ALEX:MASSARI
PRACTICA MEDICA

1601

PRACTICA MEDICA,

Seu

PRÆLECTIONES ACADEMICAE, CONTINENTES METHODVM AC RATIONEM COGNOSCENDI ET CVRANDI

plerosq; omnes totius humani corporis morbos, ad natiuam ac genuinam diuini Hippocratis & scientissimi Galeni mentem vere optimeq; institutam: in antiquissimo & celeberrimo Patauino Gymnasio habitæ.

A

NOBILISS. ATQVE CLARISSIMO VIRO DN. ALEXANDRO MASSARIA VICENTINO, MEDICINÆ Patauii Professore primario.

Nunc primum quanto fieri potuit studio politissime adornatæ, certisq; libris ac capitibus distinctæ, publico Medicinæ studiosorum commodo foras dantur

ABS

IOANNE BAVMANNO M. D. FRANCOF.

Cum gratia & priuilegio S. Cæs. Maj. speciali ad decennium.

FRANCOFORTI
Sumptibus Nicolai Bassæi, Typis Melchioris Hartmanni.
Anno M. DCI.

REVERENDO ADMODVM, ILLVSTRI ET STRENVO DN. EBERHARDO A KARPFEN IN KARPFEN, ORDINIS TEVTONICI

Commendatori Francof. digniſſimo,&c. Dn. meo omni officiorum genere colendo.

SI quæ antiqua ſunt, chara exiſtunt, atq; in precio vel ſolo habentur antiquitatis nomine, Reuer. Illuſtris & Strenue vir, mos profecto ille dedicandi res charas charis ac virtute pręſtantibus, antiquiſſimo etiam ſeculo receptiſſimus, neutiquam abiiciendus, ſed, quod fieri videmus vel hodie abs celeberrimis quibuſq; & doctiſſimis viris, qui quæ vigiliis & induſtria elaborarũt ſcripta, eaq; vel ex ſua deprompta pharetra, vel alieno inuenta ingenio, ornatu tamen nouo tanquam veſte induta & compta, iis nuncupant & offerunt, quibus grata ea fore cenſent heroibus, diligentiſſime cõſeruandus, religioſiſſimeq; obſeruandus venit: Sic etenim & labores, quibus occupamur, honeſtos, probamus bonis, & obſeruãtiam erga eos, quorum generoſa & maſcula virtus animos noſtros ad ſeſe ſuſpiciendos abripuit, teſtatam facimus, & beneuolentiæ cõciliandæ occaſionem quærimus, & tandem gratitudinis monumentum iis, quorum vſi ſumus beneficiis, tanquam ſtatuam mori neſciam erigimus.

Ne vero ego conſuetudinem hanc à priſcis temporibus (quibus & arbores, & ſyluæ, & animalia, Diis, hoc eſt, hominibus bene de genere humano meritis, olim conſecrabantur) ad nos vſq; laudabili inſtituto, omni ſemota ſuperſtitione deductam, & complurimorum hactenus exemplo celebratiſſimam, ſi negligam, alto ſupercilio deſpicere, ſublimiuſve cæteris ſapere velle videar, officii mei eſſe ſum arbitratus, Prælectiones medicas Nobiliſſ. Dn. Alexandri Maſſariæ, præceptoris mei Patauii ſtudiorum cauſa cum viuerem, amantiſſimi, quas partim à meipſo exceptas & deſcriptas, partim ab aliis commilitonibus acceptas & tranſmiſſas, Reipub. medicæ communes mecum facere decreueram, Reuer. & Illuſtri nomini tuo inſcribere, vt & vrbi noſtræ, totiq; Teutonico Ordini, cui DEVS Te antiquiſſimæ ſtirpis ſplendore, heroico animo, pręclaris factis Nobiliſſimum, non inuidit,

gratularer, & omnibus facerem palam, quanti Te Tuasque æstimem virtutes, in quarum obsequium & admirationem iampridem simul cum aliis me rapuit præter cæteros preco earundem disertissimus, Reuer. Nobiliss. & Doctissimus D. Georgius ab Erstenbergk I. V. Lic. &c. honorarius meus, qui vt Te in oculis fert & animo vnice, ita mihi pro sua munificentia ac summa humanitate fauet optime.

Proinde accipe Reuer. & Nobilissime vir, quod non plane nullo mihi constitit labore, munus, animi ea qua par est submissione, tibi oblatum (ξενίων γὰρ θύμος ἄειστος) volumen nimirum excellentissimi Medici absolutissimum, cuius auctorem pluribus irem exornatum encomiis, nisi id præstitum viderem egregie à Clariss. doctissimoque viro Dn. D. Ioanne Munstero P.L. &c. in ea quæ propediem sequitur ad socerum meum Dn. Bassæum epistola: Illud vnicum addere mihi liceat, eum à Bœoticis data opera abstinuisse ænigmatibus, econtra vero perspicuitate tanta Hippocratis & Galeni, Principum Medicorum, veram vbique eruisse, nobisque prodidisse sentētiam, & rectam, iuxta ipsorum institutum, methodum adeo solerter ac studiose expandisse, vt ad asserendam vindicandamque pristinam Medicinæ dignitatem, à multis sane turpiter neglectam, suo loco nihil plane omisisse videatur: quem & nos tanto minus supprimere porro voluimus, quanto magis rem medicam auctam locupletatamque exoptamus. Quicquid igitur ad Galenicę sectatores Medicinæ ex Massariæ nostri editione hac redundabit fructus, quod futurum spero, vt est optimorum præceptorum & exemplorum feracissima, quamplurimum, id omne Reu. Nobilitati Tuæ, sub cuius patrocinio luce primum fruitur, acceptum vt feratur volo: sartam tamē interim & tectam, quam præclarissimis hisce ingenii excellentissimi monimentis optime meretur, auctori suam relinquens laudem.

Valeat Reu. & Illust. Nobilitas tua, mihique porro faueat. Dabam è Musæo meo Francof. ad Mœnum XVII. Kal. Septembr. Anno Christi M. DCI.

Reu. & Ill. Nob. T.

Addictiss.

Ioannes Bauman M. D.

ORNA-

ORNATISSIMO HVMANISSIMOQVE VIRO DN. NICOLAO BASSÆO, TYPOGRAPHO ac ciui Francófortano, optime de Medicina merenti, amico ſuo non poſtremo,

Ευπράττειν.

VIx à me dici, aut, ſi dixero, vix à quoquam credi poſſe ſcias, humaniſſime doctiſſimeq; BASSÆE, quanto & quali gaudio ſim perfuſus, cum neſcio quid MASSARIÆ lucubrationum, typis tuis deſcribendum, in apertam proferre lucem inſtituiſſe nunciareris. Ita enim mihi perſuadebam, ab illo viro, ad rem medicam non experimentorum duntaxat numero (quo plerique iam ſibi placent) locupletandam, ſed genuina principalium eius theorematum interpretatione ſtabiliendam illuſtrandamq; nato, nil niſi magnopere neceſſariũ, inſigniter vtile, ac mire iucundum proficiſci poſſe. Vbi vero non ita pridem de PRAXI MASSARIÆ, prælo tuo propediem ſubiicienda, factus ſum certior, cõceptam ex priore nuncio animi lætitiam noui huius acceſſione ſic diffuſam, ſuauiq; intimorum viſcerũ pertentatione mentem meam ſic occupatam ſenſi, vt continere me diutius nequeam, quin tibi, BASSÆE (quantumlibet hactenus ignoto) quod in animo mihi eſt, dicam, & quam poſſum clariſſima voce dicam; Tibi me, atq; illis omnibus, qui tam pręclari, tam honorifici, tam deniq; laudabilis inſtituti capeſſendi ſiue auctores, ſiue adiutores fuerũt, me plurimũ gratulari; nobis autem, adeoq; vniuerſæ Aſclepiadarum genti de vulganda MASSARIÆ PRAXI (ſic enim ſpeciales curandorum particularium morborũ Methodos appellant) gaudere mirifice: quod adduci non poſſim, vt hoc quidem tempore (ſi ſapiant homines) ex alio quoquam opere plus cum ad te laudis, tum ad alios vtilitatis rediturum fuiſſe credam. Cuius rei cauſam ſi quis ex me ſciſcitetur, equidem promte illi reſpondere non verebor: in ea nos incidiſſe tempora, de quibus merito illud Galenicũ 2. Meth. med. 5. pronunciare poſſis: Niſi magna quæpiam miraq; mutatio humanarum rerum fiat, actum de bonis ſtudiis eſt, vtpote cõfuſis ac corruptis; nemine veritatem ipſam, ſed tantum ſcientiæ famam quærente. Quo fit, vt Medicis nomine quidem multis, reipſa vero (quod HIPPOCRATES in ſua Lege querebatur) perpaucis exiſtentibus, Medicina, alioqui τεχνέων πασέων ἐπιφανεστάτη, cunctis iam artibus longe iudicetur inferior. Quod minime vſuveniret, ſi ſex illas conditiones ad Medicinę ſcientiam apte vereq; comparandam ab HIPPOCRATE, loco iam dicto, requiſitas Medici ſtudioſe ac ſerio vrgerẽt, atq; ſic demum vrbes obeundo (adde & Cathedras occupando) nõ ſolum φήμῃ, vt ipſe loquitur, ſed etiam ἔργῳ ſuam exiſtimationem defenderent. Tantiſper autem, dum ea triuialibus Medicis curæ non ſunt, atq; interim pleriq; vel hebeti ingenio præditi, vel matura inſtitutione fraudati, vel ſaniore doctrina boniſq; Præceptoribus, cæteriſq; rebus ad ſtudia neceſſariis deſtituti, vel aſſiduũ laborem detrectãtes, breuiſſimo temporis

ſpacio ad exercendam tradendamve nobiliſſimã hanc artem admittuntur, quis deteſtanda rei indignitate perculſus nõ videt, quanta hinc, quamq; horrenda Medicinam clades, ruina, vaſtitas inuaſerit? vnde illa præcellentem ſuam dignitatem, vel à ſummis olim Principib. tantopere cultam, manifeſtà cũ ignominia, & ſacratiſſimos vel ſemideorum titulos cum putidiſſimis neſcio quib. appellationibus, cuiuis rudi centauro vel improbo lixæ ridendis, hac tempeſtate (proh dolor) cõmutarit: Adeo, vt iam ex omni morbidorũ genere vix quicquam ita vehementer, vt ipſa Medicina, medelam expoſcere videatur. Hanc vero medelam cum iure merito nõ niſi ab ipſis Medicis expectare deberes, En tibi HIPPOCRATEM, qui nõ tam in Homines temere de Medicina iudicantes, quã in ipſoſmet Medicos imperite eam factitantes, omnem contemtus infamiæq; culpã coniicit. Ac ſane, ſi ex fecib. & quiſquiliis, imo vero monſtris ac peſtibus in Medicinam immiſſis, primum carnifices ex vrbibus (etiam Imperialibus) ad coruos; deinde vetulas ad ſua penſa, mox circumforaneos, præſtigiatores & agyrtas ad priſtinam eſuriem, ac demum vulcaniam ciniflonũ propſapiam cum fœcunda empiricorum (atq; vtinam empyicorum) familia ad carbones ſuos & fumos, quos vendunt, redire iubeas; quotumquenq; ex iis, qui Medicinam Rationalem ſeu paſſim faciendo, ſeu publice docendo profitentur, vero magis quã perſonato Medico ſimilẽ eſſe putabis? quorũ bona pars in HIPPOCRATE & GALENO, duobus illis, diuinitus humano generi conceſſis Medicinæ organis, vel nunquam, vel rarius, vel obiter tantũ, vel imperite, vel etiã malitioſe verſatur: vnde alios doctrinã eorum penitus ignorare, alios mancam, ſuperficiariã, praueq; intellectam poſſidere, alios etiam, his omnib. longe deteriores, quaſi multis erroribus obnoxiã indigne calumniari, ac proinde petulanter eam pro ſuo libitu formandã reformandamq; (vt ipſi aiunt) ſed reuera turpiſſime deformandã ſuſcipere videas. Quid ergo ab his præſidii expectabis? Num eorũ auctoritate, opera, patrocinio, erigetur, ſuſtẽtabitur, aſſeretur Medicina, quorũ ſocordiæ, imperitiæ, deſpicatui, ſuum ipſa contemtum, inclinationẽ, ac ruinam debet? Hinc nimirũ illæ lacrymæ, quas Medicina vetus ac ſolida, tantopere nunc afflicta, ſi poſſit, acerbe profundat; quoties in cumulandis experimentis, veſtigandiſq; ac præparãdis nouo quodam artificio præſidiorũ medicinalium materiis omnẽ pene omnium operam poni, Methodũ vero medendi (quã harum omnium animam recte dixeris) vel ignorari, vel negligi, vel peruerti, vel etiam oppugnari, atq; in eius locum deteſtabile confuſiſſimumq; monſtroſarũ nouitatum chaos non iam irrepere, ſed irrumpere, ſanumq; de rebus iudicium corrumpere conſpicatur. Veruntamen nõ lacrymis hic profundendis, ſed machinis ad depellendam eiuſmodi calamitatem admouendis opus eſt: quas, ſi HIPPOCRATEM conſulas, ab iis expectãdas intelliges, quibus nec ingenium, nec doctrina, nec inſtitutio à pueris, nec locus ſtudiis aptus, nec induſtria, nec lõgum tempus ad integram artis perceptionem defuit. Hi enim, poſtquam omni ſtudiorum ac vitæ commoditate abundãtes, atq; à teneris ſtatim vnguiculis linguarũ & Philoſophiæ cognitione imbuti, ſolida poſtmodũ Artis medicæ theoremata, primum ex bonis Præceptorib. hauſta, mox indefeſſa optimorum Auctorum lectione cõfirmata, multoq; demum vſu cõprobata poſſederunt; Hi, inquam, non modo apud ſplendidas Reſpub. vbi nõ obſtet hominum barbaries, feliciter in Artis operib. verſari, ſed etiam apud illuſtres Academias eam honorificentiſſ. profiteri, interpretari, ac vtrobique, ſi res ita ferat, magna cũ admiratione ac fructu ab omnib. iniuriis longe lateq; vindicare ſunt idonei. Talis ergo, vt ad inſtitutũ redeam, ſuperioribus annis in ITALIA, ſub felici VE-

NETO-

NETORVM dominio, noster ille MASSARIA, Vir nobilissimi nominis ac familiæ claruit; cui omnia HIPPOCRATIS ad plenam Artis possessioné requisita luculenter obtigisse, id primum sit indicio, quod duodecimo ætatis anno, fama inter Italos haud obscura, vtramq; linguam ita callueri, vt Homerum, tanquā Latine loquenté, familiariter legeret: Ex quo vno tum Naturæ εὐφυΐαν, tum maturam ac fidelé optimorum Præceptorum doctrinam in eum collatam æstimare licet: Quibus adminiculis cum postea in addiscendis Peripateticæ Philosophiæ præceptis pari felicitate vteretur, tandé animum suum, nō nisi ad præclarissima comparatum, ad Medicinā, vere Artium omnium præclarissimā, singulari quodam fato appulit: vt ex qua sola, ob inexhaustam pulcherrimorum Naturæ mysteriorum cognitioné, & ipse perfectam oblectationem percepturus, & vero quamplurimū adiumēti rebus humanis allaturus esset. Ad cuius rei consecutionem plurimum fecisse putandum est, quod MASSARIA noster Italiam (vbi tum cæteræ Artes ac disciplinæ, tum Ars pręcipue Medica cum suis alumnis eximie floret) ac in ea quidem VICETIAM, vrbem præstantissimorum subinde Medicorum feracem, nactus erat Patriam, quæ PATAVIO proxima, in familiarem magnorum illorum Medicorum, ANTONII FRACANTIANI, FRANCISCI FRICIMELICÆ, MATTHÆI CVRTII, COMITIS MONTANI, &c. disciplinam ac informationem longe fidelissimam eum deduceret: Quorum solertissimorum HIPPOCRATIS atq; GALENI Interpretum assidua sectatione domesticaq; consuetudine ipse ingentes rerum Medicarum thesauros sibi comparauit: quibus primum in dulci Patria, (vbi pro familiæ suæ splendore omnibus vitæ cōmodis affluebat) deinde VENETIIS, Vrbe plane regia, suauiter acquiescés, eosq; partim frequenti Artis exercitio, partim diurno nocturnoq; longissimorū annorum studio subinde luculéter amplificans, vnanimi demū Senatus Veneti decreto ad PRIMARII DOCTORIS PATAVINI munus ampliss. stipendio conductus fuit. In quo vere celeberrimo totius Orbis theatro, per reliquum vitæ suæ spacium, incredibili quadam docendi iuxta medendique dexteritate, voce ac vultu Hippocraticæ grauitatis æmulo, cultuq; corporis omni reuerentia digno, sic versatus est, vt aliis quidem corporis ac fortunę, aliis animi ingeniiq; dotibus seorsim admirantibus, plerisq; vero hæc vtraq; simul in eo iuncta suspicientibus, dubium videretur, vtrum ipse MASSARIA, quem DEVS Opt. Max. tot tantisq; dotibus exornasset, an vero prudentissima Venetorum Respublica, cui talis ac tantus in Medicina Heros obtigisset, censenda foret beatior. Cumq; iam ad supremam illius Viri dignitatem nil esset reliquum, quam vt, lucubrationibus quibusdam in lucem editis, tantam sui nominis celebritatem, ad exteras quoq; Nationes longe lateque propagandam, immortalitati consecraret; Sane publicatis de Peste, deq; Vesicantium abusu Commentariis, ac superadditis de Purgatione principio morborū, deq; scopis mittendi sanguinem grauissimis Disputationibus, omni antiquissima reconditissimaque doctrina refertis, adeo feliciter id consecutus est, vt in propugnanda illustrandaq; vetere Medicina, explodendisq; Nouatorum deliramentis, non modo sibi coætaneos, sed quotquot etiam ante illum multis retro seculis vixerūt, Medicinę Scriptores, imo vero semetipsum gnauiter superasse visus sit. Atq; hęc excellentissimi MASSARIÆ laborum honorumq; meta fuit; vbi Fatis eum quiescere iubentibus, tale nobis illius desiderium remansit, quale vix vlla posteritas explетura videtur. De cuius Viri, nunquam satis laudati, præstantia hæc paulo altius repetenda tibi, BASSÆE, duxi, quo te ad proferendam eius Praxin, siue opus

nondum inchoatum meditareris, hortarer, siue iam ceptũ vrgeres, in eo confirmarem: qui tibi vere testari possum, si vllus multipliciũ ac perniciosissimorũ errorum nouitatumq; in Medicinã inuectarum correctioni locus detur, si vlla veteris ac solidioris Medicinę in integrum restituendę spes superfit, si deniq; ex huius artis Professoribus quicquam vtilitatis effatu dignæ ad humanum cõsortium redire debeat, id omne ex vnius potiss. MASSARIÆ scriptis, cum ante hac editis, tum in posterũ edendis expectandum esse; inter quæ PRAXIS eius MEDICA locum haud postremum sibi vendicat, quam ille facili quidẽ methodo, familiariq; stylo, ad docendum accommodatissimo, conscriptam, sed ingenio plane singulari, acerrimoq; iudicio, post iugem quinquaginta circiter annorum obseruationẽ, ex penitissima HIPPOCRATIS & GALENI, auctorũ sibi vnice familiarium, medulla conflatam adornauit. Quamobrẽ mihi, quoad vixero, omnes Medicinæ Candidatos, qui supra vulgarem Medicorum sortem emergere volent, obsecrare obtestariq; ꝑpositum est, vt, vberrimi fructus percipiendi studio, MAGNI huius MEDICI scripta in manibus, in oculis, in ore, in animo ferre nunquam & nusquã obliuiscãtur: nullum, mea sententia, profectus sui clarius documẽtum excellentibus in Medicina viris præbituri, quã si hanc Hippocraticæ Galenicæq; disciplinæ facem studiis suis prælucere testatum fecerint. Ego certe, cui nouissimis annis postremã Lectionum seriem, cygneæ cantionis instar, ex venerãdo illo, plus (ni fallor) quam septuagenario Sene, magna cum admiratione ac desiderio nunquã satiabili audire cõtigit, vt me omnem (qualiscunq; ea sit) rerum Medicarum notitiam, atq; vnius potissimum Methodi cognitionẽ vni MASSARIÆ debere fateor; ita me nomini eius immortali sempiternas acturum gratias profiteor. In cuius rei significationem cum Anno 98. mense, si recte recordor, Septembri, quo tempore is è viuis excessit, meo, ceu priuati discipuli, nomine funebria quædã, tristi plane officio, ad sandapilam eius conscripsissem carmina, mox communi Nationis nostræ decreto postulatum à me fuit, vt publico GERMANORVM omnium PATAVII tum degentium, Philosophiæ ac Medicinę Candidatorum nomine, in gratam perpetuamq; cõmunis optimeq; meriti PRÆCEPTORIS memoriam aliquid meditarer: quod exhibita (si non pro rei dignitate, tamen pro ingenii, seuerioribus eo tempore Musis addicti, facultate) lugubri Ecloga, non siccis oculis, tum præstiti. Hanc BASSÆE tibi, vna cum cæteris næniis, Operi tuo siue præfigendam, siue subnectendam, ad arbitrium tuum, transmittere volui; quod defuncti MASSARIÆ lucubrationes, à Germanis in Germanorum præcipue gratiam excudendæ, non immerito cum publicis Germanorum elogiis, atq; threnis, quibus suum in Italia PRÆCEPTOREM deplorarunt, in Germania proditutæ viderentur. Quod meum consiliũ vbi te cum doctissimis Reipub. vestræ Medicis, quorum duo (HARTMANNVS quidem BEIER de facie tantum ac singulari eruditione, PETRVS autem VFFENBACHIVS præter hæc etiam familiariter) mihi noti sunt, approbare cognouero, nil te dubitare velim, quin me deinceps omnibus amicitię officiis tibi deuinctum sis habiturus. Interea vale, & clarissimos istos Viros ex me plurimum saluere iube. Dabantur Heilbronnæ ad Nicrum, ex Musæo nostro, ipso S. Matthiæ Festo, Salutis humanæ Anno 1601.

T.

Humanitatis

Studiosissimus amantissimusq;

IOHANNES MÜNSTERVS *Philos. ac Med. D. & P.L.C*

AD

AD

FABIVM PACIVM,

ALEXANDRI MASSARIÆ EX CONIVGE NEPOTEM,

Philoſophum ac Medicum Vicentinum longe præſtantiſſimum.

PACI, Phœbigenum decus Sophorum,
PACI, Aſclepiadum iubar Medentûm,
Quot vel curriculum vetuſtioris
Secli, vel peperit recentioris.
En tibi lacrymas recens obortas,
En tibi querulos madente planctus
Ore, proh dolor, ô dolor, profuſos.
En triſtem tibi næniam, doloris
En tibi monimenta, quæ IVVENTVS
GERMANA, officii memor, MAGISTRI
Deplorans obitum celebrioris,
Celebri tibi dedicat MAGISTRO:
Atq; ſi tibi, MASSARIA quondam
Carior propriis fuit medullis,
Iſta ne tibi ſordeant, precatur.
Sic te laude ſuperſtitem perenni
Erepto DEVS AEMVLVM MAGISTRO
Tantis ſufficiat parem ruinis,
PACI, Phœbigenum decus Sophorum,
PACI, Aſclepiadum iubar Medentûm.
Quot vel curriculum vetuſtioris
Secli, vel peperit recentioris.

ECLOGA,

Quâ

Sub THYRSIDIS & AMYNTAE Pastorum nomine inclyta GERMANORVM Philosophiæ ac Medicinæ Studiosorum NATIO Perillustrem Excellentissimumque ALEXANDRVM MASSARIAM, COSMI Pastoris nomine designatum, PRÆCEPTOREM de se optime meritum, Patauii defunctum lamentabatur.

TH. *INstrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Non hos suprema quondam mihi voce Menalcam
Indignos adeo memini promittere casus,
Quando suas dextra iamiam moriente cicutas
Complexus, cupiensq; meo suspendere collo,
Dixerat: has nostri cape pignus amoris, iisdem,
Præterquam teneros, nil cantaturus, Amores.
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu;*
Fistula, non lacrymis olim, sed amoribus, apta:
Olim, cum celebres inter Pulcherrima Nymphas
Hac te donauit Corydon; quem perpete cantu
Nil præter resonare suos optauit Amores:
Olim etiam, cum tu Moriens, Te habet illa secundum,
Nil nisi Amatrices, dixti, modulabere Nymphas.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Iam silet omnis ager, mutis trepidantia pratis
Mussant armenta, obstupuit custode remoto
Ipse Lupus, gelidum veritus sorbere cruorem.
Non tamen indignas sileat mea lingua querelas.
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu.*
Iam nemus omne dolet, tacitis errantia syluis
Et mœstæ fugiunt agrestia Numina Nymphæ,
Et mœstas fugiunt agrestia Numina Nymphas.
At non sic querulos fugiant mea guttura planctus.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Nunc quoq; se nostris mærentem obtutibus AEgle
Subduxit, nec, quæ toto mihi carior orbe est,
Mærentem solitis reuocauero cantibus AEglen.
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu.*
Et mihi se nimiis deformem luctibus Auge

Flebi-

Flebilis occultat, nec, si mihi se offerat Auge,
Deformem intuear, luctu miserabilis, Augen.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Ergo decus nemorum, & quicquid Nemoralia curant
Numina, COSME, *tuis poteras excedere septis*
PASTOR, *& orbatos custode relinquere tauros?*
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu.*
Siccine, longaeui quondam cura vnica Panos,
Monticolaeq; caput turbae, tua pascua, sicne
Et purum laticem, & vocalia deseris antra?
TH. *Heu mihi, quis posthac canae sub tempora brumae*
Infenso pecudes arcebit frigore? quisue
AEstiuo gelidas sub sole remittet in vmbras?
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu.*
Me miserum, graciles quonam Ductore capellae
Euganei posthac gaudebunt fronde salicti?
Ne qua sibi nocuum detondeat inscia caulem.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Nemo te melius pascentes montibus haedos
Lanigerumq; gregem potuit, vel quicquid vbiq; est
Sanarum pecudum, morbis prohibere futuris.
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu.*
Nemo te melius pecori, pecorisq; Magistris,
Si qua per Euganeos repsit contagio saltus,
Amissum potuit succis renouare vigorem.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Te praesente olim virides secura per herbas
Bucula, securaeq; ibant per gramina Nymphae.
Atq; aliquis tacito Pastorum exercitus igne
Concinna lepidum fundebat arundine carmen.
AM. *Diffluе luctisono mecum mea fistula cantu.*
Te mediis absente pecus laceratur in herbis,
Capripedumque fugant trepidantes agmina Nymphas.
Vnde frequens Pastor teneros iam deflet amores,
Iam direpta sibi miserandus ouilia plorat.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Tempus erat, cum iam late sitientibus agris
Sirius ardenti completam sidere messem
Vreret, vt solitas, rapido secretus ab aestu,
Compulsis tecum gregibus tranquillior vmbras

Captares. At te captarunt, proh dolor, vmbræ.
AM. *Difflue luctisono mecum mea fistula cantu.*
Tempus adest, nimio cœli feruore remisso,
Quo te desertis reducem spectare solebant
Collibus, ornantem syluas, & prata rigantem,
Mulcentemq; greges diuino carmine. Sed tu
Iam fugis, ô COSME, *& fugiunt ea commoda tecum.*
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Nostra tuis simul acceperunt pascua curis
Esse odio, tecum miseræ dumeta capellæ
Oderunt, & oues Cytisos, & gramina tauri.
Et fastiditas Aries fugit aridas vndas.
AM. *Difflue luctisono mecum mea fistula cantu.*
Postea, quam nostris tua se subduxit imago
Vultibus, ah tecum venetis Nereides vndis,
Pastores gregibus se subduxêre, Napeæ
Floribus, & Dryades syluis, & Najades amne.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Te fouet alma quies, placidos sortita recessus,
Te nemus Elysium, COSME, *optatissime* COSME,
Immemorem nostri, pacatis sedibus infert.
Nos contra memoresq; tui, memoresq; malorum,
Quæ nobis tua Fata creant, crudelia Fata,
Inuitam lacrymis vitam nutrimus acerbis.
AM. *Difflue luctisono mecum mea fistula cantu.*
Te data fertilibus cerealia semina sulcis
Pampineas inter frondes, te consita ripis
Populus, & riguis interlabentia pratis
Flumina (nam labor ille tuus) domitumq; per agros
Infelix lolium, memori nunc consecrat æuo.
Ast ego perpetuum memores tibi consecro luctus.
TH. *Instrepe funereo mecum mea tibia versu.*
Vos ô tortilibus Nymphæ pia busta corymbis
Cingite, pallentes violas, & lilia ferte
Sanguineis intexta rosis, selectaque tristem
Mala super tumulum puris iactate canistris.
Saxum ego, si possim, lacrymis velut imbre cauatum
Signabo, & binos insculpam margine versus:
Nobilis hic situs est, Pastorum gloria, COSMVS,
Vnius heu misero, cunctorum, in funere, funus.

AM. Dif-

AM. *Diffflue luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Vos ô Euganeis Paſtores collibus alti,
Quam vos conficiant lacrymæ,prius oſſa Parentis
O noſtri,ô veſtri prius oſſa,pia oſſa,Parentis
Verbena , lauruque,immortalique amarantho
Donate,& miſtis ſuſpendite ſerta corollis.
Hoc ego funeſtum donabo carmine Cippum:
COSMVS ego , extremas hinc vſq; celebris ad Alpes,
Hic iaceo:præclara iacent hic omnia mecum.

TH. *Supprime funereos mecum mea tibia verſus:*
Supprime,dum vocem extremus mihi ſpiritus ipſam
Supprimit,ac feſſum tenues detrudit ad vmbras.
Vos tamen ad deſerta mei momenta doloris,
Murmure ſubrauco referetis paſcua venti.

AM. *Deſine luctiſonos mecum mea fiſtula cantus:*
Deſine,confectam lacrymis dum deſino vitam.
At tu,quæ ſyluis nunc ſola atque vnica reſtas,
Ingeminaſq; meos planctus,reſonabilis Echo,
Noſtra iube reduces ediſcere carmina Nymphas.

Inclytæ nationis Germanicæ,Philoſophiæ
ac Medicinæ Candidatorum,
vnanimi decreto,

Iohannes Mûnſterus Heilbronnenſis,
Palatinus,P.ac M.Doctor,&c.
P. L. Cæſ. faciebat
Patauii Anno 98.

EPIGRAMMA

DE MASSARIA IAMIAM SEPELIENDO.

QVæris : Alexander MAGNI cognomine viſus
Dignior an MACEDO,an qui TVMVLANDVS adeſt?
Magnus vterque Heros : ſed , vter ſit maior, abunde
Comprobat indicio res manifeſta ſuo.
Nam quid opus verbis ? Hominum ceu millia multa
Reddidit HIC vitæ , ſic dedit ILLE neci.
Morte igitur quantum vitalis dignior aura eſt,
Tantum eſt & GRÆCO dignior hic ITALVS.

MONO-

MONODIA
AD MASSARIAE
Sandapilam effusa.

Heu mihi; quid querar? aut quid non querar? Heu mihi, queîs nunc,
Queîs olim lacrymis, non lacrymisue querar?
Si querar extinctum, incassum querar. Haud querar; esto:
At desiderii quis modus inde mei?
An lacrymis querar? ah nimis id vulgare, sine illis
An querar? ah largo quî sine fonte querar?
Si nunc; deficiam subito. Sin conquerar olim;
Non super in questus vox erit apta meos.
Te venerande SENEX *igitur, te care Magister,*
(O Dux, ô studii norma suprema mei)
Ereptum querar; at terrestri mole soluta
Cognato reducem non querar esse polo.
Te lacrymis querar, ex oculis dum lacryma stillet:
Te gemitu, lacryma deficiente, querar.
Te nunc luctisono terris querar ore superstes:
Post mea Fata olim te leuis vmbra querar.
Sic lacrymis, sic non lacrymis; sic morte peremtum,
Sic viuum; olim, nunc; non querar; atq; querar.

MASSARIÆ
Tumulus.

Hoc Anima Hippocratis tumulo, Geniusque Galeni,
Hoc magni recubat splendor Aristotelis.
Heu mihi, pœonia præstantes Arte Magistros,
Quos tibi, quos posthac polliceare sophos?
Doctrina, ingenium, facundia, lux, maiestas,
Ordo, nitor, breuitas, copia, suada, lepos.
Singula quæ multis sors denegat, omnia in vno
MASSARIA vno vna succubuere loco.
Quid prohibet, quin nunc & Thessalus ora Galeno,
Et Lycus Hippocrati, & Xuthus Aristoteli
Conterat insultans? victriciaque arma rudentûm
Turba Nouatorum (sors miseranda) crepet?

Idem qui supra.

INDEX

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM PRACTICÆ
D. Alexandri Massariæ.

LIBER PRIMVS.
De affectibus capitis partiumque ei adnatarum.

Cap. — Pag.

1 De alopecia seu imminutione pilorum 1
2 De capillorum defluuio 10
3 De furfuribus 12
4 De pediculis 14
5 De achoribus 14
6 De Dolore in genere 17
7 De dolore capitis 21. ex bile 36. ex pituita 38 ex melancholia 42
8 De Cephalæa 47
9 De Hemicrania 49
10 De vertigine 49
11 De phrenitide 58
12 De Lethargo 69
13 De apoplexia 76
14 De Sopore 84
15 De Catocho & Catalepsi 85
16 De Paralysi 87
17 De tortura oris 96
18 De conuulsione 98
19 De epilepsia 106
20 De Incubo 122
21 De melancholia 125
22 De mania 142
23 De insania lupina 143
24 De Catarrho 144
25 De ophthalmia 149
26 De vlceribus oculorum 154
27 De Suffusione 156
28 De aurium dolore 160
29 De surditate 166
30 De parotide 169
31 De narium hemorrhagia 171
32 De dolore dentium 175
33 De mobilitate dentium 177
34 De nigredine dentium 177
35 De inflammatione oris 178
36 De crustis oris 180
37 De affectibus Columellæ 180
38 De apthis 182
39 De angina 184

LIBER SECVNDVS.
De thoracis eiusque partium affectibus.

Cap. — Pag.

1 De tussi 193
2 De asthmate 197
3 De pleuritide 205
4 De peripneumonia 220
5 De empyemate 223
6 De sputo sanguinis 227
7 De phthisi 241
8 De tremore cordis 247
9 De syncope 254

LIBER TERTIVS.
De affectibus ventriculi, epatis, lienis, intestinorum, & quæ in inferiore ventre continentur aliorum.

Cap. — Pag.

1 De Cholera 258
2 De imbecillitate ventriculi 271
3 De dolore ventriculi 293
4 De singultu 301
5 De læso appetitu 305
6 De abolita & imminuta appetentia 308
7 De appetitu canino 312
8 De Bulimo 316. De pica 318
9 De siti 320
10 De morbis epatis in genere 324
11 De dolore epatis 327
12 De obstructione epatis 343
13 De inflammatione iecoris 351
14 De scirrho epatis 360
15 De Ictero 367
16 De hydrope 376
17 De scirrho lienis 397
18 De dolore colico 408
19 De Ileo 434
20 De Diarrhæa 438
21 De lienteria 443
22 De Dysenteria 447
23 De Tenesmo 472
24 De hæmorrhoidibus 474

LIBER QVARTVS.
De morbis mulierum.

Cap. — ag.

1 De menstruis 490
2 De mensium suppressione 494
3 De immoderato fluxu menstruorum 511
4 De vteri profluuio seu menstruis albis 523
5 De conceptu secundum naturam 533
6 De sterilitate 544
7 De monstris 562
8 De mola 563
9 De inflatione vteri 569
10 De hydrope vteri 572
11 De abortu 576
12 De partu difficili 587
13 De puerpeno 592

LIBER

LIBER QVINTVS

De Febribus.

Cap. Pag.
1 De definitione febris 602
2 De corporibus ad febrim dispositis 630
3 De temporibus febrium 633
4 De cognoscendis temporibus morbor. 638
5 De febre ephemera 645
6 De signis ephemeræ 649
7 De curatione febris ephemeræ 653
8 De febribus putridis 655
9 De signis febrium putridarum 678
10 De signis febrium continuarum 681
11 De signis indicantib. differentias febrium putridarum 682
12 De significationibus febrium 686
13 De intentione ad curationes febrium putridarum 692
14 De cibatione febricitantium in genere 729
15 De aqua hordei & syrupo acetoso 740
16 De curatione febrium acutarum 744
17 De febribus biliosis 752
18 De tertiana notha 766
19 De febre ardente 777
20 De febre sanguinea 787
21 De febre phlegmatica 792
22 De quartana 804
23 De hectica febre 813
24 De febribus pestilentibus 826
25 De exanthematibus seu periculis 850
26 De symptomatibus febrium in genere 859
27 De rigore 860
28 De sudore superfluo 865
29 De narium fluxu sanguinis superfluo 868
30 De vomitu 878
31 De syncope 881

LIBER SEXTVS.

De Morbo Gallico.

Capitibus certis non interstinguitur.

LIBER SEPTIMVS.

De Medicamentis purgantibus.

Cap. Pag.
1 De ordine docendorum in hoc libro 913
2 De Cassia 914
3 De Manna 917
4 De Thamarindis 918
5 De Myrobalanis 919
6 De Aloe 920
7 De compositis aluum lenientibus, & primum de hiera 922
8 De syrupo rosaceo solutiuo 923
9 De syrupo violaceo solutiuo 924
10 De electuario lenitiuo 925
11 De elect. Diacathol. Diacasia, Diasena 926
12 De electuario Diasebesten 926
13 De elect. Diaprunis simpl. 926
14 De Syrupis 926
15 De syrupis concoquentibus bilem 927
16 De syrupis concoquentibus pituitam 928
17 De syrupis melancholiam concoquentibus 929
18 De recto vsu syruporum 930
19 De Rhabarbaro 931
20 De agarico 934
21 De Sena 936
22 De epithymo & polypodio 938
23 De Iride 939
24 De elaterio 940
25 De Scammonio 941
26 De Colocynthide 942
27 De Turpetho 943
28 De Hermodactylis 944
29 De helleboro vtroque 945
30 De Antimonio 948
31 De compositis medicamentis purgantibus 950
32 De electuariis purgantibus bilem 950
33 De pilulis purgantibus bilem 952
34 De electuariis purgantibus pituitam 953
35 De pilulis purgantibus pituitam 955
36 De electuariis purgantibus melancholiam 957
37 De pilulis purgantibus melancholiam 958
38 De Syrupis purgantib. mel. 959
39 De medicamentis compositis serosum humorem purgantibus 960
40 De medicamentis omnes humores purgantibus 960

LIBER OCTAVVS.

De collegiandi seu consultandi ratione caput vnum.

ALEXAN-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI PRACTICÆ MEDICÆ LIBER PRIMVS

DE AFFECTIBVS CAPITIS PARTIumq; ei adnatarum.

CAPVT I.

De Alopecia seu imminutione pilorum.

AFFECTVS cutis capitis cum sint Alopecia & Ophiasis, hæc ex Gal.1.de comp.med. secundũ locos, non aliter quã forma &figura differunt:siquidem in alopecia remanent quędam cutis partes nudatæ, quæ longe vel late, sed recta procedunt. Ita omnibus appellatur, ducta similitudine à vulpe, quę ἀλώπηξ Græce dicitur, quã affirmant sæpe hoc morbo laborare. In Ophiasi istæ partes nõ recta, vt in Alopecia, sed obliquę instar serpentis procedunt, vnde hæc affectio nomen ducit, ὄφις enim Græce serpens dicitur. Auicenna & alii Ophiasin Tyriam dicunt, qui nomine Tyri serpentes & viperas potissimum intelligunt. Hinc colligitis descriptionem Alopeciæ & Ophiasis ab Alexandro in principio 1. lib. positam, nempe quod fiat nudum caput, mancam esse, siquidem caluitio, & forte magis quam in Ophiasi cadant. Colligitur secundo, Auicennam male sentire 7.4.tract. 1. 5. qui ponens differentiam inter Alopeciam & Tyriam, statuit in Tyria non solum cadere capillos, sed etiam cutem excoriari, vt euenit serpentibus. Forma igitur & figura tantum isti affectus differunt. *Error Auicennæ.*

Quæritur, cum hi duo affectus sint res præter naturam, & hæ triplices sint, Morbus, causa morbi, & Symptoma, sub quo genere sint collocandi? Ego censeo, huiusmodi affectus, si diuersa ratione considerentur, ad omnes affectus præter naturam posse referri. Causa autẽ præcipue istius dubitationis videtur ex Galeno oriri; namque in 14.meth.18.hos duos affectus reponit inter morbos numeri, quasi deficiat in corpore, ꝙ deesse non debuerat. At vero in lib. de diff.symp.4. videtur referre hos affectus inter symptomata. Et sane si considerẽtur, vt decidunt capilli, potest esse morbus in numero: si quatenus humores vitiosi sunt in causa, vt pili cadãt, tunc causa morbi esse possunt, si considerentur, tanquam ea pars sit denudata capillis, symptomata ad qualitatem mutatam dicuntur.

Differentiæ variæ ſunt, deſumuntur enim à magnitudine: ſic alia eſt magna, alia leuior. A tempore: alia recens, alia longius progreſſa, alia iam confirmata & reducta ad habitum.

Sunt etiam ab ætate, à ſexu, & aliæ id genus, ſed inter cæteras illæ ex cauſis primũ locũ obtinent, de quib. præclare Gal. ſic ratiocinabatur 1. de comp. med. ſecundũ locos 2.14. meth. 18. Sicuti nõnullæ plantæ propter defectum & vitiũ humoris ficcantur, & ſiccatæ corrumpuntur, pariter & capilli, aut propter inopiã alimenti quo nutriuntur, aut propter eorũdẽ vitium contingit, vt corrumpantur: propter defectum prouenit caluities, propter vitium Alopecia & Ophiaſis. Quia vero Gal. docet huiuſmodi vitiatos humores eſſe triplices, pituitam, melãcholiã, & flauã bilem: itaq; apud Gal. tres tantum ſunt differentiæ, horum duorũ affectuũ, pro tribus humoribus, ex quibus oriuntur. Sed Auicenna 7.4. 1.5. addit quartam cauſam à ſanguine, cuius neque Gal. neque alii Græci quidquam meminerunt; quæ Auicẽ. ſententia mihi eſt dubia. Etenim cum cæteri vitioſi humores non aliter hos affectus generent, niſi cum tam acres redduntur, vt poſſint radices capillorũ erodere, nulla ratione fieri poteſt, vt ſanguis, ſi modo ſub forma ſanguinis remaneat, illud ipſum poſſit efficere: ſiquidem dicit Gal. 2. de diff. feb. 7. 2. de criſibus 12. ſanguinem, ſi ſupra modum aſſetur, pro leuiori parte in flauam bilem, pro craſſiore in melancholiã degenerare. Itaq; apud Gal. 3. tantum ſunt humores, ex quibus generantur. Sed animaduertendum huiuſmodi humores poſſe corrumpi, vel laborante cerebro, & cute capitis, propter aliquam intẽperiem, indeq; vitiato alimento quod attrahunt; vel laborantibus aliqua intemperie partibus inferioribus, iecore, ventriculo & liene, vel etiam propter malam victus rationem, à quibus partibus humores iſti ad cutem capitis propelluntur.

Cauſa tres humores non 4.

Auicen. error.

Signa pathognomonica huius affectus ſunt manifeſtiſſima. Signa differentiarum à tempore, à magnitudine, ſexu, & aliis, vel ægrotis referentibus, vel aliter facile intelliguntur. Differentiæ à cauſis, præcipue ſumuntur ex colore cutis, de quib. agit Gal. loco citato. Etenim ſi cutis albidior fuerit, copiam pituitæ, ſi liuidior, vel nigrior, copiam melãcholiæ, ſi flauior, copiã flauæ bilis demonſtrat: quib. addit Gal. præcedentem victus rationem, ex qua facile vnuſquiſque, ille præſertim, qui nouit, ex quibus alimentis humores ſinguli generentur, intelliget, vnde ortũ duxerint illi affectus. Notandus eſt error Alex. Tralliani, qui agens de huiuſmodi ſignis dicit, animaduertendum eſſe colorẽ non cutis, ſed capillorum: quod à Gal. & ratione eſt alienum. Color enim rei abſentis notari nullo modo poteſt.

Error Tralliani.

De eſſentia, ſignis & differentiis Alopeciæ & Ophiaſis ſatis; digrediamur iam ad curationem.

Methodus curandi.

Qui cum ratione curare vult, is debet ante omnia curandi indicationes elicere: ſecundo conſiderare, an liceat iis ſatisfacere: tertio deliberare de remediis, de ordine, quantitate, & aliis. Hoc traditur à Galeno in lib. de conſtit. artis med. 13. & 14. Quatenus ad primum caput, indicationes nimirum curandi, eæ ſi ſummatim conſiderentur, ex tribus ſumuntur; ex morbo, corporis temperamento, & ambientis nos aeris; nãq; ad hæc tria cætera facile referuntur: ad morbum videlicet cauſæ morbi, & differentiæ ad corporis temperamentũ, natura, ætas, conſuetudo: ad aerem, ſtatus cæli, tempus anni, regio & ſimilia, quæ doctrina eſt Gal. 9. meth. 14. In Alopecia igitur deficiũt capilli, iſti ſunt reſtituendi: ſed hoc eſt opus naturę, itaq; ad medicum pertinet naturam iuuare, & omnia impedimenta auferre, quæ generationem pi-

lorum

lorum possunt impedire. Proxima autem huius morbi causa statuta est vitiositas humorum, qui infixi cuti, sunt in causa, vt capilli nequeant prorumpere, & iuxta naturæ institutum in suis locis permanere: itaque huiusmodi humores omnium primo euacuandi sunt. Nam quoniam omnia medicamenta, quæ discutiendi vim habent, calida sunt, & consequenter trahendi facultatem obtinent, si totum caput vitiosis esset plenum excrementis, periculum esset, ne longe maior eorum fieret attractio, quam dissolutio: itaque primum ipsum caput purgandum est. Sed quoniam hac ipsa ratione non licet vel capitis vel alterius partis purgationem aggredi, nisi primo habeatur prouidentia vniuersi corporis: propterea duabus primis indicationibus tertia succedit, quæ ad communem vacuationem totius corporis pertinet.

Galenus aduersus seipsum & propositas indicationes curandi Alopeciam & Ophiasim, dubitationem mouet, quasi ita legitima medendi methodus peruertatur, quæ in omnibus ex fluxione humorum affectionibus, iubet humores refrigerantib. repellēdos, minime calidis trahendos esse: cui dubitationi respondet, id certissimum esse, probatque incipentib. iis affectib. vsum med. repellentiū, ne affectus augeantur: sed illud addit, principium harū affectionū minime alopeciā & ophiasin posse appellari, sicuti neque scabies neque lepra scabies & lepra dici debent, priusquam vtriusque affectus formam retineant. Ex qua quidem Galeni responsione noua lis apud medicos orta est, cum plane absurdum videatur, principium alopeciæ & ophiasis, alopeciam & ophiasim non posse appellari: siquidem in iis quæ sunt homogenea, principium, progressus & status eandem rationem & nomen debent habere; & omnes fatentur, omnes morbos ex quatuor partibus constare, principio, augmento, statu & declinatione; quæ omnes partes vno & eodem nomine debent curari. Ego vero puto Galenum id voluisse minime, principium Alopeciæ & Ophiasis, sed potius alteram affectionem, quę principium Ophiasis & Alopeciæ præcedit, nimirum quando incipiunt cadere capilli, alopeciam & ophiasim non posse appellari: id quod exemplum lepræ & scabiei demonstrat. Nam sicuti neq; lepra, neque scabies, quæ ex impetigine originem habent, scabies & lepra dici possunt, anteaquam propriam formam lepræ obtineant, ita neque alopecia alopecia dici debet, antequam incipiant cadere capilli, sed solum quando propriam earum affectionum formam sunt consequutæ.

An principiū morbi morbus dici debeat.

Elicitis indicationibus secundo loco videndum est, an iis satisfieri possit? itaque dicit Galenus à nonnullis veteribus medicis varia medicamenta fuisse tradita, per quæ integrā Alopeciæ & Ophiasis sanationem pollicebantur; nonnullos quoque fuisse, qui promitterent, sicuti Alopeciam & Ophiasim, ita quoque caluitium se esse prohibituros: etsi alii contra hoc impossibile esse voluerint. Quam ambiguitatem dissoluit Galenus sexto apho. trigesim. quart. asseuerans, caluitium passionem esse, quæ nulla ratione possit sanari, propterea quia sequitur ariditatem cutis, adeo vt prorsus ea materia deficiat, ex qua capilli generantur, vt euenit in terra arida; vnde Galenus exponens apho. trigesi. quart. sext. particulæ, in quo scriptum est, caluis quibus varices superuenerint, capillos denuo renasci: hanc sententiam tanquam mendacium manifestum repudiat, atque Hippocrat. interpretatur, quasi caluitium minus proprie acceperit, & vere capillorum defluuium voluerit intelligere, in quo capillorum defluuio, vitiosis de-

Prognosticum.

cumbentibus humoribus ad crura, & varices efficientibus, capilli rurſus oriri poſſunt. Igitur ſicuti caluities nullam curationem recipit: ita hæ affectiones poſſunt ſanari.

Experimentũ. Sed monendi eſtis, vt intelligatis, an huiuſmodi affectus facile vel difficulter, cito an tarde ſanari poſſint: id quod Galenus quodam experimento docet, qui dicit, primum quidem capillos prorſus auferendos eſſe: deinde affectam cutem per linteolum, neque aſperum, neque molle fricandam, & diligenter animaduertendum, ad quantum ruborem huiuſmodi pars fricata perueniat? Nam ſi per exiguas frictiones calefiat & rubefiat, moderata affectio cenſenda eſt: ſi vero non niſi per multas frictiones & tarde rubeſcat, ſciendum eſt, affectum eſſe grauiorem, præſertim cum quædam cuticulę, etſi valenter, & diu fricentur, nunquam tamen rubefiant. Cuius quidem experimenti facile eſt rationem reddere: etenim vbicunque adhibita frictione color cutis, aut difficulter, aut nullo modo mutatur, argumento eſt rebellem multamque materiam in cute retineri, ac valde impactam eſſe, adeo, vt non ſine magno labore ac tempore diſſolui poſſit: vbicunque autem color facile & cito mutatur, contra argumento eſt, materiam contineri & pauciorem & benigniorem, neque altius impactam eſſe, ac propterea facile poſſe diſſolui, & totam cutem ad ſtatum naturalem deduci.

Curatio. Sed quod tertio loco reſtat, ad particularia præſidia veniamus, quæ ad ſingulas indicationes ſint accommodata: & licet, quod ſpectat ad primam, quæ in vacuatione vniuerſi corporis verſatur, exercitationes, frictiones, & alia id genus conferant, tamen inter cætera omnia duo ſunt remedia, ſectio venę, & purgans medicamentum, quæ huic indicationi præclariſſime ſatisfaciunt. Cum autem fateantur omnes, medicamenta purgantia conuenire in curandis his affectib. dubium eſt de ſectione venæ, de qua neque Galenus, neque cæteri Græci, neque aliquis probatus autor, vno excepto Auic. mentionem facit, cum potiſſimum accedat ratio, & iam ſtatutum ſit, huiuſmodi affectus non aliunde quam ex cacochymia originem habere. Dico, & in iis, & omnibus morbis, perpetuo principes huius remedii ſcopos eſſe animaduertendos, ſi nimirum vel propter corporis inſignem plenitudinem, vel alias cauſas, videatur vel adeſſe, vel imminere morbi magnitudo, ſi præterea vires & ætas hoc remedium ferre poſſent, illud non modo vtile, ſed neceſſarium quandoq; fore.

Dubitatio de vena ſectione.

Quod vero nec Galenus nec alii probati autores illius meminerint, id factum eſt, mea ſententia, quod illi cenſuerint, vel vnum vel plures ſcopos deeſſe, ac præcipue morbi magnitudinem, cum re vera hi morbi ſint leuiſſimi. Secanda autem eſt vena, ſi ita ferat occaſio, vel cephalica, ſi caput inprimis male afficiatur, vel communis aut baſilica, ſi totum corpus euacuatione indigeat, ſanguiſque parce detrahendus eſt. Venio ad purgantia.

De purgantib. 1. Gal. narrat hiſtoriam cuiuſdā adoleſcentis alopecia laborantis, ex qua licet colligere veluti exemplũ quoddam eorum medicamentorũ, quę accōmodata ſunt: huic adoleſcenti primum exhibuit duas pilulas ex aloe, quæ ciceris magnitudinem habebant: deinde ſola hiera ex colocinthide adoleſcentem purgauit bis in quinq dieb. in prima quidē purgatione drachmis iiij. in ſecunda ℥.v. exhibitis. Huius hieræ diacolocynthidos Gal. meminit hoc loco, & in poſteriore lib. 8. cap. 2. vbi inquit, ſimpli-

ſimpliciter appellatione hieræ, intelligi hanc hieram diacolocynthidos: etſi medici illo priores, Romæ facientes medicinam, dilucidioris doctrinæ gratia addebant, hiera diacolocynthidos. Quale autem fuerit hoc medicamentum, nullibi apud Galenum reperitur, niſi forte illum deſcripſit in lib. de purg. med. qui ad nos non peruenit. Aetius lib. 3. cap. 113. deſcribit hanc hieram: Sic Ruffus, Paulus, Aetius, Meſue, ſex varias omnino pilulas deſcribunt, ſed inter cæteras, præclariſſima eſt compoſitio ad Scribonium Largum, quam ille deſcribit ex libr. Pachii Antiochi, ad Tiberium Cæſarem, & vulgo hiera Pachii appellatur.

In curatione illius adoleſcentis Gal. à nonnullis reprehenditur, de ſuis pilulis ex aloe, quod in eis deſcribendis non ſatis ſibi conſtet: qui hoc loco & ad finem lib. 1. & 14. meth. 18. illas præparat ex aloe, colocynthide & ſcammonio. 5. autẽ meth. 14. illis addit agaricum, bdellium, gummi arabicum. Secundo reprehenditur, quod ea compoſitio ſit vitioſa, quia ſimul permiſcentur medicamenta, quorum nonnulla cito, nonnulla tarde ſoluunt; cito, ſicuti ſcammonium & colocynthis, tarde, ſicuti aloe, quæ tardiſſime ſuam perficit operationem: quæ compoſitionis ratio paſſim reprehenditur à Gal. præcipue in lib. quos & quomodo purg. oport. necnon 2. de ratione victus. Tertio reprehenditur, quoniam nihil eſt quod valentia medicamenta, ſcammonium & colocynthida, corrigat, quæ alioqui ſunt quodammodo venenata, & principibus partibus, maxime ori ventriculi, inimica; quæ quidem ipſemet docet eſſe corrigenda. 2. de ratione victus.12. Et ſi quis velit malitiã huiuſmodi medicamentorũ corrigi propter mixtionẽ abſinthii, & Aloes, is fallitur. Namque apud Meſuen cap. de abſinthio, ſuccus abſinthii propter nidoroſum quendã ſaporem lædit ventriculum: & apud Gal. 8. de med. ſecundũ locos cap. de hiera, neq; aloe caret ſua vi medicamentoria, adeo vt illa quoque correctione indigeat: vnde certe mirum videtur, quamobrem Gal. detraxerit bdellium & maſtichen, quæ duo medicamenta Quintus illius præceptor addebat, quæque præclare poterant horum medicamentorum malitiam corrigere. Demum Galenum reprehendunt de tota hac purgatione, ſiquidem in principio Alopeciæ & Ophiaſis, ſine vlla humorũ & corporis præparatione, validiſſimis vtitur medicamentis, & paucis admodum diebus triplicem facit vehementiſſimam purgationem.

I. Reprehenſio Galeni. *II.* *III.* *IV.*

Etſi autem huiuſmodi obiectiones videntur ſatis apparentes; tamen non deſunt rationes, quibus Galenus poſſit defendi. Et primum quatenus pertinet ad variam compoſitionem pilularum, reſpondeatis medicos non teneri ſingulorum medicamentorum vnam atque eandem perpetuo compoſitionem ſeruare, ſiquidẽ pro varietate morborum, pro varietate ægrotantium, & aliarum rerum, non ſolum licet, ſed etiam eſt neceſſarium vnum medicamentum variis modis præparari, ſicuti pluribus exemplis & hieræ, & aliorum medicamentorum facile poteſt confirmari. Secundo negandum non eſt, quod mixtio medicamentorum, quorum nonnulla tarde, nonnulla cito operantur, & à Gal. & ab omnibus probatis medicis improbetur: ſed hæc ratio tantummodo valet in iis medicamentis, quæ ex tempore ſolent parari. Exempli gratia: ſi quis nunc pręparet pilulas ex aloe, ſcammonio & colocynthide, atque illas protinus velit exhibere, hunc certum eſt aduerſus Galeni decretum & omnem rationem agere: at vero non item valet ratio in iis medicamentis, quæ ante eorum vſum certo quodam tempore cuſtodiuntur, in quibus ſingula ſimplicia medicamenta propriam formam non retinent, ſed ex lege contrariorum facta, inuicem actione & reactione, & aliqua veluti omnium fermentatione,

Solutio.

tertia quædam forma resultat, quę à singulis medicamentis distincta est. Exẽpli gratia, in theriaca ingrediuntur multa medicamenta, partim calidissima, partim frigidissima, vnde si ante fermentationem theriaca exhibeatur, & antequam ex mutua actione & passione propria quædam resultet temperies, quod patet experimento, tunc simul calefacit & refrigerat, adeo vt stupefaciendi quoq; vim habeat: at vero post illius fermentationẽ superueniẽte noua forma, iam non amplius refrigerat, sed tantũmodo calefacit, & quidẽ insigniter: atq; ita de reliquis cõpositis medicamentis statuendum est: quæ doctrina est Gal. de theriaca ad Pisonem 10. Quare decretum Gal. & medicorum, de non miscendis medicamentis, quæ vario tempore operantur, intelligendũ est de iis, quæ ex tempore parantur, minime de reliquis compositis. Tertia obiecta ratio, quod nimirum pilulę careant commoda correctione, sane mihi videtur difficillima, & ego quidem libẽter rationem intelligerẽ, propter quam Gal. præter Quinti institutum, de illis detraxerit bdellium & mastichen, quæ ad hãc rem valde erant accommodata: neq; aliud pro Galeno mihi succurrit, nisi quod dicamus, aloem & succum absinthii, etsi illa quoq; vi medicamentaria sunt prędita, & correctione indigent, tamen hoc incõmodum leue esse, atq; hęc leuiora illa vehementiora posse corrigere: forte autem Gal. pretermisit bdellium & mastichen, vt medicamentum efficacius euaderet, & maiorem purgandi vim retineret. Quatenus ad postremam reprehensionem, & primo, quod in principio morbi purgãtib. medicamentis vsus fuerit, nemo est qui fidem faciat, eum adolescentem non ante sumpsisse medicamenta, aut saltem opportunam seruasse victus rationem, vnde humores & totum corpus ad purgationem paratum fuerit: ad quem modum scribit Alex. humorem vitiosum, si copiosus fuerit, purgandum esse, bona prius seruata victus ratione.

Postremo quod Gal. minus frequenter purgantibus medicamẽtis vsus fuerit, respondendum est, nullas extare leges, quæ frequentes purgationes prohibeant, ac prudentes medicos ex qualitate & quantitate humorum, ex habitu corporis, ex viribus ægroti, & aliis id genus, opportunas purgationes, modo frequẽtes, modo tardas instituere: imo vero ex hoc Gal. loco, atq; illius imitatione licet nobis documẽtum colligere, noxios humores, si multi fuerint, difficiles & contumaces, non modo semel, sed sæpius ac validis medicamentis purgandos fore, id quod Gal. facit, tum aliis locis, tum maxime. 1. ad Glauc. de cura feb. quartanæ. Quoniam vero & pilulæ, & hiera diacolocynthidos Gal. fere hoc tempore sunt inusitata, in eorum locum alia nunc successere medicamenta, quibus Medici nostrorum temporum familiariter vtuntur. Exempli gratia, ad purgãdam pituitam, pilulæ cochiæ, electuarium diaphænic. hiera Pachii: ad purgandam flauam bilem, pilulæ aureę, electuarium rosatũ Mesuæ, electuarium de succo rosarum: ad purgandam melancholiam, pilulæ de fumo terræ, confectio hamech, & similia.

Documentum notandum.

Medicamenta purgantia diuersos humores.

II. Indicatio. Euacuantia caput.

Purgato corpore vniuerso, secunda succedit indicatio, quæ pertinet ad vacuationem capitis, ad quam plurima præsidia sunt accommodata, quæ omnia, vt testatur Gal. 2. de med. secundũ loc. 2. apophlegmatismi appellantur, quasi pituitã detrahentia: etsi idem Gal. 5. de simp. med. facul. 20. ita illa distinguit, vt medicamenta quæ naribus, quas Græci ῥῖνας dicunt, infunduntur capitis purgandi gratia, Errhina, quæ autẽ ore sumuntur, aut dentibus manduntur, vna communi appellatione apophlegmatismi appellentur. Ex quo colligatis aduersus vulgares medicos, huiusmodi medicamenta illis pcipue morbis conuenire, qui suapte natura sunt frigidiores,

tes, & à pituita excitātur, quales sunt epilepsia, apoplexia, lethargus, & similes: nāq; in cæteris morbis, qui ex tenuioribus & calidioribus humoribus oriuntur, qualis est phrenitis, minime huiusmodi medicamentis opus est, quod tunc noxii humores solis topicis medicamentis commode repelli & discuti possint. Oportet autem isthæc omnia habere vim calefaciendi, attenuandi, & detergendi, si pituitam debent è capite educere.

Quæ per nares hauriuntur, & Errhina appellantur, varia sunt, ac varia substātia constant. Nam quędam sunt liquida: vt succus betæ, hederæ, cucumeris agrestis, decoctum maioranę, hyssopi, pulegii, calamenthi, & similium, quæ attracto per nares spiritu, simul quoq; attrahuntur. Quædam sunt tenuia & pulueres, ex pipere, pyrethro, sinapi, & similibus, quę in nares insufflantur, & plerunq; solent sternutamenta excitare. Quædam solida constant substantia, veluti cortices arantii, radix betę, radix hellebori, colocynthis: ex quibus omnibus addito melle vel oleo aliquo, solida fiunt medicamenta, quæ in nares imponuntur. *Caput purgā-tia per nares.*

Quæ ore detinentur fere sunt duorum generum, quædam liquida, quibus os & fauces proluuntur, & gargarismata dicuntur, vt sunt decoctum origani, pulegii, calamenthi: quædam sunt solida, quæ dentibus manduntur, & longiori tempore ore detinentur. & proprie apophlegmatismi, vulgo masticatoria appellantur, inter quæ facilia & vulgaria sunt, mastic. radix pyrethri, staphys agria, piper, & alia id genus, quædam vehementiora, quædam leuiora, quibus vel modicum ceræ, vel quid simile permiscetur, vt medicamentum molle magis reddatur, quod longius ore detentum & masticatum, præclare de capite pituitam detrahit. Purgato capite & corpore, si ita occasio ferat, postrema succedit indicatio, quæ pertinet ad discutiendam materiam, quæ in cute capitis detinetur, fouens depilationem. Si quis autem voluerit medicamenta inuenire ad hanc indicationem accommodata, nec non probam eorum administrationē, is adeat Gal. qui hæc omnia nos docet præclarissime. Itaq; nos ex Galeni methodo videbimus, primum qualianam esse debeant hæc medicamenta. 2. quisnam debeat esse commodus eorum vsus. 3. quantum, & postremo quando sit discutiendum. *Per os.* *III. indicatio.*

Porro qualia conueniant medicamenta, ex duobus licet intelligere; altero ex specie morbi: altero, ex natura partis laborātis: quod Gal. docet primo & secundo de comp. med. secundum locos vtrobique primo: & 1. de medicamentis secundū genera. 2. ex quibus duobus præcipuis scopis & fontibus, licet cuiq; intelligere rationem probe cōponendi & administrandi medicamenta, quæ ad singulos morbos & ad singulas corporis partes sint accōmodata. In Alopecia & Ophiasi sunt excrementa acria, quæ erodunt radices pilorum, & sunt in causa, ne illi possint erumpere & incrementum facere: huiusmodi excrementa tollenda & discutienda sunt, quod potissimum fit per medicamenta calida. Sed quoniā omnia huiusmodi medicaméta vehementer quoq; exiccant, ꝑpterea sumpta indicatione à natura partis, q̄ sicca est, eadem debent ita temperari, vt maiorem siccitatem nequeant afferre, neq; pars sicca siccior & ineptior ad gignendos capillos reddatur. Præterea quoniam hæc noxia materia altius inhęret cuti, quæ alioqui crassissima est: idcirco tertia debet accedere conditio, vt hæc medicamenta sint tenuium partium, vt penetrare alte possint, neq; solum externam, sed etiam internam materiam discutere. Rursum autem quia non solū vitiosa materia est discutiēda, sed etiā noua est attrahēda, q̄ bona sit, & ad gignēdos capillos idonea, ꝑpterea quarta requiritur cōditio, nēpe vt hæc medicaméta sint *Qua methodo qualitas remedii inuestigetur.*

ex alto euocantia, quæ valeant ex profundis partibus ad externam cutem probum alimentum deducere. Postremo quoniam pars male affecta, cutis capitis habet sensum valde hebetem & obtusum, hinc fit vt medico liceat vti non solum leuibus, sed etiam vehementibus medicamentis. Vt itaque omnia colligamus in vnum, medicamenta ad curandam Alopeciam & Ophiasin. 1. calefaciant. 2. non vehementer siccent. 3. sint tenuium partium. 4. sint metasyncritica. vltimo, non solum sint leuia, sed etiam vehementiora.

Vidimus indicationes, iam quænam isthæc medicamenta sint, videndũ etiam est. Galenus ea tripliciter diuidebat, iubens nimirum ad mediocres Alopecias mediocribus præsidiis vti, ad fortiores fortioribus, veluti etiam ad eas, quæ fortissimæ sunt fortissima remedia adhibere: quem remediorum Catalogum apud illum habetis, non solum ex propria, sed etiam ex aliorum sententia diffuse: & quod de simplicibus dicitur medicamentis, idem de compositis est statuendum. Sit exemplum medicamenti validissimi:

Validiss. ℞ *Euphorbii*
Thapsiæ
Olei laurini. ana ʒ ij.
Sulphuris viui
Vtriusque hellebori. ana ʒ j.
Ceræ ʒ vj.
cum oleo laurino, aut oleo vetere misce.

Quod si bona Thapsia & bonum euphorbium desint, sicuti reuera apud nostros aromatarios desunt, licet pro illis substituere, quod Gal. monet, nasturtium, semina erucæ, & similia. Pariter si careamus bono oleo laurino, licet substituere picem liquidam, quæ non multo inferior existit.

Sit exemplum medicamenti leuioris:

Leuiora. ℞ *Radicum arundinum vstarum*
Amygdalarum amararum cum corticibus. ana ʒ ij.
Thuris ʒ j.
Olei Chamomælini completi. ℥ j.
Ceræ parum M. pro linimento.

Exemplum medicamenti mediocris:

Mediocria. ℞ *Pulueris amygdalarum amararum vstarum. ʒ ij.*
Seminis erucæ. ʒ j.
Hellebori. ʒ ß.
Adipis vrsini, anser ni. ana ℥ j.
Ceræ parum M. pro linimento.

Verum si malum diutius progrediatur, neque cedat propositis remediis, quandoque ad medicamenta rubrificantia & vlcerantia, ad ranunculum, ad cantharides, & tandem ad cutis scarificationem deueniendum est. Auicenna sanguisugas quoq; probat, vt hac ratione materia noxia facilius educi, & bona ad cutim trahi possit.

Dubitatio aduersus Galen. Sed hoc demum loco est dubitatio ex Galeno: etenim ille dixerat, cap. 2. medicamenta opportuna in curatione Alopeciæ & Ophiasis illa fore, quæ non sint admodum calida, siquidem ea fere cutem exurant, quæ deinde progressu temporis nimiam siccitatem contrahat, qualis in caluis apparet, in qua capilli nullo modo possunt erumpere: veruntamen omnes probant thapsiã, euphorbium, & alia id ge-

nus,

genus, quæ certum est insigniter calefacere & siccare. Respōdeatis vnico verbo, calida hæc medicamenta minime sola fore administranda, sed cum aliis permixta. Exēpli gratia, oleo, aqua, & similibus, quæ nimiam eorū caliditatē & siccitatem possunt remittere. Sic Auicenna inquit; Si medicina fuerit calida, fortis, sicuti thapsia, à qua non est excusatio, frangatur caliditas eius cum oleis temperatis super eam, & cum aquis conuenientibus in ea. Atq; hactenus de qualitate, & num. med. iam de eorum vsu videndum est.

Primum igitur docet Galenus, capillos nouacula tollendos: deinde cutim male affectam linteolo neq; molli, neq; aspero fricandam; tum medicamentum ministrandum esse, quod quidem ille iubet apponere in aere calido, ac maxime si fieri possit, in loco Soli exposito: post primam vero medicamenti administrationem diligenter oportet obseruare, quomodo res succedat, & qualisnam alteratio in parte male affecta facta fuerit, ita vt possimus medicamenti facultatem, & vim aut augere aut minuere. Sed illud hoc loco notandum est, quod etiam supra diximus, sub cute capitis pericranium contineri, quod quidem duræ membranæ cerebrum vestienti maxime consentit, vt docet Gal. 8. de vsu partium. 9. Quare sedulo cauendum est, ne validissima medicamenta ad suturas ac præcipue coronalem apponantur, siquidem periculum imminet, ne ducto cerebro in cōsensum, maiora forte superueniant pericula. *De vsu.*

Quamdiu medicamentis vti oporteat, id potissimum ex colore cutis licet intelligere: etenim quotiescunq; illa propriū & naturalem colorem videbitur esse consecuta, ab omni medicamētorum vsu abstinendum est: ꝙ quidem breuiori aut lōgiori tempore euenit, prout affectio curatu vel facilior vel difficilior existit.

Postremo quando debeat medicus iis vti medicamentis iam diximus, nimirū post totius capitis & corporis euacuationem: sed illud addo ex Gal. 1. de comp. med. secundum locos 8. initio. Si parua fuerit affectio, neq; corpus multis scateat excrementis, tunc sola localia & particularia medicamenta, sine totius corporis & capitis vacuatione, fore satis, atq; illa primo quoq; tempore posse administrari. Etsi enim in curanda Alopecia & Ophiasi institutæ sunt tres præcipue indicationes, prouidētia totius corporis, purgatio capitis, dissolutio materiæ, quæ in cute continetur; tamen sciendum est ex Gal. quandoq, vnam, quandoq; duas satis esse, neq; omnes perpetuo esse necessarias. *Quando administranda medicamēta.*

Summa curationis est:

1 Sicut caluitium nullam recipit curationem, ita Alopecia & Ophiasis possunt curari.

2 Tres sunt indicationes, sed quandoque vna, quandoque duę ad curationem sufficiunt.

3 Vniuersum corpus vacuatur raro per sectionem venæ, semper per medicamēta purgántia, quæ ad noxium humorem sint accommodata, ac sæpius repetantur.

4 Caput speciatim naribus & ore purgetur, per sternutatoria, gargarismata, apophlegmatismos.

5 Materia contenta in cute dissoluatur per medicamenta discutientia, quæ sint moderate calida, non vehementer siccantia, tenuium partium, metasyncritica, quandoq; & valentiora.

6 Hæc administrantur raso capite, fricata cute, actu calida, in loco calido, donec cutis suum naturalem colorem recipiat.

CAPVT II.

De Fluuio capillorum.

CAPILLI dupliciter cadunt: etenim vel relinquunt areas; & nonnullas capitis partes denudatas, vt dictum supra est: vel tantummodo fiunt rariores, ac nullã partem capitis denudatam relinquunt, quod defluuium capillorum dicitur.

Causa huius affectus duplex statuitur à Galeno: altera cutis raritas: altera defectus substantiæ pilos generantis. Et si quis quærat, quamobrem cutis rarior fiat, nec non quamobrem alimentum deficiat, huic respondet Gal. huiusmodi affectionem frequenter iis contingere, qui grauiter ægrotarunt & conualescunt, vt concludendum sit, vtrumq; euenire propter imbecillitatem caloris naturalis, vnde idoneum pilorum nutrimentum non potest generari, & cutis redditur imbecillior & rarior, quam vt valeat debitam materiam continere.

Alexandri reprehensio. Sed hic est difficultas, quoniã Alex. iis duab. causis non contentus, tertiã addit, nimirum cutis densitatẽ, propter quam pili non possint retineri: imo addit & quartam, prauos humores, qui erodentes radices pilorum, sunt in causa vt illi defluant. Verum fallitur Alex. & quatenus pertinet ad primam suam causam, non est rationi consentaneum, neq; videtur fieri posse, vt propter nimiã cutis densitatẽ capilli decidant, imo vero contra, tunc potius firmata ipsa cute, & cõstrictis poris, verisimile est illos magis contineri, neq; fluere posse. Pariter altera causa absurda & falsa est, nãq; si adsint vitiosi humores erodentes radices pilorum, tunc non est defluuium capillorum, sed Alopecia & Ophiasis generatur.

Indicationes. Signa sunt manifestissima, itaq; venio ad curationem. In defluuio capillorum inquit Gal. non eundem scopum habemus, quem in Alopecia. Summa autem intentio & præcipuus scopus in Alopecia est, vt vitiati humores cõsumantur; in defluuio autem, vt capitis habitũ roboremus, & boni succi delationẽ ad cutem procuremus, cutemq; ad dẽsitatem & raritatem moderatam deducamus. *Vtrum purgãdum.* Sed hoc loco quæritur, antequam Medicus ad hæc particularia & localia medicamẽta deueniat, vtrum necesse sit totum corpus euacuare, quod millies Gal. docet faciendum esse. Verum tamen in hoc ipso casu nulla, neq; apud Gal. neq; apud cæteros medicos cõmunis vacuationis mentio fit: ac sane si duæ proximæ causę huius mali cõsiderentur, defectus aliméti, & cutis raritas, nulla neq; cõmunis neq; particularis indicatio vacuandi sese offert: imo vero omnis adhibita euacuatio forte adhuc magis posset alimentũ pilis subtrahere, & cutim rariorẽ reddere: quoniã ab omni prs⁹ vacuatione abstinẽdũ est.

Qualia medicamenta conueniant. Si quis quærat, qualianam medicamenta conueniant in defluuio capillorum? huic respondet Gal. humectantia conuenire, quibus aliquid moderate adstringens oportet permiscere, quale est, exempli gratia, ladanum. Hæc tamen sententia nonnullis suspecta est, qui asserunt medicamenta humectantia potius cutim laxare, quã roborare, neq; talia medicamenta quidquã ad propositas indicationes facere: vnde literam corrigendam esse dicunt, vt pro verbo humectantia, legendum sit calefacientia; cuius correctionis eam rationem afferunt, quod Gal. laudans vsum Ladani, statim hæc habet verba. Ladanum vtraq; in se moderate complectitur, quæ ad hoc symptoma conueniunt, caliditatem mediocrem & adstringendi vim iuxta eandem proportionem: adeo vt Gal. minime humiditatis, sed caliditatis mentionem faciat. Hæc obiectio multis molestiam attulit, sed tamen si integer Gal. sensus intelligatur, nempe humectantia medicamenta conuenire, quæ simul aliqua adstrictione sint prædita, equidem puto vulgarem lectionem posse retineri, neq; vllam absurditatẽ habere

habere. Conueniunt ergo medicamenta calida & adstringentia, quæ possint & probũ alimentũ allicere, & cuti firmitatem afferre. Sed Gal. monet, huiusmodi medicaméta fore opportuna, si moderate calefaciãt, & moderate adstringant; nãq; si vtraq; vis excederet, periculum foret ne trahentia medicamenta præter attractioné, simul quoq; capillorũ fomentũ digererent & dissiparent: pariter medicamenta adstringentia meatus cogerent, & vias occluderent vaporibus & alimento, ꝙ ad generandos pilos necessarium est. Cæterũ inter hæc apud Gal. Dioscor. & omnes Medicos, Ladanum principem locum obtinet, ꝙ quoniã non est admodum molle, sed similé ceræ substantiã obtinet, propterea debet conuenienti aliquo liquore permisceri, vt commode ad caput possit accommodari; quod si huiusmodi liquor sicuti Ladanum ipsum, contrariis facultatib. népe trahendi & cogendi præditus fuerit, certũ est tale medicamentum cæteris longe anteferendum esse. Itaq; neq; oleum Sabinum, neq; oliua vetus, neq; aliud simile ad hanc rem est accommodatum, sed quod quidpiam habeat adstrictionis, quale potissimũ est oleum ex lentisco, quod quidem cum Ladano permixtum, tam efficax medicamentum euadit, vt Gal. fateatur, ad capillorum defluuium se nullum præstantius neq; esse expertum, neq; concipere animo potuisse. Quod si large capilli defluant, vnde liceat coniicere multam cutis capitis raritaté factã fuisse, tunc opportunũ fuerit, pro oleo lentiscino, oleum myrthinum cum Ladano permiscere. Verum neq; illud prætermittendum est, huiusmodi medicamenta pro ratione ætatis ac temporis anni permutanda esse, vt in ætate senili & hyeme liceat vti, verbi gratia, oleo nardino: in ætate iuuenili & æstate, oleo rosaceo, mastichino & similib. Dioscor. cap. de Myrrha simul cum Ladano myrrhã permiscet, quæ similiter moderate calefacit & adstringit. Alii laudant capillum veneris.

Ladanum omnium celeberrimum.

℞ *Ladani optimi* ℥ ß.
Olei ex lentisco. ℥ j. M.

Hoc apud Gal. & simplicis. & efficacis. est medicamentum, huic licebit addere
Myrrhæ electæ. ʒ j.
Pulueris capillorum veneris
Verbonacæ rectæ. ana ℈ j. M. & fiat linimentum.

Alii preparant olea adstringentia, in quibus imponuntur Ladanum, myrrha, & alia: Esto exemplum: ℞ *Rosarum siccarum*
Balaustiorum
Corticum granatorum ana ʒ ij.
Olei communis. ℥ iiij.
Vini nigri adstringentis ℥ j. ß.
Bulliant omnia ad consumptionem vini: deinde
℞ *Prædicti olei* ℥ j. ß.
Ladani
Myrrhæ ana ʒ iij.
Pulueris capillorum veneris ʒ j. M. & fiat linimentum.

Quæ administranda.

Cæterũ ꝙ ptinet ad eorũ administrationé, manifestũ est, capillos primo vel radédos, vel tédendos esse, deinde cutim fricandã, tũ medicaméta apponenda, vt facilius possint penetrare. Ad hoc defluuiũ capillorũ nõnulli referũt eã depilationé, q̃ ꝑpter morbũ gallicũ frequéter solet cõtingere: sed mea sentétia isti male sentiũt, quoniam hæc gallica depilatio minime ptinet ad vnã cutim capitis, sed ad omnes partes q̃ pilis tegũtur, ꝑterquam ꝙ iis gallicis nõ cadũt capilli ꝑpter defectũ aliméti, aut raritatem

cutis, sed propter vitium humorum, quod manifeste varia curatio ostendit: ex quo forte hæc depilatio magis commode ad Alopeciam & Ophiasin, quam ad defluuium capillorum potest referri.

CAPVT III.

De Furfuribus.

POST secundum caput Galenus 3. cap. tractat de tincturis capillorum. 4. de medicamentis pilos corrumpentibus. 5. de iis, quæ pilos attenuant: quæ capita in præsentia prætermittimus, ad illud de furfuribus properantes.

Quid sint furfures ex cõmuni hominum notione constat. Quibusdam inquit Gal. se scalpentibus, furfuribus similia decidunt, & propterea medici hoc symptoma furfurationem appellant: Celsus & Latini porriginẽ vocant: Gal. consentiunt Paulus, Aetius, Alex. & omnes: sed nonnulli addunt, huiusmodi furfures cadere, non solum ex cute capitis, sed etiam ex reliqua corporis superficie: præterea vero & istud fieri quandoq; non sine cutis exulceratione: quod & rationi & experientiæ plane conuenit.

Causa. Causa huius symptomatis vnica ponitur à Gal. nempe vitiosi humores, seu ichores, qui erodentes cutem tenuiorem, quasdam veluti squamulas & furfures, tum in aliis partibus, tum maxime in capite solent excitare. De ichoribus autem in præsentia dico, ichorem nihil aliud esse, quam serosam partem sanguinis, nõ simpliciter tenuem, aqueam, neq; morsu carentẽ, sed mordacẽ atq; erodẽtẽ; ichoresq; tot esse, quot sunt singuli humores, ex quib. tota sanguinis massa constituitur: q̃ doctrina est Gal. 6. epid. 2. 37. Scio Arist. de ichorib. aliter sentire. 3. de histo. anim. 19. & 2. de partibus anim. 4. sed hæc disputatio neq; ad hunc locum, neq; ad nostrũ pertinet institutũ. Itaq; furfures ex vitiosis humorib. generantur. Paulus & Alex. dicunt hoc vitiũ fieri ex prauis humorib. caput petentib. ac speciatim docẽt huiusmodi humores esse salsam pituitã, flauam bilẽ, & melancholiam. Isti si videantur diuersum quid à Gal. statuere, facillime tamen eidem conciliantur, si dicamus, furfures quidẽ ex prauis humorib. generari, sed tantũmodo ex tenuiore & serosiore eorũ parte, quæ proprie ad ichores ptinet. Ratio autẽ propter quã nulla fit mentio ichoris sanguinis, illa est, quoniã cum necessariũ sit ichorem seruare naturã humoris cuius est ichor, certũ est ichorem sanguinis dulcem esse, neq; tam acrem reddi posse, vt erodẽdi vim acqrat, vt propterea ex ichore sanguinis furfures nullo modo possint generari. Gal. loco citato epidem. dicit, huiusmodi excrementa serosa inter se differre, secundum naturã eorũ humorũ quorũ sunt ichores: itaq; statuit serum atræ bilis acerbiss. esse, minus acerbum flauæ, adhuc minus acerbum pituitæ, ichorem vero & serum sanguinis omnium mitissimum esse.

Porro illud hoc loco est animaduertendum, tales vitiatos ichores furfures efficiẽtes, duplicem originem habere posse: alterã ob propriam cutis capitis affectionem, quæ delatum alimentum nõ concoquit, sed corrumpit: alteram propterea, qa vel propter malã victus rationem, vel propter aliã causam, aliis in partibus generantur, ac deinceps ad caput transmittuntur: quod notauit Auic. per hęc verba: Et quãdoq; est propter malitiam complexionis in capite, quare corrumpitur, &c. Quam sententiã accepit ex Galeno 6. epid. 3. 13. qui scribit hoc symptoma, furfures creare, ad propriam cutis capitis intemperiem pertinere, etsi humores naturaliter se habent.

Itaque

Itaque furfuratio eſt ſymptoma, in quo furfurib. ſimilia nõnullis ſe ſcalpentibus decidunt, præſertim ac maxime in capite, partim ex reliqua corporis ſuperficie, quandoque ſine vlcere, quandoque cum vlcere: prouenit ex vitioſis ichoribus vel vtriuſque bilis, vel pituitæ, qui vel male affecta cute, vel conſentientibus aliis partibus, aliquando ex toto corpore generantur. Signa ſunt oculis manifeſta. *Summa eſſentia morbi.*

Vtrum vero furfures generentur tantum vitio cutis, an magis aliis partibus conſentientibus, pariter qualis ichor redundet, poteſt intelligi, ſi conſideretur quomodo reliquæ principes partes ſe habeant: namq; ſi corpus fuerit cacochymum vero ſimile eſt capiti conſentire: ſi autem boni habitus, tunc licebit affirmare, malum propter vnam cutis capitis intemperiem calidam & ſiccam generari. De ſignis redundantis ichoris vel pituitæ, vel melancholiæ, vel flauæ bilis, pendentibus ex redundantia ipſorum humorum, alias diximus.

Si quis, inquit Galenus, voluerit furfures ſanare, is debet vitioſos ichores conſumere, ex quibus furfures generantur: itaque manifeſtum eſt, diſcuſſoria & abſterſoria medicamenta fore adhibenda, præparato tamen prius toto corpore, ſi illud vitioſis humoribus refertum fuerit. Admiſcuerunt nonnulli prędictis medicamentis quædam adſtringentia, vt per ea affectum membrum roboretur, ne facile in ſeipſum recipiat noxia excrementa. Ergo materia, quæ cuti adhæret, diſcutienda & abſtergenda eſt. Sed quoniam calidis medicamentis non licet vti, quæ diſcutiendi & abſtergendi vim habeant, ſi totum corpus vitioſis ſcateat excrementis, illud primum generaliter, deinde & caput ſpeciatim purgandum eſt, tum affecta pars roboranda, ne in poſterum noxia excrementa recipiat. Huiuſmodi indicationibus licet ſatisfacere, cum ſine dubio morbus ſit ſanabilis. Quod itaque attinet ad primam indicationem, quæ pertinet ad purgationem vniuerſi corporis, ſi id ferat occaſio, pro redundantia variorum humorum, varia quoque medicamenta ſunt inſtituenda: pro pituita ſalſa, confectio hamech, pilulæ cochiæ: pro bile flaua, electuarium de ſucco roſarum, pilulæ aureæ: pro melancholia, cortices radicum hellebori nigri ſunt præſtantiſſimi. Purgato corpore, caput ſpeciatim purgandum per gargariſmata, errhina &c. *Indicationes.*

Purgato corpore & capite, vel ſi nulla fuerit neceſſitas purgationis, ad localia veniendum, quæ diſcutiant & abſtergant, neque aliqua careant adſtrictione, vt ſunt fœnugræcum, ſuccus betæ, malua ſylueſtris, folia & radices oxylapathi, amygdalæ amaræ: quæ ſatis leuia, ſed tamen optima ſunt. His vehementiora ſunt atramentum ſutorium, quod eſt noſtrum vitriolum, nitrum, vel naturale, quod fortaſſe ad nos hoc tempore non affertur, vel id quoque artificioſum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres vtuntur, ſalnitrum nempe, ſal ammoniacum, ſulphur. *Medicamenta diſcutientia abſterguntur cum adſtrictione.*

℞ *Atramenti ſutorii*
Nitri ana partes æquales.
Succi betarum q. ſuf. M. ad craſſitudinem mellis pro linimento.

℞ *Chalcanthi* ℥ ß.
Salis communis ℥ ij.
Olei amygdalarum amararum q. ſuff. Miſce vt ſupra.

Apud Archigenem medicamentum eſt ex ſpuma nitri, & atramento ſutorio, æquis partibus, cum vino mixtum, quod quidem teſtatur eſſe tam efficax, vt ſi quis ter aut quater in menſe illo vtatur, non permittat hoc malum iterũ reuerti. Victus ſit boni ſucci, facilis coctionis &c. Atque hactenus de furfuratione.

Capvt

CAPVT IV.

De pediculis.

PEDICVLI sunt morbi in numero sicut lubrici, qui præter naturæ institutum redundant. Generantur secundum Gal. ex multis humoribus, calidis quidem, sed non ad tantam caliditatem progressis, ad quantam acres ichores perueniunt. Quare manifestum est, affectionem morbi pedicularis in profundo cutis fieri, vbi hæc animalcula generari possibile est, non in superficie cutis, in qua furfures generantur. Hoc loco notandum, etsi apud Gal. Paulum, & cæteros, tantūmodo fit mētio pediculorum qui generantur in capite, tamen illos reliquo etiā in corpore quādoq; generari, vt fuit sententia Arist. 5. histor. animal. 31.

Differentia. Pediculorum sunt duo genera, vt eidem placet Arist. Namq; alii sunt domestici & vulgares, alteri syluestres & feri appellantur, & sunt qui difficulter ex cute euelluntur. Italis Piattole dicūtur. Pediculi domestici ex humidiori materia, feri ex sicciori & terrestri magis generantur. De quib. quidem pediculis ex eodem loco Arist. multa habetis notatione digna. Raro quidē opus est, in abigendis pediculis ad curationem totius corporis deuenire: Interim tamen si malum fuerit adeo graue, vt illi ex toto corpore erumpant, neq; purgatio est prætermittenda: ad quam indicationē sunt accommoda, quæ refrigerant, attenuant, & vitiosos humores possunt educere, vt Rhabarbarum principaliter. Quatenus ad localia, illa inquit Gal. necessario exiccantia sint, & quæ ex alto trahere & vacuare possunt, magis sane quam ea quæ furfurib. conueniunt, & quoniam, vt dicit Gal. iis maxime fidendum est, quib. experientia testimonium præbet, paucis contenti erimus, partim simplicib. partim compositis, quæ cæteris sunt frequentiora: talia sunt herba pedicularis, quæ staphys agria dicitur, nitrum, helleborus, radix oxylapathi, aloes & similia. Sed inter cætera omnia confirmat experientia argentum viuum principem locum obtinere, adeo vt tanquam singulare antidotum istius mali sit censendum.

℞ *Staphydis agriæ puluerisatæ.*
Sandarachæ græcorum *ana* ℥ *j.*
Salis communis.
Olei communis.
Aceti. *ana* *q.* *suff.* *M.*

℞ *Staphydis agriæ puluerisatæ.*
Nitri.
Hellebori albi *ana* *partes æquales.*
Olei amygdalarum amararum *q.* *suff.* *Misc.*

Ex iis lotiones, linimenta, & aliæ medicamentorum formę parari possunt: de q̄b. satis. Argentum viuum multis modis præparatur, sed vulgo cum pomo cocto optime permiscetur, & sic præparatum optimū est medicamentum. Cuius tamen vsum nonnulli neq; in pueris, neq; in mollioribus naturis probant, verum aliis vtendum esse suadent.

CAPVT V.

De Achoribus.

QVi Achores Græce dicuntur, Latinis manantia capitis vlcera, Italis la tegna appellantur. Sunt autem ex Gal. tumores præter naturam in cutę capitis exci-

tati

tati,valde tenuibus foraminibus eam exulcerantes,qui tenuem in se humorem & viscidum complectuntur.Itaq; est morbus intemperies cum materia.

Differentiæ sunt plurimæ, & primum à forma,secundum quam variatam varia quoq; nomina sortiuntur:namq; vel cerei, vel faui, vel ficus, vel tumores similes papillis mammarum,(de quib.loquitur Aetius lib.6.ca.70.) vel aliter appellantur, prout huiusmodi vlcera vel faui mellis,vel ficus,vel alterius rei similitudinem repræsentant.Deinde aliæ sunt à magnitudine, tempore, ætate, sexu, bono vel malo more,&c.à coniunctis siquidem huiusmodi tumores sunt magni vel parui, recentes vel antiqui,in viro vel muliere,puero aut adulto,benigni vel κακοήθεις, cum dolore vel sine dolore,cum inflammatione, vel sine eadem. Verum præcipuæ differentię sumuntur ex causis & generatione,quæ apud Gal.ex mixto humore constat, qui & partem tenuem serosamq; & mordacem,& partem crassam siccamque in se contineat.Itaq; singuli quatuor humores si tam reddantur acres, vt erodendi vim habeant,achores possunt efficere,id quod hoc modo contingit; namque primum propter huiusmodi humorem mordacem homines incitãtur ad scalpendum, progressione tẽporis ad scalpturam tum tumor augetur,tũ foramina in capite erũpunt. *Differentiæ.* *Causæ.*

Signa tum communia,tum differentiarum sunt manifestissima, itaque veniamus ad curationem. *Signa.*

Ante omnia itaq; est animaduertendum,vtrum affectio magna an parua fuerit, recens an antiqua,benigna an maligna: quod si parua,recens & benigna fuerit,neque corporis purgatione,neq; vehementioribus medicamentis opus est, sed primo quoq; tempore ad localia,& quidem leuiora medicamenta deueniendum est: alterã autem ex parte,si affectio fuerit magna,antiqua,mali moris, vt necessario fatendum sit, à commmuni humorum vitio hoc malum foueri, tunc primum ad purgationem vniuersi corporis,quandoq; ad sectionem venæ, deinde ad validissima localia medicamenta deueniendum est.Purgatio instituatur pro redundantia vnius vel alterius humoris. *Curatio.*

Medicamenta ad curandos achores accommodata tres debent habere conditiones.Primam ad tollendos tumores,& quæcunq; excrementa cuti adhærent, digerendi & discutiendi vim habeant.Secundam propter crassitiem excrementi, valeant quoq; incidere & attenuare. Tertiam, quia cutis redditur debilior,vt facile possit totius corporis excremẽta recipe, repellẽdi quoq; facultate ꝓdita sint: quas quidem facultates simul cõiunctas inter cætera acetum cõtinet. Natura,sicuti declaratum est in 1.de simp.med.facul.acetum maiori ex parte frigidum est,vnde repellendi vim possidet: neq; caret nonnullis partibus calidioribus, ex quib. digerendi vim acquirit: & demũ propter tenuitatem partium insigni incidendi facultate præditũ est: quare tanquã præclarũ medicamentum ab omnib.recipitur. Præcipuus vero aceti vsus ille est apud Gal.vt medicamenta metallica appellata,modò vnum, modo alterum illo imbuatur, lauetur,præparetur,& ita medicamenta ad curandos achores accommodata conficiantur,quod de cæteris medicamentis est statuendum.Sed illud primum generaliter sciendum est, huiusmodi remedia topica distinguenda esse,prout morbus est magnus vel exiguus,recens vel confirmatus, superficialis vel profundus,benignus vel malignus. nec non prout æger ratione ętatis, sexus,habitus corporis,vel aliter,aut molliorẽ,aut duriorẽ naturã obtinet: attamen ita, vt semper à leuiorib.incipiamus.Etenim sicut in principio aut difficulter,aut nullo modo licet certã remediorũ mensurã intelligere,q̃ ꝓportione possit morbo respõdere: ita *Aceti præstantia.* *Topica distinguenda sunt.*

post

poſtadminiſtrationem leuioris medicamẽti longe facilius eſt illius vim augere aut minuere, ſi ita ferat occaſio, & ita ad exactam remediorum menſuram peruenire. Itaq; inter leuiora medicamenta numerãtur ſpecies quædã terræ, Cretica, Lemnia, Samia, Cimolia, quæ quidem etſi antiquis notiſſimæ fuerant, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt autores ſunt Dioſc. lib. 5. Gal. 9. de ſimpl. med. facul. tamen hoc tẽpore ſunt fere nobis incognitæ; adeo vt vel nullæ, vel paucæ ex illis ad nos afferantur. Deinde ſunt nonnulla medicamẽta, metallica aut mineralia appellata, vt Pompholyx, quæ vulgo Tuthia dicitur, Spodium, Lithargyrium, Cadmia, quæ itidem aceto præparata, & mordacitatem deponunt, & vtiliſſima redduntur.

℞ *Pompholygos præparatæ* ℥ ß.
Spodii
Thuris *ana* ʒ ij.
Aceti exquiſite acidi, in quo nulla penitus vini qualitas appareat, q. ſuf. M. pro linimento.

Iis ſunt efficaciora fex vini vſta, chalcitis, Sandaracha, calx viua, vterq; helleborus, & ſimilia.

℞ *Sulphuris viui*
Hellebori albi *ana* ʒ ij.
Nigri.
Fecis vini vſtæ,
Calcis aceto maceratæ *ana* ʒ j.
Olei veteris q. ſuff. M.

Verum ante vſum horum medicamentorum optimum fuerit caput lauari lixiuio ex cinere lignorum ficus, ex malua, lapatio, beta, lupinis & reliquis huiuſmodi. Quod ſi his medicamentis malũ non quieſcat, Gal. inter cætera omnia præſidia tanq̃ prę̃ſtantiſſimũ probat medicamentũ ex charta, cuius deſcriptionẽ habetis. 5. de comp. med. ſecund. genera 14. ad finem: apud Paulum lib. 7. 13. Quo loco ſciendum, chartam, qua nos hoc tempore vtimur, à charta antiquorum longe diuerſam fuiſſe: namq; illa ex papyro, quod in Ægypto tantummodo quibuſdam locis prope Nilum naſcitur, conficiebatur, idq; duplici ratione, vel cum aqua Nili, vel ex glutino, vt docet Plin. lib. 13. cap. 11. & 12. Verum quoniam huiuſmodi charta, & medicamentum ex ea confectum admodum acre eſt, propterea ad remittendã illius acredinem Gal. iubet cum illo argenti ſpumam permiſceri, aut pari copia, aut maiori, aut minori, prout propoſitum eſt medicamentum vel efficacius, vel minus efficax reddere. Tantum vero Gal. ſuæ chartæ ad curandos achores tribuit, vt fateatur, ſe aliquando dum ruri degeret, atq; illi medicamentũ ex charta deficeret, vſta charta inutili, & aceto diluta, ægrotum quendam ab achoribus vna vel altera die libetaſſe. Cum autem deficiente hoc tempore charta antiquorũ, vix liceat celebre illud medicamentum præparare, quæritur vtrum aliud reperiatur medicamẽtum, quod iiſdem polleat facultatibus, & pro illo poſſit vſurpari? Scio, nonnullos pro papyro antiquorum, quandoq; vulgare papyrum ſeu iuncos maiores ſumpſiſſe, ex quibus conficiuntur ſtoreæ: ſcio etiam, nonnullos noſtræ vulgaris chartæ vſum non improbare: etenim cum ea conficiatur ex veteribus contritis linteis & glutino, conſtetque & linteum & glutinum ſiccare, hinc colligunt, noſtratem chartam, ſicut apud multos antiquum nomen retinet, & papyrum nominatur, ita iiſdem pollere facultatibus, quibus antiqua commendabatur, & ita ad achores &ali-

Charta Græcorum.

&alios similes morbos curandos posse accommodari. Etsi vero negandum non est, quin vtrumque, & papyrum nostrum vulgare, & nostra charta siccandi vim habeat, ac propterea in morbis qui siccitatem desiderant, non sine vtilitate possit administrari: tamen altera ex parte fatendum quoque est, hæc longe esse imbecilliora, neque eam excellentem vim obtinere, quam Gal. de sua antiqua tantopere extollit.

Cæterum si achoribus coniungantur vel dolor vel inflammatio ab iis abstinendum, ac dolori & inflammationi prospiciendum est, quod communis medendi methodus iubet. Vnde si inflammatio & dolor leuis fuerit, leui quoque præsidio, verbi gratia, perfusione olei rosacei, seri caprini, aut simili, poterit leniri. Sin autem inflammatio & dolor fuerint maioris momenti, tunc Gal. ea maxime probat medicamenta, quæ humida sint, molliant, & sine acrimonia concoquant, quale inter cætera præstantissimum est quod describitur ab eodem 7. de medicamentis secundũ genera. 2. & Parygron à veteribus appellabatur. Demum sublata inflammatione & dolore, ad localia veniendum, de quibus diximus. Quoniam vero Galenus in curatione achorum, pro suo instituto postremo loco examinat dicta & remedia antiquorum, de iis quædam dicam. Primum itaque examinat dicta Archigenis, qui ab illo reprehenditur quod doctrinam confusam tradiderit, quandoquidem plurima proponit medicamẽta & leuiora & vehementiora, & repellentia & discutientia, & quæ plane varias & discutientes inter se facultates obtinent, neque satis docet in quibus achoribus: & quando illis vti oporteat. Exempli gratia, ille sæpius mentionem facit vini, neque declarat quale vinum intelligat, cum tamen vina sint in multiplici differentia, acerba, austera, dulcia, acria, recentia, vetera, crassa, tenuia, fulua, alba, nigra: aliqua etiam plures qualitates simul complectantur, de quibus vini differentiis tractat Galenus non solum hoc loco, sed etiam tertio de med. secundum locos 2. 2. metho. 4. 3. de ratione victus circa principium. quinto de tuenda val. 5. quam eandem reprehensionem de confusis & indefinitis medicamentis Galenus repetit aduersus Apollonium & alios medicos, 3. de med. secundum locos 1. in qua quidem confusione doctrinæ, ac manifesto errore versantur practici nostrorum temporum prope omnes, qui ingentẽ syluam remediorum nobis perpetuo inculcant, neque eorum accommodatum vsum, sicut conuenit, distincte docent. Secundo Galenus examinat dicta Apollonii, quem pariter reprehendit, quod multa medicamẽta sine vllo delectu proferat, quod nõnullis curiosis & superuacaneis medicamentis vtatur, qualis est sanguis testudinis: quæ superstitiosa medicamenta non solum hoc loco improbantur à Gal. sed etiam 3. de med. secundum locos 2. hoc enim, inquit, maximam argueret rei medicamentariæ egestatem: quod postremo describat nonnulla medicamenta turpia, & quæ homo ingenuus vix potest perferre, qualis est vrina tauri & Cameli capiti affusa: quæ item turpia medicamenta ab illo improbantur 10. de simp. med. facul. de vrina humana. Tertio Galenus examinat dicta Critonis, qui de achoribus x. sermones composuit, & diligentius quam cæteri videtur huius morbi curationem tradidisse. Demum examinat dicta Cleopatri & Sorani &c. vt videre est.

De differentiis Vini.

Error practicorum.

CAPVT VI.

De dolore in genere.

ANtequam incipio de dolore capitis, mihi libet de dolore generaliter breuibus tractare: ac primum cum dolor sit res præter naturam, hæc autẽ apud Medicos

triplicia sint, morbus, causa morbi, symptoma: id quæritur, sub quo genere dolor contineatur? & cum fateantur omnes dolorem non esse causam morbi, dubium videtur, vtrum morbus, an symptoma dici debeat, præsertim cum medici, & præcipue Galen. modo inter morbos, modo inter symptomata videantur illum reponere. Sed dicatis dolorem bifariam accipi apud Hipp. & Galenum: vno modo pro affectu qui efficit dolorem, in quo significatu sumitur ab Hipp. 2. apho. 6. nec non 6. epid. 1. 2. Veteres in Cranone dolores frigidi &c. atque hac quidem ratione dolor est perpetuo morbus, quoniam significat affectum inferentem dolorem: ad quem modum Galen. 2. metho. 2. numerat Cephalalgiam inter morbos, qui à parte læsa & symptomate nomen recipiunt: altero autem modo accipitur pro molesto ac tristi sensu, qui apud Galenum 1. de symp. causis 5. in separatione ac diuisione vniti corporis consistit: in qua significatione à Galeno & omnibus medicis vsurpatur frequentissime, & tunc perpetuo est symptoma actionis læsæ, quod morbum sequitur.

Dolor dupliciter accipitur.

Quid sit dolor.

Secundo quæritur quidnam sit dolor? in qua doloris essentia non conuenit inter medicos. Apud Galenum 2. de locis affectis cap. 1. dolor est sensus quidam molestus: veluti voluptas est sensus suauis; neque refert siue tristantem, siue cruciantem, siue laboriosum, siue dolorificum sensum appelles, cum hæc omnia ex Galeno 1. de sympt. causis 6. vnum atque idem significent: quam quidem doloris definitionē ille manifestius declarat 2. de ratione victus acutorum 1. vbi docet dolorem fieri in sensibilibus corporibus, cum ea ipsa corpora, in id quod præter naturam est, subito simulque transmutentur: itaque Galenus statuit dolorem sub genere sensus. Aristotel. 10. ethicorum quoq; docet dolorem non esse sensum actu, sed affectum quendam sequentem tristem illam sensationem: quam opinionem, vt puto, sequuti sunt Argenterius & alii, qui nimis acute docent, dolorem non esse tristem sensum, sed tristitiam quæ sensum comitatur. Ego vero de hac logica subtilitate nihil laboro, sicut neque Galenus, qui satis habuit docuisse, dolorem tunc fieri, cum aliquid sentitur affatim ac repente corrumpens naturam: vnde superuacaneum putauit inuestigare, an tristitia sensus differat ab ipso sensu tristi, & si differant, in quonam doloris natura & essentia reponi debeat: siquidem talis scrupulosa decisio nihil pertinet ad curandos dolores: quem solum finem curationis medici debent perpetuo sibi ante oculos ponere.

Quomodo fiat.

Nescio autem quid sibi voluerit Aristoteles, dum dicit sectione 11. Prob. 13. dolorem pectoris refrigerationem esse: nisi forte censuit, in dolore spiritus prope cor contineri & quiescere, adeoque partes illas reddi frigidiores. Sic Alexand. Aphrodisæus libr. 4. quæst. naturalium 6. scribit, dolorem non esse tristem sensum, sed contractionem animæ, sicut voluptatem eiusdem animæ dissolutionem. Sed ille manifeste fallitur. Etenim etsi fortasse verum est, in dolore animam contrahi ad partes internas: tamen huiusmodi contractio non est dolor, sed dolorem sequitur.

Itaque tenendum est cum Galeno, dolorem esse tristem sensum actu, non potentia, & tunc fieri, cum aliquid naturam, vel vt Plato loquitur, Harmoniam seu Symmetriam nostram subito ac semel potest corrumpere. De qua re si quis plura cupiat, is videat Platonem in Timæo & Philebo, ex quibus locis 1. de sympt. causis. 6. Galenus fatetur se hanc totam disciplinam collegisse.

Tertio

Tertio quæritur, vtrum dolor in solo sensu tactus, vel in cæteris quoque sensibus reperiatur? Cui quæsito respondent nobiliores medici & Philosophi cum Aristotele & Galeno, dolorem non in solo tactu, sed etiam in quolibet sensu reperiri: ac primum est Aristotel. qui loco citato 10. ethicorum aperit, & tanquam omnibus manifestum recipit, voluptatẽ in visione, auditione, & vnoquoque sensu contingere: quod si voluptas omnibus sensibus contingit, vt de dolore, illius contrario, idem fateamur necesse est. Præterea ille generaliter docet 2. de anima 123. sensibilia intensa corrumpere omnia omnium sensuum instrumenta, rationem reddens, propterea quia tunc dissoluitur ratio siue intentio sensorii, nempe ipsemet sensus, sicuti dissoluitur consonantia & tonus chordarum, cum illæ vehementius percutiuntur. *Vtrum in solo tactu sit dolor.*

Speciatim vero demonstrat Philosophus in tex. 143. in singulis quatuor sensibus, auditu, gustu, visu, odoratu, id contingere: siquidem ab intẽsis & exuperantibus obiectis, sonis, saporibus, coloribus, odoribus, illi manifeste alterantur & dolent: quam eandem sententiam repetit Philosophus 3. de anima 7. Deinde est Galen. qui tam plane aperit omnes sensus dolore affici, vt nihil planius esse possit. Dicit enim 1. de sympt. causis 6. Delectatione & dolore omnes sensus afficiuntur, non tamen æque euidenter, sed in sensu quidem visus minimum, in tactu vero & in gustu maxime, ab iis deinceps in olfactu, & post hos in auditu. Quo loco diffuse monstrat, quænam & quomodo singulos sensus contristent & dolore afficiant. Et iterum hæc habet de sympt. diff. 3.

Est igitur in oculis ob lucis splendorem dolorificum pathema, & in auribus ex magno & aspero sono, in olfactu quoque & gustu alia quædam molesta existũt pathemata. Ac ne quis putet, sensus dolore affici quatenus sunt prediti sensu tactus, qui est omnibus sensoriis communis, Galenus hoc ipso loco docet, illos vtraque ratione, & propria, & communi, laborare, & differentiam ponit inter dolorem tactus & reliquorum sensuum, quod nimirum dolores sensui tactus maximi eueniant, neque solum ab externis, sed multo magis ab internis corporis affectibus contingant, idque interdum adeo vehementer, vt nonnulli nimio dolore superati, sibi ipsis mortem consciuerint: cæterorum autem sensuum omnino dolores esse leuiores, & ab externis tantummodo causis atque ex propriis sensibilibus fieri. Acreuera nemo est, qui non quotidie percipiat in singulis sensibus dolorem & voluptatem, pro vt res molestæ vel gratæ illis obiiciuntur.

Cæterum non desunt, qui acutius hanc rem considerantes, dolorem aiunt solius sensus tactus symptoma esse, reliquos autem sensus dolere dupliciter; vno modo quatenus sensoria prædita sunt tactu, ad quem modum si propter phlegmonem, vel alium affectum, aures vel oculi doleant, vt dicit Galenus libro de symp. differ. 11. dolores non auditus aut visus, sed proprii tactus sunt: altero autem modo doleat ab iis, quæ singulis propriis sensibus obiiciuntur, nimirum sonis, coloribus, odoribus, saporibus, quæ tamen obiecta non aliter dolorem afferunt, nisi quatenus tactum huiusmodi partium male afficiunt; id quod hac euidenti ratione conantur confirmare.

Quæcunque obiecta sunt quatuor sensibus, & illis dolorem afferunt, id non aliter faciunt quam inferendo passiones, quæ tactus propriæ sunt. Namque vt vidimus solutio continui vel sola, vel principalis est causa doloris, quæ sine dubio ad tactum pertinet. Quod autem ita hæc se res habeat, facile vnusquisque in-

telliget & fatebitur, quicunque rationem voluerit confiderare, qua fingula obiecta fingulis fenfibus molefta funt, & dolorem afferunt; quandoquidem album & fplendidum non aliter quam difpergendo, nigrum conftipando; fonus acutus incidendo, grauis contundendo, oculis & auribus molefta funt. Sic de faporibus, quibus odores proportione refpondent, Galen. agit diffufe 4. de fimp. med. facul. quo loco de fententia Platonis omnes fenfus faporum tactus alterationibus tribuit, adeo, vt acida incidant, falfa abftergant, amara corrodant, acerba conftringant. Cum igitur qualitates inferentes dolorem fingulis quatuor fenfibus, quæcunque illę fuerint, propria tactus ratione videantur id facere; hinc colligunt, omnes dolores folius fenfus tactus proprios effe, reliquis autem fenfibus per accidens contingere, nempe ratione tactus, quo omnes fenfus præditi funt. Ex quo fortaffe factum eft, vt neceffarium fuerit, fenfum tactus per inftrumenta reliquorum fenfuum difperfum effe, vt illi moleftiam & pericula rerum, quæ illis obiiciuntur, poffent difcernere, quæ alioqui nulla ratione perfequi potuiffent. Ac fane huic opinioni vehementer fauet Galenus. Nam lib. de fympt. diff. 3. docet, fenfum tactus in fua actione, præter reliquos fenfus, proprium atque egregium fymptoma dolorem obtinere: quod fi dolor tactus proprium fymptoma eft, quomodo reliquis fenfibus poteft effe communis? fed hac de re fatis.

De caufis doloris.

Vltimo quæritur de caufis doloris. Galenus fæpenumero plures caufas, quandoque vnicam videtur ftatuiffe. Lib. de inæquali intemperie manifefte docet, duas effe caufas doloris: alterationem & folutionem continui: quemadmodum mirus dicit Hip. ex quibus alteratur & corrumpitur natura, dolores fiunt; alteratur autem & corrumpitur cuiusque natura, cum calefit vel frigefit, vel ficcatur, vel humectatur, vel vnitas eius diffoluitur. Et fi quis veftrum cupit habere alia teftimonia, videat 2. de locis aff. 1. 4. de locis aff. 8. in arte medica. 80. 2. de ratione victus. 1. & 12. 12. metho. 7. altera ex parte de inæquali intemperie 8. 3. de fracturis 34. 4. de fymp. med. facul. 2. qui locus maxime eft dignus confideratione. Galenus ex propofito ftatuit folutionem continui effe vnicam caufam doloris: vnde Auic. 1. canone fen. 2. doctri. 2. cap. 19. exiftimauit, Galenum docuiffe hanc vnam tantummodo effe caufam doloris, folutionem continui: quam opinionem ipfe reprobat. Ego autem cenfeo vnam duntaxat proximam & immediatam effe caufam doloris, folutionem continui: hanc vero folutionem poffe fieri dupliciter: vno modo à propriis caufis, quæ continuum poffunt foluere, quæ etfi à Galeno variis locis varie commemorátur, tamen eo modo poffunt referri ad fontes caufarum, quos ille ponit in arte med. 80. qui quidem fontes late patent, & ad quamlibet folutionem continui poffunt accommodari; & funt quatuor, fectio, erofio, contufio, tenfio: altero autem modo foluitur continuum ex magna & violenta alteratione, ac potiffimum calida & frigida, quæ fane nulla ratione fine folutione continui poffent dolorem inferre, ficut ipfemet Galen. diffufe & cum demonftratione probat, 4. de fimp. med. facul. ad quem locum tanquam præcipuum perpetuo lectorem folet remittere, vbicunque de caufis doloris fermonem habet. Cum Galeno videtur cofentire Ariftoteles qui 6. Top. 3. loco 24. à fubiecto docet, caufam efficientem doloris non aliam effe, quam naturalium partium feparationem. Quæ forte Arift. fententia ex eo quoque poteft confirmari, quoniam ille docet fenfibilia intenfa corrumpere inftrumenta fenfuum, fiquidem corruptio fine folutione continui vix videtur fieri poffe. Quod fi quis demum quærat, cur Galen. affignandis caufis doloris tam inconftans videa-

Quatuor cauſæ ſunt ſoluentes continuũ.

Gal. inconſtãtia in cauſis doloris.

videatur? id mea ſententia propterea factum eſt, quod ille in hac inquiſitione diuerſas perſonas ſuſtinuerit: quando enim accurate & exquiſite rem contemplatus eſt, adeoque induit perſonam philoſophi, qui omnia ſubtiliter perpēdunt, tunc ſtatuit vnām ſolutionem continui doloris cauſam eſſe, eamque immediatam, ſine qua dolor non poteſt excitari: quando vero noluit hanc rem ſubtiliter tractare, ſed medicam perſonam induit, libenter euidentia ſectatus, neque fere ſenſuum cognitionem tranſcendens, ac vnam curationem cōſiderans, alterationem etiam proponit: ſiquidem ſenſus confirmat, non minus à ſolutione continui, quam ab intemperie dolorem fieri: præterquā quod cōſideratio huius duplicis cauſæ maxime ad curationem facit, cum plane alia curatio conueniat ſolutioni continui, quæ à ſimplici alteratione prouenit, nimirum per contrariam alterationem, & alia ei quæ è re ſecante, erodente, &c. gignitur: de quibus tractabimus.

Capvt VII.

De dolore Capitis.

Apud Galenum & Græcos tria ſunt præcipua nomina, quæ ſignificant dolorem capitis, Cephalalgia, Cephalæa, Hemicrania. Cephalalgia dupliciter accipitur, vno modo tanquam genus, quod omnes dolores capitis comprehendit, vt placet Galen. 2. metho. 2. de diff. ſymp. 5. 6. epid. 1. 2. Altero modo tanquam ſpecies, & eſt dolor capitis remiſſus & leuior, in quo neque acceſſiones ſunt admodum frequentes & periculoſæ, neque caput admodum debile redditur. Quo loco arguendus eſt Altimarus, qui cap. 10. de dolore capitis dicit, Cephalalgiam eſſe dolorem capitis recentem, atque hac potiſſimum ratione illam differre à Cephalæa; quod aduerſatur Galen. 2. de med. ſecund. locos circa principium, qui tractat de inueterato capitis dolore, quem Cephalalgiam appellat, cum poſteriori ſequenti cap. de Cephalæa ſermonem habeat. Namque hæc duo nomina inter ſe non aliter differunt, quam ratione acceſſionum & debilitatis capitis. De Cephalæa, & quomodo à Cephalalgia differat, præclare tractat Galen. 3. de locis aff. 9. 2. de med. ſecund. locos. 2. qui ſcribit ad hunc modum. Cephalæa eſt capitis dolor diuturnus & difficulter ſolubilis, qui à leui occaſione acceſſiones habet, vt neque ſtrepitum, neque vehementiorem vocem, neque ſplendidam lucem, neq; motum æger poſſit tolerare, ſed tranquillitatē, propterq; doloris vehementiam obſcurum cubiculum requirit: nonnulli vero veluti malleo arbitrantur ſe percuti: alii ea quæ in cap. ſunt, contundi ſentiunt, neque paucis ad radices oculorum dolor extenditur: quinimo huiuſmodi acceſſiones, veluti iis qui morbo comitiali laborant, intermittunt aliquando. Conſtat igitur quod in hoc morbo veluti in Cephalalgia caput facile patitur, verum per Cephalæam partes debiliores multo redduntur. Hæc Gal. Ex quibus facile eſt intelligere, quantum hallucinetur Arculanus, & qui opinantur Cephalæam & Cephalalgiam eſſe ſynonyma.

Cephalalgia dupliciter accipitur.

Error Altimari.

Cephalalgia à Cephalæa quomodo differat.

Cephalæa quid ſit.

Error Arculani.

Tertium eſt nomen Hemicrania, quæ apud Gale. 2. de comp. med. ſecund. locos 3. eſt affectio doloroſa, circa dimidiam capitis partem, vel dextram vel ſiniſtram, quæ iuxta ſuturam ſecundum longitudinem capitis, quæ ſagittalis dicitur, terminatur, atque vtplurimum per circuitum exacerbatur, influxu humorum aut vaporum, ſiue multorum, ſiue calidorum, vel frigidorum, cauſam ſuggerente malorum. Præter hæc tria nomina apud nonnullos eſt vox Omonopagia quæ ſignificat dolorem in quarta capitis parte, quod ego neque obſeruaui, neque audiui, ne-

Hemicrania quid ſit.

Omonopagia quid.

que puto fieri posse, quoniam caput in quatuor partes diuisum non est: ita vt omnino videatur alienum à ratione, doloré in quarta capitis parte determinate posse reperiri. Auicenna, Mesues, & nonnulli Arabes dolorem capitis sodam appellant: apud Barbaros sunt aliæ plurimæ voces, Ouum, Galea, Clauus & similes; quas ego puto apud illos varias species doloris significare.

Varia capitis doloris nomina.

Dolor quid.

Ex iis quæ hactenus diximus satis constat, quid sit dolor capitis. Is itaque si proprie accipiatur, non est causa morbi, nec morbus, sed symptoma, actio deprauata facultatis animalis sentientis, vnde hæc pars tristi & molesto sensu laborat.

Differ. I.

Differentiæ doloris capitis sunt quamplurimæ, sed inter cæteras quæ sumuntur à causis, principem locum obtinent, de quibus propterea accurate agendum est.

Causæ doloris.

Primum ergo causæ doloris capitis sunt duplices, aliæ externæ, aliæ internæ. Externæ quædam sunt necessariæ, quæ vitari non possunt: quædam fortuitæ, quæ hominibus non necessario eueniunt. Necessariæ sunt cibus & potus, aer nos ambiens, somnus & vigilia, & res cæteræ non naturales: ad quem modum qui nimio cibo obruuntur, qui diutius sub sole morantur, qui longiori indulgent somno, dolore capitis corripiuntur. Causæ fortuitæ sunt incidentia, contundentia, morsus feræ venenatæ, & similes: de quibus vtrisque causis tractat Galen. in arte med. cap. 85. Causæ autem internæ pariter sunt duplices: quædam sine materia, quædam cum materia. Causæ internę sine materia sunt intemperies, vel simplices, vel ex iis compositæ: causæ internæ cum materia quoscunque humores complectuntur, siquidem vnusquisq; humor, sanguis, flaua bilis, pituita, meláchol:a, vel sua mala qualitate, vel nimia copia, facile potest soluere continuum, & capitis dolorem efficere.

An Vermes sint doloris causa.

Nonnulli iis addunt & vermes, qui reperiuntur vel in radicibus narium, vel in alia capitis parte, à quibus dolores capitis afferunt fieri posse: alii contra id negant, de quibus Auicenna dicit hunc in modum. 1. 3. tract. 2. cap. 3. Quidam medici Indi dixerunt, quod quandoque sunt in causa Sodæ, vermes geniti in capitis partibus, motu suo lædentes, tensione & corrosione sua: & quidam remouerunt hoc, sed non est necessarium vt remoueatur, nam vermes multoties nascuntur in anteriori capite.

Galeni repugnantia.

Quoniam vero diximus, dolorem capitis ex qualibet intemperie fieri, quæritur vtrum omnes qualitates dolorem efficiant? Cui dubitationi Gale. ansam dedit, qui videtur modo in hac, modo in illa sententia fuisse: namque non semel docet manifeste, omnes qualitates dolorem facere, vt libr. de inæquali intemperie 4. & 80. artis med. 1. de natura humana. 6. 2. de ratione victus 1. Altera autem ex parte, cum Galen. disputaret ex proposito de causis doloris, quatenus pertinet ad alterationes, caloris & frigoris tantummodo meminit 12. metho. 7. Cuius quidem decreti rationem videtur reddidisse 1. de symp. causis 6. qui ex Hip. scribit hunc in modum. Iis quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fiunt. Hac enim voce, corrumpitur, & celeritatem & vehementiam alterationis indicat.

Porro magnæ in tactu à natura eueniunt mutationes, à calidi & frigidi violento occursu, præterea ab iis quæ contundere, secare, extendere, atque erodere possunt. Nam humidum & siccum sine calore & frigore, occursum violentia carentem obtinent. Itaque ratio propter quam ex vna parte calor & frigus dolorem inferunt, ex altera humidum & siccum dolorem non inferunt, illa est apud Galenum, quoniam calor & frigus tactui violenter occurrunt, siccum & humidum

omni

omni violento occurſu carent. Neque vero hæc ſolum ratione Gal. videtur ſibi ipſi repugnare, dum ſcribit, omnes qualitates alterare ac dolorem efficere, poſtea vero illud aperit de ſolo calore & frigore, atque negat de humiditate & ſiccitate; ſed tertiam quoque repugnantiam inducit, docens à calido & frigido vehemētiſſimos dolores fieri, à ſiccitate moderatos, ab humiditate nullum dolorem procreari. Verba illius hæc ſunt 2. de med. ſecundum locos. 1. circa principium: Vehementiſſimi capitis dolores fiunt iuxta caliditatem & frigiditatem, moderati iuxta ſiccitatem, ad humiditatem vero nullus dolor conſequitur.

Nonnulli ad hanc difficultatem reſpondent, quamlibet intemperiē poſſe dolorem efficere, ſed plane diuerſa ratione: Namque ex caliditate & frigiditate manifeſtos & inſignes, ex ſiccitate obſcuros & leues, ex humiditate obſcuriſſimos & leuiſſimos dolores fieri; ex quo ita conantur Galenum ſibi ipſi conciliare. Etenim quando ille ſcribit, omnes intemperies dolorem facere, dolorem obſcuram & leuem interpretantur; quando autem docet ex ſola caliditate vel frigiditate dolores fieri, dolores manifeſtos & vehementiſſimos intelligunt. *Solutio nonnullorum.*

Verum hæc reſponſio Galeni ſententiæ non videtur conuenire: namque ille manifeſtiſſime afferit, ex humore nullum dolorem fieri, cum dicat neque humidum neque ſiccum poſſe aliquem violentum occurſum habere, ſine quo violento & confertim facto occurſu certum eſt apud eundem Galenum nullum dolorem poſſe excitari. Quod ſi ſiccitas & humiditas nullum dolorem efficiunt, vt neque obſcurum neque leuem dolorem efficiant, fateantur neceſſe eſt. *Refutatio.*

Ego vero puto ita eſſe reſpondendum, calorem & frigus conſenſu omnium dolorem efficere, quod huiuſmodi qualitates ſint lōge efficaciſſimæ, & ad agendum maxime idoneæ, quas propterea actiuas vocant, itaque confertim violenterque alterant ac naturam corrumpunt, vnde per ſe & ſine vlla materia poſſunt dolorem facere: ex quo factum eſt, vt Galen. 12. metho. & alibi, harum duarum duntaxat qualitatum mentionem fecerit: altera autem ex parte ſiccitatem & humiditatem per ſe, ac niſi calori & frigori coniungantur, vel alicui materiæ copulentur, nunquam dolorē procreare, quod huiuſmodi duæ qualitates ſint minus efficaces, & minus ad agendum idoneæ, quas propterea vulgo paſſiuas appellant: id quod expreſſe notauit Galenus. 1. de ſympt. cauſis 6. per hæc verba: Quippe humidum & ſiccum, ſi abſint calefactio & refrigeratio, ſine violentia corpus attingunt. Quamobrem ſimplex caliditas & ſimplex frigiditas per ſe, ſiccitas vero & humiditas per accidens, nimirum ſi caliditati & frigiditati coniungantur, dolorem afferunt. *Solutio auctoris.*

Huiuſmodi reſponſio omnem difficultatem tollit, & omnes Galeni locos conciliat. Namque vbi Galen. ſcribit, caliditatem & frigiditatem tantum dolorem efficere, tunc efficaciſſimas & nudas qualitates intelligit, quæ per ſe & ſine vlla materia dolorem generant: vbi vero inquit omnes quatuor qualitates alterare aut corrumpere, intelligit id facere ſiccitatem & humiditatem, ſi actiuis qualitatibus frigidæ, aut calidæ, aut alieno humori coniungantur: vbi præterea docet tres qualitates dolorem facere, tunc nudas & ſimplices qualitates intelligit, ſiue per ſe, vt caliditas & frigiditas, ſiue per accidens, ſicut ſiccitas, dolorem efficiant. Vbi demū ſcribit Gale. ex humiditate nullū plane dolorem excitari, nudam & ſimplicem qualitatem intelligit, quæ nullo pacto occurſum violentū poteſt obtinere: namq; ſi hu-

miditate humorum fluxio coniungatur, tunc non per ſe & ratione qualitatis, ſed per accidens & ratione copiæ, nempe implendo, diſtendendo, & inflammando dolorem poteſt excitare. Cæterum Paulus ait lib. 3. 4. Grauiſſimi capitis cruciatus ex actiuis qualitatibus proficiſcuntur, maxime vero ex calida: at qui ſiccitatē ſequuntur, non tanta violentia ſæuiunt, humida vero qualitas ſui ipſius reſpectu plane omni dolore caret, niſi calori aut frigori, aut humoris plenitudini coniuncta ſit: & ſic quod nos diximus, ipſe confirmat.

II. Differ. Secundo ſumuntur differentiæ doloris iuxta affectarum partium naturam; quæ differentiæ plane multiplices eſſe poſſunt: etenim Galen. auctore 2. de med. ſecundū locos circa principium, quandoque extra, quandoque intra caluariam affectio eſt: aliquando omnes internæ, aliquando omnes externæ partes: interdum non omnes, ſed nonnullæ tantum, arteriæ videlicet, aut venæ, aut nerui, aut membranæ, aut cutis, aut ipſum denique cerebrum laborat, adeo vt plane difficillimum ſit affectum locum, & an ſint plures vel vnus, cognoſcere. Quoniam diximus cum Galeno cerebrum ſicut reliquas partes capitis dolere, hoc loco mouetur quæſtio, vtrum cerebrum ſentiat, nec ne? de qua cum multa poſſint ad vtramque partem diſputari, illud vnum mihi ſatis in præſentia eſt, de ſententia Ariſtotelis & Galeni cerebrum aut nullo, aut admodum exiguo ſenſu præditum eſſe. Ariſtotelis verba hæc ſunt, 3. de Hiſt. animalium 19. Quin etiam cerebrum & medulla tactum non ſentiunt: quæ eadem verba repetit ſecundo de partibus animalium 7. Sic Galenus docet primo de ſympt. cauſis 8. cerebrum fuiſſe à natura inſtitutum, non vt foret inſtrumentum ſentiens, ſed vt reliquis ſenſibus ſentiendi facultatem tribueret. Quem locum, nequeo me continere quin vos moneam, turpiter fuiſſe declaratum ab Archangelo Piccolomineo, prælectionibus anatomicis, lectione 6. de rebus ad cerebrum ſpectātibus, qui hanc rem tractans, pro parte affirmatiua, quam ille ſuſtinet, hunc locum Gal. producit, per hæc verba. Ipſum namque cerebrum ſentiens organum à natura conditum non eſt, ſed quod ea quæ ſentiunt, ſentire poſſit. Hæc poſtrema verba referens, minime ad reliquos ſenſus, ſed ad ipſum cerebrum; quod quidem tam alienum eſt à veritate & à mente Gal. quam quod alieniſſimum. Etenim Galenus Linacro interprete ita loquitur; Ipſum namque cerebrum ſentiens organum à natura conditum non eſt, ſed vt ea quæ ſentiunt, ſentire poſſent: Vel aliter longe apertius ex Fuchſii interpretatione: Ipſum namque cerebrum non vt ſit ſentiendi inſtrumentum, ſed vt ijs quæ ſentiunt, vim ſentiendi præſtet, à natura inſtitutum. Quæ vtraque interpretatio non ſolum reſpondet græcæ literæ, ſed etiam rei naturæ ac veritati maxime conuenit. Hanc doctrinam Galen. confirmat 7. de plac. Hip. & Pla. diffuſe: Ariſtotelis & Galeni ſententiam confirmat experientia, ſiquidem ſæpe euenit in vulneribus capitis, vt ſine dolore inſignis portio cerebri extrahatur, quod niſi eſſet ſenſus expers, nulla ratione fieri poſſet. Itaque per Ariſtotelem, Galenum & experientiam cerebrum non ſentit. Quod autem econtra Galenus hoc ipſo loco, 2. med. ſecundum locos, inquit, cerebrum dolere; nec non in libr. de plenitudine 4. cerebrum & ſpinam reponit inter ea quæ ſenſum obtinent: ego quidem puto Galenum iis locis cerebrum intelligere non ſeparatim, ſed ſimul cum membranis illud continentibus, quæ proculdubio ſentiunt: & hac de re ſatis.

Vtrum cerebrum ſentiat.

Error Archangeli Piccolominei.

Solutio.

III. Differ. Tertio loco ſunt differentiæ doloris capitis à qualitate doloris: namque alius eſt acutus, alius grauis, alius in quo ſentitur extenſio, alius in quo ſentiuntur pulſationes:

tiones. vulgo dolorem pungitiuum, extenſiuum, grauatiuum & pulſatorium vocant. Dolor acutus proprie videtur ad membranas pertinere, ſed præterea qualitatem materiæ demonſtrat, quæ vtplurimum tenuis & penetrans exiſtit. Dolor grauis fere ex multa materia prouenit, ſicut in plenitudine contingit. Dolor extenſiuus ſine grauitate, à flatibus proprie generatur. Dolor pulſatiuus pertinet ad inflammationes, ac fit in partibus ſenſibus præditis, vt membranæ ſunt arteriæ &c. de quibus variis diff. & modis doloris diffuſe tractat Galen. 2. de locis affect. 1. & ſequentibus.

Quarto ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo: quippe dolor capitis alius eſt vehemens, alius debilis, alius moderatus; imo dolor quandoque eſt tam vehemens, vt exempli gratia quod eſt Auicennæ prima 3. tract. 2. 1. vt ſi occurrat ſyncipiti infantis, habentis oſſa tenuia, ſeparet ipſa, & rumpat commiſſuram. Dolor debilis contingit ſicut in lethargo, ſic dolores moderati in febribus & aliis morbis occurrunt frequentiſſime. *IV. Differ.*

Quinto ſunt differentiæ à tempore: dolor alius recens, alius antiquus: quæ differentiæ ſpeciatim pertinent ad cognoſcendam naturam doloris: ſiquidem dolor antiquus frigiditatẽ, recens vero caliditatẽ vtplurimum ſolet indicare: ſic dolores alii ſunt continui, alii ſunt interpolati: de quibus agit Galen. in 2. de diff. febr. vltimo. *V. Differ.*

Sexto à coniunctis ſunt differentiæ: etenim dolor capitis rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam coniungi poteſt: itaque ſunt animaduertenda ætas, ſexus, corporis habitus, aer ambiens, victus ratio, & ſimilia. Sed omnium maxime eſt animaduertendum, vtrum dolor capitis ſit ſolus, vel ſimul cum alio affectu præter naturam, quod non parum facit ad curationem. Exempli gratia: ſi fuerit capitis dolor ſimul cum deſtillatione, tunc non licet vti medicamentis repellentibus, quoniam periculum immineret, ne humores facto impetu ad partes ſubiectas præcipitarent, & hominem ſuffocarent, vel aliud malum afferrent. *VI. Differ.*

Cæterum præter omnes huiuſmodi differentias alia quædã differentia minime eſt prætermittenda, quæ fere omnibus morbis eſt communis. Namque caput quandoque ex proprio affectu, quandoque ex conſenſu aliarum partium laborat, cuius quidem differentiæ vtilitatem Galen. inquit manifeſtam eſſe 2. de locis aff. 6. ſiquidem ad curationem omnium primum expedit cognoſcere, cuinam parti remedia ſint apponenda: quippe læſo cerebro ſolum per conſenſum, ſi id quod primum laborat, curatum fuerit, priusquam in cerebro proprius aliquis affectus excitetur, nullum in ipſo relinquitur ſymptoma, quod ſi vero ex conſenſu aliquis in ipſo permanens affectus fuerit, tunc non ſolum ei parti quæ primum laborat, ſed etiam ipſi cerebro prouidendum eſt. *VII. Differ.*

Quid ſit morbus proprius, & quid morbus per conſenſum, communi quadam coniectura, nempe durationis & permanentiæ declarat Galenus 2. de locis aff. cap. 1. poſtremis verbis. Etenim ſi malum ſtabile in aliqua parte aut permanens fuerit, tunc eam partem proprio affectu laborare cenſendum eſt, ſin autem pars aliqua ſimul cum alia afficiatur; vt irritata quidem vna, altera vehementius affligatur, remiſſa vero irritatione quieſcat, tunc eam partem per conſenſum affici putandum eſt. Sed magis accurate Galenus hanc rem explicat 3. de locis aff. 6. vbi ſcribit ad hunc modum. Pathemata quæ propriis ſymptomatibus exacte cogno- *Morbus prius & per conſenſum.*

ſcuntur, & perpetua ſunt, neque aliis præcedentibus facta, propria exiſtunt: quæ vero neque propriis ſymptomatibus exacte cognoſcuntur, neque perpetuo permanent, & aliis ſuccedunt, per conſenſum accidant. Quo loco notandum eſt, morbos minime ea ratione diſtinguendos eſſe, vt alii ſint proprii, id eſt primarii, alii per cōſenſum, id eſt ſecundarii, ſicuti nonnulli veteres Medici, & multi hoc tempore faciunt: quem errorem arguit Gal.1.de locis aff.3. qui ita ſtatuit, proprie loquendo primario affectui ſecundarium aut poſteriorem, ei vero qui per conſenſum fit, proprium affectum opponendum eſſe. Proprius affectus, & qui vere aliquam partem occupat, ἰδιοπάθεια: qui vero eſt per conſenſum adeo vt pars ſimul cum alia, vel potius ab alia laboret, συμπάθεια dicitur.

Tribus modis partes per conſenſum laborant.

Materia intercepta.

Sed notandum ex Galen.1.de locis aff.3.& 6. 3.de locis aff. 1. partes tribus modis ſympathiam, id eſt, morbum per conſenſum incurrere. Primo quando intercipitur materia quæ ad perficiendas actiones illius partis eſt neceſſaria, verbi gratia, quod eſt Galeni, vt vox emittatur, vehementem ſpiritus efflationem ad guttur efferri neceſſe eſt, hæc autem fit in exſpiratione, cum muſculi intercoſtales thoracem comprimunt & cōſtringunt: itaque ſi huiuſmodi muſculi perforentur, vehemens illa ſpiritus emiſſio deficiet, ex quo neque guttur valebit vocem formare; vnde hæc pars à propria actione ceſſabit, non quod guttur proprio morbo laboret, ſed quia neceſſaria materia priuatur, vt propterea morbus ſit per cōſenſum, & ꝓprius morbus occupet muſculos intercoſtales, quo proprio morbo ſublato, guttur quoque propriam actionem, nempe vocem, recuperabit.

Facultate intercepta.

Secundo fit morbus per conſenſum, cum facultas ſine materia intercipitur, neque ad partem tranſmittitur, ſicut euenit illi iuueni, cuius hiſtoriam narrat Galen. 1. de locis aff. qui cecidit ex alto, ita vt dorſi initium ad terram affligeretur, vnde tertia die exiguam admodum vocem reddidit, quarta autem die prorſus obmutuit, & ſimul crura ſunt reſoluta: ex quo factum eſt, cum Medici temere fatigarentur circa crura, vtpote reſoluta, & circa guttur propter defectum vocis, vt Galen. prohibuerit, ne id amplius facerent, ipſe vero altera ex parte loco laborāti, ſpinæ nimirum curatione adhibita, eaque à phlegmone liberata, effecit vt à ſeptima die vox iuueni fuerit reſtituta, & crura motus facultatem recuperauerint. Huic iuueni crura ſenſu & motu priuata fuerunt, non quod ipſa aliquo morbo laborarint, ſed quoniam ſpinæ dorſi inflammatio adfuerit, & inde erat impedimentum, quo minus facultas animalis ad ea per neruos ſine materia deferri potuerit.

Tranſmiſſa materia noxia.

Tertius eſt modus, quando tranſmittitur aliqua materia noxia ad aliquam partem, cuius actionem lædit, veluti cum ex ventriculo vapores & humores vitioſi ad oculos & cerebrum aſcendunt, ex quibus debilitas videndi, deliria, & alia capitis mala proueniunt, etſi neque oculi neque cerebrum quicquam laborent.

Ex tribus hiſce morbis per conſenſum Galen. 1. de locis aff. 6. eum magis vere & proprie talem inquit, appellari, quando vel materia, vel facultas ſine materia intercipitur, magis improprie vero, quando materia vitioſa ad aliquam partem cōfluit. Nam etſi huiuſmodi pars proprio morbo non laboret: tamen vix fieri poteſt, quin, exempli gratia, humor tranſmiſſus illi parti aliquod incommodum afferat, id quod de impedita materia, vel facultate ſine materia dici non poteſt.

Quæſtio.

Verum quærat aliquis, quomodo huiuſmodi conſenſus in corporibus contingat?

tingat? Huic respondet Galen. de sententia latini interpretis libr. Hip. 3. epid. 1. 4. istud fieri tribus modis: aut propter vicinitatem, aut propter communicantiam, vel generis vel operis: per consensum ratione vicinitatis, pulmo & succingens membrana, & omnes propemodum vicinæ partes inficiuntur: ratione familiaritatis generis neruoso neruosum, venoso venosum, arteriosum arterioso generi consentit: sic propter familiaritatem operis, mammæ & thorax partibus genitalibus consentiunt. Apud Auicennam 1. 3. tract. 2. cap. 6. duplex tantummodo est consensus, quos ille communitates vocat, alteram absolutam, alteram non absolutam. Communitas absoluta est, quando ex membro communicãte ad partem cerebri nulla materia, sed tantummodo mala qualitas pertingit: communitas autem non absoluta est, quando ex ipso membro consentiente aliquis humor aut vapor ad cerebri substantiam peruenit: huius vtriusque consensus multa postea exempla ponit.

Itaque rediens ad rem, caput vel proprio affectu laborat, intemperie vel simplici vel composita, vel cum materia vel sine materia: vel laborat ex consensu: atque hic consensus potest esse duplex: vnus totius corporis, sicut in febri contingit: alter determinatæ partis, exẽpli gratia iecoris, ventriculi, &c. Ac licet nulla sit pars nostri corporis, quæ non cum cerebro conuenientiam habeat, propter rationem neruorum: tamen sciendum est, duas partes præ cæteris hac in re principem locum obtinere, illæ vero sunt ventriculus & vterus; quæ quidem duæ partes sicut validissime ad cerebrum alligantur, ita solent frequentissime illud in consensum trahere: vnde qui habent ventriculum debiliorem, & quibus vel menstrua vel lochia detinentur, in dolorem capitis incidunt frequentissime. Hactenus de differentiis.

Signa indicantia dolorem capitis, nonnulla imminentem & futurum, nonnulla præsentem dolorem produnt: de quibus omnes tractant: ac primum de primis nos agemus: namque si præuideas imminentem dolorem capitis, ille præcauendus est, remouendo causas ex quibus originẽ habiturus est. Huiusmodi signa ex tribus capiuntur: ex propria præparatione, cum agens non agit in agens nisi bene dispositum. 2. ex quibusdam præsentibus causis. 3. ex iis quæ præcesserunt. Corpora cum primis præparata ad dolorẽ capitis illa sunt, ex Galen. 30. de locis aff. 9. & Auicen. 1. 3. tract. 2. 1. quæ habent caput imbecillum & exquisiti sensus, quales sunt, qui nullum calidum odorem possunt perferre, & ab omnibus propemodum causis, tam internis quam externis facile offenduntur: præterea quæ habent inferiores partes debiles & male affectas, exempli gratia, in quibus vaporosus calidus spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa in ore ventriculi coaceruantur, hæc enim facile capiti cõmunicantur, & dolorẽ per cõsensum inferunt. Secundo licet præsagire de imminente capitis dolore, si adsint causæ quædam morbosæ, verbi gratia, si corpus plenitudine vel cacochymia laboret: si consueta aliqua vacuatio retenta fuerit: si multæ & frequentes cruditates in ventriculo generentur. Tertio quæ præcesserunt dolorem capitis possunt indicare, veluti magnæ vigiliæ, diuturni somni, profundæ cogitationes & studia, & alia id genus, quæ fere præludia quædam doloris capitis dici possunt. *Signa.*

Porro in signis præsentẽ dolorem significãtibus 1. quæritur, vtrũ huiusmodi signorũ inquisitio sit scientifica an coniecturalis? Nam Gal. 2 de med. secund. locos. 1. ad finẽ, aperte fatetur, eam medicinæ partem, quæ in affectuũ cognitione versatur, esse maxime cõiecturalẽ, alteram quæ ad curationẽ pertinet, scientificã & certã esse; *Vtrum signorum inquisitio sit certa.*

id. ma

idem docet 8. de med. ſecundum locos 1. 2. de ratione victus vero. 5. de tuenda Val. 11. ſed apertiſſime in libr. de plenitudine ad finem. Contra vero idem Galen. 12. metho. 7. docet, cognitionem quorundam affectuũ, quales ſunt pleuritis & dyſenteria, minime coniecturalem, ſed certam & ſcientificam eſſe: etenim gratia exempli, quotiescunque hæc ſigna, febris acuta, difficultas anhelitus, dolor lateris pungitiuus, tuſſis, pulſus ſerratus, ſimul conueniunt, tunc certam pleuritidis cognitionem præbent. Ad hanc difficultatem, quæ tantummodo in morbis internis locum habet, reſpondet Galen. in libr. de plenit. poſtremis verbis, ſigna indicantia morbos eſſe triplicia, quædam ſcientifica, quædam iis inferiora, & quædam adhuc minus certa. Signa ſcientifica illa ſunt, quæ accipiuntur à ſymptomatibus, quæ ſunt triplicia, actiones læſæ, excreta & retenta immoderata, qualitates corporis immutatæ. Exempli gratia: Sit dolor capitis ex plenitudine vniuerſi corporis, primum erunt actiones læſæ, extenſio, grauitas, pigritia ad motum: ſecundo exeuntia immutata, lotia rubra, craſſiora, copioſa capitis excrementa. Tertio qualitates mutatæ, color circa oculos & faciem mutatus, turgentia venarum, & alia id genus, quæ ſi ſimul coniungantur, certam capitis & totius corporis plenitudinem poſſunt demonſtrare. Signa ſecundi ordinis numerantur à Galeno, ſicut vita otioſa, copioſiora alimenta & potiones, excretionum ſuppreſſio, balnea poſt alimenta adminiſtrata, & ſimilia: quæ tamen, vt ille inquit, à ſcientificis non longe diſtant, ſi vniuerſa conueniant. Tertium poſt hæc ordinem habent conſuetudo, vt homo plethoricis morbis familiariter corripiatur, regiones, tempora anni, temperamenta, habitus corporis, & ſimilia: ex quibus facile eſt intelligere, quænam corpora magis vel minus ad colligendam plenitudinem ſint accommodata. Sed redeuntes ad ſigna indicantia præſentem dolorem capitis, non eſt quod amplius verba faciamus, cum plane ſint manifeſta, & ægro referente intelligantur.

Signa triplicia.

Signa differentiarum.

Ergo ad ſigna differentiarum veniendum eſt. Quoniam vero nonnullæ quoque ex iis differentiis, veluti quæ ſumuntur à qualitate doloris, ab intenſione & remiſſione, à tempore, à coniunctis, ex narratione ægroti fiunt manifeſtiſſimæ, iis omnibus prætermiſſis, de ſignis duarum priorum differentiarum, quæ ſumuntur à natura partis laborantis, & à cauſis quæ non ita patent, agendum eſt: vtrum videlicet dolor capitis vel intra vel extra caluariam conſiſtat, hoc eſt, vtrum membranæ cerebrum ambientes, an magis pericranium doleat. Illud à Galeno diſcrimen ponitur 3. de locis aff. 9. quod dolor ad oculorum radices vel perueniat, vel non perueniat: etenim conſentaneum eſt, vt quibus intra caluariam affectus eſt, iis dolor vſque ad fundamenta oculorum pertingat, & quod à cerebro, & ab vtraque membrana, craſſa inquam & tenui, atque à vaſis quæ ſunt in ipſis, ad ipſa fundamenta oculorum proceſſus quidam proueniunt. Nam qui viderunt anatomen, in memoriam reuocent, neruos opticos vocatos, nec non tunicam quæ retiformis dicitur, à cerebro; vueam tunicam à tenui membrana, corneam tunicam à dura membrana, originem habere, adeo vt nihil mirum ſit, ſi circa oculorum radices, ad quas iam dicti proueniunt proceſſus, ſentiuntur dolores, vbi intra caluariam fuerit affectus: extra caluariam autem eſſe affectum ſi ad radices oculorum dolor non perueniat, omnibus conſtare poteſt. Namque ſi affectus in cerebro conſiſteret, neceſſario propter cauſas modo explicatas dolor ad radices oculorum penetraret. Sed præterea cum Gal. doceat, nõ ſolum diſtinguẽdum eſſe, vtrum dolor partẽ internam vel externã occupet, ſed etiam qualesnã partes, an arteriæ, an

venæ,

venæ, an membranæ, an cutis & totum cerebrum doleat, de huiuſmodi diſtinctione dubium eſt, cum plane videatur difficile, aut nullo modo fieri poſſe, vt hęc certa & determinata ſingularum partium notitia exacte habeatur. Ego vero cenſeo, hanc Galeni inquiſitionem & doctrinam ſuperuacaneam non eſſe, ſed dolores huiuſmodi partium certo ac diſtincte poſſe intelligi. Namque ſi dolor fuerit in membranis, tunc eſt acutus, ad quem modũ dolor in pleuritide eſt pungitiuus: ſi fuerit in neruis, dolor eſt acutiſſim. cum nerui inter omnes partes noſtri corporis ſenſu acutiſſimo præditi ſint: ſi dolor fuerit in arteriis, eſt dolor pulſatorius, vt docet Galen. tit. 2. de locis aff. 1. quod item de cæteris partibus ſtatuendum eſt. *Dolor membranarum qualis.* *Dolor neruorum.* *Dolor arteriarum.*

Sed venio ad ſigna differentiarum, quæ ſumuntur à cauſis internis, efficientibus dolorem capitis, quæ præ cæteris omnibus ſunt maximi momenti, ac maxime pertinent ad curationem: ſunt autem intemperies partim ſimplices, partim compoſitæ, partim cum materia, partim ſine materia. Verum quoniam Rhaſes de iis fere omnibus tractat, nos hac in parte illius ordinem imitabimur, qui initium facit de dolore capitis ex ſanguine. Sanguinis aũt plenitudo poteſt capitis dolorem efficere duas ob cauſas, & propter nimiam copiam, & propter nimiam caliditatem: vnde copia venas & arterias diſtendendo, caliditas ſuccos fundendo ſolet continuum ſoluere. Quo loco ſciendum eſt, ex Galen. 2. de med. ſec. loca. 1. plenitudinem eſſe quotieſcunque in corpore humores æquabiliter augentur: atque hanc duplicem eſſe, alteram quam plenitudinem ad vaſa appellant, quando videlicet tanta eſt humorum exuperantia vt ipſa vaſa diſtendantur: alteram quando humores ita creſcunt, vt vaſa quidẽ non tendantur, at vires grauentur, quam propterea plenitudinem ad vires appellant: quod ſi alius humor, vt flaua bilis, abundet, hæc non plenitudo ſed cacochymia, & humorum vitium dicitur. Ex triplici ordine ſignorum, de quibus diximus cum Galeno in libr. de plen. ad finem, Rhaſes ea tantummodo videtur ponere, quæ ad primum ordinem ſpectant, & ſunt quinque. 1. rubedo in facie & oculis. 2. tenſio vel venarum, vel arteriarum, vel cæterarum partium dolentium, 3. grauitas & pigritia ad motum, vt ægri capite libenter quieſcant. 4. caliditas manifeſta ad tactum, quæ non ſolum ab ipſo ægro, ſed etiam à Medico percipiatur. 5. eſt pulſus magnus, quod quidem puto intelligendum eſſe non ſolum de pulſu arteriarum capitis, ſed etiam de arteriis vniuerſi corporis: ſiquidem vix videtur fieri poſſe, vt oriatur dolor capitis ex plenitudine, ſine plenitudine vniuerſi corporis. Quorum omnium ſignorum facile eſt certam rationẽ reddere, & vnumquodq; in ſuam cauſam, nempe ſanguinis plenitudinem, referre. Alia etiam ſigna adſunt, quamuis incertiora, attamen & aliquam fidem facere poſſunt: ſic conſideranda eſt victus ratio, an æger pluribus alimentis & potionibus plurimum nutrientibus ſit vſus? an vixerit otioſe & ſine opportunis exercitationibus? an multo ſomno vſus fuerit? an conſueta aliqua vacuatio omiſſa fuerit: hæc enim ac maxime ſi ſimul cõiungantur, ſaltem probabiliter poſſunt copiam ſanguinis indicare. Sic demum & tertii ordinis ſigna animaduertenda, conſuetudo, habitus corporis, ætas, temperamentum, aer ambiens, regio & ſimilia. Namque certiſſimum eſt, hominem qui frequenter morbis plenitudinis ſolet corripi, qui denſum corporis habitum obtinent, temperamento, regione &c. ad calidum & humidum declinantibus, longe facilius plenitudinem poſſe concipere, quam alium qui contraria ſigna habeat: hora etiam acceſſionis eſt animaduertenda: nam ſi ex ſanguine pendet dolor, mane acceſſiones habet, meridie ſi ex bile, veſperi ex melancholia, noctu ex pituita. Vi- *Signa ſanguinis.*

deatur

Dolor gallicus cur vespere exacerbetur.

deatur Hip.6.epid.1.15.ex quo loco licet habere signũ doloris capitis gallici, quod experientia confirmat verissimum esse: siquidem hic solet præcipue vesperi exacerbari, forte quod humor maiori ex parte sit melancholicus.

An dolori cõueniat curatio.

Iam aduertenda nonnulla de curatione doloris generaliter, & primo cum secundum Gal.12.metho.1. Symptoma vt symptoma nullam indicet curationem, statutumque sit dolorem proprie loquẽdo symptoma esse, quæritur, quomodo liceat curationẽ instituere doloris capitis? Verum iis respondet Galen.qui hoc ipso loco docet, nullum quidem symptoma vere & per se curãdi indicationem afferre, quam constat ex morbis præcipue desumi, sed tamen ex accidenti ipsis quoque symptomatibus curationem conuenire, & id fieri tripliciter: vno modo si symptomata obtineant rationem causæ; secundo si morbum augeant; tertio si vires lædant & prosternant. Cum igitur dolores & capitis & reliquarum partium, inter ea numerentur, quæ maxime vires prosternere solent, nõ sine ratione cogimur illorum curam tractare.

Symptoma quando exposcat curationem.

Tripliciter auferuntur dolores.

Deinde scribit Galenus dolores capitis, sicut reliquos omnes dolores nostri corporis, posse tripliciter auferri, vt colligitur ex Galeno 12.metho.8.5.de symp. med. facul.19. vno modo per ea præsidia, quæ respiciant ad causam doloris, quæ causa non alia est quam morbus. Secundo per illa medicamenta quæ reuera & proprie sunt anodyna, & sunt ea, Galeno auctore, quæ habent moderatam quandam caliditatem, adeo vt primum calefaciendi ordinem non excedant: prætarea quæ sunt partium tenuium, & omni carent adstrictione, propterea que vacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt, quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum tenuibus spiramentis infartorum, aut etiam vaporosi aut crassi, aut admodum frigidi spiritus, exitum commodum non inuenientis, adhæsit & inclusum est; qualia sunt oleum anethinium, chamomælinum, amygdalarum &c. Tertio auferuntur dolores per medicamenta stupefacientia, quæ sua insigni frigiditate quendam stuporem sensibus inferunt, adeo vt particula deinceps quasi ligato sensu dolorem non percipiat.

Ex iis tribus igitur curandi rationibus vera illa est, quæ respicit morbum, ex quo illi oriuntur, nec non causam morbi, si adsit, cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem doloris, stupefacientia vero nisi maxima vrgente necessitate, non sint opportuna, tantumque absit, vt morbum iuuent, vt illum sæpenumero reddant deteriorem.

Ergo si quis quærat, quanam ratione & via curandi dolorem capitis ex sanguine incedere oporteat? quatenus pertinet ad medicamenta stupefacientia, respondet Galenus qui aduersus Apollonium, vtentem huiusmodi medicamentis, hoc medicis consilium præbet, vt illa nedum sæpius, sed neque semel, gratia experiundi, debeant exhiberi; atque hoc generale tradit præceptum, raro medicos debere vti medicamentis ex opio, cum nimirum præ doloris vehementia homo de vita periclitetur: at vero, inquit porro, propter capitis vehementem dolorem nemo vnquam animi deliquio comprehensus mortuus est, neque seipsum interfecit, quod nonnulli coli dolore laborantes fecerunt. Ex quo loco licet arguere, non solum Auicennam, Mesuem & alios Arabes, sed etiam Paulum, Aetium, Oribasium, hallucinari, qui in dolore capitis ex humore biliofo, aduersus hoc Galeni præceptum, vtuntur trochisco croceo vel trigono appellato, & similibus quæ recipiunt opium,

Opio in dolore cap. non vtendum.

Error Auicennæ, Mesuæ & aliorum.

opium,& ftupefaciendi vim habét: quos ego puto fuiffe deceptos propterea,quod apud Galenum paulo poft hæc legerint, illinendam frontem pachillo croceo aut trigono appellato,aut aliquo alio iis fimili: quę fane verba illi acceperunt tanquam ipfius fint Galeni,cum tamen reuera hæc fententia fit Archigenis,quam Galen.iam noluit confutare, quoniam fuperiori loco aduerfus Apollonium fuam fententiam de hac re fatis dixerat.

Quod pertinet ad medicamenta anodyna, eorum quoque vfus præcipuus non eft,cum quemadmodum dictum eft,id tantummodo præftent, vt dolorem leniant,non tollant,ac præfertim in delicatis corporibus, qualia funt virorum principum. Itaque fola remanet vera ratio quæ ad caufam doloris pertinet, de qua nunc agendum eft: in qua curatione primo indicationes eliciam, 2. videbo an iis poffit fatisfieri. 3. de fingulis accommodatis præfidiis & opportuna eorum adminiftratione cogitabo.

Quod ad primum attinet,nimia copia fanguinis in capite detinetur, qui partim diftendendo, partim calefaciendo continuum foluit & dolorem efficit: ergo fanatio huiufmodi affectus primam indicationem habet vacuationem, fiquidem morbus eft immoderata partis repletio: neceffarium auté eft vt huiufmodi humorum copia aut retrocedat, aut per ipfam patienté particulam vacuetur: retrocedet vel impulfa, vel attracta, vel tranfmiffa, vel vno aliquo ex iis modis, vel omnibus. Per locum patientem vacuabitur partim quidem manifefte & fenfibiliter, partim vero infenfibiliter: Verum neutram huiufmodi vacuationem licet aggredi, nifi primum præcedat vniuerfi corporis vacuatio. Namque fi fcarificationibus vel fectionibus per laborantem locum velimus vacuare, tunc ratione doloris plus attrahemus: fin autem præfidiis calefacientibus velimus talem copiam infenfibiliter difpergere, plus erit quod vi caloris attrahetur, quam quod difpergetur: quod fi tandem in eo velimus laborare, vt quod iam fluxit retrocedat, id corpus plenum non patitur. Itaque omnium prima indicatio fefe offert, vacuatio vniuerfi corporis; fecunda reuellendi id quod parti laboranti influxit: tertia repellendi quod cum in fluxu eft: & quarta diffoluendi fi quid in capite reliquum fuerit. Hæc doctrina eft Gal.in cap.95. artis medicæ,quæ non folum ad præfenté dolorem, fed ad cæteros omnes affectus,quicunq; ex fluxione originem habent, poteft ac debet accommodari.

Indicationes.

Methodus feruanda in qualibet morbo ex fluxu orto.

Porro videndum, an hifce indicationibus liceat fatisfacere. Etfi funt nonnulli dolores capitis antiquiores, qui propemodum à materia frigida & craffa oriuntur, proptereaque aut difficulter, aut nulla ratione curantur: tamen dolor quem tractamus in præfentia, nobis omnem falutem promittit. Itaque ad rem aggrediamur, & quatenus pertinet ad primam indicationem, nempe ad cōmunem corporis vacuationem, omnes probant fectionem venæ, quoniam inquiunt fanguis abundat: ego vero id confirmo, fi morbus fuerit magnus, fi vires fuerint robuftæ, fi ætas concedat.

Prognofticum.

Vena fectio.

Verum hic quærat aliquis, fi propter ætatem vel aliam caufam non liceat venam fecare, quidnam agendum fit? Huic refpondet Galenus 2. de med. fecundum locos 1. aluum clyftere acri ducendam effe, partim vt fuperflua excremēta extrahantur, partim vt humores qui inde ad locum læfum folent ferri, reuellantur. Medici autem noftrorum temporum ftatim confugiunt ad fuas fcarificatas cucurbitulas: de quo vfu vel potius abufu, diximus in noftra difputatione.

Quādo non liceat venam fecare, quid agendum.

De cucurbitulā animaduerfio.

illud

Illud vnum dico cum Galeno 13. metho. 19. & libr. de ſcarificatione, cucurbitulas, purgatis prius corporibus, vtiles quidem eſſe, ſed in plethoricis omnino prætermittendas: & ſi quis ſit qui putet, Galenum cucurbitulas tantummobo non ſcarificatas intelligere, is eundem audiat, aperte docentem, cucurbitulas & ſcarificatas & non ſcarificatas nunquam principio morbi, neque ſine præcedente totius corporis euacuatione adminiſtrandas eſſe. Illius verba hæc ſunt de ſang. miſſ. 19. Incipientes & vigentes capitis grauitates, & dolores ex plenitudine, reuulſio per cucurbitulã in occipitio poſitam, vel ſola, vel cum ſcarificatione iuuat; verum totum corpus antea vacuatum eſſe oportet. Itaque ſi contingat vt propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, ego puto cum Gal. aut clyſteribus acrioribus agendum, aut ſectioni venæ ſcarificationem malleolorum ſubſtituendam eſſe.

Quæ vena ſecanda. Sed quænam vena ſcanda eſt? Auic. probat ſectionem venæ ſaphenæ in crure aut ventoſationem in cruribus, qui tunc ſine dubio vnius reuulſionis videtur rationem habuiſſe: Gal. autem perpetuo ſecat venas ſuperiores, ac maxime cephalicam, ſeruata rectitudine partis capitis dolentis, propterea quia æger non ſolum reuulſionis, ſed etiam vacuationis indiget: quam determinationem omnes laudãt.

Quantitas ſanguinis. De quantitate ſanguinis nil certi ſtatui poteſt, ſiquidem ille vel copioſius, vel parcius mittendus, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, temperamenti, regionis, temporis anni, & ſimilium. Verum ſi plenitudo fuerit inſignis, & communis toti corpori, ne timeatis copioſe ſanguinem mittere ad 12. 20. & plures vncias, exemplo Galeni, quem legimus in lib. de ſang. miſſ. 17. vnica die quatuor ſanguinis libras detraxiſſe. *An ſemel an ſæpius.* Præterea ſemelne an partite ſanguis ſit detrahendus, ad hoc Gale. cap. præcedente 26. generale tradit præceptum, nempe in omnibus morbis vtile eſſe, vt poſt moderatam ſanguinis detractionem iterum ſanguis auferatur, aliquando quidem eodem die, aliquando poſtridie, niſi quando nobis propoſitum fuerit, vſque ad animi deliquium ſanguinem mittere: namque ita partita vacuatione, natura minus patitur. Et quatenus pertinet ad reuulſionem, idem Galenus docet cap. 12. & 4. de tuenda Val. 8. hanc reuulſionem eo fieri efficaciorem, quo maiorem in numerum detractiones auctæ fuerint: ſiquidem natura toties irritata, ea quæ ad partes laborantes confluunt, maiori cum impetu aſſueſcit in contrariam partẽ depellere.

Vtrum alia à cubito liceat ſecari vena. Sed rurſus quærat aliquis, vtrum præter venas in cubito, liceat alias quoque venas ſecare? Cui reſpondet Gal. ex Archigene 2. de med. ſecund. locos 2. ſi dolor capitis perſeueret, venas quoque naſi & frontis incidendas eſſe, quarum quidem venarum ſectione omnes præclari Medici tum in dolore capitis ex ſanguine, tum aliis morbis cerebri, vt phrenitide &c. familiariter & feliciter vtuntur: quibus præterea addi poſſunt & venæ aurium, ex quibus, vel cum hirudinibus, vel aliter, multi hoc tempore ſolent, & non ſine magna vtilitate ſanguinem mittere. Verum id memoria tenendum, non licere ad huiuſmodi particulares venas deuenire, niſi primum vena cubiti & totum corpus vacuatum fuerit.

Vtrum debeat alui lenitio præcedere. Vltimo quæritur, vtrum ante miſſionem ſanguinis ſit neceſſe aluum lenire, vt ſolet fieri? Ad hoc reſpondeatis: ſi aluus non fuerit adſtricta, iſtud non fore neceſſe; at ſi aluus adſtricta fuerit, vel coniiciamus in ventriculo & inteſtinis excrementa contineri, tunc non niſi optimum fore, ante miſſionem ſanguinis eam vel clyſtere vel leniente etiam medicamento lenire: Cuius exemplum ſit.

℞ *Flor. caſsiæ* ℥ x.
Specierum hieræ ſimp. ℈ ij. *Miſ.*

Sed ne-

Sed neque importuna forent, ſyrupus roſatus & violatus ſolutiui, thamarindi, pruna, myrobalani, quorum Rhaſes in prçſentia mentionem facit. Et ſi quis obiiciat, nullum reperiri medicamentum, quod ſanguinem purget: reſpondeatis, hæc medicamenta purgari acria quædam excrementa, permiſta ſanguini, adeo vt hac ratione ſanguinis copia minuatur, & ille hoc modo purior reddatur.

Secunda fuerat indicatio, reuellendi humores & vapores fluentes ad caput. Et quanquam inter omnia præſidia reuellentia ſectio venæ principem locum obtinet: tamen neque alia deſunt. Humores igitur poſſunt ad aliquam partem ferri, vel ab aliis partibus ad illam compulſi, vel ab ipſa attracti. Aliæ partes propria vi expellunt, quæcunque aut quantitate, aut qualitate, aut vtroque modo illis noxia ſunt; aliæ partes ex propria earum imbecillitate recipiunt. Attractio fit vel ratione ſimilitudinis à tota ſubſtantia, ſicut faciunt purgantia medicamenta: vel ratione vacui, quod in qualibet partis vacuatione contingit: vel ratione caloris & doloris. Quod enim ad partem calefactam vicini ſucci vel trahantur, vt placet Galeno, vel confluant, vt Archigenes cenſuit, illud euidenter cernitur. At vero quæ dolent, etſi ea quoque conſpiciuntur ex dolore phlegmonem pati, non tamen ita facile eſt huius rei cauſam inuenire. Sententia autem Galeni eſt huiuſmodi, eam naturæ facultatem, quæ excretoria dicitur, tunc fungi ſuo munere, cum triſte aliquid perſentit, vnde cum dolor inter cætera potiſſimum naturam contriſtet, hinc fit, vt particulæ proximæ verſus dolentem particulam ſeſe comprimant, humoreſque ad illam tranſmittant, ex quibus deinde phlegmon excitatur.

II. Indic.

Quatuor modis fit attractio.

Dolor quomodo attrahat.

Hæc diffuſe declarantur à Galeno in lib. de naturalibus facult. 2. de diff. feb. vltimo. 13. metho. med. 3. Nobis autem hæc ſint ſatis, iam ad particularia præſidia veniamus.

Præmiſſa igitur ſectione venæ, primum occurrunt medicamenta, de quibus iam diximus: ſecundo ſunt acria clyſteria, quæ conficiuntur ex decocto furfurum, centaurio minore, colocynthide, hiera, & ſimilibus.

Acre clyſter.

℞ *Foliorum betarum.*
Furfurum ana M. j.
Centaurii minoris M. ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ j. ß.
Decoquantur.

℞ *Huius decoctionis* lib. j.
Hieræ compoſitæ ℥ j.
Mellis roſati.
Olei Chamomelini completi ana ℥ iij. *Miſce.*

Glandium acriorum ſit hoc exemplum.

Glandes acres

℞ *Specierum hieræ ſimpl.* ℈ ij.
Pulpæ colocynthidos ℈ i.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. ſu. *Miſce.*

Tertio ſunt cucurbitulæ, & ſcarificatæ, & non ſcarificatæ. Poſtremo ſunt balnea & lotiones extremarum partium, cum aqua calidiore: ex quibus variis modis reuellendi quandoque vno, quandoque pluribus, quandoque omnibus Medici vti

consueuerunt: quæ quidem omnia partim ratione vacui, partim ratione caloris & doloris reuellendi facultatem habent. Hoc ipso tempore tertia sese offert indicatio, repellendi influentes humores à capite, id quod faciunt medicamenta frigida actu & potentia, & quæ simul adstringendi vim habeant, vt docet Galen. 5. de simpl. med. facul. 17. hęc autem plurima sunt, sed principale est oxyrhodinum, quod ex oleo rosaceo & aceto conficitur, adeo vt Medici in affectibus capitis, reliquis omnibus, repellentibus prętermissis, solo fere oxyrhodino contenti sint: de quo quidem tam insigni ac frequenti remedio necesse est nonnulla vos intelligere, quæ ad illius exactam compositionem & administrationem pertinent.

III. Indicatio.

De oxyrhodino.

Rhases, Mesues & recentiores prope omnes, illud solent conficere ex aqua rosacea, oleo rosaceo, & aceto: Nam vulgo accipiunt

Aquæ rosatæ ℥ iiij.
Olei rosati ℥ ij.
Aceti ℥ j.

In qua mixtione nonnulli minus probant aquam rosaceam, propterea quod non careat adstrictione, & valeat medicamenti penetrationem impedire. Gal. autem & Græci oxyrhodinum conficiunt ex oleo rosato & aceto, hoc modo, vt quatuor partibus olei vna pars aceti permisceatur, sicut docet liber Galeno adscriptus, de med. facile parabilibus: quæ tamen mixtionis ratio, mea sententia, perpetuo seruanda non est, siquidem pro diuersitate ætatis, sexus, temperamenti, habitus corporis, nec non morborum & humorum peccantium, expedit acetum nunc imminuere, nunc augere. Verum neq; illud oportet ignorare ex Galeno 2. de medicamentis secundum locos 1. oleum rosaceum, pro conficiendo oxyrhodino, non ex communi oleo, sed omphacino, id est, non perfecte maturo, ac recenti, vel ipso eo anno confecto, præparandũ esse, rosis quamplurimis ad illius prefusionem præparatis: quas quidem rosas nonnulli aromatarii hoc tempore non perfecte maturas solent accipere, vt hoc oleum omni ex parte maiorem repellendi vim habeat: sicut contra oleum rosaceum, quod vulgo completum appellant, ex oleo maturo, nec non rosis quæ ad integram maturitatem peruenerunt, solent præparare. Sic acetũ quod propter eam tantummodo causam adhibetur, vt oleo rosaceo faciliorem transitum & penetrationem præbeat, admodum acre esse non debet, siquidem insignis acrimonia sine alicuius caliditatis participatione non potest consistere. Quod si tandem velitis adhuc magis refrigerare, licet cum Galen. oleo & aceto permiscere succum Semperuiui, portulacæ, lactucæ, & similium, quod ego frequenter facio.

℞ *Olei rosati omphacini* ℥ iiij.
Succi lactucæ.
Aceti rosati ana ℥ j. *Mis.*

Hæc autem accurate oportet inter se miscere & agitare, donec omnia vnum fiant, vt Rhases notauit, in qua tamen mixtione vulgares medici deficiunt.

Sed dubium est, cuinam parti debeat apponi. Paulus id apponit fronti & temporibus, quem nonnulli hoc tempore imitantur. Galenus autem docet, regionem capitis iuxta sinciput; propter laxitatem coarticulationis, iuxta futuram coronalem, nec non propter ossium tenuitatem & raritatem, tum caliditatem, tum frigiditatem medicamentorum facile intro recipere. Imo vero 13. meth. 22. inquit, non

Applicatio oxyrhodini.

non solum qualitates, sed etiam substantiam medicamenti, si tenuis fuerit, intra cranium facile transmitti, quod in seipso testatur expertum fuisse: quare illorum medicorũ institutum probat, qui siue caliditatem refrigerare, siue frigiditatem calefacere oporteat, ad hanc maxime capitis partem, accepta quasi per manus à primis inuentoribus ratione, medicamenta solent accommodare.

Quo loco non possum dissimulare turpem & dignum risũ errorem Altimari, qui cap. 10 de dolore capitis ex calore dicit, oxyrhodinum perfundendum esse iuxta frontem, vbi pilosa pars deficit, & iuxta vtrumq; eius latus, vbi pili ad aures nectuntur: quæ quidem verba ille accepit, ac more suo, ad verbum transscripsit ex Galen. sed sensu plane deprauato, & à Galeni mente alieno. Namque Galenus, cuius diligentiam vbique licet admirari; volens excellentem quendam modum perfusionis rosacei nos docere, nempe si illud ex altiori loco in caput delabatur, & quasi guttam vel stillicidium recipiat, vult vt fiat quædam veluti corona, ex laneo fasciculo in orbem circumposito, quæ ad caput accommodetur, illudque circundet ex parte anteriore, vbi definit pars capillata, ex lateribus supra aures, in parte autem posteriore versus occiput: quo quidem artificio primum oleum perfusum longiori tempore loco adhæret, deinde reliquæ partes, quæ non indigent huiusmodi perfusione, defendentur, ne ab occursu medicamenti frigidi lædantur, præterquam quod partes quoque inferiores, facies, oculi, & reliquæ, ita ab omni inquinaméto immunes seruabuntur. Quæ Gal. sententia est adeo plana & aperta, vt planior esse nequeat: bonus auté Altimarus, quę Gal. ait de fronte, aurib. & occipite, quib. lana debeat circumponi, interpretatur quasi ea oxyrhodino debeãt perfundi, quod neque Galenus, neque alius quispiam somniauit. Demum de oxyrhodino id quęritur, vtrum actu frigidum, vel aliter debeat administrari? Ac sane Galenus docet apertissime illud non solum actu frigidum, sed etiam aqua frigidissima, niue, & omnibus modis refrigeratum, administrandum esse: cui Rhases, Auicenna & alii quamplurimi consentiunt. Altera autem ex parte neque desunt, qui aliter sentiant, ex quibus est Aetius, qui libro sexto. 2. in phrenitide oxyrhodinum tepidum apponit, additque rationem, quod neque frigiditas, neque caliditas periculo careat: siquidem frigidum densat meatus, & superfluitates in capite non permittit discuti: quod vero est valde calidum, feruorem duplicat: quare ita statuit, rosaceum cum modico aceto æstate quidem exacte tepidum, hyeme vero moderate calidum adhibendum esse. Ego autem magis probo determinationem Galeni, qui sumpta indicatione ab humoribus noxiis, 1. ad Glauc. 15. docet, in copia frigidiorum & crudiorum humorum, veluti in lethargo, tepidis, in calidioribus & biliosioribus, veluti in phrenitide, frigidis capitis perfusionibus vtendum esse. Atque hæc de oxyrhodino. Post hæc omnia, si capitis dolor procedat, postrema restat indicatio, nempe discutiendi reliquias humorum, & corroborandi ipsum cerebrum: ad quam indicationem sunt accommodata medicamenta externa, oleum chamomælinum, laurinum, liliorum alborum, lotiones ex decocto betonicæ, chamomillæ, stæchados: interna autem, aromaticum rosaceum, diambra, mithridatium, & similia. Sed statim quis obiiciat, isthæc esse calidiora, & propterea in dolore capitis calido non satis conuenire: cui respondeatis cum Galeno 13. metho. 21. hæc medicamenta nonnisi producto dolore conuenire, quo tẽpore iam dissolutis partibus tenuioribus remanent partes crassiores & frigidiores, pro quarum dissolutione calida medicamenta requiruntur. Ad quem modum Galenus

Altimari error.

Vtrum actu frigidum sit administrãdum.

Indicatio vltima.

 in phre-

Victus ratio. in phrenitide & castoreo, & aliis id genus calidis medicamentis vtitur. Victus vnico verbo sit refrigerans, qui parum nutriat, & paucum sanguinem generet: itaque æger abstineat à carnibus, vino, ouis: vtatur ptisana, herbis, lactucis, fructibus & similibus; quiescat corpore & animo, somnus maxime confert ad tollendos dolores: itaq; si vrgeant vigiliæ, somnus concilietur; quotidie habeat alui excrementa, caueat ab accidentibus animi. Et hæc de dolore capitis ex sanguine.

Rhases in curatione huiusmodi doloris primũ secat venã cephalicã, seruata rectitudine partis dolentis: deinde instituit oxyrhodinũ ex aqua rosacea, oleo rosaceo & aceto, quæ iubet diligenter permiscere, ac demum illud niue refrigeratum capiti imponit: in quibus non deuiat à doctrina Galeni, preterq̃ in aqua rosacea. Postea *Error Rhasis in victu.* Rhases instituit victum, ex iis quæ diximus. Præterea addit lentes & crocum, quæ non ita videntur conuenire. Namq; apud Galenum 2. de alim. facultat. nec non 6. Epid. 5.33. lentes quidem parum nutriunt, sed non sunt alimentum frigidum, præterea tarde coquuntur, crassumque & melancholicum succum generant, habentq; facultates contrarias, alteram mouendi, alteram cohibendi aluum: sic crocus insigni suo odore, vt scribit Galenus 2. de med. secundum locos cap. de iis qui ex stomacho capite dolent, solet multis caput replere & offendere: itaque non conuenit. Demum instituit medicamentum ex thamarindis, myrobalanis, prunis: & sit exemplum ad mentem Rhasis.

℞ *Pulpæ thamarindorum* ʒ iij.
Myrobalanorum citrin. ʒ iij.
Prunorum N. XV. *Fiat decoctum.*
℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ s.
Syrupi rosati sol. ℥ j ß. M.

Quod quidem medicamentum ab omnibus medicis Arabibus pro mundificando sanguine maxime probatur.

De dolore capitis ex bile.

IN cognitione & curatione doloris cap. ex bile, eandem methodum seruabimus, quam superiori capite. Igitur signa ex symptomatibus illa sunt, à qualitate *Signa.* doloris, qui est actio læsa: ille non est cum grauitate, sed cum mordicatione, quoniam materia est acris & mordax, dolorque est admodum insignis, cum bilis inter omnes humores sit calidissima, ac vehementissimos dolores efficiat. Quod si materia cerebri membranas occupauerit, dolor erit pungitiuus, aderunt vigiliæ, oris amaritudo, aderit sitis, & similia, quæ omnia copiam biliosi humoris possunt indicare.

Secundo à colore, qui est qualitas corporis mutata: color est pallidus, & quoquo modo ad flauitiem tendit. Tertio ab exernatibus mutatis, quæ exeunt ex narib. ex ore, lotia, & cætera, omnia copiam bilis demonstrant.

Deinde sunt signa secundi ordinis, quæ potissimum sumuntur ex causis præcedentibus: si æger vsus fuerit alimentis acribus, calidis, vinis dulcibus, vinosis, &c. ex quibus facile copia bilis potuit generari: si æger diu vigilauerit: si plurimum exercuerit: si consueta bilis vacuatio, aut per vomitũ, aut per aliam partem fuerit retẽta.

Tertio discurratis per alia quoq; signa tertii ordinis, quæ adhuc minus certa existunt, & colliguntur ex Gal. 2. de med. secundum locos 1. ex regione, tempore anni, temperie, corporis habitu, ętate, consuetudine, tempore accessionis.

Curatio. Venio ad curationẽ, in qua quatuor illę indicationes sese offerũt generalis vacuationis, reuellẽdi, repellẽdi & dissoluendi materiã noxiã, q̃ dolorẽ efficit. Quatenus ad

ad primam pertinet, etsi plurimæ sint rationes vacuandi totius corporis inedia, exercitationes, frictiones &c. tamen hæc omnia sunt leuiora, neq; nisi longiori tempore id præstant: quare omnino insigni aliquo remedio opus est, quod & velociter & efficaciter id præstare possit. Inter cætera autem est dubium, vtrum conueniat sectio venæ, in qua quamplurimi ostendunt, vt neq; in ceteris morbis biliosis tale remedium conuenire, quod ex vna parte humor à natura sanguinis fit alienus, ex altera sanguinis sit moderator, ac veluti frenum bilis, vt propterea redundante huiusmodi humore sanguinis missio non solum inutilis, sed sæpenumero pernitiosa censenda sit. Ex quo Auicenna & recentiores prope omnes statuunt, sanguinis missionem in morbis biliosis tunc opportune administrari, quando simul cum bile sanguinis redundat, aliter sanguinem importune mitti. Ego vero qui alias hoc tractaui, id vnum dico, tres duntaxat esse principes scopos mittendi sanguinem, qui & ad omnes humores, & ad omnes morbos pertinent. Imo vero illud addo, si dolor fuerit vehementissimus, quales potissimum solent esse dolores biliosi, nullum præstantius remedium inueniri sectione venæ, & ea quidem copiosa, quandoque vsq; ad animi deliquium: quæ doctrina est Galeni 1. aphor. 23. Itaque etsi redundat bilis, dummodo coniiciatis, ægrum id remedium posse perferre, non timeatis primo quoq; tempore venam incidere, vel basilicam, ratione iecoris, vel cephalicam ratione capitis, vel mediam, quæ vtriusq; partis rationem habet. *I. Indicatio. Vtrum conueniat Venæ sectio. Quæ Vena secanda.*

Si velitis aluum lenire, caueatis à manna, & cæteris id genus dulcioribus medicamentis, quę facile vertuntur in bilem, nisi illis permisceatis vel acetum, vel thamarindos, vel quid simile. Sic cassia foret præstantissima. *Quid leniens.*

℞ *Flor. cassiæ nouiter extr.* ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ℥ ß.
Specierum diarhodon ℈ ij. *Misc.*

Secta vena & lenita aluo, protinus ad reuellentia confugiendum est, de quibus satis dictum. Sed tamen notandum, Auicennam non probare clysteria acria, sed leuiora, ne iecur & totum corpus magis calefiat: contra autem Gal. 1. ad Glau. 15. in dolore capitis, in quo propter magnitudinem febris plurimi vapores & humores diffusi ac veluti efferuescentes in caput ascendunt, à clysteribus acrioribus non solet abstinere, siquidem clysteria leuia nihil reuellunt. Veruntamen caute, mea sententia, incedendum, adeo vt clysteria neq; sint acerrima, neq; frequentissima: qua adhibita moderatione nullum videtur periculum imminere, & ita neq; Auicenna abstinet ab iis. Sed præ cæteris reuulsionibus apud nonnullos sunt familiares hirudines, ad venas hæmorrhoidas appositæ, qui sine vlla distinctione in quolibet dolore capitis, & quolibet capitis morbo, & à quocunq; humore ille pendeat, huiusmodi vacuatione familiariter vtuntur: qui quidem præter Gal. disciplinam, & male agere mihi videntur. Namq; Galenus exponens aphor. Hip. 21. 6. Insanientibus si varices vel hæmorrhoides &c. hæc habet in com. Hic Hip. insaniam illam intelligit, quæ proprie melancholia dicitur, non illum qui fit ex bile furorem; namque si quis propter copiam bilis insaniat, vel aliter laboret, huic neq; varices neq; hęmorrhoides superuenientes possunt aliquam vtilitatem afferre: quod si fluentes hæmorrhoides insaniam ex bile nequeunt iuuare, quanta cum ratione & vtilitate in dolore capitis, in phrenitide, & aliis morbis ex bile oriundis, pleriq; omnes hoc tempore illas aperiant, ipsi viderint. *II. Indicatio. An hæmorrhoides aperiēda.*

Ex tertia indicatione ad medicamenta repellentia deueniendum est, inter quæ oxy- *III. Indicatio.*

oxyrhodinum præstantissimum est, & illud quidem valde frigidum: vnde præparetur oxyrhodinum vel illud simplex ex oleo rosaceo omphacino & aceto, vel præter ea additis succis portulacæ, lactucæ, de quibus frigidius adhuc redditur. Quoniam vero humor calidissimus & siccissimus est, ac plerunq; vigiliæ vrgent, aceto admodum parce vtendum est, cum facultate & siccandi & nonnihil etiam calefaciendi præditum sit: quare exempli gratia ℥.v. olei & succorum satis fuerit ℥. ß. aceti permiscuisse.

IV. Indicatio. Secta vena, adhibitis reuulsionibus, medicamentis repellentibus, si dolor procedat longius, ex postrema indicatione discutienda est materia, quæ restat, quod calida perficiunt medicamenta, neq; præter rationem, tametsi humor noxius sit calidus: quo quidem tempore si caput, forsitan etiam corpus totum bile scateret, post apparentem coctionem de illius purgatione foret cogitandum, & syrupi concoquentis & purgantis.

Præparatio bilis.

℞ *Syrupi rosati recentis* ℥ j. ß.
Decoctionis Florum nenupharis.
Acetosæ.
Cichorei ℥ ß *M. pro syrupo.*

Exemplum medicamenti.

Purgatio bilis.

℞ *Electuarii de succo rosar.*
Vel electuarii rosati Mesuæ ℥ ij. ß.
Syrupi rosati sol. ℥ iij.
Decoctionis supra scriptæ q. suff. M.

Victus ratio. De victu non est vt longius agamus, siquidem vna fere & eadem victus ratio conuenit in vtroq; dolore, tam ex sanguine, quam ex bile, nimirum humidior, cum certum sit, flauam bilem sanguine ipso multo ficciorem esse.

Textus Rhasis potest diuidi in duas partes. In nobis duo sunt humores calidi, sanguis & flaua bilis. Itaque si calidus humor redundat, neque appareant signa sanguinis, restat vt sit flaua bilis: & quoniam redundante huiusmodi humore, adest necessitas euentandi calorem naturalem, ideo simul pulsus fiunt velociores. In secunda particula instituitur curatio, quæ in plures partes potest diuidi, vt varia remedia continet. Sic instituit primum solutionem ventris, qui principio morborum suis minoratiuis vtitur: deinde vult ea fieri, quæ paulo ante dixerat, de oxyrhodino nempe: tum varia medicamenta instituit, oleum violatum, cucurbitæ &c. quæ refrigerata cum niue, ægri naribus iniiciantur, ac postremo, si dolor multum inualescat, instituit linimentum ex opio & camphora, quæ dissoluta in oleo de salicibus, in nares & aures iniicienda sunt.

De dolore capitis ex pituita.

De dolore ex pituita. Signa. IN dolore capitis ex pituita, signa sumpta à symptomatibus ac reliquis, certiora illa sunt: primum dolor est cum grauitate sine mordicatione, neque solet esse admodum vehemens, nisi forte pituitæ coniungantur flatus, tunc enim membranæ distenduntur & sequuntur dolores vehementissimi, sicut frequenter euenit in doloribus colicis, sensus omnes sunt perturbati, æger ad somnum est procliuis, nihil sitit. Secundo ex qualitate corporis mutata, color faciei pallidus est, & ad albedinem declinat, frigiditas ad tactum persentitur, sicut in dolore ex sanguine

& fla-

& flaua bile calor perſentiebatur. Tertio ab exeuntibus immutatis; excrementa omnia quæ exeũt per os, p loliũ, &c. alba ſunt & cruda, quandoq; frigida actu, quæ pituitæ redundantiam ſignificant. Iis ſuccedunt ſigna ſecundi ordinis minus certa, ex cauſis præcedentibus: ſi æger otioſe vixerit, nimio ſomno indulſerit, alimentis frigidis & craſſis vſus fuerit, ſi conſueta aliqua pituitæ, vacuatio, aut per vomitum, aut per aliam partem retenta fuerint. Ad ſigna tertii ordinis pertinent aer, cœli & anni conſtitutio, regio, temperies, æſtas, conſuetudo, quæ ſi declinent ad frigidum & humidum, copiam pituitæ valent indicare: quibus demum addatis & horam acceſſionis: cum dolor noctu intendatur, quo tempore potiſſimum mouetur pituita. Sed præter hęc omnia ſigna Rhaſes aliud adiungit, nempe dolorem antiquum eſſe: & ratio eſt manifeſta, quoniam frigidior & craſſior materia non niſi difficile & longo tempore à natura ſuperatur; quæ eadem videtur fuiſſe ſententia Galeni 2. apho. 39. qui generaliter affirmat, morbos frigidos omnes diuturnos eſſe: cui conſentit Auicenna *l.* 3. tract. 2. cap. 38. per hæc verba: Ægritudo cuius tempus prolongatum eſt, frigida eſt ſecundum omnem diſpoſitionem, & indiget reſolutione, & quod calefaciat cum fortitudine. Ac forte idem voluit Hip. 6. epid. 1. 8. Contra vero Galen. 2. de med. ſecundum locos, tractans cephalæam, inueteratum & contumacem capitis dolorem, ex facili occaſione habentem maximas exacerbationes, ita inquit: vbi frigidior & crudior fuerit humorum multitudo, remedia tepida: vbi autem calidior fuerit & biliofior, remedia frigida adhibenda eſſe. Itaque per Galenum reperitur morbus antiquus, qui ab humore calido & bilioſo originem habet: id quod experientia confirmat, cum videamus aliquando, exempli gratia, ex fluxione bilis ad aliquam partem dolores vehementiſſimos fieri, & quotidie exacerbari. Ad hanc difficultatem reſpondeatis, morbos, ſicut ſupra diximus, eſſe duplices; vel proprios alicui parti: vel per conſenſum tales eſſe. Itaque morbi proprii ſi fuerint antiqui, neceſſario fiunt à cauſa frigida, atque de iis Hip. Gal, & Auicenna intelligunt: ſin autem fuerint per conſenſũ alicui partis, tunc non ſolum à cauſa frigida, ſed etiam à cauſa calida poſſunt prouenire, ſicut propoſito exemplo fluentis bilis à iecore calidiore, manifeſte comprobatur: vnde cum Rhaſes tractet de dolore capitis proprio, neq; illius ſignum vetuſtatis reiiciendum eſt. Hactenus de ſignis, venio ad curationem. *Morbi frigidi ſemper diuturni.*

Indicationes ſunt illæ quatuor iam dictæ, 1. vacuandi totius corporis. 2. reuellendi. 3. repellendi. 4. diſcutiendi materiam noxiam. Quatenus ad primam pertinet, hic non conueniunt exercitationes, non balnea, non frictiones, quod hæc leniora ſint & tardiora, pręterquam quod in copia crudorum humorum magis obſunt, quam proſunt: bene conuenit inedia, quæ in dolore bilioſo vituperatur, quod inedia ad coctionem pituitæ vehementer faciat; deinde omnium conſenſu conuenit purgans medicamentum: ſed mea ſententia, non niſi apparente humorum coctione. *I. Indicatio.*

Ad coctionem ſunt optima mel roſaceum, oxymel ſimplex, ſyrupus de betonica, de ſtæchade: decocta betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, &c. *Coquentia pituitam.*

℞ *Mel roſati colati.*
Oxymellis ſimp.
Syrupi de betonica ana ℥ ß.
Decoctionis ſaluiæ.
Hyſſopi, ana ℥ iiij. Miſc.

Purgantia medicamenta sunt plurima,& simplicia & composita : agaricus, turbith, trochisci alhandal, id est, colocynthis præparata, electuarium diaphænicon, hiera diacolocynthidos, sed inter cætera omnia pilulæ cochię, quę hoc loco à Rhase describuntur.

Purgans potens.

℞ *Electuarii diaphænicon.*
Hieræ diacolocynthidos ana ʒ ij. ß.
Mellis rosati sol. ℥ ij.
Decoctionis supra scriptæ. q. suff. M.

Si quis cupit habere exemplum medicamenti lenientis, quod statim in principio licet exhibere, in bolo cassia cum hiera, in potione manna cum melle rosaceo, sunt optima.

Leniens.

℞ *Flo. cassiæ nouiter extractæ* ʒ vj.
Specierum hieræ simplicis ʒ iij. *misc.*
In potionem.
℞ *Mannæ electæ.*
Mellis rosati sol. ana ℥ ij. ß.
Decoctionis supra scriptæ. q. suff. M.

Vtrum conueniat vena sectio. Verum hoc loco nonnulli quærunt, vtrum liceat venam incidere, nec ne? quibus ea responsio danda est, quam supra dedimus de sectione venæ in humoribus biliosis, quæ pariter ad hunc humorem debent accommodari.

II. Indicatio. Secunda sequitur indicatio, quę ad reuulsionem pertinet, in qua principem locum obtinēt clysteria & glandes acriores, ex ruta, centaurio minore, colocynthide, &c. Apud nonnullos maxime probantur & administrantur vesicatoria, quæ fortasse in hoc casu minime sunt reiicienda hoc ipso tempore.

III. Indicatio. Ad repellentia & oxyrhodinum veniendum est: etsi vulgares Medici hanc indicationem negligant, quod omnia repellentia sint frigida & adstringentia, quæ propterea dolorem & causam doloris, humorem frigidum, videntur posse augere : tamen isti deuiant à doctrina Gal. 1. ad Gla. 15. qui oxyrhodino & repellentibus vti nō veretur, & sane propria sunt illius verba: In multitudine quidem crudiore & frigidiore tepidis, in calidiore autem & biliosiore, frigidis. Quam eandem sententiā repetit 2. de med. secundum locos 2. ad principium, ad quem modum in lethargo, qui pariter oritur ab humore pituitoso, oxyrhodino vtitur, 13. metho. 21. siquidem ille inquit, humor quisquis ille fuerit, repellendus est. Sed in præsentia oxyrhodino oleum quoq; chamomælinum posset permisceri, vt frigiditas medicamenti quoquo modo remittatur.

Euacuatio capitis. Demum ex postrema & quarta indicatione, quæ remanet, materia discutienda est. Verum antequam ad hæc discutientia veniatis, optimum foret ipsum caput speciatim euacuare, quod potissimum præstant caputpurgia, quæ ex Galeno 5. de sim. med. facul. 20. trahendi proprii humoris facultatem habent, & sunt duplicia : nonnulla quæ naribus infunduntur, & Errhina appellantur; nonnulla quæ in ore agitantur & gargarismata, aut dentibus manduntur, quæ apophlegmatismata dicūtur, & sunt huiusmodi Radix pyrethri, gingiberis, folia rutæ, pulegium, vt sunt gummata, inter quæ vsus obtinuit, vt mastiche principem locum teneat, ex quibus varia fiunt medicamenta.

Masticatoriū.

℞ *Pyrethri* ʒ ij.
Origani.

Pleu-

Pulegii ana ʒ j.
Staphyd. agriæ
Piperis. ana ʒ ß. misc. Hæc vel passulis, vel mastiche solent excipi, & fit medicamentum tenax, quod ore masticatum magnam copiam pituitæ detrahit. Secundo loco sunt medicamenta, quibus os proluitur vel gargarisatur, in quem vsum præparantur decocta ex herbis calidioribus; quibus postea permiscentur, quæ incidendi vim habeant. Vt.

Gargarismus.

℞ *Origani*
Pulegii
Calamenthi
Hyssopi
Fol. lauri. ana M. ß.
Fiat decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. ij.*
Oxymellis simp. ℥ iiij. M. pro gargarismate.

Tertio loco sunt errhina, quæ item multiplicia sunt, atque illa primum, ex quibus nares liniuntur, quale est modicum elaterii ad vnum vel alterum granum, cum oleo nardino, vel lacte mulieris, quod medicamentum validum est, & aliquando sanguinem ducit: deinde sunt quædam solidiora, quæ intra nares imponuntur, qualia sunt radix betarum, cortex arantiorum, quæ sunt leuiora: nonnulli vtuntur vehementioribus, sicut res postulat, & sit exemplum.

Errhinum.

℞ *Rutæ*
Origani
Pulegii. ana ʒ ß.
Elaterii ana ij.
Succi betarum q. suf. M. & fiat veluti quoddam suppositorium.

Delectus in caputpurgiis necessarius.

Circa vsum remediorum, quæ ad propriam capitis vacuationem pertinent, illud vnum restat maxima notatione dignum, minime per vnam atq; eandem partẽ perpetuo vacuationem faciendam esse, sed quandoque vnam, quandoque alteram partem fore oportuniorem, ita vt quandoque apophlegmatismis, quandoque errhinis agendum sit: quod quidem iudicium, vtrum hæc vel illa conueniant, ex situ partis laborantis faciendum est, ad quam partem laborantem, ex communi præcepto nunquam trahere oportet, sicut diffuse docet Gal. 13. meth. 11. Ideoq; si laborent fauces, palatum, lingua & reliquæ partes quæ ore continentur, præterea si purganda materia esset tenuis aut salsa, vel periculum immineret de sputo sanguinis, vel vlcere pulmonis, tunc errhina oportuna forent, apophlegmatismata autem non carerent periculo: contra vero si laborent oculi, tunc errhina importune, apophlegmatismata oportune administrarentur.

IV. Indicatio. Vtrum calida & odorata cõueniant.

Postrema indicatio pertinet ad dissoluendam materiam, si quæ restat in capite, ad quam rem optima sunt medicamenta calida & odorata, tam internis quam externis. Sed statim quis obiiciat apho. Hip. 5. apho. 28. Aromata capitis grauitatẽ efficere; quod Gal. auctore in Com. & ratio & experientia confirmat verissimum esse. Cui respondeatis, id quidem contingere, si quis ante vniuersi corporis & capitis vacuationem illis vtatur: at vero post generalem corporis & propriam capitis vacuationem, hæc eadem materiam dissoluere, & nullum capitis dolorem facere. Itaque internis conueniunt diacyminum, diambra, diamoschum: conserua beto-

nicæ, dianthos: ſed inter cætera omnia mithridatium & theriaca ſunt præſtantiſſima. Externis autem ſunt quamplurima. 1. ſunt odores, moſchum, ambra, Zibetum: 2. olea calidiora, laurinum liliorum alborum: ſed reliquis ſunt præſtantiora, oleum de euphorbio & de caſtoreo: quod ſi bono euphorbio careatis, ſicut reuera noſtri Seplaſiarii carent, licet pro illo vti ſtercore columbino, ſicut vtebatur Galenus 3. de compoſ. med. ſecundum gen. 5. Antiqui vtebantur medicamentis compoſitis.

℞ *Origani*
Pulegii
Calamenthi. *ana* ℥ ß.
Caſtorei
Stercoris columbini. *ana* ℥ j.
Cum oleo liliorum alborum cum aromatibus M. & fiant trochiſci, qui tempore vſus cum aceto vel oleo diſſolu antur.

Sic conueniunt decocta herbarum calefacientium, chamomæli, ſtæchados, ſaluiæ cum ſeminibus aniſorum, &c. ex quibus caput lauetur & perfricetur. Hoc tẽpore ſunt nobis familiares aquæ thermarum calidiores, quales ſunt Aponitanę.

Demum vero, quoniam meatus aurium pertingunt vſque ad membranas cerebri, ſolebant antiqui in ipſas quoque nonnulla acria medicamenta iniicere.

℞ *Euphorbii*
Caſtorei
Stercoris columbini. *ana* ℥ j.
Cum oleo liliorum alborum M.

Victus ratio. Victus ratio ſit calidior, alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, quæ vtiliter condiuntur aromatibus: ægri præcipue abſtineant à vino, pro quo accipiant decoctum cinamomi, vel quid ſimile. In litera Rhaſis ſigna ea ſunt, nulla rubedo, nullum indicium humoris calidioris, ægritudo antiqua. In curatione primo ſoluit ventrem cum pilulis cochiis, deinde inſtituit nonnulla olea, & alia medicamenta calidiora, quæ capiti affundantur, atque in nares & aures iniiciantur.

De dolore ex melancholia.

Signa. Signa à ſymptomatibus: ægri vigilant, & ſi dormierint, habent ſomnos confuſos & perturbatos, habent colorem nigrum vel liuidum, excrementa liuida: Et ſigna conſpiciuntur à præcedentibus cauſis, ęger multis cogitationibus, curis, mœrore cõfectus eſt, frequenter comedit legumina, braſſicas, carnes ſalitas, vina craſſa, noua, &c. conſueta aliqua vacuatio melancholiæ ſuppreſſa eſt, quibus demum licet addere temperiem, ætatem, corporis habitum, &c.

Pro curatione ſuperiores indicationes etiam ſeſe offerunt. Quatenus itaque *Vena ſectio.* ad primam, ſi dolor vehemens & contumax, & cætera conſentiant, vena ſecanda vel cephalica, vel aperiendæ hæmorrhoides, ſi modo conſueuerunt fluere. Sic *Coquentia melancholiã.* materia prius coquenda, tum medicamento purganda eſt. Ad coctionem faciunt Syrupus de fumo terræ ſimplex, de borragine; decoctum bugloſſæ, cichorei, borra*Purgantia.* ginis. Ad purgationem Syrupus de fumo terræ compoſitus, de polypodio, confectio hamech: ſed inter cætera pilulæ cochiæ, ac maxime ſi præparentur cum radicibus hellebori nigri, vt in præſentia præparantur,

℞ Syru-

℞ Syrupi de fumo terræ simp.
de buglossa
rosati recentis ana ℥ ß.
Decocti melissæ
borraginis ℥ iiij. Misc.
℞ Pilularum cochiarum cum helleboro. ℈ iiij.
Fiant pilulæ N. & deaurentur.

Interea ex reliquis indicationibus administranda sunt omnia genera reuulsionum, necnon repellentia & discutientia medicamenta, de quibus satis diximus.

Victus sit alimentorum boni succi, & ad summam, calefaciendi & humectandi vim habeat. *Victus.*

Post absolutos dolores capitis cum materia, id reliquum esset, vt de aliis sine materia tractaremus. Verum quoniam in hisce dolorib. vnica sese offert indicatio, per contraria cuiusque intemperiei: ideo breuitati studendo satis fuerit de nonnullis præceptis generaliter agere: quæ nos docet Galenus in arte medica. 39. Itaque pro exemplo intemperiem capitis calidam accipiamus, huic causa frigida contraria existit: ergo primo sciendum est, inuenienda esse medicamenta, quæ secundum potentiam, hoc est, re vera, minime secundum imaginationem possunt refrigerare. *De doloribus sine materia.* *Præcepta.*

Secundo, pro magnitudine intemperiei de conuenienti remedio statuendum esse, adeo vt remedium æquali gradu morbo respondeat. Exempli gratia, si caput decem numeris maiori caliditate laboret, quam naturæ conueniat, causam pariter decem numeris refrigerantem oportet adhibere.

Tertio, si interna capitis pars doleat, prospiciendum est, ne remedii vis in itinere soluatur: vnde frigiditas non solum debet tanta esse, quantam morbus requirit, sed præterea quanta ex situ necessaria est, vt commode ad locum dolentem possit penetrare: in qua re non modo frigiditatem, sed etiam materiam oportet animaduertere: etenim si materia fuerit crassarum partium, non admodum poterit intus penetrare, imo contrarium præstabit effectum, densando superficiem, sibi præcludendo viam: quod si ex tenuioribus cōstet partibus, sine dubio poterit ad profundas partes peruenire: de qua quidem indicatione à situ partium ac medicamētorum ad partes internas, diffuse Gal. 2. ad Glauc. 2. Si quis cupit intelligere, quomodo huiusmodi recessus à statu naturali, nec nō varii gradus medicamenti possint cognosci, is ad Gal. confugiat. 5. de simp. med. facul. ad finem, qui singula medicamēta per quatuor gradus, hac ratione distinguit, vt calidum nominet primi ordinis id ꝙ nos calefacit, non tamē euidenter, vt chamomælum; quod autē manifeste potest calefacere, secundi, vt absynthium: at ꝙ vehementer qdem, nō tamē in summo calefacit, tertii, vt hyssopus: ac demū ꝙ ita calefacit vt vrat, quarti ordinis esse velit, vt euphorbiū. Verum pterea sciendum est, singulos quatuor gradus in tres adhuc ordines distingui, prout medicamentū vnius ordinis. Exēpli gratia secundi, quod manifeste calefacit, magis vel minus calefaciendo, vel ad primū, vel ad tertium ordinem propius accedat, vel quodāmodo medium sit. Quod de medicamentis diximus, idē de intemperaturis dicendum est. Exempli gratia, ille in primo ordine calidus est, qui non euidenter est calidus, secundo, qui manifeste est calidus, & ita deinceps. *Gradus medicamentorum diuersi.*

Intemperies itaq; calida sine materia curabitur refrigerantib. Oxyrhodinū inter cætera optimum est, quod refrigerandi vim habet, & propter partium tenuitatem

facile

facile poteſt penetrare: ſunt præterea odores frigidi violarũ, roſarum, nenuphatis: ſunt inunctiones ad tempora, ad nares, eum oleo roſato, violato, cum ſucco lactucæ, plantaginis, & ſimilium.

Porro hic Rhaſes tractat de dolore capitis per conſenſum ventriculi, ſed admodum ieiune, qui id tantum iubet, vt per horam ante acceſſionem doloris æger aſſumat buccellam panis intinctã in vino granatorum, agreſtæ, aut ſimilium. Quo loco ſciendum eſt, dolorem capitis per conſenſum fieri, vel à toto corpore, ſicut in febribus contingit, vel à parte aliqua determinata, præcipue vero à ventriculo, quem propterea veriſimile eſt, Rhaſem ex cæteris omnibus partibus elegiſſe. Vtcunque hæc ſe res habeat, ſiquidem legitima curandi ratio potiſſimum conſiſtit in curatione partis conſentientis, ob id hęc prætermitto. Galenus libro 2. de med.

De dolore ex ardore.

ſec. loca, inter alia etiam de dolore capitis ex ardore agit, & primo loco varia ponit Apollonii medicamenta, & ſimplicia, & compoſita: mox declarans qualiſnam ſit huiuſmodi ardor, inquit, quandoque ſolam calidam intemperiem conſiſtere, quandoque humorum & vaporum multitudinem in caput ferri, quam multitudiné docet fieri, aut ſolo ſanguine redundante, aut omnib. humoribus æque auctis. Pro quo

Plenitudo quid.

ſciendum eſt ex Galeno in lib. de plenitudine, etiam 13. meth. 6. ſi vel ſolus ſanguis in corpore creſcat, vel omnes humores æque augeantur, huiuſmodi augmentum plenitudinem dici: ſin autem non ſimul omnes, ſed ſeparatim ſinguli humores creſcãt, hinc altera conſurgit ſpecies plenitudinis, quam non abſolute vt priorem, ſed cum additamento vocant plenitudinem ſanguinis, vel bilis, &c. Verum inter hos quatuor humores illud eſt diſcrimen, quod cæteri tres aucti nullã poſſunt efficere plenitudinem, niſi ſimul cum illis ſanguis quoque augeatur: vnicus vero auctus ſanguis non ſolum facit plenitudinem cum additamento, ſed etiam quam Gal. abſolute plenitudinem vocat: quod ſi altera ex parte alius humor à ſanguine, neque ſimul cum ſanguine creſcat, vt flaua bilis in regio morbo, huiuſmodi affectus non plenitudo nec ſimpliciter, nec cum additamento, ſed cacochymia, hoc eſt humoris vitium, dicitur. Poſt eſſentiam & cauſas doloris capitis ex ardore Gal. ponit ſigna: nam cutis aridior ad primum tactum apparet, ęgri oculos rubeos habent, frigidisque perfuſionibus gaudent. Tandem venit ad curationem iſthic loci videndam.

De dolore ex frigore.

Signa doloris capitis ex frigore contraria ſunt eis, quæ ex ardore: namque facies eſt decolorata, minime contracta & arida, neque gaudent frigidis, neque ab illis iuuantur. Hic dolor ex aere frigidiore contractus, ſi recens fuerit, ſine multo labore curatur, ac ſolum oleum calidum, verbi gratia, rutaceum, ſyncipiti affuſum, quandoque hominem liberat: quod ſi vehementiori calefactione opus fuerit, accipiatur oleum euphorbicum, aliaque nonnulla medicamenta.

De inueteratis capitis affectionibus, calidis & frigidis, Gal. vnico verbo curationem inſtituit, per pharmaca ad cutim capitis accommodata: quod vt commode fiat, iubet pilos aut radendos, aut vſque ad cutim præcidendos eſſe: quæ quidem vtraque medicamenta, & calida & frigida, cum varia & multiplicia ſint, ait frigida eſſe deligenda ex iis, q̃ eryſipelata curant, quale eſt ceratum roſaceum: calefacientia autem ex medicamentis calefacientibus componenda, inter quæ ſimpliciſſimũ eſſe inquit, quod ex euphorbio præparatur, cuius deſcriptionem habetis & hoc loco, & 5. de comp. med. ſecundum genera cap. 4. Generaliter autem Gal. ad haſce affectiones probat ea medicamenta, quæ methodici μετασυγκριτικὰ, hoc eſt, ex alto euocantia appellabant: de quibus & priori lib. & frequenter, ſed accurate lib. 7. de comp. ſecundum genera tractatur.

Dolor

Dolor capitis ex vino meraciori prouenit, propterea quia ipſum caput vaporibus, quandoq; etiam humoribus calida intemperie præditis repletur, idq; potiſſimum euenit, ſi caput natura calidum fuerit: namq; & ſine vini potione vapores iſti & humores ad caput facile & prompte ſolēt ferri. Inſtituitur curatio ex duplici indicatione: altera vacuandi; ſi adhuc crudum vinum contineatur in ventriculo: quod præcipue fit per vomitum excitatum, aut aqua tepida, aut hydræleo: altera refrigerandi & repellendi, qualia multa ſunt medicamenta, roſaceum per ſe, & cum aceto, aut hederæ vel braſſicæ ſucco. *Duplex indicatio.*

Imo vero Galenus teſtatur folia braſſicę calida, macerata & capiti circumpoſita, naturaliter & occulta quadam proprietate ebrietati reſiſtere: de qua contrarietate videatis Plinium lib. 17. cap. 24. & libr. 20. 9. Poſtea Galenus monet, in hoc dolore maxime ſtudendum victus rationi, qui ſit boni ſucci, facilis coctionis, &c. Inter quæ alimenta non eſt prætermittenda, neſcio quæ apparens repugnantia de palmulis: ſiquidem Galenus hoc loco iubet à palmulis abſtinere, cum doloré capitis poſſint afferre: paulo autem poſt, nimirum cap. de iis, qui ex ſtomacho capite dolent, palmulas, oliuas, vuas cum pane concedit. Nonnulli hanc repugnantiā ſoluunt ex Galeno cap. 2. de aliment. facult. cap. 26. qui ſcribit, palmulas eſſe duplices, quaſdam ſiccas, quaſdam recentes, & inter eas non paruam differentiam extare: quare contendunt recentes, minime ſiccas capitis dolorem facere. Sed fortaſſe hæc ſolutio nulla eſt, ſcribente Galeno, omnes palmulas in vniuerſum capitis dolorem facere. Ideo ego alia ratione reſponderem, in dolore capitis ex ebrietate, in quo plurimi calidi humores & vapores ad illud deferuntur, iure Galenum palmulas prohibuiſſe, quod illæ reuera, conſenſu omnium Medicorum, capiti aduerſentur: in dolore autem capitis conſentiente ventriculo eaſdem concedere, quod ſicut capiti ſunt inimicæ, ita conſtet apud omnes, eas ventriculo conferre, & illum roborare: huius quidem ventriculi veriſimile eſt Galenum imprimis rationem habuiſſe. Sequitur de dolore capitis ex plaga aut caſu. Galenus huius affectionis nullam aliam ſtatuit cauſam, quam inflammationem, quæ quidem non ſolum ex plaga & caſu, ſed etiam ſine manifeſta cauſa, ex fluxione humorum fieri conſueuit. Si igitur dolor capitis proueniat ex vulnere aut contuſione, plures offeruntur ſcopi curationis: primus in vulnere: alter in contuſione: tertius in doloribus, qui quandoque conſiſtunt in ipſis ſolis percuſſis partibus, quandoque etiam ad vicinas partes extenduntur. In curatione autem cum nullum capitis vulnus careat periculo, quod Hippocrates primis verbis docet in libr. de vulneribus capitis, Galeno auctore principium curationis facere oportet à ſectione venæ, niſi ætas id remedium prohibeat, & virtus vitalis debilis appareat. Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat venam incidere, clyſtere acriori vtendum eſt, partim vt vacuentur excrementa in inteſtinis contenta, partim vt fluentes humores ad caput reuellantur. Deinde pręſidiis ad inflammationem accommodatis agendum eſt, quæ plurima ex Apollonio proponuntur; in quibus ille arguitur à Galeno, ac primo quod ſingulorum medicamentorum doſin prætermiſerit, qui, exempli gratia, acetum roſaceum iubet permiſceri, ſed vtriuſque menſuram non explicat. Quo loco habetis notabile Galeni præceptum, nempe affectionem indicare auxilia, quantitatem autem & propriam cuiuſque auxilii differentiam indicari à parte laborante, ab ætate, temperie, facultate vitali, &c. Verum cæteris prætermiſſis vnicam partem laborantem conſideꝛe-

Braſſica. *Repugnantia Galeni.* *De dolore ex plaga.* *Scopi.* *Regula practica.*

deremus. Si crassa cerebri membrana fuerit denudata, vt exciso osse frequenter euenit, solum rosaceum leuiter tepefactum vtiliter adhibetur, acetum autem contrarium est. Contra autem si sana & integra existente caluaria, velimus rosaceum ad membranam peruenire, tunc commode acetum permiscetur, siquidem aceti vis in itinere ad profundam partem remittitur. Deinde reprehendit Apollonium, quod neque tempus vsus singulorum remediorum apposuerit. Etenim quædam conueniunt medicamenta principio inflammationis; quędam in statu, quædam in declinatione, quæ sine maximo periculo confundi non possunt, vt docet Galenus hoc loco, & 6. de comp. med. secundum locos.

De dolore sine manifestis causis. Sequitur de dolore capitis sine manifestis causis; tota autem hæc pars non aliud continet, quam varia Apollonii medicamenta, quæ sigillatim à Galeno examinantur: qui illum reprehendit generaliter, quod varia & indefinita medicamenta proferat, adeo vt confundat calida frigidis, & quæ facultatibus vehementer inter se differunt. Deinde illum quoque particulatim arguit de nonnullis medicamentis: hæc autem omnia sunt manifesta. Postremo illum damnat de vsu Opii, quod in doloribus capitis confirmat apertissime nunquam conuenire. *Opium.*

Postea Galenus incipit examinare dicta & remedia Archigenis, quem non vulgarem medicum appellat, afferitque omnia diligenter didicisse, quæ ad medicam speculationem pertineant: sed tamen addit, neque illum omni ex parte irreprehensibilem esse. Quo loco notanda est præclarissima sententia Galeni, de hominis imbecillitate: difficile enim est, vt qui homo sit, non in multis peccet, quandoque quædam penitus ignorando, quædam male iudicando, &c.

De dolore capitis ex ventriculo. Deinde Galenus examinat Archigenem de dolore capitis consentiente ventriculo, & summa est, hunc dolorem euenire, si quando humor quispiam acris in ventriculo, & potissimum illius ore contineatur, quibus doloribus, si æger diutius famem tolerat, adhuc magis cruciatur, siquidem per inediam talis humorum malitia potest augeri. Pro curatione inprimis distinguendum est, vtrum humor vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi contineatur: vtroque autem modo ægros oportet sanari, nullis capiti adhibitis præsidiis, quandoquidem hic affectus capitis proprius non est, sed ab humoribus malignos vapores excitantibus prouenit. Itaque si humores contineantur in cauitate ventriculi, vomitu protinus purgandi sunt, aut aqua tepida, aut hydrelæo, vel quo simili. Si autem isti humores contineantur in tunicis, hiera optime purgantur, cuius descriptionem proponit: de qua hiera cum alias tractauerit, id nunc sit satis vos monere, Galenum hic affirmare, summam dosin hieræ esse ad ʒ j. minimam ad ʒ ß. quod manifeste repugnat ipsi Galeno 8. de med. secundum locos. & 2. metho. ij. qui longe maiorem dosin constituit, vsque ad ʒ vj. Repugnat etiam experientiæ, quoniam frequentissime hoc tempore hiera exhibetur ad ʒ iiij. & plures: vnde cum res sit plane absurda, repugnetq; rei naturæ & sensibus, equidem censeo hunc locum esse deprauatum; quod speciatim antiquus interpres confirmat, qui scribit perfectam dosim huius medicamenti esse ad ʒ viij. minimam ad ʒ iiij. neque sane aliter repugnantia tolli potest. *Dosis hieræ.*

Calida intemperies cum flatu. Post hæc Galenus examinat dicta Archigenis de dolore capitis ex calida intemperie, cui ventosus flatus coniungatur; in quo maiorem Archigenis diligentiam requirit, qui non explicat, an huiusmodi flatus ex aliis partibus in caput derigentur,

uentur, an in ipso cerebro generentur, id quod Galenus conatur supplere. Igitur in huiusmodi affectione plurima ex Archigene afferuntur, sed satis confuse. Galenus autem ex sua methodo elicitis indicationibus docet, principio sola repellentia conuenire: deinde repellentibus lenientia & concoquentia miscenda esse: ac demum ad discutientia deueniendum esse, ita vt transacto principio paulatim repellentia detrahantur, donec medicamentum ad contrariam mixtionem deueniat illi, quam primam habuit, hoc est, vtplurimum quidem discussorium sit & attenuatorium, minus vero leniens & concoctorium, minimum autem repulsorium.

Quibus positis indicationibus non facile est singula presidia ad illas accommodate inuenire. Post hęc Galenus tria Archigenis communia præcepta considerat, ea vero sunt: si malum augeatur integra cibi abstinentia, sectio venæ ex cubito, alui purgatio per validum clysterem: de quibus hoc iudicium facit; in causis biliosis famem quam maxime noxiam esse: sectionem venæ in pueris & senibus & debilitatis prætermittendam esse: clysteria fore quam maxime opportuna, non solum ad vacuationem, sed etiam ad reuulsionem, siquidem hæc non solum vacuant quæ in intestinis & mesaræo, sed in sima etiam parte iecoris continentur.

Capvt VIII.

De Cephalæa.

Galenvs mirabili methodo agit de Cephalæa: primũ de essentia, secundo de differentia, tertio de signis, quarto de curatione. Cephalæa est antiquus & rebellis dolor capitis, qui ex facili occasione maximas habet exacerbationes, adeo vt æger neque strepitum, neque vocem vehementiorem, neq; lumen splendidum, neque aliud id genus possit perferre.

Quidam sentiunt veluti contusionem & distensionem eorum, quæ circa caput sunt: nonnullis vsque ad radices oculorum dolor progreditur: dolores aliquando continui sunt, nonnunquam habent exacerbationes & interualla, siue ordinata, siue inordinata, vt in morbo comitiali contingit: dolores quandoque membranas internas, quandoque membranam caluariam ambientem occupant. *Differentiæ.*

Signa ea sunt: dolores cum grauitate humorum multitudinem significant; cum mordacitate, aut vaporum aut humorum acredinem: cum pulsu, inflammationem: cum tensione autem, siquidem tensio fuerit sine grauitate & pulsu, tenuis & ventosi flatus multitudinem significant. Si vero tensio fuerit cum grauitate, humorum copiam inter membranas contentam, sicut si fuerit cum pulsu, membranosi corporis inflammationem significant. *Signa.*

Demum dolores in superficie capitis, membranæ os caluariæ ambientis affectionem, qui autem sunt in profundo internarum membranarum, laborem significant: etenim quotiescunque affectio intra caluariam consistit, tunc vsque ad oculorum radices dolores procedunt, propterea quod tunicæ oculorum ex cerebri membranis oriuntur, vt docet Galenus 11. de vsu partium.

Postea

Curatio. Post hæc Galenus instituit curationem: namque si dolor capitis proueniat propter humorum aut vaporum multitudinem, simulque totius corporis plenitudo coniungatur, ante omnia corpus vniuersum vacuandum est: si vero veluti debile existens caput, ad se eleuatos vapores & humores recipiat, oportet materiam in totum corpus reuellere, atque ita capiti mederi. Reuulsio multis modis fieri potest, per clysteria, per frictiones, ligaturas, & similia: interdum etiam sanguinis detractione ex cubito. Hoc tempore irrigationibus repellentibus vtendum est: deinde præparatis humoribus & apparente coctione, corpus per hieram exacutam (inquit Galenus) purgandum est, quam quidem hieram exacutam ego interpretor, quotiescunque validum aliquod medicamentum illi permiscetur, ad quem modum Galenus testatur 1. libr. cap. 20. de Alopecia, si atra bilis sit purganda, helleborum nigrum: si flaua bilis redundet, scammonium se aliquando permiscuisse. Cæterum post totius corporis vacuationem, iam decet ad particularem vacuationem, & postremo ad roborationem capitis deuenire, ne in posterum ipsum cerebrum tam facile repleatur, & noxios humores recipiat. Caput

Caput quot modis vacuetur. speciatim vacuatur aperta vena ex naribus, in fronte, post aures, per apophlegmatismata, errhina: corroboratur autem per medicamenta discutientia, quorum multa exempla subiiciuntur in Galeno. Quo loco notandum, quod tractans de apophlegmatismis, ita inquit: Nunc autem id tantum ostendere commodum fuerit, quod hoc auxilium pituitæ infestantis est remedium, quemadmodum nomen apud Græcos indicat. Ex quibus verbis colligitur huiusmodi medicamenta, ad illos tantum capitis affectus esse accommodata, quæ à pituita excitantur, &

Error practicantium. suapte natura sunt frigidiores. Vnde multi Medici arguendi sunt, qui in quolibet capitis morbo, tametsi ille ex bile & calidiore sanguine ortum habet, indifferenter apophlegmatismatis vtuntur, vbi tamen Galenus nunquam eorum meminit.

Persea arbor. Secundo tractans de cataplasmatis, mentionem facit arboris Perseæ, quam scire vos conuenit plurimum ab illa arbore differre, quæ apud nos malus Persica dicitur, vt mirum sit, fuisse Marcellum Virgilium Florentinum, interpretem Dioscoridis, & alios, qui aliter sentiant: quibus saltem Dioscoridis & Galeni testimonium debuit satis esse, qui de vtraque arbore, & Persea & Persica, sub diuersis particulis tradiderunt. De Persea Galenus & hoc loco, & 1. de alimentis 36. In sola, inquit, Alexandria arborem Perseam vidi, quæ & ipsa magnis arboribus est annumeranda. Tradunt autem fructus apud Persas adeo noxios esse, vt edentes interimant: qui tamen fructus in Aegyptum translati, commode & tuto comeduntur, sicut poma & pyra.

Synapismi. Tertio, Archigenes ad dolores vehementer inueteratos probat synapismos & vstionem: quo loco inquit Galenus, Medicos fere omnes in omnibus plurimum inueteratis affectionibus ad huiusmodi medicamenta tanquam ad sacrum anchorum confugere consueuisse. Ego vero, inquit ille, cum intemperies quæpiam frigida & humida fuerit, aut per seipsam in partibus adsit, aut propter humorum frigiditatem orta sit, ex synapi, ex thapsia, & similibus medicamentis adhibeo, calidis vero & siccis non adhibeo. Quam eandem sententiam repetit 6. de tuenda valetudine 9. Ac sane hæc Galeni admonitio mihi videtur ad multos Medicos hoc tempore pertinere, qui in destillationibus & reliquis morbis capitis, qualiscunque sit intemperies, qualiscunque sit materia noxia, vel frigida, vel calida,

calida, ad cauteria familiarissime, ac reuera vt ad sacram anchoram confugiunt: quod mea sententia sine diligenti iudicio faciendum non est: quandoquidem si intemperies vel materia noxia fuerit calida, docet Galenus, persuadet ratio, & confirmat experientia, & cauteria & omnia calida medicamenta non solum esse inutilia, sed etiam pernitiosa. Postremo Archigenes quorundam medicamentorum mentionem facit, quæ per solam experientiam cognoscuntur, & secundum quandam contrarietatem occultam efficacia sunt, & vulgo amuleta dicuntur: quorum vsus etsi à Galeno non improbatur, tamen neque magnopere probatur, qui perpetuo remediis secundum medicam rationem traditis, magis fidere consueuit. Alexander inter cæteros, huiusmodi præsidiis mirabiliter delectatur. *De cauteriis.* *Amuleta.*

Capvt IX.

De Hemicrania.

Galenvs in hoc capite tractat curationem hemicraniæ, eadem fere methodo qua tradidit de Cephalæa. Namque primo declarat essentiam. Secundo, differentias & causas. Tertio, signa. Postremo indicationem: de quo morbo nihil dicam, partim quod omnia sunt manifesta ex Galeno: partim quod puto Cephalæam & Hemicraniam minime diuersos affectus esse, sed tantummodo in vna parte laborante differre: vnde certum est, quod Galenus quoque confirmat, eadem remedia vtrique affectui, & Cephaleæ & Hemicraniæ conuenire. Ex quo factum est, vt neque Archigenes, neque Asclepiades, neque quispiam alius, voluerit separatim de huiusmodi medicamentis hemicranicis quippiam conscribere.

Capvt X.

De Vertigine.

Plvra sunt nomina apud Græcos, quæ secundum nonnullos vnam atque eandem vertiginis affectioně significant, ex quibus est Herodianus in suo Onomastico Hip. qui mea sententia decipiuntur. Namque vt illis concedatur, tria priora nomina idem significare, vt patet 3. aphor. 13. 23. 31. 5. de locis aff. 8. 6. de tuenda val. 12. tamen vertigo apud Galenum dicitur, cum omnia circumagi videntur: quod si preterea tenebræ accedant, ita vt æger visu priuetur, tunc composito nomine tenebricosa vertigo dicitur. Latini vertiginem, barbari scotomiam appellant, quæ nomina ex propriis symptomatibus, nempe circumuersione & tenebris, quæ per ea significantur, originem habuere. Itaque vertigo ex communi omnium consensu, sicut etiam definitur ab Auicenna, est, cum quis imaginatur quod omnia simul cum suo capite & corpore vniuerso circumuoluantur. *Vertigo quid.*

Cæterum cum vertigo sit res præter naturam, hæ autem triplices sint, morbus, causa morbi, symptoma: quæritur sub quo genere reponatur? Primum vero non est morbus, quia non est intemperies, non solutio continui, non mala compositio. Secundo, neque est causa morbi, cum nullus ab ea morbus efficiatur: itaque restat vt sit symptoma. At vero cum symptomata sint trium generum, actiones læsæ, excrementa immutata, & qualitates immutatæ, manifestum est non esse exiens immutatum, neque qualitatem: itaque erit actio læsa. Sed rursum cum actiones sint triplices: naturales, vitales, animales, neque

in præſentia lædantur actiones vel vitales, vel naturales, neceſſario ſequitur actionem animalem læſam eſſe. Verum cum huiuſmodi actiones ſint triplices, quippe aliæ ad ſenſum, aliæ ad motum, aliæ ad facultates principes pertinent, dubium eſt, qualesnam actiones animales in vertigine lædantur? Reſpondent nonnulli, omnes animales actiones lædi, & cum nemo dubitet de facultate principe imaginatiua, aiunt præterea etiam lædi ſenſum viſionis & motus: quæ quidem actiones quandoque ſunt debiles, vt in ſimplici vertigine: quandoque abolitæ, vt in tenebricoſa contingit: in qua ęgroti neque vident neque pedibus conſiſtere poſſunt.

Sed iſti male ſentiunt, quoniam ad conſtituendam eſſentiam vertiginis non concurrit neceſſario læſio ſenſus & motus, ſed tantum imaginatio, quod omnia circumuoluantur, cui deinceps imaginationi læſio ſenſus & motus quandoque ſuccedit: quare huiuſmodi actiones potius ad nonnullas differentias vertiginis, quam generaliter ad vertiginem pertinent, ad quem modum Galenus 3. de criſ. ad finem, tradens indicia, quibus futuram criſim per vomitum poſſimus pręcognoſcere, inter alia ſigna hæc duo tanquam diuerſa nominat, obortas vertigines, & ea quæ oculis tenebroſis obiiciuntur: quod quidem diſcrimen habetur etiam in libro introductorio, Galeno adſcripto 13. in quo legitur, caligines oculis offuſas, & vertigines, cognata eſſe vitia morbo comitiali, ab eiſdem cauſis pendere, & eaſdem ſedes occupare.

Cum igitur in vertigine, mea ſententia, neque ſenſus lædatur neque motus, reſtat læſionem eſſe in principe facultate: quæ cum ſit triplex, imaginatio, ratio, memoria, neque vlla appareat læſio vel rationis, vel memoriæ, concludendum eſt, læſionem eſſe in imaginatione. Poſtremo autem cum omnis actio tripliciter lædatur, vel ablate, vel imminute, vel deprauate, hic ſine dubio imaginatio non eſt abolita, non eſt imminuta, itaque erit deprauata.

An Vertigo ſit delirium. Sed hic ſtatim quęrat aliquis; Deprauata imaginatio apud Galenum de ſympt. differ. cap. 2. eſt delirium: Vertigo ſi eſt actio imaginationis deprauata, delirium eſt: ſi delirium, vel phrenitis, vel melancholia: quod vtrumque ab omni ratione & communi medicorum conſenſu videtur alienum: ex quo videretur concludendum, in vertigine imaginationem non lædi. Ego ad hanc difficultatem reſponderem, non quamlibet deprauatam imaginationem delirium eſſe, ſed tantummodo cum æger huic deprauatæ imaginationi aſſentitur. Exempli gratia, in ſuffuſione æger imaginatur muſcas, culices, & alia id genus, ſibi ante oculos circumferri: veruntamen quia ille huic deprauatæ imaginationi non aſſentitur, ſed intelligit id falſum eſſe, & hæc ſymptomata ex interna morbifica cauſa prouenire, propterea nemo vnquam dixit, ſuffuſionem delirium eſſe: etſi vero in vertigine omnia videntur circumuolui, cum ęger ſciat hanc viſionem falſam eſſe, ita habendum eſt, minime hanc actionem deprauatam ad delirium pertinere.

Error Altimari. Sed aduerſus hanc reſponſionem eſt Altimarus, qui capite proprio 17. ſcribit, hanc cognitionem vtrum imaginatio ſit vera, an falſa, minime ad imaginationem, ſed ad rationem pertinere, ac propterea ſatis eſſe, ſi imaginatio fuerit deprauata, quanquam æger ſuum aſſenſum non præbeat, cum doceat Gale-

nus

nus & omnes fateantur, fingulas facultates principes feparatim poffe lædi. Ego vero puto hanc rem fe aliter habere, neque hominem, vtcunque deprauatam imaginationem habeat, delirare, nifi illi confentiat, cenfeoque minime effe alienum à doctrina Ariftotelis & Galeni, imaginationem ex iis, quæ illi offeruntur, nonnulla apprehendere vel non apprehendere, varia componere, etiam impoffibilia, vt aureos montes &c. atque illis vel affentiri, vel non affentiri. Verum quoniam ad accuratam tractationem huius rei opus foret de propriis facultatum principum operationibus fermonem habere, quæ difputatio à noftro inftituto nos auerteret, vnico exemplo Theophili Medici ero contentus, quod eft apud Galenum de fympt. differ. 3. qui cum alioqui prudenter fe gereret, & interrogaret, & ad interrogata refponderet, præfentesque exacte cognofceret, tamen quofdam tibicines angulum cubiculi in quo decumbebat, occupaffe, & affidue canere & pulfare arbitrabatur, & putabat fe illos videre, alios quidem ftantes, alios vero fedentes, qui neque interdiu neque noctu vnquam quiefcerent, vnde affidue clamabat, illos debere eiici. Cum Galenus hac in parte doceret, delirium vel in fola imaginatione, vel in fola ratiocinatione, vel in vtrifque confiftere, hoc Theophili exemplum proponit, tanquam delirii quod ad folam imaginationem pertineat: quæro igitur, vtrum Theophilus huic deprauatæ imaginationi affenfum præbuerit, nec ne? atque illud nulla ratione poteft negari: alioquin enim non clamaffet illos effe eiiciendos: præterquam quod Galenus fcribit, Theophilum poftquam perfecte conualuit, cætera omnia nouiffe, quæcunque finguli eorum, qui eum vifitauerant, aut dixiffent, aut feciffent, atque fpeciatim imaginationis de tædio tibicinum meminiffe. Quod fi Theophilus, licet huic deprauatæ imaginationi affenfus fuerit, vnam tantummodo habuit deprauatam imaginationem, incolumi permanente ratiocinatione, plane Altimari opinio videtur imbecilla, qui contendit huiufmodi affenfum ad rationem pertinere.

Quoniam vero diximus vertiginem fymptoma effe, &c. atque omnia fymptomata pendeant à fuis morbis, quæritur poftremo loco, qualisnam fit morbus à quo vertigo originem habeat? de qua dubitatione paulo poft verba faciam. *Quæftio.*

Differentiæ vertiginis funt plurimæ, & prima à modo affectus: namque nonnullis omnia videntur titubare & tremere, nonnullis circumuolui, nonnulli tenebris offunduntur, & vifionem perdunt, nonnulli nequeunt pedibus infiftere, fed nifi fuffulciantur, cadunt. *Differentia I.*

Secunda eft differentia à modo generationis: namque vertigo alia propter internas, alia propter externas caufas generatur: alia capite primum laborante, alia ventriculi ore confentiente fieri folet: cuius differentiæ, referente Galeno, 3. de locis aff. 8. Archigenes quoque mentionem facit. *II.*

Tertia eft differentia à tempore: fiquidem vertigo alia eft continua, atque hæc vtplurimum fit capite primum laborante: alia eft interpolata, quæ ex confenfu aliarum partium plerunque prouenit, Galenus 3. aphor. 17. Alia eft recens, alia antiqua; atque hæc antiqua folet frequenter homines ad epilepfiam & apoplexiam deducere. *III.*

Causæ Vertiginis.

Quarto sunt differentiæ à causis, de quibus accurate agendum est. Ac sane sicut ex vna parte conuenit inter omnes, proximam & immediatam causam non aliam esse, quam inæqualem, turbulentum, & inordinatum motum, cum humorum, tum spiritus, qui in cerebro continentur, quam vnicam causam Galenus præclare explicat tertio de locis aff. 8. ita altera ex parte, de cæteris causis quæ huiusmodi motum possunt excitare, plerique vehementer dissentiunt. Galenus has causas videtur referre in materiam calidam, nempe vaporosum calidumque elatum spiritum: contra Paulus libr. 3. 12. in frigidum & glutinosum humorem, occupantem cerebrum. Hippocrates quoque in materiam frigidam videtur inclinare, dum scribit 3. libr. aphor. hunc morbum & senilis ætatis, & hyemis proprium esse. Rhases vtramque causam, & calidam & frigidam attingit. Demum Auicenna inquit, materiam vertiginis quandoque esse choleram, quandoque phlegma: melancholiæ & sanguinis non meminit, quos tamen duos quoque humores non prætermisit capite sequenti, vbi non solum choleræ & pituitę, sed etiam sanguinis & melancholiæ signa recenset. Ego vero censeo, quoscunque morbos, quoscunque humores, quascunque causas, siue internas siue externas, vnde multi vapores spiritusque flatuosi possunt vel in capite generari, vel ex aliis partibus ad illud transmitti, atque id præstare, vt in circuitu, aut alio simili inordinato motu moueantur, hæc omnia vertiginis causas, vel proximiores, vel remotiores statuendas esse.

Primum igitur causæ externæ quæ possunt cerebrum conturbare, humores exagitare, spiritus inordinate mouere, sunt: ictus capitis, ictus dorsi, calor Solis, aspectus rerum inferiorum ex loco sublimi, res quæcunque circumuoluuntur, & alia id genus.

Quod autem ad causas internas, si loquamur de capite primo laborante, hæc ex omni intemperie, vna excepta sicca, ex qua forte nulli vapores possunt eleuari, siue simplici, siue composita, siue cum materia, siue sine materia, potest originem habere. Intemperies calida facile potest vapores & spiritus mouere, frigida cōstringit, neque permittit vapores exhalare, vnde cum per obstructos meatus cerebri illis non pateat exitus, tunc mouentur in gyrum: intemperies humida membrum maxime labefactat, & consensu omnium plurima generat excrementa, ex quibus plurimi quoque vapores eleuantur: sic singuli humores hoc ipsum præstant, vt placet Auicennę.

Vertigo per consensum.

Sin autem loquamur de vertigine per consensum aliarum partium, huiusmodi humores & vapores vel transmittuntur à toto corpore; sicut euenit in futura crisi per fluxum sanguinis narium: hoc enim tempore illi impetuose in caput efferuntur, mouentque spiritus, & vertiginem efficiunt: vel illi transmittuntur à determinata parte, & cum nulla propemodum sit pars nostri corporis, quæ non in consensum possit caput deducere, & vertiginem facere, tamen præ cæteris duæ sunt, ventriculus, & vterus in mulieribus: quæ duæ partes hac in re insignem habent prærogatiuam, siquidem ex vtrisque facillime & frequentissime noxii fumi & vapores eleuantur & ascendunt in caput, vnde spiritus in gyrum vertuntur, mouentur, & vertigines fiunt: quo quidem malo mulieres speciatim solent laborare, si illis menstrua purgatio, vel longe magis & deterius, si semen detineatur. Veruntamen de hac vertigine ex consensu vnum notandum est, ex Galeno 3. de locis affect. 8. etsi caput per consensum alte-

alterius partis laborat, tamen mala quæ fiunt, ipſius capitis propria cenſenda eſſe: & hæc de differentiis vertiginis.

Ex iis vero quæ diximus de cauſis, facilis eſt reſponſio ad eam dubitationem, de qua ſupra, qualiſnam morbus cauſa vertiginis, quam ſymptoma eſſe diximus, ſtatuenda ſit. Namque reſpondeatis, proximam cauſam huius ſymptomatis eſſe morbum in mala compoſitione, nempe obſtructionem, quę ex flatuoſis vaporibus & ſpiritibus perficitur: ſed neque deeſſe alios morbos, ex quibus huiuſmodi vertigines oriuntur, capite primũ quidem laborante inæqualem cerebri intemperiem: per conſenſum autem, intemperiem ventriculi, vteri, & aliarum partium, ex quibus noxii illi vapores & humores eleuantur, & ad ipſum caput tranſmittuntur. *Reſponſio ad ſuperiorem quæſtionem.*

Signa pathognomonica quę in vniuerſum vertiginem indicant, non ſunt longius inquirenda, cum ægris referentibus & ſenſibus fiant manifeſtiſſima. Pariter ſigna differentiarũ, ex modo affectus, ex tẽpore, de ęgris & accidentibus facile intelliguntur: omnia circumagi & rotari videntur, ægri non poſſunt inſpicere ea quæ velociter mouentur in gyrum, quandoque oculis tenebræ offeruntur, interdum illi cadunt, & ſimilia fiunt; quorum omnium facile eſt rationem reddere: etenim cum facultas animalis ſimul cum ſpiritibus per neruos ad inſtrumenta ſenſuum, & cæteras partes tranſmittatur, neceſſario ſequitur, ex turbulenta & inordinata motione ſpirituum talem facultatem animalem, quæ ad ſenſum & motum pertinet, vitiari & labefactari. Poſtremo neque ſigna ex cauſis habent difficilem inquiſitionem. Cauſæ externæ ſunt manifeſtiſſimæ: quatenus vero pertinet ad cauſas internas, ſi fuerit intemperies calida, caliditas ad tactum percipitur, ægri faciem & oculos rubeos habent, iuuantur & gaudent rebus refrigerantibus: præceſſere quæ potuerunt & corpus & caput calefacere. Si fuerit intemperies frigida, contraria ſigna apparent, frigiditas ad tactum percipitur, ægri colorem albidiorem habent, iuuantur à calidis, præceſſere refrigerantia, victus ratio, aer & cætera id genus: quod item de intemperie humida ſtatuendum eſt. Si intemperies fuerit ſimplex ac ſinę materia, in capite nulla erit grauitas, neque per os, per nares, vel alias partes plurima exibunt excrementa. Si vero intemperies fuerit cum materia, quæ ſigna traduntur ab Aui. cum ſanguine: adeſt tenſio venarum, caliditas & rubedo oculorum, totius corporis grauitas, ſomnus, laſſitudo, pulſatio: cum bile erit caliditas capitis ſine grauitate, vigilię, excrementa bilioſa: cum pituita, capitis grauitas, difficultas motus, ſomni profundi, facies albidior, excrementa alba, pituitoſa: cum melancholia ſunt vigiliæ, ſomni perturbati, cogitationes melancholiæ, excrementa ſubnigra. *Signa.* *Intemperies calida.* *Intemperies frigida.* *Signa intemperiei cũ materia.*

Verum ante omnia intelligenda ſunt indicia, diſtinguentia vtrum vertigo ſit capite primum laborante, an per conſenſum aliarum partium. Signa capitis primum laborantis tradita ſunt à Galeno ex Archigene 3. de locis aff. 8. etenim tunc præceſſit dolor capitis, grauitas, læſio olfactus, guſtus, aurium ſonitus, ac tandem neque ventriculi, neque alterius inferioris partis vitia apparent. Quod ſi econtra nulla capitis affectio, nullæ ſenſuum querelæ præceſſerint, appareant autem læſiones vel. ventriculi, vel aliarum partium inferiorum, tunc vertiginem per conſenſum fieri putandum eſt. *Signa vertiginis per ſe.* *Per cõſenſum.*

Signa autem conſentientis ventriculi ex eodem Galeno & Archigine tradita

ſunt, præcedens nauſea, ſtomachi morſus, proſtrata appetentia, debilis tardaque concoctio, & ſimilia.

Signa conſentientis vteri ſunt, præcedentes peculiares illius morbi, abortus, præfocatio, retentio menſtruorum & ſeminis.

Demum conſenſus cordis, iecoris, ac forte aliarum partium, facile poſſunt intelligi ex ſignis, quæ affectus omnium earum partium ſolent comitari.

Curatio. In curatione memoria ſunt repetenda quæ diximus ex Galeno in arte medica: in qualibet ægritudine, quæ ex fluxione humorum originem habet, quatuor nobis ſeſe offerre indicationes: vacuationem totius corporis: reuulſionem: repulſionem: & diſſolutionem materiæ quæ remanet, ac corroborationem partis: quæ omnes indicationes ad noſtram vertiginem debent accommodari.

Prognoſtica. Sed primo ſciendum, hunc morbum diuturnum ac difficilem eſſe, de quo ſcribit Galenus 3. aphor. 17. quod proximus ſit epilepſiæ & apoplexiæ, & vtrumque hunc morbum pręcedat: præ cæteris autem in ſenibus difficilior & periculoſior exiſtit.

Vena ſectio an conueniat. Cæterum ex prima indicatione id primo quæritur, vtrum liceat venam ſecare, necne? Plerique omnes ab hoc remedio abhorrent, partim quod ſectio venæ commouet humores & ſpiritus, quos altera ex parte expedit quieſcere; partim quod redundat materia pituitoſa, quæ à natura ſanguinis eſt aliena. Ego vero aliter cenſeo, putoque hoc remedium non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſſe: quod inter cæteros confirmat Auicenna per hæc verba: Phlebotomia eſt optima in curatione omnium ſpecierum vertiginum materialium. Et quatenus ad primam eorum rationem, ego illam non ſatis intelligo: etſi enim ſecta vena mouentur humores & ſpiritus, tamen vtrique, & ſpiritus & humores ducuntur ex parte laborante, adeo vt veriſimile & neceſſarium ſit, illos qui remanent in capite, facilius quieſcere, minime agitari & moueri, & ad naturale inſtitutum redire. De altera autem ratione iam ſæpe diximus, ac ni fallimur, demonſtrauimus, indicationem mittendi ſanguinem ſimpliciter nunquam ſumi ab humoribus: quare ſi vertigo fuerit magna, conſentientibus cæteris, perpetuo vena ſecanda eſt, ſicut ſecat Galenus in lethargo & aliis morbis id genus, quicunque ab humore frigidiore oriuntur. *Quæ vena ſecanda.* Sed quænam vena ſecanda eſt? Reſpondent omnes, ſecandas eſſe venas ſuperiores, vel cephalicam, vel baſilicam, vel mediam: ego autem cenſeo cum Galeno diſtinguendum eſſe, vtrum ęger reuera in pręſentia laboret vertigine, & curatione indigeat: quo tempore venæ ſuperiores in brachio, quæ velociter & copioſe ex toto corpore & capite ſanguinem detrahunt, videntur inferioribus anteponendæ: an potius æger vertigini aliquando obnoxius eſſe ſoleat, ita vt potius præcautione, quam curatione indigeat: tunc enim ſecta vena in cruribus, vt quæ fluentes humores reuellere, & ad partes contrarias trahere poteſt, venis ſuperioribus anteponenda eſt. Sic enim dicit Galenus in libr. de ſang. miſs. 19. Podagricos ex cubito, comitiali morbo & vertigini obnoxios potius ex cruribus vacuandos eſſe. Pariter ſi hæmorrhoides vel menſes in mulieribus retenti fuerint, propter quam cauſam frequenter omnes in vertiginem incidunt, venæ inferiores ſecandæ ſunt.

Quan-

Quantitas sanguinis, sumpta indicatione à redundante humore frigido, sit moderata, neque ille semel & copiose, sed per interualla & congrua mensura mittendus est, cum ægri ex facili occasione concidant, quod ex Archigene & Posidonio notauit Aetius lib.6.cap.7. *Quantitas sanguinis.*

Verum præter has præcipuas venas, neque alienum fuerit à ratione venas quoque particulares, aut frontis, aut narium, aut post aures, vel cum ferro, vel cum hirudinibus aperire: etsi hæc potius ad deriuationem & propriam capitis vacuationem pertinent, ad quam non licet sine generali præcedente vacuatione deuenire. Deinde Galenus 3. de locis affect. 8. sectionis quoque arteriarum post aures mentionem facit, de quibus pariter Aetius, Paulus, Auicenna, & omnes loquuntur. Pro quo sciendum est, veteres admodum familiariter arteriarum sectione vti consueuisse, quæ operatio hoc tempore non fit, quod fortasse euenit ea causa, quod illi habuerint chirurgos & ministros peritiores. Modus autem incisionis debet esse, vt totæ per transuersum incidantur, vt docet Galenus in libr. de sang. miss. ad finem. *Sectio arteriarum.*

Cum enim alioquin aperta arteria vel difficulter, vel nulla ratione possit sanari, nec sanguinis fluxio cohiberi, vt diffuse monstrat Galenus 5. meth. 7. si tota arteria per transuersum incidatur, reuulsis vtrinque ambabus partibus dissectis, vna sursum, altera deorsum, quiescit, ac sanguinis fluxio sistitur, vulnusque obducta carne & cicatrice curatur. Vnde Medici, eodem Galeno auctore de sang. miss. & 13. metho.ad finem, in fluxionibus oculorum, in diuturnis doloribus, in aliis rebellibus malis capitis, arterias quæ sunt in fronte, temporibus, & post aures, solebant secare: imo vero Galenus vbique diligentissimus nos rationem docet, qua possimus intelligere, qualesnam arteriæ in caput noxios humores & vapores deferant, ac propterea incisionem requirant, qui scribit: Oportet autem de raso capite &c.

Ad nostram vertiginem redeundo, sciendum est ex Galeno 2. de locis affect. minime in omni vertigine arteriarum sectionem iuuare, sed tantummodo in ea specie, in qua vaporosus calidusque spiritus in capite per ipsas defertur, quanquam neque etiam omnes ii ægroti huius sectionis beneficio sanantur: & reddit rationem, propterea, quia per alias internas arterias, longe maiores, quam sint arteriæ aurium, sæpenumero vapores ascendunt & caput replent: quare in cæteris speciebus vertiginis, quę vel propter intemperiem cerebri, vel aliter contingunt, hoc remedium reiiciendum est.

Quod si propter aliquod impedimentum non liceat venam secare, tunc ad scarificationes malleolorum, ad clysteria acria, & ad alia reuulsoria præsidia veniendum est. Ante sectionem venæ, si id ferat occasio, aluus lenienda est vel clystere, vel leuiore aliquo medicamento, inter quę optima forent, mel rosaceum solutiuum, cassia cum hiera, &c. Vt.

℞ *Mel. ros. sol.* ℥ iiij.
Decoctionis betonicæ parum, M. & *fiat potio.* *Lenient.*
In bolo.

℞ *Flor. cassiæ* ʒ vj.
Specierum hieræ simplicis. ʒ iij. M.

Hoc tempore aliæ duæ ſuccedunt indicationes, repellendi & reuellendi fluentem materiam ad caput. De reuulſione nemo dubitat, atque de iis ſæpe diximus: verum de vſu medicamentorum repellentium dubium eſt. Namque in materia frigida ea non videntur conuenire, præterquam quod videtur periculum imminere, ne talia medicamenta adhuc magis humores & vapores in capite commoueant. Sed reſpondeatis, quamlibet materiam omnino repellendam eſſe; quæ clara eſt ſententia Galeni 13. method. Et quanquam huiuſmodi præſidia repellentia aliquo incommodo non careant: tamen longe maiorem vtilitatem afferunt. Et ita Rhaſes & Aetius vtuntur oxyrhodino, quod tamen in vertigine pituitoſa, non ita frigidum mihi probaretur. Sit exemplum.

An repellẽtia conueniant.

℞ *Olei roſati completi.*
Olei chamomælini completi ana ℥ ij.
Aceti ℥ ß. Miſc.

Poſt hæc de purgatione totius corporis cogitandum eſt: ſed ante purgationem, illa medicamenta ſunt exhibenda, quę materiam noxiam attenuare, incidere & coquere poſſunt: ſic enim purgatio feliciter procedit.

℞ *Melli roſ. colati. ℥ j.*
Oxymellis ſimp. ℥ ß.
Decoctionis betonicæ
Hyſſopi ana ℥ iiij. Miſc.

Purgans.

Purgantis exemplum.

℞ *Electuarii diaphænicon. ℥ ß.*
Mellis roſ. ſolut. ℥ iiij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſuf. M.

Et quoniam in frigido atque frequenter rebelli humore vnica purgatio non ſufficit, conuenit à leuioribus ad valentiora progredi. Exempli gratia, pro concoquentibus, ad ſyrupum de ſtæchade, de betonica compoſitum, ad decocta origani, pulegii, chamædryos: ad hieram diacolocynthidos, ad pilulas cochias &c. Purgato corpore vniuerſo, ad propriam purgationem capitis deueniendum eſt, quoniam iam ſupra diximus, caput potiſſimũ dupliciter purgari, per os & nares, quæ duæ partes, vt docet Galenus 9. de vſu partium. 1. quaſi duo ampli riui & canales à natura ſunt inſtituti, quibus multa & ſenſibilia excrementa purgarentur: idcirco medicamentis ad vtramque rationem accommodatis vtendum eſt. De iis quæ purgant per os, & duplicia ſunt, maſticata & gargariſata, nemo dubitat: & parari poſſunt maſticatoria ex pipere, gingibere, pyrethro, maſtiche: gargariſmata ex decocto origani, hyſſopi, calamenthi, vt ſupra diximus. Errhina nonnullis ſunt ſuſpecta, & ratio, quoniam timent, ne ea motione humores & ſpiritus contenti in cerebro, adhuc magis moueantur. Sed tamen reſpondeatis, hæc quoque medicamenta, ſi opportune adhibeantur, nempe poſt communem & propriam capitis vacuationem, conferre, neque vllum periculum afferre poſſe. Et ita nec Aretinus medicus vetuſtiſſimus, neque Paulus, nec Aetius, ab vſu eorundem prorſus abſtinuerunt.

Maſticatoria.
Gargariſmi.
An errhina conueniant.

Vacuato vniuerſo corpore & capite, reuulſa & repulſa materia, ex poſtrema indicatione ad illa medicamenta deueniendum ęſt, quæ pertinẽt ad diſcutiendam

mate-

materiam in capite,atq; illud roborant. Hæc medicamenta sunt duplicia: partim interna, vt conserua Rorismarini, betonicæ, saluiæ, stæchados: diambra, diacymini, diacalamenthum, theriaca, mithridatium, & similia: partim sunt externa, vt odoramenta ex nigella, maiorana, ex castoreo: inunctiones ex oleo rutaceo, laurino, liliorum alborum. Lotiones ex decocto pulegii, hyssopi, calamenthi, serpilli, radix ireos &c. Multi in hoc casu non audent vti embrochis & stillicidiis, qui timent ne ita cerebrum magis concutiatur, & spiritus in eo contenti magis perturbentur, atque inordinate moueantur: sed tamen sicut proxime diximus de errhinis, si tempore opportuno adhibeantur, puto hæc quoque præsidia conuenire, & magis posse prodesse quam obesse. *Roborantia caput.*

At vero inter cætera præsidia duo sunt principalia pro hac indicatione, quę hoc tempore nobis sunt familiaria: alterum sunt aquæ thermarum, quarum vsum iam experientia est confirmatum, esse saluberrimum; quæ quidem aquæ administrantur & pro potione, & pro capitis lotione & stillicidio. Quod si huiusmodi aquis naturalibus careamus, nos docet Galenus 1. de simpl. med. facul. 2. illas posse artificio præparari, in communi aqua decoquendo sal, sulphur, alumen, & similia, quæ in aquis naturalibus redundare conspiciuntur. *An stillicidia conueniant.*

Alterum præsidium, fuerant apud antiquos nonnulla medicamenta, quæ vehementer calefaciendi, siccandi atque arendi vim habent, ea dropaces, acopa, & synapismos appellabant, quibus familiariter vtebantur, cum ad alias corporis partes, tum maxime ad ipsum caput, vt dicit Galenus 5. metho. 13. 14. 6. de tuenda val. 9. sed hæc medicamenta, eorumque vsus apud nos iam abolitus est, pro quibus medici nostri vtuntur cauteriis, de quorum opportuno vsu iam supra diximus tractantes cephalæam, vbi eorum institutum improbauimus, qui sine vlla distinctione, & indiscriminatim in qualibet intemperie & materia illis vtuntur. Hæc medicamenta, seu cauteria, seu qualiacunque fuerint, id præstant, vt materiam in capite contentam ad partes externas trahant, & discutiant, necnon caput calefaciant, siccent, & roborent: familiarissime autem ad commissuram coronalem, quandoq; etiam ad occiput solent apponi. *De cauteriis.*

Victus ratio sit moderate calefaciens, atque extenuandi & incidendi vim habeat: itaque salsa, acria, aceto condita, cappares, oliuæ, carnes auium ficciorum, & similia conueniunt. Potus sit mulsa, ex medico cinnamomo vel saluia præparata: vinum non conuenit, nisi in declinatione: ægri caueant à vehementioribus motibus, à vigiliis, & omnibus perturbationibus animi. *Victus ratio.*

Rhases primum ponit signa vertiginis ex sanguine: circularem motum rerum externarum, tenebras oculorum, cęsum, faciei & oculorũ roborẽ, venas q̃ sunt post aures tumescentes. Deinde illius curationem instituit per sectionem venarum post aures; per cucurbitulas collo & tibiis applicatas: quod si prædictæ venæ non ita apparuerint, & facies rubra fuerit, tunc iubet sanguinem ex cephalica vel basilica mittendum esse. Præterea instituit oxyrhodinum ex oleo rosato & aceto, ac postremo purgationem per myrobalanas citrinas &c. Hæc summa est curationis Rhasis vertiginis ex sanguine; in qua nonnulla notanda, ac primum quatenus ad signa, hæc non vertiginem communiter, sed vertiginem tenebricosam demonstrant. Quatenus ad curationem, primum nonnulli putant Rhasen voluisse, venas post aures in ipsa accessione secandas esse, quod præceptum cum plane absurdum *Expositio Rhasis.*

 videa-

videatur, conantur ea ratione tueri, si accessio diuturna fuerit. Verum mea quidem sententia id ex Rhasi non videtur colligi posse; sed vtcunq; sit, ego puto, in accessione vertiginis, siue ea breuis, siue diuturna fuerit, nullo modo sectionem venæ conuenire, præterquam in declinatione: cuius quidem decreti illa mihi ratio sufficiat, quod ægroti illo tempore, etiam Galeni testimonio 2. prorrhet. 38. habeant vires debiliores, quam vt sectionem venæ, purgationem, vel aliud forte medicamentum ferre possint. Sed in eo Rhasis defendi non potest, cum velit primum venas post aures secandas esse, quæ, ex decreto Galeni & omnium rationalium medicorum, nonnisi post generalem corporis vacuationem secari debent. Nonnulli eum quoque arguunt eo, quod ex eiusmodi venis sanguinem detrahat, quas nemo in vertigine ex veteribus aut recentioribus vnquam secuit; cum omnes arterias tantum esse secandas velint. Sic cucurbitulæ ad collum positæ minime statim in principio, sed post communem vacuationem conueniunt: ad crura autem appositæ, quouis tempore videntur conuenire, cum habeant insignem vim reuellendi, & ad sectionem venæ proxime accedant.

In Rhasim animaduersio.

Vstio partis.

Sed neque illud prætermittendum est, quod si vertigo proueniat ex vapore, qui ab aliqua determinata parte eleuetur, & in caput feratur, eam partem fore adurendam: quod maxime rationi conuenit, & simile est iis quæ à Galen. tradita sunt 3. de locis aff. 7. de puero epileptico, qui dicebat veluti auram frigidam se sentire, quæ ex tibia initium faceret, atq; simul ad ceruicem & caput ascenderet. Secundo loco Rhases tractat de vertigine per consensum oris ventriculi, non ex flaua bile, sed ex cruditate & pituita. Signa sunt: nulla rubedo in facie, subuersio stomachi, & nausea. Curatio perficitur primo per vomitum, qui optimus est, dummodo sine magna violentia possit prouocari, ex Gal. 11. metho. 9. Deinde Rhases exhibet pilulas cochias, quæ tamen laboranti ventriculo non ita videntur conuenire: siquidem est periculum ne maior excrementorum copia ad ventriculum trahatur: quare satius fuerit, more Galeni, solam hieram exhibere.

Postremo Rhases tractat de curatione vertiginis ex pituita, capite primario laborante. Signa sunt, nulla indicia caliditatis, nulla ventriculi subuersio neq; nausea. Curatio fit per pilulas cochias, caputpurgia, &c.

CAPVT XI.

De Phrenitide.

PHRENITIS inter eos numeratur affectus, qui, vt scribit Galenus 2. metho. 2. & confirmat Auic. à symptomate, nimirum delirio nomen accipiunt: siquidem in phrenitide mens perpetuo læditur: ex quo factum est, sicut docet Galenus 5. de locis aff. 3. vt veteres Medici inferiorem thoracis partem phrenas, hoc est, mentem nominauerint, propterea quod hac parte phlegmone laborante, ægrotis intelligentia lædatur. Auicennæ in sua lingua carabetus & Sirsen calidum dicitur. Quid sit phrenitis, declarat Galenus ex communi hominum notione 1. prorrhet. 4. siquidem omnes mortales phrenitim eam affectionem appellant, in qua phrenas, id est, mentem vidēt læsam esse, quam etiā aliter & νοῦν & διάνοιαν appellant. Ex huiusmodi autem notione facile est exactam phrenitidis essentiam inuenire: etenim cum phrenetici delirent, vt caput laboret necesse est, in quo satis constat principes animæ facultates, ad quas delirium pertinet, sedem suam habere. Facultates principes

Quid sit phrenitis.

apud

apud Galenum tres ſunt, imaginatio, ratio, & memoria, &c. Ariſtoteles aliter ſentit: itaque delirium vel in vna, vel in altera, vel in omnibus poteſt conſiſtere. Sciendum autem ex Galeno de ſympt. diff. 3. actiones principum facultatum, ſicuti reliquas, tripliciter lædi: ſic imaginatio funditus tollitur in caro & catalepſi: imminuitur in comate & lethargo: deprauatur in delirio. Ratiocinatio tollitur in dementia: deficit in ſtultitia & fatuitate: deprauatur in delirio: hæc eadem tria ſymptomata memoratrici actioni quoque contingunt: in phrenitide actiones principes non plane tolluntur, non minuuntur, igitur deprauantur. Et ſi quis quærat, quamobrem in phrenitide actiones principes deprauentur, Galenus tertio de ſimp. cauſis 1. communem tradit methodum inueniendi omnes cauſas, quæ facultatibus noxam inferunt: nempe cognitioné modi, quo per ſanitatem ſuas actiones perficiebant: vnde cum Galenus doceat, & principes & cæteras, actiones ſuas perficere propter temperiem partium, quæ ad ſingulas actiones ſunt accommodatæ, in phrenitide vt cerebrum aliqua intemperie laboret neceſſe eſt: intemperies eſt vel calida, vel frigida, vel humida, vel ſicca: ſed cum tres poſteriores magis imminutas & torpidas reddant operationes, idcirco Galenus concludit, deliria & omnes deprauatos motus principis facultatis à mordacibus & acribus humoribus, qualis eſt flaua bilis: interdum à calidiori cerebri intemperie proficiſci, 2. de ſymp. cauſis ad finem: ex quibus tamen deprauatis motibus excipit melancholica deliria, quæ ſola frigidiorem humorem pro cauſa habent. Verum cum iſti humores poſſint vel firmari in cerebro, & inflammationem efficere, vel non firmari, ſed tantummodo in cerebro redundare, quæritur, vtrum in phrenitide humores ſint firmati, & inflammationem efficiant, necne? Præterea cum intra cranium non ſolum ſubſtantia cerebri, ſed etiam membranæ illud circumdantes contineantur, ſecundo loco quæritur, vtrum ſubſtantia cerebri, an membrana vna vel altera, vel ſimul omnes partes, inflammatione laborent? Potiſſimum vero dubium eſt de ſubſtantia cerebri, quam nonnulli contendunt nullo modo poſſe inflammationem contrahere: de qua re habetis differentiam Conciliatoris 96. Iſti autem duplici ratione potiſſimum nituntur. Altera ex molli & laxa ſubſtantia cerebri: ſiquidem quæ vehementer ſunt vel dura, vel mollia, alienam ſubſtantiam non poſſunt in ſe recipere, quare neque poſſunt inflammari. Altera eſt ratio, quod cerebrum nullis venis & arteriis præditum ſit, cum omnino videatur album, ac fere ſine ſanguine: quod ſi caret ſanguine, neq; inflammationi obnoxium eſſe poteſt. Nam vt docet Gal. inflammatio fit ex ſanguine influente in venas & arterias, primum quidem magnas, deinde paruas, ac poſtremo in exiguas cauitates: vbi vero venæ & arteriæ deſunt, ibi non poteſt eſſe inflammatio, vt docet Gal. in lib. de curandi ratione ad Gla. &c. Gal. duob. verbis hanc difficultatem diſſoluit, qui ſtatuit primum in phrenitide humores firmari, atq; inflammationem efficere: deinde huiuſmodi inflammationem non ſolum in membranis, ſed etiam in ſubſtantia ipſius cerebri poſſe conſiſtere. Sunt hæc propria illius verba 2. de ſympt. cauſis ad finem: Phrenitis non ſimpliciter ob calidos euenit humores, ſed cum eo phlegmonem quoq; in cerebro & ipſius membranis parit. Sic 11. meth. 18. in phlegmone cerebri atq; illius membranarũ, prohibet vſum cucurbitularũ, niſi poſt generalem corporis vacuationem. Galeno conſentit Aui. 1. 3. tr. 3. 1. qui aduerſarias quoq; rationes diſſoluit. Ac ſane aliter ſtatui non poteſt. Nam etſi ſubſtantia cerebri magnas venas & arterias non habet; tamen ſenſus demonſtrat, plures venulas per totam,

Facultatum principum noxa.

Quæſtio I.

Quæſtio II. Vtrum cerebrum inflammari poſſit?

Solutio.

totam illius ſubſtantiam diſſeminari, per quas illud nutritur,in q̃b. pariter excrementa poſſunt colligi, quæ ad gignendā inflammationem ſunt accōmodata.Itaq; in phrenitide cerebrum & vtraque membrana poteſt inflammationem recipere: imo vero ſcribit Galenus 4. de præſag. expulſ. 9. huiuſmodi partes, & maxime cerebrum & tenuem membranam vſque adeo inter ſe eſſe connexas, vt neque ſine cerebro membrana, neque membrana ſine cerebro poſſit laborare.

Hactenus vidimus phrenitidem eſſe inflammationem cerebri & membranarum, ex calidis & mordacibus humoribus, cum delirio. Sed ad perficiendam definitionem nonnulla deſunt, quæ tamen ex iis facile poſſunt colligi. Namque delirium vel eſt cum febre, vel ſine febre: vel continuum, vel interpolatum: nemo autem poteſt dubitare, quin ſimul cum inflammatione partis principalis adſit febris, & illa quidem acuta: nec non quin delirium ſit neceſſario continuum: quod vtrumque docet Galenus, qui ſcribit 2.de ſympt. cauſis ad finem, deliria quæ cum febre ſunt, phrenitidas, quæ ſine febre: mancas appellari: & rurſum 1. pror. 1. inquit, Hippocratem delirium continuum cum acuta febre phrenitidem appellare conſueuiſſe. Ex iis quæ hactenus diximus, integra definitio phrenitidis ad mentem Galeni colligi poteſt, ſi dicamus: Phrenitim eſſe inflammationem cerebri & membranarum, cum acuta febre & delirio continuo; quam eſſentiam Aetius videtur præclare expreſſiſſe lib.6.cap.2.

Definitio phrenitidis.

Differentia I. Differentię phrenitidis ſunt plures, primum à quantitate & magnitudine affectus. Etſi enim quælibet phrenitis magnus eſt morbus: tamen quidam leuior, quidam vehementior exiſtit: vnde eſt apho. Hip.6.apho.53. Deliria quædam cum riſu fiunt. Alia enim fiunt ex ſanguine, & ſunt leuiora: alia ex flaua bile, aut ſimpliciter, aut vehementer aſſata: ad quem modum ſcribit Galenus 3.de locis aff.7. eam phrenitim mitiorem eſſe, quæ à pallida oritur bile: vehementiorem quæ à flaua: vehementiſſimam quæ à flaua bile exuſta generatur.

II. Secunda eſt differentia à qualitate affectus; namq; alia phrenitis eſt in habitu, quæ hectica dicitur, alia eſt in affectu ſeu diſpoſitione, quæ ſimpliciter phrenitis nominatur: cuius differentiæ meminit Galenus 1. prorrhet.33. qui deſcribens naturam quorundam phreneticorum, qui quiete & pacate mouentur, breuiſſime loquuntur, ac vix videntur laborare, ſcribit virtutem horum languidam eſſe, atque hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis; veluti earum febrium, quæ ob id hecticæ appellantur, in quibus id euenit, vt bilioſi humores altius in cerebro figantur, & omnes partes occupent, ſicut euenit in lanis, quæ tincturam accipiunt: atque hæc quidem phrenitis hectica eſt veluti quædam cerebri tinctura, quæ primo quidem difficillime, deinceps vero nullo modo poteſt ſanari, ſicuti neque lanarum colores poſſunt auferri: itaque iſti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi. Ac forte Auicenna qui ſcribit phreneticos nonnunquam cadere, hecticam hanc phrenitidem intellexit, etſi expoſitores de febre hectica illam interpretantur.

III. Tertio ſunt differentię phrenitidis ex læſione operationum principum, quæ apud Galenum 4.de locis aff.2. ſunt très: duæ ſimplices, & tertia quæ ex vtriſque componitur. Prima eſt, in qua imaginatio permanet illęſa, ratio autem perturbatur, qua differentia phrenitidis ille laborauit, qui primum vaſa vitrea, deinde puerum per feneſtram proiecit. Secunda eſt, in qua ſalua ratiocinatione imaginatio duntaxat læditur: qua differentia ipſe Galenus laborabat, cum feſtucas in lecto, & floccos in veſtibus putaret eminere, & eoſdem tentaret colligere, colloquentes vero

vero amicos intelligeret. Eadem differentia laborauit Theophilus ille medicus. Tertia est differentia, in qua simul & imaginatio & ratiocinatio læduntur.

Quarto sunt differentiæ phrenitidis à loco affecto: secundum quas vel substantia, vel tenuis, vel crassa membrana, vel dextra, vel sinistra, vel anterior, vel posterior, vel media pars cerebri laborat. Ex quibus differentiis nonnulli facile dissoluunt illud problema, quomodo vna ex iis actionibus lædatur, altera illæsa. Namq; ita respondent, singulas facultates in singulis separatis cerebri sedibus, imaginationem in parte anteriore, rationem in media, memoriam in postrema residere. *IV.*

Quinto sunt differentiæ: alia vera & exquisita est: alia non vera neque exquisita. Exquisita & vera phrenitis, definitore Galeno 1. prorr. 1. est, cum flaua bilis occupat locum, in quo princeps animę sedes residet; vt supra diximus. Phrenitis non exquisita est talis vel ratione materiæ, vel ratione loci: ratione materiæ, si alius quispiam humor à flaua bile, vt salsa pituita, inflammationem efficiat: ratione loci, si cerebrum non primario, sed consentiente aliqua inferiore parte laboret. Et quamuis multæ sunt partes, vt docet Gal. 5. de locis aff. 4. os ventriculi, cor, pulmo, membrana succingens costas, & forte aliæ, quæ cerebrum in consensum ducere, & inflammationem facere possunt: tamen si vere loquamur, cum hæc deliria potius paraphrenitides quam phrenitides debeant appellari, eo quod in declinationibus delirium remittitur; quod in declinatione phrenitidis veræ non contingit: ideo apud Galenum vnica est pars, septum transuersum, ex cuius inflammatione phrenitis excitatur, quæ tamen multum ab exquisita phrenitide recedit. Et si quis obiiciat, hanc quoq; phrenitidem veram, & legitimam esse, cum habeat notas exquisitæ phrenitidis, nimirum febrē acutā & delirium continuum: huic respondet Gal. loco proxime citato, delirium ex septo transuerso reuera non esse continuum, sed prope venire vt sit continuum: quo loco multa signa traduntur, quæ alterum ab altero delirium possunt separare. *V.* *Paraphrenitides.*

Sexto sunt differentiæ à tempore phrenitis alia in principio, alia in augmento, alia in statu & declinatione: quæ differentiæ maxime faciunt ad curationem, siquidem pro diuersa ratione temporum varia remedia debent administrari. *VI.*

Postremo sunt differentiæ à causis, quæ possunt esse partim externæ, partim internæ. Causæ externæ sunt, veluti mora sub sole, aer insigniter calidus, nimiæ exercitationes, alimenta, potiones, medicamenta calida, casus, percussio, & alia id genus. Causæ autem internæ, vt docet Gal. 2. de Symp. causis, ad finem, duę sunt: altera calidior cerebri intemperies: altera mordaces & calidi humores, qualis maxime, est flaua bilis: ad quem modum scribit Gale. 1. Epid. 2. 73. eundem humorem pro vna loci diuersitate, & febrem ardentem, & phrenitidem facere. Nam cum flaua bilis simul cum sanguine cōtineatur in spatiis vasorum, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in ventris, aut iecoris, aut pulmonis venis efferuescat: sin autem in cerebro atque illius membranis impacta fuerit, phrenitidas inducit. Quod si quis obiiciat, Galenum scripsisse, aliquando phrenitidem fieri ex sanguine, atque huiusmodi ægrotos insanire cum risu, neq; affectum esse tam periculosum: facilis est responsio ex Galeno 2. de diff. feb. 9. 2. de Crasib. 12. qui scribit, sanguinem putrescentem quoquo modo bilescere, adeo vt ille quoque sub nomine bilis possit contineri. *VII.* *Causa.* *Phrenitis ex sanguine an fiat.*

Signa phrenitidis sunt duplicia: nonnulla quæ futuram, nonnulla quæ præsentem phrenitidem demonstrant. Signa futuræ phrenitidis, quæ omnia phreniti- *Signa.*

ca signa

ea ſigna appellantur,accurate deſcribunturà Gal.5.de locis aff.4.&ſunt huiuſmodi: præcedunt vigiliæ & turbulenta quædam ſomnia,cum manifeſtis imaginibus,obliuio præter rationem,vt ægri petentes matulam obliuiſcantur mingere, aut poſtquã minxerint,vaſculũ reddere; laborãtes turbulẽtius,aut omnino audacius reſpõdẽt, preſertim cũ antea fuerint manſueti& modeſti: omnes exiguo potu vtuntur, ſpirationem quoque magnam & raram, pulſuſq; minores & neruoſiores habent: quandoq; occiput dolent:atq; hæc ſigna plerunq; phrenitidem præcedunt: vbi vero ægri iam proxime ad phrenitidem accedũt, oculi eis admodum ſqualidi reddũtur,aut ex altero ipſorum acris effunditur lachryma,&venæ ipſorum ſanguine plenæ ſunt, & ſanguis ex naribus fluit:quo ſane tempore nihil quod exacte prudentiam ſapiat,reſpondẽt,floccoſq; auellunt,& feſtucas carpunt, & ſqualida febre infeſtantur : quæ non magnas mutationes obtinet, quemadmodum aliæ quædam febres, quæ vigores vehementiſſimos, declinationes vero mitiſſimas habent : demũ lingua admodum aſpera conſpicitur: ſic illi quandoq; audiendo falluntur,nonnunquam triſtes & mœſti decumbunt,vix reſpondentes,ac parte aliqua dolorifico affectu laborante, etiamſi quis hanc vehementer premat,nequaquam ſentiũt.Hæc ergo ſigna laborante cerebro ſenſim conſueuerunt phrenitidem præcedere, quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi memoria repetuntur, quæ hactenus de eſſentia & cauſis phrenitidis dicta ſunt.

Signa preſentẽ phrenitidem indicantia,quę pathognomonica dicũtur,&certiſſima ſunt,docetGal.illa eſſe,1.pror.4.quæ perpetuo & ſolis phreneticis inſunt: minus certa quæ perpetuo quidem, ſed non ſolis conſueuerunt ineſſe: vnde ille reprehendit auctorem illius libri,qui petebat ſigna phrenetica ex vrinis,deiectionibus, ſudoribus, ſputis, vomitibus, quæ neque perpetuo, neque ſolos phreneticos ſolent comitari.

Porro huiuſmodi certa & propria ſigna phrenitidis duo ſunt, alterum quod & perpetuo & ſoli phrenitidi ineſt,delirium continuum : alterum quod perpetuo quidem,ſed non ſoli ineſt,febris acuta,quæ duo ſola ſigna ad dignoſcendam phrenitidem ſufficiunt: quod ſi præterea velimus adiungere duritiem pulſus, vigilias, ſomnos difficiles, ſitim inſignem, & alia id genus ſymptomata, adhuc certiorem morbi cognitionem habebimus.

Signa differentiarum. Venio ad ſigna differentiarum. Phrenitis vehemens habet multa & vehementia ſymptomata,&quo inflammatio eſt maior,ac maiorem cerebri partem occupat, eo ſymptomata ſunt plura, vehementiora & deteriora: contra phrenitis leuior ac remiſſior, pauciora quoque & leuiora habet ſymptomata.

Secundo ſigna phrenitidis hecticæ præclare deſcribuntur 1. pror. 33. namq; ægri parum loquuntur,parum mouentur,ac fere videntur quieſcere & dormire: quod quidem propterea euenit,quoniam res ad quendam habitum venit,qui nullam fere affert moleſtiam.

Tertio qualesnam actiones principes,an vna,vel plures, an omnes lædantur, ex ratione delirii manifeſtum eſt, prout ægri vel imaginatione vel ratiocinatione decipiuntur. Quarto qualiſnam locus capitis particulatim laboret, ex quibuſdam coniecturis colligi poteſt, obſeruando quænam pars, dextra an ſiniſtra, anterior an poſterior, dolorem ſentiat, ac maiori moleſtia afficiatur; Sic vtrum ſubſtantia cerebri an membranæ afficiantur, colligi poteſt, ſiquidem dolor membranarum dolore cerebri eſt longe intenſior, quod membranæ exquiſito, cere-

cerebrum autem aut nullo, aut leuissimo sensu sit præditum. Pariter inflammato cerebro omnia sunt deteriora, adeo vt scribat Auicenna 1.3.tract.3.4. aliquando suturas capitis separari. Verum vt admonet Galenus 2.de locis aff. 9. huiusmodi exquisita inquisitio, vtrum cerebrum an membranæ primo laborent, non magnam vtilitaté habet, ꝙ nulla sit varietas curationis, & vtrobiq; capiti remedia adhibeátur.

Quinto signa quæ veram & exquisitam phrenitidem à non vera & exquisita distinguunt, explicantur à Galeno 5.de locis aff.4. etenim si caput laboret per consensum, vel totius corporis, sicut in febribus ardentibus contingit, vel per consensum peripneumoniæ, pleuritidis, vel alterius partis laborantis, tunc huius partis vel dolor, vel inflammatio, vel aliqua affectio præcessit: verum illud accedit, quod delirium de improuiso & subito hominem inuadit, quod in vera phrenitide non contingit, in qua sanguis non repente & confertim, sed paulatim repit ad caput, & inflammationem facit, vnde varia symptomata solent illam præcedere, de quibus diximus.

Ex septo transuerso auté ꝙ oritur delirium, à vera phrenitide tribus rationibus discriminatur: primum ex symptomatibus oculorum; secundo ex stillationibus sanguinis narium; tertio ex specie respirationis: de quibus Gale. diffuse. *Septi transuersi inflammati signa.*

Sexto signa ex tempore inflammationis à symptomatibus potissimum desumuntur, prout illa vel crescunt, vel incipiunt, vel declinant. &c.

Postremo loco sunt signa causarum: Externæ ex aliorum relatione fiunt manifestæ: neque vero internæ habent difficilem cognitionem, siquidem oculi, & facies, & totum caput calida & rubicunda apparent, vrgent vigiliæ, sitis, & alia id genus, quæ calidam cerebri intemperiem, nec non mordaces & calidos humores solent demonstrare.

In curatione repetendum est, quod alias diximus ex doctrina Galeni, nimirum si quis voluerit cum ratione aliquem morbum curare, is debet 1. elicere indicationes curandi, 2. videre an iis satisfieri possit. 3. cum quibus præsidiis. Cum ergo indicationes potissimum eliciantur ex morbo, ita habendum est. Phrenitis est inflammatio cerebri & membranarum: itaq; morbus in intemperie cum materia. Prima igitur & communis indicatio illa est, cum morbus sit immoderata partis repletio, vt hæc materia præter naturam vacuetur, atque à parte laborante tollatur: hoc fieri non aliter potest, nisi quod superfluum est aut retrocedat, aut per ipsam patientem particulam vacuetur: retrocedet quidem vel impulsum, vel attractum, vel transmissum, vel vno ex iis, vel omnibus modis. Per patientem vero locum vacuabitur, partim quidem manifeste & sensibiliter, partim vero obscure & insensibiliter. Quoniá auté non licet vti præsidiis repellentibus aut dissoluentibus, sine præcedente totius corporis vacuatione: idcirco omnium primum ea indicatio se offert, quæ ad generalem corporis prouidentiam spectat, quam deinceps reliquæ indicationes ordine sequuntur, reuellendi, repellendi, ac demum dissoluendi. Quam curandi methodum habetis apud Galenum arte med. 9. *Curatio.* *Indicationes.*

Elicitis indicationibus consideret medicus, vtrum liceat illis satisfacere nec ne? etenim vbi nulla remanet spes salutis, & superuacaneum foret de remediis cogitare: hoc iudicium nos docet Gal.1.ad Gla.8. nempe ex virium & morbi comparatióe. Itaq; si phrenitis maxima fuerit, multaq; & difficilia habeat symptomata, æger autem habeat vires imbecilles, tunc necessarium fuerit ægrum succumbere: ad quem modum Galenus generaliter docet 10. metho. 5. in omnibus inter- *Prognostica.*

nis

nis inflammationibus, in virium robore vnicam ſpem ſalutis eſſe. Neque vero ex iis quæ hactenus diximus, admodum difficile eſt phrenitidis magnitudinem & periculum intelligere: ſic ſcribit Hip.4 apho.72. Quibus vrinæ albæ ſunt & perſpicuæ, malæ; maximæ vero vbi in phreneticis appareant. Tales enim oſtendunt maximam humorum cruditatem, nec non flauam bilem ad caput aſcendere, adeo vt teſtetur Gal. in com. ſe neminem ſaluatum vidiſſe, cui huiuſmodi vrina apparuiſſet. Sic ſcribit Galenus 3. epid. 3.75. phrenitidem quę prima ſtatim die, vna cum febre inuadit, acutiſſimam eſſe: qui fatetur huiuſmodi omnes phreneticos intra ſeptimam diem mortuos fuiſſe, perpaucos admodum & raros hunc terminum ſuperaſſe.

Sunt nonnulli, qui generaliter contendunt, phrenitidem confirmatam nulla ratione poſſe ſanari: verum iſti decipiuntur, niſi forte intelligant phrenitidem hecticam, quæ reuera nullam recipit curationem. Namque econtra quáuis inflammatio fuerit abſoluta & confirmata, imo vero deuenerit ad ſuppurationem, ægri quandoque ſanantur: quæ doctrina eſt Hip. & Gal. 6. apho. 10. Quare phrenitis & primo & quolibet tempore poteſt ſanari, dūmodo phrenitidē hecticam excipias.

In curanda phrenitide, quatenus ad primam indicationem, quæ ad communem corporis vacuationem pertinet, ea potiſſimum perficitur duplici ratione, aut miſſione ſanguinis, aut medicamentis. Quidam hodie protinus ſua adminiſtrant medicamenta, quę vel propter copiam materiæ, vel propter principatum loci laborantis, vel propter turgentes humores, vel propter alias cauſas contendunt conuenire. Vnde apud illos ſunt vulgares illi duo inepti verſiculi.

An purgatio in principio conueniat.

Synocha cum colica, phreneſis, ſquinantia, & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

Sed quoniam aduerſus hanc opinionem alias quædam diximus, illud ſufficiat in præſentia, hocce agere aperte aduerſus Hip. & Galeni decretum eſſe, 4. de ratione victus in acutis 22. Quicunq; ea quæ inflammantur, ſtatim inter initia morborum medicamento ſoluere conantur, ii non ſolum ab inflammata parte nihil adimunt, cum non cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio, &c. Cum igitur purgantia medicamenta nullo modo poſſint conuenire, vnde neq; aliquis probatus medicus reperitur, qui eorum adminiſtrationem probet, neceſſario ſequitur totum corpus per miſſionem ſanguinis vacuandum eſſe: & ita Galenus, Paulus, Aetius, Alex. Auicen. Rhaſes, & omnes in hoc remedio conueniunt. Quod diligenter ab illis eſt animaduertendum, qui in morbo bilioſo & in copia flauæ bilis, ſanguinis miſſionem repudiant. Itaq; in omni phrenitide, modo virtus valeat, adeo vt æger ſine noxa remedium ferre poſſit, & cætera conſentiant, ſine mora ſanguis detrahendus eſt: quo quidem remedio nullum magis efficax & ſalutare poteſt inueniri. Vena autem, cum Paulo ſecanda eſt in cubito, aut media, ſi tum capitis, tum corporis vniuerſi, aut cephalica, ſi vnius pręcipue capitis rationem velimus habere: etſi non ignoro quoſdam magis ſectionem venarum inferiorum probare; qui mihi videntur male ſentire, cum morbus maxime vrgeat, multas præbeat inducias, indigeatq; remedio, quod celeriter poſſit non ſolum reuellere, ſed etiam totum corpus & caput vacuare. Ac ſane vnica eſt occaſio, quæ ſectionem venæ inferioris deſiderat, eaque eſt in mulieribus, ſi hoc tempore menſes erumpant, & parce procedant: quod quidem non ſolum in phrenitide ſed etiam in pleuritide, & quouis alio morbo cenſeo non ſine ratione faciendum eſſe.

Vena ſecāda.

Quæ vena.

Quando vena in pede ſecanda.

Quam-

Quamplurimi, ac fere omnes, magnopere probant hirudines ad venas hæmorrhoidas applicatas, & inter cæteros Mesue scribit, in omni phrenitide prouocationem hæmorrhoidum conuenire: qui mihi videntur male agere & sentire. Sed præterea venas interdum superiores secari expedit, nempe frontis, narium, sub lingua, sed inprimis narium, cum natura per hanc partem soleat sæpenumero sanguinem profundere, & phrenitidem sanare. Veruntamen id perpetuo memoria est tenendum, huiusmodi venas proximiores cerebro nunquam fore incidendas, nisi antea secta vena in cubito, & post vniuersi corporis vacuationem. De quantitate sanguinis inter auctores non conuenit. Paulus, Alex. & fere cęteri inquiunt, sanguinem copiose pro viribus detrahendum esse. Auic. vsque ad proximam syncopem: Aetius ex Possidonio iubet minorem sanguinis copiam detrahere, propter plurimam dissolutionem & lassitudinem, quæ ipsis ex vehementi motione contingit. Sed forte de hac re nil certi statui potest: etenim si æger se præbeat obedientem, mea sententia melius foret non semel copiose, sed bis ac ter moderate sanguinem mittere: quam rationem mittendi sanguinem certum est ægros facilius perferre, & ad reuulsionem magis facere. Exempli gratia, primum secta vena media, deinde cephalica, tum scarificatis cucurbitulis, quæ quidem hoc tempore non solum ad partes inferiores, sed etiam ad superiores, & ad occiput possunt apponi. Sin autem, quod sæpe contingit, æger insolenter agat, neque velit præceptis medicis obedire, tunc præstaret occasionem arripere, ac semel sanguinem mittere, prout vires corporis, habitus, anni tempus, aeris constitutio, & similia postulant, sed tamē hac in re Aetii consilium, vt dictum est, non est negligendum. Cæterum si propter ætatem vel aliud impedimentū non liceat venam secare, plerique omnes hoc tempore scarificatis vtuntur cucurbitulis: sed nos docuimus alias ex Galeno, earum vsum morbi principio non conuenire. Galen. consueuit clysteribus agere, cui consentit Auicen. 13. 13. tract. 5. 2. qui scriptum reliquit, solutionem ventris omni die semel aut bis, excusare à phlebotomia.

Hæmorrhoides improbantur.

Cautela.

Quantitas sanguinis.

Cucurbitulæ quando conueniant.

Clysterum vsus.

Si quærat aliquis, an liceat ante missionem sanguinis aluum lenire? huic respondeatis, occasionem esse præcipitem, ac propterea tam vtile ac necessarium presidium nulla ratione differendum, sed quamprimum, nisi aluus fluat, imposito clystere ad missionem sanguinis properandum esse: secta autem vena, si ita ferat occasio, neque leniens aliquod medicamentum prætermittendum est, quod possit & prima excrementa purgare, & bilis feruorem remittere, inter quæ cassia cum thamarindis esset præstantissima.

Leniens.

Ex secunda indicatione ad medicamenta repellentia deueniendum est, quæ ex Galen. in arte medica 95. sunt frigida & adstringentia, de quibus satis alias. Inter cætera est oxyrhodinum: sed dubium est, calidumne an frigidum debeat administrari? Auicenna in præsentia vtitur oxyrhodino non solum frigido, sed etiam niue refrigerato: contra Aetius docet, frigiditatem rosacei inflammatis membranis nimie tutam esse, quare illud probat æstate quidem tepidum, hyeme moderate calidum. In qua difficultate longe magis opinioni Auicennæ quam Aetii cogor consentire. Namque cerebrum non est tam frigidum, (quoniam Gal. 8. de vsu partium 2. asserit omni tempore aere calidius inueniri) quin frigiditatem rosacei, non admodum insignem, possit perferre: ac præsertim cum sit necesse in transitu illius vim & facultatem remitti: quod si altera ex parte per Aetium illud vel tepidum, vel moderate calidum administretur, nescio quantā repellendi vim possit habere, & id

Secunda indicatio.

præstare, quod fluxio humorum & inflammatio requirit. Antiqui consueuerant oxyrhodino caput perfundere, nec vt hoc tempore fit, lintea oxyrhodino madefacta ad futuram coronalem apponere: ac sane optimum foret antiquum vsum reuocare, cum certum sit, quod veteri illa ratione non solum vis medicamenti, sed etiam substantia ad cerebrum possit penetrare. Sed non bis tantum vel ter imponenda sunt ista lintea, quia exiccantur, sed sine intermissione caput irrigãdum est, siquidem volumus repellere fluxũ humoris, & inflammationis caliditatem remittere, vt dicit Gal. 4. de locis aff. 2. Sic decocta ex rebus frigidioribus etiam conferunt.

Quod repetenda repellẽtia.

3. Indicatio.

Post duas indicationes generales, vid. vacuationis & repellendi, ex tertia indicatione ad omnia genera reuulsionis deueniendũ est, frictiones, ligaturas, lotiones extremarum partium, cucurbitulas, clysteria, & alia id genus, de quibus illud est notandum, quamplurimos vti clysteriis acrioribus, quæ tamen non conueniunt, quia nimis calefaciunt exagitantq; humores, vnde vapores facilius in caput efferũtur: ex quo Paul. Aetius & omnes, mollia & leuia clysteria probant. Et si quis obiiciat, hęc leuia clysteria nihil reuellere: ei dicam, negandum quidẽ non esse acriora id multo magis facere, interim tamen neq; hęc fore inutilia, dum materiam noxiam ad partes capiti oppositas educant, omnique periculo careant.

Vigiliæ.

Porro quoniam inter cætera omnia symptomata nullum est maioris momẽti & periculi, quam sint vigiliæ, idcirco huic symptomati omnibus modis est occurrẽdum. Itaq; Gale. scribit 13. meth. 21. non solum præsidiis leuioribus, verum etiam acrioribus esse agendum, qualia sunt quæ cerebrum insigniter refrigerando possunt principem partem stupefacere: hæc vero duplicia sunt, partim externa, partim interna: externa sunt primum lotiones & perfusiones capitis, vel ex aqua simplici, vel ex decocto violarum, lactucarum, capitum papaueris &c. Sit exemplum.

℞ *Maluarum, lactucarum ana M. ij.*
Solani M. ß.
Cap. papaueris N. VIII.
Florum chamomæli M. j. ß.
Decoqu. ad consumptionem tertiæ partis.

Vnde est illud Hip. de Mithono 1. epid. 3. ægroto septimo: Caput lauit, dormiuit, mente constitit, & Gal. in com. hæc habet: deinde inquit Hip. peruigilauit, delirauit. Huius te præstantiss. remedium docuit, ait caput laues, verum si quis non solum caput perfundat, sed etiam abluat & manus & crura, id optimũ foret, & ego partim ad reuulsionem, partim ad refrigerationem, & ad conciliationem somni facere soleo familiariter. Deinde sunt odores, vt poma mandragoræ, flores rosarum, violarum, si fuerit æstate, camphora, aqua rosarum, nenupharis. Postremo sunt linimenta, ex quibus & tempora, & nares intra sunt inungendæ: atque hæc pariter sunt multiplicia: oleum violaceum, de nenuphare, de papauere, de mandragora, vnguentum diapopuleum, quod vulgare & optimum est; sed opium inter cætera omnia principem locum obtinet. In quibus medicamentis id est notandum, vt perpetuo à malis odoribus caueatis, quod fiet si illis aliquod odoratum, vt modicum moschi, permisceatur, quod & malum odorem remittere, & vim medicamenti facilius ad partes internas potest deducere. Exemplum.

Cautela.

Alterum.

℞ *Vnguenti diapopuleon. ℥ ß.*
Olei violati.
De nenuphare ana parum M.

Exem-

Exemplum opii.

℞ *Opii* gr. iiij.
moschi.
Croci ana gr. j.
Olei de nenuphare q. suf. M.

Medicamenta autem quæ per os assumuntur, sunt item multiplicia, neque si malum vrgeat, eorum vsus timendus est, siquidem auctore Alex. non modo somnū conciliant, sed etiam febri conueniunt, & caput tāquam igne exustum refrigerant: primum est syrupus de lactuca, de papauere: deinde est diacodium, quod est duplex, alterum cum melle, alterum cum sapa, quod postremum ab auctoribus improbatur, propter ventositatem: familiariter vtimur seminibus papaueris albi ad ʒ vi. vel ℥ i. ex quibus contusis cum aqua flor. violarum vel lactucæ, exprimitur lac, quod in ferculis permiscetur & optimum est. Demum sunt antidota somnifera, Philonium Romanum vel Persicum, Requies Nicolai, de quibus duo potissimū sunt notanda. I. vt à frequenti vsu huiusmodi medicamētorum abstineamus, quandoquidē periculum est, vt monet Aetius, ne phrenetici qui nimium refrigerantur, fiant lethargici, adeo vt si incipiant dormire, postea nō possint suscitari. Alterum est notādum, in quo vulgares medici pernitiose errāt; scilicet, si vires fuerint imbecilles, plane à medicamētis stupefacientibus esse abstinendum: quoniam tunc natiuum calorem extinguunt, atq; vt inquit Alex. quandoq; mortalium medicamentorū potionem comitantur. Imo vero Auic. non solum interna, sed etiam externa medicamenta stupefacientia reiicit, qui scribit ad hunc modum cap. 3. Et stude vt facias eum dormire, atq; vt fiat hoc, aliquid opii duobus cornibus frontis ei appropinqua, & naso ipsius; si virtus est fortis, & si non sit fortis, caue, quoniam illud est interimens. Verum redeundo ad communem corporis vacuationem, dubium est, vtrum liceat phreneticis purgantia medicaméta exhibere nec ne? Nullus ex Græcis medicis mētionem facit, solus Auicen. plurimam solutionem probat, vt neque abstineat ab vsu scammonii, in qua difficultate, quicquid sibi voluerit Auic. ego censeo huiusmodi medicamenta ante morbi declinationē nullo modo conuenire: quo fortasse tempore, apparente coctione, ad vacuationē eorum quæ aliquando relinquuntur in morbis, nō sine ratione medicamentū purgans bilem possit exhiberi: de quib. alias diximus.

Cautela I.

II.

Vtrum purgantia conueniant.

Post hæc omnia, ex postrema indicatione ad medicamenta discutientia & resoluentia est veniendum, ad quæ tamen, quod est memoria tenendum, nonnisi in vera & perfecta declinatione licet deuenire: quoniam si ea priore tempore administrantur, facile possunt inflammationem febremque augere, & ægro extremam pernitiem afferre. Hæc docuimus calefaciendi facultate esse prędita, qualia sunt serpithum, thymus, melilotus, origanum, pulegium, stœchas, &c. ex quibus variæ medicamentorum formæ possunt parari, & primum suffumigia, quæ per nares recipiuntur, & sit exemplum.

4. Indicatio.

Suffumigium.

℞ *Origani.*
Pulegii.
Calamenthi ana M. ß. *concoquantur*
In aceto pro suffumigio.

Secundo sunt sternutatoria, quæ à nonnullis vituperantur, quod nimis concutiant caput. Inter cætera præsidia quæ ad postremam indicationem pertinent, recentiores medici quoddam remedium excogitarunt, cuius nullus antiquorum me-

Viscera animalium actu calida.

minit, quo familiariter hoc tempore vtuntur, & partim ad dissoluendam materiam contentam in capite, partim ad illius corroborationem affirmant esse efficacissimum, illud vero sunt carnes & viscera animalium recens interfectorum, quæ adhuc calida ac fere palpitantia ad capita phreneticorum apponunt; qualia sunt pulmones agnini recens euulsi, catulus, pullus gallinaceus, columbus, per medium dissecti, & similia. Quod quidem remedium etsi mihi videtur turpe & inquinatum, à quibus ingenui homines debent abstinere: tamen nolui silentio illud præterire, cum sit admodum vulgare: & si in tempore veræ declinationis administretur, poterit qui voluerit eius periculum facere. Quod attinet ad victus rationem, quæ sex rebus non naturalibus comprehenditur, primum aer sit temperatus, neque insigniter frigidus, qui naturalem euaporationem prohibet, neque insigniter calidus, qui adhuc magis inflammat, sed pro ratione temporis, exempli gratia, hyeme calidior, æstate frigidior paretur. Sed dubium est, vtrum expediat phreneticos in luce an tenebris detineri? namque antiqui illos fere in tenebris tenebant, qui ad quietem animi iudicabunt tenebras conferre: verum Asclepiades, tanquam tenebris ipsos terrentibus, in lucem ponendos esse statuit. Quam dubitationem soluit Cornelius Cels. libr. 3. 19. inquiens neutrum perpetuum esse: alium enim ægrotum lux, alium tenebræ magis perturbant, reperiunturque nonnulli, in quibus nullum discrimen deprehendi hoc vel illo modo potest: itaque inquit Celsus, optimum est vtrumque experiri, & habere eum qui tenebras horret, in luce, contra qui horret lucem, in tenebris: quod si nullum tale discrimen fuerit, æger si vires habeat robustas in loco lucido, si non habeat, in obscuro detinendus est. Cibus sit tenuissimus, cum morbus sit acutissimus, & vno verbo, non aliud quam ptisana hordeacea, vel panis ex aqua præparatus: etsi nonnulli antiqui præterea endiuiam, lactucam, fructus, & alia id genus solebāt exhibere, à quibus mea sententia, est abstinendum. Potus, aqua hordei bene præparata mihi probaretur vel sola, vel simul cum modico iulepo vel rosaceo vel violaceo. Ægri quiescant quantum fieri potest; quod si fuerint diuites, detineantur à seruis, si pauperes à funibus. Somnus omni industria concilietur, siquidem phrenetici nullum vigiliis maiorem hostem habent. Excrementa per aluum, per lotium, & cætera purgentur quotidie. Ab animi perturbationibus, quatenus fieri potest, caueant.

Victus ratio.

Exemplum Phrenetici.

Socrates annum agens quadragesimum, temperamenti calidioris & siccioris, hoc tempore laboret phrenitide. In prima visitatione, imposito molli clystere ex decocto maluarum, violarū, lactucarum, melle violato, oleo violato, nisi aluus spōte deiiciat, protinus secate venam, etsi ille sese præbeat opportuna facientem, secate primam venam communem, deinde eadem die vel sequenti cephalicam: at si idem nolit obedire, vt sæpe fit, semel secate venam cephalicam, mittendo sanguinē copiose, ad 12. & plures ℥. Et si quis hirudinarius velit Socrati apponere hirudines ad venas hæmorrhoidas, illum doceatis ex Galen. huiusmodi remedium in morbis biliosis non cōuenire. Eadem die secta vena capiti oxyrhodinum ad commissuram coronalem apponendum est, quod conficiatur ex oleo rosaceo & modico aceti, & illud quidē actu frigidum, quo sane vel more Gal. & antiquorum caput perfundendum est, vel more nostro linteis ex eo madidis caput assidue fouendum. Hoc ipso tempore accedatis ad reuulsiones, ligaturas dolentes, frictiones, lotiones extremarum partium, cucurbitulas, clysteria, & similia. in quibus mane & vesperi, & ante pran-

prandium, & ante cœnam longiore tempore insistẽdum est: secunda vel tertia die, quoniam morbus non dat inducias, ad propriam capitis vacuationem veniendum est, itaq; Socrati secetis venam frontis, venas narium, sub lingua, ponite hirudines post aures: quæ tamen remedia à vobis ita debent institui, vt sine vlla confusione accommodate vnum post alterum adhibeatur. Interea arripiatis occasionem, si fieri potest, leniendi aluum leuiori aliquo medicamento, quale inter cætera præstantissimum esset cassia cum thamarindis: post hæc studeatis omni industria somnum conciliare, ac, si opus fuerit, ne timeatis principes partes stupefacere: quare extra inungatis tempora & nares cum oleo violato, de nenuphare, de papauere: offeratis odores frigidos, rosas, violas, poma mandragoræ, aquam rosaceam, & similia: Socrati perfundatis caput, nec non lauetis brachia & crura ex decocto maluarum, violarum, lactucarum, nenupharis, capitũ papaueris: interius simul cum ferculis vtamini emulsione seminũ papaueris albi, & si opus fuerit, philonio Romano, vel Persico, requie Nicolai &c. Demum vero in morbi declinatione deueniatis ad medicamenta discutientia, suffumigia, sternutatoria, & cætera de quibus diximus: sed raro est vt in phreneticis ad hanc postremam indicationem veniamus. Socrati victus tenuiss. instituatur, ptisana imprimis: & quoniam sitis solet maxime vrgere, illi exhibeatis vel decoctum acetosæ, vel endiuiæ, vel seminũ melonis, vel hordei, vel sola, vel cum modico iulepi violacei: quæ quidem potiones assumendæ sunt quo tempore Socrates sumit sua alimenta, aut saltem ieiuno ventriculo, minime qualibet hora, sicut imperiti faciunt Medici.

Sed quærat quis, cum generaliter vnica tantum phrenitis à nobis curata fuerit, quamobrem antea à nobis plurimæ phrenitidis differentiæ sint propositæ, quæ propterea nullũ vsum videntur habere? Ego ad hoc respondeo, omnes differentias vel ad prognosticum, vel ad curationem, vel ad vtrumq; conferre: sic differentia ex magnitudine manifeste facit ad prognosticum, sed neq; ad curationem est inutilis: namq; exempli gratia, si phrenitis fuerit insignis, protinus sine mora aggrediemur sectionem venæ: sin autem fuerit leuior, ac simul ventriculus laboret cruditate, forsasse sectioni venæ non verebimur alui lenitionem præmittere. Differentia ex qualitate conducit prognostico: namque phrenitis in habitu nullam recipit curationem; quod item de aliis differentiis potest colligi & demonstrari. Quod autem diximus de differentiis phrenitidis, idem de cæteris quoque differentiis aliorum omnium morborum dicendum, & memoria tenendum est.

CAPVT XII.

De Lethargo.

DE essentia lethargi conuenit inter omnes, hunc affectum inducere quendam marcorem, & inexpugnabilem dormiẽdi necessitatem: ex quibus symptomatibus nomen accepit: λήθη enim græce obliuio est, ἀργὸς iners vt lethargus non aliud quam inertem obliuionem significet. Veternus quoque appellatur: etsi Plinius lib. 28. cap. 17. lethargum à veterno separat. Auic. Subeth frigidum vocat. Cõstat præterea in hoc affectu caput laborare, atq; illius causam esse pituitã quæ nimio frigore & humore cerebrum imbuit, & in somnum impellit: de iis nemo dubitat. At vero dubium videtur, vtrum lethargus sit inflammatio nec ne, hoc est, vtrum pituita in cerebro humorem præter naturam efficiat, vel tantummodo cerebrum refrigeret & humectet? nec non vtrum in lethargo lædantur facultates principes? & si lædantur, quales & quomodo lædantur? quæ duæ dubitationes difficiles, nec fortè hactenus *Nomen.*

Vtrū lethargus sit inflāmatio. nus bene explicatæ ſunt. Quo ad primam Auicen. ſcribit manifeſte, lethargum eſſe apoſtema phlegmaticum, factū intra cranium, cui plurimi etiam doctiſſimi viri cōſentiunt, qui conantur hanc ſententiam cōfirmare ex Gal.13.meth.21.vbi ſcribit lethargum contrarium quodammodo phrenitidi ſecundum ſpeciem eſſe: quod ſi lethargus & phrenitis ſecundū ſpeciē contraria ſunt, neceſſario genere conueniunt: vnde cum ſupra ſtatutum ſit, phrenitim ſub inflammatione vt ſub genere cōtineri, vt lethargus quoq; eodem genere cōprehendatur, & inflammatio ſit, fateamur neceſſe eſt. Præterea cum Galen. doceat, lethargicos laborare continua & lenta febre, iſtud inquiunt ſine inflammatione non videtur poſſe fieri: ſiquidem in deſtillationibus & aliis huiuſmodi affectibus, in quibus multa in caput redundat pituita, nulla ſæpenumero febris coniungitur. Altera autem ex parte, ni fallor, nunquam Gal. aſſerit lethargum eſſe inflammationem, qui ad conſtituendam illius naturam id ſatis habet, vt pituita cerebrum refrigeret & humectet, vt colligitur 1.pror.1.13. meth. 2. 4.de locis aff.2.3.de locis aff.4.2.apho.3. Imo vero Gal. tantum videtur abeſſe ab hac opinione, vt lethargus ſit inflammatio, vt doceat 3.de locis aff.7.illum poſſe fieri ex ſola intemperie frigidiore, contra quā eueniat in apoplexia, quæ propterea quod ſubito fiat, frigidum humorem, aut craſſum, aut tenacem, principes cerebri ventriculos confertim replentem, non totius ſubſtantiæ eius intemperiem demonſtrat.

Sententia authoris. Itaque ſicut mea ſententia negandum non eſt, quin lethargus ſequatur aliquando inflammationem cerebri ex pituita ortam, ita neque id perpetuo fieri cenſendū eſt, cum nihil obſtet quin ex eadem putreſcente pituita, ſine vlla inflammatione, homines perpetuo ſomno & perpetua lentaque febre corripiantur, quę lethargi propria ſunt ſymptomata. Neq; aduerſus hanc concluſionem aduerſæ rationes quicquam demonſtrant: etenim dicit Gal. lethargum non ſimpliciter, ſed quodammodo ſecundum ſpeciem phrenitidi eſſe contrarium, quod ego interpretor potiſſimum verum eſſe propterea, quia lethargus ex contraria cauſa, nimirum ex humore frigido, originem habet: vnde idem dicit Galen. vtriusque morbi curationem, phrenitidis & lethargi, primo quidem eandem eſſe, poſterius vero contrariam, cum in phrenitide, ad prohibendas vigilias, liceat vti medicamentis frigidis, & quæ principes facultates poſſunt ſtupefacere; in lethargo autem expediat vti medicamentis calidis, & quæ facultates principes poſſunt excitare. Deinde quod aiunt, ſine cerebri inflammatione, ex ſola pituita, febrem continuam non poſſe fieri, id ſane ab omni ratione videtur alienum: ſi enim multa pituita redundet in cerebro, & putreſcat, quid prohibet quin febris generetur? Certum enim eſt, pituitam etiam ſine inflammatione, ſicuti cæteri humores in venis, putreſcere, & ſine inflammatione febrem efficere.

Quæ facultates lædantur in lethargo. De ſecunda autem dubitatione ſcribit Galen. 3. de locis aff.5. 2.de locis aff. vltimo, generaliter in lethargo principes animi functiones lædi: ſpeciatim vero ſcribit 3.de locis aff.5.rationem & memoriam aboleri: & in lib.de ſymp.diff.3. dicit, in lethargo imaginationem deficere & imbecillam eſſe: ex quibus locis nonnulli exiſtimant, præter cætera ſymptomata lethargicos delirare. Ego vero etſi non ignoro in hac ſententia fuiſſe viros præclariſſimos, tamen ex Galen. cogor diſſentire: etenim Gal. de ſymp. diff.3. explicans noxas quæ prodeunt à principe facultate, ſtatuit tres actiones principes trifariam poſſe lædi, aut ablate, aut imminute, aut deprauate, quorum omnium exempla profert: imaginationem aboleri in caro & catalepſi, deprauari in delirio, deficere in comate & lethargo: ratiocinationem aboleri in

dementia

demetia, deficere in ſtultitia, deprauari in delirio, quę ſymptomata etiam memoriæ contingunt: cum igitur nulla vel abolita, vel imminuta actio, ſed tantummodo deprauata imaginationis, ratiocinationis, memoriæ, apud Galen. delirii nomine donetur, in lethargo autem nulla reperiatur actio deprauata, ſed tantummodo imminuta & abolita, mihi videor ſumma cum ratione poſſe affirmare, ex doctrina Gal. in lethargo nullum delirium contineri.

Ex his facile eſt lethargi eſſentiam, cauſam, & ſymptomata intelligere: ſiquidem morbus eſt cerebri intemperies frigida & humida: cauſa morbi, putreſcens pituita, quæ vel inflammationem efficiat, vel ſine inflammatione cerebrum refrigeret & humectet: ſymptomata ſunt abolita ratio & memoria, nec non deficiens imaginatio, quibus demum febris lenta & continua, atque inexpugnabilis dormiendi neceſſitas coniungitur. *Lethargi eſſentia.*

Differentiæ ſunt plurimæ: lethargus alius verus, alius non verus. Verus ille eſt, qualis fuit deſcriptus: non verus & ſpurius eſt, quotieſcunque caput non primario, ſed per conſenſum laborat: ad quem modum laborante vel ſepto tranſuerſo, vel alia parte inferiore aliquo morbo pituitoſo, plurimi vapores crudi eleuantur, qui petentes ipſum cerebrum, ſpeciem quandam lethargi ſolent repræſentare: de qua differentia lethargi per conſenſum Gale. 17. de vſu partium ad finem, & Aetius lib. 6. 3. mentionem facit. *Differentiæ I.*

Secundo ſunt differentiæ ex magnitudine & paruitate, quæ præcipue ex ſymptomatibus ſumuntur. *II.*

Tertio ex qualitate: namque nonnulli ægroti habent colorem, tum corporis tum maxime faciei, plumbeum, & quaſi mortiferum, alii eundem colorem habent non ita multum à colore naturali alienum. *III.*

Quarto ſunt differentiæ à modo generationis: alius primo generatur, alius nō primo generatur, ſed alios morbos ſequitur, ac maxime phrenitidem, quod fieri cōtingit, vt docet Gal. duplici ratione: altera quod diſſolutis partibus tenuioribus & calidioribus, craſſiores & frigidiores remaneāt: altera propter importunam ſtupefacientium medicamentorum adminiſtrationem, vnde cerebrum in contrarium vitium deducitur. *IV.*

Quinto à loco affecto: lethargus alius mēbranas cerebri, alius cerebri ſubſtātiam occupat, etſi nōnulli de hac differentia temere dubitāt, cum Gal. illam recipiat apertiſſime, qui ſcribit 4. de cauſis pulſ. 14. lethargum & phrenitidem poſſe vtraſq; cerebri partes occupare, ſed tamen lethargum ex ipſo potius cerebro, phrenitidem præcipue ex tenui membrana ac ſepto tranſuerſo originem habere. *V.*

Sexto ſunt differentiæ ex temporibus morbi. *VI.*

Poſtremo ex cauſis, partim internis, partim externis. Cauſæ externæ ſunt aer frigidus, humidus, craſſus, conſtitutio auſtrina, longū otium, alimenta & vina craſſa, & vno verbo cum Auicen. quæcunque humorem pituitoſum in corpore poſſunt coaceruare. Intemperies frigida & humida ipſius cerebri, ſimul cum putreſcente pituita, vnica interna lethargi cauſa ſtatuitur. Sed dubium eſt vtrum poſſit fieri ex melancholia? Auicen. 1. 3. tract. 3. cap. 7. hæc habet: Et quamuis quidam medici nominant lethargiam omne apoſtema frigidum in cerebro, ſiue ſit melancholicum, ſiue phlegmaticum, verumtamen plures antiquorum phlegmaticum hoc nomine appropriauerunt, & tuum eſt vt in ipſo vtrumque nomines: & ita Auicen. ſequenti cap. ponit ſigna lethargi melancholici. Ego vero ſi rei naturam & Ga- *VII. Cauſæ lethargi.*

leni doctrinam confidero, puto ab humore frigido & ficco, qualis eft melancholia, nullo modo tam infignem propenfionem in fomnum fieri poffe. Nam Galen. frequenter docet, & rei natura cōfirmat, huiufmodi prolixos & profundos fomnos ex frigiditate & humiditate fieri: contra autem ex humore frigido & ficco non folum non fomnum, fed etiam vigilias excitari: & 2. apho. com. 3. fcribit. difficilem fomnum fieri cerebro refrigerato, quæ refrigaratio fi fuerit vehemens, & mifta cum humiditate, fomnos profundos, cum ficcitate autem, vigilantem fenfus ftuporem, catalepfim nempe, efficere.

Signa. Signa lethargi funt duplicia: alia quæ futurum, alia quæ præfentem morbum fignificant. Signa prognoftica illa funt: capitis grauitas, pigritia ad motum, infignis propenfio ad fomnum, debilitata memoria & ratio, temperies corporis, cœli conftitutio, regio frigida & humida, ætas fenilis, tempus hyemis, victus ratio, quæ ad gignendam pituitam eft accommodata. Signa pathognomonica autem quampluri-ma ab omnibus afferuntur, fed potiffimū ab Auicenna, ex quibus hæc fequentia mihi videntur magis propria: febris continua & lenta, fomnus profundus, à quo æger vix, aut ne vix quidem poteft excitari, læfio omnium facultatū principum: quæ quidem pauca figna fi fimul conueniant, perpetuo lethargum demōftrabunt: quibus licet addere figna ex pulfibus & vrina: namque pulfus, vt dicit Gal. 4. de caufis pulfuum cap. proprio, pulfui eorum qui laborant peripneumonia, magnitudine, imbecillitate, mollitie, fimilis eft, fed illo pulfu eft tardior rariorque, & minus inæqualis: fic lotia funt veluti iumentorum, craffa, turbata, pallida, quorum omnium ex copia redundantis pituitæ facile eft rationem reddere.

Diagnoftica. Vtrum lethargus fit verus, & capite primario laborante, vel non verus, & per confenfum aliarum partium, duplici potiffimum ratione deprehenditur. Altera ex præcedētibus morbis, vel totius vel alicuius partis: totius, vt in febre pituitofa; partis vt fepti tranfuerfi, pulmonis, &c. Altera ex perpetuis vel intermittentibus fymptomatibus: etenim fi fymptomata in eodem ftatu perfeuerant, verum lethargum denunciant: fi aūt remittuntur vel augentur, remiffo vel aucto morbo principali, tunc lethargum fpurium & per confenfum demonftrant.

Signa magni vel parui lethargi, accipiūtur ex magnitudine vel paruitate fymptomatum, & præcipue eorum fymptomatum quę magis propria & infeparabilia ftatuta funt. Signa ex loco affecto nulla poffunt haberi, vt dicit Gal. 3. de locis aff. 4. quandoquidem neq; tumor præter naturam, neq; dolor, neq; color à priore mutatus, neque excrementa, neq; aliud quidquam eft, quod peculiarem affectum vel cerebri, vel membranarum poffit demonftrare. Cætera omnia figna vel ægris referentibus, vel ipfis fenfibus, vel iis quæ tradita funt, euadunt manifefta.

In curatione lethargi eædem nobis fefe offerunt indicationes, quę in curatione phrenitidis fuerunt inftitutæ, & quę omnibus morbis funt communes, quicunque ex fluxione humorum originem habent.

Indicationes. Itaq; omnium primo totum corpus eft vacuandum. 2. reuellendum. 3. repellendum: poftremo refoluendum & corroborandum eft: de quibus omnib. indicationibus, & fingulis pręfidiis ad eas accommodatis, breuiter agendum, quandoquidem curatio lethargi, vt dictum eft, eadem eft cum curatione phrenitidis, pręterquam quod in lethargo, ficut in phrenitide, non licet vti medicamentis frigidis, nec principes facultates ftupefacere.

Prognoftica. Quęritur vtrū liceat iis indicationibus fatisfacere? etfi Hip. & Gal. 1. de ratione victus

victus.7.& 1.epid.3.1.& omnes,reponunt lethargos inter morbos acutos, imo vero inter morbos pernitiosos,de quo speciatim scribit Celsus lib.3.21.morbum acutũ esse,ac nisi succurratur celeriter,hominem iugulare,veruntamen negandũ non est, quod experientia confirmet,nonnullos quoq; lethargicos aliquando euadere: hoc autem iudicium,vt alias diximus,non aliter fit,quam ex morbi & virium comparatione.Ergo quantumuis morbus fuerit magnus,dummodo habeatis vires constantes, ne desperetis salutem.

Quatenus itaq; ad vacuationem totius corporis,sunt clysteria acria, quę praeterea reuellẽdi quoq; à capite vim habent: hęc enim redundante humore frigidiore,ac veluti sopita principe facultate,sunt admodum accommodata. *Vacuatio corporis.*

Clyster.

℞ *Decoctionis betarum.*
Furfurum ana lib.j.
Electuarii diaphaniconis ℥ j
Mellis rosati.
Olei chamomalini completi ana ℥ iij. *M. pro clystere.*

Acrius erit.

℞ *Centaurii minoris.*
Florum chamomali ana M.j.
Pulpæ colocynthidos.
Agarici ana ʒ j. ß. *Fiat decoctio.*

℞ *Dictæ decoctionis lib.1.*
Hieræ compositæ ʒ VI.
Mellis rosati.
Olei chamomalini completi ana ℥ iij. *M.*

Sed statim deueniatis ad sectionẽ venæ,sicut Gal.Paulus,Alex. Auic. & omnes iubent,solus Mesue hoc remedium pretermittit.Quo loco omnes medici nostrorũ temporum,quicunq; nõ intelligunt,indicationem mittendi sanguinẽ sumi ex magnitudine morbi,sed vel ex copia,vel ex impetu sanguinis, &c. omnes inquam mirum in modum se torquent, & varia quærunt perfugia,vt se hinc possint explicare. Trincauellius hoc loco,ex cõsilio Aretei & Aetii statuit, venam secandam esse,primum si lethargus statim incipiat,neq; alios morbos sequatur: deinde si sanguinis adsit plenitudo:postremo etsi pituita in capite & cerebro redundat, cum ea tamen totum corpus sanguine refertum fuerit. Contra vero à sanguine abstinendũ esse, si lethargus aliis morbis succedat,si desit sanguinis plenitudo,si postremo simul cum venis cerebri,reliquæ venæ quæ per ambitum corporis dispersæ sunt, pariter sicut cerebrum,crudo humore refertę sint. Alii sanguinis missionem probant tanquam remedium reuulsoriũ,minime vacuatorium. Nonnulli vero ita statuunt,in lethargo sanguinis missionem conuenire,non habita ratione à morbo præsente,qui cum pendeat ex copia pituitæ,non sectionem venæ,sed purgationem indicat, verum habita indicatione ad morbum futurum. Et si quis illos interroget, qualisnam sit hic morbus imminens, respondent esse nouam fluxionem multi sanguinis, ac potissimum tenuioris,qui propter caliditatem,propter dolorem, & propter imbecillitatem cerebri,facile ab illo recipitur,imo vero & attrahitur. Cæterum etsi hæc & alia id genus, vt dixi,sint dogmata doctissimorum hominum:tamen aliena à doctrina Galeni,& delirantium somniis similia sunt.Itaq; nos nostrum Galen. audiamus, qui hæc habet: In talibus affectibus,phrenitide & lethargo,incidenda vena est sta- *Venæ sectio an conueniat.*

tim ab initio, si modo tam valés virtus fuerit, vt sine noxa missionem sanguinis tolleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de secanda vena diximus, sicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio. 13. method. 21. Primum igitur sumpta indicatione à magnitudine morbi, in phrenitide & lethargo secanda est vena: sed præterea diligenter animaduertendum est, vtrum æger huiusmodi remedium ferre possit, adeo vt nullum sit impedimentum, quod illius administrationem possit prohibere: talia sunt debilitas virium, ætas puerilis vel senilis, copia crudorũ humorum &c. quæ tamen omnia ille aliquando ad duos scopos refert, virium robur, & vigentem ætatem. Vnde quicunque hæc intelligit, etsi non prætermittit cõsiderationem cum Trincauellio, vtrum morbus incipiat, & vtrum in cerebro vel in toto corpore pituita aut sanguis redundet, & reliqua, sed omnia potissimũ ad considerationem virium perpetuo refert, bene agit, nec tot scrupulosis distinctionibus opus habet, quæ quidem multorum intelligentiam distrahũt, & sæpenumero sunt in causa, vt occasio alioqui præceps, tanti præsidii omittatur. Et hac de re satis. Secanda igitur vena cephalica, sanguisque moderate, neque sæpius extrahendus est, sumpta indicatione ab humore noxio, qui quidem non præsidium, sed præsidii quantitatem & modum debet determinare.

Cautela.

Quæ vena secanda.

Porro ad primam indicationem, quæ ad vniuersi corporis vacuationem pertinet, quamplurimi hoc tempore purgantibus vtuntur, quę non solum importuna, sed etiam perniciosa sunt: siquidem materia neq; est concocta, neque turget; quamobrem antequam ad purgationem accedatis, illa sunt exhibenda, quæ possint humores noxios attenuare, incidere, abstergere, & præparare: qualia medicamenta sunt nostri vulgares syrupi, mel rosaceũ colatum, syrupus de betonica, oximel simplex, syrupus de stæchade: Dẽcocta betonicæ, saluiæ, stæchados, hyssopi, rorismarini &c. vt tandem apparente coctione medicamenta purgantia commode possint exhiberi.

Præparantia pituitam.

℞ *Mellis rosati colati* ℥ j.
Oxymellis simpl. ℥. ß.
Decocti hyssopi.
Betonicæ *ana* ℥ iij. M.

Purgans.

Potio purgans.

℞ *Electuarii diaphænicon.* *vel*
Hieræ Pachii. ℥ ß.
Mellis rosati sol. ℥ iij.
Decoctionis supra scriptæ q. suf. M. & fiat Potio.

Alii aliis vtuntur, & inter cæteros Paulus & Alex. vtuntur scammonio simul cum castoreo, quod certe est mirum: siquidem constat inter omnes scammonium non pituitam, sed bilem purgare, qui in lethargo non peccat. Si propter ætatem vel aliud impedimentum nõ liceat venam secare, omnes vtuntur clysteribus acrioribus: sed neq; importunum foret partes infernas & ipsa crura scarificare, quod non solum ad communem corporis vacuationem, sed etiam ad reuulsionem quam maxime pertinet. Eodem tempore & die, ex secunda indicatione, materia petens caput omni reuulsionis genere debet reuelli, ligaturis, frictionibus, clysteribus, cucurbitulis, & similibus: inter cætera autem genera reuulsionum familiare & optimũ remedium est, si aceto vel simplici, vel quod efficacius est, scillitico, simul cum sale extremæ partes, ac maxime plantæ pedum confricentur: in quibus quidẽ reuulsionibus diutius ac fere assidue persistendum est, adeo vt & mane & vesperе, vel imponãtur cly-

Quid agẽdum loco sectionis venæ.

Reuellentia auxilia.

steria,

ſteria, vel adhibeantur cucurbitulæ, vel omnino aliquid fiat. Hac in re videntur inſignem prærogatiuam habere veſicatoria: quorum maxime Paulus mentionem facit: ex quo vno loco licet illos arguere, qui ſe huius præſidii auctores faciunt. Verba pauli hæc ſunt, libr. 3. 9. Iam femora & crura medicamentis exulcerantibus rubicunda facta ſæpenumero iuuant. Ac ſane ſi hoc remedium ad aliquem affectum eſt accommodatum, ad lethargum accommodatiſſimum eſt, in quo redundante pituita ex nimia medicamenti caliditate & ſiccitate, nullum videtur periculum imminere. ſicut contingit in febribus, & aliis plerisq; morbis calidioribus, in quibus ſępe importune adminiſtrantur. Excitantur autem huiuſmodi vlcera non ſolum in brachiis extremiſque partibus, vt facere omnes conſueuerunt, ſed etiam in ſuperiore parte dorſi, prope occiput: etſi hoc loco magis ad deriuationem, quam ad reuulſionem pertinent. Nonnulli demum audent candente ferro vlcera inurere ipſi occipitio, quo quidem remedio ego non ſemel vſus ſum: ac memini inter cæteros ægrum quendam lethargicum, qui nulla ratione potuit excitari, beneficio huius remedii fuiſſe excitatum & liberatum.

Veſicatoria.

Cauterium actuale,

Interea ex tertia indicatione neque medicamenta repellentia ſunt prætermittenda: namque inquit Galen. repellendus eſt is humor à capite, quiſquis ille fuerit: itaque ne timeatis vti oxyrhodino, etſi illud multis alienum à ratione & abſurdum videtur, qui timentes nimiam medicamenti frigiditatem, cum illo permiſcét caſtoreum, peucedanum, & alia calidiora: ſed iſti falluntur, qui potuiſſent diſcere ex Galeno libr. 2. & 6. de comp. med. ſecundum locos, vtrobique cap. 1. ſecundum varia tempora inflammationis & omnium morborum, varia quoque medicamenta conuenire: vnde principio, quo tempore ſola repellentia conueniunt, ſolo oxyrhodino, ex roſaceo & aceto, vtendum eſt, ſicuti illo vtitur Gale. 2. de med. ſecundum locos. cap. 1. Paulus, Aetius, Auicen. & omnes: progrediente autem morbo licet repellentibus diſcutientia permiſcere: ac demum prætermiſſis repellentibus, ad ſola diſcutientia deuenire. Veruntamen ex præcepto Gal. 1. ad Glauc. cap. 15. qui docet, in multitudine quidem crudiore & frigidiore, tepidis, in calidiore autem & bilioſiore, frigidis repellentibus vtendum eſſe, ego in lethargo adminiſtrationem oxyrhodini potius tepidi quam frigidi ſoleo probare. Si quis cupit habere exemplum oxyrhodini ſimul repellentis & diſcutientis, ſit huiuſmodi.

Repellentia.

Cautela.

Oxyrhodinum.

℞ *Olei roſati completi.* ℥ iiij.
Aceti ℥ ß.
Caſtorei. ʒ ij. *M. optime in mortario.*

Poſtremo ad diſcutientia & roborantia medicamenta deueniendum eſt, ad quam poſtremam indicationem ſunt accommodata, exterius, odores, ſuffumigia, inunctiones palati, lotiones, ſynapiſmi: Interius theriaca, mithridatium, & cætera id genus, de quibus in phrenitide.

Diſcutientia.

Et memoria tenendum eſt, in principio & declinatione lethargi & phreniti-dis, eandem eſſe curationem, medio vero differre: in quo medio tempore conuenit in lethargo facultatem excitare, in phrenitide ſtupefacere.

Quatenus ad victus rationem, aer ſit lucidus & ſplendens, cum palam ſit obſcuritatem ſomnum conciliare: ſit modeiate calidus & ſiccus, accenſo igne ſi oporteat, ex lignis iuniperi, lauri & ſimilium. Alimenta & potiones extenuandi vim habęant, quales ſunt auiculæ montanæ, & ſimiles: condiantur omnia

Victus ratio,

modicę

modico cinnamomo, petroselino, & similibus. Pro potu sit mulsa cum hyssopo, thymo & similibus. Somnus impediatur omni industria, odoribus ex sulphure, castoreo, galbano, & similibus, naribus aceto acerrimo irritatis, strepitu & tumultu excitato, vel in cubiculo, vel prope: & cætera fiant id genus, quæ ægrotum possint excitare. Loco motus & exercitationis ligaturæ & frictiones extremarum partium sunt opportunissimæ; quotidie excrementa alui deiiciantur clysteribus, glandibus: & quoniam ægri sæpenumero obliuiscuntur lotium emittere, frequenter admoneantur: & si opus fuerit, inferior venter foueatur decocto chamomeli, parietariæ, oleo amygdalarum dulcium, ex scorpionibus, & similibus, quæ lotii emissionem possunt iuuare. Animi accidentia commoueantur, itaque ægri aut ira, aut aliqua alia perturbatione afficiantur, ex quibus & totum corpus calefieri, & humores discuti, & somnus abigi potest.

Vrinæ prouocantia.

CAPVT XIII.

De Apoplexia.

Nomen.

APoplexia græce, à quibusdam latine stupor corporis mentisque, à Theodoro Gaza stupor totius corporis, item stupor attonitus vertitur; apud alios percussionem significat, qui hoc morbo laborantes percussos nominant, sicuti percussa illa antiquiores nominabant, quæ ante aras mactata statim corruebant. Nonnulli apoplecticos syderatos dicunt, propterea quod huiusmodi malum cum repentino quodam impetu, statim & improuiso inuadat, & quasi vi quadam alicuius syderis ex cœlo videatur prouenire: quemadmodum apud Hip.1.de ratione victus.35. antiqui existimabant illos pleuriticos esse syderatos, quicunq; celeriter obiissent, & quibus mortuis latus liuidum simile plagis videretur. Cornelius Celsus tales ægrotos attonitos vocat, lib.3.27. quod eorum corpus & mens stupeat, iaceantque sine sensu & sine motu, sola respiratione à mortuis differentes.

Definitio.

Apoplexia definitur à Gal. de diff. sympt.3. 3.de locis aff.10. 2. de symp.causis. 2. 2.apho.42.resolutio totius corporis, cum detentione principum actionum: cui Paulus, Aetius & omnes subscribunt. Quod si Hip. aliquando apoplexiam vocat resolutionem non solum corporis vniuersi, sed etiam alicuius partis, sicuti linguæ 7.apho. 40. respõdeatis illum minus proprie tunc locutum fuisse, quo crimine Gal. non veretur quandoque illum notare, 1. epid. 1. 8.6.apho. 26. Itaque apoplexia est priuatio sensus & motus totius corporis, cum læsione actionum principis facultatis. Cum autem manifestum sit hæc esse symptomata, id primum inquirendum est, qualianam sint: deinde qualesnam morbi horum symptomatum causæ sint: ac postremo qualesnam morborum causæ statuendæ sint: ex quibus licebit facile indicationes curandi elicere, & de singulis propriis remediis determinare.

Qualia sint symptomata.

Priuatio sensus & motus sine dubio est actio læsa, non vitalis, non naturalis, igitur est actio læsa animalis, & ad eas omnes pertinet, non deprauatas, non imminutas, sed abolitas.

Dubitatio I.

Primo dubitatur, quia vulgare est apud philosophos animal tale esse per sensum, si omnis sensus in apoplexia deperditur, igitur homo non amplius est animal, neq; viuit. Ad hoc respondeatis, sensus nõ plane neque ex toto aboleri, quin aliqua sentiendi vis remaneat, quod ipsa experientia confirmat: sed nobis ad sensum omnes sensus videntur esse perditi.

Dubit. II.

Secundo statutum est, in apoplexia omnem motum auferri; quod falsum videtur,

detur, cum feruetur respiratio. Adhoc respondent nonnulli ex Gale. 2.apho.42. in forti apoplexia respirationem prorsus tolli, sicuti mulieribus quoque vteri præfocatione laborantibus contingit: sed responsio nulla est, quoniam Gal. auctore. 1.de diffic. respirationis 8. 6. de locis aff. 5. in confesso est apud omnes, respirationem à vita, & vitam à respiratione separari non posse, adeo vt viuentem omnino respirare, & respirantem omnino viuere sit necesse: quæ eadem est sententia philosophi in lib. de respiratione; quamobrem ad mentem Galeni respondẽdum est. Cum maximus sit vsus respirationis, vt insitus calor refrigeratione veluti ventilatione seruetur, etsi ægri aliquando videntur omni respiratione priuari, adeo vt ad intelligẽdum an viuant nec ne, necesse sit flocculos lanæ, aut nitidum speculum ori & naribus admoueri, vt exacte deprehendatur, num spiritus aliquis inter respirandum tum intra, tum foras deferatur: tamen neque in apoplexia, neque in præfocatione vteri, neque vnquam spirationem ex toto aboleri, sed in iis casibus eam minimam esse ac sensum latere, certum est: quod quidem contingit, vt docet Galen. propter maximam respirationis necessitatem, in qua natura facit omnem conatum, & omnem impetum, ne respiratio deficiat: sicuti iis contingit, qui cum nulla ratione possint moueri, tamen accenso igne in cubiculo & mouentur & currunt.

Tertio quæritur, vtrum apoplexiæ necessario febris coniungatur nec ne? 2. apho.19. 8.apho. 3. scribitur, apoplexiam esse morbum acutum sine febre, sed tamẽ nihil obstat mea sententia, quin illi quoque febris possit coniungi, imo vero si apoplexiæ febris coniungatur, scribit Galen. 6. apho. 81. tunc eam potius iuuare quam nocere, nempe calefaciendo, extenuando & dissoluendo spiritum flatuosum & pituitosos humanos. *III. Dubit.*

Quarto dubitatur, vtrum ad constituendam essentiam apoplexiæ, requiratur ea conditio, vt malum repente incidat? quam cõditionem ponit Aetius ex Gal. per hæc verba: Apoplexia est priuatio sensus & motus, vna cum læsione principum actionum, de repente incidens. Quæ postrema verba leguntur quoque apud Galen. 2.apho.42. ad principium. Ego vero puto hanc conditionem minime necessariam esse. Etsi enim apoplexia frequenter subito hominem inuadit, propter quam forte causam & ab Aetio, & à Galen. ea verba sunt posita: tamen euenit aliquando, quod ego non semel obseruaui, vt præcedant nonnulla præludia, torpidus quidam sensus & motus, veluti quædam vagantes formicæ, quæ in brachiis & aliis partibus sentiuntur, & alia id genus, vt tandem sensim ac sensim, non subito apoplexia succedat. *IV. Dubit.*

Cum essentia apoplexiæ sit resolutio totius corporis cum læsione principum actionum, quæritur, hæc symptomata actionis abolitæ, ex quonam morbo originem habeant? Sicuti conuenit inter omnes, in apoplexia cerebrum laborare, quod illud omnium actionum animalium in toto corpore sit auctor: ita altera ex parte qualisnam sit cerebri affectus, & qualisnam cerebri pars laboret, dubitatio est? namque alii vniuersum cerebri corpus, alii ventriculos tantum volunt male affici: alii simplicem intemperiem: alii intemperiem cum materia: alii obstructionem, morbum constituunt. Neque Galen. vt cæteri prætermittantur, sibiipsi videtur hac in re omni ex parte conuenire, qui 4. de locis aff. 2. trium morborum, cari, apoplexiæ, epilepsiæ, crassum, frigidum & lentum humorem causam esse docet: verum in caro & epilepsia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus, in apoplexia autem cerebri corpus magis laborare: quod si reuera in apoplexia substantia cerebri magis, *Causa apoplexiæ quæ.* *An cerebri substantia, an vero Vẽtriculi laborent.*

ventri-

ventriculi autem minus laborant, vt illud aliqua intemperie vel simplici vel cum materia, & tumore aliquo præter naturam laboret, necesse est. Ex quibus quidem morbis nulli dubium esse debet, quin propriè cerebri operationes lædantur, cum certissimum sit, easdem operationes per propriam illius temperiem perfici: cuius doctrinæ Galen. minime videtur oblitus fuisse, dum inquit 2. aphor. 42. apoplexiam fieri propter dispositionem aliquam inflammationi similem, quæ in ipso cerebro sit constituta.

Altera autem ex parte Galenus plane videtur aliter sentire, imo contrariam sententiam tenere, qui scribit ad hunc modum 3. de locis aff. 7. Apoplexia eo quod subito fiat, frigidum humorem, aut crassum, aut tenacem, principes cerebri ventriculos confertim implentem, minime vero totius substantiæ eius intemperiem demonstrat. Et 2. de sympt. causis vltimo hæc habet. Apoplexia & epilepsia ob pituitosi humoris in ventriculis cerebri coaceruati copiam gigni videntur: proinde horum symptomatum tum generatio tum solutio subitanea est, id quod in corporum intemperie fieri nulla ratione potest.

Auctoris sententia. Ego vero ita censeo de hac controuersia statuendum, verum & proximum morbum, vnde omnia symptomata apoplectica oriuntur, non alium esse, quam obstructionem ventriculorum cerebri, quæ quidem obstructio est impedimento, quo minus animalis vis ad partes corporis inferiores possit defluere. Etsi enim certum est, intemperiem cuiusque partis actionem lædere: tamen vtcunque cerebrum insigni intemperie laboret, vel etiam tumore præter naturam, nisi præterea ventriculi cerebri obstruantur, nunquam fieri poterit, quin spiritus animalis ad partes sentientes deferatur. Sed præter obstructionem equidem censeo minime esse alienum à ratione & doctrina Galeni (qui scribit de diff. morborum. 6. morbum sæpe ex morbo fieri) si quis velit, in apoplexia alium quoque morbum ad substantiam cerebri pertinentem, statuendum esse: Imo vero aut difficulter, aut nulla ratione potest fieri, quin simul cum obstructione ventriculorum, ipsa quoque substantia cerebri laboret frigida & humida intemperie, vnde humor generatur, ex quo obstructio & fieri & foueri solet. Itaque morbus verus & proximus, à quo omnia pendent symptomata, est obstructio ventriculorum cerebri, sed fieri potest, imo fit necessario, vt hic morbus ab alio morbo, vel potius ab aliis morbis originem habeat, siquidem præter intemperiem cerebri forte etiam neque desunt intemperies ventriculi & aliarum partium, quæ ad faciendam obstructionẽ sunt accommodatæ: ex quibus facile est intelligere Galen. sibi consentire, neque quidquam absurdum docuisse.

Vtrum Apoplexia sit morbus. *Vtrum sit morbus acutus.* Postremo sunt duæ dubitationes de essentia apoplexiæ: altera, vtrum apoplexia sit morbus, an symptoma: altera, vtrum sit morbus acutus, an diuturnus; siquidem vtrique occasionem præbet Galen. qui apoplexiam modo inter morbos, modo inter symptomata recenset, & licet frequenter apoplexiam morbum acutũ pronuntiet, tamen aliquando inter morbos diuturnos illã reponit 6. apho. 47. inquit: Eodem modo & sanguinis sputionem, & morbum comitialem, & apoplexiam, & melãcholiam, & alios id genus morbos diuturnos hac euacuatione sanauimus &c. quæ eadem sententia habetur in lib. quos & quando.

Sed breuiter respondeatis ad primam, si considerentur actiones læsæ, priuatio sensus & motus, nec non detentio principum facultatum, apoplexiam inter symptomata reponendam esse: sin autem consideretur causa horum symptomatum,

tum, nimirum obſtructio vētriculorum cerebri, iure eam quoq; inter morbos poſſe numerari. Ad ſecundam reſpondeatis, Galen. reponentem apoplexiam inter morbos diuturnos, conſideraſſe apoplexiam quæ hominem non interficit, hæc enim reuera cum maiori ex parte in paralyſin degeneret, longiſſima eſt affectio, & frequenter hominem vſque ad mortem comitatur: quæ reſponſio rei naturæ & experientiæ maxime conſentit: etſi non ignoro, Iulium Alexandrinum aliter hanc controuerſiam diſſoluere.

Differentiæ apoplexiæ ſunt variæ, ac primum eſt differentia tradita ab Hip. 2. apho. 42. Apoplexia alia fortis, alia debilis: quo loco Galen. quatuor apoplexiæ differentias ac veluti gradus conſtituit, tres apoplexiæ fortis, vnam verò apoplexiæ debilis. Prima eſt quando ſimul cum ſenſu & motu ipſa quoque perditur reſpiratio, quæ omnium eſt acutiſſima, & maxime lethalis. Secunda eſt, quando æger reſpirat quidem, ſed magna vi, atque hæc pariter eſt valde pernitioſa, ſed minus priore. Tertia differentia eſt, quando ægri facilius reſpirant, ſed tamen inæqualem inordinatamque & intermittentem reſpirationem habent, quæ item vehemens eſt, neque caret periculo, ſed minus quam duæ priores. Quarta eſt differentia apoplexiæ debilis, in qua reſpiratio aliquem ordinem ſeruat, quæ quidem, vt placet Galeno, curationem recipit, ſi omnia probe adminiſtrentur, quæ ad illius curationem pertinent, tametſi Hip. doceat, neque hanc facile curari.

Differ. I.

Apoplexia fortis tres gradus.

Deinde ſunt differentiæ à cauſis, inter quas, conſenſu omnium, humor frigidus, craſſus & pituitoſus principem locum obtinet: ſecundo eſt melancholia, cuius item mentionem facit Galen. 6. aphor. 56. apoplexiæ fiunt quidem propter humorem pituitoſum, ſed fiunt quoque propter humorem melancholicum, quoniã vtrique communis eſt craſſitudo: tertio eſt ſanguis, qui pariter ſi confertim in ventriculos irruat, apoplexias ſolet efficere: de quo habetis teſtimonium Gale. de ſang. miſſ. 5. vt certe mirum ſit, quomodo Fernelius aduerſus tam aperta Hip. & Galen. teſtimonia, nec non rei naturam, audeat aſſeuerare, apoplexiam neque ex melancholia, neque ex ſanguine generari. Sed nonnulli quærũt, vtrum apoplexia ex flaua bile fieri poſſit? Quibus reſpondeatis, huiuſmodi humorem ſuapte natura tenuem & mobilem, addo & acrem eſſe, adeo vt perpetuo naturam ad ſui expulſionem ſtimulet, antequam toti ventriculi repleantur, proptereaque aut nunquam, aut raro apoplexiam efficere? itaque cum Galeno tres tantummodo humores frequentiſſime, pituita, nonnunquam mãcholia & ſanguis, apoplexiæ cauſæ materiales ſtatuendæ ſunt. Cauſæ externæ ſunt illæ omnes, quæcunque ex temporamento, ætate, aeris conſtitutione, ſtudiis, & alia ratione multos craſſos & lentos humores poſſunt gignere: verum præter humores Auicen. alias duas cauſas affert: alteram vaporem vel malam qualitatem petentem cerebrum: alteram intemperiem cerebri frigidam ſine materia, quæ cerebri ventriculos cogat, vel vt loquamur cum Auicen. capite proprio, & 3. 1. doc. 5. cap. 4. ſtipet & inſpiſſet ventriculos cerebri: ſed neutra poteſt conſiſtere. Ac primum quod inquit de mala qualitate, hæc potius contractionis quam obſtructionis cauſa eſt, ad quam contractionem conuulſio vniuerſi corporis, quæ epilepſia eſt, ſequitur: quare Auicenna cauſas apoplexiæ cum cauſis epilepſiæ videtur confundere.

II. Differ.

Auicen. reprehenſio.

Deinde altera quoque cauſa manifeſte eſt falſa, & contradicit Galeno, qui vt ſupra notauimus 3. de locis affect. 7. expreſſe docet, apoplexiam ex humore craſſo fieri, minime ex intemperie: vnde idem ſcribit Galenus in libro de differ.

morbo-

morborum. 5.nonnullos ex nimio frigore quippiam simile apoplexiæ, non apoplexiam perpessos fuisse.

III. Differ. Præterea Auicen. in fine capitis cuiusdam differentiæ mentionem facit à tempore, vbi videtur affirmare, apoplexiam aliam periodicam, aliam non periodicam esse: qui tamen à plerisque irridetur, cum reuera experientia demonstret, apoplexiam frequentissime semel hominem inuadere, illumque aut interficere, aut ad paralysim deducere. Sed videant isti ne simul quoque Galenum cum Auicen. irrideant, qui in lib. de sang. miss. 7. postremis verbis, exponens apho. Hip. Quibuscunque sectio venæ aut purgans medicamentum conuenit, iis vere aut sanguinem mittere, aut purgans &c. enumeransque plures morbos, à quibus homines præseruantur hac purgatione tempore veris, ita habet: Cæterum quæ de istis dixi, hæc tibi de omnibus, qui prædictis paulo ante morbis, nempe morbo comitiali, apoplexia & similibus corripi apti sunt, intelligenda. Et paulo ante dixerat: similiter & iis qui facile in morbum comitialem & apoplexiam incidunt, &c.

IV. Differ. Postrema restat differentia apoplexiæ: namque alia fit capite primo laborante, obstructis ventriculis cerebri, qualis iam descripta est: alia fit per cōsensum partium inferiorum, ac maxime earum quæ spiritui animale alimentum suggerunt. Pro quo sciendum est, ex Galeno de vsu partium 2. naturam in ventriculis cerebri animalem spiritum continere, atque illi à corde, medicantibus illis vasis quæ insignem plexum, rete mirabile vulgo dictum, constituunt, calorem & vitalem spiritum assidue subministrari, quo spiritus animalis, alioqui admodum tenuis & facile solubilis, continue possit regenerari & conseruari: quamobrem si contingat, vt arteriæ, plexum illum constituentes, obstruantur, & impediantur, quo minus spiritus vitalis ad ventriculos cerebri possit deferri, tunc necessario spiritus quoq; animalis, deficiente illius alimēto, destruitur ac deficit, quo deficiēte necessario deficiūt actiones cerebri, homo priuatur sensu & motu, & apoplexiā incurrit: ex quo factū est, vt hæ venæ & arteriæ, spiritum vitalem in cerebrū deferentes, à Medicis iugulares, ab Arabibus guidez, à nonnullis apoplecticæ vocentur, ꝙ illis apprehēnsis, Aristotel. Galen. cæteriq; philosophi & medici doceant, experientiaq; confirmet, homines veluti attonitos statim corruere. Hanc apoplexiæ differentiam, quam multi recentiores prætermittunt, non prætermisit Hip. 4. de ratione victus 23. vbi inquit: quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones occlusionesque faciunt: sicut hæc sententia explicatur à Galeno eo loco, & de causis morborum 3. Neque eam prætermisit Auicen. qui inquit, in apoplexia fieri obstructionem aut in meatibus spiritus ex cerebro, aut in meatibus spiritus ad cerebrum. Itaque obstructis huiusmodi vasis fit apoplexia per consensum, atque eo quidem consensus genere, quando ad certam corporis partem non transmittitur quod deberet transmitti.

Signa. Signa nonnulla futuram apoplexiam demonstrant, nonnulla præsentem indicant, nonnulla singulas differentias demonstrant. Quod si quis simul cupiat intelligere ea quoque signa, quibus apoplexia, epilepsia, caros, catalepsis, catochos, syncope, vteri præfocatio, distingui inter se possunt, is consulat Galen. 4. de locis aff. 2. qui illa omnia persequitur accuratissime.

Cæterum etsi apoplexia nullis præcedentibus signis soleat subito hominem inuadere: tamen quandoque nonnulla eam præcedunt signa, & sunt huiusmodi: capitis dolores, grauitates, somni profundi, tinnitus aurium, vertigo, motus atque omni-

omnium fenfuum pigritia,tremor vel totius corporis,vel partis, in fomno ftertor & ftridor dentium, corporis vniuerfi,& imprimis partium extremarum frigus infolitum.

Signa autem pathognomonica funt manifefta, priuatio fenfus & motus,cum detentione principum facultatum,adeo vt ægri tanquam mortui viuant. Sic figna differentiarum facile poffunt intelligi,&primum eam diximus differentiam ex magnitudine vel paruitate,potiffimum fumi ex maiori vel minore refpirationis læfione,quæ fententia eft Gal.3. de locis aff.10.2.apho.42. Itaque in forti apoplexia refpiratio videtur omni ex parte aboleri,vt opus fit vel nitido fpeculo, vel vafe pleno aqua ori ventriculi impofito,vel aliter experiri,an æger viuat,nec ne? in qua ambiguitate vult Auic.ægros non effe fepeliendos,ante horam 72.de hac re eft differentia Conciliatoris 182.De fignis pariter quæ accipiuntur ex caufis, & quæ fingulorum humorum,pituitæ,melancholię & fanguinis copiam poffunt demonftrare,in tractatione de dolore capitis actum eft.

Signa apoplexiæ per confenfum,obftructis venis & arteriis fpiritum vitalem in cerebrum deferentibus, ex præcedentibus morbis partium inferiorum facile colligi poffunt,præterquam quod vafa vtrinq; in collo,qua parte recta vfq; ad caluariæ bafim feruntur,longe turgidiora apparent.

In curatione apoplexiæ illæ nobis fefe offerunt indicationes,quæ generaliter offeruntur in quouis morbo,qui ex fluxione originem habet: itaq; prima indicatio ad totius corporis vacuationem, fecunda ad reuulfionem, tertia ad repulfionem, quarta ad refolutionem & corroborationem pertinet. *Curatio.*

Sed ftatim oritur dubitatio,vtrum in apoplexia conueniant repellentia medicamenta,fiquidem & difficile &periculofum videtur,craffum & frigidum humorem cerebri ventriculis adhærentem repellere: vnde Paulus, Auicenna, & multi, hanc indicationem prętermittunt. At vero fi Galeni doctrinam fequamur, qui docet materiam,qualifcunque ea fuerit,fluentem à capite, repellendam effe, vtique negandum non eft omnino,quin repellentia quoq; poffint conuenire; quare inter cæteros Rhafes & Aetius oxyrhodinum inftituunt. *Vtrum repellentia conueniant.*

Vtrum iis indicationib.liceat fatisfacere,memoria tenenda eft fentētia Hipp. fortè apoplexiam nulla ratione poffe fanari: vnde ex Galeni fententia huiufmodi ægroti folis prognofticis funt relinquendi: & hinc eft illud Mefuæ; Caue ne malarum ægritudinum curationem fufcipias, ne mali medici nomen adipifcaris. Auicēna tamen contrarium docet,qui fcribit plurimos apoplecticos omni refpiratione priuatos,neq; quicquā à mortuis differentes fe vidiffe, qui fanati funt & reuixerūt. Si autem apoplexia non fuerit adeo fortis, vt aliqua fpes falutis fuperfit, tunc licet purgationem aggredi: ac primum ad totius corporis vacuationem, occurrit fectio venæ,quæ omnium confenfu non folum recipitur, fed etiam tantopere probatur, vt omnes fateantur,in hoc potiffimum præfidio totum falutis momentum confiftere. Et fi quis obiiciat in apoplexia pulfus languidos,atq; hinc colligat, vires non tantum conftare, vt poffint fectionem venæ perferre: huic refpondet Gale. 4. de caufis pulf.19.in apoplexia tantum grauiffima,in qua natura plane fuccumbit, pulfus languidos,paruos celerefq; reddi: at vero in leuiori apoplexia, dum natura moderate affligitur, neque eam multum fuperauit morbus,nullam in pulfibus infignem mutationem, neque in magnitudine, neque in cæteris differentiis reperiri. *Prognofticū.* *Vena fecanda.*

Quæ vena incidenda. Itaque si principali scopo, morbi nimirum magnitudini, alteri duo scopi } ætatis & virium coniungantur, sine mora imposito clystere, statim sanguis detrahendus est. Sed quænam vena est incidenda? Rhases & cum eo nonnulli Arabes sectionem venarum inferiorum probant, vt puto, gratia maioris reuulsionis: contra autem Hip. 4. de ratione victus 24. iubet internam brachii dextri venam secare: de qua Galenus in com. hęc habet: Velocissime & plurimum ex iis, quę principes sunt, partibus, ea vena corpus vacuat, ac ob id Hip. in acutissimis morbis ad eam confugit. Quamobrem, mea sententia, venæ superiores secandæ sunt, aut cephalica, quæ capitis, aut basilica, quę iecoris & corporis vniuersi, aut communis, quæ vtriusque rationem habet. Rhases iubet secari venas iugulares; sed incisio harum venarum hoc tempore ignoratur, tum propter alias rationes, tum maxime quod fluens ex illis sanguis aut difficulter, aut nulla ratione possit cohiberi. Alii secant venas frontis, venulas nasi, aurium, sub lingua, quæ omnes rationes mittendi sanguinis non debent improbari, si modo opportune & post generalem vacuationem fiant.

Quantitas sanguinis. De quantitate dubitatio est: siquidem Auicenna & Mesue, copiosam sanguinis missionem: Aetius vero parciorem requirit, quæ satis sit humores commouere, minime virtutem dissoluere, & calorem naturalem extinguere. Ego vero censeo, hac in re nihil certi posse determinari, sed sanguinem vel parce vel copiose mittendum esse, habita consideratione plenitudinis, habitus corporis, ætatis, & aliarum similium rerum. Cęterum si propter vires aut aliud impedimentum non liceat venam secare, quidnam agendum? Communiter practicantes alterutrum faciunt, vel apponunt hirudines ad hæmorrhoidas, vel scarificatis cucurbitulis vtuntur: de quibus duobus præsidiis, quoniam alias satis diximus, id vnico verbo repetendum est, si hæmorrhoides fuerint retentæ, ac maxime si apoplexia ex melancholia oriatur, pariter si tantummodo crura scarificentur, neutram huiusmodi vacuationem reiiciendam esse. Ad hanc indicationem pertinent vomitus, clysteria, *An in principio purgantia conueniant.* glandes acriores: sed ante omnia purgantia medicamenta videntur conuenire, quæ quidem in hoc morbo non solum à vulgaribus medicis minorantibus, sed etiam ab aliis qui minorantium dogmata oppugnant, recipiuntur: ex quibus est Fuchsius, qui cum multis in locis ex proposito oppugnet sententiam illorum, qui principio morborum purgantibus medicamentis vtuntur, tamen in suis commentariis in primum de crisibus 9. inter cæteros morbos excipit apoplexiam, in qua, ille inquit, cum morbus sit acutissimus, ridiculum foret coctionem expectare: & ita omnes vtuntur medicamentis validissimis. Verum de hac opinione, quę nulla ratione potest mihi probari, alias agemus.

Si vero quis obiiciat Auicennam, qui vtitur pilulis de euphorbio, iam diximus alias, Auicennam frequenter in principio morborum vti purgantibus medicamentis: à quo tamen hac in parte cogimur dissentire: attamen ille sibi respondet in fine capitis, vbi, inquit, apoplexiam & paralysim constringere meatus ad ipsas peruenientes, neq; medicamenta multum proficere.

Reuellentia. Ad secundam indicationem pertinent omnia reuulsionum genera, ligaturæ validissimæ, frictiones extremarum partium cum rebus acerrimis, vt cum sale, aceto, succo scillitico, & similibus, cucurbitulæ, ac potissimum sacrificatę, de quib. inquit Mesues; Crura & pedes ventosari facias, & trahe quantum potes ad oppositas partes. Sunt pariter vesicatoria, sed inter cætera omnia, clysteria & glandes acrio-

acriores, insignem prærogatiuam obtinent. Illud tamen non est prætermittendum, nonnullos familiariter vti consueuisse clysteribus ex vinis generosis, romania, maluasia, & similibus, quæ quidem mihi nequeunt probari, quod eorum vapores facile ad caput, non sine periculo insigni possunt attolli. *Clysteres ex Vino improbantur.*

Ad tertiam indicationem Rhases & Aetius oxyrhodinum instituunt, quod tamen mea sententia non ex solo oleo rosato & aceto, sed aliis magis temperatis medicamentis esset conficiendum: vt ex oleo chamomælino, & modico castoreo. *Repellentia.*

℞ *Olei rosati completi* ℥ iij.
Chamomælini ℥ j. ß.
Aceti ℥ ß.
Castorei ʒ j. *Misc.* *Repellens.*

Sed forte occasio vtendi oxyrhodino in apoplexia admodum breuis est, ac momento temporis transit principium, quo tempore solum conuenit oxyrhodinum, auctore Galeno de totius morbi temporibus.

Postremo restat resolutio materiæ, quæ in capite continetur, ad quam indicationem sunt accommodata interius, diambra, diamoschum, diacalamenthum, conserua betonicæ, saluiæ, dianthos, confectio anacardina, theriaca, mithridatiũ: sed cæteris omnibus castoreum ab omnibus anteponitur. Exterius sunt odores, suffumigia ex galbano, castoreo, opopanaco: sunt errhina, gargarismata, sternutatoria, inunctiones palati: quibus tamen non nisi in declinatione est vtendum: præterea sunt irrigationes capitis, fomenta, inunctiones, emplastra ex medicamẽtis calidioribus, oleo liliorum alborum, irino, nardino, rutaceo, spicæ, & tandem ex castoreo & pyrethro, quæ omnia raso capite debent administrari. Rhases probat sartaginem candentem à longe capiti impositam, sic enim putat capiti calorem conciliari, humores crassos minui, atque in ventriculis dissolui. Postremo autem ad synapismos, cauteria, & ferri candentis vstionem licet deuenire, vt variis, multis & efficacibus præsidiis, si fieri potest, tam atrox morbus superetur. *Roborantia caput, & resoluentia pituitam.*

Victus ratio sit tenuissima, cum morbus sit acutissimus, ac statim extremos habeat labores: itaque apoplectico non alia sunt exhibenda, quam mulsa, oxymel, mel rosaceum, syrupus de stæchade, & similia, quæ quidem non solum alendo, sed etiam attenuando, abstergendo, incidendo humores crassos, possunt prodesse. Post diem quartam, si morbus aliquo modo remittatur, conueniunt alimenta boni succi, facilis coctionis & distributionis, sed tamen quæ suapte natura & præparatione extenuandi vim habeant. *Victus ratio.*

Exemplum.

Socrates annorum 40. vel 50. corripiatur apoplexia, Medicus ad illius curationem accersitus omnium primum debet eius respirationem animaduertere, quæ si fuerit aut abolita, aut difficilis, statim rei difficultatem summam & periculum summum indicabit, & ita à generosis remediis abstinebit: si vero respiratio non multum sit aliena à naturali, ac morbus non videatur omni ex parte lethalis, sine mora imposito clystere acriore, alui lenitione procurabit. *Casus.*

℞ *Flor. Chamomillæ.*
Rutæ. *Clyster acris.*

Centaurii minoris ana M. ß.
Pulpæ Colocynthidos ʒ j. ß.
Seminum anisorum.
Cymini ana ℥. j. Fiat
Decoctio ad consumptionem medietatis.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis rosati.
Olei Chamomælini completi ana ℥ iij. M.

Quod si cupitis clystere acrius, addatis vel electuarium diaphænicon, vel hieræ diacolocynthidos ℥ j. Protinus reddito clystere, incidenda est vena basilica dextri brachii, sanguisq; moderate mittendus ad ℥ vj. Eodem temporis momento ad præsidia reuellentia confugiendum est: itaq; Socrati fiant frictiones validissimæ, ligaturæ extremarum partium, repetatur clystere, vel eius loco repetantur glandes acriores.

Suppositoriũ.

℞ *Specierum hieræ simplicis ʒ j.*
Pulpæ colocynthidos.
Agarici ana ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. suff. M. pro duabus glandibus.

Post paucas horas incidatur vena cephalica, sanguisq; mittatur ad ℥ iiij. ac sine intermissione modo vno, modo altero præsidio reuellente vtendum est, inter quæ vesicatoria nullo modo sunt prætermittenda, quæ non solum extremis partibus, pedibus & manibus, sed etiam superioribus apponenda sunt: hoc tempore naribus admoueantur, quæ possint humores crassos ventriculis cerebri impactos attenuare, dissoluere, Socratemque excitare. Exempli gratia, castoreum, galbanum, & similia. Interea transacta vna vel altera die, & morbi conatus obseruandus est: quod si liceat aliquam Socratis salutẽ sperare, deinceps ad gargarismata, masticatoria, inunctiones palati, ad capitis inunctiones, lotiones, emplastra, cauteria deueniendum est: sic per os danda sunt magna antidota, confectio anacardina, theriaca, mithridatium. Victus ratio vsq; ad quartam non alia sit, quam mulsa, aut panis ex aqua, aut tenuissimo iure coctus: transacta quarta iam licet ad magis nutrientia alimenta deuenire, & illa persequi, quæ totam curationem possunt absoluere.

CAPVT XIV.

De Sopore.

SOpor ab Arabibus Subeth appellatur, & definitur ab Auic. somnus longus, profundus, & à quo ægri difficulter possunt excitari. Et est Subeth Arabum idẽ malum, quod Græcis caros, siquidem eadem plane ratione atq; iisdem verbis, quibus Auicenna suum Subeth, Galenus Caron describit 2. pror. 21. esse videlicet longiorem, profundiorem, ægreq; excitabile somnum. Sed qualisnam est hic affectus præter naturam? Sine dubio est symptoma actionis læsæ. Si vero quæras qualesnam in caro actiones lædantur? Gal. respondet in lib. de symp. diff. 3. solam imaginationem prorsus auferri: Imaginationis, ille inquit, hęc veluti quædam est resolutio, quæ caros & detentio nominatur. Veruntamen 4. de locis aff. 2. addit, caro laborantes sensus & motus expertes decumbere, nequaquam tamen respirationem lædi: ac rursum 2. articulis 20. scribit, homines in caro neq; sentire, neq; moueri, neq; intelligere,

Quæ actiones lædantur.

gere,sed & rationem,& memoriam,& sensum, & motum, prorsus corrumpi. Ex quibus Gal.locis licet nobis cari definitionem colligere; quod sit somnus profundus,diuturnus,difficulter excitabilis,in quo vniuersæ actiones animales,motrices, sensitiuæ, principes,plane auferuntur,sola seruata respiratione. *Definitio.*

Statim occurrit dubitatio,quonam modo caros à cæteris affectib. soporificis differat,ac maxime ab apoplexia? Namq; si memoria repetamus,quæ de apoplexia diximus,vtique fatendum videtur,cari & apoplexiæ vnam atq; eandem definitionem esse. Vtcunq; autem huiusmodi affectus videantur similes,tamen neq; desunt rationes,quib.commode alter ab altero distingui possit: quas differentias explicat Gal.4.de locis aff.2.Etenim primum respiratio in caro nequaquam læditur, in apoplexia autem respiratio maxime suffocat,adeo vt ægri perpetuo, non sine maximo conatu possint respirare. Secundo solutæ & finitæ apoplexiæ frequentissime succedit paralysis. Caro autem finito sanitas magna ex parte solet subsequi. Tertio caros in malis musculorum temporalium,& in morbis acutis fieri solet : apoplexia autem fere sine aliis morbis fit. Quarto in caro ventriculi cerebri magis,corpus autem cerebri minus laborare consueuit: in apoplexia vero corpus magis laborat. Postremo in caro quidem anterior pars capitis magis, in apoplexia autem vtraque pars,anterior & posterior,male afficitur. *Differentiæ cari ab apoplexia.* *I.* *II.* *III.* *IV.*

Quomodo autem caros differat à lethargo , epilepsia, catalepsi & aliis eiusmodi morbis,ex natura singulorum huiusmodi affectuum,&potissimum accedente Gal.4.de locis aff.2.fit manifestissimum.

Cæterum cum caros ex eisdem fiat causis, frigida & humida cerebri intemperie,necnon frigido,crasso,lento humore, ex quo iam diximus lethargum fieri, vterque affectus eadem ratione curandus erit,præterquam quod in caro ad maiorem incisionem attenuationemq; declinandum sit. *Curatio.*

CAPVT XV.

De Catocho & Catalepsi.

ETsi hic morbus admodum raro accidat, adeo vt Medici etiam seniores illum nunquam viderint,tamen de hoc aliquid dicemus. Multi opinantur has duas voces inter se differre:sed mea sententia vnum & eundem morbum significant,neque quidquam differunt.Nam Gal.3.de locis aff.4.& 4.de locis aff.3.Catochi & catalepsis tanquam vnius morbi mentionem facit: & libr. de pul. ad tyrones ad finem,& 4. de causis puls.16. hæc habet: Catochorum pulsus, κατόχους enim & κατοχομένους Græci appellant, iuniores autem catochum & catalepsin nominant. Galeno subscribit Paulus lib.3.10.Quod si aliquando Gal. vocem catochi ad alios quoque affectus præter catalepsin videtur accommodare, de quo confusionis genere Gal.ab Argenterio reprehenditur,id propterea fit, quod veteres medici huiusmodi vocis proprietatem non ita exacte seruauerint, de quorum sententia Gal. aliquando etiam loqui voluit: sed proprie loquendo,istæ duæ voces, Catochus & Catalepsis vnum atque eundem affectum ab vna & eadem causa ortum, vnis atque iisdem symptomatibus præditum significant:sicuti altera ex parte,si minus proprie accipiantur,varios affectus,à variis causis ortos,variisque symptomatibus differentes,solent significare:quod Gale. demonstrat apertissime,qui scribit ad hunc modum 2.prorr.86.Proprie vocatos catochos Archigenes & Philippus sciunt esse eos, qui habent oculos apertos, non vt comatosi & cataphorici, clausos: in iis enim humi- *Defensio Galeni.*

humiditas causa est vitii, quæ robur neruorum dissoluit: in illis autem catocho laborantibus, propter siccitatem læsio fit. Illa ergo affectio, quam Galenus & Græci proprie catochum & catalepsim vocant, occupatio, detentio, & deprehensio Latinis dici potest. Medici vulgo congelationem vocant.

Definitio. Hic affectus definitur ab omnibus prope hunc in modum. Catalepsis seu congelatio est subita quædam detentio, tum animi, tum corporis, in qua ægroti eam partium corporis figuram seruant, quam habebant quo tempore correpti sunt, motumque & sensum in toto corpore amittunt. Quæ definitio videtur posse colligi ex Paulo, Aetio, & cæteris: verum si diligenter hæc res consideretur, & ad Galeni doctrinam referatur, id quod nemo animaduertit, est falsa: etenim Galenus id tantum habet de sympt. diff. 3. Catalepsim esse resolutionem facultatis imaginatricis: prætereaq; 2. pror. elegantem narrat historiam cuiusdam adolescentis hoc morbo laborantis, ex qua colliguntur, quæ ad explicandam hanc sententiam veriorem plurimum faciunt: series est. Quidam ex nostris discipulis, cum assidue se fatigaret, hoc malo est correptus: iacebat enim veluti lignum inflexus, rigidus, videbaturque oculis apertis nos intueri, sed tamen nihil loquebatur: is quoque eodem tempore quo nos loqueremur, audire se dixit, quanquam non euidenter & clare, nonnulla item in memoria tenens referebat, sed omnes præsentes inspicere dicebat, ita vt actiones quorundam recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neque membrum vllum mouere. Hæc Galenus: ex quibus potest constare, in hoc ægroto motum quidem sublatum fuisse, cum fuerit rigidus, neq; aliquam corporis partem potuerit mouere, sensus autem minime perditos, sed tantum debiles atq; imbeciles redditos fuisse, cum audiuerit viderita;, ac nonnulla memoria tenuerit, quamuis debiliter neq; euidenter audiret & recordaretur.

Hic notanda est sententia Aetii, cui non videtur huiusmodi ægrotis omnem motum auferri. Namque, inquit, illos quandoque eleuare manus ad caput, ac si aliquid molestum percipiant. Quæ sententia repugnat Galeno, qui, vt vidimus, scribit hosce ægrotos esse rigidos, & omni motione destitutos.

Itaque ad mentem Galeni ita habendum est, catochum siue catalepsim proprie dictam, esse detentionem mentis & corporis, in qua motus tollitur, sensusq; hebetes & imbecilles redduntur.

Causa. Causa huius affectus statuitur à Galeno intemperies frigida & sicca cerebri, vel simplex, quæ ab externis potissimum causis contrahitur, variis laboribus, cogitationibus, vigiliis, studiis, & similibus; vel intemperie cum materia itidem frigida & sicca, qualis potissimum est melancholia; quamobrem quæcunque ex temperamento, ætate, victus ratione, tempore anni, regione, & aliis id genus, possunt cerebrum refrigerare atq; exsiccare, nec non frigidum & siccum humorem in corpore & capite coaceruare, catochi & catalepsis causæ statuenda sunt.

Sunt qui preter humorem melancholicum velint hoc malum à pituita quoq; vitrea prouenire: sed isti aduersantur Galeno, quem videmus 2. pro. per humiditatem comatis & cataphoræ, siccitatem vero detentionis causam asserere: & adhuc planius 2. apho. 3. inquit, somnum fieri refrigerato cerebro, atq; huiusmodi frigiditatem cum fortis fuerit, mixtam quidem humiditati, lethargicas passiones, cum siccitate autem catalepsim & congelationes efficere.

Præterea Aetius addit quoque copiam sanguinis, occupantis cerebrum, quod narrat euenisse cuidam adolescenti, multo sanguine referto, qui facta crisi per

per fluxum ſanguinis narium confertim, liberatus eſt. Sed neque hæc ſententia poteſt conſiſtere. Nam ſanguis cum ſit calidus & humidus, multo minus quam pituita, quæ ſaltem frigida eſt, poteſt congelationem efficere: niſi dicamus pro Aetio, illum fecem ſanguinis intelligere, quem ſcitis nõ alium eſſe quam ſuccum melancholicum. Itaq; Catalepſis neque ex pituita, neq; ex ſanguine, ſed ex vno humore melancholico frigido & ſicco, originem habet.

Signa huius affectus ſunt manifeſtiſſima: ægri toti rigidi atq; immobiles ſunt, ſenſuſque debiles & ſtupidos habent, præterea in eadem figura permanent, in qua erant quando hoc morbo corripiebantur, adeo vt imperiti exiſtiment, illos altioribus cogitationibus eſſe occupatos. *Signa.*

Morbus ſicut rariſſimus, ita acutiſſimus eſt, ac præcipue in ſenibus, adeo vt vel difficillimam vel nullam curationem recipiat. *Prognoſtic.*

In curanda catalepſi, ſi fuerint intemperies cum materia frigida & ſicca, iam morbus pendet ex fluxione humorum: quamobrem nobis ſeſe afferunt illæ indicationes, de quibus ſæpe diximus. *Curatio.*

Ex prima igitur indicatione, quæ ad communem totius corporis vacuationem pertinet, conueniunt acria clyſteria: ſed ante omnia ſanguinis miſſio & vtilis & neceſſaria cenſenda eſt, dummodo per ætatem & vires, liceat ſanguinem mittere, etſi plerique in hoc & cæteris morbis frigidis ab hoc remedio abhorrent. Secanda autem eſt vena cephalica, ſanguiſque moderate detrahendus, niſi inſignis corporis plenitudo contrarium perſuadeat. *I. Indicatio.* *Vena ſecãda.*

Purgantia medicamenta nullo modo conueniunt, quod materia non ſolum ſit cruda, ſed etiam quammaxime rebellis, vt ſine multa violentia magnoq; periculo trahi non poſſit. *Purgantia improbantur.*

Ex ſecunda indicatione omnia reuulſionum genera conueniunt, ſed inter cætera in morbo melancholico apertio hæmorrhoidum, ac potiſſimum ſi antea fuerint retentę, magnam habet prærogatiuam. *II. Indic.*

Ex tertia indicatione conuenit oxyrhodinum, quod tamen Paulo auctore, æſtate frigidum, hyeme tepidum apponendum eſt: & præterea, propter periculum ſiccitatis, parce admodum acetũ recipiat. Et ſi oleo roſaceo, exempli gratia, permiſceretur oleum amygdalarum dulcium, id mea ſententia optimum foret. *III. Indic.*

℞ *Olei roſati completi* ℥ *iij.* *Oxyrhodinũ.*
Amygdalarum dulcium recent. ℥ *j.*
Aceti ʒ *ij. Miſ.*

Poſtremo ad illa præſidia deueniendum eſt, quæ poſſunt diſſoluere reliquias materiæ, intemperiem emendare, & cerebrum corroborare: qualia ſunt interius, conſerua borraginis, bugloſſæ, diambra, lętificans Gal. theriaca, mithridatium, &c. Exterius inunctiones ex oleo liliorum, chamomælino, amygdalarum dulcium, lotiones ex radicib. altheæ, ſtæchade, ſerpillo. Vnguenta, martiatum, dialthæa, & ſimilia: in quorũ quidem medicamentorum adminiſtratione, tam interius, quam exterius id diligenter cauendum eſt, ne maiorem capiti ſiccitatem introducamus. *IIII. Indic.*

CAPVT XVI.

De Paralyſi.

Παράλυσις græce, latine reſolutio, eſt priuatio ſenſus & motus, in vna vel pluribus corporis partibus, adeo, vt quæ laborante corpore vniuerſo apoplexia dicitur, eadem laborante parte determinata paralyſis nominetur: quæ *Definitio.*

doctrina est Gal.3. de locis aff.7.etsi Cornelius Celsus libr. 3. 28. scribit, vtrumque huiusmodi affectum, & particularem & communem, suo tempore nomine paralysis appellatum fuisse. Nomen deductum est à symptomate, vt notat Galenus 2. metho.2. Medici fere omnes Græcum nomen retinent, & paralysin vocant.

Definitionis explicatio. Iam singula in definitione posita considerabimus: Et quod primo Paralysis dicitur priuatio sensus, omnes & bene interpretantur sensum tactus, qui proprie & per excellentiam sensus dicitur, quod Aristoteles & philosophi doceant, illum cunctis animalibus necessario inesse: siquidem certum est, simul reliquos sensus non aboleri. Quo loco notandum est ex Auerr. 3.colliget. 31. sensum tactus in toto corpore omni ex parte, sine animalis interitu non posse auferri; eundem vero in vna tantum corporis particula posse aboleri, propterea quia conseruato hoc sensu in cæteris partibus, adhuc animal integram animalis formam retinet.

Qui motus auferantur. Porro dicitur priuatio sensus & motus, cum motus sint duplices: quidam naturales, quales sunt pulsus arteriarum: quidam voluntarii, quales per musculos perficiuntur, nemo dubitat quin in paralysi voluntarii motus auferantur. Sed de *Dubitatio.* motibus naturalibus dubium est. Namq; ex vna parte, ea membra quæ motu naturæ tantummodo mouentur, cum motum illum non recipiant à cerebro & neruis, non videntur posse eundem perdere: ex altera autem parte experientia confirmat, quasdam huiusmodi partes, exempli gratia, vesicam & intestina, in paralysim sæpenumero incurrisse, adeo vt neque lotium, neque alui excremēta deponi potuerint. Ego vero censeo, in paralysi vnos motus voluntatis amitti. Nam cum motus animalis edatur & perficiatur absq; musculis & neruis, sine quorum læsione paralysis non potest fieri, omnis ratio colligit, paralysim proprie ad motus voluntarios pertinere.

Quatenus ad proposita exempla pertinet, equidem responderem, motum vesicæ & intestinorum non simpliciter naturalem, sed ex duplici motu, & naturali, & voluntario esse, & duplici instrumento vti: siquidem anatomici docent, ventris exonerationem fieri & fibris transuersis intestinorum, quarum motus est naturalis: & à musculis abdominis: sic mictionem fieri & à fibris, & à musculo ceruicis vesicæ: vnde statuendum est, mea sententia, huiusmodi partes paralysi non laborare, nisi laborantibus musculis & neruis, quos certum est ad motus voluntarios pertinere. Notandum autem ex Gal.3.de locis aff. ad finem, paralysim de motus potissimum amissione dici, vt partes quidem, quæ sensum perdiderunt, sensus expertes sint, resolutæ vero nequaquam dici consueuerint: quanquam sunt nonnulli, qui etiam hoc malum sensus resolutionem nominant.

Repetitio. Itaque concludendo hanc partem, paralysis non est imminutio, non deprauatio, sed priuatio, non omnium sensuum, sed sensus tactus, non omnium motuum, sed motus voluntarii, non in toto corpore, sed in vna vel pluribus corporis partibus.

Differ. I. Differentiæ sunt quamplurimæ: & primum à loco, de quib. loquitur Gale. 3. de locis aff.7. Paralysis quædā in altera corporis parte, vel dextra vel sinistra cōtingit: quædam cum aliquo determinato membro accidit: nam & tota manus, & totum crus nonnunquam resoluitur, nec non solus in crure pes, & quæ sub genu sunt, quæque in totius manus membro reperiuntur, atque hæc quidem paralysis illius partis dicitur. Si quis vero rationem quærat, propter quam vna pars magis quam ceteræ paralysi laboret? is debet didicisse ex anatome, quod omnium ani-

animantis partium voluntario motu præditarum, quæ ſub ceruice ſunt, nerui motorii ex ſpinali medulla originem habent: vnde pro varia origine & propagine neruorum, qui ad varias corporis partes feruntur, (de quib. tum cæteri anatomici, tum maxime Galenus 1. de ſympt. cauſis 5. 3. de locis affect. 1. tractat diffuſe) ſumma cum ratione fit, vt modo vna, modo altera pars laboret. Quamobrem vero totius corporis duntaxat pars dextra, ſiniſtra incolumi, vel contra pars ſiniſtra, dextra illæſa, nonnunquam paralyſi corripiatur, id ſane admodum difficile videtur, cum nulla in ſpinali medulla appareat manifeſta diuiſio, vt vna pars magis quam altera lædi poſſit: vnde Auicenna hanc rem ad miraculum refert, qui ſcribit, naturam præcepto ſui creatoris eam partem diſcernere, & efficere quod homines ſatis nequeant intelligere. At vero ſi nos memoria repetamus, quanta diligentia natura dextra à ſiniſtris ſeiunxerit, non ſolum in animalibus, ſed etiam in ſeminibus ita gemina conſtituens omnia, vt membrana non ſeparentur, ad vnitatem indiuidui, neque tamen facile communicent & conſentiant, ad durationem: vtique non tam difficile erit intelligere, tametſi ſpinalis medulla eam commodam diuiſionem non recipiebat, tamen ſingulas partes, dextraſque à ſiniſtris ſeparari, vt vna laborante, altera ſuperſtes & incolumis poſſit conſeruari. Ex quo Hipp. & Gal. tantopere laudant criſes & vacuationes, ſeruata rectitudine partis laborantis, quia hinc certum eſt naturam bene agere, noxioſq; humores vtiliter euacuare. *Vnde dextra vel ſiniſtra paralyſis.*

Secundo ſunt differentiæ à magnitudine paralyſis; alia eſt magna, in qua plane eſt perditus ſenſus & motus; alia eſt leuior, in qua ſenſus & motus non prorſus ſunt deperditi: etſi proprie loquendo, hęc poſtrema differentia potius ſtupor, quam paralyſis debeat dici. Nam ſicuti docet Galenus 1. de ſympt. cauſis, 5. Paralyſis in eodem genere eſt, quo ſtupor, ac ſolum magnitudine differt: ſiquidem eodem Galeno auctore 2. de locis affect. 1. ſtupor ſenſus & motus difficultatem affert, paralyſis autem ſenſum & motum omni ex parte ſolet auferre. *II. Differentia.* *Stupor.*

Tertio ſunt differentiæ à tempore; principio, augmento, ſtatu & declinatione. Præterea paralyſis alia eſt antiqua & confirmata, quæ nullam recipit curationem: alia recens eſt & nondum confirmata, quæ, etſi non facile, curationem tamen admittit. *III. Differētia.*

Quarto apud nonnullos ſunt differentiæ à modo affectus: paralyſis alia eſt, in qua amittitur ſenſus ſeruato motu: alia contra in qua amittitur motus ſeruato ſenſu: alia in qua amittitur vtrumque, & ſenſus & motus: de quibus differentiis atque earum cauſis tractat Galenus 1. de ſympt. cauſis 5. & 1. de locis aff. 6. Sed fortaſſe huiuſmodi differentiæ nullæ ſunt, neque paralyſi conueniunt, in qua iam ſtatutū eſt, ſenſum & motum neceſſario auferri: neque Galenus locis propoſitis de iis ſermonem habet, qui ſimpliciter eam quæſtionem mouet, cur interdum motus ſeruato ſenſu, interdum ſenſus ſeruato motu, aboleatur. *IV. Differentia.*

Quinto ſunt differentiæ à modo generationis: paralyſis alia primo incipit, neque aliis ſuccedit morbis: quædam non primo incipit, ſed aliis ſuccedit morbis, quod euenit quotieſcunque materia ad neruos tranſmittitur, vnde impedita facultate, quo minus poſſit in partem deferri, illius partis paralyſis generatur. Huiuſmodi autem morbi, in quibus paralyſis ſolet ſuccedere, ſunt plurimi, ſed apoplexia principem locum obtinet, quę, vt diximus, frequentiſſime ſolet in paralyſim terminari, & hæc quidem paralyſis, vt notat Gal. 4. de ratione victus 27. & 1. epid. 2. 59. ſpeciatim paraplegia nominatur: verū paralyſis ad alios quoq; morbos, ac maxime diuturnos, *V. Differētia.* *Paraplegia.*

turnos, qui ex frigidis & crassis humorib. originem habẽt, quales sunt vteri affectus, febres diuturnæ, & similes, sequi solet: quod sine dubio non aliter, quam refrigerato corpore vniuerso, & materia ad neruos decũbẽte, fieri solet. Paul. lib. 3. 18. cuiusdã paralyseos mentionẽ facit, quæ ad colicũ affectũ sua ętate vagãtẽ successit, in qua tamen ægri, sensu tactus incolumi, solo motu priuabantur. Porro quæritur vtrum paralysis epilepsiã sequatur nec ne? Gal. 4. de locis af. 2. tradens differẽtiã inter apoplexiam & epilepsiam, manifeste docet, epilepsiam in paralysim nõ finiri, quod tamen, vt nõnulli affirmant, experientia demõstrat falsum esse: & Auic. inter cæteros cap. 8. ad finem scribit, multoties epilepsiæ paralysim superuenire. Ego cum multos epilepticos viderim, vere possum testari, me hactenus vidisse neminem, qui in paralysim terminauerit. Quod si istud quoq; euenit aliquando, Gal. facile defendi potest, si dicamus, illum id asseuerasse quod frequentissime ac fere semper contingit, id vero prætermisisse, quod rarissime ac fere nunquã apparet: ad quem modum fere omnes regulæ medicorum dicuntur veritatem continere.

Paresis.

Paralysis ad Epilepsiam.

VI. Different. Causa paralysis.

Postremo sunt differentiæ à causis, de quibus videatis Gal. 1. de symp. causis 5. Pro quo memoria est repetendum, neruos veluti quosdam riuos fuisse à natura institutos, per quos facultas animalis ex cerebro, tanq̃ principio & fonte, ad omnes corporis partes sensum & motũ deferret; vnde quicquid huiusmodi facultatem à principe parte missam potest impedire, (hoc apud Gal. causa continua, vel continens, vel adhærens, vel quomodocunq; velimus appellare,) paralysis causa statuendũ est. Quod si hæc res diligentius consideretur, hoc impedimentũ dupliciter potest contingere: siquidem illud necessario vel in facultatẽ, vel in neruos referendũ est. Ac primũ quidem impedimentũ potest fieri ratione facultatis, si illa in suo principio & fonte deficiat, vt ꝓpter aliq̃ cerebri intempiẽ, vel alios morbos potest cõtingere: aut si in seipsam contrahatur, ꝙ in cerebri vulnerib. & cõtusionib. accidit, vt Gal. docet 7. aph. 58. hac enim ratione facultas non potest ad alias partes distribui, in quib. partib. ꝓpterea sensus & motus necessario pditur. Deinde hoc impedimentũ ꝓpter vitiũ neruorũ potest euenire. ꝙ qdẽ vitiũ in neruis propter plures causas potest oriri, q̃ ꝓ varia antiquorũ opinione de natura neruorũ à Gal. referuntur 1. de symp. causis 5. Nãq; si velimus eorũ sententiæ astipulari, qui asserebant neruos esse pforatos, adeo vt per quandã eorũ cauitatẽ vel meatũ facultas animalis ad cæteras partes feratur, qua cauitate nerui q ad oculos perueniunt, manifeste p̃diti sunt, tunc nerui dupliciter impediuntur, aut ꝓpter obstructionẽ, aut ꝓpter cõpressionem: q̃ vtraq; causa per se est manifesta: siquidẽ cuiuis potest constare, si neruus aliquẽ meatũ obtinet, veluti viã à principe parte extensã, illo obstructo vel cõpresso facultatẽ animalẽ necessario impediri. Sin autẽ magis velimus eorũ sententiã ꝓbare, q voluerũt neruos nullũ meatũ obtinere, sed facultatẽ animalẽ per illos transire, sicuti radii Solis per aquã & aerẽ transeunt, tunc nerui tripliciter impediuntur, vel ꝓpter cõpressionẽ, vel ꝓpter frigus, vel propter cõstrictionẽ: ex quib. pariter causis nerui ad crassiorẽ quendã habitũ permutãtur, adeo vt facile sit intelligere, tunc quoq; facultatẽ in trãsitu impediri, apud eũ p̃sertim, q memoria teneat, q̃ in aqua & aere solent accidere. Nam sicuti fumus & nebula in aere cõstituta, lutũ vero in aqua, impediunt ac prohibẽt, quo minus splendor Solis syncerus per ea deferatur; ad eundẽ modũ, si neruus seipso crassior & durior redditus fuerit, facultatis transitũ ꝓhibebit. Fit autẽ neruus crassior, si aut viscidis crassisq; succis nutriatur, aut violento frigore cõstringatur, aut demũ si ab aliquo corpore duro extrinsecus adueniente cõprimatur. Tales igitur sunt causæ impedien-

pedientes tranſitũ facultatis animalis, ratione neruorũ, ex vtraq; antiquorũ opinione, de quib. tamen lõgius laborandũ non eſt, vtra ſit verior, ſicuti neq; Gal. laborat; Nãq; vtcunq; illi inter ſe differant, de natura neruorũ tamen in eo videntur cõuenire, neruos impediri ꝑpter eas cauſas, ſiue internas, ſiue externas, quæcunq; illos obſtruere, cõprimere, refrigerare, & cõſtringere poſſunt: q̃ quidẽ etſi, vt diximus, ſint plures, tamẽ maiori ex parte in copiã craſſorũ & frigidorũ humorũ poſſunt referri, quales ſunt potiſs. pituita & melancholia, quos ꝓpterea duos humores ſumma cum ratione omnes fatentur frequentiſſime paralyſim efficere & fouere, ſiquidẽ ſanguis & flaua bilis videntur tenuiores & calidiores, quam vt poſſint neruos obſtruere, comprimere, refrigerare, conſtringere, & vno verbo, impedire, quo minus facultas animalis ad cæteras corporis partes poſſit deferri.

Signa. Signa imprimis futuræ paralyſis ex trib. potiſs. deſumuntur capitib. Primũ ex p̃paratione corporũ qualia ſunt frigida & humida, laxa, q̃ habẽt neruos imbecilles; in ætate, regione, tempore anni, cœli conſtitutione frigida & humida, corpora q̃ victus ratione & ſtudiis vtuntur, ex q̃b. multi & craſſi ſucci poſſunt generari. Secundo ex p̃ſentib. cauſis morbificis: quales ſunt copia pituitæ, melancholiæ, ac potiſs. in capite, inciſio neruorũ, contuſio & ſimilia. Tertio ex mediis qbuſdã diſpoſitionibus, quales ſunt grauitas capitis, difficultas ſenſus & motus, ſtupor, & alia id genus. Signa autẽ pathognomonica fere ſunt manifeſta, cũ nemo poſſit ignorare, eã partẽ paralyſi laborare, q̃ ſenſu & motu priuata eſt: ſed p̃terea pars laborãs cum male nutriatur, fit gracilis, colorẽq; & calorẽ naturalẽ amittit: ſana autẽ pars oppoſita, plerũq; videtur calidior, & quodãmodo inflãmata, q̃ omnes ſpiritꝰ ad eã cõfluãt: lotia vt plurimũ alba & craſſiora ſunt; pulſus lãguidꝰ eſt, paruus, tardꝰ & rarus, quorũ facile eſt cuiq; rationẽ reddere. Signa quoq; differẽtiarũ vel ægris referẽtib. ſi cauſæ fuerint externę, vel ꝓpriis ſignis, pituitæ & melãcholiæ, nec nõ aliorũ morborũ, facile poſſunt intelligi.

Indicationes. Cum paralyſis fiat ex fluxione materiæ, q̃ vel obſtruat, vel quomodocunq; neruos reddat craſſiores, prima ſeſe offert indicatio, auferendi & diſcutiẽdi huiuſmodi materiã: ſed quoniã omnia diſcutientia ſunt calidiora, vnde piculũ eſt ne trahẽdo & dilatãdo ſint in cauſa, vt noxii humores adhuc magis fluant, altera ſuccedit indicatio, reuellẽdi fluentẽ materiã ad alias partes: & q̃a neq; iſtud licet in corpore multis humorib. referto, tertia ſuccedit indicatio, vacuãdi vniuerſũ corpꝰ: q̃ poſtrema cæteras antecedere debet. Hic nulla ſeſe offert indicatio repellẽdi, neq; vllus eſt, q huius indicationis mentionẽ faciat: & ratio eſt, quoniã materia frigida, craſſa & altius impacta in particula duriore, quales ſunt nerui, nõ ita facile poteſt repelli, p̃terq̃ ꝙ nerui neq; habẽt ꝓximã cauitatẽ, ad quam noxia materia poſſit cõmode tranſmitti: quare in paralyſi tres tantummodo ſufficiunt indicationes.

Prognoſticum. Vtrum vero iis indicationib, liceat ſatisfacere, ſcribit Cornelius Celſus lib. 3. ca. 27. paralyſim in partib. nunq̃ acutũ, ſæpe diuturnũ, ac fere ſanabilẽ morbũ eſſe. Paulus lib. 3. 18. ſcribit, eã paralyſim q̃ diſſectis neruis cõtingit, nullã curationẽ recipere: id ꝙ mea ſententia licet ſtatuere nõ ſolum de inciſione, ſed etiã de caſu, contuſione, luxatione, & ſimilib. Eã vero paralyſim q̃ ex intẽperie, vel copia humorũ gignitur, opportunis auxiliis poſſe ſanari. Verum ſi q̃s ſcire veſit, an paralyſis ſanari poſſit nec ne, cito an tarde, facile an difficulter, is memoria repetat & conſideret q̃ diximus de differentiis: ſiquidẽ nulli dubiũ eſt, q̃n paralyſis vnius partis quæ eſt leuior, recens, atq; in principio in corpore robuſto, vigentis ætatis, tẽpore anni, cœli cõſtitutione, regione calidiore, citius & facilius poſſit ſanari, quam ſi contrariæ rationes fuerint.

De

Vtrum conueniat Venæ sectio.

De prima indicatione curandi paralysim, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, primo quæritur, an sectio venę conueniat nec ne? Aetius ex Archigene lib. 6.28 scribit, nullum commodius principium curationis sectione venæ posse inueniri, dummodo ætas, habitus corporis, studia vitæ, præcedens victus ratio, & similia, id permittant: sic Auic. cap. 2. postremis verbis hæc habet: In illa autem paralysi, in qua est spes, oportet incipere à phlebotomia. Cõtra autem sunt nonnullæ rationes, quæ videntur contrarium persuadere: & primũ paralysis est morbus frigidus, pendetq; à causa frigida, vnde Gal. de sectione venæ aduersus Erasistratum, & de tremore vtrobiq: cap. 5. in quadam ancilla, ex retenta partus purgatione tremore laborãte, cui Hipp. venam secuit, propter copiam retenti sanguinis, Hipp. consilium probat; quasi vero in huiusmodi morbis frigidis aliter non liceat venam incidere. Secundo in paralysi vires non constant, ex Gal. 4. de causis pul. cap. proprio, qui scribit, pulsus paralyticorum paruos & languidos tardosq; esse: ac seipsum interpretatur, pulsum languidum esse, quod facultas infirmior existat. Ego vero qui alias hanc difficultatẽ tractaui, illud vnũ dico, sectionẽ venæ in paralysi prætermitti, sæpenumero non ratione morbi, aut illius causæ, sed ratione virium, quæ alioqui importune, secta vena in morbo difficili, contumaci & diuturno, nõ possent vsq; ad statũ sufficere: etenim sicuti scribit Aetius, si colligamus ex temperamẽto, habitu corporis, copia humorũ, præcedente victus ratione, & similibus, vires non solum in præsentia, sed etiam in posterum posse constare, tunc non solum vtile, sed etiam necessariũ est venã incidere. Ad Gal. autem respondeatis, illum asseruisse in paralysi pulsus esse languidos, nõ generaliter, sed tantummodo in parte paralytica, ꝙ rei naturæ conuenit: sed robur facultatis vitalis non cognoscitur ex pulsu partis laborantis, sed partis sanæ, in qua illi sunt magni, vehementes & robusti. Secanda autem est vena in parte opposita, quæ sana est, ne fiat euacuatio per locum affectum, sanguisq; moderate est detrahendus, ne corpus nimium refrigeretur: quod vtrumq; habetis apud Aetium.

Aluus lenienda.

Verum ante sectionem venæ expedit aluum lenire, siquidem morbus non est tam acutus, vt nos cogat quamprimum remedium adhibere. Hic vero cauẽdum est à cassia, quæ potest partes refrigerare, humectare & laxare: inter cætera autẽ Aloe, & quæ ex Aloe componuntur, hiera simplex, pilulæ aloephang. & similia, optima forent: mel rosaceum solutiuum non est importunum.

Purgantia quando conueniant.

Præparantia.

Lenita aluo, secta vena, si id ferat occasio, purgantibus quoq: medicamentis agendum est: verum hęc principio morbi non sunt exhibenda, quoniã materia neq; est concocta, neq; turget: ꝙ inter cæteros Auic. testatur, inquiens: Et non properes in vsu medicinarum fortium à principio. Itaq; primũ noxia materia est præparanda, meatus sunt apiendi, ꝙ cõmuniter efficiunt syrupi, quales optimi sunt, de betonica simplex, de stæchade simplex, mel rosaceũ, &c. Sed dubiũ est de oxymelite, vtrũ cõueniat nec ne? namq; ex vna parte Hipp. Gal. Auic. & omnes consentiunt, acetũ neruis quãmaxime aduersari: cuius rationem habetis apud Gal. 3. de ratione victus 39. nẽpe ꝙ nerui sint exangues, & ideo frigidi, vnde ab omnib. q̃dẽ frigidis offenduntur, sed maxime ab iis q̃ sunt tenuiũ partiũ, quæ in ꝓfundã eorũ substantiã possunt penetrare. Ex altera autem parte Gal. 3. de med. secundũ genera 2. in neruorũ inflãmatione aceto vtitur, imo vero neq; veretur illud supra ipsos neruos ponere: vnde neq; desunt Medici, q male affecto vẽtriculo, vtero, & partib. neruosis, ab vsu oxymelitis & aceti nõ ꝓrsus abstinent. Ad hoc respõdeatis, Gal. eo loci vti aceto nõ solo, sed simul cũ oleo & aliis medicamentis, q̃ incolumi ꝑmanẽte attenuãdi facultate, refrigerãdi

vim

vim remitterent: qua ſane & ſimili ratione equidem puto, in Paralyſi, & omnibus neruis male affectis, oxymel aliis ſyrupis permixtum, & parce adhibitum, poſſe administrari, & non leuem ægrotis vtilitatem afferre.

Concocta materia oportet illam purgare, & quidem per medicamenta non leuia, non lenientia, vt multi facere ſolent, ſed per medicamenta vehementiora, quę ab intimis & remotis partibus poſſunt trahere, qualia ſunt agaricus, turbith, colocynthis, electuarium diaphænicon, hiera diacolocynthidos. Sed vulgo cæteris omnibus medicamentis anteponuntur pilulæ, quod diutius manentes in ventriculo & inteſtinis, credantur efficaciorem purgandi vim obtinere, quales ſunt pilulæ cochiæ, fætidæ, de ſagapeno, de opopanaco, & ſimiles: ſed præ cęteris magnam vidẽtur prærogatiuam habere pilulæ de hermodactylis. Etſi enim multi hoc tempore de hoc medicamento dubitant: tamen quicquid illi dicant, experientia confirmat, medicamentum hoc tuto & cum ſumma vtilitate adminiſtrari. Exemplum. *Purgantia fortia vſurpãda.*

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ j. *Pilulæ.*
Trociſcorum albandaſ. ℈ j.
Cum ſucco porri fiant pilulæ.
℞ *Pilular. cochiarum* ʒ j.
De hermodactylis ʒ ß. *M. fiant pilulæ X. & aurentur.*

In potione.

℞ *Seminis carthami* *Potio.*
Polypodii ana ℥ ß.
Liquiritiæ
Paſſular ana ʒ ij.
Seminum aniſor.
Fœniculi ana ʒ j.
Fiat decoctio ſecundum artem.
℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Hieræ diacolocynth. ℥ ß.
Mellis roſati ſol. ℥ ij. *Miſc. & fiat potio.*

Ex ſecunda indicatione primũ conuenit vomitus, per quem vacuatur pituita, quæ in ventriculo & primis viis continetur, & quadam conſecutione, cum motus fit admodum laborioſus, reuelluntur quoque humores, qui in penitioribus partibus corporis continentur: quod ſi æger non ſit ita procliuis ad vomitum, vel dato agarico pręparato ad ʒ ij. vel alio ſimili medicamento licebit illum prouocare. Præterea conueniunt clyſteria & glandes acriores, frictiones, & ſimilia reuellentia. Et ſi quis obiiciat, partem paralyſi laborantem propter paucitatem ſanguinis & ſpiritus, eſſe refrigeratam, ac propemodum calore naturali deſtitutam, atque hinc colligat, facta reuulſione ad aliam partem, periculum eſſe, ne paruus ille calor adhuc minor reddatur, & magis diſpergatur: vnde concludat, ad partem potius affectam trahendum eſſe, vt ea magis calefiat, pluresq; ſpiritus & ſanguis copioſior ad eam confluat. Huic reſpondeatis, reuulſionem morbi principio conuenire, quo tempore fluens materia neceſſario eſt reuellenda: at vero tranſacto principio, iam facta fluxione, poſt communem corporis vacuationem, à reuulſionibus quieſcendum eſſe, & ad frictionem, percuſſionem, & picationem partis affectæ veniendum, vt in ea parte affecta calor natiuus excitetur, & præſens noxia materia diſcutiatur. *Vomitus.* *Reuellentium vſus.*

Poſt hęc vltima reſtat indicatio, reſoluendi & diſcutiendi materiam, quæ quomodo- *Diſcutientia.*

modocunq; neruis adhæret: huiuſmodi autem præſidia, partim interna, partim externa, ſunt propemodum infinita. Interius igitur ſunt, cóſerua ſaluiæ, betonicæ, florum ſtæchados, roriſmarini, acorus conditus, gingiber conditum, nux moſchata cõdita, radices eryngii, cortices citri conditi: ſed inter omnia ſimplicia medicamenta caſtoreum, conſenſu omnium, principem locum obtinet: ſunt decocta chamædryos, chamæpityos, acori, ſtæchados, hyſſopi: iis vero omnib. ſunt lõge efficaciora magna antidota, theriaca & mithridatium pręcipue, quib. ego præ cæteris vtor familiariter. Laudant nonnulli mirum in modum cerebrum leporis aſſatum, quod inquiũt ex occulta proprietate ad neruorũ corroborationé multũ facere. Cæterum ſi malũ diutius protrahatur, neq; prorſus cedat medicamentis, recentiores tanquam ad ſacram anchoram confugiunt ad aquas thermarum calidiores, quales ſunt Aquarianæ, noſtræ Aponitanæ, & ſimiles: nec non ad decocta ex ligno, ex ſalſa pariglia, radicis chinæ, ſaſſafras: ac ſane mea ſententia vſus horum medicamentorum eſt reiiciẽdus: etenim ſi opportune adminiſtrentur, experientia confirmat illa ſæpenumero maxime prodeſſe.

Caſtoreum. *Cerebrum leporis.* *Thermæ.*

In curatione paralyſeos reſtabant medicamenta externa, quæ ſunt varia, inunctiones, fométa, lotiones, cerata, emplaſtra, & ſimilia. Quo primo loco duo pcepta ſunt memoria tenéda. Alterum in paralyſi, ſtupore, & cæteris affectibus neruorum, perpetuo capitis rationem habendam eſſe, cum manifeſtum ſit illud omnium neruorũ primũ principiũ eſſe, ac maiori ex parte ab eo tanq̃ fonte noxiam materiam ad partes laborantes tranſmitti. Alterum eſt præceptũ: locum pręcipue laborantem & paralyſis cauſam ſtudioſe cognoſcendam eſſe, quod non aliter quã ſtudio anatomes poteſt fieri, ſiquidem, vt ſcribit Gal.3. de locis aff.10. ſine hac cognitione fieri nõ poteſt, vt partes, quarũ ſenſus aut motus vitiatus eſt, recte curentur. Itaq; ex primo pręcepto, poſt generalé corporis vacuationé caput quoq; ipſum per gargariſmata, maſticatoria, errhina, purgandũ eſt: deinde cõmodis pſidiis illi pſpiciendũ, q̃ poſſint illius materiã diſcutere, intemperiẽ atq; imbecillitaté auferre. Ex ſecundo auté pcepto ad initiũ & originem neruorum, q ad partes laborantes diſſeminantur, remedia imponenda ſunt, ne nobis id contingat, quod iis medicis euenit, q curãtes Pauſaniã Syrũ ſophiſtã trium digitorũ manus paralyſi laborantẽ, atq; huic tãtũ parti remedia imponentes, nihil pfecerunt, quẽ poſtea Gal. medicamẽto ad parté ſpinę laboranté impoſito, celeriter perſanauit: cuius hiſtoriam habemus apud Gal.1.&3. de locis aff.

I. præceptum. *II. præceptum.*

Sed ſingula externa remedia percurramus. Primũ ſunt lotiones & fomenta, ex medicamentis calidis, abſynthio, calamentho, hyſſopo, chamædry, chamapityde, & ſimilib.

Lotio capitis.

℞ *Abſinthii*
Stæchados
Hyſſopi
Saluiæ
Maioranæ
Calamenthi. ana M. j.
Baccarum lauri. M. ij.
Seminum aniſorum.
Fœniculi. ana ℥ j. ß.
Spicæ ʒ ij. M. Fiat decoctum ex aqua, ex quo decocto & caput lauari, & infuſa ſpongia poteſt foueri.

A lotione & fomento ſunt inunctiones, vel ſimplices ex oleo chamomælino, lilio-

liliorum alborum, costino, vulpino & similib. vel compositæ, ex castoreo, euphorbio, pyrethro, & similibus.

Vnguentum.

℞ *Piperis albi*
Pyrethri ana ʒ ij.
Castorei. ʒ j.
Euphorbii. ʒ ß.
Olei chamomalini completi
Vulpini ana ℥ j. *M. contundantur omnia, & ad ignem optime permisceantur.*

Ol. lumbric. Apud communiter practicantes familiare est oleum de lumbricis, quod tamen ego nō soleo magnifacere, qui nequeo intelligere, quomodo lumbrici tam insignem roborandi neruos facultatem habeant, siquidem illi cōstant ex materia frigida & viscida, neq; vllam obtinent excellentem qualitatem, quæ reuera id possit pstare, quod vulgo creditur. Dioscor. lib. 2. cap. 61. scribit, terrenos vermes impositos, præcisos neruos glutinare: & Gal. eadem verba repetit, 11. de simp. med. facult. quod tamen potius de aliorum sentētia, quam de propria loquitur: sed vtcunq; sit, si modo lumbrici ad glutinandos præcisos neruos faciunt, id forte euenit, quod illi prędíti sint substantia viscida, simili substantiæ neruorū: quod autem possint neruos corroborare, nemo affirmat, neq; vlla ratio id persuadet. Præterea sunt emplastra & cerata, quæ resinam & picem recipiunt, & maxime ad dissolutionem materiæ & roborationem faciunt.

Emplastrum.

℞ *Piperis*
Seminis rutæ syluestris.
Radicis pyrethri. ana ʒ j. ß.
Euphorbii
Castorei. ana ʒ j.
Resinæ
Picis ana ℥ j. ß. *Misc. & fiat emplastrum.*

Apud Aromatarios sunt vnguenta ex bdellio, Agrippæ, Martiatum, diadicamnum, & alia id genus.

Aquæ thermales. Postremo autem nullo modo sunt prætermittendæ æquæ thermales, tā balnea sicca, quam humida, quę in paralysi magnas vtilitates afferunt: itaque si adsint balnea sicca, sicut apud nos in agro Patauino & Neapoli habentur, illa optima putantur: sic balnea ex aquis calidioribus, quales pręcipue sunt sulphureæ, præstantissimæ sunt, quæ non solum pro insessione, sed etiam pro stillicidio, præcipue ad caput, vel partem laborantem vsurpari possunt: sic lutum ex eisdem balneis, qualia apud nos multa reperiuntur, non sine magno ægrorum beneficio ad partes laborātes apponuntur. Quod si hæc naturæ beneficio desint, alias diximus cum Galeno 1. de simp. med. 7. mixtione earum rerum quæ in illis vincere conspiciuntur, licitum esse naturam imitari.

Victus. Victus sit alimentorum boni succi, facilis coctionis, quæ natura & arte calefaciendi, siccādi, & attenuādi vim habeāt. Contra ægri caueant à piscib. & reb. omnib. q̄ humores frigidos & crassos gignere possūt. Potio sit exigua, mulsa cū saluia aut qd simile: vinū ante declinationē non conuenit. Aer sit calidus & siccus: quare si tēpus anni id requirat, talis comparetur igne, & ex lignis opportunis, lauro, iunipero, & similib. Si partes resolutæ moderate moueantur & exerceantur, vel frictionibus, vel

cucur-

cucurbitulis, vel aliter, id multum prodeſt. Somni ſint breues, notum enim eſt vigilias ſiccare. Aegri quotidie habeant beneficium omnium excrementorum. Atq; hactenus de curatione paralyſeos ex pituita.

De paralyſi ex melancholia. Si autem fuerit paralyſis ex melancholia, quandoque enim melancholici paralytici euadunt, eadem plane eſt curatio, præterquam quod humor melancholicus diuerſa ratione preparatur & purgatur, pariter medicamenta cum interna, tum externa, minorem calefaciendi & ſiccandi vim debent habere.

Expoſ. Rhaſis. Rhaſes ſuo more primum ponit ſigna paralyſeos, deinde curationem aggreditur cum pilulis fœtidis. Quo loco notandum eſt, huiuſmodi pilulas diuerſas eſſe, & multo vehementiores quam ſint noſtræ pilulæ fœtidæ, quibus vulgo vtimur: itaq; Rhaſes illas principio ſtatim exhibet ad ℥ iij. ß. quē vos hortor, ne imitemini, neq; in tempore, neque in doſi: etenim ſicuti diximus, & bene notat Auicenna, in principio omnibus fortibus medicamentis abſtinendum eſt: ſic quoque doſis eſt nimia, cum ℨ j. aut ad ſummum ℨ j. ß. ſit ſatis ſuperque. Deinde poſt tres dies iterum atque iterum idem medicamentum repetit, quod certe mirum eſt, quomodo hic vir tanta & tam frequentia medicamenta ſoleat exhibere. Præterea iubet membra reſoluta ex oleo coſtino inungere: nos vero id docuimus ex Galeno longe melius fore, ſi ad locum laborantem, atque neruorum originem medicamenta apponantur.

Præceptum vtile. Poſtremo Rhaſes quoddam præceptum nobis tradit, non ſolum in hoc morbo, ſed aliis pluribus maxima notatione dignum. Illud vero eſt, ſi propoſitis remediis æger ad ſanitatem non redeat, decem dies quieſcendum, & ab omni curatione, præterquam congrua victus ratione abſtinendum eſſe, deinde rurſum ad curationem redeundum: quod quidem præceptum ab Aetio quoque traditum, lib. 6. cap. 10. de melancholia, mea ſententia in omnibus morbis diuturnis ac difficilibus obſeruandum eſt, nempe aliquamdiu à remediis quieſcendum, & naturæ aliquam remiſſionem dandam eſſe, ſiquidem natura ſine vlla intermiſſione exagitata, ſimul cum curationibus affligitur, in quiete autem vires aſſumit, vt deinceps facilius totum morbum poſſit ſuperare.

CAPVT XVII.

De Tortura oris.

Nomen. MORBVM quem Medici appellant torturam oris, nonnulli conuulſionem caninam, Græci κυνικὸν σπασμὸν appellant. Huius affectus Galenus non meminit, præterquam in lib. de ſectione muſculorum circa principium, ſi modo hic liber eſt Gal. legitimus, niſi forte hunc eundem affectum intellexit. 2. de diff. pul. 3. vbi inquit, canem eſſe morbum faciei. Cornelius Celſus lib. 4. cap. 2. oris diſtentionem

Deſcriptio. nominat. Itaque canina conuulſio eſt, quotieſcunque os, naſus, oculus, & tota facies in alterum latus deflectit, & in obliquum contorquetur, ex quo nomen ſuſcepit à canibus, qui irati naſum & oculum in latus conuertunt, nudatos dentes demonſtrant, adeo vt veluti quandam conuulſionem videantur repræſentare. Auicenna

Definitio Auicennæ. præclare hunc affectum deſcribit. 2. 3. cap. 15. Conuulſio canina, inquit, eſt morbus officialis in facie, propter quem trahitur pars faciei ad partem non naturalem, & alteratur forma eius. &c. Pro quo iuniores ſciant, apud Galenum in lib. de diff. mor-

Tria morborum genera. borum, tria in vniuerſum eſſe prima morborum genera, vnum quod in ſimilaribus corporis partibus conſiſtit, & intemperies dicitur; ſecundum quod in partibus inſtrumentariis reponitur, & mala compoſitio appellatur: tertium quod vtriſque partibus

tibus, & similaribus & instrumentariis est commune,& vnitatis solutio nominatur. Sed reliquis in præsentia ꝑtermissis, morbi in cõpositione à nõnullis græca voce organici, à nonnullis latina instrumentales, ab Arabibus & suis interpretib. officiales dicuntur:& isti sunt quatuor, quorum vnus in cõformatione, alter in magnitudine, tertius in numero, quartus in situ vel positu nõ cõuenientib. consistit. Nomine autem conformationis tria significantur, figura, cauitas, asperitas & læuitas: itaq; tortura oris est morbus officialis in figura: ꝙ si quis velit esse quoq; morbum in situ, cũ labia, oculus, & tota facies neq; naturalem figuram, neq; naturalem situm retineãt, non multum laboro.

Differentiæ huius affectus variæ sunt. Primo à magnitudine: alia tortura oris est vehementissima, omnibus nota: alia est leuissima, adeo vt nisi æger labia dimoueat, vix deprehendatur. Secundo à tempore: alia est recens, alia antiqua: quæ differentia notanda est, ꝓpter sententiã Auic. qui scribit, huiusmodi malũ post sex menses curationem non recipere. Tertio sunt differentiæ à modo generationis: nãq; alia primo & sua sponte fit: alia varios morbos, apoplexiã, paralysim, conuulsionẽ, & similes sequitur: sic alia repẽte & subito, alia paulatim & in tẽpore generatur. Huius differentiæ mentionẽ facit Rhases postremis verbis. Quarto sunt differentiæ à loco: etenim quandoq; pars sinistra, quandoq; pars dextra laborat, quandoq; nõ tota, sed vnica aliqua sola pars faciei, aut oculus, aut maxilla, aut labrũ, male afficitur: quæ differentia habetur apud Gal.3. de locis af.10.& maxime est vtilis ad curationem, cũ nõ omnes huiusmodi partes vnum locum, veluti suũ principium obtineant, sed ex diuersis cerebri partibus neruos recipiant. *Differentia.* *I.* *II.* *III.* *IV.*

Postremo sunt differentiæ ex causis, q̃ ꝓximiores sunt duæ tantũmodo, vel paralysis vel conuulsio: q̃ doctrina est Gal.lib.de causis morborũ 7. Causæ autẽ magis remotæ sunt illæ omnes, quæcunq; paralysim vel conuulsionem possunt efficere. *V.* *Causæ duæ.*

Hoc loco interpretes multum laborant & disputant de parte affecta, & quænã pars alterã contorqueat, an quę cõtorta est & ægra videtur, an altera quæ cõtorta nõ est, & sana apparet: quæ inquisitio maxime facit ad curationem, vt intelligamus, ad quamnam partem remedia sint apponenda. Auicennę & Aetio placet, partem cõtortam non contorqueri ab altera opposita, quæ sana videtur, sed à seipsa: Contra Gal.4.de locis aff.2.& Paulus docent, alteram partem oppositam, quæ sana apparet, neq; cõtorta est, laborare, & cõtorsionis alterius partis causam esse. Sed vt vno verbo ex hac difficultate vos eripiam, memoria repetendum est, ꝙ modo diximus, causas huius affectus esse vel paralysim, vel conuulsionem, ac pro varietate vnius vel alterius causæ, vnam quoq; vel alteram partem magis laborare, quam totam rem manifeste & diffuse explicat Gal.lib.de causis morborum 7. Namq; in iis qui altera parte resoluti sunt, exempli gratia, parte dextra, musculi huius partis iam resoluti, ac propterea otiosi, à musculis alterius partis, bene valentibus & operantibus trahuntur, ex quo in sinistra parte figuræ vitium deprehenditur: contra vero eadem parte dextra non resoluta, sed conuulsa, tunc opposita pars sinistra à conuulsis & laborãtibus partis dextræ musculis trahitur, & ita figuræ vitium in parte dextra apparebit: etenim contractis in sese & conuulsis musculis vnius partis, ad violentã eorum tractionem oppositæ ac sanæ partis musculos vna trahi necessarium est, vt Galenus declarat 3. de locis aff.10. Ex quo facile est intelligere, vtramq; opinionem, tam Auicennæ & Aetii, quam Galeni & Pauli, veritatem continere, ac posse inter se conciliari, dummodo rei naturam, diuersas causas, atq; eorum mentem intelligamus. *Dubitatio.*

Signa. Signa quę cõuulſionem caninam præſentem indicant, ſunt manifeſtiſsima, os diſtortum eſt, labia ſibi inuicem non reſpondent, ægri tarde & implicite loquuntur. Sic ſigna differentiarum ex magnitudine, tempore, modo generationis, & reliquis, vel aſtant'um relatione, vel aliter facile poſſunt cognoſci.

Signa differentiarũ ex cauſis, q̃ nõ ita videtur eſſe manifeſta, ab Auic. tradita ſunt. Nã ſi tortura oris fiat ex paralyſi, pars reſoluta caret ſenſu & motu, facile extenditur vel trahitur, & ad omnẽ motũ & poſitionis differẽtiam facile ducitur, multa humiditas ex ore ꝓfluit ṗter voluntatẽ. Sin autẽ tortura oris ex cõuulſione fiat, tũc ad ſenſum pars rigida apparet, neq; ꝓpter duritiẽ poteſt extendi, rurſumq; ad naturalem poſitionẽ difficulter reducitur: ſenſus minus turbantur, ſaliua oris minus ꝓfluit, & alia de quib. Auic. Verũ ṗter hæc ſunt quoq; nõnulla ſigna ab Auic. poſita, q̃ futurã torturã oris denunciant, & ſunt huiuſmodi: dolor in oſſib. faciei, vel potius in mẽbranis oſſa ambientib. cutis ſtupor & palpitatio: nãq; eadẽ materia, q̃ dolorẽ, ſtuporẽ, & palpitationem poteſt efficere, ſi illa augeatur, paralyſim, conuulſionem ac demum torturam oris poteſt generare.

Curatio. Quatenus ptinet ad curationẽ, cũ illa eadẽ ſit cũ curatione vel paralyſis, de qua ſatis diximus, vel conuulſionis, de qua ſermonẽ habebimus, hoc loco nihil dicam.

CAPVT XVIII.

De Conuulſione.

Nomina. ΣΠΑΣΜΟΣ græce, cõuulſio latine, numeratur à Gal. 2. meth. 2. inter eos morbos, q à ſymptomate nomẽ recipiunt, à Cornelio Celſo lib. 2. cap. 1. neruorũ diſtẽſio nominatur, eſt muſculi ad ſuũ principiũ inuoluntaria contractio, vt definitur à Gal. *Definitio.* 6. aph. 39. 2. de ſympt. cauſis 1. de tremore cap. vlt. Nãq; p conuulſionẽ nerui & muſculi in eũ ſitũ ducuntur, in quẽ, ſi ꝓ naturę lege ſe haberent, à virtute animali ducerentur: id vero eſt in ſuũ principiũ ſuãq; originẽ, ad quẽ omnia ſuapte natura feruntur, niſi ad aliã partẽ per vim aut ex voluntate retrahantur. Itaq; cõuulſio eſt motus ſimilis quidem naturali, ſed qui præter voluntatem fit, atq; in hoc morbus ipſe cõſiſtit. Pro quo ſciẽdũ eſt ex Gal. 2. de ſymp. cauſis 1. motus noſtri corporis deprauatos eſſe triplices: namq; alii à ſola natura fiunt, quæ tamen à morboſa aliqua cauſa violenter moueri coacta ſit: alii fiunt à ſolo morbo, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alii fiunt ab vtroq;, vbi ambo, & morbus & natura, ſimul operantur. Ac primo fit motus deprauatus à ſola natura, quotieſcũq; illa excitatur ad expellendum aliquid, ꝙ aliqua in parte illi moleſtiam pariat, huiuſmodi enim motus eſt operatio ſolius naturæ, ſed eſt ṗter naturã & deprauatus, quoniã illa à morboſa cauſa violẽter moueri cogitur: ſunt vero huiuſmod naturæ opera apud Gal. ſternutatio, tuſſis, oſcitatio, pandiculatio, ſingultus. Secundo inter motus deprauatos, qui ſolius morbi opera ſunt, Gal. palpitationem & cõuulſionẽ recenſet, ſiquidẽ vtrumq; hoc malũ ſolos morbos comitatur, neq; natura ad ipſarũ generationẽ qdquam confert. Tertio loco fiunt motus deprauati, in quib. natura & morbus ſimul opantur, quales ſunt omnes mot⁹ torpidi, & alii quoq; eorũ q reſoluuntur, nõdũ tamẽ reſoluti ſunt, qppe tunc natura quidẽ membra mouet, ſed imbecilliter, nimirũ qa à morbo impedita eſt: in quorũ motuũ numero tremor quoq; debet reponi, vtpote in quo facultas ex vna parte membrum attollit, at morbus ex altera illud ad inferiora deprimit. Itaq; apud Gal. conuulſio eſt motus deprauatus, qui ſolum morbum conſequitur.

Motus deprauati triplices.

Dubitatio quomodo conuulſio ſit motus. Sed dubitatur primo, quomodo in conuulſione ſit motus, cum pars conuulſa ſit rigida, neq; prorſus moueatur? Reſp. quamlibet operationem muſculorum mo-

tum esse, quod Gal. declarat & demonstrat 1. de motu musculor. 7. Fingamus enim q Gal. exemplum est, manum furium tensum esse, atq; in hac figura seruari: si quis q̃ratur cur non hæc manus sua grauitate deorsum feratur? aliter non poteſt reſponderi, nisi id fieri propter tensionem musculorũ, qui ipsam eleuant: quod si reuera musculi id agunt, vt manum tendant, absurdum est, inquit Gal. fateri eos agere secundum innatam & propriam illorum actionem, negare autem eos moueri; quamobrem cum musculi in conuulsione præter voluntatem trahãtur ad suum principium, nulla ratione poteſt negari, quin moueantur, etsi videntur quieſcere.

Secunda eſt dubitatio, quomodo Gal. ſicuti vidimus, reponit conuulſionẽ ſub genere motus deprauati, tamen quandoq; illã reponit ſub ſolutione continui, q ſcribit ad hunc modũ, de diff. morb. 11. Vocatur cõtinui ſolutio, in oſſe quidem fractura, in carnoſis vero partib. vlcus, ruptio autem & conuulſio ex eodẽ genere eſt, cõſiſtit vero hoc qdẽ in neruoſis, illud autẽ in carnoſis partib. diuulſis in ipſis fibris, &c. Sic de conſtitutione artis med. 6. ita inquit: Muſculorum fibræ cum ſimiliter tenſæ ſe ruperint, conuulſura affectus nominatur: q̃ eandem ſententiam habetis apud Gal. 3. meth. 1. 6. meth. 1. Argẽterius de gener. morb. cap. 13. Gal. acriter arguit, dum ita ſcribit: Quantum Gal. in nominib. euariet, vnicuiq; licet intelligere. Nã vt à conuulſione incipiamus, quam ſpaſma vocat, ſcribit 4. meth. in lib. de conſtit. artis de dif. morborum, & alibi ſæpius, hoc nomine ſolutionem continui ſignificari, cũ tamen 2. de cauſis ſympt. inter mot⁹ deprauatos, & recte qdẽ, conuulſionẽ ponat: aliud vero eſt mot⁹ deprauatus, aliud cõtinui ſolutio. Sic Franciſcus Valer. in ſuo com. de conſti. artis med. cap. 4. multu laborat, ac neſcit intelligere, quomodo Gal. velit, ad conuulſionẽ id requiri, vt filamenta muſculorũ ſimul tendãtur & rũpatur, cũ affirmet aliis locis, ad conuulſionẽ ſatis eſſe ſi nerui tendãtur, & in ſuã ipſorũ originẽ contrahãtur: q tandẽ ad diſſoluendã hãc grauiſſimã repugnantiã q̃dã ſibi fingit, q̃ à doctrina Gal. & ab omni ratione ſunt aliena, φ qdẽ ex vera reſponſione facile cuiq; licebit intelligere. Tota autẽ hæc res in vera nominũ intelligẽtia cõſiſtit. Nãq; apud Græcos ſunt duæ voces, altera σπάσμα, altera σπασμός, ex quib. licet Hip. quandoq; ſpaſma ꝑ ſpaſmo videatur vſurpare, veruntamẽ apud Gal. ſpaſma ſemper ſolutio cõtinui & morbus eſt, ſpaſmus autẽ ꝑpetuo motũ deprauatũ & ſymptoma ſignificat. Vnde quotieſcunq; in locis iam poſitis Gal. ſcribit, conuulſionẽ ad continui ſolutionem pertinere, perpetuo voce ſpaſma vtitur, ſicuti altera ex parte cum docet cõuulſionẽ motum deprauatum eſſe, altera voce ſpaſmos vti ſolet. Cauſa autem propter quã Argẽterius, Valeriola, & cæteri prope omnes hallucinati ſunt, ac cenſuerunt difficultatẽ maximam eſſe, quæ prorſus nulla eſt, non aliunde quam ex Latinis interpretibus originem habet, qui vtramque vocem vnico nomine conuulſionis interpretantur: quod ſi, quemadmodum apud Galenum duo ſunt vocabula diſtincta, quæ duas res diuerſas ſignificant, ita illi quoque duo diuerſa latina nomina inueniſſent, vtiq; neque ipſi erraſſent, neq; aliis errandi occaſionem dediſſent.

Quomodo cõuulſio dicatur ſolutio continui.

Tertia & vltima dubitatio eſt, quomodo Galenus doceat conuulſionem fieri à ſolo morbo, cum eadem natura quoque operante fieri videatur. Quis enim audeat affirmare, neruorum & muſculorum contractionem ad ſuum principium fieri ſine opera naturę? Præterea ſicuti per Galenum tuſſis & ſternutatio ſunt motus deprauati, facti à natura irritata, ſicuti diximus, ita in conuulſione, exempli gratia, per conſenſum oris vẽtriculi, de qua loquitur Gal. 5. aph. 1. hoc idem videtur contingere: nempe naturam irritari, & cogi ad expellendum noxiam materiam; ſicuti ille adoleſcens euomuit illam æruginem: ex quibus aduerſus Gal. ſen-

tentiam licet colligere, conuulſionem nõ ſolius morbi, ſed etiam naturæ operationem eſſe. Ac ſane multi opinantur hanc difficultatem admodum arduam eſſe: ego vero ita reſponderem, & primo naturæ motiones dupliciter poſſe conſiderari: vno modo, quatenus ex propoſito naturæ, & primaria ratione fiunt: altero quatenus non primaria ratione, ſed conſequutione quadam, & ſecundario contingunt: quæ doctrina eſt Gal. 6. de placitis Hip. & Plat. 1. qui primos motus naturæ actiones, ſecundos autem non actiones, ſed affectus nominat. Exempli gratia, quod eſt eiuſdem Galeni, pulſus moderatus ac naturalis primaria ratione fit à natura, ac propterea actio naturę iure dicitur: pulſus autem aut maior, aut minor, aut tardior, aut frequẽtior, aut alia ratione declinans à ſtatu naturali, potius affectus quam actionis nomen meretur: quam eandem doctrinam licet nobis colligere ex eodem Gal. lib. de ſymp. diff. 1. Quamobrem cum conuulſio minime primaria naturæ ratione, ſed cogente morbo fiat, iure Gal. videtur ſtatuiſſe, hunc motum ſolius morbi operationẽ eſſe. At vero ſi cõmuniter actio naturę conſideretur, cũ reuera facultas animalis ea ſit, quæ neruos & muſculos contrahit, vtiq; negandũ non eſt, naturã quoq; agere: verũ cum non primaria ratione, ſed tantũmodo coacta agat, ꝓpterea hunc motum cum Gal. potius affectum, q̃ actionẽ nominabimus. Huiuſmodi agẽtis naturæ differentiã Auicenna ꝑclare mihi videtur intellexiſſe, inquiẽs: Et ſunt q̃dam, q̃ ꝓueniunt ex operatione naturæ principaliter, vt ſingultus, & quædã quæ ꝓueniunt ex operatione naturæ accidentaliter, ſicuti ſpaſmus & tremor, ſecunda primi. doct. 3. cap. 1.

Ad ſecundam rationem de conuulſione p conſenſum in p̃ſentia dico, Gal. ſtatuentem conuulſionem fieri à ſolo morbo, verã conuulſionẽ intelligere, quæ fit ex repletione vel inanitione, ex ſententia Hip. 6. aph. 39. minime vero alterã, quæ p cõſenſum alicuius partis ꝓuenit, nẽpe vbi aliq̃d à parte primo male affecta ad cerebrũ tranſmittitur, ꝙ illud à ſe conatur expellere: quam conuulſionem barbari ſpaſmum non proportionatum ad materiam vocant.

Sũma omniũ. Concludo igitur: Conuulſio ad mentem Gal. eſt non ſolutio continui & morbus, ſed motus deprauatus, & ſymptoma à ſolo morbo procedens, in quo nerui & muſculi ad ſuum naturale principium inuita natura deducuntur.

Differentiæ. Differentiæ ſumuntur I. à magnitudine: alia magna & doloroſa, alia leuior & ſine dolore eſt. II. Sunt differ. à tempore: Conuulſio quædã recens, quædam antiqua eſt: atq; hæc confirmata nullã recipit curationẽ. III. Sunt differ. ã modo generat. alia primo fit, neq; alios morbos ſequitur, alia non primo, ſed aliis morbis ſuccedit, quales ſunt febres ardentes, inflammationes, deſtillationes, & q̃cunq; morbi alterutrã cõuulſionis cauſam poſſunt afferre. IV. ſunt differ. à loco affecto: conuulſio aut cõmunis eſt toti corpori, aut ꝓpria partis determinatæ: in cõmuni q̃dẽ cõuulſione neceſſę eſt principiũ neruorũ, cerebrũ ſpinãq; laborare: atq; hęc eſt triplex. Prima cum totũ corpus in priora curuatur. Secunda cũ in poſteriora. Tertia cũ in vtrũq; latus æqualiter deflectit: prima ἐμπροσθότονος: ſecunda ὀπισθότονος: tertia τέτανος græce dicitur. Quibus trib. cõmunib. differ. licet quoq; epilepſiã addere, q̃ totius corporis cõuulſio eſt. Particulares autẽ conuulſionũ differ. nõ aliunde, q̃ ex particulariũ muſculorũ laborãtiũ differ. oriũtur, quarũ particulariũ cõuulſionũ quædã aliis etiã ꝓpriis nominib. donatæ ſunt, ſicuti στραβισμὸς in oculis: θρισμὸς in mandibula: κυνικὸς σπασμὸς in ore: σατυρίασις in pene. Sed de tribus communibus conuulſionum differ. dubium eſt, ſiquidem non videntur toti corpori communes eſſe, vnde nonnulli recẽtiores contendunt, illas tãtummodo ad principium ſpinæ & ceruicis pertinere: quæ ſententia

non ſo-

non solum est modernorum, sed etiam fuit Pelopis vetusti Medici ex Paulo libr.3. 20. Etsi vero hæc dubitatio leuis est, neq; quicquam ad curationem pertinet, tamen cum ego videam Galenum in lib. de tremore postremis verbis, & de sympt. differ. 3. eas tres differentias tanquam toti corpori communes statuisse, mihi libet magis Galeno quam Pelopi fidem adhibere.

Postremo sunt differentiæ ex causis, quæ etsi plures sunt, tamen Hipp. in duas contulit, inanitionem & repletionem, 6. aphor. 39. Ad inanitionem quidem reuocatur febris ardens, potio hellebori & omnium medicamentorum immodica sanguinis profusio, vigiliæ, inedia, & quæcunq; corpus vehemẽter exiccant, vt declarat Gal. 3. de locis af. 6. Ad repletionẽ vero pertinent ebrietas, crapula, suppressa vacuatio, consueta exercitatio intermissa, inflammatio, & similia. Hanc sentẽtiam passim amplectitur Gal. 5. aphor. 1. de tremore cap. vltimo 2. de sympt. causis 2. 8. de med secundum locos 3. 3. de locis af. 6. & affert chordarum similitudinem: Namq; sicuti in musicis instrumentis chordæ vel nimio humore imbutæ & repletę, vel vehemẽtius siccatæ & inanitæ, tenduntur & contrahuntur, vt quandoq; etiam rumpantur, sic nerui eadem ratione ex nimia vel repletione, vel siccitate tenduntur, vt propterea musculi contrahantur, & conuulsio succedat, adeo vt tãdem Gal. hæc verba scripserit 8. de medic. citato. Ego vero in conuulsione tertiam aliquam causam supra vacuationem & repletionem nondum reperi. *Causæ.*

Sed aduersus hanc Hipp. & Gal. sententiam est Auic. cap. proprio, de conuulsione, qui alterius cuiusdam spasmi mentionem facit, quem ille spasmum non proportionatum ad materiam vocat, ac docet fieri, nõ ex repletione vel inanitione, sed vel ex calido, acri humore, vel ex qualitate venenata, perueniente ad cerebrum & neruos, sicuti in morsu scorpionis contingit: vel ex aliis qualitatibus non venenatis, quicunque neruis molestiam inferunt, naturamque ad rei molestæ expulsionem irritant. Auicennam cæteri medici Arabes, atque hoc tempore prope omnes communiter practicantes sequuntur: sed neque Gal. ab hac tertia conuulsionis causa videtur abhorruisse, qui explicatis duabus causis, repletione & inanitione, 5. aphor. 1. hæc habet: Fit autem, vt dixi, & propter consensum conuulsio. Ac forte idem voluit Galenus 12. meth. vltim. postremis verbis, cum docet, quatuor esse causas cõuulsionis, repletionem, inanitionem, mordentem & tenuem humorem, qui neruosa corpora rodat, atq; insigne frigus, quod tale quippiam, quale glacies, efficiat. Neq; pro hac sententia desunt rationes: ac primũ Singultus apud Hipp. est conuulsio, aut saltem ex eisdem causis generatur: sed Singultus sine repletione vel inanitione, ex solo sensu rei acris, vt piperis, necnon ex qualibet qualitate, ori ventriculi molestiã inferente, fit. Itaq; & conuulsio ex sola mala qualitate, cerebrum & neruos lædente, videtur fieri posse. Præterea constat inter omnes, epilepsiã totius corporis conuulsionem esse, nihilominus inter cæteras illius differentias, de quibus Galenus in 3. de locis aff. vna est, cum affectus ex aliqua parte incipit, & ad cerebrum vsq; sensibiliter ascendit: sicuti contigit illi puero, qui narrabat auram quandam frigidam sibi ex tibia ad supernas partes ascendere. Postremo ex sola neruorum refrigeratione, ex insigni dolore, ex morsu feræ venenatę, vt inquit Auicenna, & aliis huiusmodi noxiis qualitatib. homines sæpe conuulsione corripiuntur. Vnde licet concludere, conuulsionem quandoque sine repletione vel inanitione fieri. *Spasmus non proportionatus ad materiam.*

Cæterum ad dissoluendam hanc difficultatem multi multa loquuntur. Nonnulli sententiam Hippocratis & Galeni interpretantur de conuulsionibus tantum,

quæ per propriam affectionem fiunt, minime de iis, quæ ex consensu alicuius partis eueniunt: nonnulli huiusmodi consensum ad repletionem: nonnulli ad siccitatem referunt: sed cum ego nolim singulas opiniones in medium proferre, eam afferam responsionem, quam censeo ad mentem Hippocratis, Galeni, & veritatem magis esse accommodatam. Ita igitur habendum est, quamlibet conuulsionem, quæ vere conuulsio fit, ex alterutra causa, vel repletione, vel inanitione fieri, cæteras auté cõuulsionis differentias, quæ propter alias contingunt causas, potius motus similes cõuulsioni & conuulsorios, quam veras conuulsiones nominandas esse. Et quamobré ita censeam, præcipue facit Galen. qui, vt diximus, nos docet, palpitationem & conuulsionem solius morbi opera esse, cæteros autem motus, qui fiunt à natura irritata, & conante expellere id, à quo grauatur, quales sunt omnes motus qui ab aduersariis proferuntur, reuera conuulsiones non esse. Ac ne quis putet hęc nostra figmenta esse, Galenus audiatur, qui pluribus locis manifeste conuulsionem distinguit à motu conuulsorio, qui peculiari quoque nomine σπασμώδες πάθος, conuulsiuus affectus appellatur: nos vero vno aut altero loco contenti erimus. 1. pror. com. 3. 69. hæc habet: Constat conuulsiuos affectus appellari, in quibus principio aut non multo post quam fieri inceperint, conuulsiones perseuerant, ex repletione ortum habentes. Et rursum 1. de pręsag. ex puls. 4. Affectum conuulsiuum appello, qui ante mortem necessario aliquod cõuulsionis periculum inducit. Hanc differentiam veræ conuulsionis & conuulsiui affectus, Auerroes præclare videtur assequutus esse. 3. colliget. 33. postremis verbis: Aliquando fit in neruo vna species contractionis, propter fortitudinem virtutis expulsiuæ, quæ est in neruo &c. & hæc species contractionis dicitur expanditatio.

Auctoris sententia de tertia conuulsionis specie.

Causæ igitur veræ conuulsionis, quæ à solo morbo efficitur, duæ sunt, repletio & inanitio, neque pręterea potest tertia reperiri: cæteri autem motus, quicunque non à solo morbo, sed à natura irritata originem habent, conuulsionis speciem repræsentant, ac potius motus conuulsiui, quam conuulsionis nomen merentur: id quod vnusquisque facile intelliget, qui voluerit Gal. orationem diligenter attendere: etenim de singultu hæc habet. Singultus igitur concedatur conuulsio stomachi nominari, melius autem fortasse fuerit, non conuulsionem dicere, sed quendam motum, eiusdem generis cum vomitibus: Sic 6. aphor. 54. scribit, luctuosa suspiria fieri propter aliquam musculorum pectoris dispositionem, conuulsioni similem. Sic 3. de locis aff. 7. docet, in malis epilepticis per consensum, veluti palpitantem quandam conuulsionem potius, quam perpetuam conuulsionem fieri. Et rursum 5. de locis aff. 6. recitans historiam illius Grammatici, epilepsia laborantis, per consensum oris ventriculi, inquit, illum conuulsorio motu vniuersi corporis correptum fuisse.

Cõuulsio quomodo fiat.

Cum itaque duæ tantummodo sint causæ conuulsionis, repletio & inanitio, iam quæret quis quomodo vtraque contingat? Quatenus ad repletionem pertinet, huic respondet Galen. in libr. de tremore, cap. vltimo, hoc fieri dupliciter: vno modo propter inflammationes partium neruosarum, cum in principio neruorum, aut etiam prope ipsum principium generantur: altero ex copia succorum, quæ sine inflammatione eadem neruosa corpora madefaciat & distendat. Sed rursus quærat aliquis, qualesnam sint huiusmodi humores? Scribit Gal. 2. aph. 26. 5 aph. 70. neruos repleri frigidis & glutinosis humoribus, ex quib. etiam nutriuntur; quos quidem humores ille planius explicauit 6. aph. 56. esse humoré pituitosum & melancholicum: quos

quos certũ eſt frigidos & craſſos eſſe: ex quo ſunt aph.2.aph.26. Febrẽ cõuulſioni ſupuenire meli⁹ eſt, q̃ febri cõuulſionẽ.5.aph.70. A quartanis capti, nõ admodũ cõuulſionib. capiuntur: ꝙ ſi prius capiãtur, & quartana ſupuenerit, liberãtur, ꝓpterea ꝙ febris poſſit iſtos humores calefacere, extenuare & diſſoluere: ſiqdẽ alteri duo humores, ſanguis & flaua bilis, niſi inflãmationẽ & tumorẽ efficiant, aut difficulter, aut nullo modo vidẽtur poſſe facere cõuulſionẽ, vnde neq; Gal. nec alius illorũ mentionem facit. Quod ptinet ad inanitionẽ, Gal.3. de locis af.7. ait, ꝓpter hãc cauſã cõuulſionẽ poſſe fieri à laborib. vigiliis, fame, nimia purgatione, & aliis id genus, quæcũq; valent corpora nimis ſiccare & inanire. Et ſi qs obiiciat, hecticos extrema conſumptos macie & ſiccitate, nulla cõuulſione correptos: Reſpondeatis, cõuulſionẽ minime ex omni ſiccitate, ſed tãtũmodo ex ſiccitate partiũ neruoſarũ fieri: hectici autem etſi ꝓpter ſiccitatẽ mẽbrorũ principaliũ, ac p̃cipue cordis, maxime extenuati & ſiccati ſunt, tamen ea ſiccitas neruos nõ adeo penetrat, vt poſſit conuulſionem facere.

Signa futuræ cõuulſionis ſumuntur ex p̃paratione corporis, & ex cauſis: etenim illa corpora q̃ ſuapte natura habent neruos imbecilles, & qui facile noxiam materiã, & offenſionem poſſunt ſuſcipere: pariter quæ otioſe viuunt, multis frigidis & craſſis alimentis nutriuntur, facile in cõuulſionem incidunt: ad quem modũ dicit Ariſt. 7. de hiſt. anim. vlt. plurimos pueros conuulſione laborare, ac p̃cipue corpulẽtiores, & lacte veſcentes copioſiore & craſſiore, & nutricẽ lactentes ſucci plenã & corpulentã. Et Gal. hoc ipſum cõfirmat, qui docet 3. progn.34. 3. aph.25. 1. epid.2.24. & 57. ex trib. facultatib. quę noſtrũ corpus gubernãt, pueros duab. quidẽ, q̃ cæteros, fortiores exiſtere, vna vero debiliores, ea nimirũ q̃ ad neruos ptinet: nec nõ illos plurimo importuno ac ſæpe craſſiori alimẽto vti, adeo vt ꝓpter vtrãq; cauſã cõuulſionib. quam maxime ſint obnoxii. Sic ſi aliæ p̃cedãt cauſæ externæ, magna vulnera, contuſiones, punctura neruorum, & ſimilia, ex iis quoq; licebit futurã conuulſionem prædicere. *Signa.*

Signa quæ præſentem conuulſionem demõſtrant, ſunt manifeſta, neruis muſculisq; verſus ſuam originem præter voluntatem conuulſis, membrum adeo rigidum & contractum apparet, vt ad priſtinum ſtatum reduci non poſſit: plerunq; dolor concurrit vehementiſſimus, qui ſi diutius perſeueret, ægri vires maxime poteſt conſumere. Quales ſint pulſus cõuulſorum, longa & perſpicua oratione explicatur à Gal. de pulſ. ad tyrones. *Pulſus.*

Signa differentiarum à magnitudine, à modo generationis, à loco affecto, à tempore, vel ſenſibus, vel aliter ſunt manifeſtiſſima.

De ſignis autem cauſarum, vtrum conuulſio propter inanitionem, vel ꝓpter humorum plenitudinem contingat, videatis Gal. 3. de locis aff. 6. quippe cum vel à laboribus, vel vigiliis, vel ſicca & ardente febre, vel ſimili ratione conuulſio fit, ſiccitatem & vacuationem cauſam eſſe putare oportet: ſi vero temulento homini atque otioſe viuenti conuulſio eueniat, contrariam cauſam affectum hunc procreaſſe conſentaneum eſt.

In conuulſione quæ ex repletione originem habet, ſiue vniuerſalis ſiue particularis ſit, eędem proponuntur indicationes, quæ in paralyſi ꝓpoſitæ fuerunt: vnde ſcribit Rhaſes, huic conuulſioni & paralyſi eandẽ curationẽ cõuenire: qb. tamen addenda eſt alia indicatio, emolliendi partẽ laborãtem, q̃ diximus ppetuo rigidã eſſe. *Curatio conuulſ. ex repletione.*

Maximum ſane omnium conſenſu, difficile & piculoſum malũ cõuulſio eſt, ſed tamẽ quandoq, recipit curationẽ: vnde ſunt aphoriſmi Hip.2. aph.26.4. aph.57. Qui à conuulſione aut diſtenſione corripiuntur, febre ſuperueniente liberantur. 5. *Prognoſticũ.*

aphor.5.& 6.Si ebrius quiſpiam repente obmuteſcat,conuulſus moritur, niſi febre corripiatur.Sic Gal.lib.de tremore, poſtremis verbis videtur polliceri curationem conuulſionis, quæ ex humorum copia aut inflammatione generatur, nempe copiam vacuando,inflammationem vero propriis remediis tollendo:de quib. ſatis dicitur in meth.Quatenus pertinet ad primam indicationē,ſi velitis aluum lenire,quod fieri poteſt ſi conuulſio particularis aut leuior fuerit,nihil hiera ſimplici eſt præſtātius,& quidem acria optima ſunt: ſin autem conuulſio fuerit inſignis, ac præcipue ſi linguam, oculos & faciem occupet, adeo vt certum ſit cerebrum laborare, tunc ſemper ſecanda eſt vena, dummodo per vires & per ætatem liceat: ſanguis iuxta Auicennam moderate eſt detrahendus,vt vires poſſint perdurare, & motus conuulſiorios perferre,qui in omni conuulſione ſunt laborioſi, & virtutem quammaxime diſſoluunt:vena autem ſecanda eſt cephalica, atq; ea quidem in parte ſana.Exempli gratia,ſi laboret pars ſiniſtra,ex parte dextra,vel ſi laboret pars dextra, ex parte ſiniſtra ſanguis mittendus eſt,cum ex decreto Gal.& omnium,nunquam liceat per partem laborantem aliquam vacuationem moliri. Si conuulſio fuerit in partibus inferioribus & leuior,adeo vt nulla vel ſit præſens, vel immineat morbi magnitudo, à ſectione venæ abſtinendum eſt. Hoc tempore noxia materia coquenda & præparāda eſt:redundante pituita ſunt ſyrupi de betonica,de ſtæchade,hyſſopo: mel roſaceum,decocta betonicæ,ſaluiæ &c.Poſt concoctionem debet purgari, & quidem validiſſimis medicamentis, qualia ſunt hiera diacolocynthidos, pilulæ de hermodactylis, de opopanaco,fœtidæ.

Leniens. *Vena ſectio.* *Præparantia medicamēta.* *Purgantia validiſſ.*

Redundante melancholia ſunt ſyrupi de fumo terræ ſimp.de borragine, de pomis:decocta bugloſſæ,ceterach,fumi terræ. Medicamēta ſint pilulæ de fumo terræ, confectio hamech &c.Interea omnia reuulſionum genera conueniunt, frictiones, ligaturæ,cucurbitulæ,quæ in partib.oppoſitis ſanis fieri debent:clyſteria & glandes acriores optima ſunt:poſt hæc ipſum quoq; caput per errhina,gargariſmata, maſticatoria,purgari oportet.Demum vero ad reſolutionē materiæ occupātis partes neruoſas,& roborationem deueniēdum eſt:hoc fit interius conſerua betonicæ,ſaluiæ, dianthos,theriaca,mithridatio,confectione anacardina,caſtoreo,& ſimilib.exterius oleo vulpino,liliorum alborū,de terebinthina,ex ligno guaiaco. Pro emollitione,vtendum oleo ſeminis lini,amygdalarum dulcium,pellib.vulpium,luporū,felium,& aliis,cum ſimplicib.tum compoſitis medicamentis, de quib. tractantes paralyſim diximus.Sed inter cætera aquæ thermarum calidiores,quales ſunt ſulphureæ, nitroſę,ſalſæ,bituminoſæ,& ſimiles,hac in re magnā habent prærogatiuā, neq; ſolum ſi exterius adminiſtrentur ꝑ balneo & inſeſſione, verum etiam ſi interius aſſumātur, ſicut quoq; lutum ex eiſdem balneis extractum atq; illitum, qualia apud nos D.Petri,D.Helenæ, D.Bartholomæi, mirabilē ſępenumero operā ꝓſtant.Hipp. cuiuſdā remedii in hac conuulſione mentionē facit, quod à plurib.tanq̃ abſurdū repudiatur:illud vero continetur aph.21.5.lib.vnde Paulus lib.3.cap.20.hæc habet:Frigidæ porro ſuperfuſionē, quemadmodum Hip.aſſerit, cum ſit maxime temeraria, & propterea,vt arbitror, à recentioribus reprehenſa,& nos ipſi deuitamus.Sic Cælius Aurelian.lib.3.de morbis acutis 8.miratur, quomodo Hip.in tali paſſione exiſtimet frigida vtendū eſſe, cū ille ſcripſerit 5.aph.18.frigidū eſſe inimicū dētib. neruis, cerebro,ſpinali medullæ, calidū vero vtile.Sic auctor com.in aph.Hip.q̃ ſub nomine Oribaſii circūferuntur, cū certū ſit Oribaſiū minime eorū auctorē fuiſſe,admiratione afficitur,quo Hip.q̃ prius frigida dānauerat, nunc frigidā ꝓbet. Ego vero puto Hip. cum

Reuellentia. *Reſoluentia.* *Emollientia.* *Hippocratis remedium.*

cum ratione loqui, neq; vllam reprehensionem mereri: & sicuti Cælius Aurelianus non potuit, quia fuit antiquior Galeno, ita Paulus, & quicunq; aliter sentiunt, voluerunt, vt puto, Galeni interpretationem legere, quæ mihi videtur omnem de hac re difficultatem tollere. Namque aduersarii Hipp. perfusionem aquæ frigidæ in morbo frigido simpliciter considerant, in quo certum est, illam non conuenire, quod ipse quoque Hip. fatetur proximo 20. in quo docet, frigidum rigores febriles, conuulsiones & distensiones creare. Hipp. autem alia ratione frigidæ perfusionem probat, quod ex Galeni interpretatione & ex sequentibus fiet manifestissimum.

Primum igitur sumpta indicatione à natura morbi, supponendum est, conuulsionem sanari à calore, vel naturali, vel præter naturam: quo posito fundamento, Hip. conuulsionis curationem, & curationis rationem iis conditionibus & hoc ordine instituit. Prima conditio est, vt conuulsio sit sine vlcere, quoniam frigida vlceribus noxia est, quemadmodum copiose demonstrat Galenus 4. de simp. med. circa principium. Secunda conditio est, vt æger sit iuuenis, in qua ætate constat homines natura calidos esse. Tertia vt æger bono corporis habitu sit præditus, vt commodius aquæ frigidæ pericula possit perferre. Quarta est, vt tempus anni sit æstas media, cum syrius ardet, vt ab aere ambiente caliditas magis adiuuetur. Vltima est conditio, vt copiose aquę frigidæ perfusio fiat, propterea quia exigua aquæ portio non id præstare posset, quod Hip. intendit. His positis conditionibus, Gale. non solum hoc remedium probat, sed etiam quod Hip. de vna tantum specie, nempe de tetano dixerat, ad omnem conuulsionem refert: & ratio est, quoniam frigidæ aquæ perfusio cutem refrigerando calorem ad internas partes reuocat: ex quo facile est intelligere, frigidam non propria virtute, sed ex accidenti hunc morbum sanare, quandoquidem calor ille est, non frigus, qui reuera & per se conuulsionem sanat, vt concludunt postrema verba apho. Notandum autem hunc casum Hip. singularem esse, & raro admodum contingere, vt omnes propositæ conditiones simul conueniant: attamen si ita fiat, concludendum est perfusionem aquæ frigidæ in omni conuulsione conuenientem esse, Hipp. & Gal. bene sentire, Cælium, Paulum & cæteros omnes temere Hipp. reprehendisse.

Vtrum sit febris excitanda in conuulsione.

Quoniam vero supra diximus, cum Hip. & Gal. febrem conuulsioni superuenientem quandoq; prodesse, quærunt hoc loco nonnulli, vtrum Medico liceat aliquando febrem excitare? Sed cum ego nolim de hac quęstione longius agere, illud vnum dico, Hip. & Galen. tametsi inquiunt febrem superuenientem iuuare aliquando, id tamen consilium medicis non dare, vt febrem studeant excitare, neq; id mea sententia licitum est, cum minime sit in potestate Medici, talem & tantum febris gradum inducere, vt certi simus, illam non fore deinceps periculosam, ac forte ab eadem magis, quam à conuulsione timendum. Atq; hactenus de conuulsione ex humorum copia.

Conuulsio ex inflammatione

Quod si conuulsio ex inflammatione oriatur, quæ maxime ac frequẽter neruorum puncturæ ac vulneri solet succedere, tunc tota indicatio ad inflammationem est dirigenda, de qua agit Gal. in 6. metho. in art. medica, & 3. de med. secundum genera.

Conuulsio ex inanitione,

Postremo autem quatenus pertinet ad curationem conuulsionis, quæ ex inanitione & siccitate originem habet, scribit Galen. 2. apho. 26. 5. aphor. 5. & 4. hanc autem difficulter & raro, aut nulla ratione & nunquam curationem recipere: Et

ſimpliciter ac abſolute idem ſcribit Galenus de tremore vltimo, conuulſionem ex ſiccitate nunquam ſanari, ſiquidem ita affecti protinus moriuntur, vt ne cogitandi quidē remedii tempus permittant: Auicenna tamen ex hoc numero excipit infantes, quos inquit velociter liberari à ſpaſmo ſicco, propter humiditatem complexionum ſuarum, & humiditatem alimenti: quare non eſt vt de hac re longius agamus.

Quod ſi aliquid omnino agendum eſt, ſine dubio victus ratio principem locum obtinet; cum enim ſumma huiuſmodi curationis tota in humectatione conſiſtat, certum eſt hanc potius cum alimentis quam medicamentis fieri poſſe: de qua commoda victus ratione videatis Gal. 7. metho. 6. vbi agit de curanda quadruplici corporis ſiccitate, & de eligendis alimentis, quę ad omnem ſiccitatem corporis poſſint conuenire.

CAPVT XIX.

De Epilepſia.

Nomina. AGgredimur morbum qui frequentiſſime homines adoritur, quique multas tum cognitione, tum curatione arduas continet difficultates. Nullus eſt morbus qui pluribus nominibus à veteribus fuerit nominatus, quam ipſe hic, qui primum dicitur ἐπιληψία, quaſi comprehenſio quædam, quod, vt inquit Alex. ægri rerum obliuiſcantur, atque eorum ſenſus detineantur.

Secundo dicitur morbus ſacer, vt inquit Cælius Aurelianus, vel quod diuinitus putetur immitti; vel quod animam contaminet, quæ ſacra eſt: vel quod in capite ſuam ſedem habeat, quod multi philoſophi ſacrum animæ templum eſſe dixerunt: vel propter morbi magnitudinem: ſiquidem vulgus res magnas ſolet ſacras appellare, vt ſacrum mare, ſic Medici os ſacrum vocant, ſic Virgilius, Auri ſacri fames. Plato in Timæo ad finem, hunc morbum dicit ſacrum appellari, quod ſacræ naturæ morbus exiſtat. Apud Aretæum ſacer dicitur, aut quod humana ope tolli non poſſit, ſed diuina, aut quoniam homo dæmone correptus eſſe videtur. Sed Hip. huiuſmodi appellationem redarguit, in lib. de ſacro morbo, ſi modo hic liber eſt Hipp. legitimus, qui inquit, hunc morbum cæteris neque diuiniorem, neque ſacratiorem ſibi videri, ſed eandem naturam cum reliquis morbis continere: vnde concludit, illos homines, qui primi hunc morbum ſacrum eſſe pronunciauerunt, fuiſſe quoſdam magos, expiatores, circulatores, arrogantes, qui cum eſſent conſilii & mentis inopes & nihil haberent quod exhibitum prodeſſet, ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, hanc affectionem ſacram eſſe dixerunt. Quam Hip. ſententiam Gal. quoque probat 6. epid. 6. 7.

Tertio dicitur morbus comitialis, vel quod in comitiis aliiſque hominum congregationibus laborantes maxime infeſtarentur, & frequenter detegerentur: vel quod ea die, qua quis concidiſſet, comitia intermitterentur.

Quarto morbus Herculeus dicitur, vt placet Ariſt. 30. ſection. prob. 1. vel propterea quod Hercules hoc morbo laborauerit, vel, vt placet Galeno, quod nonnulli hoc nomine voluerint illius ſæuitiem & magnitudinem exprimere, vndę etiam Hip. magnum morbum appellat.

Quinto morbus puerilis vel infantilis dicitur ab Hipp. in lib. de aquis, aere & locis. & 3. apho. 29. quoniam pueritiæ tempore ſolet imprimis negotium facere.

Vnde

vnde etiam Ariftoteles 2. de hiftor. animalium vltimo fcribit, plurimos pueros ante diem feptimam hoc morbo interire, ex quo factum eft, vt nomina illis 7. die imponerentur, tanquam tunc faluti infantis magis crederent.

Sexto lunaticus à nonnullis dicitur, vel, vt inquit Aretæus, quod exiftimaretur immitti à Luna flagitiofis hominibus tantum, vel, vt inquit Philofophus, quod ægroti plenilunio periculofius hoc malo foleant infeftari; vel quod hic morbus Lunæ circumactionem fequatur: vel quod illum qui interlunio natus eft, hoc morbo fere affici creditum fit.

Poftremo & vulgo appellatur morbus caducus, à frequenti hominum cafu.

Cum ex communi hominum cōfenfione conftet, neminem effe epilepticum fine conuulfione, certum cuique effe debet, hunc morbum fub conuulfione, tanquam fub proprio genere contineri: quoniam vero plurimi conuellūtur, quos nemo epilepticos dixerit, huic generi addendæ funt differentiæ, magis propriæ, quæ hanc conuulfionem à cæteris poffint diftinguere. Illæ autem apud Galenum funt tres: I. vt conuulfio totum corpus apprehendat. II. vt non fit affidua, fed ex temporis interuallis facta. III. vt fit cum mentis & fenfuum læfione: ex quibus quidem genere & differentiis nobis licet cum Galeno de fympt. diff. 3. 3. de locis af. 5. integram epilepfiæ definitionem colligere, huncin modum. Epilepfia eft conuulfio omnium partium corporis, non perpetua, fed quæ per temporum interualla accidit, cum detentione principum actionum. Itaque Epilepfia eft fymptoma actionis læfæ, non vitalis, non naturalis, fed animalis: cum autem actiones animales fint triplices, motiuæ, fenfitiuæ, principes, Galenus docet omnes lædi, fed non eadem ratione: etenim actio motrix ad conuulfionem pertinens, non imminuta, non abolita, fed deprauata eft: ex altera autem parte, cum æger neque videat, neq; audiat, neq; vllo fenfu quidḡ agat, præterea vero neq; intelligat, neque recordetur, vtique fatendum eft cum Galeno 3. de locis aff. actiones fenfibiles & principes nō imminutas, non deprauatas, fed abolitas effe. Ex quibus pariter licet colligere cum Galeno, hoc malum in cerebro, rationis domicilio, fenfuumque omnium principio confiftere: quæ autem pars cerebri, & quomodo afficiatur in epilepfia, de qua re non conuenit inter omnes, paulo poft, tractantes de caufis, explicabimus. *Definitio.*

Differentiæ epilepfiæ plurimæ funt. I. à magnitudine: alia leuior, alia grauior: leuior eft vbi fymptomata funt leuiora & breuiora, adeo vt æger fe contineat, neque cadat, fed breui admodum ad fe redeat: atque hæc, vt fcribit Galenus lib. de attenuante victus ratione, à principio, fola victus ratione penitus fanatur. Grauior autem illa eft, in qua acceffiones funt longiffimæ, fymptomata funt fæuiffima, adeo vt nullus pene fenfus relinquatur, & quandoque etiam, quod omnium eft grauiffimum, excrementa per aluum & veficam præter voluntatem deiiciantur. *Differentiæ.*

II. Sunt differentiæ à tempore: epilepfia alia recens, alia antiqua: alia habet acceffiones & frequentes, & fere continuas, alia rariores: alia noctu, alia die contingit: quæ differentiæ maxime pertinent ad curationem. Namq; certum eft epilepfiam recentem, in qua funt raræ aceffiones, & quæ noctu inuadit, quod potius vaporibus, ex cœna eleuatis, quam altiori caufæ tribuendum videtur, longe facilius & citius, quam contrarias differentias fanari.

III. Sunt

III. Sunt differentiæ ab ætate: namq; epilepsia corripiuntur vel infantes & pueri, vel adulti & seniores: quæ differentia facit maxime ad prognosticam: Namq; sicuti in pueris licet, ita in senioribus aut difficulter, aut nulla ratione licet salutem sperare.

IIII. Sunt differentiæ à loco affecto: etsi enim necessario cerebrum perpetuo afficitur, id tamen vel malo consistente in ipso capite, vel per consensum aliarum partium fieri potest: vnde Galenus ex hoc fonte tres epilepsiæ differentias constituit, 3. de locis aff. 7. Prima est, vbi in capite malum consistit, quod pluribus epilepticis accidit. Secunda vbi in ore ventriculi vitiosus humor continetur, à quo vapores sursum ad cerebrum ascendunt, illudque in consensum trahunt. Tertia est, cum ex certa aliqua parte corporis affectus incipit, qui deinceps ad cerebrum vsque sensibiliter ascendit, quod raro contingit. Vtrum autem cerebrum vel vt pars similaris, vel vt pars instrumentalis lædatur, nec non quales ventriculi, an anteriores, an medius, an postremus laboret, de qua re non conuenit inter omnes, explicabimus paulo post.

Causæ epilepsiæ. V. Sunt differentiæ ex causis, in quibus recentiores magnas lites mouent aduersus Galenum & veteres medicos. Diximus de sententia Hip. & Gal. conuulsionem ex duabus tantummodo causis, repletione & inanitione, originem habere: vnde cum epilepsia sub conuulsione, tanquam sub proprio genere, sit constituta, vt ab iisdem causis fiat necesse est.

Galenus autem statuit, 3. de locis aff. 7. eam nullo modo & nunquam à siccitate & vacuatione fieri posse, quod ex celeri illius generatione & solutione facile potest confirmari: siquidem vt cerebrum, vel tenuis ipsius membrana, ad tantam perueniat siccitatem, vt corio simile quippiam patiatur, & conuulsionem efficiat, id non nisi longo tempore fieri potest: itaque concludit, epilepsiæ non aliam causam esse, quam crassum & lentum humorem, exitum spiritus in ventriculis cerebri obstruentem, neruorum principio seipsum concutiente, vt ea quę illi molesta sunt, expellat: illius verba hæc sunt: Verū celeritas eius generationis ac solutionis, quod hoc malum nunquam à siccitate & vacuatione, sed semper à crasso humore fiat, ostendit: etenim obstructo meatu ex crasso & lento humore, subito fit. Et iterum: Ad recte curandam epilepsiam satis est nouisse, laborantem locum cerebrum esse, humorem autem lentum & crassum in eius ventriculis coaceruatum fuisse. Quā eandem sententiam Gal. repetit 2. de sympt. causis 7. 2. apho. 45. Et si quis quærat adhuc, qualisnam sit huiusmodi humor crassus & lentus, qui cerebri ventriculos obstruat? Huic respondet Galenus 3. de locis aff. 7. hunc duplicem esse, & pituitosum, & melancholicum: Ergo, ille inquit, sicuti crassus pituitæ succus, ita melancholicus quoque, comitialem morbum solet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur. Ex iis licet illud quoque intelligere, quod modo quę-

Quæstio. rebamus, quonam modo cerebrum, & quænam illius pars laboret? Cum enim ex Galeni loco citato crassi humores, qui in substantia cerebri redundant, illud offendant, quandoque vt partem instrumentalem, obstruendo meatus, interdum vt partem similarem, alterando temperiem, quod ille confirmat testimonio Hipp. in fine libri 6. epid. qui scribit melancholicos magna ex parte epilepticos, atque epilepticos melancholicos fieri, prout noxius humor hanc vel illam cerebri partem occupat: Si enim in ventriculis retineatur, epilepsiam: si vero in corpore cerebri redun-

redundauerit, melancholiã effici: iã vero ſtatutum ſit à nobis, in epilepſia ventriculos cerebri repleri atque obſtrui, ſatis cuique conſtare poteſt, cerebrum in epilepſia vti partem inſtrumentalem præcipue laborare: dico autem præcipue, ſiquidem neque negandum eſt corpus etiam quodammodo laborare, ſicuti Gal. docet 4. de locis aff. 2. qui ponens differentiam inter carum, apoplexiam, & epilepſiam, ſcribit, horum trium morborum frigidum, craſſum, aut omnino lentum humorem cauſam eſſe, verum & in caro & in epilepſia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus laborare conſueuiſſe: quod ſi corpus minus laborat, tamen vt quoquo modo laboret neceſſe eſt.

Quatenus pertinet ad alterum quæſitum, qualeſnam ventriculi in epilepſia laborent, id dubium eſt, neq; Galenus plane videtur explicare: ſiquidem 3. de locis aff. 7. ſcribit, vtrumque humorem, pituitoſum & melancholicum epilepſiam facere, vbi in cerebri ventriculis retinetur, ſiue is medius, ſiue poſtremus fuerit. Quibus verbis plane videtur demonſtrare, duos anteriores ventriculos non laborare. Altera ex parte 4. de locis aff. 2. vbi ponit differentiam locorum laborantium inter carum, apoplexiam, epilepſiam, catalepſim, ita ſtatuit: in caro quidem anteriorem partem magis, in apoplexia & epilepſia vtramque, tam anteriorem, quam poſteriorem, in catalepſi autem poſteriorem partem magis laborare.

Ego vero cenſeo, ventriculos quidem medium & poſtremum, in quib. Galen. docet, ſpiritum animalem præcipue contineri, in epilepſia potiſſimum laborare: ſed neq; negauerim, ventriculos quoq; anteriores poſſe lædi: ex quo factum puto, vt Galenus illorum omnium voluerit meminiſſe.

Inter plurimos qui hoc tempore conati ſunt Galeni opinionem conuellere, de cauſis epilepſiæ principem locũ obtinent Ferne. lib. 2. de abditis rerũ cauſis. 11. 5. pathol. 3. & Rondelet. in ſua methodo medendi, c. de Epilepſia, ambo Galli, & celeberrimi nominis, qui ex vna parte contendunt, epilepſiã ab obſtructione vẽtriculorũ cerebri ex craſſis & lentis humorib. nulla ratione fieri poſſe; ex altera docẽt epilepſiã fieri, vel mala quadã & venenata qualitate, vel ex materia tenui, fumoſa, acri & mordicante, quæ poſſit cerebrũ moleſtia afficere, atq; ad rei moleſtæ expulſionem excitare. Ego quidem in ipſorum rationib. maioris momenti verſabor. Sed primum illud ſciendum eſt, haſce opiniones fuiſſe antiquiores, neq; hoc noſtro tempore inuentas. Namq; Ariſt. de ſomno & vigilia ſcribit, morbum comitialẽ fieri ex magna vi ſpiritus delati ad partes ſuperiores, vnde inquit vinum nutricibus non cõuenire, quod illud maxime ſpirituoſum ſit. Sic Auer. 3. colliget. vltimo, docet epilepſiam fieri, non propter obſtructionem ex craſſis humoribus, ſed propter ventoſitatẽ fumoſam, quæ generatur in cerebro, vel in aliis mẽbris, eãdem ad illud poſtea tranſmittentibus, quod idem nititur probare, quoniam acceſſiones cito diſſoluuntur, ſiquidem humores craſſi nequeant cito diſſolui, ſicuti contra flatus facilime diſſoluuntur. Verum nos vnam atque alteram rationem aduerſariorum aggrediamur, quarum prima eſt huiuſmodi. *Fernelius Rondeletius.*

Si epilepſia fieret obſtructis ventriculis cerebri ex craſſis & lentis humoribus, epilepſia perpetuo apoplexiam antecederet & ſequeretur. Vis huius argumenti pendet ex doctrina Gal. qui ſcribit 2. apho. 45. 3. de locis aff. 7. in apoplexia frigidum, craſſum & tenacem humorem principes cerebri ventriculos confertim & omni ex parte replere, in epilepſia autem hanc repletionem tam integram & abſolutam nõ fieri. Cum enim veroſimile ſit, obſtructionem ventriculorum momento temporis & *I. Ratio contra Galen. de cauſa Epilep.*

ris & in instanti neq; fieri, neq; dissolui, sed paulatim humorem fluere & paulatim dissolui, hinc colligendum videtur, quo tempore obstructio non est integra, tam ante, quam post apoplexiam, semper epilepsiam fieri debere: sed hoc est falsum, cum experientia demonstret, epilepsiam neq; pręcedere, neq; sequi apoplexiam.

II. Ratio. Secunda est ratio: Si epilepsia ex obstructione originem haberet, post accessionem illi succederet paralysis, sicuti succedit apoplexiæ: etenim cum in vtroque morbo eadem sit materia, pituita aut melancholia, idem locus, ventriculi cerebri obstructione laborent, nulla probabilis ratio potest afferri, quamobrem apoplexia magis quam epilepsia debeat in paralysim terminari.

III. Ratio. Postremo, si in epilepsia crassus & frigidus humor ventriculos cerebri obstrueret, qui, vt scribit Gal. 3. de locis aff. 2. animalem spiritum impediret, quo minus ad cæteras corporis partes possit penetrare, tunc cessaret motus, aut saltem minor fieret: verum tantum abest vt in epilepsia motus cesset, vel minuatur, vt contra omnes corporis partes præter voluntatem ad motum concitentur. Itaq; ex iis primam partem concludunt, epilepsiam ab obstructione ventriculorum cerebri ex crassis humoribus fieri non posse.

Quod Epilepsia à mala qualitate fiat. Alteram autem partem, nempe epilepsiam fieri à mala qualitate, vel materia tenui, non obstruente, sed vellicante & cerebrum ad expulsionem excitante, pluribus modis conantur probare. Primo id colligunt ex repentina epilepsię inuasione & solutione: cum enim statim de improuiso ac minimo temporis momento illius accessiones superueniant ac soluantur, tanta celeritas potius tenuitatem materię, quæ facilime mouetur, quam crassitiem, quæ mouetur difficilime, videtur indicare: quo eodem argumento Gal. 2. de symp. causis 2. probat palpitationem fieri à flatu, propterea quia cito generatur, & cito dissoluitur.

Deinde suam sententiam cōfirmant nonnullis exemplis, positis à Gal. in quibus ægri non aliter quam mala aliqua qualitate, aut materia tenuiore & molesta ad cerebrum eleuata correpti sunt: quales fuerunt, iuuenis ille Grammaticus, quotiescunque vehementius doceret, aut longius famem pateretur: nec non ille puer, qui sentiebat à crure tanquam auram frigidam eleuatam: quorum Gale. 7. mentionem facit 3. de loc. aff 7. 5. de locis aff. 6. 6. de locis aff. 5.

Responsio ad præcedentes rationes. Iam vero ni fallor non difficile est ad hæc respondere, & primum experientia demonstrat, tam repente atq; inexplicabili temporis momento apoplexiam fieri, vt necessarium sit fateri, totam simul ventriculorum obstructionem fieri, vt nullo

I. modo epileptica symptomata possint illam pręcedere; quod ad alteram quoque argumenti partem licet respondere: siquidem aut perseuerante obstructione æger moritur, aut materia obstructionis tota à natura ex ventriculis ad partes proximas protinus deponitur, ex qua depositione, vt suo loco diximus, alterius partis paralysis solet succedere, adeo vt nulla amplius neq; integra, neq; imperfecta obstructio remaneat, quę epilepsiam possit inferre.

Ad II. Ad secundam rationem pariter negatur consequentia; etsi enim id verum est in vtraque affectione, epilepsia & apoplexia, eand em materiam redundare, eundemq; locum, ventriculos cerebri nempe, male affici, tamen ratio vtriusq; morbi est diuersa: siquidem, vt supra diximus, in apoplexia confertim atq; integre fit obstructio, ex quo cerebrum non potest se ipsum contrahere, & materiam obstruentē eiicere, quare illam ad principium spinalis medullæ, & ad alterum latus deponit, & paralysis sequitur: at in epilepsia obstructio est longe minor, neq; integra, adeo vt

cere-

cerebrum facile poſſit circa obſtruentem materiam contrahi, illamq; per amplas & apertas vias narium & palati expurgare, vt propterea nulla cogat neceſſitas, epilepſiam in paralyſim terminari: etſi multi ſimul cum Auicenna aſſerunt, id quandoq; etiam contingere.

Ad tertiam rationem reſpondeo, facile fieri poſſe: vt ſpiritus animalis ad partes cerebro ſubiectas poſſit peruenire, quoniam obſtructio non eſt integra: vnde nemo debet mirari, ſi aperta via aliqua, ſaltem ex parte ſpiritus, pars noſtri corporis tenuiſſima poſſit ad alia membra deferri. Nam ſi in apoplexia, in qua longe maior & plenior eſt obſtructio, ſpiritus deſcendit ad muſculos thoracis, propter neceſſitatem reſpirationis, vt docetur 2. apho. 42. iam nulli difficile debet videri, ſi in minore obſtructione, qualis eſt epilepſia, ſpiritus & ad thoracem, & ad totum corpus poſſit pertranſire. Sed illud addo, ſpiritus in epilepſia, ſicuti in apoplexia, propter neceſſarium vſum reſpirationis, ad ſolos thoracis muſculos deferri, minime ad reliquos, quibus nullum plane vſum poſſunt afferre, ſiquidem motus epilepticorum vt ſupra diximus de conuulſione, non ſunt naturales & voluntarii, ſed præter naturam, & præter hominis voluntatem, cum à ſolo morbo fiant; vnde nihil ſpiritibus opus eſt. *Ad III.*

Atq; hactenus de iis qui contendunt epilepſiam ab obſtructione ex craſſioribus humoribus non fieri.

Videamus modo argumenta eorum, qui altera ex parte dicunt, epilepſiam ex mala qualitate, aut tenui & mordicante materia originem habere. Præcipuum argumentum eorum fuerat ex celeri epilepſiæ inuaſione & ſolutione: ac ſane hinc licet hominum imbecillitatem iudicii intelligere: ſiquidem hoc ipſo argumento, vt ſupra declarauimus, Galenus probat, epilepſiam ex craſſorum humorum obſtructione fieri. Sed quæſo cuiuſque argumentationis vim breuiter perpendamus. Galenus qui docuerat epilepſiam vniuerſi corporis eſſe conuulſionem, illamq; ex doctrina Hip. vel ex repletione, vel ex inanitione fieri, probat vnam repletionem, minime inanitionem epileſiæ cauſam eſſe, & hoc argumento vtitur ſecundo de ſymptom. cauſis vltimo: quod ſubito inuadit, & ſubito ſoluitur apoplexia & epilepſia, ex pituitoſi ſucci multitudine, in cerebri ventriculis collecta, gigni videntur, & propterea fit ſubita eorum tum generatio, tum difflatio, quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt: namque ſi epilepſia ex inanitione, id eſt, ex nimia ſiccitate fieret, ea ſine dubio non repente, ſed paulatim inuaderet, nec tam facile & cito diſſolueretur: itaque vt ſubito inuadat, neceſſario ex craſſis humorib prouenit, ſiquidē præter craſſos humores nihil eſt, ꝙ tam ſubito cerebri ventriculos poſſit replere. De ſubita autem diſſolutione eſt dubium, quoniam Auer. 3. colliget. id negat, qui aſſerit, humores craſſos minime celeriter diſſolui, ſed longas ęgritudines facere. At reuera ſi Auer. intelligit, vt videtur intelligere, diſſolutionem pro coctione, vere loquitur, quandoquidem concoctio non ſubito, ſed interdum longiſſimo tempore perficitur: verum Gal. aliter ſentit, qui docet craſſos humores in epilepſia minime concoqui, quod tam breui tempore fieri non poteſt, ſed cerebro ſe concutiente à ventriculis amoueri, ac per proximas partes ſcil. per nares & palatum deriuari, ac ſenſibiliter vacuari: id quod experientia demonſtrat eſſe veriſſimū, ſiquidem aliquando videtis ex ore & narib: epilepticorū tātam pituitæ copiam exire, vt mirum videatur. Neq; vero Gal. ſibiipſi repugnat, cū hac ipſa argumentandi ratione contrariū colligit in palpitatione, quā *Reſp. ad argumenta cauſam Epil. qualitatem ſtatuentium.*

ſtatuit

ſtatuit fieri ex flatibus, minime ex humoribus, propterea quia illius origo & ſolutio velociter contingit: namque primo argumenti ratio varia eſt, cum in palpitatione addatur motus, ex quo non minus, forte etiam magis q̃ ex ſubita origine & ſolutione, copiam flatus licet colligere: at quo minus, ille inquit, ſuccus ſit, repugnat palpitationis tum motus, tum ſolutionis celeritas. Deinde magna eſt differentia inter materiam & locos vtriuſque. Etenim materia in palpitatione omni ex parte concluditur, neque vllum manifeſtum exitum habet, ex ſeipſa mouetur, atque exitum ex illis anguſtiis ſibi quærit: materia autem ex epilepſia, etſi habet proximas partes latas, tamen ex ſe eſt immobilis, & ſpiritib. quoq; eſt impedimento, quo minus ad reliquas corporis partes poſſint deferri: quamobrem rationi conuenit materiam palpitationis & flatuoſam eſſe, & tenuem, epilepſiæ autem craſſam & viſcidam: hæc alioqui ſi foret tenuis, neq; obſtrueret, neq; eſſet impedimento, imo vero per proximos amplos & apertos canales ſibi viam faceret. Atq; hactenus de vi huius argumenti ex velocitate inuaſionis & ſolutionis. Iam duobus verbis perpendamus, quantam vim habeat hoc argumentum ad mentem aduerſariorum, qui cum arguunt ſubitam inuaſionem & ſolutionem humorem potius tenuem quam craſſum indicare, ſi intelligunt de obſtructione, manifeſte falluntur: quod ſi intelligunt, vt veriſimile eſt, de occluſione ventriculorum, quæ fit dum cerebrum contrahitur, & conatur ſtimulantem materiam à ſeipſo eiicere, ad hoc licet reſpondere, materiam tenuem non perpetuo facilius & citius, ſed quandoq; difficilius & tardius à natura excerni; quippe quæ propter ſuam tenuitatem, in ſubſtantiam partis læſæ facile poteſt penetrare, ex qua deinceps non ita facile & cito educitur. Ad hunc modum longe facilius & citius euacuantur humores craſſi, qui continentur in cauitate ventriculi, quam ſingultu reiiciantur tenues, qui ad tunicas ventriculi penetrarunt: ſic per tuſſim, Gal. auctore 2. de ſymp. cauſis, facilius purgantur humores craſſiuſculi, quam nimium tenues. Verum de hac re ſatis: & concludo, argumentum Galeni rei naturę conſentire & demonſtrare, argumentum aduerſariorum multas abſurditates continere & nihil concludere.

Reſponſio ad exempla aduerſariorum.

Quatenus ad exempla pertinet, quę illi afferunt ex Gal. & aliis, ac probant homines incurrere epilepſiam ex materia quæ minime obſtruat, ſed vel ſua acredine, vel aliter cerebro moleſtiam inferat, reſpondendum eſt, epilepſiam fieri, vt ſupra diximus, aut proprie, vitio exiſtente in cerebro: aut per conſenſum aliarum partium: priorem cerebro primo laborante, non aliter fieri quam obſtructis ventriculis cerebri, ex craſſis humoribus, frequenter pituitoſis; quandoq; melancholicis: alteram vero per conſenſum, ex tenuibus humoribus, & vaporibus acrib. maligniſq: originem habere: ſed addo illud, primam ſpeciem epilepſiæ ex obſtructione oriundam, veram & legitimam eſſe, ac frequenter contingere, cæteras per conſenſum minus veras ac illegitimas eſſe, rariuſque euenire: ſiquidem in illa fiunt veræ conuulſiones, quæ ſolius morbi ſunt opera: in altera vero potius motus quidã conuulſorii, & palpitationi ſimiles, quæ veræ conuulſiones fiunt, qui motus nõ à ſolo morbo, ſed à natura, conante ſeipſam à re moleſta ſubleuare, ſolent excitari, vt ſupra diximus de conuulſione. Hanc rem præclare Gal. explicat 3. de loc. aff. 7. etenim cũ iam docuiſſet, epilepſiam alteram ex obſtructione, alteram ex conſenſu, ſpecie inter ſe differre, ac prioris certã cauſam & rationẽ ſtatuiſſet, hoc loco, inquit, reſtat, cauſam inueſtigare, quãobrem in huiuſmodi morbis per cõſenſũ, epilepticæ fiant conuulſiones: namq; Pelops ne quidẽ vllã ad hanc rẽ attulit perſuaſionẽ probabilẽ, qui ad

ſummum

summum nullam aliam potuit inuenire causam, quam quod cerebrum se contrahit,& conatur expellere, quicquid illi ex parte inferiore primario laborante sursum fertur, quam contractionem cerebri & conatum minime vera conuulsio, sed potius palpitans quidam motus sequi solet, adeo vt in huiusmodi epilepticis simili aliquid cerebro contingat, quod in singultibus ventriculo euenit. Nam sicuti ventriculus, vbi à multo cibo grauatur vel deprauatur, mordicatur & statim singultu corripitur:ita etiam cerebrum, quando aliquid quod illi est molestum, ab alia parte laborante transmittitur, simili motu cómouetur. Vnde sicuti singultus proprie loquendo non est conuulsio, ita etiam ille motus, quo cerebrum in hac specie epilepsiæ agitatur, verius motus palpitans, quam conuulsio dici debet.

Non est prætermittenda insignis illa dubitatio, vtrum epilepsia inter morbos acutos an diuturnos sit reponenda: namque ex vna parte Galen. 1. de cris.4. & frequenter, reponit epilepsiam inter morbos diuturnos, & nonnulli eam quoque addunt rationem, quod careat febre, quam inquiunt à morbis acutis non separari: altera ex parte idem Galen.4.apho.30. manifeste illam ponit inter morbos acutos, per hæc verba: Si aliquis morbus acutus fiat, veluti morbus comitialis, morbus attonitus &c. Cui subscribit Auicen.prima. 4.tract.1. cap. 4. qui expresse spasmum, sicuti apoplexiam, epilepsiam, & squinantiam, annumerat morbis acutis valde. Prętermissis aliorũ responsionibus, Gal. respódet, epilepsiam ratione accessionum esse morbum acutum, quæ quidem nonnunquam tam sunt frequentes & pernitiosæ, vt breui hominé interficiant. Verba Gal. sunt 4.de causis pulsuum 21. Diuturni morbi quem orthopnæam appellant, acutæ sunt accessiones, sicuti morbi comitialis. Quá responsionem confirmat Paulus lib.3.c.13. Quatenus ad illam rationem, quod morbis acutis necessario febris coniungatur, ego aliter sentio, & de hac re tractaui diffuse in meo libello de peste aduersus Mercurialem: cum, mea sententia, tam certum sit quam quod certissimũ, plurimos esse morbos vere acutos, sine vlla febre: sed tamen ita hęc se res haber, vt si morbi acuti habeant febrem, necesse sit illam esse continuam; quæ manifestissima est doctrina Gal.5.apho.30. *An epilepsia sit morbus acutus.*

Signa epilepsiæ alia imminentem, alia præsentem demonstrãt, alia singulas differentias indicát: ac primum maxime expedit imminenté epilepsiam præuidere, vt æger possit non solum à turpitudine liberari, sed etiam à multis periculis sibi cauere, siquidem in ignem & varias ruinas solent præcipitari. Hæc autem apud Paulum 3.cap.13.apud Cęlium Aurelianum de diuturnis passionib.4. & apud alios, fere sunt huiusmodi: capitis dolor & grauitas, obliuio, pallor faciei, inordinatus motus linguæ, hallucinatio oculorum, somni turbati, pigritia ad motũ & ad alias actiones, spiratio impedita, tristitia quædã &c. ex quib. facile est imminens malũ colligere. *Signa.*

Signa præsentis epilepsię nedum Medicis, sed vulgo sunt manifestissima, neq; vlla indigent explicatione: quoniam vero prôpter distantes inter se accessiones, & propter alias causas quandoq; est dubiũ, quis sit epilepticus, nec ne, Auic. & alii nos docent, quomodo possimus de hac re certiores fieri, qui scribunt nonnulla esse, exempli gratia, suffumigia ex galbano, ex myrrha, ex cornu caprino &c. quæ epilepsiã solent detegere. Postremo sunt signa differentiarũ. Magnitudo epilepsiæ ex multis deprehenditur, ac primũ fuerat sententia Gal.3.de locis aff.9.in omnibus affectibus soporosis magnitudinem periculi ex noxa respirationis colligendã esse:itaq; si æger difficile & præter naturæ ordiné respiret, magna, si vero facile respiret, parua ægritudo est censenda. Secundo est vulgare ac peculiare signum, spuma oris, ac maxime

H si fue-

si fuerit copiosa, de cuius generatione & causis diffuse Gale.2. apho.43. Tertio sunt exacceßionibus signa, quę si fuerint frequentes, diuturnæ & difficiles, adeo vt æger non nisi longiori tempore & magno labore poßit releuari, omnia magnā epilepsiam demonstrant. Quarto in vehementi epilepsia, quod est Gal.4. de vsu partiū, 10. quandoq; semen præter voluntatē excernitur, neq; vero solū semen, vt aliis placet, sed excrementa alui & lotia inuoluntarie profluunt: ex quibus & aliis id genus, licet de epilepsiæ magnitudine vel paruitate iudicium facere.

Signa differentiarum ex tempore, ex ætate, omnibus patent.

Signa differentiarū ex loco affecto, atq; ex causis, facile poßunt colligi ex Galeno. Namq; si malum in cerebro primo consistat, obstructis ventriculis cerebri ex crassis humoribus, tunc manifesta & legitima apparebit conuulsio, omnia symptomata erunt grauiora, ventriculus & cætera partes bene habebunt, &c. Si vero cerebrum laboret per consensum oris ventriculi, vitiosis ab eo humoribus & vaporibus sursum ascendentibus, tunc aderunt querelæ de ventriculo, de illius dolore, de nausea, de aliis symptomatibus, sed pręcipue de coctione, & ipsum caput omnis proprii affectus erit immune. Quod si autem à parte aliqua determinata incipiat affectus, tunc æger manifeste & sensibiliter percipiet malum vsque ad cerebrum ascendere, vt nonnullæ historiæ in Galeno passim declarant.

Prognosticū.

An epilepsia sit sanabilis.

De essentia, differentia & signis satis. Iam nonnullos licet audire, qui conantur à curatione nos deterrere, adducta auctoritate Hip.5. apho.7. namq; si hic morbus ante 25. annum mutatione ætatis sanatur, post 25. autem, mutatione nullam recipit curationem, æque superuacaneū videtur, & prioris, quæ solius ætatis beneficio tollitur, ac posterioris, quę nulla ratione potest sanari, curationem aggredi: itaq; temerarium est epilepsiæ curam aggredi. Verumtamen altera ex parte nemo est, qui nesciat Medicos, & præcipue Gal. plurima præsidia ad hunc morbum afferre. Nonnulli aphorismum interpretantur, quasi Hip. ex plurib. mutationibus, ætatis, locorum, temporū, & alimentorum, de quibus alio loco dixerat, eam tātummodo mutationē intelligat, quæ ex ætate cōtingit, vt sensus sit, epilepticos homines, quicunq; ex mutatione ætatis poßunt liberari, id consequi, si morbus ante pubertatē, minime si post 25. annum inuadat: non quod illi generaliter, tam ante quam post 25. annum, aliis remediis præter mutationē ætatis nequeant sanari: quam interpretationē ego censeo ad mētem Galeni esse veriß. Paulus lib.3.13. solis infantibus curationem interdicit, ac sola victus ratione est cōtentus, per hæc verba: Si æger etiam dum infans fuerit, &c. namq; ætate in statum biliosiorē & sicciorem vergēte, sua sponte plerūq; affectio cessat. Aetius generaliter & pueris & cęteris omnibus curationem instituit: at vero Gal. longe accuratius mihi videtur hanc controuersiam definire, qui statuit epilepticos pueros fieri bifariā, aut statim ab eorum ortu, propter humidā cerebri intemperiem, qui tunc proprie morbus infantilis appellatur, atq; hos asserit mutatione ætatis sanari: aut secundo modo corripiuntur epilepsia progreßu temporis, propter varia errata; in quib. docet mutationem ætatis non fore expectandā: verba Gal. sunt 6. epid. sect.1. com.5. Morbus comitialis &c. quorū verborū summa illa est. Infantes qui ex natiua intemperie, ac statim ab initio suæ ætatis sunt epileptici, mutatione ætatis ad sicciorē & calidam temperiem sanari, cęteros autem quicunq; propter errata hoc morbo corripiūtur mutatione ætatis non sanari, sed præsidiis medicis curandos esse. Verum tamen neq; ego puto Gal. prohibere, quin ipsis infantibus liceat nōnulla remedia præscribere, quæ calefaciendi & exsiccandi vim habēt: quod

Pueri bifariā epileptici fiūt.

vel ex

vel ex historia pueri, qui gestabat radicem pæoniæ, licet colligere. Et quis quæso est, qui nos reddat certos, infanté epilepticum mutatione ętatis plane liberű fore, ac nő potius periculű imminere, ne morbus, potissimű si negligatur, tătas acquirat vires, vt neq; tandẽ mutatione ætatis tolli possit? Preterea quis nő id magis probet, & cupiat, hũc, si fieri potest, infanté cito liberari, neq; lõgioris ætatis aduentű expectari. Cum igitur de sententia Hip. Gal. & omnium, liceat & pueros, & cęteros omnes comitiali morbo laborãtes curare, nos eius curationẽ aggrediemur: quoniam aũt triplex est illius differentia apud Gal. dicere incipiemus ab ea, quæ per consensum oris vẽtriculi generatur, cuius exemplű habetis. 5. de loc. aff. 6. vbi Gal. recitat historiã iuuenis Grammatici, qui quoties vehementius doceret, aut longius famẽ pateretur, aut irasceretur, epilepsia corripiebatur. Cum itaq; Gal. in hoc iuuene deprehẽdisset, os ventriculi facili sensu esse prædiữ, ab illoq; cerebrű in consensum trahi, ante omnia iussit, vt probæ coctionis exactã curã haberet, qui idcirco tertia vel quarta hora diei pané diligenter cõfectű sumebat, vel solű, si nő sitiret, vel si sitiret, ex vino albo aqua diluto, ac modice adstringẽte: cuiusmodi vinű ventriculum roborat, neq; caput solet petere, sicut cætera vina valentiora. Verum Gal. preter probam victus rationem, hunc quoq; iuuenem non modo semel, sed etiam bis, ac nonnunquam ter singulis annis purgauit, qua simplici victus & purgationis ratione, ille annos plusque 20. quibus superstes postea permansit, obtinuit optimam valetudinem.

Curatio epilepsia per cõsensum ventriculi.

Ex qua narratione licet nobis colligere, in hac specie epilepsię, duas indicationes, quarű altera est purgatio vẽtriculi à biliosis & acribus humoribus, ex quib. euaporatio ad cerebrű contingit: altera vẽtriculi roboratio, ne ille deinceps tam facile vel à iecore, vel aliis partibus, noxia excreméta recipiat. Quatenus ad primã indicationẽ, dignű est notatione, Gal. non alio vsum fuisse medicamento, q̃ hiera simplici, quæ, vt ille inquit, totű ventriculum ab excrementis purgat, & ad proprias actiones robustum facit. Quo loco arguendi sunt practicãtes fere omnes, qui & in hoc morbo, & in aliis sępenumero laborantibus ventriculo, nő solű hiera simplici, sed etiam aliis valentiorib. medicamentis audent vti, quæ & alia excreméta attrahere, & ipsum adhuc magis possunt labefactare: quorum abusum nolim vos imitari, sed vel hiera simplici, vel similibus medicamentis, vt pilulis alephanginis, melle rosaceo, manna, &c. vestros ægrotos purgare. Quo ad secũdam indicationem, partim externis, oleo mastichino, citoniorű, partim internis, saccharo rosato, speciebus diarhodon abbat. & triumsantalorum vtendű est. Secunda species epilepsiæ apud Gal. erat, quando malum à parte determinata incipit, & sursum sensibiliter ascendit. Huius curationẽ habetis 3. de locis aff. 7. quæ curatio ad tria capita potest referri. Primum pertinet ad vacuationem totius corporis, aut cũ sectione venæ, si principes scopi cõueniant, aut cum purgatione. Secundű pertinet ad roborationẽ adstrictionemq; partiű superiorum, ꝗ validis vinculis ligato in medio membro supra partẽ quæ primario laborat, aut adstringẽte aliquo medicaméto, vulgo defensiuű appellãt, comode fieri potest: hæc sunt impediméto, quo minus illius veneni vis ꝑgredi, & ad altiores partes peruenire possit. Tertiű caput partis laborãtis, à qua primario malű nascitur, peculiarẽ rationẽ habet, in qua conuenit vlcus excitare, & apertionem moliri, ꝗ cum thapsia, synapi, flammula Iouis, cantharidibus, vel vulgarib. causticis medicamentis, aut tandẽ candẽte ferro fieri cõsueuit, atq; hoc vlcus lõgiori tempore debet cõseruari apertű.

Hiera commodum ventriculo medicamentum.

Curatio secundæ speciei epilepsiæ.

Caustica medicamenta.

De epilepsia p cõsensű vteri, & aliarű partiű, nő est vt quidq̃ agamus, siquidé hęc propriã vteri & cuiusq; partis laborãtis curationẽ requirit: itaq; remanet principalis species

Epilepsia per consensum vteri.

Accessiones epileptica quomodo soluendæ. species epilepsiæ, in qua cerebrum primario laborat, de qua, postquam duobus verbis, quomodo epileptici ab accessionibus debeant liberari dixerimus, agemus. Hoc autem 1. fiet per insignes vociferationes. 2. per prouocationem vomitus, vi aperto ore, ac penna oleo intincta in ipsum posita. 3. per graues odores naribus adhibitos, quales sunt galbanum, sulphur, bitumen, &c. Et si quis quærat, quomodo hæc eadem medicamenta possint detegere morbum, atque simul ægrum ab accessione liberare? *Dubitatio.* respondeatis, talia medicaměta implendo cerebrum accessionem excitare; vbi vero iam cerebrum est repletum ac laborat, eadem medicamenta vim expultricem mouere, & ita ægrū excitare. 4. sunt omnia genera reuulsionum, clysteria, glandes &c. Sic vulgares solent per vim ægri membra contracta diducere, atq; ægri manibus clauem imponere, quod gratia reuulsionis faciunt. 5. sunt nonnulli, qui ægri auribus nonnulla verba vel incătamenta insusurrant, & profitentur hac se ratione epilepticos subleuare. Vincentiæ quidam Medicus vtebatur aqua cerasorum destillata; quod remedium clam habebat, nec vlli communicabat: de quo memini me legisse apud eruditum Medicum quendam Germanum hæc verba: Aqua cerasorum nigrorum dulcium recens destillata, cum primum in os epileptici paroxysmo correpti infusa fuerit, dosis est ad ℥ iiij. aut amplius, illico ad se redit, neq; vllo amplius spasmo corripitur. Sed ad veram epilepsiæ curationem accedamus.

Curatio epilepsia Veræ. Indicationes. In curanda ergo epilepsia, in qua cerebrum primo laborat, quatuor occurrũt principes indicationes: 1. ad vacuationem totius corporis pertinet. 2. ad reuulsionem. 3. ad dissolutionem materiæ quæ est in capite reliqua. 4. ad cerebri rationě & intemperaturæ emendationem. Hic repellentia nullum habent locũ, neq; vllus eorum meminit: namq; periculum immineret, ne materia retrocedens magis ad ventriculos præcipitaretur, quos tamen natura conatur expurgare, & ab omni excremento liberos facere.

Prognosticum. Vtrum liceat iis satisfacere indicationibus, iam supra diximus multa: & quanquam hic morbus generaliter non sine magno labore & longo tempore potest sanari; tamĕ ex superioribus propositis differentiis verius omnino iudicium est faciendum. Namq; si morbus fuerit acutissimus, crebrasq; accessiones & grauiora symptomata secum attulerit, si fuerit longus ac fere confirmatus, si æger pubertatĕ fuerit prætergressus, nulli dubium est, quin aut nulla ratione, aut longe tardius & difficilius sanari possit, quam si fuerit recentior, mitior, si accessiones & symptomata fuerint leuiora, neque æger pubertatem transierit.

Sed singulas indicationes perpendamus; ac primum quatenus ad corporis va-
Leniens. cuationem pertinet, pro lenienda aluo nunquam est prętermittenda hiera simplex, vel sola, vel simul cum cassia, cum melle rosato solutiuo, &c. Sectionĕ venę, cum hic abundĕt humores frigidi, crassi, pituitosi aut melancholici, multi medici abhorrĕt: *Vena sectio.* at vero certum est Gal. venæ sectionĕ probare, qui scribit lib. de sanguinis missione 7. & 10. iis qui facile in morbũ comitialem incidunt, initio veris sanguinem mittendum esse: cui probati omnes auctores consentiunt. Itaq; si per ætatem & vires licet, plane expedit, vel potius est necessarium sanguinem mittere.

Quæ Vena secanda. Sed dubium esse de vena quam secare oporteat. Paulus & alii secant venas superiores; Rhases & Auic. secant vtrasque: at vero Gal. libr. de sanguinis missione 19. docet, iis qui comitiali morbo & vertigini sunt obnoxii, potius ex cruribus, quă aliis partibus esse educendum sanguinem. In qua difficultate equidem puto, venas tum superiores, tum inferiores cum ratione secari posse, pro diuersis indicationibus

nibus quæ nobis offeruntur: namq; si volumus totum corpus & caput copiose euacuare, tunc sine dubio venæ superiores sunt opportunæ; si autem magis volumus reuellere, & naturam docere vt addiscat ad contrarias & longinquas partes noxias materias deponere, quod speciatim puto Galen. animaduertisse, tunc longe præstat venas inferiores incidere.

Quantitas sanguinis statuatur ex modo plenitudinis, habitus corporis, temporis, anni &c. sed tamen ita, vt sumpta indicatione ab humoribus noxiis, perpetuo sanguis parce detrahatur. Quod si vel propter ætatem, vel propter aliud impedimentum non licet sanguinem mittere, ad scarificationem malleolorum ac clysteria acria est deueniendum. *Quantitas sanguinis.* *Quid loco venæ sectionis agendum.*

Post hæc de purgatione est cogitandum: primo præparandi sunt humores, & viæ, per quas illos ducere oportet, quod præstant decocta & syrupi, qui attenuandi, incidendi, & abstergendi vim habent, quales sunt mel rosaceum, syrupus de betonica, de stæchade, decocta betonicæ, hyssopi, saluiæ. Apparente coctione ad purgantia medicamenta est ueniendum, neque solum ad leuiora, sed etiam ad valentiora, qualia sunt electuarium diaphænicum, hiera composita, hiera diacolocynthidos, pilulæ fætidæ, trochisci alhandal &c. Ac sane hinc puto fieri, vt hoc tempore neque epilepsia, neq; alii magni morbi sanentur, quod medici nesciunt ex iis medicamētis benedictis se explicare, & ad valentiora deuenire, quæ magnitudini morbi proportione respondeant, vt antiquiores facere consueuerunt. Itaq; hic est notādum, vnicam purgationē non fore satis, cū materia noxia sit crassa, & viscida, neq; semel possit expurgari; quare & semel, & bis, & sæpius, si ferat occasio, oportet illā repetere. *Præparantia.* *Purgantia.*

Purgato corpore secunda sequitur indicatio, quę ad reuulsionē pertinet: vnde conueniunt & clysteria, & alia de quibus diximus: sed præ cæteris cauteria habent insignem prærogatiuam, quæ non solum cruribus & brachiis, sed etiam occipiti ac syncipiti inuruntur, & experientia confirmat, hæc vlcera maximam vtilitatem afferre. Hoc tempore ad particularem capitis purgationem est veniendum, per errhina, masticatoria, gargarismata, de quibus sæpe diximus. *Reuellentia.* *Caput purgantia.*

Porro ad duas postremas indicationes est descendendum, quarum sunt remedia quæ possunt simul vtrumq; præstare, dissoluere humores, caput roborare, & intemperiem auferre. Hæc sunt multiplicia, partim simplicia, partim composita, partim interna, partim externa: siquidem nullus est morbus qui pluribus abundet remediis: inter quæ sunt quamplurima quæ appellant secreta, pulueres, electuaria, & alia id genus, quibus vnusquisque conatur hunc morbum curare, ex hac insigni copia ea conabor colligere, quæ antiquorum testimonio & iam longiori vsu mihi sunt cognita cæteris omnibus præstare. Itaq; interius simplicia sunt: castoreum, radix pyrethri, eryngii, cortices citri saccharo conditi, cornu cerui vstum, rasura eboris, vngula asinina, caluaria item asini, quod remedium Alexander maxime extollit, & inquit se in Hispania didicisse: sed præ cæteris omnibus duo hoc tempore quam maxime celebrantur: alterum est vngula illius animalis quod nōnulli Alcem, vulgo magnum animal, vel magnam bestiam appellant: alterum est cranium humanum, quod masculinum ad viros, fæmininum ad mulieres est accommodatum: vtriusque vsus est, vt singulis diebus ʒ I. pulueris, vel sola, vel cum aliis medicamētis mane assumatur per plures dies. Gal. generaliter ossa combusta, ac potissimū humana probat, cranii nullam mentionem facit, qui II. de simp. med. hæc habet: Ossa combusta admodum digerentem exiccantemque vim obtinent, & id maxime, vt quidam asse- *Caput roborantia & materiam impactam dissoluentia.* *Interna.*

H 3 runt,

runt, humana. Noui aūt quosdam combusta ossa potui dedisse, non scientibus quid biberent, ne aduersaretur, ac multorū tum epilepsiam, tum arthritidē sanasse. Apud omnes celebris est vsus seminis & radicis pæonię, quę & sola & simul cū aliis medicamentis solent parari, etsi Gal. solius tantū suspensionis radicis mentionem faciat.

Medicamēta composita. Diximus de internis medicamentis simplicib. in epilepsia, nunc sequuntur cōposita, qualia sunt syrupus de hyssopo, de betonica, de stæchade, mel. ros. oxymel simplex, oxymel cōpositum, oxymel scilliticū, ac postremo celebre medicamentum ex scilla, cuius cōpositionem apud Gal. lib. de puero epileptico habetis. Sunt item medicaméta diacyminum, diaspoliticum, diacalamenthū, conserua betonicæ, rorismarini, saluiæ, stæchados: verū vt semel dicam, iis omnib. duo magna antidota, theriaca & mithridatium mihi videntur anteponenda, & iis præ cæteris soleo familiariter vti. Quoniā vero nullus fere est medicus, qui non peculiare medicamentū aliquod habeat, ne vobis hic desim, libet exempla vnius vel alterius medicaméti communicare, quæ fortasse inter cætera non merentur postremum locum obtinere.

Electuarium epilepticum.

℞ *Radicum pæoniæ decoctarum sub prunis ℥ iiij.*
Seminum pæoniæ ʒ ij.
Radicis pyrethri puluerisati ʒ j.
Castorei electi ʒ ß.
Syrupi de betonica
Stæchados ana q. suf. M. & fiat electuarium.

Tragem.

℞ *Cranei humani vsti puluerisati ℥ ij.*
Cinamomi electi ℥ j.
Spicæ nardi ℥ ß.
Sacchari optimi ℥ iiij.
Omnibus in tenuissimum puluerem redactis, & vna mixtis, ʒ j. mane singulis diebus ieiuno ventriculo accipiatur ad dies 40.

Si quis plura huiusmodi cupit, huic licet non solum è nostris recentiorib. practicis, sed etiam ex antiquis, Paulo, Alex. &c. quantam voluerit horum medicamentorum copiam colligere. Nonnulli præter hæc omnia in epilepsia probant decoctū ligni, chinæ, sarsæ pariglię, quæ reuera non possunt improbari, cum facultaté attenuandi, incidédi, & roborādi vim habeant cerebrū ipsum: sed ego longo interuallo illis antepono potioné aquarū thermalium calidarum, quales sunt nostræ Aponitanæ, quæ experientia confirmat tam esse efficacia, vt fere nullū efficacius remedium

Externa. possit reperiri. Ad medicaméta externa veniamus, qualia sunt pulueres, lotiones, stillicidia, sacculi, cataplasmata, quę vno verbo cōficiūtur ex iis medicamétis, de quibus satis diximus. Sed nullo modo sunt prætermittédæ lotiones & stillicidia ex aquis thermarū, quæ nō solū intra sumptæ, sed etiam exterius administratæ, preclarissimā operā præstant. Præterea neq; prætermittendū est remediū ex pæonia, à Gal. tanto-pere celebratū, 6. de simp. med. qui asserit eam pueris ex collo suspensam, morbū co-

Historia. mitialé sanare: ac narrat historiā pueri, qui totis octo mésibus, quib. pęoniā gestabat, incolumis permansit, ac forte fortuna cum ea decidisset, protinus iterū cōuulsione est correptus, rursusq; remedio apposito bene habuit: vnde Gal. certioris operationis gratia, voluit suspésum medicamentū auferre, quo sublato puer iterū est cōuulsus: quare tandē magnam recentis radicis partē ille ex collo suspendit, ex quo puer integrā sanitaté est consecutus. Hoc medicamentū Gal. docet epilepticos iuuare nō occulta proprietate, vt multi opinātur, sed manifesta ratione, qui scribit rationi cō-

sentane-

sentaneũ fuiſſe,aut partes quaſdã à radice defluentes,ac deinde p inſpirationẽ attra-ctas,affectos ita locos iuuare; aut aerẽ à radice aſſidue mutari & alterari. Ex qua hi-ſtoria eſt obſeruandũ. Gal. radicẽ pæoniæ collo ſuſpenſam tantũmodo probare,ni-hil de illius aut ſeminis, aut alterius partis interno vſu monuiſſe: vnde quis poſſet forte comunem medicorum ſententiam improbare,qui pæoniæ ſuſpenſionem ne-gligẽtes,& radicẽ,& ſemina,& omnes illius partes ſolent per os adminiſtrare.Sed ſi illius tẽperamentũ cõſideretur,ꝙ Gal.ſtatuit eſſe tũ exſiccatoriũ,tũm tenuiũ partiũ, idq; aut temperatũ,aut paulo calidius,equidẽ puto,omnes illius partes neq; interiꝰ inutiliter adminiſtrari,etſi hic vſus à Gal.fuit prętermiſſus. Poſtremo aũt ſunt medi-camenta quę occulta quadã proprietate credũtur epilepticos iuuare,in quib.recen-ſendis nolo tempus perdere,partim ꝙ nonnulla vitioſa,nõnulla turpia,omnia certe vana & inutilia mihi vidẽtur; partim ꝙ licet vnicuiq; apud ꝓprios auctores tam ve-teres q̃ recentes eorũ notitiã ſibi cõparare. Pariter de victus ratione,quæ ſola reſtat ad integrã epilepſię curationẽ,ſtatui nihil agere,ꝙ habeatis cõſiliũ Gal.ꝓ puero epi-leptico,in quo potiſſ.fuit illi propoſitũ,vt cõgruã viuẽdi rationẽ in hoc morbo inſti-tueret. Cæterũ quoniã epilepſia puerulis lactentib. eſt valde familiaris, qui ſumpta indicatione ab ætate,diuerſam,ab iis q̃ ſunt natu grandiores, curam requirũt,mihi libet nonnulla tradere,quę ad peculiarẽ eorũ curã ſunt accomodata. Totam aũt hãc partem cõmode mihi videor in duas partes poſſe partiri: vnã quæ ad nutricẽ; alterã quę ad infantẽ pertinet. Et quatenus ad nutricẽ,ante omnia cõgrua victꝰ ratio illi eſt inſtituenda, & cũ puer ægrotat,inquit Auic.rectifica lac matris eius:in qua victus ra-tione cõprehenduntur nõ ſolũ alimẽta & potiones, ſed etiam exercitia, ſomnus,vi-gilia, & reliquæ res nõ naturales: inter cætera aũt à vinis generoſis ac potẽtibus quã maxime caueatis,de quibus eſt ſententia philoſophi,in lib.de ſomno & vigilia,nihil intereſſe nutrices an infantes illud bibant: ad ſummã, totis virib. eſt ſtudendũ,vt lac probũ & quoquomodo calidius & ſiccius euadat,in qua re certũ eſt ſalutẽ horũ in-fantiũ potiſſimũ cõſiſtere,ꝙ perfecte fiet nõ ſolũ proba inſtituta viuẽdi ratione, ſed etiã,ſi illud ferat occaſio,leuiori aliqua adhibita purgatione. Quatenus ad infantes pertinet,id primũ eſt ſtudendũ, ne illi copioſius & frequẽtius lac aſſumãt, q̃ eorum vẽtriculus bene ferre & cõficere poſſit,ſiquidẽ ex tam copioſa ac fere aſſidua lactis ingurgitatione,vix aliter fieri poteſt,q̃n magna cruditas generetur, ex qua deinceps nõ ſolũ morbo comitiali,ſed aliis quoq; morbis reddũtur obnoxii: ex quo inter cæ-teros Paulus lib.1.c.10.nõ ſine ratione mihi videtur iubere,vt infans bis aut ter dun-taxat per ſpaciũ vnius diei lac aſſumat. Deinde etſi hęc ætas abhorret à medicamẽtis, tamẽ neq; ſine opportunis medicamẽtis eſt relinquenda,ac 1.licet quandoq; huiuſ-modi infantes purgare; quę fuit ſentẽtia Hip.6.epid.5.35. quẽ locũ interpretã: Gal. infantis purgationẽ cõfirmat,atq; id fieri docet,ſi nutrix aut capra aliquod purgato-rium medicamentum aſſumat. Ex his colligatis,nutrices duabus de cauſis eſſe pur-gandas: altera propter ſe ipſam, vt vitioſus aliquis eorum ſuccus purgetur; quo tempore à lactatione infantis,donec purgatio deſierit,debent abſtinere: altera pro-pter infantes,vt ipſi quoq; vitioſis humoribus purgentur: & tunc eo ipſo tempore quo nutrix purgatur,à lactatione infantis non eſt abſtinendũ. Sed præterea cum nõ liceat illis medicamenta exhibere ad mouendã aluum,nec non ad reuellendam flu-xionem humorum ad caput, tuto poſſunt adminiſtrari glandes ex melle, hiera, a-garico, ſale gemmæ: clyſteria ex iure, melle roſaceo, ſaccharo, &c.

Quatenus ad medicamẽta alterantia, multi multis agunt, adeo vt neq; abſtine

Medicamenta occulta. *Victus ratio.* *Puerorũ epilepticorũ cura.* *Nutricis regimen.* *Infantum regula.* *Purgatio etiã pueris conuenit.* *Glandes.* *Alterantia medicamẽta.*

ant ab vſu theriacæ & mithridatii: ego autem non ſolum ab iis magnis antidotis, quæ Gal. & huic primæ ætati, & omnibus pueris interdixit, libenter abſtineo, ſed etiam à cæteris omnibus medicamentis quæ ſunt alicuius momenti, ac potius quibuſdam, & leuibus tantummodo vti conſueui, qualia ſunt cornu cerui vſtum, puluis ex cranio humano, &c. portiuncula mellis roſ. ſyrup. de ſcordio, oxymel ſimp. quæ ſingula mane ante lactationem poſſunt non certe inutiliter adminiſtrari, ſiquidem Aetius quoq; iubet mel deſpumatum illis ad lambendum præbere. Exterius quoque capiti infantis licet nonnulla apponere, qualia ſunt puluis betonicæ, hyſſopi, ſtæchados, oleum anethinum, liliorum alborum, &c. quæ nonniſi præmiſſa aliqua purgatione mihi conuenire videntur.

Externa.

Inter cætera externa præſidia quæ infantibus apponuntur, non modo recipiendum, ſed etiam prædicandum videtur remedium, quod eſt in vſu apud nos, ſcil. cauterium candente ferro in parte capitis poſteriore excitatum, quod non ſolum tuto, ſed etiam cum tanta vtilitate puerulis vel nuperrime natis adhibetur, vt ipſe vere poſſim teſtari, nonnullos pernitioſe laborantes ac ſemimortuos, hoc præſidio conualuiſſe.

Cauterium.

Poſtremo in infantibus duo adhuc ſunt obſeruanda: alterum ne repentino aliquo timore perterreantur, qualem poſſunt excitare tonitrua, bombardæ &c. ex quibus pueri aliquãdo de improuiſo epilepſia corripiuntur, ſicut Mattheus de Gradi narrat hiſtoriã de proprio filio, qui ex magno tubarum ſonitu correptus eſt. Alterum autem eſt, ſi contingat, contingit autem frequentiſſime, vt infantibus capite, auribus, vel aliis corporis partibus, puſtulæ vel vlcera erumpant, nulla ratione hunc naturæ conatum atq; expurgationem impediendam aut retinendam eſſe, quandoquidem experientia confirmat, illos infantes ex vna parte, quicunq; huiuſmodi naturali gaudent purgatione, fere ab hoc morbo immunes conſeruari: ex altera autẽ, cæteros qui hoc naturæ beneficio priuãtur, quam maxime epilepſiæ eſſe obnoxios.

Terror infantibus exitialis.

Ex dictis caſum propono.

Socrates annum agens 10. temperaturæ frigidioris & humidioris, iam biennium laboret epilepſia, malo in cap. 1. conſiſtente, ac tempore veris conſilium quærat à medico, quomodo ab hoc morbo poſſit curari. In hac conſultatione, ſi quis eſſet qui oſtenderet, Socratem non eſſe curandum, quod ſpes ſit mutatione ætatis illum conualiturum; huic reſpondendum ex Gal. Socratẽ non initio ſui ortus, ex defectu propriæ intemperaturæ capitis, ſed potius propter errata, in hunc morbũ incidiſſe, itaq; non tantummodo mutatione ętatis ſanatum iri, verum remediis medicis indigere. Itaq; omnium primo principio veris Socrati aluus eſt lenienda leui clyſtere.

Caſus.

℞ *Flor. chamom.* M. j.
Rutæ
Centaurii minoris ana M. ß.
Seminum aniſo.
Cymini ana ℥ ß. F. *decoctio.*
℞ *Dictæ decoctionis* ℥ x.
Mellis ros.
Saccari rubei.
Olei chamomel ni ana ℥ j. ß. Miſ.

Clyſter.

Vel leniatur aluus hoc medicamento.

Leniens.

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ℥ ij. ß. *cum melle roſ. ſol. Fiat bolus.*

Sequenti

Sequenti die cum per ætatem non liceat sanguinem mittere, accedatis ad scarificationem malleolorum, maxime ad cucurbitulas dorso applicatas, vt Medici vulgares faciunt. Deinde instituatis syrupos, ac primum sine decoctis.

℞ *Syrupi de betonica.* *Præparans.*
De scordio ana ℥ ij.
Oxymel. simpl. ℥ j.

A quibus syrupis post 4. aut 6. dies repetatur hiera, sed aucta dosi ad ʒ iij. forte etiam ad iiij. Tum hoc tempore Socrati instituatis syrupos vna cum decoctis.

℞ *Mel. rof. col.* ℥ j.
Oxymel. simp. ℥ ß.
Decocti betonicæ.
Hyssopi.
Seminum pæoniæ ℥ iij. *Misc.*

Interea non prætermittantur omnia genera reuulsionum, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, ad partes extremas administratæ, sed potissimum clysteria & glandes acriores frequentandæ sunt. Demum apparente coctione humorum, Socrates tuto accipiet medicamentum seq.

℞ *Agarici troc.* ʒ j. ß. *Purgans.*
Mel. rof. sol. ℥ ij.
Decoct. sup. scriptæ. q. *suf. M.*

Quoniam est verisimile in morbo qui iam duos annos perseuerat, plurimam ac rebellem materiam contineri & redundare, quę non ita facile medicamentis leuioribus semel possit purgari, idcirco medicamenta tum præparantia, tum purgantia, & quidem prioribus efficaciora sunt repetenda. Vt

℞ *Syrup. de betonica composit.* *Præparans.*
de stæchade ana ℥ ß.
Oxymellis scillitici. ℥ ij.
Decoctionis stæchados.
Hyssopi.
Seminum pæoniæ. ℥ iij. *M.*

℞ *Elect. diaphænic.* ʒ j. ß. *Purgans.*
Hieræ Pachii ʒ ß.
Mel. rof. sol. ℥ j. ß.
Decocti super. q. s. M.

Purgato corpore vniuerso & bis & ter, vt occasio postulat, id postremo est reliquum, in quo summa totius curationis consistit, vt reliquiæ noxiorum humorum contentorum in capite discutiantur, nec non frigida & humida intemperies emendetur, adeo vt deinceps humores crassi & frigidi nequeant generari: itaque instituatis Socrati medicamenta partim interna, partim externa, neque vno tantummodo sitis contenti: nam si quis in morbo diuturno voluerit vno tantum medicamento vti, natura temporis progressione illi assuescet, atque ita eius vim spernet, quare plura sunt instituenda, ac primum

℞ *Conseruæ betonicæ* ℥ j.
Saluiæ *Alterans.*
Stæchados ana ℥ ß.
Cum syrupo de hyssopo. M. ʒ ij. *sumantur singulo mane.*

℞ *Radicum pæoniæ decoctarum* ℥ *j.*
Seminis pæoniæ.
Cranii humani vsti.
Castorei electi ana ʒ *j.*
Cum syrupo de betonica M. sumatur ʒ *j.*

℞ *Specierum diacymini.*
Cornu cerui vsti.
Rasuræ eboris.
Seminum pæoniæ ana ʒ *ß.*
Sacchari fini ℥ *iij. cum aqua pæoniæ fiat confectio in rotulis.*

Hoc tempore neque prætermittenda est capitis purgatio per errhina, masticatoria, gargarismata, qualia forent primum errhinum. *Errhinum.*

℞ *Nucis moschatæ.*
Radicis pæoniæ ana ʒ *j.*
Hellebori nigri ℈ *j.*
Piperis
Pyrethri ana ℈ *ß. M. fiat puluis sternutatorius.*

Masticatorium.

℞ *Radicis acori.*
Pæoniæ.
Gingiberis ana ʒ *ij.*
Pyrethri ʒ *j.*
Masticis ʒ *iij. M. f. trochisci masticatorii.*

Gargarisma.

℞ *Betonicæ.*
Origani.
Calamenthi.
Hyssopi ana M. ß.
Seminum anisorum ℥ *ß.*
Seminum pæoniæ ʒ *ij. M. bulliant ex aqua.*

℞ *Prædictæ decoctionis lib. 1.*
Oxymellis scillitici ℥ *ij. M. pro Gargarismate.*

Post hæc omnia appropinquãte mense Maio, quod tẽpus inter cætera omnia est præstantissimum, Socratem mittatis ad aquas thermales calidiores, quales sunt nostræ Aponitanæ, quas bibat dies 12. & plures. Demum vero ad medicamenta externa deueniatis, pulueres, sacculos, linimenta, stillicidia, lotiones, quæ constituuntur ex foliis betonicæ, hyssopi, radicis iridis, pæoniæ, seminum anisorum, &c. Sed forte nullum efficacius externum præsidium poteſt inueniri, quam sunt lotiones & stillicidia aquarum thermalium. Socrates assidue gestet coronam ex recenti radice pæoniæ compositam, ac tandem si ita ferat occasio, tanquam ad sacram anchoram ad cauterium in occipitio deueniatis. De epilepsia hactenus.

CAPVT XX.

De Incubo.

Nominis ratio. MOrbus qui latine incubus dicitur, græce ἐφιάλτης, est vbi quispiam per somnum putat se ab aliquo inuadi, grandi aliqua mole opprimi, ac fere suffocari, adeo vt æger neque loqui, neque vlla ratione moueri possit; ex quo Auicen. non inepte stran-

ftrangulationem appellare videtur. Inter cæteros omnes Virg. lib.12. Æneidos admodum lepide incubum defcribit, his verbis:

Ac velut in fomnis oculos vbi languida preßit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere curfus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox aut verba fequuntur, &c.

Vulgares, ac præfertim mulieres inquiunt hoc malum non aliunde quam à dæmone prouenire: vel ab eo dæmone ridiculo, non malefico, qui mulierũ, ac præfertim pulchriorum, non folum amicus, fed amator creditur effe: vel ab altero dæmone, hofte humani generis, qui propterea hominem dormientem inuadit, tanquam eum fuffocaturus. Diuus Auguft. lib.28. de Ciuitate Dei 13. nec nõ D.Tho. 1. parte theologiç, quæftione 51. ad finem, docent reperiri dæmones fuccubos & incubos: fuccubos quidem qui tanquam mulieres fuccumbunt viris. incubos aũt qui tanquam viri incumbunt mulieribus: ex quorum nefario concubitu nafcãtur homines, qui tamen non filii dæmonis, fed filii illius hominis funt cẽnfendi, cuius dæmon femen antea fufceperit. Atque hęc opinio non folum apud vulgares, fed apud Medicos etiã inualuit iam diu: aduerfus quos Aetius ex Poffidonio fcribit lib. 6.12. incubum nõ effe dæmonem, fed magis pręludium ac procemium quoddam morbi comitialis, aut infaniæ, aut apoplexiæ. Etfi vero quæ de dæmonibus à Theologis dicuntur incubis & fuccubis, apud quofdam in dubium non reuocantur, quanquam à principiis naturalibus diffentiant; tamen cum Medici non alios morbos cõfiderent, neq; eorum curationem doceant, nifi qui naturali ratione oriuntur, propterea nos quoq; pretermiffa omni dæmonũ confideratione, de incubo, tanquã affectu pręter naturã, & à certis naturalib. caufis oriente tractationẽ aggredimur. Incubus ergo eft affectus pręter naturã, in quo, vt diximus, per fomnũ quędã fuffocationis imago repræfentatur, neq; æger poteft refpirare, vel vocem edere, vel alium voluntariũ motum exercere. Sed quærat quis, an homines per fomnum motibus voluntariis moueantur? Hoc eft manifeftum, neq; eft aliquis qui poffit id ignorare: namq; dormientes non folum refpiramus, ac frequenter variis partibus ac toto corpore mouemur, fed etiam funt nonnulli, qui tanquã vigilantes fe veftiunt, loquuntur, ambulãt, quos effe voluntarios motus nemo audet negare. Et Galen. ex propofito 2. de motu mufculorum 4. probat, in dormientibus multas effe mufculorum actiones, qui de fe ipfo narrat hiftoriam, ac fatetur fe dormiendo integrum ftadium confeciffe, neq; prius fuiffe excitatum, quã in lapidem incidiffet: & Arift. 5. de gen. animal. 1. fcribit, nonnullos dormientes furgere, ambulare, ac videre, vt vigilantes faciunt.

Qui morbi à Medicis curentur.

Definitio.

De incubo nonnulli quærunt, vtrum homini vigilanti poffit contingere? quibus refpondeatis, non poffe fieri, quandoq; homo vigilans nõ ita fallitur circa imaginationem, docente Arift. in l. b. de fomno & vigilia, paruas phantafias dormientibus apparere; quæ vigilantibus magnæ non videntur. Præterea cum hoc malum, ficuti mox videbimus, non alia caufa fiat, quam propter craffos vapores, impedientes trãfitum facultatis animalis, huiufmodi vapores per vigilias facile erumpunt ac diffoluuntur: quod fi illi vapores tot & tanti fuerint, vt tempore vigiliarum non poffint diffolui, tunc potius epilepfiam aut apoplexiam, quam incubum efficiunt.

Vtrum vigilantibus poßit euenire.

Hoc loco eft notanda fententia cum Pauli, tum Aetii, qui fcribunt, ephialticos eadem noctu per fomnũ pati, quæcũq; epileptici interdiu in acceffionibus: quę

fenti-

sententia est falsa, vt ex iis quæ diximus de epilepsia, vnusquisque potest intelligere.

Differentia I. Incubi differentiæ sunt plures. I. à magnitudine: namque alius est leuior, qualis, vt puto, omnibus hominibus fere aliquando contingit, qui subito euanescit: alius est vehementior, in quo æger ita premitur, vt longiori tempore laboret, ac maxime etiam sequenti die afflictus remaneat.

II. II. Differentiæ sunt à tempore: alius est recens, qui recipit facile curationem: alius antiquus, difficilis curatu, ac plerumque vel epilepsiam, vel apoplexiam, vel maniam solet denunciare.

III. Causa. III. Differentiæ sunt ex causis, de quibus fere omnes consentiunt, hoc malum ex vna tantum proxima ac immediata causa originem habere, scilicet ex vaporibus crassis, qui inclusi in ventriculis, venis & arteriis cerebri sunt impedimento, quo minus facultas animalis ad alias partes corporis possit deferri.

Sed vndenam huiusmodi vapores eleuantur? Respondeatis eleuari ab omnibus humoribus, præterquam à flaua bile, quæ cum mordendi vim habeat, ad faciendam obstructionem est parum accommodata: itaque vapores eleuantur ex sanguine pituita, melancholia. Et si quis obiiciat, melācholiam humorem esse siccum, ex quo vapores nequeant eleuari: respondeatis, humorem esse potestate siccum, sed *Auicen. error.* actu humidum, neq; illum suis euaporationibus carere. Auicen. aliam preterea causam videtur addidisse, scil. solam intemperiem frigidam sine materia; quæ sententia videtur falsissima; etenim cum incubus fere inuadat repente ac cito, & sua sponte soluatur, intemperies non tam breui tempore potest vel fieri, vel remoueri.

IV. IV. Sunt differentiæ à loco affecto: namq; vel cerebrum primo laborat, adeo vt non probe concoquat alimentum proprium, sed in eo plurimi flatus & vapores generentur: vel laborat per cōsensum aliarum partium, scil. aut corporis totius, aut quod frequentissime contingit, per consensum ventriculi, vnde illi crassi vapores in *Error Fernelii.* cerebrum attolluntur. Quo loco nescio quid in mentem venerit Fernelio, scribenti crassam pituitam & melancholiam non in cerebro, sed circa præcordia contineri, ac diaphragma, & pulmones premere: siquidē est manifestum, huiusmodi materiā noxiam posse in ipso quoque cerebro contineri, illamq; transmitti nō solum à præcordiis, sed etiam ab aliis partibus, ac potissimum vētriculo, vt etiam toto corpore,

Signa. quemadmodū diximus. Signa pręsentē incubum indicantia sunt manifesta ex dictis. Sic signa differentiarum, vel ægris referentibus, vel aliter possunt facile intelligi.

Curatio. Ad curam venio, quæ nisi morbus tam leuis fuerit, vt sola victus ratione possit sanari, nullo modo est negligenda, cum soleat pernitiosos morbos denuntiare. Cæterum cum curatio huius morbi fere eadem cum curatione epilepsiæ sit, mihi libet quam breuissima illam absoluere. Primū igitur cum morbus id permittit, op-*Lenitio alui.* portune potest aluus leniri, ac potissimū cum hiera. Deinde quoniam morbus vel est in pręsentia magnus, vel imminet magnus, consentientibus cæteris, cōuenit ve-*Vena sectio.* nam secare, sicuti Paulus, Aetius, Auic. & omnes secant: de quo præsidio atq; illius vsu videatis Manardum, qui de hac re & tota morbi curatione duas doctissimas epi-*Præparantia.* stolas scripsit. Lenita aluo, secta vena, ad purgationē properetur: cōcoquatur materia mell. ros. ac syrupo de betonica, oxymelite simp. cum decocto borraginis, fumi *Purgantia.* terræ, betonicæ, succo citri. Apparente coctione purgationem oportet adhibere, si fuerit sanguis crassior, cum syrupo ros. sol. & rhabarbaro: si pituita, cum mell. rosaceo sol. & agarico: si melancholia, cum pilulis cocchiis, cum helleboro.

Sic omnia

Sic omnia reuulſionum genera conueniunt,quæ inutiliter non ſunt repetenda. Poſt hæc ad capitis purgationem,alterationem & roborationem eſt veniendum,per medicamenta partim interna,partim externa: exempla habetis in cap. de epilepſia. *Reuellentia. Caput purgatia. Alterantia. Roborantia.*

Si morbus per conſenſum fuerit,ante omnia partibus cerebro conſentientibus eſt proſpiciendum:victus probe inſtituatur,qui eſt longe maximi momenti, ac plerunque niſi morbus fuerit grauiſſimus, ſolus ad curationem eſt ſatis. Inter cætera æger maximam ſomni rationem habeat,in quo duo oportet cauere: alterum ne æger ſtatim poſt cibum aſſumptum eat cubitum,ex quo non ita facile ſubitæ & infigues fiant ad cerebrum euaporationes: alterum ne ſupinus dormiat, quoniam hæc forma decubitus,vt Auic. docet 3. 1.cap. de ſomno,eſt improba, atque homines ad malas ægritudines deducit,apoplexiam, paralyſim & incubum: & rationem reddit quoniam ſuperfluitates facit declinare ad poſteriora,quæ propterea retinentur,nec per ſuos incedunt canales naturales,qui ſunt à parte anteriore, vt palatū, os,nares. *Incubus per conſenſum.*

Capvt XXI.

De Melancholia.

Medici omnes,tam Græci quam Latini & Arabes, hunc morbum melancholiam appellant: quod nomen à primis auctoribus illi impoſitum eſt à cauſa, nempe ab humore melancholico, vnde originem habet, ſicut Galen. docet 2. metho.2. 3. de locis aff. 7. vt propterea certum ſit Cælium Aurelianum falli, qui hanc cauſam repudiat,quæ rei naturæ maxime conuenit; alteram autem commentus eſt, quæ ſæpenumero nulla eſt, ac nullum momentum habet, quod nimirum per vomitum nigri humores deiiciantur. *Nomen. Error Calii Aureliani.*

Quid ſit melancholia, traditum eſt à Galen. de diff. ſymp.3. 2.de cauſis ſymp. vltimo. 3. de locis aff. 7. 6. aphor. 22. cui Paulus, Aetius, & omnes conſentiunt, quod nempe ſit delirium ſine febre,cum timore & mœſtitia. Itaque melancholia eſt ſymptoma,non exiens immoderatum,non qualitas immutata, ſed actio læſa, non vitalis,non naturalis,ergo animalis,illaque non motiua,non ſenſitiua, ergo princeps. Pro quo memoria eſt repetendum ex Gal.de ſymp. diff. 3. actiones quæ à principe facultate prodeunt,ſicuti cæteris quoque actionibus contingit, tripliciter lædi,vel imminute, vel ablate,vel deprauate: quæ quidem actiones cum ſint triplices,imaginatio,ratio, memoria,ſingulæ ad hunc modum læduntur. Namque imaginatio primum funditus tollitur,veluti in caro & catalepſi. 2. deprauatur,quæ deprauatio delirium dicitur. 3. imbecilla redditur,ſicuti in comate & lethargo: ſic in ratiocinatrice actione, quæ illius veluti reſolutio & priuatio eſt, græce ἄνοια, latine dementia vel amentia dicitur; quæ vero illius veluti deficiens & imbecillus eſt motus, ſtultitia & fatuitas nominatur: quæ demum veluti errans & deprauatus eſt motus,delirium dicitur. Quo loco notandum eſt,ſæpe in vtraque ſimul,imaginatione & ratione,nonnunquam in altera tantum, delirium conſiſtere, adeo vt æger quandoque imaginationem ſimul & rationem deprauatam habeat, quandoque integra exiſtente ratione,ſola imaginatio laboret, vel contra, ſalua imaginatione ſola ratio lædatur: ſic demum in memoratrice facultate eadem contingunt ſymptomata. Hæc doctrina eſt Gal. de læſione actionum principis facultatis, quæ fere eadem repetita eſt 2.de ſymp. cauſis vltimo. *Definitio.*

Cum igitur in melancholia actiones principes nō ſint abolite,non ſint immi-

nutæ,

nutæ, ſed deprauatæ ſumma cum ratione huiuſmodi affectus à Gal. & omnibus, ſub delirio, tanquam ſub proprio genere collocatur. Ex quo id primum colligatis, neminem ſine delirio melancholia poſſe laborare, ſiquidem vulgares ſunt regulæ Dialecticorum, de nullo definitum dici, de quo item non dicatur definitio: nec non, à rebus omnibus definitionem amoueri, quibus genus in definitione poſitum non conuenit: quod quidem velim vos maxime memoria tenere, cum ſæpenumero fiat in conſultationibus medicis vt multi non vereantur affirmare, ſine vllo delirio multos melancholia, ac potiſſimum hypochondriaca laborare.

An in melancholia ſola imaginatio lædatur.

Sed cum iam ſtatutum fuerit ex Galeno motum deprauatum vtriuſque actionis, tam imaginatricis, quam ratiocinatricis delirium eſſe, dubium eſt vtrum in melancholia ſola imaginatio, an ſola ratiocinatio, an ſimul vtraque lædatur. Altimarus contendit ſolam imaginationem deprauari, perſuaſus auctoritate Galen. 2. de ſymp. cauſis ad finem, qui ſcribit, melancholica deliria multarum eſſe ſpecierum, propter varias particulatim apparentes vitiatas imaginationes; vbi nihil læſæ ratiocinationis meminit. Ego vero etſi puto neceſſario deprauari imaginationem, quod externi ſenſus fantaſiæ multam & facile errandi occaſionem afferant, ex quo fieri exiſtimo, vt variæ illius ſpecies maximam originem habeant, tamen neque negauerim quandoq; etiam ſimul cum imaginatione ratiocinationē laborare, ſiquidem nihil id prohibet, imo vero id Gal. docet manifeſte poſſe fieri, quod quidem Auicen. confirmat per hæc verba: Melancholia eſt mutatio exiſtimationum & cogitationum à curſu naturali, &c. Quod ſi vna tantum deprauata imaginatio melancholia dicitur, quo nomine deprauatam rationem appellabimus? Præterea ſcribit Galen. 3. de locis aff. 7. & id confirmat experientia, quoſdam melancholicos ſibi mortem inferre, quos nemo puto audeat negare deprauatam rationem habere. Ergo melancholia eſt delirium, perpetuo quidem deprauata imaginatione, quandoque etiam deprauata ratiocinatione.

Sed præterea illud ſciendum eſt ex Galen. 3. de locis aff. 5. 2. de ſympt. cauſis vltimo, huiuſmodi deliria poſſe contingere vel cum febre, ſicuti in phrenitide & lethargo, vel ſine febre, ſicuti in mania & melancholia: itaque melancholia eſt delirium ſine febre. Quoniam vero ſunt alia quædam deliria, vt ebriorum, quæ melancholia non ſunt, idcirco poſtrema additur differentia, quæ comprehenditur apho. 23. Hip. lib. 6. Si timor &c. Concludendo igitur; melancholia eſt delirium ſine febre, cum timore & mœſtitia.

Quomodo cerebrum lædatur.

Cæterum antequam ad vlteriora progrediamur, nonnullæ occurrunt difficultates, ac primum fatentur omnes, in melancholia cerebrum laborare: vnde quæritur, nunquid illud tanquam pars ſimilaris, an vero tanquam pars inſtrumentalis laboret? Cui quæſito reſpondeatis, cerebrum tanquam partem ſimilarem, intemperie laborare. Quæ reſponſio eſt Galeni 3. de locis aff. 7. qui ſcribit humorem melancholicum, ſi in cerebri corpore redundauerit, melancholiam efficere: atque id confirmat ſententia Hip. in fine lib. 6. epid. Melancholici magna ex parte epileptici, & contra epileptici fiunt melancholici. Namque ſicuti humor craſſus lædens cerebrum, vt partem inſtrumentalem, nempe obſtruendo ventriculos, facit epilepſiam, ita humor melancholicus offendens cerebrum tanquam partem ſimilarem, nempe alterando illius temperamentum, ſolet melancholiam efficere.

Secundo cum Hip. Galen. & omnes in eo conſentiant, timorem & mæſtitiam, tan-

am, tanquam duo propria signa, melancholiam comitari, atque id propter redundantiam humoris melancholici contingere: altera ex parte quomodo istud fiat, & quomodo excitetur hic timor & mœstitia, non conuenit inter omnes Gal. 3. de locis aff. 7. 2. de symp. causis vltimo, asserit hanc causam esse referendam in atrum colorem humoris melancholici, qui quasdam veluti tenebras, cerebro offundat, ex quibus deinceps timor & mœstitia oriantur. Nam sicuti tenebræ externæ omnibus prope hominibus timorem inducunt, nisi illi sint magni animi, & bene in disciplinis instituti; pariter color atræ bilis, sedem rationis similiter tenebris obscuram reddens, mœstitiam & timorem videtur afferre. Nonnulli hanc rationem non satis intelligunt, ex quibus est Auer. 3. colliget. 4. qui Galenum & Medicos irridet, per hæc verba: Et qui dicunt quod anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro, dicunt verba cantionum. Summa autem rationū Auerrois est huiusmodi, colorem nihil posse efficere, nisi sentiatur, cum pariter neque lumen agat quidquam, nisi videatur: at vero colorem nulla ratione in cerebro sentiri, siquidem color est proprium obiectum visus, certumque est animam in corpore non videre: cum igitur nigrities humoris melancholici nullo modo possit sentiri; hinc colligit Auer. nigrum colorem huiusmodi symptomata non posse inferre: qui tandem concludit, in melancholia hæc duo symptomata, timorem & mœstitiam, prouenire propter naturam humoris melancholici, sicuti de natura sanguinis est, vt ipsum sequatur gaudium & lætitia, tametsi nemo affirmat, quod sanguis det lumen animæ. Sed Auer. mihi videtur neque vt decet philosophum hanc difficultatem dissoluere, neque satis Galeni & Medicorum sententiam intelligere. Namque primum confugere ad naturam & proprietatem rei alicuius, non est hominis philosophi, sed eorum qui nihil docent, vt Galen. monet 3. de præsag. ex pulf. 5. ita enim facile esset vnicuique se ab omni difficultate explicare. Deinde neque Auer. Galeni mentem est assequutus, siquidem Galen. non fuit tam philosophiæ imperitus, vt crederet colorem posse in cerebro per visum, siue animæ siue oculorum videri, sed id intellexit, quod Auer. videtur ignorasse, nigrum melancholiæ colorem alia ratione, nempe spiritus animales, atq; eorum splendorem turbando & obscurando, posse timorem & mœstitiam efficere. Pro quo memoria est repetendum quod Galen. docet, & in libr. de plac. Hip. & Plat. & sæpissime, spiritus animales proprium instrumentum esse, quo anima suas perficit operationes: quos quidem spiritus animales idem scribit Galen. lib. de vtilitate respirationis 5. minime obscuros, turbidos & fumosos, sed præ cæteris lucidos, purissimos atque optimos esse oportere, ad hoc vt bonæ & naturales fiant operationes: namq; si econtra illi fiant obscuri & perturbati, vt actiones quoq; improbæ ac præter naturā fiant, necesse est. Hincinquit Gal. vbi sanguis melancholicus & biliosus in vitiosos vapores soluuntur, alter ad melancholiam, alter ad phrenitim hominem deducit. Itaq; hæc ratio est, quamobrē timor & mœstitia melancholiam sequatur, quoniam nigrities humoris melancholici cōtaminat & obscurat puritatem & splendorē spiritus animalis, ex quo animam, vitiato proprio instrumento, deprauate moueri & agere necesse est: vt satis possit constare, ad generanda hæc duo symptomata nullo propterea sensu opus esse, sed vnam spiritus perturbationem sufficere.

Quomodo timor & mœstitia oriantur in melancholia.

Auerrois opinio de mœstitia.

Refut. opinio. Auerrois.

Tertia restat difficultas, quoniam diximus cum Gal. actiones principū facultatum & cōiunctim & separatim lædi posse, quæritur quomodo vna sola actio, ceteris illæsis, lædi possit: siquidē Gal. docet, ac ferē conuenit inter omnes, facultates principes

Quæstio; Quomodo vna actio sola cerebri lædi possit.

cipes in cerebri temperie consistere, illarumque operationes non aliter quam per cerebri temperiem fieri. Ad hanc difficultatē plerique omnes respondent,& se vnico verbo explicant,asserentes tres facultates principes tribus diuersis cerebri locis contineri,facultatem quidem imaginandi in anteriori parte,actionem ratiocinandi in media,memoriam in postrema: quæ doctrina imprimis est Aetii lib. 6. 2. per hæc verba: Anteriore cerebri parte læsa,imaginatio solum læditur,medio vero cerebri ventriculo læso, ratio peruertitur: posteriore autem circa occipitium parte læsa,perit memoria. Aetio consentit Auicen. 1. 1. doc. 1. cap. 5. nec non 1. 3. tract. 1. cap. 2. quod item sentit Auer. 4. colliget. 40. Ex quo quoque docent pro læsione singularum actionum,ad singulos quoque earum locos remedia esse apponenda.

An facultates principes sedibus distinguantur. De hac quæstione multi multa disputant:etsi vero periculosum videtur discedere à communi opinione iam cōfirmata, tamen ego quidem puto Aetium, Auicennam, & quicunque illis consentiunt,hac in re præter Galeni disciplinam & male sentire. Namque nisi me prorsus fallit memoria, Galenus nunquam has tres distinctiones cerebri tribus facultatibus designauit,imo vero ex illius disciplina mihi videor posse colligere quædam argumenta non leuia,quæ potius contrariam sententiam possunt demonstrare.

Ac primum Galen. 8. de vsu partium 6. scribit, tres facultates principes, imaginationem, rationem & memoriam, in cerebro residere, neque verbo quidem huius triplicis distinctæ sedis meminit, quod tamen hoc maxime loco eum facere oportuit, in quo de singularum huiusmodi facultatum vsu sermo fuerat institutus: atque istud tanto magis faciendum erat,cum hoc eodem lib. cerebrum in tres partes distribuisset, nempe duos anteriores ventriculos cerebri, postremum, & medium, quibus varios quoque vsus tribuit, docetque anterioribus ventriculis odoratum fieri, nec non animales spiritus elaborari; ventriculum medium esse quendam veluti transitum spirituum: in postremo facultatem animalem quam maxime vigere & operari: quod si Galen. in ea fuisset sententia, tres facultates hoc triplici loco distinctas esse, omnis ratio colligit, nullo modo hanc tam necessariam distinctionem ab illo prætermitti potuisse.

Deinde certum est, Galenum ex hac locorum distinctione nullam vnquam indicationem accepisse, adeo vt pro diuersitate principum actionum læsarum, ad diuersas quoque cerebri partes remedia debeant apponi, qui perpetuo in phrenitide, quæcunque ea fuerit, sumpta indicatione à structura & qualitate partis, iubet remedia ad commissuram coronalem adhibere: quam quidem indicationem ille nunquam fuisset prætermissurus, si necessario variis partibus remedia essent apponenda, pro vt variæ facultates laborant.

Præterea Galen. cap. 12. artis medicæ, quo loco de principibus actionibus tractat, nusquam istarum meminit sedium separatarum, sed magis cerebri substantiam, atque illius temperamentum considerat, scribitque ex robore ingenii subtilem cerebri substantiam: ex tarditate intellectus, crassam; ex facilitate addiscendi, formarum facilem susceptionem; ex memoria, stabilem & firmam: ex difficultate discendi, formarum non facile susceptiuam: ex obliuione, fluidam: ex mobilitate in opinionibus, calidam: ex stabilitate, frigidam cerebri substantiam indicari.

Postremo Gal. hæc habet 2. de motu musculorum 6. Pars animæ imaginatiua, quæcunque ea fuerit, hæc eadem videtur recordari: si itaq; insignes impressiones rerum in imaginationibus acceperit, conseruat perpetuo, atque id quidem est, memo-

memoria tenere: si vero obscuras & penitus superficarias, non conseruat, & hoc est obliuisci. Quod idem voluit Arist. in lib. de memoria, qui docet memoriam non aliud esse, quam habitum imaginationis, & tanquam imaginem illius rei, ex qua fit imaginatio. Quod si imaginatio & memoria diuersas obtinent sedes, non equidem video quomodo vna atq; eadem pars animæ simul imaginari, & recordari possit. Cum igitur hæc ita se habeant, quidnam ad principalem quæstionem respondendum erit, quomodo facultatum principum vna tantum cæteris illæsis, lædi possit? Ego censeo respondendum, facultates principes in cerebri, corpore vna atque eadem sede consistere, ac singulas mediante cerebri temperie, suas actiones perficere: sed illud addo, huiusmodi varias actiones, imaginandi, ratiocinandi, memorandi, minime vna atque eadem ratione, minime vna atq; eadem temperie, sed plane diuersa fieri: quod manifeste demonstrat Galenus capite 12. artis medicæ, in quo, vt diximus, pro varia substantia cerebri; subtili vel crassa, pro varia illius temperie, calida vel frigida, humida vel sicca, minime vero pro variis sedibus, docet actiones principes augeri, minui, ac plane variari: & manifestissime id confirmat 3. de locis aff. 5. vbi inquirens rationem inueniendi symptomata, quæ in principe facultate contingunt, statuit, pro variis causis morbificis, pro variis cerebri intemperaturis, modo vnam, modo alteram actionem vitiari; quod quidem exemplo memoriæ & rationis luculenter declarat. Etenim quanquam vtraque hæc facultas, memoria & ratio, ab eadem causa & intemperie, nimirum frigida, lædatur, quæ intemperies, vt ille inquit, omnes actiones animales videtur stupefacere: tamen ita hæc se res habet, vt si intemperies fuerit remissa, sola memoria lædatur: si vero illa vehementius intendatur, simul cum memoria ratio quoque deperdatur, quæ stultitia dicitur: imo vero Galenus hoc ipso loco rationem docet, qua cuiusque cerebri intemperiem, & cuiusque intemperiei gradum, vel remissiorem vel intensiorem liceat deprehendere, vt vnicuique affectui conuenientem curationem possimus inuenire. *Responsio ad quæstionem.*

Quod si quis iis non acquiescit, is memoria repetat, hoc idem in naturalibus quoque facultatibus, atque in cæteris membris contingere: namque, exempli gratia, in ventriculo vel iecore non simul omnes actiones trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, sed modo vna, modo altera sæpenumero læditur: & ratio pariter ea est, quam tradit Galenus 5. de locis aff. 7. Cum enim certum sit, essentiam omnium facultatum in propriis partium temperamentis consistere, si ventriculus, vel iecur, ad aliquam octo intemperierum labatur, contingit vtriusque actiones lædi, prout vnicuique intemperaturæ conuenit: sicuti diffuse demonstratur à Galen. 3. de symp. causis cap. 1. 2. & sequentibus. Cum igitur facultates principes pro varia cerebri substantia ac temperie, suas edant actiones, vtique iam facile est intelligere, & causam reddere, quomodo cerebri substantia reddita crassiore, vel tenuiore stabili vel fluida, calida vel frigida, humida vel sicca, sola vna actio, cæteris illæsis, lædi possit.

Differentiæ melancholiæ sunt plures, sed quæ sumuntur à causis, principem locum obtinent: at vero si Galeno credimus, melancholia ab vna tantum causa, nempe ab humore melancholico prouenit, à quo etiam nomen recipit, ac duo illius præcipua symptomata, timor & mœstitia, originem habent: sin autem audiamus Auicen. Alexand. & alios, melancholia non solum ab humore melancholico, *Differentia I.* *Error Auicennæ & Alexandri.*

sed etiam ab atra & flaua bile, necnon à sanguine fieri poteſt: quod item videtur sentire Hip.6.apho.53. Deliria quæ cum risu &c. Verum isti male sentiunt, qui genera & species inter se confundunt: siquidem melancholia est species delirii, quæ non aliter quam ab humore melancholico poteſt prouenire: cæteri autē humores si deliria efficiunt, talia non sunt melancholia, sed aliis nominibus debent appellari: sicuti est mania, & similia: ad quem modum Hip. quoque in aphor. citato delirium intelligit, quatenus & genus, ac deliria in vniuersum complectitur. Itaque vna est tantum causa melancholiæ, humor melancholicus, qui, vt postea videbimus, vel generatur in capite, vel aliunde ad illud transmittitur.

Vtrum melācholia ex sola intemperie prouenire possit?
Error Auicen.

Sed præterea quæritur, vtrum melancholia ex sola intemperie frigida & sicca sine materia fieri possit? quod inter cæteros Auicenna videtur affirmare. Huic quæsitō respondeatis, id minime fieri posse, & Auicennam male sentire. Namque si sola intemperies postet melancholiam facere, senes, qui temperamento frigido & sicco præditi sunt, omnes melancholici euaderent, qui tamen plerunque ab hoc morbo sunt liberi: vnde Galenus summa cum ratione humorem, minime solam intemperiem causam melancholiæ constituit, qui, vt supra vidimus, inquirens causam, propter quam timor & mœstitia, duo propria & inseparabilia melancholiæ symptomata contingant, nullam aliam reddit rationem, quam nigrum colorem succi melancholici, qui principio rationalis animæ quasdam veluti tenebras offundat.

An ex sola imaginatione quis fiat melancholicus.

Sed rursum quærunt nonnulli, vtrum ex sola diuturna & attentissima imaginatione quis possit melancholicus fieri? Quibus respondeatis, huiusmodi intentas imaginationes non proxime & immediate, sed mediante generatione humoris melancholici, posse melancholiam efficere: ac sane inter cæteras externas causas, quæ ad generationem huius humoris maxime conferunt, diuturnæ, profundæ ac fixæ imaginationes sunt principales.

An melancholia à dæmone fieri possit?

Postremo autem Auicenna quærit, vtrum melancholia à dæmone fieri possit? Quam considerationem tanquam superuacaneam reiicit, cum Medici, inquit, profiteantur physicam doctrinam, neque hos terminos transeant: & demum concludit, dæmones, si modo id valent efficere, non alia ratione posse hominem melancholicum reddere, quam mediante generatione humoris melancholici, ex quo tanquam proxima & immediata causa, hic morbus solet fieri & foueri. In qua quidem re Auicenna mihi videtur nostris Theologis consentire. Namque inter cæteros D. Thomas de sententia etiam Diui Augustini, de potestate dæmonum ita statuit, 1. parte Theologiæ quæst. 114. articulo quarto ad finem; Omnes transmutationes rerum corporalium, quæ per aliquas virtutes naturales fieri possunt, dæmonum quoque opera fieri posse. Exempli gratia, cum aliquæ res transmutantur in serpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem possunt generari: reliquas vero transmutationes rerum corporalium, quæ virtute naturali fieri non possunt, nullo modo operatione dæmonum, secundum rei veritatem fieri posse: exempli gratia, quod corpus humanum in corpus bestiale transmutatur, aut quod corpus mortuum reuiuiscat: quod si aliquando tale quid operatione dæmonum fieri videatur, id non esse secundum rei veritatem, sed ita sensibus apparere. Verum prætermissa theologica speculatione, illud nobis sit satis in.

tis in præſentia, ſine dubitatione eſſe dæmones, eoſque ita permittente Deo, variis modis homines torquere.

Quod ſi quis præterea externas quoque cauſas cupit intelligere, ad hunc locum debent referri, quæcunque ad generationem humoris melancholici pertinent: qualia ſunt victus ratio, ſtudia vitæ, & ſimilia. *Externa cauſa melancholiæ.*

Secundo ſunt differentiæ melancholiæ ab actionibus læſis: namque vt ſupra diximus, quandoque ſola ratio læditur, cuius exemplum habetis apud Galenum de ſympt. diff. 3. 4. de locis aff. 1. de illo qui primum vaſa vitrea, deinde & puerum per feneſtram proiecit: quandoque ſola imaginatio eſt deprauata: huius quidem à Galeno, Alexandro, & omnibus plurima exempla commemorantur, de quibus deprauatis imaginationibus illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, tale plerunque excitari delirium, quale cuique fuerit vitæ ſtudium & conditio, ſic qui viuunt in aulis principum, ſe Papas, Cardinales, Reges eſſe exiſtimant: viri eccleſiaſtici perſonas Chriſti, aut ſanctorum hominum ſibi aſſumunt: forenſes non niſi lites imaginantur: adeo vt quod aliquando à philoſopho traditum eſt, ſicut vinum potentius naturis, ita etiam melancholia ſe accommodet officiis & ſtudiis ægrorum. Sunt autem nonnulli qui huiuſmodi deprauatarum imaginationum conantur cauſam reddere, inquiuntq; illum qui putabat ſe eſſe granum milii, natura ſicciſſimum fuiſſe: alterum qui negabat ſe caput habere, plurimas euaporationes ad caput habuiſſe: & ſic de cæteris, de quibus Aetius lib. 6. *Differẽtia II. Varia deliria vnde proueniant.*

Tertio ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate: melancholia alia eſt leuior, in qua æger vnam tantum deprauatam habet imaginationem: alia grauior, in qua plures facultates principes laborant. *III.*

Inter cæteras differentias melancholiæ illæ ſunt maxime notabiles, quæ ſumuntur à loco affecto. Nam ſicuti facultates principes non poſſunt lædi, non laborante cerebro, ita illud non perpetuo neceſſario per ſe laborat, ſed aliquando à cęteris infernis partibus in conſenſum deducitur: itaque apud Galenum 3. de locis aff. 7. tres melancholiæ differentiæ ſtatuuntur. Prima in qua ſanguine qui eſt in toto corpore, noxa vacante, ſolus ſanguis qui in cerebro eſt, vitioſus redditur. Secunda, in qua ſanguine vniuerſo, qui eſt in venis, reddito melancholico, cerebrum quoque in conſenſum ducitur. Tertia, in qua non à toto corpore, ſed à determinata parte, quæ pertineat ad hypochondria, vitioſæ quædam vaporationes in caput feruntur: vnde primam cerebro primum laborante: ſecundam per conſenſum vniuerſi corporis; tertiam hypochondriacam & flatuoſam, Arabes mirachialem melancholiam appellant. Ex quibus quidem tribus melancholiæ differentiis cum de duabus primis conueniat inter omnes, de tertia multa in controuerſia ponuntur: ac primum ſunt nonnulli, qui volunt hanc tertiam melancholiam hypochondriacam à melancholia ſeparare, aſſerentes huiuſmodi ægrotos nuſquam & nunquam delirare: quod ſi illi non conuenit genus ratione omnis melancholiæ, iure videntur colligere, hunc affectum ſub melancholia reponendum non eſſe. *IV. Tres ſpecies melancholiæ. An detur melancholia hypochondriaca.*

Vnde multi & celebres Medici multas faciunt & conſcribunt conſultationes medicas, de melancholia hypochõdriaca, in qua nullũ delirii veſtigiũ apparet, verũ iſti à Galeni doctrina manifeſte recedunt, quæ certũ eſt affectionẽ hypochondriacã tanquã tertiã ſpeciẽ, ſub melancholia conſtituiſſe: namq; ſi hypochondriaci, ſunt

melancholici,vt iidem quoque delirent, fateamur neceſſe eſt. Atque id quidem ex eo quoque fit manifeſtiſſimum, quod Galenus Dioclem reprehendit,quaſi non expoſuerit, cur mens in melancholico hoc malo lædatur: verba illius hæc ſunt: Verum quæſtione non indignum eſt, quare Diocles, cum cauſas aliorum ſymptomatum redderet, cur mens læſa ſit, non ſcripſerit, quamobrem quicunque ſunt hypochondriaci,iidem neceſſario melancholia & delirio laborent.

Quæ partes hypochondriorum laborent in melancholia hypochondriaca.

Secundo cum multæ in hypochondriis contineantur partes, ex Galeno tum aliis locis,tum maxime 2.pror.21. ſeptum tranſuerſum, ventriculus, cuius duę ſunt partes, altera ſuperior, altera inferior, inteſtina, meſenterium, iecur, lien, muſculi: quæritur quænam ex tot partibus in melancholia hypochondriaca laboret? Diocles qui, referente Galeno, de hoc affectu librum compoſuit, illum numerat inter morbos ventriculi, ac ſeipſū explicando,inquit ſuſpicandum eſſe,hoſce ægrotos plus iuſto habere caloris in iis venis,quæ alimentū ex ventriculo excipiunt,ſanguinemq, in ipſis venis craſſiorem redditum fuiſſe. Deinde vero alteram quorundam Medicorum ſententiam refert, qui docebant, os ventriculi quod inteſtinis continuatur, & vulgo pylorus vel portonarius dicitur,inflammatione tentari, atq; hinc hanc partem obſtrui, & prohiberi ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Itaque ex Diocle duæ habentur opiniones, prima propria, morbum in ventriculo fieri: alteram aliorum,infernum os ventriculi inflammatione laborare: de quibus duabus opinionibus Galenus ſuum iudicium non interponit.Falſo autem Auic.hanc ſententiam de inflammatione pylori Galeno adſcribit,quam certum eſt neque Galeni, neque Dioclis fuiſſe. Theophilus apud eundem Auicennam voluit, iecur atque inteſtina male affici. Nonnulli inquiunt venas meſaraicas laborare. Auer. demum 3. colliget. 4. ſtatuit, locum præcipue male affectum eſſe lienem,cui Galen. quoque videtur conſentire, qui ſcribit 5. de locis aff. 5. 6. de locis aff. 1. lienem, quotieſcunque melancholicum ſuccum non purgat pro naturæ inſtituto, ſed illum tranſmittit ad ventriculum, triſtitias melancholicas efficere.

Melancholia hypochondriaca quales affectus.

Tertio non ſolum de parte, ſed etiam quæritur de affectu, qualiſnam ſit affectus in melancholia hypochondriaca? Diocles ſicuti vidimus, cenſuit eſſe immoderatam caliditatem venarum,quę ex ventriculo alimentum recipiunt: alii inflammationem pylori. Auicen. vehementem caliditatem iecoris & inteſtinorum: nonnulli obſtructionem venarum meſaraicarum, non ſine earum inflammatione. Nos autem Galenum audiamus,qui in hac ſententiarum ambiguitate profitetur manifeſta interpretatione hunc affectum enarrare, ſcribitque ad hunc modum. Videtur quidem in ventriculo eſſe aliqua phlegmone, ſanguis vero qui in parte phlegmone laborante continetur, & craſſior eſt, & magis melancholicus. Quemadmodum igitur eleuata ex ventriculo fuliginoſa & craſſa euaporatione ad oculos, ſimilia ſuffuſis fiunt ſymptomata, eadem ratione etiam nunc, melancholica vaporatione facta ad cerebrum, melancholica in mente eueniunt ſymptomata. Ex quo facile eſt intelligere, Galenum hac in re à Diocle & cæteris non multum diſſentire, qui fatetur aliquam in ventriculo reperiri inflammationem, ex qua reddito ſanguine craſſiore & melancholico, vitioſæ vaporationes in caput efferuntur. Cuius quidem immoderati caloris manifeſta indicia ſunt, partim æſtus quem ægri percipiunt, partim quæ illis offeruntur, quippe à frigidis alimentis videntur iuuari, quod ea valeant calorem hunc refrigerare & extinguere.

Sed

Sed aduerſus hanc Galeni, Dioclis & cæterorum ſententiam, nonnulli arguunt,& primum ſi hæc affectio eſſet inflammatio ventriculi, aut alterius partis proximæ,tunc melancholia hypochondriaca perpetuo foret cum febre: cum certum ſit,inflammationes partium internarum nunquam ſine febre poſſe cõſiſtere: hic autem nulla eſt febris: Ergo &c. Deinde non ſolum febris,ſed etiam ſitis adeſſet neceſſario, cuius tamen nulla fit mentio: imo vero ægroti multum atque humidum ſputum emittunt, ructus acidos percipiunt,acidamq; pituitam euomunt, adeo vt dentes etiam torpore afficantur: quæ quidem non videntur inflammationibus conuenire. Ad primam rationem reſpondet Auer.loco citato,qui concedit argumentum,ac fatetur,fieri non poſſe vt hæc ægritudo ſit ſine febre: ſed vnum modo excipit,ſi melancholia fiat poſt declinationem apoſtematis, quo tempore, inquit,non remanet ex calore extraneo tantum,vt ſit ſufficiens ad faciendam febrẽ, ſed tantus eſt vt ſufficiat ad faciendam læſionem ventriculo & cerebro,atq; ad mouendam huiuſmodi paſſionem. Verum hæc reſponſio nulla eſt,quoniam omnis ratio colligit,calidas vaporationes & melancholiam multo magis fieri vigẽte inflammatione,quam in declinatione,quando iam calor præter naturam eſt imminutus, ac fere extinctus: quare aliter & facile reſpondendum eſt, Galenum hic accipere nomen inflammationis non proprie,ſed communiter,quatenus ſignificat partem incaleſcere,incendi,atq; vri: in qua ſignificatione accipitur ab Hipp. & Galeno 1. progn. 27. Namque reuera videmus ſæpenumero nonnullas internas partes inſigniter calidas & æſtuantes, vt iecur,quibus nulla febris coniuncta eſt: itaque etſi in ventriculo vel partibus illi proximis reperitur inſignis caliditas,quæ poteſt ſanguinem vrere, tamen nulla eſt inflammatio, quã febris neceſſario debeat comitari. *Obiectio I.* *II.* *Solutio I.*

Ad ſecundam rationem reſpondet probe Auer.qui inquit, non neceſſario ad melancholiam ſequi ſymptomata calida, etſi illa ex inflammatione prouenit, quoniam calor præter naturam lædit &debilitat calorem naturalem, vt mirum non ſit, ſi tunc fiant ſymptomata frigida, qualia ſunt ſputa copioſa, ructus acidi, & ſimilia: ac tandem concludit Auer.ſecundum Alexand.acetoſitatem tam per calidum quã per frigidum fieri: ſiquidem calor natiuus non fortificatur, niſi per calorem qui ei formaliter non repugnat: ad quem modum videmus, in aere inſigniter calido vel frigido,aceſcere vina,quod nimia caliditas diſſoluat,nimia frigiditas extinguat propriam & innatam vini caliditatem. Itaque etſi in melancholia hypochõdriaca ſunt plurima ſputa,ructus acidi,tarda concoctio,& alia id genus, quæ omnes fatentur ex frigiditate prouenire,nõ hinc propterea ſequitur,nullam in ventriculo aut vicinis partibus reperiri inflammationem: ſiquidem calor præter naturam, innatum calorem diſſoluit,vt ille deinceps nequeat ſuo munere fungi. *Solutio II.*

Ex his neq; difficile eſt ſuperiorem difficultatem diſſoluere de parte laborante: etenim cum huiuſmodi affectio, conſenſu omnium, ex fumoſis & aduſtis euaporationibus originem habeat,ſtatuendum eſt, quamcunque partem in hypochõdriis contentam,in qua ſanguis poteſt incaleſcere,aduri,atq; huiuſmodi atras exhalationes facere,tanquam partem primario laborantem conſtitui poſſe.Itaque ſicut cum Diocle & Galeno concedendum eſt, in melancholia hypochõdriaca ventriculum potiſſimum laborare,quam partem conſtat præ cæteris omnibus cerebro conſentire, ita minime eſt negandum, reliquas etiam partes quę ſub hypochondriorum nomine continentur, poſſe aliquando laborare, ſiquidem nihil prohibet quin ex iis partibus euaporationes eleuentur, & ſic melancholia fiat.

Signa prognostica. Signa melancholiæ sunt triplicia: alia enim futurum; alia præsentem morbum demonstrant; alia singulas differentias distinguunt: quæ omnia sunt diligenter animaduertenda. Ac primum signa prognostica ex tribus præcipue locis sumuntur; 1. ex præparatione corporis. 2. ex præcedentibus causis. 3. ex mediis quibusdam dispositionibus. I. Igitur corpora frigida & sicca in decrescente ætate, quando humiditas & caliditas incipiunt declinare, frigiditasque & siccitas succedunt, autumno, in regione & locis frigidis, & siccis, isthæc, inquam, corpora ad melancholiam sunt admodum accommodata. II. Si quis vsus fuerit alimentis melancholicis, de quibus diffuse tractat Galenus 3. de locis aff. 7. si æger fastidiosam victus rationem vixerit, adeo vt magnis diuturnisque exercitationibus, curis, cogitationibus, vigiliis, oppressus fuerit, & tandem si aliqua solita euacuatio, ac potissimum per hæmorrhoidas, vel in mulieribus per menses, retenta fuerit: hæ omnes sunt quædam antecedentes causæ, ex quibus licet futuram melancholiam prædicere. III. Sunt mediç quędam dispositiones, ac veluti præludia melancholiæ: somni parui, diuulsi, somnia perturbata, vertigines, dolores capitis, morum mutatio, & alia id genus, de quibus Auicenna, Aetius, & cæteri loquuntur. Itaq; ex iis licet iminentem melancholiam prædicere & præcauere.

Signa diagnostica. Signa autem quæ præsentem melancholiam demonstrant ex Hip. & Galeno 6. apho. 23. duo sunt: timor & mœstitia sine manifesta causa. Et si quis quærat, vtrum hæc duo sola signa sint satis, cum præcipuum signum, nempe delirium, deficiat? Respondeatis istis duobus signis delirium quoque contineri: etenim cum quis timet impossibilia, & quæ nulla ratione debent timeri, verbi gratia, ne mundus corruat, necnon præter rationem mœret & mœstus est, istud sine deprauata imaginatione vel ratione fieri non potest. Quo loco notandum est ex Gal. in com. hæc quidem duo symptomata melancholiam significare, si absque manifesta causa fiant, eadem tamen etsi propter manifestam causam incipiunt, cum tamen diutius durant ac perseuerant, omnino insaniam pariter significare. Itaque generaliter melancholici timidi sunt, solitudines diligunt, seipsos negligunt, odio habent omnes homines, mortem pertimescunt, etsi nonnulli, inquit Gal. monstroso plane animo, & mortem metuant, & mortem sibi inferant: quæ signa tradita sunt à Gal. loco citato 3. de locis aff. 7.

Venio ad signa differentiarum, & quia nos statuimus vnicam tantummodo esse causam melancholiæ, humorem melancholicum, signa hunc humorem demonstrantia iam sunt exposita. Quod si quis cum Auicen. & Alexandr. qui ad melancholiam omne genus delirii referunt, velit præterea cæterorum quoq; humorum signa cognoscere, de iis pariter sæpius diximus.

Si quis fuerit melancholicus ex Dæmone, duo præcipua signa proferuntur: alterum quod æger, etiamsi rusticus vel idiota fuerit, græce & latine loquitur: alterum quod futura prædicit, quandoq; etiam nonnulla arcana patefacit: quæ quidem signa multi confirmant esse verissima: sed ego reuera hæc miracula nondum vidi: veruntamen Arist. qui dæmones nō credit, hoc signum in causam naturalem, nempe humorem melancholicum refert, scribitq; 30. sect. probl. 1. ex qualitate & vi huius humoris; & Sybillas, & Bachides, & omnes tales redditos fuisse, quicunq; diuina inspiratione inspirati creduntur. Signa differentiarum ab actionib. læsis, à magnitudine & paruitate, à tempore, aliis referentib. fiunt manifestissima: itaq; sola restāt indicia differentiarū ex parte laborante, quæ accurate sunt animaduertēda: etenim,

Signa partem laborantem ostendentia.

si quis

ſi quis probe velit melancholiam curare, vt locum primario laborantem intelligat neceſſe eſt: tota autem hæc pars diligenter à Gal. tradita eſt 3. de locis aff. 7. Nãq: vtrũ vniuerſũ corp⁹ melancholicum contineat humorem, an in ſolo cerebro ille ſit coaceruatus, hac ratione licet deprehẽdere: imprimis corporis habitus eſt animaduertendus, ſiquidem molles, albi, pingues, nequaquam humorem melancholicum habent, quos certum eſt potius pituitoſos humores coaceruare: contra graciles, nigriores, hirſuti, & qui habent latas venas, aptiſſimi ſunt ad generandum humorem melancholicum, quod potiſſimum contingit, quando vigiliis, curis, exercitatione, & huiuſmodi animi perturbationibus ſunt oppreſſi. Secundo loco eſt animaduertendum, num hæmorrhoides vel alia quæpiam ſanguinis ſolita vacuatio retenta fuerit: ſi enim illud contingat, nihil mirum ſi totum corpus hoc humore redundet. Tertio expendendum eſt, quibuſnam alimentis æger per bonam valetudinem vſus fuerit: etenim ſi ea talia fuerint, ex quibus facile ſanguis melancholicus generatur, licebit colligere vniuerſum corpus hoc ſanguine refertum eſſe: ſin contra alimenta optima fuerint, tunc potius contrarium indicant. Ad hæc oportet animaduertere exercitationes, vigilias, ſolicitudines, & ſimilia, nec non morbos præcedentes: namq; nonnulli per morbos febriles humorem melancholicum ſolent colligere. Ad firmiorem vero huius rei notitiam, Gal. addit facile quoddam experimẽtum, quo certiſſimum huius rei iudicium facere poſſimus, illud vero eſt ſectio venæ in cubito, quam mediam appellant: etenim ſecta vena, ſi ſanguis effluens fuerit melancholicus, iam euidentiſſimum eſt hunc in toto corpore redundare, quod ſi contra ſanguis non fuerit melancholicus, ille per Galenum ſtatim ſupprimendus eſt: etſi Auicenna aliter ſentit.

Sin autem melancholia fuerit per conſenſum, non à toto corpore, ſed ab hypochondriis, plurima à Galeno ex Diocle ponuntur ſigna, quæ hunc affectum ſolẽt indicare, & ſunt huiuſmodi: primum ægri circa hypochondria maximum æſtum percipiunt, cibiſque refrigerantibus videntur iuuari: deinde aſſumpto cibo, eoque concoctu difficili, multa ſymptomata ſequuntur, ſputum humidum & multum, ructus acidus, flatus, fluctuatio, non illico, ſed cum aliquandiu retentus fuerit, interdum vehementes ventriculi dolores qui nonnullis vſq; ad dorſum progrediuntur: poſt vero quam alimenta concocta fuerint, omnia mitigãtur, rurſus poſt comeſtionem, eadem reuertuntur ſymptomata, quę interdum homines ieiunos, interdum etiam poſt cœnam moleſtant, atque crudos cibos euomunt, & pituitam acidam, vt dentes quoque torpedine afficiantur. Hæc quidem à Galeno ex Diocle ponuntur, ſed iis omnibus Galenus duo illa ſymptomata adiungit, à Diocle prætermiſſa, timorem & mæſtitiam, quæ tum generaliter omnem melancholiam, tum ſpeciatim hypochondriacam ſignificant. Atq; hæc pariter huius ſecundæ differentiæ indicia ſunt; ex quibus facile eſt intelligere, quantum vulgares Medici decipiantur, qui ſtatim vt audiunt ægros conqueri de flatibus hypochondriorum, aſſerunt illos melancholia hypochondriaca laborare, tametſi nullum adeſt neq; delirium, neq; aliud ex tot ſymptomatibus, quæ illius propria ſunt.

Signa melancholiæ hypochondriacæ.

Error vulgariũ Medicorum.

Quod ſi melancholia fuerit per conſenſum, non ventriculi, ſed aliarum partium, quæ in hypochondriis continentur, vt exempli gratia, ratione inflammati iecoris, ægri in ea parte inſignem caliditatem percipiunt, quę nonnunquam manib. & pedibus communicatur, lotia ſunt colorata & ignea; quod item de liene, venis meſaraicis, & reliquis partibus ſtatuendum eſt.

Signa melancholiæ per essentiã in cap. Demum vero si melancholia per essentiam fuerit in capite, tunc symptomata omnia magna erunt, in ventriculo aut nullæ, aut exiguæ erunt querelæ, pariter neque vlla erunt indicia, quæ demonstrent sanguinem totius corporis esse melancholicum, ad summam, nullo apparente indicio, quod vel vniuersi corporis, vel alicuius partis hypochondriorum læsionem demonstret, facile est colligere, ægrotum capite primum laborante melancholia laborare.

Cum triplex fuerit statuta differentia melancholiæ, pro variis partibus laborantibus, vel solo capite, vel toto corpore, vel hypochondriis, quicunque hoc argumentum tractant, cuiusq; differentiæ propriam curationem instituunt, & summa cum ratione: siquidem iam sæpius diximus, indicationem quæ sumitur à natura partis, non postremum locum obtinere, quare nos quoq; separatim de singulis pertractabimus. *Curatio melancholiæ primario cerebro laborante.* Itaq; si cerebrum primario laboret, Paulus & Aetius distinguunt: namq; si morbus fuerit recens, docent illum frequentibus balneis, bona victus ratione & humectante, sine ope aliorum præsidiorum posse curari: sin autem morbus antiquus fuerit, tunc multis & validioribus præsidiis opus fore. Quam quidem distinctionem illi videntur accepisse à Gal. 3. de locis aff. 7. qui hęc scribit: Admonendi mihi sunt amici, qui me frequentibus balneis, & victus ratione humida & boni succi hunc morbum curantem viderunt, sine aliis præsidiis, vbi noxius humor ob longum temporis tractum nondum vacuationi resisteret, cum enim iam diuturnus factus est, tunc fortioribus auxiliis indiget. Quo loco notandum est, Galenum indistincte hanc sententiam proferre, neq; illam magis ad vnam, quam ad alteram differentiam accommodare, quam tamen sicut dixi, Paulus & Aetius ad vnam tantummodo speciem melancholiæ, capite primum laborante, referunt. Alii vero de altera quoq; differentia, toto corpore consentiente, eam interpretantur, neq; vt mihi quidem videtur, sine ratione, imo vero si hæc res diligenter consideretur, non minus huic secundæ differentiæ, quam alteri, balnea & proba victus ratio videntur posse vtilitatem afferre. Alii demum hunc locum interpretantur de melancholia hypochondriaca, qui mea quidem sententia falluntur, siquidem Hip. & Gal. 3. de ratione victus. & 10. metho. docent, laborantibus hypochondriis balnea non conuenire, imo vero ea multa pericula secum afferre.

Si igitur hæc melancholia, capite primum laborante, recens fuerit, proba victus ratione, balneis, & opportuna animi oblectatione potest curari: at vero si fuerit antiquior, fortioribus præsidiis opus est. Tota autem summa huius curationis *Indicationes.* consistit in tollenda cerebri intemperie frigida & sicca, quæ generandi humoris melancholici causa est, sed quoniam id non licet facere, nisi primum totum corpus generaliter, deinde speciatim caput vacuetur, idcirco necesse est, ante omnia totum corpus euacuare: & cum huiusmodi communis vacuatio ad omnes differẽtias pertineat, ne idem sæpius repetatur, satis fuerit semel eam tractare. *De sectione venæ altercatio.* Veruntamen hoc loco non est prætermittendus locus magni momenti, qui pertinet ad sectionem venæ: namque Gal. sermonem habens de hac specie melancholiæ, ita inquit: Vbi solum cerebrum melancholicum continet sanguinem, quod ad hunc locum pertinet, ægro non expedit sanguinem mittere, etsi propter aliam causam sanguis illi mitti possit. Quem quidem locum nonnulli, tanquam insigne exemplum, nobis obiiciunt, qui aduersus vetus decretum contendunt, tres principes scopos ad sanguinis missionem non sufficere: Ecce, inquiunt, morbus est magnus, cum cerebrũ primario laboret, neque hic potest afferri impedimentum vel ætatis, vel virium: itaq;

itaque tres ſcopi non ſufficiunt: vnde concludunt, quartum ſcopum neceſſario requiri, nempe copiam ſanguinis, quam forte inſinuauit Gal. cum inquit, propter aliam cauſam ſanguinem illi mitti poſſe. Ego vero mihi videor dupliciter poſſe ad hãc difficultatem reſpondere. Primum ſi dixero, Galenum miſſionem ſanguinis hic p̃termiſiſſe propterea, quia morbus non ſit magnus: quæſo enim quomodo magnus eſt morbus, qui ſola victus ratione, & ſolis balneis poteſt curari? cauſã autem propter quam Gal. docet, ſanguinem hiſce melancholicis mitti poſſe, ego quoque ſimul cum aduerſariis interpretor, eſſe copiam ſanguinis: ſed illud addo, huiuſmodi plenitudinem non per ſe & primo, ſed quatenus morbi magnitudinem vel facit, vel facere poteſt, ſanguinis miſſionem poſſe indicare. Secundo poſſum reſpondere, Galenum hoc loco eam tantummodo indicationem ſibi ante oculos poſuiſſe, quã ſuggerit humorum copia, quæ quidem reuera, ſi ſola conſideretur, ſectionem venæ, ſicuti cacochymia purgationem, deſiderat: vnde cum in toto corpore nulla ſit humorum redundantia, propterea neque miſſio ſanguinis videtur conuenire. At vero ſi huic indicationi alteram indicationem adiungas, quam ſeparatim indicat morbi magnitudo, quamque Gal. manifeſte per ea verba inſinuauit: cum enim iam diuturnus factus eſt morbus, hoc eſt, vt ego interpretor, magnus, iam & ſectione venæ, & aliis fortioribus remediis opus eſt. Poſt communem totius corporis & particularem capitis vacuationem, illud vnum reliquum eſt, vt frigida & ſicca cerebri intemperies tollatur, quod medicamenta partim externa, partim interna ſolent præſtare, quæ quidem humectandi & moderate calefaciendi vim habeant: interius optima ſunt, conſerua roſarum, violarum, borraginis, bugloſſæ, fumi terrę, meliſſæ; ſunt ſyrupi, ſunt decocta, & alia id genus, quæ vel ſeparatim, vel ſimul cum ſpeciebus aromatici roſati, diambræ, lætificantis Galeni, & ſimilibus, poſſunt adminiſtrari. Nonnulli vtuntur aquis thermarum temperatis, ſed cum omnes ſiccandi vi præditæ ſint, mihi inutiles, forte etiam pernitioſæ videntur. Ad quem modum reiicienda quoque ſunt decocta ex ligno, ex Sarſapariglia, china, & ſimilibus, quæ ſiccandi vim habent, etſi illis hoc tempore multi vtuntur familiariter. Ego aliquando lacte humano vel aſinino non ſine magno fructu ſum vſus, dummodo & ventriculus, & cæteræ corporis partes id poſſint perferre, de quibus Hipp. & Gal. 5. aph. 64. quod item de ſero lactis ſtatuendum eſt. Exterius fam liaris, idemq; optimus eſt vſus olei maturi, vnde lanæ oleo imbutæ commode ad caput apponuntur: nonnulli maxime probant linimentum ex luteis oui & oleo amygdalarum dulcium: alii vtuntur perfuſionibus & lotionibus, ex rebus humidis & moderate calidis, vt radice altheæ, maluis, ex betonica, capite & pedibus caſtrati, pedibus vitulorum, & ſimilibus. Sed ego inter cętera omnia duobus præſidiis vti ſoleo; quorum alterum eſt ſtillicidium ex oleo bene maturo, vel oleo amygdalarum dulcium recenti: alterum eſt vſus lactis, quod ſupra caput vel ex ipſo vbere animalis emulgetur, vel aliter funditur & adminiſtratur. Atque hactenus de curatione melancholiæ capite primum laborante.

An tres ſcopi in ſang. miſſione ſufficiant.

Alterantia.

Thermæ reiiciuntur.

Sequitur melancholia curanda ex conſenſu hypochõdriorum, quæ aut difficulter, aut nulla ratione curatur: namq; ſicut diximus, ex vna parte adeſt inflammatio vẽtriculi vel alterius partis, ex altera ventriculus eſt refrigeratus, multosque humores crudos & flatus generat: vnde ſi velimus iuuare & calefacere ventriculum, ſimul caliditas hypochõdriorum augetur: ſi velimus refrigerare hypochõdria, id ſine refrigeratione ventriculi fieri non poteſt. Verum vtcunque ſit, indicationes curandi ſunt huiuſmodi: vacuatio vniuerſi corporis & hypochõdriorum, roboratio

Curatio melancholiæ hypochondriacæ.

Indicationes.

ventriculi, refrigeratio partis primum laborantis, ac demum corroboratio capitis, ne illud tam facile noxios humores & vapores recipiat. Quatenus ad primam pertinet, tractaturus ſtatim de communi corporis purgatione, illud vnum vos moneo; in hac ſpecie melancholiæ à vehementioribus & validioribus medicamentis cauendum eſſe, qualia ſunt ſcammonium, helleborus, & ſimilia: ſiquidem laborantibus ventriculo & partibus illi proximis, talia non conueniunt medicamenta: itaq; ſatis fuerit leuioribus agere, & quæ à proximis tantum partibus, in quibus noxia materia continetur, trahere poſſunt, qualia ſunt ſena, epithymum, rhabarbarum: & ſit exemplum.

Purgans.

℞ *Fol. ſenæ*
Epithymi ana ʒ iij. fiat infuſio in decocto borraginis.
Fumi terræ q. ſuf. & facta leni ebullitione.
℞ *Prædictæ infuſionis ℥ iiij.*
Rhabarbari electi. ℈ iiij.
Syrupi violati ſol. ℥ ij. M. & fiat potio.

Inter cætera maxime conueniunt clyſteria, quæ tamen non ſint admodum acria, ſed potius temperata, quæ ſimul poſſint & flatus diſſoluere, & æſtuantes partes refrigerare.

Clyſter refrigerans.

℞ *Fol. maluarum*
Violarum
Chamomeli ana M. j.
Seminum aniſorum ℥ j. ß. M. fiat decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Sacchari rubei
Olei chamomelini completi
Violati ana ℥ ij. M. pro clyſtere.

Poſt vacuationem corporis & hypochondriorum, pars primario affecta refrigeranda eſt, ac ſpeciatim ventriculus, qui ſemper laborat, roborandus eſt: itaque exterius pro refrigeratione ſunt, ceratum roſaceum Galeni, vnguentum roſaceum Meſuæ, & ſimilia, quæ vel ad iecur, vel ad partes calidiores apponenda ſunt. Ad iuuandum ventriculum frigidiorem ſunt fomenta ex decocto chamomæli, roſarum, calamenthi, baccarum lauri, ſeminum aniſorum: ſunt inunctiones ex oleo nardino, maſtichino, & ſimilibus. Interius ſunt medicamenta quædam temperata, quæ ex communi regula, quod remiſſum agit in intenſum, ſimul valeat ventriculum calefacere, flatus diſſoluere, & partes calidiores refrigerare: & ſit exemplum.

Refrigerantia externa.

Fomenta calefacientia.

℞ *Conſeruæ florum borraginis*
Roſarum ana ℥ iij.
Specierum diamoſchi dulc.
Diacymini ana ʒ j.
Syrupi roſ. recentis q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Verum inter cætera hoc tempore multi familiariter vtuntur aquis thermarũ, modo calidioribus, modo frigidioribus: nonnulli quoq; vtuntur ſero lactis; de quibus mea ſententia nihil certi ſtatui poteſt, itaq; diligenter animaduertenda ſunt, morbi cauſæ, morborum ſymptomata, ęgri temperies, corporis habitus, ætas, tẽpus anni, & ſimilia, ex quibus colligendum eſt, quidnam magis vrgeat, an magis refrigeratione, an calefactione opus ſit, & ſimul determinandum, quodnam remedium facilius

æger

æger poſſit perferre : in qua re debet Medicus oraculum Hippocratis memoria tenere, 1. epid. 2. 50. vt in morbis profit, aut ſaltem non noceat : ſiquidem experientia confirmat, hæc præſidia, ſi opportune adminiſtrentur, magnam ſæpenumero vtilitatem, ſi importune, magna incommoda afferre.

Curatio melancholiæ ex conſenſu à toto corpore.

Venio ad tertiam differentiam, in qua ſanguis melancholicus in toto corpore cõtinetur : in qua quidem curatione & de communi purgatione tractabimus, ſicuti ſumus polliciti, & cætera omnia conabimur complecti, quę ad omnes differentias videntur poſſe accommodari. Itaq; nulli dubium eſt, ſicuti diximus de duabus primis differentiis, quin in hac quoq; principalis indicatio afferatur vacuandi vniuerſi corporis : & quamuis non eadem plane purgandi ratio ſingulis differẽtiis videatur poſſe conuenire, tamen neq; adeo mihi videntur differre, vt non ſingulari quodam exemplo communem omnium rationem liceat intelligere. Sed ſingula perſequamur.

Leniens.

Ad leniendam aluum mihi inter cætera caſſia maxime probaretur, quæ præter purgationem poteſt quoq; partium internarum calorem quoquomodo remittere, eaq; vel ſola cum ſeminibus aniſorum, vel ſimul cum modica hiera, poſſet exhiberi.

Lenita aluo nemo eſt fere, qui non probet ſectionem venæ, & Auicenna inter cæteros generaliter docet, hoc remedium in omni melancholia conuenire, etiamſi, addit Aretæus 1. de morbis diuturnis cap. 5. ægri ſint graciles & ſanguinis inopes : veruntamen decet perpetuo virium, non ſolum præſentium ſed etiam futurarum, rationem habere, ac potiſſimum cum fiat ſæpenumero vt ægri nolint comedere, & præter modum fiant emaciati, ac fere exanimati : conſtantibus autem viribus vena omnino ſecãda eſt, quod quidem remedium poteſt & totum corpus vacuare, & à capite reuellere, & iecur refrigerare, & alias vtilitates afferre. Sed quænam vena ſecanda eſt ? Si alicui retentę eſſent hæmorrhoides, quę ſuperiori tempore conſueuiſſent ſanguinem melancholicum profundere, aut mulieri eſſent retenti menſes, vel imminuti, in hoc caſu, ex præcepto Galeni & antiquorum, forent ſecandæ venæ inferiores, alioqui expedit venas ſuperiores ſecare. Sed hoc tempore communiter practicantes hæmorrhoidas ſolent cum hirudinibus frequentiſſime aperire, ſiue illæ antea fluere conſuetæ fuerint, ſiue natura nũquam huiuſmodi purgationem tentauerit : quib. Meſue inter cæteros maxime fauet, qui generaliter docet, in omni ſpecie melancholiæ prouocationem hæmorrhoidum quã maxime cõferre. Sed Medicus ex præcepto Gal. 3. de locis aff. 7. huic ſectioni venæ debet intereſſe, & qualitatem ſanguinis fluentis diligenter obſeruare: namq; ſi ille nõ videatur eſſe melancholicus, ſtatim ſupprimendus eſt, ſi vero appareat melancholicus, tunc pro viribus atque habitu corporis ægrotantis, licet detrahere quantum ſatis fuerit.

Quæ vena ſecanda.

Præcepta Auicennæ.

Quo loco Auic. duo tradit præcepta, digna maxima notatione: alterũ, tametſi principio ſanguis exeat ſubtilis, non propterea illum ſtatim fore ſupprimendum, cum eueniat ſæpenumero, vt præcedat ſanguis ſubtilis, & deinceps craſſus ſuccedat. Alterum, inciſionem venæ amplificandam eſſe, ne per anguſtam inciſionem exeat tantum ſanguis tenuior, & quod groſſum eſt, retineatur, & augeatur illius malicia.

Præparantia humorem melancholicum.

Lenita aluo, ſecta vena, iam de purgatione cogitandum eſt : ſed ante omnia præ cæteris omnibus morbis, oportet integram coctionem attendere: ſiquidẽ noxii humores ſunt craſſi & difficiles, itaq; primo ſunt exhibenda ea medicamẽta, q̃ incidẽdi atq; attenuãdi vim habeãt, qualia ſunt ſyrup⁹ de ſucco borraginis, bugloſſæ, de

fumo

fumo terræ ſimplicis, de pomis ſimplex: de lupulis: decocta cichorei, ceterach, meliſſæ, borraginis, de fumo terræ, & ſimilium. Vulgares medici, ſi non principio, ſaltem progreſſione temporis, vtuntur quoque ſyrupis compoſitis de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, & ſimilibus, qui conficiuntur ex ſena, polypodio, epithymo, caſſia, & aliis purgantibus medicamentis, qui quidem ſyrupi tantum abeſt vt coctionem efficiant, vt illam magis perturbent & impediant: quare vos ab iſtis perpetuo caueatis.

Purgātia melancholiam. Concocta materia purganda eſt, ad quam purgationem multa ſunt accommodata, ſena, epithymum, polypodium, helleborus, lapis lazuli, diacatholicum, diaſenæ ſolutiuum, confectio hamech; ſed inter cætera omnia tum ſimplicia, tum compoſita, cortices radicum hellebori nigri, principem locū obtinent, quod vel ex cōmuni prouerbio poteſt conſtare, quo illi helleboro opus habere dicuntur, qui non ſunt ſano animo: & ſane certum eſt, antiquiores medicos, ad leuanda mentis & capitis vitia, plurimum & frequentiſſime hoc medicamento vſos fuiſſe.

Exempla.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminis aniſor.
Fœniculi.
Citri ana ʒ ß.
Cinamomi
Caryophy. ana ℈ ß. *fiat decoctio.*

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi roſ. ſol. ℥ j. ß. M.

℞ *Confectionis hamech* ʒ iiij.
Syrupi de fumo terræ compoſiti.
Roſati ſol. ana ℥ j. ß.
Decoctionis fumi terræ
Meliſſæ.
Cichorei q. ſuf. M. & F. potio.

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro* ℈ iiij.
fiant pilulæ V. & deaurentur.

Purgatio repetenda. De purgantibus medicamentis illud ſciendum eſt, vnam purgationem plerunque non ſufficere: quare nonnunquam & bis, & ſępius, oportet eam repetere: in quo caſu licet à leuioribus incipere, & ad valentiora progredi. Neque hac in parte mihi conuenit cum illis, qui in melancholia, & aliis id genus morbis difficillimis, non niſi leuioribus vtuntur medicamentis; cenſeo enim magnis morbis magna quoque remedia conuenire.

Quid agendū dum æger accipere medicamenta nolit. Sed dicat aliquis, ſi contingat, ſicut contingit frequenter, vt ægri nolint hæc medicamenta accipere, quidnam agendum eſt? Duplici ratione licet hoc incommodum deuitare, primum vt ægri minis, quandoque verberibus, & omni ſtudio cogantur ad illa aſſumenda: cum enim perpetuo timore apprimantur, hac ratione obedientes fiunt, & omnia accipiunt. Deinde iſti ſunt fallendi, permiſcendo medicamenta in ferculis. Exempli gratia, in ptiſana, in lacte, ſicut Gal. aliquando facere conſueuit: in quo caſu licet & ad Alchimiſtas confugere, qui & helleborum, & omnia medicamenta deſtillant, quæ cum ſint minima doſi, facile vel ſola, vel cum aliis poſſunt exhiberi. Iis duabus rationibus poſtremo licet addere nonnulla medicamenta externa, quæ vulgo vmbilicalia appellantur, & ex purgantibus medicamentis

Medicamenta Vmbilicalia.

mentis conficiuntur,atque ad vmbilicum appofita folent aluum mouere, quale eft apud aromatarios emplaftrum de arthanita, cui in hoc cafu poffemus permifcere cortices radicum hellebori nigri.

Porro ex fecunda indicatione ad reuulfiones veniendum eft, quare conueniunt frictiones,ligaturæ,lotiones extremarum partium, cucurbitulæ, clyfteria, & alia de quibus fæpe diximus:verum inter cætera apud communiter practicantes funt in frequenti vfu,cauteria,quæ à capite creduntur quammaxime reuellere, vnde nõ folum in brachiis & cruribus,fed etiam in fyncipite & occipite folent inuri, adeo vt neque defint,qui caluariam audeant perforare: & Gordonius, fuo tempore medicus celebris, narrat hiftoriam de quodam melancholico, qui acceperat vulnus in capite,adeo vt cranium fractum effet, quo tempore ab omni melancholia fanus euafit, quamdiu vulnus apertum fuit: fanato autem vulnere, rurfus eodem morbo correptus eft. In cauteriorum adminiftratione equidem cenfeo admodum caute procedendum effe, cum experientia demonftret, melancholicis ea fæpenumero nihil prodeffe, quandoq; etiam non parum obeffe, forte quod hic humor craffior nequeat euacuari, præterquam quod & cerebrum, & totum corpus magis quã deceat, folet exficcari. Itaque vos moneo,ne tam facile & prompte ad hæc præfidia deueniatis,ficuti medici noftrorum temporum facere folent. *Reuellentia.* *An cauteria conueniant.*

Poft hæc omnia illud reliquum eft, vt intemperies membrorum principalium corrigatur, ac potiffimum iecoris & ventriculi: quæ duæ partes præ cæteris ad coctionem funt deftinatę, etfi neque cerebri cura eft prætermittenda, partim vt illud quoque proprium alimentum probe concoquat, partim vt à membris inferioribus non tam facile noxios humores & vapores recipiat. Hæc autem poffunt præftare partim medicamenta, cum interna,tum externa, de quibus fatis diximus, partim & maxime congrua victus ratio,de qua Auicenna,ac fere omnes diffufe tractãt, adeo vt fuperuacaneum fit de ea longius agere. *Intemperies corrigenda.*

Præcepta ad melancholiam curandam.

Primum quod pertinet ad accidentia animi, danda eft omnis opera, vt ægri, quantum fieri poteft, omnis mœroris, moleftię & perturbationis fiant immunes: quare fint præfto amici,ludi,mufica,& illa quibus per fanitatem folebant delectari, vt animi hilaritatem illis conciliemus. Secundo diligenter cauendum eft,ne medici vel domeftici de ægrorum infania ac deprauatis imaginationibus pertinacius velint cum illis contendere, quin potius omnes debent ad eorum voluntatem omnia loqui,neque eos adhuc magis irritare: potiffimum vero arguto aliquo ftratagemate ftudendum eft illos decipere, atque à femel concepta opinione remouere; qua ratione multi aiunt multos fuiffe fanitati reftitutos: fic apud Alexandrum eft exemplum de illa muliere, quę putabat fe comediffe ferpentem. Tertio ex præcepto Aetii in tota curatione quandoque ab omni remedio oportet abftinere, & naturæ aliquam remiffionem concedere, quæ aliquando ab affiduis remediis videtur affligi, quiefcens vero recreatur, & validius morbum fuperat. Poftremo id memoria tenendum eft,melancholicos,quicunque femel in hanc ægritudinem inciderint,opportune fingulis annis,non folum vere, fed etiam quandoque autumno purgandos effe,vel vnius Gal.teftimonio,qui in lib.quos & quando,nec non 6.aph. 47.hac ratione gloriatur fe multos melancholicos ab ifthac labe præferuaffe. I. II. III. IV.

CAPVT

CAPVT XXII.

De Mania.

TRACTANTES de melãcholia diximus delirium fieri dupliciter, vel cum febre vel sine febre: atq; hoc sine febre esse duplex; alterum quod melancholia, alterũ quod mania dicitur: iure itaq; de mania est etiam agendum. Mania igitur quam Latini furorem interpretantur, est delirium sine febre; quod ex Galeno 3. de locis aff. 7. 2. de sympt. causis ad finem: originem habet vel ex sola calida cerebri intemperie, vel præterea ex calidis mordacibusque humoribus, qualis potissimum est atra bilis: quam sciendum est ex Galeno 4. aphor. 22. 2. de crisibus 12. duplicem habere generationem: alteram ex sanguine crasso, ac veluti fece, vbi immodice excalefactus fuerit: alteram ex flaua bile vehementer assata: vnde sicuti in melancholia, proueniente à solo humore melancholico, ægri perpetuo timore & mœrore opprimuntur, ita econtra maniaci inordinata corporis motione feruntur, temerarii, iracundi, crudeles fiunt, qui amicos, astantesque morsibus, verberibus, aliisque iniuriis lædunt, vt vere ferinos mores exprimant, ex quo maiori ex parte vinculis detinendi sunt.

Definitio. *Causa.* *Signa.*

Quæ actiones lædantur, & quomodo.

Si quis quęrat, quonam modo actiones principes, & quales in mania lædantur? Primum certum est illas non aboleri, non minui, sed deprauari. Secundo verisimile est omnes facultates laborare: siquidem hi ęgroti non solum imaginantur quæ non sunt, sed etiam inter turpe & honestum, inter bonum & malum, inter amicos & inimicos, nullam distinctionem faciunt, quæ deprauatam imaginationem & rationem manifeste demonstrant. Sic forte etiam memoria vitiatur, tametsi Aetius scribit libr. 6. 8. memoriam seruari, veluti licet coniicere ex fabulis & cantilenis quas habent familiares. Hæc igitur maniæ essentia, causæ & signa sunt.

Curatio. *Indicationes.*

Curatio eadem esse debet quæ melancholiæ, præterquam quod sicuti in melancholia studemus moderate calefacere & humectare, ita in mania commoda præsidia vi refrigerandi & humectandi prædita esse debent, quod speciatim monet Alexand. qui scribit, eos medicos qui calidioribus antidotis & purgationibus vtuntur, pręsertim hiera, ægros adhuc magis furiosos & insanos reddere, dum sanguinem ad siccius & acrius conuertunt. Itaque pro lenienda aluo cassia foret præstantissima, clysteria ex decocto violarum, maluarum, lactucarum ex succo ptisanæ, oleo violato. Pro humoris præparatione, syrupus violatus, de succo borraginis, de nenuphare, de fumo terræ simplex, decocta cichorei, capillorum veneris, nenupharis, buglossæ, & similium. Optima sunt pro expurgatione confectio hamech simul cum cassia, serum lactis cum epithymo polypodio, syrupo violato solutiuo.

Lenientia aluum. *Præparantia.* *Purgantia.* *Exempla.*

℞ *Flor. cassiæ nou. extr.* ℥ *xij. Fiat bolus.*

Præparans.

℞ *Syrupi de succo borrag.*
Violati simplicis
de nenuphare ana ℥ *ß.*
Decoctionis lactucarum
Nenuphar.
Cichorei ana ℥ *j. ß. M. pro syrupo.*

Purga-

Purgatio.

℞ *Confectionis hamech.* ℥ ß.
Syrupi viol. sol. ℥ iiij.
Decoctionis supra scriptæ.
vel seri lactis q. suff. M.

Nulli autem dubium esse debet, quin ante omnia conueniat sanguinis missio, sicut de phrenitide diximus, vel sectis venis superioribus vel inferioribus, p̃sertim si hæmorrhoides vel menses in mulieribus retenti essent. Post purgationem corporis vniuersi, caput postremo loco, nec non totum corpus, & interius & exterius refrigerandum & humectandum est, præcipue vero studendum somno, ad caput apponendo linimenta, irrigationes ex oleo violato, rosato, de papauere, ex decocto maluarum, nenupharis, lactucæ, semperuiui, capitum papaueris. Sed ad humectandum & refrigerandum corpus vniuersum nihil balneo aquæ dulcis præstantius esse potest. Interius sunt conserua rosarum, borraginis, buglossæ violarum, confectio diamargariton frigid. electuarium de gemmis, confectio diarhodon, triumsandalorum, &c. *Vena sectio.* *Localia.* *Balneum.* *Interna.*

Alimenta sint boni succi, sed quę refrigerandi & humectandi vim habeant, de quibus sæpe diximus. *Victus.*

Caput XXIII.

De Insania Lupina.

Lycanthropia est delirium sine febre, in quo æger imaginatur se in lupum conuersum esse, vnde nomen suscepit. Ægroti potissimum Februario mense interdiu latitant, noctu autem egrediuntur, & lupos in omnibus rebus imitantur. Atq; hinc ego puto originem habuisse antiquam & vulgarem opinionem, homines reuera in lupos conuerti, ac rursus humanam formam recipere: ad quem modum scribit Pausanias in descriptione Græciæ libr. 6. olim memoriæ proditum fuisse, pugilem quẽdam Parrhasium ex Arcadia, nomine Demænetũ in sacris Iouis Lycæi se in lupum vertisse, ac decimo rursus anno pristinam formam recuperasse, de quo exemplo & mirabili metamorphosi Plinius libr. 8. cap. 22. Plato in 8. de republica. Hic morbus à Paulo Aetio, ex recentioribus vero ab Altimaro & reliquis, qui fere omnia ad verbum transcribunt, reponitur inter species melancholiæ: sed mea sententia præter omnem rationem; cum potius sub mania debeat collocari: etenim si diligenter singula eorum symptomata considerentur, oculi caui, lingua arida, totum corpus durum, arefactum, vlcera crurum insanabilia, & alia id genus, quæ accurate à Paulo & Aetio commemorantur, facile est intelligere, hæc omnia non aliunde, quam redundante atra bile prouenire, atq; huiusmodi ægrotos iure esse maniacos. Ex quo id quoq; licet colligere, vnam atq; eandem curandi indicationẽ huic morbo & maniæ conuenire, adeo vt quæ de mania diximus, ad lycanthropiam iure possint accommodari. Sed inter cætera omnia præsidia omnes secant venam vsque ad animi deliquium, quia, vt nonnullis placet, ægri eo tempore circa initia veris multo crassiore sanguine redundant: sed vt ego puto, quoniam maximus & extremus est morbus; ad quem modum Galenus quoq; in vehementissimis doloribus, in maximis inflammationib. ardentissimis febrib. tã copiosam sanguinis missionem probat. Tota porro summa huius curationis consistit in alimentis boni succi, balneis aquæ dulcis, potione lactis & seri lactis, & aliis pręsidiis id genus, *Definitio.* *Signa.* *Curatio.* *Vena sectio.* *Balnea.* *Lac.* *Serum.*

cum

cum internis, tum externis, quæcunque somnum conciliare, ac summam illam tum capitis tum corporis vniuersi ariditatem possunt emendare.

CAPVT XXIV.

De Catarrho.

Nominis ratio. CATARRHVS vel destillatio est vox æquiuoca, quare ante omnia distinguenda est. Scribit Plato 3. de republica ad finem, catarrhum tempore Socratis nomen fuisse, quod generaliter exuperantium humorum fluxionem ad quascunq; corporis partes significabat, posteriores autem medicos coactos fuisse noua nomina inuenire. Sic Galenus 3. aphor. 12. Seniores autem. &c. interpretatur de iis destillationibus, quæ per venas à capite ad partes infernas feruntur: huiusmodi autem destillationes, vt dicebat Plato, varia nomina sortitæ sunt, prout materia à capite fluens varias corporis partes occupat, & varias ægritudines facit. Exempli gratia, si destillatio petat pulmones, dicitur asthma: si fauces, dicitur angina: si artus, arthritis: & sic reliquæ variis nominibus appellantur, adeo vt non defuerint, qui velint omnes morbos esse catarrhum. Verum præter hanc generalem catarrhi significationem magis restricte & proprie catarrhus dicitur, vbi excrementa ad proximas oris partes descendunt: in qua significatione medici frequenter catarrhum solent accipere, qui quidem certas quasdam habet appellationes, prout materia ad hanc vel illam partem defluit. Namque si à capite excrementum in os defluit, κατάῤῥους græce, latine destillatio dicitur: si vero ad nares descendat, κορύζα græce, latine grauedo dicitur: vbi autem fauces humore imbuuntur, græce βράγχος, latine raucedo vocatur: quæ

Quid sit. doctrina est Gal. 3. de sympt. causis 5. Ex quibus facile est intelligere catarrhum non esse morbum, non causam morbi, sed symptoma exiens immutatum: nec non in catarrho cerebrum vel vti partem similarem, vel vt partem instrumentalem, vel per se, vel per consensum alterius partis perpetuo laborare, adeo vt sine male affecto cerebro nulla vnquam destillatio fieri possit: quod pariter in Galeno traditum est. 1. de sympt. causis 4.

An morbus thoracis. Ex quo neque difficile est eam dubitationem dissoluere, vtrum catarrhus inter morbos capitis, aut thoracis debeat collocari, cum Medici modo vni, modo alteri parti illum adscribant. Namque si ex vna parte catarrhus sine laborante cerebro esse non potest, ex altera autem ille proprie non magis ad thoracem, quam ad alias partes pertinet, ad quas contingit excrementum defluere, satis debet constare omnem catarrhum ad cerebrum pertinere, Rhasimq; summa cum ratione de illo inter morbos capitis tractare, ceteros autem præter rationem inter morbos thoracis eundem reponere.

Quomodo catarrhi generentur. Cæterum si quis cupit intelligere, quonam modo generaliter catarrhi generentur, is memoria teneat, quod omnes fatentur Medici, ac sepissime traditum est à Galeno, nempe singulas partes nostri corporis assidue ad se trahere sanguinem, vt illo nutriantur: quod si huiusmodi partes optime se habeant, ac præterea sanguis sit probus, tunc optimam fieri coctionem, adeo vt totus fere sanguis in substantiam earum conuertatur, & pauca admodum excrementa generentur: contra vero si aut partes sint male affectæ, aut sanguis sit improbus, aut simul vtrumq; malum conueniat, tunc vitiosam fieri concoctionem, parumque sanguinis in substantiam partium transire, multa autem excrementa generari. Namque hæc eadem plane est ratio, cur destillationes generentur, vt eleganter scribit Gal. 7. de vsu partium. 1. Etenim si cerebrum nullo vitio laboret, sanguisq;

ad

ad illud fluens sit laudabilis, tunc aliter fieri nō potest, quin propterea fiat cōcoctio, & pauca admodum generentur excrementa, quæ facile per opportunos & naturales meatus solent purgari: quandoquidem ex maximis & præcipuis naturæ curis illa est, vt omnia excrementa ex omnibus partibus corporis expurgentur, ac maxime si hæ partes fuerint principes, quale est cerebrum: contra vero si cerebrum male affectum, aut sanguis vitiosus fuerit, aut vtrumque vitium concurrat, tunc omnis ratio colligit, alimentum fore exiguum, excrementa autem plurima: quæ quidem cum nimia copia, sæpius etiam mala qualitate sint naturæ molesta, neque ab ea possint gubernari, ad partes cerebro subiectas, per vias alioqui late patentes solent præcipitari; cum ita natura comparatum sit, quod Galen. docet 2. de diff. feb. vltimo, de causis morborum 6. 3. de facult. naturalibus. 13. vt vna quæque pars nostri corporis semper studeat ad alias partes propellere, quæcunque illi molesta & noxia sunt. Quamobrem Galen. apposite catarrhum diarrhææ assimilauit 3. de sympt. causis. 2. Nam quemadmodum diarrhæa ob ventris cruditatem, ita certum est catarrhum prouenire, quod cerebrum improbe suam coctionem faciat.

Sequuntur differentiæ catarrhi, inter quas illæ sunt notandæ, quæ sumuntur ex causis, de quibus causis non omnes conueniunt. Aristot. 2. de part. animalium 7. vnam tantummodo catarrhi causam videtur constituisse, intemperiem cerebri frigidiorem, qui docet excrementa sanguinis sursum delati à cerebro refrigerari, concrescere, atq; ita pituitæ fluxiones fieri, sicut in magno mundo de generatione imbrium contingit, quos constat non aliter fieri, quam vaporibus vi caloris ex terra in sublime eleuatis, qui vbi superiorem aeris frigidiorem partem attingunt, refrigerantur, & in aquam vertuntur, quæ rursum in terram cadit. Philosopho videtur cōsentire Auicen. 5. 3. cap. proprio, qui huius rei aliud exemplum affert, nimirum de alembico plumbeo, in quo vapor rei destillandæ sursum ascendit, à plumbi frigiditate concrescit, & in aquam vertitur. Sed Galen. magis apposite & vere mihi videtur catarrhi causas tractare, qui 3. de sympt. causis 4. docet, cerebrum destillationis causam esse dupliciter: vno modo tanquam partem similarem, altero tanquam instrumentalem: itaque prima ratione illud laborat intemperie, secunda ratione laborat nimia repletione. Et si quis quærat, qualisnam cerebri intemperies catarrhum possit efficere, etsi Galen. & loco citato, & 3. de locis aff. 5. duas tantum, caliditatem & frigiditatem commemorat: tamen ego puto illum tanquam exemplis vsum fuisse, neque cæteras duas, humiditatem & siccitatem, fore prætermittendas. Cum enim iam statutum fuerit, catarrhum non aliter fieri quam vitiata cerebri coctione, si quælibet cerebri intemperies, cum simplex, tum cōposita, potest coctionem vitiare, quod omnes fatentur, cui dubium esse potest, catarrhum ex qualibet cerebri intemperie fieri posse? Prima igitur est frigiditas, quæ manifestissime cerebri coctionem lædit, ex quo multa generantur excrementa, quæ deinceps reddita crassiora descendunt, & destillationem faciunt. Secunda est caliditas, quæ etsi ad coquendum est maxime apta, tamen cum multum attrahat, & sæpenumero plusquam possit concoquere, hac ratione iure excrementorum & destillationis causa statui potest. Tertia est humiditas, quam certum est partem laxiorem & debiliorem reddere, neq; ascendentes vapores satis posse exsiccare, coquere & dissoluere. Postrema est siccitas, quæ quidem etsi ad robur cerebri atque illius coctionem videtur facere, tamen si vehementer augeatur, sicut in senibus contingit, nulli dubium esse debet, quin coctionem lædat, & excrementis destillationibusque occa-

Differentia.

Causæ.

ſionem præbeat. Neque vero dubium eſt, quin huiuſmodi intemperies, non ſolum ſimplices, ſed etiam compoſitæ poſſint deſtillationem efficere, inter quas calida & humida, frigida & humida, principem locum obtinent. Eſt præterea cerebrum tanquam pars inſtrumentalis, ſi nimium repleatur, deſtillationis cauſa: ad quem modum ex crapula, ebrietate, & aliis erroribus, plurimi vapores & humores ſurſum feruntur, qui cum nequeant concoqui, deiiciuntur à natura, & ita catarrhus efficitur. Quod ſi quis præterea cupiat cauſas quoque externas intelligere, vno verbo ſunt illæ omnes, quæcunque cerebro vel tanquam parti ſimilari, vel tanquam parti inſtrumentali poſſunt aliquam noxam afferre, atque id efficere, vt cerebrum tot redundet excrementis, quot deſtillationem poſſunt facere. Secundo loco ſunt

A copia. differentiæ deſtillationis à copia & quantitate materiæ, etenim quædam eſt pauca, quædam mediocris, quædam multa, adeo vt quandoque periculum immineat ſuf-

A qualitate. focationis. Tertio ſunt differentiæ ex qualitate deſtillantis materiæ, quæ multis modis poteſt conſiderari: nam alia eſt calida, alia frigida, alia tenuis, alia craſſa: ex colore, alba, flaua, liuida, nigra: ex odore, quædam fætet, quædam caret odore: ex ſapore, alia eſt dulcis, alia amara, alia ſalſa, alia nullum refert ſaporem: ex forma, alia rotunda, alia liquida, & ſimiles, quæ omnes differentiæ ſub qualitate poſſunt com-

A modo eiectionis. prehendi. Quarto ſunt differentiæ ex modo quo materia eiicitur: namque alia cum tuſſi, alia cum vomitu, alia cum ſcreatu, alia cum ſimplici expuitione: qui quidem varius modus manifeſte varios locos indicat, in quos cadit deſtillatio: ſiquidem quæcunque ore exeunt vomitione, ex gula & ventriculo; tuſſi ex partibus reſpirationi ſeruientibus: ſcreatu ex faucibus & gurgulione, ſimplici ſpuitione, ex

A modo generationis. ore ſolent deduci, vt docet Galen. 4. de locis aff. 7. Quinto ſunt differentiæ à modo generationis; deſtillatio alia fit cerebro primum laborante, alia per conſenſum aliarum partium. Cerebrum primario laborat intemperie, ſicut diximus; per conſenſum autem vel totius corporis, in quo ſanguis vniuerſus vitioſus continetur, vel per conſenſum determinatæ partis, ac potiſſimum ventriculi, iecoris, vteri in mulieribus, ex quibus frequenter plurimi humores & vapores in caput fe-

A tempore. runtur, & deſtillationes contingunt. Sexto ſunt differentiæ à tempore: catar-

A coniunctis. rhus alius recens, alius antiquus. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis, deſtillatio vel eſt cum febre, vel ſine febre; in corpore vel boni habitus & robuſto, vel extenuato & debili: in ſeniore, vel iuuene, & ſic de cæteris. Quo loco notandum eſt, quod ſupra diximus, huiuſmodi omnes differentias vel ad cognitionem, vel ad prognoſticum, vel ad curationem eſſe quam maxime vtiles. Exempli gratia, ſi materia deſtillans fuerit tenuis & ſalſa, calidam cerebri intemperiem indicat, neque magno caret periculo: contra ſi ea craſſa fuerit, inſipida, intemperiem frigidam & longe minus periculum ſignificat. Si catarrhus fuerit in valde ſenibus, ex 2. apho. 40. nullam recipit curationē. Si fuerit cum febre, omnes ſecant venam; quod item de cæteris differentiis facile eſt colligere & demonſtrare.

Signa. Signa præſentis deſtillationis ſunt manifeſtiſſima: ſunt etiam plurima ſigna differentiarum manifeſta ex ægrorum relatione. Cerebro primario laborante, ſi intemperies calida fuerit, facies erit colorata, deſtillans materia erit denſior, quandoque actu calida, ſaporis amari, ſalſi, coloris flaui, viridis, aderunt vigiliæ, iuuabunt refrigerantia; præceſſere victus ratio, aer & ſimilia, quæ potuerunt calefacere. Si vero intemperies frigidior fuerit, tunc apparebunt ſigna iis oppoſita, facies pallida, materia aquoſa, quandoque actu frigida, alba, omni ſapore deſtitutum, ſomni

longio-

longiores, calefacientia iuuabunt, præcesserunt quę refrigerandi vim habent: quod item de cæteris statuendum est. Quod si altera ex parte cerebrum non primario, sed per consensum laboret, tunc nullum male affecti capitis indicium apparebit: itaque oportet inuestigare, qualisnam sit intemperies ventriculi & aliarum partium, quomodo vniuersum corpus se habeat, qua ratione singulæ coctiones perficiantur: ex quibus facile est locum consentientem & laborantem inuenire.

Aggrediamur nunc curationem destillationis eius quæ ex intemperie calida originem habet. Hic autem memoria tenendum est, vbicunque est destillatio, ibi necessario materiam in capite contineri: quare præcipue sese offert indicatio vacuandi capitis: verum cum id non liceat sine præcedente totius corporis vacuatione, ideo omnium primo totum corpus vacuandum est: deinde ad reuulsionem, ac postremo ad capitis alterationem per contraria deueniendum est. Vtrum iis indicationibus liceat satisfacere, cito an tarde, facile an difficulter, id potissimum ex differentiis licet colligere. Namque destillatio per consensum partium inferiorum, & quæ recens adhuc est, sine dubio facilius & citius curatur, quam altera cerebro primario laborante, & quę antiquior fuerit. Sic pauca materia, frigida, dulcis vel insipida, non fœtens, non rotunda ad nares vel os defluens, longe minus negotium & periculum affert, quam si ea fuerit multa, calida, amara, salsa, fœtens, rotunda, & ad pulmones decumbat. Eadem ratione febris adiuncta, macies, ætas senilis, sine dubio longiorem & difficiliorem curationem arguit. Sed rem aggrediamur, & primum calidam cerebri intemperiem incipiamus. Quo ad primam igitur pertinet indicationem, si morbus non vrgeat, aluus lenienda est, & inter cætera cassia foret præstantissima. Deinde ad sectionem venæ deueniendum est, quod quidem remedium Mesues scribit in tribus casibus conuenire. Primo si catarrhus fuerit calidus, in corpore calido, in quo sit oculorum rubedo, & venarum plenitudo. Secundo, si catarrhus sit calidus, declinans ad oculos valde: aut qualiscunque sit, & terminetur in faucib⁹, in pulmone, aut coxis, aut diaphragmate. Tertio si catarrhus fuerit cum febre. Sed quæso cōsideretis quam huiusmodi doctrina sit inepta & cōfusa: etenim si debet medicus omnes huiusmodi cōditiones attendere, aut nunquā aut raro in catarrho sanguinē mittet: vos autem Hip. & Gal. audiatis: quare si catarrhus fuerit magnus, quod ex traditis differētiis licet intelligere, qualiscunq; ille fuerit, consentientibus viribus & ætate, perpetuo accedatis ad venæ sectionem, quæ sit cephalica, sanguisq; extrahatur pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerū similium. Deinde materia coquenda & præparanda est cum syrupo rosato recenti, de succo endiuiæ, & si ea peteret pulmones, cum syrupo de farfara, violato, cum decoctione borruginis, capillorū veneris, cichorei, farfaræ, liquiritiæ. Quod si huiusmodi materia foret admodum calida & acris, tunc licet deuenire ad syrupum de pauere, ad decoctionem lactucarū, & similia. Apparente coctione purgationem adhibeatis cū rhabarbaro, syrupo rosaceo solutiuo, pilulis aureis, electuario de succo rosarum & similibus. Post communem corporis vacuationem, ex secunda indicatione ad præsidia reuellentia veniendum est, de quibus sæpe diximus: sed inter cætera hoc tempore sunt admodum familiaria cauteria, quæ partim cruribus & brachiis, partim syncipiti & occipiti imponantur: de quibus alias vos monui cum Gal. 6. de tuenda. 9. 2. de med. sec. locos 2. ea nō sine iudicio & indifferenter esse administranda, quandoquidē si cerebrū calida intemperie laboret, lōge magis nocent quā prosint. Interea ad propriā capitis purgationē veniendū est, quę cū per duas præci-

Curatio intēperiei calida.

Lenient.

Venæ sectio.

Præparantia.

Purgantia.

Reuellentia.

Caput purgantia.

pue partes,nimirum per os & per nares possit fieri, in præsenti casu altera quæ deducit materiam ad os,minus videtur conuenire, quod hinc periculum immineat, ne humores facilius ad subiectas & nobiliores partes præcipitentur, quare altera per nares longe commodior censenda est. Postremo autem ad cerebri prouidentiam oportet deuenire,ne id nobis contingat quod Galen.6.de tuenda sanit.9. plerisque sui temporis medicis obiiciebat,quorum alii oris,alii narium, alii ventriculi, alii cæterarum partium,ad quas destillatio decumbit, curam suscipiebant, cum tamen magis necessarium fuisset cerebrum tanquam mali fontem curare. Multa autem sunt quæ calidam cerebri intemperiem possunt emendare: inter cætera Galen. loco citato de tuenda valetudine maxime probat balneum aquæ dulcis, quod præstantissimum est: sic parari possunt lotiones & perfusiones ex rosis, violis, myrtho, lactucis,maluis, capitibus papaueris albi,&c. quibus memoria perpetuo teneatis, nonnulla moderate calida,chamomelum,anethum, semina anisorum, aut quid simile perpetuo permiscendum esse: namque hæc medicamenta calida moderate imposita sunt tanquam vehiculum, vt medicaméta frigidiora facilius penetrent, & ad partem affectam deducantur: sic perfusio cum oleo rosaceo, omphacino, violaceo,aut simili,optima foret. Interius sunt conserua rosarum, violarum, nenupharis,confectio diarhodon, diacodium, & similia. Alimenta sint boni succi, & eadem cum medicamentis facultate prædita: de quibus illud notandum est, medicos generaliter in catarrho tenuem victus rationem instituere, vnde est vulgaris versiculus: *Esuriant, vigilent, sitiant, qui rheumata curant.* Veruntamen sciatis hanc tenuem victus rationem in catarrho calido haud prorsus conuenire,cum periculum immineat ne ita humores adhuc magis incalescant & vrantur,ex quibus postea necesse est malum augeri.

Cerebrum roborantia & frigefacientia.

Victus ratio.

Curatio frigida intemperiei.

Si autem destillatio ex frigida intemperie oriatur,iisdem indicationibus agendum est: pro lenienda aluo hiera cum cassia, mel rosa.sol. cum manna forent optima. Si morbus fuerit magnus, vel immineat magnus, consentientibus viribus & ætate, nullo modo venæ sectio est prætermittenda, quæ tamen sumpta indicatione ab humore noxio,fiat moderate. Pro coctione materiæ primum quidem conueniunt leuiora,qualia sunt mel rosaceum,syrupus de betonica, oxymel simplex, decocta saluiæ, betonicæ,liquiritiæ. Deinde valentiora, syrupus de duabus vel quinque radicibus, de hyssopo, de prassio, de stæchade, oxymel compositum, decocta hyssopi,origani, pulegii,calamenthi. Apparente coctione purgatio est instituenda per medicamenta simplicia, agaricum, rhabarbarum, turbith: composita cum pilulis de hiera,cum agarico,cum pilulis cochiis,electuario diaphænicon,hiera Pachii,& similibus,quæ quidem purgatio sæpe vnica non sufficit, sed & bis & ter repetenda est,cum materia sit frigida, & plerumque rebellis, vt non ita facile & cito possit purgari. Secundo pro reuulsione omnia conueniunt, sed inter cætera glandes & clysteria acriora principem locum obtinent: neque vero hic cauteria quoque sunt prætermittenda,quæ in materia frigida vel ex Gal. sententia 6.de tuenda val. 9. videntur conuenire. Post hæc cerebrum speciatim purgandum est: & cum ex hac frigidiore materia nullum fere periculum partibus inferioribus videatur imminere,non solum errhinis,sed etiam apophlegmatismis licebit vti.Demum vero ipsum cerebrum calefaciendum & roborandum est, & multa sane sunt quæ id præstant: exterius sunt lotiones & perfusiones capitis ex decocto absinthii, betonicæ, maioranæ,serpilli,hyssopi,calamenthi,seminum odoratorum,agarici, & similium : sunt linimen-

Leniens.

Vena sectio.

Præparantia.

Purgantia.

Reuelantia.

Caput purgantia.

Caput calefacientia.

Lotiones

Perfusiones.

linimenta & ſtillicidia ex oleis, chamomęlino, nardino, liliorum alborum, rutaceo & ſimilibus. Nonnulli vtuntur lotione capitis ex vino generoſo aromatico, cui præterea addunt caryophillos, gingiber, piper & ſimilia: ſed recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidiorum, neq; ſolum pro ſtillicidio, ſed etiam pro potione, quod quidem præſidium experientia confirmat maximam ſæpenumero vtilitatem afferre. Interius conueniunt ſyrupi, decocta, conſeruæ, ex betonica, ſaluia, hyſſopo, roremarino: ſunt diacyminum, diamoſchum, diacalamenthum, mithridatium, theriaca, & ſimilia. Atque hactenus de capite primario laborante. namque ex iis veluti exemplis facile eſt cuique cæterarum quoque intemperierum curationem conſtituere. Si autem deſtillatio proueniat ex conſenſu aliarum partium, vel vniuerſi corporis, vel alicuius partis, non eſt de iis hoc loco longius agendum, quoniam pertinet ad alias tractationes.

Linimenta. *Stillicidia.* *Aqua thermales.* *Conſerua.*

DE AFFECTIBVS OCVLORVM.

Capvt XXV.

De Ophthalmia.

RHaſes poſt caput de catarrho agit de affectibus oculorum, quæ tractatio reſpondet 4. lib. Galen. de comp. med. ſecundum locos, ex quo nonnulli cenſuerunt hunc quartum librum Galeni eſſe tertio præponendum, ſiquidem oculi ſunt nobiliores, proximiores, & forte magis apti ad ſuſcipienda mala ex cerebro, quam ſint aures, & nares, de quibus Galen. in lib. 3. ſermonem habet. Sic Ariſt. 2. de anima. primo de ſenſu viſus, tum de cæteris pertractas. Quoniam vero Rhaſes à præſenti cap. vſque ad cap. 24. de ſolis oculis agit, ac reuera morbi oculorum ſunt propemodum infiniti, adeo vt apud antiquos medici fuerint, qui non alios quam oculorum morbos curarent, & propterea medici ocularii dicebantur, quorum meminit Galen. 6. apho. 31. cum non poſſimus ſermonem habere de omnibus, mihi ſtatutum eſt tres oculorum morbos ſeligere: ophthalmiam, morbum in intemperie: Suffuſionem, morbum in mala compoſitione: Vlcera, morbum in ſoluta vnitate: ad quos cæteri omnes videntur quoquo modo poſſe referri. De oculo tam admirando viſionis inſtrumento multa quidem forēt dicenda, imprimis autem illius anatome eſſet tradenda, ſine qua eius morbi neque cognoſci, neque curari poſſunt, ſed quoniam hæc alibi habentur, ſtatim aggredior ophthalmiā, quæ inter eos morbos numeratur à Galen. 2. meth. 2. qui à læſa particula nomen recipiunt. Celſus & cum eo Latini, lippitudinem appellant. Quid ſit ophthalmia declaratur à Galen. de diff. morb. 13. 2. ad Glauc. 2. nempe inflammatio illius membranæ quæ corneæ tunicæ adhæret, quam propterea adnatam, adhærentem, Barbari cōiunctiuam appellant, quod totum oculum fere contineat & vicinis partibus committat. Si quis obiiciat, Galen. aliter ſentire, qui 4. de med. ſecund. locos cap. proprio ſcribit, ophthalmiam eſſe inflammationem tunicæ, os capitis & caluariam ambientis; facilis eſt reſponſio ex eodem Gal. quod Celſus confirmat, nimirum adnatam tunicam ex pericranio originem habere, ab eo per mediam frontem & tempora vaſa in oculos deferri, & vno verbo, membranam ambientem caluariam, & tunicam adnatam quæ oculos amplectitur, vnam & eandem eſſe.

Plurimi morbi oculorum. *Ophthalmia.* *Definitio.*

Si quis autem quærat, quomodo iſthæc inflammatio in oculo generetur? Reſpondeatis eam fieri ſicut reliquæ inflammationes fiunt: in quibus ſcribit Gal. de inæquali intemperie 3. fluentes humores primum venas maiores occupare, deinde ad mino-

Ophthalmia quomodo generetur.

minores, tum ad minimas, ac poſtremo ad inania ſpatia peruenire. Ex iis facile eſt intelligere, quod modo diximus, ophthalmiam eſſe morbum in intemperie cum materia; docente Gal. de diff. morborum 5. de cauſis morb. 6. huiuſmodi morbos ex intemperie, tam ſimplices quàm compoſitos cum affluxu materiæ, non alios eſſe quam tumores præter naturam: etſi non ignoro Auicen. 2. primi, & recentiores prope omnes qui Auicen. ſequuntur, docere, omnia morborum genera, intemperiem, malam compoſitionem, ſolutionem continui, continere.

Differentia. I. Differentię ophthalmiæ ſunt plurimæ, ac primũ ſunt differẽtię à loco affecto, quæ varia quoq; nomina ſortitæ ſunt, de quibus cum plerię; omnes admodum cõfuſe tractent, ita habendũ eſt. Namq; ſi leuis quædam inflammatio, ac veluti inflammationis præludium ſine diſcrimine oculi partes inuadat, quę cum rubore quidem *Tharaxis.* ac dolore, ſed exiguo & miti fuerit, græce ταραξις, latine conturbatio vel perturbatio dici poteſt. Nonnulli ſecuti Paulum, addunt à cauſa externa, ſole, fumo, puluere, & ſimilibus, hoc malũ excitari, ſed nihil prohibet, mea ſententia, quin à cauſa quoq; interna fieri poſſit, vitio ventriculi poſt nimiam potationem, & alios errores id genus. Si vero palpebræ tantummodo inflammationem patiantur, quæ inuicem hæ-*Phimoſis.* reant, vt oculus nequeat aperiri, græce φίμωσις dicitur, latine præcluſio quædam, & quaſi ligatio earum partium, quę ſecundum naturam apertę eſſe debẽt: contra autẽ ſi oculus apertus maneat, neq; claudi poſſit, albo nimirum oculi in tumorem ſubla-*Chemoſis.* to, atq; eminente, nigro vero ſubſidente, græce χήμωσις appellatur: in quo affectu præter ruborem & inflammationem, vt inquit Paulus, proprium ſignum eſt palpebrarum conuerſio, quæ ſimul iungi non poſſunt. Demum ſi adnata vel coniunctiua tunica inflammatione laboret, ophthalmiam eſſe certum eſt. Ergo vnico verbo τα-*Ophthalmia.* ραξις, quam multi ὀφθαλμίαν non veram appellant, eſt affectio omniũ oculi partium communis, φίμωσις palpebrarum, χήμωσις albi oculorũ, ὀφθαλμία adnatæ mẽbranæ.

II. Secundo ſunt differentiæ à cauſis, de quibus non conuenit inter omnes: ſed nos Galeno acquieſcamus, qui 13. meth. 22. 2. ad Glauc. 1. docet, ophthalmias ab omnibus humoribus, ſanguine, bile, pituita, melancholia, ſed potiſſimum à ſanguine & flaua bile fieri poſſe. Cauſæ autem externæ ſunt omnibus manifeſtæ, venti, calores, contuſiones, vulnera, & alia id genus, quæcunque humorum fluxionem ad oculos poſſunt excitare.

III. Tertio ſunt differentiæ à temporibus morbi, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ maxime pertinent ad curationem: ſiquidem pro varia temporum ratione, varia quoque remedia debent adminiſtrari.

IV. Quarto ſunt differentiæ à qualitate inflammationis, namq; ſicuti apud Gale. 2. ad Glauc. 1. contingit omnes inflammationes eſſe duplices, alteram humidã, quæ ex calida fluxione membrum occupante euenit: alteram ſiccam, quando nullo humore influente calor natiuus igneus redditur: ita ophthalmia quædam eſt humida, qualis iam eſt definita, quædam eſt ſicca, quæ non ſimpliciter ὀφθαλμία, ſed ξηροφθαλμία nuncupatur: de qua differentia ophthalmiæ ſiccæ, atque eius cauſis, loquitur Gal. 3. apho. 14. & 16.

V. Quinto ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate.

VI. Sexto ſunt differentię à modo generationis: namque humores efficientes inflammationem ad oculos defluunt vel à ſuperioribus, vel ab inferioribus partibus.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis, ſic alia eſt cum febre, alia ſine febre: alia cum dolore capitis, alia ſine dolore, & ſic de cæteris.

Signa

Signa ophthalmiã præſentem demõſtrantia, quamq; ſingulæ differentiæ diſtinguũt ex iis quę diximus fiunt ſatis manifeſta, prętęrquam q̃ omnes,& veteres & recentiores illa diligentiſſime deſcribũt, vt ſuperuacaneũ mihi videatur illis deſcribendis tempus conſumere: itaq; venio ad curationem. Neq; vero eſt vt repetamus hoc loco eam methodũ curandi nõ ſolum inflammationes, ſed etiam cæteros morbos quicunq; ex fluxione humorum originem habẽt, cum manifeſtum ſit, hac ipſa ratione curari inflamationes oculorum, præter illam propriam indicationem, quã ſuggerit natura partis laborãtis. Ergo prima fuerat indicatio vacuandi vniuerſi corporis: pro qua cæteri ſentiant quidquid velint, dummodo morbus ſit vel immineat magnus, conſentientibus viribus & ætate, ſiue adſit ſiue non adſit ſanguinis copia, quamprimum ad ſectionem venæ accedendum eſt: quod inter cæteros confirmat Auicen.3.3.9. qui ſcribit ſectionem venæ omnibus ſpeciebus ophthalmiæ conuenire. Vena autem ſit cephalica, aut baſilica, aut media, prout vel capitis, vel vniuerſi corporis, vel vtriuſq; rationem vultis habere. Si menſtrua, purgatio in mulieribus, aut cõſueta vacuatio per hæmorrhoidas eſſent reſtricta, in hoc caſu neceſſe eſſet venas inferiores aut ipſas hæmorrhoidas aperire. Sed dubium eſt, ſi vnus tantum oculus laboret, ex quanam parte expediat ſanguinem mittere? Rhaſes docet ſecandam eſſe venam cephalicam ex manu partis contrariæ oculo laboranti. Galen. autem quamlibet ſanguinis miſſionem probat, ſiue natura, ſiue arte fiat, quotieſcunque ſecundum rectitudinem vacuatio procedit: ad quem modum ſcribit de ſang. miſſ. 15.&16. & 2. ad Glau.2. huiuſmodi ſanguinis excretiones è directo euidentiſſima ſæpe ægrotis vtilitatem afferre: ex contraria autem parte non ſolum non prodeſſe, ſed etiam nocere, quod ſcilicet, abſque morbi ſubleuatione vires fiant imbecilliores; ſpeciatim vero teſtatur, nonnullos ægrotos vehementiſſimis oculorum doloribus laborantes, ex ſectione venæ cephalicæ ſecundum rectitudinem, intra vnius horæ ſpatium fuiſſe liberatos. Quamobrem cum Galeno, ſiue ex brachiis, ſiue ex cruribus velitis ſanguinem mittere, ex eadem parte cum laborante oculo illum perpetuo mittatis: ſin autẽ vterque oculus laboret, vtrinq; ſanguis mittendus eſt. Sanguinis copia ſit vel maior vel minor, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerum ſimilium: verum niſi quid prohibeat, expedit ſæpe copioſe ſanguinem mittere. Ante ſectionem venæ, ſi opus fuerit, aluus leniatur, per caſſiam, ſyrupos, roſa.& viol ſol. & ſimilia.

Signa. *Curatio.* *Vacuatio.* *Vena ſectio.* *Aluus lenienda.*

Verum præter ſectionem venæ nemo dubitat quin purgatio quoque per medicamenta conueniat, vnde eſt aphoriſmus, 6. apho. 17. lippientem alui profluuio corripi, bonum: & in commentario Galenus admonet, vt hoc naturæ exemplo velint Medici quoque in lippitudine & clyſteribus & medicamentis aluum moueře: qui rurſum teſtatur 13. metho. 2. nonnullos ophthalmia laborantes ſola purgatione per aluum vnica die ſanatos fuiſſe. Sed ante purgationem materia noxia coquenda & præparanda eſt: bilis cum ſyrupo roſato recenti, de ſucco endiuiæ, de nenuphare, acetoſo ſimplici, decoct. cichorei, acetoſæ, capill. ven. Piteritæ, cum melle roſato, ſyrupo de betonica, oxymelle ſimp. ſyrup. de ſeminibus fæniculi, cum decoctione betonicæ, ſtæchados, hyſſopi &c. melancholia cum ſyrupo de fumaria ſimp. cum decoct. borraginis &c. Communiter practicantes in affectibus oculorum nunquam prætermittunt fæniculum, quaſi id peculiarem oculorum rationem habeat; de quibus quidem medicamentis quæ creduntur propria quædam membra reſpicere, alias tractabimus.

Purgandum. *Præparantia.*

Purgatio. Apparente coctione instituenda est purgatio, vno vel altero medicamento, prout h. vel illi humores peccant: sed præ cæteris omnibus pilulæ ipsæ communi omnium consensu insignem habent prærogatiuam, propterea quod diutius maneant in ventriculo, vnde creduntur maiorem quoque purgandi vim obtinere: inter quas in affectibus oculorum duæ sunt à medicis hoc tempore admodum vsitatę: alteræ quę ad Nicolaum auctorem referuntur, & pilulæ sine quibus appellãtur: alteræ quę compositæ sunt à Mesue, & pilulæ lucis dicuntur: verum priores sine quibus ad purgandos tenuiores & calidiores humores, posteriores lucis, ad purgandos crassiores & frigidiores sunt magis accommodatæ: earum dosis est à 4. vsque ad 6. scrupulos.

Pilula sine quibus. Lucis.

Caput purgãtia. Cautela. Purgato corpore vniuerso ad propriam capitis purgationem accedendum est: quo loco memoria est tenendum præceptum, de quo alias diximus, laborantibus oculis abstinendum esse à sternutamentis, & aliis medicamentis quę per nares purgant, & errhina dicuntur, ne hac ratione maior fiat attractio ad partem laborantem, quamobrem medicamenta illa quę per os purgant, sunt longe commodiora.

Reuellentia. Interea ex secunda indicatione ad omnia reuulsionum genera veniendum est, inter quæ nolo silentio præterire genus quoddam remedii, quo ego familiariter vtor, & est scarificata cucurbitula ad occiput posita, quæ quidem si opportune adhibeatur, hoc est post generalem corporis vacuationem, admirabilem sæpenumero vtilitatem affert: cuius quidem remedii Galen. quoque mentionem facit de sang.miss.19. 5.apho.68. Si ophthalmia fuerit vehemens, difficilis, vel frequenter hominem aggrediatur, cuius meminit Galen. de sang.miss. 10. nonnulli ad cauteria confugiunt.

Medicamenta localia. Iam vero id restat, vt de localibus medicamentis agamus, secundum varia tempora inflammationis, quę quidem ad postremas duas indicationes, repellendi & discutiendi, sunt accommodata. Primum ergo adhuc fluentibus humoribus medicamenta repellentia sunt adhibenda, quæ non sint exasperantia, hoc est, non vehementem habeant adstrictionem, sed quę tum propria sua substantia sint moderata, tum lenitiui liquoris mistione adhuc magis talia fiant. Lenitiuos autem liquores intellige candidum oui, decoctum fænugræci, lac: de quo lacte illud aduertendum est, vt sit mulieris iuuenculæ & boni sicci: & Rhases poscit lac mulieris puellam lactãtis, idque ea puto ratione, quod sic magis temperatum vel ad frigidius declinet: quæ etsi alicui videri possunt leuiora, tamen debent nos admonere, quanta cura & diligentia oporteat Medicos in iis versari, quæ ad vitam hominis pertinent. Ego familiariter vti soleo candido oui diligenter conquassato, vel solo, vel simul cum aqua rosacea, aut succo rosarum, quod repellit moderate ac sine vlla mordicatione vel asperitate, adeo vt hoc solo medicamento plurimę eiusmodi oculorum inflammationes, præsertim vero in delicatis corporibus, inter initia remittantur & sanentur. Si opus fuerit maiori refrigeratione & repulsione, nonnulli accipiunt aquas plantaginis, portulacæ, quibus addunt Sief album sine opio; & sit exemplum:

Principium morbi quæ requirat.

Repellens.

℞ *Aquarum rosf.*
Plantaginis ana ℥ iij.
Sief albi sine opio ʒ ij. Misf.

Sed mea sententia, istud Sief album non simpliciter habet vim repellendi, cum

cum inter cætera sarcocollam recipiat, quæ manifeste habet vim concoquendi & calefaciendi. Antiqui vtebantur variis collyriis, ac maxime quæ monoemera, hoc est, vnius diei appellabant: adeo enim inquit Galen. hæc medicamenta cum liquore albuminis oui, sæpe magnas inflammationes mitigauerunt, vt ad vesperam homo balneo vteretur & sanus esset. Neq; vero est vt iis describendis longiores simus, cum de illis Paulus, Alexander & omnes tractent diffusissime. *Monoemera.*

Vidimus medicamenta quæ conueniunt principio ophthalmiæ, transacto autem principio, medicamẽtis repellentibus moderate digerẽtia miscenda sunt, quale est decoctum fænugræci præparatum, vt docet Galen. 13. metho. vltimo, nempe vt primum diligentissime & multoties lauetur, quo ita omnem puluerem deponat, deinde ex simplici dulci aqua decoquatur, qua ratione omnem mordacitatem amittat, & fit medicamentum in quo maior quidem concoquendi & digerendi, sed tamen aliqua etiam repellendi facultas continetur. Hoc tempore vsus Sief albi sine opio mihi videretur opportunus, sed licet vti etiam thure, croco, pompholyge, & similibus, quæ ex aqua rosacea vel ouo dissoluta, & digerendi & cõcoquendi vim habent, neque aliqua etiam repellendi facultate sunt destituta. *Repellentia & digerentia.*

℞ *Thuris* ʒ j.
Pompholygis lotæ ʒ ß.
Croci gr. x. M. *cum aqua rosacea.*

Aduentante statu si dolores vrgeant, remediis anodynis & quæ eos lenire possent, agendum est, inter quæ lac præstantissimum est: nam præterquam quod lenitate suæ substantiæ potest dolorem remittere, preterea pingui suo lentore & vi quadam emplastica potest etiam partes laborantes ab acribus fluxionibus defendere, ac demum serosa parte mordaces humores oculis hærentes detergere: sic nõnulli accipiunt micam panis lacti infusam, & partibus externis apponunt: alii, & est remedium vulgare, accipiunt pomum coctum simul cum ouo, & ita emplastrum conficiunt, quod optimum est. *In statu quid agendum.*

℞ *Pulpæ pomi cocti* ℥ j.
Micæ panis infusæ ℥ ß.
Ouum N. j.
Lactis muliebris q. suf. M. *Anodynum.*

Præterea licet quandoque vti fomentis ex decocto chamomæli, rosarum, fænugræci, seminis lini, & similium, quo decocto molli spongia infusa oculi foueantur.

℞ *Flor. chamom.* M. j. *Fomentum.*
Rosarum M. ß.
Seminis fænugræci.
Lini ana ℥ j. M. *pro fomento.*

Demum vero in declinatione ophthalmię ad medicamenta resoluentia progrediendum est, quæ plurima sunt, quale apud antiquos fuerat collyrium nardinum, quod recipit crocum, myrrham, nardum, & similia, quæ & concoquendi & resoluendi vim habent: aut licet vobis componere medicamentum tale: *Declinatio.*

℞ *Pompholygis lotæ* ʒ ij. *Collyrium resoluens.*
Thuris.
Myrrhæ.
Sarcocollæ ana ʒ j.

Spicæ nardi ʒ ß.
Croci ʒ ß. *M. fiat collyrium.*

Decoctum discutiens. Quod ex decocto fænugræci vel fæniculi poteſt adminiſtrari. Sic parari poſſunt fomenta ex rebus diſcutientibus.

℞ *Roſarum* M. ß.
Fænugræci optime loti ℥ j. ß.
Seminis fæniculi ℥ ß. *M. Fiat decoctum pro fomento.*

Neque vero ſolum medicamentis externis, ſed etiam internis licet materiam diſſoluere, de quibus ſæpe diximus.

CAPVT XXVI.

De Vlceribus Oculorum.

SI quis velit exacte pertractare rationem cognoſcendi & curandi vlcera oculorum, is debet memoria repetere quæcunque in vniuerſum à Gal. tradita ſunt, potiſſimum lib.3.& 4.metho. Namque ſicuti ille ſcribit, vlcera oculorum eandem, ſecundum genus, curationem requirunt, quæ reliqua vlcera: neque alia quam partis laborantis natura & ratione differunt, cui certa quædam & propria remedia videntur conuenire: nos vero qui quaſi obiter hanc rem tractamus, ſummatim conabimur ea colligere quæ vtiliora videntur, & noſtro inſtituto ſatis futura.

Quid ſit vlcus oculorum manifeſtum eſt, quippe eſt morbus in ſoluta vnitate.

Differentia. Differentiæ ſunt quamplurimæ, ſicuti Paulus, Auicen. & omnes docent, quæ potiſſimum pro variis partibus vlceratis, ac variis modis vlcerationis, varia quoque nomina ſortitæ ſunt. Verum cæteris omnibus differentiis prætermiſſis, illæ videntur eſſe maioris momenti, ſecundum quas diximus hæc vlcera eſſe cum intemperie, cum dolore, cum inflammatione, cum fluxione humorum, cum ſorditie: vel ſine intemperie, dolore, inflammatione, fluxione, ſorditie: namque ſingulæ hæ differentiæ propriam quandam curationem requirunt.

Signa. Signa quæ vlcera oculorum demonſtrant, ſicut peritis & exercitatis medicis facile fiunt manifeſta, ita imperitis ſunt admodum obſcura. Itaque primum ſignum ſumitur ex dolore; namque ſoluta partis cõtinuitate, fieri non poteſt quin dolor percipiatur. Secundo eſt pus, vbicunque enim eſt vlcus, ibi neceſſario ſunt excrementa, etſi forte hoc verum pus dici non debet. Tertio ſunt lachrymæ tenues, quæ aſſidue ex oculo deſtillant. Quarto in aliqua parte oculi mutatio coloris apparet, exempli gratia, ſi vlcus fuerit in tunica adnata, apparet quædam veluti rubedo, propter multas venulas illius partis, neque non quia propter vim doloris multi ſpiritus & ſanguis ad locum confluunt: ſin autem vlcus fuerit in cornea, tunc potius quædam albedo apparet, quod hæc tunica vlcerata proprium amittat diaphanum, & acquirat colorem diaphano proximum, qualis eſt albedo. Poſtremo præceſſere cauſæ exulcerantes vel internæ, vel externæ, quæ alioqui ſatis ſunt manifeſtæ.

Signa differentiarum ex iis quæ diximus, & ipſis ſenſibus fere ſunt manifeſta, ab omnibus etiam accurate explicantur: itaque ſtatim venio ad curationem.

Curatio. Vlcera oculorum in genere communem cum reliquis vlceribus curationem habent: debent enim expurgari, ſiccari, impleri, & cicatrice claudi: peculiariter tamen ſumpta indicatione à natura partis, hæc vlcera mitiora & clementiora præſidia poſtu-

poſtulant,ac multo magis, ſi oculi ex proprietate indiuidui, acerrimo ſenſu & puriſſimo ſpiritu præditi ſint, quales fere oculi cærulei eſſe ſolent: quare ab iis cauendum eſt quæ exaſperando detergent, quæ mordicando ſiccant, & nimia adſtrictione exaſperant, etſi hæc vlceri, quatenus vlcus eſt, proprie conueniunt. Sed antequam ad propria medicamenta localia veniamus, neceſſe eſt vniuerſi corporis prouidentiam habere, & ſectione venæ, & purgatione, & reuulſionibus, & reliquis, ſicuti de ophthalmia diximus: hæc enim etſi à Gal. prætermittuntur, ſub communi tamen methodo continentur: neque decet omnia repetere vbique.

Ergo ſi oculus ſimplici vlcere laboret, cui præterea nullus morbus, nullum ſymptoma coniungatur, illa conueniunt medicamenta, quæ poſſint quidem abſtergere & ſiccare, ſicuti in omni vlcere facere expedit, ſed quæ, propter naturam partis, admodum lente & ſine vlla mordicatione id faciant, qualia præcipue ſunt quędam mineralia, ceruſſa lota, plumbum vſtum & lotum, cadmia lota; ſed inter cætera omnia Galen. teſtimonio pompholyx præparata principem locum obtinet: ac ſane ego vere poſſum vobis teſtari, me ſolo vſu iſtius medicamenti ſimul cum aliqua aqua moderate abſtergente, vel cum lacte, quod & ipſum ratione ſeri quoquo modo abſtergit, vel cum albo oui, plurima vlcera oculi ſanaſſe. Quare vos hortor, dummodo veram & legitimam pompholygem habeatis, vt illius vſum cæteris medicamentis anteponatis. *Vlcus ſimplex.*

℞ *Aquæ farfaræ* ℥ iij.
Pompholygis præparatæ ʒ ij. M. *Collyriũ abſtergens & exſiccans.*

De quo tam nobili medicamento id vos moneo obiter, pleroſque hactenus, non ſine magno errore; non aliam pompholygem quam veram Tuthiam cognouiſſe, quorum tamen opinio iamdiu, vt puto, exploſa eſt, ſiquidem vera pompholyx, Dioſcor. & Galen. auctoribus in fornace ex fauillis æris vel cadmiæ, veluti quædam farina diſpergitur & colligitur, ſicuti eleganti hiſtoria narrat Galen. in Cypro ſe vidiſſe & collegiſſe. Ita ergo ſimplex vlcus ſimpliciter tractandum eſt: *Pompholyx vera.*

Si vero vlcus non fuerit ſimplex, ſed cum ſorditie, tunc illa primum abſtergenda eſt. Habetur in communi vſu remedium quoddam vulgare, & eſt ſaccharum canditum, quod puriſſimum eſt, & permiſcetur cum iulepo vel ſyrup. roſ. huius medicamenti vna vel altera guttula in oculum inſtillatur, quod vt dixi, optimum eſt, ſiquidem moderate abſtergit & ſine mordacitate: ſunt vero alia plurima. Purgata ſorditie deinde vlcus carne replendum, & ad cicatricem deducendum eſt: ad quam indicationem ſunt accommodata leuia quędam medicamenta, aloe, thus, &c. *Vlcus ſordidum.*

℞ *Aquarum farfaræ* ℥ iij.
Pompholyg. præpar. ʒ ij.
Thuris.
Aloes ana ℈ ß. M. *Collyriũ Sarcoticum.*

Si demum vlcus fuerit cum fluxione humorũ, cum intemperie, cum dolore & inflãmatione, nulli dubium eſt quin hiſce primum attendendum ſit, non tamẽ iis neglectis, quę ad vlceris curationẽ pertinent: in quo caſu debent parari medicamẽta ocularia, quę miſta ſint & variis facultatibus, leniẽdi, repellẽdi, abſtergẽdi prędita, vt tandẽ ſublatis reliquis morbis & ſymptomatibꝰ, liceat ipſum vlcus ad cicatricẽ deducere. In hac curatione ſuperuacaneũ mihi videtur ſecundũ varias indicationes

varia

varia quoque & multa medicamenta describere,vel simplicia vel composita: siquidem non solum Paulus & omnes recentiores, sed etiam Gal. de iis tractant copiosissime,quos vnusquisque potest adire.

CAPVT XXVII.

De Suffusione.

Definitio. SVffusio ab Auicen. descensus aquæ, vulgo cataracta dicitur. Quid sit suffusio describitur à Paulo & Aetio,nimirum affusio quædam & concretio humorum qui inter corneam tunicam & cristallinum humorem continentur,ac propterea visionem impediunt. Quo loco notandum,quod à Gal. traditum est. 10. de vsu partium,& alibi,humorem cristallinum esse præcipuum visionis instrumētum,illumq; in medio oculi,tanquam in medio sphæræ cōtineri, vnde quotiescunq; inter hunc humorem & tunicam corneam reperiuntur humores crassi & condensati, iure visio impeditur: atque hæc affectio suffusio dicitur.

Dubitatio I. Sed aduersus hanc suffusionis descriptionem dubium est,quoniam Gal. 1. de sympt.causis. 8. tradens causam symptomatum,quæ in humore tenui & aqueo vocato contingunt, inter cætera ita statuit, hunc humorem, si se ipso crassior fuerit, exactam videndi aciem adimere: si vero admodum crassus fiat, veluti in suffusionibus accidit,visionem prohiberi: quare per Galen. in suffusione non cæteri humores,atque vt inquit Auicen.extranea humiditas, sed ipsemet humor tenuis & aqueus consistentia crassior & densior videtur fieri: quem locum alioquin difficilem, nemo quem sciam,animaduertit. Ego vero censeo respondendum esse, hunc tenuem & aqueum naturalem humorem, quem alii oui humori comparantes, albugineum vocant, posse dupliciter crassiorem & densiorem fieri; vno modo si solus per se propria substantia,& sine aliis humoribus talis fiat: qua ratione minime potest suffusionem efficere,siquidem fieri non potest, vt ille tantam crassitiem & densitatem acquirat,quanta visioni impedimento esse potest. Altero autem modo, si præterea alii præter naturam humores ad eam partem confluant,& tunc isti humores possunt crassescere,densari, & suffusionem efficere: secundum quem sensum, mea sententia, oportet Galen.intelligere.

Dubitatio II. Secundo quoniam diximus talem crassum & densum humorem inter humorem cristallinū & tunicam corneam,è regione pupillæ contineri, contradicit Auic. 3. 3.tract.4.18.qui docet hunc humorem inter corneam & humorem albugineum contineri. De qua sententia Auicen. nescio quid dicam, cum sit planissime falsa: namq; Galen.docet 10.de vsu partium. 1. & 4. quod sensus confirmet tunicam corneam,qua parte ab iride enascitur, humori cristallino proximam esse, atque omnes suffusiones inter corneam tunicam & humorem cristallinum medio loco consistere; ac forte Auicen. non aliter potest defendi,nisi dicamus illius codicē esse depra-

Locus affectus. uatum.Itaq; in suffusione humores pręter naturam crassiores & densiores redduntur,& inter humorem cristallinum & tunicam corneam continentur,iuxta pupillæ foramen,& ita visionis actionem impediunt.

Quis morbus sit suffusio. Iam vero si quærat aliquis,qualisnam sit hic morbus? Ei respondet Galen. de diff.morb. 8. suffusionem esse morbum in numero, cuius quidem morbi cum duplices sint primæ differentiæ, vna in qua aliqua pars deest, altera in qua redundat, certum cuique esse potest, in suffusione quid præter naturam redundare; quæ redundantes partes cum sint duplices: aliæ ex genere eorum quæ secundum natu-

naturam se habent, vt si alicui sextus digitus adnascatur: aliæ toto genere præter naturam, vt lumbrici, lapis in vesica. Galen. inter postremas suffusionem reponit, quæ sunt toto genere præter naturam. Itaque suffusio non est causa morbi, non symptoma, sed morbus, non in intemperie, non in soluta vnitate, sed in mala compositione; non magnitudine, non mala conformatione, non situ, sed in numero: non partis deficientis, sed redundantis, non partis secundum naturam, sed toto genere præter naturam. *Summa.*

Differentiæ suffusionis sunt multæ, ac primum suffusio quidem est vera, qualis iam definita est, quædam non est vera, quotiescunque nulli in oculis humores crassi & densi continentur, sed quædam symptomata suffusionis symptomatis similia ante oculos repræsentantur; quod fit eleuatis quibusdam vaporibus, qui à multis quidem partibus, præcipue vero & frequenter à ventriculo & cerebro solent eleuari, de quibus Galen. sermonem habet 1. de locis aff. 1. & 2. 3. de locis aff. 1. & 7. 8. de locis aff. 6. 1. de sympt. causis 4. 1. pro. 23. Ac sane hæc differentia est diligenter animaduertenda, cum maxime faciat ad curationem. Nam sicuti in vera suffusione est necesse præcipuam oculorum rationem habere, ita in altera non vera nihil de oculis cogitandum, sed tantum curationem ad partem laborantem & consentientem dirigere oportet. *Differentiæ.*

Signa autem quæ suffusionem veram, oculis proprie laborantibus, à non vera, consentiente ventriculo aut cerebro, possunt distinguere, explicantur à Gal. 4. de locis aff. 2. admodum perspicue. Sed prætermissa in præsentia suffusione non vera ex consensu aliarum partium, quæ ad præsens institutum non pertinent, de altera vera oculis primario laborantibus dicendum est. *Signa diagnostica.*

Differentiæ ergo veræ suffusionis variæ sunt, & primum ex quantitate suffusæ materiæ: Nam quandoque tanta est materia, vt totam pupillam occupet, & tunc ægri nihil vident: quandoque materia est minor & paucior, vt solum vna pupillæ pars impediatur. & tunc ægri non omni ex parte visione priuati sunt. *Suffusionis vera differentia. I.*

Secundo sunt differentiæ ex qualitate materiæ: etenim singuli humores possunt ad oculos confluere & cōdensari, qui potissimum colore distinguuntur: Nam pituita colorem album, flaua bilis colorem flauum aut cæruleum, melancholia liuidum aut nigrum referunt colorem. Sunt qui plures adhuc suffusionis species, secundum vnumquemque humorem constituunt, pro vt exempli gratia, in colore albo varii gradus & formæ albedinis, vel margarita, vel glacies, vel gypsum, repræsentantur: & sic de cæteris. Præter pituitam, flauam bilem & melancholiam, sunt qui velint suffusionem quoq; fieri à sanguine, quam rubeam appellant: sed mea sententia istud raro vel nunquam contingit. *II.*

Tertio sunt differentiæ à tempore: Suffusio alia est recens, alia antiqua: sed præterea quæcunque suffusio potest sanari, sicuti cæteri omnes morbi, habent quatuor tempora, principium, augmentum, statum, declinationem: quæ quidem præcipue ex qualitate humoris suffusi, nec non quibusdam symptomatibus distinguūtur: namque principio humores sunt tenues & diuulsi, minime in vnum coniuncti: ægri autem quasi per nebulam sibi videntur videre: quo tempore curatio non est admodum difficilis. In augmento humores magis densantur & vniuntur, ægroti vero solam rerum quantitatem, & confuse vident. In statu humores ad summam crassitiem & densitatem deueniunt, ægrique nihil præter exiguum nescio quod lumen discernunt: quo à vera siccitate vera suffusio separatur. Ex quibus colligatis *III.*

male

Auicen.error. male Auicen.imagines à ſuffuſione diſtinguere, ac de vtriſq; diuerſis capitibus pertractare: ſiquidem imagines potius principium & alia tempora morbi, quam aliam
IV. affectionem demonſtrant. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis: ſuffuſio alia cum dolore eſt, alia ſine dolore capitis: alia cum inflammatione, alia ſine inflammatione: quæ omnes differentiæ diligentiſſime ſunt animaduertendæ, cum maxime faciant ad curationem & prognoſticum.

Signa. Signa ſuffuſionis ſunt huiuſmodi: principio ſpiritus ac veluti fumi, deinde quædam veluti paruæ muſcæ vel pulices, vel alia ſimulacra videntur oculis obuerſari, viſus paulatim incipit hebeſcere, & oculi pupilla perturbari; quæ ſymptomata interpoſito tempore creſcunt, donec tandem materia adhuc magis craſſeſcente, ac totum pupillæ foramen occupante, æger præter exiguum quoddam lumen videt nihil. Signa differentiarum ſunt tradita: ſed inter cæteras duæ videntur affectiones oculorum ſuffuſioni ſimiles, quarum altera γλαυκώμα dicitur, eſtq; vbi humor cri-
Glaucoma. *Amauroſis.* ſtallinus ex natiuo in colorem glaucum mutatur; altera ἀμαύρωσις nominatur, quæ nihil aliud eſt quã obſtructio nerui optici, in qua ſine vlla manifeſta cauſa circa oculum apparente, aut in vniuerſum, aut maxima ex parte viſus interceptio contingit:
Curatio. de quibus duabus affectionibus Paul. lib.3. de aff.oculorum. Sed ad curam veniamus: quatenus ad indicationes pertinet, ſcribit Gal.14.meth.13. res omnes quæcũ-
Indicationes. que toto genere præter naturam reperiuntur in corpore, ſui ablationem indicare: cum iam ſtatutum ſit humores impedičtes viſum toto genere eſſe præter naturam, prima nobis ſeſe offert indicatio, vt illi auferantur: verum vt ſæpe diximus, nõ licet id facere ſine totius corporis & capitis purgatione. Itaq; omniũ primũ corpus vniuerſum & ſectione venæ, ſi opus fuerit, & purgatione vacuandum eſt: deinde caput quoq; opportunis præſidiis, vt apophlegmatiſmis, & errhinis eſt purgãdum: tum ad
Cauterium. omniũ reuulſionũ genera eſt veniẽdũ; inter quæ id vos ſcire velim, cauteria inſignẽ prærogatiuã habere, cum reuera experientia cõfirmet, & in ſuffuſione, & in omnib. affectibus oculorũ, hoc præſidium ſæpenumero mirabilẽ operã præſtare. Cum aũt cauteria variis partib. ſoleant inuri, præ cæteris inuſta occipitio vidẽtur conuenire, quamobrẽ ſiue fiant veſicatoria, ſiue cauteria, ſiue fontanę, ſiue quomodocunq; illę partes exulcerẽtur, & diutius illa vlcera aperta detineãtur, pro cõperto eſt habendũ, ea perpetuo opportuniſſime adminiſtrari. Demum vero oportet ipſum morbũ aggredi, vel iis medicamentis quæ poſſunt noxios humores attenuare, digerere & diſſoluere, vel alia ratione, qua ad locũ minoris momẽti transferãtur: quæ doctrina eſt Gal. loco citato 14.meth. Nos autẽ cæteris prætermiſſis indicationibus, de quib. ſu-
Medicamẽta localia. pra ſatis diximus, ad poſtremã & propriã, ocularia nimirũ medicamẽta deueniamus.
Cautela 1. Sed antequã de iis agamus, id primũ generaliter eſt ſciẽdum, ꝙ nos monet Gal.4.de med.ſecund.locos. 4.ad finẽ, & experientia cõfirmat eſſe veriſſimũ, omnia ocularia medicamẽta promiſſiones magnas facere, re aũt vera aut nullã, aut exiguã vtilitatẽ
2. afferre. Deinde vero & illud oportet intelligere, hæc omnia medicamẽta nõ alio tẽpore vtiliter adminiſtrari, ꝗ principio, & antequam humores incipiãt craſſeſcere & condenſari: etenim vbicunq; morbus altiores iecerit radices, & humores ad notabilem craſſitiẽ & denſitatẽ deuenerint, tunc non eſt vt ſperemus medicamentis quidquam proficere: ſed id ſolum reſtat, vt manus opere curationem aggrediamur. Itaq; ſi nobis ſeſe offerat recens ſuffuſio, in qua nonnullæ imagines incipiant ante oculos obuerſari, nõdumque humores ſint admodum craſſi & denſi, poſt communem totius corporis & propriam capitis vacuationem; poſt adminiſtratas reuulſiones,

iam licet ad localia medicaméta deuenire. Antiqui in ſuffuſionibus pro materiæ diſſolutione validis & acerrimis vtebantur medicamentis, vt eſt videre apud Galen.4.de med.ſecundum locos, qualia fuerant ſuccus Cyrenaicus, ſagapenum, euphorbium, pulpa colocynthidos, fel multorum animalium, & inter cætera viperæ: verum hoc tempore medicamentis leuioribus contenti ſunt, vnde in officinis ſunt collyria, quæ etſi ſunt recentiorum, tamen nō ſine ratione, & antiquorū auctoritatibus ſunt cōpoſita: alterū eſt collyriū de fæniculo, cuius Dioſc.& Gal. mentionem faciunt, quod ex ſucco fæniculi depurato & duplicato melle conficitur: alterū eſt collyrium de anagallide, quæ habet florem cœruleum, & vulgo morſus gallinæ dicitur, quod eodem modo, quo collyrium de fæniculo, præparatur, & vtrumq; eſt optimum. Sed quoniam, ſi hæc collyria ſola adminiſtrarentur, nimium mordicarét, nos conſueuimus illis vti ſimul cum aquis ſtillatitiis farfaræ, euphragiæ, &c.

Collyria antiquorum. *Collyria recentiorum.*

Collyrium.

℞ *Collyrii de fæniculo vel de anagallide* ℥ *j.*
Aquarum farfaræ
Roſarum ana ℥ *j.* ß. *M.*

Impoſito huiuſmodi medicaméto, ſi æger nullū perſentiat doloré, tunc licebit collyriū augere, aquas minuere, ſicut cōtra ſi æger doloré percipiat, licet aquas augere, collyriū minuere, & ita cōgruā medicamenti menſurā inuenire. Apud Arabes eſt collyriū de fellibus, de quib.atq; eorū viribus ac differétiis Gal.de ſimp.med.cap. proprio. Hoc tempore multi familiariter vtuntur felle perdicis, & gallinæ, quę etiā teſtimonio Gal.ad medicinę vſum cæteris habétur probatiores. Alii maxime ꝓbant fel Lucii piſcis, quo cum ſucco fæniculi, & melle deſpumato, vel alia ratione vtūtur. Eſt & aqua mellis deſtillata, eſt vrina pueri impuberis, eſt aqua ardens quam vitę appellant, ſunt alia quā plurima. Non ſolum autē medicamenta intra oculos adhibentur, ſed etiam extra ſolent foueri molli ſpongia ex decocto chamomæli, euphragiæ, *Fomenta.* ſeminis lini &c. Ad capitis corroborationem licet illud abluere; neque prætermittenda ſunt medicamenta ore aſſumpta, quæ valent humores craſſos attenuare, nec *Corroborātia caput.* non ventriculū, cerebrum, & omnes principes partes roborare, ne deinceps vitioſi humores generentur, neque ad oculos confluant, qualia forent conſerua betonicę, dianthos, ſaluiæ, ſtæchados, Euphragiæ, diacyminū, diagalanga, theriaca, mithridatium: iis præſidiis maiora ſunt, decoctū ligni cum euphragia, fæniculo, ſtæchade, & rebus ſimilibus præparatū: ſunt aquæ thermarū calidiores, quæ partim ad potioné, partim ad ſtillicidiū & lotioné inter cętera præſidia non poſtremū locum obtinent.

Hactenus de cura ſuffuſionis recentis, quotieſcunq; humores tam ſunt tenues, vt *Curatio ſuffuſionis antiquæ.* ſpes ſit per medicaméta illos diſſolui: cæterū ſi ſuffuſio eo ſit ꝓgreſſa, vt humores ad inſigné craſſitiem & denſitatem peruenerint, tūc eſt ſciendū huiuſmodi ſuffuſioné aut nulla ratione, aut ſola chirurgia poſſe ſanari, de qua manus operatione mihi videtur ſuperuacaneū longius agere, propter duas rationes; altera, ꝙ hoc munus hoc tempore ſolis chirurgis, atq; illis pręcipue quos ocularios appellāt, tribuatur: altera ꝙ Auic. Paulus, ac prope omnes hanc rem deſcribunt accuratiſſime. Veruntamé antequam ad ſuffuſionis depoſitionem veniamus, duo ſunt animaduertéda digna no- *Signum prognoſticum.* tatione: alterum eſt ſignum quoddam quo Galen. 1. de ſymp. cauſ. 2. nos docet intelligere, vtrum illi qui ſuffuſione laborant, admota manu viſum ſint recepturi.

Nam quibus altero oculorū clauſo pupillā contingit dilatari, hos cōpunctos ſpes eſt, viſum recuperaturos: quib⁹ aūt pupilla nō dilatatur nemo vnq̄ viſioné recuperabit: & ratio eſt facilis. Cū.n. ſpiritus animalis à cerebro per neruos viſorios ad

oculos

oculos deferatur, atque ita fiat instituto naturæ, vt altero oculo clauso pupilla alterius dilatetur, quod tunc spiritus qui prius ambobus fuerat destinatus, ad vnũ duntaxat deferatur, quotiescunque altera pupilla nõ dilatatur, iam certum est spiritum animalem ad eum non deferri, vt propterea minime liceat sperare illum posse visum recuperare. Alterum est notandum, quod non omnis suffusio, neque omni tempore, tuto & feliciter deponatur, sed tantummodo cum humores ad quandam maturitatem, vel potius mediocritatem deuenerint: namque si illi molliores & liquidiores fuerint, aut nequeunt firmari, aut detrahi, quin potius conturbantur ac dilacerantur, vt nulla deinceps ratione possint deponi: sin autem iidem humores nimium crassi sint, tunc frustra operi manus admoueretur, siquidem talis suffusio non potest detrahi, & quantumuis detraheretur, diutius detersa non permaneret, sed rursum ad pristinum locum rediret. Itaque oportet hanc operationem aggredi, cum suffusi humores medio quodam modo se habent, vt neq; tenuiores & molliores, neque densiores & crassiores quam deceat, redditi sint. Sed quonam modo, dicat aliquis, liceat nobis huiusmodi mediocritatem deprehendere? Id nos monet Paulus ex Galen. lib. 6. 21. (equidem non memini hunc Galeni locum vidisse) qui scribit, oculum suffusione laborantem claudendum, & pollice comprensam palpebram ad oculum hac & illac esse impellendam, deinde oculum aperiendum & diligenter inspiciendum, vtrum humores hac frictione aliquam mutationem fecerint; in quibus humores nondum exacte concreuerint, fusio quædam ex digiti impressione apparet, primo latior, sed quæ deinde in suam figuram & magnitudinem redit; quę suffusio nondum ad maturitatem peruenit, & ad opus chirurgicum est inepta: at vero in quibus humores ad perfectam densitatem & duritiem deuenerint, nulla neque latitudinis, neque figuræ ex digiti compressione immutatio apparet. Sed quoniam hæc nota est communis vtrisque humoribus, tam qui moderate, quam qui supra modum obduruerunt, colore demum licet vtramque suffusionem distinguere, & intelligere qualis nam apta & qualis inepta ad chirurgiam existat. Nam quæ suffusio colorem ferri, vel cæruleum, vel plumbi refert, hęc mediocriter coaluit, atque ad depositionem est accommodata: contra quæ gypso, aut grandini similem colorem habet, hęc vltra modum est indurata, neq; potest vllam curationem recipere. Et hæc de affectibus oculorum sint satis.

Maturitas suffusionis.

Tempus detrahendæ suffusionis.

DE AFFECTIBVS AVRIVM.

CAPVT XXVIII.

De aurium Dolore.

Ordinis ratio.

RHases post tractationem affectuum oculorum, de auribus agit: cui tractationi respondet lib. tertius de comp. med. secund locos. Non vero multum de ordine est laborandum, siue enim quod sensus auditus loco & dignitate sit propinquior sensui visus, siue propter aliam rationem id fiat, istud ad rem nihil pertinet. Sic Galen. tractans de symptomatibus sensuum, 1. de sympt. causis, à visu primum incipit, deinde ad auditum progreditur, adeo vt, sicut iam dixi, nonnulli voluerint 4. librũ Galeni de comp. med. secundum locos, in quo agitur de oculis, huic tertio esse præponendum. Partes aurium sunt duplices, nonnullæ externæ, quæ oculis subiectæ sunt; nonnullæ internæ, quę ratione tantum deprehenduntur, vt docet Galen. 4. de locis aff. 4. Externæ sunt quæcunque totam auriculam constituunt, quam sensus demon-

Auriũ partes.

demonstrat ex cartilagine cute vestitam, ac tali forma constare, propter singulas suas causas, de quibus anatomici diffuse: partes autẽ internæ præcipue sunt tortuosus ille anfractus, neruus huic muneri destinatus, quem propterea auditoriũ vocant, & tenuissima illa membrana, quæ audiendi instrumentum comprehendit & amplexatur, quod instrumentum nõ aliud quam interna meatus extremitas, vbi delatum neruum attingit, à Gal. statutum est. 1. de symp. causis. 2. Sed prætermissa anatome ad rem veniamus.

Scribit Gal. citato loco, aures omni morborũ genere posse laborare intẽperie, soluta vnitate, mala cõformatione: ex quibus mihi statutũ est nonnullos morbos seligere, sicuti de oculis est factum, qui sunt maioris momenti, & frequentius contingunt: itaque simul cum Gal. & Rhase de dolore aurium incipiamus. *Morbi aurium Varii.*

Aurium dolor, græce ὠταλγία, simul à læsa particula, & à symptomate nomen suscipit, vt notat Gal. 2. meth. 2. Quid sit dolor, alias diffuse diximus. *Nomen.*

Differentiæ doloris aurium cum sint multæ, quæ sumuntur ex causis principẽ locum tenent, atq; hæ plurimæ à Gal. numerãtur, refrigeratio, calefactio, densatio, obstructio, spiritus flatuosus, humor crudus, frigidus, viscidus, illic cõclusus, humor mordax, sanies acris, inflammatio, ac potissimũ nerui auditorii vlcus, & forte aliæ, quæ omnes mihi videntur ad certa quædam capita posse referri: namq; auriũ dolor, sicuti cæteri omnes dolores, vel à soluta vnitate, vel ab intemperie, potest prouenire: soluitur continuũ vel à rebus externis incidentibus, contundentibus; vel ab internis, atq; hæc vel erodunt, sicuti humor mordax, sanies acris: vel distendunt, sicuti flatus. Fit autẽ dolor ex intemperie vel sola, sine materia, & primũ frigida, sicut, inquit Gal. iis contingit, qui in perfrigerationibus à ventis frigidis læduntur: deinde calida, vt si quis in locis calidioribus, aut sub sole diutius moratus fuerit: humida & sicca intemperies, sicut alias dixi, cum aut exiguum aut nullum dolorẽ afferant, fere à Medicis negliguntur. Vel hic dolor prouenit ex intemperie cum materia, vel cum tumore, vel sine tumore præter naturam: ad quos comunes locos facile est omnes causas, tam internas quã externas referre, quæcunq; auriũ dolores possunt excitare. *Differentia. I. Causa.*

Secundo sunt differentiæ à qualitate doloris: alius est grauis, qui fere semper materiæ cõiungitur: alius est pungitiuus, qui si fuerit simul cum grauitate, materiã pungentem, exempli gratia, flauam bilem, aut salsam pituitã indicat: alius dolor est pruriginosus, qualis fit auribus vlceratis, aut non vlceratis, propter humores acriores, qui pruritum efficiunt: alius est dolor extensiuus, qui si fuerit cum grauitate, significat inflammationem; sin autem fuerit sine grauitate, tunc flatus adesse est indicium. Sic aliæ sunt differentiæ à qualitate doloris, de quibus videre est Gal. 2. de locis aff. 3. *II.*

Tertio sunt differentiæ à parte aurium affecta, de quibus Gale. 3. pro. 13. meminit. Namq; vel externæ partes dolent, in quibus nunquã vehemens dolor infestat, neq; vllum periculum cõiungitur, propterea quod neq; illa pars præcipua est, neq; alicui parti præcipuæ continuatur: vel dolent partes internæ, quod proprie antiqui auriũ dolorem solebant appellare. Contingit etiam in profundo ex meatu auditorio doloris sensum vrgere, qui dolor est maxime periculosus: cum enim tunc ipse auditorius neruus maleafficiatur, qui proxime cerebro copulatur, per vehementes hosce aurium dolores deducto cerebro in consensum, quidam ægre dolent, & multi etiam repente moriuntur. *III.*

Præterea sunt differentiæ ab intenso & remisso: dolor inflammatorius est vehementissimus, cæteri omnes sunt leuiores. *IV.*

A tempore, dolores alii sunt continui, qui indicant aures primo laborare: ex consensu vero aliarum *V.*

partium, si sunt intermittentes: alii sunt antiqui, & ii difficile curantur; alii sunt recentes, qui faciliorem curationem recipiunt. Demum sunt aliæ differentiæ à coniunctis, à modo generationis, &c. de quibus sæpe.

VI. Signa pathognomonica doloris auriũ sunt nimium manifesta: quod si vero pueri doleant, qui nesciunt propria mala explicare, dolor ad tactum facile deprehẽditur, siquidem illi in parte dolẽte nequeunt tactum perferre: quam eandem explorationẽ in delirantibus licet adhibere: itaq; ad signa differentiarũ veniamus. Ergo si dolor fuerit ab intẽperie frigida sine materia, nulla erit grauitas, nulla extẽsio, nulla punctio, nullus pruritus, facies decolorata: præcessere causæ refrigerantes, venti frigidiores; læduntur à frigidis, iuuantur à calidis. Contra si fuerit intemperies calida, dolor erit intensior, pars calidior, facies colorata: præcessere causæ calefacientes, vt mora sub sole, in æstuariis calidioribus, ægri iuuantur à frigidis, lædũtur à calidis. At vero si fuerit intemperies cum materia, & primũ cum humorib⁹ frigidis & crassis, quos verisimile est in meatu auditorio obstructionẽ facere, tunc ægri & capitis & auriũ grauitatem percipiunt, dolor non erit admodum insignis, nisi simul flatus coniungantur, præcessere alimenta, potiones frigidiores, sic ætas, temperamentum, &c. ad generationem huiusmodi humorum conferũt. Deinde si fuerit cum humoribus calidis, dolor est cũ aliqua, sed non magna grauitate, est vehementior, quandoq; acutus & pũgitiuus, ac potissimũ si fiat ex bile, auris & tota facies rubedine suffunditur, venæ tumidæ apparent, concurrunt causæ præcedentes, alimenta, potiones, aer, ætas, tempus, &c. quæ ad gignendos huiusmodi humores sunt accommodata. Si fuerit dolor ex inflammatione, præcipue meatus & nerui auditorii, tunc necessario adest febris, & quidẽ vehemẽtissima, dolores sunt acerbissimi, cum manifesta caliditate, grauitate, pulsatione, nõ sine delirio quãdoque, & aliis id genus sæuissimis symptomatibus. Si dolor proueniat ex flatibus, quod sæpe cõtingit, qui liberum transitum & exitum non habent, nulla neq; in capite, neq; in auribus grauitas percipitur, dolor est extensiuus, præcessere causæ quæ flatus possunt excitare. Demum si aures doleant erodente aliqua materia, id sensus demonstrat, siquidem necessarium est vt saniosus aliquis humor, vel quid simile ex auribus procedat. Hęc de signis, ad curam accedamus.

Signa frigidæ intemperiei. *Signa calidæ intemperiei.* *Frigidæ cum materia.* *Calidæ cum materia.* *Dolor ex inflammatione.* *Ex flatibus.* *Ab erosione.*

Curatio. Alias docuimus ex Gal. omnes dolores triplici ratione curari, aut per medicamenta anodyna & lenientia, aut per stupefacientia, aut per ea præsidia quæ doloris causam respiciũt: hęc doctrina ad dolores quoq; aurium debet accommodari; quoniam vero medicamenta lenientia præter aliquam mitigationem doloris fere nihil agunt, stupefacientia vero non nisi summo vrgẽte dolore debent adhiberi, ac sæpenumero morbũ potius augent, quã iuuant, idcirco postremę rationi est incumbendum, quę causæ efficientis dolorem rationem habet, & quæ proprie ad veram curationẽ pertinet. Sed antequam particularia remedia aggrediamur, nonnulla sunt animaduertenda, ac primũ memoria est repetendum, aurem esse particulam admodum siccam, ac propterea indigere medicamẽtis quę vehemẽtissime siccent, vt dicit

Præceptum 1.

2 Gal. 5. meth. 10. Secundo notandũ cum Auic. cap. 8. ne medicamẽta quę instillantur in aures, sint vehementis caliditatis aut frigiditatis, sed tepida; Namq; partes suapte natura exangues & frigidæ, quales sunt aures, ab immoderato frigore læduntur, vt dicit Gal. 5. apho. 18. sic immoderata caliditas natiuam partis temperiem destrueret.

3 Tertiò addunt nonnulli; hæc eadẽ medicamenta in auribus instillata parce esse imponenda, ac modico tempore in auribus relinquenda, cuius præcepti rationem nõ

satis

ſatis intelligo; cum ſciam Gal. contrarium docere, qui ſcribit 3. de med. ſecund. locos, circa principium, pharmaca iterum atq; iterum, ac ſæpius imponenda, idq; ſine intermiſſione temporis eſſe faciendum: ac plane omnis ratio colligit, medicaméta aſſidue & tam diligenter adminiſtrata, maiorem vtilitaté poſſe afferre. Quarto alii docent, auribus nõ eſſe imponenda medicamenta quæ facile corrumpantur, quod item præceptum neſcio quanti ſit faciendum, cum Gal. non adhorreat ab vſu lactis, quod omnes fatentur facile alterari & corrumpi. Poſtremo ſunt qui velint dolentes aures per ſpecillum frequenter mundandas & abſtergendas eſſe, quod pariter non ita videtur recipiendum, cum hac ratione partim ſimul cum ſordibus medicaméta auferantur, partim fortaſſe magis irritentur aures: ſed veniamus ad rem. 4 5

In intemperie frigida vnica ſeſe offert indicatio calefaciendi, nõ tamen neglecta natura partis, formatione, ſitu &c. Itaque ſi dolor fuerit moderatus, moderata quoque medicamenta ſatis erunt, qualia ſunt oleum anethinum, chamomælinum, amygdalarũ dulcium, &c. Sin aũt dolor fuerit vehementior, vehemétioribus quoq; præſidiis eſt opus, & inter cętera Gal. laudat remedium vulgare quoddam, quod ruralibus hominibus ſui temporis familiare, ad noſtros vſq; ruſticos peruenit, illud eſt huiuſmodi. Accipiunt magnas cepas, quas excauant, oleo replent, & in feruenti cinere moderate calefaciunt, atque ita auribus illud oleum infundunt: & Galen. non ſolum hoc, ſed allii quoq; vſum probat, ſi nimirum in oleo cõtundatur & ferueſcat. Sed præ cæteris Galeno fuerat familiare medicamentum ex pauco euphorbio, vel pipere, in multo vetere oleo permixto, quod ille teſtatur dolores à frigiditate ortos magnopere iuuare. *Curatio intemperiei frigidæ.*

℞ *Olei chamom. completi* ℥ *j.*
Euphorbii optimi ℥ *j. M. f. linimentum.* *Linimentum*

Sic ſunt optima, oleum laurinũ, rutaceum, nardinũ, de ſpica, & quæ tandé cæteris omnibus ſunt efficacioſa, oleum de caſtoreo vel de euphorbio, quæ varianda ſunt prout maior vel minor intemperies maioré vel minorem caliditatem requirat: ſed præterea medicamentum efficax conficitur ex aqua noſtra ardente, quæ tamen non debet ebullire, quia ſtatim euaneſceret, ſed ſimpliciter cum oleis debet permiſceri.

℞ *Olei liliorum alborum.*
Rutacei ana ℥ *j.*
Euphorbii
Caſtorei
Piperis ana ʒ *ß.*
Aquæ ardentis ℥ *ß. Miſ.*

In hac ciuitate paratur oleum ex radice bryoniæ, altheæ, & cucumeris agréſtis, id oleum reſolutiuum vocant; & à Galen. 6. de med. ſecundum genera 8. ponitur, vbi loquitur de oleo ſicyonio. Præterea licet medicamentum ſolidius conficere, quaſi emplaſtrum, ex farina lupinorum, orobi, ruta, caſtoreo. *Oleum reſolutiuum.* *Emplaſtrum.*

℞ *Farinæ lupinorum*
Fænugræci
Orobi ana ℥ *ß.*
Caſtorei
Euphorbii ana ʒ *ß.*
Olei reſolutiuũ q. ſuf. M.

Præterea ſunt ſuffumigia ſiue vaporationes, quæ ex rebus calidis præparãtur: *Suffumigia calefacientia.*

℞ *Calamenthi.*
Stœchados.
Abſinthii.
Sampſuchi ana M. ß.
Foliorum lauri
Baccarum lauri ana P. ß. decoquantur ex vino.

Vſus autem eſt vt aures ita accommodentur, vt poſſint fumum & vaporationem recipere. Sic demum conueniunt ſacculi ex eiſdem medicamentis calidioribus præparati, & alia id genus. *Sacculi.*

Curatio intẽperiei calidæ. Sin autem intemperies fuerit calida ſine materia, contrariis, frigidis remediis eadem ratione debet curari, ſicut de intemperie frigida diximus. Auic. laudat camphoram cum oleo roſato: Gal. lac mulieris: ſunt ſucci frigidiores, intybi, cichorei, lactucæ, & ſi maiori opus fuerit refrigeratione, mandragoræ, ſolani, & poſtremo ad opium licet deuenire; taceo alia quam plurima, ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari, vt diximus de intemperie frigida.

Intemperies frigida cum materia. At vero ſi doleant aures ex intemperie cum materia, quæ vel intra corpus ſit genita, vel extra in aurem ſit delapſa, tunc ad communes indicationes, vacuationem totius corporis, ad reuulſionem, ac poſtremo ad diſſoluendam materiam deueniendum eſt: quas indicationes & ſingula præſidia pro varietate noxii humoris variare oportet: de qua re ſæpe diximus.

Dolor ex craſſis humoribus & flatibus. Si dolor aurium originem habeat ex craſſis humoribus & flatibus, qui meatum auditorium obſtruant, neque exitum inueniant, primum ſi corpus aut copia, aut vitio humorum laboret, neceſſe eſt illud euacuare, alioqui humores & flatus auribus contenti non modo non diſſoluerentur, ſed & illi & dolor, & omnia mala creſcerent. Si quis obiiciat Galenum de huiuſmodi generali purgatione nihil prodidiſſe: huic reſpondeatis quod ſæpe diximus, Galeni in lib. de med. ſecundum locos propoſitum fuiſſe, tradere non exquiſitam curationem morborum, de quibus agit, ſed tãtummodo rationem docere inueniendi medicaméta accommodata ad ſingulas corporis partes, præterquam quod hæc omnia præcepta ſub communi methodo medendi continentur. Poſt purgationem corporis licet tuto accedere ad localia medicamenta, quæ deobſtruendi & diſſoluendi flatus vim habeant, qualia ſunt medicaméta amara, tenuium partium, & quæ abſtergendi facultate ſunt prædita: inter quæ nitrũ & ſpuma nitri maxime Gal. probãtur: de quo medicaméto illud ſciendũ, eſt apud antiquos maxime nitri vſum in medicamentis fuiſſe, noſtro autem tempore iam multos annos verum nitrum vel rariſſime vel nunquam ad nos deferri: verumtamen ſunt nonnulli qui contendunt noſtrũ vulgare & artificioſum nitrum, quo paſſim vtuntur in conficiendo puluere tormentario, pro vero & legitimo nitro poſſe adminiſtrari, cum reuera negandũ nõ ſit, quin vtrunq; iiſdẽ prope qualitatibus cõueniat. Præter nitrũ ex hoc genere ſunt vterq; helleborus amygdalæ amaræ, ariſtolochia, & cætera quamplurima, quæ diffuſe à Gal. numerantur & examinantur: *Deobſtruẽtia & flatus diſſoluentia.* *Nitrum.*

℞ *Ariſtolochiæ*
Gentianæ ana ℥ j.
Radicis hellebori nigri
albi ana ʒ ß.
Olei amygdalarum amararum ℥ j. ß.
Aceti acerrimi ℥ ß. Miſ.

Inter

Inter cætera fel omnium animalium eſt probatiſſimum quod cum aceto debet permiſceri.

℞ *Fel. bouini* ℥ ß.
Oxymellis ſimp. ℥ j. ß. *Miſ.*

Atq; vt concludam, & ſuffumigia, & fomenta, & quęcunq; de dolore aurium ex intemperie frigida dixi, ad hunc locum debent referri, vt pluribus non ſit opus.

Curatio doloris ex inflammatione.

Itaq; poſtremo loco reſtat dolor aurium ex inflammatione, in cuius curatione ſunt memoria repetendæ communes illæ indicationes, vacuandi vniuerſi corporis, repellendi, reuellendi & diſſoluendi materiam, quę in inflammatione continetur.

Vtrum repellentia conueniant.

Sed ſtatim oritur difficultas de medicamentis repellentibus, quæ nulla ratione videntur conuenire, propter vicinitatem cerebri, ad quod periculum eſt ne materia deferatur: ad quem modum Galen. in cura parotidum non ſolum cauet à repellentibus, ſed etiam medicamentis attrahentibus vtitur: quod ſi laborante parte aurium externa repellentia non conueniunt, eadem multo minus laborante parte interna videntur conuenire. Contra vero Galen. 3. de med. ſecundum locos, nec nō 11. de ſympt. med. à repellentibus non abſtinet, qui ad inflammationem aurium vtitur non ſolum candido oui, lacte, oleo roſato. &c. ſed etiam ſimul cum oleo & lacte nō veretur opium adminiſtrare, cui Rhaſes, Auic. Aetius, Alexander, & omnes conſentiunt. Sunt qui reſpondent diſtinguentes inter inflammationem, & ita ſtatuunt; ſi ea fuerit maior, doloreſq; vehementiſſimi, tunc repellentia poſſe adminiſtrari: at vero ſi inflammatio fuerit minor, & dolores remiſſiores, tunc à repellentibus eſſe abſtinendum. Quę reſponſio neſcio quanti ſit facienda, ſiquidem Gal. in moderatis quoq; inflammationibus talia concedit medicamenta: illius verba ſunt hæc: Moderatæ inflammationes, & non pulſantes, per huiuſmodi pharmaca curantur, qualia ſunt oleum roſatum, acetum &c. Quare mea ſententia potius contrario modo eſt reſpondendum, in maximis inflammationibus & vehementiſſimis doloribus à repellentibus eſſe abſtinendum: in moderatis autem illa poſſe adminiſtrari: quod veriſimile ſit, in moderatis inflammationibus & doloribus materiam pauciorē eſſe, adeo vt nullum periculū ab ea videatur imminere, ac maxime ſi leuioribus vtamur: ſed vt dixi, res mihi videtur difficilis, quoniā reuera in inflamatione aurium propoſitæ rationes fere demonſtrant, medicamenta repellentia nunquā conuenire. Iam ſingulas indicationes q̃ breuiſſime perpendamus. Pro vacuatione totius corporis, ſi dolores ſint vehemētiſſimi ſine vlla dilatione ad ſectionē venę eſt veniendū, quę ſit cephalica eiuſdem lateris cum aure dolēte, & ſanguis copioſe mittatur, cum reuera experientia confirmet, in vehementiſſimis doloribus nullum ſectione venę magis tutum & præſentaneū reperiri remediū. Secta vena leniatur aluus cum ſyrupo roſaceo, & viol. ſolutiuis, cū caſſia, thamarindis: preparetur materia cum ſyrupis quos capitales vocant, roſaceo recenti, de endiuia, de nenuphare, cum decocto endiuiæ, cichorei &c. Apparēte coctione ad purgantia licet deuenire, qualia ſunt rhabarbarum cum ſyrupo roſ. ſol. cōfectio hamech, pilulæ cochiæ, pilulæ ſine quibus:

Ego vero reſpondere Galen. non ratione repulſionis, ſed ratione doloris vſum eſſe fridigiorib. medicamētis, q̃ licet intelligere ex lectione Gal. 3. de cōp. med. ſecund. locos cap. proprio.

Vena ſectio.

Lenientia aluum.

Preparantia.

Purgantia.

Potio purgans bilem.

℞ *Rhabarbari electi puluerifati* ʒ ij.
Syrupi violacei ſol. ℥ iij.
Decoctionis endiuiæ q. ſuf. M. f. potio.

Pilulæ.

℞ *Pilularum ſine quibus* ʒ j.
Pilularum cochiarum cum helleboro ʒ ß. M. f. pilulæ v. & aurentur.

Repellentia.

De medicamentis repellentibus dixi iam, quæ vel omnino prætermittenda, vel non

vel non nisi leuioribus est vtẽdum, quale foret, exempli gratia, oleum rosatum cum aceto: cum auris sit pars frigida & proxima cerebro, vt nõ solum vis, sed etiam substantia medicamenti possit ad illud peruenire. Si doloris vehementia nos cogat, Galen. auctore non modo licet, sed etiam est necessariũ ad stupefacientia deuenire, sicuti faciendum est vbicunq; æger vel colli, vel renum, vel alterius partis vehemẽte dolore afficiatur. Quo loco Gal. vtendi opio rationẽ docet, scilicet vt illud vel lacti mulieris, vel candido oui, quæ etiam sola, sine opio aurium inflammationibus prosunt, vel castoreo permisceatur; verum hæc Gal. monet multo tempore ante vsum esse permiscenda, quoniam, vt puto, hac ratione facta mutua actione & reactione, fit quædam veluti fermentatio, in qua vis vtriusq; remittitur, adeo vt non amplius castoreũ calefaciat, neq; opium refrigeret, sed ex iis tertia forma resultet, sicuti contingit in theriaca, quæ recens tempore & calefacit & stupefacit, facta aũt fermentatione, tantum calefaciendi vi prædita est. Sed quoniam potest euenire, vt in præsentia remedio indigeamus, neq; licet expectare tempus huius mixtionis, philonium simul cum sapa dulci, vel lacte mulieris poterit eius vicem supplere.

Modus vtendi opio.

Linimentum stupefaciens.

℞ *Philonii Romani* ℥ ß.
Sapæ dulcis vel
lactis mulieris. q. s. M. fiat linimentum.

Præceptum Pauli.

Veruntamen de huiusmodi medicamentis stupefacientibus nõ est negligendum præceptum Pauli & Alexand. qui docent non sæpius ac frequenter, sed semel duntaxat atque iterum illa opportune administrari, cum hinc non leue periculum videatur imminere cerebro, quod auditorio meatui proximum est.

Reuellentia.

Hoc tempore omnium reuulsionum genera cõueniunt, cucurbitulæ scarificatæ & non scarificatæ, frictiones, ligaturæ, clysteria acria, in quibus oportet perpetuo rationẽ habere febris, adeo vt si ea vehementissima fuerit, à clysteribus acrioribus abstinendum: idem statuendum est de omnibus aliis præsidiis, quæ possunt adhuc magis calefacere, & febrẽ augere. Post hæc omnium postrema restat indicatio, dissoluendi reliquias materiæ contentæ in inflammatione, pro quo antiqui habent pretiosa illa vnguẽta, spicatum, foliatum, &c. quorum descriptionem habetis apud Aetium: nos hoc tempore habemus nonnulla fere similia, qualia sunt oleum de caryophyllis, balsamin. de spica, quibus cinnamomũ & alia aromata possunt imponi: demum sunt folia & baccæ lauri, calamenthum, saluia, betonica, &c. ex quibus & fomenta, & emplastra, & aliæ medicamentorum formæ possunt parari.

Resoluentia.

CAPVT XXIX.

De Surditate.

POst dolores aurium de surditate est agendum, quod item facit Galen. 3. de med. secundum locos 1. ad finem, qui ante omnia scribit, eos homines qui grauiter & difficulter audiunt, quos propterea subsurdos vocat, vtpote qui exiguas voces penitus non audiunt, magnas autem vix percipiunt, versari in maximo discrimine, ne symptoma paulatim augescens, in perfectam surditatẽ deueniat, cuius nullam tradit curationem, quasi insinuet eam prorsus esse insanabilem. Quo loco est memoria repetendum, quod sæpe diximus, actionem quoque auditus, sicut cæteris omnibus actionibus contingit, lædi tripliciter: siquidem aures audiunt vel deprauate, sicuti cum sibilum vel alium strepitum temere sentiunt: vel imminute, cum, vt inquit Galen. ægri paruas voces non audiunt, magnas vix percipiunt: vel abolite,

Auditus læditur tripliciter.

quoniam

quoniam nihil prorſus ſentiunt: ex quibus mihi ſtatutum eſt de ſolo imminuto ac debili auditu verba facere, cum fere vna atque eadem ratione imbecillum deprauatumque auditum liceat curare: abſoluta autem ſurditas nullam curationem accipit.

Quid ſit huiuſmodi affectus, eſt manifeſtum, videlicet ſymptoma & actio læſa ſenſus auditus, in quo homines non niſi difficulter & grauiter audiunt. *Quid ſit.*

Differentiæ ſunt plurimæ, ſed ſunt principales quæ ſumūtur à cauſis: pro quo ſciendū eſt ex Gal.1.de ſympt. cauſis 2. omnes omnium ſenſuum actiones triplici ratione poſſe lædi: prima cum primum ſenſus inſtrumentum laborat: altera cum ſentiendi facultas; tertia cum aliquid eorum quę primo ſenſus inſtrumento miniſtrant male afficitur, q̃ doctrinā Gal. exemplo oculi demonſtrat luculentiſſime. Hanc methodum inueniēdi cauſas læſionis omniū ſenſitiuarum actionum vt iuniores probe intelligant, rurſus ſciendum eſt ex Gal. de diff. morborum 6. 2. meth. 6. in vnoquoq; inſtrumento vnam tantummodo eſſe principalem partem, atq; eam quidem ſimilarem, per quā ſingulæ actiones perficiuntur, qualis in oculo eſt humor criſtallinus: reliquas autem partes vſum afferre, quales in eodem oculo ſunt tunicæ, humores, muſculi, &c. Deinde idem Gal. in lib. de conſtitutione artis med. 5. docet, actiones primo & per ſe eſſe partium ſimilarium, ſecundario & per accidens partium inſtrumentariarum. Itaq; ſi quis hanc methodum adhibeat, is facile poterit cauſas inuenire, propter quas auditus debilis & imminutus reddatur. Namq; vt ſcribit Gal.1.de ſymp. cauſis.3. huiuſmodi ſymptomata pariter poſſunt cōtingere propter læſionem vel principalis partis totius inſtrumenti, quæ apud Gal. non eſt alia, quam internus finis meatus auditorii, vbi dilatatum neruum attingit: etſi nō ignoro Ariſt.2.de anima aliter ſentire: vel propter læſionem alterius partis ex iis quæ aliquem vſum audiendo præſtant: vel demum propter læſionem cerebri, ea parte vnde neruus auditorius originem habet. *Differentiæ. Cauſæ.*

At primū ſurditas poteſt contingere propter vitium principalis inſtrumenti, quod quolibet genere morbi poteſt laborare: primum intemperie, quæ potiſſimum frigida eſſe conſueuit, ac ſemper, etſi non eſt negandum, cæteras quoq; intemperies poſſe actionē labefactare: deinde ſolutione cōtinui, vulnere, vlcere, aut ſimili ratione: poſtremo per obſtructionē, quę fieri poteſt vel propter tumorem aliquē præter naturam, vtpote abſceſſum, phlegmonē, ſcirrhū & œdema: vel propter calloſum quoddam & carnoſum tuberculū huic parti adnatum: vel demum propter copiam ſordium quæ in auribus gigni ſolent. *Surditas quo modo fiat.* 1

Secundo loco ſurditas poteſt prouenire propter vitium facultatis, quæ cum in cerebro cōſiſtat, neceſſario malam illius affectionem indicat: hęc autem potiſſimum eſt intemperies ac maiori ex parte frigida, vt de meatu auditorio diximus. Sed præterea id quoque poteſt contingere ratione ſpirituum, qui vel deficiant, vel praua qualitate ſint affecti, ſicuti in ſuperfluis euacuationibus, in ſumma virium imbecillitate & morituris contingit, ſecundum Hip. & Gal. qui ſcribunt 4. apho. 49. 1. prog. 32. in morbis acutis auditum perditum lethale eſſe. 2

Tertio ſurditas poteſt fieri propter læſionem alterius partis quæ principali inſtrumento ſeruiat, quæ ſunt interna cauitas auris, foramen illud anfractuoſum, & aliæ, de quibus Gal.8.de vſu partium: quæ partes pariter lædi poſſunt vel intemperie, vel obſtructione ex tumoribus præter naturam, qui meatum auditorium obſtruunt: itaque hæ ſunt differentiæ ex cauſis. 3

Verum neq; aliæ deſunt differentiæ ex tempore: alia recens, alia antiqua eſt ſurditas: ex modo generationis alia febribus & cæteris morbis, ac potiſſimum malignis ſuccedit, cum ſæpenumero cōualeſcentes ſurdaſtri remaneant: aliæ ſine præ- *Different. II. III.*

 ceden-

IV. cedentibus morbis, vel confertim, vel paulatim generantur: ex modo affectus alia fit primum laborante capite & auribus; alia per consensum, exempli gratia, ventriculi, vel alterius partis.

Signa. Indicia surditatis sunt manifestissima, neque est difficile signa inuenire, quæ vnam vel alteram illius causam possent indicare, de quibus Galen. 4. de locis aff. 2. etenim quæcunque symptomata fiunt in cauitatibus aurium quæ apparent, rationali inuestigatione non indigent: si vero illæso apparente aurium meatu, audiendi facultas læditur, simili ratione potest intelligi: namque vbi præter auditum nulla in cæteris sensibus læsio apparet, tunc licet coniicere proprium neruum esse affectum: vbi aūt reliquę faciei particulæ simul cum ipsa læduntur, tunc existimandum est in cerebro esse affectum præter naturam, ipso vel vt similari, vel vt instrumentali parte laborante.

Curatio. Ad curam venio, & quoniam nimis foret longum ac inutile, de omni surditate & singulis causis pertractare, mihi libet, exemplo & imitatione Galeni, vnius tātum surditatis curam tradere, quæ ex frigidis, crassis & viscidis humoribus meatum auditorium obstruentibus habet originem, quæ surditas ex dicta causa frequentissime solet contingere, siquidem cæteræ differentiæ vel sunt leuiores, ac facile curantur, vel ad hunc locum non pertinent. *Methodus Galeni.* Hanc totam curam Galenus paucis indicationibus & remediis absoluit, qui primo purgationem instituit per hieram ac pilulas ex colocynthide: deinde propriam capitis adhibet rationē, per apophlegmatismata; tum ad exiccandum & roborandum caput accedit: ac postremo ad vsum localium medicamentorum deuenit, quæ crassos & viscidos humores attenuent & dissoluant: quibus omnibus attenuatoriam victus rationem adiungit. Sed quærat aliquis, cum hic quoque sit fluxio materię, vtrum principio surditatis conueniant repellentia? *Repellētia an conueniant.* cui respondeatis, nullo modo repellentia conuenire; nam præterquam quod hæc materia est crassa & tenax, iam extra vasa in cauitatem auris est trāsposita, vt nullo modo possit retrocedere; itaq; positæ indicationes à Gal. sunt satis, quas duobus verbis absoluemus.

Lenientia. Ergo primo lenienda est aluus per hieram simplicem, pilulas aloephanginas, mel ros. sol. &c. *Præparantia.* Præparetur materia cum syrupo de betonica. Cocta materia purganda est, & inter cætera hiera diacolocynthidos est pręstantissima: trochisci alhandal sunt optima. *Exemplū purgant.*

Purgans potio.

℞ *Hieræ diacolocynthidos* ʒ v.
Mel ros. sol. ℥ j. ß.
Decoctionis betonicæ.
Stæchados q. s. M.

Et quoniam materia alte adhæret parti, neque ita facile cedit medicamentis, vnica purgatio non sufficit: interea ad omnia genera reuulsionum; post hæc demum ad caput purgantia est deueniendum, vnde & masticatoria, & errhina optima sunt. *Localia.* Demum hoc tempore tuto licet ad localia descendere, de quibus Galen. & veteres ac recentiores latissime, ex quibus sequentia mihi videntur faciliora ac efficaciora: castoreum vel helleborum aceto dissolutum & mixtum oleo amygdalarum amararū: pulpa colocynthidos cum caricis & malo cocto permista; oleum petrolei, nardinum, baccarum lauri, vel separatim vel permixta adhibita conferunt. *Suffumigia.* Suffumigia sint ex decocto hellebori, origani, calamenthi, stęchados. *Corroborātia caput.* Postremo loco ad corroborantia caput est deueniendum, per medicamenta externa, pulueres, sacculos, lotio-

lotiones,ſtillicidia,ex abſinthio,ſaluia, ſtæchade, agarico, aquis calidioribus thermarum,nec non per interna medicamenta,vt ſunt diacyminum,diacalamenthum, conſerua betonicæ, dianthos, ac poſtremo quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, theriaca,mithridatium.

Capvt XXX.

De Parotide.

Inter affectus aurium enumerantur parotides,quæ ſecundũ Gal.3.de med.ſecund. locos cap.proprio,ſub genere inflammationũ continentur, ac fiunt glandulis circa aures affectis,id quod nomen demonſtrat. Differẽtiæ parotidum, vt inquit Alexander,ſunt plurimæ,ac primum quędam fiunt ratione criſis,poſt apparentem humorum coctioné,quæ vt Gal. ait,citra capitis affectionem oriuntur, natura ad eam partem ſuperfluos humores deponẽte,tantumq; abeſt vt hæ parotides ſint malæ,vt potius ſint curatu faciles,ægroſq; multis periculis liberent: quædam vero ex cruda materia contingunt,quæ naturæ magnum negotium faciunt, cum ſint admodũ rebelles & mali moris,adeo vt medicis multa præſtãtibus, neq; ad ſuppurationẽ, neq; ad coctionẽ perueniant,frequenterq; ægros in maxima pericula deducãt. Secundo ſunt differentię à materia,namque aliæ ex copioſo humore calido & bilioſo,aliæ ex craſſiore & frigidiore generantur,& Auic.cap.23.ſcribit,hęc apoſtemata omnino fieri à materia ſanguinea aut cholerica,& quãdoq; melancholica aut phlegmatica, & quandoq; ex materia ex iis mixta. Tertio ſunt differentię à modo generationis: etenim vt ſcribit Cornel.Celſus lib.6. c.16. parotides ſolent oriri modo in ſecunda valetudine ibi inflammatione oborta,modo poſt longas febres,addo ego ex Galen.4. apho.71. per febres malignas ac peſtilẽtes ad aures impetu morbi conuerſo.Quarto ſunt differentiæ à coniunctis,parotides alię ſunt cum dolore, aliæ ſine dolore: aliæ ſunt cum febre,aliæ ſine febre: aliæ cũ vigiliis,delirio, & aliis ſæuis ſymptomatibus, aliæ ſine huiuſmodi ſymptomatibus: quod item de ætate, ſexu &c. ſtatuendum eſt. Poſtremo ſunt differentiæ ex tempore: principio,augmento,ſtatu,declinatione.

Differentia. I. *II.* *III.* *IV.* *V.*

Parotides ex tumore poſt aures,ex colore mutato frequenter,ex dolore,cuiq; patẽt.De ſignis futuræ parotidis,ſi quis ea quoq; cupit intelligere,tractat Gal.3.in 1. prorrhet.65.Neq; vero ſigna differentiarũ habent difficilẽ cognitionẽ,ſic criticę ex prẹcedẽte coctione,ex facili ægri tolerãtia: ſymptomaticę ex cõtrariis dignoſcũtur. De ſignis quæ ſingulorũ humorũ redundantiã demonſtrãt,ſæpius diximus, ac de iis hoc loco Alex.& Auic.agunt diligentiſſime. Signa pariter cæterarum differentiarũ vel ægris referentibus,vel aliter facile ſunt manifeſta: itaq; ad curationẽ veniamus. *Signa.*

In cura parotidum ante omnia eſt maxime aduertẽdum præceptum Gal.videlicet nullum locum habere primam indicationẽ, qua in cæteris inflammationibus Medici vti conſueuerunt, in quibus vtplurimum repellentibus vtuntur,atq; id maxime cum nec malignũ ſit,nec multum ꝙ influit,nec corpus plurib. humoribus ſit refertum: in parotide enim tantum abeſt vt repellẽtibus ſit vtendũ, vt magis medicamenta attrahentia ſint adhibẽda,& ſi occaſio ferat,ad fomenta calidiora & ad cucurbitulã licet deuenire,ꝙ præceptum non ſolum in parotidibus,ſed etiam in cunctis inflammationibus adenarum,quę vulgo emunctoria appellantur, memoria eſt tenendũ,cum hæ partes ſint tales à natura inſtitutę,vt facile poſſint excremẽta principum partium recipere & purgare. Sunt aũt tres,vt tres ſunt principes partes noſtri corporis; aures ad quas cerebrũ,axillæ,ad quas cor,inguina ad quę iecur, ſolent, quidquid illis moleſtum eſt,deponere & tranſmittere. Cauſa autem propter quam *Curatio. Præceptum Galeni. Emunctoria.*

non licet in emunctoriis vti repellentibus medicamẽtis, manifesta est, & colligitur ex Hip. & Galen. 6. epid. 4. in principio, qui scribunt, inflammationes in iis partibus excitatas, si sponte retrocesserint & euanescãt recidiuas, & multa pericula secum afferre, quod tunc praui humores à partibus extremis & ignobilibus ad interna viscera & membra præcipua deferantur: vnde Medici quoque hoc naturæ exemplo instituti, debent ab omnibus præsidiis abstinere, quæcunque possunt huiusmodi humores ad intimas partes repellere, atque iis vti quę magis valent eosdem ab internis ad externas partes euocare: itaque in curatione parotidum perpetuo est cauendum à repellentibus. Verum circa hoc Gal. præceptum illud quoq; est notatione dignũ, quod ille scribit in cęteris partibus inflammatis, medicos pręsidia repellentia administrare, sed non simpliciter ac perpetuo, & tres casus videtur ponere, in quibus nõ ita licet ad illorum vsum deuenire: primum si materia fluens fuerit maligna: secundo si materia fuerit multa; tertio si totum corpus æqualiter humoribus redundet: quorum singulorum ratio est manifesta: nam neque conuenit malignum ad partes nobiliores deponere & repellere; neque multum facile potest repelli, medicamentis humorum multitudine impeditis; nec demum in corpore omni ex parte pleno vacat locus ad quem medicamenta possent humores propellere: de quibus præceptis longe maximi momenti multa forent dicẽda, cum vulgares medici hac in parte multos committant errores, sed non licet omnia explicare, & satis mihi sit locum vobis indicasse: redeo ad parotides. Primum Galen. præceptum in cura parotidum continet duas partes: primam, nunquam repellentibus vtendum esse, de qua satis: secundam, esse administranda medicamenta attrahentia, & fomenta calidiora, & si hæc nihil proficiant, ad cucurbitulam deueniendum, vt noxius humor ex profundo corpore ad cutem trahatur, de qua dicendum est, vt probe intelligatis, quod pauci hoc tempore intelligunt. Quomodo & quando in parotide liceat trahentibus vti medicamentis Galen. ita statuit: si humores vehementi impetu fluant, à nobis nihil plane agendum, sed naturæ omnia permittẽda esse, quandoquidem siue cucurbitulam, siue aliud trahens pharmacum velimus adhibere, vehemens dolor hominem apprehendit, vnde & vigiliç fiunt, & febres succedũt, & vires exoluuntur: itaq; minime licet hoc tempore humorum fluxionem iuuare, sed tantummodo vni mitigationi doloris est attendendum, per cataplasmatum maxime lenientium vsum, qualia sunt quæ ex farina frumenti, aut hordei, aut seminis lini, cum aqua mulsa, aut decocto fænugræci, aut altheæ, aut chamomæli, præparantur, & quæcunque præter mitigationẽ doloris valent quoq; influentes humores coquere & suppurare. Quod si etiam sanguis redundare videatur, per sectionem venæ conuenit illum vacuare, si vires consentiant: ex quibus postremis verbis licet illos arguere, qui in huiusmodi naturæ expulsionibus ad cutem nunquam audent venam secare, timentes ne materia ad partes internas retrocedat. Atq; hæc de vehementi humorum fluxione.

Quando à repellentibus abstinendum.

Cataplasma sedans dolorem.

Sed quærat aliquis, si humores ad aures non vehementer & impetuose, sed vel moderate, vel parce fluant, quod prætermisit Gal. quidnam agendum? Ego puto & moderatam & parcam humorum expulsionem factam à natura ad loca commoda, ex Gal. & Hip. 1. apho. 21. posse à Medico iuuari medicamentis vel leuioribus, vel vehementioribus, & tandem cucurbitula, prout magis opportunum videbitur, dummodo id semper prospiciamus, ne inflammatio & dolor augeantur quibus deinde, vt inquit Gale. & vigiliæ & maiora pericula succedant: interea diligenter est animaduertendum quid moliatur natura, & vtrum parotides ad suppurationem,

vel ma-

vel magis ad folutionem tendant,fiquidem alterutrum fequitur neceffario: debet autem medicus naturæ hac vel illa ratione opem ferre. Itaque ad diffolutionem tendunt chamomælum, fænugræcum, caftoreum, &c. Sin vero natura magis attendat fuppurationi, ꝙ præcipue ad tactum licet difcernere, medicus ad fuppurantia debet accedere, ad quam facit emplaftrum ex farina frumenti, axungia porcina, recenti oleo, decocto caricarum, &c. Facta fuppuratione Medici ftatim vel cum ferro, vel aliter abfceffum aperiunt: antiqui autem prius conabantur ipfam faniem diffoluere, & fomentis & emplaftris, quæ difcutiendi vim habent, de quibus Gal. 3. de med. fecundum locos. Et fi quis obiiciat hæc importune fieri, nam facto abfceffu fruftra illius diffolutionem quærimus, refpondeatis iftud in magnis abfceffibus verum effe, in paruis fecus fe habere. Quod fi demum parotides indurentur, ad eorum emollitionem & diffolutionem deueniendum eft. *Diffoluentia.* *Suppurantia.*

Capvt XXXI.

De Hæmorrhagia Narium.

Galenus libr. 3. de med. fecundum locos, poft aures tractat de affectibus narium, non tamen de omnibus, fed tantummodo de tribus, nempe ozænis, polypo, & fanguinis fluxione. Quod fi quis quærat, cum certum fit hanc partem laborare omni genere morborum, quamobrem Galen. in prædicto libro non omnia fuerit perfecutus? huic refpondeatis, non fuiffe illi propofitum docendi in hifce libris rationem curandi omnes morbos de quibus agit, fed tantummodo rationem componendi medicamenta ad fingulas partes accommodata. Si quis rurfum obiiciat, illum faltem debuiffe tractare de læfo odoratu: huic refpondeatis, ea fymptomata non pertinere ad nares, fed ad partes naribus fuperiores, videlicet anteriores ventriculos cerebri, qui à Galen. 8. de vfu partium 6. & alibi, præcipuum inftrumentum odoratus funt conftituti. Itaque nobis quoque Galeni imitatione de iis tribus capitibus agendum fuerat: fed cum duo prima, ozænæ, quæ nõ aliud funt quam profunda & putrida narium vlcera, ex quibus plane fætidus odor exhalat, & polypus, qui non eft aliud quam tumor præter naturam in naribus genitus, cum inquam ii duo affectus raro eueniant, ac potius ad chirurgiam pertineant, illis prætermiffis ftatui tantummodo de fluxu fanguinis verba facere.

Ex tribus generibus fymptomatum, vnum eft quod in excretorum & retentorum immoderatione contingit, quod rurfum in tres præcipuas differentias diuiditur: quæcunque enim immoderate excernuntur aut retinentur, vel tota fubftantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt: itaque fluxio fanguinis è naribus eft fymptoma exiens immutatum, & quidem toto excretorum fubftantiæ genere præter naturam: fiquidem id excernitur quod corpori eft maxime familiare, & naturæ multos poteft vfus afferre. *Qualis fit affectus.*

De nomine id eft notandum, apud Hip. cum fimpliciter hemorrhagia feu fluxio fanguinis dicitur, nõ addito nomine partis quæ fanguinem fundit, exempli gratia, ore, ventriculo, inteftinis, hæmorrhoidibus, vnum fanguinis profluuium fignificari, quod ex naribus emanat, ficut notat Gal. 1. epid. fecto. 1. 6. 6. epid. 3. 25. 3. pror. com. 46. fed ad rem aggrediamur. *Nomen.*

Sanguis ex vena aut arteria triplici ratione fluere poteft, aut aperto illarum ore, aut tunica diuifa, aut fanguine quodammodo tranfcolato, & fudoris modo *Tres modi fluxus fanguinis.*

tranf-

Apertio venarum. transmisso. Aperiuntur hæc vasa tripliciter, primum propter imbecillitatem partis, quæ à mediocri copia grauatur; secundo propter multitudinem sanguinis, quotiescunque ad ora vasorum impetu fertur: tertio propter aliquam acrem qualitatem, quam illæ vel ab alimentis, vel à medicamentis, quandoque solent contrahere. Tunicæ vasorum diuiduntur quatuor modis, aut vulnere, aut contusione, aut ruptione, aut erosione, de quibus videatis Galen. 2. de fracturis. 9. quæ vulnerant ea sunt acuta, atq; ad incidendum accommodata: quę cõtundunt, ea grauia duraque sunt, quę rumpunt, omnia tensionis interuentu id faciunt; hoc idem præstat succorum redundãtia, casus ab alto, & alia &c. erodunt succi acres, caustica medicamenta &c. Demum sanguinis transcolatio ex tunica rarefacta, sanguine reddito tenuiore originem habet. Hæc doctrina est Galen. 5. metho. 2. 4. de locis aff. 5. 7. apho. 37. Sed tamen sciendum est, tertiam rationem fluxionis sanguinis, tunica rarefacta, à Galen. ex numero hæmorrhagię quodammodo deletam fuisse 3. de symp. causis 6. siquidem sanguis hoc modo exiens reuera in alteram superiorem rationem, scilicet apertionem exiguorum vasorum, videtur posse referri, vel certe inter cruentas excretiones non debet enumerari, etenim tunc sanguis exit minime verus & legitimus, sed qui seri cuiusdam speciem repræsentat, quale potissimum in iecoris & renum imbecillitate apparet: ad quem modum philosophus scribit 3. de histor. animalium 19. 3. de partibus animalium. 5. nonnullis sanguinem tam fieri serosum, vt cruentum quendam sudorem sudent. Itaque sanguinis profluuium ex naribus vt propter aliquam ex tribus causis procedat, est necesse, videlicet vel aperto ore, vel diuisis, vel rarefactis tunicis eorum vasorum, in quibus continetur: quoniam vero vel difficile, vel nulla ratione fieri potest, vt venæ narium rarefiant, vel diuidantur adeo, vt sanguis immoderate profluat, id reliquum est vt huiusmodi symptoma aut perpetuo, aut frequentissime ex apertione venarum originem habeat.

Diuisio vasorum.

Transcolatio sanguinis.

De signis autem quę vel imbecillitatem partis, vel copiam, vel malam qualitatem sanguinis possunt indicare, sæpius dixi, eaque ex habitu corporis, colore, ac potissimum faciei, & similibus, possunt facile intelligi: itaq; ad curandi indicationes venio, de quibus Galen. diffuse. 5. meth. à cap. 2. vsq; ad 7.

Curatio.

Quicunque ex corpore fluit sanguis, cohibetur ne amplius fluat, vel quoniam non fertur ad locum apertum, vel quia diuisio vasorum occluditur, vel propter vtrumque simul, quę retinendi sanguinis tutissima ratio est. Prohibetur sanguis ne confluat ad partem apertam, inducto animi deliquio, reuulsione facta ad contraria, deriuatione ad partes proximas, refrigerando corpus vniuersum, ac maxime partem affectam: clauditur diuisio, si quod diuisum est cõiungatur vel obstruatur: contrahitur pars diuisa refrigeratione, vinculo vel aliis pręsidiis quæ diuisum corpus solent coniungere: obstruitur pars vel intra vel extra: intra quidem, vt sanguine concreto, qui græce & vulgo thrombus dicitur, extra autem tum hoc ipso sanguine, tum linimentis, spongiis, atque iis demum medicamentis, quæ proprio lentore & crassitie meatus obstruunt & claudunt, si ad ea corpora quæ circumiacent propius admoueantur.

Cæterum quæ de profundo corpore sanguinis profluuia fiunt, quale est de quo agimus, quę nec vinculo, neque alia simili ratione possunt sanari, per reuulsionem ac deriuationem, nec non alimenta quæ emplasticam vim habent & refrigerant, sanari debent. Hæc generalis est doctrina ac methodus curandi

randi quamlibet ſanguinis fluxionem, quam mihi libuit paulo longius explicare, quod ea non ſolum ad hunc locum, ſed ad alios quoque poſſunt accommodari.

Sanguis ex naribus poteſt retineri, ſi ad ſupraſcriptam methodum reſpiciamus: etenim in hoc ſymptomate duo ſunt, locus apertus, venæ narium, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ vtplurimum ſunt venæ circa cerebrum & membranas: tametſi non eſt negandum, hanc fluxionem per conſenſum aliarum partium & totius corporis poſſe excitari. Itaque duæ ſunt præcipuæ indicationes: altera, vt ſanguis non feratur ad locum affectum; altera vt locus apertus claudatur. Ad primam pertinent præſidia primum quæ reuellant. 2. quæ deriuent. 3. quæ animi deliquium inducant; ac poſtremo quæ refrigerent & adſtringant. Ad ſecundam ſunt accommodata remedia quæ obſtruendi & adſtringendi vim habeant, quæ non ſolum ad locum laborantem, ſed ad partes etiam illi proximas debent imponi. Primum omnia reuulſionum genera conueniunt: lotiones extremarum partium ex aqua calidiori non ita videntur conuenire, cum periculum immineat, ne elatis ex aqua vaporibus calidis, tũ cæterę partes, tũ maxime caput calefiat, & ſanguis copioſius confluat. Conueniunt etiam clyſteria, ſed leuiora, & quæ ſimul poſſint humorem calidum & acrimoniam remittere, qualia forẽt ex decocto maluarũ, lactucarum, hordei, ex caſſia, oleo violaceo &c. Imo vero cum ſucci calidiores ſint tanquam vehiculum ſanguinis, ſi æger propter nimiam copiam bilis & illius acrimoniam hoc ſymptomate laboret, neque mea ſententia foret importunus vſus leuioris medicamenti, quale eſt caſſia cum thamarindis, quod poſſet humorẽ noxium partim purgare, partim alterare, & illius vitium remittere. Præterea ſunt cucurbitulæ, quæ hac in re præclaram operam præſtant, vt Auicen. & omnes fatentur, & variis partibus corporis poſſunt adminiſtrari. Namq; primum affiguntur hypochondriis, de quibus ita Galen. ſcribit de ſang. miſſ. 15. 5. metho. 3. Cum è naribus erumpit, eum retinent magnæ cucurbitulæ in hypochondriis affixæ. Auicen. autem probat cucurbitulas non ſolum appoſitas hypochondriis, ſed etiam mammæ reſpondenti nari profluenti: neque forte forent importunæ ſi affigerentur ad crura, vel ſcarificatæ, vel non ſcarificatæ, quæ reuellendi ratio eſt deorſum. Amplius vt placet Auicennæ cap. proprio, & Paulo lib. 3. cap. 24. licet illas apponere partibus poſterioribus, cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis, & ſpatulis; quem modum reuellendi conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere: quam reuulſionis rationem neq; Gal. prætermiſit 5. methodi med.

Indicationes.

Reuellentia.

Clyſteria leuiora.

Cucurbitulæ.

Inter cætera medicamenta reuellentia in fluxu ſanguinis narium, conſenſu omnium, ſectio venæ principem locum obtinet, ac propterea ſi profluuium vehemens fuerit, primo tempore ad hoc præſidium eſt veniendum, de quo Galen. hæc habet 5. meth. 3. Si reſolutus æger adhuc non ſit, ſecta vena ex cubito qui reſpondet nari, &c. Et alio loco com. 3. in 1. pro. com. 53. Nos ſæpius experti ſumus ſectionem venę immoderatum ſanguinis fluxum perſpicue ſiſtere &c. Ex quibus locis licet vobis totam huius præſidii vim & adminiſtrationem intelligere.

Vena ſectio.

Secundo loco poſt reuulſionem ſanguis quoque ad partes proximas eſt deriuandus, ac primum occurrit ſectio venarum ſub lingua; deinde miſſio ſanguinis ex auribus, vel illis ſcarificatis, vel appoſitis hirudinibus. Tertio cucurbitula pariter ſcarificata, quæ vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium eſt apponenda, ſed mea ſententia longe foret opportunius ad partem poſteriorem, nimirum principio ſpinæ eam applicare, vt Auicen. & Paulus docent.

Deriuantia.

Tertia

Animi deliquium inducentia.

Tertia fuerat propoſita ratio, ne ſanguis apertas nares peteret, inducere animi deliquium: etenim cum illud non aliter eueniat, quã patiente corde, vel primario, vel aliis partib. conſentientibus, hinc fit, vt ſanguis confertim ad partes internas recurrat, ex quo ægri pallidi fiunt, & exterius refrigerantur: vnde ſumma cum ratione ſanguis ad alias partes conuerſus non amplius locum affectum & apertum petere poteſt. Sed quonam modo animi deliquium inducitur? Minime immoderata euacuatione, vt placet Auicennæ, ſed potius inducto vehementi dolore, ex magna aliqua animi perturbatione, ex timore &c.

Frigida inhibent fluxum ſanguinis.

Poſtremo autem prohibetur ſanguis ne feratur ad venas narium, medicamẽtis quæ partim ſanguinem fluentem, partim locum affectũ, partim locos proximos refrigerent: ita enim ſanguis firmatur, & quodammodo redditur immobilis, vt neque ille fluat, neque nares eum recipiant: vnde eſt apho. Hip. in 5. particula 23. In iis frigida eſt vtendum, vnde fluit ſanguis, aut eſt fluxurus, non ad ipſa ſed circa ipſa vnde influit, &c. Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima, partim interna, partim externa: interna, decoctum endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupi de endiuia, roſaceus de agreſta, de portulaca, de ribis: conſerua roſarum, violarum, nenupharis: ac poſtremo ſi res vrgeat, ad medicamenta ſtupefacientia licet deuenire.

Externa autem medicamenta ſunt repellentia, id eſt, refrigerantia & aſtringentia, quæ ad varias partes imponuntur, ac primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permixta portiuncula aceti, ad penetrationem: hæc in ore contineatur perque nares attrahatur, atque eadem frons & tota facies irrigetur. Alii magis probant aquas deſtillatas frigidiores, portulacæ, plantaginis. Auicen. probat embrochas & perfuſiones capitis, nec non inſeſſiones corporis in aqua, non ſolum frigida, ſed etiam niue refrigerata: ex quo communiter practicantes ſolent in vehementi fluxu ſanguinis, & crura, & brachia, potiſſimum autem teſtes aqua frigida fouere, quod remedium puto per antiperiſtaſim iuuare.

Cautela.

Verum hoc loco non eſt prætermittendum præceptum Galen. maxima dignum obſeruatione, qui ſcribit, ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta non ſine iudicio eſſe veniendum, cum ſæpenumero importune adhibita, ſoleant multa ac grauiſſima pericula afferre: de qua re ita Galen. ſcribit 11. metho. 6. Eorum quibus ſanguis ex naribus profluit, aliqui ex capitis refrigeratione deterius habuerunt, &c. ex quo loco certum eſt ad hæc frigida remedia non eſſe deueniendum, niſi primum adminiſtratis omnibus generibus reuulſionum & deriuationum, de quibus ſæpe diximus.

Adſtringẽtia & obſtruentia.

Hactenus de prima indicatione, ne ſanguis ad locum affectum feratur, ad alteram indicationem, ſcilicet vt nares claudantur, ſunt accommodata ea medicamenta quæcunque ſuo lentore & craſſitie poſſunt illas obſtruere, vel aliter occludere, quæ ſunt plurima, ac fere omnibus manifeſta: aloe, thus, maſtiche, roſa, acatia, hypocyſthis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, &c. ex quibus ſucci, aquæ, olea, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari: & ſit exemplum.

Linimentum ſiſtens ſanguinem.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ ij.
Succi plantaginis
Lactucæ. *ana* ℥ ß.
Hypociſthidis

Balau-

Balaustiarum ana ℨ j.

Aceti parum M. f. linimentum, quod partim ad nares, partim ad cæteras partes proximas debet apponi. Item

℞ *Succi polygoni*

Semperuiui

Portulacæ ana ℥ ß.

Boli armenæ

Terræ lemniæ

Lapidis hæmatitis ana ℨ j.

Cum albumine oui & pauco aceto M. f. linimentum vt supra.

Sed inter cætera medicamenta apud Gal. admodũ celebre est, quod conficitur ex myrrha, thure, aloe, albo oui, & tenuissimis pilis leporis, quod ad retinendum sanguinem creditur esse adeo efficax, vt nonnulli existiment sanguinem fluentem non modo ex venis, sed etiam ex arteriis illius opera posse retineri; de quo medicamento, atq; illius compositione & vsu videatis Gal. 5. meth. 3. Postremo ad retinendum sanguinem sunt multa quæ occulta quadam proprietate creduntur posse iuuare, neque solum remedia externa vel interna, sed etiam verba & incantamenta. Atque hactenus de fluxu sanguinis. *Ischæmũ certissimum.*

CAPVT XXXII.

De dolore dentium.

GAlenus primis quatuor libris de comp. med. sec. locos ea omnia complectitur, quę nos hactenus tractauimus de morbis capitis, in quinto aũt lib. agit de morbis faciei & dentiũ. Dẽtes possuñt omni morbo laborare: intemperie cum materia, & sine materia, vnde inflammationes & dolores oriuntur: mala cõpositione, vnde reddũtur minores, molliores ac deficiunt: soluta vnitate, dum corroduntur ac perforantur: sed primum nos de dolore dentium tractabimus. Historiã dentium scribit Philosophus 2. de histor. animalium, 1. 2. 3. & 4. de vsu partium 8. 9. Plinius libr. 11. cap. 37. Cornelius Celsus lib. 8. cap. 1.

Gal. primum dubiũ mouet, vtrum dentes sentiant nec ne; qui inquit nonnullos asseruisse, dentes cum sint ossa, sine dolore male affici: quod illo argumẽto videtur posse confirmari, quoniam prominentiores vel longiores facti, aliquando per limulam atteruntur sine dolore: quam dubitationem Galen. prætermissa ratione, proprio experimẽto & testimonio dissoluit; cum enim ille aliquando dentibus doleret, qui alias audierat de hac re dubitare, diligentẽ super se ipsum animaduersionẽ habuit, qui percepit manifeste dentem non modo dolentem, sed etiam pulsantem, quemadmodũ carnosæ partes inflãmatione laborantes, facere solent: verũ cum illi mirum, ac vix fieri posse videretur, vt in dente, qui duram & lapideam substantiã habet, inflammatio posset oriri, cum rursus alio tempore dentibus doleret, diligentius mentem adhibuit, ac manifeste percepit, dolorem inflammationis & pulsationem non ad dentes, sed ad gingiuas pertinere: vnde cõcludit per hæc verba. Quapropter vtriusque doloris sensum expertus, alium in gingiua, alium in substantia dentis esse clare scio, & id asserentibus testimonium præbeo, quod ipsi aliquando dentes doleant. De neruo autem qui ad radicem dentis ortus est, an doleat nec ne, nemo dubitat, ipseque Gal. pariter fatetur se aliquando in semet ipso huiusmodi dolorem percepisse: itaque dentes non solum ratione gingiuarum aut neruorum, sed etiam ratione propriæ substantiæ dolent. *Vtrum dentes doleant.*

Causæ

Cauſa. Cauſæ doloris dentium ſunt plurimæ, ſed tamen omnes ad proximam & immediatam cauſam vtriuſque doloris, ſolutionem continui, ſunt referendi: præcipue vero dolor dentium poteſt excitari à qualibet intemperie, tum ſimplici, tum compoſita, cum materia, & ſine materia. Sed quoniam ex ſola intemperie non valde inſignes dolores ſolent oriri, nos de eo tantum dolore tractabimus, qui prouenit ex intemperie cum materia, quæ poteſt eſſe cuiuſcunque humoris, ſanguinis, pituitæ, bilis, melancholiæ, ac poſtremo flatus, de quibus omnibus ſæpiſſime diximus. Notandum vero, ſicuti diximus, dolorem vel neruum denti annexum, vel ſubſtantiam dentis, vel gingiuas occupare, quod maxime facit ad curationem, alia remedia vni parti, alia aliis conuenire, qui dolores cum admodum difficulter poſſint diſtingui, vt de ſe ipſo teſtatur Gal. hinc fortaſſe fit, vt medici in curatione doloris dentium parum proficiant: ſed curam aggrediamur.

Curatio.

Anodyna medicamenta. Omnis dolor, vt alias dixi, triplici ratione tollitur, vel per anodyna, vel per ſtupefacientia, vel per præſidia habentia rationem cauſæ. Medicamenta anodyna ſunt moderate calida, & ſine aliqua acredine, vt decoctum chamomæli, fœnugræci, paſſularum, liquiritiæ, &c. quibus in quocunque dolore licet vti: ſin autem dolor fuerit acerbiſſimus, adeo vt æger prope ad deſperationem accedat, neque à ſtupefacientibus eſt abſtinendum, qualia ſunt ſuffumigia ex ſemine hyoſciami, mandragorę,

Stupefacietia. papaueris, &c. quorum multa exempla habentur apud Galen. & veteres, qui multo frequentius, quam nos faciamus, hiſce medicamentis delectabantur: ſed vera & legitima curatio eſt, quę reſpicit cauſam doloris: quamobrem ſi quis velit probe dentium dolores curare, is primum debet illorum cauſas exacte diſcernere. Sed antequam ad particularia præſidia veniamus, duo communia præcepta ſunt animaduertenda, quæ à Galen. ſunt tradita;

Praeceptum I. alterum, ſi contingat vt caput aut corpus vniuerſum multis humoribus ſit refertum, adeo vt periculum ſit, ne maiori facta eorum fluxione, dolor augeatur, ante omnia ad prouidentiam totius & capitis deueniendum eſſe.

Praeceptũ alterum. Alterum eſt præceptum quod ratione partis dolentis diuerſa quoque medicamenta ſint adminiſtranda: namque ex vna parte ſubſtantia dentis, quæ eſt duriſſima, vehementiſſima & acerrima requirit medicamenta, ſiue repellere, ſiue digerere velimus, vt illa atq; eorum vis ad internas dentium partes poſſit penetrare: ex altera autem parte gingiuæ longe magis remiſſa & moderata medicamenta poſtulant, cum ſint molliores, & ſtatim medicamentis ſubiiciantur: quibus licet addere illud, non ſolum pro ratione vnius vel alterius partis, ſed etiam pro ratione ægrorum, ætate, ſexu, temperie, &c. medicamenta modo leuiora, modo vehementiora conuenire, vt alias diximus in omnibus morbis eſſe faciendum: ſed ſingula percurramus.

Ex humoribus calidis. Repellentia. Itaq; ſi dolor proueniat ex humoribus calidis, ſanguine, aut flaua bile, illi primum ſunt repellendi, pro quo Rhaſes vtitur lotione cum aceto & oleo roſaceo, aut ſolo roſaceo, quod bonum eſt, ſed admodum ingratum: huius loco licet decoquere roſas, plantaginem, portulaciam in aceto &c. Deinde repellentibus diſcutientia permiſcenda ſunt, origanum, polygonum, hyſſopum &c. poſtremo prætermiſſis repellentibus ad ſola diſcutientia eſt veniendum.

Ex frigidis humoribus. Si dolor fuerit ex humoribus frigidis, tunc præſidia contraria oportet adhibere, qualia forent decoctum calamenthi, pulegii, hyſſopi, pyrethri, corticum capparum, &c. Rhaſes ordinat quoddam medicamentum quod propter illius præſtantiam appellat theriacam, ex caſtoreo, pipere, gingibere &c.

Si do-

Si dolor fuerit ex flatibus, sunt decocta ex seminibus anisorum, fœniculi, cumini: nonnulli ex masticatione pyrethri, gingiberis, & similium, facile sanantur: in qualicunque autem dolore, si opus fuerit, reuulsiones omnes non sunt prætermittendæ. *A flatibus.*

Postremo sunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate creduntur dolores dentium auferre: decoctio ranarum in aqua vel aceto, spolium serpentis vel decoctum, vt placet Galeno, vel combustum cum oleo ex melle, vt placet Archigeni. Sunt alia multa, hæc sufficiant. *Medicamenta occulte agentia.*

Dentes, quatenus potui obseruare, maiori ex parte propter erosionem & perforationem dolent, nam cæteri omnes dolores sunt leuiores vt plurimum, & sine multa difficultate sanantur: pro sanandis itaque perforatis dentibus ac erosis, multi multa præsidia administrant, lotiones, suffumigia, masticatoria, &c. nonnulli caustica quoque medicamenta, oleum sulphuris, oleum vitrioli, multi quoque ignitum stylum solent præbere: sed ego in me ipso & aliis longiori experientia didici, nullum tutius & efficacius esse remedium, quam si dens perforatus euellatur: namque etsi medicamenta aliquid agunt, & aliquo tempore mitigant dolorem, tandem tamen reuertitur dolor. *Dentes erosi.*

CAPVT XXXIII.

De Mobilitate Dentium.

DEntes quoque aliter male afficiuntur, & fiunt mobiles, quod vitium masticationi maxime obest. Hæc mobilitas, vt Galen. docet, duplici ratione potest contingere: aut propter defectũ alimenti, sicuti in senibus fit; quę eo solo remedio quoquomodo potest iuuari, si gingiuę aliquo adstringente medicaméto densentur, vt possint tenacius dentes continere: in quem vsum familiariter vtimur aceto scillitico, in quo permiscentur rosæ, alumen, mastiche, &c.

Ad stabiliẽdos dentes.

℞ *Aluminis scissilis* ʒ j.
Gallarum
Balaustiarum
Hypocisthidos
Rosarum ana ℥ ß.
Aceti scillitici q. suf. M. f. linimentum.

Ex hisce possunt quoque parari decocta: idem præstant aquæ thermarum aluminosæ.

Altera autem ratione mouentur, quotiescunque nerui, qui eorum radicibus inseruntur, nimio humore imbuti relaxantur, qui maiori ex parte ex capite solet destillare, quod vitium medicamentis localibus siccantibus corrigendum est: prius tamen, si occasio ferat, habita ratione & capitis & corporis totius.

CAPVT XXXIV.

De Nigredine Dentium.

INter cæteras affectiones dentium, illi etiam denigrantur, quod symptoma non aliunde prouenit, quam ex vitiosis humoribus & vaporibus, qui ex pluribus partibus, sed potissimum ventriculo & capite solent ad ipsos deferri: quæ quidem nigrities partim quia turpitudinem affert, partim quod progressione temporis cariem, dolorem, & alia mala affert, non debet prætermitti. Ergo prætermissa ratione curandi huius symptomatis, quæ circa illius causas cõsistit, sciendũ est medicamenta *Causa.* *Curatio.*

quæ albos dentes conſeruant, & nigros dealbant, conſtare ex materia eorum, quæ ſiccandi & abſtergendi facultate ſunt prædita, & quæ vulgo dentifricia appellantur, qualia ſunt puluis parietariæ, menthæ, hyſſopi, origani, amygdalarum amararum, cornu cerui, raſuræ eboris, margaritarum, coralliorum, iridis, marmoris, porcellanæ oſſis ſepiæ, & ſimilium, quibus perpetuo aromata, roſæ, ſandali, cinamomum, lignum aloes, & ſimilia ſunt permiſcenda. Inter plurima apud Galen. 5. de med. ſecundum locos ad finem, vnum eſt medicamentum, quo ille teſtatur dentes albos & odoratos reddi, & ab eroſione præſeruari.

Dentifricium.

℞ *Nitri*
Teſtæ ſepiæ
Myrrhæ ana ℥ j. *M. Terantur & fiat puluis.*

Apud Auicennam eſt ſequens.

℞ *Cornu cerui vſti*
Ariſtolochiæ rotundæ
Maſticis ana ʒ *j.* ß.
Olei roſacei ʒ *ij.* ß. *M. Terantur vt ſupra.*

Apud Auicen. eſt aliud medicamentum.

℞ *Abrotani*
Salis torrefacti
iridis ana ʒ *ij.*
Cyperi ʒ ij. ß.
Spicæ ʒ ß.
Piperis ʒ *iij.* M. Hoc etiam habetur apud Paulum.

Si quis velit habere magis efficax, quo ego vtor.

℞ *Menthæ ſiccæ*
Ariſtolochiæ rotundæ
Iridis
Cornu cerui vſti
Raſuræ eboris
Coralliorum ana ʒ *ij.*
Salis communis vſti
Aluminis ſciſſilis
Porcellanæ
Pumicis
Teſtæ ſepiæ
nitri ana ʒ *j.*
Piperis
Pyrethri ana ʒ *iij.*
Ligni aloes
Cinamomi
Myrrhæ
Caryophyllorum ana ʒ ß.
Moſchi
Ambræ ana g. xv.
Miſce fiat puluis.

DE AF-

DE AFFECTIBVS ORIS.

Capvt XXXV.

De Inflammatione Oris.

GAlenus poſt affectus dentium & gingiuarum, de quibus agit in 5. libr. de compoſ. med. ſext. libr. incipit tractare de medicamentis accommodatis ad affectus, qui in ore contingunt, de quibus nos quoque iam dicemus. Principio libri generalem tradit curationem curandi inflammationes oris, vbi nos docet præcipuas indicationes, nec non medicamenta, quę ſingulis morbi temporibus conueniunt: in qua re à propria ſua methodo non diſcedit, etenim cum indicatio remediorum præcipue accipiatur ex natura morbi, ante omnia nobis in mentem reuocat, quod alias demonſtrauerat, inflammationem ex calidi ſanguinis fluxione fieri: vnde ſtatim licet colligere, huiuſmodi fluxionem reprimendam eſſe, præterquam, inquit Galen. ſi ad partem aliquam principalem recurſura ſit, atque aliud quoddam grauius malum allatura. Sed cum non ſemel nos docuiſſet, laborante qualibet corporis parte, ad localia præſidia deueniendum non eſſe, ſine opportuna totius corporis purgatione, id præceptum repetit, nempe vtendum eſſe & ſectione venę, & purgatione, & clyſteribus, & inedia, vbi totum corpus apparuerit aut multitudine humorum, aut eorundem malitia refertum: ſi vero neque plenitudo, neque cacochymia adſit, ſtatim ad curationem per localia remedia poſſe perueniri. *Repellentia quando fugienda.*

Ex iis Galen. primum nos deducit in cognitionem communis ſcopi, qui ab affectus indicatione inuentus eſt, nimirum prohibendi incipientem inflammationem, quod repellentia præſtant medicamenta. Deinde alterum quoque addit ſcopum, à natura partis quæ curatur, cum certum ſit, ſuperficiem tunicæ oris eſſe multo rariorem ac molliorem, quam ſit cutis quæ totum corpus ambit. Præterea tertium quoque ſcopum addit, huius partis proprium, atque hic eſt duplex: vnus quod ægri ſentiunt inſuauitatem medicamentorum: alter quod hæc pars duos habet ſubditos meatus, per quos aliquid medicamenti in ventriculum & pulmones poteſt defluere, vnde ex iis quoque duplex oritur indicatio; altera vt medicamenti inſuauitatem fugiamus, quæ præterquam quod vſus tempore moleſta eſt, cum per totam diem perſeueret, aliquando etiam accipiendis medicamentis ſolet maximũ afferre incommodum: altera, vt medicamentis fortibus, & quæ venenoſam habent facultatem, perpetuo abſtineamus, ne forte aliqua illius portio ad ſubiectas partes deſcendat, & aliquod periculum afferat. Quod quidem præceptum Galeni non ſolum in inflammationibus, ſed etiam in cæteris omnibus affectibus oris obſeruandum eſt: ſiquidem minime à natura morbi, ſed à natura partis inuentum fuerit. Iis porro huncin modum conſtitutis, Galenus cuiuſdam particularis medicamenti mentionem facit, quod ex ſucco mororum componitur, & diamoron dicitur, in cuius multiplici compoſitione & vſu eſt prolixus. *Indicationes.*

Hoc loco non eſt prætermittenda methodus, quæ non ſolum ad inflammationes oris, de quibus agitur, ſed etiam ad cæteras omnes inflammationes eſt accommodata, illa vero eſt cuius idem meminit Galen. 2. de med. ſecundum locos, ad principium, nimirum pro vario tempore morbi varia quoq; medicamenta conuenire. ſiquidẽ naſcentibus adhuc inflammationibus, ſola repellentia: tranſacto aũt principio vſq; ad finem, medicamẽta ex miſtis repellendi & diſcutiendi facultatibus ſunt optima, quæ quidem miſtionis ratio talis eſſe debet, vt primo quidem tempore *Methodus curandi inflammationes.*

medicamenta adſtringentia, ad finem diſcutientia excellãt, interpoſito autem tempore vtrorumque partes ſint æquales. Poſt diamoron Galen. agit de alio medicamento, cuius ſe inuentorem facit, ex ſucco nucum viridium, nec non de aliis ex ſucco mororum, rubi, malorum punicorum, & aliis quampluribus, quæ ab vnoquoque legi poſſunt. Ex iis quæ partim hoc loco, partim alias diximus, de ratione curandi inflammationes, neminem eſſe puto qui de curanda inflammatione oris plura ſcire cupiat.

CAPVT XXXVI.

De Cruſtis Oris.

Quid ſint. IN 2. cap. Galen. tractat de cruſtis in ore, quæ nihil aliud ſunt quam putrida quædam vlcera, quæ in calidis & humidis corporis partibus, quale eſt os, cito & facile generantur. *Nominis ratio.* At ſi quis quærat, quamobrem hæc vlcera cruſtæ oris dicantur, cum nullæ in hac parte cruſtæ appareant? huic ex adhibita curatione facile cauſam nominis licebit intelligere, cum enim medicamenta ad curanda huiuſmodi vlcera accommodata, facile à continua ſaliua eluantur, adeo vt nullam vtilitatẽ poſſint afferre, idcirco docet Galenus fortia quædam medicamenta illis permiſcenda eſſe, quæ cruſtam vel eſcharam inducant, vnde nomen ſuſcepit.

Præcedente igitur, ſi opus fuerit, & totius corporis vacuatione, & reuulſionibus, & aliis id genus indicationibus, de quibus ſæpe diximus, ad fortia & cauſtica medicamenta licet venire, *Cauſtica.* qualia ſunt atramentum ſutorium, alumen, chalcitis vſta, & ſimilia: noſtri chirurgi hoc tempore aliis medicamentis vtuntur, exempli gratia, aqua erodente, quam vulgo vocant l'acqua dea partir, oleo ſulphuris, oleo vitrioli, & ſimilibus: memini ego quendam feliciter vſum fuiſſe vnguento ægyptiaco diſſoluto ex vino granatorum. *Dubitatio.* Verum circa vſum horum medicamentorum, quæ inducendi eſcharam vim habent, dubium eſt, quoniam iam audiuimus Galenum, qui laborantibus internis partibus oris, ſumpta indicatione à natura partis cuiuſcunque, fortis & venenati medicamenti vſum prohibet, ne illa ſubiectis partibus, pulmoni & ventriculo aliquam iniuriam inferant: mirum videtur, quomodo ille in præſentia ſandaracham, auripigmentum, miſy, ſory, & ſimilia medicamenta, vel potius venena, quæ ipſe fatetur, & conſtat inter omnes, cauſtica facultate eſſe prædita, dicat adhiberi. Ego vero ad hoc reſponderẽ, hoc loco Galen. potius de aliorum, quam de propria ſententia loqui, qui ſatis habuit ſuperius propriam de hac re ſententiam explicaſſe. Vel poſſumus etiam reſpondere, hæc medicamenta tam parce & moderate eſſe adminiſtranda, vt ab illis nullum periculum poſſit imminere.

CAPVT XXXVII.

De Affectibus Columellæ.

IN 3. cap. 6. libr. de comp. med. ſecundum locos, Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad gurgulionem ſeu columellam, quæ non aliud eſt quam carnoſa illa pars, quæ in ſummo ore ad fauces propendet, ac manifeſte conſpicitur, ſi quis aperto ore linguam deprimat. Hæc particula pluribus nominibus à veteribus & poſterioribus medicis appellata eſt, de quibus videatis Galen. qui etſi perſpicue loquitur, tamen à multis non ſolum vulgaribus hominibus, ſed etiam celeberrimis *Veſalii error.* viris non intelligitur, inter quos eſt Veſalius, qui inter cætera nomina inquit hanc

partem vuam appellari, cum tamen Gal. ſcribat, non hanc partem, ſed huius partis morbum vuam appellari: illius verba hæc ſunt: Nam qui vuam ipſam appellant, eorum neque pręſtat meminiſſe, nos enim non particulam ipſam, ſed aliquam eius affectionẽ vuam dicimus: nos perpetuo columellam nominabimus. Vſus huiuſmodi partis à Gale. triplex numeratur 2. de vſu partium. 2. Primus vt hominem ad ſermonem & vocem plurimum iuuet; quod illo argumento poteſt ſatis confirmari: nam quicunq; columellam præciſam aut aliter eroſam habent, non niſi male & deprauate loquuntur. Secundus eſt vſus ad aeris attractationem, ne ille nimium frigidus in pulmones attrahatur. Tertius eſt, vt eſſet veluti quoddam operculum, & caueret ne exiguæ moles cineris, pulueris &c. ad aſperam arteriam poſſint penetrare. Sed iis prætermiſſis, quæ magis ad anatomen pertinent, ad rem veniamus. *Vua quid.* *Columella vſus.*

Cum columella pluribus morbis poſſit laborare, nos de vnico tantum tractabimus, quando ea latior ſit & elongatur, adeo vt radici linguæ & faucibus propenſa incumbat, quod frequenter euenit, magnamque moleſtiam & multa incommoda ſolet afferre, quem morbum Græci laxatam columellam, barbari & vulgares caſum vuæ, vel vuulæ appellant.

Columella ſe ipſa latior & longior redditur propter duas cauſas: vna eſt propter inflammationem, de qua item nihil dicendum eſt, quod hæc quoque ſub generali tractatione de inflammatione oris contineatur: altera eſt propter deſtillationem capitis, ac præcipue pituitoſam, ſine inflammatione, vt placet Galen. 6. de tuenda 9. & 6. de med. citato. Neque difficile eſt alteram cauſam ab altera diſcernere: namque altera quæ ex nimio humore pituitoſo prouenit, non eum calorem, ruborem & dolorem habet, quæ in altera ex inflammatione manifeſte conſpiciuntur. *Cauſa.*

Curatio autem ante omnia ad originem & fontem fluxionis, nempe ad morbum dirigenda eſt, qui non alius eſſe poteſt quã humida cerebri intemperies: itaq; primum vacuatione totius corporis, ſi id ferat occaſio, deinde etiam capitis, poſtea ſiccantibus & roborantibus medicamentis, partim internis, partim externis agendũ eſt: de quibus olim tractantes morbos cerebri, ſatis diximus. Poſt hæc aũt ad locum affectũ & localia præſidia licet deuenire, & primũ ad repellentia, qualia ſunt roſæ, hypociſthis, cortices granatorũ, gallæ, & ſimilia, quibus permiſcetur diamorum. *Curatio.*

Gargariſma repellens.

℞ *Roſarum M j.*
Balauſtiarum
Corticum granat. ana M. ß.
Gallar.
Hypociſthidos. ana ʒ ij. F. decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis ℥ j. ß.*
Diamoron ℥ ij. M. Pro gargariſmate.

Deinde ad ſiccantia & diſcutientia progrediendum eſt, quæ plurima ſunt, gargariſmata, pulueres, linimenta, & ſimilia: ſi malum fuerit leuius, ſolæ roſæ aridæ tritæ & appoſitæ quandoque ſunt ſatis: ſi autem malum fuerit difficilius, tunc valentiora quoque ſunt adhibenda.

Gargariſma diſcutiens.

℞ *Pulegii*
Origani
Hyſſopi
Calamenthi ana M. ß.

Spica nardi
Cinamomi ana ʒ ß. *M. f. decoctio*

℞ *Prædictæ decoctionis lib. 1.*
Myrrhæ ʒ j.
Croci gr. v. Mis.

Item

Aliud. ℞ *Rosarum rubearum siccarum* ʒ ij.
Gallarum
Balaustiarum ana ʒ j.
Piperis
Cinamomi
Myrrhæ ana ʒ ß. *M. contundantur & fiat puluis subtilis.*

Quod si demum pars remaneat indurata, neque possit dissolui, tunc ad mollientia & discutientia, qualia in scirrho conueniunt, deueniendum est.

Gargarisma emolliens. ℞ *Caricarum*
Passularum ana ℥ ß.
Cineris vitis ℥ *j. f. decoctio.*

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ x.
Aluminis ʒ *ij. M. pro gargarismate.*

Postremo autem si contingat, contingit autem aliquando, vt columella ex superiori parte ita attenuetur & exanguis reddatur, vt natiuo calore priuetur, & periculum immineat, ne ex nimia irritatione tussis, vigiliæ, interim etiam strangulatus & gangræna subsequātur, tunc Galen. docet, & omnes confirmāt, eam vel ferro, vel vrente medicamēto rescindendam esse: de qua manus operatione videatis Paulum lib. 6. 31. nec non Aetium 8. 41. Veruntamen illud sciendum est, quod nos docet Hipp. & Galen. 3. prog. 21. 14. metho. 13. minime temere, neque sine magna necessitate ad hanc partem rescindendam accedendum esse, duplici de causa: vna quoniam tanta aliquando excitatur sanguinis profusio, vt difficillime, & quandoque nulla ratione possit cohiberi: altera quoniam abscissa columella partes spirituales plurimum refrigerātur, destillationibusq; fiunt obnoxiæ, vox præcipue læditur, & alia sequuntur incommoda, quæ potissimum illi experiuntur, quibus propter luem veneream columella eroditur vel abscinditur.

CAPVT XXXVIII.

De Aphthis.

Definitio. IN quarto & vltimo capite Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad illa vlcera oris, quę aphthæ nominantur, de quibus & nos tractabimus. Itaque aphthæ apud Galen. sunt vlcera quædam orta in superficie oris, quæ igneam habent caliditatem.

Differentia. I. Ex pluribus differentiis tres videntur dignæ maiori notatione, prima ex ætate: namque huiusmodi vlceribus laborant vel infantes lactentes, quod frequenter contingit, vel adultiores, quod rarius euenit. Pueri aphthis corripiuntur propter vitium lactis, vel quia illud sit improbum, nempe biliosum, calidum, acre, culpa nutricis, quæ aut calidius temperamentum sordita sit, aut alimentis vtatur ad ta-

lem

lem ſanguinem & lac gignendum accommodatis, vt aromatibus, vinis generoſis &c. vel quia pueri imbecilliorem habent ventriculum, vt lac non probe poſſint concoquere: aut demum quia propter ingluuiem plus lactis aſſumunt, quam ventriculi vires poſſint perferre: tot enim modis poteſt cõtingere, vt lac corrumpatur, & acredinem quandam contrahat, ex quo deinde eleuatis humoribus & vaporibus vitioſis, huiuſmodi vlcera in ore generantur. Adulti autem, & qui ad perfectam ætatem deuenerunt, aphthis corripiuntur, vt docet Aetius lib.8.39. non ſolum propter acrimoniam eorum quæ comeduntur & bibuntur, ſed etiam propter copiam vitioſorum humorum, qui ad os confluunt.

Secunda eſt differentia quæ ex cauſa & humore defluente accipitur, qui vno verbo qualiſcunque eſſe poteſt, dummodo tam calidam, acrem & erodentem vim acquirat, vt poſſit vlcera excitare. *II.*

Vltima eſt differentia ex qualitate & natura vlcerum: namque alia recentia ſunt & ſatis benigna, alia vero ſunt diuturna, & quæ progreſſione temporis quid putredinoſum acquirunt, & maligna euadunt, quæ à Medicis Nomæ, hoc eſt, depaſcentia vlcera nominantur, qualia febribus malignis & peſtilentibus ſolent ſuccedere, vt teſtantur Hipp. & Galen.3.epid.3.12. ab Arabibus Alcola nominantur, qualia etiam frequenter contingunt in morbo gallico, ac potiſſimum ſi fuerint in extremo palato ad fauces, ſunt admodum periculoſa, & difficillime ſanantur. *III.* *Noma.* *Alcola.*

Signa horum vlcerum & cuiuslibet differentiæ ex magnitudine, colore, odore, & aliis id genus ſymptomatibus, quæ ſenſibus ſubiiciuntur, facile poſſunt intelligi: itaque breuiter de eorum curatione agendum eſt. *Signa.*

Lactentes pueri, qui, vt diximus, frequenter hiſce vlceribus obnoxii ſunt, nutrici proba inſtituta victus ratione, & ſi opus fuerit, congrua purgatione, ac ſimul procurando vt ipſi quoque aſſumptum lac probe concoquant, facilibus & leuibus præſidiis ſolent curari, quæ tamen pro varia natura vlceris varia quoque eſſe debent. *Curatio.*

Nam ſi vlcus proueniat ex ſanguine vnde illud ſit rubrum & phlegmonoſum, medicamenta moderate adſtringentia & refrigerantia conueniunt, qualia ſunt ſyrupus de roſis ſiccis, myrthinus, ex ſucco malorum punicorum, de agreſta, & ſimilia. Deinde ad ea, quæ ſine mordacitate & moderate diſcutiunt, deueniendum eſt, vt ſyrupum roſatum recentem, mel roſatum, colatum, & ſimilia. *Ex ſanguine.*

Sin magis vlcus oriatur ex flaua bile, vnde colorem flauum referat, tunc adſtringentia quidem, ſed magis refrigerantia conueniunt, vt ſyrupus de portulaca, de plantagine, ſuccus aut decoctum ſolani, & ſimilia. *Ex bile flaua.*

Sic vlcera pituitoſa & albicantia magis abſtergentia, melancholica & nigricantia, magis detergentia & digerentia poſtulant: ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione ab ætate, omnia perpetuo ſint mitiora & leuiora, quam illa pro maioribus natu de quibus Galen. & omnes prolixe agunt. *Ex pituita.* *Ex melancholia.*

At vero ſi adulti aphthis corripiantur, duæ poſteriores differentiæ ſunt maxime animaduertendæ, à quonam humore vlcera generentur, & vtrum illa recentia aut antiqua, benigna an maligna exiſtant; ſiquidem vt videmus, pro varietate humoris noxii, variam quoque curationem oportet inſtituere: pariter, vt ſcribit Galenus quæ vlcera leuiora ſunt, & nihil maligni habent, medicamenta moderata; quæ autem maligna ſunt & ſerpendo *Aphthæ adultorum.*

depascunt, vehementissima requirunt medicamenta. Quo primum loco id memoria tenendum est, vrgente plenitudine aut cacochymia, ante omnia toti corpori vel sectione venæ, vel purgatione, vel vtraque ratione prospiciendum esse. Deinde quatenus pertinet ad localia, medicamenta ea talia esse debent, qualia de infantibus diximus, sed auctis eorum viribus, quæ ad grandiorem ætatem sunt accommodata. In qua re etiam id nos monet Galen. non æqualiter omnibus adultis eadem medicamenta esse adhibenda, sed corporum naturas esse animaduertendas, num sint molles & humidę, veluti sunt eunuchi & mulieres, an duræ & aridæ, veluti nautæ, piscatores, rustici; siquidem certum est huiusmodi corporibus præ cæteris valentissima medicamenta conuenire. Quod si demum aphthæ insignem putredinem & malignitatem acquirant, vt non amplius aphthæ, sed nomæ dici debeant, in hoc casu cæteris non conferentibus, ad fortissima medicamenta, & quæ vrendi vim habeant, confugiendum est, qualia fuerãt apud veteres misy, sory, chalcitis, atramentum sutorium, squama æris, vel potius quæ hoc nostro tempore sunt familiaria, argentum viuum sublimatum & præcipitatum, vt vocant, quæ nostri chirurgi vel melle rosaceo, vel succo plantaginis, vel aliis permiscent medicamentis, & non sine maxima vtilitate solent administrare.

Aphtha maligna.

CAPVT XXXIX.

De Angina.

ANtequam descenderemus ad morbos faucium & thoracis, operæ pretium fuisset tractare de morbis linguæ, quæ, vt scitis, duos præcipue in corpore vsus obtinet: alterum ad sermonem, alterum ad gustum: qui sane morbi sunt plurimi, in intemperie & simplici & composita, & cum materia, & sine materia: in conformatione, & in soluta vnitate: sed cum multi morbi longe maximi momenti adhuc restent, neque liceat per angustiam temporis omnia persequi, venio ad anginam, de qua pro nostro instituto ordine agemus. Nomen anginæ dupliciter accipitur, vt notat Galen. 4. de locis aff. 3. vno modo apud Hip. qui hoc nomine consueuit appellare omnia mala, quæcunque vel in faucibus & gutture, vel in ceruice, quomodocunque accidant, & spirandi difficultatem inducant: altero magis proprie definitur à Galen. 1. de locis aff. 6. 4. apho. 34. quod sit inflammatio internarum partium gutturis, viam spiritus intercludens, vt propterea suffocationi proportione respondeat: in qua quidem veluti communi notione omnes homines videntur conuenire. Barbari squinantiam appellant.

Morbi linguæ. *Nominis significatio.* *Quid sit.*

Differentiæ sunt plurimæ, ac primum à loco affecto in quo fluxio consistit; ex quo fonte Galen. 4. de locis aff. 3. quatuor anginæ differentias constituit. Prima est, vbi fauces inflammatione laborant: fauces autem intelligimus, sicuti ipse Galen. interpretatur, partem oris internam, ad quam & gutturis & gulæ extrema contingunt. Altera est vbi neque cæteræ oris partes, neque fauces, neque etiam vlla externarum partium apparet inflammatione laborare, tamen æger in gutture suffocationis sensum percipit. Tertia differentia est quando externa faucium sedes inflammatione laborat. Quarta, vbi partes gutturis externæ vna cum internis affectæ sunt.

Differentiæ. I. *Fauces quid.*

Huiusmodi autem differentias nonnulli Medici recentiores variis quoque nominibus voluerunt distinguere, qui primam synanchen; alteram cinanchen, tertiam

tiam parafynanchen, quartam paracynanchen foliti funt appellare, vt notat Galen. in 4. apho. 34. quam tamen inquifitionem nominum veluti fuperftitiofam & fuperuacaneam, reprehendit Galen. 4. de ratione victus. 30. 3. prog. 18. 4. de locis aff. 3. qui inquit, hoc nimis curiofum nominum ftudium rerum ipfarum negligentiam & contemptum peperiffe, ficuti iis euenit qui circa nomina nimium occupati, quæ vtilia funt prætermiferunt: itaque modo rem ipfam intelligamus, de nominibus parum eft laborandum. Cæterum Galen. præter has quatuor differentias ex Hip. quintā commemorat, quæ contingit, vbi vertebræ ceruicis ad interiora diftorquentur, de qua fpecie anginæ Paulus quoque & Aetius mentionem faciunt, atque illius figna ponunt: fed vt idem fcribit Galen. 1. pror. com. 2. poftremis verbis, cum huiufmodi affectio raro admodum contingat, neque fine inflammatione mufculorum gutturis fieri poffit, hinc fit vt talis differentia minus propria cenfenda fit, & commode ad priores differentias poffit referri.

Secunda eft differentia anginæ ex natura humoris noxii, & fluxionis, quæ poteft effe duplex; altera ex glutinofa & frigida materia, quam pituitofam licet appellare; altera ex calida & acri materia, quam fi biliofam appelles, inquit Galen. non peccabis: de quibus humoribus, & quomodo vtraq; fluxio contingat, diffufe tractat Galen. 3. apho. 22. 4. de ratione 30. Et fi quis quærat, an angina ex vtroque humore, tam calido, fanguine & flaua bile, quam frigida, pituita & melancholia fieri poffit? Refpon. etfi Galen. videtur folius flauæ bilis & pituitæ mentionem facere, tamen nihil prohibet, mea fententia, quin illa quoque ex vtroque humore, calido & frigido fieri poffit: ac fane de fanguine, flaua bile & pituita nullum dubium effe debet, fed Arabes dubitant de melancholia, cuius nullus Græcorum videtur meminiffe. Auicen. inquit id raro contingere, fed tamen fatetur anginam ex melancholia quoque fieri aliquando poffe. Itaque habendum eft, anginam quidem ex fluxione cuiufcunque humoris fieri poffe, eam tamen, vt fcribit Galen. 3. apho. 18. magna ex parte biliofam effe, adeo vt eryfipelas aut inflammationem eryfipelati fimilem committat: aliquando etiam fanguinea eft & pituitofa, rariffime autem melancholica: quanquam forte id verius poffit affirmari, frequentius contingere, vt huiufmodi fluxio ex variis humoribus, vel aliquibus, vel omnibus inter fe mixtis, conftet, quæ quidem mixtionis ratio non folum ad humores, fed etiam ad fuperiorem differentiam ex loco defumptam, debet accommodari, fiquidem nulli dubium effe debet, quin ficuti varii humores inter fe mifcentur, illi pariter varias quoq; partes faucium & gutturis poffint occupare. II. *An ex melancholia.*

Tertia eft differentiæ anginæ à magnitudine, alia leuis, & illa eft quæ vulgo dicitur li cagioni, alia grauiffima, in qua inflammatio eft infignis, & maximum iminet periculum inflammationis, media medio modo fe habet. III.

Quarto funt differentiæ à tempore, principio, augmento, ftatu, declinatione: quæ varia tempora funt maxime animaduertenda, cum variam curandi rationem & præfidia requirant. IV.

Quinto funt differentiæ à modo generationis: namque angina alia fuccedit nonnullis morbis, veluti deftillationi, pleuritidi, peripneumoniæ, & fimilibus: alia primo & fine aliis præcedentibus morbis generatur, quod præcipue ac maiori ex parte tranfmiffa materia ex capite fieri confueuit, ficuti aperte & diffufe demonftrant Hip. & Gal. 4. de ratione victus. 30. & pluribus fequentibus. V.

M 5 Poftre-

VI. Postremo sunt differentiæ à coniunctis, quæ possunt esse res omnes naturales, non naturales, & præter naturam: sed inter cætera angina aut est cum febre, aut sine febre. Neque aliquis miretur dari anginam sine febre, siquidem, vt Gale. docet, 2. de diff. feb. 2. de constitutione artis med. 15. ad hoc vt febris fiat, duo necessario requiruntur, vnum vt læsa pars sit prope cor; alterum vt morbus pendeat ex materia calidiore: quorum si alterum desit, inquit Gal. tunc non ex necessitate febris consequitur. Itaque si angina pendeat ex humore frigidiore, tunc nulla febris potest excitari: & inter cæteros Cælius Aurelianus lib. 3. de morbis acutis cap. 1. incipiens tractare de angina, hæc habet: Hactenus expositis morbis acutis cum febre, nunc de iis tractabimus qui sine febre esse noscuntur.

Ad febrim duo requiruntur.

Signa. Sed veniamus ad signa, quæ quidem à Paulo, Auicenna & reliquis, plurima afferuntur, & sunt huiusmodi: difficilis respiratio, difficilis alimentorum & potionum deglutitio, vt pocula quandoque per nares resiliant, dolor acutus, tumor, rubor, calor, febris, frigidi aeris cupida attractio: quorum omnium signorum facile est cuique rationem reddere, sed Galen. 4. de locis aff. 3. vnum tantummodo proprium, perpetuum & inseparabile signum videtur posuisse, nempe difficultatem respirationis, nihil laborante thorace, vel pulmone; cum cætera omnia signa non sint perpetua, sed modo vnum, modo alterum, modo omnia desint.

Signa pathognomonica. Signa differentiarum, sicuti etiam signa pathognomonica sunt satis incerta: vtrum inflammatio internas vel externas, hanc vel illam partem faucium occupet, potest intelligi ex tumore, dolore, calore, colore, sed potissimum ex periculo suffocationis: namque si laborent partes externæ, aliquis tumor, aliquis dolor, item calor & color mutatus apparebit, neque tantum vrgebit periculum suffocationis: contra si laborent partes internæ, extra nihil apparebit, ægerque omnino maiori suffocationis periculo premetur. De signis redundantiæ singulorum humorum iam sæpe diximus. Signa magnitudinis vel paruitatis sumuntur ex symptomatibus, de quibus diximus in prognostico. Signa ex tempore, ex symptomatibus desumuntur, & præcipue ex iis, quę expuuntur: siquidem in principio æger aut nihil, aut parum expuit, idque crudum & aquosum; augmento copiosius & crassius, in statu & declinatione concocta solent expui. Signa demum ex modo generationis & à coniunctis sunt manifestissima: itaque venio ad curationem.

Curatio. Cum angina sit morbus ex fluxione humorum, quatuor communes illæ indicationes nobis sese offerunt: vacuatio vniuersi corporis, repulsio, reuulsio, resolutio: quibus postremo, quoniam aliquando inflammatio deuenit ad suppurationem, & illa addenda est, quæ ad puris purgationem pertinet.

Vtrum repellentia conueniant. Sed statim occurrit dubitatio, vtrum repellentia in angina conueniant nec ne. Siquidem noxia materia non nisi ad partes principales videtur posse repelli, quales sunt pulmones & cor: & alias diximus de sententia Galen. 6. de med. secundum locos, initio fluxionem repellendam esse, præterquam si humores ad partem aliquam principem sint recursuri, & aliud maius periculum possint afferre: vnde etiam est apho. Hip. 10. lib. 5. Quicunq; ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt: itaque repellentia non videntur conuenire. Altera autem ex parte nemo est qui nesciat, & Galenum & omnes rationales medicos inan-

in angina repellentibus vti medicamentis: imo vero Galen. non ſolum principio, ſed etiam poſt principium,& vſque ad finem docet, nullo modo à repellentibus eſſe abſtinendum. Ad hanc difficultatem nonnulli reſpondent, maius periculum imminere ex præſenti morbo,& ex periculo ſuffocationis, quam ex repulſione materiæ. Sed forte hæc reſponſio non eſt generaliter vera, neque ſatis difficultatem diſſoluit: quotieſcunque enim hæc materia, exempli gratia, peteret pulmones vel cor, tunc æger manifeſtiſſimum & certiſſimum vitæ periculum incurreret: quare aliter reſpondendum eſt, nimirum poſt communem corporis vacuationem tuto repellentia poſſe adminiſtrari: hoc enim tempore materia iam minorata paulatim deponitur ad partes proximas, ac melius regitur à natura, vt ab ea materia nullum proximis partibus periculum immineat: itaque in angina propoſitis indicationibus inſiſtendum eſt. Sed primum videamus de prognoſticis: ſumma autem prognoſtici illa eſt, inflammationem eo deteriorem & periculoſiorem eſſe, quo magis internas partes occupat, eo leuiorem & ſecuriorem, quo magis exterius apparet: vnde eſt Hip. 3. prog. 16. Angina grauiſſima eſt ac celerrime interimit, quæcunque neque in ceruice, neque in faucibus conſpicuum aliquid efficit, plurimum vero doloris infert, & difficultatem reſpirationis, hæc enim & eadem die, & ſecunda & tertia & quarta ſtrangulat. *Prognoſticum.*

Tunc enim inquit Galen. in com. exiſtimandum eſt in gutture lateſcere inflammationem, ex qua ægri ſtrangulantur. Quam fere eandem ſententiam habetis 2. pror. 54. ſic eſt apho. 34. lib. 4. Si febrem habenti ſuffocatio repente ſuperuenerit, nullo in faucibus tumore apparente, lethale: Contra vero, ſicut idem apho. 37. lib. 6. Angina correpto ſi tumor fuerit in collo, bonum; & 7. apho. 49. Ab angina &c. Quam doctrinam Galen. non ſolum ad anginam, ſed etiam generaliter ad omnes morbos accommodat, qui ſcribit 6. apho. 25. quemlibet affectum ex profundis & principibus partibus ad cutem traduci, & bonum ſignum & bonam cauſam exiſtimandum eſſe: contra autem ad internas & principes partes transferri, malum.

Sed præterea alia quoque ſymptomata anginæ ſalubritatem vel pernitiem demonſtrant, & inter cætera duo ſunt quæ anginam plane lethalem eſſe ſignificãt. Vnum eſt ſi vehementiſſima fuerit febris, de qua Galen. hæc habet 4. apho. 34. tunc ineuitabilis & celerrima ſuccedit mors, vt ne quidem ſalus poſſit ſperari: quotieſcunque enim vehemens febris detinet ægrotantem, tunc ille indiget copioſa inſpiratione, quæ fieri non poteſt. Alterum eſt debilitas virium, de qua item ſcribit Galen. 10. metho. 5. in pleuritide, in peripneumonia, in angina, & omnibus internis inflammationibus vnicam ſalutis ſpem ſupereſſe in robore virium. *Angina lethalis quæ.*

Cum hæc igitur ita ſe habeant, ſi liceat per vires & per cætera, ad curationem aggrediamur, & quatenus ad primam indicationem pertinet, nonnulli à lenitione alui initium faciunt, ſed præpoſtere & importune, quoniam morbus eſt acutiſſimus, neque leuiorum præſidiorum vſum permittit, quemadmodum generaliter docet Galen. 5. metho. 15. qui illos medicos grauiter arguit, quicunque opinantur à paruis auxiliis perpetuo incipiendum eſſe, quæ ſi nihil proficiant aggredienda eſſe maiora. Nam in morbis in quibus periculum non impendet, vera ea opinio eſt, in reliquis autem alieniſſimum à ratione eſt à leuioribus inchoare. Quare cum angina ſit morbus magnus, ex decreto Hipp. magnis quoque præſidiis indiget, & ſtatim vel ad ſectionem venæ, vel ad purgatio- *Curatio.* *Non ſemper à leuioribus inchoandum.*

gationem accedendum eſt: quod vtrumque præſidium maximas continet difficultates,ac primum difficultatẽ facit ſententia Gal.qui 6.de med.ſecund.locos ad principium ſcribit,Medicos vti ſectione venæ & purgatione,vbi totum corpus apparuerit aut multitudine humorum refertum,aut eorũdem malitia vitiatũ; ſi vero neutrum adſit,ſtatim ad curationem per localia medicamenta illos deuenire: itaque ille videtur ex ſola copia & qualitate humorum, minime ex magnitudine morbi; & ſectionis venæ & purgationis indicationem elicere,cum tamen non ſolum propter copiam & propter vitium humorum,ſed etiam propter morbi magnitudinem Galenus vtrumque præſidium probet 4.metho.6. Ego vero qui alias hunc locum tractaui diffuſe, id vnum dico in præſentia, Galen. hoc loco eam tantummodo indicationem conſideraſſe, quæ ab humoribus deſumitur: quod ex eo manifeſte licet intelligere, quoniam ſermonem habet non de angina, vt multi falſo opinantur, ſed de affectionibus oris, cum quibus affectionibus vix morbi magnitudo poteſt coniungi. Quod ſi quis etiam velit reſpondere, neque anginam, neque alium morbum cui cacochymia vel plenitudo non coniungatur, in ſe magnitudinem continere, non aberrabit, mea ſententia. Itaque ſi angina fuerit magna, & immineat periculum ſuffocationis, protinus ad ſectionem venæ veniendum eſt, vt docet Hip. qui hæc habet 4. de ratione victus 30. Eam ob cauſam cito ſuffocat, niſi cito aduerſus eam pugnaueris; ſanguinem igitur ex brachiis detrahes. Sed quænam vena ſecanda eſt? Cælius Aurelianus lib.3. de morbis acutis 4.reprehẽdit Hippocr. quod ſecet venas brachiorum, & ex tam copioſa vacuatione ſanguinis timet, ne ſubſequatur animi defectus: ſed reprehẽſio eſt nulla, quoniam Hip. non de quantitate ſanguinis,ſed de loco vnde eum mittere oportet, loquitur: ſic perpetuo Galen. in angina ſecat venas in cubito, 13. metho. 2. de ſang. miſſ. 19. quibus Paulus,Rhaſes & alii ſubſcribunt. Auicen. & Alexander, ſi menſes fuerint retenti vel hæmorrhoides, ſecant venas inferiores, verum ſi morbus & ſuffocationis periculum vrgeat,cum Hip. & Galen. perpetuo venas ſuperiores oportet ſecare. Sed Hip. præter venas brachiorum, venarum quoque ſub lingua ſectionem probat; quem pariter Cælius Aurelianus reprehendit, inquiens hoc remedium non ſolum inutile, ſed noxium eſſe, ſiquidem ex locis laborantibus ſanguinis detractio incongrua eſt, quod fiat maior ad illos attractio.

Locus Galeni dilucidatur.

Quæ vena ſecanda.

Vena ſub lingua quando ſecanda.

Verum Cælius ſecta methodicus, non potuit Hip. methodum intelligere: namque ſectio venarum ſub lingua principio, fluentibus adhuc humoribus, minime conuenit, quo tempore ſine dubio fluxio augeretur, ſed tantummodo conuenit tranſacto principio, & quando ex parte laborante licet deriuare, quod aperte explicat & confirmat Galen. locis proxime citatis, nimirum primo venas in cubito, poſterius venas ſub lingua ſecandas eſſe: quod tamen præceptum non intelligentes vulgares medici, principio inflammationis frequenter haſce venulas ſecant, & ita fluxiones augent, & ægros in certiſſima pericula deducunt.

Error practicantium.

De quantitate ſanguinis & modo euacuationis, Alexand.Paulus, Aetius, conueniunt, non confertim, ſed pluribus interpoſitis vicibus vacuandum eſſe, adeo vt per hos auctores, & ſecundo, & tertio,& quarto liceat ſanguinem mittere, qua ratione & vires minus laborant, & longe efficacior fit reuulſio. Veruntamen ſi æger fuerit boni habitus & robuſtus, ego quidem copioſam venæ ſectionem quampri-

Quantitas ſanguinis mittendi.

quamprimum probarem, saltem ad ℥ x I I. deinde neq; à repetita sectione, vel eiusdem vel alterius venæ, pro rei opportunitate, abstinerem.

Nescio quid hac in parte sibi velit Auicenna, qui sanguinis missionem modo nullam, modo parcam, modo vsque ad animi deliquium videtur probare. *Auicenna inconstantia.*

Ex duabus vacuandi totius corporis rationibus, restat altera, quæ fit per medicamentum purgans, vbi illud imprimis dubium est, vtrum medicamenta purgantia principio conueniant necne? Alexander vespere exhibet scammonium cum ptisana: Aetius elaterium cum sero lactis, hieram diacolocynthidos: sic Auicen. inquit, oportet vt euacuetur in principio materia cum phlebotomia, & cum solutione ventris: sed quod magis vrget, est auctoritas Hipp. 4. de ratione victus. 3. qui præter sectionem venarum ex brachiis & sub lingua, nonnulla quoque medicamenta attractoria probat: vnde Trincauellius in morbo acuto & præcipiti, sicuti in materia turgente, pro varietate humoris noxii, vtitur electuario de succo rosarum Mesue, electuario diaphænicone, & similibus. Sic plerique omnes communiter practicantes, vel quod velint materiam esse turgentem, vel propter alias causas, quandoque ante sectionem venæ suis purgantibus medicamentis vtuntur. *An purgantia principio conueniant.*

Altera autem ex parte opinio hæc refutatur non solum ex communi decreto Hip. Galen. & omnium rationalium medicorum, nunquam videl. purgandum esse nisi humores vel turgeant, vel sint concocti, sed etiam refutatur proprio quodam decreto, vbi Hip. & Galen. principio inflammationum purgantia medicaméta prohibent & detestantur: & locus est 4. de ratione victus 22. sed quoniam hanc totam difficultatem alias tractauimus diffuse, & speciatim explicauimus locum Hip. de med. attractoriis, illud vnum dico in præsentia, omnes huius loci interpretes latinos fuisse hallucinatos, quicunque vertunt, medicamenta attractoria, aut quid simile, siquidem Hip. vtitur voce ἐκλίκτοισι, quæ non aliud significat quam elegmata, à verbo ἐκλείχω quod lingere significat; vulgo lambitiua dicuntur, quæ ad lenienda & purgandas partes faucium & pectoris paulatim accipiuntur, & quæ, vt dicit Galen. 7. de med. secundum locos, initio, nonnulli veteres arteriaca vocabant, quod ad iuuandos affectus asperæ arteriæ sint admodum accommodata, adeo vt certissimum sit, Hip. hoc loco minime de medicamentis purgantibus loqui. Quid autem sentiant Alexander, Aetius & similes, non ego multum laboro. Itaque medicamenta purgantia non nisi apparente humorum coctione, & in declinatione morbi possunt conuenire.

Post communem corporis euacuationem ex secunda indicatione, omnia reuellentia conueniunt, ligaturę, frictiones extremarum partium, cucurbitulæ & scarificatæ & non scarificatæ, quæ non solum remotis partibus, sed etiam proximis, sicuti in parte posteriore ceruicis, atque, vt placet nonnullis, in parte anteriore sub mento, apponendæ sunt. Sunt demum glandes & clysteria; de quibus dubium est, vtrum acriora an leuiora esse debeant: quam dubitationem soluit Auicen. acria clysteria conuenire censens, quæ non solum ad insignem reuulsionem, sed ad corporis inanitionem pertinent, nisi vehementia febris illorum vsum prohibeat. *Reuellentia.*

Iam vero tertia succedit indicatio, repellendi, quæ, vt supra vidimus, non solum principio, sed etiam post principium, & vsque ad finem morbi, etsi diuersa ratione, aliquam vtilitatem possunt afferre: de huiusmodi autem medicamentis atque eorum natura, compositione & vsu, iamdiu diximus quod est satis, tractantes de affectibus oris: sed illud hoc loco mihi libet addere, medicamenta repellentia modo le- *Repellentia.*

do le-

do leuiora, modo efficaciora, modo mediocria, parāda esse, pro varia natura inflammationis, pro varia natura fluxionis, pro varia ætate, habitu corporis, & similibus. Vsus obtinuit vt medici hoc tēpore in angina ac cæteris morbis fauciū, siue repellere, siue aliud agere velint, non aliis medicamentis q̄ lotionibus & gargarismatibus vtantur, quod alia medicamenta difficulter ad eas partes possint accomodari. Quatenus igitur pertinet ad medicamenta repellentia, familiariter parantur decocta ex rebus quæ adstringendi & refrigerandi vim habent, qualia sunt exempli gratia, satis leuia, rosæ, folia rubi, plantaginis, portulacæ: iis valentiora, folia & fructus myrthi, cortices granatorum, citonia acerba, pyra syluestria: valentissima gallæ, sumach acacia, alumen, & similia, quæ omnia vel separatim, vel plura inter se commista, ex aqua decoquuntur: alii autem potius aquis stillatitiis solent delectari, sed Galen. vt supra diximus, duorum præcipue medicamentorum mentionem facit, vnius quod leuius est, & ex succo mororum conficitur, diamoron dictum: alterius quod valentius est, atque ex succo corticum viridium nucum præparatur, quod dianucum vel diacaryum dicitur, de quorum compositione plane varia, & Galenus & omnes Medici agunt: hæc eadem medicamenta, quamuis diuersa ratione, nunc præparantur, quorum vsus est vt aquis stillatitiis aut decoctis permisceantur; & habeatis exempla.

Exempla repellentium.

℞ *Aquarum plantaginis*
Portulacæ *ana* *lib.* ß.
Diamoron ℥ *iij.* M. & hoc gargarisma est satis leue.

Validius est sequens.

℞ *Rosarum rubearum* M. j.
Corticum granatorum
Balaustiarum *ana* M. ß.
Sumach ʒ *iij.* *M. f. decoctio ex aqua.*

℞ *Prædictæ decoctionis.* *lib. j.*
Dianucum ℥ *iij.* *M. pro gargarismate.*

Apud veteres, vt narrat Galen. alia quoque medicamenta consueuerant præparari, vt ex succo trium granatorum, ex succo citoniorum, pyrorum syluestrium, mespilorum; sed hoc tempore ex succis horum fructuum parantur syrupi. quibus pariter licet etiam vti. Quoniam vero iam supra statutum est, pro vario tempore morbi varia quoque medicamenta conuenire, principio quidem sola repellentia, deinde vero & repellentia, & concoquentia, & discutientia simul mixta, Galen. variis modis & diamoron, & dianucum, & cætera medicamenta præparabat, qui illis permiscebat crocum, myrrham, sulphur, & similia, quibus postea vti solebat, pro vt magis vel repellendum, vel discutiendum fuerat: nostro autem tempore aromatarii non aliter conficiunt diamoron aut dianucum, quam ex succis & melle, neque præterea quicquam addunt; vnde necesse est medicum ex tempore conficere medicamenta, quæ, vt occasio postulat, varias habeant vires: itaq; transacto principio morbi quando non solum repellendum, sed etiam cōcoquendum & discutiendum est, licet quoque mixtum medicamentum componere, addendo passulas, caricas, crocum, & similia.

Gargarisma repellens & discutiens.

℞ *Rosarum rubearum* M. *j.*
Liquiritiæ
Passularum *ana* ʒ iij.

Caricæ-

Caricarum pinguium N. x. *M. f. decoctio, & in fine decoctionis addantur*
Myrrhæ
Croci ana ʒ j. Deinde
℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Diamoron ℥ iij. *M. pro gargarismate.*

Hoc tempore neq; extra localia quædam medicamenta sunt prætermittenda, quæ & concoquendi & discutiendi vim habeant, qualia sunt oleum amygdalarum dulcium, chamomælinum, anethinum, adipes anseris, gallinæ, lanæ sordidæ atque illotæ, & similia: nonnulli maxime probant linimentum ex flore cassiæ simul cum oleo amygdalarum dulcium, aut violato. *Topica.*

In statu, si morbus vrgeat & dolor, ad ea quæ dolorem leniunt veniendum est, qualia sunt lac tepidum, succus ptisanæ, decoctum liquiritiæ, passularum, &c. Sin autem neque morbus neq; dolor sit tam vehemens, tunc licet paulatim ac veluti per quosdam gradus ad valentiora medicamenta discutientia ascendere, ac postremo in vltima declinatione ad valentissima deuenire. Exemplum gargarismatis moderate discutientis. *Dolorem lenientia.*

℞ *Origani*
Pulegii
Satureiæ
Thymi
Calamenthi ana M. ß. M. f. decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. 1.*
Diamoron ℥ iij.
Cinamomi
Spicæ
Myrrhæ ana ℈ j. *M. pro gargarismate.*

Verum inter cætera medicamenta discutientia & anginam iuuantia, de quibus Galen. partim ex propria, partim ex aliorum sententia sermonem habet, duo videntur esse præcipua, ac maxime notatione digna, siue manifesta, siue occulta proprietate id faciant.

Vnum est cinis hirundinum vstarum, de quibus Galen. hæc habet 2. de simp. med. facul. Hirundinibus vsi sunt multi, comburentes, & ad cinerem mel addentes, quo deinceps squinanticos inungebant, & ad cæteros gutturis affectus accommodabant: Sed cum veteres fuerint huius medicamenti inuentores, vt Galen. inquit, 6. de med. secundum locos, cap. 1. ad finem, non satis illi videntur eius præparationem docuisse, cum alii nidum hirundinum, alii ipsas hirundines, alii earum pullos velint comburenda esse: verum Galen. paulo post ex Asclepiade hanc rem clare explicat, per hæc verba: Pullos sale conspersos vna cum pennis in fictile vas coniicimus, &c. Ex quo Asclepiadi gratiæ sunt habendæ, quod tam diligenter docuerit modum vrendi pullos hirundinaceos, & quod ipsa animalia, minime eorum excrementa in medicamenti compositionem sint recipienda. Variæ autem huius medicamenti mixtiones simul cum aliis à Galeno recensentur, quæ ab omnibus legi possunt. *Cinis hirundinum.*

Alterum est stercus caninum vbi ossa comederint, de quo apud Gal. Musa antiquus medicus hæc habet. Ad anginam stercus caninum album accipito & resic- *Stercus caninum.*

cato,tritumque cribro medico cribrató,& in potu habeto, vſus tempore melle diluito &c. & Galen.addit: Hæc cum ſcribat Muſa,merito ei aſtipulamur: hoc enim pharmaco nullum fortius nouimus, neque in angina, neque in magna tonſillarum inflammatione,aut iis quibus ex glandulis ſuffocationis periculum imminet. Sed præter caninum ſtercus nonnulli humano quoque vtuntur, quod ſimul cum Galeno ciuiles homines debent tanquam abominandum deteſtari: tametſi Gal. 10. de ſimp.med. fatetur, de hoc quoque remedio ſe experimentum habuiſſe, qui narrat longam hiſtoriam de quodam qui inflammatione gutturis aſſidue vexabatur, adeo vt cogeretur ſanguinem mittere,qui ſine miſſione ſanguinis hoc remedio facile ſanabatur: vbi huius ſtercoris præparandi & corrigendi rationem docet.

Diſcutientia. Poſtremo autem ad diſſoluẽdas reliquias materiæ contentæ in faucibus, nonnulli vtuntur ſuffumigio ex decocto herbarum calidarum, hyſſopo, calamentho &c. cum modico aceto, cuius decocti vapor vel cannula,vel alio inſtrumento ori impoſito facile recipitur. Verum de quatuor primis indicationibus hæc ſint ſatis.

Suppuratio anginæ. Quod ſi demum angina ad ſuppurationem veniat,quod ex eo potiſſimum licet intelligere,quoniam ex aph. Hip. 47. libr. 2. febres & dolores augentur, neque auxilia quidquam videntur prodeſſe,tunc omni induſtria procurandum eſt, vt pus quantum fieri poteſt,celeriter generetur, quod fiet naturæ inclinationem iuuãdo, *Pus generantia.* interius cum decocto paſſularum, liquiritiæ, altheæ: exterius farina hordei cum fermento,cum decocto coricarum, altheę & ſimilibus. Confecto autem pure,quo tempore & febres & dolores ſolent minui, abſceſſus quamprimum rumpendus & aperiendus eſt,quod fieri ſolet vel medicamentis acrioribus, vel manibus, vel cerea impoſita candela in faucibus, vel cruſta panis, aut alia re duriore deuorata: ac demum rupto abſceſſũ ad abſtergentia, mundificantia, & cicatricem inducentia veniendum.

Prognoſticũ. Veruntamen id ſciendum eſt, anginam ſuppuratam eſſe quam maxime periculoſam,ac frequenter in pleuritidem,peripneumoniã, phrenitidem, & alios morbos tranſmutari,vt colligitur ex Gal. 6.epid. 2.13.& 3.prog. 20.

Atque hæc generaliter de angina dicta ſufficiant,neq; enim eſt vt particulatim de angina tractemus,quatenus illa ex vno vel altero humore originem habeat,cum ex iis quæ ſæpe diximus, facile ſit curationis varietatem intelligere. Exempli gratia, redundante ſanguine,ille ſecta vena copioſius educendus eſt;redundante bile,conuenit illum parcius mittere; hic medicamenta repellentia ſint frigidiora, clyſteria minus acria: redundante pituita aut melancholia, parce omnino ſanguis detrahatur,medicamenta repellentia ſint minus frigida, clyſteria acriora, & vno verbo, in rebus omnibus perpetuo noxii humoris rationem oportet habere. Victus ſit tenuiſſimus, & tres aut quatuor primos dies & vſq; ad ſtatum, æger ſola mulſa aut aqua hordei contentus ſit, donec tandem liceat ad magis nutrientia deuenire.

DE AF-

DE AFFECTIBVS THORACIS EIVSQVE PARTIVM,

Liber Secundus.

CAPVT I.

De Tussi.

POST morbos capitis, oris & faucium, sequitur tractatio morborum thoracis, ac primum tussis, cuius ex nostro ordine videbimus essentiam, differentias, signa, & curationem. Tussis definitore Galen. 2. de sympt. causis 4. nihil aliud est quam vehementissima exsufflatio, qua plurimus simul celerrimeque foras latus spiritus, suo impetu extrudit atque explodit quæcunque vias spiritus obstruunt & impediunt. Et si quis quærat, quidnam Galen. per exsufflationem intelligat? ille declarat 1. de locis aff. 6. se hac voce nihil aliud intelligere, quam confertam & vehementem respirationem, quæ fit cum plurimus spiritus confertim per guttur animalis foras defertur. Et si quis rursum quærat, quomodo huiusmodi exsufflatio fiat? huic respondet Galen. 4. de locis aff. 6. istud fieri intercostalium musculorum actione interueniente. Ex iis licet colligere, tussim non esse morbum, non causam morbi, sed symptoma, nō exiens immoderatum, non qualitatem mutatam, sed actionem læsam, non vitalem, non naturalem, sed animalem, non sensitiuam, non principem, sed motiuam: eamque actionem non esse abolitam, non imminutam, sed deprauatam. Itaque tussis sub genere motus deprauati reponenda est, quod speciatim docet Galen. 2. de symp. causis. 1. postremis verbis, inquiens, conuulsionem, tremorem, palpitationem, tussim, commune genus deprauatum motum obtinere. Cum autem motus deprauati sint triplices, vt diffuse diximus tractantes conuulsionem, tussis iure inter eos debet numerari, qui fiunt à sola natura, quæ à morbosa causa violenter cogitur moueri. Quamobrem de ratione & essentia tussis ita habendum est, tussim fieri, quotiescunque natura in thorace & pulmone aliquid noxium & molestum percipit, vnde plurimo spiritu magna vi sursum & foras elato, conatur illud expellere, quod si primo impetu siue prima expiratione quæ ei molesta sunt, nequit expellere, tunc bis, ter, & sæpius non desinit idem tentare, ac magna ex parte intentum finem consequitur, vbi spiritus vehementer fertur, & ea quæ molestant ad propellendum idonea inueniuntur.

Definitio.

Tussis quomodo fiat.

Sed hoc loco quærunt nonnulli, quænam pars in tussi male afficiatur? Auerr. 4. colliget. 1. 52. tussim recensetinter proprios affectus pulmonis, cui videtur consentire Auicen. 13. tract. 3. 1. inquiens: Tussis est ex motibus quibus natura expellit nocumentum ex membro aliquo, & hoc membrum in tussi est pulmo. Neque pro hac sententia desunt rationes, ac primum tussis propria passio illius partis censenda est, quæ est principium spiritus, qui in ea sursum & foras propellitur: sed pulmones sunt initium spiritus: ergo. Deinde, gratia exempli, si fuerit vlcus in thorace, neq; pus communicetur pulmonibus, nulla sequitur tussis: itaque pulmones in tussi necessario videntur laborare. Alii vero aliter sentiunt, qui ex Galen. & rei euidentia

Pars affecta qua.

 mani-

Tußis. manifeste demonstrant, sine vllo pulmonis vitio quandoque tussim fieri: namque Galenus docet 2. de symp.causis 4. & 5. ex sola refrigeratione musculorum thoracis tussim fieri, quę à sola spiritus retentione quandoque non solum prohibetur, sed etiam plane sanatur.

Præterea scribit Galenus 7.de simp.med.17.& res ipsa confirmat, si parua mica panis aut alterius edulii, vel quidpiam potionis nobis inuitis in spiritus meatum cadat, nos protinus irritare, adeo vt nulli dubium sit, quin sine affectis pulmonibus contingat aliquando tussim excitari. Quamobrem reuera concludendũ est, tussim non esse propriam passionem pulmonum, neq; eos in tussi perpetuo laborare. Neque difficile est ad obiectas rationes respondere, ac primum Auic. non solum pulmonem læsum esse ait, sed addit & membra quæ ei communicantur & continuantur. Auerr.aut idem sentit cum Auic.aut male sentit. Neq; positæ rationes quidquã valent; etsi enim in tussi spiritus copiose & cum impetu foras propellitur, tamen non hinc sequitur pulmones perpetuo laborare, quoniam natura non intendit primum huiusmodi expirationem facere, sed intendit, quodcunq; illi molestum est, expellere, vnde secundario & per accidens fit illa spiritus propulsio, per quam noxia & molesta reiiciuntur. Pariter falsum est, in vlcere thoracis non communicato pure pulmonibus nullam tussim excitari, quod manifeste confirmant empyici vel suppurati, in quibus pus in cauitate thoracis continetur, qui nihilominus valida tussi torquentur. Itaque statuendum est cum Galeno tussim ad omnes partes & omnia instrumenta respirationis pertinere, modo vnum, modo alterum, modo plura, videlicet pulmones, asperam arteriam, musculos thoracis, septum transuersum & reliqua, de quibus posterius, tractantes de asthmate, late agemus.

Differentia. 1. Differentiæ tussis sunt plures, ac primum à causis, de quibus videatis Gal. 2. de sympt. causis 4.& 5. 4.de locis aff.8. ex quibus locis nobis licet colligere causas tussis, quæ ab omnibus admodum confuse tractantur. Cum ergo iam statutum fuerit, quęcunque instrumentis respirationis molestiam & impedimentum possunt afferre, generaliter tussim efficere, Gal.hæc omnia in duo capita videtur retulisse, vnum quod pertinet ad intemperiem, alterum quod materiam complectitur. Primum genus tussis, ortum ex intemperie instrumentorum seruientium respirationi, cognouerũt omnes medici pneumatici, quasi spirituales dicti, quod omnia spiritibus tribuerent, quales fuerunt Athenæus, Archigenes, &c.de qua medicorũ secta Gal. tum aliis locis, tum maxime lib.3.de diff.puls.sæpius agit: veruntamen illi causam non satis intellexerunt, propter quam tussis ex huiusmodi intemperie possit fieri: quam tamen Gal.præclare explicat, docens intemperiem esse duplicem, alteram æqualem, quæ veluti quædam acquisititia natura est, neq; vllũ dolorem aut molestiam infert, qualis est febris hectica: alteram inæqualem, quotiescunque in corpore sentiendi vi prædito introducitur tanta pariter molestia, quanta magnitudini intemperaturæ respondet. Ex quo facile est intelligere, quomodo huiusmodi inæqualis intemperies occupans partes respirationi inseruientes, atque earum natiuũ temperamentum corrumpens, molestiam inducat, ex qua deinceps natura ad expulsionem irritata tussim excitat. Hæc porro intemperies est vel simplex, calida, frigida, sicca, humida: vel ex iis composita, sic igitur refrigeratis instrumentis respirationis generatur tussis, quæ tamen plerunq; est exigua, & sola spiritus cohibitione sanatur; siquidem hac ratione calor augetur, ac simul cum spiritu partes intemperatas peruadit, atq; eas ad naturale temperamentum deducit: sic eadem instrumẽta red-

Causa tußis.

Medici pneumatici.

ta reddita calidiora,vt per calidiſſimas febres contingit,moleſtia afficiuntur,ex qua tuſſis excitatur:quod item de humida & ſicca,nec non de compoſita intemperie licet affirmare,vt manifeſte colligitur exGal.6.epid. 2. 24. Secundum caput materiã comprehendit,quotieſcunq; illa inſtrumentis reſpirationis moleſtiam affert, quæ quidem materia vel externa,vel interna,&vtraq; multiplex eſſe poteſt.Externa,ſicuti fumus,puluis,& ſimilia:ſicuti quæcunq; inter edendum & bibendum in aſperã arteriam affatim illabuntur,ex quib.omnib.certum eſt,naturã ad expulſioné irritari,& tuſſim fieri:Interna materia eſt eorum,quæ intra corpus generãtur,veluti ſunt non ſolum omnes humores,ſed etiam quodcunq; toto genere præter naturam eſt, vt ſanies,lapilli,&c.de quib.Alexand.ſpeciatim ſcribit lib.5.c.4 ſibi viſum fuiſſe aliquando lapidem non aſperum,ſed admodum leuem,durum ac renitentem,vt reiectus in terram ſonum ederet,quem homo quidam tuſſiendo eiecerat: & Gal. 4. de locis aff.ad finem narrat hiſtoriam cuiuſdam ægroti,qui multo tempore tuſſi vexatus grandinem eiiciebat,quæ erui magnitudinem æquabat: ſic nonnulla aſſerunt, vermes aliquando per tuſſim fuiſſe eiectos: ſic manifeſtiſſimum eſt, in pleuritide, peripneumonia,& reliquis cordis &thoracis affectib.tuſſim excitari,Sed neq; illud demum prætermittendum eſt,inſtrumenta reſpirationis in tuſſi non ſolum per ſe laborare ſed etiam per conſenſum aliarum partium:ad quem modum ventriculus vel flatibus,vel aliter, nimium diſtentus,comprimens ſeptum tranſuerſum, gibba pars iecoris inflammatione laborans,atq; vt nonnullis placet, etiam lien, poſſunt partes ſpirationi deſtinatas in conſenſum trahere:ſed præ cæteris,& ante cæteras omnes corporis partes,cerebrum ſolet id maxime præſtare,ex quo humores in thoracem deſtillant frequentiſſime:neq; vero ſolum à ſingulis partibus, ſed quandoq; etiam à toto corpore huiuſmodi noxiæ materiæ,ad reſpirationis inſtrumenta tranſmittuntur,quod in febribus contingit ſæpenumero.Hæ ergo ſunt differentiæ tuſſis ex cauſis.

Lapis tuſſi reiectus.

Tuſſis per conſenſum.

Secundo ſunt differentiæ à modo tuſſis:namq; alia ſicca eſt,alia humida.Sicca eſt,in qua ægri nihil expuunt,humida in qua aliquid excernitur. Cauſas vero propter quas tuſſes aridæ fiunt,tractat Gal.2.de ſymp.cauſis.4.4.apho.54.4.de locis aff. 8.& loco notabili 1.epid.1.12.etenim tuſſes fiunt aridæ,quandoq; exaſperatis faucib. & gutture,nullo humore pulmonem occupante: quãdoq; propter nudam intemperiem inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi,in quibus pariter nihil eſt quod oporteat expelli : interdum quia humor noxius ſit ineptus ad expulſionem, quod contingit dupliciter,aut quod ille ſit craſſior,aut quod ſit tenuior, quam conueniat: quandoquidem humor craſſus & lentus difficulter effertur,vtpote qui neque prompte à corporibus,quib.impactus eſt,abſtergi, neq; à qualibet ſpiritus violentia poteſt impelli:tenuia autem & aquoſa propter tenuitatem potius diſſecantur à ſpiritu, quã vltra ferantur:itaq; propter has cauſas tuſſes fiunt aridæ. Contra vero ſi humores fuerint neq; valde liquidi & aquoſi,neq; admodum craſſi & lenti, tunc facile efferuntur, & maxime quando virtus valet, & tunc tuſſis humida generatur. *II. Differẽtia.*

Præterea ſunt aliæ differentiæ : tuſſis alia recens, alia antiqua, atq; hæc difficilem habet curationẽ. A tempore,principio, augmento,ſtatu,declinatione:Ab ętate, vnde tuſſis in ſenibus aut difficulter,aut nulla ratione ſanatur: à coniunctis, alia cum febre,alia ſine febre: de quibus ſatis,ad ſigna veniamus. *III.*

Signa. Signa tuſſis ſunt manifeſtiſſima: ſigna item differentiarum facile poſſunt intelligi: namque ſi inſtrumenta reſpirationis calida intemperie laborĕt, ſine fluxione humorum, vt ſcribit Galen. 4. de locis aff. 8. ſi ea vehemens fuerit, aeris & potionis frigidæ auiditatem inducit, ac progreſſione temporis in febrem deſinit: per frigidam autem intemperiem contraria accidunt, etenim ſi ea mediocris fuerit, calidi aeris & calidæ potionis deſiderium excitat: ſi vero vehementior fuerit, viſcera fluxionibus replentur. Intemperies ſicca & humida, vt inquit Alex. cum ſint qualitates minus actiuæ, non tam manifeſta habent indicia; huiuſmodi autem omnibus intemperaturis, tam ſimplicibus quam compoſitis, commune eſt, quod per tuſſim nihil reiicitur: quibus demum licet addere quæ præceſſerunt, iuuantia & nocentia, & alia id genus: altera autem ex parte ſi fuerit aliqua externa materia, quæ fauces, aſperam arteriam, pulmones occupet, id ex præcedentibus, atque ipſo ægroto facile intelligitur: ſi fuerint humores, ſinguli ex intemperamento, ætate, tempore anni, ex præcedente victus ratione, ſed ante omnia ex iis, quæ per tuſſim eiiciuntur, facile poſſunt cognoſci: ſi fuerit grando, lapis, aut quid ſimile, hæc niſi poſtquam reiecta fuerint, cognoſci poſſunt, etſi forte ex tuſſis vehementia, ex contumacia, ex grauitate in thorace, & aliis id genus, liceret de iis quoq; aliquam facere coniecturam. Demum ſi fuerit tuſſis per conſenſum capitis, pleuræ, iecoris, & aliarum partium, ex propriis ſignis cuiuſque partis laborantis licet illud intelligere.

Curatio. De tuſſis curatione pauca admodum habemus apud Galenum, cæteri quoque hanc rem ſatis confuſe tractant, nos vero ſigillatim, ſed breuiſſime ſingularum differentiarum curationem explicabimus. Itaque ſi tuſſis fuerit ex ſola intemperie ſine materia, hic nulla vacuatione, reuulſione, nec cæteris indicationibus, ſed ſola alteratione opus eſt, quæ ſingulis intemperaturis contraria ratione opponatur. Si intemperies fuerit frigida, hæc, ſicuti diximus, à ſola ſpiritus retentione quandoque poteſt ſanari: namque, vt ſupra vidimus ex Galen. 2. de ſympt. cauſis, calor hac ratione augetur, ſpirituſque ad thoracem violenter compulſus, ad omnes meatus peruenit, ex quo omnes partes ad æqualitatem temperamenti deueniunt: ægri ſint in aere calidiore, vtantur alimentis & potionibus quæ calefaciendi vim habeant: ſi muſculi thoracis laborent, foueantur oleo anethino, chamomælino, liliorum alborum, & ſimilibus.

Ex intemperie frigida.

Ex calida intemperie. Sin autem tuſſis ex calida intemperie generetur, ſicut in febribus contingit, æger contraria aeris & victus ratione vtatur, omniaque ad frigidum declinent. Inter alimenta ptiſana eſt præſtantiſſima, muſculi thoracis foueantur oleo violato & ſimilibus: ſic intemperiem ſiccam & humidam per contraria alterantia oportet curare. In ſicca interius exhibeatur lac, exterius inungatur thorax oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus.

Ex ſicca.

Tuſſis ex materia. At vero ſi tuſſis ex materia noxia & excernenda oriatur, ſi exterius aduenit, abſtergenda eſt, parteſque laborantes leniendæ ſunt: ad hanc rem optima forent diatragacanthum, ſaccharum canditum, penidia, ſyrupus violaceus, de iuiubis, decoctum liquiritiæ: ſin autem materia fuerit interna, & intra corpus generetur, iam diximus illam eſſe duorum generum, aut craſſiorem, aut tenuiorem: ſed ante omnia eſt animaduertendum, vtrum hæc materia ab aliis partibus, ac potiſſimum à capite ad partes thoracis tranſmittatur, necne: etenim quotieſcunque materia aliunde deſtillat, certum eſt veram & legitimam curationem tuſſis in curatione partium laborantium conſiſtere, ne in poſterum huiuſmodi materia amplius generetur,

neretur, & ad partes ſubiectas tranſmittatur: quæ tractatio potiſſimum pertinet ad catarrhum, de quo ſatis diximus.

Præmiſſa conſideratione adhuc fluentis materiæ, id vnum reſtat, vt quæ iam fluxa eſt materia, & in thorace continetur, debeat expurgari: atque illud primum memoria eſt repetendum, quæcunque in thorace continentur, non alia ratione quam per tuſſim purgari poſſe, vnde ad hanc rem ſunt præcipue accommodata ea medicamenta, quæ Galenus 7. de med. ſecundum locos inquit veteribus arteriaca fuiſſe appellata; & vulgo lambitiua dicuntur, quod ſenſim & paulatim accipiantur, & omnia inſtrumenta reſpirationis poſſint iuuare. Itaque ſi materia tenuis fuerit, ea conueniunt medicamenta, quæ poſſint quoquo modo eam craſſiorem reddere, qualia ſunt iuiubæ vel ſimplices, vel ſaccharo conditæ, ſyrupus de endiuia, violatus, de papauere, decocta lactucæ, endiuiæ, portulacæ, diacodion, & ſimilia: ſi autem materia fuerit craſſior, tunc ea conueniunt, quæ attenuandi & incidendi vim habent, qualia ſunt leuiora, mulſa, ſyrupus de farfara, oxymel ſimplex de liquiritia, efficaciora ſyrupus de hyſſopo, de praſeo; efficaciſſima oxymel compoſitum, acetum ſcilliticum, oxymel ſcilliticum, & ſimilia, quę quidem medicamenta duplici ratione ſolent adminiſtrari: vna ſimul cum decoctis vel aquis ſtillatitiis pro ſyrupo, qui vtplurimum ſummo mane ſolet exhiberi; quo modo certum eſt materiam non ſolum in thorace, ſed etiam in venis & ambitu vniuerſi corporis contentam ad faciliorem expurgationem præparari. Altera autem ratione hæc medicamenta exhibentur ſine aquis vel decoctis, & tunc ſola ſenſim & paulatim accipiuntur, vnde lambitiua dicuntur, quo modo ſumpta tenuiores quædam partes ad proximam aſperam arteriam refundant, atque eorum vis ad thoracem peruenit, vt docet Galenus 8. de placitis Hipp. & Plat. ad finem: qua quidem ratione longe maiorem vtilitatem afferunt, quam ſi affatim & ſubito in ventriculum deferantur, ſiquidem ex ventriculo non niſi per multos venarum anfractus, & viam longiſſimam medicamenta ad pulmones poſſunt penetrare, vt interea ſit neceſſe eorum vim non parum labefactari.

Arteriaca.

Ad materiam tenuem.

Ad materiam craſſam.

Quod ſi materia ſimpliciter neq; tenuis neque craſſa fuerit, ſed quodammodo mixta, veluti ſępe contingit, tunc varia quoque medicamenta debent inter ſe miſceri, quæ vtriuſque materiæ rationem habeant. Si tuſſis foueatur à plenitudine, aut vitio humorum, nulli dubium eſt, quin ante omnia ſit neceſſe & ſectione venæ & purgatione illos minuere & purgare: pariter ſi tuſſis proueniat per conſenſum cerebri, ventriculi, aut alterius partis, certum cuiq; eſſe debet, ſummam negotii in curatione partis primario laborantis conſiſtere. Hęc de tuſſi.

Ad materiam mixtam.

In plenitudine humorum.

Capvt II.

De Aſthmate.

Qvid ſit aſthma, definitur à Galeno 7. de med. ſecundum locos 6. 3. apho. 26. hunc in modum: Qui ſine febre lente reſpirant, ſicuti faciunt qui velociter currunt, ab huiuſmodi acceſſione Græcis Medicis aſthmatici nominantur. Quo primo loco notandum eſt, quatuor eſſe præcipua nomina, quibus medici vitia reſpirationis ſolent ſignificare, apnœam, diſpnœam, orthopnœam, aſthma: de quibus nominibus non conuenit inter omnes. Cornelius Celſus

Deſcriptio.

lib.4.cap.4.hæc habet: Dum difficultas ſpirandi modica eſt, neq; ex toto ſtrangulat, diſpnœa appellatur; cum vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſonitu & anhelatione reſpiration. non poſſit, aſthma: cum accedit id quoque, vt niſi recta ceruice ſpiritus trahatur, orthopnœa dicitur. Quam Celſi doctrinam multi recentiores imitantur, alii vero aliter ſentiunt, & aliter haſce voces interpretantur, de quibus cum ego nolim agere, ad mentem Galeni ita cenſeo habendum eſſe, apnœam nihil aliud ſignificare, quam abolitam reſpirationem, ſaltem quatenus aſpicientibus videtur, cum reuera fieri non poſſit, vt animal omni exquiſite reſpiratione priuatum in vita ſeruari poſſit: quæ interpretatio eſt Galeni de ſympt. different. 3. 4. de locis aff. 7. Diſpnœa dupliciter vſurpatur: vno modo tanquam commune quoddam genus, omnes læſas reſpirationes comprehendens, ſiue ea propter externam cauſam, ſiue propter internam, ſiue quomodocunque originem habeat: in qua ſignificatione hæc vox frequenter accipitur à Galeno 1. de difficultate reſpirationis, & alibi: altero modo diſpnœa accipitur tanquam ſpecies quædam difficilis reſpirationis, quæ retinet nomen generis, in qua ſignificatione accipitur à Galeno 7. de med. ſecundum locos ad finem, vbi ſcribit, diſpnoicos proprie à veteribus vocatos fuiſſe, quibus bronchia pulmonis craſſis & viſcidis humoribus ſunt obſtructa, & in quibus medicamenta præterquam quod incidunt & attenuant, humectandi etiam facultate prædita eſſe oportet. Aſthma demum & orthopnœam vnum & eundem affectum ſignificare, qualem principio deſcripſimus, manifeſtiſſime demonſtrat Galenus 7. de med. ſecundum locos 6. vbi inquit: aſthmaticos ab alia acceſſione etiam orthopnoicos vocari, propterea quod propter timorem ſuffocationis coguntur corpus thoracis penitus erectum habere: quam eandem ſententiam habetis apud eundem Galen. 3. epid. 2. 4. 6. apho. 46. Verum prætermiſſis cæteris vocibus & ſignificationibus, de vno tantum aſthmate agimus in præſentia, quod ſicuti diximus, non aliud eſt, quam denſa & crebra quædam reſpiratio ſine febre, qualis currentibus accidit. Ex iis facile eſt intelligere, huiuſmodi affectum inter ſymptomata reponendum eſſe, non exeuntia immoderata, non qualitates mutatas, ſed actiones læſas, cum ſolum nomen ſatis declaret, actionem reſpirationis læſam eſſe.

Diſpnœa. *Aſthma.* *Orthopnœa.* *Apnœa.* *Diſpnœa.* *Qualis affectus.*

Sunt autem nonnulli, qui hoc loco quærunt, qualisnam motus ſit reſpiratio, & ad quam facultatem pertineat? quippe alii contendunt eam ad naturæ actionem pertinere, quod nemo videatur vllo tempore poſſe reſpirationem cohibere: alii vero affirmant, illam potius ad actiones voluntatis ſpectare, quod huiuſmodi motus pro cuiuſque arbitrio & conſilio fieri & non fieri poſſit. Cæterum Galen. poſterioribus conſentiens, ex propoſito hanc litem præclare diſſoluit 2. de motu muſculorum capit. 5. & 6. talemque affert demonſtrationem: ſi quæ fiunt, ſedare potes cum vis, & quę non fiunt, facere, ſi præterea citius aut tardius, celerius & rarius ea faciendi poteſtatem habes, ſatis manifeſtum eſt huiuſmodi actiones ſeruire voluntati: Arteriæ motum & cordis, neq; cohibere, neque excitare, neque crebriorem neque rariorem, neque tardiorem, neque velociorem voluntas poteſt efficere: idcirco nemo audeat dicere, hæc opera eſſe voluntatis, ſed naturæ: motum autem crurum & in iis omnibus voluntas regit: hæc eadem & in reſpirationis motu contingunt, quæ actio quidem eſt ſepti tranſuerſi & muſculorum thoracis, vnde animę, non naturæ eſt opus, ſiquidem muſculos mouere animæ officium eſt. Quod autem reuera totum opus reſpirationis voluntatę & ſponte ab anima fiat, Galenus confirmat

Reſpiratio quis motus.

mat exemplo illius serui barbari, qui cum vehementissima ira correptus mortem sibi inferre decreuisset, prostratus humi ac respiratione cohibita, tandem mortuus est: quam eandem determinationem habetis apud Galenum 1. de difficult. respirationis 7. de vsu partium, vtrobique cap. 9. Nonnulli putant, respirationem motum esse partim voluntarium, partim naturalem, qui falluntur, quoniam respiratio solum perficitur animalibus instrumentis, septo transuerso & musculis, cum reliqui motus compositi ex naturali & voluntario, duplicibus quoque instrumentis vtantur. Hoc itaque symptoma est actio læsa, non abolita, non imminuta, sed deprauata, facultatis animalis motricis, quæ efficit ipsam respirationem.

Differentiæ asthmatis sunt plures, sed quæ sumuntur à causis sunt maxime *I. Diff.*
principales: namque vt scribit Galenus lib. de causis respirationis: Quicunq; has causas nõ satis intelligit, is nunquã poterit vel controuersias de hac excitatas dissoluere, vel impeditam respirationem curare. 3. de symp. causis 1. Caput & initium est cognoscere modum, quo illa tempore sanitatis suas perficiant operationes: propterea si velimus asthmatis causas intelligere, primum causæ sunt inquirendæ, propter quas sani homines respirant: Gal. ait lib. de causis respirationis, non esse plures *Causæ respirationis.*
quam tres: 1. facultatem voluntariam. 2. instrumenta respirationi seruientia. 3. vsum propter quem duabus priorib. causis maxime opus habemus: etenim sicut contingit animal iuxta naturæ institutum respirare, quotiescunq; facultãs, instrumenta, & vsus naturaliter se habent, ac simul conueniunt, ita contra, si aliqua ratione respiratio lædatur, vt id fiat propter aliquam causam ex iis tribus, vel vna, vel altera, vel omnibus, est necesse. In asthmate respiratio est deprauata, itaq; aut facultas, aut instrumenta, aut vsus, vel coniunctim, vel separatim, præter naturam se habent: verum cum neq; febris, neq; alia sit causa, quę maiorem inspirandi & expirandi vsum & necessitatem afferat, pariter cum nullum facultatis vitium sese offerat, ex quo respiratio deprauetur, cõcludendum restat, in asthmate lædi respirationem, non ratione vsus, non ratione facultatis, sed duntaxat ratione instrumentorum. At vero cum instrumenta seruientia respirationi sint plura, vt Galenus dicit lib. de causis re- *Instrumenta respirationis.*
spirationis, & alibi, vt pulmones imprimis cum trachæa arteria, septum trãsuersum, musculi tum pectoris, tum abdominis, illud inquirendum restat adhuc, qualianam instrumenta respirationis in asthmate offendantur? sed cum musculi omnes tam superiores, quam inferiores, nec non septũ transuersum bene valeant, ac thoracem pro instituto naturæ moueant, cum pariter aspera arteria, quæ collo adhæret, omnis mali immunis videatur, hinc licet colligere cum Gal. 4. de locis aff. 7. pulmones in asthmate præcipue laborare.

Cæterum vt iuniores hæc intelligant, nonnulla altius sunt repetenda: etenim *Structura pulmonum.*
cũ pulmones indigeant assiduo & multo aere attracto & inspirato, ad conseruandã symmetriam & moderationem innati caloris, atque ad alios vsus, natura inter cætera instrumenta, ad hanc rem accommodata, asperam arteriam fabricauit, quæ quamprimum ex faucibus deorsum protenditur, ac mox in duos pares ramos bipartita vnum dextris pulmonis bronchiis, alterum sinistris porrigit, qui demum frequenti sobole per pulmones distributi, parem cum pulmone sedem occupant, quos asperæ arteriæ ramulos fere innumera serie in pulmones distributos, Medici bronchios appellant, sicut in vniuersum, vt scribit Gal. princip. lib. de locis aff. totum id asperæ arteriæ corpus cartilagineum, quod à faucibus incipit & per collum ad pulmones vsq; descendit, bronchũ, vel bronchiũ dicitur. Itaq; aspera arteria, præter cę-

teros vſus,ad aeris inſpirationẽ &expirationẽ à natura fuit inprimis inſtituta,atq; ex vna parte aer naribus & ore attractus à faucibus recto tramite per eam in pulmonem deuehitur, ac per vniuerſum corpus pulmonis ita diſtribuitur, vt hac ratione in pulmonis ſubſtantia præparatus, ad munera cordis reddatur idoneus: ex altera autem parte omnis aer cordi inutilis, & fuliginoſa illius excrementa inter expirandũ per hanc eandẽ viã narib.&ore eiiciuntur,cũ vero ita huiuſmodi opera pficiãtur, vt omnis inſpiratio ſiue aeris attractio dilatati pulmonis beneficio fiat,atq; hęc pulmonis dilatatio nihil aliud ſit, quam ſuorũ vaſorum diſtentio, non quidẽ ſimpliciter omnium, ſed illarum,maxime aſperæ arteriæ, propaginũ, quas bronchios diximus appellari; expiratio item fiat, quoties pulmo in ſe colligitur, eaque ratione aerem in ſua cauitate, ſcilicet in ramulis aſperæ arteriæ contentum foras propellit, iam ſatis cuique poteſt conſtare,eiuſmodi aſperæ arteriæ ramulos in pulmones diſſeminatos pręcipua eſſe inſtrumenta partim attractionis,partim expulſionis aeris, atq; tandem omnis reſpirationis & inſpirationis.

Cum igitur hæc ita ſe habeant, vt ad cauſas aſthmatis deueniamus, facile eſt intelligere,quæcunque poſſunt vias reſpirationi & inſpirationi deſtinatas obſtruere, & eſſe impedimento quo minus pulmones neceſſario aere repleantur, hæc omnia difficilem reſpirationem afferre: repleto enim loco quem aer inſpiratus ſolebat ingredi,ille paucus trahitur,& ægri huic defectui coguntur ſatisfacere crebra, frequẽti,iterata, difficili ſpiratione, vt ꝙ ſemel & facile fieri nõ poteſt, plurib.vicib. ac difficilius fiat. Etſi vero ab Auic.& recentiorib.multæ aliæ cauſæ aſthmatis cõnumerantur, intemperies ſine materia partium reſpirationi inſeruientiũ, tumores proximarum partium, vt ventriculi, iecoris, lienis, quæ pulmones comprimant, materia vel in cauitate thoracis, vel in pulmonibus contenta, & alia id genus: tamen Galenus duas tantummodo aſthmatis cauſas videtur ſtatuiſſe 7.de med.ſecundum locos 6.4. de locis aff. 6.6.epid. 4.4. vnam multos craſſos & viſcidos humores,bronchios pulmonis obſtruentes, & impedientes quo minus aer libere poſſit inſpirari: alteram crudum aliquod tuberculum in pulmonibus excitatum, quod item impedimentum inſpirationi poſſit afferre: quos humores & tuberculum ſciendum eſt duplicem habere generationem: vnam vitio ipſius pulmonis, qui propter aliquam intemperiem alimentum non bene concoquat: alteram propter conſenſum aliarum partium, nonnunquam corporis vniuerſi, ſed frequentiſſime capitis, quod prę cæteris omnibus partibus certum eſt plurimas deſtillationes ad thoracem ac pulmones tranſmittere. Quod ad cæteras cauſas Auicennæ & recentiorum, illæ rei naturæ non conueniunt,namque ſunt multæ & inſignes intemperies partium ſpiritualium; in febribus, in hydrope, ſic ſunt multi tumores ventriculi,iecoris,lienis, ſic demum ſunt humores in cauitate thoracis, vt in ſuppuratis, in quibus ægri vero aſthmate nunquam laborant: itaque habendum eſt cum Gal. cauſam aſthmatis tantummodo eſſe duplicem,multos craſſos & viſcidos humores, bronchios pulmonis impedientes, aut crudum tuberculum in pulmone excitatum, vt diximus.Secundo ſunt differentiæ aſthmatis à magnitudine, à tempore, à modo generationis,à coniunctis,quæ,vt videbimus paulo poſt, maxime faciunt ad prognoſticum & curationem.Sed Auicenna inter cæteras differentias vnius meminit,à loco affecto,qui ſcribit,humores contineri quandoq; in bronchiis aſperæ arteriæ,quandoq; in ramulis leuium arteriarum, quarum pariter multę propagines per pulmones diſſeminantur:in qua re ille manifeſte fallitur,& contradicit Galeno.

Dua aſthmatis cauſa Gal.

Varia cauſa Auic.

II.Diff.

Error Auicen.

Etenim

Etenim ſi in pulmone obſtruantur propagines, non aſperæ arteriæ, ſed læuium arteriarum, tunc cor laborat, pulſuſque facit inæquales, minime aſthma, niſi ſimul bronchia quoque obſtruantur, ſicuti contigit Antipatro Medico Siculo, cuius hiſtoriam habetis apud Galen. 4. de locis aff. ad finem. Nam cum hic vir omnem inæqualitatem in motu arteriæ in ſe deprehendiſſet, valdeque eſſet perterritus, Galeno aliquando obuiam factus illi pulſum tangendum præbuit, qui cum omnis generis inæqualitatem animaduertiſſet, miratus eſt quomodo ille cum tali pulſu viueret; cumque Antipater Galenum interrogaret, quiſnam huiuſmodi affectus illi videretur, & quomodo citra febrim pulſum talem poſſet efficere? ille reſpondit, vel propter obſtructionem liquidorum crudorumque humorum, vel propter crudi tuberculi generationem, id factum fuiſſe: atqui Antipater reſpondit, ſi id verum eſſet, ſe oportuiſſe aſthmatica orthopnæa laborare: at vero Galen. dixit, illum probabiliter loqui, non tamen vere, ſiquidem contingit huiuſmodi orthopnæam fieri, quotieſcunque non quidem in læuibus, ſed in aſperis arteriis craſſus & lentus humor cumulatur, &c. *Hiſtoria.*

Hoc loco nonnulli quærunt, vtrum aſthma ſit morbus diuturnus, cum ſæpenumero perduret multos annos, an acutus, cum aliquando hominem protinus interficiat? Quam dubitationem ſoluunt cum Cornelio Celſo, ex ea nominum diſtinctione, quam principio dedimus, qui docet diſpnæam poſſe diutius perdurare, aſthma autem & orthopnæam eſſe morbos acutos: ego autem magis probo reſpōſionem Gale. 4. de cauſis pulſuum. 21. qui ſcribit, morbum quidem eſſe diuturnum, acceſſiones vero acutas, ſicuti morbum comitialem; quod experientia confirmat eſſe veriſſimum, cum ſæpenumero ægroti in acceſſionibus ſuffocentur & pereant. *An aſthma ſit morbus acutus.*

Signa aſthmatis pathognomonica ſunt manifeſta: ægri ſine febre frequenter reſpirant, quemadmodum facere ſolent qui velociori curſu ac vehementi exercitatione ſunt fatigati. Pulſus pro variis morbi differentiis varii ſunt, de quibus videatis Galen. 4. de cauſis pulſ. 21. De ſignis vtriuſque cauſæ tractat Galen. 4. de locis aff. 7. etenim ſi quis per bonam valetudinem, & cum ſolitas adhuc operationes efficit, difficulter incipit ſpirare, ipſique hoc ſymptoma in dies augeatur, neque inter reſpirandum aliquem ſtertorem vel ſonitum faciat, tunc excitatum tuberculum fuiſſe oportet exiſtimare: ſed illud ego addo, hanc difficilem reſpirationem perpetuo grauem eſſe, ac ſine intermiſſione vexare, vt perpetuæ & permanenti cauſæ conuenit: ſin autem inter reſpirandum aliquis ſonitus vel ſtertor deprehendatur, tunc lentorum & craſſorum humorum pulmonis bronchiis impactorum copiam adeſſe ſignum eſt. Quod ſi præterea quis ſtatim & improuiſo difficulter ſpirauerit, hinc licet colligere huiuſmodi humores minime in pulmonibus generari, ſed fluxionem vel à cerebo, vel à vicinis partibus in pulmonem decumbere. Dictis licet addere ea ſigna, quæ ſumuntur ex tempore, ex temperamento, ætate, victus ratione, & ſimilibus, de quibus ſæpe diximus. Signa reliquarum differētiarum facile poſſunt intelligi, itaque ad curationem aggrediamur. *Signa.* *Diagnoſtica.*

Cum duæ ſint cauſæ aſthmatis, ambarum curatio, inquit Galen. 7. de med. ſecundum locos, aliquid commune habet, aliquid priuatum, & alteri tantum proprium: commune vtriſque eſt, vt redundantia humoris morbum generantis conſumatur: proprium autem, craſſorum quidem humorum, vt illi per attenuantia & *Curatio.*

extergentia pharmaca consumantur: alterius autem nimirum tuberculi, vt per attenuantia & resiccantia eadem fiat cōsumptio: itaque vtrique est communis euacuatio vniuersi corporis; deinde reuulsio, quæ necessario particularem pulmonis purgationem debet præcedere: post quæ demum illud reliquum est vt partib. laborantibus prospiciatur, quæcunq; humores noxios vel generant, vel transmittūt, vel recipiunt. Ad summā indicationes curandi asthmatis sunt huiusmodi: prima vacuatio vniuersi corporis: secūda reuulsio humoris fluentis ad pulmones: tertia cōsumptio materiæ contentæ in pulmonibus: postrema in qua curatio potissimum consistit, vt partes primario laborantes ad suam naturalē temperiem & constitutionē deducantur, ne in posterum noxios humores generent, transmittant, recipiant.

Indicationes.

Prognosticum.

Vtrum iis indicationibus liceat satisfacere nec ne, Auicen. paucis verbis mihi videtur comprehendere, qui scribit ad hunc modum 10.3. tract. 1.38. Et hæc ægritudo cum accidit decrepitis, non forsitan sanatur, neq; maturatur, cum ipsa in iuuenibus etiam difficilis sit, & hæc quidem ægritudo est ex ægritudinibus longis, habens cum hoc paroxysmos acutos, secundum similitudinem paroxysmorum epilepsiæ & spasmi. Quas sententias Auicen. accepit ex Gale. priorem de senibus, ex 2. apho. 40. posteriorem de morbo diuturno & acuto, 4. de causis pulsuum 21.

Leniens aluum.

Sed singulas indicationes perpendamus, & quatenus ad primā pertinet, pro lenienda aluo facit hiera simplex cum cassia, nec non mel violatum solutiuum cum manna:

℞ *Flor. cassiæ nouiter extr.* ℥ j.
Specierum hieræ simp. ʒ iij. *M. cum sacchar o fiat bolus.*

In potione:

℞ *Mel. viol. sol.* ℥ iij.
Mannæ Calabrensis electæ ℥ j. ß.
Decoctionis hyssopi, farfaræ q. suf. M. pro potione.

Venæ sectio.

Lenita aluo, Paulus Auicen. & omnes probant sectionem venæ, de qua nonnulli dubitant, propterea quod ex Galen. 4. de causis pulf. 21. asthmatici videntur habere pulsus & vires imbecilliores: quibus respondeatis ex Galen. non necessario in fluxionibus quæ ad pulmonē fiunt, aut peripneumonia, aut asthmate virium robur prosterni: illius verba hæc sunt 4. de locis aff. 7. In malis asthmaticis, crassis & viscidis humoribus pulmoni impactis, vires fortes ac vigentes permanent. Quod si ille diuersum docet aliquando, id sine dubio de tempore accessionis intelligendum est, in quibus accessionibus reuera ægri vehementer laborant, habentque pulsus paruos & debiles, vt aliquando intereant. Ergo si conueniant principes scopi, sectio venæ nullo modo est prætermittenda, secandaque est aut media, aut basilica, sanguisque est detrahendus vel parce, vel copiose, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, temporis anni, & similium. Neque vero solum sectione venæ, sed etiam purgantibus medicamentis hosce ægros oportet vacuare, non tantum leuioribus ac fere lenientibus, vt multi facere solent, sed etiam valentioribus, agarico, turbith, colocynthide, electuario diaphænicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico, pilulis cochiis, & similibus, quæ ad purgandos humores crassos sunt accommodata. Medici hoc tempore in asthmate & omnibus affectibus thoracis familiariter vtuntur trochiscis de violis, quos propterea pectorales appellant, quorum descriptionem habetis apud Mesuem cap. de asthmate: sed quicunque voluerit huius medicamenti compositionem considerare, is facile deprehendet me-

Purgantia.

Trochisci de violis improbantur.

dicamen-

dicamentum fine arte effe compofitum, neque illud tam tutum & efficax effe, vt vulgo putatur: cum enim turbith & fcammonium,quæ illud ingrediuntur,ficut omnia purgantia medicamenta,fuapte natura fint homini inimica,ac propterea fuerit excogitata mixtio eorum medicamentorum, quæ illorum malitiam poffunt emendare, certum cuique effe debet, violas,liquiritiam,mannam,quæ hic à Mefue tanquam correctiua permifcentur,minime poffe id præftare: namq; vt fcribit Hip. & Galen. 2. de ratione victus. 2. & 12. & in libr. quos & quando, & alibi nos diximus, aromata funt cumprimis ad hanc rem accommodata, & præ cæteris præftant nonnulla femina odorata,quæ ventriculum roborando, humores craffiores incidendo & tenuando,ac demum vias per quas purgatio debet fieri, aperiendo, poffunt medicamenti malitiam corrigere,neque illius operationem impedire.

Quomodo purgantia conueniant. Cæterum quærunt nonnulli hoc loco, cum noxii humores in afthmate contineantur in pulmone,quos certum eft non aliter quam per tuffim & per fputa poffe purgari, dubitant inquam quomodo purgantia medicamenta poffint afthmati & talibus affectibus conuenire? Quibus licet refpondere cum Galeno primum 6. de locis aff. 4. pulmones & thoracem non folum per tuffim, fed etiam per aluum poffe expurgari, licet id raro contingat; deinde purgantia medicamenta in afthmate ea potiffimum ratione conuenire,quod illa expurgent humores vniuerfi corporis,& à parte laborante reuellant,præterquã quod nulli dubium effe debet, quin partes noftri corporis, ac maxime quæ proxime cohærent, ita confentiant inter fe, vt latente quadam ratione fimul poffint euacuari, ficuti in curanda coxendice id fæpenumero experientia confirmat veriffimum effe: ad quem modum fcribit Hipp. in lib. de alimento, confluxio vna, confpiratio vna, confentientia omnia. Ante vero quam hæc purgantia medicamenta exhibeantur, neceffe eft humorum concoctionem,nec non viarum per quas purgatio debet fieri, apertionem attendere: ad quas indicationes funt accommodata ea medicamenta,quæcunque attenuandi,incidendi,abftergendi,vim habent: in quorum quidem medicamentorum vfu & adminiftratione, Galen. nonnulla tradit præcepta, quæ nullo modo funt prætermittenda. *Præparantia.*

1. Præceptum. Primum eft,cum dicta medicamẽta neceffario quidem tuffes moueant & abftergant, fed non facile quod abfterfum eft,propter craffitudinem, per fputum reiiciatur,ob id iis perpetuo mifcenda funt quædam medicamenta humida & lenientia,quæ faciliorem expurgationẽ reddant. Deinde hæc medicamenta eligenda funt calida quidem,fed quæ fine vehementi caliditate attenuandi atq; incidendi facultate fint prædita: fiquidem medicamenta infigniter calida, diffolutis partibus tenuioribus,craffos & vifcidos humores adhuc craffiores & vifcidiores reddunt, ac proinde magis lædunt quam profunt. Poftremo ea quoq; medicamenta vitanda funt,quę vehementer refrigerant & adftringunt, cum hæc omnia craffefaciant, cogant, & augeant humores noxios,atq; id cumprimis malum efficiãt, vt non nifi difficillime per fputum expurgentur. Sed ad particularia præfidia veniamus,quæ plurima funt: fymphyta, capillus veneris, farfara, hyffopus, marrubium, radix iridis, femina vrticæ, ariftolochia rotunda, betonica, & fimilia: ex quibus fyrupus de farfara, violatus, de capillo veneris, de liquiritia, de hyffopo, de marrubio; conferuæ & aliæ medicamentorum formæ folent parari: præ cæteris autem fcilla,acetum & oxymel fcilliticum,& quæcunque ex fcilla parantur, magnam hac in re habent prærogatiuam, & cæteris omnibus medicamentis funt efficaciora. *2. Præceptum.* *3. Præceptum.* *Simplicia pulmonibus conferentia.*

Hoc

Reuellentia. Hoc tempore ex secunda indicatione,ad omnia reuulsionũ genera veniendũ est,ad lotiones,frictiones extremarum partium,ligaturas,cucurbitulas sine & cum *Cauteria.* scarificatione,ad clysteria & glandes acriores,ac postremo ad cauteria, quæ non solum cruribus,brachiis, & quandoque etiam capiti inuruntur, quod multi in præsentia faciunt, sed etiam, vt placet Aetio, malo inueterato, frustraque adhibita omni medicina, ad ipsum quoque thoracem possunt accommodari, qui docet libr. 8.57. quod sane est maxime notandum, pluribus locis thoracis,ante,retro, sursum, deorsum,& omni ex parte vlcera circiter quindecim sunt inurenda, quæ quidẽ longiore tempore aperta debent detineri. Post hæc particulatim crassi humores in bronchiis pulmonis contenti,vel tuberculum in pulmone excitatum, dissoluenda & consumenda sunt, humores quidem crassi per medicamenta attenuantia & extergẽtia, tuberculũ autẽ per attenuantia& reficcantia,vt supra monuimus:de medicamentis attenuantib.&extergentib.iam satis dictũ, etenim quæ faciunt ad coctionem humorũ & præparationẽ viarum,eadem valent pulmonem quoq; expurgare.

Ad consumptionem tuberculi. Ad consumendum tuberculum exiccantia medicamenta sunt valde accommodata,qualia forent ammoniacum,sulphur,theriaca,mithridatum,sales theriaci, & similia: neque vero solum medicamentis internis, sed etiam nonnullis externis Medici conantur materiam in pulmone contentam dissoluere, quare suffumigiis & odorib.agunt, ex myrrha,styrace,mastiche,iunipero,cinnamomo, & similib.ad quẽ modum legimus Gale.iussisse ægrum quendã naribus assidue odorari medicamentum hedychroum,cuius descriptionem habetis apud Aetium libr.13. 89.apud Paulum 7.2.vel aliud ex pretiosis vnguentis,quæ Romæ foliata & spicata nominabant: locus Galeni est 4. de locis aff. vltimo. Sic ad thoracem apponunt linimenta, fomenta,cataplasmata,ex oleo anethino, irino,rutaceo,ex farina hordei,lolii,ex castoreo, euphorbio, vt tandem deueniant ad synapismata & cauteria, quorum supra mentio facta ex Aetio.

Partes roborantia. Postremo autem loco ad alterandos & roborandos locos principes, & potissimum pulmones, veniendum est,in qua postrema indicatione iam diximus reuera totam curationem consistere, etsi illa à vulgaribus medicis negligitur & prætermittitur, cui quidem indicationi satisfacientia, multa supra fuerunt proposita: verum sunt etiam alia quæ idem possunt præstare, vt conserua betonicæ, hyssopi, enulæ campanæ, conserua stæchados, diacyminum, diacalamenthum, diatrion pipereon, sed iis omnibus sunt efficaciora theriaca & mithridatum: in quorum vsu necessarium est ægros longiore tempore perseuerare; inter cætera autem præsidia Auicen. & Arabes probant ius galli veteris præparatum cum carthamo, hyssopo, marrachio, enula, seminibus anisorum, fœniculi,&c. Sic recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidioribus,quales sunt nostræ Aponitanæ, Aquarianæ, non solum in potione, sed etiam pro stillicidio & thoracis, & capitis, si illud contingat laborare,& destillationem ad pulmones transmittere: sic demum sunt qui vtuntur decocto ligni, chinæ, & similium, quæ quidẽ decocta, si cum ratione, atque ex præceptis à Galeno traditis præparentur, mea sententia non sunt reiicienda. Sunt quædam medicamenta demum, quæ occulta quadam vi & proprie-*Pulmo Vulpis.* tate creduntur asthmaticis prodesse,inter quæ vnum duntaxat mihi libet commemorare pulmonem vulpis exiccatum, quem scribit Galen. 2. de simpl. medicamentis asthmaticos iuuare: vnde hic puluis aut solus, aut simul cum aliis medicamentis, veluti conserua hyssopi, conserua florum borraginis, frequenter admi-

administratur: sic apud aromatarios est electuarium de pulmone vulpis, aucto-re Mesue in cap. de phthysi, quo Medici in asthmate & reliquis affectibus pulmonis familiariter vtuntur. Victus ratio sit alimentorum boni succi, facilis coctionis, & vno verbo, sicuti & ipsa medicamenta, attenuandi vim habeant, de quibus alimentis sæpe dictum est, & extat libellus Galen. in quo omnia continentur: atque hactenus de asthmate. *Victus.*

Capvt III.

De Pleuritide.

NVllus est morbus magis celebris, & qui magis versetur in ore Medicorum, quam pleuritis, non solum, vt puto, quod illa contingat sæpissime, grauiaque symptomata & pericula secum afferat, sed etiam quoniam omnes Medici omnia fere artis dogmata & præcepta ad vnam pleuritidem libenter referunt. Sic Hipp. traditurus rationé instituendi victus in morbis acutis, tractaturusque de morbis thoracis & pulmonis, pleuritim tanquam exemplum assumit, vt notat Galen. 3. de ratione victus 61. sic in assignandis omnibus signis medicis, docendaque tota medicæ artis constitutione, non alio quam pleuritidis vtitur exemplo: idem facit in libr. de crisibus, & aliis locis. Sic demum recentiores nullius morbi magis exactam tractationem instituunt, quam pleuritidis, qui de vna in primis sectione venæ tam acriter inter se digladiantur, vt forte alius nullus locus diffusius & maiori scholarum strepitu ab omnibus tractatus fuerit. Itaque maxima attentione opus est, atque eo magis, quod nulla est pars huius tractationis, quæ non multas & arduas difficultates contineat.

Pleuritis græce ex loco affecto, nimirum pleura nomen suscepit, vt notat Galen. 2. metho. 2. 1. ad Glauc. 3. Latinis & vulgo morbus costalis seu lateralis dicitur. *Nominis ratio.* Est autem inflammatio membranæ succingentis costas, quæ pleura nominatur, vt definitur à Galen. 5. de locis aff. 3. 2. de locis aff. 7. 6. apho. 33. de constitutione artis med. 15. 4. de causis puls. 8. Itaque pleuritis sub inflammatione, tanquam sub genere continetur. *Definitio.* Sed cum nomen inflammationis, auctore Galen. apud veteres Medicos soleat accipi tripliciter, 2. ad Glau. 1. Vno modo pro omni insigni caliditate & feruore, sine vllo tumore præter naturam, in qua significatione accipitur 1. prog. 27. 3. de fracturis 8. *Homonymia inflammationis.* Altero modo accipitur vt est commune genus, quod calidos quoscunque tumores, ex quibuscunque humoribus originem habeant, complectitur, vt accipitur 5. apho. 23. 2. ad Glau. 1. 2. de crisibus 12. Tertio modo magis stricte, pro tumore præter naturam, qui à solo sanguine excitatur, in qua significatione accipitur 13. metho. à principio. 2. de crisibus 12. & alibi. Sciendum est inflammationem hoc loco accipiendam esse non pro simplici feruore, non pro vno tumore à sanguine excitato, sed tãquam commune genus quod omnes calidos tumores amplectatur, siue illi ex humoribus natura calidis, sanguine & flaua bile, siue ex frigidis, pituita & melancholia, aliquo modo caliditatem contrahentibus, originem habeant, siquidem, vt paulo post videbimus, pleuritis à quocunq; humore fieri potest.

Itaque pleuritis est inflammatio: sed cuius partis inflammatio est? Membranæ succingétis costas. Quo loco notandú est ex Gal. 7. de vsu partium, sicuti in ventre inferiore est tunica, quæ omnes partes sub septo contegit & complectitur, ita in medio ventre aliam tunicam fuisse à natura institutam, quæ pariter omnes partes

in eo contentas vestiret & complecteretur; alteram abdominis peritonæum, hanc thoracis pleuram Medici appellant, quam vtriusque huius membranæ similitudinem præclare explicat Gal.3.de administrationibus anatomicis 2.

Differentia. I. Differentiæ pleuritidis variæ sunt, ac primum est communis & vulgaris differentia: pleuritis alia vera & exquisita, alia non vera & spuria. Pleuritis spuria apud nonnullos, partim veteres, partim recentiores, fit dupliciter, vel ratione materiæ, vel ratione loci. Pleuritis non exquisita ratione materiæ fit, quotiescunque ex plurimis cruditatibus alimentisque crassis & pituitosis, crudi, crassi ac lenti humores in corpore generantur, qui in vacuũ spatium thoracis aut in pulmonem delati quandam pleuritidem videntur repræsentare: de qua tractat Aetius late lib. 8. 68. Pleuritis autem non exquisita ratione loci, fit, quotiescunque vel membrana succingens costas mēdosas, vel musculi externi thoracis, vel pericardium, vel septum transuersum, vel mediastinum, vel forte aliæ partes, inflammatione laborant, de quibus cum nolim ego longius agere, sententia & doctrina Galeni contenti erimus, qui de exquisita & non exquisita pleuritide aliter sentit & docet, 5. de locis aff. 3. cuius doctrinæ summa est, propria mala thoracis esse duplicia, nempe alia in musculis, alia in membrana succingente costas consistere. Cum autem in thorace sint duo genera musculorum, quorum alii intercostalia vocata spatia replent, alii extrinsecus ipsis incumbunt, affectus dolorificos musculorum externorum, quales sunt vlcera, contusiones, abscessus, erisypelata, phlegmones, manifeste à medicis manum adhibentibus cognosci. Phlegmonem autem musculorum intercostalium ad tactum discerni non posse, sed tamen illos maiori dolore affici quam alteros, qui in superficie positi sunt, ac præterea malum membranæ succingenti costas communicare, cum duæ hæ partes, interni inquam musculi intercostales, & membrana succingens costas, vsque adeo inter se consentiant, vt sit necesse alteram alteri sua mala communicare, neq; musculos sine membrana, neq; membranam sine musculis posse laborare. At vero, inquit Gal. exquisita pleuritis fit, vbi succingens membrana primario laborat, ideoq; dolor vsq; ad clauiculas, vel ad hypochondria descendit: hæc de vera & exquisita pleuritide est doctrina Galeni; quatenus autem ad alteram non veram neq; exquisitam pertinet, id tantummodo scriptum reliquit, alios præterea laterum cum febre dolores contingere, in quibus necessario spiratio frequens & exigua fit, nihil autem expuitur, adeo vt hæc pleuritis exquisitæ pleuritidi, in qua nihil expuitur, similis videatur. Quomodo autem & quibus laborantibus partibus isti laterum dolores fiant, nihil à Galen. expositum est, quod quidem ego puto propterea factũ fuisse, vt nos doceat, præter dolorem lateris ex inflammata membrana succingente costas, & musculis internis, cæteros omnes dolores qualiumcunq; partium, & quomodocunque fiant, ad non veram & spuriam pleuritidem posse referri. Cæterum reliquis omnibus laterum doloribus in præsentia prætermissis, ad veram & exquisitam pleuritidem & differentias reuertamur. *Pleuritis exquisita.*

II. Differ. veris pleuritidis. Differentiæ veræ pleuritidis sunt plures, ac primum à loco affecto: namq; alia partem thoracis superiorem, alia inferiorem, alia dextram, alia sinistram occupat: ex quo orta est quæstio proposita ab Auic. vtra pleuritis sit deterior, an illa quæ est in latere sinistro vicina cordi, an illa quæ est in latere dextro? quam ille soluit hunc in modum: Pleuritidem sinistram partim esse deteriorem, quia inflammatio est proximior cordi, partim securiorem, quia facilius maturatur & resoluitur, propter maiorem partis caliditatem: pleuritidem autem dextri lateris contraria ratione partim esse

An dextra pleuritidis deterior sinistra.

esse tutiorem, quia inflammatio lõgius distat à corde, partim esse deteriorem, propterea quia difficilius maturatur & resoluitur: quæ quidem quæstio & quæstionis solutio forte alicui videbitur inepta & superuacanea, siquidem Auicen. hac in parte cõsentiens vulgo, accipit tanquam manifestum, cor in sinistra parte collocari, quod perspicue falsum est, & repugnat Galen. 6. de vsu partium 7. qui manifeste docet, cor in medio thorace consistere. Quod si motus cordis videtur indicare, quasi illud potius in parte sinistra fuerit collocatum, Gal. respondet 7. de administ. anatom. 7. hoc fieri duplici de causa, vna propter sinistrum cordis ventriculum, quem constat spiritum vitalem præcipue conficere & cõtinere, altera quoniam vertex ipsius cordis quoquo modo ad sinistram regionem deflectit, vt propterea non sit mirum, si illius motus magis in parte sinistra, quam in dextra percipiatur: qui plura hac de re cupit, is videat Conciliatorem differentia 99. *Cordis situs.*

Ad hanc differẽtiam alia quoque potest referri, quatenus membrana inflammatione laborat vel parte interna versus pulmones, vel parte externa quæ costis adhæret: quæ differentia est Galeni de const. artis med. 15. tametsi nonnulli eam non recipiunt, qui asserunt, membranam succingentem costas, teste Gal. etiam 7. de administr. anato. 2. tenuissimam esse, sicuti est tela araneæ, adeo vt nulla ratione videatur posse distinctionem & diuisionem recipere: sed respondendum, membranam secundum naturam se habentem, ac minime laborantem, reuera simplicissimam & tenuissimam esse, neque posse aliquam diuisionem recipere: at vero si eadem inflammatione laboret, rem se aliter habere: siquidem facta humorum fluxione, atque excitato tumore, non solum hæc membrana, sed etiam cæteræ omnes, quantumuis sint tenues & exiles, vsque adeo solent crassescere, vt facile in manifestas particulas diuidi possint, sicuti apparet in membranis cerebri, in vesica, & aliis tenuibus partibus id genus. *III.*

Secundo sunt differentiæ à materia ex qua inflammatio generatur: etsi enim nonnulli contendunt, pleuritidem tantummodo ex humoribus calidioribus, sanguine & flaua bile, originem habere, tamen, vt supra diximus, hic nomen inflammationis communiter accipiendum est, quatenus fluxionem omnem complectitur: quæ expressa est sententia Gal. de constit. artis med. 15. 2. de crisibus 10. 5. de locis aff. 3. qui manifeste docet, pleuritidem à quocunque humore fieri posse, quandoquidem licet hæc membrana satis duro & denso corpore constet, vnde facilius & frequentius à tenuioribus & calidioribus humoribus male afficiatur, tamen neque negandum est, eandem à crassioribus quoque & frigidioribus humoribus, pituita & melancholia laborare: namque si isti humores putrescant, & calorem præter naturam concipiant, nulli dubium esse debet, quin corpora etiam dura possint penetrare, & inflammationem efficere: quod eo magis probandum, quod maiori ex parte humores non soli & simplices, sed inter se mixti soleant inflammationem facere: itaque pleuritis alia est ex sanguine, alia ex bile, alia ex pituita & melancholia. *IV.*

Tertio sunt differẽtię à magnitudine & paruitate: à bono vel malo more, adeo vt non desint qui affirment, pleuritidem pestilentem dari, nec, mihi quidem vt videtur, temere, sicuti diximus tractantes febrem pestilentem. *V.*

Postremo sunt differentiæ pleuritidis ex tempore morbi, principio, augmento, statu, declinatione: quæ maxime sunt animaduertenda, cum pertineant ad curationem. *VI.*

Signa. De signis pleuritidis agit Galenus multis in locis,1. de locis aff.9. 5. de locis aff. 3. 2. de crisibus, 10. de constit. artis 15. 4. de causis pulf. 8. Verum id primum sciendum est, ex Galen. in libr. de plenitudine, vltimo. 2. de med. secundum locos. 1. 8. de med. secundum locos. 1. 2. de ratione victus. 2. hanc partem artis medicæ quæ tractat de signis, minime certam & demonstratiuam, sed admodum coniecturalem & indefinitam esse, nihilominus tamen signa pleuritidis tam certa & indubitata esse, vt certissimam huius morbi fidem facere possint: sicuti confirmat Galen.12. metho.7. 5. de tuenda 2. Et si quis obiiciat, quod verissimum est, medicos sæpenumero in contentionem venire, vtrum quis laboret pleuritide, nec ne: respondeatis id prouenire, non quod signa sint incerta & coniecturalia, sed quoniam illi falluntur, neque conueniunt circa exactam eorum cognitionem: sed singula signa perpendamus. *Febris continua.* In pleuritide primum signum pathognomonicũ est febris, quæ necessario illam comitatur, propter duas causas; primo propter affectum, nempe inflammationem: deinde propter situm partis laborantis, quæ cordi proxima est: quæ quidem duæ causæ necessariæ sunt, adeo vt si altera desit, non necessario febris consequatur. Namque quod est Galeni exemplum, si digitus phlegmone doleat, quoniam à corde longe abest, pariter si succingens membrana laboret scirrho vel œdemate, tunc non omnino contingit ægrum febricitare, de constit. art.15. Est itaque febris, & ea quidem continua: cum enim pleuritis sit morbus acutus, & cum febre, ex doctrina Galen.8. apho.30. vt ea sit continua necesse est. Sed qualisnam est huiusmodi febris continua? Galen. in hoc non plane sibi videtur constare, qui libr. de const. artis, nec non 2. de difficult. respirationis 8. scribit, febrem simpliciter adesse: 1. autem de crisibus 5. & 4. de causis pulsuum 8. addit, febrem acutam esse.

Dolor lateris Secundum signum est, dolor lateris: cum enim membrana, pars neruosa, inflammatione laboret, & continuum solui, & dolorem succedere est necesse: & cum huiusmodi membrana hæreat lateribus thoracis, hic dolor debet omnino alterutrum latus occupare: vnde si vel mediastinum, vel septum transuersum, vel pericardium, vel aliæ partes inflammatione laborent in thorace, vtique huiusmodi affectio pleuritis dici non debet. Verum qualisnam est hic dolor lateris? neque in hoc signo Galen. sibi ipsi prorsus videtur cõsentire, qui scribit, modo dolorem simpliciter adesse, modo continuum, modo pungitiuum, modo extensiuum, vt ex locis iam propositis dilucide conspicitur. Verum apparentem hanc Galeni inconstantiam in iis duobus signis, febre & dolore, ipse mihi videtur dissoluere 2. de diffic. resp. 8. quo in loco exponens historiam de Anaxione, descriptam ab Hip. 3. epid. his verbis: In febrem acutam incidit, dextri lateris dolor assiduus eum irruebat: quærit quamobrem Hipp. si quis alius, cur grauissimus & breuitatis studiosus, cum vnico verbo se explicare potuisset, scribendo Anaxionem fuisse pleuriticum, tamẽ voluerit plura symptomata enumerare, atq; ea ratione pleuritidem indicare? tandem hac ratione sibi ipsi respondet hunc in modum: cum singulis morbis nonnulla adsint symptomata, partim quidem necessario & perpetuo, partim contingenter vel raro, vel vtplurimum, Hippocratis consuetudinem & institutum tale fuisse, vbi necessaria tãtum symptomata extiterint, solo communi nomine morbũ explicare: vbi vero aliquid acciderit ex iis quæ raro fiunt, post cõmunem morbi appellationẽ, statim illius quoq; mentionem facere: ꝙ si plura fuerint symptomata, quæ præter cõsuetam morbi naturã notatione digna videantur, tũc prætermisso cõmuni nomine, singula eiusmodi particularia symptomata enumerare: id ꝙ euenit Anaxioni: cũ enim

enim illi plura ſymptomata rariora ſuperueniſſent, quæ nullo modo erant præter-mittenda, ſuperuacaneũ exiſtimauit communis morbi nominis meminiſſe: quod ex ea ſymptomatum narratione ſatis potuit manifeſtum fieri: itaque ille inquit, in febrem acutam incidit &c. Ex quibus non ſolum didiciſti quod febris adfuit, ſed etiam qualis, nimirum acuta, pariter quod æger non ſolum dolore cruciabatur, ſed etiam quali, nempe lateris dolore continuo. Cum ergo expoſitore Galeno febris acuta & dolor continuus ſint ex iis ſymptomatibus, quæ in pleuritide raro cõtingunt, ſatis cuique debet conſtare, febrem & dolorem ſimpliciter, minime febrem acutam & dolorem continuum inter ſigna pathognomonica reponenda eſſe: id quod experientia confirmat eſſe veriſſimũ, cum ſæpenumero vel putreſcente humore frigidiore, vel propter aliam cauſam, pleuritici neq; febre acuta, neq; dolore lateris continuo laborant.

Sed quid reſpondendum eſt pro Galeno qui & febrem acutam, & dolorem continuum, inter ſigna pleuritidis pathognomonica ſolet aliquando reponere? Quatenus ad febrem pertinet, nonnulli reſpondent, quod febris acuta frequenter pleuritidi coniungatur, cum illo auctore 6.apho.33. pleuritis ex humoribus bilioſis frequentiſſime originem habet, cuius indicium eſt, vt idem monet Gal. 1.apho. 12.1. de criſ.7. quod pleuritis maiori ex parte ſolet per tertium acceſſiones habere. Et ſi quis illis obiiciat expoſitionem Galeni, quem vidimus febrem acutam inter ea recenſere quę raro contingunt: reſpondent, hanc ſententiam potius ad reliqua ſymptomata, tuſſim ſiccam, & ſimilia, raro contingentia, quam ad febrem acutam referendam eſſe. Alii vero reſpondent, febrem acutam accipi dupliciter, vno modo proprie, & tunc habere duas conditiones, vnam quod celeriter moueatur, alteram quod ſit cum periculo: ſecundo modo minus proprie, & tunc vnam tantummodo conditionem continere, vt illa vel celeriter moueatur, vel ſit periculoſa: itaque, inquiunt, in pleuritide febrem acutam eſſe, quod ea continua ſit, neq; careat periculo, tametſi tarde moueatur. Quatenus autem pertinet ad dolorem continuum, reſpondendum eſt hoc nomen doloris apud Hipp. & Galen. dupliciter accipi, 2.apho.6. vno modo pro eo moleſto & triſti ſenſu qui doloris formam conſtituit: altero pro affectu qui dolorem efficit: vnde quamuis pleuritici continuum dolorem, hoc eſt, triſtem ſenſum non ſemper habeant, tamen perpetua eſt affectio & cauſa efficiens dolorem: quod ex eo licet confirmare, quoniam ſi ægri cogantur reſpirare vehementius, tunc perpetuo dolorem & moleſtiam percipient. Vtrum vero hic dolor ſit pungitiuus, vel extenſiuus, reſpondet Galen. libr. de conſt. artis, dolorem minime eſſe extenſiuum, hoc eſt, qui extenſionis ſenſum inferat, ſed neceſſario pungitiuum, quod affectæ partis ſubſtantia ſit membranoſa; ſed tamen hunc dolorem latiſſime diffundi, quoniam ipſa quoque ſuccingens membrana ad plurimum ſpatii extenditur: ad quem modum dicit Hip.2. de ratione victus, dolorem quandoque ad clauiculas, quandoque ad hypochondria peruenire.

Conciliatio Gal. locorum.

Febris acuta conditiones.

Æquiuocatio doloris.

Doloris qualitas in pleuritide.

Tertium ſignum eſt difficultas ſpirandi: quam Galenus in 5. de locis aff. 3. interpretatur eſſe frequentem & exiguam ſpirationem: & ratio eſt manifeſta, quam ille tradit lib. de conſt. artis 15. quoniam pars inſtrumenti reſpiratorii laborat & dolet: prohibet enim dolor quo minus inſtrumenta reſpirationis plurimum attollantur, vnde vt ſpiratio fiat pauca & crebra neceſſe eſt.

Difficultas reſpirandi.

Quartum ſignum eſt tuſſis, quæ à pleuritide non poteſt ſeparari, & ratio eſt ex 2. de criſibus ex lib. de conſt. artis, quoniam ex pleura laborante inflammatione, quæ

Tuſſis.

ne, quæ pars, vt diximus, admodum tenuis & rara eſt, neceſſario aliquid humiditatis reſudat, quæ propter vicinitatem facile pulmoni communicatur, præſertim cum ille ſit adeo mollis & rarus, vt omnem humidam ſubſtantiam facile poſſit recipere: itaque homo tuſſiet confeſtim, non tamen ſtatim expuet, ſed ſi plurimum, & quod craſſius fuerit, ab inflammatione defluxerit, tunc tuſſiendo expuet: ſi vero parum & tenue fuerit, irritabit quidem neceſſario, ita vt tuſſim moueat: non tamen expuet prius quam coaceruatum ſimul & concoctum, vel copioſiùs & craſſum factum fuerit.

Pulſus. Quintum ſignum in pleuritide pertinet ad pulſum, qui propter febrem neceſſario eſt celer, necnon, propter neruoſam partem male affectam, inſigniter durus, ſed minor quam febri conueniat, quoniam durities refragatur, & eſt impedimento, quo minus arteria dilatari atque extendi poſſit: quem pulſum aliquando Galenus ſerrinum vocat, in libro de pul. ad tyrones 2. 2. de criſibus 10. quaſi ille inæqualiter feriat manum, & vna pars arteriæ attolli videatur, altera minime, non aliter ac ſi ſerra, pluribus dentibus prędita, manui foret ſubiecta.

Contradictio Gal. diſſoluitur. Ex quo loco licet apparentem quandam Galeni contradictionem diſſoluere, qui 2. de criſibus 10. ſcribit, pulſus pleuriticorum eſſe magnos, 5. autem de locis aff. 3. ad finem, inquit, eſſe paruos: cum enim manifeſtum ſit, magnum & paruum dici ad aliquid, pulſus quidem in pleuritide ratione febris magni ſunt, propter duritiem vero & impedimentum arteriæ, minores quam febri conueniat: vnde ſi hac diuerſa ratione conſiderentur, nihil prohibet quin ſimul magni & parui dici poſſint. Atque hæc ſunt ea ſigna pathognomonica, quæ ſi ſimul conueniant, neceſſario pleuritidem indicant: ſin autem vnum vel plura deficiant, ſignificant pleuritidem non adeſſe: febris continua, dolor lateris pungitiuus, difficultas ſpirationis, tuſſis, pulſus durus & ſerrinus: quibus demum Galenus ſextum addit 4. de cauſis pulſ. 8. dolorem capitis; nunquam enim ille

Dolor capitis. inquit, fit vt in pleuritide caput non lædatur, quod illud fuliginem putrium humorum in inflammationibus excipiat: quod ſi putridus humor fuerit bilioſus, acri ſuo & mordente vapore cerebrum irritat, atque ad delirium perducit: ſi vero humor fuerit pituitoſus, craſſam caliginem quaſi nubem quandam ad cerebrum attollens, grauat cerebrum, cogitque hominem in grauem ſomnum deferri: atque hactenus de eſſentia, differentiis & ſignis pleuritidis.

Dignotio pleuritidis ab aliis morbis. Quoniam vero ex rerum ſimilitudine homines decipiuntur ſæpenumero, Hipp. & Galen. com. 1. in 1. de iis quæ fiunt in medicatrina, nos docent, ſimilia & diſſimilia diligenter eſſe animaduertenda, cum ſint nonnulli affectus pleuritidi admodum ſimiles, hoc loco neutiquam eſt prætermittendum, qua ratione alterum ab altero liceat diſcernere, & cuiuſque naturam exacte intelligere. Namque pars hæc artis, quæ pertinet ad ſigna, Galeno auctore hoc in loco,

Simiotica pars curatiua præcedit. priuſquam altera quæ ad curationem pertinet, ab iis exercenda eſt, qui recte medicinam ſunt facturi, vt in ſingulis ægrotis ſingulas morborum differentias diſcernere exacte poſſint, vbi ſimilitudinem aliquam inter ſe habuerint. Inter cęteros autem morbos, qui videntur cum pleuritide aliquam ſimilitudinem habere, ſunt primum pleuritides, quæ ſpuriæ nominantur, & tales ſunt vel ratione loci, vel ratione materiæ, ſicuti diximus: ſecundo ſunt inflammationes pulmo-

Quomodo diſtinguatur

nis:

nis: tertio ac potiſſimum ſunt inflammationes iecoris: de quibus breuiſſime agendum. *Vera pleuritis à ſpuria.*

Pleuritides ſpuriæ contingunt multis modis, ſed tanquam exemplum liceat accipere, flatuoſum lateris dolorem, qui frequenter ſolet imaginem pleuritidis repræſentare: itaque in huiuſmodi flatuoſo dolore ſpiratio non erit tam difficilis, ſicut in vera pleuritide, quoniam nulla eſt materia, nulla inflammatio, quæ thoracis dilatationem prohibeat. Secundo vel nulla aderit tuſſis, vel ſemper illa ſicca fuerit, quoniam flatus non eiiciuntur per tuſſim. Tertio dolor non erit pungitiuus, qui vtplurimum ſenſum extenſionis ſolet inferre. Quarto iſti dolores nonnunquam contingunt ſine febre, quæ ſi quando adeſt, longe eſt remiſſior altera quę apparet in vera inflammatione. Quinto pulſus non eſt adeo durus & inæqualis, & ſerrinus, & eſt magnus, cum nihil ſit quod poſſit arteriæ dilatationem impedire. Poſtremo neque læſio capitis concurrit neceſſario, cum deficiant humores qui facillime illud ſolent in conſenſum trahere.

In peripneumonia ſpiratio eſt difficilis; ſed longe difficilior quam in pleuritide: quoniam inflammata ſubſtantia pulmonis, meatus redduntur multo anguſtiores, ex quo anhelitus quoque neceſſario velocior & frequentior euadit. *Diagnoſis peripneumoniæ à pleuritide.*

Secundo dolor eſt potius grauatiuus, quam pungitiuus, cum pulmones minimo ſenſu præditi ſint.

Tertio tuſſis vtplurimum humida eſt, ſed perpetuo moleſtiſſima, cum pulmones ſint vel proprium, vel principale inſtrumentum tuſsis, vt ſupra diximus.

Quarto febris ſemper eſt acutiſsima & vehementiſsima, parte tam præcipua & vicina cordi laborante.

Quinto pulſus aliqua ex parte ſunt molles, de quibus agit Galenus 4. de cauſis pulſ. 12. quibus omnibus ſi poſtremo addamus propria ſigna huius morbi, rubedinem malarum, & faciei, calidam reſpirationem, & ſimilia, non difficile erit peripneumoniam à pleuritide diſtinguere.

Demum reſtat inflammatio iecoris, quæ quam maxime pleuritidi eſt ſimilis, ac potiſſimum ſi illius pars gibba male afficiatur; Nam quemadmodum laborante parte caua, ducto in conſenſum ventriculo, contingunt nauſea, vomitus, & ſimiles affectus, ita contra laborante parte gibba, intentis internis quibuſdam vinculis, quibus iecur coſtis alligatur, contingit dolorem ad ſuccingentem membranam peruenire, & reliqua ſequi ſymptomata, quæ pleuritidis imaginem repræſentant, adeo vt Medici frequenter neſciant alteram ab altera inflammatione diſcernere: ſicuti euenit Medico illi Siculo, quem Galenus vna cum Glaucone philoſopho viſitauit, qui cum inflammatione iecoris laboraret, ſe pleuritidem eſſe exiſtimabat, cuius hiſtoriam habetis apud Galenum 2. de locis aff. 9. Veruntamen neque deſunt certa indicia, quibus hæ quoque duæ inflammationes inter ſe diſtinguantur, de quibus indiciis agit Galen. 2. de locis aff. 9. Namq; vt ſummatim dicam, in iecoris inflammatione dolor non eſt pungitiuus, ſed æger potius quandam grauitatem percipit, cum hæc pars vnum tantummodo, & quidem exiguum neruum recipiat, vt propterea admodum obtuſum ſenſum obtineat: præterea hæc grauitas nõ alias thoracis partes, quã dextrã ad ſpurias coſtas occupat, ſic febris nõ ſolum cõtinua eſt, ſed etiam perpetuo vehementiſſima ac vere acuta: tuſſis fere ſemper arida & ſicca eſt, reſpiratio eſt minus difficilis, ſed inter cætera omnia ſigna, vt monet Gal. *Quomodo ab inflammatione iecoris diſtinguatur.*

per omnia tempora morbi, nullum eſt firmius, & certius diſcernendi hoſce duos affectus, quam ſit pulſus: ſiquidem in iecoris inflammatione ille non eſt adeo durus, neq; ſerrinus, vt dixi de pleuritide. Quamuis enim Galenus doceat, in omni inflammatione pulſum duriorem euadere, quod tenſio partis inflammatę ipſis quoque arteriis communicetur: tamen nulli dubium eſſe debet, quin partibus ſuapte natura membranoſis & arterioſis pulſus duriores euadant, vt quæ ſua ſponte & natura ſint ſatis tenſæ, ſicuti contingit in pleuritide. Ita ergo affectus ſimiles pleuritidis inter ſe diſtinguuntur.

Qua pars pleuræ laboret, quomodo cognoſcatur.

Signa differentiarum pleuritidis exquiſitæ & non exquiſitæ ſatis diximus: pars affecta vel dextra, vel ſiniſtra, vel ſuperior, vel inferior, per ſe eſt manifeſta: vtrum vero pars membranæ interna, verſus pulmones, an altera, interna, verſus coſtas, magis laboret, hoc inprimis argumento poteſt deprehendi, quod à Galeno traditum eſt de conſt. artis med. 15. Namq; ſi pars interna fuerit inflammata, tunc æger difficilius in altera parte oppoſita, facilius in parte laborante decumbit: contra vero ſi pars externa verſus coſtas inflammetur, tunc æger longe difficilius in latere male affecto, quam in altero oppoſito quieſcet: & ratio eſt, quoniam, exempli gratia, ſiniſtra interna parte inflammatione laborante, ſi ęger decumbat in latere dextro, tunc pars phlegmone laborans ſuſpenſa eſt, ac fere dilaniatur: laborante autem eadem parte verſus coſtas, ſi æger eodem affecto latere decubuerit, tunc pars inflammata comprimitur, & magis irritatur: ſin autem ambæ partes membranæ laborent, tunc æger ſuper vtroq; latere ſimiliter decumbit. Secundo quatenus pertinet ad materiam inflammationis, etſi ea ex qualitate doloris, ex qualitate febris, nec non aliis ſymptomatibus quoquo modo poſſit cognoſci, tamen potiſſimum per ea cognoſcitur, quæ per ſputa eiiciuntur: nam ſi bilis redundet, pallidū aut flauum, ſi atra bilis, nigrum, ſi pituita, ſpumoſum & albicans, demum ſi ſanguis, rubrum ſputum eiicitur, vt Galenus docet 5. de locis aff. 3. 1. de criſib. 5.

Materiæ peccans quomodo cognoſcatur.

Magnitudo & mos morbi differunt.

Tertio fuerant differentiæ à magnitudine & paruitate, à bono vel malo more: quo primo loco ſciendum eſt, magnitudinem & morem morbi inter ſe differre, ſiquidem fieri poteſt, exempli gratia, vt ſit febris vehementiſſima, quæ prorſus careat omni malo more, ſicuti contra vt parua febris ſit quandoq; valde maligna: quæ doctrina eſt Gal. 1. de criſ. 3. Deinde neq; illud ignorandum eſt ex eodem Galen. 3. de criſ. 4. de ſpecie quidem morbi ex propriis ſymptomatibus, de magnitudine ex eorum quantitate, de more demum ex ſuperuenientibus ſymptomatibus iudicium eſſe faciendum: itaq; ſi magnitudinem vel paruitatem pleuritidis velimus intelligere, propria illius ſymptomata ſunt animaduertenda: etenim ſi ea fuerint inſignia, vehementem pleuritidem, ſi fuerint remiſſa, paruam demonſtrant: ſic ſi velimus morem pleuritidis cognoſcere, quem morem ego interpretor cum Gal. 3. de criſib. 4. vtrum ea benigna an maligna fuerit, ſuperuenientia ſymptomata ſunt attendenda. Exempli gratia, ſi æger vel nihil, vel difficulter, vel nigra expuit; ſi in neutro latere poteſt decumbere, malignitas morbi proditur.

Species morbi. Magnitudo. Mos.

Mos morbi quid.

Tēpora morbi vt cognoſcantur.

Poſtremo erant differentiæ pleuritidis à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione, de quibus atq; eorum ſignis diffuſe tractat Galen. 1. de criſ. 18. quæ quidem ſigna etſi multis modis poſſunt haberi, tamen præcipue ac manifeſte ex ſputis colliguntur: namque vt docet Galenus in morbis laterum & pulmonis ſputa idem præſtant, quod in reliquis morbis, ac potiſſimum in febribus, lotia ſolent præſtare: etenim ſputa aut plane nulla, aut humida & omnino cruda, morbi prin-

cipium

cipium significant; vbi ęger pauca concocta incipit expuere, tum principium desinit & augmentum accedit, quod totum id tempus est, quando æger semper & magis, plura & meliora & facilius expuit: quando vero quæ expuuntur exquisite concocta fuerint, & multa & facile educuntur, tunc adest tempus vigoris: vbi autem exquisite concocta & facile educuntur, multitudo autem materię fuerit imminuta, tunc declinationem adesse arbitrari oportet: quam doctrinam Galen. celebri exemplo Anaxionis longissima oratione ita illustrat, vt pluribus non sit opus: itaq; statim ad curationem veniamus.

Sępe diximus ex Galeno cap.95. artis med. de indicationibus accommodatis ad curandas inflammationes, & omnes morbos quicunque ex fluxione humorum oriuntur, quæ sunt quatuor, vacuatio vniuersi corporis, repulsio, reuulsio, resolutio: ex quibus id primum dubium est, vtrum in pleuritide medicamenta repellentia conueniant, nec ne: namque Mesue, Arculanus, & alii hanc indicationem non prętermittunt: quibus Galenus videtur quoquo modo fauere, qui scribit 2. metho. 16. partes quasdam esse quæ perpetuo sunt roborandæ, quales sunt, exempli gratia, epar & ventriculus; nonnullas quæ nulla indigent roboratione, quales sunt intestina, peritonęum: nonnullas demum quæ medio modo se habent, sicuti renes & pectus: quamobrem laborante pectore illud saltem aliquando roborandum videtur, quod repellentia præstant medicamenta. Sed vno verbo respondeatis cum Galeno capite sequenti 17. in pleuritide nunquam medicamenta repellentia conuenire, propterea quia talia medicamenta humores inflammationem efficientes in pulmones & cor nonnunquam repellunt, imo vero tantum abest, vt repellendum sit, vt potius foras trahere oporteat: ad quem modum paulo post videbimus Hippo. statim principio calidis fomentis vti: sic Medici probant vsum cucurbitulæ, dummodo opportune & post communem euacuationem adhibeatur. Ad Galenum vero respondendum est, thoracem quandoque esse roborandum, ac potissimum vbi ex eo aut pulmone pus oporteat educere, sed tamen in pleuritide nunquam repellentibus vtendum esse.

Curatio.

Vtrum repellentia conueniant.

Itaque in pleuritide tres tantum remanent curandi indicationes, vacuatio vniuersi corporis, reuulsio, resolutio, de quibus sigillatim dicendum: sed illud primum notandum est, has indicationes non omnes perpetuo fore necessarias, sed quandoque solam postremam, nimirum resolutionem posse sufficere: cum enim doceat Galenus de constitution. artis medic. 17. 13. metho. 9. de inæquali intemperie 3. indicationem primam curandæ inflammationis consistere in vacuatione materiæ, quæ in parte inflammata continetur, hæc autem materia inter cæteras rationes per halitum & insensibiliter possit euacuari, quandoque euenit, vt in pleuritide curanda sola resolutio materię contentæ in membrana succingente costas, sufficiat, adeo vt aliis indicationibus & remediis non sit opus: hoc autem licet facere, quotiescunque pleuritis fuerit exigua ac mitis, neque in toto corpore vitiosi humores redundarint: ad quem modum dicit Hip. 2. de ratione victus in principio tentandum esse laterum dolores calidis fomentis dissoluere, siue is dolor fuerit per exordia, siue postea fuerit exortus: namque fomenta calida, vt notat Galenus in com. solent cutim ipsam ad perspirationem rariorem efficere, materiamque inflammationis tum attenuare, tum per halitum dissoluere. Quo loco potius ridendi quam refellendi sunt illi Medici, qui pu-

Indicationes.

Error quorundam.

ſtant Hippocrat. ob id fomentorum vſum probare, vt hac ratione intelligeret, vtrum adeſſet pleuritis nec ne: quaſi vero vir diuinus potuerit hæſitare in dignoſcendo morbo, quem, vt ſupra vidimus, manifeſta & certa indicia demonſtrant, qui manifeſte inquit, tentandum eſſe lateris dolorem diſſoluere, non experiri an ſit pleuritis nec ne.

Itaque ſi æger nulla humorum neque excrementorum copia refertus videatur, tunc Hippocratis doctrina & imitatione, primum calidis fomentis tentandum eſt dolorem mitigare & ſanare. Sed qualianam ſunt huiuſmodi fomenta? Galen. comm. 2. triplicem eorum differentiam facit, qui ſcribit, alia eſſe humida, alia ſicca, alia ex vtriſque mixta: præterea alia mordentia, alia mordente facultate carentia, & alia ex iis commixta; adeo vt liceat cum Galeno fomenta in ſex ſpecies diſtinguere, quorum alia ſunt humida, exempli gratia, ex aqua: alia ſicca, ex furfure: alia mixta ex vtriſque, aqua & furfure: rurſum alia mordentia, ex ſale: alia mordente facultate carentia, ex milio: alia ex iis mixta; quæ tanquam exempla ſint ſatis, cum alia ſint plurima genera fomentorum, de quibus omnes tractant. Sed quonam modo, & in quibus doloribus oportet huiuſmodi fomentis vti? communiter practicantes habent ſuum quoddam vulgare fomentum, quo in omni lateris dolore ſemper vtuntur, & eſt tale.

Fomenta.

Fomentum vulgare.

℞ *Chamomali.*
Anethi.
Radicum althea ana M. j.
Seminum lini.
Fenugraci ana ℥ j.
Seminum aniſorum.
Faniculi.
Cymini ana ℥ ß M. bulliant pro fomento.

Sed hoc vulgare fomentum, mea ſententia, non ita generaliter & ſine diſtinctione adhibendum eſt: namque ſi materia efficiens inflammationem fuerit calidior, exempli gratia flaua bilis, tunc id fomentum potius obeſſet, quam prodeſſet, cum facultate calefaciendi præditum ſit: ſin autem materia eſſet frigidior, vt pituita, illud forte poſſet conuenire: vnde rationales Medici pro varia noxia materia varia quoque fomenta debent adhibere, adeo vt, verbi gratia, redundante flaua bile, ſint accommodata fomenta humida & morſu carentia; redundante pituita, fomenta ſicca & mordentia adhibeantur, quorum exempla ex Hippocrate & Galeno 2. de ratione victus morborum acutorum, à tex. 2. vſque ad 10. nec non ex Alex. & aliis facile haberi poſſunt.

Ad alteram indicationem pertinent olea, pinguedines, ex quibus ſolemus latus dolens inungere & fouere, & ſit exemplum.

Linimentum reſoluens.

℞ *Olei amygdalarum dulcium recentis ℥ j.*
Adipis gallina.
Anatis.
Anſeris ana ℥ ij.
Cera parum M. f. Linimentum.

Item

Item.

℞ *Olei amygdalarum dulcium* ℥ ij.
Chamomelini completi ℥ j. *Misc.*

Ita ergo tentandum eſt calidis fomentis laterum dolorem diſſoluere,quod, vt dixi, licet facere quotieſcunque conſtat humorem qui inflammationem pe- perit, non multum eſſe, neque in toto corpore redundare. Et ſi quis iunior quærat, quonam modo liceat cognoſcere, vtrum æger multis humoribus & excrementis redundet? huic reſpondet Alexander tum alia multa, tum maxime fomentum quod lateri adhibetur, hanc copiam indicare. Namque ſi vſu fomenti dolor fiat moderatior, vt æger ipſe manifeſte recreationem ſentiat, ſciendum eſt, tunc nullam copiam adeſſe, quod ſi contra dolor præterquam quod nihil cedit, adhuc etiam valentior reddatur, tunc debet conſtare copiam exiſtere, quam particulæ incaleſcentes ad ſe attrahunt; quo tempore à fomentis deſiſtendum, & ad inſignem aliquam totius corporis vacuationem properandum eſt. Quam quidem medendi methodum Hippocrat. obſeruauit in Anaxione, cui nihil proficientibus fomentis, ſed & dolore, & febre, & omnibus ſymptomatibus die ſeptima grauioribus redditis, octaua die venam ſecuit.

Quomodo aeprehendatur humorum copia.

Cæterum cum vacuatio vniuerſi corporis venæ ſectione, & purgatione fiat, Hippocrates vtriuſque vſum ita diſtinguit, docetque dolore aſcendente ad partes ſuperiores, venam cubiti internam ſecandam eſſe: dolore autem deſcendente ad hypochondria, medicamentum dandum eſſe: quam quidem Hippocratis ſententiam etſi Galenus videtur recipere, atque illius cauſam referre in motionem humorum, & naturæ inclinationem, quam Medicus debet imitari, tamen ita ſtatuit, pleuriticos, vtcunque dolor vel aſcendat vel deſcendat, longe opportunius ſectione venæ, quam medicamento vacuandos eſſe, cum propter vehementiam febris, quæ maiori ex parte huic morbo copulatur, tum propter variam ac plane diuerſam hominum conditionem, in aſſumendis medicamentis, quæ res cum ſit maxime coniecturalis, adeo vt vnum atque idem medicamentum aliquando vni homini copioſiſſimam purgationem efficiat, alteri ſit prorſus inutile & nihil agat, hinc ſolent maxima incommoda & pericula ſuperuenire.

Vena ſectio purgationi præferenda.

Propter has igitur duas rationes, & vehementiam febris, & diuerſam naturam hominum circa purgationes, ille aduerſus Hippocrat. ſententiam in vniuerſum, ſiue dolor aſcendat, ſiue deſcendat, magis ſectionem venæ probat, quam medicamentum.

Sententiam Hippocratis de adminiſtratione vel ſectionis venæ, vel purgantis medicamenti pro varia doloris inclinatione vel ad partes ſuperiores, vel ad inferiores, ſequuntur Paulus, Alexander, Aetius, ac prope omnes: & inter cæteros Alexand. appellat vulgares medicos, quicunque cauent ne pharmacum aliquando exhibeant, ad ſectionem autem venæ tanquam inculpatam & tutiorem confugiunt, de quibus quidem locis ac diſſentientibus opinionibus Hippocratis & Galeni, nec non de variis & difficillimis controuerſiis, quæ hic oriuntur, nolo longius agere, qui id feci prolixe in meis diſputationibus: itaque illud vnum ſufficiat, me Galeni opinionem magis probare, ac longe tutius eſſe, quamuis dolor deſcendat ad hypochondria, venam ſecare, quam exhibere medicamentũ, tametſi

testimonio quoque Galenus ex sectione venæ minus auxilium sit sequuturum. Quamobrem concludendo, ita habendum est, in omni pleuritide, qualiscunq; ea fuerit, & à quocunque humore originem duxerit, perpetuo venam secandam esse, dummodo tres principes scopi simul conueniant; etenim si pleuritis fuerit mitis, & desit morbi magnitudo, tunc à sectione venæ abstinendum est, cuius illustre exemplum habetis apud Galenum 6. epid. 3. 44. de quodam ægroto, pleuritide laborante, & cruenta expuente, quem ille visitauit, in cuius curatione censuit à sectione venæ abstinendum esse, propter eam solam causam, quod morbus foret leuis, & deesset princeps scopus, morbi magnitudo: de quo ægroto dixi in meis disputationibus.

At vero si pleuritis magna fuerit, ætate & viribus consentientibus, perpetuo ad sectionem venę veniendum est. Sed quærat aliquis iunior, si magna fuerit pleuritis, neque per vires aut per ætatem liceat venam incidere, quidnam agendum est? Communiter practicantes ad suas scarificatas cucurbitulas protinus accedunt, quæ si vnquam sunt detestandę, in hoc morbo maxime; siquidem appositæ superioribus partibus, magis ad partem laborantem trahendo, maxima pericula possunt afferre. Paulus in hoc casu docet, clysteribus acrioribus agendum esse, cui consentit Auicenna, qui scribit 13. tract. 5. capite de curatione pleuritidis, solutionem ventris omni die semel aut bis excusare à phlebotomia.

Quid agendũ loco sectionis venæ.

Hic prorsus ridicule quærunt nonnulli, vtrum liceat principio morbi, an post aliquot dies venam incidere; quibus, vt puto, negotium facit Hipp. qui Anaxioni octaua die venam secuit: siquidem vulgaris est apho. Incipientibus morbis, &c. 29. 2. part. Et omnis ratio confirmat, hoc remediũ principio morborum semper esse opportunissimum. Quatenus autem pertinet ad Anaxionem, & quamobrem Hip. illi 8. die venam secuerit, multi multum laborant, & inter cæteros Montanus Veronensis mirabiles fabulas docet, qui scribit Hip. non illi secuisse venam die tertia, quinta, septima, quoniam illi dies fuerant maioris afflictionis, cum pleuritis de tertio in tertium habeat afflictionem, non die sexta, quoniam eo die delirauit, & habuit sæua symptomata, ac tandem concludit, Hip. non cognouisse reuulsionem, quæ principio conuenit, vel eam non aduertisse, vel non ea vsum fuisse: quibus nihil magis inepte aut falso dici potest: quasi verò Galenus non vere & perspicue huius rei causam reddiderit, qui cum miraretur, quamobrem Hippocrat. ex multis ægrotis descriptis libro 1. & 3. epid. in solo Anaxione missionis sanguinis mentionem faciat? Respondet, id factum fuisse, non quod illi soli sanguinem miserit, sed propterea, quia tanquam raro exemplo sanguis octaua die missus fuerit, siquidem veteres Medici, quasi certa lege, vltra diem quartam non solebant venam secare: vnde colligit Galenus, si octaua die sanguis fuit missus, alios multos ægrotos sectionem venæ requirentes, secunda, tertia, quarta die hoc remedio vsos fuisse. Duplicem autem reddit rationem, quamobrem Hippocrat. in cæteris ægrotis nullam de missione sanguinis mentionem fecerit: vnam quod in libro epid. illi propositum fuerit conscribere tractationem, non curationis, sed tantum præsagitionis, vnde & missionem sanguinis & cætera omnia præsidia prætermittit: altera autem est ratio, quod Hippocrat. nonnullos ægrotos principio morbi non visitauerit, quam eandem rationem repetit Galenus 1. epid. 3. 26.

Quo tempore secanda vena.

Montanus perstringitur.

Sed

Sed qualiſnam vena ſecanda eſt? Hic quæritur vtrum in pleuritide & cæteris inflammationibus liceat ſanguinem mittere ex latere laborante, aut oppoſito, de quo iam 50. annos tot viri doctiſſimi Hiſpani, Galli, Germani; Itali, diſputarunt tam diffuſe & acriter, vt integra & quidem grandia commentaria extent; at cum temporis anguſtiæ non patiantur longiorem diſputationem, & ſuperuacaneum videatur eadem repetere, & actum agere, mihi libet meam tantum ſententiam vobis proferre, vnoquoque vel altero argumento, & vno vel altero Hippocr. & Galen. teſtimonio eam confirmare, quam puto cæteris eſſe veriorem, & quam ego quidem quamdiu medicinam facio, ſemper probaui & ſequutus ſum: ea vero ſententia eſt, in pleuritide & qualibet interna inflammatione ſemper venam lateris laborantis ſecandam eſſe: ac primum eſt Hippoc. 6. epid. 6. 5. qui generaliter docet, in doloribus proximum ventrem purgare, & proximum ventrem incidere. *Quæ vena ſecanda.* *Venam lateris affecti ſecandam eſſe probatur.*

Secundo eſt idem Hipp. 4. de ratione victus 75. qui expreſſe docet, ſecandam eſſe venam qua parte dolor affligit: qui locus vt placet Galen. in com. eſt interpretatio textus 10. Hip. in lib. 2. in quo ſimpliciter dixerat, internam cubiti venam ſecandam eſſe.

Tertio eſt Galen. qui tractans de miſſione ſang. gratia reuulſionis, perſpicue docet rectitudinem perpetuo ſeruandam eſſe, aſſeuerans huiuſmodi vacuationes conſpicuas vtilitates afferre: alteras autem quæ ex oppoſito fiunt latere, nihil iuuare: ſpeciatim vero de pleuritide hæc habet, libr. de ſanguin. miſſ. 16. Pleuriticis quæ è directo laborantis lateris facta eſt venæ ſectio, euidentiſſimam ſæpe vtilitatem attulit, quæ vero ex parte contraria, aut omnino nullam, aut longo poſt tempore.

Neque pro hac opinione deſunt rationes, quarum prima poteſt colligi ex Galeno 3. de criſibus vltimo. de ſanguin. miſſ. 15. qui ex doctrina Hipp. & iis quæ quotidie in laborantibus hominibus manifeſte apparent, ita ſtatuit, quaſcunque ſanguinis eruptiones à natura factas, κατ' ἴξιν, hoc eſt, ſecundum rectitudinem, vel è directo, maximam ægrotis vtilitatem afferre: quæ autem contra ſanguinem excernunt nihil iuuare, aut etiam nocere, quod nimirum vacuato ſanguine bono, vitioſo & inutili intus relicto, citra aliquam morbi alleuiationem vires deiiciantur: itaque ſi medicus eſt imitator naturæ, ac debet in ſuis euacuationibus illam recte operantem perpetuo iuuare, hinc ſequitur neceſſario Medicum quoque mittentem ſanguinem naturæ imitatione, illum perpetuo oportere ſecundum rectitudinem educere. *Κατ' ἴξιν quid.*

Secunda colligitur ratio ex natura morbi, ac vera methodo medendi, de qua ex Galeno ſæpe dixi: cum enim pleuritis ſit inflammatio, & illa quidem partim facta, quod illius ſymptomata demonſtrant, partim in fieri: ratione quidem factæ inflammationis conuenit vacuatio materiæ quæ in ea continetur: ratione autem fientis inflammationis conuenit reuulſio, quæ fluentes adhuc humores retrahat.

Itaque in pleuritide non ſolum reuellendum, ſed etiam deriuandum, & à parte inflammata vacuandum eſt: ſectio autem venæ eiuſdem lateris vtrumque præſtat. Nam ſicuti ſi velimus ſimpliciter reuellere, ſecamus venas in partibus oppoſitis & diſtantibus: ita ſi velimus ſimul reuellere & deriuare, ſecamus venas ſuperiores. Si quis de hac quæſtione plura ſcire cupit, is inter cæteros videat Pe-

trum, Brisotum Gallum, Matthæum Curtium, viros præclarissimos, qui ex proposito & accurate eam tractant, & soluunt omnes rationes, quæ multę sunt, pro aliis opinionibus. Ergo in pleuritide vena ex brachio laborantis lateris secanda est.

Quantitas sanguinis. Sed quantum sanguinis oportet vacuare? Hippocrates hanc quantitatem determinat, donec sanguis rubicundior flauiorque multo existat, vel pro puro & rubicundo liuidus: vtrumque enim contingit; quæ quidem coloris mutatio, sanguinis ex particula laborante & inflammatione obsessa translationem satis demonstrat. Ex quo id licet intelligere, quod modo dicebam, in pleuritide non solum reuellendum, sed etiam deriuandum & euacuandum esse.

Mesue & Auicenna arguuntur. Quo loco arguendi sunt Mesues, Auicenna, & cæteri illis consentientes, qui etsi secant venas in oppositis & distantibus partibus, tamen docent mutationem coloris expectandam esse, quod quidem sine certo ægri discrimine non videtur fieri posse, & antequam vniuersus sanguis hauriatur.

Sanguinis mutatio non semper attendenda. Veruntamen quod pertinet ad coloris mutationem, sciendum est ex Galeno de sanguin. miss. 14. non eam perpetuo esse expectandam, cum accidat interdum, vt antequam illa fiat, cessandum sit, & hoc duabus de causis: quod videlicet aut virtus sit imbecilla; aut phlegmone sit maligna, in qua sanguis vehementer impactus est, neq; quidquam potest exire.

Error practicantium. Postremo neque illud prætermittendum, Medicos nostri temporis, qui admodum parce sanguinem detrahunt in omnibus morbis, in pleuritide fere nunquam hoc Hippocratis pręceptum seruare, neque eam sanguinis quantitatem educere, quam ille præcepit, ad mutationem coloris, vt fortasse propter hanc vnam pręcipue causam hic morbus videatur tam periculosus, & tam difficile curari.

Quæ purgantia & quando conueniant. Proposita est duplex ratio ab Hippocrate vacuandi vniuersi corporis in pleuritide, altera per sectionem venæ, de qua satis diximus, altera per medicamenta purgantia, de quibus dicendum est. Et sicuti nos cum Galeno & propter vehementiam febris, & propter alias causas censemus à validioribus purgantibus medicamentis abstinendum esse, ita leuiorum & lenientium medicamentorum vsum principio maxime probamus, quod ea purgando ventriculum, intestina, & primas vias, maximam sæpenumero vtilitatem afferant, qualia forent cassia, manna, sed præcipue mel violaceum solutiuum: quæ duo medicamenta in pleuritide & affectibus thoracis videntur habere insignem prærogatiuam: nec demum, si ita ferat occasio, in declinatione morbi, & post humorum concoctionem, purgantium quoque medicamentorum vsus prætermittendus est, qualia forent non dixerim peplium & helleborus, sed agaricus, rhabarbarum, electuarium diaphænicon, & alia id genus, quæ hoc tempore sunt vsitata, de quibus iam diximus, & dicemus rursum.

Reuellentia. Cæterum præter sectionem venæ, quæ præcipuam reuellendi vim habet, ad cætera quoque genera reuulsionum veniendum est, frictiones, ligaturas, cucurbitulas, sed clysteria cæteris omnibus sunt anteponenda, quæ pro varietate noxię materiæ, vel frigidioris, vel calidioris, vel leuiora vel acriora instituantur: siquidem huiusmodi repetita alui lenitio per clystera, vt supra notauimus, cum Auicenna potest excusare à phlebotomia: vnde in pueris, in senibus & cæteris, quibus non item

licet

licet venam incidere,mea ſententia longe præſtat vti quotidie clyſteribus,non modo ſemel,ſed etiam bis,quod ego ſæpius facere ſoleo, quam ſcarificatis cucurbitulis:ſicut vulgares medici ſolent.

Demum vero tertia & poſtrema reſtat indicatio, quæ pertinet ad diſſoluendam & vacuandam materiam quæ in parte inflammata continetur : pro qua indicatione primum conueniunt fomenta & linimenta, de quibus iam ſatis diximus; antiqui præterea etiam cerata, emplaſtra, & alias medicamentorum formas conficiebant, ex decocto Chamomæli, radicis altheæ, caricarum, ireos, & ſimilium; de quibus Paulus, Aetius, Alexander & omnes tractant: ac poſtremo ad ſcarificationem loci affecti, & ad vſum cucurbitulæ deueniebant, quod quidem præſidii genus Alexand.inter cæteros maxime probat, qui ſcribit Medicos priuatoſq; homines longa experientia didiciſſe, hoc remedium eſſe vtiliſſimum, adeo vt mirum ſit, quomodo in dolore, qualiſcunque ille fuerit, licet vehementiſſimus, ſtatim malum ceſſet, vt neque fomento, neque aliis præſidiis amplius indigeat: ego vero ſicuti ex vna parte hoc præſidium non improbo, ita ex altera non alio tempore illud probarem, quam declinationis, ac fere lenito dolore : quod ſpeciatim notauit Paulus,qui ſcribit,poſt 14. diem ſi malum non ceſſerit, cucurbitulam eſſe imponendam. *Pro diſſolutione materia impacta.*

Verum ad purgandam huiuſmodi materiam inflammationis, Medici familiariter vtuntur iis medicamentis, quæ vulgo lambitiua dicuntur, quæ ſæpius ac ſenſim deglutita, ad prouocationem ſputorum, & pectoris expurgationem ſunt admodum accommodata: ea vero incidendi ac attenuandi præcipue vim habent; qualia ſunt, leuiora quidem, ſyrupus de farfara, de capillo veneris, violatus, acetoſus, vel oxymel ſimplex : valentiora, ſyrupus de liquiritia, de hyſſopo, de praſſio, oxymel compoſitum, oxymel ſcilliticum, & ſimilia : quorum quidem pro varia materia inflammationis, modo vnum, modo alterum debet adminiſtrari: Exempli gratia, redundante flaua bile, ſyrupus de farfara violatus; redundante pituita, ſyrupus de hyſſopo, oxymel ſimplex. Apud aromatarios duo præcipue ſunt medicamenta, quæ vulgo Lohoh appellantur, alterum Lohoh ſanum & expertum, alterum lohoh de pino : quæ duo medicamenta ſi recens & probe conficiantur, optima ſunt. Galenus & veteres Medici familiariter vtebantur ſeminibus vrticæ, hyſſopi, & ſimilibus : & ſit exemplum. *Medicamenta lambitiua.*

Electuarium expectorans.

℞ *Seminum vrticæ* ℥ *ij.*
Hyſſopi.
Origani ana ℥ *j. M. redigantur in tenuiſſimum puluerem, & cum ſyrupo de farfara fiat electuarium.*

Sunt alia quamplurima, partim ſimplicia, partim compoſita, de quibus omnes agunt & veteres, & moderni, vt ſuperuacaneum ſit aliquid dicere. Hæc porro medicamenta ex decreto Hippocratis & Galeni 3. de ratione victus 29. non frigida, non calida, ſed perquam tæpida, hoc eſt, inter calidum & frigidum exacte media ſunt adhibenda, cuius rationem tradit Galenus in comment. De quibus demum medicamentis illud mihi monendi eſtis, quod velim vos memoria tenere, ne aſſidue ac fere tota die & qualibet hora, ſed tantummodo ieiuno ventriculo, longioreque tempore poſt aſſumpta alimenta illa exhibeatis, ſicut Hippocrates & Galenus docent 3. de ratione victus. Aduerſus quorum doctrinam & rei euidentiam, communiter practicantes prope omnes, *Quo tempore lambitiua adminiſtranda.*

non

non sine turpi errore, nunquam cessant hæc medicamenta exhibere, quæ prætetquam quod hac importuna ratione exhibita nihil iuuant, id speciatim agunt, vt co-ctionem ventriculi magnopere lædant.

Secreta. Postremo sunt nonnulla medicamenta, quæ isti secreta appellant, vel quod manifesta, vel latente proprietate credantur omnes pleuriticos iuuare, quale est puluis illius floris purpurei, qui paruæ rosæ formam repræsentat, ac sua sponte passim in segetibus nascitur, & vulgo Gieton dicitur; quale est puluis dentis apri, vterque ad ʒ j. exhibitus: quale demum est oleum de semine lini, quod ad ℥ iiij. simul cum rasura dentis apri calidum præbetur:

℞ *Olei seminis lini ℥ iiij.*
Dentis apri puluerisati ʒ j. M. & calidum exhibeatur summo mane:

à quo iubent abstinendum esse à cibo saltem per sex horas. Neque pariter desunt

Externa. medicamenta secreta externa, quale est emplastrum lateri dolenti appositum, quod ex puluere cumini, ex succo caulium, & pinguedine porcina conficiunt: qualia forte sunt alia multa id genus, quibus isti prædicant mortuos reuiuiscere.

Transitus ad suppurationē. Quod si post hæc omnia materia inflammationis neque concoqui, neque purgari, neque dissolui possit, tunc certum est eam ad suppurationem permutari: quæ sententia est Hipp. 2. prog. 52. cui quidem permutationi ille in apho. terminum statuit 14. dierum 5. apho. 18. in quo casu fomentis, linimentis, inunctionibus & cæteris præsidiis, quæ moderatam vim habeant calefaciendi & humectandi, hanc naturæ inclinationem iuuare oportet. Exempli gratia, cum hydrelæo, cum radice altheæ, passulis, caricis, farina tritici, adipe suillo, vitulino, gallinaceo, & similibus, de quibus agemus in suppuratione. Facta suppuratione illius disruptio quærenda est, quam præ cæteris modis, decubitus in latere sano, insignis corporis motus, clamor vehemens & violentus, solent iuuare: sic demum rupto abscessu

Pectus mundificantia. ad illa deueniendum est, quæ speciatim ad puris excreationem, & pectoris mundificationem sunt accommodata, qualia sunt ptisana cum melle vel saccharo, syrupus de hyssopo, de marrubio, decoctum iridis, pini, pulegii &c. de quibus suo loco tractabimus.

Victus. Victus ratio sit admodum tenuis, vel panis ex aqua aut iure tenuissimo decoctus, vel, quæ longe est vtilior, ptisana hordeacea, in qua tenui victus ratione vsque ad declinationem oportet consistere, sicuti Hip. & cæteri docent.

CAPVT IV.

De Peripneumonia.

Peripneumonia, quæ & pulmonia dicitur, inter eos morbos numeratur à Galeno 2. metho. 2. 1. ad Glauc. 3. qui à læsa parte nomen recipiunt. Namque est

Quid sit. inflammatio pulmonis, vt traditum est à Galeno 2. de locis aff. 9. 4. de locis aff. 8. 4. de causis pulс. cap. proprio, cui Paulus, Aetius, Auicen. & omnes consentiunt: quo nomine inflammationis intelligimus omnem calidum tumorem præter naturam, sicuti dixi de pleuritide.

Differentia. I. Differentiæ peripneumoniæ sunt plures, ac primum à causis: namque peripneumoniam contingit fieri à quocunque humore: quæ expressa est sententia

Galen.

Gal.6.apho.33.2.de locis aff.9.5. de locis aff.3. Et si quis vobis obiiciat Galenum 4. de causis pulſ.qui asserit pulmonem propterea, quia sit laxus, mollis, & vndique vacuus, à sanguine pituitosiore & crassiore inflammari, cum sanguis subtilis & biliosus fere fluat, neque cum ipso viscere videatur posse cohęrere: vnde is colligat, peripneumoniam minime ex flaua bile fieri posse. Huic respondeatis, Galenum non simpliciter negare, peripneumoniam posse à bile fieri, qui scribit pulmonem minus sæpe à bile, quam à pituita infestari: ad quem modum ille scribit quoque 2. de locis aff. 9.in pleuritide sæpenumero magis biliosum, contra in peripneumonia magis pituitosum sputum apparere, adeo vt certum sit, Galenum docentem peripneumoniam magis à pituita, contra pleuritidem magis à bile, quam à pituita fieri, non simpliciter & absolute, sed comparatiue loqui, posseque fieri, licet raro, vt peripneumonia ex bile, & pleuritis ex pituita oriatur. Sed Mesue quærit hoc loco, vtra peripneumonia sit verior, an quæ fit ex bile, an quę fit ex pituita? Quæ dubitatio mihi videtur inepta, qui censeo vtramque pariter veràm esse, cum vtrique vna atque eadem differentia pariter conueniat. Sic quærit Conciliator, differentia 100.vtra sit deterior? qui vere mea sententia concludit, peripneumoniam biliosam altera pituitosa esse deteriorem. *Quæstio scita.*

Secundo sunt differentiæ à magnitudine & paruitate: etsi consensu omnium peripneumonia est morbus acutus, tamen alia est remissior, alia intensior, vt quandoque æger ante diem quartum moriatur, quod potissimum contingit, si inflammatio ex flaua oriatur bile, ac viscus erisypelate laboret, quod fieri aliquando scribit Gal.4.de locis aff.8. *II.Diff.*

Tertio sunt differentiæ à tempore, principio, augmento, statu, declinatione. *III.Diff.* Ac postremo sunt differentiæ à modo generationis, namq; peripneumonia vel primum fluentibus humoribus ad pulmones generatur, vel aliis morbis succedit, sicuti pleuritidi & anginæ: de quibus agitur apho. 7. 2. A pleuritide peripneumonia, malum: nec non 5.apho.10. *IV.Diff.*

Signa quæ generaliter peripneumoniam significant, supra fere sunt exposita, quæ tamen breuiter repeto. I. Febris continua & acuta est, etsi pro varia redundante materia, non eundem perpetuo tenorem & acutiem obtinet. II. Difficultas spirandi vehementissima, & longe maior quam in pleuritide: siquidem vt scribit Galen.2.de locis aff.8.tanta inducitur spirandi difficultas, tantaque angustia, vt ægri videantur suffocari, ac cogantur erecti sedere, quem affectum orthopnæam vocant. III. Dolor non est pungitiuus vt in pleuritide, sed potius grauatiuus, imo vero ægri sensum cuiusdam grauitatis thoraci incumbentis, potius quam dolorem percipiunt, cum pulmones admodum exiguo sensu sint præditi. IV. Pulsus sunt molles, languidi, inæquales, de quibus videatis Gal.4.de causis pulſ.12.de pulſ.ad tyrones.2. V. Adest tussis principio sicca, temporis autem progressione multa & varia apparent, modo cruenta, modo flaua, modo alba & nigra, pro varietate humoris efficientis inflammationem. VI. In peripneumonia sicut in pleuritide nunquam fit, quin lædatur caput 4.de causis pulſ.8. VII. Sed præter hęc omnia est aliud proprium signum peripneumoniæ, scilicet rubedo maxillarum & faciei, quod ad partes superiores quidam calidus ac veluti igneus feruor ascendere videatur. Quorum omnium signorum facile explicationem reddere, si quis voluerit naturam huius morbi ac partis laborantis memoria tenere. *Signa.*

De signis differentiarum videatis Galenum 4.de locis aff.8.2.de locis aff. 9. Si *Signa differentiarum.*

peri-

peripneumonia proueniat ex bile, ægri calidissimum expirant, frigidissimæque tum aquæ tum aeris insignem cupiditaté habent, & omnia symptomata sunt deteriora: sin autem fuerit ex aliis humoribus, summus ille æstus non apparet, neque reliqua symptomata sunt adeo grauia & periculosa. Signa magnæ & lethalis peripneumoniæ, quæ die quarta, aut ad summum die septima hominem interficit, describuntur ab Aetio lib. 8. 66. Vigiliæ aut somni breues, stuporem ac deliriū inducentes, extremitates frigidæ, vngues liuidi, & similia. Signa differentiarum ex temporibus morbi, cum aliis modis, tum maxime ex iis habentur, quæ per tussim reiiciuntur, sicuti de pleuritide cum Galeno diximus.

Curatio. Scribit Auicen. curationem peripneumoniæ à curatione pleuritidis non nisi paucis differre: primū quia oportet vt in peripneumonia emplastra sint fortiora, & vt ponantur in eis quæ sunt profundātia: secūdo vt sit magis vehemēs solicitudo ad mūdificationē cum sputo pulmonis & thoracis: tertio in peripneumonia ægri resupinati debent iacere, minime super latus, vt pleuriticis conuenit: quare Auicen. de curatione peripneumoniæ quam breuissime agit, cuius imitatione nos quoq; eam quam breuissime & summatim tractabimus.

Indicationes. Peripneumonia est inflammatio pulmonis: ideo nobis sese offerunt indicationes tres, vacuatio totius corporis, reuulsio, resolutio. Quatenus ad primam pertinet, dubium est, vtrum sectio venæ conueniat necne? *Vena sectio an conueniat.* Occasio dubitationis est, quoniam, sicuti vidimus & monui, Galen. scribit, pulsus peripneumonicorum esse languidos; quod perinde est ac si dicamus vires non constare: quo scopo deficiente, certum est missionem sanguinis non conuenire. Altera autem ex parte Galen. de sectione venæ aduersus Erasistratum cap. 6. & omnes in peripneumonia venam secant. Ac sane dubitatio mihi ardua & difficilis videtur, quam miror neminem aduertisse: quid igitur dicendum est? Ego, vt libere dicam, non habeo responsionem, in qua penitus acquiescam, neque aliud mihi occurrit, nisi vt alterutrum dicamus, aut Galenum intelligere de peripneumonia perniciosa & lethali: aut in vniuersum pulsus quidem esse languidos, sed huiusmodi languorem non tantum esse, quin ægri missionem sanguinis possent perferre. Ergo si per vires & ætatem liceat, quamprimum ad venæ sectionem veniendum. *Quæ Vena.* Vena autem sit basilica, brachii vel dextri, vel sinistri, cum vtrobique sint pulmones: vel forte secetur vena vtriusque lateris, quod vires non admodum robustæ, longe melius hanc partitam sectionem possint perferre. Secta vena si id ferat occasio, neque alui lenitio est prætermittenda; *Lenitio alui.* pro qua cassia & syrupus violaceus solutiuus optima forent. Deinde ad noxii humoris coctionem veniendum: itaque si peripneumonia fiat ex bile, sint syrupi, qui leniendi & refrigerandi vim habeant, violaceus, *Concoquentia bilem.* de farfara, de capillis veneris, de succo acetosæ, decocta hordei, farfaræ, capillorum veneris, endiuiæ, qui syrupi actu frigidi & copiose, ad libram integram debent exhiberi.

Concoquentia pituitam. Si peripneumonia fuerit ex pituita, sint syrupi calidiores, mel violaceum, syrupus de liquiritia, de hyssopo: decocta hyssopi, origani, liquiritiæ. Demum tempore opportuno ad purgantia medicamenta accedendum est, quæ tamen sint leuiora, *Purgantia bilem.* Exempli gratia, redundante bile, modicum agarici & rhabarbari cum syrupo violato sol. redundante pituita, *Pituitam* electuarium diaphænicon cum melle violato sol. pilulæ de hiera cum agarico &c.

Reuellentia. Iam vero ex secunda indicatione omnia reuulsionum genera conueniunt, frictio-

frictiones, ligaturæ, lotiones extremarum partium, cucurbitulæ; de quibus quidem cucurbitulis notandum est, eas nunquam vel dorso, vel lateribus & thoraci apponendas esse, nisi post generalem totius corporis vacuationem, & in morbi declinatione. Quo periculoso errore notandi sunt Altimarus & alii, qui decepti auctoritate Pauli, docent, si quid venæ sectionem prohibeat, statim cucurbitulas thoraci & lateribus apponendas esse, quibus tantum sanguinis detrahatur, quantum vires ferant. Quamobrem sicuti gratia reuulsionis quocunque tempore licet cucurbitulas admouere partibus remotis, ita ad partes laborantes non alio tempore, quam declinationis licet illis vti. Inter cætera quoque genera reuulsionum clysteria sunt opportunissima, quæ redundantibus humoribus biliosis sint leuiora, redundantibus frigidis, acriora. *Cautela.* *Error Altimari.*

Postremo autem ad pulmonis expurgationem attendendum est, quam constat non aliter fieri, quam per tussim, & per ea quæ per tussim reiiciuntur: vnde inter cætera ea conueniunt medicamenta, quę lambitiua dicuntur, de quibus atq; eorum vsu speciatim dixi, in cap. tractans de pleuritide. *Sputum prouocantia.*

Sed nonnulla quoque externa medicamenta possunt postremam hanc indicationem iuuare, & sputa promouere, ac primum est balneum aquæ dulcis, quod inter cæteras vires, vt scribit Gale. 3. de ratione victus 61. maxime confert ad expurgationem sputorum, & eorum quæ in thorace & pulmonibus continentur. Deinde sunt fomenta, quæ thoracem, neque solum partes externas illius, sed etiam internas possunt lenire, qualia forent ex decocto maluarum, radice altheæ, seminum lini, fænugræci, &c. Demum sunt linimenta ex oleo chamomælino, amygdalarum dulcium, liliorum alborum, adipibus gallinæ, anatis, anseris, &c. de quibus sæpe & satis diximus. Victus sit tenuissimus non aliud quam cremor ptisanę vsque ad statum, sicuti dixi de pleuritide. *Externa.* *Victus.*

Capvt V.

De Empyemate.

Ἐμπύημα græce, suppuratio vel purulentia latine, apud Hipp. & Galen. duplicem habet significationem; vnam communem, quæ omnem conuersionem ad pus significat in quacunque corporis parte, & quomodocunque istud contingat fieri: alteram habet significationem propriam, nempe collectionem puris quod inter spacium thoracis & pulmonis coaceruatum est: quod Hipp. & Gal. docent 5. apho. 8. & 15. 6. apho. 27. 7. apho. 44. 2. prog. 60. de tumoribus præter naturam 3. Nos autem prætermissa in præsentia priori significatione, de posteriore tantum agemus, quæ vere & proprie suppuratio dicitur, & nihil aliud est quam collectio puris inter thoracem & pulmones: namque vt pulmones possint commode dilatari, thorax à natura vacuus est constructus, in qua vacuitate quotiescunque pus colligitur, empyema & suppuratio dicitur. Et si quis quærat, qualisnam sit hic morbus? huic respondet Galen. libr. de diff. morborum 8. esse morbum in numero aucto, ac toto genere præter naturam. *Nominis explicatio.* *Quid sit.*

Differētiæ suppurationis sunt plures, ac I. alia est vera, qualis iam descripta est, nimirū quando pus colligitur in cauitate thoracis: alia nō vera, quādo alius quispiā humor serosus aut pituitosus in vacuo thoracis colligitur: huius differētiæ meminit Gal. 4. de loc. aff. 8. ad quē modū nos vidimus aliquādo & audiuimus ab iis qui delectantur sectione cadauerū, copiosam aquā in hac cauitate cōtineri, quem affectum *Differentiæ. I.*

iure

iure hydropem thoracis licet appellare: cuius meminit auctor lib. 2. de morbis qui adſcribitur Hip. nec non Auic. 10. 3. trac. 4. cap. 15.

II. Different. Cauſæ. II. Sunt differentiæ à cauſis, de quibus dubium eſt. Nam ſicuti Hip. & Galen. docent 5. apho. 8. 2. prog. 52. ac fatentur omnes ſuppurationem fieri potiſſimum inflammatione membranæ ſuccingentis coſtas, aut pulmonis, in pus conuerſa & diſrupta: ita dubium videtur vtrum alia ratione, ac maxime ex deſtillatione capitis ad thoracem deſcendente pus generari, & ſuppuratio fieri poſſit: quod Paulus videtur confirmare, nec à doctrina Hip. & Gal. alienũ videtur. *An ex deſtillatione ſuppuratio fieri poſſit.* Deſtillationes inqt Hip. 7. apho. 38. in ventrẽ ſuperiorẽ intra dies 20. ſuppurãtur: altera autẽ ex parte, vt colligitur ex Gal. 4. meth. 5. 5. de ſimp. med. 6. 1. de diff. feb. 6. cum pus aliã nullã habeat generationẽ, præterquam ex carne contuſa, aut præcedentibus inflammationibus, & tumoribus non diſſolutis, ſuppuratio nullo modo ex capitis deſtillatione videtur poſſe fieri: ac re vera ſi proprie & de vera ſuppuratione loquamur, illa ex deſcendente deſtillatione fieri non poteſt, niſi primum in thorace aliquam inflammationem efficiat, ex qua deinceps contingat pus generari. Et quatenus pertinet ad ſententiam Hip. deſtillationes intra 20. dies ſuppurari, nos cum Galeno ita interpretamur, 7. apho. 30. hanc non eſſe veram ſuppurationem, neq; illud verum pus dici poſſe, ſiquidem, vt ille inquit, ex huiuſmodi fluxione in thorace quid puri ſimile, minime verum pus generatur.

III. Diff. Tertio ſunt differentiæ à loco, cum enim thorax in duas medias partes diuidatur à duplicata membrana, quam propterea anatomici appellant intercipientem vel mediaſtinum, pus quandoq; vna, quandoq; altera parte continetur, nempe vel in dextra, vel ſiniſtra, in qua contingit inflammationem præceſſiſſe.

Præterea ſunt aliæ differentiæ à magnitudine & coniunctis, & ſimilibus, quæ cuiq; poſſunt conſtare. Accedamus ad ſigna.

Signa. Primum ſunt nonnulla ſigna quæ futuram ſuppurationem demonſtrant, de quibus præclare agunt Hip. & Gal. 2. prog. 52. Quicunq; dolor circa partes thoracis & pulmonis non deſinens &c. Exempli gratia; ſi quis laboret pleuritide, neq; quidquam expuat, neq; dolor opportunis adhibitis præſidiis deſinat, tunc decet ſuppurationem expectare, dummodo inquit Gal. nulla pręterea exitioſa adſint ſymptomata, quæ mortis periculum afferant.

De ſignis quæ præſentem ſuppurationem demonſtrant, Hip. & Galen. diffuſe tractant 2. prog. à textu 52. vſq; ad tex. 70. & Gal. 4. de locis aff. 8. & vnico verbo, ſunt huiuſmodi: difficultas ſpirationis, tuſſis moleſta, quædam grauitas in profundo thoracis, ſi æger ab vno latere in aliud ſe transferat, puris tranſpoſitio, & non raro fluctuatio ſenſibiliter percipitur, neceſſario eſt febris, & illa quidem hectica, ægris oculi caui redduntur, maxillæ rubefiunt, vngues manuum curuantur, tumores in pedibus conſiſtunt, quæ vt dixi, ab Hip. & Galen. accurate explicantur, atq; omnium rationes exponuntur.

Signa differentiarum. Demum reſtant ſigna differentiarum, ac primum ſi vera fuerit ſuppuratio, præceſſere inflammationes earum partium, ex quibus iam diximus verum pus originem habere, præterquam quod manifeſte aderunt propria ſigna pathognomonica, quæ modo diximus. Si vero non verum pus, ſed alia materia tranſmiſſa & collecta fuerit in thorace, neq; ſit vera ſuppuratio, tunc nulla inflammatio partium pectoris præceſſit, neq; ea apparebunt propria & exquiſita ſigna, quæ in vera ſuppuratione & exquiſito pure ſolent deprehendi.

Vtrum

Vtrum pars dextra an ſiniſtra laboret, ex maiori vel minori caliditate vtriuſq; partis, necnon ex faciliori & difficiliori decubitu facile poteſt intelligi: etenim pars male affecta à pure calidior redditur, vnde nonnulli vtrique parti thoracis apponunt filum madidum, atque eam partem in qua id citius exſiccatur, aiunt eſſe affectam: ſic æger facilius in partem laborantem, quam in partem ſanam decumbit, quia ſi in partem ſanam decumbat, tunc à pure alterius partis laborãtis, veluti quodam onere pulmo & mediaſtinum premitur & grauatur, adeo vt æger nullo modo poſſit quieſcere: quibus licet addere præcedentem inflammationem: etenim ſi pleuritis præceſſerit in latere ſiniſtro, certum eſſe poteſt ſuppurationem quoque in ea parte genitam fuiſſe.

Signa cauſarum ex præcedentibus inflammationibus membranæ ſuccingentis coſtas, vel pulmonis, ſunt manifeſta: ſic reliqua omnia ſigna ſatis cuique poſſunt conſtare. *Signa.*

De curatione ſuppurationis Græci & prope omnes admodum parce & reſtricte tractant, qui vnam tantummodo expurgandi puris indicationem videntur proponere, in qua certum eſt ſummam totius curationis conſiſtere. Veruntamẽ ſi quæ- *Curatio.* rat aliquis, vtrum aliæ quoque indicationes, nimirum vacuatio totius corporis, & *Indicationes.* reuulſio poſſint conuenire: ego reſponderem, fieri poſſe vt illæ quoque aliquam vtilitatẽ afferant, auctores autẽ de iis nil meminiſſe, propter duas rationes; alteram quod veriſimile ſit huiuſmodi præſidia tempore præcedentis inflammationis fuiſſe adminiſtrata: alteram quod ęgri habeant vires imbecilliores, quam vt poſſint magnas vacuationes & magna præſidia perferre: vtcunque autem ſit, ego ſane neq; à reuulſionibus, neq; ab aliqua ſaltim leui expurgatione abſtinerem, quæ fieret cum caſſia, cum manna, melle violato ſol. & ſimilibus: namque inter cæteros Alex. lib. 7. cap. 2. ad purgandos ſuppuratos lac aſininum, aut equinum, aut ſi ægri ea nolint accipere, lac bubulum aut caprinum, maxime probat: verum, vt diximus, totum momentum huius curationis conſiſtit in puris expurgatione, quam quidem medicamenta partim interna, partim externa poſſunt iuuare. Itaq; medicamẽta interna ad hãc indicationem accommodata ſunt, quæ moderate calefaciendi & tenuandi vim *Pus euocantia.* habent, quæ quidem pus attenuando, diſſecando, abſtergẽdo, & vias aperiendo per quas illud ferri debet, faciliorem tuſſim & expurgationem efficiunt; de quibus agit Gal. 5. de ſimp. med. 12. 13. meth. 18. Vnde eodem Gale. auctore medicamenta quæ proprie diuretica vocantur, ad hanc rem ſunt inepta, cap. 13. de ſimpl. med. 5. q; nimis calefaciendo & exiccando ſputa magis cogant & denſent, vt poſtea difficilius eiiciantur: hæc autem apud Galen. ſunt loco citato 13. meth. 18. leuiora quidem, cremor ptiſanæ, mulſa: valẽtiora, ſemina vrticæ, & mulſa, in qua exiguum quid alicuius medicamenti acris impoſitum ſit, qualia ſunt origanum, hyſſopus, calamenthum, pulegium, radix iridis: quod ſi hæc ipſa copioſius permiſceãtur, vel radix iridis in molliſſimum puluerem redacta, in mulſam iniiciatur, tunc medicamentum maxime incidens & accommodatum euadet: ad quem modum oxymel quoque, quod ex marrubio conficitur, atque alia id genus quamplurima, & pus & craſſiora omnia excrementa, quæcunq; in pectore & pulmonibus continentur, probe poſſunt incidere. Sic nos hoc tempore vtimur leuioribus, melle violato, ſyrupo de farfara, de liquiritia, oxymelle ſimplici: valentioribus, ſyrupo de hyſſopo, de praſſio, de calamentho: valentiſſimis, oxymelle ſcillitico, & cæteris, quæ ex ſcilla parantur. Quomodo autẽ pus ex thorace in pulmonem poſſit transferri, ac per tuſſim eiici, docet Gal. 5. de lo-

P cis aff.

cis aff. 3. Apud aromatarios demum parantur & conferuantur nonnulla medicamenta, quæ & ad fuppurationem, & ad omnia vitia thoracis frigida funt accommodata, qualia funt lohoh de pino, lohoh fanum & expertum, lohoh de fcilla, quod eft Galen. 7. de med. fecundum locos 6. lohoh de pulmone vulpis, & forte alia, quorum compofitiones licet cuique videre. Alii propriis compofitionibus delectantur, & inter cætera omnia maxime extollunt radicem helenii, quæ vulgo enula campana dicitur, quam quidem Galen. quoque teftatur 6. de fimp. med. mifceri elegmatis quæ faciunt ad educendum pus ex thorace & pulmone. Habeatis vnum aut alterum exemplum.

Electuarium pus educens.

℞ *Pulueris hyffopi* ʒ ij.
Cinnamomi
Succi liquiritiæ
Radicis iridis ana ʒ j.
Croci ℈ ß.
Mellis cocti defpumati ℥ iij. *M. fiat electuarium.*

Item

℞ *Radicis helenii cocta fub cineribus* ℥ iij.
Pulueris hyffopi
Radicis iridis ana ʒ j. ß.
Cinnamomi
Myrrhæ ana ʒ j.
Croci ℈ j.
Mellis q. fuf. M. & fiat electuarium.

Externa. Medicamenta autem externa fint quæ item moderata caliditate & humiditate poffint pus attenuare & abftergere, viafque thoracis laxare & aperire: qualia forent radices maluarum, altheæ, fœnugræcum, melilotum, femen lini, olea amygdalarum dulcium, chamomælinum completum, liliorum alborum: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, emplaftra, conficiuntur, de quibus omnibus agentes de afthmate fatis diximus. Quoniam vero quandoque euenit, vt vel propter multitudinem, vel propter craffitiem & vifciditaté puris, vel propter aliam caufam illud per fputum nequeat purgari, antiqui ad thoracis perforationé deuenire confueuerunt, qua ratione conabantur collectum pus educere & expurgare: quam quidem operationem dupliciter, vel vftione, vel fectione perficiebant. Qua auté ratione & vftio & fectio fieri debeat in fuppuratis, inter cæteros Paulus docet lib. 6. 44. & Cornelius Celfus 3. 22. in quibus illud eft maxima notatione dignum, ab vtroque non vnico in loco vftionem fieri, fiquidem Paulus duodecim, Cornelius fex exulcerationes variis in partibus volunt faciendas effe, quæ tamen exulcerationes, ni fallor, minime ad cauitatem thoracis perueniebant.

Perforatio thoracis.

1. Præceptum. De hac operatione liceat nobis ex Hipp. nonnulla præcepta colligere, quæ nullo modo funt prætermittenda. Ac primum puris purgationem minime longius tardandam effe: fiquidem vt docet apho. 15. 5. lib. nifi ægri fpatio 40. dierum expurgentur, ad tabem tranfeūt, progreffione temporis pure putrefcente, ex quo deinde pulmonem vlcerari neceffe eft.

2. Præceptum. Secundum præceptum continetur 6. apho 27. Si quando fuppurati fecantur vel vruntur, non confertim atque in vniuerfum pus ducendum effe, quod tunc,

Galeno

Galeno ibidem interprete, maxima sequatur virium imbecillitas, quæ postea remedium non habet.

Tertium præceptum pertinet ad prognosticum, & rationem docet qua nobis liceat cognoscere, vtrum suppurati, dum vruntur aut secantur, ex morbo sint euasuri, nec ne? namque si pus fluxerit purum & album, liberantur: si vero subcruentum & fœtidum, pereunt, qui est apho. 44. lib. 7. Sed hac de re satis, quandoquidem hoc tempore aut rari aut nulli sunt qui audeant suppuratos secare aut vrere, & thoracem aperire. Ego semel iam multos annos vidi quendam fuisse perforatum, qui post paucas horas expirauit, & de aliis etiam qui interfuerunt huic operationi, idem intellexi. Brassauolus Medicus doctissimus, in suis com. in apho. lib. 6. 27. testatur se quendam suppuratum vsisse, atque illum conualuisse. 3. *Præceptum.*

Verum & illud postremo loco sciendum est, suppuratos generaliter difficulter admodum sanari, quia, vt scribit Galen. 4. de locis aff. 7. omnibus vires necessario laborant, vnde vt idem scribit Galen. 5. de locis aff. 3. cum non nisi validissima & celerrima constrictio thoracis possit tussim excitare, sine qua nihil potest è thorace educi, imbecilla autem facultas neque valide, neque celeriter agere possit: hinc necessario licet colligere, suppuratos maiori ex parte interire: sed tamen idem Galen. testatur, se complures quoq; sanatos vidisse, quorum si quis singulis diebus per tussim reiectum pus collegisset, interdum sex aut octo cotylas, interdum decem, ac nonnunquam plures cogere potuisse: atque hactenus de suppuratione.

Capvt VI.

De Sputo Sanguinis.

Aggredimur morbum quo forte non alius vel cognitione vel curatione est difficilior & periculosior, cùm sæpenumero phthisis, ac deinde certa mors sputo sanguinis soleat succedere.

Etsi sputum illud est, quod lingua & labiis ducitur, & apud Galenum 1. de crisib. 5. proprie sputum appellatur, quod coctum est, & omni alieno colore priuatur, quod autem cruentum, biliosum, & spumosum est, non sputum, sed verius excreatio dicitur, vnde Græci quoque duo nomina habent, qui primum πτύελον, alterum πτύσμα appellant: tamen nos in præsentia communiori quodam significatu sputum accipimus, quodcunque cruentum est, & quomodocũque, præterquam vomitu, ore ducitur. *Sputum quid.*

Quid sit sputum sanguinis, manifestum est, quippe est quælibet ex ore sanguinis reiectio vel excretio, præterquam si ille per vomitum reiiciatur: vnde & illud cuique potest constare, esse symptoma excretionis immoderatæ, toto genere præter naturam: quæ doctrina est Galeni de diff. symp. 7. 3. de sympt. causis 6. *Quid sit.*

Differentiæ huius symptomatis plurimæ sunt, & studiose animaduertendæ, quandoquidem si quis eas negligat, vel non satis assequatur, vt is & præsagiendo, & curando, multos, & quidem pernitiosos errores committat necesse est: principem vero locum obtinent, quæ sumuntur à parte affecta, cum manifestum sit, sanguinẽ per os ex multis partibus nostri corporis posse exire, quandoquidem, vt scribit Gal. 4. de locis aff. 5. conuenit quodammodo inter Medicos, sanguinem prodire vel ex gula & ventriculo; vel ex partibus quæ respirationi seruiunt, aspera arteria, pulmone, thorace: vel ex faucibus & gurgulione: vel ex ore, lingua, gingiuis, *Differ. 1.*

palato: vel demum ex capite: tot enim ſunt partes, ex quibus ſanguis ex ore poteſt emanare.

Different.II. Secundo ſunt differentiæ à cauſis, de quibus præclariſſime tractat Galen. 5. metho. 2. Cum enim ſanguis neceſſario vel ex vena, vel arteria prodeat, iſtud contingit fieri tripliciter, vel diuiſa earum tunica, vel aperto earum ore, vel ſanguine tranſcolato, & ſudoris inſtar tranſmiſſo. *Diuiſio vaſorum.* Tunica vaſorum diuiditur, tum ex vulnere, tum ex contuſione, tum ruptione, tum eroſione. *Apertio vaſorum.* Apertio oris contingit propter tum vaſis imbecillitatem, tum propter copiam ſanguinis, qui ad os illius impetũ ruit, ac præterea propter aliquam acrem qualitatem, quæ illi extrinſecus accedat. *Tranſcolatio ſanguinis.* Tranſcolatio demum prouenit ex tunica vaſorum rarefacta, ſanguine autem reddito tenuiore; ſed præterea quandoque etiam ex gracilibus vaſis, vel ex eorum gracilitate ore aperto poteſt contingere: de quibus omnibus quia diffuſe diximus in tractatione de fluxu ſanguinis narium, non eſt in præſentia longius agendum.

Different.III. Tertio ſunt differentiæ à qualitate ſanguinis exeuntis: namque ille educitur vel ſpumoſus, vel ſine ſpuma, tenuior, craſſior, flauior, rubicundior, niger, ſalſus, inſipidus, vel alia qualitate infectus.

Different.IV. Quarto ſunt differentiæ à copia & quantitate: ſanguis educitur vel parce, vel tam profuſe, vt quandoque ſola copia hominem interficiat.

Different.V. à modo eductionis. Quinto ſunt differentiæ à modo eductionis: etenim ſanguis ore educitur, vel vomitu, vel ſimplici expuitione, vel ſcreatu, vel demum tuſſi, atque ea quidem vel leui & facili, vel moleſta & difficili.

Different.VI. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis; exempli gratia, deſtillatione, febre vel putrida, vel hectica, &c. Quas quidem differentias ſtudioſe debet animaduertere, quicunque in cognitione & curatione tam difficilis morbi nullum vult errorem comittere.

Signa. Signa pathognomonica, quæ generaliter ſanguinis ſputum ſignificant, vel ægris referentibus, vel ſenſibus ſunt manifeſtiſſima, quare ad ſigna differentiarum veniendum eſt: quo primum loco memoria eſt repetenda ſententia Galen. in libr. de plenit. ad finem, & alibi, partem artis medicæ quæ agit de ſignis, admodum eſſe coniecturalem: quam quidem ſententiam experientia confirmat, præ cæteris omnibus morbis in ſputo ſanguinis veriſſimam eſſe, quandoquidem videmus ſæpenumero non ſolum vulgares, ſed etiam præſtantiſſimos Medicos vehementer falli, adeo vt nonnulli quandoque exiſtimẽt, ſputum ſanguinis difficillimum eſſe, quod deinceps ſine vllo negotio & periculo ſanatur: vel contra nonnulli cenſeãt ſputum ſanguinis eſſe leuiſſimum, quod temporis progreſſione grauiſſima pericula, & ipſam mortem ſolet afferre.

Imprimis vero neceſſe eſt intelligere, ex quanam parte ſanguis exeat, de quibus ſignis Galen. tractat diligentiſſime 4. de locis aff. 5. Namque ſi ſanguis educitur ſine tuſſi, ſi vno tempore ſimul exit ex naribus, ſi præceſſit capitis grauitas, dolor, calefactio, ſi ſolita è naribus ſanguinis vacuatio retenta fuerit, ſi facies rubet, ac venæ tumidæ ſunt, ſi aliqua perſentitur titillatio palati, ſi ſanguis non eſt ater & conglobatus, demum ſi excreto ſanguine æger melius habet, tunc licet colligere, ſanguinem non aliunde quam ex capite prouenire. Attamen quatenus pertinet ad ſanguinem fluentem ex capite ſine tuſſi, non eſt prætermittendum, quod Galen.

admo-

admonet 4. de locis aff. 5. nempe accidere interdum, vt ſanguis ex capite ad partes potiſſimum gurgulionis confertim irruens, per tuſſim educatur, id quod diligenter oportet obſeruare, ne aliquando putemus huiuſmodi ſanguinem ex inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus prouenire; ſicuti Galen. tempore contigit nonnullis ignaris medicis, qui falſo accuſarunt plurimos præſtantiſſimos medicos, cum ipſi potius fuiſſent decepti, credentes ſanguinis talem eruptionem eſſe difficillimam, ac pulmones vehementer laborare. Ad quem modum diligenter etiam eſt animaduertendum, cum item fieri poſſit, vt idem ſanguis ex capite fluens ad thoracem deſcendat, ex quo deinceps non ſine tuſſi deiicitur, quamobrem ſi vel omnia, vel ſaltem nonnulla adſunt ſigna, quæ indicant ſanguinem ex capite promanare, etſi tuſſis quoque iis coniungitur, tamen minime aſſerendum eſt, ſanguinem ex partibus reſpirationi ſeruientibus aſcendere. Sed reliqua perſequamur, quæ explicantur à Galen. 4. de locis aff. 5. Sanguinem ex gula & ventriculo, vomitione reiici, ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt, tuſſi, ex faucibus & gurgulione, excreatu, ex ore, ſimplici expuitione. Sed præter dictas partes, ex quibus contingit ſanguinem fluere, Galen. inquit eum quandoque fluere ex meatu narium, ex ore & ventriculo, occaſione hirudinis quæ iis partibus adhæreat; de qua ſanguinis fluxione mihi dicendum non eſt, partim quod apud nos vel rariſſime, vel nunquam id contingat, partim quod Galenus hanc totam rem perſpicue & diffuſe explicat.

Cæterum prætermiſſis reliquis partibus, ex quibus fluxio ſanguinis procedit, quæ vtplurimum non eſt admodum periculoſa, ac facilem curationem admittit, ad ſputum ſanguinis ex thorace prodeuntis reuertamur, quod longe maximi eſt momenti: atque illud primum pro comperto habendum eſt, ex iis partibus, quas Medici ſpirituales appellant, nulla ratione quidquam niſi cum tuſſi poſſe purgari, adeo vt vere liceat negatiue hunc in modum argumentari: Hic ſanguis ſine tuſſi ore educitur: Ergo hic ſanguis non prouenit à partibus ſpiritualibus: ſicuti contra non licet affirmatiue concludere: Hic ſanguis cum tuſſi eiicitur: Ergo hic ſanguis à partibus ſpiritualibus prouenit: ſiquidem interdum contingit, quod ego ſæpenumero obſeruaui eſſe veriſſimum, ſanguinem ex capite ad infernas partes confertim irruentem tuſſim mouere, ac per tuſſim prodire. Verum cum partes ſeruientes reſpirationi, & ſpirituales dictæ, ſint plures, imprimis vero aſpera arteria, pulmones, thorax, ex quibus ſanguis ſolet educi: illud reſtat inquirendum adhuc, vt intelligamus ex quanam parte ſpirituali ſanguis educatur; quæ quidem ſigna, quatenus ex Gal. & ex rei natura colligi poſſunt, ſunt eiuſmodi:

Sanguis qui ab aſpera arteria prodit, minore cum tuſſi, quod ſanguis nō longe abſit ab ore, ſed maiori cum ſcreatu pellitur: ſanguis ex parte fere exangui ductus, exiguus eſt, æger aliqua in parte ipſius arteriæ, quæ multo viget ſenſu, dolorem quendam percipit. *Signa ſanguinis ab arteria.*

Si vero thorax primario laborat, ſanguis exiens nec confertim reiicitur, neque multus, imo vero ſenſim educitur, atque exiguus eſt, quod eius venæ ſint exiles, quæ inſignem copiam ſanguinis nequeant profundere: præterea ſanguis minus eſt tum rubeus, tum calens, ſed potius nigricans & grumoſus, quaſi è longinquo veniens, ac diutius in itinere & exitu moratus: præterea non niſi cum multa ac vehementi tuſſi educitur, atque eo difficilius, quo malum eſt profundius, *A thorace.*

cum fit necesse, vt primo sanguis ipsos pulmones ingrediatur; demum sanguine ducto ex thorace, ægri aliqua illius parte solent dolorem quendam percipere, quod, vt Galen. 4. de locis 7. & anatomici docent, multi nerui cum ab internis, tum ab externis partibus ad eum perueniant, quibus affectus inferentes dolorem facillime & celerrime sentiuntur. Sed quatenus pertinet ad qualitatem sanguinis ex thorace fluentis, sciant iuniores, minime in vniuersum esse verum, sanguinem nigricantem & grumosum tussi eiectum, ex thorace proficisci, quādoquidem vt paulo ante dixi, sanguis quoque in fauces, & thoracem ex capite descendens, aliquando huiusmodi sanguinis formam repræsentet.

A pulmone. Sanguis porro ex pulmone exiens, vel ex vasis, vel ex propria substantia pulmonis potest educi, quod pariter est diligenter animaduertendum: itaque sanguis exiens ex vasis pulmonis, tenuis est, rubicundus ac floridus, plerumque multus; quod hæc vasa sint ampla, & frequenter copiosum sanguinem profundant. Si vero ex propria pulmonis substantia educitur, ille alteri sanguini ex vase fluenti fere assimilatur, præterquam quod exigue & parce ducitur, sed præterea est spumosus, vt docet Hippoc. 5. apho. 13. Quo loco arguendi sunt nonnulli, qui putant sanguinem ex pulmone quomodocunque prodeuntem spumosum esse, cum reuera sanguis tantummodo spumosus appareat, quando carnosa pulmonis substantia, quæ vere illius substantia est, vlceribus laborat: quod Galen. confirmat apertissime non solum in comment. apho. 13. sed etiam alio loco plane notabili 7. apho. 30. vbi hæc habet: sed neque semper ex pulmone sanguinem spumosum expuunt: videtur itaque cum ex ipsa visceris substantia simul quidquam effertur, sanguinem fieri spumosum. Et iterum 5. apho. 39. Ex hoc genere est spumosus humor, qui in carne pulmonis continetur. Vnde Paulus quoque docet, sanguinem ex pulmone prodeuntem, non solum spumosum, sed etiam subalbidum esse: siue autem ex substātia pulmonis, siue ex vasis sanguis educatur, ille semper minori cum tussi, quam ex thorace eiicitur, quod per se est manifestissimum.

Præterea ægri nullum fere dolorem percipiunt, cum Galen. 4. de locis aff. 5. & cæteri anatomici doceant, pulmonem duos tantummodo minimos neruos ex sexto pari neruorum, ex capite ortorum suscipere, qui in exteriorem ipsius pulmonis membranam sunt distributi, neque in visceris profunditatem extenduntur, vt ille propterea admodum exiguum sensum sortitus fuerit. Itaque hæc signa indicant, vel ex vasis, vel ex substantia pulmonis sanguinem profluxisse.

Quod si postremo loco, vel aliqua pars bronchii, vel portio tunicæ, venæ, aut arteriæ, vel propria substantia pulmonis efferatur, id iam firmissimum & demonstratiuum est indicium, sanguinis sputionem ex pulmone factam fuisse, quandoquidem docet Gal. 1. de locis aff. 1. inter cætera quæ affectum locum demonstrant, illa quæ excernuntur, non postremum locum obtinere.

Signa causarum. Secundo loco occurrūt signa quæ respiciunt causam, propter quam sanguis expuitur: hanc diximus esse triplicem, vel diuisa tunica vasorum, vel aperto eorum ore, vel sanguine transcolato. Tunica vasorum diuiditur primum vulnere, contusione, quod à rebus acutis & grauibus contingit: vt si quis aliquod vulnus accipiat, ex alto cadat, vel aliter vulneretur aut contundatur, quæ causæ sunt manifestæ: deinde ruptione, quæ quidem etsi etiam ab externa causa potest prouenire, vt maximo acutissimoque clamore, ex graui onere, quod quis vel humeris

Ruptio vasorum.

impo-

imponere, vel manibus attollere conatus ſit, tamen ab internis quoque cauſis poteſt proficiſci, quas omnes Galen. ad vnam vaſorum tenſionem refert, quæ quidem tenſio maiori ex parte ex nimia ſanguinis plenitudine, ac potiſſimum cum is flatulentus fuerit, poteſt excitari: huiuſmodi autem plenitudo facile colligitur ex grauitate corporis, ex tumore venarum, & aliis, de quibus ſæpe dixi: vtcunque autem ſit, ſciendum eſt, rupto aliquo vaſe, plerunque multum ſanguinem profundi.

Demum tunicæ vaſorum diuiduntur eroſione, quæ ſine multo labore à reliquis diuiſionibus poteſt diſtingui: namque eroſio nunquam fit ſubito & improuiſo, imo vero vt primum aliqua erodens cauſa illam præcedat neceſſe eſt, exempli gratia, deſtillatio ſalſa, amara, acris, ſanguis vitioſus, venenum: ſanguis primo non copioſe & cõfertim, ſed parce educitur, deinde vero temporis progreſſu grandiore facta eroſione, in maiori copia profunditur. *Eroſio vaſorum.*

Vaſorum ora aperiuntur potiſſimum, quotieſcunque ſanguis vel nimium copioſus, vel mala qualitate, ac maxime calida, acri, mordente, præditus eſt, ad quem modum alias dixi profluuia ſanguinis è naribus prouenire. *Apertio vaſorum.*

Signa autem indicantia ſanguinis tranſcolationem ſunt; primum hic multus eſſe non poteſt, neque craſſior, ſed neceſſario tenuior, & qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſentat, qualis per iecoris imbecillitatem vel renum aliquando conſpicitur: deinde debent neceſſario præceſſiſſe cauſæ, quæ potuerint rarefacere & attenuare ipſa vaſa, & ſanguinem, ſicuti morbus diuturnus, morbus malignus, exquiſita & longior inedia, & alia id genus. Signa aliarum differentiarum ſunt manifeſta, & aliter facile poſſunt intelligi: atque hactenus de ſignis ſputi ſanguinis, quæ ſciendum eſt ſæpenumero eſſe admodum incerta & obſcura: vnde quicunque hac in re minus quam cæteri in errorem duci velit, is non vno aut altero ſigno debet contentus eſſe, ſed ſingula perpendere & inter ſe coniungere, vt ſi fieri poteſt, priora poſterioribus conueniant, ſuperioribus ſequentia reſpondeant, ex quibus deinde liceat certius iudicium facere. *Tranſcolatio.*

Si quis cupit, quæcunque de ſignis hactenus tradita ſunt, in vnum colligere, atque in certa quædam capita referre, is ad res quaſdam præcedentes, præſentes & ſequentes, tanquam ad tres fontes commode omnia videtur poſſe deducere: id quod ad veſtram exercitationem vno vel altero exemplo mihi liceat illuſtrare. Si cui vel propter aerem calidiorem, vel propter aliam cauſam caput calidius redditum eſt, ſi ille vel grauitatem, vel dolorem, vel aliud malum capitis iamdiu perpeſſus eſt, ſi illi ſanguis ex naribus profluere ſolet: hæc præcedunt: ſi ſanguis ſine tuſſi efferatur, ſi vno tempore ille quoque ex naribus prodeat, ſi percipiatur aliqua gutturis titillatio, ſi ſanguis non eſt ater, conglobatus, ſpumoſus, ſi ſubito prouenit, ſi facies eſt rubicunda, ſi illius venæ tumidæ ſunt: hæc ſunt præſentia: ſi demum ſanguine educto æger melius habet, & quæcunque mala affectio capitis ceſſat; hæc ſequuntur: vtique ex iis quaſi certo licet affirmare, ſanguinem è capite profluxiſſe. *Exemplũ eius cui ſanguis ex capit. afluxit.*

Rurſum ſi cui præceſſit deſtillatio ſalſa, ſit ſanguis per interualla primum quidem exiguus tuſſiendo reiicitur: deinde vero illi ſine caſu ab alto, ſine inſigni vociferatione, exercitatione, aut ſine violenta corporis motione, multi ſanguinis eruptis cum tuſſi ſuperuenerit, ſi hic ſanguis tenuis fuerit & colora- *Exemplũ eroſi vaſis pulmonum.*

tus, si nullus percipiatur dolor, si sequatur febris, macies vniuersi corporis sputum puris, ex iis pariter certo licet affirmare, eroso aliquo vase pulmonis sanguinem prodiisse: sic in cæteris differentiis facile vnusquisque se potest exercere.

Methodus inquirendi locum affectū. In huiusmodi autem inquisitione diuinissima illa methodus principem locum videtur obtinere, qua summi omnes philosophi & medici, præcipue vero Plato & Galen. tantopere solent delectari, nempe vt propositis variis locis ad hanc rem pertinentibus, vnius vel alterius negatione colligamus, sputum sanguinis ex hac vel illa parte, hac vel illa ratione factum fuisse. Exempli gratia, si quis de hac re consultationem habiturus est, cum Galen. ad hunc modum loquatur: Conuenit inter medicos, sanguinem ex gula & ventriculo vomitione reiici, ex partibus quæ respirationi famulantur, per tussim, ex faucibus & gurgulione excreatione, ex ore simplici expuitione: in nostro ægroto sanguis educitur non simplici expuitione, nō rascatione, non vomitione, sed tussi: Ergo sanguis non ex ore, non ex faucibus, non ex ventriculo, sed ex partibus spiritualibus prouenit. Quod item de vna vel altera thoracis parte, nec non de causis vasorum, diuisione, apertione, sanguinis transcolatione, ac reliquis differentiis statuendum est.

Curatio. Sed ad curationem aggrediamur: ante vero quam incipio, id primū mihi monendi estis, ad hunc locum pertinere & referenda esse quæcunq; olim dixi de ratione sistendi sanguinis generaliter, quacunq; ex parte, & quomodocunque ex nostro corpore procedat: siquidem & ex communi methodo licet multa præcepta & remedia colligere, quæ ad hanc tractationem sunt admodum accommodata. Deinde quoniam nimis longum, forte etiam inutile foret, singulas sputi sanguinis differentias curare, mihi statutum est nonnullas duntaxat differentias seligere, quæ præ cæteris sunt maioris momēti, ex quibus, vt spero, cuique licebit rationem intelligere, vnde reliquæ omnes differentiæ facile possint curari: itaque nos curabimus primo sputum sanguinis ex naribus prodeuntis: secūdo, sputum sanguinis rupta vel aperta vena pulmonis: tertio, sputū sanguinis simul cum destillatione. Etsi vero sunt nonnullæ differentiæ sputi sanguinis, quæ fere nullum periculum vidētur afferre, tamē

Prognosticum. scribunt Hip. & Gal. sanguinem supra fieri, hoc est, per os, qualiscunque ille fuerit, esse malum: veruntamen conuenit inter omnes, sanguinem ex pulmone prodeuntem longe esse periculosissimum, quem propterea Gal. malignum appellat 7. apho. 15.16. cui, vt docent aphorismi, sputum puris, phthisis & interitus solent succedere. Etsi enim fuere nonnulli expositores aphorismorum, qui censuerunt sputum sanguinis ex pulmone posse curari, quotiescunque æger non febricitauerit: tamen Galen. eorum sentētiam reprobat, qui docet 7. apho. 37. quantumuis nulla adsit febris, omnino periculum imminere, ne illud sanari possit; quod si diutius symptoma perseueret, tunc necessario febrem succedere.

Curatio sputi ex capite profluentis. Sed ipsam curationē aggrediamur, ac primum de sputo sanguinis ex capite fluentis agendum est, in qua curatione id primū animaduertendum est, ne temere huiusmodi fluxus cohibeatur, siquidem frequenter cōtingit, vt ille capitis dolorem & grauitatem subleuet, & cum maxima ægri vtilitate profluat, adeo vt si quis longiori tempore adstringentibus medicamētis vtatur, ægri quandoq; ad malas capitis affectiones, ad malas febres, & ad mortem deducantur. Quod si sanguis ex capite fluens tam fuerit immoderatus, vt vires imbecillæ reddantur, vel, quod nonnunquam cōtingit, si ad pulmones descendat, ac periculum sit, ne eo putrescente pulmones in consensum ducantur & vlcerentur, tunc licet illius curationem aggredi.

Præci-

Præcipue vero indicationes quæ ex communi tradita methodo ad hunc locũ debent referri, duæ sunt: altera, vt sanguis non feratur ad locum affectum: altera vt locus apertus, per quem ille fluit, claudatur. Ad primam indicationem pertinent præsidia, primo quæ reuellunt. 2. quæ deriuant. 3. quę animi deliquium inducunt: vltimo quæ refrigerant & adstringunt: de quibus sigillatim quambreuissime dicendum est. Ergo primum omnia reuulsionum genera conueniunt, extremarum partium frictiones, ligaturæ, clysteria, cucurbitulæ; lotiones ex aqua calidiore, propter ascensum vaporum ad partes superiores, suspectę videntur, vt alias dixi: sed inter cętera, sectio venæ principem locum obtinet, quæ fit cephalica, neq; solum semel, sed etiam bis, ter, ac sæpius repetatur, docente Galen. reuulsionem tanto efficaciorem esse, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctę fuerint, de sang. miss. 12. Secundo sanguis ad proximas partes deriuandus est, apertis venis narium, adhibitis hirudinibus post aures, positis scarificatis cucurbitulis occipitio. Tertio prohibetur, ne sanguis ad locos apertos feratur, inducto animi deliquio, quod vehementissimi dolores corporis, nec non inopinatæ & insignes perturbationes animi potissimum solent afferre. Postremo ad hanc indicationem pertinent medicamenta quæ refrigerandi & adstringendi vim habent, qualia sunt syrupi de rosis siccis, de portulaca, conserua rosarum, nenufarum, quibus licet addere bolum armenam, hypocisthidem, acaciam, gummi tragacanthi, &c. & quandoq; si res vrgeat, licet quoq; ad stupefacientia medicamenta deuenire. Sint exempla.

Indicationes. *Reuulsiones.* *Deriuatio.* *Inductio animi deliquii.* *Adstringētia & refrigerantia.*

Electuarium.

℞ *Conseruæ rosarum* ℥ iij.
Acaciæ.
Hypocisthidos ana ʒ ij.
Gummi tragacanthi.
Boli armenæ. ana ℥ j.
Syrupi de rosis siccis.
De portulacæ ana q. suff. M. f. *Electuarium.*

Exemplum stupefacientis.

℞ *Philonii Romani* ℈ ij.
Conseruæ rosarum ʒ j. M. f. El.

Quod si demum fluxus sanguinis fuerit diuturnior & vehementior, ac pendeat ex morbis maioris momenti, exempli gratia; intemperie cerebri, iecoris, adeo vt validioribus quoq; præsidiis sit opus, tunc mihi maxime probaretur vel serum lactis, potissimum vero ex chalybe præparatum, vel aquæ thermarum frigidiores, Villenses, Beatæ virginis, Calderianæ, quas certum est non solum tollendis intemperaturis calidis, sed etiam roborandis partibus plane mirabilem operam sæpius præstare.

Validiora.

Victus ratio instituatur quæ refrigerandi vim habeat, ptisana, alcia, endiuia, lactuca, &c.

Sed ad sputum sanguinis, vase pulmonis vel rupto, vel aperto, progrediamur: cum enim vtraque hæc causa, ruptura & apertio, vel vnam & eandem, vel parum discrepantem curandi rationem requirat, non fine ratione videntur simul posse coniungi, & curari. Sanguis igitur omnium primum quacunq; ratione reuellendus est, sed potissimum secta vena interna cubiti, quæ sine vlla dilatione incidenda est, vt, si fieri potest, imminentis inflammationis periculum fugiamus: siquidem, vt

Curatio sputi ex pulmonis rupto vase. *Reuulsio.*

scribit Galenus 5. metho. 8. si ea semel hominem inuaserit, vel admodum exigua, vel potius nulla vlceris glutinandi spes superest: cum enim soluta inflammatione vlceris sanies necessario expurganda sit, hæc autem non aliter quam per tussim possit expurgari, vtique facile est intelligere, quamobrem eiusmodi vlcera vel difficilime, vel nullo modo possint curari: siquidem ex vna parte foret necesse, ægrum prorsus quiescere, in perpetuo silentio versari, ac sensim respirare: ex altera autem fieri aliter non potest, quin per tussim pulmones moueantur, atque ægræ partes lacerentur: quamobrem cum omnis procrastinatio sit valde periculosa, statim cum Galeno loco citato, à sectione venæ curationem incipere oportet, & vna & eadem die bis, ter, exempli gratia, bis mane, semel vespere sanguis detrahendus est, neque solum prima die, sed etiam altera, maxime vtile fuerit rursum è vena incisa parum sanguinis detrahere, dummodo æger tot repetitas vacuationes bene possit perferre. Post hæc ad vnionem & consolidationem vasorum veniendum est, sed primum commodum aliquod medicamentum ægrotis oportet exhibere, vt si quis in viscere thrombus, id est, sanguis concretus lateat, dissolutus exponatur, quale est posca, tum diluta, tum tepida potui oblata, quam Gal. laudat bis terue ternis horis offerendam esse.

Sanguinem concretum dissoluentia.

Medicaméta consolidantia.

Quatenus vero pertinet ad vasorum consolidationem, siue illa aperta, siue rupta fuerint, etsi certum est, hoc potissimum naturę munus esse, tamen neque negandum est, illam quoque à Medico iuuari, qui primum studet omnia auferre, exempli gratia, copiam, vitium, fluxionem humorum, & quęcunque sunt naturæ impedimento, quo minus possit apertum vel ruptum vas conglutinare: deinde commodis medicamentis illi succurrit, quę nimirum refrigerandi & adstringendi facultate, præterea etiam quodam lentore prædita sunt, quæ propterea emplastica dicuntur, vnde valent naturæ cumprimis beneficio omnem vasorum apertionem, ruptionem, & diuisionem coniungere & consolidare, qualia sunt rosæ, bolus armena, terra Lemnia, lapis hęmatites, acacia, hypocisthis, gummi tragtacanthum, & alia id genus quamplurima, de quibus agit Galenus 5. metho. nec non 4. & 5. de simp. med. Apud nos & nostros aromatarios vulgaria sunt medicamenta composita, syrupus rosaceus, de rosis siccis, myrtinus, de portulaca, troch. de spadio, de terra lemnia, de succino &c. Sed inter cætera conserua rosarum videtur consensu omnium insignem prærogatiuam habere.

Composita.

Præceptum Galeni.

Verum circa compositionem & vsum horum medicamentorum minime est prætermittendum Galeni præceptum, de constit. artis med. 17. 7. med. loc. capit. 4. 4. metho. 7. vt sumpta indicatione à situ partis laborantis, perpetuo illis misceantur medicamenta tum calida, tum tenuium partium, tametsi hæc alioqui apertioni & ruptioni vasorum sunt infestissima, nimirum vt facilius in corpus ac thoracem possint distribui, namq; cum ex vna parte medicamenta frigida, adstringentia ac visci-da sibi ipsis vias præcludant, ex altera autem longo itinere opus sit, antequam ex ventriculo ad thoracem perueniant, propterea necessaria est mixtio medicamenti calidioris & tenuioris, quod tanquam vehiculum possit illis viam sternere & præparare. Inter cætera autem medicamenta calida & tenuium partium, quæ omnibus medicamentis, ad thoracis pulmonisque vlcera destinatis, vtiliter miscentur, Galenus 3. metho. citato vsum mellis maxime probat, quod inquit cęteris esse veluti vehiculum, neque vlceribus nocere. Etsi vero cum apud cæteros, tum maxime apud Galenum sunt plurima exempla horum medica-

men-

mentorum, quæ optimum foret ad vsum reuocare, tamen & nostra quoq; exempla habeatis.

Electuaria sanguinem sistentia.

℞ *Radicum symphyti decoctarum in aqua portulacæ.*
Sacchari rosacei antiqui ana ℥ ij.
Corallorum rubeorum ana ʒ j.
Balaustiorum.
Rosarum.
Gummi arab.
Tragacanthi.
Boli armenæ.
Terræ sigillatæ.
Syrupi rosati q. suff. M. f. Electuarium.

Si quis velit medicamentum compendiosius, sit exemplum.

℞ *Conserua rosarum antiquæ* ℥ ij.
Boli armenæ.
Coral. rub.
Seminum plantag. ana ʒ ß.
Syrupi myrtini.
De farfara ana q. suff. M. f. Electuarium.

Cæterum docet Galenus 5. meth. 13. quandoq; etiam ad medicamenta stupefacientia veniendum esse, tametsi illa alioqui nulla ratione videntur conuenire: siquidem ille inquit, altiorem somnum ac soporem inducunt, & commodissima sunt iis qui à tussi lancinantur, sistentia nimirum sanguinem, qui ad male affectum vas defertur. Quo loco arguendi sunt communiter practicantes, qui neglecta sententia Gal. & veteri auctoritate, omnibus sanguinem spuentibus hyosciamum, semina cicutæ, opium, & alia id genus stupefacientia tam frequenter solent exhibere, hoc tempore nunquam audent illis vti. Neque vero solum per ea quę ore accipiuntur, sed etiam per ea quæ extra administrantur, Galen. tentabat sanguinem compescere: quare docet æstate quidem oleo melino vel rosaceo; hyeme vero nardino vnguento pectus vndiq; perfundendum esse: sicuti etiam probat medicamentum ex bitumine, aceto, &c. quod barbarum vocant 2. med. secund. genera: vel in mollibus corporibus medicamentum ex chalcitide 1. med. secun. genera, quod diachalcitheos dicitur, de quorum compositione & viribus videatis Galen. locis citatis. Atque hæc quidem summatim est ratio tradita à Galen. curandi sputum sanguinis, quod rupto vel aperto vase pulmonis originem habet, de qua sunt nonnullæ dubitationes.

Error practicantium.

Primo nonnulli Galenum arguunt, quod posca vsus fuerit, quæ ratione aceti vlceratas pulmonis partes videtur magis posse exasperare & irritare, quam vllo modo iuuare: sed iis facile est respondere, etenim cum sanguis concretus, atq; in thrombum conuersus soleat grauissima symptomata afferre, vt non immerito inter venena reponatur, nulli dubium esse debet, quin ille ante omnia dissoluendus, atq; ex thorace purgandus sit, sed cum medicamenta ad dissoluendos huiusmodi grumos & thrombos accōmodata, necessario sint acria, incidētia, extenuātia, qualia sunt hyssopus, satureia, coagulum hœdi vel leporis, & alia id genus, si diligenter singula considerentur, forte nullum facilius ac tutius posca licet inuenire, ac potissi-

Quando posca vtiliter præbeatur.

potiſſimum ſi ea diluta exhibeatur, nempe vt plurimum aquæ, minimum aceti miſceatur, ac talis ſit miſtio vtriuſq; vt potui ſit iucunda, qualem ſani homines ſæpenumero bibere ſolent. Quod ſi cui poſca videatur omnino poſſe aliquod periculum afferre, is ſciat longe maiorem vtilitatem thrombo ſanguinis diſſoluto ſequuturam eſſe, ac memoria repetat quod ſcriptum reliquit Gal. 11. metho. 11. difficulter aliquod remedium inueniri, quod citra vllam noxam magnifice profit.

An externa refrigerantia proſint.

Deinde eſt dubitatio de adſtringentibus medicamētis, oleo roſaceo, melino, & cæteris thoraci impoſitis, quę pariter minus videntur conuenire, cum periculum ſit, ne medicamenta repellendi facultate prædita, ſint in cauſa, vt pulmones adhuc magis ſanguine repleantur; de quo periculo Galenus ſcribit ad hunc modum 5. metho. 6. At vero quæ extrinſecus admouentur, tum adſtringentia, tum citra adſtrictionem frigida, hæc ipſe veluti pleriq; medicorum, non vbiq; probo, ſed mihi omnino cōtra quam res fieri poſtulat, ipſum ſanguinem intro compellere, ac venas, quę in alto ſunt, implere videntur: vidimus enim quoſdam, qui ex pulmonibus reiicerent ſanguinem, ex thorace refrigerato manifeſte læſos fuiſſe. Quæ fere eadem verba repetuntur de conſt. artis med. 17. Sed præterea nonnulli contendunt, hæc medicamenta ad thoracem fruſtra adhiberi, quod rerum vis ad pulmones, qui à thorace ſunt ſeparati, nequeat peruenire. Verum breuiter reſpondeatis, & primū Galen. non ſimpliciter & abſolute vſum externorum medicamentorum refrigerantium improbare, ſed tantummodo ſi importune exhibeantur: quod verba ſequentia plane demonſtrant. Ergo neq; omnino, neq; ſine diſcrimine, neq; omni tempore, loca quæ circa particulam poſita ſunt, vnde ſanguis profluit, refrigeranda ſuaſerim, imo poſteaquam ad alia ſit facta reuulſio: & quæ ſequuntur. Ac ſane ſi quis talibus medicamentis opportuno tempore vtatur, hoc eſt, poſt generalem totius corporis vacuationem, reuulſionem & deriuationem, tunc non ſolum nullum periculum afferre, ſed etiam quoquo modo vlcera iuuare, & ſanguinem compeſcere poſſunt. Itaq; Gale. non refrigerantia & repellentia medicamenta, ſed importunum eorum vſum vituperat. Veruntamē id ſciendū eſt, & in ſputo ſanguinis, & in omnibus affectibus thoracis, à nimio & frequenti vſu refrigerantium, & adſtringentium medicamentorum perpetuo abſtinendum eſſe, quę inter cætera pericula id valent efficere, vt muſculi pectoris admodum reddantur debiles, ex quo deinceps difficulter, quæ in thorace continentur, poſſunt expurgari. Quomodo autem medicamenta externa thoraci impoſita, poſſint pulmonibus ſuam vim communicare, reſpondeatis vno verbo, id fieri mediis ligamentis, per quæ anatomici docent pulmones thoraci coniungi & copulari.

Curatio hæmoptoyſis ex deſtillatione.

Iam vero ſputi ſanguinis, cui ſit coniuncta deſtillatio, curationem aggrediamur: quo primo loco illud inquirendum eſt, quot modis deſtillatio ſputum ſanguinis poſſit inducere, quod neq; à Galeno, neq; à cæteris ſatis videtur explicari. Ego vero cenſeo duplici potiſſimum ratione id fieri poſſe: vna propter copioſam deſtillationem, ac vehementiam tuſſis, vnde vaſa diſtenduntur & rumpuntur: altera quod deſtillatio ſit ſalſa, amara, vel alia qualitate infecta, quæ erodendi vim habeat. De prima tractat Galen. 5. method. 13. vbi narrat hiſtoriam curationis adhibitæ cuidam ſplendidæ Rom. mulieri, quæ ex catarrho cępit ſanguinem ſpuere: etſi non ignoro, Alexand. Trallianum, & alios veteres, Altimarū, Trincauellium, & recentiores prope omnes, hanc hiſtoriam interpretari, ac ſi hæc mulier ob ſalſam deſtillationem vena eroſa ſanguinem reiecerit; quę quidem interpretatio mihi tam

videtur

videtur abſurda,& à Galeni mente aliena, quam quæ abſurdiſſima & alieniſſima. Et quanquam facile vnuſquiſque (ni fallor) iſtud fatebitur, quicunq; ad ſeriem illius narrationis vel parū voluerit animum adhibere, in qua nulla falſæ deſtillationis aut venæ eroſæ fit mentio, tamen neq; deſunt euidentiſſimæ rationes, quæ id poſſunt cuiq; non ſolum confirmare, ſed etiam perſuadere, vt certe mirum ſit, quomodo tot prudentes & docti viri, in re alioqui perſpicua tam turpiter ſint hallucinati: ſed nos ſingula huius narrationis & curationis capita breuiter perpendamus. Mulier (inquit Gal.) ſiue ex catarrho, ſiue ex vehemente tuſſi, paululum quiddam ſanguinis per noctem expuerat. Hic nulla falſæ atq; erodentis deſtillationis fit mentio, quam certe rem tanti momenti vir, ſi quis alius, diligentiſſimus minime prætermiſiſſet, qui multo leuiora non prætermittit. Quæſo autem quomodo hæc deſtillatio potuit falſa eſſe, & tam breui venę eroſionem efficere, cum mulier fere improuiſo poſt quatriduum cœpiſſet ſanguinem expuere: ſiquidem huiuſmodi deſtillationes minime tam breui tempore, ſed poſt multos, nō ſolum dies, ſed etiam menſes, ſoleant ſputum ſanguinis præcedere. Hoc ipſum confirmat magnum Hippocratis argumentum, curatio, quæ in ſumma eſt huiuſmodi. Namq; Galen. qui huic mulieri non eſt auſus venam ſecare, propterea quod iam quatriduum propter catarrhum propemodum ſine cibo egiſſet, primum iuſſit vt clyſtere acri vteretur, deinde & crura manuſque calefaciente pharmaco plurimum fricaret & vinciret, mox caput raderet, atq; illi medicamentum imponeret, quod ex palumbiū ſtercore cōſtat: poſt hæc cum mulier eſſet dormitura, theriacam dedit, circiter quatuor menſes ante confectam, quo tempore propter prævalentem ſuccum papaueris, medicamentum poteſt & ſomnum conciliare; & fluxiones tum ſiccare, tum leuiter craſſiores reddere. Finito autem prorſus catarrho, cum Gal. ex reſpiratione & certis indiciis deprehendiſſet, pulmonem purgatione indigere, die ſecunda, ſeruata mu- II.
liere in omni quiete & ſilentio, repetitis frictionibus & vinculis, forte etiam clyſtere, veſpere theriaca vſus eſt: die tertia coctum mel illi copioſe propinauit: die III. IV.
quarta mane theriacam dedit, non recentem, ſed quæ iam ſummum vigorem adepta fuerat, capiti mulieris idem pharmacum impoſuit, quod valenter tum calefaciendi, tum ſiccandi facultate præditum eſt: die quinta valentius pulmonem pur- V.
gare aggreſſus eſt, ac deinde rurſum ex interuallo eodem cerato quod thapſiam recipit, capiti impoſito vſus eſt: atq; his præſidiis mulier recte ſe habuit, neq; opera lactis opus habuit. Hæc ſumma eſt curationis, quam Galen. ſcribit, ſe Romanæ mulieri adhibuiſſe; quæ quidem mihi videtur tantum abeſſe à legitima ratione curandi ſputum ſanguinis, quod propter falſam deſtillationem atq; eroſionem venæ factum fuerit, vt & potius contra videatur & morbos & ſymptomata, & omnia mala poſſe augere, id quod fiet adhuc manifeſtius, cum paulo poſt ex eodē Gal. de huiuſmodi ſputi ſanguinis curatione tractabitur: ſed rei euentus omni luce clarius noſtrā ſententiam confirmat, quandoquidem ex hac narratione manifeſte & certo colligitur, catarrhū prima die prorſus finiiſſe, ac deinceps mulierē pauciſſimis dieb. bene habuiſſe, & priſtinam ſalutem recuperaſſe. Namq; puto conſtare inter omnes, falſam atq; erodentem deſtillationem, quam Gal. quandoq; malignam appellat, vix 6. epid. 3. 11.
poſſe tam celeriter & vna die terminari, nec non ſputum ſanguinis ex venæ eroſione ortum, quod Gal. auctore, nullam recipit curationem, poſſe tam facile ac momento temporis curari. Sputum factum ex corroſione eſt prauæ curæ & difficilis, & eſt quaſi illud, de quo deſperatur: non enim ſanatur, niſi cum remotione malitiæ comple-

complexionis,& istud non fit nisi in tempore, inquit Auicenna; de qua te alioquin manifesta, non est longius agendum. Cæterum ex numero eorum, qui sensum huius historiæ, & Galeni mentem non sunt assecuti, Auicenna excipiendus est, qui tradens rationem curandi sputi sanguinis secundum varias illius differentias, de sputo sanguinis ex destillatione hæc habet 10.3.tract.3. cap.6. Cum accidit sputum sanguinis ex catarrho, & non est catarrhus acutus valde & cholericus, phlebotometur homo,&c. paulo post: Et cum non valent ea, quæ diximus, non est excusatio curæ catarrhi & retentionis eius cum iis, quæ sunt sicut abrasio capitis, & administratio emplastri facti ex stercore columbino, &c. Et Galenus quidem dixit, quod mulieri sputum sanguinis aduenit ex catarrho, quam clysterizauit clystere acuto,&c. qui hanc totam historiam & curationem accurate describit, ac demum concludit: Et hoc regimen est bonum,&c. Ex quibus facile vnusquisque potest intelligere, Auicennam hac in re verum Galeni interpretem fuisse. Ex numero malorum interpretum Leonicenus quoque & Iacobus inter recentiores excipiendus est, qui docet, mulierem propter catarrhum minime salsum & erodentem, sed potius frigidum & humidum, sanguinem expuisse.

Excusatur Gal. aduersus Trallianum.

Quod si ita hæc se res habet, vt mea quidem sententia certum est, illam se habere, satis cuique poteſt constare, quam temere & nulla ratione Galen. à nonnullis & potissimum Alexandro reprehendatur, quasi in curanda ea muliere præter methodum,& medicamento ex thapsia,& theriaca,& aliis præsidiis vsus fuerit, quæ tum corpus vniuersum, tum speciatim caput adhuc magis possunt calefacere, siccare, & destillationem augere: nec non quam frustra & inutiliter Altimarus & alii operam perdant, vt Gal. tueantur, cum reuera nihil sit reprehensione dignum, & summa cum ratione dicta remedia fuerint instituta, sicut euentus confirmauit. Sed redeamus ad rem. Hæc historia, tanquam illustre quoddam exemplum, satis cuiq; esse potest pro curatione sputi sanguinis, quod simpliciter ex destillatione proueniat, quæ in summa ad vacuationem totius corporis, ad reuulsionem, ad purgationem thoracis, ac postremo ad tollendos morbos partium, ac potissimum cerebri, potest referri: quæ quidem indicationes cum ex narratione Galeni manifestissime possint colligi, non indigent longiori explicatione. Atq; hactenus de sputo sanguinis ex nimia destillatione.

Curatio sputi ab erodente destillatione.

Si vero secundo modo sputum sanguinis propter erodentem destillationem contingat, de hoc pariter agit Galen.5.metho.14.& in hoc casu præter communes indicationes, peculiaris sese offert indicatio, regenerandi partem erosam & deperditam: hoc autem præstant, vt Gal. docet 7.med.sec. loc. partim alimenta boni succi, qualia forent alica, ptisana, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, partim medicamenta carnem gignentia, quæ ob id sarcotica dicuntur, qualia sunt thus, mastix, &c.

Elect. consolidans.

℞ *Conf. Rosarum.* ℥ ij.
Radicum consolidæ coctar. ℥ j.
Mastiçis.
Thuris ana ʒ ij.
Hypocisthidos.
Balaustiorum ana ʒ j.
Syrupi de farfara q. suff. M. f. Electuarium.

Sed hoc loco sciendum est ex Galeno 5. metho. 14. cum omnem erosionem, qualiscunq; ea fuerit, difficile sanari, tum maxime illos qui ex vitiosi succi erosio-

no vlcus in pulmone habent, quorum aliqui fibi videntur veluti falfilaginem quandam fputa fua guftare, prorfus infanabiles effe. Cum enim ad corrigendum fucci vitium multo omnino tempore opus fit, interea vt duorum alterum eueniat, neceffe eft, nempe vel vt ficcando vlcus, quidam veluti callus fiat, atq; ita illud plane euadat infanabile: vel non ficcando, vt tum ipfum putrefcat, tum quæ circa funt, depafcat, atq; ita temporis fpatio pulmones putrefaciat.

Poft hæc Gal. agit de iis, qui vitiofis humoribus referti, deftillatione ac tuffi laborant, fed tamen nondum fanguinem reiiciunt, quæ tractatio etfi reuera non videtur ad hunc locum pertinere, minime eft prætermittenda, cum fit digna maxima notatione. *Præferuatio à fput. fangu.*

Itaque Gal. docet fummam huius curationis, aut verius prouidentiæ, in eo confiftere, vt ægri neq; tuffiant, neq; ex capite aliquid in pulmones defluat: hoc autem licet præcauere triplici præfidio. 1. Purgatione. 2. ftupefaciente medicamento, quale eft diafpermatum. 3. prouidendo ipfi capiti. Quatenus ad purgationem pertinet, pluribus redundantibus vitiofis humoribus, medicamento quoque opus eft, quod diuerfas facultates habeat, & ad purgandas plures excrementorum fpecies fit accommodatum, quales funt pilulæ quæ ex aloe, fcammonio, colocynthide agarico, bdellio, gummi arabico conficiuntur. Sed quid de fectione venæ fentiendum eft? Multi cenfent, eam effe prætermittendam, quod hæc corpora acrioribus humoribus redundent, fint calida & ficca, gracilia, atque ad fputum fanguinis, febrem hecticam & phthifin quam maxime parata: Galenus vero aliter fentit, qui fcribit ad hunc modum, ad finem capitis. Cæterum de mittendo iis fanguine, fcire illud licet, quicunque parum habere fanguinis videbuntur, iis ad fuccum probiorem deductis, fanguinem detrahere poteris, tum rurfum reficere, eofdem etiam rurfum purgare, ac rurfum reficere, denuoque fi res fuadet, fanguinem mittere, potiffimum quibus veluti limus vitiofus & craffus totus eft fanguis; at qui validi funt multique fanguinis, iis ftatim principio eft detrahendus. Ex quo loco prorfus notabili, facile eft intelligere, quam doctrina Galeni fit illuftris, atque ille perpetuo fibi confentiat: etenim cum intelligeret, fputum fanguinis ac morbi magnitudinem imminere, qui fcopus ab Hippocrate iam diu ftatutus fuerat detrahendi fanguinis, & adhibendæ purgationis, ftatim fe ad confiderationem virium conuertit, vnde cum ex vna parte morbi magnitudo miffionem fanguinis indicaret, ex altera vires propter redundantiam vitiofi fucci minus viderentur conftare, ita ftatuit, vt quicunque parum fanguinis habere, atque adeo debiliores effe videntur, quam vt id remedium ferre poffint, primum ad generationem probi fanguinis deducantur, deinde illis fanguis detrahatur, neque id folum femel fiat, fed etiam bis, ter, ac fæpius, nempe ea ratione quam per epicrafim vocat 12. meth. 8. at qui multo fanguine redundant, validafq; habent vires, iis ftatim à principio fanguinem detrahendum effe. *Indicationes.*

Atque hinc pariter licet nobis argumentum colligere aduerfus illos, qui contendunt, ab vna fanguinis copia miffionem fanguinis indicari: fiquidem Galenus manifefte hifce ægrotis, qui habent parum fanguinis, non veretur fanguinem mittere.

Secundum fuerat præfidium, præcauendi, vt neq; ægri tuffiant, neq; aliquid ex capite in pulmonē defluat, per medicamenta ftupefacientia: cū enim hi humores fint tenuiores, calidiores, & acriores, vnde facile poffunt ad fubiectas partes fluere, & tuf-

& tussim excitare, nulli dubium est, quin hæc medicamenta valeant eorum tenuitatem, caliditatem, acredinem remittere, & fluxionem compescere. Postremo autem Galenus docet, capiti prouidendum esse vsu cerati, facti ex thapsia, quod quidem præsidium multas continet difficultates. Cum enim sit verisimile, vel potius necessarium eiusmodi humores acres, salsos, erodentes, ex calida & sicca intemperie capitis ortum ducere, facile est intelligere medicamentum calefaciendi & siccandi vi præditum, quale est quod ex thapsia conficitur, non solum non conuenire, sed etiam morbum posse augere, id quod ab ipso quoque Galeno traditum est 6. de tuenda 9. qui docet calidam & siccam capitis intemperiem remediis frigidis & humidis corrigendā esse, ac nominatim reprehendit medicos, & quicunq; medicamentum ex thapsia, & synapi, ad caput solent apponere, quoniam, inquit, si ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent: expediat igitur hos frequenter balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite sunt, euocentur, & totum capitis temperamentum melius reddamus, &c. quæ sententia habetur 2. de med. secundum locos, & lib. 7. cap. 1. Vnde inter cęteros Alexander miratur, quomodo diuinissimus Gal. nullo humectante & refrigerante medicamēto vtatur, sed contra statim ab initio ad siccantia & calefacientia deueniat, quæ valent caput intemperatum adhuc intemperatius reddere, & ea quæ in thorace sunt, acriora efficere. Hic nodus admodum videtur difficilis ad expediendum: nonnulli respondent, huiusmodi vitiosos humores vel ab aliqua parte, vel ab vniuerso corpore in caput deferri, neq; illud calida intemperie laborare: quod quidem vix, aut ne vix quidem existimo fieri posse: alii aliter respondent. Ego vero censeo respondendum esse, Galen. lib. de tuenda val. vni corrigendæ intemperaturæ intentum fuisse, ac propterea summa cum ratione, ex vna parte medicamentum ex thapsia, & omnia calidiora improbare, ex altera autem frigidioribus vti, quę vt ille inquit, possunt totum capitis temperamentum melius reddere: at vero lib. metho. med. capitis intemperiem propemodum neglexisse, atque ad vnum symptoma, nempe ad impediendam tussim, & fluxionem materiæ ad thoracem respexisse; quod quidem ipso Gal. auctore 12. metho. 1. faciendum est, quotiescunq; symptomata valde vrgent, sicut contingit in præsentia; vnde cum pluribus congestis humoribus vitiosis, salsis & erodendi vi præditis, grauissima ac fere insanabilia mala imminerent, sputum sanguinis, febris hectica, phthisis, si illi tussim efficerent, atq; in thoracem defluerent, Galenus eam rationem complexus est, quæ non solum præcipua, sed forte etiam vnica restabat, vt tam certa pericula possent præcaueri, ea vero est, vt eiusmodi humores reuellantur, neque ad partes subiectas descendant, quod inter cætera medicamenta ex thapsia, vel quæ nobis sunt familiaria, vesicatoria, synapismata, & cauteria, quam maxime solent præstare: etsi enim hæc calida medicamenta interea possunt calidam capitis intemperiem augere, tamen sperandum est, longe maius commodum cohibita destillatione, quam incommodum aucta intemperie, sequuturum esse, cum potissimum ægro ab imminente pernitie seruato, liceat deinde ipsam quoq; intemperiem corrigere, sicuti videmus Galenum fecisse, qui post vsum calidioris medicamenti docet ægrum salubriter reficiendum esse, alimentis boni succi, frictionibus, inambulatione, balneo, quasi hac ratione deinceps velit ipsam quoq; intemperiem corrigere. Itaq; Galenus in morbo calido medicamento calido vtens, vnius symptomatis videtur rationem habuisse, quod Medici faciūt sępenumero, qui, exempli gratia, in dysenteria ad leniendū dolorem

Contradictio Galeni.

Cur olea in dysenteria adhibeantur.

lorem infundunt feuum hircinum, oleum rofaceum, & fimilia, quæ vlceri funt inimica: fic in dolore colico medicamentis ftupefacientibus vtuntur, quæ pariter intemperiem inteftinorum poffunt augere, fic alia multa non defunt exempla, de quibus longius agendum non eft. Atque hactenus de fputo fanguinis.

Capvt VII.

De Phthifi.

Quoniam frequenter, vt fcribit Hippocrates 7.apho.15.16. fanguinis fputo puris fputum & phthifis fuccedunt, idcirco poft fputum fanguinis de phthifi agendum eft. Hæc vox Græcis dupliciter accipitur, vt notat Galenus 1.epid.2.13.3.apho.10.7.apho.16. Vno modo pro omni corporis extenuatione & macie, quomodocunq; contingat corpus extenuari & tabefcere. Altero magis proprie, pro illo affectu, cum totius corporis extenuatio & macies fit, propter infanabilia vlcera pulmonis, cui febris hectica neceffario coniungitur: nos autem prætermiffa priore & communi fignificatione, de pofteriori tantum ac propria agemus in præfentia. Latini interpretes φθίσιν tabem conuertunt, fed forte præftat græcam vocem retinere, fiquidem iam vidimus, tabem omnem corporis maciem comprehendere: verum & illud fciendum eft, vt idem notat Gal.1.epid.1.18.4.apho.8. veteres medicos phthificos appellare confueuiffe, non folum qui phthifi laborabant, fed etiã illos, qui ad phthifim parati funt, quales maxime funt, quicunq; funt adeo angufto & ftricto thorace, vt à tergo inftar alarum auium fcapulæ promineant, fecundum Auicennam 2.3.4.20. deinde quibus caput facile impletur, quodque inftrumentis fpiritus multas deftillationes tranfmittit: quod fi ambo, & figura thoracis, & imbecillitas capitis fimul conueniant, eæ naturæ omnium maxime phthifi obnoxiæ funt. Phthifis apud Aetium, Auicennam, & veteres prope omnes, eft exulceratio pulmonis: at vero Hippocrates & Galenus, fi attente eorum verba confiderentur, videntur aliter fentire 7.apho.15.16. Nam Hippocrates ita docet: à fanguinis fputo, puris fputum, à puris fputo phthifis: quod fi phthifis fequitur fputum puris, & hoc phthifim præcedit, fatis conftat, phthifim ab vlcere pulmonis diuerfam effe. Sic Galenus Hippocratem interpretatur, atque idem confirmat manifeftiffime, qui fcribit ad hunc modum, com.apho.16. Quam peculiariter Græci, ac maxime Athenienfes phthoen appellant, eam nunc Hipp. phthifin nominauit, cum propter infanabilia pulmonis vlcera totius corporis attenuatio fit, & macies, cum debili febre coniuncta. Itaq; phthifis non aliud eft, quam malus habitus, & fumma extenuatio totius corporis cum febre hectica, & reliquis fymptomatib. de quibus ftatim fermonem habebimus. Vnde qui docent, phthifin effe vlcus pulmonis, potius cau'am phthifis, quam phthifin videntur explicare. *Nomen.*

Differentiæ phthifis variæ poffunt afferri, fed illæ præcipuæ effe videntur, quæ fumuntur à caufis, neq; folum ab vlcere pulmonis, quod illud fit vel paruum, vel magnum, vel corrodens, vel fine corrofione, vel alterius conditionis, fed etiam ab iis quæ vlcus in pulmone poffunt excitare: namq; id poteft fieri vel ex falfa capitis deftillatione, vel ex vitiofis humoribus, qui in toto corpore continentur, vel ex pure contento in thorace & fuppuratione, vel ex fumpto erodente veneno, vel demum maligno & latente iure hæreditario; ad quem modum fępe videmus totas familias mifere phthificas fieri & mori. Signa quæ futuram phthifin denuntiant, diligentiffime funt animaduertenda, vt fi fieri poteft, tam perniciofus morbus præcaueatur. Primum fumitur ex corporum præparatione, de qua ex Gal. dictum eft. Secundum *Caufa.* *Signa futura phthifis.*

cundum ex ętate, de qua Hip.5.apho.9. Tabes fiunt maxime ab anno 18. vſq; ad 35. huius rationem docet Gal.3.apho.29. qui inquit, iſtud minime ratione ætatis contingere, ſed potius propter multos & graues errores, quos in tali ætate conſtituti in victus ratione committunt: ſiquidem homines huius ætatis ſaltant, currunt, venationem & alia immoderati laboris genera exercent, vnde accidit venas difrumpi, ex quo poſtea & ſputũ ſanguinis ſolet ſuccedere. Sed Philotheus auctor Græcus, in com.aph. Hip. alias quoq; rationes adiungit, ꝙ nimirũ in adoleſcẽtib. ſanguis ſit copioſus, quo repleta vaſa tenduntur & rampuntur: in iuuenib. vero fit, ꝙ ſit redũdantia ſanguinis bilioſioris & acrioris, qui & ſanguinis ſpuitionem & phthiſin valet excitare. Tertio hæc ſigna colliguntur ex aere & tempore anni, vnde in coſtitutione inæquali, ac potiſſimum autumno, phthiſis frequenter contingit, vt colligitur ex Hip. & Gal.3.apho.10. & 22. ꝙ ſine dubio in temporis & aeris inæqualitatẽ, necnon imbecillitatẽ caloris naturalis referendum eſt. Quarto colliguntur hæc ſigna ex quibuſdã cauſis præcedentib. exempli gratia, ſi parentes, ſi fratres, phthiſi laborarunt, ſi deſtillatio acris & ſalſa diutius perſeueret, ſi pręcedat ſputum ſanguinis, ſuppuratio: hęc omnia futurã phthiſin poſſunt denunciare. Poſtremo hęc ſigna accipiuntur ex mediis quibuſdã diſpoſitionib. & ſymptomatib. veluti ſi videamus rebelles quaſdã & moleſtiſſimas tuſſes, ſi ægri in regione thoracis nõnullos dolores pungitiuos percipiant, ſi difficilem habeant ſpirationem: hinc enim licet colligere, iam materiam petere tunicas pulmonis, & periculum imminere, ne ille erodatur. Apud Auic. eſt peculiare caput de præparatis ad phthiſin, 10.3. tract.4.20.

Signa præſentis phthiſis. I. Signum. Secundo loco ſunt ſigna quæ præſentem phthiſin demonſtrant, quæ tria potiſſimũ ſunt ex Gal.7.aph.16. Primũ eſt vlcus pulmonis, cuius manifeſtiſſimũ & certiſſimum eſt ſignum, pus ꝙ per tuſſim reiicitur. Sed quoniã pituita interdum craſſa eſt, admodum ſimilis puri, adeo vt Medici frequẽter in hoc iudicio diſſentiãt, Auic. *Pus à pituita quomodo diſcernendum.* duo tradit indicia, quib. pus à pituita liceat diſcernere, 10.3.tr.4.17. primum eſt ex odore; namq; ſi vtrumq; & pus & pituita proiiciantur in ignẽ, pus fætidum reddit odorem, pituita minime. Secundũ eſt, quoniã ſi vtrumq; ponatur in aqua, pus reſidet & deorſum deſcendit, pituita vero ſupra aquã natat, neq; ad fundũ tendit, quod tamen poſterius ſignum experientia confirmat, non eſſe perpetuo verum, cum ipſa quoq; pituita, ſi admodum craſſa fuerit, quãdoq; ad fundum deſcendat. Cælius Aurelian. lib.2. de morb. acutis 14. aliter hãc diſtinctionem facit, qui inquit, pus à ſputis purulentis diſcerni calore, ſubſtantia, odore, colore, ſiquidem re vera pituita eſt albidior pure, quod ſemper ad liuidum videtur declinare: ſic vtriuſq; ſubſtãtia diuerſa eſt, cum pituita maiori ex parte ſit viſcida & tenax, quod nõ cõtingit in pure, niſi illud pituitæ permiſtum fuerit. Quo loco notandũ, Cælium experimentum de aqua aliter interpretari, quam Auic. & practicantes faciant, qui non conſiderat, vtrũ pus & pituita deſcendãt nec ne, ſed inquit ſputa purulenta admixta aquæ facile ſolui, pus autẽ difficile: ꝙ tamen neq; perpetuo verum eſſe deprehenditur: vnde forte ſignum tertium ex odore, reliquis certius habendum eſt: quandoq; ſputa non ſolum igni impoſita, ſed etiã ſine igne, & ab ægro, & ab omnib. fætida deprehenduntur.

II. Signum. Secundum ſignũ phthiſis eſt febris hectica, & ratio eſt, cũ enim ab vlcere pulmonis non ſolum fumi & vapores putridi, ſed ipſa quoq; materia putrida facile ad cor trãſmittatur, ꝓpter ſummã vtriuſq; viſceris propinquitatẽ & coniunctionem, hinc ſequitur neceſſario, in phthiſi ſubſtantiã cordis poni in calefactoeſſe, ęgrumq; febre hectica laborare: de qua tamẽ febre notandum ex Gal.1.aph.12. eã quotide, ac præci-

præcipue ad noctem accessiones habere, quod mea sententia de altera potius febre putrida, quam de hectica intelligendum est; vt forte ex hoc Galeni loco liceat colligere, phthisicos non solum febre hectica, sed etiam putrida laborare. Itaq; phthisici habent pulsus paruos, imbecillos, post sumpta alimenta incalescunt, ac cętera habent signa febrium hecticarum.

Tertium signum est macies vniuersi corporis, quę laborantibus duabus tam præcipuis partibus, pulmone & corde, pter debilitatem & defectum caloris naturalis contingit necessario: vnde, vt scribit Gal. in lib. de causis morborum 7. in hisce ægrotis apparet facies hippocratica, nares acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, &c. de quibus Hipp. 1. prog. 6. & 7. Atq; hæc tria sunt præcipua signa phthisis, ad quæ cætera omnia, quæcunq; ab aliis afferuntur, possunt referri. *III. Signum.*

De signis differentiarũ, vtrũ vlcus pulmonis sit magnũ an paruum, præcipue cognoscitur ex materia quæ educitur: vtrũ illud sit corrodens nec ne, ex præcedentib. causis, veluti destillatione salsa præcedente, potest deprehendi: sic alia signa diff. ex modo generationis, tẽpore, & reliqs ęgris referentibus facile possunt intelligi. *Signa differentiarum.*

In phthisi præcipuę curãdi indicationes ab vlcere pulmonis tanquam à proxima causa, desumũtur. Sunt autẽ vlceris abstersio, regeneratio carnis deperditæ, vnio vel consolidatio, ac postremo vniuersi corporis nutritio & restauratio: quib. perpetuo cõiungendæ sunt cõmunes indicationes & vacuandi vniuersi corporis, & reuellẽdi à partib. laborantib. Verũ liceat iis indicationib. satisfacere, nec ne, hoc opus, hic labor: multa dicũtur & scribũtur à Medicis, sed vno verbo, ego quidẽ censeo neminẽ, qui vere sit phthisicus, vnquã sanatũ fuisse, neq; posse deinceps sanari, etsi Gal. neq; omnẽ opem salutis videtur auferre, 4. de loc. aff. 5. vbi inquit, vlcera pulmonis celerrime quidem fieri, sed curationem, vt quibusdam videtur, non admittere, vel vt aliis placet, difficulter admodum sanari: ac rursum 5. meth. 8. in princ. vbi docet, vlcera pulmonis difficilima ad curandum esse: etsi enim difficillime curãtur, tamẽ ea quandoq; videntur posse curationẽ recipere: de qua re idem scribit Gal. loco citato, veteres quoq; medicos dissentientes fuisse, siquidẽ nonnulli existimabant, vlcera hæc nõ solũ difficulter, sed nulla prorsus ratione posse sanari. q & ratione & experientia cõfirmabant: ratione, quia pulmo propter respirationẽ in continuo motu versatur, cum quę debent sanari, omnimodã quietem requirant: experientia autem, q nemi-nem ita laborantẽ sanatum viderint. Rationes autẽ propter quas vlcera pulmonis aut difficilem, aut nullam recipiunt curationem, præclare explicantur à Galeno 5. metho. 8. & 11. & in summa sunt huiusmodi: primum quod pus ex pulmone nequeat satis expurgari, sicuti, exempli gratia, fit laborante vtero & vesica, ex quibus partibus illud facile delabi atq; elui potest, cum in phthisi nulla alia purgationis ratio relinquatur, præter eam quæ fit in tussi. Secundo quod non sine multo labore, motione, & dilaniatione visceris, tussis fieri possit, cum sit alioqui necessarium, partes vlceratas quæ debent sanari, in maxima quiete permanere, adeo vt ægri sensim respirent, neque quidquam loquantur: ex quo Galen. arguebat opinionem eorum, qui putabant curationem phthisis esse desperatam, quia pulmo propter respirationem in continuo fit motu; in qua opinione multi etiam hoc tempore versantur; cum potius istud contingat propter puris expurgationem: siquidem ex vna parte tussis adhuc magis vlceratas partes dilaniat, atque phlegmonem rursus excitat, ex altera, perducta phlegmone ad suppurationem, puris expurgatio iterum est necessaria, adeo vt perniciosus quidam fiat cir- *Curatio.* *Prognosticũ.*

Q 2 culus,

culus, vt tuffis phlegmonem augeat, & phlegmone tuffis operam requirat. Sed Galen. poftremo aliam quoque rationem adiungit, cap. 11. ad finem 5. metho. quod nempe remedia, quæ ad curanda vlcera pulmonis funt accommodata, nequeant vlcus contingere, ficuti fieret in ventriculo, fed neceffe habeant per longiffimum fpatium ab ore ad partes affectas penetrare, vt interea eorum vis in tanto itinere non folum remittatur, fed forte etiam amittatur. Propter has igitur rationes, vlcera pulmonis per Galenum aut difficulter, aut potius nullo modo poffunt fanari. Si quis plura de hac re cupit fcire, is videat Conciliatorem differen. 194. Apud Hippocratem funt apho. 11. & 12. libr. 5. & 16. lib. 7. qui non folum certiffimum phthifis periculum, fed proximam quoque ægrorum mortem declarant. Cum igitur phthifis vel difficilime, vel potius nulla ratione poffit curari, fuperuacaneum videtur de illius curatione verba facere: fed quoniam, vt Galenus fcribit 5. metho. 14. nonnulli ęgroti, qui accommodatis præfidiis vfi funt, id faltem lucrifecerunt, vt vlcus non vltra progrederetur, neque maius fieret, fed eo exiccato, & quodam veluti callo inducto, ipfi longiorem vitam viuerent, etfi, vt idem fcribit Gal. 4. de locis aff. 5. hæc vlcera callofa progreffione temporis & qualibet leui occafione prompte iterum exulcerantur, propterea nos breuiter illud vnum docebimus, quomodo phthifici tractandi & regendi fint, quandoquidem nequeunt perfecte curari, vt faltem longiori vita, & minori cum incommodo frui poffint.

De ratione prȩferuandi illos, qui potiffimum ex deftillatione ad phthifim funt procliues, iam fatis diximus cum Galen. itaque non eft, vt de illis iterum agamus. Summa igitur curationis phthifis confiftit in ficcatione vlceris pulmonis, & nutritione vniuerfi corporis. Ratio præfidiorum quæ ad hafce indicationes funt accommodata à Gal. admodum paucis continetur: primum vfu lactis. 2. mutatione aeris: 3. victus ratione: poftremo nonnullis partim internis, partim externis medicamentis, de quibus figillatim dicendum eft. Sed illud primum fciendum, in hifce ęgrotis & propter debilitatem virium, & propter alias manifeftas rationes, nullum vel miffioni fanguinis, vel purgantibus medicamentis, vel alicui infigni vacuationi locum fupereffe, vnde non alia vacuandi ratio mihi probaretur, quam per mollia quædam clyfteria, & nonnulla leuiffima & lenientia medicamenta, quæ præter vacuationem communium excrementorum, poffint quoq; nimiam corporis caliditatem & ficcitatem remittere.

Clyfter lenis.

℞ *Decoctionis foliorum maluarum.*
Violarum.
Lactucæ lib. j.
Olei amygdalarum dulcium.
Violati.
Sacchari rubei ana ℥ j. ß.
Oua duo integra. M. pro clyftere.

℞ *Succi ptifanæ diluti lib. j.*
Olei chamomelini.
Sacchari rubei ana ℥ j. ß.
Olei violati ℥ iij. M. pro clyftere.

De medicamentis nullum occurrit præftantius caffia & fyrupo violato folutiuo.

℞ Fle-

℞ *Florum caßia nouiter extr.* ℥ j.
Pulueris hyßopi ℈ j. M. f. *Bolus.*
℞ *Syrupi violati solutiui* ℥ iiij.
Decoctionis borraginis.
Capillorum veneris q. suff. M. f. Potio.

De lacte & commodo illius vſu, præterito anno tractantes febrim hecticam, diximus diffuſe, in pręſentia ſatis fuerit præcipua & vtiliora capita in medium proferre. Primum vero illud ſciendum eſt ex Galeno 3. de aliment. facult. 16. de ſuccorum bonitate & vitio. 4. 5. metho. 12. 7. metho. 6. curandis phthiſicis lacte nullum præſtantius & congruentius remedium poſſe inueniri, adeo vt nonnulli fuerint in ea opinione, multos, quibus vlcus in pulmone fuerit, ſolo vſu lactis poſſe ſanari, dummodo illud exhibeatur, antequam id magnum & calloſum fiat: ſiquidem præterquam quod lac inter cætera omnia corpus opportune nutrit, optimumq; ſanguinem generat, & acrimoniam vitioſorum humorum corrigit, id quoque habet, vt interna vlcera poſſit abſtergere, & conſolidare, adeo vt omnes prope conditiones videatur obtinere, quę ad hanc rem ſunt accommodatæ: de quo Meſue inter cæteros, hæc habet: Phthiſicis lac eſt res alimentalis & dilecta nimis, & eſt ex rebus velocis conuerſionis in ſanguinem, & eſt medicina abſtergens vlcus, virtute ſeroſitatis eius, & conglutinans ipſum, virtute caſeitatis eius. *De vſu lactis.* *Lactis virtus.*

Cæterum inter omnia genera lactis, teſtimonio veterum medicorum & Galeni, lib. de ſuccorum bonitate & vitio, 4. de marcore 9. 7. metho. 6. certum eſt lac humanum principem locum obtinere, ac maxime ſi quis ex mamma mulieris illud velit accipere, ſiquidem quamprimum ex ipſis mammis exit, propriam facultatem & præſtantiam amittit. In ſecundo loco eſt lac aſininum, quod omnium tenuiſſimum eſt, minime coagulatur, & vndiq; facile & velociter digeritur, quod pariter Galenus cupiebat, vt æger ex mammis aſinæ aſſumeret, aut ſi id nequit fieri, vt ſaltem quam minimo tempore in ambiente aere moretur, atq; ex mammillis adhuc calens protinus hauriatur. In tertio loco ab Auerroe 7. colliget. 15. ponitur lac caprinum, quod ex Galeno 5. metho. 12. inter lac vaccinum, quod craſſius eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit: quod quidem lac caprinum ab Auicenna maxime probatur 10. 3. tractat. 5. cap. 5. propter quandam adſtrictionem, qua videtur præditum: quodcunque autem lac fuerit, illud perpetuo eſt eligendum, quod optimum eſt: de cuius bonitate & præſtantia videatis Galenum 7. metho. 6. *Lac humanum.*

Sed neq; illud eſt prætermittendum, præter cęteras conditiones boni lactis id quoq; futurum vtiliſſimum & præſtantiſſimum, ſi animal in congruis & accommodatis paſcuis nutriatur: ea vero ſunt quæ primo ſint in loco edito, neq; prope ſtagnum aut paludem, ex quibus humidiores vapores efferantur, neq; plane à ſole ſint auerſa: deinde in quibus ſint herbæ & frutices, quæ ſalubre ſimul & adſtringens lac reddant, qualia ſunt ribes, arbutus, hedera, lotus, polygonum, meliſſophyllon, &c. qualia paſcua ſingulari quadam prærogatiua celebrantur à Galeno, quæ inter Neapolim & Surrentum ad Tabias conſpiciuntur, cuius loci diffuſam atque elegantem deſcriptionem, totamque hiſtoriam Galenus tradit 5. meth. 12. 10. metho. 11. 4. de ratione victus 29. Lacti conſueuit Galenus permiſcere pauxillum mellis deſpumati tepidi, ne illud cogatur in ventriculo, quandoque & ſal, ſi velimus lac citius ad aluum deſcendere, quæ quidem maxime in phthiſi, in qua

perpetuo vlceris ficcationem intendimus, mihi viderentur opportune permifceri: fed ego pręter modicũ falis loco mellis parũ facchari, quod iucũdius eft, cõfueui permifcere. Quatenus ad lactis quantitatem pertinet, quam licet exhibere, illud potius quadam coniectura, quam certa ratione poteft fciri: coniectura autem eft, fi lac non corrumpatur, neq; fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod potiffimum licet intelligere, fi motus arteriæ partim ante, & partim poft fumptum lac diligenter animaduertatur, & inter fe comparetur: namq; fi illud corruptum fuerit, eiufmodi fiunt pulfus, quales ventriculo male affecto folẽt cõtingere: fi vero id corruptũ nõ fuerit, tũc pulfus & maiores & vehementiores euadunt. Gal. primũ lactis afinini non plus dabat vno cyatho, nempe ad ℥j. & ß. quod fi ventriculus id bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurfum dimidium adiiciebat, ficque fenfim ad moderatam quandam lactis menfuram afcendebat, quã quidẽ ego puto quartam, quintam, vel ad fummum, fextam vnciam continere. Veruntamen circa vfum lactis perpetuo memoria tenenda funt præcepta Hip. & Gal. 5. aph. 64. nempe vt phthifici & cæteri ægroti ab eo caueant, quicunque capite dolent, putrida febre laborant, plurimum fitiunt, & vifcera obftructa ac flatulenta habent: quibus Conciliator alias quafdam magis proprias rationes adiungit, fluxionem catarrhi, naufeam, cibi faftidium; & fimilia, quę non carent ratione: diff. 194.

Quantitas lactis.

Quibus lac noceat.

Aer phthificorum.

Tabia.

Secundum præfidium eft permutatio aeris, & præcipue ad aerem ficciorem, quem certum eft ficcando vlcere pulmonis multum valere: vnde Galenus confueuit fuos phthificos ad Tabias mittere, de quo loco atque illius falubritate paulò ante diximus. Sic Cornelius Celfus 3. libr. 22. fcribit, fi vires patiantur, longa nauigatione & cœli mutatione opus effe, ideoque aptiffime ex Italia Alexandriam iri. Quod fi aer talis natura haberi non poffit, accenfo igne ex lauro, iunipero, & fimilibus odoratis medicamentis, & omni ratione talis arte præparetur.

Victus phthificorum.

Tertio loco eft victus ratio, quæ confenfu omnium in curatione phthifis maximi eft momenti, & vno verbo alimenta fint optimi fucci, facilis coctionis & diftributionis, paucorum excremẽtorum, qualia funt, exempli gratia, ptifana hordeacea, alica, panis ex optimo iure pręparatus, oua recentia, teftes pullorum non coeuntium, optimæ carnes pullorum, caponum, perdicum, turdorum, auium paruarum, potiffimum in montibus degentium: noftri autem communiter practicantes quam maxime extollunt carnem cancrorum, teftudinum, cochlearum, ranarum, quæ, vt illi inquiunt, propter fubftantiam infitam & tenacem poffunt vlcera pulmonis confolidare, & propter fuam frigiditatem valent humorum acrimoniam remittere: itaq; hifce carnibus & contufis, & deftillatis, & variis rationibus præparatis, & pro alimento, & pro potione, maximopere delectantur. Cæterum fi quis velit huic rei vel parum animi adhibere, cum hæc omnia animalia non nifi limo & rebus limofis nutriantur, cum fint craffiffimæ & terreæ fubftantiæ, quiuis facile, ni fallor, intelliget & fatebitur, illa non nifi fanguinem craffum, terreum, melancholicum, ac plane vitiofum generare, difficilime concoqui, & effe quam maxime excrementofa, adeo vt tantum abfit, vt huiufmodi alimenta poffint phtificos iuuare, vt contra magis valeant illos vehementiffime lædere, & tanto citius interficere.

Carnes cochlearũ & teftudinum an conueniant.

Poftremo funt nonnulla medicamenta, partim interna, partim externa, quæ omnia ad ficcationem vlceris funt potiffimum accommodata: ac primum funt medicamenta interna, exempli gratia, fyrupus myrtinus, de rofis ficcis, pulmo vulpis exiccatus, bolus armena, terra Lemnia, lapis hæmatites, ammoniacum, galbanũ, myrrha,

Interna medicamenta.

myrrha, cinnamomum, ac tandem magna antidota, theriaca, mithridatum, ambrosia, athanasia: de quib. videatis Gal. 4. de locis aff. ad finẽ. Verum inter cętera omnia communi omnium consensu saccharum rosaceum in hac tota curatione videtur principem locum obtinere, de quo quidem medicamento Auic. inter cæteros, præclarissimum reddit testimoniũ, quando profitetur se in diuersis corporibus & regionibus illud multoties expertum fuisse, nempe vt æger vtatur sacchraro rosaceo recenti toto anno omni die, quantum potest, quamuis multũ sit, adeo vt etiam illud cum pane assumat: qui narrat historiam de quadam muliere phthisica, quæ ad vltimum terminum mortis decurrerat, quam ille inquit rursum & sanatam & impinguatam esse. Deinde sunt medicamẽta externa, ac potissimum bene oderata, ex qb. vapores eleuati & cũ aere permisti, & per inspirationẽ attracti, egregie possunt vlcera pulmonis exiccare: talia fuerant apud Gal. hedychroũ, spicata & foliata vnguẽta, quorũ mentionem facit 4. de locis aff. ad finẽ, quæ ille iubebat ægrotos per integros dies odorari, assidue narib. admouendo, nec non iubebat illa intra nares imponi, dum irent dormitum, vt ex tam frequenti vsu diu noctuq; harum rerum bene olentium pulmones tanto magis siccarentur & iuuarentur. Si quis cupit habere descriptionem horũ medicamentorũ, sciat hedychroum describi ab Aetio lib. 13. 89. à Paulo lib. 7. 11. Foliatum ab Aetio lib. 16. 121. Spicatum sequenti cap. 122. quorũ imitatione licet nobis nõnulla medicamẽta oderata & quasdã paruas pilulas conficere, ex rosis, sandalis, ligno aloes, cinnamomo, ladano, &c. quæ assidue manib. gestẽtur, & narib. admoueantur. Auic. & Arabes præterea vtuntur suffumigiis, qui deueniũt vsq; ad sulphur, arsenicũ, &c. q̃ forte suspecta videri possint, cũ periculũ sit, ne vlcus magis augeãt, & fortasse magis obsint, q̃ ꝓsint: vnde Gal. nullã eorũ mentionẽ facit.

Saccharum rosaceum præstantissimũ.

Externa.

Pilulæ pro phthisi.

Hactenus de phthisi, de qua monendi estis, hoc malũ non solũ esse pernitiosum, ac nullam curationem recipere, sed etiam quã maxime esse cõtagiosũ, adeo vt non solum cõuersatio cũ phthisicis sit periculosa, ꝗ à Gal. traditũ est 1. de diff. feb. 3. sed etiã illius cõtagiũ certe mirabili & inexplicabili ratione, ad parietes, ad trabes, & ad vniuersum cubiculum transeat.: itaq; cum phthisicis & eorum rebus omnibus caute admodum, non solum tempore vitæ, sed etiã post eorũ mortem agendum est.

Phthisis est contagiosa.

Capvt VIII.

De Tremore Cordis.

Qui ante nos medicinam practicam professi sunt, soliti fuerant primo anno agere de morbis capitis, & thoracis, vsque ad affectus cordis, quos in proximum sequentem annum reiiciebant, in quo de morbis ventriculi & reliquarum inferiorum partium agi solent: quod quidem consilium cum mihi non satis probaretur, quoniam male ea videntur disiungi, quæ natura certis sedibus coniunxit, statim mihi liceat, pro nostro instituto, ad affectus cordis deuenire: ac primum id quæritur, quibusnam & quot morbis cor possit laborare? De morbis in intemperie nemo dubitat, quin cor omni intẽperie, & simplici & composita possit laborare: sed dubium est, an illud præterea possit laborare morbis ex intemperie cum materia, quales sunt inflammatio, & reliqui humores præter naturam: quin etiam dubium est, an cor possit laborare solutione continui: de qua controuersia habetis apud Conciliatorem longam & accuratissimam disputationem 97. de qua cum nolim prolixius agere, mihi satis sit in presentia vnam Galeni determinationem afferre, quę est huiusmodi 5. de locis aff. 2. Si vulnus ad aliquẽ ventriculorũ cordis penetret, confestim hominem cum copiosa sanguinis profusione mori, ac præsertim

Quibus affectibus cor corripi possit.

vbi finister ventriculus fuerit vulneratus: si vero vulnus vsque ad ventriculum non pertingat, sed in cordis corpore consistat, tunc aliquot egrotos non solum ea die, qua vulnerati fuerunt, sed sequenti etiam nocte vixisse, sed tamen iis quoque mortem, phlegmonis ratione secutam esse: ex quibus id licet colligere, cor nullum vulnus diutius posse perferre: quod item Galenus confirmat 6. apho. 18. cum enim Hippocrates doceret vulnera vesicæ, cerebri, cordis, alicuius tenuioris intestini, ventriculi, iecoris, lethalia esse, Galenus hanc sententiam recipit, & interpretatur de solo corde verissimam esse, quo vulnerato, ille inquit, in confesso est apud omnes, mortem necessario succedere, cum de cæteris partibus sententia tantummodo veritatem contineat, si vulnera magna & profunda fuerint. Quod autem de vulnere diximus, idem de inflammatione dicendum est, de qua item scribit Galenus 5. de locis aff. 10. se manifeste in gladiatorib. vidisse mortem sequi simillimam iis, qui cardiaca syncope pereunt: quod item de abscessibus ac reliquis tumoribus statuendum est. Ad quem modum legimus quoque apud Galenum 3. de præsagit. ex puls. 3. putrescente substantia cordis, sicuti contingit in febre hectica pestilenti, nullum prorsus alicui medicinæ locum superesse: vnde Aristoteles quoque scriptum reliquit 3. de partibus animalium, capite 4. postremis verbis, & 4. de partibus 2. ad finem, cor solum inter viscera, & omnes partes nostri corporis nullum pati vitium graue; idq; recta ratione: cum enim, ille inquit, principium corrumpitur, nihil est quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit. &c.

De tertio genere morbi in mala compositione, cor neque morbo in numero, neque in situ, neque in reliquis videtur laborare, siquidem vt dicit Aristoteles 3. de partib. animalium 6. 4. de generatione, animal. nonnulla animalia non solum terrestria, sed etiam aquatica, reperta sunt habere duo hepata, duos lienes, duo capita, nonnulla sine liene, sine iecore, at vero nullum vnquam animal repertum est sine corde, vel quod duo corda habuerit, vel quod non vnum perpetuo locum obtinuerit.

Nomina. Cæterum iis prætermissis, inter reliquos morbos cordis palpitatio reperitur, de qua mihi propositum est in præsentia verba facere. Plerique omnes hunc morbum tremorem cordis appellant, sed, vt ego puto, minus proprie, si velimus exquisitam nominis proprietatem obseruare: namque tremor, vt Galenus docet 2. de symptom. causis 2. libr. de tremore 5. est motus deprauatus sursum deorsum, compositus ex motu voluntario, facultate animali partem sursum attollente, atque ex motu inuoluntario, propter grauitatem membro deorsum tracto: vnde cum tremor, eodem Galeno auctore, fieri non possit sine hominis voluntate, atque opera musculorum, quos constat motus voluntarii instrumenta esse, cor autem non sit musculus, neque ex voluntate moueatur, id concludendum videtur, cor nullo modo tremore posse laborare: itaque alteri inscribentes de palpitatione cordis, id magis apposite mihi videntur facere: etenim tametsi neq; fortasse in hoc motu cordis omnia quadrant, quæcunq; in vera palpitatione necessario concurrunt, tamen satis cuiq; esse debet Gal. auctoritas, qui inter cæteras partes, ventriculum, vesicam, vterum, iecur, lienem, &c. 2. illo de sympt. causis 2. ipsas quoq; arterias & cor enumerat. Verum siue hoc siue illo nomine vtatur aliquis, modo rem intelligamus, id nihil refert, nos perpetuo palpitationis nomen tenebimus.

Quid

Quid sit cordis palpitatio, ex communi hominum notione patet, nimirum motus in quo illud præter naturæ institutum dilatatur & constringitur, siue eleuatur & deprimitur: ex quo id quoque potest satis constare, huiusmodi motum cordis symptoma esse, actionem læsam facultatis animalis, non abolitam, non imminutam, sed deprauatam: quæ doctrina est Gal. de sympt. diff. 3. *Quid sit.*

Differentiæ huius symptomatis variæ sunt, ac primum à quantitate & magnitudine. Palpitatio alia est insignis, adeo vt cor saltare videatur, hinc nonnulli talem motum saltum cordis nominant, qui nō solum manibus percipitur, sed etiam oculis manifestissime perspicitur: alius est tam paruus & remissus, vt vix ad tactum sentiatur. *Differentiæ.*

Secundo sunt differentiæ à qualitate motus: nam palpitatio aut sola & simpliciter euenit, aut cum quadam significatione, quod cor ipsum in humore moueatur: quæ differentia est Galen. 5. de locis aff.

Tertio sunt differentiæ à tempore: palpitatio alia recens, alia antiqua est; tametsi scribit Gale. & confirmat experientia, neminem hoc morbo laborantem, longiorem vitam viuere, & ad senectutē peruenire. Præterea alia est periodica, vt suas quasdam accessiones habeat, alia est continua, quæ nunquam intermittit, sed continenter affligit.

Quarto sunt differentiæ à coniunctis: cordis palpitatio vel est cum febre, vel sine febre: quod item de ætate, tempore anni, ac reliquis dicendum est, de quibus sæpissime dixi.

Quinto & postremo sunt differentiæ à causis, de quibus sunt maximæ controuersiæ, ac variæ auctorum opiniones, quas omnes propter angustias temporis mihi libet in præsentia prætermittere, atque eam tantummodo sententiam proferre, quam censeo magis Galeno consentientem & veriorem esse; quoniam Galen. 2. de sympt. causis 2. generaliter inquirens causas palpitationis, ab iis quæ manifestissime apparent, nimirum palpitationibus quæ in palpebris, superciliis, & fronte eueniunt, hac methodo progreditur: etenim cū in iis partibus externis cutis videatur attolli & dilatari, ad eum modum quo attolluntur & dilatantur arteriæ, certum est huiusmodi partes non à se ipsis & propter insitam earum facultatem attolli & dilatari, siquidem istud perpetuo facerent, & eo potissimum tempore quo sanæ essent, sicuti videmus arterias facere, quæ perpetuo attolluntur & dilatantur. Cum igitur palpebræ, supercilia, & similes externæ partes, neque semper, neque dum sanæ permanent, soleant dilatari, perspicuum esse potest, quod à seipsis nō dilatantur: quod si à seipsis non dilatantur, vt omnino ab aliqua substantia quę in ipsas partes influat dilatentur, necesse est: est autem vero consentaneum talem substantiam duplicem esse posse, vel humorem, vel aeream substantiam: sed illam non esse humorem, celeritas tum generationis, tū solutionis, quæ in palpitatione contingit, satis superq; demonstrat: namque palpitatio celeriter fit, & statim desinit: nullus autem humor potest ita celeriter influere, ac multo minus recedere, potissimū in partibus faciei, vbi nudis propemodum ossibus cutis supertenditur, in quibus partibus verisimile est, humorem difficilem transitum habere, neque ita facile influere aut recedere; vnde Galen. concludit necessario, quæ palpitationem efficit, non esse humorem, sed aeream quandam substantiam, quam certum est facile & expedite omnes partes corporis permeare. Et si quis rursum quærat, qualisnam sit huiusmodi aerea substantia? huic respondet Galen. eam non aliam esse, quam vaporosam, crassam & *Causæ palpitationis.*

quantitatem multam, pro ratione spatii in quo continetur: namque si hæc materia tenuium partium & pauca foret, illico ex corpore deflueret, neque posset partem attollere, dilatare, & palpitationem efficere. Ex iis tandem colligit Galen. palpitationes in illis fieri, in quibus particula quomodocunque est refrigerata: & ratio est manifesta: nam quod animali secundum naturam se habenti, & tempore sanitatis, per calidum innatum, attenuatum & exacte elaboratum, quotidie ex corpore defluebat, id nunc calore per frigus reddito debiliore non ita potest attenuari, sed crassius euadit, vnde non ita facile & prompte, vt antea, transpirat, sed sub cute detinetur, & in transitu, facta constipatione à frigore, moratur, impeditur & non egreditur; ex quo fit, vt idem scribit Galen. in lib. de tremore, pal. &c. cap. 5. vt ad palpitationem efficiendam maxime concurrāt ætas frigidior, natura corporis frigida, regio frigida, tempus anni hybernum, vita otiosa, satietati & ebrietati dedita, alimenta frigida & flatulenta, & vno verbo, quæcunque corpus refrigerant, crassumque, flatuosum & nebulosum spiritum possunt generare; iis autem contraria, palpitationes statim auferant: nam ea quæ calefaciunt, spiritum attenuant, & corpora rara, mollia & transpirabilia efficiunt: quæ autem refrigerant, densant, cogunt, meatus corporis occludunt, spiritumq; turbidum & crassum reddunt. Quod si de Gal. sententia vere statutum est, palpitationem generaliter à frigidiore causa perpetuo ortum habere, ego quidem nescio quomodo non idem liceat speciatim de palpitatione cordis statuere. Si quis vero est qui iis non acquiescat, is rursum Gal. audiat. 5. de locis aff. 2. qui primum ex proposito tractans causas palpitationis cordis, nō alias q̄ causas frigidas affert, copiā humoris cōtenti in pericardio, & alia id genus, de quibus statim sermonem habebimus: deinde summā totius curationis constituit in victus ratione, nec non medicamentis quæ calefaciendi & extenuandi vim habeant: quæ item omnia huiusmodi alimenta & medicamenta certissimum est non aliis, quam morbis & causis morborum frigidis conuenire.

Notatur Trincauellius. Neque vero ab hac opinione me potest dimouere argumētum Trincauelli & aliorū, qui putant palpitationem cordis ex causa calida ortum ducere, propter eam præcipue rationem, quoniam Gal. affirmat, missionē sanguinis omnibus hoc morbo laborantibus semper profuisse; quasi vero indicatio huius præsidii non à magnitudine morbi, sed à copia & quantitate humorum, nec non à qualitate petenda sit, neq; liceat in morbis frigidis, & copia frigidorum humorum sanguinem mittere: de qua absurda opinione alias dictum est satis.

Verum ad proprias causas palpitationis reuertamur, quæ ex Gale. colligi possunt 5. de locis aff. 2. & sunt huiusmodi. Primum nimius humor vrinæ similis, contentus in membrana cor ambiente, quā pericardium vocant. Secundo tumor præter naturam, humorem in se continens, similem ei qui in hydatide reperitur. *Hydatis quid.* Hydatis autem est pinguis quædam substantia superioris palpebræ oculorum, sic eam suo pondere grauans, vt vix permittat oculum attollere; adeo vt palpebræ in hoc malo quandam veluti speciem hydropis repræsentent. Tertio est crassus, nebulosus, flatuosusq; spiritus, qui pariter in pericardio & in corde detinetur, quos quidē humores & tumores Gal. obseruauit in simia & gallo, vehemēter emaciatis, & asserit hominibus quoq; id posse euenire: hæc enim sunt impedimēto quo minus cor secundum naturam attollatur, dilatetur, & moueatur, ex quo contingit palpitationē fieri. Sed præterea sciendum est, cor in palpitatione aut primario laborare, nimirū intemperie frigida, propter quam humor, tumor, flatus præter naturā generētur: aut per consen-

consensum aliarum partium, potissimum vero ventriculi & vteri, ex quibus partibus experientia confirmat sæpenumero eleuari vapores crudos & crassos, qui petentes cor, neque facile exitum inuenientes, solent huiusmodi malum efficere.

Quomodo flatus in corde fiant. Verum hoc loco nonulli querunt, primum quomodo palpitatio cordis ex flatibus fieri possit? Etenim cũ flatus ex frigiditate generentur, non videtur fieri posse, vt cor, membrum principale, & fons caloris innati, tanta frigiditate laboret, vt in eo flatus generari possit. Sed iis facile est respondere, flatuosa excrementa in animantibus generari, neque in summa caloris imbecillitate, neq; quando calor vehementer valet, sed cum ille medium locum obtinet; quod item de externis flatibus contingit, quos neq; frigidissimis neq; calidissimis constitutionibus generari certum est, sed potius in constitutionibus mediis: quæ doctrina est Galen. 3. de sympt. causis 2. Sed illud quoq; licet addere, non esse adeo absurdum, cor frigida intemperie laborare, cum in hydrope, sine consensu cordis frigiditas ad totum corpus non posset diffundi.

An humor in pericardio contineatur. Secundo dubium est, vtrum aqueus ille humor naturaliter in pericardio contineatur, necne: namque si ille est in causa vt cor palpitatione laboret, non nisi præter naturam videtur in ea parte contineri: contra autem docent anatomici, talem humorem naturaliter in pericardio cõtineri, de cuius multiplici generatione & vsu plurima disputant. Ego autem responderem, humorem quidem naturaliter in pericardio contineri, propter eum præcipue vsum, vt probabile est, ne cor nimio calore & assiduo motu torrefiat, sed illum humorem esse admodum exiguum; tunc vero præter naturam esse, palpitationem & alia mala efficere, quotiescunque copiosior euadit, & naturæ terminos excedit.

Signa. Signa quæ palpitationem cordis significant, vel ægrotis referentibus, vel manu adhibita, vel quandoq; ipsis oculis fiunt manifestissima: siquidem cuiq; satis est euidens, cor præter suum naturalem motum & pulsationem, alium motum præter naturam habere, quem palpitationem dicimus. Sic signa differentiarum pluribus iis rationibus, de quibus sæpe dixi, facile possunt cognosci, vt pluribus non sit opus.

Curatio. In curanda palpitatione cordis nobis sese offerunt communes indicationes, vacuatio vniuersi corporis, reuulsio, dissolutio siue humoris, siue tumoris, siue flatus, quæcunq; in pericardio & in corde continentur, ac demum roboratio partis laborantis, quæ potissimum consistit in ablatione morborum, ne deinceps eiusmodi materia noxia generetur. Vtrum liceat iis indicationibus satisfacere, nec ne, id sciendum est ex Gal. de locis aff. hunc morbum plane difficilem & periculosum esse: etenim quamuis nonnulli per sectionem venæ, per aliméta & medicamenta extenuantia nónunquam liberentur, nihilominus qui post annum vel plures menses eodẽ malo rursus corripiuntur, omnino breuiori vita fruuntur, neque ad senectutem perueniunt, quorum alii, vt inquit Gal. per febres acutas, alii vero, cum sani forent, syncope correpti extincti sunt. Itaque si hoc malum longiore tempore hominem affligat, & crebro repetat, certum periculũ breuioris vitæ, ac repétinæ mortis solet impendere. Sed nos singulas indicationes & singula remedia breuiter perpendamus: & quatenus ad communem vacuationem pertinet, illud in primis notandum est ex Galen. 7. metho. vltimo, sumpta indicatione à natura partis, quæ præ cæteris omnibus partibus necessariam toti animali operam præstat, scilicet corde laborante, nullam insignem vacuationem conuenire: & est ratio, ne illius robur dissoluatur, cuius perpetuo necesse est rationem habere.

Prognosticum.

Ergo

Sectio venæ. Ergo cum sectio venæ, consensu omnium, quam maxime conueniat, præcipue vero illustri testimonio Galen. inter cætera omnia præsidia non solum curando, sed etiam præseruando principem locum obtineat, adeo vt nonnulli post missionem sanguinis vtentes extenuante victus ratione, & similibus idoneis medicamentis, ab hoc symptomate perfecte fuerint liberati, statim sine vlla dilatione ad sectionem venæ veniendum est: vena autem sit basilica, 13. metho. 11. qui docet, perpetuo laborante corde hanc venam incidendam esse. Quatenus vero pertinet ad quantitatem sanguinis, nonnulli copiose illum mittunt, & vsque ad animi deliquium, sed omnino præter rationem: namque sicuti modo dixi ex Galeno, laborantibus partibus principibus, & quæ omnibus partibus animalis necessariam operam præstant, quale maxime est cor, non licet semel magna vti vacuatione, & ita illius robur dissoluere: itaque sanguis parce mittendus est, neque mea sententia foret inutile venę sectionem partiri. Sed vel ante vel post sectionem venæ, neq; alui lenitio est prætermittenda, & inter cætera omnia medicamenta vsus hieræ simplicis mihi maxime probaretur, quæ vel simul cum cassia, vel cum melle ros. sol. commode posset permisceri: habeatis exempla:

Quantitas sanguinis.

Lenitio alui.

℞ *Florum cassiæ nouiter extractæ* ℥ vi.
Specierum hieræ simplicis ℥ iij.
M. cum saccharo f. Bolus.

Vel

℞ *Specierum hieræ simpl.* ℥ ß.
Cum mellis ros. sol. q. *suf.* *fiant boli.*

Item

℞ *Mellis ros. sol.* ℥ ij. ß.
Decoctionis borraginis
Melissæ q. *suf.* *M.* *quod statim post hieram exhibeatur.*

Post sectionem venæ ex doctrina Galen. ad medicamenta extenuantia procedendum est, quæ valeant partim humores in toto corpore contentos extenuare, & ad purgationem præparare, partim humores & flatus in thorace contentos extenuare & dissoluere; in quorum medicamētorum vsu duo præcepta sunt vobis memoria tenenda. Alterum, sumpta indicatione à situ partis quæ in profundo & medio corpore constituta est, vt reliquis accommodatis præsidiis perpetuo misceantur medicamenta tenuium partium, quæ sint tāquam vehiculum quoddam, & reliqua possint facilius ad ipsum cor deducere. Alterum est præceptum, nunquam esse prætermittenda ea medicamenta, quæ proprie & speciatim cor respiciunt, propterea que à Medicis cordialia appellantur. Itaque si materia noxia fuerit pituitosa, coueniunt mel ros. sol. syrupus de betonica, de corticibus citri, decocta betonicæ, hyssopi, origani, seminum citri. Pro purgatione præstantissima sunt inter simplicia, agaricus: inter composita electuariū diaphænicon. Sin autem materia fuerit melancholica, conueniunt syrupus de fumaria simplex, de pomis simplex, de succo borraginis; decocta melissę, buglossæ: pro purgatione ex simplicibus sena, epithymus: ex compositis, electuarium diasenæ, confectio hamech, &c. Hoc tempore omnia genera reuulsionum conueniunt, & inter cætera omnia sunt maxime opportuna clysteria, quæ discutiendi flatus vim habeant:

1. Præceptum.

2. Præceptum.

Purgantia.

Clyster flatus discutiens.

℞ *Florum chamomæli* M. ij.

Seminum

Seminum aniſorum
cumini ana ℥ j. facta decoctione.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mel. roſ.
Olei chamomælini completi ana ℥ iiij.
Salis parum M. pro clyſtere.

Ad poſtremas indicationes quod attinet, ad diſſoluendos humores, tumores & flatus, qui in pericardio & corde continentur, nec non ad tollendam frigidam cordis intemperiem, atque illius corroborationem multa medicamenta partim interna partim externa ſunt maxime accommodata. Interna ſunt aromaticum roſatum, diambra, diamoſchum, conſerua betonicæ, roriſmarini, flores & cortices citri conditi, & ſimilia. Apud Galen. lib. de tremore cap. 5. maxime probatur caſtoreum, quod non ſolum epotum, ſed etiam exterius appoſitum, ab illo appellatur generoſum medicamentum, vtpote quod calefacere, extenuare, & ſicccare abunde poteſt. Sed iis omnibus & cæteris internis medicamentis magna antidota, theriaca & mithridatum mihi videntur eſſe longe anteponenda: neque tandem mea ſententia, vſus aquarum thermalium eſt prætermittendus, quales forent noſtræ Aponitanæ, Aquarianæ & ſimiles, quarum pariter mentionem facit Galen. loco citato de tremore. 5. qui ſcribit, veteres medicos inter cætera præſidia ad palpitationem accommodata, maxime probare aquas calidas è terra naſcentes, atque ex iis potiſſimum nitroſas, ſulphuroſas, bituminoſas: ex quo loco inter reliqua id quoque licet intelligere, vſum aquarum thermalium fuiſſe antiquiorem, neque à noſtris recentioribus inuentum, vt multi opinantur. *Interna.* *Thermarum vſus antiquus notus.*

Externa autem medicamenta conueniunt odorata & calefacientia, exempli gratia, oleum nardinum, oleum liliorum alborum cum aromatibus, oleum aniſorum ſimul cum diambra: &c. *Externa.*

℞ *Olei liliorum alborum cum aromatibus* *Linim. cordiale.*
Olei nardini ana ℥ j. ß.
Specierum diamoſchi vel
diambræ ʒ iij. ceræ parum. M. Fiat linimentum, quod regioni cordis & toti thoraci calidum imponendum eſt.

Si quis cupit habere exemplum epithematis, illud ſit huiuſmodi: *Epithema cordis.*

℞ *Aquarum meliſſæ*
Maioranæ ana lib. ß.
Aquæ florum citri
Vini albi aromatici ana ʒ j.
Specierum diambræ ʒ iij.
Croci ℈ j.
Moſchi ℈ ß. M. pro epithemate cordis.

Demum licet præparare emplaſtra, fomenta & alia id genus medicamenta ex rebus calidioribus, odoratis & cordialibus, meliſſa, origano, ſpica nardi, ſeminibus aniſorum, citri, & ſimilibus. Ipſa quoque magna antidota, theriaca & mithridatum, exterius appoſita, quibus multi familiariter vtuntur, optima ſunt.

Victus ratio, ſicuti de medicamentis diximus, extenuandi vim habeat, de qua habetis integrum Galeni commentarium de attenuante victus ratione, vt pluribus non ſit opus. Atque hactenus de palpitatione cordis primario laborantis: *Victus.*

quod

quod si cor laboret per consensum ventriculi, vteri, vel alterius partis, satis constat totam curationem in curatione partis laborantis consistere, quæ tractatio ad præsentem locum non pertinet.

CAPVT IX.

De Syncope.

QVatuor sunt græca nomina, λειποθυμία, λειποψυχία, ἔκλυσις, συγκοπὴν, quæ apud Medicos varie vsurpantur: sed reuera tria priora apud Galen. vnam atq; eandē rem significant, nempe animi defectum, vel defectionē, vel deliquiū, vel quomodocunq; velimus appellare, sicuti manifeste colligitur apud illū 1. ad glauc. 14. 2. apho. 8. & alibi: postremum autem nomen syncope aliam rem significat, vt statim videbimus, adeo vt certum sit Aetium lib. 5. cap. 101. necnon multos recentiores medicos, qui docēt lipothymiā à syncope nihil differre, in manifesto & pernitioso errore versari: de qua propria nominum significatione si quis plura cupit intelligere, is videat nostram disputationem in principio morborum, vbi late hæc res explicatur.

Syncope quid. Syncope est pręceps virium lapsus, quod ante Gal. & ab aliis medicis traditum est, & ab ipso cōfirmatur, 12. metho 5. Cæterum cum auctores & veteres & moderni, de hoc tam pernitioso symptomate, atq; illius causis admodum confuse tractēt, experiamur nos an cum Gal. ordine & perspicue de illo possimus agere: itaq; videatis Gal. 12. metho. necnon 1. ad glauc. 14. ex quibus locis mihi videor totum hanc de syncope disciplinam posse colligere, & in certa quædam capita referre.

In syncope vires labuntur: itaque si quis velit scire causam huius symptomatis, & quomodo vires labantur, is ante omnia sciat oportet quomodo per sanitatem vires valeant, & in quo earum robur & vis consistat: hoc enim fuerat apud Galen. 3. de symp. causis 1. præcipuum caput inuentionis causarum, quæ facultati noxam inferunt, vt cognoscamus quomodo illæ per sanitatem suas efficiant operationes. *Virium essentia in quibus consistat.* Galenus ergo nos docet, essentiam virium quibus corpus regitur, tum in spiritu, tum in solidorum temperamento consistere, illasque perpetuo fore robustas, si substantia spirituum, vna cum solidis corporibus, tum qualitate, tum quantitate naturaliter se habeat. Ex quo facile est intelligere cum Galeno, quæcunque spiritus & membra solida valent præter naturā imminuere vel alterare, hæc omnia posse noxam viribus inferre, & syncopen inducere. Spiritus autem & partes solidę nostri corporis, si quis iunior id quoque cupiat intelligere, sunt huiusmodi: spiritus quidem primum est animalis, qui in cerebro tanquam proprio fonte continetur: secundo spiritus vitalis, quem probabile est in corde & arteriis cōtineri: tertio spiritus naturalis, etsi Galen. de hoc dubitanter loquitur, quem verisimile est, si datur, in iecore & venis reperiri. Partes autem solidæ sunt potissimum caput, cor, iecur, ventriculus, vterus, testes, pulmones, & reliquæ id genus, quæ facile & frequenter solent prioribus partibus consentire. Itaque syncope prouenit aut ratione membrorum solidorum, aut ratione spirituum; ac primum ratione membrorum solidorum dupliciter contingit syncopen fieri, vno modo si illa nimium minuantur, quod in longissimis morbis frequenter euenit, homine ex defectu alimenti vehementer extenuato; vel præterea in febribus aut aliis morbis acutis & malignis, ex quibus corpora colliquantur & consumuntur: altero autem modo, si membra solida propriam & naturalem mutent temperiem, quæ potest esse non solum simplex, calida, frigid., &c. sed etiam ex iis composita, & cum materia, & sine materia. Deinde quan-

Syncope ratione solidorum membrorum.

Syncope ratione spirituum.

quantum ad spiritus, contingit syncopen fieri duplici item ratione, sicuti de solidis diximus, nempe si spiritus præter naturæ institutum vel alterentur, vel minuantur. Ac primum quidem spiritus alterantur à vitiosis humoribus: etenim cum spiritus nõ aliud sint quam tenuissima pars sanguinis, atque eandem naturam cum humoribus retineant, vt quales sunt humores, tales sint spiritus, & alteratis humoribus, vt spiritus quoque alterentur, necesse est. Secundo spiritus alterantur ex malitia aeris ambientis, siue manifestis qualitatibus simplicibus & compositis, siue tota substantia, siue aliter contingat illum vitiosum & improbum fieri: cùm enim manifestum sit spiritus ipsos ex inspirato aere continue nutriri, facile est intelligere quomodo ex alterato & improbo aere spiritus quoque alterentur & improbi reddantur. Tertio spiritus alterantur à venenis, quæ vel à perniciosis animalibus iniecta sint, vel aliter corpus ingrediantur: ad quem modum multi vel morsi à vipera, vel alia exitiosa fera, vel vtcunque venenati frequenter syncope corripiantur.

Alteratio spirituum ab humoribus vitiosis.

Ab aeris malitia.

A venenis.

Secundo autem modo spiritus minuuntur multipliciter, ac primum ex qualibet insigni euacuatione, etiamsi praui humores atque excrementa toto genere præter naturam vacuentur, Galen. & Hipp. 6. apho. 27. quoniam simul cum excrementis plurimi quoque spiritus necessario euacuantur, vnde vires redduntur imbecilliores, quæ debilitas, vt inquit Galen. in com. postea remedium non habet. Sic igitur ex choleris, ex fluxione alui, ex superfluo vomitu, ex fluxione sanguinis per nares, per vulnera, per hæmorrhoidas, per vterum, & ex omni immoderata vacuatione contingit syncopen fieri. Deinde spiritus minuuntur ex defectu alimenti, quotiescunque enim alimenta deficiunt, vt euenit in bulinio, in quo prorsus languente ventriculo, ac plane illius calore extincto, ægri nihil appetunt, & omni nutrimento destituuntur, tunc necessario primum quidem spiritus, deinde membra solida minuuntur, & syncope succedit. Tertio quia spiritus resoluuntur: & si quis quærat, in quonam differat resolutio ab euacuatione? dicendum, hanc subito, illam sensim fieri: resoluuntur primo in magnis perturbationibus, vigiliis, studiis, cogitationibus, immoderatis exercitiis & laboribus, in summa meatus & corporis raritate, & humorum & spiritus tenuitate, vt ex venis & toto corpore effluant, sicuti illis contingit, qui obtinent tenuissimos succos, & facile exhalantes, de quorum curatione Galen. 12. metho. 6. Postremo minuuntur ex nimia suffocatione: etenim cum participent naturam igneam, nequeant vero per corpus libere moueri, corrumpuntur & minuuntur, vt in timoribus & angustiis cordis, in quibus spiritus ad cor refugiunt & suffocantur: ad quem modum in obstructione circa cor proximus spiritus suffocatur, sicuti euenit in illis febribus, vbi summa humorum cruditas reperitur, quas syncopales humorosas appellant, de quibus Galen. 12. metho. 3.

Imminutio spirituum ex vacuatione.

Ex defectu alimenti.

Ex resolutione.

Ex suffocatione.

Hic occurrit ardua difficultas, vtrum vitio mẽbrorum solidorum, siue illa minuantur, siue alterẽtur, syncope fieri possit. Namq; si syncope est præceps virium lapsus, vt causæ quoq; syncopen efficientes sint præcipites, & præcipitanter agant, necesse est. At vero si memoria repetamus ea quęcunq; membra solida possunt vel minuere, vel alterare, certe hæc omnia nõ nisi in tempore id videtur facere posse, adeo vt non sine ratione videatur colligi, hanc causam quæ ad membra solida pertinet, non solum superuacaneam, sed etiam impossibilem esse. Etsi vero ardua est difficultas, tamen ego censeo respõdendum esse, si hęc res subtilius cõsideretur, verã, pro-

An syncope oriri possit vitio membrorum.

ximam

ximam & immediatam caufam fyncopes in folos fpiritus vel deficientes, vel altera-tos, referendam effe, cum reuera propter hanc folam caufam, defectus, vel altera-tionis ipforum fpirituum, contingat vires præcipitari, & fyncopē fieri: at vero Ga-len. & Medicos duplicem caufam, non folum fpiritus, fed etiam membrorum foli-dorum ftatuiffe, propterea quod illi, non vt philofophi, in fola rerum contempla-tione acquiefcunt, fed omnem fuam difciplinam ad opera artis atque vfum folent referre; ad quem modum Galen. quoque docet duplicem effe caufam doloris, in-temperiem & folutionem continui, etfi reuera, fi exquifite loqui velimus, vnica fit folutio continui; propterea quia medici curantes dolorem, vtramque hanc caufam refpiciunt. Quamobrem cum Medici curantes fyncopen, non folum defectum vel alterationem fpirituum, fed etiam defectum vel alterationem membrorum foli-dorum confiderent, atque vtrifque conentur profpicere, hinc puto factum effe, vt duplicem quoque caufam fyncopes non fine ratione videantur ftatuiffe.

Signa. Signa fyncopes funt manifeftiffima: pulfus vel funt aboliti, vel certe admo-dum parui, obfcuri, & quos formicantes appellant, extremæ partes refrigerantur, fudores frigidi apparent, ægri fenfu & motu priuantur, atque vno verbo, & facie & toto corpore imaginem mortis repræfentāt. Quo loco notanda eft fententia Aetii

Aetii error. lib. cap. 101. qui ponens difcrimen inter fyncopen & lipothymiam, inquit lipothy-miam derepente incidere, fenfu & motu hominem priuare, & fudoribus carere: fyncopen vero & vigilantes & dormientes inuadere, & omnino cum fudoribus, qui fyncopici nuncupantur: Quæ fententia non eft recipienda, fiquidem res ipfa de-monftrat, non folum lipothymiam, fed fyncopen etiam repente inuadere, & in v-traque fudores etiam apparere: præterquam quod perfpicue falfum eft, ægrotos in

Differ. inter lipothymiam & fyncopen. lipothymia priuari fenfu & motu, cum id potius in fyncope fieri foleat. Vera au-tem differentia inter vtrunq; affectum non alia eft, quā fecundum magis & minus: fiquidem ex Galen. ita habendum eft, vtrumq; affectum ab iifdem caufis poffe pro-uenire, fed lipothymiam & mitiores caufas, & leuiora fymptomata quam fyncopen habere: & vnico verbo, lipothymiam omnino leuiorem effe affectum & facile re-parabilem, contra vero fyncopen prope modum lethalem, ac fine remedio.

Curatio. Sed ad curationem venio. In fyncope duæ nobis fefe offerunt præcipuæ cu-randi indicationes: altera excitandi ægroti, & reuocandi calorem naturalem ad par-

1. Indicatio. tes extimas: altera nutriendi & regenerandi fpiritus. Quatenus ad primam perti-net, calor naturalis fimul cum fpiritū reuulfionibus, atque iis quæ hominem exci-tant, potiffimum folet reuocari vulgo, & eft remedium Galeni, aqua frigida violen-ter proiicitur in faciem, quod & facile & optimum eft remedium, fic illis qui fecta vena incidunt in lipothymiam, Galen. iubet nares conftringere: ad quem modum conueniunt vociferationes, euulfiones capillorum, frictiones, ligaturæ, compref-fiones, contorfiones, & quæcunque folent extremis partibus dolorem inferre: ita enim cōcentratus calor naturalis & fpiritus exterius reuocari, atque homines à fyn-

2. Indicatio. cope liberari folent. Ex fecunda autem indicatione nutriantur & regenerentur fpi-ritus, primum bonis & gratis odoribus, de quibus fcribit Galen. ex Hipp. in libr. de alim. 2. apho. 11. quod inter cætera omnia odores celerrime nutriant: itaque naribus apponantur flores odorati, aromata, vinum, acetum, & alia id genus, quibus ægroti

Cautela. per fanitatem delectantur. Sed tamen id notandum eft, fi forte fyncope contin-gat ex præfocatione vteri, quod frequenter contingit, tunc fætida naribus, odorata vtero fore apponenda, quod hac ratione fpiritus ad vterum retrahantur, & ille re-creetur.

creetur. Secundo nutriuntur & recreantur ſpiritus per ea quæ ore aſſumuntur, vbi ex Hipp. & Galen. 2. aphor. 11. potiſſimum conueniunt liquida, tenuia & odorata: vnde inter cætera omnia vinum principem locum obtinet, niſi, inquit Galen. 1. ad Glaucon. ſit aliquid quod prohibeat, vt phrenitis, mala capitis affectio, interna aliqua inflammatio, in quibus à vino abſtinendum eſt: quamobrem ſi liceat, exhibeatis modicum vini aromatici cum pane eo madefacto: pariter conueniunt oua, iura optima, & quæcunque facile & cito nutrire poſſunt. Sed nos poſtremo hoc loco ſingulas cauſas, attamen quam breuiſſime & ſummatim perpendamus, & cuiuſque ſigillatim curationem afferamus.

Itaque ſi fuerit ſyncope ratione membrorum ſolidorum, quæ fuerint imminuta in morbis quidem longis, illa ſunt inſtauranda commoda inprimis victus ratione, de qua videatis Gal. 7. metho. 6. quæ in frictionibus, balneis, inunctionibus, idoneis alimentis & potionibus conſiſtit. In febribus autem & reliquis morbis acutis & malignis, certum eſt ſummam curationis ad curationem eorum morborum pertinere, de quibus non pertinet ad hunc locum longius agere. Sin autem membra ſolida fuerint alterata, inquit Galen. 1. ad glauc. 14. ad finem, contrariis ſingulas intemperies oportet curare, frigidas calefaciendo, calidas refrigerando, atque in cæteris eadem ratione, de quibus item iam ſæpenumero dictum eſt. *Syncope ex extenuatione.* *Ex alteratione ſolidorum.*

Cæterum, ſi ſyncope proueniat ratione ſpirituum, propterea quod illi ſint alterati, & primo ratione vitioſorum humorum, nonnulli hic omne genus vacuationis abhorrent, quod maximum viribus periculum videatur imminere: at vero ſi ægroti leuioribus quibuſdam medicamentis, veluti hiera ſimplici, caſſia, ſyrupo roſaceo, & ſimilibus, expurgarentur, potiſſimum quo tempore ab acceſſionibus eſſent immunes, ego quidem crederem id non inutiliter ac tuto fieri poſſe; atque ea curandi ratio maxime videretur conuenire, in qua ægri ſenſim & ſenſim purgantur, ſenſim & ſenſim nutriuntur, & ad meliorem ſanguinem deducuntur, quam Galen. vocat per epicraſim. *Ex ſpirituum alteratione.*

Si ſpiritus alterentur ratione vitioſi aeris, ægri ſalubriorem aerem quærant, aut ſi id nequeat fieri, aer ſecundum contrarias qualitates, rebus potiſſimum odoratis, lotionibus, ſuffumigiis, & omni ingenio corrigatur. *Ex aeris vitio.*

Si demum ſpiritus ex venenis fuerint alterati, tunc curatio ad venenum dirigenda eſt, exempli gratia, aſſumptum venenum, ſi fieri poteſt, quamprimum ex ventriculo deducendum eſt: quod ſi ventriculum pertranſierit, & venas penetrauerit, tunc alterantia conueniunt medicamenta, quæ ſiue manifeſtis qualitatibus, ſiue tota ſubſtantia malitiam veneni poſſunt emendare, de quibus videatis Galen. 5. de ſimpl. med. 18. de conſtit. artis med. 19. Pro educendo autem veneno ex ventriculo nihil vomitu præſtantius eſt, vt alias de hoc remedio dictum eſt. Pariter ſi quis morſus ſit à vipera, vel alia exitioſa fera, primum per attrahentia medicamenta, per ſcarificationes, & omni induſtria venenum foras extrahendum, deinde propria antidota, theriaca, mithridatum, & alia id genus exhibenda ſunt, quæ vel tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus poſſunt prodeſſe. *Ex venenis.*

Poſtremo ſi fuerit ſyncope ratione ſpirituum qui minuantur, primo quælibet immoderata vacuatio reprimenda eſt: pro quo frictiones, ligaturæ, & omnis reuellendi ratio conuenit: in quibus tamen reuulſionibus nos admonet Galen. 1. ad glauc. ſitum partium perpetuo animaduertẽdum eſſe, adeo vt, exempli gratia, ad *Ex imminutione ſpirituũ.*

manus & partes ſuperiores fiat reuulſio, ſi per inferiores partes fiant euacuationes, vt ſi ſanguis per hæmorrhoidas & vterum fluat, ſi adſit fluxus alui: contra vero ſi immoderatæ vacuationes fiant ſuperius, vt per fluxum ſanguinis narium, per vomitum, tunc reuulſionem ad crura & partes inferiores faciendam eſſe. Secundo ſi ſpiritus minuantur propter defectum alimenti, vt contingit in bulimo, tota curatio ad fouendum & roborandum ventriculum maxime pertinet. Tertio ſi minuuntur ſpiritus propter reſolutionem, tunc ad ſingulas cauſas reſpiciendum eſt, quæ vt dixi, maiori ex parte ad moleſtias laboreſque, tum animi, tum corporis, pertinent. Si ægroti habitu corporis rariore ſint præditi, ſpirituſque & humores habeant tenuiores, ac facile euolantes & diffluentes, vt propterea frequenter corripiantur ſyncope, de iis & eorum curatione diligenter tractat Galen. 12. metho. 6. & nos præterito anno, agentes de febribus, ſatis diximus. Poſtremo ſi ſpiritus ſuffocantur, qui neq; libere moueri, neq; per corpus poſſint permeare, laborante animo, ſicut fit in timore & mœſtitia, medicina animo adhibeatur; laborante corpore, ac potiſſimum ex multis magniſque obſtructionibus interiorum partium, ipſæ accommodatis præſidiis ſunt auferendæ, de quibus Gal. 12. meth. 3. Si quis vero eſt, qui magis accuratam & diſtinctam ſyncopes curationem deſideret, is videat Gal. 1. ad Glau. 14. in quo accuratiſſime & copioſiſſime hanc rem ſecundum vnamquamq; cauſam tractat, & ſingula remedia affert, vt in præſentia pluribus non ſit opus.

DE AFFECTIBVS VENTRICVLI, EPATIS, LIENIS, INTESTINORVM, ET QVÆ IN inferiori ventre continentur aliorum.

Liber Tertius.

CAPVT I.

De Cholera.

ABSOLVTIS morbis capitis & pectoris, reſtat vt naturæ ordinem ſequentes, ad inferiorem ventrem deueniamus, eiuſq; morbos ea quam Rhaſes nobis monſtrat, ſerie explicemus. Cum autem ventriculus primum ſeſe offerat, de eo ſermonem inſtituemus. Ventriculus poteſt laborare omni genere morborum, & primum morbis ex intemperie, ſecundo morbo in mala cōpoſitione, ad quem modum refert Gal. cap. 75. artis medicæ, hiſtoriā illius hominis, qui habebat ventriculum vſq; adeo paruum rotundumq;, ac pronum ſecundū hypochondria, vt manifeſte & tangētibus & videntibus appareret: qui quidem morbi in mala compoſitione propemodum ſunt naturales, nec vllam recipiunt curationē. Tertio ventriculus pati poteſt morbum in ſoluta vnitate, vnde eſt aphoriſmus Hip. 18. 6. veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale: quo loco dicit Gal. ventriculum in ſumma parte vulneratum quandoq; ſanari, tota aūt perforata ſubſtantia vſq; ad cauitatem, vel nullo modo ſanari, vel rariſſime: quę quidē difficultas ſanationis nō prouenit ex illius ſubſtantia, ſed magis propterea, quia ad eam partē nulla poſſunt imponi medicamenta:

Morbi varii ventriculi.

de quo

de quo item vẽtriculo dicit Gal. 6.meth.c.4. inferiores illius partes, vt pote crassiores & carnosiores, sanari posse, superiores autem difficile admodum, & forte nullo modo, tum propter exquisitum illius sensum, tum quia nullam potest recipere vtilitatem à medicamentis, nisi in transitu: siquidẽ vt idem Gal. loco citato 6.aphor.18. com. nec non 4.meth.7. 5. meth.10. ad mentem auctoris de vulneribus pernitiosis, siue fuerit Hipp. siue alius quispiam scrib't, vulnera ventriculi sanari tantum per ea medicamenta, quę assumuntur per os. Cum igitur ventriculus possit laborare omni genere morborũ, nos cæteris prætermissis in præsentia de vnis tãtum morbis in intemperie agemus, vt qui sint maximi momẽti & cęteris morbis longe frequẽtiores.

Cum autem ventriculus duas habeat principes partes, quę non solum situ, sed etiam facultatibus inter se differunt, cum pars superior præcipue ad appetentiã pertineat, inferior ad coctionem, omnis ratio videretur postulare, vt primo inciperemus de affectibus partis superioris, & ita omnes propemodum practici procedunt: sed cum demãdatum nobis sit profiteri Rhasim, qui agens de affectibus ventris inferioris, primo incipit de cholera, mihi libet illius ordinem seruare; quod eo libentius facio, quoniã siue hoc siue altero modo progrediamur, id nihil pertinet ad curationem. Quod si quis velit Rhasis ordinem tueri, is facile apparentem quandam rationem potest afferre, quod nimirum cholera soleat deducere sæpe homines ad syncopen, quæ est affectio cordis, ac propterea post explicationem affectuum cordis, statim illum agere de cholera.

Gal. 2. methodi cap. 2. inquit, veteres medicos consueuisse morbis nomina imponere variis modis, inter quos illum quoq; recenset, qui deducitur à causa putata ab illis: ad quem modum Medici omnes melancholiam appellant delirium sine febre, propterea quia omnes opinantur, illam nõ ab alia fieri causa, quam ab humore melancholico. Sic Gale. inquit, Medici Lydii, hunc affectum choleram nominauerunt, quod eam illius causam fuerint arbitrati. Alexan. Trallianus existimauit hunc affectum tale nomen sortitum esse propterea quod laborent intestina. Iacobus de partibus censuit hunc morbum dici choleram, quasi cœliacam passionem: sic alii forte aliter sentiunt, ego autem puto solam Galeni rationem veram esse, ꝙ nempe primi illi veteres, qui nomina rebus imposuerunt, hunc morbum choleram appellarint, quia putauerint illam ex bile vnica potissimũ originem habere, quãuis reuera decepti fuerint. Etenim ratio Alex. videtur infirma, cũ hæc affectio pertineat inprimis ad vẽtriculũ, neq; eadẽ intestina laborent, nisi per cõsensum aliarũ partiũ superiorũ. Pariter Iacob. male sentit, cum cõmisceat & cõfundat cholerã cum coliaca passione, quas tamẽ cõstat inter se multũ differre. Itaq; nominatur hæc affectio & à Gręcis, & à Latinis vnico nomine cholera, Medici vulgo cholericã passionẽ vocant. *Ratio nominis.*

Hanc affectionẽ Paulus, Aetius, & alii omnes ita definiunt, ꝙ sit immoderata ventris perturbatio, superius per vomitum, inferius per sedem, ex cõtinua ciborum cruditate facta: quibus videtur cõuenire auctor definitionum medicarum, quæ falso Gal. ascribuntur, quod cholera sit morbus acutus, cum multis vomitibus & deiectionibus biliosis, q̃ sæua sequuntur symptomata. Apud Gal. 3. de sympt. caus. 2 3. de natur. facult. 13. cholera nihil aliud est, q̃ vacuatio excrementorũ quę quouis modo ventriculũ cõtristãt, facta per vtramq; illius partẽ, & superiorẽ & inferiorẽ. Quã Gale. definitionẽ equidẽ cẽseo veriorẽ esse altera illa q̃ tradit Paul. Aetius, & pleriq; omnes, cũ ista careat accomodato genere & ꝓpriis differẽtiis: nec. n. cholera est perturbatio ventriculi, sed euacuatio, ad q̃ deinceps sequitur perturbatio vẽtriculi: ne- *Definitio.*

R 2 que

que item omnis cholera fit, ex recenti cruditate, vt ſtatim demonſtrabimus, tractantes de illius differentiis & cauſis. Ex qua Galen. diſciplina debetis ſcire, in cholera inprimis laborare ventriculum, non ſolum ſecundum vnam aut alteram partem, ſed etiam ſecundum totum: laborant etiam inteſtina ipſa in hoc affectu, non tamen per ſe & primo, ſicuti falſo opinantur multi auctores, ſed tantum per conſenſum ventriculi.

Qualis affectus. Cum ergo cholera ſit euacuatio, iure eſt ſymptoma exiens immutatum, non toto genere præter naturam, ſed vel qualitate, vel quantitate, vel vtraque ratione. Cum autem ſcribat Galen. libr. de differentiis ſymptomatum cap. 4. neceſſe eſſe vt morbi omnem ſymptomatum naturam præcedant, quandoquidem conſtat morbos eſſe cauſas ſymptomatum; ſi quæras quiſnam ſit morbus, & quænam ſit cauſa huius ſymptomatis? vnus tibi reſpondebit Galen. cum cæteri omnes interpretes hanc rem conniuentibus oculis prætereant. Primum autem ſciendum eſt ex eodem Gal. loco citato, ſymptoma alterius ſymptomatis eſſe cauſam, & ſæpe alterum ab altero originem habere, ſed ita tamen vt perpetuo ad vnum morbum ſit perueniendum, ex quo tandem omnia ſymptomata dependeant: id quod euenit in præſentia: namq; hoc ſymptoma ex alio pendet ſymptomate, nimirũ ex læſione facultatis expultricis ventriculi, qui contriſtatus ab aliqua re, quæ vel ſui pondere & copia, vel ſua mala qualitate illi negotium faciat, cupit eam expellere: atq; ſic primum ſymptoma eſt exiens immutatum, quod pendet ex actione læſa, triſti illo nimirum ſenſu, quem ſiue dolorem, ſiue moleſtiam, ſiue anxietatem, ſiue aliter nomines, nõ multum laboro. Cum aũt hæc triſtis ſenſatio pendeat apud Galen. vel ex ſoluta vnitate, vel ex intemperie, de qua re alioquin dubia & cõtrouerſa apud medicos, alias tractabimus, ſatis vnicuiq; poteſt conſtare, morbum & cauſam huius ſymptomatis ſtatui poſſe cum Galen. vel ſolutam vnitatem, vel intemperiem, partim ipſius ventriculi, partim aliarum partium, quæ ad ventriculum ipſa tranſmittant excrementa.

I. Differentia. Choleræ differentiæ ſunt plures. Prima eſt ſumpta à materia quæ educitur, cuius mentionem facit Hip. 4. de ratione victus 103. namque alia eſt in qua ducuntur humores acres, quam appellant choleram humidam: alia autem eſt in qua nihil humiditatis educitur, ſed tantum flatus quidam acres & aridi, quam choleram ſiccam vocant.

II. Different. Alia eſt differentia, cuius meminit Galen. 7. meth. cap. 11. cum alia ſemel inuadat, & ſit continua, alia autem ſæpius, & ſit periodica.

III. Different. Tertio ſunt differentiæ à coniunctis, namque hoc malum corripit vel virum, vel mulierem, vel robuſtum, vel debilem, iuuenem vel ſenem: vt enim ſcribit Galen. 3. apho. com. 30. hoc malum aggreditur omnes ætates: idem dicatis de anni tempore, & de cæteris, quæ habent eandem rationem.

IV. Different. Poſtremo ſunt differẽtię à cauſis: iam diximus ventriculũ laborare non modo ſecundũ ſuas partes, ſed etiã ſecundũ totum: hoc poteſt fieri, vt ordine procedamus, vel primo & per ſe, vel per cõſenſum aliarũ partiũ, vel propter externos errores. Vẽtriculus laborat primo & per ſe, cum vſq; adeo male affectus eſt, vt corrũpat alimẽta, quãtumuis ſint laudata, ꝙ potiſſimũ euenit quãdo calidior eſt & quodammodo igneus, vt cõuertat alimẽta in acrem & nidoralentã qualitatem. Laborat vẽtriculus per cõſenſum, trãſmiſſa ad illum materia, atq; hoc dupliciter, vel à toto corpore, vel à parte aliqua, veluti capite, iecore, & aliis. Laborat demum ventriculus, etſi alioqui

ſit ſa-

sit sanus, propter externos errores, quos possumus partiri bifariam, vt nonnulli pertineant ad alimenta, alii autem ad medicamenta.

Errores circa aliméta sunt plures, & committuntur vel quantitate, vel qualitate, vel præparatione, vel tempore, vel ordine, vel studiis & rebus externis, vt docet Galen. 3. de symptomatum causis, cap. 1. Primus error est in quantitate, vt si quis assumat copiosiorem cibi & potionis quantitatem quam deceat, quæ quidem quantitas potest considerari vel simpliciter & absolute, vel comparatiue ad vires hominis laborantis. *Errores in alimentis varij.* *I.*

Secundus est in qualitate, multa enim sunt quæ suapte natura acria sunt & facile currumpuntur, vt eruca, sinapi, cucumeres, pepones, de quibus speciatim dicit Galen. 2. de alimentorum facult. cap. 4. quod reddant homines obnoxios huic morbo: sunt & alia multa huius generis. *II.*

Tertius error est in præparatione; sunt enim nonnulla alimenta tam male præparata, vt statim & facillime corrumpantur, qualia, exempli gratia, sunt intestina suilla referta pinguedine, sanguine, & aliis huiusmodi rebus: ac fortasse nostri didicerunt hoc edulium conficere imitatione veterum, qui vt dixit Galen. 4. de ratione victus com. 102. consueuerunt comedere ventres caprarum sanguine & pinguedine refertos: sic scribit Hip. loco citato carnes porcorum prauas esse, cum male præparantur, vt nimirum vel sint crudiores, vel nimium coctæ. *III.*

Quartus est error in tempore, in quem errorem familiariter incidunt quam plurimi, qui non concedunt tempus commodum prioribus alimentis concoquendis. *IV.*

Quintus est in ordine, vt si quis in prima mensa assumat mala punica, in postrema fructus qui possunt mouere aluum. *V.*

Postremo sunt studia & res externæ, ad quas Galen. refert omnem corporis exercitationem, venerem, venationem, studia literarum, animi perturbationes, & alia huiusmodi. Errores circa medicamenta contingunt, si quis assumat helleborum, colocynthida, scammonium, aut alia vehementiora, & potissimum excedente dosi, vt contigit quidem mihi videre Venetiis ignarum quendam medicum, qui assumpsit integram vnciam agarici, qui propterea incidit in hunc affectum sæuissimum, vt vix à morbo potuerit liberari: ad hunc eundem modum videbitis speciatim illos qui assumunt antimonium, in tam confusum vomitum & alui deiectionem incidere, vt nonnulli etiam à morte euadere non possint. *VI.* *Errores in medicamentis.*

Positis differentiis choleræ, quas credimus esse legitimas, & posse aliquid cōferre ad cognitionem, ad prognosticum, & ad curationem morbi, nonnulli recentiores alias duas adiungunt: alteram ab intenso & remisso, vt quædam sit morbus acutus, quædam diuturnus, leuior & periculosior: alteram à bono vel malo iudicio, vt nimirum altera sit critica, altera non critica: sed vtrique mea sententia falluntur: nam tametsi negandum non est, sicuti cæteros omnes morbos, ita choleram fieri posse & maiorem & minorem, maioris vel minoris periculi, tamen non memini legisse probatum aliquem auctorem, qui non velit choleram perpetuo esse morbum acutum, imo vero peracutum, & fere lethalem. Sic secunda differentia vana est: si enim memoria repetamus quæ scripta sunt à Galen. variis in locis, præcipue vero in lib. de crisibus, inter cæteras conditiones bonæ crisis tres præcipuæ numerantur: prima ꝙ natura euacuat per vnam tantummodo partem: secunda, ꝙ deiiciuntur & expelluntur tantummodo concocta; tertia, quod ægri hanc vacuationem *Duæ nouæ differentiæ reiiciuntur.* *Tres conditiones bonæ crisis.*

facile & leuiter ferunt: hæ sunt præcipuæ conditiones bonæ crisis, quæ nunquam apparent in cholera: quare propositæ differentiæ nobis sufficiant.

Signa choleræ imminentis. Signa choleræ sunt triplicia: alia futuri & imminentis morbi, alia præsentis, & alia differentiarum. Signa futuri morbi possunt desumi ex tribus, ex præparatione corporis, ex causis præsentibus, & medi's quibusdam dispositionibus. Exempli gratia: si quis habeat ventriculum calidiorem, ac prope igneum, admodũ exquisiti sensus, delectetur alimentis acrioribus, & quæ facile corrumpantur, committat errores in quantitate, in qualitate, & cæteris de quibus diximus, incidat in appetentiam, in sitim, habeat ructus nidorulentos, in ventriculo & imo ventre incipiat persentire dolores, punxiones, anxietates: hæc prope sunt signa indicãtia imminentem choleram: quibus licet addere & præcedentem victus rationem, forte etiam consuetudinem incidendi in hoc malum.

Signa præsentis choleræ. Tempus anni & alia huiusmodi signa præsentis affectus sunt manifestissima ex tradita definitione: quotiescunque enim quis vno & eodem tempore & per vomitum, & per sedem deiicit excrementa acria, tunc vere patitur choleram: hæc enim sunt signa pathognomonica & inseparabilia quæ indicant præsentem affectũ. His nobis licet & alia addere, quæ superuenientia signa nuncupantur, de quorum differentia Galen. tum aliis in locis, tum potissimum 1. aphor. com. 12. agit diffuse; sunt autem huiusmodi signa quæ non perpetuo succedunt, sed tantummodo aliquando, deliquia animi, sudores exigui & frigidi, pulsus parui, celeres, vermiculantes: quorum speciatim facit mentionem Gal. 3. de causis pulsuum cap. 17. 2. de præsagio ex pulsibus cap. 9. Est præterea aliud symptoma valde sæuum, musculorum, manuum & pedum, maxime in cruribus contractio, cuius meminit ac rationẽ reddit Galen. in 5. aphor. com. 1. Hipp. siue quisquis fuerit auctor quinti lib. epidemiarum, ægroto 10. præclare vtraq; hæc signa mihi videtur explicare: Athenis, inquit, virum illum cholera corripuit, vomebatq; & deorsum deiiciebat, & dolebat, & neque vomitus neq; deiectio poterat sisti: ista sunt signa demonstrantia affectum: quæ sequuntur sunt superuenientia: & vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi erant caliginosi & caui, & conuulsiones tenebant.

Signa differentiarum. Sequuntur signa differentiarum: primum an sit cholera sicca vel humida, patet ad ipsum sensum. Quo loco illud interea est animaduertendum, quod Hipp. vel quisquis sit auctor partis illius lib. de ratione victus scribit loco superius citato 103. in cholera sicca aluum sisti, nec quidquam deiicere: quam sententiã Galen. in com. non recipit, & summa cum ratione: nisi enim vno & eodem tempore deiiciantur acria excrementa, siue sint humida, siue acria, per partem & superiorem & inferiorem, iam deficit proprium genus, sub quo omnes illius differentiæ debent contineri: vnde si in cholera sicca aluus retinetur, iam cholera dici non potest. Quod autem pertinet ad alia signa differentiarum, cum multa vel ex relatione ægroti, vel ad sensum, vel aliis modis facile possint intelligi, quę vero sumuntur à causis, nulla certa ratione possint definiri, ist hæc omnia ex natura ægrotantis, ex præcedente victu, ex excrementis, & aliis quasi locis communibus, debent intelligi: in qua quidem re plurimum elucet & apparet virtus, prudentia, & industria Medici.

Indicationes curatiuæ tres. Curandi indicationes in hoc affectu sunt tres: prima est excrementorum vacuatio: secunda remissio acredinis & malæ eorum qualitatis. Tertia est partium, & potissimum ventriculi corroboratio.

Vtrum

Vtrum his indicationibus satisfacere possimus si quis scire desiderat, is memoria teneat, hunc morbum esse acutum, imo vero peracutum, cuius duæ sunt conditiones, auctore Gal. in lib. de diebus decretoriis: altera, vt sit celerrimi motus, altera vt adiunctum habeat maximum discrimen: certius itaque iudicium faciendum est ex ætate, corporis habitu, temperamento, ac potissimum ex viribus ægrotantis, ex qualitate excrementorum, ex magnitudine & numero symptomatum, & ex aliis; perpetuo enim in prognostico debet medicus conferre morbum cum viribus ægrotantis, ex qua comparatione præclarum potest de tota re iudicium facere. *Prognosticũ.*

Vbi itaq; superest aliqua spes salutis, iam de remediis cogitãdum est: sed quoniam vnaquęq; morbi differentia propriam quodammodo requirit curandi rationem, & Medici qui indistincte solent iisdem vti remediis in qualibet differentia, sæpenumero magis obsunt quam prosunt: propterea de singulis agendum est, incipiendo à cholera humida, quæ certe est & frequentior, & manifestior sicca.

Primus scopus qui nobis sese offert in curanda cholera humida, est, vt omnium primum detrahatur excrementum ventriculi, vt ita commode deinceps possint administrari remedia corroborantia. Nam si quis audeat, (quod perpetuo alta mente tenendum) ante integram vacuationem ventriculi, illis vti præsidiis, quæ possint illum corroborare, hic quamplurima & grauissima incommoda afferet suis ægrotantibus: quam rem habetis apud Galen. cum aliis in locis, tum maxime 1. ad Glauc. cap. 14. in quem tamen errorem videmus quamplurimos medicos, etiam celebres, quandoq; incidere. Gale. Auic. Paulus, Aetius, maxime laudant vomitũ: alii autem contra laudant vacuationẽ per partem inferiorem, vnde magis probant clysteria, glandes, nõnulli etiam probant medicamenta soluentia. Ego vero ita censeo hac in re statuendum esse, vt diligenter obseruetis naturæ institutum & conatum; quod si illa satis & pro rei opportunitate videtur operationẽ perficere, tunc illi totum negotium esse permittendum, ne medicus imprudenter aliam euacuationem addendo naturam præcipitem agat in ruinam: Naturæ enim sunt morborum medici, vt scribit Hipp. in epidemiis. Quod si natura parce & diminute agat, tunc sane expedit illam iuuare: sed cum ea possit iuuari & per vomitum, & per sedem, pleriq; omnes sentiunt, illam iuuandam esse secundum naturæ propensionem, ex regula Hip. quo maxime natura vergit, eo ducere oportet per vias conuenientes. Sed forte melius fuerit nõ ita simpliciter hanc determinationem recipere, sed præterea nonnullas distinctiones & considerationes afferre: namque si coniiciamus in ventriculo reperiri adhuc reliquias & copiam ciborum, illę longe commodius per vomitum, quam per intestina deiiciuntur. Secundo consideranda est facilitas vel difficultas ægroti ad vomendum: siquidem ex sententia Hip. 4. apho. 6. & 7. facile vomentes per superiora, difficulter per inferiora purgandi sunt: itaque si intelligatis vestrum ægrum facile vomere, & fortasse etiam id agere ex consuetudine, audacter accedatis ad vomitum. Demum considerandum est vtrum adsit syncope, ad quam frequenter homines deducuntur in hoc affectu: in quo casu verisimile est, materiam contineri in ore ventriculi, quæ propterea facile ducitur per vomitum, quod facit Galen. in syncope 1. ad Glauconem cap. 14. quod si nulla adsit syncope, tunc commodius excrementa deiiciuntur per aluum: nam ita generaliter habendum est, vacuationem per partes inferiores esse tutiorem, minusque deterere & turbare corpus, quam faciat illa per vomitum, quæ nonnunquam molesta est, & multa incommoda affert.

Curatio cholera humida.

Vomitus in cholera quando conueniat.

Vomitũ prouocantia. In vomitu prouocando vulgare eſt,aut digitum,aut pennam oleo tinctam iniicere in fauces: auctores vero varia proponunt medicamenta. Galen. familiariter vtitur hydrelæo,id eſt,aqua cum oleo. Alex. exhibet mulſam; alii ſyrupum acetoſum vel oxymel. Paulus & Aetius aquam tepidam ſimpliciter, qui non probant vſum hydrelæi vel mulſæ, propterea quod illud laxet nimis ventriculum, mulſa autem poſſit augere acredinem & mordacitatem humorum: alii vtuntur familiariter iure pulli tenuioris, vel ſimplici, vel ſimul cum oleo; alii pro oleo communi vtuntur oleo amygdalarum dulcium, quod quidem remedium ex iure pulli, vt eſt domeſticum,ita eſt valde accommodatum,vt quod vel ſuapte natura poſſit humorum acrimoniam remittere,& alias etiam vtilitates afferre. Ego vero in hac opinionum diuerſitate cenſeo omnibus propoſitis remediis locum eſſe, dummodo prudenter adminiſtrentur,& potiſſimum habeatur ratio materiæ quæ continetur in ventriculo: nam ſi ſint reliquiæ alimenti,omnia poſſunt exhiberi: ſi vero ſubeſſet aliqua portio pituitæ, tunc mulſa, ſyrupus acetoſus, oxymel, forent optima: ſi redundet bilis,nihil melius hydrelæo, quo Gale. & 1. ad glauconem cap.14. & aliis locis vtitur frequentiſſime, vbicunque bilis male afficit ventriculum. Sunt nonnulli qui audent præterea vti medicamentis validioribus, nonnulli etiam longe audaciores, vtuntur medicamẽtis ſoluentibus; ſed vtriq; ſentiunt abſurdiſſime: cum enim laboret vẽtriculus, nunquam licet per partem affectam euacuare, quod perpetuo memoria tenendum; periculum enim eſt ne ex eiuſmodi validioribus medicamentis adhuc magis trahantur excrementa ad partem laborantem, atque adeo grauiſſima ſequantur incommoda: itaque abſtineatis perpetuo, vtcunque laborante ventriculo,à medicamentis validioribus, tam vomitoriis, quam purgantibus per aluum.

A validioribus abſtinendum.

Clyſteria. At vero ſi velimus naturam iuuare,aut propter illius propenſionem, aut propter alias cauſas,per partem inferiorem,tunc clyſteria ſunt opportuniſſima, quæ ſimul humorum acredinem remittant,qualia forent clyſteria ex aliquo iure pingui, pulli,vituli,aut ſicuti nonnulli conſueuerunt, inteſtinorum, capitis cum ſaccharo, ad abſtergendum,& oleo,ſecundum hanc formam,pro iunioribus:

℞ *Iuris pinguis lib.* 1.
Sacchari rubei ℥ *ij.*
Olei roſati completi ℥ *iiij.* *M. pro Clyſt.*

Ego quidem familiariter vti conſueui clyſteribus ex oleo puro vel communi, vel amygdalarum dulcium,vel chamomælini,quæ aut ſimpliciter,aut inter ſe commixta imponuntur ad libram vnam cum dimidia,circiter. Quod ſi coniiciam inteſtina irritari & morderi ex nimia bile, tunc conſueui vti clyſmate ex ptiſana hordeacea, cuius eſt auctor Aetius, quod quidem non ſolum in hoc affectu, ſed in febribus & vbicunque opus eſt moderate abſtergere & refrigerare inteſtina, præclariſſimam operam præſtat;

Clyſter ex ptiſana.

℞ *Succi ptiſanæ diluti, vel tenuioris lib.* 1.
Olei roſati completi, vel ſi nolitis tantum refrigerare,
Olei chamomælini ℥ *iiij.*
Ouum vnum integrum, *Miſce pro clyſtere.*

Vidimus hactenus quidnam agere oporteat, ſi natura agat diminute: at vero ſi natura euacuet tam profuſe & abundãter,vt vires incipiant labefactari, quidnam hoc tempore agendum eſt? Decet omnino hanc tantam euacuationem firmare,id

quod

quod fiet duplici potiſſimum ratione,qua quidem perpetuo vtimur in cohibenda aliqua humorum fluxione: altera pertinet ad reuulſiones, altera autem ad corroborationem partium. Reuellunt frictiones & ligaturæ extremarum partium, reuellunt cucurbitulæ, tum aliis partibus, tum potiſſimum tranſmittentibus affixæ: nam & eo dolore natura ab opere expellendi auertitur,& ad eas partes trahitur humorum copia; reuellunt balnea aquæ dulcis,quorum meminit Gal. 1. ad Glaucone cap.14.in quibus quidem adminiſtrandis illud perpetuo obſeruandum eſt, quod ſemper reuulſio fiat per partes oppoſitas, exempli gratia, ſi natura immoderate euacuet per aluum,tunc reuulſiones faciendæ ſunt in manibus,brachiis, & partibus ſuperioribus;quod ſi contra illa euacuet per vomitum,reuellendum eſt ad coxas,ad crura, & partes inferiores.

Fluxio humorum, quomodo cohibenda.

Reuulſio quomodo inſtituenda.

Roborantur partes vt non recipiant excrementa, rebus adſtringentibus, & intra ſumptis,& extra applicatis; in quo quidem ſcopo debetis conſiderare & naturam cauſarum,& qualitatem humorum peccantium: nam ſi ventriculus ſit calidior,bilioſaq; & acria euomantur,tunc frigida conueniunt medicamenta, quę talia ſint non ſolum poteſtate,ſed etiam actu.Interius ſunt conſerua roſarum, acetoſæ, margaritę, corallia, ſyrupus roſatus de roſis ſiccis, de endiuia, de portulaca, de agreſta,ſuccus malorum punicorum, & ſi tandem opus ſit medicamentis magis adſtringentibus,ſunt acacia, hypociſthis,terra Lemnia,bolus armena,& alia id genus. Quod ſi neque his omnibus fluxio firmetur, omnes deueniunt ad medicamenta ſtupefacientia,quæ poſſunt & conciliare ſomnum,& impetum humorum cohibere. Sic Paulus exhibet diacodium: ſic Gal.8.de medicamentis ſecundum locos cap. 3. ex Aſclepiade laudat quoſdam trochiſcos, quos appellat Amazonum: ſic in lib. de theriaca ad Piſonem cap.15. exhibet theriacam recentem, quam ſcribit partim humores denſando, partim ſiſtendo, plurimum prodeſſe. Sed omnino hac in re caute agendum eſt, nam ſi vires ſint imbecilliores,nunquam licet vti medicamentis ſtupefacientibus,quæ illas poſſunt adhuc magis diſſoluere & ſuffocare: ſic Paulus exhibet diacodium ſi vires conſtent. Si igitur ita res poſtulet, vt omnino vtendum ſit ſtupefacientibus, illud ego conſilium do vobis, vt perpetuo incipiatis à lenioribus, nimirum ab his quæ infunduntur per clyſteria, & quæ exterius applicantur: ſic Aetius inſtituit clyſtere ex decocto capitum papaueris & amylo: & ſit exemplum pro iunioribus.

Roboratio partium.

Stupefacientia.

Cautela.

℞ *Decocti capit. papaueris albi, lib. j.*
Farinæ amyli ℥ ij. M. pro clyſtere.

Clyſter refrigerans.

Præterea illinuntur tempora & nares oleo violato,de nenuphare,de papauere,de mandragora,atque vulgare eſt vnguentum diapopuleum,& alia huius generis. Quod ſi demum vos cogit neceſſitas,vt ad illa etiam deueniatis, quæ exhibentur per os,ſunt leniora,diacodium, ſyrupus de nenuphare,de lactuca:ſunt valentiora:philonium Romanum,requies Nicolai,mithridatum,& theriaca recentia, quæ omnia vulgo exhibentur ad drachmam vnam circiter: quod ſi non habeatis Theriacam vel Mithridatum recentia,poteſtis vti veteribus, illis permiſcendo granum vnum,ſiue vnum cum dimidio opii.

Si vero ventriculus non tantam caliditatem præ ſe ferat,his frigidioribus medicamentis licebit addere calidiora, & aromatica, mentham, abſinthium, betonicam, ſemina odorata aniſorum,fæniculi,cymini,quæ poterunt & augeri & minui, prout vnus ſcopus alterum videbitur ſuperare. Roboratur ventriculus etiam re-

Roborantia ventriculum.

bus externis, qui si habent insignem æstum, sint remedia frigida & astringentia; rosæ, flores labruscæ, balaustia; fructus & folia myrthi, cydonia, mala punica, hypocisthis, & alia, de quibus eorumque varia compositione tractabimus posterius, agentes de intemperie ventriculi calidiore. Vulgare est medicamentum officinarum, quod appellatur emplastrum diaphænicon, huius meminit Paulus, Alex. Mesue, & sane impositum ventriculo & toti ventri inferiori, habet insignem prærogatiuam in firmanda alui fluxione. Sunt nonnulli antiquiores, ex quibus est Archigenes, qui in maximo æstu ventriculi ipsi audent apponere aquam frigidam, imo vero niue refrigeratam, vel in linteo, vel in vesica, de quo item genere remedii infra iam dicto latius agemus.

De cholera sicca. *Indicationes.* Satis diximus de cholera humida, iam de sicca dicendum est: huius curationem habetis apud Hip. & Gal. in 4. de rati. victus à tex. 103. vsq; ad tex. 110. qui etiam, ni fallor, omnium primi huius affectus mentionem fecerunt. Indicationes curandi sunt illæ eædem, quæ sunt propositæ in altera differentia, solum differunt, quod in hac abundant flatus acres & aridi, sicuti in altera abundabãt excreméta humidiora.

Prognosticũ. Videamus, vtrum liceat his indicationibus satisfacere: omnis ratio videtur colligere, hanc non esse ita periculosam sicuti alteram, cum humores maius negotium facere possint, quam flatus & spiritus: sed omnino hæc quoq; molesta est & periculosa, de cuius maiori vel minori periculo faciendum est iudicium ex natura ægri, ex symptomatibus, & ex aliis, quæ iam sunt proposita.

Methodus Hippocratis. Tota porro summa curationis instituta ab Hip. est huiusmodi: primum vomitum prohibet. 2. subducit aluum oleo plurimo calido. 3. probat balneum ex aqua & oleo. 4. somnum conciliat. 5. exhibet vinum meracum & generosum. 6. perseuerante malo exhibet per os oleum. 7. iubet abstinere ab omni cibo & motione, ac postremo, his omnibus non conferentibus, aggreditur purgationem corporis per lac asinę. Hanc ipsam rem habetis fere apud Gal. 8. meth. cap. 8. vbi agit de curatione febris ephemeræ, in qua cibi conuertuntur in nidorulentam qualitatem: qui quidem Gal. videtur magis determinate procedere: nam primum ait distinguendum esse, an aluus fluat, nec ne; si non profluat, qui fere est casus cholerę siccæ, progreditur ad hunc modum: primum inquit, considerandum esse, in qua parte ventris contineantur excrementa, quod quidem facile potest intelligi, si manibus tractentur hypochondria & totus venter, si æger interrogetur in qua parte morsum vel grauitatem persentiat, qualesnam ructus habeat, & alia id genus: si excrementa descenderint in superiora tantum intestina, exhibet diatrion pipereon, & perfundit totum ventrem: si autem excrementa descenderint ad partes inferiores, tunc illa conatur educere vel glandibus, vel clysteribus, quæ quidem contineant medicamenta temperantia & mitigantia: propter flatus illa addit, quę eos possint dissoluere: quod si neutrum adsit, tunc imponit clystere simpliciter ex aqua, melle & oleo: vacuata aluo iubet ægrotum nutriri cibo aliquo contemperante & leuiore, quales sunt ptisana, alica, testes pullorum gallinaceorum, pisces saxatiles, & alia id genus: his actis cessante febre probat vsum balnei: sin febris perseueret, hoc ipso regimine rem peragit vnam vel alteram diem, & tandem deducit ægrum in balneum. Hæc pariter est summa curationis à Galeno institutæ, quæ parum variat à curatione Hippocratis.

Galeni methodus.

Dubitatio I. Sed hæc omnia tam Hippocrat. quam Galen. à nonnullis reuocantur in dubium: & primum dubitant, quamobrem Hippocrates prohibeat vomitum, cum veri-

verisimile sit in ventriculo contineri materiam, ex qua generantur flatus illi acres, quæ nulla commodiore ratione videntur posse educi, quam per vomitum. Ad hoc respondeatis, Hip. non censuisse contineri in ventriculo materiam humidam, sed tantum acrem, quæ non ita facile posset per vomitum educi, imo vero periculum esset, ne in transitu adhuc magis morderet, & affligeret os ventriculi.

Secundo non probant vsum balnei, cum sit periculosum, hoc vti remedio in corpore cacochymo & referto multis humoribus; periculum enim speciatim immineret, ne humores traherentur intra venas. Respondeatis ad hoc, Hipp. & Gale. qui maxime laudant hoc remedium, quod possit & acrimoniam vaporum remittere, moderate calefacere, consolari partes laborantes, aluum mouere, & morbum sæpenumero ex toto auferre, hi, inquam, viri tantas laudes huic remedio non dedissent, si existimassent corpus esse & cacochymum, & refertum multis excrementis: vnde & Gal. loco citato, & Paulus, illud concedunt tantummodo in morbi declinatione. *Dubitat. II.*

Tertio non probant somnum; siquidem, vt scribit Gal. in somno retinentur omnia excrementa præter sudores, quę excrementa in pręsentia potius debent educi, quam retineri. Sed dubitatio est friuola, quanquam enim verum est, in ipso somno omnia retineri excrementa præter sudores, tamen nulli dubium est, quin somnus maxime pertineat ad concoctionem, sit remedium cruditatum, & maxime pertineat ad instaurandas vires. *Dubitat. III.*

Quarto obiiciunt, vinum antiquum & generosum non conuenire, cum adsint flatus acres & calidiores. Hæc dubitatio procedit aduersus Gal. qui exhibet diatrion pipereon, quod adhuc potest magis calefacere. Respondeatis, vinum ab Hip. exhiberi ad iuuandam concoctionem, ad dissoluendos flatus, & ante omnia, ad restaurandas vires, qui scopus cæteris omnibus perpetuo est anteponendus, & si moderate assumatur, non potest tantum incendium afferre. Gal. vero exhibet quidem diatrion pipereon, sed illud admodum mite, non alterum medicamentosum, vt ipse appellat, in lib. de tuenda valetudine: quod quidem cum sit admodum moderatum, potest dissoluere flatus, iuuare concoctionem, neque insigniter calefacere. *Dubitat. IIII.*

Postremo non probant vsum olei per os, quod illud possit inter cætera ventriculum subuertere, & eius robur deiicere. Gal. hoc remedium exponens, tres illius maximas affert vtilitates: primam quod remittat acrimoniam humorum: secundã, quod siccitatem remoueat: tertiam, quod aluum moueat, quibus nihil potest mag's commodum excogitari. Huius remedii, nimirum olei per os assumpti, mentionem quoque facit Gal. 2. de simplicium med. facultatibus, cap. 10. quare etsi quoquomodo potest laxare ventriculum, tamen longe maiora sunt commoda: & memoria est repetenda insignis sententia Gal. 11. meth. cap. 11. nullum posse reperiri vsque adeo accommodatum præsidium, quin aliqua etiam ex parte noceat. Huius imitatione nostri medici consueuerunt familiariter propinare oleum amygdalarum dulcium, amararum, ex semine lini, & alia, vt res postulat; quorum oleorum vsus certe non debet improbari, modo administrentur cum ratione & iudicio: & ego illis sæpenumero vti soleo. *Dubitat. V.* *Olei vtilitas.* *Notandum.*

Altera autẽ ex parte minime debet tolerari abusus istius remedii, cũ multi soleãt oleũ exhibere indeterminate, in morbis prope omnib. tam cum febre, q̃ sine febre, tã in materia calida, quam frigida, de quib. alias sermonem habeb. mus: datur vulgo *Abusus oleorum.*

hæc

hæc olea ad ℥.6.vel 7.circiter. Noui eruditum quendam ſenem medicum, qui poſt exhibitum oleum, exempli gratia, amygdalarum dulcium, ſtatim conſueuit propinare 2. vel 3.℥ ſucci pomi vel aurantii, vel granati, quæ adminiſtratio illi admodum feliciter ſuccedebat, quod, vt puto, ſuccus eiuſmodi poſſit mitigare moleſtiam olei, & quoquomodo corroborare ventriculum.

Poſtremo his omnibus non conferentibus Hip. exhibet lac aſinæ, quod equidem puto antea concoquendum eſſe, propter flatus, vt Hip. & Gal. iubent, 4. de ratione victus 7. cui lacti vult Gal. ſerum ſubſtituendum eſſe: pro quo ſi etiam velimus vti noſtris medicamẽtis leuioribus, ſiue ſimplicibus, ſiue compoſitis, mea ſententia non eſſet alienum à ratione: inter quæ in hac aridorum flatuum copia caſſia mihi videretur præſtantiſſima, quod ea poſſit & remittere acrimoniam vaporum, & leniter mouere aluum, cui ſi propter ventriculum, & propter flatus adiiceretur portiuncula hieræ, medicamentum foret præſtantiſſimum ſecundum hanc formam.

Aluum leniens bolus.

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ *x.*
Specierum Hieræ ſimplicis ℈ *ij.* *M.* *ſi.* *Bolus.*

Cholera per conſenſum. Iam reliquum eſſet, vt ageremus de aliis differentiis, quæ ſumuntur à cauſis per conſenſum à partibus tranſmittentibus, ſed nimis longum eſſet, omnia perſequi. Dixi duplicem ſcopum nobis ſeſe offerre: alterum vt habeatur ratio partis tranſmittentis, exempli gratia, iecoris, à quo tranſmittuntur humores bilioſi ad vẽtriculum, quod fiet conſiderando illius morbos, & cauſas morborum, adhibitiſque illis remediis, de quibus ſuo loco agemus: alter eſt ſcopus, vt habeatur ratio ventriculi, vt dictum eſt ſuperius.

Victus ratio. Alimenta, iam inanito ventriculo, ſint boni ſucci, facilis coctionis, & quæ non facile corrumpantur, qualia ſunt panis ex iure coctus, teſtis pullorum gallinaceorum, piſces ſaxatiles, ptiſana, alica, & alia id genus: neq; ex hoc numero excludenda ſunt oua ſorbilia, & potiſſimum vitelli, quanquam non deſunt multi, ex quibus eſt Montanus Veronenſis, de febribus, conſilio 29. qui cõtendũt, oua facillime corrumpi, potiſſimum in ventriculo calidiore, ac propterea in febribus & aliis morbis calidis, ab illis abſtinendum eſſe: de qua re cum multa poſſint in medium proferri, videatis vos Gal. 12. meth. cap. 6. vbi curat ſyncopen propter tenuitatem ſuccorum, atq; inter cætera alimenta quæ difficile corrumpuntur, enumerat oua ſorbilia: qui locus eſſe poteſt inſtar aliorum multorum. Ex herbis forent endiuia, lactuca: ex fructibus pyra, cydonia, & alia huius generis. Paulus Alex. Aetius, exhibent prǫterea vuas, pepones, & ſimilia, à quibus mea ſententia eſt abſtinendum, cum facile corrumpantur, & poſſint excitare flatus. Vinum conuenit tantum in declinatione, niſi fortaſſe propter vires cogamur illud primo quoq; tempore concedere ante declinationem. Sed eſt, neſcio quæ difficultas inter auctores de qualitate vini.

Oua an facile corrumpãtur.

Vini auſteri vſus. Paulus prǫbet vinum auſterum, quod videtur conuenire cum doctrina Galen. in lib. de cibis boni & mali ſucci, cap. 11. qui vino auſtero hunc ſolum vſum tribuit, vt ad ventriculum reſolutum, ad ſiſtendas fluxiones, ac maxime in intemperie calida, ſit accommodatum, cum alioqui nec alimento diſtribuendo, nec gignendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ad prouocandum ſudores, lotia, nec aluum mouendam ſit idoneum. Aetius exhibet vinum dulceauſterum, quale equidem puto illud eſſe, quod vulgo vocatur racematum; hoc tamen genus vini non ita videtur conuenire, cum conſtet ex contrariis ſaporibus & qualitatibus, altera nempe auſtera, quæ facit

facit ad retentionem, altera autem dulci, quæ magis facit ad fluxionem vel relaxationem: ex quibus quidem contrariis qualitatibus ventriculus solet lædi: hinc Gal. huiusmodi vini vsum improbat 3. de ratione victus, com. 7. propterea quia non facile distribuatur, nec facile descendat ad partes inferiores, imo vero diutius moretur & ventrem inflet. Ego quidem probarem vinum generosum & antiquum, & quoquomodo leuiter subastringens, dummodo æger febre careat: & si ingens vrgeat æstus, neq; abhorrerem à pane infuso in succo vel vino granatorum, quod quidem alimentum maxime solet remittere calorem, & corroborare ventriculum: & hæc de victus ratione.

Superest vt accedamus ad Rhasim, qui primum ponit signa choleræ, sed admodum parce & confuse, prætermittitq; proprium genus, & proprias differentias: & licet mentionem faciat, & vomitus, & fluxionis alui, tamen cum loquatur disiunctiue, videtur indicare, alterutrum satis esse, quod tamen est falsum, vt intellexistis ex his quæ supra dicta sunt. Secundo ad prouocandum vomitum exhibet aquam calidam, cum longe opportunior sit aqua tepida, quæ omnia suapte natura ventriculum subuertunt, vt placet Gal. 8. meth. cap. 5. Ex quo eliciatis generale præceptū, quod perpetuo obseruetis: vbicunq; imminet periculum vomitus, abstinendum esse à rebus tepidis: contra vero vbicunq; intenditis prouocare vomitum, perpetuo vtendum esse tepidis. Tertio Rhases proponit vsum balnei, nec non illorum remediorum, quæ ad ventriculum debent apponi frigida, qualia sunt aqua niue refrigerata, de quibus quidem duobus præsidiis agemus copiose, tractantes de intemperie ventriculi calidiore. *NB.*

Restat modo illud vnum, vt proponamus casum, ad quem magis distincte & ordinate illa omnia referantur, quæ hactenus proposita sunt, quod ego quam breuissime: & cum non possint proponi omnes differentiæ, nobis sufficerit exemplū choleræ humidæ, quam certum est esse & frequentiorem & manifestiorem. Sit itaque casus Hipp. illius nimirum viri, qui Athenis incidit in choleram, cuius historiam & seriem verborum supra posuimus: accedat quis vestrum ad huiusmodi ægrotantem, assiduo vomitu, assidua alui deiectione afflictum, quidnam in prima visitatione agendum? Ante omnia vestræ partes erunt, morbi periculum indicare: quantum enim valeat prognosticum ad vtilitatem, ad laudem, & existimationem medici, demonstrant Hipp. & Gal. multis in locis, sed potissimum primo prognosticorum, inter quæ illud est quodammodo præcipuum, quod Medicus præsagiens periculum & mortem ægrotantis, hac ratione se ab omni culpa & ignominia vindicat. Deinde consideranda est diligenter naturæ motio, an euacuet quod satis est, an debiliter & diminute, an postremo ita profuse vt vires iacturam faciant: si primo modo natura euacuat quod satis est, ad vos pertinet totum illi negotium permittere, & nihil innouare: nec vos ab hoc instituto deterreat vulgaris quorundam opinio, qui Medicum existimant ignarum, & nihili faciunt, nisi in singulis visitationibus nouis remediis vtatur, quæ quidem sæpius nocent quam iuuent: de qua re Gal. maximas facit querelas, qui tales medicos importune operantes, naturæ hostes consueuit appellare: & memini, me apud Liuium legisse sententiam grauissimam, quæ maxime pertinet & ad institutionem & ad dignitatem medicorum, nempe Imperatores & medicos sæpenumero nihil agendo plurimum proficere, illosque de hostibus, hos de morbis insignes victorias reportare. Quod si natura parce agit, *Casus.* *Sententia.*

tunc

tunc illam decet adiuuare, itaque ad mouendum vomitum protinus exhibeatis ius pulli cum oleo, secundum hanc formam.

Vomitorium leue.

℞ *Iuris pulli* ℥ *xv.*
Ol. commun. ℥ *iij.* *Misc. & exhib. tepidum.*

Vt enim scribit Gal. 7. meth. in fine cap. 11. vomitoria debent in maxima quãtitate exhiberi. Quod si vrgeant symptomata circa intestina, eodem die iniiciatur clystere ex oleo, iure, & aliqua pinguedine: sit exemplum:

Clyster simplex.

℞ *Iuris pinguis* *lib.* *j.*
Olei ℥ *iiij.*
Pinguedinis gallinæ ℥ *ij.* *M.*

Si velitis magis refrigerare, fiat clystere ex ptisana, de quo supra diximus. Hæc prima die sunt agenda, quo tempore instituatis quietem, somnum, & omnem cibi abstinentiam. Altera visitatione si perseuerant mala, in eisdem perseuerandum est indicationibus, & omnino caueatis, ne ante exquisitam vacuationem ventriculi ad illius corroborationem accedatis: periculum enim esset ne vel excrementa magis figantur in ventriculo, vel retrocedant ad partes nobiliores. Si postremo natura agat profuse, vt vires iam collabantur, tunc necesse est omni ingenio tantam fluxionem priuare, & ita in hoc casu postpositis cæteris omnibus, accedatis ad medicamenta adstringentia, tam intra quam extra: intra exhiberi possunt conserua rosarum, cydoniorum, margaritæ, corallia, & similia, sit exemplum.

Boli adstringentes ventriculum.

℞ *Conseruæ rosarum* ℥ *j.*
Margaritarum præparatarum.
Corallorum rubeorum.
Acaciæ.
Hypocisthidos ana ʒ *j.* *Misc. fiant boli.*

Vel si æger nolit accipere in bolo, cum syrupo de rosis siccis fiat electuarium. Extra inungatis ventriculum oleo rosaceo, cydoniorum, masticino. Sit exemplũ.

Linimentum.

℞ *Olei rosati* ℥ *j.*
Masticini.
Cydoniorum ana ℥ *ß* *Misc.*

Si vultis quoque exemplum fomenti, sit huiusmodi.

Fomentum pro ventriculo.

℞ *Rosarum.*
Foliorum myrti.
Balaustiarum ana M. ß.
Sandalorum omnium ana ʒ *ij.* *Misce & fiat concoctio in aqua pro fomento, cum spongia.*

Quod si demum cupitis habere exemplum emplastri, sit tale.

Emplastrum pro ventriculo.

℞ *Pulpæ thamarindorum.*
Cydoniorum ana ℥ *ij.*
Rosarum.
Hypocisthidos.
Acaciæ ana ʒ *ij.*
Farinæ hordei ℥ *j.*
Cum oleo rosaceo misce, & fiat emplastrum.

Iam præterita altera vel tertia die, decet vos considerare morbi progressionem, quæ si videatur polliceri salutem, hac methodo procedatis, instituta proba victus

victus ratione & cæteris omnibus, vſq; ad integram ſanitatem : ſin autem contra morbus videatur minari pernitiem, iam omnia ſunt tentanda ſaltem ad conſolationem & ægroti & aſſiſtentium: quod ſi vires non ſint prorſus collapſæ, accedatis ad medicamenta ſtupefacientia, quæ quidem firmandis fluxionibus, & præcipue calidis, inſignem habent prærogatiuam. Primo incipientes à leuioribus, qualia ſunt, quæ externis applicantur ad tempora & nares. Sit exemplum.

℞ *Olei de nenuphare.* *Linimentum narcoticum.*

De papauere.

De mandragora ana ℥ ß *Miſ.*

Ad eandem intentionem inſtituatis ſemina papaueris albi, quæ permiſceantur cum ferculo, ſecundum hanc formam.

℞ *Seminum papaueris albi* ℥ *j.*

Contundantur, & cum aqua lactucæ extrahatur lac, quod ſolet permiſceri cum ferculis.

Quod ſi demum hæc non ſufficiant, accedatis ad valentiora, qualia ſunt Philonium Romanum, Requies Nicolai, & alia huius generis, quæ ſolent exhiberi ad ʒ j.

Capvt II.

De Imbecillitate Ventriculi.

Aggredimur caput Rhaſis de imbecillitate ventriculi, ſub quo puto illum comprehendere voluiſſe omnes affectus, quicunq; pertinent ad facultatem concocoquendi. Qui itaq; voluerit curare imbecillitatem ventriculi, is neceſſe eſt, vt primum intell gat quid ea ſit, & quæ ſit eius cauſa. Nonnulli, vt ſcribit Gal. lib. de diff. morborum cap. 5. ſi phlegmone vel vlcus, vel quid tale ventriculum infeſtat, aliam nullam cruditatis cauſam quærunt : ſin autem nihil horum adſit, tunc imbecillitatem nominant: ſed iſti irridentur à Galeno 2. meth. cap. 4. Namque hæc vox, Imbecillitas, non quid proprium, ſed magis quid commune exprimit, & quod per ſe eſt euidentiſſimum, nec vllam remediorum inuentionem poteſt indicare, quippe roborare ventriculum, eſt nomen nudum & inane, ac veluti quidam ſcopus, in quem medicus reſpicit, non curatio: neq; enim iſti docent, quid agendo, his, qui inualidi ſunt ad actiones, robur addas, in qua tamen re tota curatio conſiſtit, adeo vt niſi primum ventriculi affectum intelligas, nullo modo remedia ad illum curandum accommodata poſſint inueniri. Quamobrem iſti qui ita loquebantur, nihil plus dicũt quam plebeius, quem ſæpenumero audimus conquerentem, quod habeat ventriculum imbecillum, nec alimenta poſſit concoquere : ne igitur vos quoq; in hunc errorem incidatis, ante omnia decet intelligere, quidnã ſit iſthæc imbecillitas. Gal. in lib. de ſympt. diff. c. 4. definit illud eſſe imbecillum, ꝙ vix difficulter & multo tempore agit: quod quidem videtur conuenire communi hominũ notioni, qui cõmuniter appellant oculum imbecillũ, crus imbecillum, quotieſcunq; oculus probe nõ videt, nec crus probe ambulat: quare ventriculũ quoq; imbecillũ nobis licebit appellare, cũ difficulter & multo tempore concoquit alimenta. Verũtamen hoc nõ eſt ꝙ quæritur, ſed quænam ſit huius imbecillitatis cauſa. Medici antiqui methodici, vt dicit Gal. in lib. de diff. morb. c 5. conſueuerant appellare imbecillitates, intẽperies partiũ exiguas, & quæ multos latẽt, ſi enim eſſent inſignes & omnib. manifeſtæ, iã non imbecillitates, ſed ꝓprio nomine morbos appellabãt: cõtra vero Gal. 4. de præſagio ex pulſibus cap. 11. ad ſtatuendum futuri morbi præſagium, inquirens, quonam modo robur

Imbecillum quid.

Cauſa imbecillitatis.

robur vel imbecillitas partium & facultatum possit deprehendi, hoc ipsum refert in commodam temperiem vel intemperiem corporum solidorum, & hoc ipso in loco imbecillitates facultatis animalis scribit insignes cerebri intemperies comitari: ad quem modum lib. quoq; 11. metho. cap. 20. partem vocant imbecillam, quæcunq; vel natura, vel præcedente aliquo morbo sit intemperatior, adeo vt in Galeni disciplina, sicuti in cæteris partibus nostri corporis, ita etiam in ventriculo nulla alia statuenda sit imbecillitas, quam insignis eius intemperies: quæ est morbus propter quem ille male concoquit, & suo muneri male satisfacit: & hæc quidem est actio læsa, nempe symptoma, quod oritur ex suo morbo.

Hanc rem vnusquisq; vestrum facile intelliget, qui memoria repetet, quidnam sit concoctio, & quomodo illa perficiatur, cum caput & initium inuestigationis causarum, quæ facultatibus noxam inferunt, sit cognitio modi, quo facultates secundum naturam suas perficiunt operationes: quæ est Gal. doctrina 3. de sympt. causis cap. 1. Porro scribit Galenus hoc ipso in loco, concoctionem alterationem esse in qualitate, eamq; ab vno innato calore perfici, non certe quolibet, vt ipse testatur 2. de ratione victus. com. 22. non à calore sicco, non squalido, qualis est febrilis, sed ab humido, vaporoso, & temperato, qualis reperitur in animalibus secundũ naturam: quare Arist. 4. meteororum scribit, huiusmodi concoctionem esse similem elixationi. Cæterum cum substantia calidi innati, vt 3. de symptomatum causis, & alias sæpe dicit Gal. resultet & consistat ex temperie quatuor elementorum, omnis ratio colligit, ventriculum bene temperatum bene concoquere, & contra, qui à bona temperie recedit, eum quoque recedere à bona concoctione. Sed aduersus hęc sunt nonnullæ difficultates, quæ non sunt prætermittendæ. Nos statuimus, imbecillitatem ventriculi nullam esse præter eius intemperiem, & eam quidem insignem: contra Galenus in libro de morborum differentiis, capite 5. scribit, imbecillitatem non solum ventriculi, sed etiam venæ, arteriæ, musculi, ac generaliter omnis instrumenti, cum vitalis, tum animalis, sequi necessario vel ob meatuum immoderationem, vel ob intemperiem: ex quo loco nostri nouatores, vt puto, nacti sunt occasionem, vt præter antiquam Galen. disciplinam commenti sint morbos partium similarium in materia, dum illa astricta aut laxa, mollis aut dura, crassa aut tenuis euadit; quorum princeps est Fernelius in libr. de abditis rerum causis, cap. 9. Præterea idem Gal. variis in locis alias plures causas læsæ concoctionis videtur enumerare, præter intemperiem, & ne longius recedamus, in 3. illo de symptomatum causis cap. 1. dicit, id fieri vel propter læsionem facultatis, vel propter externos errores, de quibus iam diximus, tractantes de cholera: ac sane si res ipsa diligenter consideretur, quis non videt quotidie labefactari concoctionem, nõ solum propter ventriculi intemperiem, sed etiam propter nimiam ciborum copiam, & propter alias causas: in quo genere argumenti Argenterius insignis nouator mirabiliter sibi placet, lib. 1. de generib. morborum, cap. 1.

Cõcoctio quid.

An omnis imbecillitas ex intemperie.

Fernelius.

Argenterius.

Primam difficultatem facile dissoluet, quicunq; memoria repetat, Galenum inquirentem differentias morborum, duas medicorum sectas sibi ante oculos posuisse, alteram quæ impatibilia, alteram quæ alterabilia statuit humani corporis elementa, atq; de vtriusq; sententia morborum differentias inuestigare: quare cum docet immoderationem meatuum imbecillitatis ventriculi & aliarum partium causam esse, certum est, illum loqui de sententia prioris sectæ. Nam cum veteres illi Medici statuissent prima elementa impatibilia, & assererent ex atomis incompa-

ctis corpusculis & meatibus, hominis compositionem constare, primumq; simila-rium partium duo morborum genera ipsis auctoribus posita fuissent, vnum latitudo meatuum, alterum angustia, non iniuria Gal. hunc doctrinæ ordinem secutus tradit, vnamquamq; partem imbecillam esse, adeoq; laborare, si illius meatus sint immoderati, cum ipsi reponerēt sanitatem in meatuū moderatione. Aduersus nouatores quod attinet, si velimus hunc campum ingredi, plurima forent dicenda, quæ nos à principali instituto auerterent: quare illud vnum sit vobis satis in præsentia, morbos quos illi vocant in materia, aut morbos esse ex veteribus à Gal. institutis, aut non esse morbos, sed symptomata: ac reuera huiusmodi omnes morbi, si diligenter considerentur, maiori ex parte sunt symptomata tactilium qualitatum, quæ omnia pendent ex morbis in intemperie: hoc fiet manifestum, si vnum aut alterum ex istis morbis consideremus. Accipiamus morbum in mollitie & duritie: si ergo pars aliqua fiat durior, vt propterea illius lædatur actio, ex quo isti colligant esse morbum, & morbum materiæ, animaduertendum est, duritiem in nostro corpore prouenire trib. de causis, quæ est præclara doctrina Gal. 5. de simpl. medicam. facult. cap. 4. nempe vel ob siccitatem, vel ob concretionem, vel ob plenitudinem, quarum vnaquæq; propriam desiderat curationem: namq; quæ prouenit ob siccitatem, requirit remedia humectantia, quæ ob concretionem, remedia calefacientia, quæ ob repletionem, remedia vacuantia. Quod si ita se res habet, facile potestis intelligere, duritiem non esse morbum in materia, imo vero neq; morbum ex intemperie, vt nonnulli opinantur ad mentem Gal. sed potius esse symptoma in genere dispositionum, quod potest oriri ex variis morbis: nam si fiat ob siccitatem, prouenit ex intemperie sicca: si ob concretionem, ex intemperie frigida: si ob repletionem, est intemperies cum materia, sicuti euenit in scirrhis. Hoc ipsum de mollitie statuendum est: molle illud est apud Arist. 2. de gen. tex. 13. quod cedit in se ipsum, & loco non mouetur: vel ex 4. meteor. 29. quod cedit & non circūfluit, verbi gratia, aqua & vinum, vel aliud eiusmodi, cedunt quidem prementi digito, attamen & loco mouentur, & fluunt circa digitum, quare non sunt mollia. Quamobrem cum molle prorsus pertineat ad humidum, sicuti durum ad siccum, vt docet Arist. dicto in loco, iure statuendum est, mollitiem esse symptoma in genere tactilium qualitatum, & illius causam, nempe morbum, esse intemperiem vel humidā, vel intemperiem cum materia, vt apparet in ędemate, q̄ est molle. Pariter si propter nimiam adstrictionem vel relaxationem aliqua lædatur actio, cum in illa sint meatus clausi, in hac patentes, quis non videt huiusmodi morbos esse in conformatione, & ad morbos instrumentales, minime ad similares pertinere.

Opinio Fernelii de morbis in materia refutatur.

Durities trib. ex causis.

Molle quid.

Porro quando pars aliqua nostri corporis sit adeo tenuis aut crassa, vt illius lędatur actio, tunc appellant morbum in materia in tenuitate & crassitie: at vero equidem nequeo satis mirari, quomodo istud audeant asseuerare, siquidem Gal. tam aperte, vt nihil apertius dici possit, huiusmodi morbos reponit inter morbos magnitudinis: quis enim apud eum non legit, gracilitatem, atrophiam, tabem, esse morbos in magnitudine imminuta: quod si tenuitas est morbus imminutæ magnitudinis, vt contra crassities sit morbus auctæ magnitudinis, necesse est.

Sed hac de re satis, venio ad alteram difficultatem eorum, qui præter intemperiem ponebant plures causas læsæ concoctionis: & quamuis negari non possit, propter externos errores, vt nimiam quantitatem alimenti, & alia, vitiari concoctionem, id quod experimur quotidie, negandum tamen est, tunc lædi actionem

An plures sint causæ læsæ cōcoctionis præter intemperiem.

S facul-

facultatis concoctricis: nam vitium est in obiecto minime apto ad recipiendam concoctionem. Pro quo id memoria repetatis, quod docent philosophi, & confirmat Gal. 1. de differentiis febrium capite 4. lib. de causis morborum capite 2. nullam causam sine patientis dispositione posse agere. Quare si aut propter nimiam cibi copiam frustretur concoctio, vel propterea, quia alimenta suapte natura sint talia, quæ concoqui nequeant, vel alia committantur errata, non propterea dicendum est, læsam esse actionem facultatis alteratricis, etsi vitiata est concoctio.

Hæc doctrina est Gal. 1. de locis affectis cap. 3. & 4. qui locus plane illustris miror, quomodo non fuerit animaduersus ab istis nouatoribus, quorum machinæ complures ex eodem pulchre destrui possunt: hortor itaq; vos, vt eum adeatis, ac probe perlegatis.

Prætermissa iam altera læsione concoctionis propter errores externos, de altera tantum nobis agendum est, quę pertinet ad læsionem facultatis concoctricis. Hęc læsio Galen. auctore 3. de symptomatum causis cap. 1. fit dupliciter, aut propter essentiam, aut propter morbum instrumentalem. Noxæ quæ propria facultatis essentia eueniunt, intemperies quædam sunt effectricum qualitatum: noxæ autem quæ ab instrumentalibus morbis oriuntur, consistūt in morbis partim simplicibus, partim compositis, qui orysipelata, phlegmones, &c. appellantur.

Causæ incoctionis.

Sed cum vtroq; modo læditur facultas, illud tamen est discriminis, ꝙ ea læditur in propria essentia per intemperies, per alios vero morbos instrumentales facultas integra permanet nec læditur, sed tantum impeditur, quo minus possit fungi suo munere: quod si vtriq; morbi coniungantur, vtroq; modo succedit læsio: nam propter morbum in propria essentia læditur facultas, propter morbos instrumentales impeditur.

Itaque omnia colligendo in vnum, cum facultas ventriculi alteratrix multis modis lædi possit, nos hoc tempore de illis tantum statuimus agere, quæ lædunt facultatem in propria essentia, quæ sunt intemperies, de quibus agit Galenus in toto lib. 7. methodi medendi, nosq; cum illo tractabimus accuratissime.

Differentiæ.

Imbecillitatis ventriculi sunt plurimæ differentię: aliæ à quantitate vel magnitudine, vt alia imbecillitas sit vehemens, alia debilis. 2. est differentia à tempore: namq; alia est antiqua, alia recens. 3. est à coniunctis ratione sexus, ratione ætatis, corporis habitus, & similium. 4. est differentia à modo generationis, namque alia imbecillitas prouenit ex nimia venere, (caueatis Domini ab hac) ex nimiis studiis, quę duæ res in reddendo ventriculum imbecillum inter cætera omnia habent insignem prærogatiuam: sic possunt hauriri differentiæ ab omnibus rebus non naturalibus.

Actio ventriculi trib. modis læditur.

Demum vero sunt differentiæ à qualitate imbecillitatis: pro quo sciendum est, huiusmodi actionem ventriculi, quæ pertinet ad alterationem, tribus modis lędi posse, vt cæteræ omnes actiones lędi consueuerunt, aut abolite, aut imminute, aut deprauate. Si actio sit prorsus abolita, vt nulla fiat alteratio, tale symptoma Græcis ἀπεψία, Latinis cruditas dicitur, sicuti euenit in lienteria, in qua affectione deiiciuntur alimenta per aluum, quæ nihil prorsus sunt permutata: si vero alteratio fiat, sed non vt oportet, cruditas quidem & hoc symptoma vocatur, non tamen vt prius priuationem, sed tantummodo vitium significat, quod vitium est duplex; alterum quando cibus tarde & conuenientem alterationem recipit, Latinis tarda

& im-

& imbecilla concoctio dici poteſt, quod euenit in cæliaca paſſione: alterũ eſt vitium, quando cibus corrumpitur & in alienam qualitatem permutatur, quod ſymptoma inquit Galenus apud Græcos nullum proprium nomen obtinet, ſed commode δυσπεψία, Latinis deprauata concoctio poteſt appellari, quod euenit in cholera.

Verum quoniam cæteræ omnes differentiæ iam propoſitæ, vel ex narratione ægroti, vel excrementis, vel ſymptomatibus, vel aliter, ſine multo labore poſſunt intelligi, cæteris omnibus prætermiſſis, ſtatim venio ad differentias magis proprias & eſſentiales, quæ complectuntur intemperies ventriculi, ex quibus ſtatutum eſt omnem illius imbecillitatem oriri.

Ex his quæ diximus hactenus, agentes de morbis partium ſimilarium, ſatis conſtat, ventriculum poſſe laborare omni genere intemperiei, quatuor ſimplicibus, quatuor compoſitis ſine materia, & totidem cum materia, vt in vniuerſum ſint ſexdecim, quæ poſtea differentiæ cum materia rurſus diuiduntur à Galeno, quatenus hęc materia vel continetur in cauitate ventriculi, vel illius tunicis adhæret, vel tranſmittitur aliunde, idq; vel à toto corpore, vel ab aliqua determinata parte, de quibus omnibus agendum eſt, ſumpto principio ab intemperie ventriculi ſimplici calida. *Intemperies ventriculi 16.*

Sed antequam rem aggredior, nequeo ſilentio præterire ſubtilem quandam cogitationem quorundam, quos audio præter differentias à Gal. inſtitutas, comminiſci non ſolum in ventriculo, ſed in aliis quoq; partibus, alias duas differentias ex contrariis qualitatibus, alteram quidem calidam & frigidam, alteram vero humidam & ſiccam, argumentanturq; huncin modum: Si vnum & idem corpus poteſt contrariis qualitatib. vno & eodem tempore male affici, cur non liceat haſce intemperies reponere inter morbos ex intemperie compoſita? Quod autem iſtud fieri poſſit, declarat Gal. in lib. de morb. cauſ. cap. 6. vbi ſcribit, euenire interdum, quãuis id non videatur poſſe fieri, vt idem corpus ſimul & calidius & frigidius, humidius & ſiccius quam pro naturali habitu reddatur, quam quidem ille vocat intemperiem inęqualem, de qua integrum ſcripſit libellum, in quo, nimirum capit. 1. & 8. ex propoſito nititur probare, duas contrarias qualitates vnum & idem corpus eodem tempore poſſe infeſtari, ſicuti euenit in febre epiala, lipiria, & nonnullis ardentib. malignis. *An poſsit eſſe intemperies contraria.*

Namque in febre epiala vno & eodem tempore perſentitur calor & frigus; in febre autem lipiria & nonnullis ardentib. malignis, exteriora frigent, interiora vruntur: ſic hydropicus ſi febricitet, laborat ſimul intemperie calida & frigida, calida, propter febrem; frigida propter hydropem. Verum quoniam plane abſurdum videtur, & à rerũ natura abhorrens, duo contraria ſimul in eodem ſubiecto reperiri, iſtud Gal. conatur probare, & in libello de inæquali intemperie, & in 3. de ſimpliciũ medicamentorum facultatib. cap. 16. Nam ſi ponas aliquem ſub ſole ardentiſſimo, eundemque inſpergas aqua frigidiſſima, tunc ſimul & ſemel & frigus & calor peruadent vniuerſum corpus: ſi alterum crus ponatur in aqua frigidiſſima, alterum in aqua calidiſſima, vtraq; qualitas, & calida, & frigida, penetrabit vniuerſum corpus: ſi æquis portionibus miſceatur abſinthium & mel, vno & eodem tempore lingua perſentiet & dulcedinem, & amarorem: ſic alia multa non deſunt exempla, quæ poſſunt demonſtrare, corpora noſtra duobus ſimul contrariis poſſe affici, verum hæc ſint ſatis. *Epiala febris.* *Inæqualis intemperies probatur.*

Auctoris sententia de intemperie contraria.

Ego vero altera ex parte ſentio, hanc opinionem à rerum natura, ab omni philoſophia, addo etiam à Gal. mente eſſe longe abhorrentem: etenim eſt conſtans naturæ decretum, duo contraria ſimul non poſſe in eodem recipi ſubiecto, quod vſqueadeo verum eſt, vt Ariſt. & Peripathetici velint, nulla contraria, nedum realia, ſed neque ſpiritalia, in eodem ſubiecto poſſe conſiſtere, quod ſpeciatim docet Philoſophus in 3. de anima 145. imo vero vt idem docet philoſophus, 1. phyſic. 10. metaph. & in libello de longitudine & breuitate vitæ, ea eſt præcipua lex contrariorum, vt ſeſe mutuo interimant, adeo vt alterum ſemper dicatur ſecundum priuationem, & ratio eſt, quam didiciſtis ex philoſophia, quod nihil poteſt duobus contrariis motibus moueri: quare cum calidum habeat vim laxandi & fundendi, frigidum cogendi & adſtringendi, non poſſunt ſimul in eodem ſubiecto reperiri. Quod autem hæc opinio ſit aliena à mente Gal. ſatis ex eo poteſt confirmari, quod ille tractans lib. de differentiis morborum, omnes differentias pertinentes ad intemperiem, tam ſimplices quam compoſitas, de his nullum verbum fecerit, cum tamen ex principali propoſito id agat, atq; adeo accurate & diligenter, vt non vereatur morbos quoq; aliarum ſectarum proponere, quas ipſe non probabat. Verum iis addamus aliud Gal. teſtimonium præclariſſimum 1. de temperamentis, cap. 2. in quo tam aperte, vt nihil apertius dici poſſit, ex ſex coniugationibus quatuor qualitatum, aſſeuerat, eas non poſſe conſiſtere, quæ conſtant ex contrariis, calida & frigida, humida & ſicca. Nec profecto Gal. ſibiipſi aduerſatur, vt iſti opinantur: Nam ſi diligenter conſiderentur omnes loci, & omnia exempla, quæ ab illo ſolent afferri, facile poteſt intelligi, tantum philoſophum & medicum nunquam aſ- *NB.* ſeruiſſe, duo contraria in vno præciſe ſubiecto poſſe reperiri. Locus eſt lib. de cauſis morborum, qui ceteris videtur difficilior, in quo ſcribit euenire, licet id fieri nō poſſe videatur, vt idem corpus fiat ſimul & calidius & frigidius, & humidius & ſiccius, qui ſatis demonſtrat, illum non intelligere has intemperies vnas & eaſdem partes occupare, quandoquidem eas vocat intemperies inæquales: nam ſicuti dicimus viam eſſe inæqualem, quæ non eſt plana, ſed habet quaſdam partes aſcendentes, & quaſdam deſcendentes, ita etiam dicitur inæqualis intemperies, quæ non vno modo omnes partes corripit: ſicuti altera ex parte illa dicitur æqualis, quæ æqualiter occupat vniuerſum corpus, quod euenit in febre hectica.

Atq; hac quidem ratione facile eſt reſpondere, ne fruſtra ſim longior in refutandis ſingulis, ad exempla propoſita de febre lipiria, epiala, de hydropico febricitante, & cæteris, in quibus facile admodum poteſt demonſtrari, huiuſmodi contrarias qualitates minime eaſdem partes, ſed plane diuerſas occupare: atque de hac re ſatis.

In tractatione curandi intemperies ventriculi, ſi vellemus inſtitutum ordinem ſeruare, poſt differentias ſequeretur, vt ageremus de ſignis, ac demum de curatione: ſed ne cogamur ſæpius eadem repetere, & rerum ſeries ſit magis continuata, ſtatuimus in præſentia hunc ordinem peruertere. Itaq; poſitis ſignis, quæ vnamquamq; intemperiem demonſtrant, ſtatim illius curationē ſubiiciemus: & cū Gal. non ita definite & diſtincte ſingulas differentias perſequatur, ſed ex ſimplicib. de vna tantum intemperie ſicca, ex compoſitis de frigida & ſicca, necnon calida & ſicca, tractet copioſius, reliquas autem anguſta admodum & cōciſa oratione perſequatur, fortaſſe ꝙ aliæ ſint curatu faciliores, quodq; ex his, quę hacten⁹ ab illo tradita ſunt, poſſit vnuſquiſq; cæterarū intemperierū curationem ſibi cōparare, nos ad

veſtram

vestram vtilitatem ordinate de singulis, tam simplicibus, quam compositis agere statuimus, incipiendo ab intemperie calida. *De calida intemperie.*

Sed primum Gale. prognosticum audiamus, quod ille facit cap.5. li.7. methodi, quodq; clarioris doctrinę gratia, mihi videor quatuor modis, siue conclusionibus posse colligere. *Prognostica.* I. Intemperies facillimæ ad curandum sunt, quæ ex calido & frigido consistunt, quoniam maxime actiuis qualitatibus corriguntur: nam calida frigidis, frigida calidis tollitur. Auicenna lib.3. fen.13. tractat. 1. cap.24. Gal. sententiam hanc quoquo modo interpretatur; Et scias, ille inquit, quod cura malitiæ complexionis, quę accidit stomacho, in vtrisq; qualitatibus actiuis, facillima est, quia inueniuntur remedia contraria vehementis virtutis.

II. Conclusio. Intemperies difficilius curantur, quæ ex humido & sicco constant, quod imbecillis ac magis materialibus qualitatibus earum curatio perficiatur, ac potissimum si indigeamus rebus humidis. Auicenna item hanc partem explicat: Cura, inquit, quæ accipit ex malitia complexionis in vtrisque qualitatibus passiuis, est difficilima naturę oppositio cuiusque earum est cum virtute debilis impressionis, & propriæ complexionis siccæ. Non ingredior in pręsentia eam disputationem, an omnes qualitates sint actiuæ, vt videtur sentire Arist. 2. de generatione & corrup. circa finem, nec non Gal. 2. de ratione victus, com.1. & alias frequenter: nam certo scio, vos non ignorare, qualitates, si absolute considerentur, omnes agere, si autem inter se comparentur, caliditatem & frigiditatem actiuas, humiditatem & siccitatem passiuas dici posse.

III. Conclusio. Tempus caloris & frigoris reparandi par quodammodo est, securitas tamen impar: nisi enim partes quæ sunt proximæ ipsi ventriculo sint admodum validæ, periculum imminet, ne ex vsu remediorum frigidorum noxam aliquam contrahant, vt scribit Galenus sibiipsi euenisse, 2. methodi cap. 8. qui curando hominem laborantem intemperie calida vétriculi, applicatis remediis frigidioribus, ille incidit in refrigerationem septi transuersi, & in difficultatem anhelitus. Auicenna hanc quoque partem explicat: & scias, quod spatium calefaciendi frigidum est sicuti spatium infrigidandi calidum, sed timor in infrigidando est maior, præcipue cum quædam membra vicinantia stomacho habent malitiam complexionis frigidæ.

Quarta & vltima conclusio. In aliis duabus qualitatibus, nimirum humida & sicca, securitas est par, sed tempus curationis in intemperie, sicca est longius: nam quod senium est in sanis, id sicca intemperies est in ægris: quare illa etiam intemperies sicca est insanabilis, si solida similarium partium substantia sit prorsus consumpta. Pro quo sciant iuniores, Gal. statuisse quatuor substantias partium nostri corporis, quę deperditę quatuor siccitatis differentias pcreant. Prima est modo posita, quã substantiã solidam diximus. *4. Substantia nostri corporis.* Gal.1. de diff. febrium, hanc appellat natiuam humiditatem partium similarium, quæ illas inter se alligat, ab aliis vulgo radicalis humiditas appellatur. Secunda est substantia, quæ ex humore concreto constat, qualis est caro & adeps. Tertia est ille humor, qui in omnibus animantis partibus veluti ros quidam sparsus continetur, ex quo rore illæ nutriuntur. Quarta est substantia, quæ in propriis & exilibus vniuscuiusq; particulæ, tum venis, tum arteriis continentur: quæ quidem omnes substantiæ aliquam recipiunt curationem, excepta prima, hoc est, substantia partium similarium, quæ si prorsus sit consumpta, vt dixi, omnino est insanabilis.

Quis morbus sit curatu difficilior. Ex signis prognosticis à Gal. positis, facile est intelligere, qualesnam ventriculi intemperies sint curatu faciliores vel difficiliores, quæ citius vel tardius curari possint: his alia quædam magis communia sunt coniungenda, quæ hac de re fidem certiorem nobis facere possunt, verbi gratia, si morbus fuerit diuturnior, si altas egerit radices, si superiore tempore fuerint administrata commoda remedia, & morbus adhuc perseueret, pro comperto habendum est, huiusmodi morbum non nisi difficile & longiore tempore posse curari.

Signa diagnostica. Atque hactenus de prognostico: sed antequam ad curationem accedo, duo sunt imprimis consideranda: alterum an vitiata concoctione ventriculus laboret in propria essentia, an magis propter externos errores: alterum, si ventriculus laborat aliqua intemperie, an illa sit cum materia, vel sine materia: ne hac in re aliquis contingat error, qui esset grauissimus, si curaretis ventriculum laborantem propter externos errores, ac si laboraret in propria essentia: necnon si curaretis ventriculum laborantem intemperie sine materia, ac si laboraret cum materia: vtrumq; vos docet Gal. Ac primum vtrum ventriculus laboret in propria essentia, vel propter externa, facile poteft intelligi, si consideretur præcedens victus ratio, an æger deliquerit in quantitate, in qualitate, tempore, & aliis erroribus, qui solent committi circa alimenta: etenim si nullus error fuerit commissus, iam licebit culpam in ventriculum referre: sin autem errores fuerint commissi, qui sint alicuius momenti, tunc quidem ventriculus poterit omni culpa vacare: quo casu, instituta proba viuendi ratione, isti facile solent pristinæ sanitati restitui. Sed tamen quandoque etiam euenit, vt tot & tanti, tamque frequentes committantur errores, vt ventriculus propterea aliquam contrahat intemperiem, adeo vt improba fiat concoctio non minus vitio ventriculi, quam rerum externarum.

Alterum vero, an in ventriculo contineatur materia, quæ intemperiem efficiat aut foueat, Gal. pariter nos docet, cum aliis in locis, tum maxime 1. de locis affectis, cap. 4. apertissime, qui scribit, distinguendum esse, faciendumq; hoc experimentum, vt alimenta exhibeantur quæ suapte natura difficulter corrumpantur, exempli gratia, panis aut chondrum, illis qui in nidorulentam qualitatem solent conuertere alimenta: mel vero his qui acida solent persentire: deinde iubet Gal. consideranda esse excrementa quæ deiiciuntur, tam per vomitum, quam per aluum, & contemplandum, an quispiam humor, inprimis quidem, id est, qui sentiunt nidorulenta, biliosus sit & calidus, in secundis pituitosus & frigidus, an potius nullo vacuato humore alimenta exiguam admodum habeant mutationem: nam si excrementa deiiciantur sine vlla alterius humoris mistione, vtique licebit coniicere intemperiem esse sine materia: si enim prauus quispiam humor contineatur in ventriculo, vix aliter videtur posse fieri, quin simul deiiciantur cum excrementis vestigia humoris noxii, ex cuius permistione facile res poteft deprehendi. Sed quoniam humores possunt contineri in ventriculo duobus modis, vno in cauitate, altero in tunicis, sciendum est, propositum experimentum nullam certam fidem facere posse, nisi humor contineatur in cauitate, quando alteri tunicis adhærentes non ita facile possunt separari, vt simul cum excrementis deiiciantur: quare opus est, dicit Galenus, aliam facere obseruationem: etenim qui habent humores contentos in tunicis, omnes nauseabundi sunt, & proni ad vomitum, etsi nihil euomant: quod si biliosus & calidus sit succus, vehementem sitim, si vero frigidus, famem excitabit, in illisque ructus nidorulenti, in his vero acidi apparebunt. Quod si de-

mum

mum certiores adhuc fieri velitis, vobis licet, exemplo Galeni, alio facto experimento, sumptoque argumento à iuuantibus & nocentibus, & rei cognitionem assequi, & simul aliquid agere quod pertineat ad curationem: etenim si alicui habenti acidum ructum, dederis medicamentum diatrion pipereon, nidorosum autem eructanti, vel absinthium, vel hieram, atque obseruaueris, quæ conferant vel noceant, deprehendes, qualisnam sit affectus, & quoquo modo etiam quid feceris, quod pertinet ad curationem.

Sed fortasse nimium digressi, ad intemperiem calidam ventriculi reuertamur. Calidior ventriculus male appetit, melius concoquit, & multo magis quęcunq; dura sunt, & non facile alterationem suscipiunt; nam quæ facile alterantur, in tali ventriculo corrumpuntur, bene habet à rebus frigidis, adsunt ructus nidorulenti, alui excrementa plerunque sunt corrupta, acria, adusta, præcessere exercitationes; & in summa quæcunque potuerunt calefacere: quibus demum & illud indicium licet addere, quod intemperie calidiore laborantes, communicato calore cordi, solent incidere in febres paruas, lentas, ac veluti hecticas, cuius indicii meminit Galenus 7. methodi capite 9. nec non 3. de symptomatum causis capite 1. *De intemperie calida.*

Post signa accedamus ad curationem, & cum scribat Galen. cap. 89. artis medicæ, curationem habere vnam præcipuam, & communissimam intentionem, ad id quod est dispositioni auferendæ contrarium, manifestum est huiusmodi intemperiem auferri frigidis, tum alimentis, tum medicamentis, atque his partim internis, partim externis: sic ergo conueniunt carnes optimæ, pisces præcipue saxatiles, ptisana, alica, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, veluti est lac coagulatum, caseus recens: & omnia quę recens ex lacte conficiuntur; atque hæc quidem non solum potestate, sed etiam præparatione & actu debent esse talia, adeo vt Asclepiades & veteres medici, imprimis vero Galen. non sint veriti hæc omnia refrigerare non tantum aqua, sed etiam niue. 7. methodi cap. 4. nec non 8. de medicamentis secundum locos. Galenus dicto loco mentionem facit duorum ciborum, alterius quem melcam, alterius quem aphrogala nominabant. Melca peculiaris erat cibus Romanorum, ac maxime laudatus, quem hodie nescimus quid sit: aphrogala autem mea sententia erat cibus lactarius, & forte quem nos vulgo appellamus spumam lactis, qui familiariter solet exhiberi in postrema mensa. Mercurialis libr. 1. variarum lectionum capite 16. existimat, hunc cibum esse illum, quem vulgo appellamus caput lactis. In potu conuenit vinum aquosius, & quod olygophorum dicitur, vel aqua, & illa quidem non modo actu frigida, sed etiam niue refrigerata, vt Romani facere consueuerant, qui primum illam calefaciebant, & decoctam appellabant. Quo loco sciatis, Galenum gloriari, se vnica die, vel potius hora, nonnullos sanasse calida intemperie ventriculi laborantes, frigidæ aquæ potione, quam exhibebat non modo recentem, ex fonte, sed etiam insigniter refrigeratam. Medicamenta pariter sint frigida, rosa, viola, endiuia, lactuca, & alia huiusmodi propemodum infinita, ex quibus possunt parari variæ formæ medicamentorum, syrupi, electuaria, conseruæ, & alia huiusmodi: in quibus tamen illud accurate est animaduertendum, quod admonet Galenus, perpetuo abstinendum esse à melle, & à rebus omnibus, quæ quouis modo possint calefacere. Sic medicamenta externa sint frigida, linimenta ex oleo rosaceo,

Curatio intemperiei calidæ. *Victus.* *Melca.* *Aphrogala.* *Medicamenta frigida.* *Externa.*

omphacino,cydoniorum: ſint emplaſtra ex carne cydoniorum, thamarindis, foliis & fructib. myrthi, ſandalis,roſis,&aliis id genus: ſint epithemata ex aqua roſarum, endiuiæ, plantaginis, & ſimilia, quorum ingentem ſyluam vobis ſuppeditant veteres apud Gal. in lib. de compoſitione medicamentorum, & recentiores quoque paſſim. Quod ſi demum magna vrgeat neceſſitas refrigerandi, & precipue in corporibus robuſtis,audeatis accedere ad valentiora preſidia,auctoritate atq; exemplo Archigenis & Galeni, qui audent aliquando, (8. de compoſitione med. ſecundum locos,)imponere ipſi ventriculo veſicam non ſolum aqua,ſed etiam niue plenam: ſiquidem ita generaliter habendum eſt,tantum alterandam eſſe particulam, quantum receſſit à ſtatu naturali, adeo vt eadem ratione conſtent & lapſus ad id quod eſt præter naturam,& reditus ad id quod eſt ſecundum naturam,quæ eſt ſententia Gal. 7.method.cap.vltimo.

Valenter refrigerantia.

Ad integram curationem calidioris intemperaturæ ventriculi, non eſt prætermittendum remedium,quod recentiores in vſum reuocarunt,& eſt potus aquarum thermalium frigidarum, quales apud nos ſunt in frequenti vſu Calderianę, Villenſes, & Patauinæ, quas appellant beatæ virginis, de quibus etſi antiquiores medici non agunt,tractabimus nos alias,& experientia ipſa confirmat, huiuſmodi aquas præclaram ſæpe operam præſtare. Iam ſequitur intemperies frigida. Qui frigidiori ſunt ventriculo,tarde, imminute & difficulter concoquunt,alimenta appetunt,non ſitiunt,quamplurimos generant flatus,habent ructus acidos, iuuantur à rebus calidis,læduntur à frigidis, læſa concoctione facile incidunt in diarrhæam: præceſſere victus ratio ocioſa, vigiliæ,cogitationes,ſtudia literarum, venus, & alia huiuſmodi, quæ generaliter vniuerſum corpus, & ſpeciatim ventriculum poſſunt refrigerare. Huius intemperaturę curandæ ratio conſtat alimentis & medicamentis calefacientibus, quę tuto poſſunt adminiſtrari,cum nullum imminet periculum partibus proximis, ſicuti diximus imminere in intemperie calida.Sint igitur alimēta calida,verbi gratia,panis præparatus cum ſeminibus aniſorum, fæniculi, carnes omnes laudatæ,inter quas habent neſcio quam prærogatiuam, carnes pullorum colūbinorum, radices eryngii, petroſelini,radicula,in ruſticis allia & cæpæ coctę: inter herbas mentha, pulegium,ſaluia,aſparagi,quæ tamen moderate debent aſſumi,& potius vt medicamenta, quam vt alimenta. Conueniunt in hac intemperie mel,ſaccharum,& omnia,quæ ex iiſdem fiunt: conueniunt piper, cinnamomum, & aromata omnia: vina ſint generoſa, minime acerba & auſtera, qualia inprimis ſunt vina græca & maritima, in quorum tamen vſu eſt illud animaduertendum, ne petant caput,& efficiant vel conuulſionem,vel alia mala, de quibus dicit Galen. 2. aphoriſmorum com.20.iis euenire,qui huiuſmodi vinis vtuntur ieiuno ventriculo: ſunt qui vtantur vino ardente,vel aqua vitæ dicta, cuius moderatus vſus non debet prorſus improbari. Cauendum à ptiſana,à lacte, lactariis omnibus, & in ſumma ab his,quæ quouis modo poſſunt refrigerare: conueniunt moderatæ exercitationes, quæ poſſint cum alias partes,tum maxime ſuperiores calefacere, qualis eſt moderata vociferatio, clara lectio, qua exercetur & ſeptum & totus thorax, quę partes proxime adhærent ventriculo: inter cætera omnia caueant à venere, quæ ſi quid aliud, & vniuerſum corpus,& præcipue ventriculum ſolet refrigerare.Medicamenta pariter habeant vim calefaciendi,quorum ſylua eſt ampliſſima, ſiue intra exhibeantur, ſiue extra apponantur; de quibus illud generaliter ſciendum eſt, ad hanc rem non eſſe accommodata, quæ calefaciendo laxant & molliunt, cum hæc ventri-

Aquæ thermales.

De frigida intemperie.

Medicamenta.

culi

culi robur facile dissoluant: quare ad custodiendum robur partis nunquam prætermittenda sunt quæ adstringendi aliqua facultate sint prædita, inter quæ hæc videntur esse præcipua, & longiore vsu recepta; absinthium, betonica, mentha, spicanardi, piper, gingiber, cinnamomum, semina odorata citri, anisorum, fæniculi, & in summa omne genus aromatum, ex quibus exterius parari possunt linimenta, fomēta, emplastra, cerata, & alia huiusmodi de quibus postea. Interius pariter sunt propemodum infinita, condita, gingiber, radix, eryngii, cortex citri, flores & conserua betonicæ, rorisimarini, saluiæ: syrupus de mentha, de absinthio, de calamentho: confectiones quæ dicuntur aromaticum rosatum, caryophyllatum, diacyminum, diatrion pipereon, diacalamenthum, diospoliticum, & quæ cæteris omnibus sunt efficaciora, magna antidota, theriaca & mithridatum: quibus demum licet addere potum aquarum thermalium, quæ sint sulphureæ, nitrosæ, aluminosæ, quales sunt nostræ Patauinæ, Aponitanæ, quæ quidem calefaciendo & roborando ventriculo præclarissimā sæpe operam præstant. Alex. inter cæteros probat etiam balneum externum harum aquarum, quod certe remedium nec à nobis fuerat prætermittendum, neque à vobis negligendum est.

Post intemperiem calidam sequitur humida: qui igitur habent ventriculum humidiorem, non appetunt, non sitiunt, plurimum expuunt, læduntur ab humidis, iuuantur à siccis, præcessere aer, victus ratio, & in summa omnia humida; atque in hac potissimum intemperie accidit ventriculi subuersio, vel vt Galeni verbo vtamur, 8. de medicamentis secundum locos cap. 3. supinitas: ille enim irriguus per largam humectationem, similiter vt ligamenta neruorum solet laxari: accidit etiam in hac intemperie quasi quædam propria passio, diuturnum alui profluuium, cuius meminit Galen. 6. aphorismorum com. 32. Galen. 7. methodi cap. 9. ait, hanc ventriculi intemperiem, siue sola consistat, siue coniungatur caliditati aut frigiditati, omnium facillime curari: quam tamen sententiam equidem non censeo veram esse absolute, sed si ad alias referatur, cum doceat experientia, medicos in ea curanda plurimum sæpe laborare, nec ita facile illam auferri. Sed & illud addit hoc loco Galen. quod certe est dignum maxima notatione, nempe dictas tres intemperies sæpe admodum & familiariter afficere ventriculum, ex quo factum est, vt quicunque sine methodo morbis mederi solent, harum duntaxat intemperierum curationem memoria teneant, plane ignorantes alias multas esse, & potissimum compositas, quæ sane diuersam curandi rationem postulant. *De humida intemperie.*

Humidioris ventriculi intemperaturæ, cum sola consistit, apud Galen. præcipua sunt remedia, alimenta quæ citra valētem calefactionem aut refrigerationem siccent, itaque probe conueniunt incidentia, amara, acria, salita, quæ omnibus sunt manifesta: sic moderata vel potius restricta potio prodest, quæ quidem sit vini generosi, quod eandem possit siccandi operam præstare. Eodem consilio parari possunt medicamenta, exterius, oleum de absinthio, rutaceum, liliorum alborum, vel quod est recentiorum inuentum, oleum ex cinnamomo, vel seminibus anisorum: sic conueniunt emplastra ex pice & aromatibus: interius conserua betonicæ, absinthii, syrupus de calamentho, de corticibus citri, diacyminum, diatrion pipereon, & alia huiusmodi: sed inter cætera omnia sunt præstātissima magna antidota, Theriaca inquam & Mithridatum, quæ singulari quadam prerogatiua, tanquam ignis possunt omnem superuacaneam humiditatem consumere. Sequitur intemperies sicca. *Alimenta.* *Medicamēta.*

De intemperie sicca.

Qui ſicca ventriculi intemperie laborant, ſitiunt, nihil expuunt, male ad ſicca, bene ad humida ſe habent: præceſſere nimiæ exercitationes, vigiliæ, ſtudia, venus, & vniuerſa victus ratio quæ potuerit exſiccare. Omnis ſcopus curandi hunc morbum cõſiſtit in humectatione, auctore Gal. qui nullis aliis remediis hoc perficit negotiũ, quam victu humectante, balneis, lacte & inunctionibus: hac enim ratione cõtracti meatus dilatantur, quod in internas particulas impulſum eſt reuellitur, & demum vnaquæq; pars ſimilaris propria humiditate repletur; qui ſcopi nobis proponuntur à Gal. 7. meth. med. cap. 6. vbi de vniuerſa curanda hac intemperie longiſſimam inſtituit narrationem, refertq; exemplum cuiuſdam ægroti, quem ab aliis medicis ſiccatum ipſe curauit; eum locum vt adeatis, indeq; petatis quæ ad veſtram vtilitatem non parum factura ſunt, moneo. Cum autẽ ſumma iſtius curationis conſiſtat in accommodata victus ratione, in vſu lactis, in balneis & inunctionibus, hoc vero tempore ac potiſſimum in Italia, deſint domus ad balnea accommodatæ, qui mos erat frequẽs apud antiquos, ac propterea adminiſtratio dictorũ remediorum aut prorſus ſit ſuperflua, aut certe parum frequẽs, ſtatui ad veſtram vtilitatem eam vobis rationem explicare, qua ego vti conſueui in huiuſmodi caſibus, vt & vos, ſi quando ſeſe offerat occaſio vtẽdi balneis, lacte, & aliis id genus præſidiis, probe illa ſciatis administrare.

Curatio ſiccæ intemperiei.

Ægrotus itaque primum ſi fieri poteſt, natura, ſin minus, arte exonerata aluo, mane ingreditur balneum aquæ temperatiſſimæ, in quo modo breuiore, modo longiore tempore moratur, maiori autẽ ex parte circiter horam dimidiam vſq; ad integrã, poſtea deterſo ac molliter fricato corpore, illud totum inungatur oleo dulci, nonnunquam oleo amygdalarum dulcium, violato, vel ſeparatis, vel inter ſe mixtis, mox exhibeatur lac, ſi haberi poteſt, humanum, ſin minus, aſininum, incipiendo à modica illius quantitate, exempli gratia, à ſecunda vel tertia vncia, ac ſenſim aſcendendo ad menſuram quinq; vel ſex vnciarum. Lacti ego quidem permiſcere conſueui ſaccharum, quod melle videtur eſſe commodius, aliquando etiam ſal, pro affectus differentia, cuius vtriuſq; tantum iniicitur, quantum res videtur poſtulare, ne ventriculo aut nauſeam, aut aliquam moleſtiam afferat: in quo quidem id potiſſimum debetis animaduertere, ne lac ſummo mane exhibeatis, antequam cœna præcedens fuerit exquiſite concocta: in quem alioquin pernicioſum errorem incidunt vulgares medici. Aſſumpto lacte æger quieſcat; quo tempore ego quidem cenſeo ſomnum fugiendum eſſe, quanquam non ignoro, eſſe qui aliter ſentiant, ſiquidem hic ſomnus mihi videtur importunus, & non aliter quam ſomnus pomeridianus, poſſe plurima incommoda ſecum afferre. Demum concocto lacte, quod quatuor aut quinque horarum ſpatio fieri ſolet, cibus boni ſucci, & facilis concoctionis exhibeatur, vt ptiſana, ouum ſorbile, & alia id genus: ac poſtremo veſpere accommodata cœna eſt inſtituenda, de qua Gal. diffuſe tractat.

Cæterũ ſunt nõnulli vulgares Medici, qui quotieſcunq; vel propter maciem, vel propter alias cauſas ſtatuunt vti balneo, & exhibere lac, primũ lac exhibẽt ſummo mane, deinde poſt vnam vel alterã horam ægrum deducunt in balneũ, in quo ſæpe herbas plurimas, caput caſtrati, & alia huiuſmodi ſolent incoquere, ac poſtremo victu, vt putant, accommodato totam perficiunt curationẽ, qua quidem in re primũ locum tribuunt cancris fluuialibus, teſtudinibus, limacibus, ex quibus varia parant tum alimenta, tum medicamenta. Quæ alioqui vulgaris, & à multis recepta curandi ratio facile poteſt intelligi quantum differat à methodo Galeni, & quanta pericula ſecum poſſit afferre: namq; importune aſſumpto lacte, quo tempore forte ventriculus

culus mole prioris cœnæ grauatus eſt, importune etiam adminiſtrato balneo, lacte nondum concocto, inſtituta demum tam vitioſa & pernitioſa viuendi ratione, vt omnia corrumpantur & peruertantur neceſſe eſt.

Reſtant iam intemperies ventriculi compoſitæ: quanquã enim ex his quæ diximus hactenus de curãda ſimplici intemperie, facile vnuſquiſq; poſſit intelligere etiam curationẽ intemperiei compoſitæ, tamen nõ prorſus inutile erit, ſi de cognoſcendis quoq; & curandis hiſce intemperaturis breuiter tractemus. Qui ventriculi intemperie laborant calida ſimul & ſicca, non appetunt, ſitiunt, bene habent à frigidis & humidis, læduntur à contrariis, præceſſere calida & ſicca, ipſique maiori ex parte ſunt extenuati: namque hæ copulatæ intemperies quodammodo febri proportione videntur reſpondere, adeo vt ſicuti hæc totum corpus, ita illæ male afficiant ventriculum. *De intemperiebus compoſitis.* *Signa calidæ & ſiccæ.*

Curationem breuiſſime perficit Gal. victus ratione & præſidiis frigidis & humidis: itaq; abſtinet à melle ac vino antiquo & generoſo, quæ calidis & ſiccis naturis maxime aduerſantur: & ne ſingula recenſeam, decet nos abſtinere ab omnibus aromatib⁹, acribus, amaris, & quæ in ſumma, calefacere & exſiccare poſſunt. Quare opportune exhibentur ptiſana, alica, ouum ſorbile, lac: ex oleribus lactuca eſt præſtantiſſima: ſic æſtate commode exhibentur fructus, pepones, cucurbitæ, vua, & alia id genus: imo vero Gal. cupit alimenta eſſe talia non ſolum poteſtate, ſed etiam actu, docetque illa eſſe exhibenda, 10. meth. cap. 11. ſub lactis tepore, vel ſi æſtas fuerit, qualis eſt aqua fontana, quæ eodem interprete in 2. de ſimpliciũ medicamentorum facult. cap. 6. & frigoris quod ferit, & teporis, qui reſoluit, eſt in medio: vel aliter, quæ non eſt inſigniter calida vel frigida. Similiter quæ extra ponuntur, ſint frigida & humida, ſed tamen decet illis moderate vti, ne partes proximæ lædantur: quare ſatis fuerit oleo omphacino vel melino ventriculum inungere. *Curatio.*

Galen. hoc in loco duas recitat hiſtorias, alteram cuiuſdam hominis agentis annum 40. laborantis intemperie calida & ſicca ventriculi, quam nec quiſquam ex ſuis præceptoribus, nec etiam ipſe potuit cognoſcere: alteram alterius hominis, qui poſt multos annos incidit in hanc eandem intemperiem, quo tempore iam Gal. didicerat cum ratione cognoſcere, & curare omnes ventriculi intemperies, adeo vt auſus fuerit hũc inſigniter refrigerare & humectare: quæ quidem hiſtoriæ ſunt dignæ diligenti obſeruatione, cum etiam hodie tales nobis ſeſe offerant. *Hiſtoria.*

Iam ſequitur intemperies calida & humida: huiuſmodi ægrotantes non appetunt, propter vtramque qualitatem, ſiquidem caliditas fundit, humiditas laxat, quæ quidem aduerſantur appetentiæ, vt poſtea videbimus: hi melius concoquunt, plurimum expuunt, iuuantur à frigidis & ſiccis, læduntur à contrariis, præceſſere quæ potuerint calefacere & humectare. *De calida & humida intemperie.*

Curatio breuiter perficitur apud Galenum, vſu tum ciborum, tum potionum aſtringentium, quæ ſint auſtera ſine calefactione; inter quæ potiſſimum conueniunt vina auſtera, vt ipſe teſtatur Galen. in libr. de cibis boni & mali ſucci. cap. 11. quæ tamen ſumantur moderatiſſime, cum in hac intemperie pauca potio ſit maximum remedium. Hoc ipſo conſilio vobis licebit parare etiam nonnulla medicamenta: extra, oleum roſaceum, oleum melinum, additis pro exſiccatione ſandalis, roſis, coralliis, & aliis id genus: Sic intra ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de myrto, confectio triumſandalorum, diarhodon, trochiſci de ſpodio, & alia huiuſmodi. *Curatio.*

De frigida & sicca intemp. Qui laborant ventriculi intemperie frigida & sicca, tarde & male cōcoquunt, acidum ructum emittunt, sitiunt, appetunt calida & humida, à quibus non lædun-tur, frigus percipiunt in ventriculo, & maiori ex parte sunt extenuati. Copulata hæc intemperies omnium est pessima, sicuti inter simplices est sicca, vt Gal. est auctor 7. methodi, cap. 10. siquidem vtraque intemperies calido innato & vitæ nostræ maxime aduersatur. Hic nobis duplex sese offert curandi indicatio, nempe calefaciendi & humectandi, qua in re accurate prouidendum est, ne imprudentes his quæ humectant adiungamus quæ nimium calefaciunt, quæ quidem certum est non modo calefacere, sed etiam siccare: itaque firmo permanente proposito vtendi illis rebus quæ ad tollendam siccitatem pertinent, de quibus satis diximus, cætera sunt ita moderanda, vt tantum calefacientis materiæ permisceamus, ad quantam frigiditatem ventriculus declinauit: quare in præsentia lacti mel copiosius est permiscendum, idque prius optime decoctum & despumatum, vt & minus sit excre-*Mel,* mentosum, & magis nutriat: etenim mel, si quid aliud, frigido corpori vtile est & amicum, vt calido est aduersissimum: sic vinum conuenit minus aquosum, & certe antiquius: ad summam, cuncta alimenta exhibeantur calidiora, non solum potestate, sed etiam actu, adeo vt ventriculus quidem calefiat, sed quantum siccitas permittit: pariter quæ extra apponuntur, eadem vi polleant, qualia probatur Galeno vnguentum nardinum, aliquando solum, aliquando dissoluta in eo mastiche quam pinguissima, vnguentum mastichinum, succus balsami, tum solus, tum reliquis permistus; quæ quidem, vel alia huiusmodi medicamenta, quæ horum imitatione facile vnusquisque sibi potest comparare, assidue & copiose inungantur ventriculo, vt nunquam siccescat. Neque vero est vt quis huiusmodi aromatum nimiam siccitatem pertimescat, cum & propria pinguedine & humiditate, addo & olei mistione, ab omni insigni siccitate sint aliena. Præterea inter ea quæ extra possunt ad-*Catellus vel puer ventriculo applicandus.* ministrari, Gal. non solum hoc loco, sed etiam 5. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 6. tam in his qui sicca tantum, quam in his qui simul sicca & frigida intemperie laborant, maxime probat catellum pinguem, vel puellum boni habitus, quē æger ita sibi aptet & accomodet, vt suo abdomini perpetuo hæreat, hac tamen adhibita cautione, ne puer sit humida cute, nec sudore perfundatur, quoniam tunc refrigerat potius, quam calefaciat: imo vero scribit Galen. esse nonnullos, qui non solum in aduersa valetudine, sed etiam in prospera, ad iuuandam concoctionem, vti hoc remedio consueuerunt: namque ex huiusmodi calore humido, suaui, ac plane familiari, debilior calor natiuus fit maior & robustior, ita quidem vt illius substantia augeatur, minime autem qualitas intendatur, quod alia præsidia, & potissimum fomenta, præstare solent. Auicen. de hoc remedio plura scribit, lib. 3. fen 13. tract. 1. cap. 16. & præter vsum pueri & canis, quem summopere probat, suadet etiam vsum cati masculi; veruntamen quod attinet ad puerum, suadet vt sit boni habitus, minime humida cute, qui etiam non polluatur, sed tamen sit proximus pollutioni, & alienus ab omni luxurie.

Picatio. Demum vero Galen. aliud præsidium ponit, quod picationem vocat, & quo præteritis seculis nonnulli, quos propterea picatores appellabant, quotidie vti cō-sueuerant; estque medicamentum constans ex pice & modico oleo, quod, vt scribit Galen. 14. metho. cap. 16. humectat, calefacit, & sanguinis copiam allicit, cuius præcipuus est vsus ad renutriendas & carne reparandas partes extenuatas. Hoc igitur præsidio Gal. vtitur, quod iubet apponendum esse ad totum ventrem, propterea

quod

quod non modo ventriculum, sed ipsa quoque inteſtina, conſenſu quodam reddita debiliora oporteat calefacere & corroborare.

Sed tamen id ſedulo eſt animaduertendum, ex præcepto Galeni, ne hoc medicamentum perpetuo hæreat, cum magis expediat, priuſquam refrigeretur illud auellere, nec ſæpius in die, vel longiore tempore idem apponere; quandoquidem ſi quis hac in re nimium diligens hoc ipſum & ſæpius, & longius agat, hunc certum eſt non modo attrahendo, ſed etiam quod attractum eſt diſſipando, operam perdidiſſe. Quo quidem loco facile vnuſquiſque poteſt intelligere vulgatum alioquin errorem medicorum, qui ſua quædam cerata, ex pice, reſina, aromatibus, à veterum picatione parum aliena, conſueuerunt ad ventriculum applicare, ac ſine vlla intermiſſione dies noctéſque, plurium annorum ſpatio perpetuo geſtare: huiuſmodi enim medicamenta, importuna hac ratione adminiſtrata, innatum ventriculi calorem depaſcunt, natiuam eius humiditaté conſumunt, eumque reddunt multo debiliorem, adeo, vt hæc pernitioſa medicamenti adminiſtratio potuerit nonnullis maraſmum & interitum afferre. *Cautela.*

Iam reſtat intemperies frigida & humida. Qui laborant hac intemperie, tarde & difficulter concoquunt, nihil ſitiunt, plurimum expuunt, generant quamplurimos flatus, acidum eructant, calida appetunt & ſicca, à quibus bene habent, præceſſere omnia quæ potuerunt refrigerare & humectare. Curatio, vnico verbo, cõſtat rebus calefacientibus & exſiccantibus. Quo loco non eſt prætermittendum Galeni præceptum, qui 8. de medicamentis ſecundum locos nos docet, ſi humidior intemperies cum frigiditate coniungatur, ægrotos lædi quicunque per ſola curantur adſtringentia, quæ frigidæ facultatis exiſtunt, quare iubet ad ea medicamenta confugere, quæ per experientiam inuenta ex miſta natura aſtringente & calefaciente componi ſolent: & quoniam mihi propoſitum eſt, poſt abſolutam tractationem intemperierum ventriculi, vobis proponere exemplum ægroti laborantis hac poſtrema intemperie, quam certum eſt cæteris omnibus frequentius contingere, non eſt vt in præſentia ad magis propria remedia veniamus, quæ tunc accurate & diffuſe ſumus explicaturi. *De frigida & humida.* *Præceptum Galeni.*

Atque hactenus de cognoſcendis & curandis omnibus intemperaturis ventriculi, tam ſimplicibus quam compoſitis ſine materia; de quibus hoc demum ſilentio non eſt prætermittendum, quod alioqui eſt maximi momenti, in curandis huiuſmodi intemperaturis, quatenus ad illas pertinet, nulla prorſus vacuatione opus eſſe, cum ſumma iſtius curationis conſiſtat in ſola alteratione, quod quidem præceptum intelligunt pauci admodum noſtrorum temporum medici, qui nunquam faciunt quin ſua propinent medicamenta, non ſolum lenientia ſed etiam ſoluentia: quæ profecto importune & præter rationem omnem exhibita, miſeros ægrotantes temere excruciant, illoſque in plurima, & ea quidem grauiſſima pericula ſolent deducere. *Vacuantia quando omittenda.*

Poſt intemperies ſine materia ſequũtur intemperies cum materia, quam quidem diſtinctionem ita Galen. interpretatur, 7. methodi cap. 11. vt priores dicat ſine materia, propterea quia abs materia non generantur: poſteriores autem cum materia, quod ab illa originem habeant. Etenim quanquam non modo veriſimile, ſed etiam neceſſarium ſit, ad quamlibet intemperiem, ſiue ſimplicem, ſiue compoſitam, vitiata ventriculi coctione, omnino aliqua generari excrementa: tamen hæc non efficiunt morbum, imo vero efficiuntur à morbo: tametſi neque id negandum eſt, *De intemperiebus cum materia.*

est,mea sententia,vtramque,intemperiem scilicet & materiam, mutuum sibi inuicem maleficium præstare,adeo vt intemperies quidem materiam generet, materia contra intemperiem saltim foueat aut augeat. Itaque ventriculi intemperiem cum materia intelligimus simul cum Galen.quotiescunq; hæc minime intemperiem sequitur, sed magis intemperiem præcedit & generat; in quorum quidem morborũ curatione ante omnia sunt nonnulla diligenter animaduertenda. Primum qualisnam sit materia noxia, tenuis an crassa, biliosa an pituitosa. Deinde an illa contineatur in cauitate, an magis adhæreat tunicis ventriculi. Postremo an in ventriculo generetur,an aliunde in illum confluat, quandoquidem singula propriam quandam & distinctam curandi rationem videntur postulare. Namque vt de posteriore cap. primum dicamus, si materia ex aliis partibus confluit in ventriculum, sedulo oportet inuestigare,qualisnam sit ea pars vnde prouenit fluxio, cuius imprimis cura habenda est: in quo casu, quatenus pertinet ad ventriculum, illud prospiciendum est,ne prompte recipiat quod in illum confluit,id quod perpetuo medici solent obseruare in cunctis fluxionibus, in quibus ex aliis partibus in alias natura solita est transmittere, quicquid illi est superuacaneum & molestum: de quo quidem instituto naturæ Galen. aliis locis,tum maxime 2.de differentiis febrium cap.14.loquitur diffuse. Potest autem prouidentia partis recipientis duplici ratione fieri, vna omnibus fluxionibus communi, nempe vsu medicamentorum repellentium, quæ constat esse frigida & adstringentia: altera similiter omnibus partibus quæ ad bonum habitum deducuntur communi, nimirum si illæ ad moderatam temperiem deducantur.

Notationes.

Signa cacochymiæ & plenitudinis.

Ergo fluentibus humoribus ad ventriculum ex aliis partibus, primum habenda est consideratio vniuersi corporis, an scilicet id plenitudine vel cacochymia laboret: huius vtriusque symptomatis indicia fere sunt manifesta, & à Galen. variis locis posita 4. de tuenda valetudine cap.4. libello de plenitudine cap.6. 9. methodi cap.5.13. meth. cap. 6. Quod si totum corpus neque plenitudine, neque humorum vitio laboret,tunc singulæ partes sunt examinandę,& illæ potissimum quę fluxionem facile solent ventriculo communicare, qualia sunt imprimis iecur, cerebrum,lien,vterus in mulieribus: præterea vero opportune inquirendum est, an retenta fuerit consueta aliqua euacuatio,hæmorrhoides,sanguis ex naribus,vomitus, alui profluuia,in mulieribus menses, & alia id genus. Adhæc præcedentem victus rationem & studia oportet animaduertere,an æger delitiis, satietati, ocio, indulserit,ac præcipue præter consuetudinem: demum an aliqua pars corporis per quosdam circuitus,vt plerisque accidit, solita fuerit vexari aliquo morbo, podagra cephalæa,destillatione ad aliquẽ partem,in pręsentia vero non amplius vexetur:namque huiusmodi particularis & distincta inquisitio, non solum conditionem singularum partium & vniuersi corporis,sed etiam quoquomodo curandi indicationem videtur posse insinuare: etenim satis constat plenitudinem missione sanguinis, cacochymiam purgatione,commode auferri: sic vnicuique particulæ transmittendi propriam curationem cõpetere: quæ sane tractatio ad eum locum pertinet,in quo de illarum morbis cognoscendis & curandis sumus tractaturi.

In huiusmodi humorum fluxionibus illud est maxima dignum consideratione, vt animaduertatur nobilitas vel ignobilitas partis transmittentis: nam si ex partibus ignobilioribus fiat fluxio in ventriculum,tunc sine mora humores sunt reuellendi,& trahendi ad partem mittentem. Sin autem contingat fluxio ex partibus

tibus nobilioribus, verbi gratia, ex cerebro, tunc vtrique parti simul est consulendum, sed tamen hac lege, vt eum semper affectum studeas auferre, qui fluxionem excitat, naturales omnes expulsiones fluxiles reddas, & generaliter omnes corporis partes ad bonam temperiem & habitudinem reducas. Post vero quam vel toti corpori, vel alicui parti transmittenti prospexeris, ventriculi quoque cura est suscipienda, siquidem vix fieri potest, in eum delatis iam plures dies noxiis humoribus, quin ex eorum malitia aliquod vitium contraxerit.

Cæterum si vitiosus humor non transmittitur aliunde, sed generatur in ventriculo, vel continetur in illius cauitate, vel tunicis adhæret; prior affectus inquit Galen. si semel ventriculus fuerit per vomitum expurgatus, facile quiescit. Si vero humor contineatur in tunicis, atque is quidem tenuis, ille quoque opportune educitur iis medicamentis, quæ facile excitant vomitum, qualis est vel ptisanæ cremor, vel mulsa: si vero non fuerit tenuis, sed lenta pituita ventriculi, tunicis infixa, tunc prius exhibenda sunt quæcunque possunt illam incidere & attenuare, deinde aggredienda est purgatio: quod si neque isti sint prorsus ad vomitum inepti, non fuerit inutile & in hoc casu vomitum tentare. Vtrobique autem, siue sint humores tenuiores, siue crassiores, quotiescunque per aluum sunt deiiciendi, conueniunt medicamenta moderate purgantia, adeo vt illorum vis supra ventriculi & intestinorũ loca non ascendat, aut vasa duntaxat in mesenterio contingãt, qualia sunt imprimis aloe, & quæ ex aloe componuntur, ac potissimum hiera; de quo quidem medicamento, ac varia illius præparatione & dosi, cum nonnullæ circumferantur difficultates, quæ alioqui dignæ sunt vt intelligantur, mihi libet hoc loco semel, sed quam breuissime vobiscum agere. *Aliud membrum.*

Galen. variis in locis sermonem habet de ratione componendæ & exhibendæ hieræ, sed potissimum tribus 2. de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 1. 8. eiusdem libr. cap. 2. 7. methodi cap. 11. ex quibus illud primum vobis constet, Galenum minime fuisse auctorem huius medicamenti, vt vulgo creditur, cum multis ante ipsum annis fuerit celebratum, atque ipse auctorem faciat Andromachum. Deinde & illud facile potest intelligi, & apud veteres, & apud Galenum varias prorsus fuisse medicamenti compositiones; namq; Romæ Galeni tempore sic parabatur: *De hiera.*

℞ *Cinnamomi*
Xylobalsami
Asari
Spicænardi
Croci
Mastiches *ana* ʒ VI.

(ab aliquibus vero non ʒ VI. sed ʒ VIII. permisceri solebant, vt testatur Galen. 8. de medicamentis secundum locos, cap. 2.) *aloes* ʒ *100.* *M.* Verum 100. ʒ aloes magna nimis mensura visa est Galeno, aliorum respectu, qui præstantius medicamentum existimauit, si minus aloes imponeretur, vt ʒ 90. qua quidem præparatione tanquam optima, se vsum Galen. asserit; interdum vero tantum ʒ 80. permiscebat, cum medicamentum minus ingratum, sed calidius volebat, & contra interdum etiam ʒ 120. cum illud magis purgatorium cupiebat. Adhæc crocum parcius misceri voluit, vt ʒ V. præsertim in quibus suo odore caput ferire consueuit,

ſueuit, quibus etiam ſatis fuerit ℨ iiij. permiſcere: v I. integras drachmas permiſcebat mulieribus male per menſes purgatis, & aloes tantum ℨ 80.

Aloe lota quid differat ab illota. Andromachus referente Galen. 8. de medicamentis ſecundum locos præparabat hieram ex aloe lota & illota, cuius conſilium probat Galen. illud vero inter vtramque intereſt, quod aloe non lota valentius euacuat, lota purgat quidem minus, ſed roborat ventriculum magis, cum lotione deponat multum de ſua in medicamentoſa, adeo vt poſſit exhiberi etiam febricitantibus, dummodo febris non ſit vehemens. Demum hiera apud Galenum præparabatur vel cum melle deſpumato, quæ ſimpliciter hiera dicitur, vel ſine melle, puluis nempe ſiccus, vulgo ſpecies hieræ: quæ quidem inter ſe differunt, quod mellita craſſior, durabilior & purgantior euadit, ſed ventriculum minus roborat, & magis aluum ducit. Tot igitur modis hiera antiquitus parari conſueuerat, nam de aliis medicamentis quę hoc ipſo nomine appellabantur, vt eſt hiera cui Galen. 1. de compoſitione med. ſecundum locos cap. 2. addere ſolitus fuerat aut helleborum, ſi humores melancholici eſſent ducendi, aut ſcammonium, ſi flaua bilis, quam vocat hieram exacutam 2. de compoſitione med. ſecundum locos cap. 2. vel qualis eſt hiera diacolocynthidos, non eſt in pręſentia longius agendum.

Vſus hieræ. Hoc medicamentum tempore Galeni aliqui picram, hoc eſt, amaram, aliqui hieram, hoc eſt, ſacram, ab operibus, vt puto, diuinis & mirabilibus, nominabant; apud nonnullos hiera dialoes dictum eſt: illius præcipuus eſt vſus ad purgandum, maxime ex ventriculo, inteſtinis & venis meſaraicis, bilem & pituitam, non modo tenuem, ventriculi tunicis altius adhærentem, ſed facilius eam quæ continetur in *Modus vtendi.* cauitate. Antiqui conſueuerant vti hoc medicamento ex aqua vel potione, ꝙ certe mirum eſt, quomodo tantum amarorem ferre potuerint, quos alioqui ſcimus elegantiſſime interdum exhibuiſſe medicamenta, vt in diacytonite, & aliis videmus. Nos hoc tempore vtimur in bolo vel catapoliis, tametſi non ignoro nonnullos etiam hodie accipere ex aqua, more Galeni, & quidem ſatis feliciter.

Tempus exhibendi. Superſunt adhuc duæ difficultates, altera de tempore exhibendi huius medicamenti, altera de illius doſi: quod attinet ad primam Galen. 7. methodi cap. 11. dicit hieram exhibendam eſſe ſolito tempore aliorum medicamentorum, quod conſtat inter omnes potiſſimum fieri ſummo mane, à quo ægroti dormiunt pauliſper, & tardant alimenta, vel ad multas horas, vel, vt aliis placet, donec medicamentum ſuam integram operationem perfecerit: altera autem ex parte, cum hæc ratio dandi medicamenta, potiſſimum pertineat ad ſoluentia, hiera autem omnium conſenſu reponatur inter lenientia, cum nihil recipiat quod poſſit aluum mouere præter aloem, videretur rationi conſentaneum & doctrinæ Galeni, vt parum ante cibum exhiberetur: tradit enim Galen. commune præceptum 2. de alimentorum facultatibus, cap. 31. exemplo prunorum, omnia quam leuiter mouent aluum, ſumi debere modico ante prandium tempore interpoſito: ſicuti facere omnes conſueuimus, ſumpta caſſia vel aliis huiuſmodi medicamentis: atque equidem cenſeo hieram inter lenientia medicamenta eſſe reponendam, adeoque parum ante cibos exhibendam eſſe, quod itidem ego perpetuo facere conſueui: neque fortaſſe Galeni teſtimonium à noſtra ſententia prorſus abhorret, qui ſcribit poſt ſumptum hoc medicamentum vbi æger modice ambulauerit, & ſe mouerit, de reliqua victus ratione nihil immutandum eſſe: quæ verba videntur inſinuare, modicum plane temporis ſpatium inter medicamentum & alimentum fore interponendum.

Sed

Sed altera difficultas eſt magis ardua, & maioris momenti, cum Galen. deprehendatur in manifeſtiſſima contradictione: nam 7. methodi cap. 11. dicit, maximam & abſolutiſſimam hieræ doſim eſſe duorum magnorum cochlearium, minimam vnius cochlearis paruuli, moderatam duorum cochlearium paruorum. Nolo autē in præſentia docere fuſius qualiſnam apud veteres, & præcipue Galenum fuerit menſura cochlearis magni vel parui, quod nimis longum eſſet, & ab inſtituto noſtro alienum: illud vobis ſufficiat, apud eruditos cochleare magnum continere circiter drachmam vnam, cochleare paruum circiter drachmam mediam: lib. autem 8. de compoſitione medicamentorum dicit, moderatam hieræ exhibitionem progredi ad ʒ iij. tametſi hæc menſura in græcis codicibus, tam Baſilienſi quam Aldino aliter legatur; doſeos nimirum Doſi ad ʒ VI. progredientes: & quamuis hi duo loci non omni ex parte cōueniant, tamen res eſt parui momenti, & facile poſſunt conciliari. Diſſenſio eſt inſignis & contradictio 2. de med. ſecundum locos cap. 1. vbi Galen. ſtatuit apertiſſime ſummam hieræ doſim eſſe ʒ I. ſcribens ad hunc modum: Datur ad ſummum ex hoc medicamento ʒ I. cum aquæ calidæ cyathis non pluribus quam tribus, minimum vero dimidium eius præbetur; datur & intra hos modos, quantitate iuxta ætatem, corporis magnitudinem & conſuetudinem permutata: Quæ quidem menſura nullo modo poteſt cohærere cum his quæ dicta ſunt vel 7. methodi, vel altero loco de compoſ. med. Certe hæc eſt notabilis contradictio, quam equidem vellem potius doceri quam docere: ſed tamen dicam quid mihi in mentem veniat. Scribit Galen. 6. aphoriſ. com. 34. Si quando in libro alicuius viri ſapientis deprehenditur aliqua ſententia, quæ manifeſtum videatur continere mendacium, tunc de nobis eſſe diffidendum, quaſi non intelligamus quæ alioqui ſunt manifeſta; deinde licere ſuſpicari aliquod falſum fuiſſe interpoſitum: nil autem magis perſpicue falſum & abſurdum dici poteſt, quam ſummam hieræ doſim eſſe drachmam vnam, cum id certum ſit non ſolum aliis Galen. teſtimoniis, ſed etiam rei naturæ & ſenſibus repugnare: itaque aut ipſe non intelligo quod alioqui manifeſtum eſt, aut ſubeſt aliquis error in litera: quam quidem ſuſpicionem non modo mihi confirmant, ſed etiam perſuadent duæ non inanes coniecturæ: altera quod antiquus Galeni interpres pro ʒ I. legit ʒ VIII. qui in ſua lingua ſcribit hoc modo: Eſt autem perfecta doſis huius medicamenti ʒ VIII. cum cyathis aquæ non integris tribus, minor autem doſis eſt per medietatem, in medio autem ambarum ſunt aliæ ſecundum ætatem, &c. Altera coniectura eſt, cum dicit Galen. ſummam doſim eſſe ʒ I. minimam ʒ ß. & inter hos modos faciendam eſſe permutationem; Certum autem eſt aut nullam, aut leuiſſimam inter vnam & dimidiam drachmam permutationem fieri poſſe. Dixi de hac apparente repugnantia, quid mihi in mentem venerit, gratiſſimum fuerit vt & vos de ea cogitetis, & ab aliis viris doctis ſolutionem quæratis. Ego quidem familiariter exhibere ſoleo ſpecies hieræ à ʒ iiij. vſque ad VI. quæ doſis fere conuenit cum doſi Galeni, iuxta fidem codicum græcorum: alterius autem hieræ mellitæ, vel vt officinæ vocant, in forma electuarii, ſoleo exhibere ʒ VIII. vſque ad XII. ſed de hac re ſatis ſuperque. *Doſis hieræ.*

Hactenus docuimus rationem curandi duos affectus ventriculi, ſolos & ſeparatim conſiſtentes, alterum intemperiem tam ſimplicem quam compoſitam, ſine materia; alterum intemperiem cum materia, atque hunc poſteriorem diſtinximus bifariam, cum iſthæc materia poſſit vel contineri in cauitate ventriculi, vel

illius tunicis adhærere: illud vnum reſtat in præſentia, vt de his agamus, ſi inter ſe commiſceantur & confundantur. Namque fieri poteſt aliquando, vt ex his tribus mixtus quiſpiam conſurgat ventriculi affectus, adeo vt & ſolidæ partes intemperie laborent, & ventriculus noxiis humoribus non careat, quorum alii contineantur in cauitate, alii tunicis adhæreant, ita quidem vt primus affectus cum ſecundo, ſecundus cum tertio, primus item cum tertio, ſæpe ſimul omnes commiſceantur. Qua in re omnino diligenti ſtudio & animaduerſione opus eſt: namque in huiuſmodi complicatis affectibus illud ante omnia æſtimandum eſt, à quonam maius periculum ægro videatur imminere: ſecundo quid ex his rationem cauſæ vel effectus obtineat: tertio quæ ſanari ante alia poſſint, & quæ non poſſint, ea quidem lege & conditione, vt illud perpetuo primum aggrediamur, quod magis vrget, teneteque rationem cauſæ, & ſine quo alia curari non poſſunt: hæc eſt doctrina Galeni 7. metho. cap.12. Quod magis vrget imprimis cognoſcitur ex morbi magnitudine: hæc triplex ſtatuitur Galen. alia ex læſæ actionis præſtantia, alia quæ ex propria affectus eſſentia, & tertia quæ ex facultate quæ læſum corpus gubernat, debet æſtimari. Non ignoro Galen. reprehendi à pleriſque, quod in tradenda morbi magnitudine ſit varius & inconſtans, tum aliis in locis, tum præcipue 4. metho. cap. 6. quo in loco ſcribit, triplicem eſſe morbi magnitudinem, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quod ille ſit κακοηθὴς, id eſt malignus: quam quidem apparentem repugnantiam conſulto prætereo in præſentia, quod propoſitum habeam in priuatis lectionibus, de ſcopis mittendi ſanguinem, illam accurate diſſoluere.

Quid cogitandum in complicatis affectibus.

Morbi magnitudo triplex.

Cauſam vel effectum manifeſte deprehendes, ſi intelligas quidnam eorum quæ ſunt complicata gignere aut augere alia poſſit. Sic demum patefit ordo curationis, ſi inquiras quid ante quid, quid cum quo, & quid poſt quid, ſanari poteſt: exemplo res fiet manifeſtior.

Caſus.

Finge ægrotum quempiam, cui ex cerebro deſtillet in ventriculum ſuperuacaneus quidam humor frigidus, qui non modo illius cauitatem occupet, ſed etiam tunicis adhæreat: finge occaſionem huius fluxionis intemperiem quandam in ipſo ventriculo fuiſſe contractam, ac demum his adde, hinc morſum aliquem ſenſumq; exquiſitum vẽtriculo ineſſe, vt propterea & lipothymia, ſudores frigidi, & ſyncope ſequãtur. In huiuſmodi affectuum complicatione ſumẽdo conſilium agendi ab eo quod magis vrget, ſatis conſtat omnium primum curam habendam eſſe ſymptomatum, quæ vires diſſoluunt; deinde vero aggrediendam eſſe intemperiem, quæ propriæ eſſentiæ ratione eſt maximus affectus: at quoniam non licet intemperiei rationem habere, niſi prius ſuperuacaneus humor educatur, ſumentes indicationẽ cum ab eo quod obtinet vicem cauſę, tum ab eo quod imprimis debet curari, primũ tentabimus humorem in ventriculi cauitate contentum, deinde & alterum tunicis adhærentem, detergere & vacuare, ac poſtremo ventriculi curationem ſuſcipiemus: poſthæc autẽ vbi nullum amplius viribus immineat periculum, neq; adſit notabilis copia excremẽtorum, vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi, adeoq; ipſa ventriculi intemperies ſatis bene habeat, tunc demum cerebri curatio eſt ſuſcipienda, ꝗ quidem iam ſtatuimus omnium malorum fontem fuiſſe, quando ab illo orta eſt fluxio, & à fluxione intemperies ventriculi. Hactenus de ratione cognoſcendi & curandi intemperies ventriculi, & ſimplices & compoſitas, & ſine materia, & cum materia, nec non omnes huiuſmodi affectus, tum ſeparatos, tum coniunctos. Quæ quidem omnia

omnia fatemur nos ex vno Gal. desumpsisse, quem nihil dubito in hoc tractando argumẽto cæteris omnibus anteponendũ esse, adeo vt non satis mirari possim, quamobrem non omnes nostrorum temporum Medici illius præcepta & vestigia sequãtur, sed pleriq; malint nõ solum illius disciplinam negligere, verum etiam communem quandam vulgaremq; curandi ventriculi rationem amplecti, quam ille scribit esse empiricorum, & ab omni ratione abhorrentem, 7. meth. cap. 4. id quod facile vnusquisque deprehendet, qui vtramque inter se voluerit comparare. Iam casum ponamus vel exemplum curationis. *Commẽdatio Galeni.*

Socrates laboret ventriculo, tarde & difficulter concoquat alimenta, nihil fitiat, plurimũ expuat, generet quãplurimos flatus, habeat ructos acidos, appetat calida & sicca, à quibus bene habeat, lædatur à cõtrariis, præcesserit victus ratio quę potuerit refrigerare & humectare; ex quibus liceat vobis cõiicere ventriculũ laborare intemperie frigida & humida, nõ simplici, sed cum materia, quæ partim cõtineatur in cauitate, partim adhęreat tunicis ventriculi: suscipiat quis vestrũ Socratis curationem, quonam modo expedit hoc negotium aggredi & perficere? Ad hoc vt vestræ curationes differãt à curationibus empiricorũ, ante omnia vobis cogitandum est de eliciendis indicationib⁹, qua vna re Medici rationales distinguũtur à cæteris omnibus. Cum vero indicationes eliciãtur potissimũ ex morbo & illius causa necesse est vos omniũ primũ circa morborũ & causarũ intelligentiã versari oportere. Morbus est intemperies frigida & humida: ergo calefaciendũ est & exsiccandũ: quoniã vero intẽperies nullo pacto potest tolli, non purgato humore superuacaneo, sumẽdo indicationẽ ab eo ꝙ tenet rationẽ causæ, & ab eo ꝙ imprimis debet curari, vos decet curationẽ ordiri à vacuatione materiæ, & primũ illius quæ cõtinetur in cauitate, deinde & alterius quę adhæret tunicis, ac postremo accedere ad tollendã intemperiẽ. Elicitis indicationibus, secũdo animaduertatis, vtrũ vobis liceat illis satisfacere, nec ne; id ꝙ facile potest intelligi ex diuturnitate & magnitudine symptomatũ, ex corporis habitu, sexu, ętate, ex factis superiore tẽpore remediis, & reliquis id genus. Vbi vero spes est posse indicationib. satisfieri, in quo tota cõsistit summa ꝓgnostici, tertio vobis statuẽdũ est de qualitate, quãtitate, ordine, tẽpore, ac reliquis locis, q̃ pertinẽt ad accõmodatã remediorũ administrationẽ. Hęc breuissima est methodus curandi omnes morbos, perspicua & rerũ naturæ cõsentiẽs, q̃ tradit Gal. quãq; ille perpetuo sequitur; hac ipsa vos quoq;, optimi adolescẽtes, discatis ꝓcedere, & vestros ęgrotos curare, pro cõperto habẽtes, cæteras omnes methodos, quas audio plusquã mille à nouatoribus quotidie suscitari, esse meras nugas, eo spectãtes vt homines auertãt à studio Hip. & Gal. & illis perpetuas tenebras offundãt, à quibus nequeãt sese vnquã vindicare. Sed redeo ad rem meam: ad expurgandam materiam ventriculi si æger vester sit facilis & procliuis ad vomitum, exhibeatis illa quæ possint eum prouocare, inter quæ oxymel est præstantissimum. Sit exemplum: *Indicationũ necessitas.*

℞ *Iuris pulli lib. 1.* *Vomitorium.*

Oxymellis simplicis ℥ *ij.* *M. & exhibeatur tepidum.* atque hoc quidem medicamentum vobis licebit semel atq; iterum repetere.

Si vero Socrates difficulter euomat, exhibeatis medicamentũ, sed admodũ lene, inter quæ hiera habet notabilẽ prærogatiuã: & si quis vobis obiiceret, aloem facultatem habere trahendi humoris biliosi: huic respondet Gal. 6. de tuenda valetudine cap. 10. id quidẽ verum esse, sed hieram acrimonia caloreq; eorum quæ in se habeat, crassos & lentos succos dissecare, detergere & euacuare. Sit exemplum.

T 2 ℞ *Spe-*

Purgatia ventriculum. ℞ *Specierum hieræ ſimplicis ʒ iiij.*
Mellis roſati quantum ſufficit. M. fiant boli, & aurentur.

Quod ſi propter aliquam cauſam velitis medicamenti caliditatem remittere, illam permiſceatis cum caſſia, quæ permiſtio eſt optima, adeo vt hiera caſſiá, & caſſia hieram pulchre ſoleat emendare: ſit exemplum:

Bolus. ℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ ʒ VI.*
Specierum hieræ ſimplicis ʒ iij. M. & fiant boli.

Expurgato ventriculo, vt veriſimile eſt, ab ea materia quæ continetur in cauitate, accedatis ad ea quæ, ex præcepto Galeni 7. metho. cap. 11. poſſunt lentam pituitam tunicis adhærentem diſſecare: deinde ad illius purgationem. Multa ſunt, quæ commode poſſunt huiuſmodi humorem incidere, abſtergere, & præparare, ſunt decocta ex betonica, hyſſopo, calamentho, ſeminibus odoratis: ſed mea ſententia ſunt longe commodiora medicamenta minus humida, vt ſunt conſeruæ, ſyrupi, & alia id genus: ſit exemplum:

Præparans pituitam. ℞ *Mellis roſati colati ℥ iiij.*
Oxymellis ſimplicis ℥ ij. Miſ.

& hoc medicamentum ſatis erit pro tribus vicibus. Porro quod pertinet ad vacuationem ventriculi, Medici familiariter vti conſueuerunt agarico, rhabarbaro, turbith, electuario diaphænicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico, & aliis huiuſmodi; à quorum ſententia equidem longe abſum, qui cenſeo laborante ventriculo iſthæc valida medicamenta importune admodum propinari, id quod vel vnius Galeni exemplo ſatis poteſt confirmari, quem legimus in purgando ventriculo hieram nunquam & nuſquam tranſcendiſſe: itaque vobis licebit hoc ipſum medicamentum, non ſolum ſemel, ſed etiam bis & ſæpius replicare. *Error practicantium.*

Iam vero integre expurgato ventriculo, illud vnum reſtat, vt ad ea accedatis remedia, quæ intemperiem poſſunt auferre: hæc ſunt partim externa, partim interna: extra ſunt linimenta, fomenta, emplaſtra, cerata, ſtillicidia, & alia id genus, quorum commodam adminiſtrationem puto vos didiciſſe ex his quæ hactenus diximus: ſed pro iunioribus habeatis exempla, & primum linimenti:

Linimentum pro ventriculo. ℞ *Olei de abſinthio*
Nardini
De mentha ana ℥ j. M.

Exemplum fomenti ſequens:

Fomentum. ℞ *Abſinthii*
Calamenthi
Origani
Pulegii ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fæniculi ana ℥ ß.
Spicænardi ʒ ij. M. decoquuntur in aqua, interdum in vino, pro fomento ventriculi, quo ſolemus vti ad 20. & 30. dies.

Exemplum cerati:

Ceratum pro ventriculo. ℞ *Maſticis ʒ ß.*
Macis

Nucis

Nucis moschatæ
Caryophyllorum
Menthæ siccæ ana ʒ j.
Absinthii
Resinæ & ceræ quantum sufficit. Misce & fiat ceratum.

Ex his & aliis huiusmodi medicamentis, quæ vim habeant calefaciendi & exsiccandi, licet vnicuiq; componere emplastra, stillicidia, & alia. Quo loco neque id silentio prætermittendum, stillicidium aquarum calidarum, quales sunt nostræ Aponitanæ, in intemperie frigida & humida præclaram omnino operam præstare. Intra sunt quamplurima, ac propemodum infinita, partim simplicia, partim composita medicamenta, piper, cinnamomum caryophylli, & omnia aromata quæ hoc tempore habemus, non modo rudia, sed etiam pro nobilibus & diuitibus saccharo condita: sunt syrupi, sunt conseruæ, &c. Nolim tamen duo remedia postremo hoc loco prætermittere, quæ certe in tollenda hac intemperie sunt efficacissima, & cæteris omnibus anteponenda; alterum pertinet ad magna antidota, theriacam & mithridatum, quæ solent exhiberi ad ʒ j. circiter, summo mane, à quibus consueui ego concedere meis ægrotantibus duo cochlearia vini alicuius generosi, quod mirabiliter videtur adiuuare vim medicamenti: alterum est potus aquarum thermalium calidarum, atque imprimis sulphurearum, cuius quidem remedii administratio, etsi apud veteres & Galenum vel prorsus fuerit neglecta, vel certe parum frequens, experientia tamen confirmat aquas hasce mirabilem sæpe operam præstare. Præter hæc omnia instituatis Socrati commodam victus rationem, quæ solet esse longe maximi momenti, de qua non est vt longius agamus, cum facile possit vnusquisque hanc sibi scientiam comparare, potissimum ex libr. Galen. de cibis boni & mali succi, de alimentorum facultatibus, & aliis; dummodo illud tandem non prætermittatur, in hoc morbo vina medicata, & confecta ex absinthio, mentha, betonica, seminibus odoratis, quandoque etiam ligno Indico, ac præcipue si adsit suspicio luis venereæ, esse non solum potum, sed etiam medicamentum accommodatissimum. *Vsus theriacæ & dosis.* *Vina medicata.*

Caput III.

De Dolore Ventriculi.

Aggredimur caput de dolore ventriculi: & si quis cupit inter hæc habere continuationem, illa manifesta est: cum enim facile homines ex imbecillitate incidant in dolores ventriculi, iure optimo factum est, vt Rhases post imbecillitatem tractauerit de dolore ventriculi.

Ex iis vero quę de dolore in genere supra lib. 1. cap. 6. à nobis dicta sunt, id primum licet colligere, dolorem ventriculi proprie sumptum, non esse causam morbi, non morbum, sed symptoma, nempe actionem læsam facultatis animalis sentientis, quod quidem symptoma proxime & immediate dependet à suo morbo, nimirum à solutione continui.

Differentiæ doloris ventriculi sunt quamplurimæ. Prima sumitur à quantitate, vel à magnitudine & paruitate doloris: sic alius est remissus ac debilis, alius intensus ac vehemens, adeo vt dissolutis spiritibus, propter maximum cōsensum cordis, quandoque hominem interficiat. *Differentiæ. I.*

Secunda à qualitate: alius est cum sensu grauitatis, instar cuiusdam oneris, vbi *II.*

ægri ſibi videntur perſentire quaſi quoddam onus in ventriculo, alius eſt dolor extenſiuus, alius pungitiuus, alius mordicatiuus.

III. Tertia à parte affecta: nam alius dolor occupat partem inferiorem, alius ſuperiorem, alius totum ventriculum.

IV. Quarto ſunt differentiæ à tempore: alius eſt dolor nouus, alius antiquus: alius continue affligit, nec vllam habet remiſſioné, alius eſt intermittens & habet quaſdam veluti periodos. Noui ego quendam Vicentiæ, qui tempore autumni incidebat in ſæuiſſimos dolores ventriculi, reliquo anni tempore optime ſe habebat.

V. Quinto ſunt differentiæ à modo doloris: namque alii dolent ieiuno ventriculo, alii ſumpto cibo, alii poſt tertiam, quartam, vel plures horas à cibo: quidam non liberantur niſi per vomitum, quidam deſcendente alimento ad partes inferiores, abſque vomitu liberantur.

VI. Sexto ſunt differentiæ à coniunctis: nam dolores ventriculi vel ſunt cum febre & aliis morbis, vel ſine aliis morbis: & ad hunc locum debent referri, ſexus, ætas, corporis habitus, & alia id genus.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, quæ ſunt illæ omnes partim externæ, partim internæ, quæ poſſunt ſoluere continuum, de quibus ſermonem habet Galen. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 6. & nos quoque iam diximus.

Cauſæ differentiarum. Ventriculi dolores vel magni vel parui fiunt, quatenus cauſæ illos efficientes ſunt vel magnæ vel paruæ, & æger magis exquiſitum vel obtuſum ſenſum ventriculi habet. Secunda erat differentia à qualitate, alius dolor eſt grauatiuus, qui prouenit ex multa materia quæ non ſit acris ac maiori ex parte eſt vel pituita, vel melancholia. Extenſiuus dolor fit aut propter multam materiæ copiam, aut propter flatus: vtraque enim ratione partes ipſæ ſolent extendi. Pungitiuus & mordicatiuus dolor perpetuo generatur ex materia acri, tenui, qualis eſt flaua bilis, quæ ſi ſpeciatim occupet os ventriculi, efficit illum dolorem qui proprie dicitur cardialgia, vt placet Galen. 1. de ſymptomatum cauſis, cap. 7. & 2. de placitis Hippocr. & Platonis cap. 8.

Cauſæ differentiarum à parte affecta, vel à tempore, ſumuntur imprimis ab ipſa materia, quæ eſt vel multa, vel pauca, vel generatur in ventriculo, vel aliunde ad illum tranſmittitur, hanc vel illam petit partem, vel eſt fixa, vel mobilis, ex quibus varia omnino oriuntur ſymptomata: ſic in his qui incidunt in dolores ieiuno ventriculo, id euenit propter acres humores & vapores, exiſtentes in ventriculo, qui vel ab aliis partibus tranſmiſſi, vel in eo geniti, ſoluunt continuum, ſumptoque alimento quoquo modo quieſcunt, ſiquidem ex cibo & potu remittitur acredo & morſus excrementi, imo vero detergitur & deducitur ad fundum ventriculi, in quo non eſt ille exquiſitus ſenſus, vt poſſit tantam moleſtiam afferre: contra vero dolores ventriculi inuadunt aliquando ſtatim aſſumpto cibo, quoniam mali quidam humores continentur in fundo ventriculi, qui antea quieſcentes, mox ſumpto cibo mouentur eleuanturque ad os ventriculi, ac dolores inferunt: ſic in quibus ſuccedunt dolores poſt alimenta, poſt tertiam, quartam vel plures horas, iſtud euenit propterea, quia ventriculus male coquit, forte etiam corrumpit alimenta, conuertitque in flatus, vel in malam aliquam qualitatem. Ad ſummam, ne fruſtra ſim longior recenſendis huiuſmodi cauſis, ex his quæ hactenus diximus, facile poterit vnuſquiſque illas omnes inuenire, & ad ſingulas differentias accommodare.

Expedi-

Expeditis differentiis eſſet reliquum, vt tractaremus de ſignis, verum cum fe-re ex ægrotorum relatione, ex variis excrementis, ex variis ſymptomatibus, & aliis locis communibus poſſint ſatis intelligi, quæ autem demonſtrant intemperi-es ventriculi, ex proxima noſtra tractatione ſint ſatis manifeſta, ne maiorem temporis iacturam faciamus, mihi libet ſine mora ad ipſam curationem acce-dere. *Signa.*

Sed antequam aggrediamur rationem curandi dolores ventriculi, quis nobis obiiciat Galenum qui ſcribit 12. metho. cap. 1. ſymptoma quatenus ſymptoma eſt, nullam rationem curandi indicare, atque hinc colligat, nos temere doloris, quem ſtatuimus eſſe ſymptoma, curationem aggredi. Huic reſpondet Galen. hoc in lo-co, nullum quidem ſymptoma vere & per ſe curandi indicationem afferre, quam conſtat ex morbo ipſo deſumi, ſed tamen ex accidente ipſis quoque ſymptomati-bus curationem conuenire, idq; fieri tripliciter: primum ſi ſymptomata obtineant rationem cauſæ: ſecundo ſi ſymptomata augeant morbum: tertio ſi vires lædant & proſternant. *Obiectio.* *Symptoma quando curā expoſtulet.*

Cum igitur dolores inter ea numerentur, quæ maxime vires diſſoluunt, iure cogimur eorum curationem tentare. Pro quo ſciendum eſt, dolores ventriculi, ſicuti cæteros omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, vt colligitur ex Galen. loco citato 12. meth. cap. 1. necnon 5. de ſimpl. med. facult. cap. 19. vno mo-do per ea præſidia quæ reſpiciunt cauſam efficientem dolorem, quæ non eſt alia quam ipſe morbus. *Dolores quo-modo aufe-rantur.*

Secundo per ea medicamenta quæ reuera & proprie ſunt anodyna, quaſi do-lorem tollentia, & ſunt ea quæ Galen. auctore habent moderatam quandā calidita-tem, adeo vt primum calefaciendi ordinem non excedant, præterea quæ ſunt te-nuium partium, & omni prorſus carent adſtrictione: quæ quidem medicamenta anodyna propterea vacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æ-quabile reddūt quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut len-torum, aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infartorum, aut etiam vaporoſi, aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus exitum commodum non inueni-entis, adhæſit atque incluſum eſt: quam medicamentorum naturam vos docet Ga-len. & 5. de ſimp. med. facul. & paſſim aliis in locis: huius generis ſunt oleum ane-thinum, chamomælinum, amygdalinum, adipes gallinaceus, anſerinus, & alia id genus. *Anodyna.*

Tertio auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni ac ſumma frigiditate quendam ſtuporē ſenſibus inferunt, adeo vt particula dein-ceps, quaſi ligato ſenſu, nullum percipiat dolorem: ex quibus quidem tribus ratio-nibus curandi dolores, vera ac legitima ratio illa eſt, quæ reſpicit cauſam dolorum, videlicet ipſum morbum, necnon quæ reſpicit cauſam morbi, ſi adeſt: cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem dolo-ris: ſtupefacientia vero medicamenta non niſi maxima vrgente neceſſitate cenſen-da ſunt opportuna, cum tantum abſit vt morbum iuuent, vti illum ſæpenumero reddant deteriorem.

His poſitis aggrediamur indicationes curādi dolores ventriculi, quæ fere ſunt illę eædem, quę ſunt propoſitæ in curanda imbecillitate, imprimis vero diſtinguere oportet, an ſit intemperies ſimplex ſine materia, vel intemperies cum materia: ſi ſit intemperies ſine materia, quod raro admodum, forte etiam nunquam ſolet *Indicationes.*

euenire, eam neactum agamus, iam ſicco pede tranſibimus. Si autem ſit intemperies cum materia, ante omnia eſt animaduertendum, qualiſnam ea fuerit, an cruda & incocta alimenta, an humor bilioſus, pituitoſus, melancholicus; de quibus pariter ſciendum eſt, an generentur in ventriculo, àn aliunde ad illum tranſmittantur. Si propter alimenta vel non cocta, vel forte etiam corrupta, oriantur dolores, nihil opportunius vomitu, quem omni ingenio ſtudeatis prouocare, ſiquidem frequenter euenit vt hoc ſolo præſidio ægroti liberentur à doloribus. Si humores praui tranſmittanter ab aliis partibus, exempli gratia, flaua bilis à iecore, melancholia à liene, pituita ex capite, iam didiciſtis rationem curandi huiuſmodi fluxiones: namque primum expurgato ventriculo neceſſe eſt proſpicere parti laboranti ac tranſmittenti, deinde corroborare ventriculum, ne in poſterum tam facile recipiat excrementa: quod idem ſtatuendum eſt, ſi humores tranſmittantur à toto corpore, verbi gratia, pro iunioribus, ſi ex fluxione bilis tranſmiſſæ à iecore oriantur dolores ventriculi, primum oportet materiam vacuare per vomitum, ſi fieri poteſt, ſin minus, leui aliquo medicamento, quod poſſit non ſolum ventriculum expurgare, ſed etiam malam humoris qualitatem remittere: talia eſſent caſſia, thamarindi, quibus poſſet permiſceri portiuncula hieræ, ſecundum hanc formam:

Bolus euacuãs bilem in ſtomacho.

℞ *Floris caſſia nouiter extracta* ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ʒ j. ß.
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. M. F. Boli.

Deinde habenda eſt ratio iecoris, quod ſi inſigniter fuerit calidum, vt eſt veriſimile, oportet illud refrigerare & ſectione venæ, & remediis partim externis, partim internis, de quibus ſermonem habebimus ſuo loco.

Hiſtoria.

Eſt hiſtoria apud Hipp. 5. Epid. ægroto 6. de viro quodam, qui in vehementiſſimis doloribus ventriculi nullis aliis præſidiis quam ducto ſanguine ex vtraque manu, & quidem copioſiſſime ſanatus eſt: quem veriſimile eſt, & colligitur ex ea narratione, propter calidiorem & ſicciorem intemperiem, & iecoris & vniuerſi corporis, in id malum incidiſſe.

Corroborantia ventriculum.

Poſtremo roborandus eſt ventriculus, ne tam facile recipiat excrementa, exterius cum oleo roſaceo, cydoniorum, emplaſtro aliquo ex carne cydoniorum, thamarindis, ſandalis, roſis, & aliis huiuſmodi medicamentis: interius autem conſerua roſarum, conſerua ex floribus cichorii, confectione diarhodon, triumſandalorum, & ſimilibus.

Si vero humores generentur in ventriculo, communiter practicantes diſtinguunt, & pro diuerſitate materiæ varia exhibent medicamenta: in copia flauæ bilis vtuntur rhabarbaro, electuario de ſucco roſarum: in copia pituitæ vtuntur agarico, electuario diaphænicon; in copia melancholiæ vtuntur ſeno, confectione hamech, &c. quibus medicamentis conſueuerunt nonnulli commiſcere medicamenta ſtupefacientia, vt ſimul & ſemel expurgent ventriculum, & peculiarem habeant rationem doloris.

Ventriculo laborante à purgantibus abſtinendum.

Ego vero vt libere dicam, nullo modo poſſum talem medendi rationem probare, & quatenus pertinet ad vſum medicamentorum ſoluentium, iam dixi quod ſentio, illorum adminiſtrationem mihi importunã, forte etiam pernicioſam videri, cum illa vacuando per partẽ laborantẽ, multis modis poſſint longe maiora pericula q̃ vtilitates afferre: id quod vel vnius Gal. auctoritate atq; exemplo ſatis poteſt confirma-

firmari, qui laborante ventriculo nunquam audet vti validioribus & purgantibus medicamentis: quare equidem in hisce casibus perpetuo sum contentus medicamentis leuioribus, cassia, thamarindis, si redundet bilis, melle rosaceo solutiuo, hiera, si adsit pituita, electuario lenitiuo, manna, si fuerit copia melancholiæ; nec certe ad valentiora auderem ascendere. Quod vero pertinet ad mixtionem medicamentorum stupefacientium cum purgantibus, quæ à nonnullis medicis familiariter solet administrari, imo vero tanquam arcanum custodiri, vt nemini id velint communicare, ex quibus est Arculanus, qui consueuit permiscere pilulas de cynoglossa cum pilulis alephanginis, philonium cum electuario diaphenicon; certe hęc res non caret difficultate, quæ imprimis videtur oriri ex Galeno. Nam ille 8. de med. secundum locos circa medium, examinans quoddam medicamentum Asclepiadis ad stomaticos, quod recipit plura medicamenta, sed inter cętera aloen & opium, reddensq; vtriusq; rationem, inquit, aloen vitiatos humores expurgare, & inferne per aluum euacuare, opium vero sensum stupefaciendo mitigare molestiam, ortam ex acrimonia humorum: quam componendi rationem non improbat. Contra vero est ratio; nam non licet permiscere ea medicamenta inter se, quæ habeant contrarias facultates: sed medicamenta stupefacientia & soluentia sunt eiusmodi. Ergo. &c. Minor est manifestissima, etenim medicamentum purgans excitat vires, mouet materias, & ducit ad aluum: opium vero stupefacit & consopit ipsas vires, poteftque omnem molem humorum cohibere. Ex qua quidem pugna facile potest intelligi, ægrotos in maximas perturbationes & pericula incidere posse. Maior item nullam habet difficultatem. Nam si Galenus damnat eam compositionem medicamentorum, quæ inter se non conueniunt tempore purgationis, quando alterũ citius, alterum tardius suam perficit operationem, quod docet multis in locis, maxime autem 2. de ratione victus morborum acutorum, com. 11. nec non in libello, quos & quando purgare oporteat, in fine, omnis ratio colligit, multo magis fore damnandam illam compositionem, in qua miscentur medicamenta, quæ habeant cõtrarias facultates, adeo vt alterum moueat, alterum detineat, alterum purget, alterum sistat purgationem. Rationem confirmat experientia, & quatenus equidem potui obseruare, vere testor, huiusmodi repugnantia & contraria medicamenta sæpenumero grauissima incommoda & pericula secum afferre. Hæc sane difficultas est ardua. Distinguunt nonnulli inter medicamenta, statuuntq; stupefacientia posse permisceri medicamentis lenientibus minime soluentibus: sed equidẽ nequeo satis intelligere, cur non eadem, forte etiam maiora sequantur incommoda, si permisceantur lenientibus: nam ratio adhuc persistit in suo robore, ac forte magis cõcludit de medicamentis lenientibus, quam de vere purgantibus, quoniam verisimile est, medicamenta soluentia difficilius, quam lenientia, posse impediri à sua operatione. Ego autem ita censeo, medicamenta stupefacientia nullo modo permiscẽda esse, medicamentis, siue lenientibus, siue purgantibus, nisi id tam parce & restricte fiat, vt nequeant medicamentorum purgationem impedire: atq; istud puto fuisse consilium & Asclepiadis, & Galeni, id quod facile potest deprehendi, si consideretur mensura opii impositi, in eo medicamento: siquidem vnica illius drachma 24. drachmis aliorum medicamentorum permiscetur: ex qua quidem lenissima permixtione vix credendum est, aliquam perturbationem ac molestiam ægro succedere posse.

Stupefacientia nequaquã permiscenda purgantibus.

Amplius vero est aliud præsidium, quo plerię; omnes Medici familiariter vti

 solent,

solent,in quouis dolore ventriculi, non modo ad purgationem, sed etiam ad leniendum dolorem, & est potus olei,amygdalarum dulcium vel amararum,quod quidem si cum iudicio & delectu exhibeatur,namque mea sententia potissimum conuenit,cum redundant humores acres & biliosi, quorum acrimoniam præclare potest retundere, & ventrem lenire,nullo modo potest improbari: est enim remedium Hipp. & Gal. vt vidimus in cholera: at vero si in quolibet dolore indifferenter exhibeatur,exempli gratia,in dolore flatuoso,propter multos humores crudos, timerem ego ne læuigato ventriculo & intestinis potius obesset, quam prodesset.

Casus. Ex his quæ hactenus dicta sunt de ratione cognoscendi & curandi dolores ventriculi,puto neminem esse,qui de hac re plura desideret: veruntamen ad vestram exercitationem & vtilitatem ex instituto nostro ordine proferendus est casus Socratis laborantis dolore ventriculi,propter quamplurimos flatus: qui inter cæteros omnes frequentissime solet contingere. Dolor erit extensiuus, non persistés in vna parte,sed modo superiorem,modo inferiorem partem occupabit, percipientur in ventre rugitus, prodibunt flatus,à quibus Socrates bene habebit,præcessere frigus, victus ratio & cætera,ex quibus facile flatus possunt generari. Itaq; precipuus scopus sese vobis offert,vt flatus discutiantur: istud potest fieri dupliciter, vno modo per ea quæ interius, altero per ea quæ exterius administrantur. Interna vel superius per os possunt exhiberi,vel inferius per aluum possunt infundi: incipiatis vos à clysteribus,quæ solent hac in re maximam vtilitatem afferre: conficiantur autem clysteria ex medicamentis vere anodynis,& quæ possint flatus discutere & dissoluere, secundum hanc formam:

Clyster flatus discutiens.

℞ *Chamomæli.*
Anethi ana M j.
Seminum lini.
Fænumgræci.
Anisorum.
Fæniculi. ana ℥ j.
Fiat decoctio in aqua communi ad consumptionem medietatis.

℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis rosati.
Olei chamomælini completi. vel
Olei amygdalarum dulcium ana ℥ iiij. Misce pro clystere.

Atque hæc possunt non modo semel,sed bis & sæpius replicari,vel eadem,vel diuersa,inter quæ clysteria ex oleo puro, vel amygdalarum dulcium, vel chamomælino, vel ex semine lini, vel alio simili, solent esse admodum opportuna, ac potissimum si imponantur post vnum aut alterum clystere, quod communia excrementa ex intestinis purgauerit. Hoc eodem tempore exhibeatis per os quæ habeant easdem vires, qualia forent leuiora, semina anisorum, fæniculi, cinnamomum, aromaticum rosaceum, diacyminum: valentiora, diatrion piperеon, diacalamenthum: sicuti omnium sunt efficacissima mithridatum & theriaca. Vinum generosum odoratum, moderate sumptum, vel etiam solo ore detentum, solet mirabiliter flatus dissoluere. Quod si cum iis vel aliis huiusmodi præsidiis dolores in Socrate perseuerent, iam vos oportet cogitare de valentioribus præsidiis,qualia sunt duo potissimum accommodatissima: alterum est potus

Flatus discutientia.

aqua-

aquarum thermalium calidarum, de quo remedio diximus nonnihil, & dicemus alias commodiore tempore: alterum autem est decoctum ius galli veteris, de quo atque illius præparatione mihi libet in præsentia vos admonere.

Dioscorides inter cæteros libro 2. cap. 41. & Mesues lib. 2. capit. 23. tractant de iure galli, quod Mesues scribit calidum esse, detergere, attenuare, & flatus dissoluere. Dioscoridi hoc ius præparatur, abiectis interaneis galli, atq; addito sale, ex multa aqua, nempe sextariis 20. quæ ad minus continent libras 30. & iubet eo vsq; fieri decoctionem, vt reducatur ad libras tantummodo tres: tametsi referente ipso Dioscoride alii brassicam marinam, mercurialem, carthamum, polypodium, incoquere consueuerunt, vt ita vacuet humores crassos, lentos, crudos, & nigros, quorum imitatione in præparando hoc iure pleriq; omnes Medici nostro tempore addere solent agaricum, rhabarbarum, turbith, trochiscos alhandal, & alia id genus valentissima medicamenta. *Decoctum iuris galli antiqui.*

Mesue expetit ad hanc rem gallos ruffos, qui ad motum sint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, medios inter obesos & macros, quos asserit eo magis esse medicamentosos, quo sunt vetustiores: apud quem Mesuem ius præparatum cum semine anethi vel dauci, polypodio, & sale gemmæ, dolorem ventriculi, coli, renum, à flatibus oriundum, sanare consueuit. Ego vero nequeo probare huius iuris præparationem ex soluentibus medicamentis, cum ea, sicuti alias quoque diximus, ventriculo debili, afflicto & laboranti, multo maiora pericula, quã emolumenta possint afferre. Ratio autem præparandi istius medicamenti, quæ mihi videtur accommodatior ad dissoluendos flatus, & qua ego familiariter vti consueui, est huiusmodi. Accipiatur gallus qualis describitur à Mesue, duorum, trium, aut plurium annorum: nam, vt diximus, quo ille est senior, eo est magis medicamẽtosus, plurimum defatigetur pueris dimicantibus, interficiatur, extractisq; partibus internis medicamenta iniiciantur in ventrem secundum hanc formam:

℞ *Chamomillæ.*
Betonicæ.
Hyssopi.
Calamenthi ana M j.
Seminum anisorum.
Fæniculi.
Anethi ana ℥ j.
Spicænardi ʒ j ß.
Aquæ communis lib. xx. Fiat decoctio ad consumptionem duarum partium.

Ex hoc iure Socrates singulo mane assumat cyathum vnum ad ℥ x. circiter: imo vero si ex hoc ipso decocto, additis accommodatis medicamentis, illi imponantur clysteria, erunt sane vtilissima, & sit exemplum pro iunioribus.

℞ *Iuris galli veteris lib. j.* *Clyster ex iure galli.*
Mellis rosati.
Olei chamomælini completi ana ℥ iiij. Misce pro clystere.

Hoc ipso tẽpore nec sunt prætermittenda medicamẽta externa: primũ itaq; foueatis vẽtriculũ oleo mastichino, chamomælino, æquis portionib. deinde si vultis remedia efficaciora, adhibeatis fomẽtã, q̃ imprimis cõficiãtur ex medicamẽtis anodynis *Externa.*

& dis-

& diſcutientibus flatus, de quibus ſemel atque iterum diximus. Galenus 14. metho. cap. 7. & 2. ad Glauconem cap. 6. maxime laudat oleum rutaceum, vel oleum, in quo ſint decocta ſemina odorata, vel id genus alia; cuius compoſitionis ſit exemplum.

℞ *Olei chamomelini.*
De abſinthio ana ℥ iij.
Seminum aniſorum.
Fæniculi.
Cymini.
Ammeos.
Dauci ana ʒ j.
Vini aromatici parum. Fiat decoctio ad conſumptionem vini, & coletur.

Sunt hæc olea admodum efficacia, & ſumma cum ratione maxime laudantur à Galeno. Ad hanc intentionem vobis licebit parare ſacculos, emplaſtra, ſtillicidia, vel ex aquis thermarum, vel ex decoctis plurium medicamentorum, vel ex oleis ſolis, vel alias formas medicamentorum, quorum materiam facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, ex his quę diximus, vt pluribus non ſit opus. Deinde Galenus 12. method. cap. vltimo, nec non 14. metho. cap. 7. aſſerit, nullum magis præſentaneum remedium inueniri, quam ſit magna cucurbitula, quæ ex copioſo igne, ſine cutis inciſione, ventri affigatur, & comprehendat vmbilicum, ita vt remedium videatur nonnunquam ſimile incantationi.

Cucurbitula magna.

Quod ſi tandem iſthæc omnia fruſtra fiant, doloreſque adhuc perſeuerent, adeo vt immineat periculum de ſyncope, vel de iactura virium, tunc confugiatis ad tertiam rationem curandi dolores, quam diximus fieri per medicamenta ſtupefacientia, de quib. ſatis ſuperq;. Verum quæ hactenus à nobis fuere expoſita de curando dolore flatuoſo in Socrate, velim ſciatis fuiſſe ea ratione tradita, quaſi nulla, vel admodum pauca materia contineatur in ventriculo, vt propterea non fuerit neceſſe antea cogitare de illius vacuatione: quod ſi aliter ſe res habeat, coniiciatiſque dolorem pendere ex copia materiæ, nulli dubium eſſe debet, quin ante omnia neceſſe fuerit illam euacuare, alioquin incideretis in illud periculum, cuius mentionem facit Galenus 12. metho. cap. vltimo. quandoquidem lenti omnes, craſſiq; & frigidi humores, niſi antea attenuentur, incidantur, concoquantur, & tandem euacuentur, ab his quæ calefaciunt, ac præcipue ſi inſigniter calefaciant, ſolent adhuc magis liquari, in flatus conuerti, ac dolores augere: itaq; ante vſum medicamentorum calidorum, ſi ita ferat occaſio, omnino primum purgandi ſunt humores, quicunq; continentur in ventriculo: de qua item re nolo agere longius, cum totum hoc negocium accuratiſſime, ni fallor, fuerit abſolutum in tractatione de imbecillitate ventriculi, quæ omnia ad hunc locum & poſſunt & debent referri.

Poſt caput de dolore ventriculi, pro ordine Rhaſis ſequitur caput de apoſtemate & vlceribus ventriculi, quod equidem ſtatui prætermittere, partim quod huiuſmodi morbus eueniat rariſſime, ita vt ſim neſcius, an totos fere quadraginta annos, quibus medicinam facio, vnum aut alterum viderim hoc morbo laborantem: partim quod hæc tractatio quoquo modo videtur pertinere ad partem artis chirurgicam, quam ſcio vos audire à clariſſimo Profeſſore Anatomes; partim demum, quod ex his quæ hactenus dicta ſunt de affectibus ventriculi, quædam ſemina colligi poſſunt, quæ ad hanc rem futura ſunt non inutilia: quare properantes ad vtiliora ſta-

ra, ſtatim aggredimur caput de ſingultu, & de læſa appetentia, quam vtramq; materiam & dignam cognitione, & valde vtilem, mihi propropoſitū eſt breui abſoluere.

Capvt IV.

De Singultu.

De ſingultu videatis Hippocr. & Gal. 3. de ſymptomatum cauſis cap. 2. 8. de medicamentis ſecundum locos cap. 3. 6. aphoriſmorum 13. & 39. 3. de locis affectis cap. 7. in fine. ac poſtremo 4. de ratione victus morborum acutorum 69. ex quibus locis fere omnia colligemus, quæcunq; ad hanc rem pertinent.

Singultus eſt vehemens quidam ac violentus motus ventriculi, qui conatur aliquid eorum expellere, quæ illi moleſta ſunt. Sed ſtatim quis nobis obiiciat Ariſt. qui 33. ſectione problematum. 1. & 17. quærens, quamobrem ſingultus ſternutamento ſedari poſſit, ructus non poſſit? Reſpondet id fieri, quoniam vtraq; hæc affectio non eſt eiuſdem partis, ſiquidem ructus eſt affectio ventriculi, ſingultus vero pulmonum. Altera autem ex parte ſunt Hippocrates, Galenus, & omnes Medici, & rationes, quæ euidentiſſime demonſtrant, in ſingultu ventriculum laborare: Nam quæ in illum ingeruntur, & adhærent illius corpori, efficiunt ſingultum, non autem ea quæ ingrediuntur pulmones, atque iſtud imprimis magnum confirmat Hippocrat. argumentum, ſanatio: ſiquidem, vt ſtatim videbimus, ſingultus curatur per ea, quæ abſtergunt & mundant ventriculum, minime per ea quæ purgant pulmones. Nec ratio Ariſtotelis quicquam valet, nam ſternutamenta tollunt ſingultum, minime ructum ſiue nauſeam, quoniam in ſingultu non eſt tanta copia materiæ, neq; adeo fixa in ventriculo, ſicuti eſt in nauſea, quæ propterea ad hoc vt abſtergatur & expurgetur, deſiderat & longiora & efficaciora præſidia. Subtiles vt tueantur Ariſt. plurima ſibi fingunt, quæ nedum ſunt refellenda, ſed neque referenda: quare illud vnum puto reſpondendum eſſe, librum illum, aut certe quamplurima problemata nō eſſe Ariſtotelis, qui profecto nunquam dixiſſet huiuſmodi deliramenta. Eſt igitur ſingultus manifeſte affectus ventriculi.

Definitio.

Sed eſt vtilior dubitatio, ad quam ventriculi partem pertineat, vel ſuperiorem vel inferiorem, vel ad totum ventriculum? Gal. 3. de locis affectis cap. 7. in fine, nec non libr. 5. cap. 6. manifeſte reponit ſingultum inter affectus oris ventriculi, propterea quod hæc pars habeat ſenſum longe magis exquiſitum, quam cæteræ omnes: aliis tamen locis, ac præcipue 3. de ſymptomatum cauſis, cap. 2. ſtatuit ſingultum eſſe paſſionem totius ventriculi. Sed contradictio facile ſoluitur: etenim Gal. ſeipſum interpretatur 7. apho. com. 3. quo in loco ſcribit, in ſingultu humores infeſtare nonnunquam totum ventriculum, nōnunquā partem ſuperiorē, imo vero inquit huiuſmodi humores quandoque etiam infeſtare eam partem, quæ proprie ſtomachus, vulgo gula dicitur. Quamobrem cum Gal. docet, ſingultum pertinere ad os ventriculi, non propterea negat, quin poſſit etiam pertinere ad alias partes. Sic Auicenna & bene, mea ſententia, ſoluit difficultatem, qui aſſerit, ſingultum maiori ex parte eſſe affectionem oris ventriculi, quandoq; vero etiam aliarum partium.

Qua pars ventriculi laboret in ſingultu.

Ergo ſingultus eſt affectio vel oris, vel totius ventriculi, qui infeſtantem & noxiam rem conatur expellere. Pro quo ſciendum eſt, ventriculum moueri diuerſis modis, prætereo motionem per partem infernam ad inteſtina, quæ ad rem præſentem non pertinet, & de motione ad partem ſupernam tantum dicam: nam tametſi os ventriculi præcipuo inſtituto naturæ factum fuerit, vt cibum recipiat

poſtea

postea concoquendum, tamen aliquando contra euenit, vt præpostero quodam motu, natura tentet euacuare, & frequenter vacuet per hanc partem, quę illi molesta sunt: id quod fit tripliciter: primo enim natura quandoque vellet insurgere ad expellendum, sed non potest, vt fit in nausea: aliquando insurgit & expellit, quod fit in vomitu: demum vero insurgit, vt aliquid expellat, sed non potest, quod euenit in singultu: atq; isti omnes sunt motus vitiosi, cum fiant à natura irritata, & præter illius institutum. Quo loco sciendum est ex Galeno 2. de symptomatum causis capite 1. motus deprauatos esse triplices, quorum alii sunt opera naturæ, sed quæ à morbosa causa irritata & coacta est: alii morbosos sequuntur affectus, natura ad ipsorum generationem nihil conferente: alii vero fiunt vbi ambo, nempe morbus & natura simul operantur: inter multa autem symptomata, quæ sunt opera solius naturæ violenter irritatæ, singultus reponitur à Galeno. Fuere nonnulli, qui censuerunt singultum esse speciem conuulsionis, quorum sententiam non probat Galenus, etsi non negat esse quendam motum veluti conuulsorium: neque enim vera singultus conuulsio dici non potest, cum hæc sit symptoma solius causæ morbificæ, & solum accidat ipsis musculis: ventriculus autem nullo modo musculus dici potest. Itaque singultus est motus ventriculi deprauatus, nempe actio læsa, commune quoddam symptoma, vt placet Galeno 3. de symptomatum causis cap. 2. facultatis retentricis & excretricis: retentricis quidem propterea, quia ventriculus cum singultit, praue & non secundum naturam cibos complectitur: expultricis autem cum precipuus fit illius motus deprauatus, dum aliquid eorum conatur propulsare, quæ ventriculo sunt molesta.

Motus deprauati triplices.

Quærunt demum nonnulli, quisnam ventriculi motus sit vehementior, vomitusne an singultus? & plurima vtrinque afferunt argumenta, sed nobis iam diu statutum est ab huiusmodi logicis & vanis quæstionibus abstinere, quæ nihil ad artem pertinent: quod si quis vestrum cupit hanc quoque rem intelligere, is potest habere quæstionis solutionem apud Galenum 6. aphor. 39. qui scribit, singultum esse quendam motum eiusdem generis cum vomitu, sed tamen fortiorem illo & vehementiorem: redditque hanc rationem, quia ventriculus in vomitu illa tantum appetit expellere, quæ in eius cauitate continentur, in singultu autem illa quæ altius ventriculi corpori adhærent. Sed veniamus ad differentias.

Differentia.

Differentiæ singultus sunt plurimæ, primum ab intenso & remisso: alius singultus est magnus & vehemens, vt efficiat vigilias, dissoluat vires, & quandoque mortem afferat: alius est leuissimus, qui nullum affert periculum, & facile curatur: à tempore: alius est nouus, alius antiquus; alius continuus, alius interpolatus. Memini iam annos quindecim me curasse quendam tabellarium Vicentiæ, qui 40. & plures dies laborauit singultu molestissimo, & admodum periculoso, & tandem integre sanatus est potu aquarum thermalium. Verum cæteris prætermissis differentiis ad illas venio, quæ sumuntur à causis, & maxime pertinent ad curationem.

Causa.

Causę singultus sunt duæ, aliæ externæ, aliæ internæ: externæ causæ sunt, cum quis auide maximos bolos deuorat, ita enim compressa aspera arteria, primum quidem fit sensus suffocationis, tum sequitur singultus; præterea cum quis assumit potiones & alimenta admodum frigida, siquidem nimia frigiditas soluit continuum, prohibet vacuationem materiæ contentæ in ventriculo, & ita efficitur singultus: est etiam externa causa singultus, cum quis assumit piper vel aliud acre, ac potissimum si postea assumat vinum, quod ipsis det penetrationem: ex quibus vnus fuit

Galenus,

Galenus, vt ipſe de ſe teſtatur 8. de comp. med. & aliis in locis. Demum vero fit ſingultus propter cauſas externas, à re quapiam comprimente œſophagum, vt euenit cuidam, qui cum cecidiſſet in dorſum, & vertebræ fuiſſent luxatæ, incidit in ſingultum, à quo nunquam potuit liberari, niſi in ſuum locum vertebris reſtitutis.

Cauſæ ſingultus internæ ab Hip. 6. apho. 39. duæ ſtatuuntur, inanitio & repletio, ſicuti conuulſionis: quę quidem duæ cauſæ à nonnullis reuocantur in dubium: etenim Galen. 8. de med. ſecun. locos c. 3. aſſerit, conuulſionem quidem fieri ex repletione & inanitione, ac præterea nullam tertiam cauſam potuiſſe inueniri: ſingultum autem fatetur etiam ſine his duabus cauſis fieri poſſe, nimirum ex acribus, ſeroſis & medicatis humorib. ventriculum mordentib. nec non propter inſignem illius frigiditatem: quam eandem ſententiam repetit 6. apho. com. 39. adeo vt apud Galenum quatuor ſtatui poſſint internæ cauſæ ſingultus, duæ poſitæ ab Hip. repletio & inanitio, tertia humores acres ventriculum mordentes: ad quem modum apud eundem legimus, conuulſionem ſæpe fieri demorſo ore ventriculi ab acri humore, ab aura aſcendente, & aliis id genus prauis vaporib. & quarta ventriculi refrigeratio, ſicuti pariter fit tuſſis refrigeratis inſtrumentis anhelitus. At vero ſicuti hæ cauſæ cenſendæ ſunt legitimæ & veræ, ita fortaſſe ſi quis voluerit diligentius hanc rem examinare, ſine multo labore poterit demonſtrare, duas poſteriores cauſas à Galeno additas, ad duas priores Hippocratis commode poſſe referri, vt vere liceat aſſeuerare, ſingultum quoq;, ſicuti & conuulſionem, fieri ex repletione & inanitione: nam quod pertinet ad primam cauſam, cum humor quiſpiam vel quid tale, acri potius vel alia mala qualitate, quã copia, ventriculo officit, illumq; irritat, & ſingultum efficit, cur non iure nobis liceat iſtud quoq; in cauſam repletionis referre? ſiquidem quicunq; humor noxius eſt, idem & ſuperuacaneus quoquo modo dici poteſt, id ꝙ vel ex verbis Gal. facile colligitur, qui ſcribit, hanc differentiam ſingultus facta acris & mordentis humoris vacuatione per vomitum ſtatim curari. Quod vero attinet ad alteram cauſam, nempe refrigerationem, hanc ipſemet Gal. videtur in repletionem retuliſſe 6. aph. 13. Nã plane & aperte docet, frigiditatẽ neruoſa omnia corpora lædere, ac reddere ad diſſlandum diffi:ilia, proptereaq; eſſe in cauſa, vt hæc repleantur, atq; ideo ſingultum efficiant. Sed his cauſis à Gal. poſitis alia præterea cauſa additur ab Auic. nempe caliditas ventriculi, quæ nõ minus quam frigiditas videtur poſſe illum male afficere, irritare ad expulſionem, & ſingultum efficere. Etſi autem nolo negare, quin iſtud quoq; fieri poſſit, tamen id puto contingere rariſſime, cum longe magis frigiditas quam caliditas partib. neruoſis moleſta ſit & inimica, & tunc opus foret, mea ſententia, vt caliditas eſſet coniuncta cum inſigni ſiccitate, vt accidit nonnunquam in febribus adurentibus & malignis.

Sed hoc demum loco illud eſt accurate conſiderandum, an ventriculus in ſingultu laboret primo & per ſe, an ſecundario, & per conſenſum aliarum partium, ꝙ maxime pertinet ad curationem: de proprio vẽtriculi affectu iã diximus ſatis, quod autẽ pertinet ad conſenſum cæterarũ partiũ, illud ſciatis, nullã fere eſſe partẽ noſtri corporis, quæ non poſſit noxam ventriculo communicare: ſic in inflammationib. fracturis & vulnerib. cerebri & membranarum, ſuccedit ſingultus, qui plane eſt lethalis, vt teſtantur primi aphoriſmi quinti libri: ſic conſentiente iecore hoc ipſum contingit, atq; id quidem dupliciter: vt docet Gal. 5. apho. 58. nec non 7. aphor. 17. vno modo ſine communicatione alicuius materiæ, per communes neruos vtriuſq; viſce-

Singultus per conſenſum.

visceris, quod tamen non euenit, nisi magna fuerit inflammatio: altero transmissa materia biliosa & valde calida, quæ facile in inflammationibus iecoris generatur, confluitq; ad principium intestinorum, & ad ipsum ventriculum: sic consentiente ileo intestino, factaque obstructione in partibus infernis, vt ad illas nihil descendat, facto impetu ascendentibus excrementis in ventriculum, sequitur singultus, qui plane est exitialis, ex sententia Hip. & Gal. 7. apho. 10. Sic consentiente liene ac transmittente succum melancholicum: sic demum si supprimantur hæmorrhoides, vel menses in mulieribus, ducto in consensum ventriculo, singultus poterit excitari: nec vero solum à certis quibusdam & determinatis partibus istud fieri potest, sed etiam à corpore vniuerso, sicuti accidit in febribus perniciosis, in quibus eleuantur acres & maligni vapores, qui petentes ventriculum, & singultum & alia grauissima mala solent afferre, quas febres singultuosas vocat Hip. 4. de ratione victus morborum acutorum 69. Atq; hactenus de differentiis.

Signa. Signa pathognomonica, & quæ affectum demonstrent, non sunt longius inquirenda, cum sint manifestissima: quatenus vero pertinet ad signa differentiarum, & quæ potissimum sumuntur à causis, si illæ fuerint externæ, vel referente ægroto, vel aliter facile possunt intelligi; sin autem fuerint internę, accuratius debent inuestigari, quod tamen sine multo labore fieri potest. Nam si fuerit singultus ex repletione, aderunt signa plenitudinis, ęger percipiet tensionem & grauitatem ventriculi: huiusmodi singultus fere non fit pedetentim, sed subito, præcessere causæ efficientes repletionem, otium, victus immoderatus, & alia id genus. Sin fuerit singultus ex inanitione, hic nulla sentitur tensio, nulla grauitas ventriculi, singultus non fit subito, sed temporis progressione, pręcesserunt quę potuerint exiccare, insignes vacuationes, quæcunq; illæ fuerint, febres ardentes, & alia id genus: si frigida adsit intemperies, simul aderit appetentia, nulla sitis, ructus acidi, quamplurimi flatus, & alia huiusmodi. Materia demum acris, & si libet, intemperies calida, posita ab Auicenna facile possunt cognosci, si memoria repetantur, quæ supra de intemperaturis ventriculi fuere à nobis exposita; facile item cognosci potest, an ventriculus primario affectu, vel per consensum laboret, considerando an signa adsint alicuius vehementis affectus cerebri, lienis, iecoris, intestinorum, & cæterarum partium, quæ ventriculum possunt in consensum trahere: quod si nihil tale deprehendatur, tunc licebit coniicere, ventriculum primo & per se laborare. Absolutis signis accedamus ad curationem.

Curatio. Curationem singultus equidem statui breuiter absoluere, cũ iam cumulate omnia fuerint pertractata, quæcunq; pertinent siue ad vacuandum, siue ad alterandum ventriculum, quæ quidem si ad hunc locum transferantur, satis superque esse possunt. Itaq; si fuerit singultus ratione plenitudinis, ante omnia vacuandus est vẽtriculus, si fieri potest, excitato vomitu, de quo habetis apud Hip. 7. apho. 3. A vomitu singultus & oculorum robur malus: quo loco docet Gal. purgatis per vomitum noxiis humorib. hominem protinus à singultu liberari: quod si singultus hoc tempore non cessauerit, alterum duorum significari, cerebrum nempe aut ventriculum pati non mediocrem inflammationem. At vero si propter aliquam causam nõ liceat vomitum prouocare, tunc exhibendum est leue aliquod medicamentum, quale inter cętera iam sæpius diximus hieram principem locum obtinere: in quo casu, sicuti alias vos admonui, perpetuo caueatis à valentioribus, quæ trahendo noua excrementa ad partem laborantem, & aliis multis modis, longe magis possunt obesse

obesse quam prodesse. Singultum prouenientem ex plenitudine, superueniens sternutatio soluit.6.apho.13.quod fit, Gal.interprete,propterea quia improuiso illo & violento motu humores noxii difflantur & vacuantur, id quod fortasse pariter possent efficere reliqui motus,tum corporis,tum animi, sicuti est insignis iracundia,timor,& alia huiusmodi:ad quem modum nostræ mulierculæ suis puerulis singultientib.solent alicuius rei timorem iniicere.Crisimachus medicus celebris apud Plat.in conuiuio Aristophanem singultientem docet tria remedia, cohibere spiritum aliquamdiu,aqua gargarizata fauces proluere,ac si singultus fuerit vehementissimus,nares stimulare,& sternutamentum irritare: quorum trium præsidiorum non difficile est rationem reddere. *Platonis remedia.*

Si fuerit singultus ex immoderata vacuatione & siccitate,habetis curationem traditam à Gal.7.metho.cap.6.quam non est,vt inutiliter repetamus, cum præsertim huiusmodi singultus aut difficulter admodum, aut nullo modo curari possit, ex sententia Hip.& Gal.5.apho.2.& 3.necnon 7.apho.41.

Si demum ventriculus laboret intemperie frigida,vel etiam calida, iam audistis quomodo vtraq; curari possit,vt pluribus non sit opus. Verum nequeo silentio preterire celebre quoddam antiquorum medicamentum,quod vsq; ad nostra tempora translatum,omnino credendum est, in singultu esse remedium efficacissimũ, & est illud Asclepiadis descriptum à Gal.8.de medicamentis secundum locos,cuius supra in dolore ventriculi mentionem fecit;quod recepit & aloem & opium. Gal. accurate examinans singula simplicia medicamenta, illud probat quasi habeat omnes facultates discutiendi & vacuandi materiam noxiam per aluum & lotium,roborandi ventriculum,ac postremo mitigandi acrimoniam humorum:quæ quidem indicationes in hoc morbo videntur esse q̃ maxime opportunæ.Cõpositio est talis:

℞ *Costi*, & quoniam nos caremus vero costo,loco eius sumitur *Galanga.*
Spicæ nardi.
Rosarum viridium.
Chrysobalani, pro quo sumunt vel nucem moschat. vel caryophyllos.
Mastiche ana ʒ iiij.
Aloes ʒ ij.
Asari ʒ ij.
Opii ʒ j.

Excipiantur omnia succo Silii, & fiant trochisci.Postremo autem hoc loco, si in singultu ventriculus laboret per consensum aliarum partium,iam semel atq; iterum diximus de ratione curandi morbos per consensum,quæ in summa eo spectat, vt prospiciatur primum parti laboranti,deinde & ipsi ventriculo,ne tam facile recipiat aliena excrementa.

Iam illud vnum esset reliquum,vt ex instituto nostro ordine proponeremus casum,sed cum hic morbus non sit valde frequens,nec maiori ex parte magni momenti,in maximis præsentis temporis angustiis ad vtiliora properans, decreui illud prætermittere.

Capvt V.

De læso appetitu.

Rhases post singultum de fame canina,quæ est species quædam lęsæ appetentię: nos vero statuimus generaliter tractare de qualibet appetitus læsione, cum mor- *De appetitu canino.*

morbus ſit maximi momenti, admodum frequens, & dignus accuratiſſima tractatione. Illud itaque primum in memoriam reuocandum eſt, quod ſupra diximus, nempe ventriculum habere duas præcipuas partes, alteram ſuperiorem, quæ os dicitur, alteram inferiorem, quæ fundus appellatur: quæ quidem duæ partes non ſolum loco, ſed etiam facultatibus ſunt inter ſe diſtinctæ: ſiquidem præcipua facultas oris ventriculi eſt deſiderium vel appetentia cibi & potus, ſicuti præcipua facultas fundi eſt alimenti & potionis concoctio: neque enim cenſeo ſubtilius diſputandum eſſe, an hæ facultates conueniant inter ſe, adeo vt pars ſuperior facultatem habeat non ſolum appetendi, ſed etiam concoquendi, pariterq; pars inferior valeat non ſolum concoquere, ſed etiam appetere: nobis ſatis fuerit vnius Galeni auctoritas, qui ſcribit 2. apho. com. 20. vim appetendi in ore ventriculi potiſſimum conſiſtere: & iterum confirmat 1. de ratione victus morborum acutorum com. 18. munus huius partis eſſe appetere, non concoquere. Quare illud nobis conſtet in præſentia, appetentiam cibi & potus, quam famem & ſitim dicimus, pertinere ad partem, imprimis ſuperiorem ventriculi. Quoniam vero nõ poteſt intelligi, vt ſæpius indicauimus ex doctrina Galeni 3. de ſymptomatum cauſis cap. 1. quomodo appetentia lædatur, niſi primum intelligatur, quomodo illa fiat ſecundum naturam, propterea omnium primum nos decet pertractare de naturalis famis & appetentiæ generatione. Sed ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate, antea notandum eſt, famem apud Hip. bifariam accipi, vt docet Galen. 2. apho. com. 16. vno modo pro extrema eſuritione, quæ propter ciborum penuriam accidit; quod idem contingit dupliciter, aut quoniam homines ſumma annonæ penuria deſtituuntur alimentis, in qua ſignificatione accipitur 6. epidemiorum ſecto. 4. tex. 9 vbi ſcribitur: Incolis oppidi Eno, qui ob famem leguminibus veſcebantur, crura eſſe debilitata: aut propterea, quia tametſi nulla cogat rerum penuria, homines vel propria voluntate, vel aliis imperantibus, cibi abſtinentiam & ieiunium ſuſcipiunt, in quo ſignificatu accipitur ab Hip. 7. apho. 59. Corporibus carnes habentibus humidas famem conuenit adhibere; fames enim corpora ſiccat: nec non 2. apho. 16. Vbi fames, laborandum non eſt: ac demum 1. prognoſticorum 8. Interrogare oportet num vigilauerit homo, vel aluus fuerit fortiter exinanita, vel fames tenuerit ipſum. Altero autem modo accipitur fames, & quidem communiter apud omnes homines, pro deſiderio & appetentia alimentorum, de qua & illius naturali generatione nobis agendum eſt in præſentia.

Appetitus cuius partis ſit.

Fames quid ſignificet.

Fames quomodo generetur.

In generatione famis naturalis licet animaduertere, vel potius admirari præclariſſimum naturæ inſtitutum, quod pulchre explicatur à Gal. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. atq; ita ſe habet: Cum quodlibet animal in ambientem aerem per cutẽ digeratur & diſſipetur, principio partes quæ ſub cute ſunt, contingit euacuari, quarum partium innata eſt facultas, vt docent commentarii de facultatib. naturalib. vt alimentum ex aliis vicinis partibus attrahant, ad hoc vt reſarciatur quod perditum fuerat: quam quidem trahendi à proximis partib. rationem, partes iam inanitæ continuo quodam ordine ſequuntur, donec celeri facta translatione ad venas quæ ad ventriculum pertingunt, vacuatio peruenerit, quæ item venę poſtremo loco & cõſueuerunt & poſſunt ex ventriculo ad ſe alimentum allicere, veluti faciunt ſtirpium radices in terram demiſſæ; ventriculus autem talem venarum ſuctionem & tractionem ægre ferens, triſti quodam afficitur ſenſu penuriæ, & tanquam diuulſus huius moleſtiæ remedium cibum deſiderat, quod deſiderium appetentia & fames vocatur: a deo vt colligendo ſingula in vnum, in naturali procreanda appetentia quinq

ſeſe

ſeſe mutuo & ordine quodam comitentur ſymptomata:primum eſt vacuatio & diſſipatio partiũ externarũ:alterum naturalis appetentia & attractio partiũ, quæ iam ſunt inanitę: tertiũ ventriculi ſuctio,quæ fit à venis illi proximis iã inanitis & euacuatis:quartum ſenſus ſuctionis in ventriculo,qui ſugentib. venis veluti diuellitur: quintum animalis appetentia omnium vltima. Neq; vero eſt vt quis veſtrum miretur,nos cum Galeno dixiſſe famem eſſe appetitum animalem, cum potius naturalis videatur: nam ſicuti docẽt Ariſtot.& Auerr.1. phyſ. 81. nec non Galen. hoc ipſo in loco, & 6.de locis affectis cap. 3. duplex eſt appetitus: alter vere & ſolum naturalis, ſine vllo ſenſu & cognitione,qui nihil aliud eſt quam naturalis quædam illius particulæ propenſio,ad trahendum alimentum cum illo opus habet, ſicuti graue ſuapte natura appetit ferri deorſum, & leue ſurſum; alter autem eſt appetitus animalis, qui à ſenſu & cognitione defectus ſolet concitari, cuiuſmodi eſt appetitus oris ventriculi, ille enim percipiens defectum alimenti,triſtatur, ex quo excitatur ad nouum alimentum appetendum & quærendum; quod quidem ſumma naturæ prouidentia factum eſt,quæ propterea hanc partẽ donauit exquiſitiſſimo ſenſu, vt ita magis prompte & facile concitaretur ad conquirenda & aſſumenda alimenta, quibus refici & diutius ſeruari poſſit. His porro hunc in modum cõſtitutis,ad principale inſtitutum, nempe ad lęſam appetentiam redeamus. Hęc actio,ſicuti reliquis omnib. contingit operationibus, lædi tripliciter conſueuit, vel ablate, vel imminute, vel deprauate: prorſus tollitur appetentia, vt in febrib. peſtilentib. de quibus loquuntur Hip.& Gal.3.Epid.ſecto.1.com.11.nec non ſecto.2.ægroto 6.ac potiſſimum in 3.epidem.ſecto.3. 58.in quo poſtremo loco ſcribit Gal.in diuturna illa peſte, quæ ſua ętate viguit, omnes ęgrotos in tale ac tantũ cibi faſtidiũ incidiſſe, vt plurimi maluerint mori, quam comedere. Minuitur autẽ appetentia, quando ægroti debiliter appetunt, quod accidit in conualeſcentib. in febribus, ac morbis fere omnib. Demũ vero appetentia deprauatur dupliciter: vno modo quando ægri immoderatũ cibum & potum appetunt, vt in canina vocata appetẽtia ſolet euenire: altero vbi quis aliena appetit, ac naturæ auerſa, exempli gratia, extinctos carbones, lutum, & alia id genus, vt frequenter euenit pueris, & nonnullis mulieribus vtero gerentibus. Hæc tota eſt doctrina Gal.1.de ſymptomatum cauſis cap. 7.

Ad appetitũ 5. concurrunt.

Appetitus duplex.

Hoc loco illud nonnulli vocant in dubium, quomodo immoderata appetentia reponatur à Gal. inter actiones deprauatas: nam ſicuti nulla intenſa & exquiſita operatio, exempli gratia, videndi aut audiendi, dici poteſt deprauata, ita idem ſtatuẽdum videtur de intenſa ac ſumma appetentia. Præterea ſi appetitus remiſſus eſt actio læſa, imminute, cur non liceat appetitum intenſum, cum ſint contraria, ſub eodem genere collocare? Ex quo factum eſt, vt Arculanus inter cæteros talem exuperantiã appetitus repoſuerit ſub diminuta operatione: & altera ex parte Argenterius lib. de generib. & differentiis ſymptomatum capit. 3. Galenum reprehendat, quaſi male actiones læſas diuiſerit in abolitas, imminutas, & deprauatas: qui aſſeuerans omnia vitiatæ functionis genera, ac ſpeciatim vehementiores & validiores operationes ſub ea diuiſione comprehendi non poſſe, nouam diuiſionem excogitauit, qua non tria, ſed quatuor prima genera vitiatæ actionis continentur: primũm quod actiones abolitas: alterum quod debiles vel auctas: tertium quod deprauatas: quartum quod triſtes & voluptuoſas pręter naturam functiones complectatur.

Dubitatio.

Argenterii conſideratio de læſis actionibus.

Ego vero qui propter anguſtias temporis accurate nequeo hanc controuerſiam tractare, quæ longiorem omnino diſputationem expoſceret, illud vnum dicam

in præfentia, diuifionem Galeni actionis abolitæ,immunitæ, deprauatæ, effe integram, atq; ad hæc tria membra commode poffe referri, quæcunque vel ab Argenterio,vel ab aliis nouatoribus poffunt excogitari: & quatenus pertinet ad imminutam appetentiam,de qua nūc agimus,iure eam inter deprauatas actiones fuiffe repofitam: hoc autem vt probe intelligatur, fciendum eft Galenum in tradenda hac difciplina ac diuifione imprimis refpexiffe facultatem ipfam, à qua proueniunt actiones: quamobrem ficuti appetentia, quæ fit à facultate prorfus inualida, abolita dicitur, quæ fit à facultate debiliori, imminuta, ita quæ fit à deprauatione facultatis, iure deprauata appetentia debet vocari: vnde cum immoderata & fumma appetentia, vt ftatim demonftrabimus, non aliunde proueniat, quam irritata & deprauata facultate appetitrice oris ventriculi, fumma cum ratione Galenus illam repofuit fub genere deprauatarum actionum. Nec altera ex parte pofitæ rationes quidquam valent: cum enim facultates in difciplina Galeni, aut fint temperamenta, aut in temperamentis propriam effentiam obtineant, fi illæ pro inftituto naturę bene habeant,tunc edunt fuas actiones validas, prorfufque inculpatas, in quibus nullus datur exceffus, vt manifefte apparet in vifu & auditu: quod fi quæ contingat excedens & immoderata actio,exempli gratia, nimia retentio vel expulfio, id nunquam fiet fine deprauatione facultatis, ex quo actionem quoque deprauatam licebit appellare. Pariter refpondeatis ad fecundam rationem: nam quamuis appetentia intenfa & remiffa quoquo modo fint contraria, vt propterea debeant reponi fub communi genere actionis imminutæ, vt voluerunt Arculanus & Argenterius, veruntamen fi confiderentur caufæ vtriufq; fymptomatis, hac certe ratione haud omnino funt contraria, ficuti paulo poft demonftrabimus cum Galeno. Imminuta appetentia ab iifdem prouenit caufis, à quibus prouenit abolita: Intenfa autem appetentia non aliter generatur, quam irritata facultate, vt manifeftiffime demonftrabimus. Iam itaq; redeuntes ad rem noftram, fi quæ dicta funt, hactenus velimus colligere in vnum, ita habendum eft. Symptomata pertinentia ad læfam appetentiam funt duplicia: alterum confiftit in defectu, alterum in deprauatione,& vtrumq; adhuc diuiditur bifariam: nam defectus vel eft integer, vt appetentia fit prorfus ablata, vel non eft integer, vt appetentia fit tantummodo imminuta: pariter in deprauatione ægri aut nimium appetunt, famem caninam,& vulgo Bulimum nominant,qui tamen affectus inter fe longe differunt; aut appetunt aliena, quod malum pica vel Kitta dicitur, de quibus omnibus fymptomatibus fequenti ordine tractabimus: primo de abolita & imminuta appetentia: fecundo de fame canina: tertio de Bulimo: quarto de Pica, & vltimo, de Siti, cum hæc nihil aliud fit,quam appetentia potus, ficuti fames eft appetentia alimenti, & in vtraque eadem eueniant fymptomata.

Ἀνακεφαλαίωσις.

CAPVT VI.

De abolita & imminuta appetentia.

Caufa abolitæ appetentiæ.

SI memoria repetātur, quæ fupra diximus de naturalis famis generatione ac fymptomatibus, quæ illam præcedere folent, facile fuerit inuenire caufas, propter quas appetentia vel aboleatur, vel imminuatur: etenim vt dicit Galenus 1. de fymptomatum caufis, cap. 7. Abolitio contingit huius actionis, vel ꝙ fuctionis fenfus perierit, vel ꝙ fuctio non fiat, vel ꝙ corpus nō vacuetur: ad quem modū exigua quoq; & imbecilla fit appetentia, vbi hęc ipfa, nempe fenfus fuctionis, fuctio, & corporis

vacuatio non fuerint abolita,sed prope ad abolitionem accedant. Perit sensus oris ventriculi,vel primum & per se,vel per consensum aliarum partium, & præcipue cerebri. Per se amittitur sensus suctionis propter excessum cuiuscunque intemperiei, sed potissimum calidæ & frigidæ, siue cum materia, siue sine materia, scribente Galeno 3.de symptomatum causis capite 1. nec non 3. apho. com. 20. quamlibet intemperiem, vbi fuerit immoderata, iunctas actiones impedire & dissoluere: principem autem locum hac in re obtinet intemperies calida, quam Galenus 1. de symptomatum causis cap. 7. enumerat inter præcipuas & continentes causas, quibus fames solet impediri; & reddit rationem, quia calor ex vna parte solida corpora relaxat, & ad munus attractionis reddit imbecilliora, ex altera colliquat & fundit humiditatem ventriculi, ex quo illius partes inanitæ supra modum extenduntur & replentur, vt merito tristis ille sensus suctionis non possit persentiri. Ad quem modum idem quoque dicit Galenus 6. epidemiorum secto 4. com. 20. calefacientia & fundentia humores delere & finire appetentias: sic humores quicunq; fuerint calidi, vel suapte natura, vt flaua bilis, vel ex accidente, vt salsa pituita, si potissimum confluant ad os ventriculi, facile ac maxime appetentiam tollere consueuerunt. Sic experientia demonstrat, tempore calidiore fere tolli appetentiam, frigidiore plurimum augeri. *Calida intemperies.*

Post intemperiem calidam succedit frigida. Sed statim quis nobis obiiciat Galenum, qui multis in locis manifestissime asserit, frigiditatem quam maxime conferre ad excitandam appetentiam, quod profecto negari non potest nec debet: nam sicuti calor laxat ventriculum, funditque humores, & illius partes replet, ita contra frigus cogit densatq; os ventriculi, & exprimit humores ipsius, adeo vt similis hinc sequatur affectus illi, qui fit ex suctione venarum, ex quo idem quoque sequitur effectus, nempe desiderium alimenti. At vero nos intelligimus appetentiam tolli vel minui immoderata, ac summa frigiditate, quod nulli mirum debet videri. Nam si omnis immodica intemperies, quod paulo ante notauimus ex Galeno, potest actionem deiicere, cur non frigida quoq; intemperies, si immoderate occupet os ventriculi, possit appetentiam auferre? Sed istud apertissime docet Galenus 2. aphorismorum com. 20. qui scribit, in senibus quandoque tantum augeri in ore ventriculi frigiditatem, vt omnem appetentiam deiiciat, siquidem per nimiam frigiditatem vis oris ventriculi sentiens sopitur, ac fere prosternitur, vt nemo debeat mirari, si tunc suctionis sensus pereat, & appetentiæ munus aboleatur, id quod postea videbimus veritatem habere in bulimo, in quo morbo prorsus deficit appetentia, fere perdita facultate oris ventriculi, propter nimiam frigiditatem. Ita ergo minime absurdum est asseuerare, eandem causam, diuersa tamen ratione, posse appetentiam iuuare & destruere: nam generaliter frigus consueuit dolorem inferre, si vero illud sit vehemens & immoderatum, dolorem tollit, quod apparet in medicamentis stupefacientibus. Quæ diximus de intemperie calida & frigida, vel cum materia, vel sine materia, facile item possunt demonstrari de cæteris quoq; intemperaturis, humida & sicca, cum hæ quoque si modum excedant, sine dubio possint ventriculi facultatem labefactare, & sensum suctionis atq; appetentiam auferre. *Frigida intemperies.*

Hactenus egimus de sensu suctionis oris ventriculi deperdito ex proprio affectu, ille autē perditur etiā per consensum aliarū partium, & præcipue cerebri: hęc enim duo membra, vt alias diximus, mediis neruis mirabiliter inter se consentiunt, ad quem modum delirantes, stupidi, apoplectici, & alii id genus ægroti, nihil appe- *Per consensū quomodo pereatur appetitus.*

tunt.II.hic sensus perditur per consensum cordis & vniuersi corporis, fere extincta ac mortua facultate sentiente ipsius ventriculi, de quo quidem consensu loquitur Galenus 1.epid.secto.1.29. secto.2.com.75.3.epid.secto.1.com.5. & 11. & aliis locis, qui asserit, hoc modo deperditam appetentiam esse certum indicium extinctionis virtutis, ac perpetuo lethale: ad quem modum videbitis frequentissime eos qui laborant febre pestilenti, vel aliis malignis morbis, nihil prorsus appetere.

II. Iam vidimus primam causam abolitæ vel imminutę appetentiæ, deperditum sensum suctionis oris ventriculi: imminuitur secundo vel tollitur appetentia, quando vel exigua vel nulla fit suctio in ea parte, id quod contingit dupliciter: vno modo ex proprio ac primario affectu oris ventriculi, idq; præcipue cum laborat aliqua intemperie, ac potissimum calida, quam supra diximus fundendo humores replere hanc partem, & prohibere ipsam suctionem: altero autem modo non fit suctio, quotiescunq; cæteræ partes corporis pro instituto naturæ non trahunt, neq; efficiunt suctionem ex ventriculo, quod item propter varias causas solet vsu venire: nam primum id fieri potest propter imbecillitatem virtutis, vt accidit in conualescentibus, in quibus & venæ & cunctæ partes sunt debiliores, quam vt possint deinceps trahere alimenta, donec attractio perueniat ad ipsũ ventriculũ. Secũdo cessat attractio vel omnium vel plurium partium, quæ, vt diximus, ordine quodam solent præcedere famem naturalem, propterea quod laborent proprio aliquo affectu, qui attractionem impediat, quales sunt intemperies, ac potissimum calida, vel cum materia, vel sine materia, quæ quidem partim fundendo naturalem humorem particulæ, ex quo illa nequit inaniri, partim dissoluendo naturales eiusdem vires, facile potest illius attractionem impedire, quales sunt quoq; obstructiones, quæ si fuerint insignes, summa cum ratione possunt impedimento esse, quo minus partes possint propriũ alimentũ trahere. Tertio contingit suctionem non fieri in ventriculo, propter nimiam plenitudinem sanguinis & humorum, sicuti illis euenit, qui deliciis liberalis & voluptuosæ mensę perpetuo delectantur: cum enim partes sint omni ex parte plenæ ac saturatæ, nec opus habeant nouo alimento, illud non quęrunt, nec trahunt ex aliis proximis partibus, ac tandem ex ipso ventriculo: imo vero vt scribit Galenus 3.de naturalibus facultatibus ad finem, in tanta copia boni alimenti tantum abest, vt iecur & venæ trahant ex ventriculo, vt contra potius ipse ventriculus, si opera natiui caloris inaniatur, nullum appetat alimentum, sed præter naturæ institutum sanguinem trahat, quo nutriatur per easdem ipsas venas, per quas alioqui iecur succum ex ventriculo trahere consueuerat.

III. Tertia est, quotiescunque corpus non vacuatur: hoc vero potest fieri tripliciter: aut propter copiam humorum crudorum & crassorum, qui difficulter & tarde coquuntur, attenuantur & dissoluuntur: aut propter densiorem cutis & vniuersi corporis habitum, siue id fiat propter frigiditatem aeris, balnea adstringentia, nimias exercitationes, & alias huiusmodi externas causas, siue ex interno aliquo affectu fieri contingat, aut demum propter vitam ociosam, & omnem exercitii intermissionem: hæc enim præcipue videntur esse in causa, cur naturalis efflu-xus per cutem totius corporis possit impediri: atq; hactenus de essentia, differentiis, & causis abolitę & imminutæ appetentiæ.

Signa. Signa indicantia hunc affectum, ex relatione ægri sunt manifesta, quare accedamus ad signa differentiarum. Si pereat sensus suctionis in orificio ventriculi propter aliquam intemperiem, vel cum materia, vel sine materia, ea ex propriis

suis

fuis fignis elucefcet, de quibus omnibus femel atque iterum diximus. Pariter fi iftud contingat propter confenfum cerebri, cordis, vel aliarum partium, manifefta aderunt indicia, quæ morbos vniufcuiufque partis laborantis poterunt demonftrare. Secundo fi exigua vel nulla fiat fuctio in ore ventriculi, ex proprio illius affectu, ac potiffimum ex intemperie calida, illa aderunt figna, de quibus fatis diximus. Quod fi iftud contingat propter confenfum aliarum partium, quæ nequeant trahere ex ipfo ventriculo, hanc imbecillitatem demonftrant cum alia figna, tum maxime pulfus. Obftructiones demonftrant lotia cruda, excrementa alui liquidiora, color corporis vniuerfi immutatus, & alia eiufmodi, de quibus in pofterum tractantes de obftructionibus. Sic plenitudinem licet facile intelligere ex propriis indiciis, de quibus partim iam diximus, partim dicemus alias. Tertio fi appetentia aboleatur vel imminuatur propterea, quod vniuerfum corpus non vacuetur; copia crudorum humorum cognofcitur ex lotio crudo & craffiore, quod præcipuum eft indicium humorum, qui continentur in venis; ex qualitate cutis, quæ quodammodo fuerit tumida, albicans, & fine colore: ex præcedente victus ratio e, quam verifimile eft talem fuiffe, vt potuerit fobolem humorum crudorum generare. Denfitatem & conftipationem cutis demonftrāt inter cætera externæ caufæ, vt fi æger ac potiffimum antea factus calidior, vel propter laborem, vel propter caliditatem loci, vel aliter fe expofuerit aeri frigidiori, fi natauerit in aquis frigidis, fi fe lauerit in balneis, vel fuapte natura, vel ab arte aftringentibus, aut alia præcefferint, quæ potuerint cutim exficcare, denfare, & conftipare, preterquam quod fi hæc res diligenter animaduertatur, poterit & Medicus ipfis fenfib. & aliis modis multa colligere argumenta, quæ huiufmodi conftipationem poffunt demonftrare, de quibus fermonem habet Gal. cum aliis locis, tum maxime 3. de tuenda valetudine, cap. 10. Si demum æger vitam viuat otiofam & delitiofam, nullis indiciis opus eft.

Obftructionũ figna.

Itaq; illud vnum iam reftat, vt ad curationem accedamus, cum fcribat Galen. appetentiam aboleri & imminui ab iifdem caufis, quæ tantummodo magnitudine & vehementia differant, nos curationem vtriufq; fub vnica ratione comprehendemus. Si itaq; ventriculus laboret proprio morbo, nempe aliqua intemperie, vel fimplici, vel compofita, vel cum materia, vel fine materia, iam didiciftis rationē curandi huiufmodi morbos: primum vacuanda eft materia, fi adeft, deinde tollenda eft intemperies præfidiis tum internis, tum externis, quæ non eft vt rurfus fine vtilitate repetantur. Sin autem ventriculus laboret per confenfum cerebri, cordis, vel aliarum partium, vel corporis vniuerfi, tunc ante omnia habenda eft ratio partis primum laborantis, tanquam caufæ, fine qua morbus ventriculi curari non poteft.

Curatio.

Quatenus verò ad illos pertinet qui nihil appetunt, extincta appetitrice facultate, vt accidit in febrib. vel aliis morbis malignis, ex præcepto Galeni, omni induftria perfuadendi, imo vero cogendi funt vt comedant: fortiores, inquit Gal. 3. epid. fecto 3. com. 58. qui vim fibiipfis afferentes, cibum oblatum abfumpferunt, omnes fere fuperftites fuerunt: quæ fententia fuit repetita ab Auicen. prima quarti cap. de febre peftilenti.

Si adfint obftructiones in iecore, venis, vel aliis partibus, quæ illarum attractionem impediant, conueniunt amara, abftergentia, & quæ obftructiones poffint auferre, fed ita tamen, fi id res poftulet, vt totum corpus antea vacuetur, & fectionē venæ & purgatione, & aliis modis, de quibus tractabimus fuo loco.

Obftructionũ curatio.

Si perdatur appetentia propter nimiam abundantiam humorum & fangui-

nis, quod euenit frequentissime, siquidem non desunt quamplurimi, qui totos dies & noctes potant & comedunt, gulæq; noua quærunt irritamenta, nullum est præsentaneum magis remedium, quam sit inedia & ieiunium: ad quem modum testatur Gal. 6. epid. secto. 4. com. 17. se quosdam de perdito ciborum appetitu conquerentes, ad multum diem inediã macerando esurientes reddidisse. Habetis lepidam illam fabellam opulenti illius Abbatis apud Boccatium, qui laborans morbo ventriculi, & perdita appetentia, ac propterea accedens ad thermas captus à quodam latrone, diuq; custoditus sine vllo propemodum alimento, breui appetentiam & sanitatem recuperauit.

Fabula.

Si fuerint humores crudi, crassi & viscidi, ex quibus densata & constipata cute prohibeatur naturalis digestio & vacuatio corporis, si fuerint in vasis, primum quæratis illos attenuare, incidere, abstergere, cùm melle rosaceo, syrupo de betonica, de hyssopo, oxymelle simplice, &c. secundum hanc formam:

Syr. præparãs pituitam.

℞ *Mellis rosati colati* ℥ ij.
Syrupi de betonica.
Oxymellis simplicis ana ℥ j. *Misc. pro duabus vicibus.*

Sic in victu vtamini capparibus aceto conditis, oliuis muria præparatis, piscibus salitis, ouis piscium salitis, & aliis id genus, quæ simul sunt grata & opportuna. Deinde isti humores euacuentur leui aliquo medicamento. Si vero humores tales contineantur in ambitu vniuersi corporis, si ita ferat occasio, præcedente generali euacuatione, illi pariter discutiendi sunt & vacuandi, minime per aluum, sed per ipsam cutem, sudoribus, balneis, frictionibus, inunctionibus, de quibus diffuse tractat Gal. in lib. de tuenda valetudine. Demum vero si propter nimiam cutis densitatem & constipationem corpus nequeat digerere & transpirare, præsidiis moderate calefacientibus & humectantibus agendum est: itaq; conueniunt moderatæ corporis exercitationes, leues, faciles, & longiores frictiones, non linteis, sed manu factæ, balnea aquæ dulcis calidioris, inunctiones moderatæ calide, ex oleo dulci, tenui, amygdalarum dulcium, chamomælino, & aliis id genus, quæ possunt externas corporis partes calefacere, humectare, mollire, ac laxare, de quibus loquitur diffuse Galenus 8. metho. cap. 2. vbi agit de curanda febre ephemera propter meatuum constipationem.

CAPVT VII.

De canino appetitu.

POst abolitam & diminutam appetentiam sequitur vt tractemus de deprauata, quam dicimus esse duplicem, alteram quando ægri immoderate & præter modum appetunt alimenta: alteram quando appetunt res à natura abhorrentes, quã quidem materiam alioquin pulchram & vtilem cum plerique omnes interpretes, & veteres & recentes tractent admodum perplexe & confuse, nos conabimur pro viribus perspicue & ordinate tractare, incipientes à priori differentia, quæ pertinet ad immoderatum appetitum.

Appetitus deprauatus quotuplex.

Tria sunt nomina quib. auctores hoc symptoma solent vocare, 1. est immoderata appetentia simpliciter. 2. est appetentia, quam caninam appellant. 3. est, quod dicitur Bulimos, quę fere consueuerunt simul confundere, quasi isthæc tria nomina vnum & idem significent, cum tamen, mea sententia, inter se longe differant: quam quidem istorum nominum distinctionem licet nobis colligere ex Gal. tum aliis locis, tum potissimum 2. apho. com. 21.

Nam-

Namque immoderata appetentia simpliciter est maximum cibi desiderium, quale plerumque videmus fieri in athletis, in his qui vehementissime laborant, vigilant, vel aliter insignes patiuntur corporis dissolutiones, quæ tamen appetentia sumpto alimento quiescit. Canina autem fames talis est ac tãtus ciborum appetitus, vt ægri quantumuis copiose & frequenter comedant, nunquam satiari possint. Bulimos vero definitore Galen. in 2. apho. com. 21. nihil aliud est, quam labefactatio facultatis à frigore externo, quæ quidem à fame inchoauit, sed tamen famem amplius non habet adiunctam. Hæc est proba declaratio istorum trium nominum, ex qua equidem puto hanc tractationem plurimum lucis accipere posse.

Itaque canina appetentia, de qua agimus in præsentia, est perpetua, maxima, atque insaturabilis fames; plerique addunt, cum vomitu & alui deiectione, quæ sane differentia non videtur fuisse prætermissa à Galen. 6. de locis affectis cap. 3. vbi scribit, hosce ægros simul atque affatim repleti fuerint, paulo post aut per vomitum, aut per aluum graue id onus deponere, quod ferre nequeunt. Sed notandum Galen. loqui disiunctiue, aut cum vomitu, aut cum alui deiectione, sicuti etiam disiunctiue loquitur Rhasis, qui ita habet: cum quis famem assidue patitur, & cibus post comestionem adeo grauat, vt aut vomere, aut per inferiorem partem ipsum eiicere cogatur, &c. Quamobrem canina fames est assidua & insaturabilis ciborum appetentia, vel cum vomitu, vel cum alui deiectione. Itaque erit symptoma actio læsa deprauata appetitricis facultatis oris ventriculi. *Definitio.*

Differentiæ huius symptomatis præcipue sumuntur à causis, in quibus quidẽ etsi auctores maxime dissentiunt, in eo tamen videntur omnes conuenire, huiusmodi causas esse varias ac multiplices. Alexand. tres ponit, intemperiem frigidam, intemperiem calidam, & imbecillitatem facultatis retentricis. Auicen. ponit longe plures: primam vacuationes & febres prolixas & resoluentes corpora; secundam debilitatem virtutis retentiuæ in corpore: tertiam caliditatem superfluam in orificio stomachi, resoluentem & requirentem instaurationem: quartam superfluitatẽ caloris in toto corpore, & in extremitatibus eius, quæ resoluat, & cogat venas vti suctione, quæ tandem perueniat ad os ventriculi: quintam externam aeris caliditatem, ac præcipue si corpus fuerit rarum & resolubile: sextam superfluitatem raritatis propter calidiorem intemperiem digestiuam & resolutiuam, ac maxime si externa accedat quoque caliditas: septimam catarrhum ex cerebro descendentem ad ventriculum: octauã vermes & serpentes magnos, quæ animalia omnia deuorãt, & dimittunt corpus & ventriculum inania: nonam humorem acetosum, melancholicum, aut pituitosum, commouentem os stomachi: decimam & vltimam superfluas vigilias, quæ resoluunt & extrahunt humiditates ad exteriora sequentes dilatationem caliditatis. Has omnes causas ponit Auicenna appetitus canini, ex quibus auctores deinceps, ac præcipue expositores nostrorum temporum, accipiunt quidã plures, quidam pauciores. Altera aũt ex parte Gal. vnicam tãtum caninæ appetentiæ causam ponit, nempe intemperiem frigidam oris ventriculi, vel cum materia, vel sine materia, qui dicit ad hunc modum 2. apho. com. 21. Canini appetitus fieri consueuerunt vel propter solam intemperiem frigidam, vel propter humores acidos, quos exsorbuit os ventriculi. Quid igitur statuendum est? Ego quidem censeo Alexand. Auicen. ac cæteros illorum imitatores male, Galenum autem bene sentire. Nam cum fames canina sit continua, & quæ cibis, quãtumuis frequenter & copiose exhibitis, satiari non potest, vt causa quoque adsit stabilis & continens, & quæ per- *Differentia.* *Causa.*

 petuo

petuo hunc sensum præbeat, necesse est. Cæterum illi omnes, mea sententia, fuint hallucinati, propterea quia confundunt eas voces, de quibus diximus à principio, ac speciatim nesciunt distinguere vehementem appetitum simpliciter à canina appetentia. Sed quis hoc loco nobis obiiciat Gale. qui 1. de symptomatum causis cap. 7. non tantummodo vnam, sed duas causas canini appetitus ponere videtur: alteram cum acidus quispiam humor vitiosum vetriculum mordet: alteram vbi totum corpus immodice euacuatur, siue id fiat propter robur & violentiam caloris vniuersi corporis, siue propter imbecillitatem facultatis retentricis. Ad hoc respondeatis, Galen. eo loco sermonē habere de vehemēti atq; intenso, minime autem de canino appetitu: quam quidem Gale. mentem illius verba manifeste declarant: cum enim tractasset de abolita & imminuta appetentia, deinceps agit de deprauata, quæ sola quantitate modum excedit, quæ certe non alia est quam vehemens & intensa appetentia, quam inquit à nonnullis famem vocari caninam, adeo vt certum sit, Galen. eo loco minus proprie loqui, atq; ex sententia aliorum: siquidem multi etiam hoc tempore & vulgo omnem vehementem appetitum famem caninam solent appellare: sed præterea, si res ipsa consideretur, nullo modo fieri potest, vt ex nimia totius corporis vacuatione, ac sine peculiari & permanente morbo ventriculi, generetur fames, quæ neque momento temporis intermittat, neque vlla ciborum copia & frequentia satiari possit: siquidem quomodocunque tandem vniuersum corpus digeratur ac dissipetur, verisimile est, vel potius necessarium, repleto ventriculo, aliquo, saltem breui tempore, comedendi appetitum remitti & quiescere, donec rursum generalis ea fiat dissipatio, quam certum est in instanti fieri non posse. Quod si Galen. hoc modo intelligatur, vt certe debet intelligi, vtique fatebimur eum sibi ipsi cōsentire, & veras vtriusque, & ingentis appetitus, & caninæ famis causas tradidisse. Nam reuera quatenus pertinet ad intensum appetitum, si memoria repetantur quæ iam diximus de naturalis famis generatione, cum digestio & inanitio illarū partium quæ sunt sub cute, sint in causa, cur illæ per venas à partibus proximis attrahant, vt tandem attractio perueniat ad os ventriculi, nulli dubium esse potest, si talis digestio & dissipatio fiat immoderate, & supra naturę institutum, quin immoderata quoq; attractio & suctio cæterarum partium, ac postremo ipsius ventriculi fiat, ex quo deinceps necesse est ingentē atq; immoderatam appetentiam excitari. Quamobrem summa cum ratione immodica totius corporis vacuatio, posita à Galeno, & quæcunq; huiusmodi euacuationem possunt efficere, maxime exercitationes, vigiliæ, & alia id genus, de quibus prolixe Auicen. statuendæ causæ sunt ingentis appetitus. Inter quas certe digna est maxima animaduersione causa vermium, quorum Gal. quoque mentionem habet in libello de theriaca ad Pisonem cap. 15. qui scribit theriacam potenter strangulare eos lumbricos qui morantes in intestinis, maximum alimenti desiderium excitant, nec non mirabiliter eiicere ex intestinis latum illum vermem, qui susceptum deuorat alimentum, atque ideo totum corpus extenuat. Sic Alexand. libr. 7. cap. 4. recitat historiam cuiusdam mulieris, quæ cum multa & immodica alimenta acciperet, omniaque concoqueret, & nunquam saturari se diceret, tandem accepta hiera vermem proiecit, qui longitudine duodecim cubitus & plures habere putaretur, cum quo verme immoderata & violenta illa fames statim conquieuit: in qua tamen re Alexand. fuit deceptus, cum censuerit hunc affectum fuisse bulimum, in quo nulla prorsus est fames, vt postea videbimus.

Obiectio. *Vermes.* *Historia.*

Statueba-

Statuebamus cum Galen. vnicam tãtum causam famis caninæ, nempe intemperiem oris ventriculi frigidiorem, vel cum materia, vel sine materia: verũ Alex. & Auic. hic rursum Gal. sunt molesti, qui contendunt famem caninã fieri posse ab intemperie non solum frigida, sed etiam calida, quæ dissoluendo humores ventriculi, illum reddat inanem, efficiatq; tristem illum sensum ac famẽ: in qua quidem re illi mea sententia decipiuntur. Nam sicuti negandum non est, caliditatem vniuersi habitus corporis, quæ raritatem cutis laxitatemque, & ingentẽ dissolutionem efficiat, inanitis cunctis partibus, in causa esse vt fiat fames: ita nullo modo fieri potest, vt ex intemperie ventriculi calidiore itidem fames generetur, quę potius laxat os ventriculi, ac fundit humores, quibus illud possit repleri, vt supra demonstrauimus ex Galen. in 1. de sympt. causis cap. 7. *An ab intemperie calida possit dependere.*

Præterea cum Galen. reponat inter causas intensi appetitus acidorum humorum vitium, isti autem sint duo tantummodo, pituita & melancholia, cũ nemo dubitet de acida pituita, quęritur an acida melãcholia vtcunq; possit famem excitare? De qua re est insignis & diu agitata cõtrouersia inter Auic. & quosdam recentiores, quam cum nolim in præsentia longius agere, illud nobis fuerit satis ex Galeni sententia in libello de plenitudine. cap. 11. nec non 6. de locis affectis cap. 1. non solum pituitã, sed etiam melancholiã, si acidę fuerint, posse famẽ efficere, propterea quod, vt dicit Galen. dicto 1. de sympt. causis cap. 7. quæ acida sunt, partium tenuitate vellicant & quasi mordent os ventriculi, ex quo eundem fere sensum in ipso excitant, quem suctio venarum solet excitare. Vtrum autem fames excitata ab eiusmodi humoribus, sit secundum vel præter naturæ institutum, de qua item re disputant Valerius Hispanus & alii recentiores, alias fortasse à nobis quoq; tractabitur. *An melancholia possit producere famem.*

Signa caninæ appetentię sunt manifestissima; ægri semper conqueruntur, alimenta postulant & comedunt, ventriculus perpetuo grauis est, cõtingit aliquando vomitus, nonnunquam copiosa alui deiectio, manifesta apparent indicia frigidæ intemperaturæ oris ventriculi, de quibus alias diximus. Si adsit in ventriculo pituita, erunt ructus & vomitus acidi, plurima sputa, alui excrementa humida. Si melancholia, erũt perturbatæ imaginationes, lien erit affectus, præcessere victus ratio & omnia quæ potuerint hanc intemperiem atq; acidos humores generare. Itaq; iam veniamus ad curationem. *Signa.*

Si fuerit intemperies simplex sine materia, simplicem præbet indicationem, vt nempe calefacientibus intemperiem tollamus, ac rebus pinguibus famem remittamus, quæ os ventriculi replere, laxare & mollire possunt, qualem rationem curandi habetis à Galen. in 2. aphor. com. 21. qui ex sententia Hippoc. laudat cum primis potum vini meracioris, id est, potentis, quod valenter calefaciat, & illud quidem copiosum, qualia sunt præcipue vina græca, quæ equidem censeo cum Auicen. exhibenda esse actu calida, cum actualis frigiditas quoquomodo possit intemperiem augere. *Curatio.*

De hoc tamẽ vino dubium est, vtrum debeat exhiberi ante vel post alimenta: Gal. loco citato videtur illud exhibere post sumptum alimentum. Auic. autem & alii magis illud probant ieiuno ventriculo: in qua re, si fuerit intemperies sine materia, crederẽ cum Auic. illud exhibendum esse ante cibos, quo tempore certũ est id multo magis posse intemperiem iuuare: si autem fuerit intemperies cum materia, ac præcipue si ægri habeant caput minus robustũ, quod ipse quoq; Gal. animaduertit,

fortasse

fortasse opportunius cum Galen. exhibendum foret post alimenta. Hoc ipso alterandi consilio possumus & alia administrare medicamenta, quæ calefaciant & intemperiem auferãt: interius est conserua betonicæ, menthæ, hyssopi, diacyminum, diacalamenthum, ac postremo mithridatum & theriaca. quam paulo ante vidimus apud Galen. hac in re habere magnam prærogatiuam. Exterius sunt olea, chamomælinum, amygdalarum dulcium, amararum, & alia id genus: in quibus quidem cunctis præsidiis, tam intra quam extra, id perpetuo est animaduertendum, vt ea declinemus, quæ adhuc magis possint cogere & constringere orificium ventriculi, magis autem illis vtamur, quæ illud mollire & laxare possint. Deinde Galen. instituit commodam victus rationem, edulia pinguia, oleaginosa, & quęcunq; ex multo oleo parari solent, ac potissimum adhibita cautione, ne quid permisceatur austeri vel acidi; forent itaq; opportuna alimenta, caro pinguis porcina, vitulina, gallinarum, coturnicum; iura item pinguia, sicuti iura intestinorum, quæ etiam ipsa possunt exhiberi pro alimento, adeo vt isti sanari possint summa cum delectatione & voluptate. Auicenna probat oleum cum saccharo: probarem ego oleum amygdalarum dulcium, hęc enim alimenta, & quæ horum imitatione facile possunt parari, laxant & molliunt os ventriculi, ipsamque famem insigniter obtundunt: qua quidem victus ratione Galenus fatetur se nonnullos sanasse, qui ingenti ac perpetua fame laborabant.

Interna medicamenta. *Externa.* *Cautela.*

Si vero fuerit intemperies cum materia, hanc primum decet abstergere, incidere, attenuare, cum melle rosato, oxymelle simplici, cum diacymino, diacalamentho, capparibus & oliuis præparatis: in rusticis cum porris, alliis, cepis & similibus. Deinde præparata materia, nisi illa commode possit educi per vomitum, purganda est leuiori aliquo medicamento: expurgato ventriculo deinceps alterantibus agendum est.

Prognosticũ. Atque hactenus de fame canina, vbi nec id postremo hoc loco prætermittendum est, quod pertinet ad prognosticum, curationem esse maxime difficilem, cum frequenter huiusmodi morbus deducat homines ad cæliacam passionem, lienteriam, dysenteriam, hydropem, bulimum, syncopen, & tandem ad mortem. Sequitur de bulimo.

CAPVT VIII.

De Bulimo.

INter plurimos scriptores de morbis, nescio an sit aliquis, vno excepto Galen. qui probe intelligat naturam huius affectus: conuenit tamen inter omnes, hac voce ingentem prorsus famem significari, sicuti ipsa nominis ratio videtur persuadere: nam hæc dictio græca βϋ, aliis adiuncta vocibus, videtur habere vim augendi significationes earum: ex quo factum est vt quamplurimi censeant famem caninam & bulimon vnum & eundem affectum esse, simulque tractant de vtroque sub vno capite: sic Theodorus Gaza, optimus alioqui interpres, bulimum vbique vertit caninam appetentiam: alii confundunt bulimum cum pica, ex quibus est Alex. Aphrodisæus in suis problematibus; alii aliter censent: quantum vero omnes fuerint hallucinati, satis demonstrat Galen. qui dicit apertissime, bulimum longe differre à canina appetentia, imo vero in eo omne prorsus alimenti desiderium auferri, scribit enim ad hunc modum: Qui bulimum putant famis nomine dictum fuisse ab Hipp. hi mihi videntur absurde eius verba audire, primum quod pro generali oratione

parti-

particularem faciunt; deinde quod falſum etiam dicunt, ſiquidem bulimos eſt virtutis proſtratio ab externa frigiditate profecta, qui à fame quidem principiũ ſumit, ſed famem amplius non habet adiunctam. Hæc vera eſt atque legitima deſcriptio iſtius affectus; ex quibus apparet, bulimon non illud eſſe quod nomen ipſum ſonat, ingentem ſcilicet famem, quæ quamuis principio fuerit, paulo tamen poſt nulla prorſus exiſtit, & in totum languente nimium ventriculo, ac pene extincta illius caliditate aboletur: imo vero idem Galen. teſtatur 1. ad Glaucon. cap. 14. bulimum nihil aliud eſſe, propter imbecillitatem virium, quam deliquium animi. Auic. 3. canone fen 13. tractatu 2. cap. 15. ſatis commode mihi videtur hunc affectum definire, quem ſimul cum Serapione appellat famem vaccinam.

Bulimos, inquit, eſt fames membrorum, cum ſatietate ſtomachi. Sunt igitur membra famelica valde, & indigentia nutrimento, & ſtomachus reſpuens ipſum, & quandoque res peruenit in eo ad ſyncopen, & venæ quidem ſunt vacuæ, ſed ſtomachus reſpuit cibum abhorrens ipſum. Hæc Auicen. de bulimo, qui fortaſſe melius quam cæteri omnes, & ad mentem Galeni magis.

De cauſis huius affectus antiquiores Medici non conſentiunt. Alexand. vult illum fieri ex immoderato calore & imbecillitate oris ventriculi. Gal. ſtatuit eum fieri ex vna intemperie ventriculi frigidiore, & illa quidem quæ ab externa intenſa refrigeratione oriatur. Auic. quaſi medio quodam modo cum Galeno aſſerit, bulimon fieri ex intemperie frigida, necnon cum Alex. ex intemperie calida. In qua diſſenſione etſi negandum non eſt, facultatem oris ventriculi poſſe labefactari, non modo ex frigida, ſed etiam ex qualibet intemperie, quod ſupra notauimus ex Gale. tamẽ equidem puto hunc affectum potiſſimum ac maxima ex parte fieri ex intemperie frigidiore, & illa quæ habuerit maximam ac violentiſſimam occaſionem, qualis eſt diuturna mora in aere frigidiſſimo; quando vix fieri poſſe videtur, vt ex intemperie orta propter leuiorem cauſam, ægri deducantur in tantum vitæ periculum. Itaque tenenda eſt ſententia Galen. bulimon fieri ex intemperie ventriculi frigidiore, quæ ſpeciatim ortum habeat ex frigiditate admodum vehementi ipſius aeris. Cum Galen. inter cæteros conſentit Plutarchus, qui in ſympoſiaſis lib. 6. cap. 8. aſſerit, eos potiſſimum tentari bulimo, qui per altam niuem iter faciũt: quo morbo dicit laboraſſe Brutum, qui Dyrrhachio Apolloniam tendens in magnum vitæ diſcrimen incidit ex hac affectione: nix enim alta erat & qui commeatus portabãt nemo ſequebatur: cum igitur ille animo deficeret & animam ageret, neceſſario milites ad muros accurrerunt panem poſtulatum ab hoſtibus, quo ſtatim accepto Brutum refecerunt, qui illa vrbe potitus propterea omnes clementer tractauit. *Cauſa.*

Signa ſunt propemodum manifeſta, ægri prorſus omni priuantur appetentia, torquentur ſtomacho, viribus deficiunt, animo linquuntur, refrigerantur corde & extremis partibus, habent pulſus raros, tardos, paruos, & imbecilles, quos ſæpenumero excipit ſyncope & mors: præceſſere fames, externa inſignis refrigeratio, & quæcunque ventriculum & corpus vniuerſum potuerint inſigniter refrigerare: Accedo ad curationem. *Signa.*

Cum ſcribat Galen. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. in bulimo tria reperiri, refrigerationem ventriculi, indigentiam & imbecillitatem, tres pariter nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, vt calefaciamus, vt expleamus, vt roboremus ventriculum: inter quæ etſi debilitas virium, quibus frequenter ſuccedere ſolet animi deliquium, veluti quoddam ſymptoma ad alia ſequatur, tamen eſt tanti momenti, vt *Curatio.*

ſumpta

ſumpta indicatione ab eo quod magis vrget, ex doctrina Galeni 7. metho. cap. 12. omnem ad ſe trahat curationem. Itaque omnium primum eſt animaduertendum, an æger deliquerit animo, ſicuti euenit Bruto, aut ſaltem prope ſit vt delinquat: in quo caſu cæteris omnibus neglectis, nos decet conari omni ſtudio, vt animus ad ſe redeat, id quod fiet, docente Galen. tum aliis in locis, tum maxime 1. ad Glaucon. cap. 14. ſi primum adhibeantur reuulſiones, quarum ſpeciatim mentionem facit ex Archigene 8. de compoſ. med. ſecundum locos cap. 8. quales ſunt extremarum partium frictiones, ligaturæ, lotiones cum aqua calidiore, ſi pilorum euulſio, & aliarum ſenſibilium partium vellicatio: deinde ſi boni & grati odores naribus offerantur, ſicuti origani, pulegii, calamenthi, fructuum, malorum citoniorum, carnium aſſatarum, inter cætera autem odores vini aromatici ac panis recentis videntur hac in re habere inſignem prærogatiuam, qui quidem odores non ſolum profunt ea ratione, quod ſuccurrant ſymptomati, ſed etiam quoniam nutriunt ſpiritus, & reſtaurant vires: namque vt dicit Galen. 2. aphor. com. 11. ex auctoritate Hippocr. in lib. de alimento, qui indigent celeri alimenti appoſitione, his humidum ad recuperandas vires remedium optimum eſt: quod ſi adhuc multo celeriore indigeant, odoribus ſunt recreandi.

Vbi vero æger fuerit immunis defectus animi, tunc cæteris indicationibus ſatisfaciendum eſt, quæ erant duæ, altera vt corpus nutriatur propter defectum alimenti: altera vt calefiat ventriculus propter frigidiorem illius intemperiem. Primæ indicationi ſatisfiet, ſi alimenta exhibeantur quæ cito & facile poſſint vires inſtaurare, qualia ſunt panis ex vino, & illo quidem calido, vt citius penetret, oua ſorbilia, panis ex optimo iure præparatus, ferculum illud vulgare quod conficitur ex ſucco carnium contuſarum, & alia id genus, quibus haud fuerit inutile permiſcere aliquid cinnamomi, piperis, vel alterius aromatis. Quod ſi ægri nequeant cibos aſſumere, ore aperto & omni adhibita induſtria cogendi ſunt, vt illos aſſumant. Poſteriori autem indicationi ſatisfiet ea ratione, de qua ſatis diximus in curanda frigida intemperie ventriculi. Sequitur pica.

Alimenta cito nutrientia.

De Pica.

IAm ſupra diximus ex Galeni ſententia, deprauatam appetentiam eſſe duplicem: alteram quando homo immoderate & præter modum appetit alimenta, de qua ſatis diximus: alteram quando appetit quæ ſunt à natura aliena, de qua agendum eſt in præſentia. Hic affectus Græcis κίττα, Latinis pica vocatur, alii picationem interpretantur. Plinius grauidarum malatiam appellat, Lucretius pelaptiam. Nomen autem huic malo impoſitum eſt Ariſtotelis teſtimonio 3. de hiſtor. animalium cap. 4. à pica aue; nam vt hæc auis pictam in plumis varietatem oſtendit, ita in hoc malo grauidæ potiſſimum mulieres omnis generis prauos appetunt cibos: alii vero vt dicit Plinius, hoc vitium ita dictum fuiſſe putant, quod hæc ipſa auis eo ſæpe affectu tentari ſoleat. Huius affectus natura, differentiæ, ac ſymptomata copioſe atque accurate deſcribuntur à Galeno 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. quorum ſumma eſt talis. Primum quidem huiuſmodi ægroti prauas & à natura abhorrentes qualitates appetunt, varia autem iſta ſunt pro varietate vitioſi excrementi, obſidentis os ventriculi; ex quorum excrementorum putredine & corruptione cum variæ prorſus ac multiplices qualitates & formæ gigni poſſint, facile fit, vt varii quoque & multiplices deprauati appetitus contingant, quorum vix proba-

probabilis ratio reddi poteſt: plurimi appetunt acida & acerba, quandoque acria, terram, extinctos carbones, calcem, & alia eiuſmodi abſurda: alii appetunt quædam obſcœniora: ego olim domi habebam puellam, quæ auidiſſime candelas cereas deuorabat.

Vtrum autem iſti appetant ſimilia vel diſſimilia illi vitioſo excremento, quod continetur in ore ventriculi, non omni ex parte conueniunt auctores: ego quidem cenſeo, (nolo autem hanc rem ſubtilius diſputare, quæ nihil ad curationem pertinet) hoſce ægrotos appetere res contrarias, & quæ poſſint illius excrementi vitium corrigere: exempli gratia, ſi fuerit excrementum humidum, vt appetant carbones, & id genus exſiccantia, ſi fuerit calidum, vt appetant acida, fructus immaturos, & ſimilia. Ratio quæ imprimis mihi iſtud perſuadet, illa eſt, quia, vt dicit Galen. in arte medica cap. 67. malæ temperaturæ quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his quæ naturales exiſtunt, quoniam contraria, non autem ſimilia appetunt, vt naturales. Quod ſi ex naturali appetitu illa appetimus, quæ ſunt nobis ſimilia, & ex quibus nutriri poſſumus, cur non contra nobis liceat colligere, propter copiam prauorum excrementorum, quæ ſunt præter naturam, ægrotos contraria appetere, ſicuti euenit in intemperaturis præter naturam. *An ſimilia appetant.*

Deinde Galen. aſſerit, hoc morbo mulieres potiſſimũ viſcoſis refertas humoribus laborare conſueuiſſe, cum vtero gerunt, idque vitium compluribus earum perdurare vſque ad ſecundum & tertium menſem, quo deinceps tempore, nempe quarto menſe, malum quieſcit, tribus quidem de cauſis: primum quod vitiati humores crebris vomitionibus, quibus grauidæ infeſtantur, ſint præcedentibus menſibus euacuati: ſecundo quoniam vitioſus ille humor tempore fuerit concoctus, propterea, quia propter faſtidium quo grauidæ frequenter laborant, parum cibi plane ſumpſerint: tertio quod plenitudo, aut verius cacochymia, vacuatione quæ per fœtum facta eſt, fuerit imminuta: nam primis duobus aut tribus menſibus, quibus prægnantes hoc vitio laborant, fœtus parum ſanguinis ad ſe trahit, eo quod adhuc minimus ſit, adeo vt hoc tempore ne fœtus quidem nominetur, ſed conceptus, quemadmodũ Gal. docet lib. 1. de ſemine: vbi vero cõceptus maior fit, copioſiorĩq; indiget alimento, tunc non ſolum quod in venis optimum eſt, ſicuti antea faciebat, ſed aliquid etiam vitioſi ſimul attrahit, ex quo fit vt totum corpus plenitudine laborare deſinat, & nimis vitioſo ſucco infeſtetur. *Quo tempore inuadat mulieres.*

Illud poſtremo addit Gal. viros quoq; perinde atq; mulieres quandoque huiuſmodi prauas qualitates appetere, cum ſcilicet ipſis in ventriculi orificium ſimilis aliquis vitioſus ſuccus procubuerit, inter quos experientia demonſtrat, pueros longe magis quam adultos huic morbo obnoxios eſſe: cum enim illi plurimum ſint voraces, & in omni victus ratione grauiſſimos errores ſoleant committere, vitiata prorſus coctione vt multa generent excrementa neceſſe eſt, quę deinceps praua acquiſita qualitate incidentia ori ventriculi, ſunt in cauſa, vt illa appetantur, quæ ſunt abſurda & à natura hominis abhorrentia. *Morbus etiã eſt Virilis.*

Signis quæ hoc vitium demonſtrent, nullis opus eſt, cum ſint maniſeſtiſſima: itaque accedamus ad curationem, quæ tota videtur duas præcipue partes cõtinere: alteram quæ pertinet ad vacuandos vitioſos ſuccos, qui continentur in ore ventriculi: alteram quæ proſpiciat ipſi ventriculo laboranti, ſi quam intemperiem contraxerit: ſed cum maiori ex parte laborent hoc morbo vtero gerentes mulieres, quas auctore Hipp. in aphor. non licet purgare primis menſibus, nulla ratio magis *Curatio.*

tuta

tuta & falutaris curandi illas, mea fententia poteft inftitui, quam fit proba & accommodata victus ratio: quod fi mulieres tamen fint faciles & procliues ad vomitum, ille placide ac fine labore excitatus, fine dubio poterit vehementer prodeffe: fed his præterea leuiora nõnulla tuto poffunt offerri, quæ vitiatũ vtcunq; humorẽ poffint detergere & vacuare, exempli gratia, mel rofaceum cum oxymelite fimplici: ita extra poterit ventriculus moderate foueri oleo de abfinthio, maftichino, & fimilibus. At vero fi pueri ad eam ætatem peruenerint, in qua velint & poffint aliquo faltem modo expurgari, vel adulti hoc morbo laborent, his primum exhibeatis quæ poffint vitiofum humorem incidere, detergere & præparare: deinde illos decet & femel & bis euacuare, fed leuiore aliquo medicamento, quale imprimis eft aloe, hiera, & quæ ex his componuntur. Demum vero habenda eft ratio ventriculi laborantis, ea ratione, de qua iam diximus in curanda ventriculi imbecillitate. Et hactenus de deprauata appetentia, fequitur de fiti.

CAPVT IX.

De Siti.

SItis, vt placet Arift. 2. de anima, eft appetitus frigidi & humidi, ficuti fames eft appetitus calidi & ficci. Illud vero primo loco eft notandum, quod dicit Galen. 1. de fymptom. caufis cap. 7. in appetentia potionis eadem contingere fymptomata, quæ dicimus euenire in appetentia alimenti: namq; fitis vel prorfus tollitur, quando corpus nulla eget potione; vel minuitur, quando homo fitit debiliter, & minus quam conueniat inftituto naturæ: vel deprauatur, quod fit dupliciter; vno modo quando immoderata appetitur potio: altero quando appetuntur prauæ & alienæ qualitates. Sed nonnulli dubitant, vtrum imminuta vel abolita appetentia potionis debeat reponi inter fymptomata morbifica: fiquidem nihil vel parum fitire nõ videtur effe res præter naturam, imo vero contra videtur defiderabile, iucundum & falutare, vel non fitire, vel debiliter. Ad hoc refpondeatis, debilem & abolitam appetentiam potionis fymptomata effe, atque omnino præter naturam: namque vt dicit Galen. 4. de vfu partium cap. 5. Hipp. in libr. de alimento circa finem, potionem & humiditatem vocat ὄχημα τροφῆς, hoc eft, vehiculum alimenti; neque enim ex ventriculo in venas commode tranfumi poterat chylus, iam factus ex alimentis, nec facile pertrãfire venas, quæ funt in hepate & multæ & anguftæ, nifi tenuis quædam & aquofa humiditas fuiffet ei permifta: quare fi quis vel nihil vel parum fitiat, ac propterea non bibat, is deftituetur hoc vehiculo alimenti, ex quo vt multa fequantur incommoda neceffe eft: nam ficuti cibus ad nutritionẽ, ita potus ad diftributionem eft neceffarius. Sed præter hæc potus præftat alium præclarum vfum ventriculo, nempe bonam & facilem concoctionem. Cum enim fint multæ fpecies concoctionis, de quibus alias tractabimus, iam didiciftis ex Arift. & Galen. eam coctionem quæ perficitur in ventriculo, effe fimilem elixationi; proinde illa non fit recte atque vt conuenit, nifi in ventriculo fit humor qui proportione refpondeat alimentis, quæ alioqui potius vruntur, quam coquantur: ficuti accidit alimentis externis quæ coquuntur. In qua re tum alii, tum potiffimum Altimarus, atque etiam Trincauellius decepti funt, qui aduerfus Galeni doctrinam & rei naturam afferunt, eam tantummodo fitim inter morbifica fymptomata effe reponenda, quæ crefcit, & naturalis cibi terminos excedit, &c.

Caufas trium fymptomatum, abolitę, imminutæ, & deprauatę appetentię potionis,

Symptomata fitis.

Vfus potus.

Cauf.

tionis, præclare explicat Galen. 1. de symptomatum causis cap. 7. Nam quæ veluti priuatio potionis est, prouenit propter duas causas: alteram frigoris & humoris excessum: alteram quia ventriculus suum potionis desiderium non sentit. Deficiens vero siue imbecilla appetentia potus generatur, vbi iam dictę duæ causæ adsint quidem, sed minus vehemétes & debiliores. Deprauata autem potionis appetentia deprauato alimenti appetitui proportione respődet: immoderata enim appetitur potio, quotiescunq; in ipsis vẽtriculi tunicis vitiosus quispiam humor salsus aut biliosus cõtinetur: interdum vero cum natiua in ipso humiditas veluti feruet. Prauæ demum & à natura alienæ potiones appetuntur pro ratione eius humoris, qui in ventriculo dominatur, vt supra de pica diximus. Iis addit Gal. hæc symptomata his potissimum euenire cõsueuisse, qui longo tempore malo victu vtuntur, atq; ex eo sibi malorum humorum copiam coaceruant. Cæterum hasce causas à Gal. positas veras esse, facile potest intelligi, si memoria repetãtur, quæ ab ipso statutę sunt causæ sitis, & hoc ipso in loco 1. de symptomatum causis 1. de simp. med. facul. cap. 32. nec non 6. de locis affect. cap. 3. quæ non aliæ sunt, quam vel defectus humoris, vel excessus caloris. Quod si ita se res habet, vt certe se habet, certum est hominem vel parum, vel nihil sitire, propter contrarias causas, nimirũ quando frigiditas & humiditas abundant in ventriculo: nam quatenus pertinet ad alteram causam, quando ventriculus non sentit propriam passionem, sciatis illud posse euenire propter easdem causas, propter quas diximus ventriculum non sentire suctionem, quę ipsa est appetentia alimenti: pariter fit deprauata appetẽtia potionis, si vitiosi humores biliosi, salsi, calidiores, adhærent ori ventriculi: nam sicuti nimia fames generatur ex causa frigida, aut ex redundantia humoris acidi, ita nimia sitis fit ex intemperie calida & sicca, vel ex copia humoris salsi & calidioris. Ex quibus vno verbo licet colligere, illa omnia siue interna, siue externa, quæcunque illa fuerint alimenta, potiones, medicamenta, aer ambiens, immoderatæ exercitationes, vacuationes, & id genus alia, quæ possunt vel calefacere, vel siccare, vel simul calefacere & siccare, nec non gignere copiam flauæ bilis, salsæ pituitæ, vel alterius humoris calidioris, isthæc omnia iure posse sitim excitare: ex contrariis vero causis, quæ possunt vel humectare, vel refrigerare, vel simul humectare & refrigerare, nec non eiusdem rationis humores generare, vel nullam, vel minimam sitim excitari.

Galen. hoc loco recitat aliquot historias quorundam qui inexplebili siti mortui sunt, vnius qui viperam comederat: quorundam messorum qui vinum biberant in quo vipera mortua fuerat: alterius qui ex veteri vino fuerat inebriatus, &c. quas vnusquisq; legere apud ipsum potest. *Mortui ex siti.* Neque vero solum in huiusmodi symptomatibus ventriculus laborat proprio affectu, sed etiam per consensum aliarum partium: ad quem modum dicit Galen. 5. de locis affect. cap. 7. & 6. de locis affect. cap. 3. iecur sitim efficere, si calida & sicca intemperie laboret: hoc idem præstant viscera quæ in thorace continentur, vt cor & pulmo, de quibus itidem dicit Galen. in arte medica, cap. 64. Sic cerebro transmittente ad os ventriculi salsam pituitam, vel alium quempiam humorem calidum, contingit sitim suscitari; ac demum ventriculus siti laborat aliquando consentiente corpore vniuerso, sicuti accidit in febribus vel aliis eiusmodi morbis. *Sitis per consensum.*

Signa sitis vel abolitæ, vel imminutæ, vel deprauatæ, sunt manifestissima, nec sunt quærenda lõgius. Signa pariter quæ possunt demonstrare defectum vel excessum caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis, nec non copiam humorum, qui *Signa.*

proportione respondent huiusmodi intemperaturis, ex his quæ iam sunt à nobis tradita, facile possunt in memoriam reuocari.

Si demum laboret ventriculus per consensum cerebri, iecoris, & aliarũ partiũ, non deerunt signa quæ morbos cerebri, iecoris, & vniuersi corporis poterunt demonstrare, quorum tractatio ad eum locum pertinet, in quo ex proposito de cognoscendis & curandis vniuscuiusque, partis morbis agetur.

Signa diagnostica. De indiciis distinguentibus sitim prouenientem propter affectum ventriculi, ab altera quæ fit propter consensum viscerum contentorum in thorace, loquitur Galen. loco citato in arte med. cap. 64. Nam illi qui sitiunt propter caliditatem cordis & pulmonis, plus inspirant, longiusque exspirant, atque æstum sentiunt in thorace, & cum potauerint, non statim sedatur sitis, sed magis sedatur frigidi aeris inspiratione: qui autem sitiunt primum laborante ventriculo, percipiunt caliditatem in hypochondriis, non iuuantur à frigida inspiratione, atq; ex frigido potu statim recreantur.

Curatio. Iam agendum est de curatione, in qua illud primum memoria repetatis, quod supra diximus, sitim proprie morbum non esse, sed symptoma, & ideo illi non conuenire curationem, sed magis morbo à quo illa prouenit: quamobrem vera & præcipua ratio tollendæ sitis est, quæ respicit illius causam & morbum quem illa consequitur: etenim si vni attendatur symptomati, cum sitis maxime soleat potione sedari, pro tollenda multa siti, necesse fuerit multam quoque potionem propinare: copiosa autem potio multa pericula sæpenumero secum affert, quorum à Galen. quatuor enumerantur 6. de locis affect. cap. 3. primum est vomitus: alterum velox per aluum deiectio, vt in diarrhæa & læuitate intestinorum: tertium plurima in ventriculo mora: quartum nimia fluxio vrinæ, quam diabeten appellant. *Incommoda multi potus.*

Si quis obiiciat, in febre ardenti curari sitim insignem larga potione aquæ frigidioris, huic respondeatis, hoc remedium rationem habere non modo symptomatis, sed etiam causæ, quandoquidem frigida liberaliter bibita non modo sitim, sed etiam febrem potest extinguere. Itaque primum agemus de curando affectu, à quo sitis originem habet; deinde vero cum sitis sit admodum molesta, & hominem mirabiliter cruciet, nonnulla remedia proferemus, quæ illam saltem lenire & mitigare possint.

Si igitur imminuatur vel aboleatur sitis propter frigidam & humidam ventriculi intemperiem, primum instituatur victus ratio quæ possit calefacere & exsiccare, de qua diximus. Si hæc intemperies fuerit cum materia, illa primum exhibeantur, quæ possint eam detergere & attenuare: deinde illa expurgetur per hieram, pilulas aloephanginas, mel rosaceum solutiuum, & alia id genus: tum vero illa administrentur præsidia, cum interius, tum exterius, quæ intemperiem tollere possint.

Quod si abolita vel imminuta fuerit sitis, propter deperditũ sensum oris ventriculi, cum id multis modis fieri possit, de quibus diximus tractantes de abolita & imminuta ciborum appetentia, licet eam totam curationem ad hunc locum accommodare. Tandem si fuerit sitis deprauata, vt ægri immoderate sitiant & præter modum, vel à natura abhorrétes appetant potiones, quales sunt lixiuium, aqua marina, lotium, & alia id genus, cum vtraque hæc affectio proueniat ex intemperie vel calida, vel sicca, vel vtraque simul coniuncta, nec non propter vitiosos humores salsos, biliosos, & calidiores, ex his quæ hactenus sunt à nobis exposita, ac sæpius repetita,

petita, facile eſt vnicuique opportunam curandi rationem & accommodata medicamenta ſibi comparare, vt nolimus hac in re eſſe longiores. Igitur quod vnum reſtat, poſtremo hoc in loco agendum eſt de nonnullis medicamentis, quæ ad remittendam moleſtiam ſitis ſunt valde accommodata.

Diuinus Hipp. breuiſſima ſententia, vt perpetuo ſolet, vniuerſam curandæ ſitis rationem videtur præclariſſime explicare 6. Epid. ſecto 3. tex. 33. quæ eſt hæc. Sitim extinguunt os claudere, tacere, auram cum potu frigidam haurire. Continet aũt hæc ſententia quatuor præſidia, quorum primum eſt os claudere, ſecundum tacere: ſiquidem manifeſtum eſt oris apertionem, illiusque frequentem & aſſiduam commotionem, nec non multam loquutionem, oris humiditatem conſumere, illius partes calefacere, ſiccare, atque adeo ſitim inferre: ad quæ duo præcepta referri poteſt quies in vniuerſum, quam pariter conſtat poſſe & os ipſum, & totum corpus refrigerare, humectare, adeoque ſitim lenire & prohibere: ſicuti contra motus poteſt calefacere, ſiccare, & ſitim augere, prout demonſtrat altera Hipp. ſententia 6. Epid. ſecto 4. tex. 15. In calida natura refrigeratio, aquæ potio, & quies, conducunt. Tertium præſidium eſt frigidæ auræ inſpiratio & attractio, quod quidem illius præcipue ſitis medelam continet, quæ ex nimia caliditate cordis & pulmonis originem habet, ſicut euenit in febribus & aliis huiuſmodi morbis: huic enim ſiti, vt vidimus ex Galen. aere frigido ſuccurritur melius, quam potione. Quartum eſt remedium, frigida potio, quam certe licebit haurire aut ſolam, aut ſimul cum aura frigida: vtroque enim modo bibita, ſumma cum ratione poteſt ſitim extinguere. Ac ſane ſicuti tertium præſidium reſpicit ſitim oriundam ex nimia caliditate per conſenſum viſcerum quæ in thorace continentur: ita hoc poſtremum cumprimis pertinet ad alteram differentiam ſitis, quæ fieri ſolet laborante ventriculo aut calida, aut ſicca, aut vtraque intemperie, vel cum materia, vel ſine materia, cui ſine dubio longe melius ſuccurritur potu, quam aere: inter quos quidem potus Galen primum locum tribuit oxycrato, Latini poſcam dicunt, & eſt potio confecta ex multa aqua & modico admodum aceto: huius rationem reddit Galen. 1. de ſimpl. med. facult. cap. 29. & 30. Nam tametſi nec aqua ſola poſſit ſitim mitigare, cum nequeat facile ad vniuerſas corporis partes penetrare, neque acetum ſolum poſſit hoc idem efficere, cum nullam humectandi vim habeat: veruntamen ſi modicum aceti & multa aqua ſimul miſceantur, adeo vt acetum non poſſit quidquam detrahere de vi humectandi ipſius aquæ, cum illud propria tenuitate poſſit ad externas vſq; partes aquam deducere, iure hæc potio ad mitigandam & tollendam ſitim cenſenda eſt præſtantiſſima. *Oxycratum quid.*

Sed præterea ſunt quædam partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta, quorum meminere Medici antiquiores, quæ videntur in compeſcenda ſiti inſignem prærogatiuam habere. Dioſcorides probat ſuccum liquiritiæ, ſi eatenus in ore contineatur, donec liqueſiat: illius quoque decoctum eſt optimum. Galen. laudat lactucam & cucurbitam manducatas, ptiſana quoque fuerit præſtantiſſima: laudatur etiam quoddam Aſclepiadis medicamentum 8. de med. ſecundum locos, cap. 3. ex ſeminibus cucumeris ſatiui, ex ſeminibus portulacæ & tragacantho diſſoluto ex albumine oũi, ex quibus fiant pilulæ cõtinendæ ſub ore & lingua, quod certe medicamentum eſt optimum, cuius quoque mentionem facit Aetius lib. 9. cap. 4. & ſit exemplum:

Pilulæ sitim extinguentes.

℞ *Seminum cucumeris satiui*
Seminis portulacæ ana ℨ iiij.
Tragacanthi ℨ ij.
Dissoluto tragacantho cum albumine oui crudi fiant pilulæ.

Valde opportuna est decocta aqua ex seminibus lactucæ, cucumeris, liquiritiæ, secundum hanc formam:

Potio contra sitim.

℞ *Seminum lactucæ*
Cucumeris ana ℥ ß.
Liquiritiæ recentis ℥ I.
Aquæ communis lib. VI.
Fiat decoctio, & refrigerata bibatur vel sola, vel cum modico admodum aceto.

Vulgaris & valde efficax est muccago psilii & cydoniorũ, secundum hanc formã:

℞ *Seminum psilii*
Cydoniorum ana ℥ I.
Macerentur in aqua lactucæ, contundantur & extrahatur muccago, cui nonnulli addunt syrupum violatum, de endiuia, & in ore contineatur.

Sic familiariter continentur in ore pruna, cerasa acerba, melones, anguriæ, & alii fructus huiusmodi, qui conciduntur in rotulas paruas, & aliquandiu detinentur in aqua frigida: videatis Aetium loco citato: apud alios quoque non desunt & alia huiusmodi remedia, quæ non sunt inutilia. Atque hactenus de læsa appetentia, & de omnibus morbis pertinentibus ad ventriculum.

CAPVT X.

De Morbis Hepatis in genere.

Officium hepatis. IEcur, si Galen. credimus, omnium viscerum natura primum gignitur, etsi Arist. & Auer. aliter sentiunt: à natura constitutum est sedes facultatis appetitricis seu concupiscibilis, primum omnium venarum, ac generalis sanguinis instrumentum, quod Galen. testatur cum aliis locis, tum maxime 4. de vsu partium cap. 12. *Situs.* Sub septo statim collocatur, maximam illius regionem occupans, siquidem totam dextram septi partem contingit, nec non in sinistram quoque se exporrigit, nimirum *Forma.* ad mediam vsque costarum partem. Iecoris forma varia est, & adiacentium membrorum formis respondet: nam & superiori parte qua septum spectat, gibbum & læue admodum est, cauitati ipsius septi plane cõgruens: inferiori tamen non æque læue est, vt in parte superiore: dum enim ventriculo, duodeno intestino, vesicæ fellis, venæ portæ, locum præbet, non parum efficitur inæquale. *Substantia.* Substantia iecoris præcipue constat ex carne & venis: nec multum laboro in præsentia, siue venas ex iecore, siue iecur ex venis oriri cum Vesalio velimus, modo illud vobis constet, iecur nil aliud esse quam infinitam prope exilium venarum sobolem, cui propria ipsius caro & substantia nuper concreto sanguini quam simillima, & propterea mollis & rubra adnascitur, & quasi circumfunditur, vnde Erasistratus primus eam παρέγχυμα proprie consueuerat appellare.

Sanguis vbi primo generetur. Insignis est controuersia inter philosophos & medicos de sanguinis generatione. Gal. & cum illo omnes medici statuunt carnem iecoris primum instrumentũ esse quo ex chylo sanguis generatur. Aristotel. opinatur in cauo cordis receptaculo sanguinem generari: ac demum sunt nonnulli qui arbitrantur venosum genus,

genus,id eſt omnes venas ad ſanguinem generandum, à natura conſtitutum eſſe: quarum opinionum mentionem facit Galen. lib. 6. de placitis Hip. & Platonis: ſed cum hæc diſceptatio non pertineat ad noſtrum inſtitutum, equidem cenſeo opinionem Galeni cæteris veriorem eſſe, nempe carnem ac ſubſtantiam iecoris primũ ac proprium eſſe inſtrumentum generãdi ſanguinis, idque fieri proprio illius temperamento, vel, ſi ita libet, ſua propria & ſpecifica forma, quam nonnulli appellant proprietatem temperamenti.

Etſi multiplices ac prope infinitæ ſunt venæ, quæ per vniuerſum iecoris corpus diffunduntur, duæ tamen ſunt maxime principales, ac veluti fontes quidam: altera in humiliore illius ſede conſtituta, quam portæ appellant: altera in ſuperiore parte poſita, quã cauam nominãt: de quibus atq; earum munere ſatis ſuperq; anatomici. Iecur demum alligatur ſepto tranſuerſo duobus ligamẽtis, ex peritonæo productis; altero in dextro latere, tenui quidem, ſed valde robuſto, ſuſtentorium vulgo appellant, propterea quod nobis ſtantibus erectis iecur ſuſpenſum teneat, ne in vehementibus motibus abrumpi aut deorſum delabi poſſit: altero in parte ſiniſtra, ꝙ in acutum definit angulũ: quibus tertiũ accedit ligamẽtum, quo anteriori parti peritonæi connectitur, nempe vena vmbilicalis; hæc enim cum editus eſt fœtus, ſtatim exareſcit, & validi ligamenti vicem ſupplet: ex quibus quidem ligamentis tenuis quędam naſcitur tunica, quę huius viſceris proprium eſt tegumentum, in quam duo quoque exigui nerui inſeruntur, producti à propaginibus ſextæ coniugationis neruorũ cerebri, quorum beneficio iecur, ne ſtirpis modo non ſentiret, tenuem quendam ſenſum in ſuperficie adipiſcitur, quamobrem noxia ſolet percipere: ac poſtremo in cauam iecoris partem inſeritur arteria, quæ totius viſceris calorẽ ventilando fouet & contemperat. *Ligamenta iecoris.* Hactenus ſummatim & pro inſtituti noſtri ratione de anatome iecoris: ex quibus illud primum licet conſiderare, quibuſnam morbis hoc inſtrumẽtum poſſit laborare: namq; propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia & ſine materia. Itaq; poteſt laborare tumoribus, inflammatione, eryſipelate, œdemate & ſcirrho, qui tumores veniunt aliquando ad ſuppurationem: de quibus eſt apho. Hip. 7. aphor. 45. Pariter iecur in externa tunica corripitur quibuſdam veſicis aqua plenis, de quibus itẽ eſt Hip. 7. apho. 55. *Morbi iecoris.* Sed hic nobis ſeſe offert inſignis dubitatio: vtrũ iecur poſſit laborare œdemate: *An œdemate laboret.* nam Gale. vbicunque ſermonem habet de affectibus iecoris, ac potiſſimum 5. de locis affect. cap. 7. & 8. de med. ſecund. locos, nullã œdematis mentionem facit: quem ſequuntur Paul. Aetius, & cæteri illius imitatores: & eſt ratio, quamobrem iecur hoc morbo nequeat laborare, cum œdema generetur ex pituita, quæ ab ipſo iecore facile vertitur in ſanguinem: imo vero Gal. 4. de præſagio ex pulſibus cap. 4. videtur conceptis verbis negare, poſſe iecur laborare œdemate: ſunt hæc illius propria verba. Nunquam autem neq; in thoracis, neq; in epatis tumore, mollis fit pulſus, quia nec naſcitur aliquando his inſtrumentis œdema pituitoſum: compactior enim eſt thorax, quam qui eam fluxionem admittat: iecur autem non modo compactius, ſed & innata facultate alterat pituitam. Altera autem ex parte Auic. tractat de œdemate iecoris, de illius ſignis, & curatione: ſed quod eſt maximi momenti, ipſemet Gal. eodem lib. 4. de pręſagio ex pulſibus cap. 9. explicat, quales pulſus fieri ſoleant hepate laborante œdemate, qui ſcribit ad hunc modum, ex legitima textus græci conuerſione, cui vulgaris verſio non conſentit: Nullus autem pulſus eſt ita mollis, vt qui in cerebro & in pulmone, prope autem alios

est qui in splene & hepate per œdematosas affectiones. Franciscus Vallesius Hispanus, vir profecto nunquam sine præfatione laudis nominandus, libellum confecit quatuor quartarum, de locis manifeste pugnantibus apud Galenum, in quo hanc ipsam ponit repugnantiam, quam fatetur nullo modo posse excusari & defendi: itaque asserit Galen. in lib. de pulsibus mente plurimum vagatum fuisse, neq; omni ex parte suis decretis obligasse, quæ re ipsa & experimentis comperisset, atque hinc factum esse, vt ratiocinatione nunc huc nunc illuc liberius diuagante, incaute in contrarias assertiones inciderit. Ego vero censeo hanc apparentem sane repugnantiam non esse vsque adeo desperatæ spei, quin propositi duo loci possint forte etiam sine multo labore conciliari: pro quo illud sciendum, quod alioqui vulgare est apud medicos, & scribitur à Galen. principio 2. lib. ad Glaucon. nec non primis capitibus lib. 14. methodo medendi, nimirum tumores præter naturam fieri ex fluxione humorum, qui si fuerint soli & synceri, efficiunt tumores exquisitos, sanguis inflammationem, bilis erysipelas, pituita œdema, melancholia scirrhum; si vero fuerint permixti, vt si sanguini permisceatur humor biliosus, pituitosus, melancholicus, tunc efficitur tumor mixtus, qui nomen à vincente humore, cognomen ab altero suscipit: appellant enim inflammationem erysipelatodem, erysipelas œdematodes, & sic de reliquis. Itaq; ego censeo iecur laborare posse affectu aliquo œdematoso, minime tamen exquisito œdemate: sic enim in iecore generetur sanguis solus, distinctus à cæteris humoribus, siue vt comprehēdit omnes quatuor humores, in qua duplici significatione Medici & Gal. accipiūt nomē sanguinis, 6. Epid. secto 2. 37. & secto 4. 29. de qua re & generatione humorum in iecore, audio, nonnulli acriter digladiantur; id tamen constat inter omnes, pituitam, siue ex ventriculo ductā, siue in iecore genitam, reperiri in hoc viscere; ex quo nihil prohibet, mea sententia, quin illa mixta aliis humoribus possit efficere affectum œdematosum; sicuti contra aut difficulter, aut nullo modo videtur posse efficere œdema exquisitum, cum portio pituitæ si comparetur aliis humoribus contentis in iecore, sit minima, atque ab eo facile conuertatur in sanguinem. Et hanc sine dubio puto fuisse mentem Galeni, quam verba illius declarāt manifestissime. Etenim vbi priore capite negat iecur laborare œdemate, vtitur voce propria, & appellat œdema pituitosum, quasi dixerit, œdema exquisitum quod efficitur ex sola pituita: vbi vero posteriore cap. asserit iecur laborare œdemate, vtitur voce communi, κατὰ τὰς, &c. hoc est, per œdematosas affectiones: vbi manifeste concedit iecur posse laborare œdemate, non exquisito. Sed redeo ad rem.

Præter morbos in intemperie, & simplici & composita, & cum materia & sine materia, secundo iecur potest laborare morbis in compositione, ac potissimum obstructionibus: siquidē venæ illæ iecoris, quas vocant capillares, cum sint angustissimæ, ex plurima crassa & viscida materia facile & frequenter obstruuntur: neque enim videtur iecur laborare aliis morbis, in cōpositione, figura, numero, situ, tametsi nonnulli asserant, somniantes fortasse, iecur aliquando in sinistra parte repertū fuisse. Tertio laborat iecur solutione continui, vulneribus, vlceribus, abscessibus, quos Auicen. appellat Dubellati, & aliis id genus.

Fernelius notatur. Verum præter hosce morbos receptos à Galeno & omnibus medicis rationalibus, Fernelius & cum eo nouatores nostrorum temporum contendunt iecur laborare alio morbo, nempe corruptione substantiæ, de quo quidem genere morbi plurima essent dicenda, sed cum hæc disputatio aliud tempus requirat, illud vnum dico,

dico, Fernelium hac in re mihi videri admodum ieiune & oſcitanter in artis operibus fuiſſe verſatum. Etenim, quicquid tandem ille velit per corruptionem ſubſtantiæ, ſcribit, his qui ita affecti ſunt virium robur diu infractum perſiſtere, adeo vt ægroti obire poſſint conſueta munia, febrem initio nullam, atque etiam procedente malo admodum lentam ſuperuenire, ſitim quoque non acrius vrgere: quæ quidem omnia mihi videntur aliena non ſolum à vero, ſed etiam à ſimilitudine veri. Quæſo enim quomodo fieri poteſt vt quis habeat ſubſtantiam iecoris labefactatam & corruptam, nec ſimul habeat vires imbecillas, febrem notabilem, ſitim inſignem, & alia deteriora ſymptomata? Sunt hæc profecto neutiquam conſona rationi. Sed præterea Galen. audias, qui exponens aphor. Hipp. 7. aphor. 45. de iecore ſuppurato, ita ſtatuit: Quibus in tunica iecoris pus continetur, nihil patiente illius ſubſtantia, omnes ſaluari: quibus vero vſque ad carnem iecoris corruptio pertingit, non abſque ratione omnes mori.

Signa quæ Fernelius ponit, indicantia corruptionem ſubſtantiæ iecoris, ſunt huiuſmodi: ſummum vini optimi ac meracioris deſiderium, eduliorum, ac maxime carnis ingens faſtidium, & alia id genus, quæ omnino ſunt admodum incerta, inconſtantia, & à reipſa aliena: quandoquidem laborante iecore & venis, non deſunt longe opportuniora & veriora indicia, ac potiſſimum petita ex lotio & aliis excrementis, quæ ſolent conſiderari à Galen. & ab omnibus probatis medicis, vbicunque de morbis iecoris loquuntur. Verum de Fernelio ſatis.

Capvt XI.

De Dolore Hepatis.

Cvm igitur iecur poſſit laborare prope omni genere morborum, imprimis occurrunt dolores, de quibus primo loco tractat Rhaſes, & ſumma cum ratione, quippe cum illi oriantur ex qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, vel obſtruente, vel non obſtruente, vel efficiente, vel non efficiente tumores præter naturam: ſub hac tractatione Rhaſes quodammodo videtur comprehẽdiſſe omnes fere iecoris affectus: quare nos quoq; omnium primũ tractabimus de eſſentia doloris iecoris, de illius differentiis, de ſignis & curatione.

Sed hic eſt dubitatio vtrum iecur ſentiat & patiatur dolores: etenim, vt ſupra vidimus in anatome, cum ad illius corpus non perueniant nerui, eſt conſentaneum rationi illud non ſentire, & conſequenter nullos pati dolores. Reſpondent nonnulli, iecur ſentire tantummodo per conſenſum membranæ illud veſtientis, in quam diximus inſeri duos neruos, cum reuera ſubſtantia iecoris nihil ſentiat. Verum iſti falluntur: nam ſicut ſcribit Galen. 4. de vſu partium cap. 13. niſi iecur haberet ſenſum inflammationis, vel alterius morbi, vtique non differret à planta: ſed tamen vult Galen. & hoc ipſo in loco, & 2. de locis affectis, cap. 3. & 4. iecur ſentire hoſce morbos obtuſe quidem ac debiliter, propterea quia neruus qui in tunicam ambientem diſtribuitur, non ſit paruus, aut non omnino in iecur, aut certe non in totum ſeſe inſinuat. Veruntamen vtcunque hæc ſe res habeat, ab hoc ipſo neruo, vt placet Galen. in proximas iecoris particulas quoquo modo vires diſtribuuntur & communicantur, quæ ſatis ſunt ad efficiendum obſcurum illum ſenſum, qui fuerat neceſſarius: vt propterea ſuperuacaneum fuerit, hunc neruum in totum corpus diſſeminari. Ex quo loco poteſtis colligere ſolutionem illius problematis, ꝙ in anatome fuit propoſitũ, at nõ ſolutũ, vtrũm tota ſubſtantia muſculorũ ſentiat: quanquã *An iecur ſentiat.*

enim non disseminantur nerui ad omnes particulas nostri corporis, tamen ex proximis neruis communicatur vis quædam, qua omnes partes vere sentiunt. Itaque iecur dolet, qui dolor nihil aliud est quã tristis sensus, ac naturæ molestus, qui prouenit ab eisdem causis, à quibus proueniunt cæteri omnes dolores, de quibus diximus quod est satis, tractantes de dolore ventriculi.

Causæ. Cæterum tametsi alias diximus cum Galen. vnicam & immediatam esse causam doloris, nempe solutionem continui: tamen quoniam medici perpetuo referunt & accommodant sua præcepta ad opera artis, cum manifeste dolor inferatur non solum à solutione continui, sed etiam ab intemperie, fortasse non fuerit alienũ à re nostra, & à faciliori doctrina, vt placet Gale.12. meth. cap.7. si dicamus duas esse causas doloris iecoris, alteram solutionem continui, alteram intemperiem.

I. Differentia. Primæ igitur ac principales differẽtiæ doloris iecoris illæ statuendæ sunt, quæ sumuntur à causis, vt dicamus alium dolorem fieri à solutione vnitatis, alium ab intemperie. Vnitas soluitur vel ab externis, vulnere, contusione: vel internis, aliquo abscessu, plurimo flatu existente inter tunicam & substantiã iecoris: de quo est Hip. 7. aph.32. secũdo, fit etiam dolor ab intemperie. Quo loco memoria repetẽdum est quod supra diximus, agentes de causis doloris, nempe dolores fieri maximos & vehementissimos ab intemperie calida & frigida, longe remissiores & debiliores ab intemperie sicca, nullos vero ab intemperie humida, nisi accedẽte humoris fluxione, quæ ex accidenti partem implendo ac distendendo potest dolorem concitare: quæ doctrina est Galeni 1. de symptomatum causis cap.6 nec non 2. de compositione med. secundum locos cap.1. Itaque fiunt dolores iecoris ab intemperie calida, frigida, & sicca, simplici & composita, sine materia & cum materia, ex obstructionibus, tumoribus præter naturam inflammatione, erysipelate, scirrho & affectu œdematoso.

II. Secundo sunt differẽtię doloris iecoris ab intenso & remisso: alius enim dolor est vehemens, vt in solutione continui, inflammatione, erysipelate, multis flatibus; alius est debilis, in sicca intemperie, in obstructione, in scirrho non exquisito.

III. Tertio sunt differẽtię à modo doloris; alius est grauatiuus, exẽpli gratia, in scirrho, œdemate, obstructionibus: alius est extẽsiuus, si originẽ habeat ex flatib⁹, qui si altius figãtur, & penetrẽt in mẽbranã iecoris, efficiunt nõnunq̃ dolores pungitiuos.

IV. Quarto sunt differentiæ à tempore dolorũ: alii sunt noui, alii antiqui, atq; isti antiqui maiori ex parte sunt frigidi, noui autem fieri possunt ex qualibet materia.

V. Quinto sunt differentiæ à loco: dolores alii occupant gibbam partem, alii cauam: addunt nonnulli vel propriam iecoris substantiam, vel venas, vel arteriam, vel membranam: quæ differentiæ mihi videntur vanæ, cum vix fieri possit, quin venæ & cæteræ partes, & totum iecur laborent vno atq; eodem affectu.

VI. Postremo sunt differentiæ à coniunctis: dolores alii sunt cum febre, & tunc, præcipue si fuerint febres insignes, plerunque adest inflammatio: vel sine febre, vt si oriantur ex flatibus, quibusdam obstructionibus; alius cum virtute robusta, alius cum debili: in quo casu si vires sint debiles, res est admodum periculosa: his addatis ætatem, sexum, tempus anni, &c. quæ habent eandem rationem.

Signa. Post differentias sequuntur signa pathognomonica: inter quæ principale sumitur à loco doloris, quoniam ille adest in parte dextra sub costis, quod tamen non est satis, cum enim reperiantur in hac parte statim sub cute quatuor musculorum differentię, intra quos iecur sub peritonęo positum est, ac præterea colon quoq; in-

teftinum

ceſtinum ſit illi proximum, euenit quandoq; vt putemus iecur laborare, cum potius laborent vel muſculi, vel aliæ vicinæ partes: quare opus eſt diſtinctione. Namque ſi dolor fuerit in muſculis, ille facile deprehenditur ad tactum, quem vix ęgri ferre poſſunt, percipientes vel leni compreſſione maximum dolorem. Si fuerit in colo, dolor non fuerit adeo circumſcriptus eiſdem terminis, & ſitu iecoris, ſiquidem colon eſt paulo infra iecur, & cum extenditur ad partes inferiores, facile fuerit vt dolor quoque declinet ad eas partes. Sed præterea ſunt adiungenda alia ſigna laborantis iecoris, magis propria, de quibus nonnulla Gal.5.de locis affectis cap.7. multo plura Auic. & illo poſteriores tradidere. Ceterũ cum nos ſimus tractaturi infra ſeparatim de obſtructionibus, inflammatione, ſcirrho, & aliis morbis huius viſceris, quo loco ſtatuimus explicare ſigna propria vniuſcuiuſq; affectus, in præſentia illis ſaltem ſignis contenti erimus, quæ indicant ſingulas intemperies, tanquã pręcipuas cauſas, à quibus oriuntur dolores. Vt vero hęc ſigna ordinate & clare intelligantur, mea quidem ſententia commode poſſunt aſſumi ex tribus ſymptomatibus, tanquam præcipuis fontibus: primo exeuntibus immutatis: ſecundo actionibus læſis: tertio affectionibus corporis.

Itaq; primum occurrit intemperies calida, quam immutata excrementa ſolẽt indicare, ac primo lotium, quod cum ſit ſerum ſanguinis, & humorum, certiſſimum eſt indicium eorum quæ continentur in venis. Ergo lotia, quatenus pertinet ad quantitatem, erunt copioſa & ſupra mediocritatem, ſubſtantia tenuia, colore ruffa, flaua, nonnunquam liuida. Ruffum colorem citrinum, flauum croceum nominamus: qui quidem colores ita ſe habent, vt citrinus à minori, croceus ab intenſiori, liuidus ab intenſiſſimo calore generetur. *Signa calidæ intemperies hepatis.*

Secundo excrementa alui erunt varia: etenim quandoque vt dicit Gale. 8. de med. ſecundum locos cap. 6. fiunt colliquationes primum humorum, deinde etiam carnis ipſius iecoris, & vacuatur per ventrem bilis craſſa, graue olens, & abunde colorata, ſicuti contingit frequenter in febribus peſtilentibus: quandoque excrementa ſunt nigra, veluti ſanguis niger, atque atra bilis. Si intemperies eo procedat, vt aſſentur & vrantur humores, interdum ſunt dura admodum atq; exſiccata, de quibus loquuntur Hip. & Gal. 8. de ratione victus. 24.

Tertio in intemperie calida quandoq; apparet vomitus flauę bilis, vitellinæ, craſſæ, interdum æruginoſæ & acris, quæ ä iecore in ventriculum ſolent tranſmitti.

Secundo loco ſunt ſigna demonſtrantia calidam iecoris intemperiem, petita ab actionibus læſis: etenim hi homines fere nullam habent ciborum appetentiam, frequenter ac multum ſitiunt, habent pulſus veloces, frequentes, os amarum, ac facile incidunt in febres.

Tertio ſunt ſigna ex affectionibus corporis immutatis, plerunque iſti habent linguam citrinam, flauam, quandoque aduſtam & nigram, tranſmiſſa bile ad ventriculum, acribuſq; eleuatis vaporib. ad partes ſuperiores: præterea toto corpore ſunt male colorati: huius ſigni ſpeciatim mentionem facit Galen.5. de locis affectis cap.7. qui ſcribit, vniuerſum corpus herbis candenti pallore infectis aſſimilari, interdum plumbeum, aut etiam magis fuſcum referre colorem, interdum alias quaſdam colorum proprietates, quæ nequeunt deſcribi: ex quo ſolo colore totius corporis gloriatur, ſe notaſſe quoſdam iecoris intemperie laborantes. Præter colorem adeſt etiam calor, ac ſæpe quibuſdam auctorib. vt Auicennæ & Alex. gracilitas atq; extenuatio corporis vniuerſi, quod maxime conuenit trationi. Præterea eſt aliud ſi-

gnum vulgare, cuius non meminere Gal. & Auic. neq; Medici antiquiores, & est caliditas, maculæ & scissuræ in volis manuum, & pedum plantis: & est ratio: cum enim partes hæ extremæ sint imbecilles, & calore indigeant, plurima ad illas perueniunt vasa, proinde multi quoq; vapores & humores eo transmittuntur, qui si fuerint acres & adusti, eiusmodi signa solent relinquere. Sed sciatis, hoc signum non esse necessarium, cum videamus sæpenumero multos insigni etiam intemperie calida laborantes, qui huiusmodi maculis & siccitate carent: sicuti etiam videmus nōnullos ita manibus & pedibus male affectos, potius propter caliditatem atq; æstuationem ventriculi, quam calidiorem iecoris intemperiem. Ad hunc modum nonnulli interdum efflorescentias cutis patiuntur varias, vel in toto corpore, vel in parte aliqua, ac potissimum dextri lateris: quod tamen signum pariter non est perpetuo necessarium. His demum signis alia duo licet addere, alterum à iuuantibus & nocentibus: alterum à causis præcedentibus: etenim si alimenta, medicamenta, & omnia calida nocent, contra vero frigida conferunt, hoc manifestissimum est indicium calidioris intemperaturæ iecoris: similiter si præcesserint exercitationes, regio, tempus anni, constitutio aeris, ætas, si fuerit cohibita aliqua bilis vel sanguinis vacuatio, ad summam, si præcesserit eiusmodi victus ratio, quæ potuerit hominem calefacere, ex his omnibus licet colligere, hunc laborare calida iecoris intemperie.

Signa frigida intemperiei.

Sequitur frigida iecoris intemperies, quam demonstrant signa contraria præcedentibus, sic lotia sunt alba, cruda, pituitosa, tenuia, aquea: excrementa alui sunt liquidiora, decolorata, alba, cineritia: quod si præterea iungatur iecoris imbecillitas, apparent veluti lotura carnis: aliquando sequitur vomitus materiæ pituitosæ, generantur plurimi flatus, nempe refrigerato ventriculo per consensum iecoris. Sic quatenus pertinet ad læsas actiones, bene appetunt alimenta, non vehementer sitiunt, male concoquunt, habent exilitatem, vel vt loquitur Auic. tepiditatem pulsus, nullam habent in ore amaritudinem, sed potius acorem sentiunt; corripiuntur morbis frigidis, cachexia, hydrope, affectu œdematoso, & aliis id genus. Sic ex qualitatibus corporis immutatis, huiusmodi ægri habent linguam & labia albicantia, quandoq; faciem & palpebras quoquo modo subtumidas, vaporibus frigidis ad eas partes eleuatis, vniuersum corpus est pallens, minime flauum, citrinum, rubeum, declinat ad frigidum, quod sentitur pręcipue in manibus ac pedibus, ac demum hęc corpora non sunt gracilia & emaciata. Postremo autem his addenda sunt duo illa signa à iuuantibus & nocentibus, & à præcedentibus causis, quæ potuerint hominem refrigerare, vt modo diximus de intemperie calida.

Signa sicca intemperiei.

Siccam intemperiem eadem signa demonstrant: lotia sunt minus copiosa, etenim genito pauco sanguine, paucū quoq; fuerit illius serum: sunt tenuia & quandoq; color denigratur, vt placet Auic. Excrementa alui fiunt duriora, ficciora, pauciora, nec admodū fœtentia. Ipsi vehementer sitiunt, minus appetunt, habent pulsus duros, ac facile siccis morbis corripiūtur, lædūtur ab omnib. siccis, pauca potione, exercitationib. vigiliis, &c. Demū pceffere, q potuerint iecur & corpus exiccare.

Signa humidi iecoris.

Signa quoq; indicantia intemperiem iecoris humidam, etsi illa, vt diximus, nullum dolorem potest efficere, sunt hæc: lotia plurima, excrementa alui copiosa & humidiora, nulla sitis, nulla oris siccitas, corpus vniuersum molle atq; humidum; corripiuntur morbis humidioribus, iuuantur à reb. siccantibus, læduntur à contrariis, præcessere causæ, quæ potuerint hominem humectare.

Hacte-

Hactenus de ſignis indicantib.ſingulas intemperies iecoris, quæ ſi inter ſe con- miſceantur,ſigna quoq; mixta fuerint, quæ facile ex ſimplicib. colligi poſſunt: atq; illa quidem indicia poſſunt ac debent accommodari ad quamlibet intemperiem, non ſolum cum materia,ſed etiam ſine materia, cum certum ſit, vtramq; habere eandem rationem,vt pluribus in præſentia non ſit opus.

Cæterum hoc loco id nequeo diſſimulare,in quo Auic.& pleriq; omnes prædicti illum ſecuti,mihi videntur male ſentire,qui primum tractantes de intemperie iecoris & ſimplici & compoſita,& cum materia,& ſine materia,deinde tractant ſeparatim de illius debilitate:quaſi vero debilitas iecoris ſit affectio diſtincta ab intēperie. Gal.quidē 3.de ſympt.cauſ 8. & 5.de locis affect.c.7.ſcribit,eos laborare debilitate iecoris,quos alioqui hepaticos nominăt, quicūq; citra inflammationem,ſcirrhum,vel alios morbos manifeſtos,habeant iecur male affectum, vt proprias operationes nequeant perficere:ad quem modum idem ſcribit Gal.in lib.de diff.morb. cap.5.nonnullos ventriculi imbecillitatem appellare conſueuiſſe, quotieſcunq; ille ſine inflammatione,vlcere,vel alio huiuſmodi morbo, deficit in coctione alimenti: attamen illud memoria repetatis,quod diximus ſupra de imbecillitate ventriculi,iſtud nomen imbecillitatis eſſe quid commune,inane &confuſum,quod nullum morbum diſtinctum ac definitum ſignificat,cum potius debilitas alios morbos cōſequatur. Quamobrem cum Gal.manifeſte in pluribus locis, inprimis vero 5. de locis affectis cap.7.8 de med.ſecund.locos.cap.6.doceat,imbecillitatem iecoris nihil aliud eſſe,quam intemperiem,imo vero eſſe tot iecoris imbecillitates, quot ſunt intemperies, plane ſum neſcius,quomodo Auic.ac cæteri particularem & ſeparatam faciant tractationem de iecoris debilitate. Itaq; nos ad imitationem Galeni, agentes de curanda intemperie iecoris, ſimul tractabimus de curanda illius debilitate. Sed em aggrediamur.

Hepatici qui.

Imbecillitas quid ſit.

Si fiant dolores iecoris propter calidam intemperiem; quæ ſit cum materia, duæ nobis ſeſe offerunt curandi indicationes,altera, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis & partis laborantis: altera quæ conſiſtit in alteratione, quæ ſit per contraria. Vnde ſumma cum ratione quis admiretur,quomodo Auic. Alex.ac fere omnes,hanc totam curationem perficiant ſola victus ratione & medicamentis alterantibus,prorſus prætermiſſa generali corporis vacuatione, cum tamen nihil ſit magis vulgare & receptum apud Gal.& omnes medicos rationales,quam nunquam licitum eſſe accedere ad tollendam aliquam intemperiem, vel propriam, vel communem,niſi primum præcedat generalis prouidentia vniuerſi corporis. Quamobrem longe magis probanda eſt ſententia Archigenis & Galeni,8.de med. ſec. locos ad finem,qui ante omnia aggrediuntur vacuationem corporis& iecoris, per ſectionem venę,cucurbitulas,& medicamenta.

Curatio calidæ intēperiei.

Vtrum vero poſſitis ſatisfacere hiſce indicationib.licet colligere ex pluribus, ſed potiſſimū ex differentiis poſitis ab intenſo &remiſſo,nec non à tēpore. Namq; iecoris intemperies ſi fuerit vehemens, antiqua, ac propemodum confirmata, vt quodammodo peruenerit ad quendam habitum, qualis illa eſt, quando ægri habent effloreſcentias & infectiones cutaneas, præcipue in facie,in manibus & pedibus,vt diximus,aut difficilime,aut nullo modo curari poſſunt; ac propterea caueatis,domini,ne iſtorum curam ſuſcipiatis,ex quib.vel exiguum, vel nullū honorē vobis licebit cōſequi. Altera autē ex parte,ſi intēperies fuerit leuior,nec prius confirmata, incipiēda eſt curatio à priori indicatione, & cōmuni corporis vacuatione.

Prognoſtickē.

Omni-

Omnium igitur primum leniatur aluus leuiori medicamento, quale inter cætera omnia præstantissimum videtur cassia, sumpta vel in bolo, vel in canna, quę cómode potest non solum ventriculum & primos ductus expurgare, sed etiam refrigerare. Laudant alii thamarindos, qui pariter refrigerant & moderate mouent aluum, sed cum manifeste adstringant, fortasse hoc tempore non ita videntur conuenire, siquidem ex præcepto Hip. 2. apho. 10. corpora vbi quis purgare voluerit, oportet fluida facere; quod potissimum fit reseratis meatibus, quam apertionem impediunt adstringentia medicamenta. Caueatis à manna, cum sit species mellis: sic à melle rosato solutiuo, à syrupo rosato solutiuo, & aliis huiusmodi mellitis & saccharatis medicamentis, quæ quoquo modo possunt calefacere, vel saltem non ita refrigerare vt cassia, præterquam quod omnia dulcia facile admodum conuertuntur in bilem. Sit exemplum pro iunioribus.

Leniens. ℞ *Floris cassiæ nouiter extractæ* ℥ x.

Specierum diarhodon ℈ ij. M.

Quod si velitis addere & thamarindos, illos addatis parce ad ʒ j. vel ʒ j. ß. circiter, si velitis exhibere cassiam in canna, detur ad ℥ iiij. circiter.

Vena sectio. Lenita aluo sequenti vel altera die secanda est vena, si conueniant principes scopi, de quibus iam cœpimus tractare in priuatis lectionibus. Ac sane nequeo satis mirari, quamobrem Alexander, Paulus, Auicenna, ac cæteri probe omnes Græci & Arabes, hoc remedium prætermittant, cum tamen nulli dubium esse possit, quin illud & pro communi vacuatione, & pro refrigeratione corporis vniuersi, & iecoris, & aliis nominibus, sit non solum vtile, sed etiam necessarium. Incidatur autem vena basilica dextri brachii, extrahaturq; ea quantitas sanguinis, quæ videbitur congruens pro ratione copiæ & quantitatis sanguinis, ætatis, temperamenti, habitus corporis, & rerum similium. Quod si non liceat propter aliquam rationem venam incidere, forte non fuerit inutile sanguinem mittere alterutra ratione, vel apertis hæmorrhoidibus, vel scarificatis cruribus, quas Galen. fere constituit vicarias sectionis venæ, 4. de tuenda val. cap. 4.

Secta vena, vel vtcunq; misso sanguine, mox ad ea medicamenta deueniendū est, quæ sint accommodata & ad refrigerationem iecoris, & ad concoctionem & præparationem materiæ noxiæ. De quibus quidem medicamentis illud generaliter sciendum est, sumpta indicatione à natura partis, quæ præstat officium commune & necessarium toti corpori, nulla esse opportuna, siue calefaciant, siue refrigerent, siue humectent, siue siccent, quæ non simul aliquod robur visceri possint afferre: robur autem præcipue iecori afferunt quæ adstringunt; sed cum altera ex parte medicamenta adstringentia facile possint in hoc viscere obstructiones excitare, quæ & iecori & illius operationibus aduersantur quam maxime, omnino ab his cauendum est, quæ vehementer adstringunt: imo vero Gal. tantum abhorret periculum obstructionum iecoris, vt maxime probet ea medicamenta, quæ aliquam vim habent detergendi, aperiendi & præcauendi ipsas obstructiones. Quare ad summā, in curanda calida iecoris intemperie ea medicamenta conducunt, quæ refrigerent quidem, sed tamen non sint omnis amaritudinis & astrictionis expertia, vt docet Galenus 8. de med. secundum locos: inter cętera autem omnia videntur magnam

Cichoracea. prærogatiuam habere cuncta cichoracea, endiuia, intubus, sonchus, cichorium, & alia id genus. Facultas, inquit Galen. horum olerum subfrigida est & subamara, ac moderate adstringens, & propter has qualitates optima pharmaca calidis intempe-

ratu ris

raturis epatis exiſtunt: etenim vltra hoc quod moderate refrigerant amplius & robur viſceri addunt, propter adſtrictoriam facultatem, &c. quę ſequuntur. Quare vos hortor, vt in curanda calida iecoris intemperie, ſiue cum febre, ſiue abſq; febre, diſcatis familiariter vti huiuſmodi medicamentis, quæ præterea ex Galeni ſententia loco citato, ſunt vſq; adeo temperata, vt neq; cenſeat eſſe prorſus inepta ad curandam quoq; frigidam huius viſceris intemperiem. De quibus quidem medicamentis neq; illud eſt ſilentio prætereundum, quod idem habet Gal. 8. de med. ſecund. locos cap. 8. veteres medicos variis modis illis vti conſueuiſſe, & decoctis ex aqua vel iure, & redditis in ſuccos, partim recentes, partim ſiccatos; ac demum ſiccis oleribus, tritis & redactis in puluerem, potui inſperſis: quæ ſane multiplices rationes adminiſtrandi talia medicamenta ſunt optimæ, & ad vſum reuocandæ.

Hoc tempore ſunt vulgares ſyrupi, vel ſimplices, qui ex ſucco endiuiæ, cichorii, acetoſæ, & ſimilium: vel compoſiti, qui ex plurib. mixtis medicamentis, tū melle vel ſacchato conficiũtur, qui deinceps vel aquis ſtillatitiis, vt facere ſolent communiter practicantes, vel decoctis earundem herbarum, quod ego perpetuo facere conſueui, diluuntur & propinantur: qui quidem noſtri vulgares ſyrupi non longe diſtant ab inſtituto Galeni & veterum, vt vel ex hoc vno loco poteſt intelligi, in quo Gal. de ſententia Aſclepiadis, vel potius Antonii Muſæ, talem probat compoſitionem. ℞ *Succi cichorii cyathum vnum.*

Aquæ calidæ cyathos tres, addito cochleario mellis Attici, præbeto.

Quæ ſane eadem eſt fere cum compoſitione ſyrupi de cichorio ſimplicis. Verum de toto hoc negotio, pertinente ad commodam pręparationem & adminiſtrationem ſyruporum, & omnium medicamentorum, quæ ſunt in communi vſu, mihi propoſitum eſt quamprimum opportuni temporis occaſio nobis ſeſe afferat, in priuatis lectionibus vobiſcum agere.

Preterea Gal. laudat ſuccum filicis cum aqua mulſa, tanquam optimum medicamentum, quod citra manifeſtam caliditatem aut frigiditatem poſſit viſcus expurgare, & meatus aperire: vnde apud nonnullos, ac ſpeciatim in hac ciuitate, ſolet parari ſyrupus de filice, qui ſane minime eſt negligendus: quod ſi vos quoq; volueritis curare vt paretur, habeatis exemplum:

℞ *Succi filicis lib. ij.*
Sacchari lib. iij.
Clarificetur ſaccharum, & fiat ſyrupus ſecundum artem.

Vel idem ſyrupus conficiatur ex decocto filicis & ſaccharo.

Eſſi autem præter medicamenta iam propoſita alia etiam proponuntur & probantur à Gal. tamen cum cichoracea, vt diximus, omnino principem locum teneant, non eſt vt aliorum longiorem catalogum faciamus. Sit ergo exemplum pro iunioribus Syrupi, qui primum poteſt exhiberi.

℞ *Syrupi de cichoreo ſimplicis* ℥ *j.* ß.
Decoctionis endiuiæ.
Filicis ℥ *iiij. Miſc.*

Si quis voluerit vti ſucco recenti endiuiæ, cichorii, & ſimilium, ille poteſt exhiberi ad ℥ iiij. ſed cum hi ſucci liquidi ſint minus grati, frequentius vtimur condenſatis, vel ſolis, vel ſimul cum aliis opportunis medicamentis.

℞ *Succi cichorei denſati* ℥ *j.*
Specierum diarhodon ℈ ß *Miſce fiat bolus, & auretur,* qui commode

mode poteſt exhiberi ante ſyrupum. Sic licebit vti iis medicamentis redactis in pulueré, qui ſimiliter permiſcetur vel cum ſyrupo, vel cũ aliquo decocto accõmodato.

Sed neq; illud ignorandum eſt, pręter tot vſus cichoraceorum recentiores & alias rationes excogitaſſe, minime inutiles & admodum gratas: etenim condiunt ex ſaccharo & radices, & folia, & flores cichorei, quam vulgo appellant conſeruam foliorum vel florum cichorei, quod item medicamentum poteſt exhiberi vel cum aliis ſyrupis, decoctis, aquis ſtillatitiis, aut ſolis, aut cum aliis medicamentis.

Boli refrigerantes iecur.

℞ *Conſerua florum cichorei* ℥ ij.
Specierum trium ſandalorum ℈ ß. *Miſce fiant boli.*

Sed redeundo ad curandam calidam iecoris intemperiem, illud poſtremo velim vos intelligere & memoria repetere, hoc in caſu vel prorſus abſtinendũ, vel certe moderate vtendum melle, ſaccharo, ac rebus omnib. quæ ex illis præparantur, quod, vt paulo ante notauimus de manna, facile conuertantur in bilem, & poſſint intemperiem parum iuuare, forte etiam augere; in quem alioquin abuſum communiter practicantes ſolent incidere frequentiſſime.

Concocta materia, quam veroſimile eſt eſſe bilioſam, vacuetur leuiori aliquo medicamento, quale inter cętera eſſet opportuniſſimum caſſia cum rhabarbaro, ſecundum hanc formam:

Purgans bilẽ.

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ x.
Rhabarbari electi puluerizati ℈ v. *Miſce fiant boli.*

Aliud.

Quod ſi æger magis cupiat medicamentum ex potione, ſit exemplum:

℞ *Rhabarbari electi* ℥ ij.
Fiat infuſio in decoctione cichorei, quantum ſufficit, & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥ j. ß. *Miſc & fiat potio.*

Optimus quoque foret vſus ſyrupi de cichoreo cum rhabarbaro, qui eſt longe accommodatior ad purgationem, quam ad concoctionem.

Aliud.

℞ *Syrupi de cichoreo cum rhabarbaro* ℥ iiij.
Decoctionis acetoſæ.
Cichorei, quantum ſufficit.
Miſce & fiat potio.

Quę quidem leuia alioqui medicamenta, ſi ita ferat occaſio, non modo ſemel, ſed etiam ſæpius poſſunt replicari. Caueatis à medicamentis quæ recipiunt ſcammonium, & cætera id genus vehementiora, quę & trahendo materiam ad partem laborantem, & calefaciendo, poſſunt non leuiter obeſſe. Atq; hactenus de purgatione totius corporis, qua certum eſt, ipſum quoq; iecur particulatim vacuari, quod tamen non ita facile euenit aliis multis partibus noſtri corporis.

Poſt generalem prouidentiam altera ſuccedit indicatio, pertinens ad ea remedia, quæ poſſunt calidam iecoris intemperiem auferre: hęc ſunt duplicia, partim interna, partim externa; de quorum natura, viribus, & electione, iam diximus, quod eſt ſatis. Primum dicamus de internis. Cichoracea omnia, ſecundum omnem modum adminiſtrationis, iure inter cætera omnia, vel vnius Galeni teſtimonio principem locum obtinent: itaq; & ſucci, tam recentes, quam denſati, & decocta, & herbæ comeſtæ, & medicamenta omnia quæcunque quouis modo ex illis componuntur, ſunt admodum opportuna. Vtuntur plerique aquis ſtillatitiis, quæ ſi conficiantur in duplici vaſe, ex balneo mariæ, vt vocant, mea

ſententia

sententia non sunt penitus reiiciendæ,etsi ego illis decocta herbarum libenter antepono.Sunt alia multa medicamenta,quorum communis & vulgaris est vsus: sunt confectiones diathodon,abbatis, (quæ tamen non valde refrigerant) triumsandalorum,quæ conficiuntur in rotulis cum saccharo,& sunt gratæ admodum;sunt trochisci de rosis,de spodio,de camphora,de berberis,quæ mane exhibentur ad ʒ ß.

℞ *Trochiscorum de rosis.*
De spodio *ana* ℈ j.
Misce fiant pilulæ duæ,& aurentur,quæ opportune exhibentur ante syrupum,vel aliud huiusmodi medicamentum.

Familiaris & optima est conserua rosarum,quam certum est refrigerare, etsi non desint qui aliter sentiant.Auic.& alii pro refrigeratione iecoris probant oleum rosaceum vel cytoneorum ore sumptum ad ℥ vj. vel viij. non semel id exhibentes: quod quidem præsidii genus nonnulli hoc tempore putant valde efficax, & tanquã arcanum nolunt vllis communicare.Ego tamen nescio quanti illud sit faciendum: etenim quanquam iecur ex eo potest quoquo modo refrigerari & roborari, tamen fortasse potest simul obstrui, præterquam quod oleum solet quammaxime laxare& labefactare ventriculum,illiq; maximam nauseam conciliare,cũ aliquando videamus decẽ& plures dies molestũ illũ odorẽ perseuerare.Quare cum nõ desint remedia & tutiora& gratiora,forte melius fuerit ab iis suspectis & min⁹ gratis abstinere.

Cæterum preter hæc sunt duo celebria atq; efficacia præsidia ad tollendam calidam iecoris intemperiem.Alterum aquæ thermales frigidiores, Villenses, Caldarianæ,& nostrę Beatæ virginis in monte d'Ortono,quæ quidem hac in re præclarissimam sępe operam præstant.Alterum est serum lactis,de quo quidem,cum maximus eius præcipuus sit vsus pro refrigeratione iecoris & corporis vniuersi, mihi libet in præsentia vobiscum agere,& illa explicare,quæcunq; ad vires huius medicamenti,ad commodam præparationem,& administrationem pertinent. Primum quatenus pertinet ad naturam & facultatem seri,antiqua & insignis est controuersia inter medicos Arabes & Gal.Namq; Mesue scribit lib.2.cap.9. aquam lactis esse calidæ & siccæ complexionis in primo gradu vsq; ad secundum. Auic. de lacte tractans lib. 2. cap. 444. inquit, quod natura eius aquositatis est calida:quam quidem sententiam res ipsa videtur confirmare,cum serum lactis omnium consensu habeat vim abstergendi, tollendi obstructiones,& mouendi aluum ; quas sane operationes omnes tribuunt calidis medicamentis. Altera autem ex parte Gal.4. de sym- plic.med.facultatib.cap.16. manifestissime statuit, serum esse frigidum & humidũ. Neque vero est vt quis illum arguat incohstantiæ,quasi lib.3.de alimentorum facul. capit. 15. vel aliis locis id statuerit esse calidum,cum Gal. hoc nullibi dixerit, qui aliquando asseruit tantummodo illud esse particeps caliditatis. Seri frigiditatem demonstrat experientia, cum mense Maio plerique homines ad compescendum feruorem bilis, ac præcipue si laborent scabie, aliisq; id genus cutaneis pustulis,quæ mala certum est oriri ex sobole adustorum humorum, eo vtantur, ac plerunque ex hoc remedio insignem percipiant vtilitatem. Sed his licet addere auctoritatem, imo & rationem philosophi, qui docet 4.meteor.solum ea quę frigida sunt liquida,coagulari per frigus: at vero illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit, vt sunt quædam vina,acetum,lixiuium,serum. Itaque serum frigidum est, testibus Aristot. Galen.& ipsa experientia.

De sero lactis.

Quid igitur statuendum est in hac controuersia?Nullo modo possum discedere à sen-

à ſententia Gal.cum potiſſimum conſentiat cum re ipſa, & vſu quotidiano : quare equidem cenſeo ſerum frigidæ eſſe atq; humidæ temperaturæ : id quod præter ea quæ iam diximus,rurſus mihi videor duabus rationibus poſſe confirmare. Etenim cum lac ex tribus diuerſis partibus componatur,vt ſcribit Gal.4. de ſimpl. med. & 3. de alimentorum facultatib.butyro,caſeo,& ſero: butyrum autem ſit temperatum, pars caſeoſa à temperamento parum declinet ad latus frigoris, ſi ſerum calidum eſſet,vtiq; vniuerſa lactis ſubſtantia calida foret,potius quam frigida,quod à tota medicorum ſchola & communi hominum conſenſu abhorret. Præterea ſi ſerũ calidũ eſſet,certe quo lac eſſet ſeroſiꝰ,eo eſſet calidiꝰ; nihilominus cõſtat lac aſininũ,ꝙ maxime eſt ſeroſũ, eſſe inſigniter frigidũ, alioq temere exhiberetur in febrib. hecticis.

Reſpondeamus autem etiam ad illa,quæ ab aduerſariis afferuntur: & facile iſtud quidem fiet,mea ſententia, ſi dicamus,ſerum abſolute & ſimpliciter frigidum & humidum eſſe,ſed tamen non eſſe expers omnis caliditatis,ſicuti contingit multis reb.quæ ex variis cõſtant partib. à quib. quidem partib. calidis, tametſi cõparatæ frigidis ſunt exiguæ,moderata quædã acredo & vis attenuandi,abſtergẽdi,& mouẽdi aluũ originẽ habet. Neq; enim licet in vniuerſũ colligere, medicamentũ abſtergens,protinus eſſe calidũ:ſiquidẽ abſtergentia medicamẽta,vt ſcribit Gal.7. de ſim. med.facul.cap.de lilio,habent varios ordines, adeo vt neq; deſint medicamenta ſine vlla dubitatione frigida,quæ manifeſto habent vim abſtergẽdi,qualis,exẽpli gratia,eſt aqua hordei, quã nemo negat eſſe frigidã,& tamen manifeſte abſtergit. Atq; hactenus de ſeri lactis temperie: ſequitur vt agamus de illius præparatione & vſu. Medici veteres ſero vti cõſueuerant multis modis,& ad multos vſus, ſed tamen illa videtur fuiſſe præcipua ratio,quando illud copioſe propinabãt,vt teſtatur Gal.com. de ſalubri diæta 18.nec non 3.de alim.facul.cap.15.quã copioſam menſurã Dioſcorides videtur determinaſſe ad libras quinq; circiter,ad quam quidem menſuram ego ſane familiariter vti ſero conſueui,& ſcio multos hoc tempore familiariter & feliciter vti. Alius fuerat apud antiquos ſeri vſus,ad preparanda , iuuanda, & temperanda cætera validiora medicamenta:ad quem modũ ſcribit Gal. 14.metho.cap. 17. pro purganda illuſtri quadam muliere herpete laborante in malleolo, ſe clam ſero miſcuiſſe ſcammonium,nec non pro purgando humore melancholico eidem miſcuiſſe epithymum,ad quem modum Gal.imitatione Meſue quoq; ſero vtitur, in quo macerentur rhabarbarum,agaricus,thamarindi,caſſia,& cetera tum lenientia, tum purgantia medicamenta:quem deinceps morem ſumma cum ratione recentiores medici imitantur quotidie: & pro iunioribus ſit exemplum accommodatum ad purgationem,de qua actum eſt paulo ante.

Quantitas ſeri lactis.

℞ *Rhabarbari electi* ʒ ij.
Spicæ grana v.
Seri lactis quantum ſufficit. Fiat infuſio ſecundum artem & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥ ij. ß *Miſ. & fiat potio.*

Neq; vero antiqui ſolum pro medicamento ſero vti ſolebant, ſed etiã pro alimento,cuiuſmodi ſeri vſus Gal.meminit in cancri curatione. 2.ad Glauconem cap. 14. ſed iam dicamus de opportuna ſeri præparatione & adminiſtratione. Serum apud quamplurimos conſueuit parari ex coagulo denſato lacte , qui mos apud vulgares eſt communiſſimus: ſed quoniam coagulum manifeſtiſſime habet vim valde acrem & exſiccantem,quod etiam traditum eſt à Gal. 10.de ſimp.med.faculta.

pro-

propterea isthæc seri preparatio censenda est importuna, cum coagulum possit sero communicare propriam facultatem, ex quo illud possit magis calefacere & exiccare, quam refrigerare & humectare: itaque veteres aliam longe oportuniorem seri præparandi rationem excogitarunt, inter quos Dioscorides lib. 2. cap. 62. magis accurate & distincte quam cæteri, totum hoc negotium, & præparandi & administrandi seri, videtur confecisse, qui scribit ad hunc modum: Ex omni lacte fit, quod schistum, id est, sciſſile dicitur: lac autem fictili nouo vase feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, insperſis, postquam bis aut ter ebullierit, totidem accepti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis, ita enim serosum liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit: sed cum feruet ne superfundatur, conuenit spongia ex frigida aqua continuo fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigida aqua plenum demittere: bibitur heminis per interualla singulis vsque ad quinas, ita vt intercedentibus spatiis potantes deambulent.

Ex quo quidem Dioscoridis loco, vt id quoq; obiter vos moneam, fortaſſe videri poteſt, originem habuiſſe ratio bibendi aquas medicatas, quę hoc tempore in communi vsu esse solent. Hæc legitima est seri præparatio, quæ ad medicos vsus cęteris omnibus est anteponenda, quam Gal. quoque commemorat & probat, 4. de ratione victus in morbis acutis, com. 7. nec non de alimentorum facultatibus, cap. 16. Hac ipsa præparatione, vel certe quæ parum distat à præparatione Dioscoridis, ego iam multos annos vtor frequentiſſime, quæ est huiusmodi. Accipiantur lactis circiter libræ decem, quod proxime emunctum atque extractum fuerit ab vberibus animalis, quod quidem animal, vt neque id prætermittatur, hoc tempore debet nutriri accommodatis alimentis, hordeo, salice, lactuca, endiuia, borragine, cichoreo, & similibus, quæ lac poſſint reddere & humidius, & frigidius: lac imponitur in vas nouum fictile, ac sensim permittitur aliquantisper ebullire, recenti ramo ficulneo illud continenter miscendo, tum proiicitur in ipsum vel acetum rosaceũ, vel oxymel simplex, ad ℥. iij. ac mulsum, facta leni ebullitione, demum phiala vitrea plena aquæ frigidæ tota demittitur in lac, cui protinus facta separatione adhæret pars caseosa, & ita serũ conficitur præclariſſime: ex huiusmodi mẽsura lactis solent superesse libræ quinque circiter ipsius seri, quod calidum ægri protinus absumunt, per quędam parua temporis interualla, sine intermiſſione leuiter deambulantes, adeo vt hora dimidia, ad summum, in hac potione consumatur. Sero pleriq; omnes communiter practicantes solent permiscere varia medicamenta, succum fumariæ, borraginis, lupulorum, nonnulli senam, rhabarbarum, agaricum, & alia id genus. Gal. consueuit illi permiscere modicum mellis & salis, 5. aphor. com. 64. nec non 3. de alim. facult. cap. 15. qui scribit ad hunc modum: Quantum serum ab alia lactis natura succi bonitate superatur, tanto alia omnia quæ aluum deiiciunt, superat: ob id veteres ad aluum subducendam hoc potu plurimum vsi esse videntur: tantum autem mellis optimi illi est iniiciendum, quantum suaue citra stomachi euersionem sentietur: pari modo & salem ea mensura iniicies, quoad gustum non offendat: quod si ipsum magis subducere velis, salis quamplurimum iniicies. Hæc Gal. cuius imitatione ego itidem & sal, & mel, aut loco mellis saccharum, quod est melle iucundius, sero soleo permiscere, preterea nihil: nisi fortaſſe ad iuuandam purgationem, si ita res ferat, illi permisceatur leuis quædam portio syrupi rosacei solutiui, vel alterius leuioris medicamenti, qualis præcipue mihi est familiaris pulpa thamarindorum, qui censeo, ex tot medicamentorum permixtione, ac præcipue

Auctoris modus vtendi sero lactis.

 calido-

calidorum & ſoluentium,ſeri operationem perturbari,forte etiam impediri, & omni ex parte contaminari. Atq; hęc de ſero lactis; redeo ad rem.

Poſtremo loco ſi morbus tam fuerit inſignis & contumax,vt iam poſita remedia non ſint ſatis, pro calida iecoris intemperie curanda, Medici veteres deueniebant ad ſtupefacientia,de quibus ſermonem habet Gal.8.de med.ſecundum locos, cap.7.qui referens medicamenta Andromachi,teſtatur calidam iecoris intemperiem philonio ſemel exhibito ſanatam fuiſſe. Sed tamen cum vehementiſſima iecoris refrigeratio non poſſit fere eſſe ſine magno periculo, ne quandoq; ſimul cum extraneo calor quoq; natiuus extinguatur,caute admodum in eius vſu cenſeo agendum eſſe,id quod inter cæteros Auic.mihi videtur præclariſſime animaduertiſſe, q̃ ſcribit ad hunc modum: Et oportet vt caueatur in ea ſtupefactio vltima,imo oportet vt infrigidantia iecur aggregent ad infrigidationem, abſterſionem, & apertionem. Quare mea quidem ſententia aut nunquam, aut rariſſime,ac tantũmodo vehementiſſima vrgente intemperie,atq; vbi nullum immineat periculum extinctionis caloris natiui ac virtutis,talia medicamenta debent adminiſtrari.

Hactenus de internis medicamentis, quibus debet accedere accommodata victus ratio,de qua nolo agere longius,cum pleriq; ac maxime Alex. hanc rem tractent diffuſe,vt pluribus non ſit opus.Iam igitur de medicamentis externis agendũ eſt,quę multiplicia parari poſſunt,inunctiones,epithemata,fomenta, emplaſtra, & alia id genus;de quibus id generaliter habendum eſt, quod requirant eaſdem qualitates & conditiones, quas ſupra diximus conuenire iis, quæ interius aſſumuntur, nempe vt refrigerent quidem,ſed tamen moderate, propter quã cauſam neq; actu frigida ſunt adminiſtranda:pariter vt non careant vi aſtringente & roborante, quæ nihilominus non ſit inſignis,ne in periculum obſtructionum incidamus: imo vero ſi huiuſmodi medicamentis aliquid addatur,quod leuiter calefaciat & aperiat,adeo vt quodammodo illa iuuare poſſit,& ad internas partes deducere, id nõ fuerit alienum à ratione: quo eodem conſilio & portiuncula aceti opportune illis permiſceri ſolet. Itaque ſint inunctiones ex oleo roſato,cytoniorum,ſucco endiuiæ,& ſimilibus, ſecundum hanc formam:

Epithema frigidum.

℞ *Succi endiuiæ*
Olei roſati completi
Cytoniorum
Olei de abſynthio ana ℥ *j.*
Aceti parum: Miſce & tepidum adminiſtretur.

Sint epithemata,quæ communiter ſolent confici ex aquis ſtillatitiis.

Alterum.

℞ *Aquarum endiuiæ*
Cichorei
Roſarum ana ℥ *iiij.*
Specierum diarhodon. ʒ *iij.*
Aceti parum. Miſce pro epithemate.

Habeatis quoque exemplum fomenti.

Fomentum.

℞ *Cichorei.*
Sonochi
Endiuiæ ana M. j.
Abſynthii ß *Miſc.*

Ex multa aqua & modico aceti coquantur,quo deinceps foueatur dextrum hypochondrium.

Sic

Sic fotus ex oleo rosato simplici est optimus. Demum ex contusis herbis, præcipue cichoraceis, addita portiuncula absynthii, cum farina hordei & oleo rosato, emplastra possunt confici. Sunt in officinis vnguentum rosatum Mesue, ceratum rosatum Gal. quod vulgo infrigidans Gal. appellant, quæ sunt opportuna. Atq; hæc exempla sint satis, cum facile sit horum imitatione, & alia multa componere, & ad hunc vsum accommodare.

Sequitur frigida iecoris intemperies, quæ eandem vim intemperie calida requirit curandi rationem, sed per contraria, nimirum per calefaciētia præsidia. Itaq; sicuti statuimus in illa esse duas præcipuas curandi indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationem totius & iecoris, alteram quæ cōsistit in alteratione; ita in hac idem statutum est. *Frigidæ iecoris intemperies.*

Vtrum vero his indicationibus liceat satisfacere, sciendum est, frigidā iecoris intemperiem, quotiescunq; est confirmata, & quodammodo in habitu, vt fere cōtingit in hydrope, aut difficulter admodū, aut nulla ratione curari posse. Cæterū pro explenda priori indicatione illa conueniunt, q̄ possint euacuare humores frigidos & crassos, ac simul calefacere iecur. Itaq; ad leniendam aluum, Gal. & Auic. cæteris medicamentis anteponunt hieram, & summa cum ratione. Sit exemplum; *Prognosticū.*

℞ *Specierum hieræ simplicis.* ℨ iiij.
Cum succo eupatorii, quod vulgo agrimoniam vocant. Misce & fiat bolus. *Leniens.*

Hic tamen est cogitandum de sectione venæ, quę adhuc magis potest iecur refrigerare, quod ad principem scopum virium referendum est, siquidem facile vnusquisque potest intelligere, quo magis principale membrum refrigeratur, eo magis reddi vires imbecillas, ne deinceps vsq; ad statum morbi, alioqui longiorem, possint perdurare. Pro concoctione modo conueniunt mel rosaceum, syrupus de betonica, de absinthio, de eupatorio, decocta item betonicæ, fumi terræ, agrimoniæ, & similium.

℞ *Mellis rosati colati.* ℥ j.
Syrupi de absinthio. ℥ ß.
Decoctionis agrimoniæ. ℥ iiij. *Misce pro syrupo.* *Syrupus.*

Nonnulli dubitant hoc loco, an conueniat oxymel, vel syrupus acetosus, cum Auicenna probet syrupum acetosum de melle, qui est nostrum oxymel: cum enim conficiatur ex aqua, aceto & melle, remittente aqua & aceto mellis caliditatē, videtur potius refrigerare, quam calefacere: quamobrem Gal. quoq; 8. meth. cap. 4. asseruit oxymel non calefacere, neq; febres accendere: & Alex. in tractatione de febribus, reprehendit antiquos medicos & Gal. qui familiariter vtebantur oxymelite in febre tertiana notha, ex cuius longiore vsu multos, inquit, se vidisse, qui inciderunt in hydropem. Sed tamen ego puto hanc dubitationem leuiorem esse: nam tametsi negandum non est, oxymel habere vim potius refrigerandi, quam calefaciendi, atque ideo non conuenire curandis morbis frigidis; veruntamen si illud permisceatur aliis medicamentis calidis, & parce, quæ fortasse fuit mens Auicennæ, cur non possit aliis modis, pręcipue attenuando & incidendo humores crassos, aliquam operam præstare. *Oxymel an calidum sit.*

Præterea est alia dubitatio, vtrū conueniant cichoracea, de qb. scribit Gal. vt supra notauimus, ea iuuare intemperiē iecoris calidam, neq; lędere frigidam. Sed breuiter respondeatis; si curetur vehemens intemperies, adeo vt opus sit vehementi

quoque caliditate, quæ proportione morbo respondeat, tunc cichoracea non conuenire: verum si intemperies fuerit leuior, vt minori quoque caliditate indigeamus, tunc cichoracea posse conuenire, ac pręcipue syrupos ex eis præparatos, qui ratione mellis aut sacchari omnino aliquam concipiunt caliditatem. Animaduertendum vero, minime Galenum simpliciter asseuerare, à cichoraceis non lædi intemperiem frigidam, sed inquit, non magnopere lædi: ex quibus verbis contra potius licet colligere, cichoracea quoquo modo lædere iecur frigida intemperie affectum.

Concocta & parata materia debet euacuari, sed cum medicamentis leuioribus, quæ calefaciant, roborent, & sint familiaria visceri, quale imprimis est hiera, quæ, vt placet Auicennæ, cap. de cachexia, educit superfluitates absque humiditatibus innatis: agaricus & rhabarbarum sunt optima, quare ad hanc rem sunt valde accommodata medicamenta, & pilulæ de hiera cum agarico, & pilulæ de tribus cũ rhabarbaro, & alia huiusmodi. Sit exemplum:

Pilulæ purgãtes.

℞ *Pilularum de hiera cum agarico.* ℥. ij. ß.
Fiant pilulæ quinque, & aurentur.

Expurgato corpore & semel & bis, vt res postulat, succedit altera curandi indicatio, quæ pertinet ad alterationem: hanc possent explere partim alimenta, partim medicamenta, & quatenus pertinet ad victus rationem, caueant isti à frumentaceis, ptisana, alica, piscibus, lacte, caseo, aqua, vino oligophoro, & aliis, quæ possunt refrigerare: sint carnes laudabiles, quæ condiantur aromatibus, sint olera calidiora, apium, petroselinum, mentha, fructus, passulæ, ficus aridæ, & alia huiusmodi.

Pistacia. Sed nescio quid difficultatis sit de amygdalis & pistaciis: namque illa vituperat Alex. lib. 8. cap. 4. & quod facile corrumpantur, & sint oleaginosa, ac prompte conuertantur in bilem. Auicenna autem lib. 3. fen. 13. tractatu 1. cap. 22. ad finem, inquit, esse quosdam qui improbent pistacia & amygdalas, quorum verba non sunt audienda: cuius tamen assertionis nullam reddit rationem, quam mea sententia facile fuerat reddidisse, nẽpe amygdalas & pistacia conuenire, cum vtraq; abstergant & calefaciant. Gal. 2. de aliment. facul. cap. proprio particulatim scribit, pistacia habere qualitatem aromaticam, subamaram, & subastringẽtem, roborare epar, & ad succos in ipsius viis infartos purgandos esse vtilia. Ac sane mirum est, de Alexandro, qui ea improbauerit in curanda calida iecoris intemperie, & ea quoque voluerit improbare in curanda frigida: namque contrarii morbi contraria omnino postulant remedia. Porro interna medicamenta accommodata ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, multa habentur apud Galen. 8. de med. secundum locos, quæ vnusquisque potest videre: sunt simplicia & familiaria cortices citri, eryngia condita, gingiber, cinnamomum, & his similia. Composita sunt, conserua betonicæ, agrimoniæ, absinthii, aromaticum rosatum, diacyminum, Diambra, Diamoschum, trochisci de rhabarbaro, de eupatorio, & alia propemodum infinita. Apud Arabes sunt duo medicamenta maxime laudanda, Diacurcuma & Dialacca, quæ describuntur à Mesue, & à Rhasi, in præsenti loco. Sed inter cætera omnia in curãda frigida iecoris intemperie, atque illius imbecillitate, quę maiori ex parte cõsueuit, ex hoc morbo originem habere, est præstantissimum id medicamentum, cuius auctorem Gal. 8. de med. secundum locos facit Andromachum, quod confectio Cyphoides appellatur, ab Arabibus & quibusdam recentioribus, electuarium de passulis, & de vino dicitur, quod quidem recipit plura aromata, passulas, terebinthi-

nam,

nam, mel, vinum; quamobrē abstergit calefacit, resistit putredini, & in summa, habet insignem & peculiarem prærogatiuam. Hoc tempore conficitur huiusmodi medicamentum vel in forma trochiscorum, vel in forma electuarii, cum melle, vel tandem cum saccharo in rotulis, vt nos facere consueuimus.

℞ *Trochiscorum cypheos* ℥ j.
cum aqua agrimoniæ fiant pilulæ tres; quæ summo mane exhibeantur, ex cochleari alicuius vini generosi.

Verum nec sunt prætermittenda magna antidota, Mithridatum & Theriaca, quæ omnium consensu sunt opportunissima. Postremo cæteris non conferentibus præsidiis, nonnulli hoc tempore deueniunt ad decoctum ligni sancti, vel alterius, ꝙ nominant Saffafras, & paucos ante annos cœpit administrari, nec non ad potum aquarum thermalium, quæ quidem remedia non carent ratione: illud vtrumq; decoctum manifeste calefacit & roborat iecur, ac longe magis si præparetur ex vino, vt nonnulli facere consueuerunt, de quo instituto alias tractabimus. Aquæ thermarum sint sulphureæ vel nitrosæ, vt sunt nostræ Aponitanæ, vel illę quas appellant de la Porecta.

Exterius sunt quamplurima; inunctiones ex oleo nardino, absinthii, liliorum alborum cum aromatibus, mastichino, & similibus; epithemata ex aquis calidioribus, absinthii, betonicæ, agrimoniæ, additis aromatibus, speciebus aromatici rosati, Diambræ, & similium. Emplastra fiant ex herbis calidis & aromatibus, quæ recipiunt absinthium, nardum, galbanum, mastichen, & alia id genus, quæ subigantur cum oleis paulo ante positis, ad formam emplastri. Atq; hactenus de curanda frigida iecoris intemperie.

In sicca primum lenienda est aluus per cassiam: si consentiant principes scopi, sanguis extrahatur, sed moderate: concoquatur materia, vt verisimile est, adusta & melancholica, cum syrupo de fumo terræ simplicis, de endiuia, de cichorio: concocta purgetur cum sena, epithymo, confectione hamech. Vacuato corpore instituantur & alimenta & medicamenta alterantia, quæ possint humectare, sed tamen neque omni ex parte careant adstrictione, vt ptisana, carnes laudatæ, pisces saxatiles, lac, endiuia, lactuca, fructus, poma dulcia, vuæ bene maturę, vinum oligophorum. Ad hanc intemperiem sunt accommodata pariter medicamenta humectantia, & quoquo modo roborantia: interius conserua rosarum, violarum, borraginis: exterius oleum mastichinū, rosaceum; inter cætera balneum aquę dulcis solet esse prętantissimum, atq; vt dicam vno verbo, ad hunc locum transferenda sunt quæcunq; diximus de curanda intemperie sicca ventriculi. *Sicca hepatis intemperies.*

Postremo in humida iecoris intemperie sint omnia siccantia, leniatur aluus per hieram, concoquatur materia per syrupos siue decoctis de betonica, de mētha, de agrimonia, melle rosato: concocta vacuanda est per hieram, non modo simplicem, sed etiam compositam, ac potissimum per eam, quam hieram Pachii appellāt, aliter hieram diacolocynthidos. Alimenta habeant vim siccandi, qualia sunt salita, oliuæ, cappares, carnes assatæ, paucitas potus. Medicamēta tum interna, tum externa habeant easdem vires, quorum materiam nobis possunt abunde suppeditare quæ dicta sunt de curanda humida intemperie ventriculi. *Humida intemperies.*

Sed antequam hanc partem finio, non sunt prætermittenda ea medicamenta, q̃ ex proprietate substantiæ dicuntur iuuare ipsum epar, quorum illa est natura & vis, vt omnibus prosint intemperaturis; sicuti docet Gal. 8. de med. secundum locos, &

cum plurima huiusmodi medicamenta ab Alexand. & aliis soleant proferri & laudari, nos duobus contenti erimus, quæ in præsentia proponuntur & probantur à Gal. alterum ex Asclepiade, & est caro cochlearum data ex vino: alterū ex propria sententia, & est hepar lupi, cuius vtriusq; præsidii præparationem & vsum præclare explicat Gal. qui scribit ad hunc modum: Videntur hæc medicamenta iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum vnam aut alteram qualitatem, quale est lupinum iecur, cuius abunde experimentum habemus. Vsus autem ipsius consimilis cochleis est, teritur enim exactè, & datur ʒ j. cum vino aliquo dulci: benigna enim hæc sunt visceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem, & propterea talia pharmaca omnibus intemperaturis videntur cōuenire, atque ex proprietate substantię commoditatem de se exhibent, vt neq; calidas, neque frigidas intemperies lædant. Hęc Gal. qui de cochleis non ita plane loquitur, sicut de epate lupi. Sed cum scribat vsum illarum esse similem vsui iecoris lupini, verisimile est eas primum fore coquendas, deinde terendas, siquidem crudæ vix possunt conteri. Nonnulli hoc tempore conficiunt aquam ex cochleis, vi ignis destillatam, qua ad refrigerandum & roborandum iecur, remittendumq; ęstum totius corporis, ad tollendam sitim, & ad alios vsus familiariter vtuntur.

Caro cochlearum. *Hepar lupinum.* *Aqua cochlearum.*

Porro de epate lupi videtur esse in Galen. apparens quędam repugnantia, in præsenti enim loco testatur, se habere abunde experimentum quod profit iecori: 11. vero de simp. med. facult. cap. proprio scribit, sæpenumero se iecur lupinum indidisse in medicamentum epaticum, quod conficitur ex eupatorio, nec tamen competisse aliquid mentione dignum illud præstitisse, in comparatione ad alterum, quod sine eo confici consueuerat. Iulius Alexandrinus Germanus, vir doctissimus, & omni vera laude cumulatus, cui omnes studiosi plurimum debent, cum aliis nominibus, tum maximè, quod pro Galeno aduersus nouatores multa præclare scripserit, hanc repugnantiam soluit hunc in modum: Iecur lupinum permixtum aliis medicamentis, quæ agunt manifestis qualitatibus, quale est illud ex eupatorio, nihil iecori prodesse, cum potius tota substantia, ac latente proprietate suam perficiat operationem, quam alioqui perficit quotiescunque solum & sine mistione medicamentorum aliorum exhibetur. Sed forte hæc responsio contradictionem non tollit: nam tametsi verum est, iecur lupinum, cum sit medium iuxta oppositionem calidi & frigidi, non posse iuuare operam aliorum medicamentorum, quæ manifestis agunt qualitatibus, tamen contra nihil videtur esse impedimento, quo minus illud quoq; aliis permixtum medicamentis, sua totius substantiæ proprietate possit prodesse: siquidem nulla videtur esse ratio, quam obrem cætera medicamenta illi permixta, hanc suam vim & latentem proprietatem possint auferre: huius quidem rei non desunt exempla apud Galenum, quale est illud cancrorum fluuialium, cuius cinerem, scribit 11. de simplicibus medicamētis, substātiæ proprietate esse præstantem, in his qui à rabiente cane sunt morsi, partim solum, partim cum gentiana & thure, multo præstantiorem. Itaque cancri fluuiales etsi iuuant à proprietate substantiæ, tamen iuuant & soli, & simul cum aliis medicamentis. Quare mea sententia longe magis accommodata est altera eiusdem Alexandrini responsio, nempe Galenum sentire aliter in libris de simplicium med. facult. quam sentiat in libr. de compos. medicamentorum, propterea quia libri de simplicibus, multo antea scripti fuerant, quam lib. de compos. med. vt ipse testatur 2. de compos. med. secundum genera, cap. 1. Etenim, sicuti idem scribit Gale-

nus 3.

nus 9. de simp. med. & 1. de composf. med. secundum genera, cap. 16. cum facultates medicamentorum, quæ proprietate totius substantiæ agunt, à methodo ac ratione sint alienæ, & per solam experientiam cognoscantur, facile fieri potuit, vt vir in conquirendis medicamentis eorumque facultatibus omnium diligentissimus, posteriore tempore expertus fuerit, & iecur lupinum, & alia medicamenta, quæ priori tempore ignorauerat.

Capvt XII.

De Obstructione Hepatis.

RASES quidem non tractat separatim de obstructione iecoris, attamen cum morbus sit longe maximi momenti, frequentissimus & ex quo alii multi & difficiles morbi solent oriri, nullo modo à nobis erit prætermittendus. Quare in hoc graui morbo tractabimus pro nostro instituto, primo de essentia: secundo de differentiis: tertio de signis: ac postremo de curatione.

Quid sit obstructio iecoris, quam alii oppilationem, alii obturationem vocant, ex ipso nomine constat, quippe illius meatus & cauitate naturales redduntur angustiores, replentur & occluduntur præter naturæ institutum. Sed cum iecur constet ex multis partibus, quæritur id primū, in quanam parte fiant obstructiones? Respondent nonnulli, & inter cæteros Auicenna libr. 3. fen. 14. tractatu, 2. initio 4. cap. quod obstructiones fiant in cunctis partibus, & in propria substantia iecoris: quæ opinio mea sententia est falsa, namque vere & proprie fiunt obstructiones tantummodo in vasis ipsius iecoris, siquidem cauitates in substantia visceris non sunt huiusmodi, vt possint obstrui, cum reperiantur in ipso spatia quædam, veluti in reliquis partibus, vix sensibilia, ac tantum ratione contemplabilia, quæ si repleantur præter naturam, minime obstructiones, sed potius tumores efficiuntur: quæ doctrina est Galeni in libro de constitutione artis medicæ, cap. 17. nec non libr. de causis & differentiis morborum, vtrobique cap. 17. *Locus affectus quis.*

Itaque obstructio iecoris est vnus morborum instrumentalium in cauitate, in quo illa vasa quæ debent aperta esse, occluduntur & impediuntur. Quo quidem genere morbi iecur potissimum ac frequentissime solet laborare, propter duas causas, positas à Galeno loco citato de constitut. artis medicæ, cap. 17. alteram propter illius constitutionem: alteram propter illius actionem. Namque ex vna parte cum multæ sint, & quidem angustissimæ venæ in iecore, cum aliis in partibus, tum maxime vbi illæ deductæ à vena Portæ committuntur cum osculis venæ cauæ, quæ sunt adeo parua & exilia, vt sensum lateant: ex altera vero parte, cum alimentum ex ventriculo sursum ad locum vnum efferatur, quem propterea portas nominant, ex similitudine, quod sicuti ciuitatem quis non potest ingredi, nisi per portas transeat, ita alimentum nequeat in iecur penetrare, nisi primum ad eum locum peruenerit, atque ex eo loco in simas partes iecoris distribuatur, ac postea per ea quæ diximus, tenuissima vasa in totam partem gibbam transfundatur, nulli mirum debet videri, si hoc viscus & propter vasorum angustiam, & propter copiam permeantis substantiæ, facile & frequenter solet obstructionibus laborare. Non ingredior eam disputationem,

 vtrum

vtrum materia obstruens sit morbus, atque ipsamet obstructio, an magis causa morbi: & si fuerit causa morbi, an sit efficiens, vel materialis, de qua recentiores magnopere litigant, cum sit altioris cuiusdam & subtilioris inquisitionis, quæ nihil ad nos modo pertinet. Illud nobis esto satis, obstructionem iecoris esse morbum instrumentalem in cauitate, in qua venæ potissimum, ac cætera vasa huius visceris implentur & occluduntur, adeo, vt illarum via libera & transitus impediatur.

Cæterum cum meatus & cauitates nostri corporis multis rationibus lædantur & obstruantur, de quibus sermonem habet Galenus libr. de causis & differentiis morborum vtrobique, cap. 7. nos in præsentia de vna iecoris obstructione sermonem instituimus, quatenus illa ex multis, vel crassis & viscidis humoribus fieri solet, vt posterius monstrabimus.

Differentia. Differentiæ huius morbi sunt plurimæ, ab intenso & remisso, à tempore, à coniunctis, & aliæ quæ habent eandem rationem, de quibus non semel diximus: verum differentiæ principales sunt duæ: altera à parte laborante, secundum quam dicimus vel partem iecoris cauam, vel gibbam, vel simul vtramque obstructam esse: altera à causis, de quibus paulo diligentius & longius agendum est. *Causæ.* Galenus cap. 94. artis med. ponit vnam tantummodo causam obstructionis, lentos & crassos humores, quam repetit 11. method. in lib. de const. artis med. & aliis locis: sed aliquando addit secundam, 8. method. cap. 4. nempe humorum copiam: Cernimus, ille inquit, etiam quod multum est, cum simul totum confluit. obstruendo hærere infigique, non minus quam ea quæ glutinosa sunt & crassa, & si per meatus angustos est transitus, multo profecto magis retineri, quod nonnunquam euenit in turba hominum, qui affatim simul irruentes in angustam viam, sibi mutuo sunt impedimento, vt nemo possit transire. Altimarus ex sententia Galeni, 5. de locis affectis, initio cap. 7. addit tertiam causam obstructionis iecoris, vaporosum spiritum conclusum, cui non pateat exitus: verum si diligenter considerentur verba Galeni, illa docent quidem huiusmodi spiritum facere distentionem iecoris, sed minime obstructionem, quam speciatim scribit fieri à crassis & viscidis humoribus in extremis partibus vasorum, quæ ex vena caua oriuntur: etenim Galenus hoc loco docebat, iecur perinde ac cæteras partes laborare duplici genere morbi, quorum vnus est sola intemperies præter naturam, citra tumorem: alter vero intemperies cum aliquo tumore, qualis est phlegmone, erisipelas, scirrhus, flatulentæ distentiones, ac postremo obstructiones factæ à crassis & viscidis humoribus. Itaque apud Galenum duæ tantummodo sunt causæ obstructionis iecoris, sicuti & reliquarum partium: altera multitudo: altera qualitas humorum, qui nimirum aut lenti aut crassi fuerint: quæ clara est sententia Galeni cum aliis locis, tum præcipue 10. metho. cap. 2. Cæterum cum hæ causæ sint proximæ, atque vt nonnulli vocant, continentes, nec desint aliæ magis remotæ, quæ scilicet vel copiam, vel malam qualitatem humorum possunt generare: hæ vero sunt duplices, aliæ internæ, aliæ externæ. *Causæ internæ.* Interna causa est mala constitutio iecoris, ventriculi, ac cæterarum partium, propter quas possunt generari tales humores, quales diximus esse propriam causam obstructionum. *Externæ.* Externæ autem causę in communi victus ratione comprehendi possunt: itaque alimenta suapte natura crassi succi, qualia sunt panis absque fermento, placentæ ex butyro, & omnia quæ pasta fieri solent, legumina prope omnia, carnes boum, porcorum, ouium, caseus, lac, & quæcunque

ex

ex caſeo & lacte conficiuntur, piſces, oſtreæ, anguillæ, vina dulcia, nigra, craſſa, bene colorata, & alia id genus, iure ſtatuendæ ſunt cauſę obſtructionis iecoris, ad hunc modum balnei adminiſtratio, vehemens exercitium, ſtudia literarum, venus, ſi fiant importune, quod potiſſimum contingit ſi ſtatim fiant poſt ſumpta alimenta, quo tempore ventriculus & venæ omnes replętę ſunt humore crudo, ante commodum tempus illo attracto in venas, facile poſſunt obſtructiones efficere & fouere: quarum omnium cauſarum meminit Galenus lib. 2. 5. & 6. de tuenda valetudine, & lib. de cibis boni & mali ſucci, & aliis locis.

Poſt eſſentiam & differentias ſequuntur ſigna, & illa primum quæ generaliter demonſtrant obſtructionem iecoris, de quibus ſermonem habet Galenus 6. de tuenda valetudine, cap. 4. de cibis boni & mali ſucci, cap. 2. necnon 5. de locis affectis, cap. 7. quorum ſumma talis eſt: qui iecoris obſtructione laborant, primum in dextro hypochondrio ſenſum quendam, & veluti pondus percipiunt, præſertim vero cum ſpiritum vehementer attrahunt, quod fortaſſe prouenit propter eam cauſam, quoniam in vehementi reſpiratione ſeptum tranſuerſum ſurſum aſcendens, ſurſum trahit ipſum iecur, quod illi annexum eſt, ex quo fit, vt iecur magis graue videatur, cum ſit quodammodo ſuſpenſum, & refertum multis & craſſis humoribus. Quod ſi præterea flatuoſus quiſpiam ſpiritus in iecore ſit interclusus, qui nequeat erumpere, tenſio quoque percipitur in eodem hypochondrio, ex quo deinceps, præter ſenſum ponderis dolor aliquando acutus poteſt concitari, vt notat Galenus 7. aphor. com. 52. cum alioqui iecoris obſtructiones non habeant inſignem adiunctum dolorem, qui ſi modo adeſt, potius grauatiuus eſt, quam acutus. Epar, inquit Galenus loco citato, dolet propter obſtructionem, ſed mediocriter, & cum quodam ſenſu potius ponderis, quam vehementis doloris: at vehemens dolor fit propter flatuoſum ſpiritum aut inflammationem, quæ vel eſt maxima vel ſuppurat. Præterea habent pulſus inæquales, præcipue ſecundum magnitudinem, & paruitatem, vehementiam & debilitatem, quod ſignum commune eſt obſtructioni omnium membrorum principalium, vt docet Gal. 1. ad Glauconē, cap. 14. in fine: itaque fiunt pulſus nunc parui & languidi, nunc magni & vehementes, quandoq; etiam ſi res ſit grauior, intermittentes. Obſtructionibus iecoris non eſt neceſſario coniuncta febris, cum fere obſtructio ſit morbus frigidus, & maiori ex parte ex frigida materia ortum habeat: quare niſi putreſcant humores, quod tamen facile euenit, cum nequeant diſſlari, nulla febris excitatur, & ita cum obſtructione iecoris quandoq; adeſt febris, & tunc calefacto viſcere apparent quoq; indicia caliditatis: quandoque nulla adeſt febris, in quo caſu potius aderant ſigna frigiditatis, quam caliditatis.

Quo loco notanda eſt oſcitantia Altimari, qui aſſerit ex ſententia Gal. 8. meth. cap. 4. magnitudinem obſtructionis diſcerni ex magnitudine febris: cum certiſſimum ſit, ingentem iecoris obſtructionem ſæpe fieri cum leni, imo vero nulla febre. Galenus autem eo loco loquitur non de iecoris, ſed de cutis obſtructione, & in hoc deceptus eſt Altimarus.

Hiſce ſignis quæ colligimus ex variis Galeni locis, nonnulli addunt alia ſigna, ex colore totius corporis, ex lotio, excrementis alui, quæ cum non ſint propria obſtructioni, ſed communia inflammationi, ſcirrho, & aliis morbis, iure poſſunt prætermitti: quare veniamus ad ſigna differentiarum.

Si pars iecoris ſuperior & gibba laboret obſtructionibus, q ſint aliquantiſper inſignes

Signa.

Signa differentiarum.

infignes, ad tactum & compreffionem dextri hypochondrii, vtcunque percipitur quædam turgentia ac tenfio, cum neceffario iecur magis tumidum ac tenfum reddatur, quam fit fecundum naturam. At vero fi obftructiones magis occupent partem cauam, vix manu ad tactum percipi poteft, vel tenfio, vel repletio, nifi forte obftructio fuerit adeo magna, vt alteram quoq; partem in confenfum trahat: fed hanc ipfam differentiam licet ex aliis difcernere, ac maxime ex alui excrementis: namq; obftructa parte fima excrementa funt plerunque humida, copiofa, inftar cuiufdam fedimenti ptifanæ hordeaceæ, quod iecur chylum confectum in ventriculo nequeat ad fe attrahere. Obftructa autem parte gibba, eadem excrementa funt potius ficca; ac demum laborante vtraque parte, excrementa erunt varia, modo humida, modo ficca.

Vtrum autem obftructiones fiant ex multitudine, vel magis ex qualitate humorum, non difficile id poteft cognofci ex colore, & habitu vniuerfi corporis, nec non ex variis fymptomatibus, quæ vel plenitudinem, vel cacochymiam folent demonftrare, de quibus fæpe diximus: quibus indiciis demum licet addere præcedentem victus rationem, ætatem, tempus anni, & alia eiufmodi.

Incommoda obftructionis. Ante vero quam veniamus ad curationem, quod vnum reftat, ne quis putet obftructionem iecoris rem effe parui momenti, Galenum audiamus, qui in libro de cibis boni & mali fucci, cap. 2. refert varia incommoda & pericula, quæ hunc morbum folent comitari: primû prohibetur diftributio alimenti per totum corpus, ex quo illud non poteft deinceps nutriri: fecundo, neceffario generatur collectio plenitudinis in venis mefenterii & fimarum partium iecoris: impedito enim tranfitu ipfi alimento, quo minus poffit penetrare ad eas partes, ad quas pertinet illud generaliter diftribuere, vt eiufmodi repletio generetur neceffe eft: in quo cafu tertiû periculum imminet, vt aut fequatur inflammatio partium, in quibus collectio facta fuerit, aut fuccedat putredo redundantium humorum: quandoquidem alterutrum fequi neceffe eft, nempe vt crudi craffique humores vel concocti conuertantur in fanguinem, vel putrefcant, ficuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcunque locis calidis diutius moram trahunt. Hæc ex Galeno: quibus id generaliter licet addere, obftructionem iecoris, vt vulgo loquuntur, effe matrem fere omnium morborum: fiquidem facile & frequenter illam confequuntur febres, & illæ quidem difficiles & diuturnæ, cacochymia, cachexia, hydrops, apoftema, dolores colici, fluxiones alui, melancholia hypochondriaca, & alii id genus morbi propemodum innumerabiles. Sed ipfam curationem aggrediamur.

Curatio. Galenus 8. meth. cap. 4. 11. metho. cap. 10. & 13. generaliter tractando rationem curandę obftructionis, duplicem facit illius confiderationem, vnam quatenus facta eft: alteram quatenus eft futura: quare fcribit, factam obftructionem curandam effe ἐκφράξει, quæ nihil aliud eft, vt ipfe interpretatur locis citatis, nec non 5. de fimp. med. facult. cap. 32. quam deterfio, quæ impactos & obftruentes humores remouet: ad quem modum inquit in arte med. cap. 94. obftructionem habere vnam intentionem morbo contrariam, nempe apertionem. Futuram autem obftructionem docet curandam effe vacuatione, attenuatione, deterfione, grauiterq; nos admonet, antequã adminiftrentur medicamenta deobftruentia, quæ funt accommodata ad tollendam factam obftructionem, vt perpetuo incipiamus à vacuatione illorum humorum, qui tanquam caufæ futuræ obftructionis affidue confluunt ad partẽ obftructam: quod fi aliter fiat, certum periculum imminere vt obftructiones non folum non tollantur,

tur, sed etiam reddantur & maiores & curatu difficiliores. Cum igitur nulli dubium esse possit, quin obstructiones iecoris hac ipsa methodo curari debeant, duę principales nobis sese offerunt curandi indicationes: altera, omnium primum vacuandi vniuersi corporis: altera, vtendi medicamentis deobstruentibus, de quorum numero paulo post.

Sed hoc loco non est prætermittendum Gal. præceptũ, quatenus pertinet ad vacuationem iecoris, cuius ille meminit in libello de cõstitutione artis medicæ 17. necnon in arte medica, cap. 94. & aliis locis, quod nimirum si fuerit obstructa pars gibba & superior iecoris, sumpta indicatione à natura loci affecti, qui ratione venæ cauę habet magnum consensum cum vasis vrinariis, opportune vacuari soleat p ea medicamenta, quæ prouocant lotium, dummodo multo vitioso humore nõ sit referta, tunc enim per aluum & medicamenta deiectoria possunt vacuari, vt notauit Gal. 7. meth. cap. vlt. At vero si fuerit obstructa pars inferior & concaua, consentiente vena portę, quæ ab hac parte ortum ducit, cum intestinis, longe commodior fuerit euacuatio per medicamenta purgantia per aluum.

Vtrum possimus satisfacere propositis indicationibus, potissimum licet colligere ex differentiis sumptis ab intenso & remisso, à tempore, à coniunctis, & aliis id genus: siquidem pro comperto habẽdum est, obstructionẽ longe facilius curari, si fuerint leuiores, proximo tempore factæ, in corpore robusto, ac sine febre, quam si fuerint validiores, antiquæ, in corpore debiliore, & non sine febre: ex quo Gal. scriptum reliquit in libello de const. artis med. 17. obstructiones iecoris, antequam faciant altas radices, sola tenuante victus ratione; necnon tenuantibus quibusdam medicamentis, sine multo labore posse auferri: vbi vero fuerint multiplices & validiores, non solũ tenuantibus alimentis & medicamẽtis, sed etiam vacuatione opus fore, illasq; multo difficilius curari, adeo vt tandẽ si fuerint inueteratæ, & longiore tempore confirmatæ, nullam prope recipiant curationem. Hæc vera est ratio prognostici, vt id obiter vos moneam, quam possunt afferre, qui scribunt vel docent curationem morborum, quæ nimirum sumitur ex natura & differentiis morbi, de quo agitur: vnde ridendi sunt, qui conantur in singulis morbis magis certas & proprias prædictiones inuenire: cum enim legitima & constans ratio prognostici tota pendeat ex comparatione virium cum morbo, cuius Gal. & 1. ad Glauconem, & frequenter meminit, vbi nullus est æger, adeoq; nulla virium cum morbo cõparatio, certum est aliud nullum prognosticum posse fieri, præter id quod suggerit conditio & natura morbi, sicuti diximus. Sed redeo ad rem. *Prognostică.*

Pro absoluenda priori indicatione, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, primum quidem ad purganda illa excrementa, quæ continentur in ventriculo & primis viis, expedit lenire aluum leuiore aliquo medicamento, inter quæ hiera est præstantissima, vel sola ad ℥ iij. factis pilulis cum aqua cichorei, agrimoniæ, vel simul cum terebinthina Cypria, datis vtriusque ℥ ij. quæ medicamenta erunt accommodata, si obstructiones fuerint ex humoribus lentis, crassis, & frigidis. Quod si vna cum obstructione appareat caliditas iecoris, poterit exhiberi cassia cum portiuncula specierum hieræ. Lenita aluo consentientibus trib. principibus scopis, vena omnino secanda est, & ea quidẽ basilica dextri brachii, sanguisque mittendus ea mensura & quantitate, q̃ videbitur cõuenire & plenitudini, & habitu corporis, & reliquis scopis secundariis: ꝙ quidem remediũ cẽsendũ est non

solum

solum vtile, sed etiam necessarium pro perficienda generali corporis vacuatione, nec non pro reuellendo humore fluente ad partes obstructas, atq; vt semel dicam pro aperienda via cæteris medicamentis, accōmodatis ad tollendas obstructiones, quæ iam diximus sine huiusmodi communi prouidentia non posse tuto & vtiliter administrari. Et quanquam non ignoro plerosq; hoc remedium improbare, & in obstructionibus iecoris, & in cæteris morbis, in quibus redundant humores lenti, crassi & frigidi, tamen nolo in præsentia longius hanc difficultatem examinare, cum in animo habeam commodo tempore hoc ipsum argumentum tam perspicue & solide vobis explicare, vt facile deinceps possitis, & huic & aliis aduersariorum cogitationibus respondere. Iam vobis sufficiat vnus locus valde notabilis 8. metho. cap. 4. in quo Galenus probat sectionem venæ citra vllam plenitudinem humorum, tametsi abundent humores crassi & frigidi; & ipsum corpus vere dici possit laborare cacochymia.

Lenita aluo, secta vena, ac minorata materia, quæ superest, est concoquenda, ad quem vsum plurima sunt accommodata, tum simplicia, tum composita medicamenta: nos familiariter alimur syrupis & decoctis, sicuti alii aquis stillatitiis, vel separatis, vel mistis. Primum vero incipiendum à leuioribus, quales sunt syrupi simplices, de cichoreo, de soncho, de endiuia, de filice, acetosus, decocta cichorei, acetosæ, capillorum veneris, borraginis. Quod si vna iecur appareat frigidum, permiscenda erunt nonnulla calidiora, syrupus de agrimonia, de betonica, de fumo terræ, & similia.

Deinde si ita ferat occasio, progrediendum ad valentiora, qualia sunt syrupus de cichoreo, sine rhabarbaro & cum rhabarbaro, de endiuia gentilis, decocta agrimoniæ, hyssopi, chamæpityos, & similium.

Apparente concoctione purgetur noxia materia, sed cum medicamentis quoquo modo leuioribus, quoniam quæ recipiunt scammonium, & alia id genus vehementiora, officiunt iecori, trahunt ad illud noua excrementa: quare optima sunt inter simplicia rhabarbarum, agaricus: inter composita pilulæ de tribus, cum rhabarbaro, de hiera cum agarico, syrupus rosaceus, vel mel rosaceum solutiuum, quod vtrumque propter rosas est familiare iecori, & alia huiusmodi. Quod si vna non satis fuerit purgatio, repetitis syrupis optimum fuerit purgationem quoque repetere.

Expurgato corpore vniuerso, mox opportune deueniendum est ad ea medicamenta, quę dicuntur habere peculiarem vim deobstruendi, quorum natura, quantum colligitur ex Galeno 11. metho. cap. 10. 5. de simplic. med. facult. cap. 12. 6. de simp. med. facult. cap. de pœonia, & huiusmodi: primum debent esse ex genere medicamentorum abstergentium, ex quo opus est, vt non solum facultatibus, sed etiam modo substantiæ opponantur illis medicamentis, quæ à Gręcis emplastica dicuntur: hæc enim viscida sunt & omnino mordacitatis expertia, cum altera ex parte medicamenta deobstruentia debeant carere omni lentore, neque esse mordacitatis expertia. Sunt igitur aut nitrosa, aut amara, aut acria, aut omnino tenuium partium: quod si demum parum quid habeant astringentis facultatis, ea longe euadunt tutiora & præstantiora. Horum medicamentorum sylua est ingens, ac prope infinita, ex qua ea breui conabor seligere, quę mihi videntur hoc tempore magis vsitatà & efficacia. Quædam sunt simplicia, endiuia, intubus, cichoracea omnia, plantago, fumaria, cetrach, absinthium, betonica, chamædriis, chamæ-

Medicamēta de obstruentia hepat.

chamæpitys radices, folia & ſemina apii, petroſelini, fœniculi, aſparagi, cortices & radices lauri, & alia id genus, quæ tamen, cum ſint alia magis, alia minus calida, debent ita moderari & adminiſtrari, vel ſeparatim, vel ſimul commixta, vt res ipſa, & affectio iecoris vel calidior vel frigidior videbitur poſtulare. Nonnulli inter cætera omnia mirabiliter laudant lupulos atque eorum decoctum, moti fortaſſe auctoritate Meſuæ, qui hoc medicamentum ad multos vſus probat maximopere: ſed cum nihil de eo, quod equidem inuenerim, Gal. Dioſcor. aliique veteres auctores poſteritatis memoriæ prodiderint, ego illo admodum timide vti ſoleo, qui libenter abſtineo à medicamentis nouis, incertis, & quorum vires teſtimonio & auctoritate veterum non ſunt nobis manifeſtæ. Quędam autem ſunt medicamenta compoſita, ſyrupi, de quibus iam diximus, confectiones diarhodon, diacyminum, diacalamenthum, trochiſci de roſis, de agrimonia, de abſynthio, de rhabarbaro, & alia, quorum non eſt vt longiorem catalogum faciamus. Sed tamen nolo prætermittere, quia proferam quoddam medicamentum ex radice cichorii & chamæpityos, quod eſt Gal. ex Archigene 8. de med. ſecundum locos, quo olim ſenior quidā medicus in obſtructionibus iecoris familiariter & feliciter vti conſueuerat.

℞ *Radicum cichorii decoctarum.* ℥ ij. — *Electuarium deobſtruens.*
Chamæpityos ℥ j.
Spica nardi
Spica Celſica
Aſari. *ana* ʒ. ß.
Amigdalarum amararum. ℥ ß.
Mellis quantum ſufficit. Miſce, & fiat electuarium: quod ſi auferantur illa aromata, poterit etiam adminiſtrari in iecore calidiore.

Hæc ſunt medicamenta accommodata, ad tollendas obſtructiones iecoris, in quorum vſu illud eſt maxime obſeruandum, vt opportune exhibeantur, quo nimirum tempore iam confectum ſit alimentum, quod ex ventriculo in ipſum iecur digeritur, ac deinde tantum quoque temporis ſpatium inter ea atque alimenta poſterius aſſumenda interponatur, quantum ſatis fuerit, & ita probe concoquantur. *Vſus.*

Diximus de omnibus medicamentis, tam internis, quam externis, accommodatis ad tollendas obſtructiones iecoris, quibus omnibus poſtremo debet accedere congrua victus ratio, adeo vt ægri ex vna parte diligenter caueant ab iis omnibus alimentis & potibus, quæ poſſunt gignere humores craſſos, lentos, viſcidos, & accommodatos ad efficiendas obſtructiones, de quibus iam diximus, tractantes de cauſis externis: ex altera vero aſſumant alimenta, quæ vim habeant incidendi, detergendi, extenuandi, vt ſunt amara, acria, acida, de qua quidem tenuante victus ratione Galen. accurate & diffuſe libellum ſcripſit, qui vnicuique ſatis eſſe poteſt: in ſumma panis probe confectus, elaboratus, mediocriter ſalitus, cui licet commode permiſcere, ſemina aniſorum, fœniculi, vel quid ſimile, carnes ſint probatæ, pulli gallinacei, perdices, turdi, & omnes aues montanæ, piſces ſaxatiles, fercula parata ex iure, ſaccharo, aceto, petroſelino: vinum ſit tenue, minime dulce vel auſterum, quæ pauca tanquam exempla ſufficiant, ad quæ cætera facile poſſunt referri.

Quoniam vero hic morbus eſt maxime frequens, & longe maximi momenti, vt ordinatam & accuratam illius curationem teneatis, ex noſtro inſtituto proponatur caſus, in quo quæ generaliter diximus, quantum licet ad particularem vſum referantur. Socrates annum agens 40. temperamenti calidi & ſicci, tempore veris, *Caſus.*

iam duos menses laboret obstructione iecoris sine febre: Socrati ante omnia leniatur aluus cum cassia & hiera, secundum hanc formam:

℞ *Floris cassiæ nouiter extractæ.* ℥ x.
Specierum hieræ simplicis. ℈ iiij. M.

Altera sequenti die Socrati sanguinem detrahatis, secta vena iecoris, quam basilicā appellant, circiter vncias decem. Tertia die instituatis syrupos, qui moderate possint refrigerare, aperire, & crassam materiam concoquere.

℞ *Syrupi de endiuia.*
De filice.
Acetosi simplicis. ana ℥ ß.
Decoctionis cichorii
Acetosæ
Agrimoniæ. ana ℥ iiij. *Misc.*

Sumptis syrupis per 8. vel plures dies, apparente coctione in lotio tale exhibeatur medicamentum.

℞ *Rhabarbari electi.* ʒ ij.
Spicæ gr. v. Fiat infusio in suprascripta decoctione per horas decem, & facta expressione, adde
Syrupi rosati solutiui ℥ iij. *Misc. & fiat potio.*

Sin autem concoctio difficile & tarde appareat, sicuti euenit sæpenumero, vobis licebit repetere medicamentum leniens semel exhibitum, vel quid simile: ast perpetuo debetis abstinere à soluentibus medicamentis, nisi ducēdi humores fuerint concocti: quam sane purgandi rationem ad mentem Hipp. & Gal. in priuatis lectionibus spero, me vobis vsque adeo plane & firmiter propositurum & confirmaturum, vt nullus de hac re locus dubitationi vobis in posterum possit superesse.

Expurgato corpore vobis licet tuto aggredi ea medicamenta, quę maiorem vim habeant exobstruendi, qualia sunt trochisci, syrupi compositi, & alia id genus.

℞ *Trochiscorum de absinthio.*
De rosis. ana ʒ ß.
Conseruæ florum cichorii. ℥ j.
Misce. fiant boli, qui poterunt quatuor vicibus exhiberi mane ante syrupum.

℞ *Syrupi de cichorea compositi sine Rhabarbaro*
De Soncho.
Acetosi simplicis. ana ℥ ß.
Decoctionis fumi terræ.
Cichorei.
Agrimoniæ.
Radicum petroselini. ana ℥ iiij. *Misce pro syrupo.*

Post nonnullos dies, nisi Socrates vobis videatur exquisite purgatus, alterum propinetis medicamentum:

℞ *Rhabarbari electi.*
Agarici trochiscati. ana ʒ j. *Fiat infusio in decoctione agrimoniæ per horas decem: tum facta expreßione adde*

Ele-

Electuarii diaphenicon. ℥ ij. ß.
Mellis rosati solutiui. ℥ iij. *Misce & fiat potio.*

Hoc demum tempore exhibeatis ea medicamenta vel simplicia vel composita, cæteris omnibus efficaciora, quorum supra mentionem fecimus, inter quæ ego familiariter vti consueui hoc electuario:

℞ *Radicum cichorei decoctarum.* ℥ iiij.
Radicum chamæpityos. ℥ ij.
Amygdalarum amararum. ℥ ß
Mellis quantum sufficit. *Misc.*

In quorum quidem medicamentorum administratione tantum perseuerandum est, quantum res ipsa videbitur postulare. Neq; demum sunt prætermittenda pro curando Socrate medicamenta externa, quorum iam superius sunt posita varia exempla, neque est vt iis referendis maiorem temporis iacturam faciamus.

Capvt XIII.

De Inflammatione Iecoris.

Tractatvri de iecoris inflammatione, ne versemur in aliqua nominis ambiguitate, cum veteres Medici pluribus modis nomen inflammationis soleát vsurpare, quorumque Gal. 2. ad Glauconem, cap. 1. & alias frequenter mentionem facit, nos in præsentia inflammationem intelligimus humorem præter naturam, ex aliquo humore calidiore orientem: in qua significatione accipitur ab Hip. Gal. & omnibus Medicis. Sæpenumero itaq; iecur, sicuti reliquę partes nostri corporis, est aptum, vt supra diximus, ad suscipiendam inflammationem, de cuius generatione in vniuersum præclare scribit Gal. 2. de differ. febrium, cap. 11. qui asserit hunc morbum oriri ex calida fluxione, transmittente vna vel pluribus partibus, vicinis aut remotis, ad ipsum iecur noxia excrementa, quæ illud in tumorem attollunt, & inflammationem efficiunt.

Etsi vero differentiæ huius morbi plures possunt numerari, veruntamen duæ mihi videntur esse pręcipuæ: altera quæ sumitur à variis partibus iecoris laborantibus: altera quæ sumitur ex materia diuersorum humorum, ex quibus inflammatio originem habet, sicuti diximus de obstructione: quod tamen ita accipiendum est, sicuti accipitur à Galeno 5. de locis affectis, cap. 7. qui cum doceat inflammationem posse oriri duntaxat, vel in partibus cauis, vel in gibbis iecoris, simul asserit, in neutra parte inflammationem exquisite distinctam posse consistere, vt altera integra, & omnis mali immunis conseruetur, propterea, quia visceris caro in cunctis partibus continua est, adeo vt necesse sit eas quoquo modo in affectibus sibi mutuo conuenire. Sed & illud non est prætermittendum, quod idem scribit Galenus 13. metho. cap. 14. in fine: caua iecoris parte laborante inflammatione, protinus fore necesse, vt simul venæ, quæ sunt in mesenterio, inflammatione laborent, quando illæ omnes originem ducunt ex ea vena, quę ad portam pertinet. Postremo & id pertinet ad hanc differentiam, nempe carnosam iecoris partem atque illius substantiam corripi interdum inflammatione, interdum vero magis membranam laborare, quæ illud circundat & vestit: quod neque à Galeno prætermissum est 6. aphor. com. 5. nec non 7. aphor. com. 45. *Differentia.*

Quatenus autem pertinet ad aliam differentiam, q̃ præbet materia diuersorum humo-

humorum, qui efficiunt inflammationem, tametsi non debet negari, quin iecoris inflammatio fieri possit ex quouis humore, mixto simul cum sanguine, tamen dicit Galenus 6. de med. secundum locos, cap. 1. & vltimo, hunc morbum præcipue ac maxima ex parte fieri, vel ex sanguine calidiore, vel ex bile, quandoquidem reliqui duo humores magis sunt apti ad generandos alios humores, quam inflammationem.

Signa. Signa indicantia inflammationem iecoris, alia sunt cõmunia, alia propria, quæ præcipue sumuntur ex Galeno in 5. de locis affect. cap. 7. Inter signa communia primo percipitur grauitas in dextro hypochondrio, quandoque vero & dolor, qui peruenit ad costas spurias, quibus iecur quibusdam internis vinculis alligatur, vt dicit Galenus 4. de vsu partium, cap. 14. quæ quidem vincula inflammata distendunt, & dolorem pariunt: quam colligantiam tamen dicit Gal. non reperiri in cunctis hominibus, sicuti neque in cæteris animantibus, vt propterea neque in omnibus hic costarum dolor percipiatur. Præterea iecoris inflammationem necessario sequitur febris, & propter dignitatem partis, & propter maximum illius consensum cum corde: quæ quidem febris, vt dicit Gal. 1. aphor. com. 12. solet habere nonnullas accessiones quotidie, & noctu potius quam interdiu, sicuti in pleuritide & phrenitide accessiones magna ex parte fiunt per tertiam diem, neque tamen perpetuo eandem seruant rationem, namque vt dicit Gal. 2. prorrheticor. com. 21. Febris quandoque est maligna, quandoque acuta, sed non maligna, quandoque vero nec maligna neque acuta: quæ sane diuersitas solet consequi diuersam conditionem & magnitudinem inflammationis: etenim cum inflammationum magnitudinẽ perpetuo febris ex proportione sequatur, sicuti non perpetuo necesse est iecur valenter inflammari, sed modo remissius, modo intentius, ita non semper necessario febris sequitur maligna vel acuta, sed ad proportionem inflammationis. His accedit aliqua difficultas spirandi, siquidem propter consensum septi transuersi, vt dicit Galenus libello de vtilitate respirationis, cap. 4. ægri coguntur paruam & frequentem respirationem facere. Lotia sunt flaua, quandoque liuida, interdum nigra, propter maiorem vel minorem caliditatem & inflammationem, pulsus est durus, tensus & inæqualis, veluti qui serrinus dicitur, vt ait Galenus 4. de causis pulsuum, cap. 7. & 1. de præsagio ex pulsibus, cap. 4. sed tamen pulsus est minus, durus & inæqualis, quam sit in pleuritide, quod pleura sit pars neruosior, & suapte natura tensa: præterea est magnus, velox & frequens. Demum vero, vt dicit Gal. 5. de locis affectis, cap. 7. cum inflammatione iecoris hæc fere coniunguntur symptomata, exigua tussis, linguæ color per initia ruber, deinde niger, ingens fastidium cibi, inexhausta sitis, vomitus quidam tum sinceræ bilis, tum eius quæ vitellina dicitur, postea vero nonnunquam æruginosæ: aluus quoque illis astringitur, nisi cum iecoris imbecillitate inflammationem fieri contingat: nam tunc deiiciuntur excrementa liquidiora, & quandoque similia loturæ carnis: alioqui enim propter nimiam visceris caliditatẽ sicca deiiciuntur, quæ σκληρα τώδη græce appellantur, quod notauit Galenus 4. de ratione victus morborum acutorum, com. 17. Atque hæc fere videntur esse indicia, quæ generaliter iecoris inflammationem solent demonstrare.

Signa diagnostica. Sed antequam accedamus ad signa differentiarum, non fuerit alienum ab instituto nostro, & à vestra vtilitate, si nonnulla proferantur indicia, quibus sciatis distinguere inflammationem iecoris ab inflammatione aliarum duarum partium, quę & propter vicinitatem, & propter similia symptomata non ita facile discernuntur,

nuntur, quin medici alterum morbum pro altero accipientes decipiantur. Sępenumero vna eſt inflammatio muſculorũ abdominis, intra quos, vt ſcitis, iecur ſub peritonæo poſitum eſt. Gal. ergo loco citato 5. de locis affect. docet ea ſigna, quib. huiuſmodi partium inflammationem diſcernere poſſitis: primum quidem ex poſitu & figura: namq; inflammato iecore, ſi muſculi manib. tractentur, & quatenus fieri poteſt, attollantur & ſuſpendantur, manifeſte profundior tumor deprehenditur, & ille quidem quaſi in vnum collectus & circumſcriptus, pro forma ipſius iecoris laborantis: ſiquidem omnis inflammatio ſuſcipit formam particulæ cuius eſt inflammatio: inflammatis autem muſculis, vel ad locum tactum, quaſi in ſumma cute, ꝓpinus percipitur & dolor & tumor, ac ſi animus diligenter attendatur, talis fuerit figura inflammationis, qualem habent muſculi laborantes: hoc ipſum demonſtrãt cum alia, tum maxime color totius corporis: ad quem modum Galen. deprehendit Steſianum quendã nullo iecoris morbo laborare, ſed tantũmodo abſceſſu in ꝓfundis muſculis, præter ſententiam aliorum medicorum; huius ægroti hiſtoriam recitat 5. de locis affect. cap. vltimo: ſed febris quoq; huiuſmodi morborum differentiam ſatis poteſt demonſtrare, cum certum ſit perpetuo, longe maiorem febrem excitari in iecoris, quam muſculorum inflammatione: imo vero non modo febrem, ſed etiam cuncta ſymptomata, quę ſupra fuere poſita, ſemper eſſe vehementiora, & maioris momenti: namq; vt dicit Gal. 1. prognoſt. com. 30. ſi muſculi inflammatione laborant, inferre mortem non poſſunt, niſi raro, aut propter magnitudinem inſignem inflammationis, aut propter virium debilitatem, aut quia vel medici, vel ægrotantes aliquem committant errorem.

Altera eſt inflammatio membranæ ſuccingentis coſtas, quam pleuram appellant, quæ itidem pars proxima eſt ipſi iecori, & habet ſymptomata vſq; adeo ſimilia ſymptomatib. inflãmationis iecoris, vt frequenter Medici alterã pro altera ſoleant accipere: ſicuti euenit Glauconi Philoſ. & medico Siculo, qui laborans inflãmatione iecoris, putabat ſe laborare pleuritide: cuius elegantẽ hiſtoriam recitat Gal. 5. de locis affect. ad finẽ. At vero idem Gal. hanc rationẽ quoq; diſcernendi hos duos affect⁹ nos docet ꝑclariſſime 2. de locis affect. c. 9. Eſto, ille inquit, vt quiſpiã inter reſpirandũ in ſpuriarum coſtarũ loco doleat, hunc certe ex eo dolore pleuriticũ eſſe non debemus ſuſpicari, ſed inprimis decet conſiderare, nũ tuſſiendo aliquid expuat: id enim ſi fuerit coloratũ, non temere pleuritidis facit ſuſpicionem: ꝙ ſi vero tuſſiendo nihil omnino expuat, fieri ſane poteſt, vt ita quoq; ſit pleuriticus, vbi nimirũ inflammatio fuerit cruda, & conſtricta, adeo vt ab ea nihil reſudet, quod eiici poteſt, quali inflammatione multos dies laborabat Anaxion, cuius ex Hip. meminit Gal. 1. de criſib. c. 18. Cęterũ fieri poteſt, vt dolor quoq; in ſpuriatũ coſtarũ loco exoriatur ꝓpter iecoris inflammationẽ, intentis videl. internis quibuſdã vinculis, quib. nonnullorũ iecur coſtis ſpuriis alligatur, vt ſupra diximus. Primum vero indicium, quo alteram inflammationẽ ab altera diſcernere poſſimus, Galeno ſumitur ex pulſu: namq; ille nõ eſt ſimilis vtrobiq;, quia tametſi in vtroq; morbo pulſus eſt durus & ſerrinus, tamẽ certum eſt, illũ minorẽ duritiem habere in inflammatione iecoris, quam pleuritide, propter varietatem partium inflammatarũ. Secundum ſumitur indicium ex excrementis, quę deiiciuntur per aluũ, ſiquidẽ in inflammatione iecoris deiiciũtur excrementa ſimilia loturę carnis nuper mactatę, etſi non ſemper ſunt eiuſmodi, ſed in his dũtaxat magis, quæ proprie iecoraria dicũtur vel hepatica: quãobrẽ in iis inflãmationib. iecoris, in quib. per aluũ nihil excernitur, optimum fuerit manib. dextrũ

Signa diſtinguentia pleuritidem ab inflammatione iecoris.

Z hypo-

hypochondriũ explorare:nam ſi in eo tumor eſſe deprehendatur,certiſſimũ erit inflammationis indicium:ꝙ ſi nullus tumor inueniatur, nec ſic quidẽ deſiſtẽdum eſt, cum fieri poſſit,vt ſit inflammatio in ſola concaua iecoris parte,in qua nullus tactui tumor poteſt occurrere:nec nõ vt inflãmatio ſit in gibbis partib. at vero nõ omnib. ſed iis duntaxat,q̃ à coſtis ſpuriis conteguntur:itaq; Gal. conſilio laborantẽ admonere oportet,vt maxime reſpiret,illumq; interrogare,an grauitatem aliquã ſentiat, aut à ſuperiorib. partib.ſuſpenſam,aut vicinis incumbentem, id quod propter cauſas iam expoſitas ſolet iis contingere,qui iecoris inflammatione laborant. Ad ſummã concludit Gal. præcipuum indiciũ hac in re pulſũ eſſe,& qui fallere nõ poteſt,ꝓgreſſu autẽ temporis & reliqua ſymptomata poſſe aliquid firmi ſignificare.Nam vbi iecur inflãmatione laborat,cõtingit & linguæ, & totius corporis colorẽ immutari, ſicuti rurſus in pleuritide contingit tuſſim creſcere,atq; eo tẽpore omnino apparere aliqua,quæ per tuſſim eiiciuntur. Hunc locum tractaui paulo longius, quod ille mihi videatur non ſolũ diligẽter monſtrare differentiã harũ duarũ inflammationũ, ſed etiã poſſe maximã lucẽ afferre huic toti tractationi.Venio ad ſigna differentiarũ.

Signa alia. Diximus præcipuas differentias inflammationis iecoris ſumi vel ex parte laborante,vel ex natura humoris efficientis inflammationẽ,itaq; ſi carnoſa pars iecoris inflammatione laboret,auctore Gal.6.apho. com.5. dolor quidã obtuſus & grauis,ac veluti quoddam pondus in ea parte percipitur;ſin autem tunica iecori circũdata,vel vaſa laborent,tunc dolor fit potius acutus; præterea ſi inflammatio ſimam iecoris partem obtineat,ex 5.de locis affect. ad finem. primum manib. facilius percipitur,præſertim ſi fuerit inſignis,atq; abdomen ſuapte natura extenuatũ,ꝙ etiam ex morbo ſolet extenuari:deinde maior ex hac parte eſt dolor,qui ſpirando percipitur,magiſq; ad dextrũ aſcendit iugulũ, vt quandoq; id,nempe in magna iecoris inflammatione, detrahi videatur,ꝙ euenit propter vicinitatẽ & conſenſum ſepti trãſuerſi & totius thoracis.Sin vero inflãmatio cauã iecoris partẽ afficiat,hæc manib.deprehendi nõ poteſt,&quẽadmodũ pars gibba magis cõſentit ipſi pectori,ita concaua & propter vicinitatem,& propter communicantiam venę portę, magis conſentit ventriculo: quocirca ille conſueuit inſigniter laborare ſiti, nauſea, cibi faſtidio, vomitu,ſingultu,& aliis prauis ſymptomatib.Quatenus autẽ pertinet ad alterã differentiã humoris efficientis inflãmationem,hic,vt diximus,fere eſt duplex,vel ſanguis,vel flaua bilis,& quaq̃ ſigna vtriuſq; ſunt prope eadẽ,tamẽ ſciendũ eſt,ſymptomata longe fieri vehementiora & deteriora ex bile,q̃ ex ſanguine:cum enim tũc inflammatio quodãmodo degeneret ad naturã eryſipelatis, febris excitatur ardentiſſima,qualis ea eſt,q̃ Latinis ardens dicitur, quã ꝑpetuo ſolent comitari ingens ſitis, ſumma caliditas,maxima inappetẽtia, & alia huiuſmodi, quæ ex bile ſolẽt ꝓcreari: ſic lotia erũt inſigniter flaua,quãdoq; etiã nigra:excremẽta alui erũt ſinceriora,pręceſſerũt q̃ copiã bilis potuerũt efficere. Altera autẽ ex parte ſi inflãmatio oriatur ex ſanguine,& febris,& dolor,& omnia ſymptomata erũt leuiora,& minus acuta,ſicuti hic humor altero eſt benignior & minus piculoſus. Veniamus ad curationem.

Curatio. In qualibet inflammatione, q̃ eſt morbus in intemperie cum materia, vnica eſt indicatio,nempe vacuandi materiã,q̃ in ea cõtinetur:hæc autẽ poteſt vacuari dupliciter,vno modo ſi retrocedat:altero ꝑ patientẽ particulã : retrocedat autẽ materia vel impulſa,vel attracta, vel trãſmiſſa:vel vno aliquo,vel omnib.ex his modis:per locũ vero patientẽ euacuabit partim ꝗdẽ manifeſte& ſenſibiliter, partim latenter& inſenſibiliter.Itaq; ſi vniuerſũ corpus plenius fuerit, q̃ conueniat, nõ oportet ꝑ pa-

tientem

trentem locum vacuare:nã si scarificationib.vel aliis remediis conabimur sensibili-ter vacuare, ratione excitati doloris plus trahemus ad partẽ affectã: ꝙ si medicamẽ-tis calefaciẽtib.velim⁹ eandẽ materiã digerere,ꝓpter calorẽ piculũ est ne pl⁹ in par-tẽ trahatur ꝗ digeratur:sin autẽ in eo laboremus, vt id ꝙ influit rursũ retrocedat,nõ quicꝗ recipiet ꝙ plenũ fuerit corpus : quocirca necesse est vacuare totũ corpus, aut retrahere omnino in alias partes ꝙ influit in patientẽ locũ:demũ v.vbi hoc factũ sit, oportet primũ repellere ex parte inflãmata, deinde accedere ad resoluẽdũ ꝗ supsũt. Hæc ꝑclarissi.est doctrina Gal.ac methodus curandi omnes inflãmationes c.95.artis med.quã si velimus accõmodare ad nostrã iecoris inflãmationẽ,ita habendũ est: et-enim 1.nobis sese offert indicatio vacuãdi vniuersi corporis.2.repellẽdi materiã flu-ẽtẽ adhuc 3.vacuãdi manifeste ac sensibiliter materiã contentã in iecore, si fuerit in parte caua,p aluũ;si in gibba, per lotiũ.4.& vltima dissoluẽdi insensibiliter si ꝗ rema-nẽt, &occasio ita postulat. Vtrũ vero his indicationib.satisfacere possim⁹,illud 1.scia-tis, omnes inflamationes partiũ principaliũ. quales sunt pleura, pulmo. vẽtriculus, iecur,reponi ab omnib.inter morbos valde acutos & piculosos, de qb.dicit Gal.10. meth.c.15.ꝙ morbiferæ esse cõsueuerũt,nõ modo in his,qui habẽt vires debiles, sed etiam in illis,qui habent vires robustas: atq; vnicã spem salutis in vno robore viriũ consistere,qa necesse est alterutrũ,aut nutriendo ęgrotũ,inflammationẽ augeri,aut nõ nutriẽdo vires adhuc magis reddi imbecillas. Quęrunt nõnulli hoc loco,vtra sit periculosior inflamatio iecoris, cauæne an gibbæ partis? Quib.respondet Gal 6.epi. sec.7.14.nec nõ Au.3.canonis fen.14.tracta.3.c.1. omnino deteriorẽ esse infl mmatio-nem partis gibbæ,ꝗ cauæ,cũ illa certe,& ꝓpter rationẽ venæ cauæ,qua distribuitur sanguis toti corpori,& ꝓpter cõsensum septi transuersi,cordis,&ꝓpter alias causas, sit altera parte cõcaua nobilior, atq; vt diximus, afferat ꝑpetuo maiora & deteriora symptomata.Iecoris,inqtGal.pars cõuexa lõge cõcaua est piculosior:& nõnulli hãc partẽ inter supiores totius corporis partes,sicuti vẽtriculũ, & alias,reponere cõsue-uerũt.Itaq; in vniuersũ ꝗlibet iecoris inflamatio est morbus valde acutus & piculo-sus,ac nisi vires sint valde robustæ,plane lethalis, ꝙ si nõ mortẽ, tamẽ alia mala gra-uissima solet afferre:& inter cætera dicit Gal.1.de diff.feb.c.9.10.meth. 8. 5. de locis affec.c.7.huiusmodi inflamationib.aliquando febrẽ hecticã & marasmũ succedere cõsueuisse.Quod si tandẽ iecoris inflamatio debet feliciter solui&iudicari,istud fie-ri solet Gal.auctore 3.de crisib.c.3.trib.potissimũ modis excretionis;si pars gibba la-boret,p fluuio sanguinis è narib.sudorib. bonis, & multis vrinis: sin autẽ pars caua sit male affecta,deiectionib.biliosis & sudorib. nonnũquã etiam vomitib.Ex quo e-liciatis errorem cũ aliorũ,tũ maxime Auic. q 3.canonis fen 14 tractat.3.c.2.ad finem generaliter ꝓnũciat,solutionem ventris associatam apostemati iecoris, esse perpe-tuo malam:de quo qdem errore Gal.iam diu reprehendit auctorẽ lib.prorrheticor. ꝗ item scripserat indefinite lib.2.58.Cum ardente febre si aluus profluxerit, perni-tiosum:qui Gal.docet huiusmodi præcepta sine aliqua limitatione, ab omni ratio-ne & sana doctrina esse aliena:cũ enim in quouis morbo aluus profluens sine signis coctionis nihil proficiat,sępe etiam noxã afferat, post coctionem vero semper iu-uet,ac potissimũ si noxius humor euacuetur, si æger post vaçuationẽ melius habe-at,si vacuatio fuerit in die critica, satis potest intelligi, sententiam Auic.ac cæterorũ omniũ esse falsam,quicunq; sine limitatione asserũt,fluentẽ aluũ vel iuuare, vel no-cere.Itaq; hoc ipsum cũ Gal.nobis licet statuere de inflammatione iecoris, in qua si aluus profluat post coctionẽ,tantum abest vt eiusmodi vacuatio sit symptomatica&

Indicationes.

Prognosticũ.

Error Auicen.

mortalis, vt cōtra potius sit critica & salutaris: id quod potest confirmari adhuc au-ctoritate atq; exemplo Gal. qui 13. metho. cap. 15. in declinatione morbi probat epi-thymium, polypodium, cordices radicum hellebori nigri, vt videbimus paulo post. Sed fortasse nimium digressi ad institutam curationem reuertamur.

Curatio. Curando inflammationem iecoris ad perficiendam primam indicationem, quæ pertinet ad vacuationē totius corporis, duæ sunt præcipue accommodatæ ra-tiones, altera p missionē sanguinis, altera per medicamenta purgantia. Sed quoniam generaliter Hip. & Gal. 1. aph. 24. necnō 4. de rat. victus morb. acut. 22. deterrēt me-dicos ab vsu medicamentorū, principio morborum acutorū & inflammationum: speciatim vero Gal. 13. meth. c. 11. incipiente iecoris inflāmatione testatur purgatio-nem per medicamenta purgantia esse admodū importunā & perniciosam, iure cō-uenit inter omnes, missionē sanguinis esse nō modo vtilē, sed etiā quā maxime ne-cessariam. Ergo consentientib. trib. principibus scopis, primo quoq; tēpore secanda est vena, & illa quidē interna dextri cubiti, quā basilicam vocant: hæc enim vt dicit Gal. 4. de rat. victus 24. velocissime & plurimum solet vacuare ex omnib. principib⁹ partib. ac propterea in morbis acutissimis, qualis est iecoris inflāmatio, ad eā confu-giendū est: ꝙ si dicta vena non cōpareat, vt quandoq; euenit, tunc vena media secan-da est: ꝙ si nec media se ostenderit Gal. consilio 13. meth. c. 11. tertia vena secanda est, quā cephalicam vulgo nominant, qua q̄dem sectione venæ præclare potest vacuari & auerti sanguis, qui cōfluit ad inflāmationē. Quatenus vero pertinet ad mensuram sanguinis, si inflāmatio fuerit vehemētissima consultore Gal. 1. aph. com. 23. expedit illū mittere vsq; ad animi deliquiū, de qua summa, ac nostro tēpore insolita missione sanguinis, agemus loco opportuniore: at vero si nō audeas tantum vacuare, de con-grua quātitate sanguinis tibi licebit discernere ex modo plenitudinis, ætate, habitu corporis, tempore anni, regione, & ante omnia ex virib. ægrotantis. Cæterū si puer vel senex laboret inflāmatione iecoris, qb. ex decreto Hip. & Gal. non licet sanguinē mittere, cōmuniter practicantes, p sectione venæ scarificatis cucurbitulis vti cōsue-uerunt, de quib. multa forent dicenda, q̄ nos ab instituto longius auerterent: quare cum mihi propositum sit, hanc quoq; mittendi sanguinis rationē accurate explica-re, in generali tractatione de scopis mittendi sanguinē, illud vnum dicam in p̄sentia, mihi hoc remedium non improbari, si cucurbitulæ apponātur ad partes inferiores, & potissimū ad crura, quorū scarificationē veteres soliti fuerant substituere sectioni venæ, ad pficiendā nō solū reuulsionē, sed etiam vacuationem vniuersi corporis: ꝙ si contra cucurbitulæ apponantur ad dorsum, & ad partes superiores, vt familiari-ter solent apponi, timerē ego ne pro vacuatione & reuulsione maior fieret attractio ad partē laborantē: quem grauissimū errorem Gal. detestatur maximopere 13. meth. c. 11. Iam secunda succedit indicatio, vt nempe materia inflāmationis retrocedat, id ꝙ fiet, vt videmus ex Gal. si ea fuerit vel attracta, vel impulsa, vel transmissa: hæc autē perficiunt partim reuulsiones ad partes cōtrarias, partim medicamenta repellentia applicata ad partē laborantē. Itaq; tametsi venæ sectio p̄clarissimā operā præstat, nō modo ad vacuationē, sed etiā ad reuulsionem, tamē neq; sunt p̄termittenda cætera omnia genera reuulsionū, ad hāc rē accōmodata, qualia sunt ligaturę extremarū par-tiū, dolorosæ frictiones, lotiones ex aqua calidiore, cucurbitulæ, glādes, clysteria, q̄ q̄dē clysteria principio inflāmationis Gal. probantur leuiora 13. meth. c. 15. ex mulsa, addito modico sale vel nitro; quorū imitatione hoc tēpore vtimur familiariter cly-stere, ꝙ vocāt cōmune, ex decoctione maluarū, viola. melle rosato, &c. sit exemp'ū.

℞ *Decoctionis maluarum.* *Clyster in principio inflammationis.*
Violarum.
Hordei lib. j.
Mellis rosati.
Olei violati ana ℥ iij.
Salis parum M. pro clystere.

Procedente autem tempore, & iam concocta inflammatione, præcipue vero si reliquiæ quædam videantur induruisse, clysteria quoq; acriora & vehementiora probantur Gal. qualia sunt ex decocto hyssopi, origani, centaurii minoris, pulpæ colocynthidos, & alia id genus, secundum hanc formam.

℞ *Chamomillæ.*
Origani.
Hyssopi ana M j.
Centaurii minoris M ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ j. ß. Fiat decoctio in aqua ad consumptionem mediętatis.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis rosati.
Olei chamomælini completi ana ℥ iij. M. pro clystere.

Quoniam vero materia inflammationis retrocedet, non solum attracta, sed etiam impulsa, hanc potissimum impellunt medicamenta repellentia, quæ constat esse frigida & astringentia, horũ sylua est amplissima, ex quib. linimenta, epithemata, cataplasmata, & alię medicamentorũ formæ possunt componi, de quorũ medicamentorum compositione & administratione duo mihi estis admonẽdi. Alterũ vt miscendis huiusmodi medicamentis haud prorsus abstineatis à mixtione alicuius medicamenti suapte natura amari, vel acris, ac tenuiũ partium, quę propterea facile possunt reliqua frigida & adstringentia ad penitiores partes deducere, quæ quidem medicamenta calida si moderate vel potius parce misceantur frigidis, nullum incommodum possunt afferre. Alterum vero est, vt hæc repellentia medicamenta nõ admoueãtur regioni iecoris actu frigida, ne facultas naturalis aliquã noxam contrahat, natiuo illius calore nimium refrigerato, q̃ est Gal. pręceptum 13. meth. c. 12. itaq; tepida sunt admouẽda. Gal. nonnulla commemorat medicamenta, quæ illi fuerant familiaria, oleum in quo absinthium fuerit incoctum, oleum cydoniorum, myrthinum, mastichinum, cataplasma ex cydonio cocto in vino ex absinthio, & aliis id genus, quorum imitatione habeatis vnum aut alterum exemplum. *I. Præceptum.* *II. Præceptũ.*

℞ *Olei rosati completi ℥ j.*
De absinthio ℥ ß Misc.

Exemplum Epithematis.

Aquarum cichorei.
Rosarum ana lib. ß.
De absinthio ℥ ij.
Specierum vnguenti sandalini ʒ ij.
Aceti parum. Misc. pro epithemate. Item:

℞ *Pulpæ cydoniorum decoctorum in vino austero ℥ iiij.* *Epithema repellens.*
Farinæ hordei ℥ j.
Olei rosati.
Myrthini.

De absinthio ana quantum sufficit: Misc. & fiat cataplasma.

Sed hoc loco notandum est, huiusmodi repellentia medicamenta esse maxime opportuna principio inflammationis, quo tempore humores fiunt adhuc: deinde vero aucto morbo, & quoquo modo tendente versus statum, ea magis medicamenta fore commoda, quę non simpliciter repellere, sed partim repellere, partim digerere & dissoluere possint, vt tandem declinante inflammatione reiectis repellentibus, tantummodo digerentibus vtendum sit, sed tamen ita, vt sumpta indicatione à natura partis laborantis, nunquam prętermittantur ea medicamenta, quę robur visceris possunt seruare: quamobrem in ipso quoq; vigore & declinatione laxantibus & digerentibus medicamentis perpetuo decet permiscere, quod poscit astringere & robur partis conseruare, alioqui illud vobis contingeret, quod contingebat tempore Gal. methodicis, qui nullam istius præcepti rationem habentes, sæpe ægrotos deducebant ad interitum. Euenit hoc ipsum Attalo curanti Theagenem philosophū Cinicū, cuius mirabilem historiam recitat Galen. 13. metho. cap. 15.

Iam vero tertia sequitur proposita indicatio, nimirū sensibiliter vacuandi materiam contentam in iecore: in qua illud imprimis distinguendum est, vtrum pars caua, an gibba laboret: siquidem, vt diximus, pars caua per medicamenta aluum mouentia, pars gibba per ea quæ prouocant lotium, facilius & commodius expurgatur. Sed antequam vobis explico particulatim, qualianam conueniant medicamenta, id velim vos intelligere, quod nos monet Gal. 13. meth. c. 15. & 9. ad Glauconem cap. 2. vtraq; medicamenta, tam quæ mouent aluum, quam quæ prouocant lotium, caute admodum esse administranda: ita quidem vt principio morbi leuiorib. & debilioribus vtamur, cocta autem inflammatione ad valentiora deueniamus: cocta enim medicari oportet, non cruda, neq; in principiis ex sententia Hip. quā Gal. 8. de med. secun. loc. c. 7. speciatim interpretatur & accommodat ad internas inflammationes, in quib. hieram Themisonis, etsi leuissimum est medicamentum, non probat, nisi in earum declinatione. Itaque laborante parte iecoris concaua, principio aut prorsus abstinendum est ab omni medicamento, aut danda sunt non nisi lenientia & leuissima, inter quæ numerat Gal. carthamum, vrticam, mercurialem, epithymum, polypodium, & quæcunq; moderate aluum mouent, quorum vsum videtur concedere ante concoctionem. Inter valentiora autem, quę duntaxat conueniunt in exquisita declinatione, meminit corticis radicum hellebori nigri.

Purgantia alimentis admiscenda. Quo loco digna est maxima annotatione ratio dandi huiusmodi medicamenta, quam tenebat Gal. qui solitus fuerat illa permiscere alimentis, idq; dupliciter: vno modo simul coquendo alimenta & medicamenta: altero contusis medicamentis eorumq; puluerem tenuissimum permiscendo cum ptisana, vel aliis alimentis. Quę sane vtraq; ratio, cum in aliis morbis, tum maxime in inflammatione iecoris videtur præstantissima: nam cum cibus descendit ex ventriculo, non tantum ille, sed medicamentum quoq; vna attrahitur ad iecur, vnde verisimile est, facile admodum & minori cum labore expurgationem succedere. Ac forte istud ipsum venit in mentem auctori libr. 4. de rat. victus morborum acutorum, cum dicit tex. 18. Sorbitiones attractorias dandas esse, tametsi Gal. hanc sententiam tanquam obscuram & nihil docentem videtur neglexisse. Quamobrem mea quidem sententia optimū foret, hanc medendi & purgandi rationem, hoc tempore inusitatam, suscitare, & ad vsum referre: cuius profero exemplum.

℞ *Polypodii.*

Epithy-

Epithymi ana ʒ j.
Cinnamomi ℈ j. *Misce, fiat puluis, & permisceatur cum ptisana*

Hoc esset medicamentum leuissimum, valentius foret sequens.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ℈ ij.
Seminum anisorum.
Fœniculi ana ℈ ß.
Misce & permisceatur vt supra.

Sic licebit hæc ipsa vel similia medicamenta coquere simul cum ptisana, vel aliis accommodatis medicamentis.

Demum vero neq; id mihi videtur prætermittendum, lenientia nostra vulgaria medicamenta, ac maxime thamarindos, qui non carent aliqua astrictione, nec non cassiam, hac in re non fore importuna, potissimumque si parce exhibeantur, ad quinque vel sex drachmas, cum possint & moderate aluum ducere, & visceris æstum remittere: sit exemplum.

℞ *Floris cassiæ nouiter extractæ* ℥ ß. *Bolus leniens.*
Pulpæ thamarindorum. ʒ j. ß.
Specierum trium sandalorum ℈ j. *Misc. & fiat bolus.*

Ita decet vacuare materiam inflammationis, si iecoris pars caua laboret: at vero si pars gibba fuerit inflammata, iam diximus cōmodiorem fieri vacuationem per medicamenta lotiū prouocantia, quæ itidem principio debēt esse leuia: qualia sunt semina melonis, cucurbitæ, capillus veneris, & similia. Post concoctionem autem valentiora, qualia numerantur Gal. 13. meth. c. 15. asarum, nardus celtica, petroselinum, smirnium, & alia id genus: sint exempla.

℞ *Seminum melonis.* *Lotium prouocans.*
Cucurbitæ ana ʒ j. ß.
Radicum petroselini N j. *bulliant in aqua.*

Atq; hoc erit medicamentum quod moderate admodum potest lotium prouocare, & principio morbi conuenire. Nonnulli hoc tempore vtuntur syrupis officinarum, sed Gal. 2. de alim. facul. c. 8. de ficubus, asserit generaliter, ex dulcibus siue alimentis, siue medicamentis, & iecur, & lienem maxime intumescere: quare 13. meth. c. 14. in inflammatione iecoris prohibet & mulsam, & cętera id genus omnia, vno excepto oxymelle mixto ex aqua: quo quidem, cæteris omnib. prætermissis syrupis & rebus dulcibus, tuto vobis licebit vti. Sed medicamentorum, quæ fortiter lotium prouocant, exempla proferamus, quorum vsus tantummodo est opportunus in morbi declinatione.

℞ *Asari.* *Medicamēta lotium prouocantia trochisci.*
Rubiæ tinctorum.
Seminis dauci ana ℥ j.
Spicæ nardi ℈ ß.
Misc. Item:

℞ *Seminis anisi.*
Apii.
Amygdalarum amararum ana ʒ j. ß.
Spicæ nardi ℈ j.
Misce cum aqua fœniculi, fiant trochisci, quos licet exhibere summo mane simul cum decocto aliquo ad hanc rem accommodato. Si quis plura cupit, is Galen. adeat

8.de compositioп. med. apud quem huiusmodi medicamentorum ingens est sylua.

Restat demum quarta & vltima indicatio, quæ pertinet ad insensibilem vacuationem; pro qua videatis diligenter totum caput 15.lib.13.meth. in quo aduersus Attalum copiose habentur, quæcunq; ad hanc perficiendam indicationem sunt opportuna, vt pluribus non sit opus. Quod si quis velit horum quoque medicamentorum aliquod exemplum habere, sit eiusmodi.

Linimentum resoluens.

℞ *Olei chamomelini.*
Mastichini.
Nardini ana ℥ j.
Bdellii.
Ammoniaci ana ʒ j.
Ceræ nouæ quantum sufficit, Misc. & fiat linimentum.

Victus.

Quatenus pertinet ad rationem victus, si iecur, inquit Gal.cap.13. meth. cap. 13.inflammatione laborat, exquisitissimo victu opus est, æque profecto ac si ventriculus laboraret, quippe munus eorum toti corpori est commune, acceditq; omnib. aliis partibus maximum incommodum, siue non probe alimentum fuerit concoctum, siue non probe in sanguinem conuersum. Neque vero est vt de hac re longiorem sermonem faciamus, quando Gal. duobus verbis se explicat 10. meth. cap.5. etenim si vires fuerint validæ, ille statuit ante diem septimam præter mulsam nihil exhibendum esse: at si vires fuerint imbecilliores, vsq; ad præscriptam diem solo succo vel cremore hordei contentus est. Sed tamen equidem censeo hanc Gal. determinationem non ita absolute recipiendam esse, quin præterea habeatur ratio, & naturę ęgrotantis, & ætatis, & cõsuetudinis, & temporis anni, & rerum similium, adeo vt perpetuo ac sedulo illud vnum prospiciatur, vt vires bene conseruentur, vsq; ad statum morbi. Atque hactenus de inflammatione.

CAPVT XIV.

De Scirrho Epatis.

Definitio.

SCirrhus apud Gal.14.meth.c.6.6.epid.sect.1.com. 2. 4. de rat. victus morb. acut. 21.est tumor durus sine dolore; aliquando vero additur, sine sensu, 14.meth.c.9.1. de tuenda valetudine c.13. Nec vlla est in Gal. repugnantia, vt statim videbimus, agẽtes de differentiis. Cum ergo sit tumor præter naturã, & morbus in intemperie cum materia: sic statuente Gal. de morb.diff.c.5.de morbor.caus.c.6. Nec vos ab hac sententia deterreat, quod Gal. afferat aliquando, & scyrrhum & reliquos tumores esse morbos partiũ instrumentalium 1.de symptom.caus.c.9.3.de sympt.caus.cap.1. 3. de temperam.cap.5.nam reuera & scirrhus, & cuncti tumores sunt morbi in intemperie cum materia, atq; adeo partium similarium: sed tamen ita habendum est, tumores præter naturam quandoq; esse morbos, non solum partium similarium, sed etiam instrumentalium, nimirum quotiescunq; sua magnitudine lædunt actiones: ꝙ manifeste declarat Gal.de morbor.diff.c.12.Etenim si tumor fuerit adeo exiguus, vt magnitudine non lædat actiones, tunc est morbus in intemperie: tumor autem vel symptoma, vel pathema, vt dolor censeri debet: at vero si sua magnitudine lædat actiones, tunc erit morbus partiũ instrumentaliũ in magnitudine: ad quem modum certum est Gal. locis citatis appellare ipsos tumores partium instrumentaliũ. Hanc rẽ volui breuiter explicare, ꝙ Altimarus & pleriq; omnes practici in ea decipiãtur, statuentes simpliciter scirrhum esse morbum in magnitudine. Sed redeo ad rem.

Scribit Gal.13.meth.c.16.substantiam iecoris scirrhis q̃ maxime opportunã esse,

vt quæ

vt quæ naturaliter craſſum quiddam & lutoſum contineat: nãque, vt ille docet 2. ad Glauconem cap. 4. ſcirrhus fit perpetuo ex humore lento & craſſo, qui partibus quę indurantur, tenaciter infigitur: quem quidem humorem adhuc planius explicat tantummodo eſſe duplicem, nempe atram bilem, & ſuperexſiccatam pituitam, qui proinde aſſerit 5. de ſimp. med. facult. cap. 9. tumores ſcirrhoſos eſſe omnino aut pituitoſæ ſubſtantiæ, aut atrabilariæ, aut ex vtraq; materia miſtos. Docuimus autem nos alias, ex loco citato 5. de ſimp. medicamentis, cap. 4. duritiem prouenire in membris tribus de cauſis, ob ſiccitatem, ob concretionem, & ob repletionem: quas equidem puto, omnes concurrere in ſcirrhi generatione: quandoquidem humores illum efficientes ſunt multi: deinde poſſunt propter frigiditatem concreſcere, ac tertio per halitum diſſolutis partibus quibuſdam tenuibus & ſeroſis, exſiccari. Itaq; ſcirrhus iecoris eſt morbus in intemperie frigida & ſicca, cum affluxu pituitæ, vel melancholiæ, vel vtriuſque, tumor durus ſine dolore. *Quis morbus ſit ſcirrhus.*

Differentiæ huius affectus ſunt duæ præcipue, namque ſcirrhus iecoris alius eſt exquiſitus, in quo nullus plane eſt ſenſus, nulluſque dolor: alius non exquiſitus, in quo etſi non eſt dolor, nihilominus non eſt omnino ſenſu deſtitutus: ex quo factum eſt, vt Galen. reſpiciens modo ad vnam, modo ad alteram differentiam, ſcirrho quandoque tribuat ſenſum exiguum, quandoq; nullum: quod verum eſt, quatenus ille vel longius recedit, vel propius accedit ad integrum & exquiſitum ſcirrhum, vt paulo ante diximus. Sed & illud addamus ex Gal. 14. metho. cap. 6. & 9. ſcirrhum duntaxat exquiſitum ac plane ſine ſenſu à Medicis proprie donari nomine ſcirrhi, cæteros autem tumores vocari vel ſcirrhos, propterea quod ſunt omnino ex genere ſcirrhorum, vel ſcirrhoſos tumores: de qua tamẽ varia nominis ratione Galen. eſt parum ſolicitus, dummodo in re nulla ſit ambiguitas. *Differentia. I.*

Secunda eſt differentia ex modo generationis, namque ſcirrhus in iecore, ſicuti aliis in partibus, conſueuit generari dupliciter: vno modo fluentibus humoribus craſſis, vel pituitoſis, vel melancholicis, vel vtriſque, ex quibus primum fit ſcirrhus, & perſeuerante fluxione augetur: altero ex permutatione aliorum tumorum in naturam ſcirrhoſam, quem vtrunq; ſcirrhi generandi modum clare explicat Galen. de tumoribus præter naturam, cap. 9. ad finem. Priore modo generatur ſcirrhus ex Galen. 2. prognoſticorum com. 46. propter copiam & fluxionem pituitæ & melancholiæ, adeoque propter illas cauſas ſiue internas ſiue externas, quæ generaliter huiuſmodi humores poſſunt generare, de quibus alias diximus. Altero & poſteriori modo, inquit Galenus generatur ſcirrhus ex lapſu aut inflammationis, aut eryſipelatis, aut œdematis, cum refrigerata ſunt immoderate, quod nonnunquam euenit propter imperitiam medicorum, qui importuno & immoderato vſu medicamentorum repellentium, quæ diximus frigida eſſe & aſtringentia, humores cogunt, condenſant, & in duritiem conuertunt, de quorum ignorantia Galen. meminit non ſemel, præcipue vero 2. de comp. med. ſecundum genera, cap. 9. Atque hæc ſane ratio generandi ſcirrhos ex permutatione aliorum humorum nonnulli dubium eſſe poteſt, quin foueri poſſit à priori quoque ratione, vbi ægri vel ſponte, vel conſilio medici vtuntur alimentis craſſis, lentis, glutinoſis: ſicuti dicit Galenus de Attalo, qui Theageni quotidie alicam exhibere conſueuit. *II.*

Signa ſcirrhi in extremis partibus ſunt admodum manifeſta, non ſolum generis, ſed etiam differentiarum: namque vt dicit Galen. de tumoribus præter natu- *Signa.*

 ram,

ram cap.9. & aliis in locis, signum quod generaliter scirrhum demonstrat, & maior tumor quam conueniat pro ratione naturæ, isque durus ac sine dolore, quod si fuerit exquisitus, etiam sine sensu.

Signa vero quæ alteram differentiam demonstrant, vtrum ex melancholia vel pituita ortum habeat, præcipue sumuntur ex colore: etenim in scirrho ex pituita cutis quodammodo fit alba & pallida, ex atra autem bile fere liuescit, & quandoq; nigrescit: verum in partibus internis, ac potissimum in iecore longe aliter se res habet, cum hæc signa sint admodum incerta, adeo vt potius coniecturis, quam certis indiciis agendum sit: nam quatenus pertinet ad tactum, si fuerit scirrhus in concaua parte iecoris, ille nullo modo deprehendi potest: sin autem fuerit in parte gibba, potest quidem manibus discerni, sed non ita certo, nisi tumor fuerit insignis, & musculi abdominis extenuati: idq; speciatim difficile potest intelligi, an scirrhus sit exquisitus, vel non exquisitus, propterea quia manibus comprimendo, vna comprimuntur musculi membranæ abdominis, ventriculus, intestina, & aliæ partes, quæ consensu insigni præditæ sunt, ad cópressionem dolent, ex quo nónulli opinantur, partem scirrhosam dolere: quare alia signa sunt perpendenda, inter quæ pulsus fortasse principem locum obtinet: namque pulsus, vt dicit Gale.4. de præsagio ex pulsibus, cap.9. in scirrho iecoris est vehementer durus, & longe purior quam sit in inflammatione: sed & febris potest ad hoc iudicium conferre aliquid, sicut enim illa perpetuo comitatur inflammationem, ita scirrhum non sequitur necessario, vt Galen. est auctor 3. de ratione victus morborum acutorum com.12. quippe vt idem docet de constitutione artis medicæ cap. 15. duæ requiruntur conditiones in tumoribus, vt efficiant febrim: prima vt sint calidiores, veluti inflammatio vel erysipelas: altera vt occupent partem nobilem & cordi proximam: quarum si altera desit, non ex necessitate febris consequetur: exempli gratia: si quis habeat inflammationem vel erysipelas in digito, vel altera ex parte scirrhum aut œdema in saccingente mébrana, vel in iecore, vtrique is non febricitabit necessario: quamobrem si fuerit durities in pulsu, neque adsit febris, accedente potissimum sensu grauitatis in dextro hypochondrio, ac cæteris indiciis, quæ generaliter supra diximus indicare iecur esse male affectum, tunc licebit colligere scirrhum adesse. Sed & his alia quædam licet addere: namque apparebunt signa iecoris frigidioris, de quibus iam diximus: nonnullis aluus liquida & fluida est, quando alimentum per ipsum iecur attrahi & distribui non potest: præterea laborante viscere primo instrumento generandi sanguinis, corpus male nutriri & contabescere necesse est: pariter color vniuersi corporis est deprauatus, nimirum pallidior & quandoque nigrior, prout vel pituita vel melancholia est copiosior: demum præcessere obstructiones, inflammatio, erysipelas, & alia quæ possunt generare huiusmodi humores.

Indicationes. Post essentiam, differentias & signa, sequitur vt tractemus de curatione scirrhi: in qua primú nobis sese offert indicatio, vacuandi materiam præter naturam contextam in iecore: quoniam vero hæc non potest vacuari, cum sit dura, nisi primum molliatur, idcirco secunda succedit indicatio, illius molliendi: sed quia materia ex qua scirrhus constat, tuto nec molliri neque vacuari potest, continue fluentibus humoribus ad locum affectum, propterea tertia succedit indicatio, vacuandi vniuersi corporis: quæ quidem tres indicationes hoc ordine debent disponi, vt omnium primum habeatur prouidentia totius corporis: deinde vt materia scirrhi molliatur: tertio vt illa vacuetur & dissoluatur.

Vtrum

Vtrum vero his indicationibus liceat ſatisfacere,audiatis iudicium & progno-ſticum Galen.2.ad Glauconem cap.4. Scirrhus,ille inquit, inſenſibilis curationem non recipit,qui vero difficulter ſentit,non incurabilis quidem eſt, non tamen facile curationem admittit. Et iterum eodem lib. cap.5. Scirrhum iecoris ab initio ſanauimus ſæpius,vbi vero ad plures dies fuerit extenſus. neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi qui poſſet: omnibus igitur qui ita affecti ſunt, ex neceſſitate ſequitur aqua inter cutem, pereunt autem quamplurimi in tempore longo, ſed quoſdam noui etiam breui pereuntes,quibus aluus multa deiiciebat. Itaque ſi vobis ſeſe offerat ſcirrhus exquiſitus, non eſt vt illius curam ſuſcipiatis, quæ nullo modo ſperari poteſt. *Prognoſticum.*

Quærunt hoc loco nõnulli vter ſcirrhus ſit deterior, in gibba ne an caua parte iecoris? quibus reſpondeatis,ſicut dictum eſt de inflammatione, propter dignitatem partis,omnino deteriorem eſſe morbum in parte ſuperiore quam inferiore, ſed tamen illud addatis, rariùs ac difficilius curari ſcirrhum in parte concaua, quam in gibba,idq; propter duas potiſſimum rationes: alteram quia ſcirrhus profundus & latens tardius & difficilius deprehenditur,quã alter, qui vtcunq; manibus deprehendi poteſt; quo autem morbus magis inueteraſcit, certum eſt eo tardius & difficilius curationem admittere :altera vero eſt ratio,quoniam medicamenta ad hanc rem neceſſaria non ita poſſunt applicari ad partes internas,ſicut ad externas: ſed cõcludendum, in vtraque parte morbum eſſe plane lethalem, & qui vel nullam, vel difficilimam curationem recipere conſueuit. *Scirrhus qui deterior.*

Cæterum eſto ſcirrhus in principio qui non ſit exquiſitus, & quem ſperemus poſſe aliquam ſanationem ſuſcipere, ad perficiendam primam indicationem, quæ pertinet ad vacuationem corporis vniuerſi, ante omnia lenienda eſt aluus leuiori aliquo medicamento,inter quæ hiera ſimplex cum caſſia & terebinthine, vel oleo abietino,mihi maxime probaretur: & ſit exemplum:

℞ *Floru caſſiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Specierum hieræ ſimplicis ℈ iiij.
Terebẽthinæ cypriæ, vel olei abietini ʒ ij. *Miſce & cũ ſaccharo fiat bolus.* *Bolus leniens.*

Lenita aluo quæritur vtrũ liceat in ſcirrho iecoris venam incidere? Multi non probant hoc remediũ,cum abundent humores frigidi & craſſi, qui nullo modo videntur ſecta vena poſſe educi: preterea cũ ſtatus neceſſario futurus ſit longior, videtur periculũ imminere,ne vires hoc adminiſtrato præſidio vſq; ad illud tempus poſſint perdurare. Ego vero,ꝙ perpetuo facere ſoleo, quotieſcunq; habẽdum eſt conſilium de mittendo vel non mittendo ſanguine, protinus me cõfero ad cõſiderãdos tres principes ſcopos, propoſitos ab Hip.& Gal.& ſi illi mihi videantur ſimul cõuenire, præſidiũ amplector: ꝙ ſi vnus vel plures videantur deficere, tunc illud omitto, id quod in præſentia quoque faciendum eſt. Cum igitur nulli dubiũ ſit,quin primarius adſit ſcopus morbi magnitudo,accedente vigore ætatis, illud vnum reliquum eſt, vt diligenter conſiderentur vires, neque vero ſolum præſentes, ſed etiam futuræ: & quoniã inter cætera decernimus de robore vel debilitate virium, ex quãtitate & qualitate humorum qui redundant in corpore, ſi ſanguis fuerit paucus, cæteri autem humores multi, & illi quidem frigidi, craſſi, & à natura boni ſanguinis alieni, adeo vt coniiciamus vires tale remedium ferre non poſſe, auctore Galen. 4. de tuenda valetudine, cap. 4. expedit illud prætermittere: ſin autem res aliter ſe habeat, aut ſperemus huiuſmodi humores crudos poſſe vtcunque corrigi, *An vena ſecãda cõueniat.*

& in meliorem statū deduci, nullo modo remedium prætermittendum eſt, quod & vacuando feculentum humorem contentum in venis, qui poteſt ſcirrho fomentum ſubminiſtrare, & reuellendo fluxionem à loco affecto, & aliis modis poteſt non leuiter prodeſſe.

Hæmorrhoides. Quod ſi ſpeciatim ſcirrhus eſſet genitus ex humore melancholico, æger autem habuiſſet ſuperiore tempore fluentes hæmorrhoidas, quæ in præſentia retentę eſſent, illæ admodum commode & vtiliter poſſent aperiri, vel cum hirudinibus, vt vulgo fieri ſolet, vel etiam cum ferro, vt nonnullis doctiſſimis viris placet, de qua re alias tractabimus. Poſt hæc præparandi ſunt humores noxii, aperiendique meatus, ad commodiorem purgationem, id quod efficiunt medicamenta moderate calida, ac tenuium partium, ſimul cum medicamentis mollientibus, quorum ſylua eſt ampliſſima. Habeatis vos exemplum:

Syrupus pro ſcirrho hepatis.

℞ *Agrimoniæ* M. ij.
Abſinthii M. j.
Seminum aniſorum
Fæniculi ana ℥ ß.
Radicum althea M. ß.
Spicæ ʒ ß.
Miſce fiat decoctio.
℞ *Huius decoctionis* ℥ v.
Oxymellis ſimplicis ℥ j. ß. *Miſce pro ſyrupo.*

Præparata materia, quod tamen nō ita facile & cito fieri ſolet, decet illam purgare accommodato medicamento: redundante pituita, cum turbith, agarico, hiera, electuario diaphænicon: redundante melancholia, cum ſena, epithymo, confectione hamech, & ſimilibus. Sit exemplum:

Potio purgans melancholiam.

℞ *Epithymi*
Senæ ana ℥ ß.
Paſſularum,
Liquiritiæ
Seminum aniſorum ana ʒ ij. *Decoq. in q. ſ. aq. font.*
Purgans melancholiam.
℞ *Huius decoctionis* ℥ v.
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥ ij. *Miſce & fiat potio.*

Foret quoque opportuna ratio dandi medicamenti ſenæ, polypodii, hellebori nigri, ſimul cum alimentis, ex more Galen. de quo diximus paulo antea. Pro hac indicatione neque prætermittenda ſunt clyſteria, primum quidem molliora: deinde & valentiora, quæ peculiarem vim habeant diſſoluendi flatus, qualia forent ex beta, mercuriali, chamomilla, ſemine lini, aniſorum, ſecundum hanc formam:

Clyſter.

℞ *Foliorum betæ*
Chamomæli ana M. j.
Seminum lini
Aniſorum
Fænugræci ana ℥ j.
Fiat decoctio.
℞ *Huius decoctionis* lib. j.

Mellis

Mellis rosati
Olei amygdalarum amararum ana ℥ iij.
Misce pro clystere.

Procedente autem morbo poterunt addi & valentiora, centaurea minor, colocynthis & alia id genus.

Succedunt aliæ indicationes, quæ spectant ad molliendam & vacuandam materiam quę continetur in iecore, quibus medici satisfaciũt medicamentis partim internis, partim externis, de quorum natura & viribus scribunt auctores, sed præclarissime omnium Galen. 8. de med. secundum locos, cap. 8. Sciendum igitur est ad curandos scirrhos in vniuersum illa medicamenta esse accommodata, quæ vim habeant calefaciendi & attenuandi, cum noxia materia sit frigida & crassa: quoniam vero huiusmodi medicamenta valenter siccant & dissoluunt partes tenuiores, ex quo fit, vt corpora quidem manifestam habeant imminutionem, sed quę remanent partes deinceps duriores & ficciores, adeoq; immedicabiles reddantur, propterea docet Gal. necesse esse vt huic generi medicamentorũ mollientia quoq; permisceantur, quæ efficiant, ne reliquæ partes duriores euadant, & prorsus ineptæ ad eam dissolutionem & extenuationem, sine qua scirrhus sanari non poteſt. Hæc porro medicamenta quæ sunt accommodata ad omnem scirrhum, eadem sunt congrua ad curandum quoque scirrhum iecoris, dummodo illis pręterea coniungantur, quę sumpta indicatione à natura partis, nullo modo sunt prætermittenda. Etenim cum iecur ex vna parte habeat officium commune & necessarium toti corpori, ex altera autem constet ex humida quadam substantia, à calore concreta, vnde facile à medicamentis mollientibus laxatur, & quasi dissoluitur: idcirco valde moderate opus habet mollientibus, imo vero necesse est vt illis admisceantur perpetuo medicamenta astringentia & roborantia. Hæc doctrina est Galen. ex qua colligimus, medicamenta ad scirrhum iecoris accommodata, ad summam illa esse, quæ maiori ex parte sint calefacientia ac tenuium partium, pro parte autem mollientia, nec non astringentia, & viscus roborantia. Et quanquam huiusmodi medicamenta plurima apud plurimos numerantur: tamen Galen. cum aliis locis, tum maxime 2. ad Glauconem, cap. 5. ea mihi videtur recensere, partim simplicia, partim composita, quæ mea sententia cæteris omnibus sunt anteponenda: ex quibus ad vestram exercitationem mihi libet nonnulla seligere, & interna & externa, quæ hoc tempore sunt magis vsitata, & quibus ego familiariter vti consueui.

Itaq; primum ex gummatibus ammoniaco, bdellio, styrace, & similibus conficiuntur pilulæ, quas decet plurimos dies exhibere, vel solas, vel simul cum aliquo decocto, quod statim deinceps accipiatur.

Pilulæ emollientes.

℞ *Styracis*
Bdellii ana ℈ *j.*
Ammoniaci ʒ ß.
Misce fiant pilulæ tres.

Optimus item est vsus terebinthinæ cypriæ, vel olei abietini, quæ vel sola, vel simul cum aliis administrantur:

℞ *Terebinthinæ cypriæ* ʒ ij.
Trochiscorum de absinthio ℈ j.
Misce fiat bolus.

Habea-

Habeatis exemplum etiam decocti.

Decoctũ diureticum.

℞ *Cicerum rubeorum* ℥ j.
Radicis asparagi
Rusci
Graminis
Corticis radicis lauri ana M ß.
Spicæ ʒ ß.
Decoquantur in aqua: quod medicamẽtum singulo mane potest exhiberi ad ℥ vi. vel solum, vel cum aliquo ex propositis medicamentis.

Quo loco nolo silentio præterire, Gale. 2. ad Glauc. curando scirrho iecoris ea quoq; probare medicamenta, quæ sunt accommodata ad frangendum lapidẽ, qualia sunt sanguis hircinus, vitrum combustum, lapides qui reperiuntur in spongiis, & alia quamplurima, quæ vel sola, vel simul cum aliis diureticis medicamentis opportune possunt exhiberi. Celebria sunt & valde efficacia cõfectio Cyphoides, mithridatũ, theriaca: apud Arabes dialacca, diacurcuma, & similia, de quorum vsu diximus alias. Nonnulli maxime probant vsum vini chalybeati, quod propinant singulis & multis diebus sumo mane ad ℥ vi. de quo genere præsidii sermonẽ habebimus tractantes de affectibus lienis. Medicamenta autem externis administranda possunt esse multiplicia:

Emplastrum scirrhum emolliens.

℞ *Radicum althea decoctarum* ℥ ij.
Absinthii puluerisati ℥ ß.
Ammoniaci
Bdellii
Styracis ana ʒ iij.
Spicænardi ʒ j.
Croci ʒ ß.
Medullæ vitulinæ ℥ ß.
Adipis anserini
Gallinacei
Olei mastichini
De absinthio ana *quantum sufficit.*
Misce & fiat emplastrum.

Est in communi vsu emplastrum de meliloto, descriptum à Metue, quod officinæ seruant præparatum; neque est prætermittendum, sic licebit vti cerato diachylon simplici, dummodo illi permisceantur adstringentia.

Linimentum pro scirrho.

℞ *Diachylon simplicis* ℥ j. ß.
Absinthii puluerisati ʒ j. ß.
Olei de absinthio
Masticini ana *quantum sufficit.* *Misce fiat linimentum.*

Demum vero his omnibus non conferentibus, Aetius quædam proponit externa remedia, quę nõ debent silentio prætermitti, tametsi videbũtur noua, ac forte etiam absurda. Memini olim Venetiis quendam medicum ea summis laudibus extollere, atq; ex illorum administratione sibi multa promisisse: primum sunt cucurbitulæ scarificatæ affigẽdæ iecori, vel potius dextro hypochondrio: secundum sunt hirudines ad eandem partem applicatæ: plurimum enim ille inquit, momẽti habet ad curationem sanguis hirudinũ suctione extractus: tertium est vstio per frequentia in-

tia interualla adhibita, adeo vt per ferrum, vel per pharmacum eruſtæ excitentur, & poſt earum vſum vlcera multo tempore fluere permittantur: quod quidẽ tertium præſidium ſunt cauteria, quæ tam frequenter hoc tempore magna ex parte in brachiis & cruribus ſolent adminiſtrari. Vtrũ vero hæc præſidia ſint rationabilia, & debeant in vſum reuocari, nolo in preſentia meum iudicium interponere: interea vos quoq; de illis cogitabitis, & aliorum doctorum hominum ſententiam explorabitis.

Itaq; illud vnum reliquum eſt, vt agamus de victus ratione, de qua tamen cum ſuperiori cap. de obſtructionibus nõnulla tradita fuerint, quæ iure ad hunc locum debẽt transferri, nolumus longius agere: quamobrẽ illud vobis ſatis fuerit, curando ſcirrho iecoris eam victus rationem congruentem eſſe, quam Gal. attenuantem vocat, cui quidem principio illius libelli, quem ſcripſit de hoc argumento, tantas tribuit dotes & laudes, vt generaliter affirmet pleroſque diuturnos morbos ea ſola, abſque vllo medicamento, ſublatos fuiſſe, ac ſpeciatim teſtetur, magnos lienis atq; hepatis ſcirrhos colliquari. *Victus.*

Capvt XV.

De Ictero.

Multa & varia ſunt nomina, quibus medici hunc morbũ ſolent ſignificare. Græcis ἴκτερος dicitur ab illa aue quę apud illos hoc ipſo nomine, apud Latinos galbula dicitur, hæc enim ſi ſpectetur ab ægroto, vt ſcribit Plinius lib. 3. cap. 11. malũ ſanari, & auem mori fabulantur: vel vt aliis placet, ab altera aue, quæ ictimos Græce, Latine miluus vocatur, ſiquidem hoc vitio laborantes habent oculos auri colore, ſimiles oculis miluinis: nonnulli hanc denominationem referunt ad muſtelam ſylueſtrem, quę itidem habet oculos aureos, & Gręcis ictis, Latinis viuerra dicitur. Latini morbum regium appellant, vt inquit Serenus Poeta, *Nomina.*

Molliter hic quoniam celſa curetur in aula:

apud Varronem, quoniã mulſa, quod genus potionis in regum delitiis fuerat, curabatur. Cornel. Celſus aliam profert rationem lib. 3. c. 24. ꝙ ſcilicet ægris perutile ſit vti lecto & cõclaui delicato, ludis, laſciuia, & aliis oblectamentis, per quæ ægrorum mens poſſit exhilarari: alii morbum arquatum vel arcuatũ dicunt, à ſimilitudine iridis vel arcus cæleſtis, ſi color eius reſpiciatur. Sunt qui demum ab auri colore morbum auriginoſum, vel auriginem, vel forte aliter nominent: vulgares icteritiam appellant, nos Græcum nomen retinebimus, & icterum appellabimus.

Icterus apud Gale. de ſympto. diff. cap. 4. 6. nihil aliud eſt, quam color cutis & vniuerſi corporis immutatus. Apud Aetium eſt bilioſi humoris circum corpus effuſio, propter ſecernentis facultatis debilitatem, quæ eum ſegregare, & ad proprios excretionis locos dimittere non valet. Auicen. magis communem tradit definitionem, inquiens quod icteritia eſt alteratio coloris corporis fæda ad citrinitatem tendens, aut nigredinem, propter curſum humoris bilioſi aut nigri ad cutem, quæ ſequitur ipſum ſine putrefactione, quæ ſi ei aſſociaretur, faceret accedere tertianam febrem in bile citrina, & quartanam in nigra. Sed iſti potius icteri cauſas & differentias, quam icterum deſcribunt: quare Galen. magis appoſitam tradit definitionem, ſub qua omnes icteri differentiæ comprehenduntur: hinc licet colligere, icterum proprie morbum nõ eſſe, ſed ſymptoma, quod ad mutatam corporis qualitatem vel colorem referendum eſt, cuius quidem ſymptomatis cauſam & morbum poſterius inueſtigabimus. *Definitiones.*

Differẽtiæ icteri ſunt plurimæ, prima ab intenſo & remiſſo: alius eſt magnus, *Differentiæ.*

alius

alius paruus. Secundo à qualitate coloris, namque alius est citrinus, alius niger: addunt nonnulli, alius viridis, cuius coloris Galen. quoque videtur meminisse 5. de locis affectis cap. 7. qui narrat historiam illius serui imperialis, cui cum morsus fuisset à vipera, totius corporis color adeo mutatus est, vt porri colorem referret: necnon asserit propter iecoris intemperiem totum corpus apparere nonnunquam herbis quibusdam simile, aut habere colorem plumbeum, aut magis fuscum, interdum etiam alias quasdam colorum proprietates, quæ vix possunt explicari. Sed fortasse & color viridis, & cæteri omnes, sub duobus, flauo & nigro comprehendi possunt. Tertio sunt differentiæ à tempore, alius antiquus, alius nouus. Quarto à coniunctis, icterus aut cum febre, aut sine febre, aut cum morbis, aut sine morbis iecoris, lienis, & cæterarum partium est, de quibus sunt apho. 4. aphor. 62. 64. 6. apho. 42. quibus licet addere ætatem, sexum, corporis habitum, & cætera quæ habent eandē rationem. Postremo sunt differentiæ à causis & modo generationis, de quibus accurate agendum est. Vt autem probe & ordinate hanc rem intelligaris, ad nostrū Galen. confugiendum est, qui 3. de sympto. causis, cap. 4. generaliter nos docens causas symptomatum quæ pertinent ad separationem excrementorum, hæc habet. Excrementa nostri corporis pro instituto naturæ non secerni propter tres causas: vnam propter imbecillitatem partium; cuius non est alia causa quam intemperies: secundam propter angustiam viarum per quas excrementa solent deduci, quæ angustia fieri contingit propter obstructionē vel tumorem præter naturam instrumentorum: tertiam propter prauitatem excrementorum, quæ non est nisi illorum multitudo, crassities, & lentor. Cum igitur tria sint in venarum coctione excrementa, vnum flauæ bilis, quod vesica expurgat quæ iecori subest: alterum melancholiæ, quod lien ad se attrahit, & tertium serosum, quod renes ad se alliciunt, parum commode singula horum expurgabuntur, vel ob imbecillitatem propriorum instrumentorum, vel viis quomodocunque factis angustioribus; quæ quidem viæ cum sint duplices, aliæ per quas trahitur excrementum, & aliæ per quas excernitur: in vtrisque angustia secretionem lædit: aliquando vero neq; læsum est instrumentum, neque viæ angustæ sunt redditæ, sed multitudo excrementi vbi immodica fuerit, adeo vt tota expurgari non possit, vna cum sanguine per vniuersum corpus defertur. Huius vero immoderationis duplex est causa, nempe alteratrix facultas male affecta, propter intemperiem, & ciborum prauitas, quorū alii suapte natura magis melancholici, alii biliosi, alii aquosi, vel aliter existunt. Hæc generalis doctrina est Galen. de secretione omnium excrementorum, quam si speciatim velimus accommodare ad secretionem flauæ bilis, vel melancholiæ, ex quibus fit icterus, ita habendum est; non secerni bilem, eamq; transmitti per vniuersum corpus, aut propter malam affectionem iecoris, aut propter obstructionem vesicæ fellis, aut propter humoris prauitatem; ad quę quidem tria capita omnes icteri differentiæ, quæcunque sumuntur à causis, tametsi multiplices proponantur, tum ab aliis, tum à Galen. commode mihi videntur posse referri. Primum igitur fieri potest, vt iecur laboret intemperie, obstructione, inflammatione, scirrho, ex quibus morbis vel separatis, vel cōiunctis, facile potest intelligi, quomodo multi biliosi humores generētur, nec separari possint à reliquo sanguine, adeo vt totū corpus eo turpi colore inficiatur. Secundo potest fieri icterus laborante vesica, quæ cum habeat duos meatus, alterum per quem bilis trahitur ex iecore, alterum per quem expellitur ad intestina, vtraque parte obstrui potest & impediri; quanquam neq; est negandum,

Causæ.

mea

mea ſententia, quin præterea veſica poſſit laborare aliqua intemperie propter quã minus valeat bilem trahere ex iecore, vel deponere ad inteſtina: tertio poteſt fieri icterus propter prauitatem humoris birioſi, quotieſcunque ille fuerit immoderatus, vel aliqua praua qualitate infectus, vt propterea à cæteris humorib. nequeat ſeparari, ſed per vniuerſum corpus tranſmittatur: ad quẽ modum dicit Gal. 5. de locis affect. cap. 7. & aliis locis, iecore nequaquam laborante, flauam bilem per criſim ſæpenumero ad cutem effundi, nec nõ ſanguinem quandoq;, ab extranea quadã qualitate corruptum, in bilem cõuerti, id quod fieri docet vel ſumpto veneno, vel morſu viperæ, aut alterius venenatæ feræ, vel tandem interna humorum corruptione & putredine, quam conuenit inter præclaros medicos, vt idem teſtatur Gal. & loco citato, & 6. de locis affect. cap. 5. talem & tantam fieri poſſe, vt veneno æqualem tum qualitatem, tum facultatem habeat. Itaque propter has cauſas generatur icterus, tranſmiſſa flaua bile per vniuerſum corpus.

Quod ſi effundatur humor melancholicus, adeo vt color corporis ſuccedat, non luteus vel auriginoſus, ſed qui potius ad obſcurũ & atrum vergat, quæ altera eſt differentia icteri, quem nigrum vocant, hac ipſa methodo iſtius quoq; ſymptomatis generationem licebit inuenire. Cum enim lien ſit imprimis à natura conſtitutus, vt ex iecore trahat humorẽ melancholicum, ſanguinẽq; expurget ab ea veluti fece, ſi ita fiat vt propter aliquã ex tribus cauſis modo poſitis, feculentus hic ſanguis probe nequeat expurgari, tunc per venas delatus neceſſario cutem nigro colore ſolet inficere. Sed neq; illud eſt prætermittendum, quod notauit Galen. 6. de locis affect. cap. 1. nempe laborante quandoq; vtroq; viſcere, iecore & liene, icterum quoq; miſtum fieri ex colore flauo & nigro, ita vt flauam bilem fuligini miſtam eſſe putares: atque hactenus de differentiis.

Antequam ad ſigna accedamus, ſi quærat aliquis, quamobrẽ agamus de ictero inter morbos iecoris, ſiquidem conſtat hoc ſymptoma perpetuo ad hoc membrum non pertinere, neque ſemper illius morbos ſequi: Reſpondeatis, id nos feciſſe in primis exemplo Gale. qui lib. 9. de medicamentis ſecundum locos initio, poſt morbos iecoris protinus tractat de ictero: neque ſine ratione, cum maxima ex parte ille originem habeat ex iecoris affectione.

Signa icteri ſunt manifeſta, bilis flaua vel atra in ſummum corpus effuſa, ſuo id colore inficit, qui maxime in albo oculorũ & circum tempora apparet: ſi fuerit bilis flaua, cutis color itidem flauus eſt & auriginoſus, iecur plerumq; eſt male affectũ: ſi vero fuerit melancholia, color obſcurior eſt & nigrior, lienq; laborat, præceſſere victus ratio & alia, quæ potuerint bilem vel flauã vel atram generare. Si fuerit icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ſigna apparebunt quæ hoſce morbos poſſunt demonſtrare, & iam ſuperius ſunt expoſita, nec ſunt inutiliter repetenda. Sin autẽ veſica fellea laboret, ac primũ ſi illa reddatur imbecillior, quo minus poſſit bilem trahere ex iecore, vel tranſmittere ad inteſtina, ꝙ diximus vſu venire propter illius intemperiem, hanc indicabunt eadẽ ſigna, quæ intemperiem iecoris ſolent demonſtrare: ſiquidem veriſimile eſt, ac prope neceſſarium, vtramq; partem vna atq; eadem intemperie laborare: deinde vero ſi veſica fuerit obſtructa, vel vno, vel altero, vel vtroq; meatu, præter cætera hanc obſtructionẽ excrementa potiſſimum ſolent indicare: namq; ex vna parte nulla tranſmiſſa bile ad inteſtina, excremẽta alui ſolent eſſe diſcolorata, terrea & albicantia, qualia fere ſunt excrementa canum: ex altera autem, eadem bile regurgitante per venas & corpus Signa.

vniuerſum,lotia excernūtur vſq; adeo colorata,phœnicea,& quandoq; nigra & perturbata,vt ignaris ſummum timorem iniiciant. Si icterus fuerit per modum criſis, bile à natura ad cutem tranſmiſſa,ſicuti humorum quoq; decubitus in aliquam partem interdum euenire cōſueuerunt,illa ſigna ſunt animaduertenda,quæ ponit Gal. 5.de locis aff.c.7. namq; præceſſit febris acuta & bilioſa, bilioſus humor improuiſo ad cutē prorumpit,deiectiones & lotia fere ſecundū naturā ſe habent, iecur omnis mali eſt immune,febris deceſſit,ad ſummam æger bene habet, vno tantū ictero ſequentibus diebus permanente.Demū vero ſi icterum fieri contingat,vel mordente vipera, aut alia fera venenata, vel propter aliquod venenū,vel propter inſignē corruptionē humoris,qui in corpore genitus ſimilem habeat malitiam veneno viperino,aut alterius generis, hæc facile poſſunt intelligi ex rebus præcedentibus, atque ex propriis indiciis quæ venena ſolent indicare, de quibus tum alii, tum maxime Galen,ſermonem habet 6.de locis affectis,cap.5. De ſignis aliarum differentiarum non eſt longius agendum,cum illa referente ægro, & aliis multis modis ſatis patere poſſint.

Præceptum neceſſarium. Quare ſtatim ad curationē aggredior,in qua illud ante omnia eſt dignum maxima notatione,quod notat Gal.lib.9.de med.ſecund.locos initio,nempe illos medicos probe facere, qui in deſcribendis medicamentis ictericis, diſtincte explicant quibuſnam ægrotis ſingula conueniant: contra vero eos non leuiter errare,qui indiſcriminatim ac ſimpliciter remedia proferūt,quaſi illa ad omnes ictero laborātes ſint accommodata,cum certiſſimū ſit,variis icteri differentiis varia prorſus medicamenta conuenire,& quæ vni differētiæ proſunt,alteris obeſſe: itaq; inquit Gal.cum pleriq; ante me icterica medicamenta indiſcriminatim conſcripſerint, ego propria diſcrimina ſingulis ipſorum adiiciā,quo ſciatis, quibusnam citra periculum vti poſſitis. Atq; hinc factum eſt,vt 3.de med.ſecund.locos à principio,vniuerſe reprehendat Apollonium, Archigenē,& cæteros medicos,qui indefinite & indiſtincte medicamenta ſcribere & cōfundere ſoliti fuerant,& ex aduerſo probat egregium præceptum Herophili, Medicum omnino niti debere,vt intelligat quæ,& qualis,& quāta ſit cauſa morbi, & vbi maxime ea dominetur, vt curationem vnicuique conuenientem faciat. Quod quidem præceptum plane aureum, cupio vos memoria tenere,non ſolum in præſentia, ſed etiam in curatione omnium morborum: ſiquidem pro comperto habendum, nihil eſſe quod medicos magis illuſtres & felices reddat in medicina facienda, quam ſit diſtincta intelligentia differentiarum cuiuſq; morbi,& accommodata ad ſingulas remediorum adminiſtratio: ſicuti cōtra eſt admodum alienum ab omni artificio & methodo,imo vero valde periculoſum, generaliter ac ſine iudicio curādis morbis q plures hab. āt differētias, multiplicia remedia proferre. Quāobrē id ꝙ perpetuo conati ſumus facere hactenus,omni adhibito ſtudio conabimur facere,& in ictero, & in cunctis morbis quorum curationē poſthac ſumus traditurí,vt nimirum intelligatis omnes illorum differentias, & potiſſimum quæ ſumuntur à cauſis, diſcatisque nō ſolum communiter, ſed etiam proprie, ad ſingulas cuiuſque morbi differentias congruentia remedia accommodare.

Indicationes. Indicationes in curando ictero ſunt duplices:altera habet rationē ſymptomatis, nempe vt materia tranſmiſſa ad cutim reſoluatur & vacuetur: altera ſpectat cauſam & morbum, quæ quidem cum poſſit eſſe multiplex, varias quoq; parit indicationes. Itaq; ſi iecur laboret intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ſinguli hi morbi proprias habent indicationes. de quibus iam dicemus.

Si ſpecia-

Si ſpeciatim veſica fuerit obſtructa, quæ cauſa ſolet eſſe frequentior cæteris, conueniunt medicamenta deobſtruentia, ſed antea compeſcenda eſt fluxio humorum ad partem læſam, & habenda eſt prouidentia vniuerſi corporis.

Vtrum vero his indicationibus ſatisfacere poſſimus, colligendum eſt non ſolum ex morbo & illius cauſa, ſed etiam ex differentiis, à tempore, à coniunctis, & ſimilibus: ſiquidem ſi icterus fiat à leuiori morbo, ſi fuerit moderatus, nouus, ſine febre, in corpore robuſto, facile curari conſueuit: ſicut contra ſi ortum habeat ex inflammatione, ſcirrho, ſi fuerit immoderatus, antiquus, cum febre, in corpore debiliore, nõ niſi difficile, forte etiã nullo modo curari poteſt. Sed inter cætera quę pertinent ad prognoſticũ huius morbi, eſt ſententia Hipp. 4. apho. 62. in qua mihi libet paulũſper verſari, partim quod nõnulli tentauerint illam oppugnare, neq; aliquem mihi hactenus videre cõtigerit, qui Hipp. mentem fuerit aſſecutus, partim quod dictus aphoriſmus ad hanc totam tractationem ſit valde accommodatus; Quibus, inquit Hipp. in febribus morbus regius ſuperuenit, ante diem ſeptimã malum. Hanc ſententiã Plinius & Auer. inter cæteros conuellere conati ſunt: Plinius enim lib. 26. cap. 12. hæc habet: Hipp. ante ſeptimũ diem in febre morbum regium mortiferum eſſe ſignum docuit: nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione. Quanquã in omnibus propemodum exemplaribus Plinianis falſo legitur à ſeptimo die, cum certum ſit Hipp. id non dixiſſe. Auer. item ſcribit ad hunc modũ 4. colliget. cap. 43. Dicit Hip. icteritia veniens ante ſeptimũ diem in acutis febribus malum eſt: reprobatum eſt experientia in omnibus noſtris terris: & ſi venerit in quinto die, laudabile multum eſt viua ratione, & maxime in temporibus & corporibus calidis: & hæc eſt ſententia collegiorũ medicorum omnium Perſarũ & Indiæ maioris, & poſſibile eſt, quod iſtud quod dixit, habeat locum in Græcia, quia illa terra eſt frigidior. Ego vero cum nolim cæterorum interpretum cogitationes referre, quæ multæ à multis afferuntur, vt huiuſmodi ſententiã & Hipp. tueantur, ſtatui illam tantũmodo interpretationem proferre, quæ magis mihi videtur ad mentem Hipp. Gal. & ad veritatem accedere. Itaque puto Hipp. qui de vno morbo ictero, ac de vno die ſeptimo nominatim loquitur, magis communẽ doctrinam tradere, quæ cunctos naturæ conatus & cunctos dies criticos cõplectatur, adeo vt hic Aporiſmus ſit quoddam veluti exemplum ſingulare, ſub quo vtile præceptum contineatur: qui mos fuit Hipp. valde familiaris, vt notauit Gal. pluribus locis, ex quibus vnus nobis ſufficiat. Scribit Hip. 4. aphor. 36. Sudores febricitantibus boni, ſi inceperint die tertia, quinta, ſeptima, & ſequentibus: hi enim ſudores iudicant morbos; qui vero non ita fiunt, laborem & morbi longitudinem, & recidiuam ſignificant.

Vbi ſane Hippocrates, vt ego puto, non particularẽ, ſed generalem tradit doctrinam, quæ eſt huiuſmodi: quibus in febrib. icterus, vel quęlibet naturæ vacuatio fieri cõtingit ante diem ſeptimã, hoc eſt, ante diem in qua apparente coctione iudicantur febres, malũ: ſpeciatim vero meminit diei ſeptimæ, ꝓpterea, quia vt dicit Gal. 1. de diebus criticis initio capitis 4. hęc dies inter omnes decretorios obtinet principatũ, non ſolum numero & ordine, ſed etiam potentia & dignitate. Quod vero hæc interpretatio ſit ad mentem Hipp. ex eo facile poteſt intelligi, quoniã ſi aphoriſmus intelligatur ſimpliciter & prout verba ſonant, perſpicue eſt falſus: vel ipſiſmet Hip. & Gal. auctoribus. Namq; Hip. ita ſcriptũ reliquit 4. de ratione victus in morbis acutis 81. In bilioſa febre morbus regius cum rigore ante ſeptimã diem morbũ ſoluit: ſi vero abſq; rigore præter temporis occaſionẽ ſuperuenerit, peſtiferũ. Galen. item in

Prognoſticũ.

Explicatio apho. 62. 4. Hipp.

com. docet, neutrum perpetuo verum esse, sed vtrumq; posse contingere, vt scilicet icterus bonus sit, aut malus, ante septimam vel post septimam diem: quod quidem sine dubio nō potest determinari aliter, quā signis coctionis & cruditatis boni vel mali iudicii. Quæso enim facta humorum coctione die tertia vel quarta bilis ad cutim effundatur, cur eiusmodi crisim dicemus esse malam? Contra vero diebus nona, vndecima & reliquis post septimā, nulla apparēte coctione, eadem bilis deuoluatur ad cutem, quamobrē hunc naturę conatum audebimus bonum appellare? Cæterū etsi hæc plane demonstrant, hanc sine dubio fuisse mentem Hipp. tamen nō est prætermittēdus locus Gale. admodum notabilis, in quo hunc aphorismū exponit hac ipsa ratione, tam perspicue, vt omnē prorsus ambiguitatem possit euellere, mirumq; sit quomodo interpretes fere omnes illum nō obseruauerint. Gal. ergo 3. Epidemiorū secto 1. com. 5. verba faciens de Damocrate, qui sexta die factus est auriginosus, hæc habet. Diffunditur nonnunquā per totū corpus flaua bilis, quod decretoriū est, vt in aphor. quoq; est declaratū, vbi ait, morbus dictus regius ad diem septimā malū: sed meminisse te oportet eius quod sæpius audisti, anteq̄ morbus concoquatur, neq; vllum alium abscessum, neq; auriginosum recte fieri, is enim impediri significat bilē, quo minus ex viscere expurgetur, & per ventrē vacuetur, vel ꝓpter obstructionem, vel propter inflamationē: morbo aūt concocto, interdū natura critice ad eas partes quę sunt iuxta cutē, excrementū flauæ bilis & aliorū humorū deponit. Hęc Gal. qui eandem fere doctrinā habet 4. apho. 39. & vt videtis, neq; solum icterū, neq; solā diem septimā, neq; aliud tandem q̄ coctionē & cruditatem cōsiderat. Hæc autē plane cōueniunt cum iis quæ generaliter tradita sunt ab Hipp. & Gal. 1. Epidemiorū secto 2. 45. & 46. qui asseuerat cōcoctionis celeritatē iudicii, & salutis securitatē portendere, cruda autem, aut dolores, aut diuturnitatē, aut recidiuas, aut mortem. Auic. tandem lib. 4. fen. 2. tractatu 1. cap. 59. hanc ipsam confirmat interpretationem, qui verba faciens de iudiciis & significationibus icteritiæ, omnia refert ad coctionem & cruditatem, ad bonam vel malam crisim, quocunque die hoc fieri contingat: quippe si icteritia fiat ante signa coctionis, mala, sin autem post illa, bona censenda est. Ex hisce facile est vnicuique Hip. à calumniis Plinii, Auerrois, & cæterorum omnium vindicare, vt non sit opus de hac re longius agere: si modo illud addatur, Plinium certe neque mentem Hipp. neque verba assecutum fuisse, siquidem Hipp. non asserit icterum ante diem septimam signum esse lethale, sed malum, qui vtitur voce κακὸν, malum, non θανάσιμον, id est, lethale, quæ inter se valde differunt: quare minus recte Plinius signum malum, vbi nihil obstat quin multi possint euadere, desperationem est interpretatus, vbi nullus à morbo videtur posse liberari. Sed redeamus ad curationem.

Curatio. Si fiat icterus laborante iecore intemperie, obstructione, inflammatione, scirrho, omniū primū instituenda est ratio curandi huiusmodi morbos, de qua iam satis diximus, vt nō sit necesse eadē repetere. Sin autē fiat icterus propter obstructionem vesicę, aut vnius, aut alterius, aut vtriusq; meatus, q̄ symptomatis differentiā diximus cæteris omnibus frequentius contingere, conueniunt alimenta, potiones, medicamenta, quę possint attenuare, incidere, abstergere, & obstructiones aperire: quoniā vero, vt sæpe diximus, nō licet isthæc aggredi, nisi primum prospiciatur corpori vniuerso, ideo prima nobis sese offert indicatio, euacuandi totius corporis. Ergo primū lenienda est aluus cum cassia, quæ est opportunissima, caueatis à thamarindis, & omnibus astringentibus, caueatis à manna, quæ facile conuertitur in bilem, cum sit species mellis.

Lenita

Lenita aluo deinde secanda est vena ex dextro cubito, etsi nonnulli, vt refert Paulus, in his ægrotis, & illis qui propter iecoris inflammationem morbo regio laborant, secare consueuerunt venam iuxta paruum digitum dextrę manus, quam venam saluatellam vocant, de qua ratione mittendi sanguinis litigant recentiores, & ego quoque alias dicam quod sentio. Sanguis porro detrahendus est non vnica vice copiose, sed per vices parce, vt notat Aetius: cum enim redundet bilis, forte periculum immineret, ne ex vnica copiosa euacuatione vires aliquam iacturam faciant. Nec vos ab hoc remedio deterreat vulgaris quædam opinio, quæ in biliosis morbis venæ sectionem abhorret: namque nullus est morbus, à quocunque tandem humore originem habeat, in quo non liceat sanguinem mittere, dummodo conueniant principes scopi, id quod speramus non solum vobis confirmare, sed etiam persuadere in nostra generali tractatione, quam Deo dante aliquando perficiemus. *Vena sectio.*

Inter libros spurios Galen. reperitur libellus de curatione icteri, quem puto fuisse Ruffi, quoniam Aetius, qui omnia fere accipit ex eo lib. ea fatetur se accepisse ex Ruffo: porro ille auctor, quicunque fuerit, verba faciens de sectione venæ reprehendit Praxagoram, qui sine vlla distinctione omnibus ictericis solitus fuerat sanguinem mittere, & statuit hoc remedium tantummodo conuenire, quando simul cum cholera abundat sanguis, & quando hepar vel splen ab inflammatione tenditur & dolet: quæ quidē determinatio si probe intelligatur, adeo vt referatur ad ipsas vires, non est prorsus abiicienda. Sed hac de re vt diximus alias pluribus.

Lenita aluo, secta vena, mox præparandi sunt humores & ductus per quos illos ducere oportet: itaq; instituātur medicamenta quæ moderate possint refrigerare, aperire, & quoquomodo roborare partes debiliores: quoniam præstantissima sunt omnia cichoracea, & inter omnia acetosa, & omnia quæ parantur ex acetosa, sunt admodum opportuna. Apparente concoctione sunt exhibenda purgantia medicamenta, in quorum administratione maxime probandum videtur vnum vel alterum præceptum, quæ ex Ruffo ponuntur ab Aetio.

Primum quidem est & maxima dignum obseruatione, ne purgantia medicamenta exhibeantur in principio, antequam bilis præparetur, & quodammodo ad intestina deducatur, qui asserit purgationes principio datas, maximi mali causam præbuisse. *Præceptum I.*

Secundum est purgationes ictericis dandas esse fortissimas, siquidē quæ sunt imbecilliores, propter siccitatem ventris parum efficaces cognoscuntur. Sed illud præterea pro causa mihi libet addere, quoniam ex vna parte humores ducēdi longe distant à viis ductuum, per quos illos trahere oportet, & ex altera habemus naturā parum adminiculantem, cum verisimile sit, eam non nisi debiliter posse trahere & expellere quæcunq; trahēda & expurganda sunt: docet autem Gal. 1. apho. com. 22. opera & naturæ expellentis, & medicamenti trahentis, noxios humores commode expurgari. *Præceptum II.*

Tertium pręceptū Aetii, si purgante medicamento primū exhibito nihil proficias, statim ad valentiora, cum deobstruentia, tum soluentia deueniendum esse, vt tandem bilis quoquo modo detrahatur. *Præceptū III.*

Medicamenta pro purgandis ictericis, hoc tempore magis vsitata, illa sunt: Rhabarbarum, Agaricus, & præcipue scammonium, & quæ scammonium recipiunt, electuarium de succo rosarum, electuarium rosatum Mesuæ, de psyllio, pilulæ aggregatiuæ, de rhabarbaro, aureæ, & alia id genus.

Purgans in ictero.

℞ *Rhabarbari electi* ℨ j. ß.
Spicanardi gr. iiij.
Fiat infusio secũdum artem in decoctione cichorei, acetosæ, quantum sufficit, & facta expreßione adde
Electuarii de succo rosarum ℨ iij.
Syrupi rosati solutiui ℥ ij. ß. *Misce fiat potio.*
Habeatis etiam exemplum pilularum.

Aliud.

℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro* ℨ ij.
Diagridii grana v.
Cum aqua cichorei fiant pilulæ xv. *& aurentur.*

Ad hunc modum testatur Gal. in libello de purgantiũ medicamẽtorũ facul. cap. 2. postquã per aliquot dies ictericos præparasset, illisq; medicamentũ bilem purgãs propinasset, sæpius ad naturalem habitum reuocasse, etsi nihil exterius admouisset.

Syrupi deobstruentes.

Facta vna, vel, si ita res ferat, altera purgatione, tunc accommodatus est vsus medicamentorum, quæ efficaciorem vim habent deobstruendi, qualia sunt syrupi de duabus & de quinque radicibus, byzantinus, de cichoræa, sine & cum rhabarbaro, oxymel compositum, decocta agrimoniæ, cetrach, prassii, radicis asparagi, fæniculi, apii, & alia id genus.

Curatio icteri nigri.

Hactenus purgauimus hominem laborantem ictero ex flaua bile: at vero si quis laboret ictero ex humore melancholico, quẽ nigrum vocant, eadem prope ratione expedit hunc purgare, sed medicamentis accomodatis ad noxium humorem, cuius purgationis formã ꝓpter nouitios explico q̃ breuissime. Ergo primũ leniatur aluus cum electuario lenitiuo, & portiuncula hieræ simplicis: deinde instituãtur syrupi de fumo terrę simplicis, de borragine, de buglossa, acetosus simplex, decocta cichorei, cetrach, borraginis, & similia. Post vnã vel alterã diem secãda est vena, & illa quidem laborante liene, interna cubiti sinistri, ꝗ remedium vt dicit Gale. in libello de sanguinis missione cap. 16. hoc membrum male affectum perpetuo ac multum iuuare consueuit. Concocta materia expurgetur hoc medicamento.

Purgans melancholiã in ictero.

℞ *Senæ electæ*
Epithymi
Polypodii
Passularum
Liquiritiæ ana ℨ ij.
Zingiberis ℨ ß.
Fiat infusio secundum artem in decoctione fumi terræ, & cetrach, & facta leui ebullitione adde
Confectionis hamech ℥ ß.
Syrupi de epithymo
Rosati solutiui, ana ℥ j. ß. *Misce & fiat potio.*

Quo loco notandũ est ex Gal. 13. meth. c. 17. vtrumq; viscus, iecur & lienẽ, similis genere medicamenta postulare, sed lienem tanto valentiora, quanto crassiori vtitur alimento: sed de ratione purgandi & curandi lienis tractabimus posterius.

Icterus ex venenis.

Postremo si fiat icterus ab aliqua vel interna vel externa causa venenata, huiusmodi ægroti sanãdi sunt propriis remediis & antidotis quę venenis resistunt, quorũ tractatio nõ pertinet ad hunc locum. Gal. 5. de locis affect. c. 7. testatur se sanasse seruum illum imperialem, qui à vipera morsus fuerat, sola theriacæ potione.

Atq; de

Atq; de his hactenus, quatenus nimirũ pertinet ad rationẽ curandi morbos & causas vnde icterus originẽ habet: quoniã vero sępe euenit, vt bilis vel per crisim, vel aliter ad cutem fit transmissa, turpisq; ille color perseueret, etsi affectus sublati sunt, illud vnum iam restat, vt de tollendo hoc quoq; symptomate agamus quam breuissime: vnica igitur est indicatio, nempe vt bilis contenta in cute deleatur; verùm cùm hæc bilis & omnes humores ad cutem propulsi, vt dicit Gale. 6. epidemiorum secto 2.29. difficulter per medicamẽta purgantia tolli possint, quod eorum reuulsio ad partes internas sit valde longinqua, propterea eodem Gal. auctore, commodissime per ipsam cutim solent euacuari, id quod potissimum efficiunt ea medicamẽta, quæ vim habent laxandi cutem, & digerendi impactos humores: quare Galen. 9. de med. secund. locos, à principio maxime probat balnea aquę potabilis, nec non olea, quæ hanc ipsam vim habeant, qualia sunt oleum anethinum, chamomælinũ, oleum cõmune antiquũ, amygdalarũ dulcium, amararũ, & alia id genus. Sic possunt parari balnea ex medicamentis laxantib. & digerentibus, quæ sunt manifesta: vulgares vtũtur in balneo sapone illo nigro, qui valenter abstergit, & fortasse valentius quã olea proposita: ꝙ si tandẽ opus fuerit remedio efficaciore, Gal. 5. de locis affect. c. 3. hac in re probat aquas thermarum calidiores, quales sunt nitrosæ, sulphureæ, & aliæ id genus, quæ sane optimæ censendæ sunt. Nõ possum hoc loco silentio præterire aliud quoddã remediũ vulgare, & idiotis vsitatũ, cuius tamẽ & Paulus & omnes cõmuniter practicantes mentionẽ faciunt, & est sulphur ore sumptũ ad ʒ j. ꝙ quidem quomodocunq; fuerit administratũ, in cunctis affectib⁹ cutis maxime solet ꝓdesse, id ꝙ agit, mea sententia, celeriter penetrãdo corpus vniuersum, atq; insensibiliter discutiendo & euacuãdo quæcunq; in cute cõtinentur, quare videbitis sæpe huiusmodi remedium maximũ in scabie iuuamentũ afferre. Vtrũ vero sulphur in ictero debeat exhiberi, si iecur laboret intemperie calida, si adsit febris, ad summã, si corpus fuerit calidius; crederem illud nõ conuenire, cum strenue calefaciat. Quoniã autẽ icterus & turpis ille color potissimũ regnat in oculis, & est periculosum ad oculos apponere medicamẽta laxãtia & discutiẽtia, ꝓpterea medici antiqui excogitarunt nõnulla medicamẽta, quæ tracta per nares, vulgo errhina vocãt, valent per eam partẽ bilem deriuare ab oculis, & oculos ab ea sorde liberare: talia parantur ex succo betæ, ciclaminis, anagallidis, elaterii, & similibus, quæ omnia miscentur ex lacte muliebri, & trahuntur per nares, semper tamen incipiendo à leuioribus.

Cutim fœdam corrigentia.

Sulphur.

Postremo à nõnullis proponuntur quędam medicamenta, quæ latente quadã proprietate dicuntur ictericos iuuare, & inter cætera, tanquã remedium mirabile, maxime probãtur lumbrici terrestres exsiccati in furno, redacti in puluerẽ, exhibiti ad ʒ j. cum succo acetosæ, cichorei, & similiũ: huius remedii mentionẽ faciunt non solum Aetius, Auic. & alii, sed etiam Gal. in libello de theriaca ad Pisonẽ, cap. 9. Sunt & alia quãplurima, verum cum ex vna parte vnusquisq; apud varios auctores ea sibi possit comparare, & ex altera ego illis vel leuem vel nullam fidem soleam adhibere, ad finem properans, nolo de his longius agere. Neque de victus ratione mihi statutum est longius agere, siquidem constat curando ictero eam victus rationem competere, quæ longe absit à generanda bile vel melancholia, & quæ ad summã, spectet morbum & causam symptomatis: quam quidem victus rationem Auicen. duobus verbis præclare complectitur, ita inquiens: Et cibus ictericorum est ille, qui est leuis & subtilis, & in quo est apertio; de quibus speciatim Aetius & plerique auctores tractant diffuse, & nos quoq; superius nonnihil de illis diximus.

Occulta vi iuuantia.

CAPVT XVI.

De Hydrope.

Nomen. AFfectus quem Græci quandoque ὑδρώπισιν, quandoq; ὕδρωπα, sæplus vero ὕδερον, appellant, Latinis aqua inter cutem, vel Intercus, vulgo hydrops vel hydropicus morbus dicitur, quod tamen nomẽ videtur ſumptũ fuiſſe ab aqua, quę Græce ὕδωρ dicitur, cuius nullus fere ægrotus videtur vnquam eſſe immunis. Quid ſit hy-
Vtrũ ſit morbus vel ſymptoma. drops, nõ conueniunt auctores omni ex parte, imo vero neq; Gal. ſibi ipſi plane videtur cõſentire: namq; in lib. de ſympto. differ. cap. 4. conſtituit omnes illius ſpecies inter ſymptomata, nempe actiones læſas facultatis concoctricis, ſanguinis generatione vel non facta, vel non rite peracta: altera autem ex parte nõnulli contendunt hydropem potius inter morbos, quam inter ſymptomata fore numerandum, cum quibus videtur eſſe ipſe quoq; Gal. qui libello de tumoribus pręter naturã, cap. 16. & 14. meth. c. 13. reponit hydropem inter tumores præter naturam, quos cõuenit inter omnes eſſe morbos, vel in magnitudine, vt quidã opinantur, vel vt aliis placet, in intemperie cum materia. Ego vero exiſtimo hydropẽ, ſi vere & proprie conſideretur, eſſe morbum, nempe tumorem præter naturam: ſin autem cõſideretur illius cauſa, iam inter ſymptomata poſſe numerari, quæ incidũt in ſanguinis generatione: quod vtrumq; ſentit Galen. Nec puto alienum eſſe à doctrina eiuſdem, quandoq; ex ſymptomatibus oriri morbos, exempli gratia, ex dolore inflammationem, ex vitiata coctione atrophium, &c. Quare fruſtra Altimarus confugit ad eam ſolutionem, Gal. lib. de ſymptomatum differentiis ſymptoma communiter dictum accepiſſe; quaſi vero abſurdum ſit, ex ſymptomate proprie accepto, actione læſa morbũ oriri. Quapropter ſiue morbum ſiue ſymptoma hunc affectum quis velit appellare, id pro varia ratione fieri poteſt, neque ego de hac re magis laboro.

Definitio. Auicen definit hydropem hunc in modum: quod ſit ægritudo materialis, genita à cauſa materiali, externa, frigida, in qua vel totum corpus, vel nonnullæ partes intumeſcunt. Alexand. hoc modo: quod ſit ægritudo longa, proueniens ex refrigerato iecore, adeo vt ipſum deinceps non amplius poſſit cibos in ſanguinem, ſed in qualitatem alienam, aut aquam, aut pituitam, aut flatus, tranſmutare. Cæteri omnes hæc fere eadem repetunt, ex quibus licet perfectam hydropis definitionẽ colligere; quæ ſit huiuſmodi. Hydrops eſt tumor præter naturam, vel totius corporis, vel abdominis, factus propter frigidã iecoris intemperiem, ꝙ propterea nequeat pro inſtituto naturæ ſanguinem efficere. Pro quo ante omnia id velim vos intelligere, ꝙ dicit Gal. 5. de locis affect. ad finem, qui recitat quandã opinionem Eraſiſtrati de hydropis generatione, cuius etiam mentionem facit 2. de naturalibus facultatibus,
Opinio Eraſiſtrati. cap. 8. quæ opinio Eraſiſtrati erat huiuſmodi: hydropẽ alia nulla ratione fieri poſſe, quam quod propter viarum anguſtias & obſtructiones, vel ab inflammatione, vel à ſcirrho, vel aliter factas, ſanguis prohibeatur vltra per iecur procedere: qui proinde affirmabat, partem ſanguinis tenuiorem & aquoſiorem per vniuerſum corpus diſtribui, atque hinc hydropem fieri, exquiſitum & ſincerum ſanguinem, propter ſuam craſſitudinem, in caua iecoris regione permanere, atque illic cauſam eſſe morborum qui ex plenitudine oriuntur. Quam opinionẽ deinde Gal. refellit, primum ꝙ nullo in iecore apparente tumore, nulla obſtructione, homines hydrope corripiantur, hinc ſcilic. vitiato vel ieiuno & tenui inteſtino atq; meſenterio, vel pulmone, vel renibus, aut propter immodicã hæmorrhoidũ vacuationẽ, aut muliebre profluuium, aut menſium ſuppreſſionẽ, aut alium quendã vteri affectũ, in quibus quidem cunctis

cunctis affectibus nullo existente in viscere tumore præter naturam, corpora hydrope corripi videntur: id quod præterea, inquit Gal. euidenter admodum illi intelligunt, qui cognouerunt ex intempestiua aquæ frigidæ potione iecur confertim fuisse refrigeratum, adeo vt hydropem statim effecerit, priusquã in durum tumorem attolleretur. Deinde vero & alia ratione hanc confutat opinionem: namq; si sanguis crassior & sincerior in venis iecoris concluderetur, neq; per totum corpus deferretur, necesse omnino foret, vt propter tumores & obstructiones iecoris ille deferretur ad intestina, forte etiam ad ventriculum, quod tamen nemo fieri vnquam vidit: siquidem in altera specie hydropis, quæ Anasarca dicitur, in omnibus partibus corporis, tam supernis, quam infernis, pituitosus sanguis continetur, per aluũ autẽ nihil cruentũ excernitur, neq; in hac, neq; in cæteris specieb. ascite aut tympanite.

Porro confutata opinione Erasistrati, concludit Galen. longe magis esse vero consentaneum, hydropem generari propter eam causam, quod ob refrigerationem iecoris alimentum ex ventriculo distributum in sanguinem transmutari non possit. Ex quo egregio loco Galeni licet colligere duas verissimas conclusiones: alteram, nulla ratione hydropem fieri posse, nisi laborante iecore, vel primario, vel per consensum aliarum partium, de quo consensu statim agemus, sermonem habẽtes de differentiis: alteram, in hoc affectu necessario iecur laborare intemperie frigida, quæ quidem intemperies non modo ad venas, sed etiam ad propriam iecoris substantiam debet peruenire, quam supra diximus esse principale instrumentum generandi sanguinis. Vtraq; conclusio satis ex eo fit manifesta: cum enim certum sit generationem sanguinis à iecore fieri tanquam principali instrumento, neq; aliter quam ope natiui caloris, cumq; in hydrope huiusmodi sanguinis generatio vel non fiat, vel improbe fiat, omnis ratio colligit, necessario iecur laborare, & quidem intemperie frigida.

Cæterum non desunt, qui contendunt vtramq; conclusionem labefactare, ac primum affirmant, hydropem fieri aliquando sine vllo iecoris morbo: in quam sententiam conãtur quoq; pertrahere Gal. siquidem ille docet 3. de symptom. causis. c. 1. si ventriculus nihil omnino concoquat, propter vehementem imbecillitatem facultatis concoctricis, tunc fieri vel lienteriam, vel hydropem tympanitem: si vero in altera coctione, quæ fit in iecore & venis, propter sanguificæ facultatis imbecillitatem eueniat frustatio sanguinis, iam fieri hydropem ascitem, ac demum in tertia coctione, quæ fit in carne & totius corporis habitu, succedere hydropem anasarcam. Itaq; ex sententia Galeni hydrops fieri poterit nonnunquam iecore nullo modo laborante, vitiata coctione ventriculi, ac generatis pluribus flatibus, qui deinceps ad spatium inferioris ventris propulsi, illum distendunt, atq; in tumorem attollunt: nec non vitata tertia coctione, quotiescunq; in carne & reliquis partibus, proba sanguinis assimilatio fieri non potest; quam quidem Galeni doctrinam Trincauellius inter cæteros secutus est, qui ex tribus huiusmodi vitiatis concoctionibus tres colligit differentias hydropis, de quibus nos quoq; paulo post sermonem habebimus. *Hydrops iecore non affecto.*

Secundo neq; desunt, qui contendunt iecur in hydrope non perpetuo laborare intemperie frigida: ex quibus sunt Auic. Auer. Alex. & alii, vnde Auicen. inter cætera affert auctoritatem, atq; exemplum Galeni, quasi ille curauerit quandoque virum patientem hydropem cum medicamentis frigidis, quod nimirum morbus originem habuerit à causa calida: & Alex. grauiter reprehendit medicos, quos ap- *An ex causis calidis hydrops oriatur.*

 pellat

pellat vulgares,quicunq; existimãt,aqua inter cutem laborantes quouis modo esse calefaciendos,cum pleriq; interdum à refrigerantib. medicamentis insignem percipiant vtilitatem.Porro huic opinioni videtur cumprimis fauere Hip. 2. progn.in principio,qui tractat de hydrope,q̃ originem habet ex morbo acuto, quẽ verisimile est,vel potius necessariũ, pendere ex causis calidis:& Gal.cõm.2.exponens quãobrem in certa hydropis specie cõtingat fieri fluxũ alui, respondet, istud fieri propter calorem partium,q̃ inflammatione vexantur,vnde corrumpitur alimentũ, & colligitur copia bilis,vt propterea intestina stimulentur ad excernenda excrementa.

Medicis recentiorib.qui existimant,hydropem fieri posse à calida iecoris intemperie,forte errandi occasionem præbuit antiqua Gale. versio, quæ ita habet 4. aph.com.11.Ascitem nasci ex causis frigidis,tympanitem vero ex causis calidioribus. Ex quibus verbis licuit olim colligere, saltem aliquam speciem hydropis ex causis calidis originem habere.

De dictis hisce duabus litibus,multa quidem possent in medium proferri, sed cum Gal.vere& perspicue vtramq; dissoluat, iis contenti erimus,quę ille nos docet. Scribit Gal. 6.de locis affectis cap.1.nonnullos esse,qui arbitrantur,laborantes liene indurato,sine iecoris vitio aquam inter cutem incidere : nec non esse nonnullos, qui dubitant de ea quoq: specie hydropis, quæ acutis morbis succedit, in quibus ab intemperie calida,sępenumero etiam sicca,iecur ita vehementer laborat, vt cibum non amplius in sanguinem possit transmutare:quibus deinde vtrisq; respondet, & loco citato & 5.de locis affect. 6.ac primum ita plane & manifeste,vt planius & manifestius non possit,confirmat hydropem nunquam fieri posse, nisi iecur laboret: nam cum ipsum,quod semel & iterum diximus,sit primum sanguificationis instrumentum, fieri non potest,vt læsa sanguificatione,quæ læditur in omni hydrope, illud viscus illæsum permaneat.Sed tamen illud Gal.concedit, quod nullo modo negari potest,iecur bifariam posse laborare,vno modo primario, altero secundario, p consensum,quẽ obtinet cum aliis partib.quamobrẽ sicut ex vna parte concedendũ est,& ventriculum,& lienem,& intestina,& cęteras corporis partes,q̃ à Gal. accurate enumerantur,posse hydropem cõcitare,ita ex altera pro cõperto habendum est, istud fieri non posse,nisi tractu temporis ipsum quoq; iecur simul cũ eiusmodi partib.laborantib.afficiatur.Deinde vero Gal.& alterã dubitationem dissoluit, qui docet,vtcunq; hydrops fieri possit,& succedere morbis acutis,nec nõ calidæ, sæpe etiã siccæ iecoris intemperaturę,id tamen nunquã posse fieri,nisi tandem iecur refrigeretur:quæso enim quomodo cõcipi animo potest,à calida iecoris intemperie aquã, pituitã,flatum, posse generari? Atq; hanc fuisse mentem Hip.& Gal.in 2.illo progn, ex eo satis patet,ꝙ illi cõstituunt cõmunem notã cuiuscunq; hydropis, laxũ & mollem tumorem pedũ,nec nõ abdominis, quem certum est prouenire ex pituita, quæ sine dubio à caliditate iecoris non potest generari. Quamobrem ad mentem Gal.ita habendum est,calidã quidem intemperiẽ posse remotam esse & mediatam causam hydropis,sed proximã & immediatã non aliam esse,quam intemperiem iecoris frigidam.Sic Gal.statuit 4.de simpl.medicam.facul.c.15.acorem perpetuo fieri à frigido,tamen subdit per æstatem promptius res acescere:nec desunt alia exempla. Itaq; omnes quicunq; aliter sentiunt,mea sententia decipiuntur,inter quos Auic.dum c. 13.profert exemplũ Gal.qui curauerit hominem laborantem hydrope ex causa calida cum medicamentis frigidis,manifesto fallitur, cum nullibi apud Gal. hæc legãtur:cuius quidem rei certissimum est argumentũ,ꝙ inter medicamenta Gal. ascripta,

pta, numerantur sandali, myrobalani citrini, & alia, quæ sine vlla dubitatione constat Gal. non nouisse. Præterea vero Alex. & Auic. non solum male sentiunt, sed etiam à seipsis, & à suis principiis dissentiunt. Cum enim vterq; definierit hydropem, sicuti diximus, quod sit ægritudo proueniens ex refrigerato iecore, quod propterea nequeat cibos in sanguinem transmutare, quomodo altera ex parte constituāt speciem hydropis, quæ sub communi eorum definitione non comprehendatur, ipsi viderint, & qui illorum doctrinam conantur defendere. Demum vero quod pertinet ad antiquam versionem Gal. iam recentiores & fideliores interpretes eum errorem sustulerunt, qui vere & ex fide literę græcæ interpretantur eum locum, nempe vtramq; speciem, & ascitem & tympanitem generari à causis frigidis, sed ascitem à maiori, tympanitem à minori frigiditate originem habere. Itaq; in omni hydrope iecur laborat, & quidem intemperie frigida, sed illud addo, eiusmodi intemperiem necessario esse insignē, adeo vt iecoris sanguificatio impediatur: namq; si fuerit intemperies leuior, verisimile est, non hydropem, sed alios morbos succedere.

Hydropis differentiæ primum sumuntur ab intenso & remisso: namq; alii laborant intense ac vehementer, & isti simpliciter sunt hydropici: alii remissius, & leuius, & isti laborant cachexia, quem vocant malum habitum, & est principium hydropis, quando nimirum intumescunt palpebræ, facies, extremæ partes, albicans & prauus est color totius corporis, & alia id genus apparent symptomata. *Differentiæ.* *I.*

Hoc loco quæritur, an hic malus habitus perpetuo præcedat hydropem? Cui quæsito respondent nonnulli: si hydrops fiat subito, tunc nullum pręcedere malum habitum: sin autem fiat paulatim & longiori tempore, tunc perpetuo malum habitum præcedere. Quæ distinctio videtur nulla: etenim sicuti diximus, cum hydrops proxime fiat ab intemperie, hæc autem necessario fiat in tempore, est admodum cōsentaneum rationi, ipsa incipiente intemperie, simul etiā incipere præludia hydropis, in qb. malus habitus cōtinetur: id ꝙ ipsa quoq; quotidiana cōfirmat experiētia.

Secundo sunt differentiæ à tempore: hydrops alius nouus & in principio, alius antiquus & progressus, alius demum confirmatus. *II.*

Tertio sunt differentiæ à coniunctis: nam hydrops vel est cum febre, vel sine febre, cum tussi, fluxu alui, virtute valida, & similibus. *III.*

Quarto sunt differentiæ à redundante materia: ꝓ quo sciendum est; frigidam iecoris intemperiem in hydrope non vnam perpetuo, ac eandem esse, neq; vno & eodem modo illud deficere in sanguinis generatione, quod quidem potissimum euenit propter varios gradus intemperaturæ, nec non propter varias antecedentes causas, quæ hydropem solent efficere: cum ergo iecur deficiens à suo munere, pro bono sanguine generet vel aquā, vel pituitā, vel flatū, hinc cōsurgunt tres principales hydropis differētię: prima quam ab aqua ascitem vocant: secunda quā à pituita anasarcam vel hyposarcā, vel leucophlegmatiā appellant: tertia, quam ex flatib. tympanitē nominant. Cæterū cum omnes oriātur à frigida iecoris intēperie, si quis cupiat intelligere, quæ ex trib. specieb. fiat ex maiori vel minori frigiditate, huic de duab. specieb. ascite & tympanite, satisfacit Gal. 4. aph. com. 11. qui illas inter se cōparans, vt modo diximus, statuit ascitē à maiori, tympanitē à minori frigiditate originē habere, ꝓpterea ꝙ flatus nō sine calore aliquo possint generari. Quid vero de tertia specie anasarca statuēdū sit, si cū cęteris cōferatur, nō ita videtur cōstare, neq; vllo in loco, ni fallor, à Gal. definitū est, neq; vero si tale iudiciū ad vim rationis velim referre: aliqua ambiguitas videtur deesse: de ascite qdem, mea sententia, dubitandum *IIII.*

non

non eſt, quin oriatur à maiori frigiditate, ſed eſt difficultas de tympanite. Namque tametſi flatus, vt vidimus ex Gal. ſine aliquo calore non poteſt generari, tamen neque pituita ab inſigni frigiditate videtur originem habere, cum ſit veluti ſanguis incoctus, nec difficulter conuertatur in ſanguinem, vt notauit Gal.5.de ſimp.med.fac. 21.4.de ratione victus.com.30. Veruntamen ſi diligenter conſiderentur, quæ tradita ſunt à Gal. ex iis forte videbimur quoquo modo poſſe colligere, anaſarcam ex maiori frigiditate originem habere, quam tympanitem: ſiquidem dicit Gal.3.de ſympt. cauſis cap.1. præcipuam cauſam generandę hydropis tympanitis, eſſe imbecillitatē facultatis concoctricis ventriculi: cauſam vero generandæ hydropis anaſarcæ eſſe imbecillitatem facultatis ſanguificę iecoris: quibus & illud licet addere, quod auctor libri 4.de ratione victus, cui Gal. quoq; hac in parte videtur ſubſcribere, comparans has duas differentias, ſtatuit Anaſarcam eſſe longe difficilioris curationis, quam tympanitem, imo nullam curationem recipere: ex quo iure concludendum eſt, in hac ſpecie multo maiorem lapſum eſſe à ſtatu naturali, quam ſit in tympanite, proptereaq; tympanitem & flatus ex magna, anaſarcam & pituitam ex maiori, aſcitem & aquam ex maxima fieri frigiditate.

Quot ſint ſpecies hydropis. Sed rurſus occurrit dubitatio, de numero iſtarum differentiarum: namq; auctor libri 4.de ratione victus facit duas tantum differentias, anaſarcam & tympanitem, & Gal. in com. inquit, fuiſſe nonnullos medicos affirmantes hydropis differentias eſſe 4. quas tamen ille non explicat: ſed forte iſti pro quarta ſpecie cōſtituebant cachexiam vel aliam ſpeciem ex tribus commiſtam: in quo tamen & auctor libri, & veteres medici manifeſto decepti ſunt: ſiquidem vere hydropis differentiæ ſunt tres, nec plures, neq; pauciores, quoniam tres tantummodo ſunt materiæ, vel aqua, vel flatus, vel pituita. quæ quidem res tametſi varias habeat differentias, tamen ſcitis magis & minus ſpecies non variare.

Cauſa. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis: etenim quanquam vnica & proxima eſt cauſa generationis hydropis, intemperies frigida iecoris, tamen plurimę ſunt cauſæ magis remotæ: ac primum contingit iecur laborare dupliciter, vno modo primario, altero per conſenſum aliarum partium. Iecur primario laborat multis de cauſis, quæ tamen commode mihi videntur poſſe referri ad duos communes locos: ad ſex res non naturales, & ad res pręter naturam. Itaq; aer frigidus, humidus, craſſus, nebuloſus, habitationes prope aquas & paludes, alimenta craſſa, frigida, humida, multa potio ac potiſſimum aquæ frigidioris, ac maxime ieiuno ventriculo, & poſt maximas exercitationes, labores & calores, otium & quies immoderata, motiones importunæ, ac potiſſimum ſtatim à cibo, ſomni diuturni, ac profundi, retentio ſolitę vacuationis, factæ vel à natura per hæmorrhoidas, per vterum, & ſimilia, vel ab arte, vt per cauteria, frequentes purgationes, & ſimilia: nimia vacuatio per aluum, ludorem, venerem, ſanguinem è naribus hæmorrhoidibus, vtero, & alia id genus: ac poſtremo animi accidentia, timor, mæſtitia, & reliquæ perturbationes: iſthæc omnia poſſunt eſſe in cauſa, vt iecur male afficiatur, & homo hydrope corripiatur.

Secundo iecur laborat primario, vt dictum eſt iam ante, omni propemodum genere morborum, qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, & cum tumore, & ſine tumore, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, affectu œdematoſo, vulneribus, vlceribus, ex quibus omnibus iecur tandem poteſt refrigerari & hydrops ſuccedere. Auicenna plurimas ſane ponit cauſas, ſed ſi quis animum adhibeat, is facile intelliget ſingulas ad duo noſtra capita poſſe referri.

ferri. Verum non eſt prætermittenda vna cauſa, quæ ab ipſo ponitur Auic. cuius nemo facit mentionem, & eſt paruitas iecoris, de qua neſcio quid dicam, niſi fortaſſe id fiat propterea, quia in paruo iecore alimentum inculcatur, neq; poteſt probe cõfici, vt tandẽ periculũ immineat, ne calor naturalis refrigeretur & extinguatur.

Laborat porro iecur per conſenſum plurimarum partium, ac primũ, vt dicit Gal. 5. de loc. affect. 7. ſi ventriculus, lien, inteſtina, ac præcipue ieiunum, contrahãt aliquam frigidam intemperiem, hę partes facile eam communicant venis meſenterii, à quib. facile item deinceps omnes venæ, quę in caua iecoris parte ſunt, vna cũ illis refrigerantur, à quib. rurſum in totum quoq; iecoris corpus intemperies diſtribuitur; pariter conſentientib. partib, ſuperiorib. pulmone, ſepto tranſuerſo, & renibus venæ, q̃ in gibba huius viſceris parte cõſiſtunt, in conſenſum primũ veniunt, deinde tractu tẽporis vna cũ illis totũ viſcus afficitur: inter cætera autẽ propter ſcirrhũ lienis, iecur præcipue trahitur in conſenſum, & ſequitur hydrops: ꝙ tamẽ ſciatis nõ eſſe perpetuo verum & neceſſariũ, ſicuti eſt perpetuo verũ & neceſſariũ, ſcirrho iecoris hydropẽ ſuccedere: ſcribit Gal. 4. de preſa. ex pulſib. c. 9. cũ lien inſigni ſcirrho eſſet affectus, frequenter conſpeximus non ſecutam eſſe aquã inter cutem, iecinori vero ſuccedit neceſſario: de quo quidem peculiari conſenſu lienis & iecoris, habetis ſententiã Hip. & Gal. 6. aph. 43. Neq; vero ſolũ conſentientib. partib. ſuperiorib. ſed etiam inferiorib. iecur ſolet maxime refrigerari & hydrops fieri, inter quas partes principem locum obtinẽt hæmorrhoides, & vterus in mulierib. ſæpe enim hæmorrhoidibus, itẽq; menſtruis purgationib. nec non fluxu muliebri immoderate & lõgiori tempore fluẽtib. vel altera ex parte ſolitis harũ partium vacuationib. ſuppreſſis, ſcribit Gal. loco citato 4. de p̃ſag. ex pulſib. & cõfirmat experientia, homines aqua inter cutem corripi frequentiſſime. Etenim ſi hæmorrhoides vel menſes in mulierib. ſuperiore tempore fluentes, in præſentia ſupprimãtur, vt dicit Hip. 6. aph. 12. & Gal. 5. de locis affect. c. 7. & aliis in locis, ſuperuacaneus ille ſanguis ac ſæpenumero craſſus ad iecur delatus, aut in durũ tumorem illud attollit, aut copia & craſſitudine natiuũ eius calorẽ perinde extinguit, vt multa ligna extinguunt ignem, ſi confertim iniiciantur. Pariter ſi hæ partes immoderate & longiore tempore ſanguinem profundant, certiſſimũ eſt. ꝙ notauit Gal. de ſanguinis miſſione c. 19. 2. de natural. facultatib. 8. non ſolum iecur, ſed corpus vniuerſum refrigerari; ſicut accidit in qualibet inſigni corporis euacuatione. Demũ vero fit hydrops, ꝙ ſupra diximus, cæteris partib. laborantibus non modo intemperie, vel aliis morbis frigidis, ſed etiam calidis, inflammatione, eryſipelate, febribus acutis, de quibus ſcribunt Hip. & Gale. initio lib. 2. prognoſticor. quod euenit propter eam cauſam, quoniam illa inſignis caliditas præter naturam diſſipat natiuum calorem iecoris, illudq; reddit imbecillum, vt deinceps nequeat alimentum ex ventriculo ductum in ſanguinem conuertere: imo vero huiuſmodi hydropes, q̃ ſequũtur morbos acutos, ſunt cęteris deteriores, Hip. & Gal. teſtimonio, & certius mortis periculum afferunt. Hactenus de diff. hydropis.

Antequam tracto de ſignis, occurrit curioſa quædam dubitatio, quonam modo in hydrope aſcite tranſmittatur aqua in cauitatem abdominis, nempe inter peritonæum & inteſtina, in quem locum conuenit inter omnes illam deponi ab ipſa natura: & ratio dubitationis eſt, quoniam nulli apparent manifeſti meatus, per quos iecur in eam cauitatem aquam tranſponere poſſit. Aui. 3. canones. fen 4. tract. 4. c. 6. conatur huius facti plures reddere rationes: & inqt, iſtud primum fieri per reſudatione iecoris & venarum: deinde per quoſdã cæcos & latẽtes ductus, qui ſoli naturæ

ſunt

Hydrops per conſenſum.

Quomodo aqua in abdomen perueniat.

funt manifeſti:tū recitat opinionem quorundam medicorū ſapientum, qui afferebāt, hanc aquā ad eum locum poſſe tranſmitti per venam vmbilicalē:quæ tamen opinio deprehenditur eſſe perſpicue falſa, ſiquidē hęc vena, cū editus eſt fætus, ſtatim areſcit, & validi ligamenti vicē ſupplet, vt nullo modo eiuſmodi trāſmiſſio fieri poſſit. Fernel. plurib. hāc rem tractat lib. 6. de part. morb. & ſymp. c. 8. & in ſumma affirmat, omnes turpiter hallucinari, q putant per anguſtos cæcoſq; poros ſeroſum humorē trāſmitti in capacitatē abdominis, ac tandē ſtatuit, iſtud maxime fieri ex ſoluta cōtinuitate partiū aut vaſorū, qb. humores contineri ſolent, & magis diſtinčte ſe-ipſum explicans, vult ſeroſum illum humorem in abdominis capacitatem deſcendere, quoniam exeſum, apertū, ruptum, ſiſsūve aliquid eſt, ſicuti ſuppurās pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingente mēbrana, affatim irruit in capacitatē thoracis. Ego vero puto, Ferneliū male ſentire, non ſolum negando latentes naturæ meatus & cæcos ductus, ſed etiā reddendo ſuam ꝓpriā rationem. Namq; vt hanc rem alioqui notatione dignam, intelligatis, ſcribit Hip. 7. aph. 54. Quib. inter ventriculū & ſeptum tranſuerſum pituita cōcluditur, & dolorem affert, in alterutrū ventrē viam non habens, iis p venas in veſicā verſa pituita, morbi fit ſolutio. Gal. in com. quærit, an ꝙ ab Hip. dicitur, fieri poſſit? Nā reuera cum nullus appareat manifeſtus canalis, per quē pituita ab eo ſpatio ad renes, & à renib. in veſicā tranſmitti poſſit, vtiq; ſtatuendum videretur, iſtud nullo modo fieri potuiſſe: veruntamē Gal. aliter ſentit, qui ſcribit ad hunc modū: Neq; ergo arbitrari oportet, pituitā de qua Hip. ſermo eſt, omnino ad vrinas traduci non poſſe, ſed hoc ipſum agi à natura cōtingit paulatim pituitā extenuante, ſicuti fecit de pure in ſuppuratis: quamobrē docet de ſententia Hip. naturā, ſi modo valida fuerit, vias quaſdā plane occultas, & ſibi ſoli cognitas inuenire, per quas ſingulari induſtria conſueuit expurgare varia excrementa, & illa agere, quæ ad tuendā hominis ſalutem conferunt. Itaq; veriſimile eſt, hanc pituitam opera valentis naturæ viā ſibi moliri latentē, eamq; propter vicinitatē tranſſumi in gibbas partes iecoris, & inde ad renes, ac poſtremo ad veſicam deduci. Quā quidem naturæ ſolertiam purgandis noxiis excremētis p vias admirabiles ac plane incognitas, idē Gal. confirmat nonnullis exēplis: namq; videmus aliquando fieri abſceſſus per oſſa, ac p eorum ſubſtantiā foris introq; materiam tranſmitti: ſic in purulentis collectum humorē inter thoracem & pulmonē expui per tuſſim, nec nō ſanguinē etiam per mediam cutē integram excidere interdū, in his oſſibus q̄ rupta occalluerūt. Quib. ſane Gal. exēplis & alia multa eiuſmodi naturæ miracula nobis licet adiūgere: etenim ad hunc modum ſanguis penetrat à dextro ad ſiniſtrum cordis ventriculum, à venis ad arterias: ſic menſtruus ſanguis ad vbera conſcendit: ſic tandem per os vteri vſq; adeo anguſtum, vt tempore geſtationis ne acus quidem cuſpidem admittat, abſolutus fætus tam grandis egreditur, vt ſuperet omnem admirationem: adeo vt veriſſimum ſit, quod Hip. dixit 6. epid. ſect. 5. in principio, naturas eſſe morborum medicatrices, naturamq; ſua ſponte, non ex intelligentia, viam impetumue ad ſuas actiones inuenire. Quare non ſatis intelligo, quomodo Fernelius aduerſus tot Hip. & Gale. teſtimonia, quæ reipſa & experientia confirmantur quotidie, reprehendat Auicen. & cæteros, qui opinantur, aquam in aſcite deponi in capacitatem abdominis, vel per reſudationem iecoris & venarū, vel per alias vias, quas nobis non licet intelligere. Quod autē pertinet ad illius rationē, quam cæteris omnib. auctorib. abſcōditum ipſe omnium primus excogitauit, illa certe mihi plane abſurda videtur, quouiā ruptis vel vtcunq; apertis vaſis iecoris, fieri non poſſet, mea ſententia, quin ſimul cum

aqua

aqua sanguis etiam pro parte transmitteretur, & alia sequerentur symptomata, quæ huiusmodi solutionem continui deberent consequi, &c.

Signa hydropis alia sunt communia, alia propria & differentiarum: omni hydropi sunt cōmunia, primū positum ab Hip. initio 2. progn. tumor pedū laxus, mollis & frigidus, q œdema dicitur, quo qdem extremæ partes citius intumescunt quā cæteræ, vt exponit Gal. quoniā sunt remotiores à corde & aliis viscerib, à quib. calor omnium partium solet foueri: deinde vero procedente tempore & femora, & ipse quoq; venter intumescūt, tū succedit color improbus vniuersi corporis, quasi ex iecore albicans: ipsi percipiunt grauitatē & pigritiam in motu, habent difficultatē spirandi, largiorē potū appetunt, cibos fastidiunt, fiunt mœsti ac tristes, demūq; habent pulsus vndosos, q mox inclinantib. virib. fiunt vermiculares, vt notat Gal. 2. de pſag. ex pulſ. c. 9. quorū omnium symptomatum facile est vnicuiq; causam reddere: lotia maiori ex parte sunt pauca & rubicunda, cuius rei duplex redditur causa ab Auic. c. 8. vna, quoniam paucū lotium facile coloratur, sicut pauca aqua facile coloratur à vino: altera propterea, quia vitiata concoctione in iecore, neq; excrementa satis possunt separari: ex quo illi arguendi sunt, quod item notat Auicen. qui propter tincturam & rubedinem lotii iudicant super caliditatem hydropis. Signa vero propria singularū differentiarū sunt huiusmodi: in anasarca totū corpus quasi eneruatum languet, & æqualiter quasi intumescit, maxime tamen in pedib. & crurib. sub noctem vestigium impressi digiti aliquandiu remanet, mane bona ex parte euanescit, venter hic minime inflatur vt in cęteris, sed tamē tactus illum magis crassum experitur, æger habet carnes persimiles mortuo corpori, molles enim, laxę pallidæq; efficiuntur, febris sæpe lenta concurrit, lotia sunt minus colorata, alba fere & crassa, spiritus quouis tempore impedite trahitur, pulsus hic præcipue sunt lati, molles & vndosi, ex Gal. loco superius citato 2. de præsagio ex pulsib. In ascite magis contingit ventrem tumescere, cæteras autem corporis partes contabescere, demum vero morbo increscente, consueuerunt pedes quoq; & crura paulatim tumescere, spiritus difficulter trahitur, quod septum transuersum à tumore comprimatur, fluctuationes excitantur in ventre, dum de latere in latus æger mouetur, ex humore aquoso in capacitate abdominis contento, adeo vt intestina quasi in aqua natare videantur, ipsi sitiunt magis quā cæteri, propter copiam serosi & salsi humoris in ventre collecti, vt dicit Gal 1. de simp. med. c. 30. lotia in principio solent esse copiosa, paulo vero post eius copia imminuitur, magisq; fiunt rubicunda, vt diximus ex Auicen. pulsus sunt parui, crebriores, subduri, cum quadam tensione, vt docet Galen. loco citato. *Signa communia.* *Signa anasarcæ.* *Signa ascitis.*

In tympanite facies non ita de naturali statu recedit, si venter percutiatur, quasi tympani strepitū contingit audire, non hic tanta moles, nec tam molesta adest vt in ascite, ac si æger supinus decumbat, venter non cadit ad latera, sed in medium attollitur, cum flatus non ita facile descendant deorsum, frequenter intestina rugientia murmurant, multaq; flatuū indicia concurrunt, pulsus sunt parui, sed nō tamen imbecilles, crebriores celerioresq;, itē subduri cū aliqua tensione ex Gal. loco iam sæpius citato. Atq; hactenus de signis tū communib. tum propriis differētiarum hydropis: neq; enim puto esse opus, vt plura dicamus de signis aliarū differentiarū, ac potissimū quando iecur laborat primario affectu, vel secūdario, consentiētib. aliis partib. siquidē hæc inquisitio pertinet ad ꝓprios locos, & ad ꝓprios morbos vniuscuiusq; partis laborantis, de qb. iam diximus, & dicemus porro ꝙ superest. *Signa tympanitis.*

Sed tamen postremo hoc loco illud sciendum est, quod nonnulli do-

& confirmat experientia, aut raro aut nunquam tres hydropis differentias simplices & solas reperiri, sed fere in perpetuum illas inter se misceri & confundi, modo alteram cum altera, modo simul omnes, singulas vero à vincente vel aqua, vel flatū, vel pituita nomen consequi.

Post hæc ad curationem accedendum est, in qua nostrum consilium est, simul tractare & complecti cachexiam, & omnes hydropis differentias, cum hi morbi fere proueniant ab vna causa, & parum inter se differant, quod tamen ita fiet, vt si quid occurrat notatione dignum, quod ad certam differentiam sit accommodatum, id nullo modo à nobis prætermittatur.

Indicationes. In curatione hydropis duę sunt maximæ ac principales indicationes: altera vacuatio materiæ noxiæ redundantis in corpore: altera prouisio ne noua in posterum generetur, ex quo fit cum Medici prope omnes, Græci & Arabes, nec non communiter practicantes, sint parum soliciti de posteriore, toti autem incumbant priori, vt pauci admodum hoc tempore sanitati restituantur.

Prognosticū. De prognostico autem, & an possimus hisce indicationibus satisfacere, sunt multa apud medicos, & potissimum Hip. & Gal. quæ vt vobis laborem minuamus, non grauabimur breuiter in vnum colligere. Sananti diuturnas hæmorrhoidas, si non vna relicta fuerit, periculum est aquam inter cutem aut tabem succedere. 6. apho. 12. Aqua inter cutem laboranti, si aqua quæ in venis est, ad ventrem defluxerit, mali solutio fit 6. apho. 14. Aqua inter cutem laborantibus vlcera, quæ in corpore fiunt, difficile sanantur 6. apho. 8. Aqua inter cutem laborantibus, si tussis superuenerit, malum est: quo loco hæc habet Gal. in homine hydropico tussis nō est signum lethale, cum ex alia fit occasione, sed quando prouenit ipsius morbi ratione; cum enim aquosa humiditas tantum adaucta fuerit, vt iam asperas occupet arterias, deinde superuenit tussis, periculum imminet, ne homo haud ita multo post stranguletur. 6. apho. 35. Qui suppurati aut aqua inter cutem correpti, vruntur aut secantur, si pus vel aqua confertim effluxerit, omnino moriuntur. 6. apho. 27. Qui leucophlegmatia detinetur, si illi fortis ventris fluxus superuenerit, à morbo liberatur 2. apho. 29. Quibus in vasis & totius corporis habitu multa pituita alba colligitur, iis hydrops leucophlegmatia superuenit. 7. apho. 71. Quos intestinorum dolores, & iuxta vmbilicum labores, lumborumque dolor infestat, qui neq; à medicamento purgante, neq; per alia præsidia soluuntur, iis in aquam inter cutem siccam firmatur. 4. apho. com. 11. Quo loco notandum, Galenum nominare hydropem siccam hydropem tympanitem. Omnis aqua inter cutem, si ex acuto morbo existit, mala est, non enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert ac mortem. 2. prognosticorum principio; Hydropum duæ sunt naturæ, quarum si anasarca hominem apprehendat, vitari non potest: altera ex flatibus constat, bonaq; & multa indiget fortuna. 4. de ratione victus morb. acut. 3. Qui aquam vitiosam confertim bibunt, deinceps statim aqua inter cutem nonnunquam corripiuntur: nam aqua sic epota noxam infert internis partibus, & illi maxime parti, quæ forte eo tempore imbecillior fuerit reliquis: tandem frigus ad iecur transmitti necesse est, si aquæ inter cutem affectus subsequi debet: sic etiam lienis vitio interdum fit hydrops, aut vbi cum tumore refrigeratur, veluti in scirrhis, vel citra tumorem, vt in confertis & intempestiuis aquæ potionibus. Hæc sunt Gal. 6. de locis affect. c. 1. cum lien insigni scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutam esse aquam inter cutē, scirrho autē iecoris succedit necessario 4. de prægagio ex pulsib.

sib.cap.9.Omnibus scirrho iecoris diuturno laborantibus, ex necessitate sequitur aqua inter cutem, quamplurimi autem intereunt in tempore longo, quosdam vero noui etiam breui pereuntes, quibus aluus multa deiiciebat. 2. ad Glauconem cap. 5. His demum mihi libet adiungere lepidam historiam Cornelii Celsi, ex qua facile potest intelligi, diuites longe difficilius quam pauperes hoc morbo curari, quod Galen.quoq; scriptum reliquit de febrib.11.meth.c.15.Ea vero apud Celsum est huiusmodi lib.3.c.21. Aqua inter cutem sæpe incipit per se, sæpe alteri vetusto morbo, maximeq; quartanæ superuenit: facilius in seruis quam liberis tollitur, quippe cum desideret famem, sitim, mille alia tędia, longamq; patientiam, prompti⁹ iis succcurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis est libertas. Sed ne ii quidē qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducantur; itaq: non ignobilis medicus Erisippi discipulus, apud Antigonum Regem, amicum quendam eius, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum negauit posse sanari, cumq; alter medicus Epirotes Philippus se sanaturum polliceretur, respondit, priorem medicum ad morbum ęgroti respicere, se ad animum; neq; eum res fefellit.

Pertinet ad hunc locum illa quoq; dubitatio, quænam ex tribus differentiis hydropis sit periculosior & difficilioris curationis. Aetius in primo loco periculi & difficultatis ponit Tympanitem, in secundo Ascitem, in tertio Anasarcam. Auicen. primum ponit ascitem: secundo tympanitem: tertio anasarcam: alii aliter sentiunt, vt videre est apud Arculanum in pręsenti parte, & Conciliatorem diff. 102. Ego vero mihi videor paulo ante iam dixisse quod sentio, nempe illam differentiam iure difficiliorem & periculosiorem esse, in qua maior est naturæ declinatio à statu naturali: quare cum ex principiis Gal. satis colligi possit, iecur locum precipue laborantem longius recedere à propria temperie, & magis refrigerari in Ascite, deinde in Anasarca, tum in tympanite, equidem censeo hoc ipso ordine in primo loco difficultatis & periculi ascitem, in secundo anasarcam, in tertio tympanitem constituendam esse: id quod præterea ex symptomatibus vniuscuiusq; differentiæ, & ipsa rerum experientia potest confirmari. Sed redeamus ad curationem. *Quæ hydropis species difficilior curatu.*

Diximus duas esse præcipuas curandi hydropis indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationem vel aquæ, vel pituitæ, vel flatus, quæ in corpore continentur: alteram quę respicit morbos & causas, vnde dicta generantur excrementa, & tota consistit in alteratione. Antequam autem de illis dicamus, deq; propriis remediis ad hanc rem accommodatis, cum hydrops sępenumero alios morbos consequatur, tum iecoris, tum aliarum partium, sicut diximus, illud maxime est animaduertendum, vtrum illi præcedentes morbi adhuc sint præsentes, nec ne. Etenim si vrgeant adhuc, hydropemq; efficiant, aut saltem foueant, tunc curatio debet esse bipartita, adeo vt pro parte habeamus rationem iam factæ hydropis, pro parte etiam curationem dirigamus ad priores affectus, qui cum obtineant rationem causæ efficientis, aut fouentis, vel conseruantis, omnino videntur esse maioris momenti, & maiorem curationis partem ad se trahere. Cum autem nos de propriis morbis & iecoris, & aliarum partium consentientium, ad quos sequitur hydrops, partim tractauerimus hactenus, partim simus tractaturi in posterum, hac prætermissa tractatione, statim ad curationem iam factæ hydropis deueniendum est, si modo ea talis fuerit, vt non prorsus desperemus ægrum posse pristinam sanitatem recuperare.

Quatenus igitur pertinet ad primam indicationem, vacuantur hydropici duplici ratione: altera manifeste & sensibiliter, per sectionem venæ, scarificationes, *Vacuatio varia.*

cauteria, vesicatoria, per medicamenta, quæ mouent aluum, quæ prouocant sudorem & lotium, p clysteria, ac tandem perforationem vel abdominis, vel aliarũ partium: altera autem immanifeste & insensibiliter, per medicamenta discutientia & resoluentia, tam interna quam externa; de quibus omnibus nobis statutum est pertractare accuratissime, cum morbus sit frequentissimus, longe maximi momenti, ac dignus maxima consideratione.

An Vena sectio cõueniat. Ac primum quærunt nonnulli, vtrum in hydrope liceat venam secare? quibus respondet Galenus 4. de ratione victus morbor. acutor. com. III. vnam tantummodo hydropis differentiam anasarcam principio indigere interdum sanguinis detractione, neq; vero id perpetuo, sed solum quotiescunque ex retentione hæmorrhoidum vel mensium in mulieribus, vel ex alia huiusmodi causa ortum habuerit, siquidem reliquas duas differentias ascitem & tympanitem nullus per sanguinis missionem sanare est ausus. Causa autem propter quam expedit in anasarca sanguinem mittere, proponebatur ab illo auctore lib. 4. de ratione victus, si æger difficulter spirauerit: quam Galenus non recipit, qui putat eam veriorem esse, quod talis hydrops generetur propter plenitudinem, propter quam periculum est, ne calidítas naturalis prope ad extinctionem accedat, sicuti contingit igni: namq; vt ignis fere extinguitur multis lignis & humidis, nisi multitudinem subtrahas; ita in sanguine frigidiore, quando calor natiuus ob copiam prope extinguitur, sanguinis missio præsentissimum est remedium. Quare ex Gale. doctrina in vna Anasarca interdum secanda est vena, à principio, dummodo morbus ex retentione hæmorrhoidum vel mensium originem habeat. Secanda vero est vena iecoraria in dextro cubitu, detrahendusq; sanguis admodum parce, neq; vnica vice, sed tribus aut quatuor diebus, vt placet Auicennæ & Paulo. Quo loco neque prætermittendum est præceptum & Auicennæ, & Alexandri, qui ante missionem sanguinis probant vacuationem vitiosi humoris, quoquo modo & paulatim factam per ea medicamenta, quæ mundificant sanguinem, vt cum hiera, & similibus: ita enim vires vtcunque recreabuntur, & licebit postea commodius sanguinem mittere, qua quidem moderata & repetita missione sanguinis Gal. quoq; familiariter vti consueuerat, in iis qui crudorum humorum copia laborabant, vt ipse testatur in libello de sanguinis missione, cap. 2.

Impugnantur tres scopi sang. missionis. Trincauellius hoc loco digreditur aduersus illos medicos, qui opinantur tres; principes scopos, morbi magnitudinem, robur virium, & ætatis, satis esse ad sanguinis missionem, & illis obiicit tamq̃ Achillem, primum quidem anasarcam, in qua propter vnam plenitudinem licet sanguinem mittere: deinde ascitem & tympanitem, quos ęgrotos Galeni testimonio, nemo vnquam per sanguinis missionem sanare est ausus, cum tamen hydrops in vniuersum sit morbus magnus, imo maximus, nec non vires valeant, quod ex eo poteſt confirmari, quoniam huiusmodi ægroti bene ferunt alia valentia præsidia, qualia sunt, verbi gratia, elaterium, perforatio abdominis, & alia id genus: quod quidem argumentum ab illis omnibus, qui cum Trincauellio sentiunt, passim obiicitur.

Ego vero, qui fateor, me vnum illorum esse, qui sunt in contraria opinione, quos Trincauellius asserit oscitanter legisse, neq; satis intelligere Hip. & Gal. multa possem proferre ad hanc disputationem pertinentia: sed cum præsentis temporis occasio id non patiatur, illud vnum dicam, in hydrope missionem sanguinis & conuenire, & non conuenire, propter vnam virium rationem.

Namq;

Namq; ex vna parte in anaſarca retentis menſibus vel hemorrhoidibus, rationi eſt conſentaneum, redundare copiam ſanguinis, adeoq; vires ægroti commode poſſe id remedium perferre: ex altera autem parte in aſcite & tympante, redundante aqua & flatibus, quæ longe diſtant à natura ſanguinis, veriſimile eſt, ægrotos nullo modo poſſe miſſionem ſanguinis ſuſtinere: etenim tametſi illi habent vires validas, vt ferre poſſint alia valentia præſidia, tamen ſciendum eſt, non eſſe parem vim rationis, ſiquidem ferre poſſunt medicamenta purgantia, perforationem & ſimilia, propterea, quia ſunt accommodata ad ducenda noxia excrementa, vnde vires nullam iacturam faciunt, imo vero illa bene ferunt: nihilominus ferre non poſſunt miſſionem ſanguinis, cum ille ſit exiguus, nec ſine inſigni virium iactura detrahi poſſit. Quod ſi hæc ratio non probatur Trincauellio, quæſo ipſe vel alius pro ipſo aliam proferat, propter quam in hydrope vel aliis huiuſmodi morbis, quibus coniungitur multa copia humorum frigidorum & crudorum, non liceat ſanguinem mittere.

Ego ſane nequeo ſatis mirari, quomodo vir tantus & Galeni ſtudioſiſſimus, hac in re non animaduerterit, quæ forte apud illum millies legerat, quandoquidem neque Galeni tempore deerant ſophiſtæ, qui tres principes veteres ſcopos mittendi ſanguinis conabantur demoliri, quique inter cętera iſtud potiſſimum argumentum iactabant, quod hoc tempore & Trincauellius iactat, & aduerſarii prope omnes, nimirum hydropem & alios huiuſmodi morbos, in quibus redundant multi frigidi & craſſi humores, tametſi in illis adſint tres dicti ſcopi, omnino tamen prohibere miſſionem ſanguinis. Reſpondet autem Galenus, illos hallucinari, eorumq; argumentum nullum eſſe, quia quotieſcunq; tanta crudorum humorum copia eſt coaceruata, vt venæ ſectionem prohibeant, tunc fieri non poteſt, vt ſeruentur tres ſcopi, cum tertius illorum deſit, nempe virtus valida, quæ conſtare cum cruditate magna humorum non poteſt. Verba Galeni ſunt huiuſmodi in libello de ſanguinis miſſione, capit. 9. Sufficiunt tres ſoli ſcopi ad mittendum ſanguinem, neque enim vbi copia crudorum humorum tanta eſt coaceruata, vt miſſio ſanguinis prohibeatur, ſermo redarguitur, quippe robur virium iſtis non adeſt. Quæ quidem ſunt adeo perſpicua & omni luce clariora, vt, niſi me omnia fallunt, certum ſit, & Trincauellium, & qui cum eo ſentiunt, hallucinari, neque ſatis intelligere Hip. & Gal. quos nobis obiiciunt. Sed hæc obiter, ad inſtitutam curationem reuertamur.

Diximus de ſectione venę; iam ſecundo ſuccedunt ſcarificationes, quas non- *De ſcarificationibus.*
nulli aqua inter cutem laborantibus ſolent infigere cruribus, vel aliis corporis partibus, ac potiſſimum abdominis: de quibus inter cęteros Aetius agit copioſe lib. 10. cap. 13. qui docet ex Aſclepiade ſcarificationes faciendas eſſe ſpatio quatuor digitorum ſupra talum, ea profunditate, qua quis in venæ ſectione vti conſueuit, ac tandem concludit ex Archigene, illos non eſſe audiendos, qui dicunt, per haſce ſcarificationes nihil excerni, cũ potius ſumma cum fiducia ſint adminiſtrandæ, per quas plurimus humor educitur, adeo vt & femora, & ſuræ, & venter ſuperior euidenter detumeſcant & diſſoluantur. Sed & Gal. ex Archigene. 9. de med. ſecund. loc. cap. 3. ad finem huius prędidii mentionem facit, qui ſcribit, ſcarificatis talis hydropicorum multum humorem profluere conſueuiſſe. Tertio ſuccedunt cauſtica & veſi- *Veſicantia.*
cantia medicamenta, quę factis vlceribus, fontanellas vocant, vel excitatis veſicis, ſolent ſicut ſcarificationes, multa excrementa profundere: atque hæc quidem

 præſi-

prędidia apud Arabes ſunt valde familiaria, namque Auicenna cap. 13. probat cauteria facta ſuper ventrem, ſex in longitudine, incipiendo à pectore vſque ad pectinem, & tria in latitudine: & paulo poſt magis diſtinctè ſcribit, cauteria minuta quandoque fieri in ſtomacho, epate, ſplene, & in partibus inferioribus vmbilici. Albucaſis, vt illius verbis vtamur, cauteriſat in circuitu vmbilici cum quatuor cauteriis, ſimiliter epar & ſplenem, & ſtomachum, & dimittit ea aperta longo tempore.

Eandem prope operam præſtant veſicantia medicamenta, quæ pariter ſolent adminiſtrari, & in ventre, & in cruribus: de quibus inter ceteros agit Arculanus, qui præterea docet vulgarem modum, quo illa conficiuntur: ex quo vno loco, prætermiſſis pluribus aliorum auctorum teſtimoniis, licet colligere, iſtud præſidium hoc tempore tam vulgare & vſitatum, non eſſe nouum inuentum, nonnulloſque temere ſe illius inuentores facere. Præter Arabes, Paulus quoque libro 6. capit. 50. meminit huius pręſidii, qui ſcribit, nonnullos vſtione vti in ſtomacho, iecinore, liene, abdomine, vmbilico, & quinq; cruſtas excitare.

Perforatio abdominis. Demum vero ſunt aliæ duæ rationes chirurgicæ purgandi hydropicos: altera perforatio abdominis, de qua ſcribunt Auicenna, Paulus, ac prope omnes veteres ac moderni, qua parte & quomodo fieri debeat, nec non quam cautum medicum eſſe oporteat in hac operatione, adeo vt ſuperuacaneum ſit eadem repetere: altera eſt perforatio vel ſcarificatio ſcroti, cuius item plurimi faciunt mentionem.

Scarificatio ſcroti. Ego autem de omnibus hiſce præſidiis, quantum vel aliorum lectione, vel propria experientia potui obſeruare, dicam breuiſſime, quid ſentiam, atque vt incipiam à poſtrema, ſcroti ſcarificatione, equidē non poſſum nō vehementer probare hanc purgationis rationem, eamque cenſeo eſſe maxime commodam, & digniſſimam, quæ reuocetur ad vſum, cum facile admodum ſine vlla moleſtia vel periculo, addo cum ſummo emolumento, aquæ inter cutem ſoleant euacuari: id quod non ſemel, præcipue vero in quodam mercatore, feliciter ſum expertus Vicentiæ, cui, tumeſcente inſigniter ſcroto, illoque meo conſilio perforato, aqua tribus diebus ducta eſt pondo librarum 45. ex quo & totus venter detumuit, & ſeruata longiore tempore congrua victus & medicamentorum ratione, æger priſtinam ſanitatem recuperauit. Neque eſt, vt quis ſollicite quęrat, quonam modo aut per quos ductus abdomen & vniuerſum corpus per ſcrotum grauem illam ſarcinam poſſit deponere.

Nam præterquam quod teſtes ſunt membra principalia noſtri corporis, quæ certum eſt conſentire cæteris omnibus partibus, iam ſupra diximus, naturam ſæpenumero pro ſalute hominis ſibi vias facere, quas medici nequeant intelligere, adeo vt veriſſimum ſit Hip. oraculum in libello de alimento; Confluxio vna, conſpiratio vna, conſentientia omnia. Porro ſcrotum aperitur dupliciter, vel facto vno tantum vulnere cum tenui illo & acuto ferro, quo vtuntur chirurgi ad mittendum ſanguinem, vulgo lancetta dicitur, vel factis pluribus vulnuſculis in partibus diuerſis: deniq; ſunt nonnulli, qui in ipſum ſcrotum infigunt ſetaceum, quod frequenter ad occiput ſolet accommodari. Ex quibus tamen illa mihi magis probatur ratio, qua etiam familiariter vtor, nempe vt fiat vnicum vulnus ſatis amplum, in quo poſita cannula argentea, aqua mirabiliter educi ſolet.

Quod

Quod vero pertinet ad perforationem abdominis, quam paracentesim appellant, illud vnum dicam, tale opus non solum esse maximæ difficultatis, sed etiam maximi discriminis, adeo vt ad hanc vsq; diem ne vllum quidem mihi videre contigerit, qui facta huiusmodi perforatione, viuus & superstes manserit, id quod fortasse euenit propter eam causam, quoniam ducuntur ægri in hoc duellum eo tempore, quo cæteris omnibus frustra tentatis, nulla propemodum remanet spes salutis: quare nonnulli existimant, si operatio fieret opportuno tempore, & corpore adhuc robusto, forte aliquos sanari posse: verum quoniam totum hoc negotium chirurgis fere committitur, ac tota illius administratio traditur à quampluri-mis accuratissime, nolo de eo longius agere, si modo illud addatur, & incisionem scroti, & perforationem abdominis, minime in omni hydrope conuenire, sed in ea tantum quam ascitem appellant. *Paracentesis.*

Itaq; restant scarificationes, cauteria, & vesicatoria, quorum trium præsidiorum eadem fere est ratio: prætermissis autem vulneribus & vlceribus factis in abdomine, quibus hoc tempore nunquam vidi vel audiui, aliquem rationalem medicum vsum fuisse, de vnis tantum scarificationibus, cauteriis & vesicatoriis in crurib. dicendum est, cum hæc omnia, sicut diximus, probentur à maximis auctoribus, & hodie apud multos sint frequentissima. Ego vero, vt dicam vno verbo, in nulla hydrope, minime tamen omnium in ascite remedia hæc probare possum, quæ mea quidem longiore experientia & obseruatione nunquam vidi vllam vtilitatem attulisse, cum quasi certum periculum immineat, ne affatim irruente aqua ad eas partes, & dolores, & inflammationes, & gangrenæ & mortes sequantur, id quod vere testari possum, cum aliis ægrotis, tum maxime nobili cuidam viro Venetiis euenisse, cuius historiam, alioqui celebrem & maxima dignam notatione, duobus verbis mihi libet vobis narrare. Franciscus Capello Patricius laborabat hydrope ascite iam duos menses, & cum multa administrata essent remedia pro illius salute, consilio duorum principalium medicorum illi tandem inusta fuere duo cauteria in vtroque crure: hoc ipso tempore mihi contigit illum visitare, factum porro est post vnam vel alteram diem, profuse admodum fluente aqua ad crura, vt ipse correptus fuerit acerbissimis doloribus, ac paulo post lethali gangræna, adeo vt duodecim horarum spatio vitam cum morte commutauerit. *Historia.*

Iam sequuntur medicamenta, & primum, quę mouent aluum; de quibus hoc loco duo sunt animaduertenda. Primum quod non solum in ascite, sed etiam reliquis duabus differentiis, medici conantur purgare aquosos humores, qui perpetuo & in omni differentia videntur abundare, siquidem in tympanite ex flatibus quoquo modo generatur aqua, & similiter in anasarca, cum in pituita sint plurimæ partes aquosæ. *I. Preceptum.*

Alterum præceptum est, nullam attendendam esse humorum coctionem, sed illos protinus à principio esse vacuandos, quoniam hi humores non aliter atque ipsa aqua nullam possint aliam formam vel coctionem recipere: quamobrem Galenus scriptum reliquit in libello, quos & quando purgare oporteat, tenues & aquosos succos principio esse vacuandos, crassos autem, quales sunt pituita vel nigra bilis, non antequam fuerint concocti. Qui tamen locus, vt puto, minime iis fauet, qui existimant, Galenum sermonem habere de omnibus tenuibus succis, quasi nulli coctionem desiderent, cum Galenus speciatim loquatur de tenuibus & aquosis tantummodo, non de omnibus tenuibus; quod accurate & fuse explica- *II. Preceptũ.*

uimus in nostra disputatione de purgatione in principio morborum. Etsi vero ex vna parte humores hi primo quoque tempore possunt educi: tamen ex altera, cum viæ, per quas illos ducere oportet, non ita sint apertæ & expeditæ, sicuti conuenit, propterea id ego consilium maxime probo, quod perpetuo facere soleo, vt primum detur leue aliquod medicamentum, deinde apertis viis, ad valentiora progrediamur.

Purgantia leuiora. Inter medicamenta leuiora Alexand. Auicen. & plerique omnes maximis laudibus extollunt hieram: & summa cum ratione, cum præter euacuationem possit quoquo modo intemperiem iuuare, & viscera corroborare: quod quidem medicamentum scribit Auicenna capit. 12. de cura cachexiæ, habere hanc prærogatiuam, vt educat superfluitates absq; humiditatibus innatis: sic possunt hoc tempore conuenire pilulæ alephanginæ, mastichinæ, manna, mel rosaceum solutiuũ, & alia id genus. Auicenna probat item ius gallorum decrepitorum, & præcipue cum polypodio, anetho, & similibus: quod profecto non est negligendum, cum ea medicamenta possint humores crassiores incidere, abstergere, obstructiones auferre, meatus aperire, vt posterior purgatio commodius procedat: quam ad rem hodie etiã vsitata sunt leuiora quidem, mel rosaceum, syrupus de mentha, de calamentho, de betonica, de agrimonia: valentiora autem, syrupi compositi, byzantinus, de duabus & quinq; radicibus, de prassio, trochisci, de absinthio, de agrimonia, de cappatibus, & alia id genus: quę opportune propinantur sine aquis, sine decoctis, & sine aliena humiditate.

Valentiora medicamenta sunt quamplurima, ac propemodum infinita, ex quibus illa nos potissimum seligemus, quę longiore iam vsu nobis confirmatum est tutiora esse, & ad hanc rem magis accommodata: quandoquidem & Gal. 9. de med. secund. locos c. 3. ad finem cẽsuit, potiones aquam purgantes cæteris esse minus periculosas, quæcunq; per experientiam vnicuiq; cognitæ fuerint. Medicamenta igitur pro purgandis hydropicis, quibus medici vtuntur, hæc fere sunt. *Simplicia purgantia hydropicos.* Simplicia quidem rhabarbarum, agaricus, brassica marina, quæ aliter soldanella dicitur, succus ireos, succus ebuli, succus sambuci, succus radicis palmæ Christi, thymelæa, vulgo piper montanum, Arabes mezereum vocant, squama æris, euphorbium, elateriũ, antimonium. *Composita.* Composita autẽ diaturbith, diaphænicon, hiera diacolocynthidos, hiera Logadii, electuarium indum, pilulæ de rhabarbaro, de agarico, de eupatorio, de sagapeno, de mezereo, de elaterio. & forte alia, ex quibus ego quidem paucis admodum vti soleo, quæ, vt dixi, cæteris mihi videntur tutiora & efficaciora; ea vero sunt ex simplicib. soldanella, succus ireos, & elaterium: ex compositis, electuarium diaphænicon & hiera diacolocynthidos: de quorum opportuno vsu & administratione vos admoneo quam breuissime. *Soldanellæ vsus.* Soldanellæ vsus pręcipue est duplex; nam vel coquitur, vel redigitur in pulverem, & vtroq; modo propinatur: sed re vera, tametsi ducit aquam satis facile & copiose, quoquomodo tamen nocet ventriculo; quare illi commodissime permiscentur semina oderata. Sit exemplum:

℞ *Brassica marinæ* ℥ ß.
Seminum anisorum.
Citri ana ʒ ß.
Spicæ gr. v.
Fiat decoctum ex aqua, quod exhibeatur ad ℥ *vj. cum modico sacchàro.*

Modus dandi in pulverem.

℞ Braß-

℞ *Brassica marina* ℥ j. ß.
Cinnamomi.
Spica ana grana vj.
Decoctionis agrimonia ℥ iij. *Misce.*

Quoniam autem herba est amarissima, bene est illi addere parum mellis vel sacchari.

Succus item radicis ireos administratur dupliciter, vel recens, vel condensatus: illo quidem recens extracto ego familiariter vti soleo ad ℥ iij. vel iiij. Ex quo nequeo satis mirari fere omnes communiter practicantes, ac maxime Trincauellium, qui ponit dosim huius mêdicamenti à ʒ iij. vsq; ad vj. adeo vt quandoq; in eam sententiam venerim, multos multa medicamenta atq; eorum dosim proponere potius ex aliorum cõmentariis, quam ex propria experientia, quam alioqui, vt scribit Gale. decet esse iudicem omnium: quoniam vero hic succus nescio quam faucibus asperitatem facit, & ventriculo est molestus, nos illi permiscere consueuimus mel rosaceum, vel mannam. *Succus ireos.*

Sit exemplum.

℞ *Succi ireos nouiter extracti* ℥ iij.
Manna Calabrensis electa ℥ j. ß. *Misce.*

Succo ireos densato ego nunquam vtor: ille datur, vt audio, ad ʒ ij. vel iij.

Elaterium porro nominant succum expressum ex fructu cucumeris syluestris vel asinini, fortasse purganda aqua cæteris omnibus validius est & efficacius: ac sane, etsi aliter vulgus medicorum opinetur, medicamentum non est admodum molestum & laboriosum: de dosi eius non conuenit inter omnes. Venetiis ante nonnullos menses accusatus fuit apud magistratum quidam medicus Muranensis, qui ordinauerat cuidam mulieri integram drachmam elaterii, & tamen cunctorum suffragiis fuit absolutus. Ego vero qui hoc medicamento iam triginta & plures annos frequenter & familiariter vtor, non solum in ducenda aqua hydropicorum, sed etiam speciatim in ducenda aqua thermarum, si quando illa detineatur in corpore, modo tres, modo quatuor, modo quinque grana exhibere consueui, & nunquam grana sex excedere sum ausus: permisceo autem id pilulis leuioribus, alophanginis, masticinis, de tribus cum rhabarbaro, & id genus. *Elaterium.*

℞ *Pilularum alephanginarum* ℈ j.
Elaterii grana v.
Misce, fiat vna pilula.

Quod si qui dosim maiorem audent exhibere, ad scrupulum, forte etiam ad scrupulos, id ego puto fieri, quod elaterium sit improbe præparatum, ac minus validum, quam conueniat. Ad hunc modum mihi sunt familiaria electuarium diaphœnicon, hiera diacolocynthidos, quam aliter hieram Pachii appellant, quæ quidem sunt medicamenta admodum moderata, & efficacia ad ducendam pituitam: nam sicuti vtimur soldanella, iride, elaterio, in ascite & tympanite, ita hæc ministramus in anasarca.

Sit exemplum.

℞ *Hiera pagii* ℥ ß.
Mellis rosati solutiui ℥ iij. *Pituitam ducens.*

Decoctionis agrimoniæ.

Betonicæ, quantum sufficit. *Misce.*

Cæteris autem medicamentis, quorum paulo ante mentionem fecimus, vidi aliquando medicos vti, sed ipse nunquam sum vsus, & quibusdam nullo modo vti auderem: inter cætera omnia pleriq; maxime extollunt squamam æris, vel æs vstum: & Iacchinus gloriatur, se primum suo tempore hæc medicamenta introduxisse in artem medicam. Etsi vero non ignoro, Galen. 3. de simp. med. vsum talium medicamentorum permittere: tamen pariter scio illa ab eodem numerari inter ea, quæ deuorata noxia sunt & deleteria, 4. metho. cap. 7. 13. metho. c. 20. Alii maxime probant preparatum antimonium, quod nunc vomitu, nunc deiectione, sæpe vtroq; modo solet purgationem efficere: ac sane si occurrant rustici, vel homines robusti, censeo illud tuto posse administrari ad grana 4. vel 5. vt de elaterio diximus. De reliquis poterit vnusquisq; iudicium facere, & illa experiri pro suo arbitratu.

Antimoniũ.

Nequeo hic silentio preterire remedium quoddam, multis suspectum, nimirum Rhabarbarum, quo purgandis hydropicis pleriq; omnes vtuntur familiarissime. Etenim cum scribat Gal. libello de purgantium med. facul. cap. 2. medicamenta data hydropicis, quę flauam aut nigram bilem purgant, importuna esse, & inutilia, nec non Auic. c. 13. doceat, choleram solutione ducendam non esse, quoniam illa resistit aquositati aliquo modo: Rhabarbarum autem omniũ consensu præcipue purget bilem flauam, quam bene congruenterq; rationi, & auctoritati summorum virorum isti faciant, ipsi viderint. Demũ vero, quod pertinet ad purgationem hydropicorum, minime ptermittẽda sunt aquæ thermarũ calidiores, sulphureæ, nitrosæ, bituminosæ, quales sunt nostræ Aponitanæ. S. Petri, S. Helenæ, Aquarianæ, & aliæ id genus, de quib. est controuersia apud Medicos, vtrum epati conueniant, nec ne: Neq; ex vna parte, cum hę aquę habeant vim purgandi serosos humores, addo calefaciendi, & siccandi, omnis ratio colligit eas conuenire morbo, in quo calefacientia, & siccantia sunt maxime opportuna. Sed accedit præterea Gal. auctoritas, qui 1. de simpl. med. c. 7. scribit, aqua inter cutem laborantib. & poculũ & balneum aquæ dulcis esse aduersissimum, poculum autem & lauacrum aquarum salsarum, nitrosarum, sulphurearum, & similium, esse vtilissimum, & ita hoc tempore multi illis vtuntur, neq; prorsus, vt aiunt, inutiliter. Altera autẽ ex parte, vt cætera omnia prætermittantur, cum tales aquæ bibantur copiosissime, si forte eueniat, sicuti euenit quandoq;, vt tanta aquæ copia detineatur in corpore, id quod maxime timendũ est, ne contingat, & propter multas obstructiones, & propter debilitatem facultatis expultricis, & propter alias rationes, notius est, quam vt debeat longius demonstrari, quanto id cum periculo futurum sit. Ac sane longiore quoq; experientia & obseruatione mihi confirmatum est, hoc remedium aqua inter cutem laborantes vel nihil iuuare, vel quandoq; etiam insigniter lædere: quare equidem censeo melius esse à potione harum aquarum abstinere. De balneo paulo post sermonem habebimus.

Rhabarbarũ.

Therma.

Cæterum antequam hanc partem finio, nolim obliuisci cuiusdam præcepti admodum vtilis, quod traditum est à Galeno ex Asclepiade 9. de med. secundum locos, & repetitum est ab Alexand. nempe cauendum esse à fætentibus & iteratis vacuationibus, cum noceant iecori, corpusque vniuersum reddant debilius, & plus obsint quam prosint: siquidem vera & legitima curatio magis consistit in alteratione, quam in vacuatione: itaque inquit Alexand. libr. 9. capit. 2. satius est paulatim & tuto vacuare, quam festinando perturbandoque vna cum morbo ægrum

Cautela.

ægrum de medio tollere. Quamobrem neque vos tam frequenter sitis soliciti de vacuandis vestris hydropicis, sicuti facit vulgus medicorum, qui singulis duobus aut tribus diebus, quandoque etiam singulis & continuis, sua propinant soluentia medicamenta: sed cum omnino necesse sit illos euacuare, id perficiatis tardius, ad summam singulos decem vel plures dies, & interea sedulo studeatis alterationi, de qua posterius tractabitur.

Præter medicamenta clysteria quoque & glandes sunt opportunissima, neque vero solum leuiora, sed etiam acriora, quæ licet conficere ex iisdem fere medicamentis, quæ per os solent exhiberi, de quibus iam diximus. Ergo conficiantur ex brassica marina, centaurio minore, hyssopo, colocynthide. & similibus, secuncundum hanc formam:

℞ *Florum chamomillæ*
Soldanellæ
Centaurii minoris ana M. j.
Seminis carthami
Baccarum lauri ana ℥ ß.
Fiat decoctio.

℞ *Huius decoctionis lib. 1.*
Mellis rosati
Olei chamomælini completi ana ℥ iij.
Misce pro clystere.

Habeatis quoque exemplum glandis.

℞ *Specierum hieræ simplicis ʒ j.*
Pulpæ colocynthidos ʒ ß.
Mellis quantum sufficit M. pro duobus suppositoriis.

In hydrope tympanite speciatim sunt addenda semina odorata, anisorum, fæniculi, cymini, & cætera, quæ possunt flatus dissoluere. Sed hoc loco neque illud est prætermittendum, vt omnino habeatis absolutam remediorum tractationem, pro purganda aluo nonnullos vti consueuisse quibusdam medicamentis quæ extrinsecus accommodant ad abdomen, quorum vsus præcipue censendus est opportunus, si æger vel propter debilitatem virium, vel propter ætatem, vel propter alias causas, nequeat aut nolit soluentia medicamenta perferre. Hæc vero componuntur ex iisdem medicamentis, succo ireos, sambuci, cyclaminis, elaterio, & cæteris, quæ peculiarem vim habent purgandi serosos humores. Vnum solet esse familiarissimum, nempe cortices & radices ebuli contusæ, ad totum imum ventrem apposita, ex quibus vidi sæpenumero aquam fuisse ductam copiosissime. Sit exemplum:

℞ *Succi cyclaminis ℥ ij.*
Elaterii ʒ j.
Pulpæ colocynthidos ʒ ij.
Fellis tauri quantum sufficit, Misce fiat linimentum, quo inferior venter liniatur.

Seruant officinæ paratum vnguentum de arthanita, quo imus venter inungendus est: eo quidem vnguento etiam multi vtuntur ad interficiendos vermes puerorum, & est optimum.

Cæterum conantur medici inanire ventrem & dissoluere flatus in hydrope,

non ſolum per medicamenta & clyſteria, ſed etiam per ea quæ prouocant lotium & ſudorem, quæ ſane ſunt multiplicia, partim ſimplicia, & partim compoſita, quædam leuiora, & quædam vehementiora. Inter ſimplicia quæ prouocant lotium, ſunt familiaria, agrimonia, ceterach, capillus veneris, folia, ſemina & radices apii, petroſelini, fœniculi, aſparagi, cicera rubra, & alia id genus, quæ dupliciter ſolent adminiſtrari, vel decocta ex aqua, ſed tamen ita, vt valida prorſus fiat coctura, ac tota ferme medicamentorum ſubſtantia in aquam transfundantur: vel data eorum ſubſtantia, ex quibus fieri ſolent vel pulueres, vel pilulæ, vel trochiſci, vel aliæ formæ. Habeatis vnum vel alterum exemplum:

Diuretica.

℞ *Seminum aniſorum*
Fœniculi
Cymini
Apii
Dauci
Abſinthii
Amygdalarum amararum ana ʒ ij.
Radicis aſari
Rubiæ tinctorum ana ℥ ß.
Miſce & cum vino albo fiant trochiſci, qui exhibeantur mane ad plures dies.

Daucum & præcipue Cretenſe, eſt medicamentum diureticum præſtantiſſimum, quod ſoleo exhibere vel in puluere, vel in forma pilularum, cum ſpicanardi, cinnamomo, & ſimilibus.

℞ *Seminis dauci Cretici* ℈ ij.
Cinnamomi
Spicæ ana ℈ ß.
Miſce, cum aqua apii, fiant pilulæ tres & aurentur.

Si multæ fuerint obſtructiones in iecore & viſceribus, quæ à multa, craſſa, & frigida pituita foueantur, Paulus maxime probat medicamentum ex ſcilla, cuius cōpoſitionem habetis apud Galen. in conſilio pro puero epileptico. Preterea vero ad prouocandum lotium, ac potiſſimum ſi illud parce reddatur, nonnulli deueniunt ad vſum cantharidum, de quibus nolumus in præſentia longius agere, de illis tractaturi opportunius de affectibus renum & veſicæ.

Sudorem mouentia.

Hæc fere eadem medicamenta ſudorem quoque ſolent prouocare, ſiquidem vt dicit Gal. 10. de ſimp. med. ſudores habent eandem materiam quam vrina, & eundem modum generationis. Sed ſpeciatim ſunt nonnulla externa præſidia ad hanc rem accommodata, quæ partim à veteribus tradita fuere, partim à recentiorib. ſunt inuenta: ſic igitur ægroti aqua inter cutem laborantes pro eliciendo ſudore vehementius exercebantur ſub ſole, quod tamen caute faciendum eſt, ac maxime ieiuno ventriculo, & velato capite: nōnulli ſoliti fuerant ſepeliri in arena maris, quo tempore Sol admodum feruet, & Syrius ardet. Ego Venetiis vidi hydropicum, qui arena delata domum, & vehementer calefacta, in ea totus ſepeliebatur, mirumque in modum ſudabat. Sunt qui toti cooperiantur aceruo frumenti, quod ſub Sole antea fuerit inſigniter calefactum. Ruſtici ſolent ingredi furnum calefactum, in quo ſolent ſudare vſque ad animi deliquium, quandoque etiam ſuffocantur, ita liberantur ab hydrope. Sunt quibuſdam in locis ſiccæ ſudationes naturales, quales

audio

audio esse prope Neapolim; tales apud nos sunt foueæ in balneo Sanctæ Helenæ, agri Patauini, in quibus prouocantur sudores validissime: quæ sane ratio prouocandi sudores mihi videtur cæteris omnibus anteponenda.

Diximus de modis quibus hydropici vacuantur sensibiliter, sed illi quoque vacuantur insensibiliter: ad quem vsum sunt accommodata multa medicamenta partim interna, partim externa. Medicaměta interna quæ mihi cæteris videntur efficaciora, illa sunt: sales Theriacales, Trochisci de vipera, quorum compositionem habetis apud Gal. 1. de antidotis & lib. de theriaca ad Pisonem: quæ quidem medicamenta mirabiliter penetrant totum corpus, sicut ignis penetrat & purgat aurum: exhibentur autem mane ad ℨ j. facto bolo cum aliquo medicamento discutiente. *Insensibiliter vacuantia.*

℞ *Salis theriacalis* ℨ j.

Cum succo agrimoniæ, vel cum vino fiat bolus.

Deinde sunt magna antidota, theriaca & mithridatū: de quorum vsu alias diximus. Iis addunt recentiores decoctum Sarsæ, chinæ, ligni sancti, sassafras, & alia id genus, quæ omnia latenter atque insensibiliter videntur vacuare & dissoluere aquam, flatus, pituitam, & omnia hydropis excrementa. Quæ vero extra applicantur, sunt item varia: linimenta, emplastra, fomenta, & id genus alia. Primum ergo sunt inunctiones cum oleo de absinthio, rutaceo, liliorum alborum cum aromatibus: præterea est quoddam oleum quod appellant resolutiuum, & conficitur ex radice altheæ, Bryoniæ, & cucumeris asinini, quod est præstantissimum. Porro sunt fomenta ex chamomelo, meliloto, origano, pulegio, calamentho, foliis lauri, saluię, maioranæ, sulphure, alumine, sale, quæ decoquuntur partim in lixiuio, & partim in vino, quo medicamento venter foueatur: sic parantur sacculi ex sulphure, sale, arena foliis & baccis lauri, seminibus anisorum, fœniculi, cymini, qui ad vētrem & cæteras partes tumidas accommodantur, & longiori tempore gestari solent. Galen. inter cætera omnia maxime probat cochleas tritas, & toti ventri impositas, de quibus scribit ad hunc modum 11. de simpl. med. cap. proprio. Cochleæ quæ vstionem non sunt expertæ, si tritæ vna cum testis imponantur toti ventri abdomini, difficile poterunt diuelli, sed valenter desiccant: ac sane oportet sinere vt adhæreant quoad sponte cadant: meliores autē fuerint cochleæ marinæ, aut saltim montanæ, vt quæ maiorem siccandi vim habeant, quæ item commode per aliquot dies poterunt seruari, vt omnem excrementitium humorem deponant. Atque hoc quidem remedium ego sæpenumero expertus sum præclaram operam præstare, non solum in hydrope, sed etiam in tumoribus articulorum, in quib⁹ similiter probantur à Galeno. Inter cætera autem antiqui omnes & moderni probant emplastrum ex stercore caprino, bouino, columbino, cum sulphure, & aliis; & sit exemplum: *Externa.*

℞ *Stercoris bouini siccati lib. 1.*
Sulphuris ignem non experti
Seminum cumini puluerisati ana ℥ ij.
Sapæ, id est, vini decocti
Vel vrinæ impubis pueri quantum sufficit.
Misce & fiat emplastrum.

Sunt in officinis parata duo emplastra descripta à Mesue, alterū de baccis lauri, alterum quod appellant emplastrum Aristarchi, quę optima sunt & opportunissima. Sed nunquā finem faciā, si velim cōmemorare omnia quæ cunq; ab auctoribus antiquis & modernis proponūtur, quare iis cōtenti erimus, si modo vnū postre-

mo hoc

rno hocloco addatur, quod nullo modo eſt prætermittendum, & ſunt lotiones & balnea ex aquis thermalibus calidioribus, nec non lutum eorundem balneorum, quale copioſum reperitur in noſtro agro Patauino: quamobrem ſi quis hydropicus præter lotionem harum aquarum, tanquam emplaſtro vtatur luto, exempli gratia, Sancti Bartholomæi, ille vtique mea ſententia haberet remedium præſtantiſſimũ: de quo quidem luto habemus præclarum Gale. teſtimonium, qui ſcribit 9. de ſimp. med. non longe à principio Alexandriæ & per Ægyptum ſe vidiſſe quoſdam aqua inter cutem laborantes, ac lienoſos, Ægyptię terræ luto vtentes, qui ſibi inungerent ſuras, femora, cubitos, brachia, tergum, latera, pectuſque, & perſpicue iuuarentur. Atque de his hactenus, quæ quomodocunque ad vacuationem hydropis pertinent.

Alteratio iecoris. Cæterum etſi aliquis poſſet opinari, iis quæ ſunt à nobis tradita hucuſque, vniuerſam curandi hydropis rationem abſolutam eſſe: veruntamen nos altera ex parte exiſtimamus, non modo vnam, ſed etiam fere principem huius curationis partem ſupereſſe adhuc, quæ ſcilicet in membrorum, ac præcipue iecoris alteratione conſiſtit: quantumcunq; enim exquiſitam corporis vacuationem perficias, ſiquidem remaneat intemperies, rurſum breui videbimus plurima generari excrementa, adeo, vt, quod & ſupra diximus, in manifeſto errore verſentur medici, quicunque putant ſummã illius negotii in accurata, ſæpius repetita & copioſa vacuatione conſiſtere, cum potius pro comperto habendum ſit, hanc vnam rationem, quæ intemperies & morbos reſpicit, in hac curatione principem locum obtinere. Itaq; hanc indicationem vobis perpetuo ante oculos ponatis, & quolibet tempore illis familiariter vtamini, quæ iecur calefacere, exiccare & roborare poſſunt. At vero cum nos de hiſce medicamentis iam egerimus, partim in præſenti, partim in ſuperiore tractatione de curanda frigida iecoris intemperie, nõ eſt vt rurſum inutiliter eadem repetamus: quamobrem ſatis fuerit ex multis pauca admodum efficaciora in medium proferre, ea vero ſunt huiuſmodi. Confectiones, diacyminum, diacalamenthum, diaſpoliticum, diatrion pipereon, theriaca, mithridatũ, ſales theriacales; apud Arabes dialacca, diacurcuma, electuarium de baccis lauri, trochiſci de agrimonia, de capparibus, de myrrha, & alia id genus: ſed inter cætera omnia maximis laudibus extollitur à Gal. 8. de med. ſecund. locos. confectio cyphoides, quæ mea ſententia hæc in re habet inſignem prærogatiuam, adeo vt præ cæteris ego hoc medicamento vti ſoleam familiariſſime: in quorum quidem & cæterorum medicamentorum vſu, illud vos tandem ſcire velim, ex præcepto Auicen. vnum & idem medicamentum longiore tempore adminiſtrandum non eſſe, ſed illa potius permutanda, & alternatim fore vtenda, ne natura vni aſſueſcens medicamento, illius vim diſcat negligere: quod ſane ſalutare præceptum non modo in hydrope, ſed in omnibus morbis longis eſt recipiendum.

Iam vero poſt hæc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt tractaremus de victus ratione, quæ quidem in hoc morbo eſt tanti momenti, vt quicunq; ſunt minus prudentes, minuſque ſibi ipſi temperantes, fruſtra cætera omnia remedia ſoleant experiri: ſed cum tractatio huius morbi longior fuerit, quam mea eſſet voluntas, hanc *Victus.* rem tractabimus duobus verbis. Alimenta ſunt opportuna quæcunque vim habẽt calefaciendi, ſiccandi, attenuandi, imprimis vero quæ ſint facilis concoctionis, ꝙ omnibus hydropicis inſit calor natiuus debilis, qui propterea male poteſt alimenta concoquere: itaq; ea talia ſint & ſuapte natura, & pręparatione, & omnibus modis.

Vinum

Vinum conuenit antiquum, ſubſtantia tenue, odoratum, minime dulce, acerbum, aſtringens, quod quidem parce admodum vel potius reſtricte bibẽdum eſt, adeo vt nõnulli obſtinato animo ab omni potione longiore tẽpore abſtinentes, propterea credantur priſtinam ſanitatem recuperaſſe. Vicentiæ ruſtico laboranti hydrope per iocum dixerat medicus, eum fore à morbo liberum, ſi per annum abſtineret ab omni potione: ille autem vere putans id ſibi imperatum fuiſſe, annum integrum nihil prorſus bibit, tranſactoq; anno iam ſanus factus rediit ad medicum, vt illi pro ſaluberrimo præcepto maximas ageret gratias. Celſus refert Metrodorum Epicuri diſcipulum, cum hoc morbo tentaretur, neq; æquo animo ferret ſitim, vbi diu abſtinuerat, bibere ſolitum, deinde euomere. Quod ſi, inquit Celſus, reddatur quicquid receptum eſt, multum tædii demit: ſi à ſtomacho retentum eſt, morbum auget. Quam quidem experientiam ego cenſeo eſſe maxime periculoſam. Nam aquæ potio, ſi quid aliud, aqua inter cutẽ laborantibus eſt aduerſiſſima, adeo vt Auic. cap. 13. illius quoq; viſionẽ prohibeat. Memini me legiſſe olim apud medicum Florentinum, de quodam hydropico deſperatę ſpei lepidam narrationem: etenim cum ille intellexiſſet aquam ſibi mirabiliter aduerſari, vinum autem generoſum conferre, poſthabita qualibet aquæ adminiſtratione, non modo ad potum, ſed etiam ad coquenda omnia fercula, imo vero & ad lotionẽ manuum, crurum, faciei, & vniuerſi corporis, longiori tempore vſus ſolo vino maluatico, ſanitatem recuperauit. Opportune etiam parantur vina medicata, ex abſinthio, agrimonia, calamentho, cinnamomo, ſeminibus odoratis, & aliis id genus. Atque ita abſoluta eſt tractatio de hydrope.

Capvt XVII.

De Scirrho Lienis.

POſt tractationem morborum iecoris, ex ordine Rhaſis ſequitur tractatio morborum lienis: cuius partis ante omnia, pro noſtro inſtituto, tractabimus anatomem, ſed quam breuiſſime. Eraſiſtratus cenſuit lienem fruſtra fuiſſe à natura fabricatum, & propter eam cauſam tãtummodo, vt iecori in dextra parte collocato, aliquid in ſiniſtra opponeretur quod illi proportione reſponderet: quam opinionem Galen. irridet 4. de vſu partium cap. 15. & 2. de naturalium facul. 9. Nam tametſi generaliter vnicuique ſatis eſſe debet, à natura nihil vnquam temere factum eſſe, illamque facile potuiſſe, ventriculo paulum ad illas partes producto, opus ſuperfluum vitare, res ipſa manifeſte demonſtrat, lienem propter vſum maxime vtilem & neceſſarium genitum fuiſſe: hic vero vſus eſt apud Galen. vt ille foret organum accommodatum ad expurgandum craſſum & feculentum iecoris excrementum. *Vſus lienis.* Namque per venam quandam ex meſaraicis, à vena porta orientem, hoc excrementum, tãquam ſibi iucundum & familiare attrahit, attractum opera natiui caloris rarefacit, elaborat, atque pro meliori parte in proprium conuertit alimentum: quæ vero pars ſupereſt, nutritioni inepta, tanquam ſuperuacaneũ excrementum per aliam venam, magni cuiuſdam vſus gratia in ventriculum effunditur: cum enim hoc excrementum acerbum & acidum ſit, omnes ventriculi actiones, quæ in amplexu conſiſtunt, aſtringendo & contrahendo iuuat, adeoque cibos exquiſite cogit comprehendere, ac proinde eſt in cauſa, vt illi inconcocti ex ventriculo non delabantur, vt Galen. docet 5. de vſu partium, 4. demum vero hoc excrementum ex ventriculo in inteſtina, atque hinc vna cum fecibus ex corpore ſolet expurgari. Non

ignoro, quamplurimos & veteres & recentiores, comminiſci alios quoq; duos vſus lienis, alterum, tranſmiſſo ad ventriculum humore melancholico excitari appetentiam, alterum, ad refrigerationem cordis facere; de quibus nolo in præſentia longius agere, cum non pertineant ad præſens inſtitutum.

Cum igitur lien præcipue fuerit à natura cõſtitutus, ad expurgandum ſanguinem & iecur ab humore melancholico, vt commode poſſet trahere & excipere hũc *Subſtantia.* humorem craſſum & feculentum, neceſſario ſortitus eſt raram & laxam ſubſtantiam, inſtar ſpongiæ, quæ tamen, vt dicit Galen. ſi conferatur cum ſubſtantia iecoris, eſt rarior, ſi autem cum ſubſtantia pulmonum, eſt denſior. Præterea vt hic limoſus & craſſus humor, qui vini fecẽ imitatur, bene poſſit elaborari & confici, à corde *Vaſa.* in lienem inſertæ ſunt frequentes arteriæ, quæ ſuo calore exactam eius ſanguinis *Nerui.* elaborationem iuuãt, & totum viſcus calefaciunt. Sed præter venas & arterias habuit quoque neruos, à ſobole ſexti paris neruorum cerebri, non tamen magnos, cum hæc pars non indigeret inſigni ſenſu. Lien, ſicuti iecur, obducitur vnica ſimplici tunica, ex omento exorta, eiuſdemque auxilio dorſo cõnectitur, quanquam in gibbam ipſius partem fibræ quædam etiam ex peritonæo cõnexionis gratia produ- *Forma.* cuntur. Lien formam habet oblongam inſtar linguæ, ſed craſſior latiorque eſt in *Situs.* homine quam in cæteris animantibus. Lien demum ſitus eſt in ſiniſtro hypochondrio, inter vertebras & ſpuriarum coſtarum cartilagines, verſus poſteriorem, vt vix deprehendi poſſit, dummodo ſecundum naturam ſe habeat.

Hactenus de anatome lienis ſummatim, ex quibus facile eſt intelligere, lie- *Morbi.* nem poſſe laborare omni propemodum genere morborum: namque propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie. & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, quæ tamen intemperies ſine materia difficile cognoſcuntur, neque mea ſententia diutius poſſunt perdurare. Quare lien poteſt laborare tumoribus præter naturã, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, & longe ſane frequentius cæteris ſolet laborare ſcirrho, quod à Gale. traditum eſt 9. de med. ſecundum locos, initio 2. cap. nec non 13. meth. cap. 16. Etenim cum lien inſtituto naturæ, ſicuti diximus, nutriatur ſanguine craſſiore, qui eſt veluti limus ſanguinis purioris, & facile nigra bilis efficitur, hinc facile euenit, ſanguine ipſo in venis indurato, & qui propter craſſitudinem neque excerni, neque diſcuti poteſt, vt & obſtructiones, & duri tumores celerrime & frequentiſſime generentur: id quod ſpeciatim docet Galen. iis vſu venire, qui vtuntur familiariter alimentis ex quibus craſſi & lenti ſucci ſolent generari: iis licet addere tumorem quoque flatuoſum, cum facile melancholia conuertatur in flatum, qui poteſt contineri, vt ego puto, non ſolum in tunica, ſed etiam in ipſo corpore lienis.

Secundo lien poteſt laborare morbis in compoſitione, ac potiſſimum obſtructionibus: neque enim poteſt laborare morbis numeri, ſitus, & ſimilium: etſi non deſint qui fabulantur aliquando lienem inuentum fuiſſe in dextro hypochondrio. Tertio poteſt laborare morbo in ſoluta vnitate, qui quidem morbus ſolet eſſe maximẽ periculoſus, propter inſignem ſanguinis fluxionem, quæ frequenter ſolet contingere.

Cæterum quoniam tractatio omnium morborum lienis neceſſario foret longiſſima, vt cito poſſimus aggredi morbos inteſtinorũ, & aliarum partium quæ continentur in ventre inferiore, quarum intelligentia eſt maxime vtilis & neceſſaria, ſtatui mihi vnum ſcirrhum ſeligere, in quo & obſtructiones continentur. Nam re-

uera

uera ficuti lien & obſtructionibus & duris tumoribus laborat frequentiſſime, ita aliis morborum generibus laborat rariſſime; adeo vt parum vtile, forte etiam ſuperuacaneum videri poſſet in ſingulorum curatione verſari.

De ſcirrho generaliter diximus ſatis, tractátes de ſcirrho iecoris, quæ iure poſſunt ad hunc locum transferri. Lien igitur facile & frequenter corripitur obſtructionibus & ſcirrho, & longe facilius & frequentius quam iecur, vt dicit Galen. 13. metho. cap. 16. id quod minime credẽdum eſt euenire propter naturam & ſubſtantiam eius, quę omnino rarior eſt ſubſtantia & carne iecoris, & conſequenter minus apta ad obſtructiones & tumores: ſed iſtud potiſſimum contingit ratione alimenti craſſioris & feculenti, quo diximus hanc partem nutriri. Scirrhus autem generatur in liene eadem propemodum ratione, & propter eaſdem fere cauſas, propter quas ſcirrhus generatur in iecore. Nam vel à principio generatur & augetur, demumque in magnum tumorem attollitur, quotieſcunque in lienem congeritur multus craſſus & melancholicus humor, qui aut propter imbecillitatem facultatis expultricis, aut propter obſtructiones, aut propter aliud impedimentum, excerni, & à natiuo calore digeri non poteſt. Vel ſecundo modo ſuccedit ſcirrhus lienis aliis morbis, id quod præcipue accidere conſueuit, cum medici imperiti frequentius & longius quam deceat, inflammationes & eryſipelata aſtringunt & refrigerant. Quamobrem ſicuti cauſa proxima ex qua fit ſcirrhus lienis, ſunt humores craſſi & melancholici: ita cauſæ magis remotæ ſunt, quæcunque huiuſmodi humorem poſſunt generare, qualia ſunt in victus ratione vina nigra & craſſa, largior potio aquæ frigidioris, ac maxime ſi illæ paluſtres fuerint, ſtantes & lutoſæ: propterquam præcipue cauſam in quibuſdam locis, cum careant bonis aquis, reperiuntur quamplurimi lienoſi: ita enim & veteres medici, & Galen. 9. de med. ſecundum locos, cap. 2. proprie eos vocabant, qui induratam lienis affectionem habebant, ita vt hic morbus ſit quodammodo proprius illius loci; medici endemios vocant eos morbos quaſi patrios, carnes item quæ craſſum & glutinoſum ſuccum poſſunt generare, vt porcinæ, leporinæ, bouinæ; de quib. ſpeciatim carnibus bouinis, cum ſint alioqui in frequenti vſu, dicit Galen. 3. de alim. facult. 2. Si quis eis familiariter nutriatur, huic ex tali ſucco lienem intumeſcere, malumque habitum & hydropem ſequi: ſæpenumero tales ſunt vehementes exercitationes ſtatim poſt ſumpta alimenta; & ad ſummam illa omnia quæ copiam huius materiæ craſſioris poſſunt efficere & fouere, de quibus non ſemel diximus.

Signa indicantia ſcirrhum lienis ſunt multiplicia: in ſiniſtro hypochondrio percipitur dolor grauatiuus, & tumor durus, qui aliquando vſque adeo creſcit, vt vniuerſum impleat hypochondrium, imo vero vſque ad partem dextram pertingat, ſi fuerit ſcirrhus exquiſitus, & ſi validiſſime comprimatur, caret omni dolore & ſenſu, ſicuti diximus de ſcirrho iecoris: dum æger ſe aliquo labore exercet, difficilius ſpirat, id quod etiam contingit dum in latus dextrum decumbit magis quam ſi in ſiniſtro quieſcat, propterea quia non ita ſuſpenditur viſcus, neque diaphragma ita à viſceris magnitudine premitur. *Signa.*

Color vniuerſi corporis eſt vitiatus, ac fere ad nigredinem vergit, ex quo de ſententia Hippocr. dicit Galen. 2. de naturalibus facult. cap. vltimo, quibus corpus floreſcit, his lienem decreſcere, & contra, quibus lien creſcit, iis corpus contabeſcere, & vitioſis impleri humoribus.

Lienosi cibos male concoquunt, etsi maiori ex parte illos bene appetunt, multi flatus generantur in corpore, qui rugitum fluctuationemque in sinistra parte solent excitare: magna fere concurrit & animi & corporis segnities & ignauia; demum vero cum lien magis corrumpitur, tunc prædicta omnia symptomata fiunt grauiora & manifestiora: hinc os male olet, gingiuæ exeduntur, & à dentibus discedunt, sub nocte pedes intumescunt, sanguis quoque ex naribus sæpe profunditur, quandoque in manibus & cruribus vlcera nascuntur, quæ difficulter sanantur: quorum omnium symptomatum, ne frustra in hac re sim longior, facile est vnicuique causam reddere. Hæc igitur sunt signa demonstrantia scirrhum lienis, quæ nos collegimus ex Galen. variis in locis, ex Paulo lib.3. cap.49. ex Cornel. Celso lib.4. cap. 9. ex Aetio lib.10. cap.11. & cæteris. Sed iam ad curationem aggrediamur.

Curatio. Communis indicatio curandi scirrhum lienis, sicuti reliquarum partium, vt scribit Galen. 14. metho. cap. 4. illa est, vt ibi totum euacuetur quod præter naturam in particula continetur: alias vero nos docuimus ex Gale. istud fieri cum medicamentis discutientibus vna & mollientibus, partim internis & partim externis: de quibus illud primum sciendum est, ex Galen. 2. ad Glauc. initio 5. cap. quod conuenit lienem induratum curare nō solum externis fortibus medicamentis, sed etiam per fortissimas potiones, cum hæc pars sine molestia & bene ferat valentissima medicamenta. Sed quia non decet accedere ad hæc particularia præsidia, nisi antea præcedat generalis vacuatio totius corporis, idcirco omnium primum cum morbus non det inducias, lenienda est aluus cum electuario lenitiuo, vel cassia, quæ in hoc casu est præstantissima, quibus poterit permisceri portio hieræ simplicis, secundum hanc formam:

Leniens. ℞ *Electuarii lenitiui, vel eius loco*
Floris cassiæ nouiter extractæ ℨ x.
Specierum hieræ simplicis ℨ ij. ß.
Misce.

Nonnulli familiariter vtuntur electuario diacatholico, sed cum illud recipiat & senam, & rhabarbarum, & alia id genus medicamenta, nō puto ego inter lenientia numerandum esse, etsi reuera satis leue & facile est medicamentum.

Vena sectio. Post alui lenitionem vna vel altera die, secanda est vena, tametsi nonnulli hoc remedium abhorrent, quos miratur Galen. in libello de sanguinis missione 16. & fatetur se non potuisse intelligere, qua de causa medici lienosis mittere sanguinem neglexerint, cum ille longiore experientia deprehendisset, illos perpetuo ex sanguinis missione magnam vtilitatem percipere. Itaque si vires videantur posse hoc remedium perferre, quod est rationi consentaneum futurum esse, nisi scirrhus fuerit confirmatus & exquisitus, neque humores longe distent à forma sanguinis, consentiente ætate, audeatis venam incidere, sicuti faciunt omnes propemodum probati auctores.

Quæ vena secanda. Sed est hoc loco insignis difficultas de vena, quam laborāte liene secare oporteat. Galen. quidem 2. ad Glaucon. 2. 13. metho. 11. & aliis locis, consueuit secare venam internam sinistri cubiti, quam basilicam vocant, & si hæc non compareat, consueuit secare venam mediam, ac postremo neque hac apparente, cephalicā. Altera autem ex parte pleriq; nostrorum temporū medici solent secare venam inter digitos minimum & annularē, quam saluatellam vulgo vocant: q̄ quidem rationē mittendi sanguinis etsi nōnulli existimāt, & ego quoq; olim opinatus sum, excogitatam & inuen-

& inuentam fuiſſe ab Arabibus & recentioribus medicis, tamen certum eſt non-nullis quoque Græcis & veteribus medicis eam notam & familiarem fuiſſe. Nam præterquam quod Aetius lib. 10. cap. 11. & Paulus libr. 3. cap. 40. & lib. 6. cap. 40. illius mentionem faciunt, Gal. quoque meminit huius præſidii, non ſemel, ſed maxime 6. de anatomicis adminiſtrationibus prope medium, qui dicit ad hunc modũ: Altera parte mediam regionem ingreditur digiti medii & annularis, quam venam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, permittentesque ſanguinem ex ea fluere, quouſque vltro ſiſtatur, lienem ex tali vacuatione iuuari aſſerunt. Ex quo loco id obiter licet nos intelligere, antiquiores medicos in affectibus lienis non eam venam ſecare conſueuiſſe, quæ eſt inter minimum digitum & annularem, ſicuti hodie paſſim & ab omnibus fieri videmus, ſed eam potius quæ inter annularem & medium digitum reperitur, quæ quidem, vt etiam ſenſus demonſtrat, & amplior & manifeſtior apparet. Quæritur ergo, vtra ſectio venę ſit magis congruens ad ducendum ſanguinem, & iuuandum lienem laborantem, vel baſilicæ, vel ſaluatellæ in ſiniſtro cubito. Qui tuentur dignitatem venæ baſilicę, primum habent perſpicuam rationem, quod hæc vena & propter amplitudinem, & propter vicinitatem ſit longe accommodatior ad ducendum ſanguinem ex liene, quam ſit ſaluatella, quæ ſane & propter diſtantiam, & propter paruitatem, longe minus poteſt hoc ipſum prẹſtare. Secundo proferunt Galenum, qui ex vna parte, vt vidimus, ſolet perpetuo internam venam ſecare: ex altera autem ſcribit in libro de ſanguinis miſſione, 14. Ex venis quæ ſunt ad magnos angulos oculorum, aut ſub lingua, nihil effatu dignum effluere conſueuiſſe, ſicuti neque ſi quis in pedibus, aut ſumma manu venam incidat, quemadmodum qui lienem curari arbitrantur à venæ ſectione, quę ad ſecundũ eſt paruorum digitorum. Ex quo Galeni loco duæ videntur poſſe colligi verę concluſiones: vna quod iſthæc vena ſaluatella nequeat ſatis copioſum ſanguinem profundere: altera, quod de illius vſu ad curandum lienem Gal. loquitur potius de aliorum, quam de propria ſententia: id quod ille quoque facit loco citato. Tertio, de admin.anat. vtrobiq; enim videtur loqui de ſectione iſtius venæ ex ſententia veterum. Qui vero fauent venæ ſaluatellæ, afferunt duas rationes, quas ponit Paulus lib. 3. cap. 49. primam vtilitatem reuulſionis, quam conſtat eo eſſe efficaciorem, quo ſit ex partibus longinquioribus: ſecundam latentem quandam ſympathiam & conuenientiam, quæ nequit explicari. Deinde hanc opinionem confirmant apertiſſimo Galeni teſtimonio, qui libello de ſanguinis miſſione, cap. 16. dicit ad hunc modum: Sic liene laborante inciſio eius venæ. quæ ad annularem eſt digitum ſiniſtræ manus, iuuat æque, ac ſi internam quæ in cubito eſt, ſecueris, ſiquidem iuuat lienem male affectum, ſanguinis ex ſiniſtra manu vacuatio: præſtat autem non ſemel quod conuenit euacuare, ſed in duos partiri dies. Hæc Gal. Poſtremo autem adiungunt experientiam, & fere communem conſenſum omnium communiter practicantium, qui laborante liene hac ratione mittendi ſanguinis vtuntur frequẽtiſſime, atque vt aiunt, cum maxima ægrorum vtilitate & facilitate.

Si quis à me quęrat, an vena ſaluatella curando lieni poſſit aliquem vſum præſtare? huic reſpondebo cum Galeno, ſectionem huius venæ poſſe lienem male affectum iuuare. Si quis rurſum quærat, vtra ſectio venæ, an ſaluatellæ, an internæ, ſit commodior & vtilior? huic reſpondebo cum eodem Galeno, ſectionem venę internæ longe eſſe commodiorem & vtiliorem, vbicunque non ſola reuulſione, ſed etiam deriuatione, & copioſa omnino vacuatione opus eſt: ſiquidem vena interna

Cc cum

cum fit amplior,& parti laboranti vicinior, iure cenſenda eſt magis accommodata ad ſanguinem effundendum,quam ſit altera, quæ & longinquior eſt, & ita exilis & parua,vt ex ea nihil ſanguinis effatu dignum effluere poſſit. Quanquam vt vere dicam,non ſatis intelligo, quomodo Gal.affirmet, ſecta vena in pedibus, aut in ſumma manus, minimum ſanguinis effluere: niſi dicamus ita fieri ſi vena ſimpliciter aperiatur, nec aliud artificium adminiſtretur: namque reuera ſi pręter apertionem harum venarum adhibeantur, vt vulgo fieri ſolet, & frictiones, & ligaturæ, & balneum aquæ calidioris, videbitis in praxi ſecta vena, & in manu, & in extremo pede, ſanguinem profluere copioſiſſime. Ita ergo ſtatuendum eſt, laborante liene ſectionem venæ ſaluatellæ in brachio ſiniſtro, nec non laborante iecore, in brachio dextro,poſſe aliquam vtilitatem afferre, id quod ipſe quoque cogor fateri eſſe veriſſimum, qui ſæpenumero hac mittendi ſanguinis ratione vti conſueui, & quandoque cum tanta ægri vtilitate, vt miratus fuerim.

Verum illud reſtat adhuc, vt intelligatis, qualiſnam ſit vſus dictarum venarum, & quo potiſſimum tempore debeant ſecari, quod à nemine traditum eſt. Paulus inter cæteros maxime probat hoc remedium, propter reuulſionem à iecore vel liene: quod ſi ille intelligit ſimplicem reuulſionem, credo eum bene ſentire, cum Galenus doceat multis in locis, reuulſionem ex partibus diſtantibus ſeruata rectitudine perpetuo faciendam eſſe: quod ſi intelligit non modo reuulſionem, ſed etiam deriuationem, quam equidem puto illum intelligere, cum ſermonem habeat de inflammatione, quo tempore neceſſe eſt non ſolum reuellere, ſed etiam deriuare & vacuare à parte laborante, vtique cenſeo eum male ſentire. Hoc tempore mos eſt medicis fere omnibus,non principio morborum, ſed poſt cæteras vacuationes, laborante iecore vel liene, ad ſectionem vnius vel alterius venæ confugere, quem ſane morem puto optimum eſſe, & dignum imitatione, cum experientia confirmet,ægrotos ex tali prędidio atque hoc tempore adminiſtrato, ſine vlla virium iactura ſæpe magnam vtilitatem percipere. Propter quam vero rationem, an reuulſionem,an latentem ſympathiam, an aliter iſtud fiat, non ego multum laboro, cui ſatis eſt illud nouiſſe,in affectionibus lienis & iecoris ſectionem venarum in ſumma manu,ſi opportune fiat,& poſt communes corporis vacuationes, præclaram ſępe operam præſtare. Franciſcus Valeſius libro 7. controuerſiarum, cap. 3. gloriatur ſe longa meditatione inueſtigaſſe rationem, ante ipſum excogitatam à nemine, propter quam ſectio venæ ſaluatellæ ad curandum lienem & iecur, non modo vtilis, ſed etiam vtilior vena interna cenſeri debeat: illa vero eſt,quod extremæ corporis partes internarum partium ſunt emunctoria naturalia, non tamen indifferenter omnium, ſed earum cum quibus habent rectitudinem, ſicut habent manus cum hypochondriis,dextra cum iecore,ſiniſtra cum liene: cum ergo excrementa cuiusque membri naturaliter ferantur ad illius emunctorium, & quo natura vergit per conferentia loca,eo ducere oporteat,idcirco expedit laborante iecore venam ſecare in dextra manu, laborante liene in ſiniſtra, propterea quia facile trahuntur excrementa ad eas partes, ad quas tanquam emunctoria ſecundum naturæ inſtitutum trahi conſueuerunt.Quam quidem ſectionem venæ probat Valeſius nõ principio morborum, cum copia humorum eſt maxima, ſed poſt alias euacuationes,quo tempore melius poterit membri facultas excrementa ſua expellere, cũ iam depoſita fuerit multitudo, & humores ex toto corpore confluere ceſſauerint. Hanc Valeſii cogitationem volui commemorare, ne quis propria laude fraudetur.

Valeſii opinio.

cum

cum reuera ſit ingenioſa, nec prorſus reiicienda. Sed hac de re ſatis, de qua etſi diffuſe, forte non inutiliter diſputauimus.

Poſt lenitam aluum, poſt ſectam venam, opportune ſunt exhibenda ea medicamenta, quæ poſſunt attenuare, incidere, & exobſtruere ipſum lienem, incipiendo primo à leuioribus, tum progrediendo ad valentiora: in quibus quidē adminiſtrādis illam perpetuo cautionem decet adhibere, vt ab his abſtineamus quę vehementius calefaciunt: nāq; vt alias notauimus, huiuſmodi medicamenta digerendo partes humidiores & tenuiores, craſſum alioquin humorē ſolent adhuc reddere craſſiorem. Sint ergo ſyrupi, oxymel ſimplex, de fumaria ſimplex, de borragine, de pomis ſimplex. Decocta ex cichoreo, cetrach, betonica, fumo terræ, borragine, & ſimilibus: hæc enim ſunt admodum temperata, ac principio bene conueniunt. Et ſit exemplum. *Obſtructio lienis.*

℞ *Decoctionis cetrach*
Cichorei
Borraginis ana ℥ *iiij.*
Oxymellis ſimplicis. ℥. *ij. Miſce pro ſyrupo.*

Valentiora ſunt ſyrupi compoſiti, oxymel, ſyrupus de duab. & quinq; radicib. bizantinus, de cichoreo ſine rhabarbaro, & alii id genus. Quo loco mihi libet vos admonere de quodam vulgari, atq; vt puto communi errore omnium prope communiter practicantium, q concoquendis & præparandis humorib. noxiis, poſt ſyrupos ſimplices, ſtatim accedunt ad ſyrupos quoſdam compoſitos, q magis facultatem habent purgandi, quam concoquendi: quæ quidem medicamenta, tantū abeſt vt iuuent coctionem humorum, vt potius illā perturbent atq; impediant, id quod facile vnuſquiſq; fatebitur, qui illorum compoſitionem & ingrediētia medicamēta voluerit conſiderare: recipiunt enim vt aliquādo vobis demonſtrabo. & caſſiam, & thamarindos, & ſenam, & polypodium, nonnulli helleborum, & alia huiuſmodi ſoluentia medicamenta: tales ſunt, quib. familiariter iſti vtuntur in præparando humore melancholico, de quo agimus in pręſentia, ſyrupi de fumo terræ compoſitus, de epithymo, de polypodio, de pomis cōpoſit⁹, & ſimiles: quare vos hortor ne incidatis in hunc errorē, vt ab huiuſmodi purgantib. medicamentis perpetuo caueatis. *Error practicantium.*

Pro decoctionib. ſunt ſimplicia medicamēta chamędrys, chamæpitys, cortices radicū capparorū, folia & radices tamariſci, marrubiū, ſcordiū, radices apii, fœniculi, petroſelini, & ſimilia. Sit exemplum decocti. *Concoquentia melancholiā.*

℞ *Cetrach*
Corticum radicum capparorum
Foliorum tamariſci
Cichorei ana M. j.
Radicum fœniculi
Apii
Petroſelini ana P. ß. Miſce fiat decoctio.

℞ *Huius decocti* ℥ *iiij.*
Syrupi byzantini ℥ *j.*
Oxymelitis compoſiti ℥ *ß.*
Miſce pro ſyrupo.

Neq; vero ſolū huiuſmodi medicamenta decocta, ſed etiā arida & cōtuſa ad hanc rē ſunt accōmodata, ad quē modum dicit Gal. 2. de alim. facul. 8. medicos in obſtructionib. & ſcirrho lienis vtiliter exhibere caricas cum thymo, aut pipere, aut gingi-

bere aut pulegio,aut ſaturegia,calamentho,& ſimilibus, ſicuti vulgares, ita ſunt o-ptimi trochiſci de capparibus, ex quibus fiant pilulæ,quæ aſſumuntur mane,vel ſi-mul cum ſyrupo,vel cum alio accommodato medicamento.

Purgantia melanch. Concocta materia & præparato corpore,iam cogitandum eſt de purgatione, pro qua ſunt accommodata ſimp. medicamenta,ſena,polypodium,epithymum,& cæteris omnibus longe efficacius helleborus niger. Compoſita, electuarium dia-catholicum,diaſenæ,ſed omnium præſtantiſſima ſunt hiera diacolocynthidos, quā Pachii appellant,& confectio hamech: ſi occurrant homines robuſti,ſunt pilulæ de hermodactylis, fætidæ, quæ recipiunt bdellium, opopanacum, & ſimilia. quę ſunt optimæ: ſunt & alia multa. Pro iunioribus habeatis exemplum.

℞ *Foliorum cichorei*
Cetrach
Fumi terræ ana M. ß.
Corticum radicum hellebori nigri
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ. j. ß.
Fiat decoctio in aqua ſecundum artem.

℞ *Huius decocti ℥ v.*
Hiera diacolocynthidos ʒ iij.
Syrupi de fumo terræ compoſ.
De polypodio ana ʒ ij. Miſce & fiat potio.

Purgato corpore vniuerſo non modo ſemel, ſed ſi ita ferat occaſio, & bis & ſæpius,tunc tempore opportuniſſimo licet accedere ad ea medicamenta, quæ pe-culiarem vim habeant attenuandi, incidendi, emolliendi, diſcutiendi & liquandi lienem,quę quidem plurima ſunt,partim interna,& partim externa. Sed antequā de illis agamus,duo Galeni præcepta ſunt animaduertenda, quorum nos admonet 13. metho. cap. 17. nec non 8. ad Glauconem 5. Vnum quod ſumpta indicatione à natura partis,vtamur caute medicamentis relaxantibus,ne lienis robur diſſoluatur, quod ſane ſeruare oportet, cum præſtet officium cōmune toti corpori, nempe ex-purgandi quicquid limoſum & excrementoſum in iecore generatur. Alterum, quod etſi vtrumque viſcus,& iecur & lien poſtulant remedia ſimilia genere:tamen curandis obſtructionibus & ſcirrho lienis medicamenta tanto valentiora conueni-re,quæ habent vim attenuandi,incidendi & aperiendi, quanto lien craſſiore vtitur alimento. Nam quale medicamentum iecori eſt abſinthium, tale eſt lieni cortex capparis, & quale iecori eſt eupatorium, tale eſt lieni ſcolopendrium, quod vulgo citrach appellatur. Interna vero medicamenta apta ad molliendum & diſſoluen-dum tumorem lienis, adque eius obſtructiones & intemperies, hæc ſunt medica-menta ſimplicia, citrach, radices capparorum, tamariſci,chamædrys,chamæpitys, ſemina aniſorum,fœniculi,agni caſti,bdellium,ammoniacum,opopanacum, ſaga-penum,ſquama chalybis; quib.addunt recentiores ſarſam parigliam,lignum guaia-cum, chinam, ſaſſafras,& alia huius generis. Compoſita autem medicamenta ſunt trochiſci de capparibus,de eupatorio,de lacca,confectiones, aromaticum ro-ſaceum,diacyminum, diamoſchum dulce & amarum, electuarium de baccis lauri, theriaca, mithridatum, & his ſimilia: ex quibus ad veſtram exercitationem non grauabimur nonnulla exempla proponere.

Praeceptum Gal. I.

II. Praeceptū.

...ni confe... ...atia.

℞ *Ammo-*

℞ *Ammoniaci ʒ j.*
Bdellii ʒ ß.
Misce fiant pilulæ quinque, quæ summo mane exhibeantur vel solæ, vel simul cum aliis medicamentis.

Item

℞ *Cetrach puluerisati ʒ j.*
Seminis agni casti ℈ ß.
Misce fiat puluis subtilissimus, qui mane exhibeatur cum modico vino.

℞ *Trochiscorum de capparibus ʒ j.*
Fiant pilulæ tres, & exhibeantur vt supra.

Inter cætera omnia chalybs, & omnia quæ ex chalybe præparantur, hac in re habēt insignem prærogatiuā, ac primum est aqua chalybeata, q̄ nimirum ex calibe ignito sæpius extincto præparatur, de qua scribit Cornelius Celsus lib. 5. cap. 9. ꝙ præcipue lienem comminuit: quod, ille inquit, animaduersum est in iis animalibus, quæ apud fabros educata exiguos habent lienes: cuius idem præsidii mentionem facit Gal. ex Archigene 9. de med. secundum locos, cap. 2. qui scribit potionem parandam esse nō febricitantibus cum vino, febricitantibus autem ex sola aqua: quod etiam confirmat Paulus, Aetius, & cęteri prope omnes. Secundo est vinum chalybeatum, quod à variis medicis vario modo paratur, hoc tempore: sed ego vobis communicabo illam huius vini præparandi rationem, qua vti soleo iam annos multos, & est huiusmodi. *Chalybis præstantia.*

℞ *Limaturæ chalybis lib. j.*
Abluatur semel aceto, & illi inspergatur
Pulueris garyophyllorum ℥ ß. & ita relinquatur per horas 24. tum

℞ *Vini albi dulcissimi lib. x.*
Fiat infusio, & exponatur ad solem octo vel decem dies, illud frequenter agitando & permiscendo: demum facta colatura.

Nonnulli hoc vinum solent exhibere in prandio & cœna, alii pro syrupo dāt mane ad ℥ viij. circiter; & cum vtroq; modo vtiliter possit propinari, ego illo pro syrupo vti soleo frequentissime, & sane inter cætera omnia medicamenta in tollendis obstructionibus & scirrho lienis, hoc fortasse censendum est principem locum obtinere.

Tertio est aliud medicamentum mea sententia & celebre, & efficax, quod præparatur hoc modo.

℞ *Squamæ chalybis* *Trochisci.*
Corticum radicum capparorum
Foliorum tamarisci
Cetrach ana ʒ ij.
Myrrhæ electæ ʒ j. Misce fiant trochisci cum vino, qui singulo mane exhibeantur ad ʒ j.

Alii trochisci proponuntur à Gal. ex Asclepiade 9. de med. secundum locos, cap. 2. secundum hanc formam.

℞ *Fructus ericæ ʒ iiij.*
Piperis albi
Nardi Syriaci
Ammoniaci ana ʒ ij.

Arida tunduntur & cribrantur, ammoniacum aceto scillitico dissoluitur, & aridis medicamentis adiunctum, fiunt trochisci, qui exhibentur pondere ʒ. j.

De quo medicamento Gal. hæc addidit: Qui pharmacum hoc tradidit, scripsit Porcellum ad triduum hoc medicamẽtum bibisse, & postea dissectum sine liene inuentum fuisse. Verum de iis satis, quorum imitatione vnusquisq; facile potest multa alia sibi conficere, præterquam quod Galenus & cæteri omnes auctores maximum horum medicamentorum syluam possunt suppeditare.

Externa quali eligenda. Diximus de medicamentis concoquentibus, purgantibus, & dissoluentibus humores efficientes, obstructiones & scirrhos lienis, superest vt agamus de medicamentis externis: in quibus quidem eligendis id sedulo est animaduertendum, quod notauimus quoq; de medicamentis internis, quod nimirum hæc medicamenta sint attenuantia magis suarum partium tenuitate, quam insigni caliditate: quandoquidem quæ insigniter calefaciunt, dissoluendo partes humorum tenuiores & humidiores, eos qui remanent crassiores & duriores reddunt: quocirca ea quæ sunt insigni amaritudine prędita optima censenda sunt, quibus commode permisceri possunt, quæ aliquam habeant austeram qualitatem, & alicuius astrictionis non sunt expertia: ex quo factum est vt Gal. locis citatis 9. de comp. med. secundum locos. 2. ad Glauc. 5. 11. meth. 16. & aliis locis, probet vsum aceti, adeo vt cupiat id à medicamentis splenicis nunquam separari. Porro externa medicamenta sunt multiplicia & varia, inunctiones, fomenta, cataplasmata, vnguenta, & alia id genus, quorum ad vestram exercitationem non grauabor nonnulla exempla proferre, & primum linimenti. ℞ *Olei amygdalarum dulcium*
Amararum
Chamomælini completi ana ℥. j.
Olei de capparibus
Mastichini ana ℥ ß. Misce & fiat linimentum.

His sunt efficaciora oleum liliorum alborum cum aromatibus, quod vulgo debeen appellant, oleum de lateribus, & alia huiusmodi. Exemplum fomenti.

℞ *Radicum althea*
Maluarum ana M. j. ß.
Cetrach
Absinthii ana M. j.
Corticum radicum capparorum.
Chamadryos
Foliorum tamarisci
Pulegii
Calamenthi ana M. ß.
Seminum lini
Anisorum
Fœnugraci ana ℥. j. Misce bulliant omnia in aqua & aceto p fomẽto.

Sit emplastrum.

Emplastrum spleneticum. ℞ *Axungiæ porcinæ*
Adipis gallinacei
Anserini ana ℥ ij.
Medullæ vitulinæ ℥ j.
Ammoniaci.

Styracis
Bdellii
Thuris ana ℥ j.
Galbani ʒ ij.
Dissoluantur gummata cum aceto, & addita cera fiat emplastrum.

Quoniam vero hic morbus sæpe est adeo contumax, vt necessarium sit deuenire ad præsidia efficaciora, ideo vt abunderis exemplis, habeatis & alterum.

℞ *Ammoniaci* *Emplastrum.*
Styracis
Bdellii
Thuris ana ℥ ß.
Galbani
Salis ammoniaci ana ʒ ij.
Seminis agni casti
Rutæ
Baccarum hederæ ana ℥ ß.
Picis
Resinæ
Ceræ ana quantum sufficit, dissoluantur gummata cum aceto, & fiat emplastrum.

Si quis plura cupit, is facile potest habere quotcunq; voluerit, apud omnes & veteres, & modernos, & præcipue apud Gal. Officinæ multa præparant & cōseruant medicamenta ad perficiendam hanc indicationem, qualia sunt vnguentum altheæ, de meliloto, diachylon magnum, vnguentum Agrippæ de arthanita, de fermēto, & forte alia huiusmodi.

Hoc loco non est ꝑtermittendum remediū quoddam vulgare, & est lapis molaris, pyrites, aut lapis alioq durissimus, qui acerrimo aceto extinguitur, linteis inuoluitur, & sæpe ad lienem apponitur: sed iis medicamentis vtendū est tantummodo cū tumor saltem aliqua ex parte mollitus fuerit: nā quod memoria tenendū est, in morbo diuturno ac difficili decēt alternatim vti medicamētis, partim quæ lienis duritiē molliant, partim q̄ discutiant, adeo vt modo ad vna, modo ad altera medicamenta redeamus, vt res ipsa postulabit. Vulgare item atq; optimū est emplastrū ex ammoníaco, opopanaco, oleo de capparib. aut oleo cucumeris asinini & aceto, quo accōmodato in corio, ægri vtuntur longissimo tempore, & maxima cum vtilitate. *Remedium vulgare.*

Cæterū p̄ter hæc omnia medici deueniunt quandoq; ad synapismata, cucurbitulas scarificatas, hirudines, vesicantia medicamēta, ac tādem ad cauteriū lienis, vel potius sinistri hypochondrii. Nonnulli etiā; si in ea regione lienis compareant venæ nigriores, audēt illas incidere, de quib. quidē p̄sidiis fere omnib. Aetius tractat copiose cap. 10. & 11. lib. 10. de quibus etiam Paul. & Gal. nec non Alex. lib. 8. cap. 13. qui recitat historiā cuiusdā militis, qui ad illū veniens totam lienis regionem barbaricis ferramentis candentib. inustā habebat. Ac sane huiusmodi medicamēta, sicuti ex vna parte apud nos sunt ꝓrsus insolita & inusitata, ita ex altera, cum habeāt cōmunē cōsensū tot grauissimorū hominū, fortasse possent aliquādo in vsū reuocari, atq; eo magis ꝙ nisi essent ꝓfutura, mea certe sententia neq; vllū piculum essent allatura.

Postremo autē sunt nōnulla q̄ latente quadā vi & ꝓprietate dicuntur laborantē lienem iuuare, de quibus tractant multi, & veteres & moderni; hæc habet Galenus

 ex

ex Asclepiade & Archigene 9.de med. secundum locos,cap.2.Cynoglossi M.j.cum cyath.iiij.vini,terito &expressum liquorem ante cibum bibendum dato. Aliud: Asini aut equi syluestris lienem siccatum tundito & reponito, & cochlearia duo exhibeas,cum vini diluti cyathis tribus. Rursum amuleta & per contrarietatem quandam naturalem ad iecur & lienem facere credita multa,quale etiam est sequens:venam retro aurem sinistram secato, & detracto sanguine affectum lienem confricato,multa, inquam, habet Alex. multa alii, de quibus nolo ego meum iudicium interponere, statuat de illis vnusquisq; pro suo arbitratu, & pendeat ex experientia.

Remediũ temerarium. Apud nonnullos & præsertim monachos, est familiare quoddam remedium, ad sanandos omnes scirrhos lienis, quod siue latente quadam proprietate, siue aliter aiunt esse efficacissimum,& est huiusmodi:hominem lienosum nudatum collocant supinum, & ad regionem lienis accommodant folium chartę:deinde omni conatu & totis viribus securi acutissima supra chartam lienem percutiunt, quem hoc modo charta remanente integra aiunt rumpi,minui, & sanari,tametsi non leuem quidem vulneris & sanguinis effusi faciant suspicionem: quod quidem remedium mihi magis ridendum,forte etiam detestandum videtur, quod ego quidem semel vidi.

Victus. Post hæc omnia illud vnum reliquum esset,vt ageremus de victus ratione,sed ex iis quæ à nobis variis in locis tradita sunt, facile est vnicuiq; illam ꝓbe instituere: breuiter victus sit attenuus,cibi conueniunt qui aperiendi aliquã vim habeant,facile concoquantur,& bonum sanguinem possint generare:sicut ex altera noxia sunt quæ crassum & glutinosum succum possunt efficere. Potus sit vinum tenue, quod aqua in qua ferrum vel chalybs extinctus fuerit,dilui poterit, alioqui prorsus aqua abstinendum est.Exercitationes moderatæ iuuant,antequã alimenta sumuntur,nec mihi probantur vehementes illi motus & cursus,de quibus loquitur Aetius lib.10. cap.13.sicuti neq; mihi probantur illæ appensiones ad scalas, quæ à vulgaribus fieri solent,vt lien,quemadmodum illi opinantur,cadat & minuatur. Somnus sit moderatus,nec statim ab assumpto alimento ineatur: alui excrementa respondeant cibis: vitentur animi pturbationes, atq; hactenus de obstructionib. & scirrho lienis.

CAPVT XVIII.

De Dolore Colico.

Nomen. INTESTINORVM nomine Medici intelligunt totum illud instrumentum siue corpus,quod inferiori ori ventriculi est continuatum,& ad extremum vsq; podicem peruenit, quod quidem cum sit prælongum,neq; eadem vbiq; sit figura,situs, substantia, neq; habeat eundem vsum, quasi multa sint organa,plurali voce intestina nominantur. *Diuisio intestinorum.* Hæc anatomici diuidunt in duas partes principales, nempe in tenuia & crassa,atq; ex his singulis ternarium numerum conficiunt,adeo vt sex sint in vniuersum: tenuia sunt duodenũ, ieiunum,tenue: crassa sunt cœcum,colum,& rectum. *Vsus & officium.* Tenuia intestina,quæ sunt superiora,Gal.auctore 4.de vsu part.cap.17.ad hoc potissimum sunt efformata, vt eorum beneficio,quicquid est sucullentum in cibo ventriculi opera elaborato,id ad iecur sanguinis officinam deducatur:quare & frequentissime ex mesenterio venę ad ipsa perueniunt,quæ assidue trahunt & alliciũt, quicquid in cibo benignum & succulẽtum est.Longa vero,angusta, & variis anfractibus ea circumduxit natura, vt succus, quem ex ventriculo ꝓmanantẽ excipiunt, in mora esset, eumq; tantisper suo cõplexu retinerent, donec venæ mesaraicæ illum exuge-

exugerent, & ad iecur deducerent. Crassa autem intestina, etsi ad chyli distributionem ipsa quoq; conducant: tamen sunt magis excrementorum receptacula, quare paucioribus quoq; venis donantur, minusq; longa sunt, sed ampliora, vt multa colligere possent, ne homines frequentius necessitate egerendi compulsi, à ciuilib. studiis & operationibus auocarentur. Intestina habent substantiam mēbranosam, verum non omnium ea parte pariter aut crassam, aut tenuē, sed talem quę facile amplectitur ea quæ continet, & rursus quæ à contentis distendi apta est. Intestina omnia, perinde vt ventriculus, habent duas proprias tunicas, quę fibris transuersis p̄ditę sunt, vt excretoria eorum facultas sit valentior, quæ duplex tunica illis fuit attributa, vt si forte interior putrescat in dysenteria, aliisq; diuturnis malis, quod interdum fieri dicit Galen. 4. de vsu partium circa finem, altera sit incolumis, atque eius vicem vtcunq; supplere possit. Tunica autem crassorum intestinorum tanto tenuium intestinorum tunica interiore durior est, quanto illa materiam continet duriorem, & à succo magis liberam: quæ enim gracilib. continentur intestinis, liqda, fluida, & aquea sunt adhuc, quæ vero in crassis sunt, longe duriora. *Substantia.*

Intestinis venę, arteriæque, sed non omnibus pari numero & frequentia sunt distributæ, quod non in omnibus intestinis eadem exugenda succorum copia fuerit: quo enim intestina in cōtinuitate ventriculo sunt viciniora, eo plus optimi cremoris continent, ac proinde frequentiora vasa gracilibus, pauciora crassis intestinis inseruntur. *Insertio vasorum.*

Intestina demum neruos accipiunt à propagine sextæ coniugationis cerebri, vt prauos & mordaces humores prius sentiant, & ad expellendum irritentur, quam insigne aliquod incōmodum accipiāt. De situ intestinorum, figura, ac cæteris quæ ad hanc rem pertinent, non est longius agendum, quia puto vos ex anatome probè omnia tenere. Ex dictis licet colligere, intestina posse laborare omni genere morborum, ac primum qualibet intemperie, & simplici & cōposita, & cum materia, & sine materia, nempe sanguine, bile, melancholia, & pituita, ex quib. humorib. varii excitantur tumores præter naturam, inflammationes, erysipelata, œdemata, tumores scirrhosi; quib. addunt nonnulli tumores flatuosos, quos inflationes appellant. Secundo possunt laborare morbis in cōpositione, sicuti quando obstruuntur, & impeditur naturalis transitus excrementorū; item quando non seruant suam naturalem positurā, sed exeunt circa vmbilicū, vel descendunt ad inguina, vel in scrotum. Tertio laborant intestina soluta continuitate, vt sunt vulnera, de quibus est aph. 6. aph. 78. sunt vlcera, quod euenit in dysenteria, sunt abscessus, & alia id genus. Quoniam vero si velimus de omnibus sigillatim agere, tempus non suppeteret, vt tractaremus de morbis aliarum partiū, cū morbi omnes intestinorū mihi videātur posse referri ad duo p̄cipua capita, nēpe ad dolores & fluxus, siquidē in iis cōtinetur & intemperies, & mala compositio, & solutio continuitatis, de iis mihi statutum est agere, incipiendo simul cum Rase à dolore colico, in quo iure continentur omnes dolores intestinorum. *Nerui intestinorum.* *Morbi intestinorum.*

Colicos dolores medici dupliciter solent appellare, vt notat Gal. 2. de locis aff. cap. 2. & 6. de locis affect. 2. vno modo generaliter, vehementissimos quosq; dolores in quibuscunq; partib. ventris euenerint, in qua significatione quamplurimi tractāt de dolore colico: altero proprie: nempe dolores vehementissimos & contumaces, q̄ particulatim male afficiunt crassa intestina. Cornelius Celsus nominat morbum intestini plenioris: vulgus medicorum hodie colicam vocant, quod quidem non ē *De Colico dolore.*

 vide-

videtur ortum habuisse à læsa particula, nimirum colo intestino, quod conuenit inter omnes potissimum dolere ac laborare.

Quis morbus. Est autem hic affectus symptoma, actio læsa facultatis animalis sentientis intestinorum, de quo symptomate iam sæpius diximus.

Differentiæ. Dolores colici habent quamplurimas differentias, de quibus diligenter agendum est: primum vero sunt, quæ sumuntur à loco affecto: namq; laborant intestina vel tenuia & superiora, vel crassa & inferiora: dolorem qui ad tenuia pertinet εἰλεὸν Græci vocant, Latini voluulum, vulgares Miserere mei Deus: de quo statui separatim posterius agere. Dolorem autem qui crassa occupat intestina colicum nominãt, à colo intestino, vt diximus, à quo tanquam cæteris longiore & magis amplo, merito hoc nomen originem habuit, de quo speciatim dolore nos agimus in præsentia.

A loco affecto.

A magnitudine. Secundo sunt differentię à quantitate seu magnitudine, vel ab intensione seu remissione doloris: etenim tametsi omnes dolores colici, vt placet Gal. 6. de locis affectis, cap. 2. sunt vehementissimi & grauissimi, verisimile est, vel potius necessarium, maiorem vel minorem dolorem fieri propter multitudinem, vel crassitiem, vel motum, vel qualitaté eius rei à qua dolor efficitur, quæcunq; illa fuerit. Quæ pariter est sententia Gal. 2. de locis affect. cap. 2. Certum enim est materiam pauciorem, tenuiorem, quiescentem, ac minori agendi vi præditam, minorem prorsus doloré concitare, quam quæ multa & crassior est, mouetur, & maiori potentia prædita est. Colicos dolores qui quoquo modo sunt leuiores, Auicenna punctiones solet appellare.

A qualitate. Tertio sunt differentiæ à qualitate doloris, de quibus diffuse tractat Galenus loco citato, 2. de locis affectis: sed illæ sunt magis principales. Colici dolores alii sunt extensiui, adeo vt non solum intestina, sed aliæ quoq; proximæ partes extendantur, quod potissimum fieri solet à flatibus; alii sunt fixi, & vno in loco permanẽtes, ac si palus in parte foret infixus, quandoq; vero ac si terebro locus dolens videatur confodi & perforari, quos propterea dolores perforantes nonnulli appellant, cuiusmodi dolorem Gal. narrat, se passum fuisse, quo ea quæ in profundo ventris erant, in eo potissimum spatio, per quod à renibus ad vesicam vreteres extenduntur, sibi videbantur terebro perforari. Alias multas species & qualitates doloris refert Gal. ex Archigene, veluti tractorium, austerum, dulcem, leuiter acutum, salsum, viscosum, indomitum, & astringentem, quæ nomina cum sint obscura, & auditorem nihilo doctiorem reddere possint, tanquam inutilia, dicit Gal. perinde ac si omnino scripta non fuissent, sunt relinquenda, & prorsus negligenda.

Atq; vtinam non hoc etiam tempore noui sint Archigenes, qui nouas, ambiguas & inusitatas voces quotidie conantur in artem medicã introducere, quas neq; cæteri, neq; forte ipsi satis intelligunt: quæ quidem scribendi & docendi ratio, quãtas tenebras imperitis animis possit offundere, omnem disciplinam confundendo & perturbando, & quantum à bonis auctoribus, præcipue vero Arist. & Gal. reprehendatur, notius est quam vt plurib. debeat demonstrari. Sed redeo ad differentias doloris colici.

A tempore. Quarto loco sunt differentiæ à tempore: dolores colici, alii sunt antiqui, alii noui, alii continui, alii interpolati, & quibusdam veluti circuitibus reuertentes: ad quem modum narrat Gal. historiam cuiusdam iuuenis, qui post sumptum scammonium per quædam interualla sæpe doloribus colicis vexabatur, 12. meth. cap. 7.

A more. Quinto sunt differentiæ à modo affectus, à bono vel malo more: nam colici dolores

dolores vel ſunt benigni & facile ſanantur, vel ſunt maligni vixq; vllā recipiunt curationem: alii ſunt peſtilentes, alii non peſtilentes: quam quidem doloris colici differentiam, à pleriſq; omnibus prætermiſſam non prætermiſere Paulus & Auicen. Paulus enim mentionem facit cuiuſdam colicæ ægritudinis ſua ætate ſæuientis, quā à finibus Italiæ incipientem, narrat per pleraq; alia loca Romani imperii inſtar peſtiferæ contagionis graſſatam fuiſſe. Pariter Auic. lib. 3. fen 16. tractatu 2. cap. 6. ſcribit ad hunc modum: Et quandoque accidunt colica & ileos ſecundum ſemitam accidentiæ ægritudinum peſtilentialium aduenientium, & perueniunt de regione ad regionem, & de homine ad hominem. Et rurſum lib. eodem tractatu 4. cap. 30. Et ileos quidem vadit de quibuſdam ad quoſdam permutatione, quæ fit in aere peſtilentiali, & de terra ad terram, permutatione ægritudinem venientium. Hæc Paulus & Auicenna; quos locos illi debent animaduertere, qui contendunt peſtem eſſe quendam certum & determinatum modum, & illi perpetuo febrem coniungi: de qua re longius diximus in tractatu noſtro de Peſte.

Sexto ſunt differentiæ à coniunctis: quandoq; colici dolores ſunt vel cū febre, vel ſine: cum virtute robuſta, vel debili; in iuuene vel ſene: æſtate vel hyeme: & cæteris quæ habent eandem rationem. *A coniunctis.*

Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, quæ inter ceteras omnes ſunt dignæ maxima notatione & animaduerſione. Cæterum cum hæc pars à pleriſq; admodum cōfuſe tractetur, qui nullo ordine infinitas prope colici doloris cauſas, ac veluti quoddam chaos ſolent proponere, experiamur nos, an dilucidioris doctrinæ gratia, hanc totam rem in certa quędam & definita capita poſſimus referre.

De cauſis doloris diximus alias quod eſt ſatis, & ſtatuimus ex Galeno 4. de ſimp. med. facul. dolores fieri propter vnam tantummodo cauſam, nempe ſolutionem continui. Cum igitur inteſtina doleant, vt aliqua adſit continui ſolutio neceſſe eſt. Prætermiſſis autem ceteris omnibus cauſis, & potiſſimum externis, quæ poſſunt ſoluere continuum, de quibus item diximus diffuſe, illud memoria eſt repetēdum, quod pariter iam ſupra confirmatum fuit, duas qualitates, quas per excellentiam Philoſophi & Medici actiuas appellant, frigiditatem & caliditatem, eſſe quam maxime efficaces ad ſoluendum continuum noſtri corporis, atq; ad efficiendos dolores: ex quo id nobis licet colligere, dolores colicos ab iis potiſſimū excitari, quæcunq; vehemēter poſſunt inteſtina refrigerare, vel calefacere: namq; aliæ duæ qualitates, humiditas & ſiccitas, niſi caliditati vel frigiditati coniungantur, primo & per ſe vix poſſunt continuū ſoluere, & dolorē efficere, niſi fortaſſe leuiſsimum & cuius nulla ſit habenda conſideratio. Vtraq; autem quæ cum refrigerandi, tā calefaciendi vim habent, non vna ſed multiplici conſtant ratione: itaq; alimenta craſſa, frigida, q̄ fere ſunt manifeſta, aquæ importuna potio, aut præterea niuis, qua inſano quodam appetitu pleriq; viri principes tantopere delectantur, aer frigidior, intēpeſtiua exercitatio, crapula, immoderata venus, & ne ſim longior, quæcunq; humores frigidiores, crudiores, pituitam & flatum poſſunt efficere, cauſæ doloris colici ſtatuendę ſunt: pariter quæcunq; iis ferme contraria, humores gignere poſſunt calidiores & acriores, à quib. inteſtina vellicentur, mordeantur, & affligantur, iure huius mali licet cauſas ſtatuere. Summa ergo cum ratione ſcribit Gal. 12. meth. cap. 8. in craſſioribus inteſtinis dolores fieri plerumque, aut ex frigida, craſſa & lenta pituita, nec non ex flatuoſo aliquo ſpiritu, aut ex tenui & acri humore, locum mordente & vellicante: iis addit Auicenna humorem melancholicum, quotieſcunque vel à liene, *Cauſæ.*

liene, vel ab vniuerſo corpore tranſmittitur ad ventriculum & inteſtina, ex quo poſtea generantur flatus, qui facile ex humore melancholico generantur, atque ita efficiuntur dolores. Nonnulli addunt & ſanguinem; ſed reuera aut nullus, aut leuiſſimus dolor à ſanguine poteſt excitari, niſi fuerit coniuncta inflammatio, de qua poſterius tractabitur.

An ſola intẽperies inducat dolorem colicum.

Nonnulli quærunt hoc loco, an ſimplex inteſtinorum intemperies ſine materia poſſit colicos dolores efficere? Quibus reſpõdeatis breuiter, iſtud quidem fieri poſſe, ſed tamen raro, & dolores fieri admodum leues, cum huiuſmodi intemperies ſine materia breui tempore ſoleant perdurare, quin gererentur & flatus & humores, à quibus poſtea generantur dolores vehementiſſimi.

Secundo loco fiunt dolores colici ab iis quæ obſtruunt inteſtina, quotieſcunque enim & flatus, & humores, & excrementa retinentur, & impediuntur, quo minus poſſint erumpere & excerni pro inſtituto naturæ, tunc facile & frequenter dolores ſolent excitari: huiuſmodi vero obſtructiones à multis fieri poſſunt, tumoribus præter naturam, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, à multa copia humoris craſſioris, à multis & durioribus alui excrementis, à vermibus, vt placet Auicennæ, ac poſtremo à lapidibus, quod afferit Aetius, & confirmant nonnulli recentiores; de quibus item lapidibus an generari poſſint in inteſtinis, Gal. videtur dubius fuiſſe, qui libro 6. de locis affectis, cap. 2. ſcribit ad hunc modum:

Calculi excreti.

Scripſerunt nonnulli, quod in vehementiſſimis excretionibus, validis præcedentibus doloribus, aliqui lapides calloſos eiecerint, ſimiles iis qui in veſica conſiſtunt; id quod ipſe neque vidit, neque alium qui viderit, audiuit. Dum ego eſſem iunior Pataui ante annos 40. Franciſcus Friſimelica, meus præceptor, medicorum ſui temporis, mea ſententia, princeps, & omni veriſſima laude cumulatus, mihi & pleriſque aliis aſſeuerauit, ſe vnum lapidem deieciſſe; & quod fortaſſe alicui magis mirum videbitur, equidem vidi ex vtero cuiuſdam monialis exiiſſe multos lapillos duriſſimos. Ac ſane ſi hęc res bene conſideretur, nihil videtur prohibere, quin lapides generari poſſint, & in inteſtinis, & in vtero, ſicuti generantur in veſica: etenim tametſi hæ partes naturali ſua temperie ſint frigidæ, tamen neque deeſt interdum tanta caliditas, quanta eſt ſatis pro ſiccanda & coquenda materia craſſiore, vt demum illa conuertatur in lapidem. Atque hæ videntur eſſe cauſæ, vel potius fontes cauſarum, ad quos referri poſſunt quæcunque dolores colicos poſſunt efficere, primo & per ſe laborantibus inteſtinis.

Per cõſenſum.

Sed præterea, vt placet Auicenn. illa quoque nonnunquam laborant per conſenſum aliarum partium, ventriculi, iecoris, lienis, renum, vteri, veſicæ, quotieſcunque hæ partes inflammantur, vel aliter intumeſcunt; ſiquidem tunc comprimuntur inteſtina, eorumque ſoluitur continuitas, & colici dolores generantur. Verum, vt libere dicam, hæ cauſæ mihi videntur imaginariæ, alienæque ab omni tum ratione, tum experientia, quod facile poteſt intelligi, ſi conſideremus ſitum & conditionem inteſtinorum, quæ vel inſignes vicinarum partium tumores cõmode poſſunt perferre; nec non ſi memoria repetamus, ſæpiſſime fieri, vt iis partibus inflammatis, vel aliter quomodocunq; repletis, & tumeſcentib. pcipue vero ventriculo, veſica, vtero, nulli tamẽ ſuccedant inteſtinorũ dolores; ac ſpeciatim male ageretur cum mulierib. prægnantibus, ſi geſtationis tẽpore, ac maxime poſteriorib. menſib. vtero tantopere tumeſcẽte, cogerẽtur laborare dolore colico. Sed præterea Galen. refutat hanc opinionem 6. aph. com. 44. qui diſputat aduerſus nonnul-

nonnullos expofitores apho.nec vterum, neque veficam, quantumque repleantur, extendantur, atque in maximum tumorem attollantur, dolores inteftinorum effi-cere poffe. Quod fi ifti velint, huiufmodi partes poffe interdum inteftinis aliquod malum communicare, idque ea potiffimum ratione, quod illis, ac maxime ventri-culo & iecore à fuo munere deficientibus, generentur excrementa, quæ deinceps ducta ad inteftina dolores efficiant aut foueant, forte appofite & ad rem accom-modate loquerentur: quandoquidem vix aliter videtur fieri poffe, quin laboran-tibus inteftinis, princeps aliqua pars, exempli gratia, ventriculus, fi redundēt humo-res frigidi, vel iecur, fi calidi, vtcunque male afficiatur. Verum fingula breuiter in vnum colligamus.

Sicuti generaliter omnis doloris, ita fpeciatim colici, vna & immediata eft caufa continui folutio; hanc efficiunt quæcunq; inteftina poffunt vehementer vel refrigerare, vel calefacere, illa quidem, vt Gal. eft auctor, denfando & contrahendo, & fundendo, & diffoluendo, vtraque fi multa fuerint, replendo, grauando, & di-ftendendo.

Secundo continuum foluunt quæcunque inteftina poffunt obftruere, & effe impedimento quo minus flatus & excrementa facile poffint excerni: tumores præter naturam, multa & craffa materia, copiofa & duriora excrementa, vermes, la-pides, & fi quæ alia funt huiufmodi: quamobrem illa omnia quæcunque poffunt inteftina, vel primo & per fe, vel fecundario & per confenfum, male afficere, atque eorum continuitatem foluere, iure colici doloris cāufæ ftatuenda funt. Atque hactenus de effentia & differentiis doloris colici; itaque accedamus ad figna.

Signa doloris colici in vniuerfum fere funt manifefta: dolor eft vehementif-fimus, & cruciatus maximus, adeo vt fi leuior fuerit, vt fupra diximus, vere colicus non debeat appellari, ex fententia Galeni 6. de locis affectis. cap. 2. Hic dolor quan-doque eft fixus, & vno in loco ftabilis, terebro perforanti, aut palo infixo fimilis: quandoque vero eft vagus & inftabilis, & modo in hac, modo in illa parte validius vrget, pro vario fitu inteftinorum, ac potiffimum coli, quod tradunt anatomici à dextra parte in modum cuiufdam Zonæ, ad finiftram procurrere: itaque nunc he-patis regionem occupat, nunc lienis, nunc ventriculi, frequenter renum, fupra & infra vmbilicum; fæpiusque in finiftro inguine plus vrget, eo quod in ea parte co-lon fit magis anguftum; ducto in confenfum ventriculo, vomitus fæpe excitatur, quo pituitofa, cruda, nonnunquam biliofa, porracea, & æruginofa vacuantur, per-petua fere adeft naufea; afflicta & proftrata appetentia; affumpto alimento dolor folet augeri, quod tunc inteftina deprimantur & grauentur, ieiuno autem ventri-culo folet imminui, quod tunc inteftina fint libera ab huiufmodi incommodo & compreffione; ægroti habent aluum fępe impeditam & aftrictam, adeo vt fere ni-hil infra, ne flatum quidem, omittere poffint: quod fi quid vel fponte, vel arte red-ditur, id maiori ex parte eft flatulentum, & bouino ftercori fimile, aquę fupernatare confueuit. Atque hæc fere illa videntur effe indicia, ex quibus generaliter colici dolores deprehendi poffunt, itaque accedamus ad figna differentiarum. *Signa.*

Vtrum leuia an craffa inteftina laborent, hoc eft, vt ego interpretor, vtrum iliaca vel colica fit affectio, infra explicabimus, tractantes de ileo: pariter videntur prętermittenda indicia, quæ fumuntur ex differentiis, à qualitate doloris, quantita-te, à tempore, & reliquis, cum hæc vel ægrotis referentibus, vel aliis rationibus fa-cile poffint intelligi; neque indigeant maiori inquifitione: fed diligenter vos decet

verfa-

versari in cognoscendis signis differentiarum, quæ sumuntur à causis, ac præcipue materia, ex qua maxima ex parte colici dolores originem habere solent. Ergo si dolores pendeant ex materia frigidiore, exempli gratia, ex lenta & crassa pituita, quod frequenter solet euenire, huiusmodi humores, vt placet Gal. 12. meth. 8. dummodo soli fuerint, non adeo vehementes & acerbos dolores efficiunt: at vero si præterea humori accedat flatuosus quispiam spiritus, qui ex iis locis in quibus continetur, nequeat erumpere, tunc grauissimi & atrocissimi fiunt dolores, modo in vna parte, ac si illa terebro vel infixo palo perforetur, modo in pluribus, quæ præter modum distenduntur & cruciantur: dolor propemodum est longior & diutius perseuerat, nocent frigida, iuuant calida, atq; imprimis optimũ est remediũ, si vomitu, clystere, vel quomodocunq; exeat pituita, id quod scribit Gal. sibi ipsi euenisse imposito oleo rutaceo, 2. de locis affectis, cap. 2. præcessit victus & vitæ ratio ad generandã pituitã accommodata; alimenta multa, crassa, difficilis concoctionis, veluti carnes bouinæ, pisces viscidi, caseus, lac, quæ ex caseo & lacte parantur, quæ ex farina & pasta conficiuntur, vina noua, & alia huiusmodi prope infinita, importuna exercitatio statim post sumpta alimenta, immoderata venus, retenta est aliqua solita euacuatio, & pręsertim pituitæ: quibus demum licet nobis coniungere ætatem, sexum, temperamẽtum, tempus anni, regionẽ, & alia id genus, q̃ huius humoris copiã possunt indicare: lotia crudiora & albidiora esse deberent, quod omnis ratio demonstrat, veruntamen propter vehementem dolorem, qui spiritus, humores, & vniuersum corpus nimis torquet & inflammat, illa sæpenumero flaua & colore intensa conspiciuntur: vnde præclare Auic. inquit lib. 3. fen 16. tractatu 3. cap. 11. Et non oportet vt decipiatur aliquis per id, quod forte sit de siti & inflammatione, & rubedine aquæ, vt existimet quod ægritudo sit calida: illud namq; est commune omnibus. Sin autem colici dolores fiant ex flatibus, ii vel in cauitate intestinorum, vel intra eorum tunicas colliguntur primi, fere vagantur, neq; vno in loco persistunt, breuibusq; interuallis sæpius recrudescunt: secundi vero sunt magis firmi, continui & pertinaces, quod flatus exitum non inueniant, & locum mutare non possint, intestina & totus venter intumescunt atque extenduntur, ægroti flatuum multitudinem & rugitum in ventre percipiunt, si flatus quispiam vndecunque vel vtcunq; erumpat, maximo remedio est, anteceffit victus ratio plane flatuosa, intempestiua potio aquæ frigidioris, vsus plurimus leguminum, olerum, fructuum, vuarum, castanearum, & similium.

Signa materia pituitosæ. *Signa flatuũ.*

Signa materia biliosæ.

Si contingat dolores colicos generari ex humore acri & bilioso, quod tametsi rarius contingit, tamen certum est vsu uenire aliquando, tunc illi vehementissimi sunt & acerbissimi, non sine quodam morsu & punctione, ægroti enim dolent & conqueruntur, ac si intestina mordeantur, & quibusdam quasi aculeis pungantur & corrodantur, maiori ex parte accedit febris, sitis, æstus, vigiliæ, interdum conuulsio, vt notat Aetius, maxime vbi circa os ventriculi humor fuerit aggregatus, quandoq; & animi deliquia, & humiditates, sudores frigidi; lotia sunt insigniter flaua & biliosa, ac calidis tum alimentis, tum medicamentis, & in vniuersum ab omni calefacientis victus ratione irritantur, sicuti contra à cibis boni succi acredinẽ humoris temperantibus iuuantur maximopere: sic exhibita hiera, ad purgandos huiusmodi humores aptissima, vel alia ratione ductis humoribus biliosis, dolores mitigantur.

Quæ omnia indicia huius doloris tradita sunt à Galeno 1. de locis affectis, cap. 4.

cap. 4. quibus postremo coniungenda sunt, vt supra notauimus, vitæ institutum, ætas, temperamentum, constitutio aeris, & alia eiusdem rationis, quæ bilis generationem & redundantiam possunt gignere & indicare.

Si fuerint dolores colici obstructis intestinis, ne excrementa possint excerni, quod fieri diximus propter tumores præter naturam, propter multam & crassam pituitam, propter retentionem multorum & duriorum alui excrementorum, propter vermes, lapides, & similia, ex iis quæ hactenus posita sunt, facile colligi possunt indicia, quę singulas huiusmodi obstructionis causas possunt indicare. Exempli gratia, si fuerit inflammatio vel erisipelas, dolores maximi sunt & acerbissimi, & certo in loco permanentes, ægri internum æstum & pulsationem percipiunt, accedit febris, quæ internas inflammationes perpetuo comitatur, adest sitis, vigiliæ, communicata caliditate & siccitate ventriculo & cerebro, excreméta supra & infra prorsus retinentur, ad summam omnia sunt deteriora & difficiliora. Si feces fuerint induratæ & retentæ, referente ægroto res fit manifesta: ad quem modum & reliquæ obstructionis causæ facile possunt intelligi, vt pluribus non sit opus. Atq; hactenus de signis doloris colici, tum generis tum differentiarum.

Quoniam vero, vt scribunt Hip. & Plato, referente Gal. 9. de decretis Hipp. & Plat. 2. & aliis locis, similitudines non modo vulgaribus, sed etiam eruditis medicis nonnunquam errores & ambiguitates parere solent, idcirco, vt idem nos admonet Hip. in lib. de iis quę fiunt in medicina, com. 1. tex. 1. similia an dissimilia sint à principio inspiciendum, ex maximis, ex facilimis, ex iis quæ omnino quocunq; modo cognoscuntur, ita quidem, Galeno interprete, vt quicunque recte medicinam facturi sunt, hanc artis partem, quæ signa complectitur, intelligere atque exercere debeāt, antequā alteram partem aggrediantur, quæ pertinet ad curandi rationem, adeo vt quoties aliquam similitudinem habuerint, exacte valeant singulas morborum differentias cognoscere: quare cum multa sint in ventre inferiore, quæ aliquam colici doloris formam repræsentare, & nobis imponere possunt, opportune statuenda est aliqua ratio, qua huiusmodi similitudines distinguere, & alterum malum ab altero secernere possimus.

Cum ergo quis conqueritur de dolore ventris, illud primum est animaduertendum, an hic dolor sit sublimis, & externis in partibus constitutus, an non sublimis & penitioribus locis firmatus magis: quam quidem rem apud Gal. distinguit peritonæum. Sublimes dolores, ille inquit, 6. aph. com. 7. accipere oportet non secundū corporis longitudinem, sed profunditaté, eos autem discriminat in ventris regione peritonæum, ita vt dolores qui in partib. hoc superiorib. fiant, sublimes dicantur, qui vero in partibus huic subiacentib. hoc est, ipsis intestinis atq; ventriculo & alto corpore consistunt, non sublimes vocentur, ꝙ profecto est dignum animaduersione, tum ꝓpter rationē curandi plane variam, ꝓ varietate partiū laborantium, tum maxime ꝓpter ꝓgnosticū. Nam quemadmodū hoc loco docet Hipp. dolores ventri sublimes sunt leuiores, non sublimes sunt fortiores; siqdē partes internæ, vētricul⁹, iecur, intestina, & similes, ꝓcul omni dubio sunt magis principales & maioris momenti: externæ autē q̄ sunt supra pitonæū, sunt ignobiliores, & minus picu-losę, p̄terq̄ ꝙ partibus internis non ita facile remedia possunt accōmodari, sicuti externis, q̄ fere sunt in sūpficie. At vero sine multo labore, alter locus ab altero, alter dolor ab altero distinguitur, ipso nimirum sensu, genere doloris, & aliis symptomatib. etenim musculi abdominis, & cæteræ partes positæ supra pitonæū, vix patiūtur

vehe-

vehementiſſimos & acerbiſſimos dolores, quos diximus pati inteſtina: pariter ſi quis tactui animum diligenter adhibeat, vel apparente aliquo tumore, vel aliis modis, is facile ſublimium partium læſionem deprehendet: namque laborantibus externis partibus, fere nulla apparent ſymptomata, quæ internas partes laborantes comitantur ſæpenumero, vel quæ proximis partibus conſentientibus aliquando ſolent obſeruari. Itaque prætermiſſis in præſentia partibus ſublimibus, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, vbi nobis conſtiterit partes internas laborare, illud vnum reſtat vt intelligamus, quænam peculiaris pars ſit male affecta ex pluribus quæ intra peritonæum continentur. At vero multarum huiuſmodi partium læſionem & dolores tum alia, tum maxime ſitus ratio manifeſte demonſtrat, adeo vt fere nemo ſit ita rudis, qui dolores ventriculi, iecoris, lienis, veſicæ, à dolore inteſtinorum non facile poſſit diſcernere: verum inter omnes partes vterus, quoquo modo in mulieribus & renes præcipue ac frequenter videntur cum inteſtinis dolentibus aliquam ſimilitudinem habere: etenim mulieres quandoque vel à partu, vel quo tempore fluxuri ſunt menſes, dolore quodam vehementiſſimo ſolent torqueri, qui fere dolorem colicum videtur repræſentare. Memini me olim vidiſſe & viſitaſſe duas nobiliſſimas mulieres, alteram Vicentiæ puerperam, alteram Venetiis virginem, quarum illa ſemel & ſæpius ſtatuto menſium tempore vſque adeo acerbo & ſerio vteri dolore cruciabatur, vt medici quidam opinarentur fuiſſe dolores colicos: veruntamen neque admodum difficile eſt, alterum ab altero dolore diſtinguere: namque ſi mulier doleat à partu, fere eſt neceſſe, vt menſtruæ purgationes aut plane ſupprimantur, aut ſaltem aliqua ex parte imminuantur, dolor magis eſt in ligamentis, vt fere coxendicus videatur, ac propemodum ad inguina deſcendit. Si autem mulier doleat propter difficultatem menſium fluentium, quo quidem ſymptomate multæ puellæ virgines ſolent corripi frequentiſſime, etſi venter vtcunq; dolet, tamen huiuſmodi dolor videtur ſpeciatim circa renes reſidere, qua parte venæ & vaſa ſemini deſtinata tendunt ad vterum, ſiquidem illa ob plenitudinem diſtenduntur, & dolorem afferunt. Præterea neque alia deſunt vteri laborantis indicia, periculum ſuffocationis, conuulſionis, & alia id genus, quæ à dolore colico maiori ex parte ſunt aliena. Quod ſi demum iis addas, quæ de ſignis doloris colici diximus ſupra, iam nullus ambiguitati locus fortaſſe reliquus fuerit.

Signa diagnoſtica doloris vteri.

Cæterum coli & renum dolores tot modis inter ſe conſentiunt, & ſigna vtroſque indicantia vſq; adeo commiſcentur & confunduntur, vt illis diſcernendis nobiliſſimi etiam Medici decipiantur ſæpenumero, ex quibus vnus fuit Gal. tantus medicus, qui colico dolore cruciatus fatetur, ſe illum renalem iudicaſſe, 2. de locis affectis, cap. 2. Verum neque hic deſunt rationes, quibus poſſimus alterum ab altero ſeparare; ex iis quidem quæ præcedunt nulla fere eſt coniectura, q̃ certi aliquid poſſit afferre, ſiquidem vterq; affectus cruditates ferme ſequitur, & maiori ex parte pituitam cauſam habet ſuæ generationis: quare tum præſentia, tum ſequentia ſunt animaduertenda.

Signa doloris renum.

Itaque vtrobique ducto in conſenſum ventriculo, nauſea & vomitus vrget, ſed multo maiores & frequentiores accidunt iis, qui coli dolore cruciantur, quod conſtet ex anatome, colon fundo ventriculi contiguum eſſe: vnde quod alterum ſignum poſitum eſt ab Auicenna, aſſumpto alimento ac repleto ventriculo colici dolores augentur, ieiuno autem & vacuo ventriculo imminuuntur, quod contra euenit in dolore renum, renibus quoquo modo ab humiditate alimenti lenitis & recrea-

recreatis. Præterea colico dolore laborantes pituitoſa quædam & corrupta, nõnunquã & bilioſa euomũt, quibus præaſſumpti quoq; alimenti aliquid permiſtũ videtur; ſicalui excrementa longe magis in colicis retinentur, vt ne flatũ quidé emittere aut ructũ edere poſſint: amplius dolores colici plurimos ſæpenumero locos ſolent occupare, & modo in hac parte, modo in altera vehementiores fieri: renum aũt dolores vno in loco ſtabiles, & quidé exiguo reſtringũtur, qué ipſi renes circũſcribunt, ac fere alterutrũ latus iuxta renum dolenté occupant, niſi forte dolores vna cũ cauſa in vaſa vretera deſcendant, aliquãdo etiam perueniant ad coxendicé, ad teſticulũ, ad femur, quæ è directo ſunt, propter eum cõſenſum qué renes habent cum dictis partibus, de quo ſcribunt Hip. & Gal. 6. epid. ſecto 1. com. 6. Sed tamé notandũ eſt, fieri poſſe interdum vt dolor colicus in certo loco firmetur, vbi ſcil. renes ponuntur: in quo caſu hoc ipſum ſignũ ex loco petitũ nihil ad notitiã poteſt conferre. Quod ſi demũ dolor fuerit in loco renibus altiore, hoc plane argumentũ eſt euidétiſſimũ, malũ in colo cõſiſtere: iis addenda eſt excrementorũ conſideratio: nã renibus laborãtibus vix fieri poteſt quin aliqua adſit vel difficultas, vel mala affectio, quæ ad lotiũ pertineat, ſiquidé nephritici ab initio fere aquoſas puraſq; vrinas reddũt, quæ ſequentib. deinde diebus aſperã ſubſidentiã oſtẽdunt, poſtea exquiſite arenoſam, aliquãdo etiam vna cum lotio cruenta exeunt: altera aũt parte, ſi dolor in colo conſtiterit, neq; lapis, neq; arena, neq; cruor, ſed potius humor quiſpiã pituitoſus & craſſus videbitur ſubſidere in lotio: & quatenus pertinet ad excrementa alui, vt diximus, vel illa prorſus retinentur, vel flatuoſa quodammodo deiiciuntur, quæ ſæpe conſueuerunt aquæ ſupernatare, habentia ſimilem bubulo ſtercori conſiſtentiam. Poſtremo loco dolores nephritici & colici præclare diſtinguuntur variis remediis & curatione: etenim colicæ exacerbationes laxãtibus & lenientibus clyſteribus longe magis mitigantur, quam dolores nephritici, imo vero euenit interdum, vt frigido aliquo humore ſimul cum clyſtere efecto, illico quieſcant, ſicuti euenit Gal. qui ſibi impoſito oleo rutaceo paulo poſt vehemétiſſimo cum dolore excreuit pituitam, à Praxagora vitream nominatam, quod vitro fluxo tum colore, tum conſiſtentia ſimilis ſit, adeo vt præſidium non tantum mitigatorium, ſed etiam curatorium & indicatorium merito poſſit appellari: quemadmodum pariter ſi lapis cum vrina eiiciatur, & ægrum dolore liberat, & ſimul laborantem locum demonſtrat: in ſumma lapidem frãgentia medicaméta recreant doloré renum, neq; ſubleuant doloré colicum: contra quæ iuuant doloré colicum, renum dolori non proſunt, dummodo propriam & legitimã vtriuſq; partis curandæ rationé animaduertamus: namq; ſi velimus vnius doloris mitigandi rationem habere, ꝙ principio vtrobique faciendum eſt, vtriuſq; doloris præſidia debent eſſe communia, ſiue extrinſecus adhibeantur, ſiue interius recipiantur, quæ nimirum ſunt moderata caliditate & tenui ſubſtantia, & proprie anodyna dicuntur, de quibus alias diffuſe diximus: ex quo Gal. ſcriptum reliquit 2. de locis aff. 2. quanquã medicus inter initia in diſcernẽdis duobus doloribus fallitur, id nihil intereſſe, ſed tamen fore neceſſe vt deinceps probe alterũ ab altero ſeparet, & vtriuſque propriam curandi rationem, quæ plane diuerſa eſt, accurate intelligat: namq; ille inquit 6. de locis affect. 2. ſicuti in principio vrgente dolore, vtraque pars iiſdem indiget præſidiis, ita in eo quod ſequitur tempore, indiget diuerſis. Sed hac de re ſatis, ad curationem veniamus.

Diximus alias ex Gal. 5. de ſimpl. med. facul. cap. 19. nec non 12. meth cap. 8. dolores colicos & cæteros omnes triplici ratione curari; primum per quædam medi- *Curatio dolorum.*

camenta moderatæ caliditatis,ac tenuis ſubſtantiæ, quę dolorē lenientia dicuntur: ſecundo per medicamēta ſtupefacientia,quę ſtuporem afferendo efficiunt,ne æger dolorē percipiat: tertio per ea præſidia quæ auferunt cauſam doloris. Nos ſingulas rationes perſequemur, quod in curandis colicis doloribus modo vna, modo altera, modo omnibus indigeamus, & à priore faciamus principium, quæ medicamenta anodyna complectitur, quorum in principio dolorum ſolet eſſe vſus maximus & frequentiſſimus,cum ſępenumero habeant rationem,non modo doloris,ſed etiam cauſæ,adeo vt,ſicuti iam notauimus ex Gal. ſint aliquando non tātum anodyna,ſed etiam ſanantia. Sed antequam iſtud facimus,nō prætermittenda ſunt ſigna prognoſtica,ex quibus facilem vel difficilem, felicem vel infelicem morbi terminationem licet præſagire, quæ ferè ſunt huiuſmodi.

Prognoſtica. Namq; vbi futura eſt ſalus,dolores ſunt remiſſiores,inconſtantes,neq; vno in loco obſtinate perſiſtunt,imo vero aliquando intermittunt, tametſi poſtea redeūt: excrementa nō prorſus retinētur,quibus vel ſponte,vel arte redditis, æger quoquo modo videtur quieſcere: iis licet addere quæ omnibus fere morbis ſunt communia, facilē ſpirationem,bene ſe habere ad oblationes, mente cōſtare, & alia huiuſmodi. Contra autē ſi morbus eſt inſanabilis,& tendit ad interitum,dolores ſunt acerbiſſimi,vno loco firmiter fixi,minime inconſtantes,nuſquam & nunquam intermittūt, nullus quieti locus relinquitur,excrementa penitus detinentur, vrgent vigiliæ, deſperatio,& demum ſequuntur vomitus, ſingultus, delirium, refrigeratio extremarū partium, ſudores frigidi, ſyncope,& mors. Inter cæteras autem differentias,illa quæ ex inflammatione ortum ducit,omnium grauiſſima cenſenda eſt,vt quæ præter alia pericula ſæpenumero ſoleat in ileon terminare. Sed & altera differentia, quam diximus eſſe peſtilentem & contagioſam, eſt maxime lethalis, de qua ſcribit Paulus lib.3. cap. 43. multos ægros in morbum comitialem, quoſdam in paralyſim,& nonnullos in vtrumque morbum incidiſſe.

Auic. arguitur. Hic ego ſum neſcius,quid ſibi voluerit Auic.qui 3.canonis fen 16. tract. 3. c. 9. inter ſigna exitialia doloris colici reponit,neſcio q; veſtigiū,atq; vt ille appellat, botor nigrū ſicuti faba,in ſupercilio,ſi modo illud vlceratur & remanet vſque ad diem ſecundam: quibus talibus ineptiis frequenter videmus illius ſcripta eſſe referta.

Curatio. Aggredimur primam rationē curandi dolores colicos per medicamenta anodyna: & quoniam hi dolores maiori ex parte ſunt in craſſis inteſtinis ſicuti diximus, iure clyſteria principem locum obtinent,& ante cætera omnia præſidia debent adminiſtrari: hæc igitur cōficiantur ex medicamentis temperatis & dolorem lenientibus, chamomælo, anetho, oleo amygdalarū dulciū,& ſimilibus,ſecundū hāc formā:

℞ *Chamomæli*
Anethi ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ℥ ß.
Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem medietatis.

℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Olei amygdalarum dulcium recentis
Adipis anſerini recentis
Mellis roſati ana ℥ ij.
Miſce pro clyſtere.

Pariter optima ſunt clyſteria ex ſolis oleis cōfecta, quorum meminere Galen. Paulus,

Paulus, & omnes, qualia forent oleum anethinum, chamomęlinum, amygdalarum dulcium, vel sola, vel inter se commista ad ℥ xv. quibus portio quoque adipis anserini, vel gallinacei potest commode permisceri: quod si in iisdem oleis decoquantur semina flatus discutientia, qui fere in dolore colico nunquam desunt, fiet medicamentum non modo anodynum, sed etiam quoquo modo curatorium: & est remedium Gal. 12. meth. cap. 8. 2. ad Glauc. 6. Sit exemplum:

℞ *Olei chamomalini completi lib. x I.*
Seminum anisorum
Fœniculi
Cymini
Ammeos ana ʒ ß.
Vini maluatici ℥ j.
Misce bulliant ad consumptionem vini.

Nonnulli solent accipere tantum vini quantum olei, sed male, quoniam vinũ non est anodynum, sicuti oleum, sed mordicat intestina. Quo loco illud est accurate animaduertendum, quod dicit Galen. locis citatis, hoc tempore non conuenire neque rutam, neque baccas lauri, neque alia acriora medicamenta, quæ propter copiam materiæ non possunt eam discutere & flatus dissoluere, imo vero sæpius augẽt dolores. Nonnulli familiariter vtuntur clystere ex puro oleo seminis lini, quod sane est optimum, sed fortasse magis conuenit progressu morbi post alia clysteria, quam principio dolorum.

Neque vero hæc ipsa anodyna medicamẽta solum infunduntur, sed etiam exterius administrantur, & primum sunt inunctiones ex oleo anethino, amygdalarum dulcium, adipe gallinaceo, & similibus, quibus calidis vniuersus venter illinendus est. Secundo sunt fomenta; sic excipiuntur hæc ipsa olea vel vesica, vel lana, vel simili re, & assidue fouentur partes dolentes: sic parantur decocta ex rebus anodynis, & cum spongia medefacta fiunt fomenta, quæ solent inter cætera præclaram operam præstare. Et sit exemplum: *Externa anodyna.*

℞ *Chamomæli*
Anethi ana M. j. ß.
Seminum lini
Fænugræci
Anisorum
Fæniculi
Cumini ana ℥ j. ß.
Contundantur crasso modo, & bulliant pro fomento in aqua communi.

Capiunt vulgares filum crudum, & decoquunt cum cinere in aqua, & illud calidum apponunt ad ventrem. Alii calefaciunt pannos, ligna, lapides, & similia. Alii vtuntur fomentis siccis, ex furfuribus, milio, sale, cinere, calefactis, & omnibus modis student ventrem calefacere. Sed equidem censeo hac in re caute & prudenter agendum esse: etenim quæ insigniter possunt calefacere, quæcunq; illa fuerint, iam anodyna vocari non debent, quare sæpius obesse & dolores augere consueuerunt. Quocirca principio dolorũ, & quo tempore iis tantum agendũ est quæ illos possint mitigare ac lenire, discatis vos abstinere ab omnibꝰ, quæcunq; vel actu, vel potentia sunt calidiora, quam ferat natura lenientium medicamẽtorũ, quæ quidẽ potius sunt administanda, q̃ causis doloris prospiciendũ est, de quibus in sequentibus agemus. *Cautela.*

Oua frixa. Sed inter cætera omnia medicamenta anodyna sequens audio maxime celebrari, leniendis doloribus nõ solum intestinorum, sed etiam ventriculi, & plurimarum partium: namq; ex primo oleo, vel butyro, vel aliquo oleo anodyno, vt chamomælino, multa oua cõtusa in sartagine decoquunt, quibus demum addunt medicamentũ accommodatũ, veluti species aromatici rosati, diarhodon, &c. atq; ita vulgare id eduliũ præparant, quod apud nos vulgo frittagia dicitur, quod ad totum aluũ vel aliam partem dolentem apponunt: & certe nõ est inutile medicamentũ, dummodo cum ratione administretur. *Balneum.* Postremo aũt nullo modo prætermittendum est medicamẽtum anodynũ, cæterorum omniũ, mea sententia, præstantissimũ, balneum corporis vniuersi, quod parari potest vel ex oleo puro, cuius meminit Paulus, vel ex decocto lenientiũ medicamentorũ, quæ sint illa eadẽ ex quibus diximus parãda esse fomẽta & clysteria, vel tandẽ ex oleo simul cum decocto, quæ ratio balnei proponitur ab Aetio. Nec vero solũ medicamenta anodyna exterius administrantur, sed etiã interius assumuntur, sicuti est decoctũ chamomæli, quod sane est præstantissimũ: veruntamen quod sit quoquomodo ingratum, loco illius potest sumi decoctũ anethi, vna cum seminibus odoratis: sic optima sunt semina anisorũ, fœniculi, cumini, vel cũ saccharo, vel sine: confectiones, aromaticũ rosatum, diacuminũ, & alia huiusmodi quę satis leuia sunt, & accomodata ad leniendos dolores, ac potissimũ si occupent intestina superiora. Sed inter omnia medicamenta anodyna quæ interius assumuntur, apud plerosq; omnes medicos nostri tẽporis videtur habere insignem prærogatiuã oleum vel commune, vel amygdalarum dulcium vel amararũ, vel quandoq; etiã ex semine lini: de quo quidẽ remedio, & proba illius administratione alias diximus: itaq; illud vobis sufficiat in præsentia, hoc quidem medicamẽtum esse anodynũ, & posse multis modis non leuiter iuuare, minime tamen indifferenter in quolibet dolore colico propinandum esse, potissimum autem ab huiusmodi potione abstinẽdum est, mea sententia, si æger habeat ventriculum frigidiorẽ, & refertum multis humoribus crudis, cum oleum perpetuo soleat ventriculum adhuc magis laxare & debiliorem reddere, atque crudorum humorum sobolem fouere. Hactenus de prima ratione curandi dolores colicos, per vere anodyna medicamenta.

Secũdus modus leniendi doloris. Iam sequitur secunda ratio, quæ pertinet ad medicamẽta quæ improprie anodyna dicuntur, propterea quod partes corporis stupefaciendo, & sentiendi facultate priuando, demumq; cõciliando somnum, dolores aufferunt, quare græcis ἀνώδυνα simul & ὑπνότικα dicuntur, quasi somnum conciliantia. Quam vero vsus horum medicamentorũ stupefacientium fuerit familiaris cum veteribus prope omnibus, tum vni potissimũ Gale. non modo in cæteris doloribus, sed etiã speciatim in colico, satis testantur plurima medicamẽta, quæ ille scripta reliquit 9. de med. secund. locos, c. 4. adeo vt iure nobis liceat mirari, quamobrem nostrates medici illa non modo negligant, sed etiam tantopere abhorreãt. Nam quemadmodũ temere, & nullo adhibito indicio nõ decet iis vti medicamentis, quę plurima nonnunquã, & ea grauissima incommoda secũ afferunt, ita si dolores adeo sæuiãt, vt periculũ immineat, ne vires simul & vita deficiant, illorũ vsus non modo opportunus, sed etiã necessarius censendus est. Quamobrem Galen. 12. metho. cap. 1. illos medicos, qui ægroti delitiis subscribentes, eiusque voluptatem, non sanitatem sibi proponentes, in huiusmodi medicamentorum vsu modum excedant, adulatores nominat: eos vero qui plus æquo animosi & audaces, eorum plane vsum refugientes, nimiis doloribus ægrum iugulant, crudeles non veretur appellare: adeo, vt ille inquit, sicuti in omni

omni totius vitæ ratione,ita hic quoque sapientis illud consilium; ne quid nimis: notabile ac præclarum censendũ est. Itaq; leniendis doloribus colicis,si medicamẽta anodyna nihil proficiant,ægerq; vel propter acerbitatem doloris, vel propter vigilias, fuerit in vitæ discrimine constitutus, tum vel vnius Galen. exemplo atq; auctoritate,animose audeatis vti medicamentis stupefacientibus,etsi periculum sit ne aliqua deinceps offensio alicui parti succedere possit: etenim si vitium ex talibus medicamentis contractum modicum fuerit, facile postea accommodatis medicamentis poterit auferri: quod si ita fiat vehemens,vt nec longiori tempore tolli possit,quis dubitat,inquit Galen. huiusmodi etiam hominis conditionem magis quam illius interitum eligendum esse.

Ea autem medicamenta sunt multiplicia,partim simplicia,opium,radix mandragoræ, semina hyosciami, cicuta, & similia: partim composita, mithridatum & theriaca ante sextum mensem, Philonium Romanum, Philonium Persicum, trochisci diaspermatũ,requies Nicolai,& alia multa, quibus abundant libri medicorũ, Simplicia eam vim habent & violentiã,vt vel nunquam,vel certe rarissime illis solis vtamur. Compositis tanquam tutioribus & salubrioribus, vtimur frequentissime quorum quidem componẽdorum illa est optima ratio, quam docet Gal. 9. de med. secundum locos, cap. 4. quæ tres in vniuersum scopos sibi proponit, primum vt sensus stupefiat,quod ea præstant quæ tali virtute sunt prædita,de quibus modo diximus: alterũ quoniam hæc medicamenta naturæ partium nostri corporis,earumq; natiuo calori aduersantur,ne inde in posterũ aliquod particulę insigne detrimentũ accedat. Tertius est scop⁹,vt hæc ipsa medicamẽta nõ solũ symptomati & dolori,sed etiam affectui symptomatis,& doloris causæ prospiciant: ꝙ vtrumq; illa perficiunt medicamẽta,quæ prioribus cõtrariam facultatẽ sortita sunt,hoc est,calida & tenuiũ partium,siquidẽ ex tali mixtione frigidorum & calidorum,non modo vis stupefacientium remittitur & corrigitur,sed etiam illa eadẽ facile ad magis remotas dolentis loci particulas videntur posse deduci; de qua re si quis plura velit,& exactam horum medicamẽtorum componendorum rationem cupiat tenere, nec non varia exempla cognoscere, is præter cæteros adeat Galen. qui loco citato hoc argumentũ tractat vsq; adeo perspicue & copiose,vt nihil præterea possit desiderari. *Stupefacientium catalogus.*

Cæterum stupefacientia medicamenta leniendis doloribus colicis dupliciter solent à medicis administrari,vno modo infusa per sedem; altero assumpta per os. Maxime conueniunt infusa,vt docet Galen. 2. ad Glauc. 6. si dolor in inferioribus intestinis consistat: sicuti potiones, si intestina superiora crucientur: quanquã neq; negandum est,epota medicamenta inferioribus intestinis, & infusa superioribus non exiguam virtutis portionem communicare. Habeatis exempla: *Vsus narcoticorum.*

Clyster narcoticus.

℞ *Decocti chamomeli* ℥ xv.
Olei amygdalarum dulcium ℥ iij.
Philonii Romani. vel eius loco
Requiei Nicolai ʒ ij.
Misce pro clystere.

Ex iis medicamentis aliquid lana excipitur vel aliter conficiuntur glandes, quę forti filio appensæ, quam penitissime debent in rectum intestinum demitti, vt cum libet,facile recipiantur; quod pariter remedium est Galen. 12. metho. cap. 8. Et sit exemplum:

℞ *Philonii Romani* ʒ j.

Vel eius loco grana vj.
Mellis quantum sufficit, & fiat suppositorium.

Ætas stupefacientium medicamentorũ. Quatenus autẽ pertinet ad medicamẽta stupefacientia, quę per os assumũtur, composita vt diximus, simplicibus sunt tutiora: namq; docet Gal.2.ad Glauc.cap.6. nec non 12.meth.c.1. Philonio & omnibus ex opio cõfectis medicamentis, non recentibus, sed tantummodo post annum, aut ad minimum sex menses, vtendũ esse, quod ita facta fermentatione, & noua quadam introducta forma, à singulis medicamẽtis diuersa, illa omnino fiant securiora, quàm si ex tempore præparentur & administrẽtur. Officinę multa habent, quorum superius facta est mentio, sed inter cætera omnia leniendis colicis doloribus philonium Romanum omnium cõsensu videtur habere insignem pręrogatiuã, quod ad ℥ j. circiter, potest exhiberi, secundũ hanc formã.

℞ *Philonii Romani*
Sacchari violati ana ℥ j.
Misce fiat bolus.

Quod si quis cupiat noua medicamenta præparare, tum alii tum maxime Galen. potest amplissimam copiam suppeditare; atque vt abundetis exemplis:

℞ *Castorei*
Croci ana ℨ ij.
Opii electi gr. j.
Seminis anisorum
Hyosciami ana ℨ j. ß.
Mellis quantum sufficit, Misce & fiat electuarium.

Plerią; ferme omnes hoc tempore solent permiscere medicamenta stupefacientia simul cum purgantibus, verbi gratia, electuarium diaphænicon & philonium, de qua re alias diximus.

Cautela I. Postremo etiam de duobus mihi estis admonendi, quæ docet Gale.12. metho. cap.8. Alterum: longe cõmodius & tutius stupefacientia administrari leniendis doloribus, ab humore calidiore prouenientibus, quã à frigidiori causa oriundis: etenim vtrumq; dolorẽ leniunt quidem, veruntamẽ in frigidis doloribus morbũ & causam morbi reddũt deteriorẽ, & curatu difficiliorẽ, quare nec tam frequenter, nec tã copiosẽ, neq; sine maxima necessitate debẽt administrari. In doloribus aũt calidis præterquã quod dolores mitigant, doloris etiã causam iuuant, humorũ tenuitatẽ cogendo & incrassando, nec non illorũ caliditatẽ remittẽdo & tẽperando: quamobrẽ multo audacius, copiosius, & frequẽtius in calidis, quàm frigidis dolorib⁹ ea licet administrare.

Cautela II. Alterum vero est in quo multi nostrates medici, mea sententia, nõ leuiter errant, qui vulgari quodã instituto, nusquam & nunquã stupefacientia medicamenta solent exhibere, nisi quando iam vires deficiunt, ægerq; non longe abest ab interitu: id quod equidem puto fieri non solum temere, sed etiam perniciose: siquidem tantum abest vt debilis alioqui calor innatus tam insignem frigiditatem ferre possit, vt contra ille magis labefactari atque extingui soleat: quare imperiti medici cupientes sensum auferre, vna & vitam nonnunquam auferunt. Sed fortasse nimium digressi, ad institutum nostrum reuertamur.

Tertia ratio leniendi doloris. Diximus de duabus rationibus curãdi dolores colicos, iam tertia superest, quæ causam doloris considerat, ac vere ad curationẽ pertinet, cũ duæ priores fere vnius symptomatis rationem habeant. Cum autem statutum fuerit, causas colici doloris esse plures, ad vestram vtilitatẽ deuenio ad curationem vniuscuiusq; doloris, secundum

dum vnamquamque cauſam, incipiendo primum ab illo, qui ortum habet ex pituita, quam vitream appellant, cuiuſmodi certe dolorem conſtat & facilius, & frequentius cæteris omnibus contingere.

In hoc itaque dolore præcipua nobis ſeſe offert indicatio vacuandi craſſum & pituitoſum humoré, qui cótinetur in inteſtinis: quamobré cómuniter practicantes ſine vlla mora vtuntur purgátib. medicamétis, electuario Indo, electuario diaphænicon, hiera diacolocynthidos, & aliis id genus, quę ducédo humoré noxiũ & efficienté doloré maxime vidétur opportuna. Sic Auic. Paulus, Alex. ac fere omnes, vno excepto Gal. purgát hoſce ęgrotos validiſſimis medicamétis, ſcamonio, euphorbio, agarico, & ſimilibus: ſed vt libere dicã, equidé nó poſſum hanc purgationis rationé probare, de qua cum multa poſſent in mediũ proferri, illud mihi ſatis ſit in præſentia, ſoluentia hæc medicamenta præter methodum ac diſciplinã Galeni, addo præter rationem, adminiſtrari, cum materia nó ſit concocta, & ad purgandũ præparata, necnon vacuatio perficiatur per partes laborantes, ex quo fit, vt noxii humores vel nullo modo, vel non ſine maximo labore educantur, & longe plura excrementa ad ventriculum & inteſtina trahantur, adeo vt dolor ſæpe fiat acerbior, & malum periculoſius. Sic ille iuuenis, cuius meminit Galen. qui antea colicis cruciatibus male afficiebatur, accepto ſucco ſcammonii, quanquam bene & largiter fuiſſet purgatus, poſteriore tempore per quoſdam circuitus ſimili dolore cœpit torqueri: quam quidem noxam Galén. refert in ſcammonium, propterea quia magna humorum copia ad inteſtina procubuerit, iam ante imbecilla, & quaſi fluxionis quidam exortus fuiſſet affectus. Itaque non ſolum reiiciendi, ſed etiam ridendi ſunt inepti illi duo verſiculi:

Synocha, cum colica, phreneſis, ſquinantia & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

quandoquidem nulla ratio concipi animo poteſt, quamobrem de antiquiſſimo & certiſſimo dogmate Hipp. Gal. & omnium rationalium medicorum, quod generaliter crudorum humorum vacuationem prohibet; niſi illi turgeant, morbi iſti in verſiculis contenti magis quam cæteri ſint excipiendi.

Quatenus vero pertinet ad Auicennam, Paulum, Alex. & reliquos qui illa docent eſſe exhibenda, ego quidem cenſeo eos male ſentire: niſi forte hac in re eam moderationem velint adhibere, quam adhibuit Alexand. cuius ſententiam, imo vero ipſa verba tamque maxima notatione digna, mihi libet cómemorare, qui ſcribit ad hunc modum: At per initia purgandi ipſi non ſunt, verum vbi humores prius extenuatos diſſolutoſq; ſenſeris, & nullam amplius inflammationem inteſtina vrgere: ita enim illis vſus non erraueris, nec metues vllum periculum futurum, materia iam concocta & ad vacuationem parata. Qui enim auſi ſunt humores, dum crudi ſunt, aut inflammatio colon exercet, purgare, vel efficacibus vti, iſti ignorant, ſe ægrotantibus auctores fieri & periculorum, & mortis. Hæc Alexand. Hac ſane ipſã ratione, nec Auicen. plane ſibi videtur conſtare, etenim qui aliquando vehementia probat medicamenta, alio loco docet, à vehementibus abſtinendum eſſe: Et ex eis, ille inquit 3. canonis fen 16. tractatu 4. cap. 1. in quibus non eſt conuenientia, eſt vt feſtinatio ſit in dando in potu ſolutiuum deſuper, quoniam fortaſſe eſt oppilatio fortis, & humores & ſquibalæ ſunt plurimæ, & cum peruenit ad ipſam humor deſuper fortaſſe non inuenit penetrationem, & perducit regimen ad timorem maximum. Et paulo poſt: cumque bibitur medicina deſuper, euacuat non

Curatio colicæ ex pituita craſſa.

Reprehenſio Auicennæ

ab vnoquoque duorum, scil. ventriculo & intestinis, imo ex aliis locis, à quibus vacuatio omnino non est necessaria, & illud facit acquirere debilitatem proculdubio. Et iterum: & quandoque accidit vt medicinæ attrahentes ex corpore attrahant ad intestina alios humores malos, & quandoque attrahunt humores excoriantes, quare aggregatur excoriatio & colica simul.

Consulto volui proferre hos locos Auicen. qui præclare omnes propemodum rationes ponunt, quamobrem à soluentibus medicamentis oporteat abstinere: quomodo autem ille defendi possit, qui aduersus decreta Hipp. & Galen. imo vero aduersus seipsum exhibet validissima medicamenta, alii viderint, qui magis illius doctrina delectantur, quam ego.

Lenientia aluum. Prætermissis igitur purgantibus & vehementib. medicamentis, quicquid tandem alii censeant, ægrotos colico dolore laborantes nobis liceat vacuare iis, quæ locum affectum, ventriculum & intestina, leuiter purgare, minime autem ex aliis partibus noua excrementa trahere possint, veluti inter cætera omnia preſtantissima est hiera simplex, cuius imitatione poterunt quoque exhiberi pilulæ alephanginæ, mel rosaceum solutiuum, & alia id genus, quæ si ita ferat occasio, non modo semel, sed etiam bis & sæpius poterunt reiterari. *Vomitus.* Pariter opportuna ac salutaris vacuandi ratio illa est, quæ fit per vomitum, atq; non solum ducit humorem noxium, qui dolorem gignit, aut certe fouet, sed illum simul ab affecta parte reuellit: quamobrem si conijciatis ventriculum reliquiis alimenti & pituita refertum esse, dummodo æger non fuerit difficilis ad vomendum, aut sponte, aut leui aliquo remedio decet vomitum prouocare, quo sæpenumero multa ducuntur excrementa, & res adeo fæliciter succedit, vt aliis deinceps præsidiis non indigeamus. Sed conuenit inter omnes, clysteria hac in re præclarissimam operam præstare, à quibus maiori ex parte solemus curationem inchoare: *Clysteria.* in quorum quidem præparatione & administratione id sedulo est memoria tenendum, quod nos docet Gale. 12. meth. cap. 8. nempe à clysteribus calidioribus & vehementioribus cauẽdum esse: etenim talia medicamenta prætérquam quod maiorem humorum copiam trahunt ad intestina, lentos, crassos & frigidos humores colliquant, rarefaciunt, & in flatus facile cõuertunt, ex quo sæpenumero dolores longe magis augentur quam leniantur. Quamobrem multos ex plebe licet audire, quod à Gal. memoria proditum est, & confirmat experientia, qui testantur colon sibi minus dolere, si nullo cataplasmate, nulla perfusione, nullo demum clystere calidiore vtantur: adeo vt qui generosi animi fortesque sunt, seruata mediocri & opportuna victus ratione, tutius longiore tempore sanentur, quam qui violenter calefacientibus vtuntur. Namque in huiusmodi succis frigidis & crassis, inquit Galen. à nullo tam metuendum est, quam à calore, qui eos liquet atque in flatus conuertat, sed digerere non valeat. Quo loco arguendi sunt, non solum multi nostrorum temporum medici, sed etiam nonnulli antiquiores, qui statim procurandis huiusmodi doloribus, vehementiora & calidiora clysteria aggrediuntur, ex centaurea minore, colocynthide, turbith, hiera Logadii; electuarium diaphęnicon, benedictæ, & similibus. Itaq; ad hanc rem sunt accommodata clysteria leuia, quæ conficiuntur ex medicamentis vere anodynis, & quæ præterea possint flatus dissoluere, de quibus iam satis diximus.

Pituita vt cõcoquenda. Interea humores hi frigidi, lenti, crassi, diligenter sunt attenuandi, incidendi, concoquẽdi, & ad commodam vacuationẽ præparandi, ad ꝙ perficiendum munus, vt de clysteribus diximus, ea præcipue sunt accommodata, quę non admodũ calefaciant.

ciant, & fint tenuium partium, qualia funt decocta, conferuæ, fyrupi, ex mentha, betonica, hyffopo, feminibus odoratis, mel rofaceum, oxymel fimplex, aromaticum rofaceum, diacyminum, & alia huiufmodi. Inter cætera Gal. maxime probat allium, vtpote quod attenuet, flatus difcutiat, & minime omnium fitim inferat, adeo vt folitus fuerit rufticorum theriacam illud appellare: fic idem Gal. laudat theriacam, quæ quidem videtur poffe frigidum & craffum humorem non modo calefacere atq; extenuare, fed etiam latente quadam ratione diffoluere & confumere, ad quem modum nos quoq; vti confueuimus mithridato electuario de baccis lauri, & aliis huiufmodi medicamentis, partim antea, partim ex tempore paratis, inter quæ caftoreum videtur habere infignem prærogatiuam. Habeatis exemplum.

℞ *Caftorei optimi* ℈ *ij.*
Piperis albi.
Cinnamomi ana ℈ *ß.*
Spicæ gr. v.
Mifce & cum melle rofaceo fiant pilulæ tres exhibendæ.

Iis porro vel fimilibus medicamentis cocta & præparata materia, opportune hoc tempore ad illa clyfteria tranfeundum eft, quæ non fint quidem acerrima & vehementiffima, fed tamen prioribus efficaciora, & quæ purgandi vi quoque modo non fint deftituta.

℞ *Chamomæli M ij.*
Centauriæ minoris M j.
Seminis carthami ℥ *ij.*
Fiat decoctio in aqua.
℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis rofacei.
Olei rutacei ana ℥ *iij.*
Mifce pro clyftere.

Imo vero hoc tempore neq; vfus medicamentorum purgantium prorfus eft negligendus, quæ tamen nullo modo fint vehementia, vt fupra diximus: & inter cætera docet Auicenna, cauendum effe ab agarico, quod creditur peculiari malitia inteftinis & huic malo noxium effe. Ergo fint medicamenta leuiora, & potius lenientia quam foluentia, qualia funt ea, q̃ fupra fuere propofita. Quod fi tandem vehementioribus fuerit opus, illa exhibeantur non nifi fumma cum præmeditatione, & admodum moderate, quæ quidem medicamenta eo potiffimum tempore videtur magis opportuna & ferme neceffaria, fi clyfteria fruftra imponantur, vt neque purgent, neq; illa ipfa exeant aliquando: nec non fi laborent inteftina fuperiora, ad quæ ex partibus inferioribus non ita facile medicamenta poffunt peruenire.

Etfi verifimile eft, quæ hactenus funt propofita remedia, fatis effe ad integrã curationem doloris colici pituitofi: veruntamen fi ille fuerit adeo contumax, vt longiore tempore perfeueret, iam neceffarium eft aliam rationem amplecti, quæ non minus ad curationem, quam ad præferuationem videtur pertinere: itaq; ante omnia diligenter eft animaduertendum, quonam modo, & propter quam caufam pituita generetur, an propter intemperatam victus rationem, an potius propter frigidiorum ventriculi & inteftinorum intemperiem, quod vtroq; modo conftat, hunc humorem poffe generari, quod fi iftud fieri contingat propter corruptã victus & vitæ rationem, probe inftituta alimentorum quantitate, qualitate, ordine,

& cæteris capitibus, quibus vniuersâ hęc res perficitur, forte aliis remediis opus nō fuerit: sin vero intelligamus hunc humorem generari ac foueri propter intemperiem ventriculi & inteſtinorum, tunc neceſſarium eſt his partibus ſpeciatim proſpicere, de qua re ſatis diximus, tractantes de affectibus ventriculi; ſed tamen nolo ſilentio præterire duo inſignia remedia, quibus familiariter medici & vtiliter vti cōſueuerunt: alterum eſt ius galli veteris, de cuius præparatione & vſu iam tractauimus diffuſe: alterum eſt potus & balneum aquarum thermalium calidarum, quales ſunt ſulphureæ & ſimiles, quas inter cęteros maxime laudat Alex. qui quidem, quod mea ſententia eſt magna obſeruatione dignum, neq; hactenus ab aliquo obſeruatum, videtur concedere haſce aquas in potione, loco vini, in prandio & cœna, qui ſcribit ad hunc modum: At vt ex huiuſmodi aquis bibant ipſis concedendum, habent enim vim abſtergendi & expurgandi, ſi quid viſcoſum tum ventriculo, tum inteſtinis infixum deprehendatur, ac ſubinde reſtituunt, totumq; morbum prorſus perſanant. Hactenus Alex. Atq; eum loqui de potu in prandio & cœna, inde colligitur manifeſte, quod ſtatim poſt hæc verba ſubiungit: tantum de victu dictum ſit. Equidem non ignoro multos aquis thermarum vti conſueuiſſe quotidie pro coquendis ferculis, nonnullos illas quoq; permiſcere conſueuiſſe cum vuis tempore vindemiæ, pro conficiendo vino: ſed quod liceat eas propinare in prandio & cœna ſimul cum cæteris alimentis, loco vini vel alterius potionis, id profecto nunquam audiui aut legi apud quenquam, præterquam apud Alex. hoc in loco: de qua noua cognitione in pręſentia nolo meum iudicium interponere, interea vos quoq; cogitabitis, & alio tempore meam ſententiam audietis.

Ius galli veteris. *Potus thermarum.*

Colica ex flatibus.

Poſt dolorem colicam ex pituita, ſequitur dolor ex flatibus, quem ſimiliter diximus ortum ducere ex cauſa frigidiore; quanquam ſciendum eſt ex Gal. 3. de ſymptom. cauſis cap. 7. flatus potius ex calore debili, quam frigiditate generari, adeó vt illi effici nequeant abſoluta frigiditate, aut vehementi caliditate, vt ferme exterius videmus euenire. Nā quemadmodū dicit Gal. frigidiſſimæ conſtitutiones, maxime ſpirante borea, ſerenæ fiunt, calidiſſimæ item, quales ſunt æſtatis tempore, ambientem aerem purum reddunt, quæ vero inter has mediæ ſunt, nebulas gignunt; ita in animantibus, neq; in ſumma caloris imbecillitate, neq; cum is vehementer valet, ſed cum medium obtinet locum, ſolet flatuoſum excrementū generari, quod quidem Gal. nobis perſuadet fieri in locis, quæ in ventriculo ſunt, cum humores quidam pituitoſi ibi contenti, vel cibi in vapores reſoluuntur à debili calore. Cum igitur & pituita & flatus originem habeant vel ab eadem, vel ſaltem ſimili cauſa, minime eſt mirum, ſi pariter vtriuſque doloris eadem fere eſt curatio: quod eo magis ſtatuendum videtur, quoniam ferme ſemper vtraq; , & flatus & pituita ſimul adeo cōmiſcentur & confunduntur, vt vix liceat alterum ab altero ſeparare. Primum autem neceſſe eſt illud nouiſſe, vtrum flatus coniungantur cum materia pituitoſa, an ſoli dolorem faciant: quod ſi vtrumq; adſit, curatio quoq; mixta eſſe debet, quæ partim noxii humoris, partim flatus rationem habeat. Sed eſto, ſint flatus ſine materia, tunc vnica nobis ſeſe offert indicatio illos diſcutiendi, & roborandi inteſtina: id quod pręſtant imprimis clyſteria ex idoneis medicamentis præparata; & ſit exemplum.

Clyſter pro flatibus.

℞ *Seminum aniſorum.*
Fœniculi.
Cymini.

Dauci.

Dauci.
Ammeos ana ℥ j.

Hęc apud Gal. vt ſupra diximus, oleo incoquebantur, & ſi aliqua fuiſſet coniectura, dolentes partes præterea aliquo frigido affectu laborare, ille addere ſolebat rutam, grana lauri & ſimilia. Fiat ergo decoctio vel more Galen. in oleo, vel vt nos conſueuimus in aqua.

℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſati.
Olei chamomælini completi.
Rutacei ana ℥ ij.
Miſce pro clyſtere.

Ex his medicamentis, quæ flatus diſſoluunt, glandes quoq; parari poſſunt, nec non ſedes ipſa oleo rutaceo, liliorum alborum, aut conſimili, non inutiliter inungitur, & aſſidue fouetur. Si quis cupit habere quoq; exemplum glandis, illud tale eſt.

Suppoſitoriũ pro flatibus.

℞ *Cymini puluериſati ʒ ij.*
Rutæ ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ j.
Mellis quantum ſufficit. Miſce pro duobus ſuppoſitorijs.

Alii familiariter vtuntur clyſteribus ex vino generoſo, ex ſapa, ex lotio, & aliis rebus acrioribus, quæ quidem videntur aliquando vel aſcendentibus vaporib. ad partes ſuperiores, vel inteſtina irritando, vel aliter, maius incommodum quam emolumentum attuliſſe: quare ſi quis voluerit illis vti, commode permiſcenda ſunt oleum chamomælinum, anethinum, adeps gallinaceus, & cætera, quæ eorum acrimoniam lenire poſſunt: & ſit exemplum:

℞ *Vini cretici ℥ x.*
Olei chamomælini completi ℥ vj.
Miſce pro clyſtere.

Sed neq; leuia quędam & lenientia medicamenta, vt hiera ſimplex, manna ex iure diſſoluta, terebinthina Cypria, ad hanc rem inepta cenſenda ſunt, non ſane quod illa flatus purgare valeant, ſicuti cæteros humores, ſed quoniam ita irritata virtute expultrice, ductibuſq; apertis, flatibus quoq; aliquis exitus facile pateat. Prętere multa ſunt quæ peculiari quadam vi creduntur flatus diſſoluere, de quibus ſæpe diximus, vt ſemina aniſorum, & omnia odorata, diacyminum, aromaticum roſatum, conſerua roriſmarini, betonicæ, ac demum ne ſingula recenſeam, mithridatum, & theriaca, quæ forte reliquis omnibus ſunt efficaciora, neq; ſolum diſſoluendo flatus, ſed etiam alterando ventriculum & inteſtina, ad hoc negotium ſunt plurimum accommodata. Hoc idem perficiunt nonnulla externa præſidia, inunctiones, fomenta, ſacculi, & ſimilia.

℞ *Origani.*
Pulegii.
Calamenthi.
Chamomæli.
Menthæ ana M ß.
Seminum aniſor.
Fœniculi.
Cymini ana ℥ ß

Spicæ

Spicæ ℥ j ß.

Contundantur omnia craſſo modo pro fomento ſicco, vel quandoq; bulliāt in aqua, interdum & in vino, pro fomento humido.

Hoc poſtremo noſtro tempore didicerunt deſtillatores elicere oleum ex ſemine aniſorum, ex cinnamomo, & aliis aromatibus, quæ olea & interius ſumpta, & exterius adminiſtrata præclariſſime faciunt ad diſcutiendos flatus.

Cucurbitæ appoſitæ. Demum vero præter cætera omnia, ſi dolor ex ſolo flatu originem habeat, qui amplius à materia non foueatur, ſcribit Gal. 12. meth. 8. non tantum dolentibus inteſtinis, ſed qualibet etiam corporis parte, nullum magis preſentaneum remedium inueniri, quam ſi cucurbitula cum multa flamma laboranti loco apponatur; videbitur, inquit Gal. hoc tibi preſidium, in hiſce affectibus incantamenti ſimile quid efficere, ſiue ii in inteſtinis, ſiue in qualibet corporis particula fuerint excitati: illico enim cucurbitula admota illi qui flatuoſo ſpiritu cruciantur, tum à dolore liberi, tum omnino ſani redduntur. Quos vero non modo ſpiritus flatuoſus, ſed etiam humor quiſpiam, vnde flatus oritur, male habeat, tunc ad tempus dolor reuertitur, ſed tamen tandem ſedatur. Videatis hanc totam ſeriem, & quæ ſequūtur, apud Gal. qui præclare vſum cucurbitæ in flatibus docet. Huius quidem remedii omnes faciunt mentionem, & inter hos Aetius, qui probat vſum cucurbitulæ appoſitæ non ſolum parti laboranti, ſed in quacunq; corporis parte.

Colica ex humorib. bilioſis. Poſt curationem doloris colici ex pituita & flatibus, ſequitur curatio doloris ex humoribus bilioſis & calidioribus, qui poſſunt contineri vel in cauitate, vel in tunicis inteſtinorum, in quibus curandis illa eſt principalis indicatio, vt huiuſmodi humores primo quoq; tempore educantur, ſicuti diximus de pituita. Ergo ſi coniiciamus humorem contineri non modo in inteſtinis, ſed etiam in ventriculo, vomitus eſt opportuniſſimus, etenim ſi vomitio intermittatur, non ſolum fiunt dolores colici, ſed etiam quandoq; ſuperueniunt conuulſio, ſyncope, & alia grauiſſima pericula, ſicuti euenit illi adoleſcenti, cuius meminit Gal. 12. meth. circa fin. qui poſt bibitam aquam tepidam, humorem quendam æruginoſum euomuit, quem exactam & pulcherrimam eruginem dixiſſes. Quamobrem vel ſponte immiſſis digitis in fauces, vel leuiore aliquo preſidio protinus expedit vomitum prouocare. Sin autem noxius humor magis occupet inteſtina, per ſedem illa infundere oportet, quæ illum commode elicere & purgare poſſint: hæc autem, vt omnino detergentia ſint, neceſſe eſt. Sed cum plurima huiuſmodi medicamenta mordicent, ex iis aliquid ſeligendum eſt, quod omni morſu careat, inter quæ equidem puto præſtantiſſimum eſſe cremorem ptiſanæ, qui non ſolum noxios humores detergere, ſed etiam illorum acrimoniam poteſt obtundere: ad quem modum & alia parari poſſunt clyſteria, ex decocto foliorum maluarum, violarum, lactucæ, oleo violato, roſato, & ſimilibus. Quod ſi neq; vomitu, neq; clyſteribus liceat pertinacem humorem educere, iam res perficienda eſt medicamento, minime autem ſcammonio, aut alio vehementiore, quod multi imperite faciunt, ſed cum alio leuiore, quod ex vno ventriculo atque inteſtinis humores purgare, minime ex aliis partibus noua excrementa trahere poſſit; quale inter cætera omnia Galeno probatur hiera ſimplex, quę poteſt exhiberi vel ſola, cum melle roſato facto bolo, vel quod ego familiariter facere ſoleo, aqua illi permiſta portione caſſiæ, quæ quidem poteſt acriorem humorem non ſolum leuiter purgare, ſed etiam illius acrimoniam remittere. Et ſit exemplum.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis.*

Floris

Floris cassiæ nouiter extractæ ana ℥ ij. ß.
Misce & cum sacharo fiat bolus.

In hac, ad summam, differentia doloris colici probo ego oleum amygdalarum dulcium, de quo alias diximus, quod ad ℥ vj. vel viij. circiter, poteſt exhiberi: ſiquidem præclare poteſt & lenire aluum, & omnem humorum acrimoniam retundere.

Externa. Si extrinſecus aliquo remedio leniendus eſt dolor, ſiue inunctionibus, ſiue fomentis, ſiue aliter agere velitis, ſint omnia frigida, ex oleo roſato, cydonioruꝫ, ex maluis, violis, & ſimilibus: potiſſimum vero atq; optimum eſt balneum aquæ dulcis, quod preclariſſime poteſt & refrigerare & humectare, ſicuti alias diximus. Verum hac in re principem locum obtinet victus ratio, quæ debet ex alimentis cōſtare boni ſucci, facilis concoctionis, qualia ſunt alica, ptiſana, piſces optimi, lactuca, endiuia, quidam fructus, pruna, mala punica, vinum oligophoron; aqua frigida, in ſumma victus ratio tota ſit humidior & frigidior: cauendum à cunctis acribus alimentis & medicamentis, cataplaſmatis, fomentis, vino antiquo; adeo vt neceſſe ſit fateri admodum præclarum & eruditum fuiſſe illum medicum Italum, cuius meminit Paulus lib.3.cap.43. ita inquiens: Hoc modo affectis medicus quidam per Italiam curam adhibuit ſuſpectam ſane atq; infidelem, frigorificam ſcilicet, multumq; temerariam victus rationem de induſtria commentus: namq; lactucas crudas & refrigeratas, intybumq; vel vltra ſaturitatem deuorandum ipſis largitus eſt: præterea vuas, mala, & id genus frigida, non tantum poteſtate, ſed etiam actu: vinum raro admodum concedebat, neq; niſi aqua gelida dilutum: aquam vero frigidam, vel poſcam etiam frigidam propinabat, ab omni autem re calida abſtinebat, atq; ita ſane complures à morbo vindicauit, quoſdam ex illis etiam qui in herculeum morbum, reſolutionemque membrorum prolabi cęperunt, præter omnium opinionem perſanauit. Sic Aetius mentionem facit quorundam ægrorum, qui laborantes doloribus colicis propter billioſos & acriores humores, remediis frigidis ſanati ſunt: ſic noſter Gal. narrat duas hiſtorias 12. metho. c.7. quas mihi libet ad veſtram exercitationem breuiter examinare, vt intelligatis quam ea, quæ hactenus à nobis tradita ſunt, Galeni pręceptis & artis operibus conueniant. Prima pertinet ad quendam ægrotum quadragenarium, qui huiuſmodi cruciatus dolore à fomentis, tum humidis tum ſiccis, cataplaſmatis, clyſteribus, & aliis calidioribus pręſidiis non modo nihil eſt ſubleuatus, ſed etiam quam maxime exacerbatus: ſiquidem ab oleo rutaceo per ſedem infuſo, itemq; à caſtoreo deterius habuit: hinc accedentibus fortaſſe aliis indiciis, de quibus ſatis diximus, coniecturam fecit Galen. hunc ægrotum torqueri doloribus ex acribus & calidioribus ſuccis, qui in tunicis inteſtinorum eſſent immerſi: namq; inter cætera id argumentum ſumptum à iuuantibus & nocentibus, tum ad alia multa, tum præcipue ad cognoſcendos morbos, & illorum cauſas eſt commodiſſimum, quod iam diu traditum eſt ab Hip. duobus illis verbis: Oſtendit autem curatio. 2 apho. 22. Cum igitur Gal. ſecum ſtatuiſſet, mordentes ſuccos in tunicis inteſtinorum contineri, qui præterea corrumperent tum ea quæ inferius eſſent infuſa, tum ea quæ per os ſumebantur, primum inſtituit commodam victus rationem, qualis ſupra eſt poſita: at vero quoniam hoc ad abſolutam morbi curationem vix videbitur ſatis futurum eſſe, iam confirmato iudicio, & doloris cauſa ſatis cognita, quod æger tali alimento minorem cruciatum percepiſſet, vitioſos humores purgandos exiſtimauit, non ſane ſcammonio, colocynthide, non electuario

Hiſtoria.

rio diaphænicon,non aliis validiſſimis medicamentis, quibus noſtrates medici vtuntur frequentiſſime,ſed vna tantum hiera ſimplici; qua quidem ad purgãdos huiuſmodi humores,vna cũ Gal.credendum eſt nullũ præſtantius medicamentũ poſſe inueniri.Cum autẽ hic ægrotus dolorib.& inedia duob.menſib. conſumptus eſſet, Galen.ſemel illum purgare non eſt auſus, aurei illius præcepti memor; vbi fames laborandum non eſſe: ſed ex quibuſdam interuallis moderate hoc ipſum tentauit perficere,adeo vt nullo prætereà adhibito præſidio, hominem quindecim diebus circiter prorſus ſanauerit.

Hiſtoria alia. Altera eſt hiſtoria Galeni cuiuſdam iuuenis, priori ægroto ætate prope paris, qui ſæpe antea colicis doloribus affici conſueuerat: hic accepto ſucco ſcammonii purgatus eſt; neque enim defuerunt omni tempore homines ignari & temerarii, qui aduerſus methodum à diuinis hominibus iam diu traditam, principio morborum,nullaq; ſumpta indicatione de loco affecto, purgantia medicamenta audent exhibere. Cum igitur ille copioſe fuiſſet expurgatus,quanquam primo,ſecundo, & tertio dieb.inſtituta opportuna balnei & victus ratione,mediocriter ſe habere videbatur,tamẽ priore nocte euomuit,quæ antea acceperat, & die tertia reddidit per aluum plura quam ciborum portioni reſponderent;deinde quarta die etiam magis perſenſit ſibi ventrem dolere: cum autẽ ſe in balneo frigus imprudenter accepiſſe exiſtimaret,rutaceum ſibi oleum per ſedem infundendum curauit, à quo nõ ſolum vehementiſſime fuit vexatus,ſed etiam liquidam deiectionem copioſiſſime excreuit,quod facile demõſtrauit,à toto corpore aliquid ad loca ventris adhuc deferri:itaq; deinceps per circuitus ſimilis redibat cruciatus: ex qua rerum ſerie ac ſymptomatib. Gal.intelligens, noxam ex ſcammonio ad inteſtina procubuiſſe,quæ prius fuerant imbecilla,hunc in modum curationem aggreſſus eſt: primum colica omnia pręſidia abiicienda curauit,deinde victus rationem inſtituit plane medicamẽtoſam,hoc eſt,alicam ex aqua decocta,& mali punici granis præparatam, auſteros quoſdam fructus, & alia quæ fluxionẽ reprimere, & debilia inteſtina roborare poſſent, tunc die quarta theriacã propinauit;ex quibus ſimplicibus remediis æger ſanus redditus eſt,vt poſthac ad conſueta munia reuerſus,nullum amplius ſenſerit incommodum.Sed de dolore colico ex humoribus calidioribus ſatis.

Iam vero illud in pręſentia eſſet reliquum, vt ageremus de dolore oriundo propter obſtructiones inteſtinorum, ſed nimis longum foret omnia perſequi, itaq; cæteris prætermiſſis differentiis,quæ non niſi rariſſime ſolent contingere, de vna obſtructione ex multo & duriore excremento agendum eſt, quæ frequenter dolo-

Hiſtoria. res colicos ſolet excitare. Noui ego & viſitaui monialem, quæ continuos dies 22. nunquam potuit ex aluo deiicere,vnde in maximos incidit dolores, à quib. tamen libera demum euaſit. Gal.hac in re duo proponit præcipua capita curationis, capit. 94. artis medicæ, primum vt ſicciora & duriora excrementa molliantur: alterum vt poſtquam fuerint emollita,educantur. Sunt emollientia humida & pinguia, ſiue ſupra aſſumantur, ſiue infra infundantur: ſed inter cætera oleum videtur habere magnam prærogatiuam,ſiue id fuerit oleum commune, ſiue amygdalarum dulcium,ſiue alterius generis: quare iſtis ægrotis commode olea, vel vnum vel alterum propinantur, vel ſola,vel ſimul cum iure,aut per ſedem infunduntur: ſic opportuna ſunt clyſteria ex decocto maluarum, altheæ,ex iure pingui,& ſimilibus; ſic fercula omnia & alimenta,quæ aluum poſſunt mollire,ad hanc rem ſunt imprimis accommodata:huiuſmodi ſunt iura pinguia,decoctum atriplicis, maluæ, ſpinachiæ, imo

vero & ipsa olera ex multo oleo præparata, & alia quæ habent eandem rationem. Porro emollitis iam fecibus illas ducere oportet, id quod primo efficiunt clysteria acria, exempli gratia, ex decocto mercurialis, betarum, furfuris, ex melle rosaceo, benedicta, electuario diaph. & similibus. Sit exemplum.

℞ *Decoctionis betarum & furfurum lib. j.*
Mellis rosati ℥ iij.
Electuarii diaphanic. ℥ iij.
Misce pro clystere.

Verum neq; medicamenta hoc tempore inepta censenda sunt, ac potissimum si feces in superiorib. intestinis contineãtur, quæ leuia sint, minime vehementiora: qualia sunt, cassia, & singulari quadam prærogatiua Aloe, quod speciatim stercorarium medicamentum appellant, & omnia, quę ex aloe conficiuntur, hiera simplex, pilulæ aloephan. & similia: pleriq; omnes maxime laudant ius galli veteris, ex certis accommodatis medicamentis pręparatum, quod ex iure mollitiē, ex medicamentis acredinem acquirit, vnde vtriq; scopo à Galen. posito potest satisfacere.

Cæterum hoc loco minime videntur prætermittenda duo auxilia à veteribus excogitata, non solum plane noua, sed etiam digna admiratione: vtriusq; meminit Alex. lib. 10. Primum tale est, folle fabrili, quo vulgo accenditur ignis, in anum immisso, flatus in ventrem emittitur, adeo vt intestina & venter vniuersus distendãtur, deinde folle extracto protinus clystere infunditur ex hydrelæo, id est, aqua & oleo, & momento nitri, hoc clystere, inquit Alex. omnia quæ intestinis & ventre continentur, vna cum clystere euacuabũtur, siue stercus, siue humor, siue spiritus flatuosus fuerit, adeo vt admireris. Sed huius præsidii longe ante Alex. meminit Hipp. & quidem accuratius, qui scribit hunc in modum 3. de morbis cap. 15. Follem fabrilē indito, & in ventrem flatum immittito, à quo & venter, & intestina distendantur, deinde extracto folle clystere adhibeto, sit autem infusum præparatum non ex valde calefacientibus, sed ex iis quæ excrementa dissoluunt & colliquant, postea obdurata per spongiam sede, in aqua calida resideat, continens clysteris infusum, & si hoc infusum susceperit, & rursus dimiserit, sanus euadit. Hæc Hip. Hoc remedio ego nunquam sum vsus, neq; aliquem vtentem audiui aut legi, preter vnum Amatum Lusitanum, qui centuria prima curationum medicinalium vltima, testatur se eo semel & fæliciter vsum fuisse. Alterum remedium constat ex pilula plũbea, quæ ab ægroto ore est assumenda: quę res vsq; adeo videtur inepta & absurda, vt nil ineptius esse possit. Quæso enim quomodo plumbum potest conuenire in ducendis excrementis? nisi forte quis credat, id fieri suo pondere & grauitate: quod item absurdissimum videtur. Itaq; licet mirari, neminem fuisse hactenus, qui hunc locum obseruauerit, & huius remedii aliquam rationem reddiderit. Ego vero dum aliquãdo hanc rem cogitaui, in eam veni suspicionem, Alex. pro plumbo stibium, quod vulgo antimonium vocant, intelligere voluisse: quam quidem suspicionem mihi faciebant multa, neq; leuia argumenta. Nam primum plumbi & stibii eadem fere est intemperies & natura, adeo vt non desint viri doctissimi, qui id tantum discriminis inter vtrumque esse contendunt, quod plumbum in igne liquescat, stibium vero nunquam, sed facile teratur in puluerem: quare quicunque vtriusq; historiam scribunt, post vnum statim de altero tractationem faciunt.

Auxilium admirandũ.

Remedium aliud.

Deinde si Alex. sententiam animaduertatis, facile intelligetis, id ex plumbo cata-

catapotium, tanquam soluens medicamentum proponi: siquidem ille docet, minime inter initia, neque omni tempore, sed tantum apparente concoctione illud exhibendum esse: nisi enim secutura fuisset purgatio, frustra & inepte illā animaduersionem posuisset. Quæ demum coniecturę illo quoque argumento possunt cōfirmari, quod Alex. pilulam ex plumbo euphorbio copulauerit, quod constat inter omnes, pituitam & aquam educere. Antimonium autem soluere, & validissime soluere, notius est quam vt indigeat longiore confirmatione. De quo illud vos admoneo, etsi multi opinantur, hoc inuentum fuisse recentiorum, tamen Dioscoridem purgantis antimonii facultatis mentionem fecisse, cap. de elaterio.

Post traditam curationem dolores colici, & generaliter & secundum vnamquamq; differentiam, vt habeatis omni ex parte integram tractationem, duo videntur restare adhuc: vnum victus ratio; alterum medicamenta, quæ agunt à tota substantia. Sed quoniam de victus ratione iam plurima tradita sunt, ex quibus facile vnusquisque potest probe illam instituere, nolo iam prolixior esse, properans ad ea medicamenta, quæ latente quadam vi & proprietate creduntur colicis doloribus prodesse.

Medicamēta occulta. Illud autem primū debetis memoria repetere, quod alias diximus ex Galeno 1. de medicamentis secundum genera 9. de simp. med. & aliis locis, huiusmodi medicamenta sola experientia posse intelligi, illaq; non manifestis qualitatibus, sed recondita quadam vi, quam vocant proprietatem totius substantiæ, morbos iuuare, qualescunq; illi fuerint, à quacunq; causa originem habeant, & in quolibet morbi tempore. *Stercus lupinum.* Multa autem ad colicos dolores à multis solent proferri: apud Galen. 10. de simp. med. principem locum obtinet stercus lupinum, qui testatur se nonnullos vidisse illo vtentes non amplius hoc affectu correptos, & correptos id non grauiter passos, sed neq; post paucum temporis: imo vero Gal. probatur hoc remedium non modo ore assumptum, sed exterius etiam appensum: de cuius præparatione, appensione, & vtendi modo, loquitur diffuse, vt nos propterea in hac re explicanda non oporteat esse longiores. Auic. 3. canonis fen 16. tractatu 4. cap. 14. maxime probat *Intestinum lupi.* intestinum lupi exsiccatum, & in puluerem deductum, & stercori longe anteponit: quem pleriq; omnes hoc tempore imitantur, neglecto stercore, quod forte abhorrent, familiariter vnum lupi intestinum præparantes, quod vulgo solet exhiberi ad ʒ j. cum vino. Gal. pariter 11. de simp. med. laudat auem pusillam, quam alaudam vo- *Alauda.* camus, cuius aduersus colicos vtilitatem, inquit, se satis expertum fuisse: imo vero cum hæc auis Græce κορύδος dicatur, Gal. simul Corydalis cuiusdam herbæ mentionem facit, quam inquit colicis conuenire: quam quidem herbam ego sum nescius, an aliquis in præsentia nobis possit indicare. Rhasis hoc in loco plurimum com- *Cornu cerui.* mendat cornu cerui vstum, redactum in puluerem: & ita non desunt alia propemodum infinita. Sed Alexa. hac in re & Galen. & omnes medicos facile superat, *Alexan. Tral. superstitio.* qui non tantum probat stercus lupinum, intestinum cæcum porci, alaudam, & alia multa natura constantia, sed etiam nonnulla, quæ arte licet effingere: namq; in lapide medico insculptum nescio quem Herculem, erectum, suffocantem leonem, & inclusum in annulum aureum, ægro gestandum porrigit: sic annulum ferreum in hunc modum præparat: illius circulum octangulum effici, atq; ita in octangulum inscribendum præcipit: fuge, fuge bilis, alauda quærebat. Audiatis vero, qualenam de hoc remedio encomium & testimonium afferat, qui scribit ad hunc modum. Huius magnam habui experientiam, & absurdum putaui tantum medicamentum, natu-

naturali vi colico aduerſum, vos celare: ſed vos moneo ne quibuſcunque, ſed tantum virtuti ſtudioſis, &, qui eiuſmodi poſſint conſeruare, velitis communicare, quod etiam diuinus Hip. præcepit, his verbis: Res quæ ſacræ ſunt ſacris hominibus oſtendantur, prophanis autem hominibus non item. Præparetur vero dictus annulus 17. vel 21. die lunæ. Hæc Alex.

Quoniam vero temporis anguſtiæ non patiuntur vt ſingula perſequamur, quæ ad exactam huius loci examinationẽ pertinent, ſatis fuerit in præſentia, quam putamus Galeni & veriorem eſſe ſententiam, vobis explicare: itaque vno verbo ſic puto ſtatuendum eſſe; rerum omnium quæcunq; natura conſtant, ac vere ſunt ſubſtantiæ, latentes proprietates & admirabiles vires eſſe recipiendas, contra vero fictas imagines, characteres, ſigna, & quæcunq; ars poteſt effingere, ac mere ſunt accidentia, vt quę ſine ſubiecta materia nequeant conſiſtere, tanquam ſuperſtitioſa & vana eſſe prorſus reiicienda. Ad quem modum legimus Gal. res naturales & ſubſtantias probare, artificioſas autem & accidentia deſpicere & damnare. 10. de ſimp. med. verba faciens de vi ſaliuæ aduerſus beſtias hominem interficientes, hæc habet: Pollicitus mihi quidam incantationem ſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret; vbi illam ſemel dixiſſet atque expuiſſet, ſcorpio mortuus eſt: at poſtea ego ſine incantatione, à ſola ſaliua vidi occiſum ſcorpium, idq; celeriter à ſaliua hominum eſurientium & ſitientium, quia eſt acrior. Ac rurſus 9. de ſimp. med. de iaſpide viridi ſcribit huncin modum: Proprietatem nonnullis lapidibus quidam ſuo teſtimonio adſcribunt, qualem reuera habet iaſpis virens, nempe ſtomachum adhæſu ventriſq; os adiuuat: quem nonnulli quoq; annulis inferunt, ſcalpuntq; in eo draconem radios habentem, veluti rex Nechepſos memoriæ prodidit: ſane huius quoq; lapidis ego abunde periculum feci, & collo ſuſpendi, ita vt lapides os ventriculi contingerent: apparebant autem nihilo minus prodeſſe, etiamſi ſculpturam non haberent. Sic 6. de ſimp. med. in principio, non dubitauit Pamphilum deſpicere & irridere, qui in quodam tractatu de herbis ad aniles fabulas ſimulq; ad præſtigia quædam inania ſe conuertit, nonnullis vtens incantationibus, quas colligendis herbis admurmurare conſueuerat. At poſtremo, ne ſingula loca recenſeam, quæ apud eum plurima ſunt, lupini ſtercoris, de quo ſupra diximus, admirabilem vim explicans, hoc, inquit, obiter dictum ſit, ſi quis inuenietur, qui ſic ſuſpenſis fidem habere velit: dico autem ſic, quoniam ſubſtantia eſt quæ ſuſpenditur, non voces barbaræ, vt quidam præſtigiatores facere ſolent, quoniam & alias ſum expertus alias ſubſtantias, q̃ in aliis affectib. ſimiliter operentur. Neq; vero me ab hac ſententia remouet Alex. teſtimonium & auctoritas, qui vt ſua carmina & incantationes defenderet, Galenũ ſibi facit patronum, quaſi ille propria tractatione palinodiã cecinerit, & omnia retractauerit. Honeſtum eſt, inquit Alexander, morbum vincere, & omni machina ægrotis ſuccurrere: nam diuiniſſ. Gal. qui ne eſſe quidem carmina putauit, longo poſt tempore, multoq; vſu multum ipſa poſſe deprehendit: audi igitur verba ipſius, quæ de medica Homeri tractatione reliquit, habent autem huncin modum: nonnulli putant incantationes anicularum fabulis eſſe perſimiles, quemadmodũ ego quoq; diu exiſtimaui: temporis autem progreſſu, ab iis quæ euidenter apparent perſuaſus, fateor vim ipſis ineſſe: nam & in percuſſis à ſcorpionib. iuuamentum ex eis ſum expertus, nec minus oſſib. gutturi infixis, quæ carmine ſtatim extrahuntur. Hæc Gale. referente Alex. Ego vero id non verebor affirmare, huiuſmodi ſomnia & figmenta, quę neſcio quomodo hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitione occupant, tam

Superſtitioſa remedia damnantur.

diu à certissimis Gal. placitis esse longe aliena: atq; id primum me mouet, quod certo scio Gale. de medica Homeri tractatione nullum librum conscripsisse, quandoquidem videtur vix fieri potuisse, quin aut proprio suorum librorum catalogo, aut cæteris libris illius semel mentionem fecerit. Etenim quanquam ille semel & bis pollicitus est, se librum de hac materia scripturum fuisse: tamẽ nusquam & nunquã de carminibus, characteribus, & aliis huiusmodi superstitionibus se acturum promisit, sed de medicamentis quæ natura & substantia constant, & quę agunt proprietate totius substãtiæ: atq; hæc certo certius est vera & legitima inscriptio illius libri, qui desideratur, minime autem de medica Homeri tractatione, vt nonnulli somniant, quos audio eiusmodi inscriptionis ingeniosæ eam rationem reddere, quod Homerus doceat aliquando fluentem sanguinem verbis & characteribus suppressum, aliosq; affectus diuersis mysteriis sanatos fuisse. Sed finio, dicoq;, si Gal. verbis, carminibus, & similib. superstitionib. tam præclarum dedisset testimonium, quale affert Alex. ille rem tradidisset ab omnium illustrium philosophorum & medicorum auctoritate abhorrentem, & propriis dogmatibus dissentientem, demum ab omni ratione alienam, id quod fortasse alias commodiore tempore demonstrabimus. Atq; hactenus de dolore cholico.

CAPVT XIX.

De Ileo.

Nomina. DOlores solent occupare vel intestina crassa, & tunc dicuntur colici, vel intestina tenuia, & tunc hic affectus appellatur ileos: quod nomen pleriq; omnes opinantur originem habuisse à parte laborante, nempe intestino tertio loco posito, quod ileon vocant: qui mea sententia decipiuntur, cum intestinum id Græce λεπτὸν hoc est, tenue & gracile, minime εἰλεος dicatur, atq; Hip. Gal. & cæteri omnes vbiq; hoc nomen accipiant pro morbo: itaq; magis credendum est Gal. qui asserit 2. meth. c. 2. nomen ileos ductum fuisse à symptomate, minime à parte laborante: siquidem εἰλεῖσθαι Græce idem significat, quod circumuolui & circumagi: quare Latini vim *Conuoluulũ.* Græci vocabuli volentes referre, voluulum & conuoluulum recte dixerunt. Nonnulli Græci, vt scribit Gal. 6. de locis affect. 2. ex qb. fuit Diocles Charistius χορδαψὸν nominarunt, quod tenue intestinum instar chordæ videatur conuolutum. Celsus tenuis intestini morbum appellat. Barbari iliacam passionem: quidam vulgares, sicuti supra diximus, Miserere mei Deus, solent appellare.

Locus affectus quis. Sed antequam ad alia progrediamur, est dubitatio, an hic affectus ꝓprie pertineat ad intestina tantum tenuia, minime ad crassa? Ac sane Gal. 6. apho. com. 44. 6. de locis affectis 2. asserit manifeste, ileon esse propriam affectionem tenuium intestinorum, minime crassorum, atq; in hoc fatetur omnes prope medicos conuenire. Altera autem ex parte hic affectus videtur posse attinere non minus ad crassa, quam ad tenuia intestina: namq; si considerentur causæ quę male afficiunt tenuia, easdem deprehendemus posse male afficere etiam crassa intestina, eadéq; in vtrisq; fieri posse symptomata. Præterea cum sine vlla dubitatione stercora potissimum ac proprie contineantur in crassis intestinis, in quibus speciem primam & nomen recipiunt, illa autem quandoq; reiiciantur per vomitum, hinc quoq; iure colligendũ est, non solum tenuia, sed etiam crassa intestina laborare: quæ videtur fuisse Galeni sententia, qui 3. de naturalib. facultatib. c. 13. scribit, fieri non posse, vt stercus reiiciatur per os, nisi primum totum tenue intestinum tum ieiunum, tum pylorum, ventriculumq; & gulam pertranseat. Sed iis accedit aliud manifestum Gal. testimoniũ, 3. epid.

3.epid.sect.2.com.6.qui nihil dubitans,quin & tenuia & crassa intestina laborent, nonnulla ponit indicia, quibus alterum ab altero malum distinguatur, & vtrumq; inter se comparans ita statuit: cum sit periculosus omnis voluulus, eum qui in tenuiorib.intestinis consistit,altero in crassis esse deteriorẽ,vt qui contagio afficiat iecur & lienem. Ego vero, qui censeo hunc affectum reuera posse consistere in vtrisq; intestinis,& tenuib.&crassis,quod positæ rationes mihi persuadent,quatenus pertinet ad Galen.puto illum duplici ratione sibiipsi posse conciliari: vna si dicamus, quibus locis ille asserit ileum pertinere ad tenuia tantum intestina, eum loqui potius de aliorum, quam de propria sententia: id quod ex illius verbis quoquo modo colligi potest: altera distinguendo dolorem iliacum dupliciter, vel proprie, cum laborant intestina tenuia, vel minus proprie, cum laborant intestina crassa, sicuti idem diximus de dolore colico.

Itaq; ileos definitore Gal 6.de locis affect.2.est dolor vehementiss.in sublimioribus partibus intestinorum, morbus plane lethalis, à quo rarissime quis sanus euasit. *Definitio.*

Differentiæ sunt quamplurimæ, ac fere illę eædem quæ statutæ sunt de dolore colico: sed cæteris prætermissis illæ sunt potissimum aduertendæ, quæ sumuntur à causis, quas Gal. duas tantum constituit, ex consensu omnium veterum medicorum: alteram tumores præter naturam: alteram obstructionem aridi stercoris, adeo vt per inferiora nihil exeat, quippe ipsum, quod laborat intestinum, nec acrimoniam, nec pondus tolerat excrementorum, ac propterea nititur ea quam longissime à se expellere: prohibitum vero deorsum descendere, propter eam quæ facta est in partibus infernis obstructionem, in proxima suprapositorum intestinorum extrudit: quare excrementa quandoq; vsq; ad os ascendunt, vt diffuse traditum est à Gal.3.de sympt.caus.3.& 3.de natural.facultat.13. Porro etiam tumores possunt esse, vel inflammatio, vt scribit Gal.3.epid.sect.2.com.6.de locis affect.2.3.apho.22.& 6.aph.44.vel abscessus quispiam, in substantia intestinorum collecta materia, vel scirrhus, de quib. meminit Gal. loco postremo citato. Sic stercora duriora possunt efficere obstructionem, vt nihil possit ad inferiora transmitti, testante Gal. locis citatis. Sed præter has duas causas nonnulli tertiam addebant, nempe humores crassos & tenues, quæ etsi non omni ex parte probatur à Gal. tamen neq; prorsus reiicitur, imo vero ille generaliter videtur addere quæcunq; intestina possunt obstruere, de quib. satis diximus supra de dolore colico. *Differentia.* *Causæ.*

Signa huius affectus, & pathognomonica & superuenientia ponuntur ab Hip, & explicantur à Gal. præclarissime, in loco singulari, in quo mihi libet paulum versari. Itaq; Hip. hæc habet 3.epid.sect.2.ægroto 9. Mulier quæ decũbebat iuxta Pisamenum detinebatur voluulo, huic erant vomitus multi, potum continere non poterat, dolores circa hypochondria, & in iis quæ circa infernam ventriculi partem tormina perpetua, nõ erat siticulosa, incalescebat, extrema frigida vsq; ad finem, fastidiosa, sine somno, vrinæ tenues, paucæ, excretiones paucæ, crudæ, tenues, nõ erat remedio locus, mortua est. Galen. in com. diuidit dicta symptomata in duas partes, quorũ altera sint accidentia pathognomonica, ꝙ omni voluulo necessario cõiungantur: altera superuenientia, quod non perpetuo, sed solum quandoq; superueniant. Priora sunt hæc, vomitus multi, potum non posse continere, dolores ad hypochondria & circum infernam partem, ventriculi tormina perpetua. Posteriora sunt cætera quæ sequuntur, in quib. & illud continetur, deiectiones paucæ, crudæ, tenues, quod videtur maximam continere difficultatem.

Namq; Gal.paſſim reponit inter ſigna voluuli inſeparabilia, nihil per aluum deſcendere: ne longe abeamus, ita ſcribit 7.apho.10.In iliis nihil deſcendit ad infe-riora, & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis: & 6.apho.44. in ilio nihil deſcen-dit inferius,nec quidem ſi acerrimo vtaris clyſtere.

Inſignis diffi-cultas.

Imo vero, vt ille docet 3. apho. comm. 22. ilios nihil aliud eſt, quam retentio ſuperfluitatum alimenti, quæ per inferiorem aluum excernuntur; ac demum de ſymptomatum diff.cap.4.& 3.de ſymptomat.cauſis.2.ita ſtatuit, ileum eſſe ſympto-ma actionem læſam abolitam facultatis expultricis inteſtinorum,adeo vt apud Gal. tam certum ſit,quam quod certiſſimum,in ileo tanquam ſignum proprium & inſe-parabile,nihil per aluum deſcendere.Contra vero nos videmus Hip.manifeſte aſſe-uerãtem,in hac muliere laborante voluulo,deiectiones fuiſſe tenues, &c. Ac ſane hic locus mihi videtur inſigniter difficilis, quę difficultas adhuc fit maior, quod Gal. alioqui tam oculatus, illum in commento conniuentibus oculis prætermiſerit ac diſſimulauerit,qui de eo ne verbum quidem fecerit.

Solutio diffi-cultatis.

Nonnulli docti viri ita hanc difficultatem diſſoluunt: in ileo dum fit, non-dumq; integre eſt factus,per aluum poſſe quædam excrementa deſcendere: inuol-uulo autem iam facto & abſoluto,nihil prorſus poſſe deſcendere. Quæ certe ſolu-tio equidem neſcio quanti ſit facienda, ſiquidem neceſſario fatendum eſt, mulie-rem Hip.laboraſſe ileo, omni ex parte abſoluto,cum teſtimonio Galeni ex verbis Hip. colligi poſſit,illam ſecunda ſtatim die,aut longiſſime tertia, mortuam fuiſſe. Fortaſſe illud reſponderi poſſet, minime in omni ileo; ſed tantummodo in ali-quibus,aluum omni ex parte retineri: quæ reſponſio videtur poſſe colligi ex Gale. de ſymptom.diff.4.qui dicit priuationem facultatis expultricis in quibuſdam ilei ſpeciebus contingere, verbi gratia, quando inteſtina laborant inſigni inflamma-tione,in qua nihil omnino per inferna excernitur.Sed reuera neq; hæc mihi ſatis-facit reſponſio:nam ſigna inſeparabilia debent perpetuo comitari morbum, & o-mnes ſpecies morbi: præterea ſi diligenter conſideretur ſpecies voluuli, quo labo-rauit hæc mulier,multaque ac lethalia ſymptomata,quæ illi fuere annexa, vtiq; fa-tendum eſt, illa ortum duxiſſe ex inflammatione,&c.

Supereſt tertia reſponſio,quæ eſt illius, qui curauit imprimi codices latinos Galeni apud Valgifrium Venetiis:namq; ea verba Hip. habent in margine hanc no-tationem,quod ait de deiectionibus;(fortaſſe nullas fuiſſe legendum eſt:) ac ſane quiſquis fuerit auctor iſtius animaduerſionis, mea ſententia fuit vir eruditiſſimus, & in Gal.diſciplina verſatus, cuius iudicium non poſſum ego non probare, perſua-ſus potiſſimum auctoritate Gal. & Auicennæ.Etenim Gal.huius dictionis non me-minit,minime illam prætermiſſurus,vt puto,ſi tantam repugnantiam cum ſua do-ctrina comperiſſet,quantam nos intendimus illam continere. Auic.itẽ tractans de ſignis ileos 3.canon.fen 16.tract.4.c.31.& afferens,ni fallor, hunc locũ Hip. tantum abeſt,vt ſcribat fuiſſe deiectiones tenues &c.vt omnino affirmet nihil per infernas partes egredi:ſcribit enim ad hunc modũ:Signa ileos ſunt,vt ſit dolor ſupra vmbili-cũ,& non egrediatur aliquid omnino deſubtus,quemadmodũ dixit Hip. Hæc, do-mini,mihi venerunt in mentem de hac difficultate; quibus vt ingenue dicam, ego prorſus non acquieſco,acquieſcam tamen donec alia magis probabilia occurrant.

Signa differentiarum ileos ſunt fere manifeſta ex iis, quæ diximus de dolore colico.Si fuerit inflammatio,neceſſario ſequitur febris, ſitis maxima, communica-ta caliditate & ſiccitate ori ventriculi,dolores ſunt vehemẽtiſſimi,& alia id genus,q̃

internas

internas inflammationes solent comitari: itaque ad curationem accedamus, quam nos decet paucis verbis & summatim absoluere, partim quod angustiæ temporis longiorem tractationem non patiantur, partim quod curatio iam tradita doloris colici iure potest ac debet ad hunc locum accommodari, cum vtraque affectio non aliter differat, quam ratione loci laborantis, & ratione symptomatum, quę in ileo perpetuo sunt grauiora & deteriora.

Sed non sunt pretermittenda signa prognostica. Conuenit inter omnes ileum generaliter esse affectum grauissimum, qui sępissime vna cum vita ægrotantis solet terminari. Hip.7.apho.10. ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel conuulsio, malum: ducto nimirum in consensum & ventriculo & cerebro. Si lotia bona fuerint, dicit Gal.7.epid. iam citato, paruam spem salutis afferunt: si fuerint praua, non paruum momentum habent ad interitum: quod ita demonstrent laborare non solum intestina, sed etiam humores, qui continentur in venis. Voluulus graue olens, pernitiosus censendus est: fieri autem potest, vt graue olens intelligatur, vt dicit Gal.3. com. 1. prognost. tex. 66. primum quidem in quo stercus euomatur, signum plane lethale: deinde si graue olens fuerit respiratio: tertio, si ructus graue olens: quarto, si flatus fuerit talis: & quinto si graue olens fuerit corpus, nempe inquit Gal. huiusmodi voluulus aliquando à nobis visus est. *Prognostica.*

Familiaris est hæc affectio puerili ętati, quod scribit Aetius, qui tamen pueri euadunt beneficio humiditatis: senibus vero non valde est familiaris, quod si autem ipsi in hanc affectionem incidant, fere nunquam conualescunt. Indicationes curandi ileum sunt illæ eædem, quæ fuere propositę in dolore colico: constat autē variam curationem pro causarum diuersitate instituendam esse. Itaq; si ileos ortum ducat ex inflammatione, ante omnia decet totum corpus vacuare, & fluentem materiam reuellere per sectionem venæ, dummodo vires videantur constare, quæ ab hisce doloribus solent quam maxime labefactari: quamobrem satius fuerit, non semel & copiose, sed partite & moderate sanguinem mittere, secta vena in cubito. Quod si propter aliquod impedimentum non liceat venam incidere, tunc docet Paulus cucurbitulas vniuerso ventri multas atq; inanes, id est, sine incisione agglutinandas fore: in regione autem doloris, cum scarificatione. Quod sane remedii genus equidem nescio, an sit recipiendum, cum mea sententia potius valeat ad locum affectum trahere, quam ab illo reuellere. Hoc eodem consilio conueniunt frictiones, ligaturæ, lotiones partium extremarum, & omnia genera reuulsionum, de quibus sæpe diximus. Communiter practicantes protinus vtuntur purgantibus medicamentis, & iis quidem validissimis, sed manifeste agunt aduersus decreta Hipp. & Gal. qui docent generaliter, concocta purganda esse, non cruda: & speciatim principio inflammationum prohibent omnia soluentia medicamenta in 4. de ratione victus.22. *Indicationes.* *Purgantia vitanda.*

Deinde post hæc statim deueniendum est ad medicamenta repellentia, refrigerantia, & quę inflammationem remittere possunt: quare exterius commodę sunt inunctiones ex oleo rosato completo, ex oleo melino, ex quibus partes assidue illinantur: sunt emplastra ex plantagine, portulaca, endiuia, & similibus, quibus decoctis & contusis prædicta olea permisceantur. Interius conueniunt clysteria, quæ habeāt easdem vires, exempli gratia, ex ptisana hordeacea, succo plantaginis, oleo rosato, ouis recentib. & similib. progrediente autem morbo iis licet addere tam internis quam externis, nonnulla quæ aliquā vim habeant discutiendi & leniendi do-

lores, qualia forent oleum chamomelinum, femina lini, fœnugręci, farina fabarum, & cætera id genus. Demum in declinatione tuto licet accedere ad ea, quæ adhuc maiorem vim habeát diffoluendi & euacuandi reliquias inflammationis: quamobrem conueniunt clyfteria acriora, nec non medicamenta, de quib. fatis diximus.

Victus. Victus fit tenuis & refrigerans, itaq; fola fufficiat ptifana, abftineant à vino, & omnib. reb. calidis. Atq; hactenus de ilio ex inflammatione: ex quib. atq; ex iis, quæ alias diximus, facile vnufquifq; poteft colligere curationem huius affectus, fi proueniat propter alios tumores præter naturam, vel propter alias caufas, adeo vt fuperuacaneum videatur de hoc morbo longius agere.

CAPVT XX.

De Diarrhæa.

AGgrediamur tractationem illius infignis, difficilis & periculofi fymptomatis, quod alui fluxus vel profluuium appellatur: in quo pro inftituto noftro ordine primo agam de effentia. 2. de diff. 3. de fignis. vlt. de rat. curandi. Sed antequam incipio, notandum eft, quod Græci interpretes non admodum accurate in hoc argumento verfantur: nos colligemus ex Gal. quæ colligi poterunt: pauca habet Paulus, pauca Aetius, plura Alex. ac præcipue de dyfenteria: quare neceffe eft, nos confugere ad Arabes, ac ad Auicennam maxime, eiufq; interpretes. Cum autem huiufmodi materia à plerifq; tractetur valde prolixe & confufe, animus eft magis ordinate & breuibus, quam fieri poteft, ea vobis abfoluere.

Definitio. Quid fit alui fluxus, conftat ex ipfo nomine, & eft vacuatio præter naturam diuerfæ materiæ exeuntis per inteftina. Pro quo notandum eft ex Hip. & Gal. 2. prog. 13. optimam ac naturalem deiectionem illam effe, quę habet tres cõditiones: vnam quod fit mollis & conftans: fecundam, quod eo tempore excernatur, quo æger fecunda valetudine confueuit: tertiam, copia excrementorum proportione refpondeat cibis affumptis. Itaq; fi aluus deiiciat & liquidiora, & vario tempore, & copiofiora, quam conueniat inftituto naturæ, huiufmodi fymptoma à Latinis vulgo dicitur fluxus vel profluuium alui, à Cornelio Celfo lib. 4. c. 19. fluxus ventris, ab Hipp. 3. aph. 25. & 30. & aliis in locis, diarrhæa nominatur, quod quidem nomen, ne verfemur in æquiuoco, dupliciter apud Hip. Gal. & alios accipi folet, vno modo communiter quatenus fignificat genus, & quemlibet fluxum alui: altero proprie, quatenus fignificat vnam determinatam eius fpeciem, vt videbimus. Quamobrem fluxus alui eft femper exiens immutatum; quod memoria eft repetendum ex Gal. de fymp. dif. c. 7. diuidi in tres primas differentias, cum eiufmodi exeuntia aut tota fubftantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedant. Differentiæ huius fymptomatis funt quafi infinitę, fed ab Hip. 1. epid. fect. 2. tex. 2. & 36. referuntur ad quatuor prima capita, diarrhæam, lienteriã, dyfenteriã, & tenafmum: quã diuifionem ficuti Gal. & pleriq; omnes imitantur, ita & nos amplectimur libentiffime. Et quia, vt dixi, propofitum eft, quoad eius fieri poteft, hanc rem perfpicue, ordinatè & breuibus agere, id mihi videor longe melius poffe confequi, fi de fingulis differentiis feparatim, quafi de omnib. generaliter tractare velim: quare ad diarrhæam venio.

Nomen.

Genus fymptomatis.

Differentiæ.

Diarrhæa quid. Diarrhæa itaq; proprie fumpta, non pro genere, fed pro fpecie definitur à Gal. 1. epid. fec. 2. tex. 36. quod fit deiectio, & femper, & affidue, humidorum excrementorum, fine licenteria, dyfenteria, & fine tenafmo.

Differentia. Differentiæ funt multæ, fed illæ videntur pręcipuæ, quæ à caufis fumuntur, q̃ etfi item variæ folent afferri ab auctorib. mea tamen fententia commode poffunt

referri

possunt referri ad duo communia capita:vnum quod continet varia genera excrementorum,quæ educuntur:alterum quod respicit varia membra laborantia,à quibus illa vel generentur,vel transmittantur ad intestina:& quatenus pertinet ad primam differentiam,sumptam ex materia,primum tres occurrunt humores,bilis,pituita,melancholia:ex quo dicitur fluxus biliosus,pituitosus,melancholicus:secūdo est chylus cōfectus in ventriculo,&dicitur fluxus chylosus:tertio sunt stercora,&dicitur fluxus stercorosus:quarto sunt materiæ corruptæ,q̄ vix certo nomine possunt appellari.Quatenus autē pertinet ad alterā differentiam,memoria repetatis intestina fuisse imprimis à natura instituta,vt forent instrumenta,& tanq̄ communis quædam via & cloaca recipiendi & excernendi excrementa,neq; vero illa solū quæ generantur ex prima coctione,sed etiā cætera omnia,q̄ quouis modo in nostro corpore possunt generari:quamobrē commode factū est,vt illa magnum habeant cōsensum & connexionē cum principib.partib.prope omnib.& cū toto corpore:atq; hinc exoriūtur variæ differentię diarrhææ,p̄ varietate partium laborantiū & transmittentium propria excrementa ad intestina: ad quem modum dicitur diarrhæa stomachalis,cerebralis,hepatica,splenetica,si stomachus,cerebrū,hepar,lien,laborent,& ad communem cloacam transmittant varia excrementa:addunt quidā diarrhæā vterinam,adeo vt ab ipso etiā vtero excrementa eiiciantur & transferantur: q fortasse casus excogitatus à recentiorib.neq; omni ex parte est falsus, cum, sicuti diximus alias,vniuersum corpus sit totū confluxibile & transpirabile. Sed p̄terea fieri potest diarrhęa non solū ab aliqua parte determinata,sed etiam à corpore vniuerso, cum intestina, mediante potissimū vena porta,quæ in medio iecore emittitur venæ cauę, à qua postea distribuuntur vasa ad vniuersum corpus, & ad omnes corporis particulas,facile possint recipere quęcunq; excrementa generantur in toto corpore,& ad ipsa transmittuntur. Neq; vero longius inquirendę sunt causæ,ex quibus in diarrhæa vel varia fiant excrementa,vel variæ partes laborent:siquidē quæcunq; siue interna, siue externa gignere apta sunt bilem, pituitam,melancholiam, & cætera eiusmodi, ac male afficere cerebrum,ventriculum,& alias partes, isthæc omnia & generaliter & speciatim diarrhææ causæ dicendæ sunt.

Signa diarrhææ patent,cum deiiciuntur per aluum excrementa liquidiora, & frequentiora, quam conueniat instituto naturæ : quare accedendo ad signa differentiarum,quorum cognitio tum pro prognostico,tum pro curatione est necessaria,varia materia quæ excernitur,siue humores,vel bilis,vel pituita, vel melancholia,siue chylus,siue stercora,siue quæcunq; tandem illa fuerint, sensibus facile deprehenditur & distinguitur,vt superuacaneum sit singula explicare.Quatenus autē attinet ad alteram differentiā,quæ spectat ad varias partes laborantes, si diarrhęa fiat ex cerebro,quam moderni vocant fluxum cerebralē, vt Altimarus & alii volunt, p̄cipuum signū est,quod spumosa erunt excrementa, q̧ quidē indiciū, mea sententia,est admodū fallax,partim q̧ excrementa possunt fieri spumosa p̄pter aliam causam,q̄ propter fluxionē à cerebro orientē:partim quia nō perpetuo fluente materia ex capite,spumosa euadūt excrementa,sed solū quotiescunq; humor spirituosus ad ventriculū defluit,vt diffuse Gal.docet 7.vel 2.aph.30. Etenim si forte pituita viscida, tenax, & crassa,nō autē spirituosa descendat, nullo modo excrementa spumosa apparebunt: quare ad alia potius indicia confugiendum est, qualia sunt dolores, grauitates, destillationes, & alia huiusmodi,quæ cerebri læsionē possunt ostendere.

Signa.

Diarrhæa cerebralis.

Si autem diarrhęa fiat ex ventriculo,quem iuniores fluxum stomachalem vo-

Diarrhæa stomachalis.

cant,nisi istud eueniat propter externos errores,signa aderunt, quæ vitiatam ventriculi coctionem solent demonstrare,verbi gratia,si alimenta corrumpantur recipiantq; acrem & nidorulentam qualitatem,ex qua deinceps irritata facultas expultrix cogatur tum per vomitum,tum per aluum illa expellere, quod iam dixim⁹ euenire in cholera,tunc erunt signa indicantia intemperiem ventriculi calidam: sicuti altera ex parte, si chylus non probe conficiatur, tunc aderunt signa indicantia intemperiem frigidam ipsius ventriculi,de quibus satis diximus.

Fluxus hepaticus. Laborante & consentiente iecore, deiectiones vel erunt chylosæ, ꝙ potissimum euenit propter obstructioné venarum mesaraicarum, quæ nequeunt chylum trahere:vel erũt biliosæ,& tunc signa erũt aut inflãmationis,aut immoderatæ illius caliditatis,vel vltimo erũt sicuti lotura carnis recens mactatæ, de quib.cruẽtis deiectionib.ꝙ pertineant quoquo modo ad dysenteriã,posterius suo loco tractabimus.

Fluxus splenicus. Verum si diarrhæa proueniat laborante & consentiente liene, maiori ex parte deiectiones ad nigrum vergentes,aut etiam nigræ apparebunt, neq; deerunt indicia,quæ huius partis intemperiem,obstructionem,vel alios morbos possent indicare.Hac ipsa methodo licebit inuestigare vteri consensum & aliarum partium, si quæ sunt,ex quibus diarrhæa fieri possit.

Quod si postremo loco diarrhæa proueniat laborante non parte aliqua determinata,sed corpore vniuerso,ita deponente natura multitudinem humorũ, à quib. illa premitur, tunc aderunt signa vel vnius vel plurimorum humorum redundantium,quæ signa tradita sunt à Gal.in libel.dé plenitudine c.11.&c4.de tuenda valet.4. præcesserunt vita otiosa,alimentorum & potionum copia,intermissa est aliqua exercitatio,consueta aut retenta est aliqua vacuatio vel artis, vel naturæ, exempli gratia, suppressa sunt cauteria, retentus est vomitus, profluuium sanguinis narium, hęmorrhoidum, vel aliud eiusmodi.Et in hoc casu nullum aderit signum alicuius particularis partis laborantis. At vero si nullum fuerit signum, ex quo possimus colligere vel aliquam partem, vel totum corpus laborare, tum vt intestina male afficiantur,necessarium est,quæ propterea nequeant ea tantisper continere,quæ à ventriculo ad illa transmittuntur,donec à mesaraicis venis attrahantur,vt natura fieri solet,ex quo facile & frequenter deiiciuntur per aluum,quæ quidem læsio facultatis retentricis necessario ad aliquam intemperiem referenda est. Et quamuis quælibet intemperies si fuerit immoderata,possit cuiusq; facultatis robur deiicere,vt sæpenumero testatur Gal.iis tamen præcipue nocua est intemperies frigida & humida,& cum materia,& sine materia,à quibus facultas retentrix solet perpetuo labefactari,vt à Gal.traditum est 2.apho.com.20.Verum satis de signis: itaq; venio ad curationem.

Curatio. Ante omnia id in memoriam debetis reuocare, quod alias docuimus ex Gal. 12.metho.1. symptomata in vniuersum nullam curationis indicationem afferre,nisi subeant rationem causę,lędant vires,& augeant morbum:quamobrem si diarrhæa ex iis nullum periculum secum afferat,non licet aduersus huiusmodi symptoma pugnare,quod multi imperite & perniciose faciunt,sed omnis curatio dirigenda est ad causam symptomatis.Sin autem vel ex nimia vacuatione,vel ex frequenti motu,vel ex vigiliis,vel aliter eo res deueniat,vt vires iacturam faciant,& grauius aliquod periculum videatur imminere,vtiq; tunc necesse est,duplicem curandi rationem instituere,alteram symptomatis,alteram causæ,ex qua symptoma ortum ducit; adeo vt modo vni,modo alteri,modo vtriq; prospiciatur,vt res videbitur postulare.Illud

autem præcipue eſt attendẽdum, vtrũ diarrhæa ſit critica & vtilis, an ſymptomatica & inutilis, vtrum natura probe vel improbe agat: Etenim ſcribit Galen. 12. metho. cap. 7. quandoq; fieri diarrhæas per certa quædam interualla, quæ omnem corporis redundantiã ſolent expurgare: quare in lib. de ſymptomatũ differentiis vltimo, præclare docet rem dignã maxima notatione, nempe diligenter diſtinguenda eſſe ſymptomata ab operib. naturę, cum ſæpe inter ſe tantã habeant ſimilitudinẽ, vt alterum pro altero accipiatur, quippe fiunt aliquãdo & diarrhææ, & ſudores, & aliæ id genus vacuationes, non propterea quia aliqua actio læſa fuerit, ſed quoniã robuſta & prouida natura hac ratione expurgat ꝙ moleſtũ eſt, & ita preſeruat homines ab iis morbis, qui ex retentis huiuſmodi vacuationibus ſolent excitari: quare iterũ ſcribit 6. de tuenda valetudine, cap. 6. copioſas alui deiectiones eſſe commune quoddam remedium illis omnibus, in quibus vitioſorum humorum copia aggregatur.

Iſtud autem indicium, vtrum diarrhæa ſit critica, an ſymptomatica, potiſſimũ faciendum eſt ex modo vacuationis, & ex ſymptomatibus quæ illam comitantur: Namque ſi humores deiiciantur paulatim frequenter, cum dolore & labore ægrotantis, talis vacuatio, vt docet Gal. 4. apho. com. 2. prauæ alicuius diſpoſitionis ſignũ cenſenda eſt: contra vero ſi humores excernantur multo interpoſito tempore copioſius, vel cum pauco, vel cum nullo dolore, cum bona ægri tolerantia & robore virtutis, hæc bonam vacuationem & criticam demonſtrant. Ergo ſi in diarrhæa natura probe agat, adeo vt per eam vel totum corpus, vel aliqua corporis pars vtiliter expurgetur, plane cauendum eſt, ne illi ſimus impedimento, quo minus poſſit opus ſuum perficere: quod illi faciunt, qui importune huiuſmodi vacuationem conantur firmare. Ex quo ſæpenumero fit, vt docent Aetius & Alexand. vt materia ad aliam partem conuerſa alios pernitioſos affectus generet. Itaque decet medicum in hoc caſu totum negotium permittere naturæ, & tantummodo conuenientem victum inſtituere: imo vero ſi natura non integre vacuationem perficiat, illius conatum iuuare oportet, atq; id ſupplere, in quo illa deficit: quod cõmune eſt præceptũ, iamdiu traditum ab Hipp. & Gal. in omnibus naturæ operibus, 1. aph. 20. Si aũt natura improbe agat, quæ nimia humorũ copia, aut praua qualitate irritata, illorũ expulſionẽ moliatur, ſi audiatis pleroſque homines cõmuniter practicantes, conuenit illã iuuare, qui propterea prohibent ſoluentia medicamenta accomodata ad purgãdum humorem noxium: de qua opinione ac methodo medendi poſterius tractãtes de dyſenteria diſputabimus accurate. Illud itaq; iam eſſet reliquum, vt tractaremus curationem diarrhææ ſecũdum varias poſitas differentias vel humoris exeuntis, vel partis laborantis: ſed cum præſentis temporis occaſio id nõ patiatur, quatenus pertinet ad cerebrum, ventriculum, iecur, & alias partes quæ aliquando in diarrhæa ſolent laborare, ſi memoria repetatis quæ à nobis alias tradita ſunt, de ratione curandi morbos ex fluxione & cõſenſu aliarum partium, res fiet ſatis manifeſta: ſiquidem in huiuſmodi caſibus ſunt communes indicationes, primum vacuare ſuperuacaneam & noxiam materiam, deinde alterare & roborare partes, & tranſmittentes & ſuſcipientes, ne tranſmittentes in poſterum generent ac tranſmittant, ſuſcipientes recipiant excrementa. Exempli gratia, ſi diarrhæa fiat conſentiente ventriculo, quæ frequenter ſolet contingere, primum noxia & redundans materia eſt vacuanda, quęcunq; ſit: quod commode fieri poteſt vel per vomitum, vel per aluum. Deinde proſpiciendum eſt ne hæc materia rurſum generetur, quod fiet curando intemperiem vel calidam vel frigidam, ex qua illa generabatur. Quo quidem exemplo facile vni- *Indicationes.*

 cuique

cuique licet instituere curationem aliarum partium consentientium, atq; eo facilius, quod nos de affectibus harum partium propè omnium iam diximus quod satis est; vt certe superuacaneum videatur actum agere.

Pariter quod attinet ad excreméta varia, quæ in diarrhæa solent excerni, cum hæc fere soleant pendere ex morbis aliarum partium, bilis ex morbo iecoris, pituita ex morbo ventriculi, & sic de reliquis, manifestum est, vniuscuiusque propriam esse prouidentiam & curandi rationem. Quare si biliosæ fuerint deiectiones, illa conuenient partim alimenta, partim medicamenta & interna & externa, quæ possint huiusmodi deiectionis caliditatem & acrimoniam remittere, atque omni ex parte humorem in naturalem statum deducere, quod item de pituita, melancholia & cæteris statuendum est.

Cæterum postremo hoc loco si diarrhæa longius & copiosius progrediatur, adeo vt maiora pericula & viribus & vitæ videantur imminere, iam de illa sistenda & retinenda cogitandum est: hoc autem duplici ratione fieri potest, vna reuellendo & deriuando fluentem materiam ad alias partes, altera vtendo iis medicamentis, & internis, & externis, quæ huiusmodi fluxionem cohibere, atque ipsa intestina roborare possint. Reuulsiones sunt multiplices, inter quas prima est vomitus, de quo habetis Hipp. 6. aphor. 15. Longo alui profluuio laboranti vomitus superueniens morbum soluit. Secundo sunt quæ lotium possunt prouocare, quamuis Hip. & Galen. 7. epid. secto 2. com. 7. velint, huiusmodi motum ab aluo ad vias vrinæ, ac pariter à viis vrinæ ad aluum, esse potius deriuationem, quam reuulsionem. Tertio sunt sudores, qui commode fluentes humores ad partes internas possunt ad externas conuertere: vnde dicit Gal. in 3. de ratione victus morborum acutorum, tex. 59. diarrhæam balneo firmari: quod illud humores ad aluum fluentes ad superficiem corporis possit reuellere. Hoc eodem consilio conueniunt frictiones, de quibus loquitur Galen. 4. de tuenda valetudine cap. 6. ligaturæ, cucurbitulæ, & cætera id genus, de quibus iam sæpius diximus.

Medicamenta fluxum sistentia. Medicamenta porro quæ immoderatum fluxum sistere possunt, varia esse debent, pro varietate exeuntis materiæ, exempli gratia, exeunte bile flaua, syrupus de rosis siccis, myrtinus, de succo cydoniorum, de portulaca; conserua rosarum quæ non sit recens, margaritæ præparatæ, cornu cerui vstum, semina acetosæ, plantaginis, & alia id genus. Ex quibus ego familiariter vti soleo bolis quibusdam ex variis medicamentis confectis, qui ad hanc rem sunt admodum accommodati. Et sit exemplum:

℞ *Conseruæ rosarum antiquæ* ℥ ß.
Margaritarum præparatarum
Cornuum cerui vsti
Rasuræ eboris ana ℈ j.
Misce fiant boli & aurentur: qui opportune exhibentur per horam vel dimidiam ante prandium.

Iis medicamentis sunt efficaciora trochisci de spodio, de terra lemnia, de terra sigillata, & similia. Ac postremo, si ita ferat occasio, licet deuenire ad medicaméta stupefacientia, qualia forent diacodium, requies Nicolai, philonium, & alia id genus. *Externa.* Externa medicamenta sunt inunctiones ex oleo omphacino, rosato, myrtino, cydoniorum, sunt rosæ, corallia, acacia, hypocisthis, ex quibus emplastra, fomenta, & aliæ medicamentorum formæ componi possunt. Clysteria quoque ad hanc

hanc rem non sunt inutilia, quæ parentur ex decocto plantaginis, portulacæ, polygoni, myrtillorum: sunt fructus myrti, ex oleo rosaceo, ex oleo cydoniorum, & similibus. Atque hoc exemplo, ne frustra sim longior, in cæteris fluxibus immoderatis vnusquisque facile potest curari, medicamentis adstringentibus infusis, intra, extra, & omni ratione administratis, quæ tamen perpetuo sint accommodata ad qualitatem profluentis materiæ, quæcunque illa fuerit, quorum medicamentorum copiam facile vobis suppeditabunt Auicenna, illius interpretes, & multi recentiores.

Victus ratio pro diuersitate fluxus, exeuntis materiæ, & partium laborantium sit diuersa. in fluxu cerebrali ægri caueant ab iis quæ caput replere possunt: in stomachali ab iis quæ facile corrumpuntur. Si fuerit intemperies calida iecoris & intestinorum, caueant à vinis generosis, aromatibus, & omnibus calidis: ad summam, sint alimenta quæ facile concoquantur, quæ bonum sanguinem generent, & pauca efficiant excrementa, & quatenus fieri poteſt, ad vnamquamque differentiam sint accommodata. Atque hactenus de diarrhæa, sequitur lienteria. *Victus.*

Capvt XXI.

De Lienteria.

Lienteria definitur à Galen. 6. apho. com. 1. 3. aphor. 22. 4. aphor. 12. velox exitus eorum quæ comeduntur & bibuntur, vbi talia deiiciuntur, qualia fuere deuorata, & si quis, inquit Galen. velit breuiorem afferre definitionem, diceret lienteriam esse carentiam coctionis: cum neque secundum consistentiam, neque secundum colorem, vel odorem, vel vllam omnino qualitatem in ventriculo facta fuerit mutatio alimentorum. Lienteriam vero appellauerunt, qui primi huic morbo nomen imposuerunt, quod existimauerint illum fieri propter læuitatem internæ superficiei intestinorum, propter quam alimenta in eis contenta non amplius retinerentur, sicuti retinebantur cum suam seruarent naturalem asperitatem: qui quidem veteres in hoc imponendo nomine non probantur à Galen. quod illi ignorauerint proprium ventriculi munus esse ingestos cibos amplecti, constringere, & certo tempore retinere, ac postea ad inferiora demittere. Pariter colligit Galen. Erasistratum de hoc affectu male sentire, qui falso affirmans, superiores medicos in hac eadem fuisse opinione, docet lienteriam esse, quando simul cum excrementis crudis mucosa & sanguinolenta deiiciuntur: nam reuera is morbus in quo mucosa & sanguinolenta exeunt, potius dysenteria quam lienteria debet nominari. *Definitio.*

Sed antequam ad alia progredior, sciendum est reperiri apud auctores aliud nomen, nempe cœliacam passionem, de quo inter illos non conuenit, cum nonnulli existiment, lienteriam & cœliacam vnum & eundem affectum esse, & vtroque nomine posse appellari: alii vero putant, hæc duo nomina inter se differre, ac plane diuersos affectus significare. *Cœliaca passio.*

Nomen quidem cœliacę passionis videtur ductū fuisse à parte laborante: namque κοιλία Græce ventrem vel aluum significat. Et si Galenum attendimus, ille videtur vtrumque nomen simul coniungere, & pro vno eodemque morbo vsurpare, qui scribit 6. de locis affectis, cap. 2. intestinis & ventriculo simul laborantibus euenire quædam symptomata, qualia sunt lienteriæ & cœliaci vocati affectus.

Ac rur-

Ac rurſum 6.epid.ſecto 5.com.27.refrigerationem partium exteriorum ventrē exſiccare. contra vero refrigerationem interiorum humectare atq; lenire, ex quo cœliaci affectus interdum concitantur. Gale.cōſentiunt Archigenes & Paulus,qui tamen inter hos duos affectus id ſtatuūt diſcriminis, quod cœliaca ſit ægritudo remiſſior,& quaſi fiens; lienteria autē vehementior,& iam confirmata. Verba Archigenis,referente Aetio,ſunt huiuſmodi lib.9.cap.37. Non omnis ventris fluxus cœliaca affectio proprie appellatur, neque enim ſi cibi crudi & incocti inferne prodeunt,neque ſi corrupti ac in peregrinum habitum mutati ſunt, cœliaca affectio vocatur,ſed tunc ſolum,cum leuia & humida excrementa egeruntur, ventre pro imbecillitate ea digerere nequeunte. Paulus item hæc habet libr. 3. cap. 4. In lienteria celerius quam in cœliacis,quæ aſſumpta ſunt alimenta, deiiciuntur, tamque integra cruditate,vt aſſumpti quoque nutrimenti genus liquido cognoſcatur: & iis quidem vnice lienteria à cœliaca diſcernitur. Itaque vno verbo, in lienteria deiiciuntur alimenta,qualia fuere deuorata, nulla prorſus eorum facta immutatione: in cœliaca autem deiiciuntur quidem alimenta,ſed quæ vel in colore, vel in ſubſtantia,vel vtcunque aliquam alterationem & mutationem ſuſceperunt. Cum igitur huiuſmodi affectus maioris duntaxat ac minoris ratione differant,& ab iiſdem cauſis proueniant,iure debent ſimul & ſemel tractari,atque vno capite contineri,adeo vt quæ de lienteria tradita erunt, eadem ad cœliacam paſſionem debeant accommodari. Conuenit inter omnes, lienteriam eſſe ſymptoma, quod alii reponunt inter actiones læſas, alii vero inter exeuntia immutata; de qua re non multum laboro,qui exiſtimo hæc duo ſymptomata ſimul coniungi,alterumque,exiens immutatum,quod primo apparet,ex altero,actione læſa dependere. Sed illud non ita videtur conſtare,qualiſnam actio lædatur: ſiquidem alii docent lædi actionem facultatis concoctricis, alii vero actionem facultatis retentricis ventriculi & inteſtinorum. Sed Galen. ſtatuit vnam tantummodo laborare facultatem retentricem, qui ſcribit ad hunc modum, 6. apho. com.1. Neque enim quia omnino incocti permaneant cibi,ideo cito deiiciuntur, ſed quia cito deiiciuntur, idcirco nullam habent concoctionem. Quæ verba manifeſte confirmant, in lienteria propterea non concoqui alimenta,quoniam citius deiiciuntur, id quod prouenit ex læſione facultatis retentricis,non potentis tanto tempore alimenta continere,quanto concoctrix facultas indigeret pro eorum coctione.Quam eandem ſententiam habetis apud eundem 4. apho.com.12. & aliis locis.

Ergo vno verbo,lienteria eſt velox exitus alimētorum, qualia fuere deuorata. Differt à cœliaca paſſione, quod in hac alimenta non tam ſint cruda, ſed iam ſint adepta aliquam coctionem. Eſt ſymptoma exiens immutatum,quod pendet ex alio ſymptomate actione læſa facultatis retentricis ventriculi & inteſtinorum, vnde alimenta nequeunt perfecte retineri.

Genus ſymptomatis.

Differentia.

Differentiæ huius affectus multæ poſſunt afferri,ſed reliquis prętermiſſis minoris momenti,quę nec difficulter poſſunt cognoſci,eæ quæ ſumūtur à cauſis explicandæ diligenter ſunt. Etſi vero Auic.& cæteri prope omnes velint,plures eſſe cauſas lienteriæ,tamen Gal. duas tātummodo video ſtatuiſſe, vnā intemperiem ventriculi & inteſtinorum,vel cum materia,vel ſine materia, propter quā retentrix facultas harum partium imbecilla redditur: alteram exulcerationē occupantem ſuperficiem earundē partium,ſimilem illis vlcerib. quæ in ore fiunt,& quæ Græci aphthas nominant,ex quo fit vt permeantibus alimentis partes exulceratæ dolorē percipiāt,

& ideo

&ideo propellāt illa atq; ex ſeſe celeriter emittant. Ad quas duas Gal. cauſas equidē puto cæteras omnes poſſe referri, quæcunq; ab Auic. & omnibus proponuntur.

Quatenus ad intemperiem pertinet, quæ eſt prima cauſa, etſi, quod ſæpe dixi ex Galen. quælibet intemperies, ſi fuerit immoderata, poteſt cuiuſque facultatis robur deiicere, tamen certum eſt, in hoc affectu præcipue noxiam eſſe intemperiem frigidam & humidam, & cum materia & ſine materia, ex qua facultas retentrix ſolet perpetuo labefactari, ſicuti ex intemperie contraria, calida & ſicca, ſolet perpetuo iuuari.

Quatenus vero pertinet ad alteram cauſam, exulcerationem, hanc poſſunt efficere medicamenta venenata, corrodentia, humores acres & mordaces, qui vel in ventriculo generentur, vel ex aliis partibus ad illum confluant, vt pituita ſalſa ex cerebro, flaua bilis ex iecore, & ſic de cæteris, vnde ait Galen. 6. apho. com. 1. huiuſmodi lienteriam, ſi longiori tempore perſeueret, in alteram paſſionem tranſmutari, quæ dyſenteria nominatur. Altimarus, & quidam qui omnia ab illo tranſcribunt, addunt ex Aetio & Cornelio Celſo, aliam cauſam, nempe leuem & denſam cicatricem, ex magna præcedente dyſenteria ortam, propter quā obſtructis oſculis venarum, alimenti diſtributio impeditur, & ita fit lienteria, quæ ſane cauſa mihi videtur falſa, quia primum neceſſe foret, huiuſmodi cicatricem quę prohiberet diſtributionem alimenti, occupare omnia & ſingula ora venarum meſaraicarum, quod videtur nullo modo fieri poſſe. Deinde etſi iſtud concedatur, non propterea hinc lienteria videtur poſſe oriri, quando talis cicatrix vtcunq; poſſit afferre impedimētum diſtributioni alimenti, & eſſe in cauſa, vt iſtud cito deiiciatur per aluū, tamē nullo modo poteſt eſſe in cauſa, vt alimenta ex ventriculo ſtatim deſcendant, nulla facta eorū immutatione, quod tamē in omni lienteria neceſſe eſt. Quare diſcatis legendis auctoribus non ita fidem adhibere facile iis omnibus quæ ſcribuntur, ſed illa examinare, atque imprimis ad Galen. diſciplinam referre, qui fallere nunquam poteſt.

Signa pathognomonica lienteriæ ſunt manifeſta, cum alimenta cruda nullaq; ratione immutata deſcendunt celeriter & frequenter, lienteriam ſignificant. *Signa.*

Signa vero differentiarum ſunt huiuſmodi: namque in ea lienteria quæ accidit propter imbecillitatē ventriculi & inteſtinorum, fiunt deiectiones ſine vllo ſenſu doloris, ægri habent indicia frigidæ & humidæ intemperaturæ, nullam ſitim, copioſa ſputa, plurimos flatus, iuuantur à calidis & ſiccis, læduntur à frigidis & humidis, præceſſere quæ potuerunt refrigerare & humectare. In altera autem differentia quæ prouenit ex vlcere, fiunt deiectiones non ſine ſenſu doloris, præceſſere cauſæ vlcus excitantes, medicamenta acria, venena erodentia, deſtillatio ſalſæ pituitæ, vomitus flauæ vel atræ bilis, & alia id genus, quæ acres & mordentes ſuccos gignere poſſunt.

Sed veniamus ad curationem, in qua pro diuerſitate cauſarum diuerſa quoq; remedia ſunt inſtituenda; ſed illud ante omnia velim vos intelligere, & memoria tenere, plane in hoc affectu cauendum eſſe ab omnibus medicamentis, non ſolum ſoluentibus ſed etiam lenientibus, à quibus multi hoc tempore turpiter nequeunt cauere: ſiquidem ab illorum vſu miſeri ægroti nō ſolum incurrunt grauiſſima ſymptomata, ſed ſæpe ad interitum deducuntur. Eſt vulgaris Auic. ſententia, ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem, timoroſum. *Curatio.* *Preceptum.*

Itaque ſi lienteria fiat propter intemperiem frigidam & humidam ventriculi & inteſtinorum, quæ partes propterea non poſſint continere alimenta donec con- *Ab intemperie frigida.*

coquan-

coquantur, calefaciendum & ſiccandũ eſt, exterius cum oleo de abſinthio, de mentha, nardino, maſtichino: interius cum aromatico roſato, diacymino, diacalamentho, theriaca, mithridato, & ſimilibus. Et ne fruſtra ſim longior, ad locum hunc poſſunt & debent referri quæcunque alias diximus de curanda huiuſmodi intemperie.

Ab exulceratione. Sin autem lienteria fiat propter exulcerationem quæ occupet ſuperficiem earundem partium, id primum diſtinguendum eſt, an adſit leuis quædam abraſio, minime tamen vlcus, adeo vt nulla ſint indicia ſaniei: namque in hoc caſu vnica ſe offert indicatio, adſtringendi, roborandi, & conſolidandi partes diuiſas: quare conueniunt adſtringentia, quibus licet vti ſimul cum vino adſtringenti, qualia ſunt ex ſimplicibus maſtichæ, cuius tria vel quatuor grana ſimul cum alimentis poſſunt permiſceri. Ex compoſitis ſunt trochiſci de carabe, de terra ſigillata, de ſpodio, & ſimilia.

Quod ſi fuerit vera & integra exulceratio, adeo vt appareant indicia ſaniei, ſi vlcus fuerit ſordidum, tunc illud primum abſtergẽdum eſt, aut cum melle, aut lacte cocto, vel in quo ferrum ignitum, vel lapides igniti extincti fuerint: deinde accedẽdum eſt ad cõſolidationem, quam perficiũt plurima, vt mora exſiccata, myrtilli, roſæ, balauſtia, &c. Sunt decocta plantaginis, rubi, conſolidæ, quæ conſolida inter cætera omnia medicamenta eſt prętantiſſima: ex quibus poſſunt componi electuaria, & alia medicamenta, quæ ſimul poſſint moderate abſtergere, adſtringere, & ſi qua caro fuerit deperdita, eam regenerare. Habeatis exemplum:

Electuarium conſolidãs exulcerata inteſtina.

℞ *Radicis conſolidæ*
Sacchari roſati ana ℥ ij.
Balauſtiorum
Corticum granatorum
Myrtillorum ana ℥ ij.
Turis maſticis
Boli armeni
Corallorum rubrorum ana ℥ j.
Syrupi de roſis ſiccis q. ſuf.
M. & fiat electuarium.

Si velitis magis abſtergere, minuatis medicamenta adſtringentia: ſi contra, ea augeatis: Sin autem vlcus non fuerit, ſciendum quod ſtatim licet accedere ad medicamenta exſiccantia & adſtringentia, de quibus ſatis.

Quod ſi demum humores acres efficientes exulcerationem, ex aliis partibus confluant ad ventriculum, & inteſtina, veluti ſalſa pituita à cerebro, primo totum corpus eſt vacuandum: deinde & ipſum caput, non per os, ne materia facilius deſcendat ad partes laborantes, ſed potius per nares, cum ſucco hordei, betarum, cum aqua florum violarum, & ſimilibus, quæ per nares attrahuntur; tum alterandus & roborandus eſt ventriculus, ne facile recipiat aliena excrementa: ſic alterandum quoque eſt caput cum oleo roſato completo, cum decocto foliorum vitis, roſarum, chamomæli, & ſimilibus: quo quidem exemplo licet proſpicere lieni & iecori, & aliis partibus, vnde tales humores tranſmittuntur, vt de iis non ſit longius agendum.

Victus. Victus ſit boni ſucci, facilis concoctionis, & qui aliquam habet vim ſiccandi. Vinum non ſit prorſus immune alicuius auſteritatis, quod ſpeciatim ſcribit Galen. de ſuc-

de succorum bonitate & vitio, cap. 6. aluum cohibere & ventriculum firmare posse, etsi fortasse aliis nominibus non ita videatur conuenire. Somnus & quiés in qualibet fluxione alui sunt vtilissima, cum vtrumque possit omnem corporis motum firmare, & coctionem iuuare, quæ in hac re sunt maxime necessaria. Atque hactenus de lienteria.

Capvt XXII.

De Dysenteria.

Dysenteriam numerat Galen. 2. metho. 2. inter illos affectus, qui à læsa particula nomen suscipiunt. Latini tormina, vel difficultatem intestinorum vocant. Sed illud primum sciendum est, huiusmodi nomen esse æquiuocum, neque idem perpetuo significare, quandoq; enim vt docet Gal. 2. de locis affect. 5. medici nomine dysenteriæ intelligunt quamlibet cruentam per intestina deiectionem; quandoq; vero illam speciem tantummodo cruentæ deiectionis, quæ est cum vlcere intestinorum. Pro quo item sciẽdum est quod scribit Gal. in 3. de symptomatũ causis, 2. quatuor in vniuersum esse differentias cruentarum deiectionum, quarum prima est, quando propter aliquã partem corporis præscissam, aut intermissam solitã exercitationẽ, sanguis per quosdam circuitus excernitur: huiusmodi sanguinis excretio, eodem Gal. auctore 5. de locis affect. 2. visa est fieri aliquando in mulieribus ex mensium suppressione; namque nisi homines simul cum deficiente membro, vel intermissis exercitationibus, copiam alimenti imminuant, qua prius vtebantur, multis morbis corripiuntur, ex plenitudine oriundis, alii vero cum quibus fælicius agitur, in deiectionem sanguinis incidere consueuerunt: quæ interpretatio & doctrina est Galen. 4. de articul. com. 40.

Secunda est differentia cruentæ dysenteriæ, vbi propter iecoris imbecillitatem aquosus sanguis deiicitur, quem veteres loturæ carnis cruentæ & recens mactatæ assimilarunt: qui quidem sanguis præcipue talis excernitur in affectibus hepaticis, in quibus iecur citra inflammationem imbecillitate laborat. Ac sane huiusmodi iecoris vitium illi prorsus affectui videtur assimilari, in quo ventriculus propter imbecillitatem cibos, quos appetendo attraxit, concoquere & perfecte superare non potest: nam quemadmodum ventriculus ab huiusmodi alimentis grauatur, atque idcirco illa semicocta transmittit ad intestina, ita iecur alimentum, quod in probum sanguinem non potest transmutare, semicoctum per intestina expellere consueuit.

Tertia est differentia, quando sanguis melancholicus & splendens deiicitur; quod item symptoma ad iecur illiusq; facultaté pertinet, non certe alteratricem, sed magis expultricem: propter quam causam pariter humidis ventriculi deiectionib° simile est. Nam quemadmodum illa quæ absolutam coctionem in ventriculo sunt cõsequuta, si deinde vt decet, non distribuantur, humidas pariunt deiectiones, propterea, quia ventriculus ab iis grauatus, illa conatur expellere: ita iecur, vbi ex distributo sibi alimento à ventriculo cõuenientem fructum percepit, neq; illud propter aliquam causam quæ trãsitum prohibeat, vlterius progredi potest, quod est reliquũ tanquam graue onus per sedem deponit, & ita fit cruenta dysenteria. Apparet autem sanguis niger & splendens, ex vehementi caliditate, quam dum diutius moratur in iecore, facile adipiscitur. Atq; hæ quidem tres cruentæ dysenteriæ in eo conueniunt, quod confertim & multam excretionem efficiunt.

Quarta

Quarta demum illa eſt differentia, vbi breuibus quibuſdam interuallis ægri ſolent deiicere quandoq; ſyncerum exquiſitumq; ſanguinem, quãdoq; grumoſum, aliquando etiam aliquid puris, & alia, de quibus paulo poſt ſermonem habebimus. Atq; hanc poſtremam differentiam Gal. & Medici prope omnes proprie dyſenteriam & inteſtinorum exulcerationem appellant.

Ergo dyſenteria communiter ſignificat quamlibet cruentam ſanguinis excretionem, quæ eſt quadruplex: propria vero illa eſt tantummodo, quæ à Gal. & ab omnibus definitur eſſe vlcus inteſtinorum, de qua nos quoque in præſentia potiſſimum ſermonem inſtituimus.

Quęrunt nonnulli, vtrũ dyſenteria ſit morbus, an cauſa morbi, vel ſymptoma: ſed quęſitum, mea ſententia, eſt ineptũ, cum manifeſte in morborũ numero nempe ſoluta vnitate cõtineatur. Quod ſi præterea quærat aliquis, quod à Gal. quoq; quæſitum eſt 5. de vſu partium 10. quonam modo in iis partibus vlcera poſſint excitari, cum inteſtina polleãt vſq; adeo exquiſito ſenſu, vt bilem naturalem, vel aliud quodуis quod illis moleſtiã afferat, facile & celeriter expellant? Cui idem reſpondet Galen. loco citato: hoc vſu venire propter multas circumuolutiones, anfractus & flexiones inteſtinorum, in quibus ſi acre aliquod excrementum longiore tempore detineatur, non iniuria poteſt primo quidem illa abradere, deinde erodere, ac poſtremo vlcera inferre.

Differentia. Dyſenteriæ ſunt plures differẽtiæ, inter quas iure principem locum obtinent, quæ ſumuntur à cauſis: & quanquam illa omnia quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, erodendi, atq; vlcerandi, hunc morbum poſſunt efficere, tamen ſi velimus hanc rem ad certa quædam capita referre, huiuſmodi cauſæ duplices ſtatui poſſunt, nempe aliæ externæ, aliæ internæ.

Cauſæ externæ. Quatenus pertinet ad cauſas externas, primũ eſt aer, de quo legimus apud Hip. 3. aphor. 11. Inter anni tempora ſi hyems plus iuſto ſiccior & frigidior fuerit, ver autem pluuium & auſtrinum, æſtate futuras dyſenterias, & iterum 3. aphor. 12. Si hyems auſtrina & admodum pluuia fuerit, ver autem ſiccum & aquilonium. Ac demum 3. aphor. 16. Per ſiccitates dyſenterias facile fieri. Secundo ſunt alimenta quæcunque calida ſunt acria & maxime abſtergentia, qualia ſunt vina vinoſa, allia, cœpæ, ſpinachiæ, & alia id genus. Tertio ſunt medicamenta, ac potiſſimum vehementiora, ſcammonium, colocynthis, & ſimilia, ex quorum vſu frequenter videmus dyſenterias fieri.

Cauſæ internæ. Cauſæ vero internæ ſunt imprimis humores, ſanguis calidior, omnia genera tam flauæ quam atræ bilis, ſalſa pituita, qui quidem humores vel primum & ſimpliciter, vel quandoque prius genita inflammatione, mox facto abſceſſu, vlcera ſolent efficere. His cauſis addunt nonnulli excrementa alui duriora & ſicciora, quod vix mihi videtur fieri poſſe, vt nimirum illa ſint tam dura & ſicca, vt poſſint inteſtina exulcerare, niſi forte iis excrementis aliquis humor coniungatur, qui inteſtina vtcunque ferire & vlcerare poſſit.

Quod ſi quis cupiat intelligere adhuc cauſas, vnde iſti humores tum qualitate, tum quantitate ſiant noxii, & generentur in corpore, præter res externas de quibus diximus, ſunt imprimis accurate animaduertendæ nonnullæ partes principes, caput, ventriculus, & omnium maxime iecur, ex quibus iſti humores maiori ex parte ſolent originem habere.

Secundo

Secundo sunt differentię ex iis quæ deiiciuntur, quæ multa ac varia solent excerni, vt sanguis, atque is modo flauus, modo floridus, modo niger: bilis flaua, vitellina, porracea, æruginosa, & si quæ sunt aliæ illius differentiæ; à quibus quidem speciebus bilis, scribit Galenus, & confirmat experientia, magna ex parte dysenteriam oriri. Deiicitur quoq; atra bilis, pituita, ac postremo interdum ramenta intestinorum, ex quo nonnulli recentiores appellant dysenteriam sanguineam, biliosam, &c.

Tertio sunt differentię à loco affecto, siquidem laborant tenuia vel crassa, superiora vel inferiora intestina. Quarto sunt differentiæ à qualitate, secundum quã vlcera quædam sunt munda, quædam sordida, quædam depascentia: sic dysenteria vel est boni vel mali moris; vel pestilens, vel non pestilens; de qua postrema differentia prætermissa ab omnibus, tradunt historiæ, vt refert Iosephus lib. 6. Antiquitatum Iudaicarũ, initio Hebręos quosdam pestilenti dysenteria misere interiisse, adeo vt ante obitum illis intestina corrumperẽtur. Quinto sunt differentiæ ab intenso & remisso, à magnitudine vel paruitate vlcerum: etenim alia superficiem non excedunt, alia magna sunt & profunda, & quandoque ita insignia, vt ipsa disrumpantur intestina, atque ipsum quoque abdomen, vt nonnulli testantur. Cuius quidem differentiæ Gal. tres gradus videtur statuisse, 3. aphor. com. 26. primum, quando corpora quædam pinguia deiiciuntur: secundum, quando exeunt quædam ramenta intestinorum, abrasa superficie interiore, quæ densa & membranosa existit: tertium, cum simul abraditur etiam ex ipsa substantia intestinorum, quo tempore dicendum est, dysenteriam non fieri adhuc, sed etiam factam & confirmatam esse. Postremo sunt differentiæ à coniunctis, namque dysenteria vel est cum febre, vel sine febre; ægri vel ingenti, vel exiguo dolore torquentur, vel robustas vel imbecillas habent vires: sunt iuuenes, vel senes, & sic de cæteris, quæ habent eandem rationem.

Variæ hæ differentiæ dysenteriæ omnes, sunt maxime notabiles & animaduertẽdæ, tum propter prognosticum, tum propter curationem, adeo vt mirum sit, quamobrem à multis prætermittantur. Namq;, vt nonnulla exempla proferam ad vestram exercitationem, si dysenteria fiat propter causam externam, illius curatio omnino tutior & facilior fuerit, quam si pendeat à causa interna: si deiiciatur bilis porracea, æruginosa, vel ramenta intestinorum, licet vnicuiq; rei periculum & difficultatem intelligere: ad quem modum habetis ab Hip. 4. aph. 24. dysenteriam si ab atra bile inceperit, lethalem esse. Si laborent intestina tenuia, remedia ore sumpta sunt magis opportuna: si contra laborent intestina crassa, remediis internis magis agendum est: vlcerato ieiuno intestino, si modo vlcus fuerit insigne, scribit Gal. 6. metho. cap. 4. illud vel difficile vel nulla ratione curari posse, tum propter magnitudinem, multitudinemq; vasorum, tum quod illius tunica admodum tenuis neruosaque est, tum quia huiusmodi intestinum bilem synceram vniuersam recipit, tum demum quod maxime omnium iecori est vicinum. Si vlcera sint sordida, valde abstergentibus indigemus: si vlcera sint depascentia, antiqui vtebantur vehementioribus medicamentis, sandaracha, arsenico, & similibus, quæ putredinem possint inhibere, de quibus posterius tractabimus. Si dysenteria sit mali moris, imo vero vulgaris & pestilens, vt plerique intereant necesse est. Si dolor vrgeat vehementissimus, tum cæteris neglectis indicationibus, illi vni cogimur prospicere, vt neq; abhorreamus à stupefacientib. medicamentis. Postremo si dysenteriæ accedat febris, *Prognostica.*

vires inualidę,ætas incipiens aut declinans, ifthæc omnia morbi periculum augent, & diuerfam plane illius curandi rationem poftulant. Mihi libuit hæc exempla proferre, vt intelligatis, temere admodum, & fummo cum ægrotorum periculo, multos medicos huiufmodi neglectis differentiis dyfenteriæ curandæ rationem tradere; fed figna perfequamur.

Signa. Neque vero eft, vt quis diutius laboret inueftigandis & perquirendis fignis, quę in vniuerfum dyfenteriam demonftrent, cum plane fint manifefta. Namq; vt docet Gal.6.de locis affect. 2. à principio, mordax plerunq; bilis deiicitur, huius deiectionem paulo poft inteftinorum abrafiones fequuntur, quæ iam laborantiũ inteftinorum certiffima funt indicia; pofteacum ad venas vfq; exulceratio progreditur, modicum fanguinis fimul cum abrafionibus excerni videmus, quo tẽpore malum proprie dyfenteria nominatur: adeft in imo ventre dolor, multaq; ac frequens defidendi cupiditas, vt æger fere omni quiete careat. Quare fcribit Gal.12.metho. cap.7. hanc partem artis medicæ, quę tractat de fignis, in cæteris quidem morbis effe incertam & coniecturalem, in dyfenteria autem & pleuritide minime dubiam, fed fcientificam effe: itaq; accedamus ad figna differentiarum. *Signa differentiarum.* Caufæ externæ aut per fe, aut referente ægroto fiunt manifeftæ: fic caufæ internæ & differentiæ, quæ fumuntur ab exeuntibus, fenfu ipfo facile deprehenduntur; ex quibus neq; admodum difficile eft inueftigare & intelligere altiorem caufam, ex qua huiufmodi excrementa originem habent. Exempli gratia, fi deiiciatur bilis flaua, porracea, æruginofa, nulli dubium effe debet, quin iecur potiffimum laboret: quod item de pituita & cæteris ftatuendum eft. Porro figna loci affecti funt minus manifefta: fi craffa inteftina male habeant, inquit Alex. & cum eo fere omnes, dolor vrget in imo ventre: fin autem laborent tenuia, fuperiores partes magis dolore afficiuntur. Sed ego hanc diuerfitatem non fatis intelligo, fiquidem anatomes & fenfus ratio docet, vtraque inteftina, tam tenuia, quam craffa, inter fe commifceri & confundi, atque vtrumq; locum, & fuperiorem & inferiorem occupare: quare longe magis certa cenfenda funt illa indicia, quæ tradita funt à Gal.1.de locis affect.4. quæ defumuntur ex qualitate doloris & aliorum fymptomatum, ex natura & fpecie eorum quæ deiiciuntur, ac poftremo ex modo deiiciendi. Namq; primum fi laborent inteftina tenuia, dolores funt vehementiores, fere perpetuo adeft febris, ac nonnunquam maligna adeft fitis, naufea, vomitus, delirium, ad fummam funt omnia deteriora & periculofiora: Deinde fi ramẽtum aliquod ex tenuibus inteftinis excernatur, id longe tenuius & exilius eft, inteftinorum fubftantiæ plane refpondens: demum inter dolorem & deiectionem plus omnino ponitur interualli, quod tenuia inteftina à poftrema parte longius diftent: fanguis & quidquid ex inteftinis deraditur, exactius cum alui excrementis folet permifceri. Altera autem ex parte, fi male afficiantur inteftina craffa, dolores omnino funt remiffiores, quod hæc inteftina minori fenfu fint prędita, neq; fere grauia illa fuperueniunt fymptomata, quæ tenuibus male affectis folent fuperuenire; adeo vt perpetuo hic cafus in quo laborant inteftina craffa, fit tutior & curatu facilior altero, in quo laborant inteftina tenuia: pariter ramẽta deiiciuntur craffiora, vt quamprimũ æger dolet, protinus fequitur alui deiectio, neq; tantum ponitur interualli inter dolorem & deiectionem, quantum ponitur affectis tenuibus inteftinis, cum hęc inteftina poftremæ parti fint viciniora. Hic demum nullæ vlcerum notæ miftæ deiectionib. confpiciuntur: nãq; fi fanguis vel alia fimul deiiciantur, ea minime cæteris excrementis permifta funt, ficuti accidit in te-

nuibus,

nuibus, sed potius aliqua eorum parte videntur supernatare. Atq; hæ eædem differentiæ secundum varia inteſtina, vti diximus, ad curandi rationem plurimum conferunt, vt docet Gal.6.de locis affect.2. quæ enim vlcera ſunt in craſſis inteſtinis, iis quæ per ſedem infunduntur remediis magis indigent: quæ vero ſunt in tenuib. ab e- potis medicamentis magis iuuantur: vel quod item docet Gal.4.meth.7. ambo requ- runt pſidia, & quæ ſuperne ſumuntur, & inferne iniiciuntur, quod inteſtina tenuia ſint longinquiora, & quodãmodo in medio oris & ſedis poſita eſſe videantur: quare nõ ſine ratione ab vtriſq; præſidiis, & ſupernis & infernis iuuantur. Vlcera vtrum ſint magna vel parua, munda vel ſordida, depaſcentia vel non depaſcentia, boni vel mali moris, inprimis indicant ſymptomata, & quæ deiiciuntur excrementoſæ materię: namq; ſi dolor eſt grauis, ſi plurimas partes occupat, ſi febris & multa adſunt moleſta ſymptomata, ſi plurima educitur materia præter naturam, hęc omnia magnum vlcus, contraria exiguum demonſtrant. Præterea ſi plurima corrupta educuntur, vt aliquando etiam deiiciantur ramenta, & partes inteſtinorũ ſemiputridæ, facile poteſt intelligi vlcus ſordidum eſſe: cõtra autem, ſi deiiciatur, verbi gratia, ſanguis ſyncerus, patere poteſt vlcus eſſe mundum: ex quo licet id quoq; intelligere, an vlcera ſint boni vel mali moris: quæ enim ſunt boni moris, opportunis remediis facile cedunt: altera autem ex parte quæ ſunt mali moris, nulla quantumuis optima curandi ratione videtur poſſe curari. Poſtremo loco differentiæ à coniunctis vel ægro referente, vel aliis modis facile poſſunt intelligi; adeo vt iam tribus abſolutis capitibus, quæ ad eſſentiam dyſenteriæ, differentias & ſigna pertinent, id vnum reliquum ſit, vt aggrediamur curationem, de qua tractabimus, ſi tamen prius dixerimus duo verba de cæteris cruentis deiectionibus, quas improprie diximus dyſenterias appellari.

Itaque ſi propter amputatam partem corporis, vel intermiſſam ſolitam exercitationem per quaſdam periodos ſanguis per aluum deiicitur, principalis eſt indicatio prohibendi ne ſanguis tam multus & copioſus generetur: quod ſi iſtud non licet, altera eſt indicatio minuendi illius multitudinem, quę iam facta eſt. Et notandum, tametſi talis fluxus videtur ſalutaris, & poſſe præſeruare hominem à multis morbis, nihilominus quoq; aliquando eſt valde periculoſus, primum ratione ſuperfluæ vacuationis: natura enim dum intendit expellere ſuperfluam quantitatem ſanguinis, facit aliquando ſicuti qui currunt p loca decliuia, qui gradum ſiſtere non poſſunt ſuo arbitratu, ita & ipſa in huiuſmodi ſanguinis profuſione ſe continere nõ poteſt, vt prorſus immoderata & pernicioſa euacuatio ſuccedat. 2. quanquam natura ſemel & bis probe agit, & commodam ſanguinis quantitatem deiicit, tamen fieri poteſt, vt illa grauata nimia copia, ſuffocato calore naturali, nequeat aggredi euacuationem, & noxium humorem expellere. 3. quantumuis natura inſurgat, & velit aggredi hanc vacuationem, tamen fieri poſſet, vt propter obſtructiones venarum meſaraicarum, vel aliud impedimentum nequeat eam perficere, vnde forte periculum immineret, ne retrocedens materia petens aliquod membrum principale, ex improuiſo hominem ſuffocaret: quamobrem etſi natura aliquando bene agit, mea ſententia melius foret curationem aggredi, & ita varia pericula deuitare. Itaque ex prima indicatione prohibetur generatio multi ſanguinis, potiſſimum victus ratione, qui propterea inſtituatur moderatus & parcus, adeo vt ęgri moderatius & parcius comedant & bibant, quam conſueuerint: pariter ſint alimenta, quæ parum nutriant, nec plurimum ſanguinem generent, qualia ſunt

Indicationes in dyſent. ex amputata corporis parte.

pisciculi, herbæ, fructus, vina aquosa: sunt maxime opportunæ exercitationes, frictiones. Et si fuisset retenta consueta aliqua vacuatio, optimum esset illam reuocare, ac fortasse non foret inutile, vnum vel alterum cauterium in partibus superioribus, quæ sine intermissione expurgent varia genera excrementorum, & generationem multi sanguinis impediant. Quod si iam sanguis copiosus genitus fuerit, ille reuellendus & minuendus est, sectis venis in vtroque brachio, non modo semel, sed etiam bis, ter & sæpius. Nonnulla etiam leuiora medicamenta, cassia, thamarinti, serum lactis, & similia, non essent importuna, quæ possunt sanguinem refrigerare, & quoquo modo illius copiam minuere.

De fluxu hepatico. Secunda est differentia cruentæ dysenteriæ, quando ob iecoris imbecillitatem aquosus sanguis deiicitur, quem veteres loturæ carnium assimilarunt: quę quidem imbecillitas, sicuti diximus ex Galeno, non alia est, quam intemperies frigida iecoris, quod propterea nō potest integram sanguinis coctionem perficere, ex quo ille deiicitur crudus, qui colore quidem sanguinem imitatur, sed reuera est adeo dilutus ac tenuis, vt potius ichorem sanguinis, quam sanguinem videatur referre. Et si quis obiiciat historiam, quam narrat Galenus de illo Medico Siculo, qui habebat huiusmodi cruentas deiectiones similes loturæ carnium, & nihilominus laborabat inflammatione iecoris, quæ potius intemperiem calidam quam frigidam videtur demonstrasse; huic idem respondet Gal. inter initia sanguinem serosum & aquosum excerni, postea vero, coaceruata & putrescente materia, facta febre, inflammatione, & reddito iecore calidiore, sanguinem crassum, nigrum & splendentem deiici, id quod illi quoque medico euenisse verisimile, vel potius necessarium est; quomodo enim sanguis tenuis, aquosus & frigidus, à calida iecoris intemperie posset generari? *Indicatio.* Itaque præcipua & prima indicatio curandi hunc morbum, est calefaciendi ipsum iecur, deinde reuellendi aut deriuandi materiam ab inteſtinis ad alias partes, ac demum tuendi ipsa inteſtina ne exulcerentur, quoniam eiusmodi sanguis, tametsi aquosus & frigidus, cum diutius detinetur, fit acris, atque efficit dysenteriam.

Prognosticũ. Quibus quidem indicationibus, cum morbus est confirmatus, demonstrat experientia, aut difficulter, aut nullo modo, nec sine multo labore, in tempore, satisfieri posse.

Curatio. Ad tuenda inteſtina, ad temperandam acredinem humoris, conueniunt succus farris, oryzæ, ptisanę, oleū rosatum, sebum hircinum, & similia, ex quibus fit exemplum clysteris.

℞ *Succi farris* lib. j.
Sebi hircini ℥ ij.
Olei rosati ℥ iiij. *Misce pro clystere.*

Ad reuellendam materiam sunt accommodatæ frictiones, ligaturæ partium superiorum, cucurbitulæ, quæ prouocant lotium, sudorem, de quibus sæpius diximus. Cæterum quatenus pertinet ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, in qua re tota consistit summa curationis, non est vt frustra ea repetantur, quæ iam proprio loco diffuse tradita sunt, quæ omnia possunt & debent ad hanc partem accommodari. *Præceptum.* Sed tamen nolo silentio pręterire præceptum Auicennæ, qui docet, perpetuo cauendum esse ab his, quę vehementer aſtringunt, imo vero vtendum esse iis, quæ moderate aperiant: siquidem sanguis aquosus, si diutius detineatur in viscere, putrescit aliquando, & grauissima pericula solet afferre, in quem alioquin perni-

perniciosum errorem frequenter incidunt vulgares Medici, qui & hanc, & cæteras omnes fluxiones alui nesciunt aliter quam medicamentis adstringentib. curare. Ego quidem in hoc difficili morbo longiori experientia deprehendi, meos ægrotos magnam vtilitatem percepisse ex duobus præsidiis: altero ex longiori vsu trochisc. cypheos, de quibus alias diximus: altero ex potu aquarum thermalium calidarum, quæ certe, mea sententia aliorum medicamentorum vicem possint supplere. Et sane memoria teneo doctissimum quendam virum septuagenarium Venetiis bis pota aqua Aponitana, ac frequenti vsu eorum trochiscorum ab hoc fluxu hepatico, qui multos menses illum male habuerat, præter omnium opinionem liberum euasisse.

Demum vero si deiiciatur sanguis niger & splendens, quod fieri diximus propter intemperiem calidam, sicuti declarat Galenus, quæ altera est species fluxus hepatici, eædem sunt indicationes curandi, quæ in superiori specie propositæ fuerunt, munienda sunt intestina, reuellenda est materia ad alias partes, tollenda est calidior intemperies. Ad munienda & tuenda intestina clysteria sunt imprimis accommodata, inter quæ illud est præstantissimum, quod conficitur ex succo ptisanæ, oleo rosaceo, & ouis. Sit exemplum: *Alterius speciei fluxus hepatici curatio. Indicationes.*

℞ *Succi ptisanæ* ℥ *xv.*
Ol. ros. ℥ *iiij.*
Oua integra N. *ij.* *misce pro clystere.*

Reuulsio, aut verius deriuatio, fit præcipue cum iis, quæ prouocant lotium, quæ frigida sint, vt succus ptisanæ, capill. Ven. semina melonis. Sed ante omnia habenda est ratio ipsius morbi, à quo huiusmodi symptoma originem habet: quare studeatis tollere calidam intemperiem, ac potissimum iecoris, illis omnibus remediis, & internis & externis, de quib. suo loco diximus, vt superuacaneum sit in præsentia illa eadem repetere.

Itaque ad postremam dysenterię differentiam accedamus, quæ proprie dysenteria appellatur: hanc sicuti diximus, definiunt Gal. & cuncti Medici, esse vlcus intestinorum. Ergo iure in ea curanda illæ indicationes debent proponi, quæ generaliter ad curanda vlcera sunt accommodata. Nam sicuti in omni vlcere medici duo potissimum considerant, alterum naturam vlceris, quatenus vlcus est, alterum quatenus dependet à sua causa, habet coniuncta varia symptomata, & occupat varias corporis partes; ita propemodum in curandis vlceribus intestinorum hęc ipsa diligenter sunt animaduertenda, adeo vt ad hunc modum liceat ratiocinari. Vlceris sanatio, qua vlcus est, ex doctrina Galeni, & omnium Medicorum, in moderata siccitate consistit: sed quoniā frustra exsiccationem tentares, assidue subministrata noua materia vnde vlcera gignuntur, aut certe fouentur: idcirco huic primum causæ prospicere æquum est, quando humores copia vel mala qualitate noxii, quicunque confluunt ad intestina sunt vacuandi, reuellendi, corrigendi, atq; ipsa fluxio omnibus modis est intercipienda. Quod si addas præterea contemplationem variorum symptomatum, quæ hunc morbum solent comitari, ac demum naturam loci affecti, de quibus posterius tractabimus, nihil fortasse amplius in hac tractatione videbitur posse desiderari. *Vera dysenteriæ curatio.*

Primum igitur communis causæ habenda est ratio, cum certum sit nullū morbum manente illius causa curari vnquam posse: quamobrem sicuti diximus, cum omnium consensu intestina vlcerentur ab omnib. quæ calefaciendi, erodendi, atque

vlcerandi vim habent, maiori autem ex parte ab humoribus biliosis illi ante omnia purgandi esse videntur.

Atqui hoc loco emergunt arduæ difficultates: etenim cum nostra corpora multis quidem modis, sed potissimum sanguinis missione & medicamentis soleant vacuari, variæ autem sint hominum sententiæ, ita vt alii medicamentis familiariter vtantur, quæ ad ducendos vnum vel plures humores noxios sint accommodata, alii contra abhorreant à medicamentis, nec vereantur sanguinem mittere, eas quidem dissentientes opiniones mihi libet accurate examinare, quod videantur non minorem difficultatem, quam vtilitatem retinere.

An purgandū in dysenteria.

Qui curanda dysenteria soluentibus vtuntur medicamentis, & rei natura, & proba medendi methodo duci videntur: etenim cum morbus pendeat ab humoribus acribus & vlcerantibus, tanquam à principe causa, nisi illi quamprimum educātur, vix licet vllam sperare salutem; imo vero omnis ratio colligit causa adhuc perseuerante, necesse fore vt intestina magis torqueantur, & ipsa vlcera fiant maiora & deteriora: quare pleriq; omnes communiter practicantes familiariter vtuntur & diaprunis, diaphœnicon, & similibus, sed familiarissime rhabarbaro & myrobalanis, quę duo inter cætera omnia medicamenta prædicant hac in re insignem prærogatiuam obtinere. Sed præterea huic sententiæ videtur fauere Gal. qui 2. de simp. med. facul. cap. 12. 13. 14. docet, humores acres & morsum inferentes, primum ducendos esse, deinde eorum, quæ morsum auferunt, & dolorem mitigant, vsum permittit, adeo vt si quis non antea expurgato corpore & intestinis audeat exhibere vel infundere chondrum, lac, ptisanam, & alia huiusmodi medicamenta, hunc non vereatur appellare maioris putredinis & cachochymiæ auctorem esse. Hanc opinionem confirmant nonnulli exemplo eiusdem Gal. 1. de locis affectis, cap. 4. 12. meth. cap. 7. qui curando colico dolore, in quo similiter intestina laborant, nō est veritus medicamentum exhibere, id quod nonnullæ ægrorum Historiæ videntur demonstrare.

Negatur purgandum in dysenteria.

Cęterum etsi non ignoro, plerosq; omnes medicos nostrorum temporum, nec solum plebeios, sed etiam quosdam nobiliores, & qui Gal. disciplinam profitentur, ita sentire, vt prætermissis vehementioribus medicamentis, quæ certissima & manifestissima pericula videntur afferre, saltem liceat mitioribus vti, quæ benedicta appellantur, qualia sunt myrobalani & thamarinthi, quæ præterquam quod leuia sunt, insigni etiam adstrictione non sunt destituta; sed omnium maxime rhabarbarum, ac potissimum, si id primo torrefiat, vel vt aliis placet, si semel, bis, & sæpius opportuno aliquo liquore infundatur, qua ratione existimant omnes, illius particulas asperiores, vlcerib. aduersas, totāq; soluendi vim posse auferri. Veruntamen soleo magis probare sententiā illorum qui docent, à cunctis medicamentis abstinendum esse, adeo vt non verear asseuerare, priorem opinionē, mea quidem sententia, ab omni ratione, & illustrium medicorum disciplina alienam esse, posteriorem & rationi maxime consonam, & clarissimorum virorum auctoritate posse confirmari. Sed ad rem, certissimum est Galeni decretum 13. meth. cap. 15. inter cæteras curandi indicationes illā non postremū locū obtinere, quę sumitur à natura partis laborantis, id q̄ testatur historia Theagenis Philosophi, quem inflāmatione iecoris laborantem Attalus methodicus solis medicamentis relaxantib. enecauit: testantur & alia multa exempla, non solū antiqua, sed etiā nostrorum tēporum, dum pleriq; hanc indicationem adeo necessariā negligentes, sæpenumero ægros in grauissima pericula cōiiciunt.

iiciunt. Verum cæteris omnibus in præsentia prætermissis, quæ ad nostrum institutum non pertinent, de vna vacuandi indicatione agendum est. Nullus itaq; est locus dubitationi, quin partes nostri corporis, quæ vacuatione indigent, pro varia illarum natura, munere, situ, modo vnam, modo aliam vacuandi rationem desiderent, adeo vt quæ vni parti opportunissima est vacuatio, alteri sit valde perniciosa: qua de re testem vnum audiamus, qui sit vice omnium, is erit Gal. 13. meth. cap. 11. qui scribit ad hunc modum: Neque illud solum satis est inuenisse, quod vacuandum sit, veluti sentiunt, qui methodicam sectam colunt, quibus nulla de laborantium locorum differentia habetur ratio: non enim ratio solum, verum etiam vsus ipse indicat, aliã alii parti vacuationem congruere: siquidem ex iis, quibus oculi tentari phlegmone cœperunt, nonnullos sola per aluum purgatione vno die sanatos vidisti, quam rem si quis facere tentet in iecinore, cum phlegmone laborare incipit, maximam excitabit phlegmonem, æque vt si, cum renes aut vesica phlegmone tentari cœperint, quæ vrinas prouocant medicamenta exhibeat, aut si, cum vterus phlegmone laboret, menses prouocet: siquidem longissime à parte quæ fluxione tentari incipiat, quod redundat, reuellere, minime ad eam trahere conuenit. Hac igitur ratione, nec si ventriculum, aut intestina phlegmone occupare iam cœperit, medicaměto quod aluum deiiciat, vti conuenit: eandem cum iis indicationem & vterus sortitur, sicuti cum vrinæ vasis pudenda. At vomitu vti pudendis laborantibus, in diuerso reuellens auxilium est; eadem ratione in omnibus, quæ circa caput acc dunt, medicamentum quod aluum deiicit ad contrarium auertit: si quæ vero circa fauces, & palatum, aut linguam, aut denique in ore phlegmone laborare incipiant, in iis omnibus cauenda sunt, quæ pituitam per os euocant, quippe cum id simile sit, ac si laborantibus intestinis aluum deiicere velis, aut lotium mouere, cum renes aut vesica male habent, aut vomitum prouocare, cum partes vẽtriculi sunt afflictæ: quare melius fuerit, laborantibus partibus, quæ in ore sunt, deriuare ad nares, &c. Hæc Gal. quæ sunt omni luce clariora, adeo vt superuacaneum sit alia testimonia, quæ apud eum non desunt plurima, huc afferre.

Ergo hac serie admonentur Medici, ne ad partes inflammatione aut fluxione tentatas, vel medicamentis, vel aliis modis quicquam attrahant, imo vero vt omni studio fluxionem ab illis prohibeant, ac longissime auertant: quod quidem tam perspicue est consentaneum rationi, vt non indigeat longiori confirmatione. Cum igitur in dysenteria inteſtina tum fluxione, tum vlcere, sæpe etiam inflammatione laborent, equidem plane sum nescius, quomodo in illa curanda liceat medicamentum exhibere, ꝗ sine dubio potest fluentes humores ad illa magis trahere, doloréq;, vlcus, & alia symptomata augere: imo vero Gal. 9. de med. sec. loc. videtur abhorruisse medicamenta, non solum laborantibus intestinis, sed etiam partibus proximis, qui in priapismo purgationem per inferiorem ventrem improbauit: quæ enim (ille inquit) hac ratione fiunt vacuationes, sæpenumero vicinas partes fluxione infestant. Summa igitur cum ratione factum est, vt neq; Galenus, vel vbi ex proposito dysenteriæ curandæ rationem tradit, vel alio loco, neque alius probatus medicus purgantium medicamentorum meminerit. Et si quis mihi obiiciat Auicennam, qui non videtur ab vsu medicamětorũ prorsus abstinuisse: ego quidem illum existimo hac in re, sicut aliis multis, male sentire; sed is sciat ipsum quoq; Auic. non sine multa consideratione & præmeditatione medicamenti vsum probare, 3. can. Fen 16. tractat. 2. cap. 7. qui scribit ad

 hunc

hunc modum: Etsi fuerit necessaria vacuatio propter humoris malitiam, vtere iam cum timore & cautela, & stude ne solutiuum vehementer noceat vestigio & vlceri, imo sit sicut myrobalanus, & rectifica ipsum cum eo quod miscetur, vt ex iis, quę sunt sicuti tragacanthum, & similia. Neque vero est vt aduersarius existimet se opinionem suam posse tueri exemplo Gal. Dioscor. & aliorum veterum, quos legimus aliquando in dysenteria rhabarbaro vsos fuisse: siquidem iam diu explosa est illorum sententia, qui nesciunt rhabarbarum nostrum vulgare, cum aliis nominibus, tum eo potissimum à rhabarbaro veterũ, vel magis rhapontico differre, quod istud non solum nullam ducendi aluum facultatem habeat, sed contra non leuem etiam adstringendi vim obtineat; adeo vt iure dixerint, expuentibus sanguinem, phthisicis, dysentericis, illud conferre. Ex quo non satis mirari possum, quomodo Trincauellius, vir alioquin doctissimus, scribat, illos medicos, qui omne genus vacuationis damnant in dysenteria, si per aluum inferiorem fiat, communem medicorum consensum destruere, siquidem omnes, tam antiqui, quam iuniores, ac particulatim Diosc. Gal. Auic. & omnes Arabes rhabarbari vsum in dysenteria laudarunt, quo nihil absurdius, & à veritate alienius dici potest. Sed disputationem prosequor: aduersarii qui forte intelligunt, se nullis machinis posse nostras rationes destruere, aliter tentant euadere, ac suam sentẽtiam tueri, itaq; negant purgantia medicamenta maiorem ad intestina fluxionem excitare; ac per locum affectum vacuare, sed contendunt, illa ab vnis tantummodo intestinis ducere noxia excrementa, id quod peculiaria medicamenta ad hanc rem destinata, myrobalani, rhabarbarum, & similia, satis confirmant: quæ cum vel suapte natura, vel arte & commoda præparatione, non solum omni soluendi facultate fiat destituta, sed etiam non leui adstringendi vi polleant, minime humores ex venis ad affectum locum deducere, sed illos tantũ, qui intestina occupant, videntur posse mouere. Verum hæc leuia sunt, & nullius momenti: namq; si fateantur se medicamenta in dysenteria non idcirco exhibere, vt noxios corporis humores ducant, sed magis contraria ratione, vt illorum fluxio cohibeatur, iam inter nos conuenit: quãdoquidem certum est id fieri, dummodo fiat, opportuna cum ratione, atq; ex veteri illius medicinæ disciplina. Atqui illorum inconstantia hic est animaduertenda: namq; dum suas dysenteriæ curandæ indicationes eliciunt, humores acres, tanquam totius mali principem causam delibe- rant auferre, postea autem dum huius consilii plura agnoscunt pericula, ad huiusmodi vana, & sibiipsis pugnantia diuerticula temere confugiunt. Ad summã ita habendum est, mea sententia, rhabarbarum, myrobolanos, thamarindos, & cætera omnia medicamenta, quomodocunq; torrefiant, lauentur, præparentur, dummodo purgandi vtcunq; vim habeant, atq; ad laborãtia intestina humores ducere possint, in dysenteria curanda plane esse importuna, forte etiam perniciosa: altera autem ex parte, si ita illa transmutẽtur, vt aluum nihil mouere, sed potius adstringere possint, illum vsum tempore opportuno posse permitti.

Rhabarb. antiquorum.

Trincauell. notatur.

Vide Vallesium com. 4. epi. text. 96.

Sed tandem aduersariorum rationem audiamus, q̃ erat huiusmodi: si in quouis morbo causa imprimis est auferẽda, quod certissimum est medicorum decretũ, & nos facile concedimus, quomodo ægrotos dysenteria laborantes scient curare, nisi biliosi humores, exempli gratia, à quibus magna ex parte hic morbus solet originem ducere, primo quoq; tempore educãtur? Verum esto: quid tum? an propterea soluens medicamentum exhibendum est? Ego quidem non satis intelligo huiusmodi ratiocinationem: morborum causæ sane debent auferri, sed aptis & accommoda-

modatis præsidiis, tempore congruo, & vno verbo, si illud opportune fieri potest: namq; euenit sæpenumero, vt causa morbi vrgeat, sed tollere illam non liceat, propterea, quia vel tempus sit ineptum, vel ægri vires sint imbecillæ, vel desit locus ad vacuationem idoneus, vel propter aliud impedimentum: alioqui nullus fere morbus foret curatu difficilis. Ego vero libenter scire vellem, an præter vnũ medicamẽtum, nulla sit alia ratio, qua huiusmodi humores noxios liceat vacuare: neq; enim id mihi verum aut verisimile videtur. Nam quemadmodũ præterito tempore præclari omnes medici sine purgantibus medicamentis dysentericos feliciter sanauerunt, ita in præsentia, si illorum pręceptis velimus acquiescere, atque eadem semita incedere, dubitandum non est, quin nos quoq; nostros ægrotos pari felicitate curare possimus. Humores biliosi, vt in posito exemplo consistamus, ducendi quidem sunt, non tamen licet illos per aluum ducere, quoniam ita maiore impetu ad locum affectum ducerentur: alia igitur via progrediendum est, atq; ea quidem, quam summorum virorum auctoritas demõstrat: illa vero maxime congruens fuerit, qua humores ad intestina fluentes, ad alias partes reuelluntur aut deriuãtur, sicuti & administratio clysteriorum, prouocatio vomitus, sudoris, lotii, sicuti cæterorum omniũ, præstantissima est sanguinis missio, de qua paulo post sermonem habebimus. Sed rursum aduersarii vrgent hunc locum, obiiciuntq; naturæ motionem & inclinationem, quæ enim ducere oportet ex Hip. 1. aph. 21. ea duci per conferentia loca debẽt, quo maxime natura tendit. Atqui, isti memoria repetant, medicum esse naturæ æmulum atq; ministrum, quotiescunq; illa probe, non male operatur, & Gal. audiant ita loquentem, diligenter medicum oportet naturæ motum & inclinationem obseruare, quę si ad loca commoda fiat, ei seruiendum est & auxiliandum, si vero modo contrario ad incommoda, iam ꝓhibere, simulq; reuocare & retrahere oportet. Sunt hæc omni luce clariora; itaq; si fluentib. humorib. ad intestina, ex quib. fit dysenteria, natura bene agit, iam licet medico & datis medicamentis, & omni ratione illius inclinationem iuuare: sin vero illa male agit, vt certe male agit, atq; in perniciem hominis, si Galeno credimus, illius conatum oportet reuellere, deriuare, & omnibus modis impedire.

Cæterum quæ deinceps afferuntur ex Gal. tantum abest vt sint contra nos, vt potius sint à nobis, & nostram sentẽtiam confirment: nãq; ille priore loco de simp. med. facul. non aliud docet, quam methodum, & certum quendam ordinem agendorum, vt medici intelligant, quid primo, quid secundo agere conueniat: in quo ne vno quidem verbo purgantium medicamentorum mentionem facit. Etenim cũ forte Gal. tempore, quod in præsentia quoq; frequenter fieri solet, plerique solius symptomatis rationem habentes, sine vlla distinctione & ratione soliti essent multa infundere, quæ possent dolorem mitigare, atq; humorũ acredinem remittere, qualia sunt lac, ptisana, chondrum, ol. dulce, & alia huiusmodi, hanc perniciosam medendi methodum redarguit, quãdoquidem nisi primum noxii humores, & q morsum inferunt, educantur, vt omnia simul confundantur, putrescant, malumque fiat deterius, necessarium est. Quẽ profecto medendi abusum, non solum hoc loco, sed etiam 12. meth. cap. 1. & alibi grauiter animaduertit: sed audiant aduersarii, quale & quantum medicamentum, qualem & quantam purgationem Gal. probet, q scribit ad hunc modum: Itaq; chondrum, lac, ptisanam, in huiusmodi affectibus, & edendo probamus, & per sedem infundimus: vbi tamen melle, aut quopiã eiusmodi, quod infestabat extraxerimus: quo tempore opportunus est & adeps, & ceratum dulce,

& oleum dulce,&c. Quanquam non desunt Sophistæ,qui contendunt, propterea Galenum in dysenteria medicamenta non exhibuisse,quod non nouerit rhabarbarum aut myrobalanos:qui certe sunt potius ridēdi,quam refellendi; quasi vero alia deesse potuerint medicamenta viro solertissimo,vel simplicia, vel composita, quæ hac in re eandem operam præstare potuissent.

Postremo quod aiunt de dolore colico,debili item fundamento nititur:namque propter easdem rationes neq; in dysenteria,neq; in dolore colico,neq; in quouis morbo intestinorum,licet purgantibus vti medicamentis,certumq; est,nullum medicamentum præter hieram,à Galeno fuisse exhibitum,ex quo humores tantūmodo in ventriculo & intestinis contenti leuiter purgantur, minime alii ad locum laborantem deducuntur,vt propria tractatione diximus. Quanquā & illud vere licet addere diuersam plane esse rationem dysenteriæ & colici affectus:nāq; in dysenteria perpetuo adest vlcus,sæpenumero febris,quandoq; phlegmone, & alia multa vrgent sæua symptomata:in colico autem dolore nulla sunt vlcera, maiori ex parte, nulla febris, nulla inflammatio,nulla humorū fluxio adeo,vt si omnia velimus conferre medicamenta,minori cum periculo in dolore colico,q̄ in dysenteria videātur posse exhiberi. Sed hactenus de medicamenti administratione.

An Vena secanda. Altera fuerat difficultas,an liceat in dysenteria venam secare: ac sane plerique omnes hoc tempore non modo hoc remedium non recipiunt, sed etiam illud abhorrent tanquam paradoxū, ab omni ratione & clarorū medicorū auctoritate alienum:quos equidem puto in hanc sententiam potissimum venisse, propter Gal. testimonium 1.ad Glauc.cap.14.4.de ratione victus,cap.16.qui generaliter docet, fluente aluo,à sanguinis missione perpetuo fore abstinendum, quanquā ille non fluit pro quantitatis ratione,adeo vt quicunq; necessarium putantes maiorem vacuationem moliri,audent huiusmodi ægrotis sanguinem mittere,eos deducunt in grauissima pericula, sed illud quoq; addunt nonnulli, ac maxime qui medicamentorum partes tuentur,dysentericis longe magis medicamētum, quā sectionem venæ conuenire,propterea quod,vt supra diximus, illi maiori ex parte cacochymia laborant, quam constat inter omnes,purgatione,minime sanguinis missione auferendā esse. In hac insigni controuersia multa forent altius repetenda de scopis mittendi sanguinem,sed cum mihi firmiter propositum sit,hanc vtilissimam disputationem,vel priuatim vobis explicare,vel forte etiam primo quoq; tempore edere ac diuulgare, mihi libet in præsentia hanc rem agere quam breuissime: itaq; illud vobis sufficiat, in dysenteria, mea quidem sententia, sectionem venæ remedium vsq; adeo opportunum ac necessarium esse, dummodo conueniant principes scopi, vt sine eo vel nulla ratione,vel nō sine multo labore,& tempore ægri possint sanari. Namq; si diligenter considerentur illa omnia, quæ in hoc morbo solent vel semper vel sæpe contingere,iecoris calidior intemperies,humorum plenitudo, vlcera, dolores, inflammationes,fluxiones intestinorum, febres, & alia id genus, isthæc omnia & separatim & coniunctim venæ sectionem videntur desiderare, tanquam quæ possint & plenitudinē tollere,& iecur refrigerare,& fluxionē reuellere,& vno verbo, cuncta perficere,quæ ad curandos dysentericos sunt opportuna & necessaria. Veruntamen cum in qualibet missione sanguinis peculiaris ratio viriū ppetuo habenda sit, quas decet validas esse,nō solum in præsentia,sed etiam in posterum vos moneo, vt in hoc administrando remedio caute & prudenter agatis. Itaque si forte eueniat,vt laborantes dysenteria cogantur frequenter aluum deiicere,habeantq; alia sympto-

mata,ex quibus periculum immineat,ne vires ꝓfternātur, fatis fuerit ab huiufmo-di remedio abftinuiffe; ꝙ ego quoq; perpetuo facere foleo: fi quando autem expedit fanguinem mittere preclare monent Aetius & Alex.illum nec multū,neq; confertim & femel,fed parum,per interualla, ac fæpius mittendum effe: quod quidem videtur opportune fieri, non ea folum ratione, quod ita vires minus diffoluantur, fed etiam ꝓpterea, quia partita hunc in modum atq; iterata fanguinis miffione reuulfio, quæ imprimis expetenda eft, longe efficacior redditur, vt Gal. eft auctor de fang.miffione,cap.12. fiquidem natura toties irritata,maiori cum impetu ac facilitate affuefcit materiam ad laborantes partes confluentem, in contrarios locos depellere, & quafi per alios riuos transferre.

Concludendo igitur,etfi non ignoro effe quamplurimos,qui fectionē venæ in dyfenteria deteftantur, eosq; medicos qui huic remedio fauēt, variis calumniis petere folent, tamen fi morbus fuerit magnus, fi vires fuerint robuftæ,fi ætas floreat, omnibus dyfenteria laborantibus vfq; ad hanc diem non fum veritus,neq; in pofterum verebor,animofe fanguinem mittere.In quam fententiam eo libentius venio, quod altera ex parte fcio non defuiffe olim,neq; deeffe in ꝑfentia medicos nobilifs. qui nobifcum fenferint ac fentiant,ex quibus honoris gratia mihi libet commemorare vnum Altimarum, qui tā erudite ac diffufe huius decreti veritatē tuetur Alex. lib.8.cap.67. Aetii lib.9 cap.45.atq; aliorum veterum teftimoniis, validis rationib. atq; experientia,vt præterea hac in re nihil videatur poffe defiderari.

Porro ad eas rationes quas nobis obiiciunt aduerfarii, ex his quę hactenus diximus,facile eft refpondere:namq; primo Gal.fluente aluo vna habita virium ratione,4.de ratione victus,cap.116.Sanguinis miffionem prohibet,fiquidem,vt ille feipfum interpretatur, fi poft detractionem fluor perfeuerat, virtutē folet profternere,nos autem fatemur fine conftantia virium nullo modo fanguinē mittendū effe. Deinde eiufmodi Gal. ꝑceptum forte dyfenteriam nō cōplectitur, etenim tametfi nos cum cæteris hunc morbum enumeramus inter fluxus alui, id fane clarioris doctrinæ gratia factum eft,cum reuera dyfenteria fluxus alui non debeat appellari, ꝙ illius definitio fatis confirmat: quippe fi quæratur, quid eft dyfenteria? refpondebunt omnes,effe vlcus inteftinorum,minime profluuium alui. Nec poftremo quātumuis in dyfenteria nulla adfit humorū plenitudo,fed potius vrgeat cacochymia,à mittendo fanguine abftinendum eft,cum plurimæ fint rationes, atq; exempla illuftrium medicorum, quæ perfuadent humorum vitium miffione fanguinis minui & corrigi poffe,de quibus permittente commodiori tempore tractabitur.

Colligendo igitur quæcunque hactenus difputauimus, ita mea fententia habendum eft: in curatione dyfenteriæ nunquam & nufquam exhibenda effe medicamenta, quæ quomodocunque poffint aluum ducere, & noua excrementa ad inteftina trahere: contra vero fecandam effe venam,dummodo non defint principes fcopi iftius prefidii, ac potiffimum vires adeo fint robuftæ, vt videantur poffe hoc remedium perferre. *Summa.*

Poft hæc omnia aliæ fuccedunt indicationes,nempe reuellendi aut deriuandi ad alias partes humores, qui fluunt ad inteftina,temperandi multas eorum qualitates,leniendi impetum doloris, muniendi inteftina,tollendi intemperiem partium laborantium, ac confentientium, ac demum confolidandi ipfa vlcera, quæ totam curationem perficiunt. *Indicationes.*

Porro autem remedia, quæ hifce indicationibus poffint fatisfacere, varia funt

ac mul-

ac multiplicia, de quibus accurate sed breuiter, quantum fieri poterit, intendimus pertractare.

Gal. sicuti cętera omnia, ita hanc partem præclare mihi videtur tradidisse, & hanc totam rem certis quibusdam capitibus comprehendisse, ad quæ singula præcepta & præsidia commode possint referri, qui scribit ad hunc modum, 6. epid. sect. 6. com. 5. Mordacib. succis in intestinis contentis, cum prius eluentia immiserimus, inter quæ mulsa est, & ptisanæ cremor, & excreti succi fuerint, deinde morsus mitigantia, & quęcunq; inhętentia & intestinorum tunicas operientia, à superioribus partibus mordaces humores arcent in sedem, damus cibaria præterea ipsis bonum succum creantia, & quæ difficulter corrumpuntur exhibemus: at in superiori ventre, & mox in illius ore cōtentis humoribus, imprimis eos vomere iubemus, quod si ægri ad vomitum non sint parati, simplex oleum, aut cum aqua temperatum, aut aliquod simile sorbendum præbemus, cuius ope citato vomitu aliquid adstringens odoratumq; superimponimus: escas autem exhibemus boni succi, ægre dissolubiles, & nonnulla adstringendi vi præditas. Hactenus Gal. quæ etsi obiter, neq; ex ꝓprio instituto, tamen opportune grauiterq; & deriuationem & reuulsionem, & alterationem, & cætera omnia, videtur complecti, quæ vniuersam atq; integram dysenteriæ curandæ rationem continent. Ego vero ad vestram vtilitatem, cū res sit magni momenti, sigillatim de vnoquoq; seorsim capite statui pertractare, à victus ratione ducto exordio. Quod igitur pertinet ad qualitatem cibi & potus, Gal. ita statuit, hæc fore commoda, si bonum succum generent, si difficulter corrumpantur, si quadā adstringendi vi polleant, & iure quidem, ita enim probe genitis succis, & qui difficulter acrem, aut aliam prauam qualitatem possint suscipere, corroboratis demum partibus cum superioribus, ne transmittant, tū inferioribus, ne recipiant excrementa, magnā partem ad totam curationem possunt cōferre. Talia sunt ptisana, alica, oryza, panis ex aqua, vel leui iure gallinaceo decoctus, ex oleribus lactuca, cichorium, endiuia, portulaca, præsertim vbi succi biliosi redundauerint, quod plerunq; euenit; ex carnib. paratæ auiculæ, pulli gallinacei, pdices, pisces saxatiles, oua recentia, & alia huiusmodi, de quib. non est vt longiorem catalogum faciamus. Pro potu conueniunt ius pulli, in quo decocta sint endiuia siue acetosa, aqua in qua ferrum candens sæpius extinctum fuerit, vel aqua simpliciter decocta, cui parum syrupi rosacei vel myrtini ꝑmisceatur. Altera autem ex parte sunt prætermittenda, quæ prauum generant succum, quæ difficile cōcoquuntur, & quæ generaliter humores acriores possunt reddere, quæ satis manifesta sunt. Pariter à vino abstinendum est, potissimum si dysenterię febris coniungatur: ꝙ si aliqua ratione expedit illud exhibere, vt pauciferū sit & austeritatis particeps, oportet: speciatim vero ab illis aqs abstinendum est, q̄ per plumbeos canales feruntur, quæ, vt Gal. est auctor, 7. de med. sec. loc. cap. 2. sunt ita perniciosæ, vt quicunque huiusmodi aquas bibunt, plane dysenterici euadere soleant: id quod serio animaduertant velim, qui & in dysenteria, & in plerisque omnibus morbis, familiariter vtuntur aquis, quas vulgo omnes per vasa plumbea distillare consueuerunt: quarum quidem aquarum vsum, non solum hac ratione, sed aliis quoque nominibus censeo aut prorsus abiiciendum, aut saltem moderandum esse, quod alio loco conabimur confirmare.

Victus ratio.

Cæterum quæ hactenus de victus ratione diximus, non ita à nobis sunt recipienda, quasi omnibus dysenteria laborantibus satisfacere possint, cū manifestum sit varias differētias, variā quoq; victus rationē desiderare, exēpli gratia, si dysenterię febris

febris coniungatur, alimenta quæcunque adſtringendi vi ſunt prædita, aut penitùs prætermittenda, aut certe caute & prudenter ſunt adminiſtranda: quod & de cæteris differentiis ſtatuere licet. Quatenus vero pertinet ad qualitatem, ſi Galeno credimus, dyſenteriis tenuiſſima victus ratio conuenit, quod non ſolum inteſtina laborent, ſed maiori ex parte vna ventriculus quoque & epar male afficiantur, quaſi principes partes pleniore victu grauare non oporteat, adeo vt Auicenna 3. can. Fen 16. tract. 2. c. 7. huiuſmodi ægrotis non dubitauerit inediam duorum dierum præſcribere. Namque tametſi Gal. illos vere dyſentericos appellat 9. de med. ſecundum locos, cap. 5. in quibus neque epar affectum eſt, neque alia aliqua adeſt affectio præter vlcus inteſtinorum: tamen hanc ſententiã nos interpretamur ac recipimus, quatenus hæc dyſenteria, in qua præcipue inteſtina laborant, ab alteris diſtinguatur, quæ ſpeciatim fiunt vitio iecoris, ac propterea dyſenteriæ hepaticæ appellantur: neque enim putandum eſt Galenum ſimpliciter aſſeruiſſe, in propria dyſenteria, de qua agimus, neque iecur, neque alias corporis partes, præter inteſtina laborare, quandoquidem non ſolum difficile, ſed etiam nullo modo videtur fieri poſſe, vt quis vera dyſenteria laboret, nec ſimul pars aliqua ſuperior, præcipue vero iecur quomodocunque male habeat, cum maiori ex parte, quod ſuperius diximus, hic morbus ſoleat ab humoribus biliofis ortum ducere, quorum præcipuam generationem ad ipſum iecur pertinere certum eſt.

Poſt victus rationem ſequitur vt agamus de medicamentis, quæ poſſint humores temperare, præparare, coquere, membrorum intemperiem auferre, dolores lenire, & quæ tandem ad omnes dyſenteriæ curandæ indicationes ſint accommodata: hæc mihi videntur commode in tria capita poſſe diſtingui. 1. quæ ore aſſumuntur. 2. quę extra adminiſtrantur. 3. quæ per ſedem infunduntur, de quibus ſigillatim agendum eſt.

Ore aſſumuntur ſyrupi, decocta, ſucci, & alia huiuſmodi, ſed antequam de his agimus, id memoria eſt repetendum, quod ſuperius docuimus ex Galeno; tametſi verum eſt, laborantia inteſtina craſſiora iis remediis, quæ per ſedem iniiciuntur, tenuia contra epatis medicamentis magis iuuari, non propterea negandum eſſe, quin vtrobique medicamenta ore ſumpta ſint opportuna, cum certe poſſint humorum acrimoniam temperare, membrorum intemperiem remittere, & cauſæ vlceris vbicunque illud fuerit, proſpicere, itaque ſingula perſequamur.

Vulgaris eſt vſus ſyruporum de cichorio, de endiuia, de ſoncho, de roſis, de portulaca, & ſimilia, ſed cum ſyrupi hoc tempore conficiantur duplici ratione, omnes quidem cum ſaccharo vel melle, ſed alii cum aceto, alii ſine aceto, ex quibus qui præparantur cum aceto, ad oxymel antiquorum, qui ſine aceto conficiuntur, ad mulſam poſſunt referri, forte ſatius fuerit in dyſenteria ab vtriſque abſtinuiſſe, quãdoquidem omnia mellita, ſaccharata, ac dulciora, ſi inſignis adeſt caliditas in iecore vel aliis partibus, facile conuertuntur in bilem: acetum vero, & quę acetum recipiunt, neruoſis partibus atque inteſtinis noxium eſt, vt docent Hip. & Gal. Quare loco ſyruporum equidem magis ſoleo probare ſimplicia decocta cichorii, ſonchi, endiuiæ, hepaticæ, in quibus ſi velitis maiorem adſtrictionem, licet addere portulacam, plantaginem, ſemina acetoſæ, & ſimilia. Alii familiariter vtuntur conſeruis ex iiſdem ſimpl. medicamentis confectis, cichorio, roſis, capill. Veneris, borragine: ſed cum hæc quoque recipiant ſaccharum, propter eandem rationem, quam diximus de ſyrupis, melius fuerit ab illis etiam abſtinere.

Syrupi ſuſpecti in dyſenteria.

Equi-

Auctoris remedium. Equidem frequenter foleo vti fuccis quibufdam denfatis ad folem, cichorii, endiuiæ, fonchi, agrimoniæ, & fimilibus, quod medicamentum eft admodum efficax, & hac in re habet infignem prærogatiuam. Huiufmodi fuccis commode permifcetur portiuncula feni odorati, fpec. diarhod. triumfandalorum, vel alterius fimplicis aut compofiti medicamenti, qui veluti viam preparant, ac medicamentum deducunt ad partes penitiores. Sit exemplum:

℞ *Succi cichorii denfati* ℥ ß.
Sp. diarhodon ℈ j. *M. fiant boli, qui commode exhibentur mane vel foli, vel fimul cum decocto aut alio accommodato medicamento.*

Suo tempore cum opus fuerit maiori adftrictione, licet vti corallio, margaritis, ebore, cornu cerui vfto, bolo Armena, terra lemnia, & aliis propemodum infinitis ficcantibus & adftringentibus medicamentis: ex quibus omnibus puluerès, electuaria, trocifchi, & aliæ medicamentorum formæ componi poffunt.

Diuretica. Hoc autem loco neque prętermittenda funt medicamenta, quæ peculiarem ducendi lotium vim habent, quæ ad alteram indicationem, nempe humorum deriuationem, funt accommodata. Quemadmodum enim gratia reuellendi, vtimur frictionibus, & ligaturis partium fuperiorum; itemque quærimus elicere fudores, prouocare vomitum, dummodo æger facile euomat, nec ventriculum valde imbecillum habeat; ita ex præcepto Galeni humores noxios per vicina vafa ad ducendum lotium deftinata, expedit irritare: fed tamen hac in re caute & non fine multa confideratione agendum eft: cum enim conftet huiufmodi medicamenta effe calidiora & ficciora, hinc duo non leuia pericula dyfentericis videntur imminere: alterum, quod notauit Celfus lib. 4. cap. 15. Etenim fi hæc diuretica medicamenta lotium prouocant, in aliam partem humorem auertendo profunt: at vero fi aliter eueniat, noxam augent: quare illo auctore, nifi in quibus prompte id facere confueuerunt, non funt adhibenda. Alterum eft periculum, ne vafa illa anguftiora ad illa adductis acrioribus fuccis corrodantur & vlcerentur. Quamobrem vt vtrique periculo profpiciamus, id primum animaduertendum eft, vt non ftatim principio morbi, fed folum poft aliquot dies, quando non amplius tanta adeft humorum copia, hanc deriuationem quæramus: deinde vt iis medicamentis vtamur, quæ non vere & proprie folent lotium prouocare, quę certum eft infigni caliditate & ficcitate conftare, fed magis illis quæ moderatis huiufmodi qualitatibus, aut leuiore etiam frigiditate & humiditate prædita creduntur hoc munus poffe præftare, qualia funt petrolel. vulgare, capill. Vener. hordeum, feni, melonis, & fimilia.

Verum vt hanc partem terminemus, inter cętera medicamenta quæ ore affumuntur, duo videntur effe præftantiffima; alterum eft potus aquæ thermalis frigidioris, qualis apud nos eft Villenfis, Calderiana, B. Virginis: alterum, potus lactis antea cocti, & ad hunc vfum accommodati: quæ quidem remedia multis nominibus folent quam maxime probari. *De aquis thermalibus.* Ac fane quatenus pertinet ad aquas medicatas, nos frequenter vidimus, ac vere teftari poffumus, illas præclaram fæpe operam contuliffe, adeo vt multi dyfenteria laborantes, ne dum conftante ætate, fed etiam pueruli ac fenes decrepiti, qui innumera alia præfidia fruftra experti fuerant, re pene iam defperata hoc vno auxilio mirabiliter omni ex parte fuperftites manferint.

Cautela. Sed tamen fciendum eft, huiufmodi præfidium non omni ex parte fanctum effe, & omni periculo vacare, adeo vt non fine iudicio & indifcriminatim, quod multi

multi faciunt, liceat illas aquas exhibere: quantum enim ratione & longiori experientia potui hactenus intelligere, si quis velit tuto hoc remedium administrare, is debet sedulo animaduertere, primum an simul cum dysenteria febris adsit, vel absit: deinde an æger multis noxiis humoribus scateat adhuc, an vero illi maiori saltem ex parte fuerint expurgati: Etenim si febris adsit, non leue periculum imminet, ne haustis huiusmodi aquis, augeantur obstructiones, ex quo illa deinceps maior & curatu difficilior reddatur: pariter si succi, & illi quidem acriores fuerint adhuc multi, neque solum abundent in intestinis, sed etiam in toto corpore, sæpe factum est vt illi articulos petentes arthritidem efficiant, vel ad alias corporis partes conuersi, alia grauissima pericula afferant: aliquando etiam vidimus istos humores vi aquarum aliquamdiu firmatos & retentos, deinceps redditos fuisse acriores, ac maiori cum impetu ad intestina corruisse, & difficiliorem dysenteriam effecisse. Altera autem ex parte, si febris abest, necnon si non ita multa superfunt excrementa, nos eas aquas sæpenumero exhibemus, vt dixi, & vidimus ab aliis medicis salutariter & feliciter exhibitas fuisse. Propinantur autem vel integra mensura circiter, ad decem heminas, vt communiter solent exhiberi: vel si istud non liceat, parcius, nempe ad duas, tres, quatuor heminas; ac summo mane, minime tota die, & omni tempore, vt nonnulli temere facere consueuerunt. Atq; hinc fortasse, vel magis naturæ instituto, didicerunt rustici & plebeii homines hunc ipsum morbum curare, qui biduum triduumue, & quandoque plures dies solent bibere tria magna pocula aquæ fontanæ frigidissimæ, ex qua non solum hebetioribus, sed etiam crassioribus redditis, & vtcunque firmatis tenuioribus & acrioribus succis, ex quibus fit dysenteria, multos sæpenumero contingit sanari. *Quantitas aquarum thermalium.*

In dysenteria vsus lactis, partim vt alimentum, partim vt medicamentum, apud omnes fere medicos iamdiu celebris ac familiaris esse videtur: etenim cum lac possit humorum acrimoniam remittere, excrementa abluere, intestina munire, vlcus detergere, ac varia præparatione quadam acquisita siccandi & adstringendi facultate, illa etiam sanare, vt illud hac in re præsidium sit præstantissimum, necesse est. Cuius quidem remedii præstantia confirmatur Galeni auctoritate, 10. de simp. med. facult. 3. de aliment. cap. 15. qui aliquando scriptum reliquit, lac non solum dysenteriæ, sed etiam in vniuersum omnium ventris acrium fluxionum optimum esse remedium: quod sane euadit præstantius atque efficacius, si lac præterea aliquam siccandi facultatem acquirat, quod facile fieri docet Gal. si illud antea decoquatur. *De lactis Vsu.*

Itaque si lapides igniti, vel ferrum, aut chalybs in eo frequenter iniiciantur & extinguantur, quousque omne illius serum consumatur, siquidem lac hac ratione præparatum, tantum abest vt possit aluum mouere, vt potius contra illum firmare & cohibere soleat. Cum autem lac sic præparatum facile in ventriculo in caseum cogatur, obid Gal. loco citato de aliment. iubet mel & sal illi permiscere.

Primum igitur loco alimenti multi laudant vsum lactis, ex quo conficiuntur fercula cum oriza, alica, ouis, & aliis id genus: Sic Paulus probat pultem ex lacte & ouis, quam puto vel eandem, vel similem esse illi vulgari edulio, quod nos Torta appellamus: nonnulli qui maiorem siccitatem & adstrictionem quærunt, ex eodem lacte milio panico, vel alio sicciori alimento fercula præparant. Deinde loco medicamenti, plurimi lacte vti consueuerunt, illud mane

exhiben-

exhibentes ad heminam circiter: imo vero illud quoque, præſertim pueris frequẽter per ſedem infundunt, vt paulo poſt de clyſteribus acturi, docebimus; adeo vt omni ex parte, ſiue alimentum, ſiue medicamentum velis, nihil fere ipſo lacte opportunius, & ad curandam dyſenteriam magis accommodatum, liceat inuenire. Præ cæteris autem, ſi quis veſtrum id cupit intelligere, hac in re caprinum lac, deinde ouillum, & ſi hæc haberi nequeunt, vaccinum eſt eligendum, de quorum temperie & viribus ſatis docent libri medicorum.

Cæterum neque hoc remedium, vt diximus de aquis medicatis, ſine diligenti animaduerſione licet adminiſtrare: itaque inter cæterea illa mihi videntur eſſe memoria repetenda, quæ peculiari ac notabili ſententia Hipp. 5. aphor. 64. ſæpius vero Gal. de hac re nobis tradiderunt, lac dari, inquit Hip. caput dolentibus & febricitantibus malum eſt, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, & ſitibundis, nocet etiam quibus in acutis febribus bilioſæ ſunt deiectiones, & quibus ſanguinis multi deiectio facta eſt: prodeſt autem tabidis, qui non admodum febricitant, & in febribus diuturnis, debilibus, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit, & præter rationem extenuatis. Ex hiſce facile vnuſquiſque poteſt intelligere, quædam eſſe ſymptomata, quaſdam itidem corporis conſtitutiones, quę lactis exhibitionem prohibent, quorum omnium conſideratio eſt vſque adeo vtilis & neceſſaria, vt Hipp. non grauatus fuerit poſt illos affectus, quibus docet vſum lactis conuenire, eandem fere ſuperiorem ſententiam repetere, quod prorſus ab aphoriſtica doctrina vel ipſi Galeno alienum videtur, inquiens, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit; quaſi vero non ſine magno periculo ipſum lac poſſit aliquo tempore exhiberi, ſi vna vel altera, aut ſimul omnes poſitæ conditiones forte deficiant. At vero cum non pertineat ad noſtrum inſtitutum ſingula capita perſequi, quæ Gal. alioqui propria interpretatione accurate perſecutus eſt, ſatis fuerit illa tantummodo examinare, quæ dyſenteriæ vel omni tempore, vel certe plerunque coniungi conſueuerunt: illa autem potiſſimum ſunt tum febris, tum bilioſæ deiectiones: quippe non ſolum ſi vtrumq; copuletur, vt Hipp. fere videtur ſentire, ſed etiam ſi ſeparatim adſit alterutrum, vel febris, vel bilioſæ deiectiones. Dyſentericis vſus lactis maxime noxius cẽſendus eſt, & mihi videtur, inquit Galenus in com. ſermo in hunc modum melius ſe habere: Malum autem lac, quibus bilioſę deiectiones, & quibus febres ſunt acutæ: neque enim vtriſque ſimul iunctis ſolum noxium eſt lac, ſed ſeorſum etiam in alterutro: cuius ſane rei cauſa cum ſatis à Galeno fuerit expoſita, non eſt hic temere à nobis repetenda.

Igitur quicunque in dyſenteria tuto & probe voluerit lac exhibere, is diligenter primum debet examinare cum ſingula ſymptomata, quæ Hipp. & Gal. auctoribus illius potum non permittunt, tum ſpeciatim, an febris adſit nec ne? pariter an bilioſæ fuerint deiectiones: namque ſi alterutrum affuerit, vel multo magis vtrunque, ab illius vſu non modo per os, ſed forte etiam per ſedem abſtinendum eſt: à quo quidem lactis vſu vſque adeo legimus Celſum abhorruiſſe, ac potiſſimum ſi bilis redundauerit, vt ille afferens aphoriſmum Hippocratis modo propoſitum, lib. 3. cap. 23. vice illius particulæ (ſi deiectiones fuerint bilioſæ) ſcriptum reliquerit (ſi vrina eſt bilioſa) & vice alterius (malum eſt) dixerit (pro veneno eſt.) Equidem ſcio multos hanc rem ita definire: coctum lac & præparatum, minime crudum, tuto poſſe exhiberi, tametſi febris adſit, & bilioſæ ſunt deiectiones, quaſi illud huiuſmodi præparatione omnẽ noxam perdat, & omnis prorſus periculi fiat

immune

immune: at vero quamuis negandum non sit, lac decoctum, vel illi etiam permista aqua, vt nonnulli medicorum tempore Galen. 3. de alim. cap. 15. facere consueuerunt, vel extinctis in eo ferro aut lapidibus ignitis, omnem fere malitiam deponere; veruntamen ego sum in ea sententia, vt credam præsente febre ac magna redundantis bilis copia, ab illius vsu fore abstinendum, siquidem quantumuis illud coquas & præpares, docet Galenus & confirmat experientia, id generaliter ab omnibus causis calidioribus facile corrumpi, & in nidorem conuerti; sed forte de hac re nimis multa.

Postremo quod pertinet ad hanc partem quę medicamenta ore sumpta complectitur, alia multa ac propemodũ infinita possent proferri, quæ tum qualitatibus manifestis, tum proprietatibus occultis credũtur ad dysenteriam curandam esse accommodata, sed nimis longũ foret omnia persequi: itaq; his contentus ero, & huic rei finem imponam, vbi appofuero quoddam medicamentum ex stercore canino, quorundam præceptorum Galeni testimonio celebratum, cuius vim ac præstantiam ex eo licet coniicere, quod veteres illi medici clam illo vterentur, idque vellent optimos tantum discipulos docere: adde quod Galenus fateatur, se illud tanquam mirabile medicamentum sæpenumero expertum fuisse, quod nos quoque vere testari possumus, qui illud parandum curauimus, ac non semel illius periculum fecimus: sed præstat Galeni seriem proferre, quæ est huiusmodi 10. de simp. med. facul. Sane ego memini mirandum in modum me canini stercoris facultatem expertum fuisse, quo vti assidue consueuit quidam præceptorum nostrorum, sola ossa cani edenda exhibens biduum, ex quibus durum, candidum, ac minime fœtens stercus colligebatur, quod tum ille deficcabat, vt ad cinerem facile redigi posset, illo autem vtebatur tum ad alia, tum ad dysenteriam, lacti illud immiscens, in quo ferrum antea, aut lapides igniti extincti essent: atque ille medicus huiusmodi medicamentum clam initiebat, & id solum generosissimos quosque discipulos docebat. Hactenus Galen. si quis plura cupit, Paulus, Aetius, Alex. & omnes, quamplurima possunt suppeditare.

De his hactenus quæ per os assumuntur, iam de iis agendum est, quæ extra administrãtur: hæc varia sunt & multiplicia, inunctiones, linimenta, cataplasmata, fomenta, epithemata, & alia huiusmodi, quę diuersa ratione ad diuersas partes corporis apponi consueuerunt. Si dolor vehementer vrgeat, vniuerse imo ventri illa imponuntur medicamenta, quæ proprie Græcis anodyna dicuntur, quasi dolorem lenientia, quę moderata quadam constant caliditate, ac fere omni adstringendi facultate sunt destituta, de quibus alias diximus diffuse. Talia sunt ol. rosaceum completum, omphacinum, chamomæl. aneth. adeps hircinus, gallinaceus, & similia, ex quibus plane medicamenta confici possunt. Sit exemplum:

℞ *Olei rosacei completi* ℥ ij.
Chamomælini
Adipis hircini ana ℥ j. *Misc.*

Commune admodũ ac fere vulgare, sed certe vtile medicamentũm est omentum castrati ex ol. rosaceo & chamomęl. frixum in sartagine, & ad totum inferiorem ventrem accommodatum: nos familiariter vtimur lanis oleo rosaceo vel consimili madefactis, quæ præclaram operam præstant.

Si dysenteria fuerit admodum biliosa & acris, nonnulli ventrem commode linire consueuerunt ol. ros. omphac. violaceo, melino, vnguento rosat. Mesuæ, & aliis

id genus frigidioribus medicamentis. Sed preter mitigationem doloris ſæpenumero etiam adſtrictionem aliquam & corroborationem quærimus, quare hoc modo poſita medicamenta aut prætermittuntur, aut ſaltem moderantur, & illis adſtringentia quædã permiſcemus, ol. de abſinthio, maſtichinum, melinum, ſuccum plantaginis, portulacæ, polygoni, corallia, balauſtia, cortices granatorũ, acaciam, hypociſtidem, &c. Ex compoſitis emplaſtrum de cruſta panis deſcriptum à Montagnana: ſed inter cætera omnia celebre eſt emplaſtrũ quod tum Alex. tum Meſues diaphænicum appellant, quæ ad totum inferiorem ventrem accommodantur. Quanquam non deſunt, qui contendũt iſthæc omnia fruſtra adminiſtrari; cum enim primum ſe nobis offerant muſculi abdominis, deinde peritonæum, tum omentum, ac demum inteſtina, aſſeuerant aut difficulter aut nullo modo fieri poſſe, vt aliqua vis medicamentorum poſſit tot naturæ impedimenta ſuperare, & vſq; ad inteſtina pertingere. Quibus licet nobis experientiam opponere, quæ ſæpenumero demonſtrat huiuſmodi externa medicamenta ad penitiores etiam partes vtcunq; deferri, ſiquidem frequenter vidimus inteſtina inſigniter dolentia, ac fere laxata illorũ vſu lenita ac roborata fuiſſe, quemadmodum pariter conſtat, plurima non modo ore aſſumpta, ſed etiam extra poſita aluum ducere, de qua ſingulari naturæ prouidentia, quæ frequenter ſibi parat vias difficiles, & nobis incognitas pro ſalute hominis, tractantes de hydrope diffuſe diximus.

Si iecur nimio calore æſtuet, plurima ſunt quæ illius vim remittere poſſunt: epithemata ex ſuccis vel aquis cichorii, endiuiæ, roſarum, ſpec. diarrhodon, trium-ſandalorum, vnguentum roſaceum Meſ. cerat. roſac. à Gale. deſcriptum, quod vulgo infrigidans Galeni appellant.

Pariter ſi ventriculus fuerit frigidior, quod vtrumque frequenter euenit, nec plurima deſunt ad illum calefaciendum & corroborandum accomodata, linimenta, emplaſtra, fomenta, ex mentha, abſinthio, betonica, roſis, ſeminibus odoratis, & aliis propemodum infinitis, de quibus in propria tractatione de morbis iecoris & ventriculi ſatis diximus.

Tertio & poſtremo loco reſtant, quæ per ſedẽ iniiciũtur, ea vero potiſſimũ ſunt clyſteria, quorũ præcipuus eſt vſus in curatione dyſenteriæ, ac potiſſimũ ſi inteſtina craſſa laborant, ſicuti diximus. Hæc aũt varia cõficiuntur ratione, vt variæ ſunt indicationes, quæ varia præſidia videntur perſuadere: namq; ſi humores vel bilioſi, vel alterius generis, negocium faciunt, ſi dolores maxime vrgeant, adeo vt velimus eos mitigare, ſimulque illorum acrimoniam & malitiam retundere, atq; adeo inteſtina munire, atque ab omni iniuria tueri, quæ fere ſunt communes ac præcipuæ curandi huiuſmodi morbi indicationes, potiſſimum principio opportuna ſunt ac familiaria clyſteria, quæ ſint frigida, leuia, & quæ habeant vim emplaſticam, qualia ſunt album oui, imo vero ouum vniuerſum, ſuccus ptiſanæ, orizæ, alicæ, iura pinguia, in quibus ſpeciatim cocta fuerint capita, pedes, inteſtina, cum aliorum animalium, tum præcipue caſtrati, quale eſt ius coctorum inteſtinorum, quod coqui publice vendunt, olea nonnulla, ac præ cæteris roſaceum, quin etiam Galen. 12. metho. cap. 1. ceratum quoque ipſum roſac. quandoque infundere conſueuit, adipes fere omnes, ſuis, gallinæ, anatis, anſeris, capræ, hirci, lac, dummodo leges ſuperius poſitæ illius vſum permittant, gummi Arab. tragacanthum, amylum, & alia id genus, quorum ingens eſt copia.

Quod ſi demum dolores ita ſæuiant, vt iam ſomnum & omnem quidem aufe-

rant,

rant, vbiq; periculum imminet ne vires deiiciantur, vna cum Galeno & omnibus claris medicis verendum non eſt,vti clyſteribus & medicamentis ſtupefacientibus, in quorum ſane vſu iure arguendi ſunt plerique omnes medici noſtrorum tempo-rum,qui neq; in dyſenteria,neq; aliis morbis,aut nunquam,aut rariſſime audent il-lis vti: quaſi vero Galeno ac veterib. medicis non fuerint familiariſſima ac proba-tiſſima,adeo vt fere omnia medicamenta dyſenterica,non ſolum per ſedem infun-denda,ſed etiam per os aſſumenda,ab ipſo Galen.9. de med. ſec. loco. diffuſe tradi-ta,vel ab aliis accepta, huiuſmodi ſtupefacientibus medicamentis non ſint deſtitu-ta: etenim quanquam vſus illorum aliqua ex parte videtur noxius, veruntamen ſi vehementiſſimi dolores, inſignes vigiliæ, & alia ſymptomata vrgeant, ex quibus maxima ægris immineant pericula, talia medicamenta nullo modo ſunt præter-mittenda, cum ſpes ſit illatam noxam poſtea facile corrigi & emendari poſſe,quan-doquidem ſatius eſt ſtupefacientibus medicamentis affectum quomodocunque deteriorem reddi, quam ægrum propter acerbitatem doloris, aut aliam cauſam periclitari; quæ quidem ſtupefacientia medicamenta in dyſenteria eo magis viden-tur conuenire,ſi humores ſint calidiores,tenuiores, acriores, vt fere perpetuo eue-nit,ſiquidem,vt alias docuimus ex Gal.hoc tempore ſalutaria ſunt, non ſolum qua-tenus dolorem leniunt,ſed etiam quatenus ſuccorum calorem refrigerant,tenuita-tem cogunt,acrimoniam retundunt: ſicuti contra ſi humores frigidi,craſſi,& gluti-noſi fuerint,huiuſmodi medicaméta cenſenda ſunt importuna, quod etſi dolorem poſſunt lenire,certe cauſam doloris reddũt deterioré. Alias vero ſatis diximus,qua-lia ſint iſthæc medicamenta, qualis debeat eſſe eorum menſura, & modus admini-ſtrationis,vt de iis in præſentia non ſit longius agendum.

Cæterum illud hoc loco eſt memoria repetendum, quod ſuperius quoque indicauimus,nempe hanc dyſenteriæ curandæ rationem, quæ eiuſmodi lenienti-bus & anodynis præſidiis fere perficitur,vnius ſymptomatis, minime cauſæ & mor-bi rationem habere,ſiquidem multum abeſt vt ipſa vlcera hoc modo ſanentur,ma-xime ſi putredinoſum aliquid conceperint. Itaque ſicuti vrgente dolore huiuſmo-di ratio medendi, quam delicioſam licet appellare, opportuna eſt, aliquando etiam neceſſaria, ne idem nobis eueniat quod ſcribit Galen. nonnullis eueniſſe, qui dum animoſi videri cupiebant, fortique animo, nitebantur dolorem perferre, ſpreto o-mni remedio quod eum lenire poſſet, viriliter breui tempore perierunt: ita alte-ra ex parte ſi dolores minus vrgeant, minoraque pericula afferant, fere neglecto ſymptomate,quod alioqui nullam curandi rationem indicat,accommodatis medi-camentis decet morbum ipſum curare: namque vt ſcribit Gale. quicunque ægrum fortiter & tuto doloribus reſiſtentem, validis remediis vnica die ſanare poteſt, ne-glecta hac rationabili curatione,vni tantum dolori & ſymptomati in illius gratiam intentus eſt,is adulatoris,imo naturæ hoſtis notam vix poteſt effugere: ſed reliqua proſequamur.

Poſitis clyſteribus qui dolores leniendi, humores temperandi, atque inteſti-na muniendi vim habent, quæ fere ad cauſam vlceris magis videntur pertinere, iam reſtat vt de iis agamus, quæ ipſum morbum reſpiciunt, & ad curanda vlce-ra ſunt accommodata. Hæc porro ſimiliter varia ſunt ac multiplicia, vt varia multiplexque eſt natura & conditio vlceris inteſtinorum: namque ſi illud ne-que magnum, neque ſordidum fuerit, vno aut altero impoſito clyſtere, quod ſuc-ci acrimoniam obtundere, moderate refrigerare & ſiccare poſſit, natura breui

& facile ſolet omnia perficere & ſanitatem afferre: ſi autem vlcus altiores iecit radices, & profundiores partes occupauerit, iam valentioribus medicamentis opus eſt: ſed hic quoque diſtinctio & iudicium adhibendum eſt, vt intelligamus, qualenam imprimis vlcus fuerit, quo loco, ne ſingulas illius differentias perſequamur, quod foret operis longiſſimi, illa duntaxat mihi liceat in medium proferre, quæ ad præſens noſtrum inſtitutum ſunt accommodata.

Itaque vlcera inteſtinorum ſi fuerint ſimplicia, certum eſt illa indigere ſiccantibus medicamentis, ſiquidem conſtat apud Galen. & omnes medicos, vlceris, qua vlcus eſt, ſanationem in moderata ſiccitate cõſiſtere, ad quod perficiendum munus ſunt potiſſimum apta illa medicamenta, quæ præter ſiccitatem natura ſunt alicuius adſtrictionis expertia, qualia ſunt plantago, polygonum, portulaca, germina rubi, roſa acacia hypociſtis, bolus Armena, terra lemnia, & alia quamplurima, ex quibus clyſteria magis vel minus adſtringẽtia & ſiccantia poſſunt parari, vt vlcera videbuntur poſtulare. At vero ſi vlcera fuerint ſordidiora, adeo vt illorum ſordes curationem impediant, manifeſtum eſt illa prius detergenda eſſe, in quem vſum leuiora quædam parari poſſunt clyſteria, ex ſucco hordei & ſaccharo, ex mulſa, melle roſaceo, & aliis quamplurimis id genus. Quod ſi demum vlcus putridum fuerit, depaſcens, & maligna qualitate præditum, quod Græce νομώδες, id eſt, exedens appellatur, qualia ſolent excitari à prauis humoribus, & maxime bilioſis, acribus & mordentibus, qui propter inſignem aduſtionem neſcio quam malignitatem acquirunt, aut etiam propter malam curationem principio morbi inſtitutam, tunc omnino valentioribus ſiccantibus & detergentibus agendum. Veteres, atque imprimis Galen. quem deinceps imitati ſunt Paulus, Aetius, Alexand. & omnes, vehementiſſimis medicamentis, ſandaracha, auripigmento, calce viua, ære vſto, & aliis id genus, familiariter vtebantur, in quorum vſu puto neminem reperiri in præſentia qui illorum imitator eſſe velit, pæſertim ſi ægrotum corpus fuerit molle, delicatum atque exquiſiti ſenſus, eoque minus, ſi vlcera occupauerint gracilia inteſtina, quæ exiguam vtilitatem percipere, forte etiam multa pericula videntur ſubire poſſe: veruntamẽ ego minime adduci poſſum vt credã omnes veteres, doctrina, iudicio, experientia præſtantiſſimos, atque inter cæteros Galen. hanc huius morbi curandi rationem non ſolum vanam & inutilem, ſed etiam plane periculoſam & noxiã tradidiſſe; qui altera ex parte cenſeo, nos potius illorum ſententiam non ſatis aſſequi, ac ſæpe iis valentioribus medicamentis indiſtincte, quandoque etiam temere vti, vt iam nemo debeat mirari, ſi frequenter inutilia, aliquando etiam periculoſa videri poſſent. Quod ſi ea præcepta velimus animaduere, quæ de hac re à viris clariſſimis tradita ſunt, nempe vt ad valentiora hæc medicamenta nunquam accedamus, niſi laborent inteſtina craſſiora, niſi vlcera ſint vere putrida, virulenta, exedentia, & quæ nomas proprie appellant, ac demum niſi æger conſtet corpore duro & ſolidiore, de qua cautione meminit Galen. 2. ad Glauconem, cap. 9. 6. metho. cap. 3. & alibi, tantum abeſt vt illorum vſus vanus & pernicioſus cenſendus ſit, vt ego contra non verear affirmare, poſthabitis huiuſmodi medicamentis, hæc vlcera quæ in vniuerſum paruam ſalutis ſpem promittunt, non ſolum difficile, ſed forte etiam nulla ratione ſanari poſſe. In quo quidem caſu ſi medicamenta veteribus familiaria, de quibus paulo ante diximus, alicui viderentur nimis terribilia, neque alia deſunt, tum mitiora, tum tutiora, quæ eandem pene operam poſſunt præſtare, qualia inter cætera ſunt trochiſci, Andronici,

Polydæ,

Polydæ, Musæ, quorum Galen. frequenter meminit, quorum compositio habetur à Galen. 5. de medic. secundum genera, cap. 11. & aliis locis, quibus si ita ferat opportunitas, non solum in dysenteria, sed aliis quoque morbis nos quandoque vti consueuimus. Itaque ex commodo aliquo liquore, vel decocto hordei, hypocistidos, lupinorum, vel aquæ marinæ, vel lixiuio, vel consimili acriori aut minus acri, sicuti vlceris conditio videbitur postulare: atque aliqua ex his trochisc. parari possunt clysteria, de quibus ac cæteris omnibus statim sermonem sumus habituri.

Demum vero si id consequamur, vt vlcera omni sorditie libera & munda reddantur, iam dixi illorum curationem siccantibus & adstringentibus medicamentis fore perficiendam. Cæterum etsi nos cum cætera præsidia, tum maxime clysteria ad curandam dysenteriam accommodata, separatim distinctis quodammodo scopis indicauimus, tamen sciendum est, illa sæpius inter se misceri & confundi, vt varii scopi se nobis simul offerunt, adeo vt necesse sit clysteria parare aliquando, quæ dolorem lenire, sordes abstergere, ac simul aliis indicationibus videantur satisfacere posse, quod pariter de cæteris quoque remediis statuendum est.

Sed cum hic morbus sit longe maximi momenti, frequens ac difficilis, mihi libet exercitationis & vtilitatis vestræ gratia vobis casum proponere, in quo conabimur illa omnia quæ generaliter diximus, quatenus licet ad proprium exemplum referre.

Socrates agens annum quadragesimum tempore æstatis corripiatur dysenteria, laborantibus crassioribus intestinis, in quibus fluentibus humoribus biliosis, calidiorib. & acrioribus vlcera fuerint excitata, doleat imo ventre, ac tormina percipiat, à quibus fere statim deiiciantur humores, potissimum biliosi, cum quibus appareant quædam vestigia sanguinis.

Prima die instituendum est clystere, quod possit intestina abluere, leuiter abstergere, ac moderate refrigerare. Exemplum:

℞ *Aquæ hordei* ℥ xv.
Sacchari rubri ℥ iij.
Oua integra N. ij.
Misce pro clystere.

Sine aliqua temporis dilatione, si morbus fuerit magnus, si vires videantur posse bene hoc remedium perferre, Socrati sanguis mittendus est, secta vena iecoris ad ℥ vi. Vespere idem repetatur clystere, vel si dolores sint admodum molesti, illi permisceantur quæ magis valeant illum lenire. Vt

℞ *Succi ptisanæ lib. j.*
Sacchari rubri
Sebi hircini ana ℥ ij.
Ol. rosf. comp. ℥ iiij. *Misce pro clystere.*

Hac ipsa die sunt instituenda quæ possint iecoris caliditatem remittere & humorum acrimoniam retundere, qualia forent non syrupi, sed simplicia decocta sonchi, endiuiæ, cichorei, quæ mane & vespere etiam possunt vtiliter propinari, dummodo exhibeantur quo tempore ventriculus suam perfecerit concoctionem. Quod si velitis medicamentum efficacius, instituatis præterea medicamentum ante decoctum accipiendum. Exemplum:

℞ *Succi cichorei densati* ℥ ß.
Spec. triumsandalorum ℈ *j.* *M. fiat Bolus.*

 Neque

Neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiam externis hoc idem perficiatis, vt inſtituto epithemate ſeq.

℞ *Aquarum endiuiæ*
Cichorei
Roſarum ana ℥ iiij.
Spec. triumſandalorum
Diarhodon ana ʒ j.
Aceti parum M. pro Epithemate.

quod ad regionem iecoris apponendum eſt. Sequenti die, ſi id ferat occaſio, repetatur ſectio venæ, ad maiorem reuulſionem, ſanguis tamen parce mittatur ad ℥ iij circiter. Interea in vſu clyſterii perſeuerandum eſt, & mane & veſpere, quæ omni ſtudio conandum eſt vt ægri aliquandiu retineant: id quod facile contingit, ſi illa imponantur in minori menſura quam in aliis morbis fieri ſoleat: nec non ſi fuerint minus calida, ſed tãtummodo tepida & ſubfrigida; alloqui niſi clyſteria aliquo tempore detineantur, ſed impoſita ſtatim profluunt, vix poſſunt aliquam vtilitatem afferre. Pariter leniendi ſunt dolores externo medicamento.

℞ *Ol. roſ. comp. ℥ ij.*
Chamomel.
Pingued. gallinæ
Adipis hircini ana ℥ ß. Miſc.

Omenta cum cæterorum animaliũ, tum maxime caſtrati, frixa in ſartagine ex ol. roſaceo, de hyperico chamomel. &c. optima ſunt, nec prætermittenda.

Hoc ipſo tempore cogitandum eſt de reuellendis ac deriuandis humoribus noxiis, ab laborantibus inteſtinis ad alias partes: itaque Socrati ante prandium & cœnam fiant frictiones & ligaturæ partium ſupernarum. Si ille facile euomat, ac videatur habere ventriculum repletum reliquiis alimenti, aut aliis excrementis, hydrelæo vel alio leuiore medicamento vomitus prouocetur: ſic illa adduntur ſuperioribus medicamentis quæ poſſint redundantes humores deriuare ad vaſa vrinaria, quæ tamen non ſint vere diuretica, id eſt, inſigniter calida, & ſicca, ſed potius quoquo modo frigida & humida, qualia ſunt capil. ven. hordeum, ſemen melonum, &c.

Si dolores ſint aſſidui, vehementes, acerbi, & nullum ſomnum vel quietem permittant, ne timeatis accedere ad medicamenta ſtupefacientia, neque ſolum ad ea quæ per ſedem infunduntur, ſed etiam ad illa, quæ ore aſſumuntur, ſicuti Gale. & veteres facere cõſueuerant, tametſi reuera, ac potiſſimum principio morbi raro ad hæc deueniendum eſt. Sit exemplum clyſteris ſtupefacientis.

℞ *Iuris pinguis in quo longiori tempore coctum fuerit*
Caput caſtrati lib. j.
Ol. violacei ℥ iiij.
Req. Nicolai ʒ ij.
Oua integra N. ij.
Miſce pro clyſtere.

Per os poterunt exhiberi Philonium, trochiſ. diaſpermaton, & alia id genus:

℞ *Conſ. florum violarum*
Phylonii Rom. vel Perſ. ana ʒ j.
Miſce fiat Bolus.

His re-

His remediis insistendum est nonnullos dies; quo tempore obseruandus est naturæ conatus, & ante omnia, qualia sint exeuntia excrementa: namq; si ex iis coniiciatis vlcera esse sordida, clysteribus abstergentibus agendum est:

℞ *Decocti hordei*
Furfurum lib. j.
Mellis rosati
Ol. rosati ana ℥ iij.
Oua integra n. ij. Misce pro clystere.

Quod si tandem vlcera fuerint magna, profunda, & maligna, ad valentiora quoque præsidia accedendum est:

℞ *Hordei M. j.*
Furfurum M. ß.
Hypocistidos ℥ ß.
Fiat decoctio in aqua, vel si velimus acrius & calidius medicamentum, accipiatur aqua marina, vel lixiuium ad lib. j.
Trochisc. Andronici ʒ ij. M. pro clystere.

Cæterum post aliquot dies, verisimile est educatis magna ex parte humoribus noxiis, vlcera facta esse munda, adeo vt deinceps liceat ad ea medicamenta deuenire, partim ore assumenda, partim per sedem infundenda, quæ possint illa glutinare, cicatricem inducere, & fluxum cohibere, &c.

Sit exemplum electuarii.

℞ *Sacch. rosac. antiqui ℥ ij.*
Balaustiarum
Cort. granatorum
Corni cerui vsti ana ʒ ß.
Terræ sigillatæ vel Armenæ
Amyli ana ʒ j.
Syr. de ros. siccis q. suf. M. & fiat electuarium.

Hoc tempore pariter decoctũ quoq; loco syrupi magis adstringens, ex cichoreo, endiuia, portulaca, plantagine, polygono, cōsolida, sem. acetosę, &c. vtiliter exhibetur, quæ quidem medicamenta ita opportune distribuuntur & ordinantur, vt æger primum accipiat duas vel tres drachmas electuarii, ac statim superbibat decoctum ad ℥ x. vel xii. Sic conficiantur clysteria magis adstringentia.

℞ *Plantaginis*
Portulacæ ana M. ß.
Polygoni
Summitatum rubi an. M. j. M. F. Decoct. in aqua chalybeata.

℞ *Huius decocti lib. j.*
Pul. ros. rub.
Boli Armenæ
Terræ sigillatæ ana ʒ j.
Ol. rosacei
Myrtini ana ℥ j. ß. Misc. pro clystere.

Neque vero solum medicamentis internis, sed etiam externis hoc idem perficiendum est; itaque instituatur linimentum.

℞ *Olei ros. comp. ℥ j.*

Maſtichini
Cydoniorum
Myrtini ana ℥ ß. M.

Et ſi præterea velitis maiorem adſtrictionem, in huiuſmodi oleis imponatis balauſtia, roſas cort. granatorum, terram ſigillatam, bolum armenam, corallia ac ſimilia: ac poſtremo, quod omnium eſt efficaciſſimũ, ac recipit propemodum omnia ad hanc rem accommodata, deueniatis ad emplaſtrum diaphænicon, quod ad totũ abdomen apponẽdum eſt. Poſt hæc omnia ſi dyſenteria perſeueret adhuc, ad vſum lactis deueniendum eſt, quod caprinum ſi haberi poteſt, vel ouillum, vel vaccinum, ferro aut chalype, aut fluuialibus lapidibus præparatum, cum minima portiuncula ſacchari & ſalis Socrati exhibendum eſt mane, ad libram circiter; ex quo item lacte clyſteria quoq; vel ſola, vel ſimul cum aliis medicamẽtis, ad rem præſentem accommodatis, commode parari poſſunt: ac demum, ſi ita res ferat, vt Socrates tot adminiſtratis præſidiis nequeat à dyſenteria liberari, tanquã ad ſacram anchoram confugiatis, ad aquas thermarũm frigidiores, inter quas Calderianæ apud nos, mea ſententia, principem locum obtinent. De victus ratione ſatis dictum eſt.

CAPVT XXIII.

De Teneſmo.

Nomen. QVarta à nobis poſita fuerat differentia cruentarum deiectionum, quæ Latine teneſmus, à Plinio Tenaſmus appellatur, quod quidem nomen Galen. auctore, ortum ducit à ſymptomate, 12. meth. cap. 2. nempe à ſummo quodam deiiciendi deſiderio: namque vt ſcribit Galen. 6. de locis affect. cap. 2. vlcera quæ in recto naſcuntur inteſtino, tenaſmum vocant, vehementi quidem conatu & prompta deiiciendi cupiditate infeſtant &c. & item 7. aph. com. 27. malum hoc nomen accepit ab illo, qui fit in eo conatu, propter quem ægri deiicere crebro appetunt. Quare minus recte interpretes in his locis vocem, qua vſus eſt Galen. tenſiones, conuerterunt, ſiquidem in hoc malo inteſtinum non tenditur, ſed eo exulcerato frequentes fiunt ad deiiciendum conatus.

Definitio. Itaque teneſmus nihil aliud eſt, conſentientibus Galen. Paulo, Aetio, & omnibus, quam vlcus inteſtini recti, ex quo fiat aſſidua quædam cupiditas atque inanis voluntas egerendi, in qua nihil præter modica cruenta, vel poſtea quædam mucoſa deiiciuntur.

Conuenit cũ dyſenteria. Hic affectus in nonnullis conuenit, in nonnullis differt à dyſenteria; & primum conueniunt, quod vterque fit morbus in ſoluta vnitate: ſecundo quod vtrobique laborent inteſtina: tertio quod vtrumque malum proueniat ab humoribus acrioribus & vlcerãtibus: quarto quod tam in teneſmo, quam in dyſenteria ſint dolores ac maxima cupiditas deiiciendi.

Differunt à dyſenteria. Differunt autem primum ratione loci laborantis, ſiquidem vt diximus, in dyſenteria vlcerãtur omnia inteſtina: in teneſmo vero vnum tantummodo inteſtinum rectum. Secundo ratione materiæ: namque dyſenteria maiori ex parte fieri ſolet ab humoribus bilioſis, acribus, & erodentibus: teneſmus autem ab acri & putrida pituita. Tertio ratione ſymptomatum: etſi enim & in dyſenteria, & in teneſmo, eſt frequens & quaſi cõtinua deiiciendi voluntas, tamen in teneſmo huiuſmodi voluntas eſt lõge moleſtior & importunior, quam ſit in dyſenteria, vt ſcribit Gale. 3. de ſymp. cauſis cap. 2. 3. epid. ſect. 3. com. 70. cuius rei cauſa redditur ab eodem Galen.

propterea

propterea quod ægre pituita excerni poteſt, quæ præ craſſitie & viſcoſitate inteſtinis adhæreſcit, neq; vt flaua bilis facile & ſtatim permeat. Ex quo item cauſa facile reddi poteſt, cur pueri frequentius à teneſmo corripiantur, quam reddit Gale. com. 53. nempe ex habitudine ætatis, & propterea, quia pueri plus cibi ſumentes quam expediat, nutrimenta ſæpenumero corrũpunt, ita enim facile euenit, vt propter caliditatem & humiditatem ætatis, accedente externo errore, putrida & acris pituita congeratur, quæ deinde adhærens recto inteſtino, illud mordet & irritat ad expulſionem.

Cum igitur affectiones, cauſæ, loci affecti, ac ſymptomata, in teneſmo & in dyſenteria in multis conueniant, iure ſcriptum eſt ab Hippo. 2. epid. ſect. 2. dyſenteria eos magis tentari, qui teneſmo crebro corripiuntur: id quod experientia cõfirmat, nempe multos ex teneſmo in dyſenteriam, & ex dyſenteria in teneſmum incidere conſueuiſſe.

Neq; vero eſt vt ſimus longiores in inueſtigandis cauſis huius affectus, cum enim illę ſint fere eædem cum cauſis dyſenteriæ, de quibus ſatis diximus, de illis iterum non eſt inutiliter agendum; ſed tamen nolo id ſilentio preterire, eſſe nõnullos recentiores, qui longe plures teneſmi, quam dyſenteriæ cauſas afferunt, & aſſeuerant citra exulcerationem teneſmum fieri poſſe: qui mea ſententia recedunt à Gal. & veritate; ſiquidem reuera ſine vlcere inteſtini recti teneſmus nec fieri, nec appellari poteſt: quare ſi propter copiam ſtercorum, vel alicuius humoris, propter intẽperiem inteſtini, vel propter aliud irritamentum, de quibus cauſis loquuntur Auic. & cæteri, quis cupiat, ſed nequeat aluum deiicere, dummodo nulla adſit exulceratio, equidem cenſeo huiuſmodi affectum minus vere & proprie teneſmũ dici poſſe ac debere. Paulus inter cæteras cauſas ſcribit de mente Gal. forti huiuſmodi excernendi conatu lapidem ex ſede eiectum fuiſſe; in qua re ille fallitur, namq; Gale. 6. de aff. locis c. 2. id ſcribit de ſententia aliorum, imo vero aſſerit, ſe id nunquam vidiſſe, neq; alium, qui viderit audiuiſſe, ſicuti alias declarauimus. *Cauſa.*

Signa teneſmi ſunt manifeſta, ſcribente Gal. loco cit. teneſmum inter illas affectiones numerari, qui ſedem cognitu facilem habent: ægri percipiunt dolorem & tormina, quæ non aſcendunt ad partes ſuperiores abdominis, habent inſignem conatum, implacabilem deiiciendi cupiditatem, deiiciuntur pauca, pituitoſa, mucoſa, aliquando conſperſa ſanguine. Sed accedamus ad curationem, vbi prius dixero duo verba de prognoſtico. *Signa.*

Scribit Cornelius Celſus lib. 4. c. 19. teneſmum neq; acutis, neq; longis morbis annumerari debere, cum facile tollatur, & nunquam per ſe hominem iugulet: contra vero Gal. 5. de vſu partium cap. 4. non veretur illum recenſere inter graues affectiones ventris, qui ſcribit ad hunc modum: Cum ex prauo quopiam corporis affectu copioſius excrementum pituitoſum collectum eſt, nihil dubitant pręſtantiſſimi medici, quin ilei, lienteriæ, ac teneſmi, omnium quæ ventri accidunt morborum grauiſſimi ſint ſecuti. Quibus & illud nobis licet addere, quod ſcriptum eſt ab Hip. 7. apho. 27. & Gal. teneſmum ſuperuenientem mulieri vtero gerenti abortum facere: ſiquidem aſſiduus ille conatus deiiciendi eſt tam moleſtus & noxius, vt fatiget tum reliquas omnes corporis partes, tum maxime vterum, quem conſtat inteſtino recto adhærentem & proximum eſſe. *Prognoſtic.*

Quatenus autem pertinet ad teneſmi curationem, cum illa parum differat à ratione curandi dyſenteriã, præſertim in iis maximis anguſtiis temporis, mihi libet *Curatio*

eam quambreuiſſime tractare: itaque illa debetis in memoriam reuocare, & ad hunc locum transferre, quæ iam diffuſe tradita ſunt, quæcunque pertinent ad generalem vacuationem & prouidentiam corporis, ad alterationem humorum, & partium laborantium, & conſentientium, ad omnia genera deriuationis & reuulſionis, ac reliquas indicationes, quæ omnia certo non ſunt inutiliter repetenda. Pariter cætera præſidia quę ſpectant ad ipſum morbum, nempe vlcus inteſtini recti, ſiue illa ſint interna, qualia ſunt potiſſimum clyſteria, ſiue externa, linimenta, fomenta, emplaſtra, eiſdem rationibus & ſcopis debent inſtitui, ſicuti diximus, de vlceribus cæterorum inteſtinorum, exempli gratia, cum putrida & acris pituita & dolorem, & vlcus, & omne negotium faciat, foret clyſtere accommodatum, quod poſset lenire dolorem, pituitam ab inteſtino detergere, atque illud ab omni iniuria tueri, quale eſt è ptiſana, ex mulſa, etſi velitis maiorem abſterſionem, ex decocto hordei & furfurum ſaccharo, ſyr. roſac. rec. melle roſac. & ſimilib. Poſtremo autem purgato humore noxio, licet ad illa deuenire, & clyſteria & medicamenta externa, quę non ſolum infimo ventri, ſed etiam poſtremo dorſo atq; ſedi ipſi ſunt imponenda. quæcunq; poſſunt vlcus ſanare, ac partem laborantem in naturalem ſtatum deducere; quorum exempla ex prioribus ſunt manifeſta.

CAPVT XXIV.

De Hæmorrhoidibus.

HÆmorrhois vox Gręca, ſi proprietatem & vim conſideremus, non aliud quã fluxum ſanguinis ſignificat: vnde conſecutum eſt nomen, genus illud peſtiferi ſerpentis, de quo Galen. lib. de theriaca ad Piſonem cap. 8. ꝙ ſimilē læſionem inducit, ita vt ab iis demorſi ſanguinem per os, per nares, per totum corpus effundentes moriantur. Sed apud medicos quidam hoc nomine hæmorrhoidum, partem affectam, non affectum ſignificant, intelligũtq; venas illas ſpeciatim & proprie, quæ ad inteſtinum extremum & longum terminant: alii autem ſunt medici, qui etiam alias venas, pręcipue vero narium & vteri hęmorrhoidas appellãt. Nos vt omnē nominum ambiguitatem fugiamus, in vulgari ſignificatione acquieſcentes, vniuerſa hac noſtra tractatione eas intelligimus venas, quæ in extremo podice reperiuntur, & hominibus ſæuiſſimos dolores & pericula afferunt. Hic libenter prætereo ſubtiliorem illam inueſtigationem, quam video inter anatomicos eſſe dubiam, vnde ſcil. hæmorrhoides oriantur, an venæ cauæ, an vero portæ ſoboles ſint, cum hæc diſputatio nihil vel ad cognoſcendum, vel ad curandum, neq; ad meum inſtitutum pertineat. Quod ſi quis velit affirmare, venas hæmorrhoidas vtriq;, venæ cauę ſcilicet & portæ conſentire, & ex vtriſq; ad illas ſanguinem tranſmitti, fortaſſe neq; hæc opinio eſſet repudianda; Nam quanquam vena porta videtur fuiſſe à natura inſtituta attrahendi magis quam expellendi cauſa, tamen Gal. exemplo ventriculi & aliarũ partium nos docet, per eundem meatum diuerſo tempore tum tractionem, tum expulſionem fieri, 3. de natural. facult. 3. ſi quis de hac re plura cupit intelligere, is videat Veſalium lib. 3. ſui magni operis cap. 5. & lib. 5. cap. 5. item Curtium in Anatome.

Qualis affectus. Quærunt hoc loco aliqui, qualiſnam ſit hæc affectio hæmorrhoidum, an morbus, an cauſa morbi, an ſymptoma? Quibus ſi hæmorrhoides fuerint apertæ, & ſanguinem fuderint, reſpondet Gal. de ſymp. diff. vlt. eas inter ſymptomata exeuntia mutata eſſe ponendas, quod ſymptoma idem Gal. 3. de ſympt. cauſis 6. ait eſſe toto genere præter naturam, ſicuti ſunt reliquæ omnes ſanguinis excretiones, illa ſolum exce-

excepta,quæ per vterum euenit in muliebribus.Sin autem non fint apertæ hæmorrhoides,neq; vllum fanguinem profundant, non multum laborandum eft, mea fententia,fi quis huncaffectum non fymptoma,fed morbum appellet,& illum quidem non partium fimilarium,fed inftrumentalium, fcilicet in cauitate, quæ nimium aperta vel dilatata fuerit:ad quem modum Aetius definiens hæmorrhoidas, ait eas effe dilatationem venarum fedis, & ad differentias veniamus.

Græci medici non plures quam duas conftituunt differentias, alias enim ficcas, alias apertas. Siccæ dicuntur, quæ tantum funt tumidæ, neque fanguinem reddunt, quod fit fæpe cum maximo dolore. Hæmorrhoides vero apertæ dicuntur, in quibus manifefte apparent. Sed auctor definitionum medicinalium, & alii, etiam accuratius quinque hæmorrhoidum fpecies conftituunt: prima eft à magnitudine & paucitate: hæmorrhoides aliæ funt paruæ, aliæ magnæ, aliæ mediæ: fecunda à numero:hæmorrhoides aliæ funt plures, aliæ pauciores: tertia à fignis,aliæ hæmorrhoides habent bafin anguftam, aliæ latam: fed apud Auicen. hæmorrhoides aliæ funt verrucales,aliæ vueæ,aliæ morales, & aliis nominibus fignatæ,prout tales venæ vel paruas verrucas vel granum vuæ, vel mora, vel quid fimile referunt: quarta,funt differentiæ à loco: nam alię tument extra fedem, & omnibus fenfibus patent, aliæ altiori loco exiftunt,quas non nifi miffo fpeculo poffunt intelligere: poftremo funt differentiæ à conftitutione feu modo affectus:hęmorrhoides aliæ funt boni, aliæ mali moris, aliæ benignæ, aliæ malignæ: quæ omnes differentiæ tanquam maxime vtiles,& rei naturæ confentientes, non funt reiiciendæ: fed inter cæteras fpecies primum locum obtinent,quæ ex caufis fumuntur,vt puto. *Differentiæ.*

Gal.fere vnicam caufam ftatuit,fcilicet copiam & craffitudinem humoris melancholici,quem natura ad eas partés tranfmittit, qui ait 6. apho. 11. & 12. hæmorrhoides aliter fieri non poffe,quam ob fanguinis copiam & craffitiem, cum quædam venarum ora aperiuntur,iecore in ipfas fanguinem melancholicum eiiciente. Sed Auic.& alii aiunt,hæmorrhoides fieri non folum ex humore melancholico,fed etiam ex fanguine pituitofo,quandoque etiam ex fanguine propriam naturam retinente;à quibus neq; Hip.neq; Gal.diffentiunt,quoniam Hip. 6.ep. 63.37.enumerat quofdam morbos dolorem lateris,inflammationem pulmonis, & alios, à quib. non corripiuntur, qui hæmorrhoidas habent moderate & commode fluentes, quos morbos certum eft,non femper ab vno fanguine melancholico fieri. Pariter Gal.6.epid.65.com.76. manifefte ait, hæmorrhoides non ob vnam tantum caufam fieri, modo ipfa natura melancholicum fuccum purgante, modo multitudinem vacuante, de qua difficultate, & apparente Gal. repugnantia, non folum ab aliis, fed etiam à feipfo,illud vnum dico in præfentia, per venas hæmorrhoidas non folum fanguinem melancholicum, fed aliquando etiam reliquos humores purgari: & illud etiam addo,purgationem fanguinis melancholici proprio quodam naturæ inftituto per has venas fieri,neq; fine infigni hominum vtilitate: purgationem autem cæterorum humorum, quicunq; illi fint, fieri præter naturæ propofitum, & ideo fæpenumero multa pericula afferre hominibus.Itaque concludendo,hæmorrhoides maxima ex parte ex iecore, atq; trāfmiffo humore melancholico,quandoque etiam ex aliis partibus & ex aliis humoribus folent oriri. *Caufa hæmorrhoidum.* Signa hæmorrhoidum funt fere manifefta, neque folum pathognomonica, fed etiam differentiarū,quoniam hæmorrhoides ficcæ partim dolore,quem fæpenumero infignē inferunt,potiffimū quando ægri volunt emittere excrementa duriora, partim tumore, maiori *Signa.*

ex; ar-

ex parte conspicue & manifeste apparent. Hæmorrhoides apertæ manifeste sanguinem effundunt, & ob id neminem latent: sic hæmorrhoidum magnitudo, numerus, locus, cuiq; etiam patent. An hæmorrhoides sint boni vel mali moris, id potissimum ex symptomatibus & à præsidiis adhibitis cognoscetur. Sic postremo loco differentiæ à causis, & à variis humoribus, à quibus hæmorrhoides fiunt, facile possunt intelligi, partim ex colore singulorum humorum, partim ex habitu corporis, partim ex iis quæ præcesserunt, &c.

Signa distinguentia. Quoniam vero similitudines medicis non solum vulgaribus, verum etiam eruditis imponunt aliquando, vt supra in dolore colico cum Gal. & Hip. dixi, cum alii quidam tumores in postrema regione intestini excitentur aliquando, qui hæmorrhoidas videntur repræsentare, cum sanguis non solum ex hæmorrhoidibus, sed aliis etiam modis soleat effluere, hic sunt aliqua indicia, quæ tales affectiones distinguunt, ne decipiamini cum vulgaribus, qui apparente aliquo tumore, vel aliquo fluxu sanguinis circa sedem, statim sine mora hęmorrhoidas esse aiunt, cum tales affectus inter se differant, & natura & curatione. Contingit itaque in postrema parte intestini recti, & in sede, aliquos tumores & affectus oriri, qui variis nominib. à medicis appellantur, vt sunt in primis rhagades, condylomata, thymi, ficus, atque cætera omnia, vt verrucæ, myrmecia, claui, &c. de his omnibus sigillatim dicendum est. *Rhagades quid.* Rhagades, quales Latini rimas vel scissuras dicūt, sunt vlcera quædam in fissuras diducta, quæ fere iis similia sunt, quæ in manibus & labiis vehementi frigore & importuno flatu boreæ excitantur; hæ rhagades quandoq; interius in musculo constringente, aliquando in ipso ano fieri solent, & si ea fiant diuturniora, labra talium vlcerum non carent aliqua duritie. Sed hoc malum satis patet, & distinguitur ab hęmorrhoidibus.

Condylomata. Condyloma, vt ait Aetius lib. 14. c. 13. est tumor quidam pelliculæ ani, quoniam cum hæc pars suapte natura sit rugosa, si eo fluentibus humoribus vitiosis aliqua eius particula & ruga præter naturam intumescat, sane talis affectio dicitur cōdyloma, sumpta forte similitudine à summis nodis, qui clausa manu apparent, qui Græce ita dicuntur: sed hæc etiam affectio facile distinguitur ab hæmorrhoidibus, quoniam in condylomate nulla vena, sed sola cutis laborat, vnde neq; tales tumores sunt adeo nigri, vt apparent in hæmorrhoidibus.

Thymi. Thymus, vt Celsus ait lib. 5. c. 2. primo est quoddam tuberculum carnosum, quod non solum in ano, sed etiam aliis corporis partibus apparet, potissimum vero in muliebri & virili pudendo solet oriri tumor aut eminentia, veluti quædam verrucula, qui ad cutem asper apparet, & quoniam talis affectus thymi herbæ formam repræsentare videtur, hinc thymi nomen habuit. Sed id notandum est, tales tumores quandoq; esse paruos, neq; admodum crescere, atq; ii proprie dicuntur thymi, *Ficus.* quandoque etiam esse maiores, & crescere admodum, qui tunc non thymi, sed ficus dicuntur: adeo vt hæc duo nomina thymi & ficus, non aliter quam magnitudine & paruitate inter se differant. Sed id etiam est sciendum, tales tumores esse duplices, quoniam alii sunt faciles & benigni, & alii difficiles & maligni: benigni sunt carnosi, minores, colore candido aut subrubro, minus asperi, doloris fere expertes: maligni autem contra sunt maiores, duriores, asperiores, liuidi, feculenti, admodum dolorosi, & quandoque ad cancri naturam solent proxime accedere.

Crystæ. Ad thymos & ficus illi etiam tumores mihi videntur posse referri, quos vulgo cristas appellant, adeo vt ii affectus non aliter quam nomine inter se differant, cum vtriq;

vtrique eundem modum generationis,& eandem curationem obtineant:Nam ficuti thymus & ficus maiori ex parte,ita etiam criftæ in partibus potiffimum obfcænis,& ex præpoftera venere imprimis folent oriri:& ficuti, vt modo dixi, thymi fi fiant grandiores,in ficus euadunt,ita etiam criftæ fi negligantur,in tumores porrifigi noftris dictos,folēt degenerare:pariter omnes tales tumores fere vnica curatione fanantur,qui vel ferro, vel caufticis medicamentis femel abfcinduntur, adeo vt hæc vulgaria nomina,criftæ fcilicet & porrifigi,antiquorum thymos & ficus videantur referre.Præterea eā facimus cõiecturam,omnes tales affectus & tumores, illos effe,quos communi quadam voce omnes marifcas folent appellare, quoniam fi vim huiufmodi nominis confideremus,marifcæ Grammaticis non aliud quam ficus infipidas videntur fignificare;quamuis etiam alii volunt marifcas effe ficus optimas,quæ præ pinguedine aperiuntur,ex quibus eft Columella,qui lib. 10. ficos aliquando marifcas nominat. Porro vt ita credam,me adhuc etiam mouet vna atq; eadem talium tumorum ratio,tum generationis,tum curationis;quoniam ficuti thymi & ficus,vel aliter criftę & porrifigi, ita etiam marifcæ ex præpoftera cumprimis venere folent oriri,& vel abfciffione, vel vftione folent auferri: ceduntur tumidæ medico ridente marifcæ,ait Iuuenalis. Ex quibus omnibus facile eft intelligere, & Theodorum Gazam,& alios interpretes falli hac in re,qui hæmorrhoidas marifcas interpretantur,cum certum fit,hæc duo nomina non leuiter differre. Sed ad rem redeamus. Itaq; hæmorrhoides à thymis & ficubus & omnibus talibus tumoribus præter naturam facile poffunt diftingui, fi memoria repetuntur, quæ fupra dixi: quoniam fi fuerint apertæ hæmorrhoides,fanguinem manifefte & frequēter multum effundunt,quod in tumoribus non accidit:fi vero illę fuerint ficcæ, maiori ex parte apparent nigriores,cū altera ex parte tumores cæteri fint albidiores,&vt dixi, vel criftas,vel granula ficus videntur reprę fentare. Sed vt hanc partem finiamus, fi fanguis non ex hæmorrhoidibus,fed ex inteftinis & altioribus locis prodeat, quod in dyfenteria diximus multis modis fieri poffe, præterquam hæc diftinctio ex præcedentibus caufis,quantitate, qualitate fanguinis,&c.poffet haberi, tamen vna imprimis fanguinis & excrementorum mixtio certam fidem huius rei poteft facere; quoniam fi fanguis ex fuperioribus inteftinis & partibus prodeat, vt hic fanguis fimul cum aliis excrementis permifceatur,eft neceffe: fi vero fanguis effluat ex hæmorrhoidibus, tunc fanguis minime cæteris excrementis permifcetur, fed tantum exterius apparet in extrema parte excrementorum. Hactenus de fignis.

Antequam curationem hæmorrhoidum incipiam, aliqua funt dicenda de curatione cæterorum:fed prius fciendum eft, ex Gal. 9. de med. fecun. locos cap. 6. omnia vitia fedis ob multas caufas difficulter curari : primum quod hæc particula multo & exquifito fenfu eft prædita,vnde acria medicamenta quæ funt neceffaria, non poteft perferre: fecundo quod tranfitus excrementorū alimenti per fe fit mordax, & eo magis,fi fimul cum excrementis egrediatur bilis & ferofa excrementa:tertio tempus non habent congruum ad imponendum medicamenta, cum pleriq; ægroti tempore minus conuenienti ad deiiciendum aluū ftimulentur. Vltimo quod loci caliditas& humiditas non ita facile à medicamentis frigidis &ficcis poffit fuperari:quam Gal.doctrinam res ipfa confirmat & experientia, cum omnia vitia fedis, quęcunq; illa fint,frequenter aut difficulter aut nulla ratione fanentur. Vtcunq; autem fit, Rhagades fiue vlcera vnam cum reliquis curationem requirunt, neq; aliter differunt,quam natura partis laborantis. Itaq; conueniunt detergentia, ficcantia, adftrin-

Porrifigi.

Marifca.

Scopi curationis.

adſtringentia,& demum generantia carnem & conſolidantia,ſed quæ minime exaſperent & careant mordicatione,ne excitato dolore fluxiones etiam excitentur.Inter cætera autem medicamenta metallica probe pręparata primum locum obtinét, qualia ſunt ceruſſa,pompholyx,plumbum vſtum,ſpodium:ex compoſitis vnguentum de ceruſſa,de tuthia,& alia multa.Sed pręterea experientia cõpertum eſt,aquas thermarum,& potiſſimum ferreas,ex potione & balneo conuenire,vt ſunt Caldcrianæ & Beatæ Virginis,adeo vt multos ægrotos iis vlceribus laborantes,qui fruſtra cætera medicamenta acceperant, beneficio harum aquarum ſanatos fuiſſe conſtet.

Condylomatum curatio, Condylomata vero,criſtæ,& reliqui tumores præter naturam , vſtione aut abſciſſione auferuntur:itaq; ferro,vel igne,vel medicamentis cauſticis vtẽdum eſt, qualia ſunt aqua ardens,oleum ſulphuris,oleum vitrioli, ſquama æris, præcipitatũ, ſublimatum,& ſimilia.Vlcera quæ poſt abſciſſionem vel vſtionem relinquuntur, debent curari ſicuti reliqua vlcera ani. Sed notandum eſt, illos tumores nunquam aut ferro,aut igne,aut acrioribus medicamentis fore irritandos & abſcindendos, niſi omnis inflammationis fuerint immunes.Deinde illos admodum caute tractandos,aut potius relinquendos eſſe,quos dixi eſſe malignos,& fere cancri naturam æmulari: frequenter enim iis tumoribus idem contingit,quod cancris, de quibus ait Hip.& Gal.quod non curati longiori tempore durant,6.aph.38. Vltimo autem neque illud eſt prætermittendum,in curandis vlceribus, tumoribus, & omnibus vitiis ſedis, ante omnia totius prouidentiam eſſe habendam : ſed ad hæmorrhoidas veniamus.

Primum itaque de dolore earum agamus,qui tam acerbus eſt, vt laborantes ad deſperationem deducat,qui dolor iiſdem modis & rationibus debet auferri, quibus cæteri dolores noſtri corporis auferuntur,id eſt,per medicamenta & præſidia,vel proprie anodyna,vel ſtupefacientia,vel quę doloris cauſam reſpiciant.Cum autem de medicamentis anodynis & ſtupefacientibus hoc anno ſæpiſſime locuti ſimus,ſatis eſt modo tantum quædam pauca recenſere,quæ ad hanc rem ſunt accommodata.

Dolorem hæmorrhoidum lenientia, Præter ea autem quæ ſunt omnibus vulgaria,vt chamomælum,anethum,&c. ſunt etiam alia, quæ ad leniendum dolorem hæmorrhoidum aliquam prerogatiuam habent,vt ſunt,oleum expreſſum è nucleis mali perſici,quæ armoniaca dicuntur,oleum balſamitæ,ſiue momordicæ,quod idem ſonat,oleum ex nucleis ceraſorum,ex ſemine ſeſami,ex ſemine lini &c.ex quibus linimenta, fomenta, emplaſtra, &aliæ formæ ſolent parari.

Stupefacientia. Medicamenta vero ſtupefacientia ſunt plurima , alia leniora,alia vehementiora,vt lotiones,&fomenta ex decocto fol.lactucarum,maluarum,violarum,mandragoræ,hyoſciami, cap.papaueris albi, linimentum ex vnguẽto Diapopuleo,vel ſi placet vobis parare aliquod,medicamentum tale poteſt fieri, ex ol.roſ.vel de balſamita cum vitello oui,opio& croco. Tandem veniendum eſt ad præſidia,quæ cauſam doloris reſpiciunt,in quibus vera eſt ratio curandi poſita.Dolent hæmorrhoides maiori ex parte,ſi fuerint ſiccæ, neq; ſanguinem effundant, raro ſi ſanguis effluat & ſint apertę,quoniam neceſſarium eſt, materiam eo deſcendentem,quæcunq; illa fuerit,dum retinetur diutius,neq; exitum habet, tum quantitate,tum qualitate vehementiores omnino dolores excitare , quam ſi eadem patente via exitum habeat.Itaq; hinc ſumpta indicatione communiter omnes practicantes tales tumeſcentes & dolentes hæmorrhoidas quam primum conantur ape-

rire

rire cum aliis modis, tum maxime cum hirudinibus, de quo modo aperiendi dignũ est admiratione, nullos antiquos medicos huius vnquam mentionem fecisse, vt proinde pro comperto sit, id à recentioribus inuentum fuisse. Scio Matthæum de gradis, & Franciscum FrisimelicamPatauinum hunc vsum hirudinum improbare, tum ob eorum venenositatem & frigiditatem, tum quod non nisi sanguinem subtilem attrahant, præterea etiam ob alias rationes. Qui autem probant apertionem harum venarum, magis cum ferro faciendam esse existimant: de qua controuersia est epistola Ioannis Baptistæ Theodosii Bononiensis: ego autem de ea modo non agam, sed ad rem meam redeo. Vtcunq; igitur vel ferro, vel hirudinibus hęmorrhoides dolentes aperiantur, ego id consilium non probo, quoniam si ęgrotus multis scateat humoribus vitiosis, & illi ad locum dolentem adhuc fluant, vt frequenter contingit, omnis ratio colligit, talem vacuationem ex loco affecto non conuenire, ex qua omnino necessarium est maiorem copiam humorum ad illum fluere, dolores, inflammationes, febres augeri, & ægros in magna pericula deduci. Altera autẽ ex parte certum est, ex communi indicatione fluxionum omnium, fluentes tales humores in contrariam partem magis esse reuellendos: itaq; si hæmorrhoides tument & dolent, atque ęger multis scatet humoribus, qui etiam nunc fluunt, mea sententia tantum abest, vt liceat vel hirudinibus, vel aliter eas aperire, vt contra potius omni reuulsionum genere oporteat fluxionem impedire, & ad contrarias partes reuellere. Inter cætera autem, vt placet Galeno, in lib. de sang. misf. 19. vna sectio venæ ex partibus superiorib. id præstat efficacissime, egoq; vere possum testari, me hoc presidio liberasse dolores hæmorrhoidum; & id quidem summa cum ratione euenit, quoniam hoc præsidium non solum ad reuulsionem humoris eo fluentis, sed etiam ad vacuationem totius corporis, adde ad corrigendum vitium iecoris, à quo iam supra dixi, sanguinem melancholicum generari, & ad hæmorrhoidas transmitti, efficacissimum censendum est.

Quatenus autem pertinet ad propria medicamenta, quæ laborantibus hæmorrhoidibus debent imponi, pro varietate doloris, & pro varietate causæ doloris debent esse varia. Quare si adsit inflammatio, aut certe immodica caliditas, vt frequentissime contingit, tunc certum est ea conuenire medicamenta, quę refrigerandi & quoquo modo repellendi vim habeant, qualia optima sunt lac, & omnia quæ ex lacte præparantur, sicuti butyrum recens, quod frigidiori aliquo succo solet præparari: sicuti est id edulium quod caput lactis dicitur; sic etiam aliqui tritum panem ex lacte decoquunt, & demum additis ol. ros. & ouo quoddam veluti emplastrum efficiunt, quod leniendis hæmorrhoidibus optimum est. Sic etiam optima sunt vnguent. ros. Mes. infrigid. Gal. vng. Sandalinum, diapopuleon, &c. *Hæmorrhoid. cum calore.*

Si autem hęmorrhoides frigidiori aliqua materia, aut flatu intumescant & doleant, iam certum est, illa medicamenta conuenire, quę moderate calefaciunt, digerunt, & flatus dissoluunt, qualia sunt chamom. anethum, folia, semina, & flores verbasci, hypericon, sem. lini, fænugræci, anisorum, fæniculi, ol. liliorum, alborum, amygd. amar. de hyperico, ruta, &c. ex quibus medicamentis decocta, insessiones, lotiones, fomenta, inunctiones, sacculi possunt parari. *Cum materia frigida.*

Ex quo loco facile est intelligere, non modo vulgares, sed etiam multos medicos male agere, quicunq; omnes dolores hæmorrhoidum indistincte vnico remedio conantur auferre; quæ improba ratio medendi improbata est à Galen. initio lib. de med. sec. locos. Sed vel misso prius sanguine, vel aliter, si totum corpus non

ita

ita abundet excrementis, si nulla vrgeat inflammatio, vel dolor, vel demum si nullum immineat periculum fluxionis, adeo vt minime reuulsione, sed potius deriuatione vel euacuatione ex ipso loco indigeamus, iam licet tuto hæmorrhoidas aperire: hoc autem faciunt quamplurima, partim leuiora, partim efficaciora. Itaq; si hæmorrhoides appareant, facile quandoq; aperiuntur sola frictione alicuius rei aspere, vt est linteum asperum, folia mercurialis, borraginis, parietariæ, ficus. Ast quandoq; necesse est ad acriora confugere, vt sunt staphysagria, stercus columbinum, fel bubulum, colocynthis, succus betæ, succus ciclaminis, ex quibus, & iis præterea additis, quæ possunt dolores simul lenire, si hæmorrhoides latent, suppositoria, si vero sint manifestæ, vnguenta & linimenta possunt parari.

Est celebris & diu agitata quæstio, vtrum aloe aperiat ora venarum, & consequenter habeat vim aperiendi hęmorrhoidas, quod videntur asseruisse Arabes & aliqui etiam recentiores: de qua in pręsentia non longius dispuło, sed vnum dico, me Galen. disciplina confirmatum, qui potius facultatem sistendi sanguinem videtur huic tribuisse, me inquam iis omnibus consentire, qui aiunt, aloen non per se & primo, sed expurgatis excrementis per inferiora, hæmorrhoidas aperire, id quod de omnibus acrioribus excrementis Gal. ait 6. apho. 47.

Quoniam vero hæmorrhoides sæpenumero ob nimium dolorem, vel ob aliam causam, neq; frictiones cum rebus asperis, neq; acriora medicamenta, multo minus hirudinum aut ferri administrationem perferre possunt, veteres medici aliis medicamentis eas aperiebant, potissimum vero sectis venis in cruribus, vt dicit Gal. cap. 19. de sang. mis. Nam sicuti si velimus eas cohibere, secandæ sunt venæ brachii, ita si velimus eas prouocare, venas, quæ sunt in cruribus secare oportet. Sed præter sectionem venæ ait Gal. lib. de reuulsione, crurum etiam scarificationem id pręstare, si prius balneo aquę calidæ per spongiam illæ partes foueantur; adeo vt certe mirer quomodo medici hoc tempore hirudinibus eas prouocent.

Sed quoniam frequentissime accidit, vt hæmorrhoides acerbe doleant, quo potissimum tempore duriora excrementa sunt emittenda, omni studio est laborandum, vt illa sint mollia, & quatenus fieri poteſt, sine laborare deiiciantur. Itaq; leuibus & mollibus clysteribus est agendum, vt ex decocto maluarum, violarum, altheæ, orizę, vel iure intestinorum, additis butyro, ol. communi, amygd. dulc. semine lini &c.

Aliqui autem, quod magis probandum, ex solo oleo clysteria conficiunt, quorum vsum etsi non damno, tamen vt libere dicam quod sentio, ægro frequentem vsum horum clysteriorum non probo, quoniam aut difficulter, aut nulla ratione mihi videtur posse fieri, quod experientia deprehendi verissimum esse, quin talia clysteria quamuis sint mollia, locum male aff. ctum adhuc irritent, & maiorem dolorem afferant: quare aliqua alimenta & quasi medicamenta ore sumpta, vt malua, spinachia, pruna, passulæ, vuę, & cætera, quæ aluum lubricam faciant, forte clysteribus sunt anteponenda. Tempore autem frigidiori glandes ex simplici butyro præparatæ, & frequenter impositæ, sine vlla molestia, & magna cum vtilitate non solum fecibus, sed etiam leniendis doloribus hæmorrhoidum solent prodesse. Et hæc de iis qui sunt alui styptici: & hactenus de siccis hæmorrhoidibus dolentibus.

Apertæ vero hęmorrhoides, etsi id rarius contingat, dolent tamen aliquando, quoniam sanguis ad illas partes missus vel copia vel mala qualitate continuum

soluat,

soluat, & dolorem excitet: at si dolor fiat ex sanguine nimio, is omnium primo remouendus & reuellendus. Sin autem ille fuerit vitiosus & mala qualitate infestus, tale vitium, qualecunq; sit id, & victus ratione, & congruis medicamentis, partim internis, partim externis corrigendum est. At si dolor demum nulla ratione possit leniri, imo vero ita sæuiat, vt & vigilias, & alia pericula secum afferat, iam à stupefacientibus non est abstinendum.

Vltimo mihi propositum est de nimia hæmorrhoidum fluxione loqui, cum tale symptoma sit non solum frequens & periculosum, sed etiam contineat multas & arduas difficultates, quæ partim à veteribus, partim à recentioribus solent agitari: & id primum sciendum est, quod Hip. & Gal. docent, hæmorrhoidas opportune fluentes à multis & grauissimis morbis, tum preseruare, tum liberare: ad quem modum 6. epid. 63. 37. & 3. de humoribus 26. Hip. qui hemorrhoidas habent, ii neque lateris dolore, neq; palpitatione, neq; inflammatione, neq; phagædena, neque lepra, neque aliis corripiuntur morbis. Et rursus 6. apho. 11. & 12. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes, bonum: insanientibus si hæmorrhoides & varices superueniant, insania soluitur. Hoc ex Gal. confirmatur ibid. & 6. epid. com. vltimo. 4. apho. 25. Sed loco notabili de sectione venæ aduersus Erasistrat. cap. 5. ait, hæmorrhoidibus pro consuetudine superflua purgantibus, homines vitam agere morbis minime impeditam: contra vero talibus superfluis purgantibus, illos in piculosissima mala incidere. Itaq; talis purgatio est & vtilis, & altera ex parte multa mala grauissimaq; pericula per hanc purgationem sequuntur: ad quem modum ait Gal. 1. ad Glauc. 14. 2. de præsagio ex pulsibus 4. de præsagio, vtrobique capit. 2. de natur. facul. 8. si hemorrhoides immoderate & præter modum fluant, & animi deliquia, & pulsus vermiculares fieri: præterea autem malum habitum, hydropem, apoplexiam, & mortem etiam consueuisse consequi: propterea Galenus docet 4. apho. 25. ad finem, euacuationi per hæmorrhoidas non esse naturam assuefaciendam, quoniam periculosus est excessus, siue supra modum sanguinis excernatur, siue ex toto supprimatur. *De nimia hæmorrh. fluxione.*

Cum itaq; fluentes hæmorrhoides quandoq; vtilitatem, quandoque perniciem afferant, intelligendum est, quando talis euacuatio sit vtilis & tuta, vt ob id liceat illam probare, vel quando ea sit inutilis & perniciosa, vt hanc fluxionem liceat impedire: quoniam ex vna parte turpe est naturæ beneficia negligere, ex altera vero turpius ægrotum ad pericula deducere. Etsi multa sunt, quæ vniuscuiusque vacuationis definitionem demonstrent, & id inter cætera, quod omni vacuationi est commune, si homo facile vel difficulter, bene vel male vacuationem ferat: tamen ego censeo, hoc iudicium imprimis ex vna qualitate profluentis sanguinis esse faciendum, quod Hippocr. & Galen. paucis verbis docent: quoniam Hippocr. 4. apho. 25. ait, sanguinem supra ferri, qualiscunque sit, malum, infra autem bonum, cum niger deiicitur: & Gal. ibid. & 3. de humoribus 3. 26. hec habet: Scire conuenit non semper consulendum esse boni, vt sanguis per infernas partes & hæmorrhoidas effluat, sed tum denique, cum nigra excernuntur; & cum natura hominis multum talis humoris accumulet, alioquin natura non est tali euacuationi assuefacienda. Itaque vno verbo, ad mentem Hipp. & Galen. ita puto esse habendum, purgationem per hæmorrhoidas esse vtilem, & preseruare & curare à multis morbis, quamdiu sanguis niger deiiciatur; cæteras autem purgationes, per quas alii humores deiiciuntur, esse periculosas, & non esse assuefaciendum illis. Ex

qua doctrina facile est intelligere, quando liceat hæmorrhoidas vel cohibere, vel finere, vel quandoque etiam prouocare: quoniam quamdiu nigra deiiciuntur, purgatio est salutaris, neque vllo modo est cohibenda: contra vero si nigra non deiiciantur, tunc licet hanc purgationem, veluti exitialem & perniciosam, qualiscunque sit, cohibere. Sed quoniam hæc res aliquibus videtur difficilis, qui generaliter putant fluentes hæmorrhoidas nullo modo esse cohibendas, & hoc accidit sæpenumero, vt medici in hac deliberatione inter se dissentiant, dum existimant alii, esse cohibendas, alii esse relinquendas, mihi libet accuratius hoc vobis explicare.

Huic difficultati Hippocr. imprimis videtur occasionem dedisse, qui scribit 6. apho. 12. hæmorrhoidas longiori tempore fluentes non esse cohibendas, sed saltem vnam relinquendam apertam, per quam natura, sicuti antea facere solebat, corporis excrementa possit purgare. Hippocr. sententiam Galen. probat, & certas illius rationes reddit, quæ non indigent longiori explicatione. Vtrique subscribunt veteres Græci, Latini, Arabes prope omnes: solus Aetius non dubitauit diuersam opinionem tueri, qui non solum contendit, omnes hæmorrhoidas esse sanandas, sed conatur etiam Hipp. in suam sententiam pertrahere. In summa, opinio Aetii est lib. 14. cap. 5. præmissa congrua victus ratione, nec non sectione venæ, licitum esse integram hemorrhoidum curam moliri, ac nullam apertam relinquere, nullumque ægris periculum imminere, dummodo illi conuenienti victu vtantur, & opportuno tempore venæ sectionem velint administrare: atque hanc fuisse mentem Hippoc. ait, qui inquit, hæmorrhoidas sananti, siquidem sanatio est perfecta & integra curatio, quæ non fieret, si vna aperta relinqueretur. Deinde ait, si non seruetur, id est, nisi æger conueniente victu vtatur, minime vero, nisi vna hæmorrhoidum relinquatur, vt nonnulli opinantur. Itaque Aetius censet, de sententia Hipp. omnes hæmorrhoides posse tuto curari & extirpari. Interpretes multum laborant, vt sententiam Hip. & Gal. aduersus Aetium tueantur, sed forte nemo hactenus satis eorum mentem intellexit & explicauit, namq; omnes generaliter, nullaque adhibita distinctione aiunt, fluentibus hæmorrhoidibus vnam perpetuo esse relinquendam, quod censeo à doctrina Hippoc. & Galen. addo & ab omni ratione esse alienum: Etenim, vt supra dixi, nisi hæmorrhoides sanguinem melancholicum perfundant, sed probum, iam nullum præceptum Hippocr. habet locum, neque oportet vnam hæmorrhoidem apertam relinquere: atque hanc fuisse mentem Hippocrat. Galen. in comm. confirmat apertissime, qui scribit hoc modo: In nobis fieri non posse, quin propter sanguinis multitudinem & crassitudinem, venarum ora aperiantur, iecore in ipsas melancholicum sanguinem reiiciente: ex quo summa cum ratione fit, si quis hanc sanguinis melancholici viam intercludit, vt iecur nimia illius multitudine & crassitie grauatum, scirrhosum euadat, ac deinde nequeat sanguinis generationẽ perficere; vel huiusmodi sanguine ad pulmonis venas delato, vt aliquod vas disrumpatur, vnde & hydropem, & tabem fieri necesse est. Quasi vero interprete Gal. nisi effundatur sanguis melancholicus, huiusmodi malum proprio nomine hæmorrhoidum non debeat nominari, cum certum sit de Hippocr. & Galen. sententia, vnam hæmorrhoidem relinquendam esse tunc solum, quando nigra deiiciuntur, & natura hominis multum huius sanguinis accumulat. Iure itaque mihi videor dixisse, omnes interpretes qui ad purgationem hæmorrhoidum generalem hoc præceptum referunt, male sentire, neque percepisse Hippocr. & Galeni mentem.

Suppo-

Supponamus igitur ſanguinem melancholicum per hęmorrhoidas proflue-re, Hippocrates iubet, minime omnes eſſe cohibendas, ſed vnam eſſe relinquen-dam; alioquin tabis aut hydropis periculum imminere: contra Aetius dicit, tuto poſſe curari omnes, & nullum periculum tabis vel hydropis imminere, dummodo ægri probam victus rationem ſeruent, & ſanguinem mittant opportuno tempore. Sed ſciendum, hoc præceptum ad illos medicos præcipue pertinere, qui chirurgia & manus operatione ſolent ſanare, ſicuti antiqui conſueuerant. quibus facile eſt v-nam vel plures venas ligare, conſuere, vrere, id quod fortaſſe ſi fomentis, inunctio-nibus, &c. vellemus agere, aut difficulter, aut nulla ratione videretur fieri poſſe. Hęc tota controuerſia paucis mihi videtur poſſe diſſolui, nec forte ſi hæc res diligenter conſideretur, Hipp. & Aetius de tota ſententia ac multum inter ſe diſſentiunt: nam-que Hip. animo concipiens, quantumuis homo velit opportune ſibi ſanguinē mitti, & cum magna prouidentia proba victus ratione vti, vix fieri poſſe, perſeuerante ad-huc iecoris intemperie, quam ex diuturnitate veriſimile & neceſſarium eſt, eſſe in-ſignem, neq; ſolum inſignem, ſed etiam contumacem, vix inquam fieri poſſe, quin cum hac intemperie ſanguis melancholicus tantus generetur, quantus à natura nō poſſit gubernari: propterea ſumma cum ratione ſtatuit, omnē ſanationem hæmor-rhoidum eſſe periculoſam, quæ vox Periculoſa, eſt animaduertēda; neq; enim Hip. dicit, hydropem & tabem ſequi perpetuo & neceſſario, ſed periculum imminere ne ſequantur: multa ſępenumero imminent pericula, quæ nullum periculum afferūt. Contra Aetius exiſtimans poſſe hominem & venę ſectione, & exquiſita victus ra-tione, ſe ab omni excrementorum colluuie immunem præſeruare, cenſuit tuto hæ-morrhoides poſſe extirpari: ſed in re dubia, incerta, ac plane periculoſa, vbi agitur de vita hominis, cui dubium poteſt ſupereſſe, quin ſententia Hip. opinione Aetii ſit longe ſecurior, atq; illi debeat anteponi. In quam ſententiam eo libentius venio, quod video Galenum neq; ſectioni venæ, neq; purgationibus, neq; exercitationi-bus fidere, ſed velle vnam hæmorrhoidē eſſe relinquendam, qui ſcribit 6. epid 3. 38. Importune hæmorrhoidib. medentur, qui neq; venas ſecundum circuitus, neq; al-uum mouent, neq; per exercitationes euacuant: præterea & illi errant, qui vnam ex iis ſaltem apertam non relinquunt, ſed omnes deſtruunt. In eo certe Aetius mihi videtur non poſſe defendi, qui vt ſuam probaret ſententiam; non eſt veritus delere vocem Græcam, ac totam Hip. ſententiam corrumpere, cum omnes Græci codices illam vocem habeant, eamq; lectionem & Gal. & Græci omnes, & latini, & barbari amplectantur.

Iam ſupra dixi de aperiendis hæmorrhoidibus. reſtat vt de illis cohibendis di-camus: quo primum loco memoria eſt repetenda Gal. doctrina 5. metho. quæ gene-raliter ad cohibendam quaml bet ſanguinis vacuationem pertinet. & hæc tria præ-cipua capita continet: primum, vt ſanguis ad partes apertas non confluat: ſecundum vt ora vaſorum occludantur: tertium vt vtrumque ſimul fiat, quam poſtremam ra-tionem Gal. exiſtimat tutiſſimam & optimam. *Curatio hæmorrhoidum fluentium nimium.*

Ergo ſi quis voluerit ſanguinem per hæmorrhoides immoderate fluentem cohibere, ante omnia debet proſpicere, vt is ad illas partes non confluat: hoc Ga-leno auctore multis modis poteſt fieri, ſcilicet inducto animi deliquio, reuulſio-ne facta ad contraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerando corpus vniuer-ſum, ac maxime partes affectas & apertas.

Si itaque accidat, accidit autem aliquando, vt ſanguis per perhæmorrhoidas nimis profuſe prodeat, tum vel improuiſo triſti nuncio, vel inſigni timore, vel acerbiſſimo aliquo inducto dolore, vel alia ratione licet animi deliquium inducere: etenim cum hoc malum non aliter fiat quam laborante corde aut primo. aut aliis conſentientibus partibus, ſumma cum ratione fit, vt ſanguis ad partes internas & ad nobiliſſimum membrum recurrat, non amplius ad hæmorrhoides conuertatur. Secũdo ſunt reuulſiones, verbi gratia, frictio, ligatio, cucurbitulæ, vt nonnullis placet, veſicatoria, cauteria, quæ omnia brachiis & partibus ſuperiorib. ſunt adhibenda: ſed inter cætera ſectio venæ ſuperioris eſt præſtantiſſima, quæ adhuc efficacior redditur, quo particulares ſanguinis detractiones maiori in numero fuerint auctæ, vt patet ex Gal. de ſangu. miſſio. 12. Tertio eſt deriuatio ad partes proximas. Sed notandum, nullum forte locum, nullam forte rationem eſſe, quæ hanc deriuationem commode poſſit efficere. Nam quæ mouent aluum, nec non quæ prouocant lotium, forte alicui importuna videbuntur, cum purgantia medicamenta, vt dixi cum Gal. & confirmat experientia, purgatis acrioribus excrementis hæmorrhoidas ſæpe magis aperiant & irritent, pariterq; medicamenta diuretica ſint calidiora, valeantq; ſanguinem attenuare & fundere; vnde mihi vtraque hæc deriuandi ratio non ſolum ſuſpecta, ſed & periculoſa videtur: ad quem modum ſectio quoque venæ inferioris, & ſcarificatio facta in cruribus ſuſpecta videtur, quod hæc mea ſententia poſſit non ſolum ab hemorrhoidibus deriuare, vt multi opinantur, ſed etiam ſimul illas prouocare & aperire, vt ſupra diximus.

Itaque nullus forte locus, nec vlla ratio poteſt excogitari, quæ huiuſmodi indicationi, deriuationi ſcilicet poſſit ſeruire. Poſtremo ne ſanguis profluat ad partes apertas, reſtat refrigeratio ſanguinis & hæmorrhoidum: ſanguis redditur frigidior, partim congrua victus ratione, de qua tanquam re manifeſta & ſæpe explicata, non eſt longius agendum, partim medicamentis, quæ ſunt duplicia, altera refrigerant per accidens, purgando ſuccos tenuiores, calidiores, acriores, qui fere ſunt in cauſa, & quoddam veluti vehiculum, vt ſanguis magis prompte permeet vniuerſum corpus, & ad hæmorrhoidas conuertatur, qualia medicamenta ſunt potiſſimum caſſia, ſyrupus roſ. ſol. viol. ſol. thamar. myrob. citrini. Indi, chebali, ſerum lactis, &c. Altera autem ex parte cenſeo à generoſis & validioribus medicamentis eſſe abſtinendum, quod calefaciendo, exagitando, noua excrementa ad partes laborantes deducendo, multa incommoda poſſunt afferre: quamobrem vbicunq; laborant hæmorrhoides ſoleo abſtinere non ſolum ab omnibus medicamentis validioribus, quæ recipiunt colocynthidem, ſcammonium, &c. ſed etiam à nõnullis leuioribus, ſena, epithymo, rhabarbaro, &c. quibus prope omnes familiariter vtuntur, ſoleo autem iis contentus eſſe, quæ modo ſunt propoſita, & non ſolum purgatione, ſed etiam alteratione vtcunque poſſunt humorum acrimoniam & partium laborantium remittere. Reſtant medicamenta, quæ primo & per ſe refrigerandi vim habent, decocta, ſyrupi, conſeruæ, trochiſci ex cichorio, endiuia, ſoncho, violis, roſis &c. quibus licet addere potionem aquæ frigidioris, tum communis, tum thermalis: ac demum ſi ferat occaſio, medicamenta ſtupefacientia, ſyrupus, de papau. requies Nicolai, mithridatum & theriaca recentia, trochiſci diaſpermaton, quæ medicamenta frigidiora cenſenda ſunt opportuniſſima, non ſolum quod refrigerandi & ſiſtendi fluentem ſanguinem vim habent, ſed etiam quod caliditatem membrorum principaliũ poſſunt corrigere, propter quam cauſam ſupra dixi ſangui-

fanguinem maiori ex parte fluere confueuiffe. Atque hæc propria & legitima videtur curandi via, quæ morbi & partis male affectæ cumprimis rationem habet, cum cætera omnia potius fymptomati videantur profpicere.

De iis medicamentis quæ fpeciatim poffunt refrigerare, non eft longius agendum, partim quod hæc præfidia, quæ totum fanguinem poffunt refrigerare, hæmorrhoides quoque refrigerant, partim quod alia quoque fupra funt tradita, & interna & externa, quæ fatis cuiq; effe debent. Hactenus de primo fcopo ex methodo Gal. quod pertinet ad rationem impediendi fanguinem, ne ille ad partes affectas conuertatur.

Occluduntur fecundo loco hæmorrhoides, quod alterum caput propofitum eft, fi partes diuifæ vel coalefcant, vel vniantur, vel obftruantur. Partes feparatæ vniuntur & conniuent adftrictione, refrigeratione, ligatura, vinculo, ac demum vel caufticis medicamentis vel ferramentis ignitis.

Itaque primum familiaris eft vfus refrigerantium & adftringentium medicamentorum, de quibus fæpe dictum eft, qualia funt plantago, polygonon, portulaca, cortices granatorum, rofæ, acacia, hypociftis, bolus armena, fanguis draconis, corallia, lapis hematitis: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, & alia poffunt parari, inter quæ non eft pretermittendum medicamentum Galeni, cuius ille meminit 5. metho. 4. quod omnium optimum appellat, ex thure, aloe, albo oui, & pilis leporis, cuius vim & efficaciam nonnulli aiunt talem & tantam effe, vt fanguinem ex arteriis poffit cohibere prodeuntem. Quando hæmorrhoides tam pertinaciter & obftinate profluunt, vt hæc leuiora præfidia fruftra adhibeantur, tunc medici audent ad maiora aggredi, fcilicet ad cauftica & comburentia medicamenta, ad ligaturas, abfciffiones, ac poftremo ad ignem. Itaq; primum funt medicamenta cauftica, æs vftum, mify, fory, auripigmentum, chalcanthum, fandaraca, &c. quæ aliquo linimento excepta, exempli gratia, vnguenta de lithargyrio, de ceruffa, vel aliter præparata & adminiftrata poftremas hæmorrhoidum partes comburunt, quæ deinde cadente efchara, vt alia vlcera fanantur, & ad cicatricem deducuntur.

℞ *Mify.*
Sory.
Chalcanthi ana ℥ j.
Calcis viuæ ℥ ij. M. F. lini. cum lixiuio.

Quod fi tandem nullus huiufmodi remediis eft locus, chirurgia eft agendũ, & ad ligandas, confuendas, abfcindendas, vrendas, confumendas hæmorrhoides eft deueniendum, quæ manualis medendi ratio ficuti veteribus fuerat familiaris, ita hoc tempore fere eft inufitata: mihi vfque ad hanc diem femel tantum contigit hanc operationem videre, in Federico Corfico Vicentino, anno 1569. Federicus *Hiftoria.* laborauerat primum dolore, deinde immoderata fluxione hemorrhoidum, & cum ille varia ac multa præfidia expertus fuiffet fruftra, tandem Patauium fe contulit, vbi Medici communi confenfu ftatuerunt, fanguinem effe cohibendum; fed cum ille varia præfidia, partim interna, partim externa ab iis viris propofita fruftra expertus fuiffet, vno verbo, cum nullum fuis malis remedium inueniret, ftatuit hanc manus operationem experiri; cum autem nullus apud nos effet chirurgus idoneus, aduocato chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur, Fabricio, hæmorrhoides incifæ, ligatæ & combuftæ fuerunt. Summa autem huius adminiftrationis eft huiufmodi. Hominem primum accommodate vinciunt, vt nullo modo poffit dimoueri,

deinde extrema capita hęmorrhoidum, quotquot illa fuerint, ab inteſtino excarnāt leuiter, & ſeparant, tum propria quadā acu forti obducto filo fere ad extremū tota perforant, & ſtricte obuinciunt, conſuuntque hoc pacto: demum forfice amputata venarum portiuncula, quæ ex ſutura ſupereſt, ignito ferro eam partem comburūt: adeo vt hæc hæmorrhoidum operatio mihi videatur non modo ſimilis, ſed fere illa eadem, qua vulgo caſtratores ramices inteſtinorum ſanant: Opus ſane eſt dolorificum & faſtidioſum, à ligatura, ſectione, & vſtione. Federico febris atq; inſignis dolor ſuperuenere ſed nonnulla ſua præſidia adhibente chirurgo, ille paucis diebus, & à febri, & dolore, & ſanguinis fluxione, non ſine multorum admiratione, liberatus, integram ſuam ſanitatem viſus eſt recuperaſſe.

Veruntamen non eſt prætermittendum, cum ille nimium ſibi fideret, neque ſolum prætermiſiſſet ſectionem venæ & purgationem, vt neceſſarium fuerat, ſed etiam nullam probam viuendi rationem ſeruaſſet, proximo anno febri peſtilenti correptus obiit.

D. ALEXANDRI MASSARIÆ,

DE MORBIS MVLIERVM.

Liber Quartus.

PROLEGOMENA.

Neceſſitas operis.

CVM ego maxime cupiam hoc anno abſoluere omnes morbos, qui continentur in abdomine, cui longiſſimæ tractationi ordinariæ lectiones nō ſufficiunt: mihi propoſitum eſt agere de morbis mulierum, qui quidem morbi propriam quandam & peculiarem tractationem & curandi rationem requirunt, vt docet Hip. 1. de morbis mulierum, circa medium in codice Baſilienſi latino. 331. ad finem, quod ratio quoq; facile poteſt confirmare. Cum enim mulieres vtero potiſſimum ab hominib. maſculis differant, ac propterea propriis quibuſdam morbis laborent, quibus nullo modo mares homines poſſunt laborare, cur non liceat huiuſmodi morbos muliebres appellare, ac propterea de illis propriam tractationem inſtituere & curationem? Quod quidem hoc loco primo notandum fuerat propter celebres quoſdam viros, qui contendunt huiuſmodi tractationem ſuperuacaneam eſſe, cum morbi, tam in mulieribus, quam in viris, vna excepta ſexus indicatione, eadem plane methodo atque iiſdem præſidiis debeant curari, quod profecto ſicuti in pleriſque morbis vtriſque communibus verum eſt, ita in reliquis, qui ſolis mulieribus, minime maribus contingunt, perſpicue falſum apparet. Vnde M. quoque Hipp. propria commentaria de morbis mulierum ſcribere non eſt veritus. Et apud Galenum legimus VI. Epid. ſectio. II. Commento 43. Dioclem pariter ſcripſiſſe volumen de morbis mulierum. De Commentariis autem Hippocr. etſi negare nolo, ea aut fortaſſe ab illo non fuiſſe caſtigata, aut temporum iniuria quibuſdam locis fuiſſe vitiata: veruntamen ſi conſideremus co-

piam ſententiarum, ſermonis grauitatem & obſcuritatem, ac doctrinæ excellentiam, equidem cenſeo illa tanquam legitima & digna Hipp. recipienda eſſe. Quanquam non ignoro doctiſſimos quoſdam viros, qui de operibus Hipp. iudicium fecerunt & ediderunt, aliter ſentire. Alter eſt Mercurialis, qui in cenſura operum Hipp. huiuſmodi morbos mulierum reponit in tertia claſſe, in qua illo auctore, ſunt reponendi omnes libri, quicunq; ab Hipp. neq; editi neq; conſcripti ſunt: ſed vel à filiis vel diſcipulis compoſiti fuerunt. Alter eſt Ludouicus Lemoſius Hiſpanus, qui in iudicio operum M. Hip. abſolute pronunciat, hos libros M. Hipp. non eſſe: & rationem reddit: propterea quod illi nuſquam à Galeno citati reperiantur, quod quidem ego miror à viro celeberrimi nominis tam temere affirmari, cum Galen. apertiſſime huiuſmodi librorum mentionem faciat 4. aph. Comm. 36. & 45. Itaq; nos teſtimonio & auctoritate huius libri tanquam legitimi & diuino Hip. digni ſæpius vtamur.

Huiuſmodi tractatio de morbis mulierum eſt adeo difficilis, vt fortaſſis in tota arte medica nulla difficilior poſſit reperiri. Cauſæ autem difficultatis plures enumerantur ab Hip. in lib. de morbis mulierum pag. 331. quarum prima illa eſt, quod mulieres plærunq; ignorant ſe ægrotare, vnde ignaræ longius morbos ferunt, donec tempore & neceſſitate edoctæ, & expertæ morborum inſultus diſcunt tandem ſuo magno malo ſe ęgrotare. Ex quo huiuſmodi morbi frequenter non ſolum curatu difficiles, ſed etiam inſanabiles fiunt. Secunda cauſa eſt apud Hip. quod mulieres etiamſi ſciant ſe ægrotare, præ pudore & verecundia non audent ſua mala medicis communicare. Cum enim inter cætera ſermones & informationes ægroti maximè faciant ad cognoſcendos & curandos morbos, vt colligitur ex Hip. & Galeno 1. prognoſt. nec non 3. Epid. vtrobiq; initio, iam medicus eiuſmodi mulierum ſilentio, hoc adiumento deſtituitur, vnde longe difficilius morborum cognitionem & curationem poteſt aſſequi. Tertiam cauſam adfert Hip. quod ipſi quoq; medici timide vel etiam verecunde cum mulieribus agant, neq; audeant vel ipſas diligentius interrogare, vel abſconditos locos attingere & tractare, ſicuti alioqui perutile & perneceſſarium foret. De qua quidem negligentia Medici omnes ab Hipp. grauiter arguuntur & reprehenduntur, quicunq; minus ſedulo & accurate ſtudent morborum cauſas mulierum veras intelligere, ſine qua intelligentia certum eſt illas non niſi temere ac improbe curari poſſe. Sed iis cauſis ab Hipp. poſitis, licet aliam non parui momenti adiungere, quod nimirum, vel propter obſtetricum ignorantiam, vel propter internas & reconditas partes, vel propter alias cauſas & remedia ſiue intra ſiue extra adhibita non niſi difficile ad locos laborantes poſſint penetrare. Ex quibus omnibus nulli dubium eſſe debet, quin tota hęc materia & cognitione & curatione multas contineat difficultates. Verum difficultas pari iucunditate & vtilitate compenſatur: nihil enim homini iucundius contingere, quam intelligere tot arcana & myſteria naturæ, nec quicquam vtilius medico eſſe poteſt, quam nouiſſe rationem curandi morbos muliebres. Etenim cum illi ſint plurimi, acutiſſimi, grauiſſimi, ac frequentiſſime miſeras mulieres male afficiant, adeo vt continuas fere illarum de vtero querelas liceat audire, certum eſt medicos ex huiuſmodi curationibus non ſolum magnam laudem & exiſtimationem, ſed etiam ingentes opes poſſe acquirere.

Difficultas.

Iucunditas & vtilitas.

Ad quem modum Gal. lib. de præcogn. ad Poſthumum c. 8. ſcribit, propter vnam curationē vxoris Boethi vteri profluuio laborãtis, ab illius viro quadringentos

aureos semel donatos fuisse. Cæterum quia huiusmodi tractatio foret nimis longa, cui annuum tempus non sufficeret, si vellemus persequi omnes morbos, quicunque ad mulieres pertinent: idcirco mihi propositum est in præsentia de iis tantum agere, qui ad conceptum & partum hominis possunt referri, quos quidem certum est cęteris omnibus esse difficiliores, frequentiores, vtiliores, & maiori dignos notatione. De hoc argumento sicuti diximus, habentur commentaria Hip. sed difficilia valde & obscura. Gal. nihil ex proposito de huiusmodi morbis tractauit, sed ex suis libris potissimum de morbis & symptomatibus, de locis affectis, nec non Commentariis in libros Aphorismorum & Epidemiorum, de sanguinis missione multa colligi possunt pręcepta ac remedia. Paulus quoq; lib. suo tertio habet multa. Sed isti auctores qui fere omnia ex aliis transscribunt, non sine iudicio & delectu legendi sunt. Apud Auicen. habetis Fen. 20. 21. tertii Canonis, quæ vobis aliquam lucē possunt adferre. Sed præter hos sunt alii quoq; auctores partim veteres, partim recentiores, qui in huiusmodi argumento non sine fructu & laude versati sunt. Et inter cæteros proximo superiore tempore duo præclarissimi huius scholæ professores, Mercurialis & Bottonus, id diligētissime præstiterunt, qui omnes scriptores in vnum volumen congesserunt hoc titulo: Cynęciorum siue de morbis mulierum Commentaria in tres tomos digesta. Quos quidem libros vos hortor, vt studeatis & intelligatis.

Auctores alii.

Quoniam omnium primo mihi propositum est agere de conceptu hominis, ante omnia notanda est distinctio maris & fœminæ, sine quibus conceptus fieri nō potest. Quod quidem vt probe à vobis intelligatur, mihi liceat hanc rem paulo altius ordiri. Itaq; sciendum est, vt docet Philosophus 2. de gen. & corrup. 59. & 60. secundo de anima 35. secundo de gen. animal. cap. 1. nec non Gal. 16. de vsu part. c. 1. & 2. sciendum inquam est, omnia quæcunq; sunt, vel vt loquuntur Philosophi, duplicia omnia esse Entia, alia ingenerabilia, incorruptibilia, æterna vt intelligentiæ, cœlum; alia generabilia, corruptibilia, caduca, vt sunt hæc inferiora elementa, & quæ ex elementis constant. Etenim quamuis elementa secundum totum sint ingenerabilia, incorruptibilia: secundū tamen partes generantur & corrumpuntur, & in continua transmutatione versantur. Causa autem propter quam elementa isthæc inferiora generabilia sint & corruptibilia, non alia est, quam materia, quæ semper appetit nouas formas, vt Philosophus docet diffuse in libr. Physico. Verum cæteris omnibus rebus prætermissis de vno homine dicendum est, quem quidem, vt scribit Gal. 14. de vsu partium cap. 11. si fieri potuisset, natura maxime optasset immortalem facere. Sed cum id per materiam non liceat, sicuti idem Gal. declarat 1. de tuenda valetud. c. 1. (Nam quod ex arteriis, venis, neruis, ossibus, carne est compositum, incorruptibile esse non potest:) natura alia ratione, qua potuit, homini ad immortalitatem viam fabricata est; quemadmodum facere solent sapientes vrbium conditores, qui non solum id agunt, vt suæ vrbes hoc præsertim tempore multo populo abundent, sed etiam diligenter prouident, quomodo illæ in omne tempus, aut saltem diutissime conseruentur. Itaq; ipsa natura mirabilem quandam artem inuenit, quomodo in locum mortui hominis alius nouus homo succederet, qua ratione illi semper incolumes maneant & immortales. Illa vero non est, quam continua hominis generatio, alia. Vnde scribit Gal. 6. de vsu part. cap. 7. 14. de vsu part. initio. Naturam in constituendis partibus Animalis 3. Scopos sibi proposuisse. Primo, vt aliquæ partes forent ad vitam necessariæ, qualia sunt cerebrum, cor, epar: nonnullæ ad com-

Distinctio sexus.

ad commodiorem vitam, vt oculi, nares, aures: quædam ad ſpeciei inſtaurationem, vt pudenda, teſtes, vteri. Ex quibus puto ſatis conſtare diſtinctionem ſexus, & vtriuſque maris & fœminæ generationem neceſſariam fuiſſe, vt nõ ſatis mirari poſſim, quomodo nonnulli Philoſophi audeant affirmare fœminas præter naturæ propoſitum ac veluti mõſtra quędam in lucem proferri: Siquidem tam certum eſt, quam quod certiſſimum, neque hominem neque reliqua perfecta animalia ſine vtroque ſexu vllo modo poſſe generari. Ad quem modum inquit Ariſtot. 1. de gen. animal. cap. 2. in rebus vniuerſis veteres terram quaſi fœminam matremque conſtituerunt, Cælum autem & ſolem, & reliqua id genus nomine genitoris & patris appellarunt. Ex quibus eſt Plato, qui in Timæo circa principium ex duobus elementis Igne tanquam Viro, & Terra tanquam Foemina ambobus parentibus, affirmat totum mundum conſtare. Quomodo autem homo vir & homo fœmina inter ſe differant, etſi vterque de toto animali dicatur, præclare explicat Philoſophus loco citato proxime 1. de gen. animal. cap. 8. Illos inter ſe differre dupliciter: *Facultate & nonnullis partibus*. Mas quidem & fœmina differunt facultate, quoniam vtriuſque facultas diuerſa eſt, ſiquidem vir facultatem habet generandi in altero: fœmina habet facultatem generandi in ſeipſa. Differunt autem nonnullis partibus. Cum enim ad omnem officii functionem inſtrumento opus ſit, atque inſtrumenta ad facultates debeant accommodari, hinc factum eſt, vt nonnullæ diuerſæ partes neceſſario fuerint à natura inſtitutę, quæ ad huiuſmodi facultatem, ad coitum & procreationem pertinentes, forent accommodatæ. Hæc autem apud Ariſtot. ſunt in fœmina pudendum & vterus, in viro teſtes & membrum virile. Cæterum Galen. huiuſmodi vaſorum & inſtrumentorum differentiam non omni ex parte videtur recipere, qui ſcribit 14. de vſu part. cap. 6. 2. de ſem. cap. 5. omnes partes, quæ ſunt in viris, in mulieribus quoque reperiri: atque eo tantum differre inter ſe, quod illæ in mulieribus ſint intra abſconditæ, in viris autem extra appareant. In qua quidem re explicanda eleganter & diffuſe ab ipſo Galen. expoſita nolo tempus perdere, quoniam cuique liceat intelligere apud eundem auctorem. Itaq; nulli dubium eſſe poteſt vel debet id, neque ſolum virum, neque ſolam fœminam pro generatione hominis ſatis eſſe, ſed vtrumque & vtriuſque coniunctionem fore neceſſariam. Quoniam vero non ſatis fuerit marem & fœminam feciſſe, atque inſtrumenta vtriq; ad coniunctionem accommodata fabricaſſe, ſiquidem propter multas cauſas tam mas, quam fœmina, potuiſſent huiuſmodi coniunctionem abhorrere, vnde generatio & ſpecies humana potuiſſet deficere: idcirco natura ſagax voluit vtrumque & marem & fœminam decipere. Quamobrem tantam propenſionem ad coitum, & tantam voluptatem in coitu vtrique inſeruit, vt nullum ſit periculum, cum & mares & fœminæ, & libentiſſime & frequẽtiſſime coeant. Cuius quidem naturalis propenſionis ad coitum & voluptatis, & naturales, & elegantes cauſæ plurimæ redduntur à Galen. 14. de vſu part. Neque vero ſolum hominibus, ſed etiam cæteris animalibus natura tãtam propenſionem, tantam voluptatem inſeruit, vt hac ratione, quod aliter facere non potuit, & hominibus & cæteris animalibus immortalitatem & æternitatem procuraret. De communi deſiderio ac voluptate rei venereæ, imo vero de rabie omni fere animalium tempore coitus videatis Philoſoph. 6. de hiſtoria animal. cap. 18. qui multa præclare de hac re ſcribit. Sed hoc loco licet quærere quidnam vir & fœmina, vel ſeparatim vel coniunctim præſtent in hac coniunctione: Vtrum ſemen viri tãquam efficiens ſolum, an tanquam efficiens & materia ad con-

ceptum cōferat: an mulier ſolum menſtruum ſanguinem, an prǫterea quoq; ſemen exhibeat in generatione, & alia id genus de quibus inter Ariſtotelem & Galen. ſunt maximę & celebres cōtrouerſiæ. Verum tota hæc diſputatio ad commodiorem locum nempe ad tractationem de conceptu mihi videtur pertinere. Itaq; ad alia progrediamur, & primo omnium de muliebribus menſtruis tractationē aggrediamur, ſiquidem conuenit inter omnes menſtrua ad conceptum & efficiendum, & nutriendum potiſſimum pertinere, ac pro varia eorum naturali vel non naturali conſtitutione mulieres reddi magis, vel minus ſanas, magis vel minus robuſtas, ſpeciatim vero magis vel minus ad conceptum atq; illius geſtationem & partum diſponi: de quibus Auicen. ſcribit ad hunc modum lib.3.fen.21. tract.3.c.1. Menſtrua temperata in quantitate & qualitate ſua, & in tempore ſuo, currente ſecundum cōſuetudinem naturalem in omni periodo ſunt cauſa ſanitatis mulieris & mundificationis corporis eius ab omni nocumento: & quæ ſequuntur.

CAPVT I.

De Menſtruis.

Quid ſit. QVid ſint Menſtrua, traditum eſt ab Ariſtotele 1. de gener. animal. cap. 19. qui ſcribit, menſtrua excrementum eſſe, & proportione ſicut maſculis ſemen, ita fœminis menſtrua venire; id quod iis, quæ vtrique ſimilia contingunt, conatur probare. Namque vna atque eadem ætate maribus ſemen fieri incipit & ſecerni, fœminis menſtrua erumpunt. Vtriq; hoc tempore vox mutatur. Præterea definēte ætate maſculis aboletur generandi facultas, fœminis menſtrua deficiunt. Sic Ariſtoteles probat menſtrua excrementa eſſe, quod mulieres neq; hæmorrhoidibus, neq; fluxione ſanguinis è naribus neque varicibus (venæ latæ in crure) neq; aliquo ſymptomate magna ex parte laborant, quam diu illæ congruas habent menſtruas purgationes: & aliis argumentis, de quibus longius agendum non eſt. *Excremētum mulierum.* Sed nos ad Galenum accedamus, qui rationibus petitis ex rei natura longe accuratius hanc rem explicat. Itaque ſciendum eſt, vt ille docet 1. de facultatibus naturalibus, cap. 10. 1. de val. tuenda, c.3. in omni concoctione neceſſario fieri aliqua excrementa. Cum enim cuique homini propter inſitum calorem certa quædam ſubſtantię portio quotidie effluat & diſſoluatur, quæ alia ratione non poteſt reparari, quam alimentis & potionibus: hinc neceſſarium fuit excrementorum prouentum originem habere: ſiquidem quæ eduntur & bibuntur longe differunt à natura illius ſubſtantiæ, quæ effluit, vnde neceſſario indigent varia ac multiplici alteratione, cōcoctione & tranſmutatione, vt tandem corpori nutriendo & ſubſtantiæ reparandæ poſſint aſſimilari. In quo quidem opere nonnulla remaneant neceſſe eſt, quæ concoctionem & aſſimilationem nequeunt recipere: quæ propterea excrementa vocantur: quæ cum varia ſint, non ſolum in prima, ſed etiam in ſecunda & tertia concoctionibus, hinc factum eſt, vt non ſolum neceſſaria inſtrumenta natura inſtituerit, quibus huiusmodi excrementa tanquam ſuperflua & inutilia poſſint expurgari, ſed illis etiam facultates quaſdam inſeruerit, vnde à nōnullis partibus ad ſe traherētur, ab aliis ad alias tranſmitterentur, & poſtremo à quibuſdam expellerentur. Ita ergo generaliter de excrementorum neceſſario ortu habendum eſt: ſub qua communi ratione certum eſt, ipſa quoque menſtrua fore compræhendenda. *Cur non Viri.* Quod ſi quis quærat, cur mulieres tantum, cæteri homines minime eiuſmodi redundent excremēto? Huic reſpondet Gal.14. de vſu part. cap.4. id factum eſſe, quod mulier ſit viro frigidior,

dior, propter quam causam alimenta non ita probe concoqui & discuti possunt. Ex quo necessarium fuit, tale & tantum excrementum colligi, quod deinceps ad partes genitales, quæ, vt scribit Galen. 2. de sem. cap. 5. omniũ imbecillimæ sunt, solet transmitti. Sed tamen hæc mulieris frigiditas & imperfectio, vt idem Gal. 14. de vsu part. cap. 6. maximam vtilitatem toti humano generi præstitit: cum enim, vt supra dictum est, necesse omnino fuerit fœminam esse: credendum non est, summũ omnium rerum opificem partem totius nostri generis dimidiam, ita imperfectam ac veluti mancam facturum fuisse, nisi huiusmodi imperfectionem, magna quædam vtilitas fuisset secutura. Causa vero est huiusmodi: namque ipse fœtus materiam postulat copiosam, non modo ad primam sui constitutionem, sed etiam deinceps ad omne illius incrementum, quod quidem nutrimentum si mulier fuisset calidior, omnino defecisset, quoniam tunc & meliorem concoctionẽ alimenti fecisset, & maiorem geniti excrementi dissipationem molita fuisset. Itaq; hæc præcipua est ratio generationis, hic præcipuus est vsus menstruorum in muliere. Quærunt nonnulli hoc loco, quamobrẽ solę mulieres inter cætera animalia habeant menstruas purgationes? quod tamen problema non conceditur ab Aristotele, qui scribit 3. de gen. animal. cap. 1. In auibus quidem & piscibus nulla menstrua fieri sicuti in cæteris animalibus sanguine præditis & viuiparis contingit, in quibus omnibus, ille inquit, aliis magis, aliis minus menstrua fieri solent. Vnde 6. de historia animal. 18. scribit: mulierem maxime omnium animalium habere mẽstruas purgationes, deinde vaccam, asinam, equam, quod quidem an verum sit, alii viderint, qui Aristotelem vbique conantur defendere: tametsi idem Aristotel. hoc ipso loco illud addat, non deesse Philosophos, qui negent in iis animalibus menses fieri, inter quos ego quoque non inuitus patior numerari, cum plane experientia demõstret, hanc illius sententiam falsam esse, ac nulla animalia præter mulieres menstruas habere purgationes. Sed vtcunq; sit, siue mulier sola, siue maxime omnium animalium menstruis copiosius abundet, huius rei causæ requiruntur ab Arist. 7. de histor. animal. cap. 2. quę duę potissimum colligi possunt. Prima, quod hæc materia excrementitia nonnullis animalibus in corporis alimentum, aliis in corticem, aliis in squamam, aliis in frequentiam venarum & pilorum, & alias huiusmodi partes conuertatur. Secunda causa est, quod reliqua animalia sint multo sicciora, maioribus laboribus & exercitationibus dedita, & non simplice victu vtantur: contra autem mulieres sint longe humidiores, fere otiosæ, ac pleniore victu vti soleant. Ex quibus iure licet colligere, cætera animalia nullas, mulieres autem copiosas menstruas purgationes habere. Cæterum quoniam diximus, & quasi manifestum accepimus, mulierem esse mare frigidiorem, nonnulli hanc determinationem non recipiunt, qui altera ex parte mulierem mare esse calidiorem censent: de qua controuersia Aristoteles quoq; mentionem facit 2. de partibus animal. cap. 2. qui scribit, Parmenidem voluisse mulieres esse viris calidiores: quod idem quibusdam aliis quoque placuit argumento copiæ sanguinis, qua menstrua fiunt. Empedoclem vero contra censuisse mulieres esse maribus frigidiores. Sed breuiter aduersarias rationes vnam & alteram audiamus, & quidem ex potioribus. Quod mulieres sint viris calidiores, primo est auctoritas Hip. cuius hæc sunt propria verba lib. de morbis mulier. circa principium: Habet enim mulier sanguinem calidiorem, & propterea calidior est quam vir. Deinde neminem puto esse negaturum, quin aliqua mulier manifeste sit aliquo viro calidior: finge (quod est Galen. exemplum 3. de causis pulsuum, de pulsu viro-

Quare solius mulieris non aliorum animalium.

An mulieres frigidiores viris.

rum & mulierum) hominē temperamento pituitoſo, frigido & humido: finge mulierem temperamento bilioſo calido & ſicco: ſed præterea finge hominē viuere in vmbra & otio delitioſo: fœminā contra incolere Ægyptū, ruri agere, multis vti laboribus, atque demum parco victu vti: cui dubium eſſe poteſt hanc mulierem calidiorem eſſe viro? Altera ex parte iam ſtatutum eſt, ac reddita ratio, quamobrem neceſſe fuerit mulierem eſſe viro frigidiorem, id quod res ipſa poteſt manifeſte confirmare: ſiquidem certum eſt marem plane robuſtiores habere omnes operationes, animales, naturales, vitales, quod robur non aliunde quam ex calore poteſt prouenire. Quid igitur dicendum eſt? Prætermiſſis aliorum reſponſionibus, quæ de hac ardua difficultate ſolent à multis proferri, ego ſentio dupliciter poſſe reſpōderi. Primo, fieri quidem poſſe, vt aliqua mulier, ſi reſpiciamus temperamentum vniuerſi corporis, ſit aliquo viro calidior, quod poſitum exemplum demonſtrat: ſed ſi paria paribus cōferantur, vir pituitoſus mulieri pituitoſæ, vir bilioſus mulieri bilioſæ, eadem regione, eadem victus ratione & ſimili, tunc perpetuo marem muliere calidiorem eſſe. Secundo vtcunque concedatur aliquam mulierem aliquo viro generaliter calidiorem eſſe, tamen quatenus pertinet ad partes genitales, illam neceſſario fuiſſe frigidiorem. Namque, vt ſupra diximus cum Galeno: Vir à muliere differt nō natura, ſed ſola membrorum genitalium formatiōne, quæ in viro extra propelluntur & apparent, in fœmina intra detinentur & latent, quod quidem nulla alia ratione, niſi ex virorum caliditate & mulierum frigiditate fieri poteſt. Verum quid ad Hipp. reſpondendum eſt? Plærique omnes, hanc partem tanquam Hip. non legitimam recipiunt, qui exiſtimant eam temere fuiſſe ab aliquo inſertam, cum manifeſtum videatur continere mendacium: addo cum huiuſmodi ſententia ipſi Hip. manifeſte repugnet, qui 6. Epid. ſect. 2. circa finem clare docet, maſculos eſſe fœminis calidiores, cuius rei argumento eſt, quod illi ſunt nigriores, habent venas magis extra apparentes, longe bilioſiores exiſtunt, atq; in dextris vteri partibus generantur: quæ quidem omnia non niſi à caliditate fieri poſſent: & Galenus commentariis eorum locorum & aliis diffuſe demonſtrat. Ac profecto aliter mea ſententia reſponderi non poteſt: ſiquidem nullus eſt liber Hipp. tametſi germaniſſimus habeatur, in quo temporum iniuria ſpuria quædam & falſa non irrepſerint, ſicut ipſis quoque aphoriſmis contigit: in quibus etſi liber eſt omnium conſenſu germaniſſimus Hipp. tamen nonnulli aphoriſmi tanquam ſpurii reiiciuntur à Galen. Veruntamen ſi quis velit veterem Hipp. ſcripturam tueri, illud vnum mihi occurrit, quod dici poſſit, ſanguinem in mulieribus calidiorem eſſe non proprio aut naturali calore, ſed ea caliditate, quæ omnibus fere excrementis ſolet perpetuo copulari: cum enim menſtrua ſine vlla dubitatione inter excrementa recenſeantur, certum cuiq; eſſe poteſt, illa neſcio quam caliditatem præter naturam concipere, & hac ratione ſanguinem mulieris ſanguine virorum calidiorem eſſe. Sed hac de re ſatis, reuertamur ad menſtrua.

Quādo erumpant menſes primum.

Scribit Ariſtoteles 7. de hiſtoria animal. cap. 1. menſes mulieribus magna ex parte incipere circiter annum 14. quando mares quoque incipiunt ſemen emittere, quo quidem tempore vterque & mas & fœmina magnis mutationibus, & partium genitalium, & vocis, & aliarum rerum ſubiiciuntur. Definunt autem menſes, vt idem ſcribit Philoſoph. 7. de hiſtor. animal. cap. 5. vt plurimum circiter annum 40. vſque ad 50. ac ſane ipſa res hanc Philoſophi ſententiam de principio ac fine menſium videtur confirmare: etenim ſi contingat, vt menſes incipiant ante annum 14. vt

[illegible] nant.

anno 9.10.11. quod nonnulli affirmant: pariter si fiat, vt menses vsq; ad 50. & plures annos perseuerent, omnino rarius est.

De tempore mensium non conuenit inter omnes, namque alii vnicam diem, alii 2. alii 3.4. & plures huic purgationi tribuunt, quod experientia confirmat esse verum, ac ratio confirmat, summa cum ratione fieri pro varia mulierum ætate, habitu corporis, temperamento, vitæ instituto, regione, & cæteris, vt modo maiora, modo minora, modo longiora & breuiora menstrua fiant. Hipp. 1. de morbis mulierum pag. 313. ita statuit: in muliere sana moderatos menses fluere ad 2. aut 3. dies, longius auté tempus aut breuius morbosum & sterile esse. De quo tempore mensium notanda est sententia Philosophi 7. de historia animal. cap. 2. qui scribit: facilius agi cum illis mulieribus, quibus breui tempore, id est, biduo aut triduo menses profluunt, difficilius autem cum iis, quibus longius protrahitur, siquidem mulieres hoc tempore laborant. Sed hoc loco occurrit insignis difficultas apud Aristotelem, qui scribit 7. de histor. animal. 2. paucis mulieribus singulis mensibus, plurimis autem intermisso vno mense, id est, tertio quoque mense menstrua moueri: quæ quidem sententia non solum repugnat Gal. 14. de vsu part. cap. 18. & auctoribus, sed etiam sensu & experientia perspicue falsa esse depræhenditur: cum certũ sit ex mille fœminis forte vnam aut alteram purgari tertio mense, quod ego quidem nunquam audiui: cæteras omnes suas purgationes singulis mensibus habere. Interpretes pro Aristotele multum laborant. Albertus Magnus in suis de animalibus lib. 9. cap. 2. totam Aristotelis sentétiam peruertit, qui scribit: plurimas mulieres singulo mense, paucas tertio quoque mense purgari. Sed hac ratione facile esset omnes auctorũ errores tueri, præterquam quod neq; id verum est, vt diximus, paucas mulieres tertio mense purgari, cum multæ potius hoc tempore non nisi singulis mensibus soleant expurgari. Suessanus commentario huius loci inquit, illud fortasse in regionibus Aristotelis verum fuisse. Nonnulli afferunt lib. de animal. ab Aristotele fuisse scriptos potius ex aliorum relatione, quam ex propria sententia, & idcirco illos multos errores, & quidem manifestos continere: inter quos aperte fatentur hunc numerandum esse. Demum Mercurialis lib. 5. variarum lectionum, cap. 2. nec non 4. de morbis mulierum, cap. 1. confutatis aliorum responsionibus aliam rationem excogitauit, qua ille putat Aristotelem posse defendi. Ea vero est vt in textu latino restituatur vox græca συνεχῶς, prætermissa ab interprete, quæ ipsi idem significat, quod coaceruatim & copiose, adeo vt restituta hac voce sensus sententiæ Aristotelis sit huiusmodi: paucas mulieres singulis mensibus aceruatim, copiose purgari, plurimas autem tertio mense aceruatim & copiosiores menses habere.

In proposita difficultate, in propositis verbis neq; defensio Mercurialis mihi videtur satis esse: nam primo significatio illius verbi videtur voluntaria, cum apud nullum probatum auctorem, quem sciam, accipiatur in ea sententia. Nam vere & proprie hæc vox συνεχῶς, omnium auctorum consensu idem significat, quod continenter sine intermissione, assidue, continuatim vel quid simile: in qua significatione, puto eam quoque ab Aristotele hoc loco vsurpatam fuisse, vt sensus sit huiusmodi: paucis mulieribus singulis mẽsibus συνεχῶς, id est, sine intermissione & continuatim, pluribus intermissione vnius mensis tertio duntaxat quoquo mense menstruas purgationes moueri. Deinde mea sententia tam falsum est, paucas mulieres singulis mensibus aceruatim, plurimas tertio mense copiosius purgari, quam falsum est paucas singulis mensibus, plurimas tertio tantum mense suas purgationes habere,

Quando & quot dies.

habere, cum res ipſa confirmet, omnibus mulieribus, non magis tertio, quam cæteris & ſingulis menſibus vna fere atque eadem menſura menſtruas purgationes moueri. Vnde etiam puto huiuſmodi euacuationem menſtrua appellari, quod ſingulis menſibus eueniant.

Quomodo Ariſtoteles à tam manifeſto errore poſſit defendi, ſi modo ille defendi poteſt, ego quoq; dicã quid mihi in mentẽ venerit, qui videor poſſe duplicem reſponſionẽ adferre. Et prima eſt, ſententiã Ariſtot. veritatem ſuo tempore continuiſſe, quo certum eſt, mulieres moderata victus ratione vti, & admodum ſobrie viuere conſueuiſſe. Ad quẽ modum Hip. quoq; ſcriptum reliquit 6. aphoriſ. 39. Mulierem podagra non laborare, niſi menſtrua deficiant; quam ſententiam Galen. inquit, tempore Hipp. veriſſ. fuiſſe, propter ſingularẽ mulierum ſobrietatem: poſteriore autem tempore eiuſmodi ſententiam falſam eſſe redditam, ꝙ mulieres deinceps propter victus incontinentiam ac plurimos errores, fluentibus quoq; mẽſibus podagra ſolitæ fuerint laborare, ſicut hodie quoq; cõtingit. Secunda reſponſio eſt; Sententiam Ariſtotelis veram eſſe hoc ſenſu, vt ille loquatur nõ de menſtruis generaliter, ſed de prima menſium eruptione, quæ videtur non ita continenter ſingulo quoq; menſe euenire, adeo vt multis iuuenculis, quo tempore menſes incipiunt erumpere, hęc vacuatio ſoleat interiecto vno menſe ſuccedere, quę quidẽ ſententia, ſi non perpetuo, ſaltẽ aliquando vera eſſe deprehenditur, cum raro eueniat, vt cum menſtrua virgini erumpunt, ad vnguẽ ſingulorum menſium ſeriem conſeruent, ſed liceat videre nonnullas tertio ſolum menſe quoquo purgari, per aliquod tempus, donec natura iam aſſuefacta viis apertis ſanguinis copia aucta, corporis augmento deſinente, iam ſingulo quoquo menſe συνεχῶς, poſſent purgari. Forte aũt neutra ex iis meis reſponſionibus videbitur ad hanc difficultatem ſatis eſſe: ſed tamen qualeſcunq; illæ ſint, mihi libuit illas proferre, quæ ſatis eſſe poterunt, donec mihi aut aliis liceat meliorem reſponſionem excogitare. Hactenus de menſtruis mulierum naturalibus, neſcio quomodo de illis longius dixerimus, quam mea voluntas fuerit. Quare tempus eſt, vt menſtrua præter naturam aggrediamur.

CAPVT II.

De Menſium Suppreſſione.

Eſſentia. CVm mulieres naturæ inſtituto & prouidentia ſingulis menſibus habeant purgationẽ eorum excremẽtorũ, quę & propter temperiẽ, & propter victus rationẽ huiuſmodi ſexus, & propter alias cauſas, de quib. ſupra diximus, copioſe coaceruantur, ſi hæc ſupprimatur, tũc neceſſe eſt, vt mulier in multa & grauiſſima pericula incurrat: ſicut altera ex parte, ſi hæc vacuatio ſecũdum naturæ legem procedat, mulieres & ſolent ſanæ cõſeruari, & à multis morbis præſeruari, vt ſupra diximus cum Auic. Ex quo Gal. ſcriptũ reliquit 3. de ſympt. cauſis, cap 4. de ſympt. diff. c. 7. cæteras omnes ſanguinis excretiones, quæcunq; illę fuerint, hac vna excepta, quæ mulierib. per vterum fit, eſſe præter naturam, & quidem toto genere. Itaq; ſuppreſſio menſium inter ea ſymptomata à Gal. numeratur, quæ immoderate excreta aut retenta dicuntur: ſiquidem ea retinẽtur in corpore, quæ natura purgari debuiſſent. Cum autem & hæc & omnia ſymptomata ſequantur morbos vel ſtatim & proxime, vel alterius ſymptomatis interuentu, vt Galen. docet locis proxime citatis, ita habendum eſt, huiuſmodi ſymptomata, & ſuppreſſionem mẽſium primo pendere ex alio ſymptomate, nimirũ actione læſa ipſius vteri. Hęc porro actio vteri, ſicut cæteris omnibus actio-

bus actionibus contingit, tripliciter lædi poteſt, vel ablate, vel imminute, vel deprauate. Itaq; menſes aut ex toto ſupprimuntur, aut parcius fluunt, quam conueniat, aut deprauate expelluntur. Quoniam vero menſes vel ſupprimuntur ex toto, vel imminuuntur ex parte propter vnas & eaſdem cauſas, quæ nō aliter quam ratione magnitudinis inter ſe differunt: idcirco ſimul de vtriſq; ſermonē habebimus. Pleriq; omnes & veteres & recentiores tractātes cauſas ſuppreſſionis menſium admodum confuſe & perplexe mihi videntur illas explicare. Quare cæteris omnibus prætermiſſis, experiamur nos more noſtro, an cum Gale. huiuſmodi cauſæ ad certa quædam capita certamque methodum poſſint referri. *Cauſæ.*

De cauſis ſuppreſſionis menſium tractat Gal. ex propoſito duobus potiſſimū locis: primo 3. de ſympt. cauſis, cap. 4. altero, 5. aphor. comment. 57. ex quibus ni fallor, ſumma huius diſciplinæ præclare atq; ordinatim colligi poteſt. Itaq; ex Gal. ita habendum eſt, menſtrua in mulieribus retineri ex toto, aut minui ex parte propter quatuor cauſas: quarum prima eſt vitium vteri & vaſorum quæ ad illum pertinent: ſecunda eſt vitium ſanguinis: tertia eſt vitium vniuerſi corporis: quarta & vltima, vitium facultatis & virium, ad quas quidem quatuor cauſas non difficile eſt cuique cæteras omnes referre, quæcunq; & quotcunq; ab aliis ſolent proponi. Primum igitur ſupprimuntur menſtrua, aut minuuntur ratione vteri, quod contingit dupliciter: primo modo vitio ipſius corporis: altero vitio vaſorum, quæ ad vterum pertinent, & per quæ menſes debent purgari. Corpus vteri eſt in cauſa, vt menſtrua ſupprimantur, ſi illud laboret aliquo genere morbi, inter quæ occurrunt primo morbi in mala compoſitione, qui poſſunt eſſe multiplices, vt ſi ſubſtantia vteri fiat durior & denſior, quam naturæ illius conueniat: qui primus morbus proponitur à Galen. 3. de ſympt. cauſis, cap. 4. 5. aphoriſ. 28. & 57. quod quidem vteri vitium cum fieri poſſit aut natura & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, Gale. docet propter huiuſmodi vitium vteri, ſi id naturale fuerit, perpetuam menſtruorum ſuppreſſionem oriri, niſi quis accommodatis medicamentis longoq; tempore illum ad meliorem habitum transferat. Huic affectui proportione reſpondet compreſſio vteri, quæ ex vaſis illi circumiacentibus contingit, cum videl. corpus immoderate craſſum euadit. Quæcunq; præter naturam craſſæ non concipiunt vtero, iis omentum vteri os comprimit, & priuſquam extenuentur non concipiunt 5. aphoriſ. 46. Sic ſi vterios diſtortum aut peruerſum fuerit, ſi aliquo callo, carne, pinguedine obductum fuerit, ſi vterus non fuerit peruius & apertus, quod iis mulieribus cōtingit, quæ imperforatæ dicuntur, de quibus Aetius quoque mentionem facit lib. 16. cap. 98. Ita ergo propter hos aut ſimiles morbos ratione vteri menſtrua ſupprimuntur. Diximus de morbis in mala compoſitione. 1.

Secundo occurrunt morbi in intemperie, qui, vt puto vos non ignorare, varii ſunt: & ſimplices & cōpoſiti: & cum materia & ſine materia, quibus omnibus poteſt vterus laborare, partim natura & primo ortu, partim præter naturam & temporis progreſſione, ſicut de duritie & denſitate diximus. Et ſi quis quærat qualeſnam vteri intemperies ſint in cauſa ſuppreſſionis menſium, huic ſolus reſpondet Auic. tractat. 3. cap. 25. intemperies ſimplices frigidam aut ſiccam, compoſitas calidam & ſiccam, frigidam & ſiccam principem locum obtinere. Et cum de intemperie frigida & ſicca, vel ſimplici vel compoſita manifeſta ſit ratio quamobrem menſes ſupprimantur: dubium videtur, quomodo intemperies calida hoc ipſum poſſit efficere, ſiquidem fatētur omnes, calorem poſſe omnes meatus rarefacere, aperire,

ſangui-

ſanguinem fluxibiliorem reddere, & ita potius menſes prouocare, quam ſupprimere. Plerique omnes hac in re mul.um laborant, & inter cæteros Mercurialis lib. 4.cap.1. de morbis mulierum tres cauſas proponit, propter quas intemperies calida valeat menſes prouocare, quas ille inquit ab Auicen. propoſitas fuiſſe. Sed cum ego attente non ſemel Auicen. legerim, nullam apud ipſum cauſam potui reperire: imo vero, niſi prorſus fallor, neque id ab Auicen. traditum eſt intemperiem vteri calidam menſtrua ſupprimere, id quod nec fortaſſe vlla ratione fieri poteſt: quin Auicen. ſcribit ſimplices duntaxat intemperies frigidam & ſiccam, compoſitas calidam & ſiccam, frigidam & ſiccam ſuppreſſionis menſium cauſas eſſe, adeo vt certum cuique eſſe poſſit, apud Auicen. minime intemperiem calidam ſimpliciter, ſed calidam ſimul & ſiccam poſſe menſtrua retinere. Quod quidem rationi maxime conuenit, neq; vllam difficultatem continet: ſiquidem huiuſmodi intemperies, nõ quidem ſimpliciter calida, ſed calida ſimul & ſicca facile poteſt vterum denſiorem & duriorem reddere, totum ſanguinem abſumere, & hac ratione menſtruam purgationem impedire.

Deinde ſunt morbi in intemperie cum materia, qui pariter ſumma cum ratione poſſunt menſes ſupprimere, quos quidem morbos ego interpretor inflammationem, ſcirrhum, cancrũ & alios tumores præter naturam. Etſi non ignoro omnes propemodum medicos noſtrorum temporum de morbis ex intemperie cum materia aliter ſentire, de quibus alias commodiore loco tractabimus.

Poſtremo ſunt morbi in ſoluta vnitate: quales ſunt vlcera, abſceſſus, fiſtulæ, & ſimiles, quibus ſi vterus laboret, facile eſt intelligere, quomodo mẽſtrua poſſint impediri & retineri. Atque hactenus de ſuppreſſione menſium propter vitium vteri, verum placet Galeno, huiuſmodi ſuppreſſionem menſium, non ſolum propter vitium vteri, ſed etiam propter vitium vaſorum, quæ ad vterum pertinent, poſſe prouenire, idq; potiſſimũ fieri ſolet, quotieſcunq; hæc vaſa anguſtiora ſunt reddita, quã vt per ea ſanguis poſſit penetrare, quod quidem vitium poteſt contingere, aut in prima generatione & natura, aut progreſſione temporis, vel inducta aliqua intemperie, præcipue vero frigida & ſicca, vel facta aliqua obſtructione, ſicut de ſuperioribus quoque morbis diximus.

II. Secunda cauſa ſuppreſſionis menſium poſita fuerat à Galen. vitium materiæ & ſanguinis: quando nimirum id quod vacuatur, vel craſſum vel glutinoſum fuerit, vt propterea ad fluxionem ineptum reddatur, quod contingit frequentiſſime. Quæ quidem humorum craſſities & viſciditas, & propter alimenta, & propter alias multas cauſas poteſt contingere, de quibus ſæpe diximus in publicis lectionibus.

III. Tertia cauſa propter quam mulier interdum nihil purgatur, eſt culpa totius corporis, quod congruam ſanguinis copiam ad vterum non tranſmittit. Id quod tripliciter fieri poteſt: vel propter multas exercitationes, vel ob tenuẽ victum, vel propter inclinationem humorum ad alias partes, ad quem modum mulieres multis laboribus & exercitationibus deditæ, quales apud Aetium lib.16.cap.51. ſunt cantatrices, ſaltatrices, ruſticæ, & quæcunq; calidius & ſiccius temperamentum habent, vt proxime ad virilem naturam accedant, vel parum, vel nihil purgari cõſueuerunt, ſi quidem in huiuſmodi mulieribus calor naturalis robuſtus eſt, vt probe concoquat alimenta, nec non digerat ac diſſipet, quæcunq; excrementa in concoctionibus relinquuntur, vt propemodum ſanis & robuſtis viribus contingere ſolet. Sic mulieres

quæ

quæ tenui victu vtuntur, siue volentes, vt religiosæ & diuino cultui deditæ, quæ frequentibus ieiuniis & inedia præter modum se macerant & extenuant: siue nolentes, vt quæ graui alimentorum & rerum omnium inopia laborant, omnes autem nullos aut modicos rarosq; menses habere, quod hac ratione paucus sanguis & pauca excrementa generentur, quibus deficientibus, vt menstrua quoq; deficiant, necesse est; de qua re videatis locum notabilem apud Galen. de sectio. venæ aduersus Erasistrat.cap.3. qui disputans aduersus medicos illius sectæ, qui volentes prouocare menstrua prætermissa sectione venæ mulieres exquisita inedia macerabant, illos acriter reprehendit propterea, quod etiam purgationes, quæ inculpate fluebant, ex toto supprimant, siquidem, ille inquit, sanguis alimétorum inedia arefit, & densior se ipso redditur, eamque ob rem ad fluendum ineptus euadit. Ad tenuitatem victus puto referri posse vigilias, profundas cogitationes, mœrores, omnesq; vehementes animi perturbationes, ex quibus certum est spiritus sanguinemque absumi, ac fere idem fieri, quod ex tenuiore victus ratione fieri diximus. Ad quem modum videmus frequentissime mulieres religiosissimas, viduas & ceteras, quę molestis cogitationibus, vigiliis, tristicia, laboribus, doloribus assidue torquentur & conficiuntur, suppressione mensium laborare. Si tertio quoq; humores ferantur ad alias partes, minime ad vterum, mulieribus menstrua supprimuntur. Exempli gratia, si sanguis per nares, per hæmorrhoidas profluat, si quæ mulier laboret frequenti vomitu, fluxione alui, nimio sudore, aut alia simili vacuationis ratione. Ad quem modum colligit Hip.5.aph.39. mulieri, quæ in mammis lac habeat, nec sit grauida, vel puerpera, menstrua defecisse, quod sanguis hoc tempore per vasa cõmunia mammis & vtero, ad mammas transmittatur atq; in lac trãsmutetur. Ad quem modum mulieres pro omnes tempore lactationis plane menstruis sunt destitutæ. Sic eleganter & diffuse demonstrat Gal.14 de vsu part.cap.8. Quo loco vasorum vtriusque partis, vteri & mammarum mirabilem societatem & consociationem declarat, quin Galen. docet vtrasque huiusmodi partes vteri & mammarum ad vnum perficiendum opus, nempe ad gignendum & nutriendum fœtum fuisse à natura institutas, ac propterea vasa vtriusq; ita fuisse comparata & disposita, vt vtrique muneri possint satisfacere, adeo, vt quo tempore in vtero fœtus cõformaretur & augeretur, illi soli venæ communes ex vtrisq; alimenta affunderent, quando autem fœtus natus fuerit, rursum mammis totum alimentum affluat. Ex quo factum est, vt eodem tempore menstrua procedere nequeant, & fœmina lactare, siquidem altera pars dum sanguis ad alteram transfertur, sicca semper relinquatur. Ad inclinationem humorum ad alias partes, nonnullæ quoq; excretiones, siue natura, siue arte comparatæ mihi videntur posse referri. Exempli gratia, si quæ mulier laborat magna & difficili scabie, vlceribus totum corpus occupãtibus, si plures habeat fonticulos, si frequenter illi sanguis mittatur ex venis potissimũ superioribus: ex quibus si mittatur sanguis speciatim docet Galenus de sanguinis miss.c.12.& 18. 2.ad Glaucon.cap.7.5.meth.cap.3. menstruas purgationes impediri, si mulier demum aliquo purgante medicamento familiariter vtatur, vt multæ facere solent. Etenim hæc omnia & alia, si quæ sunt id genus, summa cum ratione possunt sanguinem ab vtero reuellere aut deriuare, aut ad alias partes transmittere.

Quarta causa suppressionis mensium apud Galen. est ratione virium, tametsi huiusmodi causam ab omnibus prætermitti video. Nam præter cæteras causas modo positas fieri potest, vt vires sint debiliores, quam vt possint sanguinem ad vterum IV.

deducere & transmittere, sicuti euenit conualescentibus & debilibus mulieribus, quibus tam diu detinentur menses, quam diu illæ vires acquirunt ac fiunt robustiores, pariter potest contingere, vt propter robustas vires facto impetu sanguis ad alias partes irruat, & ita purgationes per vterum impediantur. Itaque tot & tantæ sunt causæ ad mentem Galeni suppressæ vel imminutæ purgationis menstruæ, ad quas, vt supra diximus, facile omnes mihi videntur posse referri, siue internæ siue externæ, quæcunque ab aliis possent excogitari.

Tractabamus de suppressione mensium, & absolutæ sunt omnes causæ, itaq; id restat, vt ad signa progrediamur. Cum autem nullis signis opus sit, ac sola ægrotæ relatione intelligamus, menstrua suppressa aut diminuta esse: statim ad signa deueniendum est, quæ singulas differentias & causas demonstrant. Quoniam vero differentiæ & causæ suppressionis mensium quæcunque accidunt, aut culpa totius corporis, aut propter robur vel debilitatem virium, de quibus postremo loco diximus, facile possunt intelligi ex proba vel improba corporis & partium constitutione, ex præcedētibus morbis & symptomatibus, ex vitæ instituto, & aliis id genus cōmunibus quibusdam locis: de quibus foret longissimum forte etiam superuacaneum copiosius agere: idcirco mihi libet de illis tantum signis agere, quæ duas priores causas nempe vitium vteri & vasorum, necnon sanguinis possent demonstrare: siquidem huiusmodi causæ & differentiæ, sicut accidunt frequentissime, ita etiam sunt reliquis maioris momenti, vnde etiam mihi propositum est de iis tantum curationem tradere.

Itaq; si menstrua supprimātur vitio vteri, quem diximus posse laborare omni genere morborū, id est, si morbus fuerit in mala compositione, vt si os vteri distortum sit aut peruersum fuerit, si propter aliquod impedimentum illud sit clausum aut imperforatum, cuiusmodi fere morbi solent esse naturales: sed vtcunque sit, tunc mulieres perpetuo menstruorum suppressione laborant, ac plane steriles redduntur. Atq; ii quidem morbi tactu potissimum obstetricis videntur posse deprehendi, vt colligitur ex Galen. 6. la. ad finem. Et si nec forte defuturæ sint quædam coniecturæ, quæ huiusmodi morborum aliquam significationem facere possint. Exempli gratia, si mulier in coitu nullam delectationē accipiat: imo etiam dolore & molestia afficiatur, si os vteri à partibus circumiacentibus comprimatur, vniuersum corpus & plenius & crassius apparebit. Deinde vero si vterus laboret intemperie ac primum frigida, & quod contingit frequētissime in hoc casu, mulier minime erit appetens coitus, nullamq; in eo voluptatem percipit, aut nunquam, aut rarissime, & non nisi tardissime semen emittet, corpus vniuersum minime bene coloratum, sed albidius. Præterea vero torpidum & frigidum euadet, pulsusq; erunt rariores, somni longi & profundi, omnia excremēta, lotia, egestiones & cætera frigiditatem solent attestari. Huiusmodi mulieres iuuantur à rebus calidis, læduntur à frigidis. Si vteri intemperies fuerit sicca, fere totum corpus erit emaciatum & siccatum, omnes venæ quodam modo inanes & vacuæ apparebunt. Excrementa omniū partium erunt pauciora & licciora, præcessere vigiliæ, labores, insignes euacuationes & similia, quæ valent totum corpus & partes exiccare, huiusmodi mulieres à rebus humidis bene habent, à siccis offenduntur.

Modo restant duæ intemperies compositæ, calida & sicca, frigida & sicca, quæ ex signis simplicium intemperierum facile possunt colligi, vt pluribus non sit opus. Quod si demum fiant intemperies cum materia, hæc generali veluti quadam graui-

tate

tate & pondere poterũt cognoſci, ſicuti altera ex parte intemperies ſine materia omnis grauitatis & ponderis ſolent eſſe immunes. Speciatim vero ſi vterus laboret vel Eryſipelate, vel cancro, vel alio tumore præter naturam, ex propriis ſignis cuiuſque morbi licebit in eorum cognitionem deuenire, quod item de morbis in ſoluta vnitate ſtatuendum eſt. Sed ad alteram rationem laborantis vteri accedamus: ſi vaſa quæ pertingunt ad vterum reddantur anguſtiora, quam vt per ea menſtrua tranſire poſſint, ſiquidem id fiat propterea, quod illa ſint obſtructa, cum obſtructiones, Gal. auctore, fiant vel nimia copia, vel mala qualitate humorum, licet huiuſmodi obſtructionis ſigna colligere, quæ vel copiam, vel vitium humorum ſignificant, vel plenitudinem, vel cacochymiam, ex habitu corporis & ex temperamento, ex præcedente victus ratione, & cæteris id genus, de quibus ſæpe diximus. Vtcunque autem huiuſmodi vaſa vteri vel copia vel vitio humorum obſtructa fuerint, mulieres circa regionem vteri, & partes proximas inſolitam quãdam grauitatem ſolent percipere, quam retenti humores ſiue multi, ſiue vitioſi tanquam ſuperfluum pondus iure ſolent excitare. Sin autem ſine obſtructione vaſa reddita ſint anguſtiora, aut natura & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, quod potiſſimum diximus fieri inducta aliqua intemperie ac potiſſimum frigida & ſicca, quæ ſigna iam diximus eiuſmodi intemperies in vtero ſignificare, eadem quoque ad vaſa & ad hunc locum referenda ſunt.

Reſtant igitur ſigna quæ demonſtrãt vitium eſſe in ſanguine, vel materia fluente ad vterũm, cuius occaſione menſtrua ſupprimuntur. Cum autẽ Gal. doceat, id non aliter fieri, quam ſi id, quod vacuatur vel craſſum, vel glutinoſum fuerit: Ex iis omnibus licebit huiuſmodi ſanguinis vitium colligere, quęcunq; ex temperamẽto, ætate, habitu corporis, ex præcedente victus ratione, ex excrementis vel aliter frigidioris & craſſioris ſanguinis copiam poſſunt ſignificare, præterquam quod ex grauitate vteri, & partium proximarum forte etiam vniuerſi corporis, & aliis id genus ſymptomatibus licebit id ipſum confirmare. Atq; hactenus de ſignis. Itaque nihil aliud reſtat, quam vt curationem aggrediamur.

Cum plurimi ſint affectus præter naturam, & illi quidem grauiſſimi, qui ſequuntur ſuppreſſionem menſtruorum, quorum nonnulli ad ipſum vterum, nonnulli ad cerebrum, cor, ventriculum, & cæteras principes corporis partes prope omnes, nonnulli demum ad corpus vniuerſum pertinent, quibus partibus & vniuerſo corpori certum eſt, vterum mirabiliter & frequentiſſime conſentire, de quibus affectibus ſequentibus ſuppreſſionem menſtruorũ Auicenna peculiare caput inſtituit lib. 3. fen. 21. tract. 3. cap. 26. Galenus item lib. 6. de loc. affectis. 5. apho. comment. 57. 3. Prorrheticorum comment. 31. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtrat. cap. 1. & 3. Hip. de morbis mulierum diffuſe, propterea in curatione huiuſmodi morbi, neceſſe eſt medicos ſummum ſtudium & diligentiam adhibere. Et ſi vero vt diximus, variæ ſint differentiæ, pro variis cauſis ſuppreſſionis menſium, quibus diuerſa quoq; curandi ratio videtur conuenire: verum tamẽ ad totam huiuſmodi curationem duo communes ſcopi mihi videntur poſſe referri, quorum alter vniuſcuiuſq; cauſæ rationem habeat: alter in eo verſetur, vt ſanguis reddatur fluxilis, & menſtrua prouocentur. *Indicationes ſeu ſcopi communes curatiui.* Sed antequam curationem & particularia remedia aggrediamur, videndum eſt, num liceat propoſitis ſcopis ſatisfacere, nec ne, facile ad difficile, *Prognoſticon.* breui an tarde: vno verbo, quid medicus ſibi vel aliis de ſuppreſſione menſium poſſit promittere. Fuit ſententia Hippoc. 1. de morbis mulierum, (pag. 311. codice Ba-

filienſi latino circa principium paginæ) Si menſtrua ſupprimantur ſex menſes illa non amplius prouocari,& malum fieri incurabile. Altera autem ex parte apud eundem Hip. 4. Epidem. 92. legimus hiſtoriam cuiuſdam ancillæ, cui 7. annos retenta fuerint menſtrua,quæ demum redierũt. Vnde illa priſtinum habitum bonum & ſanitatem recuperauit. Sic habemus alteram hiſtoriam 5. Epidem. circa principium vxoris Gorgiæ in Lariſſa,cui menſes fuerunt ſuppreſſi per 4.annos,qui deinceps redierunt,& illa priſtinæ ſanitati fuerit reſtituta. Sic habetis hiſtoriam apud Galen.6. Epidem.ſection.3.29. illius mulieris emaciatæ, cui menſes octo menſtrua defecerant,cui ſanguinem miſit copioſiſſime:& vt finiam, experientia cõfirmat quotidie, nonnullas mulieres quibus vltra ſex menſes menſtrua retenta ſunt, ſanari. Ego vero cenſeo nullum certum iudicium de hac re fieri poſſe, ſed pro varietate mulierũ, ætatis, habitus corporis,ſtudiorũ,vitæ,ſed ante omnia pro varietate cauſarum, propter quas menſtrua ſupprimuntur,nõnullas mulieres facile,quaſdam difficile, alias nulla ratione ſanari poſſe. Atq; vt vos quoque æquiore animo feratis,ſi mulieres ſe aliquando vobis offerant,quibus nullis remediis & rationib.poſſitis menſtrua prouocare,ſciatis neq; diuinum Hip. ſemper præſtare potuiſſe, qui ſcribit in fine lib.6. Epidem. fuiſſe duas mulieres alteram Phaetuſa Pytheæ coniugem, alteram Namyſiam Gorgippi vxorem,quibus cum menſtrua multo tempore defeciſſent, atq; ille ſimul cum aliis medicis omnia feciſſet,quæcunque fieri potuerunt pro eorum prouocatione,tamen illa nunquam rediiſſe, & vtramq; non multo poſt mortuam fuiſſe. Sed ad inſtitutam curationem redeamus.

Curationis præſidia. Diximus duos eſſe communes ſcopos, quib. vniuerſa ratio curandi ſuppreſſa menſtrua,videtur contineri. Ac primus fuerat, vt ſingularum cauſarum habeatur prouidentia,propter quas cõtingit ſuppreſſionem menſtruorũ fieri.Secundus vero vt ſanguis præparetur,& ad fluxionem idoneus reddatur. Quoniam vero quod ad primum ſcopum pertinet,ſi velimus ſingulas cauſas perſequi,hæc vna tractatio tam foret prolixa,vt cæteris tractandis mulierũ affectibus tempus nõ vacaret, idcirco vt ſæpe diximus, mihi ſtatutum eſt de illis tantummodo cauſis agere, quæ cæteris ſunt frequentiores & maioris adiumenti; illæ vero ſunt cum menſtrua ſupprimuntur, vel per vitium vteri,vel ſanguinis vitium.Et cum vterus multis quoq; morbis poteſt laborare, vt ſupra diximus, partim natura & primo ortu contractis, partim tractu temporis acquiſitis,de quibus pariter foret longiſſimũ verba facere: cæteris omnibus prætermiſſis cum potiſſimum quamplurimi nullam curationem recipiant,mihi libet de ea ſuppreſſione menſium,atq; illius curatione verba facere,quæ vel propter vteri intemperiem & vaſorum ad eum pertinentium, vel propter vitium ſanguinis ſolet oriri,itaque rem aggredior.

Intemperies,quæ potiſſimũ ſunt in cauſa ſuppreſſionis menſium, ſtatutæ ſunt cum Auic.duæ ſimplices: altera frigida,altera ſicca: duæ compoſitæ,altera calida & ſicca: altera frigida & ſicca. Incipiamus nos à ſimplici intemperie frigida, & quoniã illi fere ſemper cõiungitur vitiũ ſanguinis,qui in huiuſmodi intemperie facile craſſior & glutinoſior redditur,quam vt fluere poſſit,non alienum fuerit has duas cauſas cõiungere,ac de vtraq; ſimul pertractare,cum pariter ambæ à ſuo ortu fere proueniant,adeo vt intemperies vitium ſanguinis, & vitium ſanguinis intemperiẽ maxime ſoleat iuuare & augere. Indicationes curandi fere ſunt manifeſtæ. Vterus nec non vaſa ad vterum pertinentia laborant intemperie frigida, ergo illa calefacienda ſunt. Sanguis in vtero & vaſis contentus craſſior eſt, glutinoſior & ad fluxionem

ineptus. Ergo oportet illum attenuare, incidere, & ad fluxionem idoneum reddere. Sed quoniam ex communi methodo nunquam licet ad hæc particularia deuenire, nisi primum habeatur ratio vniuersi corporis: idcirco ante omnia de corporis vacuatione communi cogitandum est. Si quis enim statim principio nulla præcedente generali purgatione velit iis vti præsidiis, quæ possint intemperiem aufferre, humores præparare, & menses prouocare, is prorsus nihil proficiet, imo vero & morbum & causam morbi deteriorem efficiet, & totam curationem reddet difficiliorem. Verum ad particularia præsidia veniamus. Cum suppressio mensium non sit morbus acutus, sed det inducias, non modo licet, sed etiam maxime oportunum est & vtile primo loco aluum lenire, quod quidem fieri potest dupliciter: Et clysteribus, & medicamentis.

Ergo sint clysteria moderata, id est, quæ valeant moderate calefacere & flatus dissoluere. Et sit exemplum; *Sem. anis. fol. in cal. drach. iij. vel ad sum. vnc. j. sufficit.*

℞ *Flor. chamomeli, arthemis. ana M i.*
Sem. anisi, fœnic. ana ℥ j. Fiat decoctio.

℞ *Prædictæ decoct. lib. j.*
Ol. chamomel. sacchar. rubri ana ʒ iij. M. pro clystere.

Sed medicamenta longe maiorẽ & vtiliorem operam præstant, inter quę testimonio Gal. de sang. miss. & consensu omnium, hiera, principem locum optinet, quod illa possit non solũ purgare excrementa, quæ in ventriculo, & primis viis continentur, sed etiam crassos humores attenuare, incidere, ac reliquas partes tum maxime vterum calefacere & iuuare: & quomodo hiera sola & simul cum aliis medicamentis potest administrari, habetis exempla: Exemplum hieræ solæ. *Non drach. iij. sed vnc. iij. vt in omnib. prac. apparet, legendum.*

℞ *Spec. hier. simpl. ℥ iiij.*
Cum melle rosato qu. suf. mis. fiat bolus.

℞ *Spec. hier. simpl. ʒ ij.*
Et sem. cum syrupo de betonic. q. s. misc. fiat bolus.

Item.

℞ *Mellis Rosati solutiui ʒ iij.*
Decoctionis seminum citri parum mis. fiat potio, quæ statim post hieram accipienda est.

℞ *Spec. hier. simpl. ʒ iij.*
Elect. lenitiui, vel flor. cassiæ nouiter extract. ʒ vi.
Misc. cum saccharo, fiat bolus.

Nonnulli in mulieribus abhorrent vsum cassiæ, sed si ea permisceatur cum hiera vel aliter corrigatur, tuto, mea sententia, potest adhiberi, & ego vtrumque medicamentum, hieram inquam & cassiam simul mistam, familiariter soleo administrare.

Lenita aluo statim occurrit consultatio de sanguinis missione, quæ multas cõtinet difficultates. Ac primo est Aetius qui lib. 16. cap. 51. scribit, mulieres quæ non purgantur ob plenitudinem, venæ sectione curari, quasi vero cæteris quæ carent plenitudine hoc remedium non conueniat: cui opinioni fauent quamplurimi, qui generaliter docent, nunquam sine plenitudine sanguinem mittendum esse. Deinde sunt alii, qui hoc remedium non probant, quotiescunque mulieres ex causis frigidis mensium suppressione laborant, de quibus agemus in præsentia. Cui pariter opinioni fauent quamplurimi, qui in morbis tantum calidioribus & in copia cali- *Sanguinis missio.*

dorum humorum ſanguinis miſſionem ſolent probare. Aduerſus vtramq; opinionem quam exiſtimamus falſam & à Gal. mente alienam eſſe, nolumus hoc tempore longius agere, qui id fecimus ex profeſſo & accuratiſſime in diſputationib⁹ editis. Quamobrem mea quidem ſententia ita agẽdum eſt, in qualibet ſuppreſſione menſium quæcunq; illius fuerit cauſſa, & quæcunq; fuerit humorum copia & conditio, ſectionem venæ non modo vtilem, ſed etiam neceſſariam eſſe, dum modo per vires & ætatem liceat huiuſmodi remedium adminiſtrare. Etenim ſectio venæ tot & tantas vtilitates poteſt afferre, quæ alioqui ſatis cuiq; poſſunt conſtare, vt pro comperto habendum ſit, ad prouocationem menſium nullum magis accommodatum & efficax remedium poſſe inueniri. Ex quo factum eſt, vt Auic. Paulus & omnes probati auctores & veteres & recentiores, ſed præ cæteris Galenus lib. de ſang. miſſ. generaliter in ſuppreſſione menſium ſectionem venæ non modo probent, ſed etiam cæteris omnibus remediis anteponant.

Eſt celebris & diu agitata difficultas de loco, vnde liceat ſanguinem mittere in ſuppreſſione menſiũ. Namq; ex vna parte Aet. lib. 16. c. 57. iubet mulieris, quæ ob plenitudinem non purgatur, venas cubiti & cruris ſecandas eſſe. Ex altera autem parte Gale. de ſanguinis miſſ. cap. 18. tradens rationem generalem mittendi ſanguinis, ſecundum varias corporis partes ita ſtatuit, partes infra thoracem poſitas, quales nominatim recenſet veſicam & vterum, ſectione venarum in poplite, malleolis iuuari: ſed magis ad rem manifeſte & expreſſe cap. 11. & 19. docet mulieribus, in quibus ſuppreſſa ſunt mẽſtrua, venas in cruribus ſecandas eſſe, minime in cubito, ſiquidem ſectis venis in hac parte ſuperiore ſanguis ab vtero retrahitur & menſtruæ purgationes retinentur. Plæriq; multum laborant, vt has duas repugnantes opiniones Aetii & Galeni inter ſe concilient. Altomarus cap. proprio 107. inquit, Aetium magnam ſuppoſuiſſe plenitudinem. Cum autem magna plenitudo copioſa vacuatione indigeret, neque eam vires aut reliqua poſſent perferre, propterea de illius ſententia, primo venas cubiti, deinde venas cruris ſecandas eſſe, vt ex vtriſque tanta ſimul poſſit copia ſanguinis vacuari, quantam vnica ſectione plenitudo requirebat. Galenum vero ex vna parte non adeo magnam plenitudinem inſpexiſſe, ex altera parte vires robuſtas in mulieribus plenitudine laborantibus ſuppoſuiſſe, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probare, qui demum inquit ſententiam Galeni, ſectas venas in cubito mulierum purgationes reuellere, veram eſſe & recipiendam, vbi poſt eas venæ inferiores non incidantur. Trincauell. longiſſimam de hac re diſputationem facit, quam vobis licet apud ipſum videre lib. 10. de morbis cap. 4. lib. 3. Conſiliorum, conſilio 70. Summa autem eſt huiuſmodi: facile hanc litem poſſe dirimi, ſi conſideremus morbum varia ratione curari, ſi ille ſolus fuerit, vel ſi ille coniungatur cum altero morbo; qui tanquam cauſa priorem morbum fouet, vel maius periculum poſſit afferre. Vnde ſi quis conſideret ſolum menſtruorum ſuppreſſionem, tunc certum eſt, ſanguinem ad vterum conuertendum, minime ad alias partes reuellendum eſſe, ac propterea venas inferiores, minime ſuperiores fore incidendas. At vero; ſi quis conſideret non ſolum menſtruorum ſuppreſſionem, ſed eam quoq; à totius corporis plenitudine foueri, tunc rationi conſentaneũ eſſe, vt ſanguis potius ab vtero auertatur, quam ad illum cõuertatur; ac propterea potius ſectionem venarum ſuperiorum, quam inferiorum conuenire. Itaq; Trincau. concludit Gale. priorem curandi ſimplicis affectionis rationem, Aetium poſteriorem ſecutum fuiſſe, & vtrumq; bene ſentire, nec alterum alteri contradicere. Trincauellio

lio atque huic opinioni fere conuenit Franciſcus Valeſius lib.2.meth.med.c.14. Ludouicus Mercatus celeberrimi nominis vir, Hiſpanus, qui de affectibus mulier. 4. lib.conſcripſit, ita ſtatuit lib.1.c.9. redundante ſanguine in toto corpore adeo vt obſtructionem in vtero aut vicinis partibus efficiat, à diſtantiſſimis partibus, ab ea, quę affecta aut obſtructa eſt, reuellendum eſſe cum Aetio, & ita ſuperiores venas ſecandas eſſe: at vero ſanguine redundante in ipſo vtero aut in toto corpore, propter obſtructionem vteri ipſius ex venis inferioribus ſanguinem mittendum eſſe cum Galeno. Alii forte aliter ſentiunt.

Cæterum vt libere dicam Altomar. Trinca. Mercatus, & quicunq; illis conſentiunt hac in parte huius rei mihi videtur male ſentire, atq; vt id prætermittam, quod illi temere & fruſtra conantur Galen. & Aetium conciliare, qui ad nullam concordiam poſſunt adduci, ni equidem fallor, omnes eorum cogitationes ſunt inanes, & multos errores cōtinent. Ac primum voluntaria ſunt quæcunq; Altomar. comminiſcitur de maiori ac minori plenitudine, de robore vel debilitate viriū, de repetita ſanguinis miſſione, quę plenitudini reſpondeat, ſiquidē tam certum eſt, quam quod certiſſimum, neq; Galen. neq; Aetium de iis ne verbū quidem feciſſe, aut quicquam cogitaſſe. Sic interpretatio ſententiæ Galeni Altomari inepta eſt, quaſi vero non Galen. abſolute & ſimpliciter variis in locis doceat, ſectionem venarum ſuperiorum menſtrua ſupprimere, neq; aliquando voluiſſe eam limitationem adiungere, quæ placet Altomaro, id nempe verum eſſe, niſi poſterius venæ inferiores incidantur. Deinde vero quantum opiniones quoq; Trincauellii & Mercati ſint abſurdæ, & à Galeni mente alienæ, facile conſtabit, ſi primum Galeni rationes & doctrinam intelligamus. Itaque Galen. cum proximo ſuperiore loco docuiſſet, quidnam medico faciendum ſit, ſi ex retentis menſibus & hæmorrhoidibus ſanguis in corpore fuerit coaceruatus cap.11. docet, quidnam agendum ſit in mulieribus quibus menſtrua purgatio ſuppreſſa eſt. Huius doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi. In his vacuationem minime prorogandam eſſe, quanquam venam incidere non eſt neceſſe, cum ſcarificationes malleolorum ad vacuandum quod ſuperuacaneum eſt ſufficere aliquando poſſint. Quæ quidem ſcarificationes aliud quoque habent commodum, nempe quod menſium motum concitent, quemadmodū etiam in malleolis & poplitibus ſectæ venæ faciunt, quippe, inquit Galenus, plenitudines à retentis menſibus ortas, ex cruribus omnino vacuabis ſiue incidere venam, ſiūe ſcarificare oporteat; etenim ſanguinis miſſio ex cubito purgationes muliebres reuellere cōſueuit: hæc Galen. cap.11. ſic poſteriore cap. 19. tradens rationem varias venas ſecandi pro varietate partium laborantium, de retentis hæmorrhoidibus ac menſtruis ita ſtatuit: ſi propter retentas hæmorrhoidas velimus ſanguinē mittere, ſiquidem eas velimus cohibere, venas quæ ſunt in manibus: ſin autem velimus eas prouocare, venas quę ſunt in cruribus ſecandas eſſe. At vero in quibus ſunt ſuppreſſa mēſtrua, ſemper inquam ſemper ſanguinem ex inferioribus mittendum eſſe, cuius variæ curationis rationem reddit, quoniam non ita ſe res habet in menſtruis & hæmorrhoidibus. Namq; menſtrua purgatio, cum ſit naturalis, nullū periculum affert, & propterea nulla mulier cupit ab eiuſmodi vacuatione liberari. In hæmorrhoidibus autē, ſi vacuatio ſit præter naturam, nonnullæ quidē cupiunt eas habere, nonnullæ autē liberari eiuſmodi vacuatione volunt, à qua periculum imminet aliquando, ne homo ad malum corporis habitum, ad hydropem, & ad interitū deducatur. Itaq; inquit Galenus, in iis in quibus ſuppreſſa ſunt mēſtrua ſemper venas. quæ ſunt in cruribus incidere

cidere oportet. Ex his duobus locis Gal. manifestissime licet intelligere, quamobrē Gal.in suppressione mensium nunquam velit venas brachii, perpetuo venas cruris secandas esse, nimirū quod venę superiores menstruas purgationes cohibeant, inferiores vero præstét, & vacuationem plenitudinis & prouocationē mensium. Quod si ita se res hæc habet, iure mihi videor dixisse, Altom. Trin. Mercatum temere ac frustra laborare, vt Aetium & Galen. concilient, qui conciliari nullo modo possunt, omnesq; eorum conciliationes inanes esse ac multis erroribus scatere. Etenim qui generaliter docet omnem plenitudinem ex suppressis mensibus ortam, omnino ac semper ex cruribus, nunquam ex brachiis vacuandā esse, quod facit Galen. minime potest alteri conuenire, qui docet quandoq; ex brachiis sanguinem mittendū esse, quod facit Aetius. Hæc sunt contradictoria nec simul possunt consistere. Pariter est intelligere, quantum singulæ istorum hominum responsiones à scopo aberrent, & multas absurditates contineant, de quibus mihi videtur superuacaneum longius agere. Cum igitur in hac re Gale. & Aetius dissentiant, & vterq; habeat suos sequaces, id nunc restat, vt videamus, vtri melius sentiant, & quidnam medicos in mensium suppressione agere oporteat, cum res sit longe maximi momenti & ad probam curandi rationem maxime pertineat.

Proposita est difficultas de loco, vnde oporteat in suppressione mensium sanguinem mittere: proposita est aduersaria sententia Aetii & Galeni: propositæ sunt responsiones & conciliationes variorum auctorum: nunc restat videndum vtri melius sentiant. Ego vero sentio sententiam Galeni sententiæ Aetii & cæterorum omnium longe anteponendam esse, & quoniam decisio huius controuersiæ tota videtur dependere ex natura, & vi sectionis venarum brachii & cruris, videndum est, quid vtraque valeat, & quas vires obtineat.

Galenus inquit venam sectam in brachio reuellere mēstruas purgationes, venam sectam in crure vacuare plenitudinem, & menses prouocare. Alteri autē quatenus pertinet ad venam brachii, fatentur quidem sectionē huiusmodi venæ reuellere ab vtero, sed ea limitatione, quę fuerat Altomari, nisi posterius venæ cruris aperiantur, quatenus autem pertinet ad venam cruris, hanc fatentur, vt puto, menstrua prouocare, sed negāt plenitudinem ac potissimum insignem euacuare. Sententia Galeni rei naturæ videtur plane conuenire, quia res ipsa demonstrat sectionem venæ superioris fluxionem sanguinis ab vtero reuellere & impedire: sectionem autem venæ inferioris fluxionem sanguinis ad vterum trahere & conuertere. Et quatenus pertinet ad plenitudinem non puto eos negare, sectionem inferioris venæ de sententia Galeni, eam vacuare posse, qui id testatur, tam aperte & tot locis, non solum de sectione venæ, sed etiam de malleolorum scarificatione, vt nullus de hac re dubitationi locus videatur superesse. Sed fortasse illud simpliciter negant, quicquid Galenus sentiat, quod multi hoc tempore audent facere, quam bene autem ipsi viderint. Quid enim prohibeat cur secta vena & ea quidem magna, quales sunt venæ crurum, non totum corpus, & quælibet plenitudo possit vacuari? Alteri autem contendentes sectionem venæ superioris non reuellere ab vtero, dum modo posterius aperiantur venæ inferiores, sua ipsorum responsione redarguuntur. Siquidem manifeste fatentur secta vena brachii menses impediri, vt propterea opus sit altera sectione venæ inferioris, quæ huiusmodi impedimētum possit auferre. Verum sicuti docent Theologi, nō esse facienda mala, vt eueniāt bona: ita equidem puto, nunquā homini à medico malum inferendum esse, vt deinceps illi succurratur, præterquam

quod

quod nō ſemper in noſtra poteſtate poſitum ſit, huiuſmodi malum corrigere, cum fieri poſſit, vt magis valeat ſecta vena ſuperior ad impediendum, quam altera inferior ad prouocandum menſtruas purgationes. Si quis vero eſt demū, qui his omnibus non acquieſcat, is quæſo ſecum reputet, an liceat aliquando mulieri puerperę, cui retenti ſunt menſes, venas ſuperiores incidere, tametſi hæc mulier magna & ſumma plenitudine laboret. Neq; enim puto aliquem tam infantem & inſanientem eſſe, qui id audeat aſſeuerare. Quod ſi in ſuppreſſione menſium magna vrgente plenitudine, per aduerſarios licet primum ſuperiores, deinde inferiores venas incidere, idem quoq; de mulieribus puerperis ſtatuendum eſſe videtur, quod tamen existimo neminem dicturum aut facturum eſſe. Itaq; concludo, quicquid Aetius & eius ſectatores ſentiant, in ſuppreſſione menſium cum Galeno nunquam venas cubiti, ſed perpetuo venas crurum ſecandas eſſe. Hunc locum tractaui longius, quod ille mihi videtur longe maximi momenti, neq; ſatis ab aliquo hactenus explicatus fuiſſe. Verum cætera quę reſtant perſequamur.

Si quęrat aliquis, quonam tempore & qua menſura ſanguinem mittere oporteat? Huic inter cæteros reſpondet Paulus lib.3.cap.61. quod pertinet ad tempus, decem dies poſt præſcriptum tempus menſium ſanguinem mittendum eſſe, quatenus vero pertinet ad copiam, non plus 2. libr. cum ℥ nec etiam minus 1. libr. ſanguinem fore detrahendum. Sed Paulus forte de vtraq; re male ſentit, ſiquidem tempus opportunum huic remedio illud potiſſimum videtur cenſendum eſſe, quando natura conſueuit eiuſmodi purgationem aggredi. Cum enim certum ſit naturam hoc tempore moueri & conari, vt noxium excrementum deponatur, omnis ratio colligit, & ſectionem venæ, & omnia præſidia, quæ hunc naturæ conatum poſſint iuuare, tunc opportuniſſime adminiſtrari. Vnde ſunt nonnulli qui in ſuppreſſione menſium decreſcente luna ſanguinis miſſionem probant, quod fere mulieres hoc tempore menſtruas purgationes ſoleant habere: quæ videtur fuiſſe ſententia Ariſtot. 2. de gen. anim. cap. 44. de gen. an. c. 2. qui ſcribit mulieribus menſtrua ſecundum naturam menſibus decreſcentibus fieri, quod huiuſmodi tempus primo menſe frigidius ſit & humidius, idq; propter lunæ decrementum & defectum. Nam quod ſol per totum annum hyemem & æſtatem facit, idem per menſem luna videtur agere, quod quidem non acceſſu & diſceſſu lunæ ſicut fit de ſole, ſed increſcente & decreſcente illius luce contingit fieri. Quamobrem vt idem ſcribit Ariſtoteles 7. de hiſtoria animal. cap. 2. nonnulli ſexum fœmineum lunæ tribuunt, quod ſimul illa decreſcat, & mulier purgetur, moxq; ambo repleantur. Sic Galenus ſcribit lunam determinatum tempus menſtruorum in mulieribus conſeruare, 3. de diebus Criticis cap. 2. Quoniam vero, vt ſcribit Ariſtoteles loco citato 2. de gen. animal. cap. 4. & confirmat experientia, menſtrua in mulieribus nullo certo dierum circuitu definiuntur: præclare Galenus mihi videtur hoc tempus ſtatuiſſe triduum aut quatriduum ante conſuetum mulieri circuitum, quandocunq; illud contingat. de ſanguinis miſſione cap. 18. cum enim hoc tempore natura menſtruas purgationes appetat, nulli dubiū eſſe debet, quin tunc ſecta vena ex vna parte medicus naturæ propenſionem iuuabit, vt ex altera medicus naturam adminiculantem ſit habiturus. Ad quem modum idem ſcribit Galenus, Medicos qui Romæ mulieribus medicabantur tempore quo eruptio menſtruorum expectabatur, venæ ſectionem vſurpare conſueuiſſe, vt propterea ego ſim neſcius, quid Paulo in mentem venerit, cum velit die decima poſt præſcriptum muliebris purgationis terminum, ſanguinem mittendum eſſe, cum id

tempus deficiente qualibet naturæ propenſione & conatu ad prouocanda menſtrua ineptiſſimum cenſendum ſit: etſi non ignoro nonnullos vt tueantur Paulum, quaſdam ſuas ſubtiles cogitationes proferre, quæ mihi ab omni ratione & probabilitate videntur alienæ. Sic ſententia Pauli de ſanguinis copia reiicienda eſt, quandoquidem licet mulieribus maiorem vel minorem ſanguinis copiam detrahere, pro varietate plenitudinis, pro qualitate ſanguinis, ętatis, temperamenti, corporis habitus, temporis anni, & ſimilium, vt nullo modo certa quędam menſura poſſit definiri, ad quem modum habetis hiſtoriam apud Galenum 6. Epid. ſect. 3. 39. illius mulieris 8. menſes ſuppreſſione purgationis menſtruæ laborantis, cui ſupra tres libras ſanguinis miſit, atque illam breuiſſimo tempore in priſtinum habitum reſtituit. Cæterum hoc loco minime prætermittendum eſt Galeni præceptum, cuius ille meminit de ſanguinis miſſione capit. 11. nimirum: Mulieres quæ cæteris ſunt candidiores, ſanguinem magis tenuem coaceruare conſueuiſſe, ac propterea malleolorum ſcarificatione maxime iuuari: alteras autem, quæ nigriores ſunt, craſſiorem magis & melancholicum ſanguinem congregare, & idcirco ex ſectione venæ maiorem vtilitatem percipere, id quod eo magis faciendum eſt, ſi illæ magnas habeant venas, cum fere ſemper contingat, vt mulieribus gracilioribus & nigrioribus, venæ magnæ, obeſis vero & candidioribus exiguæ venæ appareant. Itaque ſicut in nigrioribus præſtat venam incidere, quam malleolos ſcarificare, quod craſſior earum ſanguis difficile per ſcarificationes, commode ſecta vena educatur: ita in candidioribus præſtat malleolos ſcarificare, quam venam incidere. Cum enim huiuſmodi mulieres venas in cruribus habeant exiguas, hinc fit, etſi venæ probe à medicis incidantur, vt ſanguis nihilominus ne quidem mediocriter poſſit profluere.

Diximus multa de ſectione venæ, ſed hoc demum loco illud quoque ex Galeno ſciendum eſt, ſanguinis miſſionem, ſeu venam incidere, ſeu malleolos velimus ſcarificare, partiendam eſſe, adeo vt vna die ex vno crure, poſtridie ex altero ſanguis detrahatur, lib. de ſanguinis miſſione 18. Namq; hac partita vacuandi ratione, præterquam quod vires minus laborant, ſanguis magis excitatur, mouetur, & ad fluxionem propenſus redditur: Quod quidem pręceptum Galenus obſeruauit in ea muliere, cuius in ſuperiore lectione mentionem fecimus, cum illi primo die ſeſqui libram, poſtero die lib.j. tertio ℥ viij. ſanguinis detraxerit. Neq; vero illud ago in præſentia, vt demonſtrem ſcarificationem malleolorum apud veteres vſitatam, à noſtris cucurbitulis inciſis multum differre: (etſi non ignorem multos vel præclaros medicos, & inter cæteros Auicen. aliter ſentire) qui id feci ex propoſito & diffuſe in diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinis. Præter ſectionem venæ & ſcarificationem malleolorum ſunt multi, qui in ſuppreſſione menſium hæmorrhoidum apertionem probant, quaſi hac ratione ſanguis ad vterum trahatur, ac menſtrua poſſint iuuari, quos quidem cenſeo in magno errore verſari. Et quamobrem ita cenſeam facit Gal. qui docet apertione huiuſmodi venarum ab vtero deriuationem fieri. Itaq; ille tradens ex Hipp. leges, reuulſionis & deriuationis de ſingulis corporis partibus ita ſtatuit 5. meth. 3. Quæ fluunt per aluum, ea vel per lotium vel per vterum fore tranſmittenda, quæ fluunt per lotium, ea vel per vterum, vel per aluum deriuanda. Et alio loco magis expreſſe libello de cucurbit. ſcari. cap. 18. ita inquit: Si mulieri per hæmorrhoidas ſanguis irrumpat, illum commode ad venas vteri deriuari, quod ſi quæ ducuntur ad inteſtina & hæmorrhoidas, ab vtro deriuationem

tionem efficiunt, non ego fatis intelligo, quomodo apertio hæmorrhoidarum menftruorum prouocationem non poffit infigniter impedire, præterquam quod ex anatome licet intelligere, inter venas vteri & hæmorrhoidas, nullum prope confenfum extare.

Poftremo ad hunc locum cauteria quoq; crurib. aut coxis inufta vidétur pertinere, quæ multi contendunt ad prouocationem menftruorum effe accommodata. Inter quos eft Mercurialis, qui fcribit tom. 2. confil. conf. 26. 4. de morbis mulierum ad finem, qui inquam, fcribit, fe multiplici experientia didiciffe, cauteria infra genu pofita, fuppreffos menfes reuocare. Sed neq; huiufmodi prǽfidium rationi & doctrinæ Galeni omni ex parte mihi videtur conuenire, fiquidem fortaffe hæc vifcera menftruas purgationes potius ab vtero deriuant, quam ad vterum detrahunt. Et memoria eft repetendum, Galenum docentem caufas fuppreffionis menfium culpa totius corporis, eam quoq; caufam commemoraffe, quotiefcunq; humores ad alias partes, quam ad vterum habent inclinationem, ad quem modum dixit, nõnullas quoq; excretiones, fiue naturales, fiue artificiofas, qualia funt vlcera, fanguinem ab vtero reuellere aut deriuare, & ad alias partes transferre. Idq; circa huiufmodi cauteria vos cohortor, vt difcatis cautius agere, nec tam facile & frequenter vfum eorum probare, ficuti hoc tempore à multis fieri folet.

Poft hæc ad medicamenta prouocantia menfes deueniendum eft. Sed tunc antequam ad hæc deueniamus, ac potiffimũ ad valentiora, de totius corporis purgatione cogitandum eft. Cum autem redundent humores frigidi, craffi, pituitofi, primũ neceffe eft illa exhibere, quæ illos incidere, attenuare, & præparare poffint, inter quæ victus ratio, quæ extenuandi vim habet apud Galenum de fangui. miff. 18. principem locum obtinet, de qua cum habeamus integrum Gal. libellum, qui fatis cuiq; effe poffit, in præfentia non eft pluribus agendum. Medicamenta autem ad hanc rem accommodata plurima funt, quorum catalogus apud omnes & veteres & recentiores facile poteft haberi. Itaq; ea tantum libet mihi vobis proferre, quæ cæteris mihi vidéntur præftantiora, & quibus ego familiariter vti foleo. Hæc vero funt leuiora quidem: Syr. de beton. de Archemifia, mel rofat. decocta betonicæ, hyffopi, ceterach. Valentiora Syrupi de 2. vel 5. radicib. byzantinus, oxymel compofitum, decocta feminum & radicum fœnic. pulegii, calamenthi & fimilium. Et pro iunioribus fit exemplum:

℞ *Syr. de betonica.*
De arthemifia.
Byzantini cum aceto ana ℥ ß.
Decoctionis hyffopi.
Betonicæ ana ℥ iiij. *mifc. pro fyrupo.*

Concoctis & præparatis humorib ad eorum purgationem licet deuenire.

Sunt autem medicamenta partim fimplicia, partim compofita, quæ ad hanc rem funt accommodata. Ex quibus ficuti de præparantib. factum eft, mihi libet tamen proferre, quæ præ cęteris probari & adminiftrari folent. Talia funt inter fimplicia Turbith, agaricus: inter compofita elect. diaphœnic. hiera, diacolocynthidos, pil. de hiera cum Agarico, cochię, trochifci, alhandal, quod quidem poftremum medicamentum cæteris omnibus anteponendum eft. Pro iunioribus fint itidem exempla: ℞ *Agaric. trochifcati* ℥ j. ß.
Gingiberis gr. x.

Deco-

Decoctionis betonicæ q.s.fiat infusio s.a.& facta expressione, adde
Elect. diaphœn.
Ol.hieræ diacolocynth. ana ℥ iij.
Mellis rosati solutiui ℥ ij. ß. *Misc.fiat potio.*

Item.

℞ *Pil.aloephang.* ℥ ß.
Cochiar.℈ j. *Misc.fiant pilulæ v.& deaurentur.*

De quibus medicamentis, illud est aduertendum, ea nunquam fore exhibenda, quo tempore natura menstruas purgationes solet appetere & expurgare, siquidem hoc tempore exhibita trahendo humores ab vtero ad alias partes possent naturæ maximum impedimentum adferre. Toto corpore expurgato, tunc opportune ad ea medicamenta accedendum est, quæ possunt vteri & vasorum intemperiem frigidam auferre, crassiorem sanguinem in vtero & vasis contentum incidere, attenuare, & vno verbo, quæ valeant menstrua prouocare. Quæ quidem cum sint multiplicia, partim simplicia, partim composita, partim externa, partim interna, quæ variis rationibus possunt administrari, ad veram exercitationem mihi libet de singulis, sed quam breuissime addere. Non id ago in præsentia vt exponam, qualisnam sit causa medicamentorum prouocantium menstrua, & quomodo ea differant à medicamentis prouocantibus lac & lotium, quod posterius mihi est propositum facere in tractatione de fluxu muliebri vel vterino, ad quem locum tantum hæc tractatio videbitur pertinere. Peruenimus ad medicamenta prouocantia menses, quæ sunt duplicia, partim interna, partim externa. Primū igitur sunt medicamenta interna, Syr. de betonica, de arthemis. de calamenth. byzantinus, decocta seminum & radicum fœniculi, Petroselini, asparagi, cicerum rubeorum, calamenthi montani, dictamni Cretensis, pulegii, sabinæ, rubeæ tinctorum & similium. Habetis exemplum:

℞ *Syr.de arthemis.* ℥ j.
Mellis rosati colati ℥ ß.
Decoctionis calamenthi.
Pulegii ℥ v. *mis pro syrupo.*

Sunt conseruæ capill. veneris betonicæ, saluiæ, roris marini, quibus vel solis, vel simul cum aliis medicamentis licet vti.

Exemplum.

℞ *Conseruæ saluiæ.*
Capill.ven.beton. ana ℥ j.
Cinnamomi elect.
Dictamni cretensis.
Calamenthi montani ana ʒ ß.
Cum syr.de arthemis.q.s.mis.fiat electuarium.

Sunt rotulæ siue confectiones arom. rosaceum, diamoschum, diambra. Sed præ cæteris diacalamenthum ex descriptione Galeni 4. de T. V. videtur habere insignem prærogatiuam.

Sit exemplum.

℞ *Spec.diambræ.*
Diacalamenthi ana ʒ j.
Sacchari fini ℥ iiij. *cum vino aromatic.misc. & fiat confectio in rotulis.*

Apud

Apud Rasen. 9. lib. ad Almansorem c. 83. sunt trochisci de myrrha, quos, ille inquit, in ducendis menstruis tam esse efficaces, vt fœtum quoque possint educere; ac sane prælarissimam sæpenumero operam præstant. Galenus Castoreum probat maximopere, de quo ita scribit 11. de simpl. med. C. de Castoreo: retentis mensibus, vbi ex vena, quæ in talo est, sanguinem modice detraxisset oblato Castoreo, vna cum pulegio aut calamentho, se expertum esse hoc medicamentum purgationes prouocare. Postremo sunt magna antidota Mithrid. & Theriaca, quæ inter cætera ad roborandum ventriculum, & vterum frigidiorem & humidiorem, nec non prouocandos menses, mea quidem sententia, postremum locum non obtinent. Sed tamen post hæc omnia non prætermittendus est potus aquarum Thermalium calidiorum, quales sunt nostræ Aponitanæ, Aquarianæ & similes. Cum ratio persuadeat, & ratio confirmet frequentissime hoc naturale presidium id feliciter præstitisse, quod alia præsidia præstare non potuerunt. Sed quoniam scio, viros clarissimos de hoc remedio aliter sentire, qui potissimum mouentur auctoritate Auicennæ, mihi liceat hunc Auicen. locum duobus verbis perpendere. Verba Auicen. sunt huiusmodi lib. 2. cap. 59. de aqua. Et omnes aquæ minerales faciunt vrinæ difficultatem & parturiendi, & menstruorum. Ego vero nescio, quomodo id generaliter possit de omnibus aquis mineralibus pronunciari. Nam sicuti rationi consentaneum est, aquas aluminosas, ferreas, & omnes quæcunq; refrigerandi & adstringendi vi præditæ sunt, menstruas purgationes impedire: ita altera ex parte neque à ratione alienum est, aquas sulphureas, nitrosas, bituminosas, & quæcunque calefaciendi, abstergendi, aperiendi vim habent, menstrua purgandi vim habere. Quod dixi, experientia euidentissime & frequentissime confirmat.

Deinde sunt medicamenta externa, quæ pariter sunt quamplurima, ac variis rationibus administrantur. Ac primum sunt, lotiones & balnea, quæ possunt esse partim naturalia, sicut ex aquis Thermarum calidioribus, partim artificiosa, quæ ex congruis medicamentis solent parari. Exemplum sit:

℞ *Flor. chamomæl.*
Arthemis.
Puleg.
Calamenthi.
Dictamni Cretensis.
Sabinæ
Ciclaminis ana M j.
Se. anisorum.
Fœniculi.
Dauci.
Ameos ana ℥ ß. Mis. omnia decoquantur in aqua.

Huiusmodi lotionum & balneorum duplex est vsus. Primus vt mulieris lauentur & balneentur crura. Alter vt tota mulier vsq; ad vmbilicum in tali balneo aliquamdiu sedeat & moretur.

Secundo sunt nonnulla medicamenta, quæ iniiciuntur in vuluam, vulgo pessi & pessaria appellantur. Sunt autē veluti suppositoria, quę ex variis medicamentis lana vel bombyce, vel re simili exceptis, conficiūtur, vt cōmode in pudendū mulieris possint imponi, quæ quidē longiore tempore debent retineri. Et habetis exēpla. Ac primum antiquissimus est vsus folii radicis & succi Mercurialis, quæ quidem vel

sola.

ſola, vel cum aliis medicamentis poſſunt adminiſtrari. Itaq; licet ſolā radicem, & ſola folia ſupponere, licet ex foliis & radicibus ſuccum extrahere, eumque vel ſolum, vel cum aliis medicamentis, vel linteolo excipere, quę peſſaria ſicuti familiaria, ita optima ſunt, ſed tamen leuiora. Sic præparantur peſſaria ex rebus odoratis, myrrha, belzoini, & ſimilibus. Habeatis exemplum:

℞ *Ladani optimi part. ij.*
Belzoini.
Myrrhæ ana part. j.
Moſchi parum olei liliorum alborum cum aromatibus q. ſ. in formam commodam Sed illis valentiora adhuc ſunt, quæ conficiuntur ex colocynthide, ciclamine, ſcammoneo & ſimilibus, & ſit exemplum:

℞ *Fellis bubuli.*
Succi ciclaminis ana ʒ j.
Pulpæ colocynth. ʒ ij.
Myrrhæ elect. ʒ j. Miſc. fiat peſſarium.

Tertio ſunt ſuffitus vel ſuffumigia, quæ potiſſimum ex rebus odoratis conficiuntur, vnde eſt aphoriſ. 5. aph. 28. ſuffitus aromatum mulieri. Et habeatis exemplū:

℞ *Belzoini.*
Styrac.
Calamit.
Myrrhæ.
Bdellii ana ʒ j.
Galliæ muſchatæ Meſ. ʒ ß.
Zibethi ℈ ß.
Styracis liquidæ vel olei de ſpica odorati q. ſ. fiant pilulæ vel trochiſci, ex quibus modico igni impoſitis vapor ſeu fumus eleuatur: quem mulieres commode recipiunt accommodato vaſe ad vterum, qualia ſunt, quib. repleri ſolent vaſa vinaria parua, ſi pars latior ſupra ignem & fumum ponatur, pars vero anguſtior veluti cannula in pudendum iniiciatur. Quia vero huiuſmodi ſuffitus, vt docet Hipp. aph. ſuperiore, ſolet grauitatem capitis inducere, mulieres ita debent pannis muniri, vt ne vapores ad ipſum caput poſſint penetrare.

Quarto ſunt nonnulla medicamenta, linimenta, emplaſtra, fomenta, quæ ad infimam abdominis partem, & omnes locos muliebres ſolent accommodari, quę ex iiſdem componuntur medicamentis, de quibus ſatis diximus. Tamen nec grauabor vnum aut alterum exemplum afferre.

℞ *Olei amygd. dulc. ʒ ij.*
Lil. alb. cum aromatib. de cheiri (florib. illius) ana ʒ j.
Ol. ex ſeminibus aniſorum ʒ ij.
(Oleum valde efficax in affectibus vterinis) miſc.

Exemplum aliud.

℞ *Pulegii.*
Calamenthi.
Dictamni.
Arthemiſ. ana miſc.
Cinnamomi.
Garyoph.

Myrrhæ

Myrrhae.
Balsami ana ʒ j.
Farinae cicerum rubeorum lib. j. M. cum vino albo aromatico ad ignem, & fiat emplastrum.

Postremo loco, preter ea, quę supra diximus, conueniunt omnia genera reuulsionum, frictiones, ligaturae, cucurbitulae, tam scarificatae, quam sine scarificatione, quae omnia ad partes inferiores, coxas & crura adhibenda sunt. Atq; haec de suppressione mensium propter alteram intemperiem simplicē vteri, nimirum siccam, nec non propter intemperies compositas, calidam & siccam, frigidam & siccam, de quibus cum Auic. supra diximus. Sed tractatio foret nimium prolixa, neque angustiae praesentis temporis patiuntur, vt omnia possimus examinare & absoluere. Quamobrem cum liceat vtiq; ex iis, quae hactenus tradita sunt, & rationem curandi caeteras intemperies, & singula prēsidia sibi comparare, mihi libet huic tractationi, quae nescio quomodo lōgior euaserit, quam mea voluntas fuerit, finem imponere. Gratia exempli, in simplici intemperie sicca est facile intelligere. cauendum esse ab omnibus tum alimentis, tum medicamentis, quae siccandi vim habent, totamq; curationem perficiendam esse, cum iis, quae humectandi facultate praedita sunt. Ac de his forte mulieribus intelligebat Galenus lib. aduersus Erasistrateos cap. 13. quādo scribit, Medicos Rationales humidam victus rationem & copiosa balnea concedere consueuisse, postquam mediocris copia sanguinis ex cruribus detracta, purgationem confestim succedere volebant, quod idem de altera intemperie composita calida & sicca, frigida & sicca, statuendum est. Diximus menstrua in mulieribus aut prorsus retineri, aut diminui, aut deprauari. Et diximus de retentione mensium. Quoniam vero menstrua retinentur & diminuuntur, propter easdem causas, aut vehementiores aut debiliores, & vtriq; eadem curandi ratio competit, praetermissa tractatione de menstruis imminutis, statim ad menstrua deprauata veniendū est. Itaq; menstrua fluunt deprauate multis modis. Ac primum quidem locum apud Galen. 3. de Sympt. causis cap. 4. obtinet illud symptoma, quod Graece ῥοῦς γυναικεῖος, Latine fluxus muliebris dicitur. Deinde vero sunt deprauati menses, quotiescunq; illi immoderate, & sine ordine fluunt, quotiescunque illi sine colore, flaui, virides, substantia tenues, crassi, viscidi, quotiescunq; mulieres, quo tempore menstrua fluunt, dolent capite, dorso, ventriculo, & aliis partibus. Tot itaq; modis forte etiam aliis menses deprauantur, de quibus symptomatib. non certe omnibus, quod nimis longum foret, sed de iis, quae sunt frequentiora, & maioris momenti statuimus agere, incipientes à superflua mensium fluxione.

Caput III.

De Immoderato Fluxu Menstruorum.

Multi existimant, superfluum fluxum menstruorum & fluxum muliebrem, vnum atq; eundem morbum esse, qui longe decipiuntur, cum sint duo distincti morbi & affectus, vt manifeste docet Galenus 4. loc. affect. ad finem, siquidem in superfluo fluxu menstruorum sanguis profluit, qualis per menses naturales solet apparere, sed fluit immoderate: in fluxu autē muliebri non sanguis, sed varia excrementa, aliquando aquosa, albida, aliquando alterius substantię euacuatur, vt ꝓprio loco monstrabimus. Menstrua fluunt immoderate dupliciter. Primo modo, si semel

mel ac breui tempore confertim ac profuse exeant. Altero modo, si huiusmodi vacuatio perseueret plures dies, ad quem modum scribit Gal. 1. epid. 2. commenta. 4. Homines multas quoq; pluuias appellare, vel si longiore tempore durent, licet non large decidant, vel si breui tempore largiter in terram decidant. Et si quis à me quærat, qualisnam sit mensium quantitas, vel mensura, quæ mulierib. secundum naturā debeant profluere, huic respondet Hip. 1. lib. de morbis mulierū. pag. 313. ad fi. (in codice Basiliensi latino) in omni muliere sana moderatos menses esse duarum heminarum Atticarū, quæ circiter 20.℥ continent aut paulo plures, vel minores & pauciores. Sin autē longe plures & pauciores fuerint, tunc menses morbosos esse. Sed forte nō ita certa menstruorū quantitas potest definiri, siquidem verisimile est, mulieres pro varia victus ratione, pro vario corporis habitu, & cęteris id genus, nōnullas copiosius, nonnullas parcius purgari. Itaq; ego sentio hanc mensuram definiendam esse facta imprimis comparatione ad mensuram & tempus cuiusq; mulieris, dum illa integra fruitur sanitate. Exemp. grat. Si mulier fuerit assueta purgare ij. libr. 3. dies, nunc vero fluat sanguis iiij. lib. 10. dies, tūc licebit asseuerare menses fluere immoderate, præterquam quod hoc ipsum licet intelligere ex bona vel mala, ex facili vel difficili mulieris tolerantia. Namque si menses fuerint immoderati, fieri non potest, quin mulier hanc purgationem difficile ferat, atque in ea incurrat symptomata, de quibus statim sermonem habebimus.

Menstrua immoderata sine dolore ad symptomata exeuntia immutata referenda sunt. Sed cum hæc triplicia sint, vt docet Gal. de sympt. diff. c. 6. vel toto genere, vel qualitate, vel quantitate præter naturam, sciendum est, sicuti idem Gal. docet 3. de sympt. caus. c. 2. omnes sanguinis excretiones ex nostro corpore esse toto genere præter naturam, iis duntaxat exceptis, quę mulieribus per vterum solent emanare, quæ sola quantitate à natura sunt aliena. Itaq; immoderatus fluxus menstruorū est symptoma exiens immutatum non toto genere, non qualitate, sed quantitate præter naturam. Cum enim huiusmodi excretio sit naturalis, si ea tamen copia exeat, quæ superuacanea & inutilis est, si eadem modum excesserit cum quantitate, prę-ter naturam censenda est.

Causæ. Sed ad causas huius symptomatis progrediamur, quę distincte & accurate à Gal. explicantur 3. de sympt. causis cap. 2. 5. apho. com. 58. Ergo menstrua profluunt immoderate (quod idem in quolibet sanguinis fluxu contingit) tribus de causis, vel propter facultatem, quæ vas sanguinem continens recludit, sicut in profluuio sanguinis è narib. vel secundo propter sanguinem male affectū, vel tertio propter vitium vasorum. Ac primum istud propter facultatem, quo loco est memoriæ repetendum pro iuniorib. facultates naturales, quæ omnib. mēbris insunt esse quatuor, Attractricem, Retentricem, Alteratricem, Expultricem, quę per propria tempera-menta suas operationes perficiunt, vt diffuse monstrat Gal. 1. de facult. naturalibus. Quamobrem ad fluxus menstruorum immoderatos facit, si huiusmodi facultates non probe fungantur suo munere, præcipue vero si facultas contentrix non retineat, quæ & quam diu sunt retinenda, ꝙ imprimis ex mala vteri, vel vasorum intemperie, vel humida, vel frigida, vel vtraque fieri solet. Pariter si facultas expultrix nimium expellat, quę & quando non sunt expellenda, ꝙ potissimum ex mala vteri, vel vasorum intemperie, vel calida, vel sicca, vel vtraque solet contingere. Secundo menses fluunt immoderate propter sanguinem male affectum, quod quidem Gale. docet fieri dupliciter: Primo modo, cum ille redditus sit adeo vitiosus, vt

vasa

vaſa erodat in quibus continetur, quod non aliter videtur fieri, quam ſi ſanguis reddatur tenuior, calidior, acrior, vel ex temperamento, vel ex victus ratione, vel aliter, aut quod ille permiſeatur cum excrementis bilioſis, cum ſalſa pituita, cum atra bile, quę omnia cum ſint acriora, naturæ moleſtiam inferunt, ex quo illa excitata & irritata eorum expulſionem molitur. Scio Auic. & cum eo multos præſtantes medicos ſanguinem male affectum interpretari, non ſolum ſi ille fuerit calidior, acrior, atq; erodendi facultate præditus, verum etiamſi ille humidior & aquoſior fuerit. Sed iſti mihi videntur à Galeno & ratione diſſentire, ſiquidem Galenus vnius tantum acrioris & erodentis meminit, qui ſolus reuera ipſa vaſa poteſt aperire & diſrumpere. Præterea ſi ſanguis fuerit male affectus propter multitudinem aquoſitatis & humiditatis, vt loquitur Auicen. tunc menſtrua non forent ſola quantitate præter naturam, imo vero huiuſmodi fluxio ad profluuium potius muliebre, quam ad immoderata menſtrua pertin:r t. Altero modo ſanguis male afficitur apud Galenum, cum ille ita eſt auctus, vt in vaſis contineri non poſſit, ſiquidem is quoq; rumpere aut recludere vas poteſt. Quas quidem duas cauſas apertionis vaſorum, copiam ſcilicet, & acrimoniam ſanguinis, ille quoque commemorat 4. meth. 2. Diximus de duabus cauſis ſuperfluæ fluxionis menſtruorum, itaque ſupereſt tertia propter vicium vaſorum, quod quidem vitium docet Galenus, cōſiſtere in nimia eorum mollitie & duritie, & tenuitate, idq; nonnunquam in prima ſtatim conformatione, quę fit in vtero, ſolet accidere, nōnunquam poſterius, temporis progreſſione. Hæc autem proueniunt, nimia mollities ex redundante humiditate, nimia durities ex ſiccitate, nimia tenuitas ex atrophia, id eſt, inopia alimenti. Quomodocunq; enim vterus, & vaſa ad eum pertinentia, fiant molliora, duriora & tenuiora, immoderatum ſanguinis profluuium poteſt ſuccedere, ſiquidē quod immodice molle vel durum eſt, frangitur facile, molle quidem propter imbecillitatem, durum autem propterea, quod amplius extendi non poteſt. Quod vero tenue eſt propter vtroſque huiuſmodi venarum defectus, hoc eſt, propter imbecillitatem & difficilem extenſionem, facile rumpitur. Et ſi quis cupiat magis diſtinctè intelligere cauſas, quæcunque poſſent vteri vaſa aperire, atque eorum continuum ſoluere, is confugiat ad Galenum, de cauſis morborum L. ad finem, qui docet illas eſſe duplices, nonnullas quæ extrinſecus irruunt, nonnullas quæ ex corpore ipſo ortum habent. Ad cauſas externas poſſunt referri, quæ contundunt, vulnerant, vt caſus ab alto, contuſiones & ſimilia: Medicamenta acria & erodendi facultate prædita, nimius ac frequēs coitus, ac maxime ſi vir fuerit maxime mentulatus, ſicuti puellis deuirginatis aliquando contingit, quibus rumpuntur venæ vteri, & profluuium menſtruorum ſuccedit, & alia id genus quæ exterius accidunt.

Ad cauſas internas ex Galeno 2. referuntur. 1. immoderati & inordinati motus. 2. humores quidam deprauati, quibus erodendi vis ineſt; itaque ſi mulieres frequenter & præter modum vehantur, currant, ſaltent, choreas ducant, vel alias immoderatas exercitationes, vel labores ſubeant, pariter; ſi in partu, vel abortu, vel ꝓpter magnitudinem fœtus, vel propter imperitiam obſtetricis, vel propter aliam cauſam, contingat in vtero atq; illius vaſis aliquam violentam ruptionem fieri, mulieres propter eiuſmodi immoderatos motus in profluuium menſtruorum ſolent incidere. Sic demum ſi fuerint humores acres, bilioſi, ſalſi, aduſti, qui in locis muliebribus poſſint aliquam eroſionem, aliquod vlcus efficere, vel aliter continuum ſoluere tanquam cauſa interna, huiuſmodi humores poſſunt profluuium menſium

excitare. Atque hactenus de causis huius modi symptomatis ad mentem Galeni, ad quas quidem, si quis voluerit animum adhibere, certum est cæteras omnes posse referri, quæcunque ab aliis proponuntur.

Signa Pathognomonica.

Signa Pathognomonica, quæ immoderatum profluuium menstruorum demonstrent, ex mulieris relatione fiunt manifestissima, sed tamen nonnulla quoque symptomata huiusmodi immodicas vacuationes sequuntur, quæ id cuiq; satis confirmãt. Illa vero sunt vitiosus color & tumor vniuersi corporis, œdema pedum, malum appetentia, tum concoctio, & reliqua, de quib. Galenus lib. 6. loc. affect. ad finem. Auic. c. proprio, ac fere omnes loquuntur, quorum omnium facile est rationẽ reddere. Sed signa singularum causarum breuiter percurramus. Si mẽstrua profluant immoderate propter vitium facultatis, quæ aut importune expellat, aut neque-at continere, quæ alioqui forent retinenda, tunc oportet ad ea cõfugere signa, quæ vteri & vasorum intemperiem vel calidam vel frigidam, vel humidam vel siccã, vel simplicem vel compositam possunt significare, de quib. omnes tractãt, & nos quoque sæpe diximus: siquidem apud Galenum facultatem, aut esse temperamentum, aut in temperamẽto suam essentiam habere, ex. grat. in calida intemperie mulieres circa eas partes percipiunt caliditatem, maxime delectantur venere, concipiũt mares & similia. In frigida signa apparent contraria, in humida intemperie loci mulieres perpetuo madent, mulieres viuunt otiosæ, nullus circa vterum percipitur dolor: in sicca intemperie res contrario modo se habet.

Signa differentiarum.

Secundo succedit vitium sanguinis, ac primum illius copia ex propriis indiciis plenitudinis deprehẽditur, quæ à Galeno tradita sunt lib. de plenitudine & aliis locis, qualia sunt tumor venarum, & vniuersi corporis grauitas, rubedo, præcessit otium, victus ratio copiosa, & similia. Deinde si sanguis redditus fuerit calidior ac rarior, siue id fiat propter intemperiem iecoris calidã & siccam, indicia huiusmodi intemperaturæ sunt manifesta: Si vero id contingat propter mistionem salsæ pituitæ, vel aliorum humorum, tunc aderunt indicia cacochymiæ, id est, redundantię vel vnius vel alterius humoris, de quibus pariter tractat Galenus, atq; ex tẽperamento, habitu corporis, præcedente victus ratione, & similib. licebit iudicium facere. Tertio, si fiant menstrua immoderata propter vitium vteri & vasorum, quæ sint nimiũ aperta, causæ externæ quæ contundunt, vulnerant, casus ab alto, & similes, facile aliis referentibus intelliguntur. Causæ autem internę, quales potissimum sunt erosiones, vlcera, & vno verbo, quælibet solutio continui ex copia humorum acriorũ, ex doloribus, excrementis & aliis id genus symptomatis facile possunt iudicari.

Indicationes generales omnis fluxus.

De ratione curandi quemlibet fluxum sanguinis nostri corporis, diffuse & diligẽter tractat Galenus 5. Meth. c. 2. vsq; 7. summa autem istius doctrinæ est eiusmodi: quicunque ex corpore sanguis effluit, nec amplius fluit & cohibetur, vel quoniã ille non fertur ad locum apertum, vel quia diuisio vasorum occluditur, vel simul ꝓpter vtrumq;, quæ ratio tutissima censenda est. Prohibetur sanguis vt ne confluat ad partem apertam, inducto animi deliquio, reuulsione facta ad contraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerando corpus vniuersum ac maxime partem affectam ex qua sanguis profluit. Clauditur diuisio si quod est diuisum contrahatur, conniueatq; vel obstruatur. Sane contrahitur pars diuisa, astrictione, refrigeratione, vinculo vel aliter iis præsidiis, quibus conamur diuisum corpus vnire & cõiungere. Obstruitur autem vel intra vel extra: intra quidem à sanguine concreto, qui vulgo thrombus dicitur: extra tum hoc ipso sanguine, tum vero linimentis, spongiis atq; iis demũ medi-

camen-

camentis, quæ vel proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, vel v-rente vi veluti operculum eſcharam, id eſt, cruſtam inducunt. Verũ quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt profluuium menſtruorum, de quo agimus, quæ nec vinculo, nec ſutura, nec ligatura, nec ferramẽtis ignitis, nec alia ſimili ratione poſſent ſanari, per reuulſionem ac deriuationem, nec non per alimenta, quæ emplaſticam vim habent & refrigerent, ac demum per medicamenta quæ aſtringunt, ſanari debent. Hæc eſt præclariſſima Galeni methodus curandi omnem ſanguinis fluxionem, quam puto illũ accepiſſe ab Hip. qui vna breuiſſima, ſed grauiſſima ſentẽtia mihi videtur hæc omnia complecti. Illa autem habetur 6. Epidem. ſect. 7. tex. 3. & eſt huiuſmodi: ſanguinem ex venis promanantem ſiſtunt animi deliquium, figura alio tendens, venæ interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appoſitio, deligatura. Etenim Galenus ſententiam hanc admirabilem in cõmento vocat, illamq; exponit accuratiſſime atq; aſſerit omnia complecti, quæcunq; ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinent.

Diximus de generali methodo curandi quemlibet fluxum ſanguinis, ſed hanc methodum ad rem noſtram accommodemus. In ſuperfluo mẽſtruorum fluxu duæ ſe nobis offerunt indicationes curandi; prima, vt ſanguis non feratur ad vterum & vaſa, quæ ad illum pertingunt; altera, vt locus apertus, per quem fluit ſanguis, claudatur. Ad primum pertinent præſidia, primum quæ refellunt, ſecundo quæ deriuant, tertio quæ animi deliquiũ afferunt, poſtremo quæ refrigerant & aſtringunt. Ad alteram ſunt accommodata præſidia, quæ obſtruunt & aſtringendi vim habent, quæ non ſolum ad vterum, ſed ad partes illi proximas debent imponi, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, nec ne, ſciendum eſt, hoc negotium eſſe admodum difficile, ac mulieres maiori ex parte nunquam ſanari, atq; id potiſſimum vſu venire, ſi in vtero aut vaſis ad illum pertinentibus, vel eroſio, vel aliqua inſignis continui ſolutio facta fuerit. Veruntamen nulli dubiũ eſſe debet, q̃n difficultas curationis vel augeatur, vel minuatur pro magnitudine ac diuturnitate ſymptomatis, pro habitu corporis, temperamento & ſimilibus. Sed aggrediamur curationem, & ante omnia hoc loco eſt aduertendum, vtrum huiuſmodi vacuatio per vterum ſit critica & inſtituta à natura, an ſymptomatica & præter naturam, namq; Galenus ſermonem habens de Criſibus, quæ variis excretionũ modis & per varias corporis partes fieri ſolent, menſium quoq; & purgationis per vterum mẽtionem facit 3. de Criſib. ad finem: Qui nonnulla quoq; ſigna commemorat, inſignem grauitatem lumborum & dolorem, & tenſionem quæ huiuſmodi Criſim præcedere conſueuerunt. Sic Auic. Fen. 21. lib. 3. tract. 3. c. 4. ſtatim initio capitis de cura ſuperflui fluxus ſanguinis menſtrui docet aduertendum eſſe, an vacuatio ſit facta ſecundum ſemitam expulſionis naturalis, in quo caſu, inquit Auicenna, fluxus minime eſt retinẽdus, quouſq; vires integræ permaneant, itaq; negotium foret permittendum naturæ iuxta ſententiam 1. aph. 21. quæ iudicantur & iudicata ſunt, &c. At vero ſi euacuatio non fuerit Critica, quod potiſſimum licet intelligere, q eã non conferat, neq; eam mulieres bene ferant, imo quod ea ſequantur ſymptomata, de quib. ſupra diximus: iam licet illius curationem aggredi. Itaq; primum occurrũt reuulſiones, inter quas Hipp. cucurbitulæ vſum probat 5. aph. 50. Si mulieri menſtrua volueris cohibere, cucurbitulam quam maximã, ſub mammis defige. Et ratio eſt in promptu, ꝓpter cõmunicantiã vaſorum, quibus natura vtramq; partẽ mammas & vterum voluit coniunxiſſe, vt diffuſe Galenus monſtrat 14. de vſu part. cap. 4. & 8.

Indicationes fluxus menstrui.

Prognosticum

Curationis præsidia.

Sic conueniunt frictiones, ligaturæ, compressiones partium extremarum, de quibus tamen dubium videtur, vtrum ad partes inferiores, vel superiores debeant adhiberi, & occasio dubitationis est, quoniam primum est Hip.2. de morbis mulierũ circa principium, qui docet ligaturas, atq;, vt ipse loquitur, laqueum non solum supra cubitos, sed etiam ad poplites supra genua apponendum esse. Deinde sunt Paulus lib.3.62. Aetius lib.vlt.64. Auicenna c. proprio: qui forte adhærentes sententiæ Hipp. iubent frictiones & ligaturas faciendas esse non solum manibus, sed etiam cruribus, atq; ab inguinibus exordiendum esse. Preterea neque huiusmodi sententia à Galeni mente videtur aliena, si velimus leges reuulsionis & deriuationis considerare, hæc remedia infernis partibus adhibita, videntur ab vtero, & reuellere & deriuare. Et Galenus docet manifeste, sectis venis in cruribus, reuulsionem ab vtero fieri, qui scribit ad hunc modum de sang. miss. c.18. quæ sectiones venæ ex cruribus fiunt, non solum reuellunt, sed etiam menses solent euocare. Vnde in phlegmone vteri huiusmodi venas in cruribus incisas magis probat, quam alteras in cubito; quod profecto non fecisset, nisi ille censuisset venas crurum ab vtero posse, & reuellere & deriuare, cum fateantur omnes inflammationi & reuulsionem & deriuationem conuenire. Altera autem ex parte Galenus apertissime docet, huiusmodi reuulsiones ad partes superiores, minime inferiores fore adhibendas, atq; ex multis locis satis sit vnicum omnium luce clariorem proferre. Itaq; Gal.1. ad Glauc. c.14. hæc habet: Sed neque malum, manus & crura alligare: oportet autem nexus fieri plures ac fortiores circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes, quemadmodum quando per hæmorrhoidas sanguis profluit, aut ventris profluuia adsunt, aut cum per vteros exeunt muliebribus menstrua. Nam si tum crura fortius ligentur sæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur. Hactenus Galenus.

Ad dissoluendam hanc difficultatem, quam puto arduam esse, etsi plerique omnes conniuentibus oculis eam prætereunt, multis foret opus, atque imprimis necesse est naturam ac præcepta, tum reuulsionis, tum deriuationis explicare, quod nimis longum esset. Quare illud vnum vobis sufficiat in præsentia, in superfluo fluxu menstruorum omnia genera reuulsionum partibus superioribus adhibenda esse, cum reuera & rei natura, & Galenus doceat apertissime, reuulsionis vim in eo põtissimum consistere, vt humores in contrarium sui motus trahantur & deducantur. Sed quid ad positas auctoritates oportet respõdere. Primum ad Hipp. lib.2. de morbis mulierum, ego quidem censeo eum textum plane esse deprauatum, cum manifeste repugnet illius doctrinæ, qui non solum docet in aphorismis, sicuti diximus, ad cohibendos mẽses cucurbitulam sub mammis affigendã esse, sed etiam hoc ipsõ loco scribit cucurbitulas sub mammis affixas eleuandas, ac modo ad dexteram modo ad sinistram partem transferendas esse. Ad Paulum, Aetium, & Auicennam quid aliter dicendum est, quam eos fuisse deceptos, qui sine vllo delectu solent multa alteri ab alteris transscribere, id quod multi faciunt quoque recentiores. Vnde Alt. hoc loco de sententia Pauli & Aetii probat, inguina vinculis fore excipienda, tametsi ille ex Galeno fere vna verborum serie aliter statuit, & sectionem venæ, & omnia reuellentia prȩsidia superioribus partibus adhibenda esse. Sed veniamus ad Galenum, & quoniam hic locus est longe maximi momenti, & multas continet difficultates, mihi liceat paulo altius eum examinare. Hic Galeno propositum fuerat nos docere discrimen & cõmodum vsum sectionis venarum vel cubiti vel cruris, qui scribit omnes partes superiores corporis thoraci, & in thorace contentas

sectio-

fectione venarum in cubito iuuari, partibus autem inferioribus thoraci, fectionem venarum in cruribus magis cõuenire, quas partes inferiores ille interpretatur, quæ iuxta coxam, veficam & vterum funt. Inter vtrafq; autem eiufmodi partes fuperiores & inferiores, renes tanquam ancipites & medium quendam locum obtinentes à Galeno conftituuntur. Vnde fit, vt fectione venarum ex vtrifq; iuuentur partibus: ex fuperiori quidem parte, fi phlegmone recens fuerit, & fanguinis redundantia affuerit, ex inferioribus auté, fi phlegmone fuerit inueterata, nec fanguis redundare videatur. Poft hæc Galenus de Phlegmone vteri fermonem inftituens inquit: eam magis, quam phlegmonem renum à venis in cruribus fectis iuuari, & ftatim hæc addit: vacuationibus enim, quæ in cubito fiunt, aliud etiam quoddam malum accedit, quippe mẽftruas purgationes fupprimunt, eo quod fanguinem ad fuperiora corporis reuellunt: quæ vero ex crurib. fiunt, non folum reuellunt, fed etiã menfes folent euocare. Hac verborum ferie manifeftum eft, Galenum tanquam oppofita comparare inter fe, fectionem venæ in cubito, & fectionem venæ in cruribus, ex quo omnis ratio colligit cõtrarias quoq; facultates & vires vtrifq; neceffario tribuendas effe. Quod fi per Gal. fectio venæ facta in cubito, ex vtero ad fuperiores partes fanguinem reuellit, & menftruas fupprimit purgationes, vt altera fectio facta in crure, fanguinem ad vterũ trahat, & menftruas purgationes promoueat, neceffe eft.

Attulimus locum Galeni, in quo ille docet, fectionem venarum in cruribus nõ folum reuellere ab vtero, fed etiam menfes prouocare. Etfi autem latina interpretatio refpondeat Græcæ literæ: veruntamen ego cenfeo fine dubio hunc locum effe deprauatum, atq; illum fenfũ contrario legendum effe, ficuti eum legunt & interpretantur antiquus interpres, nec non Theodoricus Gaudauus, qui mea fententia verum Galeni verborum fenfum exprimunt. Quod fi quis cupit habere in promptu vtramq; huiufmodi interpretationem, antiquus interpres fua linguâ ita loquitur: Nam eis, quæ à cubito euacuant, & aliud quidem malignum; detinent enim menftruales purgationes, antifpafes fanguinis ad corporis fuperiora. Eis vero quæ à cruribus non folum non antifpare, fed etiam prouocare ineft menftrua. Interpretatio autem Gaudaui eft eiufmodi: quæ vero ex cruribus fiunt tantum abeft vt retrahant, vt etiam menfes promoueant, quam quidem lectionem & interpretationem codices quoq; Valgrifiani confirmãt, quos fcitis clariffimi noftri Paterni opera editos fuiffe, huiufmodi enim interpretatione fcite priora pofterioribus conueniunt, priora pofterioribus refpondẽt, neq; vlla repugnantia aut abfurditas in Galeno poteft afferri. Altera autem ex parte, fi quis velit alteram lectionem & interpretationẽ feruare, quod inter cæteros pertinaciter facit Fuchfius, vt multa in doctrina Galeni abfurda confequantur neceffe eft.

Primum enim quomodo poteft fectio venæ in cruribus ab vtero reuellere & menfes prouocare? Hæc fimul non poffunt confiftere. Quæ reuellunt ab vtero mẽftruorum prouocationem impediunt, quæ menftrua prouocant, ab vtero non poffunt reuellere. Deinde fi generaliter partes fupra thoracem & in thorace contentæ fectione venarum in cubito, partes autem inferiores fectione venarum in cruribus iuuantur, quomodo Galenus in libro de fanguinis miffione cap. 19. docet, Podagra laborantibus in cubito, comitiali autem morbo & vertigini obnoxios potius in cruribus venas fecandas effe? quomodo Gal. ad cohibendum fuperfluum fluxum hæmorrhoidarum fectionem in brachiis probat? quomodo fcribit Gal. 10. de med. fimpli. c. 2. In dolore coxendico fanguinem primum ex

 cubito,

cubito,deinde ex cruribus mittendum esse. Demum si phlegmone vteri à venis in crurib. sectis perpetuo iuuatur,quomodo Gal.iubet mulierib.vteri inflammatione laborantib.menstrua non fore prouocanda?quomodo afferit in locis muliebribus, in contrarium trahi si illæ venæ,quæ in cubito sunt, incidantur? Sed de hac re satis. Facile autem ifthæc omnia cessant,si intelligamus ad mẽtem Gal. nunc venas in cubito,nunc in cruribus secandas esse, non solum pro varia ratione partium laborantium, sed etiam pro varia indicatione, quam morbus & causa morbi nobis suggerunt,vnde vel reuellere vel deriuare,vel simul reuellere & deriuare opus sit. Ad quẽ modum etsi partes,exempli gratia, coxa,vesica,vterus,quæ ratione sunt inferiores, thora :i sectione venarum in crurib. magis iuuantur: veruntamen si contingat illas vel inflammatione,vel alio morbo laborare,vnde omnium primum fit necesse humores ad locum fluentes reuellere,iam licebit venas superiores incidere: sicuti cõtra,etsi partes superiores cerebrum,cor,pulmones,quæ ratione sunt superiores,sectionem venæ in cubito magis desiderant, nihilominus si aliquo morbo laborent, qui reuellendi indicationem adferat,tunc licebit venas in cruribus incidere. Quod si demũ nõ reuulsione,sed vel deriuatione,vel simul reuulsione&deriuatione opus fuerit, modo vnam,modo alteram proximiorem & cõmodiorem venã licebit secare. Quę quidem omnia multis Gal exemplis facile esset confirmare: sed iis,quæ diximus volumus esse contenti,& illud tamen addere de sectione venæ in crurib.vtero inflammatione laborante,quod videtur nescio quam difficultatem retinere. Cũ enim ex vna parte apud Gal. & omnes rationales medicos satis constet, inflammationib.ante omnia reuulsionem conuenire: ex altera autem Gal. doceat inflammationes vteri sectis venis in cruribus magis iuuari,hinc potissimum Fuchsius colligebat,huiusmodi inferiores venas reuellendi ab vtero vim habere, & propterea græcam literam & interpretationem vulgatam illi respondẽtem seruandã esse hunc in modum: quæ vero ex crurib.fiunt non solum reuellunt, sed etiam menses euocare solent. Vnde Fuchsius quoq; vtero & vesica laborantib.docet lib.3. de med.morb. Capp.propriis docet,nec,mea sententia,sine magno errore,statim morbi initio venas crurum secandas esse.

Ego autem vno verbo respondeo, Galen. hoc loco docentem, inflammationes vteri ex sectis venis inferiorib. in cruribus magis iuuari, intelligere,nõ de principio inflammationis,cui certum est,reuulsionem & sectionem venæ superioris cõuenire,sed de inflammatione progressa,quæ non amplius reuulsionem,sed deriuatiõnẽ & sectionem venę inferioris requirit. Quod autẽ venę sectio in cubito ab vtero reuellat, venæ in cruribus deriuent, manifestissime traditum est apud Gal. 2. ad Glauc.2. cui inquit, in locis muliebribus, in contrarium trahes,si eas quæ in cubito sunt,venas secueris,deriuabis autem si eas,quæ sunt in poplitib. secueris. Sed ad institutum redeamus. Inter cætera omnia reuulsionum genera omnium consensu sectio venę principem locum obtinet, in cuius administratione Galeni præcepta retinenda sunt,primum,ex cap.12. de sanguinis missione: Sanguinis missionem tanto efficaciorem esse, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint.adeo vt non modo semel,sed & bis,ter,& sępius liceat quãdocunq; sanguinem mittere,siquidem natura toties excitata & irritata,facilius ac maiori cũ impetu assuescit in contrarias partes transmittere, quæcunq; ad locos laborantes cõfluunt. Secundum præceptum est ex cap. 21. eiusdem libri, quod generaliter pertinet ad omnem iteratam sanguinis detractionem, in quibus studemus simpliciter vacuare,

tempus

tempus accommodatum esse eundem diem, exempli gratia, mane bis, vel mane & vesperi eadem die sanguis detrahatur. At vero in quibus volumus reuellere, melius foret, si vacuatio duob. deinceps diebus fiat, ꝙ verisimile sit, naturam hoc modico temporis interposito magis moueri & excitari ad transmissionem humorum in contrarias partes, quam si statim & momento temporis sanguis detrahatur. Atque hactenus de reuulsione.

Hactenus diximus de reuulsione: post reuulsionem sequitur deriuatio, quæ secundum præsidium fuerat, seruiēs primę indicationi, vt ne sanguis ad vterum vehatur. Ac primo cum deriuatio fiat ad loca vicina, docet Galenus 5. meth. c. 3. quæ erumpunt per vterum, vel per vrinas, vel per aluum deriuanda esse: itaq; licebit capita venarum hæmorrhoidarum aperire, vel aspera frictione, vel folio ficus, & simili ratione. Nonnulli probant aloen ore sumptam, quod inquiunt, peculiarem prouocandi hæmorrhoidas vim habere, quod quidem remedii genus ab iis aduertendum, qui ad prouocandos menses huiusmodi venas consueuerunt aperire. Sic licebit vel clystere, vel leuiore medicamento, exempli gratia, Cassia, Tamarindis, Myrabolanis, Prunis & similibus aluum mouere. Sic demū licebit, q̄ ad vterum cōfluunt, per lotia deriuare, illa exhibendo medicamenta, quæ propterea diuretica appellantur: etsi multi hanc deriuationem, & huiusmodi medicamentorum vsum non probant, propterea, quod quæ prouocant lotium, eadē quoq; prouocandi menses vim habeant, qui decipiuntur, de qua re posterius tractabimus de fluxu muliebri. Auic. probat vsum cucurbitularum, quas, inquit, ponendas esse super locum inter vtrasque anchas, id est, coxendices. Quamobrem nec sententia mea foret inutile, si cucurbitulæ vel scarificatę, vel sine scarificatione in posteriore, ac postrema parte dorsi in regione ossis sacri & ossis ilii sępius imponerentur, & sic fortasse hæc verius reuulsio quam deriuatio dici debet. Itaq; tot modis licebit fluxionem menstruorum ad proximas partes deriuare.

Tertio loco fuerant præsidia ad primam indicationem accommodata, vt sanguis ad vterum non feratur, quæ nimirum animi deliquium inducunt, id ꝙ summa cum ratione euenit. Cum enim deliquium animi non aliter fiat, quam laborante corde aut primario, aut aliis partibus consentientibus: confestim sanguis ad internas partes recurrit, ex quo ægri pallescunt & refrigerātur, vnde hac ratione sanguis alio conuersus, non amplius ad vterū tendit. Hoc vero deliquium animi cū multis modis possit induci, exempli gratia, tristi nuntio: tum p̄cipue ex vehentissimis dolorib. facile excitatur, quos quidē dolores expedit in partib. superiorib. excitari, exempli gratia, violēter ligatis brachiis, cōpressis digitis manus, sed maxime omnium constrictis mammis, quę vt diximus, longe maximum cum vtero consensum habēt.

Postremo prohibetur sanguis, vt ne ad vterum defluat vsu medicamentorum, quæ refrigerandi & astringendi vim habent, ita vt ille cohibetur ac fere immobilis redditur, & quoniā huiusmodi medicamentis cōueniunt fere altera quoq; medicamenta, obstruentia & astringentia, q̄ ad posteriorem indicationē pertinent, nēpe vt loca vteri aperta, per quæ sanguis fluit, claudantur, mihi libet de vtrisque simul agere, vt ne cogar sæpius eadem repetere. Itaque huiusmodi medicamenta, quæ sunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus mihi statutum est nonnulla seligere, quæ cæteris videntur efficaciora, & quibus ego familiariter vti soleo. Interna sunt decocta, vel quæ sunt efficaciores, succi endiuię, portulacæ, opaticæ, nenupharis, sed præ cæteris omnibus simplicibus medicamentis à Galen. 6. de simp.

med. fac. ab Auerroe & omnibus ad cohibendum fluxum sanguinis plantago solet probari, quomodocunq; vel ex succo, vel puluere, vel decoctione, vel aliter praeparetur. Sunt Syrupi violatus, de endiuia, de rosis siccis, de portulaca, de plantagine, de agresta, de ribes: sunt conseruae rosarum, violarum, cichorei, nenupharis: sunt corallia, margaritae, bolus armena, terra lemnia, Rosae, balaustiae, acaciae, hipocystis: sunt confectiones diarrhod. Et postremo sunt medicamenta stupefacientia. Atq; si res valde vrgeat, licet quandoq; deuenire ad syr. de papauere, diacodion, philonium requiem Nicolai, Theriac. recent. & alia id genus. Ex quibus variae medicamentorum formae possunt parari. Habeatis exemplum.

℞ *Syr. de endiuia* ℥ j.
Portulacae ℥ ß
Decocti Epaticae
Plantaginis ℥ iiij.
Misce pro syrupo.

℞ *Succi plantaginis siccati ad solem* ℥ j.
Spec. diatri. santal. ʒ ß.
Misce fiat bolus, possunt exhibere simul, vel ante decoctū, vt sape dictum.

℞ *Confer. rosa.* ℥ j.
Nenuph. ℥ j.
Margarit. p̃p.
Cornu cerui vsti ana ʒ ß.
Boli armenae
Terrae lemniae ana ℈ ß.
Cum syr. de plant. q. s.
Misc. & fiat electuarium.

Exemplum medicamenti stupefacientis.

℞ *Conseruae rosarum* ℥ ß.
Philonii vel
Requiei Nicolai ℈ ij.
Misce fiat bolus.

Auicen. inter plurima eiusmodi medicamenta probat vsum aceti, quod forte alicui mirum videbitur, cum vulgus opinetur acetum magna vi aperiendi p̃ditum esse. Veruntamen cum Auic. conuenit Galenus, qui 1. de simp. med. c. 18. & 19. astringendi vim habere, & sanguinem supprimere, scribit. Illud vero exhibendum est non solum sed aqua tēperatū, poscā nominant, sicuti in sanguine erumpente ex thorace exhibetur à Galeno 5. meth. 8. Sed non desunt, qui alia ratione aceti vsum in praesenti casu non probant, quod nimirum videatur mulieribus, & vtero aduersari, vt docent Hipp. & Gal. 3. lib. de ratione Vict. in morbis acutis 39. Ac reuera cum sint in promptu alia medicamenta, quae nullam continent difficultatem, mihi quidem tutius videretur, si medici ab illo abstinerent.

Sed ad medicamenta externa progrediamur, quae pariter plurima sunt, ac variis modis conficiuntur, tametsi omnia eandem fere naturam obtinent, nimirum medicamenta, quę astringendi & obstruendi vim habent.

Inter medicamenta externa sunt primum pessaria, quae, vt saepe diximus, sunt medicamenta duriuscula, oblonga instar suppositorii, vt commode mulierib. supponi possint. Et sit exemplum:

℞ Balaust.

℞ *Balaust.*
Puta.
Cort. gran.
Myrtillorum ana ℥ ß.
Mellis q. s. misce fiat pessarium.

Sed aliquando licet huiusmodi pulueres excipere, vel lana, vel bombyce, vel linteo serico tenuissimo, simul cum album. oui, oleo coton. aut similibus, & ita medicamentum supponere. Deinde sunt medicamenta liquidiora, quæ accommodato instrumento instar clysteriorum in vterum iniiciuntur, quos quidem vteri clysteres, vt Galenus notat 5. meth. c. 11. Medici Metrenchytas appellant. Et sit exemplum:

℞ *Balaust.*
Cort. granat.
Hipocystid.
Acaciæ
Tragacanti ana ℥ ß.
Decoctionis rubi
Sumach.
Consolidæ, vel eius loco decoctionis succi.
Plantag. ℥ iiij. misc.

Tertio sunt lotiones & balnea, in quibus mulieres debent insidere, inter quæ longiori experientia mihi compertum est, si crura & coxæ mulierum lauentur simpliciter aqua frigidiore, tunc superflua menstrua maxime iuuari, & quandoq; ex toto supprimi. Sed tamen alia quoq; balnea parari possunt, quæ ex decocto plantag. portulacæ, lentisci, myrtillorum, consolidæ. cort. granat. Balaust. & similibus, conficiuntur, in quibus quidem ex præcepto Galeni l. 4. meth. & 7. sumpta indicatione à situ partis laborantis, oportet nonnulla permiscere, quæ vim eiusmodi medicamentorum ad eum possint deducere, sicut facit Auic. qui simul cum cæteris medicamẽtis admiscet calamenthum, tanquam reliquorum vehiculum, etsi ille ab ignaris medicis reprehenditur & irridetur, qui methodum conficiendi medicamenta non intelligunt. Postremo sunt linimenta, epithemata, emplastra, quæ pectini, dorso & partibus proximis solent adhiberi. Ac primum sunt olea citoneorum, myrtin. mastichin. Quod si quis præterea velit oleum astringens sibi parare, is Galeni regulam debet seruare, quam ille tradit 4. tuend. Val. c. 8. Ea vero est, vt simplicia medicamenta decoquantur in oleo astringente, cui præterea adiungatur portio vini vel aquæ, ne medicamenta torrefiant. Decoctio autem fiat in duplici vase B. M. appellant, donec vinum vel aqua consumpta fuerit. Exemplum esto:

℞ *Ol. oliu. astringentis, vel omphacini lib. ij.*
Cort. granat.
Balaust.
Rhu obsoniorum
Hypocistis ana ℥ j.
Vini austeri astringentis lib. ß. Contundantur omnia crasso modo, & in vase vitreo bene obturato fiat decoctio, vt supra.

Deinde sunt epithemata, quæ ex aquis stillaticiis aut succis fieri solent.

℞ *Aquarum Rosarum* ℥ iiij.
Plantag.
Nenuph. ana ʒ ij.
Troch.de camphora
Carabe ana ʒ j. ß.
Misce pro epithemate.

Quod non solum extra, sed etiam intra locos muliebres potest adhiberi. Pariter sunt cataplasmata, emplastra, quæ ex iisdem medicamentis componuntur, atque ex iis, quæ hactenus dicta sunt, facile possunt intelligi.

Sed in officinis sunt duo vnguenta, alterum comitissæ, alterum decoct. Castaneatum, q̃ insigni astringente facultate prædita sunt, quorum frequẽs est vsus apud medicos ad cohibendos superfluos menses: imo vero ad prohibendum imminentem abortum. Medici autem sicut diximus, vtplurimum dorso, nonnulli etiam pectini mulierum hæc medicamenta solent apponere, quamuis forte huiusmodi vnguenta & medicamenta hac in re nón tantam operam præstent, quantam multi opinantur: cum verisimile sit eorum vim nõ parum remitti & labefactari antequam ad vterum possint peruenire. Vnde mea quidem sententia longe magis medicamentis intra locos mulieris impositis, quam externis fidendum est. Quæ hactenus de curatione immoderati fluxus menstrui à nobis tradita sunt, vnius potissimum symptomatis videntur rationem habuisse, sed istud non est satis, nisi causæ symptomatis simul afferantur. Hæ autem cum sint plures, certum est cuiq; propriam curãdi rationem conuenire. Sed cum non liceat omnia persequi, nos de iis tantum vna vel altera, exempli gratia, sermonem habebimus, quæ cæteris sunt maioris momẽti & frequentiores. Itaque si menses immoderati ex nimia copia sanguinis: ille ante omnia minuendus est, ac potissimum sectione venæ, & ea quidem copiosa, cum hinc nullum periculum virium videatur imminere: sic tenui victus ratione, atq; iis alimentis, quæ parum nutriunt, exempli gratia, pisciculis, herbis, cucurbito, & similibus: sic exercitationibus, frictionibus, & aliis modis licebit sanguinis copiam minuere. Si vero sanguinis non copia sed nimia caliditate, tenuitate, acredine fuerit vitiosus, quod contingit frequentissime, tunc præcipua sese offert remittendi & corrigendi huiusmodi prauas qualitates indicatio. Et quoniam sanguis aut maiori ex parte aut semper talis fit propter calidiorem iecoris intemperiem: idcirco refrigerationi huius visceris imprimis attendendũ est. Et in hoc casu inter cętera omnia præsidia aquæ thermarum frigidiores habent insignem prærogatiuam, quales sunt aquę B. virginis, Villenses, & quæ omnium sunt efficacissimæ, Chalderianæ. Sed antequam ad hæc alterantia veniamus, non solum vtile, sed forte etiam necessarium fuerit, aliquam leuiorem purgationem adhibere, propter vitiosos humores, quos verisimile est sanguini permisceri, atque esse tanquam vehiculum, vnde ille facilius ad vterum deducatur. Itaque redundante flaua bile, excipiatis in bolo cassiam cum tamarindis, in potione Syr. Ros. solut. Myrobal. & potissimum citrin. Rhabarbaro ex sero lactis, & similibus. Et sint exempla:

℞ *Flor. Cass. recens extractæ* ℥ j.
Pulpæ tamarind. ℥ ß.
Spec. diarrhod. ʒ ß. *Misc. fiat potio.*

℞ *Myrobal. citrin.* ʒ ij.
Rhab. elect. ʒ j. *fiat infusio s. a. in sero lactis vel decoctione fru-*
ctuum

ctuum q. s. & facta colatura adde
Syrup. ros. solut. ℥ j. ß.
Misce & fiat potio.

Si redundet salsa pituita vel melancholia, exhibeatis agaricum, myrobal. chebulas, elect. lenit. & si opus fuerit, confect. hamech. Neq; vero vnquam prætermittendum est, quin præcipuæ causæ & fonti prospiciamus, exempli gratia, cerebro, iecori, ventriculo (in his consistit vera curatio) vnde hi humores solent originem habere. Victus ratio, vno verbo, sunt alimenta boni succi, facilis concoctionis, & quæ speciatim possint quoquo modo sanguinem crassiorem reddere, atq; illius fluxibilitatem impedire, qualia forent edulia ex farre, panico, oriza, lentibus, citonea, granata, mespila, & omnia mala astringentia. Herbæ, lactuca, plantago, portulaca, consolida, poligonum, carnes auicularum, quadrupedum, ac præcipue syluestrium, ex quibus, cerebra, pedes, & viscera omnia, quod cæteris partibus videntur viscidiora, principem locum habent. Potus sit vel vinum oligophorum, astringens, vel aqua chalibeata, vel aqua in qua plantaginis folia, radices & semina decocta fuerint, vel quid simile. Atque hactenus de superfluo fluxu muliebri.

Capvt IV.

De Vteri Profluuio, seu Menstruis Albis.

Alias de menstruis tractantes diximus profluuium muliebre, & immoderata menstrua inter se differre, quod manifestissime colligitur ex Galeno, qui 6. loc. affect. ad finem primum tractat de immoderatis menstruis: deinde tractationem persequitur tanquam de re diuersa, de profluuio vteri, quod, ille inquit, muliebre profluuium appellatur. Sic Aetius inter cæteros duo separatim facit capita lib. 16. alterum cap. 64. de nimia mensium purgatione: alterum 65. de fluxu muliebri ex Archigene. Sic Paulus duo separatim facit cap. de huiusmodi affectibus duobus. Differentia autem est huiusmodi, quod in menstruis immoderatis sanguis propemodum sincerus effluit: in fluxu autem muliebri plane varia prodeunt excrementa, per quæ vniuersum corpus solet purgari, de quibus postea statim sermonem habebimus. Itaque profluuium vteri, vt ex Galeno colligitur in lib. 3. de sym. caus. c. 4. & 6. loc. affect. ad finem c. 5. non aliud, inquam, est, quam destillatio vteri diuturna, per quam vniuersum corpus expurgatur, quod quidē symptoma exiens immutatum inter deprauatas vteri fluxiones reponitur à Galeno 3. de symptom. caus. cap. 4. *Essentia.*

Differentiæ huius sympt. plurimę sunt, sed communiores & potiores sumuntur, à qualitate excrementorum, quæ effluunt, quæ, vt dixi, plane varia sunt. Namq; huiusmodi excrementa, modo rubra, modo flaua, nunc pallida, nunc nigra, quandoq; alba, quandoq; viridia, interdum serosa & aquosa, ac forte aliis colorib. & qualitatibus prædita apparent: quæ quidem, inquit Galenus, talia sunt specie, quale est, id, quod in animante redundat. Etenim, exempli gratia, si quod effluit quoquo modo rubrum fuerit, sanguinem: si flauum aut subpallidum, flauam bilem: si album, pituitam: si aquosum, serosa excrementa certum est redundare in corpore. Sed præter hæc omnia dubium videtur, an mulieres laborent gonorrhæa, id est, seminis profusione, sicuti viri facere solent. Nonnulli forte consentientes Peripateticis, qui videntur mulieribus nullum semen tribuere, inquiunt, hoc vitium proprie virorum esse, minime mulierum. Quibus ipse quoq; Galen. quoquo modo videtur fauere, *Differentiæ.*

qui vbicunq; tractat de huiusmodi symptomate, tanquam de proprio virorũ symptomate videtur de illo mẽtionem facere. Altera autẽ ex parte, cum mulieres quoque sicuti viri habeant suos testes & vasa seminaria, eaq; frigidiora & imbecilliora, cum pariter non careant semine, atq; illo quidem crudiore & tenuiore: cum demũ in mulieribus eædem causæ possint conuenire, quæ in generãda ganorrhæa in viris concurrunt: mihi plane videtur consentaneum rationi & rei naturæ, mulieres non minus quam viros hoc symptomate laborare posse. Sed illud notandum est, quod mulieres totam huiusmodi fluxionem, quandocunq; & qualiscunq; ea fiat, alba mẽstrua solent appellare, quod omnino alba quædam excrementa perpetuo cæteris commisceantur. Nonnulli autem quærunt hoc loco, sicut nõ solum mas, sed etiam mulier laborat ganorrhæa, an pariter non solum mulier, sed etiam vir, menstruarũ albarum fluxione possit laborare, quæ fluxio in maribus proportione muliebri fluxioni respondeat? Etsi vero multi id negant, & potissimũ adducti argumento, quod mulieres sint viris frigidiores, ac propterea pluribus quoq; quam viri abundent excrementis: veruntamen nõ mihi videtur alienũ à ratione & rei natura mares quoq; eiusmodi fluxione laborare. Ac sanẽ ego sentio medicos frequenter hallucinari, qui opinantur, ægrotas profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorũ fluxione laborent: siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluuium multos annos perdurare, ex quo profluente semine necessarium foret illos ad extremam maciem & consumptionẽ corporis deduci, sicut iis solet contingere, qui immoderato coitu vtuntur, quod tamen non videmus illis contingere.

Causa. Conuenit inter omnes legitimam & propriam causam profluuii vterini nõ aliã esse, quam nimiam copiam excremẽtorum. Sed vbi & quomodo huiusmodi excrementa generentur, non conuenit inter omnes, causa, inquit Trincauell. q̃ corruptũ humorem assidue gignit, alias in principibus partibus consistit. Sic Mercurialis & cæteri fere omnes hanc rem tractantes & consentientes Trincauellio, causam profluuii muliebris, vel in totũ corpus, vel in partes principes, vel in vterum referunt. *Locus affectus an Vterus.* Vnus Alt. contendit vterum nequaquã affectum esse, qui inquit, huiusmodi affectionem nullius determinatæ corporis partis statui posse, pro se afferens Gal. auctoritatẽ 6. loc. ad fin. Quam quidem Althomari opinionẽ Mercur. inter cæteros conatur euertere, docens in profluuio muliebri interdum vniuersum corpus, interdum vterum laborare. Et quoniam, vt dixi, hæc res est difficilis, sed maxime pertinet ad curationem, mihi liceat hanc difficultatem, imprimis vero Gal. sententiam paulo altius examinare, cum vterq; tam Mercurialis, quam Althomarus profiteatur cum Gal. doctrina suam opinionẽ tueri. Itaq; Merc. dupliciter aduersus Althomarũ agit: primum quidem verba Gal. quæ sonant in profluuio muliebri vterum nõ laborare, ita interpretatur, quasi non aliud significaret, nisi quod sæpe vterus sit affectus, sed non semper. Deinde Mercur. hanc auctoritate Auic. confirmat opinionẽ, qui scribit hoc malũ fieri non solũ ob superfluitatẽ humorum, verum etiam propter imbecillitatẽ venarũ vteri menstrualium. Sed ad Gal accedamus, qui duobus potissimum locis de hac re sermonem habet. Altero lib. 6. de loc. affect. ca. 5. Altero 3. de sympt. caus. c. 4. Priori igitur loco Gal. cum sermonem habuisset de symptomatib. quæ retentas mẽstruas purgationes solent subseq, deinde ad muliebre profluuiũ transit, de quo affectu hęc habet: Verum accidit interdum fœminis vtero nihil laborãte muliebre vocatũ profluuiũ, cum vniuersum corpus per ipsum expurgatur, quemadmodũ interdũ per renes quoq; euacuatur. Cõtingit potissimũ iis fœminis, q̃ tenuiori & pituitosiori habitu

bitu præditæ ſunt. Has vtique intacto vtero per remedia, quæ toti corpori adhibẽtur ſanauimus. Hac verborum ſerie, ni ego fallor, tantum abeſt, vt Galenus doceat, in profluuio muliebri ſæpe vterum laborare, quod contendit Mercur. vt ille quidẽ mihi videatur plane contrarium docere, nempe in huiusmodi ſymptomate hanc partem minime affectam eſſe. Nam præterquam quod illius verbis id ſignificatur apertiſſime, huius quoque ſuæ ſententiæ rationes adiungit. Primam, quod affectio ſit vniuerſi corporis, quæ per vterum expurgatur, ſicut illud per renes quoque quãdoque ſolet euacuari. Secundam, quod hoc genus mali mulieribus pituitoſis, laxa & tenera carne præditis, ſoleat imprimis contingere. Tertiam, quę fundata eſt magno Hipp. argumento: Oſtendit autem ſanatio, quod nimirum, ille intacto & neglecto vtero huiusmodi mulieres ſanauerit per ea remedia, quæ toti corpori adhibentur. Quod ſi vterus quoque laboret, vt hæ rationes ſint nullius momenti, imo plane inutiles & falſæ, neceſſarium eſt.

Alter locus Galeni 3. de ſympt. cauſ. cap. 4. Cum Galenus tractaſſet de cauſis ſymptomatũ, quæ ad omnes corporis vacuationes generaliter pertinẽt: mox tranſit ad cauſas ſymptomatum, quæ ad menſium ſuppreſſionem, nec non ad deprauatam omnium quæ ex vtero manant, expulſionem attinent. Itaq; primum expoſitis cauſis ſuppreſſionis menſium, de quibus iam ſatis dictum, tandem, veniens ad deprauatas fluxiones per vterum hæc habet: Cæterum deprauatæ fluxiones per vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo. Vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris. Eſt autem id quod vacuatur perpetuo tale, quale eſt id, quod in animante redũdat. Ac poſtremo hæc addit: Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio, propter malum aliquod in ipſo factum. Quæ hoc loco ſcribuntur à Galeno plane mihi videntur iis conſentire, quæ priore loco L. A. expoſita ſunt, nempe vterum in muliebri profluuio nequaquam laborare. Cum enim ille doceat deprauatã fluxionem vteri, quæ fluxus muliebris dicitur, fieri toto corpore per eam partem expurgato, ac ſimul ſingulorum excrementorum in corpore redundantium naturam & differẽtiam exponat, ſatis cuique poteſt conſtare, huiusmodi affectum minime ad vterum, ſed vniuerſum corpus pertinere. Poſtrema autem verba manifeſtiſſime mihi videntur iſtud confirmare, quaſi Galenus id velit, ſe hactenus de deprauatis fluxionibus per vterum dixiſſe, in quibus vterus nihil laborat, ſed præter huiuſmodi ſymptomata nonnunquam deprauatam ex vtero vacuationẽ fieri, in qua aliquod malum in ipſo vtero excitatum eſt. Ac ſane ſi quis diligenter hunc locum conſideret, & rationes à Galeno expoſitas expendat, is facile, vt puto, fatebitur, de illius ſententia in profluuio muliebri vterum nequaquam laborare. Itaque ego quidem cenſeo, Mercurialem hac in parte Galeni mentem non fuiſſe aſſecutum, ac temere Althomari opinionem redarguiſſe.

Quantum pertinet ad Auic. locum, quem pro ſe affert Mercur. etſi illius auctoritas parum, aut nihil me mouet, vbicunque ille vult diſcedere à Galeno: Veruntamen nec hi locus Auicen. fauet Mercur. Nam Auic. ſcribit, mulieribus accidere fluxiones ex matrice, & propter multitudinem ſuperfluitatum, & propter debilitatem digeſtionis in venis, non vteri, vt refert Merc. ſed in venis menſtruorum. Quæ quidem verba, ſi quis velit interpretari de coctione, quæ fit in venis, ex quibus deinde pręparatur materia menſtruorum, forte hæc ſententia à Galeni mente non erit aliena. Sed ad cauſas redeamus. Cum ſtatutum ſit, in profluuio muliebri purgari varia excrementa, qualia redundant in corpore, nulli dubium eſſe debet, quin omnia,

quæcun-

quæcunq; huiusmodi excrementa possunt gignere,& in corpore coaceruare,causæ huius symptomatis statuendæ sint. Etsi vero tradēdis propriis causis huius symptomatis,plærique omnes admodum confuse agunt: tamen Galenus satis aperte & accurate mihi videtur illas explicare, qui in lib. de diff. sympt. c.6. scribit fluxum muliebrem fieri,vel propter imbecillitatem facultatis retentricis, vel quia facultas expultrix immoderate mouet, vel propter vitium & læsionem vtriusq; facultatis, vel demum quia totus sanguis serosus ac tenuis redditus est. Ergo quotiescunq; in corpore gignuntur, & coaceruantur excrementa, quod fieri potest, vel vitio partium naturalium principalium,ac maxime earum,quæ seruiunt coctioni.e.g. ventriculi, iecoris, vel vitio vniuersi corporis, quod improbe nutriatur, vel propter externos errores in omnibus sex rebus non naturalibus, ac potissimum ventriculi ratione, tunc si facultas retentrix fuerit imbecilla, vel expultrix immoderate moueat,vel vtraque facultas laboret,vel totus eo sanguis tenuior ac serosior reddatur, tunc contingit fluxum muliebrem fieri.Et quoniam Galenus sæpenumero demonstrauerat, quando facultates lædantur,& in suis operationibus deficiant,hac parte prætermissa de facultatibus, statim transit & declarat,quomodo sanguis tenuis & serosus reddatur,qui inquit, huius quoque symptomatis multiformem esse generationem, & generari propter multas causas.

Inter cæteras causas profluuii muliebris Galenus posuerat sanguinem tenuiorem & serosum,cuius quidem serosi sanguinis generatio apud eundē est multiplex, siquidem error contingit,vel in facultate sanguifica, quę deficit à suo munere,quod in hydrope apparet manifeste,vel error contingit in facultate separatrice,quę id nō potest separare, quod in sanguine tenue & serosum est, vel in facultate expultrice, quæ partem sanguinis serosam non potest purgare,vel demum error cōtingit in facultate retentrice, quæ immoderate fungitur suo munere, necnon cute densata & renibus constipatis:ex quo summa cum ratione fit, vt sanguis tenuis & serosus propter varias causas retentus videatur in corpore redundare. Hunc locum Galeni ego volui paulo longius tractare,quod nemo hactenus videatur illum intellexisse & explicare. Mercur.inter cæteros inquit, hunc locum valde esse difficilem,atque in eo explicando multum laborat, sed mea sententia infeliciter, qui minime Galeni mētem assecutus, totam illius doctrinam ac totum eiusmodi locum peruertit. Cum enim Galenus perspicue & distincte exponat,primum causas fluxus muliebris,deinde causas tenuitatis & serositatis sanguinis,sicuti iam satis explicauimus, Mercurialis vtrasq; causas confundit,ac si omnes ad fluxum muliebrem pertineant, adeo, vt ille tandem quærat,quomodo fieri possit,vt propter læsionem facultatis retētricis, quæ magis retineat quam conueniat,quomodo,inquam,fluxus muliebris fieri possit,cum sit magis consentaneum rationi, valida existente facultate retentrice fluxionem magis cohiberi,quam prouocari, quod quidem problema nihil ad rem pertinet:siquidem Galenus non inquit,robur facultatis retētricis esse in causa,vt fiat fluxus muliebris,quod ab omni ratione & à se ipso & à natura esset alienum, qui inter cæteras causas huius symptomatis posuerat primo loco imbecillitatē facultatis retentricis,quippe robur & imbecillitas contraria sunt,repugnant inter se, nec simul possunt consistere: Sed Galenus docet propter errorem facultatis retentricis, quæ immoderate fungitur suo munere,ac præter modum retinet, quæ non sunt retinēda,propter hanc causam sanguinem reddi tenuiorem & serosiorem, quod quidem conuenit rationi,nec vllam in se continet difficultatem.

Signa

Signa quæ fluxum muliebrem demonſtrant,vel hoc vno argumento fiunt euidentiſſima,quod loci muliebres perpetuo ſint humidiores & madidi,de quibus loquitur ſpeciatim Hipp.2.de morbis mulierum pag.353.ad finem in Frobeniano.Sed prætereaapud Auic.Paul.Aet.ſunt alia ſigna animaduertenda, e. g. faſtidium ciborum,difficilis ſpiratio,improbus color vniuerſi corporis,& alia id genus,quæ facile ad redundantiam excrementorum, ac ad malum corporis habitum poſſunt referri. Sed cum varia omnia fluant excrementa rubra,pallida,alba,&c.quę perpetuo apud Galenum talia ſunt ſpecie,quale id eſt,quod in animali redundat,ante omnia oportet nos intelligere, qualianam excrementa profluant & redundent in corpore, in qua cognitione & diſtinctione fere tota ſumma huius erroris videtur conſiſtere.Etſi enim ex colore, habitu corporis, excrementis, & præcedente victus ratione non eſt admodum difficile de redundante excremento iudicium facere,tamen huius adhuc quoddam ſignum ac facile experimētum traditur ab Hipp. 2.de morbis mulierum,quod ſine labore poteſt nos deducere in cognitionē huiuſmodi humorum.Illud vero eſt,vt lintea infecta arefacta,ex ſimplici aqua lauētur& ſiccentur in vmbra, & poſtea inſpiciantur diligenter, ſiquidem ea ratione lota & ſiccata manifeſtiſſime colorem redundantis excrementi ſolent referre, quod quotidiana experientia demonſtrat eſſe veriſſimum. Verum hoc nō eſt ſatis: etenim facti vbi certi fuerimus, hunc vel illum humorem,hoc vel illud excremētum redundare, id præterea neceſſario requirendū eſt, quomodo huiuſmodi humores in corpore generētur, vt ne in eum errorem incidatis,in quem Galenus inquit medicos frequenter incurrere, & in quem quoq; fatetur ſe incidiſſe lib.de præcogn.ad poſthum.6. Dum medici euacuant id excrementum quod redundat in corpore,ne autem aliud ſimile illic generetur non prohibent, ſed nec difficile eſt illud intelligere. Si enim humores fuerint bilioſi & calidiores, quales referunt colores flaui,pallidi,virides, liuidi, tunc maiori ex parte illi vitio iecoris generantur,quod membrum calida & ſicca intemperie laboret.Si fuerint humores pituitoſi,quales referunt colores albicantes, tunc eorum generatio pendet, vel ex multis humoribus ac deprauata victus ratione, vel ex ventriculo, qui aliqua intemperie ac potiſſimum frigida & humida laboret. Si fuerint humores ſeroſi, hoc vix ſine iecoris vitio poſſit fieri, quod aliquo modo ſit refrigeratum,adeo vt probum ſanguinem nequeat generare. Hoc idem de cæteris excrementis, ſi quæ ſunt, ſtatuendum eſt. Poſtremo autem ea reſtant ſigna, quæ fluxionē muliebrem à Gonorrhæa & fluxu ſeminis poſſunt diſtinguere, quæ quidem ſigna potius quibuſdam ſignis coniecturalibus quam certis ſignis haberi poſſunt. Namq; ſemen profluens quoquo modo craſſius eſt, profluit minore quantitate, & minus fætidū fere ſemper coloris albicantis.Contra vero cætera excrementa ſunt tenuiora, copioſiora, fœtidiora, neque eundem ſemper referunt colorem.Sic mulieres lōge magis in gonorrhæa, quam fluxu muliebri tabeſcunt, & conſumuntur, ex coitu melius ſe habent, quibus porro licet addere præcedentem victus rationem pleniorem, delicatiorem, ac maxime alimentorum, quæ poſſunt ſemen gignere & augere, abſtinentiā veneris, & alia id genus.Sed iam aggrediamur curationem, hic duę præcipue ſe offerunt nobis indicationes. Prima eſt, quæ pertinet ad purgationem vniuerſi corporis. Secunda, quæ pertinet ad tollēdos morbos earum partium, propter quos morbos varia illa excrementa generantur. Vtrum autem liceat ſatisfacere iis indicationibus, ſciendum eſt, generaliter huiuſmodi ſymptoma, qualecunque illud fuerit, & à qualicunque cauſa proueniat, ad medicandum periculoſum

&c per-

Signa pathognomon.

Signa diff.

Indicationes curatiua.

Prognoſt

& perniciofum effe,nec nifi difficile curari,ac mulieres fępenumero ad malum habitum,ad hydropem, & tabem, & alia grauiffima mala deducere. Sed inter cætera mulieres muliebri fluxu laborantes fterilitate tanquam proprio & infeparabili fymptomate folent laborare. Verum nulli dubium effe debet,quin pro varia caufa, pro profluente varia materia, pro varia temperie, ætate, & aliis differentiis, nonnullæ mulieres facilius,nonnullę difficilius,aliæ nulla ratione poffint fanari. Sed fupponamus effe fpem aliquam curationis, & illam aggrediamur, & incipiamus à purgatione redundantis humoris. Et quoniam huiufmodi humores redundantes, ficut dictum, poffunt effe multiplices, ad veftram vtilitatem fingulos breuiffime perpendamus,incipientes à biliofo humore. Hoc autem loco antequam curationem incipio,id cupio vos memoria tenere: Nullum forte fymptoma,nullum forte morbum deterius ac perniciofius curari, quam fluxum muliebrem, fiquidem nemo fere eft, non folum ex mulieribus & vulgo, fed etiam ex vulgaribus medicis, qui non principio & omni tempore vtatur fuis medicamentis aftringentibus, rofis, offibus mefpilorum in puluere, coralliis, maftiche, Acacia, hypociftide, & fimilibus,quæ quidem temere adminiftrata,& ante communem corporis purgationem, impedita excrementorum fluxione,poffunt effe in caufa, vt talia excrementa alias præftantiores partes petant, & grauiffima pericula fecum afferant. Quod inter cæteros præclare notat Aetius l.16.c.66. quare vos perpetuo difcatis ab eiufmodi perniciofo errore cauere. Pro purgatione biliofi humoris cum morbus det inducias, primo leuiori aliquo medicamento licet aluum lenire,& inter cætera omnia, caffia in hoc cafu videtur proprie locum obtinere, etfi non ignoro, plurimos medicos ab vfu caffiæ in mulieribus abftinere. Lenita aluo communiter practicantes prope omnes nihil cogitant de fecanda vena,à quo remedio redundantibus biliofis humoribus docent perpetuo abftinendum effe, de qua re alias. Vos contra, fi præfentes fcopi conueniant,nullo modo hoc remedium prætermittatis, fecando venam dextri cubiti. Ex quo præfidio duas maxime vtilitates licet vobis confequi, alterā reuulfionem à partibus fubiectis & laborantibus ad partes fuperiores, alterā refrigerationem ipfius iecoris,quod membrum,vt diximus,& paulo poft repetemus, fere femper laborat.Secta vena præparetur materia cum iis,quæ moderate refrigerant, & moderate abftergunt,qualia funt fyr.rof.recens,de cichorea fimplex,de endiu.de foncho.Decocta item fint cichorei,fonchi,plantaginis & fimilium.Deinde accedatis ad purgationem cum tamarindis, myrobal. citrinis, cum Rhabarbaro, quod eft præftantiffimum. (Tamarindi hoc loco conueniunt,quia parum conftringunt, in initio vero non admittantur.)Illud poftremo memoria tenendum eft,vt caueamus à valentioribus & fcammoneatis medicamentis. Demum vero facta femel,aut fi opus fit,repetita purgatione ad partem præcipue laborantem,tanquam ad caufam& fontem, vnde eiufmodi humor originem habet, deueniendum eft. Hæc autem pars non alia quam iecur ftatui poteft aut debet. Itaq; hoc tempore licet vti iis medicamentis,quæ calidam iecoris intemperiem poffunt auferre, intra faccharo rof. violaceo,ex floribus cichorei,confect.diarrhod.triumfandal.fero lactis,aquis thermalibus frigidioribus: extra inunctionibus, epithematibus, balneo aquæ dulcis,& cæteris id genus præfidiis,de quibus in publicis lectionibus fatis diximus.

Curationis præfidia.

Diximus de purgandis humoribus biliofis. Si redundent humores pituitofi, lenienda eft aluus cum melle rof.fol.vel hiera fimpl.vel hiera fimul cum caffia,præparetur materia cum fyrup.de betonica, de hyffopo,cum melle rofa.cum betonica,

Meliffa,

Meliffa, hyffopo, & fimilium. Poftremo ad purgationem accedendum eft, cum agarico, turbith, Mirobal. cheb. hiera pachii, diacathol. & diaphæn. Quod fi pituita fuerit falfa, tunc confectio Hamech vel pilulæ cochiæ forent præftantiffimæ. Hic pariter omnes prætermittunt fectionem venæ, propter copiam humoris crudioris & frigidioris. At vero nifi maxima vrgeat cruditas, adeo vt vel in præfentia, vel in pofterum aliquod periculum viribus videatur imminere, nec mea fententia huiufmodi præfidium effet prætermittendum. Et quomodo vbicunque lædunt pituitofi humores in corpore, ventriculus femper fere laborat, & quidem maiori ex parte intemperie frigida & humida. Idcirco poft purgationem ille calefaciendus, ficcandus, roborandus eft: extra cum ol. nardino, de abfynthio, cum fomentis ex decoct. menthæ, calamenthi fimilibufque: intra, cum Aromat. rofato, diacymino, diacalamentho, cum magnis antidotis Theriaca & Mithridat. Verum fciatis, aquas thermarum calidiores inter omnia præfidia principem locum obtinere. Ac fane id ego vobis vere poffum teftari, me plurimas mulieres vidiffe hac differentia fluxus muliebris laborantes, quę potione potiffimum aquarum Aponenfium prorfus funt liberatæ. Si totum corpus fcateat humoribus melancholicis, qui fint exufti & acriores, quod potiffimum vitio iecoris folet contingere, eadem fere inftituenda eft curatio, quæ de redundantia biliofi humoris tradita eft. Leniatur aluus cum caffia, cum elect. lenit. & modica portiuncula hieræ fimpl. incidatur vena dextri cubiti aut finiftri: fi lien male fuerit affectus, præparetur materia cum fyrup. de fumo terræ fimpl. de borrag. cum decoct. cichorei, borrag. buglof. ac demum purgetur cum myrobal. nigris, fena, epithymo, fed præ cæteris omnibus cum cort. hellebori nigri, aut cum medicamentis compofitis, el. diacath. conf. hamech, &c. Demum vero fi in fluxu muliebri prodeant excrementa aquea & ferofa, habetis curationem traditam à Galeno in muliere nobiliffima Romana in libro de præcognit. Et quoniam huiufmodi hiftoria & fanatio continet nonnullas arduas difficultates, & digna eft maxima notatione: mihi libet paulo accuratius eam perpendere & examinare. Confulto prætereo totam narrationem hiftoriæ, etfi illa eft pulcherrima, & lectione digniffima, cum ea facile poffit legi ab vnoquoque apud Galenum: fed ftatim venio ad partem, quæ curationem fpectat. Laborante ergo vxore Boethi muliebri profluuio, illius vir præcipuus quofque Romanos medicos, atque inter cæteros Galenum pro illius confultatione & curatione conuocauit. Inter quos conuenit, ea remedia fore adminiftranda, quæ ab Hippocrat. & aliis poft Hippocratem optimis quibufque medicis tradita fuiffent, quæ in fumma eo tendebant, vt non folum vterus, fed etiam vniuerfum corpus exficcaretur. At vero cum hac inftituta ratione curandi, morbus deterior indies videretur reddi, iure medici hæfitabant, & maxime cupiebant ad alium curandi modum tranfire, fed tamen nihil, melius, vel ratione, vel experientia inuentum illis occurrebat, quam id, in quo optimi quique medici paulo ante confenferant: qui forte memoria tenebant oraculum Hippocr. 2. Apho. 52. Interea huic matronæ tumor in vtero factus eft, qualis vtero gerentibus folet apparere, adeo, vt nonnullæ mulierculæ exiftimauerint eam prægnantem effe: fed improuifum quoddam accidens huiufmodi fufpicionem plane deleuit. Cum enim mulier aliquando lauaretur, id contingit, vt in primo balneorum cubiculo vehementiffimis doloribus correpta, quales parientibus folent aduenire, aqueum humorem adeo copiofum excreuerit, vt animo deficeret: ex quo protinus venter detumuit. Itaque fingulis medicis hæfitantibus, & dubiis

quid facto opus foret, qui nec ſperabant priore inſtituta curatione mulierem poſſe ſanari, nec ad aliud curationis genus audebant tranſire, factum eſt, vt Galenus noctu de hac re cogitans, illi in mentem venit, ſe in hac muliere inſignem circa hypochondria mollitiem deprehendiſſe, adeo vt illius carnes lacti, quod coagulatur, nondum tamen in caſeum obduruit, ſimilis fuit. Ex quo in eam ſententiam venit, quod mulier frigida inſigniter & humidę eſſet temperaturæ, non ſolum ſiccandæ nimiæ humiditati, ſed etiam calefaciendæ nimiæ frigiditati inſiſtendum eſſe. Itaque ad particulares deueniens indicationes, ita ſecum ipſe ſtatuit: Primum in victus ratione potùm admodum paucum & reſtrictum conuenire. Deinde redundantem humorem noxium purgandum eſſe per cutem, adhibita frictione totius corporis, ex melle multum quidem concocto, tamen tantum refrigerato, vt aquæ fontanę æſtiuo tempore foret ſimile, nec non per vrinam & aluum, cum iis medicamentis, quæ poſſunt & lotium prouocare, & per aluum attrahere. Cum vero Galenus ita ſecum ſtatuiſſet, quod forte illi cum cæteris medicis non omni ex parte conueniret, id facile à Boetho impetrauit, vt ſolus decem dies vxoris curam ſuſciperet, qui primum medicamento aqueum humorem per aluum purgante vſus eſt: deinde aquam in qua aſarum & apium ferbuerat, illi bibendam exhibuit. Et cum (duobus primis diebus hæc remedia fuerunt adminiſtrata) vterus minus cæpiſſet fluere, rurſum tertio die medicamento per aluum purgante vſus eſt, quod illi propoſitum fuiſſet, ea, quæ per vterum fluebant, non ſolum per vrinam, ſed etiam per aluum deriuare. Poſt hæc Galenus mulierem quotidie melle vnxit, & corpus fricauit linteo primum molliſſimo, deinde aſperrimo, & accommodatam victus rationem inſtituit. Qua quidem ſimplici & compendiaria curatione factum eſt, vt ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi veſtigium apparuerit, ac mulier tranſacto menſe bene colorata reddita fuerit, & priſtinum naturalem habitum recuperauerit.

Ex huiuſmodi curandi ratione à Galeno licet multa colligere, quæ ſunt maxime notatione digna. Sed nos paucis contenti erimus. Primum notandum eſt, multos medicos hallucinari, qui ſunt in ea opinione, profluuium muliebre generaliter eſſe morbum frigidum, & ab humoribus frigidis ortum habere. Etenim etſi Galenus aſſerit in hac muliere morbum frigidum fuiſſe, tamen non id de omni profluuio ſtatuendum eſt, vt docet Althomarus, & alii quamplurimi, cum in Galeni doctrina certum ſit non ſolum humores frigidos, ſed etiam calidos poſſe in corpore redundare, & profluuium muliebre efficere. Deinde notandus eſt error Trincauel. Iacchini, Mercur. & aliorum, quicunq; oſcitanter Galenum legunt. Etenim omnes inquiunt, Galenum iuſſiſſe, vt mulier in calida maris arena decumberet: cum tamen Galenus fateatur aperte, & cęteros omnes medicos, & ſeipſum nõ ſine errore hoc remedio vſos fuiſſe. Demum notandus eſt error omnibus communis vno excepto Althomaro, qui de vtero ſunt admodum ſolliciti, ac plurima afferunt remedia ad illum pertinentia, quaſi vterus quoque laboret, & remediorum indigeret, cum tamen Galenus aperte doceat, in profluuio muliebri vterum nihil laborare, & omnes mulieres intacto vtero ab illo ſanatas eſſe, vt ſupra dictum, ac certiſſimũ ſit in hac ipſa matrona vteri profluuio laborante, Galen. nihil de vtero cogitaſſe, ac nullius vterini præſidii mentionem feciſſe. Sed ad curationem Galeni reuertamur, in qua id potiſſimum reuocatur in dubium, quomodo ille in profluuio muliebri ad deriuandam materiam ex vtero vſus fuerit medicamentis, quæ

prouo-

prouocandi lotii vim habent, cum hæc eadem medicamenta videantur, non minus lotium, quam ipsos menses prouocare, quodà bona methodo medendi alienum esse videtur. Qua enim ratione licet simul excrementa ab vtero deriuare, & ad vterum deducere? Vnde Aetius inter cæteros lib. 16. c. 68. nullo modo probat medicamenta prouocantia lotium, quamobrem Auerr. 7. colliget cap. 4. ita inquit: Medicinæ purgantes sunt medicinæ prouocantes vrinam, & quod prouocat vrinam, est de genere prouocantium menstrua: eius sententiam probat Franciscus Valesius lib. 5. epidem. commento 17. in Larissa, & alii quamplurimi. De hac ardua difficultate multi multa loquuntur; sed pretermissis aliorum responsionibus, ego meam sententiam breuiter proferam. Ac primum nulli dubium esse debet, quin hæc deriuatio ad aluum & vesicam ab vtero rationi & doctrinæ Galeni consentiat, qui scribit 5. metho. 3. quæ per aluum fluunt, vel per sedem, pariter quæ per vterum erumpunt, ea per vrinas vel per aluum transferenda esse & deriuanda. Ad propositam difficultatem quomodo medicamenta prouocantia lotium in profluuio muliebri possint conuenire, cum eadem valeant menstrua prouocare? Respondet Galenus: quædam reperiri medicamenta, quæ ita prouocant lotium, vt nullo modo possint menstrua prouocare. Quo loco sciendum est ex Galeno de S. medicamentis c. 22. esse tria genera medicamentorum: ad prouocandum lac, ad prouocandum menses, ad prouocandum lotium accommodata, quæ omnia in eo conueniunt, vt sint calida, differunt autem partim coloris mensura, partim quod quædam deficcant, quædam non. Nam medicamenta quæ non deficcant, & moderate calorem faciunt, lacti generando vtilia sunt. Quæ vero plus calefaciunt, non tamen valenter deficcant, menstruis prouocandis conueniunt: quę autem simul calefaciunt valenter & deficcant, vrinas prouocant, quæ quidē propterea peculiariter diuretica, id est, vrinam mouentia dicuntur. De quibus medicamentorum generibus ita habendum est: duo priora, lac nimirum gignentia & menses prouocantia, lotium quoque prouocare: tertium vero genus altera ex parte solas vrinas mouere absque eo, vt possint vel lac gignere, vel menses prouocare. Quamobrem cum Galeni doctrina facile est respondere: in fluxu muliebri ea conuenire medicamenta, quæ proprie diuretica dicuntur, & ita mouent lotium, vt menses nequaquam possint mouere. Verum huiusmodi responsio nulla est, propterea, quia Galenus in curanda vxore Boethi fatetur, se vsum fuisse potione, in qua asarum & apium incocta fuerant; quæ ambo medicamenta ab eodem Galeno 5. simpl. nec non 8. simpl. c. de Asaro inter ea medicamenta, quæ non solum lotium, sed etiam menses possunt prouocare, recensentur. Plæriq; omnes respondent, medicamenta prouocantia menses id facere dupliciter; vno modo primum & per se, altero modo secundario & per accidens: ex quo colligunt medicamēta diuretica, qualia sunt asarum & apium, secundario & per accidens menstrua prouocare. Sed mea sententia neque huiusmodi responsio tollit difficultatem: nam primo Galenus lib. 5. simp. numerat asarum cum sabina, calamentho, pulegio, dictamno, cinnamomo, aristologia, & aliis id genus medicamentis, quæ omnia, inquit ille, absolutas retentiones purgationum vteri sanare: quæ quidem medicamenta puto neminem dicturū esse per accidens menstrua prouocare. Deinde vtcunque concedamus, asarum & apium non primū & per se, sed secundario & per accidens menstrua prouocare, id nihil est, quoniā siue vno modo, siue altero id fiat, iam materia ad vterū deducitur, quæ deriuationi repugnat, atq; ex cōmuni methodo nullo modo videtur conuenire.

Quid igitur dicendum est? ego quidem id primum fateor, quod puto à nemine posse negari, iuxta sententiaGaleni nonnulla esse medicamenta, quæ proprie diuretica videntur, tali nimirum & tanta caliditate & ficcitate prædita, vt solum vrinas, nequaquam menstrua possint prouocare. Deinde vero & illud addo, nonnulla quoq; esse medicamenta, quæ possint vtrumq;, & vrinas mouere, & menstrua prouocare. Ac primo id confirmo, asarum & apium inter hæc medicamenta reponenda esse, quæ vtramq; purgationem & per vrinas, & per menses possunt iuuare, quæ pariter duę conditiones in doctrina Galeni nullam mihi videtur continere difficultatem. Sed quomodo in fluxu muliebri medicamenta prouocantia menses conueniunt? ego dicam libere quod sentio, etsi id videatur alicui paradoxon, & à Galeni doctrina alienum. Dico igitur, in fluxu muliebri medicamenta quędam diuretica conuenire, quod ea per lotium sicut alia purgantia per aluum possint ab vtero serosa & aquosa excrementa deriuare. Quod si hæc eadem medicamenta possint menstrua quoq; prouocare, eiusmodi incommodum leuissimum, ac fere nullius momenti censendum esse, ac potissimum, si illud comparetur maximæ vtilitati, quam ægri vel ægrę ex prouocatione lotii percipiunt. Cum enim corpus scateat excrementis frigidis & serosis, si illa medicamentis calidis & siccis corrigantur, & quasi sanguinis formam recipiant, ex quo deinceps materia mensibus subiiciatur, id mihi videtur aut sine aliquo periculo, aut forte etiam non sine vtilitate fieri posse. Nam quatenus ad vterum pertinet, propter quam potissimum causam prouocatio mensium suscepta videtur, si memoria repetamus, quæ supra diximus cum Galeno, in fluxu muliebri vterum nequaquam laborare, vtiq; huiusmodi medicamenta prouocantia menses, multo minus videri possunt noxia, periculosa, & à proba medendi methodo abhorrere, siquidem Galen. 3. meth. c. 6. vbicunq; de huiusmodi reuulsione & deriuatione sermonem habet, docet, à renibus, vesica, vtero, & aliis partib. reuellendum aut deriuandum esse, si illę inflammatione aut aliter laborent. Quod quidem maxime cōuenit rationi, vt ne maior copia excrementorum ad locum laborantem trahatur. Quamobrem vtero neq; inflammatione, neq; vllo modo laborante, iure licuit Galeno, & nobis licebit iis vti medicamentis, qualia sunt asarum & apium, quæ valent non solum vrinas mouere, sed etiam menstrua prouocare.

Concludendo igitur in fluxu muliebri redundantibus humoribus frigidis & aquosis ex Galeni doctrina, atq; ex loco summæ rationis est, vt huiusmodi humores deriuentur primo per aluum, per accommodata purgantia medicamenta, deinde ad vesicam, per medicamenta diuretica: ac postremo ad cutem per fricationes, linimenta, & similia, & si quis iunior id quoq; cupit intelligere, qualianam singula hæc medicamenta esse debeant, Galenus nullius purgantis mentionem facit, sed ea sunt multiplicia, de quib. in tractatione de hydrope diximus diffuse. Inter cætera autem vel elaterium, vel succus radicis iridis mihi maxime probantur. Exempli gratia:

℞ *Spec. pil. aloephang.* ʒ ß.
Elaterii *gr.* *iij.* *Misc. fiant pilulæ.*

Vel:

℞ *Succi ireos recenter extract.* ℥ *ij.*
Mannæ Calabrensis electæ ʒ *j.* *Misce.*

Quatenus autem pertinet ad medicamenta diuretica, iam auditis, Galenum vsum

vsum fuisse asaro & opio, decoctis ex aqua, quę nullo modo mihi videtur pretermitteda, aut permutanda. Si quis autē velit & alia experiri, prætereа sunt semina anisorum, fœniculi, dauci, & alia quam plurima, de quibus Galenus loquitur cum aliis locis, tum maxime de S.med.c.13. Demum vero pręsidia quæ per cutem redundantem humorem possunt euacuare, apud Galenum fuerant frictio totius corporis cū linteo primum molliore, deinde asperiore, nec non inunctio ex solo melle multū quidem cocto, sed instar æstiuæ aquæ fontanę refrigeratæ. Quæ item præsidia facilia & optima sunt, si quis melli velit addere ol.chamomæl.amygd.amar.vel quid simile, aut prætermisso melle solis oleis vti, neq; istud mea sententia foret inutile. Cæterum ego quidem non puto, Galenum in vxore Boethi curanda iis propositis remediis contentum esse, sed aliis quoq; præterea vsum fuisse: atque iis præcipue, quæ generationis serosi excrementi rationem haberent, alioquin ille in eo errore perseuerasset, in quem fatetur se vna cum aliis medicis incidisse, dum illi quidem quod abundat, euacuant: vt autem nihil amplius generetur, nō impediunt. Et quoniam nulli dubium esse debet, vbicunq; humores serosi, aquosi, frigidi generantur, quin iecur principaliter, quod est instrumentum generandi sanguinis, lædatur, & quidem intemperie frigida & humida, rationi consentaneum est, Galenum post purgationem & deriuationem ab vtero huius præcipue membri sollicitum fuisse, atque illa pręsidia administrasse, partim interna, partim externa, quæcunque ad tollendam huiusmodi iecoris intemperiem sunt accommodata, de quibus quidem præsidiis, cum nos diffuse tractauerimus in publicis lectionibus priuatis & propriis locis, non est vt hoc loco iterum inutiliter tractemus, siquidem illa omnia ad hunc locum debent transferri.

Capvt V.

De Conceptu secundum Naturam.

Post tractationem de menstruis absolutam, sequitur tractatio de iis, quæ pertinent ad conceptum & partum hominis, in qua re conseruatio totius humani generis consistit. Iam diximus ad generationem hominis distinctionem vtriusque sexus maris & fœminæ, nec non coniunctionem vtriusq; necessariam rem fuisse, quomodo autem hæc admirabilis naturæ operatio fiat, declaratur à Galeno 1. sem. 4. qui inquit, simul coeuntibus mare & fœmina semen viri ab vtero mulieris atque omnibus illius partibus expeti, attrahi, extendi & dilatari, atque ex eo propter illius continuitatem, lentorem & crassitiem accedente calidorum corporum accessione ante omnia membranam fieri, sicuti illis tenuib. placentulis vel acetabulis contingit, quæ à dulcioribus pistoribus conficiuntur. Etenim sicuti pistores liquidam aliquantulum pultem ex farina & aqua factam supra ferreum quoddam instrumentū latum & calidum inducunt, & illo compresso statim nebulam conficiunt: ita natura ex semine quasi quadam pulte in vtero, quasi instrumento pistorio se comprimēte, ac semen dilatante didicit membranam fabricare, quæ tamen ab ipso vtero sicuti nebula à ferreo instrumento separata est, in qua deinceps mēbrana, Græci χωρίον vocant, multę venæ & arteriæ generantur, quæ varie admodum implicitæ tandem inuicem colliguntur, aliquæ in maiores quosdam caudices & ramos simul coeunt, ex quibus postea & aliæ duæ tunicæ & totus fœtus plane admirabili ratione conficiuntur, sicuti eleganter & diffuse explicatur à Gal. lib. de for. fœtus. de sem. 15. de vsu part.

Ratio ordinis.

Quomodo fiat conceptio.

Causa. Quoniam vero ficuti ex vna parte fatis cuiq; poteſt conſtare, ad humani corporis fabricam vtrumq; & marem & fœminam concurrere, ita ex altera non ſatis conſtat, quonam modo vterq; concurrat, & quidnam vterque præſtet, quod alias ſum vobis pollicitus, mihi libet hancrem accurate, ſed vt quam breuiſſime potero examinare, cum diſputatio ſit cognitione digniſſima, & ad noſtrum inſtitutum de conceptu hominis maxime pertineat. Itaque eſt celebris & diu agitata controuerſia inter Ariſtotelem & Galenum, in qua diſputatione, vt perſpicue & ordinate agamus, omnium primum ſententia vtriuſque partis, quibus vtraque vel conueniat, vel diſſentiat, explicabimus. Deinde argumenta & rationes tam pro Ariſtotele, quam pro Galeno, non quidem omnes, ſed ſolidiores & efficaciores proferemus. Poſtremo pro Galeno, cuius opinionem tanquam veriorem cogimur amplecti & tueri, aduerſarias rationes, & Ariſtotelis, & ſuorum ſequacium pro viribus conabimur confutare.

Sententia Ariſtotelis. Qualis fuerit ſententia Ariſtotelis de cauſis effectricibus, & materia humani fœtus non ſatis conſtat, neq; illius interpp. & ſectatores hac in re omni ex parte cōueniunt. Nonnulli docent, Ariſtotelem ita ſentire: ſemen viri ſanguini menſtruo nudam facultatem & vim efficientem impertiri, ac deinde illud vel extra vterum effluere, vel in ſpiritum aut flatum diſſolui. Alii viros non ſolum vim efficientem, ſed etiam materiam, fœminas ſolam materiam præſtare: alii mulieres pręter menſtrua, neq; ſemine priuari, ſed illud eſſe frigidius, tenuius, & ineptum ad generationem: ac forte alii aliter ſentiunt. Quæ quidem opinionum varietas inde videtur originē habuiſſe, ꝙ Ariſtoteles variis locis de hac re tractans admodum perplexe loquatur, nec ſatis videatur ſuam ſententiam explicare, id quod facile vnuſquiſq; intelliget & fatebitur, qui locos præcipuos voluerit euoluere, in quib. de hac re agitur. Sunt autem 1. de gen. animal. 2. 17. 18. 19. & 20. nec non 2. gen. animal. 3. Cæterum vtcunque cenſuerit Ariſtoteles, de qua re mihi longius laborandum aut agendum non eſt, illud noſtro inſtituto in præſentia ſatis fuerit, quod fere conuenit inter omnes Ariſtotelem in ea ſententia fuiſſe, ſemen viri in generatione fœtus ſolū efficiendi vim, nullam materiam præſtare: fœminas ſola menſtrua tanquam materiam, minime efficiendi vim conferre. De ſententia Galeni non eſt, vt multum laboremus, qui illam explicat apertiſſime, ac pro illa aduerſus Ariſtotelem diſputat diffuſe cum aliis locis, *Galeni.* tum maxime in lib. de ſemine. Itaq; Galenus ſentit ad generationem fœtus vtrunq; & virum & mulierem duplici ratione concurrere. Virum quidem ſemen tanquam efficiens & materiam conferre: Mulierem & menſtrua, & ſemen non ſolum pro materia, ſed etiam pro efficiente exhibere, adeo vt vterq; in eo cōueniat: ſemen viri efficientis cauſæ, menſtrua mulieris materialis cauſę locum tenere: in eo vero diſſentiat, ſemen viri materiam præſtare, menſtrua & ſemen mulieris efficiendi vim conferre. Quod vtrumq; Ariſto. negat, Galenus fatetur. Quoniam vero Ariſtotelis opinio duo continet capita: alterum quod ſemen viri duntaxat qualitatem & vim efficientem, minime quantitatem & materiam conferat: alterum quod mulieres ſolam materiam minime efficiendi facultatem præſtent: clarioris doctrinæ cauſa mihi liceat de vtroq;, ſeparatim illius proprias rationes afferre, quę potiſſimum colligi poſſunt ex locis propoſitis de gen. animal. nec non ex Auer. 7. colliget cap. 10. Et quatenus ad primum caput pertinet, ſemen viri nullam in generatione fœtus materiæ rationem habere, ſic primum cum Ariſt. poteſt probari: Nullum agens reſpectu eius, in quod agit, rationem paſſi poteſt habere: Sed ſemen viri omnium & Ga-

An ſemen viri materiæ rationem præbeat in generatione.

lenā

leni quoq; consensu agentis formam retinet: Ergo semen viri nullo modo potest fieri passiuum, & in seipsum agere. Ergo semen virile nullatenus materia fœtus esse potest. Ergo sicuti nemo dixerit, artificem rei quam efficit, partem & materiam esse: ita neq; dicendum est, semen virile artifex generationis fœtus illius partem & materiam fieri posse. Secundo inquit Aristoteles, facta etiam rationi consentiunt, siquidem reperiuntur nonnulli mares, qui coeuntes nullum in fœminas membrũ inferunt, sed contra potius fœminę in mares. Ex quo necessario colligendum esse non materiam seminis, sed illius tamen vim & potentiam & facultatem illis communicari. Quod si absq; materia seminis masculini, sed sola illius virtute nonnulla animalia fieri possunt, rationi consentaneum naturam, quę nunquam plurib. agit, quod paucioribus agere potest, in quolibet fœtu sola masculini seminis efficacia, minime materiæ ad conceptionem verti. Hoc ipsum confirmare possunt animalia fœminæ, exempli gratia, aues quæ oua generant, quæ quidem tamdiu infœcunda permanent, quamdiu mares illis superuenientes, non quidem materiam seminis immittunt, sed vitæ & fœcunditatis vim infundunt. Postremo hęc sententia confirmatur ex natura seminis: etenim si ex eo tanquam materia constituerentur aliquæ corporis partes, exempli gratia, os, neruus, cartilago, tunc semẽ coagulari foret necesse: siquidem sine coagulatione huiusmodi partes similares nequeunt oriri. At vero natura seminis neq; à calido, neq; à frigido coagulatur, cum illud à frigido humidum fiat, & aqueum à calido longe minus possit coagulari. Itaque iis responsionibus concludunt pro Aristotele, semen viri nullo modo materiam, sed tantum efficiendi vim præstare fœtui. In proposita difficultate antequam ad alia progrediamur, mihi libet aduersariam Galeni sententiam afferre, vt rationes Aristo. & Galeni intelligantur. Itaque Galenus tanquam fundamentum suæ disputationis accepit: semen viri in vterum coniectum in eo retineri, ac nisi retineatur nullo modo conceptum fieri posse. Hoc autem verum esse Galenus dupliciter se comperisse ait 1. de semine, 2. primum in brutis, in quibus partim aliorum sibi inuicem consentientium confirmatione, partim propria ac multiplici experientia deprehendit omnia bruta, quæcunque post coitum semen excernunt, nunquam etiam concipere. Contra vero quæcunque semen conceperint, quandam motionem in vtero sentire, conuulsioni similem fere, qua vterus se ipsum contrahere videtur. Ex quo Galenus inquit, verisimile hoc nomen conceptus à concipiendo fœminis impositum esse. Sic Hip. lib. de genitura inquit: si fœmina partus perita sit & cognouerit, quando genitura non excidit, tunc illa sciet, qua die intra seipsam concepit; Tertio Galenus inquit, se istud comperisse ex lectione omnium librorum medicorum, quicunque de hoc argumento tractant, quos omnes inuenit idem hoc affirmare, quorum nonnulli etiam diligentiores quoque vteri motus meminerunt, quo ille ad semen contraheretur, ipsumq; vndiquaq; comprehendit.

Sed Galenus etiam præter huiusmodi rationes aliter id conatur confirmare. Ac primum testimonio & auctoritate Platonis, qui vterum velut quoddam animal docet appetens procreationis, atque illum propterea semen ad sese attrahere, illudque auide complecti & continere, id quod ipsis quoque viris contingit, non raro euidenter percipere, dum sentiant coeuntes membrum virile tanquam à cucurbita intro ab vtero attrahi, maxime si coitus fiat proxime cessantibus mensibus, quo maxime tempore conceptus fieri solet. Postremo aduersus nonnullos, qui se Aristotelicos appellabant, etsi Aristotelis sententiam ignorarent, Galenus

probat Ariſtotelem idem ſentire 2.gen.animal.cap.3.vbi fatetur Ariſtoteles ſemen virile in vtero detineri.Itaq; fundamentum Galeni certum eſt, poſt coitum ſemen manere in vtero.Quod ſi ita ſe res habet,vt ſemen retineatur,gratia alicuius vſus retineatur,neceſſe eſt.Huiuſmodi autem vſus duplex tantum concipi poteſt animo, vnus,vt illud vim & facultatem mulieribus concipiendi afferat,alter, vt fiat materia & pars conceptionis.Si primus vſus ſatis fuiſſet,ſatis quoq; fuiſſet naturæ ſolam vim & ἐνέργειαν minime ſubſtantiam ſeminis in vterum transferre, ſicuti ipſe quoq; Ariſtoteles notauit, & confirmat experientia in multis imperfectioribus animalibus fieri,ac potiſſimum cum hæc ſeminis profuſio fit,homines non leue detrimentum perpetuo percipiunt.Sed eſto,concedatur ſubſtãtiam ſeminis maiori facultate vim & efficientiam potuiſſe mulieribus communicare,id vero poſtquam ſuum munus perfecit,ac ſanguini menſtruo principium coagulationis præſtitit, quæro quidnam de illo agitur? Nemo dixerit illud fruſtra & inutiliter retineri, quod quidem non ſolum fruſtra,ſed etiam perniciose fieret,cum ſemen nequeat diutius retineri, quin putreſcat,ex quo grauiſſima ſolent excitari mala. Itaq; vt ſubſtantia ſeminis vel exeat,vel inſenſibiliter in vtero diſſoluatur,neceſſarium eſt.Primum fieri nequit,cum Hipp.& Galenus docent 5.aph.51.3.nat. fac. princi. os vteri poſt conceptum,vt melius poſſit ſemen apprehendere,omni ex parte contrahi & coarctari, vt illud teſtimonio Herophili,ne minimum quidem ſpecillum admittat. Quamobrem id reliquum eſt,vt ſemen viri in vtero mulieris in halitus vel inſenſibiliter diſſipetur, quæ fere fuit Ariſtotelis ſententia,vt colligitur 2.de gen.animal.3.ad fin.dicentis:Semen genituræ humidæ & aquoſæ diſſoluitur,atq; in ſpiritum abit. Ex quo factum eſt,vt Galenus ex propoſito diffuſe hanc Ariſtotelis opinionem euerteret, de ſem. c. 4. ꝙ ex parua humoris portione contingat multum aeris generari, vnde vterus ſtatim à prima conceptione plurimum intumeſceret,quod tamen non fit: ſed contra vterus ex tempore omni ex parte materiam conceptus comprehendens detumeſcit, quod eiuſmodi ſpiritus ex ſemine genitus,etiamſi contendatur,eum per pudendum mulieris poſſe exire,non tamen ſine ſtrepitu, aut ſaltem non ſine ſenſu poſſit excerni, ſicut demonſtrant cæteri vteri flatus,qui vel ſupra vel infra excernuntur. Quibus & alias rationes adiungit,quæ facile ex Galeno haberi poſſunt. Itaq; colligendo ſummam,ſi ſemen viri poſt coitum retinetur in vtero, ſi retinetur alicuius vſus gratia,ſi vſus conferendi vim non potuit ſatis eſſe,ſi ſemen poſt conceptum nullo modo poteſt fluere ex vtero,neque in ſpiritum diſſolui, ſumma cum ratione concludendum eſt,ſemen viri non ſolum qualitatem, ſed etiam ſubſtantiam & materiam fœtui communicare. Ac ſane huiuſmodi rationes fundamentis demonſtrationis inniti videntur,quibus & alias addemus pro confirmatione Galeni ſententiæ. Ac primum conſideretur communis ratio conceptus,de qua Ariſtoteles ita ſtatuit: virum formam & principium motus,fœminam corpus & materiam conferre, ſicuti manifeſte ex eo colligitur cũ aliis locis,tũ maxime 1.de gen.anima.20.addens:ſicut in lactis coagulatione corpus eſt lac,ſuccus vero vel coagulum eſt, quod principium concretionis præbet.Cum igitur per Ariſtotelem fœmina menſtruum tanquam materiam ad conceptum conferat,quæro cum Gal.quomodo iſtud fiat? Hoc vero videtur dupliciter fieri poſſe: vno modo ſi tempore coitus ſanguis menſtruus in vteri cauitate contineatur,in quem proiectum ſemen agat ac præſtet principium motus. Altero modo ſi ſanguis menſtruus per vaſa ad vterum pertinentia occurrat ipſi ſemini,quaſi cupiens vim & motus principium ab illo recipere, quod menſtruum

fœtui

fœtui materiam præbeat. Primo modo vtique ab omni ratione videtur alienum esse, partim quod vix probabile est, illud tempore coitus in vteri cauitate perpetuo contineri, cum potiss. doceant Medici & consentiat Aristotel.7. hist. animal.2. 1.de gen.anim.19. mulieribus accommodatum tempus esse ad conceptum statim à profluuio mensium, quando vterus ab huiusmodi excremento prorsus liber & mundus remaneat, partim quod fluentibus mensibus, quo tempore vterus hoc sanguine præcipue refertus est, raro fieri soleat conceptio, ipse Aristoteles 7. hist.anim.2. partim quod tum animal non ex sanguine, sed potius excremento vel malo sanguine generaretur, siquidem Hipp. & Galenus docent 6. apho. 20. sanguis cum à proprio naturali loco excidit, sub sanguinis forma non posse remanere, sed vel suppurari, vel liuescere, vel in grumos conuerti, vel aliter à natura sanguinis degenerare. Et Aristoteles quoq; scriptum reliquit 3.part.animal.4.in nullo membro nostri corporis contineri, excepto corde, quod propterea inquit cauum esse, vt sanguinem contineat, nisi in venis, quas natura sanguinis receptaculum molita est. Itaque omni modo concludendum, menstruum secundo modo mediantibus vasis vteri, fœtui materiam suppeditare. Ex his quæ dicta sunt, cum sanguis menstruis non possit cõtineri in vtero tempore coitus, concludendum, altero modo mediantibus vasis vteri, fœtui materiam suppeditare, in quo casu necesse erit, vt sanguis per orificia vasorum vteri cõcurrat, & cum eo permisceatur, quod duplici ratione videtur fieri posse: vel vt semen diuidatur in tot partes, quot sunt orificia vasorum vteri, & ita sanguini menstruo vniatur & perficiatur: vel vt semen minime distractum, sed cõtinuum sanguini copuletur. Prima ratio videtur admodum difficilis, vel potius absurda, partim quod eiusmodi seminis distractio & diuisio non conuenit istius naturæ, quod omnes concedunt, & cõfirmat experientia esse lentum & viscidum, adeo, vt difficulter possit in varias partes distribui & dissipari: partim quod foret necesse aliam certam causam inuenire, quæ tanquam præses quidam semen diuiderent. Quamobrem id restat, vt semẽ secunda ratione sanguini menstruo copuletur, quod naturæ seminis maxime conuenit, neque vllam tertiam efficientem causam requirit. Nam simul atq; semen in vterum proiicitur, ille quasi animal appetens alimenta totus constringitur, vt semen complectatur, vt ventriculo fere euenit, qui vt traditur à Galeno, cum cibos appetit, fundo retrahitur ad gulã, atq; ea quasi manu ad recipiendum alimentum vtitur: ita vterus qualitatem seminis affectans totus obuiam sese offert, ad pudendum occurrit, suo collo & gula tanquam manu vtitur, quæ semen intro recipiat. Plura apud Galenum de his præclariss. legantur. Cum ergo tempore coitus præter semen viri nulla materia possit præsto esse ad formationem fœtus, summa cum ratione concludendum videtur, eiusmodi semen non solum efficientem, sed etiam materiam concedere. Deinde consideremus eas partes quas medici solidas, radicales & seminales vocant, exempli gratia, venam arteriam, neruum tanquam communia instrumenta. Quærit Galenus ab Aristotele 1. sem.5. ex qua materia gignantur huiusmodi instrumenta? ille autem respondet, illa fieri ex sanguine, sed contra Galen. arguit, istud minime fieri potuisse. Cum enim huiusmodi instrumenta sint alba, exanguia, longa & caua, nullo modo videntur potuisse generari ex materia rubra, tenui, liquida, quæ neque intendi, neque in modum fistulæ perforari possit, cum illa magis requirat materiam albam, crassam, lentam, quæ longius distrahi & perforari possit: propterea concludit, huiusmodi partes nõ ex sanguine, tanquam materia ineptissima, sed ex semine omnino fieri. Verum non-

nulli cum Ariſtotele ad hanc rationem reſpondent, illas partes fieri quidem ex ſanguine, ſicuti carnē & reliquas corporis partes, ſed diuerſa plane ratione: ſiquidē cæteræ corporis partes ſine pluribus tranſmutationibus proxime ex ſanguine generantur, ſolidæ autem fiunt ex ſanguine, qui minime proprium colorem, ſubſtantiā & formam retineat, ſed multas antea tranſmutationes ſubeat, adeo, vt ille primum ex rubro albus, ex tenui craſſus, & ex liquido lentus efficiatur. Quam quidem rationem & Ariſtotelem ipſum irridet Galenus, quaſi ille ſuorum principiorū oblitus, naturam tantopere ab eo laudatam, nunc inertem & ſtolidam faciat, quæ nihil vnquam fruſtra aut temere agens, cum ad efficiendū venam haberet album, craſſum, lentum, & accommodatiſſimum humorem, illum eligeret qui diuerſus ſit, ex ſanguine ſcilicet, id quod ab omni ratione tam eſt alienum, & in diſciplina Ariſtotelis abſurdum, quam quod abſurdiſſimum. Sed præter hæc Gal. 1. de ſem. 9. euidentiſſima ratione, ac ſimilitudine accepta à ſemine plantarum probat, ſemen viri nō modo efficientiam, ſed materiam fœtui præſtare, quo loco grauiter inconſtantię arguit Ariſtotelem, qui cum fateatur 1. gen. animal. vlt. Semen in omnibus plantis, nō ſolum materiale, ſed etiam efficiēs principium in ſe habere, quaſi ſuorum dogmatum oblitus, voluerit alterum in animalibus auferre, ac opera naturæ diuerſo modo in plantis atq; animalibus exponere. Etenim cum natura ſeminis non aliis facultatib⁹ plantam, aliis animal ſoleat creare: turpe omnino videtur, tantum Philoſophū, quę in plantis confeſſus fuerit, non ad animalia quoq; transferre, ſiquidem vtriuſq; genera & plantæ, & animalia eandem proportionem ſeruant. In plantis ſemen indiget terra, vt ex ea alatur, nutriatur, creſcat, indiget radicibus, quæ ex terra alimentum ſuſcipiant. Semen plantæ ex ſe ipſo mittit truncum, ex trunco ramos, ſurculos, donec ad minimas frondes & cacumina veniat: ſic propemodū ſemen viri in vtero mulieris opus habet vtero mulieris, qui terræ proportione reſpondet. Membrana χωρίον appellata multas venas, velut radices continet, quarum opus eſt vt fœtui ex vtero alimentum præbeant, attractum à ſemine viri, & non vnicum, ſed tres præcipuos truncos ex tribus certis principiis producit: ex iecore venam cauam, ex corde magnam arteriam, quam aortam appellant, ex cerebro ſpinalem medullam, ex quibus deinde multæ propagines primum maiores, deinde minores, quaſi rami quidā conſurgunt, donec tandem huiuſmodi propagatio ad extremas & minores ſoboles deueniat, vt animal non inepte ſanguinea planta nominetur. Neq; eſt vt quis putet ſe hanc Galeni rationem & ſimilitudinem poſſe euertere, & Ariſtotelem tueri, propterea quod ex vno ſemine fiat planta, quæ vna tantum facultate vegetabili prædita ſit: ex altero autem fiat animal, quod præter eiuſmodi facultatem, aliis quoq; facultatibus præditum ſit, ex quo colligat ſemen quidem planta & efficientis & materiæ principium continere: ſemen vero animalis propter plures facultates & perfectiones id conſequi non potuiſſe. Namq; huic reſpondet Galenus, quod neq; Ariſtoteles negat, fœtum in vtero primū viuere vitam plantæ, deinde animalis, ac propterea vtraq; eundem opificem, eandemq; vegetabilem animam habere, atq; eo tantū differre inter ſe, quod hæc planta ſanguinea vel carnea, non amiſſa, quā prius habebat, facultate, ſed alia inſuper acquiſita in animal fuerat euaſura, ac ſuo tempore de loco in locū tranſitura. Cum ergo & plantæ & animalia, quatenus pertinet ad generationem, nutritionem, augmentationē, vna atq; eadem ratione producantur, cōſtet vero ſemen plantæ non ſolum efficiens, ſed materiale principium continere: vtiq; Ariſtoteles non videtur poſſe ſe excuſare, qui non idem voluerit de ſemine animalis

ſtatuiſ-

ſtatuiſſe,quaſi cenſuerit naturæ opera in animalibus & plantis diuerſa eſſe. Ac ſane hæc itidem ratio aduerſus Ariſtot. videtur demonſtrare. Videatis præter hæc locum notabilem apud Ariſtotelem 2.gen.animal.4. qui docet primam partium hominis conſtitutionem ex ſemine fieri (ſed ſemen dicitur rubrum alibi) ſed dubitaueris cum primum cor oriatur ſanguine præditum,&c. Sic in animalium materia excrementum conſtitutionis alimentum eſt. Ac rurſus ad finem cap. Oſſa igitur in prima partium conſtitutione gignuntur ex ſeminali excremento: ſic nerui eo modo, quo oſſa conſtituuntur, atque ex eodem ſeminali excremento oriuntur. Sed vngues, pili, cornua, & ſi quid eiuſmodi aliud eſt,ex cibo gignuntur aduentitio, quem tamen de foris acquirunt. Hæc Ariſtoteles. Sed fere nimium tranſgreſſus concludo cum celeberrimo Hipp.experimento,de illa ancilla ſaltatrice, Hipp. lib.de nat. inf. Galen.1. de ſem.4. Reſtat vt breuiter videamus rationes,quæ pro Ariſtotele defendendo allatæ fuere.Quantum ad primum argumentum,illud concedatur tanquam veriſſ. idem ſimul agens, & patiens eſſe non poſſe. Actus enim & potentia ſimul forent,quod natura non patitur,ſed reſpondeamus in ſemine viri duas partes reperiri. Alteram quidem tenuiſſimam ac plenam ſpiritus, in qua anima vegetabilis eſt, vis generandi & principium motus: alteram craſſiorem & magis corpoream ſeu materialem,in quam fit actio. Vnde nulli mirum videatur, ſemen ſecundum huiuſmodi varias partes,cum agentis tum patientis vires habere, ſicuti mirum vel abſurdum non eſt,edito animali animam in corpus agere & illud regere. Quamobrem ſicut artifex & materia non idem ſunt: ita neq; anima ſeminis,& ſeminis corpus idē ſtatuendum eſt.Quod vero aduerſarii aiunt,de inſectis,piſcibus & reliquis id genus, quod fœminis mares vim ſolum & ἐνέργειαν ſoleant conferre,id primum negare non poſſum. Cum enim huiuſmodi facultas ſeminis ſit quædam qualitas ſeu forma,ſine aliquo ſubiecto nullo modo videtur poſſe de vno in alterum corpus transferri. Ex quo fit veriſimile non modo generandi facultatem & vim, ſed ſimul cum facultate aliquod corpus ſeu ſpirituoſum,ſeu forte humidum & materiale à maribus conferri,quod exemplo gallinarum & auium poteſt confirmari. Siquidem ſenſus demonſtrat,in ouis earum,cum quibus coiere, reperiri neſcio quid craſſi & rubri coloris, quod in reliquis ſine cōcubitu non apparet,quod quidem nemo aliud, quam ſeminis materiam eſſe dixerit. Sed de re admodum latente & forte ſoli naturæ perſpecta non multum laboro,qui pro comperto habeo, naturam propter multas euidentes rationes,dedita opera hominem,de quo agimus,à reliquis animātibus multis modis & rationibus ſeparaſſe,vt & animantia alia à plantis.Demum vtcunq; omnia cōcedantur,quæcunq; de huiuſmodi animantibus iſti fabulantur, nō puto eorum argumentationem concludere: in nonnullis animalibus ſola virtus ſeminis infunditur:ergo ſemen generaliter fœtus materia non eſt.Sicut neq; valet ratio: teſtes in omnibus animalibus non ſunt neceſſarii ad generationē: ergo, &c. Poſtremo reſtat extremum,ſumptum à materia ſeminis,quod aduerſarii inquiunt,neq; à calido,neque à frigido poſſe coagulari, ſine qua coagulatione certum eſt, conceptionē ac formationem partium fieri non poſſe. Cum autē de hac re multa poſſint diſputari,de qua ex propoſito ac diffuſe tractat Philoſophus 4.Mete. 50. vbi docet quædā coagulari à calido tantum, vt ſal: quædam à frigido tantum, vt Cryſtallus: quædam ab vtroq; ſucceſſiue, vt thus & ſimilia. Quæ difficilior & longior diſputatio huc non pertinet. Dico igitur huiuſmodi argumentum in rebus externis, de quibus Ariſtoteles quoq; ſermonem fecit, aliquā vim obtinere. At vero in viuente corpore ac rebus quę intra illud

illud continentur, rem se aliter habere. Ac profectò nemini Aristotelis vel rerum naturæ perito debet mirum videri, semen in vtero mulieris atq; illius temperie in vnum cogi, alterari & ad fœtus formationem disponi. Sicuti exempli gratia alimenta à ventriculo eiusque temperie nonnulla crassa fiunt, nonnulla attenuantur. Iam quod ad semen mulieris, Aristoteles, Athenæus & reliqui eius sectatores fuerunt in ea sententia, fœtum ex semine viri tanquam efficiente, ex menstruo sanguine tanquam materia generari, qui propterea contendunt in fœminis aut nullum aut plane sterile reperiri, vt licet videre apud Aristotel. 1. gen. anim. 19. & 20. necnon 2. gen. animal. 4. pro qua opinione cum multæ rationes ex ipso Aristotele, Auerr. & aliis colligi possint, desino, & pauca quædam quæ mihi validiora videntur affero. Itaq; primum sic licet arguere, si fœmina semen atque illud fœcundum habet ex se ipsa, absq; maris congressu concipiet, probatur: vbi enim duo necessaria principia generationis agens & patiens, ac præterea locus & tempus conueniunt, tunc vt conceptio fiat est necesse, sed hæc omnia concurrunt in muliere, ergo, &c. Secundo afferunt argumentum sensus: cum manifeste appareat multas mulieres concipere sine seminis emissione, in quo argumento Auer. multus est, qui inquit, postquam legit lib. Aristotelis se hanc rem quæsiuisse à multis mulieribus, quæ indicauerunt plurimas grauidas fieri sine seminis emissione. Quo loco narrat historiam mulieris de cuius sacramento multum poterat confidere, quod illa grauida facta sit in balneo aquæ dulcis, in quo mali homines spermatizauerant. Tertio, si semen mulieris ad fœtus generationem concurreret, necesse omnino esset mulieres semen habeant: sed plurimę semine carent: ergo: minor probatur, quod multæ mulieres concipientes fateantur se nullam in coitu voluptatem percipere, neque vllo tempore semen emittere. Quarto, si mulier semen haberet, tunc haberet duas naturales euacuationes inter se contrarias, alteram materiæ coctæ, id est, seminis, alteram crudæ, id est, sanguinis, quod fieri nullo modo potest. Etenim constat, quod coctum est à caliditate, quod crudum est à frigiditate prouenire; itaq; mulier simul vno eodemque tempore calida & frigida foret, quod absurdum: quare mulieres cum menstruis redundent, vt semine careant necesse est. Postremo vnius effectus naturalis vnica est materia, vnicum agens, quod in cunctis rebus naturalibus facile potest declarari. At vero si semen mulieris tanquam efficiens ad fœtus generationem concurreret, tunc duo forent principia efficientia vnius effectus naturalis, semen viri & semen mulieris, quod repugnat instituto naturæ. Hæc Peripateticorum est sententia. Sed altera ex parte Galeni responsionem perpendamus, de qua non ignoro omnes non idem sentire. Ego sentio ita habendum esse: mulieres ad generationem fœtus, & sanguinem menstruum & semen conferre, atque vtrunque partim materiam partim vim & facultatem tribuere, non tamen iisdem viribus & conditionibus, sed in semine principium efficiens validissimum esse, materiale paucissimum: contra in sanguine menstruo, quod ad materiam spectat plurimum, quod ad vim & facultatem imbecille reperiri. Quæ Galeni sententia passim & 2. de sem. 2. & inter omnes conuenit illud ad generationem fœtus minimum esse, tametsi Philosophus vnum tantum materiale principium illi concedat. Et facile confirmatur, quod quæcunque mulieres carent eiusmodi excremento, non concipiunt, nec non quod toto tempore cōceptus & lactationis menstruæ purgationes mulieribus cessant, certissimo argumento, fœtum & in vtero, & extra vterum, illis nutriri. Sed tota difficultas in semine versatur. Quamobrem Galenus diffuse aduersus Aristotelem, Athe-

An fœminæ semen fœcundum habeant.

Atheneum,Emped.&c. conatur probare mulieres & ſemine abundare,& illud fœcundum eſſe,ac partim materiam, partim efficientiam formationi fœtus communicare. Ego vero non omnia Galeni argumenta,ſed ſolidiora in medium proferam, vt cum Ariſtotelis argumentis factum eſt. Galenus itaque ex rei natura atque euidentia conatur ſuam ſententiam ſtabilire, eo quod ex anatome apparet, teſtes ad vterum muliebrem vtrinq; alterum fuiſſe annexum, ac ſeminaria vaſa eadem fere ſicut in maribus reperiri. Ex quo licet hanc rationem conficere: vbicunque inſtrumenta à natura inſtituuntur,vt propter certum vſum inſtituantur neceſſe eſt: ſed teſtes tam in mare quam fœmina ſunt à natura inſtituti,vt & vaſa: ergo, etſi hæc eundem habere finem demonſtretur, tamen Athen.& Auer. conati ſunt eum deſtruere. Inquiunt,ſeminaria vaſa fœminis data eſſe propter eam cauſam, vt aliqua ſimilitudo & conuenientia in prima formatione membrorum apud vtroſque appareret, minime vero vt vtrorumque vſus ſeruaretur,ſicuti in viris mammæ quoq; ſunt genitæ,quamuis nullum vſum præſtent. Sed Galen. facile hanc reſponſionem confutans 2. de ſem.1. inquit: rem longe aliter in vaſis mulierũ ac mammis virorum ſeſe habere, ſiquidem in maribus glanduloſa illa corpora circa mammas non reperiuntur,pariter neque vllum veſtigium lactis in viris apparere, ſicut in fœminis, non ſolum vaſa ſeminaria ſed etiam teſtes copioſo ſemine ſunt referti. Quamobrẽ,inquit Galen. quemadmodum ſi omnibus maribus mammæ lacte plenæ conſpicerentur, non opus foret ratione inueſtigare, an id verum eſſet: ita cum videamus ſemen in fœminis contineri,an fœminę ſemen excernant quærendum non eſt, quippe longe melius eſſet,quam vim illud habeat, perſcrutari. Neq; vero deſunt aliæ quoq; rationes,quæ confirmant mulieres ſeminis expertes non eſſe. Namq; ſicuti retentum ſemen viri noxium eſt 6. loc.aff. ita in mulieribus & vteri præfocationem & alia mala grauiſſima ſolet excitare. Exemplum apud Galen. ibidem de vidua. Vnde Galen. in eam ſententiam venit, maiorem ex retento ſemine noxam,quam ex menſtruis prouenire. Præterea certum eſt ſomniantes mulieres in ſeminis pollutionem incidere, vt & viri, quod quidem ex nulla materia præterquam ſeminis contingere poteſt. Sed quæ mulieribus circa coitum contingunt, manifeſte demonſtrant illas ſemine non carere, ſiquidem quamprimum earum vaſa craſſa materia referta ſunt ac turgent,quę in diſſectionibus conſpiciuntur,tunc maxime in venerem procliues ſunt, quod aliam ob cauſam non fit, quam vt ſcribit Galenus 6. loc. aff. quod omnibus animalibus naturalis quædam inſit cupiditas excernendi ſeminis. Manifeſtius apparet in brutis,quæ furentius mares ad coitum excitant & quærunt, poſt concubitum vero profuſo ſemine quieſcunt,vt neque mares amplius admittant. Illud etiam inde clarum eſt, quod fœminæ caſtratæ nullum maris concubitum quærant, aut admittant. Demum nemo eſt,qui non in concubitu aliquando ſeminis profuſionem apud mulieres in ſeipſo non experiatur, præterquam quod ipſæ quoq; mulieres fateantur ſe eiuſmodi ſeminis effuſionem ſentire, eaque oblectari, ac ſtatim facta ſeminis excretione, libidinis ac concubitus deſiderium finiri. Cum ergo teſtes & vaſa ſeminaria tam mulieribus quam viris data ſint, cum illa ſemine referta conſpiciantur,cum in præfocationem mulieres incurrant ob retẽtum ſemen,cum pollutiones habeant,cum ſtimulentur,cum caſtratæ brutæ mares non amplius admittant,ipſæq; mulieres in coitu emittant,voluptatemque percipiant,de hoc dubitandum non amplius erit ſenſibuſq; repugnandum nefas habeatur. Illud reſtat aduerſus Ariſtotelem,ſemen fœminarum in procreatione fœtus nõ ſolum materialis,ſed

etiam

etiam efficientis principii obtinere rationem, quod quidem etsi multis rationibus poteſt confirmari, vnico argumento contenti erimus, quod mihi videtur poſſe reliquorum vicem ſupplere, ac plane demonſtrare. Illud vero accipiendum eſt ex ſimilitudine, quæ filiis cum parentibus intercedit. Sed cum Galen. in hoc genere argumenti multus ſit, pauca pro hac controuerſia adducemus. Similitudo filiorum ad parentes manifeſtiſſ. eſt: cauſa autem propter quam nunc patris, nunc matris ſimilitudinem habeant, difficile eſt videre. Ariſtotel. diffuſius & multum laborat. Summatim ſic ſtatuit 4. gen. animal. 3. filiorum in vniuerſum ſimilitudinem hanc (& contra) vel fieri pro varia actione ſeminis virilis in ſanguinem menſtruum, vt ſi ſemen viri plane ſuperat materiam mulieris, tunc filius patri: ſin autem contra, filius matri aſſimilatur. Sed abſurditas huius opinionis eſt manifeſtior, quam vt poſſit refutari: ſiquidem cuique debet conſtare, actiones prodire à forma, non à materia. Quare, etſi negandum non eſt, fœtum ex materia & alimento matris poſſe variam temperiem & mores ſortiri, tamen nullo modo poteſt aſſeuerari, hinc ſexum vel figuram poſſe mutare, id quod ab omni rerum euidentia alienum eſt. Nam Perſica arbor, inquit Galenus, in Ægyptum translata formam minime tranſmutat, ſed bonum tamen alimentum nacta, fructum eſui iucundum affert, cum prius non potuiſſet: ſic neque oues mutato alimento capris, neque capræ ouibus ſimiles euadunt. Cæterum Galenus ita ſtatuit, omnem fœtus ſimilitudinem vel diſſimilitudinem nõ aliunde quam ex ſemine vtriuſque parentis prouenire: cui communi omnium conſenſu vis agendi, atque efficientis principii iure tributa eſt, qui quidem cum diffuſe aduerſus Ariſtotelem & Athen. de hac re diſputaſſet lib.2. de ſem.1. duplici potiſſimum argumento vtitur, altero hypothetico, altero categorico, idque demonſtratiue.

Cauſa ſimilitudinis prolis.

Primum argumentum, ſi vtriſque parentibus ſimiles partus naſcantur, ex communi cauſa, quæue vtriſque ineſt, ſimiles efficiuntur: ſi partus ex communi cauſa quæ vtriſque ineſt parentibus ſimiles efficiantur: id vel ex ſeminis vel menſtruorum ſubſtantia contingit, cum præterea nihil tertii poſſit inueniri: ſed ſubſtantia menſtruorum vtrique parti minime ineſt communis: ergo partus ex ſemine ſimiles efficiuntur.

Secundum argumentum Categoricum, quoniam filii vtriſq; parentibus ſimiles ſunt, neceſſario commune cum vtriſq; principium habeant, neceſſe eſt, quod ipſos regit: Prima pars. Secunda: filii, vel ex ſemine vel ſanguine menſtruo parentibus ſimiles euadunt: ſed ex ſanguine menſtruo ſimiles euadere parentibus non poſſunt: ergo ex ſemine.

Galenus tandem tertium adiungit & concludit: ſi ex ſemine ſimilitudo eſt, quia multi matribus quam ſimillimi reddantur, fœminas quoq; ſemen habere neceſſe eſt. Ex quibus videnda eſt ſententia Montani conſil. 228. qui inquit: ſemen emiſſum à muliere potius ad voluptatem, quam conceptionem facere. Itaq; huiuſmodi ſunt rationes Galeni. Iam ad argumenta pro Ariſtotele propoſita reſpondeamus. Primum fuerat aduerſariorum argumentum: ſi ſemen fœcundum habet fœmina, etiam ſine concubitu conciperet. Hoc argumentum video multis doctis viris manum dare, concipere poſſe mulierẽ ſine viro, inter quos eſt Valeſius 2. contr. 6. ad finem, qui fatetur hoc ſæpius fieri, ſed fœtum ad perfectionem nunquam duci, vnde & molæ generentur. Sed non puto hanc ſententiam eſſe recipiendam. Etſi Galenus videatur innuere fœminas poſſe ſine concubitu cõcipere molas, vt gallina

oua

oua fubuentanea,cum id potius ex aliorum quam propria fententia videtur admififfe,ftatim redarguens inquit,4. vfu part. 7. neminem vidiffe vnquam. Quare alia ratione refpondeo ad argumentum,ficut refpondet Galenus 2. de fem. 4. ad finem. Cum enim ad generationem & nutritionem fœtus concurrant duo neceffario: alterum femen,quod debet effe copiofum,calidum,lentum & craffum: alterum excrementitius humor, qui pariter debet effe copiofus, fieri non poteft, vt ambo in muliere concurrant, fiquidem eiufmodi femen, non nifi ab infigni caliditate, excrementa autem à frigiditate & humiditate poffunt oriri. Itaque fi fœmina excrementis abundat,non poterit femen accommodatum gignere,vel fi idoneum femē generet,excrementis non poterit redundare. Atq; hæc certiffima & veriffima caufa eft,propter quam mulieres fine concubitu nequeant concipere: ergo ad argumentum negatur confequentia: quamuis enim femen mulieris fœcundum & optimum fuerit,tamen deficit excremētitius humor, qui ad concipiendum & nutriendum fœtum neceffarius eft. Secundum & tertium argumentum, quæ videntur fere eandem vim habere, fatis leuia funt. Quare ad primum refpondeamus, nunquam fœminas fine feminis emiffione concipere, fiquidem vt habet Galen. lib. 14. de vfu part. in cōceptu neceffe eft vtrumq; femen mifceri. Hinc medici hortantur,vtrumque eodem tempore femen emittere. Lucreti. odi concubitus qui non vtrinq; refoluunt. Ad Auerroem. Indignum hoc eft tanto Philofopho,in balneo conceptum fieri poffe: alioquin poterat didiciffe ab Ariftotele fuo 2.gen.anim.2.femen effe materiam fpirituofam,& extra propria vafa momento temporis alterari & corrumpi. Et ideo ex 2. gen.anim.6.illos homines effe infœcundos,quib. penis eft immoderatus,quod femen longius delatum refrigeretur. Ex quibus vanitas fabulæ huius manifefto colligitur. Ridiculum etiam eft de iuramēto mulieris, quafi ignoret ex fuo Ariftot.9.hift.anim.1. Mulieres fuapte natura effe mendaces: vnde etiam Iureconf. periurii occafionem illis fuftulerunt,excepto in teftamento. Ex quo apud Græcos prouerb. Muliere iurante ridet cœlum. Hac ratione etiam facile refpōdetur ad aliud argumentū. Omnes mulieres patientes femen emittere,tametfi non fateantur, pudore vel obtufo fenfu,aut aliam ob caufam,& quatenus ad voluptatem, nōnullæ mulieres docent,fe nullā percipere voluptatem in coitu,fed illis non oportet fidem habere. Nifi enim haberent voluptatem,abftinerent: imo Auic. (9.de animal.21.) 1.Tert.2.cap.Haliabbus 6.Theor.& alii non verētur affirmare,mulieres multo maiorem voluptatem percipere, quam viri, quibus fauet iudicium Tirefiæ, qui cum vtrumque fuiffet expertus,arbiter electus à Ioue & à Iunone de voluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias in viro, nouem in mulieribus pronunciauit.

Quartum argumentum.Mulieres nō potuiffe habere duas naturales euacuationes contrarias,cocti fcil. vt feminis,& crudi vt fanguinis menftrui 1.gen.anim.19. 2 gen.anim. 4. quod mihi quidem videtur tam leue,vt mirum curà tanto Philofopho productum fuerit. Quid? abfurdum non eft, fi homo variis partibus, varias & diuerfas excretiones habeat,& excrementis redundet.

Poftremum argumentum erat de vnico agente & vnica materia,quæ in rebus naturalibus à natura funt inftituta. Refpondetur cum Galeno 14. vfu part. 7. femen mulieris non folum & feparatim, fed fimul commifceri cum femine viri, fimulque agendi vim habere, ac propterea vtrumque vnicum motus principium fieri, atq; ad vnius animalis procreationē confpirare: ficut reuera non poffent,fi vtrumq; femen

motu

motu inter se discrepante, moueretur, vt ambo in vnius animalis procreationem conspirarent, quod pariter de materia statuendum est.

CAPVT VI.

De Sterilitate.

CONuenit inter omnes, hominis generationem & reliquorum animalium præ cæteris naturæ operibus esse naturalissimum & perfectissimum, quod eleganter demonstrat Aristoteles 2. gen. animal. Galen. vsu part. 14. 2. cum singula animalia sempiterna esse non possint, continua generatione id præstant. Ex quo factum esse scribit Galenus, vt omnibus animalibus generandi instrumenta concessa sint, etiam rationis expertibus. Nos igitur sermonem habituri de admirabili naturæ operatione, id primum sciendum est, nobis hoc tempore minime propositum esse, vt inquiramus, qualisnam sit ea virtus tantopere à Philosoph. & medicis decantata, quæ fœtum in vtero format, ideoque formatiua dicta est, quo ordine singulæ corporis partis partes formentur, quādo & quot diebus, quo temporis momento DEVS naturæ & rerum omnium auctor animam fœtui infundat, & alia, quę maximas & iam diu agitatas controuersias continent: sed nos illud vnum statutum habere, vt medici personam sustinentes, ad quam præcipue spectat naturæ conatus iuuare & tueri, de iis agamus, quæ conceptum atq; illius absolutionem perfectionemq; possunt perturbare & impedire. Conceptus sicuti in omnibus actionibus corporis nostri contingit, potest vel prorsus auferri, vel imminui, vel deprauari. Si prorsus tollatur, vt mulier nunquam concipiat, sterilitas dicitur huiusmodi affectio. Si rarius, debilis & imminuta est conceptio. Quo etiam referri posse videtur, si mulier quidem concipiat, nequeat tamen fœtum ad debitum partus tempus incolumem conseruare & tempestiue edere, quod vnico abortus nomine comprehendo. Demum cōceptio fit deprauata, quotiescunq; vtero mulieris concipiuntur non fœtus legitimi & naturales, sed monstra vel molæ, aqua, flatus, &c. quod conceptus formam præseferant, de quibus dicendum erit.

Ratio ordinis.

Essentia.

Ad primum, quantum sterilitas priscis fuerit odiosa & detestabilis, declarant sacræ literæ. Causæ sterilitatis variæ ac plurimæ nominantur à medicis. Hipp. tantum principales recenset: si os vteri distortum aut omnino aduersum sit à pudendo: si vterus nimium pateat, quam conueniat: si os vteri ex pudendo exciderit, atque alia id genus, de quibus lib. de sterilitate à princip. Alii alias, nunc plures, nunc pauciores constituunt, & suo arbitratu disponunt. Sed nos experiamur clarioris doctrinæ gratia, an omnes causæ ad certiorem methodum referri possint, vt Galenus docet 3. de sympt caus. Initium & caput inuentionis omnium causarum, quæ facultatibus noxam inferunt, non aliud est, quam cognitio modi, quo per sanitatem suas perficiunt actiones. Cum itaque ante statutum sit, ad naturalem conceptum efficiendum maris & fœminæ concubitum necessarium esse, id primum constare debet, sterilitatem aut vitio maris, aut fœminæ, aut vtriusque fieri posse. Etsi nos hoc tempore tantum muliebres morbos tractemus, tamē cum integram tractationem habeamus, huiusmodi causæ, quæ ad mares pertinent, etiam non sunt intermittendæ. Rursum vero cum vterq; mas & fœmina ad generationē plurima confert necessario, qualia sunt maioris momenti in maribus quidem testes, membrū genitale, semen: in fœminis pudendum, vterus, testes, semen, sanguis menstruus, omnis ratio colligit, quemlibet affectum præter naturā, tum maris, tum fœminæ in singulis partibus

Causæ.

tibus propofitis poffe fœcunditaté, vel imminuere, vel prorfus auferre. Caufæ igitur fterilitatis ex parte marium, verbi gratia, penis longus vt infœcundus ab omnibus damnatus, quod femen in via refrigeretur, priufquam ad vterum recipiatur. Auic.lib.3.fen.21.tractat.1.cap.8. Et Ariftoteles 1.gen.animal.6. Et hæ rationes licet tanti philofophi & fere ab omnibus receptæ, tamen forte inanes funt: cum enim femen per canalem penis, cuius caliditas à pudendo muliebri fouetur, tranfeat, videtur fieri non poffe, vt illud refrigeretur, vt forte cõtrarium videatur, longum penem ad efficiendum conceptum aptiorem effe & accommodatiorem, quod fic femen fine loci aut temporis interuallo protinus in vtero deponatur, alioquin male ageretur cum animalibus, vt equo, &c. Ex hoc loco licet coniicere incredibilem delirationé Auerrois, de qua fupra. & quomodo iftud Ariftoteli & bonæ philofophiç confentiat alii viderint. Et hic pro Auerr. nihil occurrit aliud, quam quod in gloffa habet hæc verba (de conceptu in balneo fuper aquam) in quibufdam Hebraicis libris non haberi. Cæterum ficuti pleriq; omnes volunt longum penem infœcũdiorem effe, ita altera ex parte non defunt, qui affirmant penem quoque breuiorem viros infœcundos reddere, qui forte magis probabili ratione vtuntur, quod femé videatur non ita prompte poffe in penitiorem finum vteri immitti. Sed vt libere dicã, ego quidem fentio, vtramq; huiufmodi caufam, penis fcilicet longitudinem & breuitatem in facienda hominis fterilitate admodum infirmas rationes obtinere, id quod experientia poteft confirmari, quorum vtriq; copiofiffimos filios procreant. Sed magis videtur fterilitas fieri poffe vitio penis, fi obliquus fuerit, fi ligamentum diftortum habeat, fi viæ feminis vel natura, vel morbo acquifito aut proprio, anguftia fit ob vicinas partes. Demum vitio penis accidit fterilitas, fi ille perpetuo gracilis & flaccidus permaneat, vt neq; inflari neq; erigi poffit, quod ad miffionem feminis plurimum facit. Iam vero fecundo loco viri ob vitium teftium fteriles fiunt. Cum enim teftes à natura fint fabricati, ficut aduerfus Ariftotel. demonftrat Galen. 14. vfu part. & 1. de fem. 15. 16. vt femen producant, illudque omnibus numeris abfolutum ac fœcunditatis plenum reddant, fi illi deficiant à fuo munere, fumma cum ratione poffunt homini fterilitatem afferre. Neque vero diutius laborandum eft, quomodo teftes fiant infœcundi, quoniã poffunt laborare omni genere morbi, intemperie, folutione continui, mala compofitione. Quare, laborante tefte vno vel altero, intemperie fimplici vel compofita, cum, aut fine materia, de quibus videatis Galen. in arte medic. cap. 45. Si aliqua inflammatione aut alio quodam tumore præter naturam magno & diuturno fuerint oppreffi, obfeffi, indurati, vulnerati, vlcerati, conuulfi intra ventrem adhuc latentes, potiffimum autem, fi ob caufas certas funt euulfi: omnes tales affectus & feparatim & coniunctim teftium fterilitatis caufam poffunt afferre. Poftremo mares ob caufam feminis fteriles fiunt, idque dupliciter poteft contingere. Primum fi femen prorfus non gignatur, vel minori copia quam opus fit. Secundo, fi femen generetur vitiofum & ad conceptum parum accommodatum. Semen nihil quicquã, vel parce vel reftricte gignitur deficiente ipfa materia, ex qua illud fieri poffit, veluti contingit hominibus nimis pinguibus: vel altera ex parte lædit atrophia, diuturno morbo nimium extenuatis, in quibus natura omnem materiam feminis in fubftantiam & nutritionem conuertit corporis. Semen aũt vitiofum ob multas caufas internas æque atq; externas fieri poteft. Quamobrem fi inftrumẽta & vafa feminaria fint infigniter intemperata, vel alio modo laborent, vnde illa nequeant materiam fœcundi feminis attrahere, attractam conco-

In Viris.

quere & tam diu retinere, donec illud integram absolutioné recipiat, quod exempli gratia frequentissime illis accidit, qui longiore tempore gonorrhæa laborant: si partes præcipue nostri corporis, ventriculus, epar, &c. sint male affectæ, vt nisi improbæ fiant alimentorum concoctiones, probabile est, semen vitiosum generari, & ineptum ad conceptum. Pariter causæ externæ quæcunq; possunt corpora nostra alterare, & ea afficere, quas non naturales appellant, vitiosum & infœcundum semen solent efficere. Ad quem modum viri nimis frequenter concumbentes, fiunt steriles magna ex parte, quoniam quod præclare scribit Plutarchus in vita Lycurgi, id quod Gale. etiam diffuse declarat lib.1.de sem.cap.16. Cum enim seminarium humorem testes à vasis seminalibus eorumq; anfractibus attrahant antea ipsis præparatum, sicuti reliqua omnia membra naturę instituto succum sibi accommodatum solent attrahere: si quis assiduis coitibus hoc totum semen exhauriat, hinc fit ex vna parte, vt testes ex superioribus venis, quicquid in ipsis serosi humoris continetur, id omne trahant, quod certe vt sit pauco sanguine irroratum, nondum probe decoctum necesse est. Altera autem parte vt venæ à testibus violenter priuatæ ab humore, etiam illæ à superioribus venis, & rursus illæ ex superioribus, & hæc à vicinis subinde trahât ratione vacui vsque quo talis trahendi necessitas in omnem corporis partem diffusa, omnibus membris animalis proprium alimentum eripiat. Ex quo fit, vt omnes animalis partes non tam seroso humore, quam vitali etiam spiritu priuentur, quoniam hic ex arteriis simul cum genitali humore excernitur. Itaq; mirum non est, si qui immoderató coitu vtuntur, generaliter quidem imbecilliores fiunt, cum totum corpus puriore parte optimi sanguinis & spiritus fraudatur, accedente quin etiam voluptate, quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissoluendas, vt nonnulli iam nimia voluptate affecti interierint: speciatim vero mirum esse non debet, si tale semen non satis coctum & generationi idoneum reddatur. Quantum aût immoderatus concubitus animalibus pernitiosus, satis demőstrat Philosophus de long & breu. vitæ cap.2. vbi ait: animalia salacia, & quę semine redundant, citissime senescere, atque propterea mulum ex équo & asino procreatum longius viuere: & fœminas etiam maribus diutius posse viuere, si mares salaces fuerint. Atq; hinc, vt puto, vt semen sit coctum & generationi idoneum, Varro lib.6. de re rustica c. 5. & alii auctores rusticani præcipiunt, arietes & tauros admissarios duos menses ante admissuram ab omni cõcubitu arcendos, vt ita semen fœcundum fiat. Et si quis obiiciat Herculem, quem Pausanias scribit & Diodor. Siculus lib.5. biblioth. cũ quinquaginta fœminis vna nocte coiisse & omnes grauidas reddidisse, atque ex iis quinquaginta filios mares genuisse, & quidem geminos, natu maximũ & minimum, id tanquam prorsus fabulosum aut monstrosum habendum est; et si Athenæus lib.13. auctore Herodoto scribit: Herculem 7. diebus 50. virgines compressisse. Ad hunc modum homines in victu, potissimum in vino delinquentes, vt in ebriosis, semen inutile magna ex parte reddunt, sicut Galenus ex Platone demonstrat lib. quod animi mores corporis, &c. Quare summa cum ratione Hipp. in lib. de superfœtation. atq; illius imitatione Plat. lib. 2. & 6. de legib. & Plut. in lib. de educandis liberis in principio iubet, eos debere, qui liberis procreandis operã daturi sunt, à vino prorsus abstinere, aut minimo sumpto ad venereã accedere. Hæc duo exempla immoderati, scilicet concubitus & ebrietatis, de externis causis sterilitatis sufficiant, quarũ imitatione est facile reliquas eius generis caussas afferre. Sed præter cæteras causas viri Hipp. 11. de aere aquis & locis, qui quærens, quam ob causam plurimi fere Eunuchi

nascan-

nascantur, ac muliebria officia ducant, qui aliter effœminati dicuntur, & eorum opinionem irridet, qui huius rei causam in Deum referebant, respondet id fieri ob importunas eorum equitationes. Cum enim propendentibus semper eorum cruribus ex equis diuturnis doloribus corriperentur, ac deinde claudi fierent contractis coxis, cum morbus inualuerit, tale remedium sibi adhibebant, vt à principio morbi vtramq; venam retro aures inciderent. Et ait Hipp. ea medicatione videntur mihi se ipsos perdere: Venæ enim retro aures sunt, quas si quis incidat, sterilitatem inferunt illis, quibus secantur. Cuius quidem rei facilis est ratio, cum idem Hipp. vel vt magis placet Galen. in lib. de genitura doceat, semẽ ex omni parte corporis, potissimum cerebro post aures in spinalem medullam profluere: necnon Aristoteles 2. de gen. animal. 7. naturam genituræ cerebro similem esse confirmat. Plat. in Timæo ad finem, semen veluti à cista medullaria procerni, & ex spina ad propria vasa deriuari, adeo vt non inepte quidam semen cerebri stimulum appellarit. Hinc admodũ probabile est, sectis venis post aures seminis transmissionem impediri, & illud vel nulla ratione, vel crudum ad inferiores partes descendere. Iam de causis sterilitatis ex parte mulieris. Etsi mulieres multis de causis steriles fiant, tamen quod ad internas ac maxime principales, omnes eæ vel ad partes pudendas, vel ad semen, aut sanguinem menstruum referri possunt. De externis postremo loco. Igitur Hippocr. de facili & difficili mulierum conceptu hæc habet ad finem: porro ex mulieribus, quæ facile aut difficile concipiant ita considerant, facere oportet (inquit) primam quidem considerationem specierum: paruæ enim mulieres ad concipiendum præstantiores sunt maioribus, tenues crassis, albæ rubicundis, nigræ liuidis, quæ venas conspicuas habent meliores sunt aliis, carnẽ autem vberiorem habere malum est, mammas autem tumidas & magnas bonum. Verum interrogare etiam oportet de menstruis purgationibus, an omnibus mensibus compareant, satis magna copia & colore bono, an sint etiam æquales singulis mensibus, temporibus ac diebus statutis: sic enim purgationes fieri oportet. Locum vero in quo fit conceptio sanum esse oportet, & siccum & mollem, sitque vterus non retractus, non pronus, os non sit auersum neq; conclusum, neque euersum, &c. Hic certe Hipp. omnia vel certe necessaria ad hanc rem complexus est. Nos magis distinctè rem consideremus. Primum igitur sunt pudenda & vterus, quæ partes vel natura, vel præter naturam coalescunt & clauduntur, ex quo huiusmodi mulieres imperforatæ dicuntur. Philosophus 4. gen. animal. 4. ad finem, iam nonnullis fœminis os vteri compressum ab ineunte ætate vsque ad tempus menstruum perseuerauit, mox vrgentibus menstruis dolore infestante, aliis sponte disruptũ est, aliis dissectũ à medicis, nonnullæ interierunt, cum aut per vim disrumperetur aut disrumpi non posset. Hic affectus Auic. & aliis dicitur Clausura fen. 21. lib. 3. tract. 4. cap. 1. verum Moschio græcus harmon. part. post. cap. 15. & Aetius lib. vlt. cap. 69. præ cæteris distinctè rem tractat, qui scribit mulieres effici clausas tribus modis: primo si alæ vel labia pudendi inter se cohæreant: secundo si patentibus labiis in medio sinu muliebri membrana quædam innascatur, quæ viam & transitum impediat: tertio si patentibus labiis & sinu os vteri prorsus claudatur, quæ quidem tres clausuræ impediunt mulieres: prima ad tria officia, virorum vsum, purgationem, & conceptum: secunda ad duo: communicationem viri & conceptum: tertia etiam ad duo: ad conceptionem & purgationem. Exemplum apud Anton. Beniuenium cap. 28. de abditis puellæ nubilis, quæ sanata est. Alterum cuius etiam meminit Ambrosius Paræus lib. de gen. cap. 43.

In mulieribus.

mulieris quæ credita eſt vtero gerere ob tumoré & etiam facta ſectione curata eſt, profluente ſanguine concreto nigro ad 8. libr. Huc pertinet conſideratio membranæ, quæ huiuſmodi dicitur, de qua inter anatomicos nó conuenit, nec nó, an membranæ integritate vel læſione liceat de virginitate arguere. Hic ergo meum iudicium non interponam. Sed tamen id nequeo ſilentio præterire, apud Suidam reperiri hiſtoriam notatione & admiratione digná cuiuſdam Theodoſii Hebræi de Chriſti ſacerdotio ac diuino ex beata ortum, qui poſt longam narrationem confirmat, ſacerdotes Hebræos fidelibus obſtetricibus mandaſſe, vt accurate perquirerent & explorarent, an adhuc vere virgo eſſet Maria, quæ ipſis rebus certe edoctæ, virginem eam eſſe affirmarunt. Quod quidem humana ratione vix aliter conceptum videtur fieri poſſe, quam teſtimonio huius membranæ, quá obſtetrices integram & incorruptam inuenerunt. Ceterú ad rem. Inter omnes cauſas ſterilitatis mulieris ex parte inſtrumentorum, certum eſt principem locum obtinere vterum: cum enim ille ſit tanquam ager, in quem ſemina ſparguntur, niſi hæc pars & ad concipiendum & retinendum ſemé ſit bene diſpoſita, omnis ratio colligit, nulla ratione conceptú fieri poſſe. Cum ergo vterus omni morború genere laborare poſſit, ſtatuédum, quemlibet illius affectum præter naturam poſſe ſterilitatem inducere. Inter quos primú occurrunt morbi ex intemperie. Hipp. 5. apho. 62. Qua in grauiſſima ſententia Galen. in comment. teſtatur Hipp. omnes intemperies complexum eſſe, ſimplices & compoſitas. Vnde mulieres denſo & frigido vtero nequeunt concipere, quod frigiditas calorem ſeminis extinguit, vel imminuit. In huiuſmodi mulieribus licet addere venarum vteri anguſtiam, ac ſanguinis menſtrui frigiditatem, quod vtrumque magis fœcunditatem poteſt impedire. Deinde quæcunque præhumidos habent vteros non concipiunt, quod propter immodicam laxitatem lubrici reddantur, de qua Philoſophus lib. 7. hiſtor. animal. 2. Semen viri in vtero humidiore, perinde vt ſemina cerealia in paluſtri & aquoſa terra, obruitur & inundatur. Tertio quæcunque ſiccos vteros habent nó concipiunt, quod ex defectu alimenti ſemen corrumpitur, vt ſemina alia proiecta in terram arenoſam & petroſam. Quarto, quæ habent vteros valde calidos & adurentes non concipiunt, ſiquidem vt in æſtate ſemina terræ commiſſa pereunt: præterquam enim quod huiuſmodi calor immoderatus vniuerſum corporis habitum depaſcitur, quo hæ mulieres nulla aut pauciſſima habent menſtrua, è quibus earum fœtus neque viuere neque foueri poſſunt. Huiuſmodi mulieres ab Ariſtotele 2. gen. animal. 7. appellantur viragines, quæ aliquádo barbatæ ſunt, omnem ſanguinem calore diſſipante. Et hæc compoſitis intemperiebus facile poſſunt accommodari. Verum illud quoq; ſciendum, intemperies vteri non ſolum ſimplices, ſed etiam, ac forte magis cum materia, qualiſcunq; tandé illa fuerit, poſſe ſterilitatem afferre, quales ſunt tumores præter naturá, phlegmone, Eryſipelas, herpes, œdema, ſcirrhus, &c. item mola, calculus, lumbrici, flatus, aqua, his ſi nó inchoari, ſaltem non perfici poſſe fœtum certum eſt. Secundo ſunt morbi in mala compoſitione, qui etſi quidem plures eſſe poſſent, in magnitudine, figura, cauitate, ſuperficie, tamen præ cæteris eſt morbus ex ſitu malo cauſa ſterilitatis. De motione vteri ex ſua ſede, non conuenit inter omnes. Gal. lib. 6. loc. aff. ad finem ſcribit, nonnullos vterú animal putaſſe generandi auidum, ægre ferens morá eorum, quæ concupiſcit, indeq; oberrare per corpus, meatus ſpiritus intercludendo, & noxam toti corpori inferendo, vt erat Plato in Timæo, qui vterum humectari cupientem, ad ſeptum tranſcendere voluit, id quod Galen. refutat, docédo ob nullam aliam cauſam

vterum

vterum moueri ad latera vel ſurſum, quam propter extenſionem. Extendi aũt quod appendiculæ eius ac vincula ac vaſa nimis replentur, quæ repletio fit ob menſtruorum retentionem: ſiquidẽ perueniens ſanguis ad vterum vſque, per vaſa ad interna vteri non poteſt ingredi, vel quod ſanguis ſit craſſus, vel quod ora vaſorum ſint obſtructa. Hinc ſanguis hoc modo multiplicatus in vaſis illa extendit, proxima vincula irrigat ac madefacit, vnde vterus continuo retrahitur & peruertitur. Quod ſi extenſa vaſa & vincula æqualiter trahantur, tunc vteri tranſmutatio recta erit, & in neutram partem inclinabit. Sin contra, ad eam partem quæ magis trahit, vterus extendetur. Et hæc eſt Galeni ſententia etiam com.3. de articulis 100. præclare expoſita. Et hæc etiam cum Anatomica diſciplina conſentiunt. Admirandum eſt, quid in mentem venerit Fernelio, qui præter Galeni doctrinam & rerum euidentiam non eſt veritus Plat. & aliorum ſententiam probare 6. de part. morb. & ſym. 16. ſe aliquando motum auctoritate Galeni vterum nihil aut exiguum moueri, at ægrotarum mulierum modo querimonia, modo precibus adductum ſæpe tactu deprehendiſſe, inſtar globi in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere, ex quo loco ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtoque in propriam ſedem repulſus. Mirum cur non Fernelius fateatur vterum quoq; fauces, aliquando caput ipſum petere cõſueuiſſe, quod idem mulieres frequenter prædicant. Addit Fernelius, iſtud nõ magis alienum videri, quam prolapſum vteri, quo vterus totus procidit, qui deinceps inquirens cauſam huiuſmodi motionis vterinæ, inquit, eam non aliam eſſe, quam irritationem quandam, propter quam ille ſurſum & deorſum, aut in alterutrum latus ſe contorqueat: hanc autem irritationem fieri, aut rei præter naturam quam continet in ſe, aut internæ eiuſq; aduerſæ moleſtia, ex quo fiat, vt cum vterus laceſſitus & quaſi irritatus de proprio loco diſcedat, alias in aliam partem oberrans, vt quod illi infenſum inimicumque fugiat, quod vero iucũdum ac blandum ſequatur. Qui demum non parum miratur Galenũ contra Platonem cenſuiſſe vterum nihil aut perexiguum moueri, idque non per ſe ſed per accidens à vinculis & appendicibus quibus annectitur, &c. Quæ ſi quis conſideret, intelliget illum nihil docere. Cæterum ſicut diximus cum Galeno vterum ad ſuperiores partes non moueri poſſe, ita altera ex parte certum eſt, vterum ad inferiores partes frequenter decedere, cum totus aliquando ad pudendum, vel extra egrediatur, quod ſenſibus fit manifeſtiſſimum. Cauſæ vero huius ſymptom. plures poſſunt afferri internæ & externæ, quæcunq; ligamenta vteri poſſunt laxare & diſrumpere. Sic igitur externa vociferatio, inſignis tuſſis, violenta ſternutamenta, & frequentia curſus, ſaltus, caſus, ponderis leuatio, percuſſio immoderata, venus & potiſſimum in ipſa purgatione puerperii, vel paulo poſt purgationem improuiſi triſtes nuncii, &c. Sic interna nimia vaſorum vteri relaxatio & humiditas, reſolutio, apoſtema, corruptio, difficilis abortus, fœtus nimium grandis & grauis, violentus partus, importuna & violenta detractio fœtus & ſecundinarum, immoderatę ſuppreſſiones menſtruorum, purgatio copioſa, aqua in vtero collecta, magna mola, magnus lapis, &c. Sed Philoſophus præter omnes vnam commemorat 7. hiſtor. animal. 2. quem locum video nemi-nem aduertiſſe, qui ſcribit multis mulieribus vterum deſcendere deſiderio coitus vel iuuenilis ætatis ratione, vel quod multo tempore à coitu abſtinuerunt, quę quidem cauſa admodum probabilis eſt, & facile ad ſuperiores poteſt referri. Ad hunc locum de morbis vteri in compoſitione videtur poſſe referri vteri defectus. Etſi enim quod à Philoſopho traditum eſt, 1. hiſtor. animal. 13. vterus eſt pars propria, in-

diuiduo nulli poteſt deeſſe: tamen teſtantur Paul.3.c.72.& 6.c.88. & Aetius lib.16. cap.76. nõnullis mulieribus vteros ſine vllo vitæ periculo exciſos fuiſſe, quod nonnulli recentiores quoq; cõfirmant, de qua re videatur Franciſcus Rouſſetus de partu Cæſareo, 2. Tom.gynec.5. Tertio demum loco, morbi in ſoluta vnitate ſine dubio ſterilitatem introducunt, vt vulnera, vlcera, contuſiones, rhagades, fiſtulæ, eroſiones vteri, quæ Gal.6.loc.aff.ad fin. magna ex parte in ceruice ſolent contingere, multaſq; continẽt differentias, vt pruritus vteri, &c. Nunc quæ ad ſemen & ſanguinem. De ſemine tanquam cauſa ſterilitatis longius agendum non eſt, quandoq; illud in fœminis vel nullum aut parcius vel vitioſum & ad conceptum ineptum gignitur, quod ſupra explicatum eſt. Cæterum inter alia quæ mulieribus ſterilitatem aut fœcunditatem poſſunt afferre, ſunt menſes, quæ principem locum tenent in copia, ordine, qualitate & tempore, ſiquidem quæ in his præter naturam ſe habent mulieres, omnes propemodũ ſteriles fieri neceſſe eſt; de his in principio huius tractatus dictum eſt. Ad alia, quo ad cauſas externas ſterilitatis vtrique communes plurimæ ſunt, vt ætas, quæ vel prouecta vel teneraad conceptum inepta eſt. Leges quidem viro decimumquartum, fœminæ duodecimum coeundi terminum ſtatuunt. Quod ſi quis cupiat intelligere, cur fœminis citius quam maſculis venia ad nuptias detur: Reſpondet Macrobius in Som.Scipionis 6. fœminas propter feſtinationem votorum maturius liberari liberis. Sed forte altera verior cauſa naturalis reddi poteſt, nempe mulieres citius pubeſcere & geniales fieri, quod ſint viris natura infirmiores, ſiquidem ſcribit lib.7. ſatur.7. exilia poma & ad breue tempus durantia citius matura fiunt, robuſta & durabilia ſerius. Ac generaliter quod Theoph. 4. cauſſ. plant.9. & 11. quæ infirmiora ſunt, ea facilius ac celerius perficiuntur. Vnde prouerbium: cito nata cito pereunt. Nec ſane hoc latuit Philoſophum lib. 4. gen. animal.7.& pubes, & vigor, & ſenectus fœminis prius venit, quam maribus, ſunt enim fœminæ ſua natura debiliores & frigidiores, & ſexum fœmineum, quaſi læſionem & detrimentum eſſe. Etſi vero hic eſt communis omnium conſenſus, mulierem anno 12. & marem 14. genitales fieri, veruntamen forte magis probandam Philoſophi opinionem cenſeo, qui plurima & grauiſſima de hac re tradit præcepta, quæ digna ſunt vt ab omnibus legantur lib.6.de rep.16. Sed quod ad rem noſtram, illud eſt certum, generationis terminum ac finem definitum fuiſſe viris quidem ad ſummum annum 70. fœminis vero 50. Verum id raro, paucis enim contingit, ſed magna ex parte maribus 65. finis generandi eſt, & fœminis 45. & 5. hiſtor. animal. 4. In quo eodem loco ille ſcribit viros principium facere ferendi ſeminis circa annos bis 7. Sed tamen illud vim genitalem ſuſcipere circa annum 21. Ex quo puto factum eſſe vt legislatores, qui congruũ nuptiarum tempus cõſtituunt, puellæ quidem à 16. vſque ad 20. viro autem à 30. vſque ad 35. circiter. Plut. in Apologet. necnon in vita Lycurgi. Plato 4.& 6. ll. Ariſtoteles polit.7.cap.16. Itaque ætas in fœmina ante annum 12. & poſt annum 45. vel ad ſummum 50. In mare ante 14. & poſt 65. vel 70. minime eſt ad conceptionem accommodata. Neque hoc tempore vir & mulier ſteriles cenſendi ſunt. Quod ſi quis obiiciat, nonnullos viros ante & poſt huiuſmodi ætatis terminum generaſſe, vt ſunt hiſtoriæ apud Sauanarolam de puella 9. annorum, apud Gregorium de puero 9. annorum, qui ſuam nutricem grauidam reddidit. Et apud D. Hieronym. qui etiam vix annum 10. agens, nutricem compreſſerit & impræg nauerit. Et apud Valeſcum de Taranta de vetula, quæ poſt annos 60. filios tres peperit, 67. dum vltimum gigneret. Et Plin. Val. Max. & alios de quibuſdam

viris,

viris,qui poſt annum 80. filios generarunt. Si quis ita obiiciat,is ſciat hæc tanquam mirabilia atque plane prodigioſis ſimilia, ſcriptis mandata, de quibus, vt ratis, non liceat aliquam certam rationem colligere,& naturæ inſtitutum peruertere. Habitus corporis tam maris quam fœminæ ſi fuerit carnoſior & pinguior ſterilitatem vtrique ſolet inferre. Idque propter duas cauſas potiſſimum: altera, quod caro, adeps,&c. nimia mole ſit impedimento, quo minus genitalia vtriſque poſſint coniungi: altera, quod quo plus ſanguinis & humorum in carnem & pinguedinem cõuertitur,tanto minus de ſemine & ſanguine menſtruo reſtabit. Cauſæ traditæ ſunt à Philoſopho 2.part.animal.5.& Hipp.5.aph.16.quæ ſententia repetitur lib.de aere, aquis & locis cap.10. Sed nihil eſt, quin eadem ſententia ad viros quoque poſſit accommodari. Supra iam diximus viros vel nimis coeuntes vel crapulis deditos ſteriles reddi,id quod ad mulieres quoque referri poſſe ſentio.Et quod ad coitum,certum eſſe debet,mulieres,quo frequentiores coeant,eo eſſe ſteriliores,quod ſpeciatim notauit Philoſophus 6. hiſtor. animal. 23. de aſinis, qui ſcribit, ſi hæc animalia frequenter coeant,neque interpoſito tempore quieſcant, fœminam breui ſterilem fieri. Ex quo fit inquit,vt qui curam huic rei adhibeant,tempus interponant,quod quidem meretrices ſatis poſſunt confirmare,quæ propter hanc vnam cauſam vel raro vel nunquam concipiunt. Huius rei multiplices cauſæ reddi poſſunt, vt redduntur ab auctore lib. de hiſtoria Philoſophica,qui ſub nomine Galeni circumfertur,vel potius à Plut. cuius vere hic liber eſt cenſendus,qui lib.6. de pla. piloſophorum,cap.9.ſcribit hoc modo. Diocles medicus ſæpe concumbentes mulieres raro concipere iudicat, vel quia ſemen non emittant, vel quia minus quam conueniat, vel quia tale vt in eo vis prolifica non ſit,vel quia caloris,frigoris,humiditatis, ſiccitatis plus minuſue quam par ſit,habeant, vel quia vterus reſolutus ſemen non contineat. Quatenus autem ad crapulam & ebrietatem pertinet, nulli dubium eſſe debet,quin idem de viris & mulieribus ſtatuendum ſit, cum pares omnino rationes in vtriſque facile idem poſſint demonſtrari. Vnde Plat.lib.2. ll. poſtremis verbis, mulieri aut viro nocte liberis operam daturis minime permittit, vt bibant vinum: quam quidem Platonis ſententiã Galenus refert ac probat (quod animi mores ſeq.) Imo vero idem Plato de hac ipſa re admodũ præclara ac diuina tradit præcepta. Atq; hinc forte factum eſt,vt tradunt hiſtoriæ, quod Romanæ fuerint abſtemiæ,quæ alioqui fuerunt fœcundiſſimæ,ac filios fortiſſimos pepererunt. Quãtum ſpectat ad cauſas ſterilitatis vtriq; communes, mihi viderer vnico loco omnia poſſe comprehendere,qui eſt,ſi vir & fœmina inter ſe diſſentiant,in qua cauſa ſola,Stoici inquirentes cauſas ſterilitatis,acquieſcebant,lib.de hiſtoriaPhiloſophica,aut verius in Plut. Placit.Phil. 13. quæ quidem diſſenſio multis modis poteſt contingere. Nos vno aut altero exẽpli gratia contenti erimus. Poſſunt igitur diſcordes fieri vir & mulier,primum corpore,ſi alter ſit puſillus,alter grandior fuerit, qua ratione genitalia inſtrumenta nullo modo poſſunt bene cohærere. Deinde ſi incongruam intemperiem nacti fuerint. Nam ſicut præclare docet Galenus 5.aph.26.quanquam immodicæ temperaturæ omnimode ſterilitatis ſunt cauſæ,tamen ſi eædem fuerint moderatæ & contrariis iungantur,tunc grauidæ fiunt mulieres.Si vero cum ſimilibus copulentur,tunc non concipiunt, ſiquidem fieri non poteſt, vt ſemen frigidius in frigidiore vtero fœcundetur,neque ſiccius in ſicciore. Quod idem de cæteris ſtatuendum eſt, ſed indiget, ſemen quidem frigidius vtero tanto calidiore, quanto deficit ab optima tẽperatura,ac humidius ſicciore eodẽ modo. Secundo poſſunt diſcordes

fieri animo & moribus, potiſſimum vero amore & odio, quantum enim perturbationes valeant in nobis,ac præ cæteris amor & odium tanquam duo Tyranni in noſtras animas & corpora,non eſt neceſſe demonſtrare. Ex quo iure ſcriptum reliquit Aetius lib.vltim.cap.29. inuitos coitus inanes eſſe,contra vero amorem genituram conciliare. Itaque iis & aliis multis rationibus viri & mulieres inter ſe poſſunt diſſentire,ac propterea ſteriles fieri. Cuius diſcrepantiæ vim Ariſtoteles quoque non ſolum bene nouit,ſed etiam amplificauit, qui docet huiuſmodi diſſidium cótingere, non ſolum ratione varietatis corporis,ætatis, & rerum ſimilium, ſed etiam ratione diuerſi aeris,regionis,victus rationis.Ex quibus veriſimile eſt & neceſſarium, noſtra corpora varie diſponi: nec vero id ſolum facere generaliter ad fœcunditatem & ſterilitatem, ſed etiam ſpeciatim ad procreationem maris & fœminæ, qui ſcribit 4. gen. animal. 2. Multis tum maribus tum fœminis euenit, vt coniuncti inter ſe nequeant generare, diſiuncti queant. Atque hinc factum eſt vt obſtetrices in eo potiſſimum ponerent,vt viri & mulieres minime diſpares copularentur. Cuius quidem memorabilis inſtituti præclare meminit Plato in Theetæto in principio, repetit Galenus 5.apho.26.69. Cæterum vt hanc partem de cauſis ſterilitatis finiamus,illud reliquum eſt adiungere, quando nonnulli quibuſdam maleficiis & magicis incantamentis ſteriles fiunt,quod variis experimentis probari poteſt.Inter cętera impedimenta quæ poſſunt matrimonium diſſoluere, maleficium nominatur, ſi illud tres annos perſeueret vt declarat D. Thom. in ſuppl. partis quæſtio 58.art.2. ſed quoniam huiuſmodi incantationes & maleficia non ſunt medicæ contemplationis,nec forte naturalibus præſidiis, ſed tantum ſacris miniſteriis tolluntur, prætermittamus. Igitur ad vtiliora. Reſtat vt poſt cauſas,ſigna,demum curationem aggrediamur. Verum quoniam apud antiquos licebat,vt teſtatur Galenus 5. aph. 59. & hoc tempore apud quaſdam nationes licet propter hanc præcipue cauſam vel rationem, viri vel mulieris diuortium facere, de quo apud Plato. l. 6. ll. ad finem, vt notat Plut. in quæſtionibus centuriatis: Romanis nuptiæ coram pontifice dirimebantur,qui multa horrenda monſtroſa,& dira peragebant, propterea quod omnes faciunt,ante omnia proponenda ſunt ſigna, quæ in vniuerſum tam viri, quam mulieris fœcunditatem & infœcunditatem declarent, de quibus Ariſtoteles diffuſe 2. gen.animal.7. Ac primum quidem licet de probo ac improbo, fœcundo ac infœcundo viri ſemine iudicium facere,docet id experimento in aqua probare hoc modo: quod enim ſemẽ tenue ac frigidum eſt,diffuſum cito per ſumma innatare,quod vero fœcundum eſt in imum deſcendit. Calidum enim quod concoctum eſt, concoctum autem quod ſpiſſum craſſumque. Quam fere eandem ſententiam ille repetit 4.gen.anim.c.1. 7.hiſt.animal.1.Quæ quidẽ probandi fęminis ratio turpis forte & parum efficax,& contra veritatem nonnullis videtur,qui honeſtiore & certiore ratione exiſtimant ſemen fore vel fœcũdius vel minus pro varia temperie ac diſpoſitione totius corporis,vel partium principalium. Ex quibus certũ eſt in doctrina Galeni illud originem habere.Etſi non ignoro Ariſtot. aliter ſentire 1. gen.animal. 17.18. Deinde vero quatenus pertinet ad probationem mulierum Ariſtotel. docet, id fieri dupliciter,vno modo per ſuffitum,ſi odores ſubeuntes vterum efferantur ad locum ſpirandi & efficiant halitum: altero per linimentum, ſi colores oculis impoſiti oris ſaliuam perficiant.

Signa fœcund. & infœcund.

Primus modus Philo. interprete erat huiuſmodi, antiqui ſpongiã vel lanam, vel linteum velamen, vel quid ſimile aquæ roſarum, ſiue alio grati vel ingrati hu-

more

more odoris madefactum, quasi quodam suppositorio fœminarum genitalib. imponebant. Quod si odor per meatus pectoris ad narium respirationem ascendisset, eas statuebant fœcundas, qui volebant tunc meatus esse apertos, per quos à partib. superioribus ad vterum prolifica menstrua solent descendere. Si vero huiusmodi odores ad spirandi loca non ascenderent, tunc statuerunt fœcunditate carere illas, eo quod aut menstrua ad vterum non possent descendere, vel saltem non quanta & qualia deberent. Aristoteles, ni fallor, hanc rationem ex Hipp. accepit 5. apho. 56. Si mulier non concipit, &c. Quod quidem documentum nulli dubium est, quin accuratius ab Hipp. quam Aristotel. traditum sit, neque vt cætera prætermittantur, nisi Hippo. cautionem adhibeas, nempe, vt mulier omni ex parte vestibus muniatur, alias fallax esset. Illud autem sciendum, hoc præceptum Hipp. vt facilimum, ita verissimum esse: meq; illud non semel ad vsum reuocasse, qui possum vero testari facto periculo, me quibusdam mulieribus sterilibus nullum prorsus odorem ad nares ascendere obseruasse. Fœcundas vero quam maxime odorem sensisse, adeo vt ex nimia euaporatione illę sibi viderentur suffocari. Galen. in com. docet, qualia suffimenta esse debeant.

℞ *Myrrhæ* ℥ *j.*
Benzoi.
Styrac.
Calam. *ana* ℥ *ß.*
Olei de spic. *q. s.* *misce, fiat Trochis.* ponatur supra instrumentum angusto orificio, quod collum vteri ingrediatur, substrato calido cinere.

Alter modus explorandarum mulierum eodem Philo. interprete, erat huiusmodi: vt mulier desponsanda palpebris & superciliis nonnullis colorib. liniretur (quibus fœminæ corpora ad quæstum prostituentes vtebantur) quo facto, si saliuam oris inficerent, statuebant fœcundam esse, quia opinabantur omnes meatus corporis conclusos & impeditos esse, si non inficeretur lingua, atque sic sanguinem menstruorum ad vterum etiam prouenire non posse. Aristoteles vero probat ea ratione, quod inter omnes partes capitis sedes oculorum sit maxime seminalis, quod ex eo probat, quod sola ea per coitum manifeste immutetur, & vsu immodico rei venereæ oculi aperte langueant, & subsideant, quod communi hominum opinioni videtur consentire, qui nullo euidentiori argumento colligunt hominem concubuisse, quam si oculus depressos & languidos habeat. Etsi vero hæc posterior ratio cognoscendæ fœcunditatis aut sterilitatis, quam ego apud neminem, excepto Aristotele, me legisse memini, videtur probabilis & ingeniosa: tamen si diligentius consideretur, ea forte neq; admodum firma, neq; rationi consentiés fuerit. Quamuis enim colores palpebris & superciliis adhibiti linguam & saliuam oris possint inficere, non satis tamen intelligo, quomodo hinc liceat colligere, cęteros omnes meatus corporis esse adeo patentes & dispositos, vt possint per ipsos semen & sanguis menstruus ad vasa vteri, & ad ipsum vterum peruenire, siquidem constat, viam ab oculis ad linguam satis apertam, finitimam, & breuem esse: alteram autem ad vterum, angustiorem, longiorem, difficiliorem. Præter signa iam posita solent alia multa medici afferre, ex quibus volunt futuram sterilitatem aut fœcunditaté prædicere, qualia nonnulla reperiuntur apud Hip. lib. de sterilibus ad princip. nec non apud Ras. 22. cont. Tr. 56. c. 1. & fortasse apud alios, de quibus docet Auicen. merito, quod in illis veritas non verificatur, cum reuera maiori ex parte sint vel incerta, vel

potius ridenda &fabulosa, vt vel ex hoc vno loco pro comperto habendum sit, eum lib. de sterilitate falso Hipp. attributum. Quare iam signa singularum causarum quã breuissime consideremus. Vitium penis in viro vel longioris, vel breuioris, vel distorti, vel cum alis inperforati aut angustioris, quam vt semen libere in vterũ possit transmitti, pariter si membrũ virile non possit erigi, hæc omnia sensib. fiunt manifesta: pariter vitia testiũ in mala compositione, in soluta vnitate omnib. perspicua: morbi autẽ in intemperie vel simplici, vel composita latent quidem, sed variis rationib. facile possunt intelligi: de quib. omnibus satis tractant, sed videatur Galenus in arte med. c. 45. & in seq. Postremo vitium seminis vel deficientis vel vitiosi, sine multo labore potest intelligi ex precedentibus morbis, ex præcedente victus ratione, sed præcipue ex improba intemperie partium principalium, cerebri, cordis, ventriculi, testium ac vasorum seminalium. Ex quibus facile potest intelligi, vtrum fiant concoctiones nec ne, an aptum vel ineptum sit. Causæ demum externæ, ex nimio coitu, ex deprauata ratione victus, & similibus, referente ęgroto fiunt manifestiss. vt aliis signis nõ sit opus. Quare statim venio ad signa sterilitatis muliebris. Neq; enim est, vt aliquid de venis post aures sectis dicatur, cum illæ non secentur. Itaq; si mulieres sint imperforatæ in quacunq; parte id fiat, præterquam quod huiusmodi vitium visu & tactu potest deprehendi, euidentissimo quoq; argumento potest comprobari, quod virilem concubitum nequeant perferre. Sed rara. Intemperies vteri simplex & composita: & alia latentia, partim ex signis totius communibus, partim ex propriis. Calidiorem igitur vterum demonstrant generaliter promptitudo ad venerem, actiones celeres, iracundia, audacia, sitis, venæ amplæ, pulsus magnus, celer, lotia flaua & similia: speciatim caliditas in imo ventre, mẽstrua pauca, crassa, biliosa, aut ex adustione nigricantia, cum dolore & acrimonia, & quandoque morsu vlcerante, inordinata, intempestiua seminis excretio, quodq; & à muliere, & à viro calidius & mordacius percipitur, adeo vt genitalia exulcerentur, pili in pectore & crurib. cito nati, multi, crassi, flaui, &c. Vteri frigidioris indicia communia & propria sunt, pigritia, timor, venę exiles, pulsus parui, menses aut suppressi aut rari, tardi, crudi, albicantes, multum veneris desiderium, & vno verbo, superioribus contraria. Porro humidum vterum signat, totius corporis habitus mollior, nulla sitis, venus languida, menstrua tenuia, aquosa, alba, fluxus muliebres, aut saltem perpetua humiditas pudendi, in coitu viro etiam molesta, vteri facultas retentrix ad modum imbecilla, vt mulieres fœtum paulo grandiorem nequeant perferre, facile abortiant. Hipp. 5. aph. 45. Gal. 6. loco aff. 5. Postremo vteri sicciotis indicia sunt corporis tenuitas, durities, facilis ira, sitis, pauci menses, rari, pudenda sicca, mulieres coitum appetunt, vt terra sicca rorem, &c. Ex quibus sine negocio compositę intẽperies intelligi possunt. Idẽ plane de testiũ muliebrium ac reliquorum vasorum ad vterum pertinentium statuendũ est, siquidẽ propter vicinitatem & propter eosdem vsus, nec non propter alias causas sit, vt omnia hæc membra vnam fere intẽperiem habeant, ratione causæ. Quatenus autẽ pertinet ad signa intemperierũ cum materia, quas ego quidem interpretor tumores prętet naturam, inflammationes, erysipelata, &c. de quibus sæpe diximus, non est, vt de iis quicquam dicamus, siquidem huiusmodi inquisitio ad alium locum, nempe ad propriam horum morborum tractationem pertinet. Signa procidentiæ vteri satis manifesta sunt. Sequitur dolor partium, quib. connectitur, vt ossis sacri, & similium tumor ac grauitas percipitur in ima abdominis parte, & si fuerit insignis procidentia, quid rotundum forma oui in-

ane,

ane, viri impedito tranſitu non poſſunt concumbere. His ſignis nonnulli addunt ex Auic. lotii & alui excretionem, quod collum veſicæ & rectum inteſtinum à tumore vteri, adeo comprimantur, vt neq; lotia, neq; excrementa quoquo modo poſſint exire. Alii præterea docent febrim quoq;, tremorem, conuulſionem, & alia grauiora ſymptomata ſuperuenire: ſed ego in nulla procidentia poſſum teſtari, me hæc obſeruaſſe, vt alui & veſicæ excrementa fuiſſent retenta, aut tale quid ſuperueniſſe, vt veriſſimum ſit, quod ego ſoleo frequenter animaduertere, plurimos in hac arte plurima afferre, & affirmare, quæ illi potius ex aliorum ſcriptis, quam ſua obſeruatione haberent. Reſtat vt de ſolutione vnitatis vteri dicamus, & de vlcerum, vulnerum, & contuſionum ſignis. Sed hæc alterius loci. Poſtremo autem, vt hanc partem finiamus, reſtarent ſigna, quibus vitia ſanguinis & ſeminis demonſtrentur. Sed quantum ad ſemen, cum ſupra ſtatutum ſit ex Hip. & Galeno, illud ex toto corpore & maxime principalibus partibus originem habere, hac via licet qualitates ſeminis cognoſcere. ſi conſideremus tempertem & conſtitutionem partium corporis vniuerſi, vt de ſemine virili dictum eſt. Quoad ſanguinem menſtruum, de hoc ſuperiori anno dictum eſt. Cauſæ etiā communes externæ vtriq; ſexui, vt ſunt habitus, virtus, ætas, diſcrepantia corporū, conſenſus, perturbationes animi, & alia id genus ſigna, vel ęgris referentibus, vel aliis rationib. facile poſſunt intelligi. Cæterū plæriq; qui ſterilitatis curationem inſtituunt, in eo errore videntur verſari, de quo Gal. veteres medicos grauiter arguit 3. lib. cōp. med. ſec. loc. in principio: quod indiſcriminatim varia morborum medicamenta ab illis tradita ſint, atq; in vnum ordinem redacta, quæ vel maxime contrarias vires habent. Siquidem eſt rationi & methodo conſentaneum, pro variis morborum cauſis varia quoq; morborum remedia adhiberi debere. Prǽclaro Heriphili præcepto, præcipue ſtudendum, vt ante omnia ſciatur, quæ, qualis & quanta ſit morbi cauſa, & vbi maxime ea dominetur, quo ſcilicet curationem vnicuiq; conuenientem faciat. Itaq; ne nos in eundem errorem incidamus, ſecundum cauſarum varietatem progrediemur, omiſſa virorum conſideratione, ſiquidem in præſentia viriles morbos non tractamus. Et quantum ad mulieres, vnam tantum curationem ſterilitatis, ex intemperie vteri humida & frigida, quę frequentiſſima eſt, tractabimus. Reliquæ autem curationem ex dictis recipiūt, partim ex dicendis innoteſcent melius, vel deniq; rarius accidunt. Igitur indicationes curatiuæ intemperiei frigidæ & humidæ ſunt eiuſmodi. Vterus calefaciendus & ſiccandus. Sed quoniam iſtud non licet facere, niſi primum tollantur humores frigidi & craſſi, qui in vtero & vaſis ad vterum reperiuntur, illi ſunt educendi. Rurſus vero cum ſit veriſimile vel potius neceſſe, huiuſmodi humores non ſolum in iis partibus gigni, ſed etiam ab aliis locis, potiſſimū ventriculo, forte etiam toto corpore ad illum tranſmitti, & ventriculi, & totius corporis ratio habenda eſt. A qua quidé poſtrema indicatione principiū curationis faciendū eſt, vt ita cōmode & tuto pateat via cæteris medicamentis, q̄ ad reliquas propoſitas indicationes ſunt neceſſaria.

Curationis indicationes.

Intemp. frig. & humida.

Vtrum illis liceat ſatisfacere, ſcribit Philoſophus 2. gen. animal. 7. Eas mulieres infœcundas perſeuerare, neq; vllam curationem recipere, quæ primo ortu tales fuerunt. Sed magis accurate & vere Gal. 5. aph. 62. docet, natiuam vteri intemperiem, ſi fuerit inſignis, non poſſe curari, quod ita vterus reddatur denſior, & ora anguſtiora, quam vt ſemē & ſanguis menſtr. ad conceptū concurrentia, poſſint generari. Sin autem intemperies fuerit moderata, tunc vitium poſſe corrigi, ac mulierem fœcundam fieri potiſſimum, ſi ea viro contrario temperamento prędito copuletur.

Prognoſticū.

Vno

Curationis præsidia.

Vno verbo: etſi ego ſentio ſterilitatem natiuam difficilius, quam aduentitiam curari, veruntamen nulli dubium eſſe debet, quod experientia monſtrat, veriſſimum eſſe, quod quamplures mulieres vel natura vel ſuperueniente morbo ſteriles curationem recipiant, & fœcundæ fiant, modo facilius, modo difficilius, pro varia ratione cauſæ, morbi, ſymp. & rerum ſimilium. Sed ad propria præſidia veniamus. Ad purgationem vniuerſalem corporis, cum nullus vrgeat morbus, licet ante omnia aluum lenire. Inter cætera autem omnia ad hanc rem accommodata hyera, quæ vel ſola, vel cum caſſia aut melle roſ. poteſt accommodari. Poſt lenitam aluum, noxii humores præparandi ſunt recluſis meatibus, tum cæterarum partium, tum præcipue vaſorum vteri. Ad quæ multa eſt inuenire: ſed primum diligenter conſiderandum, an locum habeat venę ſectio. De qua re, etſi nihil certi mea ſententia ſtatuendum ſit, prius tamen, niſi hoc remedium prorſus quid prohibeat, ego quidem cenſeo illud ſemper oportunum ac plurimas vtilitates poſſe afferre, cum propter alias, tum maximè propter eam cauſam, vt ita medicamenta calidiora, quibus neceſſarium eſt vti, tutius & commodius poſſint adhiberi. Etſi non ignoro quamplurimos, qui docent, præcipuam mittendi ſanguinis indicationem, de ſola humorum copia & qualitate accipiendum eſſe, ſtatuere. Ex quo vero loco oportet ſanguinem mittere, cum hic communis vacuationis gratia mittatur, commodior non eſt (baſilica) dextra, dummodo à menſtruis nō offeratur impedimentum. Quantitas ſit pro plenitudine, ætate, viribus. Ad medicamenta ſyrupi, mel. roſ. ſyr. de mentha, de beton. hyſſopo. calamenth. artemiſ. oxymel. Non improbo, quod multi faciunt, perſuaſi auctoritate Hipp. 3. rat. vict. 39. Oxymel vtero & mulierib. aduerſari, ſiquidem, ſi ſimul cum aliis medicamentis adminiſtretur, & in modica quantitate, non paruas vtilitates poterit afferre. Decoctę ſint borrago, beton. hyſ. origa puleg. calam. &c. quarum imitatione cuique facile eſt conſeruas, confectiones parare. Facta demum coctione humoris, & præparatione corporis, ad horum expurgationem veniendum eſt, ac imprimis adhibita cautione, vt ne illa fiat, quo tempore menſtrua fiunt, & proditura ſunt, adeo, vt nullum impedimentum illis inferatur. Sæpius autem diximus, qualianam medicamenta ad purgationem humoris pituitoſi ſunt accommodata. Inter ſimpl. eſt Agaricus, qui principem videtur locum obtinere. Inter compoſ. pil. de hyera cum agarico, cochię, elect. diaphæn. Indum. Sed ego familiariter vtor hyera diacolocynthidos, quam Pachii appellant, quæ præ cæteris repetita inſignem prærogatiuam habet. Iam vero facta, & ſi opus fuerit, repetita vniuerſi corporis purgatione, id reliquum eſt, primum, vt frigida & humida intemperies vteri, & reliquarum partium, quæ vtero conſentiunt, corrigantur: deinde, vt illa præſidia adhibeantur, quæ quomodocunq; fœcunditatem poſſunt adiuuare. Hæc autem quamplurima ſunt, partim interna, partim externa, de quibus ſigillatim, ſed breuiter, dicendum eſt.

Medicamenta interna variis modis poſſunt parari. Conf. ſyr. decocta, pul. pil. ſed hæc omnia fere ex iiſdem ſimplicibus medicamentis conficiuntur, quęcunque valent vterum, & vaſa ad eum pertinentia calefacere, ſiccare, & ad conceptionem diſponere, quorum ſylua eſt copioſiſſima. Quæ autem ego puto magis efficacia, & quib. familiariter vtor, hæc ſunt ferme: Artemiſ. matricaria, betonica, dictam. orig. puleg. calamenth. ſambucus, marorana, ſaluia, thymus, nepeta, mentha, ſatureia, ſabina, baccæ lauri, iuniperi, hederę, ſaluiæ, flor. beto. ſalu. roriſmar. citri, crocus, ſantalum, ſem. citri, cardamo. aniſum, cyminum, fœnic. apium, petroſel. aſparagus, rhu-

ta, &c.

ta,&c.Rad.zedoar.doronici,galangæ,ſpicænardi,pyretri, zinzib. ariſtol. rot. rubiæ tinct.eryng.fœnic.petroſel.aſparagus,cynamom.garyoph. lign. aloes, myrrha, nux moſchat.piperis omnia genera,ambra,macis,balſami genera. Ego magis illis delector,quæ à probatis auctoribus antiquis iam diu fuerunt propoſita,& comprobata, vt ſyr.de arthemiſ.ſimpl.beton. compoſitus,de calam.corticib.citri, trochiſci, galliæ moſch.de myrrha, de benzoi,de aniſo, Aliptæ moſchatæ, ligni aloes, de croco, conſeruæ flor. citri, arantii, roris marini, ſaluiæ, betonicæ, maioranæ, meliſſæ. Confect. vel elect. diambræ, diamoſchi, arom. roſat. aromat. garyoph. diacymini, diagalangæ, diacalamenth. diamargarit. ac potiſſimum theriaca & mithridat. quibus fortaſſe inter cætera medicamenta omnia compoſita, primum locum licet tribuiſſe. Verum præter hæc omnia demum nonnulla occurrunt medicamenta, quæ proximo hoc tempore cæperunt magnum vſum habere. Illa vero ſunt primum potio aquarum thermalium calid. quales ſunt Aponitanæ, Aquarianæ, &c. Deinde ſunt quædam decocta ex ligno, &c. ſarſaparillæ, rad. chinæ, ſaſſafras, ac cum certum ſit ea calefacientia ac ſiccantia eſſe, negandum non eſt, quin magnam quoq; vim habeant, vterum ad fœcunditatem ducendi. Sed ego cenſeo decoctum ſaſſafras principem locum obtinere, de quo etiam ab iis, qui huiuſmodi medicamentorum hiſtoriam tractant, illuſtria exempla afferuntur, & nos quoq; hac in parte præclara non ſemel experti ſumus. Ad locum de medicamentis internis ratio victus videtur pertinere, ſine qua, certum eſt, reliqua omnia vel nihil, vel parum prodeſſe. Sed non licet vno tempore omnia perſequi, modo ſint alimenta boni ſucci, facilis concoctionis, flatus expertia, & in vniuerſum calefacientia & ſiccantia. Iam igitur ad præſidia externa progrediamur, quæ itidem multiplicia ſunt, ac formis variis poſſunt parari, linimenta ſcilicet, emplaſtra, peſſaria, ſuffumigia, lotiones, inſeſſiones, & quæ habent eandem rationem, quæ quidem omnia, etſi ex iiſdem conficiuntur medicamentis, quæ iam ſunt propoſita, tamen non grauabimur nonnulla exempla proferre, quę mihi faciliora & efficaciora videntur, & quib. ego familiariter vti ſoleo. At primum olea, quibus licet & extra & intra, omnes vteri partes illinire ac fouere, vt ſunt quæcunque calefaciunt & ſiccant, gratumq; ſpirant odorem, de ſpica, cinnamomo, myrrha, garyoph. de nuce myriſtica, croco, benzoi, ſtyrace, aniſo, fœniculo, bac. lauri, iuniperi, liliis albis, etiam aromaticati, exempli gratia:

℞ *Ol. lil. alb.*
Cum arom. ℥ *j.*
De ſpica odorata ℥ *ß.*
Nuc. muſ. & *aniſ. ana* ʒ *ij.* *M. cui demum licet addere modicum Ambræ, moſchi, & ſimilium.*

Inſeſſiones & balnea, quibus mulieres vel toto corpore, vel vſque ad vmbilicum ſe immergunt, conficiuntur vel ex aquis thermalibus, aut medicatis, vt matricariæ, arthemiſiæ, calamenthæ, ſabinæ.

℞ *Artem. matric.*
Saluiæ ana M ij.
Calam.
Dictamni ana M. ß.
Rad. fœnic.
Aſparag.
Petroſel. ana M. j.

Bacc.

Bacc.laur.
Iuniperi.
Anisi.
Cymini ana ʒ ij.
Mis. bulliant ex aqua pro balneo.

Qui in his non acquiescunt, sed malunt solidius medicamentum adhibere, possunt cerotum vel emplastrum, quæ vtero & toti inferiori abdominis regioni possunt apponi longiori tempore.

℞ *Ladani ʒ j.*
Styrac.
Calam. ʒ ß.
Cinnamom.
Garyoph.
Ligni aloes ana ʒ j.
Spec.diambr.
Galliæ muscatæ ana ʒ ß.
Olei nard. q. s.
Cum ol.lil.alb.arom.& cera q.s. f.empl.

Sequuntur suffumigia, quæ quidem, sicut & Hippocrat. & Galen. possunt muliebria ducere, ita nulli dubium est, quin vterum quoque possint alterare, illius intemperiem corrigere, ac fœcunditatem iuuare.

Hæc autem possunt dupliciter parari. Vno modo pluribus ex aqua decoctis simplicibus medicamentis, qualia paulo ante pro insessione fuerunt proposita, cui deinde concocto adhuc calenti mulier ita se accommodet, vt illius euaporationem in vterum possit accipere.

Altero modo autem si hæc ipsa medicamenta, sed imprimis aromata calidis cineribus imposita congruo instrumento altera ex parte excipiendo longiore, altera immittendo angustiore. Verbi gratia:

℞ *Artemis.matricar. ana ʒ j.*
Myrrhæ.
Benzoi.
Styr.
Calam. ana ʒ ß.
Ligni aloes ℈ j.
Moschi.
Ambræ ana grana x. M.
Contundantur omnia & f. puluis: vel cum oleo nard. f. Trochisci vel pastilli.

Restant pessaria, quæ (pro iunioribus) sunt quædam medicamenta, veluti glandes aut suppositoria, quæ in vterum imposita, longiore tempore retinentur. Conficiuntur ex iisdem fere, ex quibus suffitus, &c. Verbi gratia:

℞ *Artemis.*
Dictam.
Maioranæ ana ʒ j.
Sem.anisi.

Rutæ

Rutæ.
Citri ana ʒ ß.
Spec. Gall. mosch. ℈ j.
Moschi amb.
Croci ana gr. xv.
Contundantur omnia f. massa.

Si enim mulieres ab eiusmodi medicamentis abhorreant, licet substituere sacculos ex rutha, arthemis. cynam. garyoph. sem. anisi, rad. angel. moscho &c. ambra, &c. quæ tamen si non ita cito penetrant, aliquem tamen vsum præstant. Atque hactenus de medicamentis tam internis quam externis, quæ ad corrigendam frigidam & humidam intemperiem pro sterilitate remouenda sunt accommodata. His iam adiungenda videntur ea, quæ occulta qualitate fœcunditatem præstare dicuntur, vt est semen pastinacæ, testiculi vulpis, coagula, maxime leporinum, oculus Hienę, de quo Plinius, sed in his inquirendis nolo perdere tempus. Quamuis ex dictis cuiq; satis esse debet: tamen postremo loco non libet prætermittere quædam præcepta, quæ ad hanc rem sunt accommodata, quæ sane etsi ex iis, quæ dicta sunt, colligi possunt: tamen alia etiam notatu digna erunt addenda. Primum notandum est tempus ad coitum & conceptum cum primis accommodatum illud esse, quando mulieri proxime menstrua desierunt, tunc enim vterus omni ex parte excrementis vacat, estq; tum ad semen excipiendum, retinendum, fouendum aptissimus. Traditum hoc est ab Hipp. lib. de nat. pueri ab initio (legitimus liber citatur à Galeno lib. 1. de sem.) 5. aph. 37. ab Aristotele 7. histor. animal. 2. 1. gen. animal. 19. Veruntamen id quoque sciendum est, nonnullas mulieres concipere etiam fluentibus mensibus; postea vero concipere non posse, quod illius vulua statim auulsione mensium comprimatur, vt semen nequeat concipere, adeo vt necesse sit, huiusmodi mulieres, si modo velint concipere, non alio tempore, quam fluentibus mensibus cum viro congredi, quem locum Philosophi maxime notabilem video neminem animaduertisse. Ex iis colligitis Aet. male fecisse, qui l. vltimo cap. 26. scribit, non desinente, sed appetente muliebri fluxu opportunissimum concipiendi tempus esse; quod sane præter id, quod repugnat omnibus illis veteribus, etiam à ratione videtur alienum, siquidem verisimile est, vterum hoc tempore nondum purgatum impurum esse atque ineptum. Itaque illis paucis mulieribus exceptis, quibus testimonio Philosophi statim os vteri à purgatione occluditur, congressus viri cum muliere conceptioni congruus censendus est, quando mulieri in proximo menstruę purgationes cessarunt. De tempore duo adhuc restant inquirenda, nimirum qualenam tempus anni, nec non diei ad concubitum & sobolem procreandum sit accommodatum. Et quatenus ad tempus anni, prope omnes consentiunt, ver cęteris anni temporibus esse anteponendum, quod illud omnino temperatius & salubrius sit, atque hoc potissimum tempore homines sint robustissimi, ac concubitus melius perferre possint. Celsus 1. cap. 3. venus, inquit, vere tutissima est, neque æstate, neque autumno vtilis, tolerabilior tamen per autumnum, æstate vero in totum, si fieri possit, abstinendum. Quoad horam dubium, an post vel ante alimenta & somnum pro fœcunditate fieri debeat. Sic Aetius lib. 3. cap. 8. Paul. libr. 1. capit. 35. ac forte alii in eo conueniunt horam ad concubitum aptiorem post cibum & ante somnum, siquidem subsequens somnus laborem remittit, præterquam quod hoc tempus ad sobolem procreandam

aptiſſimum exiſtit, cum propter alia, tum quod fœmina ſubdormiens, genituram melius retinet. Idem ſtatuit Oribaſius lib. 1. de part. facil. 22. Sed mihi longe magis arridet ſententia Hippoc. & Galeni. Hippoc. enim lib. 6. epid. 6. t. 5. paucis quidem, ſed grauiſſimis verbis totam rem definit. Labor, cibus, potus, ſomnus, venus omnia mediocria. Quam ſententiam interpretatus Galenus 2. tuendæ vale. 2. inquit: Hipp. & modum ſingulorum definiiſſe, addito ad finem Epitheto Mediocria. Et æque ordinem: quippe ſanitatis tutelam à labore auſpicandam eſſe, quem excipere debet cibus, potus, deinde ſomnus, mox venus, in iis quibus venere vtendum eſt. Galen. itidem generaliter opportunum vtendæ veneris tempus definit iis verbis, c. 86. artis med. ſimilia videantur apud Auic. qui diligenter hæc de re tractat, 23. primi. c. 12. 5. hiſto. animal. 8. Poſt opportunũ tempus rationem quoq; & ordinem ſeu modum coitus oportet conſiderare. Et ante omnia, quod ſępe quoq; diximus, manifeſtum eſt mutuum viri & mulieris amorem, quammaxime ad conceptum facere: contra vero offenſiones ad ſterilitatem non leuiter conferre. Sed pręterea tam vir quam mulier concubituri, omnis timoris, mœſtitiæ, & reliquarum animi perturbationum ſint immunes, alioquin aut nulli fœtus, aut illi certe eiuſmodi affectibus & paſſionibus obnoxii gignuntur. Quem locum inter cætera præclare narrat Plut. lib. 2. de tarda Dei vindicta ad finem, atque (vno verbo) pluribus exemplis & argumentis concludit, marem & fœminam ad prolem concumbentes omnium perturbationum animi, quantum fieri poteſt, debere eſſe immunes. Imo vero conandum, vt ambo in ipſo coitu minime omnium ad alias cogitationes animum intendant. Quod ſi aliter fiat, Philoſophi docent ſemen ab aliis cogitationibus abſtractum ab animo, fœtum cumprimis animalem, terreſtrem, mentis & ingenii prorſus expertem efficere. Ex quo facile eſt illius problematis ſolutionem intelligere, quamobrem filii ſtolidi à ſapientibus parentibus gignantur: contra autem homines inſipientes, liberos prudentiores ſoleant generare. Quod præclare facit Alex. Aphrod. ſect. 4. problem. 27. eo ſcilicet, quod ſtultiores parentes totos animos ad voluptatem intendant in re venerea: ex quo fit, vt ſemen eorum quam plurimæ virtutis, tum rationalis, tum animalis particeps, ſimiles eos, qui hinc naſcuntur, efficiat. At vero homines prudentes, ac præſertim docti, ſemper aliquid honeſti & vtilis animo complectuntur, vt ne in ipſo quidem venereo actu, omnino à rerũ ſtudio deſiſtant. A quo quidem ſenſu, neque multum abeſt Philoſophus, qui 16. ſect. 12. quærens, cur proles cæterorum animalium, quam hominis, parentibus ſuis ſimilem gerat naturam, ſic reſpondet. An quod homo vago varioque animo in coitu eſt, prout autem pater materque in conceptu affecti fuerint, ita partus eueniunt. Cætera autem animalia omnia aut certe plurima, rei tantum ei attendunt, totique ſe veneri dedunt. Sed demum nonnulla in coitu, & poſt coitum requiruntur, quæ fœcunditatem poſſunt iuuare, de quibus Auic. forte nimis libere ac turpiter ſermonem habuit, qui ſcribit: Ludum mulieri prorogandum eſſe, tangendas eſſe illius mamillas, pectinem & alia id genus, quæ voluptatem ſeu concubitum reddere ſolent delectabilem. Quę quidẽ, vt puto, natura homines ſine aliquo doctore docet. Summa eſt, mulierẽ à viro omni blanditiarum genere excitandã eſſe ad venerem. Id vero præcipue conandũ, vt ſi fieri poſſit, vterq; eodẽ temporis momento ſemen emittat, cũ certũ ſit, vtrinq; ſeminis concurſum ad formandũ conceptũ maximã vim habere. Quod ſi mulier omnino, vt plærunq; víu venit, tardius viro ſoleat ſemen emittere, optimum foret ante congreſſum aliquo opportuno decocto vel linimẽto,

verbi

verbi gratia, modico moſchi, aut zibeti ex oleo nard. vteri ceruicem fouere, vt ipſa mulier quoque in veneris amorem incendatur. Verum neque id prætermittendum de coitu, quod ſcribit Paul.3.c.74. nempe coitum, qui à tergo exercetur, plurimum momenti ad partus conceptionem facere. Quod ego quidem non intelligo ſatis, qui nequeo concipere animo quamobrem hæc concumbendi figura poſſit conceptiones iuuare, cum altera ex parte multæ euidentes & validæ rationes videantur demonſtrare, nulla oportuniore ratione virum & mulierem concumbere poſſe, quam ſi mulier ſupina, minime prona aut obliqua iaceat. Poſtremo quoque illud ad conceptum facere poteſt, ſi vterque mas & fœmina non protinus abſoluto opere venereo, à mutuo complexu diuellantur, ſed placide aliquamdiu, mulier vero ab omni commotione corporis & animi abſtineat, ac ſi fieri poteſt, ſomnum capiat, quod quidem præceptum manifeſta vtitur ratione. Cæterum poſt hæc omnia ſunt nonnulla, quæ latente quadam vi & proprietate venerem cohibere, & fœcunditatem impedire poſſunt, qualia ſunt apud Plin.lib.24.c.9. folia ſalicis contrita, & ſæpius ſumpta lib.28.c.8. decoctum ſcinci animalis aquat. cum melle ſumptum, quod à Dioſcoride ſumpſit 2.c.60.l.32.c.4. Squamæ teſtudinum ex ſumma parte deraſæ in potu exhibitæ, lib.eod.c.5. teſticuli galli adipe illiti, ac pene arietino alligati, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Sic legimus apud Galenum 6.ſimpl. viticis ſemina. flores, folia, non ſolum ore ſumpta, ſed etiam ſubſtrata, ad caſtitatem conferre, atque hinc factum eſſe, vt Athenis in ſacrificiis Cereris mulieres ſibi totum fruticem ſubſternerent, idem Dioſc. lib.1.c.116. Inter cætera omnia Mentha quodam communi conſenſu ſolet rebus venereis & conceptioni reſiſtere, de qua eſt antiquum & vulgatum prouerbium, cuius meminit Philoſophus ſect. 20. problem.2. Mentham in bello neque edito neque ſerito. Cuius quidem ille cauſam inquirens, reſpondet, quod huiuſmodi herba membra refrigeret, id eo confirmans argumento, quod corrumpat ſemen genitale, frigus autẽ fortitudini & audaciæ in bello aduerſetur. De qua tamen interpretatione mirari licet: ſiquidem Gal.6. ſimpl.f. Dioſ. 3.c.33. Auic.2.tr.2.c.494. Paulus 7. & omnes conueniant, mentham & calidam & ſiccam eſſe, imo vero & ſtimulandi veneris vim habere. Conciliator anxius eſt, & vere fatetur eſſe calidam & ſiccam, ac venerem excitare Mentham: addit tamen, Mentham per ſe quidem calidam, per accidens autem frigidam. Idem docet Hermolau. Barbarus corollario c.263. Demum vero Conciliator aliam problematis ſolutionem affert, cum inquit: Potius dicendum mentham in bello neque edendam, neque ſerendam, quod calefaciendo homines ad venerem incitat, propter quam milites debilitantur & redduntur timidi, quam quidem reſponſionem admittendam cenſeo. Quamobrem quod nequeo diſſimulare, legi aliquando cum ſtomacho Montanum Veronenſem, qui de affectib. vterinis hunc locum tractans, eum totum peruertit, ſcribens ad hunc modum: Hac in re Ariſtoteles errauit in problem. vbi volens reddere cauſam, cur milites mentha vterentur in caſtris, dicit: quod prohibet venerem, quãtum ad hoc recte dicitur; ſed deinde addit, audens reddere cauſam, docet, eſſe frigidam, quod falſum eſt. Hęc Montanus. Quæ ab Ariſtotele & Conciliatore adeo ſunt aliena, vt certiſſimum ſit hunc hominem alioquin celebrem, neque Ariſtotelem, neque Conciliatorem legiſſe, ſed potius, quod alii quoque hoc tempore faciunt, hęc ex aliis transſcripſiſſe. Hæc hactenus de Sterilitate.

CAPVT VII.

De Monstris.

Ratio ordinis. IAM pridem cœpimus tractare conceptum & partum hominis, quam pulcherrimam & vtilissimam tractationem nondum absolutam, nobis propositum est in præsentia absoluere. Cum igitur proximo anno sermo habitus sit de iis, quę pertinent ad priuationem & abolitam conceptionem, nunc ex instituto nostro id ordine restat, vt de iis sermonem habeamus, quæ ad deprauatum conceptum pertinent. Cæterum cum certissimum sit naturæ institutum, mulierem perpetuo hominem concipere, ita statuendum est, quemlibet mulieris conceptum, quicquid illa præter hominem in vtero concipit, vitiosum & deprauatum esse. Quod quidem etsi multis modis potest fieri, tamen non incommode in aliquot capita potest digeri, quæ totam fere artem contineant in his explicandis. Ea vero sunt 1. Monstra, 2. Mola, 3. Flatus, 4. Aqua, quę omnia aliquando videmus concipi & coaceruari. De monstris plurima possent vel historice vel fabulose, vel etiam philosophice commemorari, quæ ad nostrum institutum non pertinét. Ideoq; pauca tantum de generatione & causis. Philosophus 2. Phys. 82. 4. gen. animal. docet, monstrum nihil aliud esse, quam peccatum seu vitium naturæ deficiétis à suo fine, propter aliquod impedimentum. Sicuti enim in iis quoque contingere solet idem, quæ secundum artem fiunt, dum artifex suum finem non assequitur, vt Grammaticus quando deprauate loquitur, & Medicus, quando medicamentis obest: ita in his quæ secundum naturam. Quod quamuis multis modis soleat contingere, verum tamen est, vt ego sentio, omnia fere errata ad morbos in mala compositione posse referri, exépli gratia, ad morbum in numero vbi homo nascitur monoculus, vel vno pede, vel duob. capitibus. Quod idem de morbis in magnitudine, figura & reliquis demonstrari potest, quæ doctrina manifeste colligitur ex Galeno de causis morb. 7. *Causa.* De causis vero propter quas monstra præter naturá generantur, non conuenit inter omnes. Gal. lib. de hist. Phil. aut verius Plut. lib. 5. plac. ph. 8. hæc habet: Empedocles monstra nasci docet, si semen multum fuerit, si paucum, si diuulsum, si inane, si motu inordinato immissum fuerit: Strato vel quia additum, vel quia detractum, vel quia transpositum, vel quia inflammatum aliquid sit. Nónulli medici quod tunc vterus distortus fuerit. Verum hæc nimis generaliter & confuse dicuntur: quod si hanc rem ad certa naturalis conceptus principia referre velimus, de quibus iam diximus quod satis est, ita mea sententia statuendum est: Monstra contingere, vel ratione materiæ, quæ aut copia, aut qualitate, aut aliter fit vitiosa: vel ratione agentis, quem virtutem informatiuam seu calidum innatum, seu aliter velimus appellare, in præsentia non multum laboro, qui quidem nimis exuperantem aut deficientem virtutem habeat, vel demum propter peruersitatem vteri & vasorum, quæ ad conceptum destinata sunt. Quę item doctrina conuenit Aristoteli, Galeno & rationi. Nam quemadmodum si hæc omnia optime fuerint dispofita materia, agens, & instrumenta seu vasa ad hanc rem requisita conceptus naturales fieri necesse est: ita altera ex parte, si vel omnia vel aliqua fuerint male affecta, tunc probabile est fœtus non naturales sed monstrosos cótingere. Atq; hactenus de monstris summatim, quæ vix ad rem medicam pertinent, de quibus si quis plura cupit intelligere, videat Arist. & Auerr. locis citatis, nec non Albertum 2. Ph. tr. 3. c. 3. & Ioan. Philop. sub 2. Phys. qui subtiliter & diffuse in hoc argumento versati sunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Mola.

QVID sit mola non conuenit inter omnes. Aet. lib. vlt. c. 80. Paul. lib. 3. c. 69. docent, molam tumorem esse scirrhosum, seu scirrhi naturam referentem, qui modo vteri orificium, modo totum vterum occupat. Quibus Auic. quoque videtur consentire, qui cap. de mola inquit: quandoque esse duritiem quandam, quæ aliquando in tota matrice reperitur. Quorum sententiæ quoq; subscribunt Moschio & Cleopatra, qui de affectibus mulierum scripserunt harmonia gynæ, c. 7. Aristoteles autem lib. 4. gen. animal. c. 7. docet, molam non aliud esse, quam carnem vtero mulieris conceptam, qui recitat historiam cuiusdam mulieris, quæ peperit carnem, quam molam vocant. Cui plane consentit Galenus 14. vsu part. 7. 14. meth. 13. qui affirmat, molam esse carnem quandam inutilem & informem, quæ in mulierum vtero geritur. Qui forte Aristoteles & Galenus id ab Hippocrate didicerunt, qui in lib. de morbis mulierum (pag. Basil. 336.) necnon in lib. de Sterilibus, (394.) molam ceu feptum improbum & vitiosum appellat, carnemque esse confirmat. Ac sane, ne in re manifesta sim longior, pro veritate ad mentem Hippocratis, Galeni, & Aristotelis, habendum est: Molam vitiosum ac deprauatum conceptum esse carnis inutilis atque informis, qui naturalis conceptus nescio quam similitudinem repræsentat, Auicennam vero, Aetium, Paulum, & cæteros omnes, qui ipsis consentiunt male sentire, cũ reuera vitiosus conceptus, & tumor vteri longe inter se differant. Quod inter cætera monstrat curatio manifestissime, vt posterius videbimus. Quam quidẽ veritatem, neq; ipsemet Auic. Aet. Paul. potuerunt dissimulare, siquidem Auic. scribit, mulieres sentire in ventre suo motum, qui est sicuti motus embryonis, quod permutatur dextra & sinistra, ac demum deponere frustum carnis, cuius est forma quædam, cuius species non comprehendantur: siquidem Aet. & Paul. tametsi de aliorum sententia loquantur, inquiunt, molam esse carnem informẽ in tunicis vteri consistentem, quæ modo conceptus in lucem editur. Ex quo vno loco velim intelligi, quantum in doctrina huiusmodi virorum sit acquiescendum, qui eodem capite & paucis interpositis lineis non verentur ea docere, quę inter se nullo pacto possunt cohærere. Notandum autem, molam carnem informem dici, non quod ea plane omni forma careat, quam certum est variam ac diuersam, maiore tamen ex parte rotundam esse, sed quod à forma humana sit aliena. Si quæras, qualis affectio præter naturam mola haberi debeat? respondet Galenus 14. meth. 3. Molam morbum esse in mala compositione, & quidem in numero redundante re toto genere præter naturam, vt est lapis in vesica, quæ Medici primo quoquo tempore, tanquam inutilia ac molesta naturæ conantur eiicere. Mola nomen accepit, vt notat Aet. lib. vlt. c. 80. à prauitate & difficultate motus: nam sicut lapis molaris admodum grauis est, ac difficulter mouetur, ita hic morbus, qui mola dicitur, instar lapidis difficulter mouetur. Non est igitur tumor vteri, sed caro informis vtero concepta, morbus in numero toto genere præter naturam. Differentiæ molæ ab Auicenna, & practicis plures numerantur pro varia materia, ex qua originem habent, qui docent, alias esse sanguineas, alias pituitosas, alias biliosas, alias melancholicas, alias vẽtosas, alias aquosas, alias membranosas, & forte alias, prout ex variis humoribus, flatu, aqua, membranis, vel alia materia generantur. Alii vero alias quoque differentias adiungunt, quod nimirum mola alia est inanimata, quæ omni prorsus

Natura vel essentia.

Differentia.

ſenſu & motu caret, alia animata, quæ ſentit, mouetur aliquot horis, quandoq; viuit & varias animalis formas induit, quales ſunt ranæ, aues, & ſimilia. Sed ego puto huiuſmodi differentias inanes & ſuperuacaneas eſſe, ſiquidem Ariſtoteles, Hipp. Gal. nullam aliam molæ differentiam agnoſcunt, quam carneam, ſicuti diximus: etſi mea ſententia negandum non eſt, hanc ſubſtantiam carneam varios humores, modo vnum, modo alterum magis repræſentare. Cætera autem, quæ vtero concipiuntur, exempli gratia, flatus, aqua, nulla ratione ad molam pertinent, ſed propriã tractationem requirunt. Sic quæcunque ſentiunt, mouentur & ſunt animata, potius ad monſtra, quam ad molas referenda ſunt. Itaque ad differentias, quæ ſumuntur ex cauſis aliis, quæ maximas continent difficultates.

Hipp. omnium primus Molæ cauſas videtur docuiſſe, ſcribens 1. de morb. mulierum. Molæ conceptus hæc cauſa eſt, cum multi menſes exiſtunt, & morboſum ſemen exceperint, nec conceptus ſit rectus, & venter plenus, veluti prægnantis. Quam eandem fere ſententiam, atque eadem verba repetit lib. de ſteril. ſupra citat. Ex quibus facile vnusquiſque poteſt intelligere duplicem huiuſmodi cauſam exiſtere, ſanguinem menſtr. copioſum, & ſemen viri exiguum morboſum, &c. De priori cauſa conuenit inter omnes, de poſteriore autem non leuis apud multos eſt controuerſia, qui contendunt mulieres viduas, virgines ſine vllo viri cõcubitu poſſe molam concipere. Ego vero cum olim hanc litem longius agitarim, illud vnum dicam, illos omnes falli, & ab Ariſtotelis, Hipp. & Galeni doctrina diſſentire, quicunque putant in muliere ſine ſemine viri molam fieri poſſe. Pro quo Ariſtoteles 4. gen. animal. 7. legatur, qui ſcribit, grauidas molas parere, ac narrat hiſtoriam mulieris, de qua ſupra. Sic Galen. 14. vſu part. 8. diſputans aduerſus nonnullos, qui de ſemine mulieris male ſentiebant, confirmat manifeſte, molam ſine ſemine viri nunquam fieri potuiſſe. Quibus ſi licet Auerr. quoque teſtimonium addere loco citat. 4. gen. animal. 7. molæ præcipuã cauſam eſſe, quia natura non concordat inter duo ſemina, in qualitate & quantitate, atque id potiſſimum in mulieribus accidere, quando ſemen maris eſt malæ complexionis. Quo loco nequeo diſſimulare euidentiſs. Fernelii repugnantiam, qui lib. 6. de part. morb. & ſympt. c. 5. conſentiens Hipp. Ariſtotel. Gal. ſcribit, efficientem molæ non ſolum eſſe ſanguinem menſtruum, ſed etiam ſemen viri, quod aut corruptum, aut quouis modo inualidum fuerit, neque vnquam viſam fuiſſe mulierem, ſine mare molam concepiſſe. Contra vero lib. 7. de procreatione hominis, c. 1. non veretur affirmare, fœminam ex ſe ipſa ſine viro molam plerunque producere, ſicuti certum eſt, gallinas ſine gallo oua emittẽre. Quæ quidem tanti viri tanta inconſtantia, quomodo poſſit excuſari & defendi, illius fautores viderint. Sed forte maior occurrit difficultas, vtrum mola à nimio calore, an frigore ex multo ſanguine generetur: namque Auic. fen. 21 tertii, tra. 2. c. 18. præter multitudinem ſanguinis, docet vehementiam caliditatis neceſſariam eſſe, in qua ille ſanguis coquatur, & carnis formam acquirat. Contra vero Ariſtotelis loco citato manifeſte ſcribit, molam non aliter fieri, quam imminuta & imperfecta coctione, quam quidem certum eſt, ex defectu & imbecillitate caloris natiui originem habere, qui ſcribit, &c. ſic Auerr. confirmat molæ cauſam nõ aliam eſſe, quam debilitatem naturæ, corruptionem digeſtionis, priuationemq; vltimæ concoctionis. Ac ſane præter teſtimonia Ariſtotelis & Auerr. ſi quis velit rem ipſam conſiderare, is facile intelliget, hac in re Auic. male ſentire. Etenim ſi mola ex calore ortum ducit, id quidem ex calore natiuo fieri non poſſe, quem certum eſt perpetuo con-

coctio-

coctionem efficere, secundum naturę institutum agere, atque naturalem formam in materia subiecta introducere. Sed neque istud à calore prętet naturam fieri aliquo modo posse videtur; nam quotiescunque sanguis propriis vasis continetur, ac pręcipue si in magnam cauitatem exciderit, quales sunt ventriculus, vesica, vterus, tunc auctoribus Hipp.& Galeno 6.aphor.20.accedente calore pręter naturam,necesse est illum vel suppurare, vel liuescere, vel in grumum conuerti, & omnino à sanguinis forma degenerare, ex quo sæua & periculosa symptomata hominibus solent imminere. Quamobrem certum cuique esse potest, molam nullo modo à calore vel naturali vel præternaturali fieri posse, atque Auic. hac in re aduersus Aristotelem, & eius doctrinam hallucinatum fuisse, contraq; ipsam rationem. Igitur molæ sunt duæ præcipuę causæ proximæ: altera sanguis menstruorum copiosus, crassus, frigidus: altera semen viri, quod sit vel paucum, vel imbecillum, vel aliter male affectum: ita enim fit, dum semen agit quidem in sanguinem, vt illum transmutet, concoquat, fœtum perficiat, sed tamen propter imbecillitatem caloris natiui, nec non repugnantiam subiectę materiæ nequeat illum superare, ac naturalem formã introducere, fit, vt quædam succedat inquinatio & cruditas, ex qua ea rudis & informis caro generatur, quæ mola dicitur. De mola, antequam ad alia ꝓgrediamur, sciendum est, Aristotelem quasdam molæ proprietates & conditiones afferre, quæ nullo modo sunt prętermittendæ. Id igitur primum scribit, molam tres, quatuor, & plures annos, quandoque per totam vitam durare, neq; vllam curationem accipere: secundo molam, quæ prodierit ex vtero, adeo obdurescere, vt ferro nequeat secari: cuius rei causam, inquit, se in problemate explicasse, quam quidem ego nunquam memini me apud illum legisse. Et si quis omnino cupit eiusmodi positionum aliquam rationem intelligere, quatenus ad primum pertinet, respondet Philosophus id fieri propterea, quia natura videtur de vita certare, atque id perpetuo conari, vt rem perficiat, finemq; imponat generationi, ac propterea, quod iam inchoatum est, aut per totam vitam, aut longo tempore durare, siquidem mola (inquit ille) neque omnino perfectam, nec plane alienam obtinet naturam. Quæ sane responsio, nescio, quanti sit facienda, cum Gal. doceat, & satis confirmet ratio, molam toto genere esse præter naturam, quod nulli dubium esse debet, quin natura, si posset, primo quoque tempore proiiceret, siquidem id facit aliquando; quare si id liceret, ego aliter responderem, nempe, molam multos annos, & quandoque per totam vitam durare, quia illa ægre & tarde mouetur, ex quo fit, vt ligamenta vtero annexa, quæ alioquin validos & continuatos motus ad ruptionem requirunt, minime possint rumpi & laxari. Atq; hinc forte licet ad secundum problema respondere, quamobrem vna mola difficulter, plures facile deiiciantur, quod multi affirmant, atque experientia demonstrat verissimum esse, de qua scribit Hipp. lib. de morbis mulier. (f. 336.) si caro vna fuerit, mulierem perire, neq; fieri posse, vt superstes maneat: si vero plures fuerint, illam seruari, quippe est probabile id fieri, quoniã tunc ligamenta sunt diuisa, neq; adeo valida & firma, quin facilius rumpantur, forte etiam propterea, quia alternæ molæ, alternis etiam motionib. & grauitati & expulsioni possunt occasionem afferre. Quatenus autem pertinet ad secundam Aristotelis sententiam, molas vtero prodeuntes mirabiliter obdurescere, adeo, vt nec ferro discindi possint, respondet ille causam huiusmodi duritiei cruditatem esse, cũ mola aliud non sit, quam caro quædam inquinata, minime cocta, & quæ contrariam elixationi qualitatem acquirit: quod Auer. quoq; explicat per hæc verba: Huiusmodi

rei cauſa eſt debilitas naturę & digeſtionis corruptio, priuatioq; vltimæ coctionis. Poſtremo Ariſtoteles quærit, quamobrem mola in ſolis mulieribus, in cæteris animalibus minime generetur? qui reſpondet id fieri, quia ſola mulier inter cætera animalia morbis vteri obnoxia eſt, ac menſtruis abundat, quod non poſſit ea concoquere, ſicut alias tractãtes de menſtruis fuſe diximus. Quod quidem problema, nec non illius reſponſio, à nonnullis in dubium vocatur, qui contendunt non ſolum mulieres, ſed alia quoque animalia, & molas concipere, & menſtruis abundare. Ac ſane quod ad molam pertinet, ſi verba Ariſtotelis diligenter conſiderentur, ille & plane & conſtanter affirmat, molam in ſolis mulieribus gigni, qui inquit id verum eſſe, niſi quid admodum lateat. Ac tandem concludit poſtremis verbis cap. molam merito in mulieribus aut ſolis, aut maxime generari: ex quibus non obſcure poteſt colligi, cætera quoq; animalia præter mulieres, quandoq; molas concipere. Quod vero ad menſes attinet, ego quidem non ſum neſcius, quomodo hoc loco Ariſtoteles affirmet, ſolam mulierem inter omnia animalia menſtruis abundare, cum 6. hiſt. anim. 18. apertiſs. contrarium doceat, qui hæc ipſa verba facit: purgatio menſtr. fit quidem & cæteris animalibus, ſed nulli æque ac mulieri. Et iterum fere in fine cap. indicium conceptus maxime in vaccis, equabuſq; eſt, cum menſes ceſſarunt ſpatio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri, ſed id percipere difficile eſt: quamobrem non deſunt, qui menſes in animalibus negarunt. Hæc Ariſtoteles. Cuius quidem euidẽtiſs. repugnantiæ diſſolutionem ego libenter intelligerem, qui fateor nihil mihi hactenus pro ea tollenda in mentem veniſſe. Sed forte nimium digreſſi: ad ſigna regrediendum. Apud Hipp. & Gal. plurima ſunt, ſed ea fere omnia non minus fœtum, quam molam indicant; ego arbitror duo eſſe, quæ certiſſima ſint ſigna: 1. motus, qui in mola nullus eſt, vt ſcribit Hipp. cum illa non viuat, omni ſenſu & motu careat, ex quo mouetur tantum per accidens, dum cõtingit mulierem moueri, & is quidem grauitatis potius quam veri motus ſpeciem repræſentat. Nam, exempli gratia, ſi mulier ad vnum vel alterum latus declinet, tunc pariter mola ad eandem partem veluti quoddam pondus impetu quodam delabitur, cum altera ex parte fœtus, qui viuit, atq; animal exiſtit, vere moueatur, ſi mas fuerit tertio menſe, ſi fœmina 4. quare ſi mulier diligẽter aduertat, facile poteſt huiuſmodi motus diuerſitatem deprehẽdere. Alterum ſignum ad pariendi tempus pertinet: cum enim mulier naturæ inſtituto ſoleat parere menſibus 7. 8. 9. atq; etiam 10. 11. ſi hoc tempore ea non pariat, tumorque abdominis perſeueret, atq; ſymptomata reliqua, quæ fere naturalem fœtum ſolent concomitari, iam pro certo eſt habendum molam in vtero contineri. Hip. inter cætera ſcribit magnum molæ indicium eſſe, quod lac in mammis non generetur, tametſi mammæ turgidæ fiant, quod quidem ſignũ non ab omnibus recipitur: cum enim frequenter fiat, vt mulieri molam concipienti menſes deficiant, quod ego non ſemel experientia didici veriſs. eſſe; certum autem ſit, quod Hipp. & Gal. docent 6. aph. 39. menſibus deficientibus mulieri aliquãdo lac in mãmis ſuperuenire, etſi illa neq; grauida eſt, neq; peperit, forte huiuſmodi ſignum neq; plane certum cenſendum eſt. Itaq; duo poſita ſigna, motus & temporis partus, videntur ſuperare certitudine: quibus licet addere alia, quæ mulieres hoc morbo laborantes, quam vere grauidas ſolent comitari, vt cibi faſtidium, facies decolor, inceſſus & motus difficilis quaſi aliquid ex vtero propẽdeat, totius corporis extenuatio, & quandoq; malus habitus, ac forte alia id genus, quorum facile eſt rationem reddere. In curatione molæ Gal. 14. meth. 13. vnico verbo ſe explicat, qui illud vnum

lud vnum docet,in vniuerſum medicos ad huiuſmodi morbi ſublationẽ ſtatim properare,quæ quidem communis eſt medicatio omnib. rebus, quæ toto genere præter naturam ſunt.Hipp.autem prę cæteris omnibus,etſi breuiſſime ſuo more,tamẽ præclariſs. videtur totam hanc curationem conficere, qui huiuſmodi indicationes proponit:primam,cõmunem totius corporis vacuationem:ſecundam, mollitiem, laxationem,apertionem vaſorum, vteri & ligamentorum, quibus mola alligata eſt; tertiam,incitamentum facultatis expultricis: quæ quidẽ omnia eo ſpectant,vt quo citius & facilius poſſit, mola ex vtero propellatur, de quibus ſigillatim dicendum eſt,vtrum liceat iis indicationibus ſatisfacere nec ne? Plæriq; omnes docent, atque experientia videtur confirmare, hanc prouinciam ſemper eſſe difficilem, imo vero Hipp.nos monet,mulieres hoc morbo laborantes curandas non eſſe,aut certe non fine prædictione. Ergo quatenus ad primam pertinet indicationem, cum morbus det iuducias, ante omnia leniatur aluus, & inter cætera omnia certum eſt, hieram principem locum obtinere,quæ poteſt non ſolum ventriculum & primas vias purgare, ſed etiam quoquo modo moliri diſſolutionem & faciliorem exitum iuuare. Et ſi permiſceatur cum caſſia, optimum foret hoc modo: *Curatio.* *Curationis præſidia.*

℞ *Spec. hiera ſimpl.*
Flor. caſſ.recent. ana ʒ j.
M. cum ſach. fiat bolus.

Lenita aluo, mea ſententia, niſi quid impediat, non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium erit ſanguinem mittere.Sed dubium eſt, quomodo, & ex qua parte illum mittere oporteat.Hipp.iubet ad latera in parte poſteriore cucurbitulam affigere,ac plurimum ſanguinis trahere, vt ita quemadmodum puto, ſanguis à partibus internis ad externas extrahatur & reuellatur, quo alimentum molæ ſubtrahatur, atque illius ligamenta reddantur infirmiora,vnde facilius illa poſſit ex vtero deduci. Sed ego maxime probarem ſectionem venæ,quæ multo efficacior,& communem corporis regionem & euacuaret, & reuulſionem ac deriuationem præſtaret, & omnia ea efficeret,quę in hac curatione requiruntur.Sed ex qua parte conueniat ſanguinẽ emittere,non conuenit inter omnes. Altimarus cap.proprio,quem forte ſunt imitati Mercatus, & plæriq; recentiores practici; qui alteri ab alteris fere omnia turpiter transſcribunt, docent primum, ſecandam venam cubiti, imo vero non ſolum vnam, ſed etiam repetitam ex parte miſſionem ſanguinis probant: deinde iubent, præſertim per initia morbi, venas quoq; inferiores fore incidendas, quorum opinionem nequeo ſatis probare: cum enim medicus nihil propoſitum habeat, quam primo quoq; tempore molam ex vtero deponere,tam certum eſt, quam quod certiſſimum, ſuperioris venæ ſectionem huiuſmodi propoſitum impedire poſſe. Itaq; prætermiſſa ſectione venæ ſuperioris, ego maxime probare ſoleo ſectionem venæ inferioris, quæ quidem Galeno auctore, & omnium cõſenſu poteſt & menſes prouocare,& vterum ab omni ſorde purgare.Si ita ferat occaſio,non ſolum ex vno pede,ſed etiam ex altero,& quidem ſæpius licebit ſanguinem mittere.Lenita aluo,ſecta vena,humores quicunq; ſunt in corpore craſſi & tenaces,incidendi,abſtergendi,attenuandi ſunt,meatus per quos illi tranſmittuntur & trahuntur aperiendi medicamentis purgãtibus. Quæ quidem & humorum & corporis præparatio, partim alimentis,partim medicamentis fieri ſolet,quæ vtraq; molliendi & attenuandi vim debent habere. Prætermiſſis autem alimentis,de quib. Gal. proprium confecit cõmentum:& nos quoq; ſæpe diximus, medicamenta varia ſunt ac plurima,inter quæ

ſyrupi principem locum obtinent, cuius gratia talia præſcribi poſſunt ex tempore

℞ *Oxymel ſimpl.* ℥ j.
Decoctum betonicæ
Matricariæ
Menthæ
Pulegii ana ʒ iiij. *Miſce.*

Et ſi ante ſyrupum exhibeantur boli & confectiones tales, optimum foret, exempli gratia.

℞ *Conſerua*
Capill. Ven. ʒ ij.
Spec.
Diacalamenth. ℈ j. *Miſce & fiat bolus ante ſyrupum ſumendus*

Item.

℞ *Spec. diamb.*
Diacalam. ana ʒ ß.
Sacchari ʒ ij.
Cum vino albo f. conf. in rotulis ante ſyrupum.

Præparatis humoribus, ad purgationem veniendum, & quidem per medicamenta validiora, qualia ſunt hiera magna, hiera Logadii, diacolocynthis, &c. quæ quidem hac in re magnam habent prærogatiuam.

℞ *Elect. diaphan.*
Hieræ
Diacol. ana ʒ ij.
Mell. roſ. ſol. ʒ iiij.
Decoct. beton.
Art. ana q. ſ. Miſc. fiat potio.

Quam quidem purgationem, & ſi opus fuerit repetita detur, ego cenſeo in deiicienda mola magnam vim habere: nam præterquam quod purgantia medicamenta, ac potiſſimum validiora, habent peculiarem vim deiiciendi fœtum, Ariſtoteles quoque videtur nobis id inſinuare, qui ſcribit 4. gen. animal. 7. quandam mulierem tres aut quatuor molas geſtaſſe, donec ſuperueniente demum dyſenteria illam molam pepererit, ac libera euaſerit; quaſi hinc liceat colligere, mulieres laborantes mola, ex dyſenteria & qualibet purgatione per aluum ſanari aliquando poſſe, facta vniuerſi corporis purgatione. Id poſtremo reſtat, vt adhibeantur præſidia illa, quæ poſſint mollire, laxare, & aperire omnia vaſa & ligamenta, quibus mola alligata eſt, nec non iuuare & excitare facultatem expultricem, vt moleſtum illud onus deponat. Hæc autem plurima ſunt, partim interna, partim externa. Externa ſunt fomenta, balnea, linimenta, emplaſtra, &c.

℞ *Artemiſiæ*
Chamomil.
Anethi.
Rad. alth.
Maluæ ana M. j.
Sem. lin.
Fœnugræci
Aniſi

Fœnic.

Fœnic. ana ℥ j. f. decoctio in aqua com.

In qua mulieres ſedeant vſque ad vmbilicum, aut ſaltem pecten, & reliquæ vteri partes foueantur. Si preſto eſſent aquæ thermales calidiores, quales ſunt Aponitanæ, forent preſtantiſſimæ. A fomento vel balneo licet adhibere linimenta, quibus omnes partes & internę & externæ perfundendæ & inungendæ ſunt.

℞ *Succi althea ℥ ij.*
Adipis anſerini
Gall. ana ℥ j.
Ol. amyg. de lil. alb. ana ℥ ß. M. ad ignem.

Interna ſunt diacalam. Trochiſci de myrrha, & vno verbo, quæcunque menſes & ſecundas prouocant, fœtumque mortuum excludunt. De quibus, quoniam poſterius in difficultate partus ſumus diligenter ſermonem habituri, non eſt, vt in præſentia immoremur. Sed tamen nō eſt prætermittendum remedium, quod nonnulli maxime probant, & tanquam ſecretum retinent, ad deiiciendam molam. Illud autem eſt fel bouinum, ſi per os ad ʒ j. accipiatur, quod ſi tandem contingat huiuſmodi omnia præſidia fruſtra adhiberi, ſunt, qui audeant opera Chirurgica, & ferro molam detrahere; quod ego quidem cenſeo tunc ſolum licitum eſſe, cum mola ab vtero & vteri ligamentis laxata & diuulſa fuerit, adeo, vt ad oſtium vteri poſſit declinare; in quo caſu, ſi natura nequeat illam expellere, collocata muliere in communi ſede ad partus accommodata, deductisque illius obſcænis partibus, ferrum & inſtrumentum ad comprehendendum in vterum immittunt, quo molam comprehenſam ex vtero detrahere tentant. (Inſtrumentum pedem gryphium nominant) Sed ego puto operationem, quam nunquam vidi, plenam eſſe periculi & difficultatis. Hactenus de Mola: nunc de aliis, quæ vtero contineri poſſunt, verba ſunt facienda.

Capvt IX.

De Inflatione Vteri.

Qvandoqve euenit, vt flatus in vtero colligantur, quæ diſtendentes inferiorem partem abdominis, naturalis conceptus ſpeciem referunt, qui hunc fere exitum habent, vt mulier, quæ ſe grauidam multos menſes exiſtimabat, iamque omnia puerperia habebat in promtu, tandem modo citius, modo tardius nihil niſi ſonoros flatus excernat. Ex quo diſſoluto ventris tumore, nonnulli ſolent iocari, illam crepitum peperiſſe, ſicuti cuidam mulieri in hac ciuitate hoc anno cōtigit. Generationem flatus præclare inter cæteros Galen. tradidit 3. ſympt. cauſ. c. 3. per hæc verba: Flatuum generatio eſt in iis locis, qui in ventre ſunt, ſuccis quibuſdam pituitoſis vel alimentis à deficiente calore in halitum ſolutis, quippe ſincera frigiditas prorſus halitum non facit, quod ſcilicet ea non attenuat, neque conficit, neque alimentum diſſoluit, fortis autem calor cum longo interuallo nutrimentum ſuperet amplius quam pro generando halitu, id attenuat, niſi tandem id flatuoſum ſit natura: quod idem, Galenus inquit, in rebus externis fieri videmus: ſiquidem cœli conſtitutio tum frigidiſſima, tum calidiſſima aerem purum efficit; mediæ vero conſtitutiones nebulas pariunt: ex quibus, de Galeni ſententia conſtat flatus generari ex debili & imbecillo calore, qui alimenta & ſuccos non poteſt exacte concoquere & ſuperare: nec vero dubium eſſe debet, quin flatus hac eadem quoque ratione in vtero generentur, quod quidem duobus potiſſimum modis fieri debet: vno modo, *Eſſentia & cauſa.*

propter imbecillem calorem vteri, quotiescunque ille refrigeratur, vt non possit proprium alimentum & humores in eo contentos conficere, sicut frequenter solet euenire tempore purgationis menstruę vel puerperii: atq; eo magis, si partus fuerit difficilis & laboriosus, siquidem hoc tempore, vt docet Galen. 14. de vsu part. 13. ceruix vteri aperta & recta est, vt frigidior aer facile possit ad eam penetrare, cum aliis temporibus quasdam habeat rugas & quosdam anfractus, qui ab omni frigoris iniuria illum possunt tueri. Altero autem modo flatus in vtero colliguntur pro consensu aliarum partium, præcipue vero iecoris, ventriculi, intestinorum, quotiescunq; huiusmodi partes, vel propter frigidiorem intemperiem, vel propter deprauatam victus rationem, vel propter aliam causam plurimis flatibus redundant, qui facile deinceps cum aliis partibus, tum maxime vtero communicantur. Nescio quid sibi velint Paul. 3. c. 70. & Aet. vlt. c. 78. qui docent, vterum flatibus repleri, sanguine intus in grumos concreto: namq; sanguinis grumus, præterquam quod potius causæ retinendi quam efficiendi flatus censenda est, mea quidem sententia alia symptomata, & quidem grauiora quam flatus posset efficere, sicut alias diximus. Sed illud non est prætermittendum, quod itidem Paulus & Aetius docent, huiusmodi flatus, quandoq; in vteri cauitate concludi, quandoq; autem in angustiis vteri meatibus, adeoq; vteri substantia contineri. Signa inflationis vteri præclare describuntur ab Hipp. lib. de nat. mulierum, (pag. 301.) si inflati fuerint vteri & venter attollitur ac inflatur, & pedes intumescunt, & cauę faciei partes, color iniucundus fit, mēses non fiunt, genitura hoc tempore non fit, mulier anhelat & anxia mœret, & cum surrexerit aut progressa fuerit, rectæ ceruicis spiratio ipsam tenet, & quod ederit aut biberit ipsam molestat, & magis ægre tristatur priusquam ederet, sępe vero etiam suffocantur: quæ fere eadem sententia, ab illo repetita est 2. de morbis mulierum, pag. 368. Signa autem à recentioribus tradita fere sunt huiusmodi. Imus venter tumet, tenditur, dolore vrgetur, digito percussus tanquam tympani sonum edit, caput, thorax, ventriculus, lūbi, pecten, & reliquæ partes corporis propè omnes vtero consentientes, aut dolore aut alio symptomate malè afficiuntur. Signa demum quæ nos doceant, vtrum flatus in caua parte, an in meatibus & substantia vteri contineatur, ex iis possunt colligi: namque si illi contineantur in caua parte, maior apparet tumor, maiorq; ad tactum tympani sonus, rugitus quandoq; in vtero percipiuntur, sicuti laborantibus intestinis quandoq; euenit: flatus quandoq; per vterum seu pudendum cum crepitu excernuntur. Sin autem flatus substantia atq; angustis meatibus vteri concludantur, neq; tantus tumor, neque tantus sonus, neq; rugitus, neq; crepitus sentiuntur: sed & dolores fiunt vehementiores, & malum curatu difficilius euadit. Quod si quis verum quoque cupit intelligere, vtrum vterus morbo proprio, an per consensum aliarum partium laboret, is ante omnia debet considerare, quomodo partes principes, exempli gratia, iecur, ventriculus, &c. se habeant: namque si illæ frigidiore aliqua intemperie sint male affectę, vt sanguinem crudiorem & flatus conficiant, vtiq; non sine ratione coniiciendum est, ab iis partibus flatum ad vterum transmitti. Sin autem illæ nullo morbo laborent, & probe fungantur suo munere, tunc pro certo habendum est, vterum flatus gignere ac proprio morbo laborare. Sed propero ad curationem.

Signa.

Curationis indicationes.

Curationem præ cæteris omnib. Hip. videtur pręclare præscripsisse. Cum mulier, inquit, sic habuerit, pharmacum deorsum purgans bibendum dato, & calida lauato, & fomentum adhibeto, & quæ sequuntur: ex quibus licet colligere illas indicationes,

cationes,quæ ad totam huiuſmodi rationem ſunt accommodatæ: cum enim flatus in vtero contineantur,illi ſunt diſcutiendi.Sed quoniam iſtud non licet facere,dum permanet materia, ex qua illi fiunt, quæ non ſolum in vtero, ſed etiam in toto corpore poteſt redundare, idcirco hæc primum purganda eſt: quoniam vero fruſtra noxia materia purgaretur, flatusq; diſſoluerentur, niſi prouideretur, ne deinceps generentur,poſtrema ſequitur indicatio, quæ in morborum curatione & ſublatione conſiſtit.Itaque in curanda inflatione vteri tres præcipue ſeſe offerunt indicationes: communis totius corporis & vteri purgatio: flatus diſſolutio, intemperierum & morborum vel vteri, vel aliarum conſentientium purgatio. Et quantum ad primã pertinet,cum maiori ex parte materia, ex qua flatus in vtero generantur, ſit frigida & pituitoſa, hæc primum præparanda, & deinde purganda eſt. Leniatur aluus per hieram ſimpl.pilulas aloeph.mel.roſ.ſolut.ſint præparantia mel.roſ.colatum, ſyr.de mentha,de beton.de artem.neq; mea ſententia ab oxymelle abſtinendum, etſi nõnulli aliter ſentiant.Decocta ſint ſem. aniſorum,fœniculi,artem.puleg. calam: ſint purgantia,elect.diaph.indum.hiera logad. benedic.Nicol.hiera diacolocynth. trochiſ. Alhandal cum hiera ſimpl. (quibus trochiſcis pro hiera dyacol. ego vtor) de quibus omnibus medicamentis,& eorum exẽplis,non ſemel diximus. Paul. & Aet. mentionem faciunt ſectionis venæ: pleriq; omnes docent,hoc remedium in morbo frigido & redundantia humorum frigidorum non conuenire, de qua difficultate ſæpe diximus. Vos in hac deliberatione perpetuo attendatis ſcopos principes, quibus conuenientibus ne timeatis ſanguinem mittere: vno autem vel pluribus deficientibus, à ſanguinis miſſione abſtineatis. Verum ad huiuſmodi indicationem nullo modo ſunt prętermittenda clyſteria,quæ conficiantur ex decocto chamomeli,arthem.anethi,rutæ,bac.lauri.ſem.aniſi, fœnic. cumin. vel ex oleo, in quo hæc ipſa prius ebullierint,vt Galenus docet,quæ ſane præclariſſimam operam præſtant. Purgato corpore vniuerſo, reſtat, vt ad purgationem & alterationem vteri veniamus,diſſolutionemq; flatuum,quod plurima, partim interna, partim externa medicamenta poſſunt efficere, vt ſunt confectiones, quas vocant arom.roſ. diacinam. dianiſum, diagalanga, diacalamenthum, diaſpoleticum, diatrion piper. elect. de baccis lauri,& quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, magna antidota, theriaca, & mythridat. Sunt decocta origani, pulegii,calament. vel alia id genus, modo vnum, modo alterum,vt cinnamom.rad.Angelicæ, ſemen aniſ. caryoph. per Alembicum deſtillata, & varias aquas conficiunt, quæ certe non ſunt negligendæ: ſunt ſyrupi, conſeruæ,ſunt aliæ medicamentorum formæ, quas licet cuique comparare ſibi, ac ſuo arbitratu modo vnis modo alteris vti,de quibus ſatis. Medicamenta autem externa ſunt balnea, fomenta,inunctiones, clyſteria vterina, quibus antiqui vtebantur,vt colligitur ex Gal. 5.meth. c.5. 7.11. de compoſ. med.ſec.loc.c 8. Inſtrumentũ (μητρεγχύτης)deſcribitur ab Auic.21.tertii tract.2.c.13.Sunt demum peſſaria, & alia id genus,quæ quidem ex iis,quæ hactenus diximus, facile confici & parari poſſunt, præterquam quod aliis locis de iis omnibus non ſemel mentionem fecimus. Porro hæc omnia, vt ante diximus, poſſunt non ſolum flatus diſſoluere, ſed etiam vterum purgare, & eius intemperiem corrigere. Quod ſi tandem hæc fruſtra adhibeantur, malumque perſeueret adhuc, id ſciendum, balnea naturalia calida, vt Aponitana & potione, & inſeſſione, pro ſtillicidio & omnibus modis, forte inter cætera omnia principem locum obtinere. Poſtremo de inflatione vteri conſentientibus aliis corporis partibus, non eſt, vt quicquam dicamus,

Curationis præſidia.

mus, ſiquidem certum eſt, totam hanc curationem pendere ex curatione partium laborantium, quæ ſingulæ propriam tractationem deſiderant.

CAPVT X.

De Hydrope Vteri.

Eſſentia. NVLLI dubium eſſe debet, quin ſicut flatus, ita etiam aqua in vtero mulieris colligatur, quod Hipp. Aet. Auic. & omnes teſtantur, atque experientia confirmat veriſſimum eſſe: namque plurimi confirmant, ſe in anatome vel copioſiſſimam aquam in vtero collectam vidiſſe; & inter cæteros eſt mirabilis hiſtoria Veſalii, lib. 5. c. 9. de fabrica corporis humani (de liene) de quadam muliere Auguſtana textrice, in cuius vtero ille reperit ſeroſam aquam ſupra 60. menſuras Auguſtanas, (quæ ſingulæ pendunt tres libras) nullibi interim circa inteſtina præſente aqua, aut laxo in pedibus manibusque tumore, aut etiam viſcerum, aut alterius cuiuſdam organi ſeſe alioquin offerente vitio, (alibi 180. libr. repertæ) huiuſmodi morbum Aetius libro vltimo c. 97. hydropem vteri: Auic. 21. tertii, tract. 4. c. 25. aquam in matrice appellant. Sicuti vero nemo dubitat, vtrum aqua in mulieris vtero poſſit colligi nec
Locus aff. ne: ita contra dubium eſt de loco, vtrum ſcilicet huiuſmodi aqua in cauitate, an ſubſtantia & tunicis vteri colligatur & contineatur. Etſi autem pleriq; omnes tanquam manifeſtum recipiunt, aquam in cauitate gigni & concludi, ſicuti in hydrope quoque contingit: tamen altera ex parte iſtud vel difficile, vel nullo modo videtur fieri poſſe. Cum enim os ipſius vteri, præterquam tempore conceptus ſatis pateat, veriſimile, aut potius neceſſarium eſt, huiuſmodi aquam ſui copia, aut mala qualitate naturam ſtimulare, atque exitum ſibi quærere, ex quo aqua facile & aſſidue fluente, neque tumor vteri, neque alia ſymptomata, de quibus ſtatim ſermonem habebimus, videtur poſſe conſiſtere.

Hæc res apud Hippocratem & Galenum, & alios veteres non eſt ſatis explicata; ſolus Aetius videtur difficultatem vidiſſe, qui ſcribit: Corpuſcula quædam veſicę fellis ſimilima in vtero generari, in quibus aquoſus humor colligitur. Quam quidem opinionem video à pleriſq; omnibus probari & recipi: & inter cæteros Mauritius Cordæus Gallus, vir doctiſſimus, qui edidit com. in lib. 1. Hipp. de morbis mulierum, qui refert hiſtoriam mulieris laborantis hydrope vteri, in cuius cadauere ſunt repertæ plurimæ veſiculæ, non ſolum in vtero, ſed etiam in cæteris omnibus cauitatibus, corde, pericardio, ventriculo, inteſtinis, renibus, veſica, & reliquis id genus, in quibus veſicæ pendulæ conſpiciebantur, aqua citrina plenæ, & ſine omni fœtore, etiam poſt 20. diem, quas plures quam 80. fuiſſe: de huiuſmodi veſicis aqua plenis Aretæus mentionem facit lib. 2. de affectibus vteri cap. 1. qui ſcribit ad hunc modum: Alia quædam hydropici morbi ſpecies agnoſcitur talis; in ea veſiculæ quædam puſillæ, crebræ, humoris plenæ, in loco vbi Aſcites fieri ſolet, excitatur.

Cæterum quod humore multo refertæ ſint, illud indicio eſt, ſi abdomen perforaueris, parum admodum humoris effundes. Hæcque ſpecies haud leuis eſt, vnde enim id genus veſiculæ eruperint, via non facile reperitur: alii namque affirmant, huiuſmodi ampullas inteſtina tranſiiſſe: ego vero id nunquam vidi, ideoque ſcribendo non affirmo. Nam ſiue ex inteſtino colo, ſiue ex ventre ferantur, qualis ſit ipſarum generationis modus, quid dicam, nihil certi habeo. Hæc Aretæus; ſed Galenus etiam 7. aph. comment. 55. quaſdam veſicas aquæ plenas cõmemorat, quæ in iecore, hoc eſt, membrana id ipſum ambiente, ſolẽt generari,

nerari,& in iugulatis animalibus aliquando conſpiciuntur. Ex quo loco fortaſſe licet Aetii & Aretæi opinionem confirmare,ac fateri veſiculas aqua plenas, ſicuti fit in iecore,ita etiam in vtero & aliis partibus poſſe fieri. Cæterum vtcunq; ſe res habeat, redeundo ad hydropem vteri, etſi nolo pertinaciter negare, aquam potius in veſiculis, quam in cauitate vteri colligi & contineri, tamen non id puto perpetuo fieri, ſed forte multo crebrius in cauitate eandem concludi.

Quod ſi quis obiiciat, huiuſmodi aquam aperto ore vteri facile poſſe foras erumpere,quod nos quoq; paulo ante notauimus, ad hoc reſpondeatis cum Galeno 14.de vſu part. c.3.ad finem: collum vteri tantum eo tempore patens eſſe, cum ſemē introfertur, vel embryo extra producitur, alio quocunq; tempore illud nonnullas rugas, plexus & contorſiones habere, quæ multum habent momenti, vt ne, quæ continentur in vtero,refrigerentur. Sed illud addo,refrigerato vtero,quod ſtatim docebimus fieri, huius frigiditatis proprium eſt denſare & conſtringere, ſicut caliditatis laxare & aperire,admodum probabile ac forte neceſſarium eſſe, vt os quoque vteri adhuc magis denſetur & conſtringatur, adeo, vt aqua non ita facile erumpere poſſit foras. Hanc rem volui paulo longius tractare,quod nemo hactenus ſatis nodum explicarit. Sed ad reliqua.

Quatenus pertinet ad cauſas huius affectus, Aetius tantum vnam videtur poſuiſſe, quando menſes longo tempore fuerunt ſuppreſſi & imprægnatio impedita. *Cauſa.* Sed ego puto, ita magis vere eſſe habendum, aquam in vtero propter eandem cauſam generari, propter quam illa eadem in hydrope communi fieri ſolet, nimirum propter intemperiem frigidam,cum partium principalium,præcipue vero iecoris, tum ſpeciatim,vteri ac reliquorum locorum, in quibus diximus ſupra aquam nonnunquam gigni & colligi. Quęcunque igitur poſſunt ſiue in vtero,ſiue in iecore,ac toto corpore frigidam intemperiem excitare,qualia ſunt aer ambiens,victus ratio, potiones, balnea, & alia id genus, quæ refrigerandi facultate prædita ſunt: hæc omnia poſſunt vteri hydropem efficere, hac quidem parte vel proprio morbo, vel per conſenſum laborante: inter quæ nihilominus Aetio concedendum eſt,diuturnam menſium ſuppreſſionem principem locum obtinere, niſi quis velit immoderatas menſium purgationes, abortum, partum difficilem, ac reliquos vteri labores adiungere,quæ facile poſſunt huiuſmodi frigidam intemperiem efficere.Quas quidem cauſas Hipp.breuiſs. complexus eſt lib.1.de morbis mulierum, pag.330. Hic morbus,inquit, ex abortu fit,ſed etiam ex aliis cauſis, cum menſes fuerint occultati. In quibus paucis verbis,vt puto,omnes cauſæ huius morbi partim internæ, partim externæ comprehenduntur.

Signa hydropis vteri non minus accurate, quam cauſæ ab Hipp. tradita ſunt. *Signa.* Inquit enim, ſi aqua intercus in vteris naſcitur, menſes pauciores,& praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter intumeſcit, & mammę ſolidæ molles fiunt, & lac malum,& putat ſe in ventre habere, & ex iis cognoſces, quod aqua inter cutem eſt.Sed & in vterorum oſculo ſignificationem de ſe præbet, ad tactum enim gracile & humidum apparet: de quibus ſignis ſermonem etiam habet 2. de morbis mulierum.Recentiores multa alia ſigna adiungunt, quæ facile omnia ad ſigna Hip. adiungi, vel referri poſſunt. Verum cum hic morbus, quandoque communem & verum hydropem,quandoque naturalem conceptum videatur repræſentare: libet ea ſigna quoque colligere, quibus poſitis huiuſmodi affectus alteros ab alteris diſtinguere.

Primum

Primum igitur ſigna, quæ hydropem vteri à vero & communi hydrope poſſunt diſtinguere, fere nulla ſunt præcipua. In hydrope vterino paulo ante ex Hipp. poſito, tumor eſt minor, & magis inferiore quam ſuperiore abdominis parte conſpicitur. Iecur vtplurimum vel parum, vel nihil laborat, vterus morbo aliquo, vel proprio, vel per conſenſum male afficitur. In altero autem communi hydrope tumor eſt maior, magisq; in ſuperiore, quam inferiore parte apparet, vterus vel leuiter, vel nullo modo laborat, iecur male afficitur neceſſario: quibus quidem ſignis, ſi reliqua adiungantur, quæ huiuſmodi morbos ſolent indicare, facile vt puto cuiq; licebit, alterum ab altero diſcernere. Signa autem, quæ naturalem fœtum à concepta aqua poſſunt diſtinguere, forte facilius & euidentius colligi poſſunt. Sed primũ vos ſcire velim, quod ſupra quoque diximus, cõtingere aliquando, vt mulieres credantur grauidæ, quæ temporis progreſſu deprehenduntur, vel flatus, vel aquam, vel quid ſimile concepiſſe, nec non vice verſa, vt quæ minime grauidæ cenſebantur, ſed aliquo vteri morbo laborare, tandem hominem pariant. Etenim Vincentiæ fuit nobilis matrona, quam obſtetrices & medici pro comperto habebant minime vtero concepiſſe, quod nullo ſuperiore tempore fuiſſet grauida, ac fere ſemper infirma fuiſſet valetudine. Res autem hunc euentum habuit, vt vrgentibus doloribus, quos vterinos, vel inteſtinales opinabantur, ac proptereaimpoſitis nonnullis clyſteribus, illa hoc ipſo tempore filiam peperit, quæ etiamnum viuit, & plurimos filios progenuit. Itaque ne huiuſmodi illuſio vos aliquando capiat, diligenter in hoc vitium incumbendum eſt. Iſtud plurimi profitentur, ſe intelligere ac prædicere ex lotio. Sed iſti ſunt impoſtores, non medici, quod ſpero me propria tractatione de vrinis vobis eſſe aperte monſtraturum. Porro hæc ſigna, quæ legitimum fœtum à reliquis falſis conceptibus poſſunt ſecernere, mea ſententia nulla certiore ratione haberi poſſunt, quam ſi conſiderentur, quæ præceſſerunt, & quæ prꝫſenti tempore apparent, exempli gratia, ſi nullo præcedentẽ aut ſequente morbo & ſymptomate, menſtruę purgationes retineantur, ſi mulier à nonnullis cibis abhorreat, aliena appetat, terram, extinctos carbones, & alia quædam id genus aliquando euomat; hæc fere ſunt certiſſima ſigna mulierem vtero concepiſſe; de quibus ſignis Hipp. 5. aphoriſ. 61. & Galen. 6. loc. affect. in fine. Altera autem ex parte, ſi mulier ſuperiore tempore fuerit male affecta, ſi menſes retineantur, ſi ſuperueniat tumor inferiore abdominis parte, & alia ſymptomata, de quibus iam diximus, ex iis licet coniicere mulierem, quid præter naturam potius, quam naturalem fœtum concepiſſe. Sed Galenus præterea aliud ſignum commemorat, qui iubet obſtetricem vteri ceruicem tangere, & diligenter conſiderare, num aliqua adſit durities nec ne? Si non citra duritiem ceruix clauſa fuerit, imprægnationis indicium eſt: ſi vero cum duritie os ceruicis vteri clauſum fuerit, malum quoddam in vtero eſſe indicat. Verum, vt dixi, hæc ſunt admodum coniecturalia, & quandoque vel optimos medicos fallunt.

Curationem hydropis vteri licet colligere ex Hipp. lib. 5. c. de nat. mulierum, qui hæc habet: Cum mulier ſic habuerit, calida lauare oportet, & dolorem ſedare, pharmacum deorſum purgans bibendum dare, &c. Facile autem eſt, ſi quis velit hanc rem ad indicationem & methodum referre, hunc in modum: aqua redundat in vtero, itaque illa detrahenda eſt. Hoc non licet facere ſine præcedenti corporis vniuerſali euacuatione. Quare antequam aqua de vtero detrahatur, oportet totius corporis rationem & prouidentiam habere. Sed quoniam fruſtra aqua de vtero detrahitur, quotieſcunque illa rurſus poteſt colligi: poſtremo eſt proſpiciendum, nę

Indicationes.

illa

illa in posterum amplius possit generari,& vterum occupare. Quamobrem præcipuæ indicationes curandi hydropis vteri,illæ sunt:

Prima, purgatio vniuersi corporis:secunda purgatio aquæ in corpore contentę:tertia curatio morborum,à quibus aqua originem habet. Vtrum liceat huiusmodi indicationibus satisfacere nec ne,sciendum est, morbum difficilem & periculosum, & qui sæpenumero ad verum hydropem & interitum mulieres adducit; sed singulas indicationes & præsidia breuiter perpendamus. Quatenus ad primam indicationem attinet, recentiores prope omnes probant cum Auic. sectionem venæ inferioris,qui mea sententia falluntur:siquidem verisimile forte & necessarium est, non solum in vtero,sed etiam in toto corpore humores redundare crudiores & frigidiores, cum quibus vix licet sperare vires posse consistere, atque id remedium perferre. Vnde Galenus docet 4. de rat. vict. com. III. in hydrope quidem anasarca, sanguinem detractum conuenire interdum, cum scilicet morbus incepit ex retentione hæmorrhoidum, vel menstruorum, vel ex alia causa, quæ plethoricam affectionem afferat, hydropem vero,tympanitem & Ascitem, neminem per sanguinis missionem sanare ausum fuisse.Itaque prætermissa detractione sanguinis,cum Hip. medicamentis purgantibus agendum est,quæ humores frigidos & pituitosos,præcipue vero aquam possint detrahere. Ad leniendam aluum hiera,&c. est præstantissima: humores ac meatus corporis præparentur cum melle ros.syr.de beton. de arthem. decocto hyssopi, origani, puleg.calament. Ad purgationem sunt accommodata, Agaricus, Turbith, Elaterium,succus ireos, & diaphæn.&c. de quibus sæpe; sic clysteria ex iisdem medicamentis facta non sunt prætermittenda. Purgato corpore vniuerso, altera succedit indicatio purgandi aquam ex vtero, quod multis modis & præsidiis fieri potest. Primum diuretica medicamenta, quæ vere lotium prouocant, semina fœnic. dauci, petrosel. gentianæ, rubiæ tinct.&c. optima sunt, docente Galeno 5.meth.3.Ea quæ vtero continentur,vel per aluum,vel per lotium oportunis. deriuari. Deinde sunt balnea vel artificiosa, vel naturalia, quæ calefaciendi,siccandi,& detergendi vim habeant,in quibus vel mulier ad vmbilicum vsque sedeat, quale balneum foret ex decocto fol. & bacc. laur. cardam. cucum. asin. fol. ebuli, Mercurialis, Arthem. Thym. puleg. calam. & similia. Sunt linimenta ex ol. laurino, lil. alb. de con. de anis. oleum resolutiuum: sunt emplastra ex rad. & fol. ebuli, cucum. asinino, farina lupinorum, stercore bouino: sed emplastrum de baccis lauri hac in re videtur habere insignem prærogatiuam. Verum inter cætera medicamenta imposita & supposita ipsi vtero, quæ valeant de ipso aquam trahere & deducere,præclarissimam operam præstāt,qualia potissimum sunt pessaria, quę, exempli gratia,ex succo Mercurialis,cyclamine, esula, nigella, colocynthide, elleboro,& similibus conficiuntur. Nonnulli testantur ʒ ß. helleb. albi lana exceptam & vtero impositam, protinus plurimam aquam detrahere. Sed ego cæteris omnibus efficacius puto pessarium, quod ex elaterio & contusis caricis facile paratur. Quo quidem non sine magno fructu memini aliquando in huiusmodi casu me vsum fuisse. Itaque his rationibus aqua ex vtero solet purgari. Ad postremam indicationem, quæ nescio quamobrem à plerisque prætermittatur, sunt accommodata illa præsidia,quæ possunt vteri intemperiem corrigere. Talia sunt externa balnea, fomenta,linimenta, suffitus,interna,trochisci,conseruæ, confect. antidota, & vno verbo,quæ possunt vterum calefacere & siccare, de quibus non semel diximus, vt superuacaneum videatur illa eadem repetere. Sequitur de Abortu.

Prognost.

Præsidia.

Capvt

CAPVT XI.

De Abortu.

Essentia. SCRIBIT Aristoteles 7. histor. animal. c.4. Cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficere ; siquidem vnum pariendi tempus omnibus statutum est, nonnulla breuiore,nonnulla longiore tempore. De qua item re Ar st.10.sect.probl.11.soli homini varium pariendi tempus datum fuisse dicit; namque mulieres,& 7.mense & 8.& 9.parere possunt, quandoq; nonnullę & 10. quam doctrinam Aristoteles, vt opinor, accepit ab Hipp. qui scribit ad hunc modum lib. de Septimestri partu(in Basil.pag.62.)Mulieres quodam vitio præditæ sunt,semper dicunt ac testantur,nasci partus septimestres & octimestres, & nonimestres, & decimestres,& vndecimestres. Non ignoro nonnullos & veteres & recentiores fuisse, qui ostendunt non solum septimo,sed etiam sexto & quinto mense,pariter non solum nono, sed & vsque ad decimum quartum posterioribus mensibus humanos fœtus & quidem vitales posse produci, quæ disputatio ad meum institutum non pertinet,de qua Conciliator differentia 49. Illud enim mihi est satis, partum mulieris, quotiescunque ille ante congruum & constitutum naturæ tempus deiicitur, qualecunque tandem id fuerit, intempestiuum ortum, abortionem,vel abortum, siue aborsum nominari Hipp.sua lingua 6.epid.s. 1. comment.2.in princip. ἀποφθορὰν,id est, deperditionem vocat. Galenus in commentar. imperfectam fœtus emissionem interpretatur. Veruntamen id mihi libet addere ex Aristotele 7. hist.anim. c.3.tunc tantummodo abortum dicendum esse, postquam conceptus integer factus est,quod septima euenit die: eos vero fœtus, qui ante diem septimum deiiciuntur,potius effluxiones,quam abortus nominandos esse, siquidem certum est, ante hoc tempus 7.dierum, ne fœtum quidem, neque embryonem,sed solum semen in vtero contineri. Quod quidem puto itidem Philosophum accepisse ab Hipp. qui scribit libro de carnibus (pag.60. circa medium) vitam hominis 7. dierum esse, ac genituram vtero exceptam, in septimo die habere, quæcunque corpus habere debet, atque hinc fieri, vt transacta die 7.mulieres abortientes deiiciant veluti carunculam,(Testatur se vidisse auctor) quæ in aqua coniecta, si diligenter consideretur, satis demonstrat,& oculorum regiones, & aures, & manus, & manuum digitos, & crura,& pedes,& pedum digitos, & pudendum, & reliquum totum corpus manifestum,quod in effluxione Aristotelis ante 7.diem fieri nullo modo potest. Ex quo idem forte Philosophus eam legem constituit in 7. pol. c.26. Si viro & mulieri matrimonio copulatis nascantur plures liberi,quam definitum sit,abortum fœtui inferendum esse,prius quam sensus & vita illi inferatur. Quid enim ille, inquit,pium ac religiosum sit,quod non sensu ac vita circumscriptum ac definitum erit. Huiusmodi affectus, quem iure inter symptomata exeuntia mutata licet reponere,est lõge maximi momenti, ac si quis alius capitalis hostis naturæ, cum principalem illius operationem,generationem hominis impediat ac demoliatur. Vnde cum mulieres admodum frequentes abortiant, adeo vt nonnulli censeant plures abortus, quam legitimos fœtus fieri, facile est intelligere, medicos quicunque in tanto discrimine naturæ possunt succurrere & auxilium ferre,prę cęteris omnibus de natura ac tota Republica bene mereri. Quare in tractationem tam vtilem ac necessariam oportet nos diligenter incumbere.

Causæ. Causę abortus,de quibus omnes tractant,sed admodum confuse,mea senten-

tia,

tia, commode in duas internas & externas distribui possunt. Externę ex omnibus sex rebus non naturalibus possunt colligi, quas certum est, vt docet Galenus ca. 85. art. med. necessario nostra corpora alterare & immutare. Ac primum ratione Aeris potest abortus contingere, si ille vel calidior, vel frigidior, vel humidior, vel siccior fuerit: ex quo aeris vitio facile est intelligere, fœtus posse alterationem suscipere ac periclitari. Vnde in regionibus vehementer calidis, vehementer frigidis, mulieres facilime & frequentissime solent abortire. Sic si anni tempora fuerint inconstantia, neque suam seruent naturam, abortum solent efficere. De quibus est Hipp. 3. aph. 12. si hyems australis & pluuialis fuerit: ver autem siccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, ex quacunque causa abortiunt: siquidem vt Galenus explicat in commento: corpora humida ac mollia reddita, raraque per hyemem, ad internas partes aeris frigiditatem facile admittunt. Vnde infantes, qui longo tempore aeris caliditati assueuerunt, iniuriam superuenientis frigoris nequeunt perferre. Quare subinde calcitrantes & sine ordine se mouentes, vteri ligamenta disrumpunt, & importune deiiciuntur: quam quidem Hippocr. sententiam Aristoteles quoque interpretatus est, & amplificat 1. sect. problem. 9. Ad aerem mali quoque odores possunt referri, ex quibus vterus male afficitur, contrahitur, ac fœtum deponit. Et ita nonnulli referunt, mulieres ex malo illo odore extinctæ lucernæ abortum fecisse. Vnde apud Plinium memorabilis illa est exclamatio lib. 7. c. 7 Miseret atque pudet æstimantem, quam sit friuola animalium superbissimi origo, cum plærunq; abortus causa fiat odor à lucerna extincta. Secundo sunt alimenta, & potiones, quæ possunt non solum generaliter sanguinem improbum generare, ac fœtum malum nutrire, sed etiam speciatim abortum promouere, si illa fuerint calefaciendi, incidendi, extenuandi facultate prædita, & quæ imprimis solent menses prouocare, qualia sunt aromata omnia, petroselinum, fœniculum. asparagi, saturcia, nepeta, ius cicerum rubeorum, vina generosa, & id genus alia. Sic altera ex parte nimirum parca & restricta victus ratio, potest abortum facere, quod ita cong uo deficiente alimento, fœtus infirmetur & corrumpatur. Quod est Galeni 5. aph. tom. 31. ad quem modum nonnullæ mulieres assiduis ieiuniis se macerantes, sua sponte ad eiusmodi calamitatem deducuntur.

Tertio succedit motus & quies. Ad motum referenda omnis exercitatio immoderata & violenta, curru, equo, saltu, chorea, cursu, eleuatione ponderum, casus etiam ab alto, percussio, contusio, cum aliarum partium, tum maxime dorsi & vteri, & quæ habent eandem rationem. Nam vt scribit Galenus 4. aph. commen. 1. Fœtus cum vtero eandem habent proportionem, quam fructus cum plantis. Nam sicut fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & iam perfecti fere sua sponte decidunt, adeo vt vtrique ex vehementiore aliquo vento facile concidant: ita fœtus primis potissimum ac postremis mensibus, ex quolibet violento motu ruptis ligamentis, intempestiue deiiciuntur.

Quarto, est somnus & vigiliæ, quod vtrumque 2. aph. 3. si modum excesserit, malum est. Nam sicut somnus immoderatus non solum in capite, sed etiam in cæteris corporis partibus, & consequenter in vtero, facile potest magnam excrementorum copiam coaceruare: ita immoderatæ vigiliæ & nimiam siccitatem, & virium resolutionem, & alia multa pericula solent afferre, adeo vt certum cuique esse possit, mulieres quoq; ex immoderato somno & vigilia in abortum incurrere. In tractatione causarum abortus quinto loco sunt excretiones & retentiones, quæ inter

cætera omnia maxime ad abortũ possunt facere. Ac primũ quatenus ad excretiones pertinet, est sanguinis missio ex vena, de qua est apud Hip.aph.5.part.31. Mulier grauida sanguine ex vena misso abortit, ac præcipue, si fœtus grãdior fuerit, quod tamẽ decretum multi hoc tempore nõ recipiunt, qui cõtendunt tantum abesse, vt missio sanguinis abortum faciat, vt magis sæpe numero abortum possit præcauere: de qua controuersia duo verba dicam in curatione. Quod vero de sectione venę ab Hip. dictum est, idẽ mea sententia de omni sanguinis missione vel profusione, ex quacunq; parte corporis ille profluat, naribus, hęmorrhoidibus, & similibus, prę cęteris tamẽ omnibus ex vtero, statuendum est; de qua vteri purgatione Hip. & Gal. in 5.aph.60. nec non Aristot.7.histor.anim.cap.2. mentionem faciunt. Deinde sunt purgationes per aluum, de quibus itidem Hipp.5.aph.35. Mulieri grauidæ, si aluus plurimũ profluat periculum est, ne abortiat. Quam quidem purgationem & fluxionem alui ego interpretor non solum, quæ sponte fit, sed etiam ac multo magis, quæ perficitur à purgantibus medicamentis, quod certum est non solum soluta aluo, sed etiam excitata insigni corporis commotione & perturbatione abortum posse facere. Atque hinc factum est, vt Hipp. grauidis mulieribus interdixerit medicamentis purgantibus, præterquam si materia turgeat, quæ tamen non illis concedit omni tempore, sed tantum in 4.mense ad 7. vsque. Etsi Galen.1.Epid.section.3. comment.30. tertium quoq; mensem voluit addere, qui interpretans hunc ipsum aph. scribit: fœtum trimestrem & quadrimestrem præter cæteros iniuriis resistere. Si immoderati vomitus, sudores, vno verbo, ex quacunque parte, quæcunque immoderata euacuatio fiat, abortus causa censenda est, quod hac ratione congruo & necessario alimento priuetur, neque solum superfluæ euacuationes, sed altera quoq; ex parte immoderatæ retentiones abortus causæ statuendæ sunt, quæ quidem cum possint esse multiplices, ac multis modis fieri, manifestum est præ cæteris omnibus retentionem mensium hac in re principem locum obtinere. Postremo etiam sunt Alterationes animi de quibus non est longius agendum, siquidem nemo est, qui non quotidie experiatur illas in nobis mirabilia ac pene incredibilia efficere. Itaque nulli debet mirum videri, si mulieres quoq; ex nimio timore, terrore, dolore, tristitia, voluptate, lætitia, ira, indignatione ac reliquis animi perturbationibus in abortum incurrant. Atq; hactenus de externis causis, ad quas, ni fallor, reliquæ omnes, si quæ à nobis sunt prætermissæ, facile possunt referri.

Causæ autem internæ rursus duplices constitui possunt, vel ex parte mulieris, vel ex parte fœtus. Ac primum quatenus ad mulierem, est corporis habitus vel crassior, vel extenuatior quam conueniat, de quo Hip.5.aph.45. Quæcunque præter naturam extenuatæ, vtero abortiunt priusquam crassescant, id est, priusquam reficiantur & ad mediocrem corporis habitum redeant. Quo in loco mihi libet vos admonere, Galenum verborum aphorismi, præter naturam, Grece παρὰ φύσιν duplicem interpretationem proponere: alteram, quæ fuit Numidiani Medici celeberrimi & Quinti auditoris, nempe vt mulier grauida præter sui ipsius naturam sit extenuata: alteram vt extenuatio sit insignis & præter modum, vt ea verba magnum quendam excessum significent, volente Hip. nobis insinuare mulieres non mediocriter, sed vehementer extenuatas abortire: quam vtramque interpretationem ille inquit, non carere reprehensione, etsi in sequenti comment. 46. posteriorem magis probare videtur. Hip. autem in lib. de superfœtatione pag.68. circa medium, de conceptu mulieris verba faciẽs priorem interpretationem amplectitur, qui scribit

ad hunc

ad hunc modum: mulier quæ præter naturam craſſa eſt & pinguis,nō concipit hoc tempore: quæ vero ex natura talis eſt,horum gratia concipit, ſi nō aliud quicquam eam impediat. Quæ ſane interpretatio magis videtur rationi conſentire: etenim ſi mulier fuerit ſuapte natura, vel extenuata, vel craſſa, nihil fere prohibet, quin illa poſſit fœtum cōcipere & abſoluere,quod frequenti experientia comprobatum eſt veriſſimum eſſe. Contra vero ſi extenuatio vel obeſitas præter mulieris naturam fuerit,longe verior & euidentior cauſa reddi poteſt,quam ob rem illa neque concipiat,neque ad maturitatem fœtum producat. Deinde eſt inſignis plenitudo vel cacochymia, quacunq; ratione fuerit coaceruata, ex qua quidem humorum copia & vitio certum eſt fœtum ſuffocari,corrumpi, nec poſſe ad perfectionem peruenire. Præterea ſunt morbi omnes,ſiue communes toti corpori vt febris, ſiue proprii alicuius partis vt ventriculi,iecoris & ſimilium. Sed præ cæteris omnibus ſunt morbi ipſius vteri, de quibus Hip.5.aphoriſ.30.mulierem grauidam capi ab aliquo morbo acuto,lethale eſt. Nam expoſitore Galeno in comment. & vehementia morbi, & ea tenui victus ratione, quæ alioquin neceſſario inſtituenda eſt, certum fœtui, vel interitus vel abortus periculum videtur imminere. Sic mulieres morbis diuturnis laborantes, vel aliter valetudinariæ aut difficile, aut nullo modo poſſunt fœtum bene & ad maturitatem vſque conſeruare. De propriis vero vteri morbis eſt idem Hipp.5.apho.43. ſi mulieri grauidæ fiat in vtero Eryſipelas, ſit lethale. Galenus autem in comment. fatetur Eryſipelate in vtero exiſtente, fœtum mori ex neceſſitate, & dignum eſſe inquiſitione,vtrum vtero inflammatione laborante, fœtus aliquando viuere poſſit. (Conſtituit igitur magnam differentiam inter Eryſipelas & inflammationem) Sed aduerſus hanc Hipp. & Galeni ſententiam ex eodem Hipp.videmur colligere, neque Eryſipelas in vtero grauidæ eſſe prorſus lethale,qui in libro de nat. mulier.pag.290. circa medium, huiuſmodi mulieribus & victus rationem,à qua fœtus non corrumpatur, & alui lenitionem inſtituit, nihil alioquin adhibiturus,ſi morbus plane foret lethalis. Vtcunque autem ſit,mea ſententia & Eryſipelas,quo fortaſſe tanquam exemplo vſus eſt Hippocr. & inflammatio, & reliqui tumores, & omnes morbi vterum occupantes tempore conceptus, ſumma cum ratione præcipui abortus cauſæ ſtatuendi ſunt: ratio eſt manifeſtiſſima, imo vero apud Auicen. & reliquos auctores prope omnes, tanquam abortus cauſæ monſtrantur morbi, non ſolum tumores, vlcera, & cæteri in mala compoſitione & ſoluta vnitate,ſed etiam intemperies,adeo, vt ex qualibet vteri intemperie ſimplici, compoſita,cum & ſine materia,abortus poſſit originē habere. Quod quidem maxime conuenit rationi, ac poſſet demonſtrari, ſi id quam facile eſſet,tā foret neceſſarium. Præter hæc alia etiam cauſa eſt,quam indicat Hipp.eodem 5.aphoriſ.44. & 45. de extenuatis, quæcunque tenues ſunt,aut neque plus iuſto abortiunt ſine manifeſta occaſione tertio menſe,his vteri acetabula plena mucore ſunt, neque poſſunt propter pondus fœtum continere,ſed rumpuntur. Quæ quidem cauſa etſi ad ſuperiores facile poteſt referri, tamen nullo modo fuit prætermittenda, quod videatur peculiarem quandam abortus differentiam complecti, quæ certam quoque cognitionem & prouidentiam requirit. Res autem ita ſe habet: ſi contingat mulierem moderato corporis habitu præditam ſecundo aut tertio menſe abortire,nulla præcedente manifeſta occaſione ex pluribus quæ ſupra fuere propoſitæ: tunc ſciendum eſt,quod cotylidones ſeu acetabula, id eſt, ora vaſorum, quæ ad vterum perueniunt,ſint plena mucoris,id eſt,lenti & pituitoſi humoris, ex quo illa redduntur

laxa, mollia & imbecilla, adeo vt rumpantur necessario, atq; nequeant fœtum continere. Demum vero Hipp. docet abortum fieri propter vitium vteri, per hæc verba, lib. 1. de morbis mulierum (pag. 320. circa medium) sed & ipsi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum sint flatuosi, densi, magni, parui, & alii his similia. De flatibus vteri Auic. quoq; meminit: etsi dixerunt quidam, inquit, quod fit plurimum abortus ex ventositate, & veritas est iste sermo, quos quidem flatus, mea sententia, propter multas euidentes rationes negandum non est, posse abortum facere. Sed dubium est de magnitudine & paruitate vteri, propter quæ vitia nonnulli contendunt, abortum nullo modo fieri posse. Sed notandum præter locum Hipp. supra citatum de morbis mulierum, in lib. quoque de superfœtatione (pag. 68. in fine) eandem sententiam haberi, nimirum, propter nimiam paruitatem vteri quandoque abortus fieri. Cum iis autem qui aliter sentiunt, est clariss. Mercurial. qui pro sua opinione adfert huiusmodi rationes. I. Quod Gale. Auic. Albertus, & alii scriptores nullum de huiusmodi causis, nimirum magnitudine & paruitate vteri, verbum fecerint. II. Quoniam clarissime, sicut explicatum est à Galeno & Auenzoare, vter⁹ à natura talis fabricatus est, vt semper vsque ad perfectionem partus possit extendi. III. Quoniam angustia vteri potest quidem augmentum & magnitudinem fœtus, sed non vitam auferre, quod nonnullis exemplis catulorum comprobat Aristotelis auctoritate & Rasis, & Rabi, qui docent, illos vasis angustis conclusos paruos quidem euadere, sed vitam seruare. Ad Hippocratem vero respondet Mercurialis libr. de sterilitate & superfœtatione, in quibus hæc tradita sunt à discipulis Hippocratis, non ab ipso Hippocrate editos fuisse, atque illos propterea tanquam legitimos recipiendos esse. Ego vero aliter censeo, quoniam puto vterum natura vsque adeo magnum vel paruum fieri posse, vt ille propterea nequeat fœtum diutius retinere. Et quoniam Mercuria. potiss. de paruitate disputat, mihi quidem minime à ratione alienum videtur, fœtum vtero angusto conclusum, & propter loci angustiam, & propter parua & debilia ligamenta, & propter exiguitatem alimenti, & forte propter alias causas non posse perfici, & vsque ad partus integritatem deduci. Sed ad Mercurialis argumenta respondendum est, & primo, ꝙ neq; Galenus, neq; Auic. neq; Albert. neq; cæteri scriptores de huiusmodi causis mentionem faciant (pretermissis Alberto, & huius familiæ hominibus, quibus ego parum studeo & faueo) equidem scio, Auicennam manifeste vtramque causam, & magnitudinem, & paruitatem vteri commemorare, qui hæc habet in cap. 8. abortum fieri propter causam matricis de amplitudine oris eius, & paruitate adunionis eius, & quæ sequuntur. Sed forte neque à Galeno fuerunt prætermissę, qui 3. fac. nat. cap. 12. de facultate expultrice verba faciens, & modum explicans, quo illa ad agendum excitatur, ac veluti exempla accipiens facultatis expultricis ventriculi, vesicæ, vteri, speciatim docet, vterum partim in partu naturali, partim in abortu propter tres causas ad expellendum fœtum excitari, qui scribit ad hunc modum: Offensionis triplex est causa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morsus. Moles, vbi vterus amplius extendi non tolerat: pondus, cum supra vires eius sit, quod continet: morsus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in vtero sunt effusi, vel etiam totus partus corruptus & putris, tunicam vteri irritat & mordet. Hæc Galenus: ex quibus, ni fallor, licet aperte colligere, illum hoc quoq; paruitatis vitium vteri non ignorasse. Secundo, etsi libenter fateor, vterum fuisse à natura fabricatum, vt ille commode vsq; ad partum posset dilatari, ac fœtum fo-

uere; tamen neq; id mihi negandum eſt, mulierem quandoque vſque adeo anguſto vtero poſſe conformari, vt ille tam & tamdiu poſſit extendi, quam & quamdiu naturalis fœtus requirit. Quod ſi nonnullis contingit in primo ortu ſortiri quaſdam corporis partes ita anguſtas, vt illæ propterea morbo ſecundum magnitudinem laborent, ſicuti de ventriculo, veſica, hepate ſcribit Galenus, ſe vidiſſe in hominibus atq; obſeruaſſe arte medica c.71.72.73. quid prohibet quin idem nobis liceat de vtero affirmare.

Tertio nolo id contendere, vtrum anguſtia vteri poſſit augmentum quidem & magnitudinem fœtus, non itidem vitam auferre, quod forte alicui vel difficile, vel nullo modo fieri poſſe videbitur; ſed illud addo, fœtum in anguſto vtero non ſolum propter defectum alimenti, ſed etiam propter incommoditatem loci, propter exilitatem & debilitatem ligamentorum, & forte propter alias cauſas poſſe abortire. Poſtremo neque id ago in præſentia, vtrum libri de ſteril. & ſuperfœtatione ſint Hipp. legitimi necne? Sed illud ſcio, quem locum paulo ante notaui, hoc ipſum quoq; legi in lib. de morbis mulierum, cuius quidem libri tanquam Hipp. legitimi meminit Galenus 4.aph.c.2.5.aph.comment.36. & 45. & hactenus de internis cauſis abortus ex parte mulieris. Quatenus autem pertinet ad internas cauſas ex parte fœtus, Auic. vnam tantum videtur poſuiſſe, nempe propter illius mortem, propter aliquam cauſarum mortis eius: etenim tunc natura inſurgit, fœtumq; tanquã rem non modo inutilem, ſed etiam pernitioſam conatur quamprimum expellere. Verum quid prohibet, quo minus non liceat alias quoque non minus euidentes cauſas adiungere, quales pręcipue mihi ſuccurrunt, infirma fœtus valetudo ac debilitas, ſiue ea primum natura, ſiue poſterius aliquo morbo contracta fuerit, fœtus nimia moles, vel multitudo, ac potiſſimum in mulieribus, quæ puſillo ſint corpore ac teneris annis concipiunt. Namq; ſi quis hæc conſideret, is forte facile fatebitur, nec huiuſmodi cauſas fuiſſe prætermittendas, atq; ex illis quoque abortum fieri poſſe. Tales ergo ſunt cauſæ abortus, partim externæ, partim internæ, tam ex parte mulieris, quam ex parte fœtus: de quib. longius agendum non eſt. Sed præter has cauſas ſunt etiam aliæ, quæ apud mulieres abortum producere aptę ſunt, vt, ſi in rebus non naturalibus, vel alias intemperanter viuat, fœtum corrumpet: nam & cibus corruptionis cauſa eſt, & potus multus. Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, & his ſimilia. Si mulier in vtero habẽs, ventrem aut lumbos doleat, formidare oportet, ne fœtum per abortum edat. Sunt etiam quæ fœtus corrumpant, ſi acre aliquid, aut amarum ederit, aut biberit præter conſuetudinem, dum adhuc paruus eſt puerulus. Sic ſcribit Galenus 5.aph.com.45. mulieres abortire ſine manifeſta occaſione febre vehemente, & alui fluxione, vel profluuio ſanguinis, vel Eryſipelate in ipſo vtero conſtituto, vel ſaltu grauidæ mulieris vehementiore, vel clamore, vel mœrore, vel ira, vel timore, vel victu parciore, vel tali aliqua actione, ſeu paſſione. Quibus quidem cauſis alias quoque adiungit 3. epid.ſ.2.com.8. timorem propter alicuius horrendæ rei inſpectionem, vehemẽtem dolorem, inſignem cruditatem, alimenta medicamentoſa, vel medicamenta omnino abortiua, ſanguinis miſſionem ex vulnere, hæmorrhoidibus, vtero, qui quidem duo Galeni loci ſi coniungantur, forte cauſas abortus præcipuas vel omnes continent, quæcunq; à nobis diuerſa diſpoſitione propoſitæ ſunt.

Hactenus de cauſis abortũs, de quibus neque id mihi libet ſilentio præterire, nonnullas reperiri mulieres, quibus vel propter robur naturæ, vel propter firmita-

tem feminis mulieris, vel propter alias caufas fœtus tam arcte & folide alligatur, vt non folum ex nulla externa caufa non abortiant, fed etiam multis adminiftratis rationibus, purgantibus medicamentis, fectione venę, & aliis id genus, quæ abortum folent excitare, à quibus improbi medici, quandoque in gratiam alicuius nolunt abftinere, nunquam poffunt abortire, quod experientia confirmat verifsimum effe. (Nouit auctor mulierem, quæ integram libr. affumpfit argenti viui, vt abortiret, fed fruftra.) Signa abortus defcribuntur ab Aetio lib. vlt. c. 9. aquofa primum euacuatio, deinde faniofa & cruenta, aut veluti lotura carniū: tum purus fanguis, deinde grumi, ac demum fœtus. Quę quidem figna ficuti ex vna parte funt manifeftiffima & certiffima: ita ex altera nullam prope afferunt vtilitatem, quia vel proxime imminentem vel præfentem abortum fignificant, quando non licet mulieri fubfidium aliquod afferre. Itaque medicus alia figna diligenter debet attendere, quæ multo ante folent abortum fignificare, vt opportune poffit imminenti periculo profpicere. Hæc autem plurima funt: ac primum eft Hipp. 5. aph. 37. fi mulieri grauidæ mammę repente extenuentur, abortit. Ac rurfum 5. apho. 38. mulieri grauidæ geminos ferenti, fi altera mamma extenuetur, alterum abortit, & fi dextra marem, fi finiftra fœminam. Ratio autem propter quam mammę extenuatę futurum abortum portendunt, explicatur à Galeno in comment. fed accuratius 14. vfu part. 8. qui docet, mammillas contrariis affectibus neceffario comprehendi, repleri quidem lacte ante tempus in fœtus imbecillitate, graciles autem fieri in vteri penuria: fiquidem tunc oportet exiftimare fœtum validum effe, alimentum autem copiofum non habere, ac propterea plurimum quidem ex communibus vteri venis fanguinem trahere, & in hoc mammillas graciles fieri, paulo autem poft abortire. Ex parte deficiente alimento, cum fœtus alimentum appetens calcitret, moueatur, ftare loco nefciat, tandemque ligamenta quibus ligatur, perfringat, & ante tempus egrediatur: deinde funt alia quędam figna, quæ item generaliter abortum folent antecedere: dolor dorfi & laterum, quod vterus iis partibus copulatus fit, & ligatus, fœtus fi viuit, vix mouetur, grauitas concipitur circa pudenda, ipfo fœtu ad partes infernas fere propendente: lumbi & coxæ grauitatem infolitam habent, & non nifi cum labore mouentur. Sed ante omnia fedulo animaduertendum eft, an præceffierit aliqua ex caufis fiue externis, fiue internis, quæ abortum poffunt inferre, de quibus fatis diximus: namque fi huiufmodi caufæ & figna fimul iungantur, vel omnia, vel aliqua, tunc quafi certam fidem facere poffunt abortum fecuturum effe. Neque vero eft, vt longius quæramus & referamus figna, quæ fingulas caufas poffunt demonftrare: externæ facile omnibus fiunt manifeftæ: internæ ex cognitione fingulorum morborum, vel vteri, vel aliarum confentientium partium poffunt colligi; quæ quidem figna ex propriis locis laborantibus petenda funt. Veruntamen non funt poftremo loco prætermittenda figna, quæ demonftrant mortuum fœtum, vel faltem imbecillum effe, cum fint longe maximi momenti, & ad rem præfentem faciant. Ea tradita funt ab Hipp. his verbis lib. de fuperfœtat. circa principium: cum puer mortuus fuerit, cum aliis fignis id coniectare licet, tum præcipere, vt aliquando mulier in dextro latere iaceat, aliquando in finiftrum tranfmutet. Puer enim in vtero translabitur eo, quo mulier fe vertit, velut lapis vel aliud quippiam, fi mortuus fuerit, & pectinem frigidum mulier habet. Et iterum in primo de morbis mulierū (pag. 321.) Quib. mulieribus grauidis circa feptimum vel octauum menfem de repente mammarum

marum & ventris plenitudo collabitur, & vbera gracilefcunt, iis & lac non appareat: his dicendum eft, puerum aut mortuum effe, aut viuere, & debilem effe. His autẽ cum recentiorib. licet adiungere animi deliquia, fyncopes, cõuulfiones, dolores, fudores frigidos, naufeã, vomitũ, & vno verbo omnia fymptomata, quæcũq; ductis in confenfũ principib. partib. exẽpli gratia, corde, cerebro, ventriculo, folent oriri. Quæ qdẽ experientia confirmat, vel omnia, vel plura, fœtum mortuum coniectare.

Hactenus de natura, de caufis, de fignis abortus, itaq; id reftat, vt de illius curatione, aut potius ac verius præferuatione, fermonem habeamus. Quatenus ad motum & quietem, ficut ex omni parte mulieres probant, ab omni exercitatione & faltu quoque abftinere, à quib. certum fere abortus periculum videtur imminere: ita ex altera multi iubent mulierem in omni quiete permanere, vt nullo vnquam tempore ne parum quidem & leuiter moueatur. Quod fane confilium ego nunquã potui probare, fiquidẽ vix aliter videtur fieri poffe, quin in tanto ocio multæ generẽtur cruditates & excrementa, quæ & fœtui, & mulieri plurima ac grauia pericula poffunt inferre. De qua re videatis Philofophũ 7.pol.c.16. qui omnino cupiens prouidere, ne mulieres vtero gerentes nimio ocio & defidiæ fe dedant, fcribit in hunc modum: oportet mulieres grauidas fuorum corporum curam habere, ne defidiæ fefe dedant. Atq; hoc facile affequetur fcriptor legum, fi eis iter aliquod quotidianũ ad cultum Deorum iniunxerit ac mandarit. Itaq; in mulierib. grauidis ego quidem omnes violentos motus improbo, fed neq; perpetuum otium ac quietem probo, qui cenfeo moderatas exercitationes opportune factas, & fœtui, & matri multis modis poffe prodeffe. Sic reliquis externis caufis profpiciendum eft, ex quibus mihi libet tantummodo de fanguinis miffione & purgantibus medicamentis verba facere pauca, quod fupra pollicitus, cum fæpenumero vtrumq; præfidium in confultationem veniat, ac maximas difficultates contineat.

Curationis indicationes & præfidia.

Iamdiu agitata eft controuerfia inter medicos, vtrum liceat aliquando mulieri grauidæ ad præcauendum abortum venam incidere, & inter cæteros Altomarus de huiufmodi argumento integrum libellum confcripfit, qui acerrime contendit, id nunquam licitum effe. Alii vero aliter fentiunt: de qua quidem cum nolim longius agere, fufficiat in præfentia meam fententiam proferre, in qua partim ratione, partim longiore experientia vfq; ad hunc diem cogor perfiftere. (alius locus Ariftotelis 4. gen.anim. 6. in quo Philofophus tanti facit vitam grauidæ, vt velit illas ꝓpter hanc potiffimum caufam & difficilius vtero gerere, & difficilius parere.) In fectione venæ, & purgatione mulierum grauidarum mea eft fententia: in grauidis quæcunque vel propter nimiam congeftam humorum plenitudinem, vel propter morbum acutum, anginam, pleuritidem, febrem continuam, & fimiles, facile poffunt abortum facere, miffionem fanguinis fecta vena, tanquam remedium neceffarium recipiendum effe. Cum enim periculum forte certiffimum non folum abortus, fed etiam mortis & fœtui & matri videatur imminere, præcipue vero in morbis periculofis, ac fortaffis tota falutis fpes in hoc folo remedio fit repofita, equidem cenfeo, ex confilio Cor. Celfi, cuius Galenus meminit, aliquando fatius effe auxilium anceps experiri, quam nullum. Sed illud addo, hoc præfidium, non folum fine periculo, fed etiam cũ maxima vtilitate adminiftrari, qui vere vobis poffum teftari, nonnullas mulieres, quæ ex nimia aggregata fanguinis copia frequẽter abortiebant, neq; vlla ratione vfq; ad legitimum pariendi tempus poterant conceptum continere, hoc fingulari confilio plurimos deinceps filios, & quidem vitales

feliciter peperiſſe,plurimas autem variis morbis acutis laborantes, non ſolum primis,ſed etiam poſtremis menſibus à morte,abortu,& omni periculo liberas euaſiſſe. Atq; inter cæteras,quod maxima notatione & admiratione dignum eſt, ego memini me aliquando tribus mulieribus, iam nonum menſem vterum gerētibus, venam ſecuiſſe, primæ,quæ febri peſtilenti laborabat, alteræ, quæ grauiſſima deſtillatione ad thoracem male afficiebatur, tertię, cui propter ictum & contuſionem maxima in oculo fuerat inflammatio excitata,quæ omnes ſuperſtites fuerunt, ac filios pepererunt,quæ etiam nunc viuunt.Quod ſi quis nobis obiiciat Aphor. Hipp. docentem:mulierem grauidam miſſo ſanguine ex vena abortire: varii interpretes varia proferunt,vt Hipp. auctoritatem tueantur, quam labefactare piaculum eſt. Plæriq; omnes aiunt,illum integram & vſitatam ſuo tempore venæ ſectionem intellexiſſe; alii huiuſmodi res medicas non perpetuam veritatem continere; alii aliter docent.Ego vero puto Hipp.non generaliter, abſolute atq; omnino ſectionem venæ mulieribus grauidis interdixiſſe,ſed potius voluiſſe medicos reddere cautos, vt ne temere & ſine magna conſideratione audeant grauidis venā incidere. Id quod mihi videor,partim ex forma huiuſmodi orationis & verborum, partim ex ratione poſſe colligere. Namq; Hipp.nō ſimpliciter,ſed cum comparatione loquitur:mulieres ſecta vena eo magis abortire,quo fœtus grandior fuerit. Quod ſi in grauidis nullus ſupereſt locus ſectioni venæ, certe nihil erit opus hac comparatione. At vero,ſicuti vulgare eſt apud Grammaticos, cum comparatiuum ſupponat poſitiuum, hinc licet colligere,quandoq; grauidis licere venam ſecare. Etenim ſi maius imminet periculum abortus,quo fœtus eſt maior, ac propterea magis à venæ ſectione abſtinendum eſt,vel contra minus periculum immineat, cum fœtus eſt minor, minuſq; à venæ ſectione cauendum ſit,fateamur neceſſe eſt. Sed ratione quoq; licet hoc ipſum confirmare: ſiquidem cauſa propter quam, Galeno etiam interprete, Hip.prohibet ſectionem venæ,illa eſt,quia veretur,ne alimentum fœtui ſubtrahatur.Quod ſi mulier fuerit,vel admodum ſucci plena,vel plura accipiat facile & bene nutrientia alimenta, vel ſanguis parce detrahatur,adeo vt ſperandum ſit,minime alimētum fœtui eſſe defuturum : iam nihil amplius videtur obſtare,quo minus ſanguis detrahi poſſit.Itaq; de aph. Hip. hæc noſtra eſt ſententia, quam retinebimus, donec melior occurrat.

Poſtremo loco nonnulli quærunt,vtra vacuatio in grauidis,an per ſectionem venæ,an per medicamenta purgantia,ſit magis periculoſa? Ego vero quicquid alii reſpondeant vnico verbo ita ſentio: ſectionem venæ, ſi opportune ac non ſine iudicio adhibeatur, nullum periculum, ſępenumero inſignem vtilitatem : contra purgantia medicamenta nullam vnquam vtilitatem, inſignia pericula ſemper afferre. Quam quidem rem inter cæteros Auer.præclare mihi videtur definiſſe, 7. coll. 4. qui hæc habet:dicit Hip. mulier prægnans non debet phlebotomari, niſi quando Embryonis virtus fuerit fortis,id eſt,à quarto menſe vſq; ad ſeptimum, ſi humores fuerint impuri,& pharmaciam concedit tunc.Ego autem dico, quod phlebotomia quando adeſt repletio,qua Embryo non indiget,non eſt mala, ſed pharmaciam non credo ad bonum finem peruenire:imo neceſſario lædit Embryonem, eo quod in ſe ſubſtantiam habet venenoſam, & fortaſſis faciet malos humores fluere ad Embryonem,vt ipſum lædant, & quæ ſequuntur.

Poſtremo autem neq; id prætermittendum eſt, vt mulieres grauidæ, quantum fieri poteſt,ab omnibus perturbationibus animi ſibi caueant. Mirum enim quam frequen-

frequenter & facile propter huiufmodi caufas contingat illas abortire. Itaque fi occafio & tempus ferat tonitrua, fulmina, corrufcationes, terræmotus, decet illas admonere, vt ne ex improuifo huiufmodi ftrepitus & terrores præfentiant. Idem de bombardis, tubis & omni violento ftrepitu dicendum eft: fic ab omni horrendo fpectaculo abftineãt. Exempli gratia, mortis violentæ, rixarum, vulnerum, vno verbo ab omni metu, horrore, timore, dolore, ira, & qualibet infigni perturbatione debẽt cauere. Sed ad internas caufas, & primum ex parte mulieris de quibus certe nõ omnibus, fed nonnullis maioris momenti fermonẽ habebimus, ficuti de caufis externis dictum eft. Cum autem hæc ratio curandi mulieres fuo ipfarum vitio propenfas, vt abortum faciant, dupliciter poffit confiderari: vel antequam vtero gerãt, vel poftquam grauidæ factæ fint, illud ego quidem generaliter fentio, longe commodiorem, & tutiorem medendi rationem effe, quando mulier nondum concepit, cum altera ex parte poft conceptum, aut difficile, aut forte nullo modo ea poffint remedia adhiberi, quæ vel corpori vniuerfo vel alicui parti, potiffimum vero ipfi vtero valeant profpicere. Namq;, exempli gratia, fi mulier habeat corporis habitum præter modum, vel plenum, vel extenuatum, fi aliqua laboret intemperie, vel alio morbo capitis, ventriculi, iecoris, & omnium maxime vteri, vnde abortus videatur imminere: quomodo fieri poteft, vt medicus, vel de communi corporis vacuatione alioquin neceffaria, vel de cæteris accommodatis præfidiis quicquam probe ftatuere poffit? Non ignoro Auic. 21. tertii, tract. 2. cap. 10. 11. in hora quoq; impregnationis plurima agere (quando eft grauida) adeo vt neque abftineat ab hiera Galeni, à pilulis fœtidis, à clyfteribus mundificantibus matricem, &c. Quæ fententia nullo modo mihi videtur recipienda, qui cenfeo hoc tempore, hæc non folum importune adminiftrari, fed etiam fummam pernitiem & fœtui & mulieri poffe afferre. Verumenimuero, cum tempus ante vteri geftationem altero poft conceptum longe oportunius videri poffit, tum neque alterum prorfus negligendum eft. Iam igitur aliquid de medicamentis præcauẽtibus abortum ratione caufarum dicamus, omiffis fuperfluis, quoniam fi velimus circa omnes caufas externas verfari, de quibus fupra diximus, res foret longiffima. Ideo vnicam tantum caufam tractabo, atque illius curationem tradam, quando vteri acetabula funt plena mucoris, hoc eft, pituitofi ac lenti humoris, quæ potiffimum ab Hipp. pofita eft, & propter quam plerunque mulieres folent abortum facere. Nam quantum pertinet ad corporis habitum, plenitudinem, cacochymiam, intemperiem, & reliquos morbos, cum reliquarum partium, tum potiffimum vteri, & reliquas caufas fi quæ funt id genus, illud vnum mihi fufficiat dixiffe, curationem horum morborum & fymptomatum ex propriis fontibus petendam effe: de quibus maiori ex parte in publicis lectionibus diximus, neque pertinet hic longius de ea re agere. Si igitur contingat mulierem abortire, quod vteri vafa fint humidiora ac plena humoribus frigidis ac pituitofis, Hipp. præclare tradit figna quibus liceat huiufmodi affectum cognofcere, nec non rationem, qua poffimus illum curare, qui fcribit ad hunc modum: nat. mul. (pag. 292. in princip.) & primo de morb. mulierũ, (pag. 339.) Si acetabula pituita plena fuerint, corrumpetur fœtus, vbi fortior factus fuerit. Cognofces autem hoc modo: humidum fit, & vifcofum ac mucofum defluit, &c. qui ftatim curationem fubiungit per purgationem primum vniuerfi corporis, deinde vteri, ac demum per medicamenta, quæ poffint vterum calefacere, ficcare & corroborare. A quo Hippoc. Aetius inter cæteros, hanc ipfam curandi rationem accepit, qui hæc habet lib. vltim. cap. 21. Has

mulieres oportet curare per medicamenta pituitam ducentia, totum corpus vacuando,& quæ sequuntur.&c. Nos itaq; horum vestigia persequẽtes,hac ipsa methodo hanc curationem totam instituamus. Et primum ad totius corporis vacuationẽ, redundantes vitiosi humores primum præparandi,mox purgandi sunt, id quod in gratiam iuniorum commode iis medicamentis fieri posse videtur. Ante omnia licet aluũ lenire,quę ex aloe conficiuntur,qualia sunt hiera simpl. pil. aloeph. cum melle ros.sol.manna,mox instituenda sunt medicamenta, quæ attenuandi incidendi, abstergendi facultate sunt prædita,vt syr. beton. hyssop. &c. cum oxymel. & decoctis pulegii. Demum purgandum El. Indo, diaphæn. hiera pachii, ex Agar. Turb. &c. biduum vel triduum à lenitione alui nullo modo est prætermittenda sectio venæ, si modo conueniant principes scopi, quod quidem remedium multis modis confert. Vena autem incidenda,vel in cubito,vel in cruribus,pro vt vna vel altera indicatio,aut reuellendi,aut deriuandi videbitur postulare, sed tamen id perpetuo cauendo,ne menstruis purgationibus aliquod impedimentum inferatur.Quod si vobis vnica purgatio non videatur satis esse,licet illam repetere, interim adhibitis cõcoquentibus & præparantibus medicamentis, quæ prioribus sunt efficaciora, exempli gratia, syr.de artem.& similibus, purgato corpore vniuerso,ad purgationem vteri veniendum est,quod pessaria præ cæteris omnibus medicamentis commode præstant,quæ conficiantur ex colocynthide vel Trochis.Alhand. Turbith, agarico, hiera & similibus, quæ ad pituitam trahendam sunt accommodata. Demum vero ad illa præsidia veniendum est,quæ possunt vterum calefacere,siccare, roborare,in quo certum est,totius curationis summam consistere. Huiusmodi autem præsidia plurima sunt,partim interna, partim externa.Interna quidem,conseruæ Maioranę, melissæ,florum rosmarini,betonicæ,saluiæ, flor. lauendulæ, flor. garyophillorum. conf. diacyminum, diambra, diacalamenth. dianis. diamarg. cal. elect. de gemmis: sed his omnibus, vt puto, magna antidota Theriac. & Myth. sunt longe efficaciora. Cæterum medici hoc tempore pro huiusmodi indicatione præ cæteris omnibus præsidiis duobus vti solent,vt sunt, aquæ medicatæ calidiores, potissimum sulphureæ & nitrosæ,vt Aponitanæ & Aquarianæ. Deinde sunt decocta ligni chinæ, sarsæ,sassafras,sed maxime omnium decoctum chinæ,quę sane duo præsidia, si cum ratione & oportune adhibeantur,pręclarissimam sæpenumero operam solent pręstare. Externa autem sunt lotiones,insessiones,linimenta,suffumigia,pessaria,quę vno verbo ex iis medicamentis sunt conficienda, quæ calefaciendi,siccandi facultate sunt prædita: artemis.menth.camomil.origano.calamenth.cynnamon.garyoph. myrrha,styrace & similibus,de quibus semel atque iterum diximus. Sed neque demum illud prætermittendum est, aquas medicatas calidiores non solum potione, sed etiam balneo atque insessione forte inter cætera omnia externa præsidia principem locum obtinere. Atque hactenus de ratione tractandi mulieres antequam vtero concipiant,ne deinceps in abortum incurrant. Ratio autem præseruãdi mulieres iam grauidas ab abortu, potissimum versatur circa causas à quibus abortus videtur imminere. Itaque ab omnibus externis periculis & occasionibus, de quibus iam diximus,sedulo cauendum est: & inter cætera, quod nunc mihi in mentem venit,mulier grauida accommodata vestimenta gerat,ac maxime omnino abhorreat commune illud munimentum, quod ex tabulis ligneis forte etiam ferreis durissimum conficitur,ac mulieres ad corporis venustatem, ad vsque pudenda gestare solent; quo quidem abusu præ cæteris omnibus Venetæ delectantur: etenim vix

potest

poteſt aliter fieri, quin vterus præter modum comprimatur, fœtus non ſolum debito incremento priuetur, ſed etiam veluti per quandam compreſſionem importune deiiciatur. Si aliqui vrgent morbi, vel veteres, vel ſuperuenientes, ſi fieri poteſt, optima imprimis victus ratione & leuioribus quibuſdam præſidiis decet illos curare, cum alia omnia remedia potiſſimum purgantia medicamenta & ſectio venæ ſint ſuſpecta, vt ſupra diximus, nec ſine magno periculo poſſint adminiſtrari. Itaque ſi aluus fuerit adſtricta, communibus clyſteribus ex iure, ſaccharo, oleo, vel leuiſſimo aliquo medicamento agẽdum eſt, ac præ cæteris omnibus cum caſſia, quam Actuarius medicinam prægnantium vocat. Si vero morbi fuerint acuti & vehemẽtiores, cum vndiq; & fœtui, & matri periculum immineat, iam licet medicis ad valentiora præſidia deuenire, & mea ſententia potiſſimum ad venæ ſectionem, de qua ſatis dictum eſt. Verumtamen illud generaliter perpetuo memoria tenendum eſt, multo fidentius ac minore periculo mulieres grauidas tractari mediis mẽſibus à quarto vſque ad ſeptimum, quo tempore purgantia illis quoque cõcedit Hip. ſi materia turgeat, quam primis & poſtremis, quo vtroq; tempore, quantum fieri poteſt, ab omni medicatione & motione abſtinendum eſt. Quod ſi demum grauidæ mulieri periculum abortus proxime videatur imminere, & quaſi inſtare, vt iam ligamenta incipiant rumpi, atque vel aquoſa, vel cruenta ex vtero fluere, plęriq; omnes variis præſidiis partim internis, partim externis ſolent opem ferre. Inter medicamenta interna duo ſunt præcipua & in vulgari vſu, alterum ſunt corallia rubra in puluerem redacta, alterum eſt granum illud tinctorium, cuius Dioſc. lib. 4. cap. 43. & Gal. 7. ſ. m. meminerunt: vulgo Kermes dicitur, quod in ouo ſorbili exhibent addito thuris pauco, vel maſtiche, quæ ſane optima ſunt. Sed præterea ſunt nonnulla, quæ ab occulta proprietate videntur præſeruare, vt puluis cancrorum fluuialium, coagulum leporis, cinis corii erinacei terreſtris, puluis erinacei marini, de quibus Aet. lib. vlt. cap. 21. & plurimi mentionem faciunt. Inter externa ſunt linimenta, emplaſtra, cerata, quæ inſigni adſtringendi facultate prædita ſunt, ac dorſo impoſita creduntur poſſe laxata ſolidare. Ac duo pariter ſunt in communi vſu: alterum eſt vnguentum de cort. caſtanearum, Montagnanæ ſenioris: alterum eſt vnguentum comitiſſæ Varignanæ, quod ab illo deſcriptum eſt, lib. 16. ſuæ pract. cap. 14. & miris laudibus celebratur. Horum imitatione poſſunt fieri linimenta ex ol. cydon. maſt. myrtillorum, bolo Armeno, coralliis, & ſimilibus, de quibus longius agendum non eſt. Sed præterea quoque nonnulla quæ exterius adhibita, & variis partibus ſuſpenſa poſſunt abortum impedire Aetites, lapis in vtero aut corde, aut inteſtinis ceruarum repertus, granum tritici intra panem repertum, lapis Sardonius, de quibus Aetius & alii. Verum poſtremo hoc loco illud præceptum addo, in quo multi errant circa adminiſtrationẽ præſidiorum externorum, quæ inſigni adſtringendi facultate prędita ſunt, admodum caute & prudenter agendum. Namque ſi importune adhibeantur, quo tempore tam prope de fœtu actum eſt, poſſunt naturam impedire, & pericula afferre plurima.

Capvt XII.

De Difficili Partu.

Si vteri fabricam memoria repetamus, & conſideremus, quomodo fieri poſſit, vt illud os, pars tam anguſta, vſque adeo aperiatur, vt poſſit fœtibus facilem exitum præbere: mirari poſſumus, de vſu part. 15. c. 7. intelligere no poſſumus. Et ſi vero pro- *Eſſentia.*

pter

pter hanc & alias caufas nulla mulier fine dolore & difficultate pariat, quæ pœna propter crimen violatæ obedientiæ à Deo primæ matri conftituta eft, nobis in præfentia ftatutum eft, eam tantum partus difficultatem tractare, quæ eft præter naturam, ob quam fæpe mulieres & fœtus maximis periculis fubiiciuntur, quod non euenit reliquis animantibus, tefte Philofopho 7.hiftor.anim. 9. Quomodo fiat partus naturalis declarat Galenus 3.nat. fac. 12.2. fympt. cauf. 3. qui docet, huiufmodi opus effe naturalis facultatis & expultricis vteri: cuius fane expultricis irritationis Galenus triplicem caufam affert, nimiam molem, aut pondus, aut morfum. Igitur quemadmodum fi vterus moleftia excitatus congruo tempore fœtum expellit, negotium naturale eft, atque ad facultatem naturalem expultricem huius partis attinet: ita altera ex parte, fi fœtus congruo tempore non poffit deponi, hoc præter naturam eft, atque inter fymptomata exeuntia immutata debet reponi, quando id retinetur, quod nequaquam retineri debuiffet. Neceffe tamen prius eft huius caufas cognofcere, quę omnes ad tria præcipua capita referuntur, nempe ad mulierem, ad fœtum, ad res externas. Itaque ex parte mulieris redditur partus difficilis, fi illa fuerit imbecilla, fcribente Galeno 5.aph.55.ad bonum & facilem partum robur mulieris neceffario requiri. quam quidem imbecillitatem cum Aetio.lib.vlt.cap.22.licet interpretari, vel corporis, vel animi, vel vtriufque, vt fi mulier aliquo morbo laboret, vel diuturno, vel difficili, fi nimium defatigata, fi largiore & parciore quiete vfa fuerit, fi nimio angore, ira, timore, pudore, mœftitia afficiatur. Vnde primum parturientes folent difficiliores partus edere, & quæ rarius pariunt magis dolent, ex Hipp.lib.de nat. fœt. pag. 46.in medio. Præterea partus fit difficilis propter imbecillitatem, fi mulier nimium tenera aut prouecta ætate concipiat, adeo vt in partu nequeat viriliter agere. Hæc omnia imbecillem poffunt mulierem reddere & animo & corpore, & ita difficultatem adferre. Præterea ratione vuluæ, fi os vteri nimis exiguum vel anguftum fuerit, id quod multis modis contingit. Primum naturali magnitudine aut paruitate vteri, ftatura corporis, vel ætate, vel quomodocunque breuis & imbecillis, vbi verifimile, vterum quoque corporis partibus refpondere. Redditur etiam os vteri anguftum aliquo morbo, vel primo ortu vel pofterius genito, vt fi illud fit vel obliquum vel diftortum, fi aliqua membrana, caruncula, inflammatio, abfceffus vel aliquis tumor illi adnatus fuerit, fi propter pinguiorem corporis habitum, vel aliud proximum impedimentum, verbi gratia lapidem, vel lotium retentum in vefica, duriora alui excrementa, tumefcentes hæmorrhoidas os vteri comprimentes, vt commode nequeat dilatari. Ad quæ duo capita cætera omnia ad mulierem pertinentia facile poffunt referri. Ex parte fœtus redditur difficilis, primum fi forma & fitu vel non naturali, vel non multum naturæ familiari exitum quærat, pro quo fciendum ex Galeno 15.vfu part.7.formam naturalem prodeuntis fœtus effe, vt primum capite diftentis brachiis ad genua in lucem veniat: cæteras formas, exempli gratia, fi obliquus, aut tranfuerfus, aut pedibus pareret egredi, fi alterum crus vel altera manus ante caput prius demittatur, non fine vtriufque periculo, & rariores effe. De quibus inter cæteros tractat Eucharius quidam Rhodio Medicus, vt puto Germanus, diffufe & accurate cum figuris pictis venetiis anno 36. Cæterum Galen. hanc fententiam de partu naturali, primum capite prodeunte accepit ab Hipp. qui 1.de morbis mulier. pag. 322. circa medium, fic fcribit: fi partus tempus iam adfuerit ac dolor perfeueret, & ad multū tempus mulier puerum edere non poffit, omnino obliquus aut in pedes procidit, vtile autem

Caufa.

eft in

eft in caput procidere, &c. Sicut enim fi quis in vas olearium auguftioris oris nucleum immittat, nec fas eft illud obliquum extrahere, fic fane etiam mulieri accidit. Quam fere eandem fententiam habetis lib. de nat. pueri pag 13. in princ. quam fententiam credo Ariftotelem accepiffe ab Hipp. 7. hiftor. animal. 8. omnes partes fecundum naturam in caput fieri, contra naturam in pedes, &c. Cur autem præcipue in caput fiat, docet Philofophus 4. gen. animal. 9. iftud ommune effe omnibus animalibus, ac fieri propterea, quod partem fupra vmbilicum maiorem habeāt, quam inferiorem, & ponderofiorem, vt tanquam in ft.tera pendentes eo vergant, quo trahuntur: quam ille ab Hip. accepit ac fuo more diffimulauit, ex loco citato verbo tenus. Secundo fit difficilis ratione fœtus, fi illi plures fuerint, cum fimul vno tempore collo vteri illabantur, atque alter alteri fit impedimento, quo minus finguli poffint facile produci. Namque fciendum eft ex Philofopho 7. hiftor. animal. 4. quod reliquis animalibus pariendi tempus certum, foli homini incertum à natura conftitutum eft: ita etiam quod pertinet ad partum numerofum cætera animalia nonnulla fingulos tantum, nonnulla plures fœtus fuapte natura parere confueuiffe, folum genus humanum effe in ancipiti, quod fingulæ mulieres fingulos vtplurimum pariant: fed quandoque etiam, vt præfertim in Ægypto, duos vel tres, etiam quatuor & plures generent, vt Philofophus referat quandam 4. partub. viginti fœtus edidiffe. Vnde & illud ex eodem Philofopho notandum, quod in reliquis animantibus diuerfi fexus fœtus fimul nutriantur, feruenturq; melius, quam vnius fexus: in homine hoc rarius accidit, vt diuerfi fexus fœtus fimul conferuentur, quod ratio & experientia edocuit. Præterea fœtus partus difficultatem adfert, fi fuerit fœmina, fi præter naturæ inftitutum fuerit maior aut minor toto vel parte aliqua ac potiffimum capite, fi fuerit monftrofus vel biceps, fi morbofus ac male affectus, omnium vero maxime, fi mortuus fuerit: contra vero, fi fœtus fuerit mas, moderatus & naturalis ac bona valetudine præditus. Huc poteft etiam referri confideratio membranarum, quibus fœtus inuoluitur: nam fi propter vel nimiam earum craffitiem & foliditatem congruo tempore non rumpantur, vel propter earum tenuitatem & exilitatem citius laxentur quam oporteat: tunc neceffario partus difficilis fuccedit, fiquidem nifi huiufmodi membranæ rumpantur, fœtus nullo modo poteft extra vterum prodire, ficut contra, fi nimis tempeftiue laxentur, in quo cafu infignis humiditatis copia ex vtero profluit, adhuc maior pariendi accedit difficultas: fiquidem docet Galenus 14. de vfu part. cap. 5. huiufmodi humores ad partus facilitatem mirum in modum conferre, fiquidem verifimile & neceffarium eft, collum vteri hac ratione mollius & amplius fieri, ex quo deinde fœtus multo facilius egreditur, quam fi deficiente humore eædem partes anguftiores reddantur. Poftremo redditur difficilis ratione extrinfecarum caufarum, qualis præcipue eft aer, qui quidem, fi fuerit preter modum calidus & frigidus, hac in re plurimum momenti habet: fiquidem nimius calor vires diffoluit, maior vero frigiditas adftringit meatus. Vnde etiam notauit Auicen. mulieres hyeme difficilius parturire, quod idem de regionibus frigidis ftatuendum eft, mea fententia. Ad res externas potiffimum referri folent, lotiones, balnea, &c. quæ abftergendi facultatem habeant, fed multo magis fi defint bonæ obftetrices, quas Philofophus inter cætera 7. hiftor. animal. cap. 10. vult effe ingeniofas, perfpicaces ac intelligentes. Pariter fi etiam commoda eius tormina & cætera omnia defint, quæ ad facilitatem partus neceffario requiruntur: itaque hæ funt omnes caufæ, quæ partum difficilem poffunt redde-

re, ad

re,ad quas,ni fallor,cæteræ omnes,si quæ sunt à nobis prætermissæ,sine difficultate referri poterunt.

Signa. Signa quæ facilem & difficilem partum possunt prædicere, plurima sunt. Aristoteles hæc habet 7.histor.animal.c.9. Mulieres quibus aluum tormina vehementer exercent, ocyssime pariunt, quæ lumbos dolent, vix pariunt, quæ imum ventré, expeditius pariunt. Cuius quidem rationem reddi posse puto, quod quæ mulieres circa dorsum & lumbos dolent, signum sit ligamenta esse firmiora, & quæ non ita facile possint disrumpi. Quæ autem circa ventrem, ac multo magis circa pubé dolore afficiuntur, signum sit iam rupta esse ligamenta & fœtum ad exitum properare. Quod profectò signum res ipsa & experientia confirmat esse verissimum, si mulier fuerit adsueta difficiles partus edere, si fuerit admodum tenera ætate, pusillo corpore, si vel natura vel præter naturam fuerit imbecilla, si fœtus fuerit grandior, vel non vnicus, quod potissimum ex immodico ventre solet cognosci, si fuerit imbecillus & male affectus, quod præcipue ex tardo motu cognoscitur, si fuerit mortuus, de quibus signis iam supra diximus: demum si exteriora desint oportune præparata: ex iis omnibus licet colligere partum fore difficilioré; quod si res contrario modo se habeat, sperandum est, partum fore faciliorem. Cæterum neque id est ignorandum, à partus difficultate multa, & grauia pericula, & mulieri & fœtui imminere. Auic. 21. tertii tract.2.c.12. scribit, si partus fuerit difficilis 4. diebus, tum fœtum mori necessarium. Ex quo persuadet medicos solicitos esse de vita matris, neq; in vita fœtus occupari: imo vero studendum, vt ille quomodocunq; extrahatur. Et præterea ex insigni illo conatu mulieres quandoq; incurrũt in malam tussim, sputum sanguinis, & quod frequentius contingit, in apertionem peritonæi, vnde hernia intestinali corripiuntur. Addunt nónulli frangi aliquando ossa illarum partium, & totam partem infernam ab ano vsq; ad pudendum laxari & vlcerari, sed hæc omnino, si vera sunt, rarius contingunt. Itaque venio ad curationem.

Curatio. Totam curationem difficilis partus mihi videor in duas partes præcipue posse diuidere: quarum altera communia quædam præcepta & remedia complectatur, quæ generaliter ad omnem partus difficultatem sunt accómodata: altera singulas causas consideret, & vnicuiq; propria remedia adhibeat. Quæ rursus vtraq; pars in duo tempora commode potest distribui, primum antequam mulier ad pariendi actum perueniat, secundum, quando mulier in campum descendit ac mox fœtum est paritura. Itaque primùm consideremus quæcunque generaliter ad omnem partus difficultatem priore tempore ante partum videntur pertinere: tota autem hæc res in probo vsu & regimine sex rerum nó naturalium cõsistit. Quamobré mulieres vtero gerétes, omné aeris excessum potissimũ vero frigidiorem caueant, qui multis modis multa incommoda & pericula potest inferre: vnde maxime expedit in aere temperato, vel etiam paulo calidiore illas versari. Victus ratio sit alimentorum boni succi, facilis coctionis, quæ potius ad quandam humiditatem & copiam, quam siccitatem & inopiam vergat. Qualia forent carnes optimæ, capones, gallinæ, vituli, hædi, iura pinguia & similia, quę emolliendi, nó tamen aperiendi vim habeant: moueantur moderate, nullo modo prorsus quiescant, vt alias declarauimus. Imo vero transacta prima parte noni mensis etiam quoquo modo licet illas vehemétius moueri ambulatione, curru, ascensu, & descensu scalarum. Vnum familiare & vulgare est apud omnes, vt mulieres hoc tempore dissoluant fila, quod optimum est, cum ita partes dorsi & ligamenta leuiter & blande laxentur, vt postea facilius oportuno

Generalis ante partum.

tempo-

tempore laxentur,ac rumpantur: somni sint longiores, ex quibus constat corpora nostra molliora & laxiora reddi: sicuti contra vigiliæ solent eadem siccare & densare. Caueant omnem repletionem & quotidie tum duriora alui excrementa, tum reliqua omnia purgentur,vel natura,vel leni aliqua euacuatione. Coitus qui forte ad hunc locum potest referri,non omni ex parte prætermittatur, scribente Aristot. 7.histor.anim.c.4. eas mulieres,quæ paulo ante partum concumbunt facilius parere consueuisse,quod naturæ peritis facile potest concedi. Mulier demum paritura caueat ab omni perturbatione animi,timore,mœrore,ira,solicitudinibus:itaq; sint omnia læta,sit bono animo,bene speret,quod certe experientia demonstrat ad partum reddendum faciliorem magnum momẽtum habere. Cæterum neq; vsus quorundam remediorum ante partum importunus est cẽsendus, quæ potissimũ eo spectent,vt omnes partes vteri ac meatus humefiant ac laxẽtur, quale foret decoctum ex rad. Alth. Maluæ, Artemis.fœn.græci. sem.lin. vel si illud vultis esse efficacius, ex baccis vel foliis lauri, dictam.calam.& similibus, quo partes infernæ lauentur & foueantur,quale foret linimentum ex oleo Amygd.dul.cham. & similibus, quo licet totam vteri regionẽ,& intra & extra inungere ac fouere. Multi solent probare, potionem ex oleo communi, amygd. dul. sem. lini, quod sane constat posse & omnes muliebres locos mollire,& partum facilem reddere. Verum in his & cæteris præsidiis,quæ ore assumuntur,ego censeo admodũ caute incedendum esse,atq; id præcipue cauendũ,vt ne aliqua noxa inferatur ipsi ventriculo,sicut ego sentio olei potionem posse inferre. Atq; hęc quidem sunt præmittenda,quo ad pręparationem,quo fœtus facilius edatur. Quod si iam fœtus sit edendus,ipseque partus instet & vrgeat, opus est medicamenta quædam præparata in promptu habere, quorum beneficio non parum prægnans & parturiens adiuuari possit,ita tamen, vt minime omittantur ea, quæ ars ipsa, rectaque methodus præmittenda esse suadet, cuius mihi iam longo vsu & ratione explorata medicamenta sunt vsitata: exempli gratia: *In partu.*

℞ *Dictam. Cret.*
Aristol. rot. long.
Pulegii ana ℈ ß.
Cinnam.
Croci ana gr. XII. contundantur omnia subtilissime f. puluis,

qui exhibeatur cũ vino vel cũ aliquo decocto oportuno, exempli gratia, cicerũ rubeorũ,pulegii,petroselini. Hoc loco mirãdũ est,quomodo Mercatus, Mercurialis, & alii vtantur cortice cassię fistulæ ad partum,de quo errore inter cæteros agit Leonicen.lib.4.de Plinii & aliorũ med.errorib.c.2. Sic conueniunt linimenta,pessaria, suffumigia,& quæcunq; ad prouocanda menstrua prolata sunt. Sic etiam nonnulla, quæ latente quadam ratione,& occulta,vt aiunt,proprietate possunt partũ reddere faciliorẽ,vt si mulier teneat magnetẽ in manu sinistra,si femori apponatur lapis Aetites,si fiat suffumigiũ ex vngula asini, si dextro cruri alligetur coralliũ, radix origani, cyclam. cor gallinæ & similia,in quibus referẽdis nolo tẽpus perdere,cum liceat cuiq; apud varios auctores cõsequi. Ego vero aut parum aut nihil soleo illis fidẽ adhibere; sed Hipp.vnum cōmemorat præsidiũ,quod nullo modo est prætermittendum,etsi neminẽ video illius meminisse. Est autem sectio venæ inferioris, scribit in hunc modum 1.de morb.mul. pag.340. ad finem. Si vero prægnans multo tempore cohibeatur & parere non possit,sed diebus plurib. ex partus dolore laboret,sin autẽ iuuenis & in vigore & multo sanguine referta, secare oportet venas in malleolis & sangui-

sanguinem detrahere virium respectu habito, quod quidem remedium ego sentio rationi, ac probæ medendi methodo conuenire ac prestantissimum esse. Sed distinctius ad singulas causas veniamus, quæ triplici ex ordine fuerunt dispositæ, nẽpe, vel ratione mulieris, fœtus, & rerum externarum. Si igitur difficilis sit partus ratione mulieris, quod fit illa imbecilla vel corpore, vel animo, omnibus modis iuuãda animo & corpore consolanda, refocillanda. Quamobrem alimenta & potiones facilis & optimi nutrimenti sunt offerenda, quibus spiritus & vires possint reuocari, iura optima, oua sorbilia, panis imbutus vino oderato, aut succo granatorum. Omnis timor, omnis verecundia semoueatur, & quantum fieri potest, robur illis addendum, vt discant res patienter ferre, spiritum cohibere, & ad infernas partes pellere. Quo tempore minime sunt prohibenda ne clamẽt, quod imperitæ obstetrices facere solent, cum expediat illas clamare omni conatu, si os vteri nimium angustum fuerit inuestiganda illius causa, illudque omni ingenio laxandum, aperiendum: si claudatur propter excrementa retenta alui vel lotii, hæc molliter educantur, si propter tumorem & dolorem hæmorrhoidũ, iis etiam oportuna remedia adhibenda. Quod si difficultas partus exoriatur ratione fœtus, quod maiore ex parte solet euenire, primum si ille non exeat forma naturali, de qua iam diximus, Hip. nos docet in lib. de nat. pueri, vt rursus intromittatur delapso capite elatis pedibus, vt si fieri potest, secundum naturam exeat in caput, in quo sane experientia & ratione cõstat maximũ periculum contineri. Quod si demum fœtus mortuus fuerit, omni studio conãdum est illum quamprimũ educere, ne sæua symptomata aut mors subsequantur. Et huius rei remedia sunt tam interna, quam externa, imo ea omnia quæ de mẽsibus mouendis diximus, vt lotiones, fomenta, confectiones, conseruæ pul. pil. decoct. &c. quod si omnia frustra fiant, ad manus operationẽ est accedendum, excisionem, &c. quam rem præter Hip. prius nemo tradidit 1. de morb. mul. pag. 336. Quicunq; fœtus manus aut crus protendunt optimum foret extrudere, & ambas partes in caput vertere. Si vero hoc fieri nõ possit, secare oportet hanc mulierem. Sed hæc operatio est plena periculi, cuius rei in mea praxi per 40. annos tantum tres vidi, quæ tamen omnes perierunt. Sed necessitate cogente, antequam operationem aggrediatur, ex præcepto Aetii lib. vlt. cap. 23. diligenter animaduertat, quomodo mulier se habeat. Nam si illa fuerit vehementer imbecilla, ꝙ plerunq; fere fit, abstinendum ne mors errori imputetur, deploratos prognosticis relinquendo. Ad fœtum ipsæ quoq; pertinent membranæ, quæ si propter crassitiem non possint rumpi, quibusdam lenioribus frictionibus & linimentis agendum est, exempli gratia, ol. amygd. de lil. alb. cham. quæ possint illas laxare & extenuare. Deinde si ante congruum tempus laxentur, & profluant illæ humiditates, quas Galen. docet ad facilitatem partus facere, tunc omnes vteri partes internę & externæ omnibus potissimum à larga olei administratione sunt perfundendæ, & sic molliendæ, humectandæ, ac laxandæ. Postremo extrinseca omnia, aer, cubiculum, obstetrices, sint commode præparata, de quibus longum esset dicere.

Particulares.

CAPVT XIII.

De Puerperio.

Naturalis partus.

PArtum vel facilem vel difficilem sequitur puerperiũ, nempe illud tempus, quo mulier recens peperit siue marem siue fœminam, quę propterea puerpera dicitur, de qua nobis postremo loco dicendũ est. Etsi enim nõnullæ sint, quæ fere nihil laborant, sed statim redeunt ad suas operationes, tamen coguntur vtplurimum decumbere

cumbere propter imbecillitatem virium, id ꝙ illis euenit, partim propter laborem pariendi, partim propter inſignem euacuationem excrementorum. Nam quamuis educantur excrementa, nihilominus ſimul cum illis multi ſpiritus excernuntur, vl-reſq; redduntur imbecilles, vt exemplis ſuppuratorum & hydropicorũ demõſtrant Hip. & Gal. 6. aph. 26. Huiuſmodi autem vacuationes in puerperis Græce λόχεια, à Gaza purgamenta, apud Ariſtot. dicuntur, quæ quidem à Galen. de ſententia Eraſiſtrati, ac veterum medicorum lib. de atra bile, c. 8. 3. Epid. ſect. 3. comm. 73. non ſimpliciter vacuationes & purgationes dici debẽt, ſicuti alteræ, quæ à purgantibus medicamentis dicuntur, quandoquidẽ excernitur hoc tempore ſanguinis pars deterrima, vt ſtatim declarabitur. Puerperæ igitur niſi quid præter naturam illis ſuperueniat, inter corpora conualeſcentia reponendæ ſunt, ac potiſſimum congrua victus ratione nutriendæ atq; reſtituendę. In quo alioqui plures & grauiſſimi errores ſolẽt committi, cum ſolæ obſtetrices & mulieres imperent, ac prædicent medicis hac in re nullam fidem & obedientiam præſtandam eſſe. Quare primum non ſolum ſemel & bis, ſed ter, quater, ſæpiuſq; & quidem copioſe nunquam deſinunt puerperas replere & nutrire, quibus familiare eſt prouerbiũ: vnde egreditur puellus fore opus vt ingrediatur porcellus. Deinde plurimæ ſolent adhibere pullos columbinos, capones veteres, cum cinnam. Garyoph. vina etiam grandia & generoſa: quæ quidẽ victus ratio quam ſit improba & periculoſa notius eſt, quam vt debeat pluribus demonſtrari. Itaq; congruentem victus rationem inſtituatis, quę quantitate ſit moderata, vt parum vel nihil à ſua conſuetudine recedat: qualitate aũt alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum, flatus expertia, neque ita calefaciendi vi prædita, vt pulli gallinacei vel galli caſtrati iuniores, oua recẽtia, panis ex iure præparatus, &c. primis quatuor aut ſeptem diebus abſtineant à vino. Huius loco nihil præſtantius iure pulli gallinacei poteſt excogitari, deinceps vinum album, tenue, minime generoſum, & parce. Cum autem, vt modo diximus, huiuſmodi mulieres ſint imbecilliores, alimenta commode poſſunt & debent partiri, qua ratione certum eſt meliorem coctionẽ fieri. Memini me legiſſe apud Athenæ. lib. 9. Dipnoſophiſt. quoddam medicamẽtum & nutriendo corpori accommodatum, quorum quidem inſtitutum & conſuetudinẽ non ſatis intelligo, qui ſcio apud Gal. & omnes probatos auctores Braſſicã multis nominibus improbum eſſe alimentũ. Et hæc de naturali partu. Sin autem partus fuerit laborioſus, vel quid præter naturam illi coniungatur, tunc longe maiori diligẽtia & cautione oportet victum inſtituere: in quo caſu ſcribit Moſchio Græcus auctor harm. Gynæc. 16. puerperas biduo à cibo abſtinendas eſſe, vt hinc liceat magis errorẽ eorum arguere, qui tam copioſam victus rationem ſolent probare. Cæterũ cum plurimi affectus præter naturam ſoleant puerperis ſuperuenire, de quibus in præſentia nõ pertinet ad meum inſtitutum ſermonẽ habere: illud vnum ſciatis, omnia propemodum mala in huiuſmodi mulieribus alia nulla de cauſa fieri, quam ob vitium purgationis, quæ à natura poſt partum inſtituta eſt: quod quidem vitium poteſt eſſe multiplex. Namq; primũ illę retinentur membranæ, quæ fœtum toto conceptus tempore veſtiunt ac fouent, quæ δεύτερον Græcis ſeu ſecundæ dicũtur, quaſi ſecundus aliquis ſit partus, qui fœtui in lucem egredienti ſuccedat. Quo loco obiter notãdus eſt error omnium prope anatomicorũ vno excepto Veſalio lib. 5. c. 17. qui docet ſecundinam non aliud eſſe, quã vnam ex membranis fœtũ veſtientibus, quæ χωρίον appellatur, cũ reuera vniuerſa ea moles & cõpactio membranarũ, quæ poſt editũ fœtum deiiciuntur minime vnica membrana

Præter naturalis & laborioſus.

Retentio ſecũdinarum.

χωρίον vel fecundina dici debeat, vt perfpicue colligitur ex Gal.5.aph.comm.35.& de venæ fect. aduerfus Erafiftratū cap.5. & ex Ariftot. 2. de gen.anim.cap.7.qui fcribit, fecundas & membranas inter fœtū atq; vterum pofitas fuiffe. Deinde quoq; menfes vel plane retinentur, vel parce fluunt, vel immoderate & deprauate deiiciuntur, quæ omnia fymptomata magna incommoda fecum afferunt. Sed potiffimū & maxima ex parte puerperæ laborant, fi illis menfes vel prorfus retineantur, vel debiliter fluant, quod præclare à Galeno traditum eft, 1.Epid.fect.3.com.3.qui fcribit, fuppreffionem menftruorum perpetuo offendere, nō tamen perinde, ac fi à partu opprimantur, quod hæc retentio hoc tempore non modo abundantiam, fed etiam infignem horum prauitatem pariat, quandoquidem fœtus gratia nutrimenti meliorē fanguinem ad fe alliciens relinquit deteriorem, ex quo prægnantes replentur prauis humoribus, quos deinde natura poft partum euacuare confueuit. Itaq; in puerperis hunc perpetuo fcopum ob oculos habeatis, vt illis menftrua probe procedāt, quandoquidē ex vna parte his oportune fluentibus, illæ omniū morborum & periculorum fere fiunt immunes, ex altera autem retentis & parce fluentibus vix aliter fieri poteft, quin plurimis & quidem grauiffimis morbis fubiiciantur. Quæ quidem ab Hip. recēfentur 1. de morbis mulier. pag.323. cum mulieri aut partus purgamenta non fuerint purgata, aut menfes nō prodierint, contingit ipfam febricitare & horrorem habere, & ventrem magnum effe, & quæ fequuntur. Et lib. de nat. puer. pag. 47. fi non purgetur mulier purgationibus partus, morbus magnus eam corripiet, & in periculum vitæ incurret, nifi cito curetur. & quis cōuenientem purgationem inducat. Si quærat aliquis, quotnam diebus & quamdiu menftruæ purgationes à partu debeant procedere? ad hanc refpondet Hip. lib. de nat. puer. pag. 47. puerperas parturientes fœminam 42. diebus, parturiētes autem mafculum 30. diebus opus habere, qui hāc quoq; rationem adiungit: illud fieri, quod huiufmodi purgatio refpondeat generationi, & primæ conformationi fœtus, quam idem Hip. affirmat in fœm. totidem 42. diebus, in mafc. 30. diebus contingere. Quod fi rurfus quæratur, quamobrem mafculus prius, fœmina pofterius conformetur in vtero: cum potiffi. extra contra eueniat, vt fœmina citius, mas tardius ad fui perfectionem perueniat? itidem refpondet, id propterea fieri, quoniam fœmina frigidior eft atq; ex frigidiore femine generetur, mas contra calidior atque ex calidiore femine concipitur, verba hæc funt: quod autem fœmina pofterius conformatur, caufa hæc eft, quod geniturà fœminea humidior & debilior eft, quam mafculi: & iuxta hanc rationem neceffe eft pofterius conformari fœminam, quā mafculum: atq; propterea etiam purgatio diuturnior eft in fœmina quam mafculo. Quam quidem Hip. rationem Ariftoteles & Galen. mihi videntur mirabiliter illuftrare: namq; Ariftoteles 4. de gen. animal. 6. quærens, cur fœminæ fimiliter atq; mares non perficiantur in genere hominum, cum intra parientem fœmina longiore tempore cōficiatur quam mas, vbi vero in lucem venerint, celerius fœminæ, quam mares conficiantur, quibus pubes, vigor & fenectus citius obueniunt quam maribus? refpondet iftud fieri, quia fœminæ funt natura debiliores & frigidiores, adeo vt fexum fœmineum, quafi læfionem naturalem & detrimentum quoddam non vereatur appellare: itaq; ille inquit, fœminæ intus tarde præ fua frigiditate difcernuntur, huiufmodi enim difcretio concoctio quædam eft, calor autem concoquit, & quod calidius concoctu facilius eft, fed foris propter fuam debilitatem cito ad ætatis florem fenectutemq; perueniunt: e...n m omnia minora vt in artis operibus, fic in natura citius ad finem deueniunt

Menfium vitium.

Gal.

Gal. idem 2. de sem. cap. 4. & 5. facta comparatione luti liquidioris, quod nullam impressionem aut fixionẽ recipit: docet idem contingere in semine & sanguine menstruo frigidioribus & liquidioribus, ex quibus animal formari non potest, nisi illa prius moderatam duritiem & consistentiam acquirant, quę ad formationem membrorum sit accommodata. Cum autem fœmina ex semine & sanguine liquidiore, tenuiore, frigidioreq; efficiatur. satis cuiq; potest constare, illam tardius, quam marem, qui ex materia crassiore, solidiore, calidioreq; procreatur in vtero cõformari: at vero extra vterũ aliter se res habet, mulierq; citius mare perficitur, partim quod mulieri coniuncta est materia humidior, quæ facile possit extendi, partim quod imperfecta concoctio, quæ ad perfectionem fœminæ necessaria est, citius acquiritur, quam perfecta. Sed positis his rationibus Hip. Aristot. Galeni, nobis liceat alias duas rationes adiungere, minime vt puto, negligendas, quæ tamen ex eisdem, præcipue vero ex Gal. colligi possunt: altera sumitur ex natura & conditione loci, in quo fœtus generatur, siquidem vt scribit Hip. 5. aph. 48. mares etiam plurimum dextra, fœminæ sinistra vteri parte generantur: certum vero est dextra sinistris esse calidiora, vnde cum fateantur omnes conformationem caloris esse opus, nulli debet mirum videri, si in calidiore loco conceptus fiat citius quam in frigidiore: altera colligi potest ex copia & qualitate excrementorum: cum enim sit verisimile ac forte necessarium, & plura & deteriora excrementa in fœmina, quã in mare coaceruari, iure naturam longius quoq; tempus purgationis partui fœmineo quã masculino destinasse. Etsi autem ad purgationem puerperarum de sententia Hip. 42. dies in fœminis, 30. in masculis cõstituti sunt: tamen sciendum est, hunc terminũ quam longiss. esse, atq; ab eodem Hip. limitari in partu fœminino diebus 25. in masculino dieb. 20. qui hæc habet 1. de morb. mul. pag. 337. post partum plærunq; sanæ mulieri contingit, vt post puellæ partum in 42. diebus diuturniss. purgatio fiat: extra periculũ autem est, etsi 25. diebus purgentur, post masculi vero partũ purgatio fit diuturnior in 30. diebus: extra periculum est etiam quæ in 20. diebus contingit: cui quidem limitationi fere subscribit experientia, cum mulieres in partu magna ex parte dies circiter 20. aut 25. soleant mẽstruas purgationes habere. Quod si quis demum quantitatem huiusmodi purgationis curiosius cupit intelligere, ad hunc pariter respondet Hipp. 1. de morbis mulier. pag. 337. scribens: sanæ mulieri puerperii purgamenta sufficienter prodire primum sesqui heminæ mensura, aut paulo plura: post adhuc pauciora iuxta hanc rationem, donec tandem cessent. Hemina autẽ pendit circiter ℥ x. apud Græcos, vt tota huiusmodi purgatio ad 20. circiter ℥ ascendere possit, quod alioqui mirum debet videri, cum certum cuique esse possit mulieres in præsentia longe copiosiores puerperii purgationes habere, nisi forte dicamus, id fieri quod nostro tempore, quo mulieres non sunt adeo temperantes in victu, ac longe maiori otio deditæ, quam fuerint veteres, forte purgationes quoq; sint copiosiores, tametsi, vt puto, de hac re nihil certi statui possit, cum rationi sit consentaneum, & experientia satis cõfirmet, mulieres pro varietate ætatis, habitus corporis, temperamẽti & rerũ similiũ, modo plures, modo pauciores purgationes habere, ꝙ idem censeo de dieb[9] huic purgationi destinatis statuendũ esse. Sed ad rem nostram. Cum puerperæ propter eam potiss. causam plurimis & grauiss. morbis corripiantur, quod vel secũdinæ retineantur, vel mẽses male fluant, danda est omnis opera, vt vtraq; huiusmodi purgentur probe, atque ex instituto naturæ procedant, siquidem hæc vel sola, vel certe præcipua est causa & ratio, quamobrẽ mulieres ab omni periculo & præseruari &

curari possint. Sed antequam de huiusmodi vtroque symptomate agamus, non est prætermittenda quæstio alioqui vulgaris, sed dignissima cognitione, vtrum in puerpera laborante febri vel aliquo morbo acuto computatio dierum criticorum à die partus, an à die morbi fieri debeat, quæ videtur admodum difficilis. Galen. 3. prognost. 20. Hip. & Gal. generaliter docēt, dies computandos esse à die partus, minime à die morbi, qui hæc habēt: Hip. pari modo iudicationes fiunt 3. prog. 10. Gal. principiū numerationis tibi fiat, non quo die ceperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdā igitur circa secundā aut tertiā diem incipiunt à partu, ex quo multi iudicant futuram iudicationem: sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint numerationem dierum fieri oportet, & Hip. & Gal. (ex quibus numerationem criticorum faciendā à die partus non morbi) contra vero 1. Epid. s. 3. ægrot. 4. in vxore Philini in Thaso, quæ die 14. cœpit febricitare Hip. & Gal. hoc ipso die minime à die partus videntur huiusmodi supputationem fecisse. Nec ratio ab hac sententia videtur aliena: nam sicut in vniuersum principium & omnia tempora morborū determinantur potissimū ex cruditate & coctione humorum, minime his, quæ solent morbum præcedere: ita idem plane de puerperis statuendum esse videtur: ac propterea minime ex partu, quo tempore nulla est ægritudo, nullaq; est materia morbum efficiens, sed ex ipso principio morbi supputationē faciendam esse. Præterea sicut Gal. docet generaliter 1. de diebus crit. c. 6. principium morbi minime esse accipiendum, quando ægrotaturi vigilant, cibos fastidiunt, capite grauātur, & alia id genus quam plurima patiuntur. Eadem plane ratione statuendum videtur, neq; in puerperis huiusmodi principiū ex partu sumēdum esse, etiamsi illæ fuerint quoquo modo male affectæ, sicut reuera sunt male affecti, qui vigilant, cibos fastidiūt. His si placet addamus testimonium Auic. qui huiusmodi sententiam confirmat manifeste inquiens: 2. quarti tr. 2. c. 1. in fine, etsi mulier peperit, deinde accidat ei febris, tunc fiat cōputatio ex febre, nō ex partu: ex illo enim est error, & quæ sequuntur. Ad hanc dubitationem conciliator differentiæ 106. & omnes medici fere videntur duplicē responsionem afferre: alteram, in partu facili ac naturali dies criticos à principio morbi, contra vero in partu difficili ac non naturali à partu fore numerandos: alteram, in morbis longe distantibus à partu, supputationē à principio morbi in morbis proximioribus à partu faciendam esse. Nec rationes desunt pro cōfirmatione vtriusq; responsionis: namq; ex vna parte in partu difficili & laborioso, & in morbo qui proxime partū sequitur, verisimile, vel potius necessariū est, morbum in ipsum partū, tanquam præcipuam causam esse referendum: ex altera autē parte in partu difficili & naturali, nec nō in morbis longe à partu distantibus, omnis ratio colligit, illos nō ex partu, sed ex aliis causis originem habere: quam quidem vtramq; responsionem historia vxoris Philini cōfirmat, siquidem primum partus fuit naturalis, in quo mulier ex præscripto naturæ purgata est, & reliqua recte habebant. Deinde febris cum rigore longe à partu die 14. sequuta est, vt propterea summa cum ratione dies critici non à partu, sed à principio morbi & ab Hipp. & à Gal. numerati fuerint: at vero huiusmodi quoque responsiones, si accurate considerentur, mihi videntur nescio quas difficultates continere: nam ipsemet Hip. in vna vel altera puerpera, quæ habuerunt partus nō naturales, statimq; à partu 2. aut 3. die febricitarunt, videtur non ab ipso partu, sed à morbo dies criticos numerare, qualis fuit 1. Epid. sect. 3. ægr. 11. vxor Dromeadæ, quæ filiam enixa erat, de qua Hippocr. hæc habet: postridie eius diei, quo riguerat, aluum commode reddidit, &c. Tertio die circa meridiem riguit, quarto

quarto dolor hypochondrii remiſſus eſt. Adeo, vt certum ſit, hic dies numerari non à partu, ſed à die quo rigor & febris acuta mulierem inuaſit. Qualis fuit mulier quę-dam 3. Epid. ſ. 3. ægr. 2. quæ apud frigidam aquam in Thaſo ægrotabat, de qua Hip. hæc habet: poſtquam filiam peperiſſet nec eſſet purgata, tertia die à partu febri correpta eſt acuta, &c. à quo die facto principio deinceps omnes dies criticos numerat, vſque ad 80. in quo obiit. Imo vero, quod certe maxime notatione & admiratione dignum eſt, hæc ipſa mulier multo ante partum febre decubuerat, cibumque faſtidierat, vt omnis ratio colligat, vel à febri ante partum, vel ſaltem ab ipſo partu eiuſmodi ſupputationem dierum fieri debuiſſe. Qualis demum fuit vxor Epicratis, quæ laborabat apud Archegetem, de qua hęc ſcripta ſunt: inſtante iam partu, rigore correpta eſt, non incaluit, &c. tertio die filiam peperit, &c. quę item hiſtoria eſt maxime notabilis, ſiquidem etſi mulier ante partum rigore correpta eſt, quod Galen. quoq; interprete comm. crudorum & prauorum humorum indicium habendũ eſt, tamen non à die rigoris, non à die partus, ſed à die febris dies critici numerati ſunt. Itaq; huiuſmodi hiſtoriæ plane demonſtrant, dies criticos nonnunquam numerari ex Hip. à prima die febris, minime à die partus: etiamſi hic fuerit non naturalis, etiamſi febris 2. vel 3. die poſt partum ſit ſubſecuta: ex quo apparet neutram reſponſionem ſatis poſſe hanc repugnantiam apparentem diſſoluere. Quamobrem nonnulli tertiam quandam reſponſionem excogitarũt, qui docent duas criticorum dierum computationes, alteram à partu, alteram à febri efficiendas eſſe: quæ quidem, mea ſententia, duabus prioribus longe abſurdior & falſior cenſenda eſt. Nam præterquam quod Hip. & Gal. aperte vnicam tantum computationem recipiunt à partu, imo vero Gal. vt vidimus, eorum opinionem cõuellit, qui docebant alteram cõputationem à febre faciendam eſſe, vt hinc multa ſequantur abſurda neceſſe eſt. Etenim fingamus mulierem peperiſſe die lunę, ac proximo die martis in feb. incidiſſe, quam putemus die vndecima criſim habituram fuiſſe, ex altera quidem computatione à febre iudicium fiet in 11. ex altera autem à partu in 13. Quod ſane totam dierum criticorum & criſium naturã diſciplinamq; à Galeno traditam peruertit. Quid igitur dicẽdum eſt? ego vero id primum repeto, hunc nodum mihi adeo difficilem videri, vt non facile diſſolui poſſit, qui nõ erubeſco ingenue fateri, me hactenus nihil potuiſſe, vel de aliis audire, vel de me ipſo excogitare, in quo prorſus acquieſcã. Dicam tamen libere quid mihi in mentem venerit, & minus quam cætera diſpliceat. Duo ſunt expedienda: alterum, quidnam reuera ſtatuendum ſit, vtrum in puerperis à die partus, an à die morbi liceat computationẽ fieri: alterum quomodo Hip. qui videtur à ſe ipſo diſſentire, ſibi ipſi poſſit conciliari. Quod primum attinet, equidem cum Hip. & Galen. cenſeo, principium dierum criticorum à partu fore accipiendum, ſicuti in prognoſticis docet, tanquam certa & vera cauſa, ex qua febres vel alii morbi originem habuerint, quandoquidem in partu, cui ſuccedunt morbi, vix aliter videtur fieri poſſe, quin vel ſecundinæ vel menſtruæ purgationes male ſuccedant, & mulier ſit male affecta. In quo caſu non verebor affirmare, tunc mulierem ęgrotare vno vel pluribus, forte omnibus morbi generibus, intemperie, mala compoſitione, ſoluta vnitate, quibus deinde & febres, & inflammationes, & alii plures morbi poſſunt ſuccedere, vt propterea ſumma cum ratione à die partus cõputatio fieri debeat, quod multis quotidianis exemplis facile poteſt cõfirmari. Nam quemadmodũ, ſi quis exempli gratia, incipiat laborare Eryſipelate, aut capite vulneratus ſit die Lunæ, cui deinceps proxime Saturni febris ſuperueniat, nemo eſt, vt puto,

qui non libenter à priore die Lunæ computationem faciat:ita si mulieri parturienti alii deinceps succedant morbi, minime videtur alienum à ratione, si quis non à primo die morborum, sed à die partus computationē faceret. Quod autem ad alterum caput, quomodo Hip. possit sibiipsi cōciliari, qui, vt vidimus, in nonnullis puerperis minime à partu, sed à morbo dierum criticorum numerationem facit, contra quam docuerit in prognosticis: ego responderem cum Galeno 1. de diebus criticis cap. 3. qui disputans aduersus nōnullos, qui propter varias auctorum dissensiones, vniuersam de diebus criticis doctrinam euertebant, inquit: huiusmodi rationem nullum momentum habere, cum auctores propter varias causas de vna atq; eadem re soleant variis locis varie sentire, quod ipsi quoq; Hip. euenisse certum est. Quæ Galeni verba si vera sunt, satis demonstrant longe maiorē fidem sententiis Hip. aph. & prognost. adhibēdam esse, quam libris Epidemiorum, in quibus multa potius obseruationis, quam doctrinæ gratia ab eo tradita sunt: quam quidem responsionem odoratus est Fr. Valesius lib. 10. contr. 4. qui inquit, Hip. scripsisse historiam earum mulierum, de quibus supra diximus, nō vt præceptor, sed vt obseruator, qui enarrabat tantum historias, & captabat experimenta, quo sententias postmodū in aph. & prognost. reponeret. Cum autē ex iis quæ hactenus disputauimus facile sit omnes obiectiones dissoluere, nō est vt singulas rursus inutiliter repetamus: ad institutum igitur secundinæ retentionem aggredimur. De qua ante omnia sciendum, huiusmodi symptoma inter cætera omnia, quæ puerperis solent cōtingere, esse quam maxime difficile & periculosum, adeo, vt mihi hactenus licuit obseruare, mulieres maxima ex parte, & quidem celerrime ante diem 4. ad interitum deducantur: itaque omni studio in illius euacuationem incumbendum est. Vt vero iuniores hanc rem melius intelligant, scire debent fœtum natura in lucem proferri nudū atq; omnibus membranis & vestimentis spoliatum, quæ intra vterum illum vestire & fouere soleant, vt propterea totum illud inuolucrum, quod secundinas diximus appellari, necessario intus remaneat. Quod quidem cum nullum deinceps vsum possit afferre, ex naturæ instituto statim post fœtum solet emitti; itaque si detineatur, præter naturam detinetur. Neq; ego in eo multum laboro, vtrum huiusmodi affectionē inter morbos in numero aucto, an inter symptomata exeuntium mutatorum velimus numerare, qui id satis habeo, in quo omnes conueniunt, hæc spolia quamprimum fore detrahenda. Causæ quamobrem secundinæ detineantur, mihi videntur posse constitui, prima, quod illæ vel fundo vel alteri parti ipsius vteri hæreāt adhuc: secunda, licet non hæreant, quod circa aliquam vteri partem, instar cuiusdam globi sint conuolutæ, neq; ad exitum inclinent: tertia, quod os vteri clausum sit: postrema, quod mulier sit imbecillior, quam vt illas deponere possit, quæ quidē causæ singulæ propriam curandi rationem desiderant. Itaq; si secundinæ sint vtero alligatæ, vel circa vterum cōuolutæ, mea sententia, manualis operatio cæteris omnibus præsidiis, quę plurima intra & extra possunt adhiberi, efficacior cēsenda est. Quamobrē obstetrix inuncta manu oleo amygd. dul. aut lil. alb. aut vng. Dialth. atq; in vterū immissa, quęrat secundinas apprehendere ac blande educere, quo loco, si secundinę vtero adhuc hæreant, debent obstetrices diligenter cauere, ne ipsas recto tramite statim ac violenter velint detrahere, quæ potius sensim nullaq; adhibita violentia, in obliquum atq; ad latera modo in dextrā, modo in sinistrā partem mouendæ sunt, donec laxentur & commode possint educi: cū si aliter fiat, nec secundinæ obediant trahenti, sed vitrahantur, periculum immineat, ne inflammatio concitetur, & quod est deterius, ne simul

Causæ retent. secundinæ.

Curatio.

ne simul cum secundinis ipse quoq; vterus procidat. Veruntamē, neq; interea prætermittenda sunt præsidia, quæ hoc ipsum præstare possunt: inter quæ testimonio Hipp. sternutatio insignem obtinet prærogatiuam 5.aph.49. Exemplum:

℞ *Castor. elect.*
Pip. alb. nig. *ana* ℈ j.
Elleb. alb. ℈ j. *M. f. puluis.*

Sic illa quoq; vtiliter adhibentur, partim ore accepta, partim exterius accommodata & administrata, quæcunq; ad menses sunt accommodata, de quibus suis locis diximus, quæ ad hunc locum sunt transferenda. Sed sunt nonnulla quæ ad secundinas deiiciendas creduntur peculiarem quandam vim obtinere, qualia sunt: Chrysocolla argentariorum, Borax vulgo stercus accipitris, pellis ab angue deposita, exuuia seu senecta anguis in puluerem redacta, vel separatim, vel commista pondere ʒ j. ex vino aut mulsa solet propinari. Exempli gratia:

℞ *Cinnam.*
Croci *ana* ℈ j.
Boracis ℈ iiij. *ex aqua Artemisiæ.*

Nonnulli probant maxime lixiuiū cum oleo. Proximis diebus cū essem Taruisi, nobilis quædā matrona assumpto oleo amygd. dul. ad ℥ viii. siue fuerit medicamentum, siue fuerit casu, protinus secundinam deposuit. Sunt alia propemodum infinita, quæ facile possunt apud veteres & recentiores haberi. Nolo tamen silentio præterire quoddam remedium, quod à nonnullis quam maxime celebratur, & est puluis testiculorum equi, de quo remedio clariss. Gesnerus hæc habet lib. 1. Epist. Med. pag. 27. Tigur. de polline testium equi siccatorum ad secundinas pellendas ex iure bibendum datur, quantum tribus digitis capitur: atq; hæc aperto ore vteri gerenda sunt, sin autem illud conniuere compertum fuerit, tunc omni studio conandum est, vt aperiatur fomentis, linimentis, perfusionibus ex oleis ac medicamentis, quæ laxandi vim atq; dilatādi habēt, de quibus sæpe diximus, quæ quidem partim ad superiorem ventrem, partim ad pudenda licet apponere. Quod si demum secundina propter nimios labores partus & imbecillitatem puerperę detineatur, nec possit expelli, manifestum est illi fore succurrendū cibo & potu, quæ sint facilimæ coctionis, atq; optimi & celerrimi nutrimenti, qualia sunt iura ex vitellis ouorum recentium, optima iura caponis, vinum album, tenue, odoratum, & cætera id genus, quæ sunt manifestiora, quam vt debeant longius commemorari. Cæterum si hæc omnia frustra fiant, inquit Aet. lib. vlt. c. 24. perturbari non oportet, intra paucos enim dies putrefacta in saniem dissoluta excidet. Quod quidem etsi plæriq; omnes recipiunt, qui sine delectu solent ex aliis proponere omnia, ego non satis intelligo quomodo fieri possit, siquidem, vt dixi initio, quatenus longiore experiētia licuit mihi obseruare, statim circa primos dies puerperæ grauiss. symptomatis corripiantur, syncope, tremoribus, sudoribus frigidis, vigiliis, delirio, adeo, vt nullam viderim, quæ nō ante diem quartum obierit. Hoc autē postremo loco mihi licet alterius remedii meminisse, ꝙ etsi ab omnibus pretermissum est, tamen ego censeo, & quandoq; expertus sum, inter cætera omnia efficacissimū esse. Illud vero est sectio venæ, quam quidem in vno vel altero pede re vrgente, si modo puerpera viribus valeat, nulla ratione prætermittendam, cum non solum ad euacuandā secundinam, sed etiam ad alios vsus possit magnam vtilitatem afferre. Dictum est puerperas ob varia mensium vitia fore obnoxias morbis, & propterea omni studio prohibendum, vt illi oportune

effluant,de qua quidem re,non eſt,vt in præſentia longius agamus,quandoquidem quæ ſupra diximus,de ratione euocandi menſes generaliter, omnia poſſunt ac debent ad hunc locum transferri: veruntamen cum ex vna parte certum ſit,in prouocatione menſium ſectionem venæ principem locum obtinere, ex altera autem eiuſmodi præſidium apud nonnullos quibuſdam difficultatibus inuoluatur, mihi libet hac in re hoc caput quam breuiter examinare. Primum itaq; eſt vulgaris quædam opinio,præcipue vero apud mulieres, piaculum eſſe puerperis venam ſecare, quæ cum nulla vel ratione,vel alicuius ꝓbati viri auctoritate nitatur, eſt reiicienda. Itaq; vos ſi id ferat occaſio,dummodo conueniant tres principes ſcopi, ne timeatis veſtris puerperis, & ſemel & bis & ſæpius venam incidere.Quod quidem ſæpius ſoleo adminiſtrare,atq; expertus ſum non ſolum tutum,ſed etiam longe efficaciſſimũ eſſe,non ſolũ in prouocandis menſibus,ſed etiam curãdis morbis,quęcunq; à partu ſolent ſuperuenire mulieribus. Cæterũ de huiuſmodi præſidio nonnullæ occurrũt difficultates,quę nullo modo ſunt prætermittendæ. Ac primum ſi accidat,vt mulier à partu corripiatur aliqua febre, pleuritide, vel alio morbo acuto, vt ſit neceſſe ad ſanguinis miſſionẽ deuenire,iam quæritur,ex quanam parte,an inferiore cruris, an ſuperiore bracchii liceat venam ſecare? etſi enim multi docent in cruribus venam perpetuo ſecandã eſſe,tamẽ neq; deſunt viri doctiſſimi & celeberrimi nominis,qui aliter ſentiunt ac docent,vrgente morbo venam in cubito aperiendam eſſe,ex quibus duo præcipue mihi nominandi ſunt: alter eſt Lud. Mercatus 4. de aff. mul. c.11. qui hæc habet: verum in iis omnibus inflammationibus,&c. alter eſt Franciſ. Valleriola obſeruat.10. Medicinalium, qui refert hiſtoriam Helenæ Senequeriæ florẽtis ætatis & primiparæ,quæ altero die à partu acutiſſ. pleuritide correpta eſt, cui, accedente etiam conſilio alterius medici Lud. Laurentii, ſecta fuit vena interna dextri bracchii,ſanguis emiſſus ad ℥ vi.quo quidem imprimis remedio idem teſtatur Valleriola ægrotantem integre curatam eſſe cum admiratione magna. Forte vero ſunt alii quoque,qui hanc ſententiam ac medendi rationem probant. Ego vero cenſeo huiuſmodi opinionem à Gal. doctrina, & à ratione alienã eſſe,ac multa pericula ſecum afferre.Cum enim ex vna parte Gal.doceat,ac fateantur omnes,congruã menſium fluxionem eſſe veluti clauũ nauis, præcipuamq; forte ſolam rationẽ,qua puerperæ poſſint pleriſq; malis & periculis curari & præſeruari: ex altera autẽ idem Gal. docet lib. de ſanguinis miſſione 11. ſectionem venæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere cõſueuiſſe: ſatis cuiq; poteſt conſtare,venas in cruribus perpetuo fore incidendas,vt quę valeant trahere ad vterum,ac menſtruã purgationem iuuare. Alteras vero contra in cubito non ſolum importune, ſed etiam perniciose aperiri, vt quæ poſſint reuellere ab vtero,mẽſtruam purgationẽ impedire, vniuerſam curationem peruertere,ac certiſſimũ periculum afferre. Notum eſt Oraculũ Hip. Quæ ducere oportet eo ducere,quo maxime natura vergit: ex quo factum eſt,vt Gale. ſumma cum ratione generale nobis præceptum tradiderit de ſanguinis miſſione cap.11. 19.plenitudines à retentis menſibus natas,ex cruribus fore omninò vacuandas, ſiue venam incidere, ſiue ſacrificare oporteat: etſi non ignoro Aetium & nonnullos recentiores, hanc Gal. ſententiam nõ recipere, de quibus alias publice diffuſe dictum eſt. Itaq; ſi puerpera vel aliqua inflammatione, vel aliquo acuto morbo laboret, & Galenus & ratio nos docent, venas in cruribus perpetuo fore incidendas, ſi modo ſanguinem omnino mittere oporteat. Quod quidem eodem Galen. auctore 9.methód. cap. 5. ita deliberandum eſt: namq; debet medicus fluentis menſtrui ſanguinis im-

nis impetum auertere, & si sic solus videatur fore satis, tota res naturę est permitten-da. Sin vero ille parce fluat, tunc tantum sanguinis ex vena detrahendum est, quantum ex coniunctis ambabus vacuationibus natura & arte perficiatur, &c. quod occasio postulat. Sic Hip. in vna & altera puerpera 1. epid. s. 3. ægr. 4. 5. nullius meminit præsidii præter suppofita, quæ licet interpretari quæcunq; menses possunt promouere. Sic Auic. 21. tertii tr. 2. c. 36. puerpera laborante febre laudat sectionem saphenæ, nec non aquam hordei, quam inquit, non retinere menstrua, & similiter grana-ta dulcia, præterea nihil agit. Sic optimi quiq; medici tractant puerperas, vt mensib. probe fluentibus, sola congrua victus ratione contenti sint: illis vero parce erumpentibus, hunc defectum omni ingenio conantur supplere. Sed hac de re satis. Cæterum vt neq; id prætermittatur, sicuti fluentib. mensibus ego quidem non probo sectionem venæ superioris: ita neque apertionem hæmorrhoidarum possum probare: etsi non ignoro, ac forte in consultationibus medicis audistis, multos doctiss. huiusmodi vacuationem quam maxime probare, vtq; inquit Lud. Mercatus, ob partium viciniam defectum purgationis vteri mire adimplet. Quamobrem vero ego huic nequeam consentire, id mihi persuadet Galenus, qui tradens leges reuulsionis & deriuationis, inquit: reuulsionem per contrarias partes, deriuationem per vicinas fore perficiendas, nonnullaque huiusmodi disciplinæ exempla tradens, hæc habet 5. meth. 3. quæ per aluum fluunt, ea vel per aluum, vel per vrinam transmittes. Quod si fluxiones vteri ad intestina deriuantur, vtiq; tantum videtur abesse, vt apertę hęmorrhoides possint adiuuare, vt contra quam maxime possint impedire. Cum igitur in puerperio, quod semel atq; iterum diximus, medicus id cumprimis debeat conari, vt menstruæ purgationes recte procedant, iure & prouocatio hæmorrhoidarum & quæcunq; possunt illis impedimentum adferre, mihi videtur improbanda & reiicienda. Postremo autem hoc loco id quoque libet quærere, vtrum liceat puerperis purgantia medicamenta exhibere, cum sit res maximi momenti, neque omnes idem sentiant, quandoquidem vt cæteri prætermittantur, duo viri paulo ante nominati, Mercatus & Valleriola huiusmodi quoq; purgationem in puerperis, tanquam maxime vtilem ac necessariam probant. Nam Mercatus C. supra citato ita statuit: si purgatio per vterum non sufficiens videatur, minime verendum esse purganti medicamento vitiosos humores copiosius expurgare, vt natura deonerata cæteros quoq, humores facilius concoquat & expellat, &c. Valleriola autem testatur eodem loco, illi suæ puerperæ transactæ 7. die se dedisse medicamentum ex agarico, manna, syr. & mel. rof. ex decocto pectorali, (male faciunt, qui syr. & mel. rof. permiscent non sine superstitione) quam quidem medendi rationem plurimi probāt, ipsoq; vsu frequenter confirmant. Ego vero iis consentiens, quæ supra tradita sunt, puto huiusmodi opinionem à doctrina Hip. & Gal. & ratione esse alienam, omnēq; purgationem præter eam, quæ ex vtero prodit, non solum nihil proficere, sed sæpe pernitiosam esse. Ex multis autem quæ istud facile possint demonstrare, vnico volo esse contentus, quod nimirum purgantia medicamenta possint menstruas purgationes impedire. Cuius quidem imperitæ purgationis tot & tanta pericula proposita sunt, vt actum agere nolim. Atq; sic nostræ tractationi finem facio. Etsi enim ad integram tractationem de affectib. muliebrib. plurima supersunt: tamen ad nostrū institutum, quod vnicum fuit de conceptu & partu hominis sermonem habere, iis volumus esse contenti, quæ fere ex tempore à nobis scripta, alias cum plus otii nacti fuerimus, magis accurate & ornate possunt fieri.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI MEDICI CLARISSIMI,

DE FEBRIBVS Liber Quintus,

CAPVT I.

De Definitione Febris.

EXpositurus hoc anno ex instituto huius scholæ primam fen. quarti canonis Auic. quæ tractat de febribus, decreui illa omnia prætermittere, quæ à cæteris solent diffuse explicari in principio librorum, & ad ipsam rem statim aggredi, si prius pauca quædam vobis dixero de instituto ac iudicio meo, quod in tota hac interpretatione semper tenebo. Auic. quem suscipimus interpretandum, in primi doct. 3. cap. 3. se Galeni interpretem facit, sed cum interpres debeat esse magis perspicuus & facilis, quam auctor, quem interpretatur, Auic. autem siue propter malam ex lingua Arabica versionem, siue proprio quodam suo vitio, sit multo obscurior & difficilior Galeno, propterea mihi statutum est, perpetuo ipsum consulere Galenum, qui vbique perspicuam habet orationem, adeo vt longe facilius sit, mea sententia, Auicennam per Galenum, quam Galenum per Auicennam intelligere. Præterea sicuti docet Galenus 3. epid. secto. 1. ægroto, 1. & 1. prorrh. comment. 1. tex. 4. com. 2. initio, cum ad bonum interpretem pertineat non solum inuenire sententiam auctoris, sed etiam indicare, quæ bene, & quę male ab eo doceantur, ne iis quæ falso dicuntur patrocinatus, opinionem vel ignorantiæ, vel contentionis reportet, nos singula decreta Auicennæ diligenter examinabimus, & ad Galeni doctrinam, tanquam ad lydium lapidem perpetuo conabimur referre. Quamobrem vos moneo, imo vero hortor, vt libris Galeni omni adhibita diligentia & studio studeatis, præcipue vero 8. 9. 10. & 12. libr. de methodo medendi, duobus primis de differentiis febrium, & tribus de crisibus, ex quibus Auicenna quæcunque de hoc argumento scribit, omnia videtur desumpsisse: namque hac ratione facile nobis licebit cognoscere & intelligere, quæ sint Galeno dissentientia vel consentientia, & quæ recipienda vel reiicienda esse mereantur. Quod vero pertinet ad cæteros interpretes, Paulus, Aetius & Alexander admodum pauca habent, & omnia transscribunt ex Galeno: recentiores sunt quamplurimi, ex quibus duo mihi sunt nominandi, Altimarus & Trincauellius, qui præ cæteris diffuse & ad mentem Galeni mihi videntur versari, ex quibus nec nos grauabimur ea colligere, quæ lectione & imitatione digna videri potuerunt. Sed Auicennam audiamus.

Febris est calor extraneus &c.

Definitionis examinatio. Cum Auicenna propositum habuisset, tradere curationem morborum, vt colli-

colligitur ex suo generali procemio, ex Galeni præcepto 1. methodi capit. 5. omnium primum tractauit naturam ipsius morbi, inuenit illius genera, & vniuscuiusque generis varias differentias: deinde generalem tradidit morborum curationem, quæ fit per contraria: sed quoniam hoc non satis fuerat, propterea, quia indicationes curandi sumuntur non solum à morbo, qui contraria postulat, sed etiam à natura ægri, à natura partis laborantis, quæ dissimilia exposcunt, vt frequenter docet Galenus in libro metho. & nos etiam docebimus: idcirco descendendum fuerat ad magis particularia: quare post explicationem simp. med. in 2. libr. docet in 3. curationem morborum, qui sunt proprii vniuscuiusque partis, à capite vsque ad pedes: in hoc autem quarto intendit tradere rationem curandi illos morbos, qui non sunt proprii alicuius membri, inter quos febris principem locum obtinet: itaque Auicen. propositum est in hac prima fen tractare de febribus, quæ quidem tractatio inter cæteras omnes artis medicæ censenda est maxime vtilis & necessaria, cum nullus sit morbus magis frequens, magis difficilis cognitione & curatione, & qui medicis maius negotium faciat, adeo vt vulgus hominum opinetur, ad medicos solam fere febrium curationem pertinere: vt propterea vos deceat in hoc studio esse admodum attentos, & omnem diligentiam adhibere, quibus altera ex parte equidem polliceor omnem operam atque industriam, qui spero tam accurate & perspicue hoc argumentum tractare, ac Deo fauente, perficere, vt etiam nouitii facile possint illud intelligere, & omnibus compertum esse queat, cum cætera mihi facile possint deesse, bonam certe voluntatem & officium non defuisse.

Itaque Auicenna tractaturus de febribus, initium facit à definitione. Quo primum loco licet dubitare, quamobrem à definitione statim auspicatus fuerit, siquidem Galenus 4. de differ. puls. 2. reprehendit illos medicos & philosophos, quicunque initium faciunt docendæ alicuius disciplinæ ab essentialibus definitionib. *Dubitatio.* ac præcipue si tyrones sint instituendi, quoniam magna est in definiendis rebus controuersia, & difficile est rectam definitionem tradere, ex quo factum est, vt ille recusaret tradere definitionem pulsus: quod si omnino velis primum definire, cum sint duo genera definitionum, alterum notionis, alterum essentiæ, decet prius definitionem notionis tanquam notiorem proponere: deinde ab illa ad essentialem transire, ad quam altera notionis nos veluti manu ducere consueuit: atq; hunc sane morem fere semper tenet Galen. quemadmodum loco citato volens pulsum definire, in lib. de differentiis morborum cap. 1. volens definire morbum, & aliis huiusmodi locis; quamobrem male Auic. & contra leges bonę methodi videtur statim à definitione principium duxisse.

Ego vero ad hanc difficultatem censeo respondendum, pro Auicenna quod qui intendunt constituere principia alicuius artis vel scientiæ, in qua multę sint controuersiæ, non debent incipere à definitione, sed potius, vt placet Galeno, longa oratione rei, de qua agitur, naturam aperire, quo illa cognita iam & perspecta, breuibus tandem verbis accipi & definiri possit: quod institutum videtis perpetuo obseruare Auicennam: secus autem statuendum est de iis, quibus non est propositum artem vel scientiam primum constituere.

Quare cum Auicenna vellet artem medicam tradere, iam ab aliis constitutam, qui, vt diximus, se Galeni facit interpretem, iure prætermisit longas dispu-

disputationes, & statim attulit definitionem febris, non sane vt illa quidquam probet atque demonstret, sed potius vt ex ea genera & differentias febrium inueniat, de quibus posterius acturus fuerat, docente Galeno 1.metho.capit.3. & 5. species ac differentias rerum potiss. colligi ex definitionibus: id quod legimus ipsum quoque Galenum fecisse, qui eo lib. de differentiis morborum, morbum definiuit, vt ex ea definitione omnes morborum differentias inuestigaret: imo vero idem Galen. in princ. lib. de diff. febrium primum inuenit essentiam febris, vt deinceps ex ea species & differentias aperiret & explicaret. Quod si quis demum quærat, cur Auic. prætermiserit definitionem notionis & nominis? responderi facile potest, illam fuisse ab eo prætermissam gratia breuitatis, forte etiam tanquam manifestam, & ab aliis explicatam. Namque vt Galenus docet 1. de diebus criticis 6. ex communi notione & consensu omnium hominum, quando homines ingenti calore corripiuntur, dicunt se febricitare, febrisq; neq; medicum neq; idiotam potest latere.

De nomine. Dicitur autem Græce πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς, hoc est ab igne, vt notat Gale.3. de fracturis com.8. etsi Hip. ex Galeni obseruatione 1.epid.sect.3. ægroto 2.3.epid. sect. 1.com.15.1. de ratione victus in acutis com.18. etsi, inquam, Hip. non omnem febré, sed tantummodo vehementissimam solet ignem appellare, quasi tunc tantummodo, cum est vehementissima, non aliam habeat naturam, quam ignis, & eiusdem sit cum igni substantiæ. Latinis autem febris à feruore dici videtur, quasi sit calor feruidus, & qui naturæ terminos excedit: sic Arist. in 1.probl.8. æstum præter naturam in corpore febrem nominat.

Conditiones bonæ definitionis. Cum igitur Auic. non sine ratione principium faciat suæ tractationis à definitione, æquum est illam perpendere, atq; examinare, an bene vel male tradita fuerit: quoniam vero scribit Arist. in 2.post.tex.38. tres conditiones requiri in bonis definitionibus: primam si constent ex prædicatis essentialibus, quæ explicent naturam definiti: secundam si hæc prædicata sint ordine disposita, & ita collocata, vt priore loco sint, quæ latius, posteriore quæ strictius prædicantur: tertiam si adsint omnia, nec quidquam desit: consideremus sigillatim omnia, videamusq; an hæc Auic. definitio habeat has omnes conditiones nec ne, & ad summam, an bene, vel male tradita fuerit.

Primum prædicatum in definitione est calor, quod est genus febris, illiusque naturam & essentiam continet: Nam & Gal.1. de diff. febrium cap.1. statuit, substantiam febris esse in genere caloris. Cum autem duo hoc nomen significet, vt dicit Gal.1.aph.com.14.1. de temp.7. nimirum, & corpus calidum, & nudam qualitatem, quod ille ostendit ex communi loquendi vsu, & ex lib. Theophrasti, qui de calido & frigido inscribitur, quærunt hoc loco plæriq; omnes interpretes, quidnam per calorem, an corpus calidum, an simplicem qualitatem oporteat intelligere: quæ sane dubitatio mihi videtur tam vana & inepta, vt non indigeat longiore confutatione: nam calor & caliditas, sicuti albedo & nigredo, & alia huiusmodi nomina, si accipiantur in abstracto, semper qualitatem significant: si vero accipiantur in concreto, possunt significare non solum qualitatem, sed etiam corpus, vel substātiam illi qualitati subiectam: quare apud Græcos sunt duo nomina separata, quorum alterum θερμότης, vel θερμασία, nudam qualitatem significat, alterum τὸ θερμὸν interdum qualitatem, interdum corpus solet significare: ad quem modum Hipp. hac voce vtitur, inquiens 1.aph. 14. calidum innatum, quod si Hip. dixisset, calor innatus, aut caliditas innata, locum non habuisset distinctio tradita à Gal. siquidem calor & caliditas

ditas de corpore ſubiecto nequeunt prædicari,vt docet Ariſt.in prædicamento ſubſtantiæ,& Galen.1.de temp.7. Ita nunquam licet inuenire,nec apud Ariſt. nec apud Gal.nomina abſtracta qualitatum ſumi pro corporibus eiuſmodi qualitate affectis:id fortaſſe liceat inuenire in librisStoicorum, qui contendebant, qualitates eſſe corpora,quorum abſurdam opinionem Alex.coactus fuit refutare. 2.de anima. cap.29. Cum igitur Auic.dixerit,febris eſt calor, minime vero febris eſt calidum, iure mihi videor dixiſſe,interpretes inepte quærere, vtrum hæc vox qualitatem, an corpus ſignificet, cum ſine vlla dubitatione ſignificet ſolam qualitatem.

Cæterum cum qualitates ſint variæ & multiplices, quædam primæ, quædam ſecundæ,& tertiæ,vt docet Gal.5.de ſimp.med.facul.1. & ante Gale. Ariſt.4.meteorum 29. 1. de generatione 10. rurſum quæritur, vtrum calor de prima, an de ſecunda qualitate debeat intelligi? Arculanus affirmat de prima qualitate intelligendum eſſe,idq; multis rationibus conatur probare: alii contra calorem intelligunt de ſecunda qualitate,id eſt,de intemperie,quæ reſultat ex actione quatuor primarum qualitatum. Sed nolo in re euidentiſſima tempus perdere, quare prætermiſſa omni longiore diſputatione,dico in præſentia,calorem intelligendum eſſe de prima qualitate: namq; Ariſt. loco proxime citato,& Gal.1.de naturalib.facult. 6. caliditatem,frigiditatem,humiditatem,ſiccitatem,vocant primas qualitates, ſecundas vero nominant,quæ reſultant ex primarum actione, veluti duritiem, mollitiem, grauitatem,leuitatem,& ſimilia: & ſi quis obiiciat, caliditatem corporis mixti non eſſe primam qualitatem,ſicuti eſt caliditas ignis,cum illa ſit permiſta & refracta ſuo contrario: huic reſpondeatis,non eſſe quidem vnam & ſimplicem qualitatem, ſed tamen primam eſſe & dici poſſe,cum eadem agat,quæ prima qualitas,licet remiſſiue agat: quare & Ariſt.4.meteororũ in principio concoctionem,maturationem,elixationem,aſcribit proprio & innato calori,tanquam primæ qualitati, cum tamen calor innatus animalium & fructuum ſit refractus & mixtus ex contrario: cum ergo calor ſit qualitas,& prima qualitas,ſed refracta & mixta ſuo contrario, neceſſario concludendum eſt,eſſe intemperiem,quod expreſſe docet Gal.8.metho. cap. 1. per hæc verba:Sane vnuſquiſpiam morborum eſt, qui per intemperiem fiunt & febris, vtiq; cum adeo immodice acutus eſt calor, vt & hominem offendat, & actionem lædat.

Hoc loco mouetur altera quæſtio admodum difficilis, ſed cognitione digniſſima, vtrum febris ſit morbus ſimplex, an compoſitus: vtrum ſit intemperies calida tantum,an ſimul intemperies calida & ſicca. Medici prope omnes noſtrorum temporum,& illi quidem nobiliores, cenſent morbum eſſe compoſitum, nempe intemperiem calidam & ſiccam,in quam ſen'entiam præcipue venerunt, perſuaſi Galeni auctoritate,qui aperte & expreſſe id videtur aſſeruiſſe: namq; hæc habet 1. apho. com.16. Febri,quoniã cal:da & ſicca paſſio eſt,eſt enim conuerſio natiuæ caliditatis ad ignem,contulit Hip. victum humidum conuenire. Et iterum 1.de ratione victus in morbis acutis com.18. ſi contraria contrariorum ſunt remed'a,ſane febris peculiare remedium,vt virtute tum refrigerante,tum humectante ſit oportet, id namq; febris naturæ. quæ & calida & ſicca eſt, contrarium erit. Quam quidem ſententiam repetit 1.de temp.2.7.metho.8.& aliis locis. Sed & ratio hoc ipſum videtur demonſtrare:etenim ſicuti ſcribunt Ariſt.2.de gen.& corrup.16.& 23.& Gal. 1.de ratione victus morborum acut.43. cum ignis non ſolum calore, ſed etiam ſiccitate præditus ſit, febris autem,vt diximus,ſit calor quidam igneus, veriſimile eſt, ſicuti

An febris ſit morbus ſimplex.

sicuti in igne, ita etiam in calore igneo non solum caliditatem, sed etiam siccitatem reperiri.

Præterea hoc ipsum potest confirmari sensu tactus, namque inquit Galen. 1. apho. 14. si tangas vnum qui febriat, & alterum qui non febriat, manifeste deprehendes calorem febricitantis esse multo mordaciorem & aridiorem: cum enim effluxus similis esse debeat subiectæ substantiæ, ex qua effluit, si illa fuerit humida & aerea, qualis est in corpore sano, tum quod ab huiusmodi substantia effluit, vaporosum quoque & suaue est: sic contra, si hæc substantia fuerit terrestris & arida, qualis est in corpore febricitante, tunc etiam id quod effluit fuliginosum, acre & aridum est.

Demum vero hæc sententia confirmatur magno Hippocratis argumento, quod est sanatio: etenim victus humidus omnibus febricitantibus conuenit, 1. apho. 16. & Galen. in comm. obiiciens hominem febre simul atque hydrope laborantem, in quo certum est à rebus humidis cauendum esse, respondet, Hippocratem eo loco non meminisse illarum febrium, quæ cum aliis affectionibus fuerint coniunctæ, sed illam tantummodo indicationem fuisse persecutum, quæ ab ipsa febre desumitur: quod si febris ex propria indicatione, quæ ab ipsa morbi essentia procedit, humida postulat, nulli dubium esse videtur, quin febris sit affectio calida & sicca: humidum enim sicco, non calido contrarium est. Quam eandem sententiam habetis apud Gal. 1. de ratione victus morbor. acutor. 18. & 43. nec non 5. metho. 9. Itaque febris erit intemperies non calida tantum, sed simul calida & sicca.

Febrim esse morbum simplicem probatur.

Etsi vero non ignoro, vt dixi, hanc opinionem probari à medicis propeomnibus, qui & proximo superiore tempore, & in præsentia sunt clariores, veruntamen equidem puto illam falsam esse, & Galeni dogmatibus non conuenire. Nam que ille volens inuestigare causas omnium morborum, & simplicium, & compositorum, sumpto initio à simplicibus & similaribus vocatis particulis, in hunc modum suam doctrinam orditur, lib. de causis morborum cap. 1. Erant vt arbitror quatuor quidem simplices, & quatuor compositi, increscente nimirum aliquando immoderate vel calore duntaxat, vel frigore, aut in altera oppositione vel humiditate, vel siccitate, accidit vero nonnunquam, vt duabus simul qualitatibus acutis morbus calidus simul & siccus, vel frigidus & siccus, vel calidus & humidus, vel frigidus & humidus fit, &c. Galenus hoc loco simplices morbos partium similarium separat à compositis: itaque accipiamus nos vnam caliditatem, quæ in toto corpore tam sit acuta, vt lædat operationes, hæc sine vlla dubitatione simplex calidus morbus existit: etsi quæras, qualisnam ille fuerit, & quo nomine debeat appellari, tibi respondet Galen. qui scribit lib. de diff. morborum. 5. calorem in vniuerso corpore exuperantem, febrem nominari, & iterum docet 2. metho. c. vltimo, homines inuenisse nomen febris, quoniam non ita facile illis fuerat semper explicare tantum caloré, quantus satis est ad sedendas operationes; porroq; asserit, hæc duo, febré & calorem vniuersi corporis lædentem operationes, plane idem significare. Itaque febris est morbus simplex, intemperies calida sine siccitate. Quod si istud quis audeat negare, is quæso nos doceat, quo nomine hæc generalis caliditas lædens operationes, debeat appellari, quod nemo hactenus excogitauit: quippe mea sententia, nisi ille febris fuerit, vt nullus eiusmodi morbus reperiatur, fateamur, necesse est.

Præter-

Præterea Galenus tractans vnicuiusque morbi indicationes, hæc habet 10. metho.10. initio capitis: substantiam eiusque affectus ad vnguem nouisse oportet, & propriam curationis indicationem ab vnoquoque affectu cœpisse: præterea quę primo omnium, aut magis, quem rursum minus, aut secundo vel tertio loco curare conueniat: hæc igitur caussa est, inquit Galen. cur vulgo medicorum ignotum sit, & quod febrium omnium quę febres sunt, proprium remedium refrigeratio sit, siue ea talis actu, siue potestate fuerit, & quod alia multa ex accidenti refrigerantia febrium sunt remedia. Hęc Galenus, qui consentiens suis principiis, perspicue statuit, naturam atque essentiam febris intemperiem calidam esse, minime siccam, cum febris, quatenus est febris, proprium remedium sit refrigeratio: alioqui nisi solam caliditatem, sed simul siccitatem contineret, vtique non solam refrigerationem, sed etiam humectationem indicaret: neque id à Galeno, loco tam proprio & opportuno, in quo tractat ex proposito indicationes cuiusque morbi, prætermissum fuisset. Galenus igitur vocat vulgares & plebeios medicos, quicunque ignorant, febri, quatenus est febris, refrigerationem tanquam proprium remedium conuenire: inter quos illi videntur posse enumerari, qui censent proprium febris remedium non minus esse humectationem, quam refrigerationem.

Postremo scribit Galenus 1. de diff. febr. 8. febrium hecticarum, quæ iamdudum inceperunt, & ad marasmum perueniunt, naturam calidam & siccam esse, cum cor in huiusmodi febre simile aliquid patiatur, quod in lucerna elychnium, cum plurimum vstum fuerit. Quod si febribus hecticis proprium est, vt natura sint calidæ & siccæ, iam satis potest constare, id cum cunctis febribus non esse.

Quamobrem concludendum puto, ad veritatem & ad mentem Galeni, febrem in sua ratione atque essentia caliditatem tantum, minime siccitatem continere, quod quidem & auctoritate Auicen. potest confirmari, qui in pręsenti parte tradens febris definitionem, dixit illam calorem esse, non siccitatem, quod alioqui prædicatum si necessarium foret, in prolixa & accurata definitione ab illo pręter-missum non fuisset.

Sed respondeamus ad argumenta aduersaria, quæ videntur demonstrare siccitatem caliditati necessario coniunctam esse. Primum vero aduersus illos, qui contendunt, calorem præter naturam nullo modo in corpore posse contineri, quin illi siccitas coniungatur: breuiter respondeo, Galenum statuisse vnam intemperiem calidam sine siccitate: neque vero solam simplicem intemperiem calidam, sed etiam calidam simul & humidam, quæ quidem intemperies calida & humida, nisi liceret caliditatem sine siccitate inuenire, vane & frustra ab illo fuisset inuenta. Igitur tametsi ignis, & per similitudinem calor febrilis, qui igneus est, & caliditate & siccitate est præditus, non propterea asserendum est, febrem in propria essentia morbum calidum & siccum esse. Exempli gratia, Socrates laboret intemperie totius corporis, aut saltem cordis, humidiore, & propter aliquam causam calefacientem, calore præter naturam & febre corripiatur, hic tantum abest vt huiusmodi calor sit cum siccitate, vt potius sit cum humiditate: & si quis obiiciat, procedente tempore calori posse succedere siccitatem, quod negari non potest, veruntamen dum perseuerat humida intemperies, Socrates sine vlla siccitate febricitabit: quod si siccitas foret de essentia febris, vtiq; nullo

Resp. ad argumenta aduers.

nullo modo,& nullo tempore ab ea posset separari. Quare dicendum est, siccitatem succedere calori, tanquam illius effectum, siquidem calor desiccat perpetuo substantiam cui adhęret, quæ tamen siccitas non perpetuo tanta est, vt lædat operationes, ac propterea essentiam febris constituat, sicuti contingit in febre hectica, quę vt diximus, vere est intemperies calida & sicca. Ex iis non difficile est respondere ad singulas obiectas rationes: namq; Hip. & Gal. vocant sæpenumero febrem morbum calidum & siccum, vt ab illa sumant indicationem rerum humidarum, propterea, quia reuera omnis febris exiccat: quamobrem huiusmodi nominatio & indicatio siccitatis est potius ab effectu, quam ab affectu: adeo vt in summa, dummodo intelligas, siccitatem ad constituendam essentiam febris necessariam non esse, liceat perpetuo fateri simul cum Galeno, febrem desiccare, morbumque calidum & siccum quoquo modo dici posse, ac res non modo frigidas, sed etiam humidas indicare. Quod obiiciebant aduersarii de sensu tactus, qui manifeste percipit in febricitantibus calorem mordentem, quod siccitatis est proprium, nihil ad rem pertinet: namque huiusmodi qualitas non dependet à febre, quatenus est febris, sed potius ab illius subiecto, quod si fuerit calidum & siccum, quales sunt humores putrescentes, calorem quoq; mordacem & siccum generat: sin autem fuerit humidum, calorem quoque mitem & suauem efficit: ad quem modum scribit Hip. 6, epid. secto.1.29. febres alias mordaces esse, alias mites, alias non mordentes quidem, sed post insurgentes: & Gal. in lib. aduersus Lycum cap.2. asserit, nonnullas febres esse exquisite siccas, quales sunt, quas Grẹci typhodes vel helodes appellant, de quibus omnibus opportuniore loco & tempore tractabimus. Sed hac de re satis, ad Auic. regrediamur.

Febris est calor extraneus.) Hoc est aliud prædicatum, de quo potest dubitari, sitne genus, an differentia: sed ego puto sine dubio esse differentiam. Cum enim in corpore humano duplex sit calor, ex Gal.1. apho.14.15. nec non 6. epid. sect. 4. com. 17.& 75. alter natiuus & familiaris, alter præter naturam & aduentitius, ad differentiam caloris natiui, particula, *extraneus*, addita est. Quomodo autem isti duo calores inuicem differant: declarat Gal.2. de diff. febrium 9. quinimo 1. de diff. respirationis ad finem scribit, se librum cōposuisse de calore innato, in quo ex proposito vtriusq; caloris differentiam explicasse. Quem Auic. calorem extraneum vocat, Gal. consueuit appellare interdum calidum igneum, interdum calorem immoderatum, interdū superadditum, acquisititium, non naturalem, & forte aliis nominibus, quæ tamen idem significant, nempe calorem alienum ab instituto naturæ, pro quo videatis 6. epid. secto.4. com.25. Sed in hac definitione videtur esse nescio quis error in ordine prędicatorum, namque, vt diximus, illa prius debent poni, quę latius, deinde quæ strictius prædicantur: verum hoc loco contra se res habet, siquidem vox, extraneus, latius patet, quam calor: cum sint multa extranea, quæ calores nō sunt, veluti reliqui omnes morbi ex intemperie, in compositione causę morborum, & symptomata. Et sane istud negari non potest: ego vero ad hoc responderem, etsi hæc differentia latius patet, illam tamen à sequentibus differentiis contractam & angustatā esse, id quod pariter euenit in definitione morbi, in qua particula pręter naturam tametsi late patet, & conuenit non solum morbo, sed etiam causæ & symptomati, à posterioribus differentiis in angustum deducitur, & ad vnum morbum accommodatur. Itaq; calor extraneus intelligendus est calor pręter naturam, quatenus distinguitur à calore naturali. Quod si velis quoque propriam Auic. huius vocis

signi-

significationem tenere,id nihil refert,modo res intelligatur:nam & Gal. ab huiuſmodi vocibus quandoque non abhorret,qui 6.epid.ſecto.4. com.17. calorem præter naturam,alienum,ſicuti natiuum, domeſticum appellat. Sequitur Auic.

Accenſus in corde:) Hoc eſt aliud prędicatum, quod continet ſecundam differentiam definitionis,quæ adhuc magis naturam febris circumſcribit:poſſunt enim in corpore eſſe multi calores extranei,qui tamen febres non ſunt, veluti ſi iecur vel alia pars incaleſcat,ſi aliqua externa pars corripiatur inflammatione, erunt quidem huiuſmodi calores extranei ac præter naturam, veruntamen non erunt febris, niſi in corde calor accendatur,id quod eſt maxime conſentaneum rationi: cum enim Gal.auctore 5. de locis aff.1.cor ſit principium caloris natiui, iure ac merito febris, quæ nihil aliud eſt,quam natiui caloris alteratio,in corde tanquam proprio ſubiecto debet collocari. Dixit autem Auic.accenſus, non qui accenditur, vt plane denotaret calorem factum & permanentem: cum enim febris ſine vlla dubitatione morbus ſit, morbus autem ſit affectio facta & permanens, vt paſſim docet Gale. & in lib. metho. & in lib. de morbis & ſympto. neceſſe eſt, calorem in corde iam accenſum & permanentem eſſe,& ideo cum tria ſint genera febrium, vt poſterius videbimus, pro varietate ſubiectorum, ſpiritus,humorum,ſubſtantię cordis, nunquam erit feb. is, niſi calor in hu uſmodi ſubiectis factus fuerit.

Quamobrem Galenus 1.de diff.febrium 1. deſcribens hæc tria genera febrium, ita ſtatuebat, febrem ephemeram eſſe, cum ſpiritus incaluerunt, humores autem & ſubſtantia cordis incaleſcunt: putridam cum humores incaluerunt, ſpiritus vero & ſubſtantia cordis incaleſcunt : hecticam demum, quando ſubſtantia cordis incalu:t, ſpiritus & humores incaleſcunt: neque enim inquit Galen. hoc in loco, refert parum, ſi caleſcere dicamus, aut calefactum eſſe : ſiquidem per tempus præteritum rem factam & permanentem, per tempus præſens,rem quæ adhuc fit, ſignificamus.

Sed fortaſſe contra hæc quis arguat, & primum,quod Galen. 1.apho. com. 16. definiens febrem, dixerit eſſe conuerſionem calidi innati in igneum: etenim vox conuerſio videtur ſignificare motum,minime terminum & finem motus: id quod inter cæteros annotauit Altimarus 1.de feb.10. qui inquit, febrem recte definitam eſſe per motum, non per terminum & finem motus, namque licet febris proxime accedat ad naturam ignis, tamen reuera non eſt ignis: quod ſi febris per terminum motus definiretur,ſequeretur, febrem ignem eſſe. *Obiectio I.*

Secundo Galenus 8.metho.cap.1.conſtituit tres differentias febris, primam cum febris iam facta & genita eſt, ſed cauſa iam deſiit, quæ illam excitauit: ſecundam cum feb. is adhuc eſt in generatione: tertiam cum febris pro parte iam genita eſt, & pro parte etiam nunc generatur. Itaque falſo & præter Galeni ſententiam nos videmur aſſeruiſſe ſimul cum Auic.febres inter res factas & permanentes reponendas eſſe. *II.*

Sed non d'fficile eſt ad hæc reſpondere, & primum, quoniam Galenus febrem definiuit eſſe conuerſionem natiuę caliditatis ad igneam, dicatis illum minus proprie locutum fuiſſe, & vſurpaſſe nomen conuerſionis, quo certe voluit ſignificare, non motum & mutationem, ſed terminum motus, & quod iam mutatum eſt: quam nominis proprietatem ſeruauit 1. de ratione victus in morbis acutis 18.1. apho. 14. cum dixit, febrem fieri ex conuerſione calidi innati ad igneum, quo voluit ſignificare ſine vllo dubio, non ipſam conuerſionem, ſed termi- *Solutio.*

terminum conuersionis, ex qua fit febris. Cum enim de sententia Galeni morbus sit res facta & permanens, febrisque consistat non in calefieri, sed in calefacto esse, certum est, febrem esse, non quando calor natiuus conuertitur, sed quando cōuersus est ad igneum. Neque id alicui mirum debet videri, etenim philosophi & medici nonnunquam vocibus vtuntur, quæ indiscriminatim possunt significare, & motum & terminum motus, propterea quia desunt duo nomina accommodata, quorum alterum alterationem, alterum formam ab alteratione prouenientem significet: quod iam diu ab Arist. traditum est, qui tum aliis locis, tum 5. physic. docet, in multis alterationibus inueniri nomen motus, & nomen habitus consequētis motum, inter se distincta, qualia sunt dealbatio, denigratio, calefactio, refrigeratio: quæ significāt motum & alterationem: sic albedo, nigredo, frigiditas & caliditas, quæ significant dispositionem, habitum, & formam, quæ ab huiusmodi actionibus inducitur: sed hæc distincta nomina non reperiuntur in omnibus motibus & alterationibus, quod euenit in definitione febris, imo vero etiam in definitione morbi, in qua vox generis, Græce διάθεσις, Latine constitutio, dispositio, affectus, cum ab aliis, tum à Galeno 1. de locis affectis 2. accipitur non solum pro termino alterationis, sed etiam pro ipsa alteratione, etsi aliquando huiusmodi nominum varietatem, & vim præclare distinxit, qui in libro de sympt. differ. 1. scribit ad hunc modum: Pathema differt motu à dispositione: namque cessante eo quod alterat, alteratio quæ permanet dispositio existit: proinde in ipsa conuersione, mutatione, alteratione, ac motione πάθος generationem habet, in eo autem quod manet, & quod seruatur, in subiecto corpore, dispositio consistit. Itaque nulli dubium debet videri, si Galenus quoque deficientibus congruis nominibus, plane volens significare finem & terminum conuersionis, vsus est ea voce, quæ proprie motum & alterationem videtur significare.

Sed redeo ad Altimarum, de quo licet mirari, quomodo eiusmodi inanem interpretationem commentus fuerit, qua necessario cogitur fateri, febrem non esse *Solutio.* morbum; verum illius argumentum nullius momenti, ac vanissimum est: etenim cum inquit, si Gal. vsus fuisset voce significante terminum motus, sequeretur febrem esse ignem. Negatur consequentia, neque enim dixit Galenus, febris est cōuersio natiuæ caliditatis ad ignem, sed ad caliditatem igneam: quare non sequitur, ergo febris est ignis, sed sequitur, ergo febris est caliditas ignea; quod verissimum est, neque indiget longiori confirmatione, cum febricitantes pluribus vitæ muneribus fungantur, qui speciatim concoquunt & expellunt noxios humores, & tandem sanantur, quod ab igne fieri non potest.

Restat vna ratio, quę videbatur demonstrare calorem in febribus minime accensum, & in facto esse, sed in fieri, & erat locus Galeni 8. metho. ad quem eodem loco ipsemet respondet Galenus, qui docet, febres quæ generantur adhuc, & nondum genitæ sunt, non esse febres, neque morbos appellandas esse, nisi forte quis clarioris doctrinæ gratia febres scheticas, quasi facile solubiles velit appellare: imo vero Galenus capite 88. artis medicæ huiusmodi febres, & omnes morbos, quos 8. metho. dicit adhuc fieri ac generari, morbos qui nondum sint, ac futuros appellat: quod si nondum sunt, iure neque morbi debent appellari: quæ responsio confirmatur: namque iis duobus locis 8. metho. & in arte medica in curatione earum febrium, quæ generantur & nondum factæ sunt, Galenus non sumit indicationem curandi à morbo, & à febre, sed tantummodo à causa illam efficiente: cum ergo

non

non indigeat curatione, vere neque febres, neq; morbi dici debent: de quibus quidem accessionibus quæ sunt in fieri, loquitur etiam Gal. 1. de locis affect. 2. & 3. cap. Itaq; ex iis constat, per conuersionem natiuæ caliditatis ad igneam, intelligendam esse conuersionem, iam factam & absolutam, minime quæ adhuc est in fieri: ac merito Auic. dixisse in sua definitione, febrem esse calorem accensum in corde.

Ex quibus verbis id vobis demum licet colligere, subiectum caloris febrilis esse cor, quod à Gal. quoq; traditum est, qui scribit 1. de diff. febr. 3. 10. metho. 8. nullum calorem præter naturam, nisi cor vna calefiat, febrem esse, nullumque genus febris posse consistere, nisi cor afficiatur, & calida intemperie laboret. Quomodo autem cor & variæ illius partes, substantia, humores, spiritus, sint subiectum febris, posterius videbimus, tractãtes febrium differentias: sed tamẽ illud hoc loco nõ potest neque debet prætermitti, quin tueamur Galen. & Auicen. aduersus nonnullos, qui contendunt, ipsum cor febris proprium subiectum non esse, inter quos primũ est Fernelius, qui lib. 4. de feb. c. 1. reprehendit Auic. & negat esse perpetuo verum, omnis febris calorem in corde accendi, tametsi, ille inquit, de continuis & primariis id verum fateamur, intermittentium tamen & symptomaticarum calor non in corde primum accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, quo ęstuans cum spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Sed Fernel. mihi videtur temere Auic. reprehendere, neque satis illius mentem percepisse: neq; enim ille inquit, calorẽ primum accendi in corde, sed simpliciter, calorem accensum in corde. Nam etsi nihil prohibet, quin eiusmodi calor ab aliis partib. possit cordi communicari, tamen id perpetuo verum est, vt diximus, febrem nunquam esse neq; dici posse, nisi cor calida intemperie laboret.

Cor est subiectum febris.

Opinio Fernelii.

Deinde est Altimar. 1. de feb. c. 11. qui statuit subiectum febris non cor, sed natiuam caliditatem. Cum enim febris sit conuersio natiuæ caliditatis ad igneã, illius forma, essentia seu qualitas, inquit Altim. tanquã in subiecto, suscipitur primum in substantia calidi innati, nãq; hæc est q̃ immutatur atq; alteratur, accidentalẽ caliditatem, quę febris est, suscipiens. Sed egdẽ nequeo hanc Altimari cogitationem probare, namq; si per calidũ innatũ intelligit qualitatẽ caloris, id falsum est, siquidẽ huiusmodi qualitas est accidens, & nullũ accidens potest esse subiectũ alterius accidentis. Præterea calor innatus nõ adest amplius, cũ iam fuerit mutatus & conuersus ad igneum, quo tempore febris viget. Si vero intelligit nõ qualitatem, sed substãtiã caloris innati, videndũ est quidnam sit huiusmodi substantia, & quodnã sit subiectũ calidi innati, quod cõtinetur in corde, ac sane puto ipsũ nihil aliud potuisse inuenire, q̃ tres partes & substãtias cordis, corpus, humores, spiritus, quas propterea tres partes necesse est statuere subiectũ febris, cũ sint subiectũ calidi innati. Quare Altimar. potuit ac debuit, mea sententia, abstinuisse ab huiusmodi nouitate, quæ & ab omni ratione, sed imprimis à Galeni disciplina est aliena. Præterea sunt nonnulli, qui contendunt, non solum à corde, sed etiam à reliquis partibus calorem præter naturam in totum corpus diffundi, & febrem excitari posse, namque excitantur febres ex bubone, de quibus est apho. Hipp. febres ex bubone omnes malę, præter diarias 4. apho. 55. Sic Auic. 1. 4. tract. cap. 27. tradit, fieri febrem ephemeram ex dolore capitis, oculi, aurium, dentis, & reliquarum partium. Sic Galenus scribit 10. method. 8. febres hecticas nonnullas fieri primum laborante corde, nonnullas primum laborante non corde, sed ventriculo, iecore, pulmone, & aliis partibus, qui propterea variam quoque istarum febrium curationem docet. Sed isti imprimis obiiciunt

Altimari opinio.

Num ex solo cordis calore febris.

iecur, quod facile videtur per venas poſſe impartiri toti corpori calorem prçter naturam, cum pariter ad totum corpus & ſingulas partes alimentum & ſanguinem ſoleat deferre, quod confirmatur propterea, quia manifeſte videmus à iecore cõmunicari frigiditatem vniuerſo corpori, ſicuti contingit in hydrope anaſarca: nãq; eadem ratione qua frigiditatem, videtur caliditatem quoq; ad omnes partes poſſe tranſmittere: itaq; erit febris ſine cordis affectione. Ad hanc dubitationem variæ ſunt reſponſiones, ſed breuiter ego reſpondeo, ac fateor, ex variis corporis partib. & prope omnib. caliditatem poſſe communicari vniuerſo corpori: verum illud addo, hoc nequaquam fieri poſſe, niſi primum cor huiuſmodi caliditatem recipiat: ad quem modum ſunt intelligendi Hip. Gal. & Auic. cum docent, ex propriis quibuſdam partibus febrem excitari. Etenim quantumcunq; cçteræ partes & totum corpus incaleſcat, niſi ſimul cor reddatur calidius, febris nequit eſſe, nec dici poteſt, vt ſupra diximus. Huius diſciplinæ ſatis fuerit vnicum exemplum proferre, illud autẽ eſt Galeni 7. metho. cap. 9. qui ſcribit, ſi adeo vehemens caloris intemperies ventriculum occupet, vt vſq; ad ipſum cor perueniat, neceſſe eſt hominem febricitare, id quod ad reliquas etiam partes poteſt accommodari.

Quod autem ſpeciatim diſputãt de iecore, paulo accuratius explicandum eſt. Dico igitur, ſi probe memoria teneamus naturam & colligationem vtriuſque viſceris, iecoris & cordis, vtiq; fatendum eſſe, aut difficulter, aut nullo modo fieri poſſe, vt iecur tam reddatur calidum, vt calefaciat corpus vniuerſum, quin primum & ſimul ipſum cor incaleſcat; imo vero omnis ratio colligit, caliditatem iecoris longe facilius & citius cordi, quam vlli cæterarum partium poſſe communicari: primum enim ſatis conſtat ex anatome, iſthæc duo viſcera, mediante potiſſimum vena caua, quæ ſtatim ex iecore prodiens ramum omnium maximum defert in dextrum cordis ventriculum, ſigulari quodam nexu & coniunctione inter ſe eſſe colligata. Deinde illud quoq; pro comperto habendum eſt, nullum eſſe membrum in toto animantis corpore, quod magis prompte, facile & cito calefieri poſſit ipſo corde, quippe quod ſuapte natura calidum eſt, ac fere perpetuo feruet, adeo vt omnium conſenſu illud in morituris omnium poſtremo refrigeretur: quare propter huiuſmodi inſignem procliuitatem & conſenſum, veriſimile eſt, calorem nullo modo à iecore ad vniuerſum corpus tranſmitti, niſi primum cor afficiatur; atque iſtud eo quoque argumento poteſt confirmari, quod ſicut ſcribit Galenus 1. ad Glauconem 2. in febricitantibus præcipuum indicium ſumitur ex pulſu, cum id omnibus commune ſit, vt idem teſtatur, eodem libr. capit. 6. vt habeant inæqualitatem in vna arteriæ pulſatione; vnde cum pulſus immediate & proxime affectionem cordis demonſtrent, ſi nemo ſine pulſus inæqualitate poteſt febricitare, vt pariter nemo ſine affectione cordis poſſit febricitare fateamur neceſſe eſt. Neque vero poſtrema argumentatio & ſimilitudo alicuius eſt momenti, ſiquidem longe diuerſa eſt ratio caloris & frigoris. Nam ſicuti diximus, cor inter omnes partes corporis calidiſſimum eſt, quare ex vna parte poteſt calefieri facillime & accendi, antequam corpus calefiat, ex altera autem poteſt refrigerantibus cauſis reſiſtere, vt iure totum corpus, non refrigerato corde, poſſit refrigerari. Sed neque illud fortaſſe veritatem continet, nempe totum corpus adeo poſſe refrigerari, vt actiones lædantur, quin ſimul cor laboret, & quoquo modo refrigeretur. Quæſo enim, quomodo id fieri poteſt, niſi cor, fons natiui caloris, à quo ille in totum corpus diffunditur, ac ppetuo fouetur, antea frigidius reddatur?

Pulſus in omnib. febrib. inæqualis.

eſſe

etſi conſiderētur habitus corporis frigidiores, certum eſt in illis pulſus non eſſe naturales, ſicuti contingit in hydrope anaſarca, in qua ſcribit Gal. pulſus raros & paruos fieri, qui ſine dubio cordis frigiditatem demonſtrant. His quę hac de re diximus, ac de differentia cordis & aliarum partium, quatenus pertinet ad deriuationem caloris & frigoris per vniuerſum corpus, plurimam lucem poteſt afferre ſententia Galeni, quæ eſt digna maxima noatione, in libello de ſanguinis miſſione c. 5. quæ incipit: Quicquid cor per caliditatem & frigiditatem patitur, huius etiam conſeſtim aliæ corporis partes participes fiunt: & concludit particulares caliditates & frigiditates, quæcunque parti male affectæ vicinæ ſunt, ſimul alterare, in totum vero corpus, priuſquam cor alterent, non extendi. Sed ad propoſitam febris definitionem reuertamur.

Et procedit ab eo mediante ſpiritu & ſanguine.) Vt febris fiat, neceſſarium eſt primum calorem præter naturam accendi in corde, deinde illum ad vniuerſum corpus tranſmitti; vnde neſcio quid venerit in mentem Arculano, qui particulā, Nec, interpretatur, vel; neq; enim ſunt duæ voces diſiunctiuæ, quarum altera ſine altera eſſe poſſit, ſed neceſſe eſt calorem in corde accendi, ac ſimul illum à corde tranſmitti & communicari vniuerſo corpori: imo vero tantum abeſt, vt hæc particula legenda ſit diſiunctiue, vt nonnulli interpretes Arabes pro verbo, Et, legant, deinde, quod probe ſignificat ordinem in generatione febris, nempe vt calor primum accendatur in corde, deinde à corde tranſmittatur ad vniuerſum corpus. Itaque à corde tranſmittitur huiuſmodi calor, cum ſpiritu & ſanguine, per venas & arterias, quæ ſane tranſmiſſio eſt admodum facilis, cum hoc membrum habeat venas & arterias ampliſſimas, quæ omnibus corporis partibus communicantur.

Dubitant hoc in loco interpretes, an in febre calor præter naturam neceſſario debeat vniuerſum corpus tenere, an ſatis ſit & poſsit in ſolo corde conſiſtere: ac primum quidem Gal. videtur ponere febrem inter morbos, qui non ſunt proprii alicui parti, ſed communes toti corpori, inquiens lib. de morborum diff. cap. 5. calorem in vniuerſo corpore exuperantem febrem nominari, & facile ab omnibus deprehendi: quam eandem ſententiam habet de cauſis morborum 2. lib. de ſanguinis miſſione, cap. 5. Altera autem ex parte experientia demonſtrat, & confirmat ipſe Galenus 4. de cauſis pulſuum cap. de pulſu inflammationis 2. prog. comm. 4. de inæquali intemperie 8. quandoq; in febribus nonnullas partes manifeſto eſſe frigidiores, veluti ſunt partes externæ principio paroxyſmorum, itē in febrib. lipiriis & malignis, in quibus interiora videntur vri, exteriora frigeſcunt, veluti ſunt partes tam internæ quam externæ in febre epiala, in qua eodem tempore partes corporis & calidæ & frigidæ ſentiuntur. Et Gal. præterea videtur fauere huic opinioni, qui ſcribit 7. metho. cap. 8. intemperiem calidam ventriculi febri proportione reſpondere, quippe ille, inquit, quod febris vel in toto animali, vel in corde eſt; id propoſitus nunc affectus eſt in vētriculo. Et iterum hæc habet 6. epi. ſect. 1. 29. Eſſentia vero febrium eſt, non modo ſecundum Hip. & præclariſſimos medicos, ſed etiam ſecundum omnium hominum conſenſum, caliditas præter naturam, maxime quidem in totum animal diffuſa, ſin minus, vt omnino vel in plurimis partib. vel in nobiliſſimis accenſa. Ex quibus puto manifeſtum eſſe, de ſententia Gal. in febribus non perpetuo calorem per vniuerſum corpus diſtribui, ſed fore ſatis ſi cor occupauerit, dummodo tantus ſit, vt lædat operationes. De hac dubitatione multi multa loquuntur, de quibus nolo agere longius, qui ſatis habeo eam reſponſionem

An calor febrilis totum corpus occupet.

proferre, quam puto Galeno, rationi & veritati magis consentientem esse.

Dico igitur, in febre calorem semper accendi in corde, vt testantur Hipp. & Gal. 4. de ratione victus 39. 1. de ratione victus 18. 10. meth. 8. illumque ab hac parte per venas & arterias ad totum corpus distribui: quemadmodum tempore sanitatis per eosdem canales calor innatus solet distribui, & hoc perpetuo fieri, n'si aliquid sit impedimento, quo minus eiusmodi calor diffundi, & corpori possit communicari. Quæ responsio est Auic. 1. 4. tractatu 2. capit. 50. quæ quidem impedimenta solent contingere in febribus, de quibus loquuntur aduersarii: namque principio accessionum extremæ partes refrigerantur, quoniam hoc tempore spiritus, sanguis, & calor concurrunt ad medias corporis partes, vt propterea non possint ad illas, quæ longius distant, deferri, & calorem conseruare. Sic in libyriis & malignis febribus igneus calor viscerum talis & tantus est, expositore Galeno 2. prog. 4. & aliis locis, vt instar cucurbitulæ ad sese trahat spiritus, sanguinem & calorem, à partibus externis, vt illæ merito remaneant frigidæ: sic demum in febre epiala, sicuti exponitur à Galeno de inæquali intemperie 8. 2. de diff. feb. 6. cum originem habeat ex pituita vitrea & crudis humoribus, qui delati per vniuersum corpus vno atque eodem tempore non putrescunt, sed alii citius, alii tardius, iure fit, vt pro parte putrescente calorem febrilem, pro parte non putrescente rigorem soleat excitare. Ergo non sine ratione Galen. asseruit vtrumq; primum in febre calorem præter naturam totum hominem occupare, quod verissimũ est, si hæc adhibeatur interpretatio, vt nihil impediat, quo minus ille ad omnes partes possit transmitti: secundum hunc ipsum calorem vel in toto homine, vel in corde tantum, & nonnullis partibus contineri: quod item non caret veritate, si contingant impedimenta, quæ non permittant illum ad omnes partes diffundi & dilatari.

Sed quærunt rursum nonnulli, an cor possit transmittere calorem ad alias partes, non solum mediantib. venis & arteriis, sed etiam aliis modis, quib. cęteræ partes ad ipsum cor solent calorem transmittere, nimirum per vapores & fuligines, nec non per nudam & successiuam alterationem, de quib. modis loquitur Gal. 1. de dif. feb. 5. 4. aph. 55. & nos quoq; infra disputabimus. Quib. respondeatis, nihil obstare, mea sententia, quin istud fieri possit: verum cum cor sit fons sanguinis & spiritus, in quib. sicuti calor innatus, ita quoq; calor febrilis sedem habet, adsintq; vię plurimæ, amplissimæ & apertissimæ, per quas hæc transmissio commode fieri potest, non est vt alias quæramus, quæ sunt difficiliores & obscuriores. Itaq; in vnum colligendo quæ hactenus dicta sunt: Febris est calor præter naturam, non corpus, sed qualitas, accensus, non qui accenditur in corde, in corde tanquã principali subiecto transmissus ab eo mediante spiritu & sanguine, in quib. calor tũ natiuus, tum febrilis cõtinetur, p arterias & venas, tanq̃ faciles & patẽtes canales, ac postremo in totũ corpus, nisi sint aliqua impedimenta, quæ huiusmodi generalẽ transmissionem prohibeant.

Et inflammatur in ea inflammatione, quæ nocet operationib. naturalib.) Cũ hactenus Aui. statuisset, febrẽ esse calorem accensum in corde, per vniuersũ corpus diffusum, nunc intẽdit explicare, qualisnã sit huiusmodi calor, & quomodo differat ab aliis caloribus q totum corpus occupãt, & tamẽ febres nõ sunt: vnica autẽ est distinctio, quæ calorẽ febrilẽ à cæteris separat caloribus & est, quando corpus adeo incalescit, vt ꝓpterea lædãtur operationes naturales: quã doctrinã Auic. accepit à Gal. qui scribit 2. met. c. 7. 8. met. c. 1. calorẽ q adeo auctus fuerit, vt occasione eius corpus laboret, neq; probe actionib. fungi possit, febrẽ appellari. Quod qdẽ est maxime consentaneũ rationi:

tioni:cũ enim,ficuti docétHip.& Gal.4.aph.37.5.apho.22.2.ad Glau.2.calor natiuus aut fit ipfa natura,aut falté primum ac maximum illius inftrumentũ,quo efficiũtur & perficiuntur omnes naturales operationes, quemadmodũ ille fuerit moderatus & naturalis,operationes quoq; probæ funt & perfectæ,ita contra,fi ille fiat immoderatus & p̃ter naturã,vt operationes quoq; lædantur,atq; improbę fiãt,neceffe eft.

Sed quæritur, quidnã Auic.intelligat per operationes naturales;atq; ne diuerforũ interpretũ diuerfas opiniones referã, mihi probatur præ cæteris interpretatio cuiufdã interpretis Arabis,q̃ Siraxis dicitur, qui intelligit operationes cõuenientes naturæ regẽti corpus:cũ autem corpora regantur trib.facultatib. vitali, naturali, animali,hic operationes naturales nõ debẽt intelligi ftricte,quatenus diftinguũtur à cæteris duab.vitalib.& animalib.fed cõmuniter quatenus fub hoc nomine omnes cõprehendũtur:fiquidẽ largo modo omnes huiufmodi facultates reuera naturales poffunt vocari,ficuti vocantur à Gal.fæpenumero,præcipue vero 1.m.et. c.3.de cõft. artis med.10. cum fcribit, homines vbi fenferint quampiam naturalium corporis actionum vel male geri, vel prorfus non fieri, tunc exiftimare, fe illa parte corporis ægrotare, cuius actionẽ lęfam vidẽt,fic,p̃pterea medicũ de remedio cõfulere: & lib.de cauf.procatarct.c.1.refert,quendã ægrotũ aggreffum effe folitas operationes, &omnia obiiffe munera,quę fibi ex natura debentur:namq; pro cõperto habendũ eft,in febrib.omnes omniũ partium actiones lædi,primum vitales, deinde naturales,poftremo animales,q̃ præclare expofitum eft à Gal.5.de loc.aff.1. Etenim cũ cor fit veluti fons quidã caloris innati,per quẽ vnaquæq;pars fuam perficit operationẽ, omnis ratio colligit,laborante corde,fimul cũ ipfo omnes partes corporis vitiari,& illarum actiones lędi. Neq; vero altera ex parte funt alicuius momẽti nõnullæ rationes,quæ folent demonftrare,in febrib.minime omnes actiones lædi & labefactari, cũ manifeftum fit,multos febricitãtes habere odoratũ,auditũ,& reliquos fẽnfus integros,bene recordari,iudicare,& alias naturales operationes perficere: imo vero illud licet nobis addere,febres interdum quafdam actiones non folũ nõ lædere,fed etiam quãmaxime iuuare,nempe illas,quæ fint vel ablatæ,vel imminutę,vel depra- uatæ,propter immoderatam frigiditatem,aut propter humores crudos & flatus, q̃ à calore febrili attenuantur, concoquuntur & diffipantur:ad quem modum fcribũt Hip.&Gal.2.aph.26.melius effe conuulfioni febrẽ accedere:q̃ febri cõuulfionẽ:&iterũ 8.aph.5.fi ebri⁹ quifpiã de repente obmutefcat,cõuulfum mori,nifi febre corripiatur:ac rurfum 7.aph.52.quib.iecur vehemẽter dolet, iis febrẽ fuperuenientẽ dolorẽ foluere. Refpondeatis in febre nõ omnes femper corporis actiones lædi,vt fatis experientia confirmat,neq; id effe neceffarium, fed fore fatis, fi ex omni genere actionum quædã tantummodo lędantur, fine quarũ læfione neq; febris,neq; morbus effe poteft. Quod fi quis demum velit vno verbo naturales operationes interpretari illas operationes, quas homines tempore fanitatis facere folent, interpretatio, mea fententia, erit admodum opportuna & accommodata ad mentem Galeni, qui loco citato de conftitut. artis med. & capit. 82. artis medicę, & febrium & omnium morborum hunc terminum conftituit, quotiefcunque homines à confuetis impediantur operationibus, vt paulo ante diximus.

In febribus omnes actiones laduntur.

Non ficuti caliditas iræ & laboris.) Adhuc planius Auicenna declarat, cuiufmodi fit calor febrilis, inquiens, illum non effe ficuti calorem irę & laboris, dummodo talis caliditas ex ira & labore acquifita, non fit tam vehemens & diuturna, vt ipfa quoque degeneret in febrem, & lædat operationes, namque frequenter euenit,

 vt ex

vt ex ira, laboribus, vel aliis causis externis, calor augeatur, cordique & vniuerso corpori communicetur, qui tamen non accendit febrem, neque lædit operationes, propterea quia cito euanescit, sed tamen interdum etiam fit, vt tamdiu perseueret, vt transeat in febrim, & lædat operationes: atque hic quidem sensus ex noua conuersione Bellunensis est apertissimus, qui scribit, non sicuti caliditas iræ & laboris, cum non vltimatur, vel cum non peruenit ad hoc, vt sit accensa, & noceat operationibus. Quod si quis velit seruare etiam veterem conuersionem, quæ habet, *ita vt remaneat*, id mea sententia commode fieri potest, quæ litera & interpretatio præclare quadrat decretis & verbis Gal. qui 1. de diff. feb. 3. sermonem habens de huiusmodi caloribus concitatis ex ira, labore, & aliis causis externis, ita inquit: quod si ita contigerit, vt ea corpora quę in se calorem amiserunt, longo eum tempore retinere natura apta sint, licet motus cordis sedetur, in iis tamen remanet calor præter naturam, atque inde homines febricitare est necessarium. Quam fere eandem sententiam habetis lib. de morborum causis. 2.

Hactenus diximus de febris definitione, & illas dubitationes explicauimus, quæ mihi visæ sunt vtiliores, & magis ad rem pertinere: namq; si velimus singula in medium proferre & examinare, quæ vulgo à plærisque interpretibus solent proferri, vix sufficerent quinquaginta lectiones. Cæterum ex iis, quæ diximus, facile est intelligere, huiusmodi Auic. definitionem carere ea conditione, qua potissimum definitiones laudari solent, & est breuitas, quam Arist. & omnes philosophi tantopere probant: siquidem illa est nimis longa & interposita sunt nonnulla prædicata superuacanea, quatenus pertinet ad explicandam essentiam febris: etenim gratia exempli, si summatim dixisset, febris est calor pręter naturam accensus in corde, toti corpori communicatus, lædens operationes naturales; proba & integra fuisset definitio, cui nihil addi, nihil detrahi potuisset: quam quidem fere eandem definitionem facile ex variis locis licet nobis colligere ex Gal. ex quo certum est, Auicen. hanc suam collegisse, quod etsi patere satis potest ex iis, quæ supra tradita sunt, tamen non fuerit abs re, duobus verbis hoc idem vobis in memoriam reuocare.

Vitium definitionis.

Apud Auicennam febris est calor extraneus: apud Galen. 6. epid. secto. 1. 29. secto. 4. 17. 25. 1. de feb. diff. 1. est calor non naturalis mutatus ad igneum, immoderatus, alienus, & aliis eiusmodi nominibus circumscriptus: apud Auic. hic calor est accensus in corde: apud Gal. in 1. de diff. feb. 3. 10. metho. 8. nulla febris potest consistere, nisi cor afficiatur, & calida intemperie laboret: apud Auic. calor diffunditur per vniuersum corpus: apud Gal. secto. 1. 29. de diff. morborum. 5. de causis morbor. 2. calor in totum animal dilatatur, vel saltem in pluribus & nobilissimis partibus accenditur: apud Auic. calor procedit mediante spiritu & sanguine per venas & arterias: apud Gal. hoc expresse non habetur, qui id prætermisit tanquam manifestum, siquidem constat inter omnes cor esse fontem caloris innati, illumque per propria vasa toti corpori communicari: qua eadem ratione febrilem quoque calorem ad cæteras partes transmitti necesse est: imo vero Gal. nobis insinuauit & alias quasdā rationes, quibus huiusmodi communicatio potest fieri, vt paulo supra diximus. Apud Auic. corpus inflammatur inflammatione, quæ nocet operationibus naturalib. apud Gal. 8. metho. 1. calor tantum augetur, vt & hominem offendat, & actionem lædat, adeo vt si neutrum adhuc efficiat, quantumuis homo in præsentia sit calidior quam antea, certum sit eum non febricitare. Sic itaque potuisset Auic. breuiorem febris definitionem tradere, & Galeni dogmatib. consentire: veruntamen quoniã

quæ

quæ præterea sunt ab illo interposita, id certe præstant, vt faciant ad clariorem & faciliorem illius explicationem, iure cēsemus eam recipiendam esse. Quod vero optima sit definitio, constare potest, quia continet omnia genera causarum: & primum cum dicitur calor extraneus, explicatur causa formalis, cum omnium consensu essentia febrium sit caliditas præter naturam: secundo cum dicitur accensus in corde, procedens cum spiritu, &c. explicatur causa materialis & subiectum caloris: tertio cum dicitur lædens naturales operationes, apparet causa finalis, quam tamen finalem causam ego censeo minus proprie & largo modo sumendam esse, siquidem nō est credendum, febrem agere propter finem, cum omnia quęcunque agunt propter finem, aliquo appetitu ducantur, siue ille naturalis siue rationalis fuerit: quoniam vero definientes sanitatem, dicimus quod est proba corporis constitutio, à qua probæ prodeunt operationes, qui vere fuit naturæ finis, pariter in morbo læsio operationum quodammodo & minus proprie finis videtur posse constitui. Verum dicat aliquis, in hac definitione efficientem causam deesse: quod sane verissimum est, & summa cum ratione, & à Galen. & ab Auicen. fuit prætermissa; etenim cum febris sit morbus, morbi autem sint res factæ & permanentes, quæ à nulla causa pendent, idcirco iure in eius definitione nulla debuit poni causa efficiens, quemadmodū generaliter non ponitur in definitione morbi, siquidem illæ res tantummodo quæ fiunt, & quę habent suam essentiam in motu, in sua definitione desiderant causam efficientem, sicuti exempli gratia, est pulsus, in cuius definitione videmus Galen. illam non prætermisisse: quod si in definitione febris poneretur causa efficiens, necessario sequeretur, omnem febrem habere causam coniunctam, quod falsum est, cum nullus morbus ex sententia Galeni habeat coniunctam siue continentem causam, tametsi non ignoro, esse viros præclarissimos, qui aliter sentiunt, de qua celebri cōtrouersia fortasse nos quoque aliquando disputabimus. Itaque hæc febris definitio tradita ab Auicen. optima atque integra est, quippe si diligenter consideretur, primum ostendit quid sit febris: secundo soluit aut saltem potest soluere omnes difficultates, quęcunq; hac in re possunt occurrere: tertio declarat proprietates, quę naturam febris consequuntur, quę conditiones ad perfectam definitionē requirūtur à philos. 4. phy. 31. Post hæc solent nōnulli interpretes proponere & examinare quasdam aliorum definitiones, inter quas prima est, quam tradit Aetius lib. 5. 7. quæ est huiusmodi. Febris est calor præter naturā, cordis & arteriarum vitalem firmitatem lædens, ex profundo emergēs, acris & mordax, præsertim circa thoracem, & vbi arteriæ magnæ positæ sunt. Altera est Alexand. lib. 12. 1. qui prætermissa opinione Erasistrati, Asclepiadis, & aliorum medicorum, de sententia Hipp. & Galen. scribit essentiam ac naturam febris nihil aliud esse, quam calorem cōtrarium naturali cordis & arteriarum. Tertia est Auerrhois 3 colliget, cap. 3. qui hæc habet: febris est calor compositus ex calore naturali & extraneo putredinali, misso à corde ad totum corpus, & lædit omnes actiones & passiones: verum neque de iis, neque de aliis, si quæ sunt, mihi propositum est longius agere, quod temporis angustiæ tam accuratam interpretationem non patiantur; à quo quidem labore ego libentius abstineo, quod nihil dubito, si attente considerentur quæ hactenus diximus ex Galeno & Auicen. & ad illorum doctrinam cætera omnia referantur, quin facile vnusquisque possit de singulis iudicium ferre, & intelligere, quidnam probandum vel improbandum, quid recipiendum vel reiiciendum videatur: itaque ad alia progrediamur.

De diuifione febrium.

Diuifio febris,

Auicen. tradita febris definitione deinceps aggreditur illius diuifioné, & primum examinat diuifionem quandam fui temporis celebrem, quæ imprimis creditur fuiffe Rhafis, & fuerat huiufmodi: febres aliæ funt morbi, aliæ funt fymptomata: febres autem morbos intelligebant, quæcunque non pendent ab alio morbo, quales funt febres putridæ; febres vero fymptomata illas nominabant, quæ proxime pendent ab aliquo morbo, exempli gratia, pleuritide, angina, & aliis inflammationibus. Porro vt nouitii hanc rem facile intelligant, fcire debét ex Galen. de fymp. diff. 1. omnes corporis affectus à naturali conftitutione recedentes effe tantummodo triplices, aut morbos, aut morborum caufas, aut morborum fymptomata, quæ quidem apud illum ita diftinguuntur: namque morbus eft conftitutio præter naturam, in qua primum actio læditur: caufa eft affectus præter naturam qui morbum præcedit, neque fuapte ratione, fed interuentu morbi actiones lædit: fymptoma item eft affectus præter naturam, qui morbum perinde atque vmbra corpus fequitur: ergo Rhafes & cum illo antiqui, febres morbos folebant appellare, quæ primum fine alio præcedente morbo originem habebant, febres vero fymptomata quæ non primum, fed poft inflammationes, vel alios morbos fequebantur. Cæterum hæc opinio ac diuifio videtur fuiffe non folum Rhafis, & aliorum antiquorum, fed etiam Hippocr. & Galen. etenim Galenus fcribit 7. aphor. 42. 4. aphor. 73. 1. epid. fecto. 3. comm. 4. antiquos dicere confueuiffe, hominem à febre moleftari, quando abfque inflammatione, eryfipelate, abfceffu, dolore, vel aliquo membro præcipue affecto laborabat: quod fi vel propter lateris inflammationem, vel pulmonis, vel alterius partis laboraffet febre, iam non febricitãtem, fed pleuriticum, peripneumonicum, & aliis nominibus appellaffe. Et adhuc planius 1. ad Glauconem 3. ex propria fententia docet, febres nonnullis ex inflammationibus, nonnullis ex humoribus fieri, ex quibus priores quæ ex inflammationibus oriuntur, funt veluti quædam fymptomata partium phlegmone laborantium, adeo vt morbus, magna ex parte ab inftrumento patiente denominetur, phrenitis, pleuritis, & alias huiufmodi. Et iterum 4. aphor. 66. ita fcribit, cum Hippoc. in febribus dicit morbos febriles, ipfum intelligere quando febres ipfæ funt morbi, non fymptomata alicuius partis, quæ aliquo dictorum affectuum laborent: rurfumque afferit 6. aph. 44. febrem inflammationi veficæ fuperuenientem effe fymptoma inflammationis. Ex quibus locis nobis licet colligere, Galenum huiufmodi febrium diuifionem recipere, neque folum de antiquorum, fed etiam de Hipp. ac propria fententia illam probare.

Obiectio contra diuifioné.

Aduerfus veterem diuifioné febrium in morbũ & fymptoma Auic. arguit, vel potius vt videtur illius verba demõftrare, alios arguentes inducit, cũ dicat: *Et contradicentem quidem, &c.* Summa aũt argumẽtationis, qua probatur febres fequentes inflãmationes, non effe fymptomata, apud Auic. eft huiufmodi: in inflammatione tria funt, calor, dolor, putredo: quæro igitur quodnam ex iis tribus febris confequatur, & cui tanquam fymptoma velis febrem fuccedere? fi dicas, febrem fequi calorem vel dolorem, tunc fequeretur plures febres ephemeras effe fymptomata: & patet confequentia, propterea, quia plures febres ephemeræ, vt videbitis, fequuntur, exempli gratia, calorem Solis, vel dolorem alicuius partis. Si autem refpondeas febrẽ fequi putrediné, quę eft in inflammatione, tunc inflammatio non quatenus inflammatio, foret prima caufa febris, fed per accidens, quatenus illa cõtinet putredinem: quare

quare febris iam nõ esset symptoma ipsius inflammationis, sed putredinis. Præterea si febris hac ratione esset symptoma, hinc sequeretur omnes febres putridas esse symptomata, cũ omnes originẽ habeant ex putredine: itaq; nulla febris sequens inflammationes est symptoma. Posthæc Auic. nos admonet, abstinendum esse ab hac & aliis huiusmodi argutis inquisitionibus, quæ à Gale. appellantur logicæ, siquidem nihil conferunt ad artem, & distrahunt medicũ ab iis quæ in facienda medicina sunt necessaria: quare & hæc subiungit: *procedamus igitur secundũ id quod consuetum est, &c.*

Etsi hactenus Auic. refutauit propositam opinionem ac diuisionem febrium, veruntamen nescio quomodo in præsentia videtur illam tanquam consuetam recipere & probare, imo vero illã amplificare, qui inter febres symptomata reponit, nõ solum quæ sequuntur inflãmationes, sed etiam quę fiunt ex obstructionibus: in qua re ille manifeste videtur discedere à Gal. & à seipso. Namq; Gal. 11. meth. cap. 9. & 13. & aliis locis, nec non ipsemet Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 1. vere affirmant, febres putridas fieri potissimũ ex obstructionibus: quod si febres sequẽtes obstructiones per Auic. sunt symptomata, vt omnes febres putridæ sint symptomata fateamur, necesse est, quod est absurdissimũ, ac reuera sicuti antiquiores medici febres sequentes inflammationes nõ sine aliqua ratione nominabant symptomata, quoniam huiusmodi febres ita pendent ab inflãmationibus, vt ab illis quoq; nomẽ recipiant, quæ non alio nomine appellantur, quam pleuritidis, anginæ, & similium: ita contra Auic. nullam videtur posse rationem proferre, neq; veram, neq; verisimilem, quamobrẽ sequentes obstructiones symptomata debeant vocari, cum proprium nomen retineant, & simpliciter febres dicantur. Sed nos tandem videamus, vtrum isthæc febrium diuisio sit vera, & ad mentem Gal. nec ne? itaque prætermissis aliorum responsionibus, quæ sunt multiplices, vno verbo respondeo, diuisionem, mea quidem sententia, neque veram esse, neq; ad mentem Gal. & probo vtrumque: ac primum quod non sit vera probatur hunc in modum. Omnis febris est morbus, ergo nulla febris est symptoma: patet cõsequentia, quoniam morbus distinguitur à symptomate. Maior est manifesta, propterea, quia febris habet cõditiones necessario ad morbũ requisitas, quippe est affectio præter naturam primo lædens operationes, neq; vlla febris esse potest sequens inflãmationes, vel alios morbos, quæ non primo lædat operationes. Quare diuisio nulla est, neq; potest consistere: secundo non est Galeni, quoniam ex proprio instituto ab illo reprobatur, libello de diff. morbor. cap. 5. disputabat Gale. hoc loco aduersus nonnullos, qui symptoma esse morbum, & contra morbũ symptomatis causam putabant, quippe qui actionum læsiones morbos esse arbitrabantur: ex quo cõuulsionem, sensum abolitum, torporem, & id genus alia, morbos vocabant: atq; ii quidem vt hunc suum errorẽ defenderent, solebant distinguere, dicentes, si ex phlegmone, vel inflammatione conuulsio nascatur, conuulsionem inflammationis symptoma esse, si vero conuulsio ex sola intemperie oriatur, iam non symptoma, sed morbum esse: id quod similiter de febre faciebant: etenim si febris sensibilem alicuius partis affectum sequebatur, symptoma esse arbitrabantur; si vero alia ratione fieret, morbum appellabant: hos ergo reprehendit Gal. quasi omnẽ doctrinã de morbis & symptomatib⁹ cõfunderent, neq; satis intelligerẽt, illos perpetuo morbos habendos & nominandos esse, quicunq; sunt affectus præter naturam, & primũ lędunt operationes: vno verbo proprie loquẽdo & ad mentẽ Gal. febres perpetuo, siue sequantur inflammationes, siue quomodocunq; generentur, cũ primo lædant actiones, morbi sunt; neque apud Galenum absurdum est, vt subinde

morbus

morbus ex morbo originem habeat. Ad illa autem quæ contra hanc determinatio-nem posita sunt, semel & satis respondit Gal. 1.ad Glauc.cap.3. qui scribit, febres se-quentes inflammationes non simpliciter, sed per quandã similitudinem esse quædã veluti symptomata: nam reuera licet inter febres quæ ex inflammatione nascuntur, & alias quæ ex humorum putredine accenduntur, aliquam differentiam constitue-re, siquidem cum putridæ nõ alios morbos sequantur, iure nullam prorsus sympto-matis rationem videntur obtinere: alteræ aũt cum aliis morbis succedant, non in-iuria nescio quam symptomatis formam videntur repræsentare. Ac sane si quis pro-be & ad mentem Galeni hanc rem intelligat, nõ multum laboro, si hic propositam quoque antiquorum diuisionem velit recipere, quæ forte etiam neque omni ex parte inutilis censenda est: namq; esto febris quæ pendeat ex inflammatione late-ris, medicus omnium primum inflammationis, tanquam causæ, & sine qua febris non potest auferri, rationem habebit: præterea in remediis quoq; deligendis cauti-us aget, exempli gratia, abstinebit à potione aquæ frigidæ, & aliis huiusmodi præsi-diis, quæ forte in cæteris putridis possent conuenire, in hac autem essent pernicio-sa. Sed hac de re satis.

Auicenna, tradita veteri febrium diuisione, statim aggreditur aliam veriorem & solidiorem diuisionem, quam accepit à Gal. 1. de differ. feb. cap.1. ac propterea vt hæc res facilius intelligatur, quæ est valde difficilis, & magni momenti, mihi libet omnium primum Galeni mentem inquirere, atq; hunc locum breuiter explicare. Fuerat Galeno propositum, hoc loco tradere differentias febrium, itaque probe in-telligens, quod apud dialecticos vulgare est, duplici potissimum ratione res inter se differe, aut substantia, siue essentia, aut accidentibus, propterea statim docet, fe-brium differentias nonnullas sumi ab earum substantia, quas affirmat esse maxime proprias & principales, nonnullas à symptomatibus, quas inquit varias esse, sicuti ipsorum symptomatum non vnica est natura, cum alia quidem sint propinquiora & magis propria, alia vero remotiora & magis aliena: deinde reprehendit veteres medicos, qui inuestigandis his differentiis pluribus modis peccauerunt, primum quod proprias ac maxime principales febriũ differentias prætermiserint; deinde quod etsi has ipsas commemorarunt, tamen cum eis accidentales permiscuerunt, vtilesq; ab inutilibus non separarunt: tertio quod plurimi deliquerint non solum in generi-bus differentiarum, adeo vt vel redundantes fuerint, qui inutilium quoq; memine-rint, vel deficientes, qui nonnullas etiam vtiles prætermiserint, sed etiam in ipsa di-uisione generum in proprias differentias, quas non recte assignabant, de quorum veterum medicorum numero fuerant Archigenes & Agatinus, quos Galen. nomi-natim reprehendit 2. de diff. feb. cap.8. quod neq; simplicium, neq; compositarum febrium omnes differẽtias scripserint, & quasdam alias superuacuas adiecerint, quæ neque ad prognosticum, neq; ad curationem quidquam pertinent.

Ex veteribus medicis qui diuidendis febribus peccauerunt, Gal. excipit vnum Hipp. quem solum monstrat plenam atq; optimam febrium diuisionem tradidisse, quare profero illius dictionem, quæ habet hunc in modum, ex 6. epid. secto. 1. 29. Febres hæ quidem manu sunt mordaces, &c. Quod autem Hipp. tradiderit perfe-ctam febris diuisionem, probat hoc modo: quoniam diuidit febres per differentias essentiales, quam constat esse longe optimam diuidendi rationem: quod autem Hipp. vsus fuerit differentiis essentialibus probat propterea, quia substantia febris consistit in calore præter naturam: cum enim huiusmodi caloris differentiæ trifa-

riam

riam ſumi poſſint,vno modo ex eo quod maioris minoriſque rationem habet: ſecundo ab ipſa materia,in qua ille calor præter naturam accenditur,& tertio à modo motus,has omnes Galen.aſſerit Hipp.ſimul cum dignotionis modo complicaſſe & præclare expoſuiſſe: & quatenus pertinet ad primas differentias, quæ maioris minoriſque ratione dicuntur,illæ vnico ſenſu tactus ſunt ſatis manifeſtæ,in quo quidē genere differentiæ,vt notat Gale.1.aphor. com.12. mos eſt medicis magnam & paruam febrem nominare,licet improprie,qui de rei qualitate quantitatis nomē pronunciant,id quod facere conſueuerunt nō ſolum in febre, ſed etiam multis aliis rebus, quas magnas & paruas nominant, cum tamen in qualitate eſſentiam obtineant: quæ vero differentiæ ſumuntur à materia, in qua calor præter naturam conſiſtit, maxime propriæ cenſendæ ſunt,& tres Galeno numerantur, prima, quando is calor cordis corpus occupauit: altera cum humores in cordis ventriculis contentos apprehendit: tertia vbi ſola aerea ſubſtantia,hoc eſt,ſpiritus cordis incaluit,humores autem & ſolida corpora adhuc quidem incaleſcunt,ſed nondum incaluerūt: ſiquidem nō parum differt,vt ſupra diximus, aliquid incaleſcere & calefactum eſſe: primam differentiam hecticam, ſecundam putridam, tertiam ephemeram appellant,quod poſterius diffuſe declarabitur. Porro quod paulo obſcurius Gal. dixerat de poſteriore febris differentia,ſumpta ex materia,id tribus exemplis planius facit,quæ ſatis aperte demonſtrant tres febrium differētias modo poſitas, & quomodo vnaquæque pars calorem præter naturam contineat, & variæ febrium differentiæ conſtituātur. Primum eſt exemplum : finge calidam aquam infundi in vas frigidum,adeo vt vas ab aqua calefiat, nondum tamen totum ſit exquiſite calefactum, hæc fuerit febris putrida: calida enim aqua humoribus, vas autem corpori cordis comparatur,quippe in febre putrida humores iam incaluerunt, & habent calorem in facto eſſe,corpus vero cordis calorem quidem recipit ab ipſis humoribus,ſed hic calor eſt in fieri,& nondum factus eſt. Alterum eſt exemplum : finge in calidum atque ignitum vas frigidam aquam infundi, quæ deinde à vaſe recipiat calorem, ſed tamen nondum incaluerit; hoc exemplū hecticam febrem repræſentat,in qua cordis corpus incaluit,& calorem habet in facto eſſe,humores aūt qui in corde continentur,incaleſcunt quidem,nondum tamen incaluerunt; manifeſte enim calidum & ignitum vas cordis corpus, aqua item frigida humores in corde contentos refert. Tertium eſt exemplum,fingamus follem fabrilem ad ſe trahere aerem admodum calidum,ac follem ab illo aere calefieri,nondum tamen calefactum eſſe: hoc exemplo monſtratur febris ephemera,in qua ſpiritus vehementer incaluit, corpus vero cordis & humores in eo contenti adhuc calefiunt,nondum tamen ſunt calefacti: follis enim cordis corpus & in eo contentos humores, aer autem attractus ſpiritum ſignificat. Quoniam vero hoc poſtremum exemplum nō ita videbatur omni ex parte quadrare, Galen. clarioris doctrinæ gratia addit vnum figmentum, quod præclare videtur cum humano corpore analogiam habere, & ad febrem ephemeram explicandam præclare accommodatum: finge, ille inquit, follem in ſe continere humores,præterea follis foramina, per quæ attrahitur atque emittitur aer, varia & plurima eſſe,ac tam anguſta,vt ſoli aeri ingredienti & egredienti,minime humori,ſint aperta,in qua re naturæ opera ab iis quæ arte fiunt, maxime differunt, ſiquidem in corpore humano per poros cutis aer & ſpiritus aſſidue permeāt,retentis & ſeruatis humoribus,etſi & humores & ſpiritus ſimul mixti in corde & arteriis cōtinentur. atq; hoc quidem exemplo facile poteſt intelligi generatio atque eſſentia

febris

febris ephemeræ,in qua,vt diximus,ſpiritus tantummodo ſunt calefacti,caleſcentibus ſane,ſed nondum calefactis humoribus & ſubſtantia cordis.

Poſthæc Gal. cum hactenus febrium ſpecies diſtinxiſſet,poſtremo earum ſucceſſionem & permutationem docet,qui aſſerit,omnes febres ex aliis accendi poſſe caliditatemq; præter naturã, quæ in vno ſubiecto exiſtens, vnum facit genus febris, reliqua etiam ſubiecta inficere,& temporis progreſſione aliorum quoq; generum febres efficere poſſe: ſed tamen huiuſmodi tranſitus & alteratio ſeu permutatio de genere ad genus febris,non eſt in omnibus æque facilis aut difficilis, ſiquidem ſpiritus facillime accenduntur,corpus ſolidum difficilime,humores medio modo ſe habent: & eſt ratio propterea quia omnis ſubſtãtia tenuium partium facilius quã craſſa alteratur: eſt autem tenuiſſima aeris ſiue ſpiritus ſubſtantia,craſſiſſima ſolidorum corporum in medio vtriuſq; humorum: itaq; calor præter naturam quandoq; incipit à ſpiritu,nonnunquã ex humore, interdum ex parte ſolida, nõ permanet autem in eo genere quod primũ affectum eſt,ſed ad reliqua duo progreditur,niſi prius ſoluatur,proceſſu temporis illa quoq; ſimiliter afficit. Quorũ verborũ ſenſus apud Gal. licet obſcurus,mea ſentẽtia talis eſt,calorem præter naturam in facto eſſe, exempli gratia, in ſpiritibus,cõmunicari & humoribus & membris ſolidis, duntaxat in fieri, ſed niſi hic calor prius ſoluatur,& longiore tempore perſeueret,illa quoq; ſimiliter afficere,nimirum vt humores & partes ſolidæ calorẽ quoq; concipiant in calefacto eſſe,ſicuti ipſi ſpiritus eſſe cœperunt. Hanc vero triplicem febrium diuiſionẽ,quæ reſpondet tribus partibus corporis,ſpiritibus,humoribus, corpori, confirmat Gal. celebri ſententia Hip. quando dixit 6.epid. ſecto.8. tex.13. continentia,contenta,& impetum facientia,continentia quidem ipſas ſolidas corporis partes appellans, cõtenta vero humores,impetum autem facientia ſpiritus,cuius ſentẽtiæ meminit lib. quoq; de tremore,palpit.&c. cap 5. cum enim in corpore humano iſthæc tria tantummodo ſint, ſpiritus, humores, partes ſolidæ, quæ proxime illud conſtituunt, omnibus perſpicuum eſſe debet, prima genera febrium non eſſe niſi tria, vt calor præter naturam aliquam ex iis tribus partibus poteſt occupare.

Expoſuimus hactenus inter cætera primum caput primi libri Gale.de diff.feb. ex qua interpretatione cum multæ oriantur difficultates, mihi libet vnam vel alteram tantũmodo examinare, quæ ſunt maioris momenti,& ad totam tractationem de febribus plurimam vtilitatem poſſunt afferre. Cum igitur ſcribat Gal. differẽtias febrium ſumi dupliciter,alteras maxime proprias & principales ab earum eſſentia, alteras à ſymptomatibus,aſſeratq; Hipp. à calore præter naturam,in quo certum eſt eſſentiam febris contineri, ſimulq; ab ipſa dignotione, optimam diuiſionem feciſſe,& deinde doceat ab huiuſmodi calore tres differentias ſumi, ab intenſo & remiſſo,à materia in qua calor accenditur,& à modo motus,prima eſt dubitatio,quomodo hæc Gal. diuiſio & interpretatio conueniat & quadret literæ Hipp. ſiquidem res videtur admodũ obſcura,nec forte hactenus ab aliquo ſatis explicata: ego vero prætermiſſis aliorum opinionibus breuiter proferam, quam puto iſtius loci eſſe veriorem interpretationem. Itaq; primum notanda eſt ſeries verborum Hip. quam cenſeo ita legendam & diuidendã eſſe,vt illa quatuor contineat partes: primam, febres aliæ mordaces ſunt manui,aliæ mites,aliæ nõ mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes,aliæ acutæ,ſed quæ à manu vincuntur: ſecundam,aliæ ſtatim ardẽtes, aliæ in totum debiles: tertiam,aliæ ſiccæ, ſalſæ, aliæ πεμφυγώδεες aſpectu terribiles,aliæ tactu humidæ: quartam, aliæ valde rubræ, &c. Poſita hac lectione & diuiſione puto

in pri-

in prima parte Hipp. contineri membrum diuifionis Galeni, quod pertinet ad modum motus: etenim febres aliæ funt perpetuo mordaces, aliæ funt perpetuo mites, aliæ principio quidem non videntur mordaces, fed poftea furgunt & mordaces apparent, ficuti aliæ contra ab initio quidem videntur acutæ, fed deinceps paulatim acrimoniam perdunt: in fecunda cenfeo contineri membrum quod attinet ad intenfum & remiffum: namque febres aliæ funt ardentes & vehementis caloris, aliæ funt debiles & remiffioris caliditatis: quam quidem expofitionem Gale. confirmat apertiffime, qui hanc ipfam Hip. dictionem interpretatus, fcribit ad hunc modum, 6. epid. fecto. 1. 29. Cum Hip. dixit, febres aliæ mordaces, aliæ mites, tibi fignificat, ab ipfo de febribus in totum mordacibus aut mitibus apparentibus fermonem fieri: fubiiciens igitur inquit, aliæ nõ mordaces, fed poft infurgentes: per hæc verba fignificans, febres ab initio mordaces non vifas, diutius iniecta manu mordacitatis fenfum inferentes, contra vero atque iftæ illæ fe habent de quibus dicit, aliæ mites, aliæ acutæ quidem, fed à manu victæ: ab initio enim acutæ cum apparuerint, paulatim remittuntur; eam namque dictionem acutæ, de caliditate celeriter manui occurrente, fuumq; ipfius celerem motum oftendente intelligere te oportet. Ac deinceps febris in magnitudine differentias demonftrans, inquit, aliæ ftatim valde ardentes, aliæ in totum debiles. Hactenus Galenus.

In tertia parte fine vlla dubitatione continetur differentia ex fubiecta materia: febres ficcæ, falfæ, funt hecticæ, ad tactum humidę, funt ephemeræ, afpectu terribiles funt peftilentes, quo nomine per excellẽtiam putridæ omnes intelliguntur, in vltima parte continentur differentiæ fumptæ ab accidentibus, ac potiffimum à calore, nonnullæ valde rubicundæ, &c.

Quod fi quis miretur, quomodo Hipp. declaret differentias fumptas ex materia per quafdam voces, quales funt falfum videri, graue, aut tactui humidũ, quæ nullo modo materiam videntur fignificare: is memoria repetat quod notat Gal. Hip. febrium diuifionem feciffe in proprias differentias, nõ folum ab ipfius rei effentia, fed etiam ab ipfa dignotione: quamobrem referens huiufmodi differentias, vti voluit nominibus quæ fignificarent modum dignotionis: namq; febris hectica in qua calor factus eft in partibus folidis, dicitur ficca & falfa, per quandam metaphoram, propterea quia calor corporis ficcioris facit infuauitatem quandã in tactu, fimilem ei quam falfa faciunt in guftu: fic ephemera, cuius calor eft in fpiritu, dicitur humida ad tactum, quoniam veluti ab humida fubftãtia tactus afficitur, fic putrida cuius calor eft factus in humoribus, explicatur nominibus quæ infignem putredinem poffunt fignificare. Hoc igitur modo nos exiftimamus Gal. doctrinam probe congruere & accommodatam effe ad mentem Hipp. quod vnufquifq; facile intelliget, qui hæc noftra commode voluerit conferre cum Gal. interpretatione, cuius fupra mentionem fecimus, etfi non ignoro, Fuchfium, Chriftophorum à Vega, & alios celeberrimos viros, aliter fentire, & hunc locum interpretari.

Altera fequitur quæftio de fubiecto febris, de qua cum recentiores faciant longiffimas digreffiones mihi propofitum eft quam breuiffime agere: ergo quæritur, an calor accenfus in fpiritibus vel humoribus febrem ephemeram & putridam cõftituat, an neceffario calor in omni febre debeat fubftantiã cordis occupare? Qui primam quæftionis partẽ defendunt, pro fe habent teftimoniũ Hip. Gal. Auicen. & omnium veterum medicorũ, apud quos celebratiffima eft febrium diuifio in ephemeram, putridam & hecticam, quæ alioqui vana & nulla foret: qui autem pofteriorem *De fubiecto febris.*

rem

rem partem tuentur, hoc potiſſimum nituntur fundamento, quod morbus ſit perpetuo in corpore viuente, de ſententia Ariſtotel. in libello de ſenſu & ſenſili cap. 1. qui ſcribit, in carentibus vita neque infirmitatem, neque ſanitatem fieri poſſe: quare cum ſpiritus & humores non viuant, ſiquidem non habent vitales operationes, ex quarum integritate ſanitas, & læſione morbus cognoſcitur, nec liceat ſpiritus & humores aut ſanos aut ægrotos appellare: concludunt, nec ſpiritus, nec humores, ſed vnam ſubſtantiam cordis vere febris ſubiectum eſſe, neque aliquam febris ſpeciem reperiri, in qua calor præter naturam non in ſubſtantia cordis accenſus fuerit.

Doctiſſimi quidam viri breuibus ſe ex hac difficultate explicāt, qui ex vna parte fatentur, ſi vere & exacte hæc res conſideretur, ſpiritus & humores minime ſubiecta, ſed potius cauſas febris ſtatuendas eſſe, cum reuera nec ſpiritus, nec humores viuant: ex altera autem affirmant, Galenum & cæteros medicos in tradenda ea triplici febrium diuiſione, non ita proprie & exquiſite veram rerum naturam conſiderare, ſed communi quadam ratione omnia referre ad finem & officium medici, ad quem præcipue pertinet, accommodatis præſidiis morbos curare: quare cum medicus à tribus partibus, ſpiritibus, humoribus & ſubſtantia cordis, varias curandi indicationes eliciat, tales differentiæ debent illi ſatis eſſe, ac ſi propriæ & eſſentiales fuiſſent. Etſi autem hæc reſponſio fortaſſe nobis medicis poſſet ſatis eſſe, veruntamen ego puto neque aliam rationem deeſſe, qua magis accommodate & ad mentem Gale. poſſimus hanc quæſtionem diſſoluere, & antiquam febrium diuiſionem tueri. Itaq; vos ſcire velim, ex Gal. 1. de vſu partiū 9. de diff. morborū 6. & 8. 2. meth. 2. & 6. & aliis locis, actiones noſtri corporis proprie ad inſtrumenta pertinere, ſed cum ſingula inſtrumenta ex pluribus partibus ſint compoſita, in vnoquoque inſtrumento vnam tantummodo partem eſſe, & eam quidem ſimilarem, quam vere licet actionis auctorem appellare, reliquas vero huic principali parti aliquem vſum afferre: quæ res cum ita ſe habeat, ſiue pars actionis auctor in inſtrumento læditur, ſiue aliqua pars ex iis quæ vſum præbent, actio plane poteſt vitiari: ex quo Galen. ſcriptum reliquit de diff. morborū 4. morbum non ſolum actionis, ſed etiam vſus impedimentum eſſe: atque hinc fit, vt non ſolum læſio partis principalis, ſed etiam alterius vſum præbentis morbus cenſendus ſit, cum læſio vtriuſque partis actioni poſſit noxam inferre: ſed tamen hoc eſt diſcrimen inter huiuſmodi partes, vt Galen. docet de diff. morborum 6. & 8. quod læſio partis principalis ſemper eſt morbus, læſio vero reliquarum partium vſum præbentium non ſemper morbus, ſed quandoque morbus, quandoque morbi cauſa exiſtit; etenim quotieſcunque lædit actionem, nullo illato detrimento parti præcipuæ, morbus eſt; eſt autem cauſa morbi quando non per ſe & primo, ſed illata noxa parti principali lædit actionem. Oculus, verbi gratia, compoſitus eſt ex multis partibus, tunicis, humoribus, venis, arteriis &c. inter quas auctor & princeps pars viſionis, quæ propria eſt oculi actio, eſt humor cryſtallinus, reliquę partes huic ſolum vſum afferunt: itaque ſi contingat, vt principalis pars vitietur, videndique actio lædatur, hic perpetuo eſt morbus, ſi vero aliqua ex cæteris partibus læditur, vt humor albugineus, quæ lædat actionem non communicata noxa humori cryſtallino, vtique hic morbus fuerit, ſin autē non proxime, ſed communicata noxa parti præcipuæ, lædat actionem, tunc non morbus, ſed morbi cauſa cenſenda eſt.

Ex his quæ diximus facile eſt, ni fallor, propoſitam difficultatem diſſoluere.

Cum

Cum enim ſpiritus & humores ſint partes cordis,quæ principi illius parti vſum afferũt,neq; enim ſine ſpiritibus & humoribus calor per vniuerſum corpus diffundi poſſet,ſi vel in ſpiritibus,vel in humoribus calor præter naturam accenſus fuerit, vt propterea actio cordis lædatur,equidem non video,quamobrem huiuſmodi calor & febris,& morbus dici non debeat. Neque vero hinc colligendum eſt, ſpiritum & humorem ægrotare & febricitare,ſiquidem cor laborat & febricitat vitiatis propriis ſpiritibus & humoribus, ſicuti neque dicendum eſt, humorem albugineum, ſed oculum laborare,cum reuera ſanitas & morbus tribui debeat parti viuenti, vt docet Ariſtotel. Itaque febrium diuiſio iamdiu tradita & recepta, in ephemeram, putridam,hecticam,vt calor præter naturam vel ſpiritus, vel humores, vel ſubſtantiam cordis occupat,ab iſtis nouatoribus nihil debilitatur, ſed debet ſuam firmitatem retinere.

Hæc quæſtio aliam mihi in mentem reuocat, vt intelligamus humanæ mentis imbecillitatem : nam ſicuti alteri omnia genera febrium, refutatis ephemeris & putridis,ad vnum genus,nempe ad hecticas conabantur redigere, ita alteri contendunt tria poſita genera non ſatis eſſe,& aſſerunt alias quaſdam febres reperiri, quæ ſub nullo ex tribus generibus poſſunt contineri, quod ita conantur demonſtrare. Si febris generetur ex alimentis putreſcentibus in ventriculo,ex vermibus, hæc febris non erit putrida, quia nullus humor putreſcit, non ephemera, non hectica, quod patet: ergo,&c. Secundo febres ſynochæ ſine putredine, vt poſterius videbimus,non ſunt ephemeræ,quia durant plures dies,non putridæ, cum nulla adſit putredo,ac multo minus hecticæ. Tertio ſi fiat febris putrida,ex putreſcente bile totuſque prorſus humor euacuetur,ac remaneat febris,facile item poteſt demonſtrari,neq; hanc ſub aliquo ex tribus generibus poſſe contineri. Itaque præter tria genera neceſſe eſt quartum,forte etiam plura addid.ſſe. Verum huiuſmodi rationes haud quidquam valent,& ad primam reſpondeatis,vno verbo,neque alimenta,neque vermes, neque aliud quiduis poſſe vnquam febrem excitare,niſi calor præter naturam vel in ſpiritibus,vel in humoribus,vel in ſubſtantia cordis accenſus fuerit. Ad ſecundam reſpondet Galen.9. metho.cap.1. febres ſynochas ſine putredine reuera ephemeras eſſe, etſi plures dies quam vnum durant, cum habeant calorem accenſum in ſpiritibus: ſiquidem nomen,ephemera,minime eſt de ſubſtantia huiuſmodi febris,ſed deficiente nomine accõmodato, clarioris doctrinæ gratia ab eo quod ſæpius euenit,ephemeræ nomẽ illi impoſitum eſt : quare natura febris ſynoch. eadem eſt,quæ ephemeris,nomen tamen nõ idem eſt. Ad vltimum reſpondeatis,caliditatem remanentem poſt euacuationẽ humoris putreſcentis febrem putridã eſſe, cum orta fuerit ex putredine,& tunc eſſe febrem ſine cauſa : cuius Gal. mentionem facit ſæpenumero,ſed illud addo,ſi hæc febris diutius perſeuerat,iam degenerare in primam ſpeciem febris hecticæ,vt poſterius declarabitur. Itaque ſimul cum Galen. Auicen. & reliquis probatis medicis, prima genera febrium tria tantummodo, nec plura,neque pauciora ſtatuenda ſunt. *Fernelius.*

Poſt hæc,dictum eſt,omnẽ ſubſtantiam tenuium partium facilius alterari quã craſſam,ſpiritus eſſe tenuiſſimos,ſolida corpora craſſiſſima, humores medio modo inter ſpiritus & ſolida ſe habere: quod ſi iſtud verum eſt, colligunt hinc nonnulli, febrem ephemeram perpetuo putridam,ac putridam perpetuo hecticam precedere debuiſſe: quod & res ipſa demonſtrat, & Gal. teſtatur eſſe perſpicue falſum, cum vnaquæque febris,non ſolum ephemera,ſed etiam putrida, & ipſa quoque hectica,

possit primum hominem inuadere, neq; perpetuo spiritus, sed quandoque humo res, quandoq; & solida corpora omnium primum calefiant. Ad hanc difficultatem, quam puto arduam esse, respondent nonnulli interpretes, Gal. intelligere tenuiorē substantiam facilius caliditatem concipere in fieri, sed non in facto esse, ex quo calore in facto esse constituuntur varia genera febrium: vt sensus sit, primum quidem spiritus, deinde humores, ac postremo solida corpora facilius incalescere, minima autem poni in calefacto esse, quo quidem tempore dum huiusmodi substantiæ incalescunt tantummodo, nōdum autem sunt calefactæ, nulla febris consistit, etiamsi calor valde insignis fuerit. Etsi vero hæc responsio est clarissimorum hominum, tamen ego nequeo satis illam probare: namque si facillimus est transitus caloris ab humoribus & partibus solidis ad spiritus, non adeo facilis à spiritibus ad humores, & partes solidas, propterea quia tenuior substantia facilius quam crassior alteratur, nō satis intelligo, quamobrem istud non debeat & possit affirmari tam de calore in fieri, quam de altero in facto esse, cum vtriusque eadem sit ratio, neq; aliter differant quam tempore: id quod clare insinuauit Galen. cum inquit in fine capitis, non permanet in eo genere quod primum affectum est, sed ad reliqua duo progreditur, at nisi prius soluatur, processū temporis illa quoque similiter afficit, adeo vt calor qui primum fuerat in fieri, & erat dispositio, demum permutetur in facto esse, & transeat in habitum: itaque censeo aliter respondendum esse, qui fateor substantias tenuiores generaliter ac perpetuo facilius alterari quam crassiores, quatenus pertinet ad illarum tenuitatem vel crassitiem, quæ perspicua est sententia Galeni, neque vllo modo potest negari; sed illud addo fieri posse vt aliqua pars crassior, exempli gratia, humores & substantia cordis, facilius incalescant, quam spiritus qui sunt tenuiores, propterea quod illa aliis nominibus sint magis apta ad recipiendam caliditatem. Socrates, verbi gratia, ex vna parte habeat natura cor calidum & siccum, ex altera parte siue propter malam victus rationem, siue propter alias caussas, habeat humores nec non spiritus qui cōtinentur in corde, frigidiores: Socrates vehementer irascatur, adeo vt incidat in febrem, nulli dubiū esse debet, quin pars magis apta, substantia cordis, licet crassior, facilius quam inepti humores & spiritus, licet tenuiores, calorem concipiat: quemadmodum si ponantur ad ignem ligna ex vna parte tenuia, sed humida & virida, ex altera ligna crassa, sed admodum sicca, verisimile est illum prius accendere crassa, tanquam passum bene dispositum, quam tenuia, tanquam passum minus dispositum, & quod agenti igni magis potest resistere.

Postremo diximus cum Hippocr. & Galeno, tres esse præcipuas partes nostri corporis, quas Hippocr. appellat continentia, contenta, & impetum facientia nimirum partes solidas, humores, spiritus, de hisce est breuissima dubitatio, quoniam Galen. 11. metho. cap. 1. aliam facit diuisionem, in membra solida, in membra carnosa, & spiritus, nulla facta humorum mentione, in qua diuisione videtur, neque Hippocr. neque sibiipsi conuenire. Hanc dubitationem nonnulli dissoluunt, dicentes, quoniam Hippocr. & Galen. faciunt diuisionem in solida, humores, & spiritus, eos voluisse demonstrare, partes quæ proxime constituunt corpus hominis; quando autem Galen. prætermissis humoribus diuisit in solida, carnosa, & spiritus, voluisse indicare partes in quibus virtus consistit & sustentatur; ex quo iure factum est, vt ex diuerso proposito diuersa quoque diuisio tradita fuerit. Verum equidem nescio quanti hæc responsio sit facienda; itaque puto ego respondendum esse, Galenum

lenum sub membro illo quod continet substantiam carnosam, humores compre-hendere voluisse, siquidem constat, carnes potissimum ex humoribus generari, in-quit enim Galen. 1. de semine ad finem, 3. de simp. med. 4. sicuti solidæ partes ex se-mine, ita carnosæ ex sanguine & humoribus, tam generationem, quam nutritio-nem habent.

Cæterum iam tempus est vt ad Auicen. reuertamur, in cuius explicatione fa-cile intelligetis, quantum hæc quæ hactenus declarauimus ex Galen. ad illius in-telligentiam sint accommodata. Itaque Auicen. aggreditur diuisionem febris ex subiecta materia, & primum accipit diuisionem partium nostri corporis, traditam ab Hippocr. & Galen. in solida, humores, spiritus, quæ ille accommodat ad balne-um artificiosum, quod est exemplum simile exemplo Galeni, nam sicuti in illo tria fuerant, vas, aqua, aer, ita in balneo tria sunt parietes balnei, aqua, & aer, quæ pro-portione responden:, & fere sunt eadem cum partibus exempli positi à Galeno, si-quidem parietes membris solidis, aqua humoribus, aer spiritibus comparantur. Er-go si intra calidos balnei parietes effundantur aqua & aer, quæ sint frigida, ita vt de-inceps à caliditate parietum & aqua & aer calefiant, hoc est exemplum febris he-cticæ: si parietibus & aeri frigidis infundatur aqua calida, à qua postea & aer & pa-rietes incalescant, est exemplum febris humoralis, ita enim Auicen. appellat fe-brem putridam: si demum parietibus & aqua frigidis superueniat aer calidus, vnde parietes & aqua calefiant, est exemplum febris ephemeræ; in quo quidem postre-mo exemplo Auicen. mihi videtur non omni ex parte Galeni mentem assecutus fuisse, siquidem Galenus in suo exemplo follis fabrilis, non intelligit aerem qui in folle continetur & inclusus permanet, sed aerem illum intelligit, qui à folle intus suscipitur, & foras expellitur, quod altero posteriore exemplo clarius demonstrat: Auicen. autem videtur intelligere aerem balnei, non qui assidue recipitur & emit-titur, sed qui semper moratur in balneo, qua quidem ratione & similitudine nun-quam possent calefieri humores vel substantia cordis, quin prius calefierent ipsi spiritus: quod patet propterea, quia parietes & aqua balnei nullo modo calefieri possent, quin prius calefiat aer qui in balneo continetur, & assidue moratur: quod si aer recipiatur & eiiciatur, adeoque renouetur, sicuti recipitur, eiicitur, & reno-uatur spiritus, tunc & parietes, & aqua balnei, non calefacto aere poterunt cale-fieri, sicuti manifeste demonstrat exemplum Galeni, quod propterea censendum est longe magis accommodatum ad rem præsentem, quam sit exemplum Aui-cennæ.

Sed nonnulli præterea hac in parte arguunt Auicen. quod enumerando spiri-tus, recenseat spiritum naturalem distinctum à spiritu vitali, qui existimant spiritum naturalem inutilem & superuacaneum esse, omniaque opera naturæ perfici medi-ante spiritu vitali, qui continetur in corde, adeo vt pluribus non sit opus: de qua cō-trouersia cum nolim in præsentia longius agere, quoniam eam multi tractarunt, illud vnum dicam, Galen. de huiusmodi spiritu naturali admodum raro & timide locutum esse, qui scribit 12. metho. cap. 5. si naturalis aliquis est spiritus, illum in ie-core & venis contineri. Quod si quis de hac re longiorem disputationem desíde-rat, is videat Manardum Ferrariensem lib. 15. epistolarum 1. nec non Franciscum Valesium Hispanum lib. 2. controuersiarum 17. qui cumulate in hoc argumento versati sunt.

Post hæc Auicen. tradit alias quasdam febrium diuisiones, quæ non sunt illis propriæ, sed aliis morbis communes, quarum illa prima est, febres quædam acutæ, quædam non acutæ. Pro quo sciendum est, morbos acutos generaliter illos esse apud Gal. qui habent duas conditiones, alteram, vt celeriter moueantur, alteram vt sint cum periculo: qui quidem sortiti sunt varias differentias, etenim primum quidam acuti, quidam peracuti dicuntur. Acuti trifariam diuiduntur, nam quidam simpliciter, hoc est, sine aliqua adiectione acuti dicuntur, qui auctore Hippocr. 2. aphor. 23. intra 14. dies iudicantur: quidam non simpliciter acuti, sed qui ad 20. vsque diem progrediuntur, vel intra 20. finiuntur: alii vero sunt qui acuti nominantur cum hac adiuncta conditione, quod 40. diebus iudicantur, de quibus speciatim Hippoc. mentionem facit 1. progn. 26.. Atque hi quidem morbi Galen. alio nomine ex degeneratione & mutatione in aliam speciem, nonnullis interpretibus acuti ex decidentia dicuntur, quod nimirum per imperfectas iudicationes ab vna specie ad aliam degenerent & transmutentur, vt si pleuritis in suppurationem transeat.

Morbi autem peracuti rursum alii simpliciter vel exquisite acuti nominantur, qui vltra diem quartam non extenduntur, quos aliter barbari perperacutos appellant: alii non simpliciter, vel non exquisite sunt peracuti, qui quartam diem excedunt, & ad septimam non raro producuntur. Hæc de morbis acutis doctrina est Galeni, quam nos collegimus ex 2. aphorism. 19. 2. de diebus criticis. 12. 3. de diebus criticis vltimo. Itaque febres aliæ sunt acutæ, id est, celeris motus & periculosæ, aliæ sunt non acutæ, quæ carent & celeritate & periculo. Sequitur Auicenna.

Et de eis sunt chronica, & de eis sunt non chronica. Siue hæc sit secunda diuisio, seu potius sit subdiuisio febrium non acutarum, non multum laboro; febres ergo aliæ sunt chronicæ vel longæ, aliæ sunt non chronicæ, vel breues: longæ sunt quæ morborum acutorum terminum transcendunt, qualis est febris quartana: breues quæ citius terminantur, qualis est febris ephemera. Ex quo loco id colligatis, male nec per opposita membra medicos diuidere in acutos & chronicos: in quem errorem multi hoc tempore incurrunt, cum reuera illos diuidere oporteat in acutos & non acutos, sicuti febres diuiduntur ab Auic. quem errorem arguit Galen. 3. de diebus criticis, cap. vltimo.

Tertia est diuisio Auicen. febres aliæ sunt diurnæ, aliæ nocturnæ: quæ diuisio fuit Hippocr. 1. epid. secto. 3. text. 2. & 6. Galenus vero interpretatur febrem diurnam, quæ habet accessionem in die, nocturnam quæ habet accessionem in nocte, ex quibus placet Hippocratis, febrem diurnam esse nocturna deteriorem, cuius sententiæ Galen. duplicem affert rationem, prima, quod accessio in die sit difficilior & malignior, cum hoc tempore corpus constringatur & densetur, quando digeri & rarefieri magis consueuit: siquidem omnibus affectionibus accidit esse grauioribus eo tempore, secundum quod non congruunt, quam illo secundum quod congruunt, vt est aphor. Hippocr. apho. 34. Altera est ratio, quod febris diurna minus quam nocturna sit ad curationem accommodata, propterea quia paroxysmi occupant tempus diurnum, vnde solum tempus nocturnum superfit cibis & medicamentis; quare inquit Galen. cum nullus quieti somnoque derelinquatur locus, huiusmodi ægroti vespertilionis more vitam coguntur agere, non hominis.

Quarta eſt diuiſio, febres alię ſunt ſalubres, aliæ ſunt habentes horribilia acci- dentia; qua diuiſione ego puto Auic. diſtinguere voluiſſe febrem benignam & malignam: benigna eſt febris ephemera, maligna eſt febris peſtilens, & forte hanc diuiſionem accepit ab Hipp.3.progno.2 qui ex vna parte ponit febres ſimpliciſſimas, ac ſignis firmatas ſecuriſſimis, quas Galen. in com. interpretatur benignas: ex altera febres deterrimas, & cum ſignis grauiſſimis, quas idem Galen. malignas appellat: ſicuti homines quoque ſimplices ac benigni dicuntur, qui honeſtos proboſque habent mores, contra maligni qui vitioſis improbiſq; moribus imbuti ſunt.

Quinta ſequitur diuiſio, febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes. Continuę quædam habent intentionem & remiſſionem, quædam ſunt ſui ſimiles: quæ diuiſio tradita eſt à Galen.2.de diff.feb.2. qui longe magis perſpicue & accurate diuiſionem facit huncin modum: febres aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ: febris intermittens illa eſt, quæ ad ſenſibilem integritatem, vel vt vulgo aiunt, infebricitationem peruenit, atque hæc febris generatur ex humore qui extra vaſa conſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur: continua contra eſt, quæ ad integritatem vel infebricitationem non peruenit, & procreatur ex humore qui in vaſis includitur & continetur.

Porro febrium intermittentium tres ſunt vniuerſe differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana ex pituita putrida, tertiana ex flaua bile, quartana ex melancholia generatur. Continuarum autem duplex eſt genus, vnum earum quæ Græce ſynochi, Latine dicuntur continentes, quarum totum tempus vnica eſt acceſſio, quæ à principio vſque ad finem perdurat: atque harum tres exiſtunt differentiæ, quædam omni à principio vſque ad finem æquales permanent, Græci ὁμότονοι æqualiter affligentes & vigentes nominant: quædá paulatim decreſcunt à principio vſque ad finem, quas Græce παρακμαστικοὺς inclinantes nominant: nonnullæ contra paulatim augentur, quas ἐπακμαστικοὺς increſcentes, inualentes appellant, de quibus late ſcribit Galen.2.de criſib.cap.6. 9.meth.4. Alterum eſt genus earum febrium, quæ nomine generis continuæ dictæ multis particularibus circuitibus continentur, atque earum quoque duæ ſunt primæ differentiæ: namque aliæ tertia ſolum die acceſſionem habent, tertianæ naturam referentes, vulgo proportionales vel proportionatæ tertianæ nominantur: aliæ vero etiam die intermedia alteram acceſſionem inferunt, quæ nullum proprium & peculiare nomen obtinent, quarum quædam ſub forma procedunt febris quotidianæ, duas quotidie ſimiles acceſſiones facientes, aliæ vero in forma duarum tertianarum, aliæ demum, raro tamen euenientes, quæ nequaquam ad integritatem deuenientes, in forma circuitus procedunt. Hæc febrium diuiſio eſt Galeni, quam non ignoro multas, & illas quidem arduas difficultates continere, ſed omnia non poſſunt in omnibus locis accurate explicari: de hac igitur re planius & plenius tractabimus loco opportuniore.

Apud Auicen. duæ reſtant febris diuiſiones, altera eſt, febres nonnullæ ſunt calidæ, nonnullæ frigidæ, habentes rigores aut horripilationem; quæ pars duplicem poteſt habere interpretationem, vnam huiuſmodi: aliquæ febres ſunt calidæ, hoc eſt, inuadunt & habent acceſſionem cum calore, ſine frigore: aliquæ ſunt frigidæ, hoc eſt, inuadunt cum frigore vel horripilatione: altera eſt interpretatio, vt ego puto, verior & magis ad mentem Galeni, quæ eſt talis, aliquæ febres ſunt calidæ, in quibus per totam febrem perſentitur ſola caliditas: aliquæ ſunt frigidæ, in quibus per totam acceſſionem non modo calor, ſed etiam frigus perſentitur. Nam

Galen. explicans sententiam quandam Hipp. scribentis nonnullos ægros infestari febribus vrificis, 1. epid. secto. 1. 23. inquit, minime illas intelligendas esse, quę à principio inuadunt cum horrore, sed eas potius, in quibus per totam fere accessionem horrores producuntur perseuerantque, quales sunt febres epialæ, de quibus alias tractabimus.

Vltima est diuisio: aliæ sunt simplices, aliæ compositæ: febris simplex illa dicitur, quæ cum alia non iungitur, siue eiusdem, siue diuersi generis & speciei: composita autem, in qua vel diuersa genera, vel diuersæ species simul coniunguntur, de qua compositione & mixtione tractat Gal. 2. de crisibus, cap. 7. ac multis in locis, & nos alias quoque tractabimus.

CAPVT II.

De Corporibus ad Febrem dispositis.

AVicenna data definitione & diuisione febris, porro agit de corporibus præparatis ad febrem: & quamuis videatur loqui de sententia aliorum, quam neque probat, neque reprobat, vt forte nescias quid ipse hac de re sibi velit, vtcunque sit, mihi videor posse colligere summam huius doctrinæ quinque conclusionibus, quę sunt huiusmodi.

Prima, corpora magis præparata ad febrē sunt calida & humida, & proprie cū humiditas est vehemētior caliditate, etenim talia corpora habent fœtidos sudores, vrinas, excrementa, & omnibus modis proxime accedunt ad putredinem.

Secunda, corpora calida & sicca secundo loco sunt pręparata ad febres acutas, in quibus primum incipiunt febres ephemeræ, deinde sequuntur putridæ, & quandoque hecticæ.

Tertia, posthæc sequuntur corpora calida tantum sine excessu humiditatis & siccitatis, in quibus incipit primum febris ephemera, quæ postea permutatur ad putridam.

Quarta, iis succedunt corpora humida sine excessu caloris & frigoris, quibus maiori ex parte accidunt febres putridæ incipientes.

Quinta, corpora frigida & humida, nec non frigida & sicca, sunt minus pręparata ad febrem, & potissimum ad ephemeram. Hæc Auicen. quæ quidem continent arduas difficultates, quas quidem vt recte possimus intelligere & dissoluere, ex nostro instituto, mihi liceat ex Gal. nonnulla paulo altius repetere.

Itaq; scribit Gal. 1. de diff. febr. 7. lib. de causis procatarcticis, & aliis locis, nullam causam corpus afficere aliquo modo posse, nisi illud ad patiendum paratum & dispositum fuerit: quod apud philosophos quoq; vulgare & certum est: deinde medicos admonet, vt velint diligenter animū adhibere, & scrutari singulas causas, quæ præcipue solent morbos comittere, nec non affectus corporis qui ipsis causis consentiunt aut repugnant, vt ille imminentia mala possit pręcauere: ad quem modum cum Gal. didicisset iam diu ex Hipp. & ratione, calidam & humidam aeris constitutionem pestem minari, ac satis intelligeret, corpora referta excrementis & male transpirabilia facile in hanc labem incurrere, quamprimum mala illa constitutio superuenisset, corpora humida exsiccabat, repleta vacuabat, impura expurgabat, obstructa aperiebat, & ita ab imminente peste immunia reddebat. Ex quo licet colligere, hanc tractationem esse quam maxime vtilem, atq; Auicen. merito de corporibus

ribus præparatis ad febrem agere voluiſſe: ſiquidem huiuſmodi cognitio facit non ſolum ad præſeruationem,ſed etiam ad prognoſticum: nam ſicuti docent H pp. & Galen.2.apho.34. Si febris reſpondeat temperamento,tunc fuerit minus periculoſa, ſi contra abſit à temperamento, tunc difficilior & periculoſior cenſenda erit: quamobrem neque Galen. hanc partem prætermiſit, qui accurate docet quænam corpora magis aut minus ſint ad febres præparata: itaque ſcribit ad hunc modum 8. metho. 8. Cum octo ſint corporis intemperies, opportunæ ad febres, eſt calida & ſicca; huic propinqua eſt intemperies calida & humida: tertia ab iis intemperies eſt ſimplex, calida ſine vllo exceſſu humiditatis & ſiccitatis: huic proxima eſt intemperies item ſimplex, nimirum ſicca ſine exceſſu caloris & frigoris: poſt has ſequitur quæ omnium media eſt, & in vtraque oppoſitione mediocritatem ſeruat: quatuor quæ reliquæ ſunt intemperies,minus facile cæteris omnibus febribus corripiuntur. Hæc doctrina eſt Galeni,quæ maxime conuenit cum rei natura, vt facile poteſt demonſtrari: etenim corpora calida & ſicca facillime omnium febre corripiuntur,quoniam calor qui perpetuo ſiccat,vt iam vidimus,illius naturæ maxime congruit.

Corpora calida & humida ſunt in ſecũdo loco,quia tametſi ex proportione ad febrem potiſſimum debuiſſent calida tantum recenſeri, tamẽ ſimul cum caliditate facit ad facilem alterationem,potiſſimumq; ad caliditatem, propter copiam ſanguinis,quæ in hac temperatura generatur. Corpora calida tantum deinceps recenſentur ante ſicca, quia tametſi duæ qualitates,calida & ſicca, habeant maximam analogiam cum febre,tamẽ calor multo plus facit ad facilem paſſionem, & quoniam eſt potentiſſima qualitatum,& quoniam eſſentia febris potiſſimum in calore conſiſtit, vt ſupra diximus. Has quatuor intemperies mediocris temperies ſtatim ſequitur; nam reliquæ poſteriores quatuor, frigida & ſicca, frigida tantum, humida tantum, frigida & humida,longius diſtant quam mediocris à morbo calido & ſicco,quod ſine longiore explicatione facile poteſt intelligi & demonſtrari. Neque debet quis veſtrum mirari de Galen. qui aſſerit hominem temperatum facilius corripi febre quam hominem intemperatum: nam iſtud ratio facile poteſt perſuadere, quam ille reddit libello de optima corporis conſtitutione: etenim tametſi verum eſt, hominem temperatum & optime coſtitutum probe ad vnamquamque actionem ſe habere, & difficilius quam cætera corpora morbis corripi conſueuiſſe, tamen neque id negandum eſt, hunc hominem temperatum, qui generaliter, atque vt loquuntur, collectiue omnibus cauſis morbificis magis quam cæteri homines poſſunt reſiſtere, particulatim & ſeparatim in quibuſdam cauſis nonnullis hominibus inferiorem eſſe, adeo vt iure ſtatutum ſit,corpora frigida & humida, & reliqua id genus, quæ ſine dubitatione communiter magis quam temperata,ſunt morbis obnoxia,quatenus ad vnas febres pertinet, minus facile & prompte in illas incidere, cum certum ſit, frigidum & humidum longius abeſſe à calido & ſicco, quam temperatum, id quod hoc ordine, veluti quadam tabula deſcribi poteſt: 1. calida & ſicca. 2. calida & humida. 3. calida tantum. 4. ſicca tantum. 5 temperata. 6. frigida & ſicca. 7. frigida tantum. 8. humida tantum. 9. frigida & humida.

Sed remanet adhuc neſcio quæ difficultas: nam Gal. omni ex parte hac in re ſibiipſi non videtur conuenire,qui ſcribit hæc ipſa verba,8.metho.7. Intemperies calida & humida maxime omniũ putredinis morbis expoſita eſt, ꝓpterea per ipſam

 ſanita-

ſanitatem proxime putredinem accedit, veluti coniicere eſt tum ex ſudoribus, qui grauiter olent, tum ex vrinis, deiectione, atque etiam ipſa expiratione: etenim qualis hircorum, talis eſt talium naturarum temperies: ideoque ex qualibet occaſione prompta eſt tum aliis morbis, tum vero febribus corripi. Hactenus Galen. Ac reuera ſi ipſam rem conſideremus, nulli dubium eſt, quin huiuſmodi intemperies maxime omnium omnibus morborum generibus ſit obnoxia, quod longa oratione demonſtrat Galen. 1. de temperamentis, à cap. 4. vſque ad 8. vbi multi ex Hipp. loci afferuntur, ex quibus apparet, cõſtitutiones anni calidas & humidas eſſe quam maxime putredini obnoxias, grauesque & peſtilentes morbos efficere. Hæc itaque non videntur conuenire cum iis, quæ de illius ſententia iam diximus, ſtatuentes corpora calida & ſicca inter omnia corpora & temperamenta in propenſionem ad febrem, principem locum obtinere. Sed etiam ipſe Auicen. videtur in hanc inconſtantiam incidiſſe, qui conſtituens in præſenti cap. corpora calida & humida eſſe magis quam cætera ad febrem præparata, de qua ſententia illi conuenit cum Galeno. Poſtremo hoc loco, paulo poſt, nimirum cap. 5. de febre ephemera, aliter hanc rem determinat, qui in primo ordine ponit corpora calida & ſicca: in ſecundo calida & humida: in tertio calida tantum: in quarto ſicca tantum: quo loco Auicen. videtur non ſolum priorem Galeni ſententiam imitari, ſed etiam propria illius verba tranſcribere, præterquam quod prætermittit corpora temperata, quæ non fuerant à Galen. prætermiſſa: quare Galen. & Auicen. & alter ab altero, & vterque à ſe ipſo videtur diſſentire. Nonnulli interpretes ad diſſoluendam hanc difficultatem & repugnantiam ita ſtatuunt, Galen. & Auicen. quando ponunt in primo loco corpora calida & ſicca, ac deinceps reliqua, ſermonem habere de corporibus præparatis ad febrem non ſimpliciter, ſed ſpeciatim ad febres ephemeras: quando autem primum collocāt corpora calida & humida, eos intelligere de corporibus præparatis ad febres putridas: quæ quidem reſponſio, mea ſententia, non caret nouis litibus, quas cum nolim longius agitare, illud vnum mihi eſto ſatis in præſentia, quod pertinet ad Galen. illum vere 8. metho. 7. loqui de corporibus præparatis ad febres putridas, quod ſeries orationis manifeſte cõfirmat, & ideo ſumma cum ratione cæteris corporibus antepoſuiſſe calida & humida, cum certum ſit, in iis duabus qualitatibus vniuerſæ putredinis ſeminarium conſiſtere: capite autem ſequenti 8. illum ſermonem habere de corporibus præparatis ad febrem generaliter, aut ſaltem ad plura genera febrium, nempe ephemeras atque hecticas, & idcirco illum temperatorum corporum ordinem diſpoſuiſſe, quem diximus rei naturæ magis conuenientem eſſe. Quod ſi, quemadmodum fecimus ex Galen. de corporibus in vniuerſum paratis ad febrem, quis veſtrum cupiat pariter certum ordinem audire eorum corporum, quæ ſpeciatim ſint magis parata ad febres putridas, cum Gal. duntaxat corporis calidi & humidi mentionem faciat, equidem cenſeo hunc ordinem conſtitui poſſe: 1. calida & humida. 2. calida & ſicca. 3. humida tantum. 4. calida tantum. 5. temperata. 6. frigida & humida. 7. frigida tantum. 8. ſicca tantum, vltimo frigida & ſicca. Quorum omniū facile poterit vnuſquiſq; rationem reddere, quicunque ſingulas huiuſmodi temperies voluerit referre ad ipſam putrediné, & perpendere, quatenus vnaquæque vel propius ad eam accedit, vel longius ab ea recedit, vt pluribus non ſit opus. Quod vero pertinet ad Auicen. ſi ille quoque diuerſum habuit ſcribendi propoſitum, ſicuti habuit Galen. eadem ratione facile poteſt conciliari & defendi: verum etſi negari non debet quin ille in duobus propoſitis

locis

locis non idem voluerit tractare, tamen si hæc res diligenter consideretur, forte asferendum est, Auic. non omni ex parte Galeni mentem atq; ordinem assequutum fuisse: namq; in præsenti capite, vbi primum ponit corpora calida & humida, quæ Gal. docet in primis parata esse ad febres putridas, ille contra videtur tractare de corporibus præparatis ad febrem in vniuersum, posterius autem c. 5. vbi primo loco ponit corpora calida & sicca, quæ Gal. constituit principem locum obtinere inter corpora & temperamenta generaliter ad febres præparata, certum est, illum particulatim loqui de corporibus & temperamentis præparatis ad febres ephemeras, præterquam quod prætermittit corpora temperata, & in aliis quoque recedit à doctrina Gal. adeo vt mea sententia vix Auic. sibiipsi & Gal. vere possit conciliari. Atque hactenus de 2. cap.

Capvt III.

De Temporibus Febrium.

SI caput hoc tertium & alterum sequens, quod agit de dignoscendis communib. temporibus morborum, & præcipue status, accurate vellem explicare, & disputare omnes quæstiones, quæ ab interpretibus solent agitari, non sufficerent triginta lectiones, vnde & ephemeræ, & cæteræ febres nos tardius expectarent: itaq; in iis duobus capitibus explicandis mihi statutum est breuiter, ac fere summatim agere, & illa tantum examinare, quæ videbuntur vtiliora. Quod itaq, pertinet ad præsens caput, sciendum est, Galenum composuisse duos libellos, vnum de temporib. morborum, alterum de totius morbi temporibus, etsi fortasse, vt id obiter vos moneam, simul in vnum debent coniungi, cum eandem rem tractent, & Gal. affirmet lib. de propriis libris, necnon 6. epid. secto 2. 17. se de argumento hoc vnum tantum librum composuisse, siue igitur sint duo, siue vnus, hinc omnia colligi possunt, quęcunq; ab Auic. in præsentia proponuntur, quos propterea libellos, vos hortor, vt attente legatis. Videtur autem Auic. in præsenti cap. tria facere: primum diuidere tempora febrium: secundo vnumquodq; eorum declarare: tertio quasdam regulas afferre, quæ ad huiusmodi cognitionem sunt maxime vtiles: itaque incipit hunc in modum.

Febrium horæ sunt sicuti reliquarum ægritudinum.) Ante omnia sciendum est, tempus morbi non esse, nisi illius partem aut ætatem, quæ varia quadam successione & progressione in alium atque alium morem mutantur, sicuti animantia facere solēt: nam quemadmodum hæc primum genita augentur, vsque ad vigorem, in hoc aliquamdiu consistunt, ac deinceps incipiunt contabescere, & ad extremam vsq; corruptionem declinare, dummodo omnes ætates pertranseant; ita quoque singuli morbi in prima eorum constitutione ad vigorem vsque increscunt, in hoc aliquantum permanent, ac demum decrescunt ac dissoluuntur. Sunt autem huiusmodi tēpora morborum duplicia, nonnulla vniuersalia cuiusque morbi, nonnulla particularia singularum accessionum, quorum quidem vtrorumque temporum cognitio medico est maxime vtilis & necessaria, partim ad prognosticum, partim ad curationem. Namque primum si quis ignorauerit tempora morbi, si nullo pacto poterit intelligere & prædicere, quo tempore æger versetur in periculo, vel periculum effugerit, morique aut sanari possit, siquidem non in quolibet morbi tempore ægri possunt aut sanari, aut interire, vt statim videbimus: neq; item is poterit de bonitate vel malitia crisis iudicium facere, quandoquidem vt Gal. docet 3. de crisib. cap. 5. sta- *Vtilitas huius cognitionis.*

Rr 5 tus

tus morbi omnium crifium eft regula & norma, quod in eo non nifi optimum iudicium foleat fieri, adeo vt quanto iudicium vigori eft proximius, tanto melius, quanto magis ab illo diftat, tanto deterius cenfendum eft.

Deinde certum eft, pro varietate temporum morbi variam quoque & victus & cæterorum præfidiorum rationem competere, quod præclare monftrat aphor. ex 1.lib.8.9. 22.ex 2.lib.29. Sed redeo ad Auic.cuius fententia præfenti capite, quadam veluti noftra paraphrafi, talis eft.

Tempora febrium, ficuti cæterorum morborum, funt quatuor, principium augmentum, ftatus, & declinatio. Sunt autem huiufmodi tempora duplicia, quædam vniuerfalia, quæ pertinent ad vniuerfum morbum, quædam particularia, quę tantummodo in paroxyfmis confpiciuntur, in quibus quidem temporibus maximum eft periculum, ac maxime timendum à principio vfque ad ftatum: fiquidem in declinatione, quatenus attinet ad ipfam febrem, fieri non poteft, vt æger moriatur. Auic. hanc totam partem accepit à Gal.1.de crifibus capit.2. quoniam vero non fatis eft, hæc tempora confufe & generaliter nouiffe, idcirco de fingulis ordine agendum eft. Itaque principium eft pars morbi, in qua calor natiuus fere præfocatur à materia, neq; illi dominatur, neq; vlla apparent veftigia concoctionis: de quo quidem principio ita habendum eft, illud in omni fane morbo reperiri, fed quandoque ita obfcurum & occultum effe, vt vix difcernatur, ficuti contingit in febre fynocho, epilepfia, apoplexia, & fimilibus: id quod euenit propter duas rationes, alterá quod tunc pauca compareant fymptomata: alteram quod in prima die appareant in vrina nonnulla indicia coctionis. Hanc parté Auic. accepit ex Gal. 1. de crifib. c.17.19 & 20. nec non 2. de diff. feb. vlt. de temp. morb. 4. His mihi liceat addere ex Gal.1.aph 12.1.de crifib.19.1.prog.9. principiũ morbi apud medicos trifariá víurpari, vno modo pro primo infultu, vel prima morbi inuafione, quę fimplex eft, & omni latitudine caret: fecundo pro eo quod latitudiné continet, & vfq; ad tertiá vel quartá diem prorogatur: tertio pro ea parte totius morbi, quæ nó dierũ numero, fed fignis cócoctionis determinatur. Ex quib. cũ duę primę fignificationes à vulgari opinione defumptæ fint, folá tertiá Aui. Gal. ac medici intelligere ac tractare folét.

Principium morbi quid.

Alterum tempus quod principium ftatim fequitur, augmentum vel incremétum dicitur, illudq; eft, in quo calor natiuus manifefte mouetur ad fuperandam materiam noxiam, & apparent figna concoctionis, aut figna contraria coctioni. Hanc ipfam augmenti defcriptionem habetis apud Gal. de totius morbi temporib.3. 1.de crifib 17. qui fcribit illud effe, in quo apparent manifefta figna cócoctionis. Pro quo fciendum eft, hæc tria reperiri, coctionem perfectam, coctioné manifeftam, coctionem obfcuram. Perfecta concoctio eft Gal. quando in vrinis fubfidet aliquid albũ, leue, æquale & continuum. Obfcura eft, quando ex aquofa vrina fit mediocriter fubpallida, etfi turbida fuerit, talifq; perfeueret. Manifefta vero figna concoctionis vocantur, quæ funt in medio inter ea quæ obfcura & perfecta dicuntur. Exépli gratia, cum in vrina apparet nebula fola, aut quædam bona fublinamenta. Itaq; figna concoctionis minime, quæ fint debilia & obfcura, fed quæ fint manifefta, indicant morbi principium præteriiffe, & augmentum demonftrant. Quod auté addit Auic. de fignis contrariis coctioni, explicatur à Galen. de totius morbi temporib. 6. qui docet in morbo lethali augmentum conftitui non coctione, vt fit in morbo falutari, fed fignis contrariis coctioni, veluti fi vrina fuerit non folum omni ex parte cruda, fed etiam habeat nebulam nigram, tunc dicimus principium morbi lethalis

Augmentum.

præter-

præteriiſſe,& augmentum ſecutum eſſe, cum eiuſmodi nigrities ſit ſignum plane contrarium concoctioni.

Tertium tempus eſt vehementiſſima pars morbi,quæ vigor vel ſtatus appel- latur,in quo eſt vehemens pugna & duellum inter naturam & noxiam materiam: etenim hoc tempore agitur de ſumma rerum, adeo vt neceſſe ſit vel naturam de materia, vel materiam de natura victoriam conſequi,atq; hoc ſane tempus in morbis acutis vno tantum conſtat paroxyſmo,qui non cognoſcitur,niſi per poſteriores paroxyſmos:in morbis autem non acutis ex plurib. paroxyſmis poteſt conſtare.Hęc pariter apud Galenum 1. de criſib.c.1.& 8. & 3.de criſib.5. qui ſcribit, vigorem eſſe vehementiſſimam partem totius morbi, atq; hoc tempore exquiſitam coctionem fieri, id quod antea traditum fuerat ab Hip.2. apho. 30. circa initia & fines omnia imbecilliora, in ſtatu autem fortiora. Quod vero dicitur ab Auicenna de differentia vigoris in morbis acutis & non acutis, paulo aliter ac verius explicatur à Galeno 1.de criſib.10.qui ſcribit vſu venire in morbis acutis,vt nonnunquam duæ acceſſiones,quæ aliarum maximæ ſint,tum inter ſe æquales, nonnunquam vnica tantum, quæ omnium tum præcedentium,tum ſequentium maior exiſtat, vigoris tempus circumſcribant,adeo vt nullo modo in huiuſmodi morbis ad tres acceſſiones vigoris tempus protrahi poſſit:contra autem contingere in morbis diuturnis, vt non modo ad tres acceſſiones, ſed ad longe plurimas vigor extendatur: quod omnibus in confeſſo eſt,& experientia confirmat ſępenumero. *Vigor.*

Quarta & vltima eſt pars morbi,quæ declinatio dicitur,in qua calor natiuus iam dominatur materiei,illamque perfecte ſuperauit, quare illius partem poſt partem expellit,& quæcunque eſt interna caliditas, ad partes externas & ignobiliores diffunditur.Hunc ego puto eſſe verum ſenſum verborum Auic. quæ cum ſint apud illum ſatis obſcura,à nonnullis interpretibus aliter fuerunt expoſita, nempe quod natura in declinatione in eo potiſſimum verſatur, vt expellat ac ſeparet bonam à mala materia, & illam critice expellat: quę ſententia & expoſitio manifeſte repugnat Galeno. 3.de criſib.5. qui ſcriptum reliquit, fieri non poſſe,vt morbi qui in vigore non iudicati fuerint, deinceps in declinatione iudicentur, ſiquidem quicunque ſemel vigoris tempus transgreſſi fuerint, ii paulatim minime ſemel & per criſim ſoluuntur:ex quo Galeni loco nihil dubito, quin Auic. hanc partem transſcripſerit. Quod ſi natura in declinatione nequit criſim efficere,vt neque illa hoc tempore occupetur in ſeparatione congregationis materiæ neceſſe eſt: namque iſthæc omnia fiunt ante declinationem,docente Galeno 4. apho. com. 22. ad bonam criſim neceſſe eſt,vt prçcedat concoctio, deinde ſeparatio, ac demum vacuatio ſubſequatur, quod ſpeciatim notandum eſt propter nonnullos, vel ſuperſtitioſos, vel ignaros medicos,qui in declinatione non audent dare medicamenta in die critica, timentes, ne ipſa quoque natura tunc temporis aliquam criſim aggrediatur; quod fieri nullo modo poteſt.Hactenus Auicenna de quatuor morbi temporibus. *Declinatio.*

In poſtrema parte huius capit. Auicenna ponit quatuor canones ſiue regulas, quę ſunt accommodatæ ad cognoſcenda tempora morborum, quarum prima eſt huiuſmodi: vigor in morbis varius eſt,etenim quandoq; ille eſt propinquus, vt in die quarta vel ſeptima, quandoque eſt longior, vt 14. 20. qui propterea facit diuiſionem morborum, quam fere ad verbum transſcribit ex Galen. 2. de diebus criticis 12. & libro 3. vltimo de qua diuiſione nos ſupra diximus, tractantes

primam

primam diuiſionem ex illis quæ ſunt communes cęteris morbis, vt in pręſentia non oporteat eadem repetere.

Secunda eſt regula: Cognitio morborum acutorum & non acutorum maximè confert ad probam inſtituendam victus rationem. Quæ regula eſt manifeſtiſſima, ſiquidem alius victus conuenit iis morbis, qui finiunt in die quarta vel ſeptima, alius illis qui terminantur in 14. vel 20. quod iamdiu ab Hip. quoq; & Gal. traditum eſt 1. apho. plurib. apho.

Tertia eſt: Plures febres habent vnam acceſſionem, quæ conſtat ex tribus temporibus, principio, augmento, & vigore, & alteram quę perficit declinationem. Quæ pariter fuit ſententia Gal. 1. de criſib. 17.

Quarta & vltima eſt regula: Febres habent ſua tempora inter ſe admodū varia, etenim quædam habent augmentum diuturnum, quædam diuturnam declinationem, reliqua tempora breuia, & ſic de cæteris: quod manifeſte apparet in febribus ſynochis, quarum aliæ ſemper creſcunt, aliæ permanent in eodem ſtatu, & aliæ ſemper declinant, vt Gal. docet 9. method. 3. & nos quoque ſupra diximus.

Ex tertio capite iam expoſito multæ emergunt difficultates, ex quibus mihi libet tres tantummodo ſeligere digniores & vtiliores: I. eſt, vtrum omnis morbus habeat quatuor tempora, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem. II. Vtrum æger mori poſſit in declinatione. III. Vtrum morbus ſit maior in vigore, quam cæteris temporibus. Quatenus pertinet ad primam, multa ſolent in medium proferri, quæ videntur demonſtrare; quoſdam morbos non habere quatuor tempora, in quibus referendis nolo tempus conſumere, ſiquidem cognita veritate facile omnes falſitates euaneſcunt. Itaq; ad mentem Auicen. & Galeni ita habendum eſt, omnes morbos ſalutares neceſſario quatuor tempora continere, etſi nonnulla aliquando ſunt adeo breuia, obſcura, & momentanea, vt vix diſcerni poſſint: quæ quidem doctrina apud Gal. eſt adeo certa, vt illa in iis quoque qui violenta morte pereunt, quatuor hæc tempora videatur agnoſcere: quod decretum duob. Gal. locis ex lib. de totius morbi temporibus omni luce clarioribus, ex quamplurimis mihi liceat confirmare. Primus eſt, cap. 1. & incipit hunc in modum: Qualis res eſt animalibus differentia ſecundum ætates, tales ſunt tempora morbis. Et finis eſt: dum pro augmenti portione decreſcente in totum diſſoluuntur. Quam partem Galen. forte accepit ex Platone, qui ſcribit in Timæo ad finem, ſingulos morbos, ſicuti ſingula animalia ſuas ætates & fatalia temporum curricula continere. Alter eſt locus cap. 4. huius eſt principium: Quidam morbi ſtatim ſimul atque vigent, inuadere videntur. Finis: veluti ſi chirurgus partem aliquam incidat. Ex iis duobus locis puto eſſe neminem, qui non facile poſſit reſpondere ad illa omnia, quæ contra ſolent afferri, cum in rei veritate pro comperto habendum ſit, omnes morbos ſalubres quatuor tempora, ſiue breuia, ſiue longa, ſiue obſcura, ſiue manifeſta continere.

An omnis morbus quatuor tempora habeat.

Quare ſtatim venio ad alteram quæſtionem, vtrum æger poſſit interire in morbi declinatione, quam ſicuti de altera factum eſt, mihi libeat paucis verbis diſſoluere. Ergo ſicuti non omnia animantia perueniunt vſq; ad extremam ſenectutem, omneſq; ætates pertranſeunt, ita nec morbi omnes, vel propter ſuam malitiam, vel propter ægri imbecillitatem, vel propter alias cauſas, ſingula ſua tempora poſſunt attingere; quare ſunt morbi qui vnum tantummodo tempus, nempe principium, ſunt qui duo, principium & augmentum, ſunt qui tria, principiū, augmentum, & vigorem habent. Namq; vt ſcribit Gal. 3. de criſib. cap. 6. & 9. mors in tribus tempo-

An æger mori poßit in declinatione.

temporibus accidit, principio, augmento, & vigore: itaque ex morbis lethalibus nullus quatuor tempora poteſt habere, adeo, vt concludendum ſit, poſt vigorem neminem poſſe mori in morbi declinatione. Verum ſunt nonnulli, qui contrariam ſententiam conantur defendere, multa afferentes quæ videntur demonſtrare, mortem non ſolum tribus primis temporibus morbi, ſed etiam poſtremo, nempe ipſa declinatione poſſe nonnunquam ſuccedere: aduerſus quos diſputat Gal. vſque adeo ſolide & perſpicue, vt non ſperem, me poſſe hanc rem planius explicare, quam poſita illius verborum ſerie, quæ ita incipit 3. de criſib. 5 Nullum ſane eſt vigore ela-pſo, me quidem iudice, mortis periculum. *Finis.* vbi vero ipſa natura dominatur ac ſuperauit, hominem ſeruari neceſſe eſt. Quam eandem ſententiam ille repetit cap. 9. quo loco arguit nonnullos, qui videntes plurimos mori in particularib. declinationibus acceſſionum arbitrabantur idem quoque in generali declinationis tempore poſſe contingere, aſſeritque id falſum eſſe, monſtrans variam rationem, propter quam iure homines in declinationibus paroxyſmorum, minime in declinatione totius morbi poſſunt interire: quocirca vno verbo licet reſpondere ad omnes rationes, omniaque exempla, quę contra hanc veritatem ſolent proferri, propterea quia aduerſarii nobis proponunt potius fictam quandam & apparentem, quam veram declinationem. Quod ſi quis cupiat demum intelligere, quomodo vera & legitima declinatio à falſa & ſpuria poſſit diſcerni, huic primum ſatisfacit Hipp. qui ſuo more breui oratione videtur omnia complecti, quæ hoc iudicium facere poſſunt: ea vero eſt 6. epid. ſecto. 2. tex. 20. Sitis intus relicta, & ſiccitas oris, & inſuauitas, & inappetentia, eadem ratione, quando enim Galeno interprete, finita febre huiuſmodi ſymptomata remanent, quorum exempli gratia, tanquam principalium Hip. meminit, tunc aliquid reliquiarum morbi intus relinqui neceſſarium eſt. Sed & Gal. cum alia quædam, tum duo potiſſimum ſigna bonæ atque integræ declinationis conſtituit, quę fallere nunquam poſſunt: alterum eſt perfecta & omnib. numeris abſoluta concoctio, ſine qua nulla vera poteſt eſſe declinatio: alterum eſt pulſus, qui tunc pro victoria naturæ ſemper fit magis vehemens, ordinatus & ęqualis: quæ duo indicia ſi ſimul concurrant, legitimam declinationem vobis perpetuo demonſtrabunt, in qua impoſſibile eſt ægrum mori. Sed propero ad tertiam dubitationem, quæ difficilior eſt, & magis accurato indiget examine.

Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quatuor eſſe tempora morborum, quorum diſtincta cognitio medico eſt maxime vtilis & neceſſaria, omnino oportet intelligere certam rationem, qua illa inter ſe diſtinguantur, cum ſicuti ſcribit Galen. 1. de criſib. 8. nullo certo dierum numero circumſcribi poſſint: inter cætera autem ſigna, quæ ad hanc diſtinctionem ſunt accommodata, principem locum obtinet concoctio, cum ſenſibus ſubiiciatur, ex quo Galenus hæc habet de temporibus morborum cap. 3. Nullus morborum qui ſoluuntur eſt, qui non quatuor tempora percurrat, non tamen ex quodam alio, quam cruditatis & coctionis ſignis, quæ ſunt in excrementis, cognoſcuntur: ſic toto 1. lib. de criſib. non aliter Galen. docet, diſtinguere tempora morbi, quam coctione, ſtatuens principium illud eſſe, in quo aut nullum, aut obſcurum apparet indicium concoctionis incrementum, in quo manifeſtum, vigorem, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur: id quod Galen. quam maxime declarat cap. 17. ex variis mutationibus, quæ apparent in vrina: ac ſane equidem cenſeo huiuſmodi ſententiam ac determinationem cum rei naturæ, tum diſciplinæ Hippocrat. & Galen. conſentientem eſſe. Quod ſi ita hæc ſe res.

Vigor vehementiſsima morborum pars.

res habet, vtique fatendum eſt, vigorem, quo tempore apud Galenum 3. de criſibus cap. 5. exquiſita fit concoctio, ac maxime natura laborat, cæteris omnibus morbi temporibus maiorem eſſe: quod pariter Galenus fatetur, qui perſpicue ſcribit 1. de criſibus 1. & 8. vigorem totius morbi vehementiſſimam partem eſſe, vt iam ſupra diximus. Cæterum hanc ſententiam non recipiunt plæriq; omnes noſtrorum temporum medici, qui varia comminiſcuntur morbi tempora, præter ea quæ ponuntur ab Hip. & Gal. quorum alia vocant tempora eſſentiæ morbi, alia ſymptomatum, alia coctionis & cruditatis: quæ quidem ita diſtinguunt & accommodant, vt contendant ea ſępenumero inter ſe non conuenire, cum per illos fieri poſſit, vt tempus eſſentiæ ſit diuerſum à tempore ſymptomatum & coctionis, & contra, tempora ſymptomatum & coctionis varient & inter ſe, & à tempore ipſius eſſentiæ: adeo vt hinc colligant, nec perpetuo ſimul cum eſſentia morbi creſcere, & ſymptomata & coctionem, neque perpetuo vigorem eſſe partem morbi vehemétiorem. Sed quod maius facit negotium, ſunt duo Galeni loci: primus eſt in 2. apho. com. 30. ſicuti ipſas diſpoſitiones, in quibus ſymptomata fiunt, vbi morbi conſiſtunt, neceſſe eſt, meliores eſſe in iis, qui debent ſanitati reſtitui. Alter eſt locus in 3. de rat. vict. vltim. ſæpius affectio ipſa qua laborant, mitior quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur, vt in phlegmone obſeſſis particulis, dum pus conficitur, & 2. apho. 42. ſæpius autem mutuis incrementis & decrementis exultant ſymptomatum magnitudines, & ea quæ affectionis eſt. Hi ſunt duo Galeni loci admodum difficiles.

Aduerſus autem dictam opinionem recentiorum ego puto quatuor duntaxat eſſe ętates vel tempora morborũ, eaq; nulla ratione melius diſtingui, quã cruditate & coctione. Nã quatenus pertinet ad ſymptomata, cum illa à morbis oriantur, & morbos ſequantur veluti vmbra corpus, vt ſimul cũ morbo creſcant, & minuantur, neceſſe eſt. Itaq; vt ſimpliciſſima, ita veriſſima eſt ſententia Hip. 2. aph. 3. omnia, cum incipiunt & finiunt morbi, leuiora, in ſtatu autẽ fortiora, quippe in principio morbus nondum vires acquiſiuit, nec facultas eſt debilitata, in declinatione & morbus iam imminutus eſt, & facultas facta eſt robuſtior cum hoſtem ſuperauit: quare vtrobiq; iure ſymptomata ſunt leuiora, in vigore autem ſunt omnia vehementiſſima, propterea quia hoc tempore natura admodum laborat, & tota in eo eſt, vt concoquat noxios humores, & victoriam conſequatur. Sed quid ad Gale. locos reſpondendum eſt? Facile tollitur omnis repugnantia & difficultas, ſi bene Hip. & Galen. verba intelligantur: namque illi docent, vt græca litera manifeſte demonſtrat, morbum principio eſſe minorem, hoc eſt, remiſſiorem, quod verum eſt cum vſque ad tempus vigoris perpetuo creſcat, ſed non inquiunt illum eſſe meliorem: quod itidem verum eſt, quia nondum in principio conſtat, quem finem ſit habiturus: in vigore autem aſſerunt morbum eſſe quidem vehementiorem, hoc eſt, intenſiorem, cum ad ſummum peruenerit, ſed altera ex parte meliorem, cum iam ſit facta concoctio. Quare quicunq; intelligit aliud ſignificare morbum eſſe meliorem & deteriorem, & aliud remiſſiorem & intenſiorem, is facile omnem de hac re dubitationem poteſt auferre.

CAPVT IV.

De cognoſcendis Temporibus Morborum.

AVicenna intendit in præſenti cap. nos docere, quomodo cognoſcantur tempora morborum, cum vniuerſalia, tum particularia, quod ſuo more facit, declarando ſingulas partes, & ponendo quaſdã regulas ad huiuſmodi intelligentiam

accom-

accommodatas: quoniam vero ille hanc rem tractat valde confuse & prolixe, ego quantum fieri potest, conabor perspicue & breuiter vobiscum agere: nam si velim singula exacte explicare, sicuti à multis explicantur, nunquam finem faciam. Tempora morborum vniuersalia cognoscuntur multis modis, primum ex specie: quid autem per speciem morbi intelligat, ipse interpretatur, nempe vtrum morbus sit acutus vel non acutus, qui illos tripliciter diuidit, in valde acutos, quales sunt spasmus siccus, epilepsia, apoplexia, angina: in acutos non valde, quales sunt tertiana pura, & causon: & in diuturnos, quales sunt quartana & paralysis. Hunc primum locum Auic. videtur accepisse ab Hip. qui 1. apho. 12. speciem morbi constitutionem appellat: nam Gal. inquit in com. si morbus sit acutus vel peracutus, & quando maxime in vigore consistat, nil aliud est, quam morbi constitutionem considerare. Sed exempla Auicennæ multas afferunt difficultates, & primum spasmus siccus non videtur esse morbus valde acutus, imo neq; simpliciter acutus, quod auctoritate Hip. probat Gal. 3. de diff. respirat. c. 9. quare nonnulli spasmum siccum interpretantur Tetanū, hoc est, distensionem, de quo est aph. lib. 5. apho. 6. Qui à tetano corripiuntur, in quatuor dieb. pereunt, si vero hoc effugerint, sani fiunt: quæ interpretatio cōuenit interpretationi Gal. qui 1. aph. 12. prætermissa conuulsione, tetanum reponit inter morbos valde acutos, ex quo loco puto Auic. totum hunc locū transcripsisse. Nonnulli autem distinguunt de duplici conuulsione, altera sicca, altera humida, aiuntq; siccam esse morbum acutū, humidam minime: quæ videtur fuisse distinctio Gal. 5. aph. com. 1. qui asserit, conuulsionem ex repletione sanabilem, ex inanitione vero insanabilem esse: itaq; respondent Auic. expresse nominare spasmum siccum, Gal. autem 3. de diffic. respirationis intellexisse spasmum ex repletione. Sed cum Gal. quoq; apho. 30. manifeste conuulsionem reponat inter morbos acutos, quo loco dici non potest, illum intelligere tetanum, cum separatim vtrumque nominat, ac *voluntarium* videatur affirmare, eum loqui de vna conuulsione ex repletione, aliter censeo respondendum esse, nempe conuulsionem siue humidam siue siccam, iure posse reponi quandoq; inter morbos acutos, quandoq; inter morbos non acutos, habita ratione diuersarum partium, in quib. contingit conuulsionem fieri: namq; si illa sit generalis, aut in partib. nobilioribus, tunc inter morbos acutos: si vero fiat in parte aliqua, & illa minus nobili, vt in brachio, iam inter morbos diuturnos poterit recenseri. *1. Signum.*

Secundum exemplū est epilepsia, de qua item dubitatur, quomodo sit morbus valde acutus: siquidē Gal. 1. de cris. 4. illā reponit inter morbos diuturnos, & Hipp. 5. aph. 7. scribit, ꝙ etiā confirmat experientia, hunc morbū quandoq; hominē vsq; ad mortē comitari: & difficultas augetur, quia nō solum Auic. sed etiā Gal. clare numerat epilepsiam inter morbos acutos 5. aph. 30. Cornelius Celsus respondet, epilepsiam morbū acutum esse vsq; ad diem 14. hoc autē elapso termino, non amplius acutum esse, ac veluti longum tractandum fore. Sed responsio est nulla, neq; istud solum de epilepsia, sed etiā de cæteris omnib. morbis dici potest: quare aliter respondendū est ex Gal. 4. de caus. pulsuū c. 21. qui scribit, diuturni morbi, quē orthopnæā appellant, acutas esse accessiones, sicuti morbi comitialis. Et quamuis Auice. hic loquatur de toto morbo, non de particularib. accessionibus, tamen satis esse debet, in hoc morbo diuturno vel propter malitiam materię, vel propter alias causas, accessionem valde acutam posse reperiri, quæ quoquo modo vice totius morbi esse potest. Quæ responsio potest etiam colligi ex Paulo lib. 3. cap. 13.

Tertium

Tertium exemplum eſt apoplexia, quæ pariter non videtur eſſe morbus acutus, cum pendeat ab humore frigido & craſſo, obſtruente ventriculos cerebri, docente Gale. 2. de criſibus 11. ab huiuſmodi humore generari morbos diuturnos. Sed ad hoc reſpondeatis vno verbo, ex eodem Gal. 2. aphor. 39. & aliis locis, breuitatem & longitudinem morborum oriri non ſolum ex humoribus, ſed etiam ex partibus laborantibus: quare in apoplexia cum laboret cerebrum, pars principaliſſima, iure numeratur inter morbos acutos, etſi originem habet ex humore frigido, ſicuti euenit in lethargo & aliis morbis id genus. Poſtremum exemplum eſt angina, quæ omnium conſenſu inter morbos valde acutos reponitur.

Poſthæc Auicenna ponit duo exempla morborum acutorum non valde, tertianam puram & febrem ardentem: ac ſane de febre ardente, quam conſtat apud Galenum 2. de criſib. cap. 3. & 6. fieri ex flaua bile intra vaſa putreſcente, nulla eſt dubitatio, quin ſit reponenda inter morbos acutos non valde: ſed difficultas eſt de tertiana pura: etenim cum illa careat omni periculo, nullo modo videtur morbus acutus dici poſſe. Reſpondent nonnulli, intelligendam eſſe tertianam continuam, aut ſaltem quam proportionatam vocant; ſed male, vt puto: namque tertiana continua, non alia eſt quam febris ardens, vt placet Gal. 2. de criſibus 6. tertiana autem proportionata maiore ex parte durat longiori tempore, quam vt poſſit inter morbos acutos recenſeri, præterquam quod Auic. manifeſte tertianæ puræ mentionem facit. Quare aliter reſpondendum eſt, ex Gal. 6. epid. ſecto. 1. 29. morbos acutos eſſe duplices, vnos vere & proprie, qui celeriter mouentur, & ſunt periculoſi: alteros minus proprie, qui duntaxat celeriter mouentur, ex quibus eſt tertiana exquiſita.

Exempla morbi diuturni ſunt quartana & paralyſis, quæ nullam habent dubitationem.

II. Signum à vigore morbi. Iam ſecundus proponitur locus ab Auic. qui tempora morbi, ac maxime vigorem vobis poteſt indicare, & eſt motus morbi: namque ſi acceſſiones fuerint breues, demonſtrant vigorem fore proximum, ſicuti euenit in tertiana exquiſita, in qua tempus vnius acceſſionis eſt à tribus vſque ad 14. horas: in quo termino eſt notandum, Auicennam diſſentire à Galeno 4. apho. 59. 2. de criſibus capit. 3. 1. epid. ſecto. 3. comment. 5. 1. ad Glau. 8. qui teſtatur, breue tempus acceſſionis eſſe 4. 5. aut 6. horarum: longiſſimum 11. aut 12. neque vltra 12. horas produci: ſi vero acceſſiones fuerint longiores, ſignum & materiam eſſe craſſam, & vigorem longius diſtare, vt euenit in tertiana notha, cuius acceſſiones frequenter ad 30. 40. & plures horas ſolent perdurare. Porro hic locus, quem Auic. vocat motum morbi, idem eſt, mea ſententia, cum loco Hip. quem ille vocat 1 apho. 12. acceſſionum incrementa, qui explicatur à Gal. 3. de criſib. 3.

III. Signum à facie ægroti. Tertium ſequitur ſignum, in quo expoſitores cum litera antiqua, quæ habet: *Etſi remanſerit cum ſua diſpoſitione, &c.* valde laborabant, ſed cũ noua litera conuerſa à Bellunenſi, q̃ habet: *& quandoq; ex forma ſeu figura, &c.* res fit clarior. Sumitur autem hoc ſignũ ex facie ægroti, q̃ ſi valde extenuetur, & fiat tornatilis, vt Auic. loquitur, ſignificat morbũ valde acutum: ſin autẽ remanſerit in ſuo ſtatu naturali, ſignificat morbũ diuturnioré. Auic. iſtud ſignũ accepit ex duob. locis Hip. alter eſt 1. prog. tex. 5. & ſequentib. Cõſiderare cõuenit hunc in modũ ꝑ morbos acutos principio vultũ ægri, ſitne ſimilis bene valentiũ, ac potiſſimum ſui: ita enim optimus erit: ſi vero quã maxime contrarius ſimili, eſt vitioſiſſimus: quo deinceps loco Hipp. deſcribit

eam

eam faciem, quam Auicenna tornatilem, vulgo hyppocraticam appellāt: nasus acutus, oculi concaui, collapsa tempora, & similia; quæ quidem horribilia symptomata acciderunt, Galeno interprete com. 7. aut propter aliquam causam consumentem & corrumpentem partes carnosas, aut propter debilitatem natiui caloris, qui nequeat ad extremas corporis partes extendi, sed in solis visceribus conseruetur. Alter est locus 2. aph. 28. febricitantium non omnino leuiter, manere, & nihil comminui corpus, aut magis quam ratio postulat extenuari, malum: alterum enim diuturnitatem morbi, alterum imbecillitatem significat. Quæ duæ Hippocratis sententię addita Galeni interpretatione, hunc Auicennæ locum adeo declarant, vt pluribus non sit opus. Sequitur Auicenna.

Et quandoque est ex virtute ægri.) Quia si virtus cito redditur debilis, morbus necessario fuerit breuis: sin autem perseueret robusta, erit longior: cuius ratio eleganter redditur à Galeno 2. prog. 6. qui scribit, idem vsu venire in morbis, quod euenit in duellis hominum: nam cum natura & morbus tanquam hostes inter se pugnent, si reddantur quodammado pares, adeo vt neque naturæ, neque morbi insignis appareat excessus, vt pugna sit longior necessarium est, cum plus temporis ad victoriam alterius desideretur: contra autem si alterutra parte aliquis notabilis excessus appareat, tunc facile est iudicare, morbum fore breuiorem, cum necesse sit vel naturam vel morbum breui tempore succumbere. *IV. Signum à virtute.*

Et quandoque est ex ætate & tempore.) De tempore anni est aphor. Hipp. 2. aph. 25. Aestiuæ quartanæ breues, &c. siquidem Galeno interprete in com. nec non 1. de crisibus, 4. exemplum quartanæ de aliis quoque omnibus morbis intelligendum est: & ratio est in promptu, quem reddit Gal. propterea quia æstate humores noxii funduntur, ac per totum corpus feruntur: hyeme vero intra corpus quasi quibusdam latibulis delitescunt, ac difficile dissoluuntur. Auicenna hunc quoq; locum accepit ab Hipp. 1. aph. 12. accessiones & constitutiones morbi, & anni tempora, &c. De quo notanda est, ex Galeno Hipp. consuetudo, qui vno exemplo cætera id genus solet nobis in memoriam reuocare, quam consuetudinem puto Auic. fuisse imitatum, adeo vt sub ætate & tempore comprehendere voluerit ægri temperamentum, corporis habitum, regionem, institutum vitæ, consuetudinem, & alia, quæ habent eandem rationem. *V. Signum à tempore anni.*

Et ex pulsu.) Præter cætera inquit Auicenna, ex pulsu indicāri tempora morbi: namque si ille fuerit velox, frequens & magnus, demonstrat morbum acutum: si contrario modo se habeat, demonstrat morbum diuturnum: quod maxime conuenit Galeno, & rationi; namque ille scribit 1. de causis pulsuum 5. 4. de causis pulſ. 16. & sequentibus, huiusmodi pulsus fieri ex causis calidis, & indicare facultatem robustam, contra vero pulsus paruos, tardos & raros oriri ex causis frigidis, & indicare facultatem imbecillam: ex quo facile est colligere, cum pulsu veloci, frequenti & magno, morbum celeriter progredi, ac statum propinquum fore, cum pulsu autem contrario morbum tarde moueri, statumque longius distare. *VI. Signum à pulsu.*

Et ex rigore.) Transit Auicenna ad alia signa, quæ sumuntur ab accessionibus, & primum est rigor, qui si fuerit breuis, breuem quoque morbum, si fuerit diuturnus, morbum diuturnum significat: cuius ratio colligi potest ex Galeno 2. de sympt. causis. 7. Etenim cum ille doceat, rigorem fieri posse ex causa mordaci, tum calida, tum frigida, illumque propter hanc causam, nec non propter maiorem vel minorē copiam, modo fieri breuiorem & longiorem, satis constat, rigorem qui fuerit bre- *VII. Signum ex rigore.*

uior, materiam calidiorem & pauciorem, adeoq; morbum acutum indicare: contra autem quo rigor fuerit longior, materiam frigidiorem & copiosiorem, morbumque diuturnum demonstrare: quod si fuerit febris sine rigore, tunc erit breuior altera, quæ rigorem habeat, quod tamen intelligendum est de febribus eiusdem generis: namque si sententia hæc intelligatur de febribus diuersi generis, esset falsa, quoniam, exempli gratia, in febre quotidiana nullus est rigor, quare deberet esse breuior tertiana exquisita, in qua insignis est rigor, quod tamen falsum est. Quod autem Auicenna velit, febres vnius generis esse breuiores quæ sunt sine rigore, alteris quæ sunt cum rigore, idem est ac si dixerit, febres continuas esse breuiores interpolatis: quod verissimum est ex præcepto tradito à Galeno 1. epid. sect. 3. com. 17. 4. aph. 59. 3. progn. 7. quod tamen ille scribit esse incognitum vulgo medicorum, nempe in continuis febribus idem valere vnam diem, quod in intermittentibus valet vna accessio: quare, exempli gratia, cum tertiana exquisita, auctore Hippocrate & Galeno 4. aphor. 59. septem paroxysmis quam tardissime iudicetur, qui continent 14 dies, tertiana autem continua septem diebus, certissimum est, hác illa esse breuiorem.

VIII. Signum ab accessionibus. *Et cognoscuntur horæ ægritudinis.*) Prosequitur Auicenna signa demonstrantia tempora morbi, quæ sumuntur ab accessionibus: namque si accessiones anticipêt horam consuetam, significant augmentum; si deinceps & post anticipationem steterint, & idem tempus seruauerint, indicant vigorem: quod si tandem postponant, demonstrant declinationem: quam sententiam declarat Auicenna veram esse in illis febribus, quæ suapte natura, non perpetuo augentur aut diminuuntur. Hanc partem Auicenna accepit ab Hippocrate 1. aph. 12. & circuituum successiua incrementa, &c. quæ accurate & diffuse explicatur à Galeno 1. de crisibus 3. & quia Auicenna est admodum obscurus, confusus & imminutus, bene erit hanc rem alioqui vtilem, ex Hippocrate & Galeno, sed tamen quam breuissime explicare. Itaq; Gal. 1. de crisibus 2. proponit varias medicorum opiniones, de ratione cognoscendi têpora morborum: namque alii putabant seorsim considerandum esse, vtrum accessiones anticipent, vel postponant: alii vero ad illarum longitudinem respiciebant: nonnulli ad magnitudinem: alii autem non solum hæc ipsa, sed etiam declinationes contemplabantur, qui quidem propterea quod diuersa sentirent, inter se altercabantur; cum tamen liceat quæ dicta sunt omnia, & alia quædam coniungere, & omnem litem auferre: quam rem Galenus sequenti cap. docet accuratissime. Huius doctrinæ summa talis est, considerandam esse non solum anticipationem aut postpositionem accessionis, sed etiam longitudinem, magnitudinem, ac remissionem symptomatû: hæc enim simul iuncta, quod separatim facere nô possunt, morbi tempora preclare demonstrant; quippe accessio consuetam inuasionis horã anticipans, multoq; longius ac vehementius affligens, manifeste indicat, incrementû: si hæc omnia in accessionibus æqualia & sibiipsis similia, & in eodem statu manserint, vigorem demonstrant, demumque si accessiones tardius inuadant, quam consueuerant, si breuiori tempore durent, & prioribus fuerint mitiores, & cum leuioribus symptomatibus, iam declinationem adesse signum est.

IX. Signum ab euacuatione. *Et quandoq; cognoscuntur ex dispositione vacuationum.*) Auic. in hac parte accepit signa temporum morbi ab euacuatione, quæ côtingit in accessionibus: etenim si in priore accessione fiat vacuatio per sudorem, lotium, vel aliud simile, sequens vero paroxysmus sit longior & vehemêtior, hinc licet colligere morbum fore diuturnû,

quod

quod vacuatio fuerit importuna,& materiæ noxiæ infignem copiam demonftret:q̃ fententia eft Hipp.4.aph.56.Febricitanti fudor fuperueniens, febre non deficiẽte, malum;prorogatur enim morbus,& multã humiditatem fignificat.Et Gal. in com. malus, inquit, eft fudor: tum quia morbum non foluit, tum quia ipfum prorogari fignificat. Caufa vero prorogationis eft multa humiditas, quã in tempore lõgiore concoquente & diffoluente natura neceffarium eft morbum effe diuturnum.

Et quandoq; cognofcitur ex parte digeftionis.) Poftremo hoc loco Auic.ponit figna cõcoct onis,& contraria coctioni, quæ inter cætera omnia principẽ locũ obtinent in cognofcendis temporib.morborum. Gal.hanc ipfam rem tractans 1.de crifib. 5. poftquam recenfuit & fpeciem morbi, & anni tempora, & circuituum inter fe incrementa, & cætera omnia, quæ hactenus funt cõmemorata, quærit,num hęc fint fatis ad exquifitã temporis morborum cognitionẽ:refpondet autem, ꝙ huiufmodi figna nequaquã fufficiant,ꝓpterea quia etfi illa habent artificiofam cõiecturã, quæ illo interprete c.9.ꝓxime ad veritatẽ accedit, tamen ab exquifita & integra ratione multũ deficiunt:itaq; docet nonnulla iis fore addenda, q̃ abfolutã cognitionẽ perficiunt,ea vero funt,q̃ Hip.ἐπιφαινόμενα,latine fuperuenientia,aut poft apparẽtia nominantur,& non funt nifi fymptomata,quæ minime cũ morbo inuadunt,fed deinceps poftquã morbus inceperit,apparent& fuperueniunt;inter quæ,vt idem fcribit Gal.c.9.prima & maxime præcipua funt figna concoctionis, quę exquifita quadam ratione vniuerfalia morbi tempora folent demonftrare, de quib. quidẽ fignis, tum coctionis,tum contrariis coctioni,cum Gal.frequenter,maxime autẽ toto 1. lib. de crifibus tractet admodum diffufe,accurate &perfpicue, fuperuacaneũ mihi videtur de iis hoc tempore longius agere. *X. Signum à concoctione.*

Cognitio autem horarum particularium accipitur.) Traditis fignis,quæ faciunt ad cognofcenda tempora morbi vniuerfalia, Auic.in poftrema parte huius quarti capitis nos docet rationẽ cognofcendi tẽpora morborũ particularia,quæ nõ alia funt, quã tẽpora acceffionum:quam fere totam ille accepit ex Gal.lib.de temporib. morbor. Itaq; acceffio,piodus,vel circuitus, Gal.definitore 1.aph.com.12. nihil aliud eft, quã fimilis reditus ad idem,exempli gratia,fi hodie febris inuadat hora 10.& cras redeat eadem hora,hoc totũ tẽpus 24 horar.acceffio vel circuitus appellabitur. Porro huiufmodi circuitus multis modis diuidi poffunt,vt Gal.admonet de tempor. morb.6. & primũ in duas magnas partes,quarũ altera pertinet ad primũ infultũ,vfq; ad vltimã remiffionẽ,nẽpe principiũ,incrementum,&vigorẽ:in qua fignificatione fcribit Hip.1.aph.11.In acceffionib. à cibo abftinendum eft, fiquidem nullo ex hoc triplici tẽpore licet ægrotũ nutrire: altera autẽ pars continet folam declinationẽ, q̃ pariter dupliciter poteft diuidi,nimirũ in remiffionẽ,& in febricitationẽ quando fuccedit: primam partem acceffionem, fecundã declinationẽ vel interuallum Gal. appellat.

Secundo accefsiones diuiduntur in plura tẽpora,ex Gal.de temporib. morbor, c.3.quandoq; fex,fcil.principiũ primã partẽ augmẽti, q̃ inæqualitatẽ vocat, augmẽtũ,ftatũ,declinationẽ & infebricitationẽ: Interdũ diuiduntur in quinq;, p̃termiffa infebricitatione:aliquando in 4. p̃termiffa & infebricitatione & inæqualitate: quæ poftrema diuifio cæteris omnib. Gal.videtur fuiffe magis familiaris. Auic.in p̃fentia acceffionem diuidit in quinq; partes,principium,inæqualitatem,augmentum,ftatum &declinationem.ergo.Defcribitur principium, quando pulfus coarctatur fiue cõftringitur,partesq; extremæ acquirunt colorẽ plumbeũ,& refrigerantur.Scribit Galen. 3. de præfagio ex pulfibus, cap. 7. in plerifque principiis febrium clariffime

Ss 2 de

de tota externa ſuperficie corporis ſanguinem recedere,& confugere ad interna vi ſcera, ex quo fiunt compreſſiones & obſtructiones, diſtentionesq; arteriarum præcipuarum, propter quas hoc tempore acceſſionis pulſus primo ſunt inæquales: ſecundo, languidi, propter ventriculum & facultatem male affectam: tertio, parui: & quarto rari, propter facultatis imbecillitatem, nec non inſignem frigiditatem: iure ergo primo acceſſionum pulſus fiunt inæquales, parui, rari, extremę partes refrigerantur, & cætera ſequuntur ſymptomata poſita ab Auic. de quibus tanquam re manifeſta non eſt longius agendum.

Et hora augmenti.) Auicenna diuidit augmentum in duas partes, quarum prima eſt, quando pulſus incipit apparere, & quoquo modo fieri magnus & velox, cum prius eſſet paruus & tardus, & calor ſpargitur in toto corpore ſecundum ęqualitatem; ita ſonat antiqua litera & noua, ſed ego puto potius legendum eſſe, ſecundum inæqualitatem, quæ lectio magis conuenit Galeno, & rationi; quoniam hoc primo tempore calor non diffunditur æqualiter per vniuerſum corpus, ſed fit pugna inter calorem & frigus, adeo vt manifeſta vtriuſque ſigna appareant, & caloris & frigoris, ac vere quædam inæqualitas dici debeat. Hanc lectionem confirmant, quæ ſequuntur, & pertinent ad ſecundam partem, quæ definitur eſſe, quando caliditas æqualiter per totum corpus diffunditur: quod ſi in ſecunda parte augmenti calor æqualiter diffunditur, vt in prima inæqualiter diffundatur neceſſe eſt.

Et hora ſtatus.) Status eſt in quo caliditas ſparſa cum æqualitate remanet in eodem ſtatu, & ſymptomata ſunt maxima, nec non pulſus fiunt maiores, velociores, & frequentiores; quod notandum eſt potiſſimum eſſe verum, ſecundum diaſtolen, cum prius maior foret ſyſtole, ſiquidem vt ſcribit Galenus 4. de præſagio ex pulſibus vltimo: vbi fumoſum excrementum redundat, ſicuti in principiis acceſſionum, tunc ſyſtole fit magna: vbi vero potius pura abundat caliditas, vt contingit in vigore acceſſionum, tunc diaſtole maior redditur.

Et hora declinationis eſt.) Auicenna videtur diuidere declinationem in duas partes, alteram in qua calor & omnia declinant, pulſusque incipiunt temperari, & redire ad ſuam æqualitatem: alteram in qua ſequitur ſudor, cum quo omnis febris diſſoluitur, ſicuti frequenter euenit in declinatione tertianæ exquiſitæ; de qua quidem declinatione Auic. addit quoddam documentum maximi momenti, nempe frequenter contingere apud mortem diſpoſitionem quandam, quæ eſt ſimilis declinationi, ac ſi æger omnis periculi foret immunis, cui minime fidendum eſt, cum potius animaduertendi, ac diligenter obſeruandi ſint ipſi pulſus, an magni & fortes fiant, necne; quod notandum ille accepit ex Galeno 3. de criſibus 9. qui cum ſtatuiſſet, vt ſupra diximus, neminem poſſe mori in generali ac vera morborum declinatione, fatetur quamplurimos in particularibus acceſſionum declinationibus interire, ex qu bus nonnulli repente moriuntur, adeo vt domeſtici animo potius deficere, quam mori ipſos putent: quidam vero paulatim, non repente intereunt. Verum non parum intereſt inter eos qui mortis ratione citius quam ſperabatur, ad imaginem declinationis deueniunt, & illos qui vere declinant; quod præcipue diſcrimen ex pulſibus petendum eſt: namque in bonis & veris declinationibus pulſus ſemper fit vehementior, magis ordinatus, & æqualis, &c.

Si quis veſtrum cupiat ſingula particularia morbi tempora paucis verbis intelligere, is Gal. audiat, qui 1. de ratione victus in morbis acutis 46. ſcribit ad hunc modum: Acceſſionis principium fit, omni calore ex toto corpore ad cor, thoracemq; ſe con-

ſe conuertente:incrementũ,cùm paulatim ad extremas corporis partes ſeſe expan-dit:ſtatus,cum ex æquo totum corpus occupat: declinatio contrariũ principio mo-dum habet, perſpirante ſcil. caliditate, atq; medium corporis relinquente; quod Hip.vnico verbo oſtendit, inquiens : Et cum caliditas ad pedes deſcenderit : quam doctrinam plane aphoriſticam, & admodum perſpicuam, equidem cenſeo doctri-næ Auic. & prolixæ & obſcuræ longiſſime anteponendam eſſe.

Et ſcias, quod tempus ægritudinis prorogatur.)In his poſtremis verbis Auic.quibuſ-dam videtur tradere cauſas,propter quas morbi redduntur longi vel breues,ſed pu-to eum docere cauſas longitudinis & breuitatis acceſſionum , de quibus continua-to ſermone loquitur: Itaq; inquit, tempora morbi produci aut propter multitudi-nem, aut propter groſſitiem, aut propter frigiditatem materiæ;quam diuturnita-tem quandoq; adiuuant,& tempus anni frigidum, & regio frigida, & ætas frigida, & debilitas caloris innati, & cutis ſpiſſitudo.Hęc Auic. At vero Gal. à quo ille tranſ-ſcripſit.longe diſtinctius hanc rem tractat 2.de diff. feb.cap.3.& vltimo,qui ad ſum-mam ſcribit, acceſſiones fieri breues aut longiores, propter tres cauſas. 1. ratione materię. 2. ratione virtutis. 3. ratione habitus corporis. Nam plura quidem frigi-diora,& lenta,& craſſa, longiores efficiunt acceſſiones,pauciora autem, & calidio-ra,& tenuiora,breuiores: quod ſine dubio illa difficilius, hæc facilius concoquan-tur & expellantur.Sic robur quidem facultatis breuiores,imbecillitas vero longio-res facit acceſſiones,ſiquidem facultas valida facilius & promptius,contra imbecil-la difficilius & tardius à ſe expellit,quod eſt alienum. Tali ratione,corporis habitus rarior, quantum in ſe eſt, breuiores efficit acceſſiones: denſior autem longiores: nam per corporis raritatem velociter vacuari id quod redundat eſt neceſſe, ſicuti per anguſtiam meatuum excrementa facile retinentur. Ita omnibus ſimul con-currentibus, aut longiſſima, aut breuiſſima fit acceſsio: longiſsima quidem , ob craſsitudinem & multitudinem excrementi, & facultatis imbecillitatem, & mea-tuum anguſtiam : breuiſsima vero propter tenuitatem & paucitatem excrementi, & robur facultatis,& viarum amplitudinem.Ad quas quidem tres cauſas,quaſi con-tinentes,& temperies,& ætas,& ſexus,& tempus anni, & cætera id genus commo-de referuntur. Atque hactenus de expoſitione 4. cap.

Capvt V.

De Febre Ephemera.

IN tractandis febribusEphemeris,ſi velimus imitari doctrinam & ordinem Auic. qui de illis agit 40.capitibus,nobis totus annus non ſufficeret: quare ad veſtram vtilitatem mihi libet breuiori via progredi,vt quamprimum poſsimus accedere ad febres putridas, quæ ſicuti ſunt frequentiſsimę, ita propter alias euidentiſsimas ra-tiones longo interuallo cæteris omnibus ſunt vtiliores, & accuratiſsimam explica-tionem deſiderant. Sed vos id primum ſcire velim, hunc ephemerarum tractatum minime fore inutilem & ſuperuacaneum , vt multi opinantur, propterea quia me-dici aut raro, aut nunquam ad curandas febres ephemeras vocantur : Nam tametſi illud verum eſt, nihilominus quandoq; etiam & à nobilibus, & à principibus viris ſolent vocari:quod ſi itaq; hæc febris probe nõ intelligatur, imminet vt degeneret in febrim putridam, hecticam,& alios morbos grauiſsimos, quod præclare nos ad-monet Gal.1.ad Glauc.qui ſcribit,curationem harum febrium in promptu eſſe, ſed illarum cognitionem maiorem diligentiam poſtulare,ſiquidem nonnulli ab initio,

veluti vino pleni, aut Sole exusti, aut ira concitati, aut alia simili causa correpti quæ nocere possit, putantes totum periculum in causa antecedente consistere, nec aliam latere dispositionem, circa victus rationem negligentius se habent, ex quo in insanabiles morbos prolabuntur. Ad quem modum ille iterum docet 8. metho. 2. 10. meth. 6. febrem ephemeram male institutа victus ratione per stolidos medicos diatritarios, ac maxime in corpore bilioso, transire in febrim acutissimam, atque ab iis in hecticas, ac tandem in torridum marasmum: cuius notabile est exemplum apud Hippocratem 1. epid. secto 3. 29. de quodam ægroto, qui calefcens cœnauit, & potauit largius, forte opinatus febrim fuisse ephemeram, & nullius momenti, cum tamen fuerit febris acuta, quæ illum sustulit die vndecima. Itaque nos cum Auicenna tractabimus de febre ephemera, sed breuiter, ac forte summatim 1. de nomine ac essentia. 2. de different. 3. de signis. postremo de curatione. Videatis vos Galen. toto 8. & pro parte 9. metho. cap. 2. & 3. primi lib. ad Glauconem, cap. 7. & vlt. primi lib. de different. febr. necnon cap. 13. lib. 2. de crisibus, ex quibus locis Auicenna transcripsit, & nos quoq; hauriemus quæcunq; ad hanc ré pertinent.

Diximus tres esse præcipuas species febrium, pro tribus principalibus partibus nostri corporis, spiritibus, humoribus, solidis, quas occupat calor præter naturam. Illa febris quæ occupat spiritus, ab Hippocrate 4. aphor. 55. ἐφήμερα dicitur, à Latinis Diaria, quod nomen inquit Gal. 9. metho. cap. 1. minime est de substantia istius febris, sed conuenienti nomine destituti, clarioris ac breuioris doctrinæ gratia, ab eo quod sæpius euenit, ita appellarunt: etenim vt plurimum accidit eam vltra vnicum diem non prorogari; quod tamen est intelligendum de febre ephemera, quæ non pendeat ex obstructione: nam hæc, vt docet Galenus loco proxime citato, 9. metho. nec non 10. meth. cap. 2. pertransit primam diem, & vsque ad tertiam, & plures dies extenditur, vt posterius videbimus. Placet nonnullis hanc febrim ita appellari similitudine cuiusdam animalis, cuius Aristoteles meminit 3. de hist. animal. cap. 19. ad finem, quod in postmeridianum vsque diei tempus viuit ac volat, mox descendente Sole marcescit & languet, deinde simul cum Sole moritur, vitam non vltra vnum diem agens, ex quo græce ἐφήμερον, id est, diarium, est appellatum. Sic apud Dioscor. Colchium herba ephemerum dicta est lib. 4. cap. 79. & 80. quod nonnulli affirmant, illud eadem die qua sumitur, interficere. Auicenna, & cum eo nonnulli, satis commode, mea sententia, febrem spiritalem vel spirituosam vocant, quod in ea sint accensi spiritus, sicuti alteram quoq; à subiectis humoribus, humoralem appellant. Sed de nomine satis.

De nomine.

Essentia febris ephemer.

Quid sit febris ephemera, facile vobis constabit, si memoria repetantur, quę supra diximus de febrium definitione in vniuersum, quæ fuerat calor natiuus mutatus in igneum, adeo vt lædat operationes: namq; si huic generali definitioni addatur propria quædam differentia, scil. quod huiusmodi calor sit accensus in spiritibus cordis, iam habebitis integram febris ephemeræ notitiam, hunc in modum: Febris ephemera est calor præter naturam accensus in spiritibus cordis, primum lędens operationes.

Differentiæ.

Differentiæ febris ephemeræ sunt plurimæ, inter quas illa non videtur prætermittenda, quam ponit Auic. cap. 43. pro varietate spirituum, in quibus accenditur calor præter naturam: namq; alia dicitur cerebralis, accenso spiritu animali, qualis est, quæ fit ex Sole: alia dicitur cordialis, accenso spiritu vitali, qualis est, quæ fit ex balneo: alia dicitur hepatica, accenso spiritu naturali, qualis est, quæ prouenit ex alimentis.

mentis. Quam quidem differentiã ego puto non ſolum ſuperuacaneã eſſe, ſed etiã nullo modo poſſe cõſiſtere: etenim quãtumuis ſpiritus animalis, vel naturalis ponatur in calefacto eſſe, niſi huiuſmodi caliditas perueniat ad ſpiritus cordis vitales, iam nulla febris eſſe poteſt, quod ſatis ſupra confirmatum eſt.

Gal.9.metho.2.2.de diff.feb.9.aliam videtur afferre differentiam febris ephemeræ, qui docet nonnullas fieri accenſis ſpiritibus, nõnullas calefacto ſanguine, nõ autẽ putreſcẽte: priores ephemeras ſimplices, poſteriores ephemeras extẽſiuas, vel pluriũ dierũ appellat. De qua qdem re ita habendũ eſt ad mentẽ Gal. Etſi calor pter naturã occupat ſanguinẽ, tamẽ huiuſmodi febres ad diarias referendas eſſe, q vnam naturã cũ diariis habeant, vnamq; acceſſionẽ perpetuo ad finem, vſq; in paucos dies porrigant: ex quo factũ eſt, vt Gal. voluerit potius vti nomine vſitato, & illas diarias appellare, & ad vnã ſpeciẽ cum diariis redigere, quę ppetuo calorem habent mitem ſiue in ſpiritibus, ſiue in ſanguine accendatur, quã nouũ nomen fingere, & duas febris ſpecies cõſtituere, vt hac ratione tres tantũ primæ febris ſpecies, ephemera, putrida, hectica firmæ conſeruarentur. Quoniã vero huiuſmodi febres, etſi eandẽ habẽt naturã cũ diariis, tamẽ habẽt acceſſionẽ diariis longiorẽ, q̃ in multos dies porrigitur, ppterea diuerſũ ab illis nomẽ ſortitæ ſunt apud veteres medicos, q ſynochos ſine putredine eas voluerunt appellare: quarũ febriũ tres ſunt modi paroxyſmorũ, vel ppetuo ſimiles, vel creſcentes, vel decreſcentes, vt iam diximus.

Cæterũ differentiæ febris ephemeræ maxime principales ac ppriæ ſunt, q̃ ſumuntur à cauſis, à quibus illæ originem habent, vt Gal. Auic. & omnes conſentiunt, quãuis in tradendis huiuſmodi cauſis non ita videantur conſentire: nãq; Auic.c.10. illas refert ad tres fontes. 1. ad perturbationes animi. 2. ad diſpoſitionem corporis. 3. ad ea quæ exterius occurrunt. Gal. autem quinq; numerat capita, quæ ſunt communia & accommodata ad efficiendos omnes morbos calidos: ſiquidem ſcribit lib. de cauſis morborum cap.2. in omnibus corporibus, quæ ſeipſis plus ſatis incaleſcunt, calorem augeri vel ex motu, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex conſtipatione, vel ex alimento ad calefaciendum idoneo: quæ ſingula deinceps adeo plane ab illo explicãtur, vt non indigeãt longiori explicatione: quoniam vero nos interpretamur Auic. qui tractat hanc partem ſatis diſtincte & copioſe, ab illius methodo non diſcedemus. *Cauſæ febris ephemer.*

Itaq; primum contingit, febrem ephemeram fieri propter diſpoſitiones ſiue pturbationes animæ, quæ ab ipſo Auic. decem numerantur, anguſtia, triſtitia, exiſtimatio, cogitatio, ira, vigilia, ſomnus, tranquillitas, timor, & gaudium: quorum omnium ſymptomatum vna eſt ratio, quod ea poſſint ſpiritus agitare, vel intra, vel extra mouere, atque illos accendere. Galenus 2. de criſibus cap.13. tantummodo enumerat vigilias, triſtitiam, timorem, ſolicitudinem, iram: ſed iis addit & omnia quæcunque ſimilia ſunt, quæ verba generaliter videntur, omnes animi perturbationes comprehendere. De triſtitia, ira, timore, vigiliis, cogitationibus, nulla eſt dubitatio quin poſſint ſpiritus inflammare, & febrem accendere, quare videmus homines quandoque propter nimiam triſtitiam, iram, timorem, vigilias, cogitationes, vt propter nimia ſtudia, propter nimium amorem, incidere in febres ephemeras: ſed nonnulli dubitant, quomodo ex nimio ſomno vel gaudio, quorum meminit Auicenna, ſpiritus poſſint accendi, ſiquidem ſomnus cum fiat ex cauſa frigida, videtur potius poſſe refrigerare, quam calefacere: pariter in gaudio nulla videtur eſſe caloris accenſio, *Somnus quo modo cauſa ephemeræ.*

qui magis imminuitur & diſſoluitur, adeo vt narrent hiſtoriæ quoſdam nimio gaudio interiiſſe. Sed reſpondeatis, vtrumque & ſomnum & gaudium poſſe omnino totum corpus, ac longe magis ſpiritus accendere, ac febres excitare: namq; in diuturno ſomno multi eleuantur ac detinentur vapores, qui propterea redduntur calidiores, quod neminem puto eſſe, qui non aliquando expertus fuerit, dum æſtate in meridie dormitur, adeo vt hinc facile ipſi quoque ſpiritus cordis poſſint accendi: vnde ſcribit Hip. 6. epid. ſecto 4. 14. ſomnum partes internas reddere calidiores, externas frigidiores, vigilias contrario modo ſe habere. Sic in gaudio res ipſa monſtrat, calorem & ſpiritum vehementer moueri, caleſcere & dilatari per totum corpus, adeo vt ſi modo verum eſt, aliquo tempore quempiam ex gaudio interiiſſe, veriſimile ſit, id potius diſſipato, quam refrigerato calore & ſpiritu factum fuiſſe. Itaque hac ratione propter animi perturbationes contingit febrem ephemeram fieri.

Gaudiũ quomodo pariat ephemeram.

Secundo ſuccedunt diſpoſitiones corporis, quæ ſunt duplices, vel cum motu, vel ſine motu: ac primum ſi fuerit motus, febris ephemera fit ex labore, quod frequenter euenit, quia tunc artus confricantur, & ligamenta incaleſcunt, adeo vt eiuſmodi caliditas facile poſſit ſpiritibus cordis communicari; ſecundo ex vacuatione, de qua tamen nonnulli dubitant, quomodo febris ex vacuatione fieri poſſit, ſiquidem tantum videtur abeſſe, vt ſimul cum vacuatione ſpiritus inflammentur, vt potius illi diſſoluantur, & totum corpus refrigeretur. Sed reſpondeatis, id quidem verum eſſe, ac ſæpenumero homines propter inſignem vacuationem refrigerari, quo tempore nulla ſequitur febris ephemera, ſed nihil obſtare quin interdum ſpiritus quoque agitentur & inflammentur, adeo vt facile febris poſſit excitari; tertio ex dolore alicuius partis, quæ ſimul cum dolore fere ſemper ſolet incaleſcere; quarto ex ſyncope, in qua calor natiuus & ſpiritus perpetuo ad cor confugiunt; quinto ex fame & ſiti, namque manifeſtum eſt vtramque exſiccare corpora humoresque, ac multo magis ſpiritus poſſe accendere.

Motus. *Vacuatio.* *Dolor.* *Syncope.* *Fames.* *Sitis.*

Sin autem nullus contingat motus in corpore, tunc fit febris ephemera, primum ex oppilatione, quam ego puto illum intelligere partim obſtructionem internarum partium, partim adſtrictionem externarum & cutis: ſiquidem vt Galenus declarat copioſe 8. metho. cap. 4. febris ex vtraque poteſt originem habere; ſecundo ex cruditate, quæ apud eundem Galenum cap. 5. eſt duplex, altera in qua alimenta in nidorulentam & fumoſam qualitatem corrumpuntur, quæ præcipue in naturis calidis & ſiccis peſſima eſt, ac citiſſime febris accenditur: altera in qua alimenta in qualitatem acidam conuertuntur, quæ & minus frequens eſt, & minus periculoſa: de qua vtraque cruditate ille tractat accuratiſſime, & nos quoque olim tractantes de cholera diffuſe legimus. Tertio fit febris ephemera ex bubone, de qua Galenus 1. de different. febr. 5. agit diligentiſſime, quo loco illius generationem præclare docet, illamque diſtinguit à febribus, quæ ex humorum putredine conſiſtunt, quam aut in aliquo viſcere, aut in cauis & maximis vaſis fieri contingit: quod ſane diſcrimen in ſumma tale eſt, quoniam in febre ephemera partes buboni proximæ vna poſt aliam calefiunt, atque ita calor vſque ad cor diſtribuitur, putrida autem fuligo ad ipſum non peruenit, ſed ibi manet in bubonis loco circumſcripta, ſola alteratione per continuas partes caloris ad cor perueniente: contra vero in febre putrida non ſolum calor præter naturam accenditur, ſed et-

Oppilatio *Cruditas.* *Bubo.*

sed etiam simul veluti fumus quidam à putrescentibus humoribus per vasa à visceribus orta, aut illis inserta ad cor solet deferri.

Quarto fit febris ex dispositione corporis siue motu ex asperitate vel siccitate cutis: namque vt scribit Galenus 8. metho. 2. immoderata siccitas exiguos cutis meatus densat, vt propterea retentis fuliginosis excrementis, spiritus incalescant, & febris generetur. *Cutis asperitas.*

Postremo loco febrem ephemeram contingit fieri per ea, quæ exterius accidunt, sicuti per adustionem solis, & densitatem cutis factam ex frigore, vel balneo, vel aliis rebus adstringentibus, quæ sunt manifesta. *Externa.*

Capvt VI.

De Signis Ephemeræ Febris.

Avicenna in hoc sexto capite tractat de signis febrium ephemerarum, quæ tractatio est vtilissima, cum huiusmodi febrium cognitio sit difficilis, ac nisi probe cognoscantur multa immineant pericula, sicuti diximus, vt autem facile & ordinate hæc res intelligatur, isthęc omnia signa ad quinque præcipua capita, veluti quosdam fontes mihi videntur posse referri, nempe ad qualitatem caloris, ad pulsum, ad lotium, ad formam, & ad causas: etenim cum febris sit sub genere caloris præter naturam, merito primum signum sumitur à qualitate caloris. Sunt secundo pulsus & vrina, quæ duo signa, scribit Galenus 1. ad Glauc. cap. 2. in omnibus febribus esse maxima & principalia, idque summa cum ratione, siquidem iam constitutum est, sine affectione cordis nullam febrem posse consistere, cuius functionem peculiarem constat pulsum esse. Pariter, quod docet Galenus 1. de crisibus, cap. 7. cum febres sint mala venosi generis, sub quo certum est arterias quoque contineri, idcirco medicum vrinis promanantibus ex venis & arteriis maxime attentum esse conuenit. Tum est forma: vulgare enim est, vnumquodque cognosci per propriam formam, ac postremo sunt causæ, quas manifestum esse euidentissima signa nobis indicare.

Primum ergo calor febris ephemeræ est mitis, suauis, ac fere similis calori naturali, tametsi inquit Galenus 2. de crisibus 13. non perpetuo sit idem, atque eadem ratione talis appareat, sed nonnullis confestim ad primam manus iniectionem, aliis vero posterius, vt paulo post videbimus: huius ratio est, quoniam ex Galeno 6. epid. secto 1. 29. hic calor fundatur in materia miti, minime acri & mordace: & est, inquit Auicenna, sicuti caliditas corporis laborantis & ebrii. *Calor quis.*

Pulsum, scribit Galenus 2. de crisibus 13. ad celeritatem, ad frequentiam, & quandoque ad magnitudinem accedere, exquisite autem illam æqualitatem, quæ est secundum naturam, & mollitiem, & ordinem, retinere. Quo loco notandum est, Galenum asserere, pulsus esse magnos, non perpetuo, quoniam vt ille seipsum interpretatur 4. de præsagio ex pulsibus 7. initio omnes ephemeræ, quatenus ad febrem pertinet, mutant pulsus in celeritatem, crebritatem, & magnitudinem, sed si concurrat alius affectus, mutatio quoque in pulsu, quæ vtrique respondeat, apparebit. Exempli gratia, in iis qui febricitant ex nimiis vigiliis, labore, fame, in quibus verisimile est virtutem redditam esse debiliorem, vt pulsus quoque fiant parui necesse est; quod est Galeni 1. ad Glauc. 2. Pulsus præterea in febre epheme- *Pulsus.*

ephemera fit velocior in diastole, quam in systole: & ratio est, quoniam, vt supra diximus ex Galeno, diastole facta est magis ad refrigerationem caloris, systole contra magis ad expulsionem fuliginis: at vero in hac febre longe magis est opus refrigerare calorem auctum, quod fit dilatata arteria, quam expellere fuliginem, quæ nulla est, quod accidit arteria contracta; de qua quidem differentia diastoles & systoles in febri ephemera, si quis plura cupit, Galenus tractat accuratissime 1. de different. febr. 7. 3. de præsagiis ex pulsibus 7. Quia vero hæc res satis est cognitione difficilis, ac potissimum quatenus pertinet ad systolem, in qua disciplina ipse quoque Galenus fatetur se multum laborasse, Auicenna dat canonem, si pulsus fuerit ambiguus, confugiendum est ad respirationem: siquidem conuenit inter omnes, vnum respirationis & pulsus vsum finemque esse, nempe custodiam caloris innati, nec non vtrumque propter easdem causas similes mutationes accipere.

Postremo autem pulsus in febre ephemera, cessante accessione, in suum naturalem statum reuertitur, testimonio Galeni 1. ad Glauc. 2. & assimilatur ei, qui in sanis deprehenditur, cum in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque si multum temporis inter primæ accessionis finem, & secundę principium intercedat, quemadmodum euenit in tertianis & quartanis, in quibus aliquod signum remanet.

Vrina. Tertio loco sequitur vrina, quæ prima statim die concocta apparet, vt Galenus testatur 1. de different. febr. 7. 2. de crisibus 13. 1. ad Glauc. 2. quippe quæ aliquando bona sublimamenta, quandoque subsidentias, interdum nebulas habeat, omnes autem generaliter sunt boni coloris: quod maxime conuenit rationi: cum enim calor sit accensus minime in humoribus, qui continentur in venis, sed tantum in spiritibus, necessarium est, vt vrinæ sint omnino iis similes, quæ secundum naturam se habent, aut non multum recedant à statu naturali.

Forma. Quarto sumuntur signa febris ephemeræ ex forma, quam solet habere; per formam intelligo illius dispositionem, & particularia tempora, principium, incrementum, statum, & declinationem. Itaque inuadit sine rigore, horrore, frigore, cum nulla sit materia quæ transmittatur à venis extra venas, etsi aliquando per accidens aliquis horror potest apparere, aliquo vapore acri eleuato, sed ille omnino fuerit leuissimus. Augmentum est liberum & ęquale, tum in pulsibus, tum in caliditate, cum nulla adsit materia, quæ aliquam inæqualitatem possit afferre, sicuti aliis febribus contingit. Status plane est mitis & moderatus, sine labore ac symptomatibus. Declinatio facilis est & breuis, quæ fit cum madore, aut omnino cum suaui quodam vapore, quam perfecta integritas & infebricitatio solet excipere: in qua si forte prius dolor capitis, aut alterius partis inuaserit, prorsus aboletur: ad summam, tempora omnia sunt facilia, ac sine prauis symptomatibus, adeo vt ægri quoque facillime huiusmodi febres perpetuo perferant. Ex quo obiter notandus est error illorum, qui putant dari ephemeram pestilentem, cuius opinionis leuitatem satis confutat Galenus, qui 2. de crisibus cap. 13. ita scribit, omnibus præterea febribus ephemeris maligna adsunt symptomata. & 1. ad Glauc. 2. facilitas ægri in tolerando magnum, & ipsa signum, tanquam sigillum quoddam præter cætera signa febris bonitatem tibi indicabit. Quod si nullus morbus

potest

poteſt eſſe nedum peſtilens, ſed neque malignus, neque acutus, ſine periculo, ephemera autem omni prorſus caret diſcrimine, ſatis poteſt conſtare, illam inter morbos neque acutos, neque malignos, ac multo minus peſtilentes poſſe recenſeri.

Poſtremo ſumuntur ſigna à cauſis, de quibus Galenus ita ſentit & ſcribit 1. de different. febr. 7. Vnum ſane ac primum febrium ephemerarum indicium eſt, ab aliqua precedente cauſa recenti & manifeſta incepiſſe, quam omnes medici iuniores procatarcticam nominare conſueuerunt; verum quamuis hoc ſit inſeparabile ab huiuſmodi febribus, tamen proprium earum non eſt: nam & aliæ nonnullæ à cauſa præcedente incipiunt. Quo loco ille multas eiuſmodi cauſas enumerat, laſſitudinem, iram, triſtitiam, vigilias, & ſimiles, ex quibus diariæ febres oriuntur, vt ſupra diximus. Quam eandem ſententiam repetit 1. ad Glauc. 2. 8. metho. 4. 2. de criſibus vltimo. Hinc duo colliguntur; alterum ſignum inſeparabile eſſe febris ephemeræ, incipere à cauſa procatarctica, adeo vt nulla ſit febris ephemera, quæ non ab huiuſmodi cauſis originem habeat: alterum, tale ſignum non eſſe ephemeris proprium, cum ſit commune & aliis, nempe hecticis & putridis, quę pariter nonnunquam à cauſa procatarctica fieri poſſunt. *Cauſa.*

Sed eſt inſignis difficultas, quomodo omnis febris ephemera à cauſa procatarctica proueniat, ſiquidem certum eſt, illas prouenire aliquando non ſolum propter animi perturbationes, vigilias, & ſimiles cauſas, ſed etiam propter bubonem, cruditatem, adſtrictionem & obſtructionem, quę nullo pacto cauſæ procatarcticæ videntur poſſe appellari, cum ſint internæ, atque in corpore contineantur. Hanc difficultatem ſoluunt plerique omnes, docentes febres ephemeras eſſe duplices, alteram veram, quam fatentur reuera originem habere ex nimio labore, Sole, & aliis id genus externis cauſis: alteram non veram, quam putant minime abſurdum eſſe ex bubone, obſtructione, & cæteris internis cauſis prouenire, qui aiunt Galenum aſſeruiſſe, non omnem febrem ephemeram, ſed tantummodo veram & exquiſitam ex cauſis procatarcticis originem habere. Verum ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda, etenim ſi in febre ex bubone vel obſtructione oriunda, tantummodo ſpiritus accenſi fuerint, & calor ad tactum mitis appareat, cur non veram & exquiſitam ephemeram, quæ illius formam retinet, nobis liceat appellare. *An ephemera ex ſolis externis cauſis proueniat.*

Porro in propoſita difficultate, quomodo febris ephemera oriatur à cauſa procatarctica, propter nouitios ſciendum eſt, apud medicos, ac præcipue Galenum de morborum cauſis 2. 1. metho. 8. & aliis locis, cauſas morborum eſſe duplices, vnam quam Græci προκαταρκτικὴν, Latini præincipientem, vulgo primitiuam appellant, quæ quidem cauſa ſic dicta eſt, vt ſcribit Galenus comment. 2. de natura humana in principio, quod reliquæ cauſæ ab ea fiant, & originem habeant: atque hanc Galenus locis citatis extrinſecus aduenientem nominat, ex quo, vt puto, nonnulli interpretes cauſam procatarcticam perpetuo externam vocant. Altera eſt cauſa, quæ græce προηγουμένην, latine præcedens, vulgo antecedens appellatur, interdum à Galeno definitur locis citatis, quæ in corpore animalis conſiſtit, vnde pariter interpretes cauſam

inter-

internam conuertunt. Præterea tertiam caufam, quam Auicenna 2. 1. doctrina 2. cap. 1. atque cæteri Arabes adiungunt, & caufam coniunctam vocant, quæ ad præfens inftitutum non pertinet. Cum itaque bubo, cruditas, adftrictio & obftructio, ex quibus fit aliquando febris ephemera, fint caufæ minime exterius aduenientes, fed quæ funt in corpore, quomodo verum eft, febres ephemeras infeparabili figno à caufis procatarcticis prouenire? Ego vero puto id veriffimum effe, dummodo Galeni verba probe intelligantur: etenim etfi ille quandoque dixit, caufas procatarcticas exterius prouenire, non id tamen ita afferuit, quin fub hoc nomine alias quoque caufas nonnunquam comprehendat, quæ in corpore continentur, dummodo à caufis externis, atque à fubftantia corporis alienis, quæ & recentes & manifeftæ fint, originem habeant. Ad quem modum lib. de caufis procatarcticis, cap. 2. & 3. æftum, frigus, plenitudinem, laborem: & iterum comment. 2. de natura humana in principio, repletionem, crapulam, cruditatem, inter caufas procatarcticas commemorat, quæ tamen plenitudo, repletio, cruditas, fine dubio intra corpus reperiuntur. Itaque, mea fententia, ita ftatuendum eft, febrem ephemeram fieri ex caufis procatarcticis fiue internis, fiue externis, dummodo quæ funt internę, ab aliqua externa caufa, recenti & manifefta proficifcantur: id quod ad mentem Galeni facile poteft comprobari. Nam quatenus pertinet ad febrem ex bubone orientem, fcribit Galenus, hunc bubonem effe duplicem, alterum qui prouenit ex caufa externa manifefta, quem perpetuo fequitur febris ephemera: alterum qui fine caufa manifefta generatur, ex quo folent fieri febres putridæ, & illæ quidem prauæ & difficiles, cum fit verifimile illas fieri ex vifcerum inflammationibus, de quibus eft aphor. 4. aphor. 55. Febres ex bubone omnes malæ præter diarias.

Quod fi ita fe res habet, quid prohibet quin affirmemus, huiufmodi febrem ex caufa procatarctica genitam fuiffe, cum hæc primum inceperit, hanc deinde bubo, ac demum bubonem febris fecuta fuerit. Quod ex eo quoque licet confirmare, quoniam talis febris minime in caufam antecedentem, exempli gratia, humores in venis contentos & putrefcentes poteft referri: fiquidem ex iis calor cordi non communicatur, fed tantummodo ex bubone, qui propterea calor febrilis retinet naturam materiæ, in qua accenfus eft, nempe fpirituum, minime caufæ antecedentis, putrefcentium humorum. Sic febris ex cute condenfata, quod fcribit Galenus 1. ad Glauc. 2. contingere ex frigore aut aliqua aftringente qualitate, vt ex balneo aquæ aluminofæ, iure ex caufis procatarcticis oritur: fic de febribus ex cruditate, obftructionibus, ac reliquis ftatuendum eft. Hactenus de fignis febris ephemeræ in vniuerfum.

Iam poftremo loco illud reliquum effet, vt tractaremus de fignis, quæ fingulas febris ephemerę differentias folent indicare, fed cum ex iis, quæ hactenus dicta funt, facile omnia poffunt intelligi, addo cum Galen. 2. de crifibus ad finem 1. de different. febr. ad finem, hanc partem tractet copiofiffime & accuratiffime, fuperuacaneum mihi videtur de hac re longius agere: itaque ftatim venio ad curationem.

CAPVT

Capvt VII.

De Curatione Febris Ephemeræ.

SVnt qui existimant curationem febris ephemerę superuacaneam esse, cum sit plane salutaris, ac sine vllo remedio intra 24. horas finiatur, ægerq; omni ex parte sanus remaneat: sed isti male sentiunt; namque vt supra diximus, si quis hac in re committatur error, periculum imminet, ne febris ephemera in hecticam aut putridam degeneret, & alia pericula succedant: quare & Galenus, & Auicenna, & omnes, illius curandi rationem docent, cum quibus & nos, sed quam breuissime statuimus idem agere. Si quis voluerit cum ratione febrem ephemeram curare, is ex methodo Galeni debet ante omnia illius curandi indicationes sibi elicere: hæ autem, vt sæpe diximus, cum potissimum desumantur ex morbo, omnium primum necesse est, naturam huius febris memoria repetere: hanc nos diximus esse calorem præter naturam accensum in spiritibus cordis, morbumque simplicissimum esse, sine symptomatibus, ac sine causis præterquam procatarcticis: quare ex præcepto Galeni in lib. metho. frequenter vnica etiam curandi indicatio nobis sese offert, nempe refrigerandi accensos spiritus, & si libet, etiam humectandi, vt siccitatis quoque, vel præsentis, vel imminentis aliqua ratio habeatur. Neque vero dubium esse potest, quin huiusmodi indicationi liceat satisfacere, cum morbus sit breuissimus & tutissimus, adeo vt æger vnica die perueniat ad infebricitationem, statimque ad victum, & munera sua consueta reuerti possit, dummodo non aliquis error committatur, vel à medico, vel ab ægroto, vel ab astantibus, vel aliqua re externa, aut præterea non sit in corpore aliqua insignis obstructio, vel alia affectio vnde febris possit & prorogari, & degenerare in alios morbos difficiliores. *Indicatio.*

Cæterum præsidia, quæ refrigerant & humectant laborantes febre ephemera, duobus potissimum capitib. videntur contineri; altero commoda victus ratione, altero opportuno vsu balnei: & ita videmus Galenum, Auicennam, & omnes in iis duobus quammaxime versari. Nam quatenus pertinet ad vacuationem, nullus est locus nec sectioni venæ, neque medicamentis, qua duplici potissimum ratione solent corpora vacuari, nisi fortasse aut propter humorum plenitudinem, aut cacochymiam, aut insignem obstructionem, aut aliam causam, videatur imminere morbi magnitudo, sine qua nunquam nec sanguis mittitur, neque exhibentur medicamenta: Euacuatione, inquit Auicenna, non indiget aliquis eorum, nisi habens repletionalem oppilationem, & nauseatiuam satietatem, & qui habent febres ephemeras ex soliditate, cuius corpus est repletum. Itaque nos quoque Galenum & Auicennam imitari, primum de ratione victus sermonem habebimus. Victus ergo generaliter in febre ephemera sit facilis concoctionis, cum calor præter naturam in febribus omnino lædat concoctionem. 2. sit boni succi, & minime excrementosus, ne multis genitis excrementis, illisq; ab externo calore putrescentibus, febris putrida accendatur. 3. sit frigidus & humidus, qualem constat omnibus febribus conuenire: inter cætera autem alimenta principem locum obtinet ptisana hordacea, quæ præclare potest refrigerare & humectare, nullum excrementum detinere, & ad summam omnes habet conditiones, quæ in alimento optimo, & ad febrem accommodato requiruntur, quæ ab Hippocrate & Galeno diffuse explicantur: 1. de ratione victus 18. 8. metho. 2. lib. proprio de ptisana, cap. 5. cuius quidem edulii commodam præparationem, & vsum alio commodiori loco vobis demonstrabo: *Victus ratio.*

secun-

Alica quid. secundo loco est alica, de qua maxima est controuersia inter herbarios nostri temporis, quid sit, aliis asserentibus esse nostrum far vulgare, aliis contendentibus alicam, quam Græci χόνδρον appellant, à nostro farre esse longe alienam: quam disputationem apud Matthiolum & alios vobis licet videre: vsus hoc tempore obtinuit, vt plerique omnes pro alica farre vtantur, quod quidem edulium in eo superatur à ptisana, quod habet nescio quam viscriditatem & lentorem, vnde potest hęrere meatibus, illos obstruere, & putredinem efficere: cui tamen incommodo Galenus docet dupliciter posse occurri, vno modo si ferculo ante integram coctionem iniiciatur parum aceti, quod omnem lentorem & viscriditatem potest auferre: altero si absque aceto ferculum paretur liquidum, non crassum, nimirum pauco farre ex multa aqua decocto, cui postremo Gal. addit modicum porri & anethi, sed nos non delectamur istis porris neque anethis.

Panis lotus. Post ptisanam & alicam sequitur apud Galenum panis in furno coctus, qui si primum lauetur, deinde ex iure vel aqua decoquatur, vt vulgo fit alimentum, euadit facilis concoctionis, boni succi, parum nutriens, & valde accommodatum.

Pisces. Post hæc Galenus commemorat pisces, quasi illos præponat carnibus, etsi hoc tempore vel pauci, vel nulli medici audent in febribus pisces exhibere: oportet autem vt sint molles, friabiles, in salutaribus aquis viuentes, quales sunt omnes saxatiles, ac tandem optime præparati: porro à Galeno varii numerantur pisces ad hanc rem accommodati, & primo sunt aselli, quos ferme æquat piscibus saxatilibus, dummodo in bonis aquis capiantur, quorum piscium varia sunt genera, Soleæ quos puto esse qui vulgo rhogii vocantur, torpedo quæ fere hoc tempore est ignota Venetiis, vt audio, sgrano, Romę Octuatella dicitur: lupus creditur esse noster Varolus; mulli sunt nostri barbones, demum est mugil, qui à nonnullis capito vulgo Cephalus dicitur, quem tamē piscem affirmant Venetiis esse insaluberrimum, fortasse quod degit in aquis omni sordium genere plenis. Si quis magis accurate cupit isthæc nomina & pisces intelligere, is consulat Paulum Iouium, Hippolitum Saluianum Romanum, Rondeletium Gallum, qui omnes in hoc argumento diffuse versati sunt: sed ante omnia videat Galenum, 3. de alimentorum facult. à cap. 24. vsque ad 32. qui diligenter & copiose variorum piscium nomina, naturam, vim, pręparationem, & omnia complectitur, quæcunq; ad illorum vsum pertinent, vt pluribus non sit opus.

Carnes bonæ quæ. Post pisces sequuntur carnes, quæ hoc ordine disponuntur; ex volatilibus optimæ sunt perdices, & auiculæ omnes montanæ, ab iis pulli gallinacei & phasiani & iuuenes columbæ: ex quadrupedibus soli recensentur hædi, de quibus pariter scriptum reliquit de attenuante victus ratione 8. Ex terrestribus animalibus solis hædis innoxie nos vti posse. Atque hæc quidem Galenus inquit, se tanquam exempla posuisse, ex quibus liceat vnicuique de cæteris iudicare. Quo loco Galenus tria nobis communia tradit præcepta, quæ non sunt prætermittenda: primum ne huiusmodi animalia clausa detineantur, sed libera, cum illa sint omnino excrementosa, quæ carent exercitatione: secundū, cauendum esse ab omnibus quæ viuunt in lacubus & paludibus, vt quæ non sint prioribus minus excrementosa: tertiū, cauendum esse ab antiquis, & recenter natis, quod illa duriora sint & concoctu difficiliora, hæc autem immodice humida & excrementosa.

Potus. Potus sit aqua, vt Galeno placet 8. metho. 3. aut vinum tenue, quod cùm colore, tum viribus sit aquosum, est enim ad omnia vtilius, quam aqua, vtpote quod & concoctionem iuuet, & vrinas & sudores prouocet: quod tamen ita accipiendum est, dummo-

dummodo non adſit vel inſignis obſtructio, vel dolor capitis, vel catarrhus, vel aliud malum, quod illius adminiſtrationem poſſit prohibere.

Quatenus pertinet ad quantitatem ciborum, nihil certi generaliter poteſt definiri. Scribit Galenus 1. ad Glauc. 3. menſuram alimenti deſumi ex viribus & ætate ægroti, necnon ex naturali temperie, conſuetudine anni, tempore, regione, atque aliis eiuſmodi: etenim corpora robuſta & plena humoribus moderate, vel potius parce nutrienda ſunt: altera autem magis debilia atque extenuata, qualia ſunt quæ febricitant ex labore, vigilia, triſtitia, copioſius nutrienda ſunt. *Quantitas ciborum.*

Poſtremo tempus ad nutritionem accommodatum apud Galenum eſt declinatio, in qua ille irridens medicos, qui inediam trium dierum imperabant, ac propterea diatritarii appellabantur, ſuos ægros nutrire conſueuerat. Ex quo nequeo ſatis mirari, quid in mentem venerit Auicennæ, qui ſcribit ægros nutriendos eſſe principio, ſi percipiant quandam horripilationem. Galenus quidem 10. metho. cap. 3. & 4. ſcribit, quandoque ægros in ipſa acceſſione, & principio horroris nutriendos eſſe, ad remittendam acrimoniam vaporum & humorum, qui ſecum plura incommoda ſolent afferre: ſed ille hoc loco loquitur de aliis febribus, quam de ephemeris, vt ſuo loco demonſtrabimus. Atque hactenus de victus ratione. *Tempus.*

Diximus alterum præcipuum remedium curandæ febris ephemeræ ad balneum pertinere, quod quotieſcunque ſimpliciter pronunciatur, ſine dubio Galeno auctore, 7. de med. ſecundum locos, cap. 1. 11. method. 9. de balneo aquæ dulcis intelligendum eſt, de quo quidem ac variis illius partibus, viribus, ac tota adminiſtratione, multa forent dicenda, ſed cum curandis febribus ephemeris nullus plane ſit vſus balnei hoc tempore, cum pauci aut nulli homines apud nos per ſanitatem ſoleant lauari, qui tamen mos antiquis fuerat valde familiaris, mihi libet hanc partem in commodius tempus differre, nempe cum traditur curatio febrium hecticarum, in quibus plerique omnes medici vtuntur.

Itaque iam tradita curatione febrium ephemerarum in vniuerſum, poſtremo hoc loco illud reliquum eſſet, vt tractaremus curationem ſingularum differentiarum, ſed res foret longiſſima, aut forte ad nullam rem vtilis, quamobrem nobis liceat ad vtiliora properantibus, ſimul cum Galeno paucis verbis hoc totum negotium abſoluere: qui ſummatim ſcribit ad hunc modum, 1. ad Glaucum 3. Tentare oportet contrarium ſemper afferre, ſi quod moleſtat, labori quidem quietem, vigiliis ſomnium, iræ autem, furori, ac triſtitiæ, eam animi iucunditatem, quæ ex ſermonibus, actionibus, ſpectaculis, & aliis id genus percipitur: ſic qui cogitatione laborat, omnino ratiocinationes prætermittat, & qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius curationi huius intendat, ac multo prius vlceris, vnde originem habuit. Hæc Galenus, à quo quidem labore longioris explicationis eo libentius ſuperſedeo, quod ex iis, quæ hactenus tradita ſunt, plurima haberi poſſunt, quę ad veſtram inſtitutionem ſatis eſſe poſſunt, cum potiſſimum Galenus non ſemel, & Auicenna accuratiſſime & diffuſe doceant vnamquamque differentiam curare. Hactenus de febribus ephemeris.

CAPVT IIX.

De Febribus Putridis.

POST tractationem de Febribus ephemeris Auic. aggreditur tractationem de putridis, de quo ordine vulgaris eſt dubitatio, quoniam Galenus videtur alium ordi-

ordinem seruare,qui lib. 8. & 9. metho. agit de febribus ephemeris,in 10. de hecticis,& 11. de putridis:ac sane dubitatio redditur maior,quia Gal.9.meth. cap. vltimo, postremis verbis sui ordinis & consilii rationem reddit: etenim cum febres aliquæ adhuc fiant, manente in corpore causa quę illas causauit, quales sunt febres putridę, aliæ vero factæ iam sint, sed causa quæ illas accendit, iam abierit, quales sunt ephemeræ atque hecticæ, rationi ac methodo consentaneum visum est, de iis primo sermonem habere, vtpote simplicem primam curationis indicationem habentibus, deinde illas quoque aggredi, quarum in corpore causa subsistit. Cum ergo à rebus prioribus, & simplicioribus perpetuo incipere oporteat, deinde accedere ad eas, quę sunt magis composita, febres autem ephemeræ atque hecticæ, quatenus ad febrem pertinent, sine dubio simplicissimæ sint, simplicemque præbeant curationis rationem: putridę autem sint magis compositæ, partim ratione causæ, partim ratione symptomatum, quę frequentissime illas comitantur, Galen. iure primo de ephemeris atq; hecticis, deinde putridis debuit suam tractationem instituisse: quod quidem scribendi propositum ille expressit 1. ad Glauc. 2. inquiens se velle de iis febribus primum sermonem habere, quæ sunt simplicissimæ, &c.

Ad hanc dubitationem variæ sunt responsiones, quas nolo sigillatim persequi & examinare, sed respondeo, mea quidem sententia nullam extare legem, quæ homines cogat de aliqua re eundem perpetuo ordinem seruare, cum liceat vnicuique pro variis cogitationibus & scopis, quos sibi proponit, varios quoque ordines amplecti. Galenus primo de ephemeris, deinde de hecticis, tum de putridis voluit pertractare, & hanc rationem reddit sui propositi, quod illæ sint simpliciores, hæ vero sint magis compositæ: Auic. primo de ephemeris, tum de putridis, postremo hecticis tractationem instituit, qui illam forte habuit considerationem, quod calor præter naturam omnium facillime accenditur in spiritibus, deinde humoribus, postremo in solidis: forte etiam faciliorem curationem, & alios scopos sibi ante oculos posuit, qui illi hunc ordinem persuaserunt. Ac sane hoc videtur fuisse peculiare institutum Auicennæ, docendi artem medicam ex proprio ordine, quem sibi ipse suo arbitratu & sua voluntate fecisset: id quod manifeste confirmant verba prooemii totius operis, quæ ita habent: Et mihi placuit, vt imprimis loquerer de rebus communibus & vniuersalibus vtriusque partis medicinæ, theoricæ & practicę, & deinde loquerer, &c. Et iterum paulo post: Placet mihi vt, postquam hunc librum consumpsero, alium librum componam de rebus particularibus, &c. His si libet, addamus præclarum Galeni testimonium: Nam dum nonnulli Hippocratis interpretes hoc illi crimen obiicerent, quasi ille tractans de fracturis & luxationibus, satis incondito loco vsus fuisset, Galenus illos irridet, & confutat hunc in modum initio primi commentar. de fracturis: Cur hic luxationum & fracturarum immutato ordine dixerit, cum deberet fracturas luxationibus anteponere, cum de iis prius dicturus sit, vnam rationem afferre possum, quod videlicet sæpe & apud Hippocratem & apud omnes veteres Scriptores, qui dicendi facultate excelluerunt, huiusmodi locutionis genus reperitur, dum non ordinem eorum quæ traduntur, magis quam ordinis congruentiam sequuntur, imo fortasse ne vllam quidem in huiusmodi rebus exquisiti ordinis curam habent. Hæc Galenus, ex quibus constat, minime eundem ordinem apud omnes perpetuo esse necessarium, sed pro vario hominum arbitratu varios ordines

varios ordines diuersâ ratione institui posse.Itaq; Auic. post febres ephemeras tra-ctat de febrib.putridis,longa capitum & orationis serie,in qua tractatione hunc or-dinem seruat:namq; primum de omnib. agit vniuersaliter, deinde ad particulares, biliosam,pituitosam,melancholicam,deuenit. Quoniam vero mihi nō libet,quod multi faciunt,in diuisione istius disciplinæ atq; singulorum capitum tempus con-terere, id ꝙ procedente nostra interpretatione magis distinctè atque vtiliter fieri potest,cæteris omnib.hoc tempore prætermissis, statim ad nostrum propositum primum caput deuenio,quod potest diuidi in quatuor partes.Etenim Auic.tractat in prima de causis putredinis:in secunda de differ.rerum & locorum, in quib. con-tingit putredinem fieri,in tertia de differ. febrium putridarum, quæ pro varietate putrescentis materię in variis locis generantur;in quarta de rigore, horrore, & aliis symptomatib.quæ huiusmodi febres solent comitari. Cæterum priusquam ad rem aggredior,non solum operæ pretium,sed etiam necessarium mihi videtur, ante o-mnia de putredine disputare;quod quidem propositum præter euidentissimas ra-tiones satis potest confirmare vnius Galeni auctoritas atq; exemplum,qui tractatu-rus de febribus putridis,initium facit suæ tractationis à putredinis disputatione,11. metho.8.Cum enim febres putridæ ex humorum putredine accendantur, nomēq; suscipiant,atq; in earum curatione putredo quoq;,vt posterius videbimus, propri-am &peculiarem indicationem afferat,ignorata putredinis natura,fieri non potest, vt quidquam certi intelligatur quod ad illarum vel cognitionem, vel prognosticū, vel curationem pertineat:at vero quoniam si velimus singula accurate & diffuse ex-aminare,quæcunq; ex variis discrepantibus sententiis de hac re circumferuntur, cum talis disputatio sit admodum difficilis,& in maxima controuersia posita, tem-pus duorum mensium non sufficeret:equidem statui maiori qua fieri potest breui-tate in hoc argumento versari,& illa tantummodo persequi,quę mihi magis neces-saria & ad vestram vtilitatem accommodata videbuntur. Atq; vt hac quoq; in parte à Galeni doctrina & methodo non discedamus, à putredinis definitione ordiendū est:verū cū hęc multipliciter,partim à veteribus,partim à recentioribus tradita fue-rit,mihi libet duas tantummodo illius definitiones considerare & perpendere, al-teram Arist.alteram Gal.quæ,nisi fallor,si probe intelligantur,ad absolutam putre-dinis intelligentiam satis futuræ sunt:sed primum Arist.definitionem proferamus, quæ magnam lucem alteri traditæ à Gal. potest afferre, ac iure totius disputationis fundamentum censenda est. Putredo, inquit Aristo. est interitus proprii atq; innati caloris in vnoquoq; humido,ab alieno calore,hic autē est ambientis 4.met.6.vt ve-ro hanc definitionem probe intelligatis, quædam sunt vobis memoria repetenda, tanquam fūndamenta,quib.tota definitio nititur:primo vero istud Aristotelem su-perioribus tertio & quarto textibus putredinem,nempe interitum mixti,oppone-re simplici illius generationi,quare si primum pauca verba dicamus,de mixti gene-ratione ea fient longe faciliora,quæ de putredine sumus dicturi.

Diuisio huius capitis.

De putredine.

Definitio pu-tredinis Auic.

Proinde sciendum est ex Arist. 1. de gen. & corrupt. mixta per mixtionem ge-nerari,quæ quidē mixtio,vt scribit Gal.1. de temp.c.9.nō sit opus humanæ artis, sed Dei & naturæ,has requirit conditiones:primum vt quæ debent simul misceri, vim habeant agendi & patiendi, siquidem non quodlibet agit in quodlibet, nec patitur à quolibet: talia autem sunt contraria,neq; enim simile agit in simile, neq; patitur à simili,sed contrarium agit in contrarium,& patitur à contrario. Deinde missibilia debent esse prædita forma & materiâ,cum manifestum sit,corpora tantum natura-

Mixti gene-ratio.

lia vere inter ſeſe commiſceri. Præterea vt huiuſmodi miſcibilia commodius inter ſe miſceantur, vt humida ſint, aut humido perfundantur, neceſſe eſt, adeo vt omnis mixtio potiſſimum fiat ratione humiditatis, vt Ariſt. & Auerrh. docent 4. mete. 28. Poſtremo debent miſcibilia eſſe adeo tenuium partium, vt in minimas particulas diuidi poſſint, quo ſibi inuicem poſitæ facilius & citius ſeipſas alterent, & mixtionem efficiant. Hæc ad mixtionem requiruntur, quod manifeſte apparet in iis, quæ arte parantur, de quibus præter Auic. Gal. loco notabili 1. de elementis ad finem accurate & luculenter tractat. Cum igitur hæc ita ſe habeant, ſtatuendum eſt quatuor elementa, ignem, aerem, terram, & aquam, habere omnes conditiones, quę ad veram mixtionem requiruntur, hęc enim quando conueniũt in vnum, principio quidem cum parib. propemodũ ſint virib. non agunt aliud in aliud, & patiuntur alia ab aliis, dum vires habent ſummas atq; integras, poſtea vero in huiuſmodi pugna cum vires eorum iam remiſſæ fuerint, & vnumquodque vel ſuperauit, vel ſuperatum fuerit, ad mediocritatem quandam deducuntur, quo tempore vere ſimul miſcentur, vniuntur, atque ex omnibus vnum corpus conſtituitur, quod mixtum dicitur, ex quo iure dicit Ariſt. mixtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem. Sed illud poſtremo eſt memoria repetendum, in mixtione quatuor primas qualitates, minime vnam atque eandem operam præſtare, neque eandem dignitatem obtinere, ſiquidem duo vim potiſſimum habent agendi, & totidem patiendi, agũt calor & frigus, patiuntur humor & ſiccitas: neq; vero vtræq; hæ qualitates tam agentes quam patientes, eaſdem vires, eundemq; agendi & patiendi modum obtinent, namq; frigus non ſimpliciter generationem efficit, ſed potius quodammodo efficiendi ſocium dici poteſt, calor autem vere ſubiectam materiã mutat, eamq; fingit, ac format, vt reuera opifex generationis, atq; auctor præcipuus dici debeat: quippe frigus non tanquam efficiens principale, ſed tanquam adiuuans, requiritur ad generationem: etenim cum ex vna parte non à quolibet calore, & ſecundũ quẽcunq; modum mixtio fieri poſſit, ſed à quodam definito & determinato, ſecundum eum modum, qui ſit accommodatus ad naturam illius rei, quę debet generari, ex altera autem purus ac ſimplex calor, qui ſummus eſt, qualem ignis præſefert, propter eximiam vim effectricem, quam habet, abſumat omnia, & in naturam ſuam conuertat, iure cum calore neceſſaria fuit frigoris colligatio, non quod frigus per ſe generet, cum hoc ſit munus caloris, ſed vt nimiam vim caloris frangat & remittat, ſine qua moderatione purus calor generare minime poſſet. Sic eadem eſt ratio humoris & ſiccitatis inter ſe, quæ ſunt patientes qualitates, & materia generationis, quæ inter calorem & frigus reperitur: namque humor calori, ſiccitas frigori reſpondet: humor enim præcipuam vim ad generationem confert, cum formam à calore impreſſam recipiat: ſiccitas vero eatenus materia generationis efficitur, quatenus humorem temperat, & ſtabilem reddit, ſiquidem humor eſt qualitas, quæ ſuo termino non finitur, ſed facile obedit alieno, & cum facillime, quæ imprimuntur, admittat, tamen impreſſam formam per ſe nequit retinere. Contra vero ſiccitas eſt qualitas, quæ facile ſuo, difficulter alieno termino finitur, atque impreſſam formam diu retinet: quare ſiccitas humori iuncta ipſum temperat atque idem præſtat quod à frigore calori copulato in agendo præſtari diximus. Itaque vno verbo, & actione caloris à frigore temperati in ſubiecta materia, nempe humore per ſiccitatem cōfirmato, omnium mixtorum corporum forma producitur. Atque hæc hactenus de mixtione, quantum inſtituti noſtri ratio poſtulat, quæ ab Ariſtotele

in libro de generatione, & 4. meteororum diffufe traditafunt: ad putredinem redeo.

Si itaque putredo, vt diximus ex Ariftotel. opponitur fimplici generationi ipfius mixti, cum oppofitorum fit eadem difciplina, ex iis, quæ de mixtione dicta funt, facile erit putredinis definitionem intelligere & explicare. Nam ficuti in generatione mixti res ita procedit, vt ante omnia calor temperatus frigore, vincat & terminet humorem ficcitate temperatum: ita contra in putredine, vt idem calor mixti, qui in humido continetur, ac propterea illius calor naturalis dicitur, ab humore vincatur, neque amplius illum terminet, ac tandem intereat neceffe eft. Itaque putredo eft interitus proprii atque innati caloris in vnoquoque humido. Hæc verba continent genus definitionis, nempe interitum, & vnam differentiam ex fubiecta materia, nimirum caloris proprii in humore; quæ deinceps fequuntur continent alteram differentiam, tanquam caufam, fcilicet ab externo calore, qualis autem fit huiufmodi externus calor, declarant poftrema verba, hic autem eft ambientis. Sed rurfum quæritur, quid per caliditatem ambientis oporteat intelligere? Nonnulli interpretantur calorem aeris, verum mihi quidem vt videtur, male, fiquidem aer externus non minus eft frigidus hyeme, quam fit calidus æftate, itaque deberet non minus interitum, quam conferuationem efficere. Contra vero conftat, & hyeme, & æftate, & quouis tempore, & fub quouis cœli ftatu ac regione, internum calorem confumi, atque hinc prouenire fenium in animalibus, ariditatem in plantis, diffolutionem earum partium, quæ fimul tenebantur in lapidibus, metallis & cæteris omnibus, qui anima carent: quare calor ambientis nullo pacto fimpliciter calor vnius aeris poteft intelligi. Vt autem intelligatis, quidnam Arift. per calorem ambientis voluerit fignificare, memoria tenendum eft, calorem in animalibus & plantis retineri humido, atque eo nutriri, in qua nutritione vapores atque fuligines ab humido eleuari, atque effluere neceffe eft, ficuti in candela cum ardet, fieri cernimus. Ergo huiufmodi vapores & fuligines, quæ exire debuiffent, fi retineantur, cum calidæ fint, calefaciunt, & cum non fint propriæ humoris quem ambiunt, fed tanquam res externa, calidi ambientis & externi vim habent, atque eodem modo internum calorem confumunt: hæc autem retinentur in corporibus noftris, ex prohibita tranfpiratione adftrictis vel obftructis meatibus, per quos debent exire, atque ex aliis caufis, de quibus pofterius fermonem habebimus. In corporibus quidem quę anima carent, res non ita eft manifefta, quia minus calida funt: quare nullus apparet effluxus, fed tamen ratio monftrat, omnino aliquem effluxum fieri, fed tanto obfcuriorem, quanto minorem calorem habent: hic tamen tranfpiratus, qualifcunque fuerit, ab aere frigidiore prohibetur, ex quo fit, vt retentus ille calor, qui deberet expirare, vim habeat caloris ambientis, & ita confumat calorem internum, vt propterea corpora quoq; inanima tam hyeme, quam æftate abfumantur, & calore innato deftituantur, non aliter quam animalia & plantæ facere folent. Itaque cenfeo Ariftotelem externum ambientem calorem intelligere quemlibet calorem, qui quouis modo rem ambiat, atq; illius calorem internum interimat. Sed hic tandem eft vna dubitatio. *Quæftio.*

Sed hoc loco eft dubitatio, quomodo fieri poffit, vt calor à calore interimatur, cum magis omnia conferuentur à fimili, interimantur à contrario: facilis autem eft refponfio, neque enim eft idem calor, qui corrumpit, & qui corrumpitur, hic internus eft, fecundum naturam, & moderatus, ille eft externus, præter naturam, &

immoderatus;quare nihil abſurdum eſt, ſi à calore externo internus, à non naturali naturalis,ab immoderato moderatus corrumpatur. Atq; hactenus de Ariſt. definitione,nunc alteram Galeni aggrediamur,quæ eſt huiuſmodi 11.meth.8. Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore externo. *Definitio Gal.* Multi opinātur has duas definitiones putredinis longe inter ſe differre, ex quo colligunt duas eſſe ſpecies putredinis,alteram de qua philoſophi, alteram de qua medici tractent:verum iſti mihi videntur male ſentire, qui exiſtimo, tam medicos,quā philoſophos de vna atq; eadem putredine ſermonem habere,& vtramq; definitionem in vnum conuenire,neq; inter ſe quidquā diſſidere, id quod mihi videor euidentiſſimo argumento poſſe demonſtrare,quoniam Gale. definitionem Ariſt. laudat,probat,amplectitur & imitatur:quod ſi Gal.de putredine diuerſam ab Ariſt. opinionem habuiſſet,non dubitaſſet illius definitionem conuellere,ſicuti in multis aliis rebus,de quibus ab illo diſſentit,non dubitauit illum oppugnare, ac forte etiam non ſemel expugnare:ſed ipſam rem parumper conſideremus.

Putredo eſt mutatio.)In hac Gal. definitione mutatio eſt genus, ꝙ videtur eſſe alienum à genere poſito ab Ariſt.nempe ab interitu: ſiquidē mutatio ſignificat motum quendā,alterationem,& pręparationē ad putredinem,interitus autē ſignificat finem & terminū alterationis. Namq; idem euenit in generatione, quod in corruptione,cū ſint oppoſita,quare ſicuti in generatione ſubito atq; in inſtanti forma reſultat, quæ vero præcedunt,ſunt alterationes materiam pręparantes ad formam recipiendam,item in corruptione alterationes quædam præcedunt, q̄ ſubiectam materiā ſpoliant ſua forma,nouāq; introducunt,quod pariter ſubito ac momento tēporis fieri ſolet:quare mutatio & interitus videntur differre inter ſe, ſicuti res quæ fit & eſt in via, ab altera quæ facta eſt & ad terminū viæ peruenit. Hæc ſane longiſſ. diſputationem requirerent,verū pro breuitate & occaſione præſentis tēporis, vno verbo ita cenſeo reſpondendum eſſe: generationem, corruptionem, putrefactionem,& alia huiuſmodi nomina apud philoſophos dupliciter vſurpari, vno modo pro motu,&quatenus res generantur,corrūpuntur,& putrefiunt;altero pro termino motus,& quatenus res genitæ,corruptæ & putrefactæ ſunt:cuius duplicis ſignificationis multa apud Ariſt.ſunt exēpla,ex quib.vnum mihi ſatis fuerit 2.phy.tex.14. quo loco philoſophus docet,apertiſſime generationem dici de motu ac de via,quæ eſt ad terminum & formam,quod ab Auerrhoe quoq; in com. diffuſe confirmatur & explicatur:itaq; ſicuti generatio dicitur de motu & via ad formā, nihil prohibet, quin ipſe quoq; motus putrefactionis, qui ad illā via eſt,putrefactio dici poſſit. Sed tametſi concedatur, Ariſt.vnam putredinem definire voluiſſe,quæ iam ſit abſoluta, &ad terminum deuenerit, Gal. contra definire viam ſeu mutationem,non terminū putrefactionis, cum mea quidem ſententia vtraq; definitio,tā Ariſt. q̄ Gal. ſit generalis,& ad omnem putredinis rationem poſſit accōmodari, non tamen hinc ſequitur,illos inter ſe diſſentire,ac diuerſam definitionem tradidiſſe.Etenim placuit Gal. definire putrediné,quatenus pertinet ad vſum artis medicæ,ad quem omnia perpetuo ſolet referre,qui intelligebat res primum moueri,ac pro parte alterari ad viam putredinis,deinde ad abſolutum illius terminum peruenire,atq; huic duplicis putredinis rationi duplicem quoq; medendi rationem conuenire, ꝙ ille docet in arte med. 89.11.meth.9.2. apho.17. Ariſtotelem autem tanquam philoſophum, cui talis conſideratio fuit minus neceſſaria, voluiſſe putredinem definire integram atque abſolutam,de qua potiſſimū philoſophi ſolent tractare.Quamobrē ſi hæ duæ defi-

nitio-

nitiones differunt inter ſe, ea tantũ ratione differunt, quam notauit Auerrh.2.de anima com.17.nempe ratione diuerſæ conſiderationis: ſiquidem philoſophus generaliter ea conſiderat tantummodo,quæ ſunt ſecundum naturam,minime ea quæ ſunt præter naturam:medicus autem omnia conſiderat,& ſecundũ naturã,&prẹter naturam,quæcunq; ad ſuum finem poſſunt pertinere:ſed reliqua proſequamur.

Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis.)Etſi nonnulli exiſtimant hac quoq; in parte Gal.definitionem à definitione Ariſt.diſſentire:tamen ſine multo labore mihi videor poſſe demonſtrare,hæc verba apũd Gal.idẽ ſignificare, ꝙ altera apud Ariſt.ſignificãt,nimirũ proprii atq; innati caloris in vnoquoq; humido.Quæſo enim mihi reſpondeat aliquis,quotieſcunq; interit calor proprius, & innatus alicuius rei,an forte illius ſubſtantia reſtet ſalua & incolumis? quotieſcunq; tota eiuſdem rei ſubſtantia putreſcit,an illius calor innatus permaneat & cõſeruetur? an potius intereunte natiuo calore,ſubſtantiã quoq;,ac pariter putreſcente tota ſubſtantia calorem natiuum ſimul neceſſe ſit interire?ego quidem puto eſſe neminem,qui non fateatur,idem plane eſſe,ſi quis dicat,calorem innatũ interire,vel totã ſubſtantiam putreſcere:ꝙ ſi quis tandem hoc non libenter velit fateri,is Galen. audiat, qui manifeſte &expreſſe docet,ſubſtantiam cuiuſq; corporis non aliter quam temperie quatuor primarũ qualitatũ conſiſtere,in libello de plenitud.3.5.de loc.aff.vltimo,& aliis locis:quamobrem facile eſt intelligere,diſſoluta corporis temperie,totam illius ſubſtantiam diſſolui.Nam ſicuti ſit generatio opera natiui caloris,ſimul mixtis& coniunctis elementis,ita illis ab externo calore diſſolutis & diſſipatis, vt fiat interitus & corruptio neceſſe eſt:quæ quidem mixtio&vnitas elementorũ nunquam poterit diſſolui,niſi natiuus calor,tanquam totius mixtionis opifex & quoddam ligamentum ab externo calore ſuperetur.Itaque ſatis poteſt conſtare, tametſi vtriuſq; definitionis verba ſunt quoquomodo varia, tamen reuera vnam atque eandem ſententiam eſſe,neque illas inter ſe hactenus diſſentire.

Ab externo calore.) De hac poſtrema parte definitionis Galenicæ nemo poteſt dubitare,quin plane conueniat cum poſtrema parte definitionis Ariſtotelicæ, qui memoria teneat,quæ de hac re ſcripta ſunt à Galeno 2. de differ.feb.9. videtur Ariſtotel. recte dixiſſe, ab alieno calore fieri putrefactionem: vocat autem alienum externum,non innatum neque vnicuique rei proprium, hic enim concoquere ſolet,alienus autem corrumpere,quod eſt putrefacere; quam ſententiam repetit & confirmat 3.epid.ſecto.3.comment.1.22.&aliis locis. Sed forte nimium digreſſi;hẹc quæ generaliter ex Auic.& Galen.diximus de putredine, ad Auicennam redeuntes ad noſtrum principale inſtitutum accommodemus: illud autem fuerat ſimul cum Auicen.tractare primum de cauſis putredinis: cum enim ſit nobis propoſitum agere in præſentia de febribus putridis, id ante omnia neceſſarium eſt intelligere, quomodo & quibus de cauſis humores in corpore putreſcant: vt vero hanc rem faeilius intelligatis,mihi liceat paulo altius vobis explicare quomodo & quibus de cauſis humores in corpore generentur, ſiquidem, vt inquit Gal. 3. de ſympt. cauſis 1,hoc præcipuum eſt caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſi cognoſcamus rationẽ qua per ſanitatem actiones ſuas perficiebat.

Sciendum igitur eſt,calorem innatum partium ſolidarum,ſed prẹcipue viſcerum noſtri corporis primam & præcipuam cauſam eſſe generationis omnium humorum,qui in animante ſecundum naturam reperiuntur, quæ doctrina eſt Gale.1. epid.ſecto.2.46.4.apho.37.&aliis locis: neq; vero dubium eſt, quin humores ſer-

uentur & custodiantur illa ipsa ratione qua generantur, quod si ita se res habet, manifestum est, illos generaliter corrumpi & putrescere quotiescunq; sua naturali tutela destituuntur, & ab innato calore non gubernantur: quamobrem illa omnia siue ex parte humorum, siue ex parte loci, in quibus humores continentur, siue ex parte caloris, siue quouis modo, quæ possunt esse in causa, vt calor innatus non possit probe fungi suo munere, hæc omnia ponenda sunt, tanquam causę, aut magis remotæ aut magis propinquæ, propter quas humores solent corrumpi & putrescere, sed magis particulatim hanc rem perpendamus.

Auicenna, & cum eo omnes interpretes referendis causis putredinis admodum confuse & obscure mihi agere videntur. Itaq; nos confugiamus ad Gal. atq; experiamur, an ex illius disciplina distincte & perspicue possimus hanc ipsam rem explicare ex definitione putredinis tradita tum ab Auic. tum à Gal. Conuenit inter omnes, duas esse maxime communes & immediatas causas putredinis: alteram efficientem calorem externum, alteram materialem humiditatem, de quib. quidem duab. causis idem Arist. & Gal. & omnes amplissimum reddunt testimoniū. Sed reliquis prętermissis vnum aut alterum Gal. locū afferamus: ille igitur hęc habet 3. epid. sect. 3 com. 1. omnis putredo videtur ex materia gigni humida, ex causa autē efficiēte extraneo & præter naturam calore augeri pro immobilitate: nihil itaq; putrescere, quod omnino ex parte est siccum, omnes manifeste videmus: neq; enim lapis, aurū, neq; aliud id genus putrefieri cernitur. Sed ex hoc loco Gal. nonnulli dubitāt, cum ille videatur non solum calorem & humiditatem, sed etiam quietem putredinis causas constituere: quib. vno verbo respondeatis, calorem atq; humiditatem esse causas principales & necessarias, quietē vero potius esse concausam, quæ solet adiuuare, non efficere, quod satis expressit Gal. inquiens, putredinem non fieri, sed augeri immobilitate, quæ duo causarum genera apud Gal. distinguuntur de symp. diff. 1. Possent & alia multa loca proferri, quæ demonstrant euidentissime ex iis duabus causis, calore externo & superflua humiditate putredinem fieri, sed vnus locus cæterorum omnium vicem potest supplere, 1. de temp. à cap. 4. vsq; ad 8. in quo Galen. longa oratione, multisque exemplis probat, constitutiones animi calidas & humidas potissimum esse putredini obnoxias, nec non graues & pestilentes morbos efficere, de qua re tractantes de corporibus præparatis ad febrem, supra quoq; diximus. Sed rursum oritur dubitatio, namq; putredo videtur fieri posse non solum à caliditate & humiditate, sed etiam in frigiditate & siccitate, sicuti apparet in illis, quibus ex nimio frigore pedes, manus, & extremæ partes corporis quandoq; solent putrescere, nec non in lignis vetustis, quæ propter nimiam siccitatem cariem contrahunt, quæ nihil aliud quam putredo censenda est. Ad quam dubitationem respondeatis reuera frigiditatem & siccitatem posse putredinem efficere, ad quemmodum scribit Gal. 5. de simp. medicament. quæ nimio plus refrigerata sunt, aut calefacta, aut exiccata, aut humectata, omnia corrumpi, sed non proprie & immediate, idq; nunquam fieri posse, nisi primum calor innatus in humido rei putrescētis intereat. Sic igitur frigiditas putredinem inducit aliqua in parte, dū illius naturalem calorem corrumpit, cui necessario succedit calor extraneus, quod item de siccitate statuendum est: nam dissoluto humido, calor quoq; natiuus necessario dissoluitur.

Quæstio.

Diximus de causis putredinis proximis & immediatis, nunc de magis remotis & mediatis dicendum est; omnes huiusmodi causæ à Galeno ad tria genera referuntur

feruntur, de caufis morborum 8. qui afferit, nonnulla putrefcere à medicamentis, quæ fuapte natura poffunt putrefacere, aut ab excrementis in ipfo animali genitis: nonnulla vero ob id quod minime tranfpirent, quę quidem tria capita, mea fententia, omnes fecundarias putredinis caufas amplectuntur. Et primum quod attinet ad medicamenta putrefacientia, talia funt, quæ calefaciunt & humectant, de quorum natura abunde tractat Gal. 1. de fimp. med. 15. ad hunc modum oleum abfperfum vlceribus maiorem putredinem folet excitare, nec de iis longius agendum eft.

Secundo loco eft prohibita tranfpiratio, quotiefcunque enim calor impeditur quo minus libere poffit tranfpirare, ille tunc languet, nec probe poteft fungi fuo munere, ex quo facile putredo fieri poteft.

Prohibita autem tranfpiratio Gal. auctore 3. de tuenda valetudine 10. 9. meth. 1. generatur vel propter obftructiones, vel propter conftrictionem meatuum: cutis obftructio fit tripliciter, vel propter copiam, vel propter craffitiem, vel propter vifciditatem rei obftruentis. Pariter conftrictio meatuũ trib. modis generatur, vel ex nimio frigore, ficuti illis euenit, qui diutius morantur in loco & aere frigidiore, vel ex nimia ficcitate, ficuti illis contingit, qui fub fole longiori tempore morantur, vel ex vfu alicuius rei adftringentis, ficuti eft balneum aquæ aluminofæ & fimilium.

Sed hoc loco oritur notabilis difficultas, vtrum putredo fieri poffit fine prohibita tranfpiratione, ac primum pro altera opinione, quæ affirmat res multis modis putrefcere, tametfi tranfpiratio eft naturalis, nec quidquam impedita, funt multæ Galeni auctoritates & rationes euidentiffimæ: namque hoc loco, de quo agimus in pręfentia, de caufis morborum 8. videmus Galenum tres feparatim ponere caufas putredinis: prohibitam tranfpirationem, medicamenta putrefacientia, genita in corpore excrementa. Quod fi non folum propter prohibitam tranfpirationem, fed etiam propter alias caufas contingit putredinem fieri, vtique illa non fuerit femper neceffaria: finge enim, exempli gratia, hominem qui ex vna parte nulla habeat in corpore excrementa, probeque & facile tranfpiret, ex altera accipiat medicamentum, quod putrefaciendi vim habeat, nulli dubium effe poteft, quin ille in humoribus malignam qualitatem contrahat: hoc ipfum de infpirato aere fatis poteft confirmari, de quo Galenus fermonem habet 1. de diff. febr. 4. ad hunc modum Galenus hoc eodem libro de caufis morborum 2. docet, quinque effe caufas caloris motum, putredinem, vicinitatem rei calidæ, conftipationem & alimentum ad calefaciendum accommodatum. Quod fi omnis putredo ex obftructione fieret temere feparatim obftructionis & putredinis mentionem feciffet. *Quæstio.*

Præterea Galen. de generatione feb. verba faciens, qui docebat, nonnullas fieri ex inflammatione, nonnullas fine inflammatione ex humorum putredine, hęc ipfa verba habet de inæquali intemperie 7. neque enim ea folum quæ impacta funt & perfpirata carent, putrefcunt, verum ea quidem celeriter, ac maxime, fed putrefcunt, & alia multa quæ putredini funt opportuna, qui locus plane eft apertiffimus. Iis licet addere auctoritatem Auic. qui fcribit in præfentia obftructionem vt plurimum putredinis humorum caufam effe, quod fi eft vt plurimum, certe non eft caufa perpetua & neceffaria.

Demum vero hanc opinionem confirmat experientia, quandoquidem caro, aqua & multa externa putrefcunt, in quibus nulla prohibita tranfpiratio effe poteft: fic videmus quotidie partes corporis putridas, veluti funt quæ gangrena detinentur, putrefacere alias quas attingunt, & denique totum corpus, nifi illæ abfcindantur. Hinc igitur colligendum videtur, multa putrefcere tam interius, quam exterius fine vlla impedita tranfpiratione: altera autem ex parte Galenus inquirens caufas putredinis, propter quas febres oriuntur, longa oratione monftrat, non aliam effe quam prohibitam tranfpirationem, atque huius non aliam caufam, quam obftructionem effe, quo loco hæc ad fummam colligit 11. metho. 4. ergo oftenfum eft, vbi morborum caufas reddidimus, illa tantum putrefcere corpora, quæ non calida humidaque cum fint, neque perflata nec ventilata in calido humidoque loco manent; ac paulo poft: fi quid in eo manifefte debet putrefcere, tranfpirationes impeditas effe oportet: fic primo de diff. feb. cap. 3. ita ratiocinatur: fi corpus vitiofis humoribus plenum fuerit, neque vlla in vifceribus adfit obftructio, animalque libere per totam cutem diflatur, illud quidem fanum exiftere, fed tamen huiufmodi fanitatem effe momentaneam & periculofam: etenim fi contingat, partes externas conftringi, aut in profundo meatus obftrui, tunc neceffario fequũtur febres in prioribus diarię, in pofterioribus putridę, adeo vt per Gal. nulla febris videatur fine prohibita tranfpiratione fieri poffe.

Poftremo hanc opinionem confirmat magnum Hipp. argumentum, oftendit autem fanatio: namque Galen. 11. metho. 10. tradens rationem curandi febres putridas, incipiens à febre progreditur ad putredinem, à putredine ad prohibitam tranfpirationem, à prohibita tranfpiratione ad obftructiones, à qua poftrema indicatione principium curandi facit, quippe ex hac refolutiua methodo fatis poteft cõftare, obftructionem prohibitæ tranfpirationis, nec non prohibitam tranfpirationem putredinis caufam perpetuo effe.

In propofita autem difficultate, vtrum putredo poffit effe fine prohibita tranfpiratione, ita cenfeo habendum effe: prohibitam tranfpirationem humores & res omnes deducere ad putredinem, contra autem putredinem non folum propter vnam prohibitam tranfpirationem, fed etiam propter alias caufas poffe oriri. Cęterum ad illa quæ poftremo loco tradita funt, ex Galeno refpondeatis, illum ꝓ fuo inftituto de putredine humorum in corpore humano difputare, nec fane de qualibet putredine, fed de ea tantum, quæ fine externa caufa fieri contingit: etenim ficuti Gal. docet, putredinem fine externa caufa, aut difficile, aut nullo modo fieri poffe abfque prohibita tranfpiratione, ita ille non negat, putredinem propter externam caufam, exempli gratia, medicamenta putrefacientia, aut aerem putridum fine vlla impedita perfpiratione fieri poffe: etfi manifeftum eft ab huiufmodi externis caufis longe facilius & celerius putredinem oriri, in quibus corporib. prohibita eft tranfpiratio, quam in alteris corporib. quæ libere & bene tranfpirant: quam quidem fuam fententiam Gal. aperuit apertiffime 1. de diff. feb. 4. illa orationis ferie quæ incipit, fubiiciatur pro exemplo in ambiente nonnulla femine peftilentię differri &c.

Cum igitur putredo propter externam caufam atque in rebus externis fine vlla dubitatione fieri poffit, tamen etfi nulla adeft prohibita tranfpiratio, quod Gal. teftatur, & confirmat experientia, quatenus ad alteram putredinem pertinet, quæ non nifi ab interna caufa prouenit, ego quidem puto, hanc tam certe & frequenter

fieri

fieri à prohibita trāſpiratione & obſtructionibus, vt minime abſurdum ſit affirmare aliter illam fieri non poſſe: atq; hinc factum eſt vt Gal. tradens rationem curandi febres putridas, illas indicationes perpetuo nobis ante occulos ponat quæ ſumūtur à prohibita tranſpiratione & obſtructionibus, tanquam à cauſis aut perpetuis & neceſſariis, aut tam frequentibus & oportunis, quam ſi perpetuæ forent & neceſſariẹ, vt poſterius ſuo loco diffuſe docebimus. Et quoniam ex iis quæ hactenus diximus facile eſt vnicuique ad contrarias rationes reſpondere, Galen. ſibiipſum conciliare, & totam diſputationem explicare, hæc ſint ſatis, & ad meum inſtitutum redeo.

Dicebamus cauſas putredinis mediatas à Gale. referri ad tria capita; primum ad medicamenta putrefacientia: ſecundum ad prohibitam tranſpirationem: tertium ad excrementa: diximus de duobis primis quod ſatis eſt; ſupereſt ergo tertium de quo pariter dicendum eſt: excrementa quæ generātur in animali nempe immoderata & præter naturam, fiunt in cruditatibus vaſorum & totius corporis, & ſi quis quęrat quo huiuſmodi cruditates contingant, huic reſpondet Gale.3. de ſymp.cauſ. primo qui ſcribit hoc euenire aut propter imbecillitatem facultatis, aut propter vitium alimenti, aut propter ea quæ extrinſecus occurrunt. Facultatis imbecillitates ſunt duplices: quædam propriæ, quæ ſimilarium partium imbecillitatem: quædam non propriæ quæ inſtrumentales morbos comitantur. Imbecillitates propriæ intemperies quædam ſunt effectritium qualitatum, non propriæ vero in iis conſiſtūt morbis partim ſimplicibus, partim compoſitis, qui eriſipelata vocantur, inflammationes & cætera, de quibus Gal. diffuſe tractat. *Cruditatum generatio.* *Imbecillitas duplex facultatis.*

Secundo fiunt cruditates ratione alimenti multis modis: primó nimia quantitate: vt ſi quis immoderatam ſibi & potionis quantitatem aſſumat, quæ copia poteſt conſiderari dupliciter: vel ſimpliciter & abſolute, vel reſpectu virium hominis. Secundo qualitate, quod euenit dupliciter: aut propterea quia alimenta ſuapte natura praua ſunt, & facile corrumpuntur, quales ſunt pori, fungi, cucumeres, & ſimiles, aut quoniam, tametſi illa natura ſunt bona, nihilominus ob quandam putredinem prædictis æqualem aut etiam ſæpenumero maiorem prauitatem contrahunt, qualia ſunt triticum hordeum, & omnes aliæ fruges quæ ad vſum alimenti aſſumūtur, quæ vel prima ſtatim generatione, vel diuturnitate temporis, vel propter malum repoſitionem quādam putridam qualitatem acquirunt. Tertio præparatione, qualia multa alimenta praua ſunt, vt ſi decoquantur piſces cū butyro, ſi miſceantur ſimul lac, oua, aromata, & propter malam permiſtionem & præparationem facile corrumpuntur, & putredinem in corpore efficiunt. Quarto tempore, ſicuti illis euenit qui ante coctionem prioris alimenti rurſus comedunt, in quem errorem multi incidunt frequentiſſime. Poſtremo excrementa generantur ex alimentis non ſeruato oportuno illorum ordine, vt ſi in prima menſa accipiuntur mala punica, & alia adſtringentia, poſtremo lac, fructus orarii, & alia quæ aluum poſſunt mouere. *Quantitas.* *Qualitas.* *Præparatio.* *Tempus.* *Ordo.*

Tertio demum apud Galen. cruditates in corpore generantur propter ea quę extrinſecus accidunt, quæ etſi plurima ſunt, comode tamē poſſunt referri ad ſex res non naturales: primum igitur ex aere generantur excrementa, veluti ſi ille fuerit inſigniter calidus, vel calidus & humidus, quas diximus eſſe proximas cauſas putredinis, ſi fuerit putridus vel in ſua ſubſtantia, vel ex vaporibus qui ex cadaueribus, paludibus, & aliis id genus prauis exhalationibus ſolent eleuari: etenim cum ille neceſſario non ſolum ore naribus inſpiretur. ſed etiam per arterias trahatur, facile eſt intellige-

telligere, quomodo hinc humores possunt putrescere, de quo aere scribit Galen. vt diximus 1. de diff. feb. 4. De cibo & potu iam satis diximus. tertio est motus & quies, quæ quantum faciant vel ad iuuandam vel ad vitiandam concoctionem, adeoque ad reddendum corpus aut immune, aut refertum excrementis, notius est ex præceptis vnius Galen. potissimum lib. 2. de tuenda valetudine, quam vt debeat pluribus explicari: longa experientia, ille inquit, 1. de diff. febr. 2. compertum est, vt qui exercitationem consuetam omiserint, aliis quibusdam morbis & maxime febribus corripiatur: quarto est somnus & vigilia, siue enim hominis fit superuacaneus, & importunus, sicuti qui fit in meridie, siue vigiliæ sint immoderatæ, satis constat vtrumque vitiare concoctionem, generare excrementa, & corpora ad putredinem disponere: quinto est inanitio & repletio, ex quibus certissimum est, multa pericula hominibus imminere; inter quæ illud est maxime animaduertendum, illos qui vel sponte, vel arte solent quotannis aliquo genere euacuationis expurgari, si posterius huiusmodi vacuationem intermittāt, in facilem humorum repletionem & putredinem incidere: postremo sunt animi perturbationes, ira, dolor, &c. quibus demum Galen. addit studia vitę, nempe varias exercitationes, venerea, & in summa omnia quibus aliquid corpore agimus, de quibus quidem nulli dubium esse debet, quin male administrata possint actiones impedire, excrementa generare, & putredinem efficere. Hactenus de causis putredinis ex Galeno.

Si quis autem consideret, quæ de hac re traduntur ab Auicen. is inueniet illū fere omnia transcribere ex Galen. sed tamen multa miscere & repetere, adeo vt vix liceat certum aliquem ordinem constituere. Igitur primum ponuntur septem causæ putredinis. Prima, sunt praua alimenta, quæ propter malitiam suæ substantiæ ad putredinem sunt præparata. Secunda, sunt alimenta, etsi bonæ substantiæ, quæ tamē facile recipiunt corruptionē, sicuti est lac. Tertia, nimia humiditas vel aquositas alimenti, quales sunt fructus valde humidi, qui non sunt apti vt reponantur & conseruentur, vnde putrescunt facillime, vt cerasa, mora, & similia. Quarta, nimia ciborū frigiditas, ex qua item generatur humor vitiosus & frigidus, qualis est qui generatur à cucumere, & citrullo, & pyris, de peponibus, melopeponib. & cucumeribus: litigant recentiores quidnā singula sint hoc tempore, de quibus speciatim vobis licet consulere nostrum clarissimum & eruditissimum herbarium. Gal. quoq; de iis atq; eorum viribus tractat diffuse, 2. de alimētorum facult. 4. 5. & 6. sed hic dubitant expositores, quomodo Auic. reponat pyra inter fructus qui habent insignem frigiditaté, sicuti cucumeres, cum reuera habeant notabilem dulcedinē, quæ cum summa illa frigiditate non potest consistere. Forte Auic. intelligebat de aliquo genere pyri, diuerso à nostratibus: sed hæc nullius sunt momenti. Quinta causa ad præparationem: sexta ad tempus: septima ad ord nem alimētorum pertinet, quas quidē omnes causas, vt diximus, Auic. accepit ex Galen. cum aliis locis, tum maxime 3. de sympt. causis 1. necnon 1. de diff. feb. 3. qui nihilominus prætermittit quantitatem alimenti, neque eum distinctum ordinem seruat, quem vidimus Galenum seruare.

Aut propter oppilationem prohibentem respirationem.) Secunda causa putredinis statuitur oppilatio, quæ prohibet respirationem & euentationem, quam proxime sequitur putredo, de qua quidem oppilatione, & illius causis, nō est vt pluribus agamus, cum iam ex Gale. à quo Auic. totam hanc partem collegit, satis omnia sint explicata. Itaque venio ad secundam partem capitis, in qua Auic. tractat de diff. putredinis, ita vt vos veluti manu ducat ad differentias febrium putridarum: huiusmodi

autem

autem differentiæ putredinis capiuntur à duplici fonte: altero à loco, in quo fit putredo; altero à materia quæ putrefcat.

Et putredo quidem quandoq; eft communis toti corpori, &c.) Putredo vel eft communis toti corpori, vel in aliqua parte determinata, propter fuam debilitatem, aut calorem extraneum, aut acutiem, aut dolorem. Hæc prima eft differẽtia à loco putredinis, quam longe clariorem & veriorem habetis apud Galen. 11. meth. cap. 4. initio, qui docet, putredinem cõfiftere, vel æqualiter in omnibus vafis, vel in maximis maximeq; principalibus (hæc autem ille interpretatur quæ funt inter alas & inguina) vel in vna aliqua particula: hæc autem putredo determinatæ partis rurfum eft duplex: nam quædam eft cum inflammatione, ficuti in angina, pleuritide, & fimilibus, quædam fine inflammatione, vt fi exempli gratia, putrefcat bilis in iecore, fine iecoris inflammatione. Quod porro fcribit Auic. putredinem propriæ partis fieri propter fuam debilitatem & alias caufas præclariffime explicatur à Galen. de caufis morborum 6. 2. de diff. feb. vltimo, quæ doctrina cũm fit accommodata non folum ad putredinem, fed etiam ad inflammationem & omnem fluxionem noftri corporis, eft digna maxima notatione. Galen. igitur generaliter docet duas effe caufas cuiufcunque fluxionis, alteram robur facultatis expultricis partium tranfmittentium, alteram imbecillitatem partium laborantium & recipientium; id quod hac ratione contingit: cum enim quatuor fint facultates, quibus vnaquæque pars animalis prędita eft, vt nimirum quæ attrahat, retineat, alteret & expellat quæcunq; attrahenda, retinenda, alteranda & expellenda funt, cum etiam quod redundat in corpore, vel quantitate, vel qualitate redundet, cum denique omnium partium corporis non æquale fit robur, fed natura principes partes ftatim ab initio robuftiores fecerit, neceffarium eft vt in corporibus impuris, & quæ fcatent excrementis, aliquid ad ignobiliores partes defluat: fiquidem vt fcribit philofophus idem videmus euenire in noftro corpore, quod euenit in mala Republica. Nam ficuti potentiores omnia molefta onera femper conãtur reponere ad minus potentes, & ifti ad alios, vt tandem mifera plebecula quæ non habet ad quos deponat, cogatur omnia onera, & omnia mala fuftinere: ita ex omnibus robuftioribus partibus noftri corporis excrementa propelluntur, quę nullo in loco confiftunt, donec in partem cæterarũ omnium maxime imbecillã delabãtur. Hæc vero pars imbecilla eft, aut quia ftatim à prima formatione aliquis error illi accidit, aut poftea læfa fuit, aut quia fuapte natura imbecilla effe debuit, quemadmodum eft cutis glandulæ, & aliæ partes id genus, quas protinus ab initio natura expurgandorum excrementorum gratia fabricauit. Itaque robur partis tranfmittentis, & imbecillitas partis incipientis, funt communes caufæ efficientes & tumores, & omnes affectus præter naturam, quicunque ex fluxione humorum originem habent. Verum Galen. aliam huiufmodi influxus occafionem commemorat, quæ tantummodo ad partes laborantes pertinet, loco citato 2. de diff. feb. 1. quotiefcũq; illæ fine partiũ propulfione ad fe trahunt excremẽta; hoc autem cõtingit dupliciter fieri, vno modo ex calore in eis accenfo: altero ex dolore in illis excitato, de qua duplici fluxione humorum tractat Galen. 13. meth. in princ. qui vtrumque, & calorem, & dolorem attrahere multis rationibus & exemplis demonftrat luculentiffime: vt pluribus nõ fit opus. Ex his igitur facile eft intelligere, quomodo Auic. ponat quatuor caufas putredinis in determinata parte, debilitatem, caliditatem, acutiem, & dolorem, quæ omnes ad caufas Gale. fine multo labore poffunt referri: atq; hactenus de prima differentia putredinis ex parte loci.

Differentia à loco putredinis.

Caufa imbecillitatis partium.

Et huius

Et humor recipiens putredinem.) Hęc altera eſt differentia putredinis, ex parte eorum quæ putreſcunt: hæc autem ſunt vel bilis, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſubtilis, acutus; vel ſanguis, ex quo euaporat vapor ſubtilis: vel pituita, ex qua euaporat vapor ſpiſſus: vel poſtremo melãcholia, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſpiſſus, puluerulentus: quarum diuerſarum euaporationum facile eſt rationem reddere, ſicuti redditur à Gal. 1. aphor. com. 14. qui docet, ea quæ euaporant, eſſe ſimilia iis ex quibus fit euaporatio, ex quo pro diuerſa natura humorũ neceſſe eſt varios quoque vapores ab illis eleuari. Et ſi quis quærat, quamobrem Auicen. mentionem fecerit nõ ſolum humorum, ſed etiam vaporum, qui ab illis eleuantur: huic reſpondet Galen. 1. de diff. feb. 5. id non ſine ratione factum fuiſſe, propterea quia cum perpetuo in omni febre putrida putreſcunt humores cordis, tum magna ex parte in putredine, quæ in viſceribus & magnis vaſis conſiſtit, ex humoribus putreſcentibus veluti fumus quidam ad ventriculos cordis perueniat, ex quo febris accenditur. Hoc demum loco duæ mouentur dubitationes: altera, vtrũ ſanguis poſſit putreſcere, cum vulgo dicatur eſſe filius dilectus naturæ, quem conſeruat & pręſeruat, quantum poteſt, ab omni putredine: & ſi modo poteſt putreſcere, quæritur, quam ſpeciem febris efficiat, cum fateantur omnes eſſe tria tantummodo genera febrium, ex bile tertianam, ex pituita quotidianam, ex melancholia quartanam. Sed nos hanc difficultatem tractabimus loco proprio, de febre ſanguinis, de qua maxima eſt controuerſia inter Galen. & Auicen. Altera eſt dubitatio, an melancholia poſſit putreſcere, cum ſit humor frigidus & ſiccus, quæ duæ ſunt qualitates contrariæ putredini: quæ eſt dubitatio antiquorum interpretum: ad quam reſpondeatis vno verbo, melancholiam putreſcere: etſi enim eſt humor frigidus & ſiccus, tamen abſolute non eſt talis, ſed in comparatione ad ſanguinem & reliquos humores: quare putreſcit aliquando, licet magis raro & difficulter quam ſanguis & cæteri humores.

Diuiſimus primum caput ſecundi tractatus Auicen. in quatuor partes, ex quibus duæ priores ſunt explicatæ: itaque ſequitur tertia quæ incipit: *Et putredo calore facit tertianam, & quæ currunt curſu eius.* In qua parte Auicen. intendit pertractare de differentiis febrium putridarum, ſed antequam venio ad literam, mihi libet de hac re mentem Galeni breuiter vobis explicare, quod maxime faciet ad faciliorem intelligentiam Auicennæ. Itaque febrium putridarum aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ: Intermittentes ſunt quæ ad ſenſibilem integritatem, vel vt vulgo loquuntur, ad infebricitationem perueniunt, quod euenit propterea, quia illæ generantur ex humoribus qui extra vaſa conſiſtunt, & per vniuerſum corpus deferuntur. Continuæ vero ſunt, quæ in quietem febre vacantem non deſinunt, etſi aliqua ſenſibilis declinatio apparet, quod accidit, quoniam generantur ex humoribus, qui in vaſis includuntur & continentur. Febrium ergo intermittentium tres ſunt vniuerſæ differentiæ, quotidiana, tertiana, quartana: ex quibus quotidiana eſt quæ ex putrida pituita generatur, & ſingulis diebus acceſſiones obtinet: tertiana quæ ex bile putrefacta fit, & alternis diebus acceſſiones habet: quartana quæ ex putreſcente melancholia naſcitur, & quarto quoque die acceſſiones ſolet excitare. Continuarum vero quę ex flaua bile cõſiſtunt, & Græcis συνεχεῖς dicuntur, duplex eſt genus: vnum quidem earum, quę Græcis σύνοχοι, Latinis continentes vocantur; atque hæ ſunt eiuſmodi, vt vniuerſum earum tempus vnica ſit acceſſio, quæ ab initio vſq; ad finem perdurat. Alterum eſt genus earum febrium, quæ eodem nomine quo genus, nempe συνεχεῖς & continuæ nominantur: quæ quidem etſi ad infebricitationem

nem non perueniunt, tamen multos particulares circuitus habent. Quo loco id vobis notandum est, in quo multi decipiuntur, febrem συνεχῆ, id est, continuam dupliciter dici: vno modo generatim, vt sit genus ad omnem febrem quæ ad infebricitationem non peruenit, siue vnam tantum, siue plures habeat accessiones: altero speciatim pro ea tantum febre continua, quæ multis particularibus circuitibus cõtinetur, adeo vt hæc vox συνεχὴς generatim sumpta, eam quoque febrem complectatur, quæ priuatim σύνοχος dicitur. Porro febrium continuarum quæ σύνοχοι, id est continentes dicuntur, tres sunt differentiæ: nam quædam à principio vsque ad finem in magnitudine æquales permanēt, ideo ὁμότονοι, id est, similem tenorem seruantes, nominantur: quædam paulatim augentur, & exiguum aliquid semper adiiciunt, hæc Græci ἀναβατικὰς ἢ ἐπακμαστικὰς, hoc est, increscentes vel inualescentes appellant: nonnullæ à principio ad finem vsq; paulatim decrescunt, quæ propterea Græcis παρακμαστικαὶ, hoc est, declinantes, appellantur, de quibus diffuse Gal. Continuarum autem quæ priuatim tales dicuntur, duæ sunt primæ differentiæ: namque aliæ tertia solum die accessionem habent, aliæ vero etiam die media, id est, ea quæ inter primam & tertiam diem intercedit, accessionem habent: priores quæ tertia quaque die habent accessiones, Gal. tritoophois, id est, tertianæ naturam referentes nominantur, qui tamen non prohibet, si quis velit ipsis quoque aliud nomen imponere, dummodo in rebus ipsis differentiam conferuet: medici vulgo tertianam continuam appellant: posteriores autem quæ intermedio etiam die habent accessiones, nullum proprium & peculiare nomen obtinent, & duplicem habent modum accessionis: namque aliæ duas inuicem simillimas accessiones habent, quę ex humore pituitoso consistunt, & procedunt in forma febris quotidianæ: aliæ vero accessiones habent dissimiles, quæ singulis tertiis diebus sibi respondent, vt primæ respondet tertia, secundæ respondet quarta: atq; hæc quidem febris ex bilioso nascitur humore, & in forma duarum tertianarum procedit: Medici priorem quotidianam continuam, posteriorem duplicem tertianam continuam vocant: iis adiit Galen. tertium genus febrium continuarum, quando accessio, in forma quartani circuitus procedit, nequaquam ad infebricitationem desinens. Ac sane quis miretur non iniuria, cum sint tria genera febrium, tam intermittentium quam continuarum, quotidiana, tertiana, quartana, quamobrem Galen. sicuti posuit tres differentias febrium intermittentium, non item posuerit tres differentias febrium cõtinuarum, sed has in duas tantum differentias partitus fuerit, & fere hanc tertiam, præterierit: quod quidem ego puto ab eo factum fuisse propterea, quia duæ febres continuæ, quotidiana & tertiana frequentissime, tertia autem, quartana, quod ille fatetur, raro soleat contingere. Hactenus de differentiis febrium putridarum ex Galeno quæ ab illo variis locis diffuse traduntur.

Sed hoc in loco, antequam ad alia progrediamur, non est silentio prætereunda insignis quædam difficultas in verbis Galeni, quæ omnes interpretes torquet iamdiu, illa vero est huiusmodi. Galen. diuidit febres putridas in intermittentes & continuas, rursumque diuisis & explicatis intermittentibus, ac deinceps veniens ad continuas, ita scribit 2. de diff. feb. 2. Continuarum autem quæ ex flaua bile consistunt, duplex est genus, vnum quidem earum quæ continentes vocantur: alterum vero earum quæ eodem nomine, quo genus, continuæ dictæ, multis particularibus circuitibus continentur. Ex quibus verbis facile colligitur, de sententia Galeni omnes febres continuas ex flaua bile originem habere: quod perspicue falsum est, & *Dubitatio.*

aduer-

aduerſatur ipſi Galen. qui ex vna parte 11.metho.4. docet febrem ſynochum ex ſanguine oriri: ex altera, quod omnes fatentur, quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire. Trincauellius aſſerit Galen. reponere ſynochum ſub eodem genere cum febre ardente, & vtramque originem habere ex flaua bile: febrem quidem ardentem manifeſte, cum non aliter differat à tertiana exquiſita, quam loco putredinis: ſynochum vero, quoniam etſi illa ſit ex ſanguine, hic humor propter putredinem degenerat ad naturam bilis. Sed ille fallitur, quia febris ardens non alia eſt quam tertiana continua, neque ea eſt febris σύνοχος vel continens, ſed συνεχής vel continua, vt manifeſtiſſime docet Galen 2. de criſibus 6. Deinde vtcunque hoc illi concedamus, quæſo quomodo poteſt probari, quotidianam & quartanam continuam ex flaua bile originem habere? quas omnium conſenſu conſtat quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire: de qua re Trincauellius nullum verbum facit. Altimarus parte 2. de febribus, cap. 7. longa oratione conatur probare, febrem ſynochum ex flaua bile intra vaſa putreſcente generari; neque vero ſolum ex flaua bile, ſed etiam ex pituita & melancholia, dummodo iſti humores ſimul cum ſanguine redundent: quam bene autem iſtud probet, alii viderint: ego quidem didici ex Galen. 9. metho. 3. & aliis locis, ſynochum febrem cum putredine fieri, quotieſcunque in omnibus vaſis, ac præcipue maximis, ſucci æquabiliter putreſcunt, adeo vt ſine labore conſtare poſſit, huiuſmodi febrem fieri ex putredine omnium humorum, dummodo illi æquabiliter aut ex debita proportione ſimul putreſcant. Sed neque ille declarat alteram partem diuiſionis, quæ ad continuas quotidianam & quartanam pertinet, & longe eſt maioris momenti, cum, ſicuti diximus, hæ duæ febrium differentiæ nullo modo ex flaua bile fieri poſſint. Franciſcus Valeſius Galeni literam corrigit, & ita legit: conti-nuarum autem ex flaua quidem bile duplex eſt genus. Ex quibus verbis elicit hunc ſenſum, de ſententia Galeni non omnem continuam febrem eſſe ex flaua bile, ſed duplex tantum eſſe genus continuarum, quæ ex bile originem habent, altera quæ tertio quoque die acceſſionem habeat, altera ſynochus, cuius vnica eſt acceſſio à principio vſque ad finem. Sed equidem non ſatis intelligo, quid Valeſius ſibi velit: nam vtcunque hæc litera corrigatur, ille non poteſt effugere, quin febrium continuarum ſint duo genera, alterum continentium, quæ vna acceſſione terminantur: alterum continuarum, quæ multos particulares habent circuitus: quod tam plane explicatur à Gal. vt nihil planius poſſit explicari.

Ad diſſoluendam propoſitam difficultatem in verbis Galen. poſtremo loco doctiſſimi quidam viri ita ſtatuunt: nomen bilis apud Hippocr. & Galen. accipi duobus modis: vno pro humore diſtincto à ſanguine, pituita, & melancholia; altero pro omnibus humoribus ſimul iunctis: ad quem poſtremum modum hanc vocem accepit Hippocr. 7. aphor. 42. vbi inquit: ſi febris non ex bile fiat, &c. Etenim omnes febres putridas intellexit, ac nomine bilis reliquos omnes humores comprehendit, quod ex Galeni com. manifeſtum eſt, neque non ex Philotheo, qui ita ſcribit: bilis loco exempli mentionem faciens, reliquos humores tanquam breuiloquus, ſubaudiendos eſſe ſignificauit, nempe pituitam, ſanguinem, & melancholiam: ſic idem Hippocr. videtur hanc vocem accepiſſe, cum ſcribit 2. aphor. 15. Si fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, excretiones inſpicere oportet: nam ſi biliosæ fuerint, &c. Etenim Galen. hæc verba interpretatur non ſolum de vna flaua bile, ſed de omnibus etiam humoribus, à quibus certum eſt tubercu-

la posse oriri. Demum significatio istius vocis potest confirmari illo Hippocr. loco, vbi inquit 2.de natura humana ad finem: febrium pars maxima fit ex bile, &c. Porro hoc facto fundamento, inquiunt doctissimi isti viri, Galenum per ea verba litigiosa idem intelligere voluisse, ac si dixisset: febrium autem quæ ex putredine fiunt, duplex est genus: cui quidem interpretationi omnia quadrant, neque vlla amplius difficultas videtur superesse. Etsi vero hæc responsio videri potest ingeniosa, ac reuera ea mihi displicet minus quam cæteræ, tamen vt libere dicam, ego illam omni ex parte nequeo comprobare, propterea quia mihi videtur aut difficile, aut nullo modo fieri potuisse, vt Galen. proprii sermonis obseruantissimus in re tanti momenti tam improprie, nomine bilis omnes humores voluerit intelligere, in qua communi significatione certe nunquam in libris de differ. feb. forte etiam neque in reliquis, huiusmodi vocem vsurpauit: quare fortasse alicui probabilior videbitur illa opinio, in qua scio fuisse viros præclarissimos, nempe hanc vulgatã Galeni lectionem vitiatam esse, atque ea verba, *quæ ex bile proueniunt*, tanquam superuacanea ab aliquo temere interposita, fore delenda. Concludo igitur hunc locum, mea quidem sententia, inter cæteros difficiles Galeni locos esse difficillimum, neque hactenus aliquam rationem me inuenire potuisse, in qua omni ex parte acquiescam. Redeo ad Auicennam.

Et putredo cholera facit tertianam, &c.) Hæc postrema verba addenda fuerant necessario, quoniam à bile non solum tertiana, sed aliæ quoq; febres proueniunt, quæ eandem habent naturam cum tertiana, qualis est febris ardens.

Sic putredo pituitæ facit quotidianam, &c.) Nam pariter ex pituita generatur non solum febris quotidiana, sed etiam febris epiala, & aliæ id genus: quod idem dicendum est de melancholia, ex qua similiter fit non solum febris quartana, sed etiam quintana, septena, nonana, de quibus mentionem facit Hippocr. & nos quoque tractabimus. Et quoniam Auicen. est in ea opinione, non solum tres humores, bilem, pituitam, melancholiam, sed etiam sanguinem febrem efficere, addit putredinem sanguinis efficere febrem continuam, & reddit rationem, quoniam sanguinis locus est intra venas, quare illius quoque putredo est intra venas, & ideo iure facit febrem continuam.

Sed hic sunt nonnullæ dubitationes, & primum est Auer. qui 3.colliget.4.aduersus medicos contendit, febrem ex bile fieri non posse, sed tantum ex sanguine bilioso, & affert duplicem rationem: alteram, quia pura & exquisita bilis non reperitur in nobis aliis locis quam in vesica fellea, in cæteris autem partibus vbique est permista cum sanguine: alteram, quoniam bilis non potest nutrire, cum tamen videamus sæpenumero huiusmodi humorem concoqui & deduci ad benignum, febremque ab illa prouenientem sine aliqua bilis euacuatione prorsus cessare. Sed Auer. fallitur, sicuti in rebus prope omnibus, in quibus à medicis, ac potissimum à Galeno dissentit: namque experientia demonstrat, bilem exquisitam purgari aliquando vel per vomitum, vel per aluum, febremque protinus cessare, quod non fieret, si originem haberet ex sanguine bilioso. Deinde contingit febrem fieri, in qua signa vnius redundantis flauæ bilis, nulla redundantis sanguinis apparent. Ergo à pura bile contingit febrem fieri. Neque id verum est, bilem non posse nutrire: etenim nisi illa fuerit præter modum calefacta, atque insignem habeat adustionem, permista cum cæteris humoribus sine dubitatione potest nutrire. *Dubitatio.*

Deinde

Deinde dicit Auicen. sanguinem putrescentem efficere febrem continuam: quasi vero non alii quoque humores putrescentes in venis febrem continuam efficiant: quam difficultatem soluit Galen. & est locus singularis 1. epid. secto. 3. com. 21 qui scribit, de sententia veterum medicorum febres nonnullas vere esse continuas, quales sunt synochi, in quibus nullæ sunt accessiones: quasdam minus vere continuas appellari, quæ etsi nunquam intermittunt, tamen aliquas habent accessiones, atque huiusmodi febres inter vere continuas & intermittentes quodammodo mediæ sunt: nam si comparentur cum synochis, intermittentes, si autem comparentur non intermittentibus, continuæ vtcunque possunt nominari. Itaque hac ratione febres ex putrescente sanguine vere & proprie continuæ censendæ sunt.

Dubitatio. Tertio cum Auicen. dixerit, sanguinem putrescere intra venas, occurrit dubitatio, an sanguis extra venas putrescere possit: namque est apho. Hip. lib. 6. 20. Si sanguis præter naturam in ventrem infunditur, necesse est suppurari: quam sententiam Galen. interpretatur, non solum de ventriculo, sed etiam thorace, vesica, vtero, & omni corporis cauitate: in quam si sanguis decidat, vt corrumpatur necesse est: itaque sanguis non solum in venis, sed etiam extra venas potest putrescere. Ad quam dubitationem vnico verbo respondeatis ex Galen. in com. sanguinem si ex propria cauitate, potissimum venis & arteriis in aliam præter naturam transfundatur, sub forma sanguinis remanere non posse, sed necessario vel suppurari, vel liuescere, vel in grumos conuerti, vel aliter corrumpi: itaque sanguis quidem putrescit extra venas, sed diuerso genere putredinis ab illa, quæ in venis fieri contingit.

Cholera autem, & phlegma & melancholia, &c.) Apud Auicen. bilis, pituita, & melancholia putrescunt vel intra vel extra vasa, si putrescant extra venas, nisi aliqua lateat causa quæ cordi cõtinuam putrediné subministret, verbi gratia, interna inflammatio, tunc efficiuntur febres intermittentes, quotidiana, tertiana, quartana: etsi inquit Auicen. nulla febris quotidiana vere est intermittens, quin occulta quædam semina putredinis semper relinquantur: de qua quidem febre quotidiana magis distincte & caute loquitur Galen. qui 2. de diff. febr. 4. scribit, ex vna parte intermissionis tempus in ea non esse ita syncerum, vt in tertiana, sed semper aliquas putridi humoris, tum in calore, tum in pulsu notas superesse: ex altera autem parte, si illa fuerit exquisita, & multis & sibiipsi quoque puram & omnibus numeris putredinis calorisque febrilis indiciis immunem esse. Quod si huiusmodi humores putrescant intra venas, tunc fiunt febres continuæ, quæ quidem sunt duplices: namque si putredo fuerit communis omnibus venis, vel venis propinquis cordi, tunc nullæ sunt manifestæ accessiones vel remissiones, sed ita obscuræ, vt quasi lateant ipsos medicos, sicuti euenit in febre ardente. Si vero putredo non sit communis omnibus venis, neque propinquis cordi, tunc apparent manifestæ accessiones, ex pituita quotidie, ex flaua bile tertia quaque die, ex melancholia singulis quatuor diebus. Causa

Causa. autem propter quam humores putrescentes extra venas efficiant febrem intermittentem, est, quoniam materia putrida consumitur & expurgatur, quo tempore nulla est febris, donec noua materia generetur, quæ idcirco rursum generatur, quia remanet in corpore quædam dispositio præter naturam, ac veluti fomes quidam, in quo vel postero, vel alio sequenti die humores putrescunt, vt posito exemplo stercoris columbini in agro putrescentis monstrat Galen. 1. de diff. feb. 5. 4 apho. 63. Contra autem causa propter quam humores putrescentes intra venas efficiunt febrem continuam, est priori opposita, quoniam materia putrescens non consumitur,

tur, sed putredo vaporesque ab ea eleuati continue ad cor transmittuntur, vt propterea nulla requies ægrotis relinquatur.

Sed hoc loco quærunt nonnulli, an materia putrida, quæ efficit febrem intermittentem, putrescat intra venas antequam transmittatur extra, an magis putrescat extra venas postquam transmissa fuerit: quibus respondeatis, huiusmodi materiam fere semper putrescere extra venas, namq; si ea putrida esset in venis, id sequeretur necessario, vt ante principium accessionis, & ante rigorem, calor præter naturā esset in corpore, cum putridæ materiæ necessario coniungatur caliditas extranea; quod perspicue falsum est, atq; istud potest confirmari ex Gale. 3. de præsagio ex pulsib. 7. qui scribit, principio febrium intermittentium pulsus fieri paruos, quoniā facultas fere suffocatur à materia frigida & cruda, quod incommodum facultati non cōtingeret, si materia esset putrida antequā propelleretur extra venas. Et si quis obiiciat nullam esse causam propter quam natura debeat hanc materiā propellere extra venas, si omnis putredinis est immunis; facilis est responsio: etsi reuera talis materia non est putrida, eam tamen valde esse dispositam & paratam ad putredinem, qua quidem ratione cum sit molesta ipsi naturæ, irritata facultas expultrix insurgit, & conatur illam expellere extra venas. Sed altera huic similis occurrit dubitatio: cum enim dictum sit, reliquias putredinis remanere, ex quo fit vt rursum humores putrescant, quæritur, an huiusmodi reliquiæ ac veluti fomites remaneant in vasis, vel extra vasa; namque si fuerint extra vasa, quando rursum noua aggregatur materia, quando illa intra venas reperitur, & iterum foras propellitur? si vero huiusmodi inquinamenta intra vasa consistunt, quomodo priores putridi humores transmissi fuerant? Sed breuiter respondeatis, hæc inquinamenta & has reliquias partim intra venas, partim extra venas reperiri, & quanquam reliquiæ pro parte sunt extra venas, tamen ratione vicinitatis & mutui consensus alterant materiam quæ continetur in venis, adeo vt facile præparetur ad putredinem. Sequitur Auicenna.

Quæstio. *Dubitatio.* *Solutio.*

Res ergo putredinis periodicæ, procedit, &c.) Hoc loco omnes tractant quæstionem de humorum circuitu seu periodicatione, quæ etsi forte est ex illis, quas Gal. 3. de locis affect. 1. logicas appellat, quod nihil cōferant ad curationem, nihilominus, quoniam illa est maxime difficilis, vt idem testatur Gal. 2. de diff. feb. 11. ac digna maxima cognitione, 3. de diebus criticis 8. neque à nobis iure est prætermittenda. Sane mirabile est, ac simile prodigiis, quomodo febris tēpore intermissionis multas horas diesq; integros lateat, deinde certo tempore erumpat, & hominem aggrediatur, ergo quæritur, quamobrem fiat, vt febres intermittentes certo quodam tempore & ordine, quędam singulis diebus, nonnullæ tertio, nonnullæ quarto quoq; die habeant suos circuitus & accessiones? In hac quæstione variæ sunt hominum opiniones, nos celebriores commemorabimus, sed quam breuissime.

Paroxysmorū febrilis causa.

Prima est Conciliatoris differ. 88. qui censuit hoc referendum esse in lunam, quæ videtur esse in causa omniū circuituū in rebus inferioribus, vt apparet in mari, in mulieribus parturientibus, & rebus propemodū infinitis: cui videtur consentire philosophus, qui 4. de gen. animal. vltimo scribit, lunam esse quasi alterū minorem Solem, & ad generationem perfectionemq; rerum conducere, nec non omniū inferiorum circuituum causam esse: qui asserit necesse esse vt circuitus rerum minus principalium circuitum rerum magis principalium sequantur. *I. Opinio.*

Secunda est opinio Auerrh. 4. colliget 27. qui aduersus Gal. statuit, totam rationem *II. Opinio.*

tionem periodorum esse referendam in naturam caloris innati, qui materiam præter naturam afficit, disponit, præparat vt expellatur, & expulsa putrescat: quoniã vero semel non potest totam materiã afficere & præparare, id facit particulatim, quare primum vnam illius partem aggreditur, quanta satis est ad vnam efficiendam accessionem, quam præparat & expellit: deinde tantundem materiæ alios sequentes dies aggreditur, præparat atq; expellit, atq; hac ratione definito quodam tempore & ordine febres intermittentes suas periodos solent habere: nam quæ naturales sunt, semper sunt ordinata, & quatenus ad ipsa pertinet, eundem perpetuo ordinem seruant, sicuti contra causæ præter naturam sunt inordinatæ atque incertæ: ex quo reprehendit Galen. qui vt paulo post videbimus, rationem periodorum in causas præter naturam videtur referre.

III. Opinio. Tertia fuit opinio Gentilis Thomæ de Garbo, & aliorũ Latinorũ, quibus placet causam periodorum non aliam esse, quam occultam humorum proprietatem, adeo vt pituita quotidie, flaua bilis per tertium, melancholia per quartum, singulari quadam proprietate, quæ explicari non potest, suas habeat accessiones: pro qua opinione licet argumentari huncin modum. Nulla potest reperiri causa manifesta huiusmodi circuituum: ergo causa erit occulta. Probat antecedens, primum hoc non potest fieri à quantitate humorum: cum enim illi fere nunquã habeant vnam mensuram, quod perpetuum non est, neque perpetuum ordinem potest efficere. Deinde neque istud potest fieri ab humorum qualitate: non calida, quia tunc bilis, quæ est calidior, faceret suos circuitus quotidie: non frigida, quia tunc melancholia faceret accessionem per tertium: non pariter qualitatibus sicca vel humida, quoniam melancholia non est minus humida quam sit flaua bilis: itaq; ille perpetuus ordo, pituitæ singulis diebus, flauæ bilis tertio, melancholiæ quarto die, aperte significat, occulta quadam proprietate, quæ inest huiusmodi humoribus circuitus febriũ originẽ habere. Etsi vero in hac humorũ proprietate Latini omnes videntur conuenire: tamen in illa explicanda omni ex parte inter eos non conuenit: namq; alii volunt eiusmodi proprietatem nõ aliam esse, quam naturalem humorum propensionem, qua singuli appetunt per suos circuitus moueri; alii autem sic statuunt, hanc proprietatem esse, non quæ inclinet humores ad putredinem, sed potius per quam humores possint longiori tempore putrefactioni resistere: cum prorsus sit alienum à ratione, aliquid habere appetitum putredinis & interitus, cum potius rebus omnibus insita sit hæc proprietas, vt quantum fieri potest contrariis resistant, & seipsas tueantur.

IV. Opinio. Quarta est opinio Gal. 2. de diff. vltim. & 3. cap. 4. qui docet febriũ circuitus fieri non à luna, nõ à calore innato, non ab occulta humorũ proprietate, sed ex reaggregatione & fluxione nouæ putrescentis materiæ, quę quidẽ aut omnino extra venas, aut à maioribus ad minores propellitur: quare de sententia Gal. pituita facit quotidie suas accessiones, quoniã in termino 24. horarum colligitur & aggregatur tanta illius copia, quanta satis est ad inferendam molestiam naturæ, adeo vt cogatur eam tanquam paratam ad putredinem, inutile & graue onus extra venas transmittere: quod item de flaua bile & melancholia statuendum est.

Cæterum cum hæc doctrina habeat multum difficultatis & laboris, Gal. ab iis quę manifeste apparent, incipit illam explicare, cuiusmodi sunt lippitudines quędã, quarum nonnullæ quidem singulis diebus, nonnullę tertio quoque die solent infestare: similiter & dolores aurium, & capitis, & articulorum, & similium affectuum, qui

qui per circuitus videntur infestare, vt inuestigata causa circuitus horũ malorũ quæ externa sunt & manifestata, hinc facili' liceat nobis peruenire ad cognitionẽ causæ, propter quã internorũ quoq; malorũ, ac pręcipue febriũ circuitus eueniũt. Cũ ergo in omnib. nominatis malis manifeste liceat videre venas in partib. quæ laborant, in tumorẽ attolli, & phlegmonẽ augeri, dolores intendi, fluxionemq; superfluã foras procumbere, ita etiam in partibus internis eandẽ seruari proportionẽ existimandũ est: sic videmus menstruas purgationes mulieribus singulis mensib. cõtingere, non aliter nisi quoniã hoc tempore corpus incipit vitiosi sanguinis multitudine grauari: sic multi homines solent ordinatim certis quibusdã horis aluum deiicere, quod nemo, vt puto, affirmabit fieri aut à luna, aut à proprietate excremẽti, aut alia ratione, quam onere, quod tunc temporis expellentia membra incipiunt grauius sentire: atq; hæc quidem, cum sensibus manifesta sint, puto à nemine in dubiũ reuocari. Sed forte alicui hæc videbuntur nimis generalia, neque principalem dubitationem auferre, quamobrem pituita quotidie, flaua bilis alternis diebus, melancholia quarta quoq; die tanta coaceruetur, quanta sufficiat ad faciendas proprias accessiones, quare Galen. paulo altius hanc rem orditur, ac disciplinam de quatuor facultatibus tum aliis locis, tum libris propriis luculentissime demonstratã, nobis in memoriam reuocat, ac potissimum quatenus pertinet ad facultatem expultricem, cuius peculiare est munus omnia expellere, quæcunq; aut quantitate, aut qualitate inutilia ac molesta sunt, ex quo fit, si quando humores putrescentes, vel parati ad putredinem reperiantur in corpore, vt opera facultatis expultricis expellantur, ex quibus circuitus fiunt: quod vt clarius euadat, sciendum est, huiusmodi transmissionẽ atq; expulsionẽ humorũ fieri dupliciter, vno modo genito humore in aliquo mẽbro principali, propter aliquã intemperiem, ex quo postea per totũ corpus effunditur, docẽte Gal. 1. ad Glau. 5. febrẽ pituitosam in ventriculo, biliosam in iecore, melancholicã in liene sedem habere: altero aũt modo, nullo membro principali insigniter læso, sed venis tantũmodo intemperatis, colligẽtibusq; magnã copiã excrementorũ, quę pariter à venis ad partes patientes trãsmittuntur; quoniã igitur pituita quotidie, flaua bilis tertia, melãcholia quarta die tãta coaceruatur, vel in mẽbris præcipuis, vẽtriculo, iecore, liene: vel in venis, quãta satis est vt molestia atq; onere naturã afficiat, hinc varię illorũ quoq; trãsmissiones & accessiones fiũt. Quod si quis cupiat adhuc magis distincte intelligere cur pituita quotidie, flaua bilis per tertiũ, melãcholia p quartũ, neq; citius, neq; tardius coaceruetur, Auic. huius rei causam refert in quantitatẽ & qualitatẽ materię, quę respõsio colligitur ex Gal. 2. de diff. feb. 4. & 5. q̃ scribit, id fieri, quoniã pituita cæteros omnes humores copia longe superat, & plus relinquit inquinamenti, cũ sit frigida & humida; melancholia aũt quantitate est minima, ac minimũ relinquit inquinamentũ, cũ sit frigida & sicca, bilis vero inter vtrãq;, & quantitate & qualitate mediũ locũ obtinet. Quod si demũ quęratur, cur pituita sit copiosior, melancholia sit minima, flaua bilis sit media? etsi licet respõdere, ꝙ debeat satis esse istud reipsa & experimẽto cõfirmari, tamẽ si cõsideretur natura & modus generationis singulorũ istorũ humorũ, nimirũ pituitã esse frigidã & humidã, & ex crassa, frigida atq; humida materia generari, flauã bilẽ esse calidã & siccã, & ex materia tenui, pingui, ac veluti spuma sanguinis fieri, melancholiã esse frigidã & siccã, atq; ex materia terrestri & crassa, ac veluti fece sang. originẽ habere: hinc licebit etiã rationẽ colligere, q̃ hoc ipsũ facile potest cõfirmare. Cõcludo igitur de sentẽtia Gal. fe brẽ quotidianã singulis diebus, tertianã tertio, quartanã quarto quoq; die circuitu: ha-

bere, quoniā hoc temporis ſpatio aggregatur tanta copia pituitæ, flauę bilis, melancholiæ, quāta ſatis eſt vt ſit grauis & moleſta naturæ, adeo vt cogatur inſurgere, atq; huiuſmodi humorum expulſionem moliri: rurſus autem quotidie pituita coaceruatur, quoniam in corpore eſt in maiori copia, quoniam eſt maxime humida & viſcida, & quoniam relinquit plus inquinamenti: pariter flaua bilis per tertium, melancholia per quartum reaggregatur, quia ſunt in minori copia, minus humidæ & viſcidæ, & minus relinquunt inquinamenti. Demum vero pituita eſt copioſior, melancholia eſt minima, flaua bilis eſt media, quoniam ita natura comparatum eſt, vt vnuſquiſque humor talem naturam modumque generationis ſortitus ſit, qualem huiuſmodi accōmodata proportio pro vita & ſalute hominis videbatur poſtulare.

Confutatio Cōciliatoris. Iam vero iis conſtitutis, facile eſt cæterorum opiniones confutare: & primum ad Cōciliatorem poſſem reſpondere, conſiderationē lunæ & aſtrorum trāſcendere conſiderationem medici: namq; vt ſcribit Gal. 9. de placitis 1. cum medicus ſit artifex ſenſitiuus, ad eum non pertinent quæcunq; limites ſenſuum tranſcendunt: vnde etiam Hip. fuit contentus vocare elementa per calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, neq; altiores cauſas voluit inquirere: ſed eſto, hæc ſit conſiderationis medicæ, tametſi negandū non, eſt quod teſtātur Ariſt. Gal. & omnes, lunam dominari his rebus inferioribus, tamen nō dominatur omnibus: quare cum nos habeamus cauſas periodorum febrium & manifeſtas & certas, ſuperuacaneū eſt ad lunam & aſtra cōfugere. Opinio Auer. qui cauſam periodicationis tribuit calori naturali, ſi probe intelligatur, quoquo modo poteſt defendi, & cum Gal. conciliari: nam reuera cum calor natiuus ſit principalis opifex omnium noſtrarū actionum, huiuſmodi quoq; circuituum cauſa conſtitui poteſt: ſed ſi vere & proprie loqui velimus, calor natiuus potius cauſa ſine qua non à Gal. appellata, de ſymp. diff. 1. quam cauſa principalis debet nominari, quæ vt diximus, non alia eſt quam reaggregatio nouæ materiæ: nam quicquid hac in re calor agit, id agit excitatus onere & moleſtia coaceruatæ materiæ, ſine qua moleſtia nihil ageret: quare opinio Auerrh. non eſt prorſus aliena ab opinione Galeni. Opinio demum Gentilis & reliquorum qui confugiunt ad occultas proprietates, mea ſententia, falſa eſt, vel propria illorum ratione, quæ eſt huiuſmodi: Periodi in febribus contingunt ex cauſa manifeſta: ergo nō ex cauſa occulta.

Confutatio III. opinio. Antecedens iam ſatis probatū eſt, ac ſane vbicunq; apparent cauſæ manifeſtæ, nō ſolum ſuperuacaneum, ſed etiam ſtultum eſt, ad occultas confugere. Præterea ſi circuitus fierent occulta humorū proprietate, numerus circuituū numero humorū reſponderet: cōſequens eſt falſum: ergo. Etenim tres tantūmodo ſunt humores efficientes circuitū, pituita, bilis, melancholia, circuitus aūt ſunt longe plures, cū nō ſolū ſint quotidiani, tertiani, quartani, ſed etiā quintani, ſepteni, nonani, vt ſcribit Hip. & nos ſuo loco demonſtrabimus. Demū vero ꝙ prouenit ex proprietate tale eſt ex forma; ꝙ ex forma eſt, perpetuo eſt: ſed circuitus nō ſunt perpetui: ergo. Maior eſt manifeſtiſſima. Minor probatur, quoniā ſæpenumero circuitus in febrib. antepo-nūt, poſtponunt, & omnē ordinē peruertunt, prout ægri vel bene, vel male agunt in ratione victus, atq; omnibus rebus, maioremq; aut minorē humorū copiam cumulant: namq; verbi gratia, ſi æger copioſius & deterius alimentum aſſumat, hinc ſane aggregata maiori humorū atq; excrementorū copia, facile eſt vnicuiq; videre, acceſſionē duodecim, quindecim, & plures horas anticipare, ſicuti etiam experientia demonſtrat, ſi quis ſemel in die ſolitus ſit aluū deiicere, hunc ſumpto copioſiore prandio, bis ac ſæpius grauata natura aluum deponere. Itaque quantitas & qualitas

nouæ

nouæ aggregatæ materiæ, non occulta humorum proprietas, paroxyſmorum cauſa ſtatuenda eſt. Sed hac de re ſatis, ad Auicen. redeamus.

Et paroxyſmi qui eradicantur, &c.) Hæc eſt quarta pars 1. capitis, in qua Auic. intendit aſſignare cauſam plurimorum ſymptomatum: primo autem his verbis, *Et paroxyſmi febriũ prolongãtur. &c.* Auic. reddit cauſas, propter quas paroxyſmi fiant longiores aut breuiores, quę apud illum ſunt quinque, ex quib. duæ priores pertinẽt ad materiam, tres poſteriores pertinent ad ægrotum. Primum igitur acceſſiones fiunt longiores propter multitudinem, craſſitudinem, & viſciditatem humorum: ſecundo propter quietẽ, quando illi non mouentur, ſed quieſcunt in corpore: tertio propter debilitatem virtutis: quarto, propter ſenſum acutum, & quinto propter denſitatem, vel vt ipſe loquitur, ſpiſſitudinẽ pororũ & vniuerſi habitus corporis: propter contrarias autẽ cauſas paroxyſmi fiunt breuiores, quæ doctrina eſt clara, nulli enim dubium eſt, quin hęc omnia, materia multa, craſſa, viſcida, quieſcẽs, cum virtute debili, habitu corporis denſo, ac ſenſu obtuſo efficiant paroxyſmos lõgiores, quã ſi res contrario modo ſe habeat, cũ illa maxime faciant ad difficultatẽ & tarditatem, hæc autem ad facilem & celerem materiæ noxiæ diſſolutionem. Sed notandũ eſt, Gal. 2. de diff. feb. cap. 3. 5. & vltim. hanc ipſa longitudinem & breuitatẽ paroxyſmorum ad tres tantummodo cauſas referre, nempe ad materiã, ad virtutem, ad habitũ corporis: ad quas quidẽ duæ quæ præterea additæ ſunt ab Auic. quies & ſenſus acutus, facile poſſunt referri: ſiquidẽ ſi materia quieſcat, id euenit neceſſario, quoniã eſt multa, craſſa, viſcida, quoniã virtus eſt imbecilla, & meatus corporis ſunt anguſti: pariter ſenſus acutus ad diſpoſitionem corporis referendus eſt. Quoniam vero Galen. adeo perſpicue & pręclare hanc rem docet, vt nihil amplius poſſit deſiderari, videatis domi hanc illius ſeriem, 2. de diff. feb. vltimo, quæ incipit: nec ſane quod ipſarum acceſſionum longitudo inæqualis ſit, mirari oportet, &c.

Et deteriores quidem febres ſunt inſeparabiles.) Poſt hæc Auic. ponit quoſdam ſuos canones, ſicuti fere ſemper facere ſolet, ac primum inquit, febres continuas eſſe deteriores, in quibus putredo eſt intra venas. Hãc ſententiã putãt omnes interpretes, Auic. accepiſſe ab Hip. qui ſcribit 4. apho. 43. Febres quæcunq; non intermittentes tertio die validiores fiunt, periculoſæ: ſed illi fortaſſe decipiuntur, cũ Hip. mea quidem ſententia, nõ loquatur de omnibus febribus cõtinuis generaliter, ſicuti loquitur Auic. ſed de iis tantũ, quæ per tertiũ diem validiores fiunt, quales ſunt vocatę ſemitertianæ: ſed cũ hic nõ ſit locus explicãdi hunc aphoriſmũ, nulli dubiũ eſſe debet, quin ſententia Auic. ſit veriſſima, & cõſentiens doctrinæ Hip. & Gal. Cum enim in febre cõtinua humores putreſcãt intra venas, ac propterea facultas perpetuo laborare efficiatur, ſatis poteſt conſtare, febres continuas cæteris eſſe perpetuo deteriores. Sed hæc ipſa fuit ſententia Hip. alio loco 1. epid. ſecto. 3. com. 3. Sunt autem acutiſſimi, maximi, grauiſſimi morbi, ac præ cæteris lethales, in continua febre: nec nõ Gal. qui exponẽs hunc locũ ita ſcribit: quoquo modo febrẽ continuã accipias, Hip. vera dixit: nã morbi acutiſſimi, maximi, grauiſſ. eueniunt in febribus, tũ quæ proprie vocantur ſynochi, tum in cæteris quæ ſingulis progrediuntur acceſſionibus, habentq; principia, incrementa, vigores & declinationes, nectũ veniunt ad infebricitationẽ.

Deinde Auic. ponit alterũ canonẽ, de febribus intermittentibus, nempe illas eſſe magis periculoſas, in quibus eſt putredo in toto corpore, aut in partib. cordis: quæ ſententia admodũ abſurda videtur, cum nullo modo videatur fieri poſſe, vt ex putredine in toto corpore, aut in partibus cordis febris intermittens poſſit oriri: quare

Cauſæ longitudinis paroxyſmorum.

I. Canon.

II. Canon.

quare nonnulli opinantur, literam esse deprauatam, qui pro partibus cordis, legunt partibus corporis: vtcunq; autem fit, si velimus literam tam nouam quam antiquã seruare, & Auic. defendere, ille certe per totum corpus non aliud poteſt intelligere, quam partes externas atq; habitũ corporis vniuersi: sic partes cordis, quæ ipsi cordi proximæ sunt, ex quib. si virtus fuerit robusta, ac meatus aperti, expulsis putrescentibus humoribus extra venas, febris intermittens fieri possit.

XII. Canon. Et senibus quidem raro febres accidunt valde incensæ, videlicet acutæ, propter duas causas: alteram propter frigidam eorũ temperiem: alterã propterea, quia senes paucam habẽt carnem, ac fere sunt emaciati: corripiuntur igitur febribus minoribus atq; remissis, quas febres posterius Auic. cap. 6. in fine. febres sepultas appellat. Prima pars huius canonis tradita est ab Hipp. 1. apho. 14. Hac de causa senibus febres similiter nõ acutæ fiunt, frigidũ enim eorum est corpus: & ratio est in promptu, quam ex Gale. licet nobis colligere, hunc in modum: quod frigidum est, facile est vt refrigeretur, difficile vt calefiat: sicuti contra quod calidum est, facile est vt calefiat, difficile vt refrigeretur: senes sunt frigidi: ergo senes facile refrigerantur, difficile calefiunt. Maior est manifesta, ac diffuse probatur à Gale. de causis morbor. 2. Minor item manifestissima est, satisq; à Gal. confirmatur, 2. de temp. 2. Itaq; Hipp. ratio secundum Gal. ita deducitur: febris est mutatio natiuæ caliditatis ad naturam igneam: sed vbi paucus reperitur calor natiuus, sicuti in senibus fieri non poteſt vt huiusmodi mutatio ad insignem perueniat caliditatem, siquidem multum calidum facile & prompte in immensum attollitur, paucum autẽ non ita facile, sed magnam requirit causam, quæ possit vehemẽter calefacere. Ergo senibus non æque ac iuuenibus adueniũt febres acutæ. Altera Auic. ratio quæ pertinet ad paucitatem carnis, qua senes præditi sunt, fuit Galeni, qui scribit 9. metho. cap. 3. febres synochos non fieri in corporibus frigidis & gracilibus, sed in sanguineis, boni habitus, & carnosis, quia ob copiam carnis venæ magis constringuntur, humoresque magis retinentur, neque ita dissoluuntur, sicuti fit in corporibus extenuatis. Hoc autem præceptum Auic. debet à vobis memoria teneri: namque in praxi videbitis sæpenumero in senibus, etsi illi exterius videntur leuissime febricitare, tamen reuera febrem esse notabilem, ac maximi momenti & periculi, in quo iudicio vulgares medici decipiuntur frequentissime.

Pulsus dispositiones diuersificantur in febribus.) Hæc postrema est pars primi capitis, in qua Auic. intendit tractare quædam de pulsibus, quamobrem in febribus illi sint inter se diuersi, quamobrem duri & molles euadant, & alia id genus, de quibus cum superius semel atq; iterum tractauerimus, nolo in præsentia longius agere.

CAPVT IX.

De Signis Febrium Putridarum.

CVm Auic. hactenus tractasset de causis putredinis, de differentiis rerum & locorum in quibus contingit putredinem fieri, nec non de differẽtiis febriũ putridarum, quæ pro varia putrescente materia variisq; locis generantur, nunc summa cum ratione intendit tractare de signis febrium putridarũ, quod facit quinque capitibus: siquidem primum tradit signa quæ febres putridas à cæteris febribus distinguunt: secundo, tradit signa febrium continuarum: tertio, agit de iis rebus, quibus febres putridæ inter se cõueniunt & differunt: quarto, de signis prognosticis febriũ putridarũ: vltimo de rigore, horrore, &c. tandéq; capit. 7. aggreditur illarum curationem.

tionem. Cæteris autem in præſentia prætermiſſis,ad explicationem ſecundi capitis accedamus: verum antequam ad textum venio,ſciendum eſt,ex Gal.1.de diff. feb.7. ſigna febrium putridarũ ex quinque præcipuis locis,quaſi fontibus aſſumi, primo, ex calore præter naturam,in quo febris eſſentia conſiſtit: ſecundo,ex pulſu,cum febris ſit paſſio cordis & arteriarum: tertio,ex lotio,cum putreſcentes humores contineantur in venis,quorum nullum certius indicium haberi poteſt: quarto,ex forma febris: & vltimo ex cauſis quæ has febres ſolent excitare,de quibus quinq; fontibus ſigillatim,ſed tamen breuiſſime agendum eſt.

Ergo ſi quæratur aliquis, qualiſnam ſit calor febrium putridarum? huic reſpondet Galen.huiuſmodi calorem nihil ſuaue neque moderatum,neque ſimile aliquid febribus ephemeris obtinere, ſed potius quodammodo eſſe mordacem, vt tactum offendat atque erodat,ſicuti fumus oculos & nares offendere ſolet: atque hic quidem calor principio acceſſionum,præſertim febrium intermittentiũ,quo tempore adhuc eſt ſuffocatus,& excrementa intus accenduntur, non protinus impoſita manu dignoſcitur,ſed ſi diutius appoſita manus contineatur, id genus caloris acris, & mordacis de profundo emergit ac foras attollitur,adeo vt nõ manifeſte,neq; ſtatim in inuaſionibus,ſed ſolum in incrementis & vigoribus appareat manifeſtiſſime, ac ſane hæc qualitas caloris,inquit Galen. eſt maximum indicium febrium putridarũ.

Secundum,proprium atque inſeparabile ſignum febrium putridarum colligitur ex pulſu,adeo vt omnibus,ſolis,& ſemper conueniat: id vero eſt, vt ſyſtole, id eſt cõſtrictio ſit velocior diaſtole,id eſt, dilatatione : quod quidem ſignum euidenter in incrementis,etſi neq; obſcure in principio & in vigore apparet. Huius autem rei facile eſt rationem intelligere: etenim cum pulſus duplicem afferat vtilitatẽ, alteram refrigerationis,ad quam diaſtole eſt accommodata, alteram expellendi fumoſos & fuliginoſos vapores, cui muneri ſeruit ſyſtole, in putridis aũt febribus ſine dubio copioſior fuligo generetur,ex quo maior quoq; vrget neceſſitas expellendi excrementa,quam refrigerandi,hinc fit vt ſyſtole ſit velocior diaſtole. Sed & aliud ſignum nos docet Gale. ex pulſu: nimirũ per initia ipſarum febrium illum fieri paruum & velocem,in vigoribus autem magnũ ſimul & velocem euadere: & ratio eſt manifeſta: namq; principio refrigeratis omnibus partibus, & quaſi extincto calore natiuo,iure pulſus quidem fiunt parui,ſed ſimul veloces, cum facultas valeat & faciat quod poteſt; in vigore autem aucto calore & neceſſitate refrigerii, ſimul fiunt magni & veloces.

Tertium ſequitur ſignum maxime proprium febrium putridarũ,vrinæ cruditas,aut ſaltem obſcura concoctio: ſolis enim febribus putridis alterutrũ ſeparatim, aut vrina prorſus cruda,aut obſcure cocta ineſt neceſſario: quod ſi ambo cum disiunctione ſub vno ſigno comprehendantur,tunc ſignum erit proprium & inſeparabile: ſiquidem huic generi febris primæ vrinæ aut omnino crudæ, aut obſcure concoctæ apparent. Si quis autem veſtrum cupit intelligere,quænam ſint ſigna integræ cruditatis,obſcuræ,manifeſtæ & perfectę coctionis,is accedat ad Gal.qui hęc omnia docet luculentiſſime, 1.de criſibus 17.

Quartum eſt ſignum à forma febris,& primũ febres putridas maiori ex parte ſolet antecedere quædam inæqualitas,quædam leuis extranea caliditas,quæ nõ cogit homines relinquere ſolitas operationes. Si febres ſint intermittentes, incipiunt cum frigore,rigore,horrore,habent inequalitatem pulſus & caloris,ſiue initio,ſiue incremento acceſſionũ, ſtatus eſt difficilis, declinatio eſt ſine ſudore, præterquã in

tertianis. Si vero febres fuerint continuæ, habent ſypmtomata, quæ vtcunque reſpondent ſuperioribus, præcedit inæqualitas, ſequuntur calores, augmentum & ſtatus ſunt difficiles, non ſine malis ſymptomatibus, quæ omnia à cæteris febribus ſunt aliena.

Quintum & vltimum Galeni indicium eſt febrium putridarum, quod ex nulla cauſa procatarctica originem habet, quod quidem proprium eſt, propterea quia neque ephemeris, neque hecticis, ſed ſolis putridis conuenit: namque ſuperius demonſtratum eſt omnes ephemeras, ac poſterius ſuo loco demonſtrabitur, hecticas, dũmodo ſtatim ab initio incipiant, ex cauſis procatarcticis generari. Sed tamen hoc ſignum non eſt à putridis inſeparabile, cum aliquæ earum, vt febris peſtilens à cauſa procatarctica, nempe vitiato aere poſſint oriri: itaque valet hæc cõſequentia: febris incipit ſine cauſa procatarctica, ergo eſt putrida: ſed non valet è conuerſo: eſt febris putrida: ergo ſine cauſa procatarctica incepit. Atq; hactenus de ſignis febrium putridarum ex Galeno.

Significant febres putredines.) Alias diximus in doctrina Auicen. tria eſſe genera cauſarum, procatarcticas, antecedẽtes, coniunctas: primum igitur ſignum febrium putridarum eſt, quod incipiant à cauſis antecedẽtibus, vt plenitudine, cacochymia, obſtructionibus, & aliis id genus. Secundum ſignum ſumitur ex pulſu & anhelitu, pro quo ſciendum eſt ex Galen. 1. de difficultate reſpir. cap. 5. communem eſſe rationem pulſibus ad reſpirationem, adeo vt parum abſit, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionem, proprietatem habeat, ſiquidem reſpiratio ex contrariis motibus per ceſſationes diſtinctis atque eiuſdem vtilitatis gratia facta eſt: quippe inſpiratio pulſuum dilatationi ſimilis exiſtit, & vtraque inſitam caliditatem refrigerat, expiratio vero contractioni reſpondet, ac ſimul fumoſos & fuliginoſos vapores excernit: quare ſumma cum ratione Auicen. pulſum voluit cum reſpiratione coniungere. Tertium ſignum eſt ex calore, quem inquit eſſe mordacem, non ſuauem ſicuti eſt calor febris ephemeræ. Quartum ſignum ſumitur ex ea diſpoſitione, quæ ſolet febres putridas præcedere, quam Auicen. vocat almelileta, & eſt quædam inæqualitas febrilis, quædam caliditas præter naturam, ſed non tanta vt impediat operationes, & febrem efficiat: in qua quidem diſpoſitione deſcribenda Auicen. numerat quamplurima ſymptomata, laſſitudinem, pigritiam motus, ſomnum, vigilias, dolorem, pulſationem capitis, & alia id genus: in quibus numerandis & explicandis non eſt vt tempus conteramus, cum facile vnuſquiſque ea legere & intelligere poſſit. Terminum autem huius almelileta ſtatuit Auicen. coarctationem pulſus, quando ille ſubmergitur, & redditur paruus, neque ita perſentitur, quo tempore iam venit vere paroxyſmus, de qua quidem coarctatione ſeu compreſſione pulſus Galen. tractat diffuſe 2. de præſagio ex pulſib. 1. Quintum ſignum febrium putridarum apud Auicen. ſumitur à forma febris: namq; primum eſt inæqualitas, quam ille vocat almelileta: ſecundo eſt contractio pulſus in principio acceſſionis: tertio apparet diuerſitas pulſus in principio & augmẽto, quod prolixum & difficile eſt: quarto declinationem ſequitur vacuatio ſudoris & humectationis; ex qua forma certiſſima colliguntur indicia diſtinguẽtia febres putridas à reliquis duobus generibus, ephemera & hectica, in quibus nulla exiſtente humorum putredine, neque ea apparent ſymptomata, quæ ex tali fonte ſolent oriri.

Amplius autem eſt interpolata incipiens cum rigore, &c.) Febris intermittens incipit cum rigore aut horripilatione, & maiori ex parte habet declinationem cum ſudoribus,

bus, præterquam quod periodice habet suas acceſſiones: continua autem cum tepore aut ſine tepore, hoc eſt, cum aliquo, vel ſine aliquo modo acceſſionis facile cognoſcitur, quod non eſt ſimilis ephemeræ ex vrina, ex pulſu, ex perſeuerantia febris, & poſtremo ſymptomatibus, qualia ſunt inſignis ſitis, dolor capitis, nigredo linguæ, & ſimilia, quæ ſicuti febribus putridis ſunt familiaria, ita ab ephemeris ſunt aliena. Poſt hæc Auic. ponit ſigna febrium putridarum, ex pulſu præcipue, inæqualitate & duritie, de quibus ſatis diximus ex Gal.

Et eſt vrina in principio indigeſta.) De hoc quoq; ſigno quod pertinet ad coctionem vel cruditatem vrinæ, diximus quod eſt ſatis, quæ non ſunt inutiliter repetenda. Auic. demum in poſtrema parte huius 2. cap. ſuo more ponit duos canones, qui pertinent ad prognoſticum: primus eſt huiuſmodi: Scias quod in febribus acutis raro fit euaſio, niſi cum contractione membri: antiqua autem litera habet à febribus acutis interficientibus: ac ſane difficile eſt diuinare, quid Auic. ſibi velit: pleriq; omnes interpretes ita exponunt, quod febres acutæ non finiunt ſine contractione, hoc eſt, ſine abſceſſu vel apoſtemate alicuius membri: ſed expoſitio eſt falſa, quoniam vt ſcribit Gal. 2. prog. 34. & 65. & 4. de ratione victus 46. morbi acuti potius per excretionem, quam per abſceſſum ſolent terminari: itaque falſum eſt, acutas febres ſine abſceſſu non finiri: forte igitur magis probanda eſt antiqua lectio, à febribus acutis interficientibus, quæ non aliæ ſunt, quam peſtilentes, quæ vt plurimũ ſunt interficientes, vt ipſe poſterius teſtabitur capit. proprio de febre peſtilenti, & Gal. confirmat 3. epid. ſecto. 3. 20. nec non 1. de ratione victus 9. Et ſi modo quis euadit, id non contingit, quin in aliquo membro veſtigia malignitatis relinquantur, dum aliis contrahitur crus, alii fiunt ſurdaſtri, alii memoriam perdunt, alii aliis grauibus ſymptomatibus deinceps corripi conſueuerunt. *Duo canones.*

Alia eſt regula: Et quando remanſerit febris poſt quietem apoſtematis, vt in pleuritide, & ſimilibus, &c. ſenſus vero eſt talis: ſi febris fuerit cum interna inflammatione, exempli gratia, cum pleuritide, ceſſetque dolor, perſeuerãte adhuc febre, ſciendum eſt, ſupereſſe aliquid materiæ, quæ iam permutata eſt ad alium locum. Et hic, domini, eſt caſus illius ægri decumbentis in hoſpitali, qui laborauit pleuritide, in quo iam diu ceſſauit dolor lateris, perſeuerante adhuc febri, pro comperto habendum eſt, materiam alias partes occupare, ac fortaſſe collectam eſſe in cauitatem thoracis: quam forte ſententiam Auic. accepit ab Hip. 2. prog. 67. qui ſcribit, in peripneumonia, id eſt, inflammatione pulmonum quandoque materiam tranſmitti ad articulos, vel alias partes corporis. Atq; hactenus de ſecundo capite.

CAPVT X.

De Signis Febrium Continuarum.

FEbres putridæ prima diuiſione in continuas atque intermittentes diuiduntur. nam vbi conſtat febrem eſſe putridam, ſtatim inquirendum eſt, vtrum ſit continua, vel intermittens, quod maxime pertinet ad prognoſticum, & ad curationem. Itaque Auic. ſumma cum ratione in hoc capite tractat de ſignis febrium continuarum. Sumuntur autem huiuſmodi ſigna ex 4. fontibus, & primum ex pulſu: etenim ſi ille varius fuerit, neq; ordinem, neq; pondus habeat, ſignum & febrem eſſe continuam, quod Auic. pondus, Gal. rhithmum, quaſi harmoniam & proportionem vocat: tales enim pulſus varii, ſine ordine & rhithmo indicãt inſignem naturæ oppreſſionem, quæ aut difficulter, aut nullo modo in febre, intermittente poteſt contingere. *A pulſu.*

 tingere.

tingere. Pro quo notandum eſt, quod ſcribit Galenus de pulſu ordinato & inordinato, 1. de diff. pulſuum 10. nam illi pulſus ſunt ordinati, qui ſeruant certum ordinem, hi contra ſunt inordinati, qui ſeruant incertum ordinē in ſua æqualitate vel inæqualitate. Exempli gratia, ſi fiant tres pulſationes magnæ, & deinde vna parua, quæ ita procedant ſequenti tempore, hic pulſus erit quidem inæqualis, propterea quia non omnes pulſationes ſunt æquales, ſed tamen erit ordinatus, quia eundem ordinem ſeruat, vt tres magnæ pulſationes antecedant, & vna parua ſequatur: ſin autem pulſus hunc certum ordinem non ſeruet, vt ſi fiant tres pulſationes magnæ: poſt vna parua, tum duæ magnæ, poſt duę paruæ, tum vna magna, & ſic omnis ordo confundatur, tunc huiuſmodi pulſus erit ſimul inęqualis & inordinatus. Cauſa vero quamobrem pulſus fiant ordinati vel inordinati, præclare exponitur à Galeno 3. de cauſis pul. 14. etenim cauſa firma & fixa ordinatos, cauſa infirma & non fixa, inordinatos pulſus efficit: ſic ſi natura dominatur, ordinem perpetuo cōſeruat, cum ordo ſit naturæ quam maxime familiaris: contra vero ſi natura nō dominatur, tunc omnia inordinate procedunt: quamobrem ſumma cum ratione in febrib. cōtinuis, in quibus natura magis laborat, quam in intermittentibus, pulſus ſunt non ſolum inæquales, ſed etiam inordinati, quod pariter de pondere Auic. vel rhithmo Galeni ſtatuendum eſt, de quo Galen. diffuſe 1. de diff. feb. 9.

A tempore durationis. Secundum eſt ſignum à tempore durationis: namq; ſi febris pertranſierit 24. horas, tunc eſt ex genere continuarum, quod tamen ſignum per ſe, & ſolum non concludit, ſiquidem ſæpenumero ſunt tertianæ, nothæ intermittentes, quarum acceſſiones durant 30. & 40. & plures horas: quare ſi cum aliis coniungatur, poteſt aliquam fidem facere, ſolum autem nihil demonſtrat.

Ex parte ſymptomatum. Tertium ſignum ſumitur ex parte ſymptomatum, quippe niſi febris habeat illas diſpoſitiones, quæ pertinent ad febres interpolatas, ac potiſſimum niſi incipiant cum rigore, frigore, horripilatione, tunc fuerit continua, ſiquidem putreſcentes humores extra venas non propelluntur.

Inæqualitas augmenti. Quartum & vltimum ſignum febrium continuarum eſt inęqualitas augmenti, quod quidem fit, cum hoc tempore non æqualiter & vna ratione febris increſcit, donec conſiſtat, ſed varias facit mutationes, adeo vt nunc creſcere, nunc conſiſtere, rurſus augeri & minui videatur: hinc enim facile eſt colligere, naturam eſſe vehementer oppreſſam, quod non fieret, niſi humores putreſcerent intra venas. Hanc totam partem Auic. fere ad verbum transſcripſit ex Gal. 1. ad Glau. de ſignis febriū continuarum, apud quem longe magis perſpicue & diſtincte vobis licet hæc ſigna & hanc doctrinam intelligere.

Hic nobis occurrit dubitatio: ſcribit enim Gal. 2. de criſib. 6. febres continuas hac ratione ab intermittentib. differre, quod in continuis humores putreſcant intra venas, in intermittentib. vero humores per loca ſentientia feruntur: quod ſi in hoc tantum differunt, hinc ſequitur cætera ſigna poſita ab Auic. & Gal. eſſe ſuperuacanea. Ad quam dubitationem reſpondeatis vno verbo, ſignum poſitum à Gal. cæteris omnib. eſſe magis eſſentiale & principale, ad illudq; reliqua referri, ex quibus omnib. ſimul iunctis, & facilius & certius febres continuas cognoſcere, & à reliquis ſeparare licet.

CAPVT XI.

De Signis Indicantibus Differentias Febrium Putridarum.

IN quarto cap. intendit Auic. nos docere ſigna, in quibus febres putridæ inter ſe com-

communicant & differunt, quæ doctrina eſt maxime vtilis, partim ad prognoſticũ, & partim ad curationem. Primum itaque declarat, qualia ſint ſigna propria febris bilioſæ. Secundo febris ſanguineæ, ac deinceps reliquarum: de vnaquaque autem ſpecie quatuor proponit atq; exponit, 1. qualis ſit motus. 2. qualis ſit caliditas. 3. an ſit ſalubris, vel inſalubris. 4. an ſit longa vel breuis. Itaque incipiens à febre bilioſa, ſcribit hunc in modum: *Febris quæ eſt propter putredinem cholera, motus tertianus eſt, &c.*

Gal. diuidit febres quæcunq; tertio quoq; die inuadunt, & vnicuiq; proprium nomen tribuit, 1. epid. ſecto. 3. com. 5. 2. de differ. febr. 8. Namque ſi febris habeat acceſſionem, quę intra 12. horas finiat, hanc tertianam exquiſitam appellat: quæ vero habet longiorem acceſſionem, ſed tamen ita, vt remiſſio & infebricitatio ſit longior ipſa acceſſione, hanc tertianam ſimpliciter appellat: quæ autem habet acceſſionem plurimam productam, paruumq; remiſſionis interuallum, hanc tertianam productam vel extenſam nominat: quę autem ad infebricitationem non veniunt, ſi prima quidem die horrificas faciunt acceſſiones, id eſt, duas acceſſiones, altera ſequenti die vnam ſimplicem habeant acceſſionem, has ſemitertianas appellat: ſin vero ſimpliciter, tertio quoq; die inuadunt, naturam tertianæ referentes dicuntur. His licet addere febrem tertianam continuam, quæ alio nomine à vehemẽtiſſimo calore Gręcis καῦσος, à Latinis ardens nominatur, quę quidem, vt ſcribit Gal. 2. de criſibus. 6. cum cætera omnia ſeruet indicia febris tertianæ, in eo ſolo differt, quod ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem deſinit. Itaque febris ex putredine cholerę habet motum tertianum, præter illam ſpeciem, quæ dicitur aduſta, quæ latentem motum obtinet, quam ſpeciem ego quidem puto, Auicennam intelligere febrem ardentem, quæ tertio quoque die aut leuiſſimam, aut nullam acceſſionem habet. Secundo caliditas huius febris eſt magna & mordax, & ratio eſt manifeſta, propterea quia fundatur in flaua bile, quem humorẽ conſtat eſſe calidum & ſiccum. Tertio febris tertiana eſt ſalutaris, quia flaua bilis, ex qua ortum habet, facile à natura ſuperatur, & quia peruenit ad infebricitationem, quæ expreſſa eſt ſententia Hippocratis & Galeni 1. epid. ſecto. 3. comment. 8. 4. aphor. 43.

Tertiana vero non pura eſt longioris ſpacii.) Auicenna quartum propoſitum abſoluit, nempe terminum durationis febrium bilioſarum, & primo comparans tertianam puram cum tertiana notha, inquit, hanc eſſe longiorem, quod pariter determinatum eſt à Galeno 1. ad Glauc. 8. qui ſcribit & narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis, qui autumno cœpit laborare huiuſmodi tertiana notha, quæ vſque ad proximum ver perdurauit: tertiana autem pura, inquit Auicenna, raro pertranſit ſeptem periodos, niſi ex errore, ſicuti continua quoque in hebdomade conſumitur. Hippocrat. vero, & cum Hippocr. Galenus ſimpliciter pronunciant 4. aphor. 59. tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus quam tardiſſime iudicari, necnon tertianam continuam ſeptem diebus finiri: ſiquidem vt ſcribit Gal. in com. necnon 3. epid. 7. quemadmodum in febre continua numeramus omnes deinceps dies, ita in intermittentibus numerantur acceſſiones, adeo vt quod in continuis ſeptimus dies, idem in intermittentibus ſeptimus circuitus valeat.

Neq; vero ſolũ tertiana notha eſt longior, ſed etiã periculoſior tertiana exquiſita, quod imprimis confirmat Gal. loco citato 1. ad Glau. 8. qui recitat caſum illius adole-

adolescentis, qui noluit præceptis medicis obedire, sed in multis deliquit, lien illi intumuit, & hypochondria flatibus repleta sunt, vt iam apparentibus magnis vestigiis mali habitus, Gal. de illius salute vehementer dubitauerit, & vi coactus fuerit maioribus vti præsidiis. Quod si quis rursum nobis obiiciat Galenum, qui docet 4. apho. 43. ad finem, febres quocunque modo intermiserint, quantumuis habeant vehementes & longas accessiones, carere omni periculo, ei licet respōdere cum eodem Gal. 1. ad Glau. 8. 3. epid. sectio. 3. 71. huiusmodi febres intermittentes, quatenus ad illas pertinet, vacare periculo, vt quæ non ex aliqua inflammatione, neq; ex maligna humorum putredine originem habeāt, sed propter commissos errores, propter complicationem aliorum morborum, & propter alias causas euadere periculosas, quod euenit illi adolescenti, qui commisit errores, qui læsus fuit ab hyeme, cui lien intumuit, & alia mala superuenere, vt iure Galen. de illius salute solicitus fuerit.

Sanguinea. *Et illa quæ est ex putredine sanguinis, est continua.*) Post febres biliosas Auic. tractat de febre sanguinis. Cum autem sanguis apud Hip. & Gal. 1. de natura humana 27. 6. epid. sectio. 2. 37. sectio. 4. 29. accipiatur dupliciter, vno modo pro quarto humore à reliquis distincto, altero pro aggregata & tota massa omnium humorum; sciendū est, Auic. hoc loco sanguinem intelligere, mea quidem sententia, quatenus ille est quartus humor: etsi plerique interpretes aliter sentiunt. Cum enim ille in præsentia tractet de singulis febribus putridis, quæ ex singulis humoribus oriuntur, & fuerit in ea opinione, sanguinem quoque propriam speciem febris efficere, non est verisimile, illum hanc speciem febris præteriisse, & voluisse interponere febrem ex putredine omnium humorum, quæ magis ad alium locum pertinet: verum de febre sanguinis, in qua est insignis controuersia inter Auic. & Gal. posterius tractabimus. Itaq; febris ex putredine sanguinis est cōtinua, ac sine accessionibus, habet caliditatē copiosam, mitem, & sine mordicatione, sicuti apparet in flaua bile, & quandoq; peruenit ad statū in quatuor diebus, quæ omnia sunt clara ex natura sanguinis, quem constat esse humorem in corpore copiosum, temperatum, & minime rebellem: quare non est mirum, si facile superetur à natura, & si in quarta iudicium habet: nam sicuti Gal. scribit 3. de crisib 4. & Hip. 3. progn. 2. mitissimæ febres, & quæ cum seuerissimis signis fiunt, quarta die finiuntur & antea.

Phlegmatica. *Phlegmatica autem periodicans omni die, est leuis caliditatis*) Febris ex putredine pituitæ habet accessionem quotidie, habet mitem caliditatem, non simpliciter, sed in comparatione febris biliosę, prætérea est diuturna propter copiam, frigiditatem & viscíditatem humoris: quoniam, vt scribit Gal. 2. de diff. febr. 4. humor ex quo cōsistit, temperamento frigidus & humidus est, & consistentia lentus, quare difficulter accenditur, tarde mouetur, & sæpenumero in meatibus hęret: demum hæc febris non est salutaris, sed magni timoris, propter duas causas: alteram, quoniam habet breue tempus declinationis, alteram, quia auctore Gal. 1. ad Glauc. illi necessario coniungitur debilitas oris ventriculi, quam deinceps & prostrata appetentia & syncope, & alia sæua symptomata solent frequenter comitari: quam sententiam habetis apud Gale. 12. metho. 5. Quamobrem vero in febre quotidiana os ventriculi magis lædatur, quam in reliquis febribus, causa est in promptu, quoniā in hac parte generatur pituita, ex qua ille originem habet, etsi alii aliter sentiunt, nimirum pituitam in iecore generari, quam controuersiam alio tempore tractabimus.

Quartana. *Quartana autem non est acuta.*) Progreditur Auic. ad explicanda signa febris quar-

quartanæ;& primo hæc non est acuta, propter frigiditatem materiæ, sed longa est, quæ si fuerit pura & exquisita, durat vnum annum. si autem fuerit notha, citius terminatur. De termino febris quartanæ est dubitatio, etenim si quartana exquisita est longior quartana notha, illa vero non durat vltra annum, sequitur nullam quartanam vltra annum produci, quæ item fuit expressa Hipp. sententia 6. epid. sect. 6. 22. Contra vero idem scribit Hip. 1. epid. sect. 3. tex. 4. quartanam omnium febrium esse seuerissimam, facillimam, longissimam, constatque apud Hipp. Galenum, & omnes medicos, eam inter morbos longissimos numerari, præterquam quod experientia confirmat, multas quartanas nedum annum, sed plurimos annos perdurare. Auic. cap. proprio de quartana vltimum terminum constituit 12. annorum; ego quidem ante 20. annos Venetiis noui & visitaui clarissimam matronam Venetam, ex nobilissima familia Pisana, quę febre quartana totos 22. annos laborauit, eadem ante 10. menses correpta est pleuritide, & obiit.

Ad propositam difficultatem de termino febris quartanæ illud vnum possum respondere, quartanas in quibus nullus committitur error, neque in victu, neq; in curatione, neque in vlla re, non vltra annum prorogari, atque hinc potissimum puto fieri, vt plurimæ tamdiu producantur, propter multos & grauissimos errores, qui omni ex parte cum maxima licentia committi consueuerunt.

Secundo quartana est salutaris, ac sine periculo propter duas causas, vnā quia longissimum est temporis spacium inter vnam & alteram accessionem: alterā, quoniam illam non comitantur sęua symptomata, sicuti in cæteris contingit febribus: neq; vero solum quartana per se ipsa est huiusmodi, sed etiam ab aliis magnis morbis libera, ac speciatim à morbo comitiali, quem per excellentiam magnum appellant. Quartana laborantes, inquit Hip. 6. epid. 5. 6. 7. magno morbo non capiuntur, & si prius corripiantur, & quartana superueniat, liberantur, & rursum 5. apho. 70. Qui quartana laborant, conuulsionibus omnino non capiuntur, si vero ante capiantur, & quartana succedat, liberantur. Attamen de quartana atque illius salubritate ita habendum est, sicuti hanc rem Galen. interpretatur 1. epid. 5. 3. com. 4. qui scribit, huiusmodi febrem sua sponte, & quatenus ad illam pertinet, periculo vacare, nec non ab aliis morbis hominem liberare, verum fieri posse, vt propter alias causas lethalis euadat, veluti, exempli gratia, si lien male affectus fuerit, ex quo ille testatur, sępenumero se vidisse hominem grauiter quartana laborantem, adeo vt deinceps collecta aqua inter cutem mortuus fuerit.

Tertio quartana habet caliditatem mordacem, etsi Auic. de hoc nihil dixerit, cum enim putrescat materia sicca, vt vapores eleuati sint acres & mordaces necesse est. Quarto & vltimo habet accessiones quarto quoque die, sicuti diximus; atque hæc sunt apud Auic. in quibus febres putridæ inter se differunt.

Et quartana quidem & tertiana assidua & interpolata. &c.) In hac parte Auicenna declarat in quibus febres putridæ inuicem conueniant, & inquit, quartanam & tertianam continuam & intermittentem in eo conuenire, vt finiant per vomitum, fluxum alui, aut sudorem, aut prouocationem vrinæ: febrem vero ardentem non solū per hæc, sed etiam per fluxum sanguinis narium: de qua sententia quæritur, quomodo febris quartana possit per vomitum iudicari: namque scribit Gale. in libello quos & quando 4. aphor. 9. humorem melancholicum perpetuo per inferiora purgandum esse, quod ille propter grauitatem ad huiusmodi partes facile descendat. Cui quæsito respondeatis, vomitum reuera maxime iuuare, & quandoque prorsus auferre *In quib. conueniant febres putridæ.*

auferre febrem quartanam, non quod educantur humores melancholici, qui fine dubio commodius purgantur per inferiora, sed quoniam per vomitum purgantur cæteri humores, quæ melancholiam solent fouere & augere: quare non primo & per se, sed secundario, & per accidens, quartana per vomitum solet nonnunquam iudicari. Quod dicitur de fluxu sanguinis narium in febre ardente, nullam habet dubitationem, de qua hæc scribit Hipp.1.epid.sect.2.63.febribus ardentibus hæc accidebant, quibus rite & largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maxime seruabantur, neq; vllum noui, si recte ei sanguis profluxisset, in hoc statu mortuum esse. Gal.asseuerat in com.hoc febribus ardentibus est peculiare, vt per profluuium sanguinis narium fere soleant iudicari. Auicenna forte hanc sententiam accepit à Gal.3.de crisibus 3. qui docens varias conditiones bonæ crisis, inter cæteras hanc enumerat, quod excretio cuique speciei morbi conueniat, quam doctrinam multis exemplis illustrat: etenim si ardens fuerit febris, vel sanguinem è naribus profundat, vel post vehementem rigorem, multum & calidum ex toto corpore humorem excernat, vel deiiciat, aut euomat biliosa, necessarium est. Similiter & tertiana vomitibus & deiectionibus biliosis, & sudoribus multis toto corpore promanantibus iudicatur. Si quis plura desiderat, ad ipsum Gal. accedat. In eo vero Auicen. videtur à Galeni doctrina defecisse, quod admodum imminute hanc febrium terminationem tradiderit, siquidem non solum per vomitus, aluum, sudores, lotia, & fluxum sanguinis narium febres iudicantur, sed etiam per hæmorrhoidas, per menses in mulieribus, per abscessus, de quibus omnibus ac variis eorum causis, modis, & signis Gal. tractat accuratissime 3.de crisib.cap.vltimo.

Auic. demum in fine capitis ponit canones de febribus, ac præcipue cum interna inflammatione, quas inquit quotiescunque non recte curantur, in hecticas transire: quem canonem ille accepit ex Gale.10.metho.6. & sensus est huiusmodi: si quis ægrotus laboret febre cum inflammatione, neq; opportune nutriatur, ne coctio humorum impediatur, neq; illi exhibeatur aqua frigida, ne inflammatio quoq; crudior reddatur, & febris in hecticam degeneret: in qua rei difficultate ægroto exhibenda sunt & alimenta, & aqua frigida, cum melius sit inflammationem & humores crudos fieri, quam hominem hecticum euadere. Pro quo duo vobis sunt memoria repetenda, quæ tradita sunt à Gal. alterum 1.ad Glau.10. inediam maxime cōferre ad coctionem morbi: alterum 9.meth.5. si fuerit interna inflammatio, vel putridi humores non concocti, potionem aquæ frigidæ non conuenire: itaq; Gal. cum hæc tradidisset, eiusmodi interpretationem & limitationem adiungit 10. metho. 6. si fuerit febris cum inflammatione & putredine humorum, diligenter animaduertenda esse quæ magis vrgent: nam si coniiciamus alimenta & aquam frigidam magna incommoda posse afferre, & putredini humorum, & inflammationi, ab illis abstinendum, & refrigerantib. externis præsidiis agendum esse: sin vero altera ex parte periculum immineat, ne æger hectica corripiatur, sumpta indicatione ab eo quod magis vrget; quod itidem docet Gal. 7.meth.12. tunc optimum est, & accommodatis alimentis, & frigida potione hominem curare, quod melius sit & cruditatem humorum, & inflammationem augeri; quam illum febre hectica corripi. Ex quo quidem Gal. loco nihil dubito, quin Auic. hunc ipsum locum transscripserit.

CAPVT XII.

De Significationibus Febrium.

Venio ad explicationem 5.cap. Aui. quod etsi inscribitur de significationib. accidentium

dentium febris, tamen reuera in eo cõprehenduntur fere omnia, quæ quomodo-cunq; generaliter ad febres pertinent, ac fane admodũ confusè, adeo vt mea senten-tia nullus ordo à nemine hac in parte cõstitui possit. Ego antequã ad explicationem literæ aggredior, summatim & ordinatim, quantũ fieri potest, conabor hanc totam rem explicare. In hac autem materia plurima sunt consideranda: 1. genus febris, vtrũ sit ephemera, putrida, an hectica. 2 species, vt si fuerit putrida, an sit biliosa, pituito-sa, melancholica, an sit intermittens vel cõtinua. 3. boni vel mali moris. 4. magnitu-do vel paruitas. 5. concoctio vel cruditas 6. an sit futura crisis nec ne. Vltimo, an fe-bris sit salubris vel lethalis. Sed singula particulatim ac breuiter percurramus.

Genus febris cognoscitur 1. ex qualitate caloris, in quo iam sæpius diximus fe-bris essentiam consistere. 2. cum febris sit passio cordis & arteriarum, ex pulsu. 3 pro-pter communicantiam arteriarum cum venis, ex vrina. 4. ex propria forma. 5. ex causis que sæpenumero nos ducunt in cognitionem febriũ & omnium morborũ. *Quomodo cognoscatur genus febris.*

Species vero febris ex eisdem fere cognoscitur signis, ex quib. cognoscitur & genus: quibus licet addere dispositionem corporis, aeris, regionis, & similiũ, quæ quidem solent esse in causa multorum morborum, sicuti in tertiana calor est valde acris. pulsus magnus, frequens, velox, lotiũ est flauũ, incipit cũ rigore, celeriter pue-nit ad incrementũ, habet statũ difficilẽ, declinationẽ cũ sudore copioso, intem pe-ries calida & sicca, ætas iuuẽtutis, vehemẽtes exercitationes in regione calida, æstate; hæc omnia faciũt ad generationẽ bilis, quare possunt indicare speciẽ febris biliosæ. *Species febris*

Tertio boni vel mali mores in febrib. ex superueniẽtib. symptomatib. cogno-scũtur, ex 4. Gal. 1. de cris. 4. q̃ quidem symptomata si fuerint multa, diuturna, valida, maligna, & in febre pestilẽte febrẽ mali moris significãt, aut contra, si fuerint pauca, breuioris tẽporis, parua & simplicia, vt in febre quart. febrẽ boni moris significant. *Mos morbi.*

Quarto febris magnitudo vel paruitas potissimum cognoscitur ex quantitate & qualitate caloris: nam si ille fuerit magnus & acris, magnam, si paruus & mitis, paruam febrem significat. *Magnitudo.*

Quinto coctio vel cruditas in febre cognoscitur ex lotio, siquidem humores febrem efficientes continentur in venis, quoniã, vt scr bit Gal 1. de cris. 5. tria gene-ra excrementorũ cuiusq; partis coctionẽ demõstrãt, inferioris quidẽ ventris deie-ctiones, q̃ sunt secundũ naturã, venosi autem generis vrinæ: instrumentorum vero desequientiũ respirationi, excreationes. Vtrũ crisis futura sit nec ne, cognoscitur tũ ex cõtemplatione, quomodo virtutis robur se habeat, tũ ex motu morbi, & adhæc ex signis cõcoctionis: etenim si virtus robusta fuerit, mor bus celeriter moueatur, & aliquod coctionis signum fuerit, verisimile est naturã crisim moliri: si vero virt⁹ fue-rit labefactata, morbus tarde moueatur, ac nulla coctionis signa appareant, nullam contingit in huiusmodi febre fieri crisim. Signa postremo salutis aut mortis in fe-brib. capiuntur à trib. à specie, à more, & coctione: sic febris tertiana, pauca, breuia, & benigna symptomata. manifesta & pfecta cõcoctio, febris salubritatẽ demõstrãt: contra vero febris pestilẽs, multa, diuturna, & maligna symptomata, nulla cõcoctio, febris insalubritatẽ significant. Atq; hæc fuerãt quæ Auic. in p̃senti cap. cõsideranda pponit, q̃ omnia ille accepit ex Gal. tũ aliis locis, tũ maxime ex lib. de cris. ac potiss. ex 1. lib. sed iã magis distincte singula perpẽdamus, & ad literæ explicationẽ veniamus. *Cognitio crisis.* *Cogn. salutis & mortis.*

Scias quod acceptio significationem febrium est ex regimine.) Regimen præcedens de-bet intelligi nõ solũ de rat. victus in cibo & potu, sed etiã de omnib. sex reb. nõ natu-ralib. adeo vt cõsid. ratio rerũ omniũ antecedentiũ maxime ptineat ad cognoscẽdũ, & ge-

& genus & species febris. (*Et ex dispositionibus & accidentibus præsentibus.*) Dispositiones corporis & accidentia, per quæ intelligo omnem corporis dispositionem, siue internam, siue externam, genus & speciem febris facile possunt indicare (*& ex regionibus*) Exempli gratia, in regione meridionali frequẽter nascuntur febres acutæ, biliosæ, contra in septentrionali diuturnæ & pituitosæ (*ex temporibus anni*) sicuti declarat Gal.2.de crisibus 4.aliæ febres sunt æstate acutæ, vt tertianæ, & id genus aliæ, autumno, vt quartanæ, de quibus nonnulli sunt apho. apud Hip. lib. 3. quod tamen intelligendum est, sicuti interpretatur Gal.3.apho.8. de temporibus constantibus, & seruantibus suam propriam naturam: namque in iis contingunt morbi, qui respondent illorum naturæ, in cæteris minime: & ratio colligitur ab eodem Galen.3. apho.4.2.de cris.4. propterea quia non appellationes temporum sunt causæ morborum, sed tẽperaturæ, adeo vt quando illæ euariarint, necesse sit, ipsos quoq; morbos variare, neque enim æstas efficit febres ardentes, quatenus æstas, sed quoniam hoc tẽpore viget insignis caliditas & siccitas, vnde scribit Hip. in temporib. quoniã eodem die modo calor, modo frigus percipitur, morbos autumnales expectare oportet: quasi velit in quolibet tempore anni, dummodo illud autumni cõditiones habeat, morbos autumnales fieri posse. Quod autem ex varia temporum & aeris constitutione varii morbi oriantur, satis declarat Hipp. lib. de aeris, aquis, & locis, nec non 3. apho. vt pluribus non sit opus.

Et ex ætate.) Certum est pro variatione ætatum varias ægritudines & febres contingere: sic pueri per nimiam voracitatem & cruditatem laborant febribus pituitosis, iuniores propter copiam bilis febribus ardentibus & tertianis, senes propter debilitatem caloris innati febribus paruis & sepultis, de quibus Hipp. loquitur lib.3.apho.à 24.vsque ad finem.

Ex complexione.) Quod diximus de ætate, idem de temperie dicendum videtur. Gal. exponens apho.19.lib.3. Morbi omnes in omnibus temporibus docet non solum propter aerem, sed etiam propter errata ac differentiam naturarum ægritudines fieri: neque enim ille inquit similiter ab eadem causa calidum corpus & frigidum offendi aptum est, vel humidum & siccum, sicuti neque temperatum, & quæ sequuntur.

Auic. etiam inter ea quę faciunt ad cognoscendum genus & speciem febris, enumerat pulsum, de quo dubium est, vtrum genus & species febrium ex pulsu possit dignosci: cum enim in qualibet febri calor pręter naturam sit acutus, verisimile est pulsus quoque in omnibus fieri conuenientes incremento caloris, illi vero sunt, vt scribit Gal.1.de causis pul. cap.5. maiores, velociores, crebriores, exemplo eorum qui sitiunt: nam sicuti illi non solum multum: sed etiam celeriter & crebro bibũt: quiq; indigent refrigerio, copiosum id celeriterque & crebro attrahunt: quare si in omni febre pulsus sunt magni, veloces & frequentes, vtique distinctio generis & speciei per illos haberi non potest: contra autem Gal.3.de præsag.expul.cap.7.instituit particularem tractationem de febr. per pulsus dignoscendis, qui docet ex proposito, quomodo vnumquodque ex tribus generibus per pulsus dignoscatur: vnde scribit in ephemera pulsus in magnitudinem, celeritatem crebritatemque, quantum in ipsis est, mutari: in hectica in easdem differentias conuerti, sed adhuc celeritatem augeri: in putrida pro varietate principii & cæterorum temporum varios quoq; pulsus fieri: itaque non est dubium quin & genera & species per pulsus distingui & cognosci possint. Facilis autem est responsio ad obiectam rationem: nam quam-

quamuis in omni febre fit calor auctus, tamen huiusmodi augmentum non est in omnibus æquale, ex quo variæ quoque consurgunt pulsuum differentiæ, quæ singula febrium genera, & singulas species possunt demonstrare.

Ex vrina.) Certissimũ est ex vrina febriũ genera & species cognosci, quãdoqdẽ ꝙ iã supra diximus, in ephemera & hectica est cõcocta, in putrida autẽ est cruda, parũq; in singulis specieb. manifeste apparẽt lotia diuersa, vt posterius dẽmõstrabim°.

Ex vomitu.) Ex iis distinguuntur febres, quoniam licet varia excrementa cognoscere, ex quibus contingit febres fieri, sicuti Gal. testatur de vomitu 2. de crisib. 3. de egestione 1. de crisibus 11. (*Ex fluxu sanguinis narium*) vt supra notauimus ex Gal. hoc fere est peculiare signum febrium ardentium. (*ex rigore & sudore.*) Hæc duo signa manifeste distinguunt genera & species febriũ, quoniã neq; in ephemera, neq; in hectica rigor vel sudor cõtingit, sicuti etiã per hæc quotidiana, tertiana, quartana inter se distinguuntur, quod Gal. diffuse tractat in lib. de crisib. (*ex qualitate caliditatis*) De hoc quoq; signo diximus, quod est satis: etenim calor in ephemera est mitis, in putrida & hectica acris, in febre ardente acerrimus, in quartana longe mitior, quod idem de reliquis est statutum (*ex paroxysmis.*) Accessiones vel longiores, vel breuiores, vel missiores, vel intensiores, aut aliter inter se differentes, manifeste genera & species febriũ demonstrant (*ex dispositione appetitus & sitis*) Hæc duo symptomata puto ego partim genus & speciem, partim morem febris significare: genus quidem & speciem, quoniã in ephemera & quartana est maior appetentia, minorq; sitis, quã in putrida & tertiana: morẽ autem propterea, quia, vt scribit Gal. 3. epid. sect. 1. com. 5. & 11. epid. sect. 1. 29. 62. 75. si in febre ardente æger careat siti, alterutrum indicat necessario, aut mentem læsam esse, aut naturalem facultatem ventriculi interire: sic prorsus perdita appetentia signũ maxime est perniciosum, quale euenit aliquando in febre pestilẽti, cuius meminit Gal. 3. epid. sect. 3. 58. qui asserit nonnullos maluisse mori q̃ comedere. (*Ex cõiunctis sicuti ex dolore capitis*) hæc pars dupliciter explicatur, vno modo, ꝙ ex huiusmodi symptomatib. dolore capitis, vigiliis, delirio, & simiib. cognoscantur febres hunc in modũ: quippe si fuerit dolor capitis, ex qualitate doloris cognoscitur materia noxia, ex dolore mordicãte materia biliosa, ex dolore extensiuo materia flatuosa, ex dolore pulsatili materia inflammationis, ex dolore grauatiuo materia frigida, ex consequenti cognoscitur dispositio febris, quod idem de cæteris est dicẽdum. Altero autẽ modo exponitur, quod ex plurimis signis simul cõiũctis medici veniũt in cognitionẽ febriũ, cum vnũ aut alterum nõ sit satis. Prima autẽ expositio, mea sentia, magis quadrat verbis & mẽti Auic. etsi secunda veritatem cõtineat, cum reuera si quis ex vno aut altero signo ex infinitis q̃ in isto cap. ponuntur, velit de febribus iudicium facere, hunc necesse sit multis modis errare.

Et febrium sunt accidentia significantia earũ magnitudinẽ) Enumeratis plurib. symptomatib. ex quib. medici cognoscunt dispositiones febriũ, ponit modo signa, quæ faciunt ad cognoscendã earum magnitudinẽ & paruitatem, quæ sunt duo: alterum qualitas: alterũ quãtitas caloris præter naturã: primũ itaq; si calor fuerit acris & molestus, significat febrẽ esse magnã, si vero sit mitis & benignus, significat febrem esse paruã, quo loco Auic. declarat huiusmodi qualitatẽ esse veram caloris, siquidẽ nonnullæ febres à principio habẽt caliditatem mordacẽ, quarum aliæ perseuerãt & crescunt, aliæ, deinceps remittuntur, de quibus scribit Hipp. & Galen. 6. epid. sect. 1. 29.

Febres aliæ mordaces) Secundo quantitas caloris, sc. si ille intensus fuerit, magnã febrem, sin autem fuerit remissus, paruam significat febrem, quod potissimum ex

multis vel paucis fluentibus. vaporibus cognoſcitur, qui proportione reſpondent materiæ putreſcenti, quod item ſatis ſupra eſt expoſitum.

Et ſunt accidentia quæ ſignificant genus) Signa inquit Gal. 1. de criſ. cap. 3. quæ proprium cuiuſq; morbi genus & ſpeciem demonſtrant, ſunt quæcunq; propriam illius formam perficiunt, exempli gratia, tertiana incipit cum vehementi rigore, habet pulſus principio acceſſionis paruos ac debiles, tardoſque ac raros, deinde magnos, vehementes, celeres, & frequẽtes, paulo poſt in vigore cõſiſtit, tunc ſequitur facilis declinatio: de qb. accurate Gal. ſermonẽ habet 2. de criſ. c. 3. ſic alię quoq; febres ſua ꝓpria habẽt accidentia, q̃ propriũ earum genus & ſpeciem poſſunt demõſtrare.

Et accidentia ſignificantia malitiam earum.) Boni vel mali mores morborum Gal. auct. 1. de criſ. 3. ex ſupuenientib. ſymptomatib. cognoſcuntur, quæ ab ipſo c. 14. trifariã diſtinguuntur: quędã enim in vrinis & deiectionibus, & ſputis apparent, quædam in totius corporis affectib. inueniuntur, q̃dã in naturalib. & animalib. actionibus deprehenduntur: iure ergo Auic. febres mali moris tanq̃ exemplũ ponit inquietudinem, deliriũ, vigiliis: quæ altera ex parte ſi abſint, boni febris morẽ demõſtrant.

Et accidentia ſignificantia digeſtionem.) Hæc ſumuntur ex excrementis, in febrib. autem potiſſimum ex vrina, quæ ex Gal. in 4. de tuen. valet. veriſſimũ eſt indiciũ eorum quæ ſunt in venis. (*Et accidentia quæ ſignificant criſim*) Hæc apud Gal. 1. de criſ. in c. 14. duplicia ſunt: nam quædã & ſignificant & efficiunt criſim, vt eſt vomitus, ſudor, profluuium ſanguinis narium: quædam vero criſim tantum ſignificant, vt ſunt deliria, vigiliæ, & ſimilia. (*Et accidentia ſignificantia ſuſpicionem aut contrarium*) Signa quæ mortem aut ſalutem portendunt, ſunt, q̃ excernuntur ꝑ alui deiectiones, & vrinas, & excreationes, nec nõ quæ in toto corpore apparent, vt ſudores, de quib omnib. ſignis Auic. promittit ſe eſſe tractaturum fen. 2. trac. 1. plurib. cœpit. Hanc totã partem accepit ex Gal. qui docet omnium ſignorum triplicem eſſe differentiam, nonnulla quæ concoctionem & cruditatem. 2. quæ ſalutem & mortem indicant. 3. criſibus attribuuntur: de quib. omnib. ſigillatim atq; eorum virib. tractat accuratiſſime c. 14.

Et fortaſſe inſunt indicia plurima) Ex forma, id eſt, ex facie ægroti colliguntur multa indicia, ad cognoſcendam vel febrẽ, vel diſpoſitionẽ corporis, quę cum febre cõiungitur, exẽpl. gr. ſi quis referat in facie colorẽ plumbeũ, quẽ ni falor, Gal. 1. de criſ. 12. liuidum appellat, hic ſignificat frigiditatẽ humorũ, aut extinctionem caloris naturalis, vnde ſcribit Gal. 6. epi. ſect. 1. 29. huiuſmodi calorem in febre ꝑpetuo exitialẽ eſſe; multaq; referuntur exempla in lib. epid. 1. & 3. ſicuti in Philippo, qui obiit die ſexta, in adoleſcente, qui in mendaciũ fere decumbebat, qui obiit die 7. in quib. antea extremę corporis partes liuidæ fuerant. Secundo cognoſcitur febris & diſpoſitio corporis ex forma, id eſt, ex inflatione & tumore, nec nõ ex extenuatione, vel vt Auic. loquitur, ex tornatilitate faciei: etenim ſi illa fuerit inflata & tumida, & palpebræ intumeſcant, & quodãmodo appareãt veſtigia mali habitus, ſignum eſt abundare inſignem copiam crudorum & frigidorũ humorũ, ſicuti illis euenit, qui febre laborãt propter nauſeatiuã ſatietatem, q̃ apud Auic. nihil aliud eſt, q̃ inſignis cruditas ventriculi, ex qua propter magnã humorũ crudorum copiã multi quoq; vapores eleuantur ad partes corporis ſuperiores, vnde facies tumida redditur. Sin autem cõtra facies fuerit extenuata & tornatilis, quæ eadem eſt, quã vulgo faciẽ Hippocraticã appellant, de qua ſcribit Hip. 1. ꝓg. 6. & ſeqq. naſus acutus, oculi cõcaui &c. hæc ſignificant aut vehementẽ caliditatẽ, aut tenuitatẽ humoris, aut velocitatem reſolutionis materiæ, ꝓpter amplitudinẽ pororũ, aut ꝓpter magnam exercitationem, aut

mutationē consuetudinis in victus ratione, quæ quidem omnia habent suas significationes, ex qb. licet cognoscere & febrē, & dispositionē corporis. Gal.1. ꝓg. com. 8. docet huiusmodi faciē fieri duplici de causa, altera interna, altera externa. Si quādo hęc facies Hippocratic. prouenit propter causam internā, hęc potest esse triplex: 1. debilitas facultatis retentricis. 2. tenuitas humorū. 3. maxima febris, vnde quotiescunq; huiusmodi causę simul cōcurrunt, necesse est fieri insignem humorū & vniuersi corporis dissolutionē, quā maxime facies Hippocratica sequtur, & ideo Gal. asserit, talē faciē minime contingere in morbo pituitoso, neq; in corpore plethorico, sed potius in corpore bilioso, pauci sanguinis, dolorib. curis, laborib. oppresso, in regione ac tēpore anni calido, & ad summā, ꝙ propter omnes rationes facile possit extenuari: iis addit, nōnullos suapte natura facile difflari ac dissolui, nōnullos habere debilius os ventriculi, q̄ si conueniāt simul cum supiorib. causis, vtiq; pro compto habendū est, huiusmodi corpus ad modū propensū esse ad illā affectionem, quæ exitiosam faciē cōmittit. Sin autem huiusmodi facies oriatur propter causas externas, Hip. tres enumerabat, famē, vigilias, fluxionē alui, qb. Gal. adiungit & cætera his similia, immoderatā vacuationē sanguinis ex narib. vtero, hæmorrhoidibus, vulnere, aut alio quouis modo, nec nō vehementē mœstitiā, & alia id genus. Porro Hipp. & Gal. comparantes huiusmodi causas internas & externas, ita statuunt, minore cum piculo talē extenuationē fieri propter aliquā externā causam, q̄ propter malignitatē ægritudinis: quæ demū causæ inter se facile distingui possunt, vnde si à sola causa externa hæc facies perniciosa fiat, per diem & noctem circuitionem habebit: si vero ex causa interna oriatur, aut talis pmanebit, aut forte etiā deterior euadet. Hanc eandē sententiam & doctrinam repetit Gal. 12. meth. c. 6. At vero si quis quærat, cur Hip. Gal. & Auic. speciatim mentionē faciant vnius faciei, cum verisimile sit, ab iisdem causis non solum faciem, sed etiam totum corpus extenuari: respondeatis, id fuisse factum propter duas causas, quæ afferuntur à Galen. 1. prognost. com. 5. 1. & Hipp. incepisse librum progn. à signis, quæ in facie apparent, quoniam quamprimum medicus ęgroto occurrat, statim hæ partes cōspiciuntur, & cæteris sunt magis conspicuæ: nec nō quia maximā vim obtinēt: quare Hip. iubet ante omnia vultū ægri similiter esse animaduertendū, vtrū similis sit vultui bonæ valetudinis, ac potiss. sui ipsius, q docet ægri vultū esse optimū, quotiescunq; similis sui permanet, contra deterrimū, si quam maxime à statu naturali declinet. Altera est ratio posita in com 7. quoniā maxima naturalis habit⁹ mutatio manifeste in facie apparet; cū enim in hac parte & carnosę, & humidiores partes inter se cōiungantur, cūq; partes ossę ꝓpter terrestrem substantiā similes psistāt, carnosæ autē & humidę facile cōsumātur & collabātur, ꝓpter inopiā spiritus & sanguinis, ꝓpterea facillim⁹ cognitu affectus est: ꝙ idē de naso, de oculis, de aurib. & cæteris partib. diffuse mōstrant esse verissimū. Mihi libuit hūc locū longius explicare, ꝙ sit dignus maxima notatione: redeo ad Auic.

Et accidentium febr.) De symptomatib. quæ in febrib. cōtingunt, nōnulla magis apparēt in statu, sicuti est deliriū, nonnulla magis in principio, sicuti sunt horripilatio, frigus & profunditas somni: Auic. autē reddens rationē huiusmodi symptomatū, primū, inqt, deliriū fieri propter inflamationē capitis: cum enim hęc sit actio deprauata principis facultatis, meri o pueniτ à causa calida; ꝙ à Gal. traditū est 2. de loc. af. ad fi. in statu vero caput incalescere, plurib. hoc tēpore vaporib. eleuatis, est manifestiss. 2. reddēs rationē pfundi somni, inqt, id fieri ꝓpter multas causas, sc. ꝓpter debilitatē cerebri, & concentrationē caloris ad partes internas, in qb. putrescēs materia

reperitur, & multitudinem vaporum qui eleuantur ad cerebrum, in quo tamdiu perſeuerant, donec à caliditate fuerint diſſoluti, ac demum propter frigiditatem cerebri & humoris qui vult putreſcere: tot ſunt cauſæ poſitæ ab Auic. profundi ſomni in principio acceſſionum, quæ quidem ſicui apud eum videntur admodum implicatæ & confuſæ, ita apud Gal. longe magis diſtinctæ & perſpicuæ ſunt, qui 2. de locis aff. ad fin. ſcribit, alios affectus prouenire à cauſa calida, vigilias & delirium, à cauſa vero frigida quotquot ſomnolenti ſunt affectus, quo loco reddit rationem, quamobrem ægri principio acceſſionum vehementi ſomno corripiantur ſæpenumero, & inquit, id contingere propterea, quia cerebrum hoc tempore vehementer refrigeratur: cum enim cerebrũ ſuapte natura ſit paratiſſimũ, vt corripiatur huiuſmodi affectib. ſoporariis, cũ habeat intemperiem frigidã, ſed nõ tantam, vt ſola poſſit huiuſmodi ſymptomata efficere, accedẽte præterea alia frigiditate, vt euenit in principio acceſſionũ, frigus tantum creſcit, vt inſignem ad ſomnum propenſionem efficiat: quas cauſas ſatis ſit in præſentia indicaſſe, cum de illis ac totius ſomni & vigiliæ ratione loco magis opportuno ſimus tractaturi in poſtrema capitis parte.

CAPVT XIII.

De Intentione ad Curationes Febrium Putridarum.

SCribit Gal. 1. de rat. vict. morb. acutor. com. 3. medicum tanquã vltimum finẽ curationem morborum ſibi ꝓponere, illãq; ab eo primo & per ſe exerceri, dignotionem vero & prognoſticũ non per ſe, ſed ꝓpter vnã curationem, q ita ſtatuit, has duas partes artis medicæ, quæ ad morborũ cognitionẽ & ꝓgnoſticum pertinẽt, niſi ad curationem conferant, plane fore ſupuacaneas: quã eandem ſententiam repetit de iis, quę fiunt in medicatrina, com. 1. Cum igitur Auic. hactenus multa nos docuiſſet, quæ fuerant neceſſaria ad cognoſcendas febres, & ad ferendum de illis iudicium, pro comperto habendum eſt, hæc omnia ad poſtremum finem, nempe ad illorum curationem fuiſſe inſtituta: quamobrẽ ſumma ratione in pręſenti c. 7. intendit, pertractare de febriũ curatione. Cum autẽ huiuſmodi curandi ratio dupliciter poſſit doceri, vno modo generaliter, altero ſpeciatim, primũ docet generaliter febres curare in hoc præſenti capi. per ſectionẽ venæ & medicamentũ; in ſequenti c. 8. per victus rationẽ: quo triplici genere præſidii, chirurgico, pharmaceutico, diætetico, medici conſueuerũt omnes morbos & febres curare: deinde in ſeqq. ad ſingulas febres & nõnulla ſymptomata, quę illas comitãtur, atq; ad illarũ curationẽ ꝓgreditur.

Antequam autẽ incipio Auic. literam interpretari, mihi videor facturus operę pretium, ſi breuiter & ſummatim ad Gal. mentẽ vobis monſtrauero communem methodũ medendi, cũ generaliter omniũ morborũ, tum ſpeciatim febrium, de qb. agimus, ꝙ quidẽ eo libentius facio, cũ intelligã hanc quoq; partẽ artis medicæ à noſtris nouatorib. mirabiliter deprauari, q non deſinunt pluſq̃ mille medendi methodos ſuſcitare quotidie, quę plane ſunt ambitioſæ & inanes cogitationes, ac mea quidẽ ſententia, eo tantummodo ſpectãt, vt homines auertãt à ſtudio Hip. & Gal. & illis perpetuas tenebras offundant, à quib. deinceps nullo vnquam tempore ſe poſſint explicare. Itaq; illud primum debet vobis cõſtare, ꝙ traditum eſt à Gal. de iis quæ fiunt in medica officina, text. 1. necnon in lib. an ars tuendæ valetudinis ad artem exercitationis pertineat, &c. ſed vt id obiter vos moneam, verior huius libri titulus eſt Thraſybulus, vt notat Gal. 1. de tuenda valetu. 4. & libr. 2. 8. & 9. illud, inquam, debet vobis conſtare, finẽ medici non alium eſſe, quam ſanitatem: cũ autem ſanitas dupliciter poſſit conſiderari, vel quatenus eſt pręſens, vel quatenus eſt perdita, hinc duæ

duę primæ & maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram, inquit Gal. initio lib. de tuenda valetudine, ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem licet appellare. Sed prætermiſſa hoc tempore priori parte, quæ ad conſeruandá præſentem ſanitatem pertinet, cum ſit ab inſtituto noſtro aliena, de altera quæ ad recuperandam ſanitatem pertinet, agendum eſt: hanc vero partem conſtat in ratione curandi morbos verſari, certumq; eſt omnes morbos curari, atq; eorũ accõmodata remedia inueniri, vel ratione, vel experientia, quæ duo ſunt inſtruméta apud omnes homines ad res inueniendas neceſſaria, & q̃ fidé faciunt iis, quæ recte inuenta ſunt, vt Gal. teſtatur 1. metho. 3. 3. metho. 2. & aliis locis. Etenim ſi quis interroget, quod eſt Galeni exemplum, quamobrem huic febricitanti potio aquæ frigidæ concedatur: duplex reſponſio poteſt afferri, vna quę ortum naturamq; febris doceat, de temporibus morborum diſputet, ac ſimul frigidæ aquæ vim & facultatem exponat, ex quib. licet reſpondere, in hoc morbo atq; hoc tempore aquam frigidam congruum remedium eſſe: altera quæ pretermiſſa omni conſideratione, ad vnã experientiam confugit, nempe in tali morbo & tempore aquam frigidam ſæpenumero profeciſſe: ex quo factum eſt, vt medici antiqui vna vel altera via incedentes, in varias ſectas medicorum deducti fuerint, ex quib. qui vni experientiæ nitebantur, q̃ obſeruatione eorum quæ ſæpe ſimili modo contigerunt conflari affirmabant, ſe empiricos nominabant, à nonnullis alio nomine obſeruatores appellati ſunt: qui autem ducem rationem ac rerũ omnium, naturalium, non naturalium, ac præter naturam inquiſitionem & conſiderationem ſibi proponebant. ſed tamen ita, vt neq; experientiam negligerent, ſe rationales & dogmaticos appellabant: prætereo tertiam vulgatem ſectam, vtpote iam ab omnibus exploſam, nempe eorum qui ſe methodicos appellabant, propterea quod poſitis communib. quibuſdam rationibus & indicationib. quas communitates vocabant, methodum ſeu rationem artis compendiariam ſequerentur. Iam vero quia nos profitemur imprimis Hipp. & Gal. quos conſtat fuiſſe dogmaticos, ac propterea docuiſſe rationé curandi morbos cum ratione, idcirco nos decet ab eorũ diſciplina non diſcedere, verũ cum medici rationales à cæteris differant medicis in eo potiſſimum, vt docet Gal. 8. de med. ſec. loc. 2. quod illi totam ſuam curandi methodũ conficiũt per indicationes, q nihil aliud eſt Gal. interprete 2. meth. 7. quã ordiri ex rei natura, atq; ex ipſa quid agendũ ſit, inuenire, iure ac merito, quicũq; cupit cũ ratione inuenire, accõmodata remedia ad curandos morbos, is omniũ primo debet ſibi elicere & ponere ante oculos indicationes curandi, q̃, ex Gal. 3. meth in princip. inueniũt quid agendũ ſit, & omnes medici operationes dirigunt. Porro huiuſmodi curatiuæ indicationes ſi ſummatim, & per cõpendium cõſiderentur. à trib. præcipue deſumuntur, à morbo, à corporis téperaméto, & ambiente nos aere: namq; ad has tres indicationes cæteræ omnes, q̃ plurimæ ſunt, facile poſſunt referri, exempli gratia, ad morbũ omnes illius differétiæ & cauſæ, ad corporis temperamentum, natura, ætas, cõſuetudo; ad aerem tempus anni, ſtatus cœli, regio, cõmode referuntur: quæ doctrina eſt Gal. 9. metho. 14. de quib. quidé indicationib. accurate & diffuſe alias tractabimus, ſicuti res longi maxime momenti videtur poſtulare. Elicitis indicationib. ſecundo loco animaduertendũ eſt, vtrum nobis liceat ſatisfacere nec ne; id q, vt Gal. docet 1. ad Glau. c. 8. ad fin. ex vna morbi & virium quantitate definiendum eſt: quod quidé præceptum, ſicut vno verbo & facile explicatur, ita nõ ſine magna difficultate atq; experientia poteſt ad vſum reuocari, cum propter alias cauſas, tũ maxime propterea, quia nulla ſingulorũ quantitas, neq;

scribi, neq; vllo modo poteſt doceri. Etenim ſi vires adeo validę fuerint, vt poſſint morbum ſuperare, neceſſe eſt ægrum euadere: ſin vero contra eueniat, neceſſe eſt ægrum mori. Vbi autē ſpes eſt poſſe indicationib. ſatisfieri, in quo tota cōſiſtit ſumma prognoſtici, tertio loco id reſtat, vt ſtatuatur de propriis remediis, qualitate, quantitate, ordine, tempore, & cæteris quæ ad commodam illorum adminiſtrationem pertinent. Hæc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos, admodum perſpicua, & rerum naturæ conſentiens, quam Gal. docet in lib. de conſtit. art. med. & perpetuo imitatur. Ego quidem didici hac methodo meos ęgros curare iam 40. annos, ac Deo fauente, illos curabo in poſterum: quare Domini, vos hortor & rogo, vt hac ipſa methodo diſcatis veſtros ægros curare, ſi modo rationales medici, atque imprimis Hip. & Gal. nō ſophiſtarum & nouatorū imitatores haberi velitis. Sed quę generaliter diximus de curatione omniū morborum, accōmodemus ad methodū curandi febres putridas, quā habetis pręclariſſ. traditam à Gal. hac verborum ſerie 11. meth. 10 Ergo qui febrē curare voluerit, neceſſe eſt putredinē inhibeat; ita duo ſcopi ſe exhibent, alter à febre, alter à putredine; atq; à febre rurſus duo, ſcilic. vt portio febris q̄ iam facta eſt, curetur, q̄ vero in generatione eſt, inhibeatur, & quę ſequūtur.

Gal. hoc loco medicis curaturis febres putridas quatuor ſcopos proponit, febrem, putredinem, prohibitā tranſpirationem, obſtructiones, docetq; vniuſcuiuſq; rationem habendā eſſe, nō ſolum ꝙ pertinet ad id ꝙ factum eſt, ſed etiā ad illud ꝙ eſt futurum, adeo vt iam facta mala curentur, futura prohibeātur. Itaq; primus ſcopus eſt febris, ex qua, cum ſit intemperies calida, naſcitur indicatio refrigerandi, vel ſi ita placet refrigerādi & humectandi: atq; hæc indicatio eſt duplex, vna, vt pars febris iā facta curetur: altera, vt pars in generatione exiſtens ꝓhibeatur. Secundus eſt putredo, ex qua alia naſcitur indicatio, & vacuandi ꝙ plane eſt putridum, & refrigerandi, ſiccādi & cōcoquendi, ꝙ nō ex toto putridū eſt: quæ item indicatio duplex exiſtit, 1. vt quicquid putredinis iam factum eſt, ſanetur. 2. vt ꝙ in generatione adhuc eſt, ſiſtatur. Hoc idem de alteris quoq; duob. ſcopis. ꝓhibita trāſpiratione, & obſtructione, tam plane & perſpicue Gal. docet, vt ſupuacaneum ſit, hāc rem longiore interpretatione illuſtrare. Quoniā vero eodem Gal. auctore 11. meth. 13 pertinet ad medicum diligenter omnes ſcopos inſpicere, vt ille probe intelligat, quid r̄ā primo, quid ſecundo, qd tertio loco, & ita deinceps agere oporteat, hāc totā diſciplinam ita Gal. interpretatur, vt ante omnia ppetuo ſit habēda ratio fluxionis ſuccorū obſtruentiū: etenim cū febris non poſſit auferri pſeuerante putredine illius cauſa, neq; putredo præſente prohibita tranſpiratione, neq; hæc pariter p̄ſentib. obſtructionib. omnis ratio demonſtrat, omniū primo obſtructionib. ꝓſpiciendū eſſe: cum autem obſtructiones, ſicuti reliq tres ſcopi, ſint partim factæ, & partim futurę, certū eſt factas nullo modo poſſe auferri, niſi antea quæ futuræ ſunt, inhibeantur: nam cū factę obſtructiones nō aliter curentur, quā reſeratione, quæ impactos & obſtruentes ſuccos remouet, quā Gal. ſua lingua vocat ἐκφράξιν, id minime licet cōſequi, ſi alii cōtinue humores accedant, & obſtructiones foueant. Itaq; ad ſummā ſi Gal. credimus, indicationes curādi febres putridas ſunt huiuſmodi. 1 quæ reſolutiua methodo poſtremo loco eſt inuenta, minoratio materię, q̄ fluxū obſtruentium humorum cōpeſcat. 2. ꝑparatio noxiæ materiæ & viarum, p quas illa debet purgari. 3. vacuatio humorū putridorum: ac poſtrema refrigeratio, ſi ita ferat occaſio, vt febris adhuc pſeueret. Cōſtitutis iis indicationib. vt ſeruemus methodum, de qua diximus, ſecūdo loco debet medicus animaduertere, an ſperet ſe poſſe illis ſatisfacere necne: ꝙ iudiciū iam diximus.

mus fieri potiſſ.ex cõparatione febriũ,& viriũ ægrotantis,exem.grat.ſi ex vna parte obſtructiones fuerint multæ,atq; inſignes, ſi putridi humores ſint plurimi, ac magna putredine infecti,ſi febris fuerit vehemẽtiſſima:ex altera autem parte ſi ægri vires fuerint imbecilles,ætas vel puerilis,vel ſenilis,habitus corporis extenuatus,facile eſt colligere, vel difficulter, vel nullo modo,neq; priori,neq; cæteris indicationibus ſatisfieri poſſe: quo tẽpore prognoſticũ ſolet medicis maximam exiſtimationẽ & gloriã afferre:verum vbi ſpes fuerit elicitis indicationib.ſatisfieri poſſe,tũc medicus tertio loco de particularib.remediis cogitat,cũ quib.ſuum propoſitum aſſequatur.Ergo ꝙ pertinet ad primã indicationẽ,cum duplici potiſſimũ ratione,nimirum miſſione ſanguinis,& purgatione,corpora ſoleãt vacuari,id primũ quęritur,an huic febricitanti liceat ſanguinẽ mittere,an dare medicamentũ:ſic de cæteris,vtrũ hoc vel illud alimentũ & medicamentũ ſit magis accõmodatum ad tollẽdas obſtructiones,aperiẽdoſq; meatus:pariter cõſiderat,per quam viã putridi humores cõuenientius poſſint purgari;ac demũ conſiderat,q̃nam pręſidia,cũ interna,tum externa ſint magis apta ad remittendã febris caliditatem.Hæc breuiſſima eſt Gal.methodus curandi febres putridas,quam mihi ſatis ſit in præſentia ſummatim indicaſſe, & veluti adumbraſſe, q̧ poſterius conabor exacte & diſtincte ſingula ppendere & explicare. Quare ad Auic.venio,in cuius explicatione mihi ſtatutũ eſt illa tantũmodo capita& præcepta vobis explicare, quæ magis vtilia videbuntur: namque ſi vellemus ſingula verba & totam literam exponere, noſtra interpretatio nullum finem haberet,& tardius quam vellemus ad propriam ſingularum febrium curationẽ accederemus.

Scias quod intentio)Hoc præſens cap.7. varie diuiditur ab interpretib.in tres, in *Diuiſio*
quinq; & plures particulas, de qua re non ego multum laboro,qui id ſatis habeo, Aui.propoſitum eſſe in præſenti cap.tradere generalẽ rationẽ curandi febres putridas,p miſſionẽ ſanguinis,& adminiſtrationẽ medicamenti, vnde forte ſatis eſſet illud diuiſiſſe in duas partes: in quibus hæc duo præſidia continentur & explicantur.

Et ſcias)Senſus horum verborum eſt : in curatione febriũ putridarum duplicẽ medico offerri indicationẽ curãdi,vnam q̃ habet rationem febris, quare neceſſe eſt refrigerare & humectare:alterã q̃ habet rationẽ materiæ,quamobrẽ neceſſe eſt,illã vel digerere,vel euacuare. Hanc partẽ habetis præclariſſ. traditam à Gal.10.meth.1. cuius doctrinę ſumma eſt huiuſmodi,affectũ duplicẽ eſſe,vnũ qui à nulla pẽdet cauſa,qualis eſt febris ephemera& hectica:alterũ qui habet cauſã, veluti eſt febris putrida,ex quo duplex quoq; eſt ratio curationis,vna vera& ꝑpria,q̃ vni affectui debetur: altera minus vera,&minus ꝑpria, quæ affectui ſimul cũ ſua cauſa attribuitur:de quo duplici affectu & duplici curatione loquitur Gal. 4.meth.3.11. met.2.13 met.2.Ergo ſicuti in febre ephemera ſimplex quidã eſt affectus p̃ter naturam,cauſis q̃ illam excitarunt iam abolitis, q̧ propterea ſimplicẽ curationẽ requirit,ita in febrib.putridis, in q̧b.cauſa adhuc manet,neq; affectus neq; ſanatio ſimplex exiſtit,namq; portionẽ febris,quę iã recepta eſt in corpore,ex propria ipſius indicatione curare oportet,nimirum per refrigerationẽ,portionẽ vero q̃ adhuc futura eſt, oportet propulſare,ac ne fiat,p̃cauere:hoc autẽ fiet,ſi cauſa q̃ poteſt illã excitare,prorſus amoueatur, quãobrẽ in febre putrida,q̃ accenſionis ſuæ cauſam intus habet 1. indicatio ab ipſa cauſa ſumẽda eſt,nempe à putredine,ſed tamẽ ita,vt neq; febris interea p̃termittatur:quę doctrina in vniuerſum tradita eſt à Gal.cũ inq̧t c.89.art.me. Generaliter autẽ ſi vnãquãq; prius effectricẽ cauſam reſciderimꝰ,deinde vero ad illã, q̃ facta eſt, ægritudinem accedamus,cauſarum ſalubrium inuentionẽ habebimus. Quæ eadẽ ſententia

est repetita 8. metho. 4. Et si quis obiiciat Galenum, qui 8. metho. vltimo ad finem perspicue docet, indicationem febris cæteras omnes indicationes obscurare, is memoria repetat, Galenum eo loco sermonem habere de febrib. ephemeris, & comparare indicationem, quæ sumitur à febre cum cæteris, quæ sumuntur à natura, ætate, consuetudine, minime à causis, quæ in huiusmodi febre ephemera nullæ sunt: quod verissimum est, & nullam absurditatem continet. Porro in hac consideratione, vtrum sit magis attendendum causæ quam febri, an contra magis febri, quam causæ, Gal. duas ponit conclusiones, maxima notatione dignas. Prima est, si in idem consentiant, & quæ febrẽ extinguunt, & quæ illius causam oppugnant, sicuti, exempli gratia, euenit in febre biliosa, in qua eadẽ præsidia frigida & humida possunt & febrem extinguere, & causam febris expugnare, cũ vnũ sit quod ab vtrisq; indicatur, id sine prorogatione agendum est. Secunda est conclusio, si febris & causa non conueniant inter se, adeo vt sanatio febris, quæ iã facta est, illius causam possit augere, vel altera ex parte quæ causam submouẽt, possint febrem exasperare, tũ diligens cõsideratio de specie remediorum habenda est, quemadmodũ frequenter cõtingit in febre pituitosa, in qua si velimus vti p̃sidiis, quæ valeant noxiũ humorem incidere, attenuare, abstergere, obstructiones & meatus aperire, q̃ cõstat calida esse, periculum est, ne simul quoq; febris augeatur, sicuti contra, si iis frigidis remediis vtamur, quæ possint febrẽ extinguere, periculum est, ne humor frigidus, crassus & crudus adhuc frigidior, crassior & crudior reddatur. Cæterum Gale. post hęc rationem docet, qua vnusquisq; se facile possit ex hac difficultate explicare, ea vero est, vt tota huiusmodi consideratio & deliberatio ad tria capita redigatur: I. an expediat solam febrem curare, neglecta causa. II. an liceat solam causam oppugnare neglecta febre. III. an plurima quidẽ remedia ad alteram earum, vel causam, vel febrem sint adhibenda, sed tamen ita, vt neq; altera prorsus negligatur. Ex quib. tribus capitib. quod primo loco dictum est, nempe solam febrẽ curandam esse, neglecta causa, prorsus à Gal. reiicitur: namq; si ea remedia quib. oppugnamus portionem febris, quæ semp gignitur, efficientem illius causam augent, plane certum est, hac medendi ratione neq; illius generationẽ prohiberi, neq; febris magnitudinẽ minui posse. Quod vero secundo loco positum est, causam scil. fore oppugnandam, nulla febris habita ratione, si bene distinguatur, non omni ex parte apud Galen. reiiciendum est: namq; si æger laboret incredibili magnitudine febris, cõmittendum non est, vt per ea præsidia quibus causam studemus auferre, febrem augeamus, ne forte vtrumq; simul, & febris & homo de medio tollatur: sin autem febris fuerit adeo remissa, vt quo tempore aduersus causam tantummodo pugnamus, vires interea nullam iacturam facere possint, tunc profecto neq; hæc ratio medendi est contemnenda: verum Gale. tertium præcipue modum videtur probare, qui iubet medicum instare contra eam vel causam vel febrem, quæ magis vrget, sed tamen neq; alterius negligentem esse: etsi vero Gal. affirmat, plerumq; maiorem esse vim causæ, quam febris, tamen fatetur fieri posse aliquando, vt talis sit febris magnitudo, quæ nisi illi occurratur, pręsentem perniciem sit allatura: in quo casu fuerit necesse, febrem prius submouere, & quasi causę obliuisci, deinde ad causam amouendam accedere: quam sententiam retulit Auic. in præsenti parte inquiens; *Et scias quod febris quandoque est tantæ vehementiæ & acuitatis, quod non licet vti regimine causæ, imo indiget infrigidatione vltima, &c.*) Itaque ex hoc Galeni loco facile est intelligere, vnicuique mentem Auicen. in presenti parte, in qua, vt diximus, ille docet, quando vel soli febri, vel
soli

soli causæ vel vtriq; simul prospiciẽdum sit, vt certe superuacaneum sit nos longiorem de hac re interpretationem facere.

Et digestio quidem in grossa est æquatio eius cum subtilitate.) Hinc omnes interpretes colligunt, digestionem apud Auicen. nihil aliud esse, quam æquationem substātiæ, adeo vt humores si fuerint tenues, incrassentur, si fuerint crassi, attenuentur, & ad mediocritatem deducantur. Quæ eadem sententia habetur 1. 1. doctrina 6. summa 1. cap. 3. ac forte Auicen. hanc doctrinam accepit ex Gale. qui lib. de const. artis med. cap. 19. hæc habet: quod in naturalem statum redire potest, contrariis alterare oportet, crassum quidem & lentum attenuando, tenue vero incrassando, communiter autem vtraque concoquendo. Hoc loco ab omnibus propemodum interpretibus mouetur quæstio, an concoctio semper crassitudinem pariat, sicuti manifeste videntur sentire Arist. & Gale. ille enim 4. meteor. cap. 3. docet, in vniuersum omnia quæ coquuntur ex tenuioribus crassiora reddi: Galen. vero hæc ipsa scribit verba, 4. de ratione victus morborum acutorum 4. Deiectiones liquidas dicit Hipp. nullo modo concoctas, coctio enim omnia cogit & incrassat. Et sane hæc opinio videtur admodum consentanea rationi: si quis naturam concoctionis, & modum quo illa perficitur, diligenter consideret, apud Galen. 1. epid. 1. 2. 44. concoctio est deductio quædam in substantiam coquentis eius quod cōcoquitur. Apud Arist. loco meteor. citato, est perfectio à calido innato ex oppositis patibilibus: fit autem hoc modo: cum omnia quæ coquuntur, constent calido, frigido, humido, & sicco, certum est calorem cuiusque rei continere humida & sicca in perfecta mixtione, quod si contingat natiuum calorem imbecillum esse, statim fit vt siccæ & humidæ partes malæ in mixtione contineantur, siquidem à calore imbecillo nequeunt contineri, ex quo fit cruditas & putredo, in quibus humor nō bene contentus redundat in rebus crudis & putridis, & idcirco vtraque huiusmodi, vt ita dicam, corruptio, cruditas inquā & putredo, emendatur & corrigitur cōcoctione, quoniam per concoctionē perficitur atque augetur calor, humidumque ad perfectam mixtionem cum sicco deducitur. Cum ergo res coquenda sibi comparet perfectionem, propter incrementum caloris innati, atque illius actionem in opposita patibilia, nulli dubium esse debet, quin hoc tempore cōsumpto toto humore inutili ac male contento, reliquum humoris probe misceatur cum partibus terreis, vnde resolutis tenuissimis partibus, satis vnicuique potest constare, omnes res quæ coquuntur fieri crassiores, atq; vno verbo concoctionem semper crassitudinem parere: ac reuera si hæc concoctionis ratio, quæ ducta est ex rei natura, atque in doctrin. Arist. certissima est, accurate intelligatur, mea quidem sententia statui aliter non potest. Veruntamen præter sententias Galeni & Auic. quæ superius propositæ sunt, neque desunt quædam argumenta, quæ contrariam opinionem videntur demonstrare: namque multa sunt genita per concoctionem, quæ tamen sunt tenuiora illis rebus ex quibus generantur, exempli gratia, fructus, pyra, ficus & similes, in fine concoctionis euadunt longe tenuiores & molliores, quam fuerint antea: sic in corpore chylus fit ex pane, sanguis ex chylo, spiritus ex sanguine, nihilominus spiritus sanguine, sanguis chylo, chylus pane substantia tenuior est: præterea constat vrinam crudam esse, quotiescunque aut nimis crassa, aut nimium tenuis existit, ex quo vrina nimium tenuis, dum coquitur, crassescit, & nimis crassa attenuatur: quamobrem concoctio non semper videtur crassitudinē parere. Ad dissoluendam hanc difficultatem est vulgaris fere omnium responsio, concoctionem esse duplicem, alteram alimētorum, quam appellant

De concoctione.

in iuuatiuo, alteram excrementorum, quam vocant in nocitiuo, quarum duarũ concoctionum meminit Gal. 2. de ratione victus 44. vnde respondent, priorem concoctionem in iuuatiuo semper procedere incrassando, siquidem omne quod concoquitur, tandem assimilatur membro, ꝙ crassius est quam ea quæ coquuntur & assimilantur: posteriorem vero in nocitiuo procedere quãdoq; incrassando, quandoq; attenuando, vt excremẽta postulant. Sed talis responsio nõ conuenit cum doctrina Gal. qui 1. aph. com. 12 & loco citato 2. de ratione victus testatur, non solũ alimenta, sed etiam excrementa per concoctionẽ fieri crassiora, quod ex variis Gale. locis duo confirmant apertissime, alter est 2. prog. 37. & ita habet. Concoctio crassiorẽ reddit non solum vrinam, sed etiam deiectionem, quoties bene in ventre concoquatur, & similiter sputa in pleuritide peripneumonia, nec non pituitam per destillationes & grauedines, &c. Alter est locus in lib. de totius morbi temporib. 3. Quis ignorat vẽtriculum male concoquendi munus obiisse, deiectiones nondum in chylum mutatas cõtemplatus? qui nescit vrinam in vasis coctione frustratam esse, aquosam illam conspiciens. Quo loco Gal hoc ipsum demonstrat in singulis excrementis, & in singulis corporis partibus, nempe omnia, neq; solum alimenta, sed etiam excrementa per concoctionẽ fieri crassiora. Nonnulli aliter respõdent, nempe alimentorũ quæ in corpore humano concoquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes crassas, cuiusmodi sunt ossa: quædã vero in substantias tenues, cuiusmodi sunt spiritus. alia demũ in mediocres, cuiusmodi sunt caro, & pinguedo: quare inquiunt, quæ in crassa conuertuntur, omnia concoctione crassescere, ac de iis tantũ locutos fuisse Arist. & Gal. cætera omnia attenuari, neq; concoctione fieri crassiora. Quæ sane responsio est nullius momenti: namq; certum est Arist. & Gal. statuisse decretum generale de omnib. rebus, ꝙ nullo modo ad hæc vel illa tantum potest referri, præterquam quod Arist. non ex iis quæ per concoctionẽ generantur, sed à causa efficiente concoctionem, sumit argumentum suæ cõclusionis, quoniam, ille inquit, calor res omnes reddit calidiores, sicciores, & magis crassas: quo nihil planius & apertius dici potest: atq; ne frustra sim longior referendis aliorum cogitationibus quæ mea sententia, sunt inanes, & nihil ad rem pertinent, ego quidem censeo respondendũ esse ad mentem Arist. & Gal. res omnes concoctione fieri crassiores, ꝙ ego interpretor fieri, quatenus pertinet ad illam portionẽ materiæ, quæ est concoquenda: pro quo sciendũ est, tam in alimentis q̃ in excrementis varias partes reperiri, quarũ aliæ sunt vtiles & concoqui possunt: aliæ sunt plane inutiles, neq; vlla ratione concoctionem possunt recipere: itaq; illæ tantũmodo partes per concoctionẽ fiunt crassiores, quæ vere sunt vtiles, & concoquuntur: exẽpli gratia, in pane sunt duæ partes, vna apta ad concoctionẽ & nutritionẽ, altera excremẽtitia & nullius vsus: ex quib⁹ licet chylus qui ex pane generatur, sit ipso pane tenuior, altera pars secretis excrementis, ex qua proprie & vere fit ipse chylus, illo tenuior existit, & concoctione crassitudinem acquirit. Pariter ex chylo generatur sanguis, at non ex toto chylo, sed ex altera tantum parte, quæ est apta ad nutritionem, quæ cum sit tenuior, agente in eam calore fit crassior, congruaq; sanguinis materia efficitur: sic ex quibusdã partibus tenuibus sanguinis, redditis quoquomodo crassioribus, generantur spiritus vitales: quod de cæteris quoq; statuendũ est, adeo vt res omnes ex ea parte quæ vere est concoquenda, perpetuo euadant crassiores. Neq; vero diuersa est ratio excrementorũ, exempli gratia, lotia crassa dum cõcoquuntur, videntur quidẽ fieri tenuiora, sed reuera propria substantia liquoris crassescit, siquidem tota vrina fit tenuior separatione crassorum

forum humorum, quæ cum liquore erant commifti: hæc autē quæ feparantur, non funt fubiecta cōcoctioni, fed fola tenuior pars lotii, à qua cętera inutilia excrementa funt feparata, eft idonea ad concoctionem, atq; hæc pars cōcoquenda, confumptis à calore partibus humidis, neceffario ac perpetuo ficcior & craffior redditur, ficuti diximus de tenuiore parte panis, chyli, fanguinis, & reliquorum. Itaque concluden-dum, vere omnia quæ concoquuntur, femper fieri craffiora. Neque ab hac deter-minatione diffentiunt Gal. & Auic. qui, ni fallor, minime loquuntur de concoctio-ne: fed potius de præparatione eorum quæ debent concoqui: quæ quidem fine vlla dubitatione, fi fint craffiora, debent attenuari, fi fint tenuiora, debent incraffari, vt deinceps agente calore, qui femper cogit & incraffat, facilius coqui poffint. Atque de hac quæftione fat:s.

Et omnes fructus nocent febricitantibus.) Fructus diuiduntur à Gal. 2. de alim. facul. 2. in æftiuos, quos Græci ὡραίους, Latini fugaces, fugientes & temperarios vocāt, cum breui admodum durent tempore, quales funt melones, melopepones, perfica, & fi-miles: & in autumnales, qui ferotini dicūtur, poffuntq; feruari incorrupti aliquam-diu, quales funt pyra, poma, punica, & fimilia. Gal. autem docet hoc loco, nec nō in lib. de cibis boni & mali fucci. 8. nullum fructum effe boni fucci, fugaces vero pla-ne prauum fuccum habere, adeo vt fi præterea corrumpantur in ventriculo, à vene-nofa materia non longe abfint: ex quo colligit illorum vfum conuenire potius ra-tione medicamenti quam alimenti, nempe illis qui vehementiori calore & longio-ri itinere fint defatigati, tunc enim poffunt aliquam vtilitatem afferre, fqualorem corporis humectando, & fi actu frigida fumantur, moderate refrigerando. Gal. ele-gantem de fe ipfo narrat hiftoriam in libello de fuccorū bonitate cap. 1. etenim cum ille patris confilio ab efu fructuum, ac præcipue fugacium certo tempore abftinuif-fet, liber à morbis permanfit: vbi vero fimul cum fuis fodalibus liberaliter iis fructi-bus vfus fuiffet, qui fub canis tempore proueniunt, autumno fæpius morbū incidit acutum, adeo vt neceffe fuerit illi fanguinem mittere, quod factum eft vfque ad an-num fuæ ætatis 28. quo tempore cum præuideret, fibi maiora imminere pericula, ftatuit nullos fructus affumere, præter ficus & vuas exacte maturas, & quidem mo-derate, in qua deinceps victus ratione perfiftens femper firma atq; inculpata valetu-dine potitus eft. Ex iis nō difficile eft intelligere rationē, quamobrē omnes fructus noceant febricitantibus: cum enim fint praui fucci, & facile putrefcant, præcipue vero in ventriculo à putrido calore male affecto neceffario degenerant in vitiatos humores, qui poffunt multis modis febrem augere & fouere. Et fi quis obiiciat Gal. qui 1. ad Glauc. in tertiana exquifita concedit fructus, qui non fint omnino diffici-lis concoctionis: refpondeatis primo Galenum concedere illorum vfum parce & moderate, quod illa verba manifefte demonftrant (*permittendum vero vt illos degu-ftent.*) qua moderatione fi fructus affumātur, poffunt quidem refrigerare & hume-ctare, & forte aliquam vtilitatem afferre, nec quidquam lædere: quamuis enim mi-nime probum fuccum generent, quoniam ille paucus eft, à calore naturali facile poteft corrigi & fuperari. Deinde refpondeatis, eiufmodi fructus concedi à Galeno hominibus delitiofis, vt poftrema capitis verba demonftrant. Itaque omnes fru-ctus nocent febricitantibus, neque alia ratione poffunt conuenire, nifi admodum parce, & potius ratione medicamenti q̃ alimenti: præcipue vero in gratiam alicuius fymptomatis, exēpli gratia, diffolutionis ventriculi, perditæ appetētiæ, immoderatę fitis, & fimilium, Quod fi quis cupiat fingulorum fructuum, tam æftiuorum, quam

autumna-

autumnalium magis exacte naturam & facultates cognoſcere, is conſulat Galenum,qui 2.de alim.facult. & lib.de cibis boni & mali ſucci, hæc omnia declarat accuratiſſime.

De ſyrupo acetoſo.

Et multoties quidē inuenitur res quæ digerit & ſubtiliat, &c.) Sciendū eſt ſyrupū acetoſum eſſe duplicē, vnū qui paratur ex ſaccharo & aceto, alterū qui cōficitur ex melle & aceto,& vterq; ab Auic.5.can.tract.6.appellatur ſyrupus acetoſus: veruntamē ſolent medici alterū ab altero diſtinguere,qui ſyrupum ex ſaccharo ſyrupū acetoſum, ex melle aūt oxymel nominant: itaq; ſententia Auic.intelligitur de vtroq;,nā vterque ex partibus ex quib⁹ cōponitur,aceto inquā,ſaccharo, vel melle, habet vim incidendi,attenuandi,refrigerādi, abſtergendi, adeo vt huiuſmodi duo ſyrupi, & febri,& cauſæ febris,& omnibus febribus,omnibuſque cauſis febris videantur conuenire,quam eandem ſententiam repetit Auicen.1.3.tract.1. cap. 29. de curatione generali diſpoſitionum cerebri. Cum Auicen. conuenit Meſue, cap. proprio, qui aſſerit ſyrupum acetoſum biliofis affectibus cōuenire, propterea quia bilem tenuitate & caliditate furioſam frangit,incraſſat,extinguit; humores item craſſos & glutinoſos tenuare,incidere,& ad purgationem præparare. Ac forte idem cum Auic. & Meſue ſentit Galen.qui ſcribit de ſuccorum bonitate & vitio,oxymel omni ætati & omni naturæ,ſanitatis tuendæ gratia, vtiliſſimum eſſe: contra vero eſt ipſemet Auic. qui curando maniam,docet cauendum eſſe ab eo in quo ſit ſubtiliatio,deſiccatio,& inciſio,ſicuti eſt oxymel, prima tertii tract.4. cap.17. & Hipp. in vniuerſum teſtatur 3.de ratione victus 38. acetum naturis biliofis conferre, melancholicis obeſſe: quare huiuſmodi ſyrupi non conueniunt in materia ſicca: ſic Gale. in lib.metho. de tuenda valetudine, de ratione victus morborum acutorum, partim probat oxymel,vbicunque ſit materia frigida,craſſa, tenax, quæ indigeat inciſione & attenuatione: quibus plane conſentit Aetius ſermone 5. cap. vltimo poſtremis verbis, quæ ſunt huiuſmodi: Hipp. & Gal. dixerunt oxymel commodum eſſe corporibus craſſis & glutinoſis humoribus refertis,minime puris & non redundantibus excrementis,aut iis qui ex tenui aut acri fluxione laborant, aut qui neruoſas partes ſenſu inſigni præditas habent. Sic demum Alexand.lib.12.cap.1.de feb. ephemera ex obſtructione longa oratione probat,neque temperaturis, neque humoribus ſicciori- bus oxymel conuenire: vt concludendum videatur, male Auic. huiuſmodi ſyrupo acetoſo communem vim iuuandi omnes febres & omnes humores tribuiſſe. In hac difficultate reſpondeatis vno verbo,oxymel reuera conuenire imprimis in materia frigida & craſſa,cum ratione mellis abſtergat, ſiccet, calefaciat, ratione aceti incidat & attenuet; quæ omnia ad talem materiam ſunt valde accommodata: quatenus autem pertinet vel ad materiam, vel ad habitum corporis, vel ad temperiem calidiorem & ſicciorem, ego quidem cenſeo aut nullo modo, aut ſaltem parce & caute illud congruens eſſe, cum forte attenuando & ſiccando poſſit magis obeſſe quam prodeſſe. Niſi poſtremo loco dicamus, ex varia oxymellis præparatione, de qua Galen.tractat diffuſe 4. de tuenda valetudine illud poſſe parari adeo temperatum,vt ex communi regula medicorum,quæ docet remiſſum agere in intenſum,liceat affirmare,hæc medicamenta acetoſa poſſe omnibus humoribus & omnibus febribus conuenire.

Et cum &c.) Quoniam Auicen.dixerat aliquando refrigerandum eſſe,nempe quotieſcunque febris magis vrget quam illius cauſa ne aliquis hac in re error contingat,atque intelligamus quænam ſint apta,& quæ ſint inepta ad refrigerationem, inquit

inquit,in præſentia, non fore exhibenda medicamenta frigida, aut adſtringentia, niſi poſt coctionem & vacuationem excrementorum, quo tempore ad roboranda ipſa membra certum eſt illa conuenire. Quod quidem præceptum velim vos bene memoria tenere & obſeruare,nempe vt in curandis omnibus febribus putridis ab omni re adſtringente perpetuo abſtineatis; vt quæ poſſit augere prohibitã tranſpirationem & obſtructiones, cum quibus febres putridæ nunquam poſſunt auferri. Quo quidem pernicioſo errore arguendi ſunt multi noſtrorum temporum medici, qui familiariter vtuntur ſyrupis de limonibus,de agreſta,de portulaca,de acetoſitate citri, vino granatorum,citoniorum, bolo armena, coralliis, & aliis id genus, quæ maiori & minore non carent adſtrictione; à quibus omnibus conſulo vos diligenter cauere,niſi fortaſſe in gratiã alicuius ſymptomatis, potiſſimum oris ventriculi,illa quandoque velitis exhibere, ſicuti legimus 1. ad Glaucon. 14. ad finem. 12. meth. 7. Galenum quoque non ſemel exhibuiſſe mala punica,& alia id genus. Non ignoro nonnullos eſſe quibus placet, Auic. non generaliter & abſolute prohibere adſtringentia,ſed adſtringentia validiora,qualia ſunt trochiſci de ſpodio & ſimilia; quos ego puto male ſentire: ſiquidem primum ſimpliciter inquit, cauẽdum eſſe ab iis in quibus eſt ſtipticitas: deinde ſi conſideremus methodum curandę febris putridæ,ac rei naturam, vtique fatendum eſt præceptum eſſe commune longe maximi momenti,& maxima dignum obſeruatione.

Et ſcias quod cura febris putrida.) Cum Auic.dixiſſet principio capitis,attendendũ eſſe partim ad febrem,& partim ad materiam, nunc admonet curationẽ febris putridæ eſſe diuerſam à curatione febris hecticæ; quæ ſentẽtia eſt manifeſta,& eſt Galeni,qui ſcribit 11.meth.2. febrium ephemerarum,quemadmodum & hecticarum, veram & propriam curationem eſſe,earum vero quæ ex putreſcẽtibus humoribus generantur,curationem & præſeruationẽ mixtam eſſe,propterea,quia febris ephemera & hectica ſunt ſimplices morbi, ſine cauſa, qui remedia contraria requirunt: in putrida autem non modo morbum,ſed etiam illius cauſam oportet auferre. Pro quo iuniores intelligant,quod Gal. innuit hoc loco,ſed explicat diffuſe 2.apho. 22. curationem morborum tripliciter vſurpari; vno modo quatenus curatur morbus iam factus, qui non amplius pendet à cauſa; quæ curatio fit ſimpliciter per vſum contrariorum: vt ſi morbus fuerit calidus,per frigida, & è conuerſo. Altero modo curatio dicitur præſeruatiua,quæ non conuenit, neque morbo facto, neque ſienti, ſed tantum imminenti aut futuro; vt ſi appareant ſigna plenitudinis, illius vacuatio qua præcauetur morbus, ſimpliciter ad vnam præſeruationem pertinet. Tertio modo dicitur curatio, quæ comprehendit & curationem,& præſeruationem, quippe conuenit & morbo facto, per ſuum contrarium, & morbo futuro per ablationem ſuæ cauſæ: ex quo medici vtroque nomine, quandoque curationem, quandoque præſeruationem ſolent appellare: exempli gratia, ſi quis mordeatur à cane rabido, primum eſt morbus factus, nempe vlcus, quod curationem poſtulat: ſecundo eſt morbus futurus, nempe rabies, quæ præſeruationem requirit. Itaque hæc curatio componetur ex curatione & præſeruatione, & iure dixerunt Auicen. & Galen. curationem febris putridæ à curatione febris hecticæ diuerſam eſſe.

Et cibatio quidem eſt amica virtuti.) Neſcio quomodo Auic.hoc loco interponat nonnulla quæ pertinẽt ad victus rationem, de quibus ex propoſito intendit pertractare ſequenti cap. ſententia vero eſt talis. Alimenta partim eſſe amica,partim eſſe inimica

inimica virtuti: amica, quoniam illam conferuant & augent: inimica quoniam fun amica illius inimico, nempe materiæ: namq; ficuti fcribit Gal. 1. ad Glauc. 10. quantum inediæ profuntad morbi coctionem, tantum vel etiam amplius officiunt viribus: alimenta autem quantum ægri robur augent, tantum coctiones impediunt. Pro quo fciendum eft ex Galen. 1. de ratione victus 44. vnum atque eundem effe fcopum nutriendi ægros & fanos, nempe cuftodiam facultatis vitalis: nam proprie morbus fua indicat remedia, phlebotomiam, purgationem, &c. virtutis autem cuftodia folam indicat alimoniam: quare nifi alimenta morbum offenderent, nos foli virtuti attendentes, ægros vt fanos nutriremus, fed quoniam illa magna fæpe afferunt incommoda, propterea morbi affectionem non tanquam alimenti indicatricem, fed tanquam prohibitricem, contemplamur. Hinc habetis aphor. Hipp. vbi morbus peracutus eft, extreme tenuiffimo victu vtendum eft: & qui fequuntur, qui docent congruam moderationem alimenti, vt interim natura poffit incumbere concoctioni materiæ efficientis morbum: ergo aliméta funt amica naturæ, quatenus illam roborant & conferuant, funt autem inimica, quoniam augent materiam morbi, quæ ipfi naturæ eft inimica. Quod fi quis capit huius præcepti communem rationem intelligere, is audiat Hipp. 2. apho. 10. Impura corpora quanto magis nutries, eo magis lædes. Cum enim corpora laborantia febre putrida fine dubio fint impura, certum eft, quo magis illa nutriuntur, eo magis lædi, copiamque & vitium humorum, obftructiones, putredinem, & febrem augeri: quod fpeciatim Galen. quoque animaduertit 11. metho. 15. ad finem. Gentilis hoc loco inquit, hanc fententiam Auic. fuiffe Hippoc. 7. apho. 67. Si quis cibum febricitanti dederit, fano quidem robur, laboranti vero morbus: qui reprehendit Galen. quafi non intellexerit, neque hunc, neque fequentes aphor. fed ille reuera non percepit mentem Galeni, namque ille fcribit in com. & miratur nonnullos interpretes, qui finem libri aphor. variis modis deformarunt, nonnulla per eadem verba fcribentes, quibus antea Hippoc. vfus fuerat, nonnulla paululum commutantes, aliqua interponentes, qualis eft propofitus aphor. qui à locutione Hippoc. longe abeft: nam cum auctor dicere voluiffet, alimenta in fanis quidem robur efficere, ægris autem obeffe; vel fanis quidem robur, laborantibus morbum augere, abfurde prorfus locutus eft, cum reuera alimenta non fint, neque robur, neque morbus, fed & robur & morbum efficiant: quare Galen. non reprehendit illum auctorem de re, fed de abfurditate orationis, adeo vt male à Gentili reprehendatur.

Ad fcias quod non eft tibi poßibile curare febr) Auicen. hic ponit nonnullos canones, fiue regulas. quarũ prima eft: nullam febrem cuius natura & caufa ignoretur, poffe à medico curari: ac fane ratio eft manifeftiffima. Cum enim præcipua curandi ratio & remediorũ inuentio pendeat ex ipfo morbo, nifi ille intelligatur, quomodo liceat elicere indicationes, & remedia inuenire: ex quo vulgare eft prouerbium, qui bene nouit bene curat, qui male nouit male curat. Et quoniã potuiffet quis quærere ab Auic. fi forte id contingat, vt febris ignoretur, quidnam agere oporteat? ille huic quafi tacitæ obiectioni refpondet: fi ignoraueris ægritudinem, attenua regimen, & quæ fequuntur: quam eandem fententiam ille habet per hæc verba 4. 1. cap. 1. Cum autem ignoras quæ fit egritudo, relinque eam naturæ, & non properes, quoniam natura aut fuperabit ægritudinem, aut ipfam manifeftabit. Hæc quidem eft huius loci vulgaris interpretatio, quam etfi nolo redarguere, tamen cenfeo hac tota verborum ferie magis reconditam & veriorem interpretationem contineri.

Pute

Puto igitur Auic. hanc sententiam accepisse ab Hipp. 4. de ratione victus 4. 52. Inconstantes febres donec constent, sinere oportet: vbi autem cõstiterint, victu & curatione conuenienti pugnabis. Hipp. hoc loco, vt Galen. interpretatur, loquitur de vna febrium inconstantia, in quibus nihil constans certumq; existit: quam quidem constantiam & firmitudinem periodi imprimis atq; vrinæ solent afferre, quare vbicunq; periodi non sunt firmatæ, & lotia inter se sunt dissimilia, Hipp. formam talis febris inconstantem esse ait, ac si diceret, non exacte vnam formam seruare: igitur in huiusmodi febribus non in principio victu vti præcipit, sed sinere donec qualisnam sit febris cognoscamus, & tunc victus formam definire: namque si quis audeat antea vel per victus, vel per medicamentorũ rationem curationem aggredi, vix fieri potest, quin is multa & grauissima errata committat. Itaq; existimo Auic. hanc eandem sententiam habere, & loqui de febribus nõ quæ nequeant cognosci, exempli gratia, an sit febris, an sit putrida, an sit biliosa; eiuscemodi cognitio ex iis quæ antea tradita sunt, non potest ignorari, sed quæ sint inconstantes, & nullam certam formam retineant, de quibus Hipp. & Gal. loquuntur. Sed singulas Auic. regulas perpendamus. Prima fuerat: nõ posse febrem curari, nisi ea prius cognita fuerit: quare medicum oportet ante omnia studere vt febrem cognoscat, neq; solum genera, sed etiam species & differentias, vsque ad extremum exacte intelligat: quæ regula, vt diximus, est manifestissima, neq; indiget longiore explicatione. Secunda est: si ignoraueris febrem, tunc subtilia regimen, hoc est, vt ego interpretor, si febris fuerit inconstans, neque vllam certam formam vel periodorum vel vrinarum seruet, donec illa sibi constet, sine victu & sine medicamentis sinere oportet: quod si antea aggrediaris illud facere, periculum est ne alimenta exhibeas in accessione, aut propines medicamentum in tempore importuno, aut alios similes committas errores. Tertia est regula: prouide ne æger occurrat paroxysmo, nisi ventrem habuerit vacuum. Sententia est Hipp. 1. aphor. 11. in accessionibus abstinere oportet, & quibus per circuitus fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet: & iterum 1. de ratione victus 46. tempus dandæ sorbitionis tum per initia, tum per omnem morbi decursum, hoc maxime seruare oportet: nam si pedes frigidi fuerint, non modo à sorbitione, verum quoq; & maxime à potu abstinendum est, ac cum caliditas ad pedes descenderit, tunc dare expedit. Vtrobique docet Hipp. principio paroxysmorum abstinendum esse à cibo & potu, quod illa, expositore Galen. hoc tempore exhibita, calorem alioqui satis obrutum, adhuc magis obruant, ac vehementer ægrum lædere possint. Tempus autem commodum nutriendi ægroti, inquit Galen. illud est, cum moderatissime se habuerit tum thorax, tum venter; sicuti contra tempus deterrimum est ac pessimum, cum eæ partes pessime se habeant. Quod si memoria tenetis, quæ diximus de particularibus temporibus morborum, satis debet vobis constare, tempus commodum atque optimum dandi alimenti non aliud esse, quam febris declinationem vel infebricitationem: contra cætera omnia tempora esse incommoda, neque vllo modo ad nutritionem accommodata. Sed hac in re valde vtili parumper consistendum est: namque sicuti conuenit inter omnes, in febribus intermittentibus, vel quæ habent longissimã & exquisitam declinationem, opportunissime ægros nutriri, quo tempore illi melius se habent, ac longius distant à statu prioris, & à principio posterioris paroxysmi: ita altera ex parte, si intermissio vel remissio febris sit valde breuis, vt duarum, aut trium horarum, vt necesse fuerit ægrum nutrire, vel prope statum præteriti, vel prope princi-

Margin notes: *Regula I.* (beside "Prima fuerat"), *II.* (beside "Secunda est"), *III.* (beside "Tertia est regula")

principium imminentis paroxyſmi,quæritur vtrum hanc vel illam temporis occaſionem liceat eligere,de qua controuerſia variæ fuerunt antiquorum opiniones,de quibus mentionem facit Cornel.Celſus lib.3.cap.4. Sed iis prætermiſſis nos ad Galen.accedamus,qui 10.meth.cap.3. primum longa verborum ſerie quandam narrat hiſtoriam de iuuene febre correpto,quẽ ſeruauit & releuauit à ſyncope,ac demonſtrat apertiſſime ægrotos quandoque parum ante acceſſionem, imò acceſſionis inuaſionẽ vtiliter & neceſſario nutriendos fore, nimirũ quotieſcunq; ægri ſunt temperamento & habitu corporis bilioſo, calido & ſicco, habentq; vires imbecillas, ac febris accenditur ex laboribus,vigiliis,inedia,& ad ſummam ex acribus & mordentibus humoribus,ex quibus illi facile diſſoluuntur,& ſyncope corripiuntur.Deinde cap.4. teſtatur & gloriatur,iam incipiente febris horrore, dato aliméto ſe nonnullos ab horrore & à febre liberos reddidiſſe: quamobrem cum Hipp. & Auic. hoc loco iubent,in acceſſionibus fore à cibo abſtinendum,non id generaliter accipiendum eſt,ſed hac adhibita limitatione, ſi per ægri temperiem, corporis habitum, & vires licet:ſiquidem propter huiuſmodi rationes cogimur aliquando vel ipſo paroxyſmi principio alimentum exhibere; in cæteris autem corporib. Gal.rurſum hanc totam rem explicat accuratiſſime,qui 11.meth.vltimo docet, nutriendos ægros laborantes febre intermittente ac redeunte, duo potiſſimum animaduertendo, alterum,ſtatum præcedentis paroxyſmi; alterum principium futuri, atq; eodem tempore vult danda eſſe aliméta, quę ab vtroq; termino quam longiſſime diſtant: quod ſi ſpacium inter ſummum prioris acceſſionis vigorem, & principium ſequentis, ſatis amplum fuerit,facile eſt idoneum tempus nutritionis inuenire: ſi vero exiguum & anguſtum id fuerit,alterum fieri neceſſe eſt, vel vt ægrum ex priori febre adhuc calidum nutrias, vel inuaſione ſequentis paroxyſmi iam imminente. Ex quo loco Galen.1.ad Glau.cap.de tertiana notha, in curatione tertianæ nothæ, in qua ſolent eſſe acceſſiones longiſſimæ, ſcriptum reliquit, non eſſe danda alimenta quotidie, ſed ſatis fore,ſi alternis diebus exhibeantur,quod in iis vix liceat inuenire tempora oportuna,quibus ægri ſingulis diebus nutriri poſſint. Itaq; ſi tempus inter vtramq; acceſſionem admodum anguſtũ fuerit,tunc oportet medicum vti ſumma prudentia,qui primum debet morbi naturam conſiderare,& quo potiſſimum tempore ille finem ſit habiturus: namque ſi febris fuerit è genere continuarum & acutarum, certum eſt illam breui,neque vltra diem 14. finiendam eſſe: quod ſi vltra diem ſeptimam progreſſura non videatur,plane æger ſine alimento continendus eſt,dummodo coniiciamus virtutem interea non defuturam: ſin autem ad nonam,aut 11. aut 14.vſque progreſſura videatur,ægrum neceſſe erit nutrire. Præterea in difficultate nutriendi ægrotum, ſi tempus inter duas acceſſiones anguſtum fuerit, Galen. iubet medicum animaduertere locum laborantem,vna cum affectu, tum acceſſionis & principii,& ſummi etiam vigoris qualitatem & communem conditionem: namque ſi æger vel iecoris, vel ventriculi inflammatione laboret,periculoſiſſima res eſt ante acceſſionem illum nutrire: quod ſi hæc abſint, eos qui infirmas habent vires nutrire vtiliſſimum eſt: etenim huiuſmodi ægroti vna cum acceſſionibus, iecore quidem laborante,alui deiectione,ore autem ventriculi male affecto,ſyncope corripi conſueuerunt. Et ſi quis cupiat cæterarum quoque partium quæ iecori & ventriculo reſpondeant, aliquam rationem intelligere, partim ex ſitu, partim ex dignitate facile is poterit de vnaquaque iudicium facere.Quatenus autem pertinet ad conſtitutionem & qualitatem principii,nec non ſummi vigoris vtriuſque acceſſionis,

nis, ita ſtatuendum eſt: quandoquidem in rigore notandum eſt, an æger citra magnitudinem caloris ſit ſiccus & ſqualidus, an magis ſine ſiccitate & ſqualore ſit insigniter calidus: namq; priorem moderate calidum, ſed exſiccatum, quamprimum victu humectante madefacere oportet: in ſecundo ſine ſiccitate vehementer calido, dum plurimum caloris ſe remittat, antequam nutrias, expectare oportet. In principii vero qualitate id conſiderandum eſt, an corporis extrema refrigerentur magnaq; ad internas partes fiat ſanguinis reuocatio, an magis principium plane ſit leue, neq; admodum hominem vrgeat, quippe iſtud ſecundum, tanquam facile & manſuetum contemnendum eſt, atq; ſi ita ferat occaſio, prope illud, & in illo principio licet ęgrotum nutrire: at de priore eſt rurſus diſtinguendum: namq; ſi abſque alicuius viſceris inflammatione, aut humorum redundãtia, in principio acceſſionis fiat motus ad interiora, nihil offendes, ſi parum ante ægrum nutriueris: ſin vero adſit inflammatio vel humorum copia, nutritionem tanquam rem maxime noxiam, ante acceſſionem vitare oportet. Poſtremo autem in febribus, quæ vnicam tantum à principio vſq; ad finem habent acceſſionem, facilis tolerantia & conſuetudo ſpectari debent, quoniam huiuſmodi febricitanti eo tempore alimenta ſunt exhibenda, quo facilius morbum tolerat, eaq; potiſſimum hora diei, qua prius in ſanitate nutriri conſueuere. Quæ doctrina eſt Gal. 11. metho. 5.

Et non moueas in die paroxyſmi, quantum poßibile eſt.) Hæc eſt quarta regula, in die paroxyſmi nihil mouendum eſſe, quantum fieri poteſt: & ratio eſt in promptu, propterea quia natura à morbo eſt ſatis afflicta, neque decet addere afflictionem afflicto: itaq; per Auicennam in die paroxyſmi, neq; licet venam ſecare, neq; dare medicamentum, neq; aliud inſigne remedium adminiſtrare. Verum aduerſus huiuſmodi regulam dubitant nonnulli, qui proferunt quaſdam rationes, quæ videntur demonſtrare, medicum poſſe aliquando in acceſſione aliquam vacuationem moliri: & primo, natura vtiliter vacuat in die paroxyſmi. Ergo & medicus. Conſequentia eſt manifeſta, quoniam medicus eſt miniſter & imitator naturæ. Antecedens eſt Gal. 3. de criſibus, 4. criſim concurrere cum die acceſſionis, atq; ita rarum eſſe, vt in leuiore die febris iudicetur, vt Archigenes bis tantum per vniuerſam ſuam vitam id viderit: ipſe vero Gal. ſemel tantum id obſeruauerit: vbi conſentit Hip. 1. epid. 3. 13. Quæ diebus paribus accidunt, paribus iudicantur, quorum vero ſunt in imparibus acceſſiones, in imparibus iudicantur. Quem locum explanans Galenus præclare cauſam explicat, propter quam contingat criſim in acceſſionibus fieri: ꝓpterea quod hoc tempore partim humores moueantur, ac veluti bullientes erumpant ſanguinis profluuio, vel ſudoribus, vel vomitu, vel deiectionibus, & aliis modis, partim natura grauata & onere oppreſſa ad huiuſmodi expulſiones irritetur, partim demum fuſis & agitatis humoribus, illorum expulſio & criſis facilius ſoleat ſuccedere: quod ſi in die acceſſionis licet naturæ criſim & varias vacuationes efficere, cur non item naturæ imitatione liceat medico idem facere? Secundo Gal. in lib. quos & quando &c. tradens rationem vacuandi corporis, inquit reſpiciendum eſſe ad acceſſiones, quę nos poſſunt docere, quomodo ſit euacuandũ, qui ſtatuit principio acceſſionum per ſuperiora, in declinatione per inferiora vacuandum eſſe: & confirmatur, quoniam Auicenna in cura febris quartanæ maxime probat vomitum in die paroxyſmi, qui, vt ille inquit, aut alleuiat paroxyſmum, aut eradicat ipſum. Imo vero ſunt nonnulli moderni, qui vario experimento affirmant, in febre quartana medicamentum dare in die acceſſionis, & admodum feliciter, inter quos eſt il-

Quarta regula.

le Amatus Lusitanus, qui in prima centuria curationum medicinalium curatione 8. istud multis modis conatur confirmare. Tertio isti afferunt auctoritatem Mauri cuiusdam medici veteris, cuius mentionem facit Gentilis, qui in primo aph. 2. praecipit, hominem vacuandum esse, qua hora humores mouentur: quare cum illi potissimum moueantur tempore accessionis, hinc colligunt hoc ipso tempore medicum quoque posse varios vacuationes moliri.

Ad hanc difficultatem respondendum est, non licere in febribus medico in die paroxysmi aut venam secare, aut medicamentum exhibere, aut aliter insignem vacuationem facere: & quatenus pertinet ad sectionem venae, Gal. de sang. miss. 21. expresse docet, febris declinationem perpetuo expectandam esse, sicuti in lippitudine & aliis affectibus, qui febre carent, non febris declinationem, quae nulla est, sed magnitudinem doloris, aut inflammationis, aut totius affectus fore inspiciendam, ac postremo si nihil eiusmodi vrgeat aut prohibeat, tempus secandae venae conuenientissimum matutinum eligendum esse. Quatenus vero pertinet ad medicamentū, etsi id non explicatur à Galeno, tamen ex comparatione ad sectionem venae facile potest intelligi, idem quoq; de medicamento statuēdum esse: neq; enim minorem molestiam, & vim affert naturae medicamentum, quam afferat venae sectio. Sed p̄terea certum est, medicamentum ex vna parte trahere à circumferentia ad centrū, ex altera naturam in paroxysmo expellere à centro ad circumferentiam, vnde forent duo motus contrarii, quos natura non nisi cum magno periculo posset perferre. His mihi liceat addere duas alias rationes, longe maximi momenti, quae plane demonstrant, in die paroxysmi quiescendum esse: vna colligitur ex Gal. in lib. quos & quando, ad finem, quoniam medicus non intelligit propositum & propensionē naturae, quamobrem si illa, verbi gratia, vellet euacuare per sudorem, medicus autē audeat vel secare venam, vel dare medicamentum, quis nō videt iis modis non sine magno aegri discrimine conatus naturae perturbari, & omnia peruerti? Altera ratio colligitur ex Auic. 2. 4. tract. 2. cap. 9. quia si natura sibi pararet vacuationem per aluum, & medicus hoc tempore exhibeat purgans medicamentum, certum periculum imminet, ne ex vtraq; euacuatione, & naturae & artis tam immoderata sequatur purgatio, vt vires aegri satis esse non possint. Itaq; in die accessionis neq; secta vena, neq; dato medicamento, neq; aliis modis licet medico aliquam insignem vacuationem moliri.

Solutio prima. Restat respondere ad obiectas rationes, & ad primā. Natura vacuat in die accessionis: ergo & medicus. Negatur consequentia, & ratio est, quoniā natura hoc tēpore nō vacuat, nisi vehemēter irritata, & quasi coacta, neq; medicum decet imitari naturā, nisi quotiescūq; illa sua spōte & bene operatur. Et si qs rursum obiiciat, imo illā quandoq; vacuationes facere vtiliter: respōdeatis primū istud nunquā fieri sine grauib. symptomatib. & multo labore aegroti, in qua re nō decet medicū naturā imitari. Deinde respondeatis, naturā sibi vias & instrumēta parare, q̄ ignorantur, & nō possunt administrari à medico: iam vero diximus rationes ꝓpter quas nō licet naturam in accessione vel adhuc magis irritare, vel à suis operationibus impedire.

Secunda solutio. Ad secundā respondeatis: si natura aggrediatur vomitū in die accessionis, illum posse iuuari à medico, sed leuiorib. tā. ū p̄sidiis, puta hydrelaeo, syrupo acetoso, & similibus: sin autem vomitus sua sponte nō moueatur, illū nullo modo in tali die, sed alio tempore ꝓuocandum esse. Sic legimus Gal. 1. ad Glau. in curatione tertianae nothae quartanae, & quotidianae, vomitū quidē ꝓbare, sed post sumpta alimenta: ergo

non

non in die acceſſionis. Ad Auicennam dicimus, ipſum quoq; probare vomitum in quartana ante paroxyſmum, vel in paroxyſmo, cum leuibus tantum, minime validis præſidiis: quod ex eo fit manifeſtum: quoniam eodem cap. paulo poſt iubet vomitum prouocandum eſſe poſt alimenta cum fortitudine. plane demonſtrans rationē priorem non fuiſſe cum fortitudine, ſed cum leuitate. Ad auctoritatem Mauri illius veteris medici, hæc Domini, eſt ſubtilis quædam cogitatio: ſed ille intelligebat non motum humorum in paroxyſmo, ſed motum humorum, qui fit quotidie: namque diuidebat ſingulos dies in quatuor partes, in quarum prima aurora ſanguinem; in ſecunda, meridie, bilem; in tertia, veſpere, melācholiam; in quarta, nocte, pituitam volebat moueri: ac propterea ille ſentiebat medicamenta illa hora eſſe exhibenda, qua ſinguli humores ſolent moueri. Huiuſmodi ſententia videtur quoq; fuiſſe Hippocratis 6. epid. 1. 15. Ad initia exacerbationes conſiderandæ ſunt, & in omni morbo veluti veſpere exacerbari &c. Quo loco Gal. hæc habet: Namq; Hipp. diem toti anno proportione exiſtimat reſpondere, vt matutino tempori ver ſimile ſit, meridiei æſtas, veſperi autumnus, nocti hyems. Vtrum vero liceat ex conſilio Mauri dare purgantia medicamenta, non perpetuo horis matutinis, ſicuti omnes facere conſueuimus, ſed illo tempore quo purgādus humor ſuapte natura mouetur, quādoq. meridie, veſpere, nocte, id vos cogitabitis: purgandi ratio fortaſſe admodum noua, ſed fortaſſe expurgationes fœlicius ſuccederent, cum certe huiuſmodi ſententia non careat aliqua ratione.

Et oportet vt in omnibus obſerues diſpoſitionem virtutis.) Auicenna loquitur hoc loco & determinat de mittēdo ſanguine in febrib. putridis: quo loco omnes interpretes ſolent duas q̄ſtiones admodū difficiles, ſed maxime vtiles & neceſſarias explicare: alteram, quales nā generaliter ſint ſcopi, ſiue conditiones animaduertendæ à medico, in ſanguinis miſſione: alteram, vtrum ſectio venę conueniat in omni febre putrida, nec ne: de quibus ſupuacaneum eſt nos agere, qui ꝓximo ſuperiore tempore vtramq; examinauimus & publicauimus, adeo vt vnuſquiſq; facile poſſit de vtraq; diſputatione noſtram ſententiam intelligere.

Deinde fac ſequi phlebotomiā, ſolutionem ventris ſubtilem.) Facta ſectione venæ, Auic. docet, aluum fore leniēndam, quod præceptum cōmuniter practicantes non ſatis intelligunt nec obſeruant, qui ſemper fere primū vtuntur medicamēto, deinde accedunt ad ſectionē venæ; in qua ſentētia ipſe quoq; Auic. videtur fuiſſe, qui hæc habet 4. 1. 20. Et oportet, vt tibi caueas ab ea in repletione ſtomachi & inteſtinorum. Imo & Gal. hoc idem videtur ſentire 9. metho. 5. de ſanguinis miſſione 20. Si cruditas præcedat, vel ciborum in ventriculo, vel excrementorum in inteſtinis, tanto tēpore differendā ſectionē venæ, quantū ad alimēti coctionē, & excrementorū deſcēſum videbitur fore ſatis. In qua re ego qdem puto nihil certi poſſe determinari, ſed hoc negociū pendere ex iudicio medici. Ego ꝓfecto antequā venio ad ſectionē venæ, ſi ventriculus & inteſtina mihi videātur referta eſſe excrementis, ex cōſilio Gal. ſoleo ad breue tēpus remediū differre, & interea leniente medicamēto corpus exonerare, dummodo morbus tātas pmittat inducias, vt nō immineat piculū amittēdi ꝓcipitē huius remedii occaſionē: q̄ ſi aliter eueniat, morbuſq; ſit adeo grauis, vt nullas videatur inducias pmittere, tū ſine vlla dilatione impoſito clyſtere venæ ſectionē aggredior: deinde ſi ita ferat occaſio, ad leniēs medicamētū ꝓpero. Auic. igitur poſt ſectionē venæ vult aluū leniendā eſſe cū iis, q̄ ſunt ſicut aqua hordei. & alſiracoſt pa-rū, q hoc loco tria ponit medicamēta. primū eſt ex aqua hordei, id eſt, ex ptiſana. q, vt placet Gal. 1. de rat. vict. 18. aluum mouet: & alſiracoſt, id eſt, manna, quā Gal. quoq;

 nouit

nouit & appellat mel aereum 3. de aliment. facult. cap. de melle, cuius medicamenti fit exemplum:

℞ *Succi ptisanæ* ℥ v.
Mannæ elect. ℥ iij. *Misc.*

Alterum est ptisana cum syrupo acetoso:

℞ *Succi ptisanæ* ℥ v.
Syrupi acetosi ℥ iij. *M.*

Sed hoc leuissimum admodum foret medicamentum, præterquam quod huiusmodi mistio non videtur conuenire, ex ipsomet Auic. paulo post cap. 9. qui hæc habet: Et aggregare syrupum acetosum, & aquam hordei simul, est illaudabile, quoniam corrumpit aqua hordei,, secundum plurimùm. Dicendum vero mixtionem ptisanæ improbari ab Auicenna, quotiescunq; illa exhibentur tanquam alimenta, & iure, sicuti improbantur apud Gal. 1. de alim. facult. 1. cætera omnia, quæcunque possunt stimulare naturam ad expulsionem, antequam alimenta coquantur; illa autem optime permisceri, si exhibeantur tanquam medicamentum, sicuti in præsenti loco, quemadmodum ptisana lenit, abstergit, syrupus acetosus incidit & stimulat ad expulsionem. Tertium est medicamentum manna simul cum syrupo violaceo, qui syrupus conficitur ex violis purpureis, ac multiplici earum infusione, vulgo syrupum violatum solutiuum appellant: & fit exemplum:

℞ *Mannæ elect.* ℥ j. ß
Syrupi violati solutiui ℥ iij.
Decoctionis borraginis q. s.
Misce & fiat potio.

Hæc sunt medicamenta Auicennæ. Cæterum quoniam sunt alia multa medicamenta lenientia, cum simplicia, tum composita, quæ in febribus frequenter solent à medicis vsurpari, hic locus postularet, vt de singulis tractaremus, sed quoniam mihi statutum est priuatim vobis explicare commodum vsum omnium medicamentorum, quæcunque seu leniendo, seu præparando, seu purgando, hoc tempore ad purgandum sunt accommodata, superuacaneum est in præsentia de illis agere.

Et magis dilectum est apud me.) Quoniam Auicenna locutus fuerat de alui lenitione, nunc addit, melius esse id pstare cum clysteribus, quam medicamentis: quod præceptum considerent minorantes. Nam si Auicenna in principio morborum magis diligit clysteria, quam lenientia medicamenta, quid putandum est de purgantibus medicamentis illum sentire.

De Clysterib. Porro ex hoc loco mihi libet occasionem accipere de clysteribus vobiscum agendi, cum maximus & frequentissimus illorum sit vsus, non solum in febribus, sed etiam in aliis morbis, de quibus videatis Aetium lib. 3. cap. 159. Paulum lib. 1. 44. Actuarium lib. de comp. med. ad finem. Auicennam 4. primi cap. 17. Gal. variis in locis. Clysteria ad varios vsus accommodantur, & propterea variis rationibus componuntur: ac primum est vulgaris vsus, ad illa ducenda excrementa, quę in intestinis continentur: in quem vsum laudat Aetius aquam solam calidam: Galenus vero 8. metho. 5. aquæ addit mel & oleum, vt ex aqua habeatur ablutio, ex melle abstersio, ex oleo mollities: & ita 11. metho. 9. instituit clystere ex mulsa & oleo: loco autem olei medici quandoque vtuntur butyro, quod præcipue faciendum est, quotiescunque in recto intestino sunt aliquæ affectiones, vt dolores hæmorrhoidum,

quæ

quę ex butyro magnopere mitigātur, vel vbi eſt ſuſpicio de vermibus, ſicuti in pueris: ſiquidem vermes ab oleo refugiunt, & ad butyrum ſunt propenſi. Ad hunc vſum ſolent medici in morbis, ac pręcipue febribus prope in omnibus, vti quodam genere clyſteris, quod commune appellant, & conficitur ex decocto foliorum betarum, violarum, maluarũ, mercurialis, parietariæ, ex ſaccharo vel melle, oleo, ouo, & ſale. Ac ſane, ſi conſiderentur, quæ vt plurimum contingunt in febribus, excrementa duriora, pituita adhærens inteſtinis, calor pter naturam, quæ indigent mollientibus, abſtergentibus, refrigerantibus, huiuſmodi clyſtere, quod hæc omnia poſſunt præſtare, non omni ex parte repudiandum eſt; etſi ad medicum pertinet, ſingula accurate perpendere, variaq; clyſteria parare, neq; omnes vno calceo calceare. Inter cætera vſus obtinuit, vt in clyſteribus ouum nunquam prætermittatur, quod auctore Auic. 2. canonis, cap. de ouo, illis imponitur propter vlcera & apoſtemata inteſtinorum, cum illud poſſit eas partes lenire, & quodammodo refrigerare. Itaq; ſit exemplum clyſteris communis.

℞ *Decoctionis foliorum betarum*
Mercurialis
Violarum lib. j.
Mellis roſati
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui
Salis parum *Miſce pro clyſtere.*

Secundo conueniunt clyſteria ad reuellenda excrementa ab aliis partibus laborantibus, ad quas illa nequeunt peruenire, exempli gratia, in dolore capitis, coxendico, fluxione oculorum, & ſimilibus, ad quem modum ſcribit Gal. 2. de medicamentis, ſec. loc. cap. de dolore capitis ex plaga aut caſu, ſcribit inquam initium curationis à ſectione venæ faciendum eſſe, niſi ętas prohibeat, aut facultas vitalis debilis appareat: quod ſi vel propter ætatem, vel propter vires non liceat venam ſecare, tunc aluum per clyſteria ducendam eſſe, partim vt ſuperflua in ipſo excrementa extrahantur, partim vt humores qui ad affectas partes ferri conſueuerunt, reuellātur. Ac rurſus paulo poſt ex Archigene, de iis qui ex ſtomacho capite dolent, ita inquit: Archigenes dixit, clyſtere validum; multum enim in huiuſmodi clyſtere poſitum eſt, quatenus pertinet ad reuulſionem. Ac demum 4. de med. ſec. loc. in fluxionibus oculorum probat validam ventris ſolutionem, ſiue, ille inquit, per purgatorium conueniens medicamentum, ſiue per robuſta clyſteria: ad quem modum communiter practicātes in apoplexia, lethargo, & aliis huiuſmodi morbis, familiariter clyſteribus vtuntur, quæ etſi ad partes laborantes non poſſunt penetrare, tamen reuellendo præclaram operam præſtant. Clyſteria hæc reuellentia componuntur primo ex decocto medicamentorũ ſoluentiũ, & quidem validorũ, qualia ſunt helleborus, colocynthis, cētauria minor, & ſimiles: ſecundo ex medicamentis cōpoſitis: qualia ſunt hiera compoſita, electuarium diaphænicon, benedicta, & ſimilia: verum quoniam ſi hæc ſola medicamenta imponantur, nimium irritarent & morderent inteſtina, idcirco illis permiſcentur nonnulla leuiora, quæ eorum acrimoniam & violentiam remittere poſſunt. Sit exemplum. *Reuellentia.*

℞ *Centauriæ minoris* M. j.
Pulpæ colocynthidos ʒ j. ß.
Florum chamomæli

Anethi
Meliloti ana M. ß.
Fiat decoctio.
℞ *Dictæ decoctionis lib. j.*
Mellis rosati colati
Olei chamomelini completi ana ℥ iij.
Misce pro clystere.

Quod si velitis clystere adhuc acrius conficere, licet addere ʒ vj. vsque ad ℥ j. electuarii diaphœnicon, hieræ compositæ, vel similis medicamenti; sicuti contra si illa velitis minus acria, possunt prætermitti medicamenta soluentia, & pro illis substitui leuiora; & sit exemplum.

℞ *Pulegii*
Calamenthi
Sampsuchi
Chamomillæ ana M. ß.
Furfurum M. j. F. decoct.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis rosati ℥ iiij.
Salis parum. Misc.

Alterantia. Tertio, clysteria solent administrari pro alteratione intestinorum & totius corporis, vt si velimus refrigerare, decoquuntur folia maluarum, violarum, lactucarum, capita papaueris, ac permiscetur oleum violaceum, rosaceum, & similia; in quem vsum habetis clystere apud Aetium ex ptisana; oleo violato & ouis, quod est præstantissimum, iis addunt nonnulli succum lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, augurię, & similium: quibus quidem clysteribus, potissimum in febribus valde calidis, ego vti soleo frequentissime. At vero si velimus calefacere, parantur decocta ex medicamentis calidioribus, calamentho, ruta, saluia, abrotano, baccis lauri, & similibus: quibus permiscetur oleum chamomelinum, liliorum alborum, rutaceum. Gal. vtebatur clystere ex oleo simplici, rutaceo: nonnulli hoc tempore vinum quoque generosum solent infundere, quod tamen ego puto non sine iudicio imponendum esse.

Mitigantia dolores. Quarto & frequens est vsus clysteriorum ad mitigandos dolores, vel curandas alias affectiones intestinorum, renum, vesicæ, vteri & proximarum partium, sicuti contingit in dysenteria, in dolore colico, renum, & similibus, in quibus casibus pro variis affectibus, variisq; indicationibus, plane varia clysteria debent parari, de quibus nimis longum foret sigillatim pertractare, quare satis fuerit vnius tantum clysteris exemplum vobis proponere, quod ad dissoluẽdos flatus sit accommodatum, cum medici huiusmodi clystere ꝑpter multas occasiones cogãtur vti sæpenumero.

℞ *Seminum anisorum*
Fœniculi
Cymini ana ℥ j.
Florum chamomeli
Anethi ana M. ß.
Fiat decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei chamomelini completi

Anethini

Anethini
Mellis rosati ana ℥ *ij.*
Salis parum Misce pro clystere.

Postremo autem nonnulli proferunt vsum clysteris ad nutrienda ea corpora, quæ propter aliquod impedimentũ ore nequeunt assumere alimenta, exempli gratia, in angina, in mulieribus in p̃focatione vteri, vnde tunc temporis pleriq; omnes medici vtuntur clysteribus præparatis ex aliqua re nutriente, vt ex lacte, ptisana, iure optimo, ouis, vino, & similibus: quem vsum nonnulli hoc tempore non recipiunt, qui contendunt nihil posse nostra corpora nutrire, quod prius in ventriculum & iecur assumptum & coctum non fuerit: quæ videtur fuisse Gal. sententia 4. de vsu partium ab initio, ac repetita 1. de natur. facult. 10. quare colligunt, ex clysteribus nullo pacto hominem posse nutriri, cum illa ad ventriculum nequeant penetrare. Quæ pariter fuit sententia Gal. scribentis 13. meth. 13. quæ infusa sunt, ea omnino ad ieiunum vsq; ascendere non posse, imo etiamsi admodum nitaris, fortasse tenue intestinũ non posse pertingere: quo etiam videtur respexisse, cum dicit 4. aph. 12. eorũ quæ continentur in intestinis, nihil posse per vomitum vacuari. Neq; id ad rem pręsentem quidquam facit, quod Gal. scripserit 3. de sympt. causis 2. clysteria nonnullis adeo ascendisse, vt vomitu reiecta fuerint: siquidem ille declarat, id fieri admodum raro, ac præter naturæ institutum, minime nostro conatu, quod non potest ad nutritionem pertinere. Ego vero breuiter puto, minime alienum à ratione, hominem quoquo modo & tempore ex iis quæ inferius infunduntur, posse nutriri: quod mihi duæ potissimum persuadent rationes: altera, quod ventriculus in magna alimenti inopia & necessitate portionem succorum trahere possit, cum ab aliis proximis partibus, tum maxime ab intestinis, quæ doctrina est Gal. 3. de naturalib. facul. 13. Altera, tametsi nihil clysteris in ventriculum ascendat, nihilominus ex illo posse nutrimentum aliquod in corpus transferri, quod ventriculus & intestina eãdem prope coquendi facultatem habeant, vt clare demonstrat Gal. 4. de vsu partium 17. cum inquit: Quemadmodum venis, cum natura ea distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis generatricem tribuit, nedum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret: ad eundem modum & intestinis distributionis gratia institutis, facultas quædam concoctrix alimentorum inest. Quod si de sententia Hippocratis, Gal. & omnes fatentur hoc, totum corpus per communes venas, arterias, & neruos mirabiliter simul colligari, omniaque communem perspiratum & confluxum habere, nulli dubium esse debet, quin succus tenuissimus, & coctione facillimus, per clystere infusus, possit ab intestinis aliquam alterationem recipere, nec non trahi à venis mesaraicis, & quoquo modo & aliquamdiu hominem nutrire: itaque neque hic postremus vsus, mea sententia, est prorsus repudiandus.

Nutrientia clysteria.

Verum de suppositoriis quoque & glandibus agendum est, quorum pariter vsus & compositio est multiplex: namq; primo si æger fuerit imbecillus, vt nõ possit clysteria perferre, quæ alioqui nonnunquã solent maxime turbare, medici glandibus vtuntur, quæ minorem molestiam & perturbationem afferunt: de quo vsu mentionem facit Hip. 1. de ratione victus 45. si virtus fuerit imbecilla, glande vtendum. Secundo glandes imponuntur ad ducenda excrementa, si illa contineantur in recto intestino, ita vt oporteat tantummodo naturam irritare. Tertio præcipuus est vsus, si forte contingat, contingit autem frequentissime, vt imposita clysteria

diutius morentur in corpore: hoc enim tempore glandes impositæ & clysteria educunt,& totam aluum exonerant:ad quos vsus habetis glandes simplices, ex melle & sale, si quis iunior cupiat exemplum:

℞ *Salis gemmæ* ʒ ß.
Mellis q. s.
Misce pro suppositorio.

Sunt glandes ex sapone, in quo tamen non leuis acredo reperitur, infantibus mulieres imponunt granum salis. Apud Galenum 10.de simp.med. ad finem habetis historiam illius,qui rogatus,vt puero glandem imponeret,præcepit vt ex stercore murium imponerentur, quo audito omnes in risum soluti sunt, quoniam cum tot essent,quæ sedi apposita intestinum ad excretionem possunt irritare, ille omnibus præteritis ad stercus murium confugisset.Cæterum præter huiusmodi vsus sciendum est, fere eosdem esse vsus glandium & clysteriorum, ad discutiendos flatus, ad reuulsionem partium laborantium,& cætera,de quibus diximus. Sit exemplum glandis discutientis flatus:

Flatus discutiens.

℞ *Rutæ siccæ*
Cymini *ana* ʒ ß.
Mellis q. s. M.

Sit exemplum glandis reuellentis.

Reuellens.

℞ *Scammonii*
Pulpæ colocynthidos
Hellebori nigri *ana* ℈ ß.
Mel. q. s. M.

Aliud exemplum.

℞ *Specierum hieræ simplicis* ʒ j.
Pulpæ colocynthidos ℈ j.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. s. M.

Consueuerunt medici, vt refert Aetius, loco mellis varia medicamenta colligere,& vti aut resina,aut ficubus,aut passulis,aut re simili,& ita conficere, quas chirurgi tentas,vulgo tastas appellant,quibus potissimum vtebantur in iis, qui extremo intestino habebant dolentes hæmorrhoidas,scissuras, condylomata, & similia, quæ à duritie glandium solent dilaniari: vtor ego familiariter tempore frigidiore glandibus ex butyro, quæ sæpius repetitæ sine vlla molestia aluum lubricam reddunt, & speciatim dolentes hæmorrhoidas iuuant magnopere.

Deinde fac sequi ea quæ vrinam prouocant.) Auicenna post minorationem materiæ per sectionem venæ,post lenitionem alui,deinde aggreditur ea quæ prouocant lotium,sudorem,& aperiunt porositates corporis.Et notandum est verbum,*deinde*, quoniam non licet iis particularibus indicationib. satisfacere, nisi primum vniuersalibus satisfiat.Cum autem huiusmodi remedia sint multiplicia,sed maiori ex parte calida & sicca facultate prædita,iubet ab iis abstinendum esse,& leuioribus agendũ, qualia sunt syrupus acetosus decoctus cum radice apii, & similibus: exterius inunctione ex oleo chamomælino,& fricatione cum vino albo,& cum aqua dulci tepida. Auic.accepit hunc locum ex Gal.ad verbum,qui hęc habet 11. meth. 9. Quæ putruerunt, per vrinam,aluum, & sudorem à corporibus expellenda sunt: quod si ad os ventriculi aliquando sua sponte impetunt, vacuantur etiam per vomitus, aliter autem

autē non ēſt,quod præter naturam irrites: deligenda autem medico ſunt quæ ſine calefactione ſiccationeque inſigni prędictas vacuationes præſtant, cuiuſmodi ſunt cremor ptiſanæ, mulſa,oxymel,decoctum radicis apii,&c. Sane totum corpus priuſquã id vacuaris,rarefacere nō expedit,vbi autem vacuatum fuerit,licebit medicamento aliquo id facere,quod calorem tepidum habeat,cuiuſmodi eſt quod ex chamomęlo conficitur: in hoc opere ſi vinum quoq; aquoſum bibatur, id omnes vacuationes promouerit, idem faciet & temperatum dulcis aquæ balneum. Hactenus Gal.quam ſeriem verborum conſulto volui proferre, vt intelligatis,vel literam Auic.corruptam eſſe,vel illum Gal.mentem non fuiſſe aſſecutum:ſiquidem Gal.ad iuuandas propoſitas vacuationes expreſſe vinum bibendum exhibet: Auic.autem ex oleo,vino,&aqua,vel ſeparatim vel coniunctim videtur totum corpus fricare & inungere, adeo vt optimum ſit, quod alias vos monui, dicta Auic.ad fontes Galeni perpetuo referri, ex quibus omnia magis perſpicue & vere explicantur.

Sed hic ſunt nonnullæ dubitationes,& notanda: ac primum quæritur, vtrum quę prouocant lotium & ſudorem,conueniant in principio febris, & ante humorum concoctionem. Nam Gal. 4. de tuenda valetudine 5. interpretatur oraculum Hippocratis concocta medicari, &c. atque illud accommodat, non ſolum ad purgantia medicamenta,ſed etiam ad ea quæ prouocant lotium,ſudorem, & generaliter ad omnia quæcunq; ſuccos crudos in totum corpus agere poſſunt. Breuiter autem reſpondendum,talia medicamenta nonnulla eſſe vehementiora, quæ Galeno auctore ſunt inſigniter calida, & ſicca: nonnulla leuiora, quæ ſunt vel temperatæ caliditatis, vel parum frigida: qualia ſunt radis apii, ſemina melonis, & ſimilia: ex quibus priora & valentiora nullo modo, poſteriora & leuiora poſſunt conuenire. *Quæſtio I.*

Secundo item quæritur de balneo,an conueniat in febribus putridis,ante generalem vacuationem & concoctionem humorum, de qua dubitatione, cum non omnes idem ſentiant, equidem nihil dubito,ſicuti diximus,ea non conuenire,quæ prouocant lotium & ſudorem,quin pariter neque balnea conueniant,quæ certum eſt poſſe mouere humores crudos, qui ad coctionem quiete indigent, illosque ad totum corpus importune trahere,vnde manifeſtum eſt multa pericula ægrotis imminere;quæ doctrina eſt Gal.10.metho.6.2.aphor.42. qui hæc ſcribit: Non tamen vbi aliqua inflammatio, aut ſine inflammatione humoris, putredo igneum calorem excitarit, balnea vtilia ſunt,antequã noxii humores vacuentur aut concoquantur.Quam eandem ſententiam habetis 3.de ratione victus ad finem.Hoc vero idem quoq; ſtatuendum eſt quod paulo ſupra notauimus ex Galeno de frictionibus, inunctionibus,& cæteris præſidiis, quæ cutem poſſunt mollire & rarefacere: ad quē vſum præ cæteris Galeno probatur oleum chamomelinum, quod quidem, vt ille docet 3. de ſimp. med. 10. præclare tenſas partes remittit & relaxat, necnon quæ mediocriter dura ſunt emollit, & conſtipata rarefacit: ex quo colligatis errorem multorum, qui huiuſmodi oleo vim aſtringendi tribuunt, moti, vt puto, auctoritate Meſues, qui in cap. proprio aſſerit, illud adſtringere & fluxiones cohibere: quod & rei natura & experientia manifeſte demonſtrat falſum eſſe. Sequitur Auic. *II. Quæſtio.*

Et prohibe eum à ſomno in principiis febrium.) Somnus prohibetur in principio acceſſionum,ac maxime ſi fuerit frigus, horror vel rigor, quoniam per ſomnum motio ſpiritus,ſanguinis & caloris ad partes exteriores impeditur, & ꝓpterea acceſſiones longiſſime protrahuntur, præterquam ꝙ ſi aliqua adeſt viſcerum inflammatio,

verisimile est eã tunc augeri; sicuti etiã si aliqui humores in ventrem confluant, prò comperto habẽdum est, illos non perinde vt per alios somnos concoqui, sed potius plures cumulari, & crudos permanere: quamobrem medici tunc temporis iubent ægros vigilare, quod ex vigilia non leuia commoda, somni incommodis contraria, possint oriri. Apud declinationem vero, inquit Auicenna, somnus est iuuatiuus valde, & fortasse non nocet apud statum, propterea quia per hæc tempora calore naturali per somnum reddito validiore, humores & vapores putridi facilius propelluntur & dissoluuntur. Auicenna hanc totam partem accepit ex Gal. qui tam diffuse & accurate 2. aph. 1. recenset vtilitates & pericula, quæ ægrotis contingunt per singula tempora accessionum, vt pluribus de hac re non sit opus.

Et non prohibeas ei aquam frigidam, nisi fuerit humor crudus & grossus.) Scribit Gal. 1. de ratione victus 43. inter cætera febrium remedia, potionem aquæ frigidæ non postremum locum obtinere, quam ille affirmat, si tempestiue exhibeatur, præclare posse corpus & refrigerare, & humectare, & febrem extinguere. Ergo summa cum ratione Auic. qui hactenus nos docuit alterum summum & maximum præsidium, sectionem venæ, in præsentia aggreditur tractationem de potione aquę frigidæ: quoniam vero Auicenna hanc rem tractat admodum confuse, nos conabimur illius mentem, & singula illius præcepta summatim & distinctè colligere & explicare. Auicen. igitur primũ ponit conditiones quæ prohibent potum aquæ frigidæ, quæ sunt huiusmodi 1. si humor fuerit crudus & grossus, tunc enim aqua prohibet illius concoctionem, quam constat fieri caliditate. 2. si ventriculus & iecur fuerint debilia & frigida. 3. si in visceribus fuerit aliqua inflammatio aut dolor, siue mala affectio neruorum. 4. si complexio fuerit frigida & sicca, & caliditas innata debilis. 5. si æger non fuerit assuetus potioni aquæ frigidæ, sicuti illis euenit, qui sunt de regione calida: quæ postrema Auic. verba aut sunt deprauata, aut mea sententia falsitatem continẽt: etenim siue consideremus rationem, siue obseruemus experientiam, nulli dubium est, quin habitatores regionum calidarum copiose soleant aquam bibere, & non sine vtilitate. Gentilis narrat de quodam suo scholari, qui fuerat ex partibus Aethiopię, & asserebat omnes bibere aquas calidas, adeo vt si quis bibisset aquam frigidam, manifestum periculum & conuulsionis & mortis incurreret: ac forte Auice. de iis intelligit, qui ex peculiari instituto ab aqua solent abstinere. His demum conditionibus, quæ aquæ frigidæ potionem prohibent, addit Auic. corporis extenuationem.

Qua prohibẽt aquam frigidam.

Vbi autem materia calida aut grossa iam digesta est, & corpus est carnosum.) Quemadmodum conditiones hactenus positæ aquæ frigidæ potionem prohibent, ita ex lege contrariorum conditiones oppositæ illius administrationem persuadent: itaque si materia fuerit calida, vt bilis & sanguis, aut grossa, sed concocta, si corpus fuerit carnosum, si caliditas innata sanguisque & spiritus plurimum abundet, si virtus sit robusta, si viscera omnia sint sana, si naturalis temperies non fuerit frigida, ac demum si æger fuerit assuetus potioni aquę frigidæ, nullum præstantius remedium pro curandis febribus potest excogitari: siquidem euenit sæpenumero, vt hac ratione excitata & roborata natura expellat humores noxios, aut per vomitum, aut per vrinam, aut per sudorem, aut per omnes huiusmodi partes, ex quo æger protinus sanus euadit.

Et quandoq; medicus dat in potu infirmo de aqua frigida quantitatem plurimam, donec color eius fiat viridis.) Aqua frigida duplici ratione exhibetur in febrib. vna, ratione potus,

potus, ad leniendam fitim, & tunc moderate & pluribus vicibus exhibetur: altera, ratione medicamenti, & tunc copiofe & femel exhibenda eft. Auic. autem ponit duo figna, nimirum donec æger pallidus fiat, & rigore corripiatur: deinde certam potionis quantitatem determinat ad minus heminam vnam cum dimidia, quæ fane quantitas eft minima, nec fcio quomodo ex tam parua potione poffit verificari: vt æger fiat pallidus, & tremat, cum vtrumq; non aliter poffit euenire, quam ex infigni internarum partium refrigeratione. Cæterum quoniam huiufmodi remedium inter cætera omnia eft admodum nobile, & fæpenumero dignum admiratione, mihi libet ad veftram vtilitatem ex Gal. difciplina accurate, fed tamen breuiter illa omnia examinare, quæcunque ad integram huius remedii adminiftrationem pertinent. Itaque videbimus primum, vtrum generaliter in febribus aquę frigidæ potio conueniat: fecundo, quibufnam corporibus conueniat: tertio, quantum: quarto, quo tempore: quinto, quomodo liceat illam exhibere: fexto & vltimo, quænam aqua fit potiffimum eligenda, ac cæteris anteponenda.

Ergo quatenus pertinet ad primum, potio aquæ frigidæ nullo modo videtur conuenire, fiquidem Hipp. 3. de ratione victus 40. teftatur, nullum fe potuiffe officium inuenire, quod in morbis acutis aquæ frigidæ tribui poffit, imo vero ipfe Hip. nec non Galenus in com. plurima nůmerat incommoda, quod multo tempore moretur in ventriculo, quod difficulter concoquatur, quod plurimas fluctuationes pariat, neque vrinas, neque fudores moueat, & alia huiufmodi, quæ videntur demonftrare, potionem aquæ frigidæ non folum non conuenire, fed etiam multa pericula fecum afferre. Sed refpondeatis vno verbo, aquam frigidam, vt paulo ante diximus, dupliciter exhiberi, vel ratione potus, vel ratione medicamenti, Hippocratem autem & Galenum fermonem habere de aqua ratione potus, quæ fi fola & fimpliciter exhibeatur, illa continet difcrimina, de quibus ipfi loquuntur, qui nullo modo poffunt intelligere aquam, quæ tanquam medicamentum femel & copiofe exhibetur, adeo vt pro comperto habendum fit, Hipp. & Gal. aquæ vfum minus probare, non quatenus pertinet ad facultates, quæ ex primis qualitatibus oriuntur, hoc eft, refrigerandi & humectãdi, quæ à nemine poffunt negari, fed quatenus pertinet ad fecundas & tertias, cum reuera aqua neq; incidat, neq; abftergat, neq; vrinas, neq; fudores moueat, nec quidquã efficiat, quod ad pofteriores huiufmodi facultates fpectare poffit. Quod quidem Hipp. & Gal. propofitum fit manifeftum ex tex. 42. 3. de ratione victus. *In quibus autem maxime aqua vtendum fit, & quando valde multa, &c.* in quo Hippocrates fatetur manifefte, fe non fuiffe locutum de aqua tanquam medicamento, afferitq; aquam, & quidem valde multam, aliquando exhibendam effe, ficuti Galenus quoque huius remedii adminiftrationem, & probat, & multis laudibus extollit. Itaque etfi aqua paulatim ac fæpius exhibita, non caret multis periculis, tamen copiofe & femel affumpta, refrigerando & humectando, fæpe etiam per varias partes vacuando, præclariffimam operam præftat, neque vlla ratione debet repudiari.

Secundo, quibusnam frigida aqua conueniat, vt ordinate ac perfpicue hanc rem intelligatis, quæ eft maximi momẽti, licet ex tribus hoc iudicium facere, nempe ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturã: ac primũ ex reb. naturalibus, tẽperie, ętate, habitu corporis, fexu, cõfuetudine, & fimilib. nãq; fi æger habeat intẽperiẽ frigidã, vel vniuerfi corporis, vel partiũ principaliũ, cordis, ventriculi, iecoris, huic frigida aqua non conuenit, cum verifimile fit, vel potius neceffarium, *Quibus conueniat aqua potus.* *Temperamentum.*

talem

talem hominē habere parum caloris innati, sanguinis, & spiritus; qua ratione conuenit temperaturis calidioribus, ac potissimum, si ęgri abundent multo sanguine & spiritu, adeo vt vim remedii bene possint perferre. De ætate, non conuenit senibus, quos constat habere vires debiliores: constat talem hominem, inquit Galen. 11. metho. 9. senem non esse, ex quo omnes illi virtutes valentes esse dicimus: verum neque conuenit pueris, quoniā vt scribit Gal. 1. epid. secto 2. 24. & 57. propter naturalem infirmitatem, ac simul neruosi generis mollitiem, conuulsionibus sunt opportunissimi, quamobrem ætate florentibus tantummodo conuenit. De habitu corporis, non cōuenit gracilibus, atq; extenuatis: etenim cum huiusmodi corpora, vt placet Gal. 2. aph. 28. necessario sint debilia, habeantq; parū sanguinis, vix defendi possunt, quin interna viscera omni propemodum tutela destituta, vehementer offendantur: & si quis obiiciat Gal. 10. metho. 5. qui ægroto cuidam extenuato, ne caderet in febrim hecticam, aquam fontanam plane gelidam dare non est veritus; facile est respondere, tunc Galen. aquam dedisse non copiose, nempe ad duos vel ad summam tres cyathos, neque semel, sed pluribus vicibus, addo & inter assumpta alimenta, quo tempore aqua non ita occurrit partibus excarnibus & exanguibus; quare videtur illam dedisse potius pro potione, quam pro medicamento, qui hæc scribit: Quare frigidam simul multam sibi dari, qui ita affecti sunt, non ferunt. Sic apud eundem Gal. 9. metho. 5. hecticę febres aquam neque plane gelidam, neque multam desiderant, cum extenuatis omnino, exiguique sanguinis corporibus incidant. De sexu, etsi dubium non est, quin potio frigida magis conueniat viris, vtpote robustioribus & calidioribus, quam mulieribus, tamen vtrique sexui potest conuenire, dummodo mulieres quoque requisitas habeant conditiones. De consuetudine dubium est, an sit conditio necessaria, necne? Auicenna inter necessarias videtur illud reponere, imo vero & Gal. aperte asserit 8. metho. 3. in iis, qui per sanitatem non solent frigidam bibere, illam plane prætermittendam esse, qui scribit ad hunc modum de frigidæ potione determinandum, &c. Contra vero idem Gal. 9. metho. 5. scribit, nonnullos qui tempore sanitatis frigidæ potioni minime fuerant assueti, cum propter febrem ardentem frigidam bibere coacti essent, ex ea nullum detrimentum percepisse. In qua difficultate equidem censeo, consuetudinem inter conditiones necessarias reponendam non esse, adeo vt si cæteræ conditiones consentiant, sine præcedenti consuetudine liceat ad frigidam venire: sed illud addo, si simul cum aliis conditionibus accedat quoq; consuetudo, tunc medicū longe promptiorem & audaciorem esse debere, quod hinc possit colligere & pro cōperto habere, huiusmodi homines minime habere principes corporis partes frigidas & imbecillas, atq; illas quæ tempore sanitatis à frigida læsæ non fuerant, multo minus in febri ardente, quæ essent quoddam veluti propugnaculum nimiæ refrigerationis, lædi posse: quæ clara est sententia Gal. imo quæ clara sunt eius verba 9. metho. 5. Quod si etiam frigidæ assuetus æger fuerit, magna cum fiducia frigidam exhibebis, & quæ sequitur. Atque hactenus de rebus naturalibus.

Aetas. *Habitus corporis.* *Sexus.* *Consuetudo.*

Aer. Porro inter res non naturales vnus occurrit aer, sub quo auctore Gal. loco proxime citato 9. metho. tempus anni, cœli constitutio, regio, continentur. Facile auté est intelligere, potionem frigidam in aere calido potissimum cōuenire: huius ratio redditur à Gal. 11. meth. 9. propterea quod hyeme, necnon cœli constitutione & regione frigidis, febres ardentes fere non generantur, neque ęgri frigidam potionem fere desiderant, qui inspirato aere frigidiore assidue refrigerantur, quod si quando

quando in ambiente aere frigido ęgrotum contingat vehementer vri, exigua falu-tis eius fpes habenda eft: in quo cafu neque liceat frigidam exhibere, neq; aliud re-medium adminiftrare. Itaq; æftate, cœli conftitutione, & regione calidis, potio fri-gida cenfenda eft opportuniffima, vt iure mirum fit de Auicenna, qui in aere & re-gione calidiore nolit illam exhibere.

Res præter naturam funt tres, morbus, caufa morbi, fymptoma: rurfum mor-bi funt trium generum, in intemperie, in foluta vnitate, in mala compofitione: ex quibus id primum debet vobis conftare, potionem frigidam, neque in foluta vni-tate, neque in mala compofitione aliquem vfum afferre: quare in fola intemperie conuenit; & quoniam intemperies funt plurimæ, partim fimplices, partim compo-fitæ, ita habendum eft, hoc remedium in fola intemperie calida & ficca, vel coniun-ctim, vel feparatim conuenire, quibus aquæ frigiditas & humiditas contrariæ funt: ad quem modum fcribit Galenus 9. metho. 5. varias corporis particulas; fiue ex na-turali intemperie, fiue ex contracto vitio redditas debiliores, gulam, ventriculum, iecur, colon, feptum tranfuerfum, pulmonem, & fimiles, ex frigidæ aquæ vfu læfas fuiffe, vt deinceps non potuerint proprias operationes perficere: itaq; inter omnes intemperies vni tantum calidæ & ficcæ conuenit. Cum vero adhuc huiufmodi in-temperies vel fint alicuius determinatæ partis, vel corporis vniuerfi, vel cum mate-ria, vel fine materia, primum fiue fuerint particulares, fiue vniuerfales, omnibus conuenit. Exemplum particulare fit intemperies ventriculi calida & ficca, de qua fcribit Gal. 7. metho. 8. Exemplum vniuerfale, fint febres ardentes, de quibus idem fcribit Gal. 4. de ratione victus 12. neminem periiffe, qui tempore opportuno fri-gidam aquam potauerit. Sin autem hæc ipfa intemperies fuerit cum materia, quale vnum eft eryfipelas, certum eft illi in tantum frigidam aquam conuenire, vt Gal. af-firmet 9. metho. citato, eryfipelas, quod verum fit, aliter fanari non poffe; de quo habetis apud Aetium, lib. 5. cap. 89. hiftoriam cuiufdam mulieris, interno eryfipela-te laborantis, ac femimortuę, quæ potione aquæ frigidæ mirabiliter fuit reftituta. Contra vero, inquit Galenus, eodem loco 9. metho. quibufcunq; in principe par-te aliquis tumor confiftit ex genere inflammationis, œdematis, aut fcirrhi, iis frigi-dam dare non conuenit. *Morbi in in-temperie.*

Quatenus pertinet ad caufam morbi & fymptomata, ficuti diximus de morbo, ex vna parte, fi humores fuerint frigidi, craffi, crudi, pariter fi fymptomata habeant eandem naturam, certum eft frigidam non conuenire: ex altera autem, fi humores fuerint calidi, tenues, concocti, & fymptomata ab iis non diffentiant, illius vfus op-portunus cenfendus eft. Porro quantum frigidæ aquæ liceat exhibere, quod ter-tium fuerat propofitum, vidimus Auicennam hunc terminum ftatuere, donec æ-ger fiat viridis, & rigore corripiatur, nec non certam menfuram determinaffe, vnius & dimidiæ heminæ, ad minus, & cap. 42. in curatione febris ardentis iubet, vt æger de ea bibat qualibet hora, paulatim, forbitiones plurimas, & proprie in eo, cuius lingua ficca apparet. Sed neque Galen. hac in re videtur omni ex parte fibi conftare, nec fatis diftincte frigidę aquæ menfuram explicare: namque 9. metho. 8. huiufmo-di quantitatem determinat, quantum bibere ęgro libet, 1. de ratione victus 43. hæc habet: Potio frigidæ aquæ tanta fit, quantum æger infpirando haurire poffit. Et paulo poft: nempe ad febris extinctionem frigida affatim, atque vfque ad labo-rantis fatietatem bibitur. 10. metho. 5. cuidam mulieri, quæ autumno ex vigilia & triftitiis cœpit febricitare, quam febrem Galenus quarta die deprehendit effe he- *Quantitas frigida.*

ćticam

ćticam putridę coniunćtam, frigidam dedit moderate: alteri qui hoc ipſo tempore ægrotabat, quoties nutriebatur, quandoque binos, quandoque tres frigidæ cyathos exhibuit. Cuidam iuueni 10. metho. 7. calido & ſicco, qui ſub canicula ex ira febricitauit, in prima acceſſione duas frigidæ heminas, ac rurſum poſt alimenta circiter alteram heminam propinauit, adeo vt qui frigidam exhibet, quantum ægro bibere libet, quantum æger vna inſpiratione poteſt haurire, qui exhibet ad ſatietatem, qui dat duos vel tres cyathos, duas vel tres heminas, qui dat moderate, iure in huiuſmodi quantitate definienda ambiguus atque inconſtans videri poteſt. Paulus lib. 2. cap. 36. probat frigidam potionem, quæ non paulatim offeratur, vtpote quæ vehementius poteſt incendere, ſed quæ offeratur confertim, & rationem reddit, vt ita flamma obruta extinguatur.

Modus exhibenda frigida. Cæterum ſi rei naturam conſideremus, equidem puto frigidam aquam perpetuo copioſe & cumulate dandam eſſe: etenim cum illa vel alterando, vel vacuando, ſoleat prodeſſe, quomodo alterutrum vel vtrumque poterit præſtare, ſi parce exhibeatur, adeo vt neque inſigniter alterare, neque ſudorem, vomitum, aluum, mouere poſſit: cenſeoque hanc fuiſſe mentem Galeni, & omnium illuſtrium medicorum, nempe vt ægri frigidam bibant vſque ad ſatietatem, imo vero vt cogantur, etiamſi nolint, ſupra ſatietatem, ſicuti vulgaris quoque vſus videtur obtinuiſſe, vt ſua quantitate poſſit ardentem flammam quaſi ſuffocare, nec non aliquam inſignem vacuationem moliri. Quod ſi Galenus varie de huius aquæ menſura loquitur, id ſumma cum ratione facit, qui probe nouit, quod iamdiu nos docuerat, nimirum certam ſingulorum quantitatem neq; ſcribi, neque definiri poſſe, ac propterea fieri non poſſe, vt omnibus eadem perpetuo quantitas offeratur: de qua re ſpeciatim nos admonet 11 ad Glauc. 13. cum dicit: Modus in quantitate aquæ frigidæ ſeruetur, quemadmodum tempus anni, regio, ætas, natura, & conſuetudo poſtulant. Itaque ad ſummam ita habendum eſt, aquam frigidam maiore menſura perpetuo dandam eſſe, ſed tamen tam prudenter & caute, vt illa vel augeatur, vel minuatur, ſicuti variarum rerum opportunitas atque indicatio videtur poſtulare. Idem vero Auicennam quoque voluiſſe, ex eo ſatis debet conſtare, quod iubeat aquam bibendam eſſe, donec æger fiat pallidus, & rigore afficiatur: quæ ſymptomata certum eſt, non niſi ex copioſa aqua poſſe prouenire: nam quatenus pertinet ad alterum locum, de curatione febris ardentis, mens Auic. fuerat, huiuſmodi aquam frigidam, plena menſura, ac ſemel exhibendam eſſe: verum ſi quod foret impedimentum, quod tantam copiam prohiberet, tunc paulatim & qualibet hora exhibendam eſſe, vt hac ſaltem ratione magna illa ſiccitas remitteretur. In quo caſu, ad euitanda aquæ incommoda, quæ ſupra diximus, forte vtilius eſſet ex præcepto & more Galeni illam propinare non qualibet hora, quoniam vario tempore exhibita, præter cętera poteſt omnem coctionem perturbare.

Abſoluta ſunt tria capita de aqua frigida, ſupereſt quartum, de tempore in quo liceat frigidam exhibere. Gal. 9. metho. 5. 1. de ratione victus 43. lib. 4. com. 12. plane docet, illam non niſi apparente concoctione exhibendam eſſe, cui Paulus Aetius, Auicenna, & omnes conſentiunt: ſolus Auerr. id negat, qui 7. collig. t. cap. 8. longa diſputatione conatur Galenum reprehendere, & probare coctionem minime expectandam eſſe: verum non eſt, vt cum hoc viro, vt philoſopho illuſtri, ita medico Plebeio tempus perdamus, ac potiſſimum, quoniam ſi quis intelligat rationem, propter quam Gal. & cæteri frigidam prohibent, ante coctionem, is facile poterit

omnia

omnia Auerr. cauillamenta dissoluere. Itaque sciendum est ex Galeno 9. metho. 14. 11. metho. 10. febris, quatenus est febris, frigidam proprium & singulare esse remedium, cum proxime possit illius caliditatem & siccitatem remittere: sed altera ex parte frigidam non esse remedium humorum putrescentium, nisi quatenus illius opera per aluum, sudorem, vel per alias vias à natura deiiciuntur: cum autem huiusmodi vacuatio, vt docet Gal. 1. aphor. 22. & sæpissime vtiliter fieri non possit, nisi primū præcedat humorum concoctio, idcirco ante concoctionem non licet frigidam exhibere, vt simul vno tempore febris extinguatur, & putridi humores aliqua ratione educantur: de qua re Gal. 9. metho. 5. hæc habet: Sed neq; iis, quibus obstructio, putridusue humór non concoctus incommodat, oportet frigidam offerre, &c. qui generaliter putridorum humorum, tam crassorū, quam tenuium concoctionem requirit, præclaramque reddit rationem, nempe vt natura, quæ iam bona à malis separauit, possit retinere quæ sunt retinenda, & expellere quæ sunt expellenda: quod si contra quis audeat frigidam exhibere sine humorum coctione, tunc non solum putridi humores vtiliter nequeunt vacuari, sed multa incommoda necessario sequuntur: quæ diffuse explicantur à Galeno 9. metho. 5. dum inquit: Porro incommoda, quæ frigidæ potionem intempestiue exhibitam sequuntur, in iis consistunt, &c. Hæc igitur si bene intelligantur, debent satis esse ad respondendum & Auerr. & omnibus, quicunq; à Galeno dissentiunt. Sed preterea quæritur de tempore, an in die critica liceat frigidam exhibere? Cui dubitationi pleriq; omnes interpretes respondēt affirmatiue, ꝓpterea quia in tali die natura noxiis homorib. dominatur, atq; illos cōsueuit mouere, vnde à frigida excitata & roborata, longe facilius poterit illos expellere: q̄ sententia mihi non potest probari, nā manifeste nos docent Hip. & Gal. 1. aph. 20. in tali die nihil mouēdum vel innouandum esse: & ratio est in ꝓmptu: etenim cum hoc tēpore natura soleat varias motiones & vacuationes facere, quæ à medico ignorantur, si ille audeat frigidam exhibere, facile aliquis motus contrarius motui & proposito naturæ posset succedere, & illā impedire: vnde legimus Gal. nihil aliud cupere, quam succorū coctionem, neq; diei criticę quidquam meminisse. Demum vero quærunt nonnulli an frigida in paroxysmo debeat exhiberi? quib. respondendum, vtiq; illam cōuenire, neq; solū in paroxysmo, sed in statu paroxysmi: q̄ clara est sententia Gal. loco citato 9. metho. 5. docentis frigidā aquā dandā esse, cū euidentes appareant notæ concoctionis, febris autē est maxima; & rationem reddit, quoniā hoc tempore internæ partes maxime ardent, quæ caloris copia est quoddā veluti propugnaculum, quo minus illæ ab infigni frigidita-te lædi possint. Cui plane cōuenit Auic. inquiens cap. de curatione feb. sanguinis: Et melior horarum ad hoc est hora vehementis ebullitionis, & angustiæ, & inflammationis, & frequentiæ pulsus. Quinto sciendum est, quomodo liceat frigidam exhibere, an simplicem, sine alicuius rei permixtione, an aliquid ei permiscēdo, quod vel illius malitiam possit corrigere, vel illius vim possit adiuuare: ac sine vlla dubitatione aqua simplex, sincera, cruda, & sine vlla permistione debet propinari, dummodo bona & laudata aqua possit haberi: quod si talis deficiat, tunc ex Gal. prius decet illam coquere: sic passim Gal. vbicunq; de aquæ frigidæ potione loquitur, frigidam aquam fontanam crudam & gelidam, sine vlla præparatione consueuit exhibere: sin autem aqua salutaris deesset, tunc docet 6. epid. 4. 10. illam decoquendam esse. Itaq; ad summā, aqua frigida, sincera, cruda, sine vlla pmistione, admodū copiose, non ante humorū coctionē, non in die critica, in vigore accessionis, exhibēda est.

Vtrum in die critica frigida offerenda.

Vtrum in paroxysmo.

Quomodo liceat exhibere.

Summa negotii.

Postre-

Qua aqua sit eligenda. Poftremo reftat videndum, quænam aqua præ cæteris fit eligenda: quoniam vero fi velimus de aquæ bonitate ac preftantia agere, longiffima tractatione opus foret, quod occafio non permittit, mihi liceat fummatim hanc rem vobis explicare. Gal.3.de ratione victus 40.aquam optimam defcribit, quæ puriffima eft, & omni aliena qualitate deftituta: de qua confueuit iudicium facere, 1. de fimpl.med. 5. ex tribus fenfibus vifu, guftu, odoratu: & primum guftu aqua eft optima, fi nullam afferat qualitatem, fed exquifite qualitatis expers appareat. Quod fi aliquando Gal.& alii aquam dulcem appellent, certum eft illos ita loqui, ad differentiam aquæ falfæ aut fimilium: cum reuera aqua optima, quod à Galeno repetitum eft 2. de alimentis 2. nullam fimplicem & fenfibilem faporis qualitatem debeat habere, fed plane ab omni qualitate immunis effe, alioqui non eft optima, & à Galeno reiicitur. Secundo, ex vifu dignofcitur aqua optima, quæ fyncera & plane pellucida fuerit, adeo vt veluti exquifite colata appareat: ficuti contra cæteræ omnes turbatę, nigræ, cęruleæ, & fimiles, iure à Galeno improbantur. Tertio, ex odore aqua optima cenfenda eft, fi pariter nullam qualitatem præfeferat: ex quo cæteras omnes licet peffimas iudicare, quæ habent odorem fulphuris, bituminis, &c. quæ quidem reuera, vt Galenus docet 1. de fimp. medicamentis 4. iam non funt fimplices aquæ, fed compofitæ, cum ex aqua, fulphure, & reliquis conftent. Itaque ex iis tribus fenfibus, de proba vel improba aqua licet iudicium facere. Has omnes aquæ optimæ conditiones, ex iis tribus fenfibus petitas, præclare mihi videtur Galen. quodam veluti epilogo complecti in lib. de ptifana 2. Aqua optima fubftantia, & guftu, & olfactu, & colore probatur, &c. quem deinceps omnes Græci & Arabes imitati funt.

Bona aqua quæ.

Verum deueniendo ad magis particularia cum aquarum quæ bibuntur, fint plurimæ differentiæ, illud demum videndum reftat, quænam ex omnibus fit eligenda, & principem locum teneat. Aetius lib. 3. 165. facit quinque generales differentias aquæ, quam diuifionem mihi libet in præfentia recipere, nempe pluuialem, fontanam, putealem, fluuialem, ftagninam: de quibus multa à multis difputantur: namque alii maxime probant pluuialem, tanquam tenuiffimam, & calore quafi elixatam: alii eandem vituperant, quafi omnium malignarum qualitatum participem, vt quæ ex multis frigidis, craffis & fordidis vaporibus educatur: nonnulli ante cæteras ponunt puteales, tanquam per terram percolatas, ac propterea purgatiffimas: nonnulli eafdem exiftimant maxime omnium craffas, crudas, & flatuofas: alii demum, quorum fententia fere ab omnibus videtur probari, propter affiduum motum, iis omnibus proponunt fluuialem & fontanam, omnes aquam ftagninam repudiant: de quarum opinionum diuerfitate, cum nolim longius agere, mihi fatis fuerit iftius rei fummam vobis proferre, quam puto fententiæ Hippocratis, Galeni, & veritati magis confentire. Itaque cenfeo cum Hippocrate & Galeno 6. epid. 4. 16. aquam pluuialem cæteris aquæ generibus præponendam effe, quæ tamen prærogatiua illi tantummodo tribuenda eft, quę tempore ætatis, fereno cœlo, aut cum tonitru nonnunquam demittitur: fiquidem huiufmodi aqua ex tenuibus vaporibus vi aeris calidioris eleuatis, conficitur, vt fumma cum ratione tenuior, & quodammodo magis cocta, ac propterea optima cenfenda fit: cum altera quæ tempore hyemis, per multos & procellofos imbres defcendit, ex multis frigidis & craffis vaporibus conficiatur, vt merito omnium malarum qualitatum particeps, fordida, facile putrefcibilis, atque vno

De different. aquarum.

Aqua pluuialis optima eft.

vno verbo, omnium pessima ab omnibus existimetur. Si quis de huiusmodi pluuiis plura cupit intelligere, videat Galenum loco citato, qui hanc rem tractat diffuse, vt pluribus non sit opus. Quatenus vero pertinet ad reliquas aquas, putealis si deriuet ex proximo fonte aut fluuio, nisi terra per quam profluit, aliena qualitate participet, ꝓpter maiorem attenuationem & purgationem, & fluuiali & fontana melior potest censeri: quod si non ex flumine, aut fonte, sed ex abysso aquarum, qui sub terra vbique reperitur, generationem habeat, hæc certe aqua & crassissima & crudissima debet haberi.

Quoniam igitur optima pluuialis difficulter potest haberi, sic putealis ex fonte aut fluuio raro occurrit, iam vobis licebit fluuiali & fontana vti: quod si neque hæc probata fuerit, moderata coctione, vt supra diximus, potest adhuc magis purgari, extenuari, & ad commodiorem vsum accommodari: sed tamen hac semper adhibita cautione, cum aquarum sint insignes differentiæ, non solum generaliter, sed etiam speciatim, fontanæ à fontana, putealis à puteali, & sic de reliquis, vt propriis, notis ex tribus præcipue sensibus, vt diximus, de earum bonitate & malitia perpetuo iudicium faciatis. Sed satis de hoc remedio.

Et cum administraueris, &c.) Cum Auic. hactenus proposuisset varia præcepta, accommodata ad curandas febres putridas, sectionem venæ, lenitionem alui, prouocationem lotii, aquam frigidam, & alia id genus: post hęc omnia docet attendendum esse coctioni & vacuationi humorum, speciatim præcipiens, non vacuandam esse materiam indigestam, in calido aut frigido, nisi propter necessitatem: quare ex proposito instituit disputationem aduersus Rhasim, qui purgandis humoribus sentiebat nullam coctioné fore expectandam: quo loco omnes tractant celebré quæstionem, cuius vulgaris est titulus, de minoratione materiæ, nempe vtrum liceat in principio febrium & morborũ purgante medicamento noxios humores pro parte purgare & minorare: sed cum nos hanc ipsam rem tractauerimus accuratissime in nostris disputationibus iam editis, ex quibus licet vnicuiq; varias hominum opiniones, variaq; eorum argumenta, ac nostrã sententiam intelligere, superuacaneũ foret eadem repetere, & actum agere. Quoniam vero Auic. inter disputandum intermiscet quosdam canones de variis rebus, quorum multi sunt digni maxima notatione, nos breuiter conabimur singulos colligere & examinare.

Et scias quod phlebotomia, quando est intentio sanguinis, non est ex genere eius, in quo expectatur digestio.) Hic Auic. ponit nonnullos canones de sectione venæ, quorũ primus est huiusmodi: in missione sanguinis nulla expectanda est humorũ concoctio, sicuti expectanda est in exhibitione medicaméti: & ratio est in promptu, propterea quia attendimus humorũ coctioni, vt illi facilius & tutius à medicamento educantur, verũ aperta vena quouis tempore humores facile & tuto educuntur: quare minime oportet coctionem expectare. Sed de hoc canone dubium est: nam multi hoc tempore & syrupis, & aliis modis conantur moliri coctionem, deinde accedunt ad sectionem venæ, neq; desunt rationes quæ hanc medendi methodum videtur confirmare: namq; sese offerat occasio mittendi sanguiné Socrati, qui paulo ante multa assumpserit alimenta, vt ventriculus etiam nunc repletus fuerit, nemo, vt puto, audeat Socrati sanguinem mittere, nisi primum alimenta fuerint concocta, & ventriculus fuerit inanitus, quoniam si aliter fiat, periculum immineret, ne cruda materia in venas traheretur, & maiora incommoda sequerentur. Ex quo Gal. quoque 9. metho. 5. de sang. missione 20. 4. de tuenda val. 5. si præcedat humorum cruditas, iubet *1. Canon.*

tanto tempore sectionem venæ differendam esse, quantum videbitur sufficere tum ad eorum coctionem, tum vt excrementa descendant. Secundo si crudi humores redundent in primis venis, eadem ratione ante sectionem venæ videtur expectanda concoctio, ne illi quoque in penitiores partes deducantur: ad quem modum Galen. de sang. miss. 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, aliquid incidentium atque extenuantium medicamentorum consueuit prius exhibere, & deinde ad sanguinis missionem accedere. De hac difficultate ego tractaui diffuse in meis disputationibus: quare illud vnum dico in præsentia, Auic. sententiam, si bene intelligatur, veram esse, & nullam difficultatem continere, nempe in missione sanguinis nullam expectandam concoctionem, sicuti debet expectari in purgatione: sed etiamsi humores crudi fuerint, sanguinem mittendum esse: quod à nemine debet in controuersiam reuocari, cum ex vulgari aphor. cum morbi inchoant, hoc tempore atque hac humorum cruditate, sectio venæ sit opportunissima: namque altera ex parte, si adsint cruda alimenta in ventriculo, cui dubium esse potest, quin ipse quoque Auicen. simul cum Galeno velit tantisper differendam esse sectionem venæ, donec alimenta sint concocta, & excrementa descendant: quod enim pertinet ad cruditatem humorum, qui fuerint in primis venis, si Galeni mentem intelligimus, tunc non plane est necesse venæ sectionem prætermittere, sed potius illam partiri, ac sæpius repetere, quod in tali casu vires sint debiliores, quam vt possint tam copiosam vacuationem & semel factam perferre, adeo vt certum sit, Auicen. de vna tantum humorum cruditate, quæ est in venis, intelligere, sicuti sine dubio intellexit quoque Galenus.

Canon II. *Et cum postponitur phlebotomia in principio ægritudinis, tunc non phlebotomes in statu eius.*) Hic secundus est canō, cuius sensus est huiusmodi: si phlebotomia in principio febris fuerit prætermissa, deinceps illā fore prætermittendā, quando si fiat posteriore tempore, periculum imminet, ne æger propter superuenientem virium imbecillitatem interficiatur. Quo loco mouetur vulgaris, sed vtilissima quæstio: an transacto febris & morborum principio liceat medico venam secare: ac primū pro parte negatiua est Auic. in præsentia, qui id fatetur apertissime. Deinde est apho. Hip. cum morbi inchoant: in quo præcepto omnes medici vidētur cōuenire, atq; istud cōfirmat ratio tradita à Gal. in com. qui docet, medium in principio morbi aut secare venam, aut dare medicamētum, vt minorata materia, natura quod superest possit facilius concoquere & superare: vnde colligunt argumentum: natura in statu morbi aut superauit morbū, apparetq; perfecta concoctio, aut superata est, apparentq; signa cōtraria cōcoctioni: ergo si natura superauit, plane superuacaneū est venam secare: sin autem illa superata est, iam ex præcepto Gal. & in hoc com. & 11. metho. 9. non licet huiusmodi ægroto manus admouere, ne remedia temere infamētur. Altera autem ex parte affirmatiua primum est ratio: nam si tres sufficiunt principes scopi, morbi magnitudo, robur virium, & ætas, quod certissimum est Hip. & Gal. decretū, quamobrem transacto principio, si illi cōueniant, nō licebit venam incidere, alioqui foret necesse quartum præterea scopum, ex temporibus morborum statuisse. Deinde est Gal. 9. meth. 5. qui asserens esse duo maxima præsidia febrium continētium, sectionem venæ, & potionem æquæ frigidæ, inquit inter illa hanc esse differentiā, quod potio frigida non possit administrari, nisi compareant euidentia signa cōcoctionis: sectio autem venę quouis tempore potest adhiberi: itaq; etiam transacto principio, quam eandem sententiam repetit lib. de sang. miss. 20. quo loco ex proposito disputat ad-

Quæstio.

tat aduerſus nonnullos,qui de tempore mittendi ſanguinis varie ſentiebant:namq; alii admodum ridicule nolebant venam ſecare niſi poſt acceſſionē tertii diei, quare fuerant medici diatritarii, quippe ante tertiam acceſſionem contendebant,neque victum dandum, neque vllum remedium adminiſtrandum eſſe, propterea quod ante hoc tempus nulla cognitio de morbi forma & natura poſſit haberi:de quorum ignorantia Gal.multis in locis præcipue vero 8.meth.3. ſermonem habet. Alii vero extremum terminum mittendi ſanguinis quartum definiebant diem,intra quē terminum in declinationibus paroxyſmorum cōcedebant quandocunq; libuiſſet ſanguinem mittere. Alii demum primo quoque tempore feſtinabant ſanguinē mittere,vnum tantummodo conſiderātes,vtrum alimenta adhuc continerentur in ventriculo.De quibus quidem veterum medicorū opinionibus Gal.ita ſtatuit & ſcribit, Quoniam ſæpe poſtquam aliquis iam quinq; aut ſex dies ęgrotauit,ad curationē vocamur,vtiq; expediet ſanguinē mittere, etiamſi huius remedii prima occaſio fuerit prætermiſſa: quocunq; enim die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inueneris, in eo præſidiū hoc adhibeto,etiamſi 20.ab initio morbi dies fuerint.Sed ipſe quoq; Auic parū ſibi ipſi conſentiens,idē quod Gal.videtur ſentire,qui hęc habet 4. primi 20.cum maturatio apparuerit, & ægritudo principium præterierit, verſus ſtatum, tunc ſi oportuerit vt phlebotomia fiat,ſi non fuerit quod prohibeat,fiat. Et iterum paulo poſt: cum in febre te oportebit phlebotomare, ne attendas quod quidam dicunt, ſcilicet quod non eſt bonum,vt poſt quartam diem fiat, quoniam bonum eſt vt fiat etiamſi ſit poſt 40. dies,& hoc ſecundum ſententiam Gal. Hactenus Auic.

Ad hanc dubitatio nē in veritate reſpondendū eſt,etſi nulli dubium eſſe debet, quin principium morbi longe magis quā cætera tempora ad ſectionem venæ ſit accommodatū:veruntamē ſi propter aliquod impedimentū id remedium fuerit prætermiſſum,quolibet tempore, dummodo conueniant principes ſcopi, ſanguinem mittendū eſſe: quare ſciendū eſt,ſi contingat aliquando progreſſione temporis occaſionē mittendi ſanguinem amitti,id non fieri propter numerum dierum,ſed propterea quia progreſſu tēporis in plurimis ægris vires reddūtur debiliores, ꝙ perſpicue declarat Gal.in lib.de ſang.miſſ.cap.20.ad fin. Ex iis non difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere,& primū ad Auic. vel ille intelligit poſt principiū non cōuenire ſectionē venæ propter rationē virium,ꝙ illius verba videntur cōfirmare, vel mea ſententia non poteſt ab errore & contradictione defendi. Aphor.Hipp.cum morbi inchoant,non aliud docet,quam quod nos diximus,& fatemur,principium inter omnia tempora ad mouendos humores eſſe accommodatiſſimū : qui tamen nō prohibet omnino, ſi quando opus fuerit, quin in cæteris quoq; temporibus & in ſtatu liceat mouere,cum non abſolute,ſed comparatiue loquatur.Neq; vero poſita ratio quicquam valet: namq; in ſtatu morbi ſalutaris,apparētibus ſignis perfectæ concoctionis,iam deficit vnus princeps ſcopus, morbi magnitudo; ac fatuum foret venā ſecare. Sic in ſtatu morbi lethalis, ſi natura priūs occubuit, neceſſario vires non cōſtant. Sed fingas ſtatum morbi pernicioſi, in quo ex vna parte ſint ſigna contraria coctioni, ex altera vires valeant, quæro quamobrem non liceat venam ſecare, atque ex conſilio Thucydidis cuius meminit Galen.10. metho.10. aliquid agentes vel periclitari? etenim etſi id remedium ſine dubio in principio fuiſſet opportunius, tamen neque forte hoc tempore erit inutile: quare concludendo hanc rem, quotieſcunque accedetis ad veſtros ægrotos, ante omnia vobis perpendendū eſt, ſi quid mouendum videtur,ac ſi adſint ſcopi neceſſarii,nulla habita dierum conſideratio-

Conſilium Thucydidis.

ne audeatis venam secare: quod sane decretum cupio vos alta mente reponere, & tenere, qui vobis polliceor ex hac medendi ratione vestros ægrotos maximam vtilitatem, vos autem magnam gloriam & vtilitatem esse percepturos.

Et consilium quidem meum in phlebotomia est, vt dimittatur quantum possibile est, si autem non est possibile, tunc multiplicatio numeri est melior multiplicatione quantitatis.) Hic tertius est canon de sectione venæ, ex quo medici nostrorum temporum facti sunt admodum timidi circa administrationem huius remedii, quoniam id videtur voluisse Auicen. vt phlebotomia dimittatur quantum possibile est: quod si omnino remedium fuerit necessarium, neque possit prætermitti, tunc fore melius, vt paulatim pluribus vicibus, quam copiose & semel sanguis mittatur. Verum cum hæc sententia videatur aliena à ratione, à doctrina Galeni & ipsiusmet Auicen. qui sectionem venæ libenter probant, illaque vtuntur familiarissime, nonnulli interpretes ex iis verbis alium sensum eliciunt, nempe non prætermittendam esse phlebotomiam, sed in phlebotomia prætermittendam esse copiam sanguinis, adduntque Auicen. huiusmodi sententiam accepisse à Galen. 11. metho. 14. qui scribit in febre synocho moderate sanguinem mittendum esse, illumque ad posterius curationis tempus relinquendum, vt facilius & obstructio, & putredo, quæ per sanguinis missionem nequeunt auferri, tolli possint. Nam si generaliter decet phlebotomiam prætermittere, quantum possibile est, quamobrem Auicen. ipse millies hoc remedium probat & amplectitur? si perpetuo melior est multiplicatio numeri, quam multiplicatio quantitatis, quamobrem idem Auic. semel copiosissime, & vsque ad deliquium animi sanguinem frequentissime consueuit mittere? itaque nulli dubium esse debet, quin longe magis distincte Galen. hanc ipsam rem definiat, qui consilium mittendi vel nō mittendi sanguinis ex tribus principibus scopis perpetuo determinat, quibus præsentibus id remedium amplectitur, illis absentibus illud repudiat: quantitatem autem & modum vacuationis ex vno virium robore vel debilitate solet definire.

Canon III.

Et scias quod quando aggregantur.) In hac parte tractat Auic. de febre cum symptomatibus, ac primum de dolore capitis: pro quo debetis in memoriam reuocare quæ diximus in lectionibus priuatis, nempe nullum symptoma, quatenus symptoma, esse curationis indicationem, neque indicare neque immutare, nisi illud acquirat vim causæ, adeo vt vel vires offendat, vel morbum augeat. Ergo inquit Auicen. si coniungatur febris & dolor capitis, tunc curatio febris est dignior, cum illa sit morbus & causa, ex qua dolor, qui est symptoma, originem habet: sed si dolor fuerit tam insignis, vt febrem augeat, tunc oportet doloris rationem habere, atque illum sedare: quam curationem ille instituit posterius cap. proprio, & res est manifestissima.

Et cum infans lactens febricitat, tunc oportet vt rectificetur lac matris eius.) Hoc alterū est symptoma, si coniungatur febris cum ætate puerili, in quo casu neq; licet venam secare, neq; dare medicamentū, neq; quidquā agere, quare oportet lac matris rectificare: q̃ eandem sententiā habet Auic. 3. 1. doct. 1. secundum quam doctrinā omnes medici rationales solent lactentes pueros curare, vt nimirū nutrici instituatur accommodata victus ratio, exempli gratia, ex ptisana hordeacea, ex pane præparato, ex iure, ouis recentibus, bonis carnibus, & similibus: illi interdicūtur alimenta difficilis coctionis, mali succi, calida & sicca, nonnunquam & vinum: quandoquidem testimonio Auicen. in lib. de somno & vigilia, nihil interest, puerine an nutrices

vinum

vinum bibant: sic nutrici exhibentur medicamenta aluum lenientia, cassia, & alia id genus alterantia, decoctum endiuiæ, cichorii, acetosæ, seminum melonis, & similium: & si illa abundauerit multo sanguine, auctore Auicen. phlebotomatur, quanquam id sciendum est, nutricibus plerumque ex sectione venæ lac vel ex toto auferri, vel saltem magnopere minui. Demum vero si id ferat occasio, nutricibus danda quoq; purgantia medicamenta, quæ tamen propter multas rationes debent esse leuissima, exempli gratia, rhabarbarum, agaricus, & similia. Atque vt concludam, illa omnia & alimenta & medicamenta, & præsidia quæ conuenirent infantibus si forent grandiores, solent ad nutrices accommodari.

Sed hoc loco mouetur quæstio, vtrum liceat pueros purgare: namque Galen. illis videtur vacuationē omnem interdicere, propterea quod natura sint calidiores & humidiores, ac propterea omnium facillime digerātur & dissipentur. 9. meth. 17. quod si pueris nulla conuenit vacuatio: ergo vt neq; pharmacum conueniat fateamur necesse est. 2. Galen. de theriaca ad Pisonem 17. pueris interdicit vsum theriacæ, quoniam medicamentum puerile corpus facile dissoluens, qui narrat historiam cuiusdam pueri, cui præter suam voluntatem coactus fuit theriacam exhibere, quā ille concoquere non potuit, vnde dissoluto vniuersi corporis habitu, sequenti nocte periit: quod si pueri nequeunt perferre theriacam, medicamentum plane salutare, multo minus perferent purgantia medicamenta, quæ constat esse venenata, & naturæ hominis aduersari. Contra vero sentit Hipp. 6. epid. 5. 35. Mulier, capra, elaterium aut cucumerem syluestrem edentes, pueris purgatio. Hæc sententia, inquit Galen. in com. conducit & ad medicorum vsum, & ad naturale decretum: namque volentes purgare infantes, aut matri lactanti, aut capræ eiusmodi aliquid exhibentes, sic eos purgabimus: atque hinc illi refutantur, qui contendunt, nullam vim ex iis quæ ab initio in alimento fuerant, post concoctionem & in sanguinis conuersione posse remanere: quam eandem sententiam, & lactis facultatem acquisitam ex alimentis, Galen. rursum explicat, & multis historiis confirmat, 3. de alim. facul. cap. 15. sic scribit Dioscorides lib. 2. cap. 62. pecora quæ vescuntur scammonio, helleboro, & similibus, lac purgatiuum efficere: contra autem capras quæ robore, lentisco, & aliis adstringentibus vescuntur, lac adstringens generare. Ex quo loco debetis p æceptum maximi momenti colligere, & ad vsum reuocare, nempe quotiescunque veltris ægrotis exhibebitis lac, vel humanum, vel asininum, vel caprinum, vel cuiuscunq; animalis, vt diligenter caueatis, ne illa noxium aliquod & malignum edulium assumant, imo vero vt accommodatis alimentis, sicuti res postulat, nutriantur, quod tractantes de curatione febrium hecticarum accurate conabimur demonstrare. Præterea Galen. in consilio pro puero epileptico affirmat, ante omnia accedente vere illum puerum purgandum esse moderata purgatione, de quo libello etsi nonnulli dubitant, sit ne legitimus Gal. tamen sine dubio nullū dogma videtur continere, quod à Gal. dogmatibus sit alienum. Itaq; asserendum est, de sententia Hip. & Gal. pueros omnino posse purgari, lactentes quidem cum lacte alterato, aut nutricis, aut alterius animalis: nō lactentes cum purgantibus medicamentis, quæ tamen tam in illis, quam in istis sint perpetuo leuiora. Hanc doctrinam cōfirmat experientia: namq; multis in locis, ac potissimum Venetiis, cum pueri ægrotant quouis morbo, mulieres dicunt eos vermibus laborare, quibus familiariter exhibent agaricum cum oxymelite, ex quo medicamento purgantur sæpenumero cōpiose, & iuuantur. Sic passim & nutricibus lactātibus, & ipsis pueris maioribus natu

An pueros liceat purgare.

ſolemus exhibere caſſiam, aloen, rhabarbarum, agaricum, & alia id genus, neq; ſine euidenti vtilitate.

Sed reſpondeamus ad obiectas rationes, & primũ ad auctoritatẽ Gal. 9. meth. reſpõdendum, eum loqui de ſectione venæ, quæ iure in pueris eſt ſuperflua, ſiquidẽ illi propter copiam caloris innati, atq; habitum corporis calidiorẽ & humidiorem, facile ex ſeipſis diſſoluuntur, & id commodum conſequuntur, ꝙ alioqui ſectio venę ſolet præſtare. Hæc eadem reſpõſio poteſt etiam accommodari ad theriacã, quæ cũ ſit admodũ calida, & maximæ actiuitatis, tanquã ignis, ſubſtantiã puerorum ſuapte natura lubricã facile poteſt diſſipare, adeo vt nõ poſſint eam perferre: at vero aliter ſe res habet de medicamento, etenim cum illud purget vnũ aut alterum humorẽ, quod pueri nequeũt ex ſe efficere, neq; ita poſſit illorum calidum innatum, & ſubſtantiam diſſoluere, ſicuti ſectio venæ & theriaca, potiſſimum ſi fuerit moderatum, iure eſt concludendum, pueros tuto ea ratione qua diximus, poſſe expurgari.

Et quando fuerit cum febri colica.) Hoc tertium eſt ſymptoma, febris cum dolore colico: & notandum, ex veteri conuerſione legi: *Et quando fuerit cum febre colica, non aperietur via in dando in potu aquam hordei, imo ius galli, &c.* in cuius literæ explicatione interpretes vehementer laborant, ſed fruſtra, quoniam reuera ex huiuſmodi verbis nullus commodus ſenſus poteſt haberi: in noua autẽ conuerſione Bellunenſis legitur: *Et quando fuerit cum febre colica, tum cum aperitur via, non exhibeatur in potu aqua hordei, imo ius galli.* quæ interpretatio optima eſt, & hunc ſenſum habet: ſi febris ſimul fuerit cum dolore colico, neq; ſint apertæ viæ inteſtinorũ, per quas excremẽta poſſunt educi, tunc minime dandam eſſe aquã hordei, hoc eſt, ſuccum ptiſanæ, quoniam hoc tempore illa corrumpitur, flatus excitantur, doloreſq; augentur, ſed contra dandum eſſe ius galli, imponendaq; clyſteria pinguia, ex quibus commode feces emolliri atque educi poſſunt, ac demum ſi ita neceſſe fuerit, ptiſanam poſſe exhiberi de iure galli, de quo præterito anno diffuſe diximus, tractantes dolorem colicum. In præſentia illud vnum dico, apud Gale. & Meſuem illud aluum mollire & mouere, & ſi excrementa fuerint retenta, opportune exhiberi. Huiuſmodi autem ſententiam forte Auicen. accepit ex Hippoc. & Galen. 1. de ratione victus 32. Quibus cibus ſtatim incluſus fuerit, ſi quis non eo vocato ſorbitionem dederit, dolorem ſi adeſt, augebit, ſi non adeſt protinus inducet: cuius ſymptomatis rationem Galen. præclare explicat in com.

De ſolutiuis eſt potio facta ex tamarindis.) In poſtrema hac parte Auic. tractat de medicamentis purgantibus, quæ ad curandas febres putridas ſunt acccommodata, & ita proponit catalogum multorum medicamentorum, de quibus atq; huiuſmodi tractatione ſuperfluum eſt nos agere, cum mihi ſtatutum ſit hoc negotium priuatim conficere; itaque ad alia progredior.

Et febricitans quidẽ in æſtate febre frigida, &c.) Poſtrema hęc verba continent nonnullos canones & regulas, quarũ prima eſt: ſi quis tempore æſtatis laboret febre frigida, is non debet ingredi domum frigidam, ventiſq; expoſitam, & maxime quando ille ſudat, ne materia ſudoris retroceda: & impediatur. Auic. autẽ frigidam febrem intelligit, quę ex humore frigido, pituita & melãcholia generatur, quæ ſane ſententia cum hac litera eſt manifeſta. Sed ſciendum eſt hãc particulam aliter legi in noua conuerſione, hoc modo: *Et febricitans quidem in æſtate febre acuta*: quæ noua lectio & interpretatio videtur aduerſari Gal. 10. meth. 8. 9. meth. 14 qui docet, homines laborantes febribus acutis & hecticis, deferendos eſſe in domos ſubterraneas, quæ frigi-

diſſimæ

diſſimæ ſint, & maxime perflatæ, & ad ſeptentrionem poſitæ. Et ſi quis obiiciat, huiuſmodi externum aerem frigidioré obſtruere, ſudoremq; & continuam cutis euaporationem impedire: huic reſpondet Gal. aerem frigidum couenire, quatenus reſpirando attrahitur, vt qui calorem qui in corde eſt admodum refrigeret, nó tamen quatenus extrinſecus corporis ſuperficiem pertingit, quippe corpus denſat, cogitq; cūtem, & putridorum humorum effluxum prohibet tranſpirare: quare ego quidem puto antiquam literam nouæ conuerſioni præferendam eſſe.

Et trochiſci quidem non ſunt conuenientes principiis harum febrium, &c.) Cum ſupra dixerat Auic. in principio febrium putridarum non conuenire medicamenta, quæ habeant vim adſtringendi, ſed potius quæ habeant vim aperiendi, quo loco nos improbauimus & trochiſcos, & cætera omnia quæcunq; adſtrictione ſunt prædita. Ergo hæc ſecunda eſt regula, quæ idem repetit & docet, huiuſmodi medicamenta non conuenire, niſi poſt humorum concoctionem & vacuationem.

Et trochiſci quidem magis conuenientes, &c.) Auicen. adhuc magis diſtincte docet vſum talium medicamentorum, qui ait illa conuenire, vbi febris adhæreat ventriculo, & in illo quaſi febris hectica ſedem habeat, adeo vt ventriculus inſigni calida intemperie afficiatur: itaque in hoc caſu huiuſmodi trochiſci refrigerantes maxime conueniunt, quoniam ſtatim occurrunt membro laboranti, atque illud facile poſſunt alterare. Nam ſicuti ſcribit Galen. 10. metho. 8. quemadmodum ex aere attracto per reſpirationem immediate ipſum cor alteratur, ita per ea quæ comeduntur & bibuntur, ſtatim ſuccurritur ipſi ventriculo, huic enim parti illa cum totis ſuis viribus occurrunt, ſicuti cordi inſpiratus aer: vnde regula optima eſt, & conſentit Galeno.

Et dimiſſor conſuetudinis in regimine ſuo.) Senſus eſt; ſi quiſpiam prætermittat cō-ſuetudinem, exempli gratia, exercitationis, balnei, aut ſimilis rei, is quandoque incidit in febrem quæ non eſt tam periculoſa, cum pendeat ex cauſa manifeſta, ac ſperandum ſit, illūm vbi ad priſtinam redierit conſuetudinem, à febre liberum fore. *De conſuetudine.* Ariſtot. 28. prob. 1. quærit, cur aliqui ægrotent, vbi vitam luxurioſam viuere aſſueti, agere luxurioſe deſinant, ſicuti euenit Dionyſio Tyranno Siracuſano, qui vrbis obſidione deficiente commeatu, quod aliquantum temporis à ſolitis delitiis abſtinuerit, interea tabe protinus laborauit: ac reſpondet conſuetudinem vnicuiq; rem magnam eſſe, cum ferme in naturæ habitum permutetur: quare inquit philoſophus, ſicuti piſces inter aerem, aut homo in aqua degens male habét, ita qui morem ſolitum mutauerit, ægre atq; moleſte ex conſuetis diſcedit, & eodem rediiſſe ſaluberrimum eſt. perinde quaſi ad ſuæ naturæ ſtatum redierit: qui præclare huius problematis rationem reddit, ac multa loquitur de conſuetudine, quæ ſunt digna maxima notatione. Itaq; ſententia Auic. ex Ariſt. tam de bona, quam de mala conſuetudine intelligenda eſt: quod præceptum Hipp. quoq; videtur confirmare 2. apho. 8. cum inquit: conſueta longo tempore etiamſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſta eſſe ſolent: quæ eadem ſententia ſpeciatim de alimentis & potionibus habetur 2. de ratione victus 21. & iterū 2. de ratione victus à text. 10. vſq; ad 36. longa oratione plurima refert incommoda & pericula, quæ ex mutatione conſuetudinis ſolent hominibus contingere.

Verum tamen de hac re dubium eſt, ſiquidem non videtur veriſimile, neque rationi conſentaneum fore, vt prætermiſſa conſuetudine, ac potiſſimum ſi ea mala fuerit, homo lædatur, & aliquo morbo laboret: ad quem modū ſcribit Gal. in lib. de *Dubitatio.*

 conſue-

confuetudine, poftremis verbis: qui malam victus rationem [illegible],de alimenti copia aliquid detrahẽtes,exercitationem vero addentes,abfq; [illegible] incolumes feruati,illofq; ex hac mutata confuetudine non folum non lædi, [illegible]d etiam magnopere iuuari: quę fane doctrina maxime cõuenit doctrinæ Hip.6.epid.4.22.nec non Arift. fecto.1.probl.47.qui fere iifdem verbis fcribunt,effe præcipuum caput fanitatis nõ repleri cibis vfque ad fatietatem, & impigrum effe ad labores: quod fi quis à nimia crapula & otio fe conuertat ad moderatam victus rationem, atque ad exercitationem, nullo modo videtur fieri poffe, vt ille ex hac mutatione confuetudinis aliquod periculum incurrat: ex quo non fine rátione Hipp.2.aphor.5. vniuerfe hortatur homines, vt non perpetuo eandem confuetudinem teneant, fed ad infueta quoque mutationem faciant.

Ad hanc dubitationem pro veritate refpondendum eft,ex vna parte mutationem confuetudinis,fiue bonæ,fiue malæ,quæ affatim & repente fiat, perpetuo fugiendam & noxiam effe,adeo vt etfi neceffe non eft hominem protinus ægrotare, tamen neceffe fit hominem lædi: ex altera autem mutationem cõfuetudinis in meliorem,quæ paulatim & temporis progreffione fiat,licitam & falutarem effe: quæ refponfio eft Hipp.& Gale. tum aliis locis,tum maxime 2. aphor.51. Plurimum atque repente vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, fiue quouis alio modo corpus mouere,periculofum: omne enim nimium naturæ inimicum, fed quod paulatim fit,tutum eft,cum alias, tum quando ab altero ad alterum fit tranfitus. Quæ eadem fententia habetur,2. de ratione victus variis in locis,in quibus non aliud Hippoc.& Galen.conantur demonftrare,nifi fubitam confuetudinis permutationem non paruum corporibus afferre detrimentum: ex quo factum eft, vt Galen. 5. de tuenda valet. 10. velit, fenes potius confuetis operibus exercitari, tametfi illis non fint commoda & falutaria, quam confuetudinem mutare, cum iftud illis non liceat nifi longo tempore ac fenfim facere, proptereaque tempus illis deficiat, quo meliore confuetudine vti poffent: non aliter, inquit Galenus, ac fi quis octogenarius artem aliquam addifcere incipiat: qui contra iuuenes hortatur, vt omnino malas confuetudines deponant, etiamfi à pueris iis maxime fuerint affueti, cum habeant vires quæ moderate factam mutationem poffint fuftinere, liceatque fperare,eos in reliquo tempore fructum aliquem ex meliore confuetudine poffe percipere. Ex quibus cum fatis facile fit vnicuiq; ad obiectas rationes refpondere, non eft vt de hac re longius agamus.

CAPVT XIV.

De Cibatione Febricitantium in Genere.

DIxerat Auic.4.primi cap.1.quod acceperat à Gal. 1. de ratione victus 6. nec non 3.de med.fecund.gen.2. triplicem effe materiam,per quam vniuerfa perficitur medicina, victus rationem, manus operationem, & medicamenta. Cum itaq; ille in cap.7.tractaffet de curandis febribus putridis per fectionem venæ & medicamenta, in præfenti cap.intendit agere de victus ratione,quod facit generaliter, qui fpeciatim quoq; de eadem re pofterius acturus eft. Quoniam vero Auic.fatis confufe hãc rem tractat,vnde vix poffumus certam capitis diuifionem colligere, antequam venio ad literam, conabor quantum licet,ordinate illius fententiam fummatim colligere,& vobis explicare: itaque tractabimus primum qualis effe debeat victus febricitantium: fecundo, qualianam effe debeant alimenta: tertio, quantum: quarto, quomodo: quinto, quando illa oporteat exhibere.

Quod

Quod ad primum pertinet, ſciendum eſt, qualitatem alimenti in febrib. indicari à rebus vel naturalibus, vel præter naturam, vel non naturalibus: ſi conſiderentur res naturales, ætas, temperies, conſuetudo, & ſimiles, illæ perpetuo ſimilia indicant: ſi conſiderentur res præter naturam, morbus, cauſa morbi, ſymptoma, hæc ſemper contraria poſtulant: ſi conſiderentur res non naturales, aer, regio, tempus anni, & ſimiles, hæ quandoq; ſimilia, quandoq; contraria requirunt. Hæc doctrina eſt Gal. 8. metho. 9. 1. de ratione victus 44. de qua tamen dubitant nonnulli, quatenus pertinet ad res naturales, quas contendunt non perpetuo ſimilia, ſed quandoq; contraria indicare. Exempli gratia, in ſenectute admonet Gal. 5. de tuenda valetudine, conuenire calida & humida, cum nihilominus ſenes ſint frigidi & ſicci: ſic paſſim in temperamento calido & ſicco laudat potionem aquæ, alimenta frigida, quietem corporis, quæ ſunt contraria, non ſimilia corporibus bilioſis: ſic in præcedente lectione vidimus ex Gal. malas conſuetudines iuuenibus mutandas eſſe, quæ non ſimilibus, ſed contrariis mutantur. Sed breuiter ad hæc reſpondeatis ex Gal. 8. meth. 9. nec non cap. 86. artis medicæ, qui docet temperamenta quædam eſſe inculpata & optima, quædam vitioſa & improba: ex quibus priora quæ optima ſunt, perpetuo ſimilia poſtulant, à quibus poſſint conſeruari, poſteriora quæ à ſui bonitate deficiunt, contraria requirunt, ex quibus poſſint & in meliorem ſtatum deduci, & præſeruari, ne in deterius labantur. Quod vero de temperie dictum eſt, idem de ætate, conſuetudine, & reliquis ſtatuendum eſt. Ergo ſi conſideretur natura febris, quam conſtat eſſe paſſionem calidam & ſiccam, nulli dubium eſt, quin illi conueniant alimenta contraria, frigida & humida: verum cum huiuſmodi alimenta talia eſſe poſſint vel poteſtate vel actu, quæritur quomodo intelligendum ſit, alimenta frigida & humida febricitantibus conuenire: ac primum de frigiditate, ſicuti omnes fatentur conuenire alimenta quæ refrigerandi vim habeãt, ſicuti eſt lactuca, ptiſana, & ſimilia, ita non conuenit inter omnes, an frigida actu vel poteſtate debeant exhiberi: etenim aliis placet illa danda eſſe actu frigida, qui affirmant hac vtraque ratione, & actu & poteſtate magis refrigerari ventriculum & alias partes, nec non refrigerationem poſſe adhuc magis & facilius cordi communicari: alii vero contra opinantur huiuſmodi alimenta poteſtate frigida non niſi actu calida exhibenda eſſe, propterea quod hoc modo facilius à natura deducantur ad actum, & concoquantur. Difficultatem ſoluit Gal. 10. metho. 11. qui ſcribit, alimenta quidem danda eſſe frigida, ſed non valde frigida, ſicuti potionem; cuius diuerſitatis rationem reddit, quod potio facile tum incaleſcat, tum per corpus digeratur, alimenta autem cum plus temporis in ventriculo maneant, forte ipſum poſſent magis quam deceat, refrigerare. Deinde nec dubium eſt, quin alimenta humida poteſtate eſſe debeant: ſed præterea ſcribit Gal. in libello de optima ſecta ad Thraſybulum 4. ſi modo hic liber inter Gal. legitimos eſt enumerandus, ſed & hoc idem habetur 2. apho. 11. ſcribit, inquam, Gal. alimenta actu quoq; humida eſſe debere, vt facilius concoquantur & diſtribuantur. Quatenus igitur pertinet ad qualitatem, ex natura febris conueniunt alimenta frigida poteſtate & actu, ſed tamen moderate, ac potius tepida, ſicuti eſt aqua fontana tempore æſtatis: potio autem conuenit valde frigida, pariter conueniunt alimenta humida, vtroque modo, qualis inter cætera omnia ptiſana principem locum obtinet.

Qualitas ciborum.

Vtrum alimẽta actu & poteſtate frigida eſſe debeant.

Verum ſecundo loco, quænam ſunt iſthæc alimenta frigida & humida? Non certe omnia, ſed quæ ſint boni ſucci, quæ facile concoquantur, quæ difficile putreſcant,

Qualitas alimentorum.

ſcant, non adſtringant, non exaſperent vias, leniant aluum, prouocent lotium, qualia apud Gal. & veteres admodum pauca numerantur, vt mulſa & ſuccus ptiſanæ, quam ptiſanam ſpeciatim ſcribit Gal. 1. de ratione victus 18. habere omnes conditiones, quęcunq; ad victum febricitantium fuerint accommodatę.

Quantitas alim. Quanta autem alimenta febricitantib. ſint exhibenda, ex duobus capitib. debet intelligi ex virib. ægrotantis, & ſtatu morbi: namq; ſi vires fuerint robuſtæ, & ſtatus proximus, vel nullo prorſus alimento, vel ſaltem leuiſſimo, ac ſola potione æger nutriendus eſt: ſin vires fuerint imbecilles, ſtatus autem ſit longior, ea conueniunt alimenta, quæ valde nutriant, ſed minori quantitate, exempli gratia, oua recentia: quod ſi ſtatus adhuc magis futurus ſit longior, vt in febre quartana, & tertiana notha, inſtituendus eſt victus plenior, quales ſunt carnes pullorum, auicularum, & ſimilium. Hęc habentur apud Hip. & Gal. 1. apho. nec non de ratione victus 1. pluribus locis.

Quomodo & quando exhibenda. Quarto loco quomodo alimenta ſint diſtribuenda, ſemelne an ſæpius? iſtud nos pręclare docet Gal. cum aliis locis, tum maxime 1. apho. 17. neq; enim ſatis eſt, nouiſſe, an expediat plus minuſue dare, aut alimento vti vel deſiccante, vel humectante, ſed præterea conſiderandum eſt, ſemelne an ſæpius in die aut nocte conueniat alimenta exhibere: quæ quidem indicationes primum ex morbo ipſo & virib. ægrotantis, deinde ab ætate, tempore, conſuetudine, & ſimilibus ſunt accipiendæ, quę omnia diffuſe & ſigillatim explicantur à Gal. vt alia explicatione non ſit opus.

Poſtremo alimenta in febribus danda ſunt, ſi fuerint intermittentes in intermiſſione, ſi fuerint continuę, in declinatione, ſi fuerint in eodem ſtatu, in tempore per ſanitatem conſueto: quam rem ſuperius explicatam, nolo iterum repetere.

Et ſcias quod conuenientiora alimenta febricitantibus ſunt alimenta humida.) Eſt vulgaris apho 16. particulæ primæ, cuius duplex habetur lectio: altera, victus humidus omnibus febricitantibus confert: altera: omnis victus humidus confert febricitantibus: ad quem modum Gal. videtur legiſſe 8. metho. 9. de qua dictionis varietate nõ multum laboro, qui cenſeo, ſi modo Hip. & Gal. mens probe intelligatur, vtramq; lectionem veritatem continere. De hac ſententia ſcio multas proponi difficultates, ex quibus id tantum mihi libet quærere in præſentia, quamobrẽ Hip. & illius imitatione Auic. nihil dixerit de victu frigido, cum reuera ex natura febris, quam cõſtat inter omnes calidam eſſe, longe magis alimenta frigida quam humida illi videantur conuenire. Ad hanc apparentem abſurditatem ſunt multæ reſponſiones: primum aiunt nonnulli, frigiditatem fuiſſe ab Hip. prætermiſſam, tanquã rem manifeſtam, cum nulli dubium eſſe debeat, quin febris & alimenta & cætera frigida conueniãt: hic enim fuit mos Hip. vt notat Gale. 2. de diff. reſpirat. 7. nimirum prætermittendi vulgaria, & quæ omnib. nota ſunt, ſicuti contra mos fuerat Thucydidis omnia ſcribere, etiam nota idiotis, & nihil ipſorum penitus prætermittere: ſed nemo negat, febrem eſſe morbum calidum, multi autem negant eſſe morbum ſiccum. II. alii reſpondẽt, Hip. meminiſſe alimenti duntaxat humidi, prætermiſiſſe frigida, propterea quia alimenta humida omnib. febricitantib. conueniunt, frigida autem minime: ſicuti euenit in quotidiana & quartana, in quib. ex præcepto Gal. 8. meth. vlt. ſumendo indicationem ab humorib. putreſcentib. pituita & melancholia, qui ſunt frigidi, certũ eſt alimenta calida cõuenire. III. ſunt qui aſſerant, Hip. pretermittẽdo alimẽta frigida, nos voluiſſe timidos, aut ſaltem cautos reddere circa illorũ adminiſtrationem, quoniam, ſicuti ſcribit Gal. 10. met. 7. refrigeratio in febrib. ꝙ per efficaciſſimã

qua-

qualitatem inducatur.& parui temporis eſt,& periculoſa: contra vero humectatio & longioris temporis eſt opus,& minus eſt q̃ refrigeratio periculis expoſita.IV.Et quidem nobiliores interpretes prope omnes ita ſtatuunt, Hipp. antiquæ breuitati ſtudioſiſſimũ,vnius contrarietatis mentionẽ facientem,quę ad humiditatem & ſiccitatem pertinet,alteram quoq; contrarietatẽ, quæ in caliditate & frigiditate verſatur,intelligere voluiſſe. Tot,forte etiam plures ſunt interpretationes huius ſententiæ,de quib.cum nolim in præſentia iudicium facere, res enim foret lõgiſſima, mihi ſatis fuerit aliam reſponſionem proferre,quam cenſeo ad mentem Hip. & Gal. cæteris omnibus eſſe magis accommodatam.Itaq; memoria eſt repetendum Hipp. conſilium & propoſitum,quod illo apho.fuerat,tradere indicationem alimenti,nõ ſolum ex re præter naturam, febre,ſed etiam rebus naturalibus, ætate & conſuetudine,atq; ſimul vtramq; indicationem coniungere : quare mea quidem ſententia neq; debuit,neq; potuit frigida alimenta commemorare,quæ ſicuti conueniunt febricitantibus,ita pueris & iis qui tali victu vti conſueuerunt, nullo pacto poſſunt conuenire:atq; hinc factum eſt, vt Gal.quoq;,etſi afferit febrem calidam eſſe paſſionem,tamẽ frigidi alimenti nullam mentionem faciat, cum probe intelligeret, illa neq; puerorum ætati,neq; conſuetudini conuenire : quam ſane interpretationem ille videtur adhuc planius explicaſſe,cum inquit 8.metho.9. Ita Hipp. mihi videtur ſentire,vbi ait,omnis victus humidus febricitantibus eſt idoneus,potiſſimum pueris,&c.Febricitantibus enim, in quantum febricitant, ex ipſa contrariorum indicatione humidus victus conducit,pueris ex ſimilium:quod item de conſuetudine dicendum eſt.Hæc Gal.Itaq; cibi conuenientiores febricitantibus ſunt cibi humidi.

Cumq; accidit febris,& natura eſt ſicca &c.) Si ſuperueniat febris cum ſiccitate excrementorum alui, inquit Auice. ægrotum non fore nutriendum, priuſquam excrementa egrediantur:quæ fuit ſententia Hip.1.de rat.victus 32. & 45. quare oportebit vos perpetuo interrogare veſtros ægrotos, quomodo aluus reſpondeat, vt poſſitis opportune illis alimenta exhibere. Et ſi quis iunior querat,vtrum ſit neceſſe quotidie & ante ſingula alimenta,vel clyſteribus, vel alia ratione ægrum excrementa deponere? is ſciat de hac re nihil certi ſtatui poſſe, ſed pro ratione eorum, quæ aſſumuntur,morbi,& aliarum rerum, modo ſæpius, modo rarius aluum mouendam eſſe:etenim,gratia exempli,ſi quis laboret febre,in qua propter ſummam iecoris caliditatem excrementa indurentur & exiccentur, huic bene erit quotidie refrigerantia & mollientia clyſteria imponere : ſin autem nulla adſit tanta ſiccitas, & vſtio excrementorum, ſatis fuerit; & ita vſus obtinuit, vt ſaltem alternis diebus excrementa alui deponantur.

Et oportet vt occurrant paroxyſmi ventribus eorum vacuis.) Præceptum eſt vtiliſſimum ac perpetuo obſeruandum, nempe vt paroxyſmi,in quantum fieri poteſt,non reperiant alimenta in ventriculo,alioqui natura intenta coctioni alimenti, ceſſabit à coctione morbi,qui propterea fiet difficilior,& prorogabitur: quare ægri ſemper nutriendi ſunt in declinatione vel in febricitatione:quod ſi æger hoc tempore fuerit aſſuetus alimenta aſſumere,tunc occaſio dandi alimenti magis opportuna cenſenda eſt.Hæc ſententia eſt Auic. quam ille accepit ex Hip.& Gal.1.aph.3.11. 1.de ratione victus 16.11.metho.21.de qua re ſemel atque iterum diximus, neq; eadem ſæpius ſunt inutiliter repetenda.

Et ſcias , quod de cibatione & regimine eſt , quod eſt ſubtile valde.) Hactenus docuit Auicenna, qualianam alimenta, & quo tempore febricitantibus con-

conueniant: nunc tertium caput aggreditur, quod ad quantitatem pertinet, itaq; hanc facit victus diuisionem: victus quidam est tenuis valde, quidam crassus valde, quidam medius, inter vtrumq;. Victus tenuis valde est omnimoda alimenti & potus abstinentia: Crassus valde est cibus sanorum hominum: medius inter vtrumq; est duplex, alter qui declinat ad victum tenuem valde, qualis est succus granatorum, mulsa, succus ptisanæ, holera, & similia: alter qui declinat ad victum crassum valde, qualia sunt oua sorbilia, pulli, gallinæ, &c. Auicen. forte hanc diuisionem accepit ex Gal. qui 1. apho. 4. totam victus rationem diuidit in plenum, tenuem, moderatum, quorum quidem variorum victuum naturam ex variis vniuscuiusque officiis atque effectibus declarat, qui asserit victum plenum, qualis est qui ouis, alica, piscibus, & id genus aliis alimentis perficitur, vires hominis posse augere; tenuem, qualis fit perpauca aut parum nutrientia alimenta, sicut est succus ptisanæ, vires imminuere: moderatum & medium inter duo extrema vires conseruare. Sed Gale. prætermisso victu pleno & moderato, quorum vsus in morbis plane est rarior, victum tenuem rursum diuidit in quatuor partes, in tenuissimum exquisite, quem interpretatur integram inediam, & omnem ciborum abstinentiam: in tenuissimum, sed non exquisite, quem, inquit, fieri per solum melicratum: in tenuem simpliciter, qui per succum ptisanæ, aut ptisanam integram conficitur: in tenuem exquisite, qui est, vbi hæc ipsa alimenta, succus ptisanæ, vel ptisana, exigua sumuntur quantitate.

De exquisita inedia. Circa ea quæ heri diximus de tenui victu, occurrit dubitatio, vtrum huiusmodi victus extreme tenuissimus sine vllo alimento & potu, apud nos & hoc nostro tempore in aliquo morbo possit conuenire: etenim nonnulli id negant, ac suā sententiam conantur confirmare, primum auctoritate Hippoc. qui vt paulo supra vidimus 2. de ratione victus, multis rationibus & demonstrationibus omnem subitam consuetudinis mutationem in victu grauiter improbat, adeo vt textu 21. affirmet, alimenta & potiones iamdiu consuetas, etsi vitiosas, tamen ad sanitatem securiores esse, quam si quis subito ad alterum alimentum, vel melius se transferat. Cum ergo homines hoc tempore sint assueti comedere non solum semel, sed etiam bis, ter, ac sæpius in die, hinc colligunt, huiusmodi subitam mutationem & transitum ad omnem alimenti abstinentiam nulli morbo in præsentia, & nulli nostrorum hominum conuenire: ex quo Auer. 7. colliget 10. inquit, regionem antiquorum tempore Hip. & Gal. subtiliorem fuisse, cum per vnam hebdomadam nihil prorsus dabant, & si aliquando volebant ingrossare, aquam mellis tantummodo exhibebant: sed homines in sua regione, quæ est calidior regione Græcorum, in qua propterea maior fit resolutio, non posse tantam inediam tolerare: quare addit, in instituenda hac victus ratione considerandam esse temperiem corporis, habitum, consuetudinem, & similia; necnon alimenta, quibus Græci illi veteres vti consueuerunt, sicuti sunt vinum, carnes porcinæ, & similia, quæ sunt plurimi nutrimenti, à quib. Arabes propter legem cogebantur abstinere: siquidem illi homines, qui sunt in regione calidiore, qui habent temperiem & corporis habitum calidiorem, & resolubilem, & qui consueti sunt comedere sæpius in die, non possunt tenuissimum illum victum sustinere. Præterea Gal. 1. de ratione victus 13. ad mentem Hipp. huiusmodi victum tenuissimum appellat alienum & monstrosum: iis addunt nonnulli ex vulgari & communi fere hominum opinione, hoc tempore corpora non adeo robusta esse, sicuti fuerant tempore Hip. & Gal. cum res omnes, ac præcipue homines, videantur quotidie in deterius progredi, & perpetuo declinare. Quare concludendo, cum

nos

nos ſimus ſoliti ſæpius in die comedere,cum ſumma inedia ſit victus monſtroſus,& alienus,cum aliam regionem à regione Hip.& Gal. longe diuerſam incolamus,cum forte neq; per ſanitatem veſcamur alimentis tam nutrientibus, ſicut illi nutriri cõ-ſueuerant,ſtatuendum videtur,eiuſmodi exquiſitam alimenti abſtinentiam per tot dies hoc tempore nulli morbo,ac nulli hominum conuenire. Altera autem ex parte Hip.& Gal.1.aphor.7.1.de ratione victus.44.2.de dieb. criticis.11. & aliis locis,ſi morbus fuerit peracutus,ægriq; habuerint illas conditiones, de quibus paulo ante diximus, non verentur illos ſine vllo alimento,& ſine vlla potione, & ſine aqua ad ſeptimum diem detinere: quod quidem experientia confirmat vtiliter fieri. Nam quandoq; æger quatuor & plures dies nihil plane poteſt accipere, ſicuti euenit in angina,&tamen ille feliciter ſanatur:Itaq; nulli dubium eſſe debet, quin generaliter hic victus extreme tenuiſſimus poſſit conuenire.Sed illud addo,ad noſtra quoq; tempora,ad noſtras quoq; regiones,& ad noſtros quoq; homines eum poſſe accõmodari: ac primum audiamus,Hip.qui poſtquam de multis ſignis prognoſticis locutus eſt 3.prog.40.inquit,illa omnia veritatem continere,in Lybia,in Delo, in Sipia,qui vt Gal.interpretatur in com. Lybiam tanquam calidam,id eſt, Africam,Sipiam tanquam frigidam,Delum tanquam mediam inter vtramq; regionem exempli gratia,commemorauit.Quod ſi Hip.&Gal.docent,nobis licitum eſſe idem prædicere in omni anno,in omni tempore,in omni regione, cur non idem de ratione inſtituendi victus,ac tota curatione liceat ſtatuiſſe? Verum ad obiectas rationes reſpondeamus:& primum quoniam Hip. & Gale. volunt conſuetudinem in morbis ſeruandam eſſe,illud fatemur eſſe verum,dummodo non ſint alia maioris momenti,quæ contrarium indicent.Exempli gratia,de tempore dandi alimenti,ſi illud poteſt dari,qua hora per ſanitatem æger conſueuit comedere, optimum eſt conſuetudinem ſeruare:ſin autem hoc tempore immineat principium paroxyſmi,huiuſmodi indicatio à conſuetudine eſt negligenda, quoniam eſt altera dignior indicatio, quæ perſuadet hac hora minime nutriendum eſſe:pariter ſi æger nutriendus eſt,bis in die nutriendus eſt,ſi hoc modo tempore ſanitatis ille nutriri conſueuerat, ſin vero fuerit aliquod impedimentum,veluti morbus extreme acutus, tunc neq; bis, neq; ſemel,neq; quicquam oportet exhibere, imo ſicuti ſubito facta eſt inſignis mutatio ſanitatis ad grauiſſimam ægritudinem,ita expedit ſubitam ac maxime victus rationem diuerſam inſtituere.Gal.tenuiſſimum victum monſtroſum appellat, vt ego puto,in morbis acutis,in quibus non conuenit,ad quem modum ipſe quoq; Hip.dixerat 1.apho.4.talem victum periculis plenum eſſe: alioqui niſi hanc interpretationem recipiamus,non ſatis intelligo, quomodo & Hip. & Gale. poſſint defendi,qui vt paulo ſupra diximus,ſi ita ferat occaſio,ſæpenumero integram alimentorum abſtinentiam probant.

Auerrhois conſiderationes non ſunt omni ex parte negligendæ,ſed tunc plurimæ deeſſent conditiones à Gal.requiſitæ,ſine quarum cõſenſu conſtat nullum ægrotantem ſine alimentis tot dies detinendum eſſe.

Poſtremo autem noſtra corpora hoc tempore non declinare, neq; minus robuſta eſſe,quam fuerint tempore ſuperiore, is facile fatebitur, quicunq; memoria repetat,quod ſcribit Gal.in lib.optimus medicus optimus philoſophus,hunc mundum eundem eſſe,qui olim fuerit,anni tempora eundem ordinem ſeruare, ſolem ſuos circuitus nulla ex parte mutatos percurrere,deniq; omnes ſtellas ſiue fixas, ſiue errantes eandem plane ſtatus rationem continere. Et ſi quis obiiciat, quoſdam *De mundi conſtantia.*

vete-

veteres tercentos, nonnullos fexcentos, alios octingentos, & plures annos vixiffe: huic refpondet Plinius lib.7.48. hæc omnia infcitia temporum eueniffe, quando-quidé alii annũ vnum ęftate, alterum hyeme determinabát: alii ex quatuor anni partib. quatuor annos conficiebant: nonnulli fenio lunæ, & aliis rationib. de quib. idem Plinius agit diffufe. Nam certum eft tam veterib. quam noftris temporib. homines eofdem annos viuere, quod nobis imprimis confirmant facræ literæ, quæ teftantur Pfalmo 89. annos hominis non plures effe quam octuaginta, prætereà vero nihil aliud quam laborem & dolorem fupereffe: fic fcribit Auerrh.2. de gen. & corrup.58. vitam naturalem hominis in feptuaginta annis fieri. Quod fi iftud verum effet, res omnes, atq; imprimis homines reddi quotidie imbecilliores, & perpetuo declinare, vtiq; hoc foret argumentum euidentiffimum ad probandum mundum non effe æternum, atq; ad euertendam vniuerfam Arift. philofophiam; fiquidem omnia tandem poft longa tempora ad fummam imminutionem & debilitatem terminarent, qua ratione fpecies rerum omnium neceffario deficerent. Ergo ficuti Hipp. & Gal. fuo tempore vtebantur hac tenuiffima victus ratione, nulli dubium effe debet, quin hoc etiam tempore nobis liceat hunc eundem victum adminiftrare: veruntamen cum raro eueniat, vt fimul concurrant multæ conditiones, quæ hac in re funt neceffariæ, adde, cum hic victus fit admodum expofitus calumniis, & pręcipue mulierculárum, quæ perpetuo conqueruntur de medicis, quod nimis parce ægros nutriant, hinc fit, vt raro admodum, vel nunquam huiufmodi victum inftituamus.

Et Kifch quidem hordei eft bonus cibus) Per Kifch hordei intelligit ptifanam hordei, quam appellat bonum alimentum, & multis ornat laudib. nimirum quod facile coquitur, lenit abftergit, refrigerat, humectat, fitim extinguit, nihil adftringit fed aperit, facile penetrat, ac fi bene coquatur, φ caret flatib. quas omnes do es & facultates forte etiam plures, Hip. & Gal. huiufmodi ferculo tribuunt, 1. de rat. victus. 18. & libr. de ptifana 5. At vero cum nos pofterius de ptifana, necnon de illius vfu & præparatione fimus locuturi, non eft vt in præfentia de ea longius agamus.

Et dignior horarum ad fubtiliationem eft ftatus.) Eft fententia Hip 1. apho. 8. quando morbus in fuo vigore conftiterit, tunc victu tenuiffimo vtendum eft, idq; propter duas caufas, quę exponuntur à Galen. in com. alteram quoniam hoc tempore fymptomata funt maxima: alteram propter morbi coctionem: neq; enim diftrahere oportet naturam ad alteram nouam alimenti coctionem, quæ tunc vni humorum coctioni debet fortiter vacare.

Et dignior horarum ad ingroffandum eft hora, in qua virtus) Sicuti in vigore morbi tenuiffimo victu vtendum eft, propter magnitudinem fymptomatum, & occupationem naturæ in coctione materiæ, ita in principio plenius nutriendum eft, cum hoc tempore neq; fymptomata vrgeant, neq; natura fit valde occupata circa morbi coctionem: quæ pariter fuit fententia Hip. 1. apho. 10. Quib. poftea vigor futurus eft, &c. Sic Gal. 1. ad Glau. 8. ubei medicum initio febrium ad vniuerfum morbi tempus refpicere, & hac prouidentia victus rationem inftituere: nam ficuti in morbis acutis, qui celeriter ad vigorem perueniunt, ftatim licet tenuem victum dare, ita in longioribus nifi ægri copiofiore nutrimento reficiantur, periculum eft ne ille vel fimul cum morbo hominem interficiat, vel intempeftiue fit mutandus.

Et æftas quidem propter fuam refolutionem indiget additione cibationis.) Auic. in præfenti parte declarat quomodo ex temporibus anni liceat accipere indicationem inftituendi victum, vel tenuiorem, vel pleniorem, & inquit, in æftate propter infi-

gnem

gnem reſolutionem corporum danda eſſe plura alimenta, ſed propter facultatis concoquentis debilitatem, illa non ſemel, ſed plurib. vicibus exhibenda eſſe. Quam quidem regulam, conſentientem rationi, ac dignam obſeruatione, aut à nemine, aut à paucis hoc tempore videmus obſeruari. Hyeme autem contra ſe res habet, neq; enim tunc opus eſt tam copioſo nutrimento, cum non fiat tanta corporis reſolutio, quod præterea commode ſemel & vna vice poteſt exhiberi, cũ hoc tempore virtus fortis bene poſſit illud cõcoquere & perferre. Autumno autem, quem malũ tempus appellat, dando ſunt alimenta quæ quodammodo ſint media inter conſeruationem virtutis & dominium materiæ, adeo vt partim illi, partim huic indicationi ſatisfiat: nam hoc tempore ex vna parte propter calores & labores præcedentis æſtatis corpora ſunt reſoluta & reddita debilia, quamobrem ſunt nutrienda & reſtauranda: ex altera autem & propter inæqualitatem temporis, & propter copiam fructuum, & propter alias cauſas corpora ſunt impura ac referta multis humoribus malis, vnde tenuiori victu opus foret. Itaq; in huiuſmodi contrariis indicationibus media quadam ratione alimenta ſunt exhibenda, adeo vt & debilitatem virium, & copiam malorum humorum reſpiciant. Hæc ſummatim eſt ſententia Auic.

An æſtate magis nutriendum quam hyeme.

Verum ſtatim occurrit dubitatio aduerſus eam partem, in qua Auic. inquit, æſtate magis, hyeme minus nutriendum eſſe: ſiquidem vulgaris eſt ſententia Hip. 1. apho. 15. ventres hyeme calidiſſimi ſunt: & aphor. 18. æſtate cibos difficilime ferunt, hyeme facillime: & Gal. in com. hæc habet. Facile omnes ferunt alimentorum multitudinem hyeme, difficulter vero ęſtate: quod plane conuenit rationi. Sed vnico verbo reſpondeatis, Auic. loqui de corporib. ægrotis & febricitantibus, quę æſtate facile diſſoluuntur, quare habent diſpoſitionem ſimilem illis, qui ex defectu humorum conſiſtunt, vt propterea non ſine ratione alimenta expoſcãt: Hip. vero ſermonem habere de corporibus ſanis, in quibus abundante hyeme calido innato, multo quoq; alimento ad illius nutritionem opus eſt; quæ reſponſio ad verbum eſt Gal. 1. apho. 18. Ratio diuerſitatis nutriendi ſanos & ægrotos, colligitur ex eodem Gale. 1. apho. 4. quoniam in corporibus ſanis nobis propoſitum eſt, vires non ſolum conſeruare, ſed etiam augere: in corporibus vero ægrotis id nobis ſatis eſt, vires quoquomodo factas debiles conſeruare.

Et ſcias quod ſi non eſſet illud quod pertinet virtuti.) Sententia eſt veriſſima, & à Gal. ſæpius repetita, virium gratia, non morbi, homines nutriri, ſiquidem morbus, quatenus eſt morbus, integram inediam requirit, adeo vt ſi quis ſine vllo alimento poſſet vſq; ad morbi vigorem perdurare, huic liceat nihil prorſus alimentorum exhibere. Hoc loco apud Auic. habetur illa famoſa dignitas, curans eſt virtus, non medicus, quæ antea fuerat Gal. c. 87. artis med. Horum omnium natura opifex eſt, medicus vero miniſter. Et ante Gal. fuerat Hip. 6. epid. 5. 11. Naturæ morborum medici: cuius ſententiæ Gal. præclariſſimam facit interpretationem, ac forte Hip. idem voluit, vbi dixit lib. de alimento circa princip. Natura iuuat omnia omnibus: quoniam vero multi, vt tueantur atq; amplificent dignitatem artis medicę, conantur huiuſmodi ſententiã labefactare, duob. verbis illorũ rationes audiamus. Ergo cum morbi ſint in triplici differentia, ſoluta vnitate, intemperie, cõformatione, libenter fatẽtur naturã duob. priorib. mederi, ad quã ꝓprie pertinet, ꝙ ſolutũ eſt vnire, & ꝙ intemperatũ eſt, ad naturalẽ temperiẽ reuocare: at vero in tertio genere inquiunt multa eſſe, quæ ſine vlla opera naturę à ſolo medico ſanantur, exempli gratia, cum os reponitur in luxatum articulum, cum ſextus digitus abſcinditur, & ſimilia fiunt

manu

manu medici, quæ nullo modo à natura fieri possunt. Verum isti mentem Hippo.& vim huius sententiæ non satis intelligunt:neque enim ille docet solam naturam esse morborum medicatricem, sed eam quidem primum ac maxime morbos sanare, medicum autem illam perpetuo iuuare, quod non solum in soluta vnitate & intemperie, sed omnibus morbis verissimum est: namq; frustra medicus reponet os luxatum, abscindetq; partem superfluam, nisi natura deinceps foueat articulum ligamentis, tollat intemperiem, vniat partes solutas, & totum opus perficiat. Itaque natura vere omnium morborum est vera medicatrix, medicus vero est naturæ minister, illudque inter illam & medicum interest, quod à sola natura, sine medico, multi morbi sanantur, à solo medico sine natura nullus morbus potest sanari: multi autem sanantur partim à medico, plurima ad iuuandam naturam faciente, partim à natura tandem sanitatem perficiente.

Et cum intellexeris hoc, tunc oportebit, vt consideres si ægritudo fuerit acuta.) Cum Auic. fecisset diuisionem victus, atq; ex præceptis antiquorum docuisset probam cuiusq; administrationem, in præsentia vult docere, in quibus morbis tenuis victus conueniat, & in quibus non conueniat. Pro quo memoria est repetenda distinctio morborum ex Gal. 2. de diebus criticis 12. lib. 3. vltimo, de qua semel atq; iterum diximus, neq; iterum est repetenda. Itaque si morbus fuerit valde acutus, vt debeat terminare in die quarta, tunc tenuissimo victu, & omni alimentorum abstinentia vtendum: si vero morbus fuerit acutus, non valde, vt debeat finire in die septima, vel 14. instituenda quidem est victus ratio tenuis, sed non extreme tenuissima: quod si tandem fuerit morbus diuturnus, aut qui proxime ad diuturnitatem accedat, qualis est qui pertransit diem 20. tunc victu crassiore vtendum est, cum non possit fieri, vt in morbo diuturno cum tenui victu æger vsque ad statum possit perdurare. Hæc apud Auic. manifesta sunt, neq; indigent longiore explicatione.

Verum est tibi necessarium in omnibus speciebus, vt sit principium grossius.) Sententia est, in principio omnium febrium crassiore, in statu autem tenuiore victu vtendum esse: quod non solum de febribus, sed etiam de omnibus morbis iamdiu traditum fuerat ab Hip. 1. apho. 10. & ratio est clara: cum enim natura sit longe magis occupata in statu quam in principio, circa morbi coctionem, hoc quoque tempore debet minus grauari alimentis, quæ certũ est ab altera coctione illam impedire. Ex qua regula Auic. imo vero Hip. & Gal. arguendi sunt medici prope omnes nostrorum tẽporum, qui ratione plane contraria progredientes, primis morbi diebus detinent ægros fere sine alimentis: adueniente autem statu, quo tempore illa forent minuenda ad oua, ad contusum, ad aquam carnis, ad plenissimum victum deueniunt, quibus nihil deterius & doctrinę summorum virorum magis repugnans fieri potest.

Et cum ambigua tibi sit dispositio in ægritudine, tunc melius est declinare.) Ignorata natura febris, adeo vt nescias, quantum alimento ægroto dandum sit, docet Auic. tunc melius esse ad tenuiorem, quam ad crassiorem victum declinare: quam sententiam accepit ab Hip. cum dicit 2. de ratione victus 37. Ciborum adiectioni intendendum multo minus subtrahere vero omnino sępenumero expedit, cum æger sufficere possit, donec morbus maturescat. Cuius quidem præcepti ratio redditur à Gale. in com. propterea quia quod plus est ac redundat, noxas quandoque inemendabiles facit: quod vero minus est, facile emendatur, cum liceat, si virtus videatur deficere,

facile

facile parum alimenti miniſtrare. Et ſi quis contra nobis obiiciat alteram ſententiam Hipp. 1. aphor. 5. In tenui victu ægri delinquunt: in qua videtur afferere, tenuem victus rationem pleniore magna ex parte eſſe magis noxiam & periculoſam: huic reſpondendum eſt cum Manardo, libro quarto epiſtol. 2. & aliis doctiſſimis viris, & literam & ſententiam illius aphor. deprauatam eſſe, quod manifeſte colligitur ex Galeno, qui ſtatim initio commenti ſcribit, principium huius apho. aliter legi, & pro altera lectione ſubiicit illam ipſam, quæ hodie tanquam legitima in omnibus codicibus, tam Græcis, quam Latinis inuenitur: ex quo facile poteſt intelligi, neceſſario alteram ab hac diuerſam lectionem fuiſſe: quod etiam manifeſtiſſime confirmat ſeries orationis, in qua Galenus has duas lectiones inter ſe comparat, aitque vnam, quæ eſt hæc vulgaris, à quibuſdam magis probari, quibus ille non conuenit, qui alteram, vt veriorem, & menti Hippoc. magis conſentientem amplectitur: qualis autem ſit hæc altera lectio, Galen. euidenter declarat, qui ſcribit, hanc generalem eſſe, & alteram ſub ſe lectionem continere, adeo vt vera lectio ſermonem habeat de quolibet errore, qui & præter voluntatem, & ex voluntate, & quomodocunque ægris contingit: Itaque ſummopere mihi probatur illorum opinio, qui cenſent, lectionem huius apho. tanquam legitimam reſtituendam eſſe hunc in modum; In tenui victus ratione committentes errorem ægrotantes, magis læduntur: quilibet enim qui committitur error, maior eſt in tenui, quam in paulo pleniori victus ratione: propterea & ſanis periculoſa admodum tenuis conſtituta exactaque victus ratio; quoniam errata grauius ferunt: ob hoc igitur tenuis & exquiſita victus ratio paulo pleniore magis periculoſa eſt: etenim ſi hoc modo legatur, ſententia eſt vniuerſalis, alteramq; lectionem, nempe vulgatam, ſub ſe continet, plana eſt, perſpicua, rationi & vniuerſæ Hipp. doctrinæ maxime conſentiens, cuius ſcopus ſiue intentio eſt comparare inter ſe victum tenuem & craſſum, non ſimpliciter, quod factum eſt in loco citato 5. de ratione victus, ſed quatenus in vtroque, tam tenui quam craſſo errores quomodocunque committuntur: vt hac ratione admoneantur medici, antequam victus rationem præſcribant, diligenter proſpiciendum eſſe, vtrum aliquis error vel ab ægro, vel ab aſtantibus, vel à rebus externis, vel quouis modo, qui corpori aliquam læſionem inferat, poſſit committi nec ne; quandoquidem ſi nullum eiuſmodi periculum videatur imminere, iam tenuem licebit inſtituere victum, ſecundum doctrinam ſequentium aphoriſmorum: ſi autem timor fuerit, ne aliquis error ex aliqua parte committatur, tunc victus non adeo tenuis opportunior cenſendus eſt, cum certum ſit, illum ab erroribus minus lædendum fore, qui minus tenui victu vſus fuerit; quilibet enim qui committitur error, maior fit in tenui, quam in paulo pleniore victus ratione: & ſatis de interpretatione huius aphoriſmi.

Et de corporibus ſunt corpora cholerica, quæ requirunt regimen diuerſum.) Auicen. in præſentia declarat, quænam corpora magis vel minus poſſint tenuem victus rationem & ieiunium perferre: & primum inter ea quæ à tali victus ratione læduntur, collocat corpora bilioſa, calida & ſicca: atque eo magis, ſi antea ſolita fuerint plurimis alimentis vti: quare niſi in principio & ſtatu febris nutriantur, vel ſyncope corripiuntur, vel ad tabem deueniunt.

De huiuſmodi corporibus, & quomodo famem nequaquã perferre poſſint, tractat Gal. copioſe 10. metho. 3. 4. quo loco habetis hiſtoriam illius iuuenis anno-

rum 25.temperamenti calidi & ficci, corporifque admodum gracilis, veluti canis, laboribus, exercitationibus, cogitationibus, longis itineribus, triftitia, vigiliis, adhuc magis extenuati & exficcati, quem cum diatritarii illi medici fine alimento longius detinerent, Gal. clam nutriuit & feruauit, qui ex facie ab Hip. defcripta 1. prog. 6 & fequentib. deprehendit illum verfari in magno vitæ periculo, nifi principio acceffionis nutritus fuiffet.

Et funt de hominibus quidam, qui funt exuberantis carnis.) Poft corpora biliofa Auicenna ponit corpora boni habitus, & plena carnis, quę fi detineantur fine alimento, debilitantur & extenuantur, qualia funt corpora athletarum, quæ cum habeant calidum innatum & vires admodum validas, plurimo indigent alimento, quare famem nequeunt tolerare; & res eft manifefta.

Et fenes quidem, & debiles, & infantes, funt de genere eorum, qui non tolerant famem.) Indicatio inftituendi victus vel craffioris, vel tenuioris, fumitur non folum ex temperamento, habitu corporis, fed etiam ex ætate: quare inquit Auic. fenes & pueros famem non poffe perferre: fenes vero quos primos appellat, famem bene tolerare, poft quos fequuntur iuuenes, & præcipue qui habent membra folida, & venas amplas: quæ eft fententia Hip. 1. apho. 13. Senes facillime ieiunium tolerant. fecundo loco qui conftantem ætatem agunt &c.

De ętate hominis ac variis illius partibus, non omnes eodem modo loquuntur. Solon vitam humanam fecit 70. annorum, quam diftinxit in decem partes: vel feptimanas, & vnicuique feptem annos tribuit: alii in 12. hebdomadas, & ideo vitam hominis ad annum 84. perduci voluerunt: aliii in nouem tantum, & ita 63. annum conftituebant: ex quo orta eft illa vulgaris opinio, hunc annum 63. effe fatalem, in quo plurimi moriuntur. Apud quendam incertum auctorem Gręcum memini olim me legiffe quandam ętatum diftinctionem aftronomicam, in feptem partes, quæ feptem planetis proportione refpondeant, quam quod valde fit ingeniofa mihi libet non prętermittere.

Prima itaque infans à fui generatione vfque ad quatuor annos, proportionem habet cum luna. II. puer, vfque ad decem annos, proportionem habet cum Mercurio. III. adolefcens, à decimo anno vfque ad 18. proportionem habet cum Venere. IV. Iuuenis à 18. vfque ad 25. proportionem habet cum Sole. V. Vir à 25. vfque ad 50. proportionem habet cum Marte. VI. Senior à 50. vfque ad 64. habet proportionem cum Ioue. VII. Senex vfque ad extremum vitæ, proportionem habet cum Saturno. Marcus Varro ætatem hominis in quinque partes æqualiter diftinxit, qui vnicuique, præter extremam partem, annos tribuit 15. hoc ordine: in primo gradu vfque ad annum 15. ponebat pueros, fic dictos quafi fint puri & impuberes. In fecundo gradu vfque ad 30. ponebat adolefcentes, fic nominatos ab adolefcendo, hoc eft, crefcendo: in tertio vfque ad annum 45. iuuenes, fic appellatos, quod rempublicam in re militari poffent iuuare: in quarto gradu vfque ad annum 60. ponebat feniores, fic nuncupatos, quod tum primum incipiant fenefcere: in poftremo gradu vfque ad finem vitæ illos ponebat, qui vere fenes appellantur, quod hac ætate corpus vere fenio laboret. Verum de iis fatis: nos cæteris omnib. prætermiffis, ad medicos veniamus. Auicen. 1. primi doctrina 3. cap. 3. ætatem hominis diftinguit in quatuor partes: primam, adolefcentiam, quæ fere vfque ad 30. annum perdurat: fecundam, confiftentiam, vfque ad 35. annum, vel 40. Tertiam, primam fenectutem, quam ipfe appellat ætatem declinationis, cum remanentia

virtu-

virtutis vſq; ad annum 60. Quartam, ſenium, quod vocat ætatem declinationis cum manifeſta virtutis debilitate, vſq; ad finem vitæ. Rurſus vero primam partem, adoleſcentiam, diuidit in quinq, partes: 1. infantiam, quam inquit eſſe, cum membra pueri nondum ad motiones & ambulationem ſunt apta. 2. ætatem puerilem, quæ eſt poſt ambulationem, cum dentes nondum eeciderũt, & ante robur corporis. 3. quæ eſt poſt natiuitatem dentium, & antequam polluantur. 4. quando ſemen emittunt, & quouſque barbeſcunt. Vltimam ætatem fortitudinis, quouſque definunt creſcere. Hip. 1. apho. 13. & aliis locis, quantum ex illius ſcriptis licet colligere, quatuor tantummodo ætates videtur conſtituiſſe, pueritiam, adoleſcentiam, confiſtentiam, & ſenectutem: quam fere partitionem videtur imitari auctor definitionum medicarum, quæ Gal. aſſcribuntur. Cæterum Gal. ſi varios illius locos in vnum colligimus, vniuerſam vitam hominis in ſex ætates diſtribuit, pueritiam, pubertatem, adoleſcentiam, iuuentutem, conſiſtentiam, & ſenectutem, quas ſigillatim, ſed breuiter conabimur de illius ſententia vobis explicare. Itaq; prima ætas eſt pueritia, quæ ab eo tempore incipit, quo infans maternum vterum egreditur, & ad 14. vel 15. vſq; annum progreditur: hanc partem Hip. in 3. apho. 24. 25. 26. 27. videtur in quatuor partes diſtinguere, qui 1. loco ponit paruulos & recens natos. 2. qui ad dentitionis tempus accedunt, & dentes emittunt. 3. proximos pubertati. 4. illos qui iam ad pubertatem accedunt. Secunda ætas Galeno pubertas nominatur, quod in ea pueri iam incipiant pubeſcere: hæc vero, vt illi placet 3. apho. 27. nec non 5. apho. 7. incipit ab anno 14. & vſq; ad 25. progreditur. Tertia eſt adoleſcentia, quam Gale. 5. apho. 9. ſcribit incipere ab anno 18. & vſq; ad 25. protrahi, et ſi alio loco, nimirum 3. aph. 29. inquit adoleſcentiam mediũ locũ obtinere inter puberes, & illos qui conſiſtentis ętatis vigorẽ habent, vt forte quoquo modo adoleſcentia ſub pubertate poſſit contineri. Quarta, iuuentus, ætas florẽs & cõſiſtendi tempus appellatur, q̃ auctore Gal. 3. aph. 30. 5. aph. 9. incipit anno 25. & ad 38. extenditur. Quinta eſt ætas cenſiſtendi, quæ ex Gal. 1. aph. 13. inter iuuentutem & ſenectutẽ medium locũ obtinet, & 50. annum pertingit, vt ille notat 3. aph. 30. Reliquum temporis, poſt annum 50. ad ſextam ætatem & ſenectutem pertinet, quæ demum à Gal. 9. de tuenda valetud. vltimo. poſtremis verbis, in tres partes diuiditur: quarum prima eſt eorum, qui adhuc ſatis validi & robuſti ciuilia negotia poſſunt obire, quæ durat vſque ad annum 60. ſecunda eorũ, qui iam parũ validi & imbecilles ciuilia munia non poſſunt obire, quę incipit anno 60. & ad 70. protenditur: tertia, in qua ſumma eſt virium imbecillitas, & vſq; ad finem vitę perdurat. Hæc de ætatibus hominis ex Galeno.

Sed forte nimium digreſſi, ad noſtram interpretationem reuertamur, quomodo ex ætate liceat victum vel craſſiorem vel tenuiorẽ inſtituere. (*Senes facillime ieiunium ferant*) Facilitatẽ tolerandi ieiuniũ Gal. interpretatur, quotieſcũq; homo non appetit, & nihil mali inde ſuſtinet: difficultatẽ cõtrario modo. Senes vero interprete Gal. oportet intelligere, qui in primo ſenio ſunt cõſtituti, minime alteros, qui in extrema parte ſunt poſiti: ſiquidẽ priores, q̃ ſint quoquo modo frigidi, neq; habeant vires robuſtas, alimenta minus poſſunt conficere, quare bene ieiuniũ tolerant: poſteriores autẽ propter ſummã frigiditatem & viriũ debilitatẽ, paucis quidẽ alimentis, ſed tamen crebro ſunt reficiendi, cum talia corpora fere idem patiantur, quod lucernis pene extinctis contingit, quæ continuum requirunt olei ſupplementum, illud vero multum & cumulatum nequeunt perferre. Secundo loco famem facile tolerant, qui conſiſtentem ætatem agunt, q̃ ſenibus quidem ſint calidiores,

sed adolescentibus frigidiores, itaque post senes facilius quam adolescentes famem perferunt, minus autem quam senes & ætate consistentes possunt adolescentes famem tolerare: quod scilicet calor corpusque eorum in assiduo sint incremento: etenim quæ crescunt corpora, plurimum habent calidi innati. Postremo pueri omnium minime famem tolerant, partim quod plurimum calorem innatum habent, partim ꝙ eorum substantia facile digeritur & dissipatur, partim deniq; quod nondum iustam incrementi perfectionem sunt assecuti: inter pueros autem illi minus famem perferunt, qui sunt alacriores, quod cæteris sint calidiores. Itaq; ex iis regulis & legibus debent medici in instituenda victus ratione ætatum quoque rationem habere.

CAPVT XV.

De Aqua Hordei & Syrupo acetoso.

QVoniam duo sunt remedia, quib. medici in febribus frequenter, ac fere semper vti consueuerunt: alterum ptisana hordacea, quod & alimentum & medicamentum est; alterum syrupus acetosus, vel oxymel, quod simpliciter est medicamentum, idcirco Auic. summa cum ratione facit hoc speciale caput, de aqua hordei & syrupo acetoso. Nos autem prętermisso syrupo acetoso, de quo in priuatis lectionibus sumus tractaturi, de vna ptisana pertractabimus, in qua tractatione videbimus primum quæ & quomodo conficiantur ex hordeo: secundo an ptisana hoc nostro tempore conueniat: tertio & vltimo, quando & quibus possit conuenire.

Quod attinet ad primum, multa ex hordeo conficiuntur, ac primum panes, de quib. scribit Gal. de attenuante victus ratione. 6.1. de alim. facul. 10. omnes, quoquo modo parentur, exigui esse alimenti, succumq; crassum & flatus minimum generare, quare apud medicos sunt in nulla consideratione. II. ex hordeo conficiuntur polenta & maza, de quorum compositione & viribus tractat Gal. 1. de alim. facul. 11.12. & si quis plura cupit, is videat Pliniū lib. 18.7. III. ex hordeo conficiuntur varię potiones, quæ variis nominibus appellantur, de quibus pariter Plinius scribit hunc in modum, lib. 23. postremis verbis: Ex iisdem fiunt potus, Zythum in Ægypto: cœlia & ceria in Hispania: cereuisia, & plura genera in Gallia, & aliis prouinciis. Dioscorides & zythum & alteram potionem commemorat, quam Curmi appellat, lib. 2. 80 & 81. de quib. quidē potionibus nihil certi habemus apud antiquos, prętcrquam quod videntur omnes in eo conuenire, quod solet caput lædere, neruos item offendere, & mentem turbare: quare iis omnibus prætermissis, quæ hoc tempore fere ignorantur, & nullum vsum præbent ægrotis, ad illa veniamus, quæ apud nos sunt in frequenti vsu, ac potissimum in febrib. in quibus fere semper solent vsurpari.

De aqua hordei. Primum igitur est aqua hordei, huius vsum constat antiquissimum esse, namq; Hip illius mentionem facit 3. de rat. victus 43. per hæc verba: De reliquis potibus, qualis est hordeaceus, posterius tractabimus. Et iterum 4. de ration. victus 71. Quod si supra modum siticulosi fuerint, bibant aquam hordei. Et Gal. in com. hæc habet: Quod Hip. potum hunc, tanquam sitim tollentem exhibeat, manifestum est, sed melius fecisset, si prius docuisset, quonam pacto hordeum parare oporteat, vtrū simpliciter madefacere, vel ex eo zythum conficere, vt huius temporis homines solent, vel quouis alio modo præparare. Ac sane mirum est de Galeno: qui

qui cum ſæpenumero de hordeo atque ptiſana mentionem faciat, potiſſimum lib. de alim. facul. nec non de ptiſana, tamen nunquam de huiuſmodi aqua hordei ne verbum quidem fecerit : ex quo multi colligunt, ipſum talem potionem, aut prorſus ignoraſſe, aut ſaltem parui feciſſe & neglexiſſe. Contra vero omnes prope Arabes & plerique omnes communiter practicantes hoc tempore, cum in cæteris morbis, tum maxime in febribus illa vtuntur frequentiſſime. Vnde quæritur, an illius vſus ſit recipiendus, nec ne?

Sed primo videamus de natura & facultate hordei. Dum eſſem ſcholaris in hac ipſa ſchola, memini me audiſſe à nonnullis præceptoribus, hordeum eſſe calidæ & ſiccæ temperaturæ, ſed tamen moderate : quam ſententiam manifeſte reprobat Galenus 1. de aliment. facultat. cap. proprio de hordeo, qui ſcribit, hordeum non eandem facultatem cum tritico habere, ſiquidem triticum manifeſte calefacit, hordeum vero non modo non calefacit, neque etiam moderate, ſicuti faciunt nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus, ſed quomodocunque adminiſtretur, vim quandam refrigerandi habere conſpicitur : vnde concludunt, hordeum quouis modo præparatum, nunquam corpus calefacere, ſed pro vario modo præparationis, quandoque humectare, & quandoque ſiccare. *Qualitas hordei.*

Itaque hordeum eſt frigidum & ſiccum moderate, vt idem ſtatuit Galenus libr. de ptiſana 3. Quare cum facta longiore illius decoctione in aqua, pauca illa ſiccitas remittatur neceſſario, & ita fiat potio frigida & humida, ego quidem cenſeo, illius vſum minime reiiciendum eſſe : nam confirmat experientia, huiuſmodi aquam præterquam quod moderate refrigerat, & humectat, peculiari quadam prærogatiua ſudorem non leuiter prouocare, quod in febribus putridis plerunque eſt maxime expetendum. Neque vero auctoritas Galeni, qui illam vel ignorauit, vel neglexit, contrarium nobis debet perſuadere : nam quatenus pertinet ad medicamenta, poſt Galenum hominum vſu atque induſtria multa inuenta ſunt, quæ longiore iam vſu ſunt confirmata, neque debent repudiari: forte Galen. qui non ſatis intelligebat compoſitionem & facultatem talis aquæ, timuit ne illius vſus foret noxius, ſicuti ſcribit, omnes potiones ex hordeo præparatas, noxias eſſe, quare eam voluit prætermittere. Hordeum decoquitur ex ſimplici aqua, quæ decoctio debet eſſe longior, vt illud omnem flatum deponat, & potio efficacior reddatur : etſi vulgo & apud meliores, breui admodum tempore ſolet ebullire, qua ratione parum decocta euadit flatuoſa, ac fere inutilis, forte etiam pernicioſa : quæ quidem decoctio ſi fiat in vaſis vitreis, multo iucundior & vtilior euadit.

Secundum quod conficitur ex hordeo, eſt ptiſana, de cuius præparatione multi multa loquuntur, ſed nos ex Galeno hanc rem quam breuiſſime conabimur explicare. Ante omnia hordeum optimum eligendum eſt, tale autem deſcribitur à Galeno 1. de aliment. facultat. 10. quod ſit candidum, denſum, ponderoſum, non rugoſum, & omni ex parte plenum : quibus addit lib. de ptiſana 3. quod neque nimis recens, neque nimis vetuſtum fuerit : ſiquidem recens excrementitiâ plenum eſt humiditate, adeo vt tum humore refertum, tum flatu diſtentum ſit : quod autem vetus eſt longo tempore exhauſtum & imbecillum redditum eſt, propriaſque vires iam amiſit, prætereà quod omnis excrementitiæ qualitatis ſit immune : ac poſtremo addit Galenus quoddam experi- *Ptiſana.*

mentum, cuius meminit 1. de rat. vict. 26. si plurimum intumescat, & plurimum suc-
cũ faciat Post electionem optimi hordei, optima quoq; aqua eligenda est, de qua a-
lias diximus diffuse, & Gal. lib. de ptisana 2. Itaque optimum hordeum in optima
aqua tepida infundendum est: de tempore autem infusionis auctores non conue-
niunt. Galen. id pręteramisit; Auerrh. 5. colliget cap. 31. statuit terminum quatuor
horarum: Auenzoar duarum, & ita nonnulli longius, nonnulli breuius tempus
determinant: communiter autem per duas horas, circiter, huiusmodi infusio &
maceratio fieri solet. Hordeum hac ratione pręparatum ex Galen. 1. de alim. fa-
cul. 9. manibus conterere oportet, donec tenuis atque externa illius superficies
excutiatur: deinde validius aut manibus, aut panno aspero illud rursum confrican-
dum est, donec totum id quod paleaceum est, auferatur, nisi quis, inquit Galen. vo-
luerit ptisanam magis abstergentẽ cõficere, tunc enim melius est, hordeum cũ ipsa
membrana coquere: post hæc hordeum ita pręparatum coctioni subiicitur, quæ
hunc in modum fieri debet: vt primum quidem vehementi, deinde minore igne e-
bulliat, donec totum hordeum in cremorem vertatur: in qua quidem coctura
iubet Gal. principio coctionis modicum olei iniiciendum esse, deinde cum horde-
um plane intumuerit, modicum aceti, ac demum vbi ptisana exacte cocta fuerit,
sub edendi tempus, salem tenuem: præterea nihil illi permiscendum esse, nisi
quis velit anethi, aut porri aliquid, idque initio coctionis, permisceri; quod Ga-
leni præceptum mirum est, quomodo ab omnibus medicis negligatur, nullusque
sit hoc tempore, qui in conficienda ptisana aliquam ex iis rebus audeat imponere.

In conficienda ptisana dubium est de quantitate tum aquę, tum hordei, quam
accipere oporteat. Galen. istud quoque videtur prętermisisse: cæteri varie sen-
tiunt: Auerrh. accipit duas partes aquæ, vnam hordei; contra Auenzoar duas partes
hordei, vnam aquæ: Auic. 20. partes aquæ, vnam hordei: Paulus 15. partes aquæ, vnã
hordei, quod fortasse propterea factum est, quod nihil certi videatur posse statui,
cum hordea, sicuti legumina, nonnulla facilius, nonnulla difficilius decoquantur:
vtcunq; autem hæc se res habeat, ad longiorem decoctionem, quæ omnino est ne-
cessaria, donec hordeum perfecte coquatur, copiosa aqua opus est: quare ex senten-
tia Auic. & Pauli singulæ libræ hordei nihil minus quam 15. aut 20. libras aquæ desi-
Ptisana duplex. derant: quod vsus quoq; & experientia confirmat. Ptisanam, postremo loco scien-
dum est, esse duplicem, alteram quã vel simpliciter ptisanam, vel ptisanam integrã,
vel ptisanam non colatam appellant; alteram quam vel succum ptisanæ, vel cremo-
rem ptisanę, vel ptisanam colatam nominant: quando nimirum ex toto hordeo te-
nuior & liquidior illius pars elicitur & colatur.

Vtrum hoc tẽpore cõueniat. Alterum præsentis tractationis caput nobis propositum fuerat, vtrum ptisa-
na hoc tempore conueniat nec ne; cuius vsum Manardus inter cæteros lib. 3. epist. 2.
conatur confutare, qui affert huiusmodi rationes. Primum argumẽtum desumitur
à consuetudine, quandoquidem veteres in bona valetudine ptisana vti consueue-
runt, ex quo in morbis quoq; non sine ratione illius vsum probabant: contra vero,
cum hoc nostro tempore apud sanos homines nullius ptisanæ sit vsus, hinc colligit
Manardus, in morbis quoq; ab huiusmodi ferculo esse abstinendum. Secundo, Pti-
sana est alimentum valde insuaue, neq; sine maxima nausea solet assumi: docet au-
tem Hip. 2. aph. 38. paulo deteriora alimẽta, sed gratiora, melioribus, sed minus gra-
tis præponenda esse: etenim tunc natura illa facilius amplectitur & concoquit. Ter-
tio, sicuti Hip. & Gal. docent, ptisana minime omnibus morbis conuenit, sed tan-

tum

tummodo acutis;apud nos vero admodum rari inueniutur morbi, qui non termi-num morborum acutorum,diem quartumdecimum pertranſeant:ſed neq;omnib. morbis acutis conuenit,quia nō conuenit morbis ſiccis,vt ſtatim videbimus.Quarto,hordeum in noſtris regionib.non ad hominum,ſed ad brutorum eſcam ſeminatur:vnde fit vt nulla ex parte homines illius curam habeant:adeo vt hordea noſtra vulgaria multū deficiant ab illis conditionibus,de quib. diximus heſterna lectione. Quinto,nullus eſt qui in præſentia probe ſciat ptiſanā præparare, & quæ habeat illas dotes,quæ prædicantur ab Hip.& Gal.Poſtremo,tametſi concedatur,adeſſe bonum hordeum,& cætera omnia,quæ hac in re deſiderantur,tanto tempore indiget ad illius præparationē & concoctionē,vt hora nutriendi ægroti, quę alioqui præſertim in morbis acutis, eſt valde pręceps,plerunq; fugiat,antequam illa parata ſit.

Porro aduerſus Manardi opinionem, Hipp. & Galen. multis locis, qui non poſſunt ignorari,ptiſanam cum aliis in morbis,tū maxime febribus, cęteris omnibus ferculis anteponunt: quod ratio quoq; ſatis confirmat, quoniam ptiſana facile coquitur,refrigerat,& humectat,abſtergit,lenit aluum,nihil adſtringit, caret flatibus,& ad ſummam habet illas omnes conditiones,quæ ad curandas febres ſunt opportunæ,adeo vt Gal.non grauatus fuerit de hoc ferculo libellum conficere, etſi nonnulli contendunt,illum inter Galeni ſcripta legitimum non eſſe: itaq; ad obiectas rationes reſpondendum eſt: ſed ego nolo in huiuſmodi refutatione longius verſari, quandoquidem puto eſſe neminem, qui non facile illarum rationum vanitatem poſſit intelligere.

Quatenus pertinet ad conſuetudinem,licet reſpondere, multos & aliis locis, & apud nos,præſertim æſtate,hordeo & ptiſana familiariter delectari.Sed iſtud Manardo concedatur,tamen iam ſupra diximus de conſuetudine, & quomodo liceat in morbis ad res inſuetas tranſire.Exempli gratia,nemo aſſueuit miſſioni ſanguinis, vel medicamentis,ſed tamen ſi ita ferat occaſio,ad miſſionem ſanguinis, & ad medicamenta tranſeundum eſt.2.Id quidem verum eſt,multos non ſine faſtidio ptiſanam aſſumere,quibus certe non expedit illam exhibere: verum neq; id negandum eſt,multos quoq; libentiſſime illam aſſumere,& iis debet exhiberi. 3. de morbis, in quib. conueniat, ſtatim dicam;pariter quæ reſtant, ſunt nullius momenti: nam res ipſa monſtrat,hordeum hoc tempore,ſicut olim,eſſe optimum, illudq; habere omnes conditiones,de quib. Gal.& cæteri loquuntur,neq; deeſſe homines & mulieres,quæ optime illam præparant: ac poſtremo,neq; deeſſe tempus ad illius præparationem accommodatum, cum maxime in morbis acutis non niſi raro, & poſt multas horas,quandoq; dies,ægri debeant nutriri. Itaq; concludendum eſt,non ſine ratione medicos hoc quoq; tempore ptiſanā adminiſtrare,illāq; ægrotis pręclariſſimam vtilitatem afferre.Sed duob.verbis videamus,quando & quib.conueniat. *Manardi argumentorum refutatio.*

Scribit Gal.de ptiſana,ſextam horam ad ptiſanam accipiendam accommodatam eſſe,cū totum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit,vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione,inter ſe corporis partes diſſentiant:quod nonnulli interpretantur fieri in ſtatu:quæ interpretatio eſt non modo falſa,ſed etiam vaniſſima. Nam Gal. ſeipſum interpretatur, qui inquit,huiuſmodi tempus non aliud eſſe,quam declinationem:atq; hæc fuit ſententia Hip.1.de rat.vict.46. qui ſcribit,tempus accommodatū ad ptiſanā accipiendam,cum caliditas ad pedes deſcenderit: quam partem exponēs Gal.docet eſſe declinationem,in qua transmiſſa caliditate ad partes externas & extremas, & thorax, & omnes internæ partes ſe habent moderatiſſime. *Quando conueniat ptiſana.*

Quibus cõue- niant ptiſana. Sed maior eſt difficultas,quibuſnam ptiſana conueniat: nam tametſi omnes conueniunt, illam conuenire in morbis acutis, nihilominus admonet Galen. de ptiſana 6. multis diſtinctionibus opus eſſe, neque eam temere fore exhibendam, quę omnia & ab Hipp.in lib. de ratione victus, & à Galen. lib. de ptiſana, conſiderantur, ac primum vterque ſcribit ptiſanam tum conuenire morbis periculoſis, in quibus vel miſſione ſanguinis, vel purgatione, vel alio inſigni remedio opus eſt: quod non ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi in huiuſmodi morbis ptiſana nullo modo conueniat, quod perſpicue falſum eſt: ſed ſenſus eſt, illam non conuenire, antequam opportuna remedia fuerint adminiſtrata: namque ſi aliter fiat, & plenitudo maior,& morbus deterior redditur: quæ interpretatio eſt Gal.1.de ratione victus 33.de ptiſana ad finem.

Secundo, Ptiſana non conuenit morbis ſiccis, quales ſunt Galen. interprete, pleuritis, peripneumonia, cæteriq; omnes,qui in pectore conſiſtunt,quando ab eis nulla adhuc ſputa proueniunt; quibus pariter minime intelligendum eſt, ptiſanam non conuenire abſolute,cur enim alimentum humectans morbo ſicco non conueniat? ſed ſenſus eſt,ea tantum ratione non conuenire,quod vel morbi vehementer ſicci maiorem humectationem requirāt, quam poſſit præſtare ipſa ptiſana: quā ſimiliter interpretationem habetis apud Gal. in lib. de ptiſana 7. qui propterea ſignificanter ſcribit, ptiſanam morbis ſicciſſimis non conuenire.

CAPVT XVI.

De Curatione Febrium Acutarum.

OLim dixerat Auic. in curatione febrium putridarum medicum quandoq; ad febrem,quandoq; ad materiam febris reſpicere:cum ergo duob. proximis ille generaliter tradidiſſet rationem curandi febres putridas,per medicamenta quæ leniunt aluum,quę prouocant ſudorem,lotium,quæ concoquunt,ac demum purgāt noxios humores,per ſectionem venę,per potionem aquæ frigidæ,ac poſtremo per victus rationem,quæ omnia materiæ potiſſimum & cauſæ febris videntur conuenire,in pręſenti cap.10. intendit pertractare de ratione extinguendi vehementem caliditatem,ac de iis præſidiis,quæ ad tollendam ipſam febrem ſunt accommodata: quam totam tractationem accepit ex Gal.10.metho.à c.7.vſq; ad finem, vbi ſermonem habet de curatione febrium hecticarum, quæ quidem,quatenus pertinet ad refrigerationem, eodem modo quo febres acutæ & colliquatiuæ debent curari. Itaq; pro inſtituti noſtri ratione primum ex Galeni diſciplina hanc rem tractabimus: deinde ad literam Auic. veniemus.

Galenus ergo duplicem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas huiuſmodi febres ſunt opportunę:vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum quæ intro aſſumuntur:vtramq; autem tripliciter diuidit: nam foris admouentur 1. aer. 2. medicamenta quęcunq; refrigerandi & humectandi vim habent. 3. balneum aquæ dulcis. Intro vero aſſumuntur 1. alimenta. 2. potiones. 3. inſpiratus aer, adeo vt totum iſtud negotium per ſex materiæ differentias apud Gal. conficiatur, de quib. ſigillatim, ſed breuiter dicendum eſt. Ac primū de aere vere ſcribit Gal. 9. met. 14. aerem plane eſſe ſine quo neq; morbus tolli, neq; ſanitas teneri poteſt: qua,ppter niſi liceat ambientē qualitate morbi contraria præditū habere, diligenter agendū eſt, vt talis quoad fieri poteſt, qualis conuenit, pparetur: vnde in febrib. hecticis, acutis, & cæteris id genus, aerem frigidum & humidum conuenit præparare: proinde inue- *De aere frig.*

nitndæ

niendæ ſunt domus & habitationes ad ſeptentrionem, minime ad meridiem vel ad occaſum poſitæ: quandoque eligenda ſunt cubicula ſubterranea, quæ & frigidiſſima ſint,& maxime perflata ac frigidis ventis expoſita, qualia ſunt in quibus vina ſolent cuſtodiri. Et quamuis nonnulli tantam aeris frigiditatem & humiditaté non probent,quanta præcipue reperitur in locis ſubterraneis, timentes ne vapores illi craſſiores,qui in iis partibus ſunt plurimi,maius incommodum quam commodum ægrotis afferant; iis reſpondet Galen.10.meth.7. imo vero hac ratione frigidiſſimũ aerem per reſpirationem attractum,calorem qui in corde eſt, inſigniter refrigerare, neque vllum periculum imminere, dummodo ægri opportune cooperiantur, adeo vt aer nullo modo ad cutem perueniat, qui alioqui ſua frigiditate cutem cogeret & denſaret, prohiberetque putridorum humorum effluxum tranſpirare: ſiquidem per pulmonem,quod rarum eſt viſcus, difficile non eſt vt tum qualitas,tum etiam ſubſtantia aeris facile ad cor perueniat,quod per cutim fieri non poteſt,vtpote prius denſatam: quare per hanc viam neque qualitas, neque ſubſtantia aeris ad cor poteſt penetrare. Quod ſi habitationes tales natura non poſſint haberi, arte ſupplendum eſt,ſicuti excitando ventos,ducendo aquam frigidam, quæ de vaſe in vas transfundatur,qua induſtria non ſolum aer refrigeratur, ſed etiam ſomnus facile poteſt conciliari: præterea domus aſſidue frigida aqua eſt abſtergenda, cuius loco ſi aſpergantur aquæ frigidiores, roſarum, violarum, endiuiæ, nenupharis, remedium optimum & propter ſuauitatem odoris gratiſſimum euadet. Et ſit exemplum:

℞ *Aquæ roſarum*
Myrti
Nenupharis ana lib. ß.
Sandalorum omnium ℥ *iiij.*
Aceti roſacei ℥ *j. M.*

Sic opportune ſternuntur humi frondes ſalicis, vitis,non populi aut perſicorum,quod multi faciunt,quæ magis poſſunt calefacere quam refrigerare: folia violarum,lactucæ,flores roſarum,violarum,nenupharis,& ſimilia: neque vero ſolum pauimentum,ſed etiam parietes & aquis ſunt perfundendi,& rebus omnibus frigidis,frondibus,herbis,floribus & fructibus ornandi: à quibus propterea & panni, & coria,& tapetes & cætera id genus ſunt remouenda. Præterea turba quoq; hominum febricitantis cubiculum ingredi prohibeantur,quæ multis modis ambientem aerem poteſt calefacere. Quoniam vero diximus, cubiculum omni ex parte debere apertum eſſe,vt aer libere poſſit progredi & tranſpirare,de hoc nonnulli dubitant, qui affirmant experientiam confirmare, æſtate cubicula clauſa longe minus calefcere,quam aperta:ex quo colligunt,ad refrigerationem aeris & feneſtras,& omnia potius fore claudenda,quam aperienda. Sed vno verbo reſpondeatis,iſtud quidem verum eſſe in domibus & cubiculis ad meridiem vel occaſum poſitis, in quibus vere vtile eſt ingreſſum Solis & aeris calidioris prohiberi: ſecus autem ſe res habet in domibus ad ſeptentrionem collocatis,in quibus quo magis feneſtræ & omnia patent,eo magis aer difflatur & refrigeratur. Ante multos annos veteres illi medici conſueuerant ſuos ægros detinere vel media æſtate vſq; adeo clauſos & in tenebris, vt piaculum exiſtimarent quidquam aeris vel luminis ad eorum cubicula penetrare: ſed multi deinceps qui nihil videbant, cœperunt oculos aperire. Atque hactenus de aere.

De alimentis. Secundo sunt alimẽta, de quibus iam satis diximus: vno verbo ea debent esse frigida & humida, facilis concoctionis, & boni succi, quales sunt ptisana, panis præparatus ex aqua frigida, panatella cum seminibus melonum, lactuca, endiuia aceto condita: nonnulli iis addunt cucumeres, cucurbitas, melones, & similia: sed tametsi hæc refrigerant & humectant, tamen cum generent prauos succos, sunt prætermittenda. Hac ratione pisces, dummodo habeant conditiones de quibus alias diximus, videntur carnibus esse anteponendi.

Potiones. Tertio sunt potiones, de quibus illud primum nos monet Gal. cauendũ esse à mulsa, & omnibus quæ ex melle parantur: quod pariter de nostro saccharo statuendum est: siquidem tantum abest vt hæc refrigerent, vt magis calorem præter naturã possint augere: quod si quis mulsa vti voluerit, ea sit cocta & admodum diluta, vt Hipp. & Gal. docent 4. de ratione victus 5. Communiter practicantes & vulgo vtuntur aquis stillatitiis ex herbis frigidiorib⁹, acetosa capillo veneris, cichorio, endiuia, & similibus, de quibus multa forent dicenda, sed illud vnũ mihi sufficiat in præsentia, illarum vsum mihi prorsus non improbari, dummodo destillatio per vasa vitrea, minime plumbea efficiatur: alii vtuntur aqua hordei, alii aquis decoctis & præparatis ex seminibus anisorum, ex passulis, sebesten, & aliis id genus. Gal. vero non aliud solitus fuerat exhibere, quam aquam frigidam, de qua iam satis diximus. Vinũ consensu omnium, non conuenit, præterquam in declinatione. Sed quæritur an potio

An serum lactis conueniat febricitantibus. seri lactis soleat conuenire. De lacte nulli dubiũ est non conuenire, cum multa pericula febricitantibus afferat, de quibus Hip. & Gal. 5. apho. 64. cum autem manifestũ sit, serum alterius esse naturę & facultatis, illudq; testimonio Gal. 4. de simp. med. 17. refrigerare, humectare, abstergere, quæ ad curandas febres videntur admodum opportuna: multi hoc tempore vti illo cõsueuerunt; ego autem ad hoc responderem, serum tanquam medicamentum & ad mouendã aluum, posse in febribus aliquãdo propinari, cũ Hip. 4 de ratione victus 7. ab ipso quoq; lacte asinæ in causone nõ abhorreat, & Gal. in com. seri administrationẽ maxime probet: veruntamen quatenus pertinet ad potionẽ quæ cum alimento permiscetur, nullo modo illud possum probare: cum enim serũ habeat facultatẽ abstergendi & mouendi aluũ, si misceatur cũ alimento, vt naturam stimulet ad expulsionẽ ante illius coctionem, necesse est, quæ variarũ rerum & facultate dissimilium permistio solet maximã turbationẽ afferre: ad quem modum Auic. in proximo superiore capite prohibet, ne simul misceantur ptisana & syrupus acetosus: & ante Auic. Hip. & Gal. 3. de ratione victus 35. docent, oxymel nunquam dandum esse, nisi prius ptisana cõcocta fuerit, neq; pariter ptisanam fore exhibendam, nisi antea ventriculus vacuus fuerit ab illa absterfione & molestia, quam oxymel solet inferre. Atq; hactenus de rebus internis.

Inter ea quæ extrinsecus occurrunt, primo est aer, de quo satis diximus, sed tamen illud rursum est memoria repetendum, minime vnam atque eandem esse rationem suscipiendi aeris intra & extra: nam sicuti ex vna parte maxime expedit aerem frigidissimum inspirare, ita ex altera, si ille occurrat partibus externis, cutem densando sibi ipsi viam præcludit, & impedit communem illam euaporationem, quæ in febribus maxime est expetenda: tum inquit Galen. 10. metho. 8. sciendum esse, maius fore ex frigida inspiratione commodum, quam ex cute densata incommodum, præsertim cum liceat cutem & partes externas cooperimentis calefacere: quare curandis vestris ægrotis sedulo id vos oportet prospicere, vt illi quidem inspirent aerem frigidum, sed tamen hac adhibita cautione, vt partes externæ adeo

conte-

contegantur & muniantur, vt nullo pacto cutis denſetur, & generalis corporis euaporatio impediatur.

Secundo ſunt medicamẽta quæ humectandi & refrigerandi vim habent, quæ plurima deſcribuntur à Gal. in quorum quidem adminiſtratione ille id nos monet, ea fore deligenda, quæ ſine vehementi adſtrictione refrigerent, optima vero eſſe, quæ non modo ſine adſtrictione refrigerent, ſed etiam corporis ſubſtantia ſint tenui, ſiquidem quæ talia non ſunt, præterquam quod non humectant, etiam demittere frigiditatem ſuam alte non valent, propterea quod cutem denſant & coarctãt: ex quo Gal.3.de ſimpl.med.17.hæc ſcribit: Quæ magnopere auſtera acerbaq; ſunt, primo ſtatim cõtactu ſuperficiem dẽſantia, humorem ingredi prohibent, atq; paulum quidem adſtringunt, cæterum plurimum in ſe continẽt eſſentiæ, tum tenuis, tum tepidæ, tantum abeſt vt præ adſtrictione ingredi corpora admota prohibeantur, vt etiam ab ea adſtrictione magis impellente iuuentur. Inter cętera autem principem locum Gale. tribuit vni medicamento, quod reliquorum omnium quæ refrigerant & humectant, ſimpliciſſimũ eſt, & quo ille aduerſus eryſipelata & inflammationes vti conſueuerat, & eſt illud medicamentum quod vulgo hoc tempore infrigidans Galeni appellatur, cuius compoſitio eſt huiuſmodi:

Medicamenta refrigerantia.

℞ *Ceræ albæ optime lotæ* ℥ *j.*
Olei roſati
Omphacini, id eſt, crudi & ſine ſale præparati ℥ *iij. vel iiij.*

Cum vti volueris, liqua in duplici vaſe, imponendo illud in quo continetur, in aquã frigidiſſimam & adde paulatim tantum aquæ frigidiſſimæ, quantum in ſe molliendo poterit accipere: cui demum ſi addas paululum aceti tenuis, clari, & albi, magis refrigerans & humectans medicamentum efficies: quã medicamenti compoſitionẽ habetis apud Gal.10. metho.9.1. de ſimpl.med.6. 6.de tuenda valetudine 14.in quo poſtremo loco pro aceto miſcet ſuccum ſemperuiui, ſolani, pſillii, portulacæ, & ſimilium. Si quis vero ad præparationem huius medicamenti cupit intelligere modum præparandi & abluendi ceram, is videat Gal.2.de ſimp.med.15. Quatenus autem pertinet ad cõmodam huius medicamenti adminiſtrationẽ, Gal.duo nobis tradit præcepta; alterũ vt non permittamus medicamentũ eo vſq; ſupra ægroti corpus manere, dũ manifeſte incaleſcat, ſed ſubinde & aſſidue permutetur, ꝗ vbi calefactũ fuerit, poſſit quoquomodo calefacere: alterum, vt illud imponatur non toti thoraci aut toti ventri, ſicuti vulgus facit, ſed illi maxime parti, quæ primo affecta eſt; ſiquidem non expedit vt vel cum eo quod refrigerari valenter deſiderat, ſimul quoque id refrigeres, quod nulla indiget refrigeratione, vel ante debitum tempus deſinas refrigerare, timens ne proxima aliqua particula lædatur. Cum ergo in febribus certum quoddam membrum laboret, in quo tanquam fomite præcipue viget ac reſidet calor præter naturam, ſæpenumero cor, quandoque iecur, interdum renes, & alia id genus, illud perpetuo refrigerandum eſt, & à reliquis abſtinendum: verum quod plerique ignorant, medicamentum non parti laboranti manibus debet imponi, ſed longe magis expedit in tela linea & tenui illud extendere & apponere, qua ratione pro arbitrio facile tollitur & redditur, neque pars inuncta ęgro tædium affert, ſed tamen ita vt nouum quotidie medicamentũ nouæ telæ quotidie imponatur. Pleriq; omnes hoc tẽpore pro hoc medicamento Gal. vtuntur vnguẽto roſato Meſue, ꝗ ſine dubio longe minus refrigerat & humectat, præterquã ꝗ cum recipiat multas pinguedines, progreſſu temporis facile ranceſcit, vnde tunc potius cale-

calefacit,quam refrigeret. Itaque si velitis insigniter refrigerare, non discedatis ab infrigidante Galeni,quod si minorem velitis refrigerationem, vobis licebit vti vnguento rosato Mesuæ,dummodo recens,minime antiquum fuerit. Quoniam vero medicus non debet perpetuo vno vti medicamento, sed varia administrare, prout magis vel minus refrigerandum & humectandum est, præter quam quod medicamenta consueta minus quam insueta solent permutare, Galen. alia multa proponit genera medicamentorum, quæ facile potest vnusquisque apud illum videre & intelligere,vt non indigeant longiore explicatione. Tertio & vltimo inter ea quæ extrinsecus occurrunt,est balneum aquæ dulcis, de quo quidem variisque illius partibus & viribus,ac tota administratione, iam antea sum vobis pollicitus me esse tractaturum in curatione febris hecticæ,in quibus testimonio Galeni 10.meth.10.huiusmodi remedii vsus est efficacissimus. Itaque hæc est series doctrinæ Galeni pro refrigerandis febribus hecticis & coll iquatiuis,quam Auic.in præsentia videtur accommodare ad curandas febres putridas,qui ita loquitur.

Ad modi extinctionis,&c.) Præter remedia proposita à Galeno, Auicen. duo cómemorat,nempe ea quæ retinentur in ore,& clysteria: & quatenus pertinet ad primum,ille quatuor enumerat,mucilaginem psillii, mucilaginem seminum citoniorum,succum portulacæ,& succũ liquiritiæ, de quibus nulla est dubitatio quin possint refrigerare & humectare,præterquam de psillio:namque nonnulli persuasi auctoritate Mesues cap. proprio, docent mucilaginem psillii non nisi timide fore extrahendum,adeo vt succus extrahatur tantummodo ex substantia externa,quæ vere est frigida,minime ex parte interna & medulla, quæ calida & sicca est ordine quarto,ac prædita facultate admodum acri,incidente,vlcerante, venenosa: verum ego puto & Mesuen, & omnes illius imitatores hallucinari,siquidem Galen. 8. de simp. med. scribit,psillium esse ex secundo refrigerantium ordine, in desiccando vero & humectando esse medium quodammodo,& symmetrum; id quoque sensus manifeste confirmat,cum semen sit plane insipidum,neque habeat vllum notabilem saporem,sine quo nullo modo potest habere tantam calefaciendi & adurendi facultatem,quantam isti somniant. Itaque certum est hæc quatuor medicamenta habere vim refrigerandi & humectandi siue sola & separatim, siue mixta & coniunctim administrentur. Sit exemplum:

℞ *Mucilaginis psillij*
Citoniorum ana ℥ ij.
Succi liquiritiæ
Portulacæ ana ℥ j. *M.*

Sed mea sententia,esset medicamentum valde ingratum; vulgo semina psillij & citoniorum infunduntur in modica aqua frigida, tamdiuque agitantur, donec aqua lentorem contrahat,quæ postea colatur à seminibus, & illi permiscetur vel syrupus violaceus,vel quid simile, quod satis gratum & optimum est. Communiter practicantes pluribus vtuntur, qualia sunt fructus horarii,pruna,cerasa austera,melones, anguriæ & similes,vel simplices vel saccharo conditi; sic instituunt lotiones oris & fauciũ ex aqua hordei, ex aquis stillatitiis frigidioribus,ex sero lactis,& similibus. Vtor ego familiariter posca,nempe copiosa,aqua ex modica aceto. Postremo loco sunt pilulæ communes, quæ vulgo appellantur bechicæ, quæ recipiunt mucilaginem seminum citoniorum, succum liquiritiæ,& alia,quæ habent eandem vim,de quibus antidotaria tractant diffuse.

Nam aßiduare guttari,&c.) Si memoria repetamus quod traditum eſt à Galeno 4.de vſu partium 8. 3.prog.30. tunicam internam ventriculi,gulæ,linguæ,palati, & omnium quæ in ore continentur, vnam atque eandem eſſe, facile fatebimur hanc ſententiam Auic. veram eſſe: namq; refrigerato ore & partibus illi proximis,ventriculum quoque,& per conſequens totum corpus refrigerari eſt neceſſe.

Et quandoque iuuantur,&c.) Hoc alterum eſt præſidium à Gale. prætermiſſum, nempe clyſteria refrigerantia, quorum Auic. dat exemplum, ex ſucco anguriæ, cucumeris,cucurbitæ,portulacæ,& modico camphoræ. Nos ſupra in communi tractatione de clyſteribus hunc quoque vſum non prætermiſimus. Ad mentem Auic. ſit exemplum.

Clyſter refrigerans.

℞ *Succi anguriæ*
Cucumeris
Cucurbitæ
Portulacæ ana ℥ ij.
Olei roſati ℥ iiij.
Camphoræ ʒ ij. M.

Vel aliter, & forte melius.

℞ *Succi anguriæ*
Cucumeris
Cucurbitæ
Portulacæ ana ℥ ij.
Aquæ communis lib. ij.
Bulliant omnia ad conſumptionem duarum partium.

℞ *Huius decoctionis lib.* j.
Olei roſati ℥ iiij.
Camphoræ ʒ ij. *M. pro clyſtere.*

Ego familiariter vti ſoleo clyſtere ſecundum hanc formam:

℞ *Foliorum maluarum*
Violarum
Lactucarum ana M. j.
Solani M. ß. Fiat decoctio.

℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum. Miſc. pro clyſtere.

Sed familiariſſime & frequentiſſime vtor clyſtere Aetii, ex ptiſana, cuius ſæpe mentionem fecimus.

Et oportet vt aer ſit infrigidatus quantum poßibile eſt.) Hanc partem quæ pertinet ad refrigerationem aeris,ſatis explicauimus ex Gal. à quo Auic. tranſcripſit: cætera autem quæ ab ipſo Auicen. addita ſunt, cum hoc tempore ſint non ſolum inſueta, ſed etiam incognita, prætermittantur. Quoniam vero ille commemorat nonnulla medicamenta odorata,quæritur an hæc poſſint refrigerare: cum ſit communis medicorum ſententia,omnia odorata calida eſſe. Sed reſpondeatis ex Gal.vnico verbo 4.de ſimp.med.22. omnia quidẽ odorata,quatenus ſunt odorata, calida eſſe, ſed tamen nihil obſtare quin nonnulla odorata ſint potius frigida, quam calida: & ſunt illa quæcunq; ex variis conſtant partibus,in quibus frigidiores ſuperant calidiores, quales ſunt roſæ,violæ,camphora & ſimilia.

Regimen

Regimen autem alimenti iam sciuisti.) Auicen. post aerem tractat de cibo & potu, de quibus proximo superiore cap. & paulo ante cum Gal. satis diximus.

Vtilis hæc pars. *Epithemata vero & emplastra.)* Nunc Auicen. transit ad præsidia externa, & primum ad epithemata, quæ solét fieri ex aquis stillatitiis, vel succis & aliquibus pulueribus, hac methodo, vt vni libræ aquæ vel succi pulueris ℨ ij. circiter imponantur: & sint exempla:

℞ *Aquarum endiuiæ*
Cichorii
Rosarum ana ℥ *iiij.*
Specierum triumsandalorum ℨ ij.
Aceti parum
Misc. pro epithemate. Loco aquarum poteſtis adminiſtrare ſuccos eadem dosi, & reliqua.

De Coriandro. *Et aqua coriandri.)* Inter plurima refrigerantia medicamenta Auicen. numerat aquam coriandri, de quo est insignis controuersia: nam Galenus ex vna parte 7. de simp. med. contra sententiam Dioscoridis affirmat, & longa cum ratione confirmat, coriandrum longe abesse ab omni refrigeratione, sed potius calida ac digerendi facultate præditum esse: Ex altera autem Auicen. lib. 2. cap. 144. aperte in Galenum inuehitur, qui longa item oratione conatur probare, coriandrum in fine primi & vsque ad principium secundi gradus frigidum esse: quam disputationem vobis licet apud eos legere & intelligere: ego vero pro comperto habeo, Galeno neminem adhuc parem fuisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauit, tum aliis modis, tum ipsa experientia; de quo Auerrh. inter cæteros hæc habet 5. colliget 31. Galen. fuit verus & legalis experimentator in hac arte, & nullus est qui possit ei comparari, propterea puto illius potius determinationi, quam reliquorum omnium aequiescendum esse.

Infrigidantia membra. *Et embrochare epar cum infrigidantibus.)* Nunc tractat Auicen. de refrigerandis propriis partibus laborantibus, potissimum iecore & capite, variæque fomenta, emplastra, & alia affert præsidia, de quibus nolo longius agere, partim quod prope omnia sint hoc tempore insolita, partim quod facile à vobis possint legi & intelligi: sed mihi libet ad vestram vtilitatem breuissimis verbis de iis medicamentis agere, quibus præsenti tempore in febribus acutis variæ corporis partes solent refrigerari: itaque incipiamus à capite.

Caput quomodo refrigerandum. Varia sunt genera præsidiorum quibus medici vtuntur, quotiescunque capitis refrigerationem quærunt, & primum est oxyrhodinum, quod conficitur ex oleo rosato, & modico aceti, & ad cõmissuram coronalem debet imponi: secundo, sunt inunctiones, quæ præcipue ad tempora & nares applicantur, quale est vnguentum diapopuleon, vel solum, vel simul cum aliquo oleo: & sit exemplum:

℞ *Vnguenti diapopuleon* ℥ *j.*
Olei violati
Nenupharini ana q. s. *Misc. pro linimento.*

Quoniam vero huiusmodi vnguentum habet nescio quem grauem odorem, quandoq; loco illius vtimur oleis simul cum opio.

℞ *Olei violati* ℥ ß.
Opii
Croci ana gr. iij. M.

Tertio

Tertio sunt lotiones & embrochationes, quæ hac in re præclarissimam operam præstant: fiunt autem quandoque ex oleo rosaceo, violaceo, & similibus; quandoque ex decocto plurium medicamentorum:

℞ *Maluarum*
Violarum
Lactucæ
Nenupharis
Chamomeli ana M. j.

Neque quis miretur imponi chamomelum, quod est calidum, quoniam ex Galeno 11. metho. 18. summa cum ratione ponitur, tanquam vehiculum rerum frigidarum.

Solani M. ß.
Capitum papaueris N. VI. Decoquantur omnia pro lotione capitis.

Ad refrigerationem cordis imprimis sunt accommodata epithemata & linimenta: *Cor refrigerantia.*

℞ *Aquarum borraginis*
Acetosæ
Rosarum ana ℥ v.
Specierum cordialium temperatarum ℥ ij.
Aceti
Croci ana parum. Misc. pro epithemate cordis.

Habeatis quoque exemplum linimenti:

℞ *Vnguenti rosati Mesue ℥ j.*
Infrigidantis Galeni ℥ ß.
Specierum triumsandalorum ℨ ij. Misc.

Nonnulli herbas contundunt, buglossam, acetosam, melissam, & similes, alii succos extrahunt, quibus vel solis, vel simul cum aliis medicamentis vtuntur.

Atque hęc fere eadem conueniunt iecori calidiori: sunt vnguenta: sandalinũ, rosatum Mesuæ, & quod reliquis est efficacius, infrigidans Gale. quod quidem non solum pro renibus, vt facit vulgus medicorum, sed etiam pro iecore, & omnibus partibus quæ insignem postulant refrigerationem, debet administrari. *Epati refrigerando.*

Demum sunt renes, qui propriis quibusdam præsidiis solent refrigerari, qualia sunt oleum rosaceum, violaceum simul cum lacte mulieris, quod admodum leue est, vnguentum rosatum Mesuæ, si recens factum fuerit, optimum est, sed inter omnia præstantissimum est infrigidans Galeni, quod semper præsenti tempore & de nouo conficiendum est. *Renibus.*

Hoc postremo loco notandum est, communiter practicantes in febribus prope omnibus, imo vero & omnibus morbis, & caput, & cor, & ventriculum, & iecur, & lienem, & renes, semper inungere, emplastrare, & conspurcare, quasi vero suo officio desint, si aliquam partem sine remedio relinquant: de qua superstitiosa, forte etiam perniciosa diligentia, Galen. in lib. metho. illos grauiter arguit, cum frequenter sint impedimento ipsi naturæ, & longe maiora incommoda, quam commoda afferant: quamobrem expedit hac in re iudicium adhibere, & illi tantum parti prospicere, quæ imprimis laborat, minime autem omnia miscere & confundere.

Capvt

CAPVT XVII.

De Febribus Biliosis.

FEbres cholericæ sunt tres, tertiana continua, tertiana periodica, & causon.) Auic. post curationem generalem febrium putridarum, hoc 35. cap. aggreditur curationem particularem singularum specierum, & incipit à biliosis, sicuti Gal. quoque, Paulus, & omnes faciunt: de quo ordine superuacaneum est dubitare, quoniam siue id fiat propterea, quia huiusmodi febres sint reliquis frequentiores, simpliciores, curatu faciliores, siue propter aliam causam, id nihil ad rem pertinet: illud vero notandum est, quod nos sæpe docuit Gal. ad exquisitam curationem morborum incipiendum esse à primis & communibus indicationibus, ac deinceps vsque ad vltimas & magis proprias esse progrediendum: quare in curandis febribus putridis non satis est intelligere, tollendam fore putredinem, prohibitam trāspirationem, obstructiones, sed particulatim oportet nos cognoscere, qualis fuerit febris, quam sumus curaturi, qualis & quanta sit materia putrescens, & alia id genus, ex quibus possimus elicere proximiores indicationes. Iure igitur Auicen. tractaturus curationem febrium biliosarum, primum illarum naturam nobis in memoriam reuocat, qui inquit, illas esse triplices, continuas, interpolatas, & causones: quod si velimus ad mentem Galeni magis distinctam diuisionem facere, illa sit huiusmodi: febris ex putredine bilis est duplex: altera continua, quæ ad infebricitationem non peruenit, & generatur ex humore qui in vasis continetur: altera intermittens, quæ ad infebricitationem peruenit, & fit ex humore qui extra vasa consistit, & per vniuersum corpus defertur. Quod si quis hic non acquiescat, sed quærat adhuc, quamobrem materia putrescens aliquando propellitur extra venas, quandoque remanet, & non propellitur? iam diximus alias, humorem putrescentem expelli à natura, vbi ille non ita multus est, & crassus, vbi illi facilis patet aditus, nec multæ sunt obstructiones, ac demum vbi facultas expultrix robusta fuerit: contra vero illum retineri in venis, quotiescunque plurimus est, & crassus, cum viæ sunt impeditæ, suntque multæ obstructiones, neque facultas ita valet.

Rursum vero febres biliosæ, tam continuę, quam intermittentes diuiduntur, & primum continuæ sunt duplices: namque aliæ habent quoquomodo manifestas accessiones: aliæ vero nullas sensibiles accessiones habent: priores quæ habent manifestas accessiones, si primo die horrificas faciant repetitiones, altera sequenti die vnam simplicem habēt accessionem, has semitertianas appellant: sin autem simpliciter tertio quoq; die inuadant, naturam tertianæ referentes appellantur. Posteriores quæ nullas habent sensibiles accessiones, cum tunc materia contineatur in magnis vasis, & partibus proximis cordi, proprie appellantur febres ardentes, quas scribit Galen. 7. de cris. cap. 6. seruare cætera omnia indicia febris tertianæ exquisitæ, atque eo tantum ab ea differre, quod sine rigore inuadat, neq; in quietem febre vacantem desinat. Quare diuisio Auic. febris biliosæ in continuam, intermittentem & causonem, fortasse non caret vitio: cum certissimum sit, causonem sub febre biliosa continua contineri. Secundo febres quoque biliosæ intermittentes sunt multiplices, ac variis nominibus appellantur, prout vel longiores, vel breuiores habent accessiones: nam si febris habeat accessionem quæ intra 12. horas finiat, hæc tertiana exquisita appellatur: sin autem habeat longiorem accessionem, sed tamen ita vt infebricitatio sit lōgior ipsa accessione, hæc tertiana simpliciter dicitur: quæ autem habet

habet accessionē plurimum productam, paruumq; infebricitationis interuallum, hæc tertiana producta vel extensa nominatur. Quam doctrinam colligimus ex Gal. variis locis, sed potissimum 2. de diff. feb. 8. necnon 1. epid. 35.

Sed Auicen. aliam profert diuisionem, ex parte materiæ putrescentis, quæ talis est: febres biliosæ sunt duplices, quædam generantur ex putredine vnius sinceræ bilis, quædā fiunt ex putredine bilis non sinceræ: priores si fuerint intermittentes, sunt tertianæ exquisitæ, quæ non pertranseunt spatium 12. horarum; si fuerint continuæ, etsi fiant à pura bile, tamen non appellantur exquisitæ tertianæ, quia carent aliis conditionibus, sed dicuntur tertianæ continuæ, vel causones: posteriores quæ fiunt ex putredine bilis non sinceræ, sed simul permistæ cum pituita, tam intermittentes quam cōtinuæ, appellantur febres tertianæ nothæ vel spuriæ, de qua mixtione bilis & pituitæ notat Auic. rem maxima notatione dignā, necessarium esse vt huiusmodi humores ita misceātur, & simul vniantur, atq; ex vtrisq; resultet vnica forma: namq; si fuerint duo genera humorum separata, tunc efficerent duas species febrium, sicut euenit in hemitritæo, cum in tertiana notha vna tantummodo febris, & vnus paroxysmus conspiciatur.

Hoc loco multa essent dicēda de natura, de generatione, de differētiis, de mixtione, de putredine bilis, sed angustiæ præsentis tēporis tam exactā interpretationem nō patiuntur, præterquam ꝙ ego puto vos isthæc omnia à clarissimis professoribus theoricis intellexisse: quare summatim ac nonnulla tantum conabor explicare, quæ mihi videntur vtiliora, & ad rem præsentem magis pertinere.

Primum quæritur, an vna sincera bilis possit putrescere, atq; exquisitā febrem tertianam efficere; cum enim humores nostri corporis inter se mixti sint, & compositi, aut difficulter, aut nullo modo videtur posse fieri, vt vnus tantum humor sine reliquis putrescat. Ad hanc dubitationem respondet Gal. 2. de crisibus 12. nam etsi verum est, vix vnicum humorem posse putrescere, quin cæteri quoq; humores leuiter & quoquomodo illi consentiant, tamen quotiescunq; apparent sola indicia, verbi gratia, bilis putrescentis, minime reliquorum humorum, tunc dicendum est, solam putrescere bilem, febremq; ex ea ortam, puram & exquisitam esse. *Quæstio.*

Deinde quoniam Auic. dixerat, tertianam exquisitam pendere ex simplici bile, cum hic humor sit in nostro corpore multiplex, quæritur quotnam & quales sint illius differentiæ, & quæ bilis febrem tertianam exquisitam efficiat? Pro quo iuniores debent scire, in corpore humano primum reperiri bilem naturalem, quæ ab eius colore, qui flauus pallidusque est, talem appellationem accepit. Nam testimonio Galen. 10. de simp. med. in animalibus quæ magis calida sunt, bilis flaua, in iis quæ minus calida, bilis pallida apparet. Huic humori natura propriam sedem, vesiculam destinauit, quæ iecori subest, & illum sincerum quidem, neque alio humore adulteratum, propria via ex iecore attrahit, & in ea vesicula cōseruat. Vsus autem bilis naturalis est, vt primum simul cum sanguine per venas distributa, partim similes naturæ suæ particulas nutriat, partim reliquo sanguini, qui præ crassitudine non facile venas permearet, transitus facilitatem præbeat: deinde vt quæ portio est superuacanea, hæc in vesicam mittitur, proprio ductu ad intestina descendens, vt illa à pituitosis excrementis expurget, abstergat, & suo stimulo eorūdem excretionem adiuuet. Cæterum præter hanc bilem naturalem sunt species quædam bilis non naturales, de quibus magna est inter medicos controuersia: nos autem ex Gal. paucis verbis hanc rem explicabimus, Itaque apud Gale. in lib. de atra bile 2. & aliis lo- *De differentiis bilis.*

Vitellina. cis, quatuor ni fallor, sunt species bilis non naturalis: prima est, quam medici vitellinam vocant, quod ouorum crudorum vitellis, tum colore, tum crassitudine similis existat. Hæc apud Auic.1.primi doct.4.cap.1.generatur, quando portio pituitæ flauæ bili permiscetur: apud Gal.vero loco citato de atra bile, necnon 2. de naturalibus facul.ad finem generatur in iecore & venis, quotiescunque flaua bilis à nimio calore præter naturam summe coquitur, & quasi exuritur, adeo vt dissipatione tenuis substantiæ crassiorem substantiam, atque ex flauo colore igneum colorem cōsequatur: facile autem est intelligere, Auic.male sentire, siquidem hac sua opinione ob permistionem pituitæ facit bilem vitellinam, frigidiorem & humidiorem bile naturali, cum tamen manifestissimum sit, & omnes fateantur, vitellinam longe altera naturali calidiorē & ficciorem esse. Secunda bilis non naturalis species est porracea, quæ ita nominatur, quod porri colorem referat. Tertia dicitur æruginosa, à similitudine æruginis quam imitatur. Quarta bilis isatodis, ab isatide herba, (quæ aliter glastum, vulgo guadum dicitur) cæsium colorē referente appellatur; de quorū quidem humorū nō naturaliū generatione, etsi multi hoc tempore litigant, vno verbo ita habēdum est ex Gal. loco citato, de atra bile, & 2.prog.39. illos quidem maiori ex parte fieri in ventriculo, ex vitiosis & mali succi alimentis, qualia sunt porrum, alliū, & similia acria: nonnunquam vero in iecore & venis generari, idq; in grauissimis & calidissimis morbis, qui vehementis caloris incendio bilem vitellinam adurunt, & in has species commutant, quæ plane sunt exitiales & perniciosæ. Non ignoro nōnullos plures adhuc species bilis apud Gale. constituere, sicuti quam ille cæruleam appellat, nec nō quam rubram nominat, 10.de simp.med.cap.proprio de bile: verū huiusmodi species bilis, & aliæ si quæ sunt, mea sententia, facile ad priores quatuor possunt referri. Ad Auic. redeo: ille igitur febrem tertianam exquisitam appellat, si fiat à bile pura, si vero fiat à bile nō pura, sed mixta cum pituita, spuriam nominat: id quoque in tumoribus præter naturam videmus euenire, qui tunc exquisiti sunt, quando fiunt ab vno sincero humore, 14.meth.2 inflammatio à sanguine, erysipelas à flaua bile, œdema à pituita, cancer à melancholia: tunc vero sunt spurii, cum singuli humores non sinceri, sed aliis permixti sunt.

Porracea.

Æruginosa.

Isatodis.

Etsi autem Auicen. febris tertianæ nothæ vnam tantum rationem commemorat, nempe mixtionem bilis cum pituita, tamen ego quidem puto alteram esse rationem, propter quā huiusmodi febris spuria debeat appellari, & est, quotiescunque illa originem habet ex putrescente bile, quæ non amplius naturalis est, sed in aliam naturam degenerauit, quales supra diximus esse vitellinam, porraceam, &c. Etenim si illa febris spuriæ nomen meretur, quæcunq; recedit à natura exquisitæ febris, quæ ab vnico naturali humore bilioso generatur, quamobrem tertianam febrem quę, exempli gratia, fit ex bile æruginosa, non liceat spuriam appellare? Itaq; sicuti vno modo febris tertiana dicitur exquisita, quoniā ab vno & simplici humore bilioso naturali generatur, ita duobus modis dicitur spuria, vno quando bilis non est simplex, sed alteri humori permiscetur, ita vt ex vtroq; vnica forma, & quasi vnicus humor resultet: altero quando ipsa bilis nō seruat suam propriam naturam, sed in aliam degenerat & transmutatur, vt supra diximus: id quod de cæteris quoq; febribus, ardēte, quotidiana, quartana, dicendū est, quæ pro diuersa ratione & modo putrescentis humoris, modo exquisitæ, modo spuriæ solent appellari. Sed quærunt nōnulli, vtrum febris fieri possit ex bile vitellina, porracea, æruginosa? Conciliator inter cæteros id videtur negare, differ.91. ac potissimū de bile æruginosa, propterea

An febris ex reliquis bilis speciebus fiat.

quia

quia talis humor est quoddam veluti venenum, quod statim hominem interficeret: verum experientia confirmat, istud esse verissimum, cum frequenter videamus seu per vomitum, seu per aluum purgatis huiusmodi humoribus præter naturã, ægros protinus liberari, & Gal. testatur 5. apho. com. 1. se vidisse iuuené, qui cum vomuisset bilem æruginosam veræ ærugini similem, statim à febre & conuulsione liber euasit. De huiusmodi febribus quæ fiũt minime ex pura bile, sed ex reliquis, vitellina, porracea, æruginosa diffuse tractat Auerrh. 7. colliget 11. qui asserit eas, ac potissimum quæ fiunt ex bile æruginosa, habere longas accessiones, pessima symptomata, ac non sine maximo esse periculo, adeo vt ille existimet impossibile esse aliquem euadere: sed reliqua persequamur.

Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo.) Auic. hic duo docet de febre tertiana notha: alterum quod est diutura, & quandoque durat ad medietatem anni: alterum quod est periculosa, & deducit homines ad tumorem lienis, & malum corporis habitum: quod vtrumque verissimum est, & ante Auicen. traditum fuerat à Galen. 1. ad Glauc. 8. vbi narrat historiam adolescentis, qui autumno cœpit febricitare huiusmodi febre, & durauit vsque ad ver, non sine maximo illius periculo.

Causon vero siue ardens.) Hic Auic. ponit differentiam inter febrem tertianam & ardentem, de qua iam sæpe diximus, & copiose tractat Gal. 4. apho. 59. 2. de cris. 3. 2. de diff. feb. cap. 1. & 3. vt pluribus non sit opus.

Auic. in postrema parte capitis ponit decem signa febrium biliosarum, quorum septem ad ventriculum, reliqua tria ad cerebrum pertinent: quorum omnium facile est rationem reddere ex motu materiæ biliosæ, quæ modo vnam, modo alteram, modo vtramque partem petere consueuit: sed nos magis distincte veniamus ad signa, & primum febris biliosæ generaliter, de quibus diffuse tractat Galen. 2. de crisib. 3. 2. de diff. febr. 3. Itaque signa febris biliosæ sumuntur ab iisdem fontibus, à quibus iam supra diximus sumi signa distinguentia febres putridas ab ephemeris: primum, à qualitate caloris: secundo, à pulsibus: tertio, à lotio: quarto, ex propria forma: quinto, à causis præcedentibus. *Signa febriũ biliosarum.*

Primo igitur calor febris biliosæ est valde acris 2. de differ. feb. 9 sed hæc acredo, si diutius manus contineatur, facile & cito superatur, quoniam humor calidissimus, siccissimus, tenuissimus facile & cito exhalat ac dissoluitur. Præterea huiusmodi calor æqualiter accenditur, cum subiecta materia sit æque apta ad suscipiendum calorem, quod non euenit in calore qui excitatur in putredine pituitæ, qui non æque disposita subiecta materia, modo emergit, modo latet: quod monstrat Galen. 2. de diff. feb. 10.

Secundo, pulsus sunt magni, vehementes, celeres, & frequẽtes, quoniam noxius humor est acerrimus, adeo vt maxima vrgeat necessitas euentandi & refrigerandi calorem naturalem: præterea in huiusmodi pulsibus exquisitus ordo & æqualitas reperitur, cum asserat Gal. 1. ad Glauc. 5. illos omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes esse, propterea quia bilis tenuior est, neq; ita grauat naturam, sicuti pituita & melancholia, vt posterius videbimus.

Tertio, lotia sunt tenuia, subrussa, subflaua, ignea, magis vero vel minus colore intensa, pro ratione putrescentis materiæ, quæ vel magis vel minus calida & ignea fuerint.

Quarto, forma febris biliosę est huiusmodi, 3. quoq; die inuadit, principiũ nõ est

diuturnum; augmentum non est difficile, inæquale; status est cum dolore capitis, vigilia, delirio, morsu oris ventriculi, siti, lingua amara, & similibus: declinatio est frequenter cum sudore ac remissione omnium symptomatum. Vniuersa febris cum longissima est, septem circuitibus, sed quandoque multo celerius terminatur: 4. aphor. 59. quæ omnia ex qualitate putrescentis flauæ bilis facile possunt colligi & demonstrari.

Vltimo sumuntur signa à causis, quæ generaliter sunt illæ omnes, quecunque copiam flauæ bilis atque illius putredinem possunt efficere: sic ergo ex Gale. generatio febris biliosæ indiget natura calida & sicca, quæ laboribus, vigiliis, curis, & tenuitati victus sit exposita, vigente ætate, adolescentia, iuuentute, æstiuo tempore, constitutione, regione calida & sicca, & reliquis quæ habent eandẽ rationem. Quibus omnibus indiciis licet postremo loco addere ex Galen. tum locis citatis, tum 1. ad Glauc. 5. vulgarem, sed tamen veram coniecturam Archigenis, quod nimirum hoc præsenti tempore febres tertianæ sint vulgares, & pleroſq; inuadant: sed accedamus ad signa differentiarum.

Signa differentiarum. Prima fuerat differentia febris biliosæ: quædam est interpolata, quædam continua, quarum signa quæ alteram ab altera separant, præcipue ex propria forma desumuntur: nam febris intermittens, cum ex flaua bile mota oriatur, merito statim ab initio vehementem affert rigorẽ, qui quidem eiusmodi sensum habet, quasi corpus videatur pungi & vulnerari, pulsus principio accessionis parui quidem ac debiles, tardique & rari necessario fiunt: augmentum celere est, liberum & æquale, in quo statim pulsus magni, celeres; veloces euadunt: paulo post sequitur vigor, qui sitim affert, hominem vrit, caloremque æqualiter per omnem partem extendit: postremo sequitur declinatio, in qua sudor copiosus vniuersi corporis plerumque succedit, omniaque remittuntur symptomata: declinationem sequitur infebricitatio, adeo vt ægri plurimas horas habeant, in quibus à febre omnino sunt liberi.

Continua vero sine rigore inuadit, atq; vt inquit Auic. cap. 38. per vehementiam paroxysmorum & symptomatum differt ab intermittente: siquidem in continua & accessiones, & particularia tẽpora, & omnia symptomata sunt vehemẽtiora & difficiliora, præterquã quod in quietem febre vacantẽ nõ desinit. At vero iam supra diximus, febres tertianas cõtinuas esse duplices, alteras cõtinuas simpliciter, putrescentibus humoribus intra venas, sed minores & magis remotas à corde: alteras quas febres ardẽtes appellant, iisdẽ putrescẽtibus humorib⁹ biliosis in vasis maioribus, & cordi proximis: quarũ quidẽ febriũ ardentiũ, scribit Gal. 4. de ratione victus com. 2. esse duo propria & inseparabilia signa, maximum ardorem, & summam sitim. Porro altera est differentia huiusmodi febrium, quod nimirum quædam sunt exquisitæ, quæ ex putredine vnius flauæ bilis ortum habẽt; quædam non exquisitæ, sed spuriæ, quę ex bile aliis humoribus mixta, vel ex bile nõ naturali generantur. Febres biliosas exquisitas comitantur ea signa, quæ demonstrant vnam sinceram bilem putrescere, calor est acris & mordax, pulsus sunt magni, veloces, & reliqua sunt, de quibus diximus. Febres autem biliosas spurias comitantur ea signa, quæ respõdent materiæ putrescenti: itaque, exempli gratia, si bilis permisceatur pituitæ, calor quidẽ erit acris, sed qui à manu, etiam longiore tempore, non ita facile superatur: pulsus nõ sunt adeo magni, celeres, frequentes, lotia nõ ita flaua & tenuia, principium erit cũ lento & remisso rigore; augmentũ difficile, inæquale; status sine maximo

 ardore;

ardore; declinatio erit longior & plerunq; fine fudore: acceffiones funt longiores, vniuerfa febris eft longior, quæ interdum ad fex & plures mẽfes protrahitur. Caufæ demum non ita omnes conueniunt in generatione vnius flauæ bilis, vt eft calida & ficca temperies, ætas, conftitutio, & cætera id genus, fed aliquæ aderunt, aliquæ ab-erunt: præterea neq; deerũt caufæ vel internæ, vel externæ, ex quibus & generatio-nem & putrediné pituitæ licebit colligere. Si vero febris generetur ex bile non na-turali, vitell.na, æruginofa, &c. quod rarius euenit, tunc acceffiones erunt longio-res, difficiliores, fymptomata omnia longe deteriora, difficiliora, & non fine maxi-mo ægroti difcrimine. Atq; hactenus de fignis febris tertianæ.

In curatione fingularum febriũ illa omnia funt memoria repetẽda, quæ fuere fupra explicata de curatione generali febrium putridarum, quod monet Auic. in-quiẽs princ. cap 39. *Oportet vt rememoreris illud quod diximus de radice & curatione febri-um*: itaq; adhærentes noftræ methodo, imo vero methodo ipfius Galeni, omnium primum funt eliciendæ curatiuæ indicationes: fecundo videndum an iis fatisfieri poffit: tertio, particulatim de fingulis præfidiis agendum eft. *Curatio febri-um biliofa-rum.*

In tertiana exquifita funt variæ indicationes. I. & febris & materia putrefcẽs, vtraq; calida & ficca, indicat refrigerationem & humectationem. II. proxima caufa febris, putredo, vbi ex toto facta fuerit, indicat fieri detractionem, per aluum, fudo-rem, lotium: vbi non ex toto facta fuerit, coctionem & præparationem. III. caufæ putredinem bilis facientes, prohibita tranfpiratio & obftructio, illa indicant, quæ incidendo, extenuando, detrahendo, vtramq; poffint auferre. Poftremo inhibenda eft fluxio humorum facientium obftructiones: quæ omnia iam fupra diffufe fue-runt explicata. Cæterum quoniam Gale. auctore 11. meth. 13. neceffarium eft medi-cum omnes perpetuo fcopos & indicationes diligẽter infpicere, vt intelligat quod-nam præfidium vel primo, vel fecundo, vel tertio loco oporteat adminiftrare, cum in præfentia non liceat refrigerare & humectare, nifi prius bilis putrida euacuetur, neque hæc poffit euacuari, nifi antea prohibita tranfpiratio & obftructio tollantur: neque rurfum ifthæc tolli poffint, nifi humorum fluxio cohibeatur, à poftrema in-dicatione incipiendo, in tertiana exquifita, primo eft minoranda materia: fecundo, tollendæ funt obftructiones: tertio, vacuanda eft materia putrida: vltimo refrige-randum & humectandum eft. Sed quoniam plerique hoc tempore ante minoratio-nem materiæ folent aluum lenire, hanc quoque indicationem nobis liceat cæteris addere. Vtrum iis indicationibus liceat fatisfacere, notandum ex Hipp. 1. epid. fecto. 3. 8. huiufmodi febrem falubrem effe, ac minime lethalem, quod materia noxia fit fatis benigna, & facile à natura & medicamentis fuperetur: quod intelligendum eft, fi ea probe curetur, neq; aliquis error committatur: fiquidem vt monet Alex lib. 12. 6. fi à medicis, qui nulla ratione & via vtuntur, male tractetur, non folum difficilis curationis, fed etiam infanabilis interdum redditur. Verum de fingulis præfidiis agamus, incipientes ab alui lenitione. *Indicationes.*

Alui lenitio fieri poteft vel per ea quæ inferius infunduntur, vel per ea quæ ore affumuntur: ergo clyfteria ex præcepto Galeni 1. ad Glaucon. fint mollia, mi-nime acria & vehementia, fiquidem & iecur, & totum corpus calefaciunt, fe-brem augent, & alia mala fecum afferunt. Auicen. ponit exemplum ex decocto al-theæ, iuiubarum vel febeften, liquiritiæ, oleo violato, & fimilibus: & ita omnes ponunt varia exempla. In tertiana exquifita clyftere leniens ac molle ex re-bus refrigerantibus & humectantibus conficiendum eft, neque ego foleo *Alui lenitio.*

 proba-

probare illorum morem, qui infinita propemodum medicamenta solent permiscere. Sit exemplum.

℞ *Decocti maluarum*
Violarum
Lactucarum lib. j.
Olei violati
Mellis violati ana ℥ iij.
Ouum vnum
Salis parum. Misce pro clystere.

Si quis cupit habere exemplum clysteris longioris, quo multi delectantur, fit huiusmodi:

℞ *Foliorum maluarum*
Violarum
Althea ana M. j.
Mercurialis
Parietaria
Betarum
Liquiritia
Passularum
Hordei ana M. ß.
Bulliant omnia in aqua communi.
℞ *Pradicta decoctionis lib. j.*
Olei violati
Mellis rosati ana ℥ iij. M.

Sed prӕterea nonnulli addunt electuarium lenitiuum, florem cassiӕ, ad ℥ j. circiter: verum huiusmodi clysteria vix mollia & leuia possunt appellari.

Sin autem medicus velit lenire aluum per superiora, quod ille coniiciat in ventriculo & primis venis prope tenuia intestina biliosos humores contineri, qui aliquam purgationem desiderent, ego inter cӕtera omnia vtor cassia familiariter: etsi non ignorem illius vsum multos non probare; de qua opinione in prima priuata lectione sermonem habebimus. Nonnulli familiariter vtuntur manna, vel sola dissoluta ex iure ad ℥ iij. & prӕcipue si ӕgrotus fuerit diues, vel simul cum aliquo purgante syrupo; quos puto male agere, cum manna sit species mellis, neque naturis, humoribus, morbis, calidioribus satis conueniat. Syrupi rosaceus & violaceus solutiui, mea sententia, non sunt reiiciendi, etsi ego illis cassiam libenter antepono: de quibus atque eorum viribus, dosi, ac tota administratione, priuatim agemus. Hiera hic nullum locum habet, quӕ calefacit & exsiccat, quare omnino est prӕtermittenda: sic non conueniunt myrobalani, thamarindi, & cӕtera id genus, quӕ non carent insigni adstrictione, quorum vsum Auicen. aduersus Rhasen improbat in prӕsenti cap. nec non superius cap. 7. quod constringant poros & exasperent viscera: concedit autem post concoctionem, ad corroborationem membrorum. Nonnulli maxime probant & extollunt vsum rhabarbari, inter quos est Auerrh. 7. colliget 11. qui statuit illius dosin à duabus vsque ad tres drachmas, imo vero inquit illud quotidie fore exhibendum, vel hac, vel minori mensura nisi aluus sua sponte copiose moueatur, cuius auctoritatem, vt puto, multi hoc tempore sequuntur, quibus mos est aquis endiuiӕ, cichorei, rhabarbarum infundere, illudque

aut

aut fingulis,aut faltem alternis diebus exhibere: fed ego neque rhabarbarum pof-fum probare, partim quod illud, mea fententia, inter lenientia medicamenta nu-merandum eft,partim quod non leuiter calefacit & exiccat, partim demum quod quoquomodo adftringat,vnde fortaffe plura incommoda quam commoda affert. Itaque vt concludam, in tertiana exquifita ad leniendam aluum primum caffia, de-inde fyrupi, rofaceus & violaceus folutiui, mihi videntur accommodata, cætera omnia mihi fufpecta funt,illisque aut nunquam,aut rariffime vti confueui.

Quomodocunque,fiue per aluum, fiue per os, facta lenitione, altera fucce-dit indicatio, minorandi materiam, quod fieri poteft dupliciter: vno modo per fe-ctionem venæ; altero per purgationem. Vtra autem ratio magis conueniat,& ma-gis confentiat doctrinæ Hippoc. & Gal. id nos diffufe tractauimus in peculiari dif-putatione, de miffione fanguinis in febribus putridis, qui fatis confirmauimus, ni fallor,& in febre tertiana. & in omnibus putridis, qualefcunque illæ fuerint,fan-guinis miffionem faluberrimam effe. Secanda autem eft vena bafilica dextri la-teris,cum Galeno auctore 1. ad Glaucon. 5. raro hæc febris adueniat, quin iecur af-ficiatur,ficuti in quotidiana os ventriculi, in quartana lien folet laborare. Sanguis moderate extrahendus eft, fiquidem fumpta peculiari indicatione ab humore no-xio, bilis copiofam fanguinis miffionem non videtur perferre. *II. Indicatio.* *Vena fectio.*

Lenita aluo, fecta vena, deinde medicus debet cogitare de purganda bile pu-trida, per aluum, fudorem, lotium, decoquenda altera parte quæ non ex toto eft pu-trefacta, ac demum de tollendis obftructionibus, à quibus & putredo, & febris fo-lent foueri. E fi vero ad hanc indicationem plurima remedia funt accommodata, tamen vulgaris vfus obtinuit, vt medici potiffimum fyrupis & decoctis hanc rem a-gant; fed ante omnia naturæ motum oportet animaduertere;etenim fi bilis ad ven-triculum feratur, oportet per vomitum illam educere, & naturæ conatum iuuare, fed tamen leuioribus auxiliis, exempli gratia, aqua hordei & fyrupo acetofo, vel mo-re Galeni, cum hydrelæo. *III. Indicatio.*

Et fit exemplum:

℞ *Aquæ hordei.* *Vomitoria lenia.*
Vel, *iuris pulli tenuis* lib. j.
Syrupi acetofi fimplicis ℥ ij.
Vel, *olei communis, ad mentem Galeni*
Vel vt aliis placet, *olei amygdalarum dulcium* ℥ iij. *Mifc.*

Quæ quidem medicamenta vomitoria, & copiofa, & tepida debent adminiftrari, fic enim maiorem moleftiam afferunt ventriculo, illumque magis fubuertunt. Si vero natura videatur per aluum huiufmodi vacuationem tentare, tunc pariter iu-uanda eft, vel leniente medicamento, vel clyftere, fi fuerit dies acceffionis. Quod fi fponte vomitus vel purgatio fiat, iubet Galen. 1. ad Glauc. 9. omnia naturæ permit-tenda effe.

Quatenus pertinet ad ea medicamenta, quæ prouocant lotium & fudorem, funt quamplurima, fed vt diximus, fyrupi noftri vulgares & decocta ad huiufmo-di indicationem funt admodum accommodata. Galenus probat potionem in qua apium maduerit, quod non eft aliud quam noftrum vulgare petrofelinum. Alexander laudat decoctum ex radice apii & adianthi, qui grauiter improbat vfum anethi, quafi illud fit nimis calidum & ficcum: de quo certe eft mirum, quomodo probet apium, improbet anethum, cum vtrumque eadem fere *Lotium pro-uocantia.*

temperie & facultate præditum ſit. Pro Gale. autem dicendũ eſt, primum anethum non eſſe tam calidum & ſiccum, vt putat Alex. cum apud Gal.3.de ſimp.med. mediam temperiem ſortitum ſit, aut paulum ab ea recedat, quod propterea, vt idẽ monet Galen. 5. de ſimp. med. 21. minus valebit calefacere & exſiccare, ſi viride fuerit. Deinde eſt notandum, Galen. probare alterutrum, aut apium, aut anethum, minime vtrumque: ac demum ſi modo anethi caliditas & ſiccitas ſuſpecta fuerit, hoc periculum facile vitari, ſi illud parce, & multa ex aqua paretur: qua ratione certum eſt, omne caliditatis & ſiccitatis periculum auferri. Vt autem ad ſyrupos & decocta deueniamus, quæ in præſentia ſunt in vulgari vſu, cichoracea principem locum tenent, vt ſyrupus de ſucco cichorei, de ſucco endiuiæ, de ſoncho, acetoſus ſimplex, & ſimiles: quoniam vero, vt priuatim declarabimus, huiuſmodi omnes ſyrupi fere ad mulſam antiquorum referuntur, quæ in morbis & naturis bilioſis facile in bilem vertitur, propterea medici eruditi vel prorſus abſtinent à ſyrupis, & cum decoctis tantummodo agunt, vel illis perpetuo ſolent permiſcere ſyrupum acetoſum, qui facile huiuſmodi noxam poteſt emendare.

Vt ſit exemplum:

℞ *Syrupi acetoſi ſimpli.* ℥ j. ß.
Decoctionis acetoſæ ℥ iiij. *M.*

Vel:

℞ *Syrup. de ſucco acetoſæ* ℥ ß.
Decocti cichorei
Endiuiæ ℥ vi. *M.*

Alii vtuntur ſyrup. de acetoſitate citri, de portulaca, de limonibus, de granatis, & ſimilibus, à quibus omnibus plane cenſeo abſtinendum eſſe, cum inſigniter adſtringant, ac propterea impeditam perſpirationem, obſtructiones, morbum & cauſam morbi poſſint augere.

Concocta materia, naturam imprimis oportet obſeruare, an quidquam illa moueat, an quieſcat: quod ſi natura per aluum, vel aliam partem, bilis vacuationem moliatur, tunc modice quieſcẽdum eſt: ſin vero illa deficiat à ſuo munere, neque humorem noxium expellat, iam licet medico medicamentum exhibere: hæc autem quamplurima ſunt, partim ſimplicia, & partim compoſita. Galenus vnius abſinthii mentionem facit, qui aſſerit, illud ſummum eſſe remedium mordicationum ventriculi, quæ ex bile proueniunt, vt hinc poſſimus argumentum colligere, in tertiana exquiſita, in qua humor calidus & ſiccus, & ad motum promptus faciliſque putreſcit, calida & validiora medicamenta non conuenire: ſed & illud mihi libet addere, aduerſus minorantes: namque ſi Galen. in tertiana exquiſita docet, abſinthium leuiſſimum plane medicamentum, non ante coctionem dandum eſſe, longe magis rationi conſentaneum, vel potius neceſſarium, illum de reliquis valenter purgantibus idem ſentire. Sed rurſum Alex. de vſu abſinthii Galenum carpit, *Abſinthium.* de quo miratur, quomodo tam indiſtincte ſcripſerit, tertiana exquiſita correptis abſinthii dilutum à ſeptimo die eſſe propinandum, qui altera ex parte, potius in tertiana notha, quam legitima, videtur illud cõprobare: ſiquidem tertiana notha propter mixtionem pituitæ extenuandæ & leuiter purgandæ videtur magis conuenire. Pro Gal. autẽ id primo notandum eſt, apud illum nullũ verbum fieri de ſeptima vel alia die, qui ſimpliciter ſcribit, poſt apparentia ſigna coctionis illud fore exhibendũ.

Deinde

Deinde illud eſt de abſinthio memoria repetendum, quod à Galen. traditum eſt de ſimp. med. 5. ipſum bilioſos ventris humores per egeſtionem infernam propellere, & per vrinas vacuare, pituitam vero in ventre, vel thorace, aut pulmone cõtentam, nihil iuuare, ad quem modum ille quoq; teſtatur 6. de tuenda valet. 10. in ventriculo frigido referto humore pituitoſo deſtillante à capite, abſinthii potionem eſſe aduerſiſſimam, propterea quod adſtringens in eo facultas quam amara, ſit valentior, & ita ſuccum pituitoſum magis ventri affigit, neq; illius detergendi vim poſſidet. Ex quo vnuſquiſq; poteſt facile Alex. calumniam confutare, cum reuera qualitates & facultates abſinthii ſatis confirment, illius vſum in tertiana exquiſita, & morbis bilioſis optimum eſſe: contra vero in tertiana notha, & morbis pituitoſis non ſatis cõuenire. Neq; vero eſt, vt quis pro Alex. nimiam abſinthii caliditatem vobis obiiciat: ſiquidem primum illud apud Gal. loco citato de ſimp. med. in primo tantum gradu calidum eſt: deinde ſi illud viride & parce exhibeatur, vt de anetho diximus, longe adhuc minus calidum euadet, adeo vt in febre potiſſimum intermittente, in qua ægroti multas horas ſine febre remanent, nullum videatur ſuperfluæ caliditatis periculum imminere.

Verum ad reliqua veniamus, quæ hoc tempore ſunt medicis familiaria, inter quæ omnium conſenſu rhabarbarum principem locum obtinet: quod quidem duplici modo poteſt exhiberi, vel aliquo liquore infuſum, vel in ſubſtantia: habeatis exemplum infuſionis: *Rhabarb.*

℞ *Rhabarbari elect.* ℥ ij.
Spicæ gr. v.
Fiat infuſio in decoctione acetoſæ q. ſ. & poſt horas 10. facta expreſsione adde
Syrup. roſ. ſolut. ℥ j. ß M.

Sit exemplum in ſubſtantia.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ iiij.
Spicæ gr. iij.
Syrupi roſ. ſol. ℥ ij.
Decoctionis endiuiæ q. ſ. M. F. Potio.

Ego conſueui aliquando rhabarb. permiſcere cum caſſia, quæ mixtio eſt optima, quod alterum alterius vitia videatur corrigere, & ſit exemplum:

℞ *Flor. caſſ. nouit. extr.* ℥ j.
Rhabarb. electi puluериſati ℈ v. *M. F. Bolus.*

Plerique omnes in præſentia non ſolum in tertiana, ſed etiam morbis prope omnibus, ad diſſoluendum & rhabarbarum, & reliqua medicamenta, decocto quodam vtuntur, quod appellant florum & fructuum, & hoc modo conficitur.

℞ *Caricarum* N. v.
Prunorum Damaſc. N. xv.
Iuiubarum.
Sebeſten ana N. xx.
Thamarindorum ℥ j.
Florum roſ.
Violarum.
Borrag.
Bugloſſæ ana ℥ ij.

Capillorum veneris.
Lupulorum.
Endiuiæ ana M ß.
Liquiritiæ ʒ ij.

Incidantur & contundantur quæ sunt incidenda & contundenda & bulliant. Nonnulli demum addunt senam, polypodium, epithymum, & alia id genus: quo quidem vulgari decocto ego aut nunquam aut rarissime vtor: etenim pruna, sebesten, thamarindi, non leuiter adstringunt: illi flores cum sint aridi, nihil valent; & si diligenter hæc res consideretur, confusa quædã videtur compositio, quę omni caret artificio, nec quicquam recipit, quod cæterorum medicamentorum nocumẽta possit corrigere: Quare ego censeo; multo maiori vtilitate & ratione medicos sibi parare propria & accommodata decocta, quod ego semper facio, quę singulorũ medicamentorum vitia emendare, atq; illorum vires iuuare possint. Itaq; in tertiana exquisita exhibeatur rhabarbarum ex cichoraceis, quod optimum erit.

Nonnulli vtuntur scammonio & medicamentis quæ illud recipiunt, ex quib. vnus est Alex. de quo vere licet mirari, quomodo improbet absinthium, & probet scammonium: ego vero & à scammonio & à scammoneatis omnibus censeo abstinendum esse, vt præclare hac in parte monet Auerr. 7. colliget c. 11 Quod si quis cupit istorum quoq; medicamentorum qualitatem & administrationem intelligere, ea sunt duo potissimum, electuarium de succo rosa. & electuarium rosatum Mesuæ, quæ mihi videntur satis artificiose præparata, & in purganda bile cęteris omnibus anteponenda. Sit exemplum:

℞ *Electuar. de succo rosar. vel rosati Mesue ʒ ij. ß.*
Syrupi rosarum sol. ℥ iij.
Decoctionis cichorei q. s. M.

Vltima indicatio. In curatione tertianæ exquisitæ postrema restat indicatio, refrigerandi & humectandi, quę sæpenumero nullum habet vsum, cum purgatis humorib. noxiis, simul quoq; omnis calor præter naturã aboleatur. Inter cætera autẽ præsidia, quæ ad *Balnea.* hanc indicationem sunt accõmodata, balneum aquæ dulcis principem locum obtinet, quod nõ solum propria qualitate, vnde humectat, & refrigerat, sed etiam quoniam aliquid bilis educit, quãmaxime vtile cẽsendũ est: sicuti altera ex parte reliquæ aquę salsę, sulphureæ, & similes, etsi plus quidem bilis educunt, tamen suis qualitatibus plus nocent, quã vacuationib. iuuent: quemadmodũ illi euenit ægroto, cuius historiam narrat Gal. qui falsa quadã ratione persuasus huiusmodi aquis mineralib. vsus, deinde extenuato corporis habitu ad tantã venit perniciẽ, vt tabe consumptus interierit. De quo quidẽ balneo illud videndũ restat, vtrũ ante, vel solũ post morbi concoctionem conueniat: neq; Gal. hanc rẽ plane videtur declarasse, qui illud tantummodo scribit, perpetuo memoria tenendum, vt in tempore administretur: ad quem modum scribit quoq; 3. de caufis pulſ 14. balnea calida si in tempore fiãt, corpori omnino aliquã vtilitatem afferre. Stephan. Athenienſis Græcus auctor existimat de sententia Gal. balneum etiã conuenire ante coctionem, & quærens quomodo illud non intendat augeatq; febrẽ & obstructiones, respondet, id fieri, quoniam in tertianis febrib. qualitas magis q̃ materia nocet. Ego vero etsi nolo Stephani interpretationẽ refutare, & negare, quin balneũ in tertiana exquisita possit ante cõcoctionẽ conuenire, propterea quod putrescente humore tenui & calido, nullũ fortasse videtur obstructionis periculũ imminere: veruntamen altera sententia mihi magis

magis probatur,nempe balneum non nisi post coctionem tuto & vtiliter posse administrari,id quod partim Gal.auctoritate,partim ratione satis mihi videor posse cõfirmare:namq; Gal.11.meth.9.quo loco ex proposito tradit rationem curandi febres putridas per balnea,testatur illa nõ cõuenire,nisi indicia coctionis vehementer appareant:aliis quoq; locis hanc doctrinã confirmat apertissime: Febriũ, inquit Gale. lib.de marcore 7.initio,quæ ex putrescentib.humorib.accenduntur, balneũ remedio est,si post humorũ concoctionem adhibeatur: hecticis vero quæ solę sunt,neq; aliam implicatã habent febrẽ,omni tempore balneũ idoneum est:si vero febris hectica coniungatur alteri putridæ,tunc balneũ est idoneũ,cum iã humores sunt concocti.Et iterũ 7.aph.42. Non tamẽ vbi inflãmatio aliqua, aut sine inflãmatione humoris putredo igneũ excitat calorẽ,balnea sunt vtilia,nisi prius vacuatis aut concoctis humorib.noxiis.Hæc Gal.Quod si istud est generale præceptũ,&omnes febres putridas cõprehendit,nõ est vt iure tertianã exquisitã debeamus excipere: sed neq; deest ratio,quæ sententiã nostram possit cõfirmare:etenim cũ balneum omniũ cõsensu possit humores fundere & valide mouere,si ante coctionem adhibeatur, quo tempore natura illis non dominatur,vtiq; necessariũ est,vt per venas in totũ corporis habitũ distribuantur,ac meatus angustos obstruant, per quos fit cõmunis trãspiratio,demumq; vt putredo & febris augeatur,& quanquam tertiana pendet ex humore tenui & calidiore, vt inquit Stephanus,tamen dum ille quoq; est crudus,iisdem naturæ legibus subiicitur,quibus cæteri humores crudo subiiciuntur, neque ante illius coctionem debet importune moueri. Sed hac de re satis.

Etsi autem multa sunt alia externa remedia, fomenta, linimenta, & similia, quæ possunt refrigerare & humectare,tamen Gal. vnius balnei mentionem facit, vel propter breuitatem, hoc veluti exemplo cætera intelligens, vel propterea quia hoc solo pręsidio,quod sine dubio cæteris omnib.est efficacius,contentus fuerit,cũ potissimum suo tempore balnea fuerint admodum familiaria, & nihil defuerit, quod ad commodam illorum administrationem pertinet: cũ autem hoc tempore nullus prope sit vsus balnei,neq; habeamus instrumenta, neq; ministros, neq; loca ad hãc rem accõmodata,ideo aliis remediis agendum est.Itaq; licet fouere hypochondria, ac potissimum dextrum,in quo tanquam pręcipuo fomite diximus summam huius febris contineri,licet inquam fouere cum decoctis vel succis refrigerantibus endiuiæ,cichorei,sonchi, vel cum epithematibus,linimentis, de quibus iam satis diximus.Sed & medicamentis quoq; internis licet idem præstare,qualia sunt conseruæ rosarum acetosæ,borraginis,decocta endiuiæ cichorei, lactucæ, aqua decoctionis hordei,serum lactis,& cætera,quæ habent eandem rationem. *Infrigidantia.*

Postremo superest victus ratio,& primum aer sit frigidus & humidus,qui nisi talis fuerit sponte & natura, omni adhibito studio præparetur:de qua præparatione satis diximus. Somnus sit profundus quantum fieri potest:etsi vrgeant vigilię,ille omnib.modis concilietur;extra sunt oleum violaceum, de nenuphare, de mandragora. vnguentum diapopuleon,lotiones extremarũ partiũ, manuum & pedũ cum decocto lactucarũ,violarũ capitũ papaueris. Intra sunt lactucæ, semina papaueris albi,in ferculis,& alia id genus. Motus & exercitatio non conuenit, vnde habetis apud Hippoc.& Galenum 6.epid.secto.3.31. de Prodico illo, qui suos febricitantes importunis motibus & exercitationibus interficiebat: facile enim est intelligere, omnem motum posse adhuc magis calefacere & exsiccare, & febrem augere. Ægri quotidie vel saltem alternis diebus alui excrementa deponant, sic reliquis *Aer.* *Somnus.* *Exercitatio.* *Vacuatio.*

omni-

omnibus natural.bus vacuationibus ftudeant: caueant ab ira, mœftitia, & cæteris animi perturbationibus. Quatenus autem demum pertinet ad alimenta & potiones, & Gal. & omnes hanc rem tractant diffufe, vt iure nos debeamus effe breuiores Ergo alimenta fint boni fucci, facilis coctionis, & quę peculiarem vim habeant refrigerandi & humectandi, qualia multa numerantur, præcipue apud Gal. fructus, herbæ, carnes, pifces, quorum catalogum nolo longius perfequi. Quantitas vero ea fit quanta probe poffit concoqui. A vino, antequam morbus concoquatur, abftinendum eft: at vbi ille concoqui cœperit, tenue & aquofum & paucum ab initio dandum eft: cum autem prope eft, vt morbus foluatur, tunc illud copiofius exhibendum eft: interea autem dum vinum prohibetur, multi vtuntur aqua hordei, quę fi bene præparetur, non eft repudianda. Ius pulli tenuiffimum vel fimplex vel acetofa, endiuia, aut re fimili alteratum, optimum eft. Nonnulli familiariter vtuntur vinis granatorum, citoniorum, cerafoium, acetoforum, qui vulgo appellantur Marafche, aut folis, aut fimul cum aquis, varia facta eorum mixtione & præparatione, à quibus, vt dixi, ego femper cenfeo abftinendum, redièmus ad Gal.

Animi perturbatio. *Alimenta.* *Vinum.*

Si cui mirum videtur, cur Gal. in tertiana exquifita tam lautam menfam præparet, huic idem refpondet Gal. qui nos admonet in fine capitis, hanc victus rationem communi quadam coniectura inftitutam fuiffe, ac pro illis tantummodo ægrotis, qui nimium fibi indulgentes vix præceptis medicorum volunt obedire: fiquidem cæteris qui non funt ita deliciofi, iubet talem victum effe inftituendum, qualem ipfe profitetur fecundum Hipp. doctrinam fe aliquando inftituiffe, nimirum ex fola ptifana vfq; ad ftatum.

Et non aufcultes fermonem eius, qui in principio &c.) Hoc loco Auic. reprehendit Rhafen, qui 10. ad Almanforem cap. de tertiana, nec non 17. continentis capit. 5. in princip. concedebat valida purgantia medicamenta, ne febris fieret continua, & difpofitio deterior euadat: Auic. autem folum probat medicamenta lenientia, caffiam, thamarindos, & fimilia: quod maxime eft notandum propter minorantes: qui expreffe contra hunc textum contendunt, fuam opinionem opinioni Auic. cőfentire. Sed quatenus pertinet ad medicamenta Auicen. notandum eft illum dare quadraginta drachmas thamarindorum, quæ dofis nimium excedit; quare aut litera eft deprauata, aut ficuti volunt nonnulli interpretes, medicamentum non femel exhibendum eft: permifcet autem thamarindos cum manna, quæ permixtio optima eft, vt alias diximus.

Etfi ventris folutio) Fuerant multi veteres, & hodie funt multi recentiores, qui docent humores tenues, ficuti eft flaua bilis, principio febriű fine vlla cőcoctione poffe purgari, aduerfus quos eft præfens fententia Auicen. qui inquit, fi in tertiana exquifita exhibeatur medicamentum, id quidem minori cum periculo fieri, quam in cæteris, fed tamen in illa quoque magnam malitiam, & magnum periculum fupereffe: quod item prçceptum minorantes debent memoria tenere.

Et quando eft poßibile, vt non phlebotomes vfq; ad tres periodos) Antiqua litera legit affirmatiue; puto Gentilem & reliquos interpretes vidiffe vtramq; lectionem, quarum occafione quærunt, vtrum liceat in febre tertiana ante vel poft tres periodos fanguinem mittere: qui diftinguentes docent, quandoq; ante, & quandoq; poft id licitum effe: Namq; fi principio febris humores longe diftent à forma fanguinis, tunc non licet nifi poft tres periodos fanguinem mittere, quo tempore verifimile eft humores aliqua ex parte coqui, & fanguinis formam recipere: fin vero humores

fint

sint optime permisti, neque multum distent à forma sanguinis, tunc ante tres periodos licet venam secare: de qua solutione plurima forent dicenda, sed illud vnum mihi sufficiat, de sententia Hip. & Gal. principium & febrium & omnium morborum ad missionem sanguinis esse cumprimis accommodatum: quare sicuti in reliquis omnibus, ita etiã in tertiana, consentientib. omnib. scopis, primo tempore expedit venam secare, alioqui si tres periodos velis expectare, iam status superueniet, in quo melius est quietem habere. Et si quis obiiciat, humores principio lõge distare à formá sanguinis; respondeatis tunc vnum principem scopum, nempe virium, deesse, illasq; multo magis in posterum defuturas esse: quare omnino antiqua litera tenenda est. quæ docet, ante tres periodos venam fore secandam.

Et similiter quando times quod sit ægritudo furiosa.) Hæc particula omnib. interpretibus, & inter cæteros Trincauellio maximum negotium facessit, qui ni fallor, ineptam & plane absurdam illius interpretationem commentus est, cum enim certum sit, Auic. loqui in præsentia de missione sanguinis, Trincauellius contra contendit, illum sermonem habere de purgatione, quam singulari quadam cognitione docet conuenire, non modo quando humores actu & vere turgent, sed etiam quando futurum est, vt turgeant. *Trincauellius notatur.*

Et similiter ponere pedes in aqua frigida, vel vt alii legunt, *tepida.*) Quę lectio habet, aqua frigida, manifeste est falsa, nisi velimus cum quibusdam interpretib. eam tueri, quib. placet, huiusmodi aquam esse frigidam potentia, sed calidam actu: vt si, exempli gratia, in ea decoquantur folia maluarum, violarum, lactucarũ, in qua deinceps actu calidá vel tepida optimũ erit in declinatione accessionis pedes imponere: nãq; ratione caliditatis actu facile trahuntur vapores ad partes extremas, ratione autem frigiditatis potẽtia, & humores, & vniuersũ corp⁹ quoquo modo potest refrigerari.

Et fructus quidem sunt sicuti granata dulcia.) Auic. est admodum liberalis in fructibus, qui tertiana laborantib. concedit granata dulcia & austera, pruna, cucumeres, melonem indum, quem aiunt esse vulgarem anguriam: quam partem ille forte accepit ab Alex. qui dandis huiusmodi fructib. est non modo liberalis, sed etiam prodigus: de quib. mea sententia ita habendum est: fructus aut nullo modo, aut moderate, præcipue vero in gratiam alicuius symptomatis conuenire, quod omnes propemodum sunt mali succi, multi difficulter concoquantur, facile autem corrumpantur, & multa pericula secum afferant. Et si quis præter Auic. & Alexand. obiiciat Galenum, qui pariter ab vsu fructuum non abstinet, is multa apud illũ debet obseruare: nam primum quod supra diximus, fructus concedit minime omnibus, sed tantummodo biliosis, quod illud verbum demonstrat, *permittendum autem.* Deinde illos concedit moderate, quod item alterum verbum demonstrat, *permittendum autem vt degustent.* Tertio concedit fructus, qui non sunt difficilis coctionis, qua ratione administrati, fortasse refrigerando & humectando poterunt aliquam vtilitatem afferre.

Balneo vero oportet vt non appropinquet nisi post deiectionem.) Hęc verba Auic. manifeste nostram sententiam confirmant, de vsu balnei in tertiana exquisita, nempe illud ex doctrina Gal. non conuenire, nisi post humorum coctionẽ, vt supra dixim⁹.

Et scias quod cura tertianæ continua est cura tertianæ interpolatæ.) Absoluta curatione febris intermittentis, in postrema hac parte capitis Auic. tractat curationem febris tertianæ continuæ, qui docet, vtramq; curationem, & intermittentis & continuæ eandem esse, nisi quod continua omnino indiget maiori cura & diligentia, tam *Cura tertiana continua.*

in cibo & potu, quam medicamentis, & rebus omnibus, quæ dicta sunt de febre intermittente: quare & nos hanc vniuersam curationem absoluamus. Pro alui lenitione sint clysteria mollia, quorum exempla habuistis. Per os sint medicamenta lenientia & leuia, ac potissimum cassia. Lenita aluo cum morbus sine dubio sit magnus, si reliqui duo consentiant scopi, sine dilatione secanda est vena, quæ habita ratione iecoris præcipue laborantis, sit basilica dextri lateris, sanguisq; extrahatur copiosius quam in intermittente, cum breui tempore, neq; vltra tertiã diem oporteat statum expectare. Lenita aluo, minorata materia, sint concoquentia, quæ habeant vim refrigerandi & humectandi, nec non leuiter abstergendi & aperiendi: decocta cichorei, sonchi, endiuiæ, syrupus acetosus simplex, rosatus recens, de succo acetosæ, & similes. Apparente coctione, si natura per aliquam partem aggrediatur, quantum satis est, vacuatione humoris noxii, tunc medico est quiescendum: sin illa nihil agat, hoc tempore licet administrare aquam frigidam, dummodo non desint conditiones, de quib. alias diximus. Quod si occasio postulet vsum medicamenti, illud sit lenissimum, & inter cætera rhabarbarum est præstantissimum. Victus ratio accurate instituatur, neq; in febre periculosa aliquis error committatur: quare nullo modo permittendi sunt fructus, non oua, non pedes & carnes porcorum, non vinum, præterquam in declinatione, sed ęgri sola ptisana, vel simili alimento contenti sint, vsq; ad crisim, ex doctrina Hip. & Gal.

CAPVT XVIII.

De Tertiana Notha.

Cap. 39. RES *in quibus diuersificatur*) In cura tertianæ nothæ eædem sunt indicationes, quæ sunt in tertiana exquisita, præter illas quæ suggeruntur à materia, quæ natura flauæ bilis degenerat, sicuti diximus: cum vero huiusmodi febris non sit vnius speciei, & singulæ curari non possint, nos cum Gal. & Auic. vnius tertianæ nothæ curationem trademus, quæ pendet ex putredine bilis, permixtæ cum pituita, siue humore melancholico, siquidem cæteræ quæ pendent ex putredine bilis non naturalis, vitellinæ, æruginosæ, & similium, in eo tantum differunt à tertiana exquisita, quod remedia magis efficacia & maiorem diligentiam desiderant. Itaq; statim examinemus singula præsidia ad singulas indicationes accommodata, & incipiamus ab

Clysteria. alui lenitione. Clysteria non sint adeo frigida & mollia, sicut in tertiana exquisita, sed quoquo modo sint calidiora & acriora, siquidem putrescente humore frigidiore & crassiore, de insigni totius corporis calore timendum non est, & sit exemplum:

℞ *Decoctionis betarum.*

Mercurialis lib. j.

(addunt multi carthamum, turbith. polypodium, & cætera vehementiora, à quibus potissimum principio abstinendum est.)

Mellis rosati.

Olei chamomelini completi ana ℥ iiij.

Salis parum. Mis. pro clystere.

Lenientia. Medicamenta sint lenientia, sed quę ad aliquam caliditatem declinent: quare non ita foret absurdum dare cassiam cum portiuncula specierum hieræ, cassiæ ad ℥ x. specierum hierę simplicis ad ℈ ij. Manna quoque commode potest exhiberi, quando hic nullum est periculum, vt in tertiana exquisita, vt in bilem vertatur. Et si alicui in hac febre manna non videretur conuenire, in qua peccant humores crassi, sicuti conuenit in tertiana exquisita, in qua peccant humores tenues, cum manna

tenues

tenues humores potiſſimum videatur expurgare:huic reſpondeatis, mannam exhiberi non ad purgandos humores, qui continentur in venis, ſed ad leniendam alnum,& purganda illa excrementa quę in ventriculo & inteſtinis continentur: qua eadem ratione conueniunt quoq, ſyrupi,roſaceus & violaceus ſolutiui,etſi neq; iſta medicamenta humores craſſos valent expurgare: ſic mel roſaceum ſolutiuum vel ſolum, vel ſimul cum manna, optimum foret, & ſit exemplum:

℞ *Mel.roſ.ſol.* ℥ iij.
Mannæ Calab.electæ ℥ j. ß.
Decoctionis cichorei.
Betonicæ q. ſ. M.

Lenita aluo,quatenus pertinet ad minorationem materiæ, nonnulli improbant miſſionem ſanguinis,quod in hac febre humores ſunt crudiores, quam vt tale remedium ferre poſſint: nonnulli vero etſi eam probant,tamen illius adminiſtrationem ad plures dies differunt, propterea quod os ventriculi ſit male affectum,adſintque plurimę cruditates, quibus interea conſumendis primis diebus attendunt: ſed aduerſus vtroſque eſt Gal.qui adhibita earum rerum diſtinctione, quæ in hac deliberatione ſunt animaduertendæ,docet ſanguinem mittendum eſſe,& quidem ſtatim à principio,atq; ea quantitate,quam plenitudo,habitus corporis,tempus anni,& cętera id genus, videntur poſtulare.Poſt lenitionem alui poſt minorationem materiæ,altera ſuccedit indicatio vacuandi humores putridos, per vrinam, ſudoré, ac poſtremo per aluum.Galen.vtebatur hyſſopo,vel origano,vel ſpicanardi,quæ in mulſa infundebat,& decoquebat: quibus addit hæc verba: *& quæcunq, alia quæ prouocant vrinam,præterquam illa quæ ſupra modum calefaciunt & exſiccant*: ex quibus verbis facile eſt intelligere, quam temere Alex. Galenum reprehendat, quaſi huiuſmodi remedia ſint nimium calida & ſicca; cum ille expreſſe doceat, ab iis quæ ſupra modum calefaciunt & exſiccant, abſtinendum eſſe. At vero cum hęc Gale. medicamenta ſint minus grata,vſus hoc tempore obtinuit,vt familiaris ſit vſus vulgarium ſyruporum,inter quos teſtimonio Galen.oxymel & ſyrupus acetoſus ſimplex principem locum obtinent:quorum imitatione ſunt alii multi ſyrupi, qui pariter moderate calefaciendi,attenuandi,incidendi,aperiendi,& vrinam prouocandi vim habent,quales ſunt mel roſaceum,ſyrupus de betonica, ſyrupus byzantinus, ſyrupus de duabus vel quinque radicibus, de cichorea ſine rhabarbaro, & ſimiles, de quibus atque eorum viribus in priuatis lectionibus tractabimus. Cæterum Galen. præter hęc probat vſum abſinthii, qui aut illius comam poſt ſeptimam diem inquit dandam eſſe, illudque maximopere probat propter duas rationes: alterã quod vim habeat purgandi bilem: alteram quod ſimul poſſit moderate calefacere, & aliqua adſtrictione ventriculum corroborare:verum quod ille ſcribit,de die ſeptima non leuem habet difficultatem: ſiquidem hæc determinatio non à numero dierum,ſed ab ipſa concoctione petenda eſt, ſicuti de tertiana exquiſita diximus,& ſicuti idem Gal.generaliter confirmat 4.de ratione victus 76. quo loco cum ille auctor ſcribat, pleuritico medicamentum die quarta dandum eſſe, ille hanc ſententiam non probat; neque enim inquit, inter initia aliquod eiuſmodi remedium ægrotandi iniungere oportet, ſumpto à numero dierum ſcopo, ſed quod Hip. iubet exequendum eſt nunc,vel ſtatim ab initio,priuſquã in partem aliquam confirmentur humores,medicandum eſt, vel poſtea cum ad maturitatem perducti fuerint. Ego igitur illis verbis,*poſt diem ſeptimam*,puto Galenum idem ſentire,quod ſuperio-

Sanguinis miſsio.

Dubitatio.

ri capite, cum inquit, *si concoctionis signa apparuerint.* Neq; enim video quomodo in tertiana exquisita, putrescente humore vno, tenui, & ad purgationẽ parato, voluerit coctionem expectare, in tertiana autem notha, in qua non solum bilis, sed alii quoq; redundant humores crassiores, & ad purgationem inepti, velit coctionem negligere. Quamobrem vero diei septimæ mentionem fecerit, id ego puto propterea factum fuisse, quod ille pro comperto habuerit, in tertiana notha coctionẽ nullo modo ante diem septimam posse apparere: in qua re hæc febris præter cætera differt à tertiana exquisita, in qua, vt docet Gal. 2. de crisib. 3. aliquando in prima statim periodo, vel in declinatione, aut infebricitatione, apparent signa concoctionis, vnde tum in tertia aut quarta accessione, nisi aliquis committatur error, solet iudicari. Itaq; etsi verba in proximo superiore capite & præsenti non sunt eadem, tamen ita habendum est, vtrobiq; vnum atq; eundem sensum esse, nempe absinthiũ tantummodo post humorum concoctionem fore exhibendum, neq; dies septima, vt forte nonnulli opinantur, certus terminus dandi absinthii à Gal. constituitur, qui mea sententia id voluit, non ante diem septimam, quo tempore nulla potest adesse concoctio, sed tantummodo post hunc terminum illud exhibendum esse, non statim, sed vel citius, vel tardius, prout vel citius vel tardius ipsa concoctio est appaitura. Vnde, exempli gratia, illi adolescenti, cuius historiam narrat Gal. qui autumno cœpit laborare huiusmodi febre, & solum circa æquinoctium veris habuit signa concoctionis, cum quibus post paucos dies liber euasit, certum est hoc postremo tempore tantummodo à Gal. absinthium datum fuisse. Gal. demum post absinthiũ docet in hac febre alia quoque medicamenta plurimum iuuare, quæcunq; molliter aluum leniunt, quib. ille testatur se familiariter vsum fuisse: ex quo loco mirantes id conantur confirmare de sententia Gal. purgantia medicamenta in febrib. ante humorum coctionem conuenire: sed illi falluntur: namq; etsi Gal. non expresse docet, vtrum ante vel post coctionem huiusmodi conueniant medicamenta, tamen & series orationis, & multo magis ratio persuadet, illa non ante coctionem esse exhibenda: etenim si ille non audet alio tempore, quam apparente concoctione absinthium, tam leue medicamentum exhibere, certe neq; fieri potest, vt ante concoctionem cætera validiora voluerit administrare: sed tamen equidem puto Galen. in præsentia non de aliis medicamentis, quam de lenientib. & leuib. sermonem habere, quæ certum est omni tempore, & ante & post concoctionem conuenire.

Apparente concoctione in tertiana spuria licet deuenire ad purgantia medicamenta, quæ plurima sunt, & primum simplicia, inter quæ rhabarbarum omnium consensu principem locum obtinet, quod & Mesuæ, & omnium testimonio, pituitam & bilem clementer purgat: sunt Agaricus, turbith, & quod cæteris vehementius est, scammonium, & similia. Deinde sunt composita, inter quæ electuarium diaphœnicon, mea sententia, est præstantissimum, est electuarium de succo rosarum, ol. rosatum Mesue, hiera diacolocynthidos, quam hieram Pachii appellant: sunt pi- *Purgantia.* lulæ de hiera cum agarico: de tribus cum rhabarbaro, sunt pilulæ aureæ & similia, quorum habeatis exempla:

℞ *Rhabarbari electi* ʒ ij.
Spicæ gr. v.
Infundantur in decoctione vel aqua betonicæ, & facta expressione, adde
Syrup. rof. sol. ℥ ij. ß.
Decoctionis betonicæ q. suf. M.

Plerіq;

Plerique omnes communiter practicantes gaudent receptis longiſſimis, in quibus omnia & ſimplicia & compoſita medicamenta imponunt, quæ mihi potius confuſiones, quam artificioſę compoſitiones, videntur, ac propterea longe magis ſoleo probare illorum inſtitutum, qui paucioribus accommodatis medicamentis agere conſueuerunt: quoniam vero bene eſt medicum omnia intelligere, vt ſaltem poſſit de omnibus loqui, & iudicium facere, habeatis exemplum huiuſmodi mocernorum.

℞ *P. unorum*
Sebeſten
Iuiubarum ana N. *x.*
Liquiritiæ raſæ
Olei excorticali
Paſſularum ana ʒ *iij.*
Florum violarum
Borraginis
Bugloſſæ ana ʒ *ß.*
Foliorum fumi terræ
Cichorei
Borraginis ana M. ß.
His nonnulli addunt
Senam
Epithymum
Polypodium, & alia ſoluentia, M. omnia decoquantur in aqua communi ſ. a.

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ *vj.*
Rhabarbari electi ℈ *iiij.*
Spicæ g. iiij. Fiat infuſio ſec. artem.
Et poſt horas 10. facta expreſſione, adde
Electuarii diaphœnicon
Diacatholicon
De ſucco roſar. ana ʒ *j. ß.*
Syrupi roſati ſol. ℥ *j. Miſc. fiat potio.*
Si quis cupit exemplum pilularum.

℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro* ℈ *vij.*
cum aqua fumi terræ, fiant pilulæ v. & aurentur.

Cæterum ſi huiuſmodi febris, quod frequenter accidit, nimium protrahatur, tunc neceſſe eſt putreſcentium humorum præparationes & purgationes repetere; quo tempore ad valentiora licet aſcendere, exempli gratia, ad oxymel compoſitum, ſyrupum byzantinum, ſyrupum de duabus vel quinque radicibus, ad decocta ceterach, agrimoniæ, hyſſopi, & ſimilium: & ſit exemplum.

℞ *Syrupi byzantini* ℥ *j.*
Oxymellis compoſiti ℥ *ß.*
Decoctionis cichorei
Ceterach
Radicum petroſelini ℥ *iiij. Miſce pro ſyrupo.*

Neque vero iis contenti ad alia quoque medicamenta interdum deuenimus,

quæ adhuc magis valent humores coquere, meatus aperire, & laborantes partes corroborare, qualia sunt trochisci de rosis, de absinthio, de rhabarbaro, ex quibus pilulæ conficiuntur secundum hanc formam:

℞. *Trochiscorum de rosis* ʒ j.
De absinthio ʒ ß.
Cum aqua agrimoniæ f. pil. v. & aurentur: quarum vna singulo mane ante syrupum solet exhiberi; sic posteriora medicamenta purgantia sint priorib. valentiora; qualia sunt electuarium diaphænicon, hiera Pachii, & similia.

Curatio tertianæ nothæ ex melancholia.

Hactenus diximus de curatione tertianæ nothæ ex permutatione bilis cum pituita: sin autem, quod fit aliquando, bilis permisceatur melancholiæ, tunc nullo modo sunt prætermittenda, quæ huius quoq; humoris peculiarem habeant rationẽ, exempli gratia, ad concoctionẽ decocta & syrupi de fumaria, de borragine, de lupulis, trochisci de capparibus; ad purgationẽ electuarium diacatholicõ, confectio hamech, sunt maxime accommodata. Sed postremo hoc loco neque prætermittendum est aliud genus vacuationis, nimirũ per vomitum, quẽ Gal. inter cæteros ita extollit, asseritq; tam vtilẽ esse, vt confirmet, multos quib. hæc febris longius perduraverat, solis vomitibus statim fuisse curatos. Sed quæritur de tempore tam particulari, quam vniuersali prouocandi vomitus: & pleriq; omnes respondent, quatenus pertinet ad tẽpus particulare, id faciendũ esse principio paroxysmorũ, quia tũc natura, auctore Gal. in lib. quos & quando, ad ventriculũ humores transmittit: quatenus autem pertinet ad tempus vniuersale, id posse fieri quouis tẽpore, tam ante, quã post coctionem. Contra vero Gal. Auic. & omnes iubent post sumpta alimenta vomendũ esse, q̃ certum est ęgrotis alio tempore q̃ paroxysmi administrari: pariter Gal. 4. apho. 13. & loco citato libr. quos & quando, & cum eo cęteri omnes veteres medici non permittunt vomitũ fieri sine diligenti humorũ & totius corporis præparatione: adeo vt videatur vomitus nõ alio tempore quã post concoctionẽ cõuenire. In qua cõtrouersia distinguẽdũ est de vomitoriis medicamẽtis, q̃ cõstat esse duplicia: alia leuiora, vt aqua tepida hydrelæũ, oxymel: alia fortiora, succus raphani, agaricus, helleborus: namq; ex vna parte licet leuiorib. vti, & in principio accessionis & quouis tempore, si natura ad ventriculũ materiã prepellat, ꝙ medici faciunt quotidie, non sine ægrorũ vtilitate: ex altera autẽ parte ego quidem puto, cũ validiorib. medicamentis, qualib. ad vomitiones frequẽtissime vsa est antiquitas, nostrates vero aut rarissime, aut nunquam vtuntur, minime principio accessionis, sed tantummodo post assumpta alimenta, nec nisi post coctionẽ & corporis ꝑparationẽ vomitũ ꝑuocandũ esse. Cũ ergo Gal. doceat, laborantes tertiana notha vomitũ post alimẽta iuuare, necessarium est, illũ intelligere de eo vomitu, q à validiorib. medicamẽtis cõsueuerat excitari, q humorũ coctionẽ & corporis ꝑparationẽ reqrebat; sic in quartana apud eundẽ Gal. ꝑbatur vomitus post alimẽta, exhibito hellẽboro albo, siquidẽ eiusmodi insigni vacuatione purgatis humoribus, qui continentur non solum in vẽtriculo, sed etiã in venis, licet sperare ægrotũ posse à febre liberari, cũ ex altero lẽuiore & faciliore vomitu vix illud liceat sperare, in quo vna tantum excrementa alimenti, forte etiam portio pituitæ contentæ in ventriculo solet expurgari.

De tempore vomitus.

De externis medicamẽtis.

In curatione tertianæ nothæ præter varia medicamenta interna, de quibus satis diximus, neq; prętermittenda sunt etiam aliqua externa, quib. ex præcepto Gal. hypochondria calefiant & foueantur, quæ quidẽ medicamenta externa partim dissoluendo flatus, partim iuuando natiuum calorem, coctionem quoq; iuuant maxi-

mopere.

mopere, q̃ tamen nõ ſint plurimum calida, ac potiſſimũ febris principio, ſiquidem hæc vehemẽtius digerunt & diſſoluunt partes tenuiores, relictis craſſiorib. q̃ deinde ad concoctionẽ & diſſolutionẽ difficiliores redduntur, p̃terquam ꝙ febrim poſſũt augere. Quare chamomelũ, anethũ, abſinthiũ, cichoriũ, ſemina aniſorũ, fœniculi, & ſimilia, ſiue facta eorũ decoctione, ſiue p̃paratis oleis, vel aliter optima cẽſenda ſunt. Itaq; omnia quæcunq; ptinent ad curationẽ tertianæ nothæ iã ſunt abſoluta, iam id vnũ reſtat, vt de victus ratione quã breuiſſime agamus. Sicuti autẽ in tertiana exquiſita illa conueniunt alimenta, quæ præcipuam vim habent refrigerandi & humectandi, ita in tertiana notha medicus intendit longe minus refrigerare & humectare, imo vero moderate calefacere & exſiccare: quamobrem ſicuti in tertiana exquiſita cõueniunt malua, lactuca, cucurbita, fructus, ptiſana, piſces ſaxatiles, & alia, quæcunq; refrigerant & humectant, oportet autem à contrariis abſtinere: ita in tertiana notha ab illis cauendum eſt, & ad ptiſanã cũ modico piperis, aut cinnamomi, ad decoctum hyſſopi, origani, ſpicæ nardi, ad mellita, ad ſalita, & id genus eſt deueniendum, quę aliquem modum habeant ad incidendum & calefaciendũ. Qualitas alimentorum, inquit Gal. moderanda eſt, ne morbus augeatur, neq; ægrotantis vires proſternantur, quæ longiori tempore debent laborare: etſi difficile admodũ eſt vtrumq; ſeruare, quoniam inediæ quantum proſunt ad morbi concoctionem, tantum, vel etiam amplius nocent viribus: alimenta vero quantum ægroti vires augẽt, tantum coctiones impediunt: itaq; hac in parte ſumma prudentia & diligentia eſt opus. Sed cum huiuſmodi præceptum cæteris quoq; morbis ſit commune, Gal. tertianæ nothæ aliud præceptum cõmemorat, videlicet alimenta non eſſe danda quotidie, ſed ſatis fore ſi alternis diebus exhibeantur: quod tamen hoc tempore à nemine videmus obſeruari, cum omnes medici non modo ſingulis diebus, ſed etiam bis ac forte ſæpius omni die ſoleant ægrotos nutrire. Ac ſane præceptum eſt admodum conſentaneum rationi, partim ꝙ hæc febris ſoleat habere longas acceſſiones ad 30. 40. & plures horas, in quibus difficile eſt inuenire commodam nutriendi ægrotos occaſionem, partim quod ſimul cum bile plerumq; adſit copia pituitæ, quæ non ita facile à calore naturali coquitur, cum tamen corporib. pituitoſis fames non ſolum facilis toleratu ſit, ſed etiam vtilis: ſiquidem externo deficiente alimẽto calor naturalis conuertitur ad pituitam, & illam concoquit, & quantum fieri poteſt in ſanguinẽ conuertit. Veruntamen hac in re, vt notat Steph. Athen. conſiderare oportet ægri tẽperiẽ, ętatẽ, habitũ corporis, conſuetudinẽ, tempus anni, regionẽ, & ſimilia, vt hinc colligamus vtrum vires talẽ inediã poſſint perferre: etenim ſi quis fuerit tẽperamento calido & ſicco, habitu corporis extenuato, ætate puerili, ac ſolitus frequẽter & copioſe comedere, in conſtitutione & regione calida & ſicca, tunc nõ alternis dieb. ſed quotidie ægrũ nutrire debemus, vt vires interea conſeruari, & ad longiorẽ ſtatũ eſſe ſatis poſſint. In qua quidẽ victus ratione inſtituenda Stephani cõſiliũ maxime eſt probandum, qui iubet in die acceſſionis alimentum eſſe dandum, ꝙ ſit tenuiorum partium, vt ex partium tenuitate ipſius quãtitas corrigatur & moderetur: qua q̃dẽ ratione, ex. gr. ſi æger in die paroxyſmi nõ aliud accipiat q̃ iuſcula, ſuccũ ptiſanæ, & ſimilia, ſequenti autẽ die carne, ouis, & ſimilib. nutriatur, quoquo modo videbimur cõſiliũ Gal. imitari, cum altera die æger tam tenuia aſſumat alimẽta, vt idẽ ꝑpemodum ſit, ac ſi ille ab omni prorſus alimento abſtineret: & de tota tertianæ nothæ curatione hactenus: nunc quam breuiſſime Auicennæ literam percurramus.

Res in quibus) Auic. docet in curatione tertianæ nothæ balneum non conuenire, niſi facta humorũ cõcoctione: & rationẽ reddit, quoniã ſi fiat antea, adhuc magis

 deducit

deducit humores crudos ad locum putredinis, necnon resoluit partes subtiliores, vt postea remaneant crassiores, ex quo & prohibita transpiratio, & obstructiones, & omnia mala augentur: quæ doctrina est Hipp. & Gal. 3. de ratione victus, com. vltimo.

Et cibatio omni die.) Tota hæc pars quæ pertinet ad victus rationem, transcripta est ex Gal. 1. ad Glauc. & omnia sunt clara, vt pluribus non sit opus.

Et oportet vt) Hic Auic. dat præceptum maxima notatione dignum, vt nimirum bene consideretur natura tertianæ nothæ, vtrum parum vel multum recedat à natura tertianæ exquisitæ, cum nulli dubium esse debeat, quin hac in re varii gradus constitui possint, prout putrescentes humores, bilis & pituita, alter altero vel magis vel minus redundat: quod quidem ex symptomatibus potissimum licet intelligere: namque si flaua bilis pituitam superat, tunc symptomata tertianæ febris apparebunt vehementiora: sin contra pituita bilem superet, tunc symptomata febris quotidianæ erunt firmiora & validiora, sicut de febre semitertiana docet Gal. 2. de diff. feb. 8. Itaque prout tertiana notha longius distat, vel propius accedit ad naturam tertianæ exquisitæ, ita expedit victus rationem, medicamenta & omnia præsidia, ad vnam vel alteram naturam febris magis accommodare.

Et cum videris.) Galenus inter plurima indicia, vel lib. de sectione venæ, vel aliis locis explicata, ex quibus medici possint colligere indicationes mittendi sanguinis, istius ex lotio petiti nunquam meminit, quin potius colorem totius corporis plumbeum & pallidum, quam lotium rubeum & grassum consueuit animaduertere.

Et cum phlebotomaueris & indigebis clystere.) Hic locus est valde obscurus, & forte à paucis intellectus; quis enim est qui nesciat quod ab ipso Auicenna traditum est de curatione febris putridæ generali, post missionem sanguinis non solum clysteria, sed etiam lenientia medicamenta, frequenter conuenire? sic expresse Hippocrates 4. de ratione victus 75. clystere post sectionem venæ exhibebis. Vt vero hic locus probe intelligatur, sciendum est, apud Galen. 2. de medicamentis secundum locos cap. 1. apud Auic. 13. tract. 5. de curatione pleuritidis, apud Paul. lib. 3. cap. 33. & apud omnes medicos, magnum esse consensum inter communem vacuationem, quæ fit per sectionem venæ, & eam, quę fit per clysteria acriora, adeo vt nisi liceat quandoque aut propter vires, aut propter ætatem, aut propter aliud impedimentum, venam secare, tunc liceat loco huius præsidii acriora clysteria substituere: cuius doctrinæ exemplum habetis apud Galenum 5. metho. 13. in splendida illa muliere Romana sanguinem spuente, cui cum ille non fuisset ausus sanguinem mittere, quod propter catarrhum quatuor dies sine alimentis egisset, loco sectionis venæ acre instituit clystere. Quod si hæc res ita se habet, puto Auicennam his verbis id velle: Posteaquam venam secuerimus, non amplius fore vtendum clystere, non simpliciter, sed clystere acriore, quod alioqui vicem missionis sanguinis possit supplere: cum enim misso sanguine totum corpus satis vacuatum fuerit, iam alia propemodum æquiualente vacuatione non est opus.

Et de solutiuis in principio.) Inter medicamenta, quæ principio huius febris conueniunt, qualia sunt cassia, syrupus rosatus, & similia, ab Auicenna numeratur turbith, vel potius, vt ipse loquitur, virtus turbith, id est, vt ego interpretor, si illud in minima dosi cum cæteris permisceatur. Ex quo loco Gentilis & multi interpretes colligunt, non solum lenientia, sed etiam purgantia medicamenta ante coctionem conuenire: sed isti male sentiunt: nam etsi turbith hac in re, ac reliqua validiora medica-

medicamenta in minima dofi lenientib. permifceantur, vt propterea non poffint fuam vim purgatiuam exercere, nihilominus humores agitant, illorum coctionem impediunt, & alia pericula fecum afferunt, de quibus alias diximus, quare Auic. ftatim addit, fibi magis dilecta effe clyfteria, quam vfum huiufmodi medicamẽtorum.

Galenus ficuti frequenter in aliis morbis, ita in præfentia in curatione tertianæ nothæ adolefcentis hac febre laborantis exemplum proponit, qui nos docuerat 9.metho.4. maxime expedire, vt vnufquifque aliquid addifcens, in variis exemplis exerceatur: ex quibus 7.meth.6. afferit, hominem à generalibus ad particularia veluti manu deduci; ac fane vix poteft explicari, quantam huiufmodi exempla vtilitatem afferant: de quib. rurfum fcribit Gal.2.meth.4. exemplorum multitudine ftupidorum quoq; hominum animos veluti à fomno excitari. Vtinam vero ficuti de cognitione, ita quoq; de curatione huius febris, ac de fingulis præfidiis quibus vfus eft, illi placuiffet nos exercere, ex qua exercitatione medici facile magis diftinctam & exactam illius curandæ rationẽ potuiffent confequi: fed quam ex Gal. vtilitatem licet habere, habeamus, ac fingula perpendamus: deinde nos poftremo loco exemplum curationis conabimur apponere. Narratio Gal. eft huiufmodi: Erat tempus anni medium inter occafum pleiadum & æquinoctium, &c. Diximus alias effe tria præcipua capita, veluti fontes, quibus tota curandi methodus continetur, quorum primum ad inuentionem indicationum: fecundum, ad prognofticum: tertium, ad fingula præfidia, & commodam illorum adminiftrationem pertinet, ex iis placuit Gal. duo tantũ priora capita confiderare, tertium vero prætermifit, quod forte exiftimauerit, illa fore fatis, quæ pofterius de hac ipfa re dicturus fuerat. Quatenus igitur pertinet ad curandi indicationes, quas medici ante omnia debent fibi ante oculos ponere, cum illæ eliciantur ex tribus, ex morbo, ægri temperie, & ambiente nos aere, ad quæ cætera omnia facile referuntur, quæ fo animaduertatis, quam Gal. diligens fuerit fuæ methodi obferuator, & quomodo fingula accurate perfequatur: namq; primum declarat naturam morbi: *inceperat febris cum horrore circa auroram, &c.* Summa eft, hunc adolefcentem incepiffe laborare febre fummo mane, cum horrore, quę febris neq; in caliditate, neq; in pulfibus fimilis tertianæ videbatur, cui præterea neq; bilis vomitus, neq; fudores copiofi fubfecuti funt, preterquam quod fecunda die circa horam tertiam quidam pauci humidi vapores illi exierunt, ex quib. febris quidem quoquo modo remiffa eft, fed ita lente vt vix æger circa vefperã immunis à febre videretur: fiquidem fignum febris fatis manifeftum adhuc in pulfib. permanebat, in reliquis autem circa vefperas ac totam pariter noctem fatis bene æger fe habuit, fed rurfum tertia die circa auroram noua illi fuperuenit acceffio, quæ in rebus omnib. priori fimilis fuit, preterquam in tempore: namq; fequenti nocte parũm ante diem vapores humidi exhalarunt, & circa aurorã quartæ diei febris ceffauit, adeo vt hæc pofterior acceffio altera priore breuior fuerit: durauit hæc febris totum autumnum, totamq; hyemem, vfq; ad proximum ver, quo vniuerfo tempore & hora paroxyfmi, & modus folutionis febris, & cætera omnia eundem ordinem feruauerũt: huic adolefcenti ftatim initio febris aduenit pulfus durus in prima quidem die, & fequenti mediocriter, in tertia vero, quarta, & fequentibus vfq; ad diem feptimam, ad tantam peruenit duritiem, vt medicus, qui foli pulfui crederet, facile potuiffet iudicare, ægritudinem multos mẽfes fuiffe duraturam.

Exemplum.

Hiftoria Gal.

Indicationes a tribus defumuntur.

Talis ergo perdurauit hæc febris vfque ad æquinoctium veris, quo tempore pulfus inceperunt mollefcere, vrinæ bonam fubfidentiam habere, quæ priori

tempore admodum crudæ fuerunt,adeo vt æger minore quotidie facta acceſſione, 40. demum die omnino à febre fuerit liberatus. Hæc Gal.de morbo. Ex qua narratione facile eſt intelligere, hunc adoleſcentem laboraſſe febre tertiana notha intermittente, quæ ex putredine flauæ bilis & pituitæ originem habuerit: atque hæc ſane pars & ſeries verborum tam plana eſt & facilis, vt non indigeat longiore explicatione, niſi vbi Gal. loquitur de duritie pulſus, cum illius cauſa non careat aliqua difficultate. Cum enim Gal. doceat 5. de ſympt. med. 4. & pulſum, & res omnes duras fieri,tribus de cauſis,propter ſiccitatem,propter concretionem,& propter plenitudinem, dubium videtur, propter quam ex iis tribus in hoc adoleſcente pulſus primis quidem diebus moderate, cæteris autem vſque ad 2. valde durus euaſerit. Montanus Veronenſis aſſerit, hunc pulſum durum factum fuiſſe propter repletionem, qui mea ſententia fallitur, ſiquidem cum primis diebus neceſſarium fuerit, aut maiorem, aut certe æqualem cum diebus ſequentibus plenitudinem fuiſſe, nulla certa ratio poteſt reddi, quamobrem primum debilis, poſtea vehementior durities ſecuta fuerit: quare magis probanda eſt ſententia Stephani Athenienſis, qui aſſerit id factum fuiſſe propter refrigerationem humoris, qui ob talem qualitatem arteriæ corpus veluti congelabat, quæ quidem durities prima & ſecunda die parua facta eſt, quod tunc eiuſmodi ſuccus nondum commotus fuiſſet, ſequentibus vero diebus à caliditate febris ſoluto ac fuſo eodem humore durities maior euaſit. Poſt morbum ſecundo loco Galenus explicat ægroti temperamentum, alterum fontē eliciendarum indicationum, & quomodo illud cognoſcitur ex ætate, habitu corporis, conſuetudine, victus ratione, nihil ab eo prætermiſſum eſt: itaque, inquit, fuiſſe adoleſcentem agentem circiter 18. ætatis annum, habitu corporis pingui, aſpectu album, viuentem otioſe, & qui antea ſæpenumero crapulis balneisque aſſiduis & ſatietatibus vſus fuerat, ex quo neque probe cibos concoquebat; ex quibus vnicuique licet colligere, in tali corpore facile generari & putreſcere potuiſſe, bilem quidem, ratione ætatis, forte etiam propter præteritam æſtatis conſtitutionem, pituitam vero propter otium, crapulas, ſatietates, & ſimilia. Poſt hæc tertio loco tertium fontem eliciendi indicationem, nempe ambientem aerem nobis proponit, qui narrat tempus anni medium fuiſſe inter occaſum pleiadum & æquinoctium antecedens, quo febris hominem inuaſit, illamque totam hyemem, vſque ad proximum ver perduraſſe; quo loco non eſt, vt tempus conteramus, longius tractando de ſtellis, quæ Græcis pleiades, Latinis Vergilię nominantur, quot ſint, quo tempore oriantur, & occidant, ac multo minus quæ de iis poetæ fabulantur, quod potius ad aſtrologos & ocioſos homines pertinet, quam ad medicos, quibus ſatis eſſe debet id memoria repetere, duo eſſe æquinoctia, alterum quod vere, alterum quod autumno euenit, atque intelligere poſt principium æquinoctii autumnalis, nempe ad finem ſeptembris, vel principium octobris huiuſmodi febrem incepiſſe. Gal. ex iis tribus fontibus, quod perpetuo docet faciendum eſſe, elicuit indicationes, quæ ad curandum hunc adoleſcentem forent accommodatæ, de quibus iam ſatis ſupra diximus.

Æquinoctia duo.

Prognoſticum. Quod vero pertinet ad prognoſticum, ita ſtatuit, hanc febrem neceſſario fore longiſſimā, neque ſine inſigni periculo, quod euentus confirmauit, propterea quia quinque menſes durauit, & adoleſcenti procedente tempore lien valde intumuit, hypochondria flatibus repleta ſunt, & malus quidam corporis habitus ſuperuenit, adeo vt non ſine inſigni labore & difficultate priſtinam ſanitatem potuerit

recuperare. Sed forte hac narratione nimium digressi sumus, tempus est vt ad exemplum particularis curationis accedamus, quod quidem à Galeno prætermissum est, quam curandæ huius febris rationem ego ita instituam, & singula remedia accommodabo, quæ hoc tempore solent administrari, & quæ si iam hic adolescens adesset, ad curandam huiusmodi febrem vere forent accommodata.

Ante omnia itaque in declinatione primę accessionis, nempe vespere secundæ diei imponatur clystere, quod communia excrementa possit detrahere,

℞ *Decoctionis maluarum & betarum* lib. j.
Mellis rosati
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui.
Salis parum M. F. *Clyst.*

Superueniente secunda accessione, & illa quidem breuiore, adeo vt morbus quoquo modo videatur lente progredi, nec tantum vrgere, leniatur aluus medicamento leuiore, quod ventriculum & intestina possit à reliquiis alimentorum, & ab omnibus excrementis expurgare, quod sequenti die, nimirum morbi die quarta, per horam ante prandium exhibendum est.

℞ *Floris cass. nou. ext.* ℥ x.
Specierum bieræ simplicis ℈ ij. M.

Vel si ille maluisset accipere potionem:

℞ *Mannæ calab. elect.* ℥ j. ß.
Mellis rosati sol.
Decoctionis cichorei, betonicæ q. s. *Misc.*

Perseuerante febre & constantibus viribus, sine mora sanguis mittendus est, minime per scarificatas cucurbitulas ad dorsum appositas, vel per hirudines ex venis hæmorrhoidibus, sicuti vulgares medici faciunt hoc tempore, sed ex basilica dextri lateris, qui tamen sanguis, sumpta indicatione à temperie, habitu corporis, necnō frigidis humorib. noxiis, parce extrahatur, ad ℥ vij. vel viij. circiter. Lenita aluo, minorata materia, iam illud præcipue restat, vt tollendis obstructionibus, aperiendis meatibus, & coctioni materiæ toti incumbamus, itaq; sint syrupi:

℞ *Oxymellis simp.* ℥ j. ß.
Decocti cichorei
Betonicæ ℥ iij. M.

Huiusmodi syrupos continuare oportet multos dies, & obseruare quidnam agat natura; interea nullo modo clysteria sunt ꝑtermittenda, quę sint paulo acriora, & saltem alternis diebus hora magis quieta imponantur.

℞ *Decocti betarum*
Furfurum lib. j.
Mellis rosati
Olei chamomelini ana ℥ iij.
Electuarii lenitiui ℥ j.
Vitellum oui
Salis parum *Misc. pro clyst.* Si natura laboret, neq; possit noxiorū humorum coctionē perficere, sicuti euenit nostro adolescenti, toto hoc tempore ab omni ꝓrsus medicamento purgante abstinēdum est: interea vero si p quædam interualla repetatur leniens aliquod medicamentum, vel qualia iam sunt proposita, vel alia id genus, q̄ nullum coctioni impedimentum afferant, sed ea tantū q̄

quotidie generata excrementa in primis viis leuiter expurgent, iſtud ego in huiuſmodi febribus & cæteris morbis diuturnis facere ſoleo frequentiſſime. Procedente tempore ad vehementiora medicamenta licet aſcendere, itaque ſint ſyrupi.

℞ *Syrupi de cichorea compoſiti ſiue rhabarbaro* ℥ j.
Oxymellis ſimplicis ℥ ß.
Decocti cichorei
Hyſſopi
Radicum petroſelini ℥ iiij. M.

Sint trochiſci qui ante ſyrupos commode ſolent exhiberi, & quoquo modo illorum operationem & penetrationem ſolent iuuare.

℞ *Trochiſcorum de abſinthio*
De roſis ana ʒ ij.
M. cum aqua agrimoniæ, fiant pilulæ x. pro decem ſyrupis.

Error in administratione ſyruporum.

De quibus medicamentis mihi libet vos admonere, multos noſtrorum temporum medicos turpiter errare, qui inueterato quodam vſu, vel potius abuſu, nulla habita acceſſionum diſtinctione, non niſi ſummo mane ſolent ſuos ſyrupos exhibere, cum perpetuo, ſiue mane, ſiue veſpere expediat illos exhibere, quo tempore febris declinat, & æger melius habet. Itaque noſtro adoleſcenti in die acceſſionis, ſi modo id occaſio ferat, non mane ſed veſpere, ſyrupus erit exhibendus, ſequenti autem die nulla impediente acceſſione, mane poſſet exhiberi. Iam vero apparente concoctione, die ſequente acceſſionem tale exhibeatur medicamentum.

℞ *Electuarii diaphœnicon*
De ſucco roſar. ana ʒ j. ß.
Mannæ Calab. elect.
Mellis roſati ſol. ana ℥ ij.
Decocti cichorei, & betonicæ, q. ſ. M.

Hoc tempore, imo vero etiam ſuperiore, poſt aliquam corporis vacuationem, licet moderate calefacere, & fouere hypochondria, qualia forent medicamenta leuiora.

℞ *Olei de abſinthio*
Maſtichini
Anethini ana ℥ j. M.
Forent valentiora:

℞ *Foliorum chamomeli*
Anethi
Abſinthii
Roſarum ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ℥ ß.
Spicæ ʒ j. ß.
M. omnia & bulliant ex aqua, quibus licet aliquando addere etiam portiunculam vini tenuioris, & facta congrua decoctione vel pannis vel ſpongiis madidis hypochondria foueantur.

Ego quidem hac medendi ratione per compendium propoſita, hunc adoleſcentem curaré. Quod ſi febris adhuc perſeueraret, ab inſtitutis præſidiis non diſcederem, ſed quod in cunctis morbis diuturnis perpetuo faciendum eſt, permittens

ægrum

ægrum aliquamdiu quiefcere,& à pſidiis abſtinere,vt natura quoquo modo recreetur,rurſum ad eadem medicamenta,modo leuiora, modo vehementiora redirem, ſicuti veriſimile eſt Gal.feciſſe,donec tandem facta humorũ coctione,natura morbum ſuperauerit,atq; æger plane à febre immunis fuerit.

Quod poſtremo ad victus rationem pertinet,ſuccus ptiſanę eſt pſtantiſſimus, cui parum piperis,more Gal.vel vt nos conſueuimus,parum ſacchari permiſceatur: carnes boni ſucci & facilis coctionis,pullorum auicularum,& ſimilium,nec nõ oua recentia forẽt exhibenda.Pro potu mihi ꝓbaretur vel tenuiſs.ius pulli,vel aqua,aut potius mulſa, in qua modicũ hyſſopi,origani,piperis,cinnamomi, prius cocta fuerint:q quidẽ alimenta ita conuenit moderari & partiri,vt in die acceſſionis vel ſolus ſuccus ptiſanæ,vel ſolus panis ex iure coctus, aut aliud ſimile tenue alimentum exhibeatur: altera autem die & oua,& carnes,& alia magis nutrientia aſſumantur,adeo vt vires ad longiorem vſque ſtatum poſſint perdurare,neque nouæ cruditates & excrementa generentur. Atque hactenus de tertiana notha.

Capvt XIX.

De Febre ardente.

Alias diximus ad mentem Gal. febrem ardentem non aliam eſſe, quã tertianã continuã,atq; eo tantum ab ea differre,ꝙ ardens ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem deſinit,quod quidem euenit propterea,ꝙ cũ vtraq; ex putredine flauæ bilis oriatur,illa in febre ardente in venis continetur & feruet, in tertiana autem per totum corpus fertur & mouetur.Hęc doctrina eſt Gal. 2. de criſib. 3.& 6.2.de dif.feb.1.3.4.aph.59.6.aph.26.1.epid.2.20.& 73.Sed contra nonnulli aſſerunt,febrem ardentem aliam eſſe à tertiana cõtinua,vnde & Auic.& reliqui omnes auctores Arabes, propria & diuerſa capita tribuunt febri ardenti & tertianæ continuæ, etſi fatentur vtramq; ex putredine bilis originem habere,qui docent tertianã febrem eſſe, quæ non intermittit quidem, ſed tamen remiſſiones quaſdam atq; alternis diebus acceſſiones habet: cauſonem vero neq; remiſſiones,neq; acceſſiones habere,ſed perpetuo hominem grauiter affligere: quamobrem putant febrem ardentem eandem eſſe cũ ſynocho,quæ ſola inter omnes febres putridas repetitionibus & acceſſionibus caret,ſed vno perpetuo tenore vſq; ad finem vel creſcit,vel decreſcit, vel in eodem ſtatu permanet. In quã ſententiam iſti veniunt, perſuaſi à Gal. qui videtur hoc ipſum ſentire,& verba illius ſunt huiuſmodi 2.de criſib.6. Quando in febre nulla ſenſibilis fit declinatio,ſed ſemper à primo principio vſq, ad criſim ſimilis perſeuerat, hæc de genere ardentium eſt, neq; ſi quis ſynochum ipſam nominet,atq; illius tres differentias conſtituat;quemadmodum medici nonnulli faciunt, ꝓpterea genere ipſas differre exiſtimandum eſt.hæc Gal. Verum ego puto iſtos male ſentire:namq; Gal.primum ſicuti paulo ante dixi,tam plane, vt planius non poſſit, affirmat, febrem ardentem cum tertiana continua eandem eſſe:deinde manifeſte demonſtrat febrem ardentem à ſynocho diuerſam eſſe, cum in illa flaua bilis, in hac vero omnes humores æqualiter putreſcant,q̃ expreſſa eſt ſentẽtia Gal. 9. meth. 3. Quam quidem differentiam inter febrem ardentem & ſynoch um inter cætera præclare explicat Aetius,ſerm.5.cap.77.ex quo loco id quoq; licet colligere, diſtinctionem quam iſti ponunt inter febrẽ tertianã continuã & ardentẽ, ꝙ in illa ſint, in hac non ſint acceſſiones,voluntariam eſſe,& pręter Gal. diſciplinã,qui nuſquam,ni fallor,talis differentiæ mentionem facit,imo vero docet apertiſſime,febres ardentes diebus imparibus acceſſiones habere 3.epid. 3. 36. Cap. 40.

Reſtat locus 2. de criſ. 6. qui contrarium videbatur aſſerere: pro cuius loci interpretatione ego quidem puto hoc nomen cauſi minime vnum tantummodo & certum genus, ſed plures differentias febris ſignificare, neq; id tam morbi ſpeciem, quam vehementiam & grauitatem denotare: qua quidem cõmuni ratione licet omnem febrem, quæcunq; vel habeat, vel proxime accedat ad ſymptomata febris ardentis, etſi non ex flaua bile oriatur, cauſonem appellare: de qua re Gal. ita loquentẽ audiamus 4. de ratione victus 13. Febrem cauſonem medicos reperio appellantes, cũ vrens caliditas ſitisq; incompeſcibilis hominem torquet, q̃ ſi ita habet, cauſonẽ eũ, in quo corpus non vritur, ſitisq; leuis fuerit, cauſonem quidem ſimpliciter, exquiſitum autem & legitimum non appellabimus. Quin etiam ſcribit Gal. non ſolum in toto corpore, ſed etiam in qualibet corporis parte cauſonem fieri poſſe, adeo vt ſi aliqua pars inſigni æſtu & feruore laboret, hunc affectum nomine cauſi liceat appellare: illius verba ſunt huiuſmodi 4. de ratione victus com. 1. Nempe in vna corporis parte, quæcunuis illa fuerit, interdum cauſos gignitur, interdum & toto in corpore, qui vtriuſq; cauſi, & particularis vnius partis, & communis totius corporis, propria indicia diligenter diſtinguit. Quem locũ à nemine hactenus video animaduerſum fuiſſe: itaq; ſi vere & proprie loqui velimus, cauſus non aliud eſt, quam febris tertiana continua, putreſcente bile intra venas; ac potiſſimum Gal. auctore 1. epid. 1. 9. ſecto 2. 73. 3. epid. 3. 33. potiſſimum inquam in venis iecoris, ventriculi, pulmonis, cõmuniter aut per quandam ſimilitudinem ſymptomatum, & febres ſynochi, & cæteræ omnes, imo vero omnes morbi quandoq; cauſones poſſunt appellari.

Differentiæ cauſonis. Sed veniamus ad Auic. qui ſtatim diſtinguit cauſonem in duas differentias, alteram, quam cauſonem cholericum, alteram quam phlegmaticum appellant, q̃ ille ex putredine bilis, hic autem pituitoſus ex putredine ſalſæ, pituitæ originẽ habeat. Quæ diſtinctio fuit Hip. & Gal. 4. de ratione victus 13. & aliis locis: & eſt maxime cõſentiens rationi; nam ſicuti ſtatutum eſt, duo eſſe genera tertianarum, vnum legitimum, alterum ſpurium, pro diuerſitate humorum putreſcentium, hac eadem ratione duplicem quoq; cauſonem licet conſtituere, alterum legitimum ex flaua bile, in quo omnia conueniunt propria illius ſymptomata, alterum ſpurium ex ſalſa pituita, in quo non omnia conueniunt ſymptomata.

Et ſenibus quidem parum accidunt cauſonides febres.) Hæc pars pertinet ad prognoſticum, quatenus pertinet ad ætates, & ſententia eſt, ſenes raro corripi febrib. ardẽtibus, quod ſi illis corripiantur, plerunq; eos mori, propter duas rationes, alteram, quia in hac ætate, in qua paucus eſt calor, huiuſmodi febres nonniſi à potentiſſima cauſa poſſunt prouenire: alteram, quoniam ſenes habent omnes vires debiliores: contra autem in iuuenibus & pueris has febres ſæpius contingere, ac minus fore periculoſas, propter contrarias cauſas, quia ſunt calidiores, & robuſtas habent vires. Quæ quidem ſententia fere ad verbum fuit Hip. & Gal. 1. aph. 14. & eſt manifeſtiſſima. Sed veniamus ad ſigna.

Signa cauſonis. In cauſone exquiſito ſunt omnia ſigna, quæ ſunt in tertiana exquiſita, vna excepta forma febris, quæ ab illa diuerſa eſt: itaq; caliditas eſt valde acris, addit Auic. maior in partibus internis quam externis, quod non eſt alienum à ratione, cum materia putreſcat in locis proximis cordi, verum talis caliditas à manu medici tangentis ſuperatur, quoniam in tenui materia fundatur, & facile diſſoluitur: Pulſus ſunt maximi, velociſſimi, inordinati, inæquales, lotia ſunt valde flaua, quandoq; rubra, & quæ plane ſummum æſtum demonſtrant. Cauſæ præceſſerunt, quæ flauę bilis copiam poſ-

am possunt coaceruare, de quibus omnibus satis diximus de signis tertianæ. Verum præter hæc omnia signa Gal. febris ardentis duo signa constituit, pathognomonica & inseparabilia 3. epid.3.34.4. de ratione victus 1. 4. & 13. quorum alterum est maxima sitis, alterum est exurens caliditas, ex quibus solis duobus signis ille affirmat vniuersam causonis naturam satis posse cognosci & definiri. Forma autem febris ardentis exquisitæ talis est apud Galenum 2. de crisib. 6. quod cum cætera omnia exquisita tertianæ indicia conseruet, eo solo ab ea differt, quod sine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem definit. Auicenna in præsenti cap. proponit signa non solũ pathognomonica, sed etiam superuenientia & critica, quæ partim essentiam, partim morem, partim solutionem huius febris possunt demonstrare, in quibus referendis nihil est notatione dignum, præterquam vbi loquitur de siti, quod huius febris est alterum signum inseparabile, de quo scribit Galenus 1. epid.1. 29. secto 2. 75. 3. epid.1. 5. & 11. si in febre ardente contingat aliquem non sitire, alterum duorum necessario significari, vel naturalem facultatem ventriculi extinctam esse, vel ægrum delirare. Itaque Auicenna hanc adhibet huius sententiæ interpretationem, id verum esse, nisi adfuerit tussis vel destillatio, quæ laryngem & œsophagum humectare, & sitim quoquo modo lenire possit: quam tamen interpretationem ille accepit ab Hippocrate & Galeno 4. aph. 54. 6. epid. 2. 24. Quibus aridæ tussis modice irritantes, in ardentibus febribus &c. quæ quidem, accedente potissimum Galeni interpretatione, manifestissima est, vt pluribus non sit opus: quare accedamus ad curationem.

Indicationes curandi febres ardentes sunt illæ eædem, quæ sunt propositæ in curatione tertianæ exquisitæ, præterquam quod cum hic morbus sit maior, maiora quoque præsidia postulat. Itaque principales scopi sunt febris, atque illius causa, putredo, flaua bilis: febris quidem propter insignem calorem remedia valde refrigerantia & humectantia requirit: bilis autem si ex toto putrida fuerit, quamprimum est detrahenda, si non ex toto putrida fuerit, concoquenda est, ac demum per conuenientes regiones purganda. Vtrum iis indicationibus liceat satisfacere, & quidnam de hac febre sperandum, quid timendum sit; euentus interdum salutaris, interdum perniciosus est, de qua prædicendi ratione alias diximus: & si quis plura cupit, is videat Galenum de constructione artis med. 18. 4. de præsagio ex pulsibus 11. Morbus acutissimus est, quare siue bene siue male citissime terminatur: cum Galeno auctore 2. de crisib. 6. raro ad diem septimam perueniat, multo autem sæpius die tertia aut quarta finiatur. Cęterum vbi licet ægri salutem sperare, iam de propriis & accommodatis remediis cogitandum est, inter quæ minoratio materiæ principem locum obtinet, de qua est maxima à multis agitata controuersia, vtrum liceat in febre ardente sanguinem mittere. Namque Auicenna 4. 1. 20. generaliter in biliosis morbis hoc remedium non probat, & in præsentia dubie loquitur, non phlebotometur, fortasse enim inflammabit eos, & fortasse iuuabit eos, si fuerit illic turbiditas aquæ, id est, lotii & rubedo: quam quidem rem nolo in præsentia longius agitare, qui id feci cumulatissime in mea disputatione de scopis mittendi sanguinem generaliter, & ni fallor, confirmaui manifestissime in morbis biliosis, & in omnibus à quocunque tandem humore pendeant, sanguinis missionem conuenire, dummodo simul conueniant principes scopi. Cum autem in febre ardente, mea sententia, sit non solum vtile, sed etiam necessarium, sanguinem mittere, id quæritur, vtrum

Indicationes curatiuæ.

An vena sectio conueniat.

vtrum ante sectionem venæ liceat leuiore aliquo medicamento aluum lenire: in qua re, etsi non ignoro communiter practicantes prope omnes, neq; in febre ardente, neq; in cæteris morbis, sanguinis missionem aggredi, nisi post medicamenti administrationem, tamẽ quod alias dixi, & in hoc, & in omnibus morbis acutis, qui nullas dant inducias, ne tanti præsidii occasio præceps perdatur, ego quidem primo quoq; tempore imposito clystere soleo venam incidere, ac postea ad alui lenitionẽ deuenio, ad quam indicationem sunt accommodata medicamenta, de quibus diximus, tractantes tertianam exquisitam: sed tamen id repetendum est, in hac febre quam maxime cauendum esse à manna, syrupis rosaceo, & violaceo solutiuis, & aliis medicamentis, quæcunq; ex melle & saccharo præparantur; inter quæ nonnulli cassiam quoq; reponunt, cum isthæc omnia facile in bilem cõuertãtur, nisi eiusmodi medicamentis acida potissimum permisceantur, quæ tale incommodum possint corrigere: thamarindi autem mihi videntur insignem prærogatiuam habere, cũ in hac febre obstructio & adstrictio, quæ perspiratum impediunt, non sint adeo magnæ, vt ab omni medicamento adstringẽte cogamur abstinere. Hip.4. de rat. victus 7. maxime vtebatur clysteribus; quod si hæc nõ forent satis, lacte asinæ cocto huiusmodi febricitantes consueuerant purgari, quod testimonio Gal. non caret acrimonia, & inter omnia lactis genera liquidissimũ est, minime pingue, & magis serosum: cui quidem lacti Gal. illius serum substituit oxymelle præparatum, quo alioqui leui medicamento veteres ad mouendam aluum familiariter vtebantur. Neq; vero solũ medici aluum mouẽt, sed etiam quæ supersunt putrida aliis modis conantur expurgare, sicuti vomitu, sudore, lotio, prout naturam vnam vel plures vias, hanc vel illam aggreditur: cum autem huiusmodi medicamenta maiori ex parte sint calida, vt placet Gal. 11. metho. 10. 1. aph. 24. propterea ne corpus adhuc magis incalescat, leuioribus & frigidis agendum est, quæ simul possint putrida educere, humorem noxium concoquere, & febrem iuuare: itaq; vomitus mouetur potione aquæ tepidæ, aquæ hordei, hydrelæi, & similibus: vrina prouocetur decocto cichorei, sonchi, acetosæ, radicum graminis, hordei, seminum melonis, & similium. Sudores demum euocantur potissimum balneo aquæ dulcis, si tempore opportuno, hoc est post apparentem coctionem adhibeatur. Interea dum hæc fiunt, ad principale & summum huius febris remedium veniendum est, nẽpe ad potionem aquæ frigidæ, quæ auctore Gal. 9. met. 5. febrem extinguit, namq; reddit robustiorem, vt deinceps per aluum, lotium, sudorem, expellat, quæcunq; illi noxia sunt, de quo quidem præsidio habetis p̃clarum Gal. testimonium 4. de ratione victus 12. qui testatur, frigidam potionem in causone biliosos, humores vel pfecte euacuare, vel extinguere, adeo vt ex innumeris, quibus illam aquam frigidam præbuit in tempore opportuno, nemo vnquam mortuus fuerit. Nonnulli hoc tempore ad leniendam sitim, & extinguendum insignem æstum solent instituere quosdam suos syrupos longos, ex frigidioribus aquis destillatis, endiuię acetosę, lactucæ, borraginis, capilli veneris, quibus minimã portionem permiscent alicuius syrupi, exempli gratia, ℞ vna libra ℥ j. quos quidẽ syrupos suis ægrotantibus quacunq; hora exhibent; quorum institutum nullo modo potest probari: etenim tametsi legitima ratio leniendi sitim, & extinguendi calorẽ febrilem sit potissimum potione, nihilominus potiones opportunæ non quacunque hora sunt exhibendæ, si quidem nisi ieiuno ventriculo & importune exhibeantur, vt ferme isti faciunt, coctionem perturbant, tantumque abest, vt sitim leniant, vel refrigerent, vt potius illam augeant & calefaciant: quapropter vestris

Vomitus.

Syrupi longi ad sitim.

ægro-

ægrotantibus permittatis vt aqua frigidiore, posca, aquis stillatitiis, aqua hordei os frequenter abluant, aliquid in ore detineant, pruna, cerasa, austera, acetosam lactucam, granata, & simili ratione quærant sitim & calorem mitigare, minime vero permittatis, vt millies in die huiusmodi longos syrupos accipiant. Cæterum si deficiente aliqua ex conditionibus, quæ ad potum aquæ frigidæ sunt necessariæ, non liceat illam exhibere, tunc necesse fuerit quandoq; ad medicamenta deuenire, quæ purgandæ bilis vim habeant, veruntamen perpetuo à calidioribus & vehementioribus abstinendum est: vnde boni practici leuioribus tantummodo & lenientibus contenti sunt, quorum si opus est, dosim augent, qua ratione à calidioribus abstinent, & copiosiorem vacuationem feliciter moliuntur. Exempli gratia:

℞ *Flor. caß. non. extr.* ℥ *xij.*
Rhabarbari electi pulu. ℈ *ij. M.*

Ad hunc locum debent accommodari quæcunq; pertinent ad alterationem aeris, partium præcipue laborantium, iecoris, cordis, & ad reliqua externa præsidia, de quibus satis diximus tractantes curationem febrium acutarum.

Victus in febre ardente & actu & potentia sit frigidus & humidus, & cum morbus celerrime ad statum soleat peruenire, instituatur valde tenuis: quare sola ptisana contenti erimus: pro potu Hip. & Gal. 4. de ratione victus 5. dabant aquam mulsam, coctam & dilutissimam, quæ propter rationes à Galeno expositas in comment. cæteris omnibus potibus est anteponenda. De causone exquisito hactenus. *Victus ratio.* *Potus.*

De altera autem febre ardente spuria, quam diximus cum Hippocrate & Galeno ex putredine bilis & salsæ pituitæ originem habere, nolo in præsentia longius agere, cum facile ex iis quæ diximus de legitima, liceat cuique rationem intelligere, qua altera quoque spuria curari possit, sicuti de tertiana legitima & notha dictum est. Circa literam Auic. nihil est notatione dignum, quod iam non fuerit expositum, preterquam vltima verba de balneo, quæ sunt huiusmodi. *De causone spurio.*

Et illi in quibus magis diligitur balneum, sunt quorum febris est ex phlegmate salso.) Namque Galenus expresse docet contrarium 3. de ratione victus vltimo, & reddit rationem suę sententiæ, cui plane conuenit Paulus lib. 2. 3. quam quidem manifestissimam repugnantiam & dissensionem à Galeno nonnulli conciliant, qui interpretantur Galenum, quasi velit in causone spurio balneum non conuenire ante concoctionem: sed Galenus simpliciter & absolute loquitur, illud in causone notho aduersissimum esse. At sane pro Auicenna non habeo q od dicam, nisi illius codicem fuisse deprauatum, eumque potius negatiue, quam affirmatiue legendum esse, nempe in causone spurio minus, quam in legitimo balneum conuenire.

Capvt XX.

De Febre sanguinea.

In prima parte huius cap. 43. Auicenna disputat aduersus Galenum de febr. sanguinis, de qua agunt plerique omnes, partim veteres, partim recentiores, sed vt libere dicam, tam confusa & mala ratione, vt nesciam an quispiam hactenus Auicennæ & Galeni mentem & veritatem fuerit assecutus: itaque hęc disputatio neque à nobis est prætermittenda; sed quoniam minus longum esset singulas de hac re opiniones, & singula argumenta pertractare, studens, quãtum fieri poteſt, breuitati, circa illa solum versabor, quæ vtiliora videbuntur. Etenim ante omnia ne versemur in aqui-

Æquiuocatio sanguinis.

in æquiuocis, atq; intelligamus quid illud sit quod in quæstione versatur, sciendum est hoc nomen sanguinis dupliciter à medicis vsurpari, vt vult Gal. 1. de natura humana 27. lib. de plenitudine 10. 6. epid. 2. 37. sect. 4. 24. vno modo quatenus complectitur omnes humores in venis cōtentos, altero pro quarto humore à reliquis tribus distincto: sine qua distinctione, quam nemo hactenus animaduertit, fieri non potest, vt in hac materia quidquā certi intelligatur & definiatur. Atq; hinc factū est cū ꝓ duplici significatione huius vocis duplex quæstio de febre sanguinis possit agitari, vt pleriq; omnes eas simul cōprehendētes, neq; alterā ab altera distinguentes, & sibi & reliqs magnā obscuritatē afferant, inter quos ipsum quoq; Auic. possumus enumerare, q ex vna parte nō explicans, de qua febre sanguinis disputet, & ex altera videtur illā febrim interpretari, q̄ ex putredine omniū humorū generatur, q̄ fortasse nullam dubitationē & difficultatē continet, vt videbimus: sed ad rē venio. Omnes interpretes quos viderim, putant Auic. disputare aduersus Galen. quasi ille negauerit febrim ex putrescente sanguine fieri posse, quorū quidā fatētur reuera eū huiusmodi febrē negare, atq; ii de veritate vtriusq; opinionis Auic. & Gal. acriter digladiantur: nōnulli autē asserunt Gal. minime talē febrē negare, ac ꝓpterea Auic. reprehendunt, ꝙ sine ratione istud Gal. obiiciat, ꝙ ab illo alienum est: alii putant vnā atq; eandē vtriusq; opinionē esse, illosq; inter se solum verbis dissentire: alii forte aliter sentiunt: verū ex iis nemo mihi videtur neq; Gal. neq; Auic. mentē intelligere: nāq; prin. Auic. tanquā fundamentū suæ disputationis accipit, & id obiicit Gal. non ꝙ ille negauerit ex putrescēte sanguine aliquā febrē fieri posse, sed ꝙ ille negauerit huiusmodi febrē esse sanguineam, imo asseruerit esse biliosam, id ꝙ verba Auic. demonstrant: *Opinatus est Gal. quod non sit febris sanguinis à putredine sanguinis.*) non, inquit, opinatus est Gal ꝙ nō sit febris à putredine sanguinis, sed ꝙ nō sit febris sanguinis à putredine sanguinis: & ratio Gal. fuerat huiusmodi: nā sanguis cum putrescit, fit cholera, & nō est sanguis, fit primo febris cholerica, non sanguinea: deinde tantū abest vt Gal. negauerit sanguinē putrescere, atq; ex huiusmodi putredine febrim fieri; vt id aperte & expressis verbis, verūq; tanq̄ apud omnes cōptum recipiat 2. de diff. feb. 9. qui Gal. id tātummodo q̄rit, vtrū in putrescente sanguine certa quædā febris species fiat, sicut reliquis humorib. putrescentib. tres distinctas species febris fieri certū est: q̄ contēplationē ille inqt p̄stantissimā esse, adeo vt Gal. nō de febre sanguinis q̄stionē instituat. Ac sane Auic. hac in parte mentē Gal. p̄clare est assecutus: itaq; summa q̄stionis quā Auic. agitat, aduersus Gal. est huiusmodi; vtrū ex putrescente sanguine certa species febris cōstituatur, quā liceat sanguinē appellare, sicut cæteris putrescētibus humorib. tres dictæ species febris cōstituuntur, q̄ ex singulis humorib. biliosa, pituitosa, melancholica appellātur: sed quoniā, vt supius diximus, hæc vox sanguinis æquiuoca est, ac ꝓpterea dubiū supest, in qua significatione q̄stio debeat agitari, sciendū est, Auic. seipsum interpretari, q ita scribit: *Dicamus ergo nunc, ꝙ febris sanguinis est febris putredinis, & febris calefactionis & ebullitionis, q̄ nominauit Hip synochū cōclusum, &c.* Ex quo loco nōnullæ emergunt difficultates maximi momenti, & primū quatenus ptinet ad nomen synochis, certū est neq; Hip. neq; vllū ex veterib. medicis hac voce in suis scriptis vsum fuisse, sicut Gal. testatur postremis verbis com. supra 2. de natur. humana, sed istud à iuniorib. inuentū fuisse, vt idē notat Gal 9. met. 2. 1. epid. 3. 2. Deinde quatenus ptinet ad essentiā huius febris, docet Gal. met. 3. tā plane & aperte, vt planius non possit, febrē synochū putridā ex putredine omniū humorū originē habere, à quo sensu neq; puto Auic. dissentire, q cōtinuo tradens signa, differentias & curationem febris sanguinis, omnia ꝓpemodū transcribit à Gal. q̄cunq; ab illo de

febre

febre synocho tradita sunt: itaq; non videtur dubiũ, qn Auic. in sua q̃stione accipiat nomẽ sanguinis, quatenus hæc vox significat omnes humores q in venis cõtinetur. Quod si sic se res habet, ego qdẽ non verebor asserere, Auic. hac in parte ꝑrsus Gal. mentẽ non percepisse: neq;.n. quærit Gal. q̃ sit species febris, si sanguis putrescat, accipiendo sanguinẽ ꝑ omnib. humorib. quam febrim ipsam euidentissime docet, & constat inter omnes, esse synochum, sed quærit quænam sit species febris, si sanguis putrescat: quatenus ille est quartus humor distinctus ab vtraq; bile & pituita, sicut omni luce clarius primi cap. verba demonstrant, q̃ sunt eiusmodi 2. de diff. feb. 9. *Inter eas quæ restant, nulla præstantior est contemplatio, verum sicut in vtraq; bile & pituita fiunt quædam species febris, ita etiam in sanguine putrescente*: vt certe mirum sit, quomodo Auic. rem tam perspicuam non animaduerterit: atq; hinc factum est, cum Gal. de vna specie febris, Auic. de altera intelligat, & quæstionẽ moueat, neq; in principali controuersia conueniant, vt rationes Auic. ad hanc disputationẽ parũ accõmodatæ, forte etiã vanæ & ineptæ censendæ sint: etsi enim ille dicat Gal. opinatum fuisse, nullam fieri febrim sanguinis ex putredine sanguinis, propterea quia sanguis dũ putruit, fit cholera, neq; remanet sub forma sanguinis, tamẽ Gal. istud non asserit de sanguine, id est, de omnib. humorib. sed de sanguine vero, humore à reliquis distincto: vnde quemadmodũ rationes Auic. ad confutandã conuersionẽ sanguinis, id est, quatuor humorũ, in bilẽ, sunt inanes, & nihil cõcludunt, ita ad confutandã conuersionẽ sanguinis, i.e. quarti humoris, forẽt longe magis accõmodatæ, & aliquã vim haberent.

In hunc eundem scrupulum incidit Auerr. 4. collig. 31. qui simul cum Auic. nõ intelligens reperiri aliam febrem sanguinis, quam synochum, taxat Gal. inconstantiæ, quod aliquando dixerit, huiusmodi febrem esse cholericam, aliquando autẽ nõ esse cholericam: quos deinde Auic. nimirum & Auerr. medici prope omnes imitati sunt, q pariter nõ intelligẽtes, apud Gal. reperiri duo distincta genera febris sanguinis, ꝑ duplici huius vocis significatione, sicut diximus, in varios errores dilapsi sunt. Cæterũ vt nos cõtra distincte & ꝑspicue hãc rẽ intelligamus, primo decet nos inuestigare, qd tandẽ Gal. reuera de febre sanguinis, & tota hac difficultate sẽtiat, ex qua disciplina spero vos facile hãc veritatẽ posse intelligere, & alienos errores detegere. *Error. Auerr.*

In disputatione febris sanguinis, sicut non potest negari, ita non negauit Gal. sanguinem posse putrescere, cũ manifestum sit & vulgare in doctrina Arist. 4. Meteoror. 2. omnia quæcunq; sunt mixta ex elementis, nisi per vim intereant, per putredinem interire, omniaq; materia constantia præter ignem putrescere. Itaque ad mentem Gal. hæc sit prima conclusio, sanguinẽ & quartũ humorẽ, & totã massam quatuor humorũ posse putrescere. Deinde cum Gal. doceat, sanguinẽ vel sola copia, vel sola alteratione, sine aliqua vstione vel putredine, posse febrẽ efficere, qualis est synochus sine putredine, pariter neq; potuit negare, neq; vnq̃ negauit, sanguinem putrescentẽ posse febrẽ excitare: quare hęc sit secunda cõclusio, ex putrescente sanguine siue solo, siue simul cum reliquis humorib. febrẽ fieri. 3. si quæras, qualisnam ex putredine sanguinis febris oriatur, respõdet Gal. si intelligas sãguinẽ, hoc est, collectionẽ quatuor humorũ, ex huiusmodi putredine febrẽ synochũ oriri, 9. meth. 3. si vero intelligas sanguinẽ ꝑ vno quarto humore, hãc febrẽ sanguinis appellari, 2. de dif. feb. 9. quæ tertia sit conclusio. Demũ vero cũ Gal. expresse velit simpliciũ febriũ tria tantummodo esse genera, biliosas, pituitosas, melancholicas, si quæras ad quodnam ex iis tribus generibus febris sanguinis referenda sit, respondet loco citato, de diff. febr. 2. de crisib. 12. huiusmodi febrem sub biliosam reponendam esse: quam poste-

Vera doctrina febris sanguinea.

I. Conclusio.

II. Conclusio.

III. Conclusio.

IV. Conclusio.

postremam conclusionem ad Galeni mentem nobis liceat statuisse. Verum cum tres priores conclusiones nullam videantur difficultatem continere, id tantum restat, vt postrema paulo accuratius examinetur, de qua videmus Auic. duas disputationes aduersus Galenum instituisse: sed ante omnia studeamus Galeni mentem & rationes intelligere. Galenus ex proposito duobus locis hanc quæstionem tractat, cum sanguis putrescat, cum efficiat febrem, cum simplicium febrium non plura sint quam tria genera, & tres periodorum rationes, ad quodnam genus, & ad quam periodum febris ex putredine sanguinis debeat referri. Primus est locus 2. de diff. febr. 9. in quo accipiens tanquam manifestum, sanguinem putrescere, & rationem ex Aristotele docens, quomodo ille putrescat, cõcludit febrem ex putrescente sanguine simpliciorem esse, quam ex aliis humoribus, ac proportionem tertiani circuitus assumere, adeo vt in febre sanguinis, sicuti fit in tertiana, tertio quoque die noua accessio inuadat: hoc autem probat experientia sumpto exemplo pleuriticorum, qui rubra expuunt, in quibus certum est, inflammationem & febrem ex putredine sanguinis originem habere, siquidem obseruatum est, huiusmodi febres plane tertianum circuitum obseruare. Et si quis obiiciat, diuersam rationem esse humoris putrescentis in inflammatione & in venis, huic respondet Gal. & diffuse demonstrat 1. de diff. feb. 9. putredinem humorum quæ fit in vasis, similem esse illi putredini quæ in phlegmone, abscessibus, & phymatis oritur, ita vt de vtraque plane idem statuendum sit. Alter est locus 2. de crisi. 12. in quo Gal. hoc ipsum docet, & hanc rationem reddit, propter quam febris ex sanguine tertianos faciat circuitus, atque ad biliosas sit referenda, qui scribit ad hunc modum: Manifestum est, cum sanguis putrescere cœperit, quod non etiam bonus manet, sed biliosus fit, atq; in eo illud obseruatur, quod tria sint vniuersa simplicium febrium genera; quæ enim ex putrefacto fit sanguine, iam quodammodo biliosa est, si vtrique in naturalibus sermonibus recte demonstratum est, quod sanguis ex moderato fit calore, flaua autem ex plurimo, atra autem ex abunde immoderato. Itaque ratio propter quam Gal. asserit, febrem sanguinis ad biliosas referendam esse, illa est, quia sanguis cum putrescit, fit biliosus: ex quo loco Auicenna arripuit occasionem reprehendendi Galenum, quasi ille voluerit, ex putredine sanguinis nullam febrem sanguinis fieri posse: sed Gal. aliter sentit, & aliter loquitur, qui non scribit, sanguinem cum putrescit, fieri choleram, & non esse sanguinem, neque tunc febrem fieri cholericam, non sanguineam, vt illi imponit Auic. sed inquit sanguinem putrescentem fieri biliosum, & febrem ex eo genitam non simpliciter & absolute, sed quodammodo biliosam esse, imo vero ni fallor, tam euidenter Gal. fatetur & docet, ex putredine sanguinis manentis sub forma sanguinis, febrem fieri, quam vere febrem sanguinis liceat appellare, vt nulla de hac re dubitatio mihi videatur superesse. Ac primum memoria est repetendum exemplum pleuritidis, in qua rubra expuuntur, de qua supra diximus ex Galeno; namque si experientia demonstrat, huiusmodi pleuritidem talem à principio vsque ad finem permanere, sanguinemq; sub forma sanguinis perdurare, quod sputa perpetuo cruenta satis confirmant nihil prohibet: quin idem verificetur de sanguine in venis putrescente, cum certissimum sit ex doctrina Galeni eadem plane ratione tam in inflammationibus, quam in vasis humores putrescere. Quamobrem etsi Galenus scribit, sanguinem putrescentẽ fieri biliosum, tamen non docet alium humorem fieri, sed sanguinem adhuc permanere, & sanguinem posse appellari, sicuti cæteris quoq; humoribus contingit, qui putrescentes

non

non degenerant in alios humores, sed proprium nomen retinent. Sed aliquis rursum nobis obiiciat Gal. qui videtur manifeste affirmare loco citato, 2. de diff. feb. sanguinem putrescentem mutari omnino, partem quidem tenuissimam & pinguẽ in pallidam bilem, crassiorem vero in atram: præterea febres pro specie humorũ in quo sanguis mutatur, cõsistere, & inter se differre: ac reuera ita hæc se res habet: verum sciendum est, longe rem aliã esse, sanguinẽ putrescere, & sanguinem putridam esse: etenim qui per putredinẽ iam corruptus est, putridus existit, qui ad corruptionem disponitur, putrescens dicitur: namq; putredo & vstio sunt alterationes secundum totam substantiã, siquidem quod putridum aut vstũ est, non solũ incalescit, aut refrigeratur, aut tale quid patitur, ꝙ est alterari secundum qualitates, verũ etiam in alienam substantiã degenerat; quippe in vtrisq;, & quæ putrescunt, & quæ vruntur, extinguitur calor natiuus ab externo, in putridis quidem, humidis partib. extractis, in vstis vero cõsumptis: ꝙ autem putrescit, antequã tota substantia pmoueatur qualitatib. ad putredinem concipiendã disponitur, terminusq; huius dispositionis est, cum humidæ substantiæ partes præter debilitatem natiui caloris à calore externo factam, iam incipiunt à partib. siccis separari, veruntamẽ communi appellatione vtraq; dicuntur putrescere, tam quæ ad concipiendã putredinem male disponuntur, quã quæ tota substantia mouentur, & in alienam degenerant. Hæ duæ rationes putredinis quotidie in vinis apparent manifestissime, quod præclare declarat Gal. 2. apho. 17. namq; dicimus vina putrescere, quando incalescunt, acidũq; habent saporẽ, sed nondum in acetum degenerarunt, quæ tamen vina multa vẽtilatione, mutatione vasis & loci, pristinam recupant naturã, ꝙ fieri nõ potest, vbi ex toto corrupta & acida facta sunt: nam res quæ tota substantia mutatæ sunt, sicuti putredine, vstione, concoctione, ad priorẽ statum nequeunt redire, non enim sicuti quod calefactum est, potest refrigerari, ita ꝙ coctum est, reddi crudum, & quod putridũ est, potest emendari: cũ igitur huiusmodi variæ putredinis rationes sanguini quoq; possint cõtingere, nimirum vt ille putrescat, vel dũ calidior & humidior redditus, ad putredinem disponitur, vel dum tota substantia mutatur, facile est intelligere, ꝙ Gal. declarat manifeste, sanguinẽ priori modo putrescentem, in alios humores non transmutari, sed sub forma sanguinis permanere, etsi biliosus fiat, ac febrẽ sanguinis efficere, quæ sub biliosa cõprehenditur: posteriore autẽ modo vere sanguinem in alios humores transmutari, ac febrẽ efficere diuersarum specierum, sicuti diuersis humoribus putridis conuenit. Hanc vero fuisse mentem Gal. facile vnusquisq; fatebitur, q ad verba illius vel parum voluerit animum adhibere. Cum enim docuisset, ex putrescente sanguine febrem fieri quodammodo biliosam, & quæ tertio quoq; die habeat accessiones, atq; istud experientia confirmasset, statim hæc subiungit: *At vero si sanguis supra modum assetur, mutatur omnino; pars enim tenuissima in pallidam bilem, & crassior in atram conuertitur*. Et paulo post: *Febres igitur pro specie humorum, in quos sanguis mutatur, consistent, sola malignitate & lenitate differentes*. Neq; enim Gal. amplius loquitur de sanguine putrescente, secundum simplicem alterationem, sed de sanguine supra modum assato, qui vstionis modum repræsentat, in qua iam diximus totã substantiam mutari: ꝙ quidem Gal propositum satis confirmant illa duo verba aduersatiua (*at vero*,) q̃ manifeste demonstrant, illũ loqui de alia materia, q̃ antea locutus fuerit. *Dubitatio.*

Colligentes quæcunq; hactenus dicta sunt de febre sanguinis, ad Gal. mentẽ ita habendum est: sanguinem secundum vtramq; significationem putrescere, & febrem efficere, ex putredine omnium humorum synochum fieri, ex putredine vnius *Summa omnium.*

 sangui-

ſanguinis, febrē ſanguinis,ſed quæ ad bilioſas referenda eſt, & tertio quoq; die habet acceſſiones,ſanguinē ſupra modū aſſatum,partim in pallidam, partim in atram bilem degenerare,& tunc febres fieri pro ſpecie humorum, in quos ille mutatus fuerit. Si quis hæc bene intelligat, huic non difficile erit aliorum falſas opiniones intelligere, & confutare, qualis fuit opinio pluſquam commentatoris, id eſt, Truſcani,qui in 3.artis med.38.aſſerit ſanguinem putreſcere, ſed facere periodum quotidie, ſicuti facit febris quotidiana,qualis fuit opinio Conciliatoris diff. 89. Gentilis,& omniū fere poſteriorum,q docent ex putredine ſanguinis febrem quidē fieri, ſed q̄ talis diutius non poteſt pmanere,qualis eſt opinio quorundā recentiorum, vt Montani,qui aſſerūt,febrē ſanguinis ex putreſcentib.ichorib.ſanguinis originē habere,quales forte neq; aliæ huiuſmodi opiniones deſunt,de qb.nō eſt lōgius agēdū, q̄ veritate poſita,omnia falſa facile euaneſcāt; quare ad alia q̄ reſtant, pgrediamur.

Differentiæ. Febres à ſanguine ſunt duplices,quatenus hæc vox vel omnes humores, vel vnum ſanguinem ſignificat: priores quæ ad omnes humores pertinent, ſunt ſynochi, Latine continentes,quæ pariter ſunt duplices, quędam ex putredine humorum, quædam ſine putredine.Febres ſynochi cum putredine deſcribuntur à Gal.9. metho.3.vbi in omnibus vaſis, ac potiſſimum maximis,æqualiter ſucci putreſcunt: ſynochi autem ſine putredine eadem cum febre ephemera conſtant natura,quoniam in ſpiritibus,non humorib.calor præter naturā accenſus eſt, ſed in eo differunt, q̄ non in vnam diē, vt ephemera, ſed in multos dies porrigūtur: vtraq; autē febris ſynocha,tā cum putredine, q̄ ſine putredine, eſt in triplici differentia vel perpetuo creſcens ad finem vſq;,vel perpetuo declinans,vel in eodem ſtatu permanens: huius cauſam refert Gal.loco citato,in aſcenſionem & tranſpirationem vaporum: etenim illa eſt vniformis,in qua tantum tranſpirat & diſſoluitur, quantum accenditur: creſcens vero illa eſt, in qua plus accenditur quam diſſoluatur, ſicuti cōtra decreſcens illa eſt,in qua plus conſumitur, quam accendatur. Poſteriores autem febres ſanguinis ſunt quodammodo bilioſæ,de quibus ſatis diximus.

Duo errores Auic. Hinc duo ſunt colligenda aduerſus Auic.in præſenti cap.primum,quoniam ille explicans,quomodo ſynochus non putrida partim febribus ephemeris, partim febribus putridis conueniat,inquit illam conuenire ephemeris, quoniam nulla adeſt putredo in humoribus:conuenire autē putridis,quoniam quod calefactum primum eſt in ea,eſt humor,quod eſt perſpicue falſum: namq; in ſynocho ſine putredine primum calefactum,ſunt ſpiritus,nō humores,vnde Gal.docet,huiuſmodi febrem reuera ephemeram eſſe,atq; eo tantum cum putridis conuenire,quod plures dies perſeuerat. Alterū eſt notendū aduerſus Aui.q̄ ille aſſerit,nullā febrē ſanguinis reperiri præter tres differentias ſynochi,qui febrē ex putredine vnius ſanguinis plane videtur ignorare,q̄ tamen dari,& ratione & Gale. auctoritate ſatis cōfirmatū eſt.

Signa ſynochi. Signa febris ſynochi apud Gal.9.metho. 2.de diff.feb.2.de criſ. ſunt huiuſmodi:primo calor non eſt valde mordax,quoniam in materia benigua& miti fundatur: ſecundo pulſus ſunt magni,vehementes,celeres, minime inæquales & inordinati, niſi quatenus hæc propria ſunt omnium febrium putridarum: tertio lotia ſunt craſſiora & rubicundiora,cum huiuſmodi febris maiori ex parte ſit in corporibus refertis multo ſanguine & boni habitus: quarto forma febris varia eſt, vt variæ ſunt illius differentię, vel enim creſcit, vel decreſcit &c. Vltimo ſumuntur ſigna à cauſis, namque talis febris generatur in adoleſcentia in corporibus plethoricis, carne & ſanguine præditis, in vere, in regione & conſtitutione anni tempera-

ta, victus & reliqua præcesserunt, quæ copiam sanguinis possunt generare. *Signa differentiarum synochorum.*

Vtrum vero sit synochus cum putredine vel sine putredine, hæc fere eadē signa facile demonstrant: etenim in synocho putrida calor non est adeo mitis, lotia sunt magis crassa & rubra, pulsus sunt magis inæquales & inordinati, quam contingat in altera sine putredine. Signa autem febris sanguinis, quatenus ille est quartus humor, fere eadem sunt cum signis tertianæ, cum per tertiam diem suas faciat periodos, atque vt diximus, ad febres biliosas debeat quodammodo referri: veruntamen vt notat Galenus 2.de diff.febr.9. hæc febris ex putredine sanguinis, altera ex putredine bilis, cum in cęteris, tum maxime in lenitate caloris, perpetuo simplicior & mitior existit, quę enim qualitas caloris vaporosior est, & minus molesta, sanguinis est, quæ vero molesta, erodens & mordax, ex bile consistit. Atq; hactenus de essentia, differentiis, & signis febris à sanguine. *Signa febr. sanguinis.*

Itaque veniamus ad curationem, & quoniam communes curandi indicationes, de quibus non semel diximus, facile ad omnes febres possunt accommodari, statim ad particularia præsidia aggrediamur, inter quæ sectio venæ videtur principem locum obtinere, quæ potest sanguinem minuere, corpus refrigerare, & quandoque febrem extinguere, & integram sanitatem afferre, & ita Gal.9.metho.scribit in synocho, siue cum putredine, siue absque putredine, quamprimum ad sectionem venæ deueniendum esse. Sed quærat aliquis de alui lenitione, vtrum possit in præsentia conuenire: morbus est maximus, ac maxime vrget, occasio est præceps, quare statim maximo præsidio opus est: & si quis rursum obiiciat præcedentē ciborum cruditatem: huic respondet Gal.9. metho.5. tanto tempore sectionem venæ differendam esse, quantum satisfacere videatur tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa descendant. Auic. sicuti generaliter docuit cap.7. de curatione generali, post sectionem venæ videtur alui lenitionem probare, qui exhibet mannam, aquam duorum granatorum, & thamarindos, quæ forte alicui suspecta videbuntur, cum manna facile conuertatur in bilem, granata autem & thamarindi non leuiter adstringant. Ego quidem, si modo aluus foret lenienda, siue ante, siue post sectionem venæ id fiat, inter cætera omnia cassiam probarē. Cæterum quod pertinet ad missionem sanguinis, sicuti omnes fatentur, remedium esse vtile ac necessarium, ita de quantitate mittendi sanguinis non conuenit inter omnes. Galen. in vtraque synocho, tam putrida, quam non putrida, docet sanguinem vsq; ad deliquium animi mittendum esse, de qua copiosa mittendi sanguinis ratione præclarum illius testimonium audiatis, 9.metho.4. Hoc remedium tum ratione, tum experientia didici: namque primum in contrarium statum corpus deducitur celerrime, ex animi deliquio refrigeratum: hoc vero nemo potest inuenire, neque quod ipsis ægris, neq; quod naturę iucundius ac vtilius sit: postmodum in eiusmodi corporibus necessario superuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quas res statim à toto corpore sudores excipiunt: qui pręterea duas elegantissimas narrat historias, duorum adolescentū, alterius liberi, alterius serui, quorum ille synocho sine putredine, hic synocho cū putredine laborauit, qb. vtrisq; vsq; ad animi deliquiū non est veritus sanguinē mittere: ꝙ item faciendum docet in libello de sanguinis missione 11.1.aph.23. altera autem ex parte nō defuere olim, neq; desunt in præsentia, quib. tale remedium suspectū & periculosum videtur, vnde nōnulli contendunt, Gal. in hac missione sanguinis animi deliquiū nō includere, sed excludere: inter quos est Brassauolus 1.apho.3. qui tā copiosæ vacuationis terminum interpre- *Curatio.* *De sanguinis missione ad animi deliquium.*

tatur minime deliquium animi,sed quem ægroti possunt perferre. Sed Brassauolus & cæteri male sentiunt:cum enim Gal.docet, vacuationem secta vena vsq; ad animi deliquium fieri debere,nulli dubium est quin de ea loquatur,quæ animi deliquium affert & includit,quod ex multis locis vnus locus confirmat manifestissime. Nam loco citato 9.metho.4. hæc habet: *Aufero itaq, ab homine eousq, de industria sanguinem, quoad animo linqueret, maximum plane, vbi valentes vires sunt, continentis febris remedium.* Ex quibus verbis manifestum fit,illum deliquium animi non excludere, sed includere;inquit enim,vt animi defectus succederet,quod si animi defect⁹ succedit,certum est non illum exclusum fuisse.Sunt igitur nonnulli,qui nullo modo hoc remedii genus probant,ex quib. est Cornelius Celsus lib.2. 10. qui scribit, semper finem mittendi sanguinis faciendum esse,antequam anima deficiat. Est Auic. cum inquit cap.7 de curatione generali,meliorem esse multiplicationem numeri, multiplicatione quantitatis. Sed præ cæteris est Auerr.qui aduersus Gal.disputat,& nonnullis rationib.conatur huiusmodi remediũ oppugnare,in 7. colliget 8.Sed antequã illius argumẽta pfero,nonnullæ voces distinguendæ sunt,ne vos quoq; in eũ errorẽ incidatis, in quẽ Montan.Veronens. & alii celebres viri inciderunt. Ea vero nomina apud Græcos tria sunt,lipothymia,lipopsychia, & syncope, quorũ duo prima vnam eandemq; rem Galen. significant,1.ad Glau.14.2.aph.8.nempe animi defectionem, vel deliquium,vel exanimationem,vel quomodocunq; ea velimus interpretari:etsi non ignoro,nonnullos interea quoq; nescio,quod discrimen ponere,quod ad rem præsentem non pertinet. Tertium vero nomen,syncope,lõge aliam rem apud eundem Gal.significat 12.metho.5.cum syncope nihil aliud sit, quam præceps omnium virium lapsus,quarum essentia cum partim in spirituum, partim in solidorum corporum naturali qualitate &quantitate consistat,sciendum est,nihil horum per syncopen manere integrum,sed omnia collabi & dissipari,tandemq; ęgrum in summũ vitæ discrimen venire.Itaq; id velim vos intelligere,& pro comperto habere, nunquam Gal.docuisse,sanguinem fore mittendum vsq; ad syncopen, sed tantummodo vsq; ad lipothymiam,quæ admodum leuis est affectio,atq;,vt Gal.docet 1.ad Gl. 14.ex leuibus causis,vt gaudio,timore,ira, quandoq; solet prouenire, ac sine multo labore sanatur.Quamobrem si Auic.& Auerrh.reuera putant, Gal.probare sanguinis missionẽ vsq; ad syncopen, neque, vt verisimile est, potius liceat in interpretes culpam transferre,qui inconsiderate in sua lingua pro lipothymia syncopen sint interpretati,illi profecto Galeni mentem non sunt assecuti,ac sine ratione hoc decretum non recipiunt.Sed vtcunq; hæc se res habeat, Auerrh.rationes audiamus,quarũ prima est:medicus est imitator naturę:sed natura nunq̃ vacuat sanguinem vsq; ad syncopen:ergo neq; medicus. Maior est manifestissima. Minorẽ probat Auer. quoniam si fit huiusmodi immoderata vacuatio,ea non fit nisi in crisibus malis,& quib. virtus expulsiua plusq̃ conueniens est,expellit. Secunda ratio est talis:Vacuatio instituta à medico,quatenus est vacuatio,tantummodo quod superfluum est,minime quod naturale est, debet euacuare: sed phlebotomia vsq; ad syncopen non modo superfluũ,sed etiam naturalẽ sanguinem educit.Ergo. Tertio Gal.hac missione sanguinis non aliud sibi proponit, nisi subitam corporis refrigerationẽ: sed huiusmodi remedium est per accidens,cum non agat per contrarium. Ergo tanquã remediũ periculosũ debet pt͞ermitti:q cõcludit melius esse vt aliquãtulũ remaneat de calore extraneo, q̃ calor naturalis diminuatur.IV.& vlti.in synocho putrida necessariũ est post sectionẽ venæ aliquos repiri humores vel putridos,vel p̃paratos ad putredinẽ:

Lipothymia & syncope differunt.

Argumenta Auerrhois.

Ergo

Ergo tam copiosa sanguinis missione diminuto calore naturali, ac virtute reddita debiliore, illi magis corrumpentur, neq; deinceps poterunt à natura concoqui & superari. Hæc sunt argumenta Auerrh. quib. postremo loco addo argumentũ Cornelii Celsi lib.2.10. fundatum auctoritate Hip. & est huiusmodi, scribit Hip. 6. apho. 27. qui suppurati, aut aqua inter cutem laborantes vruntur aut secantur, si pus vel aqua confertim fluxerit, omnino moriuntur. Ergo inquit Celsus, si in curatione hydropis hæc ratio respondet, neq; licet inutilia & noxia excrementa semel & confertim vacuare, longe magis necesse est eam respondere, neq; licitum esse sanguinem naturæ familiarissimum & vtilissimum tam copiose profundere.

Ego vero puto, omnes huiusmodi rationes esse nullius momenti, neq; quidquam aduersus Hip. & Gal. sententiam demonstrare: itaq; ad primum argumentum possum respondere, medicum sane esse imitatorem naturæ; sed illud præterea mihi libet addere, quod traditum est à Gal. de const. artis med. 12. nempe quædam posse efficere medicum, exempli gratia, os luxatum reponere, quod natura nequit facere, quædam vero efficere naturam, sicuti cauum vlcus carne implere, quod à medico fieri non potest: vnde etiamsi natura nunquam sanguinem vacuaret vsq; ad deliquium animi, tamen licet medico id facere; neq; valet argumentatio: Medicus est imitator naturæ: ergo medicus nihil debet efficere, quod natura non facit. Sed præterea possum respondere, minorem falsam esse, siquidem experientia demonstrat, naturam sæpenumero per nares, hemorrhoidas, vterum, vsq; ad animi deliquium sanguinem vacuare, atq; huiusmodi vacuationes criticas & salutares esse, cum ita ægri à morbis grauissimis liberentur: imo vero ipse Auic. fen. 17. 3. cap. 2. fluente sanguine per hæmorrhoidas, vult illum non esse retinendum, priusquam æger debilitetur, & cadat in syncopen.

Ad secundam & tertiam rationem notandum est, Galenum non simpliciter tam copiosam venæ sectionem probare propter vnam sanguinis effusionem, sed primo & per se animi deliquium procurare, vt hac ratione refrigerato corpore facultas calida intemperie pene suffocata recreetur, ac deinceps possit per vomitum, aluum, sudorem, noxios humores expellere, & febrem extinguere, quæ omnia non fierent, quantumuis copiosa foret vacuatio, nisi tandem animi deliquium superueniret: vnde cum talis & tanta refrigeratio sine animi deliquio non possit haberi, ita habendum est, eiusmodi summam vacuationem vtilem esse & necessariam, totumq; sanguinem tam copiose profusum quodammodo superfluum esse, cum ille sit impedimento, quo minus animi deliquium & illa insignis refrigeratio possit succedere. Et quamuis missio sanguinis ad deliquium animi peraccidens refrigerationem afferat, nihil istud refert, namq; si tollantur omnia præsidia, quæcunq; iuuant per accidens, vniuersa medicina tolleretur, exempli gratia, scammonium calidum est, vnde per accidens purgando morbos biliosos, febrem iuuat, nihilominus à nemine repudiatur, quod item de aliis quamplurimis statuendum est. Quo loco memoria est repetenda sententia Gal. 10. metho. 10. qui scribit, omnium febrium, qua febres sunt, proprium remedium refrigerationem esse, siue potestate, siue actu, siue per se, siue per accidens ea talis fuerit.

Ad quartam & vltimam Auerrh. rationem satis esse deberet Galeni exemplum, qui alteri adolescenti, seruo laboranti synocho cum putredine statim vsq; ad animi deliquium venam secuit, neq; propterea factum est, vt reliquię putredinis non fuerint à natura superatæ, quandoquidem secuta deinceps coctione, febris ex toto die

feptima finem habuit. Verum neque præterea deeft ratio: cum enim facta huiuf-modi infigni refrigeratione, humorum tranfpiratio & ventilatio ægrotis reftituatur, quæ potiffima eft ratio curandi & præcauendi putredinem, contrarium potius contingit, nempe vt quæ præfens eft putredo citius curetur, & quæ futura eft, facilius prohibeatur. Ad poftremum argumentum Cornelii facilis eft refponfio; fiquidem plane diuerfa eft ratio copiofæ miffionis fanguinis, & copiofæ purgationis aquę: quare non eft mirum, hominem laborantem hydrope ex confertim facta aquę profufione, mori, cum neceffario tunc facultas fit debiliffima: febricitantem vero ex miffione fanguinis vfq; ad animi deliquium non perire, cum Hip. Gal. & omnes confentiant, ad hoc remedium nunquam fore deueniendum, nifi vires bene conftent, quæ tantam vacuationem poffint perferre: vbi inquit Hip. 1. apho. 23. ad animi deliquium vfque ducendum eft, hoc quidem faciendum, fi æger poffit perdurare, & Gal. 9. metho. 5. vbi valida adeft virtus, & ætas permittit, vfq; ad animi defectũ mittere oportet, vbi alterum horum non fatis refpondet, tutius eft, quantum fatis vifum fuerit, tantum principio detrahere, quod deficit ita ratione fupplere: fed hac de re fatis, fi modo illud poftremo loco addamus, quod addit Gal. 9. metho. 5. laborantes febre fynocho prætermiffa fectione venę in fummum difcrimen venire, nifi vel virium robur, vel largum fanguinis profluuium, vel fudor copiofus ex manifefta pernitie illos eripiat.

Præparatio. Lenita aluo, fi id ferat occafio, fecta vena, huiufmodi febres fæpenumero ftatim ceffant & iugulantur, quod fi aliter eueniat, altera fequitur indicatio, nimirum alterandi humores, præparandi meatus, vt vel febris finiat, vel faltem illi pręparentur, adeo vt vel natura, vel arte commode poffint expurgari: fic igitur putrefcente fanguine conueniunt refrigerantia & humectantia, inter quæ principem locum tenent quæ leniter vacuant, & fanguinem purgant ab excrementis: quare ex Gal. 11. metho. 10. illa funt exhibenda, quæ per aluum, vrinam, & fudorem purgare ea poffunt, qualia funt hoc tempore familiaria, noftri vulgares fyrupi, rofatus recens, de fucco endiuiæ, de fucco acetofæ, de fucco borraginis, & fimiles, de quibus id memoria eft repetendum, quod alias vos monui, inftituto atque exemplo Galeni, qui mulfa admodum diluta vtebatur, huiufmodi quoque fyrupos dilutiffimos parandos effe, ne conuertantur in bilem, & fit exemplum:

℞ *Syrup. rof. recentis.*
De fucco acetofæ ana ℥ v.
Decoctionis acetofæ.
Borraginis.
Lactucarum ana ℥ iij.
M. pro fyrupo.

Horum imitatione varia id genus remedia poffunt parari.

De aqua potione. Apparente concoctione, dummodo adfint conditiones, de quibus alias diximus, nullum eft præftantius remedium potione aquæ frigidæ, ex qua excitata & roborata natura non folum vacuat fæpenumero humores noxios per vomitum, aluum, fudorem, fed etiam totum calorem febrilem extinguit: quamobrem iis duobus præfidiis Gal. fectione inquam venę, & aqua frigida, quæ fcribit effe principalia & maxima remedia continentium febrium, confueuit totam huiufmodi curationem perficere, loco citato 9. metho. 5. Sin vero propter aliquod impedimentum

tum non liceat frigidam exhibere, tunc licet deuenire ad ea medicamenta, quæ aluum possunt mouere: si quis, inquit Galen. 4. de tuenda 4. vel propter ætatem, vel propter timiditatem permittere se medico ad sanguinem detrahendum nolit, huic largius deiicienda aluus. Sed statim quærat aliquis, an reperiatur aliquod medicamentum quod sanguinem possit educere? huic respondet Gal. in lib. de purg. med. facul. 4. nonulla quidem inueniri talia medicamenta, sed neminem illis vti, cum inter venena numerentur, siquidem hoc foret homines iugulare, non purgare: quo loco recitat historiam de quodam homine, qui casu herbam reperit, quam si quis adsumpsisset, primum sanguinem, deinde vitam emittebat, quem hominem multis hoc pacto morientibus magistratus comprehendit, & vinctis oculis duxit ad supplicium, ne alicui forte inter eundum herbam demonstraret. Cum ergo non liceat sanguinem purgare, quis quærat rursum, qualianam purgare oporteat? cui pariter respondet Gal. loco citato, purgantia medicamenta hoc nomen sortita esse, quod sanguinem à reliquis humoribus purum constituant, itaque purganda erunt illa excrementa, quę sanguinem impurum & vitiosum reddunt: ad quam indicationem sunt imprimis accommoda medicamenta leuiora, ac fere lenientia, cassia, serum lactis, rhabarbarum, & similia: nam etsi vehementiora quoq;, scammonium, turbith, & similia, Mesuæ testimonio possunt sanguinem mundificare, tamen illa sunt calidiora, & cum molestia istud solent efficere: habeatis exemplum:

An detur medicamentum sanguinem vacuans.

Purgatio.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ iiij.
Spicæ gr. iij.
Seri lactis q. s.
Fiat infusio secundum artem, & facta expressione adde syrupi rosati vel violati solutiui ℥ iij. M.

Vel si æger voluerit bolum:

℞ *Flor. cassiæ nouiter ext.* ℥ j.
Pulpæ thamarind. ℥ ij.
Rhabarbari elect. puluer. ʒ j. M.

Hoc tempore omni industria attendendum est refrigerationi & humectationi totius corporis, ac præcipue membrorum principalium: ad quem locum sunt referenda, ne eadem sæpius repetantur, quæcunq; dicta sunt de curatione febrium acutarum, de aere, medicamentis externis, balneo, & similibus. In victu sufficit vna ptisana, quę ex Gal. 10. meth. 11. actu frigida est exhibenda, etsi non extreme refrigerata, ne ventriculus lædatur. Potus sit aqua mulsa dilutissima: & sit exemplum;

℞ *Aquæ fontis* lib. iij.
Sacchari ℥ j.
Bulliant ad consumptionem tertiæ partis. quę quidem aqua & in puteis, & cum niue, & omnibus modis insigniter debet refrigerari. Prætermittantur carnes, oua, & omnis victus crassior, quoniam morbus acutus est, & in quarta, & ad summum in septima debet terminari. Atque hactenus de febre sanguinis, quatenus hac voce comprehenduntur quatuor humores: de altera autem, quatenus significat vnum sanguinem, non est longius agendum, quoniam sicuti diximus, illa debet ad biliosas referri, non solum quatenus ad reliqua pertinet, sed etiam quatenus spectat ad ipsam curationem.

CAPVT XXI.

De Febre Phlegmatica.

Cap.46. Vbi pituita generetur.

IN tractatione de febribus pituitosis antè omnia mihi vtile & necessarium videtur, eam quęstionem breuiter explicare, de qua nostræ ætatis medici vehementer dissentiunt, nempe de loco, vbi pituita generatur, ex qua certum est, huiusmodi febres originem habere: quam quidem difficultatem vt iuniores probe intelligant, scire debent, apud Gal. triplicem esse concoctionem, primam, quę in ventriculo, secundam, quæ in hepate & venis, tertiam, quæ in singulis membris perficitur: itaque dubium est, vtrum pituita in prima concoctione in ventriculo, an in secunda in hepate generetur. Ac primum nonnulli opinantur pituitam in ventriculo generari, quibus fauet Gal. lib. de atra bile 8. qui ita inquit: à nobis demonstratum est, pituitosos humores ex pituitosis alimentis in prima ventriculi concoctione fieri, vt biliosos in iecore, nec non 1. de natura humana com. 39. declarans, quidnam singuli humores conferant ad mores animi, ita scribit: Natura autem pituitæ ad mores formandos minime est ex vsu, apparet enim, quod ex prima alimentorum permutatione per necessitatem generetur, & rursum 5. de vsu partium cap. 4. idem confirmat, quo loco asserit, pituitā non solum in ventriculo, sed etiam in intestinis generari, id quod partim ex anatome, partim ex morbis ventriculi demonstrat verissimum esse. Quod ille inquit de anatome, est mea sententia, propterea, quod ventriculi natura sit membranosa, ac proinde frigida, & ad hanc generationem humoris pituitosi valde accommodata. Hanc sententiam repetit Gal. 2. de med. secund. locos 1. & aliis locis, sed apertissime 6. epid. 1. 6. per hæc verba: vomitus pituitosi fiunt, huiusmodi enim succus in ventriculo creatur plerumq; ex alimentorum multitudine, ac multo magis si illa crassa & natura pituitosa fuerint. Neq; Auic. videtur aliter sentire, qui 13. 3. tract. 1. cap. 16. scribit huncin modum: & plurimum quidem quod inuenitur in stomacho, aut generatur in ipso, ex humoribus est phlegma. Et ne quis existimet illum intelligere de chylo, qui generatur in ventriculo, addit; & causa in hoc est, quia chylus est naturæ propinquæ phlegmati. Hinc factum est, vt summa cum ratione Gal. scribat 1. ad Glau. 5. febrem quotidianam raro euenire, quin os ventriculi laboret: ac propterea cap. proprio in curatione maximam ventriculi, ac potissimum illius orificii curam habendam esse. Hiq; ex iis sunt qui velint pituitam in ventriculo, minime in iecore generari.

At vero altera ex parte nonnulli opinantur pituitam sicuti cæteros humores in ięcore generari, in ventriculo autem tantummodo generari chylum, quæ fit subiecta materia & dispositio necessaria ad generationem omnium humorum, cui quidem opinioni rei natura plane consentit: siquidem certissimum est, totum sanguinem, quatenus ille continet quatuor humores, in iecore generari, ex quibus homines constant, nutriuntur & conseruantur, quod Hip. & Galen. docent lib. de natura humana, & mille locis, ex quibus satis fuerit vnum vel alterum in medium proferre. Itaque 2. prog. 37. hæc habet. Palam est iecur concoctricem humorum facultatem, veluti focum ardentem, & fontem obtinere. Et rursum 2. de natural. facul. 8. Demōstratum est antiquis, alimentum dum in venis ab innato calore alteratur, sanguinē quidem ex moderato, reliquos vero succos ex immoderato calore generari: atque huic sententiæ, quæ sunt euidentia sensibus omnia consentiunt, quoniam & alimenta, quæ natura sunt calidiora, magis sunt biliosa, quæ frigidiora, sunt magis pituitosa,

tuitofa &c. Sic Galen.cap.38. artis med.colligit indicia iecoris frigidioris anguſtiam venarum,copiam pituitæ,ſanguinem frigidiorem,&c. Et ſi quis pro hac opinione plura cupit,is memoria repetat in fœtu qui in vtero continetur, nullam in ventriculo coctionem fieri,ſed tantummodo in iecore, in quo propterea nulli dubium eſſe poteſt,quin pituita ſimul cum reliquis humoribus generetur.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem, & vindicandum Galen. à contradictione,ſunt qui reſpondeant, Gale.& medicos pituitam dupliciter accipere, vno modo communiter,ſicuti facit Gal.2.de diff.febr.6. qui omnem humorem,quicunque in corpore frigidus & humidus fuerit,pituitam appellat: necnon 4.de tuenda val. 4. vbi aſſerit,crudos ſuccos eſſe de genere pituitæ: ex quo colligunt chylum in ventriculo genitum quoquomodo pituitam poſſe nominari. Verum ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda: nam vtcunque illis donemus, chylum communi quadã ſignificatione pituitam poſſe appellari, certum eſt de ſententia Gal. aliam præterea pituitam in ventriculo generari,quæ plane à chylo diuerſa eſt,alioqui enim locis citatis,ac potiſſimum de atra bile 8.non dixiſſet,ex pituitoſis alimentis pituitam fieri, ſiquidem chylus in ventriculo non ſolum ex pituitoſis, ſed etiam biliosis alimentis generatur: quamobrem ego ita cenſeo reſpondendum eſſe, ex alimentis in ventriculo chylum generari,ſed præter chylum,propter naturã ventriculi pituitam quoque à chylo diuerſam generari,ac potiſſimum ſi alimenta fuerint ad hunc gignendũ humorem accommodata: quæ quidem pituita in ventriculo genita, cum chylo in iecur delata, & coctionem adepta, facile poteſt in ſanguinem conuerti. Ex quibus vno verbo ſatis aperte poteſt conſtare, vtramque opinionem, quæ ſeparatim docet pituitam vel in ſolo ventriculo, vel in ſolo iecore generari,falſam eſſe. Contra vero ſi hæ duæ opiniones coniungantur, ac concedatur pituitã partim in iecore ex frigidiore parte chyli, partim ex alimentis,ac præcipue pituitoſis in ventriculo fieri, vtramque veritatem continere. Et hanc ſine dubio conſtat mentem fuiſſe Galen. vt propterea nulla apud eum ſit diſcrepantia: ſed de hac re ſatis.

Conueniunt omnes medici,febrem quotidianam fieri ex pituita, vnde Auic. illam phlegmaticam ſiue pituitoſam appellat,in cuius tractatione agemus: primo, de differentiis: ſecundo,de ſignis: tertio,de curatione.

Differentiæ febris pituitoſæ ſunt plurimæ,ac primum diuidũtur in continuas & intermittentes, tametſi apud nonnullos dubium eſt,an aliqua huiuſmodi febris reperiatur vere interpolata: quam dubitationem ſoluit Gale. 1. ad Glauc. cui placet nullam febrem quotidianam,exceptis paucis,ad integram quietem manifeſte peruenire, quas paucas ille interpretatur 2.de diff. feb. 4. vbi exquiſitæ fuerint, ac propriam naturam ſeruauerint, nam tunc & aliorum medicorum, & proprio teſtimonio comprobat illas puram intermiſſionem habere,quæ continua eſt, neque ad infebricitationem definit: à recentioribus medicis, vt refert Galen. 2. de diff. 7. proprie καθημερινὸς, id eſt,quotidiana appellatur, ipſe vero ſolitus fuerat talem febrem ἀμφημερινὸν συνεχῆ, id eſt, quotidianam continuam vocare, ſiquidem id nomen καθημερινὸν apud veteres Græcos nuſquam ſcriptum reperitur,eam autem quæ eſt intermittens, & ad infebritatem definit, ἀμφημέρινον ſimpliciter, ſine vlla adiectione vocabat. Quare & nos cum Gal. clarioris doctrinæ gratia eam febrem quæ ſingulis diebus inuadit,& ad infebritatem deſinit, quotidianam ſimpliciter, eam vero quæ minime definit ad quietem, quotidianam continuam appellabimus. *I. Differentia.*

Secundo febres quotidianæ aliæ ſunt legitimæ & exquiſitæ,aliæ ſpuriæ & non *II. Differentia.*

 exqui-

exquisitæ: quam differentiam Gal. vnico verbo determinat 1.ad Glauc.8.nempe illas esse exquisitas,quibus omnia adsunt signa,de quibus posterius tractabimus: illas vero non esse exquisitas,quæ non omnia signa in se continent.

III. Differ. Tertio sunt differentiæ huius febris pro differentia pituitæ quæ illam excitat: cum autem Galen. auctore 2.de diff.febr. 6. quatuor sint species pituitæ, vna dulcis,altera salsa,tertia acida,& quarta vitrea appellata ; aut fortasse tres tantum, si diuersi pituitæ sapores considerentur,nempe dulcis, salsa & acida, cum vitreæ acidæ qualitatis sit particeps, vt Gale. seipsum interpretatur, hinc fit vt hac ratione totidē sint species febris quotidianæ, quot sunt species pituitæ, ex quibus illa accenditur.

IV. Differ. Quarto loco sunt differentię febris pituitosæ à forma febris: namq; nonnullę incipiunt cum horrore,frigore,rigore : quædam vero sunt,in quibus toto tempore quo durāt,in qualibet corporis parte calor simul & frigus persentitur: quæ postrema species epiala vocatur: hæc fit,quādo pituita nō tota æqualiter,sed duntaxat pro parte putrida fuerit,quippe per corporis partes delata pars putrescens calorē febrilem,pars non putrescens rigorē inducit, vt declarat Gal.2. de diff.feb.6.nec non de inæquali intemperie 8. Non ingredior in præsentia arduam difficultatem,quomodo hæc duo contraria,caliditas & frigiditas,in eadem corporis parte, eodē tempore simul esse possint,qui censeo ad mentem Gal. & Arist. duo contraria nō posse eandem partem eodem tempore obsidere,& nihil eodem tempore posse duobus motibus contrariis moueri,de qua re alias. Hæ sunt differentiæ pituitosæ febris apud Gal.quibus Auic.videtur nonnullas adiungere,quæ non sunt prætermittendæ.Pri-

V. Differ. ma est huiusmodi: febres pituitosæ nōnullæ sunt,in quibus percipitur frigus in partibus internis,calor in externis,quas ille vocat epialas; nonnullæ cōtra sunt, in quibus frigus in externis,calor in internis percipitur,quas lipyrias appellat:nōnullę demum sunt,in quibus vtrūq;,& calor & frigus in vtrisq; partibus,tum internis tū externis persentitur,quib⁹ postremis nullū nomen tribuit.Sed hic multa sunt quæ deuiant à doctrina Gal.& à veritate: nam quatenus pertinet ad primū membrū, Auic. fallitur manifestissime,siquidem iam docuimus ex Gal.in febre epiala qualibet corporis parte vno atq; eodem tempore caliditatē & frigiditatem,minime vero in partibus internis frigiditatem,in externis caliditatē sentiri : quare hæc nullo modo febris epiala dici potest: verū illud addo,hanc fortasse esse inanem cogitationem, etsi modo istud fieri potest,hanc febrē non esse, cum in omni febre requiratur necessario,vt cor sit positū in calefacto esse,ꝙ quidem refrigerato ipso corde & partibus illi proximis nō videtur posse contingere.Quatenus autē ad secundum membrum,verum quidem est,in febribus lipyriis interiora vri,exteriora frigescere,sed huiusmodi febres inter pituitosas non debent enumerari, cum magis sint ardentes,atq; illæ quidē malignæ & perniciosæ,vt quæ ex forti viscerum inflāmatione vel erysipelate oriantur,vt clare demonstrat Gal.4. aph.48. 7.aph.1. 2.prog.4.& aliis locis.Sic tertium membrum,in quo redditur causa,quamobrē calor & frigus simul in vtrisque partibus reperiatur,nō caret difficultate,siquidē Auic.fingit duas materias frigidas, quæ mouentur,quarum altera in interioribus,altera in exteriorib. cōtineatur, quæ deinde cum incipiunt putrefieri,altera alteri cōmunicat vaporem calidum, adeo vt propterea partes tam internæ quā externæ simul & calorem & frigus percipiāt. Sed hæc ratio longe est aliena à ratione tradita à Gal. quamobrem in febre epiala simul calor & frigus percipiatur, vt iam diximus : itaque hæc tota diuisio Auic.iure potuit vel prætermitti,vel saltem ad Gal.disciplinam diligentius referri.

Secunda

Secunda est diuisio Auic. febres pituitosæ quædã sunt cum syncope, quas Auic. syncopales appellat, quædã sine syncope, quas hecticas vocat, quia lateãt, ac fere sint similes hecticis, neq; facile discernantur. Syncopales sunt duplices, quædã in quibus propter nimiam copiam pituitæ & crudorum humorum os vẽtriculi male afficitur, ac vires q̃ maxime grauãtur & opprimuntur, quæ propterea syncopales humorosæ appellantur: quędã in quibus propter abundantiã succorum tenuium, acrium & biliosorum pariter vires dissoluuntur, quę ab illo syncopales minutæ appellantur. Etsi vero hæc diuisio à Gal. quoq; videtur fuisse tradita, qui de vnaquaq; huiusmodi syncope sermonem habet 12. meth. c. 3. & 4. tamen dubium est, quomodo febris pituitosa ab humoribus tenuioribus & biliosis fieri possit: nisi dicamus pro Auic. illum tractantem de syncope ex humoribus pituitosis, quadam sermonis consequutione de altera quoq; ex humoribus biliosis voluisse pertractare. *VI. Differ.*

Tertia & vlt. Auic. diuisio est huiusmodi, febres pituitosæ quædã sunt diurnæ, quædã nocturnæ, id est, quædã habent accessiones interdiu, & quædã noctu. De qua item diuisione licet dubitare: namq; Hip. 1. epid. s. 3. 2. generaliter omnes febres, minime solas febres pituitosas diuidit in nocturnas & diurnas, ꝙ rei naturæ plane cõuenit, cũ nõ solũ pituitosis, sed ceteris quoq; omnibꝰ febrib. possit cõtingere, vt tam noctu q̃ interdiu inuadant, imo vero idẽ Hip. Gal. interprete 3. epid. 3. 64. febres nocturnas speciatim quotidianas intelligit, quasi perpetuo, vel maiori ex parte nocte habeant accessiones: ꝙ etiã repetitũ est à Gal. 2. de cris. 5. nec nõ 12. meth. 5. postremis verbis: & hoc quidem decretum videtur conuenire alteri Hip. & Gale. sententiæ 6. epid. 1. 15. qui diuidentes diem in quatuor partes, docentesque singulos humores in certis diei partibus moueri, volunt pituitam noctu potissimum id facere, sicuti alias diximus. Verum satis de differentiis, ad signa veniamus. *VII. Differ.*

Primum calor febris quotidianæ ex Gal. 1. ad Glauc. est humidior, cum quadã acrimonia, quam admota manus non protinus, sed diutius permanens persentit: etenim quidam calor veluti fumosus cum largo vapore cõmixtus vobis videbitur existere, qui formam ignis potius in multa humiditate suffocati, quã subiectam materiam vincentis vobis repræsentabit: propterea huiusmodi calor est inæqualis adeo, vt nõ æqualiter feriat manum medici, sed veluti per cribrum transmitti videatur. Cuius quidem inæqualitatis Gal. 2. de diff. feb. 9. docet non aliam causam esse, quam lentorem & crassitiem humoris: cum enim sicuti cæteris quoq; accidit humoribus, nihil ex pituita discutiatur, nisi prius extenuatum fuerit, nõ possit vero propter suam frigiditatem & crassitiem, nisi difficulter, extenuari, hinc fit vt pituita neq; tota, neque æqualiter diffletur, sed ea sola pars quam putredo occupauit; vnde in hac febre pituitosa calor est valde inæqualis, cum reliquæ febres ex aliis humoribus ortæ calorem æqualiter occurrentem obtineant. *Signa.*

Secundo, lotia ex Galen. 1. ad Glauc. 7. 2. de cris. 5. sunt principio quidem, cum summa est cruditas, alba, aquea, tenuia, procedente morbo crassa, turbata, & quandoque rubra, quæ aliquod coctionis præludium demonstrant. *Lotia.*

Tertio cum in hac febre non sit magna necessitas euentationis, quod nõ adsit insignis æstus, pulsus sunt parui, & longe minores quã sint pulsus febriũ quartanarum. Quod si alicui dubiũ videatur, quomodo in quartana humor melancholicus, qui pariter frigidus crassus est, & terrestris, non vires opprimat, ac pulsus paruos efficiat, vt quotidiana: huic respondet Stephanus Athen. id fieri propterea, quia pituita longe copiosior quam melancholia in nostro corpore generatur, vnde non

solum

solum suis qualitatibus, sed etiam multitudine negotium facit: rursus vero in febre quotidiana pulsus sunt rariores quam in tertiana, sed minus rari quam in quartana: quas pulsuum differentias accurate tradit Gal.1.ad Glauc.7.

Forma febris. Quarto, forma febris quotidianæ est huiusmodi: si continua fuerit, continue affligit, ac fere est similis febri hecticæ, propterea quia caliditas exigua est, & ægri vix percipiunt se febricitare. Sin autem fuerit intermittens, ex Gale.2.de diff.feb.4. 2.de cris.5. primis statim diebus non incipit cum rigore, sed progressu temporis potius quædam refrigeratio & horror, quam rigor in ipsis fit, difficulter accenditur, longumque obtinent incrementum, quoniam humor temperamento frigidus & humidus est; quare hoc tempore velocitas motus, magnitudo & vehementia, quæ tertianis manifestissime adsunt, quotidianis desunt. Status nō est cum multa flamma & calore, sed diuturnus. Declinatio ex Galen.1.ad Glaucon. sicuti febrium tertianarum & quartanarum, sudoribus non terminatur, quod ille interpretatur verum esse 2.de crisib 5.de primis diebus, quando humores adhuc crudi sunt, siquidem procedente tempore, vbi humores fuerint concocti, sudor quoque aliquando solet superuenire.

Causæ. Postremo sunt signa à causis: accidit hæc febris naturæ, corporis temperamento, ætati, tempori, regioni, victus rationi, & reliquis id genus, quæcunque humorem pituitosum possunt colligere: itaque ætatibus, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus contingunt, adeo vt Galen. fateatur 1.ad Glauc. se nunquam vidisse iuuenem biliosa & sicca temperatura huiusmodi febre correptum fuisse: quare pueri, & maxime paruuli, & qui iam perfectum corpus habent, pituitosi crassique habitus, atque otio plurimo dediti, & qui crapulis, ebrietatibus, assiduis balneis, præsertim post sumpta alimenta delectantur, à quotidianis febribus facile corripiuntur: Loca etiam humidiora atque ex anni temporibus hybernum, & ex anni constitutionibus humidiores præcipue solent hanc febrem afferre: quod si demum hoc tempore quotidianæ febres peruagentur, præterea quæ diximus signa, hoc quoque non parum ad eam cognoscendam conducit. Atque hæc quidem signa si omnia concurrant, quotidianam veram & exquisitam: sin aliqua desint, minus veram & exquisitam demonstrant 1.ad Glauc.8.

Postremo autem notandum est, pro diuersa specie putrescentis pituitæ hæc quoque signa fore diuersa, exempli gratia, quod à Galen. diffuse tractatur 2.de diff. feb.6. si contingat aliquem ex salsa pituita febricitare, tunc ille inuadente accessione non riget, sed tantummodo horret, quod nimirum salsa pituita non adeo mordax sit, vt rigorem possit excitare: acida vero & vitrea si per sentientes corporis partes ferantur, tamen sine putredine, tunc propter vehementem frigiditatem quam obtinent, rigorem sine febre inducent: de qua re an fieri possit, antiqui dubitabant, quod in illis mediocris putredo procreetur, ita sane vt non ex toto putrescant, sed solum pro dimidia parte, vt paulo ante diximus, febrem epialam effici, & si plus putrescant, rigor quidem antecedit, febris autem subsequitur, frigiditate nimirum harum pituitæ specierum à calore deuicta & superata, adeo vt in augmento & vigore accessionum frigiditas nullo modo percipiatur: quod pariter de cæteris signis statuendum est, de quibus si quis plura cupit, is videat Gale.1.ad Glauc. cap.proprio 2. de diff. feb.4. 2.de crisib.5. itaque venio ad curationem.

Si memoria repetamus quæ non semel diximus de indicationibus curandi febres putridas, non est vt eandem methodum in præsentia repetamus, cum facile sit

& ad

& ad quotidianas, & ad reliquas particulares febres illam accommodare: quamobrem sine mora ad particularia præsidia aggrediamur. Primum occurrit alui lenitio, pro qua sunt optima clysteria, neque ita mollia, sed paulo acriora.

Et sit exemplum:

℞ *Decoctionis betarum*
furfurum lib. j.
Mellis rosati
Olei chamomelini ℥ iij.
Salis parum M.

Procedente tempore valentiora quoque medicamenta hyssopus, centaurea minor, colocynthis, electuarium diaphœnicon, hiera composita, & similia possunt administrari. Per os cassia cum hiera simplici, in forma boli, vel manna cum melle rosaceo solutiuo forent præstantissima: Et sint exempla:

℞ *Flo.cass.nou.ext. ʒ x.*
Specierum hieræ simpl. ℈ iiij. M.

Vel in potione:

℞ *Mannæ calabrensis el. ℥ j. ß.*
Mellis ros. sol. ℥ iij.
Decoctionis betonicæ
borrag. q. s. M.

Nonnulli hoc tempore iis non contenti addunt præterea & medicamenta soluentia, ac præcipue electuarium diaphænicon qui expresse agunt contra sententiam Auic. in præsenti loco: ego vero, ille inquit, non diligo nisi expectationem digestionis, & lenificationem cum eis quæ diximus, nempe manna, melle rosaceo, & similibus.

Post lenitionem alui, altera succedit indicatio, minorationis materiæ, quod iam diximus, neque medicamentis, neque alia ratione fieri posse, quam sectione venæ. Verum hac de re est maxima dubitatio vtrum in febre pituitosa liceat sanguinem mittere. Neque Galen. neque aliquis ex Græcis huius remedii mentionem facit, quare plerique omnes existimant ab illo fore abstinendum: quod item ratio videtur persuadere, cum redundet pituita, humor crassus, frigidus, & crudus, qui longe distat à forma sanguinis: solus Auicen. in præsenti loco non abhorret à sanguinis missione, si vrina grossior & rubicundior fuerit, quoniam vero diffuse hanc difficultaté agitauimus in nostris editis disputationibus, illud vnum dicam in præsentia, ad mentem Galen. 11. method. 15. & in febre quotidiana, & in cæteris omnibus quæcunque ab humorum putredine originem habent, venam secandam esse, dummodo ætas consentiat, constentque vires, ac deinceps vsque ad statum possint constare. Neque sane quod isti obiiciunt pituitæ & crudorum humorum copiam, quidquam valet, siquidem Galen. expresse de sang. miss. 13. docet, præsentibus duobus scopis, magnitudine morbi & robore virium, nullam crudorum humorum copiam tantam talemque esse, quæ sectionem venæ possit prohibere. Itaque si ita ferat occasio, vena secanda est, sed tamen sumpta indicatione ab humore noxio, sanguis parce mittendus est: in quo casu maxime vtile est Galenum imitari, qui eodem lib. de sang. miss. 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, consueuerat paucum sanguinem detrahere, deinde mulsam probe coctam cum aliquo extenuante medicamento, hyssopo, origano, & similibus exhibere, postea rursus sanguiné au- *II. Indicatio.*

ferre,

ferre, interdum quidem eodem die, interdum posteriore, & hac ratione partim medicamenta alterantia, partim moderatam sectionem venæ repetere.

Lenita aluo, secta vena, id reliquum est, vt ad illa accedamus, quæ ad concoctionem humoris, & præparationem corporis pertinét, vt suo tempore illi commode possint expurgari: & quoniam totum istud negotium duobus potissimũ capitibus conficitur, altero cum ratione victus, altero cum medicamẽtis, nos breuiter vtrumq; absoluemus. Et primũ quatenus pertinet ad victum, dicit Gale. victus vniuersus sit ad incidẽdum accommodatus, sumpta nimirum indicatione à natura huius febris, quæ ex crasso & lento humore putrescente accenditur: itaque sint carnes laudabiles, boni succi, facilis coctionis, paucorum excrementorum, inter quas auiculæ syluestres principem locum obtinẽt, vt quæ præter cæteras laudabiles conditiones quoque modo citius & tenuius alimentum generent: in quarum coctione & præparatione si coquantur & permisceantur quæ incidendi & extenuandi facultatem habent, neque tamen sint ingrata, qualia sunt hortense nostrum petroselinũ, mentha, & similia, id optimum foret: sic si permisceantur pani semina anisorum, cymini, ille omnino vtilis fuerit: sed præterea & alia quædam in hac febre vtilia sunt, atque eo magis quod ægris sunt iucunda, & appetentiam possunt excitare, qualia forent acetaria nonnulla ex capparibus, qui more veterum oxymelite, aut more nostro aceto, saccharo & passulis condiuntur, ex asparagis, ex radicibus cichorei, petroselini, & similium nonnulla fercula & condimenta, quæ ex huiusmodi & similibus rebus facile possunt parari. Verum dubium videtur, vtrum ptisana in hac febre conueniat, cum valenter possit refrigerare & humectare: sed vno verbo respondeatis, ptisanam omnibus febribus conuenire, propterea quia attenuat, abstergit, lenit aluum, & omnibus conditionibus prædita est, quæcunque ad curandas febres requiruntur: attamen redundante humore frigido & humido, vt in febre quotidiana, illa debet alterari cum modico piperis cinnamomi, aut aliqua re simili, sicuti de tertiana spuria dictum est. Pro potu conuenit mulsa, cuius imitatione neque foret inutilis aqua decocta ex pipere, cinnamomo, seminibus anisorum, radice petroselini, aut aliqua re simili. Apparente concoctione à vino moderate sumpto abstinendum non est, ex quo præterquam quod coctio adhuc magis poteſt iuuari, & lotiũ prouocari, speciatim ventriculus necessario laborans & imbecillis maxime poteſt iuuari. Cætera quæ pertinent ad victum, nempe ad aerem, somnum, vigilias, & alias res non naturales, si ad huiusmodi indicationes referantur, facile poterunt inueniri, quod Galen. significat, dum inquit 1. ad Glaucon. 12. reliquam victus rationem ad communes intentiones respiciẽs, facile inuenies. Quatenus autem pertinet ad tempus nutriendi, & ad quantitatem alimenti, notanda est sententia Auic. qui primis diebus tenuem victum instituit, & sola ptisana contentus est: transacta autem die septima auget alimẽta, propterea quia vt ille inquit, nimia diæta debilitat, & addit, in debilitate oris stomachi, quod quidem decretum videtur repugnare sententiæ Hipp. & Gal. in 1. apho. & aliis locis, qui iubent ægros principio morborum plenius, aduentante autem statu tenuius nutriendos esse. Sed Auicen. seipsum interpretatur, qui fatetur, se id facere sperando quod status febris futurus sit propinquior, propter subtiliationem & paucitatem materiæ: quod si contra status futurus esset diuturnior, docet primũ crassius, deinde tenuius, nutriendum esse. Pariter de quantitate alimenti notandum est, pro diuersitate putrescentis pituitæ, modo pleniorem, modo tenuiorem victum cõuenire: etenim si pituita fuerit

acida,

III. Indicatio.

Victus ratio.

Ptisana.

Potus.

acida, & mentum queiran cumbit: speciesli med. 19. randum, dulci stat victus rat nobis pr mnia oxy principio dit duple altera aut magis pro alias dixin nendum doremq rate, vt in bẽtius ven hanc parte statim die oxymel au oxymelite facetum, qu ventriculi que agitur tis, siue m endum est tibus, ne c tur. Quod melle sim gnis, cich quinque r tho, cum d asparagi, &

acida,& multo magis si fuerit dulcis,quæ duæ species amplius cocta possunt in alimentum & sanguinem conuerti, tunc licebit tenuiorem victum instituere: namque ita natura non impedita in coctione noui alimenti, coctioni pituitæ magis incumbit: sin autem pituita fuerit salsa,tunc æger copiosius nutriendus est,cum hæc species sit plane ad nutritionem inepta: vnde Galen. in lib. de constitutione artis med. 19.docet, redundante pituita, salsam quidem purgandam, acidam vero alterandam,ac pro illius concoctione naturam iuuandam esse: quod multo magis de dulci statuendum est,cum sit sanguis semicoctus,& longe facilius concoquatur. De victus ratione hactenus, quare accedamus ad medicamenta, quod alterum caput nobis propositum est iuuandi & efficiendi humorum concoctionem;inter quæ omnia oxymel videtur principem locum obtinere: de quo tamen dubium est, an in principio,an post nonnullos dies magis conueniat: cui dubitationi occasionem dedit duplex lectio Gal.1.ad Glauc.12. altera enim legit: *Vtere oxymelite post primos dies*: altera autem: *Vtere oxymelle primis diebus*. Sed ego quidem posteriorem lectionem magis probo,ac censeo oxymel statim principio febris conuenire, namque sicuti alias diximus, principio febris, quo tempore multa est humorum cruditas, abstinendum est ab iis quæcunque valenter possunt calefacere, attenuare, incidere, sudoremque & lotium prouocare: at vero oxymel hæc omnia facit admodum moderate,vt iure statim principio conueniens videri possit: in quam sententiam eo libetius venio, quod Paulus, qui totum hoc Galeni caput fere ad verbum transcribit, hanc partem legit affirmatiue lib. 2. 25. Quotidianam curantes oxymelite primis statim diebus vtimur,&c. Quoniam vero in hac febre ventriculus semper laborat, oxymel autem non ita illi amicum est, neque ita illius robur tuetur, propterea cum oxymelite commode permiscentur,quæ ipsum possint roborare, quale est mel rosaceum,quod ratione mellis abstergit, ratione rosarum adstringit, & ad roborandũ ventriculum optimum est. Sed illud hoc loco est memoria repetendum, vbicunque agitur de præparatione materiæ & meatuum,& totius corporis,siue id alimentis,siue medicamentis fiat,secundum quosdam gradus incipiendum & progrediendum est,vt perpetuo incipiamus à leuioribus, minus calidis, minusque aperientibus,ne cruda materia adhuc magis in venas deducatur, & obstructiones augeantur. Quod sane præceptum hic quoque obseruandum est: quare incipiatis ab oxymelle simplici,melle rosaceo, syrupo de betonica,cum decocto betonicæ, borraginis,cichorei: deinde accedatis ad oxymel compositum, syrupum de duabus vel quinque radicibus, ad syrupum de betonica compositum,de hyssopo,de calamentho,cum decocto fumi terræ,hyssopi,calamenthi,chamædryos, radicum fœniculi, asparagi, & similium.

Habeatis exempla:

℞ *Mel. ros. colati* ℥ j.
Oxymellis simplicis ℥ ß.
Decocti cichorei,
betonicæ
Radicum petroselini ℥ iiij. M.

Potentior erit:

℞ *Syrupi de quinque radicibus* ℥ j.
Oxymellis compositi ℥ ß.
Decoctionis hyssopi

Chamæ-

Chamædryos
Cichorei ℥ iiij. M.

Ad hanc indicationem alia quoque sunt accommodata, exempli gratia, conserua borraginis, betonicæ, hyssopi, rorismarini; confectiones, aromaticum rosatum, diacyminum, & similia. Quoniam vero concoctio iuuatur non solum rebus internis, sed etiam externis, ideo neque hæc sunt prætermittenda, qualia forent moderatæ frictiones, totius corporis cum oleo chamomelino, amygdalarum dulcium, & similia. Fomenta, ac potissimum ventriculi, cuius & Gale. & omnes scribũt, peculiarem rationem habendam esse, cum oleo mastichino, de mentha, de absinthio, cum decocto absinthii, menthæ, betonicæ, seminum anisorum, garyophyllorum, quæ ex aqua, aliquando etiam ex vino solent præparari. Pro iunioribus,

℞ *Olei de absinthio*
mastichini
de mentha ana ℥ j. M.

℞ *Absinthii*
Menthæ
Rosarum ana M. j.
Seminum anisorum
Cymini ana ℥ j.
Spicæ ʒ j. ß.
M. bulliant ex aqua pro fomento ventriculi.

Apparente coctione humores debent purgari, quod quidem auctore Gale. 1. ad Glauc. duobus præcipue modis fieri potest: vno per vomitum: altero per medicamenta, qui scribit ad hunc modum: deinceps post statum iubendum est vt post radiculas, id est, raphanum, & sumpta alimenta euomant. Iis etiam quæ pituitam purgant vtendum. De vomitu alias diximus: itaque venio ad medicamenta: de quibus illud primum notandum est, non eadẽ perpetuo conuenire, sed illa debere esse varia, pro varietate putrescentis pituitæ, quod quidem præceptum ad medicamenta etiam alterantia debet accommodari. Generaliter inter simplicia agaricus ab omnibus laudatur, & principem locum obtinet: sed neque rhabarbarum, mea sententia, minus valet, quod item prȩclare purgat pituitam, & quod desideratur in agarico, moderata sua adstrictione quoquo modo tuetur os ventriculi: est polypodium, est turbith, sunt alia quamplurima. Auerrh. & summa cum ratione 3. colliget 13. colocynthidem vituperat, cum reuera maxime turbet & lædat os ventriculi. Inter composita sunt electuarium diaphœnicon, electuarium indum, hiera diacolocynthidos, sunt pilulæ de hiera cum agarico, pilulæ cochiæ, & similia. Et habeatis exempla:

℞ *Agarici trochiscati* ℈ iiij.
Rhabarbari electi ℈ ij.
Spicæ gr. iiij.
Mellis ros. sol. ℥ iiij.
Decoctionis fumiterræ q. s. Misc.

Vel:

℞ *Electuarii diaphœnicon* ʒ iij.
Mellis ros. sol. ℥ iiij.
Decoctionis betonicæ q. s. M.

Pilula-

Pilularum exempla:

℞ *Pilularum de hiera cum agarico* ʒ j. ß.
Cochiarum ʒ ß.
Cum aqua betonicæ fiant pilulæ v. *& aurentur.*

Si fuerit ſalſa pituita, licebit exhibere confectionem hamech, vel pilulas cochias, quibus in curanda deſtillatione ex ſalſa pituita vtitur Galen. 5. metho. 14. Verum poſtremo loco id notandum eſt, quod Alexand. Auicen. & omnes monent, & in hac febre, & in omnibus morbis qui ex craſſioribus generantur humoribus, non ſemel totos humores noxios, quamuis illi fuerint concocti, ſed per interualla pro parte vacuandos eſſe, quod natura purgandis huiuſmodi humoribus ineptis ad motum, longe melius partitam, quam vnicam vacuationem ferat. Huius præcepti ſpeciatim mentionem facit Galen. 1. ad Glaucon. de cur. feb. quartanæ. Cæterum poſt hæc omnia, ſi id ferat occaſio, & alterationi & roborationi totius corporis, maxime vero membrorum principalium, attendendum eſt, & inter cætera medicamenta Auicen. eſt familiaris, idemque optimus vſus trochiſcorum, quales ſunt de roſis, de rhabarbaro, de abſinthio, qui mane vel ſoli, vel ſimul cum aliquo ſyrupo aut decocto ſunt exhibendi, ac ſane præclaram operam præſtant.

Exemplum:

℞ *Trochiſcorum de roſis*
de abſinthio *ana* ℈ j.
Cum aqua betonicæ fiant pilulæ x 1. *& aurentur.*

De quotidianæ continuæ curatione.

Diximus de curatione febris pituitoſæ intermittentis: ſi vero illa cõtinua fuerit, non aliter curanda eſt, quam intermittẽs, præterquam quod hæc maiorem diligentiam requirit, neque ita conueniunt medicamenta quæ calefaciendi & ſiccandi vim habeant, ſicuti in altera intermittente. Sed quoniam inter febres quotidianas continuas numeratur ea febris quæ eſt cum ſyncope, quam ſyncopalem humoroſam appellant: necnon altera, in qua ſimul & calor & frigus percipitur, quam epialam vocant, de iis quoque paucis verbis agendum eſt.

De febre ſyncopali.

De febre ſyncopali Auic. proprium caput inſtituit 58. ſed cum ille fere omnia tranſcribat ex Galen. qui pariter hanc rem diligenter tractat 12. metho. 3. mihi libet ad mentem Galeni hanc totam curationem abſoluere. Itaque ſunt nonnulli qui incipiunt febricitare, vbi maximam crudorum ſuccorum copiam, vna cum læſione oris ventriculi, vel ex cruditatibus, vel alia occaſione congeſſerunt.

Signa autem quæ hanc febrem demonſtrant, ſunt huiuſmodi, primo, iis hypochondria ſunt inflata, & totum corpus tumidius redditur, quam naturæ modo conueniat: ſecundo, color nonnullis quidem ad albidius quam pro naturali habitu, mutatus eſt, qui ferme colori hydrope laborantis ſimilis exiſtit: nonnullis ad nigrius vel liuidius declinat, quos medici plumbei coloris appellant, adeo vt ad ſummam, habitum corporis pituitoſiorem referant: tertio, omnibus pulſus ſunt minores, quam pro caloris ratione, præterea obſcuri, & omnino inæquales: iis licet addere malam affectionem oris ventriculi, plurimos flatus, ructus acidos, præcedentem victus rationem, otium, balnea intempeſtiua, immoderatum vſum aquæ & *Signa.*

vini crassioris, & reliqua alimenta, quæ insignem cruditatem & copiam pituitę possunt efficere, quibus demum facile & frequenter syncope succedit, quæ quidē hac ratione contingit. Etenim quotiescunque maxima crudæ pituitæ copia redundat in ventriculo, ac toto corporis habitu, tunc sua qualitate & quantitate vires opprimit, à quibus propterea cum nequeat regi, putrescit, & febrem excitat, ex quo fit vt hic idem humor male afficiens, ac fere suffocans calorem naturalem oris ventriculi, ducto in consensum corde, tandem fit in causa, vt ægri à syncope corripiantur.

Curatio febris syncopalis. Sed venio ad curationem, quam Galen. paucis remediis absoluit, qui ante omnia docet, huiusmodi ægrotos tametsi vacuationem desiderant, neque missionem sanguinis, neque purgationem sustinere: & rationem reddit, nimirum propter virium imbecillitatem: cum enim sine iis remediis & vacuationibus ægri facile & frequēter in syncopen incidant, adhibita vacuatione, vel secta vena, vel dato medicamento, verisimile est illos multo magis hoc pernicioso symptomate, correptos iri. Cum igitur huiusmodi ægroti ex vna parte vacuari postulent, ex altera vacuantia non ferant, Galen. fatetur se nullam commodiorem vacuandi rationem potuisse inuenire, præter eam, quæ ex frictione paratur: itaque accurate & perspicue hanc frictionum rationem docet, partes quas fricare oporteat, cum quibus, quomodo, & quantum fricare oporteat, quibus addit vsum quoque inunctionis, si ex nimia frictione aliquis sensus lassitudinis superueniat, quæ res apud illum manifesta est, neque longiori eget repetitione. Præter frictiones Galen. instituit victus rationem admodum tenuem, qui sine vllo alimento & potione tribus primis diebus ægrum detinet, neque illi præter mulsam, in qua coctum sit hyssopum, quidquam tribuit: deinde moderatum somnum & vigilias probat, quippe somnus concoquit, vigiliæ digerunt. Ergo si in huiusmodi febre pulsus fuerit paruus, admodumque infirmus, aut præterea vehementer inæqualis, concludit Galen. ægrum in maximo discrimine constitutum esse, attamen facienda quæ sunt ab illo proposita, neque aliud quidquam agendum esse: sin autem pulsus sit mediocris magnitudinis & roboris, præterea minime intercisus & æqualis, tum nisi sua sponte aluus deiiciat, clysteris administrationem concedit. Atque hæc summa est rationis curandi huiusmodi febrem syncopalem apud Gale. à qua methodo neque Auic. est alienus.

Dubitatio aduersus Galenum. Cæterum aduersus hanc sententiam & curationem Galeni est Alexand. qui miratur quomodo illi in mentem venerit, simul cum exquisita inedia tam vehementes & magnas frictiones probare, cum ex decreto Hippocr. 2. aphor. 16. vbi fames laborandum non sit: quem aphorismum ipse Gale. interpretatur tam de sanis, quam de ægrotis: siquidem sanis simul cum inedia exercitia non sunt præcipienda, neque ægris simul cum alimenti abstinentia oportet sanguinem mittere, neq; vomitum prouocare neque purgare, neque multa frictione vti, neque vno verbo, aliquem fortem motum vel corporis alterationem aggredi: itaq; hæc medendi ratio, neq; Hip. neq; ipsimet Gale. videtur conuenire.

Etsi vero hæc obiecta ratio est satis apparens & videtur aduersus Galenum demonstrare, tamen si Galeni consilium probe intelligatur, vobis constabit illam nullius momenti esse, neque quidquam illius sententiam labefactare: ergo sciendum est, quod apud philosophos & medicos nullam habet dubitationem, pitui-

tam

iam longiore attenuatione & concoctione posse in sanguinem conuerti, & corpora nutriri, quod facile confirmant nonnulla animalia pituitosa quæ hyeme longiore tempore morantur in cauernis, ac sine externo alimento sola pituita nutriuntur, ex quo illud quoque factum est, vt natura ad expurgationem huius humoris nullam particulam fabricauerit, sicuti fabricauit ad expurgationem vtriusque bilis, argumento plane euidenti, huiusmodi humorem nullum inutile excrementum continere, quod non possit concoqui, & ad nutritionem pertinere. Igitur hoc posito fundamento respondeatis, in febre pituitosa redundante insigni copia pituitæ hunc humorem à frictionibus & moderata caliditate attenuari, concoqui, & conuerti in sanguinem, vnde supplet vicem externi alimenti, adeo vt hac ratione homines nutriantur, non aliter, forte etiam melius, quam si externa alimenta assumerent. Quamobrem falsum est huiusmodi ægrotantes contineri sub regula & præcepto Hipp. cum illi famem non patiantur, neque periculum immineat de virium debilitate, sed potius nutriantur & vires conseruentur: quem scopū cæteris omnibus digniorem, certum est Galen. & in hac febre, & in omnibus morbis, sibi perpetuo ante oculos posuisse, de hac febre satis. *Resp.*

De febre syncopali ex tenuibus humoribus.

Quoniam vero, vt diximus, Auicen. tractat de febre syncopali, non solum ex crudis, sed etiam ex tenuibus humoribus, etsi reuera hæc febris non est pituitosa, propterea de illa quoque duobus verbis agendum est. Igitur quandoque euenit vt nonnulli valde tenues habeant succos, nec non corporis habitum valde rarum, adeo vt facile & præter modum dissoluantur, ex qua insigni dissipatione resoluuntur plurimi spiritus, & ita syncope corripiuntur.

In huiusmodi affectu tria sunt, tenuitas humoris, raritas corporis, tenuitas spirituum, quamobrem triplex sese nobis offert indicatio, incrassandi humores, constringendi meatus, & habitum corporis, regenerandi spiritus, ex quibus facile est intelligere huiusmodi ægrotos diuersa ratione curandos esse ab illis, qui ob crudorum humorum copiam syncope laborant. Itaque sicut illis conuenit paulatim & assidue frictiones adhibere, ita hos paulatim & assidue nutrire oportet: sicuti priorum oportet cutem rarefacere, ita posteriorum corporis habitum densare & constringere necesse: sicuti demum illi & alimentis & medicamentis attenuantibus indigent, ita ii & alimentis & medicamentis incrassantibus opus habent. Sed ad particularia veniamus. Auicen. duobus verbis hoc totum negotium absoluit, Galen. longe accuratius totam curationem instituit, quæ in summa est huiusmodi. *Indicationes.*

Ad nutriendos ægros, & regenerandos spiritus, nec non ad incrassandos humores tenues, sunt accommodata alimenta quæ non admodum prompte diffluant, neque facile corrumpantur, qualia sunt non aqua mulsa, non succus ptisanæ, sed panis sorbitio ex alica, fructus austeri, tum ipsi per se, tum simul cum pane exhibiti, oua recentia, & præcipue illorum vitelli, testiculi pullorum gallinaceorum, qui lacte nutriti fuerint, & alia id genus, quæ quidem alimenta parum & sæpe sunt exhibenda, cum ex regula Galen. 2. aphor. 17. virtus imbecilla multa nutritione indigeat, sed tamen multa alimenta nequeat perferre. Quod si æger ad sanitatem videatur progredi, potissimum post quartam diem, *Curatio.*

humoribus qui febrem excitauerunt, iam ad concoctionem venientibus, licebit & optimas carnes offerre.

Diximus de victu in febri syncopali, quatenus autem pertinet ad densitatem cutis, & ad prohibendam euaporationem, ægri ante omnia versentur in aere qui refrigerandi & adstringendi vim habeat, ac nisi talis fuerit natura, arte præparetur, cum rosis, foliis myrti, nenupharis, & similibus, sicuti alias diximus. Deinde illi inungantur oleis & aliis medicamentis, quæ eadem facultate sint prædita, vt oleo rosato, omphacino, citoniorum, myrtino, succo portulacæ, solani, vnguento rosato Mesuæ, infrigidante Galeni, & similibus. Concludendo igitur cum Galeno hic non opus est alui lenitione, non sectione venæ, non iis quæ prouocant lotium aut sudorem, non frictionibus, neq; vno verbo, vllo genere vacuationis, cum ægri ex se satis superq; vacuentur & dissoluantur, sed summa totius curationis talis esse debet, vt omni ratione studeamus succorum materiam crassiorem reddere, cutem densare, exhalationem inhibere, & vires instaurare.

De Febre Epiala.

De epiala. Postremo restat febris epiala, quam supra diximus fieri ex vitrea pituita, quæ non omni ex parte putrescens, partim calorem, partim frigus accendit. De curatione huius febris medici paucissimis verbis tractant, ego vero puto curationem febris epialæ à curatione febris quotidianæ non aliter differre, quam ratione diuersi humoris putrescentis, vnde varia quoque vtriusque sunt symptomata: quare cum febris epiala generetur ex pituita, quæ non ex toto putrescit, satis potest constare, hic maiorem esse humoris frigiditatem & cruditatem, quam sit in febre quotidiana: ex quo omnis ratio colligit, in curatione vtriusque conuenire quidem medicamenta calida, attenuantia, & incidentia, sed in epiala tanto valentiora, quanto hæc pituitæ species cæteris frigidior & crudior existit: sed præterea hæ duæ febres eo differunt, quod laborantes febre epiala iure debent habere vires debiliores, cum natura à perpetuo tum calore, tum frigore magis affligatur, quamobrem neque forte eiusmodi ægroti poterunt illas vacuationes perferre, quas diximus in quotidiana conuenire. Sed notandum est, huiusmodi febres raro contingere, neque tales permanere vsque ad finem, sed tandem tota putrescente pituita in aliud genus febris degenerare. Atque hactenus de febribus quotidianis.

CAPVT XXII.

De Quartana.

Cap. 61. POst absolutas febres biliosas & pituitosas, sequuntur melancholicæ, in quibus explicandis pro instituti nostri ordinis ratione, statim ad differentias venio. *Differentiæ.* Febres igitur melancholicæ sunt duplices, 2. de differ. febr. 2. aliæ continuæ, aliæ intermittentes, quamuis scribat Galen. raro admodum febrem melancholicam continuam fieri. Interpolatæ sunt multiplices, nam quædam sunt quartanæ, aliæ quintanæ, quædam septimanæ, & nonnullæ nonanæ: quæ diuisio est Hippocr. 1. epid. 6. 3. tex. 2. addit Auicen. febrem sextanam, cuius Hippocr. nullam mentionem facit. Scribit Rhases se vidisse febres quæ non solum quinto, septimo, nono, sed etiam 15. quoque die, & semel quoque in mense inuadant. Et Antipater Cidonius Poeta apud Plinium lib. 7. 51. omnibus annis vno tantum die suo natali, febre corri-

corripiebatur,qua tandem fatis longa fenecta confumptus eft, adeo vt hæc febris annua,vel anniuerfaria dici potuiffet. Verum ftatim circa hanc diuifionem occurrit dubitatio: nam Galen. in com.citati loci 1.epid. fcribit, fuiffe medicos qui confir- *Dubitatio.* ment,vltra diem quartam fe nullum circuitum cófpexiffe, alios vero qui Hippocr. confentiant; ipfe vero fatetur,cum inde vfque ab ipfa adolefcentia diligentem de hac re obferuationem feciffet, quintanos quidem circuitus fe vidiffe, fed obfcu-ros,non exacte & aperte,ficuti quotidiani,tertiani,& quartani circuitus confpici-untur,vt tandem non dubitauerit affirmare 3.epid.3. 64. locum ex 1. epid. non effe Hippocr. legitimum, fed temere ab aliquo interpofitum, quod nonnullis conie-cturis conatur confirmare 1. epid. 3. 17. quod nimirum neque in progn. neque a-phorifmis,in quibus omnem de diebus criticis & circuitibus difputationem abfol-uit, de quintanis vel feptimanis, vel nonanis, vllam mentionem fecerit, in quibus ficut tertianarum & quartanarum meminit,idem quoque de illis poterat pronun-ciare: necnon quod in lib. epid. nullum ægrum fcripferit hac febre laboraffe: imo vero Galen.1. epid.3. 2. videtur probare nonnullas rationes Dioclis aduerfus Hip-pocratem quæ huiufmodi circuitus videntur oppugnare, quod nimirum nullus fit humor ex quo talis circuitus fieri, nullaque fint figna, ex quibus cognofci pof-fint.

Porro etfi Gal. huiufmodi circuitus vltra quartanã magis videtur negare quam affirmare,tamen reuera hanc difficultatem indeterminatã relinquit, adeo vt, quia aliquando fufpicatus eft, locum Hippocr. fpurium effe, alio loco lib. de typis 4. il-lum videatur tanquam legitimum recipere,& huiufmodi circuitus fatis aperte pro-bare: quare docet 1.epid.3.17. de hac re diligenti obferuatione & experientia iudi-cium faciendum effe, quod tamen ille monet tam prudenter & caute faciendum effe, ne idem nobis eueniat quod vulgo hominum, qui videntes aliquem die fepti-ma bis & ter febricitare, ftatim hunc feptimum circuitum effe ftatuunt, quod qui-dem forte cafu, aut mala victus ratione potuit contigiffe, cum facile fieri poffet, vt qui ægroti non funt prorfus liberi, fed morbofum aliquod femen adhuc retinent, pluribus diebus incipiant febricitare, qui legitimi circuitus non funt propterea exiftimandi: etenim ille inquit, hic reuera eft circuitus morbi, quando exacte fer-uata ab ægris victus ratione, febris in eundem conftitutum diem peruenit, ficuti in quartana fieri videmus, & res non debet ratione demonftrari, &c. 1.epid. 3. 2. Ita-que Galen. non negat dari circuitus quintanos & fimiles, fed hanc totam rem ad experientiam defert,vnde qui inftituũt difputationem, vtrum huiufmodi circui-tus ad mentem Gal n. fieri poffit, ii mihi videntur ofcitanter eum legiffe,neque il-lius mentem fatis intelligere: ego quidem audiui nonnullos medicos & quinta-nos & cæteros circuitus vidiffe, fed ipfe reuera poffum affirmare, vltra circuitum quartanum me nullo tempore, vfque ad hanc diem aliquem manifeftum circui-tum potuiffe obferuare. Quod fi quis demum cupit ad rationes Dioclis aliquam refponfionem afferri, vno verbo dicendum eft huiufmodi febres, cum fint me-lancholicæ, ex iifdem humoribus poffe fieri, iifdemque fignis poffe cognofci ex quibus quartanæ & fiunt,& cognofcuntur. Verum de hac re fatis.

Febris quartana quædam ab humore melancholico,quædam ab atra bile ge-neratur: pro quo fciendum eft, melancholicum humorem effe duplicem, alte-rum qui Galen. 3. de locis aff. 7. fuccus melancholicus, vel fanguis melancholicus appellatur, veluti fanguinis limus, qualis vinis craffioribus iam confiftentibus fo-

let subsidere, qui temperamento est frigidus & siccus, & plurimus in quibusdam generatur, vel propter naturale temperamentum, vel propter alimenta, quæ in venarum concoctione in huiusmodi humorem solet transmutari: alterum qui atra bilis dicitur, cuius vt placet duplex est generatio 3. aphor. 22. 6. aphor. 53. 3. progn. 27. 2. de naturalib. facul. ad finem. vna ex sanguine crassiore; altera ex flaua bile vehementer assata, qui humor calidus & siccus est, imo erodens, & omni maligna qualitate præditus. Quibus locis citatis Galen. varia quoque profert signa, quæ alterum ab altero præclare possunt distinguere. Ergo febris quartana qua dam à sanguine melancholico, quædam ab atra bile originem habet.

Verum contra hanc diuisionem nonnulli arguunt: & primo auctoritate Galen. 2. de diff. feb. 5. initio, qui docet apertissime, febrem quartanam ex solo humore melancholico generari. Deinde arguunt ratione: cum enim atra bilis sit humor plane pernitiosus, & maxime aptus ad gignendas febres, & omnes morbos malignos & lethales, nullo modo videtur fieri posse, vt ex eo fiat febris quartana, quæ, vt posterius videbimus, securissima est, & homines à multis & grauissimis malis solet liberare.

Altera autem ex parte diuisio est Alexandri lib. 12. 8. est Auicennæ in præsentia, ac prope omnium medicorum, à quibus neque Galenus videtur dissentire, qui perspicue fatetur 3. prog. 27. 3. aphor. 22. quartanam fieri ex atra bile, quam inquit duplicem generationem habere, sicuti diximus. Ego vero censeo respondendum esse, quartanam reuera ab vtroque humore fieri posse: & quatenus pertinet ad locum Galeni, certum est eum loqui de quartana exquisita, quæ sine dubio, ac potissimum si primo incipiat quartana, ex solo humore melancholico, frigido & sicco generationē habet: contra verò negandum nō est, quin altera non exquisita, ac maxime quæ statim à principio hominem non inuadit, sed aliis febribus & morbis solet succedere, ex atra bile fieri possit, sicuti Galen. & omnes testantur, & confirmat experientia. Ad obiectam rationem respondeo dupliciter, vno modo quartanam fieri ex atra bile, quæ nondum atræ bilis formam omni ex parte fuerit assecuta, sed quæ prope ad illam accedat, & in quodam illius confinio sit constituta: quæ est interpretatio Gal. 2. de diff. feb. 9. Altero, quartanam fieri ex atra bile non pura & sincera, sed simul mixta cum humore melancholico, in quo casu huiusmodi febris non erit salutaris, sed periculosa, & quandoque lethalis, vt paulo post videbimus de curatione.

Post hæc aliæ quoque possent afferri differentiæ febris quartanæ, sicuti alia exquisita cui omnia insunt indicia, de quibus statim sermonem habebimus, alia non exquisita, cui non omnia adsunt signa, 1. ad Glauc. 8. alia primo inuadit, alia alias febres & morbos sequitur: sed de iis quæ sunt maioris momenti hactenus, veniamus ad signa.

Signa. Calor. Calor febris quartanæ diuerso modo se habet ac in tertiana: neque enim tantum æstum, ac veluti feruorem, sicuti in tertianis contingit, in quartanis licet inuenire, sed tamen calor est valde mordax, quoniam fundatur in materia valde sicca, ex 1. aphor. 14. Nonnulli febris tertianæ calorem flammæ ardenti, quartanæ autem carboni accenso comparant.

Vrina. Secundo, 1. ad Glauc. 7. vrinæ variæ sunt, sed crudæ omnes, principio tenues, albæ, aquosæ, propter frigiditatem & crassitiem materię, progrediente autem morbo & coctione fiunt magis coloratæ, & subsidentiam crassam habent.

Tertio,

Tertio, neque pulſus cum tertianis vllam prorſus ſimilitudinem habent 2. de criſ. 3. etenim quartanæ paruos, obſcuros, tardoſque & raros principiis acceſſionum eouſque pulſus obtinent, vt nullus alius affectus: namque hoc tempore arteria tibi quodammodo ligata eſſe videbitur, & ad interiora trahi, atque ne foras emergat, prohiberi: quamobrem principio febris quartanæ, quamuis ægrotus fuerit iuuenis, contingit talem arteriæ motum fieri, qualis in decrepita ætate fieri ſolet, in qua cum calor paucus exiſtat, cui par quoque eſt generatio fuliginoſorum excrementorum, ſpirituſque animalis nutritio, ſcribit Galen. 3. de cauſis pulſuum 5. iure homines pulſus paruos, tardos & raros habere; in augmento autem & ſtatu febris neceſſe quidem eſt vt pulſus veloces & frequentes fiant, veruntamen etiam tuncillorum tarditas & raritas conſeruatur. Demum vero in quartana manifeſtiſſimæ in vno pulſu arteriæ inæqualitas deprehenditur, quæ omnibus febribus eſt communis: ſiquidem multo velocius principium finemque motus, quam medium licet inuenire. Ex huiuſmodi pulſus diſciplina Galenus lib. de præcogn. ad Poſthumum cap. 2. gloriatur ſe primam quartanæ inuaſionem in Eudemo philoſopho cognouiſſe & prædixiſſe, de quo elegantem narrat hiſtoriam, ex qua multa poſſunt colligi, quæ ad huius febris cognitionem, prognoſticum & curationem pertinent. *Pulſus.*

Quarto, forma febris quartanæ talis eſt: primis diebus incipit cum moderato & paruo rigore, aut potius refrigeratione, progreſſione autem temporis rigor quoque ſimul augetur, ſenſuſque ægrotantibus adeſt cuiuſdam refrigerationis, qualem per gelu homines tempore hyberno ſolent ſentire, nec non cum quibuſdam veluti contuſionibus, vſque ad oſſa penetrantibus, adeo vt liceat ægrotos audire, qui aſſerunt & querantur, ſibi videri in oſſibus pati dolorem & laborem, & carnem confractam habere. Augmentum difficile eſt, & prolixum, quoniam materia craſſa & frigida putreſcit, quæ difficulter & tarde accenditur. Status non eſt cum multa flamma, & caret fere omnibus ſymptomatibus quæ cæteras febres putridas ſolent comitari. Declinatio eſt cum pura, ſimplici & longa declinatione & infebricitatione, adeo vt plærique ægroti hoc tempore poſſint ad ſuas ſolitas operationes redire. Et notandum eſt, ſicuti primis diebus neque inſignes rigores, neque multi ſudores contingunt, ita poſteriore tempore attenuata materia, vtroſque, & rigores validiſſimos, & ſudores copioſiſſimos fieri conſueuiſſe. *Forma.*

Vltimo ſunt ſigna à cauſis, itaque ex Galeno 2. de criſ. 4. hæc febris ſolet accidere in corporibus, temperaturis, ætatibus, tempore anni, cœli conſtitutione, regione, frigidis & ſiccis: ex præcedente victus ratione, & rebus omnibus quæ humorem melancholicum gignere poſſunt: quibus demum Galen. adiungit quartanas hoc tempore populariter vagantes: ex quibus omnibus ſignis ſi quis eſt, qui non ſtatim prima die febrem quartanam à tertiana ſciat diſcernere, is iudicio Galeni, omnino in medicorum numero habendus non eſt. Atque hæc ſunt ſigna febris quartanæ exquiſitæ. *A cauſis.*

Si vero illa fuerit non exquiſita, qualis potiſſimum eſt, quæ fit ex atra bile, tunc indicia plane erunt diuerſa, calor magis vehemens & acris, vrina magis colorata & aduſta, pulſus maiores, frequentiores: ſic forma febris, cauſæ & cætera omnia in eo conuenient, quæcunque humorem aduſtum & calidiorem poſſunt demonſtrare.

Conditiones quartanæ febris. Sed hoc postremo loco breuiter percurramus nonnullas conditiones febris quartanæ, quæ partim ad illius cognitionem partim ad prognosticum, & partim ad curationem pertinent. Primo est Aetius l.b. 5. 83. qui scribit ex Hippocr. lib. de septimanis, eundem hominem bis quartanam febrem non incidere: quæ sententia est perspicue falsa, cum experientia demonstret plurimos homines bis, ter, & sæpius huiusmodi febre laborare, adeo vt ex hoc vno loco liceat affirmare, eum librum non esse Hipp. legitimum.

Deinde plura habemus de quartana apud Hippocr. 1. epid. 3. 4. primum quod est longissima, nam durat multos annos, auctore Auicen. vsque ad 12. alias dixi, me visitasse Venetiis matronam, quæ laborauit quartana 22. annos. Secundo, quod est facilima & leuissima, cum intermissio fit exquisita & multi temporis, sine sæuis symptomatibus, quo tempore homines possunt suas operationes facere.

Tertio, quod est securissima, cum reuera careat omni periculo, quod tamen intelligendum est primum de quartana exquisita, cum altera non exquisita, vt quæ prouenit ex atra bile, plerumque sit perniciosa & lethalis: deinde sicuti Galen. interpretatur, quod per se & quatenus quartana securissima est; siquidem idem testatur, & confirmat experientia, ex male affecto liene sæpenumero homines febre quartana grauiter laborare, & ducto in consensum iecore, in aquam inter cutem incidere.

Quarta & vltima conditio febris quartanæ est, quod homines liberat ab aliis morbis, ad quem modum ab eodem Hippocr. scriptum est, 6. epid. 6. 7. quartana laborantes magno morbo non capiuntur, si prius autem capiantur, & quartana superueniat, liberantur: quod quidem ego puto tanquam exemplum propositum fuisse: cum enim Hippoc. superiori loco vtatur nomine plurali, *aliis morbis*, rationi consentaneum videtur, quartanam non solum à magno morbo comitiali, sed etiam ab aliis hominem liberare, quicunque à frigidis & crassis humoribus oriuntur. Si quis præterea de circuitibus vltra quartã diem aliquid cupit intelligere, is audiat Hippoc. 1 epid. 3. 7. & 9. Septimana longa non lethalis, nonana longior adhuc, neque lethalis, quintana omnium pessima, etenim ante tabem, & iam tabidis superueniens, interimit. Demum apud Hipp. 2. apho. 25. æstiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, præsertim quæ hyemen attingunt. Et apud Celsum lib. 3. 16. longa & vetus quartana raro alio tempore quam vere soluitur. Hactenus de signis, venio ad curationem.

Curatio. Primo vero occurrit vulgaris opinio, quod febris quartana neque possit, neque debeat curari, propterea quia non obedit medicamentis, quæ illam sæpenumero reddunt & difficiliorem & longiorem; sed opinio est vulgaris & falsa, siquidem hæc febris, sicuti reliquæ omnes, debet & potest curari. Causa autem propter quam vulgus ita sentit, illa est potissimum, quoniam male curatur, non solum quod ægri nullam seruant commodam victus rationem, sed etiam quod medici cum aliis modis, tum maxime datis importune medicamentis nihil proficiunt, imo ex vna quartana sæpius duplicem & triplicem efficiunt, sicuti euenit veteribus illis medicis tempore Galen. qui Eudemum Peripateticum curabant, in lib. de præcog. ad Posthumum: verum si febris quartana probe curetur, certum est, etsi id breui tempore non potest fieri, illam feliciter curari, sicuti Galen. in media hyeme Eudemum curauit: itaque per singula præsidia, sicuti in cæteris fecimus, breuiter discurramus,

ramus;& primum ad leniendam aluum Gale. 1. ad Glau. nos grauiter admonet, à principio nullum forte medicamentum dandum esse, sed illam molliendam esse a-limentis, quæ familiaria & vsitata sint, quod si hæc nihil proficiant, clysteribus a-gendum esse, principio quidem mollibus, posterius acrioribus, de quibus alias satis diximus. Ex quo arguendi sunt non solum Auer. 7. collig. 14. Auic. in præsentia, & alii veteres, sed etiam multi recentiores, qui expresse aduersus præceptum Galen. febre quartana laborantibus audent statim principio purgantia medicamenta exhibere: inter quos nequeo satis mirari Altimarum, qui cum perpetuo soleat non solum Galeni sententiam, sed ipsamet illius verba proferre, tamen non veretur de febrib. part. 3. cap. 5 ad leniendam aluum valentioribus vti medicamentis. Hæc igitur sint non nisi lenientia & leuissima, qualia forent cassia cum portiuncula specierum hie-ræ simplicis, manna, & similia. *Alui lenitio.*

Post lenitionem alui quæritur, an in quartana liceat venam secare. Auic. illam concedit in melancholia sanguinea, quàm puto illũ intelligere, si vna cum humore melancholico sanguis quoq; redundet: huius opinioni fauent omnes recentiores, que etiam videtur fuisse mens Gal. qui scribit, fore abstinendum à sectione venæ, nisi forte vehementer admodum sanguis videatur abundare: in qua quidem sectio-ne venę ille addit diligenter animaduertendum esse, vtrum sanguis fluens, crassus & niger fuerit, qualis pręcipue in lienosis conspicitur, in quo casu expedit, illum co-piose fluere, pro ratione multitudinis, ætatis, habitus corporis, & similium: an magis flauus & tenuis appareat, in quo casu statim supprimendus est. Itaq; ex hoc Gal. præ-cepto discatis, & in quartana, & in omnib. morbis melancholicis sectioni venæ in-teresse, vt possitis qualitatem sanguinis inspicere, & de illius quantitate recte discer-nere. Sed quænam vena secanda est? Gal. respondet, secandam esse venam vel basi-licam, vel mediam cubiti sinistri, quod paulo ante docuisset, vix quartanam fine af-fecto liene fieri posse: quod si lien non foret male affectus, forte melius esset vel ba-silicam, vel mediam secare in cubito dextro, & ita iecoris rationem habere, in quo membro constat succum melancholicum pręcipue generari: quam forte determi-nationem Gal. breuitati studens prætermisit, suppleuit autem Aetius, qui docet, la-borante liene venam sinistram, laborante iecore, dextram secandam esse. Sed neq; illud prætermittendum est de sectione venæ, Alex. & Auic. probare, vt sanguis mit-tatur post statum morbi, & coctionem humorum, sic enim inquit Alex. natura le-uata reliquias materiæ euincit: quæ sententia mihi videtur reiicienda: namque ex 2. apho. 29. secatur vena principio morborum, vt minorata materia natura fortior e-uadat, & citius eam materiæ partem quæ superest, possit concoquere: quod si iam natura in statu omnem materiam noxiam concoxit & superauit, & superuacaneum & temerarium videtur, hoc tempore venam incidere. Tandem mihi libet ad hanc partem illud addere, si quispiam laborans febre quartana antea habuisset innatas & fluentes hæmorrhoidas, quę in præsentia retentæ essent, huic non sine ratione & vtilitate per huiusmodi venas sanguinem detrahi posse, quæ singulari quadam præ-rogatiua sunt à natura instututæ ad purgationem humoris melancholici. *An vena se-canda.* *Quæ vena secanda.*

Detracto sanguine, & quidem principio, dummodo principes scopi simul cõ-ueniant, concoquenda est materia noxia, ac parandæ viæ, per quas illa deinceps cõ-mode possit purgari, quod partim alimentis, partim medicamentis potest fieri: & quatenus pertinet ad alimenta Gal. 1. ad Glau. ita inquit; ægroti prohibendi sunt à carnibus suillis, & ab omnib. quæ viscida sunt & tardi transitus, & ab omnibus edu-

iis quæ refrigerant & humectant: vino verò vtendum eſt albo & tenui, & moderatè calido. Ex quibus verbis duæ maximæ oriuntur difficultates: prima, quomodo Gal. improbet vſum alimentorum, quæ humectandi vim habent, cum manifeſtiſſimum ſit, & in quartana, & in omni morbo pendente ab humore melancholico frigido & ſicco, & alimenta & cętera omnia quæcunq; humectant, quàmaxime cõuenire: vnde Oribaſius, Alex. & omnes Gal. reprehendunt: ſecunda eſt, quomodo Gal. in quartana concedat vſum vini ante ſtatum, cum in tertiana, ac generaliter in febrib. putridis 11 meth. 9. vſum vini non ante concoctionem permittat: ac ſane prima difficultas eſt tam ardua, vt coegerit Lonicerũ & reliquos interpretes aſſeuerare, hunc locũ Gal. eſſe deprauatũ, qui propterea mutant verbũ, *humectant*, in contrariũ nempe, *exiccant*, vt ſenſus ſit, cauendũ eſſe ab alimentis, quæ refrigerant & exiccant, cum reuera humor noxius frigidus & ſiccus per calefacientia & humectantia debeat corrigi: veruntamen cũ omnes codices Gręci, tam impreſſi, q̃ manuſcripti, nec non apud Paulum, Aetium, & cæteros Græcos auctores, legatur humectant, nõ ſiccant, vnus Stephanus Athenienſis videns hanc abſurditatem, conatus eſt illam diſſoluere, huius interpretationis ſumma hæc eſt: hanc interpretationem, *cauendum eſſe ab iis quæ refrigerant & humectant*, intelligendam eſſe non ſeparatim, ſed coniunctim: etenim ſi intelligatur ſeparatim, nimirum cauendum eſſe ab iis quæ refrigerant, & cauendum eſſe ab iis quę humectant, quatenus pertinet ad refrigerationẽ, ſermo quidem eſt verus, quatenus autem pertinet ad humectationem, non item verus ſermo eſt: ſiquidem conſtat inter omnes, ſuccũ melancholicum cum ſit ſiccus, humectandum eſſe, itaq; Gal. ea prohibet, quæ vim habent ſimul refrigerandi & humectandi: & ratio eſt, quoniam etſi humiditas, quatenus ad ipſam pertinet, ad hanc rem eſt maxime vtilis, cum poſſit corrigere ſiccitatem humoris melancholici, tamen ſi frigiditati coniungatur, noxia potius quam vtilis cenſenda eſt, cum hac ratione poſſit magis humores incraſſare, & calorem natiuum obtundere: quare ſicuti in febre quartana licet vti iis, quæ humectant ſine refrigeratione, ita ab iis quæ ſimul & humectant & refrigerant, cauendum eſt: & ſane interpretatio, mea ſententia eſt optima.

An vinum conueniat. Quatenus autem pertinet ad alteram difficultatem de vino, reſpondent nonnulli, illud minime conuenire in multa copia, & ratione nutrimenti, ſed potius parce, & ratione medicamenti: quę reſponſio mihi videtur voluntaria, cum reuera Gal. hanc ſubtilem diſtinctionem non faciat, ſed generaliter probet vinum, & quantum eduliis quotidie ſumptis proportione poſſit reſpondere: quare ego aliter reſponderem, Gal. in quartana ante ſtatum concedere vſum vini albi, tenuis, & moderate calidi, quod ex vna parte poſſit moderate calefacere & humectare, humorem craſſum attenuare & concoquere, omneſq; naturales effluxiones iuuare: ex altera autem in morbo diuturno ſalutari, ac ſine aliquo malo ſymptomate nullum periculũ ex illius vſu videatur poſſe imminere, adeo vt non immerito vni quartanæ inter omnes febres putridas hæc prærogatiua debeat concedi. Itaque alimenta ſint boni ſucci, facilis concoctionis, minime flatulenta, excrementoſa, & quæ potiſſimum humorem melancholicum nequeant generare; de quibus particulatim agendum non eſt. Sed veniamus ad alterum caput efficiendæ concoctionis, quod pertinet ad medicamenta Gal. probat vſum medicamenti, quod diatrionpipereon, & alterius ꝙ diaſpoliticon appellatur, quorum compoſitionem habetis in lib. de tuenda valet. diatrionpipereon lib. 4. 5. diaſpoliticon 6. 10. vtrumq; enim attenuat, flatus diſſoluit, viſcera

viſcera omnia,atque imprimis ventriculum roborat ſine inſigni calefactione, præterquam quod diaſpoliticon propter nitrum poteſt etiam aluum mouere; ſed præter hæc probat vſum vnius piperis, quod præcipit ex aqua accipiendum eſſe. Sed aduerſus hanc methodum medendi eſt Alex. qui miratur, quomodo diuiniſſimus Gal.in omnib.febribus quartanis præcipiat hæc calidiora & ſicciora, quę nullo pacto videntur conuenire: etſi enim melancholicus humor moderate calefacientia deſideret, non tamen neceſſario etiam ſiccioribus indiget: ſiquidem cum ille ſit frigidus & ſiccus,calefacientibus & humectantibus opus habet. Sed Alex. fallitur: pro quo illud primum ſciendum eſt, Gal.curationem inſtituere atque iſthęc medicamenta exhibere in quartana exquiſita,quæ ab vno humore melancholico generatur,non generaliter in omnibus,minime vero in iis quæ ex atra bile & humorib. calidioribus generantur.Deinde huiuſmodi medicamenta exhiberi admodum parce & caute,quandoq; piper exhibetur ex aqua, quæ illius caliditatem & ſiccitatem optime poteſt remittere: ſic diatrionpipereon & diaſpoliticon exhibentur non continuis diebus,ſed per interualla,& raro adeo vt ex vna parte nullum nimiæ caliditatis & ſiccitatis periculum videatur imminere: ex altera autem propter facultatem extenuandi atq; incidendi,qua hæc medicamenta prædita ſunt, quæ in humore craſſo & terreſtri ſunt neceſſaria, eorum vſus minime reiiciendus videatur. Si quis velit medicamenta magis temperata,ſunt diacyminum,aromaticum roſatum, diagalanga, & ſimiles: ſed hoc tempore vſus obtinuit, vt hoc negotium coctionis potiſſimum ſyrupis conficiatur,quales forent accommodati ad humorem melancholicũ,ſyrupus de fumaria ſimplex,de pomis ſimplex,de ſucco borraginis,bugloſſæ,acetoſus ſimplex,cum decoctis cichorei,borraginis,meliſſæ. Quo loco mihi libet vos admonere,quod alias quoque ſcio me feciſſe,de communi quodam errore in quem multi incidunt frequentiſſime,qui ad concoctionem humorum, ſicut in pſentia humoris melãcholici,poſt aliquot dies vtũtur ſyrupis cõpoſitis de fumaria, de pomis,de epithymo,de polypodio,& ſimilib. qui caſſiam,ſenam,epithymũ,polypodium,helleborum, & alia huiuſmodi recipiunt medicamenta, quæ quidem tantum abeſt,vt iuuẽt concoctionem,vt contra illam maxime turbent & impediãt.

Apparente demum perfecta coctione, iam de humorum vacuatione cogitandum eſt,quod tribus rationibus apud Gal.fieri poteſt:prima per medicamenta purgantia per aluum: ſecunda per vomitum: tertia per nonnulla medicamenta, quæ vacuant inſenſibiliter, & tanquam ignis noxios humores diſſoluunt.Ergo quatenus pertinet ad purgantia medicamenta,inter ſimplicia eſt ſena,epithymum,polypodium,& cęteris omnib.longe efficacior helleborus niger,à quo tamen Auer.7. colliget 14.& omnes medici vſq; ad noſtra tempora, tanquam à veneno ſoliti fuerant cauere: altera autem ex parte ſcribit Meſues,ca.proprio helleborum clementer & ſine moleſtia vtramq; bilem & pituitam purgare, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe.Inter compoſita ſunt ſyrupi iam nominati,& electuarium diacatholicum,& confectio hamech,& alia,de quib.aliquando tractabimus.Habeatis exempla, & primum hellebori nigri, qui & in ſubſtantia, & in decoctione poteſt adminiſtrari.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ℥ ij.
Seminum aniſorum.
Citri ana ℥ j.
Spicæ gr. v.

Fiat

Fiat infusio & decoctio ex aqua secundum artem, & facta colatura.

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi de pomis compositi ℥ ij. ß M.

In substantia.

℞ *Specierum hieræ simp.* ℈ ij.
Corticum radicum hellebori nigri puluerisati ʒ ß.
Cum syrupo de fumo terræ composito M. *& fiant pilulæ v.*

Longioris compositionis exemplum.

℞ *Senæ electæ.*
Polypodii.
Epithymi ana ʒ ij.
Passularum.
Liquiritiæ ana ʒ ß.
Seminum anisorum.
Fæniculi ana ʒ j.
Spicæ gr. v.

℞ *Factæ decoctione huius decoctionis* ℥ vj.
Confectionis hamech ʒ ℈. ß.
Syrupi de fumo terræ compositi ℥ ij. M.

Hæc possunt in qualibet purgatione melancholiæ adhiberi: sed sciatis quod Gal. docet quartana laborantes non modo semel, sed etiam sæpius, si fuerit necessarium, purgandos esse, quod materia crassa tenax & difficilis, vix vna purgatione possit educi.

Secunda ratio purgandi quartanarios apud Gal. est per vomitum post alimenta, quem validis medicamentis, ac potissimum helleboro albo solebant prouocare, cuius Gal. quoque in præsentia meminit. De qua quidem purgandi ratione statim se offert dubitatio, & mea quidem sententia difficilis, quoniam Gal. in libr. quos & quando purgare oporteat, docet flauam bilem per superiora, pituitam per inferiora purgandã esse, nisi interdum contrarium oporteat agere, vt si pituita in ventriculo, bilis in intestinis reperiatur, atram autem bilem perpetuo inquit per inferiora esse deiiciendam: quod si ita hæc se res habet, quomodo non in præsentia Gal. sibi ipsi aduersatur, qui docet humorem melancholicum per superiora purgandum esse? Quicquid alii respondeant, ego ad hanc difficultatem soleo respondere, in febre quartana & propter diuturnitatem morbi, & propter alias causas, necessario labefactari facultatem ventriculi, ex quo aliter fieri non potest, quin generetur multa copia pituitæ & crudorum humorum, qui quidem si febrem non efficiunt, saltem possunt illam fouere: itaq; vomitus conuenit non ratione humoris melancholici, qui semper commodius per inferiora purgatur, sed ratione pituitæ, ex cuius vacuatione, licet id primo, & per se non fiat, febris quartana solet iuuari, & quandoq; etiam auferri: vtcunq; autem fit, si quis voluerit in quartana vomitum prouocare, ego huic id consilium darem, vt prætermisso helleboro & omni validiore medicamento, facilioribus tantum id ageret, de quibus alias satis diximus.

Tertia demum ratio purgationis fieri potest per quædam antidota discutientia, qualia duo præcipue fuerant Gal. familiaria, alterum theriaca, alterum medicamentum

mentum ex ſucco cyrenacio,quæ quidem habent inſignem vim attenuandi, digerendi,ac diſſoluendi reliquias craſſorum humorum, nec non tollendi contractas intemperies,corrigendi malum corporis habitum,ac roborandi tum ventriculum, tum omnia viſcera,quæ neceſſario longo tempore redduntur debiliora : quale autem apud Gal.& veteres fuerit medicamentum ex ſucco Cyrenaico, deſcribitur ab Aetio lib.5.84.De ſucco autem cyrenaico,an ſit quod vulgo belzoim appellatur,vel aliud genus medicamenti,& an hoc tempore ſit cognitus,dubium eſt ; ſic mea ſententia confectio mithridatica poteſt exhiberi, & fortaſſe commodius quã theriaca: ſiquidem mithridatum in morbis frigidioribus,theriaca autem in venenis videtur neſcio quam peculiarem prærogatiuam habere. Verum de huiuſmodi medicamentis illud ſciendum eſt, ante ſtatum & humorum coctionem ea nunquam fore exhibenda, alioquin enim periculum eſt, ne quartana quæ ſimplex fuerat, duplex,forte etiam triplex,ex intermittente continua, & omnino difficilior reddatur, ſicuti narrat Gal.& nos ſupra diximus illis veteribus medicis contigiſſe, qui Eudemum philoſophum curabant. Atque hæc de curatione febris quartanæ exquiſitæ ſatis ſunt : neque vero eſt,vt ſimus longiores in tradenda curatione quartanæ continuæ,& non exquiſitæ : ſiquidem ex iis quæ hactenus diximus,puto eſſe neminem qui pro varia natura putreſcentis humoris,ac variis ſymptomatibus non facile poſſit huiuſmodi quoq; febrium propriam & accommodatam curationem inſtituere, ea propemodum ratione,quam de febre tertiana exquiſita & non exquiſita monſtrauimus. Pariter nec mihi libet in præſentia plurima colligere medicamenta, quæ apud Dioſcoridem, Aetium,& alios,ſed præcipue apud Alexandrum occulta quadam proprietate creditum eſt febres quartanas iuuare, cum maiori ex parte ſint ſuperſtitioſa,& facile poſſit vnuſquiſque apud illos ea pro ſuo arbitratu legere ; vt omnino ſuperuacaneum ſit de illis longius agere. *De quartana continua.*

CAPVT XXIII.

De Hectica Febre.

HÆc vox hectica duplicem habet ſignificationem , vna quidem dicitur omnis febris ſolutione difficilis, ſiue ſit pituitoſa, ſiue melancholica ; & tunc oppoſita eſt alteri voci, hoc eſt, febri quæ ſit facilis ſolutionis: etenim quemadmodum σχέσις eſt qualitas à ſubiecto facile mobilis, ἕξις vero ægre mobilis , ſic σχετικὴ & ἑκτικὴ inter ſe opponuntur, vt declarat Gale.8. metho. 1. qui dilucidioris doctrinæ gratia concedit,illas febres quæ difficulter diſcutiuntur, hecticas, quæ autem facile, ſcheticas appellari: quod idem Gal.aſſerit non ſolum de febre,ſed de omni affectu, 3.de locis affectis 2. Altera autem ſignificatione hectica ſpeciatim dicitur ea ſpecies febris, quæ & putridæ & ephemeræ oppoſita ſit, quæ tamẽ eandem nominis rationẽ retinet: etenim ſicuti ἕξις difficile ſeparatur à ſubiecto, ſic hectica curatu difficilima eſt: vel hectica dicitur, vt placet Gal.1.de diff.feb.7. quod in habitu corporis, quem Græci ἕξιν appellant, tanquam in ſubiecto conſiſtat: nos igitur cum Auic. tractabimus de hectica, quatenus hæc vox ſignificat tertiam ſpeciem febris ab ephemeris & putridis diſtinctam, & pro noſtro inſtituto ordine primum agemus de illius eſſentia, 2. de differentiis, 3. de ſignis: vltimo de curatione. Et ſi quis quærat de ordine, quamobrem Auic. tractet de hecticis ante peſtilentes, quę putridæ ſunt : poteſt reſponderi: cum peſtilentes ſint duplices, vt ſuo loco videbimus, quædam putridę, quædam hecticæ, qua ratione quodammodo inter vtraſq; mediæ ſunt, non ſine ratione *Tr.3. Cap.1.* *Ratio ordinis.*

ratione Auicennam post putridas, hecticas tractare voluisse, vt postremo loco pestilentes, tanquam vtraq; natura participantes facilius possint intelligi.

Essentia. Essentia febris hecticæ iam supra est satis exposita & constituta, quę non aliud est, quam caliditas præter naturam, accensa in substantia cordis, primum lædens operationes. De differentiis febris hecticæ & veteres & recentiores admodum varie scribunt: namq; nonnulli vnam tantum, alii duas, alii tres, alii plures differentias vel species constituunt: at vero, quoniam angustiæ præsentis temporis non patiuntur, vt singulas huiusmodi opiniones possimus examinare, mihi statutum est ad vestram vtilitatem illam tantummodo sententiam in medium proferre, quam puto ad mentem Gal. & veritati magis consentientem esse. Ex quib. id forte vobis cõstabit, varias de hac re opiniones si probe intelligantur, posse inter se conciliari, & quodammodo veritatẽ continere. Cęterum vt facilius hæc res intelligatur, memoria sunt repetenda, quæ alias diximus de variis partibus partium solidarum, quas Auicenn. 1. 1. doctrina 4. cap. 1. secundos humores vocat, quę quidem particulæ partium solidarum, tametsi à nonnullis vario modo constituuntur & enumerantur, tamen à Galeno 1. de diff. febr. 9. tres ponuntur distinctæ, hunc in modum: etenim prima est quædam humiditas, quæ per media & vacua spacia dictarum partium continetur, ac veluti quidam ros dispergitur, quam Galen. natiuam quoque vel naturalem humiditatem, quandoque humorem proprium partium similarium, ex quo ipsæ partes nutriuntur, recentiores non inepte rorem solent appellare. Secunda est pars, quæ ex humore concreto constat, & à Galen. substantia carnosa & adiposa dicitur, quæ pars propterea quod in substantiam partis mutatur, & illi perfecte assimilatur, à medicis barbaris substantia carniformis, gluten, cambium, & forte aliis nominibus nominatur. Tertia est pars vel substantia quæ à Galen. fibrosa & membranosa dicitur, quod solidiore substantia fibris & membranis sit constituta, quas quidem particulas quandoq; vere solidas appellaui, quatenus à reliquis duab. carnosa & adiposa, & rorida distinguitur. Et si quis nobis obiiciat Gal. qui in 7. met. 6. quatuor siccitates, & quatuor siccitatis differentias distinxit, atque hinc ex lege contrariorum colligat, non tres, sed quatuor humiditatis differentias statuendas esse, quæ singulis quatuor siccitatibus respondeant, sicuti facit Auic. huic breuiter respondeatis, quartam speciem siccitatis Galeno in exilibus venis arteriisq; consistere, & ex penuria sanguinis prouenire: at vero hunc succum siue sanguinem, qui in huiusmodi exilib. venis & arteriis continetur, non esse de propria solidarum partiũ substantia, neq; inter secundos humores reponendum, cum reuera ille adhuc sanguis sit, intra vasa contineatur, neq; à primis humoribus quicquam differat: nisi forte quis velit pro vasorum varietate, varias quoq; humorum differentias fieri, qua ratione sanguis in corde à sanguine iecoris, lienis, & aliarum partium specie differat, & infinitę propemodum humorum species fiant. fateamur necesse est. Itaque ad mentem Galen. tres tantummodo sunt partes, siue substantię partium solidarum, pars humidior, rorida, pars carnosa & adiposa, tertio pars fibrosa & membranosa. Hac posita partium diuisione, si quis velit partes solidas generaliter & coniunctim intelligere, etsi ex triplici substantia conficiuntur, is non sine ratione potest affirmare, vnum duntaxat esse genus febrium hecticarum, quando huiusmodi partes ponuntur in calefacto esse, vt propterea lædantur operationes: si quis autem consideret febrem hecticam, quatenus fieri potest, vel sine cõsumptione, vel cum consumptione dictarum partium solidarum, huic pariter licet cum Galeno

Differentiæ.

De secundis humoribus.

Galeno afferere, loco citato 1. de different. febr. duplex tantum effe genus febrium hecticarum, alterum cum confumptione, alterum fine confumptione. Demum vero fi velimus confiderare tres diuerfas fubftantias partium folidarum, atque calorem præter naturam, cum primum febris hectica generatur, æqualiter illas occupare, fed ordine quodam vnam partem poft alteram inuadere, fumma cum ratione licet fateri, tres effe febrium hecticarum vel gradus vel differentias, vel fpecies, vel quomodocunque velis nominare, cum eiufmodi quoq; tres fubftantiæ fpecie inter fe differant: quas quidem tres fpecies Gale. 1. de diff. feb. 7. huncin modum diftinguit & difponit: namq; prima eft fpecies febris hecticę, quando fit quædam veluti ebullitio prioris natiui humoris, difperfi in fpaciis intermediis partium folidarum, quem diximus vulgo rorem appellari, quæ quidem fpecies eoufque perdurat, donec aliqua pars eiufdem humoris referuatur: hæc fpecies fine tabe eft, & facillimam curationem recipit, quod facultas fere nihil adhuc fit perpeffa: altera fpecies huic oppofita eft, quando calor præter naturam partes cordis fibrofas & membranofas occupat & depafcitur, quæ cum ad eum terminum peruenit, vt nihil amplius humiditatis in corde fuperfit, iam hæc febris non fimpliciter hectica, fed hectica marafmodes appellatur, hoc eft, cum tabe & confumptione vniuerfi corporis, ac nullam prorfus curationem recipit, quod iam facultas ex toto perdita fit. Inter hæc duo extrema eft tertia fpecies febris hecticæ, quæ mediam quodam modo naturam obtinet, inter primam fpeciem quæ adhuc incipit, & curatu eft facillima, & tertiam quæ confirmata eft, ac fanari nullo modo poteft: quæ quidem tertia fpecies perquam multam latitudinem obtinet, prout magis vel minus ad primam vel tertiam fpeciem declinat. Nam quę æqualiter diftat ab vtraque, ad curationem ambiguam habet inclinationem, quæ autem hecticæ marafmodi eft vicinior, iam periculo magis propinquat, quemadmodum quæ alteri primæ fpeciei eft propinquior, non paruam falutis fpem promittit: hæc diuifio eft ac doctrina Galeni de fpeciebus febris hecticæ, adeo vt liceat mirari, quamobrem nonnulli celebres medici ac Galeni fectatores illam non recipiant: etfi enim tres partes partium folidarum inter fe non funt feparatæ, ficuti humores, qui varii vario modo & tempore poffunt putrefcere, fed fimul funt iuncti, adeo vt vix vna videatur fine reliquis duabus poffe accendi, tamen nulli dubium effe debet, quin primum natiuus humor, deinde caro & adeps, & poftremo fubftantia ficcior & durior accendatur, vt hac ratione variarum partium variæ quoq; fpecies febris hecticæ iure poffint conftitui.

Secunda differentia febris hecticæ illa eft: namque aliæ fiunt corde primum laborante, aliæ generantur per confenfum aliarum partium. Hanc differentiam habetis apud Gal. lib. de marcore 7. qui inter partes, quæ poffunt cor in confenfum ducere, & febrem hecticam excitare, numerat ventriculum, iecur, & cæteras partes id genus, de quibus particulatim & diffufe tractat 10. method. 8. ex quibus tamen partibus pulmones excipit, tametfi quatenus ad propinquitatem attinet, illi omnium maxime ac potentiffime calefaciendo ipfum cor, debuiffent febrem hecticam excitare: fed tamen hoc non contingit fieri, & ratio eft, quoniam pulmones difficulter eam affectionem calidam & ficcam recipiunt, quæ ad calefaciendum & ficcandum cor vicem caufæ poffit fupplere, tum quia illi humidi funt, tum quia affidua refpiratione refrigerantur. Et fi quis obiiciat, in phthyfi, II. Differen.

hoc

hoc eſt, vlcere pulmonis, neceſſario ſequi febrem hecticam, vt placet Gale. 7. apho. 16. quam obiectam rationem, mea ſententia, difficilem, nemo quem ſciam, hactenus animaduertit: huic ego reſponderem, febrẽ hecticam neceſſario ſequi phthiſim, non propter vlcera, aut aliam malam affectionem pulmonis, ſed propter copiam puris, ex cuius malitia & vicinitate aliter fieri non poteſt, quin cor calore præter naturam & febre hectica corripiatur. Præterea febres hecticæ duobus modis generantur, *III. Differ.* namq; nonnullæ aliis febribus magna ex parte ardentibus ſuccedunt, nonnullæ ſtatim ab initio inuadunt, quæ primam ſui generationem ſimilem febribus ephemeris, ex triſtitia, ira, plurima laſſitudine, ſolis vſtione, & ſimilibus obtinent: quæ diſtinctio eſt Gale. 1. de diff. feb. 8. 10. metho. 5. 3. de præſag. ex pulſ. 4. ad finem. Verum de poſteriore parte huius diuiſionis dubium eſt, ſiquidem multi contendunt, hecticam febrem nullo modo ſtatim à principio, nullaq; præcedente alia febre poſſe hominem inuadere, propterea quia vix, aut ne vix quidem fieri poteſt, vt partes ſolidæ quę ſine dubio ſunt craſſiores, calorem concipiãt in facto eſſe, quin ſpiritus & humores, quos conſtat eſſe tenuiores multo, ante eundem calorem ſuſcipiant: quæ pariter videtur fuiſſe Galen. ſententia in lib. de inæquali intemperie 5. qui affirmat, quod rationi eſt maxime conſentaneum, tenuia longe facilius alterari quam craſſa. Ad Galenum autem docentem febres hecticas quandoque à principio hominem inuadere, reſpondent, ac principium interpretantur primos dies, adeo vt velint febrem hecticam fieri incipiendo, quæcunq; poſt tertiam aut quartam diem aliis febribus ſuccedit: quæ quidem interpretatio videtur fuiſſe Gal. qui ſermonem habens de inedia, quantum naturis calidis & ſiccis aduerſetur, ita inquit 10. metho. 5. Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus niſi prius mors occupet in hecticas cadunt, atque ſtatim ab iis in maraſmum, vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incipit, præteriens febrem ardentem, maxime tamen calidos ſiccoſq; affectus ſtatim à principio hectica corripit, ſicuti mulieri accidit, quæ autumno ex triſtitia & vigiliis cœpit febricitare, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis, hanc quarta die videmus ac deprehendimus ſtatim hecticam eſſe febrem, cum alia earũ quæ ex humoribus excitantur, coniunctam. hæc Gal. Ex qua ſerie iſti colligunt, illa verba, *ſtatim à principio*, idem ſignificare, quod primis diebus, namque propterea dixit, mulierem principio hectica febre fuiſſe correptam, quoniam quarta die illam deprehendit febre hectica laborare: verum iſti male ſentiunt, ac primum ſi huiuſmodi ſententia eſſet vera, ſequeretur perpetuo febrem ephemeram ante putridã, ac putridam ante hecticam fieri neceſſario, quod nemo vnquam auſus eſt affirmare, cum Gal. doceat, & confirmet experientia, febrem putridam ſtatim à principio, hoc eſt, primo temporis momento fieri frequentiſſime. Neque magis vera eſt interpretatio verborum Gal. etenim ſi incipere à principio idem eſt atq; incipere primis diebus, quomodo à Gal. dictum eſt 1. de diff. feb. 3. de præſag. ex pulſib. locis citatis, febres hecticas nunquam fieri à principio, niſi cum à cauſis procatarcticis generantur: ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin febris hectica primis dieb. tertia & quarta ex febre ardente fieri poſſit, quod enim à cauſa debiliore, puta febre ephemera, aut procatarctica aliqua cauſa fieri poteſt, certum eſt ex cauſa validiore, febre ardente, multo promptius & facilius fieri potuiſſe, nihilominus aduerſus Gal. decretum huiuſmodi febris hectica ſine cauſa procatarctica à principio fieret: itaq; ſi vere & ad mentem Gal. febres hecticæ nunquam à principio fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica, illa verba, *à principio*, non primos dies, ſed

principi-

principium ac primum temporis & ægritudinis momentum significant. Quomodo autem nulla præcedente alia febre, calor præter naturam statim aggrediatur substantiam cordis, & febrem hecticam efficiat, alias declarauimus, id fieri propter dispositionem huius partis, magis aptę & paratę ad recipiendam alterationem, quā sint spiritus & humores: namque vt declarat Galenus 3. de præsag. ex pul. 5. facile fieri potest, vt substantia cordis sit calidior, qui vero in illo continentur spiritus & humores, cum propter alias causas, tum maxime propter malam victus rationem, sint frigidiores: ex quo item facile est intelligere, tunc in maxima ira vel simili causa procatarctica, prius substantiam licet crassiorem, quam spiritus & humores, licet tenuiores, posse calefieri, quod substantia sit magis apta, ac minus possit resistere, spiritus autem & humores sint minus parati, magisque calefacienti causæ possint resistere.

Sed rursum aduersus huiusmodi opinionem quam confutauimus, est locus Galen. difficillimus, qui hæc habet 2. de crisib. ad finem. De hecticis vero nunc non est tempestiuum dicere, nulla enim primis diebus, sed progressione temporis talis efficitur: quæ verba manifeste videntur demonstrare, nullam febrem hecticam à principio fieri posse. Ad hanc apparentem Galeni repugnantiam nonnulli duplicem afferunt responsionem: vnam, febrem hecticam non fieri incipiendo, vt in pluribus, sed nonnunquam id contingere, atque id fore satis, cum regulæ medicorum vtplurimum veritatem obtineant: secundam, febrem hecticam primis quidem diebus fieri, sed primis diebus non perfici: quare ita interpretantur Galenum, nullam febrem hecticam primis diebus fieri, hoc est, non perfici, atque exactam febris hecticæ formam consequi, adeo vt exacte possit cognosci, quod quidem progressu temporis manifeste fieri solet. Cui quidem interpretationi fauet Auicenna, in præsenti capite primo postremis verbis, qui scribit, hecticam in principio esse difficilis cognitionis, & facilis curationis, & in fine facilis cognitionis, & difficilis curationis. Sed forte neutra responsio soluit difficultatem: nam prima supponit, quandoque hecticam fieri à principio, quod quæritur, imo vero quod Galenus hoc loco videtur negare: secunda item accipit pro confesso, quod dubium, fortasse falsum quoque est, nempe hecticam febrem primis diebus non posse perfici & cognosci, quandoquidem scribit Galen. 1. de different. febr. 8. febrem hecticam quæ facile solui potest, si sola constiterit, facilime, si vero aliquam febrem putridam coniunctam habeat, difficillime cognosci. Itaque ego aliter responderem, nullas febres hecticas fieri à principio, nisi cum ex causis procatarcticis generantur: quæ responsio cōsentit Galeno, & nullam continet absurditatē: nam reuera sine causis procatarcticis nulla febris hectica primis dieb. fieri potest.

Postrema est differentia febris hecticæ: namque alia simplex est morbus, & per se consistit; alia est cui alia febris putrida coniungitur; quam distinctionem habetis apud Gal. 1. de diff febr. 10. *IV. Differ.*

Scribit Galenus 3. de præsag. ex pulſ. 3. ad finem, duo esse præcipua ac propria signa febrium hecticarum, vnum si perpetuo illæ sibi similes fuerint, neque aliquam accessionis inuasionem, neque augmentum, neque vigorem, neq; declinationem habeant: alterum si ægrotus non percipiat se febricitare. Verum decet singula signa examinare & perpendere, sicut de aliis factum est. Ergo primum calor febris hecticę paruus est, quoniam vt dicit Gal. 1. de diff. feb. 8. 3. de præsagio ex pulsib. 4. nulla febris hectica magna est, exigua autem flamma exiguum præbet calorem: *Signa.* *Calor.*

secundo hic calor in prima manus iniectione mitis apparet, sed diutius immorante manu acris, mordax, & squalidus, hoc est, sine vllo fumo & vapore occurrit, propterea quia in solida & densa materia fundatur: tertio de inæquali intemperie. hic calor non percipitur ab ægroto, imo vero ille putat se non febricitare, quoniam calor est æqualis, ac si naturalis foret, æqualisq; intemperies iam in toto corpore inducta est: quarto etsi in febre hectica partes corporis æqualem calidam intemperiem acquirunt, nihilominus, quod Gal. scribit maximum febrium hecticarum indicium esse, 1. de diff. feb. 8. ipsæ arteriæ circumiacentibus & vicinis corporibus manifesto sunt calidiores: qua ratione demonstrant, corpus cordis, vnde illæ originem habent, insignem calorem sustinere: id quod in cæteris febribus nequaquam accidit: adhuc vero euidentius huiusmodi calor peculiaris arteriarum apparet, vbi ægri se lauarunt, aut quouis alio modo corpus rarum reddiderunt, adeo vt humor quispiam profluat, & calor transpiret, siquidem in omnibus aliis partibus post tales transpirationes moderatus calor apparet, qui vero in arteriis est, nihilo priore minor existit, sed idem seruatur. Hæc igitur sunt signa febris hecticæ à calore.

Pulsus. Secundo loco sunt indicia ex pulsibus, qui hectici pulsus appellantur, vt scribit Gal. de puls. ad tyrones 8.4. de causis puls. 11 quod ęgroti habeant febrem hecticam, quæ vniuersum corporis habitum occupauit: sunt autem eodem Gal. auctore 1. de diff. feb. 9. debiles & duri, statim vero etiam parui & frequentes, nimirum propter frequentem & vehementem calidam & siccam cordis intemperiem, ex qua intemperie dicit Gal. 3. de præsag. ex pul. 7. ac facile est intelligere, huiusmodi pulsus necessario fieri: pręterea sunt ęquales, quandoquidem sicuti diximus, ęqualis omnium partium intemperies facta est.

Lotia. Tertio sunt lotia, ex quibus etsi Hip. & Gal. nulla febrium hecticarum indicia videntur tradidisse, quod reuera siue substantia, siue color, siue contenta considerentur, hæc redundantiam & qualitatem humorum, qui continentur in venis, soleant demonstrare, tamen vt notat Alex. libr. 12. cap. proprio, & ratio persuadet, cum solidæ partes laborent, ex quarum facultate & temperie docet Gal. concoctionem fieri, 1. epid. 2. 46. necessarium est fateri, vitiatam humorum coctionem, neq; lotia omni ex parte concocta videri: itaque sunt magis colorata, tenuia, lucida, sicuti calidiori & sicciori intemperaturæ conuenit: atque hæc quidem consideratio vrinæ in febre hectica, quamuis ad illius cognitionem vel parum vel nihil conferat, tamen nunquam est prætermittenda, sicuti generaliter iubet Galen. faciendum esse in morbis ventriculi, thoracis, & aliarum partium, etiamsi affectus venosi generis non sint, 3. epid. 6. 3. de crisibus. 3. Namque si lotia bona appareant, multum valent ad salutem, contra si fuerint praua, simul ægri periculum amplificant.

Forma. Quarto, forma febris est huiusmodi, nempe continua, semper in vno atque eodem tenore consistens, sine vlla inuasione, principio, augmento, statu, & declinatione, sicuti est quæ proprie synochus dicitur, præterquam quod vna vel altera hora post sumpta alimenta quandam veluti caloris alterationem & accessionem videtur habere, quod scribit Galen. omnibus hecticis esse proprium & inseparabile: in quo quidem signo, quod maximi momenti est, & continet nonnullas difficultates, mihi libet paululum immorari. Itaq; scribit Gal. esse maximum & certissimum indicium febrium hecticarum, si nutrito homine post vnam vel alteram horam

rara

ram febris omnibus illum tangentibus videatur alterum incrementum habuiſſe, adeo vt non ſint defuturi, qui huiuſmodi nutritionem tanquam intempeſtiue atque ipſo acceſſionis tempore factam reprehendant, aſſerentes diutius fuiſſe expectandum, vſque ad ipſam inuaſionis declinationẽ: ſed res non ita ſe habet, quandoquidem omnibus hecticis hoc proprium inſeparabile eſt, vt oblato alimento calor accendatur, pulſuſque in magnitudinem & velocitatem increſcat, adeo vt incompreſſa annotatio facta videatur, quam ſic vocat Leonicerus: Fuchſius non laborioſam acceſſionem, alii æqualem, alii aliter Latine conuertunt: quid autem Galen. intelligat, ille ſeipſum interpretatur, qui inquit, ſe ita acceſſionem vocare, in qua neque horror aliquis factus eſt, neque extremarum partium refrigeratio, neque veluti quædam inclinatio ad ſomnum, neque aliqua inſignis pigritia, aut omnino quædam inæqualitas vel in calore vel in pulſu, multoque magis neque paruitas, neque debilitas, neque aliud quidquam huiuſmodi, ſed veluti alteri contingit, qui nutritus ſit, pulſus ſtatim maior & velocior redditur.

Et ſi quis obiiciat, hanc eandem non laborioſam acceſſionem cæteris quoq; febribus interdum contingere, ac propterea huiuſmodi ſymptoma febrium hecticarum proprium inſeparabile non videri; huic reſpondet Galen. talem caloris acceſſionem, pulſuſque incrementum in magnitudinem & velocitatem, in febribus hecticis ac reliquis non parum differre: etenim in cæteris omnibus huiuſmodi inuaſiones ſine oblato alimento fiunt, in hectica autem omnino contrarium euenit, cum nullo tempore aliquam inuaſionem habeant, ſed plane ſint continuæ & æquales, à primo initio vſque ad extremum finem, ſicuti diximus. Etſi vero quæ de hoc ſigno dicta ſunt, potuiſſent ſatis eſſe, tamen Galen. adhuc clarioris doctrinæ gratia nonnulla addit, quæ ad hanc rem ſunt valde accommodata. Sunt autem duæ obſeruationes, quæ manifeſtius in cognitionem febris hecticæ nos poſſunt deducere. Prima, ſi diligenter animaduertatur, quouſq; homo poſt oblatũ alimentum in calore & pulſu alterato permaneat: nam omnia quæ tunc manifeſte apparent, tantiſper alterata inuenientur, donec alimenti diſtributio cordis ſiccitatem humectauerit: deinde omnia ceſſabunt, & homo ad priſtinum ſtatum reuertetur, in quo fuerat antequam illi alimenta offerentur. *Duæ obſeruationes.*

Secunda eſt obſeruatio, ſi diuerſis diebus & diuerſo tempore æger nutriatur: ſiquidem omni hora & omni tempore licebit inuenire id fieri, quod dictum eſt, nimirum dato alimento poſt vnam vel alteram horam, & calorem auctum eſſe, & pulſum maiorem & celeriorem redditum fuiſſe: quod certum eſt non alia ratione fieri, quam propter humectationem partium ſolidarum, quam ab alimento receperunt: quam quidem caloris & pulſus alterationem in febre hectica Galen. demum eleganti quadam ſimilitudine confirmat. Videtur enim illud hecticis euenire quod euenit calci & lapidibus calefactis, quibus ſi frigidiſſimam aquam affundas, tunc multo calidiores apparent, nutrito ſcilicet ab humida ſubſtantia ſicco calore: ꝙ vero ita hęc ſe res habeat, experientia & ſenſu facile poteſt demonſtrari: etenim ſi quis calcis glebam accipiat, eius calorem contemnet, ac minime ſentiet, ſi vero illi affundatur aqua, illam videbit admodum ſtatim calefieri, atque adeo feruentem eſſe, vt non ſolum poſſit calefacere, ſed etiam deurere. Qualis autem ſit cauſa, propter quam hoc eueniat, Gal. inquit, ad naturales quæſtiones pertinere. Atq; hactenus de caloris & pulſus immutatione poſt aſſumpta alimenta in febre hectica, quod ille inquit, proprium & inſeparabile ſignum eſſe.

Circa alterationem caloris & pulsus post vnam vel alteram horam alimentorum occurrunt duæ difficultates: Prima est, quoniam scribit Galen. id post vnam vel alteram horam contingere, quod tam breui tempore nulla ratione videtur fieri posse: siquidem antequam solidæ partes, ac præcipue ipsius cordis, nutriantur, necesse est alimenta concoqui in ventriculo, in iecore, & venis, postremo apponi & assimilari, quod quidem non duas, sed quatuor, sex, octo, & quandoq; plures horas requirit. Sed breuiter respondendum est: etsi reuera ad plenam & integram corporis nutritionem multarum horarum spatium necessarium est, tamen tenuiores quasdam alimenti particulas, & ad concoctionem magis aptas, post vnam vel alteram horam posse ad omnes partes corporis deferri, ac solidis partibus apponi, vt manifeste colligitur ex Galeno 3. de naturalib. facul. 13. & confirmat experientia, propterea quia si quis defatigatus, vel alia ratione debilitatus sumat alimenta, statim ille nutritur & refocillatur, quoniam partes tenuiores statim conficiuntur, & ad solidas partes penetrant, id quod eo facilius in febre hectica laborantibus videtur fieri posse, quod iis omnia sint inanita, ac reddita calidiora, vt propterea & promptius & cito alimenta ad se trahere possint.

Secunda est difficultas, quam facit Auer. 4. colliget 33. qui inquit, etsi non nominat Galenum, similitudinem calcis, & causam redditam à medicis, propter quam hectici post alimenta incalescunt, esse accidentalem, ac veluti fabulas cantatorum, quia impossibile est, vt virtus nutribilis à nutriente sit tantum elongata, vt ipsum eidem sit contrarium, sicut aqua est contraria calci, quorum vnumquodq; alterũ corrumpit: quare ipse Auerr. conatur aliam rationem reddere, qui scribit id fieri, quoniam partes solidæ calida intemperie laborant, vnde cum de natura nutribilis sit, nutriens sibi assimilare, tunc necesse est vt alimentum corpori adueniens calorem præter naturam acquirat, licet illud sit frigidum, ex quo deinceps & febris, & reliqua symptomata augentur. Sed fallitur Auerr. & primum quatenus pertinet ad exemplũ & similitudinem calcis, quæ aqua effusa tam calida redditur vt vrat, similitudo apud Gal. est huiusmodi: nam sicuti calx admodũ siccum calorẽ obtinet, & aqua irrigata efferuescit, vehementioremq; tactui calorem ostendit, ita partes solidæ hectica febre laborãti insigniter calidæ & siccæ sunt, ac subministrato humore alimẽti possunt magis calorem suum ostendere & manifestare, cum vtrobiq;, tã in calce, q̃ in membris, calor ille aridus humida substantia nutriatur? ex quo potest colligi, non id fieri ratione contrarii, etenim etsi alimenta quamdiu patiuntur, neque integrẽ sunt assimilata, tamdiu sunt contraria nutrito, tamen cum perfecte assimilantur & nutrimentum euadunt, tunc non amplius illi contraria, sed similia existunt: quamobrem similitudo Gal. optime quadrat, neq; ratio Auer. aduersus illum quidquam valet. Quatenus autem pertinet ad propriam rationem Auer. quod nimirum membra reddita calidiora calefaciant alimenta, ex quib. postea maior caliditas & alteratio in pulsib. appareat, respondeatis apud Philosophos nihil agere vltra determinatam vim, & proprium gradum agendi, quare alimenta à corpore tantam caliditatem suscipiunt, quantam corpus obtinet; neq; fieri potest, vt ea partibus solidis calidiora euadant: itaq; nulla est causa, propter quam laborantes febre hectica aduenient e alimento maiorem quam antea caliditatem incurrant, itaque ratio & doctrina Gal. optima est & retinenda.

Causa. Quinto & vltimo loco signa febris hecticæ sumuntur à causis, quæ vnico verbo sunt illæ omnes, quæcunque possunt corpus siccare & calefacere: quam-

quamobrem homines natura atque habitu corporis calidiores & ficciores, æftate, conftitutione calida & ficca, qui vitam laboribus, vigiliis, curis deditam delegerint, tenuiq; victus ratione vfi fuerint, facile in febres hecticas incidere confueuerunt. Atque hactenus de fignis febris hecticæ in vniuerfum, quæ quidem non fingula & feparatim, fed omnia fimul coniuncta poffunt huiufmodi febrem demonftrare.

Signa vero differentiarum facile poffunt intelligi, & primum quatenus pertinet ad vnam vel alteram fpeciem febris hecticæ, ficuti calor præter naturam occupat varias fubftantias partium folidarum, de quibus fatis diximus, ita figna ex colore, ex pulfu, ex lotio, & fimilibus erunt magis vel minus intenta vel remiffa, ex quib. licet de fingulis fpeciebus iudicium facere, præterquam quod tertia fpecies hectica marafmodes, in qua partes cordis fibrofæ & membranofę laborant, habet figna vel ipfo afpectu manifeftiffima, cum appareat facies Hippocratica, nares acutæ, oculi concaui, &c. & vno verbo, homines potius formam mortis, quam vitæ referant. Vtrum cor fit primo affectum, an magis laboret ex confenfu aliarum partium, facile poteft intelligi, fi confideremus, quomodo reliquæ partes fe habeant: quæ tractatio ad hunc locum non pertinet: namque aliis partibus bene habentibus, certum eft cor primario laborare: altera autem parte male affecta, licebit ftatuere cor non primario, fed per confenfum laborare. Pariter an febris hectica fecuta fuerit alios morbos, an principio ftatim inceperit, ex iis quæ præcefferunt, atque ex ipfo ægroto facile poteft intelligi, vt neque de hoc, neq; de cæteris fignis pluribus fit opus. Itaq; venio ad curationem. *Signa differentiarum.*

In curatione febris hecticę vnica fefe offert indicatio, quæ fumitur à febre, cum fit fimplex morbus iam factus, & qui à nulla caufa & materia pendet, ex Gale. 8. metho. 1. 11. metho. 2. Ergo cum omnis febris quatenus eft febris, ex Galeno 10. method. 6. refrigerantia & humectantia requirat, nulli dubium effe debet, quin febris hectica eadem præfidia poftulet: imo vero quę efficacius poffunt refrigerare & humectare, cum calor præter naturam ftabilis fit, partibus folidis inhæreat, ac nimia fuccedente ficcitate, poffit tabem afferre: in reliquis autem febribus, quæ neque ita funt ftabiles, neq; ita humorem partium folidarum confumunt, quæ moderate refrigerant & humectant, fufficiunt fæpenumero. *Curatio.* *Indicatio.*

Sed antequam ad particularia præfidia veniamus, notanda funt duo communia pręcepta, quæ ad probam huiufmodi remediorum adminiftrationem pertinent: alterum eft Auicen. in capi. 4. nempe refrigerantia & humectantia præfidia fore optima, quæcunque ita refrigerant, vt nihil ficcent, & ita humectant, vt nihil calefaciant: fiquidem altera ex parte, quæ vel refrigerando exficcant, vel humectando calefaciunt, à prefenti re aliena cenfenda funt. Alterum pręceptum eft Gal. 10. metho. 7. qui docet, præfidia quæ humectandi vim habent, femper tuta effe, quod lente & non nifi temporis diuturnitate fuam operam perficiant, quæ autem refrigerant, non æque tuto adminiftrari, cum per efficaciffimam qualitatem vim fuam oftendant: vnde etfi calorem præter naturam & celerrime auferunt, tamen periculum imminet, ne vel in parte aliqua, vel in corpore vniuerfo, natiuum quoque calorem extinguant, potiffimum in huiufmodi corpore extenuato, quod neque calor, neque humor ab iniuria vehementis frigiditatis poteft defendere. Verum fingula præfidia perfequamur. *Præcepta.*

Galen. ficuti alias diximus, tractans curationem febrium acutarum, dupli- *Materia curationis hecticarum.*

 cem

cem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas febres hecticas ſunt accommodatæ: vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum, quæ intra corpus aſſumuntur: vtramque autem tripliciter diuidit: nam foris admouentur primo aer: ſecundo medicamenta quæcunque refrigerandi & humectandi vim habent: tertio balneum aquæ dulcis: intro vero ſumuntur primo alimenta: ſecundo potiones: tertio inſpiratus aer, adeo vt ex Galen. diſciplina per ſex materiæ differentias medici totum hoc negotium & curationem febrium hecticarum debeant conficere.

Quoniam vero de iis remediis prope omnibus iam diximus, quod eſt ſatis, in præſentia quędam repetemus quam breuiſſime, nonnulla autem quæ conſulto ad hunc locum diſtulimus, diffuſe conabimur explicare. *Aer.* Quatenus pertinet ad res externas, primum aer ſit frigidus & humidus, vel ſponte vel arte eligantur cubicula ad ſeptentrionem poſita, quandoque ſubterranea, turba hominum prohibeatur, & pauimentum & parietes, & omnia perfundantur aqua frigidiore, floribus, fructibus, herbis, quæcunq; refrigerandi & humectandi vim habent: *Medicamentum.* ſecundo medicamenta ſint refrigerantia & humectantia, ſed quę vehementi careant adſtrictione, ne cutim cogant, ac facilius ad partes internas poſſint penetrare: hæc non ſimpliciter thoraci aut cordi, ſed maxime illi parti debent imponi, in qua veluti in quodã fonte febris videtur reſidere, qualis apud Gal. 10. metho. 9. eſt iecur, ventriculus, renes, ſeptum tranſuerſum, vterus, & ſimiles: præterea talia medicamenta longiore tempore ſunt adminiſtranda, donec æger percipiat ſe refrigeratum, & à ſiti liberum eſſe: & quoniam ſi diutius ſupra ægrum corpus permaneant, à corpore calefiunt, vnde rurſum poſſunt ipſum corpus calefacere, idcirco frequenter debent mutari, & noua imponi: inter cætera autem principem locum obtinet infrigidans Galen. ſunt vnguenta, roſatum Meſue, ſandalinum, ſucci lactucæ, ſemperuiui, portulacæ, *Balneum.* ſolani, & ſimilia, de quibus ſatis diximus. Tertio eſt balneum aquæ dulcis, de quo paulo accuratius agendum eſt, quod alias ſum vobis pollicitus, cum teſtimonio Galeni 10. metho. 10: in curatione febris hecticæ illius vſus ſit efficaciſſimus. Apud veteres, vt docet Galen. 10. metho. vltimo: quatuor balnei partes ſeu loca fuerant, *Prima pars balnei.* quæ quatuor vtilitates ægris afferunt; prima eſt aer calidus, quam primam partem ſiue domum, nonnulli hypocauſtum vel calidarium, Seneca ſudatorium, Gale. 3. de tuenda valet. 4. laconicum vocat: in hac qui volebant lauari, primum verſabantur; antequam ſecundam partem & lauacrum ingrederentur: opera ac beneficio huius primæ partis ſenſim corpora incaleſcunt, meatus aperiuntur, denſatæ partes denſatique humores liquanturatq; funduntur, contenta ſub cute vacuantur, calor, vapores, humores, & excrementa foras vacuantur.

II. Secunda eſt pars balnei, ſolium aquę calidæ, quod nihil aliud eſt, quam vas quoddam ad hanc rem accommodatum, in quo homines confidentes ablueban-tur, vnde Latinis dicebatur & labrum, & lauacrum: huius partis opus eſt per ſe quidem calefacere & humectare, vias aperire, denſata fundere, laxare: per accidens vero eductis fuliginoſis excrementis, & foris euocato febrili calore, refrigerare.

III. Tertia vero pars balnei eſt, quę nonnullis frigidarium dicitur, nempe ſolium aquæ frigidæ, ex qua corpus refrigeratur, cutis denſatur, & vires corroborantur.

Demum

Demum quarta balnei parte ſudor corporis detergebatur, cutis fricabatur, & oleo aliquo conuenienti inungebatur. Sic quidem ſe habebant quatuor balnei partes, de quibus atque earum facultatibus diffuſe & perſpicue tractat Galen. 10. meth. iam citato; & mirum ſit, quomodo inter ceteros Trincauellius, vir in Galeni lectione exercitatiſſimus, comm. 1. ad Glau. 3. tres tantummodo partes commemoret, & quartam prætermittat: ex quo velim vos documentum capere, ſi modo in præclaros medicos cupitis euadere, vt nulli, quantumuis celebri homini fidem adhibeatis, ſed perpetuo fontes atque ipſum Galenum imprimis velitis conſulere.

Cum plures ſint partes balnei, non neceſſe eſt, hominem ſimul omnes ingredi, & omnes differentias experiri, ſed modo vna parte, modo altera vtendum eſt, ſicuti natura, vires, ætas, habitus corporis, temporis, & aeris conſtitutio, præcipue vero affectus præter naturam poſtulant: nam ſicut quibuſdam in totum vti balneo non licet, ita multis ſatis eſt vnam vel alteram balnei partem experiri, & alias partes fugere. Sed ad hecticas febres redeamus. Rhaſes, Auicenna, Auerrh. Auenzoar, & omnes Arabes pro curatione hecticæ febris ſolam ſecundam partem balnei, nempe ſolium aquæ calidæ, vel potius tepidæ videntur probare, cum prima & vltima pars valeat ęgrum potius calefacere & exſiccare, quam refrigerare & humectare: tertia pariter etſi refrigerat & humectat, propter debilitatem virium, quæ hecticos perpetuo comitatur, nullo modo videtur poſſe perferri. Græci autem, atque imprimis Galen. in febre hectica omnes balnei partes probāt, præter vltimam, quæ ad ſudorem pertinet, ſed tertiam maxime omnium, nempe aquæ frigidæ, quę ad refrigerandum & humectandum ægrotum eſt potiſſimum accommodata, adeo vt ſcribat Gal. 10. metho. 10. hectica febricitantes quicunque ad balneum accedunt, niſi in frigidam demittantur, nihil iuuari: & quanquam priores duæ partes quoquo modo poſſunt corpus calefacere, tamen id non fit ſine ratione & vtilitate: namque ita corpus munitur & præparatur, vt facilius & minori cum periculo poſſit frigidā perferre, quippe inquit Gal. ſimile quiddam nobis videtur euenire, cum in frigidam poſt balneum ingredimur, quod ferro euenit dum tingitur, etenim tum refrigeramur, tum roboramur, quemadmodum & ferrum vbi candens iam redditum eſt, in frigida mergitur: atque huius rei cauſa ad imbecilla corpora inuentæ ſunt balneæ, quę ea præcalefaciant atq; ad frigidam præparent: non diſſimile quiddam faciunt, & qui ſine priore balneo frigida vtuntur, cum ſcilicet ab exercitatione & ſaltu in frigidum deſcendant. Atque hæc eſt doctrina Galeni de balneo aquæ dulcis, in febre hectica, de illius partibus, ac tota adminiſtratione, cuius diſciplinæ exemplum habetur cuiuſdam ægroti, ſicca ventriculi intemperie laborantis, quem ipſe ab aliis medicis ſiccatum curauit 7. metho. 6. Quoniam vero, ſicuti Galeni tempore in domibus præcipue diuitum parata erant omnia loca, omnia inſtrumenta & quęcunque ad balnei adminiſtrationem pertinent, ita hoc tempore, & potiſſimum apud nos, & inſtrumenta & fere omnia deſunt, ne vſus tam vtilis & præſtantis remedii plane perdatur, mihi libet ad veſtram vtilitatem eam rationem afferre vtendi balnei, quam puto ad noſtra tempora poſſe accommodari, & quam ego aliquando ſoleo adminiſtrare. *Vſus balnei hoc tempore.* Primum igitur in cubiculo ægroti reddatur aer temperatus, & quoquo modo calidior, vt proportione reſpondeat primæ parti, quam veteres laconicum, & aliis nominibus vocabant: deinde præparentur duo vaſa, qualia apud vulgares balnearios reperiuntur, quorum alterum

aqua calida, vel potius tepida, alterum frigida repleatur, dum æger prius aluo ſponte vel arte exonerata, in linteo poſitus quatuor ſeruis iuuantibus ex lecto blande & molliter, quantum fieri poteſt, in aquam calidam totus demergatur, in qua aliquantulum moretur, paulo plus vel minus, prout res ipſa, atque imprimis ægri tolerantia videbitur perſuadere. Galenus quidem curando illo ægroto 7. method. illum detinebat, donec caro tumeſceret, ſed ille tunc vnicam humectationem quærebat, neque vllum caliditatis incommodum timebat, quod quidem in febre hectica timendum eſt, ac propterea valde modicum temporis interuallum ſatis fuerit, vt corpus ex vna parte caleſcat quidem, & præparetur ad recipiendam frigidam, ex altera autem nimiam caliditatem non acquirat æger ex aqua calida, iiſdem famulis deducentibus, in aquam frigidam leuiter demittatur, in qua pariter aliquantum temporis pro illius tolerantia moretur, ac demum in proximum lectum moderate calidum deferatur, in quo toto corpore primum molli ſpongia, deinde linteis blande & molliter deterſo, illud poſtremo oleo communi, amygdalarum dulcium, violaceo, & alio id genus inungendum eſt. Atque hæc quidem illa eſt ratio vtendi hoc tempore balneo, quæ admodum facilis eſt, ac maximas vtilitates ſolet afferre. Si quis præterea generaliter de hoc præſidio plura cupit intelligere, is videat Hippocrat. & Galen. 3. de ratione victus à textu 44. vſque in finem, qui multiplicia & vtiliſſima tradunt præcepta de morbis, in quibus balneum conuenit, de qualitate aquæ, de tempore perfuſionis, de abſterſione, de inunctione, de victus ratione, ad ſummam de omnibus quæcunque ad probam & exactam balnei adminiſtrationem pertinent. Hactenus de balneo & iis rebus quę foris applicantur, nunc ad alteras venio, quæ intra aſſumuntur: hæc pariter apud Galenum tria ſunt: primum aer, de quo ſemel atque iterum diximus, ꝙ eſt ſatis: ſecundo ſunt alimenta: tertio potiones, de quib. etſi ſuperius diximus, nonnulla ſunt breuiſſime repetenda, ad rem præſentē maxime vtilia.

Alimenta. Itaque alimenta ſint refrigerantia & humectantia, facilis concoctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, cremor ptiſanæ, vel ptiſana integra, ſorbitio ex alica, panis ex aqua frigida, panatella cum ſeminibus melonum, oua recentia, carnes & teſtes pullorum gallinaceorum, piſces optimi, lactuca, endiuia, modico aceto condita, & quę habent eandem rationem: quæ quidem alimenta omnia frigida actu debent exhiberi, non tamen omni ex parte frigida, ſicut potiones, vt placet Galeno 11. metho. 11. namque potiones celeriter permeant per viſcera, quare non nocent ſicuti alimenta, quæ cum diutius detineantur, forte nimis poſſunt refrigerare: ſed inter cætera omnia lac probatur, quod quidem non ſolum tanquam alimentum, ſed etiam tanquam medicamentum habet inſignem prærogatiuam, cum ex Galeno 4. de ſimpl. med. 17. ſit frigidum & humidum, facillimæ concoctionis, optimi nutrimenti, ac præſtantem vim habeat reficiendi humidam ſubſtantiā, quod ex ipſis infantib. ſatis poteſt demonſtrari, qui ſolo lacte contenti non modo probe nutriuntur, ſed etiam humidam ſubſtantiam quam habent, plurimam augent: vnde etiam ad confirmandas vires imbecillas præſtantiſſimum eſt, adeo vt teſtimonio Galen. in lib. de marcore, capite nono; ex omni parte ad curationem febris hecticæ nihil ipſo lacte magis accommodatum poſſit excogitari. Inter reliqua autem genera lactis, teſtimonio Euriphontis & Herodoti veterum medicorum, nec non Gal. de ſuccorum bonitate & vitio 4. de marcore 6. 7. method. 6. lac humanum cum propter cognationem & familiaritatem

quæ

quæ nobis cum illo intercedit, tum propter alias caufas præftantiffimum eft, ac potiffimum fi quis ex mamma mulieris voluerit illud affumere, fiquidem quamprimũ lac ex mammis exit, propriam facultatem & præftantiam amittit. Secundo loco eft lac afininum, quod omnium tenuiffimũ eft, minime coagulatur, & vndiq; facile & celeriter in corpus digeritur, quod pariter Gale. cupiebat vt æger ex mammis afinæ fumeret, aut fi id fieri nequit, vt faltem illud quam minimo tempore in ambiente aere moretur, atq; ex mamillis adhuc calens proxime affumatur. Tertio loco ab Auerrh. ponitur lac caprinum, 7. colliget 15. quod ex Gale. 5. meth. 12. inter lac vaccinum, quod craffum eft, & afininum, quod eft tenue, medium exiftit.

Nulli autem dubium effe debet, quin lac optimum fit eligendum, quod tale eft apud Galen. 5. metho. 12. 7. metho. 6. quod nullam externam qualitatem guftui, afpectui, olfactui præferat, quod fit quam dulciffimum, & quantum lacti cõuenit, fplendens, quod demum æqualem habeat fubftantiam, adeo vt in eo nullæ diuerfæ partes appareant. Itaq; iubet Gal. fi modo non lac humanum affumendum eft, animal florentis ætatis effe eligendum, idoneis alimentis nutriendum, opportune exercitandum, fricandum, detergẽdum, vt lac præftantius euadat: lacti confueuit Galen. permifcere, paulum mellis defpumati, tepidi, ne illud cogatur in ventriculo: quandoque confueuit permifcere & fal: fi quis velit lac citius ad aluum defcendere 5. metho. 12. 10. meth. 11. 4. de ratione victus 29. At vero in febre hectica, in qua neque mel neque fal ita videntur conuenire, forte melius fuerit lacti parum facchari permifcere, quod iucundius eft, neque tam poteft calefacere & ficcare, quod ego perpetuo facere confueui. Galen. poft balneum & inunctionem folitus fuerat lac exhibere, & quatenus ad quantitatem illius pertinet, illa potius quadam coniectura quam certa ratione poteft intelligi: coniectura autem eft, fi lac non corrumpatur, neque fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod licet potiffimum cognofcere, fi motus arteriæ partim ante & partim poft fumptum lac diligenter animaduertatur, & inter fe ifti duo motus comparentur: namque fi lac corruptum fuerit, eiufmodi fiunt pulfus, quales ventriculo male affecto folent contingere; fi autem corruptum non fuerit, tunc pulfus & maiores & valentiores euadunt: itaque Galen. principio lactis afinini non plus dabat vno cyatho: nempe circiter ℥ j. cum dimidia: quod fi ventriculus hanc quantitatem bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurfum alterum dimidium cyathum adiiciebat, & fic fenfim ad moderatam quandam lactis menfuram afcendebat, quam equidem puto quartam, quintam, aut ad fummum fextam vnciam continere. Demum vero fumpto lacte æger quiefcat, caueat à fomno, ac deinceps facta illius concoctione, quæ non ante quatuor forte etiam plures horas poteft fieri, accommodata affumat alimenta, de quibus fatis diximus.

Pro potu cauendum eft à mulfa: aqua hordei probe præparata, decoctio foliorum endiuiæ, ius pulli dilutiffimum, mihi viderentur conuenire: fed inter cætera genera potionis, præcipue fi vires fuerint imbecilliores, etfi Gal. id prætermittit, vinum tenue & copiofæ aquæ permiftum, quod illius nocumentum corrigat, & penetrationem iuuet, mea fententia nullo modo effet reiiciendum, cum Gale. doceat 8. meth. 3. vinũ & ad concoctionem, & ad omnia perpetuo effe vtilius quam aqua. Atq; hæc de omnibus præfidiis tam internis, quam externis, pro curanda febre hectica, ad Galen. mentem fint fatis. *Potus.*

Cæterum mihi libet ad veftram vtilitatem quam breuiffime hanc Gal. metho-

Fff 5 dum

dum cõparare non ratione curandi, qua vulgares medici ſolent hoc tempore hecticos curare, vt vos non modo ſanam doctrinã intelligatis, ſed etiam valeatis alienos errores cognoſcere & confutare. Primo de aere nihil cogitant, qui ſuos detinent ægrotos in cubiculis clauſis, obſcuris, ſæpenumero etiam nõ ſine igne, vt tanto magis calefieri poſſint. Secundo, refrigerantia externa medicamenta aut plane prætermittuntur, aut cõfuſe & temere adminiſtrantur, ſiquidẽ cerato Gal. ꝙ ab ipſo cæteris omnibus iure anteponitur, aut nunquã vtuntur, aut ſi modo vtantur, illud minime thoraci, aut iecori, aut alteri parti præcipue laboranti, ſed vnis renibus tantummodo apponunt, ac multo minus intelligunt commodã illius adminiſtrandi rationem, cum tela linea, de qua ſuperius diximus. Tertio balneum vel prorſus negligũt, vel peſſima ratione adminiſtrãt, qui vna tantũmodo illius parte, ſolio aquæ calidioris vti cõſueuerunt, plane ignorantes, perfuſionẽ aquæ frigidæ hac in re principem locum obtinere, cæteras partes propter hanc præcipue refrigerationẽ vtiles eſſe, ac demum ſine aqua frigida nullos hecticos nulla ratione poſſe iuuari: præterquam ꝙ aduerſus Gal. diſciplinã in aqua decoquunt altheã, maluam, lapatiũ, fumũ terræ, capita caſtrati, & alia id genus quamplurima, quæ ſine dubio facultatẽ remedii perturbant, & corrumpunt. Poſtremo quatenus pertinet ad victus rationẽ, tot cõmittuntur & tam pernitioſi errores, vt iam mirũ non debeat videri, ſi nulli hoc tẽpore hectici priſtinam ſanitatẽ recuperant: atq; ne ſingula perſequamur, ꝙ nimis longum foret, familiaria ac præcipua hecticorũ alimenta, quibus medici in præſentia vti cõſueuerunt, neq; ſolum vulgares, ſed etiam celebriores, illa ſunt, cancri, teſtudines, limaces, quæ omnibus modis adminiſtrãtur: namq; huiuſmodi carnes vario modo præparatæ comeduntur, illis deſtillatis aquæ conficiuntur pro potione, ex eiſdẽ addita carne pullorũ, vituli, additis nucibus pineis, amygdalis, farina amyli, ſeminibus, quæ communia parua appellantur, & aliis rebus, cõficiuntur electuaria quæ reſtauratiua appellant; ſic conficiuntur ſyrupi & alia medicamenta, ad ſummã, tota hecticorum ſalus in cancris, limacibus, teſtudinibus, vel tanquam alimẽtis, vel tanquam medicamentis iam multos annos videtur eſſe conſtituta: quantũ vero hæc videndi & medendi ratio ſit abſurda, & ab omni ratione aliena, puto eſſe notius, quã vt longiori indigeat demõſtratione. Etenim ſi Gal. cæteriſq; ꝓbatis auctoribus, vel potius ſenſibus credimus, neceſſe eſt nos fateri, huiuſmodi alimenta difficillime cõcoqui, craſſum, terreſtrẽ, melancholicũ ac peſſimũ ſuccum generare, nec non quampluri-mis excrementis ſcatere, quæ quidem nemo non videt laborantibus febre hectica non ſolum non conuenire, ſed etiã quam maxime aduerſari, adeo vt, mea ſententia, longe ad hanc rem cõmodiores & vtiliores carnes porcinæ videri poſſint. Et ſi quis veſtrum à me quærat, quamobrẽ præter cæteros artis medicæ errores, tam vulgaris & pernicioſus abuſus inualuerit, id ego puto fieri nõ alia ratione, quã quod medici noſtrorum temporũ prope omnes, neſcio quo iniquo facto compulſi, non aliis quã nouiſſimis quibuſdam hominibus, qui practici vocãtur, perpetuo ſtudent: optimos vero auctores atq; imprimis Hip. & Gal. parui faciunt, à quibus ſolis, niſi me omnia fallunt, debẽt hanc artẽ addiſcere, quicunq; in præclaros medicos cupiunt euadere.

CAPVT XXIV.

De Febribus Peſtilentibus.

Tract. 4. Cap. 1. PRo inſtituto more tractabimus 1. de illius eſſentia. 2. de differentiis. 3. de ſignis. 4. de curatione. Quod igitur attinet ad primum, eſſentia febris peſtilentis nobis fiet manifeſta, ſi illius definitionẽ intelligamus: hæc aũt cum apud Gale. & Ariſt. ſit duplex,

duplex,altera nominis,altera rei,à priore incipiamus. Nominis definitionem assequemur,si communem hominum de febre pestilente notionem intelligamus: ita enim Arist. Gal. & probati auctores definiendis & demonstrandis rebus perpetuo progrediuntur. Porro certum est,febrē pestilentem à pestilentia nomen accepisse, vnde vix licet febris pestilentis communē notionem intelligere,nisi prius pestilentiæ quoq; communē notionē intelligamus. Ergo homines putant aliquo tempore esse pestilentiā,cum plurimi ægrotant,plurimi inficiuntur,& plurimi pereunt; hæc pestilentiæ communis est notio apud omnes homines:quare itidē per quandā similitudinem,quotiescunq; aliqua febris plurimos inuadit & interficit, febrē pestilentem appellant,ad quē modū pestiferi milites,scholares,ciues,dicuntur,quicunq; in exercitu,in schola,in ciuitate rixis & turbationibus delectātur. Sed ad alterā definitionē,quæ rei naturā declarat,veniamus: nonnulla aūt paulo altius sunt repetenda, atque imprimis generalis morborū diuisio afferēda est. Apud Gal.in proœmio epidemiorum morbi sunt duplices,vel omnib.cōmunes,quos Hip.lib.de aere & locis & Gal. πανδημίους & παγκοίνους appellāt,quasi totū populū vel omnes aggrediātur; vel sunt diuersi,quos σποράδες,hoc est,varios & sparsos appellant:priores,vt placet Hip. & Gal.2. de natura hum.2. & 3. à cōmuni causa excitantur,veluti ab aere aut aliquo genere alimenti & potionis,quibus omnes vtimur; posteriores vero non à cōmuni, sed à propria cuiusq; hominis causa ꝓueniunt, pro variis erroribus,quos singuli homines solent cōmittere. Verum prætermissis morbis diuersis, qui ad hoc nostrū institutum nō pertinent, rursum morbi cōmunes vel vnam regionē, vel etiam plures aliquo tempore inficiūt,quos Græci ἐπιδήμους vel ἐπιδημίους,hoc est,vulgares vel populares vocant: vel vnam tātummodo regionē perpetuo infestant, hos Græci ἐνδήμους,nos patrios & domesticos possumus appellare. De primis multæ sunt constitutiones apud Hip.in lib.epid.de secundis,item apud eundem Hip.sunt multa exempla in lib.de aere,aquis & locis. Morbi demum vulgares aut sunt perniciosi,vt plerosque interficiant,aut non sunt perniciosi,vt multi euadant: si fuerint perniciosi, pestilentes vocantur,si non sint perniciosi, tunc retinent nomen generis, ac epidemici simpliciter, vel populares dicuntur. Hæc generalis est & legitima omnium morborum diuisio,quæ à Galeno tam perspicue & præclare tradita est, vt certe mirum sit, quomodo Fernelius ac medici prope omnes hac in re fuerint hallucinati, neque Galeni mentem sint assecuti. Verum nonnulla adhuc restant de hac morborum diuisione,quæ nō debent prætermitti, ac primum cum Hip. & Gal. quosdā morbos quandoq; pestilentes, quandoq; malignos appellent,id quæritur, vtrū hæc duo nomina,pestilēs & malignū,eandē,an diuersam rem significēt: ego vero puto malignū cōmunius esse & latius patere,adeo vt ex vna parte omnes morbi pestilentes sint maligni,ex altera autem non omnes maligni sint pestilentes:siquidem apud Galen. 1. epid. 3. com. 1. & aliis locis, maligni morbi illi sunt, qui omnibus diligenter administratis, nihilo meliores fiunt: qui quidem morbi etsi non carent periculo, tamen eodem Galen. auctore 1. prorrhet. 14. neque omnino spem salutis adimunt. Quo loco Gal. reprehendit illum auctorem, quod exitialem morbum malignū vocauerit: morbi aūt pestilentes nō solum difficile curantur, sed etiā quamplurimos interficiunt, vt posterius videbimus: at vero cū huiusmodi nominū differētię tantūmodo certis gradib. maioris & minoris difficultatis & periculi cōsistūt, hinc fit vt medici alterū pro altero vsurpēt sępenumero. Deinde quoniā statutū est, morbos cōmunes & vulgares esse, quotiescūq; vnusquispiā morbus quāplurimos homines inua-

Definitio nominis.

Definitio rei.

Diuisio morborum.

Malignum & pestilens an idem.

inuadit, difperfos & varios, quando diuerfi morbi diuerfos homines aggrediuntur: dubium eft, quoniam libris epidemiorum inter morbos epidemicos diuerfi morbi numerantur, quibus homines correpti funt, ficuti apparet 1.epid.conftitutione 1. 3. epid.fecto 7.com.87.& fequentibus, itaq; morbi quoq; vulgares erunt diuerfi. Ad hoc refpondeatis, morbos etfi vulgares funt & à communi caufa proueniunt, minime vnos atque eofdem effe neceffario, fed fæpenumero effe diuerfos, pro vt funt diuerfa temperamenta ætatis, vitæ inftituta, redundantes humores, & fimilia, in quibus nulli dubium eft, quin diuerfi quoque morbi poffint generari: & fi quis quærat, quomodo huiufmodi morbi inter fe diftinguantur, vtrumne à communi caufa, an à propriis erroribus generentur: refpondeat is hoc difcrimen fumi potiffimum ab ipfa aeris conftitutione: namque fi aer falubris fuerit, licebit affirmare morbos effe diuerfos, & à diuerfa caufa originem habere: fi contra aer fuerit morbofus, tunc licebit affeuerare morbos effe vulgares, & à communi caufa generari: præterquam quod fi morbi fuerint vere diuerfi, facile erit inuenire fingulorum caufas, ac proprios hominum errores, vnde illi proueniunt: morbi fimiliter non erunt adeo multi & fimiles, fed in vno homine grauiores, in altero leuiores apparebunt, vt errata vel grauiora vel leuiora fuerint. Sin autem morbi fuerint communes, tunc morbi erunt plures, multi etiam fere fimiles, vt naturæ communis caufæ conuenit: de qua re fi quis plura cupit, is videat Galen. in proœmio epid.1.epid.2.7. 3.epid.3.com.9.& 55. Itaque ex communi notione, nec non ex doctrina Hippocr. & Galen. ita habendum eft, morbos peftilentes illos effe, quicunque funt vulgares, & adeo pernicioſi, vt maiorem hominũ partem interficiant, quod diffufe in noftro lib.confirmauimus. Iam vero ad febres peftilentes, & primum nobis propofitũ locum, qui illarum naturam & effentiam tractat, veniendũ eft, de qua quidem re cum hoc potiffimũ tempore admodum variæ fint hominum opiniones, mihi ftatutum eft cæteris omnib. prætermiffis illam tantummodo fententiã in medium proferre, quam puto veriorẽ effe ac doctrinæ Hip. & Gal. magis confentire. Vno igitur verbo ego quidem cenfeo, naturam atq; effentiam febris peftilentis in quadam infigni & excellenti putredine cõftituendam effe, adeo vt huiufmodi febris à cæteris febribus putridis nulla ratione, prçterquã hoc fummo putredinis gradu cenfenda fit differre: atq; id primũ accipio, quod puto à nemine in dubium reuocari, & quod traditum eft à Gal.1 de diff.feb.c.5.initio, omnes febres peftilentes à putredine originem habere: ac fane fi earum generationẽ confideremus, de qua item diffufe tractat Gal. cap.4. fiue ex aere, fiue ex victus ratione, fiue aliter originẽ habeant, facile cõperiemus, aeris conftitutionem calidam & humidã, alimẽta praui fucci, impeditam mearuum fpirationem, obftructiones, ad fummam, omnia hæc in re principem locũ obtinere, quæcunq; putredinẽ efficere, augere, aut quouis modo fouere poffunt. Pariter fi memoria repetamus rationem præcauendæ & curandæ febris peftilentis, quã fimiliter Gal. præclare docet cap.4 fatis vnicuiq; poteft cõftare, præcipuas in hac re effe indicationes, vt corpora humida omnibus modis exficcẽtur, ficciora in eodem ftatu conferuentur, quæcunq; excrementi funt plena, purgationibus fanentur, obftructiones meatuum foluãtur, atq; vno verbo, vt corpora fint pura, & ab omni putredine fibi caueant. Quod fi ita hęc fe res habet, inter febres putridas & peftilentes non aliud, mea fententia, difcrimen ftatui poteft, quam quod & maior & minor putredo poteft afferre: nam ficuti de minore putredine generantur febres admodum mites, quæ vel à fola natura facile fuperantur, de maiore autẽ putredine generantur febres

De effentia febris peftilentis.

febres difficiliores,quæ remediis indigent,ita eſt rationi conſentaneum, de maiori adhuc & ſumma putredine febres difficillimas generari,quæ neq; à natura, neq; ab arte facile poſſunt ſuperari.Hanc ſententiam cõfirmat Gal.cum aliis locis, tum maxime 3.epid.3.23.6.epid.1.29.3.de præſagio ex pulſ.4.in quibus apertiſſime teſtatur, calorem febris peſtilentis nõ aliter quam per excellentiam putredinis à reliquis febribus putridis differre. Et ſi quis demũ quærat, qualiſnam & quanta ſit huiuſmodi putredo,quæ febrẽ peſtilentem efficiat? reſpõdeatis eam talem & tantã eſſe,vt cum veneno æquari & conferri poſſit: quam reſponſionẽ licet vobis colligere ex Gal. 6. de locis aff.5. vbi determinat,in corpore humano eadem mala fieri poſſe, & à lethalis veneni ſumptione,& à corruptione,quæ in noſtro corpore generatur,cũ reuera in noſtro corpore poſſint generari humores vere venenati: quod item poteſt confirmari per eundem Gal.6.epid.6.5. qui eodem gradu collocat medicamenta deleteria,venenatas feras venenum iaculantes, quoſdam ſuccos ex improbo victu, aut peſtilenti aere genitos,ex quibus omnibus ille ſcribit quoſdam dolores malignos fieri: quod pariter poteſt confirmari lib. de cibis boni & mali ſucci à principio, vbi Gal. narrat ex alimentis prauis,veluti quodam veneno, febres & alios morbos peſtilentes genitos fuiſſe. Itaq; ad mentem Hip.& Gal. cõcludendum eſt,eſſentiam & naturam febris peſtilentis in ſumma quadam putredine conſiſtere,quæ veneni malitiam imitetur,de qua poſterius accurate tractabitur: ad differentias veniamus.

Differentiæ febris peſtilentis ſunt quamplurimæ, & primum quædã ſunt putridæ,quædã ſunt hecticæ,quædã ſunt ephemeræ,prout calor præter naturã vel humores,vel ſubſtantiã,vel ſpiritus cordis occupat.De priori differẽtia febris peſtilentis putridæ nulla eſt dubitatio: alterius hecticæ manifeſte Galen.meminit 10. meth. poſtremis verbis 3.de præſag.ex pulſ.3.&4. Tertia vero differẽtia quæ ad febrẽ ephemeram pertinet,eſt inuentũ quorundam modernorum,quã aſſerunt fieri putreſcẽtibus ſpiritibus,& illam eſſe de qua Gal.& Auic.ſcribunt,lotia eſſe optima,nec non pulſus fere naturales,ꝙ humores ſint omnis putredinis immunes, ſed tamen ægros interire: qualem febrem ephemerã peſtilentẽ aiunt fuiſſe in Anglia ſuperiore tempore,in qua regione plurimi corripiebantur febre, quæ vnicam diem durabat, & copioſiſſimo cum ſudore moriebantur: de qua febre ſcribit Fracaſtorius lib.2. de morbis contagioſis 5.vulgo ſudorem Anglicum appellant: ego vero cenſeo hoc inuentum potius commentum & ſomnium eſſe, nullamq; febrem ephemeram eſſe peſtilentẽ; etenim ſicuti paulo ſupra diximus,cũ febris peſtilens propria ratione ſit pernicioſa,ac pro maiori parte homines perdat, contra autem febris ephemera, ꝙ item ſuo loco ſatis cõfirmatum eſt,propria natura careat ſymptomatibus, & ſit plane ſalutaris,certum eſt maximam contradictionem implicare, quicunq; morbũ ſalutarem volunt eſſe peſtilentem & pernicioſum. Et quanquam negandum non eſt, ſpiritus poſſe putreſcere,cum ex doctrina Ariſt. meteor. res omnes, vno excepto igne,putreſcant,tamen illud ſciendum eſt,ſi ſoli putreſcant ſpiritus,non communicata putredine alteri ſubſtantiæ,quod mea ſententia nõ niſi breui tempore,aut fortaſſe nullo modo fieri poteſt,tunc febrem fieri minime pernicioſam,ſed quæ paucis horis bene terminabit: nam quod obiiciunt de pulſu & vrina,quę non longe diſtãt à pulſu & vrina ſanorum hominum, id nihil eſt, quoniam paulo poſt demonſtrabimus Gal.& Auic. de febre peſtilenti hectica, minime de ephemera ſermonem habere. Id pariter exemplum de ſudore Anglico nihil concludit, propterea quia copioſi illi ſudores, qui nunquã apparent in ephemeris,demonſtrant apertiſſime,eam febrem

Febris ephemera peſtilens non datur.

febrem putridam fuisse. Itaq; reuera febres pestilentes apud Hipp. & Gal. tantummodo sunt duplices, quædam putridæ, nónullæ hecticæ, nullæ ephemeræ. Putridæ sunt in quibus putrescunt humores, hecticæ in quibus putrescit substantia cordis.

Dubitatio pulchra. Sed rursum dubiũ est de febre hectica, quoniã Gal. affirmat manifestiss. omnes febres pestilẽtes ex putredine fieri, qui ita scribit 1. de diff. feb. 5. quoniã mentionem fecit pestilentiũ, quæ omnes à putredine ortũ habent, &c. adeo vt neq; vlla hectica febris pestilens videatur posse reperiri. Ad hanc difficultatẽ respondent nõnulli, febres non solũ putridas, sed etiã hecticas, ex putredine fieri, propterea quia vtraq; ex putredine aeris generatur: quare etsi in hectica nulla adest interna putredo, sed tãtummodo substãtia cordis habet calorẽ putridũ in facto esse, tamen ratione putrescentis aeris, ex quo generatur, volunt illã ex putredine generari: verũ hæc respõsio etsi videtur ingeniosa, & est clarissimorũ hominũ, tamẽ nõ quadrat: namq; nõ licet statuere de vario genere febriũ ex causis quę illã efficiunt, sed ex subiecto, quod à calore præter naturã occupatur; neq; Gale. vbi asserit omnes febres pestilentes ex putredine fieri, aliam quam internam putredinem intelligit, qui eo loco disputabat de sententia Athenæi & sequacium, qui asserebãt, omnes febres ex interna humorum putredine generari, quibus fatetur se maxima ex parte consentire, cum excipiat vnas tantummodo febres ephemeras: quare adhuc ratio permanet in suo robore.

Gal. ita videtur hanc difficultatẽ dissoluere, hecticam pestilentem propterea ex putredine oriri, ꝙ in ea putrescat substantia cordis: sed istud quoq; decretum nouis difficultatibus non caret; siquidẽ multis videtur alienum à ratione, neq; vllo modo fieri posse, vt stante vita cor, membrũ principalissimũ putrescat; ex quibus est Trincauellius, qui longa oratione id conatur probare, ea potissimum ratione, ꝙ cor neq; aliquã continui solutionẽ, neq; abscessum, neq; initiũ inflammationis ferre possit: quod si cor nõ fert morbos leuiores, multo minus putredinẽ omniũ morborũ grauissimũ potest perferre: itaq; cõcludit, substantiã cordis minime putrescere, sed tantummodo malignã quandã & venenatam qualitatẽ cõtrahere ab aliena putredine, quemadmodum corrupto vino doliũ tametsi nõ corrumpitur, tamen prauã qualitatem acquirit, vt deinceps omne vinum, licet optimum, in eo repositũ corrumpat. At vero hæc sententia multa continet, quæ à Gal. doctrina videntur dissentire; atq; illud primũ quod Trincauel. inquit, cor nullam continui solutionẽ posse perferre, manifeste aduersatur Gal. qui de aff. & vulneribus cordis hæc habet, 1. de locis aff. 2. Phlegmone autem manifeste laborante corde in gladiatoribus vidimus sequi mortem simillimam iis, qui cardiaca syncope pereunt: igitur si ad aliquem ventriculorũ qui in corde sunt, vulnus penetrauerit, confestim cum copiosa sanguinis excretione moriuntur, præsertim vbi sinister vẽtriculus fuerit vulneratus: si vero vulnus ad vẽtriculum vsq; non pertingat, sed in cordis corpore consistat, aliqui nõ solum ea die qua vulnerati sunt, sed sequẽte etiã nocte vixerunt, mors tamẽ phlegmonis ratione secuta est. Hæc Gal. Et si quis pro Trincauellio respondeat, verũ quidem esse, cor in inflammationibus, & vulneribus, & aliis morbis, male affici, sed illos diutius non perferre, imo vero breui temporis spacio illos mori, hoc ipsum Galen. de putredine cordis testatur, qui scribit, putrescentibus humoribus quosdam sanari, putrescente autem substantia cordis, neminẽ euadere: sunt hæc illius verba 3. de præsag. ex pul. 3. quã enim excogites medicinam ad putredinẽ quę cor occupauit. Nam quibus calor hic putridus ad humores quos cõtinet sinus cordis, magis deflectit, q̃ ad ipsum corpus visceris, multi horũ fuerunt superstites: deinde nisi substantia cordis putrescat, sed il-

sed illud tantūmodo praua qualitate inficiatur, quę ipso Trincauel. interprete naturalē illius tēperiē mutat, nō video qua ratione febris hectica pestilēs ab altera hectica, nō pestilēti possit differre: siquidē in vtraq; calor pter naturā in facto esse cordis substantiā occupat. Et si quis eam differentiā afferat, ꝙ hectica pestilēs ab aere putrido generatur, altera minime, iam diximus, causam externā, qualis est aer, nō permutare speciē morbi: itaq; necesse est in partib⁹ internis aliquod discrimē extare, quod apud Gal. nō aliud est q̄ putredo, adeo vt in reliquis febrib. hecticis calor præter naturā simpliciter substantiā cordis possideat, in pestilētibus aūt eadē substantia cordis putrescat. Præterea si in hectica pestilenti substantia cordis nō nisi à ꝓximis humoribus malā qualitatē acquirit, sicuti exēplo vini & dolii illud cōtinentis Trincauel. significat, vt nulla hectica pestilēs statim principio fiat, fateamur necesse est, ꝙ tamē de sententia Gal. perspicue falsum est, qui hæc habet 3. de præsag. ex puls. 4. ad finem: etenim sunt, vt docuimus, pestilentes nō paucæ, inde vsq; ab initio hecticæ, distantque ab omnibus aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Quomodo autē substātia cordis primū putrescat, nō putrescentibus humoribus, Gal. declarat id fieri ꝓpterea, quia cor tanto calidius est, quā natura postulat, & ad patiendū aptius, quāto humores, qui ab illo cōtinentur, sunt frigidiores & ad patiendū ineptiores, vt mirū nō sit, si ab aere putrido pars magis disposita, substātia cordis, facilius q̄ minus disposita, hoc est humores, male afficiatur. Postremo si quis vanitatē istius opinionis non satis intelligit, nobis licet addere symptomata hanc febrē comitantia, quæ nō solum malignā qualitatē, sed insignē putredinē demōstrāt, quale inter cętera est fœtor anhelitus, ꝙ propriū esse putredinis signū cōstat inter oēs: ex qua symptomate inquit Gal. vulgares quoq; homines docti experiētia febrē pestilentē cognoscūt, & proximam mortē expectāt: sed hac de re satis. Ex quib. puto satis cōstare, duas esse differētias febris pestilentis, alteram putridā, alteram hecticā, & quomodo vere scripserit Gal. omnes febres pestilētes ex putredine originē habere: itaq; ad alia ꝓgrediamur. *Fœtor anhelitus signum putredinis.*

Secundo, differentiæ febris pestilentis sumuntur à causis, quę generaliter sunt illæ omnes, quęcunq; in corpore talem & tantam putredinē possunt excitare, vt naturæ & viribus veneni possit comparari: speciatim vero sunt duplices, aliæ externæ, aliæ internæ. Inter causas externas aer principē locū obtinet, adeo vt nō desint, qui nullam præterea externam causam velint cognoscere, ꝙ item vidētur probare Hip. & Gal. qui scribunt, morbos pestilentes ex vnica aeris malitia originē habere, 2. de natura hum. 3. in proœmio epid. ad fin. lib. de theriaca ad Pisonem 14. 1. de diff. feb. 4. de qua opinione paulo post tractabimus. Ergo aer vt Gale. docet de diff. feb. 4. vel inspiratus, vel extrinsecus corpori circumfusus, facile potest cor alterare, & febrem pestilentem efficere, quotiescunque à sua naturali constitutione degenerat, & perniciosus redditur: id quoque multis modis videtur fieri posse: ac primum si ille manifestis qualitatibus præter modum alteretur, præcipue vero si calidior & humidior reddatur, ex quibus duabus qualitatibus, veluti quodam seminario, iam diximus omnem putredinem oriri. Secundo, si aer à putrida exhalatione fuerit contaminatus, qualis fieri solet aliquando à cadaueribus insepultis, sicut in præliis euenit, aut ex paludibus, vel stagnis æstiuo tempore, aliisque huiusmodi rebus & locis, ex quibus putrida exhalatio euaporat: ex quibus quidem noxiis exhalationibus scribit Galen. 2. de natura humana 4. corpora lædi magis ex totius substantiæ proprietate, quam ex simplici qualitate. Tertio, addit Galen. ex aere quasi per quoddam contagium febres pestilentes fieri, qui scribit 1. de differentiis febr. 4. *Causæ.* *Aer.*

propter

propter continuitatem ex Æthiopia quædã putrida inquinamenta subiisse, quæ iis febris causa fuerunt, qui habebant corpora parata vt ab istis læderentur. Postremo addunt nonnulli febrem pestilentem fieri propter nescio quos aspectus, positiones, & coniunctiones cœlestium corporum, vel præterea propter nescio quam malignam, occultam & inexplicabilem qualitatem aeri insperfam: de quorum opinione diximus in nostro libello.

Victus. Secunda externa causa succedit victus ratio, ex quo colligendum est, illos male sentire, quos modo diximus opinari febres pestilentes ex vno aere originem habere: de qua quidem victus ratione tanquam externa secunda causa, perspicue loquitur Gal.2.de natura humana 3.de succorum bonitate & vitio à principio, & 1.de diff. feb. imo vero initio primi epid.3.epid.3.9.sub victus ratione comprehendit non solum communia alimenta & potiones, sed etiam communia studia vitæ, communes labores & exercitationes, sicuti exempli gratia, nõnunquã euenit in exercitu. Quod si Hip.& Gal.locis supra positis vnius aeris mẽtionem faciunt, id propterea factum est, eodem Gale. interprete loco proxime citato, quod tum causam communium morborum frequẽtissimam voluerint explicare, cum certum sit morbos communes longe frequentius ex aere, quã ex victu aut occupationib⁹ & studiis prouenire.

Qualis autem sit victus ad efficiendas febres pestilentes accommodatus, declarat Gal.1.de diff.feb.3.qui ea enumerat alimenta, quæ partim natura praua sunt, prauosque in corpore generant succos, sicuti allia, nasturtium, porrum, brassica, & quæcunque allia syluestria nominantur: partim etiam si natura bona sint, tamen ob quandam putredinem prędictis alimentis æqualem, aut etiam sæpenumero maiorem, prauitatem acquirunt, qualia sunt triticum, hordeum, & cæteræ fruges quæ ad alimenti vsum assumuntur partim ob temporis diuturnitatem ad putridum affectum deductæ, partim propter malam repositionem situ repletæ, partim vero in prima generatione sunt vitiatæ: si quis alia id genus prauorum alimentorum exempla cupit scire, talia sunt, carnes longiore tempore mactatæ & male olentes, carnes quæ non manu hominis, sed vi morbi mortuæ sunt, fructus quicunq; ad quandã putredinem declinant, vinum corruptum, aqua immunditias vrbis recipiens, vel in qua malæ stirpes, cannabis, linum, & similia madeant, & alia id genus quamplurima.

Causa interna. Sed ad causas febris pestilentis internas venio, ac prætermissis causis communioribus, quales sunt humorum plenitudo, cacochymia, prohibita transpiratio, obstructiones, quæ omnibus febribus putridis cõmunes sunt, ac nullam cõtinent difficultatem, de proximis & immediatis agendum est. Sunt nonnulli recentiores qui putant internam proximã causam febris pestilentis vnicam esse, nimirum putredinem sanguinis & omnium humorũ, qui mea sententia manifeste decipiuntur: namque hac ratione ex vna parte omnis febris pestilẽs foret synocha, & ex altera omnis febris synocha foret pestilens: cum ex Gal.doctrina constet, synochum fieri, quotiescunq; vniuersa humorum massa putrescit: quod quidem est tam absurdum, vt nõ indigeat confutatione: ac ne frustra sim longior recensendis aliorum opinionibus, sciendum est, apud Gal. hæc duo nomina, vulgare & pestilens, non esse nomina alicuius certi & determinati morbi, sed generaliter ad omnes morbos pertinere: neq; enim ille inquit 3.epid.3.20. certi morbi est nomẽ vulgare vel pestilens, verũ quicũque morbus vno in loco simul multos inuadit, vulgaris hic vocatur, qui si simul hoc habeat, vt multos interficiat, pestilẽs dicitur: ꝙ quidem non solũ de cæteris morbis, sed etiam de febribus statuendum est: nam sicuti scribit Gal.3. epid.3. 9. hominibus

variæ

variæ contingunt morborum & febrium differentiæ, propter variam aeris temperiem, naturam vniuſcuiuſque, & victum quem ſanus ſeruat, qui victum appellat, non ſolum qui alimento & potione conſtat, verum etiam cæteris omnibus, vt otio, exercitatione, balneo, venere, & quæcunque generaliter homines facere conſueuerunt.

Cum igitur varii humores putreſcentes, & omnes ſimul, & ſinguli ſeparatim varias febris differentias conſtituant, iam vero ſtatutum à nobis fuerit, febres peſtilentes non aliter quam excellenti putredine à reliquis febribus putridis differre, equidem non poſſum niſi illorum ſententiam probare, qui aſſerunt, quamlibet differentiam febris, à quocunque humore, originem habeat, & quomodocunque generetur, dummodo putredo ad ſummum quendam gradum perueniat, peſtilentem eſſe & nominari poſſe: veritatem huius opinionis demonſtrant ſymptomata haſce febres comitantia, quæ vſque adeo varia, diuerſa & contraria ſunt, modo vigiliæ, deliria, ſitis intenſa, inquietudo, modo ſomni, ſopores, lethargi, ſtupores, modo meſtitiæ, timores, & alia propemodum infinita, vt facile diuerſorum humorum copiam poſſint demonſtrare: ſpeciatim vero conatus & expulſiones naturæ variaque excrementa id confirmant manifeſtiſſime, ſiquidem natura quandoque per totam cutem, quandoque per partem determinatam, per vomitum, nares, quotidie per aluum & lotium, ſolet tranſmittere & purgare, modo vnum, modo alterum, modo plures, modo omnes humores, à quibus veriſimile eſt, vel potius neceſſarium, varias febres excitari: quæſo enim, gratia exempli, Socrates annorum 30. temperamenti calidioris & ſiccioris, æſtate nimiis curis, exercitationibus, vigiliis afflictus, tenuiore victus ratione vſus, febre peſtilente corripiatur, in qua lotia, excrementa alui, periodi, & omnia ſymptomata copiam putreſcentis bilis demonſtrent, cui dubium poteſt eſſe, hanc febrem inter billioſas reponendam eſſe? quod item de cæteris ſtatuendum eſt: ac ſane hæc fuit ſententia Hippocr. qui in peſtilenti conſtitutione inter varios morbos, ex quibus plurimi moriebantur, omnes propemodum differentias febrium numerat, per hæc verba 3. epid. 3. 64. Multa præterea febrium genera vulgabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum continuarum, longarum, vagarum, faſtidioſarum, inconſtantium: & Galen. in com. quoniam, inquit, humores noxii erant diuerſi, ideo cum alii morbi, tum plura inciderunt febrium genera. Neque vero apud Hippocr. & Galen. huius diſciplinæ exempla deſunt, qui cum aliis locis, tum maxime in prima illa peſtilentia, narrant nonnullos à febribus ardentibus & phrenitide, nonnullos à febribus pituitoſis & ſopore, nonnullos aliter laboraſſe, prout varii humores putreſcebant, & varias corporis partes occupabant. Ex quo illud quoque vobis licet colligere, neque illos bene ſentire, qui docent febres peſtilentes ex humoribus in corde putreſcentibus perpetuo generari, cum imo vero, ſicuti in aliis febribus putridis, quod alias de Galeni ſententia docuimus, quandoque in iecore, ventriculo, cerebro, renibus & aliis partibus, minime in ſolo corde, fons caloris febrilis ſoleat recidere, idem plane de febribus quoque peſtilentibus ſtatuendum ſit: quod quidem etſi ex iis quæ hactenus diximus, debet vnicuique ſatis conſtare, tamen cum hæc opinio ſit celebris & clariſſimorum hominum, debet rurſum à nobis confirmari; ac primum ſi id verum eſt, quæ certiſſima eſt ſententia Galen. & iam ſatis confirmata, ſæpiuſque repetita, febres peſtilentes vna inſigni putredine à cæteris differre, quid eſt quamobrem, gratia exempli, febris ardens primum male affecto iecore facta, illa inſi-

gni putredine quæ ad peſtilitatem efficiendam neceſſaria eſt, mox conſentiente corde, peſtilens dici non debeat? Deinde cum natura fabricauerit quaſdam proprias & peculiares partes, multis glandulis ſcatentes, ad quas membra principalia facile poſſint, quod ipſis noxium eſt, deponere, cum propter ſui imbecillitatem omnium maxime ad recipiendas fluxiones ſint accommodatæ, quæ vulgo à medicis emunctoria dicuntur, quales ſunt ad inguina pro iecore, ad alas ſiue axillas pro corde, ad aures pro cerebro, ſi in febre peſtilente perpetuo cor laboret, primum & per ſe, perpetuo quoque ad axillas ſequerentur decubitus materiæ noxiæ: quod experientia demonſtrat falſum eſſe, cum natura ſæpenumero non modo ad axillas, ſed etiam ad aures, ad inguina, & ad alias partes quærat noxia excrementa deponere, & ſe ipſam exonerare.

Sed tandem videamus quid Hippocr. & Galen. de hac difficultate ſentiant, vno autem aut altero teſtimonio contenti erimus, ſiquidem & nimis longum, & ſuperuacaneum foret ſingula recenſere. Itaque Hippocr. deſcribens peſtilentem conſtitutionem, quæ multarum gentium fuit communis, inter quam plurimos & varios morbos qui erant vulgares & pernicioſi, 3. epid. 3. 11. hæc habet. Febres ardentes, phrenetici: & Galen. in com. Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur & ventriculum bilioſis excrementis, phrenitici vero iiſdem caput petentibus. Et ſequenti com. 12. Memoria eſt repetenda hæc communis ratio, ab eodem ſtatu genitum putridum humorem non eaſdem partes aggredi, quod neque per naturam eo ſtatu corpus omnium in eadem conditione poſitum fuiſſet, ſed aliis alia pars infirmior eſſet: quam eandem ſententiam repetit paulo poſt 33. com. & rurſum Hippocr. 1. epid. 2. 73. At vero circa æquinoctium vſque ad vigilias. & ſub hyemem conſequebantur ardentes febres: & Galen. in com. Ardentium febrium & phrenitidis, pro loci diuerſitate, quem tenet idem humor, auctor eſt: nam cum in vaſorum ſpaciis cum ſanguine continetur flaua bilis, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in ventris, aut iecoris, aut in pulmonis venis efferueſcit, &c. Demum vero 3. epid. 2. in proemio Galen. interpretatus ſententiam Hippocr. ex 1. progn. hæc habet: Qui ſimpliciter confirmat, febres ex hypochondriis eſſe malignas, conuenientibus neglectis conditionibus, quas affert Hippocr. hic aperte mentitur: quippe longe erat verius dicere, febres à cerebro affecto malignę ſunt: febres in membranis quæ cerebrum continent affectis, malignæ: febres à pulmone affecto malignæ: iam vero & præ iis febres corde affecto malignæ.

Ex quibus locis ita plana mihi videtur eſſe ſententia Hippocr. & Galen. vt planior eſſe non poſſit, nempe malignas & peſtilentes febres fieri propter inſignem putredinem, non ſolum humorum qui continentur in corde, ſed etiam cæterorum, qui iecur, cerebrum & reliquas partes occupant, quæ inſignem cum corde conſenſum habent.

Itaque redeundo ad noſtrum inſtitutum, ita habendum eſt, ad mentem Hippocr. & Galen. internam proximam cauſam febris peſtilentis vnicam eſſe putredinem humorum, qui vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli, aut in corde, aut in partibus cordi conſentientibus tam inſigniter putreſcunt, vt veneni vires acquirãt, & illa ſæua afferant ſymptomata, de quibus paulo poſt ſermonem habebimus: atque hinc fit vt variæ febrium peſtilentium differentiæ conſtitui poſſint, pro varietate humoris putreſcentis, & loci primum affecti, & tertianæ & quotidianæ, & quar-

Summa.

quartanæ,& fynochi,& ardentes, & vno verbo,quæcunque febrium putridarum differentiæ pofitæ funt: quod quidem etfi verum eft, tamen equidem puto febres peftilentes maiori ex parte inter biliofas & ardentes numerandas effe, omnino rariores effe pituitofas, etfi fcribit Galen. 4. de ratione victus 13. ex falfa pituita quandoque excitari febrem, in qua ficuti ex flaua bile, & fitis intenfa, & alia id genus fymptomata fieri folent, rariffimas, ac fortaffe nullas peftilentes effe quartanas, cum raro admodum quartana continua reperiatur,vt fuo loco diximus.

Tertio loco fumuntur differentiæ febris peftilentis à fymptomatibus,nec non à coniunctis: quæ differentiæ funt quamplurimæ: & primum aliæ febres funt cum pefte, aliæ funt fine pefte: de prioribus cum pefte omnes confentiunt: pofteriorum fine pefte perfpicue mentionem facit Galen. 3. epid. 3. com. 57. per hæc verba: Peftis longiffima quæ noftra ætate vulgata eft, ex iis quæ per aluum vacuantur omnes propemodum fuftulit, quæ euacuabantur erat colliquatio, quod quidem videtur fymptoma effe in perpetuum febris quam peftilentem priuatim vocant, cum vel citra peftem mortales corripit. Quam eandem fententiam repetit 3. de præfag. ex pulf. 4. Et fi quis altera ex parte quærat, an fimiliter peftis fine febre poffit confiftere: is videat noftrum libellum de pefte. Deinde fciendum eft ex Paulo lib. 2. 36. nec non ex Aetio lib. 5. 95. in feb. peftilenti fæuiffima quæque & horrendiffima fymptomata vrgere, vigilias, deliria, fyncopes, deiectam appetentiam, atque vno verbo quæcunque ad læfionem omnium facultatum & omnium partium noftri corporis pertinent: at vero cum cætera omnia aliis quoque febribus contingant aliquando, illa potiffimum febrium peftilentium quodammodo propria videntur, quæcunque ad varias corporis partes à natura folent tranfmitti, quippe nonnullis vel ftatim principio febris, vel progreffione temporis quædam maculæ vel papulæ per totam cutem erumpunt, quæ vulgo petechiæ appellantur, quæ quidem colore, magnitudine, copia, valde inter fe differunt, fiquidem & nigræ, & purpureæ, & liuidæ forteque aliis coloribus præditæ, & maiores, vt notabilem corporis partem occupent, & minores vt morfibus pulicum affimilentur, & plurimæ, & pauciores, plane diuerfo modo folent apparere, de quibus litigant recentiores, vtrum Galeno & antiquioribus cognitæ fuerint necne: nonnullis autem non papulæ, fed tumores infignes eruptionem faciunt, modo vnus, modo plures, qui cum alias corporis partes, tum maxime glandulofas folent occupare, qui bubones, parotides, carbunculi, & aliter nominantur.

III. Differentia alia.

Peticulæ, bubones vnde.

Ac fane debet omnibus conftare, huiufmodi eruptiones & decubitus non aliter fieri, quam à natura pugnante aduerfus morbum & caufas morbi, quæ perpetuo quantum poteft, quicquid illam fatigat & opprimit, conatur à partibus principibus ad partes externas & minus neceffarias deponere, & fe ipfam exonerare: de quo quidem conatu & inftituto naturæ loquitur Galen. in lib. de atra bile 4.

Verum etfi diximus & peticulas, & cæteros decubitus propria fere effe figna febris peftilentis, tamen id fciendum eft, neq; id generaliter verum effe, neque huiufmodi fymptomata illis propria & infeparabilia effe; fiquidem ex vna parte nonnunquam euenit, vt in febre manifefte peftilenti, ac forte cæteris maligniore, neque papulæ, neque tumores, neque vlla naturæ depulfio confpiciatur: ex altera an-

ta autem, vt non solum in simplici febre, sed etiam, vt placet Aetio & multis, qui id confirmant verum esse, sine febre interdum compareant & maculæ & alia id genus externa symptomata, quæ ab omni pestilentis affectus ratione sunt aliena, & nullum periculum afferunt: verum cum hoc tempore in febribus pestilentibus inter cætera admodum frequenter peticulæ erumpant, hinc factum est, vt multi huiusmodi symptoma proprium esse velint, adeo vt non alio nomine huiusmodi febres quam peticulares, aut simpliciter peticulas soleant appellari.

IV. Differ. Postremo sumuntur differentiæ ab intenso & remisso: etenim licet putredo insignis concurrat necessario, tamen ea vnico puncto non clauditur, sed potest varios gradus habere, sicuti scribit Galen. 9. de simpl. med. de bolo armena, in peste sui temporis grauissima, quosdam ægrotos leuiter, quosdam grauiter febricitasse, nonnullos plane febris fuisse immunes, adeo vt hac ratione nobis quoque liceat secundum varios gradus putredinis, varias febris pestilentis differentias constituere, quarum alię sint magnæ, aliæ minores, aliæ maximæ: ex quibus forte priores verius malignæ, quam pestilentes dici debent.

Atque hactenus de differentiis febris pestilentis: itaque accedamus ad signa, & cum plerique omnes hanc partem alioqui maximi momenti, admodum negligenter & confuse tractent, nos conabimur accurate & distincte, quantum fieri potest, singula hæc signa explicare, vt vos probe discatis febres pestilentes cognoscere, in qua re non solum iuniores & parum exercitati sed etiam seniores, & multum exercitati decipiuntur sæpenumero.

Signa.

Calor. Calor itaque febris pestilentis ad tactum non vehemens, non acris, sed potius mitis ac remissus apparet, vnde externæ partes ægroti minime incalescunt & feruent, vt multis aliis febribus contingit, quinimo tepidæ frequenter & subfrigidæ percipiuntur, adeo vt nonnulli putent hominem non febricitare: quod à Galeno traditum est loco postremo citato 9. de simp. med. nec non 6. epid. 1. 29. vbi docet, calorem febris pestilentis non esse vehementem, ægrosque minus calidos & vrentes tangentibus videri, quamuis interius maximo æstuent incendio & calore, quod etiam confirmat testimonio Thucydidis, qui lib. 2. suæ histor. scribit, corpora quidem exterius tangenti valde calida non fuisse, interiora autem adeo feruentia, vt neque subtilium vestimentorum, neque linteolorum velamenta, neque aliud quidquam præter nuditatem ferre potuerint: id quod confirmat etiam Auicenna in præsentia, inquiens: hæc febris est quieta exterius, conturbans interius, secundum plurimum perdens, ex qua percipitur caliditas & inflammatio fortis.

Ratio autem propter quam partes externæ ita refrigerantur, illa est, quoniam maxima vrgente in partibus internis putredine, sanguis & spiritus ad illas confugiunt, vel potius trahuntur, sicuti scribit Galenus in magna interna inflammatione fieri, quæ instar cucurbitulæ ad se omnia trahit, adeo vt propterea partes externæ omni prope calore destitutæ, iure tepidæ, & quandoque frigidæ appareant. De quo tamen primo indicio febris pestilentis sciendum est, illud minime esse proprium & inseparabile, neque perpetuo vnum atque eundem modum seruare, siquidem nonnulli ægroti nunquam refrigerantur, sed semper & intra & extra vehementer incalescunt: nonnulli refrigerantur quidem, sed tantummodo post aliquot dies, non statim principio morbi; id quod plane euenit propter

varios

varios gradus putredinis, propter diuerſitatem humoris noxii, nec nõ partis primũ laborantis, ac demum propter vires ægroti vel robuſtiores, vel debiliores: ex quibus facile eſt intelligere calorẽ modo vehementiorem, modo remiſſiorem eſſe, ac modo facilius, modo difficilius ad partes externas tranſmitti.

Secundo ſigna febris peſtilentis ſumuntur à pulſu, q de ſententia quorundã recentiorum, ſunt perpetuo parui & debiles, quod confirmant ex Gal. qui libro de cibis boni & mali ſucci à principio ſcribit, in huiuſmodi febribus ſumma cum ratione medicos à miſſione ſanguinis abſtinuiſſe, quod ægroti iam haberent vires imbecilliores: ſed iſti manifeſte falluntur, quod vnica ratione ſatis mihi videor poſſe confirmare, propterea quia Ruffus, Paulus, Aetius, Auicenna, & omnes, vt paulo poſt videbimus, in febre peſtilenti non verentur venam ſecare, quod non facerent, niſi pulſus valerent, & vires ſatis conſtarent. De ſententia Galeni paulo poſt loco magis opportuno tractabitur. Itaque pulſus aliquando ſunt parui & languidi, ſi putredo in ſummo fuerit gradu, & cordis facultas inſigniter ſit labefactata: aliquando magni & robuſti, ſi putredo minor fuerit, neq; facultas cordis præter modum lædatur: generaliter vero pulſus ſunt celeres, frequentes, inæquales, inordinati, quod natura ſit admodum oppreſſa, & maxima vrgeat neceſſitas euentandi, & refrigerandi calorem naturalem, ſed tanquam proprium & peculiare ſignum, contractio arteriæ eſt celerior quam dilatatio, non ſolum ſicuti euenit in reliquis febribus ex putredine ortis, ſed longe maxime quod multo maior ſit neceſſitas expellendi multam ac putridam fuliginem, quod fit contractione, quam ſit neceſſitas refrigerandi caloris, quod fit dilatatione. Etſi vero in febre peſtilente pulſus maiori ex parte ſunt huiuſmodi, tamen euenit aliquando, vt pulſus probi appareant, ſimiles pulſibus temperatis, & qui parum à ſtatu naturali declinant, ſicuti narrat Gal. 3. de præſag. ex pulſ. tertio, in maxima peſtilentia ſuo tempore contigiſſe, ac tales ægrotos præter cæteros periiſſe, cuius quidem admirabilis rationem ſymptomatis Galen. refert in varias, imo oppoſitas temperies cordis & arteriarum, id quod dupliciter fieri poteſt, vno modo quotieſcunque cor calidius iuſto redditum eſt, arteriæ autem ſunt frigidiores, propterea quod aut contineant humores frigidos nondum putreſcentes, aut ſi qua polleat alia frigiditas, iis tum neceſſe ſit ex ſuo proprio affectu refrigeratis eſſe, & calefieri à corde: altero modo cum corpus ipſius cordis redditum eſt frigidius, in ventriculis autem ſubſtantia calidior continetur: aut contra, cum ſubſtantia continetur frigidior, cor autem calidius redditum eſt: ſiquidem tunc prima ratione euenit, vt arteria quæ frigida eſt, ſed à corde calefit, neq; paruum pulſum, qualis frigiditati conuenit, neque magnum, qualis caliditati reſpondet, efficiat, ſed inter vtrumq; medium, qui propemodum moderatus ac naturalis videtur; adeo vt huiuſmodi affectus vel optimos medicos fallant, quod item de altera contrarietate inter ſubſtantiã cordis & materiam in ventriculis contentam ſtatuendũ eſt, quæ quidem cum à Gal. diffuſe ſint explicata, certe eſt mirum, quomodo quam plurimi hoc tempore in reddenda cauſa huius ſymptomatis neſcio quid comminiſcantur de natura, quod ſummæ putredinis exuperantia perterrita, ac plane ſuccumbens, non audeat venatam materiam cauſam febris aggredi, & alia quædam ſibi fingunt, quæ à Gal. diſciplina, & ab omni ratione ſunt aliena, ſed reliqua perſequamur. *Pulſus.*

Tertio ſequuntur ſigna ex lotio, quod quidem in febre peſtilenti plane variũ ac diuerſum apparet, pro varietate humoris noxii, nec non partis præcipue labo- *Lotium.*

rantis, pro vario gradu putredinis, pro maiori vel minori cruditate & coctio ne & aliis id genus: itaque redundante pituita, lotia sunt albidiora, crassa, aquosa quales vrinas vidimus hoc tempore in excellentiss. Brancha, qui hodie obiit: redundante flaua bile lotia sunt flaua, crocea, ignea; redundante sanguine sunt rubicunda: si summa adsit cruditas, sunt tenuia, sine aliquo sedimento: si in humoribus fuerit insignis ebullitio, sunt turbata, & similia quandoque lotiis iumentorum: si fuerit maxima adustio, tunc lotia conspiciuntur liuida, colorem plumbeum referentia, quandoque nigra, quæ inter cætera omnia sunt imprimis lethalia; quandoque lotia sunt insigniter fœtida, quod putredinis & corruptionis peculiare est signum: quandoque sunt oleaginosa, vel substantiam vel colorem olei referentia, aut quasi tela quædam araneæ coacta supernatat, quæ colliquationis certissima est nota: ad summam, in pestilente febre cum lotia sint plane varia, neque vnius generis, siue substantiam, siue colorem, siue contenta consideres, generaliter sunt omnia praua & perniciosa, adeo vt quicunque ad mentem Galen. asserunt, asserunt autem quamplurimi, ac fere omnes, lotia in tali febre colore, crassitudine, sedimento, naturalibus fere similia esse, turpiter decipiantur, neque sensum verborum Galeni sint assecuti, qui loco sæpe citato 3. de præsag. ex puls. 4. non docet huiusmodi lotia comparere in omni febre pestilenti, sed tantummodo in altera specie hectica, de qua re paulo post sermonem habebimus.

Forma. Quarto sunt signa ex forma febris, quę primum necessario est continua, etsi non ignoro, alios aliter sentire, quibus debet satis esse & ratio plane manifesta, insignis putredinis, vnde humores contenti in venis nequeunt à natura certa ratione gubernari, atque extra venas transmitti, & Galeni auctoritas, qui hæc habet 4. aphor. 43. Febres quæ in quietem febre vacantem definunt, sunt absque periculo, vt quæ non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine originem habent, neutra enim harum ad quietem pertinet febre vacantem: deinde accessiones & circuitus possunt esse & tertiani, & quotidiani, & quartani, & quicunque ex varia humorum putredine, nec non variis locis laborantibus, aliquando in reliquis febribus conspiciuntur, tametsi febres melancholicę forte nunquam, pituitosæ admodum raro, frequentissime autem biliosæ & ardentes solent pestilentes fieri, sicuti supra diximus.

Quinto indicia febris pestilentis possunt haberi ex superuenientibus symptomatibus, quæ quidem etsi iam diximus ex Paulo & Aetio, terribilia prope omnia & horrendissima contingere, tamen inter cætera nonnulla quodammodo magis propria & peculiaria videntur, quod ex vna parte in febre pestilente appareant frequentissime, ex altera sine febre pestilente, appareant autem nunquam aut rarissime: inter hæc ante omnia peticulæ, deinde parotides, bubones, carbunculi, & reliqui naturæ decubitus ad partes ignobiliores, principem locum obtinent, de quibus satis diximus, multaque ab Hippocrate & Galeno exempla in lib. epid. afferuntur, sicuti de inflammationibus quę fiunt in partibus genitalibus, de vlceribus, quæ potissimum pueris contingunt, & aphthæ dicuntur, de quibus Hippocrates & Galenus 3. epid. 3. 12. & 26. Sed præterea in febre pestilenti duo præcipue symptomata solent superuenire, quæ Hippocrates vnica breui sententia complectitur 3. epid. 3. 13. Alui turbatę alimentum fastidiebant: de primo idem scribit Hippocrates 3. epid. 3. 57. Ventris vitio omnes præcipue mortui sunt, cunctos

cunctos namque venter fuſtulit. & Galenus in commentar. Quæ èuacuabantur erat colliquatio, &c. De ſecundo pariter, nempe proſtrata appetentia, ſcribit Hippocrates text. ſequenti 58. omnes in quos equidem incidi, quocunque deti-nerentur morbo, cibum faſtidiebant: & Galen. in commentar. Hinc factum eſt, vt multi morerentur, fortiores autem qui vim ſibiipſis afferentes, alimenta oblata aſſumpſerunt, omnes fere ſuperſtites fuerunt, plurimi autem mori quam comedere quidquam voluerunt. Cuius ſymptomatis cauſa eſt manifeſtiſſima, labo-rante ventriculo, ad quem conſtat ciborum appetentiam pertinere.

Etſi vero alia quoque ſæua ſymptomata ſolent febribus peſtilentibus ſuper-uenire, ſiue actiones læſas, ſiue qualitates corporis immutatas, ſiue exeuntia ve-limus conſiderare, tamen his contenti erimus, quod ea ſint frequentio-ra & maioris momenti, ac facile ſit horum imitatione cætera quoque intel-ligere.

Poſtremo ſunt indicia à cauſis, de quibus iam ſatis diximus: itaque in tempe-ramento & habitu corporis calido & humido, quod multis ſcateat obſtructioni-bus, quod multum indulgeat crapulis & ebrietatibus, nimiæ veneri, quod aut prauis, aut etiam multis redundet excrementis, in cœli conſtitutione, & aere ca-lidiori & humidiori, ac multo magis ſi ille prauis exhalationibus fuerit contami-natus, in ſumma propter omnes cauſas & præparationes, tam internas quam ex-ternas, quæcunque putredinem, & illam inſignem poſſunt excitare, contingit febres peſtilentes fieri: quibus omnibus poſtremo licet addere coniecturam Ar-chigenis vulgarem quidem, ſed veram, cuius meminit Galenus 2. de criſib. 3. ni-mirum ſi hoc tempore aliæ huiuſmodi febres vagentur: quod quidem indi-cium ſi cæteris omnibus coniungatur, maxime poteſt ſuſpicionem febris peſtilen-tis confirmare. *Cauſæ.*

Diximus de ſignis febris peſtilentis putridæ: ſigna autem febris peſtilentis he-cticæ præclare deſcribuntur ab Auicenna cap. 2. poſtremis verbis: Et quandoq; eſt de iis febribus, in qua non percipit æger, neque tangens propinquus multitudiné caloris, & non alteratur pulſus & aqua, magna alteratione, & cum hoc ipſa eſt in-terficiens velociter, & plurimi quorum anhelitus fœtet, ex primis moriuntur, quo-niam putredo confirmata eſt in corde: quæ omnia ille accepit ex Galeno 3. de præ-ſag. ex pulſ. Itaque hectici peſtilentes nullum percipiunt calorem præter naturam, neque putant ſe febricitare, tametſi proxime accedunt ad mortem, ſed ſolum qui ſunt valde eruditi & exercitati, huiuſmodi calorem percipiunt, quem quidem longe facilius vnuſquiſque poteſt deprehendere, qui partes thoracis diligenter tractauerit: nam tametſi non ſtatim calorem moleſtum percipiat, nihilominus ſi longiori tempore manum detineat, calorem quendam valde acrem & ſqualidum, quaſi è profundo emergentem manifeſte percipiet, etſi ab ipſis ægrotis nulla ratio-ne ſolet perſentiri. *Signa hecticæ peſtilentis.*

Secundo neque pulſus neque lotium valde recedunt à pulſu & lotio na-turali, & primum lotia iure ſunt veluti ſanorum hominum, quoniam putredo corpus cordis occupat, minime humores, de quibus certum eſt ex lotio po-tiſſimum indicium fieri: vnde humoribus nulla putredine infectis, lotia quoque naturalibus fere ſimilia ſunt, quod quidem in altera putrida minime euenit, in qua putreſcentibus humoribus, qui continentur in venis, neceſſe eſt vt pro diuerſa illorum ratione, lotia quoque variis modis ſint alterata

& deprauata, adeo vt putredinis euidentia insignia proferant. Deinde & pulsus videtur fere æqualis, ac suam naturalem velocitatem & frequentiam seruare, tametsi perpetuo longe imbecillior existat, cum substantia cordis ęquali intemperie laboret, ac moderatus illius calor à frigiditate humorum, quos continet, possit tēperari, vt diximus ex Galeno. His signis addunt Gal. & Auic. fatentē anhelitum, ex quo solum indicio homines plebeii & vulgares, qui hac in parte multis medicis sunt peritiores, proximam mortem expectant. Quod si demum illud signum addatur, quod omnibus hecticis proprium ac inseperabile est, nimirum si febres illæ perpetuo sibi similes fuerint, neque vllam inuasionem accessionis, neque incrementum, neque vigorem, neque declinationem habeant, sed tantummodo post vnam vel alteram horam sumpto alimento calor & pulsus alteretur, iam pestilentis febris hecticæ indicia erunt absoluta, adeo vt nihil iam præterea sit reliquum, nisi vt ad curationem deueniamus.

An methodice curanda. Antequam febris pestilentis curationem aggredior, id quæritur, vtrum liceat huiusmodi febris curationem instituere certis indicationib. ac ꝓpria methodo, an magis præsidiis sola experientia inuentis, & ab omni ratione alienis: namq; illi potissimum qui existimant, has febres ex quadam latente & venenata causa originem habere, omnem indicationum considerationem excludunt, & solis quibusdam remediis, quæ secreta appellāt, hanc totam rem agunt: quibus videtur fauere Gal. qui etsi pollicitus est 10. meth. 10. postremis verbis, de febre pestilenti se aliquando tractaturum esse, tamen neq; in methodo, neq; aliis libris earum curationē tractauit, vt hinc liceat colligere, huiusmodi febres à cæteris omnibus febrib. differre, neque certa methodo curari posse, sicuti reliquæ curantur. Quoniam vero satis aperte, ni fallimur, demonstrauimus, febres pestilentes ex vna insigni putredine, & causis manifestis oriri, vt vanum sit ad causas occultas confugere, pro comperto habendum est, illam quoq; non sine & ratione & methodo curari. Ad Gal. possum responde-re, primum sub communi methodo curandi omnes febres putridas, illum febrim quoq; pestilentem comprehendisse, cum non aliter, quam maiori & minori putredine inter se differāt: deinde neq; eum plane ab huiusmodi tractatione abstinuisse, qui locis quamplurimis, præcipue commentariis epidemicis, sed omnium maxime & accuratissime in lib. de diff. feb. omnes scopos ad præcauendam & curandam febrim pestilentem accommodatos fuit persecutus: & si quis hic non acquiescit, is Gal. audiat, qui hoc suum consilium manifeste declarat, per hæc verba, 3. de præsag. ex puls. 4. In febrium curationibus de omnibus febribus pestilentibus disputauimus, siue separatim visum fuerit, siue in methodo medendi eas tractare: nam ad præsens institutum solam dignoscendi viam tractabimus. Cum igitur nulli dubium esse possit, quin febres quoq; pestilentes certa ratione debeant curari, nos ex Gal. disciplina sæpius repetita, conabimur primum curandi indicationes elicere, deinde videbimus, an huiusmodi indicationibus liceat satisfacere: postremo de singulis præsidiis sermonem habebimus.

Indicationes. Itaque indicationes in febre pestilenti sunt illę eædem, quæ à Gal. & à nobis sunt sæpius propositæ, in curatione febrium putridarum, nempe quę sumuntur à febre, putredine, & illa quidem insigni, prohibita transpiratione, obstructionibus, non solum quatenus hæc facta sunt, sed etiam quatenus fieri debent: atque eo tantum differunt inter se, quod pestilentes cum ex summa quadam putredine oriantur ac propterea plura, maiora, ac deteriora habeant symptomata. maiori diligentia &

magis

magis accurata curatione indigent. Cæterũ cum huiuſmodi variæ indicationes ita ſint à Gal. diſpoſitæ, 10. meth. 10. vt quod vltimum reſolutiua methodo inuentum eſt, id omnium primum in curatione agendum ſit, memoria eſt repetendum, indicationem poſtremam quidem inuentione, primariam autem opere, illam eſſe, quæ poſſit fluxionem obſtruentium ſuccorum compeſcere, & cæteris opportunis præſidiis viam facere: atque hæc ſane non alia eſt, quam communis aliqua corporis vacuatio, quæ potiſſimum aut miſſione ſanguinis, aut purgatione fieri debet: ſic Auic. in præſentia, ſumma inquit, curationis eſt exſiccatio, & illud cum phlebotomia, aut ſolutione ventris, & oportet vt incipiamus ab ea ad euacuandum. Huic deinceps indicationi quodam ordine reliquæ ſuccedunt indicationes, quæ pertinent ad tollẽdas obſtructiones, ad prohibendam & tollendam tranſpirationem impeditam, ad vacuandos humores putridos, lotium, ſudorem, ad concoquendos humores qui nõ ſunt ex toto putrefacti, ac poſtremo ad refrigerandum & humectandum corpus vniuerſum, ſi id ferat occaſio: quas quidem indicationes Gal. non ſolum in methodo generaliter de febribus putridis, ſed etiam ſpeciatim lib. 1. de diff. febr. 4. de febre peſtilenti præclare eſt perſecutus. Et ſi quis nobis obiiciat, Galenum hoc loco præſeruationem minime curationem febris peſtilentis tractare, is memoria repetat, præſeruationem ſola quantitate, non qualitate remediorum à curatione differre, docente Hip. & Gal. lib. de ſang. miſ. 9. quæcunque præſentibus iam morbis recte faceremus, melius eſſe, vt hæc incipientibus ipſis, aut iam eminentibus anteuertendo faciamus. Vtrum vero iis indicationibus liceat ſatisfacere, videndum; cum enim iam ſtatutum fuerit, huiuſmodi febres ſuapte natura eſſe pernicioſas, ac maiori ex parte homines perdere, tametſi illæ omnino adhibita ratione & diligentia tractentur, frequentiſſime fit, vt medici elicitis indicationibus nequeant ſatisfacere, atque ægri vtplurimum intereant, id quod à Gal. quoq; traditum eſt, qui ſcribit 2. aph. 13. per criſes longe plures ęgrotos ſanatos quam mortuos fuiſſe, niſi peſtilens fuerit conſtitutio, in qua contraria ratione longe plures moriuntur, quam ſanantur: quare admodum prudenter & caute debetis in huiuſmodi febribus procedere, & prognoſticum pronunciare; de qua quidem prædicendi ratione, neque ſolum de bonõ vel malo euentu, ſed etiam de tempore breuiore & longiore, ac de omnibus, quæ ad hanc partem pertinent, Gal. tum aliis multis locis, tum maxime loco notabili de conſt. artis med. 18. tractat diligentiſſime, & nos quoque non pauca alias diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opus: quare ſtatim ad particulares indicationes, & particularia præſidia deueniendum eſt. *Prognoſticum.*

Primo autem de iis ſermonem habebimus, quæ pertinent ad minorationem materiæ, quæ quidem multas & maximi momenti difficultates continent: namque de huiuſmodi præſidiis tanta inter medicos eſt diſſenſio, vt lis adhuc ſub iudice eſſe videatur, neque ſatis liceat veriorem opinionem intelligere, quippe nonnulli ſanguinem detrahunt, quorum alii ſectionem venæ, alii ſcarificatas cucurbitulas, alii hirudines, ad venas potiſſimum hæmorrhoidas ſolent accommodare, nonnulli cõtra repudiantes ſanguinis miſſionem, medicamentis vtuntur, quorum pariter alii tantummodo lenientia & leuiora, alii purgantia & valentiora probant, ſed imprimis de eo tempore litigant, ſi quando euenit, vt natura quærat noxios humores, vel apparentibus penticulis, vel aliter ad externas partes deponere, de qua tota re admodum vtili, atq; hoc tempore neceſſaria, ego quoq; meam ſententiam proferam, ſed quam breuiſſime ac fere ſummatim, quantum præſentis inſtituti ratio poſtulat.

De sectione venæ. Cæterum ego qui alias disputaui, ac ni fallor satis confirmaui, in quolibet morbo magno, speciatim vero in febribus putridis missionem sanguinis, & opportunum & necessarium remedium esse, si febris pestilens est morbus non solum magnus, sed cæterorum omnium longe maximus, si febris pestilens inter febres putridas, atque insigni quidem prærogatiua debet numerari, non verebor affirmare, pro minoratione materiæ, nullum missione sanguinis magis opportunum, efficax & tutum remedium posse excogitari, dummodo vires & ætas illud remedium non prohibeant. Neq; vero mihi libet in præsentia huius disciplinæ rationes repetere, quas prolixe alias & cumulate reddidi: veruntamen non sunt prætermittendæ quædam rationes, quibus nonnulli conantur probare, huiusmodi remedium non solum nō esse vtile & necessarium, sed etiam inutile & perniciosum: præcipua vero illa est ratio, quod in febre pestilente vnus princeps scopus deficiat, viriū robur, quæ in summa humorum putredine vix possunt constare: præter quam quidem rationem Gal. quoq; videtur in hanc sententiam venisse, qui scribit lib. de cibis boni & mali succi, principio medicos in pestilentia iure à sanguinis missione abstinuisse, propterea ꝙ vires essent imbecilliores.

Improbatur venæ sectio.

Sed illud quoque nonnulli addunt, sectionem venæ à circumferentia ad centrum trahere, atque hinc periculum imminere, ne putridi ac maligni humores in partibus internis cohibeantur, adeo vt ad cutem & partes corporis externas à natura nequeant transmitti, qui tamen naturæ conatus & humorum transpositio ad hanc rem est maxime vtilis & accommodata, neque vlla ratione debet impediri.

Postremo adiiciunt experientiam, qua videtur confirmari ægrotos prope omnes secta vena interire: ad quem modum narrant veteres in celebri illo anno 1528. in quo tales febres vniuersam vere Italiam peruagatæ sunt, & recentiores confirmant, proximo superiori tempore, Mediolani, Brixiæ, & aliis locis, sectionem venæ perpetuo importunam & lethalē fuisse. Ego vero facile ad hæc possum respondere, & primum si aduersarii intelligunt, in nulla febre pestilenti sanguinem mittendum esse, in qua vires non constent, vtique inter nos cōuenit, cū nos quoq; libenter fateamur, in nullo morbo insigne id remedium adhiberi vtiliter, in quo vires aut deficiant in præsentia, aut defuturæ sint in posterum: quod si contra illi cō-tendunt, in nulla febre pestilente vires validas esse, illud nos constanter pernegamus: etenim quanquam insignis putredo vrget, tamen varii huiusmodi putredinis gradus iure sunt constituti, neq; vlla ratione potest negari, vires aliquando posse cō-stare, id quod vel sola experientia satis mihi videor posse confirmare; quandoquidem certissimum est, nonnullos pestilenti febre male affectos, quibus sanguis copiose fuit missus, pristinæ sanitati fuisse restitutos, quod non sine magno virium robore potest contingere. Neq; Gal. loco citato de cibis boni & mali succi, statuit generaliter, in omni morbo pestilenti missionem sanguinis esse prætermittendam, ꝗ tunc speciatim sermonem habebat de pestilentii illa constitutione, in qua vires summa cum ratione fuerant imbecilles, cum ex maxima fame originem habuerit, quæ multos homines coegit vt vescerentur alimentis prauis succis, & pugnantibus inter se facultatibus præditis, & quæ ad brutorum potius, quam hominis sustentationem genita sunt: vnde nulli mirum debet videri, si illæ vires quę tempore satietatis vix fuerant robustæ, superueniente morbo grauissimo & lethali, vsq; adeo fuerunt labefactatæ, vt ad missionem sanguinis non sufficerent: ideo non licet, quod Ga-

Respondetur ad argumenta improbantium sang. miss.

stitue-

lenus de fingulari morborum conftitutione pronunciat, ad omnes morbos pefti-lentes accommodare, atque ex particulari obferuatione generale preceptum in-ftituere. Quod autem fecundo loco dictum eft, nempe miffionem fanguinis impedimento effe, quo minus natura ad partes externas putridos humores tranf-mittat, nolo eam quæftionem tractare in præfentia, vtrum fectio venæ à circum-ferentia ad centrum, an magis à centro ad circumferentiam trahere valeat: qui ad-uerfariis concedo libenter, fectionem venæ ab externis ad internas partes trahere, quæ forte fententia conuenit rationi & Galeno 4. de tuenda val. cap. 10. poftre-mis verbis: verum illud addo, naturam fanguine miffo, ac propterea leuatam ab eo, quo veluti farcina premitur, non folum non impediri, fed multo facilius quã-libet vacuationem, vel ad cutem, vel ad alias corporis partes aggredi & perficere; ad quem modum legimus apud Gal. 1. aphor. 23. fanguine miffo, & quidem co-piofiffime, vfque ad animi defectum, multos ęgros in copiofum fudorem incide-re: ex quo factum eft, vt probati omnes medici, apparentibus carbunculo, paro-tide, exanthematibus, dummodo alia confentiant, libenter fanguinem detra-hant, neque quidquam vereantur, naturam poffe hac ratione ab huiufmodi tranf-miffione reuocari: cuius doctrinæ eft illuftre exemplum apud Hippocratem & Ga-lenum 6. epid. 2. 30. de Simone, qui hyeme habebat latas puftulas non admodum pruriginofas: quo loco Galen. aduerfus illos qui putant, apparentibus exanthe-matibus & puftulis minime totius corporis purgationem conuenire, hæc habet: fed forfitan me dicere putabis nunquam purgatione per ventrem in talibus vten-dum effe: ego vero non id dico, nam lib. de arte curatiua, in quibus corporibus permulta eft humorum copia, iis vtiles effe purgationes didicifti: etenim priuf-quam redundantem materiam aut fecta vena, aut dato medicamento, quis eduxerit, fi calidis fomentis vtens ipfam conetur excutere, is plus attra-het, &c. An vero natura tranfmittendo noxios humores ad alas, ad ingui-na, ad cutim, bene an male agat, an debeat iuuari, an non iuuari, pofterius tra-ctabitur.

De experientia demum, quam aduerfarii iactant, multa poffent proferri, fed illud vnum dicam, memoria tenendum, peftilentes febres quantumuis cum ratione tractatas, fuapte natura effe lethales, plurimosque interficere, neque id periculum fectioni venæ, fed morbo tribuendum effe, quanquam neque omni ex parte concedendum eft, ægrotos fecta vena femper interire, ac potiffimum fi in tempore & opportune remedium adminiftretur, neque tardius quam deceat, & non nifi poft fumptum aliquod medicamentum, quod vulgares medici faci-unt frequentiffime, illud adhibeatur: namque ego quoque, fi modo experimen-tis agendum eft, vere poffum affirmare, me fectionem venæ vbique vtilem & fa-lutarem comperire, multosque ægrotos illius beneficio quotidie liberari: nolo autem domefticum exemplum prætermittere, fiquidem anno 1562. quo tem-pore huiufmodi febres in tota mea patria mifere vagatæ funt, mea mater, meus frater, vna foror, coniux fratris, & ego ipfe febre peftilenti non fine periculis, delirio, ac fæuiffimis fymptomatibus fuimus correpti, quibus con-filio comitis Montani, qui vir, mea fententia, & facienda & docenda medicina cæ-teris omnibus plurimum præftitit, fecta vena fanguis detractus eft, & omnes Dei opt. beneficio conualuimus: itaq; aduerfariæ rationes nihil valent. Etfi autem hæc vnicuiq; debent effe fatis, tamen fingulari quodã teftimonio Gal. rurfum mihi libet

hanc

hanc sententiam confirmare, qui manifeste docet, in febre pestilente verę sectionem conuenire: illud vero est 1.epid.3.ægroto 9.de Critone, qui febre acuta & grauissimis symptomatibus laborauit, adeo vt mortuus fuerit postridie quam ægrotare cœpisset: Neque sunt audiendi, qui negant, hunc ægrotum morbo pestilenti laborasse, cum id Gal.confirmet manifestissime, qui scribit ad hunc modum: Malignitatis excrementi erat indicium, quod pustulæ nigræ generarentur ad talum, vnde mireris, quid causæ fuerit, quo minus Hip. huius morbi initio venam secuerit: sed scimus ad plurimos eum quos descripsit, morbo iam progresso vocatum fuisse. Sic idem Gal.3.epid.3. ægroto 5. quærit, vtrum altero ægroto detractus fuerit sanguis nec ne. Itaque concludo, ad minorandam materiam in febre pestilenti nullum sectione venæ magis accommodatum & salutare esse remedium, dummodo ægroti per ætatem & vires illud ferre possint: quod si propter aliquod impedimentum ægri nolint aut nequeant venæ sectionem perferre, tunc Gal.consilio agendum est, quod sectioni venæ sit analogum 4. de tuenda val.4. hæc autem sunt, quibus hæmorrhoides sunt retentæ, si has aperueris, si mulieri menstrua consuetudo cessauit, hanc prouoces, si quibus horum nihil est, malleolos scalpello incidas, de qua speciatim malleolorum scarificatione, insigni plane remedio, ac vicaria sectionis venæ, si quis plura cupit intelligere, is videat libellum nostrum de peste, in quo de hac re disputauimus quantum est satis.

De cucurbitulis. Si quis autem voluerit intelligere, vtrum scarificatæ cucurbitulæ, vel apertæ hæmorrhoides ad minorationem materiæ sint accommodatæ, is primum debet memoria repetere indicationes curandi febres putridas & pestilentes, deinde intelligere, quas vires vtrumque istud præsidium habeat, & an illis satisfacere possint: namque ex huiusmodi conspiratione tota controuersia definitur. Quod pertinet ad indicationes, de quibus iam sæpius diximus, illud vnum satis fuerit in præsentia memoria tenere, eam scilicet indicationem inter cæteras principem locum obtinere, quæ iubet corpus fore ante omnia vacuandum, fluxionem obstruentium humorum compescendam, & omnia reddenda transpirabilia, adeo vt nisi ista præcedat indicatio, non liceat reliquis satisfacere quæ deinceps sequuntur. Quod vero attinet ad cucurbitulas, Gal.13.meth.19.& libello de hirudin. inter alias dotes quas illi tribuit, euocandi foras quæ sunt in alto, soluendi dolorem, discutiendi inflationes, impediendi fluxiones, &c. nunquam scribit cucurbitulas gratia communis & generalis vacuationis fuisse institutas, imo vero manifestissime docet, in corporibus plethoricis, neque antea purgatis, & quæ vacuatione indigent, cucurbitularum vsum non solum sine scarificatione, sed etiam cum scarificatione, non solū inutilem, sed etiam perniciosum esse: cucurbitulæ, ille inquit, locis citatis, purgatis prius corporibus, vtiles quidem, sed in plethoricis prętermittendę sunt: idemque initio inflammationis, si ea vel cerebrū, vel cerebri membranas, vel alias partes occupauerit, statuendum est, iisque abstinendum: sed cum nihil amplius fluxerit, totumque corpus fuerit exinanitum, tunc licet illis vti. Quod si cucurbitulæ nequeunt vniuersum corpus euacuare, si tantummodo ad corpora ante purgata sunt accommodatę, facile vnusquisque poteſt intelligere, illas neque principali indicationi, neque reliquis satisfacere posse, & præter Galen. disciplinam, & omnem rationem principio febris administrari.

De hæmorrhoidibus. De hæmorrhoidibus pariter ex multis quæ possent proferri, illud vnum dico, illas nunquam fore aperiendas, nisi antea solitæ fuerint sanguinem profundere, ac

præsen-

præſenti tempore ſint reſtrictæ,in quo caſu, niſi propter aliquod impedimentum liceat venam ſecare,iam diximus tutò illas poſſe aperiri, 4. de tuen. valen. at vero ſi licet venam ſecare,non eſt, vt quis apertionem hæmorrhoidarum cum hirudinib. cum ſectione venæ velit comparare.Si quis plura de hac re cupit intelligere,is videat noſtras editas diſputationes.

Iam diximus nonnullos,ac potiſſimum qui à ſanguinis miſſione abhorrent, in febre peſtilenti quamprimum purgantibus vti medicamentis,qui ſui conſilii duas potiſſimum rationes afferunt: alteram quod humores turgeant,vel quæ fuit cogitatio Trincauellii,paulo poſt turgituri ſint: alteram,quod humores ſint venenati &rebelles,adeo vt nullam potius à natura concoctionem aut correctionem poſſint recipere:itaque primo quoque tempore vtuntur non ſolum rhabarbaro, agarico, ſed etiam valentioribus,partim ſimplicibus,partim compoſitis medicamentis, inter quæ maxime celebrant trypheram Perſicam,cuius deſcriptionem habetis apud Meſuen. *De purgantib. in principio.*

Ego vero, etſi non ignoro , hanc ſententiam probari ab Altimaro, à Montano Veronenſi, Trincauellio,ac prope omnibus nobilioribus medicis,tamen cenſeo illam abſurdam,forte etiam pernicioſam eſſe,neq; eorum rationes ſunt alicuius momenti,ac primum non valet conſequentia,febris eſt peſtilens, ergo humores turgent:poſſunt illi quidem turgere,& tunc nos quoq; cum Hip. & Gal. purgationem amplectimur:ſed poſſunt pariter non turgere,hoc eſt,nihil moueri &quieſcere,in quo caſu ex veteri decreto,non ante coctionem licet purgationem aggredi,imo vero ſi in aliquo morbo illud ſeruandum eſt, ego quidem cenſeo in febre peſtilente id quammaxime &religioſe ſeruandum eſſe,cum purgantia medicamẽta, quorum natura, vt placet Gal.2.de ratione victus 12. corporum quæ expurgantur, naturis contraria eſt, & quoquo modo lethalis ac peſtilens,in huiuſmodi febre lõge maiora pericula,quam in cæteris morbis leuioribus poſſint afferre. De humoribus non actu,ſed potentia turgentibus,quod fuit inuentum Trincauellii, alias diffuſe diximus.

Deinde quod aiunt venenatos & peſtilentes humores plane eſſe ineptos, vt aliquam coctionem recipiant,tam eſt abſurdum, quam quod abſurdiſſimum:nãq; alterutrum fateantur,neceſſe eſt;aut neminem peſtilenti febre laborantem euadere,aut morbum ſine ſignis concoctionis diſſolui poſſe: quod vtrumque Galen. ratio & experientia demonſtrat perſpicue falſum eſſe : ſiquidem multi euadunt quotidie , de quibus præterea ſupra audiuimus Galen.teſtimonium 3. de præſag.expul. 3.nempe in quibus calor putridus magis ad humores , quos continent ventriculi cordis, quam ad ipſum corpus viſceris deflexiſſet, horum multos euadere: quod ſi nonnulli euadunt queſo, niſi coctis humoribus , qua ratione poſſunt euadere ? quomodo natura poteſt morbo ſuperior fieri, niſi noxios humores moderetur & concoquat? Sed præterea iis addamus præclarum Galeni teſtimonium, qui planiſſime docet de conſtitutione artis medic. 18. nullum morbum ſine indiciis coctionis vllo vnquam modo , vel tempore diſſolui poſſe: ſed ille præterea teſtatur 4. aphor. 21. in morbo peſtilenti ſui temporis nigras deiectiones cum vtilitate in declinatione redditas fuiſſe. Ergo cum in cæteris morbis , tum maxime in febre peſtilenti principio medicamentis purgantibus abſtinendum eſt , niſi humores turgeant , raro autem turgent.

Cæterum ſi id ferat occaſio, negligendus non eſt vſus facilioris & leuioris medi-

medicamenti, quod valeat ventriculum ac primas vias purgare, nec non ægrotum æstuantem refrigerare: id quod post sectam venam longe opportunius quam ante, fieri solet, cum morbus sit peracutus, ac sæpe eueniat, vt primum dato leniente medicamento, occasio præceps perdatur secandi venam; in quo præsidio opportune administrato fere spes tota salutis videtur consistere: quod quidem generaliter in omni morbo ancipiti & periculoso faciendum iubet Galen. 5. metho. 15. in quibus, inquit, medicos agere præter rationem, quicunque à lenioribus incipiunt: namque sicuti reliqua omnia, ita quoque illa sententia ab Hipp. præclare est tradita, nempe ad vltimos morbos vltima prorsus remedia maxime valere.

Huiusmodi autem lenientia medicamenta sunt cassia, manna, thamarindi, syrupi rosatus & violatus solutiui, & alia, de quibus sæpius diximus.

Cassia. Verum de iis quoque plerique varie sentiunt, namque plurimi reiiciunt cassiam, propterea quod nimium humectat, hic vero exsiccantia sunt opportuna: sed isti mihi videntur nimium superstitiosi, siquidem cassia simul cum excrementis educitur, neq; potest tam insigniter humectare, vt isti cogitant: præterea si valeret hæc ratio, laborantes febre pestilente, neque iuribus, neq; ptisana, neque alia re simili, sed solo biscocto essent nutriendi.

Manna. Manna multis redundantibus humorib. biliosis potest prætermitti, vel saltem non sine syrupo acetoso, thamarindis, vel aliquo acido debet exhiberi.

Thamarind. Thamarindi pariter reiiciuntur à multis, quod non careant insigni adstrictione, quæ tum cęterarum febrium putridarum, tum maxime pestilentium legitimã curationem peruertit: ac sane quod soli exhibeantur, neque mihi potest probari: at vero multa potissimum feruente bile, si cassię & reliquis medicamentis ad vnam vel alteram drachmam exhibeantur, neque mea sententia debent prorsus improbari.

Syrupus rosaceus & violac. Syrupus rosaceus & violatus sol. recipiuntur ab omnibus, tametsi neque illi careant sua humiditate, veruntamen præfertur syrupus rosac. quod maiorem syrupo violaceo siccandi vim habere videatur.

Demum vero neque est prætermittendum celebre medicamentum, cuius au-
Pilula de trib. contra pestem. ctor fuit Ruffus medicus antiquus, quod referente Paulo, lib. 2. 36. componitur ex duabus partibus aloes, ex duabus partibus ammoniaci, vna parte myrrhæ, cum vino albo aromatico: hoc tempore pilulæ de tribus contra pestem appellantur: quo quidem medicamento scimus Curtium virum nunquam satis laudatum, in fausto illo anno 1528. familiariter vsum fuisse, & maxima cum ægrorum vtilitate. Huius imitatione hiera quoque posset administrari, ac potissimum si aliis lenientibus medicamentis & parce admodum exhibeatur.

℞ *Flo. cass. nouiter extractæ* ℥ x.
Specierum pilularum de tribus contra pestem.
vel: *Specierum hieræ simplicis* ℈ ij. M.

Sed tamen diligenter animaduertenda sunt ægri temperies, ætas, cœli constitutio, humor noxius, & alia id genus, quę si vehementem caliditatem demonstrent, optimum fuerit ab illis & omnibus calidioribus abstinere.

Clysteria. Ad leniendam aluum neque vsus clysteriorum prætermittendus est, quæ quidem, nisi aluus sua sponte deiiciat, & vacuando & reuellendo à partibus nobilioribus, & remittendo internum calorem, & aliis modis possunt multas vtilitates afferre: vnde ego consueui non solum alternis diebus, vt vulgo fieri solet, sed etiam quo-

tidie

tidle, aliquando etiam bis in die, illa administrare: cum autem varia ratione elysteria parari possint, pro varietate febris symptomatum, humorum redundantium, nec non pro varia temperie, ætate ægrotantis, & similibus, equidem puto, maiori ex parte illa opportune paranda esse ex rebus frigidioribus, decocto violarum, maluarum, lactucarum, melle violaceo, oleo violaceo, sed præ cęteris ex ptisana hordeacea, quibus ego vtor familiarissime, cum frequenter ægri vehementissimo interno calore æstuent: quoniam vero, sicuti diximus, tota spes salutis in eo posita est in hac febre, vt natura morbificis causis superior fiat, noxiisque humoribus dominetur, quam Gale. concoctionem vocat, id restat, vt in hanc rem omni studio incumbamus, quod quidem totum negotium duplici imprimis ratione debet confici, altera alimentis & potionibus, adeoque sex rebus, quæ non naturales appellantur; altera medicamentis antidotis, ac variis præsidiis, partim internis, partim externis, quæ possunt prauas putridorum humorum qualitates emendare, copiam minuere, calorem remittere, obstructiones aperire, calorem denique naturalem roborare; quæ posteriores curandi indicationes nobis propositæ sunt. De priori capite quod pertinet ad res non naturales, diximus diffuse in nostro lib. de peste, ex quo omnia ad præsentem locum sunt transferenda, vt nolimus in præsentia longius agere: itaque accedamus ad medicamenta. Cæterum cum hæc plane varia sint, ac propemodum infinita, nos conabimur ea seligere, quę testimonio bonorum auctorum, ratione atq; experientia cæteris mihi videntur anteponenda: incipiamus autem ab iis, quæ intra corpus assumuntur. *De concoctione.*

Fontes à Galen. propositi, ex quibus licet propria medicamenta inuenire, illi sunt: febris, insignis quædam putredo, quæ vicem obtinet veneni, prohibita transpiratio, obstructiones: vnde facile est intelligere, illa medicamenta ad hanc rem fore accommodata, quæcunque habent vim refrigerandi, moderate siccandi, attenuandi, incidendi, aperiendi meatus, & resistendi insigni putredini: inter quæ vulgares syrupi, & decocta primum occurrunt, de quibus tamen nihil certi generaliter statui potest: siquidem pro varietate humoris noxii varios quoque syrupos decet exhibere, quales forent ad succos calidiores accommodati; syrup. de succo acetosę, qui mihi est admodum familiaris, de succo endiuiæ, borraginis, acetosus simplex, cichoracei omnes, decocta ex cichoreo, soncho, hepatica, acetosa, & similibus. *Medicamenta calidiorib. succis cõueniētia.* Ad succos frigidiores mel rosaceum, syrupus de betonica, de scordio, de corticibus citri, oxymel simplex, decocta ex agrimonia, scordio, dictamno, radice tormentillæ, pentaphyllo, seminum citri, & simil. *Frigidioribus.* ex quibus medicamentis pariter conseruæ, succi, pulueres possunt præparari, quæ vel separatim, vel simul mixta præclare ad huiusmodi vsum possunt accommodari. Et ea quidem omnia non sine iudicio, sed prudenter debent administrari, vt perpetuo vel ad calidius, vel ad frigidius vergant, sicuti humores putrescentes, ægri temperies, cœli constitutio, & similia videntur indicare.

Verum præter hæc sunt vulgaria nõnulla medicamenta, partim simplicia, partim composita, quæ cordialia & preciosa appellantur, qualia sunt corallia, margaritæ, cornu cerui vstum, rasura eboris, folia auri, fragmenta de gemmis, species cordiales, diamargariton frigidum, bolus armena, terra lemnia, lapis bezoar, cornu monocerotis, os de corde cerui, ac postremo magna quædam antidota, cum ab aliis composita, tum maxime Theriaca & Mithridatium, quæ à multis cæteris omnibus anteponuntur: de quibus quidem variis medicamentis mihi libet vobis

breuiter

De margaritis, coralliis. breuiter meam sententiam explicare. Et primum quatenus pertinet ad margaritas ac reliquas gemmas, est controuersia inter medicos, vtrum possint aliquam vtilitatem afferre, nec ne, de qua nolo in præsentia longius agere, qui censeo simul cum Auicen. & cæteris medicis Arabibus, quorum hoc est inuentum, hæc omnia posse refrigerare, exsiccare, adeoque sanguinem puriorem reddere, calorem natiuum temperare, neque prorsus inutiliter administrari, dummodo vera & legitima habeatur, quæ fortasse apud nostros seplasiarios aut nunquam aut rarissime possunt haberi. *De bolo armena & terra lemnia.* De bolo item armena, ac terra lemnia dubium est, an quæ vulgo circumferuntur, reuera illa sint, de quib. Gal. sermonem habet: & sane si vtriusq; colorem, substantiam, & singulas conditiones diligenter consideremus, & cum iis conferamus, quæ à Gal. de huiusmodi medicamentis tradita sunt, ego quidem illorum opinioni magis faueo, qui illa minime vera & legitima esse volunt. *De lapide bezoar, cornu monocerotis.* De lapide bezoar, cornu monocerotis, osse de corde cerui, & reliquis id genus præsidiis, & preciosis medicamentis multi mirabilia prædicant, sed ego hactenus, vt libere dicam, tot & tanta miracula no potui obseruare, vnde neq; admodum illorum vsu soleo delectari, atq; eo minus, quod non solum sint inuentu difficilia & rariora, sed etiam nonnulli rerum naturalium studiosi & peritiores ea velint pro maiori parte esse commentitia & fabulosa. *De antidotis.* De magnis demum antidotis, theriaca, mithridatio, atq; eorũ vsu in febribus pestilentibus, sunt prolixæ & acerrimæ disputationes, vt integra de hac re extent commentaria doctissimorum hominum, quorũ sentẽtias vnusquisq; considerare poterit. Duplex autem videtur esse vsus vtriusq; antidoti, alter si modica eorum portio ad drachmam circiter cum medicamentis & lenientibus & soluẽtib. permisceatur, quod nonnulli tanquam mirabile secretum custodiunt, neq; vlli volunt reuelare: alter est vsus, si vel sola, vel simul cum aliis antidotis ad sistendã putredinem & venenatam materiam sæpius exhibeantur. Ego vero neq; vno neq; altero modo isthæc medicamenta soleo probare: & quatenus pertinet ad primũ, scribit Gal. de theriaca ad Pisonem 14. illud fore indicium minime fallax, quo optimam theriacam licet dignoscere, si paulo post medicamentum exhibita, illius vim purgãdi impediat: quod si theriaca vim purgantis medicamenti potest impedire, non ego satis intelligo, quomodo simul cum medicamentis vel lenientibus vel purgantibus possit permisceri. Quatenus vero pertinet ad alterum modum, quo isti putant hæc antidota putredini resistere, calorem natiuum iuuare, coctionem efficere, & in tota curatione principem locum obtinere, neq; hæc in parte illis consentio, atq; ex multis quæ possent proferri, illud vnum mihi sufficiat in præsentia, ex vna parte in nostra febre pestilenti præcipuam rationem resistendi putredini, illam esse, vt impeditæ perspirationes tollantur, obstructiones aperiantur, & putrescentes humores, *Antidota ante statum non administranda.* quatenus licet, concoquantur: ex altera autem parte theriacam & mithridatium tã valentes facultates habere attenuandi, aperiendi, discutiendi, vt nullo modo ante humorum coctionem possint conuenire, cum potius valeant humores crudos importune mouere, ad penitiores partes deducere, adeoq; obstructiones, impeditam transpirationem, putredinem augere, & totam coctionem impedire: ex quo legimus Galenum 1. ad Glau. 11. neque in febre quartana, etsi putrescit humor frigidus & siccus, ante illius coctionem huiusmodi medicamentorum vsum probare, qui asserit illos medicos quicunque audent ante statum talia medicamenta exhibere, quartanam simplicem sæpius duplicem & triplicem, perpetuo maiorem & difficiliorem reddere.

Cæterum

Cæterum circa vſum & ſyruporum,& omnium medicamentorum,de quibus hactenus diximus,mihi libet duo cōmunia,ſed maxime vtilia præcepta vobis in memoriā reuocare: alterum,cauendum eſſe perpetuo ab iis omnibus,quæ vehementi adſtringendi facultate ſunt prædita: alterum ſingula hæc medicamenta oportune, minime qualibet hora,etiam repleto ventriculo,temere fore exhibenda:in quibus duobus præceptis medici vulgares noſtrorum temporum ſolent frequentiſſime errare,& grauiſſimos errores committere. *Duo præcepta.*

De medicamētis externis accōmodatis ad curationē febris peſtilentis breuiter agendū eſt,ꝙ non ſemel ſupra de iis ſatis actū fuerit. Cōmuniter practicantes ſolent quā maxime cordi proſpicere,cui parti inunctiones,epithemata,linimenta,& ſimilia medicamēta diligenter imponunt, ſed inter cætera omnia theriaca & mithridatio,vel cū aliis medicamētis,vel præcipue præparatis ex ſucco citri,aut limonis, quā maxime delectātur:nōnulli propria quædā remedia celebrāt,ac præ cęteris hoc noſtro tēpore duo potiſſimū olea videntur inſignē prerogatiuā habere. Alterū eſt oleū de ſcorpionibus,tū id quod variis modis ſolet parari,tū maxime quod Gregorio Carauitæ tribuunt,cuius deſcriptio habetur apud Matthiolū com.ſuper 6.lib.Dioſcoridis cap.1. Alterum eſt,ꝙ Sereniſſimis magnis Hetruriæ Ducibus acceptū referūt, quibus tempora,extremæ partes brachiorū & manuum,ſed ante omnia regio cordis frequenter inungitur: de quibus quidē externis medicamentis illud primū eſt memoria repetendū,medicos temere ea perpetuo ad vnū cor apponere, cū potius quandoq; ad alias partes debeant accōmodari,in quib.calor febrilis tanquā in foco reſidet,vt ſupra declarauimus. Deinde & illud ſtudioſe eſt animaduertendum,ne iis aut aliis medicamētis quęcunq; illa fuerint,ipſum cor aliaſq; partes,aut preterea totum corpus minus calefaciamus,quę ſine dubio magis refrigerari,q̄ calefieri debēt: quare & mithridatiū,& theriaca,& olea,& cætera calidiora, aut mea ſententia prætermittantur,aut rebus frigidiorib.ita temperentur, vt potius ad frigidius vergant, neq; vllo modo poſſint inſigniter calefacere,ſed tamē ita, vt perpetuo habeatur ratio noxii humoris,morbi,ſymptomatū,tēporis anni,habitus corporis,& ſimilium. Ad hunc locū videntur pertinere duo præſidia,q̄ apud nos iamdiu ſunt admodū vſitata: alterū eſt inunctio dorſi & totius corporis ex aqua,oleo,& nitro, ꝙ referente Aetio lib.5.c.129.fuit medicamentū Herodoti: alterum eſt Veſicatoria,ita vulgo appellata,de quib paulo poſt loco opportuniore tractabitur. Conſulto hic prætereo formas & receptas particularium medicamētorū, tam internorū quā externorum, quæ ad curandas febres peſtilentes mihi videntur magis accommodata,& quib.ego familiariter vti ſoleo,quod mihi ſtatutum ſit poſtremo loco huiuſmodi curationis exemplum ponere,in quo accurate & diſtincte ſingula explicabuntur. *Medicamēta externa.* *Oleū de ſcorpionibus.*

Poſt hæc omnia,apparēte humorū coctione,natura aūt quieſcente,aut nō integre iudicāte,iā licet ad purgātia medicamēta deuenire,quæ quidē redundātes noxios humores poſſint purgare,verūtamē ſint quodāmodo leuiora, neq; vehemēter poſſint corpus exagitare & turbare: itaq; mea ſententia prætermittenda ſunt ſcammoniū,turbith,helleborus,& ſimilia: nec nō medicamēta quæ hæc recipiunt, ꝙ omnia naturæ hominis aduerſentur,neq; venenatæ facultatis ſint immunia: præ cæteris autē mihi eſt familiaris vſus rhabarbari ſimul cum caſſia, ſyrupo roſato ſol. aut ſimili medicamento,quod quidem rhabarbarū inter multas inſignes dotes,quibus à natura donatum eſt,hanc poiſſimum creditur habere,vt venenis reſiſtat,& ipſum cor roboret,& ad purgationem omnium humorum eſt fere accommodatum. *Purgantia.* *Rhabarbari virtus.*

Purgato corpore postrema restat indicatio, quę solam febrem & refrigerationem respicit, quæ sæpenumero nullis præsidiis indiget; siquidem purgatis putridis humoribus, vel nulla remanet caliditas præter naturam, vel quæ leuioribus quibusdam remediis facile tolli potest, de quibus sæpe diximus. Atque hactenus de febris pestilentis curatione generaliter: itaq; illud vnum reliquum est, vt agamus de symptomatibus, quæ huiusmodi febrem solent comitari: sed cum illa varia & multa sint, sicuti diximus, neque per angustias temporis liceat singula persequi, mihi statutum est de solis peticulis, & quidem breuiter pertractare, cum tale symptoma sit admodum frequens, periculosum, & multas contineat difficultates.

CAPVT XXV.

De Exanthematibus seu Peticulis.

De peticulis. DE peticulis atq; earum differentiis iam supra diximus, sed nonnulli cupiunt intelligere, vtrũ Hip. Gal. & antiquioribus medicis cognitæ fuerint nec ne: quibus vnico verbo respondeo, mea quidem sententia Hip. & Gal. manifeste peticularum meminisse, posteriores autẽ & recentiores manifestime illarum descriptionem nobis afferre, inter quos est Actuarius, qui hæc habet 1. de meth. medendi 23. Multa variaque exanthemata & papulæ exoriuntur, siquidem aliquibus veluti si ab vrticæ aut culicibus essent demorsi, in cute quædam efflorescunt, quæ modo permanent, modo reuertuntur, ac crassitiem, aut copiam, aut expultricis facultatis imbecillitatẽ demonstrant: nonnullis vero rubræ aut purpureæ, vel etiam nigræ erumpunt, quales ex pulicum aut cimicum morsibus quotidie nobis apparent: cæterum ex rubris deteriores sunt purpureæ, & omnium pessimæ nigræ, quippe quę mortem plerumque denunciant. Hæc Actuarius. Sed Hip. quoque & Gal. non obscure mihi videntur huiusmodi peticularum meminisse, & primum 1. epid. 3. 19. de Sileno, de quo hęc scripta sunt 8. Frigidus toto corpore sudor, papulæ cum sudore rubentes, rotundæ, paruæ, &c. Et 1. epid. 2. 38. Papulæ paruæ quæ non satis essent excernendis morbis, statimque euanescebant. Et iterum 3. epid. 3. 51. Papulæ item magnæ, de quarum nomine, generatione, Gal. loquitur in com. Quod si quis quærat, quamobrem apud veteres, ac maxime Græcos, de huiusmodi peticulis tam pauca habeamus? Huic responderem id factum esse propterea, quia omnes maculæ, pustulæ, aut papulæ in cute apparentes apud illos sub nomine exanthematum comprehenduntur, quod speciatim colligitur ex Gale. 5. metho. 12. qui pustulas in quadam pestilentia, in asperarum arteriarum interiore tunica, totaque exteriore corporis parte contingentes, non alio quam exanthematis nomine appellarunt: verum de hac re satis, ad curationem venio.

De curatione peticularum. Quoniam curatio febris cum peticulis eo tantum differt à curatione cæterarũ febrium pestilentium, quod huiusmodi transmissio naturæ noxiæ & venenatæ materiæ ad cutem, videtur propriam quandam indicationem proferre, & propria quędam remedia postulare: idcirco mihi statutum est, cæteris omnibus indicationibus & remediis prętermissis, de iis tantũmodo sermonem habere, quæ ad vnam rationẽ peticularum quam maxime videtur conuenire. Itaq; si in febre pestilente peticulæ iam incipiant erumpere, aut videatur periculũ imminere, ne posterius erumpãt, hic medici dubitant, hæsitant, altercantur, quidnam expediat facere: pleriq; omnes contendunt, hunc naturæ motum quocunq; tempore, quocunq; modo, quacunq; ratione eueniat, perpetuo iuuandũ esse, qui pro sua opinione afferunt aph. Hip. 21. lib. 1. quæ ducere oportet, quo maxime natura vergit per loca cõferentia, eo ducere: &

alterum

alterum aph.6.aph.25. Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti non eſt bonum, ab interioribus autem ad exteriora bonum: vbi Gal. hæc habet in com. non ſolum eryſipelas, ſed aliud quodcunq;, ꝙ ex profundis & principalioribus partib. transfertur ad cutem, bonum eſſe ſignum & cauſam debemus exiſtimare: ſi vero contra ad interiora & profunda tranſmutetur, malũ. Cum igitur huiuſmodi naturæ conatus, quo partes internæ & nobiliores exonerantur, deponunturq; maligni humores ad partes externas & ignobiliores non poſſit niſi multũ prodeſſe, propterea conantur omni ſtudio talẽ naturæ ꝓpenſionẽ iuuare, cutẽ laxare, aperire, atq; ad illam omne internum venenũ trahere: quamobrẽ primo quoq; tẽpore ægros collocant in aere calidiore, illoſq; multis pannis, ac præcipue rubris diligẽter muniunt, deinde apponunt cucurbitulas, & quidẽ multas, partim ſine ſcarificatione, partim cum ſcarificatione, tum ad dorſum, tum ad alias corporis partes: præterea vtuntur frictionibus, inunctionibus, ac potiſſimũ illa Herodoti: demumq; tanquã ad ſacrã anchorã ad vlcerantia medicamenta & veſicatoria cõfugiunt, quæ quidẽ ad varias partes, ſed frequenter ad crura & manus ſolent accõmodare. Altera autẽ ex parte non deſunt, qui magis diligenti examini & cenſuræ hanc totã rem ſubiiciunt, quorum alii hunc naturæ conatum diſtinguunt in tria tempora, 1. antequam peticulæ erumpant, 2. poſtquã prodeunt, 3. poſtquã omni ex parte prodierunt: atq; ii quidem primo tempore ea probant remedia, quæ nimiũ ſanguinis feruorẽ poſſunt remittere: ſecundo, quæ peticularũ eruptionẽ poſſunt iuuare: tertio, quę variorũ ſymptomatum rationẽ habeant. Alii vero in hac cõſultatione ita ſentiunt, qui docent naturã ſe exonerãtem à noxiis humoribus tripliciter poſſe agere, vno modo critice, ꝙ fit cõcocta materia in die critica, cũ maxima ægri tolerantia & vtilitate: ſecundo, ſymptomatice, ſine humorũ coctione, in die nõ critica, magno cum ægri labore & periculo: tertio, media quadam ratione inter vtrũq; extremũ, quoquomodo cõcocta materia, neq; ſine aliquo ægri beneficio: ex quo ſtatuũt, naturã trãſmittentẽ ad cutẽ, peticulas vel critice, dũmodo id fiat integre, vel ſymptomatice, nullo modo iuuãdã eſſe, ſi aũt tertio medio modo agat, tũc afferunt naturã iuuandã eſſe: inter quos principẽ locum obtinet Trincauel. qui ad confirmandũ poſtremũ hoc decretũ, nempe motus naturæ, neq; omnino criticos, neq; omnino ſymptomaticos, ſed quodãmodo medios iuuandos eſſe nonnullas affert rationes, qui acriter diſputat aduerſus nonnullos recentiores. Primũ autẽ eius argumentũ eſt: Hipp. & Gal. turgente materia præcipiũt vacuandũ eſſe, quoniã tunc habemus naturã vacuationi adminiculantẽ: neq; vero ſolũ per eos id licet humoribus turgẽtibus, ſed etiã quotieſcunq; natura incipit quidẽ humores vacuare, quãuis nulla apparente coctione, ſed tamẽ tantũ nõ poteſt vacuare, quantũ iuuari poſſit: ꝙ oſtendit verũ eſſe exẽplo Metonis, 1. epid. 3. ægroto 7. qui æger cum grauiſſ. laboraret, ac natura cœpiſſet ex dextra nare ſanguinẽ mittere, ſed imminute: caput lauit vt ſanguis copioſius flueret: ꝙ Gal. cõfirmat cum ratione factũ fuiſſe, afferens apho. Hip. quo ducere oportet, &c. Veruntamẽ dici nõ poteſt ſanguinem in Metone critice fluxiſſe, cum morbi initio ante coctionẽ fluere cœpiſſet. Poſtremo Trincau. illud addit, in febrib. peſtilẽtib⁹ carbũculos, bubones, parotidas, frequẽter cõparere, q̃ mala eadẽ ratione qua peticulæ, ſolẽt erũpere, natura expellẽte vitioſos humores lõge ab internis viſcerib. ad partes ignobiliores, neq; tamẽ, etſi huiuſmodi expulſiones fiunt ante cõcoctionẽ, & ſunt ſymptomaticæ, eſt aliquis q nõ illa ſtudeat iuuare, cũ nemo vtatur medicamẽtis repellẽtib. ſed oẽs in eo cõueniãt, exterius trahendũ eſſe, adeo vt nõnulli quoq; protinus ad laborãtis partis ſcarificationẽ

deueniant. Hæc Trincauellii argumenta ſunt, ex quibus conatur probare, motus naturæ aliqua ex parte ſymptomaticos,iuuandos eſſe. Etſi autem huiuſmodi variæ hominum cogitationes alicui videri poſſunt ingenioſæ, ac Galeni dogmatibus cõ-uenire,veruntamen ſi quis voluerit accurate illas perpendere,fortaſſe aliter ſentiet: cæterum vt recte res intelligatur,ſciendum eſt,apud Gal.3. de criſib. à principio ſex in vniuerſum in morbis eſſe mutationum differentias: aut enim ſubito ad ſanitatẽ traducunt,aut ſubito interficiunt; aut paulatim morbo deficiente homo ad ſanitatem reuertitur: aut paulatim virtute reſoluta homo ad mortem tranſit: aut ſubito ad melius morbi mutátur,ac deinde quod reliquum eſt,vſq; ad integrã ſolutionem paulatim conſumitur; aut poſtremo ſubito morbi ad peius mutantur, homoq; vſq; ad mortem paulatim abſumitur. Porro ex iis morbi mutationibus Gal.primam,quę reliquarum omnium eſt optima,potiſſimum ac præcipue criſim vel iudiciũ nominat,quoniam natura omnia quæ præter naturã ſunt,ſuperante,exacte efficitur: ſecundam quæ ad celerem mortem finitur,malam criſim nominat:quintã & ſextam, quod effatu dignum ad melius vel peius momentum habeant, nõ tamen integram ſolutionem efficiant,deficientia vel imperfecta iudia vocat: tertiam & quartam, quod paulatim aut morbo, aut virtute deficiente, fiant ſolutiones, ſimpliciter iudicia vel criſes appellat. Verum prætermiſſis duabus primis differentiis, quarum prima criſis pręcipue,ſecunda mala criſis dicitur,nec non alteris duabus,quæ nõ criſes,ſed ſolutiones nominantur,duæ tantum poſtremæ differentiæ,quę imperfectæ & deficientes criſes appellãtur,ad noſtrum inſtitutum videntur pertinere,in quib. natura quidẽ tentat noxios humores expellere,ſed debiliter & imperfecte, ſicuti in febribus peſtilentibus,apparentibus peticulis fieri contingit. Itaq; dubium eſt,vtrũ huiuſmodi naturæ conatus & imperfectæ criſes à medico debeant iuuari,necne: quã difficultatẽ,ni fallor præclare Gal.diſſoluit,qui generaliter nos docet,opera naturæ iuuanda eſſe, quotieſcunq; illa probe agit,nõ iuuanda autem, quotieſcunq; illa improbe operatur: diligenter,ille inquit,1.aph.21.medicum oportet naturæ motũ & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca commoda fiat,ei ſeruiendũ eſt & auxiliandum,ſi vero cõtrario modo & incommode,eam prohibere ſimulq; reuocare & retrahere oportet. In hac igitur deliberatione videndum eſt,an natura tranſmittendo peticulas ad cutem bene vel male agat: etenim ſi bene agit,licet illam iuuare: ſi male agit,non licet illam iuuare. Neque vero in hac inquiſitione longius laborandum eſt, ſiquidem ab Hip. & Gal. certa regula vobis tradita eſt, qua proba vel improba naturæ opera, probæ vel improbæ criſes,facile diſcerni poſſunt: quæ quidem regula ad vnam coctionem & cruditatem cumprimis pertinet; de qua re vnum vel alterũ teſtimonium audiamus. 1.epid.2.45. & 46. Coctiones,inquit Hippocr.celeritatem criſis,& ſalutis ſecuritatem portendunt: cruda autem & inconcocta, atque in malos abſceſſus conuerſa,ſignificant aut ἀκρισίαν, aut dolorem, aut diuturnitatem, aut recidiuas,aut interitum. Et iterum 1. 2. 37. Quodcunque horum acceſſiſſet, violenter interficiebat celeriter: & Galen.in cõm. qui procedunt morbi à coctionis difficultate,& copia crudorum humorũ,nullũ ab excretionibus conſequuntur emolumentũ: ac rurſum 4. aph.22. Quamdiu à cauſis morbũ facientibus natura grauatur, & humorũ adeſt cruditas, tunc vt aliquid recte vacuetur, fieri omnino non poteſt, ſiquidem vt bona criſis fiat, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſeparationem ſecutam fuiſſe,tandemque vacuationem. Ad ſummam docet Galen.3.de criſib. 6. & 10. optimam criſim fieri non niſi in ſtatu, & morbo iam cocto: cæteras autem criſes tanto

tanto esse deteriores, quanto statum anticipauerint. Itaque apparentibus peticulis diligenter mea sententia obseruandum est, an noxii humores cocti sint, an crudi, an natura critice agat, an symptomatice: namque si expulsio fuerit critica & vtilis, tunc ex doctrina Hip. & Gal. 1. aphor. 20. si illa integra facta fuerit, vel adhuc fiat, totum naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet: sin autem expulsio non fuerit integra, tunc id quod deficit, supplere nos conuenit: quod si altera ex parte expulsio fuerit symptomatica & inutilis, tantum abest vt illa debeat iuuari, vt potius debeat impediri: hæc si vera sunt, & doctrinæ Hippoc. & Galen. consentiunt, equidem non verebor affirmare, medicos nostri temporis quicunque erumpentibus peticulis quocunque tempore, & quocunque modo erumpant, talem naturæ expulsionem perpetuo iuuant, præter Hip. & Gal. doctrinam, & præter omnem rationem agere. Quæso enim si medicus est imitator & minister naturæ, nõ generaliter, sed cum illa tantummodo bene agit, si nulla naturæ vacuatio, nulla expulsio, nullus abscessus sine concoctione potest aliquam vtilitaté afferre, quomodo non præter Hip. & Gal. doctrinam, & præter rationé agunt, quicunque erumpentes peticulas cum summa humorum cruditate, sicuti erumpunt frequétissime, & cucurbitulis, & inunctione & vesicatoriis, & omni studio conantur iuuare? Verũ aduersarios & præcipue Trincauellium audiamus, qui conatur probare, motus naturæ medios inter criticos & symptomaticos iuuãdos esse. Primum vero nequeo satis mirari de viro doctissimo, qui ex vna parte, in principio suæ disputationis statuit ad mentem Hip. & Gal. motus neq; pure criticos, neq; pure symptomaticos iuuandos esse, qui scribit ad hunc modum: ex iis declaratis, tanquam corollarium quoddam depromendum est, quod certissimum est, si Hip. decreta itidem & Gal. sequamur, quod scilicet neq; transmutationes illæ sunt à medico iuuandæ & fouendæ, quæ omnino & penitus ratione symptomatis fiunt, & si aliquid in eis agere oporteat medicum, potius illas impedire & reprimere oportet: ex altera autem parte paucis interpositis lineis contra decretum Hip. & Gal. imo vero contra propriam determinationem, contendit, motus naturæ simpliciter symptomaticos, in quibus vt statim videbimus, summa est humorum cruditas, ab Hip. Gal. & omnibus medicis iuuari: sed nos singula breuiter perpendamus. Turgente materia Hipp. & Gale. præcipiunt statim vacuandum esse: igitur motus naturæ symptomatici iuuandi sunt. Negatur consequentia, neq; sane ego vim huius argumentationis satis intelligo, siquidem constat apud omnes, propter quam causam turgentes humores primo quoq; tempore possint ac debeãt purgari: quam ipse quoq; explicat Trincauellius, nimirum quia tunc naturã habemus vacuationi adminiculanté: quæ quidem ratio, crudis quiescentib. humoribus, deficit, cum natura concoctionis solicita, quæ fit quiete, quiescat, neq; aliquam vtilem vacuationem aggrediatur: propter quam præcipue causam, neq; eo tempore licet purgantia medicamenta administrare sicuti alias diffuse diximus.

Persequentes disputationé cõtra Trincauelliũ, in Metone manifestũ est humores omni ex parte crudos fuisse, quod lotia essent tenuia, subnigra, in quibus nigra pendebãt dispersa, itaq; inquit Trincauel. respiciãt quæso iuniores, an fluens sanguis ex naribus Metonis critice fluxisse dici possit, qui inter initia ante vllam apparentem coctioné fluxit; ac sane tantũ abest vt is naturæ motus fuerit criticus, vt contra sine dubio fuerit simpliciter symptomaticus: qui motus Hip. & Gal. auctorib. & cõfirmante Trincauellio, nulla ratione debẽt iuuari. Quid ergo dicendũ est: ego sane satis nequeo mirari, quomodo vir doctiss. in tam absurdã sententiã venerit, vt existi-

materit abſurdum eſſe, principio morborum fluxioné ſanguinis importunam eſſe: quod ſi ita hæc res vere ſe habet, neq; hoc tempore licet naturæ ſanguinem profundere, vt neq; medico id liceat facere, fateamur neceſſe eſt: vnde vanum foret Hip. & omnium medicorum decretum 2.aph.29. principio morborũ potiſſimum miſſionem ſanguinis mouendam eſſe. Itaq; exemplũ Metonis ad hanc rem nihil pertinet.

Poſtremo, motus naturæ tranſmittentis bubones, carbunculos, parotidas, etſi ante concoctioné fiant, ab omnibus iuuantur: ergo & peticulæ eadé ratione erumpentes, & reliqui motus naturæ ſymptomatici iuuandi ſunt. Ad hoc ego reſpondeo vnico verbo, oés vacuationes, abſceſſus, ac naturæ conatus, qualeſcunq; illi fuerint, ſine humorũ coctione, etſi videntur aliquando aliquá vtilitaté afferre, tamen reuera perpetuo noxios & periculoſos eſſe, neq; à medico iuuãdos & imitãdos: nam quãuis morté nõ afferãt, afferũt tamé multa incommoda, multa grauiſſ. pericula, q̃ præclare deſcribũtur ab Hip.1.epid.2.46 vel nullã, vel malã criſim, vel dolores & labores, aut morbi diuturnitaté, aut recidiuas, aut morté. Quamobré neq; probe illi mihi vidẽtur agere, etſi id vulgo fieri ſolet, quicunq; apparẽtes carbũculos, & reliquos abſceſſus ſine cõcoctione ſtatim audẽt trahentib. medicamẽtis, cucurbitulis, ferro, & igne, ad laborãté parté trahere, illamq; aperire, ꝙ ita dolores, febres, malignitas, & omnia mala ſæpenumero fiant deteriora & periculoſiora: cũ potius Gale.14. meth.10. illa principio ꝓbet remedia, q̃ moderate reprimendo quoquomodo digerere ſeu diſſipare poſſunt. In fine noſtræ diſputationis de purgatione, id diffuſe eſt declaratum.

Concludo igitur in febre peſtilente apparẽtibus peticulis, ſicut in reliquis expulſionibus, diligenter notandũ, nõ ſolum quid natura agat, ſed ante omnia q̃ bene vel male agat, qui id repeto, ad medicum pertinere naturę tantũmodo auxiliũ ferre, quotieſcunq; probe ſed imminute agit: vnde ſi id eueniat, vt ſine ſignis coctionis, quod euenit frequentiſſime, ſæpe etiam cum ſignis cõtrariis coctioni, natura vel ad cutem, vel ad alias partes quidquã tranſmittat, vos nolite imitari vulgares medicos, qui protinus ſtudent naturam male agentem iuuare, ſed quantum pertinet ad hanc indicationem, quieſcatis, & naturam neque impediatis, neque iuuetis, ſed totum illi negotium permittatis, quatenus vobis licet accommodatis alimentis & medicamẽtis ſtudeatis ſatisfacere reliquis indicationibus, de quib. ſatis diximus. Sin autem compareant peticulæ præcedentibus ſignis concoctionis, ac natura probe & critice videatur agere, ꝙ admodũ raro contingit, tunc ſi huiuſmodi expulſio fuerit debilis & imperfecta, iam vobis licet illius conatũ & ꝓpenſioné omnib. modis iuuare: itaq; primũ abſtinebitis à refrigerãtibus, tã internis, q̃ externis, q̃ talé tranſmiſſioné poſſunt impedire, & ad quędã calidiora deuenietis, q̃ magis poſſint illã iuuare, inter quæ apud Auic. Rhaſim ac ꝓpe omnes medicos celebre eſt medicamentũ, ꝙ tũ alia, tũ maxime lentes recipit: etſi nõ deſunt q lentes minus ꝓbant, ꝙ ex Gal. 8. de ſimp. med. non leuiter adſtringant: verũ ſi accipiatur prima lentis decoctio, neq; Gal. negaret hãc moderate calefacere, ſiccare, aperire, & huiuſmodi materiã poſſe propellere: vobis licebit addere hordeũ, ficus aridas, radices petroſelini, & ſimilia. Habeatis exemplum: ℞ *Lentis ſine cortice* ʒ ij.
Hordei ℥ ß.
Caricarum N. iiij.
Radicum petroſelini ʒ iij. *M. fiat decoctio.*

quæ calida exhibeatur loco ſyrupi. Ad hanc rem ſunt accomõdata nõnulla etiã exteriora: vulgus & mulieres cooperiũt ægros pannis rubris, ſed hæc ſuperſtitio eſt; va-

lent leues frictiones,cucurbitulæ,& fine ſcarificatione,& cũ ſcarificatione: funt in-unctiones cũ aliqua re laxãte & aperiẽte, ſicuti exẽpli gratia,cũ oleo amygalarũ dulcium,chamomelino,&c. Sed maxime laudatur medicamentũ illud Herodoti apud Aetiũ,ꝙ quidẽ ſi opportune adminiſtretur,optimũ eſt,ſed cõmuniter practicantes quouis tẽpore,ſępe etiam ſine totius corporis vacuatione illo vtũtur frequẽtiſſime, aduerſus Gal.præceptũ,qui expreſſe iubet 11. meth.9.corpora minime eſſe rarefaciēnda,niſi antea exquiſite vacuata fuerint.Demũ vero iam multos annos multi cepe-runt vti veſicatoriis,de quibus multa forent dicẽda,ſed occaſio præſentis tẽporis nõ patitur vt longiorẽ de illis diſputationẽ faciamus,itaq; admodũ paucis cõtenti erimus.Primo nõ ego quidẽ multũ laboro,an hoc remediũ fuerit inuentũ recentiorũ, vt nonnulli gloriantur,qui ſcio Iacobũ de partibus,& alios barbaros medicos illius iamdiu mentionẽ feciſſe, cõpoſitionẽ & vſum docuiſſe; de niq; neq; ego is ſum, qui cõtendã veſicatoria nunq̃ fore adminiſtrãda, velimq; huic ꝑſidio omnẽ auctoritatẽ eleuare,ſiquidẽ ꝑtermiſſis reliquis variorũ auctorũ teſtimoniis, Gal.lib.de reuulſione,maniſeſte acriũ medicamẽtorũ meminit,q̃ ſcribit ſinubus,vel vt alii vertũt, thoraci vel pectori impoſita, reuellere fluxiones humorũ, qui ad caput & viſcera ferũtur: quẽ locum puto eſſe deprauatũ ac reſtituendũ ex Oribaſio,qui hanc partem ex Gal.ad verbũ tranſcribẽs,vult huiuſmodi medicamẽta brachiis & manib.fore impo-nenda:ſed illud vnũ mihi ſufficiat in præſentia,veſicatoria iſthæc medicamẽta in febre peſtilenti,mea quidẽ ſentẽtia,multas & magni momẽti difficultates cõtinere,ac potiſſ. ſi repleto corpore,& ſine humorũ coctione vt vulgo fieri ſolet,adminiſtrentur:etenim ſi ex doctrina Gal.11.meth.9.4.dẽ tuẽda val.5.& 6.nõ licet ſine precedẽte totius corporis vacuatione,& coctione humorũ, quidquã ad partes externas trahe-re,quãdo ille ꝑhibet exercitationẽ,frictionẽ,balneũ,fomẽta calida,inunctiones calefaciẽtes,& vno verbo,quæcũq; ſuccos in corpore animalis alte repoſitos quomodocunq; poſſunt irritare ac mouere, ꝓfecto ego ſatis nequeo intelligere,quomodo liceat vti veſicatoriis,q̃ qdẽ magis,vel certe nõ minus q̃ hæc omnia poſſũt humores agitare,& ad partes externas trahere.Sic ſcribit Hip.1.de hum.3. facta coctione humores aut intro aut foras vergere,aut aliã in partem, in q̃ oporteat. Præterea ſi rurſum cõſiderentur indicationes in huiuſmodi curatione inſtitutæ, veſicatoria forte ad nullã earum ſunt accõmodata:& ſi quis obiiciat,illa potiſſ.adminiſtrari à medicis ꝓpter varia ſymptomata,quæ frequenter haſce febres ſolent comitari:huic reſpondeẽ, Gal.cum aliis locis,tum maxime 1.ad Glauc.14.&15.fere de iis omnib.tractaſſe, neq; de veſicatoriis aut cauſticis medicamentis quidquã meminiſſe.Cum igitur veſicatoria ad nullã febris peſtilentis indicationẽ ſint accomodata, imo vero cum importuna motione & tractione humorũ naturę coctionẽ,q̃ perficitur quiete, poſſint impedire,addo,cum poſſint & partes,& totum corpus alioqui æſtuans & feruidum adhuc magis inflammare & calidius reddere,ſępe vero inſignes dolores excitare,febrem augere,& forte alia non ſpernenda incommoda ſecum afferre,cum demum liceat variis vrgentibus ſymptomatis ſubuenire aliis præſidiis,quæ à Gal. & omnib⁹ probatis medicis iam diu tradita ſunt,atq; omni carent periculo & contradictione, ego certe nequeo vulgarium medicorũ inſtitutum omni ex parte probare, qui tam frequenter hoc tempore,ac ſine vllo diſcrimine, tantopere veſicatoriis delectãtur.

Atq; hactenus de febrib. peſtilentibus putridis generaliter,ac ſpeciatim de peticulis, quę illis frequẽter ſolent cõiungi,in præſentia ſint ſatis. De febrib. hecticis peſtilentibus ſuperuacaneũ eſt quidquã agere, cum neq; vllam curationẽ recipiant,

neque ægri multas horas viuere possint: itaq; illud vnum reliquum est, vt proponatur casus, in quo singula præsidia, atque eorum doses, & certam rationem totius curationis ordinate & distincte conabimur explicare.

Socrates annum agens 40. temperamenti calidioris & siccioris, hoc ipso tempore ineunte Iulio, quando multę febres pestilentes iam multos dies vagantur, corripiatur febre, pulsus sint celeres, veloces, frequentes, magni, lotia sint perturbata, ille male quiescat, laboret dolore capitis, vigiliis, siti, & aliis id genus symptomatibus, quæ insignem quandam putredinem, & præcipue bilis possint indicare, adeo vt timendum sit, ne febris sit pestilens, vel in pestilentem possit degenerare, si quis vestrum ad Socratis curationem accedat, is memoria repetens, quæ ex Galeno potissimum & Auicen. à nobis tradita sunt, antequam ad curationem aggrediatur, debet cum domesticis prudenter agere, illosque imminente ægri periculo admonere, & ita propriæ personæ & artis existimationem tueri: tum de prima indicatione, quæ ad minorationem materiæ pertinet cogitandum est, quæ quidem minoratio cum fieri nequeat per medicamenta propter cruditatem humorum, & alias causas, videndum est an per missionem sanguinis perfici possit: atque hic & vbique vehementer cupio vnumquemque vestrum ad præcepta Hipp. & Gale. se referre, & secum perpendere, vtrum in Socrate principes huius remedii scopi conueniant nec ne, de quibus sæpissime diximus: morbus est magnus, imo vero maximus, ætas viget, itaque diligens habenda est consideratio de viribus, quæ quidem non solum hoc præsenti tempore, sed etiam posteriore, vsque ad statum debent constanter permanere: vnde si ex pulsibus, habitu corporis, qualitate humorum, & cæteris quæ eandem habent rationem, Socrates vobis videretur habere & habiturus esse robustas vires, sine mora audeatis ex vena iecoris illi sanguinem mittere: veruntamen sumpta indicatione ab humore imprimis noxio, quem statuimus esse bilem, nec non à præsenti aeris constitutione calidiore, sanguis admodum parce mittatur, ac quintam vel ad summum sextam vnciam non excedat. Nisi aluus sua sponte deiiciat, illam ante sanguinis missionem molli clystere mouere oportet.

Et sit exemplum:

℞ *Decocti foliorum maluarum*
Violarum
Lactucarum lib. j.
Mellis rosacei ℥ iij.
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum. M. pro clystere.

Sin autem Socrates forte videretur non tam constantes vires habere, vt commode sectionem venæ ferre posset, tunc ex doctrina Gal. vobis licebit aut hæmorrhoidas aperire, si superiore tempore cōsueuissent fluere, & in præsentia forent restrictæ, aut malleolos scarificare, de qua speciatim malleolorum scarificatione, quæ apud veteres, ac maxime Galen. erat admodum celebris & vsitata, nos diffuse diximus in nostro libello de peste: vel vno vel alteris modis misso sanguine: si id ferat occasio, leniatur aluus: sed quoniam ægri temperies, bilis putrescens, tempus anni, & cætera in caliditate conspirant, propterea caueatis à medicamento Ruffi, ab hiera, & omnibus calidioribus, sed frigidioribus sitis contenti, quæ non solum vacuando, sed etiam alterando possunt aliquam vtilitatem afferre: quale inter cætera foret cassia cum thamarindis. Et sit exemplum:

℞ *Flor.*

℞ *Flor.caſſ.nouiter extract.* ʒ x.
Pulpæ thamarindor. ℈ iiij.
Specierum diarrhod. ℈ ij. *M.* *& fiat bolus.*

Poſt ſectionem venę, poſt lenitionem alui, toti in coctionem humorum incumbatis: itaque inſtituatis ſyrupos, decocta, antidota, quæ veſtris indicationibus poſſint ſatisfacere: & ſint exempla:

℞ *Syrupi acetoſi ſimplicis* ℥ j. ß.
Decocti acetoſæ.
Cicorei *lib.* ß. *Miſc. pro ſyrupo.*

℞ *Conſeruæ flor. borraginis.*
Acetoſæ ʒ ij.
Margaritarum præparatarum ℈ j.
Seminum citri mundatorum ℈ ß. *M. fiant boli duo & aurantur;* qui quidem boli vel ante ſyrupum, vel ante alimenta ſaltem per duas horas exhibeantur: quod ſi ęger nequeat bolos deuorare, vt multi nequeunt, paretis electuarium, quod eaſdem habeat vires, quod eodem modo & tempore poteſt exhiberi:

℞ *Sacchari violati.*
Borraginati *ana* ℥ j. ß.
Margaritarum præparatarum.
Fragmentorum de gemmis.
Corallorum rubeorum *ana* ʒ ß.
Foliorum auri N. iiij.
Cum ſyrupo de ſucco acetoſæ parum miſce, & fiat electuarium.

Interea diligenter naturæ opera obſeruanda ſunt, ſi illa ad cutem peticulas, vel aliquam expulſionem moliatur: ad lotia potiſſimum ſitis attenti, vtrum aliquã coctionem demonſtrent nec ne, ad ægri tolerantiam, an ille bene vel male eiuſmodi expulſionem ferat, ad ſummam, niſi motus fuerit criticus, naturæ totam rem permittatis, neque illius conatum vel iuuetis, vel impediatis: ſin vero expulſio fuerit critica, ſed debilis & parua, iam vobis licebit ſupplere, & huiuſmodi tranſmiſſionẽ iuuare, illis modis & rationibus, de quibus iam poſitis quoq; exemplis ſatis diximus. Socrati inſtituatis victus rationem, & alimenta quę ſint boni ſucci, facilis concoctionis, frigida & humida, tam actu, quam potentia, qualia forent oua recentia, panis ex iure coctus, ptiſana hordeacea, panatella cum ſeminibus melonum, quib. tamen ratione inſignis putredinis, cuius indicationis vos debetis perpetuo meminiſſe, nonnulla poſſunt permiſceri, & ſimul coqui, exempli gratia, folia acetoſæ, endiuiæ, fruſtulum citri, dummodo ab ingratis & inſuauibus caueatis, quæ ęgroti appetentiam poſſint euertere. Potus ſit mulſa, ſed admodum diluta, nimirum multa aqua ex pauco ſaccharo decocta, aqua hordei bene præparata, ius pulli tenuiſſimũ. Caueatis à longis illis potionibus, quæ vulgo parantur ex aquis ſtillatitiis, ex vino granatorum cydoniorum, & quibuſdam ſyrupis, quibus communiter practicantes vtuntur frequentiſſime, & quacunq; hora illas exhibent. Quatenus pertinet ad quantitatem, alimenta Socrati exhibeantur non cumulate, ſed moderate, & mea quidem ſententia ad tenuitatem declinent: etſi non ignoro, non ſolum vulgus, ſed etiam multos medicos aliter ſentire: quam controuerſiam diffuſe tractauimus in noſtro libello: veruntamen ad prudentiam pertinet medici, indicationem virium

sibi perpetuo ante oculos ponere, tantamque alimentorum copiam vna vel pluribus vicibus exhibere, quanta ad conseruandas vires vsque ad statum sit futura satis. Quod si Socrates vrgente morbo ad insignem virium debilitatem delabatur, vt facere multi solent, tunc medici præter cætera alimenta solent aquam carnis parare, quæ vulgo stillatum dicitur, quod potissimum ab Auic. maxime creditur posse spiritus restaurare, & vires robustas reddere: & sit exemplum:

℞ *Pulpam vnius galli castrati.*
Margaritarum præparatarum.
Corallorum rubeorum.
Specierum cordialium ana ʒ ß.
Foliorum acetosæ.
Borraginis ana M. ß.
Foliorum auri N. vj.
Simul omnia misceantur, suspendatur caro in phiala magna vitrea, & secundum artem fiat aqua carnis in duplici vase. Cuius alimenti & medicamenti est vsus, vt cochleare vnum vel alterum simul cum reliquis ferculis & iuribus permisceatur. Sed ego in iis casibus libenter meis ægrotis concedo pauxillum vini oligophori, quod præterea modica aqua rosacea, acetosæ, aut simili, soleo diluere, & id quidem reficiendis viribus mihi videtur principem locum obtinere. Progrediente morbo iam diximus illius coctionem perpetuo fore animaduertendam, qua apparente, natura autem quiescente, vobis licebit Socrati seq. medicamentum exhibere in bolo:

℞ *Flo cass. nou. extr. ℥ j.*
Rhabarbari electi pul. ℈ v. M. & fiat bolus.
Si voluerit in potione.
℞ *Syrupi rosati solutiui ℥ iiij.*
Rhabarbari electi pul. ℈ iiij.
Decocti acetosæ.
Cichorei.
Seminum citri q. suf. M. & fiat potio.

Quod si altera ex parte coctio humorum tardius procedat, sicuti procedit sæpenumero, ratio persuadet, & longior experientia mihi iam diu confirmauit, summa cum vtilitate lenientia medicamenta semel atque iterum posse administrari: itaque tunc Socrati rursum vel cassiam, vel quid simile exhibeatis, neque sine integra coctione ad valentiora purgantia medicamenta audeatis deuenire. Quoniam vero inter cætera incommoda febrium pestilentium illud est non postremum, quod omnes facultates & partes corporis principes maxime laborant, adeo vt plerunq; nonnulla vestigia earum malignitatis remaneant, in posterum, quod notauit Auic. propterea id postremo in Socrate reliquum est, quod ad vltimam pertinet indicationem, vt membra læsa alterentur, eorumque intemperies & vitia corrigantur, spiritus dissoluti regenerentur, & calor natiuus roboretur: hæc autem præstant partim bona victus ratio, partim nonnulla accommodata medicamenta, cum interna, tum externa, de quibus satis superque diximus, vt in præsentia pluribus non sit opus.

CAPVT

CAPVT XXVI.

De Symptomatibus Febrium in Genere.

POst febres mihi propositum est etiam de symptomatibus febrium agere, quæ tractatione equidem censeo nullam esse vtiliorem, siquidem symptomata maiori ex parte longe maius negotium faciunt, & ægrotis & medicis, quam faciat ipsa febris, quæ quidem si careat symptomatib. leuis admodum morbus non iniuria potest videri: ex quo factum est, vt Galen. Auic. & omnes præstantes medici, in hoc argumento versentur accuratissime, adeo vt liceat mirari, quamobrem tam vtilis & tam necessaria disciplina, in scholis publicis iam diu non fuerit instituta. Sed antequam rem aggredior, mihi libet nonnulla quasi quædam prolegomena vobis in memoriam reuocare. Itaque primum sciendum est, febres quæ cum symptomatib. consistunt, minime sub diuersa specie à reliquis febribus diuersa contineri, sed sicuti alius morbus alii morbo, aliudq; symptoma alii symptomati vno tempore in eodem corpore copulatur, ita etiam febrib. quædam coniungi symptomata, quæ operā medici requirūt: vnde Gal. quoq; 1. ad Glau. febrium primū sine symptomatib. c. 13. deinde cum symptomatib, c. 14. curationem instituit: deinde cū symptomata sint duplicia q̄dam quæ necessario febriū naturam & generationē sequuntur, exempli grat. rigor & vomitus in febre tertiana, quædā quæ nō solent, ppriā febrium naturā sequi, sed priuatā quandā & peculiarem causam obtinent, at nō nisi raro illas comitātur, vt deliriū, vigiliæ, & alia id genus, nos de illis tantum symptomatib. statuimus agere, quæ vel raro contingunt, vel communem propriorum symptomatum magnitudinem excedunt, adeo vt periculum immineat, ne vires illis perferendis possint esse satis. Tertio id notandum est, symptomata sicuti generaliter, ita in febrib. esse trium generum: namq; alia in læsione actionum, alia in immoderato excessu retentorum & euacuatorum, & alia in qualitate corporis immutata consistunt, & apud Galenum sunt manifestissima in libro de morbis & symptomatibus, ex quibus tribus generibus symptomatum duo tantummodo priora, nempe læsiones actionum, & eorum quæ retinentur vel expelluntur excessus, ad se operam medici conuertunt: tertiū vero genus, quod in affectib. consistit, nullam separatim curationem postulat, cum simul cum affectu, ex quo nascitur, soleat cessare. Postremo loco illud vobis est animaduertendum, nullum symptoma quatenus symptoma est, curationis rationem neq; indicare, neq; immutare, siquidem vnus morbus vere est, qui curationis indicationem præstat: quemadmodum altera ex parte morborū causæ preseruationem indicant: tametsi quoniā sæpenumero curatio simul cū præseruatione miscetur & confunditur, medici vtrumq; solent nomine curationis cōprehendere, neq; solū à morbo, sed etiam à causa, curandi indicationes elicere, vt diffuse docet Gal. 2. apho. 22. Cęterum cum symptomata vere & per se curationem neq; indicent, neq; mutent, ex accidenti id præstant, quandoq;, cum nimirum causæ locum obtinent, quo quidem tempore cum symptomata causæ vim acquirunt, & curationis rationem alterant, ad vnicum caput omnia possunt referri, nempe ad lęsionem, siue illa ad virtutem, siue ad febrem pertineat: quandoquidem nisi vires lædantur, aut morbus augeatur, nullo modo curationem impediunt, exempli gratia, lædunt vires vigilię, dolor, immodica euacuatio, morbum vero non perpetuo, sed magnā ex parte augent, ac potissimum si talia symptomata fuerint immoderata. Hæc omnia habentur diffuse & perspicue tradita à Gal. 12. meth. 1. quem locum debet vnusquisq; vestrum diligenter videre.

Quate-

Quatenus autem pertinet ad generalem curationem ſymptomatum, id quoque poſtremo debetis memoria perpetuo tenere, quod item à Gal. traditum eſt 1. ad Glau. 14. initio, febres nimirum quæ ſunt cum ſymptomatibus, non æque ſimplicẽ curationem exigere, ſicuti alteræ quę illis carent, ac propterea diligenter eſſe animaduertendum, quanta ſit febris, quantumue periculum ex ſymptomatibus immineat, ita quidem, vt ad id quod vehementius ac difficilius eſt, non poſthabita omnino alterius quoq; prouidentia, proſpiciamus. Atque hæc ſunt quæ prius erant à vobis intelligenda: iam rem aggredior, & quoniam interpretamur Auicennam, ab illius ordine non diſcedentes primum incipiemus tractare de ſuperfluo rigore, horrore, & ſimilibus: ſed id quoque volo prius vos ſcire, nobis in hac tractatione propoſitum eſſe breuiter, ac fere ſummatim agere, quatenus pertinet ad cognitionem ſingulorum ſymptomatum, longius autem & accuratius verſari in illorum curatione, quandoquidem ſi exacte omnia velimus examinare, quæcunq; ſpectãt ad cognoſcendam eſſentiam, differentias, cauſas, & ſigna cuiuſque ſymptomatis, vix vnum aut alterũ tam breui tempore abſolueremus, qui altera ex parte maxime cupimus magnas in hoc argumento progreſſiones facere, atq; id conſequi, vt vos Deo Opt. Max. fauente, aut omnia, aut certe quamplurima ſymptomata, quæ febribus coniunguntur, probe diſcatis curare.

CAPVT XXVII.

De Rigore.

GAlen. ſcripſit libellum de tremore, horrore, rigore, quem poteſt videre quicunque huiuſmodi affectuum magis exquiſitam rationem cupit intelligere: mihi vero ſatis fuerit in præſentia vnius tantum ſymptomatis naturam vobis explicare, quod frequenter ſolet febribus ſuperuenire, & medicorum auxilia poſtulat: itaque cæteris ſymptomatibus hoc tempore prætermiſſis, de vno tantummodo ſuperfluo rigore nobis agẽdum eſt. Cæterum vt naturam huius ſymptomatis, alioqui difficilis cognitione, probe intelligatis, id primum ſciendum eſt ex Gal. calidum innatum non aliud eſſe, quam tenuiorem partem ſanguinis & ſpiritus, quem ille cenſuit aliquando vel eſſe animam, de ſententia Stoicorum, vel eſſe præcipuum animæ inſtrumentum: itaque perpetuo mouetur, ſicuti manifeſte apparet in motibus & perturbationib. animæ, dum per metum & mœſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per pudorem partim effugit, partim erumpit, id quod non aliter euenit, quam imaginatione rei noxiæ aut contriſtantis, quæ vel adeſt, vel abeſt: hac igitur ratione contingit rigorem fieri, adeo vt vere aſſeuerandum ſit cum Galen. libello citato de rigore 6. rigorem eſſe paſſionem calidi innati, qui in hunc modum generatur: cum enim in partibus internis reperiuntur humores putridi, qui ſua mordacitate dolorem inferunt partibus ſentientibus, calidum innatum, quo expultrix facultas natura & ſenſus continetur, refugit ad interna viſcera, vnde externa membra calore deſtituuntur & refrigerantur: rurſus vero cum calor interius retentus, qui ſine perſpiratu ſeruari non poteſt, quaſi ſuffocari incipit, exitum ſibi quærit ad partes externas, quod ſine magno impetu fieri non poteſt, cum membra veluti reſtaurata moueant humorem mordacem, conenturque illum expellere, cõtra vero materia noxia repugnet, & talem expulſionem impediat, in quo conatu excitato dolore, iterum calidum ad interna refugit, atque hæc quaſi quodam duello inter calidum innatum, & materiam noxiam alternate fiunt, mouente ſe calido

De rigore.

innato

innato viciſſim intro & foras, ex quo omnes partes corporis concutiuntur, & ita rigor excitatur, qui poſtea tamdiu durat, donec aut vincente calore externa membra incaleſcant, frigidaque & inęqualis illa intemperies ſuperetur, aut vincente humore noxio calor innatus ſuffocatur, & homo moritur: hac ergo ratione rigor generatur. In rigore itaque hæc duo contingunt neceſſario: vnum motus facultatis expultricis, quæ eſt in omnibus membris, contendentis expellere noxiam & moleſtam materiam; alterum motus ille reciprocus calidi innati intro & foras, de quo diximus: propter quam cauſam iure ſtatuimus cum Galeno rigorem eſſe paſſionem calidi innati: namque niſi materia moueatur, ac violenter ad cutem feratur, quæ tranſiens per carnem & cutem ſtimulet, pungat & vulneret eas partes, quibus obuia fuerit, nullo modo rigor fieri poteſt: quod luculenter & diffuſe demonſtrat Gal. 2. de ſymp. cauſis. 7. Quod vero de rigore diximus, idem de horrore & frigore dicendum eſt; neque enim aliter huiuſmodi motus inter ſe differunt, quam maioris & minoris ratione: namq; in rigoribus validiores ſunt motus facultatis expultricis, in horroribus fiunt mediocres, in refrigeratione adhuc multo magis mediocres, adeo vt huiuſmodi motum refrigerationis potius ſenſum quendam, quam motum liceat appellare: ſic enim mordacior & copioſior humor validum & cōcutientem rigorem infert, minus mordax & copioſus horrorem excitat, ac demum ſi admodum paucus humor fuerit, exiguaque eius acrimonia refrigerationem tantum ſolet efficere. Etſi autem rigor eſt affectus frigidus, cauſa tamen irritans facultatem expultricem non propterea ſemper frigida cenſenda eſt, cum aliquando etiam calida eſſe poſſit, quod apertiſſime & longa oratione demonſtrat Galen. loco proxime citato. 2 de ſymp. cauſis: etenim ſi ſano corpori feruens aqua infundatur, aut ſcintilla ignis iniiciatur, ſtatim horrorem quendam videmus excitari: ſic ſi particulis exulceratis medicamentum adurendi facultate præditum imponatur, primum quidem horrorem, deinde & rigorem excitabit: ſed febres quoq; tertianæ, quæ ſine dubio maxime omnium bilioſę & calidæ ſunt, inter cæteras omnes ſunt horridæ, & quo fuerint magis exquiſitæ, eo etiam vehementiorem rigorem afferunt. Verum de hac re ac de natura huius ſymptomatis ſatis: in quo explicando præter noſtrum propoſitum propter illius difficultatem fuimus quoquo modo longiores: itaque ad rem veniamus. *De horrore.*

Superuacaneus rigor multis modis ſolet febribus ſuperuenire, primum illis quæ pendent ex materia valde frigida & craſſa, vt in febre quartana, in qua vidi ego nonnullos ægrotantes ex nimio rigore mortuos fuiſſe: ſecundo in illis febribus, in quibus putreſcunt humores valde calidi, acres, & mordaces, ſicuti euenit in febre tertiana, qui rigores contingunt ea ratione, quę iam expoſita eſt, dum calor innatus conatur expellere materiam noxiam, ſiue frigidam, ſiue calidam, quæ partibus internis dolorem & moleſtiam affert: præterea huiuſmodi ſymptoma, vt Gal. aſſerit 4. apho. 48. 7. apho. 1. 2. prog. 4. ſolet nonnunquam accidere in febribus ardentibus, perniciosis, & valde malignis, veluti lipyriis, nec non in magnis inflammationibus & eryſipelatibus internarum partium, ſicuti cordis, & quæ illi proximæ ſunt: in quo caſu totus ex toto corpore ſanguis in modum cucurbitulæ trahitur ad partes internas laborantes, ex quo ægrotis interiora vruntur, exteriora frigeſcunt, vt fit in principiis acceſſionum, adeo vt propter ſummum incendium quod in viſceribus percipiunt, pleriq; nec tegumenta poſſint perferre: & ſane huiuſmodi ſymptoma inter cętera omnia eſt admodum lethale, quod ſæpenumero videbitis in praxi, etſi mul-

multi medici illius prauitatem non intelligentes, imo vero putantes ægrotos vix febre laborare, suo magno cum dedecore proximam & imminentem mortem nesciunt præcognoscere: sed ad curationem accedamus.

Indicationes. In rigore duo potissimum sunt, alterum concentratio caloris ad partes internas, alterum summa frigiditas in partibus externis: itaq; duæ quoq; statuendæ sunt curandi indicationes, altera reuocandi calorem à centro ad circumferentiam: altera calefaciendi vniuersum corpus, & tollendi sensum frigoris: hęc autem præstari possunt remediis partim internis, & partim externis. Sed ante omnia considerandum est, an rigor sit symptoma criticum, de quo est aphor. Hip. 4. apho. 58. Febre ardente laboranti rigore superueniente solutio fit: quod quidem potissimum cognoscitur ex iis, quæ præcesserunt, ac maxime ex humorum concoctione, sine qua nulla bona crisis esse potest: de qua re est sententia Hip. 6. epid. sect. 1. tex. 10. Ante rigorem vrinæ retentio, si ab indiciis bonis præcesserint &c. & Gal. in com. hæc habet: Hipp. in præsentia nos docet, rigorem criticũ in morbo præsagire: &c. nãq; si rigor fuerit criticus, nihil mouendum vel faciendum est, ex sententia Hip. & Gal. 1. aph. 21. Quæ iudicantur & iudicata sunt: &c. quod si rigor non fuerit criticus, atq; adeo vehemens vt periculum immineat, ne aut vires lædantur, aut febris augeatur, iam remediis succurrendum est. Ergo quatenus pertinet ad primam indicationem, ad reuocandum calorem à partib. internis ad externas, conueniunt frictiones & ligaturæ extremarum partium, ex Gal. & Auic. qui tametsi de remedio conueniunt, de modo remedii videntur dissentire: namq; Auic. ita inquit c. 12. Et quandoq; sedatur cum ligatione extremitatum, & fricatione facili: itaq; ille probat & ligaturas & frictiones leues, id quod ratio quoq; persuadet: siquidem quę sunt vehementiores, possunt dissoluere vires: contra autem Gal. 1. ad Glau. 14. docet conuenire frictiones & ligaturas validas, quandoquidem si illæ fiant faciles & in superficie, nullo modo videntur concentratum calorem posse extra reuocare. Sed facile possunt conciliari, si dicamus, vt plane credendum est, neq; Auic. laudare frictiones & ligaturas tam leues, vt nequeant extra calorem allicere, neq; Galen. tam validas, vt possint vires labefactare, sed hoc remedium probari ab vtroq; probe administratum, vt illud quidem possit propositæ indicationi satisfacere, at sine virium detrimento: quod fiet si frictiones & ligaturę fuerint neq; vehementissimæ, neque admodum leues, sed quodammodo inter vtrumq; extremum mediæ.

I. Ind.

II. Ind. Pro secunda autem indicatione, quæ pertinet ad calefaciendas partes externas, incipientes à leuioribus, primo sunt panni linei applicati ad omnes partes, sed præcipue extremas, ac singulari quadam prorogatiua ad testes, quos certum est cum toto corpore max!mum consensum habere: secundo, est remedium vulgare, lateres igniti, qui insperguntur vino, & inuoluti in aliquo panno apponuntur variis partib. sed maxime pedibus: sunt vesicæ bouinæ, aqua feruente repletæ, aut simplici, aut in aqua prius decocta fuerint medicamenta calidiora, chamomelum, origanum, pulegium, calamenthum, abſinthium, abrotanum, semina odorata anisorum, fœniculi, cymini, & similia, quæ pannis inuolutæ vtrunque lateribus apponuntur: sunt pariter fomenta cum spongiis, quæ item parantur ex decoctis rerum calidarum, quibus nonnulli demum addunt aquam ardentem, habeatis exemplum:

℞ Origani.
Pulegii.
Calamenthi.

Absin-

Absinthii.
Rutæ ana M ß.
Seminum anisorum.
Fœniculi.
Cymini ana ℥ j.
Contundantur omnia crasso modo, & bulliant in quinque libris aquæ, ad consumptionem tertiæ partis, ac postremo addatur aquæ ardentis ℥ j. Misce.

In superfluo rigore nonnulli apud Galenum decoquebant calamenthum in oleo, quo totum corpus cum vehementi frictione inungebant 7. de sim. med. facul. cap. de calamentho. Ego quidem memini me aliquando vsum fuisse furfuribus insigniter calefactis, in quibus ægri omni propemodum ex parte sepeliuntur, ac maxime calefiunt, ex quibus præsidiis quandoq; etiam sudores solent promoueri. Porro ad hanc indicationem sunt accommodatæ inunctiones, linimenta, & alia id genus, quæ habent vim calefaciendi: leuiora sunt oleum anethinum, chamomelinum: valentiora, de absinthio, rutaceum, liliorum alborum, de abrotano; valentissima, oleum de castoreo, de euphorbio & similia, quibus aliquando etiam solent permisceri piper, pyrethrum, euphorbium, castoreum, & omnia calidiora.

℞ *Olei de absinthio.*
Rutacei.
De abrotano ana ℥ ß.
Piperis puluerisati.
Pyrethri ana ʒ j.
Castorei ʒ ß.
Ceræ parum. Misce & fiat linimentum.

Sunt qui tanquam secreto quodam & recondito remedio totum dorsum inungunt cum theriaca vel mithridatio, quod puto commode fieri, cum plane talia medicamenta possint valde calefacere, & robur partis conseruare: pro quo sciendũ est, de sententia Hip. 5. apho. 68. rigorem incipere à parte corporis posteriore magis quam anteriore, propterea vt dicit Gal. partes anteriores calidiorem habent temperaturam, cum habeant cutem rariorem, quæ raritas manifesto caliditatem indicat: atq; ex pilorum multitudine confirmatur: quamobrem vsus obtinuit, vt summa cum ratione, vt inunctiones, fomenta, & cætera omnia eiusmodi externa præsidia, maxime omnium ad dorsum & spinam soleant accommodari. Post hæc omnia est remedium quoddam vulgare & mulierum, quod ad tollendos rigores creditur esse efficacissimum: etenim mulieres capiunt telam araneam, ac semina vrticę, simulq; contundunt, & addito aceto conficiunt medicamentum, quod ligant ad pulsus: quod quidem vel latente proprietate, vel forte gratia reuulsionis, potest prodesse: atq; hactenus de externis remediis.

Quatenus autem pertinet ad præsidia interna, illa sunt multiplicia, & pariter cõstant ex medicamentis quæ calefaciendi vim habeant: sed antequã ad hæc deueniamus, distinguere oportet, vtrum febris sit cum aliqua inflammatione, vel ex putrescentibus humorib. biliosis & valde calidis: in quo casu abstinendum est prorsus ab huiusmodi internis calefacientibus medicamentis, atque externis tantummodo agendũ est: imo vero forte solæ frictiones & ligaturæ, & omnes reuulsiones ad hanc rem sunt magis accommodatæ, quam calidiora medicamenta, quæ etsi exterius *Cautela.*

polita

posita possunt non solum externas, sed etiam internas partes calefacere. Cæterum si rigor superueniat in febre, quę originem habeat ab humore frigido, exempli gratia, in quartana, quod euenit frequentissime, tunc licet tuto ad calefacientia medicamenta non solum extra, sed etiam intra deuenire: sic apud Galenum calamentho vtebantur, decocto ex oleo, vt diximus: sic illud quoq; facto puluere vel solum, vel simul cum mulsa, solebant administrare. Galenus in libello de rigore &c.c.7. exhibet diatrionpipereon, diacalamenthum, nec non medicamentum ex succo cyrenaico, quem officinæ asam fœtidam vocant, & castoreo confectum, & sit exemplum:

℞ *Asæ fœtidæ.*
Castorei electi ana ℈ ß.
Misce fiant pilulæ duæ, & accipiantur simul cum vino.

Auicenna commemorat simplicia, piper, pyrethrum, calamenthum, rutam, abrotanum, & alia id genus: composita, theriacã, diatessaron, diatrionpipereon, diacalamenthum, quæ medicamenta apud illum & omnes medicos sunt propemodum infinita, de quibus hæc satis.

Sed inter cætera Auicenna maxime probat agaricum, quod etiam probatur à Galeno 6.de simp.med.si rigores à crassis & viscidis humoribus oriantur: de quo omnes quærunt, quomodo purgans medicamentum possit in præsenti casu conuenire: & augetur difficultas, quoniam Auic.illud permiscet cum opio, quod sine dubio potest illius operationem impedire: ego vero ne tempus perdam iis referendis rationibus, quæ plurimę ab interpretibus afferuntur, puto ab Auic.& Gal. agaricum administrari parua admodum dosi, ad ʒ.ß.ac tanquam medicamentũ, quod digerendi, & incidendi, minime purgandi vim habeat: quod speciatim colligitur ex Galeno, qui postquam docet propter eiusmodi facultates illud sanare superuacaneum rigorem, morbum regium, epilepsiam, & alios morbos. Postremo addit hæc verba: Agaricum est & purgatorium, quasi moneat, id magis cæteris facultatibus, quam purgatione ad rigorem & reliquos morbos esse accommodatum. Quatenus autem pertinet ad consilium Auic.permiscendi agaricum cum opio, ille huiusmodi mixtionis triplicem vtilitatem expectat: prima, quod somnum conciliet: secunda, quod sudorem moueat: tertia, quod prohibeat vehementiam rigoris: ex quo id potest confirmari, quod modo dicebamus, Auicennam quoque agaricum tanquam purgans medicamentum non propinare. Illud autem sciendum est ex Galeno in libello de theriaca ad Pisonem cap. 10. ad finem, in mixtione plurium medicamentorum primum quidem vnumquodq; suam vim retinere, exempli gratia, castoreum calefacere, opium refrigerare: deinceps vero non amplius cuiusque simplicis medicamenti qualitatem & facultatem retineri, sed facta omnium quasi confusione & fermentatione, separatam quandam naturam & temperiem resultare: ex quo Gal.12.metho.cap.1.sermonem habens de medicamentis stupefacientibus, nolebat illa administrari nisi post annum à compositione, quod antea frigida medicamenta, quæ illis continentur, nimium valentes vires adhuc obtineant: itaq; neque forte hæc mixtio agarici cum opio apud Auic.videtur recipienda. cũ vtrumque possit separatim varias, imo contrarias operationes efficere. Sed præterea dubitatur, quomodo hoc medicamentum possit sudorem prouocare, quem manifestum est à rebus calidis prouocari. Auicen.respondet, id fieri hac ratione, quoniam opium stupefaciendo somnum inducit, in quo somno, ex vulgari sententia

medi-

medicorum, omnes vacuationes præter fudores folent retineri: quæ etiam eft fententia philofophi, 2. prob. 16. & 28. Mihi autem, vt vere dicam, talia medicamenta, quæ multas continent difficultates, & pericula, non probantur, cum præfertim non defint tutiora, qualia funt quæ iam fuperius funt expofita. Vulgares demum folent exhibere vel aquam ardentem, ad vnam vel alteram drachmam, vel vinum maluaticum ad ℥ ij. vel iij. cum dimidia drachma caryophyllorum, piperis, vel alterius aromatis, quod optimum eft.

Verum dubium eft, quonam tempore pręfidia iam propofita, partim interna, partim externa, poffint adminiftrari: ac breuiter ita mea fententia habendum eft, primum fi adfuerit infignis plenitudo & copia putridorum humorum, illorum adminiftrationem minime tutam effe, antequam materia faltem pro parte fuerit imminuta, cum alioqui periculum immineat, ne illa ab huiufmodi medicamentis agitata, præcipitetur ad aliquam partem nobiliorem, & grauiffima incommoda mortemq; afferat. Deinde neq; tempore acceffionis & rigoris, fed ante duas vel tres horas hæc omnia præfidia opportune adminiftrari debent, quæ manifefta fuit fententia Gal. 1. ad Glau. 14. optimum, ille inquit, in his quid futurum eft pręcognofcere, atque hęc ante acceffionem facere; etfi nonnulli, mihi quidem vt videtur, præter omnem rationem aliter fentiant. *Quando vtendum præfidiis contra rigorē.*

Poftremo autem loco Auic. curat fuperuacaneos rigores cum medicamentis purgantibus, hiera, electuario, diaphænicon, pilulis fętidis, & aliis huiufmodi, quę quidem medicamenta, vt placet Gentili, & aliis interpretibus duplici tempore poffunt exhiberi, vno extra paroxyfmum, & fedato rigore, quod maxime conuenit rationi, dummodo feruentur leges neceffariæ ad ipfam purgationem: altero in ipfa acceffione, atq; etiam nunc rigore corpus concutiente, quotiefcunq; magnum immineret periculum viribus, neq, alia foret ratio, quæ poffet noxiam materiam educere, ægrumque ab imminente periculo præferuare: quod quidem confilium vfq; adeo mihi videtur temerarium, & ab omni ratione alienum, vt fuperuacaneum putem in illius confutatione longius verfari: de rigore hactenus.

Capvt XXVIII.

De fuperfluo Sudore.

Svdores in febribus immoderate excernuntur, aut propter nimiam cutis raritatem, aut propter facultatis retentricis imbecillitatem, aut propter facultatis expultricis immoderatum motum, aut propter tenuitatem humorum, qui ad cutem feruntur: quæ doctrina eft Gal. 1. de fympt. caufis 7. qui confulto difiunctiuis coniunctionibus vtitur, vt intelligatis, huiufmodi fymptoma ab vna quidem tantummodo caufa nonnunquam prouenire, fed tamen nihil obftare, quin duę & tres & quandoque omnes fimul concurrant: fed fingulas caufas quam breuiffime perpendamus.

Cutis redditur rarior, quam naturæ inftituto conueniat, vt Galen. docet de fectione venæ aduerfus Erafiftratum cap. vltimo, tum propter alias multas caufas, nō maxime propter eas, quæ fecundum caliditatem & frigiditatem, ac quietem, motumque corporum permutationes fiunt: etenim fi aer nos ambiens calidus fuerit, & animans exercitiis vacauerit, tunc cutem rariorem fieri neceffe eft: contra verò fi aer ambiens frigidus fuerit, atque animal plane quiefcat, tunc externam cutis fuperficiem denfari. & ab ea nihil effluere videmus, quod animalia in cauernis hyeme latentia fatis confirmant, quæ cum hoc tempore toto corpore frigida atq; im- *Raritas cutis vnde.*

mobilia reddantur, habent cutem vſque adeo denſam, vt nihil per eam defluat, ac propterea nullo indigeant alimento: ſic ſcribunt Hip.5.apho.22. Gale.3. de tuenda valetudine, cap.3. calidam aquam cutem mollire & rarefacere: id quod idem Galen. demonſtrat diffuſe 5. de ſimp.med. capit.3. 6. & 7. Itaque duæ ſunt præcipuæ cauſæ, propter quas contingit cutem nimis raram fieri, & caliditas, & motus, ad quas faci-le eſt, cæteras omnes magis particulatim referre.

Imbecillitas retentricis vnde.

Secundo, facultas retentrix redditur imbecilla propter intemperiẽ, quæ clara eſt ſententia Gal.1. de preſagio ex pul.cap.4. inter quas certum eſt, intemperiem frigidam principem locum obtinere, ſicuti euenit in morituris, in quibus diſſipato, ac prope extincto calore naturali, non valente facultate quidquam retinere amplius, ex Hip.4.apho.52. & lachrymæ inuoluntariæ, & ſuperflui ſudores, & alia id genus ſymptomata exeuntia immutata contingunt ſæpenumero.

Facultas expultrix immoderata.

Facultas autem expultrix immoderate mouetur, ex Gal.3. de ſympto.cauſis 9. quotieſcunque illa excitatur & ſtimulatur, vel à nimia copia, vel à mala qualitate excrementorum, etenim tunc membra ne breuiſſimo quidem tempore illa ſuſtinent, ſed ab eis grauata & irritata, confeſtim illa eiiciunt atque expellunt.

Humores tenuiores.

Humores demum fiunt tenuiores, ſi quando propter nimiam febris vehementiam diſſoluuntur & liquantur, vt facile per omnes, etiam anguſtas vias poſſint pertranſire.

Itaque hæ ſunt cauſæ propter quas, vel vnam vel plures, contingit ſuperuacaneos ſudores fieri, quæ forte ad duo membra relatæ ſunt ab Hippoc. cum dixit 1. progn.26. Noſſe autem oportet hoc in vniuerſum de ſudoribus, quoſdam fieri præ corporis diſſolutione, quoſdam præ inflammationis vehementia: etſi Gale. aſſerit, hanc partem non in omnibus exemplarib. Hipp. inueniri, illamq; exiſtimat à nonnullis merito fuiſſe deletam.

Curatio.

Sed ad curationem venio, & quoniam Auic. præclare mihi videtur hanc rem agere, abs methodo illius non diſcedemus.

Primum nos admonet, ne ſudor criticus, quantum poſſibile eſt, reſtringatur, de quo ſudore Hippocr. hæc habet. 4.apho.36. Sudores febricitantib. ſi eueniant tertio die, & 5. & 7. & 9. & 11. & 14. & 17. & 21. & 27. & 31. & 34. boni ſunt: huiuſmodi enim ſudores morbos indicant: qui autem ſecus eueniant, laborem longitudinemque morbi, & recidiuam ſignificant. Et iterum 1. progn. 26. ſudores optimi ſunt in omnibus morbis acutis, quicunq; in diebus fiunt criticis, ac perfecte febrem liberant, boni etiam quicunque ex toto corpore prodeunt, faciuntque vt æger facilius morbum perferat; ſi vero nihil tale efficiant, nequaquam vtiles ſunt. Itaq; ſi ſudores critici fuerint & boni, nullo modo ſunt conſtringendi: ſin autem ſudor non fuerit criticus, ſed pertranſeat debitum naturæ terminum, quæ ſemper cum dominatur, commode & vtiliter agit, adeo vt periculum ſit, ne virtutem plane deiiciat, ægrumque in extremum diſcrimen deducat, tunc ille omnibus modis ſupprimendus eſt.

Superflui ſudores multis modis poſſunt cohiberi: itaq; aer primum & locus in quo æger degit, refrigerandus eſt: quare habitatio eligatur ad aquilonem poſita, ac perpetuo feneſtræ pateant, prohibeatur viſitatio plurium hominum, quorum multitudo maxime ſolet ambientem aerem calefacere, ſternantur humi herbæ, flores, frondes frigidiores, lactucæ, roſarum, violarum, vitis, nenupharis, & ſimilium, pauimentum aſpergatur aqua frigida roſarum, violarum, myrtillorum, &

ſimilium,

similium,& omni tandem industria cubiculi aer, quantum fieri potest, refrigeretur.

Secundo, ægrotum quoq; oportet refrigerare, qui propterea minime molli pluma aut lana, sed duriore lecto requiescat, aut nullis aut leuissimis operimentis contegatur, tenuique flabello aer moueatur, quod est Arist.5.prob.34. Quod si hæc non sint satis, Auic. quoddam remedium proponit, vt nempe æger super illud instrumentum ponatur, quo vulgo apud nos quoq; pueri & puellæ solent in aeré eleuari, & commoueri, & biscolo dicitur. Sed ridiculum videtur, nec ad rem accommodatum, siquidem ex eo violento motu mihi videtur adhuc magis ęgrum incalescere, & sudorem copiosius promanare posse.

Tertio Auic. prohibet, ne promanans superfluus sudor assidue detergatur, cũ huiusmodi absterſio potius sit causa prouocandi & augendi ipsum, sicut contra si cutis ita humida relinquatur, obstructis quodammodo poris & meatibus, sudorem contingit retineri: atq; hæc fuit sententia Arist. 2. prob. 12. qui hoc ipsum quærens, cur detergenti magis profluit sudor, quam si relinquatur: respondet hunc in modum: vtrum quoniam refrigerari extrinsecus contingat, an quod sudor exterior veluti operculum foraminibus corporis adhæreat, adeo vt interior se amplius promere non possit.

Postremo Auic. commemorat nonnulla externa præsidia, quæ possint cutem refrigerare, adstringere, & sudorem cohibere: aqua in qua sint decocta plantago, portulaca, salix, malicorium, hypociſtis, rosę, balaustiæ, & alia huiusmodi, ex quib. & inunctiones, & lotiones, & aliæ medicamentorum formæ possunt præparari.

℞ *Olei rosati omphacini* ℥ *ij.*
Citoniorum.
Myrtini ana ℥ *j. M. & frigidum administretur.*

Item: ℞ *Foliorum salicis.*
Plantaginis.
Portulacæ ana M. ʒ.
Polygoni ana M j.
Rosarum rubearum.
Balaustiarum.
Corticum granatorum.
Myrtillorum ana M ß.
Acaciæ.
Hypociſtidos ana ʒ *ij. M. bulliant in aqua.*

Si ex medicam. compositis cõuenirent, vnguentũ rosatum Mesue, cerattũ rosaceum, quod vulgo infrigidans Gal. appellant, & similia. Quod si post hęc omnia adhuc res vrgeat, & sudores perseuerent, Auic. audet confugere ad vsum niuis, & ad balneum aquæ frigidæ, quod vtrumq; remedium ille iubet ad extremas corporis partes, manus & pedes adhibendum esse: à quibus quidem præsidiis hoc tempore inusitatis, forte etiam temerariis & periculosis, equidem censeo plane abstinendum esse. Sed hisce Auic. indicationib. antequam finio, mihi libet alias duas indicationes addere, ex Gal. alteram, quæ pertinet ad cogendos & incrassandos humores: alteram, quæ spectat ad illorum reuulsionem: namq; ex doctrina Galeni 4. de simp. med. facul. 19. sicuti in prouocandis sudoribus oportet humores extenuare, ita in illis retinendis humores crassi reddendi sunt, id quod præstare possunt partim alimenta, vt alica,

pedes inteſtinaque animalium, oriza & ſimilia, partim medicamenta refrigerantia, vt ſyrupus de papauere, de lactuca, de agreſta, diacodium, theriaca noua, trochiſci diaſpermaton, & ſimilia: pariter cum humores qui nimium deiiciuntur per aluum, ex communi methodo reuelluntur ad vias vrinæ, cum medicamentis, quæ prouocant lotium, ſicuti contra à viis vrinæ deriuantur ad aluum, cum medicamétis, quæ purgant: de qua re Gal. 6. epid. ſecto. 2. com. 7. 4. apho. vltimo, & aliis locis: ita cum plane totum corpus, vt ſcribit Hip. 6. epid. ſecto. 6. à princ. ſit expirabile & inſpirabile, adeo vt partes externæ ab internis, internæq; ab externis miro conſenſu trahant, mea quidé ſentétia licebit nimios ſudores reuellere, partim ad vaſa vrinaria, cũ maxime ſcribat Gal. 10. de ſimp. med. facul. cap. de ſudore, ſudorem & lotium eandem materiam eundemq; modum generationis habere, partim ad aluum accommodatis quibuſdam, ſed tamen leuioribus medicamentis, quæ poſſint non ſolum à cute reuellere, ſed etiam cęteris indicationibus ſatisfacere: de quo reuulſionis genere à partib. externis ad internas Gal. loquitur 5. metho. 3. in lib. de hirudinibus, ſcarificatione, &c. ad finem: atq; de hoc ſymptomate ſatis.

CAPVT XXIX.

De ſuperfluo SanguinisN arium Fluxu.

SCribit Gal. libro de ſympt. diff. 7. initio, tertium genus ſymptomatum, quod ad immodicas retentiones & excretiones pertinet, diuidi in tres primas differentias, quæcunque enim immodice excernuntur & retinentur, vel tota ſubſtantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt, ex quibus hæmorrhagia, id eſt, ſanguinis eruptio, toto excreto ſubſtantię genere præter naturam eſt: ac ſumma cum ratione; namq; id tunc excernitur, quod corpori maxime eſt familiare, maximoque naturæ vſui futurum; quare in vaſis debuit detineri. Veruntamen Gale. 3. de ſympt. cauſis 6. ex huiuſmodi excretionibus excipit illam ſanguinis vacuationem, quæ mulieribus per vterum ſingulis menſibus fieri conſueuit, quę quidem euacuatio in mulierib. non tota ſubſtantia, ſed ſola quantitate præter naturam eſt: etenim quantiſper id tantum quod ſuperfluum atq; inutile eſt, excernitur, tantiſper vacuatio ſecundum naturam eſt, quod ſc. ex inſtituto naturæ & commode huiuſmodi vacuatio fiat. Sed antequam de huiuſmodi ſymptomate agere incipio, id ſciendũ eſt, quod pertinet ad nomen, apud Hipp. cum ſimpliciter hæmorrhagia vel fluxio ſanguinis dicitur, non addito partis nomine, quæ ſanguinem fundit, illud vnum ſanguinis profluuium ſignificari, quod è naribus profluit, quod annotauit Gal. 1. epid. 1. 9. 6. epid. 3. 25. com. 3. prorrhet. 47. Cum igitur ſanguis à partib. fere omnibus poſſit profluere, narib. ore, thorace, pulmone, ventriculo, iecore, hæmorrhoidibus, inteſtinis, nos in pręſentia de vno tantum ſanguinis profluuio ex naribus ſtatuimus pertractare, qui fortaſſe de aliis quoque huiuſmodi ſymptomatibus alio commodiori tempore pertractabimus. Sed ad rem veniamus.

Cauſæ hæmorrhagiæ. Sanguis ex vena aut arteria poteſt fluere trib. cauſis, 1. aperto illarum ore. 2. tunica earũ diuiſa. 3. ſanguine quodámodo tranſcolato, & ſudoris modo tráſmiſſo. *Apertio vaſorum.* Aperiũtur vaſa tripliciter, 1. ppter partis imbecillitaté, quę à mediocri etiá copia grauatur. 2. ppter multitudiné ſanguinis, qui ad ora vaſorũ impetu ruit. 3. ppter acréaliquá qualitaté, q̃ illi extrinſecus, vt alimétis vel medicamétis acriorib. quandoq; ſolet accidere. *Diuiſio.* Tunicę vaſorũ diuiduntur quatuor modis, aut vulnere, aut contuſione, aut ruptione, aut eroſione: de quib. videatis locum notabilem apud Hipp. & Galen.

2.de fracturis 9.Quæ vulnerant ea sunt acuta,atque ad incidendum accommodata; quæ contundendo soluunt continuum,ea grauia,duraq; sunt:quæ rumpunt omnia tensionis interuentu id faciunt,hoc idem præstant & succorum abundantia, ictus, casus ab alto, clamor maximus & acutus,& alia huiusmodi: erodunt succi, acres,ignis, caustica medicamenta, & alia id genus. Demum sanguinis transcolatio vel transmissio ex tunica quidem rarefacta, sanguine vero attenuato originem habet. *Transcolatio.* Hæc tota doctrina est Gal.5.metho.2.4.de locis aff.5. 2.apho.37.veruntamen id notandum est,hanc tertiam rationem fluentis sanguinis,nempe tunica rarefacta atq; instar sudoris promanantem à Gal. moderatam,vel potius de numero hæmorrhagiæ deletam fuisse 3.de symp.causis 6.siquidem huiusmodi sanguis hoc modo exiens vere in alteram superiorem rationem, nempe apertionem exiguorum vasorum videtur posse referri, vel certe inter cruentas excretiones non meretur enumerari, cum hoc tempore exeat sanguis, minime verus & legitimus, sed qui seri cuiusdam speciem repræsentat,quale potissimum in iecoris& renum imbecillitate mingitur, & sæpius per inferna deiicitur:ad quem modum hæc scribit Arist.3.de hist. animal. 19.si sanguis immoderate humescit,morbus infestat, sic enim in speciem saniei diluitur,& adeo serescit,vt iam nonnullis sudores cruenti promanarint. Et iterum 3. de partibus animalium 5.Nonnullis accidit,vt cruentum quoddam excrementum sudarent,propter vitiatum corporis habitum, scilicet cum corpus laxum fluxumq; esset,sanguisque præ cruditate humescerer,imbecillitate caloris qui exiguis venulis inclusus concoquere non posset: hęc Arist. Hanc partem explicauimus paulo longius quam nostrum ferat institutum,quod talis doctrina apud Galen. sit admodum notabilis,neque solum ad symptoma,de quo agimus, sed etiam ad alia quamplurima possit magnam lucem afferre.Sed ad propositum redeo.

Sanguis ex naribus profluens, vt propter aliquam ex tribus primariis causis profluat,necesse est,nempe aut apertis,aut diuisis,aut rarefactis tunicis vasorum,in quibus ille continetur:verum cum raro admodum,vel forte nunquam sanguis possit copiose profluere,aut rarefactis,aut diuisis tunicis,illud reliquum est, vt vel perpetuo,vel certe maxima ex parte huiusmodi sanguis ex venarum apertione originẽ habeat: in febribus autem venæ potissimum aperiuntur, aut propter multitudinẽ, aut propter nimiam caliditatem vel acrimoniam sanguinis:ad quem modum videmus quotidie plerosque homines, qui delectãtur venis generosis,acrioribusque & calidioribus alimentis,qui versantur sub Sole, & qui ad summam multum sanguinem,atq; eum feruidum cumulant,frequenter in huiusmodi sanguinis fluxionem incidere.Ex quibus facile est intelligere,qualesnam sint indicationes,ad huiusmodi symptomatis curationem accommodatæ,de quib.Gal.tractat 8.metho. à 2.cap. vsq; ad 7.Ergo quicunque ex corpore effluit sanguis,non amplius effluit & cohibetur, *Indicationes curatiuæ.* vel quoniam ille nõ fertur ad locum apertum,vel quia diuisio vasorum occluditur, vel propter vtrumq; simul,quod tutissimum est.Prohibetur sanguis,ne confluat ad partem læsam inducto animi deliquio,reuulsione facta ad contraria, deriuatione ad vicina, refrigerando corpus vniuersum, ac maxime partem affectam. Clauditur diuisio,si quod est diuisum contrahatur conniueatq;,vel obstruatur:pars diuisa contrahitur adstrictione,refrigeratione,vinculo, vel aliter iis præsidiis, quibus conamur diuisum corpus simul coniungere. Obstruitur autem vel intra vel extra:intra quidem à sanguine concreto, qui Græce & vulgo thrombus dicitur: extra tum hoc ipso sanguine,tum vero linamentis,spongiis,crustis,atq; iis demum medicamentis,

quæ proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, ſi ad ea corpora quę cir_umiacent, propiusadmoueantur. Cæterum quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt ex naribus, quæ neque vinculo, neque ſutura, neque ligatura, neq; ferramentis ignitis, neq; ſimili alia ratione ſanari poſſunt, per reuulſionem ac deriuationem, nec non per alimenta quæ emplaſticam vim habeant & refrigerent, & medicamenta quæ adſtringunt, ſanari debent. Hæc quæ generaliter ex Gal. diximus de ratione curandi quemlibet fluxum ſanguinis, quadam elegantiſſima, ſed breuiſſima, & grauiſſima ſententia ab Hip. vt ſui moris eſt, præclariſſime explicantur, quę eſt huiuſmodi 6. epid. 7. 3. Sanguinem ex venis promanantem ſiſtunt animi deliquium, figura alio tendens, interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appoſitio & deligatura. Gal. in com. hanc ſententiam admirabilem vocat, illamque exponit accuratiſſime, atq; oſtendit omnia complecti, quæcunque ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinent. Sed quæ forte nimium communiter hactenus diximus, ad vnum profluuium ſanguinis è naribus contrahamus; & ad particularia præſidia veniamus.

In ſuperfluo fluxu ſanguinis narium duo ſunt, locus affectus, apertio venarum, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ vtplurimum ſunt venæ circa cerebrum, etſi negandum non eſt, hanc fluxionem quandoq; per conſenſum aliarum partium ac totius corporis poſſe excitari: itaq; duæ quoq; ſunt curandi indicationes: altera, vt ſanguis non feratur ad locum læſum: altera vt locus apertus claudatur. Ad primam indicationem pertinent pręſidia, quæ 1. reuellunt. 2. quę deriuant. 3. quæ animi deliquium afferunt: ac poſtremo quæ refrigerant & adſtringunt. Ad alterã ſunt accommodata remedia, quæ obſtruendi & adſtringendi vim habent, quæ non ſolum ad locum læſum, ſed etiam ad partes illi proximas debent apponi. Cæterum quoniam quatenus pertinet ad primam indicationem, iſthæc nomina, reuulſio & deriuatio, de quibus acturi ſumus, non ſatis intelliguntur, ac potiſſimum à nouitiis, addo cum de illis non omni ex parte conueniat inter medicos, ac ſpeciatim nonnulli affirmẽt, Gal. hac in re varium & incertum eſſe, mihi libet de horum nominum vi atque vſu quadam veluti facta digreſſione breuiter nonnulla vobis explicare, quod eo libentius facio, quia neq; publicis neq; priuatis lectionibus hoc anno mihi videor aliquã occaſionẽ poſſe nanciſci, qua hęc præſidia tractare poſſim, quæ alioquin apud medicos ſunt adeo frequentia, vt maxime expediat vos eiuſmodi præſidiorum ſummam, ac potiſſimum de illis Galeni mentem intelligere, vt ſcribit Gale. 5. metho. 3. reuulſio & deriuatio ab Hip. inuenta ſunt, omnis immoderatæ vacuationis communia remedia, quibus idem Galen. 5. apho. 58. veluti quoddam genus conſtituit auerſionem ſeu diuerſionem, quod generaliter ad omnes humorum fluxiones pertineat.

Porro vtraque huiuſmodi vox quibuſdam certis conditionibus, ac veluti legibus videtur circumſcribi, reuulſio quidem vt fiat in contrarium, & quam longiſſime, deriuatio autem ex loco proximo, vel ad latera. Communis, inquit Galenus capite 99. artis medicæ, communis, inquam, eſt indicatio attrahendi ex omni loco ad partes oppoſitas, reuellendi ad quam maxime diſtantia loca, deriuandi vero ad vicina. Sic ille docet 13. method. 6. & 11. 4. metho. 6. 1. de humoribus 13. reuellendum ad partes, quæ ſunt oppoſitæ maxime & diſtant: contra ad partes proximas deriuandum eſſe: quod præterea ſatis in-

telliget, quicunque huiusmodi nominum vim atque analogiam voluerit considerare: etenim reuulsio Latine, Græce ἀντίσπασις, motum plane contrarium priori significat, vt aqua deorsum fluente, si quis per eundem canalem illam retrahat sursum, hic vere eam aquam dicitur reuellere: contra autem deriuatio nihil aliud significat, quam ex riuo in proximum canalem aliquid ducere, quod proposito exemplo frequenter videmus ex flumine ad latera facto alueo aquam deduci ac deriuari. Vnde forte nimis subtilis & scrupulosa est cogitatio Argenterii, in arte medic. à pagina 481. vsque ad 490. qui quærit, an reuulsio sit retractio ad contrariam partem, vel magis ad contrarium motum humoris; pariter an deriuatio sit motus duntaxat ad latera, an magis ad omnes partes quomodocunque vicinas: namque vt res ipsa demonstrat, reuellere nihil aliud plane est, quam reuocare humores ad partem contrariam, ex qua illi fluunt: quam quidem contrarietatem Galen. 5. metho. 3. in lib. de reuulsione, interpretatur secundum quamlibet corporis dimensionem, sursum, deorsum, intro, foras, dextrorsum, sinistrorsum, antrorsum, retrorsum: sic deriuare nihil aliud est, quam humores ad proximas partes deducere, etsi illæ non semper sunt ad latera, siue incumbant aliis, siue subiacent, siue alia ratione partibus laborantibus vicinæ existant.

Exempla reuulsionis ad partes oppositas, & eas quidem maxime distantes, manifesta sunt apud Galenum, vbi præcipit in libr. de sanguinis missione 19. podagricos ex brachio, comitiali morbo & vertigine obnoxios ex cruribus vacuandos esse: ac rursum 2. ad Glau. 2. 13. method. 5. genu inflammato ex locis superioribus, contra laborante parte superiore, per inferiora sanguinem detrahendum esse. Sic passim occurrunt exempla deriuationis ad partes proximas, sicuti 13. method. 11. libro de reuulsione, cucurbitulis, &c. in angina sectis venulis sub lingua, per nares & os, si ad aures vel oculos succi fluant, & alia huiusmodi.

Sed multa sunt quæ magnam hac in re afferunt difficultatem, namque apud Galenum sunt in promptu multa exempla illustria, dum ille curandis plerisque morbis, quibus certum est, reuulsionem competere, vt angina, pleuritide, phrenitide, & similibus, fere nusquam & nunquam summam partium distantiam videtur obseruare; quod etiam de deriuatione facile potest demonstrari, in qua non perpetuo ad partes proximas humores ducuntur & deriuantur, adeo vt non iniuria dictum fuerit, cum cæteros medicos, tum maxime Galenum de hac re non satis sibiipsis constare. *Difficultas.*

Cæterum ad soluendam huiusmodi apparentem repugnantiam, sunt imprimis memoria repetenda, quæ Galen. in vniuersum de curandis morbis scripta reliquit, cap. 88. artis med. Iam factam, ille inquit, ægritudinem atque existentem curare oportet: quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibenda, ne fiat; eius autem quæ adhuc fit, quod quidem factum est, curare oportet, quod autem futurum, prohibere ne fiat. Hæc Galenus. Ex quibus facile vnusquisque potest intelligere, nos in curatione morborum opus habere, quandoque simpliciter vacuatione, aliquando reuulsione, nonnunquam deriuatione, sæpius autem vacuatione ex iis mixta, vt mixti sunt morbi, vt mixtæ sunt indicationes, quæ ex illis eliciuntur. Vacuamus simpliciter, veluti in febre putrida, cum sectione venæ, reuellimus, vt in profusione mēsium in mulierib. cum cucurbitulis ad mammas positis: *Solutio.*

deriuamus,vt in angina sectis venis sub lingua:demum simul vacuamus,reuellimus ac deriuamus,sicuti in pleuritide secta vena cubiti interna eiusdem lateris. At vero vtrum simplex conueniat vacuatio,an reuulsio,an deriuatio,an ex iis commixta ratio vacuationis,id sane licet vobis ex pluribus coniicere, sed potissimum ex morbo atque illius tempore: etenim si fuerit morbus, in quo noxii humores quiescant, & vacuationem postulent,tunc sola vtimur vacuatione: si vero vehemens impetus & fluxio humorum vel vrgeat in præsentia, vel posterius immineat, ne superueniat, tunc reuulsio est admodum accommodata: quemadmodum si leuiter humores fluant,vel inueterata iam sint mala, deriuatio est maxime opportuna: quod si demum ita ferat opportunitas,vt vno tempore,quod sæpenumero contingit, & vacuandum sit, & reuellendum,& deriuandum,tunc quantum fieri potest,& loci opportunitas patitur,magis accommodatam vacuandi rationem aggredimur.

Varios hos modos vacuationis Medici distinguunt potissimum ex situ partium:nam quo proximior est locus vacuationis parti affectæ, eo facilior & copiosior fit vacuatio & deriuatio:quo magis ille abest, eo magis reuellimus,ac minus deriuamus.Hæc doctrina tradita est à Gal.in lib.de sanguinis missione 19.qui tractãs summatim,quænam venę sint incidendæ varie laborantibus corporis partibus, ita statuit,incipientes inflammationes reuulsione,longius progressas ex ipsis, aut saltem ex proximis locis vacuandas esse:huius doctrinę multa ibi exempla afferuntur, sed tamen Gal.huius sententiæ talem moderationem adhibet, vt distinguentes intelligamus,vtrum in præsentia malum vrgeat, an magis posterius immineat: etenim finge aliquem laborare vehementi aliqua inflammatione cerebri, faucium, oculorum,hoc tempore certum est,reuulsionem quidem conuenire,sed minime procul, nec ad longinquissima, imo vero ex proximis,vt sectione venæ in cubito,quę simul potest vniuersum corpus vacuare,& à parte laborante tum reuellere,tum deriuare, id quod à Galeno 2.ad Glau.2.2.de ratione victus 10.& passim videbimus obseruari: sin autem malum non adest,sed fere imminet, quod potissimum ineũte vere conamur inhibere,rursum distinctione opus est,quandoquidem si quis consueuit corripi morbo communi vniuerso corpori,vt febre,dolore omnium articulorum,iam nihil refert,vtrum hanc vel illam venam incidas,cum vnaquæque pars ad sanguinis detractionem sit fere eiusdem sortis & conditionis: sin vero vnaquæpiam determinata pars consueuerit laborare,tunc non æque ex quauis parte licet vacuationem moliri,sed semper ex partibus contrariis & distantissimis, quoniam tum nihil aliud intendimus,quam solam reuulsionem,vt hac ratione sollicita humorum fluxio in cõtrarium trahatur,ac natura discat ad alias partes excrementa transmittere quemadmodum supra ex Gal.eorum mentionem fecimus,qui podagræ, epilepsiæ,& vertigini sunt obnoxii.Sic quando Hip.vel quisquis ille fuerit, com.2. de natura humana 9.scriptum reliquit,secandas esse venas, quammaxime longe à regionibus,in quib. dolores & sanguis colligi solitus esset, Galen.hanc partem interpretatus, illum reprehendit,quod non determinauerit,vtrum voluerit,membris in præsentia dolentibus fluentium succorum reuulsionem à remotis fieri oportere,an magis tempore sanitatis: nobis autem, inquit Galen. videtur, quod potius de sanis sit locutus, cum scriptor id velit,redundantes succos afuescere ad alias partes ferri. Quam quidem reuellendi rationem,vt id obiter vos moneam, Medici debent obseruare in vrendis quoque vlceribus, quas vulgo fontanellas vocant,vt si quis,exempli gratia,hoc tempore laboret morbo capitis,qui non solum reuulsionem, sed etiam deriua-

riuationem postulet, huic vlcus inuratur parti proximæ, hoc est, in brachio, forte etiam in occipitio: sin autem morbus magis posteriore tempore videatur imminere, neq; in præsentia vrgeat, tunc vlcus inuratur in partibus remotis, hoc est, in cruribus. Ex iis puto satis constare, quamobrem Medici reuellentes non perpetuo maximam partium distantiam velint obseruare: etenim si accidat, accidit autem frequentissime, vt nō solum cogantur reuellere, sed etiam simul totum corpus & partem affectam euacuare, quod partes distantes nequeunt perficere, tunc iure optimo ex parte proximiore vacuationem moliuntur: ad quem modum Gal. in phrenitide, pleuritide, angina, & plerisque huiusmodi morbis periculosis, & quibus celere præsidium conuenit, reuellit à parte quidem contraria, sed minime à distantissima, cum illi propositum sit, non modo reuellere, sed etiam corpus vniuersum vacuare, & à parte laborante deriuare. Contra vero si nos velimus simpliciter reuellere, aut præterea non occurrat locus commodus, per quem liceat simul reuellere & deriuare, tunc cum nō possumus id quod volumus, id quod possumus velimus, necessarium est: itaque si manus vel crura laborent, cum principio non liceat per affectas partes vacuare, desitq; locus opportunus, per quem simul reuellere possimus & deriuare, tunc necesse est ad partes dictantes confugere; ad quem modum docet Galen. 10. meth. cap. 5. 6. & 11. laborante manu per inferiora, male item affecto crure, modo ex brachio, modo ex altero crure sanguinem mittendum esse: siquidem, vt supra diximus, secundum omnes oppositas partes nobis licet reuellere, dummodo id fiat secundum rectitudinem, quod Hippocr. κατ' ἶξιν dicitur: de qua rectitudine nolo in præsentia longius agere, an debeat intelligi de ea quæ ex fibrarum in venis existentium, consensu sumitur, an magis de rectitudine partium corporis, de qua controuersia nostrates medici digladiantur, qui nunc satis habeo Galenum, vt dixi, hanc rectitudinem interpretari, qua dextra dextris, sinistra sinistris respōdent: quod & de aliis oppositionibus dicendum est. Quare autem Gale. velit, laborante crure, modo ex brachio superiore, modo ex crure altero sanguinem mittendum esse, id, mihi quidem vt videtur, ex diuersa indicatione pariter definiendum est: namque si magis reuellendum fuerit, locus superior omnino videtur opportunior; sin autem magis fuerit deriuandum, tunc ex altero crure vacuatio commodior censenda est: etenim præterquam quod crura inuicem cohærent ad latera, quod maxime ad deriuationem pertinet, illis præterea vehementer conuenit, propterea quia, vt vidistis in anatome venæ quæ vtrisq; cruribus inseruntur, originem habent à communi trunco, qui in inguine diuiditur.

Sed hanc totam disputationem breuiter in vnum colligamus: sicuti morbus vel imminens, vel præsens, vel incipiens, vel progressus, vel grauior, vel leuior, vel alia ratione differēs, modo reuulsionem, modo deriuationem, modo ex iis mixtam vacuationem postulat, ita medici, ac præcipue Gal. pro variis sibi propositis indicationibus, ex variis partibus, nunc remotissimis, nunc vicinioribus, nunc mediis, sed tamen seruata in perpetuum rectitudine, varias quoq; vacuandi rationes aggrediuntur: itaque facile vnusquisque potest intelligere, nullam hac in re inter illos dissensionem nullam varietatem extare, imo vero omnes vnum atq; idem sentire. *Summa.*

Cæterum vt neque id postremo hoc loco prætermittatur, etsi isthæc horum nominū, reuulsionis & deriuationis videatur legitima interpretatio, & ꝓpria circumscriptio, tamen neque negandum est, mea sententia, medicos, atque præcipue Gal. vtramq; vocem nonnunquam confundere, & alteram pro altera vsurpare, sic

docente Hip.6.epid.secto 2. 31. fluxiones oculorum in fauces retrahendas esse; auxiliorum reuellentium, inquit Gal. hæc vna quædam est species, ipso nobis consulente diuturnas oculorum fluxiones ad fauces traducere, scilicet per acria medicamenta retrahentibus, &c. Atqui cum humores hoc loco minime ad oppositas & distantes, sed ad partes proximas deducantur, satis manifestum est, hanc deriuationem potius, quam reuulsionem appellandam esse. Sed vnus præterea locus hocipsum poteſt abunde confirmare, Gal. in lib. de reuulsione inter cæteras species reuulsionis docet, quæ continentur in ventre inferiore per vrinam, contra lotia per alui excretiones reuellendas esse, veruntamen hunc ipsum vacuandi modum, iam non reuulsionem, sed deriuationem, vt illa vere est, non veretur appellare in 5. method.3.6.epid.2.7. huiusmodi sane multa alia exépla non desunt, ex qua forte animaduersione multæ difficultates facile possunt dissolui, quæ à multis de hac re circumferuntur. Atq; de hac re satis.

Sicuti in fluxu sanguinis narium duo fuerant, locus affectus, apertio venarũ, & locus ex quo fit fluxio, ita duæ quoq; institutæ fuerunt curandi indicationes, vna vt sanguis nõ feratur ad locum affectũ, altera vt locus apertus claudatur: quatenus pertinet ad primã indicationẽ, quæ est longe maximi mométi, atq; alterã debet præcedere, diximus ex Gal. quatuor præsidiorũ genera cõuenire, primũ quæ reuellũt: secundo, quæ deriuant: tertio, quæ animi deliquiũ inducũt, postremo quæ refrigerãt & adstringunt, de quibus sigillatim, sed breuiter dicendũ est: sed ante omnia, ꝙ admonet Auic. est animaduertẽdũ, an fluxus sanguinis nariũ sit criticus nec ne: siquidẽ primũ febres ardentes peculiari quodã iudicio, vt notauit Gal.1.epid.1.9. secto 2.63. deinde phrenitis, pleuritis, omnes inflãmationes iecoris, lienis & hypochondriorũ, aliiq; morbi, per ꝓfluuiũ sanguinis è narib. solẽt iudicari, de quib. Gal. tractat diffuse 3. de cris. 3. de quo quidẽ iudicio ac de signis quãplurimis, quę illud solent pręcedere, Gal. tractat accuratiss. 3. de cris. 11. 1. ad Glau. vltimo, qui ꝓfitetur, medicũ præclarum ac doctrina Hip. probe instructũ posse præcognoscere nõ modo sanguinẽ fluxurũ, sed etiã ex hac nare, & hoc tempore fluxurũ esse, sicuti ipse elegantiss. historia narrat sibiipsi cõtigisse, in lib. de præcog. ad Posthumũ 13. quippe in quodã ægroto adolescente primũ ridẽtibus, deinde admirantib. cæteris medicis, gloriatur se præcognouisse & sanguinẽ fluxurũ, & ex dextra nare, atq; hoc momento tẽporis fluxurũ esse; ꝙ rei euentus cõfirmauit. Itaq; scribit Auic. fluxũ sanguinis narium qui sit criticus, prohibendũ nõ esse, quantũ possibile est: quæ postrema verba exponũt interpretes, nisi ille fuerit immoderatus, & debilitet virtutẽ, q̃ interpretationẽ alii nõ recipiunt, qui existimãt, fieri nõ posse, vt natura quę probe agit ac bene iudicat, nimiã & inutilem vacuationẽ moliatur: sed tamẽ non est negandũ, mea sententia, quin idẽ naturę possit quandoq; euenire, ꝙ euenit currentib. per loca decliuia, qui sæpenumero nequeũt se cõtinere, sicuti cõtigit illi adolescẽti, de quo Gal. historiã narrabat, cui tanta sanguinis copia ꝓfluxit, vt fuerit Gal. necesse illũ variis p̃sidiis cohibere. Ergo si sanguis profluat tam profuse, vt periculũ immineat, ne calore natiuo debilitato alimẽta deinceps neq; concoqui, neq; transmutari in sanguinẽ, neq; per corpus distribui possint; quæ est interpretatio Gal. 4. aph. 27. aut ꝙ scribit Hip. 5. aph. 3. ne singultus, cõuulsio, aut alia lethalia symptomata superueniant, iam necesse est sanguinẽ cohibere: siquidem constat inter omnes, tantã esse præstantiam sanguinis, vt referente Arist. in lib. de anima, & Gal. de plac. Hip. & Plat. nõnulli philosophi existimauerint illum animam esse, quod etiam dictum est à Poeta, *Et vitam cum sanguine fundit*, qui purpuream quoq; animam euomi ait.

Est

Eſt quædā curioſa quæſtio, quanta ſanguinis copia reperiatur in homine: cui reſpondet Auic.3.canonis fen.5.tract.1.c.9.ꝙ quandoq; viuit homo in fluxu ſanguinis nariū vſq; quo egrediātur ex eo vltra 20.libras, & vſq; ad 25. qui deinde moritur. Braſſauolus refert illuſtri cuidam mulieri ſanguinē profluxiſſe ad lib. 22. & ſanatam fuiſſe, in ſuo com.aph.lib.4.cap.23. & lib.8.aph.3. & 23. Ego olim Vicentiæ viſitaui nobilem puellam annorum 11. cui ſanguis profluxit è naribus ad lib.12.circiter, quæ deinceps in malum corporis habitum incidit, adeo vt non ſine multo labore & tempore priſtinam ſanitatem fuerit conſecuta. *Quantitas ſanguinis in homine.*

Sed iam ad particularia præſidia veniamus: itaq; ad primam indicationem, ne ſanguis fluat ad locū apertū, omnia reuulſionū genera ſunt accōmodata, frictiones & ligaturæ extremarū partiū, quales ſunt crura, pedes, brachia, manus; in quib. frictionib. id vobis notandū eſt, nonnullos vti cōſueuiſſe rebus quibuſdā vehementer calefaciētibus, pipere, pyrethro, & ſimilibus, cū quibus valide & diu fricāt, vt ita humores efficacius reuellantur, ꝙ quidē neque⸗ probare, ſiquidē hac ratione calefiūt non ſolum partes extremę, ſed etiam totus ſanguis, & corpus vniuerſum, quare ſolæ frictiones & ligaturæ vobis ſatis fuerint, ſicuti Gal.quoq; perpetuo facere cōſueuit. Alii vtuntur lotionib. earundem partium, ſed hic quoq; cauendum eſt, ne eleuatis ex aqua vaporibus, tum cæteræ partes, tum maxime caput calefiat, ex quo ſanguis copioſius profluat: ad quem modum dicit Gal.1.ad Glauc.14.balnea ſanguinis fluxū acriter irritare; quare magis probanda eſt adminiſtratio aquæ frigidæ, de qua paulo poſt ſermonem habebimus. Sunt clyſteria, quæ pariter licet præparare ex medicamentis quæ poſſint non ſolum reuellere, ſed etiam humorū caliditatem & acrimoniam remittere, qualia forent quæ diximus ex decocto maluarū, lactucæ, violarum, oleo violato & ſimilibus: imo vero ſi illa ferat occaſio, ægerq; hoc ſymptomate laboret, ꝙ frequenter euenit, propter copiam nimiam bilis, mea ſententia non foret alienum à ratione, ſi leue aliquod medicamentū illi daretur, quale inter cætera eſſet caſſia cum pulpa thamarindorū, quod poſſet humorē noxium partim leuiter purgare, partim alterare, atq; ſanguinis vitium corrigere: propter iuniores ſit exemplū. *Nota de frictionibus.* *Clyſteres.*

℞ *Floris caſsiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ℥ ß.
Specierum trium ſandalorum ʒ ß. *Miſc.cum ſaccharo, fiat bolus.*

Præterea ſunt cucurbitulæ, q̄ hac in re præclarā operam præſtant, vt Gal. Auic. & omnes teſtantur, & confirmat experientia, quæ quidē variis corporis partibus, & variis modis ſolent adminiſtrari: namq; affiguntur hypochondriis, de quib. ita ſcribit Gal.in lib.de ſang.miſſ.15.5.meth.3. Cū ex naribus ſanguis erumpit, eum retinēt magnæ in hypochondiis defixæ cucurbitulæ. Infigendæ autem ſunt, ſi ex dextra nare profluit, ſuper iecore, ſi ex ſiniſtra, ſuper liene, ſi ab vtraque nare, ſuper vtroque viſcere. Auic.autem probat cucurbitulas poſitas non ſolum ad hypochondria, verum etiam ad mamillam, quæ nari profluenti reſpondeat: ſed forte neque forent inutiles, ſi affigantur ad crura, vel ſine ſcarificatione, vel etiam cum ſcarificatione: quæ quidem reuellendi ratio eſt ſurſum, deorſum. Amplius vero vt placet Auic. in cap.proprio, & Paulo lib.3.cap.24. licet illas apponere partibus poſterioribus cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis, & ſpatulis, quem modum reuulſionis conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere. *Cucurbitulæ.*

Cæterū nulli dubiū eſſe debet, quin inter cętera omnia prēſidia reuellētia ſectio venæ principē locū obtineat, ac ꝓpterea ſi ꝓfluuiū ſanguinis fuerit vehemēs, primo *Venæ ſectio.*

quoque

quoque tempore ad huiusmodi remedium deueniendum eſt, de quo audiatis Gal. 5.meth.3. Quod ſi reſolutus adhuc æger, &c. qua ſerie nos docet non modo ſanguinem mittendum eſſe, ſed etiam ex qua vena, ac poſtremo quomodo illum mittere oporteat, nimirum bis, ter, & quater educendo ſanguinis modicam copiam, ſiquidem gratia reuulſionis remedium adminiſtratur: nam iuniores debent ſcire, quod alias docet Gal. de ſang. miſſ. 12. nempe reuulſionem, quanto particulares ſanguinis detractiones maiorem in numerum auctæ fuerint, tanto efficaciorem fieri, quoniam ita natura toties irritata, quæ ad partem affectam confluunt, maiori cum impetu in contrarium locum deponere & detrudere conſueuit.

Deriuatio ſanguinis. Secunda indicatio curandi immoderati fluxus ſanguinis narium, pertinebat ad deriuationem, quam diximus fieri ad partes proximas: itaq; primum occurrit ſectio venarum ſub ligua: ſecundo, miſſio ſanguinis ex auribus, quæ fieri poteſt vel illis ſcarificatis, ac potiſſimum parte poſteriore, vel ad illas appoſitis hirudinibus, quæ ſenſim ac ſine virium iactura ſolent ſanguinem deriuare: tertio, eſt cucurbitula leuiter ſcarificata, quæ, vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium, ſed mea ſententia longe opportunius ad partem capitis poſteriorem, ad principium ſpinalis medullæ apponenda eſt: neq; enim præterea alii occurrunt loci proximi, ad quos liceat ex naribus ſanguinem deriuare.

Tertia fuerat indicatio, reuocādi ſanguinē à naribus, inducto animi deliquio: etenim cum huiuſmodi malum non aliter eueniat, quā patiente corde aut primario, aut aliis partibus conſentiente, ſanguis confertim recurrit ad partes internas, & ad membrū nobiliſſimū, ex quo huiuſmodi ægroti palleſcunt & exterius refrigerātur; vnde ſumma cum ratione ſanguis ita ad aliam partem conuerſus, vt non amplius petat locum apertum, neceſſe eſt. Porro huiuſmodi ſymptoma adducitur natura quidem immoderata vacuatione, vt placet Auic. ſed improuiſo faſtidio, nuntio inopinato, magno timore, ſed præcipue ex vehemētiſſimo dolore, ſicuti exempli gratia, ſi violenter comprimantur digiti, manus, teſtes, mammæ in mulieribus, vel alia ſimili ratione dolor grauiſſimus inferatur. *Animi deliquium quomodo inducatur.*

Poſtremo autem loco prohibetur ſanguis ne confluat ad venas narium, medicamentis quæ refrigerant partim ſanguinem fluentem, partim locum affectum, & partim locos circumpoſitos & vicinos; ita enim facile ſanguis firmatur, redditurque veluti immobilis, ac nares vix illum recipiunt. Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus nonnulla magis familiaria & vſu comprobata, nos breuiter ſeligemus. Interna ſunt decocta endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupus violaceus, de endiuia, de agreſta, de portulaca, de ribes, conſerua roſarum, violarum, nenupharis, ac poſtremo ſi res vrgeat, medicamenta ſtupefacientia, ad quæ licet quandoq; deuenire, ſyrupus de papauere, philonium, requies Nicolai, theriaca recens, & alia huiuſmodi. Quod ſi hoc ſymptoma daret inducias, etſi iſtud potius foret attendere ipſi cauſæ, quam ſymptomati, opportune quoque poſſent exhiberi nonnulla medicamēta, quæ leuiter purgarent humores tenuiores & calidiores, qualia ſunt caſſia ſyrupus roſaceus ſolutiuus, rhabarbarum; de quibus paulo ante diximus. Externa autem ſunt medicamenta repellentia, hoc eſt refrigerantia & adſtringentia, quæ ad varias partes apponuntur: primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permiſta porticuncula aceti, ad penetrationem: hæc enim ore continetur, per nares attrahitur, ad frontemque & vniuerſam faciem aſpergitur. Hoc idem, vt aliis placet, præſtant *Refrigerātia, ſanguinem ſiſtentia.*

aquæ

aquæ ſtillaticiæ frigidiores, endiuiæ, roſarum, plantaginis, portulacæ, vel olea roſaceum, omphacinum, citoniorum, myrtinum: verum ego puto frigidam aquam & aquis ſtillaticiis, & oleis longe efficaciorem eſſe, qui adhuc magis probarem ſuccos, exempli gratia, plantaginis, portulacæ, lactucæ, & ſimilium: ex quibus facile eſt vnicuique varias medicamentorum formas parare. Auicen. præter hæc probat embrochas & perfuſiones capitis, nec non inſeſſiones corporis in aqua non ſolum frigida, ſed etiam in frigidata cum niue; ex quo recentiores ſolent & crura & brachia, ſed potiſſimum teſtes aqua frigida fouere aſſidue, quod remedium puto per antiperiſtaſim prodeſſe. Sed hoc loco minime prætermittendum eſt admodum notabile præceptum Gal. & Auic. qui monent ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta nō ſine iudicio deueniendum eſſe, cum ſæpenumero importune adminiſtrata multa & grauiſſima pericula ſecum afferant, de qua re Gal. hæc habet 5. meth. 6. Eorum quibus ex naribus ſanguis profluit, aliqui ex capitis refrigeratione deterius habuerunt: ergo neque omnino neque ſine diſcrimine, neque omni tempore loca quæ circa particulam ſunt poſita, vnde ſanguis profluit, refrigeranda ſuaderem, imo poſteaquā in alia prius auerteris, exempli gratia, poſtquam vſus fueris miſſione ſanguinis, vel alia reuulſione: quin ne ſic quidem ad frontem & caput illico refrigerantibus vtendum, ſed prius eſt ad contraria reuellendum, vtique in ſumma ceruice cucurbitula appoſita. Quamobrem antequam ad hæc remedia particularia deueniatis, primum vos vti decet omnibus generibus reuulſionis & deriuationis, de quibus ſatis diximus.

Poſtremo autem loco nares obſtruuntur iis medicamentis, quæ ſuo lentore & craſſitie meatus ſolent occludere, quæ quidē ſunt fere omnibus manifeſta, aloe, thus, maſtix, roſa, acaſia, hypociſtis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, & alia id genus, ex quibus ſucci, aquæ, olea, & variæ medicamentorum formæ parari poſſunt: pro iunioribus.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ ij.
Succi plantaginis
Lactucæ ana ℥ ß.
Hypociſtidos
Balauſtiarum ana ʒ j.
Aceti parum. *Miſc. & fiat linimentum.* quod & ad nares, & ad cæteras partes proximas debet apponi.

Aliud exemplum:

℞ *Succi polygoni*
Semperuiui
Portulacæ ana ℥ ß.
Boli armenæ
Terræ lemniæ
Lapidis hæmatitis
Cum albumine oui & pauco aceto fiat linimentum vt ſupra.

Sed inter cætera omnia eſt medicamentum Galeni admodū celebre, ex manna thuris, aloe, albo oui, & pilis leporis, quod ad retinendum ſanguinem creditur adeo eſſe præſtans, vt nonnulli exiſtiment non modo ſanguinem ex venis, ſed etiam ex arteris fluentem illius opera poſſe ſanari, id quod experientia confirmat eſſe veriſſimum, adeo vt vice reliquorum omnium eſſe poſſit: & ſane in huiuſmodi caſibus,

bus, & vbicunque necesse est sanguinem retinere, ego hoc medicamento vtor familiarissime, de quo ita scribit Gal. 5. metho. 3. Optimum igitur omnium quæ noui medicamentorum, quo etiam ad cerebri membranarum hæmorrhagias, tutissime vtor, est quod nunc subiiciam.

Hæc quæ diximus hactenus de ratione curandi immoderati fluxus sanguinis narium, Gal. quasi quodam epilogo cõplexus est, dum narrat historiam illius adolescentis, cuius in superiori lectione mẽtionem fecimus, ex quo vno loco summatim atq; vno intuitu vobis licet curandi huius symptomatis rationem tenere.

Cæterum præter hæc omnia sunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate videntur fluxum sanguinis narium posse firmare: sunt demum incantationes, de quibus partim quod temporis angustiæ id non patiantur, partim quod multa potestis videre apud Dioscoridem, Aetium, Alexandrum, & quædam etiam apud Gale, nolo agere longius.

Victus ratio. Victus sit refrigerans, boni succi, facilis cõcoctionis & nutritionis, ptisana, alica, oua sorbilia, & similia; vinum prætermittatur, nisi, inquit Auic. fluxus sanguinis faciat casum virtutis, quo tempore illud oligophorum & parce exhibendum est. Atq; hactenus de superfluo sanguinis narium fluxu.

CAPVT XXX.

De Vomitu.

QVandoq; vomitus tantum procedit in febribus, vt propterea ægroti vires reddantur debiliores, illiq; ad maxima discrimina deducantur, ex quo medici coguntur huius symptomatis propriam curationem suscipere. Ergo vomitus qui sine dubio inter symptomata exeuntia immutata debet reponi, accidit propter tres causas: prima est nimia quantitas materiæ quæ excernitur tanquam immodica, & ventriculũ grauans, sicuti est nimia alimenti multitudo: secunda est praua materię qualitas, quæ infestat & mordet, veluti quãdo per cruditatẽ acidum, vel nidorosum, vel amarum, vel acre alimentum assumptum redditum est, ad ꝙ genus referenda sunt & biliosa & pituitosa, & serosa excrementa, quæ in ventriculo nata sunt, vel ex vniuerso animantis ambitu in eum sunt deriuata: tertia est causa eorum quæ ventriculum ad vomitum concitant, licet neq; grauent, neque mordicent, sed solum præter naturam sint; est autem omnium quæ præter naturam sunt communis definitio, si postquam concocta fuerint, alere non possint, qua quidem ratione nõ solum acida & salsa pituita, verum etiam dulcis quandoq; in ventriculo consistens, ipsum ad vomitum consueuit prouocare. Hæc doctrina est Gal. 3. de sympt. caus. 6. ex quibus satis licet intelligere, quid sit vomitus, & à quibus causis proueniat: etenim quotiescunq; in ventriculo res continetur, quæ vel nimia copia grauant, vel mala qualitate mordent, vel quod sint præter naturam negotium faciunt, tunc natura insurgit ad earum expulsionem, & vomitus excitatur. Itaq; si in febre vomitus fuerit vsq; adeo immoderatus, vt iam vires dissoluantur, tunc necesse est illius curationem aggredi: pro qua sunt indicationes: prima reuellendi materiã: secunda roborandi ventriculum: tertia, restaurandi & conseruandi ipsas vires, à qua postrema indicatione, cum

Vomitus criticus non sistendus. cæteris omnibus sit dignior, & longe maximi momenti, incipiendum est. Sed ante omnia est animaduertendum, an vomitus fuerit critice à natura institutus: namq; vt scribit Gal. 1. ad Glau. 14. in huiusmodi vomitu non sunt quærenda remedia, siquidẽ ille bonum potius signum existimãdus est, sicuti & multa alia signa critica, quę plurimis

timis terrorē iniiciunt: quo loco Gal. necnon 3.de crisib. vltimo,tradit varia signa, quæ vomitum decretorium solent demonstrare. Quapropter sicuti in vomi.u cri-tico, cuius peculiare est signum Hipp.1.apho. 2. quod confert atque æger illum fa-cile tolerat,non sunt quærenda remedia,ita in altero, qui non solum non confert, neque facile fertur, sed etiam virium debilitatem & alia pericula secum affert, ne-cesse est ad medica remedia deuenire.

Ergo ad restaurandas vires primum sunt boni odores, aqua rosacea, violacea, acetum,vinū generosum,vel separata vel inter se mista, rosæ,mala citonia, mentha, cortices citri,& similia: nam sicuti ex Hipp.in lib. de alim. scribit Galen.2.aphor.11. quicunque celerrima indigent adiectione, iis liquidum remedium ad recuperan-das vires optimum est: vbi vero adhuc celeriore egent, per odores: afferente Gal. 2.de alim.facul.20. odorata esse quam maxime amica ventriculo, sicuti contraria il-lum subuertere,& ad vomitum incitare: secundo,sunt ea quæ facile ingeruntur,fa-cile coquuntur,& facile nutriunt, inter quæ vinum principem locum videtur ob-tinere,scribēte Gal.2.aph.18. illud celerrime ac maxime vniuersum corpus nutrire: & rursum 3. de temp.2. vino inter cætera id proprium & peculiare esse, vt celeriter transmutetur ac nutriat:quamobrem licet & panem ex vino,& omnibus modis vi-num propinare,nisi,inquit Gal.1.ad Glau.14. circa medium, sit aliquid quod huius-modi exhibitionem prohibeat,veluti si febris insignis atq; ardens fuerit, si aliquod viscus inflammationem patiatur,si caput vehementer doluerit,si delirium vel adsit, vel immineat,siquidem magna & quasi insanabilia ex potu vini in huiusmodi affe-ctibus nocumenta proueniunt. *Instauratio virium.*

Viribus vtcunq; recreatis secūda succedit indicatio,quæ pertinet ad reuulsio-nem: pro qua sunt frictiones & ligaturæ dolorosæ extremarum partium; namq; ex dolore,& natura ab opere expellēdi auertitur, & ad partes dolentes humorum co-pia trahitur: sunt cucurbitulæ, balnea aquæ dulcis, & cætera id genus, in quibus quidem administrandis reuulsionibus illud perpetuo debetis animaduertere,quod docet Gal.loco citato ad Glauc.& nos proxime diximus, nempe si euacuationes fi-ant per partes superiores, vt fit in superfluo vomitu, reuellendum esse inferius fri-cando,reuellendo,& lauando pedes & crura: contra vero si fiant per partes inferio-res,superius reuellendum esse ad manus & brachia. Postremo autem symptomate diutius permanēte,vt alimenta nullo modo queant retineri, iubet Paulus lib. 2. 56. cucurbitulam cum plurima flamma ad os ventriculi affigendam esse,atque ipsa ad-huc affixa alimenta exhibenda,quod quidem remedium valde commodum, atque experientia confirmatum,non debuit prætermitti. *Reuulsio.*

Iam vero instauratis viribus, factis reuulsionibus, postremo ad roborandum ventriculū veniendū est:quo loco id vobis maxime notandū est,& memoria tenen-dum;in quo alioqui frequēter errant cōmuniter practicantes,vt ex præcepto Gal.1. ad Glau.14.ad fin. ad ea nunquā accedatis, q̄ possint vētriculum firmare & corrobo-rare,nisi excremēta in eo cōtenta saltē maxima ex parte prius educta fuerint:namq; si aliter fiat,cum medicamenta omnia quæcunq; possunt roborare, eadē quoq; pos-sint adstringere, hinc fit vt eadem excrementa magis impingantur & affigantur ipsi ventriculo: ex quo pernicioso errore videmus sæpenumero & sæua symptomata, & quandoq; mortem miseris ægrotis superuenire. Ergo aut per vomitum, aut per aluū vacuata,saltē pro parte noxia materia,iam tuto vobis licet ꝓgredi,ad roboran-tia medicamenta,quorum alia sunt interna,alia externa, vtraq; aūt varia esse debēt, *Roboratio Vē-triculi.*

vt va-

vt varia funt excrementa, quæ per vomitum reiiciuntur: namque fi ventriculus fit calidior, euomanturque acria & biliofa, funt illa adminiftranda, quæ frigida fint & adftringentia; interius conferua rofarum, cichorei, acetofæ, fyrupus de rofis ficcis, de portulaca, de agrefta, corallia, margaritæ & fimilia: & fi opus fuerit medicamentis magis adftringentibus, funt opportuna acafia, hypociftis, terra lemnia, bolus armena & alia quamplurima. Quod fi tandem hæc fruftra fiant, omnes fere deueniunt ad medicamenta ftupefacientia, quæ facile poffunt & fomnum conciliare, & impetum naturæ expellentis cohibere. Habeatis exempla:

℞ *Conferuæ florum cichorei* ℥ *ij.*
Specierum diarrhod. Abbat. ℈ ß. M.

Vel aliter:

℞ *Conferuæ rofarum* ℥ *ij.*
Margaritarum præparatarum
Coralliorum rubeorum
Seminis acetofæ ana ʒ ß.
Mifc. cum fyrupo de rofis ficcis quantum fufficit, & fiat electuarium exhibendum ante alimenta ad nucis magnitudinem.

Habetis diacitonitem fine aromatibus: vulgare etiam eft auxilium, ex vino aut fucco granatorum, vel citoniorum, panem infundere & exhibere. Quatenus autem ad medicamenta ftupefacientia, quicquid cæteri fentiant, mea quidem fententia, in vfu eorum admodum prudenter & caute agendum eft: etenim fi vires fuerint admodum imbecilles, ab illis perpetuo abftinendum eft, quæ adhuc magis poffunt illas diffoluere & fuffocare. Quod fi maxima vrgeat neceffitas, neque vires fint prorfus collapfæ, vobis licebit nonnulla leuiora adminiftrare. Et fit exemplum: *Stupefacientia.*

℞ *Conferuæ rofarum* ʒ *j.*
Theriacæ recentis ʒ ß. *Mifc.*

Externa. Externa autem funt linimenta ex oleis, rofaceo, citoniorum, maftichino: funt fomenta ex rofis, foliis myrti, corticibus granatorum, balauftiarum. Sunt emplaftra ex carne citoniorum, acaciæ, hypociftide, rofis & fimilibus. Et fint exempla:

℞ *Olei rofati completi*
Citoniorum ana ℥ ß.
Maftiçis ʒ *ij.*
Ceræ parum. Mifce & fiat linimentum.

Aliud exemplum:

℞ *Olei citoniorum*
Maftichini ana ℥ ß.
Specier. diarrhodon ʒ *ij.*
Ceræ parum. Mifce & fiat linimentum.

Exemplum fomenti:

℞ *Foliorum rofarum*
Myrti ana M. ß.
Seminum coriandrorum ℥ ß.
Decoquantur in aqua pro fomento.

Tandem habeatis exemplum emplaftri:

℞ *Carnis citoniorum* ℥ *ij.*
Specierum diarrhodon ʒ *iij.*

Acaciæ

Acacia
Hypocistidos
Rosarum ana ℥ j.
Farina hordei ℥ j.
Olei rosati completi
Mastichini ana q. s.
Misce & fiat emplastrum.

Vulgare idq; optimum emplastrum est de crusta panis Montagnanæ: pretetera est emplastrum diaphænicon, cuius meminit Alexander, Paulus Mesue, & alii; sunt & alia quamplurima. Atq; hęc sunt medicamenta tam interna quam externa corroborantia ventriculum, si ille calidior fuerit, & calidiora excrementa deiiciantur.

Sin autem ventriculus non adeo magnam caliditatem præseferat, quod excrementa exeuntia, nec non varia symptomata facile possunt demonstrare, vel medicamentis frigidis poterunt permisceri quædã calidiora, quę illorum frigiditatem possunt remittere, vel poterunt illa prætermitti, aut saltem minui, calida autem augeri, qualia sunt mentha, absinthiũ, betonica, semina odorata, & alia id genus, quæ quidem medicamenta tum frigida tũ calida debent administrari, & inter se permisceri, prout alter scopus refrigerandi, vel alter calefaciendi magis videbitur postulare. Quod pertinet ad victus rationem, sint alimenta quæ non facile diffluant & corrumpantur, de quibus scribit Gal. 12. meth. 6. alia sunt non aqua mulsa, non cremor ptisanæ, sed panis & sorbitio ex alica, fructus austeri, mala punica, citonia, pyra, & similia, vitelli ouorum, testiculi pullorum gallinaceorum, inter cætera est ferculum maxime laudatum, nostrum far vulgare optime decoctum, in eo positis granis mali granati, aut si hæc grana desint, modico eiusdem vino vel succo. De vino diximus illud exhibendum propter vires. *Victus.*

Alimenta autem moderate vel potius parce exhibeantur, quod monet Paulus, vt ea facilius à ventriculo possint contineri. *Quantitas ciborum.*

Capvt XXXI.

De Syncope.

Quoniam admodum frequenter euenit, vt in febribus, potissimum quæ pendẽt ex putredine bilis, ægri incidant in maximas angustias & anxietates vẽtriculi, adeo vt quandoq; ad lipothymiam & syncopen deueniant, propterea quia vel profuse euomunt, vel nequeunt euomere, de hoc quoq; vt frequentissimo ita seuissimo symptomate paucis verbis agendum est.

Ergo si contingat ægrotum febricitantem sentire morsum afflictumq; os ventriculi, atq; ille videatur seu per vomitum, seu per aluum noxia excrementa deiecisse quantum satis est, iam nihil aliud superest, nisi vt ad ea præsidia deueniamus, quæ os ventriculi possunt corroborare, de quibus satis diximus: sin vero adhuc in ventriculo contineatur materia quæ anxietatem efficiat ac foueat, ante omnia oportet illam purgare, quod cum duplici ratione fieri possit, aut per vomitum, aut per aluum, sine dubio vomitus longe facilior & commodior censendus est: itaq; ex Gal. primum fricandus & calefaciendus est ventriculus, qui hoc modo laxatur, & facilius inclinat ad vomitum, quod Gal. præceptum notandum est, cum sit contra cõmunem vsum, vel potius abusum, siquidẽ vulgus vbicunq; intendit prohibere ne æger euomat, solet ipsum ventriculum fricare & calefacere. Secundo, sunt illa exhibẽda quæ possunt ventriculum subuertere, & vomitum prouocare, quę multiplicia sunt: *Syncope.* *Abusus.*

communiter practicantes solét propinare oxymel, vel syrupũ acetosum simul cum iure vel aqua hordei, Gal.autem vtitur hydrelæo, nempe aqua & oleo, q quidé magis probandũ est q̃ oxymel vel syrupus acetosus, ac maxime si redundét humores biliosi, sæpe enim vt inquit Gal.1. ad Glau.14. oleum solet non solum vomitũ irritare, sed etiam ventrem mollire, id quod non parum vtile est: contra vero nisi oxymel & syrupus acetosus per vomitum reiiciantur, ratione aceti quandoq; solent materiam contentam reddere acriorem, & anxietatem augere: propter iuniores sit exemplũ:

℞ *Iuris pulli* ℥ x.
Olei communis ℥ iij.
Misce & tepidum exhibeatur.

Præterea nisi aluus sponte moueatur, placet Gal. illam arte mouendam esse, idq; potissimum glandibus suppositis tentandum esse. Quo loco est notatione dignum, quamobrem ad hanc rem nullam clysteris mentionem fecerit, quæ alioqui in mouenda aluo & omnibus medicis, & ipsi Gal. sunt familiarissima: hunc locũ animaduertit Stephanus Athenienfis, auctor Græcus, interpres prioris libri Gal. ad Glauc. qui scribit, merito fuisse prætermissa clysteria, atq; illorũ vsum fugiendũ esse, siquidem ea solent prauam quandam qualitaté circa stomachũ transmittere, ipsumq; vitiare: imo vero Stephan. videtur hinc generale præceptũ colligere, nempe in omnibus, quicunq; habét ventriculũ imbecillũ, clysteria nõ sine iudicio fore administrãda. Itaq; præcipue glandibus agendũ est, quæ non solum ex melle, vt vulgo fit, possunt parari, sed etiã ex acriorib. medicaméntis, hiera, Agarico, colocynth. & similibus.

Verum quoniam vitiosi quoq; humores ex quibus fiunt anxietates vẽtriculi, sæpenumero ab aliis partibus ad illum transmittuntur, sicuti exempli gratia, humores biliosi ex iecore, tunc summa curationis consistit in duobus scopis, qui ad omnẽ firmandam fluxioné sunt accommodati: Alter est, humores fluentes ad aliã partem reuellere atq; auertere: Alter est, partes recipientes roborare, ne deinceps tam facile vitiosa excrementa recipiant, de quibus iam satis diximus. Cæterum Gal. hoc loco duo nobis tradit præcepta, quæ maxima notatione & memoria digna videntur. Alterum est 1. ad Glauc.14. principio, si quispiam laboret febre, cui sit coniuncta anxietas, morsus, & mala affectio oris ventriculi, adeo vt ille grauiter atq; anxie se habeat, in huiusmodi ęgroto nullo modo aggrediendam esse totius corporis vacuationem, nisi prius prouidentia oris ventriculi habita fuerit, qui testatur se multos vidisse sæpenumero qui ita affecti erant, eorumque quosdam interiisse, nonnullos ad extremum periculum fuisse perductos, cùm medici eos vacuare tentassent, antequam os ventriculi corroborassent.

I. Præceptum.

II. Præceptum. Alterum præceptum est eodem cap. ad finem, principio anxietatis & morsus ventriculi minime ad illius corroborationem properandum esse, sed duntaxat eo tempore, quando nimirum partes, quæ circa ventriculum sunt, sunt puræ & liberæ ab excrementis: siquidem si adhuc vitiosi succi in ipso ventriculo contineantur, nondum adstringere oportet, sed satis est partem fouere; quare vẽtriculum, vt vno verbo concludam, prius purgare, deinde corroborare oportet. Et ita, laus Deo, absoluimus tractationem de symptomatibus febrium.

A L E-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

DE MORBO GALLICO,

Liber Sextus.

EQuidem in ea ſum ſententia, morbum Gallicum potiſſimum in iecore tanquam ſua ſede cōtineri, atq; ex hac parte grauiſſima, ac propemodum infinita mala reliquis partibus & vniuerſo corpori cōmunicari, ſiquidem hic morb⁹ tanquā immanis ac fera belua tam longe lateq; ac frequenter per omnem ſexum, ætatem, & omnes homines vagatur, totq; illis & tanta pericula ſolet afferre, vt quicunq; rationem curandi morbos & medicinam practicam profitentur, ſicuti nos facimus, nullo modo videantur tam vtilem & neceſſariā tractationem poſſe prætermittere. Neq; vero ab hoc ꝓpoſito me poteſt detinere, ꝙ quamplurimi & præſtantiſſ. viri hoc idem argumētum tractauerint, ꝙ ni fallor multa reſtent adhuc ad huius morbi cognitionē & curationē pertinentia, quę noua indigent inquiſitione, diſputatione, forte etiam correctione & emendatione. Itaq; tractaturi de morbo gallico, ratio noſtri inſtituti ordinis poſtularet, vt tractarem⁹ de illius eſſentia, de differ. ſignis & curatione, ꝙ perpetuo hactenꝰ facere cōſueuimus, ſed anguſtiæ tēporis certęq; cauſæ tam longā tractationē non patiuntur, quapropter mihi ꝓpoſitum eſt paucis agere, de natura & eſſentia morbi gallici, atq; eam tantū de hac re ſententiā vobis explicare, q̄ cenſeo cæteris omnib. eſſe veriorē; pariter mihi ꝓpoſitū eſt ſumma breuitate differentias & ſigna vobis indicare, & ſtatim ad curationē me referre, q̄ accuratiſſime, ſed tamē q̄ breuiſſ. potero, conabor vobis tradere. Polliceor aūt illa omnia ꝑcepta & ꝑſidia me vobis eſſe cōmunicaturū, quæcunq; totos 40. annos, quibꝰ medicinā facio, vel aliorū inſtitutione, vel ꝓpria obſeruatione, mihi viſa ſunt vtiliora, & ad curandū tam ſæuū morbū magis accomodata. De eſſentia morbi gallici quāplurimæ ac variæ circūferuntur opiniones, q̄ tamen comode mihi videntur in duas partes poſſe diſtribui, namq; alteri fatentur illū morbum eſſe, tametſi de genere morbi nō conueniant: alteri autē morbū eſſe negant, quorū alii docēt, eum eſſe cauſam morbificā, alii alterationē ſpirituum, alii venenum, alii lęſionē proprietatis temperameti, alii putredinē, alii excrementum, alii ſymptoma innominatū, ac forte alii aliter ſentiunt. De quibus omnibꝰ illud vnū mihi licet dicere in præſentia, quicquid tandē ſtatuatur de hac re, neceſſario ad vnum vel plures morbos eſſe confugiendū: ſiquidē cauſæ morbificæ ſine interuentu morbi nō lædunt actiones, neq; ſymptomata, qualia fere omnia ſunt, quæcūq; ab iſtis ꝓferūtur, ſine morbis poſſunt cōſiſtere. Neq; vero pleriq; omnes minus diſſentiūt de parte laborāte, cū alii in pudendis, alii in iecore, alii in cerebro, alii in corde, alii in aliis partibus, nōnulli demū in toto corpore docent hoc malū ſuam ſedē obtinere. Quod ſi quiſpiam velit cum ratione atq; ex doctrina Gal. partim naturam huius affectus, partim laborantem locum inuenire, is mea ſententia poſſet hunc in modū ratiocinari: hic manifeſte ſunt multa præter naturā, itaq; ea ſunt vel morbi, vel cauſæ morborum, vel ſymptomata: de ſymptomatib. nulli dubiū eſt, quin omnia ſymptomatū genera in gallicis cōperiantur aliquando: de morbis & cauſis morborū nō ita videtur cōſtare, ſed quoniā vt modo dicebamꝰ, in doctrina Gal. certū eſt de ſymp. diff. 5. & alibi omnia ſymptomata *Eſſentia.*

ex morbis,tāquā ex ſuis cauſis pēdere,cū hic plurima appareāt ſymptomata, certum
quoq; eſſe debet,vnū vel plures morbos,à quib.illa oriantur, neceſſario eſſe ſtatuē-
dos.Pariter cū nihil fiat ſine cauſa,q nō ſolū Chriſippi,aut Ariſt.aut Plat. ſed omniū
fere philoſophorū eſt cōſenſus,vt ſcribit Gal.4.de placitis,Hip.&Plat.4.ad fin.vt hu-
iuſmodi quoq; morborū aliquę ſint cauſæ,vel internæ vel externæ neceſſe eſt. Verū
p̄termiſſis hoc tēpore ſymptomatib.& cauſis,de morbo vel morbis dūtaxat eſt agē-
dū,de quib.vt dixi,magna eſt diſſenſio, ſiquidē plurima & varia ſymptomata modo
vnū,modo alterū,modo omniū morborū genera vidētur demōſtrare, ex quo factū
eſt vt ſub determinato genere non poſſit collocari,ſed modo ſub vno,modo ſub al-
tero,modo ſub omnib.tribus generib.morborū cōtineatur.Alii demū neutiquā ac-
quieſcētes trib.generib.morborū à Gal.cōſtitutis,nouū morbi genus cōmenti ſunt,
quē morbū formæ,morbū totius ſubſtātię,formæ corruptelā,ac fere aliis nominib.
vocāt,quorū princeps ꝓximo ſuperiori tēpore fuit Fernel.lib.2.de rer.abditis cauſ.à
ca.9.vſq; ad fin.libri:ſub quo nouo genere morbi inquiūt morbū gallicū eſſe repo-
nēdū:ac ſane quāplurimi hoc tēpore,q ſunt cæteris celebriores,huic opinioni vidē-
tur fauere.Ego qui cēſeo p̄ter tria morborū genera à Gal. tradita, aliud nullū morbi
genus poſſe reperiri,nihil dubito quin morb.gallicus ſub aliquo ex iis trib.generib.
Morbus quis. poſſit ac debeat reponi: ac ſi quis à me quærat,qualiſnā ſit huiuſmodi morb. & qua-
liſnā corporis pars in eo potiſſ.laboret,vt dicā vno verbo, reſponderē mea ſentētia
Locus affe-ctus. hūc morbū nō aliū eſſe q̄ intēperiē,atq; eam quidē calidā & ſiccā,eamq; præ cæteris
omnib.corporis partib.in iecore conſiſtere,id ꝙ mihi videor forte & ſine multo la-
bore poſſe demōſtrare: etſi reuera in morbo gallico apparēt plurima ſymptomata,q̄
ab aliis quoq; duob.generib.morbi vidētur originē habere,& q̄ pariter cerebri,cor-
dis,& cæterarū partiū morbos vidētur demōſtrare,tamē ſi diligēter cōſiderentur o-
mnia,facile ni fallor eſt intelligere,calidā & ſiccā intēperiē p̄cipuū eſſe morbū, nec
nō iecur eſſe pręcipuū locū affectū, à quib. deinceps reliqui oēs morbi habēt origi-
nē,ac reliquæ partes ducūtur in cōſenſum.Nāq; etſi hic morbus,vt dixi,tanq̄ nouus
Prothe⁹ nouas formas induit,atq; in eo fere omnia morborū & omniū ſymptoma-
tū iudicia pullulāt,tamē nihil videtur eſſe perpetuū p̄ter vnicū ſymptoma, ꝙ nō ſo-
lū principio,ſed etiā ꝓgreſſione morbi,& quouis tēpore,omnib.gallicis,& omnib.
ſymptomatib.perpetuo copulatur,illud vero ſymptoma exuſtio eſt: nāq; vlcera &
puſtulæ,in quacūq; corporis parte exiſtāt,quicūq; redundēt in corpore humores,&
ſorditiē liuidi vel nigri coloris,& calloſitatē & alia manifeſta exuſtionis indicia cō-
trahūt: ſic eroſiones gingiuarum,palati,oris,fauciū,naſi,manuū, pedū, & omnium
partiū,caſus dētiū,defluuiū capillorū,& cætera omnia,nō aliter q̄ ab humorib. acri-
bus generātur,ac manifeſtæ exuſtionis indicia apparēt:ſic gonorrhęa hāc exuſtionē
tū ſubſtātia,tū calore ſeminis ſolet demōſtrare: ſic bubones ducti ad ſuppuratione
habēt labia duriora & calloſa,atq; educta ſanies manifeſte acris & aduſta cōſpicitur:
vno verbo,nihil eſt ſi omnia diligēter cōſiderētur,ꝙ nō perpetuo inſignē caliditatē
& exuſtionē demōſtret,imo vero nō ſolū periti medici vel etiā imperiti chirurgi &
tonſores,& bubones & gonorrhæas,& vlcera,& puſtulas,& reliqua id genus mala,
hoc vno ſigno exuſtionis,tāq̄ ꝓprio charactere gallica à nō gallicis ſolēt diſtinguere:
ſic in lotio & reliqs omnib. excremētis quicūq; tandē redūdēt in corpore humores,
ſiue frigidi,ſiue calidi,nūq̄ fit qn aliqua inſignis caliditatis atq;exuſtionis ſigna appa-
reāt. Quāobrē cū huiuſmodi ſymptoma ſymptomatib. & corporib.gall. omnib.ſo-
lis,& ſemp cōiūgatur, vt ꝓpterea ꝓpriū dici poſſit vere,cętera aūt ſymptomata neq;
omni-

omnibus,neq; ſolis,neq; ſemper coniungantur,cũq; huiuſmodi exuſtio non aliter quam ob intemperiẽ iecoris calidam & ſiccã fieri poſſit, ſumma cum ratione mihi videor poſſe colligere,morbũ gallicũ in vna potiſſ.calida & ſicca intẽperie cõſiſtere.

Iam reſtat vt doceamus,hanc intemperiẽ præcipue in iecore ſuã ſedẽ obtinere, quodadmodũ facile mihi videor poſſe demõſtrare: Cũ enim hæc exuſtio nõ in vna tantum vel altera parte,ſed in toto corpore cõſpiciatur, vt illa in cõmuni membro reſideat,ꝙ omnes generet humores, & toti corpori alimentũ præbeat, neceſſe eſt: huiuſmodi aũt membrũ,præter iecur,nullũ eſſe poteſt:itaq; morbus gallicus eſt intẽperies iecoris calida & ſicca. Non ignoro quod aduerſarii aduerſus hanc determinationem obiiciant potiſſimũ curationem per medicamenta calida & ſicca,per quę morb.calidus & ſiccus nullo modo videtur poſſe curari:ſed per anguſtias tẽporis nõ licet omnia diſputare: ad hanc autem obiectionem, & ad alia poſterius conabimur reſpondere.Sed quoniam non omnis intemperies calida & ſicca iecoris eſt morbus gallicus,differentia quæ illius naturam atq; eſſentiam perficiat,mea ſententia, non à certe quodam gradu intemperiei,vt multi doctiſſimi viri ſentiunt,qui huiuſmodi gradũ temperamenti proprietatẽ vocant, ſed ex cauſa morbum efficiente petenda eſt,ſicuti febres quoq; exẽpli gratia,tertiana,quotidiana, quartana, nõ ex vario gradu intẽperiei,ſed ex vario putreſcẽte humore, ex varia cauſa ſolet diſtingui. Quales aũt ſit huiuſmodi cauſa,morbũ gallicũ efficiẽs,fere cõuenit inter omnes,eã venenatam & cõtagioſam eſſe,ac latẽte quadã & inexplicabili ratione per coitũ,per oſcula, amplexũ,lactationẽ,&alias rationes morbũ inducere:ad quẽ modũ videmus,exẽpli gratia, phthiſin, rabiẽ caninã,latẽtib.& admirabilib.cauſis excitari: q̃ morbi gallici cauſam Fernel.inter cæteros præclariſſ.& elegantiſſ.deſcripſit:Efficiens cauſa venenata eſt,ac maligna qualitas,atq; pernicioſa labes,q̃ in quacunq; corporis parte primum inſederit,eam contaminat,indeq; cõtinuatione corpus in omne ſpargitur, & ex paruo initio paſſim inualeſcit,dũ non modo ſpiritus atq; humores,ſed & carnes, & partes omnes peruagatur. Itaq; ni fallor,nobis licet veram atq; integrã morbi gallici eſſentiam definire huncin modum.Morbus gallicus eſt intẽperies calida & ſicca iecoris,quæ per contagium latente atq; inexplicabili ratione inducitur. *Definitio.*

Differentiæ morbi gallici plurimæ ſunt,quæ mihi vidẽtur in duas partes poſſe diſtribui:alterã quę comprehẽdat omnes differẽtias,quę fere cæteris quoq; morbis ſunt cõmunes,exempli gratia,quæ accipiuntur ex magnitudine & paruitate, à tempore recenti vel antiquo,vel redundãte noxia materia, ſanguine, pituita, flaua bile, melanchol a,&c. de quib.ſæpe dixi: alterã ad quã referũtur differẽtiæ magis ꝓpriæ, ac potiſſ.quæ accipiuntur ex variis morb s & ſymptomatib.q̃ in hoc morbo poſſunt coniungi,quales exẽpli gratia ſunt,gonorrhęa,caries pudendorũ,bubones,duri tumores, dolores,vlcera,puſtulæ,impetigines,defluuiũ capillorũ,&alia ꝓpe infinita, ex quib.nonnulli circiter 300.morbi gallici differẽtias cõſtituũt, de quibus nõ ago. *Differentia.*

Pariter ſigna morbi gallici quãplurima ſunt,ſed illa quoq; mihi vidẽtur ad duo capita poſſe referri,alterũ ꝙ ptinet ad cauſas, ex quib. dixi morbũ fieri,vt ſi quis vel coeundo cũ muliere infecta,vel aliis modis per cõtagiũ potuerit inquinari: alterũ ꝙ cõtinet ea ſymptomata,q̃ frequẽter ac familiariter huiuſmodi morbũ ſequũtur: ſed inter hæc omnia ſigna ego puto exuſtionẽ, quę,vt ſupra dixi,ab omnib. excremẽtis & ſymptomatib.nũquã ſeparatur,principẽ locũ obtinere,atq; hoc ſigno,tãquã maxime ꝓprio &pathognomonico,morbũ gallicũ indicare,adeo vt ſi in Socrate ſimul cõiungatur ꝑcedẽs cõſuetudo cũ muliere infecta, vel alii cõtagii ratio,ſequãtur vlce- *Signa.*

An methodo curari possit.

ra in pudẽdo, pustulę, in quib. manifesta exustionis appareãt indicia, iam certe liceat affirmare, Socratẽ morbo gall. correptũ esse. Atq; hęc de essentia, diff. & signis morbi gallici breuiter mihi satis sint, eo ꝙ imprimis ad meũ institutũ ptinet ad curationẽ deuenire. Sed priusq̃ incipio, illud dignũ est inquisitione, vtrũ cũ ratione & metho. cũ medicis rationalib. an magis sola obseruatione cũ empiricis, nobis liceat hãc curã instituere: nã pleriq; omnes & nobiliores medici ita vidẽtur sentire, totã hãc curationẽ sine vlla methodo ac solis p̃sidiis experiẽtia notis & inuẽtis, tradendã esse: in q̃ sentẽtiã pręcipue, vt puto, illi venerunt, ꝙ vidẽt huiusmodi morbũ iis medicamẽtis auferri, exẽpli gratia, decocto ligni sancti, ꝙ sola experientia est cõpertũ, & latente, quadã ꝓprietate tanq̃ vera antidotus creditur illũ iuuare: altera autẽ ex parte, si p̃ter tria genera morborũ à Gal. posita, nullus occultus morb. reperitur, si morb. gallicus vel ad vnũ, vel ad plura ex trib. generib. potest referri, certe ego sum nescius quomodo nõ liceat illius curationẽ p methodũ & p indicationes instituere, sicuti Gal. & rationales medici solent facere. Sed inquis morb. gallicus medicamẽtis tota substãtia agẽtib. curatur. Ne quis putet hoc recẽtiorũ inuẽtũ esse, nulli dubiũ esse debet, quin Gal. multis locis huiusmodi medicamẽta cõmemoret, ex quib. sit satis vnicũ locũ attulisse 5. de med. facul. Ostensum est, inqt Gal. medicamẽta alterare nata esse, aut vna quapiã qualitate, scil. calefaciẽdo, refrigerãdo, humectãdo, siccãdo, aut tota sui substãtia: ego vero aliter cẽseo, neq; puto hãc argumentationẽ valere: hoc medicamẽtũ agit in hũc morbũ à tota substãtia, ergo hic morb. est in tota substãtia, & sine ratione sola experiẽtia debet curari. Quo loco est sciẽdũ, in curatione morbi gall. duas p̃cipuas partes repiri, ex quib. medici ꝓprias curãdi indicationes eliciũt: alterã, morbũ, intemperiẽ calidã & siccã iecoris, q̃ refrigerãtia & humectãtia p̃sidia requirit: alterã causã morbi, materiã p cõtagiũ acq̃sitã, à qua intẽperies efficitur & fouetur, q̃ sui ablationẽ indicat, ex quo fit, vt medici modo vni, modo alteri, modo vtrisq; simul conẽtur ꝓspicere, sicuti exẽplo febr. putridar. Gal. docet esse faciẽdũ, 10. meth. 1. Quoniã vero ex vna parte, manẽte causa morb. ab illa oriũdus nõ potest auferri, ex altera, sublata causa morb. facile sanatur, hinc fit vt in cæteris omnib. morbis, tũ maxime in morbo gall. medici imprimis de causis sint ppetuo solliciti, itaq; & sectione venę, & medicamẽtis purgãtib. & cæteris q̃ tam sensibiliter q̃ insensibiliter euacuãt, & omni ratione studẽt huiusmodi materiã iminuere, inter q̃ neq; ea p̃termittũt, q̃ à tota substãtia suas pficiũt operationes. Itaq; ad obiectã rationẽ, & ad argum. eorũ q nesciunt intelligere, quomodo morb. calidus & siccus à medicamẽto calido & sicco possit sanari: respõdeo, decoctũ ligni minime morbũ, sed morbi causam depellere. & si quis rursum nobis obiiciat, medicamẽta sine dubitatione calefaciẽdi & siccãdi vi p̃dita, nullo modo posse calidũ & siccũ morbũ iuuare, imo certũ piculũ imminere, vt ille maior ac deterior fiat: ad hoc respõdet Gal. 1. aph. 24 in febre purgationẽ p medicamẽta adhiberi, q̃ omnia cõstat potẽtia esse calida, nõ ꝙ ꝓpterea ignorẽt febr. caliditatẽ, cui certũ est medicamẽta esse nocitura, sed ꝓpter humores febrẽ efficiẽtes, siquidẽ, inqt Gal. maiorẽ ex noxior. hum. calidiorũ vacuatione cõsequi oportet, q̃ sit detrimẽtũ, ꝙ ex medicamẽt. purgãtib. corpꝰ necessario accipit. Quãobrẽ sicuti nõ sine ratione ac methodo licet in febr. purgãtib. vti medicamẽtis: ita nõ sine ratiõe licebit in morbo gall. ligni decoctũ adhibere, etsi illud potest morbũ potiꝰ lędere, q̃ iuuare, ꝙ certũ sit, lõge maiorẽ vtilitatẽ ex vacuatione noxię materiæ. q̃ lignũ pficit, q̃ detrimẽtũ ex aucta iecoris caliditate, pcipi. Quod si q̃s rationi ac doctrinæ nõ acq̃escit, is alterã Gal. respõs. audiat, q 5. de med. fec. loc. 8. scribit, medicamẽta agẽtia à ꝓprietate substãtię, omnib. intẽperieb. cõuenire, neq; intẽperies vel frigidas vel calidas lędere.

Quoni-

Quoniā vero hæc doctrina forte alicui noua neq; satis explicata videbitur, mihi libet vno exēplo illā explicare & clariorē reddere: itaq; accipiamus rabiē caninā, cui cū morbo gall. nō leuis & causæ & morbi similitudo videt intercedere. Nā sicuti in rabie modica spuma canis rabidi latēte quadā & admirabili ratione morbū inducit, minime in tota substātia, sed manifestū, quē Gal. 2. pror. 13. docet nō aliū esse q̄ intēperiē calidā & siccā in solidis animalis partib. cōtractā, vnde æger ad rabiē, ad furorē, ac sæpe ad interitū deducitur: ita in morbo gall. sicuti dixim⁹, ex coitu, ex osculo, vel alio cōtagionis modo, nō minus occulta q̄ inexplicabili ratione, morb. excitatur nō in tota substātia, sed manifestus, nimirū intēperies iecoris calida & sicca, vnde æger dolorib. vlcerib. omni calamitati, & sæpe morti obnoxi⁹ redditur. Neq; vero ii duo morbi solum in causa & cognitione, sed in cura vidētur q̄ maxime cōuenire: nāq; vt docet Gal 2. pror. 13. quotiescūq; virus caninū alterat solidas corporis partes, sed nōdū integre alteratio est facta, simul ac noxia materia educitur, solidorū quoq; alteratio cessat, ęgriq; interdū vno die, vel citi⁹ ad naturalē statū redeūt: siquidē cū affectio fit, & nōdū facta est, illa breuiter & facile superata efficiēte causa solet sedari: vnde cū causa rabiē caninā efficiēs sit tāti momēti, summa cū ratione medici obliuiscūtur ipsi⁹ morbi, ac toti in causę sublatione vtūtur: q̄ causā ꝓpterea cū iis q̄ manifeste vacuādi atq; extrahēdi vim habēt, vt lotionib. scarificationib. vstionib⁹: partim cū iis q̄ agunt à tota substātia, vt medicamēto ex cinere cācrorū fluuialiū tātopere à Gal. laudato 11. de simp. med. & tādē omnib. modis conātur euellere atq; auferre. Quod si vero sublata causa morb⁹ remaneret adhuc, tunc neq; illius curatio foret ꝑtermittēda, exēpli gratia, cū potione vini, balneo aquę dulcis, & aliis ꝑsidiis id gen⁹. Ego vero puto esse neminē qui non manifeste intelligat, q̄ vere hæc ipsa canina rabies omni ex parte ad morbū gall. possit accōmodari: nāq; hic quoq; duo scopi medicis sese offerunt, vnus causa morbi, q̄ nobis licet virus gall. appellare, alter morb⁹, intēperies, ex quib. medici suas eliciūt indicationes, q̄ sunt huiusmodi, vt causa depellatur, vt morb. p cōtraria corrigatur: cū aūt huiusmodi indicationes sint ita dispositę vt altera morbū fiētē, altera factū respiciat, quā diu hæc alteratio fit, neq; ꝓrsus facta est, si causa ex toto euellatur, tūc nullus alteri indicationi locus superest, morbusq; statim cessat: sin vero alteratio & morb. altiores fecerit radices, tunc altera quoq; indicatio locū habet, & ꝓpria requirit remedia, de quib. omnib. statim tractabimus. Quamobrē redeundo ad rem, nō sine ratione mihi videor posse cōcludere, & rabiē caninā, & morbū gall. certa meth. curari, etsi medicamēta totius substātiæ ꝓprietate agētia vtriq; prosint, vt certū sit huiusmodi curationes p indicationes procedere, q̄ sine ratione & methodo haberi nō possunt. Quod si tādē quis obstinate velit morbū gall. more empirico sola obseruatione curare, is respōdeat, quomodo cōmuni omniū medicorū cōsensu ægri & secta vena, & aliis modis sanguine minuūtur, quomodo medicamēta leniētia, ꝑparātia, purgātia, adhibeātur, vno vbo quomodo quāplurima ꝑsidia, tā interna quā externa instituantur, q̄ sine methodo neq; inueniri, neq; administrari possunt? Nos aūt q sumus in ea sentētia, morbū gall. nō esse in tota substātia, sed morbum in intēperie, illūq; sicuti reliquos morbos certa methodo posse curari, illius curationē aggrediamur, atq; ex doctrina Gal. omniū primum eliciamus indicationes; deinde videamus an illis satisfieri possit, ac postremo ad ꝓpria remedia deueniamus. Iam dixi, ꝑcipuas in morbo gall. esse duas indicationes, q̄ accipiuntur altera ex morbo, q̄ remedia frigida & humida reqrit, altera ex causa, materia scil. cōtagiosa & venefica, q̄ primo tempore sui ablationē indicat: quoniā vero ex vna parte certū est, morbum permanente illius causa nō posse auferri, & ex altera experientia confirmat, sublata

Cognatio morbi canini cū morbo gallico.

Indicationes.

causa morbum quoque sæpenumero facile ac protinus cessare, hinc summa cumra-tione fieri diximus, vt medici omnem suam operam conferant ad depellendã cau-sam: vnde nos quoq; primũ de hoc primo scopo sermonẽ habebimus. Sed antequã ad singula & ꝓpria remedia veniamus, audiendi sunt nõnulli, neq; solum vulgares, sed etiã viri doctiss. qui sunt in ea opinione, morbum gallicum nullã recipere inte-grã curationẽ, illumq; inducias, sed nõ integrã pacẽ facere, ꝙ veteris plantæ vestigia quædã ꝑpetuo remaneãt, q̃ data aliqua occasione facile fiãt manifesta: cuius rei illud præcipuum afferunt argumẽtum, ꝙ experientia videtur cõfirmare, esse veriss. scil. in illis hominib. qui semel morbo gallico laborauerint, tametsi illi videantur perfecte sanati, si cõtingat eos deinceps vel febre, vel alio morbo corripi, huiusmodi morbos esse difficiliores & periculosiores, q̃ in aliis hominibus, qui à gallico morbo fuerint immunes: ex quo colligunt, omnino quasdã reliquias superesse, neq; morbũ omni-no sublatum fuisse. Ego aliter censeo, q vere possum affirmare, me plurimos vidisse partim mea, partim aliorum opera sanatos, adeo plane ac perfecte, vt nullo deinde tẽpore ne minimũ morbi vestigium reliquũ fuerit: ꝙ aũt ad oblatã rationẽ pertinet, ꝙ morbo gallico laborãtes sint languidiores, adeo vt posteriori tẽpore minus forti-ter valeãt alios morbos perferre, respondeo, id non solum in gallico morbo, sed in cunctis magnis morbis & difficilib⁹, vt in febre maligna, hydrope, ac reliquis id ge-nus, cõtingere, in quib. necessario partes principales remanẽt debiliores, q̃ vt poste-rius possint aliis morbis obsistere: quo tamẽ tẽpore etsi illi sint debiles, nemo dixe-rit eos febre maligna vel hydrope laborare. Sed nos rem aggrediamur. Multæ sunt rationes, ac multa presidia, per q̃ medici hoc tempore conãtur in morbo gallico no-xiã materiã & morbi causam vacuare, ac primum occurrunt nõnulli, qui docẽt istud fieri posse, ꝑcipue si morb. nõ fuerit cõfirmatus, per vehemẽtiss. & frequentiss. cor-poris motiones, exercitationes & labores, exẽpli gratia, ludẽdo magna & parua pila, incidendo ligna, &c. vnde inquiunt materiã noxiã partim latenter & insensibiliter, partim manifeste & sensibiliter ꝑ sudores educi, atq; ita ægros sanari: sed forte hæc curãdi ratio est leuior, q̃ vt quis possit & debeat acquiescere, preterquã ꝙ etiã pluri-bus nõ vacat periculis: si quis.n. multis & vitiosis humorib. refertus, ꝙ fere semper in corporib gallicis cõtingit, sine precedente purgatione vehemẽter exerceatur & laboret, tunc importune cõmotis humorib. multa illis & grauia pericula imminẽt, vt passim nos admonet Gal. & præcipue loco notabili 3 apho. 20. Quamobrem etsi nonnulli affirmant se hac curandi ratione fuisse sanatos, tamen illa mea sententia, nõ solum tanquam debilis & leuior, sed etiam tanquã periculosa debet pretermitti.

Secũda succedit ratio vacuãdi materiã noxiã per cõmunẽ corporis vacuationẽ, q̃ potiss. missione sanguinis & medicamẽtis fieri solet; q̃ ratio sine vlla dubitatione o-ptima est cẽsenda, ac frequẽter sine aliis ꝑsidiis vniuersum morbũ gallicũ sanare cõ-sueuit: de qua purgatione vniuersi corporis etsi nõ semel & priuatim & publice dixi, tamẽ neq; grauabimur in ꝑsentia summam illius repetere. Quoniã vero, vt dixi, in cor-pore laborãte morbo gallico singuli humores possunt redũdare, primo sciendũ est, pro varietate humoris, variã quoq; purgãdi rationẽ cõuenire, sed perpetuo hac ad-hibita cautione, vt nunq̃ ex medicamẽta prætermittãtur, q̃ valẽt exustionẽ respice-re, & moderate refrigerare. Itaq; redundãte pituita leniẽda est aluus cũ mel. ros. sol. cum hiera simpl. vel sola, vel cum cassia, cum pilulis aloephang. &c. Cõcoquenda est materia cum iis quæ sint tenuium partium, & calefaciendi & siccandi vim habeant, qualia forẽt leuiora, syrupus de betonica, de iua, de hyssopo, mel. ros. colatum, oxy-

mel

An morb. gal. licus integre curari queat.

An exercitiis solis curari possit.

Vacuatio vni-uersi corporis.

In copia pi-tuitæ.

mel fimpl.decoctum betonicæ, faluiæ, hyffopi, borraginis, fumi terræ, fem.anifo-rum, fœniculi: vehementiora fyrupus de betonica, comp.de ftœchade, oxymel comp.oxymel fcilliticum, decocta calamenthi, origani, pulegii, fcordii, dictamni, &c. Concocta materia purganda eft cum agarico, turbith, colocinthide, euphorbio, cum ol.diaphænicon. Indo, hiera, diacoloc. cum pilulis fœtidis, de hermodactylis, cochiis, ac maxime fi illis cortices permifti fuerint hellebori nigri.

Præparatio Euphorbii. Et quoniam facta eft mentio euphorbii, quod in purganda pituita, ac potiffimum in morbo Gallico, præclariffimum eft medicamentum, mihi libet illius præparationem & vfum vobis communicare, cum illud apud plerofque medicos fit incognitum & inufitatum. Itaque euphorbium duplici ratione poteft præparari; altera habetur apud Manardum lib.16.epiftol.vltima, qui huius præparationis fe facit auctorem, quo nunquam fum vfus, fed puto medicamentum effe efficaciffimum & optimum. Altera ratio eft huiufmodi, quam ego olim à meis præceptoribus didici, & longa experientia deprehendi effe vtiliffimam.

℞ *Euphorbii electi quantum volueris, leniatur ol.amygd.dulc.inuoluatur in pomo citro, & pomum leniatur & cooperiatur, poftea ita decoquatur in clibano, quod euphorbium hac ratione præparatum à granis vj. vfq. ad x. cum 31.pilularum aloephang. & tuto & fumma cum vtilitate poteft exhiberi.*

Flauæ bilis abundantia. Redundante flaua bile lenienda eft aluus per caffiam, fyrup.rof.&viol.fol.per ferum lactis: coquenda materia per ea medicamenta, quæ moderate refrigerandi & attenuandi vim habent, qualia forent leuiora, fyrupus de cichorea, fimp.de foncho, de endiuia, de fucco acetofæ, acetofus fimplex: valentiora fyrupus de cichorea fine rhabarbaro, de endiuia Gētilis, decocto cichoreę, acetofæ capil.veneris, borraginis, fumiterræ. Demum concocta materia purganda eft, & inter cætera omnia medicamenta, rhabarbarum videtur habere infignem prærogatiuam, quod illud valeat nō folum bilem purgare, fed etiam iecur & omnia vifcera corroborare: fcammonium autem & rhabarbarum omnibus medicamentis longe eft anteponendum, itaque & folum diagridium, ad x.vel xij.grana, cum faccharo rof.vel cum aloe poteft exhiberi: fic quoque licet vti medicamentis, quæ fcammonium recipiunt, qualia forent diaprunum fol.ol.rof.Mef.de fucco rof.&c.

Melancholiæ redundantia. Poftremo redundante melancholia lenienda eft aluus per caffiam, ol.lenitiuum; coquenda materia cum fyrupo de fumaria fimp.de pomis fimp.de borragine, de bugloffa, cum decoct.fumiterræ, cichoreę, borrag.ceterach. bugloffæ, & apparente coctione purgandum eft cum fena, epithymo, polypodio: fed inter cætera omnia debet vobis certum effe, helleborum principem locum obtinere, quare vos hortor, vt illo vtamini frequenter: inter compof.medicamenta confectio hamech, pilulę cochiæ cum helleboro funt præftantiffima, & aliis anteponenda. Atque hæc fummatim de purgatione totius corporis, pro variis redundantibus humoribus.

Venæ fectio neceffaria. Sed reftant nonnulla pręcepta, ac primum qualifcunque redundauerit humor, confentientibus principibus fcopis, nufquam eft prætermittenda fanguinis miffio, quod remedium & pro communi purgatione, & pro refrigeratione iecoris, & aliis multis, non folum vtile, fed etiam neceffarium eft cenfendum. Secanda autem eft vena bafilica in dextro cubito, nifi peculiaris aliquis morbus, exempli gratia, capitis, lienis, vteri, alterius venæ fectionem videatur poftulare: in quo cafu poft fectionem venæ iecoris licet ad alias quoque fectiones deuenire, fanguifque mitta-

tur pro ratione habitus corporis, plenitudinis, &c. Non ignoro multos & cucurbitulis, & hirudinibus, & aliis rationibus, ex variis corporis partibus sanguinem mittere; quod si illi post sectionem venæ, gratia alicuius symptomatis faciant, neque id nos improbamus: nam qui putant, prætermissa sectione venæ se his modis posse totum corpus euacuare, isti ab omni ratione & doctrina Galeni longe sunt alieni.

Omnes humores respiciendi. Secundo sciendum est, etsi dixi in corporibus Gallicis singulos humores redundare, id tamen aut raro aut nunquam fieri, vt vnus tantummodo humor redundet & noxius sit, cum altera ex parte contingat frequentissime vt plures, vel simul humores omnes, noxii sint, sed tamen ita, vt vnus plane cęteros antecellat, quāobrem & in concoctione, & in purgatione oportet humoris dominantis rationem habere, sed neq; alios prorsus negligere.

Materia concoquenda. Tertio notandum est, si in aliquo morbo oportet præceptum Hip. & Gal. obseruare, ne dentur purgantia medicamenta ante concoctionem humorum, id maxime in morbo Gallico esse seruandum, quod peccet materia crassa, exusta, rebellis, quæ sine integra coctione & præparatione non potest purgari. Neque vero velim vos humorum coctionem numero syruporum & dierum attendere, quod vulgus facit, sed potius ex rei natura: hanc autem potissimum lotia demonstrant.

Valentiss. purgantib. Vtendum. Quarto est considerandum, homines Gallico morbo laborantes non leuioribus & benedictis, quæ vocant, medicamentis, cassia, manna, &c. sed valentioribus, imo vero valentissimis esse purgandos, qualia sunt hieræ magnæ, pilulæ fætidæ, de hermodactylis, inter quæ illud repeto, helleborum principem locum obtinere, & illud addo, huiusmodi medicamenta non modo semel, sed bis, ter, & frequenter fore adhibenda, sicuti in omnibus purgandis humoribus contumacibus & rebellibus Gal. exemplum nos docet esse faciendum, qui adolescentē laborantē alopecia primo. xj. pilulis ex aloe, scammonio, & colic. deinde hiera diacolon. bis in quinq; diebus purgare non est veritus: quod tamen ita est accipiendum, vt perpetuo ętatis, temperamenti, sexus, habitus corporis, &c. rationem habeatis.

Præparantib. purgantia nō admiscenda. Postremo velim id vos animaduertere, quod est dignum maxima notatione, scilicet in coctione & præparatione humorum à syrupis & medicamentis purgantibus perpetuo esse abstinendum: cum enim coctio per quietem potissimum perficiatur, huiusmodi medicamenta, quæ certum est omnia mouere, miscere, & exagitare, si quid aliud, omnem coctionem pturbant & impediunt: in quo errore manifesto quamplurimi versantur, adeo vt in maximo numero auctorum, qui de morbo Gallico tractant, vix vnum aut alterum liceat excipere, qui hac inscitia non sit contaminatus, siquidem plerique omnes non solum vtuntur syrupis comp. de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, qui purgandi vim obtinent, sed suos etiam magistrales, vt vocant, syrupos conficiunt, in quibus senam, polypodium, epithymum, helleborum nigrum, & mille id genus medicamenta imponunt, quæ & humores & ægrotos in continua motione solent continere.

Post generalem corporis vacuationem sequuntur aliæ duę rationes purgandi noxiam materiam in morbo Gallico, quæ vt puto primo ab empiricis inuentę fuerunt, deinde à medicis rationalib. cōprobatæ: altera est ratio per suffumigia, altera per inunctiones, de quib. quam breuissime dicēdum est. Et quatenus ad suffumigia, hæc sunt duplicia, alia leuiora, quæ nullum violentum medicamentum recipiunt, sed herbas tantum calidiores, gummata & aromata: quędam quę sudorem possunt

ſunt prouocare, qualia ſunt calamenthum, dictamnum, gentiana, ſcordium, thus, mirrha, aloes, ſtyrax, benzoin, ſpica nard. cinamomum, lignum aloes, ambra, moſchus, &c. Altera ſunt valentiora, quę propterea nonnulla metallica, ſed imprimis argentum viuum recipiunt: & quoniam priora ſuffumigia tutiora ſunt, ſed debiliora, quam vt poſſint materiam tam contumacem depellere, factum eſt, vt pleriq; omnes ad poſteriora refugiant. Cum autem empirici frequenter & tonſores huiuſmodi ſuffumigiis vtantur ſine vlla ratione, & multos & grauiſſimos committant errores, vt ſaltem vos poſſitis eorum errorem corrigere, & ſi ferat occaſio, illa probe adminiſtrare, ſciatis ea quæ ſunt maioris momenti, & ad probam adminiſtrationem huius præſidii pertinent, eſſe huiuſmodi. Imprimis certum eſſe debet, nunq̃ ſuffumigia fore adminiſtranda, niſi prius æger & per ſectionem venæ, & per medicaméta purgantia accuratiſſime expurgetur: deinde vero quatenus ad materiã pertinet, ex qua ſuffumigia fiunt, præter herbas calidiores & aromata, ſciendum totam vim in metallicis conſiſtere, ac præcipue argento viuo: ſed quoniam argentum viuum non poteſt firmari & præparari, vt ex eo ſuffumigia fieri poſſint, idcirco illa ſunt accipienda, q̃ argenti viui naturã & facultatem retinent: hæc vero potiſſimum ſunt triplicia: primum eſt cinabaris, factitiam intelligo, quæ ex ſulphure & argento viuo diu arte quadam igne torrefactis conficitur: ſecundum eſt argentum ſublimatum, quod ita ex argento viuo & ſale ammoniaco ſimul mixtis vi ignis modo ſalis concreſcit: tertium eſt præcipitatum, quod pariter ex argento viuo & aqua, quam ex chalcantho, alumine & ſale nitro conficiũt chymiſtæ, arte quadam & vi ignis fieri ſolet. Ex quib. ego magis vſum cinabaris ſoleo probare, propterea, quia ſulphur facile argenti viui malitiam temperat & corrigit: quam temperationem & correctionem reliqua duo, ſublimatum & præcipitatum non habent. Sunt qui aliis metallicis vtuntur, atramento ſcriptorio, arſenico rubro & albo, &c. lethalibus venenis, ſed ſola cinabari ego eſſem cõtẽtus. At ſi quis cupit habere exẽplũ ſuffumigii, tale eſto:

℞ *Cinabaris* ℥ j.
Myrrhæ.
Ladani.
Thuris.
Benzoin.
Ligni aloes *ana* ʒ ß.
Caryophill.
Cinamomi.
Roſarum *ana* ʒ j.
Ol. de ſpica odorati q. ſuff. M. F. trochiſci pro ſuffitu.

Modus & ratio adminiſtrãdi ſuffumigia, eſt huiuſmodi: ęger purgato corpore in paruo cubiculo inſigniter calefacto, qualia ſunt hypocauſta, ſuffumigio ſubiicia- tur: namq; igne impoſitis trochiſcis, vel alia materia, fumus quidam ſeu vapor eleuatur, qui non ſolum per os & nares, ſed etiam per totum corpus attrahitur: hoc autẽ circiter horam dimidiam faciendum eſt, quo tempore deinde æger linteis inuolutus in proximum lectum eſt deferendus, in quo plurimum ſudet, tum abſterſo ſudore quieſcat: ab omni autem frigidiore aere in perpetuum abſtineat. Nõnulli bis in die, mane & veſperi ad 10. 12. 15. & plures dies ſolent ſuffumigia adhibere, ſed ego ſemel tantum ſingulis diebus atq; ad ſummam non plures quam octo dies, hoc remedium probarem. Sic nonnulli ouis ſorbilibus, offis in vino generoſo, & aliis alimen-

Modus vtẽdi ſuffumigiis.

alimentis solent ægros nutrire, paulo antequam illi suffumigia recipiant, at ego magis probarem, vt non nisi ieiuno ventriculo id fieret, propter multas rationes.

Et quoniam hæc suffumigia speciatim solent insignem copiam noxiorum humorum ad fauces & os deducere, vnde admodum copiosæ, corruptæ, fœtentes & malignæ quædam sputiones contingunt, ex quibus illæ partes corroduntur, vlcerantur, ac frequenter vniuersi dentes mouentur, & quandoq; cadunt: nonnulli huic periculo dupliciter occurrunt, qui primum iubent ægrum tempore suffumigii aliquid in ore continere, exempli gratia, syrupum ros. aut quid simile, quod humorū malitiam possit obtundere, inter quæ nonnulli id maxime extollūt, vt æger ore gestet aurum, quod peculiari quadam vi argentum viuum adhæreat perpetuo, deinde post suffumigium iubent illos vti aliquo medicamento, quod firmitati dentium prospiciat, quale foret, exempli gratia, decoctum ex vino austero, rosarum, myrtillorum, balaustiarum, foliorum oliuæ, parum aluminis, &c. nam quatenus ad vlcera, illa propriam curationem requirunt, de quibus in præsentia non ago. Hæc de suffumigiis.

De inunctionibus. Sequuntur inunctiones, de quibus duo tantum libet vos admonere, alterum ex quibus illæ constent, & quomodo conficiantur: alterum quomodo oporteat ægrotis illas adhibere: cum enim inunctiones eandem fere operam præstent, atque eisdem prope rationibus & modis, potissimum vero per copiosas expuitiones noxiam materiam soleant purgare, vt dixi suffumigia facere, cætera omnia quæcunq; de suffumigiis tradita sunt, ad inunctiones & ad hunc locum debent transferri. Itaq; etsi multa sint, ex quibus Gallicæ inunctiones conficiuntur, tamen conuenit inter omnes, argentum viuum esse præcipuum: verum vt illud commodius possit adhiberi, addo, vt illius malitia corrigatur, omnino est necesse alia quædam permiscere, inter quæ nonnulla mihi magis videntur accommodata, quæ sunt pinguedines & & olea calidiora, vt pinguedo anatis, gallinæ, suis, canis, lupi, vrsi: nonnulli præ cæteris omnibus pinguedinem humanam probant, ol. laurinum, mastichinum, nardinum, de iunipero, de thure.

℞ *Argenti viui* ℥ vj.
Ol. veteris.
De iunipero ana ℥ iiij.
Pinguedinis anatis.
Canis.
Suis ana ℥ j ß. *M. omnia diligentiss. & seruentur ad vsum:* de quo postea.

℞ *Rad. althee.*
Liliorum alborum.
Serpentariæ ana ℥ ij.
Ol. veteris ℥ iiij. *Decoquantur ad consumptionem olei, & adde*
Ol. nardini.
Mastichini.
Laurini ana ℥ ij.
Thuris.
Myrrhæ.
Masticis.
Lithargirii ana ℥ ß.

Mistura

Mistura superioris ℥ *vj. M. optime F. vnguentum.*

De inunctionibus vero, vt & de suffumigiis illud est sciendum, nostra hoc modo posita exempla non esse recipienda simpliciter, vt non possint ac debeant mutari pro varia natura morborum, ętate, corporis habitu, & sexu, &c.

Modus inungendi.

Quatenus ad alterum caput pertinet, quomodo liceat ægrotis inunctiones adhibere, ita habendum est, purgato corpore vniuerso ægrum summo mane in cubiculo calido nudatum ad ignem hoc pacto esse inungendum: namq; minister medicamento & manibus calefactis incipiat inungere postremas partes pedum, vehementi simul adhibita frictione, sensimq; ascendat ad genu & coxam, & vsq; ad coxæ articulum, vel coxendicem progrediatur, deinde vtriusq; manibus & totis brachiis vsque ad humerum & inunctionem & frictionem adhibeat: quo loco illud sedulo cauendum est, in quo multi grauiter errant, ne inungantur inguina, vniuersum abdomen, os sacrum, spina, thorax, caput, & si quę aliæ sunt partes nobiliores, quoniam magnum periculum immineret, ne ægri à malitia argenti viui grauissimis symptomatibus afficerentur: partes inunctæ protinus adhibita stupa ex lino vel cannabe fasciis ligandę sunt, atq; æger in proximum lectum est deferendus, in quo si fieri potest, sudet, dormiat, & quiescat aliquamdiu, deinde ita inunctus fasciis & linteis inuolutus comedat proba alimenta moderate, & sibi perpetuo caueat ab aere frigidiore. Terminus inunctionis communiter statuitur, quousque ægris superueniant insignia vlcera & insignes expuitiones, quæ confirmant medicamenta ad internas partes penetrasse, & suam perfecisse operationem: vtplurimum vero ad 10. vel 12. dies ad summum, huiusmodi inunctiones solent protrahi.

Diximus de suffumigiis & inunctionibus: quod si quis quærat, quid de vtroq; hoc præsidio sit statuendum: ego qui neutro vnquam sum vsus, sed potius permisi alios vti, nolo quidquam certi vel affirmare, vel negare, sed illud vnũ dico, vbicunq; licet medico certas & tutas curationes adhibere, illum frustra & temere ad incertas & periculosas confugere: vnde quamplurimi, ac fere omnes, quicunq, voluerunt rationalib. medicis obedire, sine suffumigiis & vnctionibus quotidie & integre liberantur: longe itaq; tutius & salutarius consilium mihi videtur ab illis abstinere, quæ, vt dixi, tam multa, tam turpia, tam difficilia symptomata secum afferunt: quod si vero tandem vobis occurrant homines morbo Gallico laborantes, qui nullis rationibus possint curari, tũc licebit ad suffumigia & inunctiones accedere, & omnia experiri, cum neq; desint multi, non solum vulgares, sed doctissimi viri, qui constanter affirmant, se plurimos huiusmodi præsidiis tuto ac faciliter curasse, atq; illos potissimum, qui cætera præsidia frustra experti sunt. Ad alia progrediamur.

Postrema restat ratio vacuandi & dissoluendi virus Gallicum, per quædam medicamenta, quæ partim latenter & insensibiliter, partim manifeste & sensibiliter id solent efficere: atque hæc quidem tria potissimum fere ab omnibus recensentur. 1. est lignum guaiacum. 2. sarsa pariglia. 3. radix chinę: de quibus ac tota eorũ administratione sigillatim est dicendum. Incipiamus modo à ligno guaiaco, vbi nõ est opus in præsentia, vt longius inquiram, ex quo loco illud ad nos deferatur, an vnum vel plura sint illius genera, an antiquis cognitum fuerit, an sit idem cum nostro hebeno &c. quę ad meum institutum non pertinent. Cum autem communi omnium consensu certum sit, huiusmodi lignum morbo Gallico laborantes mirabiliter iuuare, imo vero inter cętera præsidia principem locum obtinere, nonnulli primũ quærunt, quonam modo hoc medicamentum, an manifestis qualitatibus, an laten-

An lignum guaiacum occulte agat.

te qua-

te quadam ratione,& proprietate fubftantiæ,fuam perficiat operationem: etfi autem huius rei definitio videtur admodum obfcura & difficilis, de qua multa effent altius explicanda,illud vnum nobis fufficiat in præfentia,me eorum fententiam libenter amplecti,qui putant,lignum guaiacum proprietate fubftantiæ nō manifeftis qualitatib. morbum Gallicum iuuare, quod ex natura horum medicamentorū fatis mihi videor poffe probare. Namq; fi Gal.credimus,hæc medicamenta agentia à tota fubftantia debent habere duas præcipuas conditiones, primam, vt inueniantur & cognofcantur per folam experientiam:alteram, vt omnib. differentiis illius morbi omnib. hominib. laborantibus,& omni tempore profint. Primam conditionem perfpicue docet Gal.9. de fimp.med.1. de med.fec. genera,vt fupra notauimus: alteram pariter declarat manifeftiffime 2. de med.fec. locos 2. vbi examinans quoddam Archigenis medicamentum de paluftri teftudine, illum arguit, quod minus diftincte docuiffet, in quo capitis dolore, & quo tempore id remedium vtile effe poffit: nifi, inquit Galen. Archigenes id voluit, quod omnem capitis dolorem iuuet, idque omni temporis occafione, ita enim & nos contrarietatis teftimonium ei præbebimus,non efficaciæ,quam ex temperamento habeat: quam eandem fententiam etiam habet 8. de med. fecund. locos 8. vbi fermonem habens de hepate lupi,quod fecundum totam fubftantiam,non fecundum vnam vel alteram qualitatem teftatur iecori prodeffe,talia pharmaca inquit omnibus intemperaturis videntur conuenire,vt quæ ex proprietate fubftantiæ agant, adeo vt neq; calidas, neque frigidas intemperies lædant. Cum igitur fateantur omnes,lignum guaiacum fola experientia fuiffe inuentum,atque illud omnes Gallicorum morbos, differentias, omnes homines, quacunque ætate, temperamento, quibufcunque humoribus refertos, & omni tempore iuuare, certum cuiq; effe debet, non illud manifeftis qualitatibus, & latente proprietate fubftantiæ fuam perficere operationem. Quod fi quis obiiciat, guaiacum manifefte calefaciendi & ficcandi vim habere, & quidem infigniter: huic refpondeo, non illud propter huiufmodi notas qualitates, fed occulta virtute morbum Gallicum fanare, quod illo argumento facile poteft confirmari, quoniam nullum aliud lignum vel medicamentum, quantumuis eadem cum guaiaco vel fimili temperie præditum, non poteft id efficere. Vnde quicunque hanc latentem vim guaiaci & aliorum, quæ agunt à proprietate fubftantiæ, conantur ad manifeftas qualitates & caufas referre, ii forte deridendi funt, ficuti contigit Pelopi præceptori Gale. quem ille fcribit curiofe & fruftra laboraffe in reddenda caufa, quæ nulla reddi poteft, quamobrem cancri fluuiales morfis à cane rabido foleant prodeffe: itaque inquit Gal. nec Pelopis rationem, vt veram accipio, vt quæ multas habeat contradictiones, verum opinor, cancros ex proprietate totius fubftantiæ prodeffe. Quamobrem cum nos pariter fciamus, lignum guaiacum omnibus morbo Gallico laborantibus prodeffe, nullam propterea huius rei caufam quæramus. Sed ad medicamentorum præparationem & vfum veniamus.

Obiectio.

Varii modi decoquendi.

Et fane ficuti conuenit inter omnes, lignum guaiacum præcipuam fuam vim obtinere, & operam præftare, fi ex eo decoctum præparetur, ita quod ad huius decocti præparationem pertinet, plerique omnes in fumma varietate atque diffenfione funt conftituti: nos autem ftatuimus minime omnia, fed quæ funt maioris momenti, in medium proferre. Primum igitur funt multi, qui ex vna fimplici aqua folent ligni decoctum conficere, qua ratione putant cæteris omnib. effe anteponendum, qui affirmant, in iis regionib. vnde lignum ad nos defertur, hoc modo illius

deco-

decoctũm præparari. Sed neque omnes in eo conueniunt, namq; alii folam fubſtã-tiam ligni, alii non lignum, fed corticem, alii vtrumq;, & quidem menſura varia ſolent accipere: ſic alii maiorem vel minorem aquæ menſuram accipiunt, maiorem vel minorem, ſeu longiorem, vel breuiorem decoctionem faciunt. Verum ſunt nõ-nulli, q nõ ex ſimplici aqua, ſed vel ex aquis ſtillatitiis, vt endiuiæ, cichorei, borraginis, vel ex vino, vel tandem ex iure carnis, ligni decoctum conficiunt. Poſtremo neque deſunt quamplurimi, qui ſimul cum ligno ex quacunque re illud decoquatur, plurima ſimplicia medicamenta, partim alterantia, vt cichoreum, betonicam, carduum benedictum, partim purgantia, ſenam, epithymum, helleborum nigrum, ſolent impónere; de quibus omnibus, ac ſingulis, & de tam varia eorum præparatione vobis conabor explicare quam breuiſſime, quid mea ſententia ſit ſtatuendum.

Et vt à poſterioribus incipiamus, qui cum ligno varia purgantia medicamenta miſcent, ego quidem huiuſmodi inſtitutum nunquam potui probare, etſi nõ ni ignoro, illud à quamplurimis & celebribus viris maximopere probari: quod ſi medici rationales nullum medicamentum adhibere, neque quidquam agere debent, quin certas indicationes ſibi proponant, quæſo quid ſibi iſti volunt? Etſi enim decoctum ligni variis modis, & per varias corporis partes, quandoque per aluum, nõ-nunquam per lotium, vel aliter ſolet materiam noxiam vacuare, veruntamen id contingit raro, cum maxima ex parte huiuſmodi materia à centro ad circumferentiam, & ad cutem, vel per ſudores, vel per inſenſibilem tranſpirationem vacuetur & diſſoluatur: q ſi ita hæc ſe res habet, permiſtis cum ligno purgantibus medicamentis, quid aliud agitur, quam vt medicamenti vis, naturæ propenſio impediatur, & omnia confundantur: præterquam quod neſcio quam tutum ſit, hominem quotidie purgans medicamentum accipere, & continuo purgari, quod certe inter cæteros non placet Auic. apud quem celebris eſt ſententia ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem, timoroſum. *An purgãtia decocto ligni miſcenda.*

Qui ligno permiſcent medicamenta alterantia, ſeu calida ſeu frigida, id videntur facere, vt qualitates medicamenti vel remittant, vel augeant, forte etiam vt illud ad certas corporis partes laborantes deducant: quod inſtitutum mea ſententia non debet improbari, etſi multi aliter ſentiant, dummodo medicamenta opportuna, nec ſine iudicio permiſceantur: neq; enim eſt timendum, ne hæc permiſta medicamenta occultam ligni vim poſſint labefactare & impedire, ſiquidem neque deſunt exempla apud Gal. qui nonnullis medicamentis agentibus à tota ſubſtantia, quædã permiſcere non eſt veritus, quæ poſſint illa vel corrigere, vel reddere efficaciora, quale eſt ſcammonium, quod ille pomo citonio permiſcere & aſſare cõſueuit, qualis eſt cinis ille cancrorum fluuialium, quem Gal. affirmat in morſis à cane rabido tum ſolum, tum cum thure & gentiana eſſe præſtantiſſimum: & alia multa poſſent afferri, hæc ſatis. *An alterãtia commiſcenda.*

Itaque ſi contingat ægrotum & totum corporis habitum, & præſertim iecur calidius & ſiccius habere, tum ad remittendam caliditatem & ſiccitatem ligni licebit cum eo permiſcere & coquere herbas frigidiores, ac potiſſimum cichoracea, endiuiam, ſonchum, hepaticam, acetoſam, &c. quæ tamen, vt neque id prætermittatur, non debent vno tempore cum ligno permiſceri, ac perpetuo ſimul ebullire: ſiquidem huiuſmodi herbæ tantam ebullitionem non ferunt: in quo caſu ego alterutrum facere ſoleo, nam vel primum paratur decoctum, in quo

deinceps

deinceps lignum infunditur & coquitur, vel primum lignum infunditur, & decoquitur in aqua, ac postremo cum illo in fine decoctionis herbæ permiſcentur. Si quis velit medicamenti vim augere, vel ad certas quaſdam corporis partes deducere, is poterit addere ligno medicamenta, quæ ſint tenuium partium, & calefaciendi & ſiccandi vim habeant, quale eſt carduus benedictus, radix tormentillæ: laborante capite, betonica, ſtœchas; laborantibus oculis, fœniculum, euphragia; laborantib. articulis, iua chamædrys: quod item de cęteris eſt ſtatuendum: quæ ſane medicamenta capitalia, ocularia, arthetica, & quæ propria membra reſpiciant, non abhorrent à doctrina Gal.

Quod ad humidam materiam pertinet, ex qua decoctum ligni debeat parari, ego cenſeo ſimplicem & puram aquam cæteris omnibus anteponendam eſſe, quod reuera aqua maxime omnium & facillime vim ſingulorum medicamentorum poſſit recipere: præterquam quod, vt ſupra dixi, certum eſt, lignum in regionibus, in quibus naſcitur, & vnde illud atq; illius præparatio ad nos peruenit, non aliter quã ex ſimplici aqua parari: ſed tamen neque ab aquis ſtillatitiis prorſus abhorreo, quotieſcunque mihi propoſitum eſt ligni caliditatem & ſiccitatem moderari, quæ quodammodo videntur ſuperare vires herbarum, dummodo iſtæ aquæ in vaſis vitreis conficiantur: etſi, vt libere dicam, ego magis herbas ligno adiunctas, quam aquas ſtillatitias ſoleo probare.

An in vino coquendum lignum.

Decimo iamdiu vigent altercationes, dum alii contendunt, decoctum ex vino factum eſſe optimum; alii contra affirmant, illud nõ modo inutile, ſed perniitioſum eſſe: ego vero etſi non ignoro vinum in medicina facienda multos vſus prętare, atque ex eo non modo veteres medicos, ſed etiam Gal. multa medicamenta ægrotis exhibere conſueuiſſe, quaſi vinum eorum vim & penetrationem poſſit iuuare, tamen ni fallor, nunquam memini, Galenum vel alium probatum auctorem, vnum vel plura medicamenta, hoc modo decoquere ex vino, atque illo vſos fuiſſe: nam præterquam quod vinum non omni ex parte aptum eſt ad recipiendas facultates ſimplicium medicamentorum, ſicuti aqua, nulli dubium eſſe debet, quin vinũ longiori ebullitione & coctura aceſcat, aliumq; colorem, odorem, ſaporem, & aliam naturam recipiat: quare ego quidem hac ligni pręparatione ex vino nunquam vtor. Quod ſi velim medicamentum calidius & ſiccius efficere, vel propter copiam humoris crudioris & frigidioris, vel propter aliam cauſam, ſicuti iſti docent eſſe faciendum, tunc vel ligni, vel corticis menſuram augeo. Cæterum vt vos omnia intelligatis, etſi ferat occaſio illud ligni decoctum parare & adminiſtrare ex vino, notandum eſt, lignum minime in vino, ſicuti fit in aqua, infundendum & decoquendum eſſe, quoniam vinum hoc modo à propria natura degenerat, ſed illud alia ratione eſſe adhibendum, nimirum vt facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, poſtremo ſub finem ebullitionis vinum permiſceatur, adeo vt vel nullam deinceps, vel vnicã tantum, vel alteram ebullitionem ſuſtineat: namque medicamentum hac ratione præparatum, longe minores contradictiones videtur obtinere.

Poſtrema fuerat ratio præparandi decoctum ligni ex iure carnis, quæ in pueris, corpore conſumptis, debilioribus, & qui facile diſſoluuntur, mea ſententia non debet improbari. De quo eſt notandum, ſicuti de vino dixi, lignum in ſolo iure carnis non fore decoquendum, ſed prius facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, demum carnem, ac præcipue pullum gallinaceum eſſe infundendum & decoquendum: hac ratione ſi præparetur medicamẽtum, certum eſt illius ſiccitatem remitti, & cor-

& corpora melius conferuari. Sed hoc demum loco de ligno & cortice, an vnum vel alterum, an vtrumque accipere deceat, & qua menſura ſeu quantitate, nec non de aqua, atque illius menſura, demum de modo decoctionis eſt agendum.

Hoc tempore inter omnes conuenit, corticem maiore ſiccandi vi præditum eſſe, imo vero illum omni ex parte curando morbo Gallico longe valentiores vires, quam lignum obtinere: itaque ſicuti olim nullus prorſus vſus corticis fuerat, ita in præſentia illius vſus eſt frequentiſſimus, adeo vt decoctum fere nunquam ex ſolo ligno ſoleat parari, ac potiſſimum quotieſcunq; morbus difficilis fuerit, qui calidum quoq; præſidium videatur poſtulare: quoniam niſi morbus admodum leuis fuerit, ac in corpore molli ac tenero, vna quoq; ſimul ſentio vtrumq;, & lignum & corticem debere permiſceri. *An cortex aſſumendus.*

Quatenus ad vtriuſque menſuram & portionem pertinet, vſus videtur obtinuiſſe, vt lignum tertia vel quarta parte, cortex vnica parte permiſceatur, & in vniuerſum, vt pro ſingula vncia ligni vel corticis, vna lib. aquæ debeat imponi. Sed ego puto vix quidquam certi de hac re ſtatui poſſe: namque omnis ratio requirit, pro diuerſa natura morbi, pro diuerſa natura ętatis, habitus corporis, temperamenti, &c. medicamenta modo leuia, modo vehementiora eſſe conficienda, & conſequenter modo maiorem, modo minorem ligni, & corticis, & aquæ quantitatem fore accipiendam. Lignum optimum eſt eligendum, quod tale eſt præcipue, ſi recens, ponderoſum, & ſucci plenum fuerit, ſiue lima, ſiue aliter, de qua re non multum laboro, in ſcobem deducatur, cortex contundatur: ex communi omnium conſenſu in aqua calida per horas viginti quatuor infunditur, deinde vero ebullitioni & coctioni ſubiicitur, quę coctio dupliciter fieri poteſt, vno modo vaſe teſtaceo vel lapideo igni impoſito, quod maiori ex parte fieri ſolet, altero autem in duplici vaſe, quod balneum Mariæ appellant, quem certe poſtremum modum coctionis ego cenſeo longe priori eſſe anteponendum. Decoctum lento igne eſt conficiendum; quo ad terminum autem coctionis plurimi ſtatuunt ad conſumptionem medietatis, alii vero multo breuiorem coctionem, & ad conſumptionem tertiæ partis tantum, vel multo diuturniorem, vt ad conſumptionem duarum partium ſolent probare, prout quiſque medicamentum vel magis vel minus efficax intendit efficere: ſed ego puto neutrum modum, ſed moderatum eſſe eligendum, quem cenſeo eſſe vſque ad medietatis conſumptionem: namq; ex vna parte, ſi decoctio fiat vſq; ad conſumptionem vnius tertiæ partis, vel vt aliis placet, etiam quartę, vix aqua videtur poſſe leui decoctione vim medicamenti recipere: ex altera autē parte, ſi decoctio fiat ad conſumptionem duarum tertiarum, aut plurium partium, prętérquam quod medicamentum admodum ingratum redditur, forte etiam tam longa decoctione & euaporatione illius vis labefactatur. Sed notandum eſt, ſi decoctum paretur ex balneo Mariæ, non eſſe expectandam conſumptionem medietatis, ſed ſatis eſſe, ſi decoctio & ebullitio duret 10. aut 12. horas circiter. Poſt abſolutum decoctum illud per linteum diligenter colatum, & ad vſum ſyruporum ſeruetur: poſt hæc rurſum illud lignum quod à decoctione ſupereſt, infunditur, in aqua vel eadem vel paulo maiori menſura cum priori decoctione, per horas 10. deinde rurſum coquitur ad conſumptionem vnius tertię partis: ac demum colatum ſeruetur ad vſum, de quo poſtea. Ita ergo decoctum ligni præparatur. *Menſura ligni & aquæ.* *Nota ligni boni.* *Tempus coctionis.*

Quoniam ſtatutum eſt decoctum ligni pluribus modis præparari, ex ſimplici

& aquis stillatitiis, ex vino, ex iure, ex solo cortice, ex ligno & cortice, ex varia prorsus mensura ex quo medicamentum varias acquirit vires, in præsentia mihi libet varia exempla proferre, quæ magis distinctè doceant, quæcunque generaliter dixi. Itaq; primum exemplum decocti ligni ex simplici aqua est, quo in morbo recenti, nec admodum graui, nec non in corpore debiliori licet vti:

℞ *Ligni sancti raspati ℥ vj.*
Aquæ fontis optimæ lib. ix. infundatur per horas xv. bulliant ad consumptionem medietatis, & coletur pro syrupo.

Item:

℞ *Lignum quod restat ex primo decocto.*
Aquæ fontis lib xij infundatur per horas v. bulliat ad consumptionem vnius tertiæ partis, & coletur pro potione.

Valentioris exemplum:

℞ *Ligni sancti raspati lib. j.*
Corticis ℥ ij.
Aquæ fontis lib. xij. infundantur vt supra, bulliant ad consumptionem medietatis, & coletur pro syrupo.

Item:

℞ *Lignum residuum.*
Aquæ fontis lib. xviij. infundantur, bulliant & colentur, vt supra, pro potione.

Exemplum valentissimi.

℞ *Ligni sancti raspati lib. j.*
Corticis lib. ß.
Aquæ fontis lib. xv. F. infusio vt supra.

℞ *Lignum residuum.*
Aquæ fontis lib. xx. & fiant omnia vt supra.

Si vobis propositum fuerit medicamenti caliditatem & siccitatem remittere, vel accipiatis aquas stillatitias, vel decocta ex herbis, vt:

℞ *Ligni sancti raspati ℥ x.*
Corticis ℥ ij.
Aquarum endiuiæ.
Capil. veneris.
Borraginis ana lib. iiij. F. infusio ebullita ad consumptionem medietatis, colentur vt supra.

℞ *Ligni sancti raspati ℥ x.*
Corticis ℥ ij.
Decoctionis endiuiæ.
Cichorei, quib. & ego vtor, lib. xij. F. infusio vt supra.

De herbis:

℞ *Ligni sancti rasp. ℥ x.*
Corticis ℥ ij.
Aquæ fontis lib. xii. F. infusio & decoctio ad medietatem: sed in fine decoctionis adde

Foliorum sonchi.
Atecosæ.
Endiuiæ ana M. ij. & colentur pro syrupo.

Hac ratione vobis licebit etiam permiscere herbas calidiores, & quę proprias partes corporis respiciant.

Postremo habeatis exempla decocti præparati ex vino, ex iure carnis: vt:

℞ *Ligni sancti rasp.*
Corticis ana lib. ß.
Aquæ fontis lib. xij. F. infusio & decoctio ad consumptionem duarum tertiarum partium, deinde adde vini generosi, quale solet esse vinum Græcum, quod romania dicitur, lib. ij. & post vnam vel alteram ebullitionem coletur pro syrupo.

Item:

℞ *Lignum residuum.*
Aquæ fontis lib. xv. F. infusio, & bulliant ad consumptionem vnius tertiæ partis, deinde adde vini generosi, vt supra, lib. iij. & coletur pro potione.

De decocto parando ex iure, idem notandum, quod supra dixi, lignum minime in iure, sed in aqua infundendum & coquendum esse, deinde tempore opportuno circa finem decoctionis pullum vel carnem esse addendam, quoniam præterquam quod ius carnis non ita aptum est, sicuti aqua, ad recipiendam vim medicamenti, id facile corrumpitur, & potissimum in tempore calido, scil. æstate & longa decoctione fit falsum.

℞ *Ligni sancti rasp. ℥ iiij.*
Corticis ℥ j.
Aquæ fontis lib. vj. F. infusio & decoctio ad consumptionem vnius quartæ partis, deinde adde dimidiam partem pulli iunioris, & bulliat ad consumptionem medietatis pro syrupo: & modica quantitas syrupi semper debet institui, quoniam tales syrupi facile corrumpuntur: & si fieri posset, esset optimum tale decoctum ex iure in singulos dies præparari: & hæc de præparatione ligni, & de vsu ipsius, itemque de iis, quæ ad commodam illius administrationem pertinent, dicta sufficiant.

Cum statutum sit, duo genera decoctionum ex ligno esse conficienda, alterum pro syrupo, alterum pro potione tempore alimenti, de vsu quidem primi omnes conueniunt, de vsu secundi non omnes idem sentiunt: nos igitur de primo decocto agamus. cuius comuni cõsensu omnium, vsus est, vt ægri decumbentes lecto, ex eo admodum calido accipiant bis in die, mane quatuor horas ante prandium, vespere septem horas à prandio, tres horas ante cœnam; & quatenus ad dosin, plerique omnes syrupos matutinos copiosiores, circiter ℥. x. vesperi pauciores, circiter ℥. vij. solent exhibere. Ego vero, etsi hanc consuetudinem amplector, tamen id non probo, quod multi faciunt, qui omnibus indifferenter vnum atq; eundem syrupum, quantitatem & numerum offerre solent, cum nulli dubium esse debeat, quin diuersa ratione morbi, ætatis, temperaturæ, habitus corporis, &c. quãtitas & numero debeat variari, sicuti de illorũ præparatione diximus: vnde si morbus fuerit leuior, si puer æger, & molli & delicato corpore, satis foret syr. matutini ℥. v. *Vsus syrupi.*

 vesperi

vefperi ℥ iij. & fatis etiam foret non duos, fed vnum fingulis diebus adhibere.

Sudoris prouocatio. Poft fyrupum folent prope omnes fudorem prouocare,itaq;hoc tempore fo- lent ægrum detinere in cubiculis calidioribus,& maxime in hypocauftis, illofque multis pannis& tegumentis operiunt,prætereа etiam omnibus modis, & fpeciali quodam inftrumento ligneo, ad hunc vfum parato,id conantur efficere,prædican- tes,neminem morbo Gallico laborantem fine tali prouocatione poffe liberari.

Sudor non eft violenter prouocandus, Sed etfi fcio effe periculofum difcedere à communi fere omnium opinione, tamen dicam quod fentio,qui talem importunam & violentam fudoris prouoca- tionem nunquam potui probare, quoniam vt aduerfariis concedamus, decoctum ligni facile & frequenter Gallicos per fudorem vacuare, neque illi mihi negabunt, talem vacuationem fore vtilem,fi vi medicamenti prouocetur: quoniam fi fudor quomodocunque prouocetur, poteft morbum Gallicum fanare, non eft vt nos tam longa & faftidiofa ligni potione corpus torqueamus: vnde inter alios vir cele- berrimus,& maximus patronus fudoris, cuius libellus proxime prodiit, iubet id obferuandum effe, ne fudor ftatim fumpto fyrupo, fed ad minus poft horam pro- uocetur, & ratio eft, ille ait, quia operæ pretium eft, vt hoc medicamentum ali- quantifper moretur in ventriculo, deinde deducatur ad actum: quod fi ita res fe habet, quis audeat affirmare, fudorem à decocto ligni, minime à tot & tam vio- lentis calorificis præfidiis excitari. An forte aliqua extant exempla apud Galen. vel alium auctorem, vel in febribus, vel in aliis morbis, vbicunque iuuat fudorem elicere,illum tam importunis rationibus effe prouocandum? Ego ita cenfeo,ficuti in febribus &aliis morbis, ita etiam in morbo Gallico, fudores vtiles & falutares fieri,fi ille ope naturæ,aut commodis medicamentis naturę propenfionem iuuan- tibus prodeat,alioquin illos fæpenumero fore inutiles,importunos, quandoq; et- iam perniciofos.Sed illud addo, cum fupra fit ftatutum,&id experientia confirmet, decoctum ligni non perpetuo per fudorem, fed frequenter per infenfibilem tranf- pirationem,quandoque etiam per aluum,aut per lotium,noxiam materiam vacua- re,fi ita contingat,vt natura alios modos vacuationis, quam per fudorem moliatur, fatis cuique patet, quanto cum periculo,tot adhibitis machinis fudorificis, non fo- lum naturæ conatus impediatur, fed etiam ægri ad grauiffima pericula deducan- tur. Quapropter fi natura videatur nullam inclinationem ad fudorem habere,tunc medico ab omni quoque fudorifico abftinendum eft, fin autem natura ad fudorem aliquam propenfionem demonftrat,tunc medico licet illius conatum iuuare, fed congruis rationibus fcil. moderatis frictionibus,veficis aqua plenis, moderate cali- dis,forte etiam aliquo medicamento fudorifico impofito in decocto, minime tot tegumentis,adeo vt in fumma natura adiuuetur,non impediatur.

Quod fi aduerfarii nobis obiiciant experientiam, contendentes fe hac ratio- ne omnes Gallicos curare: contra ego poffum teftari, me plurimos vidiffe non fo- lum non fuiffe curatos, fed etiam in grauiffima pericula incidiffe, vt iam qua- tuor menfes euenit cuidam adolefcentulo, qui poft tres dies, poftquam huic violento fudori fe fubiecerat, totus factus eft ictericus,& poft paucos dies mortuus fuit.

Terminus curationis. Quatenus vero ad terminum decocti ligni, mos eft vt ægri accipiant quadra- ginta dies, quem terminum aliqui philofophantium omnibus morbis contagiofis conftitutum effe aiunt. Vnde tempore peftis poft diem quadragefimum nulla prorfus mali fufpicio videtur fupeffe. Sed ego puto talé terminum incertum, neq; perpe-

perpetuo stabilem esse, cum nulli dubium esse debeat, quin aliquando sufficiant dies 20. vel 30. quandoq; vero sit necesse & ad 40. & ad 60. & ad 100. dies peruenire.

Non ante multos annos medici solebant ægros non solum in cubiculis, sed etiã in perpetuis tenebris & carceribus detinere, qui dicebant esse maxime periculum, si ægroti vel modico lumini vel aeri se exposuissent: hoc tempore homines nõ sunt ita superstitiosi; & ego quidem, dummodo aer non sit frigidus, nebulosus, ventosus, sed calidus, serenus, & tranquillus, permitto meos ęgrotos exire, quandoq; non solum in cubiculo, sed etiam ex domo, ac potissimum post prandium vsque ad horam secundi syrupi, & puto hoc nullum detrimentum posse afferre, forte etiam corpus & animum iuuare. *An inclusi detinendi ægri.*

Quatenus pertinet ad tempus anni, omnes sentiunt decoctum vere vel autumno opportunissime exhiberi, adeo vt raro aut nunquam hyeme & æstate liceat eo vti: sed ego aliter sentio, non solum vere & autumno, sed etiam quouis tempore posse exhiberi, si id occasio & necessitas ferat: hyeme quidem facile est aerem calefacere, sed tunc necesse est, nunquam domo egredi: æstate autem, quod tempus vt importunissimum aliqui abhorrent, dummodo æger sit robustus, & congruam victus rationem ferre possit, medicus non solum sine periculo, sed etiam cum maxima vtilitate mihi videtur posse administrare, quoniam hoc tempore sudores facile eliciuntur, & omnia excrementa per insensibilem transpirationem, & omnib. modis dissoluuntur. Inter cæteros Franciscus Frisimelica præceptor meus, vir in docẽda & facienda medicina singularis, fuit in ea opinione, æstatem cæteris anni temporibus esse anteponendam, qui affirmabat, neminem esse quantumcunque grauiter morbo Gallico laborantem, qui per æstatem decoctum assumens non prorsus liberetur. Itaq; si vobis sese offerat occasio, & vt dixi, æger sit robustus, & possit congruam victus rationem sustinere, hoc tempus non est prætermittendum. *Tempus curæ aptum.*

Interea dum decoctum assumitur, mos est fere omnium practicantium, vt ad singulos 8. aut 10. dies ægrotis medicamentũ adhibeant soluens, senam scil. polypodiũ, helleborũ nigrum, pilulas cocticas, de hermodactylis, &c. quod institutum ego nunquam potui probare. Cum enim, vt posterius videbimus, necessario huic medicamento, tenuem victus rationem oporteat adiungere, Gal. 2. aph. 16. docet apertissime, ægrotis simul cum inedia neq; sanguinis missionem, neq; purgationem, vno verbo nullam motionem, vel corporis alterationem conuenire, præterq̃ quod si natura per summas & cutaneas corporis partes aliquam vacuationem moliatur, quod vt dixi, solet facere frequentissime, tunc certum est dato medicamento, quod à partibus externis ad interna, à circumferentia ad centrum trahit, naturam impediri, & totam curationem perturbari. Itaq; quo tempore ægroti assumunt decoctũ ligni, ego prorsus abstineo ab omni medicamento. Quod si ægrotis aluus adstricta fiat, vel mollibus clysteribus vtor, vel in syrupo matutino vnam vel alteram tantum drachmam senę infundo, vel ad aliquod leniens & leuissimum medicamentum deuenio, vt cassiam, &c. Post quadragesimum autem diem, vel post plures dies, absoluta potione decocti, omnino necesse est medicamentum purgans exhibere, & sunt medicamenta, de quibus dixi in præparatione. *A purgantib. abstinendum tempore vsus decocti.*

De victus ratione non est prolixe agendum, qui primis diebus admodum tenuis instituatur, simplici pane & passulis, & quidem parce exhibitis: sed multi hodie & iura & oua, & carnes adiungunt, & fere victum plenum instituunt. Ego vero cum pleniorem victum prorsus damno, neque tamen illum tam tenuem & exquisitum *Victus ratio.*

probo, quod talis victus ex Hip.& Gal.1.apho.4. in morbis diuturnis fit semper periculosus, cum ita vires fiant debiliores, adeo vt neque coctionem, neque insensibilem dissolutionem, neque sensibilem vacuationem possint perficere, vt cõuenit; ideo moderatam, sed tamen tenuem & attenuantem victus rationem soleo probare, quę facultatem quidem corpus gubernantem conseruet, cuius indicationes medicus nunquam debet obliuisci, sed simul etiam & materiæ coctionem, & dissolutionem non impediat: & vt magis distincte hanc rem exponam, ego meis ægrotis sumentibus decoctum ligni, in prandio non aliud exhibeo, quam panem & passulas, & quandoque etiam p.stacia: in cœna vero carnes, & potissimum auiculas montanas, & pullos gallinaceos concedo, & his paucis contentus ab omnibus aliis abstineo.

Quantitas cibi. Quod vero pertinet ad quantitatem, maiori ex parte exhiberi panis solent ℥. iij. passularum ℥ ij. sed certum est, non omnib. eandem mensuram conuenire, cum pro varia ægri natura, ætate, corporis habitu, consuetudine, &c. sit necesse alimenta modo minuere, modo augere, prout fit etiã in aliis morbis. Moderata quędã mensura sequens mihi videtur esse, ad quam veluti ad quoddam medium, liceat vel parciorem vel copiosiorem diætam conferre, si nimirum ęger mane accipit ℥. iij. panis, passularum ℥. ij. pistacia N.x. vesperi autem præterea turdum, vel tantum alterius carnis, quæ turdo respondeat: qua victus ratione iam longa experientia mihi confirmatum est, vires bene conseruari, & feliciter absolui totam curationem.

De pane nautico. Sed aliqua restant adhuc de victus ratione, quæ nullo modo sunt prætermittenda: & primum cum plurimi & fere omnes vtantur pane nautico, contra doctissimi quidam viri illius vsum non probant, quod talis panis difficillime concoquatur, & succum generet nimis siccum & melancholicum: quæ fuit sententia Gal.1.de alim.facul.2. vbi de varia panis coctura loquitur: de qua controuersia illud vnum vobis sufficiat, me longe magis probare vsum panis communis optime præparati, sicuti Gal. loco citato ait: sed si quis voluerit pane etiam bis cocto vti, si æger habeat robustum ventriculum, & omnino insigni siccatione sit opus, neq; ego ab illius vsu omnino abhorreo.

Quis potus conueniat. Deinde cum omnes non alia vtantur potione, quam secundo decocto ligni, neque desunt viri doctissimi, qui talem potionem non recipiunt, eo quod alimenta hac potione redduntur praui succi, neq; probum alimentum afferunt, itaq; loco illius vel vinum, nisi aliquod symptoma id prohibeat, vel dolor capitis, & alia, vel aquam simplicem, vel aquam hordei, vel quid simile administrant.

Sed aduersus hanc opinionem, etsi id cuiq; satis esse possit, tale institutum ex propriis regionibus, in quibus lignum nascitur, & familiarissime administratur, ad nos peruenisse, & experientia comprobatum esse, hanc potionem non solum sine periculo, sed maxima cum vtilitate vsurpari, tamen illud etiam licet addere, aut difficulter, aut nulla ratione fieri posse, vt ab eo alimenta corrumpantur, & in prauos succos conuertantur, cum potius contra sit consentaneum rationi, potionem medicatam alimentis etiam suam vim communicare, adeo vt illa etiam non solum nutritionis, sed etiam medicinæ possint rationem habere, sicuti etiam aliis multis potionibus medicatis contingit, quæ apud antiquos celebres & frequentes fuere. Quare sicut, exempli gratia, ex vino absinthite, quod longe amarissimum, & ingratissimum est, tantum abest, vt alimenta corrumpantur, & in prauos succos conuer-

conuertantur, vt illud potius mirabiliter iuuet ventriculum, & alias multas afferat vtilitates, ita secundum ligni decoctum non solum caret periculo, sed etiam tanquã potio & medicina non est prætermittenda; imo vero non defuerunt viri doctissimi, & inter alios Manardus lib.16.epist.4. qui parant talem secundam coctionem aliquando ex nouo & crudo ligno, minime ex eo quod remansit ex prima decoctione; vt illa efficaciores vires habeat: & hinc factum esse puto, vt aliqui medici ex ligno sancto diuersa vinorum genera iam diu conficiant, quarum vsu profitentur, se omnes & desperatos Gallicos sanasse, inter cæteros est Matthiolus.

Quæ hactenus dicta sunt de varia preparatione & vsu, & tota administratione decocti ligni, forte potuissent satis esse. At vero quoniam adhuc restant de hoc medicamento aliqua, quę non ita omnibus nota sunt & vsitata, de iis etiam breuiter agam, & primum aliqui maxime probant vsum ligni sancti in substantia, quod vel solum, vel simul cum cortice, in puluerem, & deinde in pilulas redigunt, quas ante vtrumque syrupum exhibent mane & vesperi, quandoque etiam ante cœnam & ante prandium solent adhibere ad ʒ. j. circiter; qui vsus minime est improbandus, dummodo id cum iudicio fiat, nimirum quotiescunque necesse est corpus, præcipue vero ventriculum exsiccare; ac sane si lignum vtraque hac ratione simul exhibeatur, & in decocto scil. & in substantia; nulli dubium esse debet, quin medicamentum maiores acquirat vires, vt: *Vsus ligni in substantia.*

℞. *Pulueris ligni sancti.*

Corticis ana ʒ. ß. cum syrupo de foncho. M. & fiant pilulæ.

Sic simul cum ligno & cortice possunt permisceri betonica, iua, & alia similia, quę proprias partes respiciant.

Preterea est alia duplex administratio decocti, cuius vtriusque auctor est Manardus. Prima est, cuius ille mentionem facit 14. epistol. 4. qui inter varios vsus ligni, ait, se eum magis probare, in quo illius decoctum instar medicatarum aquarum, imo seri à Diosc. descripti assumitur. *Manardi alia ratio praebendi decoctum.*

Itaque ea ratione licet decoctum ligni dare, qua aquæ thermarum solent administrari, quam puto vos non ignorare, nimirum bibuntur eæ quotidie copiose ad 10. 12. & plures libras, per interualla, deambulando; quam rationem vtendi decocto, à nemine, quem sciam, præter Manardum excogitatam, ego non solum probo, sed etiam miror, quomodo nemo hactenus tam præclarum, tam illustris viri institutum sequatur, & ad vsum reuocet, qui vere vobis testor, me non semel hoc modo ligni decoctum dedisse, summa cum facilitate & felicitate, quod medicamentum hoc modo sumptum, sicuti prope faciunt aquę thermarum vel per aluum, vel per lotium, vel per vtramque partem ex corpore egrediatur, vt sudorem etiam aliquando soleat euocare: vnde ægri, quod maxime exoptandum videtur, sine multo labore & paucis diebus, id consequantur, quod alii vix magna molestia & longo tempore solent consequi. Et si quis vestrum voluerit aliquando tale præsidium experiri, is facile nobiscum fatebitur, illud esse dignum maxima admiratione.

Altera Manardi ratio est, cuius ille meminit libro decimo septimo, episto. tertia, quam mihi videor tam aliis quam propriis verbis commode explicare posse, ille ita habet: Pro Episcopo Cretense: Cum consilio sumpta purgatione, mane

ſequente in aurora bibat decocti primo modo parati ℥ iiij. quantum ferre poterit calide & per horam dormiat, donec quatuor alias iterum vncias bibat, iaceatq; per aliam horã, ſed non dormiat, poſt quam tertio eandem quantitatem bibat aquæ, ſed tepidam, & ſtatim à potu ſurgat, & loco calido lente tamdiu inambulet, donec aquam ex ventriculo deſcendiſſe videat. Sed ſicuti priorem decocti vſum & adminiſtrationem libenter ſuſcipio, ita poſteriorem nullo modo poſſum probare, qui cenſeo talem rationem eſſe ſuſpectam, forte etiam periculoſam, & à probata methodo medendi alienam; quoniam vt cætera prætermittantur, neutiquam conuenit rationi, ſumpto ſyrupo, poſt ſingulas horas bis & ter eandem ſyrupi quantitatem accipere, cum neceſſe ſit adhibitis poſterioribus ſyrupis, quo tempore priores nondum ſunt elaborati, totam naturæ in medendo operationem peruerti: vt exempli gratia, ſi quis poſt prandium per varia interualla vnius horæ noua iterum atque iterum adiiciat alimenta, omnem ventriculi coctionem perturbari neceſſe eſt.

Syrupus auctoris. Demum alię reſtant rationes præparandi & adminiſtrandi lignum guaiacum, quæ non debent prætermitti: vna eſt, quam ego omnium primus excogitaui, & qua multos annos iam vtor, namq; ex decocto ligni & ſaccharo ſyrupum conficio, qui eandem cum cæteris ſyrupis formam & durationem acquirit: & cõpoſitio talis eſt:

℞ Ligni ſancti raſpati ℥ ij.
Corticis ℥ j.
Aquæ fontis lib. iij. F. infuſio vt ſupra, & decoctio ad medietatis conſumptionem, & facta colatura adde ſacchari rubri lib. iij. M. & ſec. artem f. ſyrupus.

Vſus autem huius ſyrupi pertinet præcipue ad ægrotos delicatos, & qui nequeunt ligni decoctum accipere, vt ſunt pueri, mulieres vtero gerentes, qui pluribus negotiis ſunt occupati, & nequeunt ſe domi continere: hunc ſyrupum his ægrotis bis in die dare conſueui, ſummo mane ad ℥ iij. veſperi vij. horis à prandio ℥ ij. quibus præterea moderatam victus rationem inſtituo, prætermiſſo vino & omni victu humidiore, carne, pane, paſſulis piſtaceis contentus, loco vini prębeo ligni decoctum, quod hodie præparatur in phiala vitrea, qua ratione medendi multi ægroti admodum caute & ſine vlla moleſtia morbum Gallicum perferunt, & quandoque omni ex parte ſuperant.

Modus pueris conſulendi. Altera autem eſt ratio, quę pariter ad hos delicatos, & pręcipue puerulos pertinet: cum enim frequenter contingat, pueros aut ex vitiato ſemine naſci, aut ex cõtagio, maxime vero nutricis, morbo Gallico infici, quibus ligni decoctum non licet exhibere, in iis vtor meo inuento: ſic aliqui ex decocto ligni in balneo marię per deſtillationem aquam puriſſimam eliciunt, quæ cum omni improbo colore, odore, ſapore, careat, libenter à pueris & omnibus delicatis bibitur. Hæc de vario vſu & præparatione ligni ſatis.

Nunc vero de ſalſa pariglia & radice chinæ dicendum eſt, quę ſunt duo medicamenta, per quæ medici Gallicum virus expugnant: ſed cum multa quæ de ligno dicta ſunt, ad hæc duo medicamenta facile accommodari poſſint, breuiter agam.

De ſalſa pariglia. De ſalſa pariglia multi diſputant, quomodo debeat appellari, ex quo loco afferatur, an vnum vel plura ſint illius genera, & alia quæ prætereo, quoniam ad nos nihil pertinent: ſed id nobis ſatis eſt ſcire, qualiſnam ſit eius facultas, & quomodo debeat adminiſtrari. Pierique omnes, & potiſſimum Hiſpani auctores, aiunt ſalſæ pariglię radicem in ſecundo gradu calidam & ſiccam eſſe: in quam ſententiam, vt puto, venerunt,

runt, quod experientia cõfirmet, vel durissimos tumores opera huius medicamenti discuti & dissolui: at si consideremus salsam fere omni odore & sapore priuatam esse, addo neque eius decoctum calefacere homines, non sine ratione colligimus, salsam circa actiuas qualitates temperatam esse, vel potius ad frigidum, quam ad calidum declinare: & si vim habeat discutiendi, licet facile respondere, salsam non sua caliditate, sed magis partium tenuitate id præstare, vt etiam Ceterach tumores insignes lienis emollit, quæ tamen non est calida: circa passiuas autẽ qualitates fatendum est, salsam circa secundum gradum esse siccam, cum certum sit & euidentissimum, illam siccandi insigniter vim habere. Huic medicamento multæ ab aliquibus tribuuntur facultates in catarrho salso, in cancris non vlceratis, in scrophulis, in tumoribus lienis, doloribus articulorum, omnib. infectionibus cutis, & aliis morbis & symptomatibus. Sed nos prætermissis aliis, de vno morbo gallico agemus, in quo etsi omnes conueniunt, salsam sæpenumero præclaram operam præstare, tamen de illius efficacia non omnes idem sentiunt; quoniã ex vna parte multi, & prope omnes probant medicamentum, & id laudant, sed tantum contendunt, sola salsa neminem vllo tempore vere & integre sanatum fuisse: ex altera autem, neq; desunt aliqui viri doctissimi, qui salsam non modo probant, sed etiam ligno sancto anteponunt, qui audẽt firmissime dicere, sola salsa aliquos fuisse curatos, qui ligni decocto pluries assumpto non potuerint curari: & in iis est Manardus. De qua controuersia cum nolim meum iudicium interponere, id cõfirmo vobis, tumores, tophos, gummata, pustulas, vlcera, & omnia symptomata gallica longe facilius & breuiori tempore ex decocto salsæ mitigari & deleri, quam ligni decocto: quod fieri puto, quoniam salsa discutiendo & vacuando materiam noxiam est longe efficacior ligno. Sed id addo, me aut nunquam, aut rarissime sola salsa vti consueuisse, sed simul cum salsa quandoq; lignum, frequentissime autem corticem ligni permiscere. *An morbum gallicum vere oppugnet.*

Decocti salsæ sit exemplum hoc:

℞ *Salsæ electæ*
Ligni sancti ana ℥ iiij.
Aquæ fontis lib. xii. F. inf. & decoctio ad consumptionem medietatis, vt de ligno.

Aliud exemplum:

℞ *Salsæ electæ ℥ iiij.*
Corticis ligni ℥ ij.
Aquæ fontis lib. x. F inf. &c. vt supra.

Quæcunque autem sunt exposita de ligno, de secundo eius decocto, de vario vsu & præparatione eius ex aquis stillatitiis, cum herbis, & aliis similibus, omnia ad hunc locum sunt transferenda, cum ipsa salsa fere iisdem modis & rationibus sicuti lignum præparetur & administretur: in primis autem sciendum est, antequã æger salsæ medicamentum accipiat, communem corporis expurgationem & accuratissimam necessariam esse, vt superius dixi: illud tamen addo, neminem esse qui non velit, ægrotos bibentes decoctum salsæ octaua, nona, aut decima die vel catapotiis, vel potionibus, ad morbum facientibus necessario purgandos esse: de qua re & causa supra dixi: quod sentio de ligno: tamen illud addo, talem purgationem neque mihi prorsus improbari, dummodo illa cum ratione adhibeatur, etsi rationes propositæ aduersus medicamẽta purgantia, quo tempore decoctum ligni accipiunt, fere idem de potione salsæ videntur demonstrare, tamẽ reuera vtrumq; hoc medicamentum,

& lignum & ſalſa, non omni ex parte conueniunt, quoniam primum nō tam tenuis victus ratio in decocto ſalſæ, quam in ligno eſt inſtituenda, quoniam ægri bibentes ſalſam mane & veſpere, præter panem aſſumunt carnem, auiculas montanas, pullos gallinaceos, lactentem vitulum, oua ſorbilia, &c.

Deinde etſi negandum non eſt, ſalſam & ſudores elicere, & per cutem inſenſibiliter euacuare, tamen certum eſt, non id perpetuo fieri, cum per varias etiam corporis partes quandoq; excrementa digerantur: imo vero ſalſa frequenter aluū mouet, quamobrem ſi ita fiat, vt ſalſa neq; ſudorem, neq; aliam vacuationem moueat, in quo caſu cenſeo eſſe abſtinendum ab omni purgatione, tunc mea etiam ſentētia purgans medicamentum medio tempore ſemel & bis tuto & vtiliter poſſet exhiberi: & inter cætera medicamenta illud repeto, helleborum principem locum obtinere: ego autem conſueui medicamentum conficere cum ſyrupo, vt;

℞ *Conf. hamech* ʒ v.
Syrupi de polyp. ʒ ij. ß.
Syrupi ex ſalſa confecti q. ſuf. *M. & f. potio.*

Exemplum hellebori:

℞ *Corticum radic. hellebori nigri* ʒ j. ß
Sem. aniſorum
Fæniculi ana ʒ j.
Cinamomi
Caryoph. ana ℈ ß.
Syrupi confecti ex ſalſa ℥ x. *F. infuſio & decoctio ſecundum artem, & facta colatura, adde*
Syrupi viol. ſol. ℥ j. ß. *M. F. Potio.*

Alii longe pluribus vtuntur, & ſit exemplum:

℞ *Senæ electæ* ℥ ß.
Turbith
Hermodact.
Rad. bryoniæ ana ʒ j. ß.
Sem. citri
Aniſorum ana ʒ j.
Gingiberis
Caryoph.
Cinamom. ana ʒ ß
Paſſularum
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Syrupi conſueti ex ſalſa lib. j. F. inf. & dec. ſec. artem, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol. ℥ j. ß. *M.*

Notandum autem quemadmodū in generali purgatione, ita etiam in hac intermedia, quo die aſſumitur medicamentum, à ſyrupis ſalſæ eſſe abſtinendum, imo vero etiam ab altera potione, id eſt à prandio & à cœna, cuius loco modicum vini eſt exhibendum eo die. Decocti certum tempus non eſt, cum aliquando 15. aut 20. dies ſufficiāt: quandoque ad 30. 40. & plures dies oportet procedere, ſicuti de ligno dixi. Salſa demum, ſi quis id velit etiam intelligere, quo veterior, eo eſt melior, & præſtantiores habet vires, talis autem habetur quæ minime eſt corroſa & exſiccata, quæ ſi flectitur, eſt bona, ſi vero frangitur aut puluerem facit, mala. Hiſtoria de

ſalſa

falsa omnibus patet, & iam ante 50. annos Carolus V. Cæsar hoc medicamento vsus est, ex quo puto illud maximam existimationem acquisiuisse.

Chinam quam ego puto ad curandum morbum gallicum vel parum vel nihil conferre, forte potuissemus prætermittere, sed cum multi hoc tempore ea vtantur frequentissime in podagra, in vlceribus pulmonum, scirrho lienis & iecoris, elephantiasi, in lepra græcorum, atrophia, & aliis morbis grauissimis, mihi libet neque eam prætermittere, vt vos etiam tam celeberrimi medicamenti præparationem & vsum intelligatis: imprimis autem quo ad eius electioné, præfertur china recens, & quæ nullam cariem habeat, quę magis rubescat, sed ante omnia quæ sit grauis & ponderosa, quæ vero ab iis deficit conditionibus, mala est. Quatenus vero ad eius præparationem & vsum, plerique omnes dissentiunt, & plurimæ sunt descriptiones, ego autem tantum eam proferam, quæ est magis congrua, & qua ego iam diu vtor. Primum vero id sciendum est, me nunquam eorum sententiam probare, qui vt fere comuniter solent, vnicam vnciam chinæ in lib. XII. aquæ infundūt & decoquunt, quod ex tam parua portione medicaméti in tanta copia aquæ vix videtur fieri posse, quin medicamentum reddatur imbecillum: ꝙ si in iis regionibus, ex quibus & china & eius præparatio ad nos peruenit, ꝙ multi auctores confirmāt, longe maiorem quantitaté huius solent adhibere, quanto magis decet id nos facere, cum longo itinere & tempore non nisi vetus & corrosa ad nos deferatur china: de cuius temperamento cōueniunt omnes, illam vim siccandi insigniter habere, vtrū vero calefaciendi an refrigerandi, dubiū est, sed quatenus licet colligere ex gustu & odore, qui nullus in ea deprehenditur, forte statuendum est, chinam in iis qualitatibus vel temperatam esse, vel parum à temperie declinare. Ratio autem efficiendi decoctum chinæ, quæ mihi magis probatur, & qua ego vtor, est talis:

De radice China.

℞ *Chinæ el. in minutas & tenuissimas partes incisæ* ℥ ij.
Aquæ fontis lib. X. F. inf. per horas 24. deinde decoctio ad medietatis consumptionem, & facta colatura seruetur pro syrupo.

Deinde:

℞ *Eandem radicem residuam*
Aquæ fontis lib. X. F. inf. & decoctio ad consumptionem medietatis.

Syrupi exhibétur bis in die, mane & vesperi, secundū pariter decoctū assumitur in prandio & cæna, vt & in ligno diximus. Alii maioré, alii minoré chinæ & aquæ quātitaté recipiūt, alii longioré vel breuioré decoctioné faciunt, alii vno tantū decocto cōtenti sunt, & pro syrupo, & pro potione cū alimentis cōsueuerunt vti, & hæc proposita ratio magis ꝓbatur: sed nō est ita intelligenda, quasi perpetuo hanc chinæ & aquæ mensurā, & hunc præparationis modū oporteat seruare, cum nulli dubiū esse debeat, quin pro varia ratione morborū, symptomatū, ætatis, &c. liceat & chinæ & aquæ quantitaté vel augere vel minuere, & vniuersum coctionis & præparationis modum alterare. Sed id etiam non est prætermittédum, decoctū chinæ minime ad multos dies, vt ligni & salsæ, sed quotidie esse conficiendū: nam si diutius id conseruetur, facile acescit. Victus ratio non sit admodum tenuis, sed fere qualis in decocto salsæ dixi: plerique autem magis elixas, quam assas carnes probant, qui timét medicamenti siccitatem. Et hæc de præparatione & vsu ligni, salsæ & chinæ sufficiant, si modo id addamus, aliquos esse qui frequenter omnia simul solent comiscere, & ex omnibus vnicū medicamentū conficere, ꝙ tamen nō probo, sed habeatis exeplum:

℞ *Ligni sancti rasspati* ℥ VI.

Corticis

Corticis
Salsæ
Chinæ ana ℥ j.
Aquæ fontis lib.xii. F. inf.& decoctio ad consumptionem medietatis,& seruetur pro syrupo.

Hoc etiam fiet in secundo syrupo: & hactenus de primo scopo, scil. vt materia noxia gallica euacuetur,quæ erat causa morbi huius. Sic pariter statuendum est de secunda indicatione, quæ desumitur à morbo, quem cum statutum sit esse intemperiem calidam & siccam,scire debetis postulare ea omnia quę dicta sunt de intemperie calida & sicca iecoris. Sequitur vt agamus de symptomatibus.

Primo igitur occurrunt bubones seu tumores circa inguina,ad quas partes iecur tanquam ad propria emunctoria solet materiam noxiam deponere. Cum autem alii quæque bubones cōtingant aliquando,de quibus & eorum curatione tractant auctores,si quis cupit intelligere,quomodo bubo gallicus à non gallico possit discerni,is sciat præcipuam rationem huius distinctionis ex præcedentibus quibusdam rebus & causis fore colligendam,exempli gratia, si quis proximo hoc tempore vsus est venere cum muliere infecta, si laboret carie, gonorrhæa,& aliis symptomatibus,pro comperto est habendū hunc bubonem esse gallicum; contra vero si quis iam diu abstinuit à venere, si præter suum morē & præter modum se exercuerit, si laboret febre pestilente,si laboret vlcere in altero crure, & aliis id genus occasionibus,ex quibus bubones oriuntur,licet statuere hunc bubonem non esse gallicum. *Differentia bubonum.*

In ratione curandi bubonem,omnes rationales medici conueniunt,neque in principio,neq; vllo tempore medicamentis repellentibus esse vtendum: etsi enim in cæteris inflammationibus prima sese offert indicatio repellendi fluentem materiam,tamen hic sumpta indicatione à qualitate excrementi, quod dixi esse veneficum & contagiosum,nec non à membro transmittente,quod dixi esse iecur, ac postremo à membro recipiente,quod proprio naturæ instituto factum est veluti quædam sentina,in quam membra principalia deponant quæcunque illis sunt molesta, summa cum ratione est statuendum,nunquam medicamenta repellentia conuenire: itaque omnes præcipiunt,neque secandam esse venam,neque adhibēdam purgationem,neque aliud agendum quod huiusmodi naturę propensionem possit impedire: quod præceptum libenter recipio, hac tamen adhibita limitatione, dummodo æger insigni humorum plenitudine aut vitio non laboret: siquidem in hoc casu,mea sententia, non foret alienum à ratione, & sanguinem mittere, & purgationem adhibere, siquidem natura hoc modo exonerata, ab eo quo veluti sarcina premitur,non solum non potest impediri,sed etiam solet iuuari, adeo vt facilius & promptius valeat noxiam materiam depellere. Quamobrem si vobis sese offerat ægrotus, bubone gallico correptus,omni studio est incumbendum,vt bubo ad suppurationem deducatur,cum frequenter ac fere semper eueniat, vt hac ratione purgata noxia materia,non solum partis inflammatæ, sed etiam totius corporis, homo ab omni periculo,& ab omni morbo liberetur: sicuti contra experientia cōfirmat, si huiusmodi bubones non deducantur ad suppurationem, homines in grauissima pericula & in grauissimum morbum gallicum incidere. Vt autem bubones facilius suppurent, pleriq; omnes variis vtuntur medicamentis, ol. amygd. dulc. chamo. liliorum alborum, pinguedine gallinæ, anatis, axungia porcina, rad. altheæ, farina frumenti,&c. partim simplicib. partim compositis: sed ego longiori experientia didici, *Curatio bubonum.* *Suppuratia bubones.*

didici,isthæc medicamenta,quæcunq; ad bubonem apponuntur,illius suppuratio-nē sæpenumero non solum non iuuare,sed non leuiter impedire,cum soleant magis ad dissolutionem,quam ad suppurationem conferre. Itaque primis diebus,quibus bubones fieri incipiunt,ego ab omni prorsus medicamē.o, tam interno quam externo abstineo,imo vero neque admodum tenuem victus rationem institvo, sed cupio & iubeo ægrotos ludere gladio, parua & magna pila, scalas ascendere, & descendere,& vno verbo,in magnis & continuis exercitationibus versari,qua ratione nunquam fit,quin bubones fiant grandiores,& ad suppurationem deueniāt: quod si hæc non sint satis,quandoque tumori adhibeo cucurbitulam, quandoque etiam iubeo vt æger supra bubonem gestet vel pilam duriorem, vel quid simile quod dolorem & fluxionem possit augere, post nonnullos autem dies, quo tempore mihi videtur bubo tam factus magnus,vt nullo modo timeam illum intus posse regredi, vel insensibiliter dissolui,tunc neque ego à mollientibus & suppurantibus medicamentis abstineo,qualia sunt supra proposita, quæ bubonis maturationem possint iuuare: demum facta maturatione, quamprimum ad bubonis apertionem est deueniendum,quem non solum vtile,sed etiam necessarium est,longiori tempore apertum detineri,cum, vt dixi, hac ratione prope omnes liberentur: tandem facta purgatione quæ satis esse videatur,licet vlcus abstergere, mundificare, & ad cicatricem deducere.

Cæterum,quod nullo modo est prætermittendum, si contingat, contingit enim aliquādo,vt bubones nullo modo possint ad suppurationem deduci,quidnam est agendum? Plerique aggrediuntur hoc tempore communem & exquisitam corporis purgationem,per sectionem venæ, per medicamenta purgantia, ac demū ad aliquod ex supra positis medicamentis deueniunt: ego vbi video omnia frustra fuisse facta,& bubonem diutius perseuerare,qui aliquādo ad quamplurimos dies, imo duos & tres menses in eodem tenore solent consistere, tunc ad causticum medicamentum confugio,quo posito veluti quidam fonticulus excitatur,per quem nō solum materia contenta in tumore, sed totum etiam virus gallicum commodissime purgatur,ac postremo ad purgationem deuenio. *In cōtumacia bubonū quid agendum.*

Secundo sequuntur vlcera,ac potissimum pudendi, tam in viro quam in muliere, quæ præter rationem præcedentis contagii manifeste demonstrant exustionem. Quod pertinet ad eorum curationem,illud sciendum est,si vlcera fuerint magni momenti,tunc omnium primum fore necessarium, vt adhibeatur purgatio totius corporis,sine qua vlcera non solum nō curantur,sed etiā redduntur difficiliora: in quem errorem quamplurimi incidunt, qui ad ignaros chirurgos & tonsores cōfugiunt. Huiusmodi vlcera non aliis medicamentis debent curari, quā iis quæ sunt tradita à Gal. 5.meth. ad finem,vbi tractat de vlceribus in pene,dummodo illis permisceant nonnulla medicamenta,quæ experientia morbum gallicum iuuare compertum est. Itaque Gal.illa probat medicamenta, quæ insignem siccandi vim habeant,non solum propter morbum,sed etiam propter naturā partis siccioris, quod vtrumque insignem siccationem requirit: talia fuerant apud Gal. medicamenta ex charta combusta,anethum vstum,cadmia,& alia: hoc tempore sunt vsitata tuthia, squama æris,squama ferri,lithargyrium,&c. ex quibus pulueres,linimēta, vnguenta,& aliæ formæ medicamentorum conficiuntur. Nonnulli causticis medicamentis vtuntur,aqua qua vtūtur auri fabri,ol.vitrioli,præcipitato,vnguento Ægyptiaco: ego autem quibusdam lotionibus contentus sum, qui nunquam vehementissima *De Vlceribus pudendi.*

& vren-

& vrentia medicamenta potui probare, quæ eſcharam inducēdo, ſæpenumero ſunt in cauſa, vt contagioſum illud virus nō ſatis expurgetur, vnde excremento ad partes internas redeūte ægri ad manifeſtiſſima pericula deducuntur: Ratio autem curandi huiuſmodi vlcera, quam ſoleo probare, eſt huiuſmodi. Itaque poſt generalem purgationem, ſi ferat occaſio, huiuſmodi vlcera mane & veſpere lauentur, ex decocto ligni, cui, ſi aliqua videatur ſubeſſe inflammatio, licet addere hordeum, plantaginem, vel quid ſimile: lauato vlceri inſpergatur ſquama æris præparata ſimul cum puluere corticis ligni, æquis portionibus, ac demum ſupponatur vnguentum de ceruſſa, linimentum ſimplex &c. quibus cum remediis eſt progrediendum, donec mundificato vlcere licet illud ad cicatricem ducere, quod facile vel ſolo linteolo imbuto in decocto ligni, cum vnguento de tulchia, vel aliter fieri ſolet.

De puſtulis. Tertium ſymptoma ſunt puſtulæ, quæ tum cæteras partes corporis, tum maxime caput ſolent occupare, à quo ſymptomate ægroti cumprimis cupiunt liberari, cum maximam afferant turpitudinem. Circa earum curationem illud imprimis eſt memoria tenendum, quod ſemel & iterum dixi, ſcilicet à medicamentis repellentibus eſſe cauendum: quamobrem omnium primo duriores & cruſtoſæ illæ partes medicamentis mollientibus ſunt auferendæ, cum pinguedine gallinæ, anatis, porci, hirci, &c. Deinde ea licet adhibere medicamenta, quæ abſtergendi & ſiccandi vim habeant, quale foret decoctum ex ligno, farfara, ſcabioſa, lapathio, abrotono. Fallopius meminit cuiuſdam aquæ, quam appellat aquam aluminis magiſtralem, quam maxime extollit, & multi illa vti ſolent, vt audio: ſed omnium fere conſenſu inter cætera omnia præcipitatum mixtum cum vnguento roſ. Meſ. videtur principem locum obtinere.

De capillorum defluuio. Quartum eſt ſymptoma defluuium pilorum capitis, ſuperciliorum, barbæ, quod ſymptoma etſi alias eſt nullius momenti, tamen propterea quod efficit homines deformes, quam maximi ſolet æſtimari, adeo vt ægroti de nulla re magis ſolliciti ſint, quam vt ne illis cadant capilli, aut ſi id fieri nequeat, vt illi quam citiſſime redeant.

Itaque nos quoque hæc duo tractabimus, primum qua ratione homines ab imminente pilorum defluuio poſſint præſeruari: ſecundum, quomodo pili rurſum creſcant. Quatenus ad primum pertinet, plerique omnes practici ſtatim confugiunt ad medicamenta adſtringentia, ladanum, hypocyſtidem, oleum myrtinum, &c. qui præterquam quod fruſtra agunt, cum hæc medicamenta non poſſint penetrare ad radices pilorum, ægros in grauiſſima pericula deducunt ſæpenumero, ſiquidem hoc modo impedita fluxione humorum, illi rurſum ad internas partes corporis, & præcipue capitis, recurrunt; vnde videmus ſæpe huiuſmodi ægrotos in vehementes dolores capitis, vertigines, deſtillationes, & alia grauiſſima mala incidiſſe. Ego autem cenſeo hac in re methodo eſſe progrediendum, qua vſus eſt Galen. 1. de med. ſecundum locos, in curatione alopeciæ; cum enim capilli non aliter quam propter vitium humorum decidant, quod illi redditi acriores, capillorum radices corrodant, ſicuti contingit nonnullis plantis, quæ propter vitium humoris ſiccatæ corrumpuntur, omnis ratio colligit, huiuſmodi humores ante omnia diſcutiendos & tollendos eſſe; quoniam autem ſine præcedente primum corporis, deinde capitis prouidentia non licet facere, propterea ſicuti Galenus facit, neceſſe eſt omnium primo & capitis & corporis purgationem aggredi, deinde ad localia

deue-

deuenire. Qualia igitur medicamenta esse debent, quæ possint impedire defluuium capillorum? Imprimis debent adstringendi facultatem habere, vt possint radices pilorum roborare, & illos detinere: sed quoniam talia medicamenta difficile penetrant ad partem internam, & ad radices pilorum, idcirco iis nonnulla sunt permiscenda, quæ tanquam vehiculum, ea possint ad locum laborantem deducere: rursum vero, quoniam cutis imbuta est prauis & vitiosis humoribus, ex quibus pili necessario cadunt, postremo necesse est cæteris permisceri quædam quæ discutiunt humores, & illorum malitiam corrigunt: hæc possunt parari multis modis, lotione aquæ, ol. & linimento, &c.

℞ *Fol. betarum*
Absinthii
Calamenthi
Pulegii
Abrotani ana M. j.
Rosar. rubr.
Fol. myrti ana M. ß.
Rad. ireos ℥ ij.
Agarici ℥ ß.
Ligni sancti ℥ iiij. M. infundantur in lixiuio omnia, bulliant & colentur pro lotione capitis.

Nonnulli simul cum hac lotione pro sapone vulgari vtuntur sapone medicamentoso, qui itidem valeat siccare & noxium humorem discutere, qualis foret sapo Constantini, cuius meminit Paulus lib. 7. cap. 13.

℞ *Ol. amygd. amar.*
Mastichini ana lib. j.
Foliorum lapathii.
Fumiterræ
Scabiosæ ana M. j.
Scordii
Abrotani ana M. ß.
Ladani ℥ j.
Succi hypocistidos ℥ ß.
Myrrhæ
Nucis mosch.
Cinamomi ana ℨ ij.
Vini nigri austeri ℥ vi. M. & bulliant in duplici vase ad consumptionem vini & colentur;

quo medicamento partes capitis laborantes inungēdæ sunt mane & vesperi. Vt vero hæc medicamenta commodius possint adhiberi, bene est antea totum caput & omnes pilos vsque ad radices tondere vel abradere, hoc enim modo illa efficacius agunt, & capilli facilius redeunt.

Quod si nulla industria fieri possit vt pili non decidant, videndum est vt quamprimum renascantur, hoc ex Galeno licet nobis intelligere, qui in huiusmodi medicamentis plures conditiones requirebat; prima, vt illa calefaciendi vim habeant, vnde possint discutere acres & vitiosos humores qui in cute detinentur.

nentur, & sunt in caula ne pili possint erumpere. Secunda est conditio, vt non vehementer siccent, ne cutis capitis, quæ sua natura est sicca, adhuc siccior & ineptior ad proferendos capillos reddatur. Tertia, vt sint tenuium partium, vt ad penitiores partes cutis, quæ crassissima est, & ad radices pilorum possint penetrare. Quarta, vt sint metasyneritica, id est, ex alto euocantia, vt probam & ad gignendos capillos accommodatam materiam possint attrahere. Vltima est conditio, vt hæc medicamenta sint non solum leniora, sed etiam vehementiora, sicuti obtuso sensui capitis cutis conuenit. Hisce conditionibus licet addere aliam, vt scil. iis medicamentis nonnulla permisceantur, quæ peculiarem morbi gallici rationem habeant.

℞ *Rad. arundinis vstarum*
Amygd. amarar. cum cortice *ana* ʒ ij.
Ligni sancti ℥ j.
Thuris
Caryoph. *ana* ʒ j.
Ol. laurini ℥ j.
Ceræ parum. *M. f. linimentum.*

Efficacius est seq.

℞ *Amygd. amararum vstarum*
Pulueris corticis ligni sancti *ana* ʒ ij.
Sem. erucæ
Hellebori
Radicis thapsiæ *ana* ʒ ß.
Caryophyll.
Benzoin *ana* ʒ j.
Adipis cerui
Anseris *ana* ℥ ß.
Ceræ parum. *F. linimentum.*

Efficacissimum.

℞ *Rad. thapsiæ*
Euphorbii
Corticis ligni sancti *ana* ʒ ij.
Sulphuris viui
Hellebori *ana* ʒ j.
Camphoræ ʒ iij.
Ceræ ʒ VI.
Cum ol. laurini q. s. *F. linimentum.*

Scio multos probare aquam mellis stillatitiam, vtinam stillatam & non stillatam, præterea partim simplicia, partim composita medicamenta, quorum Fallopius & omnes faciunt mentionem, quibus tamen ego, vt libere dicam, non magnopere confido, cum illa maiori ex parte mihi videantur composita sine methodo, & carere illis conditionibus, quas dixi cum Galen. esse necessarias, quare prioribus medicamentis debetis esse contenti; in quorum vsu, ac maxime eorum quæ sunt cæteris valentiora, est notandum, cum sub cute capitis pericranium contineatur, quod duræ membranæ, cerebrum vestienti maxime consentit, cauendum esse, ne illa ad suturas, ac præcipue coronalem apponantur, siquidem periculum

lum immineret, ne ducto cerebro in consensum, grauiora pericula succedant.

Postremo restant rhagades, id est, scissuræ quædam & lichenosæ affectiones, quæ potissimum in vola manus & planta pedum contingunt, quod symptoma est admodum rebellis & difficilis curationis: primum illud generaliter est sciendum, necessariam esse communem purgationem, ac deinde ad localia esse veniendum, sine quibus medicamentis localibus huiusmodi rhagades vix videntur posse auferri: hæc autem varia sunt & multiplicia, sed fere summa omnium vis & efficacia pendet ex metallicis, argento viuo, sublimato, præcipitato, de quibus supra dixi: ego vero vt vno verbo dicam, in huiusmodi symptomate hanc simplicem curandi rationem soleo adhibere: namque primum iubeo vt mane & vesperi, longiori tempore manus & pedes abluantur & foueantur in decocto ligni sancti, scabiosæ, lapathii, borraginis, scordii, fumiterræ, & si aliqua durities conspiciatur, fol. maluarum, rad. altheæ, &c. Deinde vtor hoc medicamento. De rhagadibus.

℞ *Vng. ros. Mesue* ℥ j.
Præcipitati ʒ j.
Ligni sancti pul. ʒ ß. *M. f. linim.*

Postremo si opus fuerit, ad suffumigia est confugiendum, de quibus dixi, quibus & manus & pedes post lotionem, debent suffiri, quod genus præsidii tollendo hoc turpi symptomate, experientia confirmat cæteris localibus medicamentis esse anteponendum.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

De Medicamentis Purgantibus,

Liber Septimus.

CAPVT I.

De Ordine docendorum in hoc Libro.

CONSTAT apud Galenum de iis quæ fiunt in medicatrina, com. 1. tex. 1. & in Thrasybulo cap. 27. finem medici non alium esse, quam sanitatem, quæ dupliciter potest considerari, vno modo quatenus est præsens, altero quatenus est perdita; ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ sunt, quarum alteram cum Gale. initio lib. de tuenda valetud. sanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem licet appellare. Cæterum vt medicus hunc finem consequatur, plurima sunt necessaria, sine quibus illum non posset consequi, quæ quidem omnia & à Galeno 1. de ratione victus 6. & ab Auicenna 4. primi, cap. 1. & ab omnibus commode in tres partes sunt distributa: vnam, quæ ad alimenta & victus rationem pertinet, alteram, quæ manuum operationes complectitur, tertiam, quæ per medicamenta absoluitur; quas tres partes, quicunque vere medicus esse cupit, accurate debet intelligere, alioqui potius semimedicus, qui

non omnes partes artis intelligit, quam verus & integer medicus debet appellari. Prætermissis autem duabus primis partibus, diætetica & chirurgica, mihi in præsentia propositum est tertiam partem tractare, quam diximus in medicamentorum cognitione & administratione versari. At vero cum medicamenti vox late pateat, adeo vt nonnunquam comprehendat quæcunque siue interius sumpta, siue exterius administrata, quouis modo ad vsum hominis sunt accommodata, nostrum institutum est de iis tantummodo agere, quæ interius & per os assumuntur: neq; vero de omnibus internis medicamentis intendimus pertractare, cum hæc quoque sint varia & multiplicia, prout variis facultatibus & formis prædita sunt, sed potissimum de iis, quæ speciatim ad purgationem hominis pertinent: in qua tractatione mihi libet commune medicorum institutum imitari, qui volentes hominem purgare, maxima ex parte primo leniunt aluum, secundo præparant humores noxios, ac postremo ad illorum purgationem deueniunt: quare nos quoque primum de medicamentis lenientibus: secundo de præparantibus, ac demum de purgantibus sermonem habebimus. Sed antequam ad rem aggredior, illud vos scire velim, me de huiusmodi medicamentis esse tractaturum breuiter, ac fere compendiose, qui illud vnum propositum habeo, vt vos hanc totam materiam medicam, atque illius administrandæ rationem, probe intelligatis, & ad vestros ægrotos discatis accommodare: namque si velim singula præcepta vobis explicare, quæcunque pertinent ad cognoscendas naturas & facultates simplicium medicamentorum, quamobrem & quomodo illa inter se misceantur & componantur, atque vt dicam vno verbo, quæcunq; ad absolutã huius argumenti tractationem forent necessaria, longissima & accuratissima tractatione opus foret, cui præsentis temporis angustiæ non sunt satis.

Itaque medicamenta lenientia, quæ Arabes alio nomine benedicta appellant, quod leuia sint, ac sine labore potissimum ventriculum & intestina soleant expurgare, plurima sunt, partim simplicia, partim composita, de quibus sigillatim disserendum est. Neque in præsentia mihi libet in dubium reuocare, vtrum talia medicamenta principio morborum cum ratione & vtilitate possint administrari; quandoquidem si velimus aut Hipp. Gal. ac veterum medicorũ exemplum aut rationem considerare, mea quidem sententia illorum vsus nullo modo poteſt aut debet improbari, vt in nostra disputatione de purgatione in principio morborum, satis, ni fallimur, confirmauimus. Sed primum de simplicibus agamus, quæ quidem simplicia vocantur, quod omni careant artificio, tametsi natura videntur esse composita, ac multis variisque partibus constare, quod exemplo rosæ diffuse monstrat Gal. 1. de simp. med. & 4. ad finem.

CAPVT II.

De Cassia.

INter simplicia medicaméta quæ nullam recipiunt compositionem, primum occurrit cassia, quæ reuera antiquioribus Græcis medicis fuit incognita, inter quos Actuarius, qui iure debet inter recentiores numerari, omnium primus illius mentionem facit, quem verisimile est à barbaris, sine dubio primis talis medicamenti inuentoribus illud accepisse. Medici hoc tempore cassiam fistulam, vel fistularem, *Nomen.* cassiam siliguam, cassiam nigram, cassiam solutiuam, & forte aliis nominibus appellant. Etsi vero iamdiu turpis illorum error satis explosus est, qui putabant cassiam apud

am apud Græcos & Arabes vnam atque eandem rem esse, tamen pro iunioribus sciendum est, cassiæ nomen plane rem diuersam Grecis & Arabibus significare: siquidem cassia Græcorum non alia est, quam quæ vulgo Canella, cassia lignea, & cinamomum dicitur. Cassia vero Arabum hæc ipsa est, de qua loquimur. Quamobrem id vobis memoria tenendum est, ex vna parte in Græcorum medicamentis, siue ex propriis eorum libris, siue ex libris Arabum, vbi Græcorum remedia transcribunt, vbicunque cassia præscribitur, eius loco perpetuo canellam accipiendam esse. Ex altera autem in medicamentis Arabum, quæ cassiam recipiunt, solutiua vtendum esse: nisi velitis in eum ridiculum errorem incidere, in quem noster Leonicenus testatur quosdam sui temporis medicos incidisse, qui ad prouocandos difficiles menses mulierum, loco cassiæ odoratæ corticibus cassiæ nigræ vtebantur. Sed redeo ad rem. *Cassia Græcorum & Arabum differ.*

Cassia Arabum testimonio calefacit & humectat ordine primo, & est medicamentum tam benignum & innoxium, vt ad aluum clementer molliendam, & omni tempore, & omni ætate, & ipsis quoque pueris ac mulierib. prægnantibus familiariter & tuto soleat exhiberi. Apud Actuariũ lib. de comp. med. ad principium, sunt hæc verba: iis qui ob teneram imperfectamq; ætatem, aut aliam occasionem deiicientia aluum medicamenta respuunt, cassiam audacter & intrepide damus. Id vnum incommodum videtur secum afferre, vt aduersetur iis qui ventriculi & intestinorum imbecillitate laborant, nec non & cæteris partibus, quæ aliquo robore opus habent, quales sunt nerui, articuli, & aliæ id genus: propterea quod solet flatus excitare, & prorsus adstringente facultate est destituta. Quod tamen incommodum facile corrigitur, si illi permisceantur medicamenta odorata, adstringentia, ac flatus discutientia, qualia sunt semina anisorum, fæniculi, citri, spica, mastiche, cinamomum, species diarrhodon, hieræ simplicis, & similia. *Qualitates.* *Incommoda.* *Corrigentia.*

Medici vulgo vtuntur illius pulpa, cortice, membranis & seminibus per cribrum purgata, quam multi ægroti præparatis bolis deglutiunt, alii vero libentius lata cultelli cuspide exceptam deuorant: ac demum nonnulli vel aquis stillatitiis, vel aliquo decocto dissolutam bibunt. Dosis est à ℥ VIII. vsque ad XII. Et sint exempla primum in bolo. *Vsus.* *Dosis.*

℞ *Floris cassiæ nouiter extractæ* ℥ x.
Seminum anisorum, vel quid simile ʒ ß.
Misce cum sacchåro fiat bolus.

℞ *Floris cassiæ* ℥ j.
Quæ sine alia præparatione deuoratur.

Sed si hac ratione accipiatur, ad corrigendam illius malitiam, ego consueui simul exhibere semina anisorum saccharo condita, vel frustulum cinamomi, vel portiunculam confectionis diarrhodon, aromatici rosati, & similia, quæ ægroti libenter assumunt, & maxime iuuant.

In potione:

℞ *Cassiæ nouiter extractæ* ℥ x.
Decoctionis cichorei
Seminum anisorum ana quantum sufficit.
Misce & fiat potio.

Sed ego aut raro, aut nunquam, aut fere non nisi inuitus consueui dare cassiam

in potione, quæ solet esse longissima ingratissima, & longe magis ventriculum labefactare.

Sem. cassia. De cassia Manardus in suis annotationibus in Mesuen ita sentit, non solum pulpæ, sed etiam semini, imo vero maiorem semini quam pulpæ vim purgatoriam tribuendam esse. Brassauolus, & alii multi id negant, sed experientia facile potest hanc litem dissoluere: ego quidem nunquam periculum feci, experiatur qui velit.

Cassia condita. Venetiis habetur cassia facchato condita, quam & pueri & delicati omnes libenter comedunt; huius dosis fere eadem est, quæ pulpæ, circiter ad ℥ x. sed reuera & in mouenda aluo, & in rebus omnibus, minime alteri inconditæ est comparanda. Illud autem est animaduertendum circa vsum cassiæ, in quo multi alioqui negligentes sunt, nempe illam debere esse recentem, ac præsenti tempore extractam, quandoquidem ab externo aere facile alteratur & putrescit, vnde præterquã quod nihil aut parum educit, sæpe etiam maxima & sæuissima affert symptomata: itaque admonebitis vestros aromatarios, ne extractam pulpam longiori tempore conferuent, quod multi faciunt, sed semper tẽpore administrationis illam extrahãt: ex quo, vt puto, orta est vulgaris illa medicorum cautio, qui ordinando medicamento semper id addunt, cassiæ nouiter extractæ.

Facultates ex Mesue. Cassiæ facultates præclare explicat Mesue cap. proprio, qui scribit ad hunc modum: clementer & innoxie bilem & pituitam purgat leniendo; febribus inde ortis confert, sanguinem hac ratione puriorem reddit, atque eius sanguinis & bilis flauæ acrimoniam frangit, resoluit thoracis & pulmonis & asperæ arteriæ phlegmonas, easq; partes lenit, ipsa morsus expers sitim sedat, intemperiem denique renum calidam mitigat.

An cassia in febribus calidis conueniat. Nonnulli recentiores damnant vsum cassiæ in febribus, & potissimum calidioribus, quales sunt tertianæ & ardentes, nec non in febribus malignis & pestilentibus, qui asserunt propter summam illius dulcedinem caliditatem & humiditatem periculum imminere ne facile conuertatur in bilem, & putredinem augeat: quos equidem puto male sentire: nam quatenus pertinet ad febres biliosas, omnes in eo conueniunt, cassiam singulari quadam prærogatiua bilem ducere: & Actuarius inter cæteros scribit, cassiam incandescentem torridamque bilem citra molestiam expurgare: quod plane experientia confirmat, adeo vt mea quidem sententia in huiusmodi febribus nullum magis accommodatum medicamentum possit excogitari, cum alioqui facile sit, leue illud periculum deuitare, quod isti obiiciunt, si cassiæ aliquid acidum permisceatur, vel pulpa thamarindorum, vel syrupus acetosus, vel quid simile.

Quatenus autem pertinet ad febres pestilentes, etsi præcipua earum curatio, vt placet Auicen. siccantibus præsidiis perficitur, cassia vero humida est, tamen cum faciat mag's ad vacuationem, quam ad alterationem, puto illius vsum neque in huiusmodi febribus importunum esse: alioqui in febribus biliosis neque rhabarbarum, neque cætera calidiora medicamenta forent exhibenda, præterquam quod neque id fortasse generaliter verum est, pestilenti febri nulla humida conuenire, cum nemo sit qui in ea non modo iuribus pro alimento, sed etiam decoctis pro medicamento, & aliis id genus rebus humidis non vtatur, vt proprio loco demonstrauimus. Atq; hactenus de cassia.

CAPVT

Capvt III.

De Manna.

Nonnulli exiſtimant mannam veteribus medicis, potiſſimum Galeno incogni-tam fuiſſe, qui manifeſto falluntur cum Galen. non modo illius mentionem faciat, ſed eius quoque naturam, eſſentiam, atque originem, tam plane deſcribat, vt planius deſcribi non poſſit, qui hæc habet 3. de alim. facul. cap. de melle: memini aliquando cum æſtate ſuper arborum & fruticum herbarumque folia mel quamplurimum fuiſſet repertum, agricolas veluti ludentes cantaſſe, Iupiter melle pluit: præceſſerat autem nox per æſtatem ſatis frigida, &c. Si quis item aliam mannæ elegantem narrationem cupit intelligere, is videat Plinium lib. 11. cap. 12. Forte Galenus non nouit illius facultatem purgatoriam, ſicuti illo poſteriores, ac potiſſimum Arabes nouerunt. Nouit ergo Galen. mannam, ſed ſub alio nomine, nempe roſci-di & aerei mellis, illius meminit.

Quo loco propter iuniores ſciendum eſt, hanc vocem, Mannam, non idem apud Galen. & veteres Græcos atque Arabes ſignificare, cum manna Græcorum non aliud ſit, quam pars tenuior & puluiſculus qui cadit ex thure, de qua manna tractat Galen 4. de med. ſecundum locos, & aliis locis. Manna autem Arabum eſt hæc noſtra vulgaris, de qua loquimur: vt certum ſit, & Serapionem, & alios quamplurimos turpiter erraſſe, qui crediderunt, vtramque vnam atque eandem rem eſſe: de qua re ſi quis plura cupit, is videat Manardum lib. 1. epiſt. 4. *Manna Græcorum. Arabum.*

Auic. & Meſues ſcribunt, mannam temperatam eſſe, aut paulo calidiorem. Auerrh. inquit eſſe calidam & humidam primo gradu; aſſumpta aluum lenit, ſed tamen debiliter, quare & fœminis vtero gerentibus, & pueris, & omnibus tuto poteſt exhiberi. Illam peculiarem prærogatiuam creditur habere, quod aliis valentibus mixta medicamentis eorum actionem reddit meliorem, cum ſuo dulci ſapore illa naturæ magis familiaria reddat. *Qualitates.*

Mannæ & apud Arabes & apud recentiores, ſunt plures differentiæ, de quibus Altimarus eruditum fecit libellum, qui inter cætera illud manifeſte demonſtrat, mannam qua vulgo hoc tempore, & iam 100. annos medici vtuntur, minime cœleſtem eſſe vel aeream, neque cadere ex cœlo, ſed potius ſuccum quendam, humorem ſeu lachrymam, quæ ſingulis annis ſtatuto quodã æſtatis tempore, ex duabus arboribus, fraxino & orno artificioſe colligitur, quod facile vnuſquiſque apud illum poteſt intelligere. Neque vero mihi libet in præſentia id inquirere, quod ipſe Altimarus diſputat accuratiſſime, vtrum nobis liceat hac manna arborea vti, ſicuti altera cœleſti vtimur, qui ſubſcribo illius opinioni & experientiæ, quæ demonſtrat, vtramque & guſtu & cæteris qualitatibus, imo vero & operationibus magnopere inter ſe conſentire, nec non omnes medicos, quotq[illegible]t iamdiu medicinam faciunt, huiuſmodi medicamentum non ſine euidente vtilitate frequenter adminiſtrare. Quamobrem ſicuti dubitandum non eſt, quin manna cœleſtis perpetuo & longe alteri ſit anteponenda, ita ſi illa deſit, neque vſus mannæ vulgaris prætermittendus eſt. *Differentiæ.*

Illud autem mihi videtur maiori dignum conſideratione, & magis ad veſtram vtilitatem pertinere, vtrum manna in calidis vel frigidis morbis conueniat: ac ſane pleri que omnes communiter practicantes nonniſi in febribus & cæteris morbis calidioribus illa familiariter vtuntur, verumtamen huic opinioni & quotidia- *Quibus morbis manna cõueniat.*

 no vſui

no vsui Galen. videtur aduersari, qui docet 4. de tuenda valetudine, mel & omnia dulcia in morbis, ætatibus, temporibus, regionibus calidioribus non satis conueni-re, propterea quod tunc facile amarescunt, & in bilem vertuntur: quamobrem et-si hoc forte paradoxum videbitur, ego iamdiu in ea fui & sum opinione, mannam longe magis senibus, morbis, temporibus, regionibus, frigidis conuenire, atque morbis, ætatibus, temporibus regionibus, calidioribus, exhibendam esse, nisi illi acidum quid permisceatur, sicuti de cassia diximus.

Dosis. Mannæ dosis est ad ℥ iij. circiter, minime vero ad quinque & plures, vt multi faciunt, de quo abusu alias diximus, de purgatione in principio morborum. *Vsus.* Cæterum quoniam manna partim sola, partim aliis mixta medicamentis variisque rationibus solet exhiberi, mihi libet postremo loco ad vestram exercitationem varia huiusmodi administrationis exempla afferre:

℞ *Mannæ Calabrensis electæ* ℥ iij.
Iuris pulli q. s. M. & f. potio.

Quod si timor sit, ne vertatur in bilem, vel in ipso iure decoquitur acetosa, vel adduntur thamarindi, vel syrupus acetosus, vel quid simile:

Et sit exemplum:

℞ *Mannæ Calabrensis electæ* ℥ ij. ß.
Pulpæ thamarindorum
Vel, Syrupi acetosi simplicis ℥ j. ß.
Decoctionis acetosæ
Cichorei q. suf. M. & f. potio.

Vulgarissima & familiarissima est mixtio mannæ cum syrupis aut melle rosaceo, vel violaceo solutiuis:

℞ *Mannæ Calabrensis electæ*
Syrupi rosati solutiui ana ℥ ij.
Decoctionis supra scriptæ q. suf. M.

Quandoque permiscetur cum cassia admixto saccharo & facto bolo, qua ratione cœpit administrari ante paucos annos.

℞ *Flor. cass. nou. extr.* ℥ j.
Mannæ Calabrensis electæ ℥ ß.
M. & cum saccharo F. Bolus.

Postremo solet manna permisceri cum medicamentis soluentibus, tam simplicibus, rhabarbaro, agarico, quam compositis, electuario diaphænicon, confectione hamech, & similibus, quæ vt diximus, solet admodum iuuare, atque vt vulgo loquuntur, beatificare: de qua quidem administratione posterius tractabimus.

CAPVT IV.

De Thamarindis.

Qualitates. QVid sint thamarindi, & quid hoc nomen significet, non ego multum laboro, cum id nobis certum debeat esse, siue sint dactyli indici, siue prunorum aliquod genus, siue aliud, Arabum inuentum ac medicamentum esse, quod apud Mesuen secundo, apud Auerrhoen tertio ordine refrigerandi & exsiccandi facultate præditum est: inter cætera autem medicamenta lenientia, quod experi-

entia

entia confirmat, leuiſſimum eſt, adeo vt ſi ſolum exhibeatur, tarde admodum & debiliter aluum moueat: ſed potiſſimum flauam bilem exuſtoſque purgat humores, quod tam præclare facit, vt hac in re cætera omnia lenientia medicamenta facile ſuperet.

Verum thamarindi duo videntur ſecum afferre incommoda, alterum quod nocent frigidum ventriculum habentibus, cui ſuccurritur maſtiche illis impoſito, item cinamomo, ſemine aniſorum, aut re ſimili: alterum quod vehementer adſtringunt, qua ratione iam ſæpius vos monui & teſtatus ſum, in principio febrium putridarum, in quibus potiſſimum vobis propoſitum eſſe debet meatus aperire, ac totum corpus reddere tranſpirabile, vt ab illis abſtineatis, niſi forte admodum modica eorum quantitate velitis aut caſſiæ, aut mannæ, aut alterius medicamenti vitium corrigere: contra vero in fluxu ſanguinis narium, in fluxu muliebri, in eryſipelate, & aliis huiuſmodi morbis ex bile oriundis, niſi febris adfuerit, iam tuto & ſumma cum vtilitate licet illis vti. *Correctio.*

Thamarindi ſolent exhiberi dupliciter, vel purgata pulpa à nucleis, facto bolo, vel facta eorum decoctione. Doſis pulpæ à ℥ x. vſque ad xii. *Vſus.* *Doſis.*

℞ *Pulpæ thamarindorum purgatæ à nucleis* ℥ xii.
Specierum diarrhodon ℈ ij. M.

Doſis autem decocti apud Meſuen eſt ab ℥ ij. vſque ad v. quæ ſane doſis eſt nimis magna & immoderata, neque puto reperiri aliquem qui ℥ ij. thamarindorum audeat tranſcendere: in qua quidem decoctione bene monet idem Meſue, thamarindos leuiter coquendos eſſe, quod longior coctura eorum vires minuat atque adimat: verum vt dixi, medici raro admodum ſolis thamarindis vtuntur, ſolent autem frequenter permiſceri caſſiæ, mannæ, ſyrupis roſato & violato ſolutiuis, & ſimilibus.

Sint exempla:

℞ *Flor. caſſ. nou. extra.*
Pulpæ thamarindorum ana ℥ v.
Pulueris ſeminum aniſorum ℥ ß M.

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ iij.
Pulpæ thamarindorum ℥ j.
Decoctionis cichorei q. ſ. M.

Sæpe etiam diſſoluuntur manna, ſyrupi roſaceus, violaceus, & alia medicamenta cum decoctione thamarindorum, quorum exempla ſunt ſatis manifeſta. Hactenus de thamarindis.

Capvt V.

De Myrobalanis.

Inter medicamenta lenientia multi enumerant myrobalanos, ſed huic opinioni aduerſatur Auicen. qui de illis hæc ſcribit prima quarti tract. 2. cap. 7. Myrobalanos vero citrinos quidam adminiſtrauerunt, & dum inuenitur ab eis alia via, id eſt, adminiſtratio, aliarum medicinarum fiat, quoniam ipſi conſtringunt poros poſt ſolutionem ventris, & exaſperant viſcera: quod ſi fuerint neceſſarii, tunc adminiſtrentur poſt integram digeſtionem. Vtcunque autem hæc ſe res habeat, apud Arabes myrobalanorum ſunt quinque genera, flaua, chebula, indica ſeu nigra, emblica, bellirica, quæ omnia & forma & viribus inter ſe differunt, vn-

de forte etiam ex variis nafcuntur arboribus. Quoniam vero ego aut rariffime,aut nunquam, potiffimum in febribus, myrobalanis vti foleo, cum propter alias cau- fas,tum maxime propter fummam adftringendi facultatem, ꝓpter quam,vt inquit Auic. folent obftructiones excitari & foueri,& vifcera exafperari, propterea de hoc medicamento mihi non libet longius agere: fi quis plura cupit, is Mefuem videat, qui omnium myrobalanorum naturam, differentias,vires,præparationem,dofim, & omnia complectitur,quæcunque ad illorum cognitionem & adminiftrationem neceffaria funt.

CAPVT VI.

De Aloe.

MEfues aloen medicamentorum purgantium præftantiffimum,& propter fu- am quandam prærogatiuam excellentiffimum appellat, aitque ex omnibus purgantibus medicamentis,quæ omnia afferit principibus partibus noftri corporis inimica effe, vnam aloen excipi, quæ quidem non folum eas partes roborat, illa- rumque actiones iuuat,fed etiam cæteris mixta validioribus medicamentis illa cor- rigit ac reddit meliora. Sed forte hæc fententia Mefues omni ex parte non eft re- cipienda,fiquidem Galen. multo cautius de aloe loquitur, neque tantas laudes illi tribuit, qui fcribit 6. de fimp. med. illam ventriculo gratam effe, non fimpliciter, fed fi ad reliqua medicamenta compareturimo vero idem fcribit 8. de med. fecun- dum locos 2. illam quoq; indigere mixtione aliorum medicamentorum, quæ me- dicamentariam illius vim frangere poffint, qualia funt maftiche, cinamomum, & alia id genus.

Qualitas. Aloe apud Galenum ficca eft ordine tertio, calida auté ordine primo inten- fe,aut fecundo remiffe: ventrem mouet, & eft ex numero eorum medicamento- rum,quæ ab excernendis fecibus alui vulgo ftercoraria nominantur. Apud Me- fuen bilem pituitamque purgat, quod intelligendum eft de iis humoribus, qui in ventriculo continentur,fiquidem dicit Galen.8. de med. fecundum locos 2. aloen vim debilem purgatoriam habere, atque illa tantum poffe purgare, quæ circa al- uum reperiuntur,& ad fummam fi ampliore menfura exhibeatur, vfque ad locos circa hepar afcendere; adeo vt nullo modo aloe, aduerfus multorum opinionem, totius corporis purgatoria exiftat: fic Galen. 7. metho. 11. aloe modice purgat, adeo vt vis illius fuper ventriculi & inteftinorum loca non afcendat, aut fi quid vltra, va- fa tantum in mefenterio contingat. Sic apud Paulum lib. 7. cap. 4. aloe vniuerfum corpus non mouet,nifi multo copiofius quam conueniat offeratur.

Contradi- ctio. Et fi quis nobis obiiciat Galenum, qui aliter videtur fentire in lib. de Theria- ca ad Pifonem cap. 4. vbi enumerans fimplicia medicamenta quæ cópofitas & va- rias vires habent, hæc fcribit: Puluis aloes & fquama æris carnium excrefcentias in vlcer.bus comprimunt, & fluentes humores ficcant; ore autem fumpta corpus totum purgant: à qua manifefta contradictione nonnulli putant vix Galenum pof- fe defendi.

Equidem huic refponderem, Galenum foli aloe non tribuere vim purgandi totius corporis,fed aloæ fimul cum fquama æris,quod item de cæteris purgantibus medicamentis ftatui poteft,quibus commode aloe folet permifceri. Vel aliter re- fponderem,aloen non primo & per fe,fed per accidens & fecundario communem vim purgatricem obtinere.

Et fi ve-

Etsi vero aloe purgat vtrumque humorem, bilem & pituitam, tamen ita habendum est ex Gal. illius præcipuam facultatem esse trahendi humoris biliosi, ac propterea biliosarum ventris affectionum præstantissimum esse medicamentum, adeo vt vnica die multos stomachicos sæpenumero persanet, cum altera ex parte humores crassos, ob purgatoriæ facultatis debilitatem trahere non possit: exquo, inquit Gal. 6. de tuenda valet. 10. excogitata est salubriter compositio, quam picram vocant, quæ acrimonia caloreque eorum quæ in se habet, crassos & lentos humores dissecat ac detergit. Verum & illud sciendum est, quod monet Galen. locis citatis 7. metho. & 8. de comp. med. aloen dupliciter & lotã & illotam posse administrari, inter quæ illud interest, quod quę illota est, valentius purgat, quæ vero lota est, purgat quidem minus, sed ventriculum magis roborat, nec non de vi medicamentosa multum deponit, adeo vt liceat aloen lotam febricitantibus exhibere, dummodo non vehemens, sed valde debilis febris fuerit; sicuti altera ex parte idem testatur Galen. aloen illotam non sine magno periculo febricitantibus posse exhiberi: ac sane in leuioribus febribus, quales sunt interdum tertianæ & quotidianę nothæ, equidem soleo non abstinere à moderato vsu aloes ac hieræ simplicis, ac maxime simul cum cæteris medicamentis, quemadmodum inter cætera omnia est cassia, de qua mixtione iam sæpius diximus. *Facultas.*

Inualuit iampridem consuetudo apud multos, ac potissimum Venetiis, vt ferme singulos dies aloen assumant, vt hac ratione corpus liberum conseruent non solum à crassioribus excrementis, sed etiam à superfluis humoribus, ex quibus varia mala hominibus solent oriri: in quam præcipue opinionem puto illos venisse, propter auctoritatem & testimonium Mesue, qui ait crebrum aloes vsum instrumenta sensuum & corpus reliquum ab omni insanabili affectu immune conseruare: itaque & mane & vespere, & in prandio, & in cœna, sed potissimum post cœnam dormituri aloen assumunt: quod quidem institutum grauiter improbat Gal. verbis plane aureis, quæ sunt huiusmodi 3. apho. 15. Euacuatio superfluitatum, quæ fit per purgantia medicamenta, valde indigentibus & longo tempore vtilis est, earum vero quæ quotidie generantur in corpore superfluitatum euacuatio, minor est quam pro medicamenti purgantis efficacia: quod si quispiam voluerit bis in mense, aut semel saltem, ea vti, veritus ne superfluitatum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam trahet consuetudinem. *Quotidianus aloes vsus improbatur.*

Præter ea quæ diximus, mihi libet vos admonere, in quo video multos errare, nimirum inter cæteros omnes homines senibus ab aloe abstinendum esse, quod Gal. diffuse demonstrat 5. de tuenda valet. 9. qui altera ex parte varia commemorat medicamenta, mercurialem, marinam brassicam, resinam terebinthi, & alia id genus, quibus ad mouendam aluum senes tuto vti possunt. *Senibus inutilis aloe.*

Porro aduersus illos qui aloe post senam vtuntur, multa possent afferri, sed vnius Pauli auctoritas sufficiat in pręsentia, qui lib. 7. cap. 4. initio hæc habet: Qui vespere aloen propinant, vel à cibo, lædunt, quoniam alimentum in membra distrahit, &c. Pariter multa possent disputari, vtrum aloe aperiat ora venarum nec ne: de qua re medici recentiores acriter litigant: sed hæc à præsenti nostro instituto sunt aliena. Veteres medici aloe duplici potissimum ratione vtebantur, vna puluere inspersо alicui liquori: altera confectis pilulis vel alia forma solidiore: quam vtramq; rationem expressit Gal. 5. de tuenda val. 9. Itaque dosis aloes infusæ fuerat à ʒ. j. vsq; ad ʒ. iij. substantiæ à ʒ j. vsq; ad ij. sed hoc tempore propter insignem illius amaritu- *Dosis.*

 dinem

tudinem vix aliquis reperitur, qui aliter quam pilulis aloen velit accipere.

Catalogus lenientiũ simpl. Præter hæc sunt alia multa simplicia medicamenta, ad leniendam aluum accommodata, de quibus passim medici mentionem faciunt, qualia sunt pruna, sebesten, fex vini quam vulgo tartarum appellant, malua, mercurialis, beta, atriplex, brassica semicocta, terebinthina, & vulgaris & Cypria, & alia huiusmodi: verum cum ea fere sint leuiora, ac potius inter alimenta quam medicamenta debeant recenseri, addo cum per temporis angustias non liceat de singulis tractare, iis contenti erimus, quibus hoc tempore medici familiariter vtuntur. Itaque ad medicamenta lenientia composita accedamus.

CAPVT VII.

De Compositis Aluum lenientibus, & primum de Hiera.

INter composita aluum lenientia hiera simplex mea sententia principem locum obtinet, de quo quidem medicamento, variaque illius præparatione, dosi, ac viribus, quoniam diximus diffuse tractantes morbos ventriculi, in præsentia mihi libet summatim ea tantum repetere, quæ ad rem præsentem pertinent. Primum vero nulli dubium esse debet, quin hiera inter medicamenta lenientia debeat referri, cum nihil recipiat præter aloen, quod aluum possit mouere, vt certe nesciam, qua ratione moti nonnulli aliter sentiant.

Quis auctor hiera. Huius medicamenti auctorem multi putant fuisse Galenum, qui falluntur, siquidem illud multos annos ante Galenum celebre fuerat, atque illius auctor creditur fuisse Andromachus, testimonio ipsiusmet Galeni 8. de medicam. secundum locos 2.

Duplex hieræ præparatio. Variæ autem apud veteres & Galen. fuere huiusmodi medicamenti compositiones, quarum Gal. mentionem facit variis locis, sed præcipue 2. de med. sec. locos 1. nec non 7. method. 11. sed illud iuniores debent scire, sicuti Galeni tempore, ita apud nostros aromatarios in præsentia hieram dupliciter præparari, vel sine melle, & vulgo species hieræ appellatur, vel cum despumato melle in forma electuarii, & simpliciter hiera simplex dicitur: quæ quidem inter se differunt, Galeni testimonio, quod mellita gratior quidem, durabilior, & magis purgans euadit, sed ventriculum minus roborat, & aluum magis deiicit, quam altera.

Facultas. Hieræ præcipuus est vsus ad purgandum, maxime ex ventriculo, intestinis, & venis mesaraicis, bilem flauam & pituitam, non modo tenuem, tunicis ventriculi altius adhærentem, sed multo facilius eam, quæ in eius cauitate continetur.

Vsus. Antiquiores, sicuti diximus de aloe, huiusmodi medicamento vti consueuerunt ex aqua vel potione, sicuti hodie quoque nonnulli faciunt, quod certe est valde mirum, cum sit medicamentum cæterorum omnium amarissimum: nos hiera vtimur familiariter in bolo, vel catapotiis, quæ vel melle rosaceo, vel syrupo, vel alia re humida facile in eam formam deducitur.

Dosis. De dosi huius medicamenti maxima est difficultas, & repugnantia apud Gale. qui 8. de med. sec. locos scribit, summam dosim esse ℥.j. alias vero vsq; ad ℥.vj. ascendit, de qua re alio tempore egimus: nunc illud sufficiat, quod puto esse ad mentem Galeni

Galeni,& quod longiori vſu mihi confirmatum eſt, ſpecies ſeu puluerem hieræ à ʒ.iij.vſque ad vj.alteram autem mellitam à ʒ viij.vſque ad xij commode & tuto poſſe exhiberi: verum quod ſæpe vos monui, hiera commodiſſime aliis medicamentis ſolet permiſceri,quorum operationem præclare iuuat, & vitia corrigit, præcipue vero ego illam ſoleo permiſcere cum caſſia,vel cum electuario lenitiuo, de quo dicam paulo poſt: vel ſoleo exhibere hieram, & illi addere mel roſaceum ſolutiuum, quod ſtatim à hiera ſumendum eſt: & ſint exempla vtriuſque modi:

℞ *Caſſiæ,vel,electuarii lenitiui* ʒ x.
Specierum hieræ ſimplicis ʒ ij. *M.& f.bolus.*

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ. iij.
Mellis roſati ſol.q.ſuf.M.F.bol.& auretur.

℞ *Mellis roſati ſol.*
Decoctionis betonicæ parum M. quod, vt dixi, ſtatim poſt bolum ſumendum eſt.

Loco hieræ nonnulli vtuntur pilulis aromaticis,quas aloephanginas vocant, deſcriptas à Meſue,quæ præter aloen nihil purgans recipiunt, vnde commode poſſunt adminiſtrari: quarum doſis eſt à ʒ. ij.vſq; ad iij. circiter. Alii addunt pilulas maſtichinas, de tribus cum rhabarbaro, & ſimiles, ſed cum hę recipiant agaricum,rhabarbarum,& alia purgantia medicamenta,inter lenientia non debent reponi.

CAPVT VIII.

De Syrupo Roſaceo Solutiuo.

POſt hierã occurrit ſyr.roſac. ſolutiu.quem,etſi non ignoro nonnullos aliter ſentire,& ratio & experientia confirmat, inter medicamenta lenientia numerandũ eſſe, dũmodo in moderata & cõgrua doſi exhibeatur. Conficitur ex multiplici roſarum infuſione,quas roſas ſcribit Gal.4.de ſimp.med.vltimo,ex trib.partib.conſtare,vna terrea,craſſa & frigida: altera amara,tenui & calida: tertia aquea, quæ neceſſario quidem eſt frigida, ſed in tenuitatis craſſitudiniſq; oppoſitione quodammodo media exiſtit:ex quibus propter partes humidiores & calidiores, nec non ꝓpter ſaccharum,leniendi & purgandi vim acquirit.Itaque facultas huius ſyrupi illa eſt,vt ex ventriculo & primis viis ducat tenuia & aquoſa excrementa, & admodum placide,præterquam quod flatus ſolet excitare & tormina ventris,iis præſertim, qui ventrem habent imbecillum & calorem debilem,veluti ſunt mulieres: quare opportune in liquoribus,quibus diſſoluitur,antea decoquuntur aliqua flatum diſcutientia,aniſum,fæniculum,cinamomum,& alia id genus.Nouus eſt ſyrupus,& non ante multos annos cœpit parari: apud nonnullos rhodopharmacum appellatur, hoc eſt,medicamentum ex roſis.Annum vnum perdurat,ſed tamen ita, vt quo recentior,eo vtilior,quo vetuſtior,eo inutilior & minus efficax deprehendatur.Doſis eſt vſque ad ℥.iiij.circiter.

Facultas. *Correctio.* *Doſis.*

℞ *Syrup.roſ.ſol.* ℥. *iiij.*
Decoctionis aceto ſæ.
Seminum aniſorum q. ſuf. M.

Verum frequentiſſime ſolet permiſceri aliis medicamentis, neq; ſolum lenientibus,ſed etiam purgantibus, vt poſterius videbimus.

Illud

Dolus pharmacopæorum. Illud ſciendum eſt, nonnullos aromatarios hunc ſyrupum malitioſe præparare, qui prætermittentes congruam roſarum infuſionem, quæ nonies ac decies fieri debet, vt medicamentum copioſius aluum deiiciat, ſolent ſcammonium permiſcere: quam impoſturam duplici ratione licet deprehendere, vna, quoniam maior amaritudo quam conueniat in ſyrupo percipitur: altera, quia tunc vacuatio ſuccedit admodum copioſa & laborioſa, vt nonnunquam ad dyſenteriam, vel ſaltem diarrhęam terminet. Ex hac eadem roſarum infuſione & melle, loco ſacchari, alter ſyrupus præparatur, qui mel roſaceum ſolutiuum dicitur, neque ii duo ſyrupi aliter inter ſe differũt, niſi quod ille ex ſacchato, hic ex melle præparatur, ex quo ille quoque vtcunque frigidior, hic autem calidior euadit, vnde commode in naturis, morbis, temporibus calidioribus, ſyrupus roſaceus, ſicuti contra in naturis, corporibus, & morbis frigidioribus, mel roſaceum adminiſtratur.

Syr. ex flor. Perſicor. Præter infuſionem roſarum vulgarium nonnulli recentiores conficiunt ſyrupum ex illis roſis albis, quæ vulgo apud nos moſchette appellantur. Nonnulli etiam alterum ſyrupum conficiunt ex floribus Perſicorum, quos duos ſyrupos ex ſexta, aut ad ſummum ſeptima infuſione audio abſolutos fieri: quibus tribuunt facultatem purgandi bilioſa & tenuia excrementa: ego eorum nunquam periculum feci, quicunque voluerit, hæc quoque poterit experiri: ſed puto huiuſmodi ſyrupos maiori cum moleſtia & labore, quam alteros vulgares purgationem facere.

CAPVT IX.

De Syrupo Violaceo Solutiuo.

Syr. violaceus. Sicuti ex roſis, ita quoque ex violis purpureis præparatur ſyrupus, qui violatus ſolutiuus dicitur, & inter medicamenta lenientia numeratur, ſiquidem violæ etſi frigidæ ſunt & humidę, tamen habent quaſdam partes viſcidas, quę potiſſimum vna cum ſaccharo poſſunt aluum lubricam reddere & lenire. Atque hic quidem ſyrupus cum præcipue purget bilem, & aliquid pituitæ, quæ continetur in ventriculo & inteſtinis, tamen creditur habere peculiarem prærogatiuam in morbis pectoris; quare in pleuritide & omnibus affectibus thoracis calidioribus maxime cōuenit: ſed mea ſententia, generaliter ad febres vehementes & ardentes, & vbicunq; inſigni refrigeratione opus eſt, admodum feliciter poteſt & debet adminiſtrari. Sed animaduertendum eſt, hunc ſyrupum non leuiter ventriculum diſſoluere, & labefactare, vnde cum ſit vulgare præceptum Gal. 8. de med. ſec. locos, initio, 13. metho. ventriculum, ſicuti & iecur, iis perpetuo opus habere, quæ vtcunque roborem & & adſtringant, nunquam huiuſmodi ſyrupum exhibeatis, quin illi permiſceatis ſemina aniſorum, cinamomum, & alia id genus, quæ ventriculũ poſſunt roborare: id ꝙ potiſſimum fieri debet in mulieribus & reliquis, qui habitum corporis & calorem habent debiliorem. Ego iuſſi aliquando, vt quo tempore conficitur ſyrupus, ſimul cum eo portiuncula maſtic's decoqueretur, quod pręclare illius malitiam corrigit, vt deinceps aliis corrigentibus opus non ſit.

Facultas.

Tempus durationis. Hic ſyrupus longiori tempore durat, quam roſaceus, nimirum vſque ad biennium, dummodo probe conficiatur: quod ego fieri puto, quoniam, ſicuti dixi, violæ habent quaſdam partes viſcidas, quæ non ita facile diſſoluuntur. Verum circa illius præparationem aromatarii ſunt admonendi, primum, vt aſſumant violas minime languidas, ac fere exſiccatas, ſed quamprimum incipiant apparere, atq; integras adhuc vires habēt, & quæ, ſi fieri poteſt, ſint omnis pluuiæ expertes: tales enim ſunt præſtan-

præſtantiſſimæ: ſecundo, vt facta violarum infuſione, ſine mora ſtatim integrum ſyrupum conficiant, qui ex mixtione & virtute ſacchari longe melius conſeruatur, cum altera ex parte, quod prope omnes aromatarii faciunt, ſi longiori temporis ſpatio eiuſmodi aquas & infuſiones cuſtodiant, ex quibus poſtea ſucceſſiuis temporibus ſolent ſyrupos conficere, propria medicamenti vis euaneſcat & deperdatur. Doſis eſt vſque ad ℥ iiij. ſicuti de ſyrupo roſaceo diximus: & ſit exemplum: *Doſis.*

℞ *Syrupi viol. ſol.* ℥ iiij.
Decoctionis borraginis.
Seminum aniſorum q. ſuf. M.

Sed hic quoque ſyrupus violatus, ſicuti roſatus, aliis medicamentis partim lenientibus, partim purgantib. ſolet permiſceri, quod ſupra diximus, & dicemus poſterius.

Poſtremo autem ex hac violarum infuſione & melle conficitur alter ſyrupus, qui mel violarum ſolutiuum dicitur, inter quos duos ſyrupos illa vna eſt differentia, quam mixtio vel ſacchari, vel mellis poteſt afferre, ſicuti de ſyrupo roſato & melle roſato dictum eſt. Præter huiuſmodi ſyrupos, quorum vſus apud omnes medicos eſt frequentiſſimus, ſunt alii ſyrupi, quibus nonnulli ad deiiciendam aluum, familiariter vtuntur, quales ſunt ſyrupus de cichorea compoſitus cum rhabarbaro, de fumo terræ compoſitus, de pomis compoſitus, de epithymo, de polypodio, & ſimiles: verum ego omnia iſthæc medicamenta, aut certe maxima ex parte cenſeo minime lenientia, ſed potius purgantia eſſe, quod ex ingredientibus medicamentis facile nobis licebit intelligere, qualia ſunt rhabarbarum, polydodium, epithymum, helleborus, & ſimilia, & in principio morborum ego nunquam ſoleo illis vti: quare de iis longius agendum non eſt. *Mel violatum ſolutiuum.*

CAPVT X.

De Electuario Lenitino.

DEmum vero inter lenientia medicamenta numerantur multa electuaria, quæ apud officinas vulgaria ſunt, ac primũ eſt electuarium lenitiuum, quo medici prope omnes hoc tempore vtuntur frequentiſſime: verum ego tali medicamento, aut raro admodum, aut nunquam vti conſueui, partim quod non omni ex parte mihi videtur præſtare, quod nomen promittit, ſiquidem propter ſenam & polypodium nonnullos audio & turbith & ſcammonium addere, qua ratione lenientis medicamenti terminos excedit, partim quod recipit mercurialem, quæ ventriculum non leuiter labefactat, necnon pruna, thamarindos, & omnia myrabalanorũ genera, quæ inſigniter adſtringunt: vnde in reliquis morbis parum & raro, in febribus autem minime & nunquam videtur conuenire. Deſcriptio huius electuarii reperitur tantummodo apud aromatarios, & quis fuerit illius auctor, ignoratur. Doſis eſt à ʒ. viij. vſque ad xij. Aſſumitur autem & paratis bolis, ſicuti caſſia, & facta potione, & tunc familiariter ſyrupis, roſato & violato ſolutiuis permiſcetur, & ſint exempla: *De Electuar.* *Doſis.*

℞ *Electuarii lenitiui* ʒ x.
Seminum aniſorum ʒ ß *Miſc.*

Sit exemplum potionis:

℞ *Electuarii lenitiui* ℥ j.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß.

Deco-

Decoctionis borraginis.
Seminum citri q. *suf.* M. F. *Potio.*

CAPVT XI.

De Electuario Diacatholic. Diacaßia, Diasena, &c.

Diacatholicō

SEcundo loco est electuarium, quod diacatholicon appellatur, quod admodum celebre & vsitatum est: sed neque istud, mea sententia, debet inter lenientia reponi, cum recipiat senam, polypodium, rhabarbarum, quæ certum est propriam purgandi facultatem obtinere: quare de illo inter medicamenta purgantia tractabimus.

Præterea sunt alia multa electuaria, vt diasebesten, diacassia, diasena, diamanna, diaprunis, & alia id genus, quibus quidem etsi vulgares medici frequenter vtuntur, ego nunquam vti soleo, dummodo non desint simplicia medicamenta: nam præter cætera incommoda quæ secum afferunt, id maximi est momenti, quod omnia recipiunt cassiam, quę vt supra diximus, breui saltem tempore à corruptione potest immunis conseruari, pręterquam quod cassia si decoquatur, vt fit in his cōponendis electuariis, facile euaporat ac vires amittit: itaque vos quoque hortor, vt ab illis abstineatis, ac potissimum in febribus, vbicunque simplicia licet administrare.

CAPVT XII.

De Electuario Diasebesten.

Diasebesten.

ELectuarium diasebesten describitur à Bartholomæo Montagnana seniore, celeberrimo sui temporis medico, quod aiunt in affectibus renum peculiarem prærogatiuam habere; sed præter incommodum ex cassia conficitur cum aqua anguriæ, quam Auic. & Serapio testantur maxime esse corruptioni obnoxiam: prætereà nihil prope in se habet, quod ventriculum & hepar corroboret: ac demum mul-ta frigida adstringentia, & obstruentia illud ingrediuntur, quæ à proba medicamēti compositione deficiunt. Hoc Electuarium est duplex: alterum simplex, sine scammonio, cuius dosis est ad ℥. xij. alterum compositum, cū scammonio, de quo posterius tractabimus. Cætera quoq; in proximo sup. cap. dicta electuaria hęc fere eadem incommoda continent, neq; ab electuario diasebesten multum differunt: quare ego itidem censeo ab illorum vsu abstinendum esse, neque de iis longius agendum.

Incommoda.

Duplex.

CAPVT XIII.

De Elect. Diaprunis simpl.

Diaprunum.

VEruntamen præ cæteris mihi libet electuarium diaprunis eximere: quod ex carne prunorum & saccharo conficitur, quod fortasse originem habuit ab iis, quæ tradita sunt à Gal. 2. de alim. facul. 31. vbi docet, pruna, ac potissimum Hispana & Damascena aluum mouere. Quare si hoc electuarium probe conficiatur, atq; ex prunis dulcibus & maturis, minime immaturis & acerbis, vt vulgaris habet descriptio, inter cętera omnia lenientia medicamenta satis facile & tutum videtur. Atq; hactenus de medicamentis lenientibus, tam simplicibus, quam compositis.

CAPVT XIV.

De Syrupis.

De medicamentis coquētibus humores.

COnstat apud Gal. & omnes medicos, cōcoctionē fieri à calore naturali, quoniā vero sæpe euenit, vt multa sint impedimenta, tam ex parte humorum coquendorum, quam ex parte caloris concoquentis, pertinet ad medicum; huiusmodi im-

pedi-

pedimenta, quantum fieri poteft, corrigere & auferre: quare fi calor fuerit vehementior vel debilior quam naturæ conueniat, ille iuuandus, & ad ftatum naturalē deducendus eft: pariter fi humores, fint calidiores, frigidiores, craffiores, &c. refrigerandi, calefaciendi, attenuandi funt: qua ratione temperato calore, præparatisque humoribus, proba fit concoctio, in qua pars materiæ coquendæ vertitur in fubftantiam coquentis, pars vero inutilis ad expulfionem paratur. Cæterum etfi multa funt medicamenta, quę huic muneri funt deftinata, & vulgo concoquentia appellantur, tamen inter ea fyrupi primum locum obtinent, quibus medici frequētiffime ac fere femper vtuntur: quare cæteris pretermiffis, de fyrupis tantummodo agendum eft. Neq; vero hoc loco ftatui longius demonftrare, huiufmodi medicamenta, & fyrupos non fuiffe inuentum recentiorum medicorum, vt nonnulli opinantur, fed illud effe antiquiffimum, fiquidem Hipp. Diofc. Gal. & omnes medici familiariter vtebantur mulfa, oxymelite, decocto hyffopi, origani, & fimilium, quę aut parum, aut nihil à noftris fyrupis differunt, id quod puto effe manifeftius, quam vt indigeat longiori demonftratione. Neq; ita laborandum eft de hoc nomine fyrupi, vel vt latiniores fcribunt, ferapii: etenim qualecunque fuerit hoc nomen, fiue Græcum, fiue Arabicum, & quomodocunque appelletur, nihil refert: quare ad noftrum principale propofitum ftatim deuenio, quod fuerat, vos docere rationem, qua ad coquendos & præparandos humores probe difcatis fingulos fyrupos diftinguere & adminiftrare. Vt autem facile hanc rem intelligatis, fciendum eft, tres potiffimum effe humores, bilem, pituitam, melancholiam, qui à fuo ftatu naturali recedentes correctione, præparatione, & concoctione indigent: nam quatenus pertinet ad fanguinem, cum nunquam liceat per medicamenta illum educere, idcirco neq; vlla videntur effe medicamenta propria, quæ ad illius concoctionem fint accommodata: quod fi omnino ille quoque, propter nimiam caliditatem vel craffitiem, vel aliam caufam à fuo ftatu naturali degeneret, & aliquam temperationem requirat, qui fyrupi ad coquendam bilem funt apti, iidem ad corrigendum & moderandum fanguinem quoquo modo funt opportuni. Et fi quis præterea quintā humiditatem obiicere velit, nempe omnium humorū aquofitatem, quam nonnulli ichorē, nonnulli ferum vocant, φ nonnunquam in venis, fed frequenter in cauitate ventris reperitur, & purgatione indiget: huic refpondendum eft huiufmodi ichorofa & ferofa excrementa aut nulla indigere concoctione, ficuti alias demonftrauimus, aut hoc munus perficere, quæcunq; cæteros humores ac totum fanguinem poffunt mundificare, & à tali excremento fecernere.

An fit inuentum recentiorum.

CAPVT XV.

De Syrupis concoquentib. Bilem.

Itaq; incipiamus à fyrupis concoquentib. bilem: etfi vero illi funt multiplices, tamen cum huiufmodi humor, quicunq, ille fuerit, fit calidus & ficcus, præfertim vbi febrē excitat, omnes in eo debent cōuenire, vt refrigerandi & humectandi vim habeant: fed hac in re diftinctione opus eft: nam fi humor valde calidus & tenuis fuerit, ille quidem refrigerantia, fed minime attenuantia requirit, ac potiffimum nifi febres vel obftructiones adfuerint; quales fyrupi refrigerante quidem, fed minime attenuantes, minime abftergentes & aperientes funt; violatus fimplex, de nenuphare, de papauero, de agrefta, de granatis, de lactuca, portulaca, plantagine, & cæteris id genus. Si vero huiufmodi humor calidior & craffior fuerit, adfitque fufpicio alicuius obftructionis, tunc plane ab iis fyrupis abfti-

Syrupi bilem coquentes.

abſtinendum eſt: niſi ſimul quædam aperientia illis permiſceantur: ex quibus pri-mi & præſtantiores ſyrupi occurrunt oxymel.& ſyrup. acetoſus, quos quidem du-os ſyrupos ſciant iuniores in eo tantum inter ſe differre, quod oxymel ex melle, ſy-rupus autem ex ſaccharo præparatur: quare etſi vterque refrigerat, incidit, abſter-git, aperit, nihilominus nulli dubium eſſe debet, quin oxymel ratione mellis quo-quo modo minus refrigeret, ac magis detergat & aperiat, quam ſyrupus acetoſus: vnde quotieſcunque vobis propoſitum fuerit magis refrigerare, ac minus abſter-gere, ſicuti, exempli gratia, in tertiana exquiſita, ſyrupum acetoſum, quotieſcun-que autem volueritis minus refrigerare, ac magis detergere, vt in tertiana notha, tunc oxymel licebit adminiſtrare. Verum ſciendum eſt, apud antiquos multa fuiſſe genera oxymellis, nempe oxymel Iuliani, cuius meminit Gal.2.de med.ſec.locos. 1. Paulus lib.3. 13. oxymel ſpleneticum, oxymel pro calculoſis, quorum item Paulus mentionem facit lib.7.11 & alia id genus: hoc autem tempore tres duntaxat oxy-mellis ſpecies apud aromatarios reperiuntur, oxymel ſimplex, oxymel compoſitū, oxymel ſcilliticum. Quatenus vero pertinet ad oxymel ſimplex, poſtremo notan-dum eſt, de illo Hipp.3.lib.de ratione victus in morbis acutis diffuſe pertractare, at-que illius compoſitionem, vtilitates, nocumenta, nec non adminiſtrationis rationē recenſere, pariter Galenum in conſilio pro puero epileptico, nec non 4. de tuenda val. varias illius compoſitiones commemorare, nempe ex maiori vel minori tum mellis, tum aceti quātitate, vt & morbus & guſtus ægroti videbatur poſtulare, qui miratur medicos, quicunque ſub vna determinata menſura id ſolent conficere, ſic-uti hoc tempore vulgo fieri ſolet: quos quidem medicos inquit Gal. perinde agere, atque illos, qui volunt omnes bibentes pariter eadem menſura vino aquam permi-ſcere, non aduertentes, quibuſdam qui dilutiori potui erant aſſueti, caput ſtatim tē-tari ſi paulo meracius biberint, quibuſdam qui meraciori potu delectantur, ſi magis dilutum biberent, ventriculum ſubuerti: quare concludit hunc ſyrupum minime vna menſura parandum eſſe, ſed ex guſtu ſumentis de illo iudicium faciendum eſſe, qui ſtatuit, oxymel naturæ ſumentis fore vtile & conuenientiſſimum, quod vtique iucundiſſimum eſt: contra aduerſiſſimum, quod iucundum exiſtit.

De vſu tum oxymellis tum ſyrupi aceto ſi in præparandis & coquendis humo-ribus calidis, frigidis, tenuibus, craſſis, diffuſe diximus.

Cæterum imitatione oxymellis & ſyrupi aceto ſi ſunt alii multi ſyrupi, qui hu-mectandi, refrigerandi, leuiter abſtergendi, & aperiendi vim habent, & ad co-quendam bilem ſunt accommodati: ſyrupi de cichorea, & de endiu'a, qui & ſimpli-ces & compoſiti præparantur, de ſucco acetoſæ, de ſoncho, de bugloſſa, de acetoſi-tate citri, de farfara, roſatus recens & ſimiles, ex quibus placet multis medicis non-nullis certis quibuſdam partibus & determinatis proſpicere, exempli gratia, ſyru-pum roſatum recentem capiti, ſyrupum de ſucco acetoſæ, de bugloſſ, cordi viola-tum, de farfara thoraci, de cichorea, de endiuia, iecori, & ſimilia: de qua re, & vtrum medicamenta propria membra poſſint vel alterando, vel purgando reſpicere, eſt inſignis controuerſia apud medicos, nos alias tractabimus.

Syr. acetoſus. — *Varia oxymellis ſpecies.* — *Syrupi cæteri.*

CAPVT XVI.

De Syrupis concoquentibus Pituitam.

PRætermiſſa differentia multiplici pituitæ, de quibus tractātes febrem quotidia-nam ſatis diximus, ſtatim ad noſtrum inſtitutum venio. Cum igitur pituita ſit humor

humor frigidus,humidus,ac maiori ex parte fere craſſior,ad ſui concoctionem calefacientibus,exſiccantibus & incidentibus indiget: vnde ſyrupi ad hanc rem accommodati,vt ſint calidi,ſicci,attenuantes,& abſtergentes,neceſſarium eſt.Huiuſmodi autem ſyrupi ſunt multiplices,inter quos primus ſeſe offert ſyrupus de betonica:cum enim,auctore Gal.7.de ſimpl.med.hæc herba ſit moderate calida, amariuſcula & ſubacris, iure poteſt pituitam moderate calefacere, attenuare, incidere, abſtergere,ac potiſſimum accedente ſaccharo vel melle: namque tametſi hic ſyrupus vulgo præparatur ex ſaccharo,ſi ex melle quoque optimo conficiatur, nullus mea ſenentia error committeretur, imo vero forte magis calefaceret, exſiccaret, attenuaret,abſtergeret. Hic ſyrupus eſt duplex,alter ſimplex, qui ex ſucco betonicæ & ſaccharo paratur: alter compoſitus,qui alia multa recipit medicamenta, maioranam,ſaluiam,ſtæchadem,& alia id genus,qui quidem ſyrupus compoſitus altero ſimplici eſt efficacior.In hoc numero ponendi ſunt ſyrupi de hyſſopo,de praſſio, id eſt,marrubio,de mentha,de calamentho,de iua,id eſt,chamæpityde,de agrimonia,de arthemiſia,de matricaria,de ſtæchade,ſyrupus byzantinus, ſyrupi de duabus & de quinque radicibus,mel roſaceum. *De betonica ſimp. & compoſitus.*

Sed notandum eſt,omnes huiuſmodi ſyrupos habere quidem vim,ſicuti diximus,calefaciendi,attenuandi,abſtergendi &concoquendi pituitā, veruntamen admodum leuem habere vim incidendi,ſiquidem iſtud præcipue& præclare præſtant illi ſyrupi,qui recipiunt acetum,quod quidem propter tenuiſſimas quaſdam partes præclariſſimam incidendi vim obtinet,vt docet Gal.3.de ratione victus 1.& 2. de ſimp.med.inter quos ſyrupos acetum recipientes oxymel ſimplex,&ſyrupus acetoſus ſimplex reliquis omnib.ſunt ſimpliciores & mitiores,quos deinde quodam ordine ſequuntur oxymel compoſitum,ſyrupi de duabus & de quinq; radicib. byzātinus cum aceto,ac poſtremo eſt oxymel ſcilliticum,quod reliquorum omnium eſt efficaciſſimum.

Demum vero apud medicos receptum eſt,huiuſmodi quoq; ſyrupos ad ſingulas corporis partes fere eſſe accommodatos,exempli gratia,ſyrupum de betonica,de ſtæchade,ad caput:ſyrupum de hyſſopo,de praſſio, ad thoracem: ſyrupum de mentha,mel roſaceum,ad ventriculum:ſyrupum de agrimonia ad hepar: ſyrupum de arthemiſia ad vterum,ſyrupum de iua ad articulos.

Capvt XVII.

De Syrupis Melancholiam concoquentibus.

Sequuntur ſyrupi concoquentes melancholiam: ſed illud primum eſt memoria repetendum, quod diximus in curatione quartanę, hunc humorem eſſe duplicem,alterum naturalē,qui eſt veluti fex ſanguinis, & ſuccus melancholicus dicitur: alterum præter naturā, qui duplicē habet generationem: alterā ex ſanguine craſſo, alteram ex flaua bile immodice aſſata,& atra bilis nominatur: vnde cum vterq; indigeat concoctione,pro varia huiuſmodi natūra varii quoq; ſyrupi debent adminiſtrari. Itaq; ad coquendam melancholiam non naturalem,ac potiſſimum ſi ex flaua bile vſta originem habuerit,iidem fere ſyrupi ſunt accommodati,de quibus pro coctione bilis diximus,cum pariter hic humor refrigerantib. & humectantibus indigeat,quibus licet addere ſyrupum de pomis ſimplicem,de bugloſſa, de borragine, & ſimiles.Si vero melancholia fuerit naturalis,hic humor ad ſui concoctionem ſyrupos quoquo modo vehementiores& calidiores deſiderat,quales ſunt,ſyrupus de fumo terrę ſimplex,de lupulis,de ceterach,de thymo,ac forte illi omnes, quos diximus

ximus ad coquendam pituitam esse accommodatos. Atque hæc de syrupis singulos humores concoquentibus satis.

CAPVT XVIII.

De recto Vsu Syruporum.

HOc loco iuniores debent scire, humores plerunque inter se misceri, quo tempore necesse est, varios quoque syrupos inter se componere & miscere. Exempli gratia, si pituita simul cum flaua bile redundet, tunc syrupi quoq; erunt permiscendi, qui vtrumque humorem respiciant, sicut syrupus de endiuia, de acetosa, bilem, de betonica, mel rosaceum, pituitam, quod item de cæteris statuendum est.

Verum & illud postremo non est prætermittendum, syrupos prope omnes primo quidem ac præcipue certum ac determinatum humorem, secundario vero & alterum concoquere posse: exempli gratia, syrupus de duabus radicib. primo pituitam, deinde bilem, syrupus de endiuia contra, id quod ex variis medicamentis ingredientibus, variisque singulorum facultatibus facile potest intelligi.

I. Admonitio. Cæterum antequam finem facio, mihi libet generaliter nonnulla vos admonere, ne in administrandis syrupis simul cum vulgaribus medicis aliquem errorem committatis: ac primum quoties vobis propositum est coquendi humores, perpetuo caueatis à syrupis compositis, de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, de cichorea cum rhabarbaro, & reliquis omnibus, quicunq; purgantia recipiunt medicamenta, qui quidem tantum abest, vt succorum coctionem efficiant, vt contra illam potius perturbent & impediant.

II. Admonit. Secundo, cum medici prope omnes vetere instituto soleant syrupos aquis stillatitiis diluere, neque occasio præsentis temporis patiatur, vt de illis atq; earum viribus longiorem sermonem habeamus, illud vnum mihi sufficiat, me decoctis herbarum & aliorum medicamentorum longe magis, quam huiusmodi aquis delectari, ac potissimum si vulgari modo in vasis plumbeis destillentur: namq; si instrumentis vitreis atq; ex duplici vase fiat destillatio, cum Manardo & aliis viris doctissimis, neq; ego ab illarum vsu quandoq; soleo abstinere.

III. Admonit. Tertio communiter practicantes quamprimum ad ægrotos accedunt, vt diligentes videantur, protinus suos syrupos instituunt, & illos quidē mane & vespere, nulla neq; accessionum, neq; alimentorum habita ratione, in qua re grauissimos committunt errores, primum igitur cum in aliis morbis, tum maxime in febribus, nunq̃ licet syrupos & medicamenta deobstruentia administrare, nisi postquā corpus vniuersum fuerit inanitum: quod quidem præceptum cum aliis locis, tum maxime 5. meth. 4. à Gal. traditum est: præstat enim vitiosi succi maiori ex parte emissa ad detergendas obstructiones accedere, cum alioqui metus sit, si obstructionib. liberandis, priusquam vacuaueris, studeas, ne ipsas magis impingas. Deinde vero illud sedulo est animaduertendum, vt syrupi nunquam exhibeantur, nisi ventriculus reliquiarum alimenti immunis & quodammodo ieiunus fuerit, neq; pariter post sumptos syrupos alimenta sumantur, nisi illi ex ventriculo exierint, & ad alias partes penetrauerint, vno verbo, ne simul syrupi & alimenta misceantur & cōfundantur. Quod item præceptū traditum est à Gal. 6. de tuen. 3. & 3. de rat. vict. 35. Itaq; non est, quod multi faciunt, vt præcipue in febrib. determinata quadam hora, vel mane, vel alio tempore exhibendis syrupis definiatur, siquidem illi quacunq; hora dari possunt, dummodo ventriculus sit ieiunus, neq; accessiones, neq; aliud impedimentum illorum administrationem prohibeat.

Vltimo

Vltimo quatenus pertinet ad syruporum quantitatem, vulgaris syruporum vsus obtinuit, vt singuli syrupi vncias quatuor cum dimidia, aut ad summũ quinq; nõ excedant, hodie enim decocti vel aquarum ℥.iij. cum syrupi ℥ j. ß. solent instituere: quod fortasse institutum acceperunt ab Auic. c. de curatione febris quotidianę, qui decocta herbarum ad ℥.iij. propinare consueuerat: verum mea sententia nihil certi de hac re statui potest, namq; exempli gratia, si in ventriculo & primis ductibus humores, atq; illi quidẽ frigidi & crassi contineantur, neq; æger vllo æstu, vlla siti torqueatur, tunc exigua syrupi quantitas, forte etiam soli syrupi sine aquis vel decoctis, viderentur conuenire: contra vero si in partibus internis calidiores & tenuiores succi redundent, æger q; insigni siti & calore laboret, tunc longe maior quantitas syrupi sine dubio conueniet, quam copiosam syruporũ administrationem ad ℥. vj viij. xij. & quandoq; plures ego soleo nonnunquam administrare. Quapropter sumpta indicatione à partibus laborantibus, à morbis, à symptomatibus, tempore anni, temperie, & aliis id genus, equidem censeo syruporum quantitatem modo augendam, modo minuendam esse, neq; vt est in prouerbio, omnes vno calopodio calceandos esse. *IV. Admonit.*

Capvt XIX.

De Rhabarbaro.

Primum occurrit Rhabarbarum, vbi non agitabo eam controuersiam, vtrum rhabarbarũ Diosc. Gal. & cęteris antiqorib. cognitum an incognitũ fuerit: siquidẽ, ni fallor, satis cuiq; cõpertum est, veteres omnes medicos solũ rhaponticũ nouisse, q̃ à comuni nostro rhabarbaro diuersum esse facile potest pbari: imo vero, q̃ alicui mirum videbitur, quantũ ego potui obseruare, neq; Auic. vllo in loco nostri vulgaris rhabarbari mentionẽ facit, ego enim puto, illum, vbicunq; rhabarbarũ nominat, non aliud quam antiquum rhaponticum intelligere, id quod mihi videor duplici ratione posse confirmare: altera q̃ Auic. illas easdem dotes & conditiones tribuit rhabarbaro, quas Diosc. Gal. & cæteri antiquiores medici suo tribuũt rhapontico, adeo vt ille 2. cano. de rhabarbaro historiã referens, eadem fere verba cũ Diosc. videatur proferre. Altera est ratio, quod nunquã rhabarbarũ tanquã medicamentũ purgandi facultate præditum, in toto illius opere ne semel quidem administretur, sed perpetuo inter frigida & adstringentia medicamenta, quale sine dubio est rhaponticum, reponatur, sicuti videre est in curatione fluxus ventris 3. canonis, vbi simul cum malicorio, galla, acacia, & aliis id genus frigidis & adstringentibus medicamentis rhabarbarum quoq; commemorat. Rhabarbarum igitur recentiorum medicorum Arabum inuentum fuit, primusque inter Grecos auctores Paulus videtur illius notitiam habuisse, qui libro 7. 11. ad finem, componendo Diacorallio & nonnullis antidotis podagricis rhabarbarici mentionem facit, ac rursum libro primo 43. docens, qua ratione liceat sanis aluum mouere, de terebinthina hæc habet: Si vero volueris aluum magis purgare, parum rheibarbarici miscebimus. Sunt qui rhabarbarum inter lenientia reponant, qui pluribus medicorum testimoniis & quotidianæ experientiæ manifeste aduersantur. Mesue illud clemens atque excellens pharmacum esse prædicat, multasque dotes & conditiones purganti medicamento summopere necessarias complecti scribit, additque illius vsum omni tempore, omni ætati, atq; adeo pueris & prægnantib. innoxium esse. Sic Auerrho. 5. colliget scribit, rhabarbarum esse admirabilius cæteris medicinis purgatiuis,

Rhabarbarũ antiquis medicis ignotũ.

Laus rhabarbari.

proprium frænum, & correctionem secum ferre; omnia membra corporis confortare, ac postremo reliqua omnia purgantia medicamenta, quæ quoquo modo sunt venenata, corrigere. Conuenit inter omnes, rhabarbarum primum quidem bilis, deinde vero & pituitæ purgandæ facultate præditum esse, etsi Mesue alias plurimas facultates ei tribuit, quas potestis videre.

Facultas

Vsus. Rhabarbarum multis modis administratur, sed potissimum duobus vel aliquo liquore infusum, vel tota substantia deuoratum, de quibus quærunt recentiores, vtra ratio vehementius purget; quæ controuersia, testimonio Mesues, facile potest dissolui, q rhabarbari infusi ad ʒ. x. in substantia autē ad summū ad ʒ.iiij. concedit: q Mesues testimoniū experientia cōfirmat esse verissimū: imo vero Manardus libro decimoseptimo suarum epistolarum vltima, non solum de rhabarbaro, sed etiam de omni medicamento siue leuiter, siue vehementer purgante, idem sentit, nempe æqualem cuiusque medicamenti portionem, si ea tota assumatur longe magis purgare, quam si illius dilutum, vel infusum, aut decoctum accipiatur, quam quidem Manardi sententiam ego puto verissimam esse, & rationi consentire. Sed antequam de rhabarbari administratione agimus, duo restant videnda, alterum de illius dosi: alterum de correctione.

Dosis. Quatenus ad dosin, iam audistis, Mesuen statuisse, posse dari infusum ad ʒ. x. in substantia ad ʒ.iiij. de qua dosi, tanquam nimis magna & immoderata Mesue arguitur à Manardo in suis annotationibus: ac sane ita habendum est, tantam rhabarbari copiam, tam infusi, quam substantiæ, sine insigni vitæ periculo semel alicui dari non posse. Sed ego cum Syluio Gallo puto, eiusmodi errorem potius codicibus deprauatis, quam Mesue esse tribuendum, quod hac coniectura licet confirmare: namque si reuera Mesues fuisset in ea opinione, rhabarbarum infusum posse dari ad ʒ. x. vtique scripsisset, illud posse dari à ʒ. vj. viij. vel circiter ad ʒ. x. minime vero, sicuti scribit, à drachma vna cum dimidia vsque ad ʒ. x. tantum enim interuallum plane immoderatum & absurdum est, & præter morem ipsius Mesues. Itaq; rhabarbari dosis in substantia vsque ad ʒ.ij. infusi vsque ad ʒ.ij ß vel ad summum ad ʒ.iij. statuenda est.

Correctio. Quatenus ad correctionem pertinet, etsi audistis Auerrh. docentem, omnia purgantia medicamenta veneni prorsus non esse immunia, vno excepto rhabarbaro, imo illud reliquorum medicamentorum malitiam emendare, tamen altera ex parte Mesue scribit, illud nunquam sine spica dandum esse: quod longiore vsu confirmatum est, quoniam medici prope omnes rhabarbaro spicam solent perpetuo adiungere: ac sane Auerrho. sicuti sæpe facit, ita in præsentia de rebus medicis suam inscitiam prodit: namque vt vere docet Galen. 2. de ratione victus 12. naturæ omnium purgantium medicamentorum nullo excepto, naturis corporum, quæ expurgantur, contraria sunt, perniciosa & lethalia, vnde omnibus quoque decet permiscere semina odorata, & alia id genus, quę eorum malitiam possunt obtundere. Neque Auerrhoes potest aliquam rationem reddere, quamobrem Rhabarbarum ex hoc numero excipiendum sit, namque certum est, inter omnia medicamenta aloen mitissimam & familiarissimam esse, de qua ipse scribit Auerrho. quod careat omni periculo, neque lædat os ventriculi, ac Mesue confirmat, illam propter singularem quandam prærogatiuam omnium medicamentorum pręstantissimam & excellentissimam esse, veruntamen audiatis Gal. 8. de med. sec. lo. c. 2. de hiera, qui scribit, aloen quoq; mastiche &

cina-

cinamomo indigere, quæ medicamentariam illius vim possint frangere: quod si aloë tam leue & leniens medicamentum correctione opus habet, iam nulli dubium esse debet, quin rhabarbarum multo vehementius & magis infensum, simul cum cæteris omnibus medicamentis purgantibus debeat corrigi.

Primum igitur substantia rhabarbari admiscetur parato puluerí, qui vel in pillulas redactus, vel ex iure, aqua stillatitia, aut decocto acceptus, vel aliis medicamentis permistus, solet exhiberi. *Modus vtẽdi substantia.*

Pilula.

℞ *Rhabari electi puluerisati* ℈ *v.*
Spicæ gr. iiij.
Cum aqua cichorei fiant pilulæ v. & aurentur.

Potio.

℞ *Rhabarb. electi pul.* ʒ *ij.*
Decoctionis cichorei.
Ceterach.
Vel iuris pulli q. ſ. M. F. Potio.

Bolus.

℞ *Flor. caßiæ nouiter extractæ* ℥ *j.*
Rhabarbari electi pul. ℈ *iiij. M. Fiat bolus.*

℞ *Rhabari electi pul.* ʒ *j. ß.*
Syrupi rof. sol. ℥ *iij.*
Decoctionis supraſcriptæ q. suf. M. & fiat potio.

Sed præter hæc est alia quædam ratio vtendi rhabarbaro, quæ mihi iamdiu est familiaris: namque illud tenuissime inciditur, & sine alia præparatione simul, cum passulis dentibus manditur & assumitur. Demum ac potissimum pro pueris atque nonnullis, qui omnia abhorrent medicamenta, ex rhabarbaro conficiuntur bellaria, vel aliter conficiuntur rotulæ cum saccharo. Ita ergo substantia rhabarbari administratur. *Cum passulis.* *Rotula ex rhabarb.*

Quo loco neq; illud prætermittendum, nonnullos medicos substantiam rhabarbari primum assare vel vrere, deinde ægrotis, ac potissimum dysenteria laborantibus exhibere consueuisse, quasi illud hac ratione omni purgandi facultate priuetur, & quoquo modo adstringendi facultatem acquirat: & Mesue inter ceteros, si maior adstrictio requiratur, rhabarbarum assatum, si vero maxima adstrictio requiratur, Rhabarbarũ vstũ suadet. Sed isti mihi videntur male sentire, cũ certum cuiq; esse debeat, rhabarbarum ita igne præparatum acredinem quandam & mordacitatem contrahere, ita vt iure valeat vlcera intestinorum & ipsam fluxionem augere. *Assatum noxium est.*

Rhabarbarum autem infusum vel dilutum administratur, vbi in aliquo liquore aliquamdiu maceratum, exprimitur & exhibetur. Inter ceteros vero liquores vsus videtur obtinuisse, vt vinum album & odoratum principem locum teneat. veruntamen nonnulli, quod ego quoq; frequenter facio, in decocto cichorei, borraginis, capillorum veneris, & similibus, alii in aquis stillatitiis, alii in sero lactis, alii ex iure pulli, & forte aliter, pro vario sibi proposito scopo solent illud infundere. *Infusio rhab.* *Quæ decocta conueniant.*

Sed notandum, vel raro, vel nunquam huiusmodi infusionem rhabarbari solã, sed frequenter simul cum aliis medicamentis permisceri, partim lenientibus, syrupo rosaceo solutiuo, manna, thamarindis: vel soluentibus, electuario de succo rosarum, electuario diaphænicon, confectione hamech, & similibus.

℞ *Rhabarb. electi* ʒ *j. ß.*
Spicæ gr. iiij.
Vini albi aromatici parum, fiat infusio per horas 12. & facta expreßione, adde

Syrupi rof. fol. ℥ iiij.
Decoctionis cichorei.
Fumi terræ q. ſ. *Miſ.*
℞ *Rhabarbari electi* ʒ ij.
Spicæ gr. v.
Seri lactis caprini q. ſ. *Infunde vt ſupra, & facta expreßione, adde*
Syrupi violati ſol. ℥ i. ß. M.
℞ *Rhabarbari electi* ℈ iiij.
Spicæ gr. iij.
Decoctionis cichorei.
Ceterach.
Borraginis q. ſuf.
Fiat infuſio vt ſupra. adde
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ com. ℥ ij. M.

Syr. de cich. cum rhab. Demum ſciendum eſt, ex rhabarbaro fieri ſyrupum, quem vocant de cichorea Nicolai cum rhabarbaro, quo ſyrupo etſi communiter practicantes ad concoctionem humoris billioſi familiariter vtuntur, tamen ego ad purgationem vti ſoleo ad ℥.iij. vel iiij.

℞ *Syrupi de cichorea cum rhabarbaro* ℥ iiij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſuf. M.

CAPVT XX.

De Agarico.

POſt rhabarbarum proxime ſequitur Agaricus, ſiquidem inter omnia purgantia ſimplicia medicamenta nulla ſunt, quibus medici vtantur familiarius, quam hiſce duobus. Agaricus eſt fungus in arboribus naſcens, quem quidem etſi Plinius ſcribit lib. 16. 8. omnibus glandiferis arboribus innaſci, tamen experientia docet, illum hoc tempore in ſola arbore larice reperiri. Ex quo certe mirum eſt, quomodo Dioſco. nec non Galen. videantur incerti eſſe, vtrum agaricus fungus, an radix exiſtat.

Laus agarici. Sed prætermiſſa hac conſideratione, illud primum generaliter ſciendum eſt, agaricum à Meſue & pleriſque omnibus medicis adeo prædicari & extolli, vt eum veteres medici medicamentum familiæ voluerint appellare, ſiue quod ad omnes omnium internarum partium affectiones ſit accommodatum, ſiue quod ita ſalubre & innoxium ſit, vt vnicuique ex familia poſſit ſeruire & prodeſſe. Verum neq; agaricus, mea ſententia, ex numero cæterorum purgantium excipiendus eſt, quæ omnia iam diximus ex Galeno eſſe naturæ inimica & infenſa, ſed inter cætera etiam, *Nocumentū agarici.* quod præclare notat Actuarius, & experientia confirmat, veriſſimum eſſe, ventriculo aduerſatur, quod ſua leuitate ſurſum feratur, & quaſi enatet, vnde frequentiſſime ſolet vomitum excitare, ex quo factum eſt, vt medici fere nunquam ſoleant agarico vti, niſi primum illum certis quibuſdam medicamentis præparent, quæ eius malitiam poſſunt emendare: quapropter Meſue variis modis nos docet agaricum *Præparatio.* præparare, & noſtri aromatarii illum dupliciter præparant: vno modo cum oxymelite,

lite,gingibere,& ſale gemmę, quod agaricum præparatum vocant: altero autem præparant ex vino, cui primum gingiber infuſum fuerit, & hoc agaricum trochiſcatum appellant: quam poſtremam pręparandi agarici rationem Meſue tribuit Galeno, etſi ea nullibi apud Gal. quod equidem ſciam, reperitur, niſi forte quis velit, Galenum id egiſſe 9.de med.ſec.locos, poſtremis verbis, vbi inquit, ad ſtrangulatus vteri agarici ʒ j. ex vino acceptam conuenire: qua eadem ratione exhibetur etiam 6.de ſimp.med. Vtcunque autem ſit, notandum eſt, hanc poſteriorem agarici pręparationem longe eſſe altera præſtantiorem, vnde ego quidem agarico trochiſcato frequenter, agarico autem præparato non niſi raro vti ſoleo, & tantummodo quotieſcunque mihi propoſitum eſt ventriculum turbare, & vomitum excitare.

Conuenit inter omnes, facultate imprimis purgandæ pituitæ præditum eſſe, & omnibus morbis ex hoc humore ortis conuenire. Quatenus autem pertinet ad illius doſin & adminiſtrationem, agaricus fere in omnibus cum rhabarbaro conuenit: ſiquidem ille quoque ad ʒ.ij. circiter, partim in ſubſtantia, partim infuſus, ac poſtremo potius ſimul cum aliis medicamentis, quam ſolus ſolet adminiſtrari: tametſi mihi monendi eſtis, quod ego à nemine didici, ſed ſola experientia deprehēdi veriſſimum eſſe, agarici infuſum ſiue dilutum aut leuiſſimam, aut fere nullam purgandi facultatem obtinere. *Facultas.* *Dosis.* *Nota.*

℞ *Agarici trochiſcati* ʒ ij.
Mannæ Calabrenſis elect.
Mellis roſ. ſol. ana ℥ j. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.

℞ *Flor. caſsiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Agarici trochiſcati ʒ j. ß M.

In infuſione.

℞ *Agarici trochiſcati* ʒ j. ß.
Decoctionis betonicæ.
Hyſſopi.
Cichorei q. ſ. *Fiat infuſio ſecundum artem, & adde facta expreſsione*
Electuarii diaphænicon ʒ ij.
Mel. roſ. ſol. ℥ j. ß M. *& fiat potio.*

Verum præter hæc ego quandoque, exempli gratia, in morbis pectoris, potiſſimum vero in pueris, qui laborant vermibus, ſoleo vti agarico ſimul cum oxymelite, quod medicamentum non admodum eſt ingratum, & præclare agit.

℞ *Agarici trochiſcati* ʒ ij.
Oxymellis ſimp. ℥ ij. M. *optime.*

Poſtremo ſciendum, agaricum non ſolum intra corpus aſſumi, ſed etiam extra corpus adminiſtrari, vt docet Gal.10. de med. ſecund. locos. cap. de iſchiade, nec non lib.6. de ſimp. med. vbi ſcribit, morſos à beſtiis frigore lædentibus agaricum in parte affecta impoſitum, & intra corpus ſumptum, ſi ex vino ʒ.j. accipiatur, multum prodeſſe.

CAPVT XXI.

De Sena.

SEna vulgare est & omnibus notum medicamentum, quod non solum in multis externis regionibus, sed etiam in Italia seritur & colligitur copiosissime. Sed dubium est apud recentiores, vtrum veteres Græci illius mentionem fecerint, dū alii delphinum, alii peplium, alii empetron, alii colutheam Theophrasti, alii aliud medicamentum esse opinantur, de qua controuersia nolo longius agere, cum magis ad meum institutum pertineat, illius vires, præparationem, & vsum vobis explicare. Auerrh. cui plurimi consentiunt, Senam reponit inter medicamenta noua, quæ antiquis fuerunt incognita, adeo vt recentiorum, ac maxime Arabum videatur inuentum fuisse. Auic. etsi peculiari capite non tractat de sena, tamē quandoque illius mentionem facit, sicuti cap. de fumoterrę, nec non cap. de febre quintana. Ex Græcis vnus Actuarius videtur illius mentionem habuisse, qui scribit 5. metho. med. 8. Senam ex iis medicamentis esse, quæ Syria & Ægyptus mittit: vtcunque autem sit, Mesue & medici prope omnes tot & tantas laudes senæ tribuunt, vt illa inter omnia simplicia medicamenta fere principem locum videatur obtinere, qui scribunt, eam augere iuuentutem, seniumq; retardare, & animi hilaritatem afferre. Verum iis prætermissis miraculis, ex Mesue communi omnium consensu receptum est, senam melancholiam potissimum, salsam pituitam atq; exustam bilem purgare, adeoque febres melancholicas, & antiquas, scabiem, pruritum, pustulas, & cæteros morbos ex huiusmodi humoribus oriundos curare.

Laus senæ. *Facultas senæ.*

De foliis & folliculis. Sed cum sena habeat non solum folia, sed etiam quosdam folliculos, maxima est inter medicos controuersia, vtrum folliculi an folia maiore facultate purgandi prædita sint: quam difficultatem Matthiolus & alii tractant diffuse. Ego quidem, vel quod careamus folliculis opportune collectis, vel quod reuera sint folliculis præstantiora, foliis iamdiu vti soleo, quicunque voluerit, poterit etiam folliculos experiri.

Noxa senæ. *Corrigentia.* Nocet sena, vt idem testatur Mesue, quoquo modo ipsi ventriculo, vnde vt hæc tollatur noxa, atque eius facultas roboretur, iubet Mesue nonnulla esse addenda, quæ ventriculum & cor corroborent: veruntamen neque desunt, qui huiusmodi sententiam Mesues reprobant, quod deguſtatis foliis senæ percipiant aliquid adstrictionis, siccitatis & amaritudinis, ex quibus colligunt, senam potius ventriculum roborare quam perturbare & imbecillum reddere, sed neque de hac difficultate longius ago, qui probo eorum sententiam, qui nunquam sena vti solent sine vno vel altero, vel pluribus medicamentis, quæ illius operationem & faciliorem & feliciorem possint reddere, cum reuera experientia confirmet, senam esse medicamentum torminosum & flatuosum. *Vsus.* Etsi autem sena multis modis solet administrari, tamen frequentissime aliquo liquore maceratur & infunditur: huius quidem infusionis rursum variæ sunt præparationes, ex quibus vnum vel alterum exemplum vobis proferam, ac primum sena solet à multis hac ratione præparari.

℞ *Fol. & folliculorum senæ ana ℥ ß.*
Gingiberis ʒ ß.
Flor. borraginis.

Violarum

Violarum
Rosarum rubearum
Citriorum, vel
Limonum, vel
Arantiorum ana ʒ j.
Polypodii ʒ ij.
Passularum ℥ ß.
Sebesten, aut
Prunorum. N. x.
Aquæ feruentißimæ lib. j. Fiat infusio, & vase optime obturato dimittatur per horas decem, deinde exprimatur.

Præter infusionem nonnulli quoque decoctum probant, sed alii reprobant, propterea quod superficiales quædam Senæ partes tantummodo expetuntur, quæ sola infusione eliciuntur, decocto autem euanescunt: ac sane mea quoq; sententia, Sena inter ea medicamenta debet reponi, quæ aut leuissimã, aut nullam decoctionem possunt perferre. Mesue iubet infusionẽ fieri ex iure galli, gallinæ, vel alterius carnis, vel sero lactis: quod cõsilium optimũ est, & ego illud amplector frequentiss. Nonnulli aliter senam præparãt, quorũ alii illius dosin minuunt, folliculos prætermittunt, polypodium negligunt: alii dosin augent, aliaque addunt, & alterantia, & purgantia medicamenta, vt propemodum infinitæ sint huius medicamenti præparationes. Ego quidem simplici quadam & breui ratione soleo senam præparare & infundere, quod satis facile medicamentum euadit, & est huiusmodi: *II. In decocto. Non fert decoctionem. In sero vel iure fiat infusio.*

℞ *Folior. senæ elect.* ℥ j.
Passularum ℥ ß.
Gingiberis ʒ ß.
Seminum anisorum
Citri ana ʒ j. *M. Fiat infusio, vt supra.*

Itaque ad hunc modum senæ infusum vel dilutum præparatur, quod frequenter solum, quandoque simul cum aliis medicamentis & lenientibus & purgantibus solet exhiberi. Exempli gratia, rhabarbaro, agarico, syrupo ros. sol. conf. hamech, & similibus. Et sit exemplum:

℞ *Infusionis Senæ* ℥ iiij.
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi rosati sol. ℥ j. ß. *M. F. P.*

In substantia vero præter Senę infusionem medici tota quoque illius substantia vtuntur sæpenumero, qui illius contriti pulueris vel ex iure, vel aliter, vsque ad ʒ ij. solent exhibere: quoniam vero, vt diximus, Sena non est ita amica ventriculo, hinc factum est, vt nostri aromatarii alia quædam medicamenta illi permisceant, & medicamentum conficiant, quod puluerem Senæ appellant: in quo tamen conficiendo non minus quam conficienda infusione dissentiunt. Vulgaris est compositio ex Antidotario Montagnanæ, quæ est huiusmodi. *Puluis Senæ.*

℞ *Folliculorum Senæ* ℥ j.
Gingiberis
Maceris ana ʒ iij.
Cinamomi
Tartari ana ʒ j. ß. *M. omnia terantur & in puluerẽ redigantur.*

Atque hic proprie puluis Senæ dici debet, cum nihil aliud præter Senam recipiat, quod aluum possit mouere: sed hoc admodum leue est medicamentum, cuius vt puto quinque, sex & plures drachmæ possunt exhiberi. Alii vero hunc pulverem aliter præparant, ac longe validius medicamentum conficiunt, & cum plurimæ descriptiones circumferantur, vnico exemplo contenti erimus, cæteris præstantiore.

℞ *Fol. Senæ*
Tartari albi ana ℥ ij.
Caryophillorum
Cinamomi
Galangæ
Ammeos ana ʒ ij.
Diagridii ʒ iiij. M. & f. puluis.

Cuius vnica drachma vtramque bilem, & quidem vehementer solet expurgare. De Sena hactenus.

CAPVT XXII.

De Epithymo & Polypodio.

Mihi libet hæc duo simplicia medicamenta simul coniungere, quoniam easdem fere habent vires, & simul quoque solent à medicis permisceri, etsi Auerrh. est auctor, polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius, vtrumque enim purgandæ imprimis atræ bilis facultate præditum est, id quod Mesue auctore, facile & citra molestiam præstant: itaque eorum vsus ad morbos lienis, elephantiasin, melancholiam, febrem quartanam & alias huiusmodi atrabiliarias ægritudines quam maxime conuenit. Verum tamen sciendum est, tam epithymum, quam polypodium inter leuiora purgantia medicaméta reponenda esse, quod nobis insinuauit Galen. 13. meth. 15. vbi tradens rationem purgandi per aluũ, partem cauam iecoris, & polypodium & epithymum numerat inter ea medicamenta, quæ moderate aluum deiiciunt, quod plane experientia confirmat esse verissimum. *Facultas.*

Vsus. Vsus huiusmodi duorum medicamentorum præcipue in eorum decoctione consistit, & sola admodum raro, cum aliis autem medicamentis frequenter administrantur. *Dosis.* Vtriusq; dosis fere vna atque eadem est, si decoquantur vsque ad ℥ j. Si tota substantia accipiantur, quod etiam fit aliquando, vsque ad ʒ iij. Et quoniam *Correctio.* vtrumque flatuosum est medicamentum, & nocet ventriculo, propterea commode decoquuntur in iure pulli, vel alterius carnis, nec non illis permiscentur semina odorata, vel alia aromata, quæ valent flatus dissoluere, & naturalem ventriculi facultatem roborare. Exemplum:

℞ *Epithymi*
Polypodii ana ℥ ß.
Passularum
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Seminum citri ʒ j. M. decoquantur ex iure pulli, vel sero lactis, vel aqua, & facta colatura adde syrupi rosf. sol. ℥ j. ß. M.

De syr. de polyp. & epithymo. Postremo solent ab aromatariis præparari duo syrupi, quorum alterum de polypodio, alterum de epithymo appellant, etsi vterque ex aliis quoque pluribus medica-

medicamentis conficitur, qui tamen duo syrupi, etsi vulgares medici illis vtuntur ad coquendos & parandos humores noxios, tamen inter purgantia medicamenta debent reponi. Et sit exemplum:

℞ *Syrupi de polypodio* ℥ ij. ß.
Confectionis hamech ʒ iij.
Decoctionis fumiterræ q. s. *M. & fiat potio.*

CAPVT XXIII.

De Iride.

Etsi iridis nomen ad totam plantam pertinet, tamen sciendum est, solam radicem à medicis administrari. Planta est omnibus nota, quæ vt scribit Dioscorides, à similitudine arcus cælestis nomen accepit. Præter cæteras dotes Dioscorides, Mesue, ac recentiores prope omnes radici iridis facultatem purgandi tribuunt, licet Galen. de hac facultate nullam videatur mentionem fecisse, cum tamen alias plurimas iridis vires commemoret, cum aliis locis, tum maxime 4. de simp. med. 19. & 23. & lib. 5. 12. & 22. vt certe mirum sit, quomodo Matthiolus & Amatus Lusitanus in suis com. in Dioscoridem, audent affirmare, Galenum in lib. de simp. med. nusquam iridis meminisse. Vtcunque autem sit, quod ad nostrum institutum pertinet, conuenit inter omnes hoc tempore, iridem pituitam crassam & permistam illi bilem, serosasque aquas, & quidem clementer purgare. Ego quidem purgandis humoribus tenuibus & serosis, quales potissimum redundant in hydrope laborantibus, hoc medicamento vti soleo familiariter, qui fortasse omnium primus cœpi illius dosin & cōgruam administrationem obseruare: namque si audiamus medicos tam veteres quam recentiores, quicunque de hoc medicamento tractant, nullus mihi videtur illius vim congruamque dosin & administrationem exacte intelligere. Mesue à ʒ ij. vsque ad vi. Dioscor. ʒ vii. cum aqua mulsa dari iubet. Paul. scribit iridem habere facultatem purgandi similem agarico, & quantitate 8. obulorum, hoc est, quatuor scrupulorum exhibendam esse. Ex quibus auctoribus neque illud licet intelligere, vtrum substantia radicis, an succus, an alia ratione debeat exhiberi. Ex recentioribus Trincauellius scribit, succum expressum ex viridi radice iridis à ʒ ij. vsque ad vi. pro ratione virium accipientis bibendum esse. Ex dictis auctoribus cæteri omnes fere idem transcribunt, adeo vt quandoq; in eam sententiam venerim, multos multa medicamenta, atq; eorum dosin proponere potius ex aliorum commentariis & relatione, quam ex propria experientia, quam experientiam tamen Galen. hac in parte vsque adeo magni facit, vt scribat 6. de tuenda valet. 14. se nunquam aliquod medicamentum tanquam vtile scripsisse, quod non prius expertus fuerit. Ego autem quid de hoc medicamento, de illius dosi, ac tota administratione sentiam, breuiter expono. Ergo sicut pro comperto habeo, iridem purgandi facultate præditam esse, ita puto vnam radicem, imo vero vnius radicis succum id præstare: & cum hic succus dupliciter possit parari & administrari, vno modo in forma solidiore, sicut frequenter apud aromatarios, alii quoque succi densi & concreti fiunt; altero in forma liquidiore, quales sunt multi succi, qui ex multis herbis & radicibus ex tempore exprimuntur: ego priori succo concreto nunquam sum vsus, sed audio illum ad ʒ ij. circiter exhiberi, posteriore autem liquido, ad ij. iij. & plures non drachmas, sed vncias, & vsus sum, & vtor familiariter.

Facultas. *Dosis.* *Succus radicis iridis.* *Dosis vera.*

Etsi

Et si alicui mirum videtur, quomodo dando hoc medicamento præter cæterorum omnium opinionem tantam dosin non verear attingere, fateor quod res est, me casu & fortuna in hanc sententiam deuenisse.

Quoniam vero hic succus aliquam faucibus facit asperitatem & ventriculo quoquo modo aduersatur, consueui illi permiscere mel rosaceum, mannam, aut quid simile, qua ratione medicamentum satis gratum euadit, & sine multo labore copiosissimam purgationem facit.

℞ *Succi iridis recenter extracti*
Mell. ros. vel
Mannæ Calab. ele. *ana* ℥ ij. M. De iride satis.

CAPVT XXIV.

De Elaterio.

CVm inter medicamenta ad purgandas serosas humiditates accommodata, præter succum iridis frequentissimus apud medicos sit vsus elaterii, mihi libet de hoc quoque medicamento quam breuissime agere. Elaterium nihil aliud est quam succus expressus ex recenti fructu illius cucumeris, quem agrestem vel asininum vocant, de cuius præparatione Dioscor. accuratissime tractat. Est medicamentum vetustissimum simul & vehementissimum, adeo vt iam multos annos pauci admodum auderent illo vti, persuasi auctoritate Mesues, qui scribit elaterium abradere, & vasorum ora aperire, intestinorum tormina excitare, & alia affer-
Nocumenta. re nocumenta: verum nostro tempore cœpit illius vsus frequentior esse, ac sane si probe paretur, & probe administretur, minime tam laboriosum & periculosum esse deprehendetur, cum & ipse Mesue doceat rationem, qua illius nocumenta & pericula possint auferri.

Etsi vero hoc medicamentum apud Dioscor. Mesuen, & medicos prope o-
Facultas. mnes facultatem habet purgandi primum pituitam, deinde bilem, tamen longiore experientia confirmatum est, illi præcipuam facultatem inesse purgandi serum sanguinis, nec non omnes tenues & serosos humores, quicunque & quacunque in parte in nobis continentur: ex quo factum est, vt medici in purganda aqua hydropicorum elaterio vtantur frequentissime: & inter cætera si quando contingit, contingit autem frequenter, vt aqua thermarum bibita detineatur in corpore, ad illius purgationem nullum hoc medicamento præstantius potest inueniri.

Tempus durationis elaterii. De elaterio scribit Diosc. à duobus vsque ad 10. annos illud esse ad purgationes accommodatum, vltra id tempus reddi inutile: contra Theophrastus 9. de histor. plantar. 14. docet, elaterium eo melius fieri, quo est vetustius, imo vero addit, longiori tempore nullum medicamentum perdurare, adeo vt quandoque elaterium ducentorum annorum virtute mirabili seruatum fuerit. Sic idem scribit Dioscor. elaterium lucernarum luminibus obiectum, facile flagrare & ardere: contra Theophrastus asserit, vsque ad 50. annos lucernis admotum ignem extinguere: hæc vero & forte alia id genus cum sint à nostro instituto aliena, aliis discutienda relinquantur: itaque nos ad huius medicamenti dosin & administrationem accedamus.

Dosis grana vj. De dosi elaterii item non conuenit inter omnes. Dioscor. scribit integram mensuram esse obulum, hoc est, ℈ ß. minimam semiobulum, infantibus æra duo, id est, grana, pondus scil. quatuor granorum maiori copia esse periculosum. Paulus, Aetius, Actuarius, dant iij. obulos. Mesue eandem dosin cum Diosc. videtur

proba-

probare: ego vero ad ſummam nunquam VI. grana excedere ſum auſus, nec iam dum auderem, cum hac doſi exhibitum copioſiſſimam purgationem efficiat: quod ſi quis maiorem illius doſin audet exhibere ad ſcrupulũ, forte etiam ad ſcrupulos, id equidem puto fieri, quod elaterium ſit improbe præparatum, neque eam facultatem validam purgandi obtineat, quam optime præparatum ſolet habere.

Elaterium iis medicamentis commode permiſcetur, quæ ventriculo ſolent gratificari, & inter cætera pilulis aromaticis feliciter copulatur, quod ego ſemper facio. Et ſit exemplum: *Vſus.*

℞ *Pilularum aloephanginar.* ℈ j.
Elaterii gr. iiij. M. optime fiat pilula & auretur.

Capvt XXV.

De Scammonio.

SCammonium eſt ſuccus plantæ, qui potiſſimum ex Alexandria & Syria ad nos defertur: huius plantæ imaginem habetis apud Matthiolum, quam miſit ad illum Conſtantinopoli Orator quidam Cæſareus. Medicamentum eſt inter cætera vetuſtiſſimum & medicis familiariſſimum, adeo vt non ſolum per ſe adminiſtretur, ſed etiam ſit baſis & fundamentum pilularum, electuariorum, & omnium compoſitorum medicamentorum purgantium, quæ hoc tempore ſolent præparari. Gal. huius medicamenti frequenter meminit, tametſi quod certe mirum eſt, in lib. de ſimp. med. facult. de eo nihil ſcripſerit. Conuenit inter omnes, ſcammonium flauam bilem purgare: nihilominus Dioſc. adiit quoque pituitam: ſed illud ſciendum eſt, huiuſmodi medicamentum eſſe vehementiſſimum & violentiſſimum, ac multis modis naturæ hominis aduerſari, de quibus videatis Meſuen, adeo vt fuerint nõnulli, qui dixerunt, ſatius fuiſſe ſcammonium nunquam ad manus hominum perueniſſe, cum forte plus incommodi & periculi, quã vtilitatis afferat. Paulus, Actuarius, & alii teſtantur, illud plus quam cætera omnia purgantia medicamenta ventriculo aduerſari, ex quo factum eſt, vt medici varias rationes excogitauerint, ex quibus illius malitia poſſit emendari, de quibus videatis Meſuen, qui ſingula huius medicamenti damna & remedia tractat diligentiſſime. Gal. vnius præcipue rationis meminit præparandi ſcammonii, ex malo citonio, I. de alim. facul. I. quæ vſque ad noſtra tempora peruenit, & eſt huiuſmodi: namque noſtri aromatarii excauant internas partes mali, quæ ſemen continent, deinde totam cauitatem replent ſcammonio, ac farina tritici obuoluunt, & ita coquunt: quod enim, inquit Galen. ad hunc modum præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſoluit, tametſi, quod video neminem aduertiſſe, Gal. non ſcammonium, ſed pomum ſcammonio præparatum ægris ſolebat exhibere, contra quam nos faciamus, qui abiicientes pomum, tanquam inutile, ſolo vtimur ſcammonio. Scammonium vero hoc modo præparatum Diagridium dicitur, ex quo orta eſt controuerſia magni momenti, vtrum in componendis medicamentis, quoties auctores ſcammonium ſimpliciter nominãt, diagridium, an alterum ſine præparatione accipiendum ſit: de qua ita equidem reſponderem, ſcammonium vel præparatum, vel nõ præparatum fore accipiendum, pro vt auctores vnum vel alterũ nomen vſurpant, adeo vt quotieſcunq; ſcammonii ſimpliciter ſit mentio, liceat ſcammonium non præparatum accipere, quod veriſimile ſit illius malitiam cæteris medicamentis compoſitionem ingredientibus ſatis corrigi & emendari: nam ſi quando auctores intendunt ſcammonio præparato vtem-

Facultas. *Nocumenta.* *Animaduerſio.*

vtendum esse, vt probabile est, id speciatim debent explicare, sicuti exempli gratia, videre est apud Mesuen, qui componendis pilulis aggregatiuis, de lapide armeno, electuario indo, de psillio, & similibus, non simpliciter scammonii, sed scammonii cocti in pomo mentionem facit.

Dosis. De dosi scammonii auctores magnopere dissentiunt. Diosc. integram drachmam concedit, imo vero si velis abundantius purgare, tribus scammonii obulis per eundem Diosc. licet addere hellebori nigri obulos ij. & drachmam aloes. Paulus & Actuarius dant obulos iiij. Mesue à granis v. vsq; ad grana XII. quam postremam sententiam Mesues pleriq; omnes hoc tempore sequuntur, nam reuera tanta scammonii dosis sine certissimo periculo non posset exhiberi: vnde nōnulli in eam sententiam venerūt, aut codices Diosc. & aliorum fuisse deprauatos, aut vulgare scammonium non legitimum, sed tantummodo adulteratum ad nos deferri. *Vsus.* Medici raro aut nunquam solo scammonio vtuntur, sed illud frequenter ad tria vel quatuor grana circiter miscent reliquis medicamentis, quotiescunque volunt eorum vim augere. Et sit exemplum:

℞ *Pilularum aggregatiuarum*
Cocchiarum, ana ℈ *ij.*
Diagridii gr. iij. M. fiant pilulæ iij. & aurentur.

Si quis autem summam scammonii dosin voluerit exhibere, tunc illud rebus aromaticis commode permiscetur, quę illius vehementiam & malitiam solent corrigere. Et sit exemplum:

℞ *Pilularum aloephanginarum* ℥ *ß.*
Diagrydii gr. XII. M. F. pilulæ vt supra.

Galen. aliquando, potissimum in iis qui alia medicamenta abhorrent, consueuit vel in ptisana, vel in sero lactis scammonium permiscere, sicuti habetis exemplum illius mulieris laborantis herpete in malleolo, cuius historiam narrat 14. metho. 17. Atq; hactenus de scammonio.

CAPVT XXVI.

De Colocynthide.

Colocynthis Græce, Latine cucurbita syluestris dicitur à quibusdam, propter summam illius amaritudinem fel terræ nominatur, ab Arabibus mors plantarum vocatur, quod herbas vicinas instar veneni interficiat. Apud omnes planta est notissima, & tam vehemens ac violentum est medicamentum, vt nonnulli medici plane velint ab illius vsu cauendum esse, quod magis turbet & noceat, quam prosit, veruntamen est medicamentum apud veteres vsitatissimum, & experientia confirmat, si probe præparetur, quamplurimas vtilitates afferre, neque tam esse laboriosum, vt isti prædicant. *Facultas.* Colocynthidis vim purgatoriam præclare explicat Actuarius, qui scribit, illam pituitam, bilem humoremque mucosum purgare: quapropter opportune administratur ad contumacem capitis dolorem, hemicraniam, vertiginem, morbum comitialem, apoplexiam, asthma, dolores articulorum, & alios morbos id genus, qui ab iis humoribus fere oriuntur. *Vsus.* Duplex est & potissimū illius vsus & administratio, vno modo in clysteribus & glandibus, quæ certe inter reliqua omnia principem locum obtinent, vbicunq; volumus à longinquis partibus reuellere, & humores crassos purgare. Et sint exempla:

℞ *Pulpæ colocynthidos* ℥ *ij.*

Florum

Florum chamomillæ M. j.
Seminum anisorum
Cimini ana ℥ j. *Fiat decoctio.*
℞ *Præd. decoct. lib.* j.
Mellis rosati
Olei chamomelini completi ana ℥ iiij. *Misc. pro clystere.*
℞ *Pulpæ colocynthidos* ℈ j.
Specierum hieræ simp. ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mel. q. suf. *M. pro suppositorio.*

Altero autem modo colocynthis ore assumitur, sed tunc nunquam sola debet exhiberi, siquidem nisi antea corrigatur, & faucibus & gutturi, & ventriculo, & intestinis, & vniuerso corpori maximum incendium, fastidium & perturbationem solet afferre: imo vero colocynthis inter ea enumeratur, quæ sicuti cætera venena multa pericula sæpius afferunt, de quibus speciatim tractat Dioscor. lib. 6. 34. Etsi vero colocynthis multis modis poteſt parari & corrigi, de quibus tum cæteri, tum Mesue agit diffuse, tamen vsus obtinuit vt præstantior præparatio & castigatio illa habeatur, qua additis nonnullis medicamentis conficiunt trochiscos, qui vulgo trochisci alhandal nominantur, in quibus quidem trochiscis efficiendis prudenter monet Manardus, diligenter fore intelligendum, quantum colocynthidis in iis positum fuerit, cum alii plus, alii minus accipiant, quod non sine magno ægri detrimento poteſt ignorari. Communis præparatio apud Mesuen est talis: *Incommoda.* *Trochisci alhandal.*

℞ *Colocynthidis* ʒ x.
Aliarum rerum ʒ xviii.

Et multi hanc compositionem sequuntur: alii autem afferunt codicem esse deprauatum, & pro ʒ x. colocynthidis accipiunt ℥ x. colocynthidis, & multi etiam hanc compositionem sequuntur. Si præparetur primo modo, ad integrum ℈ & ad ʒ ß. posset exhiberi: secundo autem modo summa est dosis gr. x. aut xii. Habeatis exemplum secundæ præparationis: *Dosis trochiscî alhandal.*

℞ *Specierum hieræ simp.* ʒ j.
Trochiscorum alhandal gr. xii.
Misce fiant pilulæ iij. *& aurentur.*

Sunt demum qui huiusmodi trochiscos libentius quam colocynthidem in clysteribus quoq; & glandibus velint administrare, quod quidem remedium sicut magis tutum & facile, ita minus efficax, mea sententia, habendum est.

Demum sciendum, ex colocynthide varia parari medicamenta, vinum, oleum, acetum, & alia id genus, quæ ad varios vsus & internos & externos à medicis partim veteribus, partim recentioribus accommodantur: ad quem modum scribit Galen. viridem succum colocynthidis contritum ischiadicis prodesse 7. de simp. med. facul.

Capvt XXVII.

De Turpetho.

Nullum, vt puto, medicamentum maiores continet difficultates quã turbith, de quo tot fere circumferuntur sententię, quot sunt auctorũ capita: namq; alii radicem pityusæ, tripolium Diosc. alii radicẽ thapsiæ esse putãt, alii forte alia sentiunt, de qui-

de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere, qui id ſatis habeo, in quo fere omnes videntur conuenire, turbith noſtrum vulgare, & quo aromatarii paſſim vtuntur, vnum atque idem eſſe medicamentum cum eo turbith, quod à Meſue deſcribitur, notiſque omnibus illi prorſus reſpondere. De hoc igitur medicamento quicquid tandem illud apud antiquos fuerit, cum hoc tempore familiariter

Facultas. adminiſtretur, quam breuiſſime eſt agendum. Scribit Meſue, cui omnes medici conſentiunt, turbith pituitam craſſam, lentam & putridam ex ventriculo, thorace, articulis, venis, neruis, atque ex remotioribus partibus purgare, vnde hoc medicamentum ad febres pituitoſas & alios morbos frigidos, qui ex huiuſmodi humore oriuntur, quam maxime eſt accommodatum. Quoniam hoc medicamentum tarde

Correctio. & imbecilliter purgat, necnõ ventriculum totumq; corpus turbat magnopere, vna quædam & odorata medicaměta, exempli gratia, gingiber, maſtiche, piper, galliam moſchatam, &c. oportet illi permiſcere quæ valent illius operationem intendere, & ventriculum iuuare: vnde Meſue ex propria & aliorum ſententia plures modos correctionis & præparationis nobis proponit, quos apud illum quiſque videat.

Vſus. Turbith duplici ratione ſolet exhiberi, vna in ſubſtantia, altera in decocto vel infu-

Doſis. ſione. Subſtantia turbith à ʒ j. vſque ad ʒ ij. in decoctione autem dilutum vſque ad ʒ iiij. poteſt concedi, & hac ſecunda ratione ſimul cum aliis medicamentis familiariter permiſcetur. Exemplum:

℞ *Betonicæ M. j.*
Turbith ʒ iij.
Seminum citri
Piperis longi ana ʒ ß. F. Dec. ſecund. artem & facta colatura,
adde mel. roſ. ſol. ℥ j. ß. M. F. Potio.

Exemplum in ſubſtantia:

℞ *Turbith pulueriſati ʒ ij. M. cum iure in quo ſint decocta folia betonicæ, iuæ, ſemina aniſorum, citri, &c.*

CAPVT XXVIII.

De Hermodactylis.

SIcut illud medicamentum quod vulgo dicitur hermodactylus, omnibus eſt notiſſimum, ita altera ex parte ſunt maximæ cõtrouerſiæ inter medicos noſtri temporis, quale apud antiquos fuerit illud, & quam rem ipſi voluerint hermodactylis ſignificare: verum quoniam hæc inquiſitio ad meum inſtitutum non attinet, illud mihi videtur inquiſitione dignum, & ad rem noſtram pertinere, vtrum id medicamentum quod hoc tempore vulgare eſt, & ſub nomine hermodactyli frequenter à medicis adminiſtratur, poſſit ac debeat inter ſalutaria medicamenta reponi, & ad vſus medicos accommodari, namque iſtud eſt in magna controuerſia poſitum; quandoquidem ſunt Altimarus, Matthiolus, & alii, qui pro comperto habentes, noſtratem hermodactylum non aliud eſſe quam ephemerum Dioſc. contendunt illud omnino ex officinis medicis eſſe relegandum, neq; vlla ratione inter ſalutaria medicamenta eſſe reponendum, cum ephemerum teſtimonio Dioſc. Gal. Pauli, Alex. & omnium, ſit venenum, & vſque adeo perniciosum, vt deuoratum eadem die hominem interficiat, vnde illi ephemeri nomen inditum eſt. Iis vero qui quotidianam experientiam obiiciunt, dum tale medicamětum frequenter & ſine noxa aſſumitur, reſpondet Matthiolus, iſtud ꝓpter eam maxime cauſam euenire, quod illud

fortasse in Italia, ficuti in Colchide mortiferum non proueniat, aut quod ea desumitur quantitas, quæ sit exigua, neque ad perdendum sufficiens. Cæterum cum Galen.1.de simpl.med.cap.38. & alibi doceat, experientia potissimũ de medicamentis iudicium esse faciendum, nec tam considerandum, qualis sit eorum natura, quam quid in nobis efficiãt, ego autem postquam cœpi medicinam facere, perpetuo hermodactylis vsus fuerim, & sciam quamplurimos illis vti quotidie, non solum sine aliquo periculo, sed etiam cum maximo ægrorum emolumento, plane sentio hoc medicamentum, qualecunq; id fuerit, apud antiquos tuto administrari, & inter cætera purgantia medicamenta suum locum obtinere. Neq; rationes Matthioli quidquam valent, vtcumq; enim hermodactylus in Colchide & aliis locis sit venenum lethale, id nobis debet esse fatis, illum in Italia esse salutarem, atq; ea dosi exhibitũ, qua fere omnes vtuntur, præclare purgare; neque aliquod periculum afferre. Hermodactyli vim & facultatẽ Paulus mihi videtur preclare descripsisse: Hermodactyli radix, ille inquit lib.7.& per se & ipsius decoctum, vim habet purgandi, & potissimum in arthriticis, cum humores fluunt; verum stomacho aduersatur. Ac reuera hoc medicamentum communi omnium consensu in podagra, ischiade, & dolore articulorum insignem prærogatiuam & principem locum obtinet. *Facultas.*

Duplici autem ratione exhibetur, in substantia datur illius puluis ad ʒ ij. circiter ex iure, cum seminibus cymini, gingibere: sed vt dixi de turbith, raro hoc modo administratur, quandoquidem apud officinas solent parari tria genera pilularum de hermodactylis, quarum primæ maiores, secundæ minores, tertiæ ex inuentione Mesues, nominantur, quæ loco pulueris possunt ac debent administrari. Familiariter in decocto vel infuso administrantur simulcum aliis purgantibus medicamentis, vbicunq; nobis propositum est humores crassos ex remotis partibus, ac præcipue ex articulis purgare. *Vsus.* *Dosis.* *Pilulæ de hermodactylis.*

℞ *Hermodactyl.*
Senæ
Epithymi ana ℥ ij.
Passularum ℥ ß.
Liquiritiæ ʒ j.
Gingiberis ʒ ß. *M. F. infusio s. a. & facta colatura, adde*
Mel. ros. sol. ℥ ij. *M. F. Potio.*

℞ *Hermodactylorum*
Diagridii ana ℥ ij.
Costi
Cymini
Gingiberis
Caryophyllor. ana ℥ j. *M. trita & cribrata.*

Conficiatur cum syrupo facto ex melle & vino albo inuicem coctis, donec formam syrupi bene cocti recipiat, & fiat electuarium. Dosis est ʒ ij. iij. & vsque ad iiij. *Electuarium.*

CAPVT XXIX.

De Helleboro.

HElleborum, quem & veratrum Latine dicunt, tam album quam nigrum, puto omnibus hoc tempore esse notissimum: etsi vero medici herbarii nostrorum

temporum plurima diſputant de hoc medicamento & potiſſimum de illius differentiis, mihi ſtatutum eſt hæc omnia prætermittere, ac duntaxat pro inſtituti noſtri ratione de illius viribus totaque adminiſtratione ſermonem habere: ſed primum duobus verbis album helleborum expediamus. Per helleborum ſimpliciter dictũ, antiqui album intelligebant, alterum autẽ cum additione helleborum nigrum nominabant, vt notat Gal.5.aph.1. De helleboro albo ſcribit Meſue illũ terribilia ſymptomata efficere, ac tanquã præſentaneũ venenũ eſſe vitandũ: vnde plurimi hoc tẽpore omnem illius vſum abhorrent; ſed tamen non deſunt Manardus, Matthiolus, & alii, qui aſſerunt ſine vllo ægrorum periculo illum quoque poſſe adminiſtrari, in corporibus robuſtis, diuturnisq; ac valentioribus morbis, hydrope, paralyſi, epilepſia, apoplexia, podagra, morbo gallico, &c. qui morbi fere communia præſidia videntur contemnere. Apud antiquos medicos præcipuus fuerat huius medicamenti vſus ad prouocandum vomitum, de quo atque illius præparatione ſunt aph. 13. & 14. lib. 4. & meminit Gale. in lib. quos & quando, &c. verum cum ſolita antiquis vacuandi ratio per vomitum, ac ſimul hellebori albi vſus fere hoc noſtro tempore ceſſauerit, neque ego vt vere dicam vnquam helleboro albo vſus fuerim, de eo non lubet vobiſcum longius agere.

De helleboro albo.

De helleboro nigro Meſue pariter multa ſcribit, ſed admodum confuſe, namque ex vna parte mirabiles, ac prope diuinas illi tribuit dotes, qui inquit, eum helleboro albo longe ſalubriorem eſſe, corpus iuuenile atq; incolume efficere, temperamentum melius moreſq; probiores reddere, corpus totum corruptis excrementis purgare clementer ac ſine moleſtia, vtramq; bilem ac pituitam educere, ad ſummam omnes difficiles morbos ſanare, adeo vt veluti theriaca, & per excellentiam medicina omnium difficilium morborum dici debeat. Ex altera autem parte addit, hellebori nigri vſum vſq; ad ſua tempora fuiſſe tolerabilem, licet difficilem, ac propterea ſolis robuſtis ac animoſis hominibus & vere ipſo dandũ eſſe. Ex quo vno loco licet intelligere, quãtum doctrinæ huiuſmodi hominũ fidere oporteat: etenim ſi helleborus niger tam difficile purgat, vt ſolum hominib⁹ robuſtis, & ſolum tempore verno debeat dari, quomodo illud clementer ac ſine moleſtia vtramq; bilem & pituitam poteſt purgare? ſed quicquid ſibi velit Meſue, Actuarius inter cæteros lib. de comp. med. præclare mihi videtur hellebori nigri facultates deſcripſiſſe, qui ſcribit ad hunc modum: Helleborus niger atram bilem flauamque ex toto corpore, pituitamq; trahens, neq; tamen citra difficultatem pellit, ideo febribus circuitu repetentibus ac diuturnis illum obiicimus; datur quoq; inſanientibus, hemicranicis, & aliis: exhibetur ℈ iij. pondere, aut paulo plus minuſue.

De helleboro nigro. *Reprehenſio Meſues.* *Actuarius.* *Facultas.*

Sed cum ego iam diu poſtquam cœpi medicinam facere, frequenter & multis modis helleboro nigro vſus fuerim, prætermiſſis aliorum doctrinis & informationibus, mihi libet de hoc medicamento, deque inſigni ac multiplici illius adminiſtratione ea vobis communicare, quæcunq; longiore vſu deprehendi eſſe vtilia, & ad ſalutem hominis accommodata. Itaq; helleborũ & ſubſtantia, & decoctione, & ſolum, & ſimul cum aliis poſſumus adminiſtrare, ac primũ familiaris eſt illius vſus, ſi ex eo cõmune aliquod decoctũ ꝑpinetur, quo ſolidiora medicamẽta ſolẽt diſſolui.

Vſus.

℞ *Foliorum cichorei*
Fumiterræ *ana* M. ß.
Seminum aniſorum
Citri *ana* ʒ j.

Spica

Spicæ ℈ ß.
Corticum radicum hellebori nigri ʒ j. ß. *Fiat decoctio secundum artem, & facta colatura adde*
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi ros. sol. ℥ ij. ß. M. F. P.

Sed licet quoque vti solo helleboro, si ille maiori dosi decoquatur, & illa tantummodo permisceantur, quæ medicamentariam illius vim possint corrigere.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminum anisorum
Fæniculi ana ʒ j.
Cinamomi
Caryophyllorum ana ℈ ß. *Fiat decoctio.*

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi ros. ℥ j. M. F. P.

Deinde hellebori substantia potest exhiberi ad ℈ ij. vel si corpus fuerit robustum ad drachmam integram, cui vel hiera simplex, vel pilulæ leuiores commode copulantur, aut alia permiscentur quæ ad illius correctionem pertinent: *Dosis substantiæ.*

℞ *Pilularum aloephanginarum* ℈ iiij.
Corticum radicum hellebori nigri ℈ ij.
Cum syrupo de fumoterræ. M. F. pil. v. & aurentur.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ j.
Semin. anisorum
Fæniculi
Cinamomi
Masticis ana ℈ ß. *M. omnia redigantur in puluerem, ac ex iure exhibeantur.*

Ego quidẽ tot modis helleboro nigro familiariter vti soleo, sed præterea iam multos annos mihi paraueram duo genera medicamẽtorum ex helleboro, quæ etsi alias nemini communicaui, nolo in præsentia supprimere: alterum est syrupus ex helleboro, qui à me est compositus: alterum est succus hellebori, mirabili quadam ratione extractus, cuius auctor ignoratur, sed à clarissimo medico describitur in lib. cui titulus, Thesaurus Euonymi de remediis secretis.

Syrupus est huiusmodi: *Syrupus ex helleboro.*

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ℥ ij.
Semin. anisorum
Fæniculi ana ℥ ß.
Semin. citri
Cinamomi ana ʒ j.
Spicæ ℈ j.
Infusionis rosarum lib. iiij. M. omnia bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & cum libris duabus sacchari s. a. fiat syrupus.

In omnibus morbis ad quos hellebori vsus est accommodatus, ego huiusmodi syrupo vtor familiariter, vel solo ad ℥ iij. circiter, vel simul cum aliis medicamentis.

℞ *Syrupi nostri ex helleboro* ℥ ij. ß.
Decoctionis fumiterræ q. s. M.

Item:

℞ *Confectionis hamech* ℥ iij.
Syrupi ex helleboro ℥ j. ß.
Decoctionis cichorei
Borraginis q.s. *M. F. potio.*

Succi præparatio & dosis habetur in eo libro quem dixi, sed quoniam puto illum apud paucos reperiri, mecum attuli, vt si libet, ex eo possitis describere.

Hellebori nigri radices puræ & lotæ bulliant leuissime in aqua, infusæ prius in ea per noctem aut amplius, concisæ minute: curabis autem vt & in hac & in cæteris decoctionibus spumam omnem innatam tanquam venenatam diligenter abstergas, hác aquam seruabis, & rursum aliam affundes tepidam, & modice aliquamdiu feruefacies, mutando aquam toties, donec nihil aut perparum amplius amaritudinis radices retineant, quod fiet vbi septies aut nouies mutaueris aquam: interea vero dum mutas aquas priores, semper destilla per filtrum, & tandem omnes simul pariter decoque lento igne, vel potius prunis, ita vt nec bulliant, semper tamen prope bullitioni sint, vsque ad spissitudinem mellis, in olla terrea vitreata, aut ærea stannata, vase tecto, aut parum aperto: cum vero pauca aqua superest, circa finem coctionis rude lente subinde agitabis, ne succus aduratur, & eodem tempore pro libra radicum hellebori adiicias masticis tritæ ʒ ij. neque desinas agitare, vel continue vel per breuissima interualla, donec omnino succus iam satis densatus videatur, id quod subito fere contingit: & quo minus aduratur materia, quo proprior fini & densationi est succus, eo minori igne vrgebis. Et ne te pigeat temporis, habebis præstantissimum & exquisitum remedium ad diuersos morbos, præcipue melancholicos. De ratione vtendi huiusmodi succo auctor hæc habet. Datur ciceris magnitudine, hora vna post cœnam, in omnibus morbis, quibus helleborus niger conuenit. Ego vero sum in ea opinione, neque hoc neque aliud prorsus medicamentum à cœna esse dandum vnquam, propter manifestas rationes alias adductas. Pariter quod ad dosin pertinet, cum medicamentum sit validissimum, hic auctor mihi videretur cautius egisse, si illam certo pondere, non fallaci coniectura descripsisset. Ego ad ℈ j. vel ad summum ad ʒ ß. consueui exhibere.

Dosis succi hellebori.

℞ *Pilularum aloephanginarum* ℈ ij.
Succi hellebori ℈ j.
M. F. pilulæ iij. & aurentur.

Verum de iis duobus medicamentis, syrupo & succo hellebori, mihi libet vos admonere, vtrumque validum esse, ac propterea neutrum sine integra humorum coctione, neque aliis quam hominibus robustis & boni habitus, & qui speciatim febre careant, danda esse, vtrumque autem opportune administrari aduersus plurimos, difficiles & contumaces morbos, præcipue vero morbum gallicum præclarissimam sæpenumero operam præstare.

Nota de eorum vsu.

CAPVT XXX.

De Antimonio.

ANtequam finem imponam tractationi de simplicibus medicamentis purgantibus, mihi libet de quodam simplici medicamẽto agere, quod à quamplurimis tot & tantis laudibus celebratur, inque tot, & tantis morbis administratur, vt multi non vereantur illud cæteris omnibus anteponere: illud vero est antimoniũ, quod experientia

rientia confirmat, etsi id antiquitas videtur ignorasse, vehementissimam deiiciendi vim obtinere. Cæterum cum nonnulli de hoc medicamento agant tam diffuse, vt integra de eodem commentaria fuerint composita, mihi propositum est illud v-num vobiscum agere, vt intelligatis quidnam de illius vsu statuendum sit, ac si illud licet, quomodo possit & debeat administrari. Plerique omnes huius medicamenti auctorem faciunt Theophrastum Paracelsum, natione Germanum, qui aperti discedens à doctrina Hippoc. & Gal. nouam plane mendendi rationem nouaque remedia tentauit instituere, ex quo proximo superiore tempore magnæ inter medicos controuersiæ & rixæ, ac potissimum in Germania sunt excitatę; itaque nonnulli Paracelsi hostes, vt Thomas Erastus totam illius doctrinam & omnia remedia, ac speciatim antimonii vsum oppugnare conati sunt. Sed cæteris omnibus litibus omissis, quæ ad nostrum institutum non pertinent, ita equidem censeo de antimonio habendum esse, illud valentissimum & violentissimum esse medicamentum, quod & per vomitum & per aluum valet insignem purgationem efficere: verum illud addo, tale medicamentum si probe fuerit præparatum, & à perito medico opportune & cum ratione administretur, minime esse reiiciendum, imo vero quod confirmat experientia, illud sæpenumero non solum prodesse, sed etiam non sine multorum admiratione grauissimos quosdam morbos sanare: contra autem si illud ab imperito medico, & temere offeratur, tanquam venenum grauissima pericula & quandoque mortem inferre. Vnde ego qui antimonio nonnunquam vtor, neque sine fructu, primum illius cautiones & animaduersiones proferam, quas perpetuo ante illius vsus soleo adhibere; deinde & dosin & totam illius vtendi rationem apponere non grauabor. *Facultas.*

Ego igitur sum in ea opinione, quicquid alii sentiant, antimonium non aliis quam corporibus robustis conuenire: corpora autem robusta intelligo, quæ ætate vigent, quæ bonum corporis habitum sortita sunt, & quæ nullas vires aliquo modo habeant imbecillas: quod si præterea huiusmodi corpora bene valentem habeant ventriculum cuiuscunque internæ inflammationis & febris sint immunia, ac postremo quæ ad vomitum sint procliuia, vtique puto iis longe fidentius illud posse exhiberi. Vnde eorum consilium, ne dicam temeritatem, nunquam potui probare, qui omni ætati, omni naturæ, omni corporis conditioni, omnibus morbis, sine vllo iudicio solent antimonium adhibere.

Sed quanam dosi & quomodo antimonium potest propinari? de dosi non conuenit inter omnes: etenim sunt nonnulli audaciores, qui vt audio ad dimidium scrupulum, forte etiam ad integrum scrupulum illud dare non dubitant: ego tribus vel quatuor granis contentus esse soleo, neq; ad summum sex grana vnquam auderem transcendere. Multis autem modis hoc medicamentum dari consueuit, nonnulli illud in vino per noctem macerant, & mane dilutum potui dant: nonnulli id leuiori alicui medicamento permiscent: alii ex saccharo excipiunt, & in retulas redigunt, sed vulgo modus cæteris tutior atque efficacior ille esse videtur, si medicamentum conseruæ florum rosarum permisceatur, ac simul deuoretur, ex quibus omnibus modis mihi antimonii diluti & infusi ratio cæteris omnibus magis probatur. *Dosis.* *Vsus.*

℞ *Antimonii præparati gr. iiij.*
Sacchari rosati ℥ ij. M. optime.

℞ *Antimonii præparati gr. iij.*
Pilularum aloephanginarum ℈ j.
M. fiat pilula & auretur.
℞ *Antimonii præparati gr. vi.*
Vini albi aromatici q. suf. infundatur per noctem & mane facta colatura exhibeatur.

Nonnulli id postremo addunt, quomodocunque antimonium accipiatur, iusculum pisorum leuiter coctorum, vel pulli, vel alterius carnis, non multo post dandum esse, qui asserunt hoc modo medicamenti actionem accelerari, & cumprimis vomitum reddi faciliorem.

CAPVT XXXI.

De Compositis Medicamentis Purgantibus.

TRactaturi de compositis purgantibus medicamentis, sicuti de simplicibus factum est, statuimus de illis tantum sermonem habere, quæ hoc tempore magis vsitata & efficacia habentur, ex quibus pariter mihi propositum est perpetuo nonnulla seligere, ac præ cæteris vobis probare, quæcunq; iam longiori experientia mihi confirmata sunt esse tutiora, præstantiora, ex reliquis omnibus anteponenda. Etsi vero huiusmodi medicamenta multiplicia sunt, ac variis formis solent parari, tamē commode tribus capitibus mihi videntur posse comprehendi, quorum 1. electuaria, 2. pilulas, 3. syrupos & potiones complectatur: namque ad hæc & trochisci, & confectiones siue rotulæ, & si quæ alia sunt, facile possunt referri. Cæterum cum in hac tractatione, sicuti alias vos monui, illud vnum mihi propositum sit, de vsu tantummodo & administratione medicamentorum agere, minime de eorum compositione, tamen neq; id prætermittam, si quæ occurrant notatione digna, ad ipsam quoq; compositionem pertinentia, quin de illis vos moneam: itaq; rem aggrediamur. Quoniam certum est purgantia medicamenta redundantibus vitiosis humoribus præcipue administrari, hinc fit vt medici pro redundantia vnius vel alterius, vel omnium humorum, varia quoque medicamenta seligant, & administrent: quā-obrem sicuti alias diximus tractantes de syrupis, cum huiusmodi humores purgandi sint quatuor, bilis, melancholia, pituita, & quarta humiditas, quam ichorem vel serum appellant, varia à medicis sunt instituta medicamenta, quæ ad singulorum purgationem sunt accommodata: veruntamen id vos scire velim, nullum mea quidem sententia reperiri medicamentum, quod vnum tantummodo humorem ita educat, quin simul alios quoque non possit purgare, sed exempli gratia, diximus electuarium diaphænicon purgare pituitam, quod præcipue valeat huiusmodi humorem ducere, etsi simul vtramque bilem, ac maxime flauam ducere aptum est; quod item de reliquis dicendum est. Nos igitur tractabimus de compositis medicamentis, quæ ad purgandos singulos humores sunt præcipue accommodata, & simul conabimur cuiusque medicamenti facultatem & vim purgatoriam explicare, vt sicuti in nostro corpore plerumque vnus præcipue humor, reliqui minus redundant, ita intelligatis atque in promptu habeatis medicamenta, quæ primum redundantem humorem, deinde & reliquos possint purgare.

CAPVT XXXII.

De Electuariis purgantibus Bilem.

Electuarium diaprunis. INcipientibus nobis agere de iis, quæ possunt imprimis flauam bilem educere, primo loco occurrit electuarium diaprunis, quod à nonnullis diadamascenum dicitur.

citur, à 100. prunis damafcenis, quæ illud ingrediuntur. Compofitio huius medicamenti habetur apud Nicolaum, in qua illud notandum eft, noftros aromatarios in dofi diagridii non conuenire: Nicolaus quidem vni libræ diaprunis lenitiui ʒ vii. diagridii permifcet, fed alii integram ℥. alii tantūmodo ʒ iiij. accipiunt, quod maxime eft animaduertendum, cum pro vna vel altera cōpofitionis ratione liceat maiorem vel minorem medicamenti dofin exhibere. Nicolaus medicamentum ad quantitatem caftaneæ præbet cum aqua calida, fed ficuti alias vos monui, foluentia & valida medicamenta longe tutius determinato pondere, quam alia minus certa menfura debent exhiberi: verum fi Nicolai defcriptionem fequamur, dofis eft ad ʒ iiij. circiter, quod medicamentum & folum & fimul cum aliis medicamentis partim lenientibus, partim purgantibus, & in bolo, & in potione folet exhiberi. *Dofis.*

℞ *Diaprunis folutiui* ℥ ß. *Cum faccharo fiat bolus.*

℞ *Diaprunis folutiui* ʒ ij. ß.
Flor. caßiæ nouiter extractæ ℥ j. *M. cum faccharo fiat bolus.*

℞ *Diaprunis folutiui* ℥ ß.
Syrupi rof. fol. ℥ j. ß.
Decoctionis flor. & fructuum q. fuf. M. F. P.

℞ *Diaprunis fol.* ʒ iij.
Electuarii de fucco rofarum ʒ j. ß.
Syrupi de cichorea compofiti cum rhabarbaro ℥ j. ß.
Decoctionis flor. & fructuum q. fuf. M. F. P.

Hoc medicamentum laudatur à Nicolao in febribus acutis & peracutis, quare communiter practicantes illo familiariter vtuntur in febribus ac reliquis morbis qui ex flaua bile communiter eueniūt: ego vero aut raro admodum, aut nunquam illo vti confueui, ac potiffimum in febribus, quod illud recipiat pruna, thamarindos, fandala, fpodium & alia multa medicamenta adftringentia, quæ alias diximus in febribus non conuenire: præterquam quod funt aliæ quoq; rationes, quæ huiufmodi compofitionem mihi fufpectam reddunt.

Secundo, eft electuarium diafebeften, cuius defcriptio habetur apud Barthολomæum Montagnanam: hoc medicamentum eft leuius electuario diaprunis, quare illius dofis ab ℥ j. vfque ad ʒ xii. poteft exhiberi, quod pariter & folum & fimul cum aliis medicamentis folet adminiftrari. Conuenit omnibus morbis biliofis, & apud vulgares medicos in morbis calidioribus renum & veficæ, nefcio quam habet prærogatiuam. Et fint exempla: *Diafebeften.* *Dofis.*

℞ *Electuarii diafebeften* ʒ x.
Cum faccharo fiat bolus.

℞ *Electuarii diafebeften* ℥ j.
Syrupi violati fol. ℥ ij. ß.
Decoctionis betonicæ liquiritiæ q. f. M. & f. potio.

Betonica in affectionibus renum conuenit, fed neque hoc medicamento vti frequenter foleo.

Tertio, eft electuarium de pfillio, cuius duplex habetur defcriptio, vna apud Mefuen, altera apud Montagnanam, quæ ab altera Mefue non parum differt: vulgo vtrumq; probatur in febribus & morbis biliofis, fed mea fententia melancholiam quoque poteft purgare, cum præter cætera illud ingrediantur fuccus fumariæ, myrobalani, Sena, epithymū, polypodiū, quæ cōftat melancholicos humores educere. *De pfillio.*

Dosis. Dosis est à ʒ iiij. vsque ad ℥ j. atque eadem ratione vel solum, vel simul cum aliis medicamentis solet administrari, sicuti de prioribus diximus. Ego hoc medicamento nunquam vtor, quare ad alia progrediamur.

De succo rosarum. Quarto, est electuarium de succo rosarum, cuius descriptio habetur apud Nicolaum, &c.

Electuarium rosatum. Quinto, est electuarium rosatum cuius descriptio habetur apud Mesuen, vnde electuarium rosatum Mesue dicitur, quod vtrumque febribus & omnibus morbis biliosis maxime conuenit, cum præter scammonium nullum recipiat medicamentum, quod purgandi facultatem habeat. Hæc duo medicamenta & viribus, & dosi, & modis omnibus admodum similia sunt, sed longe frequentius electuarium de succo rosarum, quam alterum rosatum solet à medicis administrari: ego vero vtroque frequentissime & lubentissime vti consueui, cum reuera ambo sint medicamenta quæ præclare ac sine molestia flauam bilem educunt, ac mea sententia cæteris omnibus purgantibus bilem sunt anteponenda. *Dosis.* Vtriusq; dosis est à ʒ iiij. vsq; ad vi. Et sint exempla:

℞ *Electuarii de succo rosarum* ℥ ß.
Flor. cassiæ nouiter extractæ ℥ j. *M. cum sacharo f. bolus.*

℞ *Electuarii de succo rosarum* ʒ iij.
Syrupi de cichorea compositi cum rhabarbaro ℥ iij.
Decocti cichorei
Acetosæ q. suf. M. & f. potio.

Quæ eadem dosis & administrationis ratio ad alterum quoq; rosatum debet accommodari. Præter hæc sunt alia quoq; medicaméta, quæ ab Actuario, Alexandro, & aliis pro bilis purgatione descripta sunt, sed vel à paucis, vel à nemine hoc tempore parantur: quare hæc sint satis, ad pilulas accedamus.

CAPVT XXXIII.

De Pilulis purgantibus Bilem.

Pilulæ. Etsi nullæ sint pilulæ, quod supra de omnibus compositis medicamentis diximus, quæ vnam flauam bilem possint educere, tamẽ sunt nonnullæ, quæ potissimum huiusmodi humoris purgandi vim habent, inter quæ sunt primum pilulæ *Pilulæ de aloe.* de aloe, vel de hiera simplici, de quibus nihil dicendum est, quod mea sententia potius inter medicamenta lenientia, quam purgantia debeant reponi. Deinde sunt *Ex rhabarbaro.* pilulæ ex rhabarbaro, quæ sunt duplices, alteræ quæ pilulæ de rhabarbaro appellantur, & describuntur à Mesue: alteræ quæ pilulæ de tribus cum rhabarbaro dicũtur, quarum auctor ignoratur, atque ex pari aloes, agarici & rhabarbari portione conficiuntur; quæ ita appellantur, vt puto, ad differentiam earum pilularum quæ de *Dosis.* tribus contra pestem appellantur. Vtræq; hæ pilulæ sunt admodum mites, quare ad duas, tres, & plures drachmas possunt exhiberi: ego illis soleo copulare quandoque syrupum rosaceum, aut violaceum solutiuum.

℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro, vel*
Pilularum de rhabarbaro ʒ ij. *Fiant pilulæ v. & aurentur.*

℞ *Syrupi ros. sol.* ℥ ij. ß.
Decoctionis endiuiæ parum. *M. fiat potio,* quæ statim post pilulas assumatur.

Aureæ. Sed pilulæ aureæ purgationis facilitate, efficacia, præstantia, cæteris omnibus mihi

mihi videntur præstare, vt vere aureæ dictæ fuerint. Dosis est à duobus vsque ad iiij. ℈. Veruntamen circa eorum compositionem notandum est, multos aromatarios duplum scammonii accipere consueuisse, vt medicamentum validius reddant, qui id temere mihi videntur facere, cum multo magis liceat dandi medicamenti dosim augere, quam illius compositionem mutare. Si velimus præcipue tenues humores purgare, solas pilulas aureas exhibemus: sin vero simul crassi quoq; redundent humores, illas cum cæteris, exempli gratia, cum pilulis cochiis consueuimus præbere. *Dosis.*

℞ *Pilularum aurearum* ℈ *iiij. fiant pilulæ v. & aurentur.*

℞ *Pilularum aurearum* ℈ *ij.*
Cochiarum ʒ ß *M. fiant pilulæ v. & aurentur.*

CAPVT XXXIV.

De Electuariis purgantibus Pituitam.

INter medicamenta purgantia pituitam primum occurrunt hieræ, quæ à Mesue, Paulo, Aetio, Auicen. Nicolao, & reliquis, diuersis modis & rationibus parantur, ex quibus mihi libet de iis tantum tractare, quæ hoc tempore ab omnibus conficiuntur, & in frequentiori vsu habentur, & sunt tres, hiera diacolocynthidos, hiera Logadii, hiera composita.

De hiera simplici nihil dicendum est, cum satis de ea dictum sit in tractatione medicamentorum lenientium, ad quæ recurrendum est. Quatenus pertinet ad hieram diacolocinthidos, variæ sunt illius descriptiones apud Mesuen, Nicolaum, Paulum, Aetium, Auicennam, Serapionem, & alios, ex quibus aromatarii maiori ex parte Mesues aut Nicolai descriptionem sequuntur: sed hiera, quam Pachii appellant, cæteris omnibus mihi videtur anteponenda, cuius descriptio refertur à Scribonio medico ex libro Pachii Antiochi ad Tiberium Cæsarem scripta: quod quidem medicamentum, ille inquit, ad omnes propemodum magnos morbos valere, totque ac tantis laudibus ornat ac celebrat, vt cæteris omnibus purgantibus medicamentis anteponendum videatur: speciatim vero hoc illi tribuit, quod non solum non nocet stomacho, sed eum reficit atq; confirmat, supra omnem opinionem. Sed notandum est, apud Scribonium duplicem huius hieræ compositionem haberi, alteram quæ apud omnes paratur, alteram quæ à paucis, forte à nemine hoc tempore conficitur, quæ est talis, si ponderi prioris medicamenti demum addantur colocynthidos drach xx. opopanacis, sagapeni ana drach. iij. quod Scribonius in morbis curatu difficilioribus aut natura sua, aut ex diuturnitate probat faciendum esse. Ego vero compositionem vtriusque aliquando procuraui, atq; illis vti soleo familiariter, quotiescũq; mihi propositum est, pituitam & humores crassos & glutinosos educere. Dosis prioris, quam ego hieram diacolocynthidos paruam nomino, est à drach. ij. vsque ad drach. v. Dosis autem posterioris, quam hieram diacolocynthidos magnam voco, est à drach. I. vsq; ad drach. iij. *Dosis parua.* *Magna.*

℞ *Hieræ diacolocynthidos paruæ* ʒ ß.
Mel rof. sol. ʒ *ij.* ß.
Decoctionis hyssopi q. suf. M. f. Potio.

Secundo, est hiera logodium, vel vt alii s placet, hiera Logadii, quæ maximum & validissimum est medicamentum: aromatarii fere omnes illud conficiunt ex de- *Hiera logodium,*

 scriptio-

scriptione Nicolai, sed ego longe magis probo descriptionem Aetii. Vsus istius hieræ frequentissimus est in clysteribus, quotiescunque medici volunt insigniter ac potissimum ex capite reuellere, etenim raro aut nunquam ore solet assumi: verum de illius dosi Aetius hæc habet: Exhibitionem integram esse ʒ.iiij. mediam ʒ.iij. minimam ʒ.ij. In clysteribus licet viij. vsq; ad xij ʒ. imponere.

Hiera pro clysterib. Tertio, hiera est composita, quæ aliter hiera magna vel hiera ex sexdecim rebus, vulgo hiera pro clysteribus solet appellari. Descriptio est apud Nicolaum, atq; illius vsus in clysteribus maximus est, sicuti diximus de hiera logodium, quę aut raro, aut nunquam in potione assumitur. Dosis pro clystere est ab ℥.ß. vsq; ad ℥. ij. Pro potione vsq; ad ℥. integrum potest exhiberi.

℞ *Flor. chamomillæ* M. ij.
Centaurii minoris M. j.
Seminum anisorum ℥ j. *fiat decoctio ex aqua.*
℞ *Prædictæ decoctionis* lib. j.
Hiera logodium ℥ j. vel
Hiera compositæ ℥ j. ß.
Olei chamomelini completi ℥ iiij. *M. pro clystere.*

Elect. benedicta lax. Præter hieras pro purgatione pituitæ sunt alia multa electuaria, ac primum est electuarium, quod vulgo benedicta laxatiua dicitur, ac tale nomen acquisiuit propterea, quia, vt aiunt, nullus est, qui illud accipiat, quin illi benedicat. Descriptio est Nicolai. Vsus præcipuus est in morbis, qui à pituita & humoribus frigidioribus originem habent, sed in podagra, chiragra, arthritide, nec non affectibus vteri, videtur insignem prærogatiuam habere. *Dosis.* Dosis est à ʒ.iiij. vsque ad integram vnciam. Verum istud quoque medicamentum longe frequentius in clysteribus, quam in potione solet à medicis administrari.

El. Indum. Secundo, electuarium Indum, quod est duplex, quorum alterum maius, alterum minus dicitur: vtrumq; describitur à Mesue. Etsi vero ambo hæc medicamenta à multis medicis creduntur nigram bilem purgare, tamen si considerentur simplicia, quæ illa ingrediuntur, satis constat, ea proprie nihil aliud quam pituitam educere: vulgo à medicis ad expurgandum renes & cætera vasa vrinaria solent administrari. Minus maiori purgandi vi præditum est, ac forte omni ex parte maiori est anteponendum, quanquam tamen plerique omnes aromatarii tantummodo maius conficiunt. *Dosis.* Dosis electuarii indi maioris est à ʒ. iiij. vsque ad viij. minoris à ʒ. iij. vsque ad vj.

Diaturbith. Tertio, est electuarium diaturbith, quod item duplex est, maius & minus, ex *Maius.* quibus diaturbith minus longe plura simplicia & purgantia recipit medicamenta, *Minus.* vnde maiori quoque purgandi vi præditum est: verum pauci admodum aromatarii vtrumque parant, qui maius tantummodo solent conficere, quod describitur à Mesue cap. de turbith, & nihil aliud recipit, quam turbith, gingiber & saccharum: minus vero ingrediuntur diagridium, rhabarbarum, &c. Hæc duo medicamenta vel cum melle in forma electuarii, vel cum sacchato in rotulis, vel aliter parari solent, vnde cum maiori vel minori mellis aut sacchari copia, maiori quoque vel minori dosi potest administrari.

Dosis. Dosis autem diaturbith Mesues est à ʒ.j. vsq; ad ʒ.ij. quod vel in pilulas redigi, vel ex iure commode potest assumi.

Quarto

Quarto, est electuarium Elescoph, vel vt aliis placet Episcopi, vnius duplex habetur descriptio:altera apud Auic.altera apud Mesuen,quæ parum differunt:sed illud duplici quoq; ratione cōficitur, vel ex melle in forma electuarii, quod raro fit, vel ex saccharo in rotulis,quod frequentius solet fieri: ego hac postrema ratione medicamento nonnunquam vtor, ac præcipue in pueris & delicatis corporibus, quæ illud libenter accipiunt,quod quidem præclare cum cæteros humores, tum maxime pituitosos,vel à remotis corporis partibus solet purgare. Ratio autem cō-ficiendi medicamenti huius in rotulis est huiusmodi, vt vni drachmę pulueris vel specierum vna vnc.sacchari addatur. *Elescoph.*

℞ *Specierum electuarii elescoph* ʒ ij.
Sacchari ℥ ij.
Cum vino albo aromatico M.f.confectio in rotulis.

Dosis est à ʒ.iiij.vsque ad drach.x. *Dosis.*

Postremo est electuarium diaphænicon, vel de dactylis nuncupatum, huius etsi apud varios auctores variæ sint descriptiones, tamen plerique omnes descri-ptionem Mesues sequuntur,in qua sunt multæ difficultates, de quibus non perti-net ad meum institutum longius agere: quare illud vnum mihi sufficiat inter cæ-tera omnia medicamenta ad purgandam pituitam accommodata,hoc mea quidem sententia principem locum obtinere,ex quo factum est, vt ego præ cæteris illo fa-miliariter & libenter vti soleam. Dosis apud Mesuen est vsq; ad drach. x. Ego vero illo vtor frequentissime à drach.iiij.vsque ad ʒ. vi. neq; ad summum vllo modo au-derem viij.drach.excedere.Medicamentum & solum & simul cum aliis & lenien-tibus & purgantibus medicamentis solet commode permisceri. *Diaphænicon.* *Dosis.*

℞ *Flor.cass.nou.extr.* ʒ *viij.*
Electuarii diaphænicon. ʒ. *iiij.M.F.Bolus.*

℞ *Elect. diaphænicon* ʒ *vj.*
Mil.ros.sol. ℥ *j.* ß.
Decoctionis betonicæ q. s. M.f.Potio.

℞ *Electuarii diaphænicon* ʒ *iij.*
Hieræ diacolocynthidos ʒ. *i.* ß.
Mel. ros.sol. vnc. iiij.
Decoctionis hyssopi.
Iuæ.q.s.M.f. Potio.

CAPVT XXXV.

De Pilulis purgantibus Pituitam.

Pilulæ pro purgatione pituitæ sunt plures, & primum sunt pilulæ cochiæ, quæ etsi à Mesue, Nicolao, & aliis varie describuntur, tamen hoc tempore, vt puto, à nostris aromatariis non aliter conficiuntur, quam ex descriptione Rhasis 9.ad Almanforem cap. de hemicrania. Sunt pilulæ vehementissimæ, & quamuis apud medicos prope omnes sunt in frequentissimo vsu, tamen sciendum est, illas non sine multo labore ac torminibus purgationem efficere, id quod fortasse fit, quia sunt male præparatæ & correctæ, cum vis trium vehementissimorum medicamen-torum colocynthidis,scammonii,turbith,à sola hiera & stæchade non satis videa-tur posse remitti & corrigi. *Cochiæ.*

Dosis apud Rhasen est incerta, cum ille scribat: & sunt doses decem: *Dosis.*

sed

sed mea sententia vna drachma satis fuerit, neque hanc dosin licet excedere.

De agarico. Secundo sunt pilulæ de agarico, descriptæ à Mesue & Auicen. cap. de asthmate, quæ speciatim vsurpantur à medicis in asthmate, tussi diuturna, & reliquis morbis thoracis, quicunque à crassa & lenta pituita originem habent. *Dosis.* Dosis est à drach. j. vsque ad drach. ij.

De hiera cum agarico. Tertio, ab iis non longe differunt pilulæ de hiera cum agarico, de quibus tamen sciendum est, eas non vno modo præparari, siquidem alii accipiunt hieram Nicolai ex sedecim rebus, quam colocynthis, turbith, & alia purgantia medicamenta ingrediuntur: alii accipiunt hieram simplicem Galeni, aloen tantummodo & agaricum: alii aliter præparant, quod maxime est animaduertendum, cum pro varia ratione compositionis varia quoque ratione & dosi debeant exhiberi.

Pilula alhandal. Quarto sunt pilulæ alhandal, quæ describuntur à Mesue, & inter cæteras omnes in ducenda pituita sunt vehementissimæ: vnde nonnulli in doloribus morbi Gallici, cum potissimum cerebrum & articuli laborant, illis tanquam medicamento secreto vti consueuerunt. *Dosis.* Dosis est à ℈.j. vsq; ad ℈.iij.

Fætida. *Maiores.* *Minores.* Quinto sunt pilulæ fætidæ, quarum duplex descriptio habetur apud Mesuen, & aliæ maiores, aliæ minores appellantur: sed aromatarii prope omnes maiores tantum conficiunt, quæ à nonnullis arthriticæ dicuntur, quod pituitam crassam & lentam à iuncturis & aliis remotis partibus vehementer trahant. *Dosis.* Dosis apud Mesuen est ʒ.ij. sed mea sententia vnica ʒ. satis est.

De hermodactylis. Sexto sunt pilulæ de hermodactylis, quæ apud Mesuen sicuti fætidæ dupliciter & maiores, & minores conficiuntur, sed minores ad purgandos humores biliosos & tenues sunt potius accommodatæ. De hermodactylo iam dixi in simpl. purg. med. itaque pilulæ de hermodactylis maiores in podagra ac doloribus articulorum, qui pendent ex causa frigida, ac generaliter purgandis humoribus crassis ac viscidis, vel à remotissimis partibus videntur insignem prærogatiuam habere. De dosi nullam Mesue mentionem facit, ego drach. j. vel ad summum ℈. iiij. in robustissimo corpore soleo administrare. *Dosis.*

De benedicta. Septimo sunt pilulæ de benedicta, quæ nihil aliud sunt quam species electuarii benedictæ in pilulas redactæ, & iisdem viribus cum electuario præditæ sunt. *Dosis.* Dosis est drach. j & hoc modo conficiuntur:

℞ *Specierum de benedicta* ʒ vj.
Cum melle rosaceo. vel
Cum aqua fæniculi q. s. *M. fiat massa.*

De nitro. Postremo sunt pilulæ de nitro, quæ aliter pilulæ Alexandri appellantur, & à Mesue describuntur secundum Alex. cap. de epilepsia, quibus, vt ille inquit, ad epilepsiam, arthritidem, podagram, & omnes morbos quicunque à frigidis & crassis humoribus originem habent, nullæ sunt fortiores: ac sane huiusmodi pilulę admodum sunt efficaces & excellentes, vnde in morbis difficilibus & contumacibus, præcipue vero in morbo Gallico, admirabilem sæpe operam præstant. *Dosis.* Dosis est à ℈. ij. vsq; ad ℈. iiij. pro ægri robore. Sed neq; illud mihi libet prętermittere, apud Galen. quoq; nonnullas pilulas reperiri 5. metho. 14. quæ iis pilulis Alexandri quodammodo similes videntur, quas ille suas appellat, & inquit ad plures excrementorum species expurgandas valere, quibus quidem pilulis ego memini olim clarissimum

medicum

medicum frequenter vſum fuiſſe, quas vocabat pilulas de ſex rebus, ſiquidē ex ſex medicamentis, aloe, ſcammonio, colocynthide, agarico, bdellio, gummi arabico, conficiuntur. Atque hactenus de medicamentis compoſitis purgantibus pituitam.

Capvt XXXVI.

De Electuariis purgantibus Melancholiam.

Sequuntur melancholiam purgantia, quæ multa ſunt, ac primum electuaria, inter quæ primum occurrit electuarium quod catholicon, vel diacatholicon dicitur, quod tametſi multi inter medicamenta lenientia numerant, nos inter purgantia reponimus, etſi reuera leuiſſimum eſt medicamentum. Nullum forte eſt compoſitum medicamentum, quod à noſtris medicis frequentius adminiſtretur: & quamuis nomen catholicum quaſi dicas medicamentum vniuerſale demonſtret, illud toti corpori conuenire, & omnes humores educere, tamen conuenit inter omnes, id primum melancholiam, ſecundo flauam bilem, denique pituitam purgare. Deſcriptio habetur apud Nicolaum, qui illius doſin ſtatuit ab ℥.ß. vſque ad integram ℥. ſed tuto vſq; ʒ.xij. poteſt exhiberi, & ſint exempla: *Diacatholicō.* *Doſis.*

℞ *Electuarii diacatholicon* ℥ j.
Flor. caßiæ nouiter ext. ℥ ß. *M. cum ſaccharo f. bolus.*

Item.

℞ *Electuarii diacatholicon* ℥ j.
Syrupi de fumo terræ compoſiti. vel
Syrupi de epithymo ℥ ij. ß.
Decoctionis borraginis q. ſ. M. F. Potio.

Verum vt de hoc medicamento vobis proferam, quod ſentio, ego plane ſum neſcius, quomodo illud tantam exiſtimationem fuerit conſecutum, namque ſi diligenter conſiderentur ſimplicia medicamenta, quæ illud ingrediuntur, nullum fere eſt, quod ventriculum, iecur & principalia membra roboret, & ſi vnum eſt aromaticum, ſunt plurima, exempli gratia, ſena, violæ, thamarindi, caſſia, quæ ventriculo aduerſantur. Præterea in hac compoſitione permiſcentur frigida calidis, quod in purgantibus medicamentis non conuenit, vt docet Galen. 2. de rat. victus 11. & 12. & nos aliquando conabimur confirmare. Itaq; ego quidem non tam libenter & frequenter hoc medicamento vti ſoleo, vt plerique omnes hoc tempore faciunt, qui fortaſſe vſum hieræ ſimplicis ſimul cum rhabarbaro magis probarem.

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ iij.
Rhabarbari electi pul. ℥ j. ß.
Mel. roſ. q. ſuf. M. F. Bolus.

Secundo, eſt electuarium diaſena, quod deſcribitur à Nicolao: etſi enim alia quoque eſt diaſena deſcripta à Gentile, tamen puto hoc tempore à nemine eam parari. Medicamentum eſt vehemens, cum recipiat lapides armenum, & lazuli, quos conſtat validiſſima purgandi vi eſſe prædita. Doſis eſt à ʒ.ij. vſque ad ʒ.iiij. *Diaſena.* *Doſis.*

℞ *Electuarii diacatholicon* ʒ vj.
Diaſenæ ʒ iij. *M. cum ſaccharo f. bolus.*

℞ *Diaſenæ* ℥ iiij.
Syrupi de polypodio ℥ j. ß.
Decoctionis fumi terræ q. ſuf. M. F. Potio.

Tertio, eſt electuarium confectio hamech, cuius duplex eſt deſcriptio apud Meſuen, *Confectio hamech.*

Mesuen,alteram maiorem,alteram minorem vocant: sed minor hoc tempore in nullo vsu est,itaque medicamentum solum ex prima & maiore descriptione paratur,quod sane præstantissimum est,ad purgandos omnes vitiosos humores,tametsi debet certum esse,illud præcipue humores melancholicos & exustos purgare. Dosis apud Mesuen est à drach.ij. vsq; ad drach.iij.quæ est admodum parca, siquidem tuto vsq; ad vnc.j.potest exhiberi,quam summam dosin ego frequenter audeo attingere in corporibus robustis.

Dosis.

℞ *Confectionis hamech* ʒ v.
Rhabarbari electi pul. ℈ iiij. *M.F.Bolus.*

℞ *Confectionis hamech* ℥ j.
Syrupi ros.sol. ℥ j ß.
Decoctionis polipodii.
Seminum anisorum q. *suf.* M. Demum

℞ *Confectionis hamech* ʒ ij. ß.
Mannæ Calabrens.electæ.
Syrupi de fumo senæ compositi.
Rosati sol. ana ℥ j. ß.
Infusionis senæ q. *suf.* M. F. *Potio.*

Nec præter hæc alia occurrunt electuaria, notatione digna, quæ ad purgandam melancholiam sint accommodata: itaq; ad pilulas veniamus.

CAPVT XXXVII.

De Pilulis purgantibus Melancholiam.

Pilulæ de fumo terræ. INter pilulas primæ sunt de fumaria,vel de fumo terræ, quarum descriptio habetur apud Auicen.7.4.de curatione scabiei, & pruritus. Medicamentum non est admodum validum,neq; mea sententia satis correctum,cum nihil sit quod scammonii vim possit emendare.Dosis est à ℈.iij.vsque ad ℈.v.& vulgo à medicis in scabie & affectibus cutaneis solent vsurpari. *Dosis.*

Indæ. Secundo sunt pilulæ Indæ,quæ describuntur à Mesue, quas, ille inquit, sanas & expertas esse, ac reuera huiusmodi pilulæ in omnibus morbis melancholicis, ac præcipue vbicunq; humores fuerint exusti, vehementissimæ & efficacissimæ sunt, vnde ego soleo frequenter illis vti.Dosis apud Mesuen est vsque ad drachm. iij. quæ certe nimis excedit, cum experientia confirmet,vnicam drachmam non mediocriter purgare: quare ego ad summum nunquam ℈.iiij.auderem excedere. *Dosis.*

De lapide lazuli. Tertio sunt pilulæ de lapide lazuli vel cyaneo,quę itidem à Mesue describuntur,& purgandis humoribus melancholicis atq; exustis prioribus pilulis Indis sunt efficaciores. Apud Mesuen dosis est drachm.ij.sed ℈. ij. vel ad summum ℈.iij.sunt satis. *Dosis.*

De lapide armeno. Quarto sunt pilulæ de lapide armeno, quæ iis de lapide lazuli fere omni ex parte similes sunt, præterquam quod istæ mihi videntur quoquo modo vehementiores. Duplex habetur earum compositio,altera apud Mesuen, altera apud Alexandrum lib.1.cap.de melancholia,quæ parum inter se differunt. Dosis apud Alexandrum est à ℈.ij.vsq; ad ℈.iiij.sed puto drach.j satis fore. De lapide armeno atque excellenti illius vi ac præstantia Alex.tractat diffuse, qui asserit, illum præterquam quod stomachum corroborat, simul etiam varios humores, præsertim terre- *Dosis.*

strem

ſtrem & melancholicum citra moleſtiam purgare, cui quidem multi etiam recentiores conſentiunt, vnde hoc medicamentum longe ille anteponit helleboro.

De hoc eodem lapide armeno, atque eius vi purgatrice Aetius quoque tractat libro ſecundo capit. 47. Ego vero hactenus neque huiuſmodi lapidibus, neque pilulis, ex iis præparatis vti ſum auſus. Si quis voluerit, illas experiatur, in quo caſu mihi maxime probaretur, vt hæc medicamenta non ſola, ſed ſimul cum leuioribus quibuſdam permiſcerentur, quæ adhuc magis eorum vim poſſent remittere: exempli gratia:

℞ *Pilularum aloephanginar.*
Pilul. de lapide lazuli, vel
Pilular. de lapide armeno ana ℈. ij. *M. cum aqua fumiterræ, f. pilulæ tres, & aurentur.*

Verum neque demum prætermittendæ ſunt pilulæ cochiæ, præparatæ cum helleboro, quarum auctor ignoratur: compoſitio, vt aiunt, magiſtralis eſt, quæ ad ſummam eſt huiuſmodi, vt ad integram doſin pilularum, quæ eſt circiter drach. xxv. cortices radicum hellebori nigri ad drachm. vj. permiſceantur, & vocantur pilulæ cochiæ præparatæ, vel pilulæ cochiæ cum helleboro, quæ quidem miſtionis & compoſitionis ratio neque abhorret ab inſtituto Galeni, qui hieræ diacolocynthidos conſueuit helleborum nigrum adiicere, quotieſcunque atræ bilis humorem purgare voluiſſet, 1. de med. ſecund locos cap. 2. quam forte hieram exacutam appellauit. 2. de med. ſec. locos 2. *Pilulæ cochiæ cum helleboro.*

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro* ℈. iij.
Cum aqua fumariæ f. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XXXVIII.

De Syrupis purgantibus Melancholiam.

PRæter electuaria & pilulas ſunt etiam nonnullæ potiones & ſyrupi, qui ad purgationem melancholici humoris ſunt accommodati, quod ſena, polypodium, helleborus, & alia purgantia medicamenta, quæ eorum compoſitionem ingrediuntur, manifeſte confirmant, tametſi quod alias vos monui, vulgares medici potius ad concoctionem, quam ad purgationem illis vti conſueuerunt.

Sunt autem primum ſyrupus de pomis Sabor, cuius duplex habetur deſcriptio apud Meſuen, altera capite de cura maniæ & melancholiæ ſanguineæ, altera capite de Soda frigida, ab humore melancholico. Secundo eſt ſyrupus de fumo terræ compoſitus maior. Tertio eſt ſyrupus de epithymo, vterque ex deſcriptione Meſues, qui fere eaſdem vires habet, præterquam quod ſyrupus de fumo terræ magis humoribus tenuibus & calidis, contra ſyrupus de epithymo magis humoribus craſſioribus & frigidioribus videtur conuenire. Quarto eſt ſyrupus de polypodio, quem audio in hac ciuitate parari ex deſcriptione D. Mercurialis, ac forte ſunt alia id genus medicamenta, de quibus longius agendum non eſt. Sed inter cætera ſyrupus noſter de helleboro fortaſſe non debet poſtremum locum obtinere. *Syrupus de pomis. De fumo terræ compoſitus. De epithymo. De polypodio.*

Hæc medicamenta raro ſola exhibentur, ſed præcipuus eorum vſus eſt ad diluenda cætera medicamenta.

℞ Confe-

℞ *Confectionis hamech* ʒ iij.
Syrupi de pomis Sabor. vel
De Polypodio ℥ ij. ß.
Decoctionis fumiterræ q. suf. M.

Atque hactenus de compositis medicamentis purgantibus melancholiam, demum ad purganda serosa excrementa veniamus, quæ sola restant.

CAPVT XXXIX.

De Medicamentis compositis serosum Humorem purgantibus.

Pilulæ de mezereon, de euphorbio. Apud varios auctores varia sunt composita medicamenta, sed præcipue sunt apud Mesuen duo genera pilularum, quarum alteræ pilulæ de Mezereon, alteræ pilulæ de euphorbio nominantur, quę ambę sunt vehementissimæ, vnde *Dosis.* mea sententia illis neque solis, neque nisi in robustis corporibus licet vti. Dosis est à ℈.ij. vsque ad ℈.iiij.

℞ *Specierum hieræ simplicis* ℈ iiij.
Pilularum de Mezereon, vel
De Euphorbio ℈ ij.
Cum succo ireos M.F. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XL.

De Medicamentis omnes Humores purgantibus.

SEd quoniam nonnulli vestrum cupiunt id quoque intelligere, qualianam sint composita medicamenta, quæ simul omnes humores possint purgare, de iis quoq; duo verba non grauabor adiicere. Etsi vero hic plurima sunt, tamen ita habendum est, forte nullum reperiri medicamentum, quod omnes pariter ita educat humores, quin primum vnum, exempli gratia, pituitam, deinde & alteros, vtrãq; bilem educat, sicuti etiam forte aut raro, aut nunquam contingit, humores tam pari mensura in nostris corporibus redundare, vt nulli alteros excedant. Composita igitur medicamenta, quæ hac ratione simul valent omnes humores educere, sunt electuaria quidem diacatholicon, electuarium elesioph, electuarium de benedicta, confectio hamech, pilulę aggregatiuæ, quæ & optima præparatione & præstantia reliquis præferendæ sunt; Arabicæ sine quibus esse nolo, Indæ, pilulæ Gal. de sex rebus, quę omnia, quamuis, sicut dixi, vnius potissimum purgandi humoris vim habeant; tamen cæteros quoq; purgare apta sunt: Et quoniam de dosi & vsu singulorum iam satis dixi, præterquam de pilulis aggregatiuis, Arabicis, & sine quibus, sciendum est, earum dosin fere nihil inter se differre, & singulas à drach. j. vsq; ad drach. ij. posse exhiberi. Atq; hactenus de ratione vtendi medicamentis purgantibus. *Dosis pilularum aggregatiuarum, & sine quibus.*

ALEXAN-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

DE COLLEGIANDI SEV *consultandi ratione.*

Liber Octauus.

INter omnia medicorum officia atque munera forte nullum consultatiōnibus medicis est honoratius & illustrius, cum huiusmodi congressus & colloquia in corona nobilium ac eruditorũ sæpe habeãtur, vbi facile cuique est hac ratione suam eruditionem ac medicæ artis præstãtiam ostendere, siquidem vt ab Hipp.& Galen.traditum est, 1. de ratione victus 12. cum medici tum probi tum improbi eadem administrent præsidia, rude vulgus de eorum præstantia vel imperitia non potest certum iudicium facere, qui vero aliqua rerum cognitione sunt præditi, dum medicos audiunt differentes de iis, quæ ad ægrotum pertinent, possunt id longe facilius præstare: ex quo sæpe fit, vt nonnulli, qui diu pro medicis, & quidem doctis habiti sunt, mox in consultationibus suam ipsi inscitiam detegant, ac medicastri & indoctissimi deprehendantur: alii vero contra, quorum præclara virtus iacebat in tenebris, vt seipsos illustrent, ac meritas laudes consequantur. Itaque mihi propositum est in hoc tam præclaro, tam difficili argumento versari, ac de medicis consultationibus apud vos sermonem habere, nec me potuit deterrere, quin & desiderio vestro satisfacerem, & si quid ipse quoque hac in re haberem, quo studia vestra iuuare possem, id vobiscum libentissime communicarem, quod viri celeberrimi nominis idem argumentum antea tractauerint, cum fortasse nobis non sit præclusa via, quo minus aliqua possimus aut corrigere, aut addere, aut immutare. Primũ autem non id multũ laboro, an prisco tempore ac potissimum Galeni, mos fuerit medicis, inter sese de ægrotis cõsultationes facere, sicuti hac tempestate facere consueuimus, qui puto istud omni tempore factum fuisse, quod satis licet vel vnius Galeni testimonio confirmare, qui nonnullas historias narrat, in quibus de plurium medicorum mutuo consilio sermo habetur. Illud igitur potius sciendum, ac pro comperto habendum, huiusmodi consultationes non solum medicis consultoribus summam laudem, sed etiam ægrotis summam vtilitatem afferre consueuisse: siquidem nulli dubium esse debet, quin variis communicatis sententiis & collatis rationibus licet cuique res magis vere intelligere, de quibus agitur, nec non de præsidiis decernere, quæcunque magis opportuna & accommodata possunt excogitari. Quod si in rebus prope omnibus tam publicis, quam priuatis, variæ hominum sententiæ variaque consilia ab omnibus prudenter requiruntur & expetuntur, cur non pariter expediat, in tractãda salute hominis eandem prouidentiam adhibere? Hinc apud Homerum illud est celebre Agamemnonis desiderium, vtinam mihi decem consultores adessent; de quo philosophus in politicis, qui cõmunia rerum omniũ consilia pbans, inquit, haud facile esse, vnum multa cernere, ac plane absurdum videri, vno quam duob. oculis acutius videre, & duobus auribus acrius audire, & duobus pedibus, duabusque manibus agere, quam

multos multis. Verum enimuero ita demum mea ſententia eſt habendum, plures conſultores ſalutarius conſilium facere, dummodo illi ſint viri probi & pręclaris moribus, potiſſimum chriſtiana charitate præditi, & qui nihil aliud quam ſalutem hominis propoſitam habeant: contra enim ſi fuerint improbi, auaritiæ, odii, ambitionis, inuidiæ, aliorumque morborum animi ſtimulis agitati, certum cuiq; eſſe debet, huiuſmodi conſultores, quo plures fuerint, eo pernitioſius conſilium eſſe laturos. Nam quod item tradit Ariſt. ſicuti vno viro bono duo viri boni ſunt meliores, ita vno viro improbo duo viri improbi ſunt improbiores, & maiora pericula poſſunt afferre.

Cum medici opera propter eam potiſſimum cauſam deſideretur, vt corpus humanum ſi ſanum fuerit, in ſuo naturali ſtatu conſeruetur, ſin ægrotum, ad priſtinam ſanitatem reſtituatur. iure ac merito Gal. docuit finem medici non alium eſſe, quam ſanitatem: propterea nulli quoq; dubium eſſe debet, quin medici pro aliqua habenda conſultatione ſimul conuenientes, eundem finem debent ſibi proponere, & vniuerſæ deliberationis veluti ſcopum ac metam ſtatuere. Quoniam vero ſanitas, vt diximus, dupliciter poteſt conſiderari, vel quatenus eſt præſens, vel quatenus eſt perdita, ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem cum Gale. licet appellare, iure fit, vt de vtraq; à medicis conſultationes inſtituantur. Cæterum prætermiſſis conſultationibus de tuenda valetudine, quæ non videntur ad præſens noſtrũ inſtitutum facere, mihi propoſitum eſt, poſteriores tantum tractare, quæ ad curandos morbos, & ad noſtrum principale inſtitutũ cumprimis pertinent, cum præſertim raro de tuenda valetudine, frequentiſſime autem de curandis morbis contingat, conſultationes fieri: in qua tractatione minime mihi ſtatutum eſt, totam curandi methodum vobis tradere, quod longiorem diſputationem expoſceret, ſed illud vnum hoc tempore meum conſilium eſt, in gratiam potiſſimum eorum, quæ in methodo medendi à Galeno tradita, & à nobis non ſemel expoſita iam ſunt, nonnulla præcepta breuiter colligere & explicare, quæ ad bonas conſultationes mihi magis accommodata videntur.

Cum finis ille, quem ſuperius in medicis conſultationibus inſtituendis morbi profligationem eſſe diximus, duplici potiſſimum via, ac duplici inſtrumento comparari poſſit, vel methodo & ratione, vel experientia, quoniam vt ait Galen. in nulla re atque arte tertium datur inſtrumentum, quo aliquid inuenire, aut fidem inuentis facere poſſimus, hinc fit, vt qui priori modo, ratione ſcilicet ac methodo proprium finem conſequi ſtudent, rationales medici ac dogmatici nuncupentur, quorum nos diſciplinam profitemur, qui quidem in eo à cæteris differunt medicis, quod ſuam curandi methodum conficiunt per indicationes, cum illi ſola experientia nitantur.

Eſt autem indicationes inuenire nihil aliud ex Galen. quam ordiri ex natura rei, & ex ipſa quid agendum ſit, inuenire: quamobrem illud cenſeo pręcipuum eſſe caput probæ conſultationis, ac methodi medendi morbis, vt conſultor medicus omnium primo ante oculos ſibi ponat indicationes, quæ quid ſit agendum, & omnes medici operationes dirigunt. Nos porro diximus eum Galeno tales indicationes, ſi ſummatim & per compendium conſiderentur, à tribus pręcipue fontibus fore accipiendas, ſcil. morbo, temperamento, & aere nos ambiente, ad quos cæteri omnes ſcopi facile referri poſſunt. Itaque ante omnia in cognitione morbi aut

morborum, oportet verſari medicos conſultores; quoniam vero morborum cognitio ex duob. potiſſimum ſolet dependere, ſcilicet ex cognitione tum cauſarum, tum ſymptomatum, quæ vtraq; imprimis licet colligere ex hiſtoria: proinde quicunque primum locum dicendi nactus eſt, debet à narratione hiſtoriæ & explicatione principium facere; nam ſicuti oratores ex narratione colligunt ſeminarium omnium prope agendorum argumentorum, ita etiam medici ex hiſtoria multa colligunt, quę ipſos deducunt in dignotionem affectuum præter naturam, quo quidem fundamento certum cuique eſſe debet, probas conſultationes præcipue inniti.

In narranda autem hiſtoria illud ſtudioſe cauendum eſt, ne illa referantur, quæ omnibus ſunt manifeſta vel importuna & ſuperuacanea, ſed ea tantum, quę ad cognitionem morborum, cauſarum, & ſymptomatum, nec non ad prognoſticum & curationem ſunt accommodata: ac ſane huiuſmodi hiſtoriæ narratio ſicuti eſt propria conſultatoris primo dicentis, ita poſterioribus minus videtur conuenire, niſi forte quædam opportuna fuerint ab illo vel prætermiſſa, vel negligenter expoſita, quæ licet, imo decet ſupplere. Inter affectus præter naturam, de quib. cōſilium capiendum eſt, quaſi principiū omnium nobis ſeſe offerunt ſymptomata, & inter hæc maxima ex parte actiones læſæ, quamobrem ego quidem eam rationē imprimis ſoleo probare, ſi quis expoſita hiſtoria ordiatur à ſymptomatibus, ac primum inquirat, qualianam illa fuerint, deinde ad eorum cauſas, videlicet morbos progrediatur, & demum ad morborum cauſas deueniat: in qua præclara inquiſitione nobiliores medici à vulgaribus & plebeiis facile diſtinguuntur, atq; illi præ cæteris, quicunq; Galeni diſciplina & potiſſimum ſex libris de morbis & ſymptomatibus accuratiſſime tradita probe fuerint inſtituti, quos libros ob id vos obſecro, vt velitis in deliciis habere, neque vnquam ex oculis, manibus, & ſinu deponere, ſine quorum inſtitutione mihi plane certum eſt, neminem poſſe aut excellentem conſultationem efficere, aut in preclarum medicum euadere.

Secundus fons eliciendarum indicationum eſt naturale temperamentum, ex quo forte eſt orta communis illa conſuetudo medicorum prope omnium, qui de aliquo ægroto habituri conſultationem ante omnia de temperamento ſermonem faciunt, quod inſtitutum ab omnibus non probatur, ac potiſſimum ſi contingat conſultationes fieri de aliquo morbo in mala compoſitione, vel ſoluta vnitate, in quibus talis conſideratio de naturali temperamento plane videtur ſuperuacanea: ego vero inſtitutum probo: neque ſolum in morbis in intemperie, ſed etiam in cæteris omnibus: quandoquidem cognito naturali temperamento id ſaltem reſtat, vt proba victus ratio poſſit inſtitui, quæ in nullo morbo eſt prætermittenda: ſed modum & rationem inſtituti improbo, quoniam frequentiſſime contingit mihi audire medicos de naturali temperamento multa & prolixe dicere, quæ deinceps neque ad cognitionem, neque ad curationem rerum, de quibus agitur accomodant: ſed plerumque omnes in eo potiſſimum peccant, vt puto, quod ſtatim vel ante hiſtoriæ narrationem hoc ſuum tractant temperamentum, cum præcipue mihi videatur tum congrua huius tractationis occaſio, quo tempore & indicationes elicere & prognoſticum afferre, & totam curationem inſtituere nobis propoſitum eſt: cum enim certum ſit, nos naturale temperamentum inquirere, quo æger ante morbi aggreſſionem præditus fuerat, vt intelligamus, quanta & qualis ſit illius declinatio à ſtatu naturali,

quod puto Hip. diuinitus præcepiſſe, per ea verba: ſimilia an diſſimilia ſint à principio inſpiciendum, &c. certum pariter cuique eſſe debet, opportune hanc fieri inquiſitionem, quando indicationes, prognoſticum, & totam curationem tractamus, quoniam pro vario modo & gradu declinationis naturalis, neceſſe eſt etiam varias indicationes elicere, & varia præſidia etiam inuenire, quæ illi proportione poſſint reſpondere, ac demum ex hoc communi fonte de tota re licet certius iudicium facere.

Quod de hominis temperatura dixi, idem de temperamento aeris tertio loco dici poteſt, cuius etiam conſideratio non eſt prætermittenda, cum diuerſæ aeris conſtitutiones omnium præſidiorum intenſionem, remiſſionem, & commodam adminiſtrationem demonſtrent.

Id vobis hoc loco memoria eſt repetendum, quod ſupra dixi, ad hæc tria capita omnia facile referri, quæcunque eliciendis indicationibus poſſunt ſeruire: exempli gratia, ad morbum ſingulas illius differentias & cauſas, ad temperamentum, ætatem, conſuetudinem, vires; ad aerem, tempus anni, cœli conſtitutionem, regionem, &c. quæ habent eandem rationem, de quibus omnibus ſi ita foret occaſio, licet habere conſiderationem.

Iam propoſitis tribus communibus ſcopis, ac veluti fontibus, conſequens eſt, vt ex iis indicationes hauriamus, in quo munere maxima vis methodi medendi conſiſtit: ac primum quidem quoniam morbi gratia omnis curatio inſtituitur, ab eo ſumenda eſt indicatio: ſi vnus, ſi plures, conſiderandum; ab vno vna, à pluribus pluræ eliciuntur determinandæ indicationes: ſic ſi cauſas habent, videndum, quia ab iis quoque propriæ hauriendæ ſunt indicationes, cum fieri nequeat, vt morbus poſſit auferri, niſi eiuſdem cauſę prius auferantur. Symptomata propriam non prębent indicationem, niſi raro, & per accidens: per ſe enim cum morbum ſequantur, veluti vmbra corpus, ad morbi ſublationem, ipſa quoque euaneſcunt, veruntamen per accidens, vt quando illa cauſæ rationem habent vel morbum augentis, vel vires proſternentis, propriam requirunt curationem: quod ſi ita ſors tulerit, non erunt contemnenda, pro completa tractatione indicationum, quæ à rebus præter naturam ſumuntur.

Secundo loco temperamento ſuæ ſunt indicationes, quod ſemper ſimilibus eſt conſeruandum: quæ indicatio ſi cum ea coeat atque concordet, quæ à morbo ſumitur, eiuſdem vim auget: ſi vero contrariæ ſit, vt interdum vſu venit, quantum hæc pollet, tantum de prioris indicationis qualitate ac viribus eſt detrahendum.

Denique ſuccedit indicatio ab aere ambiente, quæ ſi morbo ſit aduerſa, pro gratia eſt habendum, & aer ſalubris remedii loco nobis cenſendus eſt: ſin illa morbo potius fauere videatur, aer intemperatus & curationi aduerſus, tanquam vna ex morbi cauſis eſt per contraria corrigendus.

Poſt elicitas indicationes ſecundo loco videndum, an liceat illas explere, necne: in quo tota prognoſtici ratio conſiſtit: quantum autem prognoſticum valeat, quantamque medicis dignitatem & auctoritatem afferat, ſatis ab Hip. & Gal. eſt expoſitum. At vero cum multa de ægroto poſſint prædici, illud imprimis ſtatuendum eſt, vtrum liceat aliquam ſperare ſalutem, an nullus remediis locus relinquatur: ſiquidem quod à Gal. traditum eſt, non ſolum fruſtra, ſed etiam imprudenter inquiruntur præſidia, quæ nullum vſum ſunt habitura. Quam huiuſmodi iudicii rationē,

eſſe

etsi vno verbo docemur à Galen. ex vna virium & morbi qualitate & quantitate eorúndemque comparatione faciendam esse, tamen certum est non sine magna difficultate, solertia, ac rerũm vsu posse fieri, tum propter alias causas, tum maxime quod nulla singulorum quantitas neque scribi, neque aliqua ratione possit doceri. Neque vero solum decet morbi finem vel felicem vel infelicem prædicere, sed etiam illud oportet addere, vtrum morbus facile an difficile, breui an longo tempore possit curari, quod ad tuendam medici existimationem cumprimis pertinet, ne ille vel paucis leuibusque præsidiis vtendo negligentiæ accusetur, vel multa & longius administrando ambitiosi forte etiam auari videatur ægri curationem producere.

Quod si præter has aliæ quædam afferantur prædictiones, quæ præcipue certum modum ac definitum tempus salutis vel mortis futuræ, aut mutationis morbi & crisis complectantur, nulli est dubium, quin hinc quoque medicus maximam gloriam sit consecuturus, sicuti scimus Galeno aliquando contigisse, qui non solum salutem vel interitum, sed etiam breuitatem, diuturnitatem, facilitatem, difficultatem, potissimum vero proprium quendam modum, ac præfinitum tempus solutionis morborum præsagiens, summa cum sua laude hæc non humana, sed diuina ratione pronunciare creditus est. Inter cæteros autem locos, qui ad huiusmodi prædictiones sunt maxime accommodati, in consultationibus medicis ille videtur maxima consideratione dignus, ac fere principatum obtinere, qui ad consensionem & dissensionem indicationum earumque dignitatem ac vires pertinet: siquidem ex hac disquisitione variis ac sæpe etiam contrariis indicationibus inter se collatis, ac veluti ad æquilibrium ductis, multa possunt colligi, ex quibus licet totam propemodum prædictionis rationem conficere.

Cæterum vbi concepta spe salutis locus præsidiis relictus fuerit, danda est opera vt certo quodam ordine ad remediorum traditionem deueniamus, illeautem videtur maxime conueniens ordo seruandus, ac doctrinæ Galen. consentaneus, vt cum prius ordine resolutiuo inuentæ sint curatiuæ indicationes, nunc retrogrado ordine compositiuo, ad executionem maxime apto, ad materiam remediorum accedamus, ita vt ab vltima indicatione sumpto initio, ad reliquas deinde transeamus, donec omnibus continuata serie sit satisfactum.

Iam vero consuetudo quædam apud plerosque inualuit, qui tria capita quasi tres fontes sibi proponunt, quorum primo medicamenta manibus administrata: secundo, medicamenta intrinsecus adhibenda: tertio, victus rationem complectuntur, quæ vulgo chirurgia, pharmacia, & diæta appellantur, quo triplici remediorum genere Galen. Auicen ac medici omnes consentiunt omnes morbos curari: ego vero, vt libere dicam, nunquam potui hoc institutum probare, namque primo parum artificiosum, forte turpe etiam est, eadem via semper incedere, & quasi eandem cantilenam decantare: deinde nonnunquam fit, vt consultationes habeantur de ægrotis & morbis, in quibus præsidia ex vno vel altero fonte peti a nullum vsum sunt habitura, quo tempore quæso quid opus est cuncta hæc præsidia sigillatim commemorare? Sed isti in eo mihi peccare videntur, quod curandi methodum ab vno imprimis Galen. traditam confundunt & peruertunt: quandoquidem ille docet, non satis esse omnes scopos diligenter inspicere, atque indicationes elicere, sed etiam necesse esse intelligere, quonam primum ac

magis, quoniam ſecundo ac minus, quoniam adhuc tertio ac deinceps, quo poſt quoq; præſidio vtendum ſit: cum autem vulgari conſultandi ratione cuncta remedia ex ſingulis fontibus petita certo ordine ſeparatim proferantur, quaſi vero in omnibus morbis primo omnium præſidia chirurgica, ſecundo pharmaceutica, poſtremo diætetica conueniant, nihilominus hoc tam eſt abſurdum, ac à proba medendi methodo alienum, quam quod abſurdiſſimum, ac alieniſſimum: etenim quis non intelligit, pro variis morborum generibus, pro variis eorundem temporibus, pro varia humorum qualitate, & copia, pro variis partibus laborantibus, ac pluribus id genus conſiderationibus remedia prope omnia, non vno atque eodem tempore & ordine perpetuo vel poſſe vel debere adminiſtrari? Affero exemplum quod contingit frequentiſſime.

Sit conſultatio de Socrate laborante deſtillatione ad thoracem, vulgaris conſultor medicus aggrediens ad curationem, ſtatim ſua tria capita ſibi proponit; incipiens itaque à fonte chirurgico, & de ſectione venæ, & de cucurbitulis, & de cauteriis, & de lotionibus capitis, & de reliquis id genus præſidiis quæcunque ad manuum operam pertinent, ſermonem habebit: cum tamen ſola ſectio venæ morbi principio ſit congruens, cætera autem non niſi poſt vniuerſi corporis purgationem, ac poſtremo tempore conueniant.

Deinde ad Pharmaceutica accedens, longum catalogum medicamentorum facit, quorum aliqua chirurgicis erunt præponenda, alia non vno modo diſponenda: ac vltimo loco de victus ratione dicet, quæ fortaſſe omnium primum fuerat inſtituenda: quanto autem maiori cum artificio, & magis accommodato ad methodum Galeni, rationalis medicus primo curandi indicationes elicit, deinde ſingulis certum ordinem ſtatuit, & poſtremo ad propria præſidia deuenit? idque forte huncin modum quam breuiſſime deſtillationem ſymptoma eſſe exiens immutatum, ac pendere ex vna vel altera intemperie cerebri, hinc præcipuam ſe offerre indicationem, vt hæc vitioſa intemperies corrigatur, quoniam vero hoc non poteſt fieri ſine communi totius corporis & propria capitis purgatione, alteram oriri indicationem, quæ primum ad generalem, deinde ad particularem partes laborantes purgationem pertinet: ſed ſi demum non licet intemperiem & morbum auferre, poſtremam reſtare indicationem, vt deſtillatio deriuetur aut reuellatur ad partes ignobiliores: itaque ille omnium primo ſermonem habebit de vſu ſectionis venæ ac purgantium medicamentorum, qua potiſſimum ratione homines ſolent generaliter euacuari: deinde de gargariſmatibus atque errhinis, qua item duplici ratione caput ſolet expurgari, tum de medicamentis partim internis partim externis, ad tollendam capitis intemperiem accommodatis, verba faciet, & poſtremo, niſi ſpes ſit Socratem hac curandi ratione eſſe conualiturum, de præſidiis reuulſioni ac deriuationi deſtinatis, puta de cauteriis, ſuam ſententiam proferet.

Hanc quidem conſultandi rationem quammaxime ſoleo probare, imo vero de vniuerſo hoc munere atque officio ita cenſeo habẽdum eſſe, quod fortaſſe alicui parodoxum videbitur, illud nullo certo ordine eſſe circumſcribendum ac definiendum, cum liceat cuique atq; iis potiſſimum qui poſteriori loco ſermonem ſunt habituri, principium ſuæ conſultationis facere, non ſolum à ſymptomatibus, morbis & cauſis, vt ſupra dixi, ſed quandoque etiam à prognoſtico, à ratione curandi, quandoque à propriis præſidiis, vel vnis vel alteris, atq; hoc ordine conuerſo ad in-

quiſi-

quiſitionē ſymptomatum, morborū cauſarum, & omniū rerum ꝓgredi quęcunq; ad probandam conſultationem videntur pertinére: quod tamen non temere, atq; vt ſors tulerit faciendum eſſe arbitror, ſed vt ex tota re colligatur aliquid, quod tanquā eximium, aut nouū, aut omnino admirabile, primas in oratione partes meruiſſe videatur: qua ratione conſultores ſingulare quoddam lumen ingenii & artificium ſolent præ cæteris demonſtrare, quippe qui non ita videntur ea repetere & dicere, quæ à prioribus dicta ſunt & repetita, neque perpetuo quaſi præſcripta quadam formula & via incedere & actum agere, præterquam quod altera ex parte auditores hac dicendi varietate ſolent mirabiliter delectari & recreari. Illud vero generaliter cenſeo vobis ſtudendum, ac memoriæ mandandum eſſe, in conſultationibus, ſi forte quomodocunque ſeſe offerant diſcutienda quædam problemata digna notatione, vt illa diligenter examinentur, tametſi neque ad curationem, neque ad prognoſticum, neque ad cognitionem morborum de quibus agitur, videntur pertinere, id quod potiſſimum publici doctores debent obſeruare, ſi contingat, quod in hac ciuitate contingit frequentiſſime, illos præſentibus artis medicæ ſtudioſis conſultationes facere, quorum quidem officio & muneri plurima videntur conuenire, quæ forte cæteris ſunt denegata. Sed quoniam omnis ratio conſultationis ad vnam curationem, tanquam ad proprium finem eſt dirigenda, conſultores omni adhibito ſtudio cumprimis debent in remediorum inquiſitione & adminiſtratione verſari, adeo vt ſedulo perquirant atque perpendant, quæcunque opportuna videri poſſunt, ac ſingulorū menſuram, modum, tempus, ordinem, ac totam adminiſtrationē exponant, quæ omnia paucis verbis complexus eſt diuus Hip. & qualia, & quæ, & quando, & quantū oportet. In qua re tamen decet moderationem quandam & prudentiam perpetuo adhibere, vt ea quæ ab aliis bene & accommodate fuerint propoſita, aut inepte repetantur, aut veluti contempta prorſus prętermittantur, ſed paucis, quaſi per tranſennam, vt res ferat, attingantur: ſed ſi quædam penitus fuerint prætermiſſa, vel negligentius expoſita, hæc ſane debent ſuppleri & accuratius explicari, adeo vt nihil propemodum relinquatur, de quo conſultores in alterutram partem ſermonem & iudicium non faciant.

Poſtremo autem id mihi monendi eſtis, quod ad probationem & confirmationem pertinet eorum quæ dicuntur, quandam mediocritatem eſſe tenendam, ne conſultores afferendis rationibus vel veterum teſtimoniis, aut nimii ſint & tanquam prodigi, aut plus æquo parci & reſtricti: in quod vtrumque vitium priores ambitioſi, poſteriores inſcientes videntur frequenter incidere: hoc autem fiet, ſi quæ obſcura ſunt & incerta, & fidem aliunde requirunt, omnibus modis clariora & certiora reddantur; quæ vero nullam continent difficultatem ſed euidentia ſunt, & fere vulgaria, potius indicentur & innuantur, quam longiori oratione demonſtrentur & confirmentur.

Sed publici doctores ex hoc munere mihi excipiendi ſunt, ſi præſentibus rei medicæ ſtudioſis conſultationes faciant, vt ſupra dixi, cum enim tunc tale officium non ſolum ad curandum ægrotum, ſed etiam ad docendum quamplurimos pertineat, illi digni legitima ſunt excuſatione, ſi quæ etiam fere manifeſta ſunt, in gratiam auditorum ſtudeant & rationibus, & veterum auctoritatibus adhuc magis explicare & illuſtrare.

In tota aūt conſultatione ſingulos cōſultores decet ſumma cū prudentia, moderatione, & ęquitate orationē inſtituere, & perpetuo collegarū auditorū, ac pręſentis

loci

loci ac temporis rationem habere, sed tamen ita, vt illi reipsa demonstrent, allum nullum finem quam salutem ægroti sibi propositum habere.

Hæc sint dicta de consultationibus medicis, quæ pro ratione otii, quod mihi perexiguum conceditur, & breuitate, qua studiis vestris fore consultum putaui, consulto in præsentia sufficiant: nam si occasio mihi fuerit, alio fortasse tempore hanc rem accuratius persequemur.

FINIS.

Typographus Lectori S. D.

QVanquam antiquius nobis fuerit nihil, Lector æquanime, quam summo cauere studio, ne quæ labes operi præsenti nostra suboriretur culpa, tamen aduigilantes sedulo vix cauimus, quin partim ob exemplaris agillima manu, ideoque ambigue haud paucis locis perscripti incommoditatem, partim ob grammothetæ in medicis & dictionibus paulo rarioribus & characteribus, parum versati hallucinationem, partim ob alias etiam causas, mendæ quædam irreperent, quas in relectione, & illa quidem tumultuaria deprehensas, haud grauatim tibi commonstrantes adnexuimus, rogamusque, subscripta loca quo monuimus modo restituere, ac cætera si quæ occurrent vitiosa, æquo corrigere animo, tibi vt allubescat.

Errata

Errata.

Pag.10.lin.3.de capillorum defluuio. Pag.13.ad marg. diſcut. & abſtergentia cum adſtrictione. P.14.lin.4. lumbrici. P.38.lin.20.El.roſ.Meſ.℥ ß. P.43.lin.7.N.vii. P.48.lin.39.ſacrã anchoram. P.57.lin.19.vrendi. P.68.lin.15.indicabant. P.69.lin.38.ἀργὸς iners. P.71.lin.1.dementia. P.74.lin.37.quæ. P.80.lin.17.animali. P.80.lin.19.mediantibus. P.84.lin.40.excitabilem. P.94.lin.13.non eſt reiiciend. P.95.lin.29.Diadyctamnũ. P.97.lin.3.Latine. P.114. lin.12.cæteræ. P.115.lin.18.pluſquam. P.120.lin.19.gradibus. P.126.lin.16.phantaſiæ. P.151. lin.40.Pituita. P.176.lin.40.Portulacam. P.181.lin.13.fit. P.190.lin.8.myrti. P.204.lin.36. marrubio. P.211.lin.36.pleuriticum. P.212.lin.11.externa. P.216.lin.1.Galeni. P.217.lin.7.vnoq;. P.227.lin.11. vſſiſſe. P.233.l.25.ana ʒ j. P.235.l.5.dele an.ʒ j. P.235.l.11.adde,an.ʒ j. P.243. lin.23.ſpem. P.247.l.10.& 19.odorata. P.262.l.10. pũctiones. P.288.lin.24.catapotiis. P.293. lin.3.ana ʒ j. P.305.lin.penult.adde,agit de fame. P.309.ad marg.lin.6.perdatur. P.315.lin.23. Valleſius. P.317.lin.29.ſympoſiacis. P.338.lin.4.à fine,lege Sonchi. P.348.lin.16.vtimur.ibid. lin.20.Celticæ. P.359.lin.38. pro ℥ lege ʒ. P.362.lin.40.contentam. P.364.lin.31.dele,Purgans melancholiam. P.377.lin.32.fruſtratio. P.382.lin.antepenult.abſconditam. P.391.lin. penult.Pachii. P.404. lin.21. ℥ ij. P.423.lin.33.tanquã. P.436. lin.30.Valgriſiũ. P.446.lin.23. ana ℥ ij. P.462.lin.4.ſem.odoratorum. ibid.lin.34.ſem. P.471 lin.17.eductis. ibid.lin.25. cornu. P.488.lin.17.Gynæc. P.469.lin.32.craſſum. P.401.lin.24.ʒ iiij. P.507.lin.35.℥ ß. ibid.lin.37.℥ iiij. P.508.lin.3.El. ibid.lin.4.℥ j.ß. ibid.lin.penult.ʒ ij. P.510.lin.13.℥ j. ibid.lin.19.ſtyr.calam. ibid.lin.36.℥ ij. ibid.lin.37.℥ j. ibid.lin.antepenult.ana M.ß. P.511. lin.8. poſt menſium, adde, propter frigidam vteri intemperiem, nec non propter vitium craſſioris ſanguinis,ſint ſatis:iam eſſet vt ageremus de ſuppreſſione. P.514.lin.37.non. P.519. lin.penult.epaticæ. P.520.lin.15.ʒ j. ibid.lin.18.℥ ij. P.521.lin.2.dele Puta. ibid.lin.19.connecte,ſucci plantag. P.521.lin.42.ana ℥ j. P.522.lin.3.℥ ij. P.ibid.lin.27.cucurbitis. P.524.lin. 5.gonorrh. P.531.lin.20. caloris. P.532.lin.penult.℥ j. P.533.lin.1.apio. P.536.lin.26.eo tempore. P.544.lin.14.dele,partis. P.546.lin.penult.adde,viri ſteriles fiunt, ſi illorũ venæ poſt aures incidantur,de quibus. ibid.lin.vlt. plurimi Scythæ Eun. P.548.lin.1.pro mulieris lege virginis. ibid.lin.3.pro huiuſmodi lege hymen. ibid.lin.3.an iſtius membr. ibid.lin. 7.ex beata virgine ortu. ibid.lin.10. compertum videtur fieri potuiſſe. P.549.lin.15.ipſum inſtar. P.555.lin.2.excret.impeditam. P.556.lin.18.dele ( ). ibid.lin.21.Oxymel non. P.557. lin.32.lil.alb.cum arom. P.558.lin.9.lege ℥ j. Styrac.cal.℥ ß. P.563.lin.14. molam conceptã. P.566.lin.43. magis quam. P.568.lin.16.℥ ij. P.569.lin.6.℥ ij. P.626.lin.41.quando Hipp. P.629.lin.10.intenſionem. P.631.lin.18.tamẽ humiditas ſimul. P.634.lin.40.ſublimamenta. P.639.lin.24.aph.5.30. P.ibid.lin.26.fortaſ.legend.commentarii videatur. P.662.lin.29. conſt.aeris cal. P.666.lin.8.pro hominis lege ſomnus. P.667.lin.35.recipientis. P.751.lin. 20.ʒ ij. P.791.lin.27.thamar.ʒ ij. P.810.lin.9.Leonicenum. P.854.lin.41.℥ ij. P.858.lin. 26.℥ ij.

INDEX RERVM ET VERBORVM SATIS COPIOSVS OMNIVM, TOTO HOC VOLVmine practico contentorum.

A

Abortus an ex vteri paruitate fieri queat 580
Abortus signa 582
Abortus præseruatio 585
Abortus quid 576. *Causæ* ibid.
Abortum præcauentia 587
Abscessus in faucibus quomodo rumpendus 192
Absinthii succus lædit ventriculum 5
Absinthii vsus in febribus 760
Abstergentia medicamenta non semper calida 336
Abstinentia à potu hydropicis salutaris 397
Aceti facultas 15
Accessio vel periodus morbi quid 643
Accessiones epilepticæ quomodo soluendæ 116
Accessiones anticipantes significant augmentũ 642
Achores quid sint 14
Achorum differentiæ 15. *Causæ & signa* ibid.
Achores sanantia medicamenta quas debeant habere conditiones 15
Acor perpetuo à frigore fit 378
Actio corporis ad instrumenta pertinet 624
Actiones perficiuntur propter partiũ temperiem 59
Actiones voluntariæ quæ 198
Actiones omnes tripliciter læduntur 307
Actiones omnes in febribus an lædantur 615
Acuti morbi duplices 640
Acuti morbi leuiorum præsidiorum vsum non permittunt 187
Acutorum morborum diuisio 639
Adstringentia in febribus putridis vitanda 701
Adstringẽtia in princ. fluxus muliebris vitãda 528
Adstringentium multus vsus in sputo sanguinis vitandus 236
Aer phthisicorum qualis 246
Aeris constitutio cal. & hum. putredines facit 662
Aer in febribus quomodo alterandus 745
Aeger in declinatione mori an possit 636
Aestate an magis nutriendum quam hyeme 735
Aethiopes bibunt aquas calidas 714
Aetas variat morbos 688
Aetatum diuisio variorum auctorum 738
Aequinoctia duo 774
Affectus corporis præter naturam triplices 618
Affectio indicat auxilia 45
Agaricus quid 934
Agarici præparatio ibid.
Agarici facultas & dosis 935
Agaricus colico dolori & intestinis noxius 425
Alauda ad colicos dolores commendatur 432
Alcola Arabibus quid 183
Alex. Tralliani error de signis alopeciæ 2
Alex. Trall. superstitiosa remedia 432
Alex. Trall. error de melanch. 130
Alex. Trall. male reprehendit Gal. 238
Alica quid 654
Alimenta in febribus actu frigida exhiberi an debeant 729
Alimentorum quantitas vnde desumenda 730
Alimenta cito nutrientia 318
Alimenta coctiones impediunt 702
Allium theriaca rusticorum 425
Aloe hæmorrhoides aperit 519
Aloe correctione indiget 5
Aloe stercorarium medicamentum 431
Aloe in paralysi conueniens 92
Aloe lota quid differat ab illota 288
Aloes qualitas 920
Aloes vsus quotidianus improbatur 921
Aloe senibus inutilis ibid.
Aloe an hæmorrhoides aperiat 480
Alopeciæ & Ophiasis differentia 2
Alopecia quis sit affectus 1
Alopeciæ differentia 2. *Curatio* 7
Alopecia an facilis vel difficilis curatu, quomodo cognoscatur 4
Alopeciæ cura in quibus consistat 9
Alopeciæ remedia qualia esse debeant 8
Alterantia melancholicum humorem 137
Altimari error de oxyrhodini applicatione 35

Altimari

Altimari error in Cephalalgia 21
Altimari error de siti 320
Altimari error 223
Alui semper ratio habenda in ægris 731
Aluo fluente à sanguinis mißione abstinendum 458
Aluus moniali 22. diebus occlusa 430
Aluum emollientia ibid.
Amaurosis quid 158
Amuleta parui penduntur à Gal. 49
Anasarca facilioris est curationis quam ascites 385
Anasarcæ signa 383
Andromachus auctor hieræ 287
Angina quid 184
Anginæ differentiæ ibid.
Anginæ signa 186
Anginæ curatio 187
Angina lethalis quæ 187
Anginæ suppuratio quomodo curanda 192
Angina suppurata maxime periculosa ibid.
Animalia fabrorum exiguos habent lienes 405
Animalia quædam menstruas purgationes habentia referente Arist. 491
Animi deliquium quomodo inducendum 876
Animi deliquium quomodo auertendum 318
Animi deliquium sanguinis fluxum sistit 173
Anodynum in ophthalmia 153
Anodyna in colico dolore vsurpanda 418
Anodynorum qualitas & natura 295
Antidota in febre pestil. ante statum non administranda 848
Antimonii vsus in rusticis 392
Antimonii facultas 949
Antimonii dosis & vsus ibid.
Antipater Cidonius semel singulis annis febre correptus 804
Antipatri medici siculi historia 201
Apertio venarum triplex 172.228
Apertio vasorum vnde fiat 231
Aphorismi nonnulli tanquã spurii reiiciuntur 492
Aphrogala quid 279
Aphthæ quid 182
Aphthis pueri cur facile corripiantur 183
Aphtharum signa & curatio 183
Apnœa quid 198
Apophlegmatismi morbis frigidioribus conueniũt 6
Apophlegmatismus pituitæ redundantis est remedium 48
Apoplexia vnde dicta 76
Apoplexiæ definitio ibid.
Apoplexia non semper repente inuadit 77
Apoplexiæ causa ibid.
Apoplexia an periodica 80
Apoplexia frequenter in paralysin desinit 89
Apoplex. quomodo & morb. & sympt. dici queat 78
Apoplexia & acutus morbus & longus dicitur 79
Apoplexiæ differentiæ 79
Apoplexiæ fortis tres sunt gradus ibid.
Apoplectici ante horam 72. non sepeliendi secund. Auic. 81
Appetentia immoderata quid 313
Appetentia immoderata cur ponatur à Gal. inter actiones deprauatas 307
Appetentiæ abolitæ causæ 308. Curatio 311
Appetitus quomodo per consensum perdatur 309
Appetitus deprauatus duplex 312
Appetitus deprauatus an similia appetat an dissimilia vitioso humori 319
Appetitus duplex 307
ad Appetitum quinque concurrunt ibid.
Appetitus canini curatio 315
Appetitus cuius partis sit 306
Aqua carnis quomodo paranda 858
Aqua cochlearum 342
Aqua cerasorum destill. epilepsiam soluit 116
Aq. frigida duplici ratione in febrib. exhibetur 715
Aq. frigidam exhibendi circumstantiæ ibid.
Aq. frig. an in die critica exhibenda 719
Aqua optima quæ 720
Aquæ frigidæ intempestiua potio hydropem aliquãdo efficit 377
Aq. frig. insessus menses sistit 521
Aquæ frigidæ potum quæ prohibeant 714
Aqua frig. continentium febrium remedium 790
Aquæ hordei vsus antiquißimus 740
Aqua in ascite quomodo in abdomen deueniat 381
Aquosi humores in omni hydrope ducendi 389
Aqua medicata dysenteriam tollit 462
Aq. thermales menses euocant 509
Aq. thermales frigidiores in intemp. calida hepatis laudantur 335
Aquarum thermaliũ potio in epilepsia laudata 118
Aquæ potus hydropicis aduersißimus 396

Archangeli Piccolominei error 24
Arculani error 21
Argenterii consideratio de læsis actionibus 307
Argenterius perstringitur 272
Aristoteles dæmones non credit 134
Arist. sententia de causis humani fœtus 534
Aromata quando capitis grauitatem efficiant 41
Arteriarum dolor qualis 29
Arteriarum sectio quomodo instituenda 55
Arteriaca veteribus dicta quæ 197
Asarum & menses & lotium prouocat 531
Ascites difficilius curatur quam reliquæ hydropis species 385
Ascitis signa 383
Asperæ arteriæ vsus 199
Asthma & orthopnœa idem affectus 198
Asthmatis descriptio 197
Asthmatis differentiæ 199
Asthma an morbus acutus 201
Asthmatis signa ibid.
Asthmatis curatio 202
Asthmatis duas tantum causas statuit Gal. 200
Attractio fit quatuor modis 33
Attrahentia medicamenta quando locum habeant in parotidibus 170
Auditus instrumentum principale quod 167
Auditus læditur tripliciter 166
Augmentum morbi quid 634
Augmentum particulare duas habet partes 644
Auerrhois opinio de mœstitia 127
Auicenna reprehenditur 418.423
Auicennæ error de situ cordis 207
Auicennæ Mesuæ, &c. error 30
Auicennæ error de melancholia 130
Auicennæ error de differentia alopeciæ & Tyriæ 1
Auic. reprehenditur de causis apoplexiæ 79
Aures excrementa cerebri facile recipiunt 169
Aurium partes duplices 160
Aurium dolor quid 161. Differentiæ, causæ 161. Signa 162
Auxilium admirandum ad aluum ducendam 431
Auxilium anceps experiri satius quam nullum 583
Axillæ cordis excrementa recipiunt 169

B

Balnea sicca in paralysi laudantur 95
Balnea ex oleo colicis conferunt 420
Balnea aquæ dulcis melancholiam sanant 136
Balneorum constructio apud veteres 822
Balnei aquæ dulcis vsus nostro tempore 823
Balneorum vsus in sicca corporis intemperie 282
Balneum aquæ dulc. maniacis vtilissimum 143
Balneum in tertiana exquisita confert 762
Balneum pro calefaciendo vtero 557
Basilica in inflammatione iecoris secanda 356
Bezoar lapis 848
Bilis atræ duplex generatio 806
Bilis æruginosa an febrim possit generare 754
Bilis sincera an possit putrescere 753
Bilis differentiæ ibid.
Bilis flaua cur per tertium diem coaceruetur 675
Bilis nomine cæteros omnes humores intellexit Hip. 670
Bilem flauam concoquentia 222
Bilem flauam purgantia 6
Bilem flauam in morbo gall. præparantia & purgantia 889
Bilem præparans syrupus 38
Bilem purgans potio ibid.
Bolus euacuans bilem in ventriculo 296
Branchos quid 144
Brassicæ folia ebrietati resistunt 45
Bronchii medicis qui dicantur 199
Bulimos quid 313.316
Bubo causa ephemeræ 648
Bubo gallicus quomodo discernẽdus à nõ gallico 908
Bubonum curatio ibid.
Bubones suppurantia ibid.
Bubones contumaces quomodo tractandi 909
Bulimi natura plurimis incognita 316
Bulimos famem non habet adiunctam 317
Bulimi causæ ibid.

C

Cacochymia quid 29
Cachexia an semper hydropem præcedat 379
Calculi excreti per anum 412
Calidiora in colico dolore nocent 419
Calidum innatum quid 860
Calida intemperies appetitum deiicit 309
Calor ambientis quid 659
Calor à calore quomodo perimatur ibid.
Calor extraneus quis dicatur 608
Caloris causæ 663

Calor

Calor duo significat 604
Calor febrilis an totum corpus occupet 613
Calor febrilis quomodo distinguatur à cæteris 614
Calor & frigus dolorem efficiunt per se 23
Calor natiuus an subiectum febris 611
Calor in ephemera qualis 649
Caluaria asini epilepsiam sanat 117
Caluicies vitium est insanabile 3
Canini appetitus differentiæ & causæ 313
Capillorum defluuium vnde proueniat 10
Capillorum defluuium in morbo gallico quomodo curandum 910
Caput roborantia 41.42
Caputpurgia duplicia 40
Caput quot modis vacuetur 48
Caput quomodo refrigerandum 750
Capitis dolor ex vino meraciori, quomodo curandus 45
Capitis dolor ex ventriculo quomodo curandus 46
Capitis affectiones inueteratæ quomodo curãdæ 44
Capitis vulnera periculosa 45
Carabetus quid 58
Caros Græcis quid 84
Cari definitio & differentiæ 85
Caßia veteribus incognita 914
Caßia Græcorum & Arabum differunt 915
Caßiæ qualitates & vsus ibid.
Caßia condita 916
Caßia in paralysi vitanda 92
Castoreum neruis gratum 94
Castoreum in palpit.cord.Gal probatur 253
Casus complicatorum affectuum 290
Casus imbecillitatis ventriculi 291
Casus curandi doloris ventriculi ex flatibus 298
Casus in dysenteria propositus 469
Casus obstructionis iecoris 349
Casus vuulæ barbaris quis morbus 181
Catalepseos definitio 86. Causæ ibid.
Catalepseos signa & curatio 87
Cataplasma dolorem sedans 170
Catarrhus an morbus capitis sit vel thoracis 144
Catarrhi quomodo generentur 144
Catarrhi causam vnicam constituit Arist. 145
Catarrhi ex causa calida curatio 147
Catarrhi ex frig. intemperie curatio 148
Catarrhi vox æquiuoca 144
Catellus vel puer ventriculo frigido & sicco applicandus 284
Catochus & catalepsis nihil differunt 85
Causa morbi quid 618
Causa corpus non afficit, nisi dispositum 630
Causa procatarctica vnde dicta 651
Causonis differentiæ 778. Signa ibid.
Causonis curatio 779
Cautela in hydropis curatione 392
Cauterium in occipitio epilepticos iuuat 120.122
Cauterium actuale lethargicos excitat 75
Cauteria in calidis morbis non adhibenda 49
Cauteria in asthmate inueterato quomodo inurenda 204
Cauteria in suffusione commendantur 158
Cauteria melancholicis non semper prosunt 141
Cauteria infra genu posita menses reuocant mercuriali 507
Cauteriorum facultas 57
Cephalalgia dupliciter accipitur 21
Cephalalgia quomodo differat à Cephalæa 21
Cephalæa quid sit 21
Cephalæa quid 47
Cephalææ differentiæ & signa ibid.
Ceratum pro ventriculo 292
Cerebri calidam intemperiem alterantia 148
Cerebrum ipsum in epilepsia etiam laborat 109
Cerebrum leporis assatum neruos corroborat quibusdam 94
Cerebrum cum ventriculo magnum habet consensum 309
Cerebrum inflammari potest 59
Cerebrum sensus expers 24
Cerebrum quomodo dicatur dolere Galeno 24
Cerebrum in melancholia quomodo lædatur 126
Chalybis ꝑparatio & præstãtia in scirrho lienis 405
Charta antiquorum diuersa fuit à nostra 16
Charta præstantißimum ad achores remediũ ibid.
χήμωσις quid 150
Cholera morbus vnde nomen acquisierit 259
Choleræ definitio ibid.
Cholera qualis affectus 260
Cholera morbus semper acutus 261
Choleræ signa 262. Indicationes ibid.
Choleræ humidæ curatio 263
Choleræ siccæ curatio 266

Choleri curandi exemplum 269
Cholerici famem non perferunt 737
Chordapsus quid 434
Chorion quid 594
Cibationis tempus quomodo inuestigandum 704
Cibi quantitas in morbo gallico 902
Ciborum quantitas vnde desumatur 655
Cichoracea omnia iecori conueniunt 332
Cichoracea non magnopere lædunt intemperiem hepatis frigidam 340
Cinis hirundinum vt præparandus ad anginã 191
Circuitus morbi quid 643
Circuitus febrium causæque Galeno 674
Clyster ad dolorem colicum 418
Clyster ad colicam flatuosam 426
Clyster flatus discutiens 252
Clyster refrigerans 138
Clyster in principio inflammationis iecoris 357
Clyster lenis 244
Clyster narcoticus 421
Clysteris acris formula 33
Clysteres in lethargo 73
Clysteres ex vinis generosis in apoplexia improbantur 83
Clysteres refrigerantes 749
Clysterum vsus varius 708
Clyster communis 709
Clyster acris reuellens 710
Clyster flatus discutiens ibid.
Clysteres nutrientes 711
Clysterum materia ad dysenteriam 466
Clysterum vsus loco sectionis venæ probatur 65
Coagulum vim habet acrem & exsiccantem 336
Cochlearum caro phthisicis noxia 246
Cochlearum caro hepati prodesse dicitur 342
Cochlearum vsus in hydrope 395
Cochleare magnum & paruum quæ mensura 289
Coctione distinguuntur tempora morborum 637
Colchicum herba, ephemerum cur dicatur 646
Colica quis morbus 410
Colici doloris differentiæ ibid. Causæ 411
Colica pestilens & epidemica 411
Colicus dolor per consensum improbatur 412
Colica ex humoribus biliosis quomodo curãda 428
Colici doloris ex flatibus curatio 426
Colici doloris signa 413
Colicus dolor quomodo discernendus à renum dolore 416
Colicæ ex dolore crasso curatio 423
Colocynthidis facultas & vsus 942
Colocynthidis incommoda 943
Collyrium resoluens 153
Collyrium abstergens & exsiccans modice 155
Collyrium sarcoticum ibid.
Collyria antiquorum acerrima fuerunt 159
Columbæ dissectæ phreneticorum capiti quando applicandæ 68
Columellæ vsus 181
Columellæ laxatæ causæ ibid. Curatio ibid.
Columellæ resciss æ incommoda 182
Complicati affectus quid sibi postulent 290
Conceptio quomodo fiat 533
Conceptus in balneo factus Auerrhoi 540
Conceptus tripliciter læditur 544
Conceptus fieri maxime solet mensibus cessantibus 535
Concoctio quid 272
Concoctio ventriculi similis est elixationi 320
Concoctio triplex 792
Concoctio crassitudinem semper an pariat 697
Concoctio quid Galeno & Arist. ibid.
Concoctio in febre vnde cognoscatur 687
Concoctionis signa vniuersalia morborum tempora demonstrant 643
Concoctionis læsæ quæ causæ 273.274
Concretum sanguinem dissoluentia 235
Cõcubitus immoderatus animalib. perniciosus 546
Condylomata quid 476
Condylomatum curatio 478
Confectio Cyphoides ad imbecillitatem hepatis confert 340
Confectio hamech 957
Congelationẽ medici vulgares Catalepsin vocãt 86
Consensus duplex Auicennæ 27
Consolidantia vlcera pulmonum 234
Consuetudo subito mutata periculosa 727
Consultorum medicorum quorundam methodus improbatur 966
Consultatio medicorum vtilis & necessaria est 961
Continuum soluitur duobus modis 26
Cõtinuæ febres sint deteriores intermittentib. 677
Continuarum febrium diuisio 669

Conti-

Continuarum febrium differentia 629
Contradictio Gal. conciliatur 210
Contraria in eodem subiecto non subsistunt 276
Conuoluulus quid 434
Conuulsio quid 98
Conuulsio quomodo dicatur motus 98
Conuulsio quomodo dicatur solutio continui 99
Conuulsio an fiat natura quoq; operante ibid.
Conuulsio musculis tantum accidit 302
Conuulsio ex inflammatione quomodo curāda 105
Conuulsio quomodo fiat 102
Conuulsionis futuræ signa 103
Conuulsio canina quid 96
Conuulsio ex siccitate nullam recipit curationē 106
Conuulsio & morbus acutus, & diuturnus 639
Conuulsioni ex plenitud. eadem curatio debetur quæ paralysi 103
Conuulsiuus affectus quis dicatur Gal. 102
Cor quibus affectibus laborare posit 247
Cor nullum patitur vitium graue Arist. 248
Corde laborante basilica secanda 252
Cor roborantia medicamenta 253
Cor est subiectum febris 611
Cor omnium citißime calefieri potest 613
Cordis situs 207
Cordialia medicamenta 847
Coriandri qualitas 750
Cornu monocerotis 848
Cornu cerui vstum ad colicam facit 432
Corona ex rad. pœoniæ rec. gestata epilepticis confert 122
Corpus tripliciter non vacuatur 310
Corpora ad melancholiam accommodata quæ 134
Corpora ad febrim præparata quæ 630
Cortex caßiæ fist. ad partū pmouendū inutilis 591
Coryza quid 144
Cranium humanum contra epilepsiam est 117
Crisis quomodo cognoscatur 687
Crisis bonæ tres conditiones 261
Crisis in acceßionibus cur fiat 705
Crisis inflammationis iecoris quæ 355
Crises imperfectæ an debeant iuuari 852
Crista quis affectus 476
Criticus mensium fluxus non cohibendus 516
Crocus caput offendit 36
Cruditas quomodo causa ephemera 648
Cruditates quomodo generentur 665
Cruentarum deiectionum quatuor differētiæ 447
Crustæ oris quid sint 180. *quomodo curandæ* ibid.
Crystallinus humor præcipuum visionis instrumentum 156
Cucurbitula scarificata occipiti apposita lippitudinem sanat 152
Cucurbitula magna ventriculo apposita, flatus eius dissoluit 300
Cucurbitulæ scarificatæ quando locum habeant 32
Cucurbitulæ in pleuritide detestandæ 216
Cucurbitularum vsus laudatus in hæmorrhagia narium 173
Cucurbitularum dotes 844
Curatio morborum est medici finis 692
Curatio morborum tripliciter vsurpatur 701
Cutis raritas vnde 865
Cutis densitas quomodo tollenda 312
Cutim fœdam in ictero corrigentia 375

D

Declinatio morbi quid 635
Declinatio vera quomodo discernēda à spuria 637
Declinatio febris optimū est tempus nutriendi 703
Decoctum florum & fructuum 761
Decoctum chamomeli vel anethi colicum dolorem sedat potatum 420
Definitiones medici Galenum auctorem non habent 259
Definitiones in principio quando non ponendæ 603
Definitiones bonæ tres conditiones 604
Defluuij capillorum causæ 10
Deliquium animi quomodo inducatur 519
Delirium in statu febrium cum contingat 691
Delirium non est in lethargo 71
Deliria varia vnde proueniant 131
Demænetus in lupum versus 143
Dentes omni morbo possunt laborare 175
Dentes an sentiant 175
Dentium dolores cur difficulter curentur 176
Dentium dolores occulta vi tollentia 177
Dentes erosi euellendi 177
Dentes stabiliens linimentum ibid.
Dentium nigredinis causæ 177
Dentifriciorum exempla 178
Deriuatio quid 870
Deriuatio fit ad loca vicina 519

Destillatio cerebro non affecto, nunquam fit 144
Dextrum latus sinistro illæso cur paralyticum euadat 89
Diagridium quid 941
Diamoron Gal. in Angina commendat 190
Diamoron commendatur in vitiis oris 179
Dianucum in principio Anginæ à Gal. adhibitū 190
Diarrhæa quid sit 438
Diarrhæa cerebralis signa 439
Diarrhæa stomachalis signa 440
Diarrhæa critica à symptomatica quomodo distinguenda 441
Differentiæ febriū à materia maxime propriæ 621
Difficultas intestinorum 447
Difficultas de ileo 436
Difficultas spirādi semper comitatur pleuritidē 209
Diocles librum de hypochondriaca composuit 132
Dionysius Tyrannus à deliciis abstinens tabe laborauit 727
Dispnœa quid 198
Dissensio coniugum sterilitatis causa 551
Diuisio vasorum quadruplex 172.228
Diuisio vasorum ex quibus causis fiat 230
Diuortium fit propter sterilitatem 552
Diureticum decoctum 366
Diuretica 394
Diuretica an menses etiam moueant 531
Diuretica caute in dysenteria adhibenda 462
Diuretica in principio febrium an conueniant 713
Diuretica in suppuratione non conueniunt 225
Dolor acutus ad membranas pertinet 25
Dolor extensiuus à flatibus generatur ibid.
Dolor pulsatiuus pertinet ad inflammationes ibid.
Dolor antiquus frigiditatem significat ibid.
Dolor capitis semper in pleuritide adest 210
Dolor non in solo tactu, sed in quolibet sensu reperitur 19
Doloris vna tantum proxima causa est 20
Dolor capitis futurus quomodo cognoscatur 27
Dolor lateris perpetuum pleuritidis signum 209
Doloris nomen dupliciter accipitur 209
Dolor aurium ex flatibus & crassis humorib. 164
Doloris duplex acceptio 18
Dolor quid sit 18. quomodo fiat ibid.
Doloris capitis causa & differentiæ 22
Doloris capitis ex bile signa 36
Doloris dentium causæ 176. Curatio ibid.
Dolori an conueniat curatio 30
Dolorem in angina lenientia 191
Dolores tripliciter auferuntur 30
Dolores omnes triplici ratione curantur 162
Durities tribus ex causis prouenit 273
Durities in membris causæ 361
Dysenteria quis affectus 448
Dysenteriæ causæ ibid.
Dysenteria pestilens inter Hebræos 449
Dysenteriæ signa 450
Dysenteriæ curatio 953
Dysenteria non est alui profluuium dicendum 459

E

Ebriosi ad conuulsionem parati 103
Ebriosi infœcundi 546
Ebuli cortex & radix aquam hydropicorum ducit 393
Elaterium quid 940
Elaterii facultas & dosis ibid. Vsus 941
Elaterii vsus quis 391
Electuarium epilepticum 118
Electuarium sanguinem sistens 233.235
Electuarium consolidans vlcera pulm. 238
Electuarium expectorans 219
Electuarium pus ex pectore educens 226
Elect. lenitiuum in febribus non conuenit 925
Elect. Diacathol. non est leniens 926
Elect. Diasebesten duplex 926
Elect. Diaprunum simplex lenit aluum 926
Elect. consolidans exulcerata intestina 446
Elect. deobstruens hepar 349
Electuarii diaprunis dosis 951
Elect. Diasebesten dosis ibid.
Elect. de psillio vsus & dosis 952
Elect. rosati & elect. de succo rosi. dosis 952
Elect. de hermodactylis 945
Elect. Diacatholicon 957
Elect. Diasena ibid.
Elect. bened. laxat 954
Elect. Indum ibid.
Elect. Diaturbith 954
Elect. Elescoph 655
Elect. Diaphanicon 955
Elementa secundum totum incorruptibilia 488

Elemen-

Elementa omnes mixtionis conditiones habent 658
Emplastrum ad fœcunditatem 558
Emplastrum spleneticum 406
Emplastrum scirrhum emolliens 366
Emplastrum diaphænicon firmat alui fluxionē 266
Emplastrum ad hydropem 395
Emprosthotonos quid 100
Empyematis duplex significatio 223
Empyema quid ibid.
Empyematis differentia causa & signa 224
Emulsio sem.papau.albi contra vigilias 67
Emunctoria corporis humani tria 169
Entia omnia duplicia 488
Epar refrigerantia 751
Ephemerum animal quodpiam 646
Ephemera febris definitio 646.differentia ibid.causa 647
Ephemera febris forma quæ 650
Ephemera pestilens an datur 650
Ephemera semper incipit à causa externa 651
Ephemeræ febris curatio 653
Ephialtes quid 122
Epiala quæ febris 794
Epialæ febris curatio 804
Epilepsia varie appellatur 106
Epilepsia an morbus acutus 640
Epilepsia vel proprie fit, vel per consensum 112
Epilepsia an sit morbus acutus 113
Epilepsia an sanabilis 114
Epilepsia definitio 107.differentiæ ibid.causa 108.signa 113
Epilepsia nunquam ex siccitate prouenire potest 108
Epilepsiæ per consensum ventriculi factæ curatio 115
Epilepticus nemo est sine conuulsione 107
Epilepticorum remediorum catagolus 117.121
Epithema cordiale 253
Epithema iecoris frigidum 338
Epithema iecoris repellens 357
Epithymi facultas & vsus 938
Erasistrati opinio de hydropis generatione 376
Erosio vasorum quomodo cognoscatur 231
Erosio omnis difficulter curatur 238
Errhina triplicia 7
Errhina morbis frigidioribus conueniunt 6
Errhina ex quib. conficiantur 375
Errhinum in Epilepsia 122
Errhini exemplum 41
Error in syruporum administratione 776
Errores varii in alimentis committuntur 261
Errores in medicamentis ibid.
Euphorbii præparatio 889
Excrementa cur non secernantur 368
Excrementa in venarum coctione triplicia ibid.
Excrementa profusa spiritus secum ducunt 593
Excrementa in corporibus quot modis coaceruentur 526
Excrementa talia sunt specie, quale id quod redundat in corpore 527
Excrementa in omni fiunt concoctione 490
Exemplum sputi cruenti ex destillatione capitis 231
Exemplum sputi cruenti ex erosione vasis pulmonum ibid.
Exempla discentibus vtilia 773
Exercitatio omissa febres generat 666
Expositio Aph.Hip.62.41.pag.371
Exsufflatio in tussi quomodo fiat 193

F.

Fabula Abbatis deiecta appetentia laborantis 312
Facies Hippocratica ex quibus causis fiat 691
Facies tornatilis Auic.quæ sit 640
Facultates principes tres 59
Facultates principes in cerebro sedibus non distinguuntur 128
Facultates naturales quatuor 512
Facultate intercepta fit morbus per consensum 26
Famis nomen bifariam accipitur 306
Fames quomodo generetur ibid.
Fames canina quid 313
Fames & sitis quomodo causa febris eph. 648
Fames noxia in affectibus biliosis cap. 47
Febris vnde dicta Græcis 604
Febris vt fiat duo necessario requiruntur 186
Febris ex pura bile fieri an possit 671
Febris genus quomodo cognoscatur 687
Febris continua dupliciter dicitur 669
Febris non est nisi in corde accendatur calor 609
Febris vtrum apoplexiæ iungi possit 77
Febris diurna est deterior nocturna 628
Febris continua quæ 629

Febrium intermittentium tres species ibid.
Febris est intemperies calida sine siccitate 606
Febris hectica cur cum phthisi coniungatur 242
Febris continua semper comitatur pleuritidem 208
Febris temperamento respondens minus periculosa 631
Febris an simplex morbus an compositus 605
Febris acutæ conditiones 209
Febris ephemera in alios morbos degenerat 645
Febris in conuulsione an excitanda 105
Febris tertiana spuria dicitur duob. modis 754. est periculosa 755
Febris syncopalis signa 801. Curatio 801
Febris ardens an sit eadem cum tertiana continua 777
Febris sanguinis quænam sit 783
Febres sibi inuicem succedere possunt 622
Febrium prima genera tria 622
Febris subiectum quod 623
Febres singultuosæ 304
Febrium diuisio antiqua 618
Febrium putridarum signa sec. Auic. 680
Febrium melancholicarum differentiæ 804
Febrium putridarum curandarum scopi qui 694
Febrium doctrina medico pernecessaria 603
Febrium biliosarum signa 755
Febris tertianæ signa 756. Indicationes curatiuæ ibid.
Febrium biliosarum diuisio 752
Febrium omnium proprium remedium refrigeratio 789
Febrium continuarum signa 681
Fel bouinum sumptum molam deiicit 569
Fel omnium animalium in doloribus aurium prodest 165
Fel perdicis & lucii piscis in suffusione vsitatum 159
Fel terræ 942
Fernelius perstringitur 272
Fernelius non concedit apoplexiam ex sanguine vel melancholia fieri 79
Fernelius opinatur vterum moueri 549
Fernelii error 611
Fernelii error de incubo 124
Fernelii rationes de causa epilepsiæ refutantur 109
Fernelii signa corruptæ iecoris substantiæ extenuantur 326
Fernelii inconstantia 564
Fernelii ratio aquæ in ascite collectæ reprehenditur 382
Ficus quis affectus 476
Filii stolidi cur à parentibus sapientibus gignantur 560
Filicis succus hepati aperiendo conueniens 333
Flatuosus lateris dolor quomodo discernatur à vera pleuritide 211
Flatus ex debili calore generantur 426
Flatus ab intenso frigore non generantur 569
Flatus quomodo in corde generari possint 251
Flatus nunquam in colica desunt 419
Flatus in vtero contentos dissoluentia 571
Flatus dissoluentia 427
Flatus discutientia 298
Fluxionis omnis duæ causæ 667
Fluxio humorum quomodo cohibenda 265
Fluxio sanguinis narium qualis sit affectus 171
Fluxus sanguinis tres modi 171
Fluxus muliebris difficilis curatu 528
Fluxus muliebris ex bilioso humore curatio 528
Fluxus hepatici signa 440
Fluxus splenetici signa ibid.
Fluxus hepatici curatio 452
Fluxus ventris non statim cohibendi 452
Fluxus muliebris differt à superfluo mensium fluxu 511.523
Fluxum alui sistentia medicamenta 442
Fœcunditatem præstantia 559
Fœmina neutiquam monstrum 489
Fœminæ cur celerius viris pubescant 550
Fœmina post annum 50. ad conceptionem inepta ibid.
Fœmina cur tardius formetur in vtero quam mas 594
Fœtor anhelitus signum putredinis 831
Fœtus ex vtero prodeuntis forma naturalis quæ 588
Fœtus viginti quatuor partubus editi 589
Fœtus fœmina difficilius nascitur 589
Fœtus trimestris & quadrimestr. iniuriis resistit 578
Fœtus demortui signa 584
Fœtus moritur in partu 4. diebus difficili 590

Fomen-

Fomentum pro ventriculo imbecilli 292
Fomentorum in pleuritide sex species 214
Fomentum vulgare in pleuritide 214
Fr. Frisimelica lapidem deiecit 412
Frictiones febribus syncopal. conueniunt 802
Frigida intemperies appetitum quomodo prosternat 309
Frigidæ, siccæ, & humidæ iecoris intemperiei signa 330
Frigidis medicamentis caute vtendum 174
Fructus omnes febricitantibus nocent 699
Fuchsii error 518
Furfures cutis quid sint 12
Furfurum causa ibid.
Furfurum capitis causa 12
Furor quid 142

G.

Galbula auis 367
Grauidæ ociosæ & desides ne sint 583
Grauidis venam secare an liceat ibid.
Galenus reprehenditur à quibusdam 5
Galenus auctor hieræ non est 287
Galenus quadringentos aureos, ob vxorem Boethi curatam, dono accepit 488
Galeni repugnantia 23
Galeni inconstantia in causis doloris excusatur 20
Gal. sententia de fœtus generatione 534
Galeni defensio contra Argenterium 85
Galenum principes facultates sedibus non distinxisse probatur 128
Galeni commendatio 291
Gallicus dolor cur vesperi exacerbetur 30
Gargarisma in epilepsia 122
Gargarisma repellens & discutiens in angina 190
Gargarisma repellens, ad prolongationem Columellæ 181
Gargarisma emolliens columellam laxatum 182
Gargarismata pituitam ex capite deducentia 7
Gargarismus ad pituitam eliciendam ex capite 41
Gaudium quomodo ephemeram generet 648
Generatio naturæ operum naturalissimum 544
Glandis acrioris exemplum 33
Glaucoma quid 158
Gonorrhæa mulieres an laborent 523
Gonorrhæa à fluxu muliebri quomodo distinguatur 527
Grando erui magnitudine tussi reiecta 195
Grauidæ mediis mensibus medicamenta facilius ferunt 587
Grauidas ab abortu præseruantia remedia 506
Grauidis Hippocrates purgantibus interdixit 578
Guaiacum an in vino decoquendum 896
Guaiaci boni notæ 897. Decoctionis exempla 898
Guaiaci decoctum paralyticis conuenit 94
Guidez Arabibus quid 80

H.

Hæmorrhagiæ narium causæ 868. curatiuæ indicationes 869. Curatio 875
Hæmorrhagiæ narium curatio 172
Hæmorrhois serpens 474
Hæmorrhoides qualis affectus ibid.
Hæmorrhoidum differentiæ & caussæ 475
Hæmorrhoides etiam alios humores præter melancholicum profundunt 475
Hæmorrhoidum dolorem lenientia 478
Hæmorrhoides in quibus affectibus aperiendæ 37
Hæmorrhoides puerperis an aperiendæ 601
Hæmorrhoidum vtilitas 481
Hæmorrhoides quando cohibendæ 482
Hæmorrhoides nimium fluentes quomodo curandæ 483
Hæmorrhoidum apertio menses non mouet 506
Hæmorrhoidum siccarum curatio 479
Hæmorrhoides calidas demulcentia ibid.
Hæmorrhoides cœcas aperientia 480
Hæmorrhoides in phrenitide improbatur 65
Hæmorrhoides in scirrho iecoris quando aperiendæ 364
Hæmorrhoides suppressæ causa hydropis 381
Hæmorrhoides quomodo consuendæ & vrendæ 485
Hectica vocis significatio 813
Hectica febris quid 814. eius differentiæ 815
Hectica an primis diebus fiat 817
Hecticæ febris signa ibid. Formæ 818
Hectici cur post assumptum alimentum incalescant 820

Hectica

Hecticæ febris curatio 821
Hectici nostro tempore male curantur 826
Helleborus albus robustis præbendus 946
Hellebori nigri vsus ibid.
Hellebori nigri dosis 947
Hellebori nigri succus & eius dosis 948
Hemicrania quid sit 21
Hemicrania à Cephalæa parum differt 49
Hepar aperientia medicamenta 348
Hepar cur obstructionibus obnoxium 343
Hepar obstruentia quæ sint 344
Hepatis gibba parte laborante per lotium vacuandum 347
Hepatis intemperiei calidæ signa 329
Hepatici qui 331
Herculis fæcunditas fabulosa 546
Hermodactylorum vsus hoc tempore an admittendus 944
Hermodactylorum facultas & vsus 945
Hiera commodum ventriculo medicamentum 115
Hiera diacolocynth. 953
Hiera Logadii ibid.
Hiera pro clysteribus 954
Hieræ auctor quis 922
Hieræ facultas & vsus ibid.
Hieræ dosis 46.289.923
Hieræ vsus 288. Modus vtendi ibid.
Hieræ compositio Romæ Galeni tempore 287
Hippocratis remedium in conuulsione à quibusdam male reprehensum 104
Hippocratis consuetudo quæ 641
Hipp. locus interpretatus 189
Hipp. vulgaria & omnibus nota prætermisit 730
Historia colicæ biliosæ 429.430
Historia cuiusdam tertiana notha laborantis 773
Historia Galeni de Romana muliere ex catarrho sanguinem spuente 236
Historia Romanæ mulieris profluuio mensium laborantis 529
Historia de hydropico 389
Historia hydropici maluatico restituti 397
Historia de rustico ab hydrope liberato 396
Historia mulieris grauidæ 574
Historia de verme deiecto 314
Homo solus varium pariendi tempus habet 576
Homo qua ratione immortalis 488
Homo temperatus cur facilius febre corripiatur quam intemperatus 631
Hora accessionis humorem prodit 29
Hordei vsus varii 740. Qualitas 741
Horror quid 861
Humidæ intemperiei iecoris vtilia 341
Humores pituitosi quomodo præparandi 528
Humores putrescentes extra venas efficiunt febrem intermittentem 672
Humores in corpore quomodo generentur 661
Humores biliosi iecoris vitio maxime generantur 527
Humores in tunicis ventriculi impacti, nauseabundos faciunt 278
Humores secundi qui dicantur 814
Humores in morbi Gallici curatione sæpe omnes respiciendi 890
Humores omnes purgantia 960
Humores per locum affectum non ducendi 457
Humorum motus ad horas diei distinctus 707
Humorum coctio in hydrope non attendenda 389
Humorum copia in pleuritide quomodo deprehendatur 215
Hydatis quid 250
Hydrops quid sit 376
Hydrops thoracis 224
Hydrops per consensum 681
Hydrops vteri quid 572
Hydropis vteri causa 573. signa ibid.
Hydrops vteri à vero hydrope quomodo distinguatur 574
Hydropis vterini curatio ibid.
Hydropis generatio quæ 377
Hydrops iecore non affecto fieri an possit ibid.
Hydrops ex causis calidis an fiat ibid.
Hydropis differentiæ 379
Hydropis species quot sint 380
Hydropis causæ ibid.
Hydropis tres differentiæ sæpe inter se miscentur 384
Hydropici quomodo vacuandi 385
Hydropicos purgantia remedia 390
Hyeme difficilius pariunt mulieres 589
Hypochondriaci melancholia & delirio laborant 132

I.

Ichor quid 12

Ikteres differunt secundum naturam humorum. 12
Icterus vnde dictus 367
Icteri definitiones & differentia ibid. causa 368. signa 369
Icterus mistus fit laborante iecore & liene 369
Icteri nigri curatio 374
Icterus ex venenis quomodo curandus ibid.
Ictimos auis 367
Iecur vniuerso corpori frigiditatem communicat 613
Iecur roborantia medicamenta flagitat 332
Iecur corroborantia in hydrope. 396
Iecur lupinum an hepati humano subueniat 342
Iecoris officium 324
Iecoris situs, forma ibid.
Iecoris ligamenta 325
Iecoris morbi ibid.
Iecur in sinistra parte repertum esse, nuga 326
Iecur an sentiat 327
Iecoris substantia scirrhis opportuna 360
Iecoris calida intemperies qualia postulet medicamenta 333
Iecoris intemperiem frigidam tollentia 340
Iecoris frigidi curatio 339
Ileos quid 434. familiaris pueris 437
Ileos potest & in tenuib. & craßis intestinis consistere 435
Ilei causa & signa ibid.
Imaginatione attentißima an quis fieri poßit melancholicus 130
Imbecillitas nomen est commune 331
Imbecillum quid 271
Imbecillitatis causa ibid.
Imbecillitatis partium causa 667
Imbecillitas facultatis duplex 665
Imbecillitatis ventriculi causa 274
Imperfectionis mulierum causa 491
Imperforata quæ 547
Incubus quid 122
Incubi & Succubi creduntur Augustino 123
Incubi differentia 124
Incubus per consensum quomodo curandus 125
Indicationes inuenire quid sit 962
Indicationes vnde desumendæ ibid.
Indicationum neceßitas 291
Indicationes curandi vnde desumantur 2.291.633
Indicationes morborum omnium, qui ex fluxione humorum oriuntur 213
Indicationes curandi febres putridas quæ 694
Indicationes curatiuæ à tribus desumuntur 693
Indicationes vnde desumantur 291
Inedia appetitum restituit 312
Inedia maxime confert ad coctionem morbi 686
Inediæ viribus officiunt 702
Inflammationis acceptio multiplex 205
Inflammatio ex calidi sanguinis fluxione fit 179
Inflammatio quomodo fiat 351
Inflammationis iecoris differentia 351. Signa 352
Inflammationes quomodo fiant 149
Inflammatio incipiens quomodo prohibenda 179
Inflammatio iecoris quomodo à pleuritide distinguenda 211
Inflammatio pulmonum periculosa 234
Inflammationes omnes membrorum principalium morbi sunt acuti & periculosi 355
Inflammatio gibbæ iecoris partis magis periculosa ibid.
Inflationis vterinæ causa 569. signa 570
Inflationis vteri curatio 571
Infrigidans Gal. quomodo adhibendum 747
Inguina iecoris excrementa facile recipiunt 169
Insania lupina quid 143
Insensibiliter vacuantia hydropicos 395
Instrumenta respirationis plura 199
Intemperies duplex 194
Intẽperies calida & humida putredinis morbis exposita 632
Intemperies curatu faciles quæ 277
Intemperies sicca in ægris idem est quod senium in sanis ibid.
Intemperies sine materia & cum materia quæ dicantur 285.286
Intemperies nullæ tollitur sine totius corporis prouidentia 331
Intemperies ventriculi sedecim 275
Intemperies inæqualis probatur à Gal. 275
Intemperies contraria in eodem subiecto esse nequit 276
Intemperies sola non potest melancholiam efficere 130
Intemperies ventriculi calida non potest esse causa

immodici appetitus 315
Inteftinum lupi ad colicam 432
Inteftinorum diuifio 408. vfus ibid.
Inteftinorum fubftantia 409. morbi ibid.
Inunctiones in morbo Gallico quomodo inftituenda 892
Iridis rad. facultas 939
Iridis fuccus ibid.
Ifchæmum certiffimum 175
Iugulares venæ & arteria 80
Ius galli veteris in afthmate commendatur 204
Ius galli antiqui quomodo parandum 299

K.

Καθ' ἕξιν quid fignificet 217
Καῦσος nomen quid fignificet 778
Kermes abortum præcauet 587
Kifch hordei quid 734
Κίττα quid 318

L.

Lac dyfenteriæ optimum remedium 463
Lac in dyfenteria caute exhibendum 464
Lac hecticis alimentum & medicamentum 824
Lac optimum quod 825
Lac humanum & afininum in melancholia vtile 137
Lactis facultates 245
Lactis vfus in phthifi 246
Lac humanum phthificis vtiliffimum 245
Lac afininum tenuiffimum eft ibid.
Lac quibus noceat 246
Lactis vfus in ficca corporis intemperie 282
Ladanum ex oleo lentiff. celeberrimum ad capillorum defluuium 11
Lambitiua quæ dicantur 197
Lambitiuorum vfus 219
Lapis tuffi reiectus 195
Lapilli ex vtero monialis reiecti 412
Lenientia aluum modico ante prandium tempore fumenda 288
Lenientium fimplicium catalogus 922
Lentium facultas 36
Lentium decoctum in peticulis 854
Lethargus an inflammatio 70
Lethargi effentia quæ 71
Lethargi differentia ibid.
Lethargi caufæ ibid.
Lethargi figna 72
Lienis vfus 397
Lienis compofitio 398. Morbi ibid.
Lienofi qui veteribus dicti 399
Lienofi magnam vtilitatem ex vena fectione percipiunt 400
Lienis fcirrhum diffoluentia 404
Lienteria vnde dicta 443
Lienteriæ definitio ibid.
Lienteriæ differentia 444. Curatio 445
Lignum guaiacum an occulta proprietate gallicos fanet 894
Ligni guaiaci vfus in fubftantia 903
Ligni guaiaci decoctum morbum gallicum non curat 886
Ligni decocto purgantia non commifcenda 895
Linguæ vfus 184
Linguæ morbi varii ibid.
Linimentum ad aurium dolorem ex frig. intemperie 163
Linimentum fiftens fanguinem 174
Linimentum ad fcirrhum lienis 406
Linimentum refoluens 360
Linimentum pro vtero corcob. 557
Linimentum ftupefaciens in doloribus aurium 166
Linimentum pro fcirrho 366
Linimentum cordiale 253
Linimentum refoluens materiam pleuriticam 214
Lipothymia differt à fyncope 254. 256
Lipothymia & fyncope differunt 788
Lippitudo quid 149
Localia medicamenta neutiquam adhibenda fine totius corporis purgatione 179
Lotio capitis in paralyfi 94
Lotio capitis ad conciliandum fomnum 66
Lotiones crurum ad menfes euocandos faciunt 509
Lotium prouocantia 359. 760
Lumbrici ad præcifos neruos glutinandos faciunt 95
Lumbric. terreftrium puluis ictericos fanat 378
Luna omnium fere circuitum inferiorũ caufa 673

Luna-

Lunaticus morbus vnde dictus 107
Luna & astrorum consideratio non pertinet ad medicum 676
Lupulus auctori suspectus 349
Lutum thermarum hydropicis vtile 396
Lycanthropia quid 143. eius curatio ibid.
Lycanthropicis sanguis ad animi vsque deliquium mittendus 143

M.

Magnitudo febris vnde cognoscatur 687
Malatia grauidarum Plinio quid 318
Maleficium sterilitatis causa 552
Malignum & pestilens an idem 827
Mammarum & vteri consensus 497
Mammæ extenuatæ cur abortum prænuncient 582
Manardi modi duo præbendi decoctum ligni guaiaci 903
Maniæ definitio 142. Causæ & signa ibid.
Maniaci inordinata corporis motione mouentur 142
Manna Græcorum & Arabum differunt 917
Mannæ qualitates & differentiæ 917
Manna quibus morbis conueniat 918
Mannæ dosis & vsus ibid.
Manna vitanda in biliosis affectibus 37
Margaritarum vis 848
Marisca quid 477
Mas & fœmina quomodo inter se differant 489
Mas omnes operationes habet robustiores fœmina 492
Masticatoria ex quibus componantur 7
Masticatorium 40
Materia peccans in pleuritide quomodo cognoscatur 212
Materia noxia transmissa fit morbus per consensum 26
Materia intercepta fit morbus per consensum 26
Medicamenta cito & tarde soluentia non iungenda 5
Medicamenta turpia vitanda ingenuis 17
Medicamentorum gradus diuersi 43
Medicamentorum à tota substantia agentium conditiones 894
Medicamenta phthisicorum interna 246
Medicus naturæ bene operantis, non male, minister est 457
Medicus facit, quod natura nequit efficere 789
Medicus naturam imitari quando debeat 706
Medici sollertia requiritur 152
Medici rationales in quo à cæteris differant 693
Medici pneumatici 194
Medici non tenentur vnam semper compositionem seruare 5
Medici quos morbos considerent 123
Medici rationales indicationibus distinguuntur ab Empiricis 291
Medicorum vnicus finis curatio 18
Medulla spinalis non habet manifestam diuisionem 89
Mel frigido corpori vtile 284
Mel violatum solutiuum 925
Melancholia num putrescere possit 668
Melancholia cur quarta die coaceruetur 675
Melancholia à dæmone fieri an possit 130
Melancholia hypochondriaca an detur 132
Melancholia acida famem producit 315
Melancholia est species delirii 130
Melancholiæ definitio 125. Differentiæ 129
Melancholiæ ex consensu totius corporis curatio 139
Melancholiæ signa triplicia 134
Melancholiæ hypochondriacæ signa 135. Curatio 137
Melancholiam purgantia 6
Melancholiam in morbo gallico concoquentia & euacuantia 889
Melancholiam concoquentia 42
Melancholiam concoquentia 403
Melancholiam purgans potio 364.374
Melancholici magna ex parte epileptici 108
Melancholici prabendis medicamentis fallendi 140
Melancholici mortem metuunt, & mortem sibi inferunt 134
Melancholicorum ex dæmone signa 134

Melan-

Melancholicum humorem præparantia 139
Melancholicus humor non est causa lethargi 72
Melancholicus ex vulnere in capite accepto bene habuit 141
Melca cibus Romanorum 279
Mellita in febribus vitanda 746
Membrana succingens costas an diuidi possit 207
Membranarum dolor qualis 29
Memoria quid Aristoteli 129
Menses euocantia remedia 508
Menses suppressi, itemq; immoderate fluentes causa hydropis 381
Mensium fluxus ordinatos mulieres à multis morbis præseruat 490
Mensium suppressio multa pericula adfert 494
Mensium suppressionis causa 495
Mensibus sex menses suppressis, malum fit incurabile 509
Mensium profluuii ex sanguine acriori, curatio 522
Mensium immoderati fluxus causa 512
Mensium retentio perpetuo offendit puerperas 594
Menstrua quid 490
Menstrua quando incipiant mulierib. 492
Menstrua quot dies fluant 493
Menstrua an singulis mensibus fluant 493
Menstrua immodica sistentia 520
Menstrua alba quæ dicantur 524
In Menstruis albis varia sunt excrementa 525
Menstruæ purgationes mulierum vnde 675
Menstrui fluxus immodici curatio 515
Menstrui sanguinis quantitas quæ 512
Mentha an ventrem stimulet 561
Mercurialis taxatur 526
Meretrices cur raro concipiant 551
Mesue & Auic. arguuntur 218
Μετασυγκριτικὰ quæ dicantur 44
Methodus Gal. curandi omnes inflammationes 355
Methodus curandi inflammationes 179
Methodus inquirendi locum affectum in sputo sanguinis 232
Methodus seruanda in quolibet morbo ex fluxu 31
Methodus curandi omnes morbos perspicua 291
Methodus curandi omnes morbos 693
Metrenchyta 521
Musculi thoracis duplices 206
Mixtionis conditiones 657
Mola quid 563
Molæ differentiæ ibid causæ 564
Mola sine viri semine fieri non potest 564
Mola à calore fieri non potest 565
Mola cur ad plures annos in vtero hæreat 565
Molæ plures facile, vna ægre deiicitur ibid.
Mola cur adeo obdurescat 565
Molæ signa 566
Molæ curatio difficilis 567
Mola superueniente dysenteria exclusa 568
Molæ in mulierib. sine viro concipiuntur sec. Valesium 542
Molle quid 273
Mollities est symptoma tactilium qualitatum. ibid.
Monoemera ad ophthalmiam 153
Monstrum quid 562
Monstrorum causa ibid.
Montanus perstringitur 216
Morbus quid 618
Morbus ex morbo sæpe habet originem 620
Morbus acutus duas habet conditiones 628
Morborum acutorum diuisio ibid.
Morbus omnis ex fluxione quatuor habet indicationes 54
Morbus manente causa, curari nequit 453
Morbus per se inediam indicat 735
Morbus est res facta 610
Morbus costalis seu lateralis 205
Morbus herculeus vnde dictus 106
Morbus Comitialis vnde dictus 106
Morbus sacer vnde dictus 106
Morbus magnus magnis eget præsidiis 187
Morbus proprius & per consensum quomodo dignoscantur 25
Morbus per consensum fit tripliciter 26
Morborum diuisio 827
Morborum tempora cur producantur 645
Morborum cognitio vnde dependeat 963
Morborum tria prima genera 96
Morborum muliebrium tractatio difficilis 487
Morbi salutaris omnes quatuor tempora continent 636
Morbi Gallici sedes 883. essentia ibid.
Morbus gallicus est intemperies cal. & sic. 884

Morbi Gallici definitio 885. differentiæ ibid. Signa ibid.
Morbus Gallicus an methodo curari poßit 886
Morbi Gallici indicationes curatiuæ 887
Morbus Gall. an integre curari poßit 888
Morbi communes qui dicantur 827
Morbi vulgares vel populares qui ibid.
Morbi magnitudo triplex 290
Morbi instrumentales & officiales qui 97
Morbi in materia Fernelii plerunque sunt symptomata 273
Morbi acuti an semper febrem habeant coniunctam 113
Morbi variis temporibus varia conueniunt medicamenta 179
Morbi frigidi semper diuturni 39
Mors in tribus temporibus accidit 637
Mors plantarum 942
Morsus canini cum morbo Gallico comparatio 887
Mos morbi quid 212. vnde cognoscatur ibid.
Mos morbi vnde cognoscatur 687
Motus sunt duplices 88
Motus voluntarii in Paralysi tantum amittuntur ibid.
Motus conuulsorii distinguuntur à conuulsione 102
Motus deprauati triplices 302
Motus naturales qui sint 198
Motus deprauati triplices 98
Mulier sine viro an concipere poßit 542
Mulieres vtero à masculis differunt 486
Mulieres cur laborent menstruis 490
Mulieres quæ facilius cæteris concipiant 547
Mulieres cum menstruis maxime abundent 491
Mulieres an viris calidiores ibid.
Mulieres pollutionem etiam patiuntur 541
Mulieres mendaces 543
Mulieres fluxu laborantes steriles sunt 528
Mulieres semine non carent 524
Mundus à principio ad nostra tempora vsque sibi constans est 733
Mundus ex igne & terra tanquam viro & fœmina constat Platoni 489
Mutationum in morbis differentiæ 852
Myrobalanorum quinque sunt genera 919
Myrobalanorum in febribus nullus vsus 920

N.

Narcoticorum vsus Galeno familiaris 420.421
Natura hominem pluribus modis à reliquis animantibus separauit 539
Natura in omnibus dextram partem à sinistra solerter distinxit 89
Nerui perforati quibusdam crediti sunt 90
Nerui riuuli sunt deducentes animalem facultatem ad corporis partes 90
Neruorum dolor qualis 29
Neruos corroborantia medicamenta 94
Nitrum verum ad nos non defertur 164
Nomæ sunt vlcera depascentia 183
Nominum superuacanea inquisitio reprehenditur à Gal. 185
Nutrices regendæ in affectibus puerorum 119

O.

Obstetrices quales esse velit Arist. 589
Obstructio cutis tripliciter fit 663
Obstructio ventriculorum cerebri omnium symptomatum apoplecticorum causa est 78
Obstructio iecoris quid sit 343
Obstructionis iecoris causæ 344. Signa 345
Obstructionis iecoris incommoda 346
Obstructiones intestinorum vnde fiant 412
Obstructionem lienis aperientia 403
Oculis laborantibus à sternutamentis cauendum 152
Ocularia medicamenta magnas promißiones faciunt, sed parum præstant 158
Oculorum morbi fere infiniti 149
Odoratus præcipuum instrumentum quod 171
Odorata phthisicis conueniunt 247
Odorata an refrigerent 749
Odores cito regenerant spiritus 256
Oedemate an laboret iecur 325
Oleum resolutiuum ad aurium dol. 163
Ol. de scorpionibus 849
Ol. Carauitæ ibid.
Oleum lumbricorum ad roborandos neruos inutile 95
Ol. amygdal. confert colicis 420
Ol. amygd. dulc. quando potatum prosit 298
Ol. rof. vel citonior. in cal. intemp. iecoris improbatur 335

Olei maturi vsus in melancholia. 137
Olei vtilitas in cholera 267
Oleorum abusus ibid.
Omentum castrati dolorem in dysenteria sedat 465
Omonopagia quid 21
Ophthalmiæ definitio 149. generatio 150. differentia ibid. signa & curatio 151
Ophthalmiæ principium quæ requirat medicamenta 152
Ophthalmia laborantes sola quandoque purgatione sanati 151
Opio in dolore capitis non vtendum 30.46
Opio quomodo vtendum in doloribus aurium 166
Opisthotonos quid 100
Orthopnœa quis affectus 398
Oscitatio est motus deprauatus à natura factus 98
Ossa humana combusta epilepsiam iuuant 117
Oua frixa colicum dolorem sedant applicata 420
Oua an facile corrumpantur 268
Oxycratum quid 323
Oxymel an calidum sit 339
Oxymel in paralysi an conueniat 92
Oxymel & syrupus acetosus quomodo differant 928
Oxymellis variæ species ibid.
Oxymellis vsus 700
Oxyrhodinum frigidum in phrenitide applicandum 65
Oxyrhodinum quomodo conficiatur 34
Oxyrhodinum repellens & discutiens 75
Ozana quid 171

P.

Palpitatio cordis quid 249
Palpitationis differentiæ & causæ ibid.
Palpitatio à frigidiore causa perpetuo ortum habet 250
Palpitationis cordis signa 251
Palpitatio qualis motus 98
Palmulæ dolorem capitis faciunt 45
Palmulæ ventriculum corroborant ibid.
Papulæ fere propria pestilentis febris 835
Paracentesis periculosa 389
Paralysis Epilepsiæ superuenit Auic. 90
Paralysis cur vnam partem magis quam cæteras infestet 88
Paralysis colicum dolorem insecuta 90
Paralysis causa torturæ oris 97
Paralysis ex melancholia 96
Paralyseos definitio 87. differentiæ 88
Paralyseos causæ 90. signa 91
Paralysis fere semper morbus curabilis est 91
Paraphrenitis 61
Paraplegia quid 89
Παρέγχυμα quid 324
Paresis 90
Parotides repellentia respuunt 165.169
Parotidum differentiæ 169. Signa ibid.
Paroxysmi die nihil mouendum 706
Paroxysmorum febrilium causæ 673
Paroxysmi febriles cur sint longiores vel breuiores 677
Paroxysmorum principio ab omni cibo & potu abstinendum 703
Pars affecta quæ sit in tortura oris 97
Pars affecta in melancholia hypochondriaca quænam sit 132
Partes omnes quæ sunt in viro, in fœmina quoque reperiri affirmat Gal. 489
Partes nostri corporis præcipue tres 626
Partes solidæ & radicales ex qua materia gignantur 537
Partus naturalis quomodo fiat 588
Partus difficilis causa ibid.
Partus difficilis præseruatio 590
Partum facilem reddentia 591
Partum difficilem quæ possint prædicere 590
Pascua animalium à quib. lac pro phthisicis emulgetur, qualia 245
Pausanias sophista à Gal. quomodo curatus 94
Pectus mundificantia à pure 220
Pediculorum causæ 14
Pediculorum duo genera ibid.
Penis longus an infæcundus 545
Perforatio abdominis in hydrope 388.389
Perforatio thoracis in suppuratione 226
Pericardium an humorem naturaliter contineat 251
Periodorum causæ Auerrh. & Gentili quæ 674
Peripneumonia quid 220

Peripneumoniæ differentiæ 221. Signa ibid.
Peripneumonia à pleuritide quomodo distinguenda 211
Persea arbor 48
Perturbationes animi grauidis vitandæ 584
Pessarium aquas ex vtero ducens 575
Pessarium menses sistens 521
Pessaria ad menses euocandos 510
Pestilentis febris definitio 827. essentia 828
Pestilentis febris differentia 829. Causæ 831. Signa 836.
Pestilentis hectica signa 839
Pestilens febris an methodice curari possit 740
Pestilentis febris curationis exemplum 856
Petechiæ 835
Petechiæ an veteribus cognitæ 850
Peticularum curatio 850
Pharmacopœorum dolus 924
Philonium semel exhibitum calidam iecoris intemperiem soluit 338
Philonium Rom. laudatur in colico dolore 422
Philosophus res considerat secundum naturam tantum 661
Φίμωσις quid 150
Phlegmaticæ febris differentiæ 793
Phrenes quid veteribus Medicis 58
Phrenitis quid 58. 60
Phrenitidis differentiæ 60
Phrenitidis causæ 61
Phrenitis ex sanguine an fiat 61
Phrenitidem futuram indicantia signa 62
Phrenitidis curatio 63
Phthisis nomen dupliciter accipitur 241
Phthisici qui antiquis dicti ibid.
Phthisis causæ 241
Phthisis futuræ signa ibid.
Phthiseos indicationes curatiuæ 243
Phthisici nunquam curantur ibid.
Phthisis est contagiosa 247
Phthisici cur hectici 816
Phthisicorum victus quis 246
Pica quo tempore mulieres inuadat 319
Pica morbus etiam est virilis ibid.
Pica morbus qualis 318
Picatio extenuatis partibus confert 284
Pilæ pro phthisi 247
Pilulæ bilem purgantes 952
Pilulæ in paralysi optimæ 93
Pilulæ purgantes pituitam 955
Pilulæ de hermodactylis 945
Pilulæ fœtidæ Rhasis diuersæ à nostris 96
Pilulæ purgantes melancholiam 958
Pilulæ ad sitim 324
Pilulæ scirrhum hepatis emollientes 365
Pil. sine quibus & lucis in affectibus oculorum commendantur 152
Piper cur singultum faciat 302
Pisces in febribus concessi, qui 654
Pisces & insecta mares vim solam fœminis conferunt 539
Pistaciorum facultas 340
Pituita vbi generetur 792
Pituitæ duplex acceptio 793
Pituitæ quatuor species 794
Pituita cur quotidie moueatur 675
Pituitam in morbo gallico concoquentia & educentia 888
Pituita vt concoquenda 424
Pituita potest nutrire 803
Pituitam ducens potio. 391
Pituitam concoquentia 39
Pituitam purgans potus 40
Plantago in fluxu sanguinis cohibendo probatur 520
Plantæ pedum sale & aceto fricatæ, reuellunt à capite materiam 74
Platonis remedia contra singultum 305
Plenitudo in corpore quid 29. 44
Pleuræ pars interna vel externa an laboret quomodo dignoscendum 212
Pleuritis quid sit 205
Pleuritis à quocunque humore fieri potest 207
Pleuriditis signa 208
Pleuritis spuria quomodo fiat 205
Pleuritis exquisita quomodo fiat ibid.
Pleuritis dextra an periculosior sinistra 205
Pleuritis quomodo discernenda ab inflammatione iecoris 353
Pleuritici opportunius sectione venæ, quam purgantibus vacuantur 215
Pleuriticos latente proprietate iuuantia 220
Plumbi & stibii similitudo 431

Podagrici ex cubito vacuandi 54
Pœoniæ semen & radix commendatur in epilep. 118
Polypodii facultas, vsus & dosis 938
Polypus quid 171
Pompholyx præparata in vlceribus oculorum commendatur 155
Pompholyx vera quæ ibid.
Porrigi quid 477
Posca quid 323
Posca sanguinem concretum dissoluit 234
Potio purgans bilem 165
Potio contra sitim 324
Potio frigida cur singultum faciat 302
Potus vsus varii 320
Potus multi incommoda 322
Potus in morbo Gallico quis conueniat 902
Potus in ephemera 654
Practicantium error in sang. missione 218
Practicantium error 188
Præceptum Galeni ad pulmonis vlcera 234
Præcepta ad curandos ictericos 373
Præceptum vtile in morbis chronicis 96
Præcepta ad melancholiam curandam 141
Præcepta ad suppurationem pertinentia 226
Præcepta in iecoris inflammatione curanda 357
Præcepta in asthmatis curatione notanda 203
Præcepta Gal. ad reuulsionem spectantia 518
Præcepta ad aurium curationem pertinentia 162
Prædictiones euentuum morborum magnam medico auctoritatem conciliant 465
Præparans pituitam 292
Præparantibus purgantia non admiscenda 890
Præseruatio à sanguinis sputo 239
Principium morbi quid 634. triplex ibidem.
Principium morbi an morbus dicendum 3
Principium particulare accessionis quid 643
Profluuium muliebre non tantum à frigidis humoribus oritur 530
Profluuium vteri quid 523
Profluuii muliebris differentiæ ibidem. Causæ 524
Prognosticum vnde desumendum 347
Prognostica desumuntur ex morbi & virium quantitate 693
Psillii qualitates 748
Ptisana quomodo conficiatur 741
Ptisana duplex 742
Ptisana quando conueniat 743. & quibus, ibidem.
Ptisana omnibus febribus conuenit 798
Ptisanæ laus 734
Puer ex theriaca assumta mortuus 725
Pueros purgare an liceat ibid.
Pueri bifariam epileptici fiunt 114
Pueri plurimi ante diem septimam epilepsia intereunt 107
Puerorum epilepticorum cura 119
Pueri quomodo purgandi 119
Pueri conuulsioni obnoxii 103
Puerpera morbo acuto laborante, quando dierum criticorum computatio incipienda 596
Puerperæ vt conualescentes tractandæ 593
Puerperæ primis diebus à vino abstineant ibid.
Puerperis vena secari an debeat 600
Pulmo exiguum sensum sortitus est 230
Pulmo vulpis exsiccatus asthmaticos iuuat 204
Pulmones roborantia 204
Pulmonum structura 199
Pulmonibus conferentia medicamenta 203
Pulmones agnini recentes in phrenitide adhibentur 68
Pulsus in omnibus febribus inæqualis 613
Pulsus paralyticorum languidus in parte morbosa, in sana robustus 92
Pulsus continuarum febr. qualis 682
Pulsus ordinati qui 682
Pulsus qualis in pleuritide 210
Pulsus demonstrat morbum acutum & diuturnum 641
Pulsus in ephemera qualis 649
Pulsus conuulsorum qui 103
Pulsus in febribus putridis qualis 679
Purgamenta à partu quot dies durent 594. secundum Gal. 595
Purgamentorum post partum quantitas 595
Purgans abdomini illitum in hydrope 393
Purgantia vehementiora in paralysi vsurpanda 93
Purgantia prohibentur in principio inflammationum 189

Purgantia melancholiam 140
Purgantia in hydrope 390
Purgantia in ileo vitanda 437
Purgantia in initio doloris colici non vsurpanda 423
Purgantia valentiora vitanda in melancholia hypochondriaca 138
Purgantia quæ conueniant in pleuritide 218
Purgantia alimentis quomodo admisceantur 358
Purgantia in dysenteria cur vitanda 454.455
Purgantia pituitam 6
Purgantia quomodo asthmati conueniant 203
Purgantia medicamenta grauidis semper noxia 584
Purgantia in febre pestilenti non conueniunt 845
Purgantia puerperis non conueniunt 601
Purgantia in principio Apoplexiæ conueniunt 82
Purgantibus valentissimis in morbo gallico vtendum 890
Purgatio etiam pueris conuenit 119
Purgatio in iecoris inflammatione perniciosa 356
Purgationes abortum faciunt 578
Pus à pituita quomodo discernendum 242
Pus euocantia 225
Pus generantia 192
Pustulæ gallicæ quomodo curandæ 910
Putredo opponitur generationi mixti 659
Putredo augetur quiete 662
Putredo ex frigiditate & siccitate quomodo fieri possit 662
Putredinis causa secundaria 663
Putredinis definitio Aristotelica 657
Putredinis definitio Galenica 660
Putredinis immediata causa quæ 662
Putredinis septem causas Auic. statuit 666
Putredinis differentia 667
Putrida febris duplex 668
Putridarum febrium calor qualis 679

Q.

Qualitates sunt variæ 605
Quartana febris longissima 808. *securissima*, ibidem.
Quartanæ continuæ curatio 813
Quartanæ febris differentia 804. *Signa* 806. *forma* 807. *Causæ* ibid. *Curatio* 808
Quartanæ febris duratio 685
Quintana, sextana, &c. febris an detur 804
Quintana, septena, nonana febris fit ex melancholia 671
Quotidiana febris cur singulis diebus exasperetur 676
Quotidianæ febris signa 795. *Causa* 796. *Curatio* 797
Quotidianæ continuæ curatio 801

R.

Radicis chinæ decoctum in paralysi commend. 94
Radicis chinæ præparatio & vsus 907
Rhabarbarum venenis resistit 849
Rhabarbarum antiquis medicis ignotum 931
Rhabarbari laus ibid.
Rhabarbari facultas & vsus 932
Rhabarbari correctio & dosis ibid.
Rhabarbari assatum noxium 933
Rhabarbari vsus in febre tertiana 761
Rhabarbarum antiquorum à nostro differt 456
Rhabarbari vsus in hydrope importunus 392
Rhagades quid 476
Rhagades gallicæ quomodo curandæ 613
Ranarum caro phthisicis insalubris 246
Ratio & memoria in lethargo abolentur 71
Refrigerantia iecur 332.333.338
Remedium Alex. Trall. ex plumbo ad aluum ducendam 431
Remedium quod citra vllam noxam magnifice prosit difficulter inuenitur 236
Remedium vulgare ad aurium dolorem 163
Remedium vulgare ad scirrhum lienis 407
Remedium temerarium monachorum 408
Remedia morborum inueniuntur vel ratione vel experientia 693
Remedii qualitas vt inuestiganda 7
Renes refrigerantia 751
Renum dolor quomodo discernendus à colico dolore 416
Repellentia in pleuritide fugienda 213
Repellentia omni humori competunt 40
Repellentia in inflammationibus aurium vtrum conueniant 165

Repellentia an conueniant in lethargo 75
Repellentia in apoplexia an conueniant 81
Repellentium medicamentorum in angina vsus 190
Repletio & inanitio duæ causæ conuulsionis 101
Res naturales an perpetuo similia significent 729
Respiratio quis motus 198
Respiratio seruatur in apoplexia 77
Respiratio à vita non separatur ibid.
Respirationis causæ 199
Reuellentia in apoplexia vtilia 82
Reuellentia in morborum principio tantum conueniunt 93
Reuulsio quid 870. quando instituenda 872
Reuulsio quomodo instituenda 265
Reuulsio in nimio mensium fluore, quomodo instituenda 516
Reuulsio tanto est efficacior, quanto pluribus vicib. sanguis detrahitur 233
Rigor quid 860
Rigor breuis breuem monstrat morbum 641
Rigoris causa interdum calida 861
Rigoris curatio 862
Roborantia caput 57
Roborantia caput & pituitam resoluentia 83
Romanæ mulieres cur abstemiæ 551
Rondeletius de causa Epilepsiæ refutatur 110
Rotulæ ex rhabarb. 933
Rubedo maxillarum proprium signum peripneumoniæ 221
Ruptio vasorum vnde contingat 230

S.

Saccharum rosaceum præstantißimum in phthisi 247
Sal theriacalis mire penetrat corpus 395
Salaciæ animalia citißime senescunt 546
Saluatella vena quæ 373
Saluatellæ sectio in sinistra manu, lienis morbis vtilis est 402
Saluatellæ sectio Galeno etiam nota 401
Salsæ pariglia qualitates 904
Salsa pariglia an morbum gallicum vere oppugnet 905
Salsæ pariglia decoctum laudatur in paralysi 94
Salutis & mortis signa in febribus vnde desumantur 687
Sanitas duplex 693
Sanitas finis medici 913
Sanguificatio in omni hydrope læditur 378
Sanguis mulierum quomodo calidior dici poßit virorum sanguine 492
Sanguis frigidior quomodo reddatur 484
Sanguinem sistens medicamentum Galeni 485
Sanguis & in venis & extra venas putrescere potest 672
Sanguinis sputi ex destillatione curatio 236
Sanguinis quantitas in homine 875
Sanguineæ febris signa 684
Sanguinis mißio in paralysi an conueniat 92
Sanguinis fluxus compescendi ratio 514
Sanguinis mißio in lethargo conuenit 74
Sanguinis ex capite profluentis indicia 228
Sanguinis ab arteria fluentis signa 229
Sanguinis à thorace prouenientis signa 229
Sanguinis serosi generatio multiplex 526
Sanguinem ex pulmone prodire periculosißimum 232
Sanguinis sputi ex capite fluentis curatio ibid.
Sanguinis sputi ex vase pulmonis rupto cura 233
Sanguinis grumos soluentium medicamentorum qualitas 235
Sanguinis mutatio in venæ sectione non semper attendenda 218
Sanguinis mißio in dysenteria necessaria 458
Sanguinis mißio quasdam mulieres ab abortu præseruat 585
Sanguis ad animi deliquium num mittendus 788
Sanguis testudinis superstitiosum remedium 17
Sanguinis detractio ex locis laborantibus incongrua in principio 188
Sanguinem mundificans medicamentum 36
Sanguinis mißione dolor ventriculi curatus 296
Sanguis male affectus quis dicendus 513
Sanguinis nomen quot modis vsurpetur 782
Sanguis potest putrescere 783
Sanguinis fluxum ex naribus inhibentia 174
Sanguinis mißio abortum facit 578

Sanguinis mißio ex contraria parte nocet magis quam iuuet 151
Sanguinis detractio in cruribus mulierum suppressione mensium laborantium in plures vices partienda 506
Sanguinis mißio ad animi deliquium synochis conuenit 787
Sanguinis mittendi tres scopi impugnantur 386
Sanguinem purgans medicamentum an detur 791
Sanguinis copia non sufficit ad sanguinis mißionem 239
Sanguinis fluxum sistentia 876
Sartaginem candentem in apoplexia Rhases probat 83
Saffafras ad sterilitatem auferendam facit 557
Satyriasis quid 100
Scammonium quid 941
Scammonij facultas & nocumenta ibid.
Scammonij vsus & dosis 942
Scammoneata iecori imbecilli nocent 348
Scarificatio crurum quibus mulieribus conueniat in suppreßione mensium 506
Scarificatio scroti in hydrope laudatur 388
Scarificatio crurum in hydrope reijcitur 389
Scarificatio loci affecti in pleuritide quo tempore probetur 219
Scilla asthmaticis confert 203
Scirrhus quid 360
Scirrhus lienis quomodo generetur 399
Scirrhi lienis causæ ibid. *Signa* ibid.
Scirrhi lienis curatio 400
Scirrhus iecoris quis morbus 361
Scirrhi iecoris differentiæ & signa ibid.
Scirrhi generatio duplex ibid.
Scirrhus exquisitus incurabilis 363
Scirrhis curandis qualia medicamenta requirantur 365
Scirrhum hepatis emollientia 365
Scirrho curando ea conueniunt quæ lapidem frangunt 366
Scopi sanguinis mittendi tres 387
Scopi tres ad sanguinis mißionem an sufficiant 136
Scrotum in hydrope quomodo perforandum 388
Sectio venæ in omni mensium suppreßione necessaria 502
Sectio venæ sistit sanguinis fluxum 173
Sectio venæ humorum coctionem non postulat 721
Sectio venæ post principium febris an sit instituenda 722
Sectio venæ ad malleolos difficulter parientibus instituenda 592
Secundinarum retentio admodum periculosa 598
Secundinarum extractio violenta esse non debet ibid.
Secundinas propellentia remedia 599
Sedis vitia omnia difficulter curantur 477
Semeiotica à iunioribus medicis diligenter exercenda 210
Semen cassiæ purgat 916
Semen in vtero contineatur oportet, si conceptus fieri debet 536
Semen & agendi & patiendi vires habet 539
Semen virile materiam etiam fœtui communicat 536
Semen viri materiæ rationem non habere probatur 534
Semen quibus parce gignatur 545
Semen retentum etiam fœminis noxam infert 541
Semen fœminæ an fœcundum 540
Seminis fœcunditas quomodo probanda 552
Senæ facultas 936
Senæ vsus ibid.
Sena decoctionem non sustinet 937
Senæ puluis ibid.
Senes & pueri famem non perferunt 738
Senibus non accidunt febres acutæ 678
Sensus in apoplexia non ex toto aboletur 76
Sententia Liuii 269
Septi transuersi inflammati signa 65
Serum lactis quam habeat facultatem 335
Serum lactis in febribus an conueniat 746
Seri lactis vsus & quantitas 336
Seri rectæ præparatio 337
Sero lactis vtendi modus auctoris ibid.
Serosum humorem purgantia 960
Serositas humorum ex frigiditate iecoris potiß. generantur 527
Sexus distinctio necessaria 489
Sibyllæ & Bacchides vi melancholici humoris diuinant, sec. Arist. 134

Sicca corporis intemperies quomodo corrigenda 282
Siccæ intemperiei hepatis conuenientia 341
Siccitas non est de essentia febris 608
Siccitatis quatuor differentiæ 814
Siccum non putrescit 662
Sief albi facultas 153
Signa morbos indicantia sunt triplicia 28
Signorum doctrina indefinita & incerta 208
Similitudinis filiorum cum parentibus causa 542
Singultus definitio 301
Singultus cur sternutamento sedari possit ibid.
Singultus motus fortior est vomitu 302
Singultus differentiæ & causæ ibid.
Singultus est motus deprauatus à natura factus 98
Singultus per consensum 304
Sirsen calidum quid 58
Sirsen frigidum quid 69
Sitis quid 320
Sitire nihil vel parum an res præter naturam 320
Sitis amissæ causæ ibid
Siti inexsolebili mortui 321
Sitis per consensum ibid.
Sitim quæ extinguant 323.324
Sitim lenientia 780
Soldanellæ vsus 390
Solutio continui dupliciter fit 20
Solutio vnitatis immediata causa doloris 328
Somnus maniacis conciliandus 143
Somnus in accessionum principio prohibetur 713
Somnus quomodo causa ephemeræ 647
Somnifera antidota 67
Somnus profundus in febrium principio vnde 691
Sopor quid 84
Σπάσμα & σπασμὸς differunt 99
Spasmus non proportionatus ad materiam 101
Spasmus Cynicus quid 96
Spasmi cynici differentiæ & causæ 97
Species morbi quid 639
Species morbi vnde cognoscatur 212
Spiritus animales lucidissimi & purissimi sunt 127
Spiritus quotuplex 254
Spiritus quot modis alterentur 255
Spiritus quomodo imminuantur ibid.
Spiritus in bulimo minuuntur 258
Spiritus animalis à vitali regeneratur & conseruatur 80
Sputum quid 227
Sputi sanguinis differentiæ ibid.
Sputum sanguinis ex venæ erosione curationem nō recipit 237
Sputi cruenti ex erodente destillatione, curatio 238
Sputa prouocantia & pectus expurgantia 219
Sputa in pleuritide idem quod in febrib. lotia præstant 212
Squama æris pro purgatione improbatur 392
Squinantia barbaris quid 184
Status morbi quid 635
Status particularis quid 644
Stercus caninum ad anginam vtile 191
Stercus caninum ad magnam tonsillarum inflammationem valet 192
Stercus humanum aliquando à Gal. vsurpatum in angina 192
Stercus caninum dysenteriam sanat 465
Stercus lupi colicam persanat 432
Sterilitas quid 544
Sterilitatis causæ ibid.
Sterilitatis causa Stoicorum quæ 551
Sternutatio cur soluat singultum 301.305
Sternutatio est motus deprauatus à natura factus 98
Stillicidium ex aq.therm.in paralysi commodū 95
Strabismus quid 100
Stupefacientia vitanda in viribus imbecillis 67
Stupefacientia vitāda in virium imbecillitate 265
Stupefacientium enumeratio ibid.
Stupefacientia in calidis affectibus vsurpanda sunt 422
Stupefacientia viribus prostratis non adhibenda ibid.
Stupefacientia in tussi vehementi concessa 235
Stupefacientia purgantibus neutiquam miscenda 297
Stupefacientia recentia non vsurpanda 422
Stupefacientia locum habent in dysenteria 467
Stupor à paralysi magnitudine differt 89
Subeth quid 84
Sublimes dolores qui dicantur Hippocrati 415
Substantia cuiusque corporis temperie consistit 661

Sub-

Substantia nostri corporis quadruplex 277
Succus ireos quomodo administrandus 391
Succi densati ad dysenteriam vtiles 462
Suctio in ventriculo propter quas causas non fiat 310
Sudor Anglicus 829
Sudor cruentus vnde Aristoteli 172
Sudor in morbo gallico violenter non prouocandus 900
Sudoris nimii causæ 865. Curatio 866
Sudorem mouentia in hydrope 394
Suffitus ad menses prouocandos 510
Suffitus ad indagandam sterilitatem vel fœcunditatem fœminarum 553
Suffumigium in declinatione phrenitidis 67
Suffumigia ad morbum gallicum 890
Suffumigiis quando & quomodo vtendum 891
Suffumigia pro phthisi 247
Suffumigia certa epilepsiam detegunt 113
Suffusio quid 156. quis morbus ibid.
Suffusionis signa 157. differentiæ ibid. Curatio 158
Suffusionis antiquæ curatio 159
Suffusionis maturitas 160
Suffusio recens medicamentis tolli potest 158
Suffusio an curabilis 159
Suffusionis detrahendæ tempus 160
Sulphuris facultates 375
Superstitiosa remedia damnantur 433
Suppositoriorum vsus 711
Suppositoriorum materia 712
Suppositorium pro flatibus 427
Suppositorium narcoticum 421
Suppuratio an ex destillatione fieri posit 224
Suppuratio pectoris quæ requirat medicaměta 220
Suppurati an euasuri sint quomodo cognoscatur 227
Surditas quid 167
Surditatis differentiæ & causæ 167. Signa 168
Surditas quot modis fiat 167
Surditatis curatio 168
Sustentorium 325
Suturis capitis non sunt validiora applicanda 9
Syderati qui dicantur 76
Symptoma quid 618
Symptoma symptomatis sæpe est causa 260
Symptoma quando exposcat curationem 30
Symptoma quando curam expostulet 295
Symptomata ab operibus naturæ diligenter distinguenda 441
Symptomata sunt trium generum 859
Synapismi tantum frigidis & humidis affectibus conueniunt 48
Syncope quid significet 788
Syncope quid 254
Syncope ratione partium solidarum quomodo fiat 254
Syncope solidorum membrorum vitio fieri an posit 255
Syncopes signa & curatio 256
Syncopes curatio 881
Syncopales febres quæ & quotuplices 795
Synochus quomodo fiat 784.785
Synochi duplices sunt 786
Synochi signa ibid.
Synochi curatio 787
Syrupus hellebori nigri 947
Syrupus guaiacinus auctoris 904
Syrupus pro scirrho hepatis 364
Syrupus de filice 333
Syrupus præparans pituitam 312
Syrupi ros. facultas & dosis 923
Syr. ex floribus persicorum 924
Syrupi purgantes melancholiam 959
Syrupi à recentioribus non sunt inuenti 927
Syrupi bilem coquentes ibid.
Syrupi coquentes pituitam 928
Syrupi melancholiam coquentes 929
Syruporum rectus vsus quis 930
Syrupi compositi coctionem non iuuant 403
Syrupus acetosus duplex 700. febribus optime conuenit ibid.
Syrupi deobstruentes 374
Syrupi compositi coctionem non iuuant 140
Syrupi suspecti in dysenteria 461
Syrupi compositi non leniunt, sed purgant 925
Syrupi viol. solutiui facultas 924. Incommoda ibid. Dosis 925
Syrupi longi ad sitim 780

T

Tabiæ 246
Tactus per excellentiam sensus dicitur 88

Τάραξις quid 150
Tempus concubitus 559
Tempus morbi quid 633
Tempora morborum duplicia ibid.
Tempora morb. vniuersalia quot modis cognoscantur 639
Tenebræ quibusd. phreneticis aduersæ 68
Tenesmi definitio 472. differentia à dysenteria 472
Tenesmo crebro correpti magis dysenteria tentantur 473
Tenesmi causæ ibid. Signa. Curatio ibid.
Tepidorum vsus in vomitu fugiendus 269
Terebynthina Cypria obstructiones aperit 347
Terra mater 489
Terra Lemnia 848
Terror infantibus exitialis 120
Tertianæ proportionatæ quæ febres dicantur 629
Tertianæ febris differentiæ 683
Tertiana exquisita septem periodis absoluitur plerunque 683
Tertianæ continuæ curatio 765
Tertianæ nothæ curatio 766
Tertianæ nothæ ex melancholia curatio 770
Testium vsus 545
Testium equi puluis secundinas pellit 599
Testudinum caro carphthificis noxia 246
Tetanos quid 100
Thamarindi Arabum inuentum 918
Thamarindorum incommoda 919. Vsus ibid.
Thamarindi refrigerant & adstringunt 332
Theriaca fermentata calefacit 6
Theriacæ vsus in ventriculi intemperie frigid. & hum. 293
Theriacæ & mithr. vsus 848
Thermarum potus in palpitatione cordis laudatur à Gal. 253
Thermarum vsus antiquis etiam notus 253
Thermarum potus in hydrope reiicitur 392
Thermæ in melancholia reijciuntur 137
Thermæ hydropicos iuuant 396
Thermarum potus fluxum muliebrem pituitosum persanat 529
Thermarum aqua ad vertiginem vtilis 57
Thermarum frigidarum vsus 280
Thermæ paralyticis salutares 94
Θεισμὸς quid 108
Thucydidis consilium 723
Thymus quid 476
Timor soluit singultum 305
Timor & mœstitia cur melancholiam perpetuo comitentur 127
Tiresiæ iudicium de voluptate fœminarum in coitu 543
Tormina quid 447
Tortura oris descriptio 96
Tragæa epileptica 118
Transcolatio sanguinis quomodo accidat 172
Transcolationis sanguinis signa 231
Transpiratio prohibita putredinem facit 663
Tremor quid 248
Trincauellius carpitur 391
Trincauellius notatur 456
Trincauellii error de siti 320
Troch. de myrrha menses prouocant 509
Trochisci de violis Mesues improbantur 202
Trochisci ad scirrhum lienis 405
Trochisci Asclep. ad singultum 305
Trochisci alhandal 943. Dosis eorum ibid.
Tuberculi in pulmonibus contenti curatio 204
Tumores exquisiti qui 326. mixti qui ibid.
Turpethi facultas 944. Vsus & dosis ibid.
Tussis definitio 193
Tussis quomodo fiat ibid.
Tussis quandoq; fit sine vllo pulmonis vitio 194
Tussis differentiæ & causæ ibid.
Tussis inseparabilis pleuritidis comes 209
Tussis est motus deprauatus à natura factus 98
Tussis per consensum 195
Tusses aridæ vnde fiant ibid.
Tussis signa & curatio 196
Tympanitis signa 383
Tympanites omnium facilima curatu 385

V

Vacuatio quomodo causa febris 648
Vena vmbilicalis ligamenti Epatis vicem supplet 325
Vena interna brachii dextri velocissime corpus vacuat 82
Vena secanda in ophthalmia 151
Vena in febre pestilenti an secanda 842

Venæ in morbis lienis quæ secanda 400.401
Venæ post aures incisæ sterilitatem afferunt 547
Venæ principales duæ 325
Venæ iugulares hodie non secantur 82
Venæ apoplecticæ 80
Venæ sectione non concessa quid agendum 32
Venæ nasi & frontis quando secandæ ibid.
Venæ minores primo non incidendæ ibid.
Venæ in cubito perniciose puerperis inciduntur 600
Venæ sectio in scirrho an conueniat 363
Venæ lateris affecti in omnibus inflammationibus internis secanda 217
Venæ sub lingua quando secandæ 188
Venæ sectio in principio febris tertianæ instituenda 765
Venenum quomodo educatur ex corpore 257
Venerem cohibentia remedia 561
Venetarum habitus grauidis inutilis 586
Ventriculus diuersis modis mouetur 301
Ventriculus & vterus sæpe caussant vertiginem 52
Ventriculi actio tribus modis læditur 274
Ventriculi intemperies calida & sicca quomodo corrigenda 283
Ventriculus calidus & humidus quomodo curandus ibid.
Ventriculi frigida & sicca intemperies quomodo curanda 284
Ventriculi frigidæ & humidæ constitutionis signa & curatio 285
Ventriculo laborante à valentioribus purgantibus abstinendum 115
Ventriculi calidi signa 279. *Curatio* ibid.
Ventriculus omni genere morborum laborare potest 258
Ventriculi pars superior ad appetentiam, inferior ad coctionem pertinet 259
Ventriculi doloris differentiæ 293. *Indicationes curatiuæ* 295
Ventriculi cerebri in epilepsia obstruuntur 109
Ventriculum refrigerantia & roborantia 265
Ventriculum corroborantia 296
Ventriculus & vterus maxime cerebro consentiunt 27
Ventriculo laborante à valide purgantibus omnino abstinendum 292
Ventriculi frigidi signa 280. *Curatio* ibid.
Ventriculi humidioris signa & curatio 281
Ventriculi sicca intemperies quomodo curanda 282
Ventriculum purgans bolus 292
Vermes an dolorem capitis faciant 22
Vermes sunt caussa appetitus immodici 314
Vermes per tussim eiecti 195
Vertigo quid 49
Vertiginis differentiæ 51
Vertiginis caussæ 52. *Signa* 53
Vertigo epilepsiam & apoplexiam præcedit 54
Vertiginosi ex cruribus vacuandi 54
Vesalii error in nomine vuæ 180
Vesicæ & intestinorum duplex est motus 88
Vesicantia in hydrope 388. *improbantur* 389
Vesicatoria in lethargo conueniunt 75
Vesicatoria quando adhibenda 855
Veternus quid 69
Victus triplex diuisio Auic. 732
Victus plenus quid ibid.
Victus tenuissimus an nostro tempore instituendus 732
Victus ratio in hydrope 396
Victus ratio in dysenteria 460
Victus ratio in ephemera quæ 653
Victus pro morborum temporibus varie instituendus 634
Vigiliis quibus modis occurrendum 66
Vigilantibus an incubus contingere possit 123
Vigor morbi quid 635. *varius est* ibid.
Vina generosa nutricibus vitanda 119
Vina medicata 293
Vina medicata hydropicis conuenientia 397
Vini austeri vsus 268
Vini maluatici vsu hydropicus restitutus 397
Vinorum differentiæ 17
Vinum non est anodynum 419
Vinum meracum præbendum in canino appetitu 315
Vinum in quartana an conueniat 810
Viragines quæ 548
Virgilius Ephialten pulchre describit 123
Virium instauratio 879
Virium robur in internis inflammationibus vnica spes salutis 64
Virium essentia in quibus consistat 254
Virium gratia homines nutriuntur 735

Virtu-

Virtutis custodia alimoniam indicat 702
Vita à respiratione non separatur 77
Vlcera in dysenteria quomodo curanda 468
Vlcera pudendi quomodo curanda 909
Vlcera infantibus in capite erumpentia non prohibenda 120
Vlcera pulmonum cur difficulter curentur 243
Vlceris sanatio est moderata exsiccatio 453
Vlcerum oculorum differentiæ & signa 154
Vlcus simplex oculorum quomodo tractandum 155
Vlcus oculorum sordidum quæ requirat ibid.
Vlcus pulmonum difficilimæ est curationis 234
Vmbilicalia medicamenta 141
Vnguentum ad paralysin 95
Vnguentum pro somno conciliando 66
Vnguenti ros. Mes. vsus 747
Vngula Alcis ad epilepsiam sanandam facit 117
Vnitas quot modis soluatur 328
Voluntariis motibus per somnum multi mouentur 123
Voluptas rei venereæ à natura cur addita 489
Vomitus in colica vtilis 424
Vomitus in paralyseos curatione conueniens 93
Vomitus tollit singultum 304
Vomitus in cholera quando conueniat 263
Vomitum prouocantia 264
Vomitus nimius quomodo compescendus 879
Vomitoria leuia 759
Vomitus quando in febribus ciendus 770
Vomitus causæ 878
Vomitus criticus non sistendus ibid.
Vomitus cur quartanariis vtilis 686
Vomitus in quartana cur conueniat 812
Vrina in ephemera qualis 650
Vrinam prouocantia 76
Vrinarum diuinatores reprehenduntur 579
Vrinæ crudæ sunt in febribus putridis 679
Vrinæ albæ in phrenitide lethales 64
Vterus maxime cerebro consentit 27
Vterus an moueatur loco 548
Vterus in menstruis albis an laboret 524.530
Vterus est tanquam ager 548
Vterum calefacientia & roborantia 586
Vteri vitio quomodo menses supprimantur 496
Vteri os post conceptum arcte clauditur 536
Vteri prolapsus causæ 549
Vteri sine vitæ periculo vitæ mulieribus excisi 550
Vteri calidioris signa 554. frigidioris signa ibid.
Vteri humidi & sicci signa ibid.
Vteri frigidi & humidi curatio 555
Vterum calefacientia & exsiccantia 556
Vteri frigidioris signa 498
Vteri frigida intemperies quomodo curanda 500
Vteri dolor quomodo distinguatur à dolore colico 416
Vua morbus qualis 181

FINIS.

FRANCOFORTI
Apud Melchiorem Hartmannum, Sumptibus Nicolai Bassæi Bibliopolæ.
Anno M. DCI.